

SORIN TITEL

OPERE

II. Romane • Scenarii de film

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE”

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

SORIN TITEL

OPERE

II. Romane • Scenarii de film

Text stabilit, cronologie, note, comentarii,
variante și repere critice de
CRISTINA BALINTE

Prefață de
EUGEN SIMION

Editura Fundației Naționale univers enciclopedic
pentru Știință și Artă

București, 2005

Coperta: PODALV

Redactor: Elisabeta SIMION

Tehnoredactor: Mariana MÎRZEA

Cartea a apărut cu sprijinul
S.C. PETROM SERVICE S.A. București

și al

COMPANIEI NAȚIONALE „LOTERIA ROMÂNĂ” S.A.

Mulțumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial”,
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări.

© Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Fundației Naționale pentru Știință și Artă și
Editurii Univers Enciclopedic

IISBN: 973-7934-50-4

ISBN: 973-637-112-3
973-637-114-x

CLIPA CEA REPEDE
Roman

*Nu e păcat
Ca să se lepede
Clipa cea repede
Ce ni s-a dat?*

EMINESCU, *Stelele-n cer*

PROLOG

1

– Erau locuri cunoscute ori necunoscute acelea prin care umblați, domnișoară? o întrebă Nușca după ce domnișoara Ana îi povesti ciudatul ei vis. 5

– Cunoscute, spuse domnișoara Ana. Și nu eram cine știe unde, eram chiar în satul meu, în care m-am născut și am copilărit. Numai că toate cele din jur nu erau așa cum le știam, ci altfel. Ulițele și casele pe lângă care treceam îmi erau cunoscute și totuși parcă atunci le-aș fi văzut pentru prima oară... Și mă grăbeam, povesti ca în continuare, nu cumva să începă cununia fără mine, nu cumva să pierd ce-i mai frumos! 10

– Și nu v-ați gândit, întrebă Nușca mirată, că la nunta *aceea* nu aveți cum să fiți? Că toate nu erau decât scorneli și înșelătorii, nimic nu era adevărat? 15

– Ba erau adevărate! spuse domnișoara Ana. Așa arăta de parcă ar fi fost adevărate. Nu-i totuna oare?

– Nu cred să fie totuna, spuse Nușca. Nu-i nimic, povestiți, povestiți mai departe! Nu mai pot de nerăbdare să aflu ce vi s-a mai întâmplat! 20

– Mă grăbeam, spuse domnișoara Ana. Mă temeam ca nu cumva să întârzi și să începă popa slujba. Când am ajuns, în ușa bisericii sta baba Iulia și arăta cam supărată.

– Și cine o fi baba Iulia, domnișoară? Nu țin minte să-mi fi vorbit de ea până acum.

– O străbunică de-a mea, spuse domnișoara Ana. Nici eu nu mi-o amintesc prea bine. Când eram mică, mama nu mă lăsa să intru în odaia unde zăcea – îi așternuseră patul în casa de către drum –, dar eu eram neascultătoare: mă furișam fără ca ea să mă vadă, mă apropiam pe nesimțite de pat și începeam să o trag de cârpă! Își legase o jordiță de marginea patului și când o supăram și nu reușea s-o scoată la capăt cu mine, hârști cu jordița, de pe unde nimerea, nu-i părea rău... Și înainte de a intra în biserică, baba Iulia a început să mă certe, n-am putut-o în nici un chip potoli: „Tu draga mea, zicea ea, dacă nu întârzii nu ești sănătoasă, așa ești tu făcută! Nu știi cu cine poți semăna, că eu n-am fost așa. N-am fost ca tine, am avut altă fire. Eu dacă am promis un lucru, m-am ținut de cuvânt. Nu mi-a plăcut să-l fac pe om să mă aștepte și eu să umblu vandra...” Am intrat noi în biserică și slujba de cununie părea a fi început de mult. Și era așa multă lume, că abia ne-am strecurat mai în față. Eram nerăbdătoare s-o văd pe mireasă și, când am văzut-o cum arată, mi s-a umplut sufletul de o mare bucurie. Nu cred să se fi aflat o alta mai frumoasă și mai luminoasă la chip decât ea!... În biserică era destul de frig și când răsufla îi ieșeau aburi din gură. S-a uitat la mine și s-a luminat la față... Baba Iulia vorbea tot timpul, o clipă nu-i tăcea gura. Încet, în urechea mea, să nu audă și ceilalți ce spune. „Părintele – zicea ea – de-acuma-i gata, cum îi țăstu. Abia dacă mai poate sta, săracu, în picioare, de câtă răchie a putut băga în el! Simon îi de vină, l-a tot îmbiat, nu l-a lăsat o clipită liniștit. Mai ia o gură, părinte, zice, că-i frig în biserică, abia s-a desprimăvărat. Nu te uita că afară s-a încălzit timpul, din biserică n-a ieșit gerul de astă iarnă... O gură acum, o gură după aia, și așa s-a întâmplat că s-a făcut părintele cum e lopta! De văzut nu se vede când te uiți la el, se ține drept, numai glasul a început a-i tremura...”

Popa citea „Isaia dăntuiește“ în timp ce mirele și mireasa se roteau în jurul mesei, cu privirile plecate, fără a se uita la lumea din biserică. Sunt tineri și fericiți amândoi și pe domnișoara Ana o cuprinde o mare bucurie căci acum, iată, ea poate să vadă cum arătau părinții ei atunci când s-au luat 5 unul cu altul, fericiți pentru că din dragoste s-au luat și s-au iubit mult.

Când mireasa a ridicat din nou privirea – cât s-au rotit în jurul mesei s-au uitat amândoi în pământ, rușinați și roșii la față – domnișoara Ana a putut să-i vadă ochii strălucitori 10 și umezi. „Cât poți fi de frumoasă, scumpa și neprețuita mea“, și-a spus ea în gând și a simțit cum bucuria o învăluie parcă din cap până în picioare...

– Și dacă m-am uitat mai bine la mama, povesti în continuare domnișoara Ana, am văzut cum tremura, săraca, 15 de frig. Era numai într-o cămășuță din cele subțiri și în biserică era răcoare; măcar că afară strălucea soarele și înfloriseră merii și perii, înăuntru era întunecos și frig ca iarna. M-a cuprins părerea de rău dacă i-am văzut cum tremură amândoi. Erau doar părinții mei, cum aș fi putut să-i las așa?! M-am strecurat 20 afară, mi-am făcut cu greu loc, pentru că era lume multă, plină biserică – și până acasă am ținut-o mai mult într-o fugă. Nu doream alt lucru decât să ajung înapoi cât pot eu de repede, să mă întorc înainte de a termina părintele slujba. Cel puțin când or ieși afară la aer, să aibă mama ce pune în spate, să 25 nu se îmbolnăvească, draga de ea, căci și soarele, acum primăvara, e destul de înșelător: de pripit pripește, zici că-i cald, dar e mai mult o părere... Am ajuns acasă, am dat să descui ușa, dar așa s-a întâmplat că s-a întepenit cheia în broască; orice aș fi făcut, oricât aș fi tras de ea, n-am putut 30 deschide. A trecut chiar atunci pe drum un om străin și m-am rugat de el să-mi descui. Am intrat și am luat din casă pe ce am putut pune mâna mai repede, n-am stat să aleg. Într-o fugă am făcut și calea-întoarsă.

Dacă am ajuns la doi pași de biserică, m-am simțit cam ostenită și m-am oprit să trag aer în piept. Când am ajuns la biserică, slujba era pe sfârșite. M-am apropiat de mama să-i dau cojocelul. „Scumpa și neprețuita mea – am șoptit eu și
5 m-am ridicat pe vârfuri ca să i-l pot pune pe umeri – ți-am adus mantolul ăsta să nu-ți fie frig“. „Așa sunt de bucuroasă, mi-a zis ea și mi-a strâns mâna. Avea dinții albi ca măgelele, dacă nu mai albi. Nu cred să fie pe lume alta mai bucuroasă decât mine“. „Mă tot uit la tine, mamă, i-am spus – și între
10 timp parcă slujba se sfârșise, se făcea că în biserică am rămas numai noi amândouă – mă tot uit la tine și nu mă mai satur uitându-mă“...

Apoi toate se îndepărtează. E ca și cum n-ar fi rămas decât amintirea aceluia glas și acelei străngeri de mână. Se pierd într-o
15 ceață de nepătruns, prin care, iată, nu se mai poate umbla.

2

– Tu, draga mea, îi spuse Maria lui Goronuț domnișoarei Ana într-o vară, ești leită maică-ta, așa o asemănare mai rar! Și la mers și la vorbă, una ca alta! Deschizi gura și o aud pe
20 ea vorbind. Parcă am sta de vorbă amândouă, așa cum am stat în tinerețea noastră, când eram vesele și nepăsătoare... Să-ți povestesc eu acuma, dacă nu te grăbești prea tare, și ai timp să asculți, cum a fost când s-au găsit unul cu altul, ea și cu taică-tu:

Într-o iarnă am fost noi la o nuntă, nu mai țin bine minte la cine, la care givări au fost taică-tu și Mitru a lui Dehelan. Și taică-tu a fost așa un om, căruia i-au plăcut tare mult
cântările în tinerețea lui; ai fi tot stat să-l asculți, așa un glas frumos a avut!... Maică-ta a fost și ea fată tinerică, nici nu
30 cred să fi împlinit șaisprezece ani... Și la nunta de care îți povestesc, după vreo două-trei cântări, a prins și ea un pic de

curaj și a început să-l secondeze. I-a început mai încet, pentru că nu-i frumos ca femeia să se ia la întrecere cu bărbatul. Ea trebuie să fie mai cu sfială. Mai mult îl îngâna, abia dacă i se auzea glasul. Sta cu ochii în pământ și-și cerea parcă iertare că are curajul să deschidă gura. Se mai și încurca din când în 5 când la cuvinte, ori că le-a uitat, ori că nu le-a știut bine niciodată: nu era adică atât de pricepută și de învățată ca el, să le știe pe toate de-a fir-a-păr! Numai că taică-tu, de cum i-a auzit glasul, nu și-a mai dezlipit ochii de pe fața ei; mișca numai dintr-o sprânceană când trebuia să-i dea intrările – până 10 acuma a fost bine, n-ai greșit, ai curaj – îi spunea din priviri și parcă ea atâta și aștepta: începea să ridice glasul, dar nu prea mult, nu cumva să-l acopere pe al lui! Nici nu sfârșeau bine, că și treceau la un alt cântec, ne și miram de unde știau ei atâtea cântări... Mai spre dimineață, taică-tu dacă a băut un 15 pahar în plus, a prins și el ceva mai mult curaj. S-a tras lângă maică-ta cu scaunul și când a dat s-o ia de după cap, – așa-i omul la un pahar, crede că lumea-i a lui, nu mai este, adică, nici un fel de piedică – i-a dat ușor peste mână și s-a ferit într-o parte. „Stai blând“, i-a spus, dar încet, să nu audă nimeni 20 altcineva... În același an, mai spre toamnă, s-au și luat amândoi, n-au mai vrut să aștepte...

3

– „Să vezi, mi-a spus mama, odată, când am fost la sapă amândouă și ne-am așezat o vreme pe un răzor, să ne mai 25 odihnim. Puține au fost femeile acelea, zice ce-au avut parte de norocul pe care l-am avut eu. Căci ce au fost, zice, necazurile și greutățile!? Nimica toată, dacă mă gândesc bine, pe lângă cât am putut fi eu pe lumea asta de iubită și de prețuită! Viața a trecut de-acuma, a mai spus ea după ce a rămas o vreme pe 30 gânduri. Dar să știi că nici nu-mi pare rău! Fericirea trece și

ea, așa cum se sfârșesc toate cele. Dar mie mi-a ajuns și atâta cât a fost. Nu mă pot plânge: dacă aş sta să număr zilele bune, tot au fost mai multe la număr decât alea rele...“ Și cât am rămas noi acolo, pe răzor, a început a cânta. Numai că era
5 un cântec trist și țin minte că am întreat-o de ce nu cântă altul, mai vesel, dacă zice că-i așa de bucuroasă. „Și durerea, a spus ea atunci și mi s-a uitat drept în ochi, e mai dulce, dacă are omul o lumină în el.“

– Și salba cu galbeni, pe care o poartă mama dumnea-
10 voastră la grumaz în fotografia asta, o mai aveți, ori ați vândut-o cumva, domnișoară? întrebă Nușca.

– Stai și ascultă, spuse domnișoara Ana, să-ți povestesc ce și cum e și cu salba asta... Când a fost să-i punem pomană lui taica de șase săptămâni, și după ce-a plecat lumea, numai
15 ce-o văd pe mama că începe a scoate din ladă spăcelele și laibărele pe care le-a purtat ea cât a fost nevestă tânără. Le-a înșirat pe unde a apucat, pe paturi și pe scaune, unde a găsit ea loc, și a început să se uite la fiecare în parte. „Uite modelul ăsta, zice către mine și-mi arată o cusătură tare mărunță, nu
20 l-aș mai putea coase acuma, nici să mă omori! Mă mir și eu ce ochi buni am avut altădată. O iarnă întreagă am migălit la el și când a venit primăvara era tot neterminat. Într-o Vinerea Mare, am stat și am cusut toată noaptea. Vroiam să-l am gata de Paști. Se crăpa de ziuă afară și eu nu mai sfârșeam cu lucrul.
25 Paștele a căzut devreme în anul acela, pe la sfârșitul lui martie și, cât a fost noaptea de lungă, au tot picurat streșinile... Taica striga la mine să mă duc să mă culc, să las amarului lucrul că doar n-o fi sfârșitul lumii dacă n-oi îmbrăca-o în ziua de Paști. A strigat el cât a strigat, eu am tăcut mâlc, nu i-am răspuns
30 nimic, să nu-l supăr, și după un timp a adormit, m-a lăsat în pace. Când au început a cânta cocoșii, m-am uitat la ceas să văd cât mai am până se face ziuă și atunci am văzut că ceasul se oprise, nu mai mișca nici o țagără. M-am lăsat de la lucru, l-am tras și l-am pus așa, după ochi, cam cât mi s-a părut mie

că trebuie să fie. Mă grăbeam cât puteam eu de tare, să nu mă prindă lumina cu cămașa neterminată... Eram tânără pe vremea aceea, fată neștiutoare... Modelul mi l-a adus Maria lui Chiș de la o văruică de-a ei, de la Mânăștiur. Lena lui Inișconi și cu mine l-am avut cele dintâi în sat. În dimineața 5
aceea de Paști, numai noi amândouă am fost cu modele noi. După aceea și l-au făcut și altele. Era și frumos, modelul, a avut ce să le placă. Numai uită-te tu, zice mama, dacă ai mai văzut vreodată așa o cusătură mărunță...

După aceea n-a mai spus nimica, s-a așezat pe un scaun 10
în mijlocul odăii, parcă o văd. Sta cu mâinile în poală și se uita liniștită la lucrurile scoase din ladă. Nu părea să fie întristată, dimpotrivă, se uita bucuroasă la ele, la fiecare pe rând, până s-a întunecat afară și nu le-a mai putut vedea bine pe năicire... „De-acuma e cam vremea să le punem înapoi, 15
la locul lor“, a spus ea încetisor și a început să le strângă cu multă grijă, abia dacă le atingea cu mâna, și să le pună înapoi în ladă. Deasupra de tot a așezat salba cu galbeni care strălucea de-ți lua ochii! Am rugat-o pe mama să și-o pună la gât, să văd cum îi stă cu ea. „Las-că m-ai văzut tu și altădată“, a spus 20
mama supărată că-mi pot trece ascemenea prostii prin cap. Mi-am adus aminte ca așa se ruga de ea și tata, când se duceau împreună la vreo nuntă ori la un botez, pe vremea când eram copilă mică. Stam culcată în pat, cu pătura trasă până peste cap, și-l auzeam cum o îndeamnă să și-o prindă la gât. „Știu 25
că abia apuci să ți-o pui, îi spunea el încetisor, să nu aud eu. Nu te lăsa și tu atâta îmbiată“. „De-acuma, zicea ea, s-o poarte cele tinere, nu eu. Mie mi-a trecut vremea. Am și purtat-o, m-am fâlit cu ea destul, pe unde am fost, nu mă pot plânge. I-a trecut și ei timpul“, spunea mama... Se întunecase de-a 30
binelea, numai galbenii străluceau; mama și-a trecut mâna prin ei și a început să-i zornăie încetisor. „Uite așa îmi săreau galbenii pe piept – a spus ea bucuroasă și-i sclipeau ochii, parcă o văd! – uite așa îmi săreau pe la petreceri, îți era mai mare

dragul să te uiți la ei!“ ... Apoi mi-a arătat un galben care era ușor îndoit la un colț. „Să-ți spun eu acuma de ce îi așa – zice: S-a întâmplat ca taică-tu să fie într-o noapte mai cu chef, am fost noi undeva și am petrecut amândoi, nu mai țin acuma
5 minte unde, și, când am ajuns acasă, a început să se laude că el, dacă își pune mîntea, una, două, rupe galbenul în dinți; are așa dinți tari, zice, că nu există să nu-l poată rupe! Numai că degeaba s-a lăudat, că abia dacă a reușit să îl îndoiaie puținel! N-a fost așa de ușor cum a crezut el!“ a povestit mama și a
10 început să râdă. Sta pe pat cu mâinile în poală, se uita la galbenul îndoit și se prăpădea de răs. „Se vede și acuma urma dinților, dacă te uiți mai bine“, mi-a arătat ea. A fost el îndoit și mai tare, numai că eu m-am supărat și l-am pus să-l îndrepte, și atunci tot cu dinții l-a îndreptat, să-mi facă voia“, mi-a spus
15 ea și râdea, râdea, îi curgeau lacrimile din ochi de atîta răs.

– Să vedeți, domnișoară, spuse Nușca, ce-a pățit o femeie de la noi, câte i s-au putut ei trage de la o salbă de galbeni! A jucat ea o noapte întreagă cu ucigă-l toaca și la început nici nu l-a recunoscut, nici n-a bănuțit nimica. Când și-a dat seama,
20 vă închipuiți și dumneavoastră ce-a fost în sufletul ei!

– Povești din acestea cu draci, spuse domnișoara, știam și eu câte vrei. Mă așezam pe pragul grajdului cu lămpașul într-o mână și moșu începea a povesti. „Astea nu s-au întâmplat acuma, zicea el, ci mai demult, când au fost oamenii
25 mai proști“ ... Într-o seară a bătut vîntul mai tare și s-a stins lămpașul. Stam în ușa grajdului și mă uitam la lună care era mare cât o lubeniță și tremuram de frică...

– S-a întâmplat la o nuntă, într-o iarnă, începu Nușca să povestească. Erau geruri mari, neaua până la genunchi, îngheța
30 răsufllarea. Când se deschidea ușa, de veneau gazdele cu mîncăruri, așa erau de groși aburii, că nu se vedea om cu om. Și la nunta de care vă spun, mai la o parte, nu așa la vedere, ședea un om pe care nu l-a știut nimeni cine e și de unde vine, nimeni nu l-a văzut până atunci. Sta la un colț de masă, unde

era lumina mai slabă. Așa-i la nuntă, oameni de tot felul, nu poți să-i iei la întrebări pe fiecare... Și omul acela o vreme n-a intrat cu ceilalți nuntași în vorbă, sta doar încruntat și se uita în pământ. Nu s-a atins nici de băutură, nici de mâncăruri, arăta necăjit și supărat. Vecinii de masă l-au mai îmbiat, au mai ciocnit cu el câte un pahar. El închina cu ei, ducea paharul la gură, îl săruta, de formă, dar de atins nu se atingea de băutură. Dacă l-au văzut că se lasă atâta îmbiat nu i-a mai avut nime grija... Și omul acela nu era nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nu era nicicum! Îl vedeai acuma, și în minuta următoare îl și uitai, nu-l mai țineai minte, atât era de spălăcit și de șters la înfățișare! A doua zi, nici nu ți-ai mai fi amintit c-a fost și el la nuntă. Așa ar fi fost dacă nu s-ar fi întâmplat să aibă, după un timp, o purtare curioasă. Mai întâi și întâi, a început a juca, duduiau podelele sub picioarele lui. Dacă ar fi fost, așa, un copilandru, n-ar fi zis nimeni nimic, numai că el a fost mai bătrâior, între două vârste, nu-i sta lui bine să se țină una cu tineretul, să se bage în rândul lui. Când îi omul mai copt, trebuie să stea bașca de cei tineri, așa-i frumos. Dar el nu, tot cu ei de după cap, tot cu ai tineri își punca mîntea, la cei de-o seamă cu el nici nu se uita! Avea niște cizme negre și când bătea din călcâie, ieșeau scânteii din ele. Pe la două noaptea, mirele s-a făcut tropa și s-a dus să se culce, a uiat de mireasă. Era mai tinerel, neînvățat cu băutura, și i s-a urcat repede răchia la cap... Și n-a fost mirele bine plecat, că cel cu cizme – și erau făcute, glanț, luceau de-ți luau ochii – drept la mireasă s-a dus și a luat-o la joc. Muzicanții au început să cânte mai cu foc, așa cântau, de parcă ziceai că de-acuma, gata, nu mai rămâne nimic din arcușuri, praf și pulbere se alege din ele! Și omul acela străin atâta a putut-o învărti pe mireasă – ne miram și noi, tânăr să fi fost, tot ar fi ostenit într-o vreme – că biata de ea s-a făcut o apă și albă la față ca varul! Juca mireasa, n-avea ce face, și galbenii săreau la ea pe piept, uite așa zornăiau!... Și-o să vedeți, domnișoară, ce s-a

întâmplat până la urmă cu galbenii ăia. Faceți bine și aveți puțină răbdare. Toate la timpul lor... „Gata, destul, a zis după un timp mireasa, am ostenit de-acum, lasă-mă să mă odihnesc că nu mai pot“. „Eu, a spus atunci omul acela străin, am făcut

5 armata cu bărbatu-tu, de-acolo ne știm. Numai că de atunci a trecut ceva timp și el nu m-a recunoscut... «Dacă o fi să mă însor, mi-a spus el într-o noapte, când am fost noi amândoi de planton, tu să nu mă ocolești cumva și să dai dos de mine, că nu șade frumos. Îți dau eu de știre când o fi, să n-ai grijă.

10 Nu cumva să lipsești, căci atuncea mă supăr tare rău»... I-am ascultat și am venit, numai că bărbatu-tu nici nu m-a băgat în seamă. Nici n-a văzut c-am venit și eu. S-a uitat la mine ca la un străin“. „Eu nu cred, a zis atunci mireasa, nu cred lucru' ăla, că voi doi ați fost de-o seamă la armată! Nu sunteți

15 de-o vârstă, n-ați avut cum face împreună milităria. Ești mai bătrâior ca el, vede oricine“. „Ți se pare ție, zice atunci omul acela cu cizme de box, că nu suntem de-o samă, e numai o părere de-a ta. Dacă arăt mai vârstnic, asta-i numai pentru că m-au îmbătrânit necazurile, nu din altă pricină. Sunt mai

20 trecut prin viață, mai încercat de greutateți“, zice și-o trage într-un colț întunecos să nu-i vadă fața prea bine. „Nu cred, zice atunci mireasa și ridică din umeri, am și eu ochi, pe mine nu mă mințești, așa să știi!“ „Ba nu, zice el, așa-i cum îți spun, degeaba nu vrei să mă crezi. Uite și cizmele astea, zice, – erau

25 negre și așa luceau de-ți luau ochii – le-am câștigat amândoi, eu și cu bărbatul tău, de la un majur unguresc. Eram mari cărțași pe timpul ăla, amândoi; dacă se întâmpla să joace careva cu noi, s-a ars. Și am jucat cu unгурul până s-a făcut lumină albă afară și i-am luat toți banii, nu i-am mai lăsat un forinț.

30 Și după ce l-am lăsat fără o lețcaie, i-am scos și cizmele din picioare de s-a întors omul desculț acasă, numai în ciorapi. Noi am împărțit câștigul pe din două: el a luat banii și eu încălțările, așa ne-am înțeles“. „Poți zice ce vrei, i-a spus din nou mireasa și s-a uitat la el drept în ochi, căci eu tot nu cred

o iotă din tot ce-ți iese din gură. Se vede de la o poștă că mințesti, că vorbești așa, ce-ți trece ție prin cap. Numai că nu-s eu femeia aia care să se lase prostită ușor. Toate-s minciuni și bălicăreli de-ale tale. Nici o vorbă, minți, zice din nou mireasa. Tu nu vezi ce cizme-s astea? – zice atunci omul acela 5 străin și așa vorbea de parcă nici n-ar fi luat în seamă vorbele ei – a dat să le încalțe, ca să le probeze, dar nu i-au încăput pe picioare“. „Iară nu-i adevărată“. „Când a văzut bărbatu-tu cizmele astea... Mai mari de-așa, la număr, nici nu cred să existe altele! Și tu o ții întruna că nu i-au încăput în picioare!“ 10 „Așa o femeie neîncredătoare ca tine, până acuma nu mi-a fost dat să văd“, zice străinul și arăta din ce în ce mai mânios. „Aia am putea face, zice mireasa, să mergem să i le încercăm! Să vedem dacă i-or încăpea ori ba“. „Să mergem, zice atunci omul acela, dar se vedea de la o poștă că începea să dea din colț în 15 colț. Să le încercăm, dacă ești chiar așa de neîncredătoare, alta nu avem de făcut, decât să le încercăm...“ Se duc ei amândoi să încerce cizmele și așa a fost cum a zis mireasa: cizmele i-au intrat cu ușurință mirelui în picioare căci erau mari. Și el dormea dus, nici n-a simțit când l-au încălțat cu ele. „Ți-am 20 spus eu că minți, i-a zis ea atunci omului aceluia străin, ți-am spus că nici o vorbă nu-i adevărată din tot ce îți iese din gură!“ „S-au lărgit de-atâta purtat, a dat să îngaime străinul cu jumătate de gură. Le-am lărgit eu, c-am piciorul mai mare“... „N-ai pic de rușine, așa minți. Alta ce să mai spun“, a zis 25 mireasa oftând. Și străinul s-a întunecat la față și n-a mai spus nimic; s-a așezat la masă și a început a goli, de supărare, pahar după pahar. Nu golea bine unul, că-l și umplea la loc, turna în el ca într-un butoi fără fund. În fața lui, la masă, sta mireasa și-l privea mânioasă. Și după un timp a prins el din nou glas, 30 numai că vocea îi era parcă mai răgușită din pricina paharelor golite la repezeală. „Galbenii ăștia – zice el către mireasă și arată spre salba de la gâtul ei – tot la cărți i-am câștigat într-o noapte, eu și cu bărbatu-tu. De la unul Kubicek, parcă așa îl

chema, dacă mai țin eu bine minte. Era el negustor de cai și i-a părut lui rău dacă i-a pierdut! Se ruga de noi să nu-i luăm banii, să-l păsuim. Da' noi ne-am lăcomit la galbeni, nici nu l-am ascultat ce zice! I-am împărțit, eu și cu bărbatu-tu, pe
5 din două. Au fost cincisprezece galbeni, unul era în plus și pe ăla l-am tras la noroc. I.-a câștigat el. Opt sunt, așa-i ori nu-i așa?" zice și începe a-i număra arătându-i pe rând cu degetul gros. „Nu mai minți atâta“, a zis mireasa și a început să râdă. Vorbele lui au înveselit-o, în loc s-o supere, cum ar
10 fi fost de așteptat. „Mințești, zice, și nu te mai poți opri asta-i, ce să-i faci! Așa-i omul mincinos, n-are rușine nici de doi lei. Galbenii ăștia, zice, nu-s de-ai mirelui, galbenii ăștia îi am eu de la mama mea“. „Oi fi glumit, zice atunci omul și-i face cu ochiul, o fi așa cum spui. Dar tu nu te supăra pentru atâta
15 lucru, nu fi așa de pricinașă. N-am eu treaba lor, și nici nu-mi pasă mie de unde îi ai! Să-i porți sănătoasă și să ai bucurie de ei, câte zile îi avea“. I.umea, cu nunta, nimeni n-a băgat de seamă cum se încontrează mireasa cu omul acel străin. În încăpere era cald și după un timp mireasa și-a făcut drum până
20 afară, să se mai răcorească. Iese afară, cum vă spun, și n-a ieșit bine, că omul acela străin s-a și luat după ea. S-a apropiat el încetisor, pe la spate, și în vârful picioarelor. Când ea s-a întors să vadă cine-i, el și-a repezit mâna spre pieptul ei și a dat să-i smulgă salba cu galbeni! Ea l-a lovit peste mână. I.-a putut
25 lovi cât a vrut, el nici vorbă să-și ia mâna de la ea din piept. A dat să strige după ajutor, dar degeaba a strigat, din gură nu i-a ieșit nici un cuvânt, de parcă ar fi fost mută! A rămas așa, fără glas!... Nici ea nu era o fată din cele lingave și slăbănoage, așa că nu s-a lăsat cu una-cu două! A început a-l
30 lovi cu amândoi pumnii peste față, cât a putut ea de tare... „Te pui tu cu mine, a zis străinul și l-a cuprins un fel de veselie. Așa crezi. Așa-i femeia proastă, zice, și nici în cap nu are mai multă minte decât o găină. Și râdea ca un țap, mai mult behăia. Trage-te la lumină, zice, și te uită într-o oglindă, ori în ce

te-i uita, muiere proastă ce ești“. Se trage la lumină, după cum i-a spus el, ia un ciob de oglindă, ori ce-o fi găsit în graba ei, și se uită. Și mai mare i-a fost mirarea de ce-a văzut, la început nu i-a venit nici ei să creadă! Și-a văzut galbenii de la grumaz care, din strălucitori cum au fost, s-au făcut negri și cu rugina 5 groasă pe ei, cocliți și înverziți!

– Nefericită mireasă, spuse atunci domnișoara Ana. O fi leșinat când a văzut ce i s-a întâmplat, s-o fi speriat rău?!

– Nu mai știu, domnișoară, spuse Nușca. Atât a fost povestea, atât v-am spus, nu mai mult. Asta a fost sfârșitul, 10 de ce să adaug altul de la mine și să mințesc.

– A fost aicea și un pic de răzbunare, eu așa cred, își dădu cu părerea domnișoara Ana. Numai că din ce s-o fi tras ea, nu pot să-mi dau seama.

– S-ar putea să fi fost într-adevăr o răzbunare, spuse Nușca. 15 Mai ales că mirele, cât a fost el la armată – am uitat să vă povestesc la început – se spune c-ar fi împușcat, când a rămas într-o noapte de planton, pe un ortac al lui. A tras din greșală și l-a nimerit drept în inimă.

– Așa parcă încep să aibă toate un înțeles, spuse domnișoara 20 Ana. Încep să-mi dau seama și eu despre ce e vorba.

– Numai că mireasa, ce vină are? De ce a trebuit să plătească ea pentru greșelile altora? întrebă Nușca.

– Nu uita că era bărbatul ei. Dacă i-a fost dat să sufere, cum spui tu, a suferit pentru el. Când iubești poate că-i 25 suferința mai ușoară.

– Așa o fi, cum spuneți dumneavoastră, spuse Nușca și o vreme au rămas amândouă pe gânduri.

4

– Din întâmplarea pe care mi-ai povestit-o, spuse 30 domnișoara Ana, putem trage o mulțime de învățături. Cum

ar fi aceea că nu tot ce strălucește e aur, precum și altele la fel de folositoare.

– Femeia îl păcălește și pe dracul, tot o învățătură ar fi și asta, spuse Nușca.

5 – Așa se pare, spuse domnișoara Ana. Numai că tot de-aici se poate trage și o altă învățătură mai plină de tâlc: și anume că nici o ispită ivită în cale n-o poate întoarce pe femeie de la drumul ei, de vreme ce diavolul, cât a fost el de viclean, n-a putut-o păcăli în vreun fel pe femeia aceea.

10 – Cum s-o păcălească, domnișoară, nu pricep?! Întrebă Nușca. Ce credeți dumneavoastră că s-ar fi putut întâmpla, dacă femeia s-ar fi arătat mai puțin vicleană și s-ar fi încrezut în vorbele lui?

– Glasul lui dulce, spuse domnișoara Ana, i s-ar fi putut
15 urca cu ușurință la cap. Și-ar fi putut părăsi bărbatul și să plece cu el unde ar fi văzut cu ochii. Dracul și-ar fi putut face batjocură de ea și după aia s-o arunce, așa cum arunci o haină veche și purtată. Într-un cuvânt, adăugă domnișoara Ana, femeia ar fi putut cădea în ispită. Ispitele diavolului sunt
20 nenumărate și de tot felul.

– Orice întâmplare, spuse Nușca mirată, ascunde întotdeauna o învățătură din cele adânci. Cine ar fi crezut! Poți trece pe lângă ea și fără s-o vezi, fără s-o bagi în seamă. Așa aș fi trecut și eu acuma, dacă dumneavoastră, domnișoară,
25 nu mi-ați fi spus să iau aminte.

– Și pe mama a vrut s-o ispitească un hoț de cai, la un târg, la care s-a dus când a fost tânără. Numai că nu s-a lăsat, n-a fost proastă, nu s-a încrezut în vorbele lui... Sta ea, mai la margine, începu să povestească domnișoara Ana, pentru că
30 era înghesuială mare, să n-o calce unul, altul pe picioare. Îl aștepta pe moșu să se întoarcă. Se dusesse și el să vadă care-i prețul la vite, cum se vând porcii; plăcerea lui era să umble prin târg și să le afle pe toate. Și cum sta așa, mai la fereală, a intrat cu ea în vorbă un străin. Unul înalt, cu ochii negri

și alb la față. Cu o căciulă brumărie în cap și cu un cojoc plin de găitane și de înflorituri, până la genunchi; povestea mama că n-a văzut, de când era ea, om mai frumos; și omul acela, nici una-nici alta, a întreat-o dacă nu vrea să bea un cracăr ei amândoi. I s-a uscat cerul gurii, zicea, atâta îi poate fi lui 5 de sete! Un cracăr din cel verde, ori din cel galben, de care vrea ea, să-și aleagă singură ce culoare-i place ei mai mult. Mama nu i-a răspuns, ce să-i răspundă, nu sta frumos să între în vorbă cu un străin. Nu-l cunoaște, nu l-a văzut niciodată, n-are treaba lui. Și-a întors numai frumos capul, s-a uitat în 10 altă parte. A așteptat adică să plece, să-și vadă de drum. Da' el ce să plece, se uita la mama și-o sorbea din ochi, așa era de neobrăzat și nesimțit!

– Biata mama dumneavoastră, domnișoară, spuse Nușca. Ce să faci, gândesc. A trebuit să rabde, alta n-a avut de ales! 15 Strigi, și te faci de miru' lumii! Încep să se strângă oamenii, ca la urs!

– Ar fi putut pleca, spuse domnișoara Ana. Numai că se înțelese cu moșu să-l aștepte în locul ăla. Dacă ar fi plecat, n-ar mai fi găsit-o și-ar fi început să se caute unul pe celălalt 20 prin tot târgul... De câte ori o rugam pe mama să-mi povestească întâmplarea asta, spuse domnișoara Ana, nu se lăsa mult îmbiată. Îi plăcea să o spună, nu mai putea de răs, povestind-o. Dacă vedeam că are un picuț de răgaz, o puneam s-o mai zică o dată. „Și ce să vezi, povestea mama, omul ăla 25 străin nici vorbă să-și vadă de drumul lui. «Dacă îți spun anume – zice – cine sunt eu, mira-m-aș să mă crezi. Mai bine să nu-ți spun, zice. La ce să te sperii pe degeaba». «Nu-s eu chiar așa de slabă din fire, zic, da' tot fără să mă uit la el, cu capul într-o parte. Nu-s așa sperioasă cum gândești!» El privea 30 pe deasupra mea la lumea din târg, n-a mai spus nimica. Mă uitam cu coada ochiului, eram și eu curioasă să văd ce fel de omu-i. Dacă nu te uitai bine la el, nu-i dădeai anii pe care îi avea, ziceai că-i un flăcăiandru. «Eu sunt, zice, și drept la mine

se uită, vestitul hoț de cai și tâlhar, Coroambă, dacă ai auzit de el». Când am auzit ce spune, mi s-au muiat picioarele și mi s-a oprit răsuflarea de spaimă, dar nu m-am arătat în nici un fel; așa m-am purtat, de parcă nici nu mi-ar fi păsat. «Cum
5 să nu aud, zic. A fost un hoț din cei vestiți. A spart el patru bănci la Timișoara și două la Peșta! Așa-i ori nu-i așa?» De unde am avut eu curajul acela, cum au putut ieși din gura mea așa vorbe, asta nu pot să spun! Nici eu nu știu ce s-a petrecut atunci cu mine, destul că tot ce-ți povestesc s-a
10 întâmplat fix așa, și nu altfel. «Așa-i, zice, cum spui tu. Asta a fost tare demult. Nu mai sunt nici eu, zice, acela care am fost altădată. Cât am stat, după zăbrele, m-am muiat, mi-au mai trecut mânia și arțagul. De-acuma gata, mi-o fi de ajuns! Oi intra și eu în rândul omenirii.» «Bine faci» zic, și am început
15 să tremur ca varga. Îmi clănțăneau dinții în gură, dar m-am ținut cât am putut, nu m-am arătat că mi-i frică ori că-s speriată în vreun fel. «Și uite așa, zice, mi-am pus în gând să mă însor, să-mi iau o nevastă ca tot omul și să mor liniștit... Aicea la târg, zice, asta caut, după ea umblu. De azi dimineață,
20 în toate părțile am umblat, da' n-am găsit nici una potrivită, nici una care să-mi placă». «Mă mir, zic, târgu-i plin de fete tinere și nemăritate. „Ai ce alege». «Ba nu, zice el, de-acuma nu mai am ce căuta, c-am și găsit-o». «Norocul dumneatale, zic eu. Să fii fericit, cu asta-ți doresc!» Și atunci, ce să vezi,
25 el, împielitatul, a prins curaj și a dat să mă prindă de mână! Repede am sărit la o parte și nu știu cum s-a întâmplat, c-am călcat într-o baltă și m-am noroit toată. «Fii cuminte, zic eu furioasă și m-am încruntat la el, nu pune, rogu-te mâna pe mine! Dacă mă atingi cumva, strig, și atunci, gata s-a sfârșit
30 cu tine, vin jandarii și te bagă înapoi, acolo de unde ai ieșit. Mai bine te-ai astâmpăra și ai avea minte mai multă, să mă lași în treaba mea!...» Îți povestesc, zicea mama, și parcă nici nu-mi vine să cred c-am putut avea atâta curaj să mă pun în contra lui. Să-și fi pus mintea cu mine, praf și pulbere m-ar

fi făcut! Da' ce să vezi, nu s-a supărat când a văzut cum mă răstesc la el, ba aş putea zice că i-a chiar plăcut. A zâmbit, așa, mai mult din colțul gurii, și mi-a făcut cu ochiul. «Numai să spui o dată da, zice, și te scald în galbeni! Am fost cu la răcoare, e adevărat, dar câte ceva în chimir tot s-a mai păstrat. 5 N-am rămas cu punga goală, cum crezi tu. Nu-s mai vremurile, zice, când, dacă îmi puneam în gând, puteam cumpăra târgul ăsta cu tot ce-i în el. S-au dus timpurile alea, nu mai am atâta bănet, dar cât să-ți facă ție toate poftetele, s-o mai găsi, fii fără grijă. Nu fi proastă, zice, și nu da cu piciorul 10 la un noroc așa mare. Îți dau bani cu vadra, te scald în galbeni, zice, numai să mă lași să te duc la biserică și să-ți pun pirostriile pe cap, alta nu-ți cer!...» Când a văzut că eu nu mă las cu una, cu două, a început să-mi promită câte în lună și-n stele, să mă momească în fel și chip! «Degeaba îți bați gura, i-am spus. 15 Pe o ureche îmi intră și pe cealaltă îmi iese, nici nu ascult ce vorbești. Eu sunt fată cinstită, nu-s din acelea pe care să le cumperi tu în târg». «Bag sama, zice, că altul îi în sufletul tău. Altuia îi inima ta dată. Din pricina asta nu vrei să mă ascuți!» «Așa-i cum spui, zic. Ai ghicit adevărul adevărat». Dacă a auzit 20 cum stă treaba, n-a mai spus nimica, a căzut numai pe gânduri și s-a întristat la chip. «Bine – îl aud că zice după o vreme – așa să fie, eu nu mă pun împotrivă. Numai că am o rugămintă și fii bună să faci cum vreau eu. Să nu spui nu». «Mai întâi s-o aud, zic, până nu-mi spui despre ce-i vorba, nu promit 25 nimica.» «Uite ce vreau eu să te rog, zice, și așa să faci, că nu-i nici o pierdere din asta, ba aş putea spune că te alegi și cu un câștig. Când o fi să te măriți, zice, să-mi da mic un semnal. Am eu un văr, acar în gară la Fârdea. Îi trimiți lui vorbă și așa am să aflu și eu. Alta nu vreau, fii fără frică, decât să-ți 30 fac un dar. Ai să vezi c-o să fie bine. N-ai de ce te speria, că nu-ți doresc răul...»

– Mi-a fost un picuț de frică, povestea mama, la ce-aș minți. Dar eu când am promis un lucru, mă țin de promisiune,

nu-mi place să mint. Așa că i-am trimis vorbă prin acarul de la Fârdea că mă mărit și că peste o săptămână-i nunta. Până-n ziua nunții n-am primit nici un semn. „Are destule pe capul lui ca să aibă el grija mea, cine știe dacă n-o fi și uitat ce mi-a

5 promis, dacă n-o fi intrat cumva iară la țuhaus“, îmi ziceam, numai că n-a fost așa cum am crezut. A venit ziua nunții, s-a întins o petrecere mare și când a fost petrecerea mai în toi, iacă vedem afară, în ocol, că se opresc niște călăreți... Caii albi, și cu panglici din cele tricolore la căpăstru! Au intrat în casă

10 – dacă n-au fost zece inși, n-a fost nici unul – și lumea, când i-a văzut intrând, a încremenit de mirare! Nimeni n-a știut ce-i cu ei și de unde vin. Și ultimul a intrat pe ușă omul acela, cel întâlnit de mine în târg. Și, după ce a intrat, drept la muzicanți s-a dus, nici nu s-a uitat la noi și le-a spus să cânte

15 o cântare care îi place lui cel mai mult. Țiganiii nu s-au lăsat rugați, i-au făcut voia. I-a început n-au putut cânta prea bine, le cam tremurau arcușurile de frică... S-a desfăcut la cămașă, a scos din sân un pumn de galbeni, și a început a-i arunca în stânga și în dreapta. „Eu altfel nu joc mireasa, zice, numa pe

20 galbeni! Să aibă pe ce călca, să nu se noroiască pe picioare!“ Am jucat, ce alta să fac. „Ați cântat cam moale, nu chiar pe gustul meu, zice după ce s-a sfârșit cântecul. Dar e bine și așa, mai rar și mai legănat să nu ostenească mireasa prea tare!“ Atât a spus, apoi a făcut semn flăcăilor care erau cu el, că-i

25 vremea de plecare. Și nici nu s-a dezmeticit bine lumea, că ei au și fost duși... Asta-i întâmplarea cu galbenii – povestea mama și începea să râdă. Așa am fost eu în tinerețea mea, am avut căutare, spunea, și nu mai putea de râs, ușor rușinată de cele ce i s-au putut întâmpla. Jucam cu taică-tu pe la nunți

30 și botezuri și săreau galbenii hoțului la mine pe piept, uite așa... Dar să știi tu, îmi spunea mama și se uita drept în ochii mei, că numai pe taică-tu l-am avut în inimă și numai pe el am să-l am, câte zile am să trăiesc. Da' nici aceea nu-i femeie cu adevărat care să nu se bucure când vede cât e ea de căutată

și de prețuită... La început, taică-tu, povestea în continuare mama, nu m-a lăsat să-i port. Când mă vedea că mi-i pun, se făcea negru de supărare. „Aștia-s bani furați, spunea. Nu-mi place să-i văd în casa mea“. „Lasă-l amarului, îl îmbunam eu. Cine știe pe unde o fi acum. Cine știe dacă nu l-au băgat 5
înapoi la țuhaus și acolo i-or putrezi oasele. Vai și amar de cea care i-a dat viață, numai de neazuri și supărări a avut parte“. Și atunci el se mai muia, se uita la salbă cum strălucește și se arăta tare bucuros. „Nici nu mă mir, spunea, și zâmbea pe sub mustață, parcă-l văd. Ce-i frumos, și lui Dumnezeu 10
îi place. Și muiere ca a mea nu cred că-s multe pe lumea asta, cât o fi ea de mare...“

Când am crescut, am început și eu să mi-o pun pe la serbări. Mama, dacă mă vedea cu galbenii, nu mai putea de bucuroasă... Numai că eu dacă am băgat de seamă că ea ține 15
mortiș să mă vadă cu ei, m-am obișnuit să strâmb din nas, să fac pe mofturoasa. „Sunt domnișoară, îi spuneam, nu mă mai port ca țărăncile“. Ea nu spunea nimica, se uita numai lung la mine și strângea din buze. „Știi tu mai bine ca mine, zicea, cum să te porți, nu te învăț eu. Faci cum crezi tu, nu 20
mă amestec“.

Într-o seară, povesti domnișoara Ana, stam amândouă lângă foc și așteptam să fiarbă laptele. „Mie, zice către mine, tare mi-a mai plăcut, cât am fost tânără, să mă îmbrac cum 25
îi mai frumos. Aflam de o cusătură nouă, și nu mă lăsam până nu mi-o făceam și eu; nu dormeam noaptea de supărare, dacă nu izbuteam să-mi fac rost de ea. Odată, țin minte, că m-am dus până la Coștei, după un model, atâta eram de pretențioasă. Eram măritată de-acuma, tu erai nălțuță, ajungeai până la clanța ușii, și eu nu mă lăsam, mă purtam tot ca fetele mari! 30
O fi păcat mare, m-a întrebat ea și a început să sufle în lapte, să nu se ducă în foc, o trebui să plătesc, odată și odată, pentru asta, tu ce gândești?“ Nu știam ce să-i răspund și atunci mama a căzut pe gânduri – parcă o văd, jucau flăcările focului la ea

pe față – și n-a mai spus nimica... Cu ea semăn, spuse domnișoara Ana și se privi în oglinda din fața ei. Și mie îmi plac podoabele de tot felul. Mă dau în vânt după mărgele. De inele nici nu mai vorbesc. Tare mi-ar fi fost drag mie, spuse
5 și începu să râdă de un asemenea gând năstrușnic, să fiu un fel de prințesă; să am cutii pline cu pietre scumpe de toate culorile și de toate mărimile.

– Pe Maria Tereza ați văzut-o fotografiată? întrebă Nușca. Are pe piept un lăntișor de aur, mai gros ca mâna mea și la
10 capătul lui e o piatră cât oul de găină. Ce piatră o fi, nu știu, că nu mă pricep. Albă și strălucește.

– Câte zile oi trăi, am să-mi doresc un șirag de perle, spuse domnișoara Ana, cu hotărâre nestrămutată.

– Cum arată perlele, domnișoară? întrebă Nușca.

15 Domnișoara Ana era însă cu gândurile aiurea, nici nu-i auzi întrebarea.

– „Temeliile zidului cetății, începu ea să spună cu ochii închiși – erau împodobite cu pietre scumpe de tot felul: cea dintâi temelie era din iaspis; a doua de safir; a treia de
20 holchedon; a patra de smaragd“.

– Ce-i aceia safir și holchedon, ce-i aia iaspis și smaragd? întrebă Nușca.

– „A cincea de sardonix, declamă domnișoara Ana în continuare, fără să audă întrebarea fetei. A șasea de sardiu; a
25 șaptea de hrisolit; a opta de beril; a noua de topaz; a zecea de hrisopraz; a unsprezecea de iacint; a douăsprezecea de ametist“.

– Și porțile cetății cum erau? întrebă Nușca, care era numai ochi și urechi.

– „Cele douăsprezece porți – povesti domnișoara Ana –
30 erau douăsprezece mărgăritare. Fiecare poartă era dintr-un singur mărgăritar. Ulița cetății era de aur curat, ca sticla străvezie“

– Nu mai povestiți, spuse Nușca. E prea frumos. Nici nu mai pot să ascult.

– Am vrut să știu și eu cum arată pietrele nestemate, spuse domnișoara Ana: sardonixul, sardiul, hrisolitul, iacintul și celelalte. Trebuie să le vezi însă cu ochii tăi, degeaba tot citești despre ele. Orice descripție, cât ar fi ea de adevărată, e totuși prea săracă.

5

– Strălucesc de-ți iau ochii, spuse Nușca.

– Trebuie însă să le vezi strălucind, spuse domnișoara Ana și căzu pe gânduri.

II

5

Țin minte că într-un an, când am fost noi cu dubele – povesti cel dintâi bătrân – eram niște flăcăiandri, nici cu armata
5 făcută, abia dacă am scăpat de la școală și unde mai pui că eram și cu niște pahare de vin în noi, căci pe unde am umblat, până ce n-am golit un pahar, nu ne-a lăsat nimenea să plecăm, ne îmbiau fetele să bem până la fund, și noi le ascultam, nu mai rămânea un strop în pahar, ne arătam mari și tari – ce
10 să vezi, când să trecem peste râu, văruțu nu, că el nu trece pe pod, ca toți oamenii; el are poftă să probeze gheața, să vadă dacă ține ori ba! Numai că, de cum a ajuns cam la mijloc, gheața a și început a pârâi. Când ne uităm mai bine, îi era apa până la brâu! „Ai să vezi tu, îi zice văru Ionel după ce-a
15 ieșit din apă, dacă nu ți-or îngheța țurloaiile și n-ai să mai fii bun de nimic, dai tu de dracu! Îngheață sămânța în tine, rămâi fără sămânță, ai să vezi tu ce pățești“. Ce să se mai prindă cu noi în gură, că tremura ca varga, îi clănțăneau dinții!... N-am mai ales, unde am văzut lumină acolo am intrat. S-a
20 întâmplat să nimerim la doi moșnegi. S-au cam mirat ei dacă ne-au văzut, numai la asta nu s-au așteptat să le intre și lor dubașii în casă, în noaptea de Anul Nou! Moșu a căutat repede în ladă și i-a găsit niște cioareci de-ai lui, de pe timpul când a fost el tânăr, (îi ținea, se vede, ca să-i dea de pomană după

ce l-or băga în pământ, și i-a dat vărutului să-i îmbrace. „Trage-te lângă sobă, zice văru Ionel, tot în bătaie de joc, să ți se dezghete ce ți-o fi înghețat“. Se așează vărutu inai lângă foc – duduia soba, bătrânii erau friguroși, au băgat în ea la lemne câte or încăput, și nu știu cum s-a întâmplat, a stat el 5
 prea aproape, ori ce, că i s-au aprins cioarecii în spate. S-a făcut o gaură cam mărișoară, numai că lui nu i-a păsat, n-a avut nici o grijă; toată noaptea până s-a făcut dimineată albă afară, așa a umblat cu ei. Pe unde intram, râsete din cele mari. Când am ajuns la capătul satului, vărutu nu ne-a lăsat până 10
 n-am intrat la Lenuța Boatcă. Să trecem și pe la ea, zice, nu șade frumos s-o ocolim, ce ne pasă nouă de ce vorbesc oamenii. Vorba cântecului: „Haide, hai cu dubele, pe la toate curvele“, zice el și ne face cu ochiul. Intrăm noi, așa, mai pre furiș să nu ne vadă nimeni și Lenuța dacă a văzut că nu dăm dos de 15
 ea, n-o ocolim, n-a mai știut ce să facă, săraca, să ne intre în voie! Ne-a omenit cu ce-a avut ea mai bun și ne-a dat și câte un păhăruț de răchie. Și-a avut grijă și de vărutu: a luat niște ață și un petecuç și i-a cârpit cioarecii, acolo unde au fost ei arși. Și așa de frumos i-a cârpit, că nici nu s-a mai văzut, oricât 20
 de bine te-ai fi uitat, unde a fost gaura...

6

– Noi, povesti al doilea bătrân, am făcut milităria la unguri, la honvezi, așa a fost pe timpurile alea. S-a întâmplat să ne ia pe amândoi odată, măcar că el e mai mic cu vreo doi ani 25
 ca mine... Cât am fost la armată, n-am dus-o rău, n-am de ce mă plânge. Eu ca eu, da' vărutu pot spune că a dus-o ca-n rai! Și-a găsit pe una Iulișca sau Erji, nu mai țin bine minte cum a chemat-o. Dreaptă ca lumânarea și mai înaltă ca vărutu cu un cap. Sta ea mai mult încruntată la început, dacă se 30
 întâmpla să nu cunoască, dar după aceea, când se mai obișnuia,

era numai zâmbet și voie bună! Duminica, dacă primeam un pic frai, o țineam prin oraș tot într-un trap și drept la ea ne opream, nu pierdeam timpul cu te miri ce! N-am mai fi plecat, așa ne era de bine la căldură și la trai bun, numai că armata
5 e armată, când sună goarna, smirună, ce să-i faci!... Sta ea pe o uliță întunecoasă, lângă o fabrică de sifoane, dincolo de gară. „Hova megî fiam?“ ne întrebau ceferiștii dacă ne vedeau cum ne grăbeam să trecem peste linie, nici nu ne uitam la trenuri, mare mirare că nu ne-a călcat vreun mărfar; râdeau cu gura
10 până la urechi și dădeau din cap, știau ei că ne ducem la vreo mândră, bine faceți, ziceau, sunteți tineri, de ce să nu vă petreceți, teșek și kesenem, așa și pe dincolo, pe timpul acela nici nu mă cunoșteai că nu sunt ungar, așa de bine știam vorbi; când am îmbătrânit am mai uitat, acuma dacă mă întrebați
15 nu mai știu mare lucru... Și când ajungeam la Erji, masa pusă, cald și bine, cum îi mai fain. Și ne puneam pe beut și pe mâncat. La început ea se arăta mai domnoasă, se uita la noi cam de sus, ce și-o fi zicând, ia, niște biete catane, vai și amar de capul lor, pușca la umăr de dimineața până seara, drepti
20 și înaintea marș, și atunci văruțu, dacă o vedea că se ținea ea mare, își trăgea scaunul mai aproape, o mai lua de după cap, o mai pișca pe ascuns, ori ce-i făcea că nu vedeam noi, „stai blând, zicea ea, stai în pace, că acuma mă supăr. Ai puțin de astâmpăr cu mâinile alea, ține-le și tu în loc, să știi că dacă
25 nu te ogoi, mă mut pe alt scaun!“ Ce să se mute, ba își trăgea ea scaunul să fie și mai aproape de văruțu, nici nu clipea din ochi, așa-i plăcea; se făcea roșie la obraz, „nu mai pot de căldură, îi tare cald, zicea, ia să-mi dau eu sfetărul ăsta de pe mine“, „lasă-l, draga mea, să fii mai ușoară“, îi spunea văruțu
30 și trăgea, cu ochiul să nu-l vadă ea și atunci se auzea ușa de la cuină, aveau ei un clopoțel la ușă, făcea cling-clang dacă intra careva, „n-aveți de ce vă speria, zicea Erji, îi mama, cine altcineva să fie, la mine nu vine unul altul, cum credeți voi; singură cum îi cucul, de se miră și lumea. Nici cât am fost

la școală nu mi-a plăcut să mă joc cu alții, numa singură, așa-i firea mea ce să fac“, și în cuină bombănea a bătrână, o auzeam cum răsufală greu, „mama a fost la mozi, spunea Erji, se duce în fiecare zi, nu lipsește de la nici un film, simțiți-vă bine, fiți liniștiți, nu are treaba noastră, ne-a făcut ea un gulaș extra, 5 până acuma nu cred c-ați mâncat voi un gulaș făcut așa cum trebuie, nu ca la cazan, stai cuminte odată, ți-am mai spus, striga ea furioasă, astâmpără-te, nu vă plăcu palinca asta ori ce-i, bag samă că nici n-ați gustat-o, mai prindeți puteri, căci acolo la armată, săracii de voi, tare mult vă mai freacă, parcă 10 eu nu știu cât trageți“... Și așa era de miloasă și de bună la suflet, că începea să lăcrimeze! „Lasă, nu mai plânge, îi spunea văruțu, vrei să ți se înroșească și să ți se umfle ochii, ori ce vrei? Nu-i mai mare păcatul de așa mândrețe de ochi?“ „Ți se pare, spunea ea, nu-s chiar așa de frumoși, am văzut eu 15 într-un film o artistă, avea ea niște ochi, te săgeta drept în inimă când se uita la tine, mă înfior toată numai când mă gândesc! Ai mei sunt, e adevărat, destul de reușiți, și ei, nu pot spune, dar așa, mai obișnuiți“, zicea și lăsa privirea în pământ ca să ne arate cât e de neînchipuită. „Obișnuiți, 20 neobișnuiți, spunea văruțu, dar mie îmi plac!“ și o săruta pe ochi de mai multe ori, nu numai o dată. După ce văruțu sfârșea cu sărutările, ea începea iară să ne căineze în fel și chip, spunându-ne cât poate să-i fie de milă de noi, soldații, de soarta noastră cea prăpădită. „M-am și certat rău cu un domn ofițer, 25 din pricina voastră, să mă credeți, zicea. S-a întâmplat să ne plimbăm noi pe lângă un câmp unde făceau instrucție soldații și era un gradat care tot striga la bieții copii, nu-i lăsa nici să răsufle, «sus, jos, la stânga și la dreapta, cu pas alergător înainte marș». «Hai să mergem, draga mea, zice Giuri, așa îl chema 30 pe ofițer, «din astea văd toată ziua, sunt sătul de ele». «Ba nu, zic eu, lasă-mă să mă uit, să văd și eu ce face animalul ăla cu sârmanii băieți». «Așa-i instrucția, zice Giuri. Sunt soldați, nu-s domnișoare, cum ai vrea tu să se poarte cu ei?» «Se vede că

tu tot așa te porți cu soldații tăi, zic, se vede că tu ești tot ca gradatul ăsta, nu ești mai bun». «Cum ai vrea să mă port, zice el, armata e armată, asta-i, nu-i cămin de domnișoare». «Și nu-ți pare rău, zic, nu-ți pare rău când îi vezi, nu ți se rupe
5 inima în tine?» «Așa sunteți voi, femeile, zice Giuri și dă să mă ia de braț, mai simțitoare. Armata nu-i făcută pentru voi». Și atunci m-am înfuriat, mă credeți, nici n-am mai vrut să știu de el, cu toate că arăta foarte bine, nu pot să spun, era negricios la față și cu ochi albaștri exact pe gustul meu; nu
10 era prea înalt, e adevărat, dar bărbații prea înalți sunt cam blegi și cam lălâi, nici nu-mi plac. «Pleacă, îi zic, lasă-mă să mă întorc singură acasă, nici nu vreau să te mai văd, așa de rău m-ai supărat tu acuma». «Dar, draga mea, stai să vezi», a dat el să-mi spună ce și cum, dar eu nici n-am vrut să-l mai
15 aud, i-am întors spatele, și gata, am plecat!... Așa sunt eu, ceea ce cer eu de la om, întâi și întâi, este să aibă suflet, restul prea puțin mă interesează“, zice Erji și în cuină gulașul, dacă te luai după miros, părea să fie gata încălzit și bun de mâncat. „O clipită, zice Erji, m-am dat cu vorba și voi trebuie să fiți,
20 săracii, morți de foame. Mă iertați, zice, dacă nu-i o masă așa, mai extra, ce s-a putut găsi și pe la noi, mâncări de-ale noastre, voi nu cred să fiți obișnuiți cu ele“. Și începe a aduce pe masă, a tot adus, până s-a umplut masa...

Într-o duminică s-a întâmplat ca văruțu să primească
25 numai el singur frai, noi, ceilalți, n-am ieșit din cazarmă. Norocul lui a fost cu un plutonier care ținea tare mult la el, unul mic și roșcat, cu o gură spurcată, și cam crăcănat, dacă nu cumva se uita și puțin în cruci, asta nu mai țin minte; și plutonierul acela nu știa ce să-i mai facă, atât îi umbla în rând
30 lui văruțu, de parcă el ar fi fost subalternul și văruțu gradatul, așa se purta cu el; unul Ioșca, așa îl chema, era el de fel de pe lângă Abrud; și Ioșca ăsta venea scara la noi în dormitor și atâta se putea ruga de văruțu, se punea și în genunchi, să mor
dacă vă mint, numai să-l facă să joace ca pe la noi, îi plăcea

lui să-l vadă jucând și să se uite. „Nu pot, zicea vărutu, m-au strâns azi tare rău cizmele, abia dacă pot umbla, barem să joc“. „Mînțești, zicea atunci Ioșca, eu nu cred că te-a strâns nici o cizmă. Îți place să se roage omul de tine, așa-i ori nu-i așa?“

„Fără muzicanți – zicea atuncea vărutu – cum vreți, domnu’ plutonier, să joc? Jocul are și el o rânduială a lui, asta știți și dumneavoastră, nu trebuie să vă spun eu“. „Ziceți și voi o ardeleană, se ruga atunci și noi începeam a-i cânta și vărutu juca, așa, numai în izmene și în cămașă, și când se încălzea prea tare, scotea și cămașa de pe el. „Stau și mă minunez, spunea Ioșca și se scărpină în cap, cum poți tu mișca picioarele așa de repede. Am încercat și eu, dar n-am putut“. „Secret“, zicea vărutu și juca mai departe, nu se oprea. Și, într-un târziu, ostenea și el și atunci se așeza pe un scaun, lângă sobă, parcă îl vâd, și se ștergea cu cămașa, căci era tot o apă. Ioșca îi dădea o țigară, noi stingeam lampa și ei fumau pe întuneric, se vedea numai mucul de la țigară. „La noi în sat, începea Ioșca a povesti, e unul care știe face, așa, ca viețuitoarele ori ca păsările. «Fă ca lupul», mă rugam de el și începea să urle, atâta aștepta. Dacă închideai ochii și nu-l vedeai, ziceai că-i lup adevărat; cel mai mult îi plăcea lui să-l pun să cânte ca mierla... Sunt fel de fel de oameni pe lumea asta. Numai eu, uite, zice, nu am nici un dar. Și pe deasupra sunt și urât ca dracul. Unul ca mine greu își găsește o muiere care să-l vrea de bărbat. Numai că s-a întîmplat să am un picuț de noroc. Am dat eu peste una, Ani, care nici ea nu m-ar fi luat, dacă n-ar fi fost așa cum a fost, adică n-a avut o faimă prea bună. A fost un notareș la noi în sat și așa i-au ieșit ei vorbe, c-ar fi trăit cu el, cât a fost fată mare. A fost ori nu așa, or fi fost doar scorneli de-ale oamenilor, că și lumea îi rea, nu știu de întrebare n-am întrebare-o, mai bine m-am făcut că nu știu nimica! Ceva tot o fi fost, altfel nu-mi vine să cred c-ar fi luat ca un om urât ca mine; ar fi putut și ea să-și caute altul mai breaz... Și să vezi ce noroc am putut avea. Și așa-i cum îți spun, să nu crezi

că mă laud. N-a trecut bine nici o săptămână după ce ne-am luat și ea a și început să se uite la mine ca la icoana de deasupra patului, parcă ar fi umblat careva cu vrăji, așa arăta de pierdută. Stam și mă minunam singur, nu-mi venea nici mie să cred!“ ...

5 Uite așa nu-i mai tăcea gura lui Ioșca și văruruțu săracu, să cadă de pe scaun de ostenit ce era. „De acuma gata, zicea într-un timp, o fi destul, mâine la cinci deșteptarea, dom’ plutonier. Să mergem și noi la culcare“. „Ias’ că vorbesc eu cu felcerul – zicea atuncea Ioșca – să te scutească o zi, două; îi timpul urât,

10 cu ploile astea nu cumva să te betejești“. Așa că noi dimineța plecam la instrucție și văruruțu cu Ioșca plecau și ei la plimbare prin oraș, n-aveau treaba noastră; seara ne rugam de ei să ne povestească și nouă ce-au văzut și pe unde au fost; ori se lăudau cu drăgutele cu care s-au văzut prin oraș, ori spuneau c-au

15 fost la mozi și-i puneam atunci să ne povestească și nouă ce film au văzut. „Iubire din cele mari, ca la domni“, zicea Ioșca și-și scotea cizmele, îl ruga pe văruruțu să i le tragă și se scărpină în talpă... Așa că erau prieteni nedespărțiți amândoi. În duminica aia tot el i-a făcut rînd lui văruruțu să poată pleca în

20 oraș. Și să vedeți ce i s-a întâmplat. Erji știa că vine și era pregătită ca de obicei. Pe masă o damigeană cu vin din cel roșu ca sângele! Și văruruțu și-a pierdut controlul – era vinul dulce, cum îi plăcea lui – și a golit prea multe pahare. Punea el paharul gol pe masă și ea i-l umplea repede la loc.

25 Când a dat să se ridice, ca lemnul, nici nu s-a mai putut mișca. Capul limpede, n-a avut nimica, picioarele în schimb, așa i s-a părut lui că i-a turnat cineva plumb în ele, că i s-au lipit de podele! Îl ajută Erji să se scoale în picioare, face el un pas, nu mai mult, și cade pe pat cât e de lat. Și de cum a căzut

30 a și început a sforăi. Ce să ajungă la cazarmă, seara, la raport, nici vorbă de așa ceva! A putut trage biata Erji de el cât a vrut ea; ori trăgeai de un lemn, ori de văruruțu era una! Erji, ce să facă și ea, se așază pe pat lângă văruruțu și începe a plânge. Noroc mare au avut ei cu a bătrână – a fost mai trecută prin viață,

mai învățată. „Nu mai plânge ca o proastă, i-a spus ea lui Erji, mai bine m-ai ajuta să-l scoatem afară. Aerul îi mai rece și-l limpezește la cap o țârică“. Îl apucă amândouă cum pot, Erji îl ia de cap și a bătrână de picioare. Dar degeaba l-au scos, văruțu dormea dus, nici măcar n-a trăsărit!... Mai întâi trebuie să vă povestesc că ele n-au fost niște femei, așa, ultimele; au avut și ele o rânduială a lor. Casă frumoasă la drum, ocol mare, de puteai întoarce caru, și în grajd au avut două vaci cu lapte. Din asta trăiau; ziua umblau cu contul pe la casele din Seghedin, laptele gros ca smântâna, se băteau doamnele să prindă cont la ele. Și au mai avut, asta am uitat să vă spun, un mânz, jumătate era alb și jumătate negru, îți era mai mare dragul să te uiți la el, atât era de mândru, și o teleguță... Ce s-a gândit a bătrână?! Să-l suie pe văruțu frumos în teleguță și Erji să-l ducă până la cazarmă. Și când o ajunge cu el să mi-l dea mie în primire. Erji a început a da din colț în colț, că ea nu merge, că o văd vecinii și se face de rușine. „Nu fi proastă, zice a bătrână și se încruntă la ea. N-are nime grija ta și nici tu nu ai grija altora. Să-ți între bine în cap. Bate și puținel de vânt, îl mai ia cu răcoare, până ajungeți voi la cazarmă i se limpezesc creerii, cum îi mai bine“... Și bătrâna a știut ce a știut, așa a fost cum a spus ea. Nici n-au ieșit ei bine din oraș, că văruțu a început să-și revină din întunericul în care a fost căzut. La început s-a cam mirat, dacă s-a văzut în căruță lângă Erji, dar n-a spus nimic, s-a uitat numai la ea dintr-o parte cum îndeamnă calul să meargă mai iute. „Degeaba te grăbești, draga mea, zice văruțu și o apucă de mâna în care ținea ea codorișca, s-o oprească să nu mai dea în bietul mânz că era tot o apă. Eu acuma tot nu mă întorc la cazarmă, așa să știi tu“. Și Erji așa s-a speriat de tare, că s-a făcut la față roșie ca para focului. „Nici să nu te gândești, zice nici să nu-ți treacă prin cap! Dacă dezertezi, vai și amar de capul tău: te-or prinde și te-or spânzura și eu atunci ce mă fac?! Eu cu cine rămân?!“ „Mai bine o iau drept înaintea mea,

unde văd cu ochii, zice vărutu și începe a plânge. Nici nu știi tu cât poate să-mi fie mie de urât tot printre cătane și tot cu pușca la umăr... Și acuma, zice, așa de rău mă doare capul, atâta sunt de amețit, că nimica nu-mi prieste și nici chef nu
5 am de nimica!... Așa mă simt de fără vlagă, că-mi vine să mor, să sfârșesc odată cu viața asta! Să mă duc acolo unde nu-i nici durere și nici întristare. Toate le văd tulbure, ca prin ceață, vai și amar de capul meu... Nici pe tine nu te pot vedea cum trebuie, barem pe domniii ofițeri. Și pe deasupra, nici drept
10 nu pot sta și nici pușca la umăr nu pot s-o duc, că-mi tremură mâinile, cum e mai rău“. Dă să se scoale în picioare și fie că l-a hurducat prea tare teleguța, fie că s-a învățit lumea cu el, că repede a căzut în fund, lângă Erji. „Vezi tu, draga mea, zice, ce prost soldat sunt eu acuma. Cu unu ca mine pierd
15 unguii toate războaiele și nu mi-i de alta, da' mi-i că se duce pe râpă imperiul ăsta al lui Franz-Iosef“. „Că grija imperiului o am eu“, zice Erji. Se repede la el și începe a-l săruta cu mult foc, așa ca să-l mai îmbărbăteze, să-l facă să-i vină inima la loc, căci arăta tare întristat. Și când a văzut el așa o vâlvătaie,
20 s-a mai încălzit și el, căci n-o fi fost de piatră. La început un picuț și după aceea din ce în ce mai tare. Și s-a întâmplat c-au uitat amândoi și de cazarmă, și de Franz-Iosef și de tot! Când s-au mai trezit și s-au limpezit la cap au băgat de seamă că s-a făcut prea târziu și-a intrat frica în amândoi. „Ei, acuma
25 ce-i de făcut? zice vărutu. Dacă mă întorc, ăia mă bagă la țuhaus, dacă nu mă întorc, cum zici tu, gata, mă împușcă! Să mă întorc, să nu mă întorc, să mă duc, să nu mă duc?“ „De împușcat, nu te împușcă pentru atâta lucru, dar nici la țuhaus nu-i bine. Cât te-or ține acolo, n-o să-mi fie ușor, o
30 să-ți duc dorul“. Și iar începe a se săruta și a se drăgosti, fie ce-o fi de-acuma! Și numai bine trece un domn ofițer călare pe lângă teleguța lor; la început ei au fost prea înfierbântați și nici nu l-au văzut și când s-au mai dezmeticit, vărutu a sărit în picioare, în căruță, așa cum se afla și a luat poziție de drepti.

Și ofițerul acela – prea mare în grad nu cred că era, căci arăta destul de tinerel – a început a-l certa. Zicea că ținuta nu-i reglementară și mai știu eu ce. Norocul lui a fost că Erji l-a recunoscut pe domnul ofițer – el la început nici nu s-a uitat la ea, n-a avut cum s-o recunoască, el cu vărutu avea ce avea. 5

„Servus, Giuri dragă, a zis ea. Tare te-ai schimbat de când nu te-am văzut, să nu te recunosc. Nu-mi place mustața asta a ta, e prea mare și prea roșcată și pe deasupra te și îmbătrânește“, zice și cu mânuța dă să-l prindă de mustață, așa în glumă. „Servus, Erji, dragă, zice atunci domnul ofițer 10 și repede i s-a îndulcit fața, cât pe-aci să nu te recunosc nici eu. Numai că tu te-ai făcut și mai dulce decât erai, un adevărat trandafir din cei plăcuți mirositori“. „A trecut timpul, ce să-i faci, zice Erji și numai așa își rotea ca o diavoliță ochii în cap! A trecut timpul, nu mai sunt nici eu tânără ca odinioară. 15 Numai sufletul, dragă Giuri, zice, tot așa de tânăr mi-a rămas. Nu vrea să îmbătrânească și pace! Eu mă rog de el, de-acuma gata, ajungă-ți, zic, dar degeaba vorbesc, degeaba mă răstesc la el, nici vorbă să mă asculte“. Și Erji, dată dracului, când a văzut ea că domnul ofițer s-a muiat și poate face cu el ce vrea, 20 a început a se ruga să-l scape pe vărutu, să nu-l bage la țuhaus, ori, Doamne ferește, să-l dea drept dezertor. „A fost cam beteag, zice, și a trebuit să-l îngrijesc, nu l-am putut lăsa să se întoarcă la cazarmă oricum. E copilul mai mare – minte ea atuncea – al lui Iuli-neni, suntem cum s-ar zice veri primari“... 25

A crezut-o ori n-a crezut-o ofițerul acela, aia nu știu – nu prea semănau ei, nu prea aduceau a veri primari – destul că i-a promis lui Erji că-l scapă pe vărutu de închisoare. Trage el o minciună, găsește el ceva până când or ajunge la cazarmă, una cu care să-i mintă și pe cei mai mari ca el, să n-aibă ea nici 30 o grijă că o să fie bine. Trei ani am stat acolo, printre străini, și când ne-am întors, așa niște mustați lungi și negricioase am avut amândoi, că cei de-acasă la început nici nu ne-au recunoscut...

7

– Până a se însura a fost tare nărodatic, ca un mânz fără
căpăstru, i-au plăcut serbările și petrecerile peste fire! Într-un
an, de sfântul Ion, aflăm noi că degeaba așteptăm muzicanții
5 de la Deva, că n-au cu ce veni: sunt zăpezi din cele mari și
nu mai vine nici un tren. Stam în primăria veche și ne uitam
unii la alții. „Duceți-vă la Unguraș să vă cânte el din trompe-
tă – zice nu știu care. El știe la marșuri din acelea, de pe timpul
lui Franz-Iosef. A fost el trâmbițaș la honvezi și de-acolo le-a
10 învățat“. „Marșuri ne trebuie acuma, de marșuri parcă ne arde
nouă! Vorbiși și tu ca să te afli în treabă. Mai bine tăceai“,
zice văruțu și era negru de supărare. „Degeaba stăm și aștep-
tăm – zic eu – gata, nu mai au cu ce veni! Mai bine ne-am
duce pe la casele noastre!“ Ionii s-au luat pe după cap și-au
15 început a cânta. Se împrăstie oamenii, cum zic, care pe la Ioni,
care pe la casa lui, la petrecere și la trai bun, numai văruțu
sta în mijlocul primăriei, se uita în pământ și nu-l trăgea ața
în nici un chip să plece acasă... Să vezi atunci ce i-a dat lui
în gând: să luăm noi neaua și gerul – și era un vânt din cel
20 subțire, se strecura până la măduvă – în piept și să ne ducem
toți patru până la Poieni. „Poienarii, zice, au muzicanți de la
ei din sat și acolo trebuie să fie acuma o petrecere să duduie
podelele. La Poieni, unde mai pui, sunt și fete cu grămada,
ai de unde alege, și feciorii îs cam toți la armată, lumea
25 noastră!“ „Tu nu ești întreg la cap, tu nu vezi ce ger s-a lăsat,
zice văru-miu Irimie. Duceți-vă voi, de aicea eu nu mă mișc.
Eu după mintea ta nu mă iau“. „Treaba voastră, zice văruțu,
faceți cum vreți voi. Eu mă pot duce și singur că doară știu
drumul, numai să nu vă pară cumva rău. E drept că mult mai
30 frumos ar fi fost să mergem toți patru, să se mire când ne-or
vedea intrând“. Dar dacă nu vrem să mergem, zice, nu-i nimic,
el nu se supără pentru atâta lucru. Fiecare cum îi este firea.
Se vede că nouă mai mult ni-i dorința să stăm după sobă, ca

muierile și dacă asta îi plăcerea noastră, e bine și așa. Îi pare rău numai de un lucru: el așa a știut, că are trei veri primari care-s unul pentru altul, dar ce să-i faci, una gândești și alta-i de fapt. Așa că mergeți voi în treaba voastră și eu mă duc în a mea...” „Ba, că noi nu te lăsăm, zice atunci văruțu Ionel, 5 să faci prostia asta. Tu nu vezi ce-i afară?! Unde amaru să te duci pe așa o vreme?” „I-as' că nu s-or termina acuma jocurile și petrecerile. La Coștianțu sunt trei Ioni în casă. Vă spun eu că abia ne așteaptă cu bocala cu vin pe masă și cu cârnații fripți. Ne putem distra și aici în sat, la căldură, nu trebuie să 10 ne luăm lumea în cap.” „N-am grija voastră, zice văruțu și se uita în pământ, nici nu se uita la noi, atât era de supărat, dar nu voia să ne arate, duceți-vă unde aveți poftă, eu nu vă opresc. Fiecare să-și petreacă acolo unde îi place lui mai mult și unde crede că-i mai frumos”. „Te știu eu pe tine, zice atunci văruțu 15 Irimie, îți cunosc firea. Tu ești în stare să iei neaua asta de-a pârcu, numai așa, ca să ne faci nouă în contra, să te arăți mare. Semeni la fire cu moșu, numai el a fost așa. Lui i-a plăcut să facă ce nu fac ăilalți oameni, să fie mai ca ei! El și în biserică a intrat cu căciula în cap și când i-a spus popa să și-o scoată” ... 20 „I-asă-l tu pe taica să se odihnească în pământ, zice văruțu. Ne tânguim ca muierile și pe degeaba, căci eu ce mi-am pus în cap, aia fac!” „Dacă îi așa, zice atunci văru Ionel și se uită la noi, să vadă ce spunem, care ar fi părerea noastră, mergem cu tine, nu avem de ales”. „Cum vreți voi, zice văruțu, dar 25 nu cumva să vă pară rău mai târziu și să spuneți că v-am luat cu forța. Dacă mergeți, mă bucur foarte tare, dar și fără voi, să știți că tot m-aș fi dus” ... Cum ieșim din sat, vântul a început să bată parcă mai avan; nu mai erau nici casele care să-i pună un pic de frâu. Ne lăcrimau ochii de ger și îi țineam mai mult 30 închiși, așa ne usturau de tare... Se auzeau câinii în urma noastră lătrând a pustiu și când ne-am uitat înapoi, la casele din sat, ne-a părut rău că ne-am lăsat prostiți și nu ni-s și noi la căldură ca tot omul. Vântul ridica zăpada și drept la noi

în ochi o azvârlea. „Hai să zicem o cântare, poate așa ne-om mai încălzi, om mai prinde curaj“, zice văru Irimie... Când ne-am apropiat de grădinile oamenilor, așa cântam de tare că s-au stârnit câinii și au început să latre. „V-am spus eu că
5 o să ne distrăm“, zice văruțu, și îi erau obrajii roșii, ca la fetele mari. Trosneau prunii de ger, și a început a se întuneca. „Ce-ar fi, zice văru Irimie, să ne iasă niște lupi drept în față, atunci să vă văd. Țineți minte ce povestea la târg un borlovean: c-au venit lupii ast-iarnă până la ei, în vatra satului. C-a intrat un
10 lup în biserică și când a venit cantoru să facă focul, mai de dimineață, lupu în altar! Astea nu-s minciuni ce vă spun eu acuma!“ „Nu te știam, zice văruțu, așa de fricos. Stau și mă minunez“. „Oi fi eu fricos, zice văru Irimie, dar nici ca tine, fără nici o grijă în capul ăla al tău, nici aia nu-i bine!“ Și atunci
15 văruțu, să-i facă în ciudă, a început a urla ca lupii! Câinii atât au așteptat, s-au stârnit mai tare!... Până la Poieni mai era un picuț de mers. Fie că ne-am obișnuit cu frigul, fie că ne-am dat cu vorba, c-am ajuns mai iute decât am fi crezut noi. Nici n-am intrat noi bine în sat că a și început a se auzi torogoata
20 lui Luță Ioviță. „Au, sufletul meu, zice văruțu, dar frumos știe să zică. O să vedeți voi ce bine o să ne petrecem. O să vedeți că n-o să vă pară rău!“... Jocul se ținea la școală și la ușă înghesuială mare: se buluceau babele să vadă care cu cine joacă, să aibă ce povesti o săptămână. Ne facem loc, intrăm frumos
25 înăuntru și începem a ne uita de jur împrejur. Fetele mari, dacă ne-au văzut intrând, ne mâncau parcă din ochi nu alta, nu mai puteau de bucuroase că le-au venit de-acuma jucătorii. Noi, atât am și așteptat, am început să le și alegem din ochi; aveai și de unde alege, căci erau multe și flăcăi puțini; așa cum
30 a spus văruțu, au fost mai toți plecați să-și facă armata. Jucau fetele cu copilandrii, din cei neieșiți nici de la școală, abia dacă ajungeau să le țină de mijloc... Repede, am și pus ochii pe trei surori, una mai mândră ca cealaltă, nu știai la care să te uiți mai întâi. Drept la ele ne-am aruncat și nici nu le-am mai

lăsat din mână. Fetele astea – am aflat noi după aceea – erau orfane și de mamă și de tată, amândoi părinții le-au murit de gripă spaniolă, când a fost bătaia a mare; alta nu aveau ele pe nime pe lume, decât o mătușă mai bătrână, cam surdă, și nici cu un ochi nu vedea ea prea bine. Și surorile astea trei, 5 dacă s-au văzut ele singure pe lume, dacă n-a fost nimeni să le țină-n frâu și să le spună ce-i bine să facă și ce nu, au cam pierdut controlul. Și așa le-au ieșit vorbe din cele urâte; știa lumea și ce n-au făcut, fără să mai vorbim de ceea ce au făcut cu bună știință, ba, așa zice, și cu mare bucurie și plăcere! Erau 10 ele vestite, n-a fost cineva să nu le cunoască. Dar de toate vorbele și șușotelile, lor nici că le-a păsat! Ele au mers mai departe pe drumul lor! Și poate că au avut și ele dreptate, cine știe?! De viață s-au bucurat și nu numai așa pe apucate, ci din plin; au băut paharul până la fund, nu și-au udat numai buzele 15 în el, ca să se răcorească un picuț... Și când am ajuns noi, erau mai vesele și mai pornite pe petreceri ca oricând. Așa că drept la ele ne-am azvârlit! Văruțu, la Mărișca, ea era cea mai mare dintre surori, iar noi trei am rămas cu celelalte două, cu Smărăndica și cu Florica, dar nici ele, trebuie să recunosc, nu 20 erau chiar de aruncat. De cum am intrat, le-am pus la muncă, nu le-am lăsat să răsufle nici o clipită: le-am învățat pe sub mână în toate felurile, duduiau podelele sub noi, așa săream de tare! Babele numai șopteau pe de lături: „Parcă nu-i cunoșteam pe copiii ăștia, ziceau, ai cui or fi?“ „Ai îmbătrânit 25 tu, de unde vrei să-i cunoști, s-a ridicat tineret! Ei au crescut și noi, gata, ne ducem, ni-s cu un picior în groapă!“ ...„Taci, că nu-s de la noi din sat! Au venit și ei să-și petreacă, așa-i tineretul, mort după distracții, nu s-ar mai sătura!“ Când le auzeam cum ne laudă, nu mai ne încăpeam în piele de 30 bucuroși, ne întreceam unul pe altul, arătam tot ce știam. De văruțu, ce să vorbesc, el era mai extra ca noi toți: o ținea pe Mărișca numai în figuri, dar nici ea nu se lăsa cu una cu două, nici ea nu era mai prejos ca el. Da văruțu să facă o figură, și

ea, repede parcă i-ar fi ghicit gândurile, făcea fix mișcarea care trebuia! Drept la el în ochi se uita, ca o șerpoaică: el numai ridica o sprânceană, ori clipea ușurel din gene și ea dintr-atâta și înțelegea ce vrea el. După comandă, nu crâcnea! Se vedea
5 că-i plăcea tare mult să fie așa comanduită. Îl sfredelea pe văruțu cu ochii. „Au, putrădo, cățăloaneo“, a început a striga văruțu cât a putut de tare, mai mult ca să iasă fierbințeala din el. „Îți dau bani cu vadra!“ a mai strigat o dată, ca să arate că o persoană așa cum îi Mărișca nu-i plătită ușor: una ca ea
10 merită să fie scăldată în galbeni și ținută pe palme și nici așa nu-i de ajuns! „Taci, bolândule“, i-a șoptit Mărișca și l-a strâns ușurel de mână. „Nu mă fă de miru lumii“. Fața nu i s-a schimbat, se uita drept la el în ochi și-i zâmbea din vârful buzelor, de parcă gândurile i-ar fi fost numai la joc și singura
15 ei grijă ar fi fost să nu greșească pașii cumva. Și, după un timp, dacă a văzut că văruțului nu-i tace gura, i-a șoptit iară și l-a strâns de degetele de la mâna dreaptă: „Tu vrei să mă bagi în gura babelor, ori ce-i?“ Dar nu aveai cu cine vorbi, lui văruțu parcă i-a luat Dumnezeu mințile, nici n-a auzit-o ce zice. După
20 un timp, scoate de pe unde a ținut-o el ascunsă o hârtie de-a de o sută, nou-nouță, atunci ieșită de la bancă; o lipește primașului pe frunte și-i comandă o ardeleancă: „Aia să mi-o cânti, zice, și-i spune cântarea, da’ s-o zici așa, cum scrie la carte, nu cumva s-o greșești!“ Norocul nostru că poienarii erau
25 oameni mai răbdători, nu sar la bătaie din orice, ne-au lăsat să ne facem pofta, după cum am vrut noi. Căci nu șade frumos să comanzi în satul altuia, îi bine să te arăți mai supus, mai cu rușine, nu să zici că tu ești mare și ceilalți sunt proști. Or, văruțu era tare cruduț, abia a fost ieșit de un an, doi, de la
30 școală, n-a fost umblat prin lume și nici rânduielile nu le știa. Lui nici nu i-a păsat că se află în loc străin, nu vedea pe nimeni, decât pe Mărișca lui. Așa bine a știut ea să-l întoarcă și nici nu era de mirare; era mai mare la ani ca el, mai coaptă, mai trecută prin ciur și prin dârmon. Pe un copiluț repede îl dai

gata, nu-i trebuia prea mult. Noi nu ne-am amestecat. I.-am lăsat să-și petreacă, n-am mai avut grija lui. Mai ales că Florica și Smărăndica nu ne-au lăsat nici ele să ne îngrijim prea mult de alții, trebuia să le umblăm și lor în rând: abia dacă ne puteam ține de ele, atât erau de focoase și de nărăvașe. Ei, și după un timp, îl căutam noi din ochi pe văruțu, dar, degeaba, el parcă a intrat în pământ. „Și tu, zice Smărăndica. N-o fi copil de țată să-l ai în grijă și să-l dădăcești, Doamne, iartă-mă. Îi și el acuma om, face și el după mintea lui, ce gândește și ce are poftă“. „Sora voastră, Mărișca, zice văru Ionel, văd că-i și ea dată dispărută“. „N-are nimănui a-i da raportul, zice atunci Florica și lasă ochii în pământ, că doar nu-i la armată. Și nu fiți blăstămați, să vă gândiți la cine știe ce, că atunci ne supărăm și nici nu mai stăm de vorbă cu voi, așa să știți! Oamenii-s răi și scot la vorbe, de te crucești nu alta. Voi să nu fiți proști și să vă luați după gura lumii. Că nici noi n-ascultăm ce zice unu și altul! Pe o ureche ne intră și pe cealaltă ne iese, nici că ne pasă! Cât e omul tânăr, să-și petreacă; atunci când îmbătrânește s-au dus și petrecerile și cântările! S-a sfârșit cu ele. Noi așa credem că-i bine. Nu-i păcat să te bucuri de toate care-s pe lumea asta; doară de Dumnezeu îs lăstate și nu de dracu!“ Și cât ne dăscălesc ele, amândouă, cum scrie la carte, Mărișca și văruțu s-au și întors. Ne uităm la ei și ni s-a părut că ceva nu-i chiar așa în regulă. Văruțu era roșu la față și arăta cam rușinat. A început el să strige și să chiuiască, nu cumva să se vadă. Mărișca zâmbea, dar mai mult din colțul gurii. Așa arăta, de-ai fi crezut că vrea să ia pe cineva la bătaie... Și după ce au jucat un joc, două, văruțu a ieșit până afară. Noi amândoi după el. Am văzut atunci că își șterge lacrimile cu dosul palmei, repede să nu-l vadă nime. De întreat nu l-am întreat nimica, să nu-l rușinăm și mai tare. Ce i s-a întâmplat, ce-o fi pățit, treaba lui, nu ne privește, are oricine dreptul să aibă și secrete, nici aia nu-i frumos să te bagi, vrea omul nu vrea, în sufletul lui!... Numai bine lumea a început

a se mai rări. Au rămas, după o vreme, mai mult tineretul și babele; ele se arătau foarte curioase să vadă care cu cine joacă, să aibă ce să povestească cu nurorile. Somn noaptea, tot nu prea aveau, așa că nu se grăbeau să plece la culcare! Cu timpul, s-a mai îmbunătățit, și Mărișca, iar văruiului i-a trecut și lui întristarea. În școală, călduri din cele mari, ori om fi fost noi prea încinși, destul că din când în când deschideam ușa, să se mai răcorească, și babele strigau la noi, s-o închidem, altfel ele îngheață de frig. Afară e ger de crapă pietrele, vrem să le băgăm în pământ, ori ce?!“...

N-a fost trecut cu mult de miezul nopții, când s-a iscat un fel de îmbulzeală. „Foc, arde“, a început un copilandru să strige și într-un minut lumea s-a și împrăștiat, n-au mai rămas în școală decât muzicanții și babele care n-au putut fugi așa repede. Ne-am luat și noi după ceilalți, alergam de ne sfârâiau picioarele. N-ajungem bine în mijlocul satului, cam în dreptul primăriei, c-o auzim pe Mărișca văitându-se în gura mare: „Vai și amar de capul nostru, zicea ea, c-am rămas pe drumuri. Am eu un fel de presimțire. Casa noastră s-a aprins, ascultați-mă ce vă spun că nu mintesc“. Și așa a fost cum a spus ea: casa lor a fost și nu alta. De toate îmi aduc aminte de parcă ar fi fost ieri, numai de focul acela cât a fost de mare, îmi amintesc, așa, ca prin vis. Țin minte numai că l-au stins oamenii destul de repede, dar degeaba l-au și stins, casa lor era de-acuma scrum și pulbere, n-a mai rămas decât un morman de cenușă din ea. Casă veche, lemn din cel putred, când îi dai foc arde într-o clipită, scrum se face... Fetele aveau o mătușă bătrână, care le-a crescut și le-a îngrijit până s-au făcut mari, așa că au dat a întreba în stânga și în dreapta, dacă n-au văzut-o careva pe biata femeie. Nimeni nu știa nimic de soarta ei și atunci au început a o jeli și a o plânge. „Ea ne-a crescut, ziceau ele, și ne-a avut în grijă, și acum gata, s-a sfârșit cu ea. Se rupe inima în noi de durere. Să ardă casa, dacă așa ne-a fost dat, ziceau, numai pe mătușica noastră s-o

știm în viață“. Și când le-a fost jalea mai mare, se aude un glas ascuțit de fată, ori de copil, strigând, cum că ele degeaba plâng și se jelesc, că mătușa Persida nu-i moartă. Ce să fie moartă, strigă glasul acela de copil ori de fată, ce-a fost, e vie și nevătămată, zice, numai că de arătat nu se poate arăta acum. 5

„Păi de ce nu se poate arăta!? întrebă atunci surorile mirate. Noi vrem s-o vedem, zic ele, așa cum o fi, arsă ori mai știm noi cum, nu dăm dos de ea, dacă-i în viață și a scăpat de foc“.

„Nu se poate arăta, strigă atunci glasul acela de copil ori de fată, ce-a fost, pentru că, săraca de ea, nu se poate ține pe 10
picioare“. „Și de ce nu se poate ține pe picioare?“ întrebă surorile neînțelegând ce s-a putut întâmpla. „Nu se poate ține, strigă atunci glasul acela care o fi fost, pentru că a turnat aseară prea multă răchie în ea. A beut din cea înșelătoare, din cea îndulcită, s-a luat la întrecere cu Măria lui Dordea care dintre 15
ele ține mai mult la beătură. Numai că amândouă s-au făcut loptă. Stau în pat una lângă alta, întinse de-a curmezișul, cu mâinile sub cap și nici să se miște nu-s în stare, nici să țină ochii deschiși, așa-s de amorțite de beătură“. A râs lumea, așa, mai pe înfundate, să nu audă fetele că nu șade frumos.. Mai ales acuma, când a dat peste ele o asemenea nenorocire... 20

Văruțu mă ia la o parte și era alb la față ca varu'. „Să știi, zice, și-i tremura glasul, abia dacă putea vorbi, să știi tu că eu am lăsat țigarea aprinsă când am fost cu Mărișca acasă. Am lăsat-o 25
aprinsă pe scaunul de lângă pat și din țigarea aia s-a aprins casa, m-a bătut Dumnezeu“. Mărișca ne-a auzit ce șoptim noi și norocul nostru a fost că ne-a auzit, altfel văruțu, mult s-ar fi chinuit cuprins de remușcări și pe degeaba. „Tu ești prost, ori ce-i?“ zice. „Tu ai uitat că nici nu ai avut cu ce să ți-o 30
aprinzi. M-ai pus pe mine să caut după chibrituri și nu s-a găsit nici unul în toată casa. N-a fost nici un foc de la care să ți-o poți aprinde. Focul ăsta zice, îi pus de cineva anume, așa să știți. Blestemat să fie el în vecii vecilor, să n-aibă pace

nici în mormânt“, și începe Mărișca a blestema, n-am mai putut-o opri.

După ce s-a stins focul, lumea s-a împrăștiat, s-au dus fiecare pe la casele lor. Surorile, ce să mai povestesc, îți venea
5 și greu să te uiți la ele: „Ce ne facem acuma, ziceau, c-am rămas pe drumuri, vai și amar de capul nostru. N-a fost destul că ne-a lipsit Dumnezeu de amândoi părinții, n-a fost destul c-am rămas orfane de pe vremea când eram niște copile neștiutoare. A trebuit pe deasupra să vină și nenorocirea asta! Unde să ne
10 ducem? Ce să facem? Neamurile, după cum s-arată, nu prea se grăbesc să ne deschidă ușa și să ne primească“. Și așa plângeau de tare, că de piatră să fi fost și tot te cuprindea mila când vedeai cât pot fi de nenorocite. Văruțu, după un timp, strigă la ele să tacă, și să asculte ce le spune, că nu vorbește
15 prostii. „Nici o grijă să nu aveți, zice, că pe drumuri nu rămâneți. Vă duc eu într-un loc unde să puteți sta liniștite; și locul acela îi așa, mai ferit, nimeni n-o să afle ce și cum îi cu voi. Mergeți cu mine – zice – și să nu vă temeți în nici un fel. Până la urmă, s-or găsi ei oameni miloși să vă aibă-n grijă,
20 da' până atuncea, când o fi asta nu știu, nici voi nu puteți sta în mijlocul drumului, așa-i ori nu-i așa?“ „Pedeapsă din cele grele“, începe a se căina Smărăndica. Prea mult ne-am petrecut și n-am avut grijă de nimic“. „Ba, că eu m-am săturat să mă tot plâng și să mă vait, zice Mărișca. Gata, acuma să sfârșim
25 cu văicărelile. Mi s-a și acrit să mă tot uit la fumegoii ăsta. Ce-a fost a fost! Mai bine să mergem și să punem cruce la toate. Să ne grăbim până n-om îngheța de frig“. O luăm noi spre casă și un câine din cei flocoși se tot ținea după noi. „Nu vă speriați“, le liniștește văruțu pe fete, care, când au văzut
30 câinele, au vrut să fugă. „Am eu grijă de el, nu aveți de ce a vă teme“. Și se oprește în mijlocul drumului și începe să vorbească cu el, nu prea tare, de parcă ar fi șușotit cu drăguțele. Și, ce să vezi, câinele se uită cu ochii roșii la văruțu, mai mârâie un pic și după aceea a început să dea din coadă. Văruțu a

fluierat încetișor, să nu-l sperie, și l-a chemat, tot pe șoptite, la el. Câinele s-a apropiat, un timp a stat nemișcat și s-a uitat drept la văruțu și după aceea a început să scheaune de plăcere. Văruțu îl mângâia ușor cu o mână, drept în creștet, așa cum scarmeni o oaie. „Gata, i-a spus el, ți-o fi acuma și ție de ajuns; 5
ți-am căutat în rând destul“. Dar câinele, dacă l-a momit, în felul ăsta, un timp nu s-a mai desprins de lângă el, se gudura și i se băga tot timpul în picioare. S-a ținut o vreme după noi, nu știam cum să ne scăpăm de el, dar când a văzut că văruțu nici nu se mai uită la el, s-a oprit și a așteptat să-l cheme, l-a 10
pus adică la încercare. Când a văzut că nu-l cheamă, s-a întors singur înapoi...

S-a înnorat cerul și n-a trecut mult și a început să ningă. Abia ne vedeam unul de celălalt, așa ninge de tare. „Dacă o ține tot așa, zice văru Ionel, nu-i bine. Ne-om înzăpezi înainte 15
de a ajunge acasă“. „Ba că mie îmi place. Tare-i mândru“, zice Mărișca, și voia ea să prindă fulgii cu limba, nu-i lăsa să cadă la pământ. Avea o limbă roșie ca un trandafir din cei îmbobociți și caldă, se topeau fulgii de cum o atingeau. O fi mândru, zice văru Irimie, negru la față de supărare, da' să văd 20
eu când o ajunge neaua până la genunchi, atuncea ce-o să faceți! Că noi în spinare nu vă ducem, așa să știți“. „Cine v-a și rugat, zice Mărișca îmbufnată și cu limba tot după fulgi. Și să vreți nu ne puteți voi duce, cât sunteți de slăbănogi și de amărâți“, și-mi face mie cu ochiul. O să vă vie vouă roaga, 25
zice văru Ionel care nu prea știa de glumă și era mai prostoloc de felul lui. Mai vorbim noi“. „Ne-o feri Dumnezeu“, zice Smărăndica și un timp tot așa ne-am înconștat cu ele, mai mult în glumă, căci supărate nu aveau de ce să fie, ba pot spune că ne mâncau din ochi (pe noi ca noi, da' de văruțu nu mai 30
vorbes!). Și nu facem nici jumătate din drum, că fetele au și început să se plângă după cum ne-am și așteptat. Ele nu mai pot merge, ziceau, îi zăpada prea mare și așa s-au udat la picioare, că nici nu le mai simt, de înghețate ce sunt. „Am

spus eu că o să vă vie roaga, zice văru Ionel. Acuma să vă ducem în spate, ori ce vreți?“ „În brațe nu vă putem duce, zice văruțu, cum v-ar plăcea vouă. Alta nu-i de făcut numa să mergem noi în fața voastră, să vă facem un picuț de pârtie.

5 Și când îi pârtia gata, voi veniți încetișor după noi cum îi mai fain“. Dar nici pârtia aia s-o faci nu-i chiar așa ușor, destul că atunci când am ajuns la Sintești eram toți o apă. Noi munceam din greu și ele mergeau ca doamnele! Satul pustiu, așa de dimineață numai babele care n-au somn dacă s-or fi

10 trezit. „Ce-ar fi, zic eu, să intrăm un picuț în biserică, să ne mai încălzim și să ne odihnim și noi, c-am tras destul. Măcar în biserică nu ninge și nu bate vântul tot îi mai bine decât afară“. Așa că intrăm în biserică și nu suntem bine intrați, și surorile toate trei pe la icoane încep a se închina. Ne-am mirat,

15 nici nu ne-a venit a crede, când am văzut cât sunt de bisericoase. Se vede că una arată omul și alta e în sufletul lui. Cât ele s-au închinat, și numai cruci din cele mari făceau, să te minunezi nu alta, văruțu s-a furișat în altar. „Voi stați aicea, zice, că mă descurc eu și singur, n-am trebuință de voi“. Și

20 așa a fost. Iese el în ușa altarului cu o damigeană de vin într-o mână, gata să-l îmburde, atâta era de grea, și în ceaialaltă cu o pâine din cele mari, neîncepută. Ce-a mai rămas de la sărbători, de la cuminecătură! Se proptește de ușa altarului, trage o înghițitură bună, își șterge gura cu dosul palmei, oftează

25 o dată cât poate de tare și după aceea întinde damigeana surorilor – care repede s-au strâns în jurul lui – „Gustați și voi, zice, să mai prindeți puteri“. Ce să guste, parcă de gustat a fost vorba: ele prăpăditele, nu s-au făcut numai că duc damigeana la gură, cum credeam și cum ar fi fost și de așteptat

30 și după aceea: mulțumim, nouă ne ajunge, nu obișnuim. Nici vorbă de așa ceva! Nu s-au săturat cu o înghițitură, două! Aproape că le-am smuls damigeana, altfel, mira-m-aș să ne mai fi rămas și nouă ceva pe fundul ei, așa au fost de lăcomoase! Ziceai că ele au făcut pârtia prin neauă, nu noi, și acuma beau

de ostenite ce pot fi! Așa se arătau de setoase. Era un vin din cel gros, untdelemn să-l pui în candelă, nu alta. „Aveți grijă, zice văruțu, să-i rămână și lui popa un pic pentru cuminecătură. Purtați-vă și voi mai cu rușine“, și ne ia damigeana din mâini. Vinul a alunecat drept în picioare, le-a 5 făcut grele ca niște butuci. Mai mult trăgeam noi acum la somn decât să le facem surorilor pârtie... Și unde mai pui că pe toate cele începeam parcă să le vedem cu alți ochi, nu ni se mai păreau a fi chiar așa de ușoare, cum ni s-au părut nouă la început. Ne-am luat noi după văruțu, după mintea lui 10 nărodatică și acum ce-i de făcut? Ne-am luat beleaua pe cap cu cele trei surori. Unde le-om duce și ce-om face, cum ieșim cu fața curată din așa încurcătură mare în care am intrat ca proștii, de bună voie și nesiliți? Doar nu ne-om duce la părinți acasă cu ele, căci acestea nu-s de scos cu inima împăcată la 15 vedere. Om avea noi părinți răbdători, dar răbdarea are și ea un sfârșit. Mare mirare dacă om scăpa nescărmănați; să ne mai ardă să umblăm prin cele sate după muieri, să le facem casa de rușine... Și până să ajungem acasă, greul tot noi a trebuit să-l tragem: neaua era mare și se făcea tot mai mare, 20 mult nu mai avea până să ne ajungă la genunchi. Noi mergeam în față, făceam pârtia, și surorile, ca doamnele, mergeau, pâș-pâș, pe pârtia gata făcută; și pe deasupra se mai și plângeau tot timpul, o clipită nu tăceau din gură: ba că le-a înghețat degetul mic de la picioare, ba că au început să strănute, ba 25 ca le-a intrat neaua în ochi. „Ce așteptați atuncea, să vă ducem noi în spate ori ce?“ strigă văru Ionel la ele și era așa de furios că mi-a fost frică nu cumva să le ia la bătaie. „Nu vedeți – zice – cum ne chinuim în fel și chip să vă facem vouă pârtie și, în loc să ne rugați de sănătate, nu știți alta decât să vă 30 plângeți! Norocul nostru că nu mai avem mult, altfel, cine știe, dacă nu ne-ați fi pus să vă cărăm și în spate, cât sunteți de mofturoase. Nici nu m-aș mira!...“ «Să te văd, văruțule, îmi spuneam eu în gând, ce-ai să faci cu ele? Le-am luat cu

noi, numai că acuma ce ne facem? Acasă la părinții noștri nu le putem duce, n-avem noi curajul acela. Nici să le lăsăm așa, în mijlocul drumului, nu se poate; rămâneți adică sănătoase, că noi ne-am dus! Și dacă te uital mai bine, îți părea și rău

5 să le lași, să le părăsești: aveau ele obrajii înroșiți de ger și le străluceau ochii ca la mâțe, cum să lași o asemenea mândrețe să se prăpădească! Când ajungem la capătul satului, văruțu se oprește și ne îndeamnă să venim mai aproape de el, să-l auzim bine ce zice. El n-are de gând să vorbească de două ori:

10 o dată și gata! Și nici să strige în gura mare ca să răgușească n-are poftă. „Nu v-am spus nimic până acuma, – zice și vorbea așa de încet și de rar că abia îl auzai ce spune – dar dacă v-am luat cu noi, am știut ce fac, am avut ceva în cap. Știu eu un loc unde să stați liniștite până s-o alege într-un fel. Și acuma

15 la locul ăla vă duc, numai să fiți cu grijă, nu cumva să ne vadă careva. Pentru că nimeni nu trebuie să știe ce și cum. E secret. De ascunzătoare, mai bine să nu se afle“. „Și unde zici tu c-o fi locul acela?“ întrebăm noi, destul de neîncrezători, dacă l-am văzut cât poate fi de secretos. „A rămas casa lui Cărăbaș de

20 peste Icu goală, zice, ori cumva mințesc? Și dacă îi goală, zice, de ce n-ar sta ele acolo, să nu le știe nime, un timp? M-am gândit bine ori nu, spuneți drept acuma? Dacă nu vă place, ziceți, nu-i bine așa, și eu nu am de ce mă supăra“... Dracu' gol, văruțu ca să vezi ce i-a putut trece lui prin cap! Cum de

25 și-a adus el aminte că a rămas goală casa după ce-au murit moșnegii... Ne strecurăm prin capătul grădinilor, pe sub pruni, ca hoții, să nu ne vadă nime. Când dăm să intrăm, ușa la grajd înțepenită, cu greu ne-am putut strecura înăuntru. Grajdul gol, ca la casă părăsită, ocolul pustiu, nici tu câine să te latre,

30 nici tu găini pe sub grinzile de la șură, să înceapă a cotcodăci. Ni s-a cam strâns inima când am văzut atâta pustietate. Ca-n cimitir. Liniște și nimic altceva! În casă neschimbate toate de la înmormântarea bătrânilor. Așa-i când omul nu are pe nimeni pe lume. Și dacă au murit bătrânii, au venit neamurile

mai îndepărtate, de-au pus pomană, la început la șase săptămâni, după aceea la șase luni, cum e obiceiul și gata. Au luat ei de prin lăzi ce-a lăsat baba pentru odihna sufletului, au oprit ce-a fost mai de preț, au dat de pomană la săraci ce-a fost mai vechi, mai purtat, și nimeni nu le-a mai trecut pragul. 5
S-au întins peste tot păianjenii după cum le-a fost pofta. Surorile, când au văzut unde le-am adus, au făcut pe mofturoasele. „Nu stăm aicea, zice Mărișca, nici să ne tai! De urât și de întristare o să ne dăm duhul, o să vedeți voi dacă n-o fi așa!” „Vi se pare vouă, zice văru Ionel. Facem noi un foc să duduie soba și-o să fie ca-n rai. Patu-i larg, încăpeți toate trei, vă culcați frumos și dormiți neînțoarse de cum puneți capu' pe pernă, parcă vă văd!” „Ba că nouă nu ni-i mai somn acum, nouă nu ne mai arde de dormit. Îi și păcat de timp, să-l petrecem dormind! Când om fi pe lumea aialaltă, om tot dormi, ne-om sătura de somn“, zice Mărișca și începe să râdă. Nu știu văruțu ce-a făcut atuncea, pe unde a căutat, prin pod ori prin cămară, destul c-a găsit o sticlă de răchie neînțelepută, galbenă ca uleiul de veche ce era. Trage văruțu o dușcă mai mărișoară, tragem și noi; surorile au început iar 20
a se îmbia, că ele nu beau, – cum au făcut la început și în biserică – ele sunt fete cumiți, nededate la beutură, așa și pe dincolo, mofturi! „Nu vă mai îmbiați și voi atâta, zice văruțu. Gustați și dacă nu vă place, bine, noi nu vă silim în nici un fel. Luați numai o gură“. „Luăm, zic ele, ca să ne mai 25
încălzim, altfel nu ne stă în obicei“. „A intrat frigul în noi, zice Mărișca și se scutură toată, și nici nu cred să mai iasă“. Și așa înfrigurate cum erau, stăteau toate trei cu ochii în pământ de ne-am mirat și noi cât s-au putut face deodată de sfioase; așa că ne-am dat mai aproape de ele, să le înveselim 30
un picuț; au început ele a ne lovi peste mâini; stați liniștiți, ziceau, astâmpărați-vă ce-i drept, mai mult cu jumătate de gură, altfel s-au luminat la față. Văruțu se uita la noi și se încrunta, ceva nu i-a fost lui pe plac. „Eu plec, zice, voi dacă

vreți mai stați, n-am nimic contra. Rămâneți sănătoși“. Când l-am auzit vorbind așa, am rămas cu gura căscată. „Nici aia nu pricep, zice văru Ionel, tu să pleci când se arată a fi cel mai frumos“. „L-om fi speriat noi, cine știe, zice Mărișca și

5 începe să râdă, altfel nu văd de ce-ar pleca. Stai, dragul meu, zice și-l apucă de mână. Stai că nu-ți face nimeni nimica, n-ai de ce a te teme“. Și atunci el iar s-a roșit la față ca fetele mari și nici n-a îndrăznit să se uite la ea în ochi. „Nu veți fi voi din acelea de speriat oamenii, zice, Doamne ferește! De ce

10 să-mi fie frică mie de voi? Numai că am o treabă și acuma mi-am adus aminte, cât pe aci să uit de treaba asta și să mă fac de rușine“. „Du-te, zice Mărișca, du-te, dragul meu, să nu zici după aia că din cauza noastră nu ți-ai făcut treaba. Noi nu te opăcim în nici un fel!“ „M-am dus“, zice văruțu

15 și repede iese pe ușă, nu cumva să-l oprim. O, săracu, zice Mărișca și iar se pornește pe râs, că tare-i fricos“. Și râde, râde, și celelalte două nu s-au lăsat nici ele mai prejos. Și mai tragem noi câte o dușcă de răchie din sticlă, să prindem curaj, să nu pățim ca văruțu și să ne facem de rușine; în casă cald și bine,

20 ce să mai spun. S-a încins sângele în noi, mai din țuică, mai știu eu din ce! Destul că până s-a întunecat afară, noi am tot petrecut, nu ne-am mai oprit. Într-un timp le-a prins și pe ele, săracele, osteneala, c-au dormit toate trei pe pat una lângă alta. Și Mărișca a început chiar a sforăi subțirel. Sta ea cu o

25 mână sub cap și cu alta peste ochi, să se ferească de lumină, iar surorile amândouă cu capul băgat în pernă, dormeau duse. „De-acuma o fi și vremea să plecăm, zice văru Ionel, c-am petrecut destul, n-am ce să zic, de când sunt pe lume nu cred să mă fi distrat atâta“. Facem noi lampa mai mică, văru Irimie

30 suflă încetisor în ea, s-o stingă, și am mai stat un picuț pe întuneric, și nu se auzea nimica alta, numai focul din sobă. Și se mai auzea cum răsuflă ele liniștite și cum ninge afară. Așa o pace și o liniște s-a lăsat... Plecăm noi și când ajungem în ocol, ne despărțim, fiecare pleacă în treaba lui. Eu mă

gândesc s-o iau peste grădini, să ajung mai repede acasă. Dau să ies prin grajd, în grădină, când colo, ce să vezi!... ce vă povestesc eu acuma puteți s-o luați, dragii mei, cum vreți: adică puteți să mă credeți, dar puteți zice și că n-a fost așa, că mințesc, ori că a fost un fel de părere, eu nu mă supăr. Omul povestește și cel ce îl ascultă, dacă vrea, crede, dacă nu, nu, cu forța n-ai cum să-l faci să te creadă și nici nu-i musai... Și cum vă spun, când intru în grajd, mi-a fost mai mare mirarea s-o văd pe a lui Cărăbaș a bătrână (ea, săraca, era moartă de mulți ani: când au îngropat-o, eu eram copil de școală; și mi-au dat atuncea, țin minte, să mă îmbrac cu niște haine cam mari; pe măsura mea n-au avut, ajungeau aproape până în pământ și tot mă împiedicam în ele, oricât le-am sufulcat; eu le sufulcam și copiii trăgeau de ele și se desfăceau iară; până s-o bage în biserică, ne-am bătut cu grindurile, ne loveam, în fel și chip, mirare că nu ne-am scos ochii cu ele) – în mijlocul grajdului, se făcea că rânește cu un furcoi și părea tare mânioasă; tot cu spatele sta, nici nu se uita la mine. „Pari a fi cam supărată, zic eu mai mult ca să intru în vorbă cu ea, ori n-o fi așa?“ Ea tace, se arăta numai grăbită să termine cât mai repede cu lucrul. „Văd eu că ești supărată, văd că nu vrei să prinzi vorbă în nici un fel“, zic, și dau a-mi aprinde o țigare. Trag eu din țigare și atunci ea s-a uitat o dată scurt la mine, și așa o privire a putut avea că m-a săgetat până în inimă. „Te-ai stricat, dragul mării, zice ea mânioasă. Nu mai ești copilul care ai fost! Te-ai becherit tare rău. Se uită omul la tine cât de repede poți goli paharul și nu-i vine a crede. Tragi și din țigare ca un șarpe și de-acuma văd că a început a-ți mirosi și a muiere. Așa-i, cum spun eu acuma, ori mint?“ „Așa-i, zic, cum spui dumneata. Dar pentru atâta lucru n-ai de ce a te necăji. Căci mi-a venit și mie rândul, mătușă, cum îi vine la fiecare! Vreau și eu să văd ce gust are lumea asta, am și eu dreptul, așa-i ori nu-i așa?“ „Numai că tu n-ai gustat, cum spui, tu te-ai repezit la ea ca cei lăcomoși, zice și se încruntă

mai tare. Și lăcomia când e prea peste fire nu-i bună, așa să știi tu. Ascultă-mă, ce-ți spun, că-s trecută prin viață, nu vorbesc numai așa, ca să nu tac“. „Așa-s tineretele, zic eu atuncea. Omul dacă îmbătrânește, uită cum era el când a fost

5 tânăr. Dacă n-ar uita, n-ar fi chiar așa de împotrivă, s-ar arăta și el mai răbdător!... Unde-i omul acela, cât îi tânăr să zică: de-acuma gata, destul! Ai uitat cum a fost, nu mai ții nici dumneata minte“. „Așa crezi tu c-am uitat, zice, și se încruntă și mai tare. Numai că nu-i așa! Am petrecut și m-am înveselit,

10 e adevărat, nu zic nu, da' am avut grijă să nu umplu niciodată paharul prea tare, ca să dea și pe de lături. Or tu grija asta n-ai avut-o! Te-ai blăstămațit, strigă ea atunci la mine... Acuma ce-ai făcut, zice, spune tu dacă-i frumos? Pe cine mi-ați adus în casă, îmi poți spune? Dreptu-i să mă supăr și să te ocărăsc

15 în toate felurile, ori nu-i drept?“ „Ai uitat, zic, văd eu c-ai uitat! Dragostea îi tare dulce, maico, numai că de când ai fost dumneata tânără îs ani mulți, nu-ți bag pricină că nu mai ții minte“. Și ea atunci s-a întors cu spatele la mine. „Lasă-mă, acuma, zice. Nici nu am eu grija ta, îți faci cum vrei, cum

20 crezi tu că-i bine, eu nu te învăț“. Îi arunc eu din pod două-trei brațe de fân, să aștearnă la vite, și după aceea m-așez în gura podului să-mi sfârșesc țigarea. Ea se tot foia prin grajd, iute de picioare ca una tinerică; bombănea supărată, dar vorbea încet, mai mult pentru ea, de sus nici nu înțelegeam bine ce

25 spune. „Văd că ești tot supărată!“ zic după un timp. „Sunt, zice ea, și am și de ce. Bag samă, zice, că-l stricați și pe vărutu vostru, care-i curat cumu-i floarea, nici început nu-i. Îl purtați pe la mândrele voastre, îl învățați cu cele rele“. „Nu-s chiar așa de rele cum crezi, dar eu din gura podului și încep a râde.

30 Am spus eu c-ai uitat, am spus eu că nu mai ții minte nimica, ce și cum a fost“. „Nu-i treaba ta, zice, ce-am uitat și ce nu. Numai că ajungă-vă, zice ea de parcă nici nu m-ar fi auzit ce spun. Pare-vă și vouă rău de cel neîntinat! Voi nici n-ați băgat de samă, zice, că el s-a speriat și-a fugit!“ „A fugit el acuma,

zic, dar n-o fugi așa până-i lumea. Căci timpul i-a venit și
 lui, mătușo, degeaba vrei dumneata să-i iei apărarea! Nici
 sămânța...“ „Taci, începe ea atunci a striga la mine, taci, fii
 bun să nu te mai aud. S-a întors lumea pe dos, ori ce s-a putut
 întâmpla?! A ajuns adică să-l învețe cel tânăr pe bătrân, așa-i 5
 acuma? Stricați-l atunci și pe el, stricați-l, dacă asta v-ați pus
 voi în gând, eu nu am nimic împotriva! Faceți cum credeți,
 zice, mai bine să nu mă mai amestec... Dar pe drăguțele astea
 ale voastre să nu le văd. Căci nu mi-o fi nici mie totuna, ce
 gândești, să le știu că se lăfăie în patul meu“. „Ți-ar fi drag 10
 și dumneatale, zic dacă le-ai vedea cât de frumos știu ele dormi:
 răsufală încetișor și-i pieptul alb la ele ca floarea.“ „Ia, niște
 prăpădite, zice atunci baba lui Cătăbaș furioasă. Ale nimănui
 pe lumea asta! Vai și amar de capul lor. Cine vrea le poate
 lua, destul să întindă mâna!“ „Dumneata, o întreb, când ai 15
 văzut pe câmp o floare din cele plăcut mirositoare, n-ai întins
 mâna după ea, nu ți-a fost drag s-o ai, spune drept?“ „Am
 spus eu că ești lacom, zice. Îți place adică un lucru și întinzi
 mâna, așa crezi tu că-i lumea făcută? Ar fi bine să fie așa, zice,
 numai că lumea e alta. *Sufletul care se dăruiește virtuții seamănă 20*
cu o fântână cu apă limpede și liniștită, bună de băut,
înviorătoare, care nu vatămă pe nimeni și pe care toți o râvnesc...
Înfrânează-ți, dragul meu, patimile, nu te lăsa stăpânit de către
*ele**. Nu poți avea tot ce-ți dorești și ce ți-e drag, după poftă;
 ar fi fost bine să fie așa, mi-ar fi plăcut și mie, numai că lumea 25
 nu-i așa orânduită, ce să-i faci?“ Și când m-am uitat la ea, de
 acolo de sus, din gura podului, părea mai mult tristă și
 îngândurată decât supărată pe mine. „De-acuma, du-te, zice,
 de vorbit am vorbit destul, m-am dat cu vorba și mi-a rămas
 lucrul nesfârșit“. Mi-am stins țigarea, dacă am văzut că mă 30
 alungă, și am sărit din pod drept în mijlocul grajdului. Ea
 m-a împins încetișor către ușă, cu amândouă mâinile. Abia

* Epictet – *Manualul*.

mă vedea plecat. În graba mea, m-am împiedicat de furcer și m-am proptit de grinda de la ușă, să nu cad... O iau pe lângă nucii din capătul grădinii, pe furis, să nu mă vadă careva. Nu m-am îndepărtat prea mult și m-am oprit de parcă cineva
5 mi-ar fi dat cu maiul în cap. „Asta nu se poate, zic, asta ce mi s-a întâmplat mie acuma! Cum adică să stau eu de vorbă cu a bătrână a lui Cărăbaș, când ea, săraca, e de mulți ani pe lumea aialaltă, gura ei de mult e acoperită cu pământ! Cine știe dacă nu cumva m-am făcut și eu moroi dacă pot vorbi
10 după voie cu cei răposați? Asta n-a fost decât o închipuire de-a mea, așa ceva nu s-a putut întâmpla“, zic, și m-a cuprins așa o supărare că, tot bombănind în fel și chip, am făcut calea-întoarsă. Am ținut-o tot într-o fugă, nerăbdător să văd dacă baba lui Cărăbaș e tot acolo în grajd, cum am lăsat-o
15 eu, râbind la vite, dacă nu cumva a dispărut. Ce să fie acolo, grajdul gol pușcă! După ce mă mai liniștesc, o iau iar spre casă, fac calea-întoarsă. „Mai bine ar fi să taci mâlc, îmi spun. A fost ori n-a fost, ai stat ori n-ai stat de vorbă cu baba lui Cărăbaș, gata, pune cruce, nu te mai gândi la asta! Căci omul
20 dacă se gândește prea mult se strică la cap“... Și uite așa au trecut anii și până acuma la nimeni n-am mai povestit ce și cum a fost atunci, am ținut în mine și bine am făcut. Aprigă babă, era iute la picioare ca una din cele tinere și-i mergea gura mai repede ca melița. M-a dăscălit în fel și chip; e drept
25 că mie mi-a intrat pe-o ureche și mi-a ieșit pe cealaltă!

O săptămână, cât au stat ele în casa lui Cărăbaș, nimenea nu le-a știut, afară de noi. Când începea a se însera, ne strecuram prin capătul grădinii, ne duceam la ele pe ascuns să nu se afle. Văruțu, oricât l-am fi chemat, oricât ne-am putut
30 ruga de el, un timp n-a vrut în ruptul capului să vină cu noi. „Tu le-ai dus acasă la Cărăbaș, ziceam noi, și acuma dai dos de ele. Unde o fi și ăla care să te priceapă, ce-o fi și la tine în cap, zău așa! Ți-au făcut ele vreo supărare, ori ce s-a putut întâmpla?“ îl întrebam noi. „Nici o supărare“, zicea el și se

încrunta și altceva mai mult de la el nu mai puteam scoate, oricât am fi încercat, oricâte întrebări i-am mai fi pus. Surorile, dacă vedeau că venim fără el, începeau a râde. Mai ales Mărișca râdea cea mai tare, știa ea ce știa. „Nu te lăsa și tu atâta îmbiat“, îi spuneam lui văruțu, dar oricât ne rugam de el, degeaba. „Nu pot veni, zice. M-a rugat Dorel să-i fac o sanie și până o gat, nu mă pot mișca. Eu, dacă am promis ceva, mă țin de vorbă, nu-mi place să umblu cu minciuni. „Spuneți-i să vină, zice într-o zi Mărișca. Să vină c-o să fie bine, așa să-i spuneți. Dar să vină cât mai repezior, nu cumva să mă răzgândesc.“ Și îi spunem noi a doua zi, dimineța, ce-a spus Mărișca, dar cuvânt cu cuvânt, așa ne-a rugat ea, să nu lăsăm nimic pe dinafară, să nu rămână nici un cuvânt nespus. „Bine, vin, zice văruțu atuncea și dă numai așa din umeri, a lehamite de parcă cine știe ce corvoadă i-am fi adus la cunoștință, ceva ce trebuie să facă mai mult din silă, nu pentru că i-ar fi plăcut. „Numai că de data asta, zice, mă duc singur, fără voi. Vă mai odihniți, că și Dumnezeu după ce-a făcut lumea s-a odihnit o zi. Odihna e și ea folositoare, voi ce credeți?“ Îl lăsăm noi să meargă singur, dacă așa i-a fost dorința. Prea ușor nu ne-a fost. Ne învățasem și noi ca ursul la miere, nu ne-am mai fi dezlipit. Era el, la ani, mai tânăr ca noi, mai cruduț, dar așa ne-am învățat să nu-i ieșim din vorbă. Ne comănduia după cum vroia el... A doua zi, când ne-am dus la văruțu, ia-l dacă ai de unde?! Dispărut fără urmă! Când începe a se întuneca ne furișăm noi spre casa lui Cărăbaș și, ca de obicei, dăm să intrăm; dar ce să vezi, ușa închisă și lumina stinsă! Batem în ușă, ne uităm pe fereastră, degeaba, nici o mișcare!“ „Or fi plecat, cine știe, își dă cu părerea văru Ionel. S-or fi întors în satul lor. I.e-o fi luat văruțu și le-o fi dus înapoi. S-or fi săturat și ele să stea așa, zăvorâte, ca la închisoare“. Și atunci ni s-a părut că răzbat dinăuntru niște râsete înfundate. Tragem bine cu urechea și se auzeau șușoteli, și sughituri de răs, dar de deschis nici vorbă ca cineva să ne deschidă; când am văzut o asemenea batjocură,

am plecat, fierți de supărare, acasă. Mai ales pe văruțu eram supărați, nu l-am fi putut crede așa de nerecunoscător și nici atât de lacom! Văruțu nici a doua și nici a treia zi nu s-a întors acasă. Săraca maică-sa a început să se jeluiască și să aprindă
5 lumânări la biserică, ca după mort. Noi știam ce știam, dar degeaba, de vorbit nu puteam vorbi... Seara ne strecuram până la casa lui Cărăbaș și ne rugam, ba de văruțu, ba de fete, să ne dea drumul și nouă înăuntru. Nu primeam nici un răspuns, se auzeau numai șoaptele și râsetele care ne scoteau din sărite!
10 A trecut așa, aproape o săptămână, până când, într-o sară, lui văruțu i s-a făcut, se vede, milă de noi și nu s-a mai lăsat rugat, ne-a deschis ușa chiar el cu mâna lui. Fetele, dacă ne-au văzut cât ne arătam de supărați, și-au dat silința să ne împace, să ne facă în vreun fel să ne treacă supărarea. Și prea mult nu
15 le-a trebuit, căci nu suntem nici noi de lemn: Numai că văruțu, de ostenit ce-o fi fost, a adormit, săracu, pe scăunuțul de lângă sobă! „Lăsați-l să doarmă, a zis Mărișca, dacă a văzut că noi dăm să-l trezim. Să doarmă, zice, să mai prindă puteri. Nimic nu-i mai bun decât somnul, când ești tare ostenit“ . „Mai bine
20 l-am întinde în pat, zice Smărăndica. Doarme în picioare, nu vedeți cum se chinuie, săracul, vouă nu vă pare rău de el?! Măcar să se odihnească mai ca lumea!“ Și-l iau ele încet, nu cumva să-l trezească – Mărișca îl ține de cap și celelalte două surori de picioare – îl întind frumos pe pat și în timpul ăsta
25 văruțu nici nu s-a mișcat; s-a întors numai cu fața la perete și a dormit mai departe, în așa somn greu a fost căzut. „Cam trage de la fereastră, zice plină de grijă și de blând Mărișca. Mai bine l-am acoperi cu ceva, nu cumva să-i fie frig și să se betejească, bietul copil“. Îl acoperă ele și o vreme s-au uitat
30 la el cum doarme, îl sorbeau din ochi. După aceea, aproape că am uitat de văruțu, numai din când în când ele își aduceau aminte și se repezeau la pat să vadă dacă are somnul bun, dacă nu s-a dezvelit cumva și l-a luat cu frig; dar văruțu dormea

liniștit, nu știa, n-avea de unde să știe, de câtă grijă și înfocoleală poate avea parte.

8

– Fotografia asta, spuse domnișoara Ana, și Nușca se aplecă deasupra albumului s-o poată vedea mai bine – mama o ținea 5
după oglindă și o prețuia mult. „Dacă stai și te uiți – zicea ea – tot se vede că suntem frați amândoi, că ne-a făcut aceeași mamă și același tată. Măcar că el s-a potrivit să semene la chip mai mult cu taica. Eu în schimb am fost leită mama. A fost mai negricios la față și nasul l-a avut, mă gândesc, cam mare, 10
dar altfel, a fost om frumos. Nu te lua tu după cum arată acuma, eu îți spun cum a arătat când a fost tânăr... El a fost mai mic decât mine cu vreo doi ani și mă prețuia mult; cât a fost de zăbunatic la fire, nu exista să nu mă asculte. „Ioane, îi spuneam, de-acuma ți-o fi și ție destul. Mai astâmpără-te, 15
mai trage-te pe lângă casă. Nu umbla tot bitangă, că nu-i bine.“ „Nu fac la nime nici un rău și nu supăr pe nime, zicea el. Îmi petrec și eu cât sunt tânăr și cât e vremea mea. Nu vreau să-mi pară rău, nu vreau să spun mai târziu, când mi-or trece anii, că n-am știut să mă bucur de tinerețe“. „Cine zice 20
să nu te bucuri, îi spuneam eu, dar ai și tu o măsură. Nici așa nu-i bine să n-ai nici o grijă, să fii așa, ca un cal fără căpăstru, alta să nu știi, numa să zburzi! *Înfrânează-ți patimile, nu te lăsa stăpânit de către ele**“. „Nu mai mă ocărî, surioară“
îmi spunea el și-i străluceau ochii, parcă-l văd. Avea ochii verzi 25
și când râdea i se lumina tot chipul. „Te dojenesc, asta fac, îi spuneam eu. Una e dojana și alta e ocară. *Căci dojana e binevoitoare și prietenoasă, pe când ocară este aprigă și jignitoare; cea dintâi îi îndreaptă pe cei ce cad în greșală, pe când cealaltă,*

* Epictet – „Fragmente“

*doar îi îndârjește**. „Vorbiși ca din carte, zicea el și mă lua în brațe, mă strângea cu multă dragoste. Și degeaba mă ocărăști, căci dacă e pe așa, la fire tot semănăm amândoi, orice ai zice tu“. „Ba, îi spuneam eu, nu-mi vine să cred să semănăm. Eu
5 știu să-mi pun frâu, știu că toate pe lumea asta trebuie să aibă o măsură“. „Și mie și ție, zicea el, ne-au plăcut petrecherile și distracțiile, spune tu dacă nu-i așa! N-am fost ca aceia care pe orice își aruncă ochii zic «asta nu-mi place», și strâmbă din nas. Nouă ne-a fost drag tot ce-i frumos și ce-a meritat să fie
10 prețuit, am știut să prețuim...“ Abia s-a întors el din armată, din ungurime, de la Seghedin, și așa i se părea: că toată lumea îi a lui! Numai că, spuse domnișoara, el n-a avut parte de norocul pe care l-a avut mama. Cântecelile și petrecherile n-au ținut mult, repede s-au sfârșit.

15 – Fericirea, spuse Nușca, cât de multă o fi, n-ajunge fiecare să se înfrupte din ea. De ce oare o fi așa? Cine și unde se hotărăște care să fie fericit și care să nu fie? Cine îi alege pe unii și pe alții?

– Să-ți povestesc mai bine ce mi-a spus taica mie într-o
20 seară, spuse domnișoara Ana. Vorbele lui ar putea să slujească și ca un fel de răspuns la întrebarea pe care mi-ai pus-o acum. „Să știi tu, zice el (și era într-o joiie mare, țin minte de parcă ar fi fost azi, stam amândoi pe scaunul de lângă biserică și ne uitam cât de frumos ard lumânările; nu bătea pic de vânt și
25 flacăra se ridica drept în sus, nici nu se mișca) – să știi tu, zice, că aici pe pământ e și raiul și iadul, eu așa gândesc cu capul meu prost. Numai că unora le e dat să trăiască în rai și altora în iad. Asta-i deosebirea.

– E tot o întrebare și asta, spuse Nușca. Nu prea seamănă
30 a răspuns. De ce unii au parte de bucurii și alții nu? De ce unii beau vin, iar alții aguridă?

* Epictet – „Fragmente“

– Și uite așa s-a întâmplat, spuse domnișoara Ana, că-ntr-o zi s-au sfârșit toate.

– Mânzul și-a pus căpăstru, spuse Nușca, n-a mai putut zburda unde și cum a vrut el!

– Taci și ascultă, spuse domnișoara Ana. Am fost și eu de față, așa că am ce povesti. Era într-o după-amiază, mai spre seară, și în încăpere începuse a se face întuneric. Mama cosea la o cămașă și și-a tras scaunul mai aproape de fereastră; până se întuneca de tot, nu-i plăcea să aprindă lumina. Și când el a intrat, ea a știut de unde vine și ce-i în inima lui. Nu s-a oprit din lucru și nici privirea nu și-a ridicat-o de pe cusătură; sta aplecată, împungea cu acul și tăcea mâlc. El a închis încet ușa, de parcă mama ar fi dormit și n-ar fi vrut s-o trezească; s-a așezat pe un scăunel lângă sobă și a început a se uita la ea. Abia puteam să-i mai zăresc așa de întuneric s-a făcut în încăpere. Mama s-a oprit din lucru și mi s-a părut că-i văd cum se uită unul la celălalt, prin întuneric, tot fără să se miște și fără să scoată o vorbă. Și într-un târziu l-am auzit spunând (în șoaptă, abia am înțeleș ce zice și-i vorbea mamei, surorii lui mai mari, pe care o iubea și o prețuia mult): „De-acum gata, o făcui și pe asta“. Și din nou s-a lăsat liniștea, nici unul dintre ei n-a mai scos un cuvânt; au mai stat un timp fără să se miște și fără să vorbească unul cu altul. Și eram prea mică prea neștiutoare, ca să pricep ce se întâmplă: cum că hotărârea fusese de-acum luată și nu mai era nimic de făcut! După dorința părinților, își lua el nevastă, vrând-nevrând, trebuise să le facă voia! *O făcuse și pe asta!* După un timp s-a pregătit de plecare. Mama nu s-a ridicat de pe scaun să-l petreacă și n-a aprins nici lumina. A rămas la locul ei, lângă fereastră, cu mâinile în poală. Și atunci eu m-am apropiat tiptil de ea, de aproape am putut să-i zăresc chipul mai bine și am văzut că din ochii mamei curgeau lacrimile ca dintr-o fântână! Am rămas amândouă pe întuneric și o ascultam cum plânge. Până s-a întors tata din vecini, a tot plâns pe înfundate și din când

în când se ștergea la ochi cu dosul palmei. Ținea mult la fratele ei, îl iubea din tot sufletul și-i părea rău, i se rupea inima văzând cât poate fi el de lipsit de noroc.

– Așa că s-a însurat, alta n-a avut ce face? întrebă Nușca.

5 A trebuit să facă voia părinților și să-și ia nevasta după dorința lor?

– Nu, spuse domnișoara Ana, până la urmă nu s-a întâmplat așa. Așteaptă să-ți povestesc ce-a fost mai departe... De-acuma era totul pregătit, peste o săptămână, cel mult două,
10 urma să-și pună pirostriile în cap, când s-a întâmplat să fie chemat la o nuntă toamai la Mânăștiur, unde aveam noi niște neamuri. Se porniseră cazanele și se țineau nunțile lanț. Au fost chemate și alte familii din satul nostru și era toată lumea curioasă să vadă cum sunt nunțile prin alte părți, ce fel de
15 obiceiuri sunt, dacă-s aceleași ca pe la noi, ori nu. Și la nunta aia s-a întâmplat să pună el ochii pe o verișoară de-a miresei, era ea chiar de acolo, din Mânăștiur. O chema Minodora și era tare micuță, abia dacă îi ajungea până la bărbie. Dar și așa, păreau ei făcuți unul pentru altul, așa de bine se potriveau.
20 În noaptea aceea au stat tot timpul împreună. Se uita la ea ca la o icoană, o mânca din ochi. Dimineața, când s-au întors acasă, a dat mama să intre cu el în vorbă, dar nu aveai cu cine vorbi, puteai spune orice, el de auzit nu te auzea. Da din cap, dar gândurile lui erau în altă parte! Taica, dacă l-a văzut așa,
25 a început a se răsti la el, o lună întreagă au ținut-o numai în certuri unul cu celălalt. O dată n-a lipsit mult să se ia și la bătaie, noroc cu maica, s-a întâmplat să fie de față, așa că a sărit și i-a despărțit. „Mie nu-mi place, spunea taica, să-mi iau vorba înapoi. Eu ce-am promis odată, rămâne așa cum
30 am spus. Tu să nu mă faci de rușine, c-atuncea n-ai pace cu mine, așa să știi!“ L-a certat taica, da ori vorbeai cu peretele ori cu el, era același lucru. Taica vorbea, și el da din cap și se uita pe fereastră și din când în când ieșea afară și începea să plângă de supărare. „N-am cu cine vorbi, spunea taica, copilul

ășta s-a stricat la cap. Spuneți-mi, rogu-vă, ce să mă fac cu el?!...“ Până la urmă a trebuit să-i facă voia. Numai c-a fost degeaba, nu i-a fost lui dat să aibă parte de Minodora, oricât a putut-o iubi. Vinovată a fost ea, pentru că nu a avut răbdare să-l aștepte, s-a grăbit și din pricina asta a greșit foarte tare. 5
Ce-o fi fost în mintea ei, nu știu! I-a promis doar c-o să vină cât poate el mai repede s-o ceară de nevastă de la părinții ei, dar se vede că ea nu l-a crezut; și-o fi închipuit că vorbește numai așa, la un pahar, și până a doua zi uită! Așa că atunci când s-a dus cu taica la Mânăștiur, ea era de-acum logodită 10
cu altul! Nu mai era nimic de făcut decât să se întoarcă acasă și să încerce s-o uite. Și-a dat seama, însă, că n-o poate uita și că orice i s-ar întâmpla, o altă femeie n-o să mai fie în stare să iubească. Nu-i mai rămânea decât să-i stea în preajmă, câte zile i-o mai fi dat să trăiască. Chiar dacă ea era a altuia, lui 15
nu-i rămânea alt lucru pe pământ... Și-a căutat atunci o nevastă tot din Mânăștiur și a avut grijă să se afle cu casa cât mai aproape de cea a Minodorei. Așa că de văzut se vedeau unul cu altul, nu trecea o zi să nu se vadă. „Poți să fii liniștită, i-a spus el mamei când s-a întâmplat să se întâlnească odată cu 20
Minodora la Balta-Caldă. Nu-mi stă în obicei să intru în casa altuia și să i-o stric. Cu mine gata, eu am pus punct“... Și s-a ținut de cuvânt. Și-a găsit o femeie înțelegătoare. Știa ce știe toată lumea, dar nu s-a plâns. Iar dacă la vreo petrecere se întâmpla, totuși, să joace el mai mult cu Minodora decât ar 25
fi trebuit, când se oprea jocul îi făcea semn cu mâna și când el se apropia cu părul ud și roșu la față de atâta joc îi vâră mâna sub cămașă, la spate, să vadă dacă nu cumva s-a întâmplat să asude prea tare. În felul ăsta le arăta celorlalți că, orișice ar fi și s-ar întâmpla, ea era nevasta lui cu cununie 30
și pentru asta trebuia să-l îngrijească și să-i caute în rând...

ANA

1

– Dimineața nici nu mă așezam bine la război că mă și trezeam cu Nușca, cioc-cioc la fereastră. Bătea în ea cu o
5 crenguță, ori cu un lemn, cu ce găsea, da' nu prea tare, alta să n-o audă nime, numai eu; dacă se întâmpla să nu-i răspund, atuncea venea la ușă, o crăpa încetișor și se uita înăuntru, nu cumva să mă fi scăpat adormită și să mă trezească. „Intră, tu, ziceam, și închide ușa, nu te mai lăsa atâta îmbiată“, și ea intra,
10 păș-păș, nici să n-o simt, să nu mă opăcească de la lucru și se așeza pe scăunulețul de lângă sobă; sta pe scăunuleț cu amândouă mâinile în poală și nu zicea nimica, numai ofta. Îi plăcea ei să se uite la mine cum aleg modelele, să mă vadă la război, asta era bucuria ei. Devreme te sculași, îi spuneam,
15 nu mai putuși dormi, draga mea, un picuț. Eu dacă aș fi în locul tău, așa fără griji, aș dormi neîntoarsă. Aș dormi, ziceam, numai că nu pot, pe mine nime nu mă lasă. Și atunci o vreme se foia pe scăunuleț și ofta de parcă ar fi fost la o sută de ani și necazurile care-s pe lumea asta, toate, pe umerii ei ar fi stat.
20 „Cine te-a năcăjit, fată dragă, o întrebam, că oftași așa greu?“ „Nu m-a necăjit nime, zicea ea, numai că nu m-am prea putut odihni cât a ținut noaptea. Taica s-a tot văitat că-l dor picioarele, o clipită nu ne-a lăsat în pace. Cum închideam și noi ochii, cum începea să strige și să ne certe în fel și chip.

Vouă nu vă pasă, zicea, poate muri omul și voi dormiți neîntoarșe! Cine a mai văzut așa niște făpturi nesimțitoare! Vouă nu vi-i milă, să sufere omul cât o suferi, vi-i totuna!» Când a dat să se lumineze, atunci parcă s-a mai liniștit și el și a ațipit, ca un ceas-două, nu mai mult. Numai că de pe noi a fugit somnul, ce să mai poată careva dormi, tot cu ochii în grindă am stat până s-a crăpat de ziuă“.

Plăcerea ei era să stea pe scăunutul de lângă sobă, cum îi spun, și să se vaite ca un om mare. „Dacă ți-i frig, îi spuneam, nici focul nu-i aprins de multă vreme și n-a avut când să se încălzească, deschide și tu ușa de la sobă. Așa pripește de bine, că-s lemne uscate, numai să te uiți ce jar s-a putut face...” Era cald lângă sobă și-o prindea somnul. O lăsam să doarmă și când se întâmpla să dau mai tare cu spata, tresărea; își trăgea nasul ori sughita, dar de trezit nu se trezea; ofta numai și începea să sforăie subțirel. „Mult nu mai avem, spunea de cum deschidea ochii, s-a sfârșit cu vremea bună, e timpul să se mai adune omul pe lângă casă. Acuș vine iarna și îngheață curu de frig“. „Așa-i, asta-i drept că îngheață, dacă nu și-l ține mai la fereală“, îi spuneam eu. „Verdele ăla, zicea ea după o vreme, e tare frumos. E așa ca iarba și arăta spre ghemelile de lână cu care se jucau mâțele când îi crudă, când abia dă frunza. O culoare mai frumoasă nici c-am văzut. Numai galbenul n-ar fi stricat să fie mai tare, când îl pui lângă verde pare mort, n-arată așa viu“... Ne vorbeam amândouă cum să potrivim mai bine culorile, ca să iasă mai frumoasă țesătura și îmi părea și mie bine că am cu cine sta de vorbă, că am cu cine mă sfătui.

– Tot stau și mă minunez, spuse după un timp Persida și o prinse pe Nușca de mână, cum de a putut, draga mea, să încapă în tine atâta știință de carte. Ferice de părinții care te-au avut și te-au crescut c-au avut de ce se bucura.

– Pe toate câte le știu, spuse atunci Nușca, și se trase cu scaunul mai în față, mai la lumină, numai de la ea le-am învățat și le-am aflat. Ei trebuie să-i mulțumesc. Acea ființă fără

seamăn pe pământ, acea făptură minunată, la care ori de câte ori mă gândesc, ochii mi se umplu de lacrimi și vorbele abia dacă prind a se înfiripa pe buzele-mi tremurătoare... Și dacă ați uitat-o cumva, dacă nu vă mai aduceți aminte de ea, să știți că eu n-am putut-o uita. Și n-am s-o uit câte zile am să trăiesc pe pământ.

– Erați tot împreună amândouă, își aminti maica Ana, nu vă mai despărțați. Pe unde se ducea, nu mergea singură, te lua cu ea. Nu făceați un pas una fără cealaltă. Când trecea dimineața la școală cu caietele și cărțile sub braț, își aminti maica Ana, ieșeau oamenii la poartă s-o vadă. Îți era mai mare dragul s-o privești, nu te mai săturai.

– Săraca domnișoara Ana, spuse Nușca. Ochii i se umplură de lacrimi și se întunecă la chip. Ce mult a mai putut pătimi. De mare și grea suferință a avut parte. Să n-o uităm, de ea să ne aducem aminte veșnic.

– Purta un cojocel cu blăniță la gât, alb și cu înflorituri, și ghete din alea cu turiacul înalt, cum poartă măistorițele de la Lugoj. Și erau mici, așa de mici că mă tot minunam, cum de-i încap picioarele în ele. „Nu vă strâng, domnișoară?” o întrebam. „Ba, că sunt puțintel cam mari”, îmi răspundea ea întotdeauna. Râdea și-și dădea capul pe spate.

– De domnișoara care a stat la Soca, de aia vorbiți voi acuma? întrebă Persida. A stat la ei două veri și o iarnă și de înțeles s-a înțeles tare bine cu Socălița. Tot de subsuori se țineau, de parcă ar fi fost două surori... Când a venit iarna și s-a lăsat frigul, Soca ne-a întrebat dacă nu putem cumva să-i împrumutăm o sobă, că el nu și-a pus până acuma în casa de către drum și îngheață domnișoara lui de frig. Stă pe scaun săraca – ne povestea el – și-și suflă în pumni să se încălzească și alta nu face, numai plânge. Și lui i se rupe inima; nu poate s-o vadă așa supărată și străină, fără suflet de om lângă ea, să-i poarte de grijă. El a auzit c-am avea noi o sobiță pe care o ținem în podrum, și soba aceea ruginește degeaba

nefolosită... Așa că să facem bine și să i-o împrumutăm lui, s-o pună în odaia domnișoarei.

– Asta a fost într-o duminică, spuse Persida. Mai spre prânz, când iese popa de la biserică, Soca a prins vitele la car, nu avea decât două vaci, și a venit cu caru după soba voastră. Numai că ușa la podrum era îngustă și soba era mărișoară, cam greu ați scos-o afară. Ați urcat-o în car și, când să porniți, s-au șperiat vacile, din te miri ce, și-au luat-o hâșca, n-au ținut drumul drept. Și cum domnișoara sta și se uita chiar în mijlocul drumului, gata a fost s-o doboare și să treacă peste ea cu carul. Norocul ei cu Soca al bătrân c-a strigat la ea: „Feriți, domnișoară, că vă calcă“ și atunci ea s-a dat repede mai către ușă, și așa a scăpat nelovită.

– În iarna aia, își aminti maica Ana, n-am ieșit de prea multe ori din casă, mai mult am zăcut; din ce mi s-a tras, nu știu; numai că de la o vreme când a venit primăvara și a început a se încălzi timpul mi s-a urât; de-acuma gata, mi-am zis, mi-a fost de ajuns! Pripea soarele, cântau păsărelele, cum era mai mândru, și pe mine mă dureau oasele de atâta ședere în pat. M-am sculat, mi-am tras un scăunuț la soare și din ziua aia mi-a luat parcă cineva cu mâna greumântul nimic n-am mai avut. Stam la soare și mă uitam la domnișoara cum trece pe lângă mine, cu brațele pline cu sânziene din cele albe.

– Era tare copilăroasă și veselă, spuse Nușca. Râdea și intra soarele în clasă, se făcea lumină. Primăvara, bucuria noastră era să ne jucăm de-a prinsa: ne duceam în cimitir, că-i lângă școală, și acolo ne fugăream tot timpul, o clipă nu stam în loc. Erau pomii toți o floare și noi alergam care încotro și strigam, și râdeam, se auzea până în sat. „De-acuma, gata, destul“, zicea domnișoara și se așeza pe scăunuțul din fața bisericii. Noi ne împingeam care să se așeze mai aproape de ea, și atunci domnișoara ne spunea cum se cheamă fiecare pom și fiecare floare din cimitir, le știa pe toate, nu exista să greșească. Și după aceea, ne jucam iară, ne ascundeam ba după

un pom, ba după o cruce și se scuturau florile când vântul bătea mai tare. După ploaie, când ieșea soarele, ne duceam cu domnișoara după melci. Ana Țona avea o cotoriță cu fundul rar și noi puneam melcii adunați în cotorița ei, dar
5 de ajuns nu ajungeam cu toți melcii acasă, cei mai mulți îi pierdeam pe drum. Erau lipicioși și băloși, de n-aș fi pus mâna pe ei, nici moartă, și copiii râdeau de mine că-s așa urâcioasă. Mi-i puneau, să mă sperie, ba în trăistuță, ba în penar și atunci, de frica lor, mă albeam cum îi varu. Plângeam și mi se făceau
10 ochii ca cepele, abia mă împăca domnișoara.

– Avea ea o aluniță pe obrazul stâng, își aminti Persida. Cred că a fost adevărată, nu cred să și-o fi făcut-o cumva cu creionul, nu i-ar fi stat în obicei. La ea totul a fost natural, așa cum a lăsat-o Dumnezeu.

15 – Numai că norocul și binele nu-s date cui le merită și ea n-a avut parte de noroc, spuse maica Ana și o vreme s-a așternut liniștea.

– Odată, începu să povestească Nușca, am trecut pe la domnișoara mai de dimineață, să-i duc niște tătăișe. Știam
20 că-i plac florile și voiam să-i fac o bucurie. Domnișoara sta pe pat, se uita în oglindă și se pieptăna. Eu atuncea m-am apropiat încetisor, în vârful picioarelor să nu mă simtă, și am mângâiat-o pe păr. Ea s-a întors spre mine și, cum avea într-o sticlă niște odicolon, mi-a turnat și mie în palmă: „Să-mi spui
25 tu acuma, zice, cu ce floare seamănă parfumul ăsta la miros? Să te văd dacă știi, dacă poți să ghicești?“ „Cu calomfirul“, zic eu repede, fără să stau prea mult să mă gândesc. „Nu-i calomfir“, zice ea și începe să râdă. „Cam așa miros au, zic, goronițele, vara, mai către seară, când sunt pălite un picuț de
30 soare“. „Nu, zice, nu-s nici narcisele, goronițe, cum le spui tu. Și nici n-ai de unde să știi, pentru că-i o floare pe care nici tu, și nici eu n-am văzut-o vreodată; eu doar am citit despre ea, prin cărți... Și mi-a spus numele unei flori, pe care eu acuma am uitat-o, n-o mai țin minte...“ „E un miros mai

special, nu-i așa?”, m-a întrebat ea și a închis ochii, ca să poată simți mirosul mai bine, și s-a făcut la obraz albă ca varul. „Tătăișele, zic, sunt cu rădăcină cu tot. Le-am adus anume așa, ca să le puneti în pământ. Acuma se prind cel mai bine, e timpul lor“. Nici nu mă auzea, gândurile îi erau tot la floarea aceea, a ei. Și atunci mi-a fost ciudă că nici nu se uită la tătăișele mele. „Are un nume urât floarea asta, de care ziceți. Un nume urât cum nu s-a mai văzut“, i-am spus eu înciudată. „Floarea o iei după miros, a spus atunci domnișoara, nu după nume, și a zâmbit. O floare fără miros, oricât de frumos i-ar fi numele și oricât ar fi ea de minunată, nu plătește nimic, nu are nici o valoare. Să ții minte, draga mea, ce-ți spun eu acuma“, a mai spus și după aceea am plecat amândouă să punem tătăișele în pământ.

– Cât a fost ea dascăliță, spuse Persida, serbările se făceau în pădurea de la Turcoane, nu în sat. Serbări pregătite cum trebuie, nu făcute la repezeală. Așa au fost de reușite, că li s-a dus vestea prin toate satele și împrejurimile! Au ales și un loc frumos, o mândrețe de poiană, la intrarea în pădure. De jur împrejur au făcut copilandrii un gard de nuiele, așa că fără bilet nu putea nime intra. Erau și din cei care săreau gardul dar nu prea mulți. De rușinea domnișoarei, nu îndrăzneau să-l sară, nu că le-ar fi fost greu. Domnișoara sta la ușă pe un scaun, lângă o masă acoperită cu un ștergar înflorat. Pe masă se afla o cană cu flori și o cutiuță de fier în care păstra banii. Dădeai doi lei și ea îți rupea biletul, dar te ruga să-l ții, nu cumva, să-l arunci din nebagare de seamă. Biletul, zicea ea, nu-i numai pentru intrare, cu el poți câștiga și la tombolă, te miri ce... Îi învățase ea pe copiii poezii din cele lungi, așa că serbarea se prelungea până ce asfîntea soarele.

Lută Ioviță cânta din torogoată un marș, să se strângă oamenii, și când Lută sfârșea marșul, domnișoara se urca pe un scaun, ca s-o vadă lumea, și striga numerele de la tombolă. Cât striga numerele, se mai întâmpla să fie golomoz:

copilandrii mai pișcau fetele, ori le spuneau cine știe ce prostii la ureche; erau și din cei care se cam întrecuseră cu beutura și, din pricina asta, vorbeau mai mult decât trebuie. Și atunci domnișoara se oprea și ne ruga să facem liniște, căci altfel ea
5 degeaba strigă, că tot nimic nu se aude; oamenii se mai linișteau, săreau femeile cu gura la ei să-i potolească. În timpul asta, cât ținea tombola, muzicanții se strângeau la umbră și se așterneau pe mâncat și pe beutură! După ce sfârșea domnișoara, se întâmpla ca și ei să fie tropa. Așa erau de betoci,
10 că uitau și cântările, nu mai erau în stare să cânte altceva decât „Țarina de la Abrud“... La tombola aia am câștigat și eu odată un piglais și o oglindă din cele de pus pe perete. Altă dată mi-a ieșit o carte cu povești, da' tot n-am avut ce face cu ea, mai mult mă uitam la chipuri, așa-i dacă literele nu le-am
15 învățat... Țin minte că m-am rugat de Petrică să-mi spună și mie despre ce minciuni scrie în carte, să le știu și eu. El se apuca să-mi citească, nu se lăsa îmbiat, dar se chinuia tare mult. Era într-a întâia la școală și nu știa nici el bine literele, se făcea roșu la obraz cum îi sfecla până le nimerea... Când îl vedeam
20 cum se chinuie, mă cuprindea mila și-i luam cartea din mână...

– Câteodată, spuse Nușca, dacă eram cuminți și se întâmpla să nu greșim la socotit, se îndura domnișoara de noi și se apuca să ne cânte. Avea o carte cu copertile groase și-n cartea ei erau tot felul de cântări. Nu ne mai venea să plecăm
25 acasă, așa de frumos le zicea; și le știa pe toate, n-a fost una pe care să n-o poată cânta, cât ar fi fost de grea. Glasul ei era cum îi vioara, dacă nu cumva chiar mai cristalin. Am fi ascultat-o la nesfârșit, nu ne mai săturam. Nu termina bine un cântec, că ne și rugam de ea să ne mai cânte unul. Și fiecare
30 părea mai frumos ca cel de dinaintea lui. Când se nimereau dintre cele mai ușor de ținut minte, ne învăța și pe noi, copiii, să le cântăm. Cum da primăvara, ieșeam în ograda școlii și ne urcam sus, pe lemnele de lângă șură. Lemnele erau ude și puneam cărțile sub noi, să nu ne tragă la fund – și cântam.

Copiii mai mari, dintr-a patra, se urcau pe acoperișul de la șopronul de lemn, și de-acolo urlau cât îi ținea gura. Văruțu Ion, cât a fost copil – după aceea s-a dat cu beutura și duhanul și și-a stricat glasul –, cânta așa de mândru, că domnișoara nu mai putea de drag; îl punea să cânte și se minuna. Îi spunea să coboare de pe acoperiș și începeau numai ei doi să zică un cântec. Și așa de frumos cântau, că noi, ceilalți copii, încremeneam parcă pe lemnele alea, nici nu ne mișcam. „Eu zic s-o mai luăm o dată de la început, domnișoară, că de data asta tare a mai ieșit frumos“, zicea văruțu Ion. Și atunci cântau încă o dată, văru Ion era primașu, iar domnișoara îl secunda cu vocea ei subțirică.

– Când a venit pentru prima dată la noi, m-am întâlnit cu ea pe puntea de la moară, începu Cornel să povestească... puntea era cam șubredă și ei la început i-a fost frică să treacă. „Fiți fără teamă, zic – a ținut ea și oameni mai cu greutate, domnișoară, nu se rupe așa ușor“. După ce-a trecut puntea și am ținut-o eu de mână să nu-i fie frică, m-a întrebat dacă a luat-o bine, dacă nu s-a întâmplat cumva să greșească drumul. Vrea să meargă la Margina, zice, nu în altă parte, și îmi arată cu mâna, drept înaintea ei, cam unde vrea să ajungă. „Așa cum ai arătat, domnișoară – zic – nu-i bine. Țala e Sinteștiul, care se vede pe deal, spre care arătați cu mâna, aia e biserica de la Sintești“... Era așa un soare și o lumină că se vedea ca-n palmă nu numai Sinteștiul, ci până spre Temerești, dacă nu și mai departe. Se vedeau oamenii pe dealuri; care ieșiseră la secerat, care să strângă fânul, căci era vremea tare frumoasă – numai bună de lucru. „Margina nu-i acolo unde arătați dumneavoastră cu mâna. De-acuma am și intrat în sat...“ „Am avut noroc, zice, are cine-mi arăta drumul, nu mă mai pot rătăci...“ Și o ia repede înaintea mea. Numai că avea un cufăr mare, mai mult îl târa pe jos, așa era de greu. „Dați-mi să vi-l duc eu, zic, nu e de dumneavoastră“. „Ba mai bine să-l ducem amândoi, zice. Îl punem pe o bâță mai groasă și-l

ducem împreună că-i mai ușor“... Găsesc eu un lemn mai noduros și ea a avut grijă să pună cufărul la mijloc, să nu-mi fie mie cumva mai greu decât ei... Îl trag spre mine, da' ea nu, să fie la amândoi greutatea egală, altfel îl duce singură,
5 n-are trebuință de ajutorul meu! Pornim noi, cufărul la mijloc, numai că mâna mea era mai lungă decât a ei, și cufărul aluneca spre mine întruna, n-aveam ce să-i fac. Ea se oprea și-l trăgea iute și mă ruga să ne oprim, să ne mai odihnim. „Școala ai terminat-o?“ zice și așa o uitătură mi-a aruncat, c-am gândit
10 că de-acuma, gata, mă și întrebă tabla înmulțirii și mă fac de rușine c-am uitat-o pe jumătate. „Am sfârșit-o cam de mult, domnișoară, zic, la toamnă o fi anul de când am gătat și cu armata, nu mai sunt un copil andru cum gândiți dumneavoastră“. „De însurat ești însurat? zice. Știu că așa e
15 obiceiul, când se întoarce omul de la armată, se și însoară“. „Ba de însurat până acuma, zic, nu m-am însurat. Am timp, la ce să mă grăbesc, că după aia tot însurat oi fi. Îmi mai petrec și eu cât sunt tânăr, mai zburd înainte de-a intra în jug. Un an, doi, măcar, nu-i nici o grabă“. „Și cu școala cum a fost?“
20 zice ea și iar trage cufărul care a alunecat către mine. „Cum să fie, bine, zic, premiant mă știu din prima până în ultima clasă, n-a existat altul să mă întrecă. Domnul director, nici să fi fost copilul lui, nu m-ar fi îndrăgit mai mult“. „Și cu cine spui c-ai învățat la școală?“ zice. „Cu cine altul, zic, decât
25 cu domnu' director. El ne-a învățat pe toți din satul ăsta să citim și să scriem. Și ce ne-a învățat, a fost bine învățat, și lecțiile de citire și socoțile și cântările, nimic din ce ne-a spus n-aș zice c-am uitat până acuma“. „Da' poezii, de învățat v-a învățat?“ mă întrebă. „Ne-a învățat, zic, cum să nu ne învețe.
30 Numai că mie, domnișoară, la ce să mint, poeziile nu mi-au prea plăcut. La poezii, fetele au fost cele mai științere. Le învățau, le știau ca pe apă. Pentru ele erau și făcute poeziile cu păsărele și floricele – noi, copiii, mai mult la socoți am fost tari. Noi nu ne prea omoram nici cu poeziile și nici cu

cântările; domnu'director se cam supăra și care nu cânta frumos îl lovea cu rigla peste palmă... Nu cumva sunteți chiar dumneavoastră nepoata a mai mare a doamnei preotese?" o întreb, pentru că știam că preoteasa are o nepoată de soră care trebuie să fie cam de vârsta ei. „Eu sunt, zice ea, învățătoarea 5 cea nouă, dacă ești chiar curios să știi cine sunt“. Domnișoara a dat să-mi mai spună ceva, dar s-a întâmplat de s-a ascuns chiar atunci soarele după un nor nu mai mare decât o palmă și s-a făcut întuneric. Și din întunericul acela, s-au speriat niște găini în podul șurii lui Gherasâm Păpu; s-au pornit să 10 cotcodăcească, niște porci au dat a guița, iar caii din grajdul lui Gherasâm nechezau de se auzea până în uliță. S-a pornit așa o harmălaie mare, că nici o vorbă nu s-a mai putut înțelege. Și din norul acela, mai mic decât palma, a plouat cu niște stropi mărișori, cât oul de găinuță și reci de parcă ar fi fost 15 iarnă. Noi ne-am tras sub poartă cu gândul să rămânem acolo până o sta ploaia... În podul grajdului, a bătrână a lui Gherasâm Păpu căuta găinile de ouă în cuibare. Dacă ne-a văzut ea, a fost curioasă să afle cine e domnișoara cu care stau eu de vorbă la ea sub streășină. Și atunci s-a făcut că scapă furcoiul din 20 mână – cu gândul să mă cheme pe mine să i-l arunc înapoi, să nu mai coboare, să se opăcească de la lucru – după ce-a strâns ouăle avea ea de aruncat niște fân din pod; cum l-a scăpat, s-a întâmplat să se înfigă drept în ceafă la un purcel. Porcul, de durere, a început să guițe și să fugă încotro a văzut 25 cu ochii! Atunci baba a dat să coboare cât a putut ea de repede. Când a ajuns la mijlocul scării, s-a împiedicat și a venit rostogol până jos. A avut noroc și a căzut pe un braț de fân, așa că n-a pățit nimic. S-a ridicat iute, ca o fetișcană, și a început a alerga după purceluș. Porcul, cu furcoiul în spinare, de durere fugea 30 în toate părțile ca un apucat! „Prinde-l, Cornele, rogu-te, că nu mai am putere să fug după el!“ striga ca din gură de șarpe, baba. Ușa la grajd era deschisă vraisește, și purcelușul parcă atârta și așteptat: țâști în grădină, drept peste răsaduri, cu furcoiul

în spate bălângănindu-i-se în toate părțile! Și cu cât se bălângănea mai tare, cu atât guița mai amar! Din ușa grajdului baba striga să i-l prind, să-i scot furcoiul din spinare, altfel moare porcul și atunci, gata, a bătut-o Dumnezeu, c-o
5 snopește ginerele în bătaie! Și începe din nou a fugi peste straturile din grădină. După o vreme, porcul n-a mai știut încotro s-o apuce și a dat buzna înapoi în grajd, spre norocul nostru; l-am strâns într-un colț și așa am reușit să-l prindem. I-am smuls furcoiul din spinare și sângele a țâșnit parcă și
10 cu mai multă putere. Baba, când a văzut atâta sânge și din prea multă alergătură, a simțit că i se oprește inima, în piept și-și pierde răsuflarea. „Eu mor, zice, cu mine s-a sfârșit! Amin“. Și nu zice bine, că se și întinde, cât era de lungă, în șură, lângă cada de prune. Când deschidea un ochi, când îl
15 închidea la loc și zicea că moare, ea nu mai are mult și nici nu-i pare rău, c-a pățimit destul: sfârșească-se, ducă-se toate cele, c-așa-i viața, ca și lumânarea, îi destul să bată puținel vântul că o și stinge! Și în timp ce baba se văita în fel și chip, s-a întors și Gherăsâm Păpu acasă. „De-acuma gata, zice el
20 de cum o vede pe a bătrână leșinată în mijlocul șurii, am scăpat, m-a ușurat Dumnezeu! De mișcat văd că nu mai mișcă și nici de vorbit văd că nu mai vorbește, lumea mea!“ „Ai vrea tu, zice atunci baba și sare în sus ca o zvârlugă, într-o clipită i-a trecut leșinul. Numai că Dumnezeu, drăguțu, a
25 avut grijă de mine, zice și se scutură de paiete de pe catrință, așa să știi tu și nu m-a lăsat!“ Și, cum era ea bisericoasă, a început să-și facă la cruce în fel și chip, mulțumindu-i Celui-de-Sus c-a scăpat-o cu viață și nevătămată. Abia după aceea Gherăsâm Păpu a văzut-o pe domnișoara care părea a
30 fi buimăcită și speriată. „Domnișoara, i-am șoptit eu, o să învețe copiii la școală. Ea o să fie în locul lui dom' director. Are un cufăr plin cu bufare, cărți și cataloage, abia dacă le-am putut duce“... „Păi să vă îngrijiți și de Petrică al nostru, a spus atunci Gherăsâm Păpu. Și dacă nu s-o purta după

cuviință, puneți cureaua pe el, că noi nu avem nimic împotriva. Vorba aia, unde dai crește... Am avut grijă, începu el a se lăuda, să-i cumpărăm toate cele trebuitoare la școală: tablă și radie, grif și caiete“. „Sunt nerăbdătoare, a spus domnișoara trecându-și mâna prin păr. Abia aștept să vină toamna, să-i văd pe copii venind la școală, să-i învăț carte!“ ...

„Dimineața, când pripea soarele, plăcerea cea mai mare a doamnei Letiția era să stea la fereastră și să se uite la copiii de pe uliță. Gelu se lua la bătaie cu ei și ea îl încuraja. „Ia-l de jachetă, – striga, (cu orice ar fi fost copilul pe el, ea nu-i zicea altfel decât «jachetă») – prinde-l bine de jachetă! „Așa striga, și Gelu făcea cum zicea ea, nu-i ieșea din cuvânt... Mai spre prânz, pripea tare soarele și o prindea somnul. Adormea cu capul pe marginea ferestrei, dormea un ceas, două... Când se trezea era supărată, nu-i plăcea ei defel că s-a lăsat furată de somn. Copiii, în schimb, atât așteptau; să n-o mai audă poruncind. Se duceau în altă parte, să se joace în voie, bucuroși c-au scăpat de muștruleală. N-ar fi avut curajul să se îndepărteze de fereastră, cât era trează, aveau mare respect de ea. Când nu se luau la bătaie era tare bună cu ei. Ie dădea bomboane și dacă nu era prea muiată săraca, de căldură, îi chema la fereastră să le spună povești despre Ber-Căciulă; cum s-a bătut el cu zmeii și cum i-a băgat în pământ până la brâu când s-a luat la luptă cu ei. Asta era povestea care îi plăcea ei cel mai mult.

– „Vino, tu – îmi zicea soră-mea, și alergam la fereastră s-o văd – că trece doamna directoare. Uită-te la ea, că abia le poate duce, așa-i de încărcată, așa multe daruri le-a luat la toți“. Alergam repede, nu mai aveam răbdare, să văd ce le-a cumpărat. Ușa era deschisă și mă uitam și eu. Stau toți în picioare, așteptau să se desfacă pachetele; smirnă, unul nu mișca! Și nu se mai sfârșeau, tot despachetau la ele; așa erau de multe, că se umplea casa cu hârtii și sforicele. Odată, i-a

adus doamnei Veturia – ei îi aducea întotdeauna darurile cele mai scumpe – o pălărie din cele mari, cât roata la car! Când și-a pus-o doamna Veturia pe cap, eu, de lângă ușă, am început să râd ca o proastă. Lui domnu' Desideriu i-a adus, într-o
5 iarnă, un baston cu mânerul suflat cu aur. Plăcerea lui era să se plimbe, – când ne întorceam noi cu vacile din livadă – cu bastonul lui nou-nouț într-o mână și să-l învârtă, uite așa, în toate părțile! Mai țineți minte, vara, când era timpul frumos, și pe vremea când doamna Letiția era sănătoasă, de putea
10 umbla pe picioarele ei, cum ieșeau, spre seară, cu toții la plimbare, să ieie aer? O luau spre pădurea de la Turcoane; doamna Letiția avea o umbreluță galbenă din acelea cu care umblă doamnele ca să nu le ardă prea tare soarele, a doamnei Veturia era ca vișina coaptă. Domnul director purta cizme
15 cu tureac și un baston mai gros decât al domnului Desideriu, cu mâner de argint și cu un cui în vârful. Și domnul Desideriu învârtea bastonul și vorbea, vorbea, o clipă nu-i tăcea gura! Dintre toți el a fost cel mai vorbăreț... Se întorceau pe întuneric acasă, îi auzeam șoșotind când treceau pe lângă casa noastră,
20 numai domnul Desideriu vorbea tare și doamna Veturia avea brațele pline cu flori din cele ce cresc prin fân; doamna Letiția culegea în pădure ciuperci, pitonci ori crăițe, ce găsea, se pricepea la ele, știa să le cunoască pe cele bune de cele otrăvite, se întorcea cu coșul plin întotdeauna. Domnul director, cu
25 lula în gură, rămânea mai în urmă și se ruga de ele să meargă mai încet că-l dor picioarele. Doamnele mergeau în față, cu domnul Desideriu la mijloc, și el venea în urma lor să poată trage liniștit din pipă. Doamna Letiția nu putea suferi mirosul de tutun și el avea grijă să n-o supere. Lulele alea, tot doamna
30 Letiția i le aducea de la oraș; domnul director le ținea pe ferestrele de la coridor, orânduite frumos, după mărime, nu-l lăsa doamna Veturia să și le pună în altă parte, că-i miroseau urât...

– Doamna directoare sta sub caisul de lângă scări, povesti Cornel, parcă o văd, și scotea sâmburii din caise pentru dulceață. Uneori domnul director mă lua cu el în grădină, să-l ajut să strângă strugureii ori să altoiască trandafirii. El îi altoia, și eu îi țineam forfecuța ori mosorul cu ață... Când era 5
prea cald, doamna Letiția sta în sufragerie la răcoare, cu obloanele trase și cu o bocală plină cu sirop de zmeură în față. Îmi turna într-un pahar, mi-l umplea vârf, și după aceea își turna și ei. Când începeam să mă obișnuiesc cu întunericul, îmi arăta fotografiile de pe pereți și-mi spunea cine sunt toți 10
domnii fotografiați. „Ăsta e cutare“, zicea ea, și-mi spunea ce și cum e cu fiecare, ce om vestit e acela, că-l știe toată țara. Neamuri de-a ei erau mai toți care erau fotografiați! „Ăștia – zicea ea și arăta spre niște domni care stau într-o piață mare și unul avea un tricolor în mână – au făcut România Mare... 15
Ăsta – spunea, și arăta spre un altul cu o uniformă ca de general și cu mustăți groase și răsucite în sus, ca ale domnului director – a fost cel mai vestit comandant de oști în războiul cel mare. Numără-i, dacă vrei, decorațiile de pe piept, numai așa, ca să vezi câte are!“ Se întorcea spre fotografia în care se 20
vedeau domnii cu drapelul tricolor și nu se mai putea stăpâni, începea să lăcrimeze. „Ce oameni mari au fost, ce suflet de viteji au avut în pieptul lor“, zicea și-și sufla nasul. Nu se lăsa până nu mă învăța un cântec căruia îi zicea „La arme“; cânta și ea cu mine și când nu cântam frumos, prea bun la cântări 25
n-am fost, mă certa, zicea că nu-i bine; că nu șade frumos să-mi fac batjocură de un asemenea cântec sfânt; s-o ascult pe ea cum îl cântă și după aia pot cânta și eu. Are o melodie ușor de învățat, se mira că-s atât de greu de cap și nu-s în stare să-l învăț. Ea avea o voce subțirică, un glas ca de fetiță, îmi 30
plăcea s-o aud cântând. După ce-a murit, treceam, așa, din când în când pe la ei – am rămas cu obiceiul ăsta de pe vremea când trăia ea. Se rugau de mine, ba să le duc un sac la moară, ba să le cumpăr, de la Făget, te miri ce, niște drojdie, ori ceva

zahăr. Mă chema domnu' director la el în dormitor când mă
auzea că stau de vorbă cu doamna Veturia în bucătărie. Mă
punea să-mi trag un scaun lângă patul lui și mă îndemna să-i
povestesc ce-i prin sat: care cu cine s-a însurat, care fecior s-a
5 întors de la armată și ce babă ori moș a mai murit. Îi
povesteam. Vorbeam cât puteam eu de tare, să mă audă, căci
era cam surd, și de pe perete doamna Letiția se uita parcă la
noi; așa mi se părea, că ascultă și ea, curioasă și nerăbdătoare,
să afle noutățile... Cât a trăit n-a fost femeie mai dornică să
10 le știe pe toate decât ea; așa că n-ar fi prea de mirare, mă
gândeam, să tragă cu urechea și acuma la ce-i spuneam eu lui
domnu' director! Eu povesteam și doamna Letiția da parcă
tot timpul din cap și din când în când ridica din sprâncene...
Nu știi dacă mai țineți voi minte fotografia ei de deasupra
15 patului. Fotografia a fost făcută pe timpul când a fost ea
nevastă tânără și frumoasă: ochii mari și sprâncenați, nasul
cam lung, dar nu prea mare, și drept; părul negru și creț,
sprâncenele groase și îmbinate... Sfârșeam de povestit, și
domnul director mă ruga să-i dau doctoria din sticla galbenă
20 de pe bufet; îmi mai spunea să fac bine să trag obloanele, că-i
prea multă lumină și-l supără la ochi...

Domnu' director, pe răzor, în grădină, cu căputul sub el,
trăgea din lulă și se uita la o găinușă care ciugulea în iarbă.
„Domnișoara, zic, dacă am văzut că se uită mirat la ea, acuma
25 a venit. Are o grămadă de cărți în cufăr și-i tare greu. Abia
l-am putut duce amândoi“. „Cărți și cataloage“, zice
domnișoara și se trage mai în față s-o poată vedea domnul
director mai bine. „Anul ăsta, zice domnul director, cea mai
mare bătaie de cap am avut cu omizile. Am stropit pomii,
30 dar fără nici un folos, n-am putut scăpa de ele. Au venit cu
ploile de astă-primăvară. De cum s-a topit neaua până la
câșlegi, nu s-a mai oprit, a plouat întruna“. Vorbea cu
domnișoara de parcă s-ar fi cunoscut amândoi de când lumea.

„Bun, zice domnul director. De-acuma cred c-ar fi bine să mergem înăuntru. Cum se apropie seara, zice – și se uită la soarele care mai avea cam o palmă bună până să asfințească – începe să mă supere tot mai rău reumatismul. În vara asta nu m-am dus la băi la Herculane și uite că se răzbună. Tu ai căzut 5 numai bine, se întoarce domnu' director către mine. Doamna Veturia e la preteasa în vizită și n-are cine să ne taie cocoșul. Nevastă-mea nu pune mâna pe cuțit“. „Mă iertați, zic, dar nu-s priceput, pentru așa ceva nu-s bun. Acasă la noi, taica taie găinile, eu de ele nu mă ating“. „Da' cu pușca ai 10 tras la armată?“ zice mirat domnul director. „Am tras, zic, cum să nu trag. Da' una-i pușca și alta-i cuțitul. Faceți bine și nu vă supărați pe mine, dar eu așa ceva nu fac!“ „Pot să-l tai eu, zice atunci domnișoara învățătoare. Nu-i pentru prima dată.“ Și când m-am uitat la ea, aproape nici nu-mi credeam 15 urechilor de ce am auzit, repede și-a lăsat ochii în pământ. Nu numai că n-a tăiat în viața ei o găină, mă gândeam, dar nici la o păsărică cât de mică n-ar fi fost în stare să-i taie beregata! „Iasă, domnișoară, zic eu, mai mult ca s-o scap, că om găsi noi pe cineva, asta nu-i treabă pentru dum- 20 neavoastră...“ „Îl tai, zice furioasă că m-am băgat în vorbă și se uită drept în ochii mei. Repede termin cu el!“ Era gata parcă să-și dea duhul înainte de a pune mâna pe topor ori pe cuțit! O ținea una, că-l taie, ea îi obișnuită, așa că am lăsat-o să facă ce vrea ea. N-am mai spus nimica, nu m-am mai amestecat! 25 „E un cocoș viclean, zice domnul director, nu cred să se lase prea ușor prins“... Norocul nostru că s-au răsturnat niște căzi, așa că n-am alergat prea mult, l-am putut prinde. „Ține-l dumneatale, zice domnișoara, că mie mi-e frică...“ Așa s-a gândit, zice, să-i taie capul cu toporul, nu cu un cuțit, că-i 30 mai ușor și sfârșește mai iute!... M-am supus, am făcut ce mi-a poruncit, dar să-i țin cocoșului capul pe buturugă, n-am avut curajul, s-a putut ruga de mine oricât. Mi-a fost frică, spun drept, nu cumva să nimerească din greșală drept peste degetele

mele cu tăișul toporului și să rămân schilav pe viață. Am legat cocoșul de o scândură, să nu fugă, am pus un pietroi pe scândură și așa, legat, i l-am dat în primire să facă ce-o ști cu el, căci eu nu mă mai amestec... Când a dat prima dată cu
5 toporul, a închis ochii, nici nu s-a uitat unde lovește! A nimerit butucul pe care i l-am pus, pe cocoș nici pomeneală să-l nimerescă. Și așa de tare a împlântat toporul, c-a trebuit să i-l scot eu, ea n-a fost în stare să și-l scoată singură! „Nu așa, domnișoară, zic, uită-te mai bine unde dai, altfel pierdem
10 timpul pe degeaba“. „M-am uitat, zice, cum era să nu mă uit, numai că toporul are coada prea scurtă și nu-s obișnuită cu el“. I-am adus un alt topor cu coada lungă, așa cum a poruncit, dar, când l-a ridicat, n-am mai avut curajul să mă uit. „Gata, am auzit-o că zice, l-am tăiat de-acuma! Îi ca și mort“... Am
15 deschis ochii: cocoșul, cu capul tăiat, se mai zbătea în rumegușul de sub capra de lemne. „N-a murit de tot“, zice domnișoara și se uita la el speriată cum se zbate. Îi curgeau lacrimile pe obraz, dar nu spunea nimica, strângea numai din dinți. „Ce-i cu dumneavoastră, domnișoară, plângeți, ori ce?“
20 o întreb eu. Și atunci ea și-a șters repede lacrimile, să n-o vedem că plânge. „N-am nimica, a zis. Numai că a curs mult sânge. Nici nu m-am așteptat să curgă atâta, ca dintr-un izvor“.

... O caisă coaptă a căzut lângă farfuria doamnei Letiția
25 și a pătat fața de masă. „N-ați cules caisele nici astăzi, a spus domnul director. Pentru dulceață, sunt numai bune, e păcat să le lăsați să se treacă. Chemați-l pe Cornel să le strângă, dacă voi nu vă ajungeți, dacă nu vă puteți face puțin timp... S-a pornit, din senin, o pală de vânt și lampa cu petrol de pe masă
30 a pâlپâit ușor. „Pare blândă, a spus domnul director, referindu-se la învățătoarea cea nouă. Eu am fost mai aspru“. „N-ai fost dumneata chiar atât de aspru, te lauzi acumă“, a zis doamna Veturia și cu un șervet a șters fața de masă, acolo unde a căzut caisa coaptă. „Îi mai atingea tata, din când în

când“, a recunoscut doamna Letiția. „De cine vorbiți?“ a întrebat domnul Desideriu care era, ca întotdeauna, absent. Chiar atunci s-a stins lampa: la început flacăra s-a făcut mică, a mai pâlpâit de câteva ori, ca după aceea să se stingă de tot. Noaptea s-a lăsat pe neașteptate, de jur-împrejur se vedeau 5 licuricii zburând prin întuneric. În primul moment, întunericul li s-a părut celor din jurul mesei dens, de nepătruns, încet însă ochii li s-au obișnuit cu el și au început să distingă lucrurile din jur. „Desideriu, a zis domnul director, du-te tu în cămară și adu niște petrol să punem în lampă. Dacă 10 damigeana de pe stălaj e goală, vezi că-i alta neîncepută, chiar lângă ușă. Toarnă din ea, dar ai grijă să nu-l verși pe jos, așa cum ai făcut data trecută“. „De-acuma la ce să mă mai duc, a zis domnul Desideriu căruia îi era întotdeauna lene să facă ceva, orice l-ai fi rugat. Tot am sfârșit de mâncat“. „Trebuie 15 să răsară luna dintr-o clipă în alta, a spus doamna Veturia care era o fire romantică. Vine dinspre livadă un miros de fân proaspăt, nu simțiți? Ce-ar fi să mai rămânem, e doar destul de devreme“... „S-a lăsat răcoarea, a spus doamna Letiția. Sfetărul meu e cam subțirel și mă ia cu frig. Am să strâng 20 farfuriile și-am să mă duc să mă culc. Și așa am stat destul“. Dacă voi vreți, mai puteți rămâne. „Nu-i chiar atât de târziu, a spus domnul Desideriu, obișnuit ca întotdeauna să-i contrazică. N-a trecut nici personalul de zece. În alte dăți până la unsprezece nu s-a sculat nimeni de la masă“. „E într-adevăr 25 o noapte splendidă, mai puteți sta, n-am nimic împotriva. Mie mi s-a făcut, însă, un somn teribil, spuse doamna Letiția. Așa mi se întâmplă întotdeauna când nu reușesc să mă culc după-amiaza. N-am putut închide nici o clipă ochii din cauza muștelor. Am încercat să citesc câteva rânduri, mai mult să 30 mă liniștesc și după aceea am pus capul pe pernă, cu gândul să ațipesc puțin. Nici pomeneală de așa ceva! De când cu siropul de zmeură, ni s-a umplut casa de musculițe. Se așază peste tot, nu pot să le sufăr, sunt de-a dreptul îngrozitoare.

Mă mir că pe voi nu vă supără?...“ S-a auzit zgomotul, din ce în ce mai apropiat al trenului. Domnul Desideriu și-a scos ceasul, s-a uitat la el, căutând să distingă arătătoarele prin întuneric și a spus: „Are ceva întârziere, dar nu prea mare: 5 patru minute, după ceasul meu, dacă merge bine“. „Veturia, Desideriu, a spus domnul director ridicându-se de la masă și acoperindu-și căscatul cu dosul palmei, ajutați-o pe mama să strângă lucrurile și să intrăm. Desideriu, nu mai gesticula, rogu-te, atât! Parcă văd că ai să răstorni lampa până 10 la urmă! A început să fie destul de frig, de-acuma ne-o fi de ajuns. Măcar că-i vară nu-i de stat afară chiar așa de târziu. Mai ales tu, Desideriu, ești numai în cămașă, mira-m-aș să nu te îmbolnăvești. Ți-am spus să-ți pui ceva pe spate, dar ori vorbesc cu peretele ăsta, ori cu tine, e totuna. Nu vrei 15 să mă ascuți“...

2

Seara, când nu era nimeni s-o vadă, Ana își făcuse obiceiul să umble prin grădină desculță. Prunele putrede îi mânjeau picioarele cu mustul lor cleios. Mâzga lor, asemeni 20 unui sânge calduț, nu reușea să i le răcorească... Mai erau și dovlecii, lăsați să putrezească în voie. Razele soarelui pătrundeau fără milă, asemeni unor cuțite fierbinți, în carnea lor gălbuie, răscolindu-le cu brutalitate rana deschisă. Ana se apropia cu grijă de ei, îi întorcea pe toate părțile și, 25 încercând să-i ferească de căldura necruțătoare, îi acoperea cu frunze de brusturi ori de sfeclă oblojindu-i ca pe niște bolnavi neputincioși... Uneori se simțea cuprinsă de un fel de nerăbdare; de parcă un anumit lucru de o mare însemnătate ar fi trebuit să i se întâmple și, din anumite 30 motive necunoscute (nu numai o ploaie, care să răcorească pământul sau un vânt să încerce să clatine floarea și iarba),

acel lucru întârzia totuși nepermis de mult! Rămânea în mijlocul grădinii, gata în orice clipă să izbucnească în plâns, fără să aibă un motiv anume; privea cerul înalt pe care stelele limpezi începeau a se ivi, îndepărtate și reci. Uitându-se la frunzele nemișcate ale copacilor (sau la tumorile deschise și purulente ale dovlecilor), o cuprindea o amețală ușoară. Copacii alergau în cerc în jurul ei și, ca să nu cadă, se sprijinea de trunchiul vreunui prun bătrân, cu scoarta scorojită și aspră, ușor fărâmicioasă la atingerea palmelor ei transpirate. Furnici mari și roșii începeau să i se urce grăbite și pline de răutate de-a lungul brațelor și, în căutarea unui refugiu, i se ascundeau în adâncimea subsuorilor.

Închidea ochii, lanuri de grâu se perindau pe dinaintea privirilor ei. Se legăneau ușor, ca o mare de nisip galben; norii pribegi alergau încoace și încolo, deasupra acestor valuri clătinătoare; umbra lor, trecătoare, întuneca strălucirea spicelor. Fâșiile lungi, mereu în schimbare, ale norilor, și unduirea – parcă ar fi fost apele mării într-un neliniștit și totuși blând foșnet continuu – a grâului copt!... În nopțile ei de nesomn nu-i rămânea decât să scormonească cu privirea întunericul de nepătruns din fața ferestrei. Buzele îi erau crăpate de fierbințeală. Și, într-o astfel de noapte, i se întâmplă să aibă un vis ciudat, care o umplu nu numai de neliniște, ci și de mirare. Visă, așadar, că se află în mijlocul unei grădini cu pomi roditori; cerul era spuzit cu stele, iar Nușca arăta cu degetul spre un izvor ce se afla chiar la picioarele ei. „Veniți repede, repede, să vi-l arăt, îi spunea Nușca. Să știți că, oricât ar fi seceta de mare, tot mai rămâne pe fundul lui un stropuleț de apă“. Apa era limpede, se vedea mușchiul verde și înspicat de pe fund... A doua zi, când Nușca trecu pe la ea, domnișoara Ana o întrebă de izvorul cu pricina, fără să-i povestească visul. „Cum să nu-l știu, îi spuse fata. Cine nu știe de izvorul ăla.“ („Aveți poftă, puteți bea fără grijă“, îi spusese Nușca în vis, îndemnând-o să se aplece deasupra apei și să bea cât o avea

ea chef.) „Odată, domnișoară – îi povesti ea – am văzut un șarpe strecurându-se prin iarbă, chiar acolo, lângă izvor M-am speriat, ce-i drept, și am fugit, n-am avut curajul să mă mai apropiu o săptămână! Mă trimitea mama după apă și eu nu
5 voiam în ruptul capului să mă duc, oricât m-ar fi sfădit ea. Șerpii de apă nu-s veninoși, știu, numai că mie și așa mi-i frică de ei“. Ana se feri să-i spună fetei că, în ceea ce privește șerpii, unul viu nu i-a fost dat să vadă niciodată; citise, e adevărat, despre ei o mulțime de lucruri, și-i văzuse desenați prin cărți.
10 În ciuda șarpelui, ascuns, probabil, undeva în preajmă, gândurile Anei zburau adeseori în aceste nopți toride spre ochiul de apă atât de îmbietor al izvorului. Tot gândindu-se la apa lui rece, se trezea, uneori, umblând de una singură, fără să fie prea uimită de ce se întâmplă cu ea, prin grădinile
15 oamenilor. Dinspre Zorani se ridica o lună mare și roșie. Privind-o, domnișoara Ana își amintea de Salomeia și de capul sfântului Ioan, cel decapitat. Fiica lui Irod, Salomeia, l-ar fi luat în mâinile ei și l-ar fi sărutat pe gură. Se pornea vântul, frunzele copacilor foșneau, în timp ce păsările erau încă
20 adormite în crengi. Pe crucile mari și negre ale clopotnițelor, poposiseră niște porumbei albi, cu penetul luminos ca zăpada! Ana auzea gânguritul dulce al porumbeilor. De altfel, toate i se păreau a fi cât se poate de apropiate, atât clopotnițele cele negre, cât și porumbeii cei gânguritori! Bătea un vânt cald,
25 aducând cu el dogoarea fierbinte a unui incendiu, nu prea îndepărtat de vreme ce acolo, pe dealuri, cele două biserici începură să ardă și atunci ea știa că valurile de căldură de la pălălaia aceea vin! Păsările zburară, speriate de foc, care-ncotro, iar unele veniră și i se adăpostiră la piept. Le mângâie, sperând
30 c-o să poată să le liniștească: abia scăpate de incendiu, cu penele lor arse... Până să se dumirească ce-i cu ele, mureau una câte una! Se întâmpla uneori să aibă penele umede, de parcă ar fi venit cine știe de unde, străbătând ploii din cele mari! Se trezea atunci și, în locul penetului de pasăre, își dădea seama că

strânge cu amândouă mâinile cearșafurile jilave. Și cine știe, poate că a căzut, între timp, iar într-un somn adânc, de ce se află acum din nou în grădină, (pentru a nu știu câta oară).

Se lăsase întunericul, luna dispăruse de pe cer. Nemaifiind în stare să găsească drumul spre izvor, a înțeles că s-a rătăcit. 5
Se afla într-o altă grădină, necunoscută poate chiar într-un alt sat, și atunci a dat să se întoarcă – n-am ce căuta în grădina asta, și-a spus, m-am rătăcit, am greșit drumul – și-l greșise într-adevăr; mergea acum pe sub niște nuci bătrâni ale căror ramuri ajungeau până la pământ; deodată un cuc a început să cânte, și un altul la celălalt capăt al livezii, a dat să-i răspundă; Ana i-a întrebat pe amândoi câți ani mai are ea de trăit, și atunci cel care cânta în apropierea ei a tăcut, iar cel din depărtare se auzea și el parcă din ce în ce mai stins; atât de încet, încât la început a crezut că e doar ecoul celui dintâi. 10
A mai cântat totuși o vreme, apoi și-a încetat și el cântecul. De numărat, Ana n-a mai numărat: „Cât oi trăi, oi trăi, și-a spus ea. Mai bine să nu le știi numărul anilor; oricât ar fi ei de mulți, tot îți par a fi prea puțini“. A continuat să meargă pe cărarea îngustă și plină de bălării; de data asta o ducea – 15
știa de-acuma unde se află! – din nou spre grădina cu izvorul. Când a ajuns, în loc să se așeze în iarba udă de rouă și să se odihnească, a început să caute izvorul; îi spunea inima însă că n-are să reușească să-l găsească în nici un chip, oricât l-ar fi căutat, și că, de fapt, nu există nici un fel de izvor! Gândul 25
ăsta o sperie atât de tare, încât se trezi din somn; o trezise de fapt o pasăre, care voind, probabil, să iasă afară din încăpere, se lovise de fereastră, făcând mult zgomot. Trezirea fu de scurtă durată, aproape că nici n-o băgă în seamă și din nou coborî în somn ca într-o apă adâncă, o apă neagră însă, care o învălui 30
toată; sau, cine știe, își spuse cu uimire, poate că abia de data asta se trezise cu adevărat și zgomotul acela al păsării (ce se lovise de sticla geamului) fusese numai în vis: în vis sta ea în patul năclăit de nădușeală, în vis odaia încremenise în jurul

ei, încinsă ca un cuptor, în vis ceasul bătău de trei ori făcând ca tăcerea care urmă după ce bătăile lui încetară să pară și mai greu de suportat; da, în vis se întâmplaseră toate astea, în timp ce, mai trează decât oricând – atât de trează încât toate cele
5 ce se aflau în grădină primiseră un neașteptat contur – căuta în neștire izvorul, fără să fie în stare să-l găsească în ciuda stăruinței ei...

Sta de-acum lângă un cireș bătrân și când s-a dezmeticit mai bine, a văzut că în pomul acela se aflau două păsări mari
10 și negre: una din păsările acelea ciugulea cireșele, le lovea cu pliscul ușor; cealaltă, însă, sta nemișcată, nici nu se atingea de cireșele cele roșii ca sângele, se uita doar la perechea ei cum le ciugulește și nimic altceva nu făcea, decât o privea. Ana fu cât se poate de mirată văzând toate astea; un timp, așadar,
15 gândurile i-au stat doar la cele două păsări ortace, apoi începu din nou să privească jur împrejurul ei; n-a trebuit de data asta să caute prea mult, izvorul era chiar lângă bătrânul cireș în care se odihneau păsările. Apa îi secase, se vedea doar iarba înspicată de pe fund. Și-a apropiat fața de mușchiul verde și
20 răcoros și din nou a simțit perna udă de lacrimile ei. Izvorul cu apa lui limpede și rece se afla departe, în mijlocul grădinii lui Vandu. Cu toate astea Ana nu se întristă în nici un fel, din contră, se simți cuprinsă de o neașteptată bucurie; ea vedea apa clar izvorând din izvor, vedea o stea mai îndepărtată și
25 mai strălucitoare decât toate celelalte, pâlپând, veșnic vie, în oglinda lui întunecată; o stea a cărei strălucire venea, deopotrivă, din înaltul cerului și din adâncul izvorului... Și vedea pasărea cum ciugulește cireșele roșii ca sângele, în timp ce ortaca ei nu se atingea de ele: nemișcată atât de nemișcată încât
30 nici nu părea a fi pasăre adevărată; văzu, aieva, păsările ridicându-se de pe creangă, întâi pe cea care ciugulise cireșele, apoi pe cealaltă, le văzu pierzându-se în înaltul cerului înstelat, făcându-se nevăzute; doar fâlfâitul aripilor lor se mai auzi un timp în văzduh, apoi se stinse și el...

Și iată că, într-o dimineață, niște fluturi mari și roșii
apărură, în lumina tulbure a zorilor. În ciuda culorii lor
aprinse, aripile acestora semănau cu niște petale de flori
veștede, uitate în încăperi cu obloanele trase, văduvite de
lumină și de aer. Erau fluturi uriași, e adevărat, dar lipsiți de
strălucire și de frumusețe! Apariția lor o întristă pe Ana, în
loc s-o bucură. Ei zburau leneși prin aerul nemișcat –
încremenită sta creanga, nici o frunză nu se mișca, păsările,
toropite de căldură, uitaseră și ele să cânte, cufundate într-un
somm de moarte – și erau atât de mulți încât foșnetul aripilor
lor uscate aducea cu o ploaie de nisip. Aripa ca de sticlă, subțiri
și fragile: ar fi fost destul să bată ușor vântul ca să le spargă!
Când răsări soarele, lumina lui orbitoare îi sperie parcă; zborul
le deveni din ce în ce mai precipitat și mai buimac, se loveau
de crengi, precum și de stivele de lemne, nu-și mai găseau
locul! Se înmulțiseră oare, sau din pricina mișcării lor
neîntrerupte păreau atât de mulți? În tot cazul, dinspre pădure
veneau în roiuri din ce în ce mai compacte; obosiți, după o
vreme de zbor năuc, se refugiau în cotloanele urât mirositoare
ale șurii. Apoi dispăreau cine știe unde. Se întorceau din nou,
sau cei ce umpleau iarăși ograda cu foșnetul aripilor lor erau
alții, cine ar putea ști? Ana nu îndrăznea să deschidă fereastra:
ar fi năvălit înăuntru, ar fi umplut încăperea! Se temea de ei,
nu-i făcea nici o bucurie să-i privească! Se loveau, ca beți, de
geamul închis, aripile li se frângeau în contact cu duritatea
sticlei... Numai după ce dispărură definitiv, Ana se hotărî să
iasă în curte. Un miros greu rămăsese în urma lor, aerul, cald,
era abia respirabil. Poposeau ceva mai mult pe acoperișul cuinei
de vară, în grupuri compacte (o prelată subțire de mătase
galbenă și fremătătoare). Odihna lor nu dura mult, plecau în
roiuri dese, așa cum au și venit; câțiva se mai rătăceau, e
adevărat, se foiau în jurul căzilor cu prune din șură, atrași de
umezeală și de mirosul acrișor al borhotului, apoi dispăreau
și aceștia și văzduhul se limpezea. O pasăre zbura, frunzele

prunului din care se desprinsese, foșneau, smulgând-o pe Ana din toropeală. Foșnetul frunzelor se stingea, și ea aștepta, în liniștea ce se lăsa, cântecul păsării care a zburat, aștepta ca, în aerul uscat de căldură, să se ridice, proaspăt, ca o apă de izvor, acel cântec și să împrăștie, cu trilurile lui de cristal, încremenirea din jur și zăpușeala! Dar cântecul păsării nu izbucnea, zadarnic îl aștepta cu sufletul la gură, aproape fără să respire, cuprinsă de o neostoită dorință și de nerăbdare. Nici vorbă ca viersul luminos și vesel să se facă auzit; de parcă

10 încremenirea și zăpușeala din jur l-ar fi înăbușit, nelăsându-l să se ridice, mândru și triumfător, spre înălțimile cerului! Sau, cine știe, își spunea Ana, pasărea a și început să cânte acolo, în înalt, numai că trilul melodios al cântecului nu poate străbate aerul încremenit, de parcă ar fi trebuit să pătrundă

15 printr-un strat gros de vată. Și pentru că viersul păsării nu se pornea, Ana simțea cum o durere adâncă, greu de suportat, îi cuprindea sufletul. Și cum așteptarea se prelungea – nici un foșnet, decât încremenirea din jur – i se părea adesea că acel cântec, atât de dorit, se afla undeva chiar înăuntrul ei,

20 ca într-o temniță; îl simțea zbatându-i-se dureros în piept, și ea se străduia să-l elibereze, să-l facă să iasă la lumină! Era chiar în gâttejul ei cântecul, nu în al păsării! I se părea că se îneca de-acuma cu el! Acestea erau momentele cele mai grele pentru Ana. Mai grele chiar decât nopțile ei de nesomn! Simțea o

25 greutate cum îi apăsă umerii și pieptul, era bolnavă fără să priceapă ce se întâmplă cu ea. Suferea din pricina păsării necântătoare dinăuntrul ei, din cauza zborului năuc al fluturilor și din o mie de alte pricini pe care nici ea nu le știa bine! Uneori i se părea că ea însăși e un fluture lingav, toropit de căldură sau că-i o pasăre care și-a uitat cântecul! „Ce anume se întâmplă cu tine, se întreba Ana, ce fel de boală o fi asta?” Suferea fără să știe de ce suferă: nu trupul îi era bolnav, ci sufletul îi era atins de grea boală, dar de unde vine boala și ce nume poartă, nimeni nu poate să-i spună, zadarnic se

30

frământa ea. Nimeni nu-i putea înțelege și alina durerea, mai ales că nici nu era durere, era altceva, mai greu și mai ușor ca durerea, ceva ce semăna și a suferință și a bucurie, și a plăcere și a neplăcere. Era ca și cum un lucru ar fi fierbinte și rece, dulce și amar, alb și negru în același timp! Dar astfel de lucruri, care să arate așa, nu există pe pământ, cum ai putea atunci să vorbești despre ele? 5

– Când mă gândesc la domnișoara, spuse Nușca, nici nu-mi vine să cred c-au trecut atâția ani – cine a stat să-i numere! – de când a plecat de la noi. Îmi vin în minte zilele de atunci, unele pline de bucurie, altele mai obișnuite, și așa o tristețe mă cuprinde, că-mi vine să și plâng. Nici surori să fi fost amândouă, n-am fi fost așa una pentru alta! Nu eram decât o copilă, și ea așa se purta, de parcă am fi fost de-o seamă; în toate cele îmi cerea părerea, se sfătuia cu mine, nu puteam una fără cealaltă. Nu știi ce-o fi, dar nu-i zi în ultima vreme în care să nu mă mai gândesc la ea. Mi s-a întâmplat un lucru tare curios pe care vreau să vi-l spun și vouă. Ieri, la sapă, când au fost căldurile mai mari, soră-mea s-a tras mai la umbră – așa e ea, se cruță, și bine face – și eu am rămas să dau mai departe cu sapa; pământul tare ca piatra, spor prea mare nu aveam. Și m-a cuprins atunci un fel de urât, m-am întristat și m-am înnegurat toată, de parcă aș fi fost singură pe lumea asta, de parcă nimeni nu m-ar fi iubit și prețuit; și așa de grea și încărcată de lacrimi mi-a fost inima, c-am început să plâng. Și atunci – cine mă crede, bine, cine nu, nu-i musai – s-a arătat înaintea mea domnișoara Ana: pășea frumos peste arătură și când a ajuns în dreptul meu s-a aplecat și m-a mângâiat pe obraz: „Ce-i cu tine, draga mea, mi-a spus, de ce ești plânsă și întristată?”. Și când am dat să-i răspund n-am fost în stare să scot un cuvânt, curgeau lacrimile ca dintr-un izvor și nici ea nu zicea nimica, numai mi le ștergea cu mâna ei albă ca smântâna. „Nu mai plânge, zice, și să știi că eu nu 10 15 20 25 30

te-am uitat“ . „Frumos a fost, domnișoară, îi zic, tare mândru a fost pe timpul acela când am fost noi ca surorile amândouă; numai c-au trecut anii, repede au zburat, nici n-am băgat seama când s-au dus! M-ai lăsat fată de școală când ai plecat
5 și acuma sunt muiere cu bărbat. Am avut și un copil, numai că anul trecut a dat oftica în el și s-a prăpădit“ . Și ea nu zicea nimica, numai mă mângâia pe obraz, și când a auzit de copil c-a murit i s-au înlăcrimat ochii și și i-a șters iute cu mâna dreaptă... Dau eu să-i povestesc una-alta, aveam destule să ne
10 spunem, amândouă, dar n-am avut vreme. Soră-mea de pe răzor, de la umbră, a început a striga la mine: „Ce-i cu tine, ai adormit cu sapa în mână ori ce-i? Vezi să nu te îmburzi, draga mea, de-a-n picioarele, că mult nu mai ai! Mai bine ai veni aicea la un pic de umbră, să ne odihnim amândouă, până
15 o trece fierbințeala, ce hărnicie o fi pe capul tău“ . „Vorbii și eu cu domnișoara“, zic, și m-am dus de m-am așezat lângă ea, n-am avut ce face. Mă așez, cum vă spun, pe răzor lângă soră-mea, îmi dezleg cârpa și încep a plânga. Soră-mea nici nu cred c-o băgat de seamă că eu plâng. A adormit iară, n-a
20 avut ea grija mea. Stam pe răzor, ascultam păsăretul cum cântă și simțeam că nu mă mai pot opri, curgeau lacrimile fără voia mea, șuvoi. După un timp soră-mea a deschis ochii – era toată umflată de căldură – și s-a uitat la mine mirată și m-a întrebat de ce plâng. Mi-a intrat vreun spin în talpă, ori ce alta am
25 pățit, că m-am pus pe bocit, a zis ea. „Cum să nu plâng, i-am spus și mi-am șters lacrimile cu dosul palmei, când tot ce-i mândru pe lumea asta piere de parcă nici n-ar fi fost. Azi îi și mâine nu-i, cum să nu fiu întristată?“ „Și tu ce-ai vrea acuma, să schimbi lumea ori ce? Crezi că ce-a fost poate să mai fie
30 iară, așa crezi?“ „Aia știu eu că nu se mai poate“, am spus și am căzut pe gânduri... Așa mi-am adus aminte cum am fost cu trenuțul la Balta Caldă, de Sânt Ilie, când îi hramul mânăstirii și cât de frumos ne-am putut distra și cât de bine ne-am petrecut noi atunci. Stam pe răzor cu mâinile în poală

și vedeam de-a fir-a-păr, amănunt cu amănunt, totul, așa cum s-a întâmplat, nu altfel. Cum m-am trezit cu noaptea în cap cam după ce-a trecut trenul de Deva, și era întuneric afară; de închis ochii nu i-am mai închis, de frică: nu cumva să adorm iară și să plece trenuțu' fără mine; cum m-am îmbrăcat 5 cât am putut eu de repede și am ieșit, în ocol, în vârful picioarelor. Stelele se albeau și era cam răcoare; de auzit nu m-a auzit nime și atunci m-am așezat pe prispa casei și am început a aștepta să se facă lumină. Cum m-a cuprins într-o vreme frigul și mi-am pus un cojocel pe spate. N-am mai 10 așteptat mult, n-am avut răbdarea aia să aștept să se facă ziuă și am alergat într-un suflet s-o scol pe domnișoara la timp, să nu întârziem și să pierdem trenul. Cum atunci când am ajuns eu, ea se spăla pe obraz. Și cât ea s-a spălat și s-a îmbrăcat, eu m-am dus în grădină după ceapă verde și după pere din 15 cele văratice care îi plăceau domnișoarei. Într-o coșară mică am pus ouăle, șunca, puiul fript, ceapa verde, două-trei pere și ce-a mai fost să luăm. După ce domnișoara s-a terminat, am plecat, ne-am grăbit foarte tare să nu pierdem trenul. Mai întâi, am avut grijă să trecem pe la Florica lui Budac, așa i-a 20 promis domnișoara, c-o ia cu noi. Bărbatul Floricăi era la armată și n-ar fi stat frumos să meargă de una singură la Balta Caldă. Cine știe ce vorbe i-ar fi ieșit, la ce să între în gura lumii, fără rost... Când am ajuns în dreptul casei lui Pancan, numai tine c-am auzit trenul fluierând! „Să știți că pleacă fără 25 noi“, a strigat domnișoara și am luat-o toate trei la fugă. „Eu nu mă pot ține de voi, zice după o vreme Florica; în starea mea de-acuma, nu prea pot fugi. Mai bine duceți-vă fără mine“. „Nu te lăsăm, împreună am plecat, împreună trebuie să ajungem, a zis domnișoara. Și dacă îl pierdem, nu-i nimic. 30 Putem merge foarte bine pe jos. În mai puțin de două ceasuri ajungeam la Balta Caldă“. „Eu, pe jos, nu prea am curajul să merg, zice Florica lui Budac. Nu-s acuma în stare să umblu prea mult pe picioare“. Și-a măsurat din ochi burta, care era

numai un pic rotunjită, de parcă ar fi avut un pepene micuț sub catrință... Baba Cuca, dacă ne-a văzut că ne grăbim așa de tare – sta ea în poartă după cum avea obiceiul să vadă cine trece la tren – ne-a mai liniștit: „Acuma a fluierat mai
5 întâi și întâi, ne-a spus ea, mergeți încet, nu vă grăbiți, dragile mele, că n-are nici un rost. Nu pleacă, până nu fluieră de trei ori, și nici atunci nu pleacă de tot. Se mai oprește o dată pe pod, să ia locomotiva apă, ascultați-mă pe mine ce vă spun. Și numai după aia o pornește cu adevărat. Nu vă
10 grăbiți, că-i vreme destulă... Ai mei, că și ei merg, de-acuma de-abia dacă s-or sculat... Petrică umblă prin ocol și comandă, adu-mi aia și aia, așa e el învățat. Trebuie să-i umble Lena în rând, dimineța e tare zăbăuc la cap...” Baba Cuca și-a scos din sân o cârpă înnodată cu trei noduri din cele
15 mari. Avea niște lei ascunși și m-a rugat să-i cumpăr cu ei bomboane. „Trei lei am, zice, de trei lei să-mi cumperi, că mai mulți n-am. Să aibi grijă, să nu fie din cele tari, că nu am dinți în gură, cu ce să le sparg pe acelea, degeaba mi le și iei. Să-mi cauți, dacă găsești, bomboane din cele iuți și
20 verzi, alea îmi plac mie cel mai mult”. Am început să mergem cu un pas mai regejor, nu chiar așa, ca la plimbare... „Ce-ai vrea tu, Nușco, să fie – m-a întrebat Florica și mâinile și le ținea împreunate amândouă pe burtă, de parcă ar fi vrut s-o potolească, nu cumva să se miște prea tare – copil ori fată?
25 Ce gândești tu c-o să fac atunci când mi-o veni timpul, draga mea?” „Fată, i-am spus fără să stau prea mult pe gânduri, că-s mai cuminți și mai iubitoare de părinți”. „Bine ar fi să fie așa cum zici tu, mi-a spus Florica, pentru că eu tot fată îmi doresc. Nu mă iau eu după capu’ lui Simion, c-așa-s tații,
30 ei alta nu vreau decât numai feciori. Fată vreau, zice, numai că pe Simion nu știu cum l-oi îmbuna. Mă omoară, când s-o întoarce de la militarie, dacă o vedea că nu i-am făcut fecior, așa cum a dorit el și cum mi-a lăsat poruncă când a plecat”, a zis ea și o ținea numai într-un răs, ușor rușinată,

dar mai mult bucuroasă decât speriată; bucuroasă ori mai degrabă mândră, de ceea ce avea ea acolo, înăuntrul ei... Când am ajuns, trenuțu' de-acuma era plin cu lume, om lângă om, greu am găsit un loc și pentru noi. Domnișoarei i-au făcut femeile loc pe scaunul lor, au poftit-o să șadă. S-a 5
înghesuit lângă ea și Florica, iar eu am rămas în picioare. Când m-or durea picioarele, m-a îndemnat domnișoara, mă pot așeza la ea pe genunchi. Abia ne-am urcat, și locomotiva a fluierat a doua oară. „Nu cred să mai aibă mult până pleacă“, și-a dat cu părerea un flăcăiandru și și-a răsucit pe 10
îndelete o țigare. Pipăia cu degetele foița, în timp ce și-o făcea, o rotunjea frumos măcar că avea mâinile mari ca două lopeți, bune să tragă cu coasa. „Până o sosi domnul director Lidner cu doamna lui și cu copiii nu cred să plece trenu', și-a dat cu părerea o femeie. Și degrabă nu-i văd venind. N-or 15
fi proști domnii să se scoale când îi somnul mai dulce, ca țăranii, cu noaptea în cap. O să se facă de opt și noi tot aicea o să fim, o să vedeți dacă n-o fi așa cum vă spun eu acumă“. „Din partea mea pot întârzia, nu-i nici o grabă“, a spus după un timp un om negricios la față și cu o pălărie verde în cap. 20
„Vine și de-acuma popor, nu vedeți, nu știu unde s-or mai urca, unde or încăpea toți. La întoarcere o să fie și mai greu, că-i încărcat cu lemne. M-aș mira să se poată urca tot ometul ăsta“, s-a băgat în vorbă flăcăul cu țigara. „Nu știu dacă am făcut eu bine – începe a ni se plânge în șoaptă Florica, în 25
așa fel încât s-o auzim numai noi, eu și domnișoara –, c-am plecat cam subțirel îmbrăcată, numai cu spăcelul pe mine. Nu mi-am luat nimic de pus pe umeri, dacă s-o schimba vremea. Și prea pripește tare soarele, nu m-aș mira să ne prindă ploaia și atunci ce mă fac?“ „Aia nu strică, își dă atunci 30
cu părerea omul cel negricios. Rea n-ar fi, că prea a aprins Dumnezeu lumea, ne mai răcorim un picuț“. „Noi ca noi, nu mă gândesc eu la asta, zice atunci o femeie grasă, cu o cârpă roșie în cap și cam sprâncenată, da' pământul s-o

bucura săracul, că-i tare setos și doritor de ploaie. Și dacă n-o ploua degrabă, nici la toamnă n-om avea ce strânge, cu nimic nu ne alegem“ ... zice ea și se uită încruntată la noi, de parcă noi am fi fost de vină că-i secetă mare. „M-au durut pe mine
5 picioarele, n-am închis ochii toată noaptea – se bagă în vorbă o babă – mira-m-aș să nu ne ude. Un strop, două, gândesc că tot o picura“. „Ba, că și mâine e zi, azi mai bine să fie timp frumos, a sărit cu gura o fetișcană toată mărgele la gât. Că destul tragem, săracele de noi, cât e săptămâna, măcar de Balta
10 Caldă să ne putem bucura. Dumneata, de-acuma, ești bătrână, ce-ți pasă! Numai că nouă, la tineret, nu ne este totuna dacă plouă ori e timp frumos. Vrem și noi să ne distrăm cât suntem tinere, să ne bucurăm de viață“. „Da, a sărit atunci baba supărată foc, voi, tineretul, alta nu știți, decât să vă petreceți,
15 alta nu aveți în cap! Noi cu cele grele și voi numai cu cele ușoare, așa ați vrea!“ „Bine ar fi – a intrat în vorbă o altă femeie grasă și cam mustăcioasă, care și ea părea trecută de prima tinerețe – bine ar fi să nu îmbătrânească omul niciodată, să rămână mereu tânăr și frumos, câte zile o avea! Ca floarea din
20 grădină, care abia dacă îi îmbobocită, așa să se păstreze și el. Numai că Dumnezeu n-a dat să fie așa cum vrem noi. Ce-i verde trebuie să se usuce și ce-i înflorit trebuie să se scuture, așa a fost orânduit și nu ne stă nouă în putere să schimbăm lumea, s-o întoarcem cu susul în jos. Floarea, cât îi ea de floare,
25 tot pălește, și iarba o fi ea verde primăvara, dar tot galbenă se face când cade bruma. Mîțesc eu acuma, ori spun adevărul curat?“, ne-a întrebat ea și a oftat cât a putut de tare, s-o auzim toți. „Așa-i cum zici tu – i-a răspuns muierea legată cu cârpă roșie la cap – numai că, vă spun drept, mie nu-mi place că-i
30 așa! Dacă ar fi fost după mine, a zis ea și a început să rîdă de i se scuturau galbenii de pe piept, altfel ar fi trebuit să fie. Tare mi-ar fi fost mie drag – a mai spus și ne-a făcut așa, pe ascuns, cu ochiul, să n-o vadă bărbatii, numai noi femeile să o vedem că ea mai mult glumește, nu vorbește chiar serios – tare

mi-ar fi plăcut mie, zice, să mă păstrez neschimbată, să rămân așa cum am arătat eu când am fost fată mare și nemăritată; gingașă ca o floare din cele frumos mirositoare. Așa, roșie la obraz ca atunci, așa mi-ar fi plăcut mie, vă spun drept, să mă păstrez! Numai că nu s-a putut, asta-i, degeaba, 5 nimeni nu m-a ascultat!... N-a fost să fie așa cum vrem noi, a adăugat ea după un timp în care toți care s-au aflat în tren au râs: femeile mai subțire și bărbații mai grosior. Că și frumusețea dacă s-ar afla, așa, pe toate drumurile, nimeni n-ar mai prețui-o, n-ar mai avea nici o căutare. Omul frumos îi 10 lăsat de Dumnezeu și cel urât de dracu. Dumnezeu face un om frumos și atunci dracu se grăbește și face zece din cei urâți, nu se lasă... Mă uitai la dumneata, domnișoară – zice – mă uitai cât poți fi de gingașă și de luminoasă la chip! Obrazul la dumneata cum îi piersica, nu mă mai satur să te privesc și să mă minunez“...

Trenul a fluierat pentru a treia oară și întârziatii au fugit repede să-l ajungă. Și când trenuțu a pornit, lumea – și copiii și oamenii mari – a început să strige, se bucurau că de-acuma gata, plecăm. Când am ajuns pe pod s-a oprit să ia apă. În 20 râu erau niște copilandri, adăpau caii și păreau tare cătrăniți că nu pot merge și ei cu noi. Trenuțu a mai fluierat o dată – femeile s-au speriat, așa de tare și lung a fluierat – și când a pornit, lumea a răsuflat ușurată și bucuroasă. De-acuma plecăm, de așteptat nu mai avem ce aștepta! Cerul era curat 25 ca lacrima, nu se zărea, oriunde te uitai, nici urmă de nor; se ridica numai un abur alb din pământ. Sânzienele miroseau tare frumos, te durea capul de atâta floare!

Când trenuțu încetinea, flăcăiandrii coborau și mergeau pe lângă el, iar fetele îi îndemnau, speriate, să se urce, nu 30 cumva trenul s-o pornească mai tare și ei să rămână pe jos. Când trenul o pornea mai iute, flăcării fugeau după el să-l ajungă și ne dădeau și nouă prune ori mere, ce găseau. Bune erau numai pentru sete, altfel nu aveau nici un gust, mai era

până s-or coace. Și când trenuțu a ajuns în dreptul crucii de la Breazova, a oprit să se urce și brezovenii. „Ăștia unde s-or mai sui, a zis o femeie, nu știu unde or mai avea loc, că și așa suntem destul de înghesușiți“. „Las' că așa-i bine, mai la 5 înghesuială, nouă așa ne place“, a strigat cât a putut el de tare un copilandru. „Ți-o place ție, nu zic – a sărit cu gura o femeie și avea ea o față rotundă ca o lună – că tu, pe acolo pe unde ai făcut armata, ai învățat toate blăstămățiile“. „S-a stricat tineretul, nu mai e cum a fost, a oftat cu un glas subțirel o 10 babă. Pe vremea mea – a început ea să turuie, dacă a văzut că lumea e de partea ei (atât a așteptat, să prindă și ea puțin loc, să poată spune ce are pe suflet) cei tineri aveau mai multă rușine, alte vremuri au fost alea, dragele mele. Eu până m-am măritat, mă credeți că ai mei, fie ei iertați și odihniți, acolo 15 unde sunt, nu m-au lăsat să ies nici din ocol, fără altfel, decât cu ei împreună și cu soru-mea mai mică de mână, așa au știut ei să mă cruțe. Pe unde am umblat, unde m-am dus tot de mână ne-am ținut amândouă! Pe vremea aceea erau oamenii mai cu rușine, nu că m-aș lăuda c-aș fi fost eu altfel decât 20 celelalte fete de măritat. Vremurile alea s-au dus, acum sunt alte timpuri. Să vedeți voi la Balta Caldă, dacă n-o fi plin de fete mari, să vă uitați la ele cum umblă singure și de capul lor, fără tată ori mamă care să le aibă-n grijă. Cum umblă fără astâmpăr – doar și-or găsi un drăguț!“ ... Și oamenii parcă atât 25 au așteptat, – n-a fost ceva să nu râdă, numai fetele ce-au fost acolo și-au auzit-o pe babă, cum le face în fel și chip, și-au lăsat rușinoase ochii în pământ și s-au făcut roșii la obraz ca para. „Domnișoara să ne ierte – a zis atunci baba și a prins-o pe domnișoara cu amândouă mâinile –, mai vorbim ce nu 30 trebuie, te miri ce prostii ne mai ies și nouă din gură, ne mai îndulcim cu câte o vorbă, alta ce să facem, numai dumneavoastră să nu vă supărați, frumoasa și mândra mea“. Și, înainte ca domnișoara să poată să-i răspundă ceva, s-a șters la gură cu mânăca de la spăcel și repede s-a aplecat spre ea și

a sărutat-o pe obraz! „Glumim noi, zice atunci baba și tot cu dosul mâneicii o șterge pe domnișoara pe locul unde a sărutat-o. Alta nu ne-a rămas decât a glumi. Cu noi de-acumagata, s-a sfârșit“ – ziced oftând. O ia după aceea pe domnișoara de mijloc și o strânge drăgăstos lângă ea. Numai că a strâns-o 5 un picuț cam tare și domnișoara a dat a striga de durere. „Pe noi ea ne așteaptă de-acuma, zice, și se pornește pe răs cu gura ei mare și știrbă. Altcineva nu mai are cine a ne aștepta, săracele de noi, decât prăpădita aia, știți voi care. Zăluda aia. N-aș mai vedea-o, că nu mai pot de urâtul ei! Aia cu coasa!“ Lumea a 10 răs, cum să nu râzi, când te uitai la ea cât se arăta a fi de înfricoșată și speriată! Baba, când ne-a văzut că ni-s toți numai ochi și urechi la ce bălicărește ea, atât a așteptat, nu s-a mai oprit, îi mergea gura ca melița! „Numai că o auzi, cioc-cioc, zice, o auzi cum bate la ușă; și altceva ce să faci, fugi și tragi 15 zăvorul iute, să nu poată intra. Dacă vede una ca asta, nu se lasă nici ea așa ușor; aleargă într-un suflet la fereastră, începe iar a ciocăni. Poți să te ascunzi cât te-ai ascunde, de găsit tot te găsește. Nu pleacă fără tine, fie ce-o fi!... Eu, zice, vă spun drept, acum de urâtul ei am plecat de-acasă; am eu așa, ca 20 un fel de presimțire, că și-a pus ea în gând ceva tare urât, ceva care mie nu-mi place; și atunci mai bine, când s-o apleca pe fereastră și s-o uita înăuntru, să nu vadă pe nime! Să strige și nimeni să nu-i răspundă, să caute peste tot și pe nimeni să nu găsească! Nici eu nu vreau să mă las așa cu una cu două! 25 Ea să poruncească și eu să fac drepti, așa ar vrea ea. Numai că eu sunt contra, asta-i!“ ... „Știu eu o întâmplare cu o babă care l-a păcălit și pe dracul, începe a ne povesti femeia cu obrazul rotund ca luna plină. Se zice că dracul a vrut s-o prindă pe babă și s-o bage în țâst. Și atunci baba a zis că bine, ea nu 30 are nimic împotriva, ea intră unde vrea el, dar mai întâi de toate să-i arate cum să stea pe lopată că ea nu știe cum. Și dracul s-a pus pe lopată și baba atât a așteptat! Țâști cu el în cuptorul aprins, că s-a făcut dracul cum îi scrumul, de-a

încălzit baba cuptorul cu el, nu i-au mai trebuit lemne“... Oamenii, când au auzit povestea cu dracul păcălit de babă, s-au distrat și mai tare, nu s-au mai putut o vreme opri din râs. Numai babei, se pare, nu i-a prea plăcut defel povestea, s-a încruntat și nimica n-a spus. O ținea numai pe domnișoara mea de mijloc, cu mâna ei uscată și noduroasă, o strângea lângă ea, n-o lăsa o clipă; cu multă dragoste o ținea, dar parcă și cu un fel de răutate ascunsă; se arăta a fi numai lapte și miere, dar ce era în mintea ei nimeni nu putea ști, ce gânduri îi treceau prin cap. Domnișoara arăta ca un boboc de trandafir abia înmugurit, mai frumoasă pe pământ nu cred să fi fost alta! Și când baba a dat s-o strângă mai tare, domnișoara s-a smuls din îmbrățișare, s-a dat un picuț la o parte, speriată și sfioasă; a zâmbit către noi, și așa de luminos i-a fost zâmbetul, că s-a făcut parcă lumină de jur împrejur! Trenuțu mergea foarte încet, abia se mișca; și peste tot, unde îți aruncai ochii, numai holde cu fân necosit și plăcut mirositor, capul te durea de atâta miros de sânziene și de alte flori! După un timp, locomotiva s-a încins prea tare și mecanicul a oprit să se mai răcorească. Oamenii s-au împrăștiat care-ncotro; copiii și tineretul s-au repezit după prune, iar cei mai bătrâni au rămas lângă tren, nu s-au îndepărtat de frică să nu plece fără ei. Domnișoara și cu mine am cules niște flori care creșteau chiar lângă linia ferată. „Nu cred să existe altceva mai frumos pe pământ, mai delicat și mai gingaș“, a spus domnișoara... Fochistul a dat drumul la signal și a început să strige la noi să ne urcăm; el nu ne mai așteaptă, pleacă, dacă ne lăsăm atâta îmbiați. „Uită-te la ele, a spus domnișoara după ce ne-am urcat și trenuțu a pornit iară, au o formă specială, nici la miros nu seamănă cu cele știute. Sunt de un soi pe care îți mărturisesc că nu-l cunosc. Oare ce nume or avea?“ „Din cele sălbatice, domnișoară. Nici nu cred să aibă nume toate câte cresc pe câmpuri, cine să-și fi pierdut vremea să le numească“. „Ba nu, zice ea, numai că nu știm noi. Fiecare

lucru, cât ar fi el de mărunț și neînsemnat, are un nume, nimic n-a rămas nenumit“. Domnișoara strângea florile la piept și din când în când își îngropa chipul ei frumos în ele, sorbea plină de nesaț parfumul lor pătrunzător. Mă privea zâmbind fericită. Așa era domnișoara! Sufletul i se umplea de o bucurie curată ori de câte ori îi era dat să descopere frumusețea lumii 5
ăsteia!... Nu peste mult timp am ajuns la Balta Caldă. Lumea a coborât, oamenii s-au împrăștiat care-ncotro. Trenuțu a mai fluierat o dată, ca de rămas bun, și a urcat în munți, după lemne. „Așa multă lume nu cred să fi fost și în alți ani“, arzeam 10
pe unul și pe altul spunând. Ce-i drept, era o înghesuială mare. Eu eram tare bucuroasă: o zi întregă, de dimineața până s-o însera, am să umblu cu domnișoara de mână, nime-n lume nu era ca mine!...

Nemțoaicele abia apucaseră să-și pună mărfurile pe tarabe, așa că mare vânzare nu părea să fi fost până acuma. Oamenii se hotărau greu să cumpere, rar vedea unde și unde un cumpărător. Mai mult luau marfa și o întorceau pe față și pe dos, să vadă cum se prezintă; nemțoaicele se uitau la ei încruntate și strângeau din buze. De așa cumpărători, care 15
numai să răscolească marfa și să nu cumpere nimic, nu aveau ele trebuință. Îi vreme destulă, timp berechet până seara, se gândeau oamenii, dacă ne îngrămădim de-acum, să luăm una-alta, se duc banii cât bați din palme, mai bine avem răbdare; mai târziu lasă și nemțoaicele din preț, n-au ce face, 25
că doar nu s-or întoarce cu marfa nevândută acasă. Trebuie să știi cum să târgui, nu-i bine să te înghesui de la început... „Moșu m-a cinstit cu cinci lei, m-am lăudat eu către domnișoara. Cu cei de la taica, am numai bine șaisprezece. Țineți-mi-i, dumneavoastră, faceți bine, nu cumva să-i pierd 30
ori să mi-i fure careva. Sunt și din ăștia la Balta Caldă. Din cei care pentru asta au venit“. Domnișoara mi i-a pus la ea în poșetă, într-o despărțitură separată, să nu se amestece cu ai ei. „Rece și dulce“, strigau nemțoaicele, cât puteau ele de

tare. Ne-am plimbat un timp până ni s-a făcut sete și după aceea ne-am oprit lângă o nemțoaică grasă, rumenă la față și cu o pălărie de pai în cap, și domnișoara i-a plătit din banii ei, n-a vrut să se atingă de ai mei, două pahare. Ea a băut din
5 cel roz și eu din cel galben, care este culoarea mea preferată. Se urca repede cracărul pe țevă și când nemțoaica lua degetul, se umplea paharul! „E puțin cam prea rece, și-a dat cu părerea domnișoara după ce-a băut o înghițitură din pahar. Deseară, o să fim răgușite amândouă, dacă nu cumva o să ne doară și
10 gâtul“. „Anul trecut, i-am spus eu, a fost parcă mai dulce; au pus zahăr cât trebuie, nu s-au zgârcit. Asta a fost numai rece, altfel n-a avut nici un gust, așa, mai extra“... Am vrut să beau un cracăr din cel roșu și domnișoara nu m-a lăsat. Dacă beau așa, pahar după pahar, mi-a spus, chiar am să mă betelesc...

15 Ne-am plimbat peste tot, ținându-ne de mână; abia te puteai mișca, așa multă lume era adunată. Ne-am dus să vedem balta în care se scăldau femeile bătrâne și bolnave; unele se scăldau, altele stăteau pe margine, fără cârpe pe cap, cu părul ud, strâns în conci; erau goale până la brâu, cu sumnele lipite
20 de trup; omul când e bătrân și bolnav e urât, îți vine și greu să te uiți la el... Ne-am mai plimbat noi un timp, am mai băut câte un cracăr ori câte un himper-șprit, și după aceea ne-am oprit la o tarabă unde se afla adunată lume mai multă. Căscau gura la cei ce trăgeau cu pușca, dar de văzut nu prea
25 era ce să vezi, căci de nimerit nu nimereau defel. Scrâșneau ei tare din dinți și strângeau pușca în mâini, de ziceai că țândări se face, dar degeaba, gloanțele se duceau care încotro! Trebuie să fi fost o șmecherie la mijloc, altfel tot ar fi nimerit din când în când vreunul, dacă nu altfel măcar din întâmplare. Atunci
30 s-a prezentat un soldat și a cerut și el o pușcă. Nemțoaica i-a dat pușca și el a rugat lumea să se dea la o parte, să-i facă loc, să fie adică, mai mult largământ, căci el altfel nu poate trage. Oamenii l-au ascultat și s-au tras mai la o parte. Și-a pus pușca la ochi, dar n-a tras din primul moment așa cum am gândit

noi. A probat-o un timp în fel și chip și tot se ruga să ne dăm la o parte, pentru că altfel nu poate trage. Nemțoaica, dacă a văzut ea că se foiește atâta, și-a pierdut răbdarea: „Mai repede, «fiom draga», a zis ea. Vreau să tragă și alții cu pușca, nu numai tu, ce gândești!“ Să aștepte, că nu-i nici o grabă, i-a răspuns soldatul încruntat și nici nu și-a terminat bine vorba, că a și tras. Drept în mijlocul țintei a nimerit, nu în altă parte! Să nu-ți vină să crezi! Ceva mai frumos n-am văzut de când sunt. Chipurile au început să se miște, te uitai la ele și credeai că-s vii. Și erau așa de comice, că nu m-am putut ține să nu râd. Un domn cu ochelari și cu pălărie neagră în cap trăgea de măseaua unui moș cât putea el de tare! Moșul, dat dracului, ducea amândouă mâinile la falcă de durere și ridica un picior! Domnul, cu o mână ținea cleștele și trăgea de măsea, iar cu cealaltă își ținea pălăria, de parcă i-ar fi fost frică să n-o zboare vântul. A fost frumos, nu pot spune, numai că, din păcate, n-a ținut mult! Și după ce s-a terminat și mașinăria s-a oprit, nemțoaica s-a urcat supărată și încruntată pe un scaunel, a luat de pe un raft obiectul cu numărul câștigat și i l-a dat soldatului. Premiul era o piuliță fără pisălog. Soldatul i-a cerut și pisălogul, nemțoaica i-a spus că pisălogul e separat, nu se dau împreună amândouă; soldatul nu s-a lăsat; atâta a bătut-o la cap în fel și chip, că a trebuit să-i dea până la urmă și pisălogul! Soldatul a pus, atunci, piulița și pisălogul în bonetă, a așezat boneta frumos lângă el și a cerut pușca să mai tragă o dată! Nemțoaica s-a făcut albă la obraz de supărare, dar a trebuit să i-o dea, n-a avut ce face... A tras de cum a pus mâna pe pușcă, dar cred că s-a grăbit prea tare, că de nimerit n-a nimerit de data asta. „Dă-mi pușca cealaltă, i-a zis el nemțoaicei. Pușca cu care am tras prima dată, cu aia sunt obișnuit“. S-a cam codit nemțoaica, da' până la urmă i-a dat-o, n-a avut ce face. Soldatul s-a încruntat și a strâns din dinți iară, dar de tras n-a tras de la început; a rămas, un timp, cu mâna pe trăgaci și-și tot potrivea pușca în umăr, să nu se miște,

să stea fix. Voia el mai mult să ne arate că nu fietecine poate trage cu pușca și să și nimerească; că-i știință grea, nu glumă, și el acolo la armată unde e, asta învățată: cum să și-o potrivească mai întâi și numai după aceea să tragă cu ea când

5 îi bine potrivită. Își potrivea pușca și se uita încruntat, când la noi, când la nemțoaică, de parcă și noi, nu numai nemțoaica, n-am fi dorit altceva decât ca el să dea greș. După ce ne-a ținut un timp așa – nu îndrăznea nime să răsufle – s-a răzgândit parcă și n-a mai vrut să tragă: a lăsat pușca lângă

10 el, și-a scos o paclă cu tutun din buzunarul de la piept și și-a răsucit pe îndelete o țigară, uitându-se pe sub sprâncene la nemțoaică. „Dacă nu mai tragi – i-a spus nemțoaica și era roșie ca focul de supărată, ea se vede că atât ar fi așteptat, ca el să renunțe, să nu mai tragă – dă pușca altuia și-i fă loc,

15 nu ține pușca tu degeaba“. „Ba trag, i-a spus atunci soldatul, numai că-s cam nervos. Sorb o dată din țigare, să mă mai liniștesc, și gata. Fiți pe pace, că nu vă mai țin mult. Nici cu n-am timp cu nemiluita, cum credeți voi. Mă grăbesc, trebuie să mă întorc la cazarmă, nu pot întârzia la raport,

20 asta-i“, zice și repede duce pușca la umăr, nu și-o mai potrivește, trage așa, ca din întâmplare! Și de nimerit, a nimerit fix în țintă, acolo unde a trebuit. Și de data asta a fost parcă mai frumos decât prima dată! O fată, cu o coadă ca de pește, a început să-și miște coada în toate părțile și să-și frângă mâinile de durere. Și lângă fată era un vapor,

25 care scotea aburi pe coș. Un prinț – ori împărat ce-o fi fost, că avea un comănac aurit pe cap – mișca vâslele cu o mână și cu cealaltă îi făcea fetei un semn, cum că el de-acuma pleacă și-și ia de la ea rămas bun! Făcea cu mâna – adio, te

30 părăsesc, rămâi cu bine – și de vâslit, vâslea cât putea el de tare! Și cu cât mișca el mai tare din vâsle, cu atât fata își mișca și ea coada mai iute și-și frângea mâinile de durere să și le rupă. Simțeam că nu mai pot îndura atâta suferință și nenorocire, noroc că s-a sfârșit repede, n-a ținut mult! Sirena

a rămas nemișcată, cu mâinile pe piept și prințul sau împăra-
tul, ce-o fi fost, a împietrit cu o mână pe vâslă și cu alta pe
coroană... De data asta premiul s-a întâmplat să nu fie prea
mare – o sticlă de oțet din cel tare, de nouă grade – și soldatul
s-a cam supărat: a început să strige la nemțoaică, să-i dea un
altul mai potrivit pentru el, să facă bine să i-l schimbe; cu
sticla de oțet nu are ce face, n-o să se ducă la cazarmă cu sticla,
să se facă de rușine, să râdă camarazii de el! Numai că
nemțoaica nu s-a lăsat nici ea cu una cu două: „Așa-i premiul,
eu n-am ce să fac, zice. Cât noroc ai avut, atât ai câștigat!
N-am nici o vină“. „Bine, a spus atunci soldatul. Pot să fiu
și eu al dracului, dacă mă superi tu. Numai să nu-ți pară rău
la sfârșit, așa să știi!“ Și a cerut pușca să mai tragă o dată. În
loc să i-o dea nemțoaica a început să blesteme pe nemțește!
„Nu mai sudui atâta, a spus soldatul, și a dat dintr-o mână
cu lehamite și cu cealaltă și-a acoperit un căscat, că eu înțeleg
dacă vrei să știi, tot ce zici tu! Am un prieten la cazarmă, unul
Friț, și el m-a învățat toate suduielile voastre nemțești și
ungurești, nu există una ca eu să n-o știu“. „De trei ori – a
strigat atunci nemțoaica și a ridicat trei degete în sus – mai
mult nu se poate, așa-i scris la regulament!“ „Ia să văd și eu
regulamentul, a zis soldatul că la regulamente ne pricepem
și noi. Eu nu cred să existe un așa regulament, tu vrei să mă
mințești pe mine, numai că nu ți-ai găsit omul, așa să știi!“
„Degeaba ți-l arăt, a zis atunci nemțoaica, că tot nu ai cum
să citești nemțește, tot nu înțelegi nimic!“ „Îi treaba mea, dacă
înțeleg ori nu, i-a răspuns soldatul. Aia nu te privește pe tine.
Tu să mi-l arăți, nimic alta nu-ți cer!“ Nemțoaica n-a avut
ce să facă, a trebuit să recunoască față de toată lumea, că nu
are nici un regulament și i-a dat pușca. Soldatul a tras la
întâmplare – atât era de furios – unde și cum s-o nimeri! Și
ce roțiță ori șurub a nimerit, nu se știe; destul că toate
chipurile au început să se miște! De data asta a fost ceva de
nepovestit. Nu știam la care să mă uit mai întâi: o turcoaică

din cele grase își arăta țâțele și un turc, negricios la chip, ridica iataganul să i le taie; un vânător cu mustăți din cele mari trăgea cu pușca într-un urs și pana de la pălărie i se mișca în toate părțile de speriat ce era; capul lui Ioan Botezătorul sărea și el
5 pe un blid și sfântul când își deschidea un ochi și-l holba roșu către noi, când și-l închidea la loc; mai erau craii care se închinau până la pământ și comănacele li se clătinau pe cap de bucuroși ce erau; pruncul se uita la ei și mișca din picioruș! Un drac cu o furcă roșie împungea pe unde nimerea o muiere
10 păcătoasă și femeia deschidea gura, striga de durere și se trăgea cu amândouă mâinile de păr! O unguroaică, cu o panglică verde în cap, juca ceardaș și-și mișca așa iute picioarele că abia i se vedeau; Genoveva, când intra în peșteră, când ieșea ca s-o vedem și noi (domnișoara mi-a povestit cât a trebuit ca
15 să pătimească, sârmana, cum a stat ascunsă, în pielea goală, fără nimica pe ea, tremurând de frig acolo în peșteră, până a venit prințul s-o ducă la castel). Doctorul a dat să scoată măseaua moșului, iar sirena cea întristată și-a șters lacrimile cu amândouă mâinile. Noi nu ne mai săturam uitându-ne,
20 din partea noastră ar fi putut ține oricât, dar nemțoaica a înghețat de spaimă că i s-a stricat de tot mașinăria și atunci, gata, s-a sfârșit cu șmecheria și cu câștigul! A început să strige, să se ia cu mâinile de cap, să plângă și să-l certe în fel și chip pe soldat! Lovea pe unde apuca cu un ciocan mare, mă și mir
25 că-l putea ridica, doar-doar s-o opri într-un fel! Cu cât lovea ea cu ciocanul mai tare, cu atât mai repede se mișcau figurile, de oprit nici gând să se oprească, parcă ar fi fost un făcut! Soldatul nu zicea nimic, lui parcă nici nu-i păsa de tot ce se întâmplă, trăgea numai din țigare și nu-și mai încăpea în piele
30 de ce-a fost în stare să facă! Se uita când la nemțoaică, pe sub sprâncene și cu un fel de zâmbet în colțul gurii, când la noi, și se scărpină în cap! Într-o vreme a dat Dumnezeu și mașinăriile s-au oprit singure și nemțoaica, de bucurie, ori de nervoasă ce-a fost, a început să plângă. „Pleacă, să nu te

mai vād, măgar și ticălos“, i-a spus ea soldatului, printre sughițuri de plâns. „N-am ce face cu oțetul și piulița ta, iar de pisălog nu duc lipsă, a spus soldatul și i le-a pus pe tejghea pe amândouă. Ia-le înapoi și să fii sănătoasă!“ a zis el mai mult așa, ca s-o împace. Nemțoaica se pare că atât a așteptat; s-a 5 oprit din plâns într-o clipită. I.e-a luat repede, s-a urcat iute ca o fetișcană, pe scaun și le-a pus la locul lor, unde au stat ele înainte de-a fi fost câștigate și mai întâi a avut grijă să le șteargă de praf cu o cârpă.

Soldatul, între timp, s-a întâlnit cu un consătean de-al lui. 10 S-au bucurat ei că s-au văzut, s-au îmbrățișat amândoi și soldatul a început să-l întrebe de una și de alta, să afle noutăți de la el de-acasă. S-a luat cu consăteanul lui pe după cap și s-au pregătit să se ducă împreună să bea câte un himper-șprîț. „N-ar strica nici o sticlă de bere, numai să fie rece, a zis 15 consăteanul acela al soldatului. A descărcat Bublea butoaiele cu bere, eu de-acolo vin acuma“, zice el și au dat amândoi să plece; numai că soldatul și-a adus parcă aminte de ceva și s-a oprit. „Am câștigat eu, zice, o sticlă de oțet și o piuliță, chiar acum am luat premiul ăsta. Așa că am să te rog să faci bine 20 să le iei cu tine și să le dai cui am să-ți spun eu. Am eu o drăguță la l'ăget, zice, stă ea pe strada Lugojului, la numărul cinci. Îi spui că le-am câștigat la Balta Caldă și că i le trimit ei cu multă dragoste și să știe că eu n-am uitat-o, tot la ea mă gândesc“. Și nemțoaica n-a avut ce face, s-a uitat ea urât, dar 25 a trebuit să le ia din locul unde le-a pus și să i le dea înapoi. Și după aceea au plecat să-și petreacă împreună, ținându-se de după cap bucuroși că s-au întâlnit...

Ne-am mai plimbat un timp; apoi ne-am îndreptat spre mănăstire, cu gândul că mai prindem din slujbă, dar mai ales 30 să-i vedem pe călugări. Când am ajuns, slujba era cam pe terminate. Călugării aveau obiceiul să înceapă devreme, pe răcoare, să nu-i prindă căldurile cele mari. În biserică ne-am întâlnit cu doamna Veturia, cu domnul Desideriu și cu

doamna preoteasă (cu cele două fete ale ei – erau ele eleve la Lugoj, la „Iulia Hasdeu“, dar de învățat nu învățau bine, cea mai mare a rămas și repetentă de două ori). „Ce ziceți, câtă lume s-a mai putut aduna?“ ne-a întrebat doamna Veturia
5 după ce am ieșit din biserică... „Un golomoz ca acum, nu știu să mai fi fost, a început să se vaite preoteasa și cu o batistă se ștergea pe obraz. Și așa pripește soarele de tare, că-s toată o apă“. „N-ar fi rea oleacă de umbră“... și-a dat cu părerea și doamna Veturia. „Pantofii ăștia-s teribil de incomozi și mi
10 s-au umflat picioarele. Dacă nu mă așez undeva simt că mor“, a spus cu zăduf preoteasa. „E aproape ora prânzului“, a spus doamna Veturia și s-a uitat la soare, să vadă cât s-a făcut ceasul. „Am umblat destul, să căutăm un loc mai ferit să ne așezăm puțin, ce părere aveți?“ „Aerul tare face poftă de mâncare“,
15 a spus domnul Desideriu și și-a scos ceasul din buzunar să vadă exact cât arată... Coșurile erau pline cu de toate, dar cel mai încărcat dintre ele părea a fi cel al preotesei: fetele erau mândăcioase, greu le săturai, dacă nu le dădeai să mănânce cât voiau ele, cereau de la alții și te făceau de rușine... „Luați
20 și voi, fetelor, coșul ăsta, mai simțiți-vă un pic, doar pentru voi car“, a început a le bruftului preoteasa. „Vi s-o părea ușor, nu zic, dar mie mi s-au lungit mâinile, fie-vă și vouă! Simțiți-vă!“... Fetele au luat coșul, n-au îndrăznit să zică nu. Preoteasa, cât erau ele de mari, le mai tupăia, așa, din când
25 în când, altfel nu izbutea s-o scoată la capăt cu ele! Îi știau de frică, nu îndrăzneau să-i iasă din vorbă, ce spunea ea era sfânt!...

Am mers pe lângă râu și ne-am întâlnit cu tot felul de cunoscuți. Ne-am încrucișat de câteva ori și cu dintre cei ce
30 mergeau, așa, mai pe două cărări, nu mai știau săracii să țină drumul drept, o luau tot pâșca! Dacă au venit ei cu gândul să se facă praf, au avut timp să toarne în ei câtă bere a încăput de când a descărcat Bublea butoaiele! După un timp, domnul Desideriu a spus că s-a săturat de atâta umblat haidalerea: „Să

ne oprim, că de-acuma am mers destul; să căutăm un loc mai 5
ferit, la umbră și să ne așezăm. Și de ce nu ne-am așeza sub
un nuc, oricare ar fi, un loc mai bun tot nu găsim în altă
parte“... A luat la rând nucii, dar preotesei nu i-a plăcut nici
unul, n-a vrut să se așeze sub ei din pricina musculițelor. „Sunt 5
prea multe musculițe, s-a văitat ea. Când le văd, simt că-mi
trece pofta de mâncare!... Așa am pățit și anul trecut, nu mai
țineți minte? Nu ne-a tihnit mâncarea din pricina lor“. Ea
așa era, nimic nu-i plăcea, orice ai fi zis și orice ai fi făcut, ea
era pusă pe contra. „Steluța are dreptate, a aprobat-o doamna 10
Veturia – și nu știi dacă o fi fost chiar de părerea ei, ori a zis
numai așa, ca să-i facă în voie. Mai putem merge câțiva pași
ne mai îndepărtăm puțin. Aici e și prea multă gălăgie, o să
ne asurzească torogoata aia a lui Luță Ioviță, nu vă dați seama?
Acum doi ani, dacă vă mai amintiți, am mers până când 15
muzica nu s-a mai auzit. Am dat și peste un izvor cu apă rece.
Dacă îl căutăm, imposibil să nu-l găsim și de data asta“... „Să
știi că regret că nu l-am luat și pe Gelu cu noi, și-a amintit
domnul Desideriu cu părere de rău. Aici ar fi fost lumea lui,
ce s-ar mai fi putut distra!“ „Tu n-ai vrut să-l scoli așa de 20
dimineată, de ce pui, rogu-te, acum vina pe mine?... Ți-a
părut rău să-l trezești, i-a zis, zâmbind ușor, doamna Veturia.
Te-ai temut că nu-ți doarme destul feciorașu“ . „E-adevărat,
se întoarse domnul Desideriu, c-ar fi fost destul de obositor.
Dacă n-am fi venit pe jos, și am fi luat și noi trenuțu, ar fi 25
fost cu totul altceva! Așa însă, ar fi obosit repede și ne-ar fi
bătut la cap că nu mai poate merge. E totuși un pic de distanță.
Și un copil nu are rezistența noastră“ . „Nu cred c-ar fi obosit,
l-a contrazis doamna Veturia. Pe lângă pădure, tot pe la umbră
e tare plăcut de mers. A fost o frumusețe“ . „De întors poate 30
că ne întoarcem și noi cu trenuțu, a spus preoteasa. Eu mă
simt mult prea obosită să mă mai întorc pe jos. Pantofii ăștia
așa mă strâng de tare, că mi-e aproape imposibil!“ „Dar ne
putem descălța, a spus încântată de idee doamna Veturia. Și

eu am de gând să merg desculță. Iarba e ca mătasea, e o adevărată plăcere“. „În trenuț nici nu cred să ne putem urca. Nu văd unde să încapă atâta popor“, a zis domnul Desideriu. „E într-adevăr multă lume, a spus doamna Veturia. Nu uita
5 însă că n-au venit toți cu trenul. Sunt mulți veniți de la Românești, ori de pe la Iuncani. Fără să mai vorbim de cei de la Curtea. Toți ăștia se întorc acasă pe jos“...

Am dat peste izvor după un timp, numai că nu avea picătură de apă. „Se vede că tu ai uitat cum arăta izvorul lângă
10 care ne-am oprit noi anul trecut, i-a spus doamna Veturia domnului Desideriu. Era undeva lângă un cireș, îmi amintesc exact. Într-un loc unde malul era mult mai înalt decât aici. Mai avem de mers“... „Nu cred să ne fi îndepărtat, totuși, mai mult decât acumă“, a contrazis-o domnul Desideriu și cu un
15 băț a dat la o parte frunzele care acoperiseră izvorul. „S-ar putea să fi trecut pe lângă el fără să-l fi observat“, a spus preoteasa. „Mai bine ne-am întoarce și am încerca să fim puțin mai atenți, a spus domnul Desideriu. Nu se poate, e aproape imposibil să nu dăm peste el, doar nu-i un ac, zău așa!“... „Anul trecut,
20 a spus doamna Veturia, am mers mai bine de jumătate de oră, până ce am ajuns la izvor. Am o memorie bună, rar mi se întâmplă să mă înșel“... „Bine, o fi cum spui tu, a mormăit domnul Desideriu, și a luat-o îmbufnat înaintea noastră. Poteca era îngustă, abia încăpeam pe ea, unul în spatele
25 celuilalt.

Fata cea mai mare a doamnei preotese (cea care a rămas un an, sau doi, repetentă) a găsit izvorul, e adevărat că mai mult din întâmplare. Domnul Desideriu, care era destul de distrat de felul lui, a trecut pe lângă el fără să-l vadă! Fetele,
30 de cum l-au descoperit, au și început să se certe între ele. Cea mai mare, repetenta, a fost de părere că izvorul e plin de broaște. „Nici pomencală, a spus cealaltă, e o apă limpede și curată ca lacrima, mai mare dragul, tu nu vezi?“ „Ba tu ești chioară, a spus repetenta. E cât se poate de murdară! Broaștele-s

la fund, n-ai cum le vedea!“ a strigat ea. Domnul Desideriu le-a dat pe amândouă la o parte și după ce și-a sufulcat manșetele pantalonilor, să nu se ude pe ele, și și-a scos vestonul, s-a aplecat să bea apă. Dacă n-a băut jumătate din apa ce era în izvorul acela, atunci n-a băut nimic! „Voi nu beți? ne-a 5
îmbiat el. Cu așa apă bună și rece nu vă întâlniți în fiecare zi“. După aceea și-a scos din buzunarul hainei o batistă frumos împăturită și s-a șters cu ea la gură. „Vezi că te-ai udat pe cămașă“, a spus doamna Veturia. „Nu-i nici o nenorocire, a spus domnul Desideriu. E cald și se usucă în câteva minute“. 10
Domnișoara s-a apropiat și ea de izvor și cum s-a aplecat să bea apă i s-au desprins cozile și i s-a udat părul. Când s-a ridicat, chipul aproape că nici nu i se mai vedea. Părul îi era negru ca pana corbului, des și lung, de-i ajungea aproape până la genunchi. „Ce păr frumos ai, draga mea! a spus doamna 15
preoteasă. Nu-mi închipuiam că-i atât de lung“. „Numai nouă nu vrei să ni-l lași să crească, mami! au strigat într-un glas repetentele. Vezi și dumneata ce frumos îi părul când îl lași și nu-l tai“, s-au smiorcăit ele. „Nu vorbiți prostii. Știți că pe voi nu vă lasă la școală cu părul lung, le-a spus preoteasa. Nu mai 20
țineți minte că anul trecut, când nu-l aveți reglementar, mi-a făcut observație doamna directoare Barbăroșie?! Cine să vi-l îngrijească la internat! Vreți să vă întoarceți cu păduchi acasă!?“ „Vrem și noi să avem părul lung și frumos ca domnișoara!“ au strigat din nou surorile, dar nimeni nu le-a ascultat ce zic. „Mai 25
bine ați bea apă și n-ați mai face mofturi, le-a spus preoteasa. Cu o așa apă minunată nu cred să vă mai întâlniți degrabă!“ „Suntem prea încântate, a spus una din fete. Ne mai odihnim puțin și bem după aceea“. „Unde ai pus păhărelul, mamă, a întrebat repetenta. Eu fără păhărel nu beau, a scâncit ea, că mă 30
ud toată pe rochie“. „M-aș mira să nu-l fi uitat acasă“, a spus preoteasa și a început să caute și ea după pahar...

Am găsit noi un loc mai umbros, doamnele au întins fețele de mese, albe cum îi spuma, și după aceea am început să

scoatem de prin coșuri mâncarea pe care ne-am adus-o cu noi. Domnul Desideriu a avut dreptate, aerul curat ne-a făcut poftă de mâncare: ne-am repezit la mâncare de parcă atunci am fi ieșit din post; numai fetele preotesei au făcut mofturi, la
5 început, dar după aceea s-au dat și ele pe brazdă. „Un păhăruț de țuică nu strică, așa, ca să deschidă apetitul“, a spus domnul Desideriu, înainte de a începe să mâncăm. Doamna Veturia l-a refuzat, în schimb preoteasa l-a golit dintr-o înghițitură, s-a scuturat toată, și după aceea a cerut încă unul, și cât ai
10 clipi din ochi l-a dat peste cap și pe acela. Fetele s-au rugat să le lase și pe ele să guste, numai așa, să-și ude buzele, nu mai mult. Dar degeaba s-au rugat ele, preoteasa nici n-a vrut să audă. „Nu șade frumos ca niște domnișoare să pună gura pe beutură, le-a spus. Vi se va duce vestea de beutoare și nu
15 vă mai ia nimeni, nu vă mai măritați“. „Din partea mea, a spus doamna Veturia, poate să nici nu existe. „Vreți să ajungeți ca doamna Polacek, dragele mele, ori ce aveți de gând?!“ și-a întrebat preoteasa fetele. A dat gânditoare din cap, s-a înfiorat toată, numai când și-a adus aminte de doamna Polacek: cum
20 sta ea la cârciumă și bea de una singură ori cu un drăguț mai tinerel – și cum golea paharele de bere unul după altul! „Mult nici n-a trăit săraca, s-a prăpădit repede“, ne-a spus preoteasa, după ce ne-a povestit și nouă ce și cum a fost cu doamna Polacek și-a oftat lung ca să ne arate cât poate fi ea de miloasă,
25 cât de rău îi pare ei de toate fapăturile Domnului; nu numai de cele curate ca lacrima, ci și de cele păcătoase și greu încercate. Așa a învățat-o pe ea părintele, și cum a învățat-o, ea așa face și așa se poartă, nu-i iese din cuvânt, orice ar fi și s-ar întâmpla... „Ați observat voi, zice după un timp doamna
30 Veturia, că anul ăsta au slujit numai doi din cei trei călugări câți are mănăstirea? Al treilea nici măcar nu s-a arătat. Ce s-o fi întâmplat oare cu el?“ „Ce să se întâmple?! a spus domnul Desideriu. E bătrân sărmanul și o fi bolnav. Dacă nu cumva, cine știe, o fi și murit între timp. Într-un an se poate prăpădi

omul, mai ales dacă a ajuns la o vârstă înaintată“. „Călugărul cel bătrân, ne-a spus doamna preoteasă, se numea Terapon. 5
Ăsta era numele lui bisericesc, căci de chemat îl chema altfel. De cunoscut, trebuie să vă spun, că noi, eu și părintele, l-am cunoscut bine. Într-o primăvară, să fie nici trei ani de atunci, al meu s-a întâlnit cu el la pretură la Făget. Au căutat ei, dar n-au găsit nici o căruță de pe la noi; până la tren n-a avut roșt să rămână, așa că s-au întors amândoi pe jos. La ce să înnopteze prin Făget și să umble fără nici un roșt. Când au ajuns la Margina, călugărul, Terapon, a intrat la noi să se odihnească un picuț, să mai prindă puteri. M-a rugat să-i aduc un pahar cu apă rece, că-i mort de sete și până la Balta Caldă mai era de mers, altceva n-a vrut să pună în gură. I.-am servit și cu o linguriță de dulceață de cireșe amare, dar oricât am stăruit s-o guste, nu s-a atins de ea. Era-n săptămâna mare și ținea post negru, afară de apă nu-i era permis să pună nimica în gură. Așa-i la ei, strict! În schimb, s-a întins la vorbă cu al meu, era tare vorbăreț. Până s-a făcut întuneric afară, el tot ne-a povestit și din ce povestea, din ce noi ne minunam mai tare. Din când în când se mai oprea să-și tragă sufletul, închidea ochii, răsufleta rar, și după aceea se pornea din nou pe povestit... Numele lui adevărat este Dietrich Stoesel și-i neamț din Germania, nu-i de pe la noi. Pe mine așa de tare m-a impresionat povestea lui, că n-am putut închide ochii toată noaptea, după ce a plecat, numai la asta m-am gândit. 25
Cică într-o noapte, când n-a avut el nici douăzeci de ani împliniți, a avut un vis: s-a arătat, în vis, un drum de țară, și drumul acela parcă nu se mai sfârșea, atât a fost de lung... Și el s-a oprit lângă o fântână să bea un pic de apă, pentru că îi era foarte sete. Numai că fântâna aceea, lângă care s-a oprit, nu avea picătură de apă. Dacă a văzut așa un lucru, a dat să plece, dar, ce să vezi, lângă fântână sta un moș și se uita mânios la el. «Așa arată și inima ta, ca și fântâna asta, dacă nu mai rău, a spus moșul și a început a clătina din cap... Tu umbli 30

bitangă, zice, nu-ți mai aduni picioarele, și cu rost și fără rost, cum s-o nimeri, și în timpul ăsta știu eu pe cineva care suferă și se prăpădește de dorul tău». «Cine o fi ființa aceea, a întrebat el. Eu nu cred să se afle pe lumea asta cineva care să se uite
5 la mine cu drag. Singur mi-a fost mie dat să fiu și singur am să rămân câte zile oi avea». «Ba că nu-i așa, a zis atunci moșul. Numai că eu degeaba îți spun ție, zice, tot n-o să-ți fie de nici un folos. Unde se află ființa aceea care să te iubească, până acolo n-ai tu cum ajunge». «Aia nu-i treaba ta, moșule, am-nu
10 am. Tu numai să-mi spui mie, dacă faci bine, unde se află și cum se numește. Am eu grijă, după ce mi-i spune, știu eu ce să fac». Uite așa și pe dincolo, a spus atunci moșul acela și iar a clătinat din cap; i-a spus totul de-a fir-a-păr adică, i-a spus numele și i-a spus și orașul unde s-ar afla ea. Și i-a mai
15 spus cum să meargă până acolo, a avut grijă să-l sfătuiască în fel și chip. Și când s-a trezit din vis, a ținut minte exact totul cum i-a spus moșul, nimic n-a uitat. Așa că s-a pregătit de drum. Zis și făcut, n-a mai avut ce aștepta, peste o săptămână, dacă nu și mai puțin, s-a urcat în tren. Și a trecut, cum vă
20 spun, dintr-o țară în altă țară, nici el nu mai ține minte câte au fost țările acelea prin care a călătorit. Destul că i-au trebuit pe puțin șase luni până să ajungă la destinație. A ajuns el într-un oraș care se afla lângă o apă mare. Și era exact orașul pe care i l-a spus moșul în vis. De îndată ce a ajuns, l-a apucat
25 un fel de sfârșeală. Așa că, mai întâi și întâi, s-a gândit să se odihnească un ceas, două, și numai după aceea să se ducă s-o caute pe cea care i-a fost sortită. S-a așezat într-un parc pe o bancă și nici n-a pus bine capul pe scândură, că iute a și adormit. Când s-a trezit, i s-a părut lui că cineva îi ține capul
30 în poală și-l mângâie pe păr. Așa că a recunoscut-o imediat, de cum a deschis ochii. A luat-o frumos de mână și drept la biserică s-au oprit, n-au mai așteptat și s-au rugat de popă să-i cunune și până s-a făcut întuneric afară, au fost gata căsătoriți, ce mai încoace și încolo!... Ei, și după nuntă, ea

nu făcea altceva, cât era ziua de lungă, decât scria poezii despre cât de mare era dragostea lor, cât era de fără seamăn pe pământ. Așa s-a întâmplat că a ajuns cea mai renumită și mai vestită poetă din țara ei. Veneau oameni de la mare depărtare s-o vadă și se rugau frumos de ea să scrie și alte poezii, nu se mai săturau. Și atunci nici el n-a vrut să se lase mai prejos. S-a apucat să picteze ceea ce spunea ea în poeziile ei. Dacă vorbea ea despre o pasăre, ori despre o floare, el repede se punea să aștearnă pe pânză exact pasărea sau floarea descrisă de ea! Scria ea despre cârdurile de cocori care pleacă spre țările calde, ori despre înserarea care coboară plină de tristețe deasupra lacului, sau despre frunzele copacilor care cad toamna și acoperă pământul cu un covor în mii și mii de culori, ori despre mai știu eu ce, și după aceea te uitați la tabloul pictat de el și vedeai că totul arată exact așa ca în poezie, nu altfel. E adevărat că, uneori, se mai întâmpla să schimbe pe ici, pe colo – și atunci ea se supăra foc. «Așa să faci calul, cum am scris eu în poezie, nu altfel! striga ea cât putea de tare. Eu am scris că frunzele pădurii au îngălbenit și tu le-ai făcut albastre, cine să mai înțeleagă ceva», se plângea ea. Destul că au devenit foarte vestiți în toată țara, așa de renumiți, c-a venit în cele din urmă și regina să asculte poeziile și să vadă tablourile. S-a întâmplat ca un tablou să-i placă reginei foarte mult, așa că l-a cumpărat și și l-a pus la ea în dormitor, deasupra patului, să se poată uita la el în fiecare seară, înainte de a se culca! Dar fericirea nu ține nici ea cât îi lumea. Helda, așa o chema, s-a îmbolnăvit rău – o durea capul, nu putea să și-l mai ridice de pe pernă – și nu la mult timp după aceea a și murit. Și atunci el, de durere și de părere de rău, s-a hotărât să se călugărească. Dar undeva în altă țară, cât mai departe de locurile acelea, ca s-o uite pe aceea pe care a iubit-o și alături de care a fost fericit! Și așa s-a întâmplat că și-a schimbat și religia și a îmbrăcat haina de călugăr ortodox. A luat cu el, când a plecat, doar cărțile ei cu poezii. Seara, când nu are somn, i se mai întâmplă să

citească din ele; numai că limba, cu timpul, a cam uitat-o, sunt atâția ani de când n-a mai schimbat o vorbă cu nimeni și în felul acesta și înțelesul poeziilor se pierdea în mare măsură. Le citește, zice, dar nu mai înțelege mare lucru din slova lor.“

GRĂDINA

„N-am nimica, avea obiceiul domnul director să le spună. Bătrânețea, asta-i tot. N-o să mă simt acuma ca unul de douăzeci de ani. Ce-ați vrea voi?! La vârsta mea putea fi și mai rău, slavă Domnului“.

Se obișnuise să facă în cursul după-amiezii, mai spre seară, lungi plimbări pe sub nucii din grădină, până spre capătul satului, acolo unde începeau casele prăpădite ale țiganilor. „Ați ieșit să luați aer, dom' director?“ îl întrebau femeile de prin grădini, îndreptându-și cu greu șalele. Săpau cartofii, ori culegeau castraveții sau fasolea verde și erau bucuroase ori de câte ori se ivea câte un prilej de vorbă. Se mai odihneau și ele puțin. „La altceva nu-s mai bun, atâta mi-a mai rămas“, răspundea domnul director mai în serios, mai în glumă. „Ias-că-i bine, de ce să nu vă plimbați?!“ spuneau femeile ștergându-și cu catrințele frunțile asudate și se apucau din nou de lucru – mai întâi se uitau la soare să vadă cât o mai fi până-n seară – oftând și mormăind de unele singure. „Am face și noi un spațir, glumeau ele, numai că nu e timp. Nici să răsuflăm ca lumea n-avem vreme, vai și amar de capul nostru, lucru și iară lucru, de altceva nu avem parte. Nu mai prididim de dimineța până seara. Nu ne mai adunăm, săracle de noi, picioarele, se plângeau, nu atât din obidă, ci mai ales pentru

că așa șade frumos, când o femeie e gospodină la casa ei, să se vaite de lucru prea mult, nu cumva să se creadă c-ar fi dintre acelea care, cât e ziua de lungă, nu fac altceva numai cască și stau cu mâinile în sân! „Las-că-i bine! Las-că-i bine, le aproba
 5 domnul director și dădea plin de îngăduință din cap. După ce-om muri, ne-om odihni, adăuga el. Așa că nu te mai plânge“. „Și asta-i drept, spunea femeia. Așa o fi lumea asta făcută! Cât ești viu să tot trudești, să n-aibă omul pic de liniște. Ne-om odihni, *după aia*, cum spuneți, ce să-i faci!“, ofta ea
 10 și se apuca iar de lucru...

Și îi plăcea să stea vreme îndelungată în grădină; acolo își găsea mereu câte ceva de făcut, ori vreun lucru de observat. Se apleca, sprijinindu-se în baston, deasupra tufelor de coacăze ori de agrise, cercetându-le rodul cu multă atenție.
 15 „Sunt cam prea dese, mormăia supărat. N-ar fi stricat să le fi rărit puțin astă-primăvară“. Se oprea în dreptul viei cu struguri văratici, curios să vadă dacă nu cumva au început să se coacă. „Ar fi cam timpul pe căldurile astea, își spunea el. Nu pricep cum de s-au întârziat anul ăsta toate“. În alți
 20 ani – își amintea – de Sfântă Măria Mare, Veturia punea întotdeauna pe masă, la desert, câte o farfurie cu struguri, spre marea bucurie a domnului Desideriu. Se întâmpla, e adevărat, să nu fie prea copti și avea obiceiul s-o mustre ori de câte ori ea se grăbea să-i culeagă. „Iar te-ai lăcomit la ei,
 25 îi spunea, tu nu vezi că-s verzi și nu au nici un gust!“ „E drept că-s puțin acrișori“, recunoștea doamna Veturia, alegând boabele mai închise la culoare. „Risipă fără rost“, spunea el și se ridica de la masă supărat, fără să se atingă de struguri. Îmbătrânea și era tot mai pornit împotriva risipei.
 30 Risipitor nu fusese niciodată, numai că, odată cu trecerea anilor, cumpătarea lui devenea cam exagerată. Ai casei se făceau, bineînțeles, că nu observă nimic. Doar Veturia, din când în când, nu mai suporta și izbucneau unele mici certuri din această pricină...

Niciunde nu se simțea el mai bine, deci, decât în grădina asta a lui: merii și perii, vița-de-vie, tufele de coacăze și de agrișe, cele de struguri, toate erau puse de el, îngrijite ceas cu ceas, ziuă de ziuă. Fala lui erau merele ranete din fundul grădinii, precum și pergamutele din dosul grajdului – locul 5 nu fusese, e adevărat, prea bine ales, de mai multe ori intenționase să mute părul în altă parte, se temuse însă ca nu cumva să se usuce din pricina asta și ar fi fost, într-adevăr, mai mare păcatul, rodul era bogat în fiecare an, se aplecau crengile de încărcate ce erau. De obicei culegea singur, măr 10 cu măr, pară cu pară, să nu se „vatăme“ cumva. În ultimii ani, însă, acceptă totuși să aibă un „aghiotant“, cum îi spunea el; Cornel, un nepot de-al lui, se oferise să-i dea o mână de ajutor. De cules le culegea singur, băiatul căra coșurile, pe măsură ce se umpleau. „Vezi că l-ai umplut prea tare, i-ai făcut 15 un vârf prea țuguiat, îi atrăgea atenția domnul director, n-ai să-l poți duce așa. Mai goleşte din el și pune și în celălalt coș. Avem timp destul, n-ai la ce să te grăbești. Umblă încet cu ele, fii cu grijă“. „Nu-i greu, spunea băiatul, pot să-l duc, nu vă temeți. Sunt obișnuit. Am cărat eu și altele mai grele. 20 Numai să-mi arătați dumneavoastră unde să-l golesc. Căci pe stelajul din cămară nu mai încap de-acuma“. „Roagă pe mătușa-ta, pe doamna directoare, să-ți găsească ea un loc potrivit. Descurcați-vă și fără mine. Pe lada din coridor sunt niște sticle goale. Urcă-le tu în pod, dacă în altă parte nu aflați 25 un loc unde să le puneți. Lada e chiar sub fereastră, cum e mai bine, se coc perele mai repede. Au nevoie de puținel soare, și ai să vezi că se fac moi și dulci, ca zahărul... Spune-i doamnei directoare să pună niște hârtie dedesubt, să nu le golească direct pe ladă. Să caute ea în dulapul unde îmi țin lucrurile de școală, 30 trebuie să fie acolo niște hârtie albastră de îmbrăcat caietele. Să se lase un minut, două, de la lucru și să-ți dea o mână de ajutor“. Cât lipsea băiatul, el cobora de pe scară, se așeza pe haina lui veche – o puneă pe pragul grajdului, să nu-l

tragă – și-și aprindea o țigare. Cât putea fi de fericit domnul director în aceste clipe de răgaz și de odihnă, cu ce nesaț privea el cerul înalt, scâldat într-o lumină de aur, bucurându-se de ușoara adiere a vântului – la sfârșitul zilei se stârnea întotdeauna un
5 foșnet de vânt – de mirosul reavăn al pământului, de cel de piele argășită și putredă care venea din grajd, precum și de cel dulce-acrișor al frunzei pălite de căldură. „Nu cred să existe alt rai, mai rai decât acela în care mă aflu eu acum“, avea el obiceiul să spună. „Vă cheamă doamna directoare, striga
10 băiatul din mijlocul ogrăzii. Să veniți numai o clipită, că nu se descurcă singură. Pe lada de pe coridor a pus sticlele cu dulceturi, dumneavoastră se vede c-ați uitat, și nu-i loc!“ „Ia ce să mai vin, striga la băiat domnul director, cuprins de o neașteptată lene. Dacă nu-i loc pe stelaj, puneți-le direct pe
15 ciment, în cămară, ori pe coridor, unde doamna crede că-i mai bine. Numai să fie mai la fereală, nu așa în cale, să nu ne împiedicăm tot timpul de ele. Să se descurce cum o ști și fără mine, că doară nu-i copil mic“, spunea domnul director trăgând fericit din țigare. Și-i era așa de lene, încât pentru
20 nimic în lume nu s-ar fi ridicat de jos. Nici să strivească furnicile – le simțea urcându-i-se pe piciorul stâng, una i s-a ascuns chiar la încheietura genunchiului – nu avea chef. „Lasă-le în plata Domnului“, își spunea simțind cum îl învâluie o ușoară oboseală somnoroasă; închidea ochii, o
25 secundă, două, reușea chiar să aștească și prin începutul acela de somn pătrundea mirosul acrișor al cânepii din capătul grădinii, al socului pălit de soare și mirosurile acelea îl trezeau; deschidea mirat ochii; frumoasă-i lumea, așa cum a făcut-o cine a făcut-o, se gândea el, n-ai mai pleca din ea în vecii
30 vecilor, atâta-i de frumoasă și plină de lumină. „Ne-am cam lenevit amândoi, îi spunea copilului când acesta se întorcea cu coșurile goale. Ia să ne apucăm de lucru, că ne prinde noaptea cu perele neculese. Și pe căldura asta, într-o zi-două, s-a sfârșit cu ele, le mănâncă păsările, nu-s mai bune de nimic“.

„A zis doamna, spunea băiatul, că trebuie alese, care-s coapte, și mai pătate, puse separat, nu la un loc cu celelalte. Alea le folosește pentru compot ori pentru marmeladă, nu-i încă hotărâtă ce să facă din ele“. „Treaba ei, nu mă mai amestec. Face ce vrea. Grija asta nu o mai am eu“, spunea domnul 5 director și-l ajuta pe băiat să le aleagă. „Au mai rămas două-trei pere în vârf și-i păcat de ele să le lăsăm acolo să putrezească. Alea-s cele mai dulci, că le-a bătut tot timpul soarele. Te urci tu după ele, ce zici? Ori ți-o fi frică?“ îl întreba pe băiat. „Mă urc, de ce să nu mă urc, spunea copilul, numai să țineti 10 dumneavoastră de scară, nu cumva să alunece“...

După ce reușeau să le culeagă pe toate, îl trimitea până acasă, după o coșarcă. „Să-ți aleg și ție niște pere, să se îndulcească și ai tăi“, îi spunea. „Lăsați, dom' director, că avem și noi“, se codea copilul. „Știu eu ce pere aveți, nu-s totuna 15 cu ale mele... Las' că-ți pun în coșul ăsta, îi spunea, dar mâine dimineață să mi-l aduci înapoi, că am trebuință de el“. După ce băiatul pleca, îi plăcea să mai rămână o vreme singur în grădină: asfințea soarele, se auzea în luncă tropotul cailor și strigătele băiețandrilor care îi călăreau... Iată însă, că, de un 20 timp încoace, îl cuprindea tot mai des un fel de nemulțumire. Nu mai era în stare să se bucure ca altădată de toate cele ce-l înconjurau, de aici venea toată amărăciunea! Îl năpădea, uneori, o foarte stranie indiferență, de parcă grădina ar fi încetat, pe nesimțite, să-i mai aparțină. Între el și merii și cireșii 25 lui – singur îi pusese în pământ și-i altoise, îi văzuse crescând și dând cele dintâi roade – părea să se pună o perdea străină; uneori o ceață ușoară și transparentă, alteori tot mai deasă, mai greu de trecut, care îl despărțea, sau în tot cazul încerca să-l despartă de grădina lui dragă. Se învălmășeau toate, grădina 30 începea să-și piardă contururile precum și reperatele ei sigure: se trezea ducându-se spre fundul grădinii ca să culeagă pere, acolo unde nu erau decât nucii bătrâni și uriași sau o apuca pe o potecă spre un cireș care nu mai exista de multă vreme.

Un cireș – își amintea după aceea – care s-a uscat într-o vară, pe care l-a tăiat și l-a înlocuit cu un cais; numai că nu i-a priit nici caisului locul, n-a crescut defel, a rămas pipernicit și până la urmă a trebuit să renunțe și la cais; l-a tăiat cu fierăstrăul, 5 își amintea foarte precis totul, într-o zi ploioasă de toamnă. „Te-a ajutat Desideriu, ați făcut focul cu el seara, nu mai ții minte?”

Și totuși, într-o zi, caisul uscat și pus în foc să ardă – ieșise foarte de dimineată, în grădină, soarele abia răsărise, o 10 dimineată senină, strălucitoare și blândă – se ivi din nou, mai mare îi fu mirarea, la locul lui, în mijlocul grădinii, cu crengile lui gălbejite și sterpe! Un fel de nălucă ciudată a acelui cais aruncat în foc odinioară făcut de multă vreme cenușă și scrum; și, în același timp, se auziră cuvintele spuse atunci lui Desideriu, 15 aduse parcă de vânt – în după-amiaza aceea ploioasă de toamnă: „S-o rugăm pe maică-ta să ne facă un ceai fierbinte cu rom, nu cumva să ne îmbolnăvim. Lasă-ți cămașa, să te frec pe spate cu un ștergar, că ești tot ud, curge apa pe tine. Așa-i dacă nu ești obișnuit cu lucrul, drăguțu' meu, repede 20 ostenești“, își auzi propria-i voce, venind de undeva din afara lui, vocea de atunci, mai tânără parcă și mai melodioasă decât cea de acum, plutind, pentru o clipă, în văzduhul luminos al dimineții de toamnă... Repede se spulberă însă totul, „fantoma“ caisului dispăru de îndată ce cuvintele se risipiră 25 și ele. Se gândi un timp la întâmplarea asta cu caisul – năluca acestuia, de fapt – apoi o uită.

Și nu numai seara îl cuprindea tristețea și nepăsarea, ci uneori și dimineata, în zori, când iarba și arborii se ofereau lumii soarelui – încă blând, plin de îndurare – cu o bucurie 30 nestăvilită, când întreaga grădină era învăluită într-un abur ușor – era destul să sufli asupra lui ca să se destrame – când bucuria lumii acesteia se lăsa parcă strigată prin gureșa cântare a păsărilor, când, într-un cuvânt, nimic îngrijorător nu te-ar fi putut duce, de pildă, cu gândul la existența unor anumite

semne, pline de mânie și neîndurare, de a căror realitate amară domnul director încetase de multă vreme să se mai îndoiască...

Și totuși i se întâmpla câteodată să uite de existența lor! O cărare împrejmuată cu flori ducea până la capătul grădinii. Anul acesta crinii crescuseră mai înalți și mult mai frumoși 5 decât în alți ani. Mirosul proaspăt al florilor pătrundea până în străfundurile plămânilor, curățindu-i de toate miasmele de peste noapte! Atingea, din greșeală, cu mâna ori cu genunchiul, o floare și polenul i se scutura pe pantaloni ori pe pantofii uzi de rouă. Mai era și soiul acela de trandafiri galbeni – un galben 10 străveziu și pal ca de ivoriu – care abia în acest an dăduse rod bogat. Iângă trandafirii roșii, ca niște flăcări fierbinți, îi plăcea îndcosebi să poposească ceva mai mult. Cum ar putea să se despartă, prin urmare, de frumoșii lui trandafiri – se apleca deasupra lor, trupul, înțepenit, îl asculta tot mai puțin, și cu 15 lăcomie trăgea în piept pătrunzătorul lor parfum. Gândurile îi erau însă din ce în ce mai împărțite, iar medicamentele și injecțiile începeau să primească o tot mai mare pondere în preocupările lui zilnice. Gânduri de om bolnav, care nu-i făceau nici o plăcere și se străduia chiar să le alunge, dar ele 20 reveneau fără voia lui, se strecurau pe nesimțite, dând dovadă de o extraordinară capacitate de insinuare și pătrundere. Ele, gândurile, începuseră să-i miroasă a medicamente, la fel ca odăile neaerisite în care zac oamenii bătrâni și suferinzi. „Trebuie s-o rog pe Steluța, își spunea, să-mi facă ea injecțiile. 25 Să am grijă să nu-l supăr pe doctor, bineînțeles. S-a oferit să vină el zilnic numai pentru asta, doar că e foarte neîndemânatic – se vede că, acolo, la facultate, nu au învățat cum să împungă oamenii. ...I.a ce să vă deranjați, când fata e la un pas de noi, am să-i zic. E și ora nepotrivită, după-amiaza, mai bine vă 30 odihniți, pe căldurile astea... Are o mână ușoară, nici nu simți. Numai în ziua aceea când i s-a rupt acul la seringă, s-a speriat rău, săraca de ea, s-a făcut albă la față cum e varul, mi-a fost și frică, nu cumva să leșine. Pricepută, dar poate prea simțitoare

pentru meseria ei; țin minte că și la școală când greșea ceva, ori nu-și aducea aminte vreun răspuns, începea întotdeauna să plângă, abia reușeam s-o împac... Trebuie să lipesc câte o etichetă pe fiecare sticlură, s-au adunat la doctorii și am început
5 să le încurc; mă îndop cu ele, fără să-mi pun prea multe speranțe în puterea lor tămăduitoare!... Ba îmi vine câteodată să le iau și să le arunc frumos pe fereastră, să nu le mai văd. Bani cheltuiți de pomană! Căci ce altceva urmăresc toți medicii și farmaciștii decât să-ți bage mâna în buzunar, să te fure de
10 bani. Parcă nu i-aș ști! O apă și-un pământ toți! Unul nu-i mai bun ca altul!...

Da, domnul director nu poate să-i suferă! „Uite și pe Bulic
ăsta, cine știe de pe unde o fi apărut, cu mutra lui caraghioasă,
cum să te încrezi în el? Vine și se așază pe marginea patului
15 și se lovește cu un deget tot timpul peste nara dreaptă. El tace,
eu tac. Se gândește acuma – îmi spun – ce să-mi mai facă, ce
injecții ori medicamente să-mi dea. Să-l las în pace să nu-l
tulbur“... Mai trece un timp, însă, și doctorul prinde glas.
Arătând cu degetul tabloul de pe peretele din fața lui, îi spune
20 domnului director (care numai la reflecția asta nu se aștepta):
„Falnic june ați fost, clasa întâi. Oftau fetițele după
dumneavoastră, nu-i așa? Se amorezau dintr-o privire, mie îmi
spuneți?! Așa-i, ori exagerez cumva?“ „Se amorezau“, accepta
domnul director și se încrunta ușor... În mod evident o astfel
25 de discuție, extramedicală, nu-i făcea nici o plăcere! „Nici nu
vă crescuse bine mustața, spunea doctorul și începea să râdă
ca o capră, și vă și mirosea a fustă. Ca să vezi!“ Și iar cădea
pe gânduri, și domnul director ar fi dat nu știu cât să știe cam
care-s ideile ce se vântură, încoace și încolo, dincolo de fruntea
30 îngustă a doctorului Bulic. „Și eu care îmi închipuiam – își
spunea cu ciudă domnul director – că se gândește la boala
mea! Un om mai neresios nici nu mi-a fost dat să văd. Ce să
mă facă sănătos unul ca ăsta, dacă mă las pe mâna lui, mă
bagă în pământ!“... „Sunt frânt de oboseală, spunea doctorul

și căsca să-și rupă fălcile. Am exagerat puțin aseară cu domnul notar Meteș, începea el să-și povestească aventurile din seara trecută. Un pahar, două, în plus, și s-a terminat. A doua zi nu-s mai bun de nimic! Am un organism teribil de fragil, trebuie să mă menajez. Numai că ispitele apar la tot pasul. 5
Și, cum sunt slab de felul meu, cedez ușor. Unde mă cheamă – vreau să spun la un cheful – acolo mă duc, chiar dacă a doua zi mă rod remușcărilor... Doamna notar ne-a servit cu salată de vinete și nu-mi priesc vinetele defel. Am arsuri din pricina lor. Când am plecat de la ei, pe la trei dimineața, ploua cu 10
gălcată. Am ajuns acasă ud learcă“...

Între timp se întâmpla să intre în odaie doamna Letiția cu farfurioarele cu dulceață. De cum intra, doctorul începea să-i pună tot felul de întrebări stupide, care de asemenea îl enervau cumplit pe domnul director. „Îmi închipui că soțul 15
dumneavoastră, stimată doamnă, a fost un mare cuceritor în tinerețea lui, relua el discuția, ori cumva greșesc?“ „Nu știu, răspundea doamna Letiția și zâmbea ca să-i facă plăcere doctorului. A trecut mult timp de atunci și nu mai țin minte“.
„Văd cu că nu vreți să spuneți. Țineți în secret, spunea 20
doctorul și-i făcea cu degetul ca la copiii neascultători. Dar eu nu mă supăr. Fiecare cu ale lui, ca să zic așa.“ Era cu un an înainte de a paraliza și doamna Letiția se bucura ori de câte ori îi venea vreun oaspete în casă. Nu-i displăceau nici vizitele doctorului, care oricui i s-ar fi părut, cel puțin așa își 25
închipuia domnul director, teribil de plicticoase. „Sunteți întruchiparea discreției, doamnă“, spunea doctorul Bulic în timp ce lingea pe toate părțile lingura de dulceață. „N-am fost niciodată geloasă“, spunea doamna Letiția și domnul director înceta să mai asculte, știa că de-acuma o să înceapă o lungă 30
discuție cu privire la gelozie și nenorocirile care se trag toate de la acest sentiment urât; știa că cel ce va vorbi va fi mai ales doctorul, că exemplele pe care le va da vor fi dintre cele mai stupide și mai fanteziste, trădând o flagrantă lipsă de experiență

erotică și de cunoaștere a vieții. „Doctorul ăsta, se trezea domnul director că-și spune, trebuie să fie neînceput. Îmi bag mâna în foc că n-a fost la femei până acuma. N-a gustat din măr“, își spunea el, cercetând, cu o umbră de zâmbet în ochi, 5 fața doctorului, micuță, cu trăsături moi și inexpressive. „O femeie geloasă – îl auzea pe doctor că spune – mai treacă-meargă, dar un bărbat cuprins de gelozie e de-a dreptul ridicol“. „E neînceput, sută la sută“, își spunea domnul director și se rușina singur de gândurile care-i trec prin cap. „Am văzut 10 Othello, spunea doamna Ietiția, într-o iarnă la Cluj. Eram pe atunci elevă la Notre-Dame. Bineînțeles cu Nottara. O splendoare. I.-ați văzut pe Nottara, domnule doctor?“ „Nu, spunea doctorul, sunt prea tânăr și nu l-am prins. Regret foarte mult. Am auzit că era extraordinar“...

15 Dubioase sunt, se gândea între timp domnul director, și rețetele lui, interminabil de lungi, încât poți avea chiar impresia că, de fapt, trece în ele toate medicamentele de care își aduce aminte în clipa respectivă. Și când își scria rețetele, avea de asemenea același tic: începea să se lovească peste nas cu degetul 20 mare, rămânea apoi cu tocul în aer, se încrunta și cădea pe gânduri. „Aici trebuie să scriu ceva, zicea, și vă spun sincer c-am uitat cum îi spune medicamentului. Are, așa, un nume mai lung, mai complicat. Răbdare! spunea și se uita în tavan, de parcă numele medicamentului s-ar fi aflat înscris acolo și 25 el n-ar fi trebuit decât să-l copieze. Am din când în când niște lapsusuri de-a dreptul îngrozitoare! Pățeam câteodată și la examene chestii din astea. Memoria“..., începea el o lungă disertație, uitând oomplet de medicamentul pe care ar fi vrut să-l treacă în rețetă. Domnul director înceta din nou să-l mai 30 asculte, se lăsa cuprins de o ușoară toropeală, ațipea, în timp ce doctorul continua să pâlăvrăgească.

Odată i se întâmplă să aibă un vis dintre cele mai caraghioase: îl visă, deci, pe doctor, stând pe scândurile alunecoase de la moară, în chiloți de baie. De pe punte îl striga o femeie

voluminoasă cu o umbreluță verde. Doctorul da să se apropie de ea, dar, la fiecare pas făcut în direcția ei, aluneca pe scândură și cădea în genunchi! Cât poate fi de penibil, își spunea domnul director în vis, iar când se trezi, îl văzu pe doctor în fața lui, lingându-și, după cum avea obiceiul, lingura cu dulceață... 5
Un tinerel, un băiețandru, dintre cei ce se maturizează târziu, ba se întâmplă uneori să rămână copilandri până la adânci bătrâneți; oameni care ar fi trebuit mai curând să se facă advocați, ori actori, nici într-un caz medici!

Într-una din zile, domnul director îl întrebă pe doctorul 10
Bulic dacă în tinerețea sa nu a vrut să se facă actor și nu fu prea surprins când acesta îi mărturisi că, într-adevăr, a avut o astfel de intenție în adolescență. Încă de pe timpul când era în liceu a jucat într-o piesă, a uitat acuma cum o cheamă, în tot cazul el interpreta rolul prințului Nenoroc. Era îmbrăcat 15
în negru, purta niște pantaloni foarte strânși pe coapse și o mantie lungă până în pământ, iar în piept avea un trandafir roșu! Versurile erau destul de lungi și greu de ținut minte, de câteva ori chiar s-a cam încurcat în ele. Din fericire n-a observat nimeni, nici măcar profesorul de română care se 20
îmbătase de altfel de emoție. În starea în care se găsea, n-ar fi băgat el de seamă nici greșeli mai mari. „În anul trei, am vrut să mă las de medicină și să mă fac cântăreț de operă, mărturisi apoi doctorul și se roși ca o fată mare, fâstâcit la culme. Un an întreg, aproape, am luat lecții de canto. Aveam o voce 25
frumoasă, dar prea mică, așa că, până la urmă, am renunțat și m-am întors la discipolii lui Esculap. N-aș fi ajuns, probabil, un mare cântăreț, dar aș minți susținând acuma că nu-mi pare rău. Ar fi trebuit totuși să încerc, dumneavoastră ce credeți? Alta ar fi fost viața mea, cu totul alta“. „Chiar c-ar trebui să 30
vă pară rău! Își dădea cu părerea domnul Desideriu, care se lăsa întotdeauna cel mai ușor și primul cucerit de sporovăiala doctorului. Viață de artist, ca să zic așa! Pungă goală, dar femei cu carul“. „Într-adevăr, spunea doctorul Bulic și închidea o

clipă ochii, cum făcea și atunci când uita numele vreunui medicament. Un artist știe pentru ce trăiește! Asta-i! spunea și vocea începea să-i tremure, de parcă ar fi fost gata să plângă. Așa mi-a fost soarta, adăuga și se scutura tot ca să îndepărteze

5 întristarea. Să nu ne plângem!“ „Până nu ne cântați, spunea atunci doamna Veturia, mai mult ca să-l împace, să știți că nu scăpați de noi, nu vă lăsăm să plecați acasă“. „Asta mai lipsea, se gândea revoltat și speriat, totodată, domnul director, să începă acum să și cânte!... Dumnezeule sfinte, de unde o

10 mai fi apărut așa un specimen de doctor, așa o arătare!“ ... „Sunt răgușit după cheful de aseară, se codea doctorul. Altă dată. Nu vreau să vă faceți o impresie proastă“. Era emoționat și avea trac, dar, în același timp, ardea de nerăbdare să începă să cânte. Aștepta doar să mai fie rugat o dată. Cele două

15 doamne, Letiția și Veturia, stăruiră din nou. „N-o să iasă, parcă văd, cine știe ce, spuse doctorul, totuși am să încerc“. Se ridică în picioare, se sprijini cu o mână de masă. Tuși o dată sau de două ori, își dresă, cum se spune, glasul și începu să cânte serenada lui Toselli, – doamna Letiția o recunoscă din prima

20 clipă. După ce termină de cântat se înclină grav, mulțumit pentru aplauze și atacă o altă serenadă, la fel de celebră, cea a lui Schubert. Se opri la jumătatea cântecului, însă, și-și șterse cu o batistă, nu tocmai curată, fruntea transpirată. „Am un glas astăzi, îngrozitor, se scuză el. Gata, nu mai cânt. Poate

25 mâine sau altă dată, când mi se mai repară puțin vocea“. „Ești prea pretențios“, spuse doamna Veturia cu multă blândețe. „Ai cântat frumos. Ai luat-o, poate, prea sus, la început, dar după aceea ți-ai revenit“, își dădu cu părerea și doamna Letiția. „Să știi că o să mai cânte o dată, imbecilul! se gândi cu spaimă

30 domnul director în loc să mă consulte, să mă ajute să mă fac sănătos, el cântă, apucatul, face pe circarul, cine i-o fi dat ăstă diploma de doctor!“ Simțea că nu-l poate suferi, îi venea să-l scoată pe ușă afară și era supărat pe toți, – pe nevastă, pe noră, pe Desideriu – care îi cântau caraghiosului în strună. Privind

însă fața doctorului roșie de emoție, mâinile care îi tremurau ca la un școlar, își reveni; până la urmă, îl cuprinse chiar un sentiment aproape patern, îi păru rău de sârmanul tinerel, văzându-l cum aștepta, ca un școlar, cuvintele de laudă, aplauzele și încurajările lor. Avu impresia că era nerăbdător să afle părerea lui despre modul în care cântase. „Ai cântat ca la operă“, spuse în sfârșit și domnul director, apoi tuși încetișor ca să-și ascundă stânjeneala. Spera ca ceilalți să nu-și amintească un amănunt, defel măgulitor pentru el: nu fusese decât o singură dată la operă – se cânta „Rigoletto“ – și el dormise tot timpul, Letiția reușise cu greu să-l trezească la sfârșitul spectacolului. „Eu nu mă prea pricep, mărturisi el. Nevastă-mea le știe mai bine. Dacă ei i-a plăcut, atunci poți fi mândru. Ea e tare pretențioasă“. „Glumiți“, spuse doctorul uitându-se fâstâcit în pământ și, văzându-l atât de intimidat, un sentiment de milă, de afecțiune chiar, îl cuprinse pe domnul director. 5 10 15

Doctorul își găsisse publicul după care tânjea, răbdător, ba, uneori, chiar entuziast. Pericolul unei oarecare monotonii nu era totuși în întregime exclus: bucățile muzicale erau aceleași, serenada lui Toselli, prima jumătate a serenadei lui Schubert, – interpretului fiindu-i imposibil să-și amintească cuvintele din a doua parte – precum și celebra arie a ducelui din „Rigoletto“ pe care o oferă ca „surpriză“ spre sfârșitul săptămânii! „La donna e mobile“ cânta doctorul cu vocea lui subțirică și melodioasă, transpirat de emoție și amețit de succes, supărat la culme ori de câte ori lua câte o notă falsă. „Mi-am pierdut exercițiul, am uitat aproape totul, nu mai țin minte nici ce-am știut“, se lamenta el și se întuneca la chip de mâhnire... 20 25

Bincînțele că toate aceste mici recitaluri nu exercitară nici o influență asupra stării sănătății domnului director. Asa-zisul efect terapeutic al muzicii nu se făcu simțit. Din contră, doamna Letiția avea impresia că în ultima vreme domnul director era tot mai slăbit. Transpira și i se accelera teribil 30

respirația, la cel mai mic efort: era destul să ridice un coș cu mere și să-l mute dintr-un loc în altul și broboane de sudoare îi apăreau pe chip. „Iar ai transpirat“, spunea alarmată doamna Letiția pipăindu-i cămașa la spate.

5 „Nădușeala asta din orice fleac nu-i bună. Sunt tot mai îngrijorată cu tine“, zicea ea, mânioasă că, în ciuda tuturor măsurilor luate, boala încerca să pătrundă, aproape cu forța, la ea în casă. Începu să se vorbească, așadar, tot mai des despre un anumit doctor din Lugoj, a cărui „oglinză“

10 nemaipomenită, adusă tocmai din Germania, făcea adevărate minuni, depista orice boală de plămâni, oricât de ascunsă ar fi fost, o invenție nemțească dintre cele mai nemaipomenite. Și cum cu plămânii domnul director se pare că nu sta tocmai așa cum trebuie – nu era vorba, își dădea

15 cu părerea doamna Letiția și clătina din cap îngrijorată, numai de începutul de astm! – se luă hotărârea, întrunind sufragiile familiei întregi (cu excepția domnului director căruia nu-i prea venea să se urnească de acasă), ca plămânii în cauză să fie supuși controlului renumitului aparat al

20 doctorului Perian... Hotărârea fu luată cam în preajma Crăciunului, pe o vreme dintre cele mai păcătoase: o ploaie amestecată cu lapoviță bătea în geamuri, vântul vuia în coșuri și, din când în când, mai smulgea câte o țigla de pe acoperișuri. „Pe o vreme ca asta, nici un câine nu merită să-l

25 scoți afară, în frig, mai mare păcatul“, mormăia plin de nemulțumire domnul director. „Cât a fost vară și frumos, m-ați lăsat în pace, nici nu v-a trecut prin cap să mă purtați pe la doctori. Ce v-o fi cășunat deodată pe mine, nu pricep“. „În vară, tati, își dădu cu părerea Veturia, nu oboseați așa

30 repede și nici de respirat nu cred că respirați așa de greu ca acuma. Mama are și ea dreptate. Un control e necesar, nu strică în nici un caz“. „Până la primăvară, se ținu tare domnul director, o duc eu și fără oglinda lor făcătoare de minuni! Oleacă de astm o fi, nu zic, dar altfel plămânii îmi sunt

sănătoși, n-am fost de când mă știu bolnav de piept“. „N-ai nimica, n-ai nimica, o ții așa întruna, alta nu știi, zău că m-am și săturat! spunea furioasă doamna Letiția, dacă îl auzea vorbind așa. Parcă tu ești doctor ca să știi ce ai și ce nu ai!“

„Păi, nu mă consultă zilnic cântărețul vostru?“, îi răspundea 5
încercând s-o întoarcă pe glumă domnul director. „N-am eu cine știe ce încredere în el, recunoștea atunci doamna Letiția. De cântat cântă frumos, dar mai multă medicină ca mine nu cred că știe“. „Când îți intră ție, draga mea, ceva în cap nimeni nu-ți mai poate scoate, spuse domnul director. Bine, 10
poartă-mă pe la doctori, uite că nu mai zic nimica, faci tot ce vrei tu, nu mă mai opun. Numai să nu mă întorc de la Lugoj – cu vremea asta – mai bolnav decât am plecat. Tot tu ai să dai atunci din colț în colț și n-ai să știi ce să-mi mai faci numai să mă vezi sănătos! Dacă nu te-aș cunoaște și nu 15
te-aș ști“...

Fu obligat, deci, să se supună hotărârii generale. Plecarea fu fixată pentru ziua de joi, șaisprezece decembrie. Doamna Letiția vru să-l însoțească ea, dar domnul director se opuse categoric: „Tu nu vezi ce șubredă ești? Vrei să cazi la pat și 20
să nu te mai scoli?! Lasă-l mai bine pe Desideriu să meargă cu mine, îi cum îi calul și abia apucă să mai vadă lumea“. „Așa crezi dumneata, tată, se revoltă domnul Desideriu fără să-și ridice nasul dintr-o carte din colecția «Femei celebre». (O istorie romanțată a vieții țarinei Ecaterina cea Mare, un 25
roman în care accentul se punea mai ales pe iubirile «tainice» ale împărătesei.) Îți închipui că eu mă dau în vânt după distracții, că abia apuc să plec, oriunde ar fi, numai să mă distrez“. „Las' că știu eu, spuse domnul director, că nu te vezi urcat în tren. Toată ziua în casă, cu bătrânii și femeile. Ți 30
s-a urât și ție. A în dreptate ori n-am, spune drept?“ „Dacă nu m-ai lăsat să intru împiegat de gară! Dumneata ai fost împotriva, spuse furios domnul Desideriu. Nici n-ai vrut să auzi. Treceau trenurile, mai vedeam și eu o față de om străin.

Cum să nu mă plictisesc? Închis în casă cât e ziua de lungă!“
„Dacă aş fi putut şi eu, cât am fost tânăr, spuse domnul director, să nu fac nimica, să lenevesc așa, cum îi mai dulce!

Îți spun drept că mie mi-ar fi plăcut și nu m-aș fi supărat.
5 Diabetul nu-i o boală cu care să te joci, măi copile, spuse și-l mângâie pe păr (un păr rar și mătăsos: domnul Desideriu nu avea nici treizeci de ani și începuse să chelească) – când îl văzu cum se întunecă la față, de parcă ar fi fost gata să plângă. Te faci sănătos și te duci să lucrezi. Unde vrei tu,
10 acolo te duci. Nu te dă sărăcia afară din casă, așa că nu-i nici o grabă. Dacă vrei impieगत la gară, foarte bine, eu nu mă opun, dacă asta îți place. Numai că trebuie să ai răbdare...“

În ziua de șaisprezece, dimineața – ceasul sună la cinci fără un sfert. Domnul director era, de altfel, treaz; nu închisese
15 ochii aproape toată noaptea, spre ziuă dacă ațipise puțin (nu mai mult de un ceas). Era emoționat și nervos. „Nu am nici o nădejde în Desideriu, îi spuse el doamnei Letiția. Parcă-l văd că dă peste cine știe ce prieten la Lugoj și uită de mine“. „Las' că o să fie bine, spuse tot în șoaptă doamna Letiția. Mai
20 stai în pat, n-ai la ce să te scoli până aprind eu focul. E vreme destulă“. „Nu uita să-l trezești și pe Desideriu la timp. Îl știi cât se moșmondește dimineața“, spuse domnul director. Îl scol, n-avea grijă“, spuse doamna Letiția îmbrăcându-se în grabă și înfrigurată. Domnul director ațipi din nou, și, când
25 se trezi, în încăpere era cald, se auzea focul duduind în sobă. „Apa-i caldă, spuse doamna Letiția. Poți să te scoli și să te speli“. Și în timp ce domnul director se spăla, doamna Letiția scoase din dulap superbul palton din stofă neagră cu blană de astrahan la gât, pe care acesta nu-l mai îmbrăcase de la
30 nunta domnului Desideriu, de mai bine de opt ani de zile.

Iată-i pe amândoi, pe domnul director și pe domnul Desideriu, gata de plecare! Din păcate însă, paltonul – stofa era groasă și pe deasupra mai erau și cele două straturi de vatelină, „ca să țină cald“ – atârna greu ca plumbul, pe umerii

ascuțiți ai domnului director. „O să mă omoare paltonul ăsta. Elegant, elegant, dar nu știu dacă am să-l pot duce, atât e de greu... Când o să mă vadă doctorul, îmbrăcat așa, ca un prefect, o să mă creadă putred de bogat și o să mă jupoaic de bani“, spuse domnul director, în timp ce, cu paltonul pe el, sta și se privea în oglindă. Slăbise mult în ultima vreme și paltonul atârna în falduri largi pe trupul lui uscățiv. Se privea, deci, în oglindă și începea să se întristeze pe măsură ce se privea mai atent. „Am fost un munte de om, se plânse el către doamna Letiția, și uite ce-a mai rămas din mine. C-am slăbit n-ar fi nimica, se spune chiar că ar fi sănătos, dar parcă m-am și împuținat“. „Omul din ce îmbătrânește descrește, îi spuse doamna Letiția, n-ai de ce te speria.“ „Mai e un pic și ajung să mătur pământul cu poalele paltonului“, glumi atunci domnul director și-și aminti de o colindă veche de când lumea, de pe vremea când era el copil. „Cu fundul nădragilor, fac pârția vacilor. Unde-i neaua mai mare, mă iau alții în spinare. Unde-i drumul mai frumos, mai merg și eu pe jos“. Așa ajunsese și el, își spuse, privindu-se nemulțumit în oglindă: Să facă „pârția vacilor“ cu poalele paltonului ăștia păcătoși!...

În timp ce se uita în oglindă, doamna Letiția se învârtea în jurul lui și, cu o măturică, îi curăța paltonul. „Nu pot să sufăr stofele negre, spunea ea mânioasă. Sunt elegante, dar se prinde de ele orice. Așa arată, de parcă ai fi dormit cu el în pene“. „Las-că-i bine“, mormăi domnul director exasperat de-acuma de atâta periat. „Stai să-mi pun ochelarii, nu se lăsă doamna Letiția. Fără ochelari nici nu văd dacă am reușit să-l curăț ori nu“. „I-ai curățat, l-ai curățat“, făcu enervat domnul director. „Nu știu cum e mai bine, spuse doamna Letiția, și-și scoase ochelarii, îi puse în cutia lor de metal. Să-ți dau mânușile de lână ori pe cele de piele... Cele de piele sunt mai elegante, e adevărat, dar mă gândesc să nu-ți fie cumva frig cu ele. Pe deasupra, cea stângă e puțin roasă de molii. Greșeala mea că le-am lăsat în cufăr, în loc să le țin în dulap unde, oricum,

până acuma n-au pătruns totuși moliile sau șoarecii“. „Draga mea, spuse domnul director tot mai plictisit, dacă ne mai ții mult de vorbă, să știi că pierdem trenul, nu mai ajungem la timp la gară“. „Vezi, ai grijă, îi spuse doamna Letiția domnului Desideriu, să fiți atenți unde vă așezați. Nu cumva să stați lângă o fereastră defectă și să vă tragă curentul“...

Când au ajuns la poartă, doamna Letiția și-a amintit c-a uitat să-i pună domnului director în buzunar o batistă curată. „Fug repede să-ți aduc una din cele de mătase, se oferi ea. Numai să le gălesc. Nu-mi amintesc acuma exact unde le-am pus“ se agită ea. „Las' că și cea pe care o am îi destul de bună, spuse domnul director și-i arată batista, uitată cine știe de când în buzunar, plină cu fărâmituri de tutun. Dacă m-am suflat o dată, ori de două ori în ea“. „N-o să scoți la doctor o batistă murdară din buzunar, spuse doamna Letiția. Ce impresie și-ar mai face“. Așa că doamna Letiția alergă să-i aducă o batistă curată, repede, ca o fetișcană. „Ia-ți ceva pe tine, ai să răcești așa numai în capot“, strigă în urma ei domnul director. Când se întoarse cu batista, domnul Desideriu îi spuse râzând: „Parcă l-ai trimite pe tăticu în pețit, atâta îl dichisești“. „Nu mă învăța tu pe mine ce și cum să fac!“ îl repezi doamna Letiția. „Ei acuma, gata, duceți-vă! spuse ea după ce îi mai inspectă o dată pe amândoi. Prea tare nu trebuie să vă grăbiți. Aveți mai bine de o jumătate de ceas până vine trenul. Unde mai pui că de cele mai multe ori întârzie. Îi vreme berechet. Ai grijă, Desideriu, să n-o iei la goană, cum ai tu obiceiul, și să-l obosești pe tăticu, îi dădu ea domnului Desideriu ultimele indicații. Să știi că puiul fript l-am pus în geantă, învelit într-un șervet. Când umbli în ea, să nu le întorci pe toate cu fundul în sus. Și să nu veniți cu el acasă nemâncat, să stricați banii pe la restaurante. Ca mâncarea de-acasă nu există alta mai bună“. „Dacă ne-o fi cumva sete, spuse domnul Desideriu, om intra și noi la «Dacia» să bem un șpritz, ce zici, tăticule?“, întrebă el. „Lasă tu șpriturile, spuse doamna Letiția furioasă. Tu nu vezi, că

taică-tu-i bolnav, tu crezi că de șprîțuri îi arde lui acumă?“ Cei doi, tatăl și fiul, își luară rămas bun, și, în sfârșit plecară la gară.

Cum trenul întârzie mai bine de jumătate de oră, iar în sala de așteptare era mai frig chiar decât pe peron, intrară în 5
biroul impiegatului de mișcare. Sobița mică, de tuci, se făcuse roșie de atâta foc, nu te puteai apropia de ea. Domnul director se grăbi să se dezbrace de palton. Răsuflă ușurat. Era greu și-l dureau umerii din pricina lui. „N-ar fi schimbul meu, povesti Traian, impiegatul care îi era un fel de rudă mai îndepărtată. 10
Ar fi trebuit să intru în servicii mâine la prânz. Numai că mâine își botează copilul o vâruică de-a neveste-mi de la Temerești. Fata mai mică a lui Filimon, dacă îl mai țineți minte, dom' director, a murit el în război, la o lună după ce-a plecat. Am fost noi, eu și cu el, de-o vârstă la școală, făcea el tot felul de 15
comicării pe la serbări, se prăpădea lumea de răs. Mira-m-aș să nu-l țineți minte... M-am rugat de Ionașcu să mă înlocuiască, dacă s-a întâmplat așa. E ceva cheltuială, dar n-am ce face, trebuie să mă duc“. Cât impiegatul povesti cum e cu botezul, domnul director, – care se așezase pe un scaun, aproape de sobă, să-și scoată frigul din oase – ațipi. „Treziiți-vă, dom' director, că vine trenul“, îl auzi el pe impiegat strigând cu vocea lui răgușită ca de femeie bătrână. În mare grabă își îmbracă paltonul și-și puse caciula în cap. „De grăbit nu trebuie să vă grăbiți așa tare, spuse impiegatul, c-aveți vreme. Ia apă și stă 20
șapte minute aici, îi timp destul. Stați să vă dau biletele, c-am uitat de ele“.

Timpul se schimbase pe neașteptate: ploaia, vântul și lapovița încetaseră, un cer ca de lapte se boltea deasupra gării, deasupra trenului care se oprise pufăind supărat și greoi; o 30
ninsoare rară, la început, apoi din ce în ce mai deasă, începu să se aștearnă. Urcară în vagonul de-a treia. Din economie, dumnul director luase bilete la ultima clasă. La fereastră apăru

chipul zâmbăreț al impieगतului care îi făcu semn domnului Desideriu să coboare doar o clipită, că vrea să-i spună ceva. „Fiți bun, se rugă el, dacă tot mergeți la oraș și aveți ceva timp, luați-mi și mie un clopot la vacă“. „Cum să fie? Mai mare, 5 ori mai mic?“ întrebă domnul Desideriu. „Așa, potrivit, spuse impieगतul. Nici prea mare, dar nici mic de tot. Numai să aibă sunet frumos. Îl ascultați și dumneavoastră înainte de a-l cumpăra, să vedeți ce glas are. Țala pe care l-am avut l-a scăpat noră-mea pe ciment și s-a crăpat la toartă. Sună dogit, nu-i 10 mai bun de nimica... Urcați-vă, îi spuse după aceea impieगतul domnului Desideriu, că de-acum îi dau drumul“. „Ajungem cumva cu întârziere la Lugoj?“ îl întrebă domnul Desideriu din ușa vagonului și-și scoase ceasul să vadă ce oră e. „Mai câștigă pe drum, n-aveți grijă. Nu m-aș mira să 15 ajungeți chiar la fix“, spuse impieगतul, apoi ridică fanionul și trenul, gemând din toate încheieturile, pufăind leneș, se puse în mișcare... „Mi-e tot timpul sete, spuse domnul director, de îndată ce fiu-su se întoarse în vagon. Ar fi fost bine să fi luat o sticlută cu apă la noi, să avem pe drum“...

20 Domnul director ațipi din nou, în timp ce afară, dincolo de geamul aburit, ninsoarea se înteți. O ninsoare molcomă, căreia nici nu-i păsa parcă de fuga bezmetică a trenului. Cu nasul lipit de geam, domnul Desideriu privea câmpul înghețat; deasupra acestuia începea să se aștearnă stratul subțire și 25 strălucitor al zăpezii... „Scoală-te, tată, spuse domnul Desideriu când trenul opri în gară la Lugoj. De-acuma am ajuns. Ți-ai făcut somnul“. Domnul director deschise ochii speriat, în primele momente nu-și dădu seama unde se află. „Am avut un vis urât, îi spuse el domnului Desideriu, n-o să 30 ne meargă bine azi, ai să vezi“. Coborâră apoi pe peron și, în timp ce se îndreptau spre ieșire, domnul director începu să-și povestească visul: „Ias' că ți l-oi spune altă dată, tot nu ești atent“, spuse el, văzând că fiu-su nu-l ascultă. „Ba-s atent, spuse domnul Desideriu, spune-mi-l dacă vrei. Te ascult“. „Bine

că ne-am luat ciorapi groși de lână, spuse domnul director, schimbând vorba. Altfel ne înghețau picioarele. La toate se gândește maică-ta asta. Zău că-i grozavă“. Picioarele li se afundau în zăpada moale și pufoasă; amândoi fură cuprinși de o bucurie copilăroasă văzând fulgii mari care se așterneau 5 leneși deasupra gării și a orașului. „Numai că tu nu ți-ai făcut pantofii“, spuse domnul director și arată plin de reproș cu degetul spre pantofii domnului Desideriu pe care noroiul se uscaseră de multă vreme. Te-ai obișnuit să ți-i fac eu, dar eu, uite, am îmbătrânit, de-acuma ar fi cam timpul să mi-i faci 10 tu mic, eu așa cred“, începu domnul director să-și pisălogească fiul. Acesta mergea în fața lui, rămăsese cu obiceiul ăsta să meargă puțin mai în față, de pe timpul când era copil, și nu scotea o vorbă; de fapt nici nu era prea atent. „Of, Doamne, spuse el după un timp, nu mă mai bate atâta la cap!“ „Trecem 15 pe la mătușă-ta?“ întrebă domnul director de îndată ce ieșiră din gară (în fața lor se întindea strada care ducea spre centrul orașului). „E prea devreme să mergem direct la doctor, își dădu cu părerea domnul Desideriu. Până la zece nu cred să deschidă cabinetul“. N-avură mult de mers. Casa în dreptul căreia se 20 opriră părea a fi cufundată încă în somn. Văzând-o, domnul Desideriu avu o ușoară strângere de inimă: casa îmbătrânise odată cu stăpânii ei. În tot cazul se schimbase mult, cu totul altfel arăta pe timpul când era el copil! Sunară, dar de răspuns, nu răspunse nimeni, probabil soneria era stricată... Bătură la 25 fereastra dormitorului. La început se mișcă ușor perdeaua, apoi se auzi hurelul greoi al jaluzelelor și fața somnoroasă a unchiului Rubin apărură dincolo de geamul închis. Le dădu să înțeleagă prin semne că vine să le deschidă și într-adevăr în scurt timp se auziră pași grăbiți, apoi zornăitul unui morman 30 de chei. Unchiul Rubin le încercă pe toate pe rând dar, din păcate, nici una nu se potrivea în broască. „Nu știu unde a pus Valeria cheia“, răzbătu vocea lui supărată de dincolo de ușa încuiată. Apoi se auziră pașii, mai ușori, mai puțin apăsați,

ai mătușii Valeria. „Nu te mai chinui, c-am găsit-o, spuse ea. Tu ai pus-o în scrumiera de lângă noptieră. Ce să-ți fac dacă nu mai ții nimic minte... Pe toate le uită, nu-i zi să nu ne certăm din pricina asta, se plânse ea, în timp ce-i sărută cu
5 multă dragoste pe amândoi obraji. Știu că v-a ținut la poartă, îmi închipui c-ați înghețat de frig... Nu mai pot păstra curat ca altădată, mai spuse în timp ce ei se ștergeau pe picioare. Las' că de-acuma v-ați șters destul“. Pătrunseră într-un hol în care se afla depozitată mai multă mobilă; cum jumătate
10 din casă era vândută, nu aveau unde-o ține în altă parte. „Să aerisesc puțin, spuse mătușa Valeria luând-o înaintea lor. Abia ne-am sculat și n-am avut când.“ „Iarna asta, spuse la rândul său unchiul Rubin, am nimerit-o prost cu lemnele. Noroc că dormitorul e mic, altfel cred c-am fi înghețat amândoi de
15 frig. Nu mi-i de mine, ci de mătușă-ta, îi spuse el lui Desideriu. Ea îi tare friguroasă. Îi obișnuită cu foc mare, să duduie soba. Cât am fost brigadier silvic a fost altceva, toată pădurea era a mea. Nu m-am uitat la lemne. Câte încăpeau în sobă, atâtea băgam. Alte vremuri“. „Puteți intra, strigă din cameră mătușa
20 Valeria. Am făcut și puțină ordine, să nu ne găsiți cu paturile desfăcute“.

Toate erau schimbate, nimic nu mai era ca altădată. În dormitorul în care intrară, lipsea în primul rând goblenul de deasupra patului – prinți și prințese cu peruci albe,
25 plimbându-se printr-o grădină încărcată de trandafiri. „Te uiți, Desideriu, după goblen, nu-i așa? întrebă mătușa Valeria și ochii i se umplură de lacrimi, îi deveniră apoși. El m-a făcut să-l dau, îi spuse ea arătând spre unchiul Rubin. Nu mi-a fost ușor“. Se pregăti să povestească, de-a fir-a-păr, cum s-a
30 întâmplat o asemenea nenorocire. „Lasă tu poveștile, îi spuse însă unchiul Rubin. Ie spui mai târziu dacă vrei, c-avem timp. Acum pregătește ceva de mâncare, c-or fi ruși de foame... Dimineata când mă trezesc să iau medicamentele numai bine aprind focul, începu să povestească unchiul Rubin. Ea doarme

neîntoarsă – și arată spre nevastă-sa – nici nu mă aude... Și ce scandal am putut avea până am convins-o să dărâmam teracota și să ne luăm în locul ei o dobiță. Cu lemnele pe care le am, cu altă sobă am fi înghețat de frig“ ... „Și voi cu ce treburi ați venit la oraș?“ întrebă mătușa Valeria în timp ce pe o tavă, 5 frumos aranjată, le aduse un dejun încropit în grabă. Domnul Desideriu nu putu să nu se bucure văzând cât de frumos era aranjată tava, văzând, de asemenea, că furculițele de argint mai existau încă, precum și frumoasele cești de cafea, pe care le știa atât de bine de pe timpul când era un băiețuș, și când 10 toate în casă arătau cu totul altfel. „Așezați-vă la măsuță, spuse mătușa Valeria, și vă rog să vă serviți. Mare lucru nu-i, ce s-a putut găsi“ . „Și cu ce treabă ziceți c-ați venit?“ întrebă unchiul Rubin. „Vrem să mergem la Perian, la cabinet, spuse domnul Desideriu. Să-l pună pe taticu la oglindă. Să vedem dacă nu 15 are cumva ceva la plămâni“. „Așa am auzit și noi c-ar fi doctor bun, spuse mătușa Valeria. Nu știu dacă o fi chiar așa, ori îi numai reclama de el“. „Bani dați de pomană, spuse supărat domnul director. Așa se întâmplă când ai prea mulți și nu mai ai ce face cu ei: îi arunci pe fereastră“. „Las'că nu-i chiar 20 așa, spuse mătușa Valeria. Omul e bine să-și vadă din timp de sănătate. Noi nu ne ducem în fiecare vară la Herculane, la băi? Și-ți închipui că nu ne costă? Mai ales Rubin, așa-i de chelțuitor, nici nu vă spun!... Dar n-avem de ales. Lui îi face bine la picior și pe mine nu mă mai dor mâinile de când merg, 25 am mai scăpat de dureri. Uitați-vă la ele, să vă dați seama cum s-au putut deforma, uitați-vă ce noduri s-au făcut. Mă trezeam noaptea și până se făcea lumină afară, nu mai închideam ochii de durere... Mâncați, spuse mătușa Valeria, abia dacă v-ați atins de mâncare“. „Am uitat să vă servesc cu un pahar de țuică“, spuse unchiul Rubin. „Nici nu obișnuim așa de dimineată“, spuse Desideriu. „Nu-i nimic, spuse unchiul Rubin, atunci om gusta-o când vă întoarceți“. „Ne ducem drept la gară, spuse domnul director, nu cred să mai avem

timp să trecem pe la voi. Vrem să plecăm cu trenul de două, dacă l-om prinde, să ajungem de cu ziuă acasă, nu-mi place să orbecăiesc pe întuneric“. „Asta nu se poate, să plecați nemâncați, nici să nu vă gândiți că vă las“, spuse mătușa

5 Valeria. Așa, în grabă, ce s-o găsi. Nu facem nu știu ce pregătiri speciale“. „A avut grijă Letiția să ne pună ceva în geantă, s-avem pe drum, spuse domnul director. Așa că n-om rămâne flămânzi“. „Suntem curioși să aflăm, spuse unchiul Rubin, ce-a zis doctorul. Măcar să treceți să ne spuneți și nouă“...

10 Cu o măturică mătușa Valeria aduna firimiturile de pe masă. Toate se învechiseră, într-adevăr, numai baticul ei roz, din voal transparent, nu se decolorase cu trecerea timpului! Chipul i se zbârcise, îmbătrânind, dar rozul lui se păstrase tot atât de strălucitor! Asemeni unui steag, pe care cu vitejie îl purtase

15 neîntinat, străbătând cu el timpul cel plin de necruțare, fără să-i pese cât de repede trece clipa, cât de neîndurători se scurg anii și se apropie de sfârșit...

Era un obicei vechi: ori de câte ori veneau la oraș treceau pe la unchiul Rubin și pe la mătușa Valeria; lăsau bagajele,

20 se spălau pe mâini, într-un cuvânt, făceau un scurt popas, înainte de a pleca după cumpărături. Copil fiind, domnul Desideriu se bucura teribil de aceste vizite matinale: vara se așezau cu toții pe verandă (pretutindeni în jur, ghivece cu flori, cactuși țepoși, crengi agățătoare de asparagos), perdelele erau

25 trase ca să țină răcoare – niște perdele nou-nouțe, bine apretate, în cele mai vesele culori – iar mătușa Valeria îi servea cu dulceață de zmeură. Grădina strălucea proaspătă în lumina orbitoare a soarelui. „Ce aer curat, spunea unchiul Rubin, a spălat Dumnezeu lumea“, și prin ușa deschisă pătrundea

30 mirosul răcoros al crinilor care abia înfloriseră! Din ce pricină diminețile acelea au rămas pentru domnul Desideriu unice, fără seamăn pe lume, de ce se bucura deci într-o asemenea măsură, privind gardul proaspăt vopsit (micul gard din șipci

bine geluite care despărțea grădina de curtea acoperită cu un
pictriș foarte fin), aleea (de o parte și de alta a ei puteau fi
văzute tufele de zmeură sau cele de agrise), perdelele înflo-
rate în care se oprea lumina soarelui, șervețelele bine apretate
de pe masă, sau chiar baticul, roz bonbon, cu care își lega 5
întotdeauna părul mătușa Valeria... Apoi intrau cu toții în
casă, în sufragerie ori în dormitor, mătușa Valeria era nerăb-
dătoare să le arate vreun obiect de curând cumpărat, o achiziție
proaspăt făcută. Toate cele din jur străluceau de curățenie,
păreau cu o clipă înainte spălate, frecate bine cu periuța. Peste 10
tot, pe mese, pe noptiere, pe bufete, erau așezate vase mici,
scrumiere, coșulețe din porțelan pline de grație. Ce să mai
vorbit despre goblenele de pe pereți, pe teme religioase sau,
dimpotrivă, profane (uneori chiar ușor lascive): cadâne stând
întinse leneșe pe perne moi și odihnitoare, doamne cu peruci 15
înalte și cu decolteuri uriașe, țigănci cu ochi otrăviți de dorință
și cu fuste în cele mai țipătoare culori. Parchetul era atât de
alunecos, încât trebuia să fii tot timpul atent nu cumva să
aluneci și să cazi! Străluceau gemulețele vitrinelor, străluceau
oglinzile! „Ce părere ai?“ întreba mătușa Valeria scoțând din 20
vitrină o frumoasă statueta, ori o scrumieră minusculă de
cristal, splendid șlefuită. „Pe asta nu ți-o știi“, spunea doamna
Letiția. „N-aveai de unde s-o știi, îi răspundea mătușa Valeria.
Am cumpărat-o chiar săptămâna trecută de la Blomfield. La
început mi-a cerut enorm, dar nici eu nu m-am lăsat. Mi-e 25
și rușine să vă spun cât am dat pe ea! Am luat-o aproape pe
gratis“. „Uite așa risipește ea banii, începea să se plângă unchiul
Rubin. Tot adună, nu se mai satură, mi-a umplut casa cu
nimicuri“. „Nu-i nici un păcat să-ți placă ce-i frumos! Nu-i
așa, Desideriu? îl întreba ea și ochii ei, de un albastru deschis 30
îl priveau cu seninătate. Tu mă înțelegi. Noi amândoi știm
prețui ce-i frumos...“ Inima îi zvâcnea de emoție: mătușa
Valeria avea perfectă dreptate: îi plăceau într-adevăr și lui
lucrurile frumoase, și intra în casa ei cu evlavie cu care intră

credincioșii într-o biserică. „Cât pe-aci să mă hotărâsc să cumpăr și un clește, povestea în continuare mătușa Valeria. Un clește micuț, pentru spart nucile, foarte delicat, o plăcere numai să te uiți la el; mi-a mai rămas inima la o garnitură de argint, dar din păcate nu era completă, lipseau două piese, o lucrătură în filigran, extraordinară. Aș fi luat-o eu, nu m-aș fi uitat la bani, chiar așa necompletă, până la urmă o scoteam, sunt sigură, destul de ieftin, dar crezi că aș fi avut liniște cu el! spunea, arătând mânioasă spre unchiul Rubin. „Luați-le, doamnă, și pe astea, m-a rugat Blomfield, cu o așa ocazie nu vă mai întâlniți! Gândiți-vă lucrătura numai cât face!“ Ochii, atât de albaștri, ai mătușii Valeria se măreau peste fire, vrăjiți parcă de imaginea acelor lingurițe de argint, a cleștelui minuscul și atât de delicat pentru spart nucile; o încântare naivă, dar și o dorință arzătoare se puteau citi deopotrivă în privirile ei cuprinse de o dulce amețelă! „Ocazii din astea mai apar ele, spunea cu multă blândețe unchiul Rubin, fii tu fără grijă. Să am eu atâția bani în buzunar, câte au fost ele până acuma și cât or să mai fie de-acum înainte. ...Dacă m-aș lua după ea, se plângea unchiul Rubin, am ajunge la sapă de lemn“. Mătușa Valeria le făcea un semn pe ascuns: nu ascultați la ce spune, lăsați-l să trăncănească; să zică ce vrea! „Nu știu dacă ați văzut voi goblenul din dormitor, de deasupra dulăpiorului, spunea ea întrerupând văicărelile plicticoase, după părerea ei, ale unchiului. Nu-i mai mare decât o palmă, dar așa o lucrătură fină, o minunăție, mă întreb ce ochi or fi fost ăia care l-au cusut?!“

Cam în vremea în care domnul Desideriu intră în adolescență, casa mătușii Valeria cunoscuse, ca să spunem așa, perioada ei de apogeu: odăile fură înțesate cu obiecte de valoare, era aproape imposibil să te poți mișca din pricina lor, să faci un singur pas fără să riști să le spargi. Perioadă în care toate lucrurile din casă primiră, de asemenea, o strălucire atât de intensă, de orbitoare, încât te dureau ochii numai uitându-te

la ele! Nu cred să fi existat undeva în lume un parchet mai strălucitor, sau vreun geam de vitrină să fi răspândit vreodată în jurul lui asemenea sclipiri! Atâtea vase de cristal pe o singură masă, atâtea goblene. (Christi și cadâne, de-a valma, fără deosebire de sex sau religie) pe un singur perete! Cuprinsă de delir, mătușa Valeria își pierdu până la urmă capul! Își dădea, într-un fel, seama de tentativa ei absurdă – nu poți să aduni toate obiectele frumoase de pe lume! – și totuși era incapabilă să reziste ori de câte ori privirea îi cădea pe câte un lucru demn cât de cât de un minimum de interes estetic. Spiritul selectiv i se toci însă și ochiul încetă să mai discearnă ceea ce era într-adevăr frumos, de ceea ce doar imita, mima frumusețea. Așa că apărură în casă, pe lângă atâtea lucruri care meritau într-adevăr toată atenția, și altele ce te uimeau de-a dreptul prin inutilitatea și absurditatea lor, de o jenantă și întristătoare urâtenie. Pe nesimțite cantitatea se substituie calității, fără ca ea să observe acest lucru. Pictura de gang, vasele de sticlă ordinară (încărcate de cele mai absurde ornamente: sirene planturoase, cariatide cu sâni imenși etc., etc.), piticii din ghips colorat sufocară și umbriră, prin prezența lor vulgară și agresivă, frumoasele obiecte care li se aflau în vecinătate. Cumpăra de-acuma totul (vânduse casa de la țară a părinților, așa că de bani nu ducea pentru moment lipsă), încât odăile se transformară pe nesimțite într-un fel de muzeu absurd, într-un opulent și supraîncărcat magazin de „consignație”, burdușit până la refuz. „Acuș n-o să mai încăpem înăuntru”, spunea unchiul Rubin cuprins de o îngrijorare sinceră. Oprește-te, draga mea, nu știu, unde ai să ajungi“. Era însă prea mare amețea și delirul. Și cine știe când s-ar fi oprit, într-adevăr, dacă nu i-ar fi venit în ajutor o altă latură a caracterului ei. Reuși să se salveze singură, fără ajutorul nimănui. Perioada de opulență greoaie fu, nu peste mult timp, depășită. Să ne aducem aminte că mătușa Valeria iubea din tot sufletul ordinea și curățenia: fiecare lucru era obligat să

aibă un loc al lui, bine știut și ales cu mare grijă. Cum ai putea, însă să te descurci în haosul de obiecte care te înconjoară?! Nu-ți rămâne decât să le așezi unele peste altele, de-a valma, altceva nu era de făcut! Așa că pasiunea pentru ordine și
5 curățenie fu aproape mai puternică decât dragostea pentru frumos. Se văzu deci obligată să facă o selecție dintre cele mai severe. Obiectele care meritau să fie păstrate fură separate de cele ce erau de prisos, lipsite de valoare, într-un cuvânt – cele de care te puteai dispensa fără să pierzi mare lucru. Dădu
10 dovadă, în reducția pe care o făcu, de un bun-gust desăvârșit. Trebuie să spunem neapărat acest lucru, pentru ca nu cumva să aruncăm asupra mătușii Valeria o lumină falsă și nepotrivită. Piticii de ghips, vasele de sticlă proastă, colorate în verde sau galben, țigăncile cu sâni opulenți și cu o floare
15 roșie în părul negru ca noaptea fură vândute și încă la un preț mai mult decât acceptabil (prostul-gust bucurându-se de multă trecere printre locuitorii orașului, aceștia fiind oricând dispuși să achiziționeze cu mai multă plăcere o țigancă dintre cele focoase, în locul unui goblen lucrat cu migală în culori palide,
20 de o lăudabilă discreție, reprezentând, de pildă, o scenă de la curtea regelui Ludovic al XVI-lea!). Femeie simplă, fără prea multă școală, mătușa Valeria avea, însă, ceea ce se cheamă gust. Intuițiile ei artistice – exceptând perioada de delir, amintită
25 în afara oricăror dubii. Simțea frumosul prin toți porii și nu greșea aproape niciodată atunci când trebuia să distingă un lucru frumos de altul urât...

Casa își recâștigă vechea splendoare. Intrați în sufragerie și era imposibil să nu te bucuri văzând în jurul tău atâtea
30 obiecte plăcute, așezate cu pricepere, în așa fel ca valoarea lor să iasă de la început în evidență. Fusesse folosită o „sită“ deasă, fiind păstrate, într-adevăr, cele mai fine porțelanuri, cristalele cele mai de preț. De pe perete te privea fie un Christ îngândurat, fie o odaliscă somnoroasă sau o ducesă cu obraji

roșii și cu o înaltă coafură rococo. De fapt, mătușa Valeria se dădea în vânt, în primul rând, după tot ceea ce e grațios și delicat; obiectele greoaie și încărcate nu prea aveau la ea căutare. Îi plăceau lucrurile fine și cât mai simple. Prefera, de pildă, porțelanul chinezesc lucrat cu migală, cu peisaje minuscule, care trebuiau privite de aproape ca să poți vedea într-adevăr ce reprezintă, celui austriac, greoi și mult prea încărcat pentru gustul ei. Numai în dormitor putea fi admirată o cană uriașă și borțoasă din porțelan – bogat ornamentată cu flori și papagali – și un lavoar așijderea, în care nu se spăla, bineînțeles, nimeni, fiind puse acolo doar de decor, să fie admirate, să-ți bucuri ochii uitându-te la ele; așezate chiar lângă pat, încât de cum se făcea ziuă, de cum deschidea ochii mătușa Valeria putea să le privească în voie. E adevărat că lavoarul avea o mică crăpătură, numai de ea știută, pe care nu aveai cum s-o observi dacă nu ți se atrăgea atenția, iar florile de pe vas erau, chiar lângă mâner, puțin șterse; altfel însă întreaga garnitură arăta ca nouă; proprietarul fusese, se pare, contele Teleki în persoană; într-un cuvânt, un lucru deosebit de valoros! În ceea ce privește toate aceste obiecte, singura ei grijă era să le ferească de unchiul Rubin, ființă îngrozitor de greoaie, care adesea se împiedica în covoare, atingea cu mâna, din greșeală, o vază de flori, răsturnând-o – cât pe-aci să se spargă! – sau umbla prin sufragerie tropăind atât de tare din picioare, încât oricând exista pericolul ca obiectele din vitrină – care zdrăngăneau în fel și chip – să se facă țandări! „Umblă mai cu grijă, îl certa ea. Fii și tu atent! Uită-te pe unde calci“. Unchiul Rubin mormăia ceva cu totul nedeslușit, în realitate era nemulțumit la culme. Toate aceste obiecte prețioase îi limitau teribil libertatea de mișcare, trebuia să umble, în propria lui casă, de parcă s-ar fi aflat într-o biserică; adesea se trezea chiar că vorbește în șoaptă. Or, toate astea erau de nesuportat! Se alcătuiseră un fel de „regulament“, care trebuia respectat cu sfințenie și de la care, în ciuda enervării sale, nu

îndrăzne să se abată. E adevărat că, uneori, îi venea să facă harcea-parcea severele instrucțiuni; greu rezistă tentativei de a da năvală în casă cu bocancii încărcăți cu glod; tare i-ar fi plăcut să pășească zdравăn cu ei, mânjind cu noroiul din

5 grădină covoarele cele mătăsoase și moi, peste care nu avea voie să calce altfel decât numai în pantofi de casă; niciodată, însă, nu îndrăzni să-și ducă la îndeplinire un asemenea gând. Într-un acces, firesc, de disperare, probabil că mătușa Valeria l-ar fi strâns de gât, strangulându-l cu propriile ei

10 mâini... Așa însă, totul strălucea de curățenie, casa își dezvăluia cu mândrie întreaga ei splendoare și domnul Desideriu – ori de câte ori venea în vizită cu părinții – era cuprins de emoție și de o nețărmită fericire, trecându-i pragul. Prin mătușa Valeria, prin casa ei, operă aproape desăvârșită, înțelese că

15 într-adevăr frumusețea există, îi fu dat să-i descopere splendoarea și să se bucure de ea... Toată viața scrise poezii tandre și pline de gingășie (nu le arată nimănui niciodată, valoarea lor artistică nu fu, prin urmare, verificată în nici un fel). Versuri transcrise cu cerneală vișinie într-un caiet îmbrăcat

20 în mătase neagră și în care era vorba, întotdeauna, despre unul și același lucru: despre frumoasele obiecte adunate în casa mătușii Valeria! De unde și caracterul oarecum parnasian (domnul Desideriu habar n-avea bineînțeles, de existența unui astfel de curent literar!) al versurilor cu pricina: se vorbea în

25 ele de porțelanuri cu străluciri mate și domoale, catifelate și dulci, de cristaluri cu reflexe reci și cristaline ca ale apelor limpezi de munte, de mătăsuri fine și covoare moi, peste toate planând silueta măreață a *casei* atât de dragă lui odinioară... Din versurile lui nu lipseau nici dulcețurile ori șerbeturile

30 parfumate și frumos colorate. Știa, însă, cât de legate erau chiar și aceste versuri – mai puțin reușite, e adevărat, cu rime care schiopătau din când în când (se chinuise o zi întreagă să găsească o rimă la cuvântul „coacăze“, înlocuindu-l până la urmă cu un altul, mai ușor de rimat, cu jucăușul cuvânt

„agrișe“) – de casa mătușii Valeria, așa cum arăta ea în copilăria lui. Pentru că strălucirea și frumusețea își dădeau mâna cu bunăstarea, nici nu se putea altfel! Cămara – era destul să-i deschizi ușa și să-ți arunci o privire – era burdușită cu borcane cu dulceață de zmeură, cireșe amare, caise, agrișe, struguri 5
coacăze (de unde și necazurile legate de rimă), nuci etc., etc., pe rafturi abia încăpeau sticlele cu sirop, fără să mai amintim pe cele de șerbet, ori de jeleu, sau minunatul caș de gutui, păstrat într-un castron pe o măsuță micuță de marmură.

Orice apogeu este urmat, însă, de o perioadă de declin. 10
Schimbările ce apărură la început fură atât de lipsite de importanță, încât, dacă n-ar fi fost domnul Desideriu (care în acei ani tocmai intra în adolescență), ele ar fi trecut, probabil, neobservate.

O casă poate să decadă, la fel ca un imperiu, și domnul 15
Desideriu și-ar fi putut spune și el faimoasele cuvinte: „Sic transit gloria mundi“, cu condiția să fi știut un pic de latină și mai multă istorie. Chiar și așa – celebra reflecție cu privire la zădărnicia gloriei îi era întru totul necunoscută – ceea ce simțea el semăna destul de bine cu amărăciunea celui ce 20
scornise melancolica meditație.

Totul începu într-o zi ca oricare alta. Cu ocazia unei vizite. Aștepta ca de obicei în fața ușii să vină unchiul Rubin să le deschidă. În fiecare an, de cum venea primăvara și se putea ieși afară „în talie“, unchiul Rubin vopsea poarta. Găseau de 25
obicei o hârtie prinsă în mânerul de la clanță pe care unchiul scria întotdeauna, cu un creion roșu, cu vârful tocit: „Proaspăt vopsit“. De data asta însă, hârtia lipsea. Culoarea veche, pe alocuri murdară a porții îl făcu pe domnul Desideriu să-l întrebe pe unchiul Rubin, care era pricina întârzierii. „Anul 30
ăsta nici n-o mai vopsec, i se spuse, spre marea lui uimire. O las așa cum îi acum. Anul trecut, povesti el, mătușă-ta n-a avut răbdare să se încălzească timpul. O zi întregă, pe burniță, am stat și-am migălit la ea – când mă apuc de un lucru îmi

place să-l fac ca lumea, să nu-l fușăresc – și mă credeți că mi-a cășunat în spate. Am umblat încârnit, nu știu cât timp n-am putut să mă îndrept. Și uite așa, m-am hotărât s-o las în plata Domnului. Poate să zică Valeria ce-o vrea! Îmi bag degetele
5 în urechi și mă fac că n-aud. Dacă te iei după ea nu mai termini cu lucrul“.

Să fi fost acesta – ușa lăsată nevopsită, decolorată de ploi – primul semn de delăsare? Sau poate pantofii murdari, aruncați sub scaunul pe care mătușa Valeria ținea găleata cu apă
10 (acoperită întotdeauna cu un șervet alb, bine întins și umflat numai într-o parte de mânerul polonicului), o pereche de pantofi vechi și scâlțiați al căror loc, bine fixat, era, desigur, în debara? Sau ceașca de cafea rămasă nespălată pe masa de bucătărie?? Cu timpul apărură și alte semne la fel de conclu-
15 dente și ele: cum ar fi ștergătoarea din fața intrării, făcută praf, halatul aruncat neglijent pe pat, o anumită dezordine din camera de baie (hârtia de la w.c., tăiată cu multă grijă în pătrățele egale, fusese înlocuită cu hârtie ordinară de ziar). Începea casa să semene (după cum i se părea domnului
20 Desideriu, la urma urmei un băiețandru care nici nu înțelegea prea bine ce înseamnă cuvântul „decădere“ sau „declin“) cu un aparat al cărui mecanism perfect dădea semne de oboseală, precum și cu atâtea și atâtea organisme vii ce-și pierd din vigoare pe măsură ce îmbătrânesc?

Toate aceste transformări își aveau punctul de plecare în vechiul conflict dintre mătușa Valeria (partizană a frumuseții și a strălucirii) și unchiul Rubin (ființă practică, cu picioarele pe pământ), conflict care se accentua pe măsură ce anii treceau; balanța, din nefericire, se înclina tot mai mult în favoarea
30 acestuia din urmă. Timpul îi dădea câștig de cauză, spiritul său practic începea să-și pună amprenta asupra casei. Și mult mai târziu, când în fundul ogrăzii apărură scârboasele cotețe pentru găini, putu să se considere învingător. Utilitarismul cel mai grosolan câștigă prin urmare partida, în dauna

frumosului, susținut cu atâta ardoare de mătușa Valeria. Căci, în vecinătatea unor cotețe, frumusețea își găsește loc cu greu. Când unui copilandru i se pare că vede frumusețea cu propriii lui ochi, imposibil să-i ștergi din minte imaginea ei! Orice atac împotriva acesteia se transforma într-o lovitură dureroasă, greu de suportat! De unde să știe un băiețandru că nimic nu poate fi păstrat pentru veșnicie, declinul fiind înscris chiar în legile firii? Cum să-l faci pe un copil să mediteze asupra unor astfel de lucruri, mai ales când înclinațiile lui reflexive sunt și așa destul de reduse? În tot cazul, casa mătușii Valeria se schimba de la o vizită la alta, iar domnul Desideriu suferea din pricina asta.

Am fi totuși nedrepti și am greși profund, punând doar pe seama unchiului Rubin așa-zisa înfrângere pe care o cunoscuse mătușa Valeria. Atâtea obiecte frumoase adunate la un loc treziseră în pieptul nevârstnic al domnului Desideriu, așa cum am mai spus, o admirație dintre cele mai puternice, dar nu-l orbiră într-o asemenea măsură încât să nu observe complexitatea motivelor ce au contribuit la apariția acelor modificări care, încetul cu încetul, schimbară atât de mult aspectul casei, o făcură de nerecunoscut. Sămânța răului trebuia căutată nu numai în afară. Căci dacă apetitul estetic al mătușii nu scăzu defel odată cu trecerea anilor, ba am putea chiar spune că într-un fel se accentuă declanșând cele mai teribile obsesii (nu dormea noapțile, avea insomnii, ori de câte ori vedea câte un obiect frumos), scăzu, în schimb, energia necesară pentru ducerea la bun sfârșit a unor acțiuni legate de impresionantul ei cult pentru frumos. Nu-i destul să dorești un lucru, trebuie să și lupți pentru cucerirea lui; or, tocmai această *putere de luptă* se micșoră cu trecerea anilor. Îi fu dat, așadar, mătușii Valeria să vadă cum frumusețea îi alunecă printre degete, iar ei îi lipsește energia și forța de a o reține. Așa că o frumoasă tabacheră de email rămase necumpărată (suma era derizorie!), precum și un splendid sfeșnic de argint

aurit nu mai fu smuls din „ghearele“ domnului Blomfield pe un preț de nimic, o scrumieră de cristal de Boemia fu și ea altcuiva vândută! Cunosc, în schimb, strania și bolnăvicioasa plăcere a renunțării: ajunse să se bucure auzind că o vază de cristal a fost cumpărată „aproape pe gratis“, ori că s-au vândut douăsprezece lingurițe de argint la un preț convenabil... Am greși, desigur, închipuindu-ne că mătușa Valeria nu și-ar fi dorit din tot sufletul aceste obiecte splendide. Spre mirarea ei însă, o cuprindea o ciudată apatie atunci când ar fi trebuit „să ia taurul de coarne“. Oboseala se accentua tot mai mult, blocând și anihilând orice încercare de a acționa. Auzind că s-a vândut un obiect de valoare, i se întâmpla să spună, ea, care, altfel fusese atât de strângătoare: „Ia să-l ia una mai tânără, să aibă timp să se bucure de el“... Începuse, de fapt, să-i fie frică (altfel, cum am putea explica așa-zisa ei nepăsare?) *că nu mai e timp*: un lucru odată cumpărat, vremea trece și nu mai ai când să te bucuri în tihnă de el... Își făcuse obiceiul ca, în după-amiezile lungi de vară, (când unchiul Rubin sforăia în șezlongul din curte, încât nu avea cum s-o vadă) să se furișeze în sufrageria înțesată cu cristaluri și porțelanuri fine. Se așeza pe un taburet în mijlocul încăperii și începea să se uite, pe rând, la fiecare. Își amintea foarte exact ziua și împrejurările în care le-a cumpărat, se gândea la energia consumată ca să le smulgă din mâinile hrăpărețe ale proprietarilor de certurile iscate pentru fiecare obiect în parte. „Pe lumea ailaltă tot nu poți să le iei cu tine. Odată va trebui să te desparți de ele“, îi spunea adesea unchiul Rubin fără s-o menajeze. *Ea știa însă că ceea ce va fi atunci, la sfârșit, nu va semăna nici într-un caz cu o despărțire!*

30 Să ne întoarcem, însă, la schimbările care au survenit de-a lungul anilor: la început destul de mărunte, încât dacă n-ar fi fost ochiul vigilent al domnului Desideriu ele ar fi trecut, așa cum am mai spus, neobservate; apoi odată cu trecerea timpului, din ce în ce mai dese și mai importante. Grădina

(se afla în spatele casei și era împrejmuită de un zid înalt de cărămidă) nu fu nici ea scutită. Prima jumătate era rezervată zarzavatului (morcovi, salată și ceapă verde, roșii și fasole), iar în cealaltă jumătate mătușa Valeria își cultiva florile: toate soiurile, nu numai trandafiri – de la crinii turcești până la veselele tufănele sau lăcrămioarele ale căror flori, albe și delicate, umpleau aerul de o dulce mireasmă. Grădina de flori fu, însă, la un moment dat, micșorată, redusă aproape la jumătate: crinii turcești, cu florile de un galben întunecat, dispărură, iar în locul lor fură plantate câteva tufe de crizanteme, nu prea multe, care înfloreau toamna târziu. De asemenea se împuținară soiurile de trandafiri și celor rămași începu să le meargă din ce în ce mai prost... „Floarea e un lucru gingaș, spunea unchiul Rubin, în timp ce cu o foarfecă îi tăia doamnei Veturia niște trandafiri galbeni – („Păcat de ei, spunea domnul director, au să se ofilească până ajungem acasă.”) – trebuie să umbli după ea tot timpul, cere s-o îngrijești. Valeria înainte vreme mă trimitea cel puțin de două sau trei ori pe zi în grădină, să-i aduc crini ori trandafiri, să și-i pună în vază. «Stau goale, zicea, și grădina-i plină cu flori, spune și tu dacă nu-i păcat». Nu știu ce-o fi cu ea, dar a uitat parcă de ele. Nici nu se mai uită la flori“. „Nu-i adevărat, îl contrazisese mătușa Valeria. Ce poate fi mai frumos pe lumea asta decât o floare. Luminează casa!...” Spusese însă adevărul, rar se întâmpla să-l mai pună să-i aducă flori din grădină. Doar atunci când acestea se ofileau în vase și începeau să răspândească în jur un miros urât, de putreziciune, își amintea de ele. Le arunca pe cele ofilite în găleata de gunoi, spăla bine vaza până când se pierdea mirosul neplăcut al florilor vestede și-l ruga, în sfârșit, să-i aducă alți trandafiri, ori crini proaspăt culeși... Ușorul dezinteres față de florile din grădină se afla – ne referim, bineînțeles, la mătușa Valeria – în strânsă legătură cu o tot mai accentuată oboseală. Se apuca dis-de-dimineată să facă „mare curățenie“, strângea covoarele, deschidea

ferestrele, iar când curățenia era în toi, o cuprindea, brusc, o asemenea sfârșeală, încât simțea că nu mai are chef de nimic, și tare s-ar fi dus să tragă un pui de somn în dormitorul cu obloanele trase. Unde era intransigența ei de odinioară, 5 fanatismul cu care lupta împotriva prafului, a muștelor, plăcerea cu care lustruia ferestrele și parchetul?!... Setea ei de frumos era direct proporțională cu marea ei pedanterie, cu neostoita ei hărnicie. Cât de bucuroasă era, de pildă, seara când, frântă de oboseală trecea în revistă munca de peste zi, 10 contemplându-și casa care lucea, „ca un pahar“, de curățenie! Prin urmare nu numai de oboseală era acum vorba, ci și de o anumită nepăsare: praful de pe noptieră o lăsa indiferentă, muștele care bâzâiau în voie în sufragerie, așezându-se pe cristaluri, n-o mai enervau ca odinioară, când, înarmată cu 15 un prosop de bucătărie (ajutată și de unchiul Rubin), pornea la atac împotriva lor! Tot mai greu începu să i se pară să scoată covoarele afară și să le bată (mai ales că unchiul Rubin refuza categoric să mai facă munca asta). Deasupra frumoaselor persiane (se afunda piciorul în ele când călcai) fură așezate 20 niște carpete oribile – „Mi-e mult mai ușor să le scutur“, se scuzase ea. Ele fură întinse, de-a curmezișul, nu numai în dormitor, ci chiar și în sufragerie, unde se umbla în general mult mai puțin. Apoi una din camere (i se spunea „camera de oaspeți“ – uneori, când pierdeau trenul seara, rămâneau 25 să doarmă acolo, în încăperea în care mirosea a mere, a gutui și a cearșafuri bine apretate) fu închiriată unui ofițer („curvar și bețiv“, spuse, în șoaptă, mătușa Valeria, nu cumva să fie auzită de noul chiriaș). Din momentul în care îi trecu pragul, grija ofițerului fu în permanență una singură: să urâțească 30 aspectul casei. Perdelele din ferestre fură înlocuite (ca să nu se vadă în stradă, spusese zâmbind cu subînțeles „chiriașul“ – de parcă n-ar fi putut fi trase jaluzelele pentru asta!) cu hârtie albastră de împachetat cărțile, iar holul de la intrare fu și el transformat într-un fel de bucătărie improvizată (găteau în

ea, pe rând, tot felul de fetișcane, cam prea dezvoltate pentru vârsta lor, cu sâni opulenți și cu fundul mare, ofițerului plăcându-i, după propria lui expresie, „muierile babane“). Era ca și cum cineva ar fi venit și ar fi smuls cu forța – cel puțin așa i se păru liceanului, adică domnului Desideriu – o mână 5
ori un picior dintr-un trup până atunci sănătos și întreg, schilodindu-l pe neașteptate! Ciopârțită în acest fel, casa semăna din ce în ce mai puțin cu cea de altădată. Cum ofițerul avea și un câine (bătrân, chior de un ochi, o adevărată epavă), curtea (să ne amintim pietrișul ei alb la care nu se renunțase 10
încă) se umplu chiar din primele zile cu căcărezele acestuia. Unchiul Rubin înarmat cu un fâraș încercă să le adune în fiecare dimineață, muncă destul de istovitoare, la care renunță în cele din urmă. „Mult mai potrivită ar fi – mormăia el furios – niște otravă: un cârnăcior și am scăpat de căcăreze!“ N-avu 15
însă curajul să-și ducă planul la îndeplinire.

Într-o noapte, ofițerul se întoarse beat-mort acasă, intră furios – cine știe din ce pricină – în apartamentul bătrânilor, care aveau obiceiul să doarmă cu ușa descuiată, trecu prin dormitor fără să-i bage în seamă (buimăciți, aceștia abia reușiră 20
să sară din pat), se opri în sufragerie și, după ce aprinse toate luminile, luă de pe masă uriașa vază de cristal – cel mai prețios obiect achiziționat vreodată – și o trânti cu toată puterea de parchet! Mătușa Valeria la început leșină, apoi când se trezi și văzu vasul făcut țandări începu să plângă și să strige ca din 25
gură de șarpe. Ofițerul își reveni brusc din beție, strigătele ei, probabil, îl treziseră la realitate, și, speriat, dându-și seama de ceea ce făcuse, își ceru cu lacrimi în ochi iertare. Apoi începu să culeagă, stând în patru labe, cioburile de pe parchet și persian. Și le puse în chipiu cu multă grijă, de parcă ar fi vrut 30
să le lipească la loc. „Am să vă cumpăr mâine alta, fiți fără grijă, doamnă, spuse el spăsit și începu să-i sărute în neștire mâinile, udându-le cu lacrimi de pocăință. Nici eu nu știu ce-mi veni, de ce făcui un lucru ca ăsta“, spunea el printre

hohote de plâns. „Băutura nu-i bună“, îndrăzni să spună unchiul Rubin, dând muștrător din cap. „Din partea dumneavoastră nu ne așteptam la așa ceva“, spuse și mătușa Valeria, care era albă la față ca varul și nu reușea în ruptul capului să-și revină...

Ofițerul se ținu de cuvânt, aduse chiar a doua zi o altă vază de cristal în locul celei sparte, mai prețioasă sau, în tot cazul, mult mai mare decât cea făcută țândări în noaptea trecută. Mătușa Valeria se speriasc, însă, mult prea tare, atât de tare încât hotărî să vândă toate porțelanurile și cristalele din casă, toate obiectele care ar fi putut fi sparte în cazul când ofițerul ar fi fost cuprins de o nouă criză de demență (așa fu categorisită de către unchiul Rubin comportarea tânărului chiriaș. Pricina: excesele etilice, precum și cele sexuale). Greu însă să-ți închipui sufrageria fără frumoasele servicii de porțelan, fără cristalurile strălucitoare! Arăta ca o pădure care a fost tăiată și n-au mai rămas decât cioturile, ca o livadă din care au fost smulse toate florile, ca o grădină devastată! Văzând-o, mătușa Valeria fu cuprinsă ea însăși de disperare. Se așază pe un taburet, sfârșită, și plânse trei zile încheiate. A patra zi se sculă cu noaptea în cap și dispăru fără să spună o vorbă. Pe la prânz se reîntoarse, roșie la față, cu coafura în neorânduială – chiar baticul roz alunecase puțin într-o parte, subliniind neglijența-i vestimentară. „Vino cu mine, îi spuse ea unchiului Rubin, să mă ajuți să le aducem înapoi“. „Și dacă ți le sparge iară?“ întrebă unchiul, „Fie ce-o fi, spuse. Altfel, adăugă ea, și vocea îi suna ușor alterată de suferință, mă bag în pământ de durere“. „Să-i spunem atunci să plece, propuse unchiul Rubin. Mi-e și de câine. A umplut ograda...“ Soarta le veni, însă, în ajutor: se întâmplă ca una din fetișcane – cea mai slabă, mai subțirică dintre toate, mai fără sâni – să rămână însărcinată. Apărură părinții fetei, se iscă un adevărat scandal, și ofițerul fu obligat – în urma unor amenințări dintre cele mai drastice – să se însoare. Se mută cu soția într-o casă

mare, pusă la dispoziție de socri, oameni cu stare, bucuroși să scape de unica odraslă, și-și luă cu el și câinele. Așa că porțelanurile – recuperate în mare parte – fură din nou în afara oricărui pericol, viața își reluă cursul normal, hârtia din fereastră dispăru, bucătăria improvizată redeveni hol, totul 5 începea să fie la fel ca înainte. Totuși casa arăta ca după o boală, își revenea parcă cu greu.

Ca elev al liceului «Coriolan Brediceanu» – duminica, mătușa îl invita la masă, după prânz îi călca pantalonii sau îi cosea câte un nasture la uniformă – domnului Desideriu i se 10 oferi prilejul să urmărească îndeaproape schimbările la care ne-am referit până acum, precum și altele nu mai puțin îngrijorătoare. Casa, asemeni unei ființe inconștiente și oarbe, incapabilă să opună vreo rezistență unui destin lipsit de îndurare, accepta, de bunăvoie, autodistrugerea și mutilarea. 15 Căci de mutilare era desigur vorba, de vreme ce vechea ei deviză – totul să strălucească și unde îți arunci ochii să nu vezi altceva decât obiecte „de valoare“ (din porțelan fin, din argint ori din cristal, neapărat de calitate înțâi!) – începea să fie, pe nesimțite, amendată, uitată până și de mătușa Valeria! 20 Parchetul – odinioară puteai „să-ți faci într-adevăr mustața“ în el! – își pierdu luciul. În sufragerie, unde se intra tot mai rar, un strat subțire de praf se așternu deasupra mobilei, iar obiectele – porțelanurile, argintăria și cristalele – atât de legate de ceea ce ar constitui personalitatea casei – se depersonalizară 25 parcă. Tot mai accentuat (și mai împovărat) era sentimentul că nimeni nu mai are nevoie de ele, că au devenit aproape de prisos. „Cât de delicat e desenul de pe ceșcuța asta“, spuse într-o după-amiază de duminică domnul Desideriu, și, așezat în fața ferestrei, ridică ceașca în sus, oferind-o luminii soarelui, 30 în așa fel încât mătușa Valeria să o poată admira în voie. Se uită drept în ochii ei, o urmări cu multă atenție. Odinioară, ori de câte ori i se întâmpla să-și arunce privirea asupra unui obiect frumos, chipul ei se lumina de plăcere și încântare. Iată

însă că de data asta se uită la frumosul vas de cristal cu o privire opacă și moartă, stinsă și aproape indiferentă...

Nepăsarea și indiferența, în forme atât de definitive, nu apărură decât mult mai târziu însă, în acele clipe în care
5 sfârșitul – al casei sau al celor doi bătrâni, pentru domnul Desideriu era aproape același lucru – începu să se apropie cu pași repezi, punând deasupra lucrurilor un zăbranic sumbru și cât se poate de întristător. Nu cumva – se întreba domnul Desideriu (de-acum era bărbat în toată firea, ca și logodit cu
10 doamna Veturia) – toate acestea aveau totuși un rost al lor? Nu devenea finalul mai puțin întristător și despărțirea poate mai ușoară? Un fel de alunecare domoală, făcând ca totul să se petreacă aproape pe nesimțite. Mâinile se desprind cu ușurință, ochii privesc fără să mai vadă...

15 Dar să nu anticipăm. În ceea ce privește povestea noastră, din păcate prea mult nu mai avem de povestit. Să aruncăm, totuși, o privire în urmă, să nu grăbim precipitând desfășurarea evenimentelor. Să ne întoarcem la acea zi când unchiul Rubin o convinsese pe mătușa Valeria să renunțe la florile din
20 grădină. „Mai bine am închiria cuiva partea cu florile – fusese el de părere – eu și așa nu mai sunt în stare să am grijă de ea și rămâne grădina nelucrată. Am putea vorbi cu Bocotan, îi facem și lui un bine, mai câștigă și el un ban“ ... „Eu nu mi-aș face de lucru cu Bocotan, spusese mătușa Valeria. Nu-i om
25 de încredere...“ „Încercăm doar anul ăsta, spusese unchiul Rubin. Dacă n-om ieși la cale cu el, poate la anul găsim pe altcineva mai de încredere“... Așa că florile din grădină – mătușa Valeria nu și-ar fi închipuit că poate trăi fără ele – dispărură! În partea lui, Bocotan puse varză, ceapă verde,
30 ridichi de toamnă și arpagic.

În după-amiezile călduroase de la sfârșitul lui iunie, mătușa Valeria își făcu obiceiul să moțăie în șezlong, pe terasă, lăsând ușa spre grădină larg deschisă. Din când în când se trezea și, buimăcită încă de somn, îl vedea pe Bocotan în grădina

văduvită de flori, plivind ceapa ori udând straturile de arpagic cu o stropitoare ruginită și cu fundul găurit. Până ajungea cu ea la straturile cu răsaduri, stropitoarea era pe jumătate goală. Aplecat deasupra răsadurilor, mic, negricios, cu niște pantaloni largi și flenduroși, legați cu sfoară, cu pantofii scâlțiați, se oprea din când în când din lucru, să se odihnească; rămânea pe răzor, cu palmele lipite de genunchi, cu capul în pământ, aplecat mult, într-o poziție meditativă și gata parcă în orice clipă să se răstoarne. Alteori, mai spre vară, când căldurile erau mari, își făcu obiceiul să se culce la umbra firavă a cireșului din fundul grădinii; dormea direct pe pământ, cu capul pe o cărămidă, cu pălăria pe obraz, ca să-l apere de soare și de muște. Când soarele asfințea și se făcea răcoare, se trezea. „Eu sunt învățat rău, se plângea el. Dacă nu am oleacă de băutură – nu multă, numai, așa, s-o gust – n-am poftă de nimica; mă cuprinde un fel de sfârșeală și aș dormi tot timpul. Dacă trag o înghițitură, imediat parcă-s alt om!“ „A mai rămas un pic de vișinată pe fundul damigenei, spunea atunci mătușa Valeria, înțelegând aluziile bătrânului. Am stors-o într-un păhărel, dar, din păcate, e cam tulbure, așa, ca de pe fund“. „Las' că-i bună, doamnă, poate fi și mai tulburată, nu-i nici un păcat“, spunea Bocotan și i se lumina fața. „Ți-am pus paharul pe fereastră în bucătărie“, spunea mătușa Valeria. Fii bun și ți-l ia singur. Am o indigestie, nu știu ce-o fi cu mine, mă crezi că abia mă mișc“, se plângea ea. „Dar eu, doamnă, spunea atunci Bocotan și arăta spre pahar. De ce credeți că folosesc? Asta e medicina mea, asta mă ține pe picioare...“ Mult mai târziu, în anii de după război – domnul Desideriu era bărbat în toată firea, tată al unui copil care era de-acuma elev la «Coriolan Brediceanu» – avu un vis ciudat, care îl tulbură nespus de mult. În vis i se arătă casa (atât de dragă lui, odinioară) cuprinsă însă de flăcări, supusă unui bombardament nemilos. Avioanele, ca niște păsări negre, se roteau deasupra ei, sumbre și amenințătoare. În vis apărură apoi mătușa Valeria

și unchiul Rubin. Cine știe prin ce întâmplare, însă, își făcu apariția și Bocotan cel mărunțel. El încerca să stingă focul, foindu-se tot timpul jur împrejurul lui, ajutându-se, neputincios și speriat, de stropitoarea lui cu fundul ciuruit.

5 Unchiul Rubin și mătușa Valeria, în schimb, se uitau liniștiți la casă, faptul că era cuprinsă de flăcări nu părea să-i tulbure în vreun fel. Pe chipul lor nu se putea citi nici părerea de rău și nici întristarea. Flăcările incendiului luminau obrazul lor calm și liniștit, aproape indiferent. Apoi mătușa Valeria se

10 aplecă și culese de jos o uriașă cupă de cristal, o ridică, solemnă, cu amândouă mâinile, așa cum își ridică sportivii trofeele, iar flăcările incendiului luminau cupa într-un mod neașteptat. Ridicată așa, deasupra capului, arăta ca un fel de floare uriașă de sticlă, o floare dintre cele mai ciudate cu puțință. Toți trei

15 se uitară la ea, apoi mătușa Valeria, cu o uluitoare și tulburătoare cruzime, o aruncă în flăcări! Se auzi cum pocnește și se face țandări și zgomotul sticlei sparte îl trezi din somn pe domnul Desideriu...

La scurt timp după ce dispărură florile din grădină, soba

20 de teracotă din dormitor – plăcile erau de culoare verde, un verde închis, asortat perfect cu cuvertura galbenă de pe pat – fu înlocuită cu o dubiță de tablă. „N-are nici un fason – spunea parcă scuzându-se mătușa Valeria – dar e mai practică, se încălzește repede. Cât de ude și proaste ar fi fost lemnele, ard

25 ca și cele uscate.“ O sobă foarte bună, așa că vechea sobă de teracotă fu demontată bucată cu bucată, iar unchiul Rubin reuși s-o vândă la un preț bun. Se căscase un gol, însă, ce-o făcea pe mătușa Valeria să tresară, ori de câte ori intra în încăpere. Când își pierduse în tinerețea ei verigheta, fusese

30 cuprinsă de un sentiment asemănător! Apoi frumosul pat dublu – o mobilă de toată splendoarea, (dormitorul fusese cumpărat de la fostul director al fabricii de pânzeturi, Moga) – fu și el înlocuit. Era destul de incomod, acum, la bătrânețe să doarmă în același pat amândoi – așa că două paturi înguste,

așezate la o oarecare distanță unul de celălalt, fură așezate în locul acestuia în încăpere. Ele nu se potriveau bineînțeles cu restul mobilei, până și culoarea lemnului era alta. Erau doar două paturi în care se putea dormi și atâta tot! Mătușa Valeria încercă să le așeze în așa fel, încât să nu li se vadă urâtenia; 5 oriunde le-ai fi așezat însă, ele arătau la fel de oribile. „În schimb sunt comode, caută s-o consoleze unchiul Rubin, încercându-le pe rând pe fiecare, ca să-i arate ce arcuri bune au. M-am odihnit și eu o noapte ca lumea“, spunea și se așeza pe pat, se întindea cât era de lung... Frumoasa garnitură de 10 porțelan – ligheanul și cana cea înflorată – din pricina noului aranjament, fură mutate și ele de la locul lor. Mătușa Valeria le găsi totuși și acestora „un locșor“, cam după ușă, e adevărat, spre marea disperare a unchiului Rubin, care trebuia să fie tot timpul atent, nu cumva s-o trântescă prea tare și din 15 nebăgare de seamă să se spargă cana sau ligheanul... Se întâmpla uneori, spre ziuă, ca mătușa Valeria să se trezească brusc din somn și să privească odaia văduvită de frumosul mobilier cu care era atât de obișnuită. Privirea i se împiedica de urâta sobă de tablă, care, în lumina cenușie a dimineții, 20 părea parcă și mai sinistrală! Căuta cu privirea frumoasa cană de porțelan – îi plăcea să urmărească meandrele desenului, crengile încărcate cu flori ce alcătuiau un fel de brocart somptuos și de o indiscutabilă eleganță – și faptul că n-o găsea la locul ei bine știut, ales cu multă grijă, o umplea de tristețe. 25 Se hotărî s-o aducă înapoi; o zi întreagă se chinui să-i facă loc, dar fu obligată să renunțe. „Garnitura“ rămase în continuare după ușă, spre marea ei supărare și întristare. „Suntem bătrâni de-acuma, căuta s-o consoleze și să-i deschidă ochii unchiul Rubin. Trebuie să ne aranjăm în așa fel viața, încât 30 să ne fie cât mai ușor“... Cam în aceeași perioadă apărură și carpetele care o scutiră pe mătușa Valeria de multe neazuri; persianele era incomod să le scoți de fiecare dată când faci curățenie și pe deasupra se adună în ele și prea mult praf;

unchiul Rubin ar fi trebuit să le bată o după-amiază întregă: „Tu nu vezi, îi spunea el mătușii, dau de două-trei ori cu bătătorul și abia răsuflu. Nu mai am putere, trebuie să te obișnuiești cu gândul că nu mai suntem tineri. Și nici la
5 plămâni, praful nu-i bun defel“.

Un timp, sufrageria rămase intactă. În ea se intra din ce în ce mai rar. Unchiul Rubin, de pildă, nu-i deschidea ușa decât la Crăciun și la Paști. Intra în dimineața de Paști în sufragerie, se uita la ouăle roșii așezate pe o tavă uriașă în
10 mijlocul mesei, își turna un deget de țuică într-un păhărel mai ordinar, de cele de cristal nu îndrăznea să se atingă – își tăia felii un ou, și-l mânca punând pe el puțină sare, și cânta apoi un „Christos a înviat“ cu un glas ușor tremurat; un prilej să se bucure că mai are puținică voce, într-un cuvânt să simtă
15 și el că e sărbătoare! În cealaltă odaie o auzea pe mătușa Valeria turnându-și apă în lighean ca să se spele pe obraz. „Vezi, nu sta așa mult în sufragerie, îl striga ea. Să nu răcești. Măcar să-ți fi pus ceva pe cap“. „Fii liniștită, îi striga el. Mi-am luat căciula“.

20 Apoi, într-o dimineață de vară, apărură o nepoată, „mai de departe“, cum ținu să precizeze unchiul Rubin. O chema Carolina, o ființă copilăroasă, fără vârstă aproape; ai fi zis că-i o fetiță, care nu de prea multă vreme a renunțat să se mai joace cu păpușile; dacă o priveai însă mai de aproape și cu
25 mai multă atenție, îi vedeai sbârciturile de pe obraz și înțelegeai că te afli în fața unei femei, trecută chiar de prima tinerețe. Carolina avea niște ochi mari și blânzi, de o concentrată candoare; nu de copil însă, ci mai degrabă amintind privirea, veșnic speriată, a unor sălbăticiuni aflate într-o continuă goană,
30 incapabile să-și afle un loc al lor unde să se simtă în siguranță. O privire de animal rănit, își spuse domnul Desideriu, care citise de curând pe Emil Gârleanu. Carolina părea aproape inconștientă de propria ei bunătate și blândețe. Trecea prin

lume fără s-o vadă, sau în tot cazul părea să vadă un singur lucru și acel lucru o făcea să sufere.

Venea de două ori pe săptămână, își lăsa ghetele, bărbătești, lângă scările de la intrare, scotea carpetele afară și începea să le scuture. Era harnică și pricepută, după plecarea ei casa 5 strălucea de curățenie, la fel ca altădată. Mătușa Valeria, încântată, o copleşii cu atenții: o pălărie veche, dar încă foarte elegantă (oare ce face cu ea? se întreba domnul Desideriu. Cum ar arăta o asemenea pălărie pe un cap ca al ei!?), o pereche de pantofi cu tocurile scâlciate, dar altfel încă în bună stare, un 10 fular și chiar un palton pe care mătușa Valeria, de când se îngrășase, nu mai putea să-l îmbrace, fură date în dar. Apoi Carolina dispăru, un timp plâpânda ei făptură nu mai putu fi zărită defel. Unchiul Rubin fu cuprins de panică: „N-o fi fost mulțumită de modul în care am răsplătit-o pentru muncă, 15 spuse el. Ți-am spus să nu fii zgârcită. Trebuie să fim mai generoși“. Nu avură însă mult de așteptat. După o lună Carolina își făcu din nou apariția. O bătuse cineva, avea fața plină de vânătăi. „A încercat să se împace cu mine, spuse ea, referindu-se probabil, la un bărbat, de a cărui existență ei aflau 20 abia acum. Dar eu când spun una, rămâne spus, nu-i așa cum crede el“, zise ea cu vocea ei subțirică și, spre marea mirare a tuturor (nu te-ai fi putut aștepta la așa ceva!), începu să cânte și să frece parchetul plină de zel și aproape veselă. „Să-ți încălzesc puțină supă, spuse înduioșat unchiul Rubin. Supa 25 fierbinte liniștește“, o asigură el... Până se lăsă întunericul nu vru în ruptul capului să se lase de la lucru și, după ce sfârși prima melodie de cântat, începu alta; cântece vesele, Carolina părând a fi cuprinsă, în ciuda vânătăilor de pe față, de o mare veselie și exaltare. „Nu vă osteniți, că eu îmi caut de lucrul 30 meu“, spuse Carolina. Seara, bătrânii n-o lăsară să plece cu mâna goală, îi dăruiră o frumoasă cupă de cristal. Se codi la început: „Ce să fac cu ea, asta nu-i pentru mine“, spuse uitându-se la cupă, apoi o luă, o învălu într-o cârpă murdară

și plecă în mare grabă acasă, fâstâcită și intimidată. Cum străzile erau prost luminate – din pricina camuflajului de război – călcă din greșeală într-o groapă și scăpă din mână frumoasa cupă primită în dar. Se întoarse plângând ca un copil și-i povesti mătușii Valeria și unchiului Rubin cele întâmplate. Ca s-o împace, aceștia îi oferiră o altă cupă în loc. Mai mare și chiar mai frumoasă decât prima. De data asta Carolina avu grijă să ocolească străzile prost pavate și reuși să ajungă acasă în bune condiții... Cupele nu-i spuneau, de fapt, mare lucru; nici nu înțelegea ea prea bine diferența dintre o cupă de cristal și o alta de sticlă ordinară. „Sticla tot sticlă rămâne, își spunea în taină ori de câte ori era sinceră cu ea însăși. Una, două, se face țândări și nu te alegi cu nimic“... În schimb investi în ele o tainică speranță, atât de tainică și de intimă, încât nu îndrăzni s-o dezvăluie nimănui: cu ajutorul lor, al cristalurilor și porțelanurilor primite în dar, Carolina își pusese de fapt în gând să-și „momească“ iubitul, să-l determine să se întoarcă definitiv acasă la ea. Pentru că adevărul era acesta, nu cel mărturisit mătușii Valeria: Carolina își iubea bărbatul. El o părăsise, e adevărat, dar ea îl iubea încă, cu o dragoste din ce în ce mai mare pe măsură ce timpul trecea. Îl iubea așa cum era el, fără degetele de la mâna stângă (se automutilase la începutul războiului și făcuse din pricina asta un an de închisoare), zurbagiu și bețiv, mincinos și panglicar! Un om de nimic și care, pe deasupra, o snopea în bătaie, întotdeauna când se reîntorcea acasă. Dar om mai frumos ca el, să tot cauți și n-ai să găsești (așa gândea Carolina); imposibil să mai fie alt bărbat pe pământ cu niște ochi albaștri și la fel de limpezi ca ai lui! Când te privea, te săgeta la inimă, și Carolinei i se părea că o lasă picioarele ori de câte ori privirea lui Gherman se oprea asupra-i. Era doar al ei, cât o trăi, altul pentru ea nu se mai află! Așa că toate cadourile primite de la mătușa Valeria – primi, bineînțeles, și alte cupe de cristal – erau păstrate cu sfințenie. Făceau parte din „zestre“, obiecte de

valoare, nu glumă, iar Gherman, destul de sensibil atunci când era vorba de bani, nu va rămâne, nici vorbă, indiferent, văzându-le. Așa gândea Carolina în timp ce ștergea praful sau spăla geamurile, freca parchetul ori curăța cartofii în bucătărie... „Tare-i tăcută și sperioasă, își spunea mătușa 5 Valeria. Aș fi vrut să am un suflet mai vesel lângă mine, la bătrânețe, dar n-am ce face, trebuie să mă mulțumesc cu ea, n-am de ales. Bine că s-a găsit cineva să aibă grijă de noi“. Pentru că mătușa Valeria îmbătrânea parcă de la o zi la alta, până și baticul roz, care părea să nu aibă moarte, începuse să 10 se decoloreze, să-și piardă strălucirea; buclele ei blonde, oxigenate, se răriseră și se arătau tot mai încâlcite și mai puțin îngrijite. Era perioada în care reușea să se despartă cu indiferență de obiectele atât de dragi odinioară. N-o mai interesau! Ba chiar i se întâmpla să uite de ele, de îndată ce 15 le dăruia. Numai când intra în sufragerie, din zi în zi mai deposedată de lucruri, simțea o ușoară strângere de inimă. Nu dura însă mult, o clipă sau două, numai atât...

Apoi, pentru că era război și bani se găseau din ce în ce mai puțini, vândură jumătate din casă. Uriașa sufragerie fu 20 împărțită în două, deocamdată cu ajutorul unui paravan, mobila fu cam îngrămădită, încât odaia semăna mai degrabă cu o cameră de debara.

Mătușa Valeria îi mai dăruia nepoatei un fotoliu îmbrăcat în catifea vișinie. Carolina și-l închipsea pe Gherman stând în 25 el, picior peste picior și trăgând din țigare, și simți că de emoție își pierde respirația! Între timp, aproape toate cristalurile, precum și o bună parte din porțelanuri, se mutară în mica încăpere, de la demisol, a Carolinei. Și iată că într-o zi Gherman – fără să fi aflat bineînțeles nimic de existența 30 cristalurilor, dar având, în mod sigur, un fel de presimțire, de bănuială – își făcu apariția! Era într-o dimineață și el intră fără să bată la ușă – știa unde ține Carolina cheia – și văzu cristalurile care zăceau împrăștiat peste tot; se holbă o vreme

la ele, apoi arată cu mâna stângă, cea fără trei degete (Gherman era și stângaci), spre o vază de flori care se afla pe noptieră. „Ce-i cu asta?” spuse și Carolina fu de-a dreptul uimită văzând că întrebarea se referă la un singur vas, când încăperea era
5 înșesată cu astfel de obiecte! „Toate astea, spuse ea arătând spre cristalurile strălucitoare din jurul ei, sunt ale mele! De la mătușica“. „Ce fel de mătușică?“ întrebă Gherman încruntându-se. Cât se poate de neîncredător și încruntat foarte se așază pe marginea patului. „Doi babalâci“, îi explică atunci
10 Carolina. Eu îi îngrijesc, și ei mi-au făcut cadou tot ce vezi aicea. Fac o groază de bani“, se laudă ea. „Sticlăria asta?! întrebă Gherman mirat și de data asta arată (tot cu mâna stângă, cea cu trei degete lipsă) spre toate obiectele împrăștiate prin odaie. Mizeria asta?! mai spuse, cu o voce ușor cântată din pricina
15 uimirii și a indignării; apoi închise ochii și căzu pe gânduri. Te-au prostit, spuse, și vocea îi tremura aproape. Te-au dus de nas și tu ia-i crezut, proasto!“ Și își deschise, în sfârșit, frumoșii lui ochi albaștri, în care se putea cu ușurință citi un dispreț atât de profund, încât Carolina se simți cuprinsă de
20 disperare. „Cristal de Boemia“, șopti ea, arătând spre vasul pe care Gherman își odihnea mâna și ochii i se umplură de lacrimi. „De Boemia, de Boemia, o îngână el. Și dacă nu fac două parale, atunci să te văd dacă îți mai deschizi gura. Dacă o să mai ai poftă să cotcodăcești“. Carolina se îmbracă în grabă
25 (între timp Gherman sta în fotoliul vișiniu, picior peste picior, exact așa cum și-l închipuise ea); de îndată ce fu îmbrăcată plecară amândoi (luară la întâmplare un vas de cristal) în oraș, să verifice valoarea reală a obiectelor dăruite. Primiră, bineînțeles, pe vasul de cristal, un preț mult peste așteptările
30 lor, spre marea satisfacție a lui Gherman căruia îi era (după propria-i declarație) o sete cumplită. Setea și-o astâmpără la „Dacia“, întovărășit, bineînțeles, de Carolina, emoționată și fericită; la insistențele lui, goli și ea câteva pahare. Băutura i se ridică însă repede la cap. Se uita, pierdută, drept în ochii

atât de albaștri ai lui Gherman, care, pe măsură ce paharele se goleau, își mai pierdură din strălucire. Se purtă însă frumos cu ea, iar la plecare, sprijinindu-se ușor de masă, îi sărută mâna ca unei adevărate doamne. Carolina îl luă de braț – era cât se poate de mândră că se află alături de un bărbat atât de frumos – și văzu cum femeile întorc capul după el; Gherman însă nici nu le luă în seamă. „Muieri, comentă el, când ieșiră în întinericul de afară. Câtă frunză și iarbă! Una nu-i mai bună ca alta!“ Apoi Gherman fu cuprins, cu totul pe neașteptate, de o neînțeleasă furie împotriva tuturor femeilor care n-au alta în gând decât cum să te îmbrobodească și să te amăgească mai bine. „Și tu vrei să mă îmbrobodești! strigă el la Carolina. Parcă eu nu văd! Cu cristalele tale împuțite! Și mânia împotriva femeilor acaparatoare se mută pe nesimțite asupra cristalurilor. Vrei să mă cumperi cu ele! Iudo, strigă de mai multe ori la ea cât putu el de tare. Să știi că pe toate le sparg! Țândări le fac! Praf și pulbere!“ ... Și se ținu de cuvânt: pătrunse val-vârtej în încăperea de la demisol și, înarmat cu un ciomag, începu să lovească în stânga și în dreapta, necruțând nimic, bucurându-se ori de câte ori vreun vas ceva mai mărișor, se spărgea cu mare zgomot! Zadarnic încercă însă Carolina să-l oprească, agățându-se disperată de el și plângând în hohote. „Vrei să mă amăgești, striga el, vrei să mă cumperi, asta ți-ai pus în gând! Numai că nu-s eu omul ăla, să mă las legat la cap cu una cu două, pe mine nu mă cumperi tu, cum l-au cumpărat «fariseii» (?) pe Christos! Nimic nu mai las! Pe toate le sparg!“ Și, într-adevăr, reuși să spargă, în mai puțin de jumătate de oră, cristalurile și porțelanurile adunate de mătușa Valeria în decursul unei vieți întregi. Și, la sfârșit, mulțumit de treaba făcută (supărarea și furia îi dispăruseră ca prin farmec), începu să surâdă, bucurându-se asemeni unui copil care a reușit să facă o treabă bună. Apoi se strecură în pat, sub plapumă, lângă Carolina. Deși plânsă și destul de speriată, ea îl primi totuși în brațele ei.

Ninsoarea se oprise, cerul atârna foarte jos, se sprijinea parcă de clădirile înalte ale oraşului (primăria, şcoala pedagogică de fete, liceul de băieţi „Coriolan Brediceanu“). Picioarele se afluau în zăpada pufoasă. Când ajunseseră la colţul străzii, domnul Desideriu îşi aminti că şi-a uitat mănuşile şi alergă repede după ele. „Le-ai lăsat în dormitor pe noptieră, stai să ți le aduc“, îi spuse mătuşa Valeria. Domnul director îl aştepta la colţul străzii. „Îmi îngheată picioarele în pantofi“, îi spuse el domnului Desideriu. La bătrâneţe şi circulaţia sângelui se face mai greu, aşa că nu sunt numai pantofii de vină“. „N-ar strica să trecem pe la Rosenfeld să-ţi iei şi dumneata o pereche de bocanci“, spuse domnul Desideriu. „Ne-am făcut şi aşa destulă cheltuială cu doctorul? spuse domnul director. Cine ştie cât o să ne ceară, am auzit că-i tare lacom de bani. Şi prea mare nevoie nici nu am eu de bocanci. Unde mă duc eu, spune-mi tu, Desideriu, ca să am neapărată trebuinţă de ei? La biserică, duminica, şi asta doar aşa, din când în când, dacă e timpul frumos, iar în zilele obişnuite până la şură ori până la grajd, cam astea-s toate plimbările mele. Pentru atâta drum, sunt bune şi ghetetele, eu aşa gândesc. Mai ales că sunt extraordinar de comode. Erai tu la liceu, la «Brediceanu», când mi le-a cumpărat maică-ta, a dat o avere pe ele. O ştii cum e ea: când îi place ceva, nu se uită la bani. Piele de box. Ca o mănuşă“.

Cabinetul doctorului Perian se afla pe strada principală, în apropierea cinematografului „Aida“. Trecură pe lângă restaurantul „Dacia“ şi domnul Desideriu, neputându-şi înfrâna curiozitatea, privi înăuntru. Restaurantul – era încă foarte devreme – era aproape gol. La o singură masă, lângă fereastră, sta un bărbat singur cu o cafea şi o halbă de bere în faţa lui. Domnul Desideriu îl recunoscu pe Cernet, profesorul de istorie. Pe vremea când era elev, se temea de el, şi cu toate că au trecut mulţi ani de atunci, vechea frică nu dispăruse nici acum într-un tot. Îl salută stângaci – Cernet,

neavând ce face, se uita pe fereastră și aștepta să fie salutat de cei ce treceau pe stradă. „Eu, în locul tău, zău dacă l-aș mai saluta“, spuse domnul director. „De ce să nu-l salut?“ întrebă domnul Desideriu. „Păi ai uitat, spuse domnul director, că-n clasa a doua te-a lăsat corigent la istoria antică“. „Și pentru 5
asta trebuie să-i port neapărat pică?“ întrebă domnul Desideriu. „Țin minte, spuse domnul director, că într-un an am călătorit amândoi în același compartiment de tren până la Timișoara. Tu terminaseși de-acuma școala. Îl cunoșteam mai de mult, de când a făcut sfeștania bisericii ortodoxe din 10
Iugoj: atunci, la banchet, s-a nimerit să stăm la masă unul lângă altul: «Cum merge istoria, dom' director?» îl întreb. Cum o fac oamenii», îmi răspunde și începe să râdă... Orice l-ai fi întrebat, nu exista să nu aibă el un răspuns gata pregătit de 15
dinainte.“

Intrară într-o curte întunecoasă. La capătul acesteia se vedeau scările – acoperite cu un covor cam zdrențuit – care duceau spre cele două etaje ale imobilului. Mirosea a lemn putred și a vin prost; și încă un miros tot mai pătrunzător pe măsură ce urcau scările. „Parcă ar mirosi a balegă udă de cal“, 20
spuse domnul director. „N-aș locui aici pentru nimic în lume“, spuse domnul Desideriu. Sunară. Ușa le-o deschise o femeie tânără încă. Părul roșu, tot buclîșoare, îi era legat cu o fontă din catifea neagră. Din pricina fontitei, în primul moment, li se păru a fi mult mai tânără decât era ea în realitate. Purta 25
o rochie dintr-un material lucios și înflorat. Pe umeri își aruncase un halat alb și nu prea curat. De altfel și încăperea în care intrară – un fel de sală de așteptare, cu litografii pătate de muște pe pereți, cu fotolii îmbrăcate într-o stofă roasă la colțuri – arăta destul de murdară. Femeia căscă, ochii îi erau 30
roșii și umflați de somn. „Luci, se auzi din cabinet vocea unui bărbat. Vezi că a sunat cineva. Deschide“. „Asta și fac“, spuse femeia și le zâmbi; somnul și moleșeala se risipiră ca prin farmec. „S-a făcut numai că ninge, ciripi ea veselă. Mare păcat.

Iarna fără zăpadă n-are nici un chichirez“. Aruncă o privire rapidă în oglinda murdară din fața ei și-și aranjă o buclă rebelă. Zâmbi mulțumită de propria ei înfățișare... „Pare destul de cumsecade. Și frumoasă“, își spuse domnul director în timp
5 ce încerca să-și agațe paltonul într-un cuier cam strâmb. „Mai bine să-l puneți pe fotoliu, spuse femeia. E cam șubred cuierul și paltonul pare a fi destul de greu. Mi-e teamă că n-o să țină“. În sfârșit, ușa cabinetului se deschise și doctorul Perian își făcu apariția. Un bărbat îngrozitor de urât – cel puțin așa i se păru
10 domnului Desideriu – cu un cap nu mai mare decât pumnul – destul de șubred, cu mișcări însă repezite și sigure. În lumina puternică din odaie, halatele celor doi – al doctorului și al domnișoarei Luci – arătau a nu fi fost spălate de foarte multă vreme, ceea ce îl impresionează neplăcut pe domnul director, un
15 adevărat fanatic al curățeniei. (La el acasă, și în grajd era curat „ca în farmacie“, cum îi plăcea să se laude.) „Ei, care-i necazul?“ întrebă doctorul, uitându-se pe deasupra capului domnului director, de parcă ar fi așteptat ca acesta să termine cât mai repede cu explicațiile. Toți bolnavii trâncănesc același lucru,
20 spuneau parcă ochii lui albaștri, de o vioiciune ușor forțată. Știu eu mai bine decât ei ce-i doare și de ce suferă, la ce i-aș mai și asculta... Doctorul Perian era, într-adevăr, un diagnostician bun și aparenta lui nepăsare, modul distrat în care își asculta pacienții nemulțumise, de-a lungul anilor de consult,
25 și pe alții, nu numai pe domnul director. „A fost frig în tren, nu-i așa?“ întrebă doctorul Perian, întrerupându-și pacientul și adresându-i-se domnului Desideriu. „Destul de frig“, spuse domnul Desideriu, surprins de întrebare. O mare ticăloșie, spuse doctorul. Nu încălzesc defel trenurile... Săptămâna
30 trecută am fost la Cluj, la o conferință organizată de Facultatea de medicină. La întoarcere am crezut că ajung complet congelat acasă. Și am călătorit cu clasa întâi! Mă întreb atunci ce-o fi la clasa a treia, dacă la întâia se călătorește în asemenea condiții“ ... „Ajută-l dumneata să se dezbrace“, se adresă apoi

doctorul domnului Desideriu. (Cât dură consultația, doctorul vorbi tot timpul numai cu domnul Desideriu, ignorându-l cu desăvârșire pe bolnav.) Îl ciocăni, e adevărat, îl întoarse pe toate părțile, se purtă însă cu el de parcă ar fi fost un copil, ori o ființă alienată, căruia nu poți să-i comunici *direct* nimic, ci numai ajutându-te de un intermediar. Fapt care îl jigni profund pe domnul director și-l înfurie într-o asemenea măsură, încât își simți trupul întreg năpădit de sudoare. „Pantalonii nu trebuie să și-i lase, spuse doctorul. Poate să rămână și cu flaneaua de corp pe el să nu răcească. E destul de frig, din păcate. Sobă de teracotă, se încălzește greu... Întâi să vedem ce zice „oglindea“ (doctorul folosi expresia populară, subliniind-o cu un zâmbet ironic) și după aceea îi facem și un mic consult. Să-l vedem pe taticu, dacă e într-adevăr bolnav ori numai se preface... Altfel, se ține bine, îi spuse el domnișoarei Luci. Ce n-aș da să arătăm și noi la vârsta lui așa! Ce înseamnă viața la țară. Aer curat, brânzeturile, fructele proaspete! Ce să mai vorbim! Uite aici ce mușchi are la vârsta lui“ – spuse doctorul, pipăind brațele, destul de descărnate altfel, ale domnului director, care în acele clipe i-ar fi dat cu ceva în cap.

Dezbrăcat până la brâu, domnul director tremura de frig, ori de enervare, nu-și dădea nici el seama bine din ce pricină. Atât domnișoara Luci, cât și doctorul începură să se învârtească în jurul aparatului care făcuse atâta vâlvă în oraș. „Trebuie să așteptăm puțin, spuse doctorul... Cam tremură de frig, pune-i ceva pe spată“, adăugă el, aruncându-i pacientului o privire fugară. Apoi doctorul îi ignoră un timp pe amândoi, atât pe domnul director cât și pe domnul Desideriu. Conversația avu loc de astă dată în limba franceză. I-ar fi plăcut domnului director să știe despre ce vorbeau cei doi, ar fi vrut în primul rând să afle dacă discuția are vreo legătură cu el, cu boala lui; greu, însă, să-ți dai seama când nu cunoști o boabă din limba respectivă! Nici el, și nici

Desideriu, care la liceu urmasese cursurile de limbă germană, nu știa franceza. „Am citit destul de mult, nu-mi amintesc exact câte pagini, spunea domnișoara Luci. Trebuie să recunoști că titlul nu are o prea mare legătură
5 cu romanul“. „Ai așteptat să apară «falsificatorii de bani», nu-i așa?“ întrebă ușor amuzat doctorul. „Bineînțeles. M-am luat după titlu. De altfel trebuie să-ți mărturisesc că toate romanele astea ale lui Gide mă plictisesc teribil. Peste tot e vorba despre adolescenți refuzați. Și, pe deasupra, nu au
10 nici un fel de acțiune“. „Ai rămas la un nivel destul de primitiv de lectură, draga mea, pe care trebuie neapărat să-l depășești“, spuse doctorul, uitându-se pe fereastră. „Nu înțeleg de ce vrei să faci din mine cu orice preț o mare intelectuală! Vrei să ajung și eu un fel de George Sand ori
15 ce vrei? Pentru târgul ăsta nenorocit în care trăim sunt destul de bună și așa cum sunt. Dacă le iei pe rând pe toate femeile din oraș cred că puține au citit mai mult de cinci cărți – ce cinci, prea multe, hai să zicem trei! – în viața lor. După ce m-ai obligat să citesc «Viața albinelor» – de când sunt
20 nu mi-a fost dat să citesc ceva mai plictisitor! – acumă mă chinui cu «Falsificatorii» ăștia. O adevărată nenorocire“... „Mai așteptăm mult?“ întrebă domnul director și vru să mai adauge încă ceva, dar, când își auzi propria-i voce, fu atât de enervat încât preferă să tacă. Era atâta umilință în ea,
25 încât aducea cu bâlbâiala unui băiețuș care își cere voie în timpul orelor, să iasă afară, ca să facă pipi. Un ciudat raport de subordonație se crease între el și doctor! „Ar fi în stare s-o țină așa, își spuse domnul director, până mâine dimineată. Și cine știe dacă n-aș fi gata să accept până și o
30 asemenea situație absurdă și umilitoare!“ se gândi el. Fusesse în viața lui de puține ori la medic: bolile nu-l prea încercaseră, astfel se explica, probabil, panica și enervarea de care se lăsase cuprins. „Într-adevăr, spuse doctorul, l-ai pus (continua să vorbească despre el la persoana a treia!) să

se dezbrace prea repede“, și dispăru în spatele aparatului său atât de vestit... Simți că-l urăște pe doctorul Perian! Ura lui se extinse și asupra limbii franceze vorbite de cei doi. Fonfăită limbă, își spuse furios, numai potrivită pentru maimuțărilele unor filfizoni... Pantofii incredibil de mici (oare ce număr 5 poartă?), mâinile cu degete scurte și boante cu pete de ficat, chelia ascunsă cu grijă, dar cu atât mai evidentă, gulerul boțit și murdar al cămășii, cravata soioasă, ochelarii cu dioptrii mari, negul din sprânceana dreaptă, iată doar câteva detalii din care era compusă ființa atât de antipatică a doctorului, observate 10 de domnul director. „Să se urce pe scăunel și să stea cuminte“, spuse doctorul cu vocea lui spartă, adresându-se, și de data asta, domnului Desideriu. (Între timp, domnișoara Luci făcuse întuneric în încăpere.) Bâjbâind, tremurând de frig, domnul director găsi cu greu scaunul indicat de doctor. Simți, apoi, 15 cum mâinile reci și moi ale femeii (asemeni unor pernițe umede) îl iau ușor de umeri și încearcă să-l întoarcă în direcția indicată de medic. „Nu v-ați așezat bine, îi spuse ea în șoaptă. Cu fața spre ușă“. „Unde-i ușă?“ întrebă domnul director cu aceeași voce plângăreată de copil ce-și cere voce până afară. 20 „Acum e chiar în fața dumneavoastră“, spuse femeia cu bunăvoință, în același timp ușor amuzată de încurcătura lui. Domnul director îi fu recunoscător atât pentru faptul că i se adresează direct, cât și pentru modul prietenos în care îi vorbea. O clipă, femeia se află foarte aproape de el, coapsa ei îl atinse 25 ușor. O emoție stranie, și cu totul neașteptată, îl cuprinse. Ori de câte ori se întorcea de la școală, copil fiind, maică-sa îl lua în brațe cu multă dragoste (altfel era destul de zgârcită cu efuziunile sentimentale) și ceea ce simțea el acum aducea, curios și neașteptat de mult, cu sentimentul încercat 30 odinioară, când trupul cald și bun al mamei se lipea cu afecțiune de al lui. Își apropie umărul, cu stângăcie și timiditate, de această coapsă protectoare, călduță și moale, fericit să găsească un loc de refugiu în aceste momente în care

se simțea părăsit și lipsit de apărare. „N-ai oftică, spuse doctorul, adresându-i-se lui, în sfârșit. Cu așa plămâni se poate trăi o sută de ani“. Apoi domnișoara Luci trase perdelele și lumina zilei invadează din nou încăperea. „Câți ani are?“ întrebă –
5 folosind din nou persoana a treia – doctorul. „Șaptezeci la vară“, spuse domnul Desideriu. Vorbea de parcă s-ar fi produs o ciudată răsturnare: fiul începu să joace rolul tatălui, un tată grijuliu și deosebit de înțelept; domnul Desideriu își însuși rolul rapid, în mod inconștient și fără să depună eforturi. „Nici
10 nu arată, spuse doctorul, măsurându-l din cap până în picioare. Se ține bine bătrânul. Să dea Dumnezeu să arătăm și noi așa la vârsta lui“, spuse el pentru a doua oară; vorbe convenționale, lipsite de orice conținut real, pe care doctorul – se gândi domnul director și antipatia lui crescă și mai mult – le spune,
15 probabil, tuturor moșnegilor veniți la consultație. „Până vă scrie rețetele, îi spuse domnișoara Luci – avea sentimentul că ea reușește să citească în inima lui ca într-o carte deschisă; că înțelege perfect ce se petrece cu el și-i fu recunoscător pentru asta –, durează puțin. Trageți-vă scaunul mai aproape de sobă,
20 să nu vă fie frig... Focul l-am făcut cu noaptea în cap și uite că nici acuma nu-i destul de cald“, se plânse ea. Domnul director se gândi, din nou, la discuția lor în limba franceză: cum le mai mergea gura! Au discutat o mulțime de lucruri pe care el n-are să le afle niciodată, își spuse cu teamă. „De
25 cum a intrat pe ușă mi-am dat seama cât e de bolnav, o fi spus doctorul. I se vede pe față că nu mai are mult de trăit. Un an doi și gata. Kaput“. Și domnul director născoci atunci (nici nu era conștient de faptul că născocește, era ferm convins că s-a întâmplat chiar așa) răspunsul domnișoarei Luci,
30 transformată pe neașteptate într-un fel de înger păzitor: ea îi luă apărarea, deci, se opuse cu toată vehemența concluziilor, atât de catastrofale, ale doctorului. „Nu-i adevărat, spunea domnișoara Luci, în imaginara discuție dintre ea și medic, nu vezi ce culoare bună are în obraji? Dacă plămânii sunt sănătoși,

mai poate trăi cel puțin zece ani!“ Doctorul nu se prea lăsa convins, aprecierile, atât de optimiste, ale domnișoarei Luci, se loveau de scepticismul lui tare ca o stâncă; și, atunci, asistenta – transformată, așa cum am spus, într-un înger păzitor – începea să se roage de doctor în fel și chip. „Dă-ți 5
toată silința, spunea ea. Fă și tu tot ceea ce e posibil. Doar ești doctor. Dă-i, măcar, zece ani! Zece ani nu-i chiar așa mult!“
Cam asta ar fi fost – după părerea domnului director, cuvânt cu cuvânt – discuția dintre doctor și domnișoara Luci, discuție purtată, așa cum am spus, în limba franceză. Și cum în timpul 10
conversației se pronunțase de mai multe ori cuvântul «Gide», domnul director se strădui să-i găsească un echivalent în limba română. Ajunse în cele din urmă la concluzia că trebuie să însemne *ajutor* ori ceva asemănător. „Ajută-l“, se rugase, așadar, domnișoara Luci de doctor. „Am să-l ajut, fii 15
fără grijă“, spusese în cele din urmă doctorul Perian, lăsându-se înduplecat. Acest final de discuție, pe care îl inventă singur, avu darul să-l liniștească. Când plecară, domnul director arăta destul de mulțumit și de împăcat cu el însuși.

DESIDERIU

...plouase sus la munte, apele veneau mari și tulburi, pe cerul spălat parcă de ploaie alergau fără odihnă norii; înfloriseră castanii și un miros pătrunzător, dar, în același timp, gingaș și dulce înfiora nările și tu, Desideriu, alergai cât te țineau picioarele, întorceai capul din când în când să vezi dacă următorii tăi n-au rămas de-acuma în urmă. Nici vorbă însă de așa ceva, ei sunt chiar în spatele tău, nu mai au mult până să te ajungă; simțeau parcă răsuflarea lor fierbinte în ceafă. Dacă ai fi Ber-Căciulă, îți trecu prin cap, în timp ce, cu un ultim efort, îți întetiseși fuga, tare bine ar fi; ai arunca atunci o perie sau te miri ce, și cât nici nu gândești, nici atâta cât ai clipi din ochi, s-ar și ridica, fie un zid înalt, fie o pădure, și atunci pas să te mai ajungă ei; să încerce numai să te mai prindă, ce s-ar mai rătăci prin pădurea aceea deasă, îți spuneai și mai întorceai o dată capul, și acum ei sunt chiar în spatele tău: destul ca să întindă mâna ca să te apuce de uniformă și să te oprească, numai că părintele Coriolan se împiedică, cât pe-aci să cadă. „Pun eu mâna pe tine, îl auzi strigând în spatele tău, ai să vezi tu ce ai să pățești pentru câte ne-ai făcut. Pară-ți rău de mătușă-ta, anticristule, nu vezi că abia își mai trage sufletul, săraca, mai mă mir că o mai țin picioarele cât ai putut-o alerga, măcar de ea să-ți fie milă“. „Ce să-i pară rău,

auzi tu, în spatele tău, glasul întretăiat și plângăreț al preotesei, lui de nimenea în lumea asta nu-i pare rău. Așa l-au crescut, așa îl au“. „Stai, măi copile, intervine, în sfârșit, glasul împăciuitor al vărului tău Nicodim. Stai, că nime nu-ți vrea răul, să ne înțelegem ca oamenii. Întorci capul – te distanțaseși din 5 nou destul de mult de ei, nu atât de mult, însă, încât să nu-i auzi ce spun – îți vine să râzi când îi vezi cum aleargă: vărul Nicodim mai în față, părintele Coriolan în spatele lui și mătușă-ta mult în urmă; o strâng probabil pantofii, șchioapătă puțin, și atunci ți se face milă de ea și te oprești, abia 10 trăgându-ți răsuflarea, te lași prins, uiți de Ber-Căciulă, de pădurea născută, așa, pe neașteptate, dintr-o perie, și chiar în clipa în care te oprești și-i vezi cum se apropie, nerăbdători să pună mâna pe tine încep să cadă primele picături mari de ploaie caldă, care se transformă destul de repede într-un 15 adevărat ropot, și atunci fugiți toți patru să vă adăpostiți sub o streășină. „Eu ți-am atras atenția – spune preoteasa – să nu plecăm fără parasol la noi, că ne prinde ploaia. S-a văzut de azi dimineață că timpul e schimbător... Dar tu nu și nu, că-l pierdem, îl uităm cine știe pe unde și-i păcat să rămânem fără 20 el. Bine ar fi să nu dea boala în noi. Ne udă bine ploaia asta și de uscat n-avem unde să ne uscăm“, spune mătușa ta, preoteasa de la Sintești, și strănută nu fără o anumită ostentație. „Iacă, ne-a stropit un picuț“, spune cu blândețe părintele și-și șterge cu o batistă mare și nu tocmai curată fața udă de apă. 25 „Dintr-atât lucru n-ai să pățești nimic, fii fără grijă...“ „Tu nu mă auziși strănutând? Întreabă supărată preoteasa. Mie nu-mi trebuie mult, sunt teribil de slabă, una-două, m-am răcit. Măra-m-aș mâine să n-am temperatură“, spune ea și-și storcea batistuța learcă de apă. „Mult necaz le-a făcut copilul 30 ăsta“, spune atunci părintele Coriolan și se întoarce spre tine. Pe chip i se vede însă nu atât supărarea, ci mai curând un fel de mirare, de încurcătură, pricinuită de faptul că se simte incapabil să-ți înțeleagă cu adevărat comportarea. „De ce-o

fi atât de simțitor, cu cine o semăna?! Eu abia apucam să plec de-acasă la seminar – și încă nu la o aruncătură de băț, ci tocmai la Cernăuți – să mă văd cu alți copii de vârsta mea și să scap de grija vacilor. Mă apuca și pe mine dorul de cei de
5 acasă, din când în când, numai că nu mă ținea mult. Dar copilul ăsta are altă fire“, își spune părintele Coriolan, oftând, și între timp ploaia se oprește, un curcubeu, în cele mai felurite culori, se ridică deasupra podului de peste Timiș; se răsfrânge, mai șters, mai puțin strălucitor, în apa învolburată
10 și murdară. „Ce să-i faci, spune preoteasa și oftează. Poate ar trebui să-i caute taică-su o gazdă, dacă n-o scoate altfel la socoteală cu el. Ia anu' să nu-l mai dea la internat“. „Dacă nu ne grăbim, spune vărul Nicodim, pierdem și trenul de cinci.
15 ușor zgribuliți de frig, spre internat – să-mi spună mie din timp, să am vreme să mă interesez. Mă gândesc c-ar fi bine să vorbesc mai întâi cu cumnată-mea, Virginica. Poate s-o gândi să-l ia pe copil la ea. Ar fi tare bine, stau și în centru, lângă Școala Normală, la ea ar fi ca acasă, nu i-ar mai fi așa
20 de greu.“

Ați ajuns la internat, clipa despărțirii se apropie, devine de neînălțurat, și în dreptul porții – o poartă uriașă, din fier, cu un lacăt greu și ruginit, legat cu un lanț gras, poartă care nu se deschide decât toamna, când trăsurile încărcate cu varză,
25 cu saci de fasole sau cu cartofi se descarcă în curtea internatului – pământul începe să se învântească cu o mare repeziciune cu tine și, înainte de a leșina, palmele tale simt fierul ruginit al porții de care te sprijini, în cădere. S-au scurs de atunci ani destui, dar tu îți amintești perfect clipa în care ți-ai revenit
30 din leșinul ușor: vezi râul cu apele lui învolburate, vezi cerul pe care aleargă nori primăvăratici, vezi fața blândă și foarte suptă – viermele tuberculozei rodea pe dinăuntru fără ca el să știe – a lui Nicodim, atât de aproape de a ta, încât îi zărești cearcănele din jurul ochilor, precum și barba neagră, nerasă

de câteva zile, vezi chipul speriat al preotesei și simți degetele ei boante și grăsuțe care încearcă fără succes să-ți desfacă nasturele de la cămașă, gâdilându-te ușor. Degetele ei ude aleargă în jurul gâtului tău, și o picătură de apă caldută îți alunecă pe piept; descoperi, în acea trecătoare clipă a trezirii 5 din leșin, lumea cu splendoarea ei de nimic tulburată, veșnică și nepieritoare – mai frumoasă, mai proaspătă, ca oricând. O bucurie nestăvilită te cuprinde, deci, în clipa reîntoarcerii tale din lumea somnului, a leșinului tău copilăros și trecător. Palmele tale transpirate ajung din nou în contact cu fierul ud 10 și rece al porții – stai sprijinit de ea, de teamă să nu cazi din nou, în timp ce preoteasa îți scutură uniforma, iar părintele Coriolan, cu aceeași batistă, nu tocmai curată, cu care se ștersese pe față, îți curăță cozorocul chipiului care, în cădere, îți alunecase de pe cap. „Așa ceva n-am crezut că pățim cu 15 tine, una ca asta să ne faci tu nouă, îți spun drept că nu ne-am așteptat“, mormăie părintele frecând cozorocul cu dosul mânecii. „Ias’ că nu-i nimic. (Cel care vorbește acum e vărul tău, Nicodim.) Bine c-a trecut; dacă te loveai, Doamne ferește, era mai rău. Mama, săraca, a leșinat și ea odată, eram cu ea 20 la sapă și era tare cald, și cum a leșinat, a dat cu capul de pământ; i-a ieșit drept în frunte un nod mare, cât un ou de găină. Da’ tu ești mai ușor, n-ai pățit nimic. Păcat de uniformă că s-a cam noroit la coate... Vezi că ți-am pus niște lei în buzunar, asta-i tot ce mi-a mai rămas, afară de cei puși deoparte 25 pentru tren“, îți șoptește vărul Nicodim și te mângâie pe părul tuns chilug și cele două hârtii de zece lei, pe care le scoți din buzunar și le pui în portmoneu, nu cumva să le pierzi, împrăstie în jur un miros plăcut de tutun, probabil vărul Nicodim le ținuse la un loc cu țigările; ai rămas așa, cu 30 portmoneul – ți-l făcuse cadou domnul director și erai tare mândru – într-o mână și cu chipiul (era ud și până s-o usca n-aveai la ce să ți-l pui pe cap) în cealaltă, și atunci preoteasa s-a aplecat spre tine să te sărute pe frunte și de data asta n-ai

mai plâns, ai simțit chiar un fel de nerăbdare: ai fi vrut ca ei să plece cât mai repede, să te lase singur. „Până la vară nu mai e așa mult, trece timpul cât nici nu gândești, spune vărul Nicodim. Nici n-o să simți, vărutuțule, ai să vezi ce iute
5 trece“. „Trece, cum să nu treacă, cât ai bate din palme“, spune și părintele Coriolan și se uită peste capul tău, în curtea internatului. „Cine știe dacă până atuncea, a spus și preoteasa, nu și-or mai face și ai tăi un drum la oraș. Poate om veni împreună de Rusalii, dacă s-o potrivi cumva să fie
10 timpul frumos“. „Eu de venit, vin sigur, în dimineața de Rusalii m-am și prezentat“, spune vărul tău, Nicodim, și te bate ușor pe umeri ca să te încurajeze. „I-am promis și soră-mi că trec pe la ei de Rusalii, să-i aduc niște carne de vițel, așa că o să ne vedem neapărat“. „Plecați, să nu pierdeți
15 trenul“, le spui tu, Desideriu, cu o voce în care nu se mai distinge nici urmă de părere de rău de-acuma; te îndepărtezi repede, fără să te mai uiți în urmă – cu umerii căzuți, dar cu pași siguri – spre cea de a doua poartă a internatului, pe care intră școlarii. „Să nu întârziați, mai strigi o dată în
20 urma lor, când ajungi în dreptul porții, trenul nu așteaptă după voi“.

Vărul tău, Nicodim, vrea parcă să se întoarcă și să-ți spună ceva; se răzgândește însă, grăbește pasul și-i ajunge pe ceilalți din urmă. Și acum, toți trei merg pe sub castanii cu florile
25 ude de ploaie: vărul Nicodim e cu o palmă mai înalt decât părintele Coriolan, slab și ușor aplecat în față, cu o pălărie verde, „vânătoarească“, în vârful capului, cu o uniformă tot verde, de brigadier silvic. Părintele Coriolan – care de-atâta alergătură, e tot o apă – și-a scos pălăria din cap să-și facă vânt
30 cu ea. Preoteasa nu spune nimic, oftează numai. Ea merge ușor șchiopătând din pricina pantofilor, cu care nu-i defel obișnuită. În mulțimea de pe pod mai zărești o clipă rochia ei neagră, decolorată de soare și de prea mult spălat, apoi rămâi singur.

În odaia înghețată a internatului, te afli acum, Desideriu, tremurând de frig sub pătura ruptă; în fereastră se văd zorii tulburi și un vecin de pat, Mircea Dobrin, de la Coștei, vorbește prin somn („Se prăpădește, mamă, se prăpădește, nu-l lăsa, rogu-te, nu-l lăsa!!“) – apoi începe să plângă cu sughituri. 5
Dar de-acuma, gata cu somnul, de-acuma domnul monitor e în pragul ușii, cu o față roșie care pare ori buimăcită de somn, ori înghețată de frig; în privirile domnului monitor, care poartă o cravată nou-nouță, de un portocaliu atât de strălucitor încât nici nu se mai observă cămașa boțită și nu tocmai curată, în 10
privirile lui încruntate și severe nu se poate citi nici urmă de toleranță pentru micii interniști, care tare ar mai zăbovi, măcar o jumătate, un sfert de minut, în patul încălzit de trupurile lor slăbuțe, tare ar mai sta sub păturile puturoase! „Număr până la cinci“, strigă, așadar, sever și autoritar, domnul 15
monitor, și în spatele lui și-a făcut apariția Feri-baci, care încearcă și el să fie cât mai aspru cu putință; ochii săi, spălăciți și roșii, de alcoolic, greu să mai poată exprima altceva însă în afara unei neostoite poftă de băutură. „Asta nu-i istănă“, strigă 20
Feri-baci în dialectul său româno-germano-croato-maghiar. „Care-i situația, Feri-baci? Aveți o plângere de făcut?“ întrebă, foarte grav, domnul monitor, și-și închide un nasture la vestă. „Ei intrat în țimer, mâncat slănină și brânză cu ceapă. Asta nu-i istănă“, strigă Feri-baci. „Care are șperaclu? Cu ce-ați descuiat ușa?“ întrebă domnul monitor supărat foarte. „Nu 25
noi, domnu' monitor, se aude de sub o pătură un glas înăbușit (cu cât discuția asta durează mai mult, cu atât se întârzie momentul neplăcut al îmbrăcatului în dormitorul înghețat). Domnii dintr-a opta au rugat-o pe Piri-neni să deschidă“.

Piri-neni, o ființă roșcovană și cu un piept uriaș, era fata 30
lui Feri-baci; fostă prostituată la București, ea era angajată împreună cu maică-sa, o nemțoaică grasă și rumenă, căreia îi spuneau toți tanti Tuți, ca bucătăreasă. Amândouă erau foarte năbădăioase și băieții din clasele mai mari, cei mai

descurcăreți, mai puțin timizi, mai precoci nu se dădeau la o parte de la o „aventură“ cu nemțoaicele. Ele, spre seară, când elevii învățau în „silentius“, deschideau pe furiș ușile dormitoarelor. Băieții își cereau pe rând voie, să meargă până
5 afară, unde întârziiau însă nepermis de mult și când se întorceau, transpirați și roșii, în privirea lor se putea citi cu ușurință un fel de dispreț superior față de cei care „toceau“ aplecați deasupra manualelor făcute ferfeniță. Totul se petrecea cu aprobarea, oarecum tacită, a monitorilor – se bucurau,
10 bineînțeles, și ei de farmecele celor două nemțoaice – până când mai mulți elevi se îmbolnăviră și cele două femei fură rapid concediate. Feri-baci plânse, se rugă în genunchi de conducerea internatului să nu-l dea și pe el afară, pentru că el nu știa nimic, habar nu avea de ce fac „nenorocitele și
15 dezământatele alea“. Și, sub privirile amuzate ale elevilor, le bătu cu un fâraș, în mod demonstrativ, pe cele două „coțofane“, le amenință că divorțează, că nu mai vrea să audă de ele. Drinca, directorul internatului, nu se arătă însă prea impresionat nici de rugămintele, nici de măsurile drastice luate
20 de bătrân, așa că și Feri-baci, spre marea satisfacție a elevilor care îl urau, părăsi, vrând-nevrând, internatul și se angajă portar la singurul hotel din oraș. Elevii îl vedeau adesea moțâind pe un scaun în fața hotelului. Cei mai mari aflară că nemțoaicele nu se „cumînțiseră“ defel în urma accidentului
25 și că puteau fi vizitate acasă, nu înainte, însă, de a trece pe la Feri-baci, în mâinile cărui se depunea o sumă, e adevărat foarte modestă, de bani... Părul roșcat și creț al tinerei nemțoaice flutură asemeni unui steag pe dinaintea privirilor tale, Desideriu, vezi aieva pistruiile roșcate de pe fața ei albă
30 ca smântâna, îi auzi râsul gros și răgușit și dinții ei, cu strungăreață la mijloc, se zăresc pentru o clipă dezveliți de buzele roșii și cărnoase. „Liniște!“ strigă domnul monitor și glasul lui de băiețandru, încă în formare, glas de cocoșel, care se străduie însă să fie cât mai autoritar, răsună în încăpere...

Apoi simți în gură gustul leșios al supei cu care erați hrăniți dimineța: „Aimprem supa“, cum îi spuneau cele două femei. Aproape de internatul vostru, se află internatul „Eforiei“, și uneori, seara, după ce se făcea întuneric, săreați gardul, străbăteați curtea largă a poliției, treceați încă peste un gard, din lemn, nu chiar așa de înalt ca primul, mai ușor de sărit, și interniștii „Eforiei“, mai bine hrăniți ca voi, vă aduceau resturi rămase de la masa lor: câte o bucată de pâine cu untură, cam rancedă, e adevărat, dar în tot cazul mult mai hrănitoare decât mămăliga cu marmeladă de prune, hrana voastră de fiecare seară.

Îi place să-și spele trupul cu apă rece de la fântână, să-și alunge somnul de peste noapte și tu, din ascunzătoarea ta – stai chircit și te uiți prin crăpăturile gardului – îi urmărești fiecare mișcare; aplecată deasupra albiei, cu spatele ușor arcuit, cu umerii strălucitori, iar tu Desideriu, un copilandru, nu cu mult mai mare decât fetele ei, licean corigent în fiecare vară la matematică, o iubești în taină încă din vacanța de Paști, de la denii, când s-a întâmplat să vă duceți împreună la cimitir, să aprindeți lumânări la morminte. Bătea vântul, lumânările se stingeau repede. „Nu știu cum o faci tu să ardă, te-a întrebat ea și pachetul cu lumânări s-a desfăcut, lumânările s-au împrăștiat prin iarbă. Ia mine cum o aprind se și stinge“. „Găsesc eu un loc, i-ai spus tu, mai la fereală“. „Ai crescut, Desideriu, a zis ea în timp ce tu stai chircit și păzești, cu mâinile făcute căuș, flacăra lumânării. Când te-am văzut sâmbătă, – veneai cu domnul director de la gară, aveți două geamantane mari, abia le puteați duce – cât pe-aci să nu te recunosc! Ce domn o fi, o întreb pe Steluța, cine o fi venit pe gostie?“ „Nu-i nici un domn, zice Steluța, tu nu vezi că-i Desideriu?!“ ... „Așa-i, îi zic, a crescut, s-a făcut om mare, nici nu l-am recunoscut la început“. „I-a luat domnul director uniformă nouă și-i stă tare bine cu ea, zice Steluța. Nici nu mai are mult,

acuș trebuie să termine și el școala“... Și iată că din pricina
acestei iubiri, altfel cât se poate de nepotrivită, te frământă
cât e ziua de lungă, nu poți dormi nopțile, suferi cumplit,
pentru că așa ești tu, Desideriu, un suflet mereu încercat de-a
5 lungul anilor de cele mai neobișnuite dureri și neliniști; mult
mai normal ar fi fost, Desideriu, să te îndrăgostești, nu-i așa,
de fete de aceeași vârstă cu tine, ori tu ești îndrăgostit până
peste cap de o femeie în toată firea, o femeie pe care acum o
urmărești uitându-te prin crăpăturile gardului, tremurând de
10 emoție; femeia se întoarce, rămâne pentru o clipă nemișcată,
apoi întregul trup i se destinde, își ridică leneșă brațele să-și
strângă părul în conciu care i s-a desfăcut, și tu, Desideriu,
poți să-i vezi părul roșcat de la subțiori, sânii, cu sfârcurile
maronii, zvâcnind obraznici în sus; corpul ți se crispează,
15 cuprins de un fel de spasm, apoi o moleșeală dulce te cuprinde;
trupul femeii, care, înainte cu o secundă numai, trezise în
sângele tău de adolescent o atât de chinuitoare dorință, te
umple, privindu-l în continuare, de rușine; obraji și urechile
ți se fac roșii ca sfecla; apoi lumea din jur prinde din nou
20 contur, păsările ciripesc în caisul din mijlocul curții, un vițeluş,
fătat nu de mult timp, îl auzi zbenguindu-se prin grajd; se
aude, de asemenea, prin fereastra deschisă, mașina de cusut
a doamnei Letiția... Peste câteva zile femeia te strigă peste gard,
te roagă să faci bine să-i spargi câteva țăpligi pentru loc; ea
25 s-a tăiat la un deget și nu poate ține toporul în mână... Cât
îi spargi lemnele – stă în gura șurii și se uită la tine – nu scoți
o vorbă și lovești cu atâta furie cu toporul de parcă ai dori să
te răzbuni pe cineva. „Nu știu ce-i cu tine astăzi, – spune
femeia făcându-și de lucru cu niște semințe de floarea-soarelui –
30 dar nu pari în apele tale, nu ești prea vorbitor. Îți scoate omul
cu cleștele vorba din gură“. „Or fi destule?“ întrebi tu după
un timp făcându-te că nici n-ai auzit mustrarea prietenoasă
a femeii. „Am pe-o săptămână, nu mă mai rog de nime...
Numai că tu ești tot asudat, spune ea și-și vâără palma lată,

bătătorită de muncă și totuși atât de plăcută, sub cămașa ta udă de sudoare; alunecă ușoară, de-a lungul spatelui tău, abia dacă o simți. „O minută, spune ea, să te șterg cu ceva pe spate. Dacă te-o vedea întorcându-te așa doamna Letiția, să vezi ce-mi face“. Stai aplecat, ținându-te cu amândouă mâinile de capră, în timp ce ea îți șterge spatele cu un prosop aspru care miroase puternic a leșie. „Ți se văd coastele, ți le pot număra, așa ești de slab, spune femeia. De-acuma te-am frecat destul, nu mai e nici un pericol să răcești“, spune ea și se așază pe capra de tăiat lemne, cu mâinile amândouă în poală. Apoi își acoperă cu dosul palmei un căscat. „Mă crezi că nu am poftă de nimic, se plânge cu o voce târăgănată și moale. Dacă ar fi după capul meu, m-aș duce acuma în grădină și m-aș culca sub un prun. Ia răcoare, unde-i umbra mai deasă, acolo m-aș odihni. Aș trage un puișor de somn, până se întunecă afară nici că m-aș mai trezi!“ Te uiți la ea descumpănit: nu-ți dai bine seama dacă vorbește serios într-adevăr, sau glumește. „Eu, dragul meu, spune ea zâmbind somnoroasă, să știi că-s tare leneșă din fire. Nu-s așa cum arăt, alta mi-e firea cea adevărată... Cât e ziua de lungă, dacă ar fi după pofta mea, aș sta întinsă în pat și aș tot dormi, cum e mai plăcut! Numai că nu se poate... Mă scăpai și-ți spusei secretul ăsta al meu ție, dar tu să ai grijă și să nu-l spui nimănui. Nu cumva să se afle!“ ... Începe să râdă și tu o privești, mut de admirație; te întrebi dacă vorbește serios, sau vrea doar să-și bată joc de tine... „Știi cu cine semeni tu la fire, Desideriu?“ spunea ea și se uită drept în ochii tăi. „Cu cine?“ întrebi tu, lăsându-te când pe un picior când pe celălalt, și te uiți încruntat în pământ. „Cu unu' Giorgiuț. Nu ai de unde să-l știi, când a murit el, tu erai copilăș mic, te ținea doamna Letiția în brațe. M-a iubit tare mult Giorgiuț ăsta. Așa se uita la mine, ca la o icoană! Numai că mie nu mi-a prea plăcut firea lui. Parcă i-ar fi plouat și i-ar fi nins tot timpul, așa era de întunecat. Când a murit mi-a părut rău și am plâns dar în sufletul meu

n-am putut să nu recunosc c-a fost mai bine că s-a întâmplat așa. Altfel, dacă ar fi trăit, m-aș fi măritat cu el și mi-ar fi părut rău câte zile aș fi avut. De câte ori mă uit la tine, îmi aduc aminte de Giorgiuț... A fost el un om ascuns, nu puteai ști niciodată ce-i în sufletul lui. Glumea și râdea cu mine când, deodată, se întuneca la chip!“ «Ce-i cu tine, Giorgiuț? Îl întrebam, ți-a făcut cineva un necaz, ori vreun rău? Dacă ai vreo supărare, ziceam, spune-mi-o și mie. Cine știe dacă n-oi putea eu să ți-o ușurez în vreun fel». «N-ai cu ce mă ajuta, spunea el. Ți s-a părut ție că-s supărat, a fost o părere de-ata. Sunt tot așa cum am fost și până acuma, nu-s altfel»... Uite, așa ești și tu: ca și Giorgiuț, săracul, cel care a murit. Nimeni nu poate ști ce-i în sufletul tău. Ești ascuns, las' că știu eu ce spun, nu vorbesc pe degeaba; nu mai sunt nici eu una dintre cele care nu știu ce-i viața, mă pricep și eu un picuț la oameni. Și dacă spun că ești ascuns, așa e, cum spun eu, nu altfel“...

„Vreau să-mi iau un manșon pentru la iarnă. Și ție, Desideriu, ți-aș cumpăra o căciulă brumărie de astrahan“ spune doamna Letiția. „Și ce căutați voi la Făget? Întrebă mirat domnul director. Pe căldurile astea trebuie să fii nu știu cum, ca să pleci de-acasă“. „Am vorbit cu Simon să pornim înainte să răsară soarele, pe răcoare“, spune doamna Letiția. „Pe Desideriu mai bine l-ai lăsa acasă să învețe, spune domnul director. Nici două săptămâni nu mai are până la corigență“. „Și așa nu îngrașă el porcul într-o zi, spune doamna Letiția. Și singură nici nu-mi vine să mă duc“. „O zi în plus sau în minus tot nu mai contează spui tu, Desideriu. Parcurg materia pentru a treia oară! O știu ca pe apă“.

Dis-de-diminează, afară nici nu s-a risipit întunericul, Simon bate cu codorișca în geam, să vă trezească. „V-ați sculat, doamnă, că noi ni-s gata de-acuma. Grăbiți-vă, să nu întârziem prea mult, să nu ne prindă căldura“, îi spune el doamnei Letiția care a deschis încetișor geamul. „Până prind eu caii faceți bine

și vă terminați“, spune Simon. „Ce-ar fi să luăm o păturică la noi? Dacă o fi răcoare să avem cu ce să ne învelim genunchii“, spune doamna Letiția...

Trăsura așteaptă în drum, gata de plecare, Simon le-a aruncat cailor un braț de lucernă, să-i liniștească. „Ni-s gata 5 de mult, dar când să ieșim din casă, spune doamna Letiția, mi-a fost imposibil să-mi găesc ochelarii. Fără ochelari nu pot pleca la drum. Sunt ca oarbă fără ei... Se vede că mi-au alunecat aseară, au căzut după noptieră. Bine că mi-a venit ideea să-i caut și acolo“... Doamna Letiția se urcă în trăsură, 10 ajutată de Simon. „Puneți piciorul aici, o îndeamnă Simon, nu vă fie frică, așa mai cu nădejde“. „Și de stat, eu zic să stați pe scaunul din spate, că e mai mult lărgământ. Am pus și o pătură deasupra, să nu vă tragă. Pentru mătușa Raveca s-o găsi un pic de loc lângă dumneavoastră, încăpeți amândouă, 15 eu așa cred. Desideriu poate sta în față, cu noi“... Nu te-ai trezit bine, ești încă somnoros, cu ochii cârpiți de somn. „Abia dacă l-am putut face să coboare din pat“, începe să se plângă doamna Letiția. „Nu-i obișnuit, spune Simon... Mă credeți, doamnă – începe el să povestească – că rar s-a întâmplat, de 20 douăzeci de ani și mai bine, de când sunt și eu om în toată firea, să mă găsească soarele altfel decât numa în picioare“. „Tu, Lucrețio, spune doamna Letiția, stai mai mult pe loitră, nu stai bine. Lui Desideriu îi putem face loc în spate, să nu fii așa înghesuită“. „Ați uitat-o pe mătușa Raveca, ați uitat 25 cât e ea de grasă?! Să fim bucuroși dacă o încăpea lângă dumneavoastră“, spune Lucreția. „Dacă nu s-o fi răzgândit cumva și nu mai merge, spune Simon. Dar, după câte o cunosc eu, n-aș crede. Nu țin minte să fie vreun târg pe care ea să-l fi scăpat“... „Mă uit la tine, Lucrețio, spune doamna Letiția 30 cu admirație. Am impresia că tu nu ai de gând să îmbătrânești, draga mea! Pe zi ce trece te faci tot mai frumoasă. Câți ani ori fi trecut de la nunta ta, că nu mai țin minte?“ „La toamnă se împlinesc paisprezece ani“, spune Simon. „Sunt

cincisprezece buni, nu paisprezece. Mă făcuși mai tânără cu un an, nu socotiși bine“, spune Lucreția și începe să râdă. „Paisprezece, cincisprezece, tot pe acolo-i, spune Simon în timp ce o ajută pe mătușa Raveca să se urce în trăsură. N-am
5 stat să-i număr“. „A fost nuntă frumoasă, spune mătușa Raveca în timp ce se așază răsufând greu lângă doamna Letiția. Toamnă lungă, era cald ca vara! Și eu eram mai tânără pe timpul ăla și nu arătam așa grasă ca acuma... Țin minte, Rusălin, săracul, a murit el la un an după aceea, se ruga de
10 mine să nu joc cu altul, numa' cu el. Joacă și tu cu din cele tinere, zic, mie mi-a fost destul pentru sara asta“. «Nu, zicea, mie cu dumneata îmi place!...» Abia dacă am putut scăpa de el“. „Parcă ar fi fost ieri nunta, spune doamna Letiția; arată exact ca atunci, dacă nu cumva s-a făcut și mai frumoasă. S-a
15 împlinit puțin și nu-i șade rău“. „Am avut eu grijă, doamnă începu Simon să se laude, mai în glumă, mai în serios. Dacă arată așa cum arată, credeți că eu nu am nici un merit?! Spune tu dacă am ori nu? Poate că pe mine nu mă crede doamna Letiția, zice cumva că mint“. „Nu te mai lăuda că nu șade
20 frumos“, spune cu falsă modestie Lucreția și-și face încă un nod la basma, nu cumva, din pricina vântului, să i se desfacă. „La mine a dus-o bine, începe să-i spună Simon doamnei Letiția, n-a avut de ce se plânge. N-a existat să vin vreodată beat acasă, ori să audă o vorbă urâtă din partea mea. Și când
25 a fost greu, mai bine am pus eu umărul, decât să o las pe ea să se chinuiască. Am știut s-o cruț“... „Nu știu ce să mă fac cu el, doamnă, începe să se plângă Lucreția, așa-i de lăudăros cum n-am mai văzut! Are și cu cine semăna. Socru-miu, fie iertat, tot așa-i plăcea să se laude“. Nu-i nici o laudă. Dacă
30 nu-i așa, spune, aici de față, nu mă supăr! Nu cred să fie bărbat care să-și fi prețuit mai mult nevasta decât am prețuit-o eu“. „Mai bine îți luați și tu un laibăr, să ți-l pui pe umeri, schimbă Lucreția vorba. Bate vântul și e cam răcoare. Uite, Desideriu a avut grijă și și-a luat sfetărul cu el“. „N-a putut scăpa de

gura mea, n-a avut ce face, a trebuit să și-l ia“, spune doamna Letiția. „Tu, Desideriu, întrebă mătușa Raveca, tot școlar ești și acuma, ori ai terminat?“ „Mai am un an și termin“ îi spui tu și, brusc, te întuneci la față. Ți-ai adus aminte de corijența de la matematică. „Prea multă școală nici nu-i bună, spune 5 mătușa Raveca și-și șterge obrazul rumen și bucălat, leoarcă de sudoare. Școala mai mult prosteste, eu așa cred“. „Nu știi cum o fi, spuse Lucreția dar mie mi-a plăcut la școală, n-aș mai fi plecat acasă, așa mi-a fost de drag. Când erau socoți mai grele, domnul director mă punea întotdeauna să le fac 10 eu. N-a existat vreodată să nu le știu face. E adevărat că erau, de cele ce se fac la școala primară. La liceu sunt altele, mult mai grele“. „De regula de trei simplă, ai auzit?“ întrebi tu încruntat. „Nu cred să fi auzit“, mărturisește Lucreția. „La ce spuneați tu c-ar fi mai greu, la geometrie sau la algebră?“ 15 întrebă doamna Letiția. „Depinde, spui tu, Desideriu. Dacă aș fi eu ministru, primul lucru pe care l-aș face, aș desființa geometria“, adaugi, apoi, cu multă patimă. „Despre catete se învață la geometrie sau la algebră?“ întrebă Lucreția. „La geometrie, bineînțeles, spui tu, Desideriu. Cateta și ipotenuza 20 și toate celelalte“. „A fost unul, mai demult, nu acuma, nici eu nu l-am prins, începe să povestească mătușa Raveca. Unul pe care îl chema Ionărel, și care s-a prostit de prea multă învățătură. Și Ionărel sta cât era ziua de lungă cu cartea în mână, alta nu făcea decât citea tot timpul. «Ionărel, îi spunea 25 maică-sa, ia-ți cartea și du-te la umbră, nu sta, dragul meu, în mijlocul ogrăzii, să te bată soarele în cap». El nici n-o auzea, așa era de pătruns de cele citite. Băga numai din când în când degetul în gură și întorcea pagina, uite așa, spuse mătușa Raveca și-și vârî și ea degetul în gură, voind pesemne să arate 30 cât mai exact modul în care Ionărel, cuprins de patima cititului întorcea pagină după pagină... Ori c-a citit prea mult, ori că l-a bătut prea tare soarele, destul că după un timp s-a smintit la cap! Când a fost cam vremea să se însoare, nimeni nu s-a

mai putut înțelege cu el. Nu s-a întâmplat să-l vadă cineva cu o fată, așa cum umblau și alți copilandri de vârsta lui, el numai cu cartea, n-o mai lăsa din mână! Noaptea dormea cu ea sub pernă, nu se despărțea de carte nici mort. Fetele, dacă
5 au văzut ce fel de fire are, l-au lăsat în voia lui, nici nu s-au mai uitat la el. La început s-au mai rugat ele să le spună ce scrie în cărți, numai că el așa a fost, că degeaba îl întrebai ce-a citit, nu era în stare să țină minte nimica. Citea și, peste un minut, uita ce-a citit. N-a avut o minte prea bună... Ei, și
10 Ionărel ăsta, cât a fost de sălbatic, din când în când se mai întâmpla să-i mai fugă și lui gândul la o fată, n-a fost el chiar sfânt așa, de tot. Da' îi lipsea curajul să intre cu ele în vorbă. Când auzea torogoata, începeau a-i tremura picioarele, nu și le mai putea ține locului. S-ar fi dus și el la joc, numai că nu
15 știa cum să prindă vorbă cu fetele. Și atunci ce credeți că i-a dat lui în gând să facă? S-a ascuns în capătul grădinii, să nu-l vadă careva, și a început să joace de unul singur. Cânta muzica și el juca de se rupea, nu avea treaba nimănui. Lua câte un snop de grâu și juca cu el. Îl ținea în brațe și-l răsucea în fel
20 și chip; de parcă ar fi jucat cu o fată, așa-l strângea de tare! Uite-așa juca, spuse mătușa Raveca, mă credeți ori nu? și se ridică în picioare. Ținându-și cu greu echilibrul încercă să arate cum juca Ionărel. Se mai întâmpla, câteodată, ca muzicanții să zică mai încet, ori să bată vântul și să nu se audă bine
25 cântările până la el, dar lui Ionărel nu-i păsa, n-avea el treaba muzicanților! Nu se oprea din joc, atât era de încântat! Fluiera și juca singur, uite-așa!“ spuse mătușa Raveca și, ținându-și buzele groase, începu să fluiera și să joace ținând parcă în brațe un snop închipuit. „Stai cuminte, îi spuse Simon.
30 Astâmpără-te, fii bună, că se sperie caii“. „Lasă-mă, – începu să strige mătușa Raveca și cu dosul palmei își șterse lacrimile care, din pricina răsului, alunecau pe obraji ei roșii și bucălați – să vă arăt și vouă cum juca Ionărel, cum și-a petrecut el singur, n-a avut trebuință de nime!“ spuse, continuând să

țopăie de una singură. „Ne-ai arătat de-acuma, spuse Simon, ne-o fi de-ajuns. Spuneți-i și dumneavoastră, doamnă Letiția, să stea cuminte“. „A murit, săracul Ionărel, spuse mătușa Raveca și se așeză răsufliând greu, lângă doamna Letiția. N-a avut parte de viață lungă. A avut Dumnezeu grijă să îl ia, dacă a văzut că Ionărel tot nu știe ce să facă cu viața lui... A început să se plângă că-l doare tare rău capul: «Nu mai văd literele, zicea, tremură când mă uit la ele»... Și într-o zi s-a așezat sub un nuc, la umbră, și-a pus frumos cartea pe piept, a închis ochii, uite-așa, și nici n-a mai mișcat... Așa a murit“. „Norocul nostru cu dumneatale, spuse Simon și trase cu ochiul spre ceilalți. Mai aflăm și noi una-alta! Nu rămânem proști“. „Poți tu să râzi de mine cât vrei, spuse mătușa Raveca. N-am eu grija ta! Da' să știi un lucru de la mine și așa-i cum spun eu, nu vorbesc prostii. Cartea numai îl strică pe om și-l prostește la cap. Și lui Ionărel tot de la carte i s-a tras. Așa că tu, Desideriu, ai grijă și mai las-o focului de învățatură, nu te omorî cu firea. Doamna Letiția să mă ierte că mă amestec și eu ca proasta. Dacă oi greși cumva și n-am dreptate, păcatul meu să fie“. „Trebuie să termine școala, fie ce-o fi“, spuse doamna Letiția și-și desfăcu umbreluța privind soarele care se ridicase de câteva palme pe cer. „Și pe tine, Desideriu, spuse Lucreția, de dimineața până seara tot cu cartea în mână te văd. Ieri așa de pătruns erai de cele citite, că nici nu m-ai văzut, n-ai ridicat ochii de pe carte, am putut eu să umblu prin grădină cât am vrut. Te-am și strigat să mă ajuți să strâng niște pere din cele scuturate, dar degeaba. Tu tot cu nasul în carte“. „Las' să învețe, spuse severă doamna Letiția (ușor intrigată de lipsa de simț pedagogic al celorlalți), dacă n-a învățat atunci când a fost vremea“. „Îi și el mare de-acuma, spuse Lucreția și începu să râdă. (Râsul ei, tare te mai răscolește, Desideriu! Ești gata să cazi din trăsură de emoție. Te faci roșu la față ca sfecla, începi să tremuri, te ia cu frig!) Îi zboară și lui gândul în alte părți. Dacă la Lugoj n-or fi fete frumoase și pe ales,

atunci nu cred să fie niciunde. Și ce fete, nu așa oricum! Din cele ce se știu purta, fete de oraș, ca să spun așa. Domnișoare. Are de unde să aleagă“. „E timp și pentru ele, spuse doamna Letiția. Deocamdată să-și caute de învățătură. Să nu-i zboare

5 capul la prostii“. „Dumneavoastră, doamnă, spuse Lucreția, îl țineți tot de copil mic. Nu vă puteți obișnui cu gândul c-a crescut și-i de-acuma om în toată firea. Așa-s mamele. Eu cu fetele mele tot așa mă port. Ele-s mari, dar degeaba, eu tot de copile le țin“. „La Lugoj, acolo, spuse mătușa Raveca și

10 ochii începură să-i lucească de bucurie, o avea și Desideriu o drăguță, nu se poate altfel. Una din cele cu părul ondulat și cu sprâncenele îmbinate. Știu că ți-e rușine de doamna și nu vrei să ne spui, așa că mai bine nici nu te întreb“. „Nu mi-am găsit nici un fel de drăguță ori mai știu eu ce!“ spui tu,

15 Desideriu, revoltat. (Cea pe care o iubești e chiar lângă tine, dar ei n-au cum să bănuiască adevărul.) „Vacă de la Făget și femeie din Lugoj să nu-ți iei, spune Simon cu o voce domoală. Ai grijă, Desideriu, de zicala asta din bătrâni când o fi să-ți găsești o drăguță“. „Poți să te păzești cât te-ai păzi, spune

20 Lucreția, până la urmă tot nu-i nici o scăpare. Dacă nu le alegi tu, te aleg ele pe tine, azi așa-i, nu-i cum a fost altădată. Au prins și fetele curaj. S-au săturat și ele să stea tot timpul deoparte și să facă pe rușinoasele. Te iau ele de mână, dacă tu ești așa mai ligăv. Spune tu, Desideriu, dacă n-am dreptate

25 și dacă mint cumva!“ „Nu știu, spui tu, Desideriu, și te încrunți foarte tare. Întorci capul, nu vrei să te uiți în ochii lor. Nici nu mă interesează și-mi pare rău că vă închipuiți cine știe ce! Să vă spun sincer, mie nici nu-mi plac“, spui tu Desideriu, și te uiți drept în ochii Lucreției și pentru moment ai chiar

30 impresia că ea a înțeles absolut totul, nici nu e necesar să spui mai mult, și se pare chiar că zărești în străfundurile privirilor ei, un fel de luminiță ironică și tandră în același timp și ești bucuros că ceilalți nu bănuiesc nimic, nu văd ascunsul, tainicul dialog (să fie de-adevărat sau e doar o nălucire a ta?) al privirilor

voastre. „Stricați copilul, spune doamna Letiția. Cine știe ce prostii îi băgați în cap. Deocamdată să mă asculte pe mine și să învețe, să-și ia păcătoasa aia de corijență la matematică. Să nu-i umble gândurile în altă parte. Să termine liceul, să aibă diploma în buzunar, și după aceea poate umbla și după fete cât o vrea, cât o avea chef“. „Are doamna Letiția dreptate, spune Simon. Așa-i cum spune dumneaei. Și mai lăsați copilul în pace, parcă v-ați prostit la cap. Ați tăbărit amândouă pe el, mă și mir cum de mai face față. Că și cine intră în gura voastră nu mai scapă întreg, să te ferească Dumnezeu! Tu, Desideriu, lasă-le amarului, mai bine să n-ascuți ce spun. Dacă s-ar lua omul după ele, cine știe unde ar ajunge“. „Mai glumim și noi, spune Lucreția și din nou în privirea ei se aprinde acea lumină jucăușă – pe jumătate ironică, pe jumătate duioasă – care pe tine, Desideriu, te-a tulburat și răscolit atât de mult. Nu-i nici un păcat. Nu cred ca Desideriu să se supere dintr-atâta lucru“. „N-am de ce să mă supăr, spui tu, Desideriu. Nu-s supărăcios de felul meu“. „Nu mai pot de sete, spune mătușa Raveca și se foiește neliniștită pe scaun. Și s-a făcut cald, abia aștept să ajungem odată la Făget. Aș bea un cracăr din cel rece, să mă mai răcoresc“.

Spre marea ta părere de rău, la Făget rămâi doar tu cu doamna Letiția, vă despărțiți de Lucreția, de Simon și de mătușa Raveca și începeți să umblați după cumpărături. Îți place atât de mult vânzoleala asta dintr-o prăvălie în alta, încât uiți repede de Lucreția, precum și de iubirea tainică pe care i-o porți. Doamna Letiția are o listă lungă, pe care o scoate din poșetă ori de câte ori intră într-un magazin, bifând lucrurile cumpărate, și ție îți place s-o vezi cum se târguiește cu vânzătorii, aprigă și neobosită, bucuroasă ori de câte ori poate obține un obiect la un preț mai ieftin. Cum doamna Letiția trebuie să cumpere mai multe cutii cu vopsea „Gallus“, și cum culorile cele mai potrivite nu sunt nici ele alese cât ai bate din palme, tu, Desideriu, poți sta ceva mai mult în

magazinul întunecos (la început, până ochii se obișnuiesc cu întunericul, abia se zăresc rafturile înțesate de vopsele, tejghelele doldora de marfă, precum și siluetele, în halate soioase, ale vânzătorilor) în care mirosul pătrunzător al chimicalelor de tot soiul îți produce o mare încântare. Un miros amestecat de vopsele și de lemn putred, de motorină (dușumelele sunt unse cu motorină) și de clei, atât de pătrunzător, încât aproape că-ți taie respirația! Vânzătorii trag cu precauție de sertărașele care scârțâie ușor și se contrazic cu doamna Letiția. Ea e de părere că „farba“ pe care o vând e din an în an mai proastă: „Nici culori nu mai aveți frumoase ca în alți ani, spune, arătându-se nemulțumită. Caut un portocaliu, dar nu atât de viu, ceva mai mort, nu așa de țipător; să se potrivească, dacă e posibil, cu nuanța asta de brun; să bată mai curând în galben decât în roșu... Nici vorbă, spune doamna Letiția când vânzătorul, după ce a căutat prin tot felul de sertărașe – cu ajutorul unei scări se urca și cobora mereu, agitat la culme, fără să dea semne de oboseală – a scos la iveală o nouă nuanță de portocaliu, cât mai apropiată după părerea sa, de cea solicitată de exigenta cumpărătoare. Lângă brunul pe care îl aveți – ca să fiu sinceră nici de el nu sunt prea încântată – nu arată nimic. O culoare trebuie să iasă în evidență și fără să fie neapărat țipătoare. Discretă da, dar nu ștearsă... Poate găsești totuși ceva care să se potrivească mai bine, ce zici? S-ar putea să nu-ți fi explicat eu destul de exact ce vreau“, spune doamna Letiția în timp ce tu, Desideriu, așezat pe un scaun rotund și foarte înalt, adulmecî în continuare mirosurile atât de incitante ale dughenei...

Domnul director și doamna Letiția au plecat, te-ai despărțit de ei plângând, dar cum era întuneric, ei nici n-au băgat de seamă. Deocamdată te dezbraci cu multă sfială, atent să nu faci prea mult zgomot, în timp ce din cealaltă încăpere se aude patul scârțâind sub trupul uscat al domnului Grama.

Te-ai dezbrăcat de-acuma și te strecoți în patul cu cearșafuri reci și jilave, cearșafuri care au însă un miros de-acasă – le-ai adus doamna Letiția: sunt spălate și apretate de ea. „Dă-mi, te rog, calendarul de pe noptieră, să-l răsfoiesc puțin înainte de a adormi“, se aude din odaia alăturată vocea domnului Grama, iar tu, Desideriu, stai în patul străin cu ochii larg deschiși – nici vorbă să ațipești, nici vorbă să ți se facă somn – și prin geamul din fața ta se poate vedea curtea albită de lună, cu pompa arteziană la mijloc, lujerii uscați ai crizantemelor, parii înalți cu globuri de sticlă colorată în vârf; în bazinul fără apă, la mijloc, se află îngerul de ghips, cu aripa stângă ruptă, căzut de pe soclul lui, deasupra se boltește cerul întunecat cu stele îndepărtate și reci; și când te trezești, din nou, ploaia bate în geam și la început nici nu-ți dai seama unde te afli, apoi, încetul cu încetul obiectele din încăpere încep să prindă contur: dulapul, raftul cu cărți, masa, unde tu, Desideriu, îți vei face de-acum înainte, nu-i așa, lecțiile, chiar fluturii galbeni pot fi văzuți stând țepeni și înfiți în ace, în insectar, și ce chin cumplit, să-ți fie sete și să nu îndrăznești să te scoli din pat, mai ales că luna, chiar în clipa asta, se ascunde după un nor și prin întunericul care se lasă, dacă ai încerca, de pildă, să te aventurezi până în bucătărie în căutarea găleții cu apă, sau a robinetului, ar fi de mirare să nu răstorni – ești doar destul de neîndemânatic – vreun scaun, ori să te împiedici chiar de prag, ori de alt obiect întâlnit în cale; s-ar face desigur zgomot, doamna sau domnul Grama s-ar trezi din somn („după cum vezi, ar suspina doamna Grama, a și început să ne deranjeze“), așa că încearcă mai bine să te gândești în altă parte; până când somnul o să te poarte din nou pe aripile lui dulci; spre dimineață însă, te trezești pentru a doua oară; nu numai obiectele din încăpere au de-acuma un contur mai ferm, ci și tapetul, cu trandafiri roșii și galbeni, legați cu câte o panglică verde, de pe perete; și, dacă ți-a trecut setea, o altă „trebuință“ mult mai presantă începe să-ți dea târcoale; cu

toate că doamna Grama a avut grijă să-ți pună o oliță sub pat, s-o folosești la nevoie noaptea – la closet nu se poate ajunge decât trecând prin dormitor – nu-ți prea vine să te grăbești, să recurgi la ea; îngrozit, te gândești la zgomotul pe care l-ai
5 face, acel țârâit foarte penibil și cât se poate de muzical în același timp; te faci roșu de rușine numai la gândul că un asemenea indecent zgomot ar putea ajunge până la urechile noilor tale gazde; nu-ți rămâne, deci, altceva, decât să strângi din dinți simțind cum bășica ți se umflă din ce în ce mai tare,
10 gata să plesnească, căci oricâtă rezistență îndârjită ai opune, fireasca și atât de omeneasca necesitate nu poate fi înfrântă în nici un chip; iar în clipa în care îți dai seama că nu mai e nici o scăpare, te năpustești din pat, înșfăci cu o mână țucalul care se află dedesubt și o mare fericire și ușurare te cuprinde,
15 fericire care, din păcate, nu durează mult: îngrozit, constăți că în loc să onorezi încăpătoarea oală de porțelan, faci direct pe covorașul din fața patului și, cu toate că schimbi în grabă direcția (în sfârșit, în oală se poate auzi susurul cel vesel), pe covor a avut timp să se întindă, deja, o pată destul de mărișoară,
20 care, cine știe din ce pricină, pe măsură ce contururile i se precizează, începe să semene teribil de mult cu peninsula în formă de cizmă a Italiei... Aproape două ore trec – timp în care nu-ți desprinzi privirea de pe pata cea rușinoasă cu speranța, absurdă, c-o să se usuce și-o să dispară – până când
25 doamna Grama începe să trebăluiască în bucătărie – aprinde focul, dă drumul la robinet, zgomot făcut anume parcă să-ți amintească de rușinoasa faptă, stă de vorbă cu lăptăreasa („Cum să nu se răcească timpul, doamnă, dacă a căzut bruma azi noapte. De-acuma s-a sfârșit cu vremea bună. Nu m-aș
30 mira să cadă și un pic de neauiă“), curăță ștergătoarea din fața intrării, o bate cu o măturică, apoi începe să frământa niște aluat pentru colțunași; și, în tot acest timp, tu aștepti să se facă ora la care va intra în odaia ta să te scoale; și ce ochi buni are doamna Grama, cât de repede le observă ea pe toate; nici

n-a închis bine ușa în urma ei, că pata cea scandaloasă de pe covoraș a și fost descoperită; zâmbetul sărbătoresc dispăre cât ai clipi din ochi – se pregătea, probabil, să te întrebe dacă te-ai odihnit bine, ei, cum îți place la noi, ar fi vrut ea să-ți spună; dar înainte ca întrebarea să poată fi formulată, înainte ca ea să se desprindă de pe buzele subțiri ale doamnei Grama, înainte chiar ca zâmbetul cel luminos să poată înflori în toată legea pe chip, pata în formă de cizmă – Italia cea de pe covor – sare în ochi cu o nerușinată lipsă de pudoare; se stinse așadar, zâmbetul cel vesel, dispărură cuvintele de bucuroasă întâmpinare!... Și acum ar fi bine să trecem cât putem noi de repede peste acest neplăcut accident, să ne astupăm chiar urechile, nu cumva să auzim zgomotul palmelor trase pe obrajii roșii ca para; nici măcar bâlbâielile tale rușinate să nu le mai auzim și să lăsăm să mai treacă o săptămână, vreme în care oala de noapte a putut fi folosită în cele mai optime condițiuni: nici o picătură nu s-a mai întâmplat să se prelingă pe covor.

Între timp ți s-a oferit din plin prilejul să te lupți cu faimoasele șnițele de vițel, atât de uriașe, încât oricât ai mesteca și ai înghiți tu, tot degeaba, nu reușești să le dai gata! Mesteci, mesteci – ai rămas aproape fără salivă în gură de atâta mestecat – mesteci cu răbdare și cu o tenacitate vrednică de lăudat, dar pe măsură ce mesteci șnițelele cresc, în loc să se micșoreze. Și atunci începi să faci tot felul de mofturi, spre marea stupefacție și enervare a doamnei și a domnului Grama. „Partea asta e grasă și nu-mi place“, spui cu o voce plângărească și arăți spre bucățica de șnițel care ți-a mai rămas în farfurie. „Ia noi e obiceiul să nu se lase nimic în farfurie“, spune doamna Grama. „E cu zgârci, nu intră cuțitul în șnițel“, se aude din nou vocea ta plângărească. „Până nu mănânci tot ce ai în farfurie, n-ai voie să te ridici de la masă“, decide cât se poate de hotărât domnul Grama și se uită la tine cu niște ochi reci și înghețați care te bagă în sperieți. „E o bucată de friptură absolut splendidă“, spune doamna Grama și se ridică de la

masă, începe să adune farfuriile și tacâmurile enervată. Vreau și eu să mă odihnesc puțin, spune ea, să mă culc măcar un ceas!... Orice caznă are și ea un sfârșit, iar tu, Desideriu, ai găsit, până la urmă, un mod de-a scăpa de șnitelele cele
5 interminabile: prinzi un moment când gazdele tale nu te observă – domnul Grama a ațipit un pic, tot așteptând să termini de mâncat, iar doamna Grama s-a apucat să spele vasele – iar bucata de șnițel din farfurie dispare ca prin farmec sub masă, acolo unde se află Lord, care, complice versat, o
10 termină cât ai bate din palme... Într-o zi însă câinele, cine știe din ce pricină, uită de convenția stabilită tacit între voi doi, iese de sub masă cu șnițelul uriaș în gură! Spre marea ta nedumerire, însă, domnul Grama nu spune nimic, intră în dormitor, de unde se întoarce cu o coală albă de hârtie și cu
15 un creion bine ascuțit. „Să mergem în camera ta“, spune domnul Grama, păstrându-și același calm imperturbabil, și tu te ridici tremurând de pe scaun, îl urmezi înfricoșat, știind că nu trebuie să te aștepți la nimic bun. Domnul Grama îți zice să te așezi la masă, îți pune coala de hârtie în față și-ți
20 dă și creionul. „Apucă-te de scris“, spune el și-și trage un scaun cât mai aproape de al tău. „Nu știi ce să scriu“, spui tu, Desideriu, și te întorci spre domnul Grama, te uiți nedumerit la el. „O scrisoare acasă“, spune el și-ți trage scaunul mai în față, cu tine cu tot, ți-l potrivește în așa fel, încât să ai condiții
25 optime pentru scris. „Am scris ieri“, spui tu cu jumătate de gură și te uiți rușinat în pământ, gândindu-te la tonul destul de plângăreț al scrisorii expediate. „Dacă nu ai ce spune, ai să scrii ce-ți dictez eu“. Iei, așadar, creionul și începi să scrii după dictare; abia ai scris primele cuvinte și vrei să te oprești,
30 să te ridici de la masă, dar simți pe umărul stâng apăsarea mâinii celui ce-ți dictează, încât n-ai ce face, trebuie să scrii în continuare: „Dragii mei părinți – scrii tu după dictare – aflați despre mine că sunt un mare ticălos. Domnul și doamna Grama mă îngrijesc cu multă dragoste, eu, însă, în loc să le

mulțumesc pentru grija arătată, arunc bucățile întregi de șnițel sub masă, unde se află câinele, Lord. Drept care v-am scris și vouă ca să știți și voi“... Domnul Grama mai citește o dată cele scrise, îndreaptă o mică greșeală de ortografie care s-a strecurat din nebăgare de seamă, apoi ia răvașul pune o sugativă 5
deasupra, atent ca scrisul să se păstreze frumos, să nu apară cumva vreo pată de cerneală... „Am s-o expediez azi după-amiază, spune el calm. Tot am drum până la poștă“... Undeva, la capătul străzii, se aude strigătul răgușit al unui geamgiu, iar în bucătărie, doamna Grama freacă de zor cuțitele 10
cu nisip și îl ceartă pe Lord, care nu vrea defel să fie cuminte. O ființă supusă pângăririi, siluită pe nedrept ești în clipele astea tu, Desideriu, chiar dacă nu știi și nici nu înțelegi prea bine ce se întâmplă cu tine... Încerci să-ți faci temele la matematică, dar îți vine destul de greu să te concentrezi asupra 15
regulei de trei simplă și nici măcar cu fluviile cele mari din America de Sud nu ai mai mult noroc. Te simți obosit, stors parcă de orice vlagă, așa cum ți se întâmplă să te simți câteodată, vara după ce ai fost o zi întregă la strâns fânul, ori ai bătut cu copiii mingea în livadă. Nici să plângi nu poți, 20
nici să te arăți întristat în fața altora nu-ți vine s-o faci. Numeri doar zilele, așteptând rușinat și speriat reacția celor de-acasă. Nu trece, însă, nici o săptămână și domnul director vine și te ia de la familia Grama. Te ajută să-ți împachetezi lucrurile, în timp ce afară a început să ningă. „Doamne, ce ninsoare 25
s-a putut porni“, spune domnul director, în timp ce străbateți împreună orașul, trăgând după voi geamantanele.

Tu, Desideriu, stai în bancă – ești în clasa a treia de liceu – cu Korfanta Emeric, în penultima, lângă fereastră. Când lecțiile sunt prea lungi și plicticoase, urmărești ce se întâmplă afară, 30
în curtea uriașă. Câte o pală de vint mișcă frunzele cireșului din fața geamului. Cireș care poate oferi, de asemenea, cele mai neașteptate satisfacții curiozității tale: primăvara e

încărcat cu flori, apoi, spre vară, în perioada tezelor și a extemporalelor inopinate, cireșele se rumenesc de la o zi la alta tot mai tare! Ori de câte ori se întâmplă ca în fața paginii albe a caietului de teză sau a foii de extemporal, să simți o

5 imensă sfârșeală – izvorâtă din sentimentul că tot ceea ce ai știut, tot ceea ce te-ai străduit să-ți bagi cu forța în cap, s-a spulberat, deodată, ca prin farmec, s-a risipit, așa că n-ar fi de mirare ca foaia să rămână albă până când se va auzi sunând clopoțelul – începi să numeri cireșele de pe fiecare creangă,

10 încercând să socotești în gând cam câte ar putea să fie în tot cireșul! Ai putea să copiezi, desigur, din carte – de la vecinul tău, Korfanta, slabă nădejde să te poți inspira în vreun fel, pagina lui de caiet arătând, parcă, și mai sfidător de albă decât a ta – dar un asemenea efort îți repugnă în clipa de față, când

15 mult mai plăcut e să te uiți la cireșele cele frumos rumenite, la cerul înalt și albastru pe care zboară berzele, și să te gândești, de pildă, la vacanța de Paști, de care te despart doar două săptămâni, la costumul cel nou, cumpărat săptămâna trecută de domnul director. (Cum o să te scoli, adică, dimineața și

20 din pat ai să-ți arunci privirea asupra costumului frumos împăturit, pe scaunul de lângă noptieră. Să fii îmbrăcat cu costumul cel nou, în timp ce te îndrepti spre biserică, să treci pe lângă unul și pe lângă altul și toată lumea să se uite cu admirație la tine, poate exista o altă bucurie mai mare?! Și o

25 și auzi pe doamna Letiția spunându-ți: „Fii atent, Desideriu, să nu te așezi cumva în iarbă cu el. Are o culoare sensibilă, imediat se înverzește! Și la vopseaua de ouă să fii atent, că nu se mai duce. Fii și tu mai cruțător!“) E foarte plăcut, nu-i așa?, să te lași în voia unor visări atât de minunate, în loc să-ți

30 scormonești mintea ca să-ți amintești nu știu care vârf din munții Dinarici! Și când te uiți la caietul lui Korfanta, vezi că nici el nu s-a prea omorât cu știința: a scris, ce-i drept, două-trei rânduri, dar o pagină albă e, oricum, mai de efect, mai misterioasă decât niște rânduri de prostii înșirate

alandala! Triumfător și sfidător în același timp, te îndrepti spre catedră și pui deasupra celorlalte teze caietul cel neatins! „Cum a fost?” te întreabă profesorul de geografie. „Ușor, spui tu, nici nu ne-am așteptat să ne dați așa de ușor”...

Nu tot timpul, însă, trebuie să te uiți pe geam, să numeri cireșele de pe o creangă, nu toate lecțiile sunt la fel de plicticoase! Să nu uităm că de două ori pe săptămână aveți limba franceză cu domnul profesor Papavoin, venit tocmai de la Douville – frumosul oraș de pe malul mării, cu vestita lui plajă –, ca să vă învețe limba lui Racine și Molière; domnul Papavoin, care în tinerețea lui a fost boxer, amănunt aflat cine știe cum, dar de un mare efect asupra voastră. Un fel de aureolă romantică înconjoară, din pricina asta, silueta cam durdulie acum a fostului boxer care vă învață verbele neregulate și îngrozitor de dificile ale limbii franceze. Domnul Papavoin care, atunci când se supără, pune tuturor elevilor, de la primul până la ultimul din catalog, zero tăiat în patru, cu creionul însă ca să-l poată șterge mai ușor, de îndată ce-i trece supărarea și iată-l intrând în clasă, strigând catalogul, stâlcind numele elevilor în mod intenționat, ca să vă ofere vouă prilejul să vă distrați; și, în timpul asta, Korfanta își părăsește locul lui din fundul clasei și se așază în banca întâi, bancă a cărei destinație e foarte precisă: în ea domnul Papavoin îi așază pe „les turbulents”, pe cei ce fac multă gălăgie și-i bruiază lecțiile, îi izolează în felul asta de ceilalți elevi. „Les turbulents!” strigă domnul Papavoin cu voce de tunet la începutul fiecărei ore și-i numește pe cei în cauză. Iată însă că Emeric Korfanta nu mai așteaptă să fie strigat; singur își ocupă locul din prima bancă și, în timp ce domnul profesor continuă să-i treacă pe cei absenți în catalog, făcându-se că nu-l observă, a și început să se pregătească pentru meciul a cărui desfășurare aici în clasă e mai mult decât sigură; își scoate, prin urmare, haina, își suflcă mânecile la cămașă – apar două brațe subțiri și pistruiate! –, își duce pumnii în față, aplecându-se mult peste

bancă într-o poziție gata de atac, și încremenește așa, privindu-l fix pe profesor, în timp ce acesta continuă să nu-l bage în seamă. N-avem timp de prostii astăzi, spun parcă gesturile sale aferate, ne-așteaptă, nu-i așa, o mulțime de verbe neregulate, nu ne arde nouă de box, ori de cine știe ce alte prostii.

Korfanta știe că rezistența îndârjită a domnului Papavoin se va topi așa cum se topesc primăvara țurțurii de gheață; el are răbdare și așteaptă, aplecat deasupra băncii cu pumnii în poziție de atac. „Les turbulents“, strigă domnul Papavoin. „Ici!“ și arată banca cu un gest măreț, ignorându-l în continuare pe Korfanta, vie și foarte expresivă întruchipare, dacă se poate spune așa a ispitei, a acelei ispite căreia domnul Papavoin caută să-i opună, încă, rezistență, s-o ocolească.

Ademenitorul îl cunoaște însă mult prea bine pe cel ce urmează să fie sedus, el știe că puterea de rezistență a profesorului are și ea o limită; de altfel, privirile sale au și început să alunece – așa, numai cu coada ochiului, – spre boxerul cel mititel care, prinzând curaj, începe deodată să-și miște cu o mare repeziciune pumnii prin aer, provocându-l cu nerușinare: haide, nu te mai lăsa atâta îmbiat, spun parcă gesturile lui, un mic meci, așa, scurt, scurt de tot, înainte de a trece la verbele neregulate. „Astăzi nu avem timp, spune domnul Papavoin, fără o prea mare convingere, avem niște verbe foarte grele, și clasa întreagă simte că deja a început să cedeze, ispita fiind mult prea mare; așa că de-acuma Korfanta poate ieși din bancă, poate chiar să facă un pas spre catedră și, după câteva mișcări rapide cu pumnii strânși, spre profesor, să încremenească în poziție de atac, uitându-se fix la el. „Bine“, spune domnul Papavoin, moale, cedând, în sfârșit. „Dar numai *cinq minutes*, nu mai mult!“ Se uită la ceas, și-l desprinde de la încheietura mâinii lui păroase, îl așază pe catedră, deasupra catalogului, își scoase sacoul cadrilat și în clipa în care domnul Papavoin a rămas numai în cămașă – o cămașă din mătasea

cea mai fină – Korfanta se și repede la el, începe să atace cu toată puterea; prinzându-l descoperit, domnul Papavoin își pierde o clipă cumpătul; își revine însă, așa că meciul poate continua, fostul boxer fiind în permanență foarte atent ca nu cumva să-l lovească din greșeală prea tare pe puști; în schimb, Korfanta nu-l menajează defel, lovește pe unde apucă, chiar într-un anumit loc foarte sensibil, cu toate că regulamentul interzice, după cum bine se știe, o asemenea lovitură. Jocul se întrerupe, un minut sau două, domnul Papavoin părăsește clasa strigând în gura mare: „*Cochon, cochon, merde*“. Se reîntoarce repede înapoi și partida continuă. Întreaga clasă freamătă de emoție, „periutele“ și premianții îl ovationează pe profesor, repetenții și „les turbulents“ sunt alături de Korfanta și-l aplaudă ori de câte ori reușește să-l atingă zdravăn pe adversar. Bineînțeles că partida nu durează doar cinci minute și atât verbele cele neregulate, cât și „Capra domnului Seguin“ sunt date cu desăvârșire uitării și când sună clopoțelul, domnul profesor de franceză, partenerul său de joc și de altfel întreaga clasă nici nu-l aud, atât de înfierbântați sunt cu toții, atât de prinși sunt de spectaculoasa partidă de box care pare a se termina, totuși, în favoarea domnului Papavoin. Abia când sună a doua oară, de intrare, se dezmeticesc jucătorii. Și în timp ce întreaga clasă îl aplaudă pe învingător, acesta, transpirat și fericit, își îmbracă vestonul cadrilat, din postav francezesc, și părăsește val-vârtej clasa, însoțit de urletele și tropăiturile elevilor aduși într-o stare de excitație aflată la limita nebuniei.

În primele zile, Desideriu dormi în aceeași cameră cu domnul și doamna Szabo; apoi în sufragerie se improvizează un fel de pat, destul de tare, la început. Noile tale gazde par a fi oameni cumsecade; nici vorbă să te oblighe să mănânci mai mult decât ai tu poftă; ai scăpat, deci, de știțelele care nu se mai terminau, și viața se anunță a fi mult mai plăcută și mai

lipsită de griji. Cel mai frumos e seara, când doamna Anette, fiica domnului și a doamnei Szabo, căsătorită doar de o lună cu domnul Carol Semnic, cântă la pian și tu stai în spatele ei și ai grijă să întorci pagina partiturii, ori de câte ori pianista
5 îți face semn cu capul; uneori se întâmplă să cânte și tânărul soț la vioară; doamna Anette și domnul Carol se iubesc foarte mult. De dimineață până seara, când sunt acasă și nu la școală – tinerii însurăței fiind învățători amândoi – ei nu par a face altceva decât să se îmbrățișeze și să se sărute aproape tot timpul:
10 e destul să deschizi o ușă și să dai peste ei, stând pe o canapea strânși îmbrățișați, să intri în bucătărie și să-i descoperi sărutându-se lângă plita încinsă și când o vezi pe doamna Anette, roșie la față, nu știi dacă soba care pripește foarte tare e de vină, sau de vină sunt sărutările cele înfocate ale tânărului
15 ei soț. Iar în timp ce tu îți faci lecțiile, ei se hârjonesc prin toată casa! Se trântesc uși și se scot țipete scurte, lasă-mă, ești îngrozitor, spune doamna Anette, m-ai strâns așa de tare încât, uite, nici nu-mi pot mișca mâna din încheietură, ești un prost, asta ești; Desideriu, vino te rog și ajută-mă să-l batem pe
20 domnul Carol, ține-l bine de mâini, că am eu grijă să lovesc pe unde trebuie; ați înnebunit amândoi, v-ați pus să mă desființați, ori ce, spune domnul Carol printre hohote de râs; ce zici, spune doamna Anette, îl luăm și pe Desideriu cu noi la film, îl trimitem pe el să cumpere bilete, prostule, m-ai pișcat
25 îngrozitor, uite că s-a și învinețit; dacă e așa, ce-ar fi să-l lăsăm pe domnul Carol acasă, să ne pregătească cina, și dacă e băiat cuminte o să-i povestim și lui filmul; ce zici de rochia asta, Desideriu, domnul Carol mi-a cumpărat-o, e minunată, culoarea, mai ales, e splendidă, și e ușoară ca un fulg; mi-a
30 făcut o surpriză extraordinară, aseară, când a venit cu ea, nu mi-a spus nimica, a lăsat-o pe pat, așa, ca din întâmplare.

Și tu, Desideriu, îți faci zilnic lecțiile pe măsuța din fața ferestrei, măsuță pe care, în fiecare după-amiază de sâmbătă, domnul Szabo își pregătește predicile pentru a doua zi; se urcă

sus, în amvon, domnul Szabo și de acolo îi ceartă ori îi povățuiește pe credincioși, citind predica scrisă mărunț, pe un caiet cu pătrățele; cum tu nu știi unguerește, n-ai cum să înțelegi ce spune, totuși stai în biserică până se sfârșește slujba, când preotul, împreună cu credincioșii, cântă un imn; cel mai mult îți place însă să-l ajuți pe domnul Szabo să cânte la orgă; tu apeși cu piciorul pe pedală și domnul Szabo spune: „Să cântăm acum ceva din Johann Sebastian Bach“ și sunetele orgii te asurzesc aproape, așa sunt de puternice; sâmbăta, deci, în timp ce domnul Szabo își pregătește predica pentru a doua zi, tu, Desideriu, faci baie, împreună cu domnul Carol în bucătăria din curte. E cald în bucătărie, ca într-o etuvă, și în mijlocul ei tronează cazanul uriaș cu apă fierbinte; primul la rând e domnul Carol; se dezbracă și intră în cazanul cu apă îngrozitor de fierbinte, trupul lui mare se face roșu, fața i se congestionează; poți să pui puțină apă rece, e prea fierbinte, se roagă el de tine și când iese din cadă, cu trupul șiroind de apă, te pune să-l freci bine pe spate cu prosopul; apoi apa e schimbată, e rândul tău de-acuma să te dezbraci, ceea ce și faci ușor stânjenit, te cam rușinezi să rămâi în pielea goală în fața unui străin; nu te rușina, spune domnul Carol, suntem bărbați, ce dracu'; apa fierbinte deschide porii, îți explică el, iese toată transpirația și murdăria; la început e mai greu, apa e tare fierbinte, după aceea te obișnuiești însă; uite cum au asudat ferestrele din pricina aburilor, spune domnul Carol, nici nu se mai poate vedea afară; baia asta, adaugă el în timp ce se îmbracă, mi-a făcut o poftă teribilă de mâncare, sper că ne-a pregătit Anette ceva bun; niște ficăței de pui la tigaie, cu varză murată, ce zici, nu-i așa că ne-ar prinde bine la burțile noastre lihnite; de-acuma ai stat destul, spune domnul Carol, ieși și șterge-te repede cu prosopul, să nu răcești; freacă-te bine să se pună sângele în mișcare; dă-mi-l să te frec eu pe spate cu el, așa, băiatule, auleo, dar jigărit mai ești, îți poate omul număra coastele atât ești de slab.

Patul tău, Desideriu, e chiar în fața ferestrei și în nopțile de iarnă, spre dimineață, te trezești în camera friguroasă – soba de tuci se răcește repede – și te uiți cum ninge afară. Fulgii se văd plutind ușor prin lumina tulbure, zidul cenușiu al bisericii
5 le folosește drept fundal. În camera tinerilor căsătoriți se aprinde lumina; poți să-ți dai seama de acest lucru după dunga luminoasă care se strecoară pe sub ușa, după șoaptele doamnei Anette care nu-și găsește, ca de obicei, ciorapii, ce i-o spune ea pe ungurește domnului Carol nu poți să știi, dar
10 încep amândoi să râdă pe înfundate, o glumă, probabil, puțin piperată, apoi tânăra soție deschide încetisor ușa să nu te trezească, trece prin camera ta, numai în furou și în vârful picioarelor, spre bucătărie, se aude apa la robinet curgând, apoi doamna Anette, tot în vârful picioarelor și zgribulită de frig,
15 fuge înapoi spre dormitor; tu închizi repede ochii, te faci că dormi; ușa se deschide iarăși, domnul Carol, în chiloți negri de fotbal, trece la rândul lui prin odaie, din nou se aude robinetul în bucătărie, apoi ușa de la sobă și tu, Desideriu, privești fulgii cei leneși care continuă să cadă afară, din ce în
20 ce mai deși și mai năuci, ascuți cântecul vesel al focului din bucătărie și o dulce, o foarte suavă și delicată bucurie te încearcă; te ridici puțin în capul oaselor, să poți vedea mai bine curtea acoperită de ninsoare, fântâna arteziană, siluetă neagră și ursuză pe albul cel imaculat; gata îmbrăcați, tinerii însurăței trec prin
25 camera ta, domnul Carol poartă o pălărie nouă și un palton cu blană la gât, doamna Anette și-a luat și ea manșonul din blană de astrahan, și-a pus de asemenea o căciuliță nostimă și o poșetă care se asortează perfect cu căciulița; nu uita, Desideriu, îți spune doamna Anette în șoaptă, de îndată ce vede că ești
30 treaz, să iei bilete la film, când ieși de la școală, ți-am lăsat banii pe masă, lângă scrumieră; uită-te, draga mea, ce frumos ninge, spune domnul Carol și-i cuprinde umeri cu o mână, o trage spre el și amândoi rămân o clipă nemișcați, privind zăpada care continuă să cadă, cu fulgi tot mai mari și mai deși; poate ar

fi trebuit să-ți pui bocancii, spune doamna Anette, o să-ți înghețe picioarele în pantofi, sau cel puțin niște ciorapi mai groși, apoi pleacă, se grăbesc foarte tare amândoi, pe o vreme ca asta e mai bine să pleci din timp; Desideriu, strigă doamna Szabo din dormitor, cu o voce ușor plângăreată și somnoroasă 5
încă, e cam timpul să te scoli și tu, vezi, dragul meu, dacă a pus Carol laptele la fiert, să nu curgă în foc; mă scol și eu imediat să-ți fac cafeaua, dar nu știu ce am astăzi că nu mă simt prea bine; mă cam doare capul, s-ar putea ca ieri, la biserică, să fi tras puțin curent; ce-i cu banii ăștia de pe masă, 10
întrebă doamna Szabo; sunt pentru bilete la film, îi spui tu, la „Venera oarbă“; nu-mi plac filmele triste, spune doamna Szabo, mă impresionează prea tare; de Paști am fost la un film care m-a emoționat în așa un hal, c-a început să mă doară inima; ți-l povestesc, dacă vrei; nu cred că am timp, doamnă, 15
mi-e frică să nu întârzi la școală; ți-l spun în două cuvinte, spune doamna Szabo; e vorba despre o mamă care rămâne de timpuriu văduvă și își crește cu mare greutate fiul care e un băiat foarte neastâmpărat și îi face numai neazuri; într-o zi pleacă cu o barcă pe râul din fața casei și se îneacă; ea 20
înebește de durere și, la sfârșit, aleargă de-a lungul malului și presară trandafiri, îi aruncă în apă unul câte unul; și acuma, când îmi aduc aminte, mă înfior, uite cum mi s-a făcut pielea, spune doamna Szabo stând pe scaunul din fața plitei din bucătărie; să văd dacă ți-ai pus ciorapii groși, nu m-ai ascultat, 25
constată ea supărată, o să-ți înghețe picioarele, ai să vezi; bocancii ăștia au o piele care absoarbe umezeala, i-am pus lângă sobă și uite că și acuma sunt umezi; nu mai am timp să-i schimb, dacă nu plec chiar acuma, am să întârzi; și iată că în drum spre școală, te întâlnești cu Korfanta care are o mină ca 30
de înmormântare; ce-i cu tine, îl întrebi; s-au încleștat maxilarele, spune, nu pot să vorbesc, nu mai pune atâtea întrebări; și mergeți o vreme fără să spuneți nimic, Korfanta e din ce în ce mai întunecat la chip și când ajungeți în dreptul

cofetăriei lui Dordea, Korfanta șuieră printre buzele care abia
i se întredeschid, tetanos, mor de tetanos, nu e nici o salvare;
să mergem repede la un doctor, îi spui tu lui Korfanta, trebuie
să te salveze; mi-a intrat un cui în picior, spune colegul tău
5 de bancă, șuierându-și în continuare cuvintele, s-a infectat și
am făcut tetanos; să ne grăbim, spui tu, și iată că urcați amândoi
în grabă scările, sunați la soneria doctorului Goldiș; ce-i cu
voi, întreabă doctorul, vreți să chiuliți de la școală ori ce, să
vă dau un certificat medical; nu-i vorba de nici un certificat,
10 îi explici tu doctorului, prietenul meu are tetanos; mor, șuieră
printre dinți Korfanta și se sprijină de tine care îl susții să nu
cadă; hai, intrați, spune doctorul, intrigat și amuzat în același
timp; mi-au înțepenit fălcile, spune Korfanta cu o voce de
înmormântare, nu pot să mi le mișc; i-a intrat săptămâna
15 trecută un cui în talpă, îi explici tu, în timp ce Korfanta a și
început să se descalțe; stai să văd, spune doctorul și îl prinde
de falcă; cu o mișcare rapidă i-o mișcă într-un anumit fel, încât
durerea dispare ca prin farmec; lasă bocancu', spune, la ce să-ți
mai miroso picioarele, n-ai nimica, ai văzut o prăjitură și ai salivat
20 prea mult; totuși, hai să-ți văd și talpa piciorului, nu cumva
să se fi infectat; n-ai nimica, spune, pentru timpul cât l-am
pierdut cu voi, o să vă rog și eu să-mi faceți un serviciu: vă
duceți până la colț și-mi umpleți sifoanele astea, ce părere aveți?

25 „Iar acum, spune doamna Anette, o să-l luăm pe Desideriu
cu noi; e păcat să nu facă și el o plimbare cu sania; își termină
lecțiile când ne întoarcem, n-o să stăm mult, mergem până spre
Dealul Viilor, ieșim puțin din oraș; e într-adevăr splendid,
chiciura parcă e o dantelă fină, nu-i așa, Desideriu? spune
30 doamna Anette. Urcă-te în fața mea, spune. Vino mai aproape
să încăpem toți, iar tu, Carol, ai un fund mare și ocupi prea
mult loc; cu cât ne înghesuim mai mult, cu atât o să ne fie
mai cald“... Simți cum îți gădila ușor obrazul părul de culoarea
grâului copt al tinerei doamne Anette, simți mirosul aspru și

pătrunzător al buclilor ei care aproape că-ți acoperă fața; nu poți vedea, din pricina părului ei, apa tulbure a Timișului peste care tocmai treceți acum; ce cal splendid, spune doamna Anette și, cum stați pe sania lungă unul în poală la celălalt, trupul ei cald, precum și cel din fața ta, al domnului Carol, te apără de șfichiuirea aspră a vântului înghețat; vânt care împrăstie în jurul vostru pulberea fină a zăpezii, încât sania pare înfășurată într-o aureolă albă și strălucitoare; ajungeți, în sfârșit, la periferia orașului, mergeți de-acum pe străzi lăturalnice și liniștite și din ce în ce mai tare începe să bată vântul, trece pe lângă urechile voastre roșii ca sfecla, țiuind mândios și întăritat parcă, dar vouă nici că vă pasă; doamna Anette a început să cânte, în gura mare, aburul răsuflării ei îți încălzește ceafa; căciula asta a ta, Desideriu, spune ea, a rămas prea mică, degeaba încerc eu să ți-o vâr pe urechi, pot trage de ea oricât, tot nu intră, am să ți le încălzesc uite așa, n-am să las să-ți înghețe și să rămâi fără urechi, spune ea și palmele ei calde îți cuprind amândouă urechile; am eu o căciuliță în poșetă, spune doamna Clarisa, care stă în față, chiar în spatele domnului Cornel, care mână calul, îl lovește cu necruțare peste crupele lui strălucitoare, roșcate, transpirate de-acuma; ce fetiță drăguță, spune doamna Anette și începe să râdă, uite ce bine îi stă cu căciulița; nu vă bateți joc de băiat, spune domnul Carol, afurisite mai sunteți, nu scapă nimeni de gura voastră; aerul curat, spune domnișoara Vera, mi-a făcut o foame de lup; poți să mă mănânci pe mine, spune domnul Carol, eu nu mă supăr; vreau carne mai fragedă, spune domnișoara Vera și începe să râdă, vai, strigă ea, mi-a intrat zăpadă în gură; așa-i dacă nu stai liniștită și nu te astâmperi, spune domnul Cornel; ce ziceți, spune domnul Carol, de un pământel cu țuică fiartă, cu boabe de piper și enibahar, fierbinte, fierbinte, să alunece pe gâtlej, așa, ca ulciul; norocul vostru cu mine, spune doamna Anette, m-am gândit eu la toate, de ce credeți că am luat termosul de-acasă, ce credeți voi că am

eu în termos; ceva cald și dulce, spune domnul Carol; când
ajungem la Dealul Viilor facem un scurt popas, spune domnul
Cornel, să se odihnească și calul, săracul de el; sigur că da, spune
cu compătimire domnișoara Vera, e tot transpirat, prea am
5 ținut-o într-un trap tot timpul; și de-acum ați ajuns la Dealul
Viilor, coborâți din sanie, vă dezmoțiti picioarele; am înțepenit
de tot, se plânge domnișoara Vera, uite că nici nu pot să mă
mișc, și nici nu-și termină bine vorba și devine ținta vie a mai
multor bulgări de zăpadă, nu vă sfătuiesc să vă puneți cu mine,
10 strigă ea furioasă, vă arăt eu vouă dacă e pe așa, hai fetelor să-i
facem harcea-parcea pe bărbații ăștia, prea și-au luat nasul la
purtare; tu, Desideriu, să treci de partea noastră dacă nu vrei
să fii și tu bătut măr și, într-adevăr, treci în tabăra lor, îi trădezi
pe bărbați; patru contra doi, nu-i drept, încearcă să spună
15 domnul Cornel, dar un bulgăre uriaș îi astupă repede gura și
iată-i în cele din urmă pe cei doi vajnici luptători de sex
masculin trântiți la pământ, făcuți una cu zăpada, acoperiți
chiar de mormane de zăpadă, în timp ce femeile, roșii și ațâțate
foarte, ajutate fiind de Desideriu, nu-i cruță defel; ei, de-acuma
20 o fi de ajuns, spune domnul Carol gâfâind obosit, ne dăm
bătuți; tu, Anette, vezi ce-i cu țuica aceea cu care te-ai lăudat,
nu te fă că ai uitat de ea; și iată că termosul, din care ies aburii
calzi, trece din mână în mână, în timp ce deasupra poienii în
care vă aflați începe să cadă o fulguială ușoară; să ne întoarcem,
25 spune doamna Anette, într-un ceas, cel mult, se întunecă, n-are
rost să întârziem prea mult; de ce să ne grăbim, spune
domnișoara Vera, să mai stăm, e absolut splendid; uitați-vă
numai la pomi, spuneți dacă ați văzut vreodată ceva mai
magnific; dacă i-ai vedea pictați, spune domnul Carol, nu ți-ar
30 veni să crezi că așa ceva există cu adevărat; a început să mă ia
cu frig, spune doamna Anette, zgribulindu-se, eu zic să ne
întoarcem; Desideriu, spune domnișoara Vera, mai pune-ți o
dată, te rog, căciulița, îți stă așa de nostim cu ea; v-am spus
să lăsați băiatul în pace, spune domnul Carol, să nu vă mai

legați de el; vai, spune doamna Clarisa, și se sprijină de un pom care se scutură și o acoperă de sus până jos de zăpadă, m-a ameuțit țuica voastră, au început toate să se învârtă cu mine, vă mărturisesc că sunt beată; să te iau în brațe, draga mea, spune domnul Cornel, să te duc până la sanie; nu te mai lăuda, sunt 5 prea grea să mă poți duce, vorbesc serios, din toamnă până acuma m-am îngrășat cu două kilograme; ai grijă, spune domnul Carol, să nu fie cumva vorba de altceva, poate la vară, cine știe, ne inviți la botez; nici pomeneală, spune doamna Clarisa și începe să râdă, nu mă grăbesc, gândiți-vă cum aș arăta 10 cu burta mare, mă înfior toată numai gândindu-mă; haideți de-acum, spune domnul Carol, mie au început să-mi înghețe picioarele, a fost frumos, dar de-acuma e de ajuns; și, în timp ce vă întoarceți, ninsoarea se întetește și ea, vremea, în schimb, se face mai blândă; s-a înmuiat frigul, spune domnul Cornel, 15 nu mai e ger; dacă o ține tot așa, spune domnul Carol, până deseară se așterne neauă serioasă; „Afară ninge liniștit, și-n casă arde focul“, începe să declame, în gura mare, domnișoara Vera celebra poezie a lui George Coșbuc și din nou treceți pe ulițele cele dosnice și liniștite, ajungeți iar în centru, treceți peste podul 20 pe dedesubtul căruia curge apa cea tulbure a Timișului, pe jumătate înghețat, vă apropiați de casă; întâi ne oprim la noi, spune doamna Clarisa, să luăm o mică gustare, a pregătit mama niște aperitive; nu e cine știe ce, așa, ceva de băgat în gură, am și un vinuleț bun, spune domnul Cornel; eu vreau vin fiert 25 cu scorțișoară, spune domnișoara Vera, am un chef teribil să mă îmbăt, să mă fac criță, strigă ea în gura mare; nu cred, spune domnul Carol și zâmbeste ușor provocator; ai să vezi, ai să vezi dacă n-am să mă îmbăt, îl amenință domnișoara Vera; vai, spune doamna Anette, abia acum observ, Desideriu, ce urechi 30 lungi ai; v-am spus să-l lăsați în pace, v-am spus să nu vă mai legați de băiat; sigur că da, spune domnișoara Vera, e protejatul meu, și între timp sania continuă să alunece ușor, învăluită într-un nor alb de zăpadă.

CASA

Își făcuseră obiceiul să se întâlnească în zori, la ceasul la care ziua se îngână cu noaptea. Bătrânul Goian își trăgea un scaun lângă patul lui și rămâneau liniștiți o vreme fără să-și vorbească. Fusesse, de altfel, destul de greu să se obișnuiască din nou unul cu celălalt. Doar de foarte mulți ani – aproape o jumătate de veac! – nu le fusese dat să fie împreună...

La început nici nu prea avură ce să-și spună. Se măsurau numai din priviri, cu speranța tacită că tăcerile vor spune mai mult, decât ar fi putut spune cuvintele vreodată... Anii s-au dus, au zburat, el trebuie să aibă acum cam tot atâția ani cât a avut bătrânul când s-a săvârșit, în toamna aceea friguroasă. Da, domnul director își amintește perfect: era la sfârșitul lui octombrie (abia terminase Școala pedagogică, tânăr învățător, însurat numai de câteva luni cu I. etiția), când se trezi că-i intră în clasă Mitru Cărăbaș și se oprește în dreptul ușii, așteptând să se sfârșească rugăciunea („Doamne, doamne, ceresc tată, noi pe tine te rugăm, luminează-a noastră minte, lucruri bune să-nvățăm“)... Iar copiii se uitau mirați, când la unul când la celălalt, bucuroși că vor avea o zi liberă... „Când a murit?“ îl întrebase el pe Mitru (în clasă se lăsase o liniște grea, școlarii nu îndrăzneau nici măcar să respire). „Azi-dimineață, pe la nouă“, îi răspunsese Mitru trecându-și încurcat mâna dreaptă

peste capul tuns chilug, cu părul de un deget numai și cărunt. „Trecem pe la doamna s-o luăm și pe ea. Să se odihnească numai caii, am ținut-o tot într-un trap și or fi frânți de oboseală“ ...

Acum, stau din nou unul în fața celuiilalt, doi moșnegi, 5
cam de aceeași vârstă amândoi. Bătrânul Goian s-a așezat cu
sfială pe o margine a scaunului, de parcă prezența lui pe
tărâmul lumii acesteia ar fi fost cu totul surprinzătoare chiar
pentru el și, în același timp, cât se poate de inoportună. „Prea
mult nici n-am să stau, spuse el încă la început, foindu-se 10
neliniștit pe scaun. Și așa îmi pare rău că te-am sculat cu
noaptea în cap, când îi somnul mai dulce... Pentru asta te-am
și dat la școală, spuse, și începu să râdă înfundat, cuprins de
o neașteptată veselie, să poți dormi cât ai poftă, ca domni!“
„S-au dus vremurile, se plânse domnul director și oftă lung, 15
bătrânește, când puteam dormi așa, pe săturatelea. Acum,
trei-patru ceasuri de somn, pe noapte, și sunt mulțumit. Mă
trezesc devreme și până se face ziua albă afară, tot cu ochii
în grindă stau, nu se mai lipește somnul, de ei, fie ce-o fi“ ...
„Pară-ți bine că ești sănătos, spuse bătrânul Goian, 20
mulțumește-te și cu atât, nu fi așa de pretențios“. „Nici nu
mă plâng, spuse repede domnul director. De dus, o mai duc
așa patru-cinci ani“ ... „O duci și mai mult, nu-ți fie frică, îl
încurajă bătrânul. Tu nu ai fost așa muncit de copil ca mine...
Nici n-am avut împliniți cincisprezece ani când m-a dat tata 25
la pădure, la făcut stânjeni, unde-i mai greu! Căram stânjenu
în spate, dar de plâns nu m-am plâns, am tăcut mâlc... Mi-am
făcut și eu un rost după aceea, dar să știi tu că nu m-am scăldat
niciodată în bani... Când a început să-mi meargă bine, ați
crescut voi, v-am ținut pe la școli, am avut cheltuială“ ... „Cu 30
noi nu te știu purtându-te altfel, decât numai aspru“, spuse
domnul director fără pic de imputare însă în glas. „De răsfățat,
știu că nu v-am răsfățat“, recunosc bătrânul și se uită
întrebător la domnul director, să vadă dacă îi mai poartă și

acuma pică sau l-a iertat. Domnul director privea drept în tavan, pe deasupra capului său, și fața sa arăta obosită și indiferentă. „N-am de ce mă plânge, spuse bătrânul cu glas moale. Nu vreau să-ți fac nici un fel de muștrare“. „Ba să-mi faci!“ strigă bătrânul Goian și își trase scaunul cât mai aproape de patul celui culcat; se aplecă din nou deasupra lui, voind să-i vadă ochii mai bine, să știe ce gândește. „Nu-mi place să vorbim despre lucrurile care s-au petrecut în ultimii ani, înainte de a te sfârși, spuse domnul director. De multă vreme le-am și uitat“. „Nu trebuia să le uiți“, spuse bătrânul, apoi se gârbovi și se făcu mai mic, ros parcă de remușcări, de dureroase păreri de rău. „M-am schimbat, știi tu din a cui pricină“, recunoscuse el; și amintirea unor vechi, și aproape uitate întâmplări, îl mâhni atât de mult, încât începu să lăcrimeze. Lacrimile îi curgeau pe obraz; și le șterse cu dosul palmei și-i tremura capul. „Ți-amintești, îl întrebă domnul director căutând să-l abată de la gândurile lui, cum ne strigai pe timpul când eram noi copii? Nu ne spuneai pe nume, pentru fiecare aveai o poreclă. Soră-mea era «fata», iar pe mine m-ai poreclit «ăl cu capul mare». «Ăl cu capul mare, strigai, mai lasă cartea, tu nu vezi că nu-i nici un lemn tăiat? Cu ce vrei să faciă mumă-ta mâncarea?» «Spune-i lu' „ăl cu capul mare“ să aprindă lampa. Ori văd că vă place să orbecăiți pe întuneric» îi spuneai „fetei“... Nu cred c-a scăpat unul în sat pe care să nu-l fi botezat. Ai avut grijă să-i găsești fiecăruia o poreclă“... „Așa am fost eu – recunosc bătrânul și se înveseli aducându-și aminte –, mai spurcat la gură“, spuse.

„Înainte de a te sfârși, începu să povestească domnul director, când s-au adunat vecinii și o babă ți-a pus o lumânare aprinsă în mână, s-a apropiat de patul în care erai culcat Petrică al lui Făraș, pe care tu îl porecliseși Mățu. Și când a văzut că ești gata să-ți dai obștescul sfârșit, Petrică s-a aplecat plângând deasupra patului și te-a întrebat, printre sughituri, dacă îl recunoști. Voia să vadă dacă nu ți-ai pierdut mințile,

dacă mai ești în stare să recunoști pe unul și pe altul. «Mă recunoști, vecine?» a strigat Petrică cât a putut de tare și se prăpădea cu lacrimile. Încerca să te cheme înapoi, să nu te lase să pleci pe lumea cealaltă, să te mai țină printre cei vii. Și atunci ți-ai descleștat cu greu fălcile pe care moartea ți le 5 și înțepenise de-acuma; ai vrut, pesemne, să râzi, dar n-ai mai fost în stare; buzele ți s-au încrețit și s-au strâmbat. Ai bolborosit ceva, dar așa de încet și neclar, că nu s-a înțeles nimic din ce spuneai. Și atunci Petrică s-a aplecat și mai mult deasupra patului, și-a lipit aproape urechea de gura ta; voia 10 cu orice preț să afle ce vrei să spui: cine știe ce taină o fi și era mai mare păcatul ca el s-o scape și să n-o afle! «Mâtu, Mâtu», ai șoptit drept în urechea lui, de mai multe ori la rând, nu o singură dată; și te-ai străduit să vorbești clar, să se înțeleagă bine ce zici... După aceea, ai închis ochii și te-ai sfârșit“. „Mâtu 15 ăsta, își aminti bătrânul Goian, a fost un om curios. N-a avut noroc, toate muierile l-au lăsat, nici una n-a vrut să stea cu el mai mult de-o săptămână! O săptămână-două, cum îți spun, și închideau ușa pe dinafară, se făceau nevăzute, dispăreau de parcă ar fi intrat în pământ! Mâtu le căuta el, dar și ele aveau 20 grijă să se ascundă, nu se lăsau prinse cu una cu două. Dacă vedea că nu-i chip să dea de ele, se așeza pe un scăunel în fața casei, își lua capul în mâini și începea să plângă. «Ce viață o fi și asta, zicea, și se arăta foc de supărat. N-am mai pus capul pe pernă, unchiule, nici eu nu mai țin minte de când. Fără 25 muier, viața omului îi searbădă și n-are nici un rost. Decât un așa trai, mai bine în mormânt». «Poate că n-ar fi rău, îi spuneam eu, să încerci, mă Petrică, și cu a patra». «Aș încerca eu, zice el, numai că nu am curaj! N-am curaj, zice, pentru că asta, ultima, a fost tare pricinașă. Ce-ți povestesc eu acuma, 30 unchiule, rogu-te la altcineva să nu spui». «Și ce defect, așa mare, a avut, îl întrebam, de te-ai putut speria așa de tare?» «A avut defectu' acela, zicea el, că a fost cam beutoare. I-a plăcut răchia, cât de multă să fi fost, ea nu s-a dat la o parte».

«Mă muiere, îi spuneam, tu de atâta beătură ai să te strici la cap! Eu nu zic să n-o guști, dar așa, mai cu măsură. Dacă pui paharul la gură, nu trebuie să-i vezi și fundul!» «Tu să nu mă înveți pe mine ce să fac și cum, zicea ea. Eu nu-s obișnuită să fiu comandăruită. Nu ești tu omul ăla să stau eu drepti înaintea ta!»... Și dacă îndrăzneam să mai scot o vorbă, ea și sărea la bătaie! Da pe unde nimerea, nici nu se uita pe unde dă, așa era de ticăloasă! Una mai neagră decât ea în cerul gurii, nici nu s-a mai văzut alta!... Nu mă mai însor, unchiule, zicea el, să fie toată îmbrăcată în aur și să se pună în genunchi în fața mea! Moartă s-o văd și n-o cred“... „Și când îl auzeam văitându-se mie mi se părea că aud mieunând un mât! Așa că l-am poreclit: «Mâțu» și așa a rămas. Și acum, dacă aș mai trăi, tot Mâțu i-aș spune. Așa s-a întâmplat c-am murit, dar poreclele puse de mine oamenilor au rămas și după moartea mea...”

Apoi se așternu liniștea, bătrânii obosiseră, probabil amândoi de atâta sporovăială, altfel veselă și ușoară, subiectele neplăcute fiind ocolite, cu multă grijă... „Toți s-au dus, spuse după un timp bătrânul Goian. Dintre cei care au fost pe vremea mea, puțini s-or mai afla în viață... De-acuma nici tu nu mai ai mult“... „Uite, spuse după un timp domnul director, reînnodând firul discuției, de câte ori mi se întâmplă să-mi aduc aminte de „Împăratul Traian“ și de lumea adunată la noi în crâșmă, îmi tot amintesc de unul căruia i se spunea Luigi Italianul; tu nu cred să-l mai ții minte!“... „Eu n-am fost omul care să uite când cineva mi-a făcut un bine, spuse bătrânul Goian. Și fără Luigi Italianul, la început, când au mers toate mai greu, nu știu dacă aș fi scos-o la capăt“ . „Avea nasul mare și ochii bulbucați, și galbeni, ca la motani“, își aminti de Luigi Italianul domnul director. „Și un păr des și roșu, spuse bătrânul Goian. Ca focul de roșu... Dacă tu ești italian, îi spuneam, atunci eu sunt turc ori grec, la alegere“ .

„Știu eu de ce vă mirați, spunea el și chipul i se încrețea, de parcă i-ar fi venit să râdă. N-ați mai văzut până acum italian cu părul roșu și cu ochii galbeni... Dar dacă am să vă spun că asta-i culoarea obișnuită a oamenilor din orașul în care m-am născut, n-o să mă credeți!... Duminica, la noi, la San Giuliano, spunea, și mă privea drept în ochi, nici nu vedeai altă culoare, afară de roșu. De parcă ar fi luat foc orașul, așa mult roșu era, pe unde te uita!... Câte orașe, spunea el și clătina din cap plin de înțelegere, atâtea obiceiuri. Ce să-i faci... Dar un oraș ca San Giuliano mai rar, păcat că nu l-ați văzut“.

„Singurul oraș mai special în care am fost e Băile Herculane“, îi spuneam eu. „Nici Băile Herculane nu-i un oraș urât, dar nu se poate compara cu San Giuliano“, zicea el și-și scărpină părul roșu de pe piept... „Mă, tu nu ești italian, strigam la el, nu mă mai puteam răbda, văzându-l cum îndrugă la minciuni. Pe tine te cheamă Ioșca!“ ... Se supăra dacă mă auzea vorbind așa, îmi întorcea spatele și nici nu mai voia să stea de vorbă cu mine... Și într-o zi, la târg la Făget, s-a apropiat de noi un militar. Și când ne-a văzut, drept la Luigi s-a repezit, se vedea că se cunosc bine amândoi. A dat să-l îmbrățișeze și a început a turui pe ungurește. „Nu înțeleg ce vorbești“, i-a spus Luigi și s-a făcut la față alb ca varul. „Cum nu înțelegi, s-a mirat celălalt. Doară suntem fârtaci amândoi, cum amaru' să nu înțelegi ce spun!“ a zis omul acela străin, și a dat să-l ia din nou de după cap. „Mă iei drept cine știe cine“, a spus Luigi și s-a ferit, nu s-a lăsat ca celălalt să-l îmbrățișeze. „Tu ești Ioșca“, a spus străinul și s-a mai uitat o dată lung la el, apoi ne-a întors spatele și a plecat... „Ți-am spus eu, ori nu ți-am spus, că te cheamă Ioșca! Vezi că n-am greșit!“ îi spun, da el tace și se uită încruntat la mine. „O fi, unul Ioșca, aia se poate, care o și semăna cu mine, dar acela nu sunt eu“, zice după un timp, și altceva n-am mai putut scoate de la el, oricât am încercat să-l descos. Când ajungem la jumătatea drumului, Luigi Italianul mă roagă să opresc un minut, nu mai mult,

până coboară el. „De-acuma, zice, am plecat. M-oi duce unde văd cu ochii, drept înaintea mea! Lumea îi mare și s-o găsi loc și pentru mine în ea“. „Nu fi prost, stai cuminte și ascultă-mă – zic, și-l prind de o mânecă, nu-l las să coboare –

5 că-s mai bătrân, îs mai trecut prin viață, mai umblat. Mie nu trebuie să-mi spui, nu-i treaba mea și nici nu mă interesează ce-ai făcut și ce n-ai făcut... Tu știi, eu nu mă amestec. Doar dacă ai omorât pe cineva, atunci n-ai ce căuta la casa mea“. „N-am omorât pe nime; aici să mă trăsnească, dacă te mint“,

10 zice el și începe să plângă. Și așa de tare plângea, de s-au speriat caii și au luat-o la fugă. „Potolește-te, zic, și ascultă-mă, că n-am terminat... Mi-ai fost de ajutor, mă copile, zic, n-ai spus nu când a fost greu, așa că de data asta sunt eu de rând. Nici nu șade frumos, să-ți întorc acuma spatele... Tu în noaptea

15 asta să te pregătești de plecare, pentru că omul ăla din târg nu cred să te uite prea ușor. Să-ți iei cu tine ce ți-i lua, și eu am să-ți spun ce să faci și unde să te duci. Până într-un loc, o să mergem împreună, să-ți arăt drumul; mai departe ai să te descurci și singur, ești om în toată firea, nu ești copil! Și

20 oile nici nu-s așa știntere, cum sunt oamenii: pentru ele ori te cheamă Luigi, ori ți-i numele Ioșca, totuna-i... Și lui Partenie să-i spui c-am zis eu că-i vremea să coboare în sat. I-am găsit o femeie numai potrivită pentru el, așa că vreau să-l însor. Altfel i-o trece și lui vremea, nu-l mai ia nimeni... Ai înțeleș

25 ce-am spus, ori ți-au fost gândurile în altă parte și-am vorbit de pomană?!“ „Bine, zice el, așa am să fac cum mi-ai spus dumneata“... Da' nu s-a ținut de cuvânt... Și în noaptea aia, Ioșca, ori Luigi, cum l-o fi chemat, a încercat să-și lege, amărâțul de el, ștreangul de gât... N-am povestit până acuma

30 nimănu, nici maică-ti, ca să n-o sperii, nu i-am suflat o vorbă. Am păstrat totul pentru mine. Mă culc, și numai bine când trece personalul de Deva, sar deodată din somn. Aveam, așa, un fel de neastâmpăr, mă tot răsuceam, nu-mi găseam parcă locul. Ceva mi se părea mie că nu-i chiar așa cum trebuia să

fie! Cobor din pat și drept spre podul grăjdului mă reped, acolo unde știam eu că dormea Luigi Italianul! Urc scara, într-un suflet – era lună și se vedea ca-n palmă – și când ajung în pod, să vezi și să nu-ți vină a crede: italianul, cu ștreangul la gât, potrivea nodul, îl făcea cât mai gros ca să-l poată ține. 5 Dacă m-a auzit urcând, a dat să împingă scaunul cu piciorul, dar n-a mai avut vreme. M-am repezit cât am putut eu de repede și dintr-o lovitură am tăiat ștreangul cu briceagul pe care îl aveam la mine... Uite așa a scăpat italianul cu viață... Dacă aș fi întârziat un pic, gata, s-ar fi sfârșit cu el... „Acuma, 10 zic eu, și-l așez frumos pe niște saci cu pene care se aflau acolo în pod, dacă tot nu te-am lăsat să mori, trebuie să am grijă de tine, alta n-am ce face“. „Mai bine mă lăsați“, zice Luigi și începe a plânge și a tremura de frig, pentru că nu avea altceva pe el decât niște izmenuțe din cele scurte. Era alb la față și 15 moale ca o cârpă. „Mă, îi spun, tu ai omorât pe cineva și nu vrei să-mi spui?! Alta nu văd ce-i“. „Nu, zice, numai că acesta e un secret pe care de spus, n-am să-l pot spune câte zile oi trăi eu nimănui. Dar să fii liniștit că de omorât, n-am omorât nici un om“. „Bine, zic, o fi așa cum spui tu. Nu avem timp 20 prea mult de vorbă, trebuie să plecăm până nu se luminează“... Uite așa s-a întâmplat cu Luigi Italianul! Mă întrebași, așa că ți-am spus și ție, cum a fost cu el. Luigi ori Ioșca, cine știe care o fi fost numele lui cel adevărat...

– Da' pădurenii pe care i-am avut un timp la lucru, ții 25 minte ce oameni de omenie au fost? Întrebă Goian într-o altă noapte a taifasului lor prelungit până în zorii zilei. Cu ei am ridicat, casa, fără ei nu știu ce m-aș fi făcut. Umblau cu o pălăriuță verde în vârful capului, parcă-i văd. Din cei ce-au lucrat la calea ferată. Până s-a lăsat frigul, au dormit în podul 30 grajdului, dar de plecat n-au plecat nici după ce s-a făcut toamnă târziu și-a căzut bruma; dormeau de-acuma pe unde apucau, ba la moară la Bosoancă, ba la mătușă-ta, Aurora, în

cuină – le-a așternut ea pe jos o pricoviță și dormeau lipiți unul, de altul, să se încălzească, să nu le fie frig. Mai ales de unul Vichentie, îmi aduc aminte; cum îl lua pe frate-tu în cârcă și alerga prin ocol cu el. „Lasă-l, mă, Vichentie, îi spuneam și nu-ți pune mintea cu el. Ți-o fi greu să-l cari în spate, nu vezi cât îi găliganul“. „Nu-ți fie frică, zicea Vichentie, că nu-l scap. Nu-i nici un pericol“. „Nu mi-i mie că-l scapi, îi spuneam. Mi-i că se dezvăță să umble pe jos și ne-o pune și pe noi să-l ducem în spinare. Se învață rău“. „Îi ușor, zicea el, nu cred să aibă mai mult decât o găină“. „Nu-i chiar așa ușor. De-acuma-i mare. Umblă la școală. Îi pe clasa întâi“. „Dacă știi tabla înmulțirii, îi zicea Vichentie lui frate-tău, atunci spune-mi și mie cât face șapte ori șapte, că eu sunt prost și neșcolit, n-am de unde ști“. Frate-tu se făcea roșu la față și se uita la maică-ta. „Mi se pare, zicea Vichentie și ne făcea nouă cu ochiul, că pe tine degeaba te-au dat părinții la școală, tu nu ești prea bun la învățătură, așa gândesc. N-ai învățat nimic din ce ți-a spus dascălul. Așa cred eu, că tu ai rămas repetent“. „Ba n-am rămas!“ prindea glas frate-tu, și Vichentie începea să râdă; îi plăcea lui să-l necăjească, glumea cu el. Un păcat a avut săracul, îi cam plăcea să tragă la măsea. Într-o seară, dacă a băut un pahar în plus, s-a apucat s-o țină întruna că el nu se lasă până nu ne arată și nouă cum este jocul pe la ei în Ardeal. Se ruga de mătușă-ta Sofia – era ea pe timpul acela nevastă tinerică și rușinoasă – să joace cu el. Mătușă-ta, nu, ea nu joacă, nu cumva să afle Corolian, la armată, cum își petrece ea în lipsa lui; atâta i-ar mai trebui! O știi pe mătușă-ta, încăpățânată, dacă își pune ea ceva în cap, dintr-a ei n-o mai scoate nimeni. Vichentie, dacă a văzut și-a văzut că nu vrea în nici un fel, a jucat el singur, s-a rupt tot cu jocul. „Altfel îi jocul în Ardeal, îs oameni mai iuți, asta-i“, zicea Vichentie. Când a sfârșit cu jocul și-a scos cămașa, și-a stors-o de sudoare și și-a întins-o pe gard să se usuce. Mare noroc am avut cu pădurenii ăia, cum îți spun. Dar și eu m-am îngrijit

să fie de toate, nimic să nu lipsească. Seara, când se sfârșea lucrul, a putut bea fiecare atât cât a avut el poftă; soră-ta umbla de la om la om, și, când vedea un pahar gol, repede îl umplea la loc. Pot spune că nu m-am scumpit! Soba am scos-o afară, în șură, și maică-ta alta nu făcea cât era ziua de lungă, numai 5
pregătea de mâncare pentru lucrători. Toamna, când s-a sfârșit lucrul, n-a mai rămas în curte o găină netăiată. Dacă te puneam și pe tine să tai un lemn, trăgeai la firiz, nu spuneai nu, dar nu mai puteai de urât! Nici nu te uitai, întorceai capul. „Mă, ziceam eu, tu ledăr ar fi trebuit să te faci. Numai ledării 10
stau cu capul, așa, într-o parte, ca tine, să nu le pută pielea, când o gireg“. „Nici n-ar fi rău, zicea maică-ta. Cât poate câștiga un ledăr în timpurile de astăzi, e de neînchipuit! Face un laibăr și ți-a și umflat o mie de lei! Nu-i dai o mie, nici nu se uită la om, așa-s de domnoși“.

Când se lăsa întunericul, oamenii se opreau din lucru. Se spălau mai întâi pe mâini și pe obraz, își turnau apă dintr-un cârceag (alții își luau apă în gură și se spălau singuri, lăsând-o să curgă în palmele făcute căuc). Unii se mai învârteau o vreme în jurul casei, nici așa nu-i frumos, să te arunci repede pe 20
mâncare și pe băutură. Mai bocăneau pe întuneric, ori la lumina lămpașului, mai mult ca să arate cât pot fi ei de harnici. „Lăsați-vă și voi, le striga mama. Mai e timp și mâine. Până la iarnă e vreme destulă, de nins n-o să ne ningă în creștet, nu mi-i mie frică“. Se așezau în jurul mesei și mama le umplea 25
paharele pe măsură ce se goleau. „Tu fii mai cu grijă, își sfătuia vreo femeie mai tinerică bărbatul. Știi că ție prea multă nu-ți face bine, spunea ea și-i acoperea paharul cu palma. Din cei care nu mai găsesc drumul spre casă, mie nu-mi plac“, adăuga și se uita mânioasă la ceilalți... „Nici la vecin când nimerești 30
nu-i rău, dacă are nevastă tinerică“, spunea bărbatul certat și începea să râdă cu subînțelesuri. „Tu poți să nimerești unde ei nimeri, tot e fără de nici un folos, dragul meu! Ai face mai

bine să nu te mai lauzi. În locul tău, eu aş tăcea mâlc“, zicea femeia, nelăsându-se mai prejos... Şi cci din jurul mesei începeau să râdă; femeile ruşinate, cu mâna la gură, bărbaţii gros şi cât puteau ei de tare. „Nu-l iertaşi“, zicea mama, cu
5 o voce potolită şi încercând să zâmbească în timp ce puneau pe masă blidele cu scrob. Avea grijă să nu se vadă cât era ea de ostenită. Să nu-şi închipuie careva c-ar fi nerăbdătoare să-i vadă plecaţi acasă. „O fi destul de dulce scrobul? întreba ea. Ori m-am scumpit la zahăr şi n-am pus cât trebuie? Nici n-am
10 apucat să-l gust“. „Ba-i zahăr destul, răspundea vreo femeie. E mursă de dulce. Îi şi prea mult“. „Dacă o ţine tot aşa, să nu ne încurce cumva vremea, îşi dădea cu părerea bătrânul, până la Sfânta Mărie Mică, ajungem să-i punem şi acoperişul“ ... Apoi se aşternea liniştea, se auzeau numai lingurile
15 lovindu-se din farfurii şi nechezatul cailor în grajd. „Nu ştiu dacă v-am spus eu, începea să povestească un lucrător mai vorbăreţ, ce-a pătit frate-miu când a fost el la Seghedin într-o vară, să-şi vândă un cal... Intră el într-o crâşmă din acelea ungureşti, cu firanguri la ferestre, şi se aşază la o masă mai
20 lângă uşă. Nu se aşază bine, şi se şi apropie de el o fată şi-l întrebă ce doreşte. «Păi, zice frate-miu, să-mi dai aşa şi pe dincolo, o porţie de papricaş şi un ardei iute, altceva nu poftesc. De beut nu beau, zice, decât un păhărel de ţuică, dacă s-o găsi din acea prefiptă şi nimica mai mult». Aduce fata
25 papricaşul şi păhărelul de ţuică, aşa cum le-a comandat el. I-a mai adus o furculiţă şi o lingură, să aibă cu ce mânca: fie cu lingura, fie cu furculiţa, cu ce-o vrea el. Frate-miu, atuncea, nici nu s-a atins de ele, le-a dat numai uşor cu dosul palmei la o parte, să fie mai mult lărgământ, şi-a scos cuţitaşul din
30 buzunarul de la laibăr şi a început să mănânce papricaşul cu el. Lua câte o bucătură de pâine, o înfigea în cuţitaş, o muia în papricaş, şi uite aşa a mâncat tot ce-a fost în farfurie. Cu bucătura care i-a mai rămas, a şters-o frumos, a făcut-o lună, puteai să te şi vezi în ea. Numai că n-a ştiut şi nici n-a băgat

de seamă că, în timp ce el mânca fără să aibă treaba cuiva, ungurii care s-au aflat în birtul acela s-au oprit din mâncat ori din băut și se minunau cum de poate el mânca papricașul cu brișca: se uitau la el cum o bagă în gură și se mirau că nu-și taie limba cu ea. Unii ziceau că și-o taie, alții că nu, și atunci 5 au făcut un fel de înțelegere între ei. Au chemat-o pe ascunselea pe fată și au pus-o să aducă încă o porție de papricaș; așa de mult le-a plăcut cum a mâncat papricașul cu brișca fără să se taie, c-au vrut să mai vadă o dată dacă își taie, ori nu-și taie, limba cu ea. Frate-miu, când a văzut-o că vine cu farfuria plină 10 de papricaș, la început s-a cam codit. «De plăcut, mi-a plăcut, zice, nu spun nimica, dar mi-a ajuns o porție. N-am eu bani atâția ca să mănânc până mă satur». «Mănâncă liniștit, i-a spus fata, cât ai tu poftă, nu te gândești la bani». «Cum să nu mă gândesc, zice frate-miu. Să nu crezi tu c-aș fi din aceia pe care 15 să-i dea banii afară din casă! La mine îs numărați». «Mănâncă fără grijă, zice fata, și-i împinge farfuria cu papricaș mai în față. N-ai nimica de plătit, dacă îți spun. E pe gratis...» Așa niște oameni cumsecade ca la birtul ăsta, nu s-or mai văzut pe lume, se gândește frate-miu; și nu se lasă mult îmbiat, 20 începe a mânca.

El n-a avut grija celor din birt, nu s-a uitat decât în farfuria lui, n-a băgat de seamă la cele ce se întâmplă în jur. Și în timpul ăsta, toți care au fost în birtul acela stau și se uitau la el cu gura căscată, să vadă dacă își taie limba ori ba. Oameni 25 cumsecade cum nu s-a mai văzut, își spunea frate-miu, în timp ce ștergea bine farfuria cu un bruş de pâine. Unde s-a mai auzit asta, să-ți dea să mănânci pe de gratis așa o minunăție de papricaș! Buni la suflet și prietenoși: au văzut ei că sunt străin, că nu sunt de prin părțile lor și atunci ce și-or fi spus: 30 «Hai să-l gostim și noi, să-l servim cu o porție de papricaș, fără să-i luăm nici un forinț din pungă, dacă îi place așa de mult. Să spună și el acasă, să povestească, ce papricaș extra se poate mânca la birt la Seghedin». Și când a terminat de

mâncat și a făcut lună farfuria, cei care au pierdut pariul au dat de băut la ceilalți și așa s-a întins o petrecere mare... Cine știe ce sărbătoare o fi – și-a spus frate-miu, dacă a văzut cum își petrec unгурii – un sfânt ori vreo sfântă din cele de ale
5 catolicilor, n-am eu de unde să știu. Și când a fost să plătească, fata i-a spus ce și cum, adică din ce pricină s-a întins petrecerea, nu și-a putut ține gura. I-a spus ea de ce i-au dat unгурii să mănânce cea de a doua porție de papricaș: «Vroiau să vadă, a zis fata, dacă te tai la limbă, ori nu. La noi așa ceva nu s-a
10 mai văzut». «Cum să mă tai, s-a mirat frate-miu. Numai că nu-i sfătuiesc și pe ei să încerce. Ar fi mare păcat, și m-ar durea sufletul de părere de rău, să rămână cumva fără limbă... Acuma, zice frate-miu, dacă le-am făcut așa o distracție mare, fără să știu și fără să vreau, spune-le că pot să dea de băut și
15 ei un pahar de răchie, eu nu mă supăr». Și până dimineața, când s-a făcut ziuă albă afară, nu s-a sfârșit petrecerea! Și-au fost și niște muieri în cârciuma aceea, din cele petrecărețe și cu părul roșu. Mă țineau de după cap – zicea frate-miu – și se tot rugau de mine să mai mănânc o porție de papricaș, să
20 se uite și ele cum fac. «Noi, ziceau, n-am fost de față, n-am văzut nimica și ne pare foarte rău». Mai ales una, cu o aluniță în bărbie și cu sprâncenele negre și îmbinate, atâta s-a ținut de capul meu – zicea frate-miu – mă tot mângâia, în fel și chip, nici nu mai știu ce nu mi-o fi făcut – așa că n-am avut
25 încotro, am mai mâncat o porție de papricaș, măcar că de-acuma nu mai încăpea. Și atunci a încercat și ea, dar nici n-a băgat brișca bine în gură, că s-a și tăiat la limbă! A curs un picuț de sânge, i s-a roșit limba; și și-o tot scotea afară și se ruga să i-o șterg cu batista, doar, doar s-o opri sângele și
30 n-o mai curge“...

După ce casa fu ridicată, iar cârciuma și hotelul „La Împăratul Traian“ fură deschise și ele, se înmulți și numărul străinilor fără căpătâi; începură să roiască în jurul casei, așa

cum se adună muștele seara și dau târcoale lămpii aprinse. Dormeau pe unde apucau, în podul grajdului, ori în moara veche și părăsită din capătul satului. Un fel de trupă internațională: Fritz care se lăuda c-a fost artist la circul „Piccolini“, Ghiuri, bărbierul, precum și un sârb, un bărbat 5 de o extraordinară frumusețe. Erau și alții, desigur domnul director nu-și amintea, însă, nici numele și nici chipul acestora. Toți aceștia, prin urmare, își făceau de lucru în jurul cârciumii și al „hotelului“ „La Împăratul Traian“. Denumirea de „hotel“ era desigur improprie, punând în evidență grandomania lui 10 Goian, căruia îi plăcea ca totul să arate „di granda“ (termenul îi aparține și-l auzise, probabil, pentru prima dată în gura „italianului“). Deci, de hotel, în sensul cel mai strict al cuvântului, nu putea fi vorba în nici un caz; clădirea avea o singură cameră destinată eventualilor solicitanți. O cameră 15 e cam prea mult spus, de fapt un fel de mansardă, strâmtă și atât de joasă, încât ajungeau cu capul până în tavan chiar și persoanele mai scunde, fără să vorbim de cei înalți, care erau obligați să umble tot timpul aplecați din spate. În camera aceasta, Goian reușise să urce cu chiu cu vai un dulap cu o 20 oglindă bogat ornamentată, o adevărată operă de artă. Un pat de tablă fusese și el înghesuit în încăpere, un pat vopsit în alb, care scotea un zgomot de fier vechi la fiecare mișcare. La căpătâiul patului, într-un medalion, era pictat chipul unei fetițe bucalate cu obrajii rumeni și cu părul roșcat și tot 25 buclăsoare, un fel de înger păzitor care zâmbea plin de nevinovăție...

Pe frontispiciul casei scria cu litere mari „La Împăratul Traian-Otel“. Dedesubtul acestei inscripții, cât se poate de impunătoare, se aflau, modelate din stuc și ușor scoase în 30 relief, două păpuși – un bărbat și o femeie – care se țineau de mână. Erau aproape identice, totuși, dacă priveai mai atent, pe femeie o recunoșteai, mai ales, după ochi, mai mari și mai rotunzi decât ai bărbatului. Sus de tot, deasupra acestor

inscripții și podoabe, se putea citi anul în care fusese ridicată casa, precum și numele proprietarului, Iosif Goian...

Ghiuri, bărbierul, își făcu apariția cu o săptămână înainte de a începe lucrul la casă și, cum era un om puternic și vânjos, fundatia o săpă aproape singur. Goian avu grijă să aibă o sticlă de rachiu tot timpul în preajma lui (îndulcit cu bomboane, lui Ghiuri neplăcându-i rachiul decât dacă era foarte dulce). Pe fundul sticlei bomboanele în formă de zmeură, se topeau greu și Ghiuri se oprea din când în când din săpat, clătina sticla, o ridica în sus să vadă dacă s-au topit sau nu, trăgea o înghițitură lungă care parcă nu se mai sfârșea (te și mirai că poate să-și țină așa de mult respirația), apoi, în sfârșit, o lăsa de la gură, ofta, scuturându-se de plăcere, și se apuca din nou de săpat... La prânz, când era căldura mare, se așeza în iarba din fața casei și dormea dus: în plin soare, cu picioarele larg rășchirate, cu amândouă mâinile sub cap, întins în iarba prăfoasă și uscată, plină de găinațuri, cu muștele zumzuitoare rotindu-se deasupra capului său cu vreo albină care i se așeza pe o nară, sau cu găinile cotcodăcindu-i la picioare – câte una, mai curajoasă, apropiindu-se chiar ca să-l ciupească de tălpile bătătorite și crăpate – sforăind pe amândouă nările, în timp ce prunele putrede, ori numai prea coapte, cădeau din când în când, improșcându-i obrazul negricios cu mustul lor dulce și cleios. Seara, când termina cu lucrul, se dezbărca, își lepăda hainele jechoase și rămânea numai în izmene – niște izmene vechi și lungi până la pământ, cu șlițul desfăcut, ceea ce nu-l supăra pe Ghiuri, care numai de pudoare nu suferea. Se apleca în față până la pământ, arcuindu-și spatele negricios pe care mușchii se mișcau fără astâmpăr. Mama îl ajuta să se spele turnându-i apa fie pe spate, fie pe ceafă, cu polonicul. „Toarnă fără frică, îi spunea Ghiuri, fornăind pe nas și improșcând cu zoaie în jurul lui, nu te scumpi, măcar din asta e destulă“... Cu fața plină de clăbuci, cu ochii închiși, începea să caute pe jos după așchia de săpun care îi aluneca mereu printre degete.

Săpunul e din câine mort, ori din ce-i?“ întreba el cu nevinovăție în timp ce cu un prosop aspru își ștergea obrazul roșu de atâta frecat. I.a o asemenea întrebare nerușinată, mama se făcea roșie la față de supărare. „Dacă nu l-aș fi făcut eu, aș zice, dar așa știu ce-am băgat în el, știu eu bine din ce-i făcut“, 5
 spunea ea furioasă. „Da' și eu, nu se lăsă Ghiuri – și deschidea ochii plini de zoaie, se uita la ea înveselit foarte – mă pricep la săpunuri. Dacă un bărbier nu știe să recunoască după miros care-i de un fel și care-i de altul, atunci mai bine să se lase, înseamnă că nu-i bun de meserie! I.e miros o dată și pot să 10
 spun exact ce-i cu el... Or dacă mă iau după miros, spunea, ducând săpunul la nas și clătinând din cap a mustrare, asta-i săpun de câine, din altceva nu cred să fie făcut!“ ... Închidea un ochi și se uita la mama cu celălalt, aștepta să vadă ce spune; se strâmba în fel și chip, arătându-se foarte îngrețoșat din pricina 15
 mirosului! „Vorbă multă și fără nici un rost, zicea mama și ridica mânăioasă din umeri, apoi îi întorcea spatele și se îndepărta cu pași mărunți. I.a noi nu s-a auzit de lucruri din astea până acuma. Întreabă pe cine vrei!“ striga ea din mijlocul ogrăzii. „Bine că e de câine și nu-i de om“, spunea Ghiuri întinzând 20
 coarda cât putea el de tare. „Nici nu mai stau să te ascult, striga mama. Ce prostii pot să-ți iasă din gură, să te crucești nu alta!“ Și atunci Ghiuri, ca s-o împace, începea să râdă cu gura până la urechi. „Glumii și eu, mătușo, nu te supăra, rogu-te, așa de tare, n-am vorbit serios“, spunea el, dar mama tot supărată 25
 rămânea și o zi, două, nici nu vorbea cu el.

– Nu știu ce-oi avea – se plângea Ghiuri – cu ce lipici oi fi uns, c-am așa o trecere mare la muieri. Nici nu pot face față, așa-i de mare căutarea! Ce-or fi găsit la mine, cu ce le-oi atrage, nu pricep! În ce mă privește sunt cam slab din fire și 30
 tare iute mă aprind: cum o văd că dă ochii peste cap, gata, parcă mi-a furat Dumnezeu mințile, nu mai știu nici cum mă cheamă, nici pe ce lume mă aflu, am uitat de tată și de mamă,

văd roșu înaintea ochilor! Foc și vâlvătaie mă fac, nici cu o
fântână de apă nu mă astâmpăr, așa-s de pătimas! Or ele-s ca
mâțele, abia așteaptă să fie mângâiate și giugiulite! Tu le
șoptești, în ureche, iar ele nici nu se mișcă, încep numai a
5 tremura și a gânguri; te uiți și vezi cum li se moaie picioarele,
nu-s mai bune de nimica, poți face ce vrei cu ele, vai și amar
de capul lor... Ba de un timp încoace, îți spun drept că m-am
și săturat! M-aș duce așa în pustie, să nu le mai văd, ca pustnicii
10 cei mari, undeva unde să n-aud de parte muierească, așa mi
s-a lăsat... De toate te saturi pe lumea asta, și de trai bun te
saturi și de mâncăruri din cele alese și de muieri! Aș posti, așa,
măcar o lună, două, să mă mai liniștesc... Norocul meu că la
mine nu ține mult, cum mă aprind, așa mă și sting de repede.
Nu trece bine o săptămână, că am și uitat cum o cheamă, cine
15 a fost și de unde a venit... Deschide ușa la pod, să le poți vedea
mai bine, spunea Ghiuri, iar trupul lui mare și roșcovan
începea să strălucească, împodobit în fel și chip, acoperit peste
tot cu „portretele“ ființelor iubite. Tatuajele erau executate
fie cu cerneală albastră, fie cu tuș negru, unul singur, în dreptul
20 buricului, era cu tuș roșu, cine știe din ce pricină. O „hartă
a iubirii“, destul de incompletă din lipsă de spațiu, îi explicase
Ghiuri. Unde să le mai pun, se văicărea el, și așa sunt destul
de înghesuite! Artiști de tot soiul își dăduseră contribuția, iar
trupul lui Ghiuri se transformase într-o operă de artă dintre
25 cele mai eclecticice. O încrucișare spectaculoasă de stiluri, un
adevărat Babilon! Unii manifestaseră, de pildă, o certă
înclinație spre stilizare, optând pentru o viziune întrucâtva
mai abstractă – corpul sau chipul femeii, fiind desenat doar
din câteva linii trase cu multă precizie și siguranță, alții, din
30 contră, cuprinși de voluptatea detaliilor, desenaseră cu migală,
cu o certă comprehensiune pentru amănuntul revelator, femei
planturoase, slabe sau dolofane, pe care orice pictor academic
din zilele noastre ar putea să le privească de-a dreptul cu
invidie. De pildă, artistul care i-o tatuase pe Irma pe umărul

stâng, se îngrijise să treacă în desen – conform explicațiilor oferite cu multă generozitate de Ghiuri – până și alunița de sub sânul drept al frumoasei și roșcovanei circusante! „Irma – îi explicase Ghiuri – a fost pe timpul când m-am iubit cu ea, dresoare de pisici sălbatice. Cea mai renumită dresoare din sud-vestul Europei. În lumea întregă nici nu cred să fie prea multe dresoare de pisici. Pisicile sălbatice sunt date dracului, nu-s ascultătoare defel, trebuie să-ți bați capul nu știu cât, până ce le aduci pe brazdă. Una-două, dacă nu le faci pe plac, te zgârie, și scui pă mai abitir ca niște moșnegi! Eu nici nu mă apropiam de ele, nu le prea sufeream. S-a întâmplat odată să ne certăm rău, eu și cu Irma, și atunci ea ca să se răzbune m-a încuiat cu pisicile acelea scârboase la ea în trăsura. Am făcut eu o șmecherie, dar acuma nu-mi amintesc ce și cum a fost, c-am scăpat cu viață, altfel cine știe dacă nu m-ar fi făcut harcea-parcea afurisitele de pisici.

Sânii Verei fuseseră și ei tatuați cu aceeași grijă pentru detalii. „Cei mai frumoși din lume, aici să mă trăsnească dacă te mint! spunea Ghiuri și-și făcea cruce de mai multe ori la rând. Păcat numai c-a avut ea un defect la un picior, l-a avut adică mai subțire ca celălalt. Asta nu se vede, pentru că m-am rugat eu de pictor să-i facă amândouă picioarele la fel. E bine să ne amintim întotdeauna de ce are omul frumos, de cele urâte mai putem și uita... Nu mai țin minte – spunea Ghiuri și cădea pe gânduri – dacă nu cumva o chema Dora, și Vera n-o fi fost alta, cu care semăna ea un picuț la păr: amândouă l-au avut, așa, mai ondulat. Vera mi se pare c-a fost una care făcea de mâncare la un protopop și s-a întâmplat ca o dată să uite posturile: i-a dat adică popii să mănânce de fruct (și asta nu într-un post ca toate posturile, ci în postul mare) și atunci popa – a fost el tare credincios, cât era ziua de lungă nu făcea altceva decât se ruga și postea! – s-a supărat rău. A început să arunce după ea cu ce i-a căzut în mână și s-o ocărăscă în fel și chip. Din vina ei, zicea, a greșit și a păcătuit,

l-a supărat pe Dumnezeu! Când o fi să moară, i-o închide Domnul ușa raiului drept în nas!... Așa s-a întâmplat c-a rămas Vera pe drumuri. Și din pricina asta cel mai mult am avut eu de suferit. În vremea aia îmi făceam armata la „Călărași cu schimbul“, la Lugoj. Or, nu era zi ca ea să nu treacă pe la cazarmă, încărcată cu de toate. Ce găsea mai bun la protopop în cămară, aia îmi aducea“. Pe Vera, pictorul avusese grijă s-o facă cu o cruciuliță pe piept: ca să-și amintească Ghiuri mai târziu că ea a fost bucătăreasă la o față preoțească, nu cumva s-o încurce cu altele... Portretul ei fusese tatuat puțin mai sus de buric; ori de câte ori îl privea, Ghiuri își amintea cât de plină îi fusese burta în perioada în care fuseseră ei doi împreună...

În zilele ploioase se ascundeau în podul șurii și acolo Ghiuri îi povestea pe îndelete istoria fiecărui tatuaj. Așa se nășteau poveștile unor femei iubite din tot sufletul, spuse chiar de mai multe ori la rând. De fiecare dată, cursul povestirii apuca, însă, câte un făgaș nou; povestea Verei, de pildă, așa cum fusese ea povestită la început, nu mai semăna defel cu povestea relatată de Ghiuri a doua oară. Vera își schimba caracterul și biografia de la o istorisire la alta, schimbările fiind, adesea, dintre cele mai spectaculoase: dintr-o „sfântă“ împodobită cu toate virtuțile de pe lume, ea se transforma într-o femeie ticăloasă și rea de muscă, plină numai de defecte.

Toate aceste istorisiri urmau un anumit itinerar, de la care povestitorul nu se abătea în ruptul capului: se începea cu desenele de pe mâna dreaptă și, după ce se trecea la cele de pe partea dreaptă a pieptului, se cobora la cele de pe burtă, apoi la cele de pe fesa și de pe piciorul drept. Apoi poveștile urcau, din nou, pe celălalt picior, până la inimă (din pricina asta povestea Verei a fost aflată, de fapt, mult mai târziu). Itinerarul se încheia în dreptul unei ființe butucănoase, cu un nas mare și cu buze groase, ca de negresă. Ghiuri refuza întotdeauna să reconstituie și biografia acestei femei, în general,

lipsită de nuri. Întrebat fiind, se mulțumea să spună doar atât: „suflet de aur“ și schimba vorba...

Cu timpul, își făcură obiceiul să urce în pod și alți ascultători – dintre cei ce dădeau o mână de ajutor la ridicarea casei – mai ales flăcăiandri cu imaginația înfierbântată, dispuși să dea crezare celor povestite. Când își exprimau neîncrederea, povestitorul, ofensat, cobora din pod, începea să-și facă de lucru în jurul casei și un timp nimeni nu mai reușea să scoată o vorbă de la el. O zi, cel mult două, după aceea Ghiuri se apuca din nou de povestit...

Zăpada era până la genunchi și în șura lui Goian se tăiau porcii. Cu ochii roșii și holbați, moșu Băița se uita la animalul împărțit în două; de beat ce era, cât pe-acți să se răstoarne peste masă, deasupra porcului însângerat! „Nu-l mai ciopârți așa, taico, strigă atunci Ioța la el, nu-ți mai bate joc, că mă îmbolnăvesc! Ia și sticla cu dumneata și du-te sănătos, lasă-l, să nu te mai văd!...“. Ioța nu era prea înalt, dar avea un spate cât ușa și niște mustați care cu ușurință ar fi putut băga în sperieți pe oricine. Așa că moșul Băița dispăru cât ai bate din palme; nu-și uită însă sticla; mai era rachiul în ea cam de două degete... „Să vă arăt eu acuma, spuse atunci Ioța, cum se taie porcii în Serbia și Herțegovina!“ Își lăsă cojocul – avea un cojoc alb cu blăniță tot albă la gât, cu găitane și înflorituri roșii și verzi – își sufulcă mânecile la cămașă și se rugă de Goian să-i caute un alt cuțit, pentru că cel de care se folosiseră moșu Băița era mai degrabă potrivit să tai o găină, nu un cogeamite porc. „Cuțite din cele speciale, ca la târgu de la Vârșeț, spuse el, în timp ce-și sufulcă mânecile, nu cred să fie în altă parte. Sunt niște zlătari dați dracului, au ei un secret al lor și nu-l spun, poți să te rogi de ei cât te-i ruga“. Așa că porcul fu tăiat după cum se cuvine, șuncile fură frumos rotunjite, „carmanalele“ scoase, toată împărțeața făcută cum scrie la carte. Pe deasupra, sârbul lucră în așa fel încât nici o picătură de sânge

nu-i păta cămașa albă ca spuma, numai mâinile i se năclăiră până la cot. „Unde-i moșu să vadă și el, sârmanu, cum se împarte un porc! Să știe altă dată, să nu-și mai facă batjocură. Altul la rând, taico“, îi spuse el lui Goian. Acesta îl îmbie cu
5 un pahar de țuică pe care sârbul îl puse pe un scăunel lângă el, fără să-l atingă. „Văd că și pe la dumneavoastră, spuse, se pârlește porcul înainte de a-l tăia. Câte case, atâtea obiceiuri, adăugă plin de îngăduință. Într-un fel se taie porcii la dum-

neavoastră, în Banat, și altfel la noi în Serbia și Herțegovina“...
10 Ioța era de fapt originar dintr-un oraș care se chema Titel, așezat la confluența Dunării cu Tisa. A rămas și el pe lângă casă, bucurându-se în mare măsură, însă, de un regim ceva mai special – având în vedere atât calitatea sa de măcelar calificat, cât și modul în care reușise să se impună în ochii
15 bătrânului Goian. Fu, de altfel, singurul căruia Goian nu-i găsi nici un fel de poreclă. Cum îi venea totuși greu să-i spună cuiva pe numele lui adevărat, când sârbul nu era de față, întreba întotdeauna de el cam în felul următor: „Unde-o fi copilul ăla din Serbia și Herțegovina“... O singură dată i se
20 întâmplă să se înfurie. „Cine dracu a văzut cal verde și sârbul deștept“, strigă el la Ioța. „Dacă ai vreo supărare, taico, îi spuse Ioța, uitându-se drept în ochii lui, mai bine să te socoți cu mine, nu cu sârbii, pentru că eu tot nu-s din vița lor. Mama a avut, ce-i drept, și un pic de sânge sârbesc, da' taica, săracul,
25 a fost român. Ioța mi-or zis sârbii la școală, de la ei am rămas eu cu porecla asta“.

Într-una din zile apăru, cine știe de unde, o femeie înaltă, cu părul cânepiu și cu niște ochi mari și cenușii. O femeie frumoasă, cu un chip blând și resemnat, trecută de prima
30 tinerețe. Seara, când Ioța se întoarse acasă – fusese cu bătrânul la târg, la Făget, să cumpere niște porci – și-o văzu în mijlocul ogrăzii – sta pe un scăunel cu mâinile în poală și se uita la copiii care tăiau lemne cu ferăstrăul, se arătă la început surprins, apoi începu să vorbească cu ea pe sârbește, în așa

fel încât ceilalți nu putură înțelege discuția lor. Femeia îi răspundea calmă la întrebări. Îl privea și ochii i se măreau parcă, se închideau la culoare. „Asta-i soră-mea, îi lămurii Ioța pe ceilalți care mureau de curiozitate să afle cine era femeia (de la ea, înainte de venirea lui Ioța, nu reușiseră să afle mare 5 lucru). A fugit de la bărbat, l-a lăsat, și atunci unde să se ducă, în altă parte, dacă nu la fratele ei?“ întrebă Ioța și se uită pe rând la fiecare, să vadă dacă i se dă dreptate sau nu. „Așa-i, spuse bătrânul Goian. Bine numai că te-a aflat. Nu i-o fi fost nici ei ușor să tot întrebe pe unul și pe altul, până ce ți-a dat 10 de urmă“ ... „Cum să nu-l aflu, spuse atunci femeia și se uită cu ochii ei mari și cenușii la ei. El mi-a mai rămas de-acuma. Atât mai am și eu pe lumea asta“ ... „Din partea ei, spuse atunci Ioța, n-aveți la ce să vă faceți griji. Am să-i aflu o mașină de cusut și-o să vedeți atuncea ce căutare o să aibă. Alta ca ea, 15 nu cred să fie mai pricepută“ ...

Rujița, așa o chema pe sora lui Ioța, își instalează „atelierul de croitorie“ în șura lui Goian: o mașină de cusut „Singer“ nu fu așa de greu de cumpărat. Două zile Ioța meșteri la ea, apoi mașina fu pusă în funcțiune. Mergea de dimineata până 20 seara, fără întrerupere, iar femeile se obișnuiră să-și aducă catrințele să le tragă „sârboaică“ la mașină. Rujița le copleșea după modelul celor sârbești: mai largi și mai crețe decât se purtau în sat... Se împrieteni apoi cu preoteasa. Rujița sta cât era ziua de lungă aplecată deasupra mașinii de cusut, în timp ce 25 preoteasa cea tânără cârpea ciorapii ori îi împletea părintelui un sfetăr gros de lână pentru la iarnă. Șuşoteau amândouă, își spuneau secretele una alteia. Nu suflau însă nimănui o vorbă despre cele discutate. Seara se plimbau ținându-se de mână, mergeau până la capătul satului, se opreau în mijlocul podului 30 de peste Bega și, în nopțile cu lună plină – era în iulie, nopțile erau calde, dinspre câmpuri venea miros de fân și de sânziene – cântau amândouă. Vocea preotesei era cam subțirică și destul de slabă, în schimb Rujița avea o voce puternică, care se auzea

în tot satul. „E noapte senină, pe cer nu-i nici un nor / vezi barca pe valuri, cum plutește ușor“ cântau ele. Apoi Rujîța o învăță pe preoteasă un cântec sârbesc și se distra văzând cum aceasta stâlcea cuvintele cântecului. Rujîța începu să poarte
 5 sumne din ce în ce mai largi (așa se poartă la Virșeț, spuneau femeile din sat, altfel decât la noi), până când sarcina nu mai putu fi ascunsă. Cu toate că se despărțise de bărbat, sârboaica arăta a fi fericită că-i însărcinată. „La vârsta ei, șușoteau femeile, nu se cade ca o femeie să rămână grea. Nu șade bine“... Rujîța
 10 întinerea însă, se făcea din zi în zi mai frumoasă. Când veni toamna și după ce căzu bruma și se făcu frig afară, își luă mașina de cusut din șura lui Goian și se mută la preoteasă. Seara, deschideau larg fereastră, se așezau în dreptul ei și cântau amândouă cântece sârbești de răsuna tot satul... Rujîța născu
 15 într-o zi geroasă, la o săptămână după Crăciun. La un ceas după naștere, copilul muri. Rujîța îi supraviețui doar o singură noapte...

Veni primăvara. „Trebuie să afli și dumneata cine a fost femeia pe care am îngropat-o noi astă-iarnă“, îi spuse Ioța
 20 într-o zi bătrânului Goian. „Nu te grăbi, îi spuse bătrânul. Eu nu te silesc în nici un fel și nici nu sunt curios să aflu“... „Vreau și eu să-mi ușurez sufletul“, spuse Ioța și se albi la față. „Secret a fost, secret să rămână, spuse bătrânul. Ias' că-i mai bine așa... Să aibă liniște cel puțin acolo unde-i acuma, spuse
 25 Goian, dacă pe lumea asta n-a avut“. Apoi schimbă vorba.

Trei popi – părintele Balintoni de la Crivina, părintele Munteanu de la TOMEȘTI și părintele Bujor de la Petroasa se apucau să joace cărți la „Împăratul Traian“ în zilele de târg. Se întorceau fie pe jos, fie cu trăsura de la Făget și făceau un
 30 scurt popas, care, nu de puține dăți, numai scurt nu era, se întâmpla să se prelungească până după miezul nopții. Plecau în zori acasă, rușinați foarte de patima lor, furioși că și-au cheltuit banii, cu poalele reverendelor sumese, ca să nu se ude

de rouă... Uneori nici nu ajungeau până la târg: începeau jocul de dimineață – Goian avea grijă să le pregătească un „fluștuc“ consistent. „Nu-i plăcut să începi să freci cărțile pe inima goală“, spunea părintele Munteanu, uitându-se bucuros la cârnații care sfârâiau pe tigaia încinsă și la căpățânele de varză murată... Loveau cărțile murdare și flenduroase cu furie și din când în când venea și Goian – atunci când avea mai puțini vizitatori – să se uite la ei cum joacă. Se așeza lângă părintele Balintoni. „Poate îți port noroc, părinte, îi spunea – poate câștigi și dumneata atâția bani încât să-ți poți cumpăra juninca după care poștești atâta. Îți vând eu una, să ști, dacă s-o întâmpla să câștigi, nu trebuie să te duci la târg. Vacă bună, cu ugerul mare și cu laptele gros ca smântâna“, îl ațâța, mai în glumă, mai în serios, Goian, și părintele Balintoni se făcea roșu la față, ochii îi străluceau și începea să lovească cu încrâncenare cărțile. 5
Ăsta era visul cel mare al părintelui Balintoni: să câștige așa mult bănet, încât să-și poată cumpăra o vacă. În ochii lui albaștri și foarte spălăciți mocnea în permanență flacăra unei credințe naive și de nezdruncinat. Se visa întorcându-se acasă, ținând de lanț frumoasa junincă promisă de Goian, îi vedea aeeva ugerul bălăbănindu-i-se doldora de lapte. Își și închipuia cum o să-și trimită copiii – patru la număr – cu ea la păscut. O botezase, în mare secret, Lenca și-i auzea de pe-acuma clopotul de la gât, a cărui sunet dogit venea, parcă, de la mari depărtări, asemeni unui cântec al speranței, dulce și mângâitor pentru ureche!... 10
15
20
25

Părintele Balintoni se scula de cum începeau să cante cocoșii de dimineață, cu mult înainte de a se ivi zorii cei trandafirii. Cobora din pat încetșor, să n-o trezească pe preoteasă, și începea să lipăie desculț prin încăpere, orbecăind prin întuneric lovindu-se ba de un scaun, ba de colțul de la masă... Într-o străicuță, destul de soioasă, își punea o coajă 30

de mălai, o ceapă și o sticlă cu lapte să aibă la drum. Până la „Împăratul Traian“ avea de mers (părintele știa, de pe acum, că la Făget, la târg, tot n-o să ajungă, nici nu-l punea la socoteală) – așa că-i mai bine să se grăbească, să nu înceapă
5 cumva ceilalți jocul fără el!... Se întâmpla, uneori, să se trezească vreun copil, dintre cei mai micuți, și să înceapă să scâncească. Preoteasa, oricât ar fi bodogănit el și oricât ar fi scâncit copiii, nu se trezea. Cel mult se întorcea cu fața la perete și-și continua somnul sforăind încetișor, cu mâinile amândouă
10 ridicate deasupra capului... Căsuțele prăpădite ale cătunului erau ușor aplecate într-o rână și văzându-le cât arată de sărmane, părintele Balintoni ofta din toți rărunchii. Stelele străluceau limpezi pe cerul înalt. Se uita la ele cu dușmănie, profund nemulțumit atât de existența lui pe pământ cât și
15 de cea a stelelor îndepărtate, care sclipeau indiferente și reci, parcă ar fi – își spunea părintele cu năduf, dar și cu o urmă de admirație, – „niște bumbi de aur“ de pe reverenda nu știu cărui episcop. Ce le pasă stelelor că la Crivina e sărăcie lucie, ele, acolo sus, n-au cum să audă cât de tare îi chiorăie lui foalele
20 de foame, de dimineța până seara.

În fața lui se deschidea perspectiva largă a văii, un hău întunecat la ceasul acesta de dinaintea zorilor, spre care el se îndrepta cu pași repezi. Încetul cu încetul, noaptea prinse să se destrame, iar din vale se ridicau cețuri albicioase și ușoare
25 ca niște văluri. Reverenda i se udă de rouă, aproape până la genunchi. O simțea atârându-i grea pe umeri. Picioarele îi înghețară pentru că roua era rece; băbuța, roșcată și destul de rară, i se umezi și ea de rouă. Cobora la vale prin lumina gălbui-albăstrie, semn că în curând soarele va răsări și va încălzi
30 deopotrivă pământul și oamenii, fără părtinire. Și fânețurile s-or bucura de căldura cea dulce a soarelui, își spuse părintele Balintoni privind florile de sânziene pe care picăturile de rouă străluceau ca niște diamante. În astfel de clipe înceta să fie mânios pe lumea cea mare zidită de Dumnezeu („lumea

asta – avea el obiceiul să spună la supărare – e făcută cu curu și pe întuneric“) și simțea cum îl cuprinde un fel de bucurie neîngăduită parcă unei ființe sărmâne și neînsemnate ca el. „N-alege, drăguțu’ de el – își spunea frecându-și amândouă brațele, doar-doar s-o încălzi – pe toți îi încălzește, fără osebire“ 5 și, în fața acestei nesperate egalități, urca din străfundurile lui un turbure și abia încropit sentiment de recunoștință... Ceturile se ridicau, valea se limpezea, strălucea „ca un pahar“, se vedeau până și coșurile din cărămidă roșie ale fabricii de la Margina, sprijinind parcă cerul. Începură să cânte păsările, te asurzeau 10 aproape cu ciripitul lor! „Să se mai zbicească puținel iarba, își spuse părintele, și mi-oi lua și eu fluștucul, ca domnii cei mari!“ ... Nu mai merse mult și de îndată ce găsi un loc mai uscat, o moviliță numai bună să se așeze, scoase ceapa și mălaiul din straiță și începu să mănânce cu multă poftă. 15

„N-ar fi fost rea nici o felioară de slănină, să ung un picuț mălaiul, să alunece pe gât mai ușor, își spuse părintele, dar se simțea cu sufletul prea împăcat, prea mulțumit în clipa asta de toți și de toate, ca să se întristeze în vreun fel. Apoi duse sticla cu lapte la gură și n-o lăsă până nu-i văzu fundul. Laptele 20 fu cam afumat, dar, cum îl bău dintr-o înghițitură, abia la sfârșit băgă de seamă. Simți cum crește în el furia împotriva preotesei. „Iar a uitat laptele pe foc, prăpădita și amărâta, își spuse, supărat foarte, uita-o-ar Dumnezeu s-o uite. N-a fost așa de leneșă la început, când am luat-o, dar pe zi ce trece se 25 face parcă tot mai cu nărav! Ce să mă fac cu ea?“ se întrebă el în timp ce-și scutura de pe reverendă fărâmiturile de mălai, nu prea multe, e adevărat, avea întotdeauna grijă să nu facă risipă, dar destule, se gândi ca să se hrănească vreo pasăre din cele flămânde. După un timp drumul începu să coboare 30 însoțind apa plăcut ropotitoare a râului. Ziua creștea și tot mai fierbinți erau și razele soarelui. Era obișnuit cu drumurile lungi, nu simțea oboseala. Albia râului se mărea, iar valea, la rândul ei, se lărgea din ce în ce mai mult, pe măsură ce cobora.

Din când în când se oprea și cerceta apa limpede a râului, bucuros ori de câte ori i se întâmpla să vadă câte un pește săgetând-o și tulburându-i curgerea lină. Reverenda era groasă, potrivită mai mult pentru vreme de iarnă, dar cum nu avea
5 decât una singură, o purta atât iarna cât și vara. Apa „plăcut curgătoare și limpede ca cleștarul“ îl îmbie să se scalde, să se mai răcorească oleacă. „Măcar o dată să mă arunc în apă, că n-o fi foc“, își spuse părintele ștergându-și fruntea leoarcă de sudoare. Găsi un loc mai ascuns, nu cumva să fie văzut de
10 cineva, și-și trase reverenda peste cap, o împături frumos, o puse pe o piatră, apoi își lăsă și izmenele și cămașa și rămase în pielea goală. Trupul lui slăbănog, bălan și cu pistrui roșcate, primi cu bucurie căldura cea binefăcătoare a soarelui; rămase un timp nemișcat, apoi cu o mișcare bruscă și neașteptată, se
15 aruncă în apă. Era adâncă și părintele nu ieși de îndată la suprafață. Mai întâi și întâi îi cercetă fundul ținând ochii deschiși și minunându-se de mulțimea de peștișori aurii care înotau în toate părțile. Apa era într-adevăr rece, îți tăia răsufllarea; se obișnuie, totuși, destul de repede cu ea și începu
20 să înoate, cu niște mișcări repezite de băiețandru; apoi făcu pluta stând nemișcat pe spate, privind cerul înalt și senin, pe care nu se zărea nici o scamă de nor, săgetat, din când în când, doar de zborul lin al păsărilor. Se lăsă de mai multe ori la fund, ținându-se cu mâna stângă de nări, gesturi aidoma celor făcute
25 pe vremea când era copil și când îi plăcea teribil să se bălăcească... Apoi descoperi că pe mal, chiar lângă piatra pe care se afla reverenda lui, stă un copilandru și se uită la el cum se scaldă. „Mai jos, spuse copilul, e un gâldău mai mare. Îi plin de pești, spuse. Am băgat odată coșarca și când s-o scot,
30 aproape că nici n-am putut-o ridica, așa a fost de grea de pește. Uite așa de mari erau, spuse și arată cu mâna până aproape de cot... Ieșiți? întrebă copilul, căci eu mă întorc cu spatele, nu mă uit“. Se întoarse într-adevăr și părintele, tremurând de frig, se cățăra cu destulă greutate pe malul abrupt, apoi

rămase un timp în bătaia soarelui să se usuce, să nu-și îmbrace reverenda pe pielea udă. „Anul trecut, începu să povestească băiatul, veneam cu vacile aici în livadă, pentru că e iarbă din cea grasă, amestecată cu trifoi, cum îi mai bună. Ele pășteau liniștite și eu mă scăldam ori prindeam pești toată ziua. Numai 5 c-am avut o vacă dată dracului și cât ne-am scăldat, a început să se împungă în coarne cu un bou al unui văruț de-al meu... Stați la soare, părinte, îi spuse copilul dacă îl văzu tremurând de frig. Piatra asta-i fierbinte, așezați-vă pe ea, să vedeți cât e de bine...” După ce se încălzi, stând pe piatra încinsă de soare, 10 așa cum îl sfătuisese copilul, părintele Balintoni porni din nou la drum. Se grăbea, era nerăbdător să ajungă cât mai repede la „Împăratul Traian“, nu cumva să se facă jocul fără el.

Și părintele Bujor aștepta cu nerăbdare ziua de vineri, se scula și el de cu ziuă, sărea plin de voie bună din pat, alerga 15 la fântână și se spăla pe obraz, pe gât și pe pieptul păros și foarte alb (marmoră de Carrara, avea obiceiul să spună, lăudându-se cu pielea lui cea albă), își peria barba neagră (cu un pieptene de os care îi pătrundea destul de greu în părul încălțit și des, numai inele), apoi ieșea în mijlocul ogrăzii și-și 20 curăța reverenda cea nouă de care era cât se poate de mândru. În timp ce și-o peria cu o măturică, începea să cânte un cântec din cele bisericesti, vreo priceasnă sau o molitvă, cu vocea lui gravă și profundă de bas. Timbrul propriei lui voci îl umplea de încântare. Nu sunt în județul ăsta, își spunea cu mândrie, 25 mulți preoți care să aibă o asemenea voce, nu numai puternică, dar și plină de dulceață, învăluitoare și caldă, o voce care pătrundea până în cele mai ascunse unghere ale sufletului... Apoi se apuca de treburile gospodărești; îi plăcea lui ca, înainte de a pleca, să le lase pe toate orânduite după cum se cuvine. 30 Se îndrepta spre grajd – dar numai după ce termina de măturat în curte, – se apuca de rânit și dădea nutreț la vite, având grijă să coboare din pod câteva brațe plăcut mirositoare de fân. Era

fericit să-și vadă grajdul plin, să audă mugetul blând al vitelor, tropotul nerăbdător al cailor. „Într-o zi, două, fată, nu mai are mult, săraca“ – își spunea părintele și mâna lui frumoasă, cu degete lungi, aluneca plină de grijă de-a lungul burții
5 umflate a vacii. Malci se ivea și ea în ușa grajdului, fața ei micuță și veștejită era încrêtită într-un fel de zâmbet copilăresc și plin de voie bună, ochii ei de copil se uitau încrezători și supuși la el. „Stai cuminte“, îi spunea părintele, și-și ducea repede mâna la spate, dacă o vedea pe Malci
10 repezindu-se să i-o sărute. „Ni-s în grajdi acuma, nu la biserică“. Malci începea să umble sprintară printre vitele care se mișcau greoaie; se apleca să le desfacă lanțurile, lovindu-le mânioasă, dacă se întâmpla să n-o asculte. „Fire-ai tu a dracului, ciripea ea cu vocea ei de copil, că mă loviși cu capul
15 chiar în burtă, unde doare mai rău. Mă iertați, că vorbesc așa, cu dumneavoastră de față“, spunea Malci, care nici la trup, nici la minte – cu toate că în ultima vreme începuse să îmbătrânească, îi albise părul, și fața i se încrêtise ca la o armonică – nu depășise vârsta de zece ani. „Nu știi ce am
20 azi, părinte, – spunea ea din ușa grajdului și se scărpină în cap cu codoriștea de la bici –, că mă simt tare slăbită, n-am parcă nici o putere în mine. Numai să mă atingă cineva cu mâna și mă și îmburd, așa-s de fără forță. Știu eu de unde mi se trage, să vă povestesc ce-am putut face ieri, cu capul meu
25 prost“... Și începea o poveste lungă și plicticoasă. Era, de altfel, singura femeie în preajma căreia părintele nu era cuprins de furie, singura femeie cu care, de un timp încoace, sta liniștit de vorbă. Pentru că părintele Bujor, bărbat tânăr și în putere, se simțea într-o asemenea măsură de scârbit, încât nu le mai
30 putea suferi în preajmă. De un an și mai bine mâinile lui frumoase și cu degete lungi nu mai mângâiaseră trup de femeie. De un an și mai bine, preoteasa dormea singură, perpelindu-se în pat ca pe jeratic încins, cât era noaptea de lungă. O ura pe preoteasă și ura aceasta se întinse cu timpul

și asupra celorlalte femei, asupra tuturor femeilor din lume!
 „Toate-s la fel, toate ar fi gata să mă cumpere, așa cum m-a
 cumpărat ea“, își spunea el. Căci se lăsase cumpărat,
 într-adevăr, de o femeie cu ochi vicleni, fiică de vlădică, dar
 cu suflet de slujnică, își spunea el turbând de mânie; se făcea 5
 la chip galben ca ceara, ori de câte ori se gândea la asta. Își
 aminti ziua în care se sfințise biserica de la Coștei – mesele
 lungi acoperite cu fețe de masă albe, întinse în curtea școlii,
 castroanele mari cu supă aburindă, sticlele cu rachiu
 golindu-se cât ai bate din palme, și ei, seminariștii, tunși chilug, 10
 cu fețele gălbejite și cam hămesiți de foame, dând iama prin
 mâncărurile alese, purceluși de lapte și curcani frumoși
 rumeniți – (ce păcat că nu putem duce și-acasă să avem și
 mâine; înfulecă Sofronie, cu așa ceva nu te mai întâlnești tu
 degrabă; taci, mă, din gură că vorbește Înalt-preasfințitul și 15
 să auzim și noi ce spune; parcă nu-l auzi toată ziua, de
 dimineța până seara; decât să stai să caști gura, mai bine te-ai
 uita la aia de lângă primpetoru, o fi nevastă-sa, dar nu cred,
 fiică-sa mai degrabă, numai uită-te ce țâțe are; una ca asta te
 stoarce, mă, nu mai ești bun de nimica; nu vorbi așa că te-aude 20
 Sebeștean și ne spune, mâine ne cheamă iar la el să ne
 beștelească; nu mai pot eu de beșteleala lui, uită-te numa' că
 i s-a făcut cald și și-a desfăcut năstureii; o fi văzut că ne uităm
 la ea și a și început să-și dea ochii peste cap, cățăloaica; cred
 și cu, cu unul ca primpetoru, dacă i-o fi bărbat; eu îți spun 25
 să te uiți, și tu parcă ești chior, tot în altă parte îți zboară ochii;
 nu ți-o fi rămas inima la slăbănoaga de lângă vlădica, aia
 gălbejită, cu pistrui în vârful nasului, n-o vezi, parcă-i leșinată,
 nu-și dezlipește ochii, tot aici se uită, i-ai căzut cu tronc, dacă
 îți spun...) – da, nepoata de soră a Înalt-preasfințitului își 30
 pusese ochii pe el, îl alesese dintr-o sută, după ce-i cântărise
 pe rând pe fiecare, așa cum faci când te duci la târg și vrei să
 cumperi un armăsar de prăsilă... Și el s-a supus, a aplecat capul,
 s-a lăsat prins! Îl momise cu banii ei, îl cumpărase. Numai

de dragoste n-au fost nopțile alea petrecute lângă trupul uscat al femeii înnebunite de dorință, lacomă și nesățioasă; ea care plătise și-și cerea acum drepturile, cu o netăinuită nerușinare! Și, din pricina ei, părintele Bujor ajunsese să le urască pe toate
5 celelalte... Duminica, în biserică, în timpul slujbei, privirile lor alunecau fierbinți de-a lungul trupului său vânjos și puternic, îmbrăcat în odăjdii strălucitoare și aurite! Toate îl doreau, toate ar fi vrut să-l cumpere, la fel ca femeia urâtă cu care împărțea noaptea patul! Îl cuprindea o asemenea furie,
10 încât le-ar fi alungat cu biciul din biserică, așa cum îi alungase Christos pe farisei! Fugiți, nerușinatelor, părăsiți casa Domnului, iată ce ar fi strigat el în urma lor cu glas de tunet, făcând să răsună pereții! De furie, vocea i se altera, își pierdea dulceața ei obișnuită, pe măsură ce se apropia de sfârșitul
15 slujbei. Îl lăsa pe țârcovnic să cânte de unul singur, cu vocea lui ascuțită de muiere și întotdeauna în falset; în timp ce acesta spunea „Crezul“, el rămânea în altar, îngenuncheat în fața crucii, tremurând din tot trupul, de parcă ar fi fost cuprins de friguri. Apoi, la sfârșit, femeile treceau rând pe rând prin
20 fața lui, ca să ia anafură, îi sărutau mâna cu ochii plecați și cu prefăcută evlavie. Buzele lor, lipicioase și calde, întârziu pe mâna lui întinsă spre a fi sărutată și erau atât de aproape de el, încât trupul le mirosea a lumânare și a sudoare muierească.

Ca să scape de insistențele soției care își revendica noapte
25 de noapte drepturile, părintele Bujor își mută „culcușul“ în podul cu fân – în timpul verii, bineînțeles. Copil sărac – al cincilea fiu al unui pădurean, dintr-un sat uitat de lume și de Dumnezeu într-o văgăună de munte – părintele Bujor era obișnuit să doarmă pe unde apuca. Și unde poate fi somnul
30 mai dulce decât într-un pod cu fân din cel plăcut mirositor. Nu ațipea bine, însă, și în șură se și auzeau pași furișați; apoi, în capul scărilor se ivea preoteasa într-o cămașă de noapte plină de floricele și broderii. I s-a părut ei c-a intrat cineva în ogradă și s-a speriat foarte tare, nici n-a adormit bine c-a trezit-o o

bătaie în fereastră și niște șoapte; să nu fie, Doamne ferește, vreun hoț, ori cine știe ce om rău; ori a auzit pași în pod, s-ar putea să fie o pisică și ea să se fi speriat degeaba, dar dacă îi un lotru și ea e o femeie slabă și fără prea multă putere, o strânge de gât și gata, s-a sfârșit cu ea! A apucat-o așa, un 5 tremurat, că nici nu se mai poate opri; se și miră, cum de nu-i lui frig, acoperit numai cu o pătură din cele subțiri; nu de alta, dar nu cumva să se îmbolnăvească, să dea oftica în el... Și atunci părintele cobora, umbla prin ogradă să caute hoțul, se urca în pod, ieșea în uliță, se prefăcea, prin urmare, că nu 10 înțelege ce voia ea; te-ai speriat degeaba, draga mea; nu e nimeni, ți s-a părut ție, ai somn ușor, eu dacă pun capul pe pernă nici să tragi cu tunul nu mă trezește nimeni. Așa-s eu sperioasă, spunea ea, și se lipea de el și începea să tremure mai tare, dar nu de frică, aproape că-i leșina în brațe de dorință 15 și atunci îl cuprindea un fel de milă; hai de-acuma în pat, îi spunea, să nu răcești, ai văzut că nu-i nimeni, așa că n-ai de ce te teme... Așa că începu să fie mai precaut. De câte ori se ducea să doarmă în podul cu fân, avea grijă, după ce se urca, să tragă scara; o ascundea acoperind-o cu un braț de fân, apoi 20 se culca liniștit. Așa n-avea cum să se urce până la el. E adevărat că venea până la șură și îl chema în șoaptă, să nu audă cumva vecinii; el se prefăcea că doarme dus și începea să sforăie. Îl chema un timp, apoi i se făcea și ei probabil lehamite de atâtea rugăminți. Cuprinsă de un acces de mândrie, își strângea 25 cămașa de noapte în jurul trupului care tremura în toată legea și se îndepărta demnă spre dormitorul pustiu, spre patul în care urma să doarmă de una singură... Din pod, el vedea cum lumina în dormitor se stinge, cum întreaga casă se cufundă în întuneric. Se simțea răzbunat. Nu s-ar putea spune, însă, 30 că preoteasa ar fi avut insomnia din pricina singurătății, patul larg și foarte încăpător o predispunea mai curând la somn. Seara se culca odată cu găinile, iar a doua zi, în loc să se scoale de dimineață, zăbovea în pat până spre prânz. Din pricina

somnului, trupul ei uscățiv începu să se rotunjească; preoteasa se îngrășa văzând cu ochii.

Ca să-și cheltuiască într-un fel energia care clocotea în el fără să-și poată găsi un liman, părintele Bujor începu să facă
5 drumuri lungi, străbătând împrejurimile în lung și în lat. Sătenii se obișnuiseră să-l vadă umblând de unul singur, cu o neostoită grabă, cuprins parcă de o ciudată febră și nerăbdare. Femeile ieșeau la poartă și se uitau cu ochi mijiti după popa cel frumos, se uitau la barba lui crețată și neagră ca tăciunele,
10 la obrajii lui roșii, la ochii întunecați, în străfundurile căroro lor li se părea că-l zăresc pe diavolul. Putea fi văzut de asemenea colindând pădurile după bureți, primăvara și toamna. Bureții de lemn îi pune la murat în niște borcane uriașe; se specializă în treaba asta și în scurtă vreme casa se umplu de
15 murături pe care părintele le pune singur pentru că preoteasa dormea cât era ziua de lungă. De cum intrai în curtea popii, simțea mirosul înțepător al oțetului, iar coridorul era înțesat cu borcanele care nu mai încăpeau în cămară.

Din pricina inactivității și a statului în pat nepermis de
20 mult, preoteasa se transformă dintr-o ființă uscată și stafidită, într-o femeie de peste o sută de kilograme! Pe măsură ce se îngrășa, creștea și nemulțumirea împotriva bărbatului pe care singură și-l alesese. Nutrea, de fapt, speranța secretă că printre ciupercile puse la murat să se găsească și una care să fie otrăvită.
25 Decât un bărbat frumos, de care însă nu te poți bucura, mai bine fără el! Așa că nu se atingea în ruptul capului de ciuperci, oricât le-ar fi lăudat părintele și oricât ar fi fost ele de ademenitoare. În ceea ce-l privește pe părintele Bujor, nu era vorba atât de ură, ci mai curând de un anumit sentiment al
30 libertății, o libertate recâștigată cu greu, e adevărat, dar cu atât mai ademenitoare. „Degeaba m-a cumpărat ea cu bani mulți, își spunea fericit, în timp ce lega cu celofan sticlele cu murături, tot nu are parte de ce și-a dorit. Mi-a luat mințile strălucirea aurului, m-am lăsat dus, o clipă de rătăcire mi-a fost de ajuns.

Femeia e ochiul dracului, dar uite că eu am început să mă feresc; se poate trăi liniștit și fără ele!“ Mai erau, desigur, la mijloc și banii preotesei, *prețul vânzării*, așa că părintele puse la cale un fel de răzbunare: Găsi un mijloc să-i facă să dispară... Începu să joace cărți la „Împăratul Traian“ cu popa 5 Munteanu și cu popa Balintoni. Un jucător ciudat era părintele Bujor, de vreme ce se bucura mai ales când reușea să piardă, iar când, fără voia lui, se întâmpla să și câștige, se negura la chip foarte și începea să fluiera a pagubă! Dacă pierdea însă, nu-și mai încăpea în piele de mulțumire. Se 10 întorcea acasă cu chimirul gol, fluierând vesel; banii *ei*, și nu ai lui, se duseră pe apa sâmbetei! Uite așa o să-i toace pe toți, un bănuț n-o să mai rămână și să vedem atunci cu ce o să-l mai țină ea legat, ce căpăstru o să-i mai pună! Cânta de răsuna valea, cântecul lui preferat: „Vai săracu poenaru, cât de greu 15 își face banul... Banii se fac la pădure, din topor și din secure“. Tâlcul acestui cântec îl umplea de satisfacție și cânta în gura mare, de se auzea până departe... Când se întâmpla să câștige, părintele Bujor făcea cinste și se încingea la „Împăratul Traian“ o petrecere în toată legea; spre dimineață se întorcea acasă pe 20 două cărări, cu reverenda boțită și plină de scaieți. Clătinându-se pe scara ai cărei fuștei îi nimerea cu destulă greutate, se urca în podul cu fân și nu cobora de acolo două-trei zile. Nu era însă băutor din fire, de obicei îi lăsa pe ceilalți să-și petreacă și să golească pahar după pahar, preferând 25 să rămână treaz și să nu se atingă de băutură. În general, părintele Bujor se arăta dispus să întoarcă spatele plăcerilor lumești, de vreme ce nici femeile și nici băutura nu aveau la el prea mare căutare. Și, totuși, diavolul își vâra coada, când te aștepți mai puțin, așa că nici părintele nu fu ocolit de 30 ispitirile lui, după cum se va vedea în cele ce urmează... Era vineri, și părintele se pregătise de cu seară să plece la târg, la Făget, să vadă care e prețul vitelor și dacă nu cumva s-au scumpit, după cum s-ar fi auzit, porcii. Și, tot ca de obicei,

avea de gând ca la întoarcere să se oprească pe la „Împăratul Traian“ să facă „o carte“, fiind așteptat, după cum bine se știe de părintele Balintoni (care nu-și pierduse speranța ca până la urmă să câștige atâta bănet, încât să-și poată cumpăra o vacă) și de părintele Munteanu... De data asta plecă mai de dimineată decât de obicei (pornea întotdeauna la drum după răsăritul soarelui); cerul era înnorat pentru că nu se vedea nici urmă de stea și bătea un vântuleț cam aspru, semn că toamna, de-acuma, nu mai era nici ea chiar așa de departe. Satul era cufundat în întuneric, la o singură casă lumina era aprinsă și, când trecu prin dreptul ei, cuprins de curiozitate, părintele se apropie de fereastră și privi înăuntru. În mijlocul încăperii sta o femeie goală-puşcă. Se uita pe fereastră afară, fără să-l vadă, bineînțeles, și părea a fi încă buimăcită de somn.

La picioarele ei zăcea cămașa de cânepă groasă cu care dormise în timpul nopții. Dacă picioarele îi erau arse de soare și crăpate de vânt, trupul ei bălan era de o neasemuită dulceață. Pielea albă și catifelată îi era acoperită de o mulțime de pistrui roșcate care, la flacăra lumânării, străluceau ca niște minusculi bănuți de aur. Femeia nu avea de unde să știe că-i privită. Își trecu palmele pe dedesubtul sânilor opulenți și-i ridică ușor în sus, îndreptându-i cu sfârcurile spre fereastră, într-un gest de nerușinată și totuși somnoroasă dăruire, de parcă ar fi vrut să-i ofere celui ce adastă afară, în întuneric; cuprins nu numai de emoție, ci și de o copleșitoare dorință, părintele simți cum i se înfige în moalele capului un cuțit ascuțit, străfulgerându-l din creștet până în picioare, despiciându-l parcă în două. Se clătină și, pentru o secundă, își pierde cunoștința; ca să nu cadă, orbecăind prin întuneric în căutarea unui punct de sprijin, se propti de gard. Se trezi însă repede din ușorul lui leșin și-și îndreptă privirea hămesită spre fereastra care îi dezvăluise, într-un mod atât de neașteptat, extraordinara frumusețe a trupului femeiesc, frumusețe pe care el o ignora de un timp cu bună știință, încercând să-i întoarcă pentru

totdeauna spatele... Între timp, femeia suflase în lumânare, iar casa, la fel ca toate celelalte, zăcea cufundată în întuneric... Cine știe – își spuse părintele, apropiindu-și cât mai mult obrazul de geamul orb –, poate că femeia (o văduvioară al cărei soț murise cu un an în urmă, se prăvălise un stângen peste 5 el) l-a zărit totuși, și anume a stins; să-l provoace, să-l oblige să bată în geam; iar ea să-i dea drumul pe întuneric, ca nu cumva, Doamne ferește, să fie zărită de cineva. Era singură și se ferea; nu voia să-i iasă vorbe; și dacă făcea un lucru mai nepermis, îl făcea pe ascuns, n-o fi proastă să-l facă în văzul 10 lumii. Părintele Bujor rămase o vreme cu fața lipită de geamul rece, mai mult ca să-și potolească fierbințeala, pentru că nu se putea zări mare lucru. Bătu încetișor în geam, atât de încetișor, încât fu convins că nimeni n-o să-l audă; răzbi însă de îndată din interiorul casei zgomotul unei uși deschise cu 15 mare grijă, apoi se auziră pași ușori, lipăind desculți pe nisipul din curte. Și atunci părintele, în loc să se apropie de poartă, de ușa care scârțâi abia auzit, întoarse spatele casei ce se arăta a fi atât de primitoare, o luă la fugă de-a lungul uliței cufundate în beznă, sumețindu-și reverenda, având grijă să nu se 20 împiedice în ea. „Nu mă las eu prins chiar atât de ușor“, își spuse, mândru de tăria de care dădea dovadă. Se așază pe scaunul de lângă troița de la marginea satului să se odihnească puțin. Inima îi bătea în piept să se spargă și nu știa nici el dacă din pricina alergăturii ori din altă pricină. Un gând de-a 25 dreptul nebun îl străfulgeră pe neașteptate: „Ce-ar fi – își spuse și simți cum îl cuprinde o mare tulburare – s-o scald în galbeni pe muierea asta cu țâțele mari! Pe nevastă-mea s-o las, adică, goală-puşcă, să-i fac praf și pulbere banii la „Împăratul Traian“, iar cu ce-oi câștiga la cărți s-o îmbrac pe astalaltă, pe 30 văduvioară. Dulce i-o fi carnea, parfumată i-o fi răsuflarea“, își spuse părintele și din nou simți cum îl cuprinde o mare tulburare; cerul spuzit cu stele începu să i se învârtească deasupra capului amețitor de repede; o lumină mare i se

aprinse în suflet și o bucurie năucă îl cuprinse. Lumina se stinse
însă, bucuria se spulberă și ea cât ai bate din palme! „Ar
însemna – își spuse părintele, în sufletul căruia sentimentul
libertății îmbrăca forme atât de ciudate – să trec din robia
5 uneia în a celeilalte! Ar însemna, își spunea el cu mânie, să
intru slugă la dârloagă!“ Sub reverandă, părintele Bujor nu
purta niciodată nimic, fie iarnă, fie vară. De data asta simți
că-l ia cu frig și-și simți trupul înghețat. Grăbi pasul, doar,
doar, o reuși să se mai încălzească puțin. Singurul mijloc de
10 a scăpa de tulburarea de care era cuprins și din ghearele căreia,
în ciuda eforturilor făcute, nu era în stare să se smulgă în nici
un chip, era să-și obosească trupul cât mai mult, procedeu
folosit cu mult succes în ultima vreme. De data asta însă, nu
se obținură rezultatele scontate. Zadarnic o ținu părintele mai
15 mult într-o fugă până să ajungă la târg, neliniștea din trupul
său răscolit de cele mai aprige pofte nu se risipi, după cum
sperase el. Ba, s-ar putea spune că se mări într-o asemenea
măsură, încât intră pe la ceasurile nouă în oraș așa cum intră
un taur înfuriat într-un țarc, văzând, ca să spunem așa, roșu
20 înaintea ochilor! Nu se îndreptă spre târgul de vite, ca să vadă
care le este prețul, așa cum plănuse de-acasă, ci se trezi că
umblă fără nici un rost prin micul părcușor din centrul
orașului, în mijlocul căruia se afla biserica catolică; părcușor
prin care se plimbau, de obicei, în zilele de târg, fetele mari
25 și doamnele mai tinere din Făget, în căutarea vreunei mult
sperate aventuri; loc de întâlnire, deci, pentru fanții orașului
cu iubitele lor, sau, mai pe ascunselea, mai pe furiș, chiar
pentru femeile măritate; cum se întâmplă pretutindeni în
lume, nu toate femeile rămân absolut credincioase soților lor;
30 mai calcă și pe de lături, nu întotdeauna sunt ele ușă de
biserica! Părintele Bujor începu deci, să se preumbe printre
tot acest coconet în căutare de aventuri și dispus să-și petreacă,
dornic să mai greșească un pic, dacă nu altfel, măcar cu
privirea, ori cu un zâmbet capabil să ascundă cine știe ce

promisiuni secrete! Se găseau doar destui bărbați dispuși să le cumpere „puiul târgului“ la nevoie, ba chiar să le ofere o „crempită“ la cofetăria lui Dimer, al cărei renume, din pricina asta, nu era tocmai bun; unde în fața unei farfurioare cu prăjitură și a unui pahar cu sirop de zmeură, se pot purta 5
conversații mai destinse decât oriunde în altă parte, însoțite de unele mici aluzii, de vorbe în doi peri, de glume nu dintre cele mai nevinovate... Părintele Bujor își aminti de propria lui tinerețe, de timpul când, seminarist fiind, i se spunea în taină „țapul“, din pricina aventurilor „galante“ pe care în 10
vremea aceea nu numai că nu le ocolise, ci, din contră, le căuta cu mare și neostenită insistență, asemeni unui tăuraș tânăr și mereu la pândă, alergând înapoi și încolo în căutarea vânatului... Își aminti, de asemenea, cum, surprins asupra faptului, încercase să sară pe fereastră (odaia se afla la parter, așa că de pățit n-ar fi pățit nimica) și cum subprefectul (un bătrân impozant, cu o falnică barbă albă, semănând bine cu Franz-Joseph) îl rugase cu lacrimi în ochi „să nu-i facă de rușine casa“: să facă bine să se îmbrace cât mai repede și să 15
iasă pe ușa din dos; să fie atent, să se furișeze în așa fel încât să nu-l vadă servitorii. Îl condusesese chiar el, deschizându-i politicos ușile, susținându-l de un braț, atunci când, fâstâcit și speriat cum era, se împiedicase de un prag ceva mai ridicat. 20
Îl vedea aievea pe domnul subprefect, stând în fața patului, cu o mână sprijinindu-se de speteaza lui, în timp ce el încerca zadarnic să-și acopere cu un cearșaf mototolit trupul gol-puşcă, cuprins de o stranie și ridicolă, la urma urmei, pudoare. „Toate m-au cumpărat și eu le-am dat ce-am avut eu mai bun“, își spunea părintele Bujor, uitându-se pe sub 30
genele lăsate în jos, la femeile și fetele mari care treceau pe lângă el, bucuroase să se întâlnească în timpul „șpațirului“ lor cu un popă atât de frumos; un popă cu ochi negri ca smoala (care cu ușurință te pot băga în păcat), cu barba toată inele,

în mijlocul căreia răsărea, asemeni unui fruct dulce, gura senzuală și roșie.

*

„Nu știu ce-i cu frigul ăsta, părinte, spuse Sente, paracliserul. Parcă-i toamnă, așa-i de frig dimineața. Și dacă mă
5 gândesc bine, anul ăsta nici n-a fost vară de-adevărata. Ia începutul lui iulie, o săptămână s-a mai arătat soarele, dar după aceea a fost tot înnorat. Mă credeți că toată vara n-am lăsat sfetărul de pe mine! S-a rugat nevastă-mea să i-l dau să-l spele.
10 „Tu nu vezi că-i negru, zice, mă mir că nu ți-i urât să-l porți. Fii și tu mai gingaș. Când te-am văzut cu el duminică la biserică, zău că mi-a fost rușine, zice. Ce-o spune lumea, că te las să umbli oricum. Că nu te îngrijesc“... Sente spăla de zor dușumelele, iar părintele Munteanu avea grijă să-i schimbe
15 din când în când apa din găleată. Sente era „cantor“ la biserică de foarte mulți ani și mâna dreaptă a popii. Femeia care avea grijă de curățenie se îmbolnăvisese și, cum se apropiau sărbătorile, cei doi, popa și paracliserul, se apucaseră singuri să spele dușumelele bisericii. „Nu-i treabă chiar așa de ușoară
20 nici asta, spuse Sente ridicându-se cu greu și încercând să-și îndrepte spatele. Abia dacă mă pot îndrepta“. Mă lași pe mine să spăl în altar, spuse părintele Munteanu. Între timp te mai odihnești și dumneata, mai tragi din țigare, mai răsufli un pic. Nu-mi strică nici mie oleacă de mișcare“... „Nu vă las eu pe
25 dumneavoastră, nici nu mă gândesc, spuse Sente și începu să frece cu și mai mult zel dușumelele. Nici nu avem de ce să ne grăbim. Până la Sfântă Mărie e timp destul“... „Am pus ștergătoarea s-o folosească oamenii înainte de a intra în biserică, da' degeaba. Mai bine n-o cumpăram“, se plânse părintele.
30 „Nu știu ce sat o fi și ăsta al nostru, dar nu-s oamenii bisericoși ca prin alte părți, spuse Sente. Mă gândesc că și fețele bisericesti care au fost înaintea dumneavoastră or fi fost de vină. N-au

avut ei o fire care să-i atragă pe om, abia să apuce să deschidă ușa bisericii. S-a întâmplat să aibă fiecare câte un nărav: unul a fost beutor, altul curvar, ori prea strângător, nici unul n-a fost cum trebuie“. „Să-ți aduc mai bine peria ailaltă, spuse părintele Munteanu, care îl auzea nu știu pentru a câta oară 5 pe Sente plângându-se de preoții care au fost înaintea lui. Are perii mai aspri, scoți mai ușor mizeria din dușumele cu ea“ ... „Cu asta sunt obișnuit, spuse Sente. E mai mică și o pot cuprinde mai ușor cu mâna... Ei, de-acuma, spuse el și se ridică îndreptându-și cu greu spatele, facem și noi un mic repaus, 10 avem dreptul să tragem un fum, c-am frecat destul! Am să vă rog pe dumneavoastră, părinte, să-mi dați o țigare, căci eu le-am uitat pe ale mele acasă“. Părintele îi întinse pachetul de țigări, Sente își șterse mâna udă de turul izmenelor și cu vârful degetelor, având grijă să nu le ude pe celelalte, își scoase 15 o țigare din pachetul popii. „Sunt tare curios, spuse Sente, după ce se așază pe prag și-și aprinse țigarea cu un amnar, dacă or nimeri mai bine cu muzica decât în alți ani. Nu cumva or păți și acuma, să întârzie muzicanții și să nu poată începe „ruga“ din pricina lor. Anul trecut a fost păcat de cheltuială. 20 Au venit cu trenul de cinci și până și-au pregătit instrumentele și au început a cânta, s-a făcut întuneric afară. Au cântat vreo două ceasuri și au și dat a spune că ei, gata, pleacă, au cântat destul pentru cât au fost plătiți... Să vedem anul ăsta dacă Petrică s-o descurca mai bine. S-ar fi dus la Dobra după 25 muzicanții care au cântat anul trecut la Sintești. Niște copilandri, dar au știut toate cântările să le zică frumos și au stat până dimineața, nu s-au grăbit să plece. Au cerut cam mult, dar barem au meritat... «Mă, Petrică, îi zic alaltăieri, să nu ne faci de rușine și să ne lași fără muzică!». «N-avea grijă, 30 să-mi spui ce vrei dumneata, dacă nu ți-o place ce am să-ți aduc!, zice. Ceva extra! Odată îi „ruga“ în an!»... Nu știu ce fire am, spuse Sente și aruncă chiștocul țigării în iarba din fața intrării – crescuse înaltă și părintele avea de gând să

găsească un om s-o cosească – dar mă credeți că și la vârsta mea, când aud o torogoată parcă mă furnică la tălpi! N-aveți de unde mă cunoaște, dar mie tare mi-au plăcut, cât am fost tânăr, petrecerile și distracțiile! Cu mine au început și s-au terminat „rugile“. Eu am fost baza!... Și acuma îmi place să ajut tineretul să îngrădească de jur împrejurul bisericii, să pregătească locul pentru serbare, să facă frumos. Mă iau copilandrii cu ei la pădure, după crengi, să avem cu ce îngrădi, și, vă spun drept, mă apucă un fel de neastâmpăr, de parcă ar fi „ruga“ mea, nu a lor. «Nu pricep de ce te-ai făcut tu „cantor“, zice nevastă-mea către mine. Tu numai bisericos nu ești, tu ai altă fire. De birtaş ai fi fost bun, nu de cantor! Unde îi veselie mare și petrecere, acolo îi locul tău!» O avea și ea dreptate, nu-i bag vină... Mi-au plăcut și muierile, părinte, dar e secret mare, despre asta ea n-are cum să afle“, spuse Sente, apoi se ghemui din nou și începu să frece dușumeaua cu mai mult sânge, doar, doar, o reuși să scoată murdăria din ea... „Nu cred, spuse părintele privind cerul înalt din pragul ușii, să avem anul ăsta o iarnă prea ușoară. Abia-i Sfântă Mărie și păsările au și început a pleca“ ... „Anul trecut, își aminti Sente, dacă a căzut un pic de neauă, la Crăciun. După aceea au fost geruri mari, pământul înghețat bocnă, dar de nins n-a mai nins...

Și, cu totul pe neașteptate, în timp ce privea altarul împodobit cu sfinți și cu îngeri, părintele Munteanu simți cum crește în el o dorință vinovată... Căută să și-o alunge, să-și îndrepte gândurile în altă parte, dar cu cât lupta cu mai multă îndârjire împotriva ei, cu atât dorința devenea din ce în ce mai puternică!... I-ar fi plăcut lui să se afle acum în altă parte și acel loc foarte drag, spre care i se îndreptau cu atâta fervoare și tainică bucurie gândurile, îl ispiti într-o asemenea măsură, încât întoarse rușinat privirea de la altar. Chipul senin al Fecioarei Maria se întunecă și el și o blândă mustrare părea că i se citește în priviri... Tare i-ar fi plăcut părintelui Munteanu, prin urmare, să se afle la „Împăratul Traian“ în

clipa asta, să stea adică la masă împreună cu părintele Balintoni și cu părintele Bujor! Să amestece cărțile cele flenduroase și subțiate de atâta joc, și să urmărească aproape cu uimire cum se potrivesc între ele, așezându-se frumos unele peste altele, nu la întâmplare însă, ci conduse de un fel de voință 5 implacabilă și secretă, a cărei taină nu poate fi nicicând și nicicum dezlegată... Părintele își iubea viciul – dintre toți trei jucătorii el fiind, cu adevărat, singurul pătimas (să ne amintim că părintele Balintoni nu juca atât de dragul jocului, ci, cum am mai spus, stăpânit de dorința secretă de a câștiga atâta bănet 10 încât să-și poată cumpăra o vacă, iar părintele Bujor juca mai ales ca să facă praf și pulbere banii spurcați ai nevastă-si). O mare bucurie îl cuprindea și – lucru cu totul nepermis și înspăimântător în același timp – ori de câte ori se lăsa cuprins de patima jocului, i se părea că un înger, cu aripi mari 15 și atât de subțiri încât păreau a fi din cea mai fină mătase, cu părul lung până la pământ și tot buclășoare blonde, se apleacă peste umărul lui, arătându-i, pe ascuns, cărțile cu care să joace. În astfel de momente era aproape convins că patima vine de la Dumnezeu; că era vorba, deci, de un nărav în care dracul 20 nu-și vârâse defel coada... Jucând cărți, părintele Munteanu simțea cum între el și Dumnezeu se realizează un fel de tainică legătură. Și așa și trebuie să fie, își spunea, de vreme ce nebănuitele și neștiutele lui căi sunt întotdeauna atât de legate de hazard și de întâmplare! O mână nevăzută învârte roata 25 norocului și mâna asta, care face întotdeauna ce vrea și cum vrea ea, n-ar putea, oare, să fie chiar mâna lui Dumnezeu?! E adevărat că uneori îngerul, în timp ce sta de veghe lângă el, începea să-și schimonosească în fel și chip fața albă ca smântâna (și cu doi bujori rozalii pe fiecare obraz); alteori 30 sootea chiar limba (o limbă roșie și ascuțită la vârf, dar, altfel, teribil de drăgălașă) sau îi făcea cu ochiul (ochii își modificau și ei culoarea și din albastru se schimbau în verde, verdele acela năclăit și tulbure al bălților adânci și stătute). Numai îngerească

nu putea fi considerată o astfel de purtare nerușinată! Din care pricină, se trezea pe neașteptate cuprins de cea mai neagră și mai cumplită remușcare, părăsit fiind de Domnul a cărui mână atârnase atât de binevoitoare deasupra capului său... Îngerul
5 dispărea și el, cât ai bate din palme, totul se arăta a nu fi fost decât înșelătorie și minciună. Începea să se afunde parcă într-un hău întunecat, în timp ce, în jurul lui, se lăsa întunericul de nepătruns...

Cam în aceeași perioadă în care părintele Munteanu trecea
10 de la certitudinile cele mai înălțătoare (cu privire la patima sau viciul său) la cele mai îngrozitoare îndoieli, Goian instală, în odaia din fund a cârciumii, un fel de ruletă, copie, e adevărat cât se poate de rudimentară, a celei văzute de Luigi Italianul (după propria sa mărturisire) într-un vestit oraș de pe țărmul
15 Mediteranei... Pe o masă rotundă de brad, Luigi făcu tot felul de semne, la început cu creta, apoi, ca să se păstreze bine (mai ales că jucătorii, ori de câte ori pierdeau, le ștergeau furioși cu dosul palmei), cu o vopsea specială de culoare roșie. Masa era prevăzută cu un ax la mijloc, în jurul căruia se învârtea o
20 roată cu spițe subțiri („Italianul“ o luase de la un cărucior și o vopsise în verde). În primele zile, se jucă mai mult pe țigări, noua invenție a Italianului stârnind, cum era și de așteptat, o oarecare neîncredere. Apoi începu să se joace pe bani, nu prea mulți e adevărat, dar ceva bănișori tot se puteau câștiga,
25 sau bineînțeles, pierde... Măsuța îl entuziasmă și-l cuceri din primul moment pe părintele Munteanu. El i se dăruie cu tot sufletul; cărțile de joc, flenduroase și murdare, fură uitate și roata cea capricioasă – care se oprea unde voia ea, fără să-i pese de nimeni și de nimic! – îl subjugă într-o asemenea
30 măsură, încât o visa ziua și noaptea, o vedea învârtindu-se fără răgaz, deveni robul ei împătimit. Odaia, cel puțin așa i se păru părintelui – se umplu cu îngeri care arătau cu degetul pătrățelul exact unde să se oprească, îngeri cu părul roșu și cu niște ochi mari ca niște ocheane, intervenind în joc cu nonșalanța cu

care zeii se amestecau, în faimoasele epopei homerice, în luptele dintre greci și atenieni. Îngerii, cu timpul, umplură odaia, și cu cât erau mai mulți cu atât erau mai plini de bunăvoință!... Părintele căuta să fie atent la pătrățul indicat de degetele lor trandafirii, străvezii și lungi – așa cum sunt, 5 de obicei, degetele îngerilor... Ar fi vrut să știe, însă, dacă îngerii aceștia, atât de binevoitori, i se arătau doar lui, sau părintele Balintoni și părintele Bujor se bucurau și ei de aleasa lor tovărășie. O întrebare, în acest sens, ar fi fost lipsită de noimă, fără îndoială: amândoi popii ar fi negat cu îndârjire ajutorul 10 ceresc: „Noi nu avem nimic de ascuns, noi jucăm cu cărțile pe față: dacă pierdem, ori câștigăm, asta-i pe cinstitele, părinte. Nu și-a băgat nici un înger, ori mai știu eu cine, aripa, de altfel nici nu pricepem bine ce vrei să spui, ar fi zis ei amândoi într-un glas, mai mult ca sigur. Iar dacă, în ciuda tuturor 15 protestelor, el ar fi continuat să-i descoase, ei ar fi fost în stare să ajungă până acolo, încât să nege îngerilor orice fel de dumnezeire. Îi știa mult prea prinși de cele lumesti ca să se lase cu adevărat tulburați de apariția divină a acestora. Ba mai mult, cârcotași cum erau, ar fi început să dea din colț în colț, 20 încercând să aducă îngerilor tot felul de învinuiri și critici nedrepte: ba că s-a făcut prea mare strâmtoare din pricina aripilor lor, ba că tot arătând așa, spre un pătrățul sau altul, îngerii mai mult îi încurcă decât îi ajută... Ceea ce nu puteau ei să înțeleagă – și de aici venea toată încâlceala – era acel mister 25 de nepătruns care patrona, de fapt, jocul, legile tainice și ascunse ale hazardului și ale întâmplării, la care, numai gândindu-se, părintele Munteanu se cutremura din creștet până în tălpi, legi pe care, în nopțile lui fără somn, încerca zadarnic și fără nici o șansă de izbândă să le dezlege. Si chiar 30 dacă îngerii s-ar fi arătat deopotrivă și părintelui Balintoni sau părintelui Bujor, aceștia s-ar fi grăbit să-i transforme în niște aghiotanți ai lor: „Cum să fac, oare, să câștig?“ ar fi întrebat părintele Balintoni. „Cum să fac, să pierd?“ ar fi întrebat la

rândul său părintele Bujor, iar îngerii, al căror ajutor era mult mai subtil – după cum putea să-și dea seama foarte bine părintele Munteanu – ar fi clătinat cu mâhnire din cap, de îndată ce le-ar fi fost dat să audă niște întrebări atât de grosolane... Mult nu mai era până vineri, când adunați în jurul ruletei lui Luigi Italianul, îngerii și cei doi preoți (cel de la Românești și cel de la Crivina) vor urmări cu sufletul la gură roata cea atât de capricioasă a norocului. Și iată că Sente, fără să cunoască în vreun fel gândurile popii și fără să știe (nimeni
10 din sat nu știa încă) cum își petrece el ziua de vineri, în odaia din dos de la „Împăratul Traian“, începu să povestească despre fețele bisericesti de dinaintea lui. „Nu s-au nimerit să fie așa ca dumneavoastră, părinte –, spunea el în timp ce freca de zor dușumelele – om liniștit și așezat, la casa lui; n-a fost unul
15 care să nu aibă câte un nărav. Nici n-au stat mult, un an-doi, și cum au venit, așa au și plecat. Și asta nu de-acuma, de când mă știu! Mă credeți că a fost la noi un popă, taica mi-a povestit de el, eu nu l-am prins, care a folosit la cuminecătură țuică în loc de vin. Și încă din cea prefiptă, de șaiszeci de grade! După
20 cuminecătură în ziua de Paști, ieșeau oamenii din biserică pe două cărări. L-a chemat vlădica la el, să-l certe, dacă a auzit așa o întâmplare de necrezut. «Așa ceva nu se poate, părinte, ar fi spus vlădica. Vinul, și nu țuica, e sângele Domnului, ai făcut o greșeală, zice, de neiertat. «Ba că eu am făcut și s-a
25 putut», ar fi spus popa și atunci vlădica s-a supărat și l-ar fi dat afară din cinul preoțesc... Fel de fel de oameni pătimași, dar nu cred eu să existe patimă mai rea decât beutura. Fură mintea omului, îl face neom“... „Mai sunt și alte patimi tot așa de rele, spuse părintele Munteanu mai mult ca să-l încerce
30 pe Sente, să vadă ce zice. Ce, parcă jocurile de cărți și alte jocuri de noroc sunt mai bune? Îl lasă pe om gol-puşcă. Rămâne pe drumuri și fără un șfanț în buzunar, am văzut și din ăștia“, adăugă el și se făcu roșu la chip de tulburare. Se retrase într-un colț mai întunecat al altarului, să nu-l vadă

Sente. Cel mai pornit părea a fi acesta împotriva patimii băuturii, așa că nu luă în seamă tulburarea și nici cuvintele părintelui. „Am prins și eu pe unul din popii cam beutori, să nu le spun altfel, căci nu șade frumos să vorbești cine știe cum despre un obraz preoțesc, începu el să povestească. Eram 5 pe timpul acela un copilandru și umblam prin pădure să-mi caut un lemn, să-mi fac o codorișcă. Asta s-a întâmplat chiar în joia ori în vinerea mare, nu mai țin bine minte, destul că Paștele cădea peste vreo două zile. Și cu cine credeți că mă 10 întâlnesc unde era pădurea mai deasă și mai întunecoasă, umblând pe două cărări, și ținându-se de un copac, să nu cadă? Cu părintele Boldea care, săracu’, a avut așa multă răchie în el, încât nici nu m-a recunoscut. Și încep eu să-l cert, așa și pe dincolo, «părinte, duminică îi Paștele și dumneavoastră, mă iertați»... «Când o fi și drăconiul ăsta?» zice el și chiar atunci 15 s-a împiedicat și-a căzut într-o groapă, de nu s-a mai putut ridica; abia am putut eu să-l pun pe picioare. Avea vreo optzeci de kile, pe puțin; țin minte că nu mi-a fost ușor, m-am chinuit mult cu el ca să-l pot duce acasă. Mai mult în spate l-am dus, eram tânăr și aveam putere pe timpul acela. Mă ținea de după 20 gât, parcă-l văd, cânta Prohodul și mă săruta în ceafă!... Nu vă supărați pe mine, părinte, că vă povestesc prostiile astea, dacă nu v-aș ști ce om sunteți, n-aș avea curajul acela, dacă nu v-aș cunoaște cât sunteți de curat și nedat la rele. Și așa-i și bine, omul să n-aibă patimi“, spuse Sente și părintele 25 Munteanu se tulbură și mai tare. O puternică dorință de a se spovedi, de a mărturisi adevărul, de a spune și altora patima vinovată de care era stăpânit și din ghearele căreia nu putea să scape, i se trezi în suflet. „Și eu sunt păcătos, îi spuse el lui Sente cu o voce înecată pe care nici el nu și-o recunosc. Nu 30 sunt curat ca lacrima“, spuse. Sente însă nici nu-l ascultă, mult prea ocupat de dușumelele lui, ca să fie atent la vorbele lui, bâlbâite. „Ce m-o fi apucat, își spuse apoi părintele Munteanu supărat pe propria-i limbuție, să mă bag singur în gura

satului?“ „Nimeni nu-i în fața Domnului curat ca lacrima“, adăugă el cu o ipocrită evlavie și cu solemnitatea cu care ținea duminica predicile în biserică. Sente continua încă să fie neatent la ceea ce spune. Istovit, se așeză pe pragul de la altar.

5 Și-ar fi aprins el o țigare, dar știa că-i interzis să fumezi în casa Domnului. „Dacă tot am făcut focul în sobă, spuse el, n-ar strica să frigem niște cucuruz. Ia uitați-vă ce jar s-a făcut! Mă reped eu, să aduc măcar vreo doi-trei de gust. Păcat să-l lăsăm să se treacă degeaba.“ Părintele Munteanu simți cum

10 tulburarea de care fusese cuprins cu o clipă în urmă se destramă, așa cum se risipește fumul într-o zi însorită de primăvară. „Uite să zicem, spuse el și dădu muștrător din cap, c-ai furat din holda altuia. Poți să-mi spui a câta poruncă îi asta?“ întrebă el în timp ce îngerii din altar îl priveau surâzători,

15 aidoma celor de la „Împăratul Traian“. „Nu știu, părinte, spuse cu nepăsare Sente. Au trecut ani de când am fost la școală și între timp am uitat poruncile“. „Nu-i bine“, spuse părintele și de data asta i se păru că unul din îngerii bucălați din altar își încrețește ușor buzele roșii ca sângele și-i face, plin de

20 bunăvoință, cu ochiul.

GHERAN

1

În ultimul timp Gheran avea din ce în ce mai des de-a face cu poliția, așa că se obișnuise cu odăile murdare și igrasioase, în care zăceau de-a valma borfașii și țigănimea 5 orașului, se obișnuise cu purtarea disprețuitoare și brutală a ofițerilor de serviciu, cuprinși de o acută antipatie de cum îl vedeau. O singură dată, în fața unui ofițer tânăr, mai puțin ostil decât ceilalți, Gheran își dădu drumul la gură și începu să-i povestească ce se petrece de fapt cu el. Din ce pricină, 10 adică, toate încercările lui de a înghiți săbii erau tot mai des sortite eșecului; și cum se întâmpla că, în fața mulțimii atâțate, care aștepta cu sufletul la gură spectacolul promis, nu găsea o altă alternativă decât să dea bir cu fugiții, dovedindu-se a fi, din pricina asta, un mare mincinos; unul din cei ce promit 15 marea cu sarea și până la urmă nu se țin de cuvânt; un fel de escroc, gata să fugă cu banii celor păcăliți. Urmărit de furia îndreptățită a acestora și prins de cele mai multe ori... Toate luau însă o astfel de întorsătură, – precizase Gheran – aproape fără voia lui. Nici prin gând nu-i trecea – la început de tot – 20 să-i înșele pe spectatorii adunați; de fiecare dată era aproape sigur c-o să-i reușească la fel ca altădată, c-o să poată, deci, înghiți săbii din nou! O făcuse doar în viața lui de atâtea ori, să ne amintim timpurile, nu tocmai îndepărtate, când el era

renumitul „El Hakim“, de la circula „Piccolini“, știut și stimat de o lume întreagă – sabia cea strălucitoare, vârandu-și-o până la prăsele pe grumaz, uimind și îngrozind sute și sute de spectatori!... Întotdeauna pornea așadar la drum, cu cele mai
5 bune intenții. Avea însă grijă să-și pună pălăria lângă el și târgoveții – care voiau, el nu obliga pe nimeni – mai aruncau din când în când în ea câte un bănuț. Zgomotul bănuțului azvârlit în pălărie constituia, însă, mai curând un fel de stimulent! De-acuma cetățenii au plătit, își spunea, ca să vadă
10 cum înghiți tu săbiile, fă-le și lor o bucurie, nu te lăsa rugat! Avea nevoie însă de o scurtă încălzire, o sabie nu se poate înghiți cât ai bate din palme, trupul trebuia să se obișnuiască, să fie într-adevăr pregătit să înghită sabia, să fie pregătit s-o primească! Așa că, la început de tot, ține în fața celor adunați
15 un mic discurs, povestindu-le foarte amănunțit, ce și cum o să facă, „Priviți sabia asta, le spune, luați-o și pipăiți-o, să vedeți și voi cât e de ascuțită. Să vă convingeți singuri că la mijloc nu se află nici un fel de înșelătorie“. El nu-i sfătuiește, însă, pe onorații spectatori – își continua el expunerea – să-i urmeze
20 exemplul; nu cumva, adică, să se apuce să și-o vâre și ei pe gât, pentru că există pericolul să rămână fără beregată... Fetele tinere, mai ales, sunt cele mai curioase; iau sabia și o întorc pe toate părțile, nu le vine să creadă că un lucru atât de ascuțit și de periculos poate fi într-adevăr înghițit. Îi încearcă tăișul
25 cu degetele lor fine și dau din cap pline de neîncredere. „Dați-mi-o înapoi, domnișoară, se roagă Gheran de ele, nu cumva să vă tăiați mânuțele, cu așa ceva nu-i bine să umblați dumneavoastră“. Câte o glumă nu strică, prin urmare, și el glumește cu ele, în felul ăsta, întotdeauna, iar fetele, cu obrajii
30 ca para, lasă privirile în pământ și-i întind speriate și fâstăcite sabia înapoi. Folosea și acuma, deci, vechile clenciuri și găselnițe, spunea aceleași glume și dădea aceleași explicații ca odinioară; regia, ca să spunem așa, era aceeași; lipsea numai punctul final și desigur cel mai important dintre toate:

înghițirea săbiei. Și oamenii râdeau la fel ca altădată la vechile glume, urmăreau cu sufletul la gură explicațiile, devenind însă tot mai nerăbdători; voiau să vadă – doar pentru asta se adunaseră, pentru asta își dăduseră obolul, aruncând câte un bănuț în pălărie – cum înghite Gheran sabia! Nu mai aveau 5 ochi decât pentru sabie, nu-și mai desprindeau privirea de la ea, sabia exercitând asupra lor o miraculoasă atracție. Haide odată, spuneau privirile lor rugătoare, nu ne mai face să așteptăm atât, nu te lăsa așa de mult rugat! Pe măsură ce vorbea, simțea cum crește în el convingerea că o să-i reușească 10 și că nu în mod zadarnic s-a strâns mulțimea împrejurul lui. „Simțeam, domnule ofițer, îi mărturisii el polițistului, cum curajul urcă în mine, așa cum urcă seva în rădăcinile copacilor, aveam chiar impresia că plesneam de atâta curaj!“ Și în acele momente de supremă surescitare, Gheran vâra sabia într-o 15 găleată cu petrol, îi dă foc, și, așa aprinsă, începe s-o învârtească în toate părțile! Am să izbutesc, își spune sieși Gheran, fiți fără grijă, dragii mei, o să-mi reușească!“ Spectacolul se prelungește însă nepermis de mult. „Las-o în plata Domnului, începe vreunul mai rău de gură să strige, c-ai învârtit-o destul, 20 ne-ai și amețit la cap cu ea. Înghite-o odată s-o vedem și pe asta!“ De-acuma coarda e atât de întinsă, încât e gata să plesnească; lui Gheran nu-i mai rămâne decât un singur lucru de făcut: să înghită *într-adevăr* sabia! Și această foarte bruscă trecere, acest pas pe care el trebuie să-l facă acum, în mod 25 cu totul neașteptat și surprinzător, simte că nu-i în stare să-l facă! E ca și cum ar trebui să sari peste o prăpastie: ți-ai făcut avânt, ai luat aer în piept, ți-ai încordat mușchii și deodată hăul cel adânc se lărgeste neînchipuit de mult și tu nu mai ești în stare să sari! Exaltarea de care fusese cuprins, învârtind 30 sabia aprinsă pe deasupra capului, dispare ca prin farmec, și ceea ce rămâne nu e decât un zaț sălcii și foarte negru la culoare; ceea ce rămâne nu-i decât o rece și înfricoșătoare luciditate, imaginea jalnică a propriei lui neputințe! Ochii

i se umplu cu lacrimi de furie și de durere, fălcile i se încleștează!

Cercul în jurul lui se strânge tot mai mult, tensiunea în rândurile spectatorilor crește, ei fiind convinși, în parte, că 5 spectacolul promis o să se țină totuși. Gheran încearcă, în schimb, un ultim subterfugiu: „Faceți loc, le spune el cu o voce plângăreată, dacă stați așa de înghesuiți n-o să vedeți nimic“. Oamenii se dau un pas înapoi, ascultându-l, și se uită fix la sabia. „Ia-ți sabia și vâă-ți-o odată pe gât!“ urcă un glas 10 tainic din străfundurile lui Gheran, dar e o voce mai curând batjocoritoare și ironică, o voce care știe foarte bine cât de caraghios și inutil e un asemenea îndemn, adresat unui om care, de-acuma, nu are altceva în gând decât cum să facă s-o șteargă mai repede; cum să-i deruteze pe „spectatori“, ca aceștia 15 să nu observe dispariția lui. Cu o voce răgușită, dă să le explice încă o dată cum o să înghită sabia, dar oamenii nu mai vor să-i asculte pălăvrăgeala: „Ne-am săturat de vorbele tale, ca de mere acre, strigă ei. Taci din gură și înghite-o odată, nu te mai lauda. Ni s-a urât să tot așteptăm și tu nimica!“ Încep 20 să se agite, supărați și nemulțumiți, și Gheran simte cum îl cuprinde frica. „Ce să fac? se întreabă el. Unde să mă duc? Cum să scap de ei!“ Aipoi îi vine o idee salvatoare: vâă repede sabia în găleata cu petrol și brusc se face întuneric de jur împrejur. Orbiți de lumină, spectatorii se obișnuiesc greu cu 25 bezna care s-a lăsat. „Și în întunericul acela, ce altceva aș putea să fac, domnule ofițer, își întreabă Gheran interlocutorul, decât să mă fac nevăzut?“ Și, într-adevăr, i se întâmplă, câteodată, să scape destul de ușor: are norocul s-o cotească pe vreo ulicioară mai lăaturalnică, să pătrundă într-un coridor 30 întunecos unde să-și piardă urma. Nu-i de felul lui prea îndemânatic însă, și, de cele mai multe ori, urmăritorii reușesc foarte repede să-l prindă... „Dacă văd ei că nu spun nimic, și nici nu încerc să mă apăr în vreun fel, se mai potolesc și mă lasă în plata Domnului“, spuse Gheran. „Nu-s ei vinovați“,

spuse polițistul și se uită drept în ochii lui, cu o privire scrutătoare și în același timp dură, care-l făcu pe înghițitorul de săbii să regrete spovedania făcută. „Nu-i nimeni vinovat în afară de tine, spuse el și își ridică privirea, uitându-se pe deasupra capului lui, la portretul regelui de pe perete. De ce să învinovățești pe alții – adăugă zâmbind prietenos și uitindu-se la el drept în ochi – de propria ta neputință?... De ce nu-ți cauți altă meserie adăugă, zâmbindu-i în continuare lui Gheran, dacă să înghiți săbii nu mai ești în stare?... Uite cum îți tremură mâinile!” spuse ofițerul și arătă spre mâinile lui care îi tremurau într-adevăr, așezate cuminiți pe genunchi. „Voi, circarii, spuse el, și-și privi unghiile frumos rotunjite, de la o vreme, după câte știi eu, vă adunați pe lângă casă; n-o să vă scâlâmbăiați toată viața. E adevărat că dumneata ești încă tânăr, dar dacă nu mai ești în stare să faci drăcovenia cu înghițitul săbiilor, cine ce vină are? Fă-ți un rost și renunță să mai înșeli oamenii prin târguri, ascultă-mă ce-ți spun, dacă nu vrei să ajungi rău de tot“, fu de părere ofițerul și iar îi zâmbi, voind probabil să-și mascheze enervarea reală de care era cuprins.

Ne-am forma o imagine desigur greșită dacă ni i-am închipui pe toți polițiștii, cu care lui Gheran îi fu dat să ajungă în contact, la fel de dispuși să-i asculte „spovedania“, dând dovadă de o înțelegere și o răbdare asemănătoare celei ce i-o arătase tânărul ofițer. Gheran se temea, nu atât de cei ce strigau și urlau la el – atitudinea acestora, lipsită de orice echivoc, era mult mai ușor de suportat, – ci de ceilalți, mulți și ei la număr spre surprinderea lui, cei ce îi arătau un asemenea dispreț superior, încât nici nu catadicseau să stea de vorbă cu el (sau să-l certe în vreun fel), dar care, de fapt, îl urau mult mai mult și în asemenea măsură, încât ar fi făcut orice ca stirpea lui să dispară de pe pământ. De obicei aceștia erau niște bărbați zdraveni, cu uniformele întotdeauna încheiate

reglementar la toți nasturii, gata să plesnească pe trupul lor vânjos și robust, cu pulpele groase și musculoase, bine strânse în cizmele atât de lustruite încât puteai „să-ți faci mustața în ele“, cu mersul apăsător și sigur, și cu gesturi precise și exacte.

5 Pe aceștia numai gândul că pot exista pe lume oameni ca Gheran, ființe fără căpătâi și care fac în mod cu totul inutil umbră pământului, îi îngrețoșă; se întorceau acasă, la familiile lor, la copii și la nevasta la care țineau ca la ochii din cap „cu stomacul întors pe dos“.

10 „Ce bine-i de tine, draga mea – puteai auzi pe unul și pe altul spunându-i nevestei, în timp ce ea, iubitoare și plină de devotament, tocmai îl ajuta să-și scoată cizmele – stai acasă cu copiii și nu vezi ceea ce mi-i mie dat să văd în fiecare zi!... Astăzi ne-a venit unul care știi ce face? Adună oamenii și le
15 promite că o să înghită săbii! Ia banii, îi vără în buzunar și apoi pe-aici ți-e drumul, se face nevăzut cu bani cu tot. Păi, pe unul ca ăsta, să nu te crucești că-l mai rabdă pământul?!“

Gheran ajunse să-i cunoască din ce în ce mai bine pe polițiști. La început ei îi apăruseră ca o masă nediferențiată
20 și compactă – de vină era, desigur, și uniforma care îi nivela –, apoi „contactele“ lui, tot mai dese, cu oamenii legii, îi înlesniră o cunoaștere mai profundă: descoperi cu uimire cât de puțin semănau între ei, ce distanță uriașă era de la unul la altul, cât de mare era mai ales diferența de la o „categorie“ de polițiști
25 la altă categorie!

Primii și cei mai des întâlniți erau cei ce aparțineau prototipului așa-zis clasic; e vorba, după cum probabil poate ghici oricine, despre „omul de la poliție“, brutal și grosolan, congestionat la față și de o apăsătoare vulgaritate: „dintr-o bucată“,
30 polițistul cu pricina nu știe să umble cu mânuși. „Cu mine nu-ți merge, își începe el de obicei perorația. Ți-ai găsit nașul, așa să știi! Te fac eu să te sature să mai umbli cu cioara vopsită! Înghițitor de săbii hai? Câte zile ai să ai tu, n-ai să mai pui

mâna pe ce nu-i al tău. Am mai învățat noi minte și pe alții, mai ceva, nu ești tu primul! Te aduc eu pe drumul cel drept, fii fără grijă! Banul trebuie muncit, trebuie câștigat cu sudoarea frunții, ca să știi să-l prețuiești. Adică unul să muncească și altul să umble numai așa, cu celaina (adică să umble cu înșelătoria). Noi, ce crezi tu că păzim?! De ce suntem noi puși aicea?! De ce mâncăm pâinea de la Stat?! De ce mă aflu eu la poliție, să mă scobesc în nas, sau de ce? Să stau cu fundul pe scaun, ca între timp tu și alții ca tine să vă puteți face de cap? Să promită oamenilor că înghit săbii și mai știi eu ce fac, numai așa, ca să-și poată băga mâna în buzunarul lor?! Să vină unul ca tine, un pârlit, și să ia ce-i al meu, banul câștigat cu sudoarea frunții?! Uite popa, nu e popa, în doi timpi și trei mișcări! Așa vrei tu, așa ți-ar place ție?“ ... Furia, de altfel sinceră, a unor astfel de polițiști, se consuma rapid, semănând mai curând cu un foc de paie în grabă aprins și repede stins. Manihești prin structură și prin vocație, pentru aceștia totul era cât se poate de simplu: pe de o parte erau oamenii legii, a căror permanentă grijă este să se facă dreptate și legea să fie respectată, iar pe de altă parte, era *infractorul*, prins și dat pe mâna poliției, un ticălos care trebuie scărmanat bine, ca să se învețe minte! Pentru aceștia, toți cei aduși la poliție, dintr-o pricină sau alta, sunt o apă și un pământ, reprezentând, de fapt, însăși ideea abstractă de infracțiune! Dacă ar fi fost întrebați, de pildă, cum arată înghițitorul de săbii, la cinci minute după „eliberarea“ acestuia, ar fi dat nedumeriți din umeri.

Oamenii nu seamănă, în general, unii cu alții și polițiștii cu atât mai puțin! Gheran avea grijă să se ferească îndeosebi de polițiștii „curioși“, cei care, de cum îl vedeau, mureau de nerăbdare să afle cât mai multe lucruri despre meseria de înghițitor de săbii, suferind de o indiscreție aproape femeiască și teribil de stânjenitoare... Aceștia erau mai ales băieți veniți de la țară; în ciuda hainei îmbrăcate, rămâneau cu o curiozitate

tipic țărănească, moștenită din moși strămoși. Or, nu există o altă meserie care ar fi putut să le trezească mai aprig curiozitatea decât cea de înghițitor de săbii! („La poliție – povesteau ei și se scărpinau în cap, întâlnești fel de fel de oameni. Rămâi cu gura căscată, așa niște mutre vezi. Nici nu-ți vine a crede!“) Cea dintâi clipă de stupefacție trece însă repede și întrebările începeau să curgă cu duiumul asupra capului lui Gheran. Astfel, polițistul cel curios voia să afle mai întâi de toate dacă înghițitorul de săbii își *chiar* vâără sabia în el, sau la mijloc se află cumva, totuși, vreo înșelătorie. El, de pildă, – recunoștea plin de umilință omul legii – n-ar fi în stare să-și atingă cu sabia, fără să se taie, nici măcar cerul gurii, barem s-o bage până la buric! Mă tot întreb, spunea el stupefiat, cum de reușești să ți-o vâri pe esofag?! Mai degrabă – spunea apoi, frământându-se neliniștit pe scaun – mi-am închipuit c-o fi vorba de o sabie specială: una care să se facă mică de tot, când ți-o bagi în gură, să rămână numai atâtica!... Meșterită dintr-un fel de lame care se strâng, și care intră unele în altele, așa ca paharele de apă pentru excursie“, spunea polițistul, căutând să-și imagineze cât mai exact o sabie cu ajutorul căreia să fie înșelați oamenii... Curiozitatea lor îmbrăca cele mai neașteptate forme: se întâmpla ca polițiștii să se roage de Gheran să-i lase să-i pipăie burta – ca să vadă dacă e la fel făcut ca ceilalți oameni. Iar unul dintre ei ajunsese până acolo, încât îl puse să-și lase jos pantalonii, să se convingă cu ochii lui că nu ascunde în ei vreun rudiment de coadă. Puse chiar mâna pe membrul viril al lui Gheran, și fu de-a dreptul uimit constatând că-l are la fel ca toți bărbații!... Să-i mai amintim pe cei pe care meseria de înghițitor de săbii îi înfură peste măsură, incapabili – și prin aceasta se asemănau, totuși, cu cei din categoria anterioară, – să facă vreo deosebire între un individ care înghite într-adevăr săbii, aflat deci în perimetrul legalității, și un altul care se laudă numai că le înghite (cum ar fi Gheran) și care ia, deci, banii spectatorilor pe degeaba.

Aceștia nu pe infractor îl urau, de fapt, ci pe circar, pe omul care înghite săbii, considerând meseria acestuia de o scandaloaasă și nepermisă inutilitate. „Știi unde i-aș trimite eu pe ăștia ca voi?“ întreba un astfel de polițist uitându-se la Gheran cu o ură declarată și fâțișă. „Ia piatră, mă, la carieră, 5 să spargă piatră cu târnăcopul, acolo i-aș trimite! Să se învețe și ei cu greul, să nu creadă cumva, că tot ce zboară se și mănâncă! Să afle că viața nu-i chiar atât de ușoară cum își închipuie ei... Uită-te numai la mâinile tale – îi spusese odată unul dintre ei, arătând spre mâinile lui Gheran care se odihneau 10 respectuoase pe genunchi – și vezi cât sunt de nemuncite. Pune-le lângă ale mele și-ai să-ți dai seama de diferență“, îl îndemna omul legii și Gheran își puse mâinile lui înguste, și delicate cu degete lungi, lângă pumnii ca niște ciocane, mari, roșii și cu pielea asprită de vânt, ai polițaiului. „Asta e mână 15 muncită, așa să știi tu, îi spunea polițistul și-și desfăcea pumnii, întindea spre Gheran ambele palme, să le poată vedea mai bine. De copil au fost obișnuite cu munca“, adăuga el, apoi continua să-i arate pe larg deosebirile dintre ei amândoi: pe de o parte o ființă muncitoare, de nădejde, serioasă, obișnuită cu 20 greutatea, iar pe de altă parte, un fel de fluturaș, o haidaleră plimbăreată, bun de pus să adoarmă copiii, un pârlit de înghițitor de săbii! „Meserii și meserii“, spunea apoi polițistul și cădea brusc pe gânduri; își sprijinea capul în pumnul uriaș și se uita cu niște ochi somnoroși la Gheran. „Tu ți-ai ales-o 25 pe cea de înghițitor de săbii – spunea el și căsca, de-acuma vădit plictisit, și se uita cu o nețărmită milă la Gheran – iar eu mi-am ales-o pe cea de polițist. E, ca să spun așa, o mică diferență!“ adăuga el cât se poate de multumit.

„O splendoare de timp“, își spusese Gheran vârându-și 30 mâinile înghețate în buzunarele rupte. Cerul era de un albastru străveziu, parcă ar fi fost de sticlă. Pe măsură ce se depărta de sediul poliției, unde fusese „reținut“ peste noapte, Gheran

simțea cum orice gând neplăcut se îndepărtează de el. Și ceea ce rămâne e doar frumusețea limpede a dimineții de iarnă. E adevărat că umezeala care pătrunsese prin bocancii lui scâlțaiți îl mai trezi puțin la realitate aducându-l, atât la propriu cât și la figurat, cu picioarele pe pământ. Totuși nu poți să nu te bucuri ascultând râcâitul lopeților de lemn făcând părții prin zăpadă, sau uitându-te pe ferestrele mari ale restaurantului „Dacia“, la domnii care, liniștiți și la căldură, își beau cafeaua de dimineață! Poți schimba chiar câteva vorbe cu femeile care mătură zăpada în fața cinematografului, înfofolite, roșii la față, și cu nasul mare ieșind în evidență de sub basmalele lor groase. Înainte de a-l „umfla“ și de a-l duce la poliție, Gheran n-a prea avut vreme să vadă orașul; și cum se află în el pentru întâia oară, face un fel de inspecție generală, căscând gura la vitrine sau privind, mut de admirație, sfinții de pe pereții bisericilor. În mod special îl impresionează clădirea impunătoare a primăriei, cu ferestrele uriașe și cu statuia „Soldatului necunoscut“ în fața ei.

În noaptea petrecută la poliție, Gheran luase o hotărâre cât se poate de importantă și de decisivă pentru el: aceea ca, cel puțin până la primăvară, să-și ia „un mic concediu“ și să renunțe, pe timpul iernii, la meseria lui de înghițitor de săbii. „Închidem șandramaua“, își spuse și gândul că o vreme nimeni n-o să mai alerge după el ca să-i ceară banii înapoi, că se va sfârși de asemenea și cu neplăcutele „rețineri“ la sediul poliției, îl umplu de o foarte mare mulțumire și satisfacție. Se simțea ca un elev care pleacă în vacanță: vesel și cu inima ușoară. „O bucată de pâine – își spuse, privind globurile strălucitoare dintr-o vitrină și uriașul Moș Crăciun care se uita la el, făcându-i parcă semn cu ochiul – câștigăm noi și fără să înghițim săbii!“

Era ceasul la care se deschideau, în general, magazinele. Se auzea peste tot zgomot de obloane trase. În dosul teșghelelor, vânzătorii își ocupau zgribuliți locurile, cu obraji roșii

din pricina gerului și tropăind din picioare în așteptarea cumpărătorilor. Gheran intră într-o dugheană unde se vindeau vopsele „Gallus“. O sobă de tuci trona în mijlocul prăvălicii și un băiețandru, cu o claie de păr roșu (părul acestuia aducând foarte bine cu un fel de reclamă vie privind calitatea specială a vopselelor vândute) sufla de zor în foc, chinuindu-se să-l aprindă. Gheran îl dădu cu multă blândețe la o parte și, așezând așchiile în sobiță după o anumită orânduială, lemnele se aprinseră și începură să ardă cu pocnete vesele. 5

Pe peretele din fund al dughenii se afla o oglindă! Uităndu-se în ea, lui Gheran îi fu greu să se recunoască în bărbatul tras la față, neras, cu ochii injectați de nesomn, cu pardesiul murdar și cârpit pe alocuri (nepotrivit pentru timp de iarnă), cu pălăria boțită în vârful capului, cu bocancii scâlțiați, într-un cuvânt îi fu greu să creadă că vagabondul care se uita din oglindă speriat la el era una și aceeași persoană cu el însuși, ființă ce se afla, de altfel, într-o foarte luminoasă dispoziție sufletească! Pe deasupra, talpa de la bocancul stâng s-a desprins, iar pardesiul avea, chiar în dreptul inimii, o gaură cât un bănuț de mare, pricinuită de un muc de țigară – cine știe ce vagabond își stinsese țigara de pardesiul lui. „Mi-ar place teribil, îi spuse vânzătorului cu părul roșu, un fular de mătase cu motive turcești!“ și se uită în oglindă, încercând să-și închipuie cum ar arăta un asemenea fular, înfășurat în jurul gâtului său subțire. Vânzătorul îi aruncă o privire încărcată de cea mai veselă ironie. „Ai dreptate, spuse Gheran și întoarse spatele oglinzii. Ce-i lipsește chelului, nu-i așa, tichie de mărgăritar! Numai că – îi spuse el roșcovanului și se uită plin de îngăduință la el, așa cum te uiți la unul nevârstnic, netrecut prin viață și care nu știe bine cum stau lucrurile pe lumea asta – așa-i omul făcut. Cât trăiește, tot timpul își dorește câte ceva. Ba una, ba alta“, mai spuse și părăsi dugheana însoțit de un tropăit vesel: roșcovanul sărea de pe un picior pe altul, să-și mai încălzească un pic picioarele înghețate. 10 15 20 25 30

Dădu peste o străduță liniștită și începu să ia la rând casele, întrebând peste tot dacă nu sunt niscaiva lemne de tăiat. La a cincea poartă la care își încercă norocul, găsi, în sfârșit, ceea ce căuta. „Ai picat tocmai la țanc, îi spuse femeia care-i
5 deschisese. Taman acum mă gândeam, îi explică ea, că bărbatul meu a plecat azi-dimineață și nu mi-a lăsat nici un lemn tăiat. Or eu sunt bolnavă, spuse femeia, sufăr de inimă, n-am voie să mă ostenesc prea mult“.

Coborî în pivniță. Înainte de a se apuca de lucru, își aprinse
10 o țigară și o fumă până la capăt, tacticos, privind prin ferestruică – geamurile erau sparte și pătrundea frigul prin ele – la rarii trecători; nu le vedea decât picioarele, încălțate în ghete sau bocanci călduroși, făcând să scârțâie zăpada sub tălpile lor. Munca asta, trasul la ferăstrău, îi convenea foarte mult lui
15 Gheran: nu-ți dă prea multă bătaie de cap și în timp ce o faci gândurile pot să alerge unde vor ele, slobode și neîngrădite de nimic! Privind rumegușul care se cernea la picioarele lui, asemeni unei ninsori zgrunțuroase și aspre, Gheran își aduse aminte de o poveste auzită de el în cine știe ce împrejurări,
20 plină de tâlc însă, dacă te gândea bine. Se arăta, în povestea cu pricina, cum într-o casă de oameni sărmani au intrat într-o seară doi moșnegi rebeğiți de frig și frânți de oboseală. Și în casa aceea nu se afla nimic alta de mâncare decât o pâine din rumeguș, pe care gospodina o pusese în cuptor de cu seară,
25 ca să-și minti copiii cu ea. Dacă s-or trezi peste noapte, să aibă ce le arăta. Și femeia fu cât se poate de întristată: nu avea nimic cu ce să-și cinstească oaspeții. „Scoate ce ai în cuptor“ ar fi spus atunci unul din bătrâni, și femeia, rușinată, a deschis ușa cuptorului. Și, ce să vezi, în locul turtiței din rumeguș se
30 afla în cuptor o pâine frumos rumenită, albă și mare cât roata la car!... Gheran se aplecă și luă în palmele amândouă rumegușul cel aspru la pipăit care răspândea în jur un miros acru și pătrunzător. Rumegușul rămâne rumeguș, își spuse el cu îndărătnicie și cu furie aproape, și i se păru că între

rumegușul ținut în palme – aspru, uscat și cu miros înțepător – și el însuși, un înghițitor de săbii, care nu mai era bun de nimic, se poate stabili o foarte potrivită asemănare. Apoi firea lui cea fericită, optimismul său nesăbuit, dar în același timp atât de viu, încât nimeni și nimic n-ar fi putut să-l zăgăzuiască 5 în vreun fel, ieși și de data asta triumfător. Și începu să fie întru totul convins de cele ce se spuneau în povestea aceea naivă și copilăroasă. Ar fi putut chiar să jure, dacă l-ar fi pus cineva, că turtița din apă cu rumeguș s-a transformat până la urmă în pâine! Era atât de sigur că s-a întâmplat așa, și nu 10 altfel, încât simți chiar mirosul pâinii calde și proaspete, scoasă din cuptor, și începu să tragă la fierăstrău cu și mai mult entuziasm, cât pe-aci să-i sară acestuia toți dinții. „De ce nu s-ar transforma și rumegușul în făină de grâu; de ce ar trebui să rămână în vecii vecilor rumeguș? se întrebă el nedumerit. 15 Să nu existe, oare, nici o speranță și nici o lumină în lume? Atunci ce rost mai are să trăim, să facem umbră pământului ăstuia?“ ... Nu, el știa foarte bine că atât speranța, cât și bucuria există, și nici chiar un ins în situația lui – un înghițitor de săbii care nu mai e în stare de nimic – nu are dreptul să renunțe 20 la ele! „Să fim mulțumiți că ne rabdă pământul“, își spuse Gheran lui însuși, uitându-se la rumegușul care se așternea, asemeni unui nisip foarte fin, la picioarele lui. „Nu-i puțin lucru“, își mai spuse în timp ce trăgea la fierăstrău plin de ardoare. Și asemenea exaltare îl cuprinse în beciul cel 25 întunecos, încât începu să tremure din tot trupul. Un fel de bucurie de-a dreptul prostească! Cel mai tare îi tremurau mâinile și, din pricina tremurului, ferăstrăul o luă razna, ondulându-se în fel și chip, vibrând parcă în concordanță cu tremurul cel nestăpânit al trupului său, al mâinilor incapabile 30 să-l mai țină în frâu. Din pricina ondulațiilor la care era supus, ferăstrăul scotea niște sunete prelungi și cu totul neașteptate, începu să cânte, de fapt, spre marea surpriză a celui ce-l mânua... Cânta, oare, într-adevăr ferăstrăul, sau sufletul lui

Gheran era cel care cânta, umplându-se cu seva cea dulce a speranței, amintindu-și întâmplarea cu turtița de rumeguș: cum se transformase acea turtiță muiată în apă (e adevărat că femeia avusese grijă să adauge și un pumn de sare ca să aibă și ea un gust) într-un colac de grâu curat din care moșneagul, călătorul cel misterios, rupsese plin de bunăvoință. Și cum femeia, bucuroasă, își trezise din somn copiii flămânzi, ca să le dea să mănânce. Gheran își luă mâinile de pe ferăstrău, dar, spre marea sa uimire, ferăstrăul continuă singur să taie lemne, scoțând sunetele acelea ciudate care semănau atât de bine cu un cântec și împrăștiind de jur împrejur o ninsoare fină de rumeguș.

Într-o dimineață de început de aprilie, în timp ce-l aștepta pe domnul Cimpoaca în librăria căruia lucrase ca vânzător în timpul iernii, să se reîntoarcă de la Timișoara – singur și zgribulit de frig pe peronul gării – Gheran înțelese că de-acuma traiul lui liniștit și lipsit de griji se apropia de sfârșit. Va începe să umble iarăși hai-hui prin lumea largă? Va înghiți din nou săbii, huiduit de mulțime prin pietele publice? Poate că nu, poate că am să gădesc altceva, cine știe ce-o să-mi mai treacă prin cap! își spuse el, jucându-se, capricios și în același timp plin de încredere, cu propriul său destin... Ce anume va face, Gheran într-adevăr nu știa deocamdată; totul era însă, ca să spunem așa, pregătit, – nu se primenise oare și pământul de cu iarnă ca să primească sămânța ce va încolți, va crește și va da rod? – nu-i rămânea decât să aștepte și să aibă răbdare... În lumina tulbure a zorilor, plopii se conturau negri, dincolo de linia ferată, pe dealurile care se aflau în preajmă, și ramurile lor, lipsite de sevă, se loveau unele de altele cu zgomote seci și neliniștitoare, de parcă ar fi încercat să implore cerul, nelimpezit încă de cețurile nopții, înalt și capricios. Cereau lumină și căldură copacii și Gheran își întoarse privirea de la ei, să nu se întristeze prea tare, văzându-i.

Înainte de a răsări soarele, cerul se făcu roșu la orizont; șinele căii ferate se înroșiră și ele: drepte, de parcă ar fi fost trase cu echerul, pierzându-se în depărtarea tulbure. Un copil se juca încercând să se țină în echilibru pe șinele însângerate. „Fii atent, tată! striga copilul bucuros către tatăl său. Fii atent 5 ce bine pot să merg!“ „Teribil. M-ai făcut praf“, spuse tatăl distrat și plictisit; apoi veni trenul și Gheran îl ajută pe domnul Cimpoca să coboare bagajele aduse. Toate pachetele și pachetelele fură transportate cu birja. Străbătură cu ea orașul cuprins de febra și vuietul specific celor dintâi zile de 10 primăvară – susurau streșinile, un vânt cald și blând ridica pulpanele pardesielor ori rostogolea pe trotuarul ud pălăriile...

Tot timpul drumului, Gheran fu atent la sârmele de telegraf de pe margine, de pe care cădeau din când în când picături de apă – peste noapte plouase, abia spre dimineață 15 cerul se înseninase –, mici picături clipocitoare strălucind ca niște mărgăritare în lumina dimineții. Păsări într-o continuă vânzoleală, încercau să umble de-a lungul firelor alunecoase și ude; în cădere se prindeau cu ghearele de ele, apoi își luau zborul abandonându-le cu nepăsare... Gheran își aminti, 20 făcând o foarte firească apropiere de copilul de la gară: la fel încercase și el să-și țină echilibrul pe șinele muiate parcă în sânge, cu mâinile desfăcute larg în lături, cu trupul subțirel aplecându-i-se ba într-o parte, ba în alta, în căutarea unui echilibru precar și de scurtă durată. 25

A doua zi vântul se înteti. Gheran se uita pe fereastră cum încerca să smulgă rufele prinse în clame pe sârmele din curte. Cearșafurile se zbăteau în toate părțile, ca niște aripi uriașe, sub izbiturile capricioase ale vântului. Reuși chiar să smulgă o cămașă albă și-o purtă fără milă prin noroiul din curte. „Mai 30 bine ar fi să le întindem în pod“, fu de părere doamna Cimpoca, și-l rugă pe Gheran să-i prindă niște sârme pe care să poată întinde rufele. „Acolo sunt scutite de vânt și de ploaie“, adăugă ea cât se poate de grijulie... Cu multă atenție

Gheran prinse sârmele, alcătuiind cele mai încrucișate și mai fanteziste trasee. Avu grijă să fie bine întinse și le proba cu mâna înainte de a le fixa definitiv. Îi plăcea să le vadă vibrând ca niște corzi groase de contrabas. Meșteri toată după-amiaza
5 la ele. Pe la orele șase începu să se lase întunericul și el încă nu reușise să lege toate sârmele: podul casei era destul de mare și trebuia folosit fiecare colțișor. În lumina sângerie a amurgului, sârmele străluceau la fel ca șinele liniei ferate pe care băiețelul acela slăbuț încercase să meargă, ținându-și cu
10 greu echilibrul. Zbârnâiau în fel și chip, așa cum zbârnâie sârmele de telegraf când îți apropii urechea de ele purtând mesaje tainice și necunoscute, de la un capăt la celălalt al pământului. Gheran le privea și înțelese în sfârșit de ce pusese atâta zel să le lege. Se făcu, așadar, lumină, și fostul înghițitor
15 de săbii își văzu viitorul profilându-i-se cu o nesperată claritate în față: Își va schimba meseria, va începe să meargă pe sârmă! În dulce balans, într-un spectaculos și impresionant echilibru, se va afla el undeva sus, pe sârma cea bine întinsă, încercând aerul cu mâinile la fel ca zburătoarele, la fel ca păsările cerului!

20 Deasupra liniei ferate, la o anumită distanță de gară, trecea o pasarelă care lega orașul de un mic cartier izolat de restul târgului. În zorii zilei, la ceasul când pasarela era mai puțin folosită, Gheran se cățara pe marginea ei îngustă, și, ținându-și la început cu greu echilibrul, reușea să meargă de
25 la un capăt la celălalt. Se simțea minunat acolo sus, bătând aerul cu amândouă mâinile, trăgând în piept mireasma florilor – de-acuma venise luna mai și cireșii și prunii de pe dealurile din jur erau toți înfloriți.

Se așeza, să se odihnească puțin, pe bordura îngustă a
30 pasarelei, uitându-se fericit la trenurile personale sau de marfă care se pierdeau în depărtarea fumurie. Își ștergea mâinile transpirate de maioul năclăit de sudoare și își aprindea o țigare. Își simțea trupul ușor, atât de ușor, încât i se părea că ar fi

putut să zboare cu el fără prea multă greutate... Continua să meargă pe bordura cea îngustă a pasarelei până când simțea că picioarele încep să-i tremure, nemaiascultându-l. Cobora atunci și se întorcea la librărie, înviorat fiind de zilnicul și atât de matinalul antrenament. 5

Dimineața, înainte de răsăritul soarelui, putea fi văzut străbătând orașul în pas alergător, îmbrăcat într-un trening albastru; se întâlnea cu cei ce se întorceau de la gară, inși ce călătoriseră toată noaptea cu trenul; frânți de oboseală, nerăbdători să ajungă cât mai repede acasă, aceștia nici nu-l 10 băgau în seamă.

Apoi pasarela fu schimbată cu bordura, mai înaltă și de asemenea, mai îngustă, a unui pod aflat la periferia orașului. Un pod nu prea umblat, așa că Gheran se putea antrena în voie, fără să fie stingherit în vreun fel. Dedesubt curgeau apele 15 învolburate ale râului și în lumina puternică a soarelui în amurg (Gheran își schimbase orele de antrenament: se exersa, de obicei, după-amiaza între orele cinci și șase), umbra sa, mult alungită, se întindea peste râu, deasupra apelor tulburi. Soarele apunea și umbra dispărea; rămânea doar sus, pe bordura înaltă 20 a podului, silueta lui Gheran, aflată tot timpul într-un echilibru nestabil, bătând cu mâinile aerul, la fel ca băiețelul de pe linia ferată. Erau exerciții care îi solicitau mult atenția, cerându-i calm și siguranță; apoi, după o perioadă de timp, începu să se antreneze direct pe sârmă... 25

2

– Până la urmă toate s-au rânduie altfel decât ar fi trebuit să se rânduiească. Iar noi acum vorbim mai mult așa, să nu tăcem, căci de schimbat nu mai avem ce schimba. Așa i-a fost ei norocul, așa i-a fost scris să n-aibă parte de fericire pe 30 pământ.

– V-aș spune eu de ce s-au întâmplat toate cum s-au întâmplat și să știți că așa-i cum vă spun eu și nu altfel: din neștiința, din nepriceperea vieții! Ea n-a fost umblată prin lume, să știe să se ferească, să spună: asta nu-i bine și de lucrul
5 ăsta trebuie să am grijă să nu mă ating! Știți voi cum e floarea când e abia îmbobocită? E destul să bată o dată vântul și o și răpune.

– I-a ieșit în cale un om care n-ar fi trebuit să-i iasă, spuse Persida, și ea nu s-a dat la o parte, nu s-a ferit din calea lui:
10 drept în brațele lui s-a aruncat, de parcă i-ar fi furat cineva mințile, de parcă n-ar mai fi fost cu ele întregi! De ce s-au petrecut lucrurile așa și nu altminteri, cine, rogu-vă, ar putea să-mi spună? De ce nu a lăsat ochii în pământ de cum l-a văzut, de ce drept la el în ochi s-a uitat și drept spre el a mers,
15 fără să stea o clipită pe gânduri. Stai mă, să-și fi spus mai întâi și întâi că nu-i bine ce fac! Să nu mă grăbesc prea tare, că-i rău de mine. Or ea nici vorbă să facă așa. Cu ochii închiși s-a dus spre prăpastie și nimeni n-a mai putut-o opri în loc. Asta-i!

20 – Tot ce a făcut ea numai din milă a făcut, ascultați-mă pe mine ce vă spun. Dar mai bine i-ar fi fost milă de ea. Vorba proverbului, îmi pare rău de tine, dar de mine îmi pare mai rău. Numai că ea aici a greșit cel mai tare: că n-a avut grijă de ea defel.

25 – Cine ne-o fi pus, oare, să mergem în ziua aia la târg, spuse Nușca, mai bine ar fi fost să fi rămas acasă! Și mult n-a lipsit nici să nu ne ducem!... Când m-am trezit, mi s-a părut mie că dinspre Coșava se arată a fi un pic de nor. „Mira-m-aș să nu ne prindă ploaia“, i-am spus domnișoarei. „Cum să
30 plouă, zice ea, nu vezi cât poate fi de frumos! Pripește soarele, parcă-i vară!“ ... Voia cu orice preț să meargă la târg, a început ea să-mi povestească, pentru că dorește să-și cumpere o rochie nouă de mătase. Se apropie zilele de vară, ori ea nu are nici o rochie mai ușoară care să fie potrivită când or veni căldurile

mari...” „Trebuie să mă îngrijesc, zice, nu pot umbla îmbrăcată oricum!” ... I-am adus aminte că are o rochie galbenă cu flori albastre, numai potrivită, dar nici n-a vrut să audă de ea. „N-ai văzut cât e de decolorată, zice, să n-o văd! N-aș mai purta-o pentru nimic în lume!” ... Așa că ne-am urcat amândouă în 5 căruță și am plecat la târg...

Tot timpul drumului, domnișoara s-a gândit numai la rochia ei. Mi-a spus ce fel de culoare o să aibă și ce fel de gulerăș o să-i pună. „O și văd parcă exact cum o să arate zice. O am foarte precis înaintea ochilor. În schimb va fi destul de greu 10 să găsec o croitoreasă care să fie într-adevăr pricepută. Una care să aibă și puțină imaginație. Vreau ca rochia să arate puțin mai fantezistă, să fie ieșită din comun! Or, unde poți găsi astăzi pe cineva care să se priceapă, poți să-mi spui?”

Am ajuns la Făget și am început să luăm la rând prăvăliile 15 și să căutăm mătasea pe care și-o dorea pentru rochie domnișoara. „Arată-mi-o pe aia și pe aia”, le spunea ea vânzătorilor, iar aceștia o ascultau, coborau de pe rafturi mătăsurile cerute de ea. Se uita la ele, îndrepta sulul spre fereastră ca să poată vedea mai bine culoarea, apoi îl întindea înapoi vânzătorului, 20 nemulțumită ori de culoare ori de material. „Nu-i ceea ce caut eu, le spunea mâhnită, îmi pare rău că v-am făcut deranj”.

Mătasea pe care și-o dorea ea am găsit-o într-o prăvălie mai dosnică de la marginea orașului. „Cum poți cere atât de puțin pe o asemenea splendoare?! – l-a întrebat pe vânzător, 25 care la început nici n-a înțeles bine ce spune. – Am să-ți dau un preț dublu, nu vreau să te înșel și să-ți pară rău după aceea că mi-ai dat-o prea ieftin. Vreau să fie o rochie care să-mi poarte noroc”, i-a mai spus. Vânzătorul nu știa ce să creadă, vorbește serios sau își bate joc de el. „Nu se poate, a spus el, 30 după ce a stat și s-a gândit puțin. Prețurile eu le fac și cât am cerut atâta și face, eu nu mă tocmesc. Nu pot să vă iau mai mult decât îi prețul ei. Nici un ban în plus, sau în minus.

– Nu știu dacă n-ai uitat, spuse Persida, dar m-am întâlnit și eu cu voi amândouă. Domnișoara căuta niște mărgelile care să i se potrivească, zicea ea, cu rochia pe care și-a cumpărat-o. Își pusese la gât un șirag din cele verzi și se uita într-o
5 oglinjoară, să vadă dacă îi stă bine cu ele. Era înghesuială, oamenii se împingeau unii pe alții și se călcau pe picioare. Se uitau la domnișoara cum își încearcă mărgelile și se minunau cât poate fi de frumoasă. „Nu mai stăm mult, i-am spus. De târguit, nu avem ce să târguim, așa că plecăm acasă. Dacă vreți
10 să vă întoarceți și dumneavoastră cu noi, puteți, că mai avem un loc în căruță. Poți veni și tu, Nușco. Ne strângem un pic și-ți facem și ție loc. Dacă mai stăm o jumătate de ceas și ne întoarcem acasă... Al meu s-a dus până la Curiac să cumpere niște căpestre la cai. Acuș trebuie să se întoarcă“. „Eu aș mai
15 sta, a spus atunci domnișoara, n-am la ce să mă grăbesc. Nici puiul târgului nu mi l-am luat până acuma, a spus ea veselă. Semăn cu mama, a mai spus, căci și ei tare i-au plăcut în tinerețea ei târgurile“ „De frumos e frumos, nu pot spune, numai că s-a adunat parcă lume prea multă și-i un picuț prea
20 cald. Ce-o fi în august, dacă acuma pripește soarele așa“. „Nu știu ce să fac cu mărgelile, m-a întrebat atunci domnișoara, să le iau ori ba?“ „Luați-le, domnișoară, am îndemnat-o eu. Sunteți tânără și vă stă bine cu ele, puteți purta orice“. „Sunt de sticlă, n-au nici o valoare, a spus domnișoara și a început
25 să râdă din nou. Dar de frumoase-s frumoase, așa că de ce nu le-aș cumpăra“, a mai spus și a scos banii din poșetă să plătească mărgelile, apoi a venit al meu cu căpăstrul și-am plecat acasă.

– Ne-am mai plimbat o vreme prin târg. Am lăsat-o pe
30 domnișoara singură și eu l-am ajutat pe taica să ducă până la locul unde aveam noi căruța un sac cu ovăz. El a fost operat de hernie și i-a spus doctorul să aibă grijă să nu ridice greutateți prea mari. M-am întors în târg, dar un timp n-am reușit să dau de domnișoara. Mă întâlneam cu oameni de pe la noi

și-i întrebam de ea. Unii îmi spuneau c-au văzut-o și-mi spuneau unde, îmi arătau cu mâna; se uita la o tarabă cu turtițe, ziceau ei, voia să-și cumpere puiul târgului – și eu repede alergam spre locul acela, dar ia-o pe domnișoara dacă ai de unde nici vorbă s-o găsec! Nu cred să fi trecut pe aici, 5
își da cu părerea un alt om din sat, eu am văzut-o, uite cam pe acolo, și-mi arăta un loc care se afla chiar la celălalt capăt al târgului. Zadarnic alergam în toate părțile, nici urmă de domnișoară, de parcă ar fi intrat în pământ și așa m-am speriat de tare că mi-a venit să plâng. „Nu plânge tu, nu fi proastă“, 10
mi-a spus Ana lui Chiș, dacă m-a văzut că am ochii plini de lacrimi. „Domnișoara trebuie să fie la ringhișpiluri, acolo am văzut-o eu acum un sfert de ceas. Se uită și ea la omul ăla, mi-a spus Ana lui Chiș. E și ea curioasă“. „Care om?“ am întreat-o eu. „Unul care a întins o sârmă, sus de tot – un 15
capăt l-a legat de un coș de casă, iar celălalt capăt de un stâlp de telegraf, dintr-o parte a uliței până în cealaltă parte. S-a adunat lumea ca la urs să-l vadă cum umblă pe sârmă. Stau toți cu gura căscată și se minunează, nu le vine a crede“.

– Se urcase el pe un scaun, își aminti Cornel care fusese 20
și el de față, să-l vadă lumea mai bine, și le spunea oamenilor cum o să fie când o să umble pe sârmă: le arăta cât de întinsă-i sârma și la ce distanță de pământ se află. Vorbea, vorbea, dar să înceapă să umble pe ea, așa cum a promis, nici gând. „Nu te mai lăuda atât, au început să strige oamenii. Suntem și noi 25
curioși să vedem, căci de vorbărie fără rost suntem sătui până peste cap!...“ Domnișoara sta așa, mai la o parte, parcă o vād. S-a apropiat, după un timp, și s-a așezat în față de tot; iar el vorbea, vorbea și se uita la ea. „N-aș putea spune că nu-i periculos, turuia el întruna. Se poate întâmpla ca sârma să nu 30
fie destul de bine întinsă, ori cine știe, să fie veche și coaptă și sub greutate să se rupă. Vă dați seama ce nenorociri se pot întâmpla. E destul numai o mică neatenție. În ce mă privește, spunea el, mie nu mi-e frică defel, n-o fac pentru prima dată,

mă știe o lume, o țară întreagă m-a văzut și m-a admirat!“ Vorbea, vorbea, dar să se urce și să umble pe sârmă după cum a promis, nici gând. Și atunci lumea și-a pierdut răbdarea. Unii au început să-l fluiere, alții să-l huiduie, s-a făcut o
5 hărmălaie mare. El s-a tras mai către stâlp, dacă a văzut ce se întâmplă, și se uita tot timpul la domnișoara, de parcă ar fi așteptat de la ea cine știe ce ajutor. Nenorocul lui a fost că printre oamenii adunați acolo s-a aflat și unul Bimbu – era el mecanic de locomotivă și de la Luncani de felul lui, bătauș
10 mare și vestit, ce să vă mai spun, îl știți și voi. N-a existat un târg, la care el să nu se ia la bătaie cu cineva! „Eu nu-s omul acela pe care să-l prostești tu, a strigat Bimbu, roșu la față de mânios ce era. Urcă-te odată pe sârmă. Și cât poți tu de repede, că n-am timp, mă grăbesc foarte tare“. Când a auzit cum se
15 răstește la el, Gheran (parcă așa îl chema, dacă țin eu bine minte) s-a făcut ca varul la obraz și a dat să-și facă loc, a încercat adică să fugă. Bimbu atât a așteptat. Într-un minut l-a și ajuns, i-a înfipt o mână în beregată și a început să-l scuture. „Nici nu discut, s-a răstit la el, acuma să te urci! Nici nu vreau să
20 aud nimica! Să taci din gură, să nu scoți o vorbă că-ți crăp capul. Praful se alege din tine“.

– Iar el se uita la mine, de parcă numai eu singură aș fi putut să-i vin în ajutor! Or, cum să-l ajut, când toți cei adunați acolo erau împotriva lui? Nu-i mințise oare, nu-i dusesese cu
25 vorba promițându-le marea și sarea?! Vedeam de jur-împrejur numai fețe întăritate, mânioase, chipuri pline de ură! „Dă-i peste fleancă, Bimbule, învață-l minte să mai prostească lumea și altă dată“, am auzit un glas de femeie strigând în spatele meu. Bimbu ezita încă, nu știa ce să facă, să-l lovească sau
30 nu. Îl zgâlțâia cu putere și urla la el, acoperindu-l de ocări. De frică eram aproape paralizată, apoi m-am uitat un timp în ochii celui ce-mi implora din priviri ajutorul – ce caraghios, mi-am spus, să te rogi tocmai de o femeie să te ajute! – și cu

totul pe neșteptate frica a început să se destrame, să se risipească și în același timp am simțit o imensă milă. Brusc, ochii mi s-au umplut de lacrimi! „Lăsați-l, am strigat, dar se pare că nimeni nu m-a auzit. Și chiar în clipa în care am strigat eu, fochistul cel întunecat la chip l-a lovit cu pumnul lui uriaș 5 peste obraz și atunci mi-am acoperit fața cu amândouă mâinile să nu mai văd. „A fugit, a scăpat!“ am auzit pe cineva strigând. ...Reușise, într-adevăr, să-și facă loc și alerga, împiedicându-se din când în când, spre călușeii aflați în repaus. „N-ai luat-o bine, unde fugi așa?!” i-am strigat eu, fără să am șansa, 10 bineînțeles, ca el să mă audă. Negriciosul a început să alerge după el, urmat de mulțimea întăritată. Se învârteau cu toții în jurul călușeilor, cu Gheran în frunte. Și pe măsură ce alergau, distanța dintre fochist și Gheran se micșora. Cineva, în mod intenționat probabil, a dat drumul la călușei și lumea 15 s-a retras speriată, nu cumva s-o lovească lanțurile și scaunele care se învârteau goale, fără oameni. Gheran s-a trântit la pământ dând dovadă de o prezență de spirit la care nu mă așteptam; singur fochistul, pentru moment complet derutat, a rămas în bătaia, din ce în ce mai vertiginoasă, a caruselului 20 gol. Un scaun l-a lovit drept în piept și l-a trântit la pământ. Lovitura l-a întăritat și l-a înfuriat și mai mult. S-a ridicat înjurând de jos – „ți-arăt eu ție, nenorocitul, dai tu acum de dracu“ – a început să spună scrâșnind din dinți și, mai mult în patru labe, ca să se ferească de scaunele care continuau să 25 se învârtească pe deasupra capului său, s-a apropiat de Gheran care sta ghemuit și înfricoșat, neîndrăznind să se miște. Fochistul l-a tras de sub carusel, l-a luat de picioare și l-a purtat așa, cu capul în jos. Capul lui Gheran se bălăbănea în toate părțile pe iarba uscată și aspră, călcată de picioarele mulțimii, 30 printre chiștocuri de țigară și hârtii murdare. Apoi și-a înfipt din nou mâna în pieptul lui Gheran și l-a săltat în picioare. L-a periat, în bătaie de joc, hainele mototolite, murdare, cu intenția de a da la o parte scaieții și iarba. Dar cu totul pe

neasteptate a început să-l lovească cu pumnii peste față și cu o asemenea furie și violență, încât râsetele s-au curmat brusc și mulțimea a început să se uite la ei speriată. Îl lovea mai ales peste cap și, sub loviturile foarte rapide și dese, Gheran și-a pierdut echilibrul și a căzut. A căzut în genunchi, într-o poziție dintre cele mai stranii, de parcă s-ar fi rugat, cu fața descoperită, ridicată spre agresorul lui; de data asta pumnul acestuia a căzut în plin obraz și din nasul zdrobit al celui lovit au început să curgă șiroaie de sânge; de durere, Gheran s-a chircit la pământ, și celălalt parcă atât a așteptat, lovea cu și mai multă furie, cu picioarele și cu pumnii, fără să se uite, orbește, pe unde apuca; n-a mai răs nimeni, lumea de-acuma înfricoșată, s-a împrăștiat, răspândindu-se în toate părțile. Când m-am uitat în jurul meu, am văzut că nu mai era nimeni. Eu, însă, nu vroiam să plec! Năucită, mă uitam la Gheran și la cel care continua să-l lovească fără cruțare și era ca într-un coșmar totul: aș fi vrut să strig, de pildă, și nu eram în stare, aș fi vrut să alerg spre ei, dar, cine știe din ce pricină, nu puteam să mă mișc din loc! După un timp se pare că bruta a obosit și ea: a încetat să-l mai lovească pe Gheran și, transpirată și cu ochii roșii, s-a uitat la mine, apoi brusc s-a întors pe călcâie și a luat-o la fugă în direcția gării.

Așa că am rămas doar noi doi, eu și cu Gheran, iar undeva, în spatele lui, era caruselul, învârtindu-se fără răgaz și cu scaunele goale. L-am văzut ridicându-se cu multă greutate de jos: Drept în picioare, clătinându-se ușor și uitându-se la mine, cu aceeași privire de animal hăituit care îmi umplea sufletul de o milă nețârmurită! Hainele îi erau pline de praf și mototolite, buza de jos îi era ruptă și din ea curgea sânge, ochiul stâng îl avea umflat și vânăt. Cred că nici nu era în stare să vadă bine cu el. S-a îndreptat împleticindu-se spre mine și, când a ajuns foarte aproape, mi s-a părut că din nou se clatină ușor, că e gata să cadă. Nu l-am lăsat, l-am prins în brațe, silindu-l să rămână în picioare. Apoi l-am cuprins

strâns și ceea ce am simțit în clipele acelea nu mai era milă, cum aș fi putut crede, și cum am și crezut la început, ci o mare, o nețărnută dragoste. Plângeam, și lacrimile mi se amestecau cu sângele lui: sărate la fel ca sângele erau ele, lacrimile. Amândoi simțeam același lucru: nu numai durere, 5
ci și bucurie, amestecate amândouă, încât nu puteam să le despărțim una de cealaltă... Sângele continua să-i curgă pe obraz, nu aveam cu ce să i-l șterg și atunci mi-am desfăcut părul și i l-am șters cu el. Simțeam că nimeni nu a avut vreodată mai multă nevoie de ajutorul meu! Ce altceva mi-aș 10
fi putut dori? Toate s-au întâmplat exact așa cum ar fi trebuit să se întâmple...

I-am ajutat să facă primii pași sprijinindu-se de mine. Am văzut-o pe Nușca stând la marginea drumului și așteptându-mă. „Vino și mă ajută“, i-am spus fetei și atunci ea 15
s-a apropiat. „Unde vreți să mergem cu el, domnișoară!“ m-a întrebat speriată Nușca.

„N-ai de ce te teme“, îi spusese într-o bună zi domnișoara Ana lui Gheran. „Urcă-te pe sârmă și umblă!“ ... Cuvintele ei semănau perfect cu cele ce i se spusese neajutoratului din 20
Biblie – și nu se sculase acesta din morți și începuse să umble? –, dar Gheran care nu auzise în viața lui de cele ce se povesteau în cartea sfântă, nu avea cum să observe asemănarea. El făcu însă la fel ca predecesorul său, nu se abătu de la vorbele ce i se spusese, stăpânit fiind de o credință oarbă – pentru 25
că, între timp, nefericitul de el, se îndrăgostise până peste cap de domnișoara Ana! – și, într-adevăr, izbuti să meargă pe sârmă. Bineînțeles că nu totul se petrecu la fel ca în povestea străveche, dintr-o dată și cât ai bate din palme: la început Gheran reuși să facă doar doi, trei pași, pe sârma cea bine 30
întinsă – și aceia tremurători și nesiguri. De câteva ori, nu putem ascunde acest amănunt, își pierdu chiar echilibrul. Sârma nu era întinsă la o distanță prea mare de pământ, fiind

vorba doar de niște simple exerciții de antrenament. Căzând, se juli la un genunchi, așa că accidentul trecu fără să fie băgat în seamă. Și poate că și-ar fi pierdut iarăși curajul, dar domnișoara Ana, fiind de o extraordinară perseverență, i-a spus
5 pentru a doua oară să umble pe sârmă, îndemnându-l să nu-i fie frică, și din nou Gheran, cu sufletul străfulgerat de dragoste, cu inima cuprinsă de flăcările celei mai involburate iubiri, reuși să facă ceea ce îi spusese ea, ajungând, de data asta, să meargă până la jumătatea sârmei! Era o dimineață mohorâtă de
10 toamnă târzie, umedă și friguroasă. „Aș fi putut merge până la capăt, îi spuse el domnișoarei Ana, dacă n-ar fi fost o zi atât de păcătoasă. Umezeala m-a pătruns până la oase, îmi simt picioarele înțepenite de frig“ ... Iar într-o zi frumoasă de la sfârșitul lui octombrie – cu un soare strălucitor care
15 transforma fiecare copac într-o flăcără aprinsă și cu un cer de un albastru atât de adânc și de intens, încât te dureau ochii uitându-te la el – Gheran, cu mâinile amândouă larg desfăcute, cu întregul trup cuprins de o maximă concentrare, reuși să parcurgă întreaga sârmă de la un capăt la celălalt! Fu atât de
20 răscolit de marele său succes, încât i se încleștară fălcile și, mai multe ore în șir, nu fu în stare să scoată o vorbă. Doar privirile lui, încărcate de o recunoștință mută, precum și de nețărmurită iubire, nu reușeau să se desprindă de pe chipul frumos al domnișoarei Ana.

25 Apoi Gheran trecu prin cele mai cumplite chinuri: teama că domnișoara Ana îl va părăsi, lăsându-l din nou pradă îndoielii, nesiguranței și singurătății, începu să-i tulbure nopțile. Sentimentul că tot ceea ce i se întâmpla, prezența miraculoasă a acestei fete tinere care îl iubea, nu putea fi de lungă durată,
30 că toate se vor sfârși în foarte scurt timp, îl chinuia peste măsură. „Da, își spunea el cu amărăciune, nimic nu-i făcut să dureze, cine știe ce ne aduce ziua de mâine...“ Domnișoara Ana, în schimb, era mirată și nedumerită, neînțelegând neliniștea lui. „Cum să-l fac să înțeleagă – se întreba ea că mă simt într-adevăr

fericită alături de el, netulburată nici de cea mai îndepărtată umbră de părere de rău“. Viața pe care el o obligase s-o ducă – unde erau frumoasele zile ale tinerei învățătoare de odinioară! – era însă lipsită de dulcea pace a căminului, aspră și teribil de obositoare. Dar când cu succesele sale legate de mersul pe 5
sârmă, Gheran cutreiera orașele dând mici reprezentații în piețele publice, în zilele de târg. (Începu să cunoască, el, huiduitul și alergatul de peste tot, bucuria succesului, aplauzele și admirația mulțimii.) O astfel de viață nu era făcută – Gheran își dădea seama de acest lucru – pentru o ființă gingașă ca 10
domnișoara Ana. Chipul i se ofilea de la o zi la alta, ochii ei minunați își pierdeau parcă din strălucire. Ea îl liniștea tot timpul, spunându-i că e fericită și că nu are nevoie de nimic. „Și dimineța când te trezești aproape înghețată – o întreba el – tremurând în vagoane murdare de clasa treia, atunci cum 15
te simți? „Fericită“, îi răspundea ea, privindu-l plină de încredere drept în ochi. „Iar în sălile de așteptare – continua el cu întrebările – neîncălzite sau cu sobe care afumă și răspândesc în jur un miros greu de mangal, tot fericită ești?“ „Tot“, 20
îi răspundea ea, fără să clipească. „Și în camerele de hotel igrasioase, cu prosoape și cu ligheane murdare, cu ploșnițe pe cuvertură și cu gândaci care mișună prin întuneric pe dușumelele murdare?“ întreba el din nou. „Tot fericită“, îi răspundea ea imperturbabil. „Dar în cârciumile supraaglomerate în care se mănâncă în fugă și cu paltonul pe spate, 25
pentru că o fereastră e spartă și trage curentul, iar mâncărurile, ce au mai rămas din zilele trecute, sunt de neatins: supa sleită, papricașul afumat, pâinea atât de tare încât poți sparge capul cuiva cu ea“... o întreba el și răspunsul ei era mereu același, orice întrebare i-ar fi pus, pentru că domnișoara Ana era 30
neclintită în dragostea ei. „Dar, își aminti el, când ni s-au terminat toți banii și timp de două zile a trebuit să ne mulțumim numai cu pâine uscată? Și când în diminețile umede și friguroase, ne adăposteam prin gări, în vagoane trase

pe linii lăturalnice așteptând să se facă ziuă și să răsară soarele? Sau când...” Ea însă îl oprea, îi închidea gura cu mâna ei albă și subțire. „Și atunci, și atunci”, spunea ea repede, căutând într-un fel să pună capăt frământărilor lui... Și între timp

5 Gheran continua să umble pe sârmă. Oamenii îl priveau cu interes, ba s-ar putea spune, cu sufletul la gură, chiar dacă se mai găseau și dintre cei care mai șușoteau pe la colțuri. Ceea ce nu-i chiar așa de mirare, de vreme ce, după cum bine se știe, cârcotași se găsesc pretutindeni și întotdeauna, inși care

10 abia apucă să găsească vreun motiv pentru a strâmba din nas... Unii găseau, de pildă, că sârma fiind întinsă la o distanță de pământ aproximativ mică, cel ce umblă pe ea nu se expune nici el unui prea mare risc. Alții ar fi vrut ca programul să fie mai complicat. N-ar fi stricat, își dădeau ei cu părerea, să existe

15 și unele figuri noi, ieșite din comun. „Nu se poate compara – auzei pe unul și pe altul spunând în șoaptă – cu ceea ce am văzut noi acum doi ani la Deva! Ăla zic și eu mers pe sârmă! Câte a mai putut face pe sârma aia, nici nu le mai țin minte pe toate! Nu crezi că a și mâncat pe sârmă – și-a pus un scaun,

20 l-a potrivit să stea numai pe două picioare – și după aceea s-a așezat frumos, a luat un ou, l-a spart de colțul scaunului și-a început să mănânce! Ce s-a mai distrat lumea, mai ales că oul a fost cam moale. Ne-am prăpădit de râs, nu alta. Și ce să vezi, când a sfârșit de mâncat, a aruncat scaunul jos și s-a ridicat

25 în amândouă mâinile; a stat pe sârmă în cap, fără să se sprijine, am înghețat toți de spaimă când au văzut ce-i în stare să facă, iar o ferneie mai slabă de înger a și leșinat de frică”. „Și eu am văzut o ungueroaică la Oradea, povestea un altul, care juca ceardaș pe sârmă, uite așa îi mergeau picioarele! Cânta dintr-o

30 muzicuță, nici că-i păsa, și între timp mișca din picioare, iute de tot”. „Ce face ăsta acuma, ce ne arată nouă, nu mi se pare a fi chiar așa un mare lucru”, își dădea cu părerea vreo persoană mai sceptică de felul ei. „Așa ceva, dacă mi-aș pune mintea, zău că aș putea face și eu”... Erau și dintre cei ce considerau

că trebuie să fie neapărat o șmecherie la mijloc: „Nu umblă el pe sârmă fără să fie legat cu vreo sfoară, numai că noi, de aici de jos, nu avem cum s-o vedem“ șușoteau ei în urechile vecinilor lor.

Dar iată că Gheran, la rândul său, părea să fie nemulțumit 5
de micile și neînsemnatele lui performanțe de până acum. Gânduri dintre cele mai îndrăznețe începură să-i treacă prin cap, atât de teribile și pline de curaj, încât, la început, nici nu se gândi că va veni într-adevăr ceasul când va trebui să treacă la îndeplinirea lor. Era însă din ce în ce mai îndrăgostit 10
de domnișoara Ana, cea care îi spusese să meargă pe sârmă și la a cărei poruncă – pentru că de poruncă fusese într-adevăr vorba, o poruncă ce se născuse dintr-o prea mare iubire – el, cu dragă inimă, s-a supus. Nu era, oare, acum de datoria lui să încerce mai mult? Să facă ceva care să fie peste așteptările 15
ei? Timpul trecea, însă, și Gheran se hotăra greu. De fapt aștepta vara și vremea frumoasă (ca să poată să îndeplinească ceea ce își pusese în gând, timpul trebuia să fie prielnic). Își propusese de fapt să lege un capăt al frânghiei de turnul bisericii catolice și acolo, foarte sus, să treacă la executarea unui 20
exercițiu complicat și cât se poate de dificil. Tot ceea ce voia să facă nu avea decât un singur scop, după cum se pare că am mai spus: acela de a se prezenta în fața domnișoarei Ana ca un ins care îi merită pe deplin dragostea. Ca orice bărbat adevărat, voia să-și uluiască iubita. Și iată că ziua mult visată 25
se apropia și Gheran se considera întru totul pregătit sufletește pentru o astfel de zi. Își simțea întreaga energie și forță concentrată la maximum, se simțea puternic și invincibil, plin de încredere și de speranță. Hotărâse totul de dinainte: un singur spectator va fi de față! Doar ea, domnișoara Ana, îl va 30
vedea, mergând sus, foarte sus, pe sârmă asemeni unei păsări uriașe, ea singură va lua parte la marele lui succes. Și era firesc să fie așa, de vreme ce pentru ea era pregătit totul, numai și numai pentru ea. De data asta nu-l interesau și nici nu avea

nevoie de aplauzele altora. Îi ajungeau aplauzele ei... Și totul se petrece într-o dimineață de sfârșit de aprilie, la o oră când orașul era încă cufundat în somn. Sârma era întinsă de cu seară și atât de sus, încât aproape că nici nu se vedea cu ochii liberi.

5 Ochii domnișoarei Ana străluceau de emoție și lui Gheran i se păru a fi mai frumoasă ca oricând și se simți îndrăgostit până peste cap. Bătea un vânt cald, aducând dinspre întinderile de la marginea orașului, mirosul ierbii și al pământului reavăn. Din turnul bisericii, Gheran îi făcu semn cu mâna
10 domnișoarei Ana... De acolo, de sus, de unde se afla el, se vedea asfaltul ud – în timpul nopții plouase – albăstrui, lucind ciudat în lumina turbure de dinaintea răsăritului. Fericit și plin de încredere, Gheran începu să meargă pe sârmă...

Un pas greșit, un moment de neatenție, o frântură de
15 secundă în care și-a pierdut încrederea în posibilitatea de a o ului într-adevăr pe domnișoara Ana? Prăbușindu-se cu capul în jos, cu mâinile bătând disperat și fără rost aerul, Gheran oferi imaginea jalnică a unui zburător cu aripile frânte, căreia iubirea cea mare a domnișoarei Ana nu-i mai era de nici un
20 folos.

Mai trăi o secundă sau două, îndeajuns ca în privirea sa, încremenită pentru veșnicie, să rămână întipărit chipul cel frumos al iubitei sale; ea se aplecase deasupra lui, încercând să-i spună cuvinte încărcate de iubire și de durere, dar cuvintele
25 ei ciudate și de-acuma greu de înțeles, tot mai departe veneau, încercând să străbată oceanul cel de gheață, negrele pustietăți, cele de nestrăbătut; apoi ele, cuvintele, se pierdură într-un fel de pâclă deasă, prăbușindu-se într-un hău adânc și fără fund – atât de adânc, încât nici măcar ecoul lor nu putu să mai ajungă
30 până la Gheran. Între timp, sângele i se scurgea pe trotuar, și de pe trotuar în rigolă, iar domnișoara Ana strângea fără rost în brațe trupul lui neînsuflețit.

DOMNUL DIRECTOR

Vremurile de demult au fost aproape uitate și iată că după mai bine de jumătate de veac, ele reînvie cu o asemenea forță, de parcă anii care s-au scurs de atunci nici n-au existat cu adevărat. Dar cât adevăr se află, oare, în toate aceste amintiri 5 smulse necruțătorului timp? se întreba, pe bună dreptate, domnul director... Din întuneric urcă spre lumină chipul rotunjour al lui Ion al lui Bosoancă! Stă lângă cortină, pentru că Ion a fost pus să tragă cortina când s-o termina piesa – cu capul puțin aplecat spre umărul stâng și ridicat în sus spre 10 artiști, cu gura întredeschisă din pricina concentrării și a uimirii, cu ochii holbați, pentru că cele ce se întâmplă pe scenă sunt așa de nemaipomenite, minunății cum nu s-a mai văzut de când e lumea lume! Și e atât de concentrat încât uită nu numai să închidă gura, ci și de misiunea ce i-au încredințat-o 15 artiștii: aceea de a trage cortina la sfârșit, când actorii, după ce și-au spus fiecare rolul, ies din nou pe scenă și se închină în fața publicului. Zadarnic fac aceștia interminabile plecăciuni până la pământ cu ochii la Ion, el nu vede și aude nimic... „Trage, mă, firangu, că s-a terminat!“ ^ spectatorii să strige. „Tu nu vezi, te-a orbit Dumnezeu ce-i cu tine, copile!“ ... și abia atunci Ion se trezește iute de sfoară! Doar că de repede ce trage, așa

nevoie de aplauzele altora. Îi ajungeau aplauzele ei... Și totul se petrecu într-o dimineață de sfârșit de aprilie, la o oră când orașul era încă cufundat în somn. Sârma era întinsă de cu seară și atât de sus, încât aproape că nici nu se vedea cu ochii liberi.

5 Ochii domnișoarei Ana străluceau de emoție și lui Gheran i se păru a fi mai frumoasă ca oricând și se simți îndrăgostit până peste cap. Bătea un vânt cald, aducând dinspre întinderile de la marginea orașului, mirosul ierbii și al pământului reavăn. Din turnul bisericii, Gheran îi făcu semn cu mâna

10 domnișoarei Ana... De acolo, de sus, de unde se afla el, se vedea asfaltul ud – în timpul nopții plouase – albăstrui, lucind ciudat în lumina tulbure de dinaintea răsăritului. Fericit și plin de încredere, Gheran începu să meargă pe sârmă...

Un pas greșit, un moment de neatenție, o frântură de

15 secundă în care și-a pierdut încrederea în posibilitatea de a o ului într-adevăr pe domnișoara Ana? Prăbușindu-se cu capul în jos, cu mâinile bătând disperat și fără rost aerul, Gheran oferi imaginea jalnică a unui zburător cu aripile frânte, căreia iubirea cea mare a domnișoarei Ana nu-i mai era de nici un

20 folos.

Mai trăi o secundă sau două, îndeajuns ca în privirea sa, încremenită pentru veșnicie, să rămână întipărit chipul cel frumos al iubitei sale; ea se aplecase deasupra lui, încercând să-i spună cuvinte încărcate de iubire și de durere, dar cuvintele

25 ei ciudate și de-acuma greu de înțeles, tot mai departe veneau, încercând să străbată oceanul cel de gheață, negrele pustietăți, cele de nestrăbătut; apoi ele, cuvintele, se pierdură într-un fel de pâclă deasă, prăbușindu-se într-un hău adânc și fără fund – atât de adânc, încât nici măcar ecoul lor nu putu să mai ajungă

30 până la Gheran. Între timp, sângele i se scurgea pe trotuar, și de pe trotuar în rigolă, iar domnișoara Ana strângea fără rost în brațe trupul lui neînsuflețit.

DOMNUL DIRECTOR

Vremurile de demult au fost aproape uitate și iată că după mai bine de jumătate de veac, ele reînvie cu o asemenea forță, de parcă anii care s-au scurs de atunci nici n-au existat cu adevărat. Dar cât adevăr se află, oare, în toate aceste amintiri smulse necruțătorului timp? se întreba, pe bună dreptate, domnul director... Din întuneric urcă spre lumină chipul rotunjour al lui Ion al lui Bosoancă! Stă lângă cortină, pentru că Ion a fost pus să tragă cortina când s-o termina piesa – cu capul puțin aplecat spre umărul stâng și ridicat în sus spre artiști, cu gura întredeschisă din pricina concentrării și a uimirii, cu ochii holbați, pentru că cele ce se întâmplă pe scenă sunt așa de nemaipomenite, minunății cum nu s-a mai văzut de când e lumea lume! Și e atât de concentrat încât uită nu numai să închidă gura, ci și de misiunea ce i-au încredințat-o artiștii: aceea de a trage cortina la sfârșit, când actorii, după ce și-au spus fiecare rolul, ies din nou pe scenă și se închină în fața publicului. Zadarnic fac aceștia interminabile plecăciuni până la pământ cu ochii la Ion, el nu vede și nu aude nimic... „Trage, mă, firangu, că s-a terminat!“ încep spectatorii să strige. „Tu nu vezi, te-a orbit Dumnezeu, ori ce-i cu tine, copile!“ ... și abia atunci Ion se trezește și trage iute de sfoară! Doar că de repede ce trage, așa se încurcă, se

rupe și cortina se prăbușește (două covoare, aduse chiar de Ion de la el de-acasă) drept peste capul artiștilor!...

... Se îndreptau spre casa domnului notar, se înșiraseră de-a lungul uliței și pășeau alene, nu se grăbeau; „artiștii“ erau
5 fericiți că li se oferea prilejul să stea de vorbă, ca de la egal la egal, cu notabilitățile satului; nu erau decât niște tinerei, mai
aveau câțiva ani până să termine liceul și iată că se bucurau
acuma de atenția tuturor fără să mai pui la socoteală faptul
că adunaseră și ceva bănișori; aveau de gând să înjghebeze o
10 mică bibliotecă, să cumpere cărți, pe care, deocamdată, să le
țină încuiate într-o ladă, în șură la Liviu Băian. Mai mare peste
ei era Marcu, căruia nu-i ieșeau din vorbă; ascultau de el
orbește, nu pentru că ar fi fost aspru cu ei, ci pentru că îl
îndrăgiseră foarte mult; Marcu se străduise să înjghebeze echipa
15 lor de teatru adunând liceenii din clasele superioare din mai
multe sate. La început jucaseră mici scenete luate din
calendare, ori dintr-o cărticică făcută ferfeniță, fără coperti și
cu mai multe pagini lipsă – adusă tot de Marcu. Scenete în
care era vorba de întâmplări dintre cele mai vesele; cu precădere
20 aveau succes cele în care se povestea despre bărbați mai
bătrâni, înșelați de neveste tinere, focoase, șirete și bune de
gură, precum și cele în care câte o babă lacomă, hapsână și
certăreață, reușea să fie înșelată chiar de dracul în persoană;
la sfârșitul piesei, Scaraoțchi o căra în spinare și o ducea drept
25 în iad, să se perpelească în focul fără sfârșit al Gheenei! Nu
lipseau nici piesele cu subiect istoric. Lui Marcu îi plăceau
astfel de piese, susținut fiind, mai ales, de cele două artiste
ale trupei; ele se arătau încântate ori de câte ori Marcu hotăra
să le încredințeze roluri pline de dramatism și simbolice:
30 Victoriei îi plăcea cu precădere să interpreteze rolul Corneliei,
vestita mamă a Grahilor, rol pe care și-l pregătise săptămâni
în șir, stând nemișcată în fața oglinzii. În fundul unei lăzi vechi,
detscoperise un ciob de oglindă pe care îl ascunsese, fără să
știe nimeni, în podul șurii; acolo, în după-amiezile fierbinți

de vară, exersa până cădea frântă de oboseală. Cu timpul – antrenamentul fu îndelungat și chinuitor – învăță să și plângă cu ușurință: lacrimile țâșneau din ochi ca dintr-un izvor, atunci când nefericita mamă își jelea fiii pierduți. Fața i se făcea pământie, ochii, neașteptat de mari și strălucitori, scăpărau 5 scânteii... Tot ea interpretă și pe mama lui Ștefan cel Mare... Doricăi îi plăcea, în schimb, să declame „Câinele soldatului“: „Rănit în războaie, soldatul căzuse / Și-n puține zile chinuit muri“... declama ea în șoaptă, cu vocea gâlgâind parcă de lacrimi și de compasiune. Se lăsa o liniște de moarte, câte o 10 femeie, mai slabă de înger, începea – spre bucuria secretă a Doricăi – să bocască. La sfârșit era răsplătită cu ropote de aplauze. De cele mai multe ori era obligată să biseze. Făcea o grimasă plictisită – prin care vroia să arate cât mai clar că nu-i face nici o plăcere să spună încă o dată poezia – și apoi, 15 cu aceeași voce tremurată, începea pentru a doua oară: „Rănit în războaie soldatul căzuse...“ etc. Nu întotdeauna ceda, însă, de la început; îi plăcea să se lase cât mai mult rugată de cei din sală. „Hai, Dorico, nu te îmbia și tu atâta, știu că nu te doare gura, mai zi-o o dată, că n-o fi foc“, striga câte un flăcău 20 mai puțin obișnuit cu mofturile ei. În apărarea ei săreau atunci femeile, mai înțeleghătoare. „Las-o și tu, nu vezi că a ostenit, săraca fată. Nici ei nu-i ușor să plângă, la comandă. Tu crezi că apeși pe buton și gata! Așa crezi tu, așa îți închipui, dar nu-i așa!“ „Bine, zicea Dorica și se legăna ușor, când pe un 25 picior, când pe celălalt. Da numai o dată, ajungă-vă“. „O dată, nime n-a avut pretenția, s-o spui de mai multe ori“, ziceau oamenii. „Faceți liniște, să spună fata poezia, striga cineva din fundul sălii – serbările se țineau la școală, în clasa cea mare – să auzim și noi,ăștia din fund“.

Ceva mai puțin succes aveau fetele cu piesele inspirate din realitatea romană, care nu se bucurau, cine știe din ce pricină, de aprecierea unanimă a spectatorilor. „Trebuie să știi și oleacă de istorie, altfel greu le înțelegi, spunea părintele oftând

înțelegător. Ei, dacă ar fi avut toți norocul acela să învețe istoria cu renumitul și fie iertatul Simu, alta ar fi fost mișcarea!... Plăcerea lui era să spui lecția dintr-o suflare, fără să te oprești: spuneai „poezia“ și el bătea cu rigla în masă: „Dă-i să meargă
5 ca motoru, ca motoru, ca motoru“, striga el și tu înșirai la împărați și la împărătese, o clipă nu te opreai, ca să nu-l superi... Așa-i și cu piesele astea, trebuie să cunoști ce s-a întâmplat în vremea aceea de demult, altfel degeaba, n-are ce să-ți placă. Asculți și nu pricepi nimic“. Fetele, în schimb,
10 preferau astfel de roluri care ofereau talentului lor posibilități dintre cele mai strălucite. Inspirare, cele două eleve din clasa a șasea, fremătând din tot trupul, se opreau în mijlocul scenei și așteptau ca lumea să se liniștească. „E tare lungă piesa, întreba vreun băiețandru mai îndrăzneț din fundul sălii, ori îi așa, mai scurțișoară?!“ „Ține aproape un ceas“, spuneau fetele și,
15 descumpănite, se arătau dispuse să se târguiască, la o adică să nu rămână cu piesa ne jucată. „Mai scurtați-o și voi un picuț“, se rugau flăcăiandrii, care abia așteptau să se termine „tiatrul“ și să înceapă jocul. „Dacă n-o scurtați, ziceau ei, ne pleacă
20 muzicanții și atunci ce ne facem, gândiți-vă și voi“. „Noi nu avem grija muzicanților voștri, săreau liceenii, în apărarea fetelor. Voi v-ați tocmit cu ei, nu noi. Pot și ei să aștepte, că n-o fi foc“...

Băieții nu se prea dădeau în vânt după astfel de piese, în
25 schimb fetele – și într-un fel și Marcu – le preferau oricăror altora, cu toată „opozitia“ manifestată de spectatori; aceștia optau întotdeauna pentru piesele vesele, la care se putea râde. Cu cât râdeau mai mult, cu atât piesa era mai bună! („Păcat că n-ați fost aseară, spuneau femeile, a doua zi după serbare.
30 M-am ținut de burtă de atâta râs, așa a fost de frumos!...“)

Plin de măreție și dramatism era fiecare gest făcut de cele două artiste: cea mai neînsemnată mișcare a mâinii lor drepte, care tăia cu avânt aerul (cea stângă o foloseau mai puțin, o țineau, de obicei, în șold sau lipită de trupul lor încă destul

de firav, de adolescente aflate în plină creștere), era încărcată de atâta noblete română, încât greu reușeai să rămâi de piatră și să nu te emoționezi, să nu te dai bătut, să nu uiți până la urmă de muzicanții care, între timp, până se sfârșea serbarea, o țineau tot într-un chef.

Își despleteau părul și-l lăsau să le atârne pe spate, nu înainte însă de a și-l încreți cu fierul, împrumutat de la tânăra soție a subnotarului. Încingeau uneori fierul prea tare, îl uitau pe cărbunii aprinși, și în încăperea se răspândea un miros greu, de păr ars. „Ți-am spus să mă lași pe mine să ți-l încrețesc, îi spunea Dorica, Victoriei. N-ai vrut, n-am nici o vină. Tu cu mâna ta ți l-ai ars“. „Nu-i nimic, spunea Victoria, că tot nu se vede. Numai că-i puțin mai roșu la vârfuri. Nici nu-mi pasă!“ „Nu ți-o păsa ție, dar prea bogat păr n-ai, e mai mare păcatul să-l arzi, căci și așa e puțin“, spunea Dorica. Un ușor dispreț, ascuns nu cu prea multă grijă, întovărășea spusele ei. Ea avea părul lung, despletit îi atârna până la genunchi aproape. La o mișcare mai repezită îi acoperea chipul. Cu o falsă enervare și supărare – oh, și părul ăsta, spuneau parcă privirile ei, nu știu ce să mă mai fac cu el; o să mă supăr eu odată și o să-l tai! – îl arunca pe spate, netezindu-l cu palma; părul rebel, însă, nu se domolea sub palma ei ușor transpirată. Dacă se întâmpla ca Victoria să părăsească odaia, Dorica alerga repede la fereastră – pe pervazul acesteia ținea un ciob de oglindă în care chipurile se vedeau tulburi, ca prin ceață – arunca o privire piezișă și rapidă spre buclisoarele abia făcute cu fierul și cu vârful limbii plescăia de încântare; aproape că nici ei nu-i venea să creadă că acel chip care semăna cu al unui „înger pictat“, după propria ei expresie, îi aparținea cu adevărat! Nasul îl avea ea cam mare, dar ce contează un simplu nas, când ai un asemenea păr! Își amintea cum toate fetele de la internat, seara, când își despletea cozile, se adunau în jurul ei, își amintea privirile lor pizmașe și, în timp ce se gândea la lucruri atât de plăcute, începea să fluiera încetișor, cântecul

ei preferat: „Ciobănaș cu trei sute de oi“. Un chip drag – avea niște ochi foarte, foarte melancolici! – și, ce neașteptată potrivire, îl chema și Dorel – îi răsărea în față... I-a promis, și-a dat cuvântul, că-n vacanță face tot ce e posibil ca s-o
5 întâlnească, că va veni cu bicicleta, și uite că vacanța e pe sfârșite, a trecut, și el tot n-a venit, a uitat-o în mod sigur! De la Mânăștiur e și Ciocionica, colega ei de bancă, poate s-a îndrăgostit de ea, fata aia e în stare de orice; numai din invidie și ca să-i facă ei în ciudă, e capabilă să-l cucerească pe
10 Dorel, fără să fie la mijloc vorba de un sentiment! Ochii i se umpleau de lacrimi și când Victoria se reîntorcea în încăpere, se întâmpla s-o găsească plângând în toată legea. „Ce-i cu tine, ce-ți veni așa pe neașteptate, că te-ai pus pe bocit?“, o întreba Victoria. „M-a mușcat o albină, răspundea ea. Și nu mai pot
15 de durere, tare mă poate ustura“. „De unde te-a mușcat? o întreba Victoria mirată. Îți spun drept că nu văd nici o umflătură“. „E un loc așa, mai rușinos, îi răspundea ea. Nu pot să-ți arăt unde.“ „Udă o cârpă, îi spunea prietena ei, și pune-o pe locul acela, să vezi ce repede îți trece. Așa m-a
20 mușcat pe mine anul trecut, când am fost cu fetele în pădure, o viespe din cele mari. Mi s-a umflat ochiul, mi s-a făcut cât pumnul, am crezut că mor de durere“... Își făcuseră rochiile fanteziste din hârtie creponată, lungi, și pline de volănașe, cu stele din staniol și buline mari din hârtie lucioasă! Se întâmpla
25 ca băieții din cursul inferior – în sat erau și doi-trei copii care abia intraseră la liceu – să încerce să sfâșie cu betele frumoasele toalete. Se văzură obligate să renunțe la ele și începură să cotrobăiască peste tot, prin poduri și prin lăzile de zestre păstrate cu sfințenie; fără să ceară voie, pe furiș, se strecurau
30 ele noaptea în cămară și furau sumnele și catrințele vechi, roase de molii, frumos împăturite și mirosind a busuioc. Dacă lipsea o catrință, n-aveau cum să bage de seamă bătrânele, și așa ele când le puseseră acolo, le uitaseră numărul și felul. („I.e-om da pentru cele ce ne-or spăla și ne-or îngriji“, ziceau babele

oftând resemnate.) Se rugară de moașa satului, care se pricepea și la croitorie, să le croiască rochiile; de cusut, le-au cusut singure, stând în după-amiezile de duminică pe niște scăunașe mici în fața casei, cu tot felul de panglici și mosorașe în jurul lor. Din când în când, li se întâmpla să se mai împungă 5 la câte un deget și și-l sugeau furioase, înjurând de mama focului. „Grăbiți-vă, fetelor, că dacă tot așa o lălăiți, ziceau femeile din sat când treceau pe lângă ele, nu cred să le terminați până la serbare. Nici o săptămână nu mai e întreagă, s-a scurtat timpul, ca mâine e duminică”. „Voi mai aveți mult? – întrebau 10 și liceenii care lucrau cât era ziua de lungă la decoruri. – Noi, mâine, dacă o ține timpul frumos, ni-s gata. A fost cleiul prost, altfel cine știe dacă n-am fi terminat de multă vreme. Ne-a încurcat rău, n-am avut nici un spor”... Preoteasa îi împrumută Doricăi un ruj de buze: „Eu tot nu-l folosesc, îi 15 spusese, părintele e de părere că o nevestă de preot nu se cade să-și dea cu din astea, nu șade frumos”. Fetele folosiră rujul fără să se zgârcească prea mult. Își făcură pe obraji – care erau, altfel, destui de rumeni și așa – două mingi roșii de toată frumusețea. Sprâncenele și le înnegriră cu cărbune și în ochi 20 își turnară niște picături – tot preoteasa le dăruie și picăturile – care măriră nespuse de mult corneea, făcându-i strălucitori și ușor lipicioși, de parcă cineva i-ar fi înmuiat în clei. Semănau mai degrabă cu niște păpuși stranii și neînsuflețite și atunci când apăreau pe scenă, în rochiile lor negre din crepdeșin 25 (croite din sumnele păstrate în fundul lăzilor de zestre), împodobite cu tot felul de volănașe și floricele, nu erau lipsite chiar de o anumită măreție. Reușeau să cucerească publicul, cum se spune, minunatele lor rochii erau admirate cu gura căscată: așa ceva nici nu s-a mai văzut, fetele astea n-au stat 30 degeaba la oraș, au avut ce învăța acolo la școală, își spuneau spectatorii, și dădeau buzna spre scenă – cei care stăteau în picioare – ca să vadă mai bine. Publicul era format din săteni, – stăteau mai mult în picioare, în față și pe de lături, cum

apucau – și din intelectualii satului. În primul moment, toată răsufierea încremenea, puteai auzi musca, așa o liniște se lăsa! Era o primă victorie obținută asupra sălii și fetele o savurau cu încântare! De fapt, ceea ce abia începuse și urma să se
5 desfășoare era o luptă în toată legea; pe de o parte erau spectatorii: aceștia trebuiau să fie nimiciți, făcuți pulbere, într-un cuvânt lăsați cu gura căscată; pe de altă parte erau ei, artiștii, cu inima bătând în piept, să-l spargă nu alta, de emoție și de o extraordinară surescitare, la care se lăsau cu o atât de
10 mare bucurie supuși...

Au trecut cincizeci de ani de atunci și domnul director foindu-se în patul lui fără somn, simte din nou în piept acea spaimă dulce; acea emoție gata să-l sufoce pe băiatul de odinioară, cel ce cu o mână își ține barba – cleiul fusese prost,
15 barba din câlți de cânepă se desprinsese pe jumătate –, iar cu cealaltă leagănă, plin de măreție, toiagul lui Daniel Sihastru sau chiar pe cel al împăratului Traian (nu-și mai amintește exact rolul pe care îl interpretase atunci). În nări simte din nou mirosul de pământ ud (sala era cu pământ pe jos și, înainte
20 de începerea spectacolului, băieții măturaseră și udaseră pământul ca să nu se stârnească praful), de transpirație și de clei prost, precum și mirosul acrișor al vopselii (decorurile nu se uscaseră încă). „Tare am slăbit în ultimul timp, se gândi domnul director. Îmi vine mereu să plâng, nu mai am pic de
25 putere“, și, cu dosul palmei, își șterse o lacrimă de pe obrazul zbârcit. „Din te miri ce îmi dau lacrimile, se vede că așa se întâmplă cu bătrânii, își spuse el, sunt mai slabi de înger“...

Din păcate, acest prim șoc nu ținea mult și de îndată ce straniile apariții începeau, încet-încet, a fi identificate,
30 „vraja“ se destrăma și tăcerea, care dăinuise o vreme în sală, se spulbera la rândul ei. Chipul bine cunoscut al celor două fete – de băieți nu putea fi atât vorba, ambiția lor de a nu fi identificați nu era așa de puternică – începea să se desprindă, să iasă la lumină de dincolo de stratul gros de fard și de

cărbune. Aceasta era lupta care se ducea: ambiția cea mare a fetelor era aceea de a nu fi în nici un chip recunoscute, de a-și construi o asemenea mască, încât nici un ins din sat să nu le poată identifica, nimeni să nu poată spune: asta-i Dorica, iar cealaltă e Victoria. Întotdeauna le trăda însă dacă nu o 5
porțiune a feței, neacoperită îndeajuns de fard, ori de cărbune, atunci un anumit gest, ori o anumită modulație a glasului; oricât se străduiau ele să-și schimbe vocea, la fel ca și chipul, s-o facă de nerecunoscut, „travestirea“, din pricina anumitor scăpări, a unor neglijențe care nu puteau fi evitate, rămânea 10
mereu imperfectă! De altfel, sătenii erau mult prea obișnuiți cu chipurile lor, ca să nu le recunoască; strădaniile lor ar părea absurde și ridicole chiar, dacă n-am fi dispuși să vedem și cealaltă față a medaliei; dacă n-am observa, deci, și ceea ce are în ea măreț și impresionant această dorință. Nu dorește, 15
la urma urmei, orice actor să intre în pielea personajului pe care îl interpretează până la identificare totală? Atunci cum să nu le înțelegem pe cele două „artiste“ (altfel, eleve la Școala normală din Lugoj) care doreau și ele să intre în pielea personajelor, încât să nu le mai recunoască nimeni?... Dar, 20
așa cum am mai spus, „recunoașterea“ avea întotdeauna loc și, din păcate, nu la foarte mult timp după ce începea piesa. Publicul aproape că pândea acel mic gest, acea neașteptată inflexiune a vocii care să le trădeze adevărata identitate. Cum în sat se vorbea cu *i* în loc de *î*, era destul ca una din fete să 25
spună cu glas poruncitor: „Treceți riul, bravi oșteni romani“ și interpreta era imediat recunoscută, nu mai exista nici un fel de dubiu! Odată recunoașterea realizată, interesul spectatorilor față de cele ce se întâmplau pe scenă scădea. Dar pe măsură ce creștea hărmălaia – plictisiți la piesele serioase, 30
aceștia începeau să vorbească între ei, fără să le pese prea mult că în felul acesta nu-i lăsau pe cei interesați să asculte – fetele, întărâtate, își spuneau cu și mai multă înfocare rolul, mișcându-și furioase buclele în toate părțile (atât cele puțin

cam arse ale Victoriei, cât și cele bogate și strălucitoare ale Doricăi). Ca să poată fi auzite, ridicau vocea și continuau să joace, uitându-se de obicei în tavan, de parcă s-ar fi adresat nu atât publicului real, aflat în sală, ci mai curând altuia, unui public ideal și imaginar totodată, aflat însă undeva deasupra, foarte sus, la nivelul plafonului, pe care numai ele singure-l vedeau, total invizibil muritorilor de rând. (Așa cum și eroii epeilor homerice luptau nu numai cu copământeni lor, ci și în fața zeilor, aflați în Olimp – de unde urmăreau desfășurarea sângeroaselor bătălii – și spre care, în puținele clipe de răgaz, ridicau recunoscători privirea.) Cu cât zumzetul din sală se făcea mai mare, cu atât gesturile lor se încărcău cu mai multă măreție și grandoare!... Când o vedea pe mama Grahilor murind, lumea începea să aplaude bucuroasă: însemna că de-acuma gata, s-a sfârșit piesa! „Gata, strigau sătenii nu fără o anumită ipocrizie, a fost frumos, ne-a plăcut, nu putem spune, nu ne pare rău după banii dați. Așezați-vă și voi acum pe un scaun și trageți o gură de răchie, c-o meritați pentru silința ce v-ați dat-o”. Fetele coborau de pe scenă, adânc rănite în amorul lor propriu, cu sentimentul amar că au rămas neînțelese. Se arătau la început supărate – degeaba ne-am străduit, greu e să fii apreciat pe lumea asta, spuneau privirile lor –, se resemnau, însă, destul de repede. Își schimbau rochiile în care se împiedicau – nu erau obișnuite cu rochiile lungi – cu uniformele lor de la Școala normală, își strângeau părul în cozi și dansau până în zori când cădeau frânte de oboseală.

În noaptea lui fără somn, domnul director văzu aieva scena prost luminată de cele două lămpi de petrol atârinate în grindă, scenă pe care Dorica și Victoria se închinău în fața publicului – și se ridică puțin pe pernă, de parcă ar fi dorit să le cerceteze mai de aproape chipurile: lumina tremurătoare a lămpilor joacă pe fețele lor mâzgălite cu funingine și cu ruj

pe buze. Poate să le vadă chiar încruntarea sprâncenelor, atât de bine distinge fiecare amănunt, orișice detaliu! Ele încep amândouă să zâmbească și domnul director întinde o mână de parcă ar fi vrut să atingă cu ea acele chipuri fragede și delicate, de mult pierdute în negura timpului! „Cine știe, dacă 5 mai trăiți, cine știe unde sunteți voi și dacă mai sunteți“, își spuse cu tristețe și-și caută în pat o poziție mai comodă, hotărât de-acuma să termine cu amintirile: la ce folosesc ele, ce rost are să-și aducă aminte de lucruri petrecute cine știe când, atât de îndepărtate și de încetoșate, încât ar fi foarte posibil ca ele 10 nici să nu se fi petrecut cu adevărat, nici să le fi inventat el, numai așa, ca noaptea să poată trece mai repede; pentru că la vârsta lui insomniile sunt greu de suportat, nopțile sunt nesfârșit de lungi și de plicticoase și ele trebuie populate cu vise în stare de trezie, cu imagini născocite sau trăite – domnul 15 director nu mai are puterea și nici curiozitatea să despartă ceea ce a fost trăit de ceea ce a fost născocit de el – trebuie neapărat umplute aceste nopți întunecate, nopți în care zăpușeala este atât de mare, încât respirația devine grea, trupul zace într-un lac de sudoare lipicioasă și nu prea plăcut mirositoare, ochii 20 ard și sunt parcă plini de nisip, gura e năclăită și o durere adâncă și crudă urcă din măduva oaselor. Domnul director face încă un salt înapoi în timp, ei toți sunt acum elevi în prima clasă de liceu, ei toți, adică în primul rând fetele, Victoria și Dorica, apoi Caius Iovănescu și Ștefănuț – pe Marcu nu 25 ajunsese să-l cunoască, Marcu era mai mare ca ei, termina cursul superior al liceului din Deva și începuse deja să se pregătească pentru facultate – și ei sunt acum în septembrie și au primit tocmai vestea – atât de îmbucurătoare – că liceele – și desigur și școlile pedagogice – și-au amânat începerea 30 cursurilor cu încă două săptămâni. O astfel de veste trebuie sărbătorită într-un fel, așa că elevii au hotărât să pregătească o petrecere la nivelul prestigiului lor cum s-ar spune și așa a luat naștere ideea de a organiza un bal al strugurilor.

Balul se ținu la școală și pregătirile au fost cu totul deosebite: de plafon au fost atârinate din timp ghirlande cu struguri, băncile au fost date la o parte ca să fie loc pentru dans, iar Victoria și Dorica au frământat ele singure o uriașă
5 prăjitură de care însă e adevărat că nimeni n-a vrut să se atingă în primul moment; au fost necesare repetate invitații și stăruitoare insistențe și numai mult mai târziu, când pe invitați i-a răzbit foamea, prăjiturile au fost în sfârșit consumate. E adevărat că unul din ei, și anume Caius, s-a îmbolnăvit după
10 aceea de gălbănare, dar cine ar putea pune mâna în foc că prăjiturile fuseseră într-adevăr de vină, că din pricina lor liceanul a trebuit să zacă în pat mai multe săptămâni de zile?

Prăjitura aceea însă, nu prea bine coaptă, de o culoare gălbuie, care nu inspira nici o încredere, consumată, așa cum
15 am mai spus, mai mult sub presiune și în lipsă de altceva mai consistent, pentru că numai cu struguri nu poți să-ți umfli burta – prăjitura îndeplinea acum, la mai bine de jumătate de veac de când ea a fost consumată, un rol asemănător cu cel al celebrei madlene a lui Proust: amintirile, de îndată ce
20 domnul director simți în gură gustul neplăcut al acelei prăjituri, se limpeziră, primiră un contur mai clar. Așa își făcu apariția bătrânul învățător Iovănescu (pe vremea aceea nici nu era atât de bătrân, dar copiii își văd părinții și pe părinții prietenilor lor mult mai în vârstă decât sunt ei în realitate)
25 ținând, la rugămințile lor, locul orchestrei: sta în pragul ușii și le cânta, din fluier – în tinerețea sa învățătorul Iovănescu, înainte de-a merge la școala ungiurească să învețe carte, fusese cioban, păscuse oile pe coclauri și acolo învățase să cânte din fluier, doine și cântece de jale – iar mai târziu valsuri celebre
30 cum ar fi „Valurile Dunării“, „Dunărea albastră“ sau „Amintiri de la Băile Herculane“, melodioase și numai bune pentru dansat. Din când în când domnul învățător se oprea din cântat, cu o mână își ștergea fruntea de sudoare, iar cu cealaltă își scutura fluierul în care se adunase puțină salivă;

dansatorii se opreau și ei și se repezeau la struguri deasupra capului lor, să-și potolească foamea și setea. Cănu oboseau, se așezau în băncile de pe margini și domnul Iovănescu le cânta atunci cântece românești interzise în imperiu, cu ochii plini de lacrimi. După o scurtă pauză, trecea din nou la valsuri. 5 Elevii dansau cu înfocare, praful se ridica până la tavan. „Gata, spunea domnul Iovănescu, că am răgușit și nu mai pot cânta! Ați jucat destul, sunteți toți o apă, v-a fost de-ajuns, duceți-vă frumos la culcare“...

„Ce-ar fi să începem să ne învârtim, spuse Dorica după 10 ce domnul Iovănescu plecă. Să vedem care rezistă mai mult“. „Eu pot să mă învârtesc un sfert de oră, fără să amețesc defel“, se laudă Victoria și începu într-adevăr să se învârtească de una singură. Și domnului director i se pare că simte din nou amețeala aceluși vârtej, în timp ce chipurile copilăroase ale 15 fetelor aleargă pe dinaintea ochilor săi. „Stați odată, opriți-vă!“ strigă el cât poate de tare. Apoi se trezește iarăși în odaia în care e singur – vede patul gol de lângă el, în care de un an și mai bine nu mai doarme nimeni – doamna Letiția murise, trecuseră două primăveri de când părăsise hotarul lumii 20 acesteia – și un copleșitor sentiment al zădărnicii răscolii sufletul său îndurerat. Se simțea singur și părăsit, și, cu toate astea, pentru nimic în lume n-ar fi vrut să moară!

„Ce zici, doctore, o mai duc așa până la primăvara cealaltă?“ se trezea el tot mai des că întreabă și cu toate că 25 privirea medicului nu-i inspira o încredere prea mare (e adevărat că, după ce doamna Letiția încetase din viață, acestuia nu i se mai oferise prilejul de a se produce și în calitatea sa de „cântăreț“) aștepta răspunsul cu o oarecare neliniște. Din fericire, bâlbâiala doctorului semăna foarte puțin cu un verdict! 30 O persoană care dă din umeri, bolborosind niște cuvinte cam lipsite de noimă, în timp ce-și pipăie nasul și-și lovește nara stângă cu degetul, nu poate înspăimânta pe nimeni, nici măcar pe un bolnav foarte suspicios, așa cum era domnul director

de la o vreme... Cel mai mult se temea el, de un răspuns care să sune franc și categoric (de genul: „Nu mai e nici o scăpare“ sau „Mâine, poimâine predai, s-a sfârșit cu tine, moșulică“ etc.), brutal și lipsit de menajamente, răspuns aparținând doctorilor – o categorie foarte nesuferită! – care sunt de părere că bolnavilor trebuie să li se spună adevărul în față, neavând nici un rost să-i îmbeți cu apă rece și să le torni la minciuni cu nemiluita! Domnul director nutrea o adâncă antipatie față de asemenea specimene lipsite de suflet și deformate profesional! Astfel de adevăruri, defel plăcute, el nu avea nici un chef să asculte! Făpturi din acestea care, de cum îți intră în casă, se și apucă de cobit, mult mai sănătos e să le dai pe ușă afară, decât să ai de-a face cu ele! Domnul director avea de altfel impresia că ea, moartea, atât și așteaptă, să tragă cu urechea la ce spune doctorul, și când acesta spune ceva „urât“, ea se și grăbește să se înfățișeze! Așa că era de preferat, de o mie de ori, un doctor de la care nu poți afla mai nimica, decât unul de la care poți afla, din păcate, prea multe lucruri! Îl prefera deci pe „cântăreț“, atâta timp cât acesta continua să rămână în lumea generalităților plăcut învăluitoare, confuze și chiar bâlbâite puțin. Or, doctorul nostru, până și bolii de care suferea el, nu fusese în stare să-i găsească un nume exact și când domnul director începu să stăruie voind să afle, totuși, de ce suferă, dădu din colț în colț neștiind ce să-i răspundă.

„Nu-i vorba de o boală anume, spuse el în cele din urmă, în timp ce continua să-și lovească nara stângă cu degetul. Bătrânețea, asta-i buba!“ O expresie populară foarte nimerită și cât se poate de bine găsită, într-adevăr! Căci, trebuie să recunoaștem, cuvântul *bătrânețe*, chiar dacă nu te face să te gândești la cine știe ce lucruri vesele, nu-i nici pe departe atât de neplăcut auzului cum ar fi, să zicem, enterită, uretită arterioscleroză, endocardită, tromboflebită, aligurie, hipocalcemie etc., etc., pe care domnul director le citise într-un dicționar de specialitate – denumiri greu de pronunțat și poate

și mai greu de ținut minte și care te bagă în sperieți numai auzindu-le. Or, așa, folosindu-se termenul generic de *bătrânețe* (de care nu scapă nimeni, după cum bine se știe), lucrurile se simplificau mult, iar boala devenea și ea parcă mai ușor de suportat...

Pe măsură ce vremea se încălzea – venise între timp primăvara! – domnul director simțea, spre marea sa bucurie, cum prinde din nou puteri. Într-o bună zi coborî din pat – era singur acasă, atât domnul Desideriu cât și doamna Veturia erau plecați la târg la Făget – și străbătu coridorul care ducea spre bucătărie, oprindu-se din când în când ca să-și tragă sufletul, apoi deschise larg ușa dinspre ogradă, să intre lumina cea căldută și binefăcătoare a soarelui. Fu cuprins de o asemenea fericire, încât ochii i se umplură de lacrimi. Își aduse singur un scaunel din bucătărie, și-l puse sub caisul din curte, și, până la ora prânzului, nu se dezlipi de pe scaunul lui, în timp ce în cais nu mai contenea zumzetul parcă năclăit de miere al albinelor, precum și ciripitul vesel al păsărelelor, sus în înaltul cerului. Îl cuprinse o teribilă poftă de a trăi. Voia cu orice preț să mai zăbovească, să mai rămână, să mai întârzie, atât cât era posibil, nemiloasa clipă a despărțirii! Cum să părăsești un asemenea paradis, își spunea el, privind cerul cel albastru, fără umbră de nor. Scăldată în lumină strălucitoare, lumea se oferea neprihănită și înduioșător de fragilă privirilor lui obosite; strângea ușor din pleoape, ochii lui – zăcuse doar o iarnă întregă în pat – nefiind obișnuiți cu atâta soare! Încă doi ani, își fixă el singur o posibilă scadență, și acești doi ani i se părură a fi nesfârșit de lungi, teribil de încăpători, ca un sac fără fund în care puteau să intre zile cu ghiotura și tot neumpluți să rămână. Încă două primăveri luminoase prin urmare, două veri fierbinți, două toamne încărcate de rod, două ierni în care să se poată bucura în liniște de sărbători. Domnul director simțea că ametește numai gândindu-se la o asemenea fericire! Și în capul său începură să încolțească

tot felul de planuri, unul mai năstrușnic decât altul; căuta cu înfrigurare un mijloc de a obține mult dorita prelungire și întârziere.

Și cu ce se poate prelungi viața unui om, dacă nu cu un
5 trai bun, cum se spune, adică mâncând bine și pe alese și
nererefuzându-ți chiar, din când în când, și câte un strop de
băutură! Deveni pretențios, iar doamna Veturia abia prididea
făcându-i poftele. Curtea era plină de orătării și, în ciuda
protestului medicului care îl îndemna pe bolnav să nu-și
10 încarce prea tare stomacul, zilnic aproape se tăia câte un pui
sau câte o găină. „Trebuie să mă hrănesc ca lumea, îi explica
el nurorii sale, ca să prind puteri. Parcă nici nu mă mai simt
chiar așa de slăbit ca astă-iarnă. Am reușit să mă plimb prin
ogradă mai bine de jumătate de ceas și nu m-am simțit
15 ostenit“, se lăuda către domnul Desideriu. „Traiul bun îl ține
pe om în viață“, spunea cu gura plină, înfulecând pe ruptele,
iar la sfârșit „stropea“ prânzul cu câte un păhărel de vin,
plescăind din buze de plăcere. Vinul îi plăcea într-adevăr, în
schimb, poftă de mâncare nu prea avea; își impunea să
20 mănânce cât mai mult, pentru că așa credea că-i bine, nu
pentru că i-ar fi plăcut într-adevăr să mănânce atât; ficatul se
revoltă: vreo două zile vomă fără întrerupere, iar durerile de
stomac îl ținură treaz nopti în șir; așa că doctorul, lovindu-și
nara stângă cu degetul arătător, – poc, poc, poc – îi prescrisese
25 un regim sever pe care trebui să-l respecte cu strictețe. De data
asta doctorul fusese mai categoric decât de obicei: „Un icter
la vârsta dumneavoastră ar însemna o nenorocire“, îl sperie
el dând muștrător din cap. Domnul director sări atunci, ca
să spunem așa, exact la cealaltă extremă: începu să fie foarte
30 atent cu ceea ce vâra în gură. O ruga pe doamna Veturia să-i
gătească fără sare și nu folosea nici un fel de condiment nici
de frică. O perioadă de timp, fu partizantul înfocat al cartofilor
fierți (cu puțin foarte puțin unt, e adevărat), al rasolului de
vacă sau de pui, al supelor limpezi (câteva linguri de supă,

nu mai mult, pentru că nu-i bine să-ți încarci stomacul), al morcovilor (au foarte multe vitamine) și al compotului, dacă se poate fără zahăr... Venea între timp vara, căldurile erau mari și, într-o zi, în timp ce se plimba prin curte – se forțase puțin, încercând să adune de pe jos merele – simți că-l cuprinde 5 amețeala. Dacă nu s-ar fi sprijinit cu o mână de poartă – mărul era chiar lângă poartă – probabil că ar fi căzut. „Cine știe dacă regimul ăsta prea sever nu m-o fi anemiat“, își spuse el speriat; în zilele următoare se rugă de doctor să-i aducă niște cărți de specialitate în care să fie vorba de alimentația bolnavilor, și 10 își pierdu ceasuri întregi studiindu-le. Se așază la masa de scris din dormitor – de ani de zile nu mai fusese văzut stând acolo – și-și notă într-un caiet cu pătrățele – tot ceea ce își închipui el că merită a fi reținut din cărțile acelea groase. Considerându-se doct de-acuma, nu mai vru să asculte de sfatul nimănui, hotărât 15 să se hrănească numai și numai după carte, rațional și științific, nepermițându-și pentru nimic în lume să iasă din litera ei. O urmărea pe doamna Veturia – își pierdea aproape toată dimineața în bucătărie – vrând să vadă în ce măsură îi sunt respectate preceptele. Apoi, obosit de atâta stat în picioare, 20 se ducea și se trântea pe canapeaua din sufragerie (în timpul verii era odaia cea mai răcoroasă). Acolo, pe întuneric, în mintea lui încolți gândul că toate măsurile luate (și care se aflau, îndeosebi în legătură cu alimentația) rămâneau, totuși, ineficiente și teribil de superficiale. „Nu pot sta așa, cu mâinile 25 încrucișate așteptând să mor“, își spuse supărat pe el însuși, condamnându-și inadmisibila-i indolență. Trebuie găsit altceva, desigur; dar ce anume, cum să se opună el acelui lucru pe care îl simțea apropiindu-se teribil și necruțător? Iată întrebările care îl obsedau ziua și noaptea și la care nu se simțea 30 în stare, deocamdată, să afle un răspuns cât de cât mulțumitor. Erau și zile în care îl cuprindea un fel de stranie apatie și pentru nimic în lume nu l-ai fi putut face în astfel de momente, îngrozitor de depresive, să coboare din pat. Ursuz și supărat

parcă pe toată lumea, refuza să răspundă la întrebări și cu un gest hotărât dădea la o parte farfuria cu mâncare adusă de grijulia doamnă Veturia. „Tata se simte iarăși rău“, îi auzea el vorbind în șoaptă; adevărul era însă că nu se simțea cu nimic
5 mai rău decât în alte zile, dar, sătul de atâta frământare fără rost, lua hotărârea să renunțe la tot; devenea indiferent în fața propriei sale soarte și i se părea că mintea i se goleşte de orice gând, ajungând să nu-i mai pese de nimeni și de nimic! Intuia, însă, cât de periculoasă, la urma urmei, poate fi o astfel de
10 alunecare, știa încotro duce, și, adunându-și ultimele resurse de energie, începea iarăși să se frământa, cuprins de o și mai mare neliniște.

Apoi îi ajunse la ureche zvonul că la Făget s-ar afla, în refugiu, un vestit doctor din Iași; alungat de război din orașul
15 lui, acesta ar fi în stare să facă adevărate minuni. „Te vindecă de orice boală“, îi spusese un vecin de la care aflase de existența lui. „Se uită numai o dată la tine și în clipa aia și știe de ce boală suferi, nu-i trebuie mult până să-și dea seama. Unii, nici pe picioare nu se pot ține, așa-s de bolnavi, și pleacă acasă de
20 parcă n-ar fi avut nimic, sănătoși tun. Are un fel de prafuri, nu există să nu te faci sănătos. Vin oameni să-l vadă de te miri unde; nici nu te poți apropia, câte căruțe și cât omenet se adună în fiecare zi. N-ar strica, eu așa gândesc, să faceți și dumneavoastră o încercare“, fu de părere vecinul...

25 Așa că domnul director se hotărî să mai facă într-adevăr o încercare. Nu strica să-l vadă și pe el doctorul cel vestit! Domnul Desideriu, în schimb, nici nu voi să audă și se opuse cu îndârjire hotărârii lui de-a pleca de acasă. „Dumneatale, îi explicase el, îți strică orice fel de oboseală, cât de neînsemnată
30 ar fi ea. N-ai voie să te ostenești prea mult“. „Bani cu ce să-l plătesc am, îi spuse domnul director, mai în glumă, mai în serios, nu cer să-mi dai tu, așa că lasă-mă să fac ce cred eu că-i bine.“ Încercă să râdă, dar nu-i ieși din piept decât un fel de hârâit care numai a râs nu semăna, și îi arătă domnului

Desideriu portmoneul burdușit cu bani. „Treaba dumneatale, îi spuse domnul Desideriu, morocănos – în ultimul timp nu mai reușeau să se înțeleagă unul cu altul –, dar eu nu sunt de părere să te duci...” „Ce-ar putea să-ți facă, tinerețea tot nu poate să ți-o dea înapoi“, ar fi vrut el să adauge, dar îi fu 5 milă de bătrân, așa că tăcu din gură.

2

Abia către seară domnul director ajunsese să fie și el văzut de doctorul cel vestit. „Gata, domnu’ director, putem de-acuma pleca?“ îl întrebă Sofronică, de cum îl văzu înapoindu-se; i se 10 urâse, probabil, de atâta așteptare – veniseră în zorii zilei și de-acuma, uite, începea să se lase întunericul. „S-a făcut cam răcoare“, spuse în timp ce prindea dârlogii la cai. „Mă credeți că m-a prins frigul, stând așa nemișcat și așteptându-vă pe dumneavoastră“... 15

Nu-l descusu însă, nu se arată prea curios să afle și el ce i-a spus și mai ales ce i-a făcut doctorul și domnul director, care pica din picioare de oboseală, fu bucuros că-i lăsat în pace și că nu i se pun întrebări de nici un fel. „Înveliți-vă cu șuba 10 asta, puneți-vi-o pe picioare, înfășurați-o bine; o fi vară, nu zic, da’ noaptea-i răcoare, ce gândiți?! Nu cumva să vă fie frig și să vă betejiți, că ce-oi păți atunci cu domnul Desideriu și cu doamna Veturia, numai eu știu!“ spunea Sofronică învârtindu-se, cu rost și fără rost, în jurul căruței... Își aduse 25 aminte de domnul Desideriu, așa că-și vărsă focul, nu se putu abține să nu se plângă: „Și-i bine asta, spuse, să mă lase să umblu singur pe la doctori, om bătrân. Să n-aibă grijă că de-acuma nu mai sunt nici eu așa în putere. Copiii ăștia, mai bine să nu-i ai!“, și de supărare și enervare îi dădură aproape 30 lacrimile. „Mai stăm o minută, două, s-o așteptăm pe Cornelia, spuse Sofronică. Zicea că se duce să cumpere niște dantelă

de la Curiac, dar nu știu ce s-o fi întâmplat că-ntârzie. Îi mai bine de un ceas de când a plecat..." Apoi, peste puțin timp, veni și Cornelia. Domnul director fu mirat văzând cât de mult crescuse în ultima vreme. „Păi tu, de-acuma, Cornelio, ești fată de măritat“, îi spuse, mângâind-o părintește pe față. „Trece timpul“, spuse fata și se făcu roșie la față. „Mai ții tu minte – își aminti domnul director – când ți-ă alunecat tăblița din straiță și ți-a căzut pe ciment? Doamne, ce-ai mai putut plânge, abia te-am putut împăca!“ „Sigur că țin minte, spuse Cornelia în timp ce căruța se îndrepta de-acuma spre marginea orașelului. Nu-s ani chiar așa mulți, ca să fi uitat. Parcă vă văd, domn' director, începu ea să povestească, cum veneați dumneavoastră iarna, când cădea neaua, la școală: cu paltonul cu blană neagră la gât și cu căciula de astrahan în cap! Aveați niște cizme din cele mari, da' nu intrați niciodată cu ele în clasă. Vă descălțați întotdeauna pe coridor și aveați niște papuci, moi și ușori, pe care îi încălțați în locul lor. Și cizmele alea, putea fi izolată afară, orice-ar fi fost, erau făcute glanț!“ „Așa am fost eu, spuse domnul director. Mi-a plăcut să păstrez lucrurile pe care le-am avut, am fost cruțător de felul meu“.

Își aminti cu plăcere de acele timpuri și simți cum, deodată, toată oboseala îi alunecă de pe umeri. „Aveați dumneavoastră un cântec, dom' director, spuse Cornelia și începu să râdă. Era tare mândru; ne rugam să ni-l cântați. N-am să-l uit cât oi trăi, atâta era de frumos! „Care cântec? întrebă domnul director. Știu eu mai multe cântece, dar nu știu de care îți aduci tu acuma aminte...“ „Ăla despre vaporul Titanic“, spuse fata și începu să-l fredoneze încetisor:

„În lumea asta mare
Pe Oceanul Pacific
Pleca în prima cursă
Vaporul Titanic.“

„Cum să nu-l țin minte“, spuse domnul director și începu să cânte și el, alăturându-se fetei, de îndată ce ea trecu la cea de-a doua strofă:

„Dar la a lui plecare
Nimeni nu se gândea
Că locul de plecare
Nu l-or mai vedea.“ 5

„Frumos, tare frumos, își dădu cu părerea și Sofronică. Țin minte că într-un an, la o serbare, ați pus-o pe Sofica lui Coarcă să-l zică. Tare mult a plăcut la toată lumea!“... Domnul director și cu Cornelia cântau împreună; el își pierdu însă, de cum ajunseră la a treia strofă, suflul; Cornelia continuă cântecul singură:

„Și el fuge, fuge
Cu viteză mare
Fără ca să-și ia
Adio la plecare“. 15

cânta fata și vocea ei limpede și cristalină căpăta o neasemuită dulceață în noaptea senină de sfârșit de vară. Între timp ieșiseră din oraș, și căruța, hurducăind pe drumul desfundat, se îndrepta spre casă. Cerul era senin și spuzit cu stele și un vânt călduț și abia simțit bătea dinspre Coșava. După ce sfârșiră de cântat, se așternu liniștea și nu peste mult timp domnul director ațipi. Alunecă puțin într-o parte și, toropit de somn, își sprijini capul de umărul fetei. Ea nu se feri. „Săracul dom' director, o mai auzi el spunând înainte de a adormi. Repele ostenește. Odată-i gata!“... Când se trezi, caii mergeau de-acuma la pas; se auzea foșnetul aspru al cucuruzului peste care trecea o boare abia simțită de vânt. „De când sunt, spuse Cornelia, nu cred să fi văzut atâtea stele pe cer ca în noaptea asta. Sute și mii, cine să le poată număra!“ „Am luat-o pe o scurtătură, spuse la rândul său Sofronică. Nu știu dacă am 20 25 30

făcut bine, adăugă el plin de năduf că drumul e tare rău. Numai gropi, mă și mir de caii ăștia că mai merg. N-aș fi crezut să pățesc una ca asta“, mai spuse și începu să-și îndemne caii cu vorbe măsurate și lipsite de orice asprime. Sofronică era
5 așa un om, căruia foarte rar i se întâmpla să se mânie, ori să-l supere ceva...

Destul de departe încă de ei, putu fi văzută o casă ale cărei ferestre erau puternic luminate. „Nici nu știu unde am putut
ajunge“, îl auzi domnul director pe Sofronică bombănind. Îl
10 lăsă însă să-și macine de unul singur supărarea (căci, în sfârșit, se pare că și el de-acuma, în ciuda calmului său proverbial, era, totuși, destul de supărat), pentru că de îndată ce căruța fu destul de aproape de casă, domnul director o recunoscu:
în primul rând putu să citească inscripția atât de cunoscută
15 lui, scrisă pe frontispiciul ei, „La Împăratul Traian“ și „Otel“. În același timp văzu siluetele bulbucate ale celor două păpuși – bărbat și femeie – una cu ochii rotunzi, cealaltă cu ei oblici – de pe fațadă. Toate acestea erau atât de neobișnuite – în primul
rând casa, ivită printre holdele de cucuruz, în plină câmpie
20 și cu toate luminile aprinse! – atât de ciudate și, în același timp, de neașteptate, încât domnul director vru să dea buzna, să coboare din căruță înainte de a se fi oprit caii și, dacă nu l-ar fi sprijinit Cornelia, ar fi căzut în mod sigur. Coborî ajutat de fată, și, fără să scoată o vorbă, o luă drept spre casă. „Faceți
25 bine să nu stați mult, îl mai auzi el pe Sofronică strigându-i din urmă, dar domnul director nu mai era atent la cele spuse de căruțaș.

De cum intră, îl izbi mirosul, atât de cunoscut lui al ceaiului fierbinte amestecat cu rom – jumătate ceai, jumătate
30 rom, băutura cu care erau de obicei tratați consumatorii, (obiceiul acesta se încetățenise după ce se întorseseră prizonierii de război din Siberia). Așa arăta cârciuma – își spuse, privind cu lăcomie împrejurul său – dimineața, când taica mă scula cu noaptea în cap și mă puneă să-i ajut să facă

orândulală... Se îndreptă spre odăile din fund, acolo unde paturile erau desfăcute și lăsate în dezordine, de parcă cei ce au dormit în ele abia s-au sculat și au trebuit să plece nemaivând timp când să le facă. „Unde or fi plecat, într-o așa de mare grabă?” se întrebă domnul director, apoi trecu în cealaltă încăpere, cea în care cei trei popi – părintele Munteanu, părintele Bujor și părintele Balintoni – aveau obiceiul să joace cărți, în secret, de dimineața până seara... Și de data asta, ei erau acolo, nedezlipiți de la masă, lovind cărțile cu patimă și cu furie, atât de pătrunși de joc, încât nici nu-l băgaseră în seamă!... Domnul director se uită pe rând la fiecare: îl văzu pe părintele Balintoni gândindu-se, ca de obicei, la vaca lui mult visată și fața lui ruptă, de om întotdeauna flămând, arăta mai suptă și mai gălbejită, ca oricând; văzu cum părintele Bujor ar fi vrut cu orice preț să-și toace banii și nu era în stare – drept care își trecea nervos mâna, cu degete lungi și foarte albe, prin frumoasa sa barbă neagră ca tăciunele, iar în ochii lui, strălucitori și ușor umezi, se aprindeau din când în când flăcările unei ascunse enervări; îl văzu pe părintele Munteanu, cuprins de patima cea ucigătoare a jocului și văzu chiar îngerii stându-i în preajmă și arătându-i cu degetul care anume carte să joace... „De-acuma gata, spuse părintele Balintoni, jucați singuri, că eu nu mai am cu ce. Am jucat tot ce-am avut. Vai și amar de capul meu”, mai spuse și-și cuprinse capul în palme și începu să plângă. Ceilalți doi îl lăsară să plângă și să se văicărească, uitându-se în tăcere și liniștiți la el, apoi, după o vreme, părintele Bujor șopti vesel uitându-se pe fereastră: „Joacă, popo, joacă, am să te împrumut eu”. „Nici nu băgai de seamă când ni s-a terminat sticla cu vin”, spuse părintele Munteanu; luă sticla goală într-o mână și începu s-o clatine în toate părțile. „N-ar mai strica o litruță, tare ar mai fi bună”, spuse părintele Bujor cu vocea lui cea plină de dulceață. Să-l rugăm frumos pe copilul ăsta să mai aducă una”, și se întoarse zâmbind spre domnul director arătându-i sticla. „Du-te, copile,

nu știu ce mai aștepți că nu te duci“, spuse la rândul lui
părintele Balintoni și-l împinse ușor cu o mână. „Acuma mă
duc“, spuse domnul director bâlbâindu-se puțin din pricina
grabei. „Fiți fără grijă – le spuse celor trei jucători care se uitau
5 la el mângâindu-și bărbile – o să vedeți ce repede o să mă
întorc!“ „Așa, copile, spuse părintele Bujor și dădu plin de
îngăduință și zâmbitor din cap. Întoarce-te cât poți tu de
repede, nu zăbovi, nu ne fă să te așteptăm prea mult“.

FEMEIE, IATĂ FIUL TĂU
Roman

I

1.

În celălalt pat femeia bătrână continua să doarmă, și numai liniștit nu era, numai odihnă nu se putea numi somnul ei bântuit de tot felul de vise ciudate... Se făcea că se află într-o 5 casă cu ușile larg deschise și cu încăperile goale. Nu-i era întru totul străină casa aceea, și-o amintea fără să-și poată da seama însă de unde anume. Umbla buimacă din încăpere în încăpere, iar sub picioarele ei desculțe dușumelele erau umede și reci; începuseră să putrezească și se acoperiseră cu un mușchi verzui, 10 din care pricină îi era tot timpul frică nu cumva să alunece. Trecând așa dintr-o odaie în alta, căuta parcă pe cineva fără să știe prea bine pe cine caută. Și pe cine ar putea anume să caute într-o asemenea casă lăsată de pripas?! Își dădea seama că visază, că totul nu era decât o născocire, că nimic din ceea 15 ce i se întâmplă nu era adevărat. Și totuși voia să rămână în lumea visului aceluia neliniștitor, să întârzie, atât cât îi sta în puteri, clipa trezirii. Când se trezi, fără voia ei, îi fu ciudă și continuă să țină ochii închiși, doar, doar o reuși să adoarmă din nou, să se întoarcă, adică, la visul cel tulbure și chinuit. 20 Simțea că se pregătește acolo, în vis, un anumit lucru de mare importanță, ori ea se deșteptase chiar la începutul lui, întrerupându-i brusc desfășurarea...

Între timp afară se făcuse ziuă albă, ploaia încetase, iar păsările își începuseră cântecul lor dulce. Însurăteii cei tineri, în patul lor încins de dogoarea dragostei, se liniștiseră, adormiseră amândoi de-acum, somn fără vise, un somn
5 împăcat. Femeia se cuibărise la subsuoara bărbatului, părul îi aluneca, în lumina tulbure a dimineții, ca o apă neagră, de-a lungul cămășii groase din pânză de cânepă. Bărbatul începu să sforăie cu gura întredeschisă, și de pe chipul său adormit se ștergea încetul cu încetul acea expresie de mulțumire
10 orgolioasă, de fericire senină, cu care coborâse în somn...

Visul nu se sfârșise încă și Sofia se reîntoarse pe melea-
gurile lui încetoșate. Trebuia dus până la capăt, cu voia sau
fără voia ei. Așa că se află din nou în încăperile acelea pustii. Sufla vântul, prin ferestrele deschise răzbătea ploaia. Purta cu
15 ea o legătură grea de chei, le încerca pe fiecare, iar cu cele ce se potriveau descuia ușile. Pentru că, de data asta, visul era și el puțin altfel decât cel de rândul trecut. Ușile nu mai erau lăsate vrașiște, ca în primul ei vis. Dimpotrivă, erau încuiate cu lacăte grele. Și odăile erau nenumărate, nu se mai sfârșeau,
20 și ea trecea din una în alta, fără să-și afle un rost. Nu-i era nici ei clar pe cine caută cu o așa de mare nerăbdare, mai ales că toate încăperile erau pustii. Casa părea părăsită de vreme îndelungată, lăsată cu bună știre în paragină, o casă a nimănu!

O singură ușă nu fu în stare s-o deschidă. Încercă pe rând
25 toate cheile și nici una nu se potrivi în broască. Și din nou se trezi, și de data aceasta, cum era întoarsă cu fața spre fereastră, văzu curtea mare în lumina vântată a dimineții. „Trebuie să mă scol și s-o mătur“, avu ea totuși timp să-și spună înainte de a se întoarce la visul ei... „Astăzi e duminică
30 și nu-i frumos să rămână nemăturată“. Așa își spuse, privind ograda pustie sub licărirea vineției a începutului de zi. Apoi dispărură toate, dispăru ograda cu toate acareturile ei, de parcă nici n-ar fi fost, dispăru cuina de vară și părul din mijlocul curții, șoproanele și gardul dinspre grădină și, printre cheile

acelea ruginite din legătură, dădu peste una ce nu semăna cu celelalte, una mai mare decât toate, și care, pe deasupra, era și de lemn.

Cheia aceea de lemn o vârî Sofia în broască. O răsuci de două ori – aluneca ușor, de parcă ar fi fost unsă – și cu ea izbuti să descuie ușa. 5

Și iat-o pe Sofia, cea din vis, stând în pragul ușii, uitându-se la femeia din încăperea încuiată cu cheia de lemn. Iar femeia aceea nu era alta, tot ea era! Doar că era fără maramă pe cap și cu conciul despletit. Se uită o vreme uimită și speriată la celălalt chip al ei, de parcă i-ar fi fost greu să se recunoască. Înțelegea că totul nu era decât vis și nălucire, dar nu avea de ales, trebuia să-și ducă visul până la capăt, alta nu era de făcut! Pe dușumelele putrede era întins un băiețandru al cărui trup era însângerat, femeia aceea cu conciul despletit îi ștergea obrazul cu un ștergar de cânepă și plângea. Apoi femeia necunoscută, al cărei chip era aidoma cu al ei, și-a ridicat privirea și s-a uitat la Sofia fără să-i spună nimic. A clătinat numai din cap și și-a căutat mai departe de lucrul ei. „N-am eu vreme să stau la povești cu tine, n-am acuma grija ta! îi spuse cu un glas muștrător. Tu nu vezi – ești proastă ori ce-i cu tine – cât sunt de prinsă cu lucrul?” Sofia s-a uitat mai atentă la tinerelul al cărui chip i-l ștergea femeia cu ștergarul de cânepă, și abia atunci l-a recunoscut. A dat să strige de durere. Din gură nu-i ieși nici un fel de sunet, și în spaima de care a fost cuprinsă s-a trezit. 10 15 20 25

Din mijlocul încăperii Simion se uita la ea. „Ce ai, mamă, ce-i cu dumneata? o întrebă el mirat. Așa ai strigat de tare, îi spuse, și cu o mână își scărpină părul creț de pe piept, așa ai răcnit, crede-mă, mamă, că ne-ai speriat! Ai visat urât, ori din care pricină ai strigat așa?” o întrebă el cu ochii umflați de somn. Apoi, numai în cămașă și izmene, ieși până în cerdac. „Ai gemut de câteva ori, gânguri nora din pat, apoi ai țipat; cred că s-a auzit până la celălalt capăt al satului, așa tare ai 30

strigat, mai spuse tânăra femeie și-și apăsă cu amândouă palmele pieptul mare și alb. Uite, și acum îmi bate inima, spuse. I-a început n-am știut ce-i, n-am știut cine strigă așa!“

„Tare urât l-am visat, spuse Sofia în șoaptă – între timp Simion

5 se întorsese în încăpere și se urcase în pat lângă nevastă-sa, urât de tot, nici nu pot să vă spun!“ „Pe cine, mamă, pe cine anume ai visat?“ o întrebă Simion. „Îi curgea sângele pe obraz, povesti în continuare Sofia, și eu îl ștergeam cu un ștergar de cânepă... Doamne, ce vis am mai putut avea?!... făcu ea mirată.

10 Dau eu să deschid ușa și, ce să vezi, ușa era încuiată, și de potrivit nu s-a potrivit nici o cheie, afară de una de lemn...“

„Pe cine să vezi?“ întrebă din nou Simion neînțelegând o iotă din tot ce-i spunea mama lui. „Urât vis“, spuse Sofia, fără să audă întrebarea lui Simion. Apoi se întoarse cu fața la perete,

15 de parcă n-ar mai fi vrut să-i vadă și s-ar fi pregătit să adoarmă și să viseze din nou.

2.

Cel de al doilea vis veni la scurtă vreme după primul.

Nu trecu, prin urmare, nici o săptămână încheiată când

20 iarăși i se arătă în vis cel mai nevârstnic dintre fiii ei. Noaptea era senină și liniștită, luna, uriașă și rotundă pe cerul înalt și boltit, făcea să fie lumină afară ca ziua. Cerul era fără stele, străbătut doar de niște firișoare subțiri de nori, un fel de spumă albă răsfirată pe bolta luminată.

25 În celălalt pat, Simion, fiul ei mai mare, dormea cu fața întoarsă la perete; înghesuit, lipit aproape de peretele alb, în timp ce femeia lui, nora Sofiei, cuprinsese cu trupul ei mare și bălai patul întreg; aruncase pătura de pe ea, cu toate că vremea era destul de răcoroasă – se aflau abia la sfârșitul lui

30 aprilie, când nopțile sunt încă reci, bântuite de vânturi încărcate de umezeală, dormea cu cămașa ridicată deasupra

genunchilor rotunzi și albi; sânii mari îi ieșiseră din cămașă și, în lumina ca de var a lunii, li se vedeau sfârcurile întunecate; gura umedă îi era întredeschisă, o gură cu buzele groase, umflate de somn.

„Ea a avut mai mult noroc ca mine, își spuse Sofia 5
privindu-și nora cum doarme. La anii ei, când se lumina de
ziuă, eu eram sculată de mult, îmbrăcată și spălată pe obraz,
tocmai bună să mă apuc de corvoadă. Nu m-am prea putut
bucura de somnul cel dulce de dimineață... Mă trezeam, și
dacă mă uitam pe fereastră și vedeam că-i lumină afară, săream 10
din pat ca arsă, nu cumva să se scoale soacrele, căci trăiau toate
trei pe timpul ăla, înaintea mea și să mă găsească dormind!“

Sofia își privi din nou nora: continua să doarmă cu ge-
nunchii ridicați spre gură, strânși unul lângă altul. Privindu-i
genunchii albi și rotunzi, gura umedă și roșie, chipul tineresc 15
și rotunjour, Sofia se gândi la propria-i tinerețe. Aproape că
nici nu-i venea să creadă că a fost și ea așa, la fel de crudă și
neștiutoare, netrecută prin greutățile vieții. Fără invidie își privi
însă nora, fără să tânjească în vreun fel după tinerețea ei
rumenă. Ce-a fost a trecut, ce-a fost verde s-a uscat: ea-i 20
de-acum o femeie bătrână. Primii trei feciori ai ei sunt oameni
în toată firea, așezați la casele lor; își luaseră de-acum zborul.
Chiar dacă viețuia cu unul dintre ei sub același acoperământ,
se rupseseră pentru totdeauna de ea, aparțineau femeilor lor
și copiilor cărora le dăduseră viață (primii trei aveau la rândul 25
lor copii mari, ba cel mai mare avea o fată care se apropia de
vremea măritişului)... Numai cu cel mai mic lucrurile stăteau
puțin altfel, numai cel mic (cu care avusese ea un vis atât de
neliniștitor) nu se rupsesse de ea, așa cum făcuseră ceilalți trei,
făcea încă parte din ea, legat printr-o nevăzută placentă, carne 30
și sânge din carnea și sângele ei.

Un copil nedorit, pe care nu-l mai aștepta nimeni. Îl
născuse înainte de a-i veni sorocul să-l nască. Îl crezuse la
început mort, fără viață în el, și fusese mirată că trăiește, mirată,

nu bucuroasă; cât a fost cu burta la gură a umblat mai mult cu ochii în pământ de rușine. Nu se cădea ca la anii ei să mai rămână grea, anii drăgostelilor trecuseră; femeile o priveau lung, chicotind pe ascuns, pipăindu-i cu ochii burta din ce
5 în ce mai mare și mai rotunjoară; iar ea se făcea că nu le vede, se făcea că nu pricepe râsul și batjocura din privirile lor; suferea însă pe ascuns, știa ea foarte bine ce se cade și ce nu se cade, știa ce stă și ce nu stă frumos...

Așa că cel de-al patrulea copil al Sofiei veni pe lume fără
10 să fie dorit la mai bine de zece ani după primii trei. Ca să mai scurteze puțin din rușinea mamei, se născu la șapte luni, ieși din burta maică-sii mai repede decât ar fi trebuit s-o facă. Un copil firav și tare gălbejit, nu mai mare decât o sticlă de bere! Ea, care îi născuse pe primii în cele mai cumplite dureri,
15 nu avu nevoie la cel de-al patrulea de nici un ajutor. Îl aduse pe lume neașteptat de repede: până a venit moașa, plodul era lepădat, se odihnea lângă mama lui, înfășurat în scutecele în care fuseseră înfășurați și primii trei. „Cât un mât, atâta-i de mic“, spusese moașa rânjind cu gura ei știrbă, și cu ochii pe
20 paharul de țuică. (Urmărea să vadă dacă soacra Sofiei i-l umple ca lumea sau i-l lasă mai mult gol.) „Pune, pune, nu te zgârci“, îi spusese moașa, și cu o mână – zbârcită, cu degete lungi și noduroase, degete ce scormoniseră de-a lungul anilor prin măruntaiele multor femei – apăsă pe cealaltă mână, la fel de
25 veștejită și plină de zbârcituri, cu unghii negre și murdare; mâna celeilalte femei aplecă încă o dată sticla cu rachiu deasupra paharului, apoi o ridică și o îndreptă spre fereastră, nerăbdătoare să vadă cât a mai rămas. „Umple-l ca lumea, îi spuse așadar moașa, nu fi așa scumpă, că de bucurat ai de ce
30 te bucura. La bătrânețe o avea cine să-ți caute în rând... Numai pe mine m-a bătut Dumnezeu, că n-am pe nime în lumea asta, numai eu sunt necăjita necăjitelor“, spusese moașa; cu o mână continua să țină paharul întins spre sticla ce, cu încăpățânare, nu voia să se aplece mai mult, iar cu cealaltă

prinse un colț de catrință, îl duse în grabă la ochi și-și șterse lacrimile nevăzute, frecându-și amândoi ochii cu colțul murdar al pânzei; se uită din nou, întristată, la paharul doar pe jumătate umplut și, fie din această pricină, fie din pricina soartei nemiloase – pe care, iată, are din nou prilejul s-o privească în față –, lacrimile țâșniră în sfârșit, potop de lacrimi, picurară pe dușumeaua murdară; de data asta le lăsă să cadă, nu le mai șterse cu catrința. „Numai eu știu ce-i în sufletul meu“, spuse ea cu o voce lipsită de putere și tremurândă. Durerea și întristarea dispărură însă ca prin farmec din privirile ei lacrimoase, când văzu cum paharul i se umple după voia inimii ei – de plin ce era, băutura dădea pe de lături, și jos, pe dușumea, părea să se amestece cu lacrimile sărate picurate din ochi. Cu o extraordinară repeziciune și dexteritate – nu se mai vărsă nici o singură picătură – duse paharul la buzele ei groase și lacome, ținându-le de plăcere.

Și nu era chiar greu de văzut că nu era primul pahar golit în dimineața aceea, mai umblase moașa și prin alte părți! Așa era ea, moașa, cu cât golea mai multe pahare cu atât era mai lacrimoasă, cu atât își aducea mai repede și mai bine aminte de soarta care o vitregise foarte tare: o ființă plăpândă (avea peste o sută de kilograme!), lăsată de izbeliște pe lume.

În felul ăsta se născu cel de-al patrulea copil al Sofiei și fu moșit cu mai multe pahare de țuică – pentru că moașa, după ce goli dintr-o răsufare cel dintâi pahar, mai ceru unul, și nu se rușină să-l ceară și pe cel de al treilea! „Tu nu mai ajungi acasă, vai și amar de capul tău, îi spuse stăpâna casei. Eu îți mai pun, mie nu-mi pare rău. Din partea mea poate să nici nu fie, mă crezi că nici n-am gustat-o pe cea de anul ăsta, să văd dacă-i bună...“ „Ba că mie îmi place, la ce să mint, spusese moașa, și de-acuma limba i se cam împleticea în gură. De-aia a lăsat-o drăguțul de Dumnezeu, să fie beută. Să fie cât de multă, că eu nu mă supăr...“

Și în timp ce moașa golea pahar după pahar – de-acuma cine să le mai țină minte numărul, cine să le mai socotească? – pe fundul sticlei dacă se mai afla un deget sau două de țuică – copilul începuse să plângă. „Uite că a prins glas, strigă moașa
 5 rânjind cu gura ei mare și știrbă. Să vă trăiască și să vă bucurați de el“, mai spuse, apoi se șterse la gură cu dosul palmei și se pregăti de plecare.

În noaptea ei fără somn – noapte în care avea să-l viseze pe cel de-al patrulea fecior pentru a doua oară – Sofia se lăsă
 10 din nou cuprinsă de iubirea ei târzie. Afară, pe măsură ce zorile se apropiau, se lăsa un fel de pâclă lăptoasă; luna, din ce în ce mai ștearsă, mai străvezie, pe cerul fumuriu, abia dacă mai putea fi zărită. Din pat, prin fereastra îngustă, Sofia văzu cum, la vecini, se aprinde lumina la fereastra din mijloc. „N-are
 15 somn Cărăbaș, bătrânul, își spuse uitându-se la fereastra luminată. Așa face în fiecare noapte, când de durerea de la picior nu poate ațipi. Se scoală și aprinde lampa, i se pare că timpul trece mai repede cu lumina aprinsă. E putred pe jumătate sărmanul, i-au putrezit amândouă picioarele, și
 20 putreziciunea i se urcă, de-acum, tot mai sus; când o ajunge la inimă, gata, s-a sfârșit cu el!“ Ea, Sofia, și-l amintește pe bătrânul Cărăbaș cum cânta în strană în dimineața de Paști: dădea răspunsurile, cu vocea lui tunătoare de bas, glasul îi răsuna în toată biserica de se zgâlțâiau ferestrele. Mare și falnic
 25 sta el în strană, cu mustățile albe ca neaua răsucite în sus, cu ochii lui albaștri și limpezi, ușor bulbucăți, ochi de om tânăr, și nu de moșneag, cu obraji roșii, uitându-se țanțoș la muierile din biserică... Și acum stă în pat și putrezește încetul cu încetul și de durere aprinde lumina: i se pare lui că timpul trece mai
 30 repede, cu lumina aprinsă; și așa, cu lampa aprinsă, se uită în grădină și așteaptă să moară... Într-o vreme se stinse lumina la vecini... Cărăbaș, bătrânul, o fi izbutit să adoarmă, sărmanu de el! Anișoara, noră-sa, o fi intrat la el în încăpere, să vadă

dacă n-are trebuință de ceva, și-o fi suflat în lampă, căci petrolul e destul de scump și e păcat să ardă lumina fără rost...

...Cu tot mai mare limpezime pot fi zărite lucrurile în lumina albăstrie a dimineții de primăvară. Un val de frig s-a lăsat deasupra pământului. Scânteietor și fără rost parcă, 5 strălucește luceafărul de dimineață deasupra satului adormit. Sofia aude glasul nurorii venind din celălalt pat, o șoaptă grăbită și ușor mânioasă: „Ogoiește-te odată, îi spune ea bărbatului ei. Ai și tu un pic de astâmpăr, că ne-aude mama“. „N-are cum ne auzi“, șoptește la rândul său bărbatul. „Ba ne 10 aude, știu eu că ne-aude“, își mai aude Sofia nora, apoi coboară din nou în somn ca într-o apă adâncă și tulbure.

Și în vis iată că se apropie de ea Persida, țiganca. Și Persida ține ceva ascuns sub catrință. Merg amândouă pe un drum pustiu și noroios. Bate vântul și cade un fel de lapoviță. 15 „Arată-mi și mie ce ai acolo ascuns“, se roagă Sofia de ea. „Ai și tu răbdare, îi spune țiganca, nu fi așa de grăbită...“ Și din nou se arată casa din celălalt vis. Sofia o recunoaște după pereții scorojiți și murdari, după ușile deschise vraiste, după ferestrele sparte. Iar țiganca scoate la vedere de sub catrința 20 murdară aceeași cheie mare de lemn, știută de Sofia din celălalt vis și i-o întinde, privind-o cu un fel de curiozitate răutăcioasă. „Ia-o, îi spune, că eu tot nu am ce face cu ea! Ție, în schimb, țî-o fi de trebuință, cu așa gândesc. Dar ai grijă, învârte-o ușor, nu cumva să se înțepenească și, tot trăgând de ea, să se rupă. 25 Fii cu mare băgare de seamă când o întorci...“ Sofia ia cheia și o vâra în ușa cea încuiată cu lacătul, o răsuțește cu mare grijă, învârtește ușor – cum a sfătuit-o țiganca, și cheia alunecă în broască de parcă ar fi unsă.

... Înăuntru era întuneric, ferestrele erau acoperite cu tablă 30 și bătute-n cuie. Fiul ei era acolo, în încăperea aceea întunecoasă. Sofia ar fi vrut să-i vadă chipul, era curioasă să afle dacă s-a schimbat ori ba de când umblă singur prin lume. Când a plecat era un copilandru, ori acuma trebuie să fie și

el om în toată firea! Începu, așadar, să-i vorbească, bucuroasă să-l știe în preajmă, chiar dacă nu-l poate vedea – și când îl auzi răspunzându-i cu vocea lui de totdeauna, fu atât de speriată, încât se sprijini de perete, temându-se nu cumva să
5 leșine și să cadă. „Scumpa și neprețuita mea, îl auzi zicând, ce altceva îți pot eu spune decât să nu te mîinii pe mine dacă ți-am făcut vreun rău, ori dacă ți-am pricinuit vreo supărare...” „Care supărare, de ce fel de supărare vorbești tu acum?” se răsti la el. El însă vorbi în continuare, de parcă nici
10 n-ar fi auzit întreruperea ei, cu o voce plină de dulceață și de căldură: „Să faci bine și să mă ierți, așa cum îți zic, și să nu-mi porți nici un gând rău. Pentru că așa-i bine, o mamă să fie iubitoare cu fiul ei și să-i ierte lui toate greșelile, atât cele de voic, cât și cele fără de voic”. Și din nou fu bucuroasă și mândră
15 – așa cum era pe vremea când se afla în preajma ei cu adevărat, nu numai în vis – auzindu-l cât de frumos știe să potrivească vorbele, cum știe glăsui ca din carte...

Între timp ochii i se mai obișnuiră cu întunericul, silueta fiului, subțire și gingașă, așa cum i-o știa dintotdeauna, se
20 distingea de-acuma mult mai bine. Numai chipul, spre marea ei părere de rău, nu putea să i-l vadă. Și cât ar fi vrut ca ca măcar în vis să-l vadă la chip! „Lasă, mamă, îi spuse el, parcă ghicindu-i gândurile, nu fi și dumneata atât de nerăbdătoare, c-o să-ți fie dat să mă mai vezi, nu-ți fie frică, și nu numai
25 așa pe întuneric, ci și când o să fie ziuă albă afară; ai să vezi că o să mă țin de cuvânt... Iar acuma du-te, rogu-te, c-ai stat destul”, îi spuse și începu s-o împingă cu amândouă mâinile spre ușă. Ușor o împingea el și cu multă dragoste. „N-am la cine să mă duc, se plânse ea cu lacrimi în ochi, n-am la cine
30 să mă grăbesc...” și vru să se întoarcă, să-l cuprindă cu brațele ei încă puternice, încă în stare să-și apere fiul, să-l ocrotească, numai că el se feri din cale și nu se lăsă îmbrățișat. „Lasă, mamă, îi spunea, lasă, și nu te mai frământa și chinui atâta, că se rupe inima în mine când te văd așa.” „Aș tot sta, dragul

meu, îi mărturisii ea în pragul ușii descuiate cu cheia de lemn, n-aș mai pleca..." și simți deodată cum o lasă iarăși puterile, se sprijini de ușă, se lipi de ea, să nu cadă. „Las' că știi eu cât de gureșă ești, îi spuse el râzând. Când începi a vorbi, nu te mai oprești! Numai că, draga și neprețuita mea mamă, adăugă el, și de data asta vorbea rar și apăsător, iar zâmbetul îi dispăru de pe chip, e bine c-am putut sta de vorbă și atât cât am stat, nici așa nu-i rău..."

Sofia se trezi atât de brusc din visul ei, încât în primul moment nici nu fu pe deplin sigură că se află din nou pe tărâmul lumii adevărate. Prin fereastra deschisă pătrundeau însă razele de aur ale răsăritului și o lumină veselă și sărbătorească umplea încăperea. Apoi, la fel ca în fiecare dimineață, îl auzi pe Petrică trecând prin dreptul porții, șontăcâind din piciorul lui de lemn. Petrică era paznic de noapte la fabrică și de cum începea să se lumineze afară trecea și el spre locul lui de muncă. Directorul fabricii îi dăduse un costum vechi de haine și, din ce trecea timpul, hainele îi erau tot mai flenduroase: Petrică era însă mândru de „țoalele" lui, și cu sticluta cu lapte cald sub braț mergea vorbind de unul singur, după cum îi era obiceiul, prin dimineața friguroasă. Odată i se întâmplase să spargă sticla cu lapte chiar pe piatra din fața casei lor. Sofiei i se făcuse milă văzându-l cu lacrimi în ochi și-i dăduse o altă sticlă în loc. Acum ascultă pașii șontăcâiți ai omului, îl aude îndepărtându-se. Fericită și speriată în același timp, începe să se gândească la cel de-al doilea vis al ei.

3.

Trei săptămâni trecură și în tot acest timp Sofia nu reuși să-și regăsească liniștea; orice ar fi făcut și oriunde ar fi mers, gândurile i se îndreptau mereu spre băiatul ei mai mic. Se

trezea vorbind de una singură, dar în așa fel de parcă s-ar fi aflat lângă ea și-ar fi putut s-o audă ce spune. Și auzind-o ar fi putut trage folos și învățătură din vorbele ei! „Tu bagă sama, îi spunea, așadar, ea, iar privirile îi alunecau pe deasupra lucrurilor din încăpere, oarbe la cele din jur, dar întâlnindu-se într-un spațiu ideal și îndepărtat, abstract și ireal, cu chipul atât de îndrăgit al fiului, și nu fi așa încrezător și buimac cum ești de obicei.“ „Iasă, mamă, îi răspundea el, râzând și bătându-și joc de îngrijorarea ei, nu mă mai dăscăli atât, de parcă nu mi-ai cunoaște firea, de parcă n-ai ști ce fel de om sunt eu! Și ca s-o sperie, adăuga: Pe o ureche îmi intră și pe cealaltă îmi iese, n-am eu acuma timp să te ascult! Căci dacă te-aș asculta, nici aia n-ar fi bine.“ „De ce să nu fie bine?! se mira ea. Eu știu că un copil trebuie să asculte de părinți, care i-au dat viață, căci așa șade frumos! Sunt și din aceia, spunea, și de furioasă ce era începea să trântescă oalele pe foc, știu și din aceia care n-au ascultat de părinți, au făcut ce-au vrut ei, și de ajuns n-au ajuns bine. Vai și amar de capu lor.“ Și-l ocăra în fel și chip, până băga de seamă că-i singură cuc, și atunci înțelegea că degeaba îl sfădește, tot nu are cum s-o audă, tot nu are cum să țină seama de sfaturile ei. Strecura laptele și punea oalele cu lapte la fiert; sta, o vreme, tăcută pe un scăunel lângă foc, apoi, tot gândindu-se la el, începea să-i vorbească cu un glas mult mai potolit și mai calm: „Tu fă cum vrei, îi spunea, nu te silesc în nici un fel; dacă vrei, mă ascuți, dacă nu, nu, poartă-te cum crezi tu că-i mai bine. Ești om în toată firea, nu mai am eu ce și cum să te învăț... De-acuma singur, cu capul tău, trebuie să judeci: asta-i bine să fac, să-ți spui, și asta nu-i bine!“ „Iasă, mamă, c-o să fie bine!“ spunea el și începea să râdă, cu râsul lui nepăsător, lipsit de grijă, râs de copilandru, de om nevârstnic, râs curat și limpede ca lacrima, râs care avea darul mai mult s-o sperie decât s-o liniștească; numai auzindu-l cum râde își dădea ea seama cât poate fi de necopt la minte și de crud la suflet; și cu toate că

îi dădea dreptate, promițându-i că așa va face cum îi spunea ea, neieșind în nici un fel din povețele ei, știa foarte bine că toate promisiunile lui nu sunt decât vorbe de clacă, cuvinte bune de împrăștiat în vânt; în clipa când le spune, le și uită, nici nu îi stă de fapt mintea la ceea ce îi iese din gură; vorbește 5 mai mult ca să nu tacă, în timp ce gândurile îi sunt cine știe unde. „Taci, striga atunci, nu mai da atâta din gură, că m-ai amețit la cap! Nu-s eu proasta aia, să stau să te ascult și pe deasupra să te și cred!“

Și iarăși începea să-l sfătuiască; nu se mai răstrea însă, de 10 parcă ar fi vrut să nu-l supere. Îi spunea doar de cine să se ferească și ale cui vorbe să nu le asculte. Apoi ea începea să plângă înfundat, pe tăcute, să n-o audă nimeni. Dragostea pentru fiul ei era ca o povară grea, ca o cruce pe care abia o mai putea duce. Se așternea liniștea, aștepta să-i audă din nou 15 glasul, dar el tăcea, și tăcerea asta a lui era parcă plină de învinovățiri grele și nespuse. Începea să aibă remușcări: într-adevăr, prea mult l-a dăscălit, avea de ce să fie mânios! „Dacă sunt așa de îngrijorată, îi spunea, cerându-și iertare, e pentru că am avut un vis tare urât. Se făcea...“ și se apuca să-i 20 povestească visul, pe primul sau pe-al doilea, și după ce termina de povestit rămânea pe gânduri cu coatele sprijinite de genunchi, cu capul în palme. „Și uite, de atunci, de când te-am visat, n-am pace și liniște, adăuga după un timp, tot la tine mă gândesc, nu cumva să ți se întâmple vreun rău, acolo, 25 printre străini, că atunci, iacă, ne-a bătut Dumnezeu.“ „Știi, mamă, îi spunea el cu râsul lui de copilandru pe care de câte ori îl auzea simțea o împunsătură în inimă, de parcă un fel de amenințare îndepărtată, un fâlfâit înfricoșător de aripă s-ar fi făcut auzit, tare îi frumoasă lumea și tare mi-ar place mie 30 să mă pot bucura de ea... Numai că degeaba-i frumoasă, adăuga el după un timp cu tristețe în glas, dacă eu o vreau și ea nu mă vrea, dacă eu o iubesc și ea nu mă iubește! Degeaba îi mândră, dacă mie tot nu mi-i de nici un folos...“ „Cine nu

te vrea? Întreba ea din ce în ce mai mânioasă. Vorbești așa, de parcă ai fi un om prost, și nu unul cu minte, cum te știi. Mai bine ai tăcea, dragul meu, decât să spui vorbe ca astea pe care le-ai spus!“ „Degeaba cauți acum să te minți și să te amăgești, îi spunea el cu tristețe în glas, știi și tu că-i chiar așa cum spun eu și nu altfel. Și de plâns cui vrei să mă plâng dacă nu ție, care ești mama mea cea care m-ai născut și m-ai crescut?! Că-i tare greu, mamă, așa să știi, nu-i defel ușor să fii ca mine: străin în tot locul și neîmpăcat cu lumea! Căci om mai singur și mai fără noroc nu cred să fie altul, oricât ai căuta și oricât ai umbla“... Și dacă îl auzea vorbind așa, se întrista în adâncul sufletului ei. Se pierdea toată și nu mai știa ce să-i spună... Căci ea dorea fericirea copiilor, și mai ales a acestui fiu mai mic, cel mai drag dintre toți. Încerca să-l îndrume, cu multă înțelepciune; nu degeaba trăise până acum, învățase și ea câte ceva. Îl povățuia vorbind de una singură și arareori își da seama că toate vorbele astea, ale ei, sunt fără rost, apă de ploaie. Tot n-au cum să ajungă până la el...

*

Când o femeie are un bărbat în preajmă, greutatea se împarte pe din două și povara e mai ușor de purtat. Când o femeie e singură, în schimb, pe umerii ei apasă tot greumântul. Și ce-i mai rămâne alta decât să îndure și să tacă! Poți să te plângi copiilor, care și ei sunt de-acum oameni în toată firea, numai că mult mai înțelept e să păstrezi totul zăvorât bine în inima ta; mult mai bine e să-ți pui lacăt la gură, să taci mâlc! Căci lor, dacă le spui, tot degeaba! Ajutor la ei n-ai să găsești! Se fac numai că te ascultă, și cu gândul sunt în altă parte, la ale lor! Mai ales că nici nu-l prea prețuiam, nu-l aveau la inimă pe fratele lor mai mic. De câte ori îl vedeau se întunecau la față, se uitau strâmb la el și dintr-o parte, cum te-ai uita la un străin, nu la unul care e din același sânge cu

tine! Când da să spună o vorbă, ridicau palma să-i astupe gura. „Tu ești crud și neînvățat, nu te amesteca“, se răsteau la el, certându-l din te miri ce.

Sofia înțelegea cât de mult suferă el știindu-se neiubit de frații mai mari. Se ascundea în podul grajdului și acolo plângea 5 având grijă să nu-l vadă nimeni. Îl aflase în ascunzătoarea lui strâns covrig, tremurând, cu fața scăldată în lacrimi. „Eu pe nimeni nu am, mamă, pe lumea asta, îi spunea printre sughituri. Pe mine m-a bătut Dumnezeu! Dacă nici frații care sunt din același sânge cu mine, născuți din aceeași mamă, nu 10 mă iubesc, atunci cine să mă iubească?!“ Încercase să-l liniștească, fără să izbutească însă; nu se lăsa în ruptul capului potolit.

Așa, într-un an, de Sfântă Mărie mică, frații mai mari i-au promis celui mai mic – împlinea de-acuma unsprezece ani – 15 că-l iau cu ei să vadă cum sunt petrecerile prin alte sate. Dar când au fost gata de plecare au început dintr-o dată să dea dos de el și să strâmbe din nas: ce caută mucea ăsta cu noi, ziceau, nici n-a ieșit de pe băncile școlii și vrea să se țină una cu cei mari... Din bucurie ce-a fost, își amintea Sofia, deodată s-a întunecat la chip și oricât a încercat ea să-l împace n-a 20 izbutit. „Sta în mijlocul ogrăzii – povestea Sofia – cu pălăria nouă în cap, îmbrăcat cu hainele de sărbătoare, albe cum îi spuma, cu privirile în jos. Cu un picior scobește pământul de parcă cine știe ce comoară ar fi căutat... «Zii și tu ceva, i-am șoptit, roagă-te de ei să te ieie, că dacă nu scoți nici o vorbă, 25 ei pleacă fără tine și după aceea o să-ți pară rău.» «Poate să se roage cât s-o ruga, au sărit ăi mari cu gura dacă m-au auzit cum îl îndemn să facă, de luat nici nu ne gândim să-l luăm cu noi. Să mai crească, să-și șteargă mai întâi mucii de la nas, și după aceea om mai vedea, om mai sta de vorbă, dar nu 30 acuma», se dădeau ei mari și erau atât de nesuferiți umflându-se așa în pene că nici nu aveam ochi să-i văd! Ți-a micu tot cu ochii în jos, scormonea pământul cu piciorul de parcă alta n-ar fi avut în cap decât cum să găsească comoara

aceea ascunsă în pământ. Nici vorbă să-i roage ori să încerce să-i înduplece! Să zică măcar o dată: «Faceți bine și mă luați și pe mine cu voi, nu vă țineți așa mari. Vă sunt și eu frate bun, nu vă sunt un străin. Și-o să vedeți că nu vă fac de rușine.

5 Pe unde ne-om duce și om umbla, o să vă mirați cât de frumos mă știu purta! Și de ascultător am să fiu ascultător, n-o să vă ies din vorbă nici atâta, numai să mă luați.» Așa ar fi trebuit să vorbească, încercând să-i înduplece, își spunea Sofia, și cine știe dacă până la urmă nu s-ar fi lăsat înduplecați. Numai că

10 de la el nu puteai scoate o vorbă, parcă ar fi fost mut, ca și când și-ar fi scos din minte toate vorbele oamenilor. Și frații lui mai mari atât au și așteptat, au plecat fără să le pese dacă e supărat ori nu, s-au grăbit să ajungă cât mai repede la Sintești, nu cumva să înceapă petrecerea și ei să nu fie de față! Nici

15 nu s-au uitat la el când au plecat. «Noi ne ducem, mi-au spus. S-a mai răcorit vremea, nu mai pripește soarele chiar așa de tare. E cum e mai frumos!» «Pară-vă și vouă rău de fratele vostru, le-am zis. Nu vedeți cât suferă văzându-vă cum dați dos de el», dar ei s-au făcut că nici nu aud, s-au îndepărtat și

20 mergeau toți trei pe ulița mare a satului, ținându-se de după cap și chiuind de mama focului, anume, așa gândesc, ca să-i facă celui rămas acasă în ciudă...

Au lăsat ușa la drum larg deschisă și l-am îndemnat să alerge după ei, căci n-or avea inima aia să-l întoarcă înapoi.

25 Părea că nici nu ascultă și nici nu aude ce spun, și atunci l-am împins cu o mână, dar el nici nu s-a clintit din loc. Țin minte că m-am supărat, dintr-o dată, când l-am văzut așa de pierit. «Tu nu auzi ce-ți spun, i-am zis și l-am împins iarăși ușor, numai că degeaba l-am împins, el nici nu s-a clintit, du-te,

30 că după aceea o să te doară sufletul că nu te-ai dus! Fugi repede și ajunge-i din urmă!“

Și atunci și-a ridicat privirea și s-a uitat drept în ochii mei, și îi erau ochii parcă mai deschiși la culoare decât îi are de obicei, deschiși la culoare și plini de un fel de mirare; nu

pricepea el, îi era tare greu să priceapă, cum de pot fi ei atât de fără suflet; erau frații lui din aceeași mamă și același tată făcuți, și se purtau cu el cum te porți cu un străin. Nu-l iubeau, și el știa asta. Și cât era de tânăr și de nepriceput întru ale lumii, înțelegea cât de greu e să nu fii iubit de proprii tăi frați, înțelegea, și în același timp se mira foarte tare că așa ceva poate să se întâmple! «Nu mă duc», a spus încet, și iar și-a lăsat privirile în jos și a început să scormonească pământul cu piciorul. După aceea a fugit, s-a ascuns cine știe unde, după vreo claie de fân, ori după nucii din capătul grădinii, și nici la vremea prânzului nu s-a arătat, degeaba l-am căutat peste tot; numai spre seară, când am urcat în podul grajdului, l-am găsit acolo cu fața scaldată în lacrimi și așa de alb la față, de parcă ar fi fost mai mult mort decât viu...”

Nu-i fu ușor să se împace cu gândul că numai ea îl iubește. Și multă vreme după aceea descoperirea asta o chinui și o făcu să sufere...

*

„Nuntă, mă!” răcnea Simion cât putea el de tare, în timp ce nevasta, învârtindu-se ca un titirez în jurul lui, încerca zadarnic să-l potolească. „Taci, muiere, și nu mă mai otrăvi”, îi răspundea el suflându-i în ureche; se sprijini cu o mână de umărul ei, să nu cadă, și, ca să-i arate că nu-i pasă de sfaturile ei înțelepte, urlă încă o dată din toți bojocii: „Nuntă, mă!”

De la fereastră, Sofia putea să-i vadă cum se învârteau prin curte, unul în jurul celuilalt. Bănuia că nici noră-sa nu era chiar trează de tot.

„Vai și amar de capul tău, îi spunea noră-sa cu o voce ascuțită și certăreață, bărbatului. Nu se mai poate omul înțelege cu tine, zău așa! Degeaba te-am tot tras de mânecă să plecăm, tu nu și nu, că nu șade frumos să fim primii! Că doar un vărut ai și o dată se însoară! Un pahar, și plecăm, așa m-ai tot dus

cu vorba, și eu, proasta de mine, te-am crezut! Paharul ăla s-au făcut tare multe, cine a mai stat să le numere câte au fost?!“ sporovăia ea, tot învârtindu-se în jurul bărbatului, sprijinindu-l să nu cadă, gata, când se lăsa prea tare în brațele ei, să se
5 răstoarne de asemenea. El n-o băga în seamă, continua să strige, hotărât să scoale întreg satul, să-l facă să ia parte la bucuria lui: „Nuntă, mă!“

Cu capul plecat, de parcă s-ar fi rușinat deodată de propria lui purtare, își lăsă femeia în mijlocul ogrăzii și se îndreptă
10 cu pași cam nesiguri, în ciuda dorinței lui de a fi cât mai hotărâți, spre scările ceardacului. Se sprijini cu o mână de unul din stâlpi, își recâștigă echilibrul și, umflându-și pieptul, se pregăti să strige din nou; se răzgândi însă și făcu un semn de lehamite. Încercă să urce scările – cele trei sau patru trepte
15 câte erau –, dar se opri, de teamă să nu cadă, cam la jumătatea drumului, și atunci nevastă-sa se apropie repede de el, își vârî ascultătoare capul sub brațul său întins anume ca să ceară ajutor, făcându-l în felul acesta să-și recâștige echilibrul. El o cuprinse cu amândouă brațele, trăgând-o drăgăstos la pieptul
20 lui și începu să-i umble cu o mână prin păr, mângâind-o cu stângăcie. Atât de tare o strânse, încât ea își pierdu răsufarea. Apoi își aduse aminte de bucuria aceea care era în el și care musai trebuia să iasă afară, să o știe toată lumea, s-o afle întreg satul, așa că o lăsă din brațe – din pricina strânsorii ea își simți
25 trupul vlăguit și în același timp pătruns de o oboseală dulce – și se întoarse cu fața spre ogradă, gata să strige din nou: „Nuntă, mă!!!“ ... Numai că femeia izbuti să-i astupe gura cu mâna, și strigățul, pornit cu toată tăria, se întrerupse la jumătate.

30 „Urât te porți cu mine, muiere, tare urât, o certă el și se propti pentru mai multă siguranță de stâlpul pridvorului. Pricinașă cum n-am mai văzut! N-am dreptul să mă bucur, așa crezi tu?! Nu-mi dai voie, adică?! Nu mă lași! Îți place să mă comandăruiești, văd că asta-i plăcerea ta a mai mare!

Numai că nu ți-ai găsit omul căruia să-i poruncești, așa să știi! Nu-s eu ăla, degeaba!... Uite că strig! Na! Numai așa ca să-ți fac în ciudă. Să văd ce-o să zici acuma?!“ ... Și strigătul, încărcat de bucuria sărbătorii, izbucni din nou și cu toată puterea: „Nuntă, măăă!!...“ . „Bine, spuse femeia, faci cum crezi că-i 5 bine, nu mă mai amestec. Mâine dacă o să-ți povestesc ce-ai făcut, o să te minunezi de prostia ce-o fost în capul tău... M-a apucat somnul, mă duc să mă culc.“

După plecarea ei, Simion se așeză pe prispă și-și prinse iarăși capul în mâini. Îi pieri deodată parcă tot cheful, vorbele 10 femeii fuseseră ca o găleată de apă rece turnată drept în moalele capului. Rămase un timp nemișcat, uitându-se încruntat în pământ și scuipând din când în când cu năduf. „Muierea-i tot muiere, mormăi el. Să văd eu omul acela care să-i poată umbla în rând după cum vrea ea!“ Apoi deodată își aminti 15 de ceva anume, se înveseli iarăși, făcu un semn cu mâna dreaptă de parcă ar fi vrut să alunge cu ea toate gândurile întristătoare. „Vremea îi acuma să ne înveselim, nu să ne întristăm!“ hotărî el, și cu vocea din ce în ce mai răgușită începu să cânte. „M-aș duce și eu la nuntă – cânta cuprins 20 de o bucurie neașteptată – Dar mi-i nevasta urâtă. Mă uitai la finii mei...“ Se ridică de pe prispă și se apucă să joace de unul singur, duduiau podelele ceardacului sub pașii săi săltăreți, apoi tăcu brusc, se opri și din țopăit și, împleticindu-se ușor, se îndreptă spre ușa în spatele căreia îi dispăruse 25 nevasta, o deschise larg și din pragul ei se porni s-o laude, uitându-se la ea cu niște ochi umezi și drăgăstoși: „Nevastă ca mine nu are nimeni mai ștințără, spunea el, legănându-se când pe un picior, când pe celălalt. Când m-am însurat, am știut eu ce mi-am luat, n-o schimb și n-o dau nici pe o ladă 30 de galbeni...“ Femeia îl privi mânioasă, arătându-se total nereceptivă la vorbele lui. Se dezbrăca, așezându-și hainele cu grijă pe scaunul de lângă pat. Se întoarse cu spatele, bodogănind supărată. „Dacă a băut un pahar mai mult, parcă

i-a furat Dumnezeu mințile“, îi spuse ea soacrei, apoi, lipăind în picioarele goale, se îndreptă spre patul înalt. Cuprins de sfârșeală, Simion se prăbuși pe un scaun. „N-am putut să mă bucur la nunta lui văruțu meu, tot așa mi-a făcut, i se plânse
5 maică-sii. I-a umblat gura ca o meliță, nu i-a stat o clipită...“
„Ias’ că nu ți-a făcut nimica, îi spuse Sofia lui Simion. N-au toți norocul ăla să aibă o nevestă ca a ta, fii mulțumit și nu te plânge ca un prost. Zii mai bine mulțam. Tu, dragul meu, ești un dezmiertat, asta ești!“ spuse ea, apoi se întoarse cu fața
10 la perete, pregătindu-se să adoarmă din nou. Măcar un ceas voia să mai lenevească în pat, acum când nu mai erau soacrele – cele trei – care s-o certe...

Simion se potoli pe neașteptate. I se închideau ochii de somn. În pat, însă, femeia se lipi drăgostoasă de el și oboseala
15 ce-l cuprinsese, amortindu-i trupul și gândurile, se risipi dintr-o dată; cu mare greutate femeia reuși să-l potolească, șoptindu-i la ureche vorbe liniștitoare, spunându-i adică de ce nu se poate acumă ceea ce vrea el. Simion nu înțelegea prea bine ce-i spune, dar vorbele ei șoptite îi gădilară plăcut urechea
20 și la zumzetul lor dulce căzu într-un somn greu, ca de plumb.

Sofia nu avu parte de o odihnă liniștită – ce-i mai dulce decât somnul de dimineață! –, dimpotrivă, somnul îi fu bântuit de vise încurcate și tulburi, cărora la început nu fu în stare să le dea de capăt; se zvârcoli în așternut, încercă să strige după
25 ajutor – niște oameni străini se țineau după ea s-o ajungă, și ea alerga, nu voia să se lase prinsă; se aflau parcă în pădurea de la Turcoane și bătea un vânt înghețat și aspru, se scuturau crengile copacilor de ploaie și de lapoviță. Se împiedica în niște crengi uscate și se ridica iară, străinii aceia veneau din urmă,
30 și după aceea se făcea că nu se mai află în pădure, se făcea de-acumă că-i fată nevârstnică și se întoarce de la școală cu străicuța plină cu cărți. „Grăbește-te, nu întârzia, îi spunea domnul director în vis, drept acasă să te duci, că te-așteaptă mumă-ta să te trimeată cu mâncare la lucrători.“ Și ea se

grăbește, se grăbește, nu cumva să întârzie și să rămână oamenii pe țarină nemâncăți din vina ei...

Dar și visul ăsta se sfârși; mai fură și altele, vise amestecate și întrerupte înainte de-a prinde vreun înțeles. Apoi apele visului se limpeziră, Sofia încetă să se mai zbată și să se mai frământa prin somn. Și abia atunci îl visă, a treia oară, pe fiul ei mai mic.

II

1.

Portăreasa se afla deja la datorie, în cămăruța ei din fața intrării, de sub scară. Avu loc obișnuitul schimb de saluturi și, ca de obicei, femeia prelungi vocalele finale ale cuvintelor, cântându-le ușor, după obiceiul parizienilor, ceea ce îi provocase lui Marcu, în primele săptămâni ale șederii sale la Paris, multă bătaie de cap: nu reușea să priceapă aproape nimic din sporovăiala lor repezită, apoi se obișnuise, începuse chiar să-i placă acest fel de a vorbi. Cu cât oamenii erau mai puțin instruiți, observase el, cu atât conversația era mai „muzicală”, cuvintele mai vârate unele în altele, revenindu-i, celui ce ascultă, sarcina de a le despărți; dar cum Marcu era aproape de un an la Paris, avusese suficient timp să se obișnuiască atât cu modul acesta de a rosti vorbele, cât, mai ales, cu politețea parizienilor, cam înghețată, care, de asemenea, în primele zile, îi displăcuse profund.

Așadar Marcu părăsi imobilul – la ultimul etaj al căruia se afla cămăruța închiriată de el, chiar sub acoperiș –, o cămăruță în care stăruia în permanență un înecăcios miros de gudron, de lemn putred și de igrasie (avusese timp să se obișnuiască și cu mirosul de-a lungul chinuitoarelor sale insomnii, în nopțile când afară ploua, iar răpăitul ploii, sacadat,

sau monoton se auzea pe acoperiș...), și cum locuia chiar lângă Sacré-Coeur, aruncă o privire grăbită spre impunătoarea construcție, atât de greoaie și lipsită de gust, dominând, de la înălțimea unde se afla, Parisul. Zăbovi chiar câteva clipe pe terasa din fața catedralei, ca să privească orașul. Ca un nou Rastignac, am putea spune, dacă n-am ști cât de străine erau gândurile tânărului nostru de faimoasele vorbe ale ambițiosului erou al lui Balzac... Nici pomeneală să-l încerce o asemenea orgolioasă dorință! Atunci ce căuta la Paris, dacă nu era stăpânit de ambiția de a-l cuceri? La o asemenea întrebare am putea, desigur, răspunde, dar preferăm să nu dezvăluim chiar de la început gândurile croului nostru.

Dimineața era senină. O pâclă ușoară plutea deasupra orașului. Putea fi zărită Sena, unduind ca un șarpe uriaș, prin ceața lăptoasă și albăstruie; impunătoare și solemnă se contura catedrala Notre-Dame, învăluită de asemenea în fâșii fumurii de ceață; undeva, în imediata vecinătate a gării Montparnasse, se ridica, sfidând parcă perfecțiunea orașului atât de armonios construit, uriașul bloc din beton și granit.

În timp ce cobora, grupuri de turiști treceau pe lângă el, grăbindu-se spre Sacré-Coeur, spre pitorescul Montmartre, despre care citiseră și auziseră fel de fel de lucruri; acum, în sfârșit, aveau prilejul să-l vadă. Câțiva japonezi, în costume de culoare închisă, priveau cu gravitate catedrala ce se ridica în fața lor, sus, pe colină, atenți s-o prindă, din toate unghiurile și de la toate distanțele, încât nici un detaliu să nu le rămână necunoscut. Urcau spre Sacré-Coeur – își începeau ziua turistică de dimineață în mod temeinic, mânuind complicate aparate de fotografiat, cu nasul vârât în ghidurile lor voluminoase. Niște copii blonzi, însoțiți de o învățătoare severă, urcau la rândul lor colina. Vorbeau nemțește între ei, se strigau unul pe celălalt cu voci subțirele și armonioase, iar învățătoarea le dădea tot felul de explicații în engleză, o engleză de manual compromisă de un ușor accent străin.

Iuă metrourul îndreptându-se spre Cartierul Latin. Iângă el, un bărbat chel citea cu nesaț un articol dintr-o revistă ilustrată. Marcu își aruncă privirea asupra titlului scris cu litere de-o șchioapă: „Viata sexuală la plante“. Cum subiectul nu-l
5 interesa, își mută privirea spre geamul orb al vagonului. Va fi o zi ca și celelalte, își spuse: va hoinări un timp fără un scop precis prin librăriile de pe bulevardul Saint-Michel, se va urca până la ultimul etaj la Gilbert Jeune, zăbovind ore întregi în fața rafturilor cu cărți cu preț redus. Va descoperi iarăși o carte
10 interesantă, ezitând dacă s-o cumpere sau nu; își va face rapid socoteala banilor din buzunar, sperând c-o să-i rămână pentru o cafea la Deux-Magots, pe terasă... Își va alege o poziție cât mai comodă, sprijinindu-se, cu un umăr sau cu spatele, de raftul tixit de volume plăcut mirositoare; se va cufunda în
15 lectura cărții luată din raft cu gândul de-a o răsfoi, plătându-i în același timp uşoara forfotă, zumzetul permanent al librăriei, conversația cu voce scăzută a celor din jur, un zgomot de fond ideal pentru lectură... Poate citi liniștit, nimeni n-o să se uite urât la el. Vanzătorii se obișnuiseră cu astfel de cititori. Vreun
20 tânăr își va face loc spre coşurile încărcate cu cărți ieftine din spatele lui, cerându-și scuze cu vocea șoptită, un „iertati-mă, domnule“ abia auzit. Marcu va ridica privirea de pe filele volumului, o privire absentă, aflându-se încă în lumea cărților – din care pricină pare chiar ușor mioapă –, bolbo-
25 rosind la rândul său două-trei cuvinte de scuză, fără să-l vadă, de fapt, pe cel căruia i se adresează, privind undeva pe deasupra capului acestuia; își va relua lectura – după această scurtă și deconectantă întrerupere. În acest fel se scurgeau diminețile lui Marcu, și dimineața care îl aștepta nu va fi, probabil, cu
30 nimic deosebită de celelalte.

Marcu îl zări pe tânărul spaniol; acesta își câștiga existența cântând prin cafenelele de pe Bul' Mich' ori de pe Saint-Germain-des-Prés. Sta chiar în fața lui, pe genunchi cu o micuță cutie neagră; își ținea flautul în ea. Marcu îl

antipatiza. Îl enerva nu numai privirea lui apoasă sau insistența cu care își revendica bănuții – stând cu șăpçuța de catifea neagră întinsă spre cel solicitat până când acesta se îndura să-i arunce ceva în ea –, nu acestea erau principalele motive ale lipsei sale de simpatie față de un tânăr cam de aceeași vârstă 5
cu el, venit la Paris cine știe din care colț mai mult sau mai puțin îndepărtat al pământului să-și încerce norocul. Similitudinea de destin, ca să spunem așa, ar fi trebuit, din 10
contră, să-i apropie. Îi displăcea tânărul, întâi de toate pentru că nu știa să cânte la flaut. Cânta atât de fals, încât Marcu, care avea o bună ureche muzicală, suferea teribil. Sunetele chinuite ale instrumentului îi zgâriau auzul. Într-una din zile tânărul flautist se oprise să cânte lângă masa a două 15
portugheze. Scena se petrecea la Café Apollinaire. Cea mai în etate dintre ele – diferența de vârstă nu era atât de mare încât să fie mamă și fiică, mai curând două prietene: tânăra 20
nu părea să aibă mult peste douăzeci și cinci de ani, iar cealaltă se apropia de frumoasa vârstă de patruzeci – cea mai în etate, deci, de îndată ce tânărul își termină cântecul, i se adresă cu o voce răgușită, complimentându-l pentru modul în care 25
cântase. Tânărul îi mulțumi pentru „amabilele cuvinte“, fără să pară însă a le lua în serios. Doamna vru să-i afle atunci țara de baștină și tânărul îi mărturisi că era spaniol. Marcu avu impresia că minte. Semăna mai curând a grec sau a sârb, își spuse, privind-i fața prelungă și măslinie. Avea nasul mare 30
și buzele groase, iar ochii îi erau injectați de oboseală și de nesomn. Continuară să vorbească într-o franceză cam nesigură, cu toate că spaniola ar fi fost poate mai potrivită, atât pentru cele două doamne din Portugalia, cât și pentru el. „Doamna e poetă, interveni în discuție cea mai tânără. 35
Trăiește de mult timp în Franța. Aproape de o viață... Spania n-a văzut-o niciodată, adăugă ea visătoare. Acum, după moartea lui Franco... La iarnă, sau cine știe, amânăm până la vara viitoare, nu-i așa, nu-i așa, Candida?“ „Poetă?“ întrebă

tânărul flautist căutând să se arate impresionat. „Da, spuse tânăra, a publicat un volum la *Flammation*, chiar în vara asta.“ „Trebuie să văd neapărat Spania“, spuse, în sfârșit, doamna mai în vârstă, întrerupând-o, și-și ridică amândouă brațele ca să-și aranjeze părul. „Neapărat, neapărat“, o aprobă tânăra, apoi se așază la masă lângă ele, fără să fie invitat. „Muzician“, le informă el arătând spre flaut ca spre un simbol al profesiei sale. „Da, da“, adăugă cu toată convingerea dând de mai multe ori din cap. „Poetă, spuse silabisind cuvintele ca să fie mai bine înțeles, iar eu sunt compozitor“ – și se bătu de mai multe ori cu flautul în piept, vrând să sublinieze apropierea dintre cele două profesii. Începu să vorbească în spaniolește. Vorbea foarte repede și cuvântul *poesia* revenea mereu în frazele lui încâlcite. Doamnele dădeau din cap aprobându-l cu toată convingerea. Apoi tânăra se ridică de la masă – doamna mai în vârstă îi întinse o mână plină de brățări –, și după ce-și luă rămas bun de la ele, se îndreptă spre cafeneaua „Deux Magots“, ca să-i delecteze și pe cei de-acolo cu sunetele în falset ale flautului său.

Acum erau în metrou și se uitau unul la celălalt. Spaniolul nu-l recunoscuse. Surprinse însă privirea lui Marcu, încărcată de resentimente, și se uită la el mirat. „Ce-ai cu mine? Cine ești, nu te-am văzut în viața mea!“ citi în ochii flautistului. Lui Marcu i se făcu în sfârșit rușine. Era întru totul nejustificată ostilitatea asta a lui. Era vorba doar de un necunoscut cu care nu schimbase în viața lui un singur cuvânt. În singurătatea în care trăia de aproape un an de zile – la Paris, Marcu nu cunoștea multă lume, era tot timpul singur –, trebuia căutată cheia modului său straniu de a se purta. Ajunsesse să aibă cu inși necunoscuți – aceștia nici măcar nu-i bănuiau existența! – conversații dintre cele mai bizare; tot felul de discuții imagine – îndelungate și întortocheate – (uneori se transformau în adevărate certuri) cu persoane întâlnite întâmplător pe stradă, și ele umpleau cu zarva lor închipluită

existența singuratică a eroului nostru: un vecin de masă de la Café Apollinaire, o tânără vânzătoare de la Gilbert Jeune, un bătrân domn ce trecea grăbit peste podul Alexandru erau partenerii lui de conversație. Și Marcu îi ura sau îi iubea, interpretându-le, după bunul său plac, cele mai insignifiante gesturi sau cuvinte. Erau suficiente frânturi de fraze, surprinse în mers, pentru ca „discuția“ să înceapă. Și dacă în cazul spaniolului exista un motiv oarecum concret să-l antipatizeze, mobilurile iubirilor și antipatiilor lui erau, de cele mai multe ori, inventate. 5 10

Coborî din metrou la Hôtel de Ville, dar în loc să se îndrepte spre librăriile de pe bulevardul Saint-Michel, Marcu o luă de-a lungul cheiului, îndreptându-se spre Luvru.

Puternic scoasă în relief de reflectoarele care o luminau din toate părțile, dar și de lumina lunii – o lună mare, rotundă de sfârșit de august – Sacré-Coeur semăna cu o uriașă fantomă albă. Turlele sale rotunde se ridicau pe un cer verde și sticlos ca de sticlă. Perechi grăbite de îndrăgostiți luaseră cu asalt spațiile verzi din fața catedralei, culcați în iarba înaltă, fără să le pese de turiștii gălăgioși care le treceau prin preajmă, urcând sau coborând faimoasa „colină“. Nu erau, de fapt, își spusese Marcu trecând, de asemenea, pe lângă perechile înlănțuite în iarbă, decât niște turiști și ei, mult mai îndrăzneți, e adevărat, mai lipsiți de prejudecăți, convinși că la Paris orice poate deveni posibil: chiar să faci dragoste, având ca decor undeva, în fundal, faimoasa catedrală de pe colină. 15 20 25

Marcu îi promisese portăresei – căreia nu-i fusese greu să afle că e pictor, îl văzuse doar de atâtea ori cu cutia cu vopsele și tot felul de pânze și cartoane sub braț – un tablou cu subiect religios; voia să și-l pună la cap, deasupra patului. „Voi, pictorii de astăzi – îi spusese –, nu mai pictați așa ceva, știu, dar pentru mine, dragă domnule, poate faci totuși o excepție...“ Când Marcu o întrebă cam ce anume ar vrea să-i picteze, 30

portăreasa optă pentru Răstignirea lui Iisus. „Să mă facă să plâng, atât de tare să mă impresioneze...“, spusese ea. Era grasă, sentimentală, catolică convinsă, și suferea, probabil, de astm, pentru că respira greu. „Și să nu uiți să mi-o faci – îi atrăsese atenția în timp ce urca găfâind scările în urma lui – și pe Fecioara Maria. Numai pe ea singură, n-are rost să te mai încurci și cu apostolii... Și s-o pictezi în așa fel, îi ceruse ea, încât să i se vadă chipul cât mai bine. Să se vadă cum suferă după fiul ei iubit“, adăugase cu lacrimi în ochi și zăngănindu-și

10 legătura cu chei... Ascultând-o, Marcu avu o idee năstrușnică. Renunță, însă la ea de îndată, convins c-ar scandaliza-o teribil pe sărmana femeie. Ea își dorea un tablou cuminte, de bună seamă. S-o picteze pe Maria cu burta la gură, asistând, înlăcrimată, la moartea celui răstignit, a propriului ei fiu, iată

15 ce-i trecuse prin minte lui Marcu. Sau, de ce nu, cu pruncul în brațe?!... Luă totuși destul de în serios „comanda“: începu să colinde muzeele, atenția fiindu-i reținută mai ales de pânzele ce reprezentau Răstignirea lui Iisus. În minte îi revenea mereu o „Răstignire“ a lui Bosch văzută de el vara trecută la Bruxelles.

20 Bosch reușise să introducă în scena Răstignirii un element lugubru și grotesc. Cu toata evlavia cu care îngenunchease în preajma celui ucis, micul apostol arăta cam ridicol, cu nasul lui lung și cu pantalonii vărgați! Nu, nu are însă de gând, își spusese Marcu cu o urmă de zâmbet pe chip, s-o sperie pe

25 portăreasă: îi va face o Răstignire după tot tipicul, cumițică și cum scrie la carte, copiind de ici și de colo, fără să adauge nimic, ferindu-se de orice interpretare prea personală, de orice detaliu scandalos! Va face ceva care să-i umezească puțin ochișorii sărmanei femei astmatice!...

30 Nu-i venea să urce în cămăruța lui și să se culce, prea frumoasă era noaptea și prea mare veselie din jur: erau tinerii unguri îngânând pe scările catedralei melodii de-ale lor, din pustă, aspre și de un sălbatec orgoliu; apoi mexicanii, cu

poncho-urile viu colorate, cu pălării uriașe, cântând din chitară și dintr-un fel de fluier lungi, semănând cu cele ale ciobanilor din Transilvania. („Mândru ciobănel, tras ca prin inel“, își aminti Marcu versurile baladei, în timp ce asculta melodiile vesele și săltărețe ale tinerilor cu pletele lungi și unsuroase, cu fețele măslinii, cu ochii negri și languroși, de-o imensă melancolie...)

Mai erau, apoi, cei doi negri, cu blugiși vechi și flenduroși, cu torsul gol lucind de sudoare, prinși în ritmul unui dans nebunesc, dans ce părea a nu se mai sfârși niciodată. Își aruncaseră cămășile de pe ei, se înfierbântaseră tare de tot, înconjurați de sticle de bere Tuborg. Cu ajutorul acestora construiseră un fel de ring de jur-împrejur, în așa fel încât ceilalți – mulțimea de gură-cască – să rămână la o oarecare distanță. Cântau cu voci din ce în ce mai răgușite, acompaniindu-se la niște banjouri minuscule care arătau teribil de caraghioase în mâinile lor mari. Și în timp ce dansau păreau cuprinși de o asemenea bucurie liberă și luminoasă, cum lui Marcu nu-i mai fusese dat vreodată să vadă. Din când în când, se opreau și se îndreptau spre sticlele de bere – cele pline într-o parte, cele goale în cealaltă parte, să nu se încurce între ele, doar că cele pline erau din ce în ce mai puține, iar numărul celor goale creștea! –, luau de jos o sticlă și, după ce-și ștergeau de sudoare fața udă learcă, o goleau pe nerăsuflăte. Se întorceau pe „ring“ cu pași nu prea siguri. De cum intrau în ritm, însă, își recâștigau siguranța. Dansau împreună, coordonându-și perfect mișcările, de aceeași înălțime amândoi, semănând bine între ei, până când, obsedați de ritmul înnebunitor al jocului, uitau unul de celălalt. Din nou unul dintre ei părăsea pista de dans, îndreptându-se cu pași șovăitori spre sticlele pline cu bere, împiedecându-se în ele; berea începea să curgă pe jos, se repezea atunci și ridica sticla, mai mare păcatul să se risipească lichidul, o ducea la gură rânjind către mulțimea adunată, văzând-o, de fapt, abia acum... Se

învârteau de mama focului, hăpăind din picioarele lor lungi, bătându-și coapsele cu palmele, cu capul dat pe spate, ca în transă, mișcându-și, cu o infinită grație, brațele puternice și musculoase; se duceau pe rând să urineze în boschetele din spatele lor, iar la întoarcere se împleticeau din ce în ce mai rău; intrând în ritm, își recâștigau siguranța mișcărilor, întregul trup li se supunea iarăși...

Marcu rămase timp îndelungat pierdut în mulțime, cucerit de splendoarea dansului. Era curios să vadă când au să se oprească și dacă într-adevăr au să se oprească vreodată. Numărul sticlelor golite era impresionant – Marcu le numără, erau peste cincizeci! –, pline, rămăseseră una sau două, așa că dansatorii nu se mai opreau decât ca să urineze pe rând în boschete, e adevărat din ce în ce mai des, pentru că berea abia acum începea să-și facă efectul; dansul își păstră însă ritmul său îndrăcit, nu se întrevedea în mișcărilor celor doi dansatori nici cea mai mică oboseală. Dansau bucurându-se de propriul lor trup, în stare să-i imprime acestuia o neostenită, permanentă și luminoasă mișcare!

Marcu avu ciudata senzație că nicicând nu s-a simțit mai apropiat de cineva decât de acești doi dansatori fericiți și că niciodată sufletul lui nu a cunoscut o mai intensă comuniune cu un alt suflet decât în clipele astea. I se păru că aude chemări îndepărtate la al căror vuiet ar fi vroit să rămână surd! Abia într-un târziu se hotărî, totuși, să plece, fiind din ce în ce mai convins că dansul nu se va mai sfârși niciodată. Se smulse însă cu greu, de parcă el însuși ar fi fost vrăjit și fermecat. Se îndepărtă doar câțiva pași și i se păru că îl cuprinde o foarte curioasă sfârșeală. Se identificase, oare, într-o asemenea măsură, cu dansatorii, încât ceea ce trăia el acum era chiar oboseala dansului? Picioarele îi fură atinse de febră, ca după un efort îndelungat și susținut. Și brațele îl dureau, iar trupul îi fu învăluit de nădușeala caldă și plăcută. Și deodată Marcu simți cât de îngrozitor e să mori! I se păru că-i vede pe dansatori ridicându-se amenințători

în fața lui, cu trupurile încremenite, însă, și nemișcate, asemeni unor statui înspăimântătoare: dansul lor se sfârșise, mișcarea se oprise și ea, ritmurile înnebunitoare încetaseră definitiv! Iar trupurile lor își pierduseră strălucirea: carnea le atârna moale pe brațe și pe coapse, pielea lor – 5
întunecată și atât de vie – se uscaseră și se zbârciseră îngrozitor: două păpuși de ceară a căror frumusețe se risipise dintr-o dată. Muzica se oprise, și o cumplită și grea tăcere coborâse parcă peste colina Montmartre. Doar catedrala, ca o fantomă uriașă de var, ca o înspăimântătoare și ireală Moby-Dick, 10
își ridica turnurile albe spre cerul întunecat. Străluceau de asemenea pupilele albe ale negrilor, gura le era închisă însă, strânsă punga și dinții nu li se vedeau... Viziuni de coșmar, desigur; nu durară decât o singură clipă și Marcu se trezi, din nou, în mijlocul mulțimii vesele și petrecărețe, auzi iarăși 15
cântecele din pusta maghiară, chitarele și fluierile mexicane – silueta unui ciobănaș subțirel i se năzări o clipă înaintea ochilor: îl văzu ca prin ceață, dispăru foarte repede – îi descoperi pe americani cu complicatele lor aparate de fotografiat –, doamne în vârstă cu inele, cercei, brățări și 20
lănțișoare de aur, domni cu trupuri uscate, în pantaloni albi, de tenis, „profesionistele“ de-acum obosite, hotărâte să coboare colina dar mai ales tinerii, într-o mișcare continuă, gălăgioasă, sălbatici și tandri în același timp. Era și el, Marcu, unul de-al lor? Reușise să-și găsească un loc printre ei? Nu, 25
lui nu-i rămânea decât să se îndrepte spre mansarda de la ultimul etaj, chiar de sub acoperiș, și să adoarmă cât mai repede cu putință! Ceea ce și făcu, întorcând spatele mulțimii gălăgioase.

2.

30

Sofia era mamă a trei copii la o vârstă la care nici nu s-ar fi putut spune că era femeie în deplinul înțeles al cuvântului.

Era de fapt încă o copilă, neîmplinită nici la trup – în cei dintâi ani de după nuntă continuase să crească –, și nici la minte, o fetiță căreia i se mai întâmpla să se joace cu păpușile. Se juca pe ascuns cu ele, având grijă să n-o afle vecinii. S-ar fi mirat, probabil, văzând-o atât de copilăroasă. Își făcuse, așadar, o păpușă dintr-un cocean de porumb și se ascundea cu ea în podul șurii. O îmbrăca în hăinuțele rămase de la copii, o legăna și o mângâia și, în general, era mult mai drăgăstoasă cu mogâldeța aceea de cocean decât cu propriii ei fii. Pentru că nu numai bucuria dragostei, dar nici pe cea a maternității Sofia n-o descoperise încă. Ea își crescua feciorii ajutată fiind de cele trei femei din casă – mama, bunica și străbunica bărbatului ei –, trei soacre care se îngrijiră toate trei de prunci, neîndrăznind să-i lase pe mâna unei mame atât de necoapte la minte. Ele fură trei mame șperiate ori de câte ori feții boleau cine știe din ce pricină – ba se îmbolnăviseră de vărsat de vânt, ba se molipsiră unul de la celălalt de variolă, ba aveau diaree –, și bătrânele se învârteau în jurul patului sau al leagănului lor, cuprinse de îngrijorare: chemau babele să le facă descânțece, îi doftoriceau cu leacuri știute de ele din bătrâni, tot felul de fierturi din ierburi culese pe lună ori înainte de a cădea roua: nici o hotărâre în ceea ce îi privește nu fu luată de Sofia; dimpotrivă, ele erau cele ce aveau grijă de toate, rostul ei fiind doar acela de a-i alăpta, ceea ce nu era defel greu, devreme ce sânii îi erau doldora de lapte. Când să-și întărece feciorii, tot ele hotărâră, și chiar dacă lucrul ăsta se petrecu prea devreme cu primul – din care pricină ea se plânse de durere de piept – și mult prea târziu cu cel de-al doilea (care, încăpățânat, nu voia să se lase întărcat, deși începuseră să-i crească dinții și o mușca de sânii), ele erau mult prea sigure că ceea ce făceau era bine făcut, așa că nu ținură seama de părerea ei. „Las’ că știm noi mai bine ca tine, îi ziceau. Am mai crescut copii, nu ne înveți tu pe noi!“ Sofia fu deci mai mult născătoare de copii: rostul ei era doar acela de a-i zămisli

împreună cu bărbatul luat de ea prin cununie, de a-i aduce pe lume, iar de toate celelalte, se îngrijeau ele, bătrânele.

Băieții îi erau de-acum măricci – în primele clase primare toți trei – când ea începu să se simtă femeie cu adevărat. O 5 femeie în stare a se bucura de plăcerile împreunării cu bărbatu ei, care și el, cu timpul, dintr-un băiețandru neîndemânatic și stângaci, deveni bărbat în toată firea, priceput în a răscoli sângele înfierbântat al femeii, dar și în a-i domoli fierbințeala.

Firea ei copilărească nu se schimbă însă cât ai bate din 10 palme și i se întâmpla adeseori să-și privească fiii cu mirare, nevenindu-i să creadă că-s feciorii ei acești copii îndesați și voinici (semănau, toți trei, cu bărbatul ei), născuți de o mamă-copil. Și când nu erau de față cele trei soacre, s-o vadă și s-o certe, se apuca să se joace cu ei. Lua parte, deci, la 15 zbunguicelile lor de copilandri și se simțea asemeni lor, ușoară și fără nici o grijă. Se lua la întrecere cu ei, fugărindu-i și fugărind-o la rândul lor, se juca „de-a prinsa“, se învârtea, până când ametea pe după câte vreun prun mai măricel. Era plină de zgârieturi și julituri la genunchi și la coate, și când se spăla 20 o usturau rău de tot; se vindecau însă repede, tot atât de repede ca și la copiii ei. Se juca „de-a baba oarba“, ascunzându-se în dosul căzilor mari din șură, pline cu prune ori cu borhot. Se lega la ochi cu vreo maramă mai zdrențuită de-a bătrânelor și începea să-i caute, bâjbâind cu amândouă mâinile întinse 25 în față: se împiedica fie de loitrea de la car, fie de plugul sau grapa din șură, iar copiii râdeau văzând-o atât de neîndemânatică. Se ruga de ei s-o ridice de jos și s-o dezlege la ochi. „Nu vrem, dezleagă-te singură“, îi răspundeau cu nepăsare; căci se purtau cu cruzimea și lipsa de milă cu care se poartă 30 de obicei băieții atunci când fetițele se amestecă în jocurile lor... Apoi se jucau „de-a ascunsă“. Ea dibuia tot felul de cotloane de-ale casei, neștiute de ei. Se ascundea în poțul grajdului, sau în cămară, în dosul lăzilor mari de făină, al

damigenelor borțoase, pline cu țuică, și, cu inima bătând foarte tare – atât era de pătrunsă, de prinsă de joc! –, cu obrazul arzând ca o flacără, sta pitită în ascunzătoare și tăcea mâlcl Se ținea cu o mână de gură, să nu râdă, să nu se dea de gol, văzându-i cum trec neștiutori pe lângă locul unde era ascunsă. „Puteți să mă căutați cât ați vrea, își spunea uitându-se din ascunzătoarea ei cum o caută, de găsit nu aveți cum să mă găsiți. Aș putea să stau aici până mâine dimineată, tot n-ați da de mine! Și mai știu eu un loc, unde, dacă mă ascund, n-o să mă aflați în vecii vecilor!“ se lăuda, și atunci copiii o rugau să se ascundă acolo unde zice: ei au s-o caute și până la urmă tot au s-o găsească, asta-i sigur! „Mă găsiți voi pe amaru, spunea ea sastisită de siguranța lor. Pe cât facem părămaș că nu mă aflați? La ce să și pierdem vremea de pomană...“ „Atunci arată-ne măcar unde ai vrut să te ascunzi, îi spuneau, să știm și noi locul altădată.“ „Ce-mi dați să vă arăt!“ îi întreba, și ei îi promiteau marea și sarea, numai să le arate ascunzătoarea aia așa de grozavă, unde ei n-ar fi fost în stare, oricât ar fi scormonit, s-o găsească! Ea nu voia însă, se lăsa greu înduplecată, și un timp copiii se gândeau fermecați la acel loc tainic, neînțelegând de ce mama lor nu voia în ruptul capului să li-l spună; o priveau cu un anumit respect, erau gata să-i accepte superioritatea, chiar dacă, altfel, nu voiau în ruptul capului să i-o recunoască.

25 Căci, de cele mai multe ori, uitau cu desăvârșire că e mama lor, cum și ea uita la rândul ei că le este mamă: se trezea certându-se cu ei din te miri ce, pentru un lucru lipsit de importanță, strâns legat însă de regulile jocului; ei, fie că nu le respectau, fie că le ignorau în vâltoarea alergăturii. Nu le trecea cu vederea nici micile șmecherii, încercările naive de
30 a o trage în piept! Când se uitau de pildă printre degete, la „de-a v-ați ascunselea“, îi obliga să reia jocul de la început. „Mie nu-mi place să vă știu mincinoși, dragii mei“, le spunea, apelând într-un chip cu totul nepotrivit la autoritatea ei de

mamă; ei însă n-o prea luau în seamă, nu prea se arătau impresionati de muștrările ei materne: pe o ureche le intra, iar pe cealaltă le ieșea tot atât de repede.

Jocul se relua după aceste mici întreruperi și accidente, cu și mai mare plăcere, până când ea își aducea aminte, într-un 5 târziu, c-a uitat oalele cu lapte pe foc: pentru asta o lășaseră soacrele acasă, își amintea ea, să mulgă vacile și să fiarbă laptele, iar după aceea să pregătească mâncarea la lucrători; or, uitase nu numai laptele, ci și oala cu varză și cu afumătură pe foc, scrum s-or fi făcut toate, de când fierb. Soarele e deasupra 10 capului și din pricina ei rămân lucrătorii la holdă nemâncați, își spunea înfricoșată. De data asta Simion n-o mai iartă, tot i-a fâgăduit el o bătaie din acelea „rupte din rai“. Așa că lăsa jocul baltă și alerga valvârtej în cuina de vară: găsea mâncarea prinsă, laptele afumat, focul în sobă stins. Se lua 15 cu mâinile de cap, de supărare, arunca laptele în cazanul cu fiertură pentru porci și mai gusta o dată mâncarea prinsă, să vadă dacă n-o poate drege în vreun fel. Din ușa cuinii de vară, băieții se uitau tăcuți și curioși la ea... Ce-or să mai melițe din gură cele trei soacre, ce-or să mai sară la ea toate trei! Se 20 simțea ca un copil care a făcut o prostie și care se teme amarnic de oamenii mari. Începea să plângă, stând pe scaunul din mijlocul cuinii, cu mâinile pe genunchi, simțind cum lacrimile sărate îi cad – stropi mari și grei – în poală și-i udă catrința. Copiii o așteptau să se întoarcă la jocurile lor, stând un timp 25 cuminti în pragul ușii și privind-o cum plânge; apoi nu mai aveau răbdare, dădeau buzna în bucătărie și începeau s-o tragă de poale și s-o roage să vină. „Credeți că eu sunt ca voi – le spunea ea amintindu-și că-i mama lor și că-i femeie în toată firea –, așa, fără nici o grijă! Nu, dragii mei, spunea clătinând 30 cu înțelepciune de mai multe ori din cap. Căci femei mai chinuite și mai muncite ca mine nu cred să fie multe altele! Și cu o singură soacră pe cap traiul nu-i ușor, dar cu trei, câte am eu!“, iar copiii se uitau mirați la ea: nu înțelegeau ei prea

bine ce spune, și din care pricină, din veselă cum a fost tot timpul, se schimbase pe neașteptate...

Jocurile se reluau peste o zi sau două, toate supărările erau repede uitate. Cobora din nou la mintea lor, lăsându-se cuprinsă de plăcerea alergăturii și, la rândul lor, ei uitau că fata asta veselă care se joacă, lipsită de griji, cu ei le este mamă. Râdeau dacă o vedeau neîndemânică și nu puteau să înțeleagă de ce nu poate sări la fel de bine ca ei peste un mușuroi de furnici, ori peste o groapă ceva mai măricică! Dacă i se întâmpla să alunece și să cadă – primăvara, iarba e uneori udă și aluneci ușor! – ei, în loc s-o ajute să se ridice, ori să fie cuprinși de îngrijorare, se prăpădeau de râs. Odată i se întâmplă să se lovească destul de rău la cap. În prima clipă nici nu fu în stare să se ridice de jos. „Hai scoală-te odată, strigă la ea băiatul ei mai mare. O împiedecată și o mototoală ca tine rar s-a mai văzut!“ Așa că se ridică singură de jos, rușinată și în același timp furioasă. „Jucați-vă fără mine, le spuse. Dacă așa știți să vă purtați cu mama voastră! Am și de lucru, nu-s fără griji! Acuș se face vremea prânzului, și vaca e tot nemulsă, ce știți voi!“ Într-adevăr, se auzea vaca mugind flămândă în grajd, și tânăra mamă se întorcea la treburile ei gospodărești bombănind furioasă...

Cu totul pe neașteptate, însă, jocurile lor copilărești încetară s-o mai atragă. Zadarnic se rugau copiii să vină să se joace cu ei. Degeaba îi spuneau, privind-o cu ochi rugători, că știu un nou joc, pe care sunt nerăbdători să i-l arate. „Voi nu vedeți, le spunea ea, dându-i la o parte din calea ei, cât sunt de prinsă cu lucrul, nu vedeți câte au rămas aici, acasă, pe capul meu? De jocul vostru îmi arde acum? Așa vă închipuiți, că eu sunt ca voi, fără nici o grijă, așa credeți? Ce vă pasă, puteți alerga dacă aveți poftă, nu vă ține nime socoteala. Puteți tropăi cât e ziua de lungă, ca mânjii fără frâu și fără stăpân! Or, câți stăpâni am eu, mirare că mai pot face față!“ ... Așa le spunea, plângându-se, ca de obicei, de lucru

prea mult, de prea multă bătaie de cap, precum și de cele trei soacre: pricina pentru care nu voia să se mai joace cu ei era însă mult mai simplă: nu-i mai făcea plăcere! Firea ei copilăroasă se schimbă pe nesimțite, și în străfundurile ei toate începură să capete o altă înfățișare. 5

Aruncându-și într-o zi ochii în oglindă, Sofia aproape că nu se mai recunoscuse. Rămase mult timp în fața oglinzii încercând să se obișnuiască cu chipul cel nou, străduindu-se, totodată, să înțeleagă cât mai bine taina schimbării survenite: trupul ei se împlinise, formele ei se rotunjiseră, gura ei era mai 10
cărnoasă și mai roșie, ochii mai limpezi și în același timp de un negru parcă mai întunecat. Până și mersul ei se schimbase, simțea ea. Avea o călcătură sigură, mai puțin șovăitoare. Sofia devenea, în sfârșit, femeie, și toate acestea ei se întâmplau la mai bine de zece ani după măritiș. 15

Copiii simțiră această schimbare. Se înstrăinară de ea, și dacă ei se mai întâmpla să se amestece în jocurile lor copilărești, de data aceasta ei erau cei care se plâneau nemulțumiți că le strică jocul. Încetase să mai fie de-a lor, era de-acuma femeie, nu avea ce să mai caute printre ei. 20

Abia în acești ani de deplină înflorire a tinereții ei, Sofia începu să-și iubească într-adevăr bărbatul. Asemeni unei flăcări mistuitoare, izbucni dragostea. Era de-acuma oarbă și surdă la tot ceea ce se întâmpla în afara dragostei ei. Umbla buimacă, spre marea supărare a soacrelor care nu pricepeau ce se petrece 25
cu ea. O întrebau una, alta, și ea uita să le răspundă. Ei se întâmpla nici să nu le audă ce spun, era cu gândurile aiurea, în cu totul altă parte! Se uita la ele fără să le vadă. Da din cap, că așa va face, cum zic ele, fără să priceapă însă o boabă din sfaturile lor. De două-trei ori trebuiau să spună bătrânele 30
un lucru, ca să ajungă în sfârșit până la ea. Se învățea prin casă ușoară și sprintenă, ori se apuca să râdă de una singură, și dacă bătrânele o întrebau, încruntate și ursuze, ce-a pățit c-a apucat-o așa râsul pe neașteptate, se făcea că nici nu aude

întrebările lor răutăcioase. Totuși, avea grijă să nu le supere prea tare. Poruncile lor fuseseră întotdeauna pentru ea literă de lege. Cu toată bucuria care îi cuprinsese deopotrivă sufletul și trupul, cu toate că se simțea, în sfârșit, în stare să stea pe
5 propriile-i picioare, Sofia nu ieși, și nici nu încercă să iasă, de sub tutela celor trei femei; rămase în continuare o noră ascultătoare. Își apăra dragostea de privirile lor curioase și pline de invidie, și-o ascunse, făcu în așa fel încât bătrânele să nu priceapă nimic din ce avea ea pe suflet.

10 Reuși de asemenea să-și prindă bărbatul în vârtejul iubirii și fu bucuroasă văzând cum, la rândul lui, el era din ce în ce mai îndrăgostit de ea. Dacă femeia e scânteia, bărbatul e focul care arde. Așa că se aprinse o flacără mare de tot. Cum să nu vadă bărbatul, doar nu-i orb, că femeia i se face din ce în ce
15 mai frumoasă! Ca un trandafir era ea, ca o floare dintre cele plăcut mirositoare. Se deschidea în frumoasa zi de mai, și în văzduh se ridica până la cer mirosul ei cel îmbătător!

Un bărbat poate fi, însă, cuprins de griji văzându-și femeia de la o zi la alta mai frumoasă. Căci ce-i frumos vrei să păstrezi
20 numai pentru tine, nu-ți prea vine să dai și la alții! I-ar fi plăcut lui Simion să ridice în jurul femeii sale un gard înalt, în așa fel ca nimeni să n-o vadă și nimeni să n-o poată atinge! Un astfel de gard însă e greu de ridicat. I.a ce-i frumos, toată lumea se uită cu lăcomie, ori tocmai această lăcomie a oamenilor nu
25 putea s-o suferă! Să știe toată lumea că nevasta asta e numai a lui și nimeni altul nu are dreptul a se bucura de frumusețea ei, afară de el! Iată de ce se înfură dacă vedea vreo privire mai pofticioasă. Din care pricină, nu de puține ori, ca să-și mai astâmpere necazul la vreo petrecere, i se întâmpla să golească
30 un pahar în plus. Dar paharele acestea, golite pe nerăsuflăte, în loc să-i mai domolească supărarea, îl înfierbântau și mai tare. Din te miri ce îl cuprindea harțagul. De câteva ori fu chiar gata să sară la bătaie, așa, din senin, fără vreo pricină

anume; dacă nu s-ar fi aflat în preajmă prieteni buni care să-l domolească, cine știe în ce buclucuri ar fi intrat!

Toate ar fi fost cum ar fi fost, dar Sofia avu de suferit de pe urma acestor bănuieli neîntemeiate și de-a dreptul prostești. Se întorceau noaptea de la vreo petrecere, și el, în loc să pună capul pe pernă și să doarmă, începea s-o chinuie 5 cu întrebările, unele mai neroade decât altele; nici nu știa ce să-i răspundă, atât erau de lipsite de noimă: ba că s-a uitat, „cum nu șade frumos să se uite o femeie măritată și cu trei copii pe deasupra“, la nu știu ce copilandru, ba că a întors-o pe sub mână cu prea mult foc neisprăvitul acela de ginere al lui Dordea; ba că i-a ținut calea mucosului ăluia, care nici armata n-o are făcută; a văzut bine, nu-i așa prost cum își închipuie ea, de-aceea are ochi în cap, să vadă! „De mine n-ai cum te ascunde, n-ai cum să te ferești, toate le știu, striga 10 Simion și scrâșnea din dinți. Parcă n-am văzut cum te ținea Ion al lui Bosoancă de degetul mic! N-am zis nimic, ca să nu te fac pe tine de miru lumii, așa-s eu, am rușine, da-mi venea să-i crăp capu lui prăpăditul ăla! Pară-ți bine că m-am stăpânit!“ Așa-i vorbea, și până se făcea ziuă albă afară nu mai 20 termina, cu toate că ei i se închideau ochii de somn.

... Se întorceau acasă de la o nuntă, dintr-un sat vecin – începea a se lumina de ziuă, mirosea tot câmpul a floare de-ți era mai mare dragul! – când Simion s-a oprit pe neașteptate în mijlocul drumului. S-a uitat o dată lung – încrunțat și alb 25 la față ca varul –, și înainte ca ea să poată înțelege ce se întâmplă, ce anume l-a apucat așa din senin, a lovit-o peste obraz... A dat să se ferească de loviturile lui, a încercat chiar să fugă. A ajuns-o însă repede din urmă și a continuat s-o lovească, dând cu năduf și cu sete, pe unde apuca, de parcă 30 ar fi vrut să se elibereze de toată supărarea și mânia adunate în el cine știe din ce pricină. De data asta nu s-a mai ferit, a stat liniștită, fără să se opună în vreun fel loviturilor, fără să-i spună o vorbă cu toate că se știa nevinovată, negreșindu-i nici

cu gândul, nici cu fapta. În timp ce o lovea, s-a uitat cu milă la el: „Săracul de tine, ți-a furat Dumnezeu mințile, dragul meu, mă lovești, fără ca eu să am vreo vină! Mare păcat îți faci batjocorindu-mă în felul ăsta. Căci dacă nu te-am iubit și nu te-am prețuit eu, atunci nu te-a iubit și nu te-a prețuit nime“... Toate acestea i le spunea, fără să-i vorbească, numai din priviri. Cu milă și cu mirare se uita la el, cu acea uimire care se naște în sufletul femeii ori de câte ori e pusă față în față cu felul de a reacționa al bărbatului, cu modul acestuia de a judeca lucrurile, mult mai simplu, mai rudimentar, mai grosolan; el nu știe sau mai bine zis nu poate, nu-i în stare să se elibereze de toate chinurile și îndoielile din el altfel decât lovind orbește cu pumnul... Îi primi, așadar, loviturile fără să crâcnească; apoi, când renunță să mai dea în ea, plecă, singură, cu capul în jos și cu umerii căzuți printre florile câmpului, lăsându-și bărbatul năucit și în același timp speriat și rușinat de cele făcute. Nu se întoarce să vadă ce face, aproape că nici nu-i păsa dacă el vine sau nu în urma ei...

Cui poți să te plângi, cine te poate înțelege mai bine decât părinții care te-au născut și te-au crescut? Altoră zadarnic le povestești, tot nu-s în stare să priceapă ce-i în inima ta! Ei, părinții, pot să-ți vadă lacrimile, față de ei n-ai la ce să te rușinezi! Așa că se treziră cu Sofia la poartă, în dimineața aceea de sfârșit de mai plânsă și roșie la față. I-a început, nu putu să scoată o vorbă din pricina lacrimilor. În cele din urmă reuși să le povestească totul, nu le ascunse nimic: cum o bătuse bărbatul, cum sărise din senin la ea, fără ca să se știe vinovată în vreun fel; dacă n-a fost o femeie credincioasă și la locul ei, atunci nici nu știe unde anume se află pe lume femeie mai supusă și mai ascultătoare decât ea; nu i-a ieșit din vorbă nici atâtica; numai că nu-i vinovată de prostiile din capul lui, nu are nici o vină dacă el s-a stricat la cap! Și ce credeți, așa cu putere i-a dat cu pumnul în piept, că în prima clipă a crezut

că i se oprește inima în loc, și-a pierdut răsufarea și a început să se învâртеască lumea cu ea, așa tare a putut-o lovi! „Eu la el nu mă mai întorc, fie ce-o fi“, a hotărât, și cu dosul palmei și-a șters ochii plini de lacrimi. Să nu-l mai vadă cât o trăi, să nu mai audă de el; nu-i de pe drumuri adunată să fie 5 batjocura lui...

Miloasă, mama a început să-și amestece bocetele cu cele ale fiicăi. Plângeau de-acuma amândouă, de parcă s-ar fi luat la întrecere, una în brațele celeilalte... Printre lacrimi, cu coada ochiului, Sofia începu să se uite la taică-su: el îi ocolea însă 10 privirea; fără să scoată o vorbă, azvârlea câte un gătej pe foc, să nu se stingă... „Lasă și tu lacrimile, a spus el după o vreme nevesti-sii, și vocea îi era cumpănită și liniștită, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Mai bine i-ai da fetei ăsteia ceva să mănânce, că i-o fi foame.“ Mama sări ca arsă, îi puse în față 15 o farfurie plină cu mâncare.

Sofia era însă prea supărată ca să se poată atinge de ceva, oricât o îmbie mama, învârtindu-se iubitoare și supusă în jurul ei. „Ei, acum, dacă ai mâncat și te-ai săturat, îi spuse tatăl cu aceeași voce liniștită – nici măcar nu băgase de seamă că 20 nu se atinsese de mâncare! – atunci fă bine și te du acasă! Grăbește-te cât poți tu de tare, o sfătui cu blândețe – și abia acum, pentru prima dată, se uită la ea –, că te-o aștepta bărbatu; nu-i frumos să-l faci să te aștepte!“ Sofia încercă să-i răspundă, el o opri, însă, de cum deschise gura. „Ascultă-mă 25 pe mine ce-ți spun, nu mai sta, nu mai zăbovi, că și așa ai întârziat prea mult, și nu șade frumos! Și nu te mai opri din drum, cum ai tu obiceiul, să prinzi grai cu cine îți iese în cale... Ia-o mai bine drept peste grădini, să scurtezi din drum. Cu cât ajungi mai repede la bărbatul și la copiii tăi – știi și tu, 30 nu ești proastă, ești o muiere care are ceva în cap, are ceva *aicea*, îi spuse el, și-și bătu de mai multe ori fruntea cu degetul, că aia e casa ta, nu asta! –, cu atât e mai bine pentru toată lumea...“ Așa că Sofia se întoarse acasă, luând-o peste grădini,

să ajungă mai repede, după cum fusese povățuită... A fost singura dată când Simion a ridicat mâna s-o lovească; un moment de rătăcire, o clipă în care Dumnezeu i-a întunecat mințile! Cu timpul înțelese că femeia asta – frumoasă cum
5 nu sunt multe, poți umbla lumea de-a curmezișul, alta ca ea n-ai să găsești! – era a lui și numai a lui. El avea dreptul, prin sfânta cununie, de a se bucura de carnea ei dulce, ceilalți se pot uita la ea cât poftesc, cu atât se aleg și cu nimic mai mult. Așa începu să-și spună Simion, și de câte ori ieșeau în lume
10 împreună, nu-și mai încăpea în el de mândrie. Se uita de sus la toată suflarea din jur. „Arătați-mi voi o nevastă care să poată sta lângă a mea, și mă închin în fața voastră“, spuneau privirile lui.

De altfel erau porniți pe petreceri amândoi: nu era
15 sărbătoare, nuntă sau botez la care ei să lipsească; și cât ținea jocul, Simion nu-și lăsa nevasta din brațe; din când în când, ea își trecea mâna dreaptă prin părul lui, să vadă dacă nu a asudat prea tare, și i se uita drept în ochi; și așa o uitătură avea, încât lui Simion i se părea că-și pierde răsufierea, simțea
20 cum i se moaie genunchii. Se întorceau în zorii zilei de pe la petreceri și de pe la nunți, se clătinau ca beți, abia dacă se mai puteau ține pe picioare de oboseală, dar sufletul le era plin de o asemenea bucurie luminoasă, încât oboseala se risipea
25 dintr-o dată, așa cum se risipesc cețurile, dimineața, când răsare soarele. Pe Sofia o cam strângeau încălțările, picioarele i se umflaseră de atâta joc, și în timp ce se apropiau de casă, se opreau din când în când, și ea se sprijinea cu o mână de gâtul lui cald și puternic, iar el era cuprins de un fel de fericire năucă.

Rămâneau întotdeauna printre ultimii la petreceri și
30 Simion se certa cu muzicanții ori de câte ori aceștia, obosiți de atâta cântat, își strângeau instrumentele și nu mai voiau să cânte; îi ruga să mai zică măcar o cântare! „Numa una, că n-o fi foc, să-mi mai întorc o dată muierea pe sub mână“, le

spunea, și țigani, încruntați și supărați foarte, mai ziceau un cântec, nu aveau ce face...

Afară se făcuse ziuă albă, mult nu mai era până să răsară soarele. Un singur taragotist le cânta neobosiților jucători: un vlăjgan, deșirat, tras la față și chior de un ochi. Înnebunise 5
parcă țiganul, intraseră toți dracii în el: cu capul dat pe spate, cu taragotul ridicat în sus, de parcă ar fi vrut să împungă cerul cu el, cu singurul lui ochi bun privind speriat vârfurile ușor clătinătoare ale plopilor înalți din fața lui, zicea o melodie ce nu se mai sfârșea; se oprea o clipă să-și mai tragă sufletul, scuipa 10
cu năduf saliva adunată în gură, și iar o lua de la început, fără să-i pese dacă jucătorii mai sunt în stare să se țină după el; melodia devenea din ce în ce mai îndrăcită, ritmul tot mai nebunesc; țiganul își închidea și singurul ochi sănătos, cobora în noaptea adâncă plină de vârtejuri ameteitoare a simțurilor 15
lui răscolite, biciuite de cântec; și cu cât cântecul se prelungea mai mult, cu atât și plăcerea îi era mai mare. Doar două mai erau perechile în stare să se țină de taragotist, ceilalți, câți mai erau, cei ce nu plecaseră încă acasă, împătimitii jocului, se prăbușiseră pe unde apucaseră. „Oprește-te, mă Trifule, 20
de-acuma gata, ai cântat destul!“ începuseră să strige la el; dar cu cât strigau ei, cu atât țiganul, parcă împotriva lor, cânta mai cu foc, holbându-și foarte tare ochiul sănătos... Apoi își întrerupse cântecul, îl reteză parcă, în plină desfășurare. Își puse instrumentul sub braț și, fără să spună nimic, vlăguit, 25
se întoarse deodată cu spatele la dansatori. Se îndepărtă, o luă spre casă cu pași mărunți și repezi; cei rămași răsuflară ușurați. Nu-l strigară și nici nu-l rugară să mai cânte.

Cântecul se întrerupsese deci, și Sofia își privi mirată bărbatul. „E cam vremea să plecăm acasă“, se auzi spunând 30
cu vocea răgușită de oboasă; la început nici nu-și recunoscuseră glasul, atât suna el de străin și schimbat. Chipul lui Simion era alb ca varul. „Al dracului, se miră, ce-a mai putut cânta“... „Numai noi și copilandrii ăștia, nevârșnici, am mai rămas,

spuse rușinată deodată Sofia. Tu nu te mai saturi de petreceri“, își certă ea bărbatul supărată nu atât pe el, ci pe ea însăși.

Vara era în toi și dimineța era caldă, cu toate că un vânt răcoros bătea dinspre Coșava, un vânt care aducea cu el mirosurile aspre ale câmpurilor: cel al ierburilor arse de soarele zilelor de iulie, precum și mirosul dulce al grâului copt, al spicurilor gata să plesnească; răcoarea dimineții făcea să se risipească oboseala din trupurile lor. Se furișară spre casă prin grădinile oamenilor, asemeni unor hoți, având grijă să nu fie văzuți, să nu li se scornească vorbe c-o țin așa, numai în petreceri, la vârsta lor, cu copii mari acasă... Iarba era udă de rouă, păsările ciripeau, și deasupra satului se ridica un soare mare și roșu. Îi aștepta o zi grea de seceră, lucrătorii tocmiți cu ziua erau pe câmp de-acuma. Se grăbeau ei și totuși nu se grăbeau prea tare, gândurile le zburau și în altă parte, nu numai la lucrul câmpului... Simion o iubi pe Sofia în dimineța aceea pe pământul tare și ud de roua dimineții, lângă un stog de fân; dragoste pe furiș, și cu atât mai dulce; se iubiră nu ca un bărbat cu femeia lui, ci ca doi îndrăgostiți încă tineri și neînvățați, neștiutori într-o dragoste; se iubiră de parcă atunci se luaseră și o făceau pentru prima dată. Și așa s-a întâmplat că Sofia a rămas însărcinată pentru a patra oară.

Sofia se simțea cuprinsă de un fel de neliniște bucuroasă. Nu-și potolea o clipă picioarele, doar, doar i s-o domoli în vreun fel neastâmpărul. Nu era vorba însă numai de neastâmpăr, ci de un fel de uimire permanentă față de tot ceea ce vedea și i se afla în preajmă. Se oprea din lucru și se uita în jur de parcă s-ar fi trezit chiar în acele clipe dintr-un somn adânc și greu. „Soacrele“ o priveau mirate, dar de spus nu aveau ce să-i spună: era nora asta a lor cam petrecăreată – și nu e numai vina ei, ci și a lui Simion, prea o poartă pe la toate nunțile, rar să sară ei o petrecere, – dar de harnică se făcuse harnică, nimeni nu putea zice nimic... Așa o vedeau ele, trei

femei bătrâne și uscate care uitaseră peșemne cum e tinerețea, uitaseră că, odată și odată – e adevărat că trecuseră mulți ani de atunci – fuseseră și ele tinere...

Nu mai țineau minte nimic, babele, altceva nu știau decât să se plângă de propriile lor beteșuguri. Când se schimba 5
vremea, se văicăreau de durere de oase, toamna, când cădeau ploile nesfârșite, începeau să strănute, se îmbolnăveau de guturai pe rând, zăceau în pat și se plângeau pe întrecutele, care mai de care: ba o fulgera pe una un junghi în spate, ba se șloguia de un picior alta, ba stăteau în curent și sufereau 10
de durere de urechi, ba mâncau prea mult seara, lăcomoase cum erau, și gemeau toată noaptea de dureri de burtă. Pe una o durea capul, celeilalte i se zbătea un ochi, ceea ce nu poate fi decât semn rău... Nu, nu-i defel ușor să fii noră la trei soacre. Sofia avea grijă să nu le supere, le umbla în rând, și ce ziceau 15
ele, aia făcea, căutând să le mulțumească pe toate trei. Doar atunci când una zicea un lucru și cealaltă zicea tocmai pe dos, îi era mai greu. Îi porunceau uneori toate trei deodată și fiecare avea o altă poruncă, iar ea nu știa pe care s-o asculte: una o trimetea să mulgă vaca, iar cealaltă să facă focul în cuina de 20
vară; una îi spunea să rânească în grajd, iar cealaltă să aleagă fasolea ori să bată untul, nu cumva să se acrească smântâna și să nu se mai poată alege. „Du-te și strânge dovlecii“, îi comandăruia una. „N-avem făină cernută pentru pită“, îi spunea cealaltă. „S-au gătat lemnele“, se plângea una. „Stai 25
lângă lapte, nu cumva să dea în foc“, îi spunea cealaltă. „N-ai măturat ocolul“, o certa baba Raveca. „N-ai golit sacii ăia cu făină în ladă, și acuma n-are Simion cu ce să se ducă la moară, că alți saci nu avem“, se plângea baba Livia. „Au scăzut sarmalele și nu mai am picătură de apă să pun pe ele“, 30
bombănea baba Ana. „Cine știe de când n-ai mai căutat prin cuibarele alea, și-or fi pline de ouă...“ Și așa treceau zilele, și ea trebuia să alerge tot timpul, să le facă poștele, nu avea o clipă de răgaz. Iar cea mai bătrână dintre ele, străbunica lui

Simion, era din zi în zi mai beteagă. I se întâmpla rar să se mai scoale din pat. „Ajută-mă să mă întorc pe partea stângă, se ruga de Sofia, parcă mi-i mai ușor așa... Ridică-mi tu pernele la spate, pune-le cu grijă, să nu alunece“, și Sofia făcea exact cum îi poruncea bătrâna, nu-i ieșea din cuvânt.

Sofia plecă să ducă mâncarea la lucrători. Când ajunse cam la jumătatea drumului – până în „peri“, unde aveau ei pământurile, avea o bună bucată de mers –, văzu pe mutul lui Milan îndreptându-se spre ea. Venea pe cărare, 10 bălăbănindu-și mâinile uimitor de lungi în toate părțile și sărind când pe un picior, când pe celălalt. Era un băiețandru ajuns la anii la care cei de-o vârstă cu el își fac armata, numai că mutul lui Milan era lăsat la vatră: unul ca el numai să apere țara nu era în stare: mîntea lui nu era mai mare decât a unei 15 păsărele din cele ce zboară în înaltul cerului sau decât a unui copilăș ce abia începe să învețe a umbla. Altfel, era un zdrahon de aproape doi metri, cu un chip rotofei, trandafiriu și spân. Era blând și supus, pentru nimic în lume n-ar fi făcut cuiva vreun rău. Arăta, de data asta, cât se poate de vesel, mutul lui 20 Milan! Mormăia un cântec, nu se putea înțelege din el mare lucru: un fel de litanie lălăită și monotonă. Încă de departe o văzu pe Sofia și, dând semn c-o recunoaște, îi făcu cu mâna. Începu să alerge spre ea. Se bucura nespuse de mult de o asemenea întâlnire fericită; singurătatea din jur îl neliniștise 25 probabil și îl speriasse. Sofia intră cu el în vorbă, îl întrebă de unde vine, și el arată spre Sintești. Da, de acolo se întorcea, încuviință mutul, dând de mai multe ori din cap, și încercă să-i spună Sofiei ce-a căutat în satul vecin, folosind o mulțime de cuvinte ciopârțite și lipsite de vreo noimă. Într-un pumn 30 ținea strâns niște semințe de floarea-soarelui. O îmbie și pe Sofia cu ele. „Ia, ia“, îi spuse privind-o cu ochii lui apoși și senini, iar Sofia încercă să-i spună că nu-i trebuie, ei nu-i plac semințele, așa că-i mult mai bine să și le mănânce singur. „Sunt

bune“, spuse idiotul și de data asta înțelese cuvintele lui bâlbâite. „Sunt tare bune“, repetă el cu vocea lui gravă și nesigură, vârându-i pumnul în piept. „Nu-mi trebuie, îi spuse Sofia, vorbindu-i foarte tare și făcându-i în același timp tot felul de semne ca să priceapă. Ține-ți-le, să-ți ajungă până 5
acasă.“ „Sunt tare bune“, spuse din nou mutul lui Milan, cu glasul lui fonfăit și foarte gros, apoi cu un gest grăbit și cât se poate de neașteptat, atât de neașteptat încât Sofia nici nu avu măcar timp să se ferească, să se dea în lături, își puse mâna lui mare, cu degete groase și lungi, pe burta Sofiei. Scăpă din 10
mână semințele și acestea se risipiră pe jos.

Spre marea ei uimire însă, gestul n-o sperie, poate și pentru că nu avea nimic agresiv în el. Pe chipul celui sărac cu duhul, în timp ce mâna i se odihnea pe burta Sofiei, se citea un fel de bucurie copilăroasă, amestecată cu o nețărmită 15
curiozitate; o privire concentrată, de parcă ar fi vrut să asculte un anumit lucru ce se petrecea acolo, înăuntrul femeii. O privire foarte atentă și în același timp uimită și surâzătoare, care semăna, probabil, cu privirea îngerilor, atunci când sună din trompetele lor de aur. Apoi făcu de mai multe ori semn 20
cu capul, cum că a priceput ce a priceput, dar că ceea ce știe ține numai pentru el, nu spune și la alții! Apoi se îndepărtă repede, și Sofia, mai mult uimită decât speriată, îl urmări o vreme: bălăbănindu-și mâinile lungi, sărind asemeni unui cocostârc, intra direct în băltoace cu picioarele lui desculțe 25
și, cum apa era caldută, se oprea și lipăia un timp cu ele, stropind de jur-împrejur și scoțând țipete de plăcere.

Când Sofia înțelese că e însărcinată, se rușină foarte tare: avea de-acum copii mari, nici așa de tânără nu mai era, și când colo, ea e iarăși cu burta la gură! Nu suflă o vorbă nimănui. 30
Dacă totul nu-i decât o părere de-a ei? Ce rost avea să intre în gura lumii de pomană? Dar nici atunci când fu sigură că sarcina era în afara oricăror dubii, Sofia nu-și deschise gura. Nu-i dădea inima ghes să-i spună bărbatului, și cu atât mai

puțin soacrelor, că e din nou cu burta mare! Păstră secretul un timp, poate și din dorința ascunsă – nici măcar ei mărturisită – de-a încerca să lepede copilul.

Era o babă în sat care se ocupa pe ascuns cu astfel de
5 îndeletniciri. Sofia se învârti, ca din întâmplare, în jurul casei acesteia, fără să fie însă în stare să-și ia inima în dinți și să-i bată la ușă. Repede ar putea să scape și ar avea grijă ca Simion să nu afle nimic... Căci nu-i ușor pentru o femeie care se
10 bucură de prețuire în fața lumii, pentru o muiere căreia nimeni până acuma nu i-a putut scoate o vorbă, nu-i ușor să se știe deodată arătată cu degetul. Nu-i este ei totuna să-și audă suratele șușotind în spatele ei: „Uită-te la ea, a început să toarne la copii... nu se mai oprește! Așa-i cu cele nesătule de bărbat:
15 când nici nu te aștepți sunt cu burta la gură!“ Și n-ai ce-i face, gura lumii n-o poți opri în nici un fel!... Totuși, nu-i deschise ușa babornitei, dar nici celor de-acasă, soacrelor sau bărbatului, nu le dezvălui noutatea. Aștepta, și nici ea nu știa de fapt prea bine ce mai așteaptă. Se rușina oare să le spună, mai spera într-o minune, sau încerca doar să se obișnuiască
20 cu gândul că va fi mamă a patra oară?

Cu totul pe neașteptate începu să se intereseze de copii. Ei erau de-acuma mari, umblau la școală și luau note bune, iar învățătorul îi îndrăgise. Cum fusese la rândul ei bună la
25 socoți, încercă să învețe împreună cu ei, certându-i ori de câte ori se încurcau la socotit sau uitau, de pildă, anii când a domnit cutare sau cutare domnitor ori împărat. Și chiar dacă nu-i venea să se mai joace ca altădată cu ei, se străduia să fie mai prietenoasă și mai drăgăstoasă decât fusese în ultima vreme.

Începură ploile și cum veneau de la școală, copiii aruncau
30 străicutele și începeau să alerge prin casă, întorcând-o cu susul în jos. Ca să-i potolească, Sofia le fierbea într-o oală mare de pământ boabe de porumb cu apa îndulcită – avea grijă să pună mult zahăr, de scumpit nu se scumpea defel. Le punca la toți trei porții egale. Ultimul căruia îi turna în blid era însă cel

mai norocos: zahărul rămânea la fund și fiertura era mai dulce...

Dragostea pentru cei trei fii ai ei rămânea o dragoste egală, potolită și calmă, neumbrită de nici o tresărire de neliniște, netulburată de vreo îndoială. Iar ei nu-i dădură prilejul să-și 5
facă prea multe griji din pricina lor. Erau niște copii ca toți copiii, nici mai buni, nici mai răi, nici mai deștepți și nici mai proști decât alții. De bolit boliră puțin, iar pocinoage prea mari, ca să le dea de furcă părinților, nu prea făcură. Creșteau pe nesimțite, fără să supere pe cineva cu creșterea lor. Și iată 10
că cel de-al patrulea fiu se pregătea să vină pe lume cu o întârziere atât de mare, încât nimeni nu-l mai aștepta și nimeni nu-l mai dorea...

Burta Sofiei creștea de la o zi la alta, așa că nu mai avu ce face, trebui să dea în vileag secretul pe care îl ținuse atâta 15
vreme ascuns. După ce află vestea, Simion ieși încurcat din încăpere. Prin ușa întredeschisă, îl văzu cum își aprinde o țigară și se uită în pământ, roșu la față de tulburare...

3.

Se apropia sorocul și Sofia avea o burtă mare și rotundă 20
de parcă ar fi purtat doi gemeni în ea. Abia se mai mișca, legănându-se și târându-și picioarele, neobișnuită fiind să ducă o greutate atât de mare. Obrazul i se lățise și-i apăruseră pe el niște pete urâte la vedere; dacă cineva ar fi văzut-o cum arată, fără s-o fi cunoscut de dinainte, greu și-ar fi putut închipui 25
că fusese vreodată o femeie frumoasă...

În după-amiaza aceea de sfârșit de martie, ea era singură acasă. Cele două bătrâne – cea de a treia, cea mai bătrână dintre ele, străbunica bărbatului ei, se sfârșise chiar la începutul acelei ierni – erau la o înmormântare, și pomana de după mort se 30
prelungise se vede ceva mai mult, pentru că de întors nu se

întorseseră încă. Sofia și le închipui venind ușor ameteite de băutura, pentru că așa e la înmormântare, bea și omu un păhăruț în plus, să mai uite de necaz, mai ales atunci când e în etate și știe că în curând și pe el o să-l aștepte ce-a văzut
5 în cimitir – nici el nu mai are mult de pățimit și de tras... De câteva ori i se păru că aude ușa de la drum, apoi își dădu seama că o uitaseră deschisă și vântul o trântea mereu; în sinea ei se bucura de întârzierea asta a soacrelor; cu cât întârziiau mai mult, cu atât era mai bine; îi plăcea în ultima vreme să stea așa
10 singură-singurică, să se gândească la una și la alta, fără să-i aibă nimeni grija. Bărbatul îi era tot la înmormântarea aceea, pentru că cel ce murise fusese un om cam de-o seamă cu el, un văr de-al lui ceva mai îndepărtat – se stinsese tare repede, nu zăcuse decât o lună sau două... Sofia sta pe un scăunuuț
15 lângă sobă. Lăsase dinadins ușa deschisă ca s-o pripească focul. Mâinile și le ținea în poală. Aproape că ațipise, așa de bine și de cald era acolo lângă foc. Și iată că, pe neașteptate, și spre marea ei bucurie, copilul se mișcă înlăuntrul ei. Îl simți mișcându-se, așa că își apăsă burta cu amândouă mâinile, de
20 parcă ar fi vrut să-l liniștească. Copilul nu se liniști însă, dimpotrivă, începu s-o lovească cu piciorușele și cu o asemenea putere, încât Sofia țipă de durere. „Au, nu mă lovi așa, îi spuse ea speriată, pară-ți și ție rău de maică-ta, c-o doare, nu fi așa de neastâmpărat, dragu meu. Mi-a stat inima în piept, așa de
25 tare m-ai speriat, ce gândești... Știu că ești nerăbdător, știu că abia aștepți să ieși afară la lumină, să vezi adică ce și cum, numai că nu e încă vremea. Trebuie să mai aștepți un picuț...”
Și atunci, spre marea ei nedumerire și mirare (așa ceva nu auzise să li se fi întâmplat vreodată și altor femei!), copilul se
30 porni să vorbească. În prima clipă nu înțelese de unde vine vocea aceea groasă și înfundată (de parcă ar fi vorbit de undeva dintr-un butoi, așa se auzea), se uită în jur și nu văzu pe nimeni, apoi înțelese că glasul acela venea chiar dinlăuntrul ei. „Nici nu mă grăbesc, spuse copilul, lovind-o încă o dată,

dar mult mai încet, cu piciorul. I a ce m-aș grăbi, spuse, dacă aicea, unde mă aflu eu acum, îi bine și cald! Stau la fereală și la scutcală, zise el cu un glas dulce, nici nu-mi pasă mie că afară îi frig. Îți spun drept, mamă, tare bine mă simt!“ „Da, de unde știi tu cum îi afară?“ îl întrebă ea. (Și era bucuroasă 5 că-i aude glasul. De mirat nici nu se mai mira, prea era nerăbdătoare să-l audă vorbind ca să mai aibă timp și pentru altceva.) „De unde știi, îl întrebă așadar, de vreme ce de născut nu te-ai născut, ca să vezi cum îi pe lume, dacă plouă, ninge, ori e vreme frumoasă?... Mai bine taci din gură și așteaptă să-ți 10 vină sorocul să te naști. Ți s-o fi urât și ție, acolo, la întuneric, unde stai, nu-ți bag vină, dar mai așteaptă un pic, pentru că nu-i după cum vrei tu.“ Apoi fătul se liniște, nu se mai mișcă și nici n-o mai lovi cu piciorul. Liniștea asta a lui o umplu de mirare, așa că îi vorbi din nou, nerăbdătoare să-l audă iarăși 15 vorbind: „Nu cumva ți-a trecut pofta și nerăbdarea de a te naște? Nu cumva te-a apucat frica dintr-o dată? spuse, și vocea îi era încărcată de o neliniște surdă. Ți-o place mai mult așa, ca mâțele, pe întunerec și cu ochii închiși?!...“, îl certă ea cu o voce aspră. Iar el simțea stând acolo, în pânțelele femeii, 20 frica și teama de care era ea, de fapt, cuprinsă – teamă și frică pentru el, cel nenăscut încă, iar frica aceasta îl tulbură atât de tare, încât nu mai vru să se nască. Așa că ea îl născu, îl aduse pe lume înainte de termen – cuprinsă de o grabă izvorâtă din marea ei îngrijorare – fără voia lui... 25

4.

Marcu îi cunoscuse pe Micheline și pe Vasco la o expoziție a lui Chagall, organizată de către fundația Meght. Erau expuse pânzele pictate de bătrân în ultimii doi ani. Temele erau însă neschimbate: violoniști în caftane fluturânde continuau să 30 zboare pe deasupra vechilor izbe rusești, țapi, din profil, și

cu un singur ochi, mestecau aceeași străveche melancolie iudeo-rusească; nu lipseau nici miresele, cu rochiile lor lungi, nici mirii galanți, nici florile din stepa cea înmiresmată, peste care se suprapunea, uneori, câte un bizar turn Eiffel. Marcu –

5 în cel mai bun costum al lui și cu cravată – nu-și găsea locul; se simțea teribil de provincial; încerca să arboreze o mină dezinvoltă, fără să fie în stare. Toată spuma Parisului – cel puțin așa își închipuia tânărul nostru erou – părea să fie prezentă! Îl recunosc pe Aragon – cu fotografia acestuia, pe

10 vremea când era pionier, împodobise un fotomontaj intitulat „Prietenii dragi de peste hotare” – sta de vorba cu un bărbat urât, tuciuriu la chip și cu o față boțită ca de maimuță; datorită urâteniei, nu prea știai ce vârstă să-i dai: ar fi putut să aibă foarte bine treizeci de ani, dar în același timp nu era exclus

15 să fi împlinit optzeci! Din șușotelile celor din jur, Marcu află că negriciosul era Serge Lifar, cunoscutul balerin de origine rusă. Într-adevăr trebuia să fie foarte în vârstă: numele lui era legat de „balcele ruse” ale lui Djaghilev, de Bakst și de Picasso, de „Sacré du printemps” și de Nijinski (despre a cărui stranie

20 existență Marcu citise, cândva, o carte scrisă de nevasta dansatorului, o contesă de origine maghiară). Galeria Meght se afla pe bulevardul Kléber, știut de toată lumea, desigur – dar cum Marcu era venit la Paris nu de prea multă vreme, orașul îi era încă necunoscut, așa că îi trebui destul timp până

25 s-o găsească. Ajunse cu oarecare întârziere și, spre marea lui părere de rău, nu reuși să-l vadă pe Chagall. Bătrânul – după cum aflase – se retrăsese după deschiderea expoziției. Se afla într-o mică încăpere din fața intrării, nu plecase încă, accesibil doar unor aleși. Aceștia intrau și ieșeau tot timpul, trăgând

30 după ei, încetșor, cu venerație, ușa ce despărțea publicul de marele artist...

În fața unui tablou – Chagall pictase o femeie tânără, în măruntaiele căreia se afla un copil cu un buchet de flori în brațe – Marcu zăbovi ceva mai mult, atras de straniul subiect

al pânzei. Se trezi că intră în vorbă cu o pereche de tineri: băiatul era brunet, cu părul scurt și creț, cu fața măslinie și cu nasul mare, o figură de grec sau italian; fata era blondă, cu un păr auriu și lung, strâns la spate, cu niște ochi mari, splendizi, de un verde luminos, cu tenul roz-alb și foarte delicat. Îi aminteau un film văzut recent și care îi plăcuse mult, „Fecioara și țiganul“, ecranizarea unui roman de Lawrence: semănau bine cu perechea de pe peliculă... „E frumos, nu-i așa?“ spuse fata, iar tânărul ținu să-i atragă atenția asupra copilului din burta femeii; avea un chip mai degrabă de om matur, cu toate că poziția în care sta era bineînțeles cea a fătului. „Nu-mi plac la Chagall, spuse atunci negriciosul, istorioarele astea naive. Denotă o mentalitate cam infantilă. Vrea să spună cu orice preț o poveste. Ne crede pe toți copii, așa cum el, probabil, a rămas.“ „E minunat și așa“, spuse atunci fata cu toată convingerea. „Sunteți pictor?“ îl întrebă negriciosul. „Da, recunosc Marcu... Oarecum. Dumnezeuvoastră, de asemenea, nu-i așa?“ „Eu? Nu, nici vorbă“, spuse tânărul, și începu să râdă, părându-i-se teribil de caraghios gândul că ar putea fi luat drept pictor. „Micheline, adăugă, arătând spre frumoasa făptură de lângă el, încearcă din când în când.“ „Deocamdată nu prea iese mare lucru“, mărturisi fata. „Până să-l ajungă pe Chagall mai are, spuse tânărul; o cuprinse cu brațul stâng și o trase ușor spre el. Fata își pierdu echilibrul, apoi, recâștigându-l, se strânse drăgăstoasă la pieptul lui. Făcură, în sfârșit, cunoștință: pe ea o chema Micheline, terminase filologia, secția de spaniolă, și acum se apucase tam-nesam de pictură. „Cam târziu, într-adevăr, recunosc eu. Nu știi ce-o să iasă“, adăugă oftând. Pe el îl chema Vasco, nu era francez de origine, părinții lui erau sârbi, stabiliți în Franța însă de foarte multă vreme, înainte de război. Muncitori. Locuiau la Rouen și erau o familie foarte numeroasă. „Șapte frați, băieți toți“, preciză Vasco, arătându-i pe degete numărul fraților. El era cel mai mic, avea douăzeci

și doi de ani. Studia dreptul... Toate astea îi fură relatate lui Marcu dintr-o răsuflare, cu acea înclinare spre flecăreala dezinvoltă, tipic franțuzească. Apoi tânărul îi mărturisi c-ar vrea un autograf de la Chagall, dar că nu se simte în stare să
 5 dea buzna peste bătrânul ascuns în mica odăiță, păzit cu strășnicie de liota admiratorilor. El e mult prea timid – de Micheline să nu mai vorbim, ar leșina de emoție! Poate că Marcu, în schimb, are mai mult curaj!? Nu e vorba de un simplu autograf, îi explică Vasco, ci de atestarea unui mic
 10 desen, descoperit de el, pe taraba unui buchunist; ar câștiga, desigur, în valoare, dacă ar purta semnătura bătrânului maestru... Îi pare foarte rău, le spuse Marcu, dar nu e mai bun ca ei în privința asta, nici el nu-i îndrăzneț. Nu-i nimic, spuse fata, nu-i nici o nenorocire; de altfel nu e întru totul
 15 convinsă de autenticitatea desenului, așa că e mult mai bine să renunțe decât să se pună într-o situație penibilă...

Trecură din nou prin fața tablourilor, se opriră în dreptul unora ca să le vadă încă o dată, apoi plecară împreună. Vasco îl invită pe Marcu la o cafea. Putem lua metroul și să mergem
 20 în Cartierul Latin, fu el de părere. Ia «Flore» sau la «Deux Magots». Micheline știa însă o cafenea care se afla bincînțeleș tot în Cartierul Latin; o să le placă și lor, e convinsă de asta.

În metrou îl întrebară pe Marcu dacă rămâne la Paris pentru mai mult timp, și el le răspunse că nu știe încă; în tot
 25 cazul o să stea până la sfârșitul anului, deoarece bursa e pentru un an de zile. Îl mai întrebară dacă îi place Parisul, iar el le mărturisi că-i place într-adevăr foarte mult, dar că, din păcate, a ajuns puțin prea târziu. Cum prea târziu? făcură ei, mirați. Nu-i vorba de vârstă, le explicase Marcu, la urma urmei anii
 30 nici nu contează! Poți să ai optzeci de ani, ca Chagall, și să te simți teribil de tânăr – ori „tinerețea“ moșului e indiscutabilă, altfel n-ar mai picta așa, la anii lui, cu atâta prospețime, de parcă pe toți țapii ăia i-ar face acum pentru prima dată – nu-i vorba de vârstă, deci, ci de cu totul altceva... Dacă le-a

spus că a ajuns prea târziu la Paris nu la ani s-a referit; fiecare, atunci când vine la Paris, are în primul rând de gând să-și desăvârșească măiestria, să vadă ce se face, ce se poartă, care e mișcarea, nu-i așa, și să învețe câte ceva; or, din păcate, încă din clipa sosirii lui aici, la Paris, hotărârea de a nu mai picta 5 fusese deja luată. O hotărâre fermă și de neclintit!

În micuța cafenea unde îi purtă Micheline era mare înghesuială. Își făcură cu greu loc la o masă ocupată de doi japonezi. Aveau părul lung, strâns în spate într-un coc minuscul, iar unul dintre ei purta în urechea stângă un inel 10 de argint. Cel cu inelul le spuse – dând de mai multe ori din cap și surâzând politicoș – că celelalte scaune de la masa lor erau într-adevăr libere, apoi își continuară amândoi discuția, fără să-i mai bage în seamă. La un moment dat li se alătură o fată – înaltă, ciolănoasă, cu trăsături aspre, masculinizate. 15 Își trase un scaun lângă micuții japonezi și începu să sporovăiască în limba lui Goethe. Japonezii vorbeau o germană perfectă, dar impresia pe care ți-o lăsau era că vorbele li se lipeau mai degrabă de buze, fără să le spună neapărat ceva anume, de parcă s-ar fi pus în mișcare, undeva în gură, o 20 perfectă mașinărie mecanică.

Își făcu apoi apariția o persoană dintre cele mai stranii: în ciuda siluetei sale tinerești, precum și a îmbrăcămintii ușor extravagante, era un ins în vârstă. Slăbănog, cu o față pergamentoasă de om suferind, încălțat cu niște sandale 25 stâlcite – și le luase direct pe piciorul gol –, cu pantaloni de pânză, deschiși la culoare, soioși; purta o cămașă cu mâneci scurte, lăsând să i se vadă brațele descărnate, mușchii flasci ai antebrațelor. Cămașa nu era însă în mod sigur bărbătească: de mătase, cu volănașe la gât și cu nasturi din sticlă colorată... 30 Marcu îl urmări o vreme: bărbatul se apropia pe furis de mesele consumatorilor – cu precădere de cele la care se aflau fete tinere – și cu o mișcare rapidă, neașteptată, azvârlea drept în fața acestora un șarpe de plastic, lung și unduios, o imitație

atât de reușită, încât părea adevărat. Tinerele țipau înspăimântate, spre marea satisfacție a oribilului personaj; cu niște pași ușori, ca de balerin, trecea de la o masă la alta, pândind momentul potrivit ca să-și încerce din nou

5 „păcăleala“. În ochii lui galbeni și apoși se putea citi un fel de bucurie vicleană și răutăcioasă... „Dacă aș încerca să-mi imaginez moartea, spuse Micheline, uitându-se la bătrânul cel jalnic, așa mi-aș închipui-o, semănând la chip cu bătrânul ăsta. Așa arată ea, nu altfel, adăugă cu toată convingerea fata: o ființă

10 soioasă și murdară, încercând să te surprindă, pe neașteptate! Șireată și promiscuă! O urăsc, teribil o urăsc“, spuse, și frumoșii ei ochi azurii se întunecară, se umplură de furie. „Ei, lasă, lasă, spuse Vasco și începu să râdă. Iată un subiect despre care nu-mi place să vorbesc. Moartea nu există!“ adăugă el cu toată

15 convingerea. Între timp, bătrânul, folosindu-se de tertipurile lui obișnuite, izbuti să se apropie pe furiș de masa lor. Își pusese în gând s-o sperie și pe Micheline cu șarpele lui de plastic. Vasco îl urmărea însă cu coada ochiului, și în clipa în care bătrânul, cu o mișcare furișă și rapidă, dădu drumul la șarpe,

20 reuși să i-l smulgă din mână. Trase de el, întinzându-l ca pe o praștie, cu speranța că o să reușească să i-l rupă. Vociferând furios, cuprins de disperare, bătrânul încercă, fără succes, să și-l ia înapoi de la Vasco. Apoi văzând că amenințările lui nu fac nici o impresie asupra tânărului, schimbă tonul, renunță

25 de-a mai fi agresiv și începu să plângă cu lacrimi mari, ce i se scurgeau de-a lungul chipului pergamentos; își împreună amândouă mâinile – pe o mână purta o mănușă soioasă, retezată la degete, încât i se vedeau unghiile lungi și murdare –, rugându-l să i-l dea înapoi. Căzu chiar în genunchi în fața

30 lui Vasco, își dădu ochii peste cap, gata să leșine; scârbit, tânărul îi înapoie șarpele, cu condiția să părăsească de îndată cafeneaua. Bătrânul îl luă repede, îl făcu să dispară într-un buzunar, și în mai puțin de un minut se făcu nevăzut. „Sinistru personaj“, spuse Vasco scârbit. Micheline era palidă. „Te-ai

speriat?“ o întrebă Vasco râzând. O cuprinse tandru de după umeri. „Sper că n-o să mai apară din nou“, spuse Micheline contrariată. Numai tinerii japonezi, se pare, nici nu-l observaseră pe nebun. Continuau să vorbească între ei. Să se certe, sau, cine știe, să-și spună cuvinte prietenoase... 5

5.

E încă foarte de dimineață și orașul în care au intrat pare pustiu. Soarele se reflectă ca într-o oglindă în ferestrele închise și cu perdelele trase. Atmosferă idilică desprinsă parcă dintr-un basm de Perrault: case cu un singur etaj, geamuri cu perdelețe viu colorate, ghivece cu flori. Cocoșul de tablă de pe turnul bisericii lucește în lumina matinală a soarelui. Un tânăr, cu un șorț alb în față, încarcă niște bidoane cu lapte într-o furgonetă și-i zâmbeste Michelinei, arătându-și dinții albi. Micheline oprește mașina în centrul orașului, unde pare a fi ceva mai multă animație. În fața barurilor, abia deschise, se foiesc deja cei dintâi consumatori. Un tonomat, dat la maximum, și Johnny Halliday se agită într-un rock de prin anii șaizeci. Câțiva bărbați, trecuți de prima tinerețe, cheli și cu burtă, discută, adunați în cerc în mijlocul străzii, meciul de fotbal de duminica trecută. Cu toată animația care domnește în grupul lor, au priviri placide și ușor somnoroase. Așteaptă să treacă timpul și să se facă ora prânzului, masa la care n-au să-și refuze nici două-trei pahare de vin. Prin ferestrele mari și larg deschise ale unei popicării poate fi zărit un bărbat solid, cu cămașa transpirată la subsuori, pregătindu-se să arunce popicele. Din cauza vocii răgușite a cântărețului, zgomotul țintelor lovite nici nu poate fi auzit. Apariția Michelinei nu rămâne neobservată. Bărbații își întrerup pentru moment discuția, capetele lor, unele cărunte sau chele, se întorc în direcția fetei, care nu-i bagă însă în

seamă. „Poate vrei să bei ceva?“ îi spuse ea lui Marcu în timp ce amândoi se îndreaptă spre barul prin ușa deschisă a căruia se revarsă melodia îndrăcită a rock-ului, înlocuit apoi cu o melodie lentă și languroasă. Cocoțate pe scaunele înalte din fața barului, două „profesioniste“; părul oxigenat, cizme negre peste genunchi, arborând cu curaj moda „mini“, scoasă din uz cam de multă vreme. Poșetutele li se odihnesc pe genunchii ascuțiți. Șușotesc între ele și, din când în când, izbucnesc în râs, cu voci stridente și răgușite. În fața barului, câteva măsuțe scoase în stradă. Micheline comandă două pahare de Calvados. „Profesionistele“ coboară de pe scaunele din fața barului și trec, legănându-se pe tocurile înalte, pe lângă masa lor. Se uită amândouă la Micheline cu vădită ostilitate. Chelnerul revine cu paharele cu Calvados. Are astm și respiră cu greutate, de parcă ar fi alergat până să ajungă la ei, venind de la mari depărtări. Micheline, binevoitoare ca întotdeauna, conversează cu el. Așa află chelnerul că Marcu n-a băut niciodată Calvados. „Știe de existența lui doar din cărți“, îi explică ea. Dezvăluirea fetei nu-l lăasă indiferent pe barman. „O, atunci e cu totul altceva, spune el, cu totul altceva.“ Îl roagă pe Marcu să aștepte puțin, deoarece vrea să-i aducă altă marcă. Revine cu o sticlă borțoasă, prăfuită și cu eticheta îngălbenită de timp. „Asta e tot ce am mai bun“, se scuză, respirând greu. „Cincisprezece ani“, adaugă și arată apoi pe degete vechimea Calvados-ului, în așa fel încât să priceapă și Marcu, despre care își închipuie, probabil, că nu știe francește. Se chinuie însă mult fără să reușească să destupe sticla. Când, în sfârșit, reușește, își toarnă din abundență, fără să se zgârccască, pe dosul părș și pistruiat al palmei late. „Ce părere ai? îl întrebă pe Marcu întinzându-și mâna, vârându-i-o sub nas, să i-o miroasă. Un Calvados cum scrie la carte.“ Apoi, cu multă grijă să nu se mai risipească de data asta nici măcar o picătură, toarnă în pahăruțul din fața lui Marcu. Așteaptă apoi ca Marcu să guste

și să-și dea cu părerea. „O băutură, într-adevăr, extraordinară“, spune Marcu plescăind din limbă ca să-și arate încântarea. De pe scaunele lor înalte, din interiorul barului, „profesionistele“, se întorseseră la locul lor, cu niște chipuri obosite și indiferente, urmăresc scena. Îl strigă pe barman: vor și ele o picătură de Calvados, din sticla aceea adusă special pentru Marcu. „Minunat, nu-i așa, domnule? îl întrebă barmanul pe Marcu, fără să le bage în seamă. Sunt convins că nici eroii din cărțile dumneavoastră n-au băut un Calvados mai bun! Trebuie însă să-l dați pe gât dintr-o dată, numai așa i se simte cu adevărat parfumul.“ Lăasă nota de plată, strecurând-o cu multă discreție sub farfurioară, apoi plecă bodogănind pe picioarele sale scurte și pufăind din greu. „Neașteptat de amabil, spune Micheline surprinsă. Un francez care să-și risipească în halul ăsta Calvados-ul, așa ceva nu s-a mai văzut!“

Părăsiră apoi micul oraș îndreptându-se spre Rouen, unde îi aștepta Vasco. Vor face un mic popas în orașul unde a fost arsă pe rug fecioara din Orléans și vor vizita, bineînțeleș, faimoasa catedrală. Micheline îi vorbi de părinții lui Vasco, care trăiau la Rouen: tatăl lucrase o viață întreagă ca muncitor, la o mare uzină metalurgică. Se pensionase abia în toamna trecută. Mama fusese angajată și ea un timp ca vânzătoare la un magazin de flori artificiale. Copiii, șapte la număr, se risipiseră prin lume. Un frate era docher la San-Francisco, un altul actor de circ în Germania Federală, o soră lucra la telefoane la Liège, o alta era profesoară undeva lângă Nisa; un alt frate, cel mai descurcăreț, cum îl caracterizase Vasco, era expert în cursele de cai și câștiga binișor. Cel mai mare murise într-un accident de mașină. „N-am ajuns să-i cunosc pe toți, îi explică Micheline. Cei pe care i-am cunoscut însă nu seamănă cu Vasco. Au cu totul altă fire. Mai realiști, bineînțeleș“. „Într-adevăr simpatic tipul cu Calvados-ul, spuse Marcu. Foarte, foarte amabil.“ Aducea mai curând a italian

decât a francez. Și pe deasupra avea și un astm de toată frumusețea...“ „La Deauville, îi spuse Micheline, o să mergem la un mic restaurant specializat în Calvados. Întotdeauna cu Vasco...” și discuția continuă pe tema Calvados-ului.

5 Micheline conducea cu o singură mână; părul auriu îi acoperea ochii. Și-l strânse într-un coc la spate după ce avu grija să arunce chiștocul țigării pe fereastră. Îl răsuci cu o mână – cu cealaltă ținea volanul – și înfipse în el o agrafă de argint. Chipul fetei, de cum își schimbă coafura, primi o cu
10 totul altă înfățișare: semăna, acum, cu un puști obraznic, cu nasul în vânt, cu ochii mari și luminoși.

6.

La Rouen se întâlniră cu Vasco la cafeneaua „Fecioara din Orléans“. Litografiile de pe pereți reprezentau scene din viața
15 fecioarei: Ioana pe câmp, o fetiță cu o coroniță de margarete pe capul bălai, înconjurată de niște vaci stângaci desenate – animalele nu păreau să fie specialitatea pictorului –, Ioana la Reims (întreaga splendoare a încoronării), și, în sfârșit, Ioana pe rug; litografia din urmă era așezată deasupra intrării, a ușii
20 larg deschise ce da chiar spre piața unde, cu secole în urmă, fecioara fusese arsă.

Marcu își aminti un film al lui Dreyer, nu cel despre Ioana, un altul; era vorba în el tot despre o pretinsă vrăjitoare: regizorul filmase în așa fel încât se putea vedea cum trupul
25 sănătos, încă tânăr și robust al „vrăjitoarei“, era cuprins, încetul cu încetul, de flăcările nemiloase. Dar nu zvârcolirea trupului îl impresionase atunci, ci chipurile celor ce luau parte la execuție. Și nu atât cei ce o judecaseră și o condamnaseră, nu în primul rând ei (surâzători și sătui, satisfăcuți și vicleni), ci
30 ceilalți, mulțimea adusă în mod expres ca să vadă execuția și să tragă învățămintele necesare. Chipuri de oameni simpli,

pe care nu se putea citi părerea de rău sau compasiunea pentru cea supusă unor astfel de oribile cazne, nici despre o justificată oroare nu era vorba (de revoltă sau furie cu atât mai puțin!), ci de o foarte naivă, aproape copilărească (defel perversă, nici pomeneală de așa ceva!) curiozitate: voiau adică să vadă, 5 simțind dogoarea flăcărilor pe propriii lor obraji, cum arde trupul femeii – un spectacol într-adevăr nemaivăzut de ei până atunci: cum se rumenește pielea, cum se usucă, apoi, și crapă și se face din ce în ce mai neagră; veniseră doar *să vadă*, numai atât, numai și numai pentru asta; un spectacol „tare“, un fel 10 de happening, cum i s-ar spune astăzi, de toată frumusețea și splendoarea! Marcu le descrie prietenilor săi scenele din film; aceștia nu-l văzuseră, în schimb îi vorbiră de un alt film al lui Dreyer, Micheline se apucă să-l și povestească, în timp ce Vasco comandă câte un Calvados pentru toți trei. Băură, 15 de asemenea, o cafea fierbinte. „Trebuie să vă puneți pe picioare, spuse Vasco, îmi închipui că drumul a fost destul de obositor.“ Micheline relatează întâmplarea cu Calvados-ul. Și cum îl încercase proprietarul barului vărsându-și o cantitate, deloc neglijabilă, pe dosul palmei. „Aproape imposibil, făcu 20 foarte mirat Vasco. Un francez să-și risipească băutura e un lucru într-adevăr de necrezut.“ „Nu-l asculta, spuse Micheline, uitând că la rândul ei spusese cam același lucru. Are o părere îngrozitoare despre noi. S-a născut în Franța, e aproape francez, chiar dacă îl cheamă Vasco Iremici, și totuși nu pierde prilejul 25 să ne critice.“ „Un popor zgârcit, decretă Vasco. Tu ești din Normandia, căută s-o îmbuneze pe Micheline. Normanzii au altă fire, nu seamănă cu francezii“, spuse el în concluzie și, ca s-o împace pe Micheline, începu să-i mângâie părul. „Nu sunt toți la fel, încercă să-l contrazică Marcu. Ioana, de pildă“, 30 spuse și arată spre litografiile de pe pereți. „Bineînțeles, rânji Vasco, doar că-i bine că ne amintim că a fost arsă pe rug.“ „Englezii au ars-o, nu francezii, iar încurci lucrurile“, spuse Micheline revoltată. „Și ce-a mai rămas astăzi din Ioana voastră? întrebă triumfător Vasco. O reclamă pentru turiști...“, 35

adăugă întinzându-și picioarele lungi, în blugiși decolorați, drept în fața lui, în așa fel încât oricine ar fi încercat să treacă pe lângă ei s-ar fi încurcat în ele... Plătiră consumația și părăsiră cafeaua. Ieșiră în stradă. Faimoasa piață era puternic
5 luminată de soarele zilei de vară. „La privește în jur“, îi spuse Vasco lui Marcu, arătând cu o mână spre firmele magazinelor și cafenelelor aflate în piață. Într-adevăr, aproape toate apelau la numele Ioanei d'Arc sau purtau un nume legat, cât de cât, de istoria ei. În timp ce un mic magazin de cosmetice, de pildă,
10 se numea „Rugul“, o librărie cu cărți de artă, foarte luxos tipărite și teribil de scumpe, expuse cu multă pricepere în vitrină, purta un nume ceva mai sofisticat: „Vocile Fecioarei...“ Un elegant magazin cu lenjerie de damă se numea cât se poate de direct „La Fecioara din Orléans,“ cu toate că era destul de
15 greu ca cineva să și-o imagineze pe austera luptătoare purtând astfel de desuuri scumpe... Singurul care nu îndrăznise să apeleze la prestigiosul nume era un mic magazin cu un profil ceva mai special, în vitrina căruia erau expuse câteva fotografii, selectate cu grijă pentru toate gusturile, decupate
20 dintr-o revistă sexy. Se alesese, așadar, un alt nume, nu de mai mică rezonanță însă, și la fel de celebru, e adevărat că dintr-un cu totul alt domeniu și dintr-o altă epocă. Pe firma de neon care își trimitea umbrele roșii până în mijlocul străzii scria „Calipso“. Totuși cel ce concepuse reclama nu rezistase
25 până la capăt tentației de a o implica pe fecioara atât de prezentă altfel în toată piața: el improvizase un fel de rug din tuburi de neon – se stingeau și se aprindeau cu intermitență – în mijlocul căroră era gata să ardă nu „fecioara“, conform tradiției, ca să spunem așa, ci o ființă superbă, cu șolduri largi
30 și generoase, cu umeri lați, ca de luptător, purtând un foarte sumar, aproape inexistent costum de baie. Flăcările n-o deranjau se pare prea mult pe frumoasa Calipso; altfel, cum s-ar fi putut explica surâsul, nici pe departe mistic, de pe chipul ei transfigurat de plăcere?

Și totuși Marcu era emoționat, privind piața unde fusese arsă Ioana. Simți prezența ei, cea adevărată, în ciuda reclamelor din jur. „Sunt obosită, îi spuse Micheline lui Vasco, nu vrei să conduci tu în locul meu?“ Vasco trecu la volan. Părăsiră piața. Opriră în dreptul unui magazin, specializat în 5 vinuri grecești și italiene. „Vreau să-i facem o bucurie bătrânului, le explică Vasco. Cine știe, poate izbutim să-l mai înveselim un pic... I s-o fi urât singur, începu el să povestească. Mama e mai tot timpul plecată. Are un frate la Torino, s-a dus să-l vadă la începutul lunii mai, și sunt aproape 10 sigur că n-o să se întoarcă până la toamnă. Așa a fost întotdeauna, plimbăreață, spuse Vasco oftând în timp ce aranja sticlele cu vin în portbagaj... Tata, în schimb, nu se dezlipește de casă; aproape că nu mai vede, săracu, dar nu vrea să poarte ochelari dintr-un fel de cochetărie ridicolă. Singur, cum să 15 nu i se urască, cum să nu-l omoare plictiseala? Am, de altfel, impresia că s-a ramolit în ultima vreme...“ „E foarte drăguț, nu-l mai bârfi“, spuse Micheline ușor absentă. „Nu-l bârfesc, spuse Vasco. Adevărul e că noi doi, eu și bătrânul, ne-am înțeles întotdeauna bine. Dintre toți frații, probabil că la mine 20 a ținut cel mai mult. Sunt singurul cu care, în momentele lui de bună dispoziție, îi place să vorbească în limba lui de-acasă. De altfel, ceilalți nici nu știu bine sârbește. Frații mei au fost tare leneși, au învățat câteva cuvinte sârbești, apoi au renunțat. Mai ales că mama nu i-a încurajat. Toată viața 25 ei a avut o singură grijă: să semene cât mai bine cu oamenii în mijlocul cărora trăia, să nu se afle cumva că nu-i franțuzoaică, chiar dacă numele de fapt o trăda. A încercat să și-l schimbe, dar s-a lovit de împotrivirea categorică a tatei. A ascultat-o el toată viața, dar când a fost vorba de nume s-a 30 opus cu încăpățănare. S-au certat îngrozitor, țin minte, eram de-acuma mare, așa că am înțeles perfect discuția lor. Tata i-a tras vreo două palme, și îmi amintesc că m-am bucurat în sinea mea, nu mi-a părut rău.. De altfel, ori de câte ori

s-au certat, am fost întotdeauna de partea lui. Nu ne-am iubit prea mult, eu și mama. N-am reușit niciodată s-o înțeleg. În nici o situație n-am putut să fiu de acord cu ea... Am încercat să vorbesc zilele astea sârbește cu el. Știam că-i face plăcere.

5 A reacționat însă cu totul altfel decât mă așteptam: de câte ori îi spuneam o vorbă, chipul i se întuneca, și-mi răspundea în francezește, exact cum făcea mama când eram mic... Totuși l-am făcut să vorbească până la urmă. Într-o seară i-am dat să bea un pahar de vin în plus. Și abia atunci am înțeles, în

10 sfârșit, de ce a evitat el tot timpul să vorbim în limba noastră de-acasă: începuse să uite limba sârbă. Își amintea cu greu unele cuvinte mai rar folosite, se bâlbâia până le găsea, ba căpătase parcă și un pic de accent străin! Mai mare hazul, să vezi un bătrân muncitor sârb, cu mustăți fioroase și cu nasul

15 coroiat, stâlcind cuvintele în propria-i limbă, făcând dezacorduri inadmisibile, ca unul ce abia începe să învețe limba și nu-i sigur de ce spune! S-a enervat când a înțeles că-mi dau perfect seama de ce i se întâmplă și, ca să-mi arate că cu mi-am format o părere cu totul greșită, a început să lălăiască niște

20 cântece vechi din Iugoslavia; era vorba în ele despre suferințele pricinuite de amor, de răzbunare și de iubiri infidele. Nu i se potriveau, bineînțeles, bătrânului șontorog! Melodii vechi de pe timpul tinereții lui îndepărtate.... I le-o fi cântat chiar mamei, cine știe, sau mai degrabă altor femei,

25 cu care s-a iubit în tinerețea lui. Nu, nu cred să-i fi cântat el mamei astfel de cântece pătimase și deocheate, chiar dacă i-a făcut o droaie de copii; n-a iubit-o niciodată așa de mult. Nu pentru ea fuseseră cânteccele acelea; auzindu-le, mama și-ar fi bătut joc de ele, sunt sigur; chiar pe vremea aia, când era foarte

30 tânără și când nu era chiar un sloi de gheață, așa cum a devenit mai târziu, nu i-ar fi făcut nici o plăcere să le audă... Orice cuvânt însoțit de melodie se păstrează, se pare, mult mai bine în memorie: cât a cântat, nu a făcut nici o greșală de pronunție, nici un dezacord. Am cântat și eu, secundându-l,

mă amețisem la rîndul meu. I-am propus să facem vara viitoare o excursie pe coasta dalmată. «Ba, am putea chiar să mergem – mi-am dat cu părerea – prin ținuturile pe unde ai copilărit tu, să-ți revezi locurile natale! Ar fi, într-adevăr, o călătorie deosebit de frumoasă, ar merita toată osteneala!» «Nici să nu te gîndești, a strigat el furios, nici să nu-ți treacă prin minte așa ceva! Vrei să mă fac de rîs – mi-a spus –, să rîdă sârbii de mine auzindu-mă cum le stîlcesc vorbele? Să le dau copiilor gumă de mestecat, cum am văzut într-un film că fac americanii? Să umblu și eu cu un aparat de fotografiat agățat de gât și să mă dau mare, ți-ar plăcea, nu-i așa?!» Mi-am dat seama, atunci, că nu mai ducea dorul Iugoslaviei, așa cum mi-am închipuit. Pur și simplu se plictisea, asta era tot! Vechii lui tovarăși din uzină se împrăștiaseră care încotro. Nu mai avea cu cine să schimbe o vorbă, era mai tot timpul singur. Înainte de a mi se strica vederea, mi-a mărturisit el într-o zi, mă duceam după-amiezile la cinematograful – mă certa maică-ta, biletul de intrare e destul de scump, dar nu-mi păsa... Timpul trecea mult mai repede: până ajungeam acasă – mă întorceam întotdeauna pe jos, alegeam cinematografele cele mai îndepărtate ca să dureze drumul mai mult – se lăsa seara... Mai fumam o țigară, mă mai certam cu maică-ta, între timp se făcea întuneric și mă băgam în pat! Începeam să citesc ziarul și de cele mai multe ori adormeam cu el în mână, maică-ta mi-l lua și-l așeza pe noptieră. Acuma, însă, de când nu mai văd, e mult mai greu. Mi se face un fel de gol în minte, stau așa, cu ochii pe pereți, toată ziua și nu am la ce să mă gîndesc. Și asta e lucrul cel mai afurisit dintre toate: când nu ai la ce să te gîndești... Golul ăsta, pricepi?»

Ajunseseră și, spre marea lor surpriză, bătrînul nu era singur. Două fetișcane se învârteau în jurul lui și se pregăteau să așeze masa în sufragerie. „A început să plouă cu oaspeți“, spuse bătrînul, și Marcu înțelese că cele două fete – cam prea dezvoltate pentru vârsta lor, cu pieptul proeminent,

cu șoldurile mari și lipsite de grație – erau nepoatele acestuia, de fapt fiicele băiatului său cel mai mare; veniseră să-l vadă și să aibă grijă de el „până s-o întoarce bunica“...

Lui Marcu i se păru însă că bătrânul arată mult mai
5 înfloritor decât îl descrisese Vasco. Se ținea bine, nici vorba să fie o „căzătură“, după cum te-ai fi așteptat, luându-te după vorbele fiului. Destul de apatic, e adevărat: nu se bucură văzându-i, și când Micheline sărise să-l îmbrățișeze, aproape că-i întorsese spatele. Marcu nu fu chiar atât de surprins: era
10 obișnuit ca în străinătate oamenii să aibă cu totul altfel de reacții, uneori de-a dreptul bizare... Sticlele de vin aduse de Vasco îl bucurară însă. Se uită la ele cu ochii mijitiți, încercând să le citească etichetele scrise în grecește. Fetele ciripeau neobosite; își mișcau trupurile lătărețe cu o neașteptată
15 vioiciune prin încăpere, în timp ce așezau tacâmurile și farfuriile pe masă. Prezența lui Marcu nu le era indiferentă, erau curioase să afle ce-i cu el și în același timp păreau ușor intrigate, deoarece tânărul nostru nu le prea băga în seamă. Vorbeau amândouă deodată, în gura mare, laudând ciorba
20 de pește gătită de bătrân. Începură să spună o poveste lungă despre un vecin de-al lor de la Trouville: cum acesta a reușit să prindă un pește uriaș, de un soi cu totul și cu totul special; și ce fel de pescar priceput era vecinul acela, și cum ele s-au rugat să le ia într-o zi la pescuit; dar el n-a îndrăznit din cauza
25 nevastă-sii, o femeie rea și mult mai mare ca el, o baborniță, și pe deasupra teribil de geloasă; așa că sărăcuțul nici nu îndrăznește să stea de vorbă cu ele, numai să n-o supere pe femeia aia cicălitoare... Marcu nu le asculta, se uita la bătrân cum își puneă în farfurie cocoloașe de pâine, la fel ca bunicul
30 lui, ca să se răcească ciorba mai repede. Foarte preocupat, prins de ceea ce făcea, neascultând pâlăvrăgeala nepoatelor, nebăgându-le în seamă... Se obișnuise să trăiască fără să aibă grija celor din jur. Vasco avea desigur dreptate. Era vorba tot de un fel de senilitate. „Puteti să vă mai serviți, am

destulă“, spuse bătrânul fără să-și ridice nasul din farfurie, apăsând cu lingura bucățelele de pâine, ca să se moaie. Apoi începu să fie ceva mai volubil. „Ciorba de pește, dacă n-o potrivești bine, le explică el uitându-se mai ales la Micheline, de parcă abia acum i-ar fi descoperit prezența, nu-i cine știe 5 ce de capul ei.“ Fetele șușoteau privindu-l pe furis pe Marcu: un anumit lucru în ținuta lui vestimentară se pare că nu era chiar așa cum trebuie – cămașa sau cravata, cine știe?! Vorbeau în șoaptă, bârfindu-l, desigur, se răzbunau și ele cum puteau pentru totala lui indiferență. Vasco, profitând de vioiciunea 10 bătrânului, de interesul manifestat față de cei de la masă, încercă să i-l susțină, atrăgându-l și pe el în discuție. „Un prieten din România, arată spre Marcu. Sunt sigur, îi spuse el, că ai cunoscut români în tinerețea dumitale. Sârbii și românii sunt vecini unii cu alții, nu-i așa, au viețuit multă 15 vreme împreună... Nu m-aș mira să fi știut chiar și câteva cuvinte românești...“ „Sigur c-am știut, spuse bătrânul, și pentru o clipă chipul îi deveni foarte preocupat; căuta, probabil, să-și amintească vreo vorbă românească. Nu reuși însă, se enervă și, de supărare, se apucă să-și fărâmițeze pâinea, 20 să facă din nou cocoloașe și să le moaie în ciorbă. Deveni iarăși apatic și indiferent, nemaiinteresându-l decât farfuria din fața lui. „O femeie te poate învăța limba ei cât ai bate din palme, spuse Vasco. Nu nega, tată, îl amenință el cu degetul, cu o româncă tot te-ai iubit dumneatale, cât ai fost 25 tânăr! Ți-o fi spus și cu ce cuvinte s-o mângâi, ți-o fi zis ce vorbe dulci să-i spui! Hai, nu da din colț în colț, și nu te rușina, pariez dacă vrei c-a fost așa! spuse, și bătrânul își ridică nasul din farfurie și se uită zâmbind la Vasco. Își adusese el aminte de ceva anume – vreo amintire încântătoare – sau 30 zâmbea doar așa, ca să răspundă într-un fel la glumele și tachinele afectuoase ale fiului lui? Ceva tot își amintea însă, de vreme ce, uitându-se de data asta la Marcu, de parcă ar fi vrut să-i ceară încuviințarea și în același timp să se asigure

că nu greșește – spuse: „Târgurile de la Vârșeț“. Apoi tăcu, semănând perfect cu un oracol care, după ce a formulat o frază misterioasă și greu de descifrat, ajunge parcă să regrete și puținul spus și se întoarce la tăcerea lui impenetrabilă... „Ce-i cu târgurile de la Vârșeț?“ întrebă Vasco, și atunci bătrânul îi răspunse, uitându-i-se drept în ochi. „Nu mai țin minte.“ Vocea îi era „albă“, indiferentă, fără nici o umbră de părere de rău în ea: o constatare ca oricare alta și atât. Se întoarse apoi liniștit la farfuria lui cu supă. „Mi-ai povestit de atâtea ori, cum nu mai ții minte?“ îl întrebă Vasco, nemaiîncercând să-și ascundă iritarea. Aproape că țipa. „Nu mai țin minte, și gata“, mormăi bătrânul fără să-și ridice privirea din farfurie. „Cum te lua bătrânul la târg la Vârșeț să vîndeți pieci de capră... Adormeai, stînd lângă el, în iarba de pe marginea drumului. Și îți dădea ție să-i ții punga cu dinari pînă ce își aduna taraba... Cu coada ochiului te urmărea tot timpul, se temea să nu-ți smulgă careva punga aia atât de prețioasă! Zdrăngăneai încetișor dinarii, îți plăcea să-i auzi cum sună, și atunci bătrânul te certa. «Nu-i bine să prindă oamenii de veste că avem așa mulți bani», îți explica el... Vă duceți apoi la un restaurant din centrul orașului, știam și numele restaurantului, dar l-am uitat. Ție îți lua o înghețată, și el comanda șampanie vieneză! Pînă nu golea singur o sticlă nu se lăsa, se făcea roșu la obraz, începea să-și răsucească mustățile și vorbea cu chelnărițele în sârbește ori în ungurește, le pișca de fund când treceau pe lângă el, și cine știe ce le mai spunea șmecherul bătrîn, pentru că ele chicoteau pe înfundate și-l loveau supărate peste mână... Toate astea mi le-ai povestit dumneata, tată, altfel nu aș avea de unde să le știu...“ „Ți-oi fi povestit, îl aprobă bătrânul dînd încetișor din cap, nu spun că nu ți le-am povestit.“ Cuvintele lui Vasco nu avură, se vedea de la o poștă, nici un fel de ecou. I se terminase ciorba și acum își umplea farfuria din nou. De parcă ar fi vrut, se gîndi Marcu, să umple cu ceva golul fără fund care era în el. „Și cum în serile în care era vreme urâtă –

povesti Vasco în continuare –, când ploua ori burnița afară, nu te lua în târg, să vîndeți împreună pieile alea și să tremurați de frig amândoi, te cruța bătrânul, îi părea rău de tine. Era un hotel chiar la marginea târgului, sub un deal înalt, mi-ai și spus cum îi zicea: «La puțul fecioarei». Și pe tine te lăsa la hotel, te da în grija unei femei tinere pe care o chema Rujîța. Bătrânul ăsta al tău, cât era el de bătrîn, se iubea cu femeia aia... Îți plăcea să rămâi acolo, la hotel. Rujîța juca domino cu tine pînă se înapoia bătrînul din târg. Stați amândoi lângă sobă, pe niște canapele de catifea roșie. Plăcile de teracotă erau pictate: niște călăreți, cu săbiile scoase și cu mustăți lungi... Jucați domino, și lângă voi, pe masă, se afla o farfurie cu prăjituri și două pahare cu sirop de mure. Vă luați la întrecere – care reușește să mănânce mai multe prăjituri – și Rujîța câștiga întotdeauna pariul. Ia a patra prăjitură ție ți se făcea greată și te opreai... Mi-ai mai povestit cum îl punea pe Gheorghî, portarul hotelului a cărei proprietăreasă era ea, să spargă nuci și să scoată sâmburii, să nu vă pierdeți voi vremea. Și uneori rămâneți peste noapte la hotel; te culcau într-un pat cu Gheorghî, și el îți spunea tot felul de povești, și întotdeauna adormea înaintea ta, așa că sfârșitul poveștii nu-l aflai niciodată. Dimineața vă sculați devreme, înainte de a se face ziuă afară. Bătrînul era încruntat și posomorât tare. Îl durea sufletul să plece, să se despartă de Rujîța cea tânără!... Abia după ce dispărea dealul acela înalt de deasupra orașului, cula Vârșetului, cum i se spunea, i se dezlega limba și începea să vorbească. Te întreba cum te-ai distrat și câte prăjituri ai mâncat și dacă a fost dulce siropul de mure, dacă ți-a plăcut... Toate astea de la tine le știi“, spuse Vasco, și se uită întrebător la bătrîn, doar, doar o reuși să-l facă să-și amintească și el câte ceva. „Dacă ți le-am povestit, probabil că așa s-au și întîmplat“, spuse bătrînul jucându-se cu firimiturile de pe masă, încurcat, dar și agasat de prea marca insistență a fiului. Spuse ceva în sârbește. Vasco îi răspunse supărat în aceeași limbă.

Arăta ca un copil bosumflat căruia părinții i-au refuzat un lucru la care el ținea foarte mult. Marcu se uită la ochii bătrânului: erau ușor împăienjeniți și lipsiți de strălucire. Bunicul lui, își aminti Marcu, îi avusese la fel, un an sau doi înainte de-a muri.

5 Simți abia perceptibilul fâlfâit de aripă al morții, și cu toate că în ultima vreme Marcu se obișnuise să-i trăiască în preajmă, de data asta avu o acută reacție de respingere. Îl speria mai ales golul din capul bătrânului. Un creier prin care bătea vântul, asemeni unei încăperi pustii, cu toate ușile deschise

10 vraște. Nimic nu se păstrează, nimic nu rămâne înăuntru... Îl mira în același timp și încăpățânarea acestuia: nu mai voia oare să-și aducă aminte chiar de nimic?... Așa, fără amintiri, fără memorie, semăna perfect cu un fel de păpușă de ceară. Nu, în clipele acestea, el, Marcu, era incapabil să se simtă

15 asemeni bătrânului: la fel de gol pe dinăuntru, la fel de neînsuflețit ca și el. I-o luase înainte sârbului ăsta cu părul cărunt, se afla deja în anticamera morții, acolo unde el, Marcu, năzuia de atâta vreme să ajungă. Nu se putea în nici un caz compara cu el... Și deodată toate deveniră mult mai

20 complicate decât și le-ar fi putut închipui Marcu, și pentru prima dată – cine știe de când! – gândul morții nu mai fu învăluitor și dulce, asemeni unui cântec liniștitor de flaut, asemeni unei melodii tainice și numai de el auzită, ci

25 dimpotrivă: ceva dinăuntru lui i se opunea cu toată forța, trupul lui de om tânăr se revolta într-o asemenea măsură, încât simți că i se face rău. Se ridică repede de la masă și se îndreptă spre baia care se afla la doi pași de bucătărie. Senzația de vomă dispăru, însă, de cum închise ușa în urma lui. Se așeză pe marginea căzii, și ca să se izoleze într-un fel de ceilalți, dădu

30 drumul la robinet. Lăsă apa să curgă. Zgomotul făcut de apă îl liniști. În același timp se simți pe neașteptate golit de toate certitudinile cu care plecase la drum. Încercă să pună o oarecare ordine în învălmășeala din capul lui, dar nu fu în stare. Un om mort l-ar fi tulburat mult mai puțin decât acest ins viu,

care vorbea, umbla, mânca tot ce-i puneai în farfurie, dar din care viața plecase pe furis, se retrăsese din trupul îmbătrânit, încetul cu încetul, fără ca el să bage de seamă. Pentru prima dată moartea nu-i mai apăru lui Marcu drept unica soluție cum în ultimul timp îi plăcuse să creadă. „Să fii în felul ăsta 5
 «golit», ce lucru cumplit și jalnic, ce teribilă sărăcie! își spuse el. Ca o coală albă de hârtie pe care nu mai scrie nimic! Poate fi ceva mai înspăimântător? O mare moartă și întunecată, «oceanul cel de gheață», un pustiu fără margini! Mizerabilă priveliște, într-adevăr...” Era și el, Marcu, „golit“ de toate 10
 amintirile, la fel de fără trecut, de amnezic, ca și bătrânul tată al lui Vasco?... Închise robinetul, se spălă pe față ca să-și revină, și se reîntoarse în încăperea în care fetele tocmai puneau pe masă un uriaș tort de mere, operă culinară care le aparținea în întregime și de care erau foarte mândre. Îl pedepsiră pe 15
 Marcu (pentru lipsa lui de „sensibilitate“, pentru faptul că refuzase să răspundă în vreun fel la avansurile lor atât de evidente) tăindu-i o felie subțirică. Bătrânul adormi la masă și nepoatele făcură mare haz. Apoi îl ajutară să se ridice și-l duseră la culcare... 20

7.

Ajunși la Deauville, lui Marcu i se dădu o odăiță la mansardă, special amenajată pentru oaspeți. Se zugrăvisse nu de multă vreme, pereții miroseau încă a var proaspăt. Printr-o ferestruică se putea vedea strada care dădea spre mare, și chiar 25
 marea se putea zări, în lumina roșietică a apusului... Camera era modest mobilată, un pat cu un fel de baldachin caraghios, o carpetă în fața patului, un fotoliu uriaș, îmbrăcat într-o catifea maronie și roasă de vreme, contrastând ciudat cu austeritatea încăperii; încă un scaun așezat lângă pat, ținând 30
 loc de noptieră. Pe scaun se aflau o lumânare pe jumătate

consumată, o cutie de chibrituri și o carte veche de rugăciuni, pusă dinadins sau uitată, cine știe de cine, acolo; de o altă persoană care zăbovise înaintea lui în aceeași încăpere, cu toate că – poate din pricina zugrăvelii proaspete – impresia
5 pe care ți-o lăsa încăperea era atât de neutră și impersonală, încât cu greu ți-ai fi închipuit că a mai găzduit și o altă ființă omenească. Se mai afla în odaie și un „lavoir“ vechi și foarte demodat, semănând uimitor de mult cu cel de la ei de-acasă, din bucătărie. La unul asemănător se spălase și Marcu în fiecare
10 dimineață înainte de a pleca la școală, în copilăria și în adolescența lui nu chiar așa de îndepărtate... Marcu deschise ferestruica și se auzea marea, vuietul ei neîntrerupt. Urcase până sus, ca să-și pună costumul de baie.

Vasco, Micheline și surorile acesteia îl așteptau să
15 coboare. Îi intrigase în mod special cea mai mare dintre surori, o fată cam ciudată, pe care o găsiseră la sosirea lor citind, făcută covrig, într-un fotoliu; îi salutase ridicând doar o mână, fără să se întrerupă din lectură, indiferentă la toate cele ce se petreceau în jurul ei; apoi, când Micheline încercă să i-l
20 prezinte pe Marcu, îi întinse mâna aruncându-i o privire rapidă, veselă și chiar prietenoasă, ca în secunda următoare să se cufunde din nou în lectură și să uite de el. Citea un roman polițist. I se spunea „Momo“ și reprezenta o problemă, după cum își dădu seama Marcu, pentru întreaga familie...

25 Până la odăița lui Marcu se ajungea pe o scară de serviciu foarte îngustă. Coborî. Ceilalți îl așteptau nerăbdători. „Dacă ne grăbim, mai prindem un pic de soare“, spuse Micheline. „Putem pleca?“, întrebă Vasco, ușor enervat de toată târăgăneala asta. „Momo, grăbește-te, stăm toți după tine. Ești
30 îngrozitoare...“ Și, în sfârșit, Momo își făcu apariția, îmbrăcată într-un fel de costum de plajă care îi scotea în evidență trupul slăbănog, picioarele subțiri și pieptul aproape fără sâni, ca de băiat; și totuși Momo răspândea în jurul ei o stranie feminitate; mișcările repezite și stângace îi erau în același timp

gratioase; feminitatea ei izvora, după părerea lui Marcu, din marea ei fragilitate, precum și din modul încăpățânat în care încerca să-și reprime o sensibilitate excesivă. „Nu eu v-am pus să mă așteptați“, spuse ea cât se poate de neprietenoasă. „Puteai s-o lași acasă, o certă Micheline arătând spre cartea pe care Momo și-o ținea sub braț. N-o să ai timp să citești pe plajă.“ „Ce-ar fi să nu-mi porți de grijă?“ spuse Momo morocănoasă, în timp ce se înghesuiau cu toții în mașină. Cealaltă soră era încă elevă de liceu: blondă, micuță și cam rotunjoară, cu un veșnic surâs pe buze. O fată ca atâtea altele. Nu supăra și nu incomoda pe nimeni...

Se învârtiră o vreme în căutarea unui loc unde să parcheze mașina. Coborâră. În dreapta lor se zăreau marile hoteluri, în ferestrele cărora se reflecta lumina roșcată a soarelui gata să apună. Micheline îi arată Cazinou, apoi un hotel din preajmă, unde, îi explică ea, trag de obicei marile vedete. Îi indică fereastra camerei Brigittei Bardot. „Nu-mi place“, spuse Momo, referindu-se la marea vedetă care fusese zărită uneori la fereastra cu pricina. „Dumnezeule, există o ființă pe lumea asta să-ți placă ție?“ o întrebă Micheline iritată. „Nu există!“ decretă Momo cu o voce răsunătoare, ridicându-și disprețuitoare, dar și ușor înfrigurată de briza răcoroasă a mării, umerii înguști și ascuțiți. „N-am nici un chef să vă aud iarăși certându-vă“, spuse Vasco sastisit.

Trecură pe lângă terenurile de tenis și pe lângă jucătorii îmbrăcați în alb. Majoritatea, bărbați greoi și cu burtă, nu se maj aflau la prima tinerețe; erau însă dornici să se țină în formă, să slăbească, eventual, două, trei kilograme. Se dezbrăcară în mare grabă și intrară în mare. Apa i se păru lui Marcu rece. Ceilalți erau însă obișnuiți cu ea, erau doar în nord, și o decretară caldă. Momo rămase singură pe plajă. După ce se înfofoli, punându-și pe umeri bluza Michelinei, precum și geaca lui Vasco, își reluă lectura. Trebuiră să intre adânc în mare până să ajungă la o apă bună pentru înot. Apoi

apa se adânci în spatele lor mergând mult spre plajă. Începea fluxul. Marcu, nefiind un înotător prea grozav, se întoarse. Vasco rămase un timp în preajma lui. „Să-mi spui când nu mai poți“, îl avertiză el. Se îndreptară spre țărm până când

5 Marcu simți din nou pământul sub picioare. Nu era speriat, ci numai ușor obosit. De-acuma soarele arunca un val de sânge în ferestrele elegantelor hoteluri. Ieșiră din mare și o regăsiră pe Momo cufundată în lectură, zgribulită, cu picioarele adunate sub ea. „N-ai terminat-o?“ o întrebă Micheline

10 disperată. Fata nu se obosi să-i răspundă... Marea fu un timp de culoarea laptelui, apoi, când soarele ajunse la asfințit, se coloră în roșu. Momo își ridică în cele din urmă privirea de pe paginile cărții. Se uită un timp încruntată și cu ostilitate parcă la băltoaca de sânge din fața ei. Apoi își continuă lectura

15 fără să spună nimic.

8.

Marea nu-l lăsa să doarmă pe Marcu: pătrundea în somnul lui agitat, tulburându-i visele. Se trezi în timpul nopții de mai multe ori la rând. Cu lumina stinsă, în întuneric, îi asculta

20 vuietul neîntrerupt. Și-o închipui, o văzu parcă, desfășurându-și pustietățile nesfârșite și negre, într-o permanentă și neobosită mișcare, lipsită de orice sens, absurdă, biciuită de vânturi înghețate și neprietenoase... Moartea, care de obicei în imaginația destul de limitată a oamenilor ia înfățișarea unor

25 ființe omenești – apărându-le când în chip de tânără fată surâzătoare, când ca doamnă cernită sau, într-un mod mult mai înfricoșător, ca un schelet cu o coasă uriașă în mână –, moartea căpătă deodată o cu totul altă înfățișare: Marcu și-o închipui substituindu-i-se mării. Moartea erau chiar aceste

30 întinderi nesfârșite de apă, marea cufundată în beznă, colcând de ființe acvatice monstruoase, o mare fără țărmuri, marea

de la începutul lumii, nestrăbătută de corăbiile oamenilor, pustie... Marcu se trezi dimineața obosit și agitat, ca după o noapte de nesomn. Coborî și găsi în hol un bilet lăsat de Micheline: „Am plecat la Honfleur. Ne-a părut rău să te trezim atît de devreme. Mîncarea e în frigider“... Plecaseră de altfel 5
cu toții, cu excepția lui Momo. O găsi în sufragerie, stînd în același fotoliu ca în ziua precedentă, cu picioarele adunate sub ea, citind. Pe domnul Piotier, de altfel, Marcu îl auzise dis-de-dimineată scoțându-și mașina din garaj. Lucra la o policlinică, la Trouville, și pleca întotdeauna foarte devreme. 10
„Mama și Eugénie – îi explică Momo lui Marcu privindu-l cu același zîmbet ușor amuzat, de parcă ar fi vrut să-l ia tot timpul în răs_păr – sunt probabil la coafor. Eugénie are un păr splendid, cu toate astea ține să și-l strice săptămînal: vine acasă cu niște coafuri imposibile, inventate de ea. Îi stă 15
bineînțeleles îngrozitor“, îi explică, așadar, Momo, trecîndu-și mîna subțire și palidă prin părul încîlcit care nu văzuse, cine știe de cînd, un pieptăn. Îl mai cercetă o vreme prin ochelarii ei cu dioptrii multe, apoi își continuă lectura: era un volum din colecția „Série noire“ nou-nouț, abia dacă reușise să citească 20
primele pagini. Marcu își prepară un sandvici uriaș cu șuncă. Inversînd oarecum rolurile, făcu el pe gazda și-o întreba pe Momo dacă nu vrea și ea o cafea. Momo era atît de cufundată în lectură, încât Marcu trebui s-o întrebe de mai multe ori la rînd, pînă cînd ea catadixi să-i răspundă. „Mulțumesc, îi 25
spuse Momo, neridicîndu-și ochii din carte, dar n-am voie. Sunt bolnavă de inimă...“ Apoi, în timp ce Marcu își bea cafeaua, trecu pe lîngă el cu romanul din colecția „Série noire“ sub braț, înaltă, incredibil de slabă, cu părul ciufulit, cu ochelarii ei cu dioptrii multe prin care priveau niște ochi foarte 30
mari, absentă și probabil inconștientă de frumusețea ei stranie, semănînd mai curînd cu o pasăre rară și ciudată decît cu o ființă omenească. Trecu, așa cum ar trece o somnambulă, fără să-l bage în seamă, de parcă Marcu nici n-ar fi fost de față.

El o urmări de la fereastra încăperii. Momo își scoase bicicleta din garaj, ieși apoi pe poartă, se îndreptă spre mare, pedalând de-a lungul străzii pustii...

Marcu rămase, așadar, singur. Singur într-o casă străină, 5 dintr-un oraș străin, de pe malul unei mări străine. Din fotografiile de pe pereți îl priveau mirați și indiferenți niște inși de asemenea necunoscuți: nu știa cine sunt și nici ce nume poartă. Bunici, unchi și mătuși, rude mai mult sau mai puțin apropiate, de-ai Michelinei? „Aceștia trebuie să fie bunicii“, 10 își spuse Marcu, luându-se după îmbrăcămintea tinerei perechi ce se uita veselă la el dintr-un portret de familie: o tânără doamnă cu o pălărie cu boruri mari și cu penaj bogat, într-o rochie de dantelă închisă la culoare, și un domn cu mustățile răsucite în sus; se voiau fioroase, dar privirea bărbatului era 15 nu numai blândă, ci și ușor copilăroasă; un fel de băiețandru ale cărui mustăți păreau mai curând desenate pe obrajii bucălați decât adevărate, puse acolo ca să sperie lumea. Un lanț gros de aur îi străbătea în diagonală vesta și încerca să dea o oarecare gravitate figurii sale imberbe. Ți-l și poți închipui pe acest tânăr 20 domn luând o mină cât se poate de gravă, scoțându-și cu multă demnitate ceasul, de buzunar, ca să vadă cât e ora! Ceasul nu se poate însă vedea, e ascuns în buzunarul vestei, oprit pentru totdeauna la o oră ce nu se va repeta niciodată, dintr-un îndepărtat deceniu, dintr-o vreme trecută și uitată... Iar aceștia 25 sunt părinții Michelinei. Bineînțeles că nici ei nu mai sunt astăzi identici cu cei din fotografia așezată pe cămin: tânărul zvelt, în costum de baie, e desigur domnul doctor Piotier. Cu trecerea anilor și-a mai pierdut însă din zveltețe, a făcut și un pic de burtă. Surâsul ironic din colțul gurii i-a rămas 30 neschimbat. Ironic și puțin sceptic, un surâs de medic, un produs al profesiei sale. Mama Michelinei s-a păstrat mult mai bine decât soțul ei; a reușit să-și conserve frumusețea, să iasă învingătoare din necruțătoarea luptă cu timpul... Dintr-o altă fotografie o tânără femeie, într-o splendidă rochie de bal,

se uita la Marcu și-i zâmbea. Femeia aceea străină, cu surâsul ei luminos, probabil că nici nu mai există, își spuse el îngândurat. Apoi interesul i se mută de la fotografie la încăperea în care se afla, la salonul îmbrăcat cu huse de culoare roz, la perdelele de catifea, de la geamuri, trase acum, ca să pătrundă lumina puternică a zilei, o lumină parcă restituită pământului de către mare. 5

Stând în mijlocul încăperii luminate de soare, Marcu își aminti o frază citită cu ani în urmă, într-un roman al lui Faulkner: „Cantitatea de singurătate pe care poți s-o suporti fără să mori are și ea margini“. Spuse apoi de mai multe ori la rând, cu voce tare, cuvântul *singurătate*. „Se poate muri din pricina singurătății?“ se întrebă și spuse încă o dată cuvântul *singurătate*, apoi spuse *moarte*, și cele două cuvinte sunară destul de straniu lovindu-se de lucrurile care se aflau în jurul lui, în salonul doctorului Piotier. Și chiar atunci se auzi soneria. În primul moment avu de gând să nu răspundă. Cine să-l caute? Se afla, doar, într-o casă străină! Zgomotul soneriei se repetă însă, așa că se hotărî să se ducă să vadă cine sună. 10 15

Tânărul care se afla în fața ușii, la intrare, cam de aceeași vârstă cu Marcu, cu bocancii rupți în picioare, cu un fel de hanorac pe el, decolorat și inutil, desigur, pe o vreme atât de frumoasă, cu niște blugiși flenduroși și roși de timp, părea a fi unul din acei vagabonzi – rămășițele ultime ale unei adevărate armate de hipioți – cu care Marcu se întâlnise nu de puține ori de când se afla în Franța. Îi ceru un franc. Marcu îi răspunse scurt că n-are și vru să închidă ușa. Tânărul nu se lăsă. Cu o voce legănată și oboșită, privindu-l cu insistență drept în ochi, își repetă rugămintea. Încurcat, Marcu începu să se caute prin buzunare. Își uitase portofelul în odăița de la mansardă, așa că îi spuse tânărului să-l aștepte un moment. Reveni cât putu el de repede. Între timp străinul nu se sfiise să intre. Învinovățindu-se pentru imprudența de care dăduse dovadă, lăsând ușa deschisă, Marcu dădu buzna pe urmele 20 25 30

lui. Îl găsi în bucătărie în dreptul chiuvetei. Își băgase capul sub robinet și lăsase apa să-i curgă prin părul soios. „Poate așa reușesc să mai alung din oboseală“, îi explică el cu voce înăbușită, în timp ce continua să-și țină capul sub dușul improvizat. Își scoase apoi capul ud de sub robinet și îi surâse. „O baie în mare ar fi mult mai bună, nu-i așa?“ îl întrebă prietenos, apoi îi ceru un prosop, ca să se șteargă pe față, și, eventual, să încerce să-și usuce și părul. Chipul i se însuflețise și nu mai arăta chiar așa de nenorocit și de amărât ca la început.

10 „Fii fără grijă, spuse ghicindu-i parcă gândurile, nu sunt spărgător sau mai știu eu ce bandit, cum probabil îți închipui. O să ne înțelegem foarte bine. Ai să vezi. Și e și firesc să ne înțelegem, adăugă după o scurtă pauză, în care părea că se gândește la ceva anume. Și nici de mâncare n-am să-ți cer,

15 reluă el discuția, văzând că Marcu doar se uită la el fără să-i spună nimic. Sunt ghiftuit! Trei cornete de cartofi prăjiți cu maioneză!“ . Ridică amândouă mâinile încercând parcă să se apere de orice tentativă a lui Marcu de a-i da de mâncare, cu toate că acesta nu făcuse nici un gest în acest sens. Căuta

20 tânărul să fie cât mai dezinvolt cu putință, doar că oboseala i se așternu din nou pe chip. Cu toată voia-bună, ostentativă și cam stridentă, pe care o ația, privirile îi rămăseseră obosite și teribil de abătute. „Iartă-mă, spuse. N-am să te mai sâcâi, plec chiar acuma. Am cam dat buzna peste tine. Să știi că așa,

25 în general, nu am obiceiul ăsta!“ Și atunci Marcu se trezi că-i spune, tam-nesam, să mai rămână. Uitând, pentru moment, că nu se află acasă la el, ca să poată invita pe cine pofteste... Uitând că din clipă în clipă ai casei ar putea să se întoarcă. Și n-o să fie prea plăcut surprinși, fără îndoială, când îl vor

30 găsi stând de vorbă, în casa lor, cu un străin. Un vagabond care nu prezintă nici o încredere.

Stăteau, de-acuma, unul în fața celuilalt. Străinul începu să vorbească din nou, să trâncănească vrute și nevrute. Un timp Marcu nici nu-l ascultă. Observă, însă, spre marea lui uimire

și nedumerire, că străinul, despre care nu știa mai nimic — nici ce hram poartă și nici de unde vine! —, îi semăna incredibil de mult. Îl cercetă, așadar, o vreme uitându-se la el prin oglindă: același nas drept, ochii puțin îndepărtați unul de celălalt, gura cam mare, dar frumos rotunjită, aceeași bărbie, 5
aceleași frunte, toate semănau de minune! E adevărat că străinul era ceva mai închis la culoare decât el: ochii cenușii, părul maroniu, fața măslinie. Din care pricină, probabil, asemănarea nici nu ieșea la iveală din prima clipă. Puteau fi observate și 10
alte deosebiri: avea un trup îndesat, de om obișnuit cu munca fizică; fața îi era ridată, din cauza oboselii și a privațiunilor îndurate. Mâinile îi erau muncite: cu degete scurte, cu unghii boante, cu palma lată și musculoasă...

În timp ce-l cerceta în oglindă, străinul îl urmărea cu coada ochiului, surâzând stânjenit; între timp, observase și el 15
asemănarea, și nu știa, probabil, ce ar fi trebuit să spună și nici cum ar fi trebuit să se comporte, pus așa, pe nepusă masă, în fața unei situații atât de neașteptate. Semănau așa cum seamănă doi frați gemeni între ei: incredibil și jenant de mult în același timp. Or străinul nu avea cum să-i fie frate, își spuse 20
Marcu, o astfel de alternativă era întru totul exclusă, ceea ce făcea ca asemănarea să pară cu atât mai curioasă și mai greu de înțeles. E adevărat că viața îți poate rezerva o mulțime de surprize, totuși o astfel de potrivire prea era de tot și din cale-afară. Și nici o explicație logică, oricât ar fi căutat Marcu 25
una, nu putea fi găsită. Se uitau deci, prin oglindă, unul la celălalt: Marcu îl privea cu un fel de curiozitate avidă, străinul, în schimb, doar pe furiș, ridicând din când în când privirea spre cel ce-i semăna într-o asemenea nepermisă măsură. Apoi, prinzând curaj, îl privi la rândul său drept în ochi. 30
Privirile luară de fapt locul cuvintelor, și ceea ce spuneau ele era greu de acceptat de o minte care vrea să rămână în limitele firescului, care nu vrea în ruptul capului să o ia razna...

Dar străinul, al cărui chip se potrivea atât de bine cu al său, nu-i semăna numai lui: părea mai curând a fi copia aproape perfectă a unui unchi al său, fratele bunicului dinspre tată, pe care Marcu îl știa dintr-o fotografie îngălbenită de vreme. 5 Îl chema tot Marcu. Întreaga familie fusese odinioară destul de tulburată de asemănarea dintre ei doi. „Numai firea lui să n-o ai“ îi spusese. „De ce să nu semăn cu el?“ întrebese Marcu. „N-a fost un om norocos“ i se spusese și apoi schimbaseră vorba, și Marcu a înțeles atunci că mai mult tot 10 n-o să fie în stare să scoată de la ei. Totuși stăruia, povestea celui asemănător lui la chip ar fi vrut s-o știe până la capăt. „A fost un om, i se explicase, altfel decât ceilalți.“ Și din nou dăduse buzna cu întrebările. Amănuntele pe care le află fură însă disparate și confuze, chipul străbunului rămânând neclar, 15 învăluit într-un fel de păclă. Ie era teamă ca asemănarea să nu aibă unele înțelesuri mai grave, să nu se limiteze, adică, doar la o simplă potrivire exterioară... Vorbeau despre celălalt cu vădită neplăcere și cu neascunsă enervare. Și pe neașteptate fotografia dispăru, fu sustrasă cine știe când și de cine... 20 Trebuia, se vede, cât mai repede uitată, ștearsă din memoria tuturor! Povestea îi rămase spusă doar pe jumătate. O poveste fără cap și coadă, greu de reconstituit pe de-a-ntregul. La întrebările puse de el, răspunsurile le erau în mod intenționat în doi peri, mai mult mormăite decât spuse cu toată gura. Nu 25 știau nici ei bine care a fost viața celui din fotografie...

Și iată că un străin apărea acuma, cine știe de unde, un străin care era un fel de copie ciudată a amândorura: tânărul acesta în hanoracul lui jerpelit și cu blugii decolorați de vreme, semănând la chip atât cu el, cât și cu „unchiul“ acela din 30 fotografia făcută probabil bucațele și aruncată la coș, numai să nu se mai știe nimic de el!

„Poate îmi faci totuși o cafea“, spuse străinul uitându-se tot prin oglindă la Marcu. Se vedea la rândul lui „copiat“ și tot sângele îi năvălise în obraz de tulburare; se pierdu cu firea

și începu să-și frece amândouă palmele de hanoracul murdar. „Mi se închid ochii de oboseală“, spuse, ca să rupă într-un fel tăcerea, și Marcu, de parcă abia ar fi așteptat să se desprindă din fața oglinzii în care cele două chipuri, atât de asemănătoare, aproape identice, se reflectau, trecu în bucătărie. „Am mers 5 mai mult pe jos decât cu autostopul, îl auzi pe tânăr povestind, în timp ce el îi pregătea cafeaua. Rar să oprească mașina careva. Au în felul lor dreptate. Cine sunt eu, la urma urmei? N-am o mutră chiar să sperii oamenii, e adevărat... dar mutra omului poate fi înșelătoare. Nu-i așa?“ 10

Marcu reveni în încăperea în care se afla tânărul și asemănarea dintre ei îl tulbură din nou într-o asemenea măsură, încât fu gata să scape ibricul cu cafea din mână. „Cum te cheamă?“ se trezi că-și întrebă oaspetele în timp ce acesta îi luă ceașca și, pradă, probabil, aceleiași stranii emoții, fu cât 15 pe aci s-o verse pe covor. „Roger.“ Ochii lui, de o altă culoare decât ai lui Marcu, se însuflețiră. „Azi-noapte am dormit într-o magazie, la o fermă, începu să povestească. Mi-a intrat frigul până în măduva oaselor. Îmi simt și acuma trupul amorțit.“ Îl lăsă să vorbească, urmărindu-l cu toată atenția. Auzindu-l 20 cum povestește tot felul de întâmplări din existența sa nesigură de vagabond, Marcu încerca să se convingă de realitatea acestei ființe asemănătoare lui. Fu tentat să întindă mâna, să-l pipăie, să vadă dacă există cu-adevărat! Avea într-adevăr nevoie de certitudinea existenței „în carne și oase“ a acestuia. Voia să 25 fie sigur că lumea nu și-a ieșit din țâțâni, că nimic în afara firescului nu începe, așa, pe nepusă masă, să se întâmple aici, la Deauville... „O potriveală cu totul întâmplătoare“, își spuse, așadar, Marcu, încercând să se liniștească. Dându-și perfect seama de „riscurile“ nefirescului, Marcu se trezi că îl înlătură 30 cu o foarte promptă și fermă hotărâre. Aproape că nu se mai recunosc, nu pricepea ce se întâmplă cu el: iată că nu-l voia pe celălalt, pe străinul acesta care-i semăna nepermis de mult, altfel“ decât *un om ca toți oamenii*, o ființă vie și adevărată.

Cu bună știință, Marcu întorcea, deodată, spatele atâtor obscure și ciudate chemări la care aplecase cu bună știință urechea.

„Spuneai că te cheamă Roger. Roger și mai cum?” îl întrebă
 5 pe străin. Între timp, acesta reușise să-și termine de băut cafeaua. „Roger La Fontaine”, îi răspunse tânărul, și prin aceeași oglindă așezată în fața lor îl privea ușor încurcat pe Marcu. „La Fontaine?” se miră acesta. „O simplă potrivire de nume, fără îndoială”, spuse tânărul și încercă să râdă. „Cu toate
 10 că fabula «Greierele și furnica» ar putea într-un fel să mi se potrivească și mie. Căci dacă ne-am lua strict după ea, aș putea fi și eu un fel de greiere, ca ăla al lui La Fontaine. Cu toate că n-am trândăvit chiar toată vara și nici acuma nu-mi prea vine chiar să cânt... Când e vorba să câștig un bănuț, încep
 15 el să-i povestească lui Marcu, prefer s-o fac în Germania. Nemții plătesc mult mai bine. Metroul din München cu mâinile astea a fost făcut”, se laudă el arătându-și palmele bătătorite de muncă. Sporovăia cu ușurință despre una și despre alta. Vorbea de teamă ca nu cumva Marcu să-l dea pe
 20 ușă afară? Voia să-i câștige bunăvoința și prietenia? Era oare chiar omul – se întrebă Marcu cuprins din nou de neliniște – drept care se dădea că este, sau își luase această identitate de împrumut – Roger La Fontaine, ce nume, cum ar putea să se numească într-adevăr cineva așa? – doar ca să nu-l sperie
 25 prea tare? Și lui Marcu i se păru că-i apare aieveja înaintea ochilor „unchiul” acela al lui, i se păru că-l vede bătând drumuri străine de-a lungul și de-a latul, la fel ca străinul ăsta cu care semăna – cu care ei amândoi semănau de fapt atât de bine –, colindând lumea, nemaifiind în stare să-și găsească
 30 drumul spre casă, străin pretutindeni, fără acoperământ deasupra capului oriunde... Iată-l deci pe Marcu pendulând între două lumi – neștiind pe care s-o accepte și în care dintre ele să rămână. „Metroul ăla de la München, povestea Roger în continuare, e făcut mai ales cu străini – italieni, greci, sârbi,

algerieni. Nemții, în special tinerii, nu mai prea vor să pună mâna pe nimic...” Roger se lansase de-acuma, își dădea cu părerea, făcea politică înaltă, cafeaua caldă îl pusese pe picioare. Marcu nu mai era în stare să-și desprindă privirea de pe fața celuiilalt. „Te-am supărat cu ceva?” îl întrebă acesta 5
întrerupându-se brusc din povestit. „Nici vorbă, îl liniști Marcu. Fii fără grijă. Te ascult.” Așa că Roger își expuse pe larg părerile sale despre „problema germană”, care erau în majoritatea lor copia fidelă a unor emisiuni televizate sau a unor articole din *Le Figaro* sau *Le Monde*, citite însă mai mult 10
în fugă și, uneori, înțelese de-a-ndoaselea. Se vedea de la o poștă că problemele respective nu-l interesau peste măsură, vorbea mai mult ca să spună ceva și ca să nu se lase cumva din nou acea neplăcută tăcere. Vorbind, însă, voia în același timp să-l cucerească pe Marcu, să-i câștige simpatia și prietenia. 15
Și Marcu simți cum urcă în el, într-adevăr, un val de afecțiune pentru cel aidoma lui. „Iarna trecută, povestea, am stat în pensiune la o bulgăroaică, doamna Stanev, undeva aproape de Gara de Est. O femeie în vârstă și teribil de bună la suflet. O ajutam, dimineața, la cumpărături, făceam piața împreună, 20
îi duceam coșnița pentru că era bolnavă și nu avea voie să poarte greutate. Era de vreo cincisprezece ani la Paris, și nu știa o boabă franțuzește! N-a vrut în ruptul capului să învețe. Incredibil, nu-i așa?! Se adresa vânzătorilor întotdeauna în limba ei de-acasă, convinsă că aceștia o să înțeleagă perfect 25
tot ceea ce zicea ea. Se obișnuise însă să cumpere din același loc, încât vânzătorii, vrând, nevrând, memoraseră câteva cuvinte bulgărești. Știau de-acuma cum se spune la ceapă, la cartofi, la morcovi sau la pătrunjel în limba bulgară! Se mai întâmpla, e adevărat, să le mai încurce; doamna Stanev cerea, 30
de pildă, morcovi, și vânzătorii îi puneau în coș un kilogram de varză de Bruxelles... Când aveau loc astfel de neînțelegeri, buna femeie se înfură și se apuca să se certe cu ei; se făcea roșie la față de mânie. «Morcovi, morcovi, nu varză de Bruxelles!»

striga supărată, iar aceștia, fâstâciți, se uitau la ea nemaipricipând nimica. Boaba de bulgărească învățată le ieșea complet din minte. «Tare sunt grei de cap francezii ăștia, îmi spunea, arătând disprețuitoare și furioasă spre unul din vânzători care

5 se holba la ea. Eu îi cer morcovi, și el îmi cântărește un kilogram de varză! Să încurce varza cu morcovii! Așa ceva! De neînchipuit!» se mira luându-mă pe mine martor al enervării ei. «E un vânzător nou, doamnă Stanev, încercam eu să-i explic. Lucrează doar de o săptămână aici, n-a avut când să

10 învețe bulgărește...» «Dacă n-ai ce face, îmi zicea, vino să ne uităm împreună la televizor...» Într-o seară s-a dat «Taras Bulba». Doamna Stanev, emoționată, a plâns tot timpul filmului. Cu o batistă mare și roșie își ștergea mereu lacrimile. Iar când cazacul își omoară feciorul, mă trezesc că doamna

15 Stanev cade din fotoliu. L-am chemat atunci prin telefon pe fiu-su, care era medic. A venit. Un preinfarct, al doilea sau al treilea!... O s-o vizitez de îndată ce mă întorc la Paris. Sunt curios dacă mai trăiește...» Se așternu din nou tăcerea. Roger se uita la Marcu prin oglindă. „Te-am plictisit“, îl întrebă el.

20 „Nici vorbă, îl asigură Marcu. Ba chiar îmi face plăcere să te ascult. Numai că, în curând, spuse, uitându-se la ceasul de pe perete, se vor întoarce stăpânii casei. Vrând, nevrând...“, „Va trebui să plec... Plec, plec, fii fără grijă, cu toate că o fac cu o oarecare părere de rău. Îmi ești simpatic...“ spuse tânărul

25 mimând în mod intenționat o anumită frivolitate, și-l bătu protector pe umăr. Protector și în același timp foarte familiar, de parcă s-ar fi cunoscut cine știe de când. „Nu ești francez, nu-i așa?“ „Nu, spuse Marcu. După ce ți-ai dat seama?“ „În primul rând, francezii, îi explică Roger, te țin mai la distanță.

30 Te împrietenești greu cu ei. Iar noi de-acuma suntem aproape prieteni. În tot cazul nu mai suntem străini unul pentru celălalt, de asta sunt aproape sigur.“ Modul în care tânărul pe care abia îl cunoscuse, un fel de vagabond despre care știa, deocamdată, foarte puține lucruri, îi solicita prietenia, îl uimi,

dar nu îi displăcu. Îl miră în același timp felul în care vorbea despre francezi, de parcă n-ar fi fost el însuși francez – și încă unul pe care îl chema Roger La Fontaine! – moștenind numele unuia care a însemnat o glorie a Franței. „Din pricina asta evit – povesti Roger în continuare, îndreptând spre Marcu o 5 privire naivă și încrezătoare – pensiunile sau hotelurile ținute de francezi. Sunt de preferat italienii. Te primesc de parcă ai fi fiul risipitor în persoană, care tocmai se întoarce acasă, cine știe de pe unde! Ca pe unul de-al lor. E adevărat că acum doi ani am dat peste un italian cam ciudat. Un bătrânel pirpiriu, 10 înconjurat de pisici bolnave; venea aproape zilnic medicul veterinar să le trateze. Mai toate pisicile erau oarbe, iar un motan avea Zona Zoster! M-am contrazis cu bătrânul, el susținea că pisicile nu se pot îmbolnăvi de Zona Zoster. «Nu-i o boală de pisici», zicea. Avea dureri cumplite însă, exact ca 15 la Zona Zoster, boală pe care am avut-o și eu, așa c-o știam foarte bine. Mieuna toata noaptea, era îngrozitor, iar celeilalte pisici, când îl auzeau micunând, începeau și ele, se lua la întrecere cu motanul! Un vacarm de nedescris! N-am rezistat mai mult de o săptămână și m-am mutat în altă parte... 20 Am nimerit într-un fel de locantă ținută de niște greci din Salonic. O familie numeroasă, și foarte de treabă. Aveau însă și o oaie neagră în familie, o fată care făcea trotuarul în Pigalle. Nu îndrăznea să vină acasă decât duminica dimineata, când capul familiei, domnul Cristide, era plecat la biserică, să se 25 roage. În absența acestuia se întindea un chef în toată legea. Irena, așa o chema pe fată, aducea de băut și se goleau mai multe sticle de whisky și de șampanie. Când domnul Cristide se întorcea de la biserică, casa putea a whisky de la o poștă. Domnul Cristide simțea mirosul, dar nu spunea niciodată 30 nimic, cu toate că știa foarte bine ce se întâmplă de fapt în absența lui. Numai că într-una din duminici biserica greacă a intrat în renovare, și cum domnul Cristide nu simțea nevoia să se roage la o altă biserică, s-a întors acasă mult mai devreme

decât o făcea de obicei. Petrecerea abia începuse, sticlele de whisky abia se destupaseră. Irena tocmai își încerca niște ciorapi negri, de față cu noi, pe care îi primise cadou de la maică-sa. Bărbații îi admirau picioarele bine făcute, puternice și musculoase. Ca să scape de furia dezlănțuită a domnulul Cristide, Irena a sărit pe fereastră de la etajul întâi. A scăpat destul de ușor, doar cu o ușoară fractură la piciorul drept. Nu s-a tras însă nici o învățătură din toată întâmplarea asta: Irena s-a făcut sănătoasă în două sau trei săptămâni, biserica grecească s-a redeschis cam tot în același timp. Petrecerile duminicale s-au reluat ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Noi ne făceam că nu știm unde «lucrează» Irena. «Angajată la un bar de noapte», spunea doamna Cristide. «Cu talentul ei!» adăugă ea mâhnită, lăsând în același timp să se înțeleagă că locul i-ar fi fost cu totul în altă parte, eventual la operă! «Să cânte sau să danseze?» întrebau chiriașii. «Și una și alta», spunea doamna Cristide. «Un talent complex», ținea ea să precizeze... Cuvintele lui Roger erau încărcate de tandrețe. Se atașase de casa domnului Cristide, se vedea de la o poștă. Nici o urmă de ironie nu i se putea citi în glas, și nici dorința de-a lua pe cineva în răs păr. „Irena avea un frate bucătar, povesti în continuare. Lucra la un mare restaurant, undeva nu departe de turnul Eiffel. Mă lua uneori cu el să-l ajut, să mai câștig un ban. Lucram toată noaptea și ne întorceam dimineța, foarte devreme, acasă. Câteodată începea să fulguiască ușor. Mergeam pe jos o vreme de-a lungul Senei. Fratele Irenei avea reumatism și în diminețile geroase se plângea de dureri de genunchi. Treceam pe lângă muzeul de artă modernă. Un domn cu niște rotile în picioare făcea pîruete pe terasa mare din fața muzeului, ocolind sculpturile care aveau cu toatele un fel de căciuli de ninsoare. «Cine l-o fi scos pe ăsta așa de dimineță de-acasă?» mă întreba Costas, iar bătrânelul, dacă ne vedea că ne uităm la el, era fericit și își lua și mai mare avânt pe rotilele lui. Dădea un fel de spectacol,

special pentru noi, bucuros că se găsește cineva ca să-l bage în seamă. Cineva care să-i admire talentul! Se învârtea pe terasă, realizând adevărați pași de dans, ridicând, așa cum fac balerini în «Iacul lebedelor», când un picior, când celălalt. Costas își bătea joc de el, încurajându-l: «Bravo, moșule, îi spunea, ești bun, să știi că-mi plăci!» «Nijinski!» striga bătrânul. Eu am fost «partenera lui Nijinski.». «Cum partenera? spunea mirat Costas. Cel mult partener. Parteneră n-ai avut cum să-i fiil!» izbucnea el în râs. «Parteneră, parteneră!», se încăpățâna bătrânul, care, sărmanul, nu era întreg la minte, dezgolindu-și gingiile fără dinți într-un fel de zâmbet afectat, ca de ingenuă. «Bravo, bătrâne, prin urmare partenera lui Nijinski! Zgłobiule», îi spunea Costas bătându-și joc. «Să mergem, îl rugam pe Costas. Te-ai plâns că ți-au înghețat picioarele. Hai să luăm metroul, să ajungem mai repede acasă». «Bravo, Nijinski!» striga Costas luându-și rămas bun de la bătrân. După aceea plecam, îl lăsam în plata Domnului, să se tot învârtească pe rotilele lui, nefericitul... Avea un fular vechi și zdrențaros, foarte lung și în toate culorile, răsucit în jurul unui gât subțire, cu un măr al lui Adam imens, niște pantaloni vărğați ca de clovn și o șapcă de jokeu în cap... „Chiar îți părea rău de el?” îl întrebă Marcu pe Roger, uitându-se la el tot prin oglindă. „Nu știu dacă e părere de rău, spuse Roger. Dar lumea ar arăta altfel fără oameni ca el!” „Da, da, ar arăta mult mai bine“, spuse Marcu repede, apoi rămase pe gânduri. Și-l văzu parcă aieva pe bătrân valsând pe rotilele lui caraghioase... Îl văzu și pe Costas, bătându-și joc de el, și se întristă și mai tare. „Crezi că suferința trebuie suportată până la capăt?” îl întrebă pe Roger, iar tânărul se uită surprins la Marcu. Era o întrebare la care nu se aștepta. Se fâstâci chiar, se făcu roșu la chip, vru să spună ceva, dar renunță în cele din urmă. „Sigur că da“, spuse în sfârșit Roger. Viața trebuie dusă până la capăt, e singura soluție pe care o avem“, adăugă el cu toată fermitatea. „Ești convins de lucrul ăsta?” îl întrebă

Marcu. „Da, sunt convins, sunt convins!“ îi răspunse Roger, strigându-și cuvintele, voind probabil în felul acesta să-l încredințeze și pe Marcu de adevărul spuselor lui...

III

1.

„... De cum dau a mă dezbumba la cămașă, începi să gânguri, să-ți miști mâinile și să dai din piciorușe; apuci repede sfârcul cu gura lipicioasă și-l scapi din gură, îți ferești întruna 5 capul, nu vrei să stai în loc; doar când ți se umple gura cu laptele dulce și cald te liniștești; și mă uit cum ți se fac ochii de mari și de rotunzi: îți place, nu te mai saturi, ai tot sugă; începi să plângi, ești supărat că laptele nu mai curge, că s-a oprit; te-apucă somnul cu țâța în gură, numai buzele ți se mai 10 mișcă prin somn; și dacă nu am grijă să ți-o scot încetișor, te îneci cu laptele și începi să tușești; nu mă lași, abia dau să mă mișc, și te-ai și trezit și iar dai a sugă; ții ochii închiși, ți-i lene să-i mai deschizi, dar de treaz ești treaz; căci laptele tot e mai bun decât somnul; și eu îs bucuroasă că ești așa de ascultător 15 și-ți place țâța; mă dor sânii de lapte, am și pentru copiii altora, nu mă pot plânge; când i-am născut pe cei dintâi, pe Petre, pe Pavel și pe Simion, n-am avut lapte destul, eram prea micuță, gândesc. Când s-a născut primul dintre ei, nici 20 paisprezece ani împliniți; pieptul nu-mi crescuse defel; l-am întărcat repede, ce alta să fac?... Sugi cu lăcomie, deschizi ochii, îmi vine să râd când te văd așa, fără gene; ochii tăi n-au până acuma nici o culoare, nici nu știu cum or să fie, negri, albaștri

sau verzi? Verzi nu pot fi, nu știu să fi fost careva în familiile noastre cu ochii verzi, dacă nu cumva m-am mirat la unul cu ochii verzi cât am fost grea cu tine; dacă te miri la unu, cât ești cu burta mare, copilul seamănă leit cu el, așa se zice, 5 dar eu nu cred; a început să-ți crească pe cap un picuț de păr, câte un fir unde și unde; mi-i și frică să ți-l apăs prea tare, așa-i de moale; mai ales la spate, unde oasele n-au apucat să se întărească; și ai ceafa teșită, ca la taică-tu; nici nu-i de mirare, ești copilul lui, nu al altuia; de-acuma ți-o fi destul, pe tine 10 dacă te las, ai suga întruna, nu te-ai mai opri, atât ești de lacom; pricep eu că ești sătul, dar nici aia nu-i frumos să lovești cu capul, dacă nu-ți mai trebuie; mă doare și pe mine, ce, crezi că nu mă doare, că nu-s și eu om? Uită-te că-s toată vânăță, și asta numai de la datul tău cu capul mi se trage; tare prost 15 obicei, să lovești așa, trebuie să fiu tot cu băgare de seamă, tot cu grijă; știu că-ți place să te joci cu țâța, cum să nu-ți placă, văd că nu vrei s-o lași din gură; are poftă de joacă boieru, acumă dacă s-a săturat; ai răbdare, că ți-o dau iară, să trag mai la o parte oalele, să nu dea în foc, nu vrei s-o lași, îi dulce 20 și lipicios și bun, știu eu că-ți place; ține-l așa, strâns, cu mânuțele, să nu-ți scape, nu-l lăsa; e al tău, la ce să-l lași, nu el te hrănește și te ajută să crești mare? E tare și umflat, pentru că e plin cu lapte, da tu prea tragi de el și pe mine mă doare; văd că nu-ți pare rău de maică-ta, o chinuiești în fel și chip; 25 nu întoarce capul, prostule, eu ți-l dau să-l prinzi, să-l iei în gură, și tu îți miști capul în toate părțile; și dacă n-aș ști cât ești de rupt de foame; aseară n-ai vrut să sugi, mă gândesc că ți-o fi fost somn; ei, dar acumă ce-i cu tine, ce ai că nu vrei să fii cuminte, eu ți-l dau, și tu întorci capu; de întărcat tot n-am 30 să te întărc, degeaba, faci pe mofturos, am lapte pentru șapte, nu numai pentru un lingav ca tine; n-o fi laptele bun, că nu-ți place? Dacă ar fi după capul tău, ar trebui să te las să mori de foame, asta ai vrea; vezi că-i bun, prostule? Săracu de tine, erai rupt de foame; nu știam de ce plângi atâta; cât ești de prostuț,

nici tu nu știi bine ce-ți trebuie; acuma stai ușurel, nu te repezi așa, iară ai să te îneci, parcă văd; ești bucuros, văd eu că ești bucuros; te-am stropit și în ochi cu el, vezi ce pățești dacă nu ești cuminte; stai să ți-i șterg, uite că și urechea stângă și perna s-au umplut de lapte, să ți-o schimb mai bine, să-ți pun una uscată, ridică numai capul, altfel nu am cum ți-o schimba; caut și eu să pricep de ce plângi acuma: de schimbat te-am schimbat, și nici de strâns nu ți-am strâns așa tare piciorușele, ca să te doară; păi dacă nu ți le strâng, rămâi cu ele strâmbe, și nu-i frumos ca un fecior să aibă picioarele strâmbe, să râdă fetele de el ori ortacii, când s-o duce la armată: uită-te cât sunt de drepte și de frumoase; te-am scăldat, ți-am dat să sugi cât ai vrut, acuma fă bine și nu mai plânge, că m-ai amețit la cap; știu eu de ce plângi, ție îți este somn: dar cât ești de prostuț, nici tu nu știi prea bine ce vrei; când ai alege-o pe una, când pe ailaltă; ba ai plânge, ba ai dormi; ți s-au închis ochii, îi mai deschizi o dată, te pomenești că iar ți-ai adus aminte că vrei să plângi, ba nu, nici vorbă de așa ceva, ochii ți se închid înainte de a plânge, somnul și laptele, dulci și moi amândouă, căci din asta trăiești tu, din somn și din lapte; asta-i tot, atâta-i lumea.“

„Te-a trezit de-acuma ploaia, te-ai speriat când ai auzit-o, tropa, tropa, pe acoperiș; așa-s ploile de aprilie, una-două s-au și pornit; cald și bine, și deodată s-a întunecat și se pornește răpăiala; parcă se sparge cerul, așa plouă, măcar că nu ține mult; s-a mai potolit, nu se mai aude așa de tare; s-a pornit iarăși, aș ieși până afară să mă uit, da să stai liniștit, să nu plângi după mine; îs picături din cele mari, cât oul de găinușă, și-i deasă, nu se poate vedea nimic de ploaie; când o sta, ne-om duce să ne uităm, cât s-a umflat Icuilul, cât a crescut apa de mare; spală Dumnezeu lumea, și nici nu strică să fie cât de multă; am schimbat cada de sub streășină, am pus una mai mare, să avem când o fi să spălăm; altfel se albește cămașa cu

apă de ploaie, o clatini de două-trei ori, și se face ca neaua; îți place și ție cum ropotește, numai că mi-i frică să nu bată grindina, că dacă-i grindină s-au dus pomii, s-a sfârșit cu pometul pe anul ăsta, nu se mai face nici un rod; stai proptit

5 în pernă să nu cazii, să-ți aducă mama o pietricică din cele albe și frumoase; care o fi mai mare, pe aceea ți-o aduce-o; ține-o în mână, nu-ți fie frică, te-ai speriat că-i așa de rece și de alunecoasă; îi căzută din cer, de-aia e albă și curată; uite că ți se topește în palmă, vezi cât a rămas acum de mică?

10 degeaba plângi, alta n-am de unde să mai iau, dacă nu mai plouă, s-au topit și acelea care au fost... gata, de-acuma a stat ploaia, norocul nostru că n-a bătut piatra mai tare; măcar așa, pe lângă casă, n-o fi ajuns să lovească; când s-or coace perele, alea timpurii, de Sân' Petru, ți-o da și ție mama o feliuță; sunt

15 atât de dulci și de bune, se topesc în gură. S-a mutat ploaia de-acuma spre Nimieșești, s-a luminat ceru, mira-m-aș dacă n-o ieși soarele; degeaba te-ai speriat, prostuțele, nici nu cred să fi fost aproape, cine știe pe unde o fi trăsnit; se luminează când trăsnește, nu-i așa că-i tare frumos? Stai liniștit, să

20 deschidă mama ușa, să intre aer curat; miroase frumos după ce-a stat ploaia – așa mi-i de drag să trag aerul în piept! Și pământul îi altul, a avut grijă Dumnezeu să-l spele; te îngrași numai cu mirosul, altceva nici nu-ți mai trebuiește; ți-am spus că iese soarele, și dacă o să pripească așa de tare, s-o zbici și

25 fânul care ne-a rămas nestrâns; s-a dus soarele, s-a făcut răcoare, așa-i după ploaie; să-ți trag leagănul mai aproape de foc, să nu-ți fie frig; prea ești lângă ușa, și să deschidă mama ușița la sobă, să vezi și tu cât de frumos ard lemnele, așa arde focul, dacă-s lemnele uscate și-i soba bună; mai aproape nu-i voie,

30 că frige, ăsta-i foc, ăsta arde; tu ai pune mâna cât ești de nepriceput și prostuț...

... Te-a trezit soarele, când a răsărit te-a bătut drept în ochi și te-ai sculat; nu-l lăsași nici pe taică-tu să doarmă, săracu, toată săptămâna a făcut la stânji, măcar duminica să poată

lenevi în pat mai mult; alea-s cireșe la care te uiți tu acuma, abia au început să se înroșească un pic, să le pripească soarele măcar o săptămână, și să vezi ce roșii se fac, numai bune de mâncat; n-a ajuns să bată grindina aia de astă-primăvară peste tot; au fost și pomi mai feriți, unde n-a putut ajunge, așa că s-a mai făcut, unde și unde, câte un fruct; ți-o adus mama și ție cireșe în străicuță, stai cuminte să scot sâmburele, să nu te îneci cu el...

... Și nu-ți place nici ție căldura, cât ești de mic și de neștiutor; s-a aprins lumea, așa călduri nu mai țin minte să fi fost; s-au uscat toate, nici un fir de iarbă n-a mai rămas; mă întreb ce-o să ne facem dacă o ține mult timp așa; noroc cu cireșu, ne mai apără; se îngrijește mama de tine, stai să pun și un snop de grâu în partea astalaltă, ca să ai de ce te sprijini, să nu te îmburzi; ți se închid ochii de somn; dacă te las acuma, într-o clipită ai și adormit, te-a dat gata căldura, ce crezi; suntem numai noi: eu, taică-tu și bună-ta, și până se întunecă afară trebuie să terminăm aicea la Turcoane, ca mâine să ne putem muta la locul de peste Icu; taică-tu seceră, bună-ta face legăturile și eu leg snopii; noi două, săracele de noi, abia dacă ne-om putea ține în urma lui; uită-te și tu câți snopi au rămas nelegați; m-am rugat de taică-tu să ne facă el legăturile să fie mai bine strânse; lui bună-ta i s-au slăbit mâinile, legăturile se desfac de cum încerc a lega un snop cu ele; pierd mai mult timp cu strânsu și răsucitu lor decât cu legatu; numai musculițele astea să-ți dea pace să dormi; degeaba le împrăștii eu cu mâna, ele iară se strâng; am avut mare noroc cu tine astăzi de cum te-am așezat sub păr; ai dormit întruna, n-am avut grija ta; ce n-aș da să fiu în locul tău, să stau la umbră ca un pașă, să n-am știre de nimeni și de nimic! Numa că eu nu-mi mai adun picioarele, de cum începe a se lumina, până se face întuneric afară; mai ales acuma, când atâta-i de lucru, că nu știu cum o să terminăm la timp; când o fi vremea aia,

să te trimit după apă la fântâna lui Vandu, cât o mai fi până să te văd și pe tine mare...

... Pot lucra liniștită, cât te știu că dormi și nu te aud plângând; de-acuma s-a mai răcorit, nu mai pripește soarele
 5 așa tare; te-a trezit foamea, altfel cine știe când te sculai; ăla-i uliu, care fură găinile de prin grădinile oamenilor, ăla după care te uiți tu; iar pasărea aia e un cocostârc de baltă; vezi ce picioare lungi are? Cred că e beteag, l-o fi lovit careva că șchioapătă și la aripă pare a fi lovit, cine știe ce-o fi pățit; eu
 10 când văd o pasăre ori un animal chinuindu-se, parcă mă întristează mai tare decât un om care suferă; pentru că animalul, ce vină are? Omul se mai plânge, dar el, săracu, nu spune nimica; tace și suferă; mare noroc am avut cu cireșul pe o așa căldură; nu are cine știe ce coroană și nici umbra nu-i
 15 deasă, dar tot te mai apără...

... Ești atât de toropit de căldură, încât nici măcar să plângi nu mai poți; privești, fără a înțelege ceva, cu mintea ta care abia începe a face osebirea între căldură și frig, între ce înseamnă a fi flămând și ce înseamnă a fi sătul, între lumină
 20 și întuneric; privești cerul înalt care se boltește deasupra și din care vin valuri-valuri fierbinți, sau mai degrabă ascuți cele ce se petrec în jurul tău, amestecându-le pe toate, fără a le putea despărți între ele; asta o fi o pasăre care se aude bătând din aripi, sau o fi foșnetul frunzelor atinse de o pală de vânt,
 25 căci de îndată ce începe a coborî soarele, se pornește și vântul – nu poți tu defel înțelege de unde vine zgomotul: din copac sau chiar de sus, din cer, sau poate nici de sus și nici din mai sus, poate că e doar grâul care cade retezat de cum îl atinge tăișul fierului; dar tu n-ai de unde să le știi, pentru că nu le
 30 poți despărți încă pe unele de celelalte; te uiți în sus, îți întorci capul la stânga și la dreapta; dacă s-ar opri foșnetul ar fi o schimbare care te-ar cam speria și ai începe să plângi; dar de oprit nici vorbă să se oprească, acel ceva foșnește, nu se lasă; chiar dacă mintea ta abia de-acuma începe să se plămădească,

de ascultat tot ascuți cu urechile tale acel zgomot neîntrerupt; încerci să te ridici, în timp ce umbra copacului se mișcă încet, încet, după soare, și se rotește domol în jurul pomului sub care stai; timp în care atât copacul, cât și tu rămâneți nemișcați – sau, cine știe dacă nu cumva vă mișcați și voi fără să băgați de seamă; și dacă o fi după cum spune domnul director la școală (care și el le știe de prin cărți), atunci precis vă mișcați, vă învărtiți neîntrerupt, fără a băga de seamă; iar odată cu umbra care se rotește încetișor în jurul tău și în jurul copacului, stelele vă dau și ele ocol, Carul Mic și Carul Mare, luceafărul de ziuă și cel de seară, soarele și luna se rotesc, se rotesc, fără odihnă și fără întrerupere jur-împrejur, se mișcă toate, așa cum umbra se mișcă ușurel, ușurel, în jurul părului, dându-i ocol; și văzându-le așa, învărtindu-se toate, mai că te-ai crede un fel de buric al pământului, împlântat chiar la mijloc, așa te-ai crede; dar cine ar putea să spună ce crezi și ce simți cu adevărat, cu mintea ta încă tulbure și amestecată, în care nici un gând nu a pătruns până acum; mintea ta, asemeni unui boț de humă nefrământat, în care întunericul domnește încă, în care n-au răsunat până la ceasul de față vorbele Domnului: «Să se facă lumină!»... Bine că nu plângi, bine că nu trebuie să-și piardă mama timpul cu tine, mai ales că ziua e pe terminate, și nici vorbă să gătam azi, ne rămâne și pe mâine destul, așa că tu, dragul meu, stai cuminte și n-o mai opri pe mama ta de la lucru, fii ascultător...”

... Așa-i după Sfântă Măria Mare, poate să pripească soarele, apa îi rece. Cum se zice din bătrâni: la Sfântă Maria Mare se pișă cerbul în apă. Păi ar trebui s-o facă mai caldă, nu s-o răcească, ăla-i cald, tu! Nu știi dacă o fi cald ori nu, pentru că nu l-am probat, tu știi mai bine decât mine cum e. Din ce crește, seamănă mai mult cu tine, și la ochi și la bărbie și la nas; la păr pare a fi mai deschis la culoare, dar i se mai închide, ai să vezi, așa l-a avut și taică-su, dacă n-a fost

și mai galben, și ai văzut acuma ce negru i s-a făcut; se mai schimbă, nu rămâne așa. N-am așa de multe de spălat, ce s-a mai strâns de la sărbători până acuma; mi-am spus că dacă e timpul frumos, cine știe cât o ține, mai bine să vin să le spăl
5 în râu, căci se limpezesc și se albesc ca lumea. N-ai ales bine locu, îți ia scăunuțu apa, tu nu vezi cât e de repede acolo unde stai? Vino mai spre mine, că-i loc destul, așa, acuma-i bine, vezi că stă? Pot să-l las singur cu ceasurile, nu am grija lui, așa-i de cuminte, numai după țâță plânge când îi este lui foame
10 și eu uit să i-o dau, altfel nu-i aud gura, și noaptea ne lasă să dormim, săptămâna trecută dacă ne-a sculat de vreo două ori: i-a ieșit un dinte și a fost mai plângăcios; să vă povestesc eu ce mi s-a putut întâmpla săptămâna trecută: dacă vă spun, ziceți că mint, n-o să vă vină să credeți c-a fost fix așa, cum
15 vă spun: vin eu cu Mărioara lui Dehelean, n-aveam decât o pătură de spălat, mai mult așa de drag, să mai stăm de vorbă amândouă, și nici nu apuc bine a lovi cu maiu... Dacă o începe a umbla, atunci o să-ți fie mai greu, nu poți să i le ferești pe toate din cale... Am eu grijă să nu-ți ia apa scaunul până gonești
20 tu vaca de lângă copil; s-o fi speriat de ea și de-aia plânge, uită-te, bat-o amaru, cum stă și se uită la el; dacă o tai nu te alegi decât cu un car de oase, te-ai găsit cine să se îngrijească de vite, Moatăr, vai și amar de capu lui, și n-a fost așa, de când a plecat de la nevastă s-a înrăit, dețu și paharu, alta nu
25 știe... Măcar să fi făcut fată, da' uite că nu-i pe ales, a venit și al patrulea; nici să ai patru feciori nu-i rău; las' că fetele... ai mai multe griji cu ele, ai griji, nu zic nu, dar ai și bucurii: fetele-s mai iubitoare de părinți, sunt mai apropiate, eu, vă spun drept, numai fete mi-ar fi plăcut să am... și tu ascultă
30 cum rupe vaca iarba cu gura ei mare și umedă, degება a alungat-o mama, ea s-a apropiat iarăși de tine, dar de-acuma nu te mai sperii de ea, poate să pască liniștită, ba încerci să faci de mai multe ori ca ea, *mu, mu*, întinzi mâinile ca spre un lucru pe care l-ai vrea cât mai aproape, și vaca îi și ea

curioasă, nu mai paște, stă și se uită, vă uitați unul la celălalt la fel de fără gând amândoi, măcar că în mintea ta se înfiripă un început de gând, pricepi tu ceva mai mult decât animalul care te privește, tu poți face ca el, să-i imiți mugetul, dar iată că ea, vaca, nu poate să plângă ca tine, stați și vă uitați unul la celălalt, apoi vaca se apucă din nou de păscut și tu începi iarăși să plângi, plângi un timp, apoi te liniștești, îți place cum lucește apa cu tot soarele revărsat în ea... orice-ați spune voi, fetele-s iubite de părinți, în schimb băieții te chinui cu ei ca să-i crești, și după aceea, când îs mari și nu mai au nevoie de ajutorul tău, îți întorc spatele, nici nu mai vor să audă de tine, căci dacă nu-s eu pătită, dacă nu m-am chinuit eu cu ei, să-i cresc și să-i îngrijesc, c-am rămas singură, fără bărbat, și pentru asta n-am primit de la ei nici un mulțam; or fi ai voștri mai iubitori, nu zic, ai mei, n-am la ce să mă laud cu ei, că nu am cu cine, ba că de când s-a însurat și ăl mic, nu îmi mai trece nimenea pragul, singură-s de dimineța până seara, stau și mă uit la pereți, n-aș vrea să fiți în locul meu și să suferiți așa cum sufăr eu, la nimeni nu-i doresc; cum i-am crescut așa-i am, eu îs de vină, n-am la ce mă plânge; să mă întrebe și ei, uite, mamă, vine de-acuma iarna, ți-a trebui și dumneatale un car cu lemne, când o fi gerul mare, să ai cu ce te încălzi; nici nu se gândesc; de când s-a prăpădit Petrică, să-mi zică, ai rămas și dumneatale singură, nu are cine-ți căuta în rând; așa ar trebui să se poarte cu mine, așa ar fi frumos, dar te-ai găsit de la cine să aștepți recunoștință, nu știu amândoi – nu-i unul mai bun ca celălalt – decât să vină să-mi ceară una, alta: ba o seceră că la a lor s-a rupt mâncrul, ba o cadă, ca nu mai au unde pune prunele, așa multe s-au strâns; și când au luat un lucru, e bun luat, nu-l mai văd în vecii vecilor; nu cred să-l fi adus careva vreodată înapoi... dai să te ridici în picioare, să te apropii de vaca cea mugitoare, numai că nu te prea țin ele, picioarele, sunt tare moi; cazii înapoi; balele de la botul animalului care s-a oprit din păscut atârnă

asemeni unor fire lungi și lucitoare; ce frumos lucesc cu culorile curcubeului în ele, și cum întoarce capul se rup și atârnă pe crengile lăstărișului; *mu*, faci tu spre animalul cel necuvântător, încerci să stai de vorbă cu el, încerci să-i spui, în felul tău, 5 ceva, dar ce anume nici tu nu știi, pentru că la tine în creier nici un gând pe care să-l spui altuia nu s-a plămădit până acum; e vorba, mai curând, de un fel de bucurie, dar de ce te bucuri, nici tu nu pricepi... o fi rău cu ei, așa cum spui, dar să nu-i fi avut, să fi văzut atunci cât e de rău; uitați-vă 10 la Maria lui Chiș, pe unde n-a fost și pe unde n-a umblat să poată avea un copil: au îndopat-o cu leacuri, dar nu i-au fost de nici un folos... gura umedă a vacii rupe iarba, altă grijă nu ai decât să ascuți, și mai e și vuietul apei, o auzi cum curge, au dat de-acuma drumul la roata de la moară, ce zgomot mai 15 poate face apa, altceva nu se mai aude decât vuietul valurilor care te sperie, nu știi prea bine ce să faci, să ascuți ori să începi să plângi... la unii nu-i bună sămânța, la alții altceva nu-i bun, știți voi ce; căci sunt și din aceia care pățesc ca Tomi; ce-a pățit Tomi, spune-ne și nouă, că noi nu știm; cum ce-a 20 pățit, parcă n-ați auzit că s-a însurat cu una de șaisprezece ani: a adus-o de la Făget, a lăcomit la una tânără... mama s-a oprit și vaca s-a îndepărtat, nu se mai aude cum rupe cu gura ei umedă iarba uscată... și de ce nu s-ar lăcomi, de câștigat, câștigă bine, împunge cu acu și-i ies sutele și miile, m-aș mira să nu 25 aibă un sac de bani; de băut nu bea, n-a avut pe ce să-i strice; așa că, dacă și-a pus el ochii pe una cruduță, a putut lua ce i-a plăcut; când ai atâta bănet, poți alege ce-i mai mândru și mai frumos: asta îmi place, și întinzi mâna; o fi frumoasă, nu spun că nu este, numai că nu se prea potrivesc: ea-i de două 30 ori cât el, pe puțin; Tomi stă drept, nici nu crâcnește în fața ei, l-a pus la respect; ei să fie mulțumiți; și cine știe dacă nu i-o plăcea lui așa: ea să comandăruiască și el să execute, să nu-i iasă din vorbă; sunt și bărbați din cei supuși și ascultători, n-or fi toți ca ai noștri; și s-o fi săturat, săracu, să tot împungă cât

e ziua de lungă cu acu, i-o fi și lui drag să mai împungă și cu altceva; să mai schimbe și el; păi aici e toată problema, aici e toată hiba, nu pricepeți că de împuns ar împunge, nu spun nu, dacă ar avea cu ce! i-ar fi și lui drag, nu zic nu, numai că...; a dracului ce limbă poți avea, să nu între cineva în gura 5
ta că praf și pulbere se alege din el; ce ți-o fi făcut, bietul om, că-l vorbești așa de rău; mie, vă spun drept, îmi place de el; nu există vreodată să treacă fără să-ți dea bună ziua, e tare respectuos; o fi respectuos, cum spui, da' numai cu respectul, tot degeaba... de-acuma vaca a început să se frece cu spinarea 10
de prunul de lângă tine, un prun cu tulpina subțire, și tu ascuți ropotul prunelor scuturate; dar ce-ți pasă ție de prunele cele dulci și zemoase, tot nu știi încă ce gust au ele; prunele sunt coapte, trecute de coapte, și împrăstie de jur-împrejur zeama lor dulce; te-au împrôșcat cu zeamă pe obraz și iarăși îți vine 15
să plângi... trage Feri-baci cu urechea la ușă, era curios și el să știe cum se poartă Tomi cu nevasta, cât e de drăgăstos, și numai ce-l aude pe Tomi spunând: au ce-ți fac eu, mami dragă, și atunci Feri-baci nu se mai poate răbda, se apleacă el și se uită pe gaura cheii, dar de văzut tot nu are ce să vadă; 20
că Tomi mai mult da din gură, degeaba aștepta femeia să-i facă ce i-a promis; Tomi, nimic; cum îi lemnul; întrebați-l pe Feri-baci dacă pe mine nu mă credeți și ziceți că mințesc și vă spun prostii... de-acuma te privește soarele prea tare, de-acuma ar trebui căutat un loc mai la umbră; te-ai ridicat 25
în picioare, vrei să vii la maică-ta, vād eu, numai că nu îndrăznești și se învârte roata morii, nu se aude ce sporovăiesc ele, dar chiar dacă s-ar auzi, tu tot nu le-ai înțelege; vorbele care ar ajunge până la tine ar semăna unele cu altele... Tot de Tomi vorbești, ori de-acuma l-ai luat pe altul la rând; mai 30
râdem și noi, să treacă vremea; și să nu vă închipuiți c-aș avea ceva cu el, îi și el cum l-a lăsat Dumnezeu, treaba lui, povestii și eu ce-am auzit, ce mi-a spus și mie Feri-baci; nu credeți că mi-a făcut un laibăr anul trecut de Paști; tot mă măsură cu

metărul peste piept și-mi spunea că nu ajunge materialu, îi
 prea puțin; dacă nu m-a măsurat de vreo trei, patru ori nu
 m-a măsurat niciodată; ori eu atunci așa am crezut, că are alte
 gânduri, că mă tot măsoară; umbla uite așa, cu mâna la mine
 5 pe țâțe, punea metărul în toate felurile de-a pârcul și de-a latu,
 numai că acuma abia înțeleg că el, săracu, n-a avut nici un
 gând ascuns atunci, l-am bănuțit degeaba; el era cu gândul
 la material și la măsurat, nu în altă parte... nici nu-ți pasă ție
 ce vorbesc femeile, și nici nu le auzi ce spun din pricina
 10 vuietului apei, și chiar dacă le-ai auzi, tot nu ai putea pricepe
 înțelesul cuvintelor lor; vorbele până acum n-au pentru tine
 nici un înțeles, un cuvânt e la fel ca celălalt: cuvântul *scaun*
 nu se osebește defel de cuvântul *apă*, nici cuvântul *bărbat* de
 cuvântul *femeie*, nici cuvântul *prun* de cuvântul *cal*; între
 15 vorbele femeilor, pornite pe taifas, și vuietul apei, ori loviturile
 maiului, tu nu poți face, cu mintea ta crudă de prunc, nici
 o deosebire, toate îți intră pe o ureche, și așa cum au intrat
 ies pe cealaltă; lumea nu ajunge altfel la tine decât sub forma
 unui vuiet neîntrerupt al cărui înțeles îți scapă; și acum iată
 20 că Florica se apropie – sumna i s-a udat și i s-a lipit de pulpele
 groase (abia-i măritată de o lună și se prăpădește după copiii
 altora, moare de dragul lor) – te ia și te ridică în sus, hop-așa,
 o dată și încă o dată – are ea grijă să te prindă la timp – și
 ție tare-ți place: palmele ei sunt alunecoase, ude și reci dar te
 25 ține, strâns cu ele, nici vorbă să te scape; l-aș uda măcar pe
 piciorușe, să se răcorească, spune Florica; e caldă și e bună apa,
 ai să vezi tu cât e de caldă și de bună – și tu repeți după ea
apa, apa, de mai multe ori la rând, îți plac brațele ei rotunde,
 apoi i te ghemuiești la piept, trupul ei are alt miros decât al
 30 mamei, și e mai pietros, nu așa de moale; iar Florica intră în
 apă până la genunchi, ținându-te strâns în brațe, n-a prea
 umblat ea cu copilași și e cam stângace, îi e teamă să nu te
 scape cumva, Doamne ferește, îi e frică să nu alunece pe pietrele
 care aici, lângă mal și în preajma morii, unde apa e mai puțin

curgătoare, au prins un fel de mușchi și sunt alunecoase; le pipăie la început cu talpa și cu degetele de la picioare, abia apoi calcă pe ele cu toată nădejdea; ai grijă, tu, să nu-l scapi; întinzi picioarele rotunde ca niște cârnăciori și cu gropițe, nu spre apă – a cărei oglindă lucioasă nu-ți spune, deocamdată, 5
nimic –, așa, aiurea, voind parcă să scapi de îmbrățișarea asta străină; și Florica te lasă să atingi cu piciorușele suprafața verzuie a apei, tu ți le retragi însă repede, speriat foarte; abia ai atins-o și te-a săgetat în creștet (alta e apa de-acasă pe care ți-o scoate taica în jgheabul din care se adapă vitele și-o lasă 10
s-o încălzească soarele, alta e apa aceea cu miros de mușchi și de lemn putred – lovești cu mâinile în stânga și în dreapta și apa se face tulbure), îți retragi picioarele și le întinzi iarăși chiar dacă nu ți-a plăcut; ai vrea să mai simți o dată săgeata aceea rece care te-a străbătut până în creștet; Florica te-a ridicat 15
cu amândouă brațele sus de tot, zadarnic întinzi picioarele, tot nu mai poți ajunge cu ele până la apă; uitați-vă la el cum trage la apă, spune Florica, și te bagă cu picioarele în apa rece, mult prea rece; te-ai speriat și începi să plângi; nu-ți fie frică, îți spune Florica, pare ea rece la început, dar după ce te 20
obișnuiești e tare bună, uitați-vă cât poate să-i fie de frică de apă, așa, vezi că-i bună, vezi că nu mai pare atât de rece, nu-ți fie frică, nici n-ai de ce, așa-i apa, spune ea, și tu repeți *apa, apa*; îi udă, cum să nu fie, spun femeile din râu și încep să râdă și să lovească mai avan cu maiul, se întorc la lucrul lor; 25
fii cu băgare de seamă, nu cumva, Doamne ferește, să-ți alunece din mâini și să-l scapi, într-o minută se îneacă; și de plătit nu ai cu ce să mi-l plătești, să-mi dai pe el tot aurul din lume și nu-i de-ajuns; îl ia apa și-l duce, am auzit și întâmplări din astea; doar n-oi fi hăbăucă să-l scap, n-avea nici o grijă; 30
a început să-i placă, uită-te cum își întinde iarăși piciorușul, vrea să și-l bage în apă, s-a obișnuit de-acuma cu ea; dacă m-ai lăsa, așa l-aș muia măcar o dată în râu; noi am stat tot timpul cu picioarele în apă și ne-am răcorit și aici îi și umbră, de la

moară, ori aia nu se cheamă umbră care-i acolo, sub pruni: unde și unde câte o frunză; și nici nu-i rece apa, puteți să-mi spuneți voi cât vreți că s-a pișat de Sfântă Măria cerbu în ea, e cum îi mai bună; se vede că n-ai avut copii și nu știi cât
5 sunt ei de gingași; nici cu o floare să nu-i atingi, din orice încep să bolească; nu știi ce-i doare la început, te trezești numai cu ei plângând, și degeaba încerci să-i împaci, poți să le umbli în rând cât le-ai umbla, ei tot nu se liniștesc; nu-s ca oamenii mari, să spună mă doare aia și aia, cu ei e mult mai greu; să-i
10 mai moi piciorușele o dată și gata; am ieșit, te ascult, nu cumva să se betegească și să pui vina pe mine; a început să dea din picioare, îi place, nu vrea să-l scot afară; nu mai are mult mama, acușa îi gata, și plecăm acasă; ba că eu nu mă grăbesc, spuse Florica, fie ce-o fi, mă arunc o dată în apă, puteți zice
15 voi de mine ce vreți, nu mă las până nu mă moi un picuț; parcă m-am aprins toată, așa mi-i de cald! Nu te băga, tu, acolo, că-i apa mare și te îneci; știu înota, nu am cum să mă înec; a învățat-o Corneluț, înainte de-a merge cătană; dar ea nu are cum să le audă pentru că între timp s-a pornit iarăși
20 moara și vuietul apei îneacă vorbele femeilor, doar din când în când vocea mai ascuțită a vreuneia se ridică peste acest vuiet și între timp Florica a început a înota pe spate, cu sânii mari și pietroși ridicându-se deasupra apei, mișcând leneșă din picioare ca să se poată ține la suprafață; rămâne o vreme
25 nemișcată, „face pe moarta“, cu brațele larg desfăcute, și chiar în acea clipă un nor se așază în dreptul soarelui și apa capătă un luciu întunecat. Florica simte că o cuprinde frigul, se răsuțește în apă și începe a înota cu mișcări grăbite, se îndreaptă spre țărm; ieși, tu, că ți-o fi de-ajuns cât ai stat, încep
30 femeile s-o strige; fata asta-i tare nebună, are cu cine semăna, așa a fost și maică-sa, bârfesc femeile; tare s-ar fi scaldat și ele, tare le-ar fi plăcut să se răcorească, numai că ceea ce poate face una tânără și fără minte, unei femei mai coapte nu-i șade bine să facă; și Florica iese din apă, trupul ei mare și alb

strălucește ud în lumina soarelui care s-a ivit din nou de sub norul nu mai mare decât o frunză; a fost numai bună apa, spune ea întinzându-se în soare ca o pisică mare, nici prea caldă și nici prea rece, cum e mai fain; vezi tu, să nu vină careva și să te vadă așa, în pielea goală, să te faci de miru lumii, o ceartă femeile; să mă zbicească un picuț soarele, spune Florica; și ce-i dacă mă vede, spune ea întinsă leneșă în iarba uscată, cu picioarele larg desfăcute, dacă are și el muiere acasă, a mai văzut-o, n-o vede acuma pentru prima dată; și dacă s-o rușina prea tare, pun și eu mâna s-o ascund, și gata, nu se mai vede nimica, spune ea cu nerușinare, dar femeile n-o mai ascultă, nu mai au grija ei; se aude doar zgomotul maiului lovit cu sete de rufele așezate pe piatră; iar Florica și-a adunat din nou părul într-o coadă groasă și-l stoarce de apă; s-a îmbrăcat între timp, rușinându-se deodată, și cămașa i se lipește de trupul ud; se apropie de tine și-și stoarce părul deasupra ta, ca să te răcorească; îți plac picăturile acelea reci de apă și începi să râzi; *apa, apa*, spui tu din nou, amintindu-ți și întinzând amândouă mâinile spre Florica.

2.

Tata împingea ferăstrăul în față, strângând mânerul în pumnul lui mare, apoi îl trăgea spre el cu toată puterea; și între timp rumegușul cade peste maldărul adunat sub ferăstrău, peste maldărul de rumeguș, uscat și aspru la pipăit; ferăstrăul pătrunde adânc în lemn, dă de un nod tare, și lama i se îndoaie; lama ferăstrăului ondulează atunci când mișcarea mâinii devine prea grăbită, smucită sau nesigură, din încheietură; se vede tot mai puțin, pătrunde din ce în ce mai adânc în lemnul tare și noduros; dacă lemnul e ud, iar rumegușul e roșcat, în jurul tăieturii se formează o spumă albicioasă din ce în ce mai mare și se face grămada de rumeguș; bucata tăiată din lemn cade în

rumegușul umed, se rostogolește, se acoperă de rumeguș; tata are un pumn uriaș care se strânge pe mânerul ferăstrăului; îl împinge și îl trage spre el cu mișcări sigure. „Vezi să nu cadă copilul, strigă mama din cuina de vară, să nu se îmburde lemnele cu el...” Cu o toporișcă al cărei mâner e scurt, crapă dovlecii galbeni și borțoși, te uiți la ea de pe stiva de lemne, unde te-a așezat tata; îi atinge doar, și ei se crapă, așa-s de copti, iar pe jos s-a umplut de semințe albe; sunt galbeni și se crapă mult mai repede decât lemnele pe care tata le despică acum cu toporul; le așază pe butuc, icnind; îți place cum icnește el, o dată, scurt, și în secunda următoare se aude lovitura; s-a nimerit un buștean noduros, lovește tata cu toporul cât poate de tare, icnește cu năduf, scuiță în palme și apucă toporul cu amândouă mâinile, îl ridică deasupra capului și îl lasă să cadă ca un trăsnet, mai icnește o dată și iarăși lovește, toporul s-a înfipt adânc în nodul lemnului, tata încearcă să scoată toporul, dar nu poate, îi tot o apă, așa de tare s-a ostenit. „Uitați-vă cum își râde de taică-su”, spune mama. „De cine râde?” întreabă tata; toporul s-a înfipt adânc în nodul cel tare, îl întoarce pe toate părțile, dar tot degeaba. „De tine râde, nu vezi, râde că ți s-a înțepenit toporul”, spune mama. „Uite, că l-am dat gata”, spune tata triumfător; îți face cu ochiul și își șterge fruntea de nădușeală. „Știu c-a scos din mine untul lemnul ăsta”, spune, și se așază pe butuc; își răsucesce o țigară, mâinile îi tremură încă din pricina efortului; degetele îi sunt țepene și cu greu răsucesc țigara; trage din țigară și se uită la mama, care adună dovlecii sparti într-o coșarcă; în cazanul mare și negru din cuina de vară fierb lăturile pentru porci cu plescăituri rare și leneșe.

30 ... unde mă duc se ține după mine, tot în picioarele mele stă, nu știu ce să mă fac, spune mama, în timp ce, cu o mișcare rapidă, vâra fuiorul fumuriu încă o dată în gura de lemn a meliței; lovește cu toată puterea, țac, țac face melița și-i răspund

altele din vecini și de mai departe; trece fuiorul de mai multe ori de-a lungul meliței, să-l curețe de paie, fuiorul e aspru, sar de jur-împrejur paiele albicioase; îl scutură cu o mână, iar cu cealaltă ridică din nou melița și iarăși lovește; fuiorul e 5 de-acum mai moale și mai unduos, mama îl scutură de mai multe ori; lovește cu melița firele tari de cânepă și din când în când le udă cu apă din ulcior; fuioarele de cânepă au un miros dulce și sunt moi și mătăsoase la pipăit.

... maica umple coșul cu porumb, „ia mânuțele să nu te lovesc“, spune ea; mama ridică singură coșul, și abia reușește 10 să-l ducă până la gura podului, aplecată deasupra lui, legănându-se în mers; îl proptește de scară și îl așteaptă pe tata să coboare cu coșul gol din pod; tata îl dă mamei și-l ia pe cel plin. „Am nimerit un soi bun, spune tata. De-acum înainte numai dintr-ăsta am să pun. Mi-a spus Mitru când 15 mi l-a dat: Ia-l, și dacă nu ți-o place să vii să-mi spui la toamnă... Să-mi fac și eu o țigară, spune tata, că n-o fi foc.“ „Las-o amarului de țigară, spune maica, tu nu vezi că începe a se întuneca afară.“ Nu vezi cât mai avem!“ „Sunt și eu om, nu-s animal de povară“, spune tata și trage din țigară. „Taică-tu 20 n-a fost așa. El când a fost de lucru, a lucrat, nu s-a ferit, și când a fost să-și petreacă, atunci și-a petrecut! A avut altă fire“, spune maica nemulțumită... Stă în vârful grămezii de porumb, cu mâinile în poală și cu marama desfăcută și într-o dungă; i-a alunecat, și îi ascunde o parte din obraz, falca și 25 ochiul stâng. „Așa mi-i de sete, se plânge ea. Mi-i gura uscată și simt, așa, un fel de amăreală... Aș bea niște sigir...“ „De-acuma gata, strigă tata, v-ați odihnit destul!“ Tata se urcă în pod, cu coșarca plină cu coceni de porumb; și-o pune pe umărul drept și se apleacă sub greutatea ei; are tălpile mari, 30 crăpate și negre, iar în talpa stângă are o tăietură mai adâncă; tăietura străbate de-a curmezișul întreaga talpă; când piciorul

se lasă cu toată greutatea pe fușteiul scării, tăietura, neagră la culoare, se cască până la os.

3.

„Vorbește și dumneata, mamă, mai încet, să nu se trezească
5 ăla micu“, spune Sofia, și tu ții ochii închiși, strângi din ei
cât poți de tare, să nu vadă că ești de-acuma treaz; ții ochii
închiși și auzi cum ușile se trântesc în jurul tău; e foială mare,
toată casa e în picioare, până și maica cea bătrână de tot s-a
sculat din pat; abia își târăște picioarele desculțe prin încăperea
10 cu pământ pe jos, o auzi văitându-se încet și oftând „Nu mai
am nici o putere, spune ea, din partea mea să nu vă așteptați
la cine știe ce ajutor.“ „Să se trezească, spune tata, să vadă și
el cum se taie porcu; și așa, când o începe a guița... Las-o pe
mama să le spele singură, tot nu-i nici o grabă, până om ajunge
15 să ne folosim de ele, îi timp destul; mai bine ai face să vii să-mi
ajuti să coborâm troaca aia mare din pod, de ea avem cea mai
mare trebuință, întâi și întâi; nu știu ce-i cu dumneata, mamă,
tot în picioarele mele stai“, spune tata. „Ziceam să vă ajut și
eu“, spune maica cea bătrână. „Ba mult mai bine ar fi fost să
20 fi stat cuminte în pat, ni-s destui și așa...“ Poți deschide liniștit
ochii, la ce te-ai mai preface că dormi, ei sunt mult prea prinși
cu lucrul lor, ca să te bage în seamă; e încă noapte, prin ușa
care e uitată deschisă vezi cerul spuzit cu stele; stelele sclipesc
foarte tare pe cerul negru ca smoala și în încăperea pătrunde
25 mirosul gerului de-afară; în pat, sub pătura aspră, e cald și
bine; lemnele sunt ude, pline de zăpadă, înghețate bocnă, și
nu ard, degeaba suflă maica în foc, doar, doar s-or aprinde.
„Așa-i când e ger, n-ai ce să-i faci, spune maica, nu trage coșul
defel.“ „Nu știu unde ar fi mai bine să-l tăiem, în șură ori în
30 ogradă?“ întrebă tata. „În ogradă, spune mama, că-i loc mai
mult.“ „Dar dacă se schimbă vremea, întrebă tata, dacă începe

să ningă, atunci ce ne facem?“ „E drept că în șură e mai
lărgămint“, recunoaște mama. „Dumneata, mamă, ajut-o pe
Sofia să coboare troaca a mare, dar aveți grijă cum umblați
cu ea. Așa îmi amintesc eu de anul trecut, că-i spartă.“ „Dacă
ai împrumutat-o... spune maica. Ți-am spus să n-o dai ăstora; 5
și arată cu capul înciudată spre casa vecinilor, cufundată în
beznă. I. or, ce le dai, nu știu decât să strice! Ie împrumuți
un lucru bun și ți-l aduc înapoi stricat! Umblă cu lucrul altora
de parcă ar fi al lor! Nu au nici o grijă: mă, să spună, cu ce
îi al meu fac ce vreau, dar dacă am împrumutat un lucru, 10
trebuie să mă îngrijesc de el, să nu-l stric!... La așa ceva să nu
te aștepți!“ „I. asă, mamă, că a fost crăpată de dinainte, nu ei
au stricat-o. Oamenii n-au nici o vină.“ „M-aș fi mirat să nu
le ici apărarea, spune maica. Pe tine cine vrea și cine nu vrea
te duce de nas.“ „I. asă-mă, acum, așa cum spui dumneata că 15
sunt, prost, și apucați-vă de lucru. Nu mai stați cu mâinile
în sân. Serafim când vine nu așteaptă după voi... Și cu atâta
apă vrei dumneata să-l opărim?!“ „Mai pun o oală, dacă ziceți
că nu-i destulă, spune maica și-și întrebă nora din priviri.
Numai să am unde-o pune.“ „Înghesui-le și dumneata, că 20
încap, spune tata și începe a mișca oalele pe foc. Uite, că-i
loc berechet!“ Chiar dacă nu înțelegi de ce se foiesc atât, ești
și tu cuprins de toată această agitație febrilă și ți-o manifesti
așa cum poți: începi să plângi. „Vedeți ce are copilul că
plânge“, spune tata. Dar nimeni nu-l aude, nimeni nu are timp 25
acuma să se uite la tine, și când vezi că nu te bagă în seamă,
oricât ai plânge cu lacrimi și sughituri dintr-acelea care ar
înduioșa și o inimă de piatră, te oprești, și tot acest du-te vino,
toată această forfotă începe să-ți placă: ba se deschide ușa și
se vede cerul vânăt al diminetii geroase de iarnă, cerul pe care 30
stelele dau să pălească, și un val de frig pătrunde în încăpere,
ba tata umblă cu niște cuțite pe care le ascute cu cuteda și le
încearcă apoi cu vârful degetului, să vadă cât sunt de ascuțite,
ba maica a bătrână trece, șontâc-șontâc, de la un pat la altul,

și când ajunge în dreptul mesei se sprijină cu o mână de masă, să-și mai tragă sufletul „Fii bună, maico, și nu te băga tot timpul în picioarele mele, ți-am spus să stai liniștită în pat: dumneata mai mult ne încurci decât ne ajuți“, spune tata; 5 gâfâie din greu, și se uită cu niște ochi mari și apoși la tine, de parcă ar vrea să-ți ceară ajutor. „A înghețat apa în fântână, abia-am spart-o cu vadra, spune mama cu obrazii roșii de ger. Bate vântul, te trăsnește, nu alta! Tot în șură ar fi mai la scuteală, nu te pătrunde ca la loc deschis.“ „Eu am așternut 10 paiele de-acum, spune tata. Să-mi fi zis când v-am întrebat.“

Între timp a venit Serafim să taie porcu, finu Serafim, cum îi spun ai casei; stă în mijlocul odăii, își freacă mâinile, e așa de înalt, încât dacă ar fi cu căciula în cap ar atinge grinda cu ea. „Ziceți că toate-s pregătite, de-acum? întreabă, frecându-și 15 mâinile. Eu aș fi venit mai devreme – se întrerupe din când în când din vorbit ca să tușească –, numai că o știți pe Lecea, ce fire are: când dau să ies din casă...“ Nu-l ascuți ce spune, îți este foame, nu mai poți răbda. „Ce-are copilul, că plânge?“ întreabă finul Serafim. „Potolește-l odată, că ne-a amețit la 20 cap!“ spune tata supărat. „Cuțitul ăsta – spune Serafim și lama cuțitului strălucește în lumina tulbure a zorilor – mi l-a dat mie – să fie vreo șase, șapte ani de atunci – Dehelean al bătrân: oțel bun, așa ceva nu se găsește la noi, poți căuta orișicât; i l-a adus ginere-su de la Seghedin, când s-a întors din armată, 25 ceva extra! Brici, nu alta... Serafim își privește încă o dată mica oștire, și-o trece în revistă; se scarpină cu o mână în cap, iar cu cealaltă își strânge pumnul pe prăselele cuțitului, tușește, iar trupul lui lung și slăbănog se zbuciumă cumplit din pricina tusei, apoi spune cu o voce încă înecată de tuse: „Trece timpul 30 repede, cum nici nu gândești! Și mie nu-mi place să mă prindă noaptea și să-mi fac de lucru pe întuneric, așa că-i mai bine să ne grăbim. Și să vină și copiii, să ne dea o mână de ajutor, doar, doar om izbuti împreună cu toții să-l prindem. Să se îmbrace ceva mai grosuț, că-i ger și a început să bată și un

pic de vânt... Putem să ieșim?“ Ai rămas singur de-acum, afară se aude vocea lui Serafim, poruncitoare, întreruptă, din când în când, de tuse. În sobă, focul s-a aprins vâlvătaie; s-a luminat de ziuă și mama a stins lampa: pe pereți – și pe grinzile tavanului – joacă umbrele neastâmpărate ale focului. În contrast cu liniștea și pacea care domnesc în încăperea e vânzoleala din ogradă: guițatul porcului și tropotul pașilor pe zăpada înghețată bocnă. Stai cu nasul lipit de fereastră; din când în când sticla se aburește de respirația ta și o ștergi cu mâna. Și iată-l pe Serafim, care țâșnește drept în fața porcului, se aruncă asupra lui, îl prinde de picioare; porcu' e însă mai viclan decât el, îi scapă din nou, speriat, dă buzna spre mijlocul ogrăzii. „De-aia te-am pus eu acolo, vere?“ strigă Serafim la tata, ca un general la un militar care a lăsat să pătrundă inamicul în zona în care e pus s-o apere... S-a făcut cald, vâlvătaia din sobă s-a mai liniștit, limbile focului, umbrele acestuia, joacă din ce în ce mai molcome și mai potolite pe grinzile afumate și pe pereți; pentru că de-acuma s-a luminat de-a binelea, în încăperea; lumina zilei, albă, strălucitoare, înghețată, a pătruns până și în cel mai ascuns ungher; și brusce se potolesc vânzoleala și tropăitul bezmetic din ogradă; liniștea care se lasă te sperie până și pe tine, care tot nu pricepi mare lucru din tot ce se întâmplă; din nou îți apropie obrazul de geamul care s-a acoperit cu floricele de gheață – ca să poți vedea trebuie să faci cerculețe cu degetul – prin care te uiți ca printr-un fel de ochi; stai cu toții adunați, buluc, în mijlocul ogrăzii și deodată izbucnește – sfâșiind în mod violent această liniște care n-a ținut mai mult decât o clipă sau două, dar care ție ți s-a părut nesfârșit de lungă – guițatul cumplit al porcului înjunghiat. Nu se mai termină, parcă e tot mai puternic; îți astupi cu mâinile amândouă urechile, să nu-l mai auzi; apoi, încet, încet, își pierde din intensitate, un grohăit din ce în ce mai slab și mai gâfâit; maica a bătrână și cu buna dau buzna în cuină, apucă amândouă cazanul cu apă fiartă.

„E cam greu, și nu știu dacă-l puteți duce, își dă cu părerea mama. Stați o clipită, să mai arunc niște uscături în foc, să nu se stingă.“ „Te-ai uitat să vezi cum taie uica Serafim porcu?“ te întreabă maica a bătrână. Un colț al basmalei și-l vârâ în gură, iar de celălalt trage grăbită cu o singură mână: de atâta alergătură i s-a desfăcut basmaua și vrea să și-o strângă, să nu-i alunece din cap. „I-o fi foame, săracu, spune maica a bătrână... Las' că-ți aduce maica codița purcelului, tu ai dinți buni, ai cu ce s-o rozi, nu ca mine“, spune ea și-și arată gura știrbă...
Opintindu-se amândouă, au ridicat peste pragul înalt cazanul cu apă fiartă pentru năpârlit porcul.

Ești prea micuț ca să le poți fi de vreun ajutor și nici nu înțelegi prea bine tot ceea ce se petrece în ograda în care lumea se foiește în toate părțile; caști gura la zăpada înghețată bocnă, murdară de atâta alergătură, înroșită de sângele porcului. Îl vezi pe unchiul Serafim cum, cu un cuțit mare cu lama strălucitoare, despică porcul în două, vezi măruntaiele pline de sânge. I le scoate afară cu mâinile roșii de sânge până la cot... „Să știți că n-a fost așa de gras cum m-aș fi așteptat, spune el. Acum să faceți bine și să-mi arătați cum să vi-l potrivesc, câte șunci și câte carmanale să vă las. Cum porunciți, așa fac, nu cumva să-mi spuneți mai târziu că nu am avut grijă să vă întreb“ ... Se așază pe un scaun, a ostenit să stea în picioare; ia de pe cada de prune paharul cu țuică. Mama dă să i-l umple din nou, el o oprește însă acoperind paharul cu dosul palmei. „Las' că-mi ajunge, spune, după aceea mi se urcă la cap și cine știe cum vi-l ciopârțesc. Trebuie să am mintea limpede când fac împărțeala... Ia-o de aici, cum îți spun, ia și sticla, să nu se spargă, mai ajunge careva cu cotul ori cu mâna și-i păcat de băutură. Și aveți grijă să am apă caldă tot timpul, să nu-mi lipsească...“ Te uiți la balta de sânge care se scurge până în mijlocul ogrăzii, la paie arse pe care e așezat de-acuma porcul despicat în două. Mirosul de sânge amestecat cu cel de cenușă îți gădilă nările. „Du copilu de-aicea, că i-o fi frig“, spune maica

a bătrână. „Las' să vadă și el, să știe cum se taie porcul“, spune tata. „Cât e de micuț, tot nu pricepe mare lucru, spune unchiul Serafim. Nu stați așa aproape, că vă stropesc“, mai spune și se pregătește să împartă porcul.

„De-acuma e mare, a spus mama mâncându-l din ochi și 5
 cu o palmă a întins pătura și l-a pus pe frate-miu în picioare
 pe pat, și el a dat s-o prindă de mână, asta de speriat ce-a fost,
 da' mama nu l-a lăsat s-o prindă. Stai așa, a zis ea, că nu te
 lasă mama să te îmburzi, și s-a îndepărtat de el cu amândouă
 brațele întinse în față. Hai cu mama, nu-ți fie teamă, fricosu 10
 lu mama, uitați-vă la el cât poate fi de speriat, sărăcuțu, hai
 frumușel la mama... și atunci el a dat să vină repede spre ea
 și de grăbit ce-a fost i s-au împleticit picioarele și-a căzut
 foștomoc. Las' că-i bine, hop-așa, încă o dată, i-a zis mama
 și l-a ajutat să se ridice în picioare, și atunci el, ca o rață, cu 15
 picioarele strâmbe și bălăbănindu-se, repede a venit spre ea.
 Se pare că i-a plăcut și lui că poate să se țină pe picioare și să
 umble, c-a început să gângurească ca un hulub... De-acuma
 e mare, a spus mama și s-a aplecat să-l mângâie cu multă
 dragoste. Dragu lu mama, zice, că-i părul la el tot inele“... și 20
 eu îmi făceam de lucru, răscoleam cu un fâraș focul, doar,
 doar s-o aprinde, și-o auzeam pe mama cum îl răsfață pe
 frate-miu mai mic... „De-acuma ai crescut, zice, trebuie să-ți
 faci mama și ție un lăibăruț“, iar eu nici n-o mai ascultam
 ce spune, să-l dezmierde și să-l răsfețe cum o vrea ea, eu le 25
 aveam pe ale mele: credeți că-i ușor să înveți pe de rost tabla
 înmulțirii cu șapte și cu opt, a mai grea dintre toate! „Adă,
 mă, un tolcer, își bătea taica joc, să-i facem cu sfredelu o gaură
 în cap, cine știe, poate om băga și un pic de învățătură în el,
 dacă altfel nu-i chip...“ Pavel și Petru au trecut de tabla 30
 înmulțirii, lor le venea ușor să râdă și să zburde! De ce a fost
 mai greu, ei au scăpat. „Așa crezi tu, zice Pavel, să-ți spun eu
 atunci o problemă, să văd dacă știi s-o faci?!...“ Și începe să-mi

povestească de un tren care pleacă dintr-o gară, și un alt tren pleacă din altă gară (și parcă și vedeam cum merg, cu locomotivele în față). „Acuma să-mi spui tu mie, zice frate-miu, și se uită drept în grindă, apoi îi face semn lui Petru, 5 nu cumva să-l pună dracu și să-mi șoptească, unde, în care gară, ori hai să zicem, haltă, se întâlnesc ele?“ „Nu știu, zic, noi până acuma din astea n-am învățat la școală...“ „Poți să înveți cât ai învăța, zice scârbit frate-miu Pavel. Tot degeaba. Nu pot eu s-o fac, care mai am ceva în cap, barem tu!“ „Bine 10 ci ești tu mare și tare, zic. Ștînțerul lumii“, și m-am întors la ale mele, la tabla înmulțirii, la șapte ori opt și la șapte ori șapte. care cel mai greu îmi intrau în cap, oricât m-aș fi chinuit. Căci domnul director nu glumea defel: mă și vedeam a doua zi încurcându-mă la răspunsuri, mi-l și închipuiam pe domnul 15 director răstindu-se și punându-mă să țin palma! Are o riglă dom' director lungă, de aproape un metru: întind eu palma, domnul director ridică și el rigla; ca trăsnetul coboară rigla spre palma care stă întinsă cu curaj drept în față. Numai că atunci când rigla ajunge în dreptul palmei, mâna, a dracului, 20 să vezi și să nu crezi!, se retrage singură. Nu mai vrea ea în ruptul capului să mă asculte și să stea întinsă. Domnul director nimereste în gol. Așa că domnul director își închipuie că îmi bat joc de el, că anume îmi trag palma în ultima clipită, ca să râdă clasa de noi amândoi. Nu vrea să priceapă că mâna 25 ne păcălește și pe mine și pe el... Dată dracului rigla, se îndoiaie, dar de rupt nici pomeneală să se rupă! Și parcă-i foc, așa ustură! Ți se umflă palma, nu mai poți apuca creionul cu degetele, ți se face ca pita de umflată!...

... Și dacă n-ar mai fi și frate-miu, ăsta micu! Când noi 30 nu ne mai ajungem, cât de mult avem de învățat! N-avem de ales, ne întrerupem de la învățătură, ca să-i facem toate voile. Căci muierile din casă îs prinse cu lucrul, n-au vreme să-i caute în coarne. Maica a bătrână mai mult zace, de la ea

nu te mai poți aștepta la cine știe ce ajutor. Buna, cât e ziua de lungă, de dimineța până seara, dă cu spata la război, o clipită nu se odihnește. Nici mama nu pot spune că stă degeaba, acum iarna are de făcut de mâncare la atâta potop de oameni, ce gândești! Așa că tot noi trebuia să-i purtăm de grijă! Și dacă n-ar fi fost atât de plângăcios, mai zic, dar așa, ajungem de nu-l mai putem suferi! Ce nu i-am da, numai să-l facem să-și țină gura: „Taci, mă, că acum te omor! îl bruștuluiiește frate-miu, Petru, dacă vede și vede că n-o scoate altfel la capăt. Acuma îți crăp capul! Vezi tu pumnul ăsta, îl vezi, ori nu-l vezi?!...” Dar n-ai cu cine vorbi. Când îl vede cu pumnul ridicat, se pornește și mai tare pe plâns. Eu am încercat să-i astup gura cu palma. „Nu fi prost, m-a certat Pavel, care e mai înțelegător și mai blând din fire ca noi, vrei să-l sufoci, ori ce dracu ți-ai pus în gând să-i faci?!... în cine vrei să dai? sare apoi cu gura la Petru. Nu te uiți că nu ai în cine lovi?! ăsta numai dacă îl atingi un pic, din greșală, nu cu dinadinsul, gata, își și dă duhul... Mie nu-mi vine să cred, zicea, uitându-se cu mare milă și cu un fel de scârbă la ăl mic, c-am fost și noi așa ca el, niște mormoloci. Numai uitându-mă cum arată, cum îi de prăpădit, cum îi curg mucii, cum se pișă pe el și nici că-i pasă – ba îi și place, cred, să stea în udătură, că-i mai cald! –, mă apucă un fel de lehamite de toate alea. Așa om fi fost și noi, nu zic nu, numai că nu-mi place să mă gândesc c-am fost așa. Când încerc să-mi închipui adică... „Te-ai pișat și tu pe tine, n-avea grijă, crezi că tu ai fost altfel? Tu, adică, n-ai umplut scutecele, așa îți închipui?” zic. „Să vină odată mama ori buna, să-l schimbe, că așa pute a pișat, că nu mai putem răsufli!” ne plângem noi către cine are timp să ne asculte. „Să-l schimbe și să-l ia de aicea repede de tot!” Și atunci ăla micu, parcă ar înțelege cât de urât ne e nouă de el, abia îl vedem dus, că începe să plângă și mai tare... Și într-una din zile s-a răzbunat cum a putut, chiar dacă a făcut-o fără voia lui, fără să știe că se răzbună. A pus mâna pe sticla

de cerneală și înainte ca noi să avem timp să i-o luăm a vărsat-o peste cărțile și caietele noastre de școală. Dacă n-ar fi venit mama să ni-l smulgă din mâini, nu știu dacă ar mai fi scăpat cu viață, nu pot, acum, să-mi dau seama ce s-ar fi ales din el!... „Uită-te, mamă, ce a putut face! am început a striga toți 5 trei într-un glas. Spune și dumneata cum o să mai avem curajul să ne arătăm în fața lui dom' director, cu cărțile și caietele așa cum sunt ele acum!“ „Nu trebuia să lăsați cerneala în calea lui, ne-a spus mama, mai mult pe noi supărată decât pe el. 10 Puteați să fiți cu mai multă grijă.“ „Adică tot noi suntem de vină, așa crezi“, s-a răstit frate-miu, Petre, la ea. Dumneata, mamă, orice-ar face prăpăditu ăsta, vina tot pe noi îți place s-o dai!... El adică nu are nici o vină, asta vrei să spui?“ „Nu știu, dragii mei, de ce îl urâți așa de tare. Parcă nu v-ar fi frate 15 bun, așa îl dușmăniți.“ „Păi dumneata nu vezi ce-a făcut?“ o întrebăm arătând spre băltoaca de cerneală. „Ce v-a făcut și ce nu v-a făcut, nu despre asta e vorba, spune atunci mama cu o anumită sfârșeală în glas. Chiar dacă nu v-ar fi făcut nimica – vorbea rar, de parcă ar fi citit dintr-o carte –, de urât 20 tot l-ați fi urât, tot nu l-ați fi ținut în drag, lângă inima voastră, așa cum trebuie să se țină și să se iubească frații între ei.“ Începea să ni se moaie și nouă inima când o vedeam întristată și întunecată la chip. „Doamne ferește, ce poate să-ți treacă prin cap, zău așa? Cum să nu-l iubim pe fratele nostru mai 25 mic? ne dezvinovățeam. Dar asta nu înseamnă că trebuie să-i înghițim și să ne placă orice lucru rău pe care îl face. Ai fi vrut, poate, să-l gratulăm, pentru ce-a făcut astăzi? Uită-te la cărțile și caietele noastre cum arată, și atunci să te mai miri că ne-am pierdut o dată răbdarea, cât ni-i el de frate, și oricât 30 de drag l-am avea.“ Mama nu ne-a răspuns nimic, s-a uitat numai lung, pe rând la fiecare, ca și când ar fi vrut să citească până în străfundurile noastre, dorind să afle care ne sunt cele mai ascunse gânduri; încerca să înțeleagă, adică, ceea ce poate că nici noi nu puteam pricepe și înțelege prea bine, nu puteam

citi ori vedea... Ni s-a părut că are o clipă de șovăială – „n-o fi așa, și-o fi spus, îmi trec și mie prin cap tot felul de gânduri care n-au nici un rost și nici o socoteală“ – apoi am văzut-o cum și-a dat iute o șuviță de păr la o parte, de parcă ar fi vrut să îndeapărteze, cu mișcarea mâinii și cât mai repede, orice gând liniștitor, învinuindu-se singură pentru o așa de mare ușurință și delăsare. Chipul i s-a întunecat și i s-a îngândurat iarăși, fața i-a devenit aspră și îndârjită, și orice urmă de zâmbet, toată lumina i s-a scurs de pe obraz. „Las' că știu eu că nu-l aveți la inimă, știu eu că nu-l iubiți, a zis ea în șoaptă, ca și când și-ar fi spus vorbele astea ei însăși, nevrând să le audă decât ea. Puteți să-mi spuneți că nu-i așa, că eu tot nu vă cred!“ Glasul ei era atât de hotărât, încât orice împotrivire a noastră ar fi fost de prisos...

„De-acuma poate dormi cu voi într-un pat, ne-a spus într-o bună zi mama... După ce am ajutat-o să urce leagănul lui ăla micu în pod, a început a se învârti bucuroasă prin odaie. Parcă îi mai mult lărgământ, a spus, privind de jur-împrejur, mai are omu loc să se miște. Și așa-s plină de vânătăi, întruna m-am tot lovit, s-a plâns ea și și-a ridicat un picuț sumna, să vedem și noi cât e de lovită. Până unde ajungea sumna, picioarele mamei erau înnegrite de soare, iar de la sumnă în sus erau albe cum e smântâna! Genunchii îi avea rotunzi și mici, ca la fetele mari! Iar pe genunchiul stâng se vedea, de la leagăn, o vânătaie mare cât o alună...“

... „De-acuma îi mare, poate dormi cu voi în pat, a spus mama iar, după ce au urcat leagănu lui ăla micu în pod. Tu ai somnul liniștit și nu te răsucești atâta, ca frații tăi, mi-a mai spus ea și l-a pus în pat lângă mine. De tine nu mi-i teamă, că-l omori...“ Țăla micu dormea noaptea cu gura întredeschisă și gângurea prin somn, iar mie (n-am închis ochii o clipită, de frică să nu-l înăbuș), dacă îl vedeam așa, liniștit și nepăsător, îmi venea parcă să urlu de supărare. Mi se întâmpla să nu mă

pot stăpâni, îl pișcam de ciudă, și frate-miu se trezea și începea să plângă. „Ce-i cu frate-tu că plânge?“ întreba mama din celălalt pat. „Nu știu, îi răspundeam eu cu o voce somnoroasă – mă prefăceam că abia m-am trezit –, l-o mușcat vreun purice,
5 ori cine știe ce-o fi pățit!“

I se mai întâmpla lui frate-miu, ăla micu, să facă pe el, și mă trezeam dimineța într-o baltă caldă și puturoasă, că-mi venea să-mi iau lumea în cap, așa îmi era de scârbă. „Eu nu mai dorm cu el, mă plângeam mamei. Culcă-l unde l-ai culca,
10 dar cu mine în pat să știi că nu-l mai primesc,“ îi spuneam... Mă spălam dimineța, mă frecam cu săpun, dar tot degeaba: puteam de la o poștă a scutece de copil mic!... Așa că într-una din zile mă trezesc cu Corneluț a lui Bosoancă, colegul meu de bancă, că se ridică în picioare și spune că el nu mai vrea
15 să stea cu mine. Îl roagă frumos pe dom' director să-l pună în altă bancă, unde l-o pune, el nu are nici o pretenție, numai să-l mute! „Și de ce, mă rog frumos, îl întreabă mirat dom' director, nu mai vrei tu să stai în banca unde te-am pus eu la începutul anului?! Știi doar că o dată pe an se fac așezările
20 în bancă, în prima zi de școală, nu altcândva.“ „Nu vreau să stau, zice atunci Corneluț, pentru un lucru pe care mi-i rușine să-l spun!“ „Haida, dă-i drumul, zice atunci domnul director, și nu-ți fie rușine. Cine știe, poate ai tu o pricină serioasă pentru care vrei să te muți. Să vedem despre ce e vorba“, zice.
25 „Păi de serioasă e serioasă, îi răspunde Corneluț. Numai că mi-i rușine s-o spun, asta-i.“ „Hai, dă-i drumul odată și nu te mai codi atâta, zice domnul director, că m-ai făcut și pe mine curios.“ „Păi pricina e asta...“, zice atunci Corneluț, dar când să spună ce și cum, se scarpină în cap și se oprește. Se
30 uită mirat la domnul director și se face roșu la obraz ca para focului. Așa era Corneluț, rușinos ca o fată mare! El nu era ca ceilalți copii, să spună porcării ori să suduie. În pauză sta în bancă și mânca pâine cu unsoare și nu se juca niciodată cu noi. „Dacă vreți, zice atunci Corneluț, vă spun numai

dumneavoastră, să nu audă copiii.“ „Bine, spune dom' director, fie și așa, poți să-mi spui numai mie, dacă așa vrei tu!“ Și se duce Corneluț la dom' director, se ridică în vârful picioarelor, ca să-i ajungă până la ureche. Și chiar dacă n-am auzit, eu am știut ce i-a spus: că nu mai stă cu mine în bancă pentru 5 că put a pișat... Dom' director s-a încruntat și s-a arătat supărat dacă a auzit ce-i spune Corneluț. „Mă copii, zice, ce v-am învățat eu să faceți dimineța, mai țineți minte, ori se vede că ați uitat?“ „Ținem minte, cum să nu ținem, au răspuns toți copiii într-un glas.“ „Și tu, Simioane, ții și tu minte, zice dom' 10 director, și se întoarce spre mine, ori nu prea?“ „Cum să nu țin minte“, spun eu cu jumătate de gură, și de rușinea care m-a cuprins am început să plâng. „Ia vino până aicea la mine, zice dom' director, și dacă m-a văzut plângând, i s-a mai muiat parcă glasul; așa era domnul director milos, numai când nu 15 știam lecțiile se înfură și ne lovea cu rigla. Vino, zice, să văd dacă azi dimineță te-ai spălat pe mâini și pe obraz, așa cum v-am spus.“ Ies la inspecție, domnul director îmi ia amândouă mâinile și se uită pe rând la ele, își pune și ochelarii, ca să poată vedea mai bine, îmi prinde capul și mi-l întoarce 20 spre fereastră, la lumină, se uită pe după urechi... N-a avut ce spune, mă șurluisem dimineța cu săpun, n-a găsit nici un locșor care să nu fie bine frecat, „Ia vino mai aproape, zice atunci dom' director, să te miroș un picuț.“ Se apleacă dom' director și începe a mă miroși... „Mă, zice, tu miroși a scutece 25 de copil mic. Abia acum te-a întărcat maică-ta, ori ce-i?“ Și când a zis așa, toată clasa s-a pornit să râdă; ăia mai mari, din fundul clasei, au început să miaune ca mârțanii, până s-a înfuriat dom' director și s-a răstit la ei; a lovit cu rigla cât a putut el de tare, c-au tăcut toți, nimeni n-a mai mișcat. „Nu 30 mai vreau să stau cu el în bancă, dom' director, sare atunci Corneluț (dacă a văzut că școlarii abia așteaptă să se distreze pe socoteala mea, a prins glas, n-a mai fost rușinos). Nu mai stau, zice, pentru că pute a pișat...“ Clasa s-a pornit iarăși să

hohotească, a strigat domnul director la ei să se liniștească, dar nimeni nu i-a mai putut opri. Când s-au mai potolit, îl văd pe frate-miu, Petre, că se ridică în picioare să-mi ia apărarea. „Păi dacă ăl mic se pișă pe el, cum să nu pută?!“ zice el din fundul clasei, unde îi era locul, pentru că era cel mai înalt dintre toți copiii. „Mă, zice dom' director, voi mai frumos nu știți să vorbiți?! Cum v-am învățat eu să spuneți, ați uitat?“ „Ăl mic, zice iarăși frate-miu, își face *necesitățile* în pat, dom' director, se scapă noaptea, ca să zic așa. Și-l udă și pe frate-miu, care doarme lângă el. Se trezește dimineța tot pișat, să iertați că-i spun așa, dar am uitat cum se cheamă altfel...“ „Urină, îi spune dom' director. V-am mai spus eu și altă dată, numai că nimic nu țineți minte!“ „Și atunci cum să nu miroasă?!“ întreabă Petrică, cu vocea lui groasă, și-și desface amândouă mâinile în lături, a mirare; își holbează ochii, și-i face cât cepele; se întoarce spre copii, ca să le ceară încuviințarea. Și dacă i-a văzut pe toți ținându-se de burtă de râs, a trecut repede de partea lor. Râdea toată clasa, și eu stam cu capul plecat, lacrimile cât pumnul îmi udau cămașa, și-mi venea să intru în pământ de rușine. Domnul director m-a așezat singur în banca întâi, lângă ușă – „să te bată un pic de curent“, mi-a spus. Și nici un copil n-a mai vrut să stea cu mine în bancă...

„Culcă-l unde l-ai culca, i-am strigat mamei de cum m-am întors acasă. Eu cu el nu mai dorm, fie ce-o fi!“ Tata, dacă m-a văzut răstindu-mă la mama, s-a supărat și a început să mă alerge prin ogradă. Degeaba m-am plâns, n-am găsit nici milă și nici înțelegere. „Dacă ești puturos, ce vrei să-ți fac, a râs tata. Du-te la fântână și te spală. Îi apă destulă, n-ai de ce te plânge...“ Mă spalăm dimineța, mă frecam cu o perie până mi se înroșea pielea. Ba am găsit după grindă niște fire de busuioc, și mă frecam cu busuiocul ăla pe gât și pe la subțiori. Miroseam de-acuma ca fetele mari, mai mare dragul! Numai că totul era în zadar, orișice aș fi făcut, de faima cea rea nu aveam cum să scap! Miroseam eu a busuioc ca

fetișcanele, da' copiii tot a pișat ziceau că put; se apropiiau de mine ca să mă amiroasă, și se făceau că-i apucă greața: scoteau limba de un cot, își dădeau ochii peste cap; făceau la scălămbăieli de tot felul! Eu le eram distrația, eram batjocura și râsul lor! Și de plâns nu aveam cui mă plânge!... 5
 Așa că am ajuns să nu-l mai pot suferi pe ăl mic. Noaptea rămâneam treaz și când simțeam cum ceva ud și cald începe să se prelingă sub mine, cleios și urât mirositor, repede saream din pat. Mă așezam pe un scăunel lângă fereastră, și acolo rămâneam până se făcea ziua albă afară. Mă uitam la el cum 10
 doarme, nepăsător, și-mi venea să-i crăp capul de ciudă! Nu ca la un frate mă uitam, ci ca la un dușman! Doar din pricina lui am ajuns de râsul lumii. Din pricina lui nimeni nu mai voia să se joace cu mine, toți mă ocoleau, de parc-aș fi fost 15
 ciumat.

Alerga prin ogradă ca să prindă găinile și rațele, cotcodăceau și măcăiau, proastele, se speriau de un asemenea năpârstoc! În schimb, de găște îi era frică, nu îndrăznea să se apropie de ele: un găscan l-a trântit pe pietroiul din fața porții; dacă nu 20
 saream eu să-l scot, îl ciupelea rău de tot găscanul ăla. Când îl vede fugind așa, țupa, țupa prin ocol, mama nu mai poate de bucurie; se uită la el de parcă așa ceva nu s-a mai văzut, de parcă ar fi a opta minune a lumii, nu un copil ca toți copiii! Nu știu ce-o fi cu ea, i-au plecat mințile cu sorcova, s-a stricat 25
 rău de tot la cap în ultimul timp: poate sta cu mâinile în poală ceasuri întregi și să se uite la el cum aleargă în toate părțile, nu se mai satură privindu-l. Știu că o mamă trebuie să fie cu dragoste față de copiii ei și n-aș putea spune că nu s-a îngrijit de noi, până ne-a văzut mari, n-aș putea spune că n-a fost o 30
 mamă bună și iubitoare, numai că acuma e prea-prea; tot după el stă, nu cumva să i se întâmple ceva, nu cumva să-i pătească odoru te miri ce! „Lasă-l și dumneata, mamă – îi spuneam, dacă o vedeam așa –, că nu-i nimica dacă mai cade, dacă se

mai lovește. Se învață cu lumea, se obișnuiește cu durerea și suferința...“, și vorbeam cu ea de parcă am fi fost niște oameni bătrâni, trecuți prin viață, iar ea, mama noastră, o fată tânără și nepricepută. Vorbeam cu ea ca pe timpul când ne jucam
 5 împreună de-a „baba oarba“ și-o certam când nu izbutea să-și găsească un loc unde să se ascundă. („Foștomoacă mai ești, mamă, îi spuneam atunci. Ascunde-te mai repede, oare nu vezi că stăm după tine?!“). „Parcă noi n-am căzut când am fost mici, îi aduceam aminte, ba am căzut mai rău decât a
 10 căzut el acuma, și încă de câte ori – eram tot ciolăviți pe la genunchi! Și de-aia n-a fost nimica, am crescut mari și tari, sănătoși și zdraveni, nu te poți plânge de noi. I.-ai văzut pe Petru cât a putut să se facă, nu-i altul mai mare ca el în toată școala!“

15 Auzindu-ne vorbind așa, își întorcea privirile, se uita în altă parte, de parcă n-ar mai fi avut nici un rost să lungească vorba. „O fi un Făt-Frumos cu stea în frunte!“ o îngâna Petru, care a fost întotdeauna mai pornit decât noi toți pe fratele nostru mai mic, și scuipa cu năduf în mijlocul ogrăzii: dădea
 20 din mână, a lehamite, și se ducea în grajd să dea ovăz la cai, ori să rânească, numai să n-o mai audă vorbind așa. Noi nu ne lăsam, voiam să-i deschidem capul cu orice preț. Când o vedeam tremurând de spaimă că ăl mic a căzut și s-a lovit, încercam s-o aducem pe pământ: „Lasă, mamă, că n-a pățit
 25 nimic, s-a lovit, și ce-i cu asta?! Crește altă carne la loc, n-ai de ce să fii atât speriată!“ „Ba am“, zicea ea și strângea din buze, privindu-ne cu dușmănie, supărată că nu vrem defel să pricepem ce-i în sufletul ei...

De crescut creștea fratele nostru văzând cu ochii, creștea
 30 într-o zi cât cresc alții într-un an. Nici în pat nu-și mai dădea drumul, așa că am scăpat de pățimit, de-acuma mă puteam odihni noaptea. De priceput pricepea orice i-ai fi spus: îl trimiteai după un lucru și alerga repede să ți-l aducă. Numai

că un necaz tot am avut cu el: la început, când a fost mic de tot, a mai găngăvit un cuvânt, două, numai că, într-o bună zi, fălcile i s-au încleștat dintr-o dată; n-a mai vrut să vorbească, ori n-a mai fi putut, cine poate să știe! Degeaba își pierdea mama timpul, zicându-i cum se spune ba la un lucru, ba la altul, arătându-i-l și spunându-l de mai multe ori; se uita la ea, dar să repete ce i-a spus, cum fac copiii când sunt mici și învață să vorbească, nici pomeneală! Se vedea din ochii lui că înțelegea ce-i spune, dar gura îi rămânea închisă. „Zii, spune după mine“, îl îndemna mama, și el întorcea capul în altă parte ori i se uita drept în ochi, nu-și ferea privirea, dar să repete, așa cum fac toți copiii, nici nu-i trecea prin cap. Stam ascunși după ușă și ne uitam, fără ca ea să ne vadă, cum se chinuie să-l învețe a vorbi. Ar fi făcut orice numai să-l audă glăsuind. Noi am prins repede toate vorbele, la doi ani am știut vorbi. N-a pierdut nimeni vremea ca să ne învețe! Și uite-l acum pe „ăl cu stea în frunte“ cât e de împiedicat la limbă! Cum tace și nu-i iese nici un cuvânt din gură! Așa-i dacă s-a fălit prea tare cu el. Și a avut cu cine se făli. Cu mutul mușilor! A avut cu cine se lăuda, zău așa!...

„Are un fel de încăpățănare – o liniștea tata –, din pricina asta nu vrea să vorbească. Ai să vezi tu că până la urmă...“ Numai că el nici la trei ani nu putea scoate o vorbă din gură. De priceput pricepea, te înțelegeai cu el ca și cu un om mare: „Mă copile, îi spuneam, fă bine și adu-mi pălăria, c-am lăsat-o, mi se pare, pe scăunuțu de după ușă, în cuină“, și el alerga repede să mi-o aducă, se ducea glonț drept la locul unde i-am spus c-am uitat-o, căci, altfel, era de felul lui ascultător. Nu, nu era sărac cu duhul, putea să vadă oricine; arăta mai deștept, mai ascuțit la minte decât alți copii de-o seamă cu el. De pildă, simțea că avem un dinte împotriva lui și-ar fi fost în stare să facă orice, numai să ne între în voie și să ne facă pe plac. Și cum ne purtam frumos, cum pricepeam că nu mai poate de

bucurie! Era așa, ca un câine: îl alinți, și-l vezi cum începe a se gudura pe lângă tine...

4.

De-acuma era vară. După-amiezile plecam cu vitele la
5 păscut. Fratele nostru mai mic a început să se țină după noi...
Strigam să se ferească din calea noastră, ba îl și pocneam dacă
vedeam că altfel n-o puteam scoate la capăt. Văzând că noi,
frații lui mai mari, nu prea ne omoram de dragul lui, ceilalți
copii ne cântau în strună. „Dă-te la o parte, mă mutule, îl
10 bruftuia, nu mai sta în picioarele noastre!.. Când ne jucam
„de-a baba oarba“ se ascundea împreună cu noi, pe după rugii
încărcați cu mure, se zgâria pe mâini și pe obraz, dar nu se
plângea niciodată; orice ar fi pățit, el n-ar fi zis nimic, atât de
mult dorea să fie cu noi. Ne obișnuiserăm să-i poruncim, la
15 fel cum poruncești unei slugi care trebuie să te asculte și să
nu-ți iasă din vorbă. Stam la umbră și-l trimiteam să ne
întoarcă vitele ori să ne aibă grijă de cai. „Mă mutule, îl
strigam, du-te și vezi ce-i cu boul ăla care a intrat în cucuruz.
Dar nu te apropia prea tare de el, că are un nărav rău și
20 împunge. Nu cumva, mototol cum ești, să te ia în coarne...
Vezi tu vaca aia care a intrat în fâneată la Mitru lui Făraș,
grăbește-te și mi-o scoate până nu vine stăpânu fâneței și mă
trezesc că am vorbe cu el. M-aș duce eu, dar mi-a intrat un
spin în talpă și abia pot pași.“ Și el alerga într-un suflet, avea
25 grijă să facă întocmai cum i-am poruncit. Căuta să ne intre
în voie ca să fim mai prietenoși cu el.

Într-una din zile, tot alergând după vitele unuia și ale
altuia, s-a împiedicat de o rădăcină și când a căzut s-a lovit
cu capul de o piatră. A început să curgă sângele, așa de rău
30 s-a lovit. Ori că l-a durut, ori că s-a speriat din pricina sângelui,
că s-a pornit pe plâns. Sta cu genunchii amândoi la gură și

plângea de mama focului; se uita la noi, așteptând o vorbă bună, un cuvânt de mângâiere. Iar noi, atât frații lui mai mari, cât și ceilalți copii, îl vedeam cum plânge, dar nu știu din ce pricină nici unuia nu i-a fost milă de el. Ba ne și bucuram văzându-l cum suferă și cum geme de durere... Și el plângea 5 pe mutește, căci de vorbit nu știa încă să vorbească. Suferea, așa, pe tăcutele, fără să spună și altora ce-l doare. Numai că lacrimile ni-l făceau și mai nesuferit, așa că am început să strigăm la el să tacă din gură...

„C-un frate vitreg, spuse Florica, zic să te porți așa, se mai 10
 întâmplă ca frații care nu sunt dintr-o mamă și dintr-un tată să nu se sufere între ei, dar asta e fratele vostru și atunci frumos vă șade?! Frumos vă stă să vă purtați cu el așa cum vă purtați? Când vă văd stând la umbră și șușotind între voi, vă spun drept 15
 că-mi vine nu știu ce să vă fac, nu vă pot suferi! Las'că știu eu bine ce spun, nu vorbesc doar așa, să mă aflu în treabă, dacă nu v-aș fi auzit, mai zic, dar am auzit cu urechile mele ce prostii vorbiți, cu astea amândouă! Cum necum, e secret, e treaba mea! Ce, eu sunt de vină că nu m-ați văzut?! Am 20
 avut grijă să stau într-un loc mai ferit, să nu dați cu ochii de mine. Am fost curioasă să aflu ce trâncăniți voi când noi, fetele, nu suntem de față, ce vă umblă vouă prin cap. Vă luați la întrecere între voi, unul se lăuda mai tare ca celălalt, îmi venea să mor de râs numai ascultându-vă. Nicidecum nu voia să se lase mai prejos, cum că el a făcut și a dres, așa și pe dincolo, te și 25
 mirai auzind la câte și mai câte vă pricepeți, vă dădeți mari toți, numai că se vedea cale de o poștă că voi, săracii, erați tare nepricepuți la toate cele și neștiutori. Al mai tare îi da cu pliscu Ionăruț, uite-așa îi ieșeau minciunile din gură, nu se mai sfârșeau. Pe voi vă prostește oricine ușor, voi așa vă 30
 închipuți, cât sunteți de cruțuți, că tot ce zboară se și mănâncă. Stați și vă uitați la Ionăruț ca la o icoană, cu gura căscată... După mîntea voastră a fost fix așa, cum se lăuda el.

Și-a și găsit proștii care să-l creadă... Mira-m-aș să fi scăpat vreo fată din satul nostru și din împrejurimi neporcăită de voi. I-as' că te-am auzit și pe tine, Simioane, n-ai fost nici tu mai bun decât ei, toți o apă și un pământ! Vă dădeți mari și în timpul ăsta sărmanu copil alerga prin cucuruz după vitele voastre. Și când s-a așezat și el pe un bolovan să-și mai tragă sufletul, ați și început să-i porunciți care mai de care: «Întoarce, mă, vacile, nu vezi că au și apucat-o spre casă? Și-i soarele de-o palmă pe cer, mai e ceva timp până se întunecă. A fost iarba bună și s-au săturat, dar nu-i vremea să plecăm... Fugi după ele până nu se îndepărtează prea tare. Bagă-le în păduricea aia, să stea la umbră, dacă nu mai vor să pască»... Uite așa, ăla micu, fugi încolo, vino-ncoace, abia dacă ajungea să se țină de poruncile voastre.

15 Și dacă vreți să știți, continuă Florica, are și el un nume, ca tot omul, îl cheamă Marcu, dar dacă voi, frații lui buni, nu-i spuneți pe numele mic, atunci cine vreți să-i spună? Și cât de urât mi-a fost ieri de Ionăruț nici nu pot să vă povestesc! «Mă mutule, zice, stai aicea lângă mine și mă scarpină în talpă.»

20 Copilul, ascultător, s-a apucat să-l scarpine, cum i s-a fost spus. Și atunci dacă am văzut de ce sunteți în stare și până unde mergeți cu nesimțirea, mi s-a urcat sângele la cap și n-am mai putut răbda! M-am stăpânit destul, n-am mai vrut să tac. «Mă, da al dracului te-ai făcut! Îi zic ăluia. Te scarpină altul în talpă,

25 că la tine e prea mare burta, nu poți să te apleci singur să te scarpini. Are moșneagul o sută de ani, i-au întepenit oasele, ce crezi.» «M-a mușcat o albină, a început Ionăruț să mi se plângă – de lene abia îi ieșeau vorbele din gură – m-a pișcat de talpă și mi s-a umflat, mi s-a făcut piciorul cât e pita. Dacă

30 încerc să mă prind în el mă străfulgeră până în creieri, așa de tare mă doare. Am intrat în Icui aseară, am ținut piciorul în apă să se mai tragă umflătura, dar tot degeaba. De durut nu mă mai doare, numai că m-aș scarpina, nu m-aș mai opri din scărpinat.» «Și dacă te mănâncă, zic, ți-ai plătit om care să-ți

umblă în rând și să-ți poarte de grijă?» S-a făcut roșu la obraz de rușine și a strigat la ăla micu să nu-l mai scarpine, că se poate scărpinga și singur, nu mai are trebuință de ajutorul lui. «Ia cârpa asta mai bine, i-a spus, și mi-o udă, să mi-o pun pe umflătură.»

Așa îi porunciți cu toții și el vă ascultă, se străduiește să vă între în voie, iar voi nici nu băgați de seamă cât vă este de supus și de ascultător. Aproape că nici nu-l priviți ca pe un om, nici nu vă gândiți că are și el un suflet, căci dacă v-ați fi gândit, altfel v-ați fi purtat. Pentru voi ori el, ori tufa asta din fața mea, aproape că-i totuna!... Și că străinii se poartă așa, nu-i de mirare, în schimb nu mă pot împăca defel cu gândul cât de fără suflet sunteți toți trei. Cu ce v-a supărat, ce rău v-a putut face, că sunteți atât de porniți împotriva lui? În loc să-i luați apărarea când ceilalți copii sar cu gura la el și-l iau la bătaie, să nu lăsați pe nimeni să-i zică o vorbă de ocară – îi fratele nostru mai mic, să le spuneți tuturor, cine dă în el e ca și cum ar da în noi – voi sunteți cei dintâi care vă repeziți cu vorba ori cu pumnul ori de câte ori vi se pare că nu-i destul de ascultător... Lasă, mai bine taci din gură și nu te mai apăra! Ia ce să-ți cheltuiești vorbele de pomană... Păi eu dacă aș avea un frate – sau măcar o soră mai mică – numai în brațe i-aș ține, nimeni n-ar îndrăzni să se atingă de ei... Eu aș ști să-i prețuiesc, nu m-aș purta ca voi.

Și acuma fă bine și te dă mai la o parte, nu vezi că te-ai pus drept în lumină și nu mai văd din pricina ta să împung unde trebuie cu acul, nu mai văd bine cusătura. Și nici atât de aproape de mine nu ai la ce să stai, că aud foarte bine ce zici și mai de departe. Cum să nu te aud, că doar nu sunt surdă! Din pricina ta m-am și împuns la deget – uită-te, dacă nu mă crezi! Așa-i sângele meu, un pic să mă tai și nu se mai oprește. Și nu știu ce fel de sânge o fi, că nu-i sărat ca la toți oamenii, e dulce, de parcă-i cu zahăr în el, și e închis la culoare, pare aproape negru, așa-i de închis. Dacă spui că și al tău e

tot atât de dulce, asta-i bine, de ce să fie rău, înseamnă, eu așa cred, că ne potrivim amândoi la sânge. Suge acuma și tu, să vezi cât e de dulce la gust! Așa-i sângele de fată mare, dar ce să-ți povestesc ție, tu te pricepi la toate, pe toate le știi, așa

5 te-ai lăudat! Las' că te-am auzit eu cum te dădeai mare, ca tine nu-i nime, și uite că nici să sugi un pic, ca să vezi cât e de dulce, nu îndrăznești! Și mâine, poimâine, parcă văd că o să începi să te lauzi și cu mine, că mi-ai făcut și mi-ai dres, așa și pe dincolo... Și când vine vorba să prindă o fată în brațe,

10 mai ca lumea, stă ca lemnul, nu știe de unde s-o apuce... Tu ai început a tremura, dragu meu, ți-o fi frig, ori ce-i cu tine?... Trage-te atuncia mai la soare, dacă ți-i răcoare, mai ales că s-a pornit de-acuma să bată vântul. Ești o apă, săracu de tine, mai bine să-ți șterg spatele cu batista, parcă văd că începi a

15 strănuta!... Nici așa, dragul meu, prea te-ai făcut de tot nărăvaș, prea te-ai aprins, și pe degeaba! Stai frumos și liniștit, la locul tău! Așa sunteți voi, vă întinde omul, mai mult din milă, un deget și vă și repeziți să-i apucați toată mâna! Spune și tu, frumos îi asta?! Măcar să-ți fie rușine de ăl mic, uite cum stă

20 și se uită la noi. Vrei să-i pun catrința pe ochi, să nu vadă, ori ce vrei? Sigur că sunt rușinoasă, doar nu sunt din alea, știi tu care! Chiar dacă îi mic și nu pricepe mare lucru, de uitat tot se uită, și atunci nu pot să nu mă rușinez. Stai liniștit când îți spun, nu vezi că sperii copilul, nu vezi că-i gata să

25 plângă?... Așa-s eu, fierbinte, așa-i sângele în mine, cald! Nu-l trimiți tu nici unde, n-o fi sluga ta să-i comandăruiești tot timpul, lasă-l să șadă aici, ce-ai cu el! Mai bine te-ai duce până la fântână, să te speli pe obraz, să te mai răcorești, căci prea ești înfierbântat. Iar pe frate-tu îl iau cu mine să culegem mure.

30 Cum să nu fie coapte, sunt și trecute de coapte ce-s, și-s tare dulci anul ăsta, c-a fost vreme frumoasă, de plouat n-a plouat, așa că le-a bătut mult soarele. N-ai la ce să vii, îi plin de șopârle din cele verzi prin tufișuri, șopârle și gușteri, și te pot mușca de picioare! Când o să te vadă așa fricos, ai să vezi că drept

la tine o să se repeadă! Mai bine stai la umbră și te odihnește; n-ar strica să tragi un pui de somn să mai prinzi ceva puteri. Nu ți-ar face rău defel, cât te văd de sfârșit... De șopârle mă feresc și singură, nu trebuie să vii să mă ferești tu. E adevărat că așa, prin iarbă, și printre rugi, le vezi destul de greu, culoarea lor e una cu frunza, dacă nu bagi de seamă, ușor poți să le calci pe coadă; atunci ce să facă, săraca șopârlă, se apără și ea cum poate. Te mușcă, de speriată ce-i, nu din altă pricină! Până o asfinți soarele, umplem bliduțu ăsta, eu așa cred! Bine, vino, ajută-ne și tu, dacă tot nu ai alta de făcut...“

„Copilul e normal, mi-a spus doctorul, dar cine știe din care pricină nu vrea să se grăbească cu vorbitul. Și nu-i nici o grabă, cât o trăi o tot vorbi. Are timp. Și din cele adevărate, și din cele mincinoase, de tot felul!“ I.e zicea întotdeauna ca din carte, puteai să-l asculți oricât, așa frumos știa să le spună. Dar mie, povesti Sofia, nu-mi sta mintea la vorbele lui, eram prea îngrijorată din pricina copilului meu nevorbitor. „Și când o să vorbească, dom' doctor? l-am întrebat. Îi mare, de-acuma, la Sfântă Mărie Mică împlinește patru ani. Alții...“ „Ai răbdare, zice doctorul. Așteaptă... Iasă-mă acuma, rogu-te frumos, să-mi iau fluștucul de dimineață, zice. V-ați făcut obiceiul prost să veniți cu noaptea în cap. Nici să bage omu ceva în gură nu mai are timp...“ Și cu o mână m-a împins pe ușă afară. Numai că a avut dreptate doctorul. De vorbit a început să vorbească, așa cum mi-a spus el, mult n-a mai trebuit să așteptăm.

Am avut noi un plaț nu prea mare, la un cot al Icuiului, unde-s sălcii din cele bătrâne și bunget mult, și ca să nu mă duc singură, am luat și copilul să-mi țină de urât. Cât am săpat cucuruzul (de făcut n-avea cum să se mai facă, dar era mai mare păcatul să rămână pământul nelucrat) – am lăsat copilul să se joace în râu cu niște pietricele albe și frumos rotunjite de apă. Apa era mică, abia dacă îi ajungea până la glezne...

A stat liniștit, și-a făcut de lucru cu pietricelele lui, nu i-am avut grija. Când am gătat cu lucrul l-am strigat și am pornit-o împreună spre casă. I-am tras pălăriuța mai în față, să-i țină umbră, să-i rămână pielea albă, să nu se facă tuciurie ca la țigani.

5 Am făcut bine că i-am luat pălăria, altfel îl bătea soarele drept în creștet, cum e mai rău. Se apropia toamna, dar soarele frigea ca în luna lui cuptor. Mult nu mai avem, mi-am spus uitându-mă la frunzele pălite ale porumbului, într-o săptămână cel mult ne apucăm de cules. Nu ne-am îndepărtat prea tare

10 de râu că fecioru-miu a început să-mi facă semne că-l dor picioarele, rugându-mă, așa, pe mutește, să-l iau în cârcă. «Ești mare de-acuma, i-am spus, mai mare rușinea să te ducă mama în brațe ca pe ăia mici și ncîntărcăți... Tu nu vezi că ești greu cum îi piatra, abia te mai poate mama ridica.» Numai că el nu

15 s-a lăsat, mă tot trăgea de sumnă, așa că nu am avut ce face, a trebuit să-i fac voia... Ca să mai scurtăm din drum, am tăiat-o prin grădinile oamenilor și am mers un timp cu el în spinare pe sub prunii ale căror frunze începuseră a se păli și a se usca. Și cum mergeam noi așa prin grădinile oamenilor, ferindu-l

20 ca nu cumva să-l lovească vreo creangă, nu știu cum s-a întâmplat că i s-a aninat pălăriuța de o cracă, i-a rămas spânzurată într-un prun. Eu n-am băgat de seamă și nu m-am oprit să i-o iau înapoi. Și atunci l-am auzit spunându-mi (și așa de clar a vorbit că mi-a stat înima în loc de bucurie, mi-am

25 pierdut răsufarea): «Pălăria... Am rămas fără pălărie.» Arăta cu o mânăuță spre pălărie și cu cealaltă mă ținea de gât să nu cadă... «Mutu lu' mama, i-am spus. Mă mutule, mutule, vorbești...» I-am prins capul cu amândouă mâinile și i le-am lipit de ceafa mea caldă și am început să plâng ca o proastă. «Să-mi iau pălăria

30 de pe crenguță», mi-a spus copilul și cu o mânăuță arăta spre pălărie și vorbea de-acum ca un om mare. I-am lăsat să și-o ia singur și când am dat să mă uit la prunul de crengile căruia i se aninase pălăria, nu l-am putut vedea bine de lacrimi.

Noi, frații lui mai mari, am încuiat ușile bisericii, să nu mai aibă pe unde ieși când o încerca să plece. Am luat cheile cu noi și ne-am urcat în podul bisericii pe ascuns, fără ca el să ne simtă. Frate-miu, Pavel, s-a repezit să tragă clopotul mare, dar nu l-am lăsat, nu cumva să afle ăla micu, să ne știe că 5 suntem în pod, să creadă că am plecat acasă și l-am lăsat singur și să se sperie. Ne uitam prin crăpăturile dușumelelor la el, să vedem ce face... Ce frică i-o mai fi, ne-am spus, când l-o vedea pe dracu zugrăvit pe ușa bisericii! De frică o să încerce să fugă, numai că n-o avea unde! O să dea buzna, să iasă cât 10 mai repede afară din biserică, dar degeaba, c-am avut noi grijă să încuiem ușile amândouă, să răsucim cheile în broască de două ori, să fim siguri că-s încuiate bine, așa că s-o strădui în zadar! Și acolo, pe pereți, o să-l vadă pe dracu în persoană, pe Scaraoțchi, 15 al mai mare și mai tare peste toți dracii, starostele lor, cu coadă de cal și cu coarne de țap, cu ochii roșii ca două lămpașe, slobozind flăcări pe gură!... Și pe ceilalți draci o să-i vadă, de toate soiurile și de toate mărimile, mari și mici, cu cozi din cele îmbârligate și încârligate, mai groase și mai subțirele (pentru că nici dracii nu sunt toți de-o seamă: 20 și la ei e după mărime și după rang!). Care sunt mai mari au și coada mai groasă și mai răsucită, care-s mai mici o au dreaptă și subțirică. Să-i vadă pe draci chinuind sufletele celor care nu vor ajunge niciodată să se bucure de luminile raiului! Ale celor ce vor avea parte doar de focurile fără sfârșit ale Gheenei! 25 De cazanele cu smoală clocotită! Și ce-o să se sperie, ăla micu, când s-o uita la toate astea, cum o să vrea să fugă din biserică, numai că n-o să aibă unde și cum. Pentru că noi am avut grijă să închidem bine ușile. Poate să tragă de clanță cât o trage, degeaba!... Focurile din iad crau și ele zugrăvite pe pereți, 30 arzând pâlălaie. Ardeau acolo, de-a valma, cei cu credință slabă și necredincioșii, păcătoșii din toate țările pământului, grămezi de oameni din care n-a mai rămas mare lucru: unde și unde mai puteai zări câte o mână, o coastă ori un picior cu pielea

jupuită de se vedeau oasele albe; care nici ele n-or să scape, și ele au să fie cuprinse de flăcările mistuitoare...

... Stăm toți trei și ne uităm printre scândurile rare, nici nu răsufăm, așa de nerăbdători suntem să-l vedem sperându-se
 5 pe ăla micu. Numai că, după cât se pare, lui nici nu-i pasă de nerăbdarea noastră. Nu-i pasă și nici nu are ochi să vadă dracii și cazanele cu smoală de pe pereți! S-a așezat în mijlocul bisericii, pe podele, și cu o piatră sparge la nuci. Nucile sunt verzi, s-a înnegrit pe cămășuță și pe mâini cu ele; le desface
 10 cu multă grijă, scoate sâmburele alb, iar pe cele găunoase și fără miez le aruncă. A umplut biserica, peste tot unde îți arunci ochii numai coji și nuci sparte... Ori noi am fi vrut să caște gura la chipurile de pe pereți, nu să spargă la nuci. Și e mai mare păcatul să nu se uite la ele, căci de văzut ar avea ce să
 15 vadă și de ce să se sperie! Nu numai dracii cei îmbârligați, ci și șarpele din grădina raiului, cel ce-o ispitește pe Eva cu un măr, cât mâna de gros; șarpele răsucit pe tulpina mărului, cu coada lungă, atârându-i pe iarba verde a raiului, cu limba despicală și şuierătoare, cu niște ochi mari ca de sticlă. O dată,
 20 o singură dată, nu mai mult, să se uite la el, și i-o îngheța inima de spaimă! O încerca atunci să fugă, dar n-o să aibă unde!... Fără să-i mai punem la socoteală pe ăi morți, care și ei sunt zugrăviți acolo, pe pereți: cei ce în ziua Judecării de Apoi ies din groapă, cu pământ pe ei, stau în picioare cu
 25 trupurile descărnate, în mormintele deschise, și-l așteaptă pe Mântuitor ca să-i învieze!

Și pe ușa din dos a bisericii, pe ușa pe care intră duminica femeile, îi zugrăvită ea, ticăloasa a mai mare dintre toate câte-s
 pe lumea asta: *moartea* cu coasa într-o mână! Ține coasa ușor
 30 aplecată, gata să reteze floarea pământului cu ea. Calcă nepăsătoare, nici nu se uită pe unde, privește drept în fața ei, să vadă dacă mai sunt mulți dintre cei pe care trebuie să-i ia și să-i ducă. Păi când s-o zgâi la ea, când o vedea cum arată

moartea cea descărnată și urâtă, atunci să vezi ce s-o speria și-o încerca să fugă și n-o avea unde!...

Sparge nucile verzi, împrăștiindu-le pe podelele albe și frumos spălate. I s-au înnegrit mâinile de cojile lor și cămașa așijderea. Numai că lui nu-i pasă, scoate miezul dulce și alb și-l bagă în gură. Când e câte una mai găunoasă, o aruncă; nici nu știe de dracii și morții de pe pereți care îl pândesc din toate părțile... Nu ne rămâne alta decât să-l speriem noi, dacă el nici nu le vede și nici nu se sperie de chipurile alea urâte! Dacă nici Scaraoțchi, și nici ăia cu coarne nu-l pun pe fugă, om încerca atunci noi să-l înspăimântăm într-un fel. Să-i băgăm frica în oase, pentru că prea e de tot și de tot nepăsător!... Și atunci frate-miu Pavel începe să miaune ca mâțele, eu să urlu ca un câine apucat de turbare, Simion să scoată un fel de croncănituri, ca de corb. Ne uităm iarăși prin crăpăturile scândurilor și îl vedem pe ăla micu sperindu-se de-acuma, îl vedem cum se ridică iute în picioare – nucile i s-au împrăștiat toate pe jos, s-a umplut biserica –, îl vedem repezindu-se spre cea dintâi din ușile încuiate de noi cu cheia, încercând s-o deschidă fără să izbutească, îl vedem repezindu-se spre cea de a doua, tot fără nici un folos și, după aceea, lovind cu pumnii în ferestruicile care au drugi de fier, așa că nu are cum să iasă prin ele, îl auzim strigând după ajutor: chemându-ne pe noi, frații lui mai mari, să sărim și să-l scăpăm; numai că noi în loc să-l apărăm, așa cum ar vrea el, ne tăvălim pe jos de răs văzându-l așa de speriat. Începem din nou a mieuna, a lătra și a croncăni, și-l auzim, din podul bisericii, cum trage de clanțele ușilor, doar, doar s-or deschide și-o putea să iasă afară; cum lovește cu pumnii în ele; pumnii lui sunt prea micuți și prea neputincioși ca să poată sparge ușile grele și vechi, ferecate toate. Tare ne mai bucurăm, uitându-ne prin crăpăturile scândurilor, cum dă din colț în colț! Cum ne roagă cu lacrimi în ochi: „Frații mei dragi, strigă ca din gură de șarpe, veniți și scăpați-mă, dați-mi o mână de

ajutor!“ Iar noi suntem surzi, nici nu-l ascultăm ce zice, sau mai bine zis ne facem că nu-l ascultăm... Tropăim de parcă acolo în pod ar fi o herghelie de cai năvălași și turbați, lovim cu drugii de fier în pereți și în ce nimerim; mă întreb, acum, cum de n-au ieșit morții din mormânt, câtă hărmălaie am
5 făcut! Și din ce lovim cu mai multă poftă, din ce strigă el mai avan!

Într-un târziu le-am spus fraților mei să se liniștească. Acum o fi destul, ajungă-vă, m-am răstit la ei. Am coborât
10 toți trei din pod și l-am găsit pe fratele nostru mai mic leșinat în mijlocul bisericii. L-am stropit cu apă – am găsit noi o cântuță cu apă stătută în altar – și, după ce și-a revenit în simțiri, am plecat toți patru spre casă.

IV

1.

Mama rămânea o vreme nemișcată, aștepta ca respirația copilului să se liniștească, să reentre în normal, să treacă agitația pricinuită de sunetul strident al ceasului deșteptător. Își auzea 5
bărbatul mormăind ceva cu privire la nenorocitul ăla de ceasornic, care așa sună că-i în stare să scoale și morții din morminte, întorcându-se în pat pe partea cealaltă, pregătindu-se să-și continue somnul. Respirația lui era mai greoaie, mai precipitată și mai întreruptă decât cea a copilului din 10
pricina unui început de emfizem... Și când toate se linișteau, mama tot mai rămânea – nu prea mult, doar câteva minute – în pat, acesta era răsfațul ei. Închidea ochii și asculta liniștea calmă, de nimic tulburată, a casei. În blocul de pe strada Narciselor, mama era cea dintâi ființă trează, încât lumina 15
aceea tulbure ce se strecura prin jaluzelele trase – vara, când zorii erau timpurii – îi era dat numai ei s-o vadă. Trecea un tren de marfă și fluieratul, asemeni unui țipăt sfâșietor, al locomotivei, apoi zgomotul de fierăraie veche al vagoanelor pătrundeau în atmosfera calmă a încăperii fără s-o tulbure prea mult. 20

Se gândea la copil când mulțumită, când cuprinsă de o ușoară neliniște. „A crescut mult în ultima vreme și-i tare slăbuț“, își spunea ea: s-a uitat ieri la el, pe când îl spăla pe

cap în lighean. Se obișnuise să-l spele în lighean, cu toate că aveau baie și duș. Deasupra ligheanului copilul se apleca fie rânzând – îl apuca dintr-o dată pofta să se joace cu ea –, fie făcând tot felul de mofturi. Cât era de slăbuț, puteai să-i
5 numerii coastele, și era subțirel ca o nuia. „Sunt mare de-acuma, căutase el s-o convingă, pot să mă spăl singur, nu trebuie să mă speli tu. Mă și zgârii cu unghiile tale, freci de parcă ai freca parchetul, n-ai pic de milă“, se plângea el. Pe cap doar o mai păsua să-l spele, căci pe restul trupului, de mai bine de un
10 an de zile, nu mai voia să se lase spălat. Când îl punea să facă un duș – în serile de vară, când se întorcea de la joacă plin de praf și murdar până peste urechi – sau sâmbăta când întreaga familie făcea baie în cadă, copilul închidea ușa cu cheia, nimeni nu avea voie să intre înăuntru. „E și el un fel
15 de bărbătuș de-acuma, își spunea mama înduioșată, a crescut în ultimele luni, tare a mai crescut“... După Anul Nou i se inflamaseră din nou amigdalele, termometrul pus sub brațul copilului care dogorea arăta temperatură mare: o liniuță sub patruzeci de grade. În cursul nopții începuse să delireze, să
20 vorbească aiurea, să spună vorbe fără șir, lipsite de orice înțeles. Se speriară când îl văzură sărind din pat de parcă l-ar fi gonit cineva din urmă; oprit în mijlocul încăperii, își privea părinții cu niște ochi goi și buimaci, lipsiți de expresie, apoi începu să vorbească de o apă foarte mare, care iată crește și vine peste
25 el și el încearcă să fugă din calea ei, dar de scăpat nu are cum să scape! „Mă înec, striga cu lacrimi în ochi și mișcându-și în neștire amândouă mâinile, scapă-mă, mămico, scapă-mă și nu mă lăsa! Mă prăpăd“, și cuvântul ăsta din urmă, deși suna destul de caraghios în gura lui, ei, mamei, nu-i venea
30 să râdă, atât era de speriată și de îngrijorată... A avea o cămașă albă, lungă, din pânză de in; cu niște gesturi repezite și dezordonate își aruncă furios cămașa și rămase în pielea goală, un trup firav și slăbuț de băiețaș de treisprezece ani, și mama, privindu-l, se simți ușor rușinată de rușinea lui – îl știa doar

cât era de pudic. Scapă-mă, mamă, și nu mă lăsa, striga copilul și se repezi în brațele ei, de parcă singură ea ar fi putut să-l apere, alungându-i coșmarurile. Se sperie într-o asemenea măsură încât începu să plângă. „Moare copilul, spuse privind-și bărbatul cu teamă și deznădejde. Fă ceva, pentru 5 Dumnezeu, de ce stai și te uiți la mine și nu faci nimic?“ Și tatăl se îmbracă în grabă, își puse paltonul, căciula și bocancii și plecă, valvârtej, după doctorul Chimet; erau prieteni, și doctorul locuia foarte aproape de ei.

După plecarea tatălui, copilul se mai liniști; mama îl ajută 10 să se îmbrace; îi trase pe cap cămașa de noapte, în schimb mânecile fură mai greu de nimerit. „Stai cu mama“, îi spuse ea strângându-l la piept, și Marcu se potoli, într-adevăr, încetă să mai vorbească aiurea, să dea din mâini și să umble fără rost prin încăpere. Acceptă să să culce și se lăsă acoperit până sub 15 bărbie cu pătura; trupul continua să-i ardă însă ca un cuptor. „Ce ne-ai putut speria“, îi spuse mama, și Marcu încercă să-i zâmbească. Mama aduse lampa de pe noptieră lângă patul lui, și cu ea aprinsă i se uita în gură. „Parcă nu mai sunt chiar atât de inflamate ca azi dimineață“, spuse. „Nu pot înghiți, 20 îi șopti Marcu, și se apucă să se agite. Mă doare gâtul rău de tot, se plânse, ținând-o pe după cap cu amândouă mâinile. Fă ceva, mamă, se rugă el, nu mă lăsa să mă doară așa!“ „Cum crezi tu că nu ți-aș face dacă aș fi în stare?! spuse mama cu o voce chinuită. Dar nu știu ce-aș putea să-ți fac. Nu sunt doctor 25 și nu mă pricep...“ Când veni, în sfârșit, doctorul, îl găsi adormit. „Amigdalele astea sunt destul de păcătoase, spuse doctorul Chimet, întotdeauna fac temperatură mare și produc o mulțime de tulburări în organism. Dar liniștiți-vă, nu-i nimic grav! La primăvară i le scoatem, n-are nici un rost să mai 30 amânăm. Altfel o să aveți tot timpul necazuri cu copilul... Încercați să-l treziți, să fie, adică, treaz complet, nu cumva să se înece cu picăturile pe care i le dau...“, spuse doctorul, și mama, ca să fie convinsă că s-a trezit, îl întrebă pe Marcu titlul

ultimului roman de Jules Verne, pe care l-a citit. „*Un milion de leghe sub mări*, spuse copilul, ba nu, se corectă el repede, ultimul pe care mi l-a adus tata și nu l-am citit decât pe jumătate e *Căpitan la cincisprezece ani*“...

5 „Trebuie să i le scoatem la primăvară“, hotărî mama cu privire la amigdalele lui Marcu și sări sprintenă din pat; își trase un capot gros peste cămașa subțire, din milaneză, și se îndreptă spre camera de baie. Cineva folosea dușul, la un etaj mai sus, semn că nu mai era singura ființă trează în blocul
10 de pe strada Narciselor: marți era ziua când bătrâna învățătoare, doamna Prodan, pleca la Mănăștiur – făcea naveta – cu primul tren. Doamna Prodan era văduvă de mulți ani. „Aproape c-am și uitat c-am fost vreodată măritată“, îi mărturisise ea mamei... Era o ființă micuță și aparent ștearsă, în realitate însă deosebit
15 de inteligentă și de cultă. Cu ea mama avea uneori lungi discuții pe palier; vorbeau despre cărțile citite în ultima vreme, despre filmele văzute la cinematograful din cartier (la „Marile Speranțe“ au fost să vadă filmul împreună), precum și despre tot felul de treburi gospodărești. Deși singură,
20 doamna Prodan era o gospodină de prima mână: mama copiase dintr-un caiet gros și cartonat al acesteia o mulțime de rețete de prăjituri; de asemenea îi fuseseră de un real folos sfaturile în legătură cu conservarea gogoșarilor. Sticlele cu gogoșari puse vara de mama prindeau floare încă de pe la
25 Crăciun, în schimb ale doamnei Prodan se păstrau în perfectă stare până la Paști... Îi împrumuta de asemenea mamei cărți de citit, învelite cu multă grijă în hârtie albastră. „Sunt cărți rare – îi explicase ea, arătând spre volumele din Cronin și Maugham –, așa ceva nu se mai reeditează astăzi... Am trecut
30 săptămâna trecută pe la biblioteca orașului, îi povesti ea mamei, și nu-ți mai spun c-am fost obligată să plec cu mâna goală. Clasicii ruși i-am citit și recitit, iar scriitoriiăștia noi prea se ocupă numai și numai de război! Unele romane sunt scrise bine, sunt, ca să zic așa, palpitate, dar mie nu-mi plac.

O carte, îi explica ea mamei, trebuie să-ți ofere și ceva mai deosebit: o descriere de natură, un peisaj, puțină dragoste, adăuga ea zâmbind ușor nostalgică. Nu pot spune că mă dau în vânt după romanele de dragoste, nu mai sunt la o asemenea vârstă, dar oricum într-un roman trebuie să se întâmple și ceva care să fie altfel decât în viața de fiecare zi... Uite, pe mine necazurile nu m-au ocolit, ba, dimpotrivă, odată, când o să ai mai multă vreme, o să-ți povestesc prin câte am trecut, și totuși nu-mi plac cărțile care descriu numai ceea ce e urât în viață. Ai citit *Germinal* de Emile Zola? „Nu, n-am citit-o“, recunoscuse mama. „Nici să n-o citești, e o carte îngrozitoare“, se revoltase doamna Prodan, ale cărei convingeri cu privire la menirea literaturii erau foarte ferme, aproape de neclintit. În bucătărie mama se apucă să spele vasele rămase din seara trecută; frecă bine tacâmurile cu țix până le făcu să strălucească. Puse fiecare lucru la locul lui, în bufet. De-acuma era ziua albă afară. Deschise geamul, îl crăpă puțin, nu prea mult, atât cât să se poată aerisi bucătăria. Aerul rece, lovind-o drept în față, reuși să îndeparteze și ultimele rămășițe de oboseală, acea dulce moleșală ce mai zăbovește un timp în oase, după o noapte de somn.

Afară începuse să fulguiască – fulgi mari și rari, unde și unde câte unul. Fereastra da spre șantierul care – după ce blocul fusese construit – nu apucase încă să-și adune materialele nefolosite. Risipite prin curte sau depozitate într-un fel de șopron, se deterioraseră în mare parte. Țevile, peste care plouase toată toamna, prinseseră rugină, scândurile începuseră să putrezească. Șopronul era acoperit cu o prelată veche, desprinsă într-o parte; ziua și noaptea o bătea vântul. În șopron se aflau, puși de-a valma, sacii de ciment și gălețile cu var stins. Sacii cu ciment se spărseseră, așa că cimentul se risipise prin șopron; luat de unul și de altul pe tălpile picioarelor, purtat prin curte; privite de sus, de la fereastra unde se afla mama, urmele tălpilor, de diferite mărimi, ocoleau cu multă grijă

băltoacele și gropile cu noroi (peste cele mai adânci, ca să se poată trece, se puseseră niște scânduri înguste și nu tocmai sigure). Băltoacele din curte prinseseră o pojghiță subțire de gheață; deasupra ei se așeza zăpada albă și pufoasă. Nu exista, 5 cel puțin deocamdată, pericolul ca totul să se transforme în noroi.

Mama o văzu pe doamna Prodan – mai avea un an, doi până la pensie – străbătând curtea. În paltonul ei cu guleraș de blană, pe cap cu o căciulă de astrahan, cu niște bocanci 10 uriași în picioare (cu talpă groasă de crep), mergea ușor aplecată într-o parte, din pricina servietei burdușite până la refuz, plină, probabil, cu caiete de școală, cu teze și extemporale, precum și cu alte materiale didactice de care nu se despărțea niciodată. Ocolea grijulie băltoacele, bănuind cât de periculos putea fi 15 ghețușul de sub stratul subțire de zăpadă, mai ales pentru un om bătrân ale cărui reflexe nu mai sunt chiar atât de sigure. Totuși, la un moment dat, fu gata să alunece și să cadă. Ca să-și mențină echilibrul se folosi de tașca cea burdușită cu caiete și extemporale, care primi în aer o traiectorie dintre cele mai 20 ciudate și neașteptate. Se încruntă, își țuguie, enervată, buzele subțiri. Se uită speriată la ceasul-brățară de pe mână: până la sosirea trenului în gară mai erau doar cinci minute. Dacă nu se grăbește – gara era foarte aproape, la o aruncătură de băț –, riscă să pățească la fel ca săptămâna trecută, să piardă din 25 nou trenul, tocmai astăzi, când ține atât de mult să ajungă la timp: le promisese celor dintr-a șaptea, clasă la care era dirigintă, să le facă proiectii, tema lecției de dirigenție fiind „mari pictori români“. Undeva, e adevărat foarte departe, se auzi fluieratul prelung al trenului, și doamna Prodan 30 începu să alerge. La vârsta ei, un astfel de cros nu era, bineînțeles, prea indicat – inima îi era slăbită, iar despre tensiune să nu mai vorbim!

Așa făcea mama în fiecare dimineață: îi urmărea cu privirea pe ce-i ce plecau în zori; străbăteau curtea ocolind băltoacele

ori trecând cu multă grijă pe scândurile înguste, punți improvizate, și nu tocmai sigure; era într-un fel preocupată de soarta fiecăruia și nu era vorba de o curiozitate meschină, nici pomeneală de așa ceva, ci mai curând de un mod afectuos și tandru de a privi lumea din jur, oameni asemănători ei cu
5 care mama se simțea – poate chiar fără să-și dea seama, fără să fie adică întru totul conștientă de acest lucru – solidară... O lume teribil de limitată, e adevărat, lumea unor oameni obișnuiți, cum se spune, de fapt singura pe care mama ajunsese s-o cunoască și s-o îndrăgească. Exista oare și o altfel de lume
10 și altfel de oameni? Iată o întrebare pe care ne simțim obligați să ne-o punem și să ne întrebăm, în același timp, cum s-ar fi purtat mama cu acei „altfel de oameni“ pe care i-ar fi întâlnit? Cunoșcându-i, ar fi ieșit la lumină și alte laturi, mai aspre, mai colțuroase ale caracterului ei, nesupus probelor de foc,
15 necruțătoare și aspre, ale cunoașterii? Cum s-ar fi purtat mama, de pildă, cu ticăloșii cei mari? Pe lângă cei mărunți, singurii cu care ajunsese în contact – aceștia nici nu erau chiar ticăloși, ci niște sărmani, hai să zicem, găinari, porniți pe șmecherie și învârteală –, mama trecea aproape indiferentă, fără să-i bage
20 în seamă; cel mult o umbră de dispreț superior ascutea gura ei frumoasă, ori de câte ori era înșelată la Alimentara sau la Aprozar. Cum s-ar fi purtat ea, care i-ar fi fost sentimentele, dacă ar fi ajuns în legătură cu ticăloșii cei mari, nu avem cum să știm, de vreme ce lumea mamei era atât de mică. Mă
25 gândesc că Sartre – oricând gata să sufere pentru fiecare nedreptate comisă la mii de kilometri depărtare de cafenelele de pe Saint-Germain de Prés – n-ar fi fost în stare s-o înțeleagă pe mama. Ea, care se arăta a fi mult mai afectată de amigdalele băiatului ei decât de o criză de guvern din Indochina! Știa
30 atât de puține lucruri despre marile holocausturi ale istoriei! Mult mai preocupată era, deci, să găsească ulei de floarea-soarelui sau făină de porumb, să se aprovizioneze din timp cu cartofi pentru la iarnă, decât de dramele cumplite și

strigătoare la cer întâmplare peste mări și oceane. Am putea s-o certăm aspru pe mama – ni-l și închipuim pe marele filosof gata s-o facă harcea-parcea, privind-o cu necruțare prin ochelarii lui cu multe dioptrii – pentru incapacitatea ei de a se ridica la un nivel mai înalt de abstracțiune – dar nu vrem s-o facem (chiar cu riscul de a-i supăra pe toți adeptii lui Jean Paul Sartre!), nu vrem s-o atingem pe mama nici cu o floare, cum se spune. Din ce pricină suntem atât de atenți să n-o supărăm și să nu ne ridicăm împotriva-i? Pentru că suntem convinși că ființe asemeni mamei duc tot greul lumii acesteia și fac, în același timp, ca lumea să continue să existe, să fie posibilă viața noastră, oricât de necruțătoare ar fi calamitățile de tot felul – vânturile, ploile, grindinile –, care încearcă să tulbure pacea și liniștea pământului. În fața privirilor critice și foarte severe – și, de ce nu, chiar ușor disprețuitoare – ale gânditorului francez, mama, sărmana de ea, ar putea în orice clipă să se piardă! Are ea oare ce să ofere în schimbul atâtor idei înalte și profunde, atâtor teorii splendid desfășurate, logice și fără nici-o fisură și de o impresionantă coerență, poate, adică, mama să facă față unor atât de teribile confruntări? Decalajul de forțe e atât de mare, încât s-ar putea crede că nu-i rămâne mamei nici o altă alternativă decât să tacă, să se retragă, rușinată de propriile ei limite și îngustimi, într-un colț, continuând să cârpească ciorapi și să se gândească la masa de prânz, să se întrebe, adică, dacă niște oscioare pot ține locul cărnii și să facă destul de gustoasă supa cu tăitei (pregătită, așa cum știe ea, cu morcovi mulți și cu verdețuri). Această existență mărunță, umilă și neînsemnată, să fie oare tot ceea ce poate să-i opună mama celui ce a scris *Ființa și neantul*? Nu-i oare mult prea puțin? Atunci de unde totuși această siguranță a mamei, certitudinea că în acest „schimb de păreri“ oricum tot ea va ieși până la urmă învingătoare? Curajul nebunesc, curajul de a-l înfrunta, contrazicându-l, nefiind adică de acord cu el, pe cel mai mare filosof francez de la Voltaire încoace

(cum va fi denumit, și pe bună dreptate, la moartea lui), trebuie să mărturisim că ne nedumirește și pe noi, și în același timp, de ce să n-o recunoaștem, ne umple de bucurie. Alteori, ce-i drept, ne vine s-o oprim pe mama, până nu-i prea târziu, s-o tragem de mânecă (bineînțeleș cu cea mai mare discreție) 5
înainte de a se face de râș, s-o sfătuim să capituleze și să depună armele în fața argumentelor de o zdrobitoare evidentă, constituite într-un sistem unitar și coerent, ale gânditorului, să-i arătăm, deci, cât de nebunească și la urma urmei copilă-roasă e hotărârea ei de a-l înfrunta pe Sartre. Ne-am amintit, 10
înfricoșăți, de uluitoarele lui polemici și de modul în care a reușit, întotdeauna, să-și facă knock-out adversarii! O să fie un adevărat măcel, ne-am spus cu cea mai mare îngrijorare. Urmărim cu sufletul la gură, deci, *duelul* care are loc, duel care poate semăna perfect cu un complicat joc de cărți, și cartea 15
pe care mama o pune pe masă cu o mână sigură și defel tremurătoare e o adevărată chintă regală, cartea cărților, întotdeauna câștigătoare, imposibil de atacat! Așadar, când marele filosof francez desfășoară apelând la foarte dense și concludente citate din operele sale, un întreg sistem filosofic 20
– „Ca să vezi, îi spune el mamei, cât de mult mă îngrijorează soarta omenirii” –, ea începe să-i vorbească ușor încurcată și cu fraze nu tocmai ca din carte despre băiatul ei care, iată, tocmai săptămâna trecută s-a îmbolnăvit de scarlatină! „Sunt îngrijorată, nu cumva să facă vreo complicație”, spune mama 25
și Sartre zâmbește pentru că îngrijorarea lui e mult mai mare și mai generală; pe el îl preocupă doar, îl *îngrijorează* soarta întregului mapamond! „Întreaga omenire e bolnavă” spune filosoful. „Suferi într-adevăr? îl întreabă mirată mama pe marele filosof. Și ce înseamnă asta, să suferi așa în general?” 30
mai întreabă ea, și într-o balanță (cum și de unde a apărut balanța cu pricina ar trebui s-o întrebăm pe ea, care le pregătise pe toate din timp, dând dovada unei mari abilități și șmecherii), într-o parte așază iubirea pentru fiul care i s-a

îmbolnăvit de scarlatină, iar în cealaltă parte Sartre își pune iubirea pentru întregul glob pământesc; și iată că balanța se apleacă mult înspre partea mamei. „Știam că așa o să fie, spune mama, și-i zâmbeste triumfătoare lui Sartre. Atârnă mult mai greu la cântar“, îi spune ea, și încearcă să-l convingă pe filosof că la mijloc nu se află nici o înșelătorie; filosoful însă, cu tomurile sub braț, groase, scrise de propria lui mână, se îndepărtează.

Mamei, după dispariția în neant a filosofului nu-i rămase decât să se întoarcă la grijile ei mărunte și neînsemnate: își aminti că tocul de la un bocanc a lui Marcu se desprinsese, își aminti de rufele pe care le avea de spălat, de laptele pus la fiert și care, din pricina discuției, mult prelungite, cu Sartre, probabil că dăduse în foc. „Să mă grăbesc, mai spuse. Mă așteaptă o zi dintre cele mai grele și uite că eu stau la pălăvrăgeală cu filosofii... Își aminti că în jurul orei prânzului s-ar putea să se aducă la măcelărie carne de porc. Mă luai cu vorba, își spune mama în chip de imputare, și era să uit lucrul cel mai important.“

20

2.

Blocul avea opt apartamente – patru cu două camere, iar celelalte patru cu trei. La parter, pe partea stângă a palierului, locuia familia Constantinescu. Bărbatul era vânzător la „Vânătorul și pescarul“, iar soția lui se ocupa cu croitoria. Cum nu avea autorizație, lucra clandestin și numai la persoane demne de toată încrederea. El era un bărbat negricios și masiv, cu o voce răsunătoare, de bas. Ochiul îi avea blânzi și copilăroși și se îmbrăca, cine știe din ce pricină, întotdeauna în negru; nevastă-sa era mărunțică, slăbuță, zglobie și teribil de vorbăreată. Se întindea la vorbă, uita de ea. Cu mâna pe clanța ușii o deschidea din când în când din nebăgare de seamă –

30

și gest reflex – o închidea repede la loc. Era întotdeauna la curent cu ceea ce se întâmplă în oraș. Veștile rele – un deces, o boală, o tentativă de sinucidere – n-o deranjau prea mult. Îi croise și mamei o rochie, dar cum era mereu grăbită și nu avea răbdare să măsoare înainte de a se apuca de lucru, spre 5 marele ghinion al mamei, greși croiul. Se oferă să-i cumpere, în loc, alt material; dar pentru că, în general, cu vecinii e bine să păstrezi relațiile cele mai bune cu puțință, mama nu vru să primească nici un ban de la ea. Pe partea dreaptă a palierului, tot la parter, într-un apartament cu două camere, locuia un 10 inginer chimist. Era neînsurat, și fetele cu care apărea în fiecare seară pe „corso“ erau niște ființe emancipate, gata „să rupă gura târgului“, cum se spune. Purtau fuste fie prea lungi, fie prea scurte, după cum era moda, părul fie prea oxigenat, fie prea închis la culoare; erau amatoare de twist sau de 15 rock-and-roll – magnetofonul inginerului urla în permanență melodii la modă, spre nemulțumirea vecinilor, care nu puteau din pricina asta să se odihnească. Erau foarte bronzate vara (întrebate cum s-au distrat la mare, începeau să povestească, oricui avea timp să le asculte, aventurile lor nenumărate). 20 Într-un cuvânt, „fete de viață“, pe care inginerul le schimba mereu, „le rula“, cum declara el prietenilor, incapabil să se fixeze asupra uneia singure. Fără îndoială că inginerul era ceea ce se cheamă un excentric; îi plăcea să facă încă pe tinerelul (împlinise patruzeci de ani), iarna umbla cu o scurtă de piele 25 la care nu renunța niciodată, vara putea fi văzut cu aceiași pantaloni de catifea (marcă străină); purta de asemenea cămăși vii colorate, la gât avea un lăntișor de aur (fără medalion). Vara putea fi văzut cu niște șlapi în picioare îndreptându-se, pe bicicletă, spre strandul cu apă termală, deschis de curând. 30 Părul începuse să-i cărunțească și, ca să nu se observe, și-l purta tăiat foarte scurt...

În partea dreaptă a palierului, la etajul întâi, locuia o familie numeroasă și destul de gălăgioasă din pricina copiilor,

patru la număr, care alergau neobosiți; tropăiau pe scări fără încetare ori băteau mingea în fața blocului. Erau patru băieți între zece și cincisprezece ani, cu părul roșu-aprins, toți patru (mama copiilor era unguroaică, o chema Beji, și se potriviseră

5 să semene la păr cu ea). Cum nu știa românește bine, repeta mereu în chip de scuză „Răii, răi, copii, copii“. Era o femeie altfel teribil de atrăgătoare și de veselă. Soțul, mult mai în vârstă decât ea, se întorsese din război fără o mână și era portar de noapte la un depozit. La al doilea etaj, într-un apartament

10 de două camere, locuia un șofer bătrân – mai avea vreo doi-trei ani până la pensie –, împreună cu soția și băiatul lor, un tânăr frumos și înalt, foarte tăcut și retras. Se însurase la scurt timp după ce se întorsese din armată cu o fată urâtică și bondoacă, pe care o chema Minodora. Se grăbise cu însurătoarea, căci

15 de înțeles – după certurile care izbucneau la orice oră din zi și din noapte, făcând să răsune tot blocul – nu păreau a se înțelege. Glasul lui Dorin – așa îl chema pe tânăr – e adevărat că nu prea se auzea, în schimb vocea Minodorei, ascuțită și deosebit de penetrantă, trecea prin pereții subțiri și nu tocmai

20 bine izolați, ai imobilului, de la parter până la ultimul etaj. „Îl mănâncă de viu, vipera“, își dădeau cu părerea bărbații din bloc, clătinând, plini de înțelegere și milă, din cap: un bărbat Dorin ăsta, și nu printre ultimii, și ca să vezi cum e și cu norocul, tocmai el să nimerească peste o asemenea muiere,

25 vai și amar de sufletul lui! Nici femeile nu erau de partea Minodorei, țineau și ele cu tânărul însurățel, învinovățindu-l de un singur lucru: că prea era de tot și de tot bleg, prea se lăsa călcat în picioare... „Au, să facă ea cu mine așa!“ ziceau bărbații clătinând din cap și strângând din buze, desolidarizându-se, cu toții, de tânărul cel chinuit într-o asemenea

30 măsură de nevestă. „De ce credeți voi că se poartă așa? se întrebau femeile. Pentru că are cu cine! Ia să fi fost al meu în locul lui Dorin, atunci s-o fi văzut eu că are curaj...“ Certurile încetară, însă, cu totul pe neașteptate. „Așa-i cât a

fost sita nouă. S-au mai rodat și de-acuma s-au mai obișnuit unul cu celălalt“, își dădură cu părerea locatarii blocului, respirând, în sfârșit, ușurați. Se săturaseră cu toții de atâtea scandaluri, aveau nevoie de pace și de liniște. Tânărul soț pleca dimineața în zori la servicii – lucra la depoul căii ferate, era 5
lăcătuș de meserie –, însoțit de privirile pline de înțelegere și compasiune ale celorlalți locatari. Când a dat omul de necaz – și poate exista un necaz mai mare decât o femeie rea și cicălitoare?! – e bine, considerau ei, să-i arăți că ești alături de el, că-i înțelegi suferința și chinul. Înțelegerea asta îl 10
stânjenea însă pe tânărul soț. Începu să-și ocolească vecinii. Ca să-i evite, se obișnuie să plece la depou cu noaptea în cap, numai să nu dea ochii cu ei. Pe deasupra el o iubea pe Minodora și ostilitatea celorlalți, în ceea ce o privește, îl nemulțumea... Nu numai că certurile se potoliră, după cum 15
am mai spus, dar și Minodora – care era vânzătoare la un magazin de coloniale – trecu printr-o neașteptată metamorfoză. Din posomorâtă și încruntată, cum fusese tot timpul – ostilă față de toată lumea, preferând să se uite pe deasupra vecinilor, numai ca să nu fie obligată să-i salute –, 20
deveni o ființă amabilă și foarte veselă. Ea, care se îmbrăca întotdeauna cum se nimerea, se transformă într-o femeie deosebit de preocupată de aspectul ei exterior. Începu să poarte pantofi cu tocuri înalte, bluze de nailon, vii colorate, ciorapi de mătase, într-un cuvânt, era aproape de nerecunoscut! Fu 25
văzută cum urcă scările blocului zâmbind de una singură sau chiar fredonând melodii la modă! Nu numai caracterul, ca să zicem așa, părea a i se schimba de la o zi la alta, ci și înfățișarea (și de data asta nu ne referim la îmbrăcăminte); chiar dacă nu se făcu neapărat frumoasă peste noapte (astfel 30
de metamorfozări se întâmplă doar în povești, și nu în viața cea de toate zilele), Minodora era, în tot cazul, mult mai puțin urâtă: atât chipul, cât și trupul ei primiră o anumită feminitate, străină înfățișării ei mai vechi. Așa cum arăta acum putea trezi

interesul unui bărbat. Privind-o cu mai multă atenție, descopereai, de pildă, că are picioare frumoase și că mijlocul îl are suficient de subțire. Era evident efortul ei de a scoate la iveală tot ceea ce avea cât de cât frumos. De parcă ar fi vrut să pornească o adevărată ofensivă împotriva tuturor celor care, din încăpățânare, nu voiau să-i recunoască tot mai evidentele calități feminine. Reușise oare Dorin să trezească femeia din Minodora? Dezlănțuise el scria atâtor neașteptate transformări? Am fi gata să zicem că da, împreună cu toți locatarii blocului, dacă nu ne-ar fi ajuns, totuși, la ureche unele zvonuri căroră, vrând, nevrând, a trebuit să le acordăm un oarecare credit. Ele aruncară o cu totul altă lumină asupra surprinzătoarelor transformări la care ne-am referit. Minodora era într-adevăr îndrăgostită (nici nu s-ar fi putut altfel), dar nu de propriul ei soț, cum ar fi fost de dorit și de așteptat, ci de un bărbat străin. Trebuie să spunem că insul ales de Minodora, cel asupra căreia își revărsa întreaga iubire dezlănțuită, era un bărbat trecut de prima tinerețe, un tip, ca să zicem așa, bătrâior și nu prea arătos: grăsuliu și cu o chelie pronunțată, mic de statură și cu picioarele foarte scurte. Tipul, care nu era deci un Adonis, era însurat, cu trei copii mari, încât numai de amant – capabil să trezească feminitatea adormită a Minodorei – nu părea a fi potrivit! Fuseseră în tot cazul văzuți luând masa împreună la „Hanul cu tei“, un restaurant deschis de curând (datorită prețurilor ridicate, era mai tot timpul gol) și Marius – așa îl chema pe directorul cinematografului „Modern“, amantul Minodorei – comandă, la sfârșitul unei mese udată din belșug cu vin roșu, șampanie și clătite cu dulceață de caise! Se stinse lumina, muzica intonă marșul triumfal din *Aida*, și clătitele fură purtate de chelner până la masa lor, învăluite într-o flacăra albăstruie și misterioasă! Când lumina se aprinse din nou, fură chemați lăutarii să-i cânte Minodorei la ureche romanele ei preferate. Cum romanța *Cruce albă de mesteacăn* solistul n-o știu în întregime, Minodora cântă singură ultimele

strofe cu lacrimi în ochi și cu o voce cristalină, care trezi entuziasmul tuturor. Cinematograful „Modern“ se afla peste drum de magazinul de coloniale, și Minodora își lăsa de mai multe ori pe zi colega singură – tot nu era o prea mare afluență de cumpărători – și „dădea o fugă“ până vizavi, să vadă „ce film o să ruleze săptămâna viitoare“. Cel puțin așa îi spunea ea Mihaelei – o fată înaltă, slabă și cu coșuri pe față. Se întorcea tulburată – după mărturisirile colegei –, îmbujorată la față și cu părul răvășit. Aceeași colegă observă că ori de câte ori oferea solicitatorilor – după ce aveau loc astfel de vizite – sticlucțe cu apă de colonie și cu loțiune pentru spălat părul, mâinile îi tremurau... Așa cum se întâmplă de obicei, ultimul care află toată tărășenia fu bărbatul Minodorei, tânărul lăcătuș Dorin. Spre surprinderea tuturor celor din bloc, nu avură loc nici certuri și nici strigăte în gura mare. Nu fu nimic altceva decât că, într-o bună zi – a doua sau a treia zi după ce tânărul luă cunoștință de întreaga poveste – Minodora dispăru din bloc pentru totdeauna. Dispăru de parcă nici n-ar fi fost, de parcă n-ar fi existat niciodată, nici certurile din primele săptămâni de după nuntă, nici bluzele viu colorate din lunile imediat următoare, nici pantofii cu tocuri cui bocănind pe scări și nici melodiile fredonate încetisor. Și nu putem decât să ne bucurăm de această dispariție! Chiar dacă nu avem nici pe departe intenția să facem din blocul cu patru etaje în care locuia mama un mic paradis cu oameni buni, o lume fără întunecimi și umbre – nu, o asemenea abordare edulcorată nu ne stă în intenții! –, nu putem totuși să nu observăm că izbucnirile isterice ale Minodorei din prima perioadă precum și pasiunea ei din cea de a doua aduceau parcă un accent prea puternic, adăugau o culoare stridentă unui tablou în care nu au ce căuta, în general, tonurile violente!... Mai greu cu necazurile care îi căzuseră pe cap se împăca mama tânărului lăcătuș. O vreme nici nu se arată în lume, și când ieșea după cumpărături – cineva tot trebuia să le facă – avea ochii plânși și căuta să nu

intre în vorbă cu vecinele. Adeseori tatăl și fiul plecau împreună, fiul la depou, și tatăl (când se nimerea în schimbul de dimineață) la garajul de unde urma să-și ia mașina în primire. Fiecare avea sub braț un mic pachetel cu mâncare, 5 învelit în hârtie de ziar. Erau cam de aceeași înălțime și semănau bine unul cu celălalt, doar că șoferul era ceva mai îndesat la trup, iar părul pe la tâmple începea să-i albească...

La același etaj, în apartamentul vecin, locuia un medic stomatolog. Trecuseră doi ani de la moartea soției acestuia, 10 se iubiseră mult și nu se putea împăca în nici un fel cu gândul pierderii ei. Îl chema Cristian Foiș și în fiecare după-amiază – pe la orele cinci – făcea lungi plimbări prin parcul din centrul orașului; seara avea masa lui rezervată (într-un colț mai retras și cât mai departe de muzică) la restaurantul „Central”. Își 15 golea în liniște, și fără să accepte vreun „intrus” la masă, sticla cu vin (șprițuri „decolorate”, după propria lui expresie, mai mult sifon decât vin), și când orologiul din turnul bisericii (care se afla peste drum de restaurant) bătea orele unsprezece, chema chelnerul, făcea nota (aceeași de fiecare dată) și părăsea 20 restaurantul. Se stabilise în orașel cu vreo trei ani înainte de a se pensiona. Se zvonise c-ar fi făcut și ceva închisoare, din motive politice, de știut nu se știa nimic precis însă, doctorul nu prea avea prieteni cărora să li se confeseze; era un foarte bun medic dentist, solicitat de toată lumea – în fața cabinetului 25 său, înainte de a se pensiona, se stătea întotdeauna la coadă –, lucra bine și lua bani puțini: „Cât câștig îmi ajunge. Să zicem c-aș câștiga bani mulți! Ce dracu să fac cu ei? Lăcomia de bani, astăzi, e semn de prostie. Iacomii sunt mai ales oamenii mediocri, inșii mărunți, cei lipsiți de inteligență. Uitați-vă în 30 jur și spuneți-mi dacă n-am dreptate, dacă nu-i așa. Chiar la noi, la policlinică, am observat lucrul ăsta. Cu cât un medic e mai prost, mai lipsit de imaginație, mai mediocru, cu atât e mai lacom de bani! Dacă se întâmplă să aibă și alte preocupări, să citească o carte, să asculte un disc sau pur și

simplicu să fie pasionat de profesia de medic – banii îl interesează mai puțin. Să-i luăm pe rând și să vedem că am dreptate...“ Acesta era „crezul“ doctorului, pe care îl spunea, ori de câte ori se ivea prilejul, pacienților, surorilor, colegilor (celor pe care îi aprecia), chelnerilor – când făcea la restaurant nota de plată –, vecinilor de bloc, când se întâmpla să stea cu ei la taifas, primăvara, în fața imobilului. Doctorul Foiaș citea romane franțuzești în zilele însorite, stând pe aceeași băncuță din parc, din dreptul chioșcului de ziare, trezind în felul ăsta suspiciunea și antipatia autorităților: se grăbiră să-l califice de „reacționar“ (erau și zvonurile tulburi cu privire la anii de detenție) și de cosmopolit, care nu iubește în suficientă măsură realitățile zilelor noastre. Pasiunea lui pentru muzică fu descoperită ceva mai târziu, când împreună cu chirurgul orașului, doctorul Müller, și profesorul de muzică Coriolan Bădescu, un tip care cam trăgea la măsca, dar, altfel, cu o ureche muzicală extraordinară, cu domnișoara Liliana Comiș, o fată bătrână, cultă, și cu nasul mare, înjghebară un cvartet și se produsese cu el chiar în public – cântând *Păstrăvul* lui Schubert –, spre marea plictiseală a spectatorilor; aceștia veniseră din curiozitate, în număr mare, dar nu puteau să suporte, nici de frică, muzica grea...

Etajul trei era ocupat de tineret: în stânga palierului locuia Mimi, o coafeză îmbrăcată întotdeauna cu lucruri din străinătate – avea un unchi la Viena, fratele mamei, care îi trimitea lunar pachete: vindea o parte din rochiile și bluzele primite, dar de cele mai de preț îi era greu să se despartă. Ie ținea pentru ca, șocând pe toată lumea cu eleganța ei, nici mai mult, nici mai puțin decât vieneză. Mimi era o ființă topită după distracții. Nu se ținea petrecere sau „jur“ și ea să nu fie invitată! Fusesse cea dintâi dansatoare de rock și de twist din oraș. Era oricând dispusă să te inițieze în misterele noului dans, plină de răbdare și sollicitudine. Nu era neapărat frumoasă, de vreme ce trăsăturile chipului îi erau destul de comune, avea

în schimb un trup bine făcut, pe care îl jinduiseră mulți făcând, bineînțeles, avansurile de rigoare, fiind, de altfel, convinși că merg la sigur! Mimi se purta însă în mod egal cu toți insistenții, dând de înțeles bărbaților prea exaltați că, cel puțin
5 deocamdată, nu au nici cea mai mică șansă, ea preferând să danseze, să se distreze adică, nu să se culce cu ei... Nu era ceea ce se cheamă o „călugărită“, și au fost, probabil, și dintr-aceia care au avut noroc. Toate se făceau însă cu multă discreție – condiție impusă de Mimi cu maximă fermitate și hotărâre:
10 Mimi ținea la reputația ei, era o ființă lucidă, defel sentimentală. O singură dată, întorcându-se de la mare, bronzată și cu părul platinat de soare, declarase în gura mare că pur și simplu „și-a făcut de cap“! „Aventuri, draga mea, peste aventuri“, spusese ea cu ochii strălucitori. O ieșire pe
15 care o regretă după aceea: orașul parcă abia aștepta să o audă făcând astfel de declarații! Șușoteli de tot felul se împrăștiară cu iuțeala fulgerului. Se răspândi chiar zvonul c-ar fi rămas însărcinată, zvon întru totul aiurea și neîndreptățit. Mimi avea același mijloc subțire, care nu voi în ruptul capului să se
20 rotunjească, după cum ar fi dorit unii răuvoitori. Aventurile acelea de la mare, despre care vorbise cu o atât de mare încântare și plăcere, nu avură, spre marea părere de rău a multora, ființe răutăcioase și meschine, nici un fel de urmări.

Celălalt apartament era ocupat de o pereche tânără de
25 însurăței – familia Roca –, profesori amândoi, ea de limba română, iar el de matematică. Aveau și un copil, o fetiță teribil de drăguță, elevă de-acuma, în clasa întâi primară. Dimineața plecau împreună, fetița bocănea pe scări, sărind două trepte deodată. „Oamenii se odihnesc, căuta tânăra mamă s-o
30 potolească vorbindu-i în șoaptă. Țopăind așa, ai să scoli tot blocul...“ Iarna o duceau la școală cu săniuța; înfocolită și roșie în obraji, semăna cu o păpușă vie. Era vorbăreață și prietenoasă și se lăsa cu plăcere răsfățată de locatari. Când se îmbolnăvi de oreion – o formă gravă și cu tot felul de complicații –,

blocul întreg fu în alertă. Doctorul veni de mai multe ori pe zi, urca, răsuflând greu, avea un început de astm, până la etajul trei, ajuns în dreptul apartamentului suna cu o mână, iar cu cealaltă își ștergea transpirația de pe obraz cu batista. „Nu aveți de ce să fiți atât de speriată, doamnă...“, se mai auzea vocea doctorului, apoi ușa se închidea în urma lui... Într-una din zile se întâlni pe palier cu Mimi; tânăra coafeză se întorcea de la poștă cu un nou pachetel sub braț, trimis, bineînțeles, de unchiul de la Viena – și acolo pe scară, luându-i părintește mâna în mâna lui zbârcită de om bătrân, doctorul îi comunică acesteia vestea cea bună, care făcu ocolul întregului bloc, după aceea: „Se însănătoșește, îi spusese doctorul. De acuma nu mai e nici un pericol. Am pus-o pe picioare...“

La ultimul etaj, apartamentul lor se învecina cu cel al doamnei Prodan, învățătoarea... Aceasta era lumea în care trăia mama, o lume cu oameni de tot felul și totuși asemănători între ei. Priviți mai de aproape – așa cum am încercat s-o și facem –, asemănările încep să se estompeze și deosebirile își spun cuvântul. Căci ne va fi greu să găsim vreo asemănare, de pildă, între excentricul și petrecărețul inginer, cel înconjurat de femei frumoase, și domnul Constantinescu, ins mult mai șters și mai neînsemnat, dar care, în schimb (în chip de compensație probabil), era posesorul unei voci profunde și teribil de impresionantă (să ni-l amintim spunând cu vocea lui bubuitoare „Bună dimineața, vecine...“), singurul în stare să dea fiecărui cuvânt rostit un caracter solemn și ceremonios.

Nici Mimi, cu modul ei de a trăi liber și în afara oricăror prejudecăți, nu seamănă nici pe departe cu doamna învățătoare Prodan, cea care în fiecare marți pleacă la Mănăștiur cu primul tren ca să ajungă la timp la lecția de dirigiență. Nici domnul Foiaș, care trecuse prin multe în viață, fără să se știe foarte exact prin ce anume trecuse (să ne amintim doar pasiunea lui pentru muzica lui Schubert), nu s-ar putea spune c-ar fi semănat în vreun fel cu tânărul profesor de

matematică, un bărbat masiv și cam greoi, care în timpul liber juca șah la clubul Casei de cultură și era – fără nici un motiv, desigur – teribil de gelos pe micuța profesoară de română, nevasta lui, o femeie blondă și spălăcită, nu prea frumoasă, după opiniile unora, dar care, conform aceluiași opinii, avea
5 în schimb ceea ce se cheamă „șarm“...

Se știe doar că numai priviți de la o anumită depărtare – din avion, de pildă, de undeva „de sus“, în tot cazul – oamenii se aseamănă între ei; priviți mai de aproape de la distanță, ca
10 să zicem așa, obișnuită, nu seamănă defel. Și nu-i oare datoria noastră, a celor ce așternem pe hârtie aceste rânduri, să-i privim totuși foarte, foarte de aproape?! În centrul acestui mic univers, univers alcătuit din oameni atât de diferiți (ne place, deci, să privim imobilul cu pricina ca pe un mapamond în miniatură),
15 să încercăm s-o așezăm pe mama, care, cât noi am făcut această lungă digresiune, nu s-a dezlipit de lângă fereastră și nici n-a terminat de cârpit ciorapii. Să așteptăm să-i termine de cârpit, s-o urmărim cum rupe ața cu gura (are dinți albi și sănătoși, de femeie tânără) și cum după ce așază cutia cu nasturi,
20 papiote și acc de cusut într-un sertar al bufetului, intră în dormitor să-și trezească „bărbații“ (îi place să le spună așa, folosind acest singur cuvânt încărcat de toată tandrețea). Soțul, deja treaz, în chiloți și maieu, stă pe marginea patului, se freacă la ochi, face eforturi să se trezească de-a binelea. Dă să-și tragă,
25 căscând îndelung, ciorapii în picioare. „Iasă-i pe ăia, îi spune mama. Îți dau alții curați. Ar fi trebuit să-ți schimbi și rufăria de corp. Fac spălătură mare...“ „Vezi ce face copilul, îi spune el cu o voce somnoroasă și continuând să caște. I-am spus nu știu de câte ori să se scoale. Poate pe tine te ascultă. Nu mă
30 pot înțelege cu el...“ „Trebuie să repeți poezia“, îi spune mama cu o voce categorică și severă, care nu suferă contraziceri. Gândul la poezia care nu se lasă memorată decât cu mari eforturi îl obligă pe Marcu să sară din pat. Nevoi presante îl fac să dea buzna în baie. După un timp, se aude apa de la

closet. Mama îl ajută să se încalțe și, ca de fiecare dată, piciorul stâng intră foarte greu în pantof. Tot trăgând de el, au obosit amândoi, atât mama, cât și Marcu, și transpirați, răsuflând cu greutate, se așază pe lada cu încălțăminte veche din bucătărie. „Mai pune-l o dată să repete poezia, înainte de a 5
pleca“, spune tata. „I-as' c-a spus-o destul“, spune mama și izbucnește în râs. „De ce râzi?!“ o întrebă soțul mirat. „Cum să nu râd, spune mama, de când sunt nu mi-a fost dat să citesc o poezie mai tâmpită! Eu n-aș fi fost în stare s-o țin minte, nici să mă omori. Și mie – își amintește mama – mi-au plăcut 10
întotdeauna poeziile: *Luceafărul* și *El Zorab* le știam pe de rost. Nici acum nu le-am uitat, dacă mă concentrez puțin, aș putea să vi le spun în întregime...“ „Bine, bine, spune tata, ai să ni le spui când ne întoarcem de la școală. Trebuie să plecăm chiar acuma, altfel n-ajungem la timp.“ 15

Plecară amândoi, tatăl și fiul, spre școala care nu se afla la prea mare depărtare de casa lor: după ce-o cotești pe strada principală, în câteva minute ai și ajuns. În dreptul școlii se despart: tata se îndreaptă spre școala veche, unde se află clasele mici (tata e învățător la clasa a treia), și Marcu spre clădirea 20
nouă a școlii, construită doar de un an de zile, unde sunt clasele ciclului doi...

Mama își începe ziua ei obișnuită de femeie „casnică“: trebăluind prin bucătărie, spălând rufele, pregătind mâncarea pe aragaz. Un aragaz micuț, cu două ochiuri, încât uneori 25
recurge și la primusul vechi și afumătat pe care tata nu poate să-l sufere. Simte după mirosul de petrol că a fost iarăși adus din cămară primusul cu pricina și începe cearta. „Am să ți-l arunc pe fereastră într-o bună zi“, îi spune el mamei furios... În ciuda tuturor amenințărilor și protestelor, ea continuă să-l 30
folosească. Mai ales când se hotărăște să facă de mâncare pentru mai multe zile, nu poate să nu se „ajute“ un pic și de primusul cel urât mirositor. Are grijă să-l facă nevăzut cu mult înainte

de întoarcerea tatei de la școală. Deschide larg ferestrele, mirosul e însă mult prea persistent nu dispare cu una cu două.

De cum intra în bucătărie, tata își dădea imediat seama că iarăși a fost adus primusul. „Văd că tot la sărăcie tragi“, îi
5 spunea el supărat. Primusul îi amintea de primii ani de după război, când obiectul acesta urât mirositor și producător de fum nu lipsea din nici o bucătărie. Pe astfel de primusuri – mai mult sau mai puțin afumate decât cel folosit de mama – se fierbeau veșnicele supe de cartofi și de roșii, fasolea sau varza,
10 precum și macaroanele, hrana zilnică a fiecăruia. Mirosul primusului – fila de obicei – se amesteca adesea cu cel al mâncării prinse pe fundul cratiței, amestec atât de neplăcut încât reușea, oricât ai fi fost de înfometat, să-ți taie pofta de mâncare. Tata parcă îi și vedea plutind prin bucătărie, funigeii
15 de la primusul care „fila“, așezându-se, asemeni unei ninsori negre și rău prevestitoare, peste tot, pătrunzând (spunea tata cu disperare) până în adâncul sufletului. Într-adevăr, îi găseai când și unde nu te așteptai: în laptele fiert din ceașcă sau în batista cu care îți ștergeai nasul, noaptea în pat pe fața
20 imaculată a pernei – cine ar fi putut să spună cum de reușiseră să ajungă până acolo? – sau în dulceața de vișine, rămânând pe limbă după ce gustul acrișor al vișinelor dispărea, ascuțiți ca o pilitură de fier, lipindu-se de cerul gurii, un adevărat coșmar! Primusul îi amintea tatei, de asemenea, de cozile la
25 petrol, din diminețile întunecate și friguroase de iarnă. De zarva gospodinelor care, așteptându-și rândul, își spuneau păsurile; izbucneau în râs din când în când, la câte o glumă mai pipărată, tropăind din picioare, ca să nu le înghețe de frig.

Ar trebui de-acum să ne întoarcem cu câțiva ani în urmă,
30 la o perioadă ceva mai veche, la acei ani când Marcu nu exista încă, la timpul, deci, când un tânăr învățător cu studiile de curând terminate și cu armata făcută – numai bun de însurătoare, cum se spune – ia de soție o fată din comuna Marginea, și ea foarte, foarte tânără – să fie trei ani, nici aceia

împliniți de când a terminat școala —, o fată subțirică și deosebit de gingașă, care de dragul lui își schimbă portul și se face „doamnă“... Schimbarea nu a fost nici pe departe ușoară, căci nu numai despre schimbarea portului era vorba — adică în locul spăcelului și al opregelor o rochie lucrată la cea mai bună croitoreasă de la Făget, cu pliuri multe și cu guleraș de dantelă —, ar fi fost mai puțin greu dacă totul s-ar fi redus doar la atât: modificările erau mult mai adânci. Una e să fii o fată lipsită de griji, căreia toată lumea îi spune pe nume, și alta-i să fii de-acum „doamna învățătoare“, soția dascălului din sat! Trebuia schimbată nu numai pieptănătura — în locul cozilor groase, împletite în trei, buclișoare semănând cu niște cârnăciori cum se purta pe timpul acela — ci trebuiau schimbate și gândurile. Cum să apari însă în fața oamenilor, a celor ce te știi atât de bine, ca o persoană întru totul nouă?! Și asta așa, repede de tot, cât ai bate din palme. Și chiar dacă mama reuși să-și construiască într-adevăr o nouă identitate — o ajută, desigur, acel mimetism cu care toate femeile sunt înzestrate —, o făcu, totuși, cu o anumită stângăcie. Nu era de felul ei foarte timidă, dar nu era nici ceea ce se cheamă o ființă cu tupeu; chiar dacă avea uneori un anumit aplomb, acesta era și el cu măsură. Așa că la scurt timp după măritiș își convinse bărbatul să-și ceară transferul în altă parte. Hotărârea tânărului soț trezi nedumerirea autorităților de care depindea respectivul transfer. „Dacă vrei, îi spusese inspectorul de la învățământ — fuseseră amândoi colegi de școală pedagogică patru ani de zile și se știau bine —, eu îți dau transferul, dar după părerea mea faci o mare prostie: în loc să stai cu socrii, să prindeți și voi un pic de cheag, ei sunt încă tineri și vă pot ajuta — i-am văzut la nuntă și par a fi oameni de treabă și cu o anumită stare —, tu vrei să pleci, într-un sat nenorocit, la dracu în praznic! Gândește-te că acolo nu s-a introdus nici lumina electrică! Și pe deasupra la cincisprezece kilometri de linia

ferată... Așteaptă până la anu – dacă tot ai de gând să te muți – și dacă mai rămân inspector, dacă nu mă schimbă până atunci, îți promit să-ți găsesc ceva mai ca lumea. Ceva care să merite într-adevăr...” Discuția respectivă avu loc la grădina de vară
5 din centrul orașului, în fața unor sticle de bere și a unor mititei foarte gustoși. Inspectorul fu cât se poate de convingător, tata se păstră însă pe poziții. „Nu, îi spuse ștergându-se cu dosul palmei la gură de spuma de bere, dacă poți să-mi oferi ceva mai bun acum, ar fi foarte bine, dacă nu, mă duc și acolo,
10 n-am de ales. N-o fi dracu chiar atât de negru, cum spui tu, or fi și la Bârna oameni, doar nu mă duc la capătul pământului, n-am la ce să mă sperii chiar atât de tare.” „Te pomenești că nevastă-ta te bate la cap să plecați”, spuse inspectorul, ghicind, cu totul din întâmplare, adevărul. „Mai
15 luăm o halbă, ori te grăbești?” schimbă vorba tânărul învățător. „Nu mai luăm nici o halbă”, spuse inspectorul uitându-se neliniștit la ceas. Și așa am cam întârziat la ședință. Sper c-o să întârzie și alții, așa că n-o fi bai...”, spuse el ridicându-se de la masă. „Eu mai rămân, spuse tata. O aștept
20 pe nevastă-mea. E dusă la probă la o croitoreasă.” „Ești ca mutat, îi spuse inspectorul înainte de a se despărți bătându-l amical pe spate. Dar ascultă-mă pe mine ce-ți spun: Faci o greșală și-o să-ți pară rău mai târziu, ai să vezi.” „Bineînțeles că fac o prostie, își spuse tata în sinea lui, urmărindu-și fostul
25 coleg cu privirea. Dar dacă ea ține la treaba asta, n-am ce face, trebuie s-o ascult...”

Părinții mamei nu aflară niciodată adevăratul motiv al plecării la Bârna. Fură convinși că „oameni răi” îi lucraseră și bănuielile li se îndreptară împotriva unuia și a altuia din
30 sat, invidioși pe norocul fetei lor. Erau atâția doar dintre cei cu fete rămase nemăritate care și ei l-ar fi vrut de ginere pe tânărul învățător. „Îi plină lumea de oameni pricinași, n-ai loc de ei nici să răsufli, fură ei de părere dând cu obidă din cap. O vorbă spusă acolo unde trebuie, pe timpurile astea, și

ți-ai și găsit beleaua. Până se vede dacă îi adevărată ori nu vorba aia, trece vremea...”, ziceau, necăjiți nevoie mare.

Se apucară, așadar, de împachetat: să începu cu sufrageria, cumpărată de părinții mamei de la nepoții fostului director al fabricii. Dormitorul din lemn de nuc se bucură de aceeași 5 grijă deosebită... „Atenție mare la oglinzi“, îl avertiză mama referindu-se atât la oglinda de cristal de la bufetul din sufragerie, cât și la cea din sticlă, ceva mai ordinară, a toaletei din dormitor. Când totul fu învelit în hârtie groasă, întregul calabalâc îl încărcară într-un vagon de marfă. Mobilierul fu 10 coborât în gară la Bujorul Bănățean și transportat mai departe, până la Bârna, cu căruțele, cu cea mai mare grijă. Mamei nu-i fu ușor să se despartă de satul în care trăise până la vârsta de șaisprezece ani, dar se strădui să nu se vadă prea tare.

De plecat n-au plecat cu trenul, ci cu căruța încărcată până 15 la refuz atât cu unele obiecte uitate în graba împachetării – de pildă un frumos cuier din lemn de nuc, precum și lavaboul alb împodobit cu flori și cu păsări primit ca dar de nuntă de la colegul de bancă al tânărului mire –, cât și cu lucrurile mai de preț, cele ce nu fuseseră trimise cu trenul de teamă ca nu 20 cumva să se spargă: un servici de vin care, chiar dacă nu era de cristal, era totuși dintr-o sticlă foarte fină, tot dar de nuntă, de la niște verișori ai mamei. (Paharele aveau piciorul înalt, așa că pericolul de a se sparge era și mai mare: mama le împachetă în niște șervețele subțiri de culoare roz și le așeză 25 într-o cutie de carton; cutia o legă cu o sfoară groasă de cânepă.) Tot în căruță, pe un braț de fân, să nu se zdruncine, fu pusă și lustra cu mai multe brațe – aparținuse lui Kubicec, fostul proprietar al sufrageriei –, din lemn de trandafir sculptat și cu o garnitură de aramă (ca s-o facă să strălucească, mama 30 lustruise la ea o săptămână). Nu fură uitate nici cele două figurine de porțelan; una reprezenta o japoneză cu o umbreluță cochetă deasupra capului, cealaltă, tot exotică, era perechea celei dintâi: un lapon gras și foarte nostim, cu niște

nasturi strălucitori pe piept și cu o decorație, primită, probabil, pe timpul războiului ruso-japonez; cu niște ochi oblici, albaștri și teribil de copilăroși. Laponul ținea în brațe un pește uriaș, dar, din păcate, coada acestuia era ușor ciobită, ceea ce îi scădea, bineînțeles, din valoare... Bibelourile, porțelan din cel mai fin de Boemia, mama le primise, dar de nuntă, de la un unchi al ei, un chirurg renumit și foarte bogat. Pe acestea mama nu le puse lângă celelalte obiecte – în ultimul moment mai fusese descoperit un taburet și un suport de flori, cărora li se găsi cu mare greutate un loc în căruța supraîncărcată –, ci își exprimă dorința de a le ține ea personal în brațe. „Sunt cel puțin sigură că nu au cum să se spargă“, spusese cu toată fermitatea. „O să-ți amortească brațele, nu uita că avem drum lung de făcut... Aproape treizeci de kilometri“, îi atrăsese atenția bărbatul. „Mă descurc eu, fii liniștit“, îl asigură mama, hotărâtă și plină de curaj, și în sfârșit unchiul Coriolan, cel ce urma să-i transporte pe însurăței până în satul unde tânărul învățător urma să-i învețe pe copii tabla înmulțirii și teorema lui Pitagora, se urcă în căruță, aruncând chiștocul țigării în mijlocul ogrăzii. Se adunaseră părinții și rudele; femeile plângeau, ștergându-și cu catrințele ochii umflați de atâtea lacrimi, în schimb bunicul lui Marcu – Marcu nu se născuse încă, mama era gravidă cu el în luna șasea –, fiind un om aspru, se pierdea cu firea rar... și atunci știa să se stăpânească, o urmărea încruntat și cu un fel de supărare ascunsă. Bănuia oare că fiica-sa era cea care pusese la cale toată povestea asta cu mutatul? În tot cazul, mama îi ocolea privirea, fiindu-i din nou frică de el, ca pe vremea când era copilă mică. (Pe timpul acela ori de câte ori făcea vreo prostie, nu scăpa fără bătaie.) Apoi își aminti că de-acuma nu mai era o fetiță, ci o doamnă, soția învățătorului, o femeie în toată firea, măritată și la casa ei. Își ridică țănoșă capul și-și înfruntă părintele. Acesta se uită la ea mirat văzând-o atât de hotărâtă și neînfricată și, lucru curios, mânia i se risipi dintr-o dată. Își privi fata cu un fel

de nepăsare și ușor batjocoritor. „Ajungeți voi la vorba mea, o să vă pară vouă rău, vedeți voi pe dracu!“, spuneau parcă ochii lui cu genele aproape albe și deschiși la culoare.

Unchiul Coriolan aruncă o privire de jur-împrejur, asemeni unui general a cărui oștire e de-acuma gata să plece 5 la atac. „Dacă mai aveți ceva de pus în cocie, puneți până mai e vreme“, îi îndemnă el stând cu biciul ridicat și uitându-se pe rând la fiecare. „De uitat tot s-a uitat una-alta, nu se poate altfel, ziseră femeile într-un glas. Las' că ne-om aduce aminte după aia și vi le trimitem“, îi liniștiră ele. „Atunci pot pleca?“ 10 întrebă încă o dată unchiul Coriolan. „Dă-i drumul, spuse bunicul lui Marcu, și să fie într-un ceas bun...“ „Atunci eu am plecat“, spuse unchiul Coriolan cu multă fermitate și dădu bici cailor; căruța, supraîncărcată, se urni cu greu, lucrurile, deși așezate cu grijă, începură să zdrăngănească în fel și chip; 15 mai ales lavaboul de tablă făcea un zgomot cu totul nesuferit. Unchiul Coriolan, abia ieșit pe poartă, se apăra nemulțumit de toată zdrăngăneala asta și opri căruța din nou. „Nu m-ați lăsat pe mine să vi le așez, spuse el supărat, și acum vedeți ce s-a întâmplat?! Le-ați aruncat cum v-a venit vouă 20 la mână, nu v-ați gândit să le puneți cu o anumită socoteală! V-am rugat să mă chemați când le orânduți, să nu le încărcăți ficum, da' nu m-ați ascultat! Acuma ce ne facem, puteți să-mi spuneți? Mă, eu când spun o vorbă, nu vorbesc prostii! spuse el roșu la față de supărare și căruța se urni iarăși din loc, făcând 25 un zgomot de-a dreptul infernal. Așa-s muierile, dacă lași un lucru pe seama lor, vai și amar, decretă el cu voce tare, și nimeni nu îndrăzni să-l contrazică. Sări sprinten din căruță și încercă să lege cât mai strâns lavoarul, care, singur, făcea mai mult zgomot decât toate celelalte obiecte luate la un loc. 30 De-acuma gata, am plecat, hotărî el. Fie ce-o fi, de oprit nu mă mai opresc. Altfel ne prinde noaptea pe drum, spuse clătînând nemulțumit din cap, dacă stăm și ne tocmim atâta. Și mie pe întuneric nu-mi place să merg...“ Așa că plecară,

rudele și părinții, cu lacrimi în ochi și cu gura plină de tot felul de sfaturi, rămaseră în urmă, și abia după ce ieșiră din sat (se lăsase o ceață umedă, ca de toamnă, cu toate că erau în luna martie) mama începu să plângă. „A fost dorința ta să plecăm, să nu te aud că-mi bocești“, îi spuse tata cu asprime, și vorbele lui o determinară să plângă și mai avan. Auzind-o plângând atât de nestăpânit și cu o așa de mare convingere, viitorul tată al lui Marcu se lăsă înduioșat, era doar femeia lui, tânăra lui nevestică, și el o iubea mult! Unde pui că era și însărcinată, nu mai avea mult până să nască (după socoteala lor, nici trei luni încheiate), și o femeie într-o asemenea stare nici nu-i bine să se supere prea tare! „Plângi de parcă am pleca la capătul lumii, îi spuse el mamei. Te întorci tot la ei după ce naști, ai uitat?“

Unchiul Coriolan privea din ce în ce mai îngrijorat cerul: se înnorase spre Făget și se pregătea de ploaie. „Mult nu mai are până începe să picure, spuse clătînând din cap. Pare a fi din cele scurte, adăugă el ca să-i liniștească. Ploaie de primăvară. Nu cred să țină mult.“ „De udat tot ne udă, cât de scurtă ar fi ea“, spuse tata. „Să mă uit după ploier până nu încep“, fu de părere mama.

Scotocind prin căruța arhiplină, mama dădu cu chiu, cu vai de umbrela salvatoare.

Ploaia se porni abia pe drumul Mânăștiurului. O ploaie măruntă și persistentă, care nu prea arăta a ploaie de primăvară. Unchiul Coriolan își puse o pătură pe umeri, să nu-l pătrundă prea tare. Tinerii însurăței se strânseseră unul în altul sub umbrelă. „Nu are de gând să se oprească, spuse unchiul Coriolan uitându-se la cerul de culoarea cenușii. O ține întruna, nu se astâmpără“, adăugă el înciudat clătînând din cap, și își șterse cu o mână obrazul, aspru și foarte ridat, de ploaie.

Tata avea grijă să țină umbrela în așa fel încât mama să fie cât mai ferită de ploaie, dar oricum ar fi ținut-o, stropii,

parșivi, își schimbau mereu direcția – băteau când dintr-o parte, când din alta –, încât până la urmă rochia mamei – în ziua aceea o îmbrăcase pentru prima oară – fu toată muiată de ploaie.

Pe la vremea prânzului ploaia se opri totuși, și peste lanurile verzi – de un verde gingaș și foarte fraged – se ridică un curcubeu multicolor; cobora undeva în depărtare spre pădurile de un verde de asemenea proaspăt, un verde totuși ceva mai intens decât cel al grâului pe lângă care treceau. Norii se risipiră cât ai bate din palme și soarele apărură în întreaga sa strălucire și splendoare primăvărată. Din pământul udat începură să iasă aburi calzi. Era, totuși, un soare cu dinți, cum se spune, nici pomeneală să-i încălzească. Atâta tărie avu, totuși, el, soarele, încât, ajutat și de o pală ușoară de vânt, să zbicească îmbrăcămintea călătorilor noștri. Iar vântul acela abia pornit – bătea dinspre pădurile cele verzi – aducea cu el un miros delicat de iarbă și de frunză udă... Miroseau al naibii de tare spini înfloriți de pe marginea drumului! Un miros greu și în același timp gingaș.

Cei doi însurăței, viitorii părinți ai lui Marcu, mai puțin unchiul Coriolan, această hoască bătrână și năvălită fiind mai greu de clintit, păreau ușor amețiți, de parcă cine știe ce rachiuri tari ar fi băut, făcându-i să-și piardă limpezimea minții... Mama simți cum o ia cu frig și începu să tremure; îngrijorat, bărbatul încercă s-o încălzească, frecând-o încetisor pe spate. Îi puse pe umeri o păturică, iar mama se arătă îngrijorată din pricina copilului. „Să nu pățească ceva“, îi șopti ea tatei. „N-are ce păți, spuse naivul tată, căci acolo, înăuntru la el, e cald și bine. Și oricum, a fost scutit de ploaie, nu l-a ajuns...“ „Mi-i de zdruncinăturile astea“, spuse mama, și se zgribuli la pieptul protector al bărbatului ei. „E drumul tare prost, se plânse unchiul Coriolan. I-au desfundat ploile de primăvară, e numai hârtoape și n-am cum să le ocolesc, cât

de cu grijă aş fi...” „Bine c-a stat ploaia“, spuse viitorul tată al lui Marcu.

Care Marcu, datorită drumului prost – hârtoapele și gropile, pe măsură ce se apropiau de sfârșitul călătoriei, erau
5 din ce în ce mai dese și mai adânci, mai ales că de la Bujorul Bănățean o apucară pe un drum de țară – se născu înainte de vreme, la șapte luni (la fel ca acel îndepărtat străbun al lui cu care se nimeri să semene și în alte privințe). Neașteptând, însă, să-i vină sorocul, el semăna cu un fruct
10 doar pe jumătate copt și pârguit, un fruct cules de timpuriu, cu sămânță încă verde înăuntrul lui, dăruit lumii și vieții prea devreme.

La scurt timp după ce născu (de cum se putu ține singură pe picioare), cu pruncul înfășurat în scutece, păzit cu multă
15 grijă de curent – nu cumva, Doamne ferește, să-l îmbolnăvească! –, mama se reîntoarce acasă... Era încă îngrozitor de slăbită după naștere. Nu reușea să-și revină, spre marea îngrijorare a părinților ei, care nu știau ce să-i mai facă. Timpul trecea, mama sta cu copilul în grădină (în fundul grădinii, sub nucii cei mari și bătrâni), cu mâinile în poală, fără să se gândească la nimic, uitându-se la umbrele pomilor cum se alungeau după soare. Trecu încă o lună și începură să se coacă
20 strugurii, precum și pepenii galbeni. Se nimerise a fi un an bun, mai ales pentru pepeni. Aceștia erau parcă mai dulci, mai zemoși, mai parfumați decât în alți ani, și doctorul îi recomandă mamei – ca să se întremeze – o cură „serioasă“
25 cu pepeni galbeni și cu struguri. Sta, prin urmare, în grădină, cu pruncul în brațe, la umbra groasă a nucilor bătrâni; copilul plângea, dar nu prea tare, și nici prea mult, ca ea să aibă vreun
30 motiv de îngrijorare; adormea cu degetul în gură, sugea din el cu nădejde, nu voia în ruptul capului să și-l scoată, oricât ar fi încercat ea să-l dezvețe de năravul ăsta, apoi se trezea iarăși, îl punea la piept să-i dea țâță și-i schimba scutecele, și în aerul plăcut mirositor al după-amiezii de vară (mirosea a grâne

coapte, un miros dulceag și greu, a iarbă pălită de căldura zilei, apoi erau celelalte mirosuri dintre cele mai amestecate, al dovlecilor copti – începuseră unii să putrezească –, al prunelor târzii – de coapte ce erau, cădeau din când în când, împrôșcând pământul cu zeama lor dulce; merele mășance parfumau și ele aerul, un parfum abia simțit și răcoros; apoi – era mirosul acrișor al roșiilor uriașe, cât niște dovleci; câte o pală de vânt aducea din când în când și miros de bălegar sau, dinspre livadă, mirosul uscat al grâului treierat, „sforăitul“ batozei însoțea liniștea mamei) se răspândea mirosul înțepător al scutecelor schimbate, miros de copil mic, ceva mai pătrunzător în zilele când fătul avea diaree și mult mai puțin penetrant în cele când, spre marea îngrijorare a mamei, era constipat. După ce-l alăpta, copilul se liniștea, se oprea din plâns și începea să gângurească vesel, uitându-se după muștele care îi zburau prin apropiere ori după vreo păsărică (își făcuse obiceiul să se zburătească pe deasupra capului lui), uimindu-l foarte tare și intrigându-l în același timp. Și cât sta el liniștit și gângurea, mama tăia câte o felie de pepene galben plăcut mirositor și rece ca gheața, felia de pepene i se muia în gură și simțea cum, încetul cu încetul, prinde iarăși puteri. Ciugulea câte un strugure cu boabele negre și dulci, ori mușca dintr-o pară pergamută, lăsând mustul să i se prelingă în voie pe bărbie. Se uita la copil cum crește de la o zi la alta.

Niciodată mama n-a fost și nu va mai fi atât de împăcată cu ea însăși ca în acele zile de sfârșit de vară (zile calme și teribil de monotone, cu o lumină melancolică și uleioasă curgând peste lucruri și ființe), sigură că întreaga ei existență va fi așezată după o bună orânduială. Își privea fiul plină de încredere, era convinsă că va avea parte numai de noroc în viață. Mama nu avea de unde să bănuiască – era mult prea tânără și prea nepricepută într-ale vieții – cât de grea, de complicată, de împovărătoare e legătura aceasta, aparent simplă, de vreme ce e cea mai firească dintre toate, dintre mamă și fiu. Nici o

îndoială și nici o umbră nu i-au tulburat liniștea cât a stat în după-amiezele acelea de sfârșit de vară sub nucul bătrân din capătul grădinii. Semăna ea, mama, cu acele madone ale lui Botticelli sau mai curând cu cele ale lui Perugino, care, aplecate
5 deasupra pruncului lor, arătau la fel de senine și de liniștite. Pentru că și ele erau tot atât de tinere și de neștiutoare ca și mama – și gîngăse în tinerețea lor luminoasă: se apleacă asupra pruncului și surâd, și surâsul lor e plin de lumină și de cea mai adîncă pace...

10 La sfârșitul verii aceleia, pe la începutul lunii octombrie, mama se întoarse, în sfârșit (întru totul întremată), la bărbatul ei. Cura de struguri și de pepeni galbeni dăduse cele mai bune rezultate. Mama înflori (oricine ar fi privit-o ar fi asemănat-o cu o floare, încât verbul „a înflori“ se potrivește de minune),
15 într-un cuvânt, se făcu mai frumoasă. De fapt mama se rușina încă de propria ei tinerețe, și când își spunea vârsta avea grijă să adauge câte un an-doi în plus. Înainte de a adăuga anii aceia care nu existau încă avea un scurt moment de ezitare. Atât de mică era ezitarea cu pricina, încât persoana căreia
20 mama își spunea vârsta nici n-o băga în seamă. Nici nu sesiza faptul că mama apăsa puțin pe anii adăugați, ca să-i facă mai credibili. Dacă cineva s-ar fi uitat la ea cu mai multă atenție ar fi observat însă cum, în astfel de situații, îi răsare pe chip un zâmbet șagalnic, mult mai demascator decât ezitarea aceea
25 micuță: mama își spunea de fapt vârsta neadevărată mai mult în glumă – cine s-e prinde, bine, cine nu, să fie sănătos! – însoțind-o cu o abia perceptibilă și în același timp puțin complice clipire din ochi. Respira o dată lung, de parcă i-ar fi trebuit și un pic de curaj pentru acel adaus, mincinos, la
30 numărul anilor...

Mama făcu, în sfârșit, cunoștință cu notabilitățile satului. Primul pe care îl cunosc fu părintele Cristinoiu, un bărbat roșcovan și cu o bărbită ca de țap, tată a patru fete, căsătorit cu o femeie mai în etate ca el. În realitate, era mai mare doar

cu vreo trei, patru ani. Arăta însă mult mai în vârstă, din pricina masivității, a părului cărunt adunat într-un coc uriaș, dar mai ales datorită chipului, pe jumătate adormit. În ciuda aerului ei somnolent, cu soțul era teribil de autoritară. Se purta cu el așa cum te porți cu un copilăș aiurit și cu capul în nori, gata în orice moment să facă o prostie, dacă n-ar fi fost ea, pregătită din timp să ia toate măsurile. „Taci din gură, popo, că nu te pricepi!“ striga cu vocea ei răgușită, groasă și poruncitoare și popa tăcea mîlc, iar bărbuța roșcovană începea să-i tremure de frică. Mototoală și adormită cum era tot timpul, te mirai, într-adevăr, văzând cât de hotărâtă izbutea să fie când era vorba de propriul ei soț. „Lasă, mamă, că n-o fi chiar așa cum spui tu, nu mai exagera“, erau cam singurele cuvinte de împotrivire care ieșeau din gura părintelui Cristinoiu ori de câte ori nevasta începea să-l certe cu vocea ei tunătoare (chiar dacă chipul îi era pe jumătate adormit) în văzul tuturor. Asculta deci cu sfințenie toate comenzile și toate poruncile ei, de parcă ar fi fost ale Domnului, al cărui slujitor era. Dădea din cap ascultător, și când ea îl ruga ceva mișcându-se leneșă prin încăpere (târându-se mai mult, de la un scaun la altul, de la pat la canapea, sta de obicei întinsă cu o farfurioară de dulceață lângă ea, cu un pahar de apă lângă farfurioară și cu amândouă mâinile sub cap, uitându-se în tavan), îl și vedea pe omul acela subțirel și roșcovan, cu barbă ca de țap, tropăind din picioare ca un căluț, nerăbdător și plin de zel să ducă cât mai grabnic la îndeplinire poruncile somnoroasei lui soții... „Să te ia dracu, părințele, că iar te-ai îmbătat“, îi spunea cu vocea ei groasă, clipind amenințător din ochii ei galbeni ca de pisică, ori de câte ori părintele (avea „plăcerea băuturii“, dar nu era ceea ce se cheamă un bețiv; se bucura mai degrabă să stea la un pahar cu prietenii, să discute cu ei „politică“) golea câte un pahar în plus... Nu avea nici un fel de ezitări, și oriunde s-ar fi aflat el, îl lua cu forța, și „pe sus“, cum se spune, îl obliga să se întoarcă acasă, trăgându-l

de reverendă. „Măi femeie, nu mă fă, rogu-te, de răs“, spunea părintele cu jumătate de gură, și țacălia roșcovană începea să-i tremure de enervare. Ea nici nu asculta ce zice, îl împingea în continuare (din somnoroasă cum era de obicei se transforma într-o adevărată tigroaică) până ce reușea să-l urnească din loc. Îl zgâria cu unghiile ei ascuțite, care pătrundeau prin stofa groasă a reverendei, până la sânge...

Instinctul matern al preteșei concentrându-se într-o asemenea măsură asupra soțului, pentru cele patru fete (roșcovane toate patru și cu părul creț, semănând leit cu părintele, subțirele și înalte ca niște prăjini) nu prea rămânea mare lucru. Așa că fetele creșteau mai mult de capul lor: arătau de parcă ar fi fost mereu flămânde (și de cele mai multe ori erau chiar flămânde, de vreme ce preteasa „uita“ să facă de mâncare, cuprinsă fiind de obișnuita ei moleșală), erau gureșe și certărețe și, spre deosebire de mama lor, de o energie explozivă. Murdare și cu părul în neorânduială, plin de iarbă ori de flori de câmp, se uitau cu niște ochi provocatori la toată lumea și se scobeau în nas... După cea dintâi vizită – fiind noi-veniți în sat, o astfel de vizită era, ca să zicem așa, obligatorie –, mama înțelese că o prietenie prea strânsă nu are cum lega cu preteasa.

Făcură cunoștință și cu inginerul agronom, un bărbat încă tânăr și foarte frumos, care își pierduse un picior pe câmpul de luptă și fusese demobilizat înainte de sfârșitul războiului. Se întorsese de pe front – schiopătând ușor și sprijinindu-se într-un baston – însoțit de o fată tânără, blondă, pe care o chema Tamara. Tamara cânta la chitară cântece vechi și melancolice. Există însă un anumit contrast între vocea profundă a tinerei femei și privirea ei, privire care îi rămânea, oricât de pătimase și triste ar fi fost cântecele, rece și indiferentă. Ochii, dacă te uitai mai cu atenție la ei, nici nu se bucurau și nici nu se întristau vreodată, muriseră parcă pentru totdeauna. Războiul se terminase doar de doi ani. Amintirile

agronomului fiind încă vii, făcea ce făcea și se întorcea tot timpul la ele. Îl chinuiau cumplit și, povestind, încerca să se descarce, să se elibereze probabil. Când își dădea seama că a început să-i plictisească pe ascultători, se oprea brusc din povestit, uneori chiar la mijlocul frazei; începea să vorbească 5 despre altceva sau o pune pe Tamara să cânte. „Pe asta v-am mai spus-o, se scuza el și zâmbea stânjenit. Gata, nu vă mai plictisesc...” De cele mai multe ori însă tăcea, uitându-se în neștire la Tamara sau jucând șah cu notarul, un bărbat gras, căruia îi murise soția de curând, fără să pară din pricina asta 10 prea întristat (nu se înțeleseseră: de câteva ori notarul încercase să divorțeze, iar în ultimul an, înainte ca femeia să moară, stătuseră o vreme despărțiți).

În vacanța de iarnă își făcură apariția frații Hegheduș, amândoi elevi în ultimii ani – unul la liceu, iar celălalt la școala 15 pedagogică –, precum și domnișoara Virginica, o fată blondă, cu breton până pe ochi și teribil de veselă. Domnișoara Virginica era elevă la liceul „Iulia Hajdeu”. De Anul Nou, la agronom se organiză o mică petrecere, care lăasă în sufletul mamei o amintire de neșters. 20

Agronomul avea un patefon vechi – și-l luase, povestea el, înainte de război, pe timpul când era încă student la Cluj – și doar două plăci, una cu muzică populară, o învârtită și un joc de doi, iar cealaltă cu arii din opere. Se valsa, așadar, pe faimoasa arie a ducelui din *Rigoletto* și pe o arie, numai bună 25 pentru dans, din *Traviata*. Inginerul agronom – cu un singur picior nu avea cum să danseze – schimba mereu placa, punând-o când pe o parte, când pe cealaltă. „Am dansat destul pe vremea studenției, mi-am făcut plinul“, le spuse el uitându-se pierdut la Tamara. În rochia ei de mătăasă roz, cu 30 flori mari, de un roșu-întunecat, era mai frumoasă ca oricând. Marcu lua și el parte la petrecere, ca să zicem așa, înfodolit în scutece și așezat pe patul dublu din dormitorul agronomului. Mama intra din când în când în odaie și se apleca

asupra lui să vadă dacă doarme. Lumina era stinsă, se auzea focul duduind în sobă și limbile flăcărilor jucau pe pereți și pe tavan... Să se fi păstrat oare în memoria lui Marcu această amintire îndepărtată? Fără îndoială că nu, era mult prea mic
5 ca să poată avea amintiri. Simțea însă că era o noapte deosebită de celelalte, de asta își dădea el seama cât era de mic și de nepriceput – dădea din mânuțe, gângurea tot timpul, se uita cu niște ochi mari și rotunzi la flăcările jucăușe de pe tavan, asculta cântecul focului din sobă – și, de câte ori se deschidea
10 ușa, auzea și el ariile lui Verdi; de plâns nu plângea, se simțea bine, așa cum trebuie să te simți într-o zi de sărbătoare. Prin geamurile mari se vedea cerul înghețat al nopții de iarnă. Bucuroasă că-l găsește dormind, mama părăsea dormitorul în vârful picioarelor și se întorcea în sufragerie, unde petrecerea
15 era în toi. Fetele mai mici ale preotului, din lipsă de parteneri, dansau între ele. Nu știau încă bine pașii de vals și se împiedicau una în picioarele celeilalte. „Fii și tu mai atentă“, urlau ori de câte ori se călcau reciproc pe bombeurile pantofilor. „Dacă nu sunteți cuminți, le certa preoteasa (dansul
20 reușise s-o scoată și pe ea din obișnuita-i somnolență și se învârtea de mama focului, ținută cu nădejde în brațe de unul din liceeni, roșu la față și cucerit de dans), vă trimit pe amândouă acasă și am terminat cu voi! Să nu vă mai aud pliscul, m-ați înțeles?!“ se răstrea autoritară. „Ăsta-i englișvals,
25 nu se dansează atât de repede. Ce te învârți ca o nebună? îi explica cea mai mică dintre fete surorii ei mai mari. Faci un pas, și te ridici în vârful picioarelor, uite așa. Of, Doamne, n-ai pic de grație, tare mai ești țepănană, spunea ea sastisită, dăscălindu-și sora care era cu un cap mai înaltă...

30 Părintele, ca față bisericească, nu dansa nici el; sta la masă cu farfuria cu prăjituri în față, bătea tactul cu piciorul și se uita atent la dansatori. Tot el avea grijă și de foc, și soba, îndopată cu lemne, dogorea îngrozitor, era aproape imposibil să te poți apropia de ea. „Crapă puțin ușa aia, altfel murim,

dragă, îl ruga preoteasa ori de câte ori trecea, valvârtej, prin dreptul lui. Sunt o apă toată, nu mai pot, se plângea ea. În pauzele dintre două valsuri, se apuca să-și cicălească bărbatul: 'Tu las-o mai încet cu paharul, nu exagera! Știi tu ce-ai pățit data trecută...' 5

Soba dogorea într-adevăr prea tare, dar altfel în odaie era cald și bine. Mâncare fusese din belșug, ca la sărbători, se tăiaseră porcii de curând, mezelurile erau proaspete, plăcut mirositoare și apetisante; nu lipseau nici castraveciorii bine murați. Să mai amintim faimosul doboș-tort făcut de mama; 10 chiar dacă glazura nu îi reușise prea bine, tortul avu totuși un mare succes. Se bău țuică fiartă cu piper și scorțișoară și aburii calzi înfiorară plăcut nările. Țuica făcu o deosebită poftă de mâncare tuturora. Toată lumea se văită c-a mâncat prea mult și inginerul recunoscă că de multă vreme Tamara n-a 15 făcut niște lucruri atât de reușite la gust.

Apărură în geam zorii tulburi ai dimineții de iarnă, cea dintâi dimineată a anului 1947, un an bogat în evenimente de tot felul și nimănui nu-i venea să plece acasă, dimpotrivă, petrecerea părea să fie încă în toi. Dar fetele mai mici ale 20 părintelui dădură la un moment dat, pe la orele cinci dimineată, semne de oboseală; se retraseră în dormitor și se trântiră amândouă, așa îmbrăcate cum erau, lângă Marcu (acesta continua să doarmă dus, ca un copil cuminte ce era), în celălalt pat, și în scurtă vreme adormiră și începură să sforăie 25 încetșor și subțire pe o singură nară...

Nimeni nu se simțea obosit sau sătul de-acuma de petrecere, dar nici de amabilitatea gazdelor nu poți abuza la nesfârșit! Oaspeții se pregătiră, așadar, de plecare. Cele două surori, fetele mai mici ale părintelui, fură trezite cu greu 30 (preoteasa trebui să tragă mult de ele până să le facă să stea pe propriile lor picioare), Marcu fu bine înfășurat în scutece, ca să nu pătrundă nici o fărâmbă de frig până la el, și când toată lumea fu îmbrăcată – căciulile și căciulițele doamnelor

fuseseră bine trase pe urechi, fularele cu nădejde înfășurate în jurul gâtului (se lăsase ger mare și aerul părea de sticlă în dimineața limpede de iarnă – oaspeții își luară rămas bun de la gazde, mulțumind pentru tot, spunând de mai multe ori

5 la rând că „a fost absolut minunat“, apoi, înviorați și înveseliți de aerul rece, se îndreptară spre casele lor. Când ajunseră la puntea îngustă de peste râul înghețat, tata susținu sus și tare că el poate s-o treacă singur, fără ajutorul nimănui! „O trec, cum să n-o trec“, spuse cu un zâmbet cam pierit în colțul gurii

10 și cu o voce moale și ușor cântată, dar în același timp foarte încăpățânată, care nu suporta nici o contradicere. Știu eu ce vorbesc, nu mă contrazice, se răsti el, când mama încercă să-l aducă la realitate (cum le spuse ea celorlalți), explicându-i că era mult prea băut, iar puntea prea îngustă și prea șubredă

15 ca s-o poată trece singur. Dacă mă cicălești, spuse tata uitându-se cu același zâmbet cam aiurit la mama, uite, fac pariu c-am s-o trec singur, da' și fără să mă sprijin de nimica. Mă credeți, ori nu mă credeți?“ „Ține-te de mine – îl îndemnă mama, făcându-se că nici nu i-a auzit laudăroșeniile – dacă

20 vrei să nu cazi în apă!“ „Eu să cad în apă?! întrebă tata în culmea indignării și a mirării. Despre mine ești capabilă să afirmi tu așa ceva?! Îți spun drept, draga mea, că nu mă așteptam să te porți în felul ăsta. Să știi că mă mir foarte tare..., și cu un gest energic tata dădu la o parte mâna mamei,

25 pregătită să-i ofere ajutor. Ți-am spus că n-am nevoie de ajutorul nimănui!“ zise îmbufnat, și, cu pași siguri și fermi, păși pe puntea înghețată și alunecoasă, merse, fără să se clatine, până la mijlocul ei, apoi, deodată, spre marea spaimă a tuturor (Tamara a scos chiar un strigăt, atât de cumplită fu emoția),

30 tata își pierdu brusc echilibrul. Făcu o ușoară fandare în stânga, apoi una, la fel de ușoară, în dreapta, un picior se ridică în aer, apoi se ridică și celălalt picior, și căzu în râul înghețat și negru de dedesubt. Nu atât de înghețat, ca să nu se spargă sub greutatea unui trup de aproape o sută de kilograme (sau

poate chiar peste o sută; în ultimul timp, de când se însurase, tata pusese câteva kilograme în plus), dar din fericire nu chiar așa de adânc – apa dacă ajungea până la genunchi – încât urmările căderii să fie prea grave...

Tata rămase un minut sau două nemișcat în mijlocul râului, neînțelegând prea bine ce i se întâmpla. Din pricina șocului aburii băuturii se risipiră însă cât ai bate din palme. Treaz de-a binelea, auzi, de undeva, de sus, vocea popii, plină de înțelegere și de blândețe: „Să cobor, dragul meu, să te ajut să ieși din râu?“ „Parcă eu nu pot ieși?“ spuse tata fără să-și fi pierdut bătoșenia, stând încă destul de nedumerit în apa înghețată care îi ajungea până la genunchi. Apoi simți cum îi îngheață picioarele, se sperie și, revenindu-și întru totul, reuși să iasă din apă. Din fericire erau destul de aproape de casă, așa că nu-i degerară picioarele, în schimb se alese cu o răceală zdravănă...

Fu o iarnă lungă și de neuitat. Ninsese mult în anul acela, iar zăpada se păstră pe dealuri până spre mijlocul lui aprilie.

Un vecin le meșteri tinerilor însurăței o sanie cu tălpi groase și foarte încăpătoare – la nevoie se puteau urca în ea trei persoane – și în fiecare după-amiază (tata se întorcea de la școală pe la orele unu și mâncau în grabă, să nu piardă timpul, mai ales că după-amiezile de iarnă sunt atât de scurte: nu trece bine de patru și s-a sfârșit ziua, începe a se întuneca afară!) urcau dealul de deasupra bisericii, însoțiți fiind de agronom (deși șchiop de un picior era mare meșter la conducerea saniei) și de femeia acestuia, Tamara. Uneori venea și preoteasa, urcând cu greu dealul de deasupra bisericii – se întâmpla, adesea, să se oprească la mijlocul urcușului gâfâind de oboseală –, în schimb fetele, toate patru, bineînțeles, erau întotdeauna prezente. Aveau și ele o sanie, cu tălpicile mult prea groase (o meșterise popa cum știuse el) și care mergea până la jumătatea pârtiei, apoi se afunda în zăpadă. E adevărat

că nici fetele nu știau să conducă bine; le era teamă și, ori de câte ori se întâmpla ca sania să prindă viteză, își înfigeau tocurile ghetelor (toate patru aveau număr mare la pantofi și purtau niște ghete făcute de pantofarul din sat – un țigan chior
5 de un ochi – niște ghete cu un aspect cât se poate de fantezist) în pământ, iar sania se oprea brusc, proiectându-le, ca pe niște ghiulele, în troienele înalte. Se întâmplă odată ca cea mai lungă dintre ele să rămână înfiptă cu capul adânc în omăt (dăduse peste o groapă în care zăpada avea o adâncime de aproape doi
10 metri) și cu picioarele în aer. Surorile se uitau, vesele și speriate în același timp, cum bate disperată din picioare, îngropată în ninsoare până la brâu. Datorită izbiturii umblă o vreme cu gâtul ușor răsucit într-o parte, orice încercare de a și-l îndrepta producându-i dureri îngrozitoare. Nu mai avură curajul să se
15 urce singure. Se urcau, pe rând, în sania tatei și în cea a agronomului. În față se aflau bărbații, care conduceau, apoi mama sau Tamara, și ultimele se urcau fetele. I.a câte un hop mai mare se întâmpla adesea să le piardă pe pârție. Strigau vesele din urmă, învăluite într-un vârtej de zăpadă...

20 Nu se îndurau să plece acasă nici după ce afară începea să se întunece, atât de mare era plăcerea de a aluneca ușor pe zăpada strălucitoare, simțind în față mușcătura plăcută a gerului. Sania pornea cu toată viteza din vârful dealului, se năpustea spre hăul întunecat și adânc, afară se întunecase de-a
25 binelea, și se auzeau țipetele speriate ale fetelor, râsetele și strigătele lor. Uneori, așa, pe întuneric, sania se răsturna cu ei toți. E plăcut să rămâi o clipă întins pe spate în zăpadă, să privești stelele, pe cerul negru ca smoala! „Nu-mi găsesc manșonul!“ se auzea vocea sonoră a Tamarei. „Mi-am pierdut
30 mănușile și căciulița“, răzbătea prin întuneric vocea limpede, de soprană, a mamei.

Erau zile când ninsoarea era atât de abundentă, încât urcau cu greu până în vârful dealului. Prin fulgii mari și atât de deși, încât satul din vale dispărea aproape în vălurile albe și

mătăsoase ale ninsorii, sania reușea să prindă viteză. „Aveți grijă, fetelor, să țineți gura închisă! Trăgeți-vă căciulitele în față și păziți-vă ochii cu ele“, le striga preoteasa, care sta proptită de zidul bisericii, la capătul de jos al pârtiei, și-și sufla în mâini, să și le încălzească, sau tropăia din picioare, să nu-i înghețe în bocanci... „Țineți-vă bine de sanie și nu vă fie teamă, că nu vi se întâmplă nimica dacă sunteți cu mine, le liniștea agronomul pe surori, care erau teribil de sperioase. Ați văzut cât de grozav știu să conduc?“ se lăuda el vesel ca un băiețandru, în timp ce sania se avânta spre hăul de dedesubt... Erau foarte tineri toți, cea mai mare se pare că era Tamara, care împlinea douăzeci și opt de ani – și se întorceau pe întuneric acasă orbecăind pe ulițele satului, vorbind cu glas tare, agitați, luându-și unul altuia vorba din gură. „Nu știu cum v-o fi vouă, spunea tata, da mie știu că mi-i o foame că nu vă văd...“

Pe Marcu îl lăsaseră în grija unei vecine, o femeie blândă și foarte evlavioasă – bărbatul îi murise în război și nu avea copii. Îl îngrijea – îi dădea de mâncare, îl spăla și-i spăla scutecele – ca și pe propriul ei fiu. Mama avea remușcări: prea mult îl neglijase pe Marcu, aproape că uitase de el, cuprinsă de plăcerea de a se da cu sania! Aprindea focul în bucătărie și reîncălzea supa de cartofi sau fasolea, rămase de la prânz.

Pe la sfârșitul lui martie – după cum am mai spus, iarna fu în anul acela lungă, părea a se fi așezat definitiv, nici un semn în aer prevestitor de primăvară –, Tamara dispăru fără urmă într-un mod bizar și cu totul neașteptat... Dacă până atunci nimeni n-ar fi putut-o convinge să meargă la oraș – teama de a nu fi „descoperită“ luând pentru ea proporțiile unui adevărat coșmar! –, în ultimul timp vorbea mereu de o călătorie la Timișoara, invocând, ca pretext, dorința de a-și face o rochie nouă. „Mi s-au învechit cele pe care le am, în curând n-am să mai am ce pune pe mine“, îi spunea ea inginerului. Acesta se opusese categoric, încercând să-i scoată

din cap gândul unei astfel de călătorii. „Merit și eu o rochie de ziua mea!“ îi spusese Tamara răsfățându-se ușor... Într-una din acele zile Tamara împlinea douăzeci și opt de ani, așa că argumentul cu rochia nouă părea cât se poate de convingător. Cu lux de amănunte îi explică inginerului modelul rochiei cu pricina: „Am visat-o, îi spuse ea veselă, am văzut-o în vis, te rog să mă crezi. Are un guleraș alb și un cordon albastru cu multă broderie. Cum mi s-a arătat în vis, exact așa am să mi-o fac, n-am să adaug nimic în plus, n-am să schimb nici atâtica.“ Așa că plecă să-și facă rochia „visată“ într-o dimineață de joi. Când inginerul vru să o însoțească, Tamara se opuse în mod categoric. „Nu-s copil, îi spuse ea, pot să mă descurc și singură. Fiind împreună n-am face altceva decât să atragem atenția asupra noastră.“ Își luă rămas bun de la el arătându-se în continuare preocupată de rochia ei, numai ochii îi erau mai puțin înghețați ca de obicei, plini de neliniște, de parcă ar fi fost gata să cadă și ar fi căutat un punct de sprijin, fără să-l poată găsi; erau privirile unei ființe fugărite și speriate de moarte; inginerul, care era atent la fiecare reacție a ei, de data asta nu observă nimic; nici măcar strălucirea intensă a ochilor. De la Pavel, omul de serviciu al ocolului, care o dusesse cu șareta până la gară, cam bețivan, dar altfel harnic și muncitor, află inginerul cum „doamna inginăreasă a ținut-o într-un plâns până la gară, ai fi zis că-și dă sufletul așa de tare plângea.“ El, Pavel, a întrebat-o de ce plânge, iar ea i-a răspuns c-o doare capul, o doare tare rău și nu se poate stăpâni, nu se mai poate opri din plâns, oricât ar vrea să nu plângă... Și atunci el a fost de părere să se întoarcă înapoi, că nu-i bine să plece la drum, nici măcar până la Timișoara, cu durere de cap. „Numai că ea nu m-a ascultat, povestea Pavel, uitându-se speriat la inginer, a ținut-o într-un plâns și mă ruga pe mine să mân mai repede, nu cumva să ajungem prea târziu la tren. «Dacă îl pierdem pe ăsta, doamnă, așteptăm să vină altul, nu-i nici un bai», i-am spus. «Ba este», zice, și când i

s-a părut că nu mă uit la ea, că-s mai mult cu ochii la cai, că-i îndemnam să meargă mai repejor, și-a șters ochii cu o batistuță și după aceea și-a ascuns batista în poșetă. Dacă suferă așa de tare de durere de cap, îmi spuneam, mai bine ar fi să pierdem trenul și să așteptăm să vină un altul. «Dacă nu vă lasă durerile, 5 poate vă răzgândiți, i-am spus doamnei, și ne întoarcem frumos acasă...» Am ajuns fix când a intrat trenul în gară și doamna Tamara s-a rugat de domnul șef să-l mai țină un pic, să nu-i dea plecarea, până își cumpără un bilet. Și-a luat biletul și domnul șef a ajutat-o să se urce în tren și după ce s-a urcat 10 i-a mulțumit. «Cât oi trăi, n-am să vă uit cât de frumos v-ați purtat», i-a spus. A plecat trenul și am mai văzut-o cum ne face cu mâna, mie, la domnu șef și n-am putut să-mi dau sama bine, căci trenul era de-acuma departe, dacă plânge ori ba... Seara când m-am dus s-o aduc înapoi – așa mi-ați spus 15 dumneavoastră, că se întoarce cu trenul de opt – m-am uitat în toate vagoanele după ea, dar degeaba m-am uitat că din tren n-a coborât nici o persoană. Am stat în gară până a luat locomotiva apă, ar fi avut timp să coboare... Ba am mai stat și după ce a plecat trenul: mi-am spus că, cine știe, din greșeală, 20 doamna o fi coborât pe cealaltă parte, o fi adormit un pic și așa, zăpăcită de somn, n-o fi bagat de seamă pe ce parte coboară. Nu ma înduram, va spun drept, să mă întorc acasă fără doamna. Mă gândeam la dumneavoastră, că vă necăjiți rău dacă mă întorc fără ea. Domnul șef, dacă m-a văzut că 25 nu mai plec, m-a trimis acasa. «Degeaba aștepți, zice, până mâine dimineată n-am nici un tren» «Telefonați mai bine la Mânăștiur, zic, nu cumva doamna să se fi dat cu vorba și să fi uitat să coboare. Când o fi băgat de seamă o fi fost prea târziu. Așa c-o fi mers încă o stație.» Șeful m-a ascultat, a vorbit 30 la telefon, dar nici la Mânăștiur și nici la Făget n-a coborât nici o doamnă din tren.“

A doua zi inginerul plecă la Timișoara s-o caute pe Tamara: Pavel îl așteptă toată după-amiaza să se întoarcă, stând

pe capra căruței și răsucind la țigări din hârtie de ziar. Inginerul se întoarse singur, cu ultimul tren. Era o seară frumoasă de primăvară. Ciripitul gureș al păsărelor îi însoți tot timpul drumului. Stânjenit, Pavel se uita drept în fața lui să nu-l vadă
5 pe inginer plângând. „Îi bolnavă doamna, ori ce-i?“ îndrăzni, totuși, să întrebe când ajunseră cam pe la mijlocul drumului, dar inginerul nu-i răspunse. Îi fu rușine de întrebarea pusă și schimbă repede vorba: „Miroase a primăvară, ți-i mai mare dragul“, spuse, și dacă văzu că nici de data asta inginerul nu-i
10 răspunde se mai foi o vreme pe capra căruței apoi își căută de ale lui. Când ajunseră în dreptul unui râuleț, inginerul îi spuse să oprească; coborî și se spălă pe obraz în apa limpede și rece a râului. Se trânti apoi în iarbă și rămase un timp cu fața îngropată în pământ. „Îi pământul ud, domnu inginer,
15 îi spuse Pavel, ridicăți-vă, vă rog frumos, și haideti să plecăm“. „De ce n-am murit atunci, de ce am rămas în viață ca să sufăr atât?“ îl întreabă inginerul printre hohote de plâns și Pavel se pierdu cu firea, nu știu ce anume să-i răspundă. „Și până la urmă – povestea Pavel a doua zi –, mai mult cu forța l-am
20 făcut pe dom’ inginer să se urce în căruță: s-a lăsat deodată moale în brațele mele de-ai fi zis că-i mort; când m-am aplecat să-i ascult inima, am văzut că bate, așa că m-am mai liniștit. De plâns nu mai plângea și nici de spus nu mai spunea nimica, doar gema încetșor. Numai că l-a apucat un fel de tremur,
25 îi clănțăneau dinții în gură, vă spun drept, doamnă (îi povestea el mamei, stând în bucătărie cu un pahar de țuică în fața lui), că m-a prins frica dacă l-am văzut așa! Dacă se prăpădește, zic eu ce mă fac?! S-au văzut și din astea, doamnă, să stea inima în pieptul omului din prea multă durere ori supărare,
30 dumneavoastră nu credeți, dar eu știu ce vorbesc, eu nu vă spun prostii! L-am ținut în brațele mele până s-a mai liniștit, și era, nu știu dacă mă credeți, ca un copil mic. Și abia după aceea, după ce s-a mai liniștit, ne-am îndreptat spre casă...“

Au fost într-adevăr anii aceia cei mai frumoși din viața mamei? Da, fără îndoială că da, în privința asta nu mai există nici o îndoială! Dar de ce anume? Iată o întrebare căreia i s-ar da cu greu un răspuns mulțumitor. Din ce pricină, adică, ori de câte ori mama încerca să-și amintească de acele zile de demult (cu timpul, o ușoară ceață reuși să mai ștergă din contururi, întâmplările de atunci pierzându-și din limpezime) inima ei începea să bată cu putere și cu emoție, iar sufletul i se umplea de o foarte proaspătă bucurie... Nu toate fuseseră, doar știm bine, chiar atât de vesele și de frumoase – n-am uitat, de pildă, dispariția fără urmă a Tamarei, apoi cea a soțului ei, inginerul – pe deasupra erau și ani grei, ani de inflație; să ne amintim: te duceai la oraș cu sacul plin de bani și ceea ce căpătai pe ei încăpea într-o geantă, și totuși erau ani minunați, și nimic și nimeni nu va putea umbri vreodată strălucirea veșnică a acelor zile de neuitat!

Mama reuși să se obișnuiască de-acuma să se îmbrace cu rochii vesele și înflorate, pantofii cu tocuri înalte n-o mai stânjeneau ca în primele zile când îi încălțase, dimpotrivă, îi purta cu o anumită grație, legănându-se ușor în mers, iar de ziua ei primi de la tata o pălărie splendidă de culoarea grâului copt, cu boruri largi, cum era moda pe acele timpuri. Îi stătea bine cu pălăria cea nouă, o făcea să nu mai arate atât de copilă, să fie într-adevăr o doamnă, soția învățătorului din sat. O vulpe întregă, cu coadă cu tot, îi împodobește paltonul nou-nouț (bunicii lui Marcu vânduseră un porc gras ca să i-l poată cumpăra), o vulpe cu părul înspicat, înfășurând, protector, gâtul subțirel al mamei, un gât grațios, ca de lebedă. Se învățase să poarte ciorapi de mătase (chiar dacă nu de cea mai bună calitate, ce se putea găsi pe acele timpuri), și era mereu atentă nu cumva să i se tragă un fir... Am greși însă dacă ne-am imagina-o doar în rochia ei de mătase naturală plisată mărunț (pliurile plecau de sus, de la guler, și se desfăceau, ca o adevărată corolă)... Iată-o pe mama, legată cu un șorț în față,

îmbrăcată într-o rochie modestă de celofibră (de învechit, nu avusese când să se învechească), bătând covoarele cu nădejde, ba chiar cu un anumit entuziasm, cu o anumită bucurie de vreme ce e atât de îmbujorată la chip. S-a urcat, desculță, pe pervazul ferestrei și șterge geamul murdar cu un ghemotoc de hârtie sau spală pe jos cimentul din cămară, dușumelele din dormitor sau pe cele din sufragerie... S-o urmărim (chiar dacă n-am fost de față, ne-o putem închipui) vopsind credențul din bucătărie – într-o mână ține pensula și în cealaltă bidonul cu vopsea. Îl cercetează cu o privire critică și strângând din buze – semn la ea de mare concentrare, nu cumva să fi rămas vreo muche ori vreun colț nevopsit... Aplecată deasupra plitei, plită veche, dar mama are de gând s-o facă să arate ca nouă, freacă de zor și s-a înnegrit pe frunte și pe nas cu funingine.

15 Trage singură (tata e la școală și nu are cine s-o ajute) de patul din dormitor; vrea să schimbe locul mobilierului: când tata o să intre în încăpere aproape că n-o s-o mai recunoască. Tot mama e tânăra femeie care sapă în grădină cu o săpăligă a cărei coadă nu e numai prea scurtă, ci și șubredă, răsădind trandafiri.

20 A stat prea mult aplecată și o dor șalele, se îndreaptă greu, și, cu mâinile murdare de lutul lipicios, se uită la soare, să vadă dacă mai e mult până la asfințit, dacă are prin urmare timp să termine de pus trandafirii în pământ... În după-amiezile târzii de vară ia cu o lingură de lemn spuma de pe dulceața

25 de caise sau de zmeură și la începutul fiecărui trimestru dă cu motorină pe jos (nu-i place mirosul motorinei, și după ce termină și cu treaba asta o doare întotdeauna capul) în cele două săli de clasă (pentru că George, omul de serviciu al școlii, umblă mai mult beat, și cineva trebuie să facă și treaba asta).

30 Tot ea spală, bineînțeles, și scutecele lui Marcu într-o albie mică plină cu clăbuci de săpun...

Faptul că muncește până cade frântă de oboseală o determină oare să fie mai puțin fericită? Fără îndoială că nu, și e destul să facem puțină liniște ca s-o auzim, în timp ce

bate covoarele, cântând cu vocea ei frumoasă de alto (voce cu care îl seconda pe tata la petreceri, zâmbind ușor rușinată de atâta îndrăzneală) romanțe vechi și ușor târăgănite, contrastând cu ritmul sacadat al bătătorului... „Frumoasa mea cu ochii verzi / Ca două mistice smaralde“ (cânta mama o 5 romanță ceva mai nouă), și cântecul plutea prin odaia în care toate lucrurile erau întoarse cu susul în jos și cu josul în sus, ieșea prin ferestrele deschise. În zilele acestea marea curățenie de primăvară e în toi și mama trebaluiește cu atâta râvnă și plăcere, încât nu simte nici urmă de oboseală; o clipă nu-i 10 stau mâinile sau picioarele și singura supărare intervine doar atunci când, din nebăgare de seamă sau din prea mare grabă, sparge câte ceva, de pildă splendida vază de cristal din sufragerie: a așezat-o, grăbindu-se nevoie mare, pe un colț al bufetului, și când s-a ridicat de jos a atins-o doar un pic cu 15 cotul, destul însă ca vaza să alunece pe podele și să se facă țândări. Cu ochii plini de lacrimi – picură pe dușumelele făcute lună, strop cu strop – adună cioburile mărunțele în fâraș, și după ce le-a adunat pe toate, nu se mai poate stăpâni, izbucnește iarăși în plâns, hohote și sughituri din cele grele – 20 i-a trecut și cheful de lucru, nu mai are spor –, și cu ochii roșii și umflați, îl așteaptă pe tata, neștiind la început ce hotărâre să ia: să-i spună sau să nu-i spună, și chiar dacă se hotărăște să-i ascundă totul (tata nu-i atât de atent – se consolează ea – ca să observe din primul moment dispariția 25 vasei), când îl vede intrând pe ușă, senin, fără să bănuiască nimic, nu se mai poate stăpâni, lacrimile țâșnesc din ochi ca dintr-un izvor – chiar dacă a avut grijă ca înaintea sosirii lui să și-i tamponeze cu o batistă, udă, ca să nu se observe cât de mult a plâns. Așa că iese totul la iveală, nimic nu mai poate 30 fi ascuns: tata o întreabă de ce plânge, iar ea nu îndrăznește să-i spună dintr-o dată „nenorocirea“. Tata stăruie, presează cu întrebările, până când cuvintele țâșnesc de pe buzele umflate de atâtea lacrimi. „S-a spart vaza de cristal“, spune jeluindu-se

de-a binelea, ca după mort. Uneori reușește, totuși, să se prefacă și să nu-i spună din primul moment. Și când tata o întreabă ce s-a întâmplat („Parcă nu se vede de la o poștă c-ai plâns, îi spune el, hai nu te mai prefacă, știi că eu te recunosc
5 de îndată, oricât ai încerca să te ascunzi!“), născocoște o minciună oarecare, prima care îi vine în minte: „Mi-a căzut piulița pe degetele de la picioare, minte ea, și m-a durut...“, și tata îi ridică ușor bărbia cu mâna și o obligă să i se uite drept în ochi: „Nu ți-a căzut nici un fel de piuliță pe picioare“,
10 îi spune el, mai bine zii odată, nu mă mai duce cu vorba. De ce umbli cu tot felul de subterfugii?“ Și atunci mama, văzându-l atât de grav și de serios, și pe deasupra folosind cuvinte radicale, cum ar fi cuvântul „subterfugii“, nu se mai poate stăpâni, izbucnește în plâns și spune în sfârșit totul: „Am
15 vrut să termin măcar bucătăria, până vii tu, îi mărturisește, și m-am grăbit foarte tare. N-am fost atentă, și din pricina asta s-a spart!“ „Lasă, nu mai plânge, spune tata, cam cu jumătate de gură însă, pentru că spargerea respectivului obiect l-a atins și pe el, nu l-a lăsat indiferent... Nu-i nici o pagubă“,
20 spune, și cuvintele lui sună puțin convingător, lucru pe care mama îl observă, așa că începe iarăși a boci. „Cum să nu fie, spune printre lacrimi, crezi că nu sunt conștientă, îmi dau seama cât e de scumpă o asemenea vază, cine știe când o să ne mai putem cumpăra alta în loc.“ „Las' că putem noi trăi
25 și fără vaza aia! spune tata, eliberându-se, în sfârșit, de orice urmă de părere de rău, revenindu-și, depășind adică șocul vesteii atât de puțin plăcute. De vreme ce-ai spart-o, n-o mai putem lipi la loc, așa că nu are rost să plângi, vine el cu argumente dintre cele mai firești și mai logice, dar care nu au, totuși, nici
30 un efect asupra mamei, de vreme ce continuă să bocească. Mai bine mi-ai da să mănânc, că-s rupt de foame!“ spune tata, și abia la vorbele astea ale lui mama începe să-și revină, să se reîntoarcă, din lumea întunecată a durerii după vaza pierdută pentru totdeauna, la treburile de fiecare zi, la datoriile de soție,

care nu are dreptul – orice s-ar întâmpla! – să-și țină soțul flămând. În timp ce pune mâncarea pe masă își uită durerea, doar priveliștea cioburilor aruncate în găleata de gunoi o face să-și aducă aminte din nou și să izbucnească, iarăși, în plâns.

„Cât am fost de prostuță, își spune ea privindu-se retrospectiv, totuși am știut să mă descurc!“ De fapt îi place să-și amintească de primii ani de după măritișul ei (fie cu mirare, fie cu încântare), și anumite întâmplări din acele timpuri o fac să izbucnească în râs, să nu se mai poată stăpâni. „Tare mai eram nepricepută și copilăroasă“, își spune ea. Au trecut niște ani buni, dar nu atât de mulți încât mama să fie cuprinsă de melancolie sau să tânjească după vremurile de odinioară. Pentru că mama e și acuma o femeie foarte tânără: n-a împlinit vârsta de treizeci de ani. N-a renunțat încă la obiceiul de a spune cu un an mai mult decât anii pe care îi are în realitate. Spune că are douăzeci și nouă, când noi știm foarte bine că are doar douăzeci și opt! O femeie, deci, de douăzeci și opt de ani, încă tânără și frumoasă, stând în fața ferestrei blocului de pe strada Narciselor, într-o dimineață de iarnă. Uitându-se la cunoscuții din bloc, urmărindu-i, de la fereastră, cu privirea, cum străbat curtea, începându-și ziua lor obișnuită. Și între timp poate să mai treacă un an (treisprezece ani, deci, de la cele povestite de noi în paginile anterioare, și paisprezece ani de la nuntă), și în acest ultim an mama și-a schimbat și modul de viață: a intrat ca funcționară la poștă, e telefonistă – prin urmare. De trei ori pe săptămână e de serviciu noaptea, turele cele mai obositoare pentru ea, care nu prea are obiceiul să se odihnească ziua.

Chiar și în dimineața aceasta o putem vedea ieșind din clădirea poștei, îndreptându-se, grăbită și cam zgribulită de frig, spre casă. E ușor palidă din pricina oboselii. Da, e într-adevăr ostenită, chiar dacă noaptea nu a fost dintre cele mai grele: telefonul n-a sunat decât o singură dată, și ea a făcut legătura pe jumătate adormită, fără să fie prea atentă la vocile

care strigau una la alta (îndepărtate și totuși apropiate), în pâlniile telefonului. După acest telefon nocturn a adormit cu capul pe masă, mai bine zis pe pernița adusă de ea de-acasă (în timpul zilei și-o ținea ascunsă în dulap) și chiar a sforăit

5 încetișor, cu obrazul îngropat în puful moale al perinii. Se trezise abia în zori, prin ferestrele înalte și prăfuite se strecura o lumină tulbure, dinspre partea țărănească a orașului se auzeau zdrăngănind căruțele care se îndreptau spre piață – era zi de târg și încă de cu noapte începuseră să sosească în oraș țărani

10 din satele din împrejurimi; se auzea ticăitul uniform al ceasului de pe perete, un ceas mare și vechi, cu pendulă; și cu toate că lua cunoștință de cele din jurul ei, mama nu reușea să se dezmeticească de-a binelea; clasicii marxism-leninismului de pe perete se uitau la ea ușor muștrători, de parcă ar fi vrut

15 s-o certe pentru somnul ei nelegal din timpul serviciului; cuprinsă de sentimentul usturător al vinovăției, se trezi în sfârșit, căscă o dată lung, își întinse în față amândouă mâinile, gesturi nu dintre cele mai frumoase, dar cum tot nu era cine s-o vadă în afara portretelor de pe pereți (trează de-acuma,

20 nu le mai confunda cu niște ființe vii, în carne și oase), nu avea la ce să se mai ferească.

Și între timp se făcuse cam frig în încăperea cu plafonul pictat (fusesse casa nu știu cărui comerciant neamț) și cu îngerăși în relief în cele patru colțuri ale tavanului. Oricât ar

25 fi îndesat mama soba de teracotă de cu seară, oricâte lemne ar fi pus în ea, după miezul nopții se lăsa cu frig... Începu să-și frece trupul înțepenit, să umble, tropăind ușor, prin încăperea; se opri în dreptul geamului, privind strada pustie, cu ferestrele caselor de peste drum înghețate. Un câine rebegit

30 de frig, iată, trece strada. Niște ciori negre stau nemișcate (or fi înghețat și ele, se gândește mama) în copacii înalți și golași din fața ferestrei. Bine că s-a mai păstrat oleacă de jar, își spune mama scormonind tăciunii din sobă cu un fâraș și punând deasupra cărbunilor încinși niște surcele uscate (și le pregătise

din timp). Soba era într-adevăr excelentă și focul se aprinse din nou. Cu paltonul pe umeri, încă zgribulită de frig, mama stă cu spatele lipit de cărămizile de teracotă ale sobei, care mai iradiază un pic de căldură, nu s-au răcit de tot. Între timp s-a făcut ziuă. Orașul se trezea. Se porniră să sune telefoanele... 5

În calitatea ei de telefonistă, mamei îi era dat să ajungă în contact cu fel de fel de oameni. Greșit spus „în contact“, pentru că toți acești oameni nu erau niște ființe în adevăratul înțeles al cuvântului, erau doar niște voci, niște glasuri (blânde sau aspre, îngâmfate sau umile, vesele sau triste, certărețe sau politicoase), care veneau pe fir, abstracte și totuși teribil de vii și de concrete, de vreme ce mama afla, vrând, nevrând, o mulțime de amănunte despre ele (chiar dacă din discreție n-ar fi vrut să le afle, ea le auzea fără voia ei). De fapt mama descoperi, ușor speriată și nedumerită totodată, cât de mare și amestecată e lumea, cât putem fi de neasemănători, în ciuda tuturor egalităților asemănărilor. Cât de diversă-i lumea, prin urmare, și câte se mai pot întâmpla numai urmărind vocile care „pleacă“ sau „vin“ într-un orașel ca al lor. Deschiderea asta spre lume o dădea gata. Asculta astfel, teribil de emoționată, discuția dintre doi însurăței (el e student la „fără frecvență“ la Facultatea de Matematică, în anul întâi, a dat primul examen, la geometria plană – „Închipuiește-ți că l-am luat cu nouă!“ –, ea e educatoare la grădinița de copii: „Săptămâna asta au fost foarte răi, mi-au mâncat sufletul!“), despărțiți pentru o săptămână sau două, nerăbdători să fie iarăși împreună, ca în clipa următoare – abia a închis telefonul proaspătul student, că a și trebuit să facă o nouă legătură –, să fie pur și simplu aruncată într-o cu totul altă direcție; vocile nu mai sunt tinere și nici pline de bucuria dragostei: „Și să vedeți, domnu doctor, spune o voce răgușită și ușor nesigură de femeie bătrână, are niște dureri îngrozitoare și, ce-i mai rău, nu vrea să mănânce aproape nimic. Mă rog de el să pună 10
15
20
25
30

ceva în gură, chiar așa, dacă nu are poftă, da degeaba, a devenit nemaipomenit de încăpățânat acum la bătrânețe, nu mă ascultă, orice i-aș spune și oricât m-aș ruga de el. Sunt îngrijorată, domnu doctor, dacă l-ați vedea cât a slăbit
5 săptămâna asta, v-ați speria și dumneavoastră! Știu că nu-i face bine și că-l obosește drumul, dar nu pot sta așa, cu mâinile în sân, dom' doctor, și să mă uit la el cum moare, spuneți și dumneavoastră...“, și vocea aceea ușor răgușită și aspră, voce de femeie în vârstă și sătulă de viață, se îneacă într-un fel de
10 plâns, ultimele cuvinte abia dacă se mai înțeleg... Toate aceste treceri brutale și neașteptate mama le suportă greu. Nu-i ușor să sari de la suferință la bucurie, și când te crezi, ca să zicem așa, pe culmile fericirii, să te afli, pe neașteptate, din nou aruncată în cea mai neagră și mai cumplită deznădejde! Pentru
15 că mama nu poate să rămână pe dinafară, nu poate asculta, indiferentă cuvintele care îi ajung, vrând-nevrând, la ureche. „Trăgând cu urechea“, mama se implică poate prea mult, dar așa e firea ei, în privința asta nu putem să-i dăm nici un sfat și nici să-i fim de vreun ajutor...

20 O femeie a descoperit că soțul ei o înșală și stă de vorbă cu amanta acestuia: vocea soției e stridentă, încărcată de ură, a celeilalte însă, a celei ce i-a luat bărbatul, e calmă, liniștită, ușor disprețuitoare chiar. Vorbește cam de sus, și, mai ales, cu multă eleganță. Când cealaltă, cu lacrimi în glas, începe
25 s-o insulte, râde – e adevărat că râsul sună cam forțat – și închide telefonul... Sunt și altfel de voci, sigure pe ele, grave, voci obișnuite să comunice unele hotărâri (fără să ridice prea mult tonul) și folosind adesea modurile și timpurile impersonale. („Ar trebui“, de pildă, sau „Se prevede ca...“),
30 precum și formulări cum ar fi „Noi suntem de părere“ sau „Considerăm necesar să se facă“, și la care se răspunde de obicei cu un „Am înțeles“, scurt și hotărât, relevând spirit de inițiativă, dinamism și o mare forță și poftă de a duce la îndeplinire sfaturile primite. Aceleași voci, cele ce folosesc mai

ales modurile și timpurile impersonale, pot fi însă surprinse și într-un dialog mai intim, relevând și o altă fațetă, mult mai personală a celor în cauză. Cât de divers poate să fie omul, se gândește mama, recunoscând vocile cu pricina mai mult după timbru decât după ton, acesta fiind întru totul schimbat: 5
„Vezi să nu uiți că deseară avem bilete la teatru – se spune, – vin ăia de la Tănase, l-au adus și pe Tomazian cu ei. Parcă trebuie de fiecare dată să-ți pui o rochie nouă! Te îmbraci și tu cu una dintr-alea făcute în ultima vreme. Las' că ai destule, nu te poți plânge!... Bine, dragă, acum lasă-mă, că am de lucru 10 până peste cap, nu mă mai ține la telefon... N-am uitat ce mi-ai spus, fii liniștită, am vorbit cu Nedelcu să se ocupe el de problema asta, nu uită, cum să uite dacă l-am rugat eu...”

Fiecare avea o altă veste, o altă întâmplare de spus celui de la capătul firului!... Într-o zi mama ajunse să-și pună 15 întrebarea dacă veștile bune transmise prin telefon depășesc din punct de vedere cantitativ pe cele rele. Numărul oamenilor fericiți (așa cum se dezvăluiau ei în timpul unor astfel de discuții telefonice) era oare mai mare sau mai mic decât al celorlalți, al celor ce oftau sau plângeau în pâlnia 20 telefonului – iată o întrebare căreia i-ar fi fost destul de greu să răspundă... Toate aceste vești bune sau rele treceau însă – putem spune acest lucru fără să ne fie teamă că greșim – direct prin inima ei. Mama era un bun conductor de durere și de bucurie, și uneori, dimineața sau seara, când îi venea 25 „schimbul“, o găsea cu ochii plânși, plină vârf, ca să spunem așa, de suferința altora.

Căci dacă mama era incapabilă să sufere pentru „omenire“ în general, așa cum suferea, de pildă, Sartre, cea mai mică neplăcere, cel mai neînsemnat necaz șoptit în pâlnia 30 telefonului reușea s-o indispună. Intra în pielea celui – sau a celei – ce-și spunea păsul într-o asemenea măsură, încât uneori era chiar ea femeia (țăranca aceea care, neștiind să vorbească la telefon și fiind în același timp speriată de modul acesta

nefiresc de a vorbi, țipa cât putea ea de tare în pâlnie, atât de tare, încât nici nu se înțelegea bine ce spune) care vorbea cu bărbatul ei aflat undeva pe un șantier, departe de casă, în Moldova, ca să câștige un ban. („Ne-am apucat și noi, mai bine nu ne-am fi apucat de casa aia; și ce gândești, doamnă, îi explicase ea mamei, o casă n-o faci astăzi ușor; așa că l-am lăsat să plece, n-am fost contra să facă un ban. Ce, parcă strică?!“)... Îi spunea bărbatului care – fiț din cauză că ea țipa mult prea tare, fie că era mare gălăgie acolo de unde vorbea el – nu pricepea ce spune, o pune să repete fiecare cuvânt. Nu înțelesese, de pildă, cine s-a îmbolnăvit – vaca ori copilul lor ăl mai mic – și nici dacă a primit banii pe care el i-a trimis prin poștă, nici dacă ea e de părere să vină de sărbători acasă, ori îi mai bine să rămână acolo, unde se afla acum, să nu strice banii fără folos... Fu, așadar, o convorbire din care – nici dintr-o parte, nici din cealaltă – nu se pricepu mare lucru. După portul foarte înflorit al femeii și după marama ei galbenă cu flori mama își dădu seama că trebuie să fie de undeva „de la munte“, de la Crivina, de pildă, ori cine știe din ce altă văgăună, unde nici lumina electrică n-a pătruns până acum, iar de telefon, nici pomeneală. „Au, Ioane, că nu-i bine!“ striga muiera în pâlnia telefonului și parcă ar fi strigat cu gura mamei, atât de pătrunsă era ea, mama, de durerea acelei femei. Aceasta repetă cuvintele de mai multe ori la rând, și la celălalt capăt al firului bărbatul ei tăcea încurcat, neștiind ce să-i răspundă, pentru că, în sfârșit, strigătul femeii îl auzi și-l înțelese exact așa cum trebuia înțeles și cum s-o ajute. Și chiar dacă ar fi vorbit și ar fi sfătuit-o, ea nu de sfaturile lui avea de fapt nevoie...

Mama trecea, de la un telefon la altul, prin cele mai neașteptate schimbări și metamorfozări. Fu nu numai femeia aceea care, la sfârșitul convorbirii, începu să se roage totuși de bărbat să se întoarcă acasă („Lasă-i amarului de bani, că ori cu ei, ori fără ei, totuna-i; că tot nu ni-s noi oamenii ăia

care să ne umplem de bani; nu se lipsesc de noi, aia știi și tu...“), ci și fiul care vorbește de undeva, de pe coridoarele spitalului, și încearcă să-și liniștească mama („Nu fi atât de speriată, mamă, sunt perfect refăcut, crede-mă. Cel mult două săptămâni, dacă mă mai țin doctorii aicea, și mă întorc acasă! 5 Așa de tare m-am îngrășat, că sunt sigur că n-ai să mă mai recunoști! Sâmbătă să fii acasă, te sun iară. Acum închid, pentru că a lăsat cineva ușa deschisă și-i curent pe coridor. Te sărut, mamă...“).

Veștile bune nu lipsesc nici ele, și mama face tot ce-i stă 10 ei în putință ca glasul acela, de la sute de kilometri depărtare, să se audă cât mai clar. „Tăticule, am reușit la examen!“, și mama îl și vede pe băiatul acela aflat într-o cabină telefonică și care își stinge țigara de geamul cabinei și tropăie fericit, în timp ce viitorii colegi îi fac semn să termine odată: i-a spus 15 babacului c-a reușit, gata, la ce s-o mai lungească? – și-l vede și pe tatăl tânărului aceuia trecut pe lista celor „admiși“ la examen, cum se pierde la celălalt capăt al firului, tușește de parcă s-ar fi înecat, nu știe ce să spună. „Cu care tren te întorci, ca să te aștept la gară?“ întrebă, în sfârșit, cu o voce cam 20 nesigură. „Nu știu, spune fiul ușor evaziv – și le face semn celor care se hlizesc la el și bat în cabină ca să termine mai repede –, dacă găsesc bilet mă întorc mâine cu rapidul...“ și asemeni unui actor foarte complex, capabil să interpreteze 25 roluri dintre cele mai diverse, mama e pe rând fiul din cabina telefonică și tatăl care primește vestea cea bună, iar telefoanele zbârnâie tot timpul cât țin examenele de admitere, sunt într-adevăr suprasolicitate. Veștile cele bune se întretaie cu cele proaste; ascultă pe rând argumentele celor ce au „luat“ examenele, și justificările și explicațiile amănunțite ale celor 30 care au căzut...

Mama n-a rămas pentru mult timp telefonistă, tata a reușit să-i găsească, în cele din urmă, un alt serviciu, mai ușor. Ia

Casa de cultură era mare nevoie de o casierită – prin oraș treceau „în turneu“ o mulțime de trupe de teatru și cineva trebuia să se ocupe atât de plasarea билетelor în întreprinderi, cât și de vânzarea lor. Așa că o încadrară în postul respectiv

5 cu o jumătate de normă. Mamei i se oferă prilejul să pătrundă în templul vrăjit al artei, sau mai bine zis să stea la intrarea acestuia. Cunoscu o mulțime de vedete, le văzu de aproape. Cu multă răbdare ascultă păsurile artistelor, în timp ce numerota biletele. Deveni confidenta celor mai sentimentale

10 (de toate vârstele) dintre ele. Le lăsa să vorbească, fără să le întrerupă, despre noile lor roluri, să se laude cu răsunătoarele lor succese. Cântărețele de muzică populară și cele de muzică ușoară îi spuneau melodiile bisate la cererea publicului. „Închipuiește-ți, draga mea, le-am dat trei bisuri, și tot nu le-a

15 fost de-ajuns!“ povesteau ele făcându-și vânt cu programul de sală. „La al patrulea bis am mai scurtat-o, frântă de oboasă, nu-ți mai spun că era un curent pe scenă, și eu, îmbrăcată în rochia aceea subțire de voal! Mă și mir că nu m-am îmbolnăvit!...“

20 Reveneau după o lună sau două cu un „spectacol nou“ (în general era vorba de „șuşanele“ organizate de tipul „descurcări“, bărbați între două vârste, cu cravate viu colorate și cu degetele încărcate de inele false), se repezeau la mama s-o sărute, cabotine și sentimentale în același timp, își manifestau bucuria de a o revedea cu voce tare, apoi, luându-și

25 una alta vorba din gură, începeau să pălăvrăgească vesele, sau să se plângă de dureri de cap. Îi cereau un antinevralgic și îi vorbeau despre condițiile „groaznice, de nedescris“, în care fuseseră obligate să întreprindă „turneul ăsta nenorocit!“. Dacă ar fi știut ele, oh, dacă ar fi știut ce le așteaptă, dar au fost

30 pur și simplu mințite, da, ăsta-i cuvântul exact, mințite, n-ar fi acceptat pentru nimic în lume să facă un asemenea turneu ucigător! Li s-a promis marea și sarea, și când colo de ce mizerie au avut parte! „În asemenea condiții, orice s-ar spune, nu se poate face artă!“ strigau, dându-și ochii peste cap,

cu vocile voalate de oboseală. „Am o migrenă îngrozitoare – se plângea marea vedetă, capul de afiș, cea care făcea săli pline, «steaua», adusă cu mari sacrificii de la București –, nu cred că o să pot intra pe scenă într-un asemenea hal de oboseală, mă simt ca un cadavru ambulant, scumpo, caută te rog mai bine în poșetă, poate găsești totuși ceva pentru durerile astea înfiorătoare. Nu, în halul ăsta n-o să aveți cruzimea să-mi pretindeți să intru în spectacol!” spunea ea și se ruga de un băiat mai tânăr din orchestră să dea o fugă până la farmacie, „și poate îmi iei și un covrig, dar vezi să aibă sare, te rog”... 5

„Sunt golită pe dinăuntru“, i se plângea mamei, și mâna ei, încărcată de inele, ușor zbârcită, cu pete de ficat, ținea captivă, în semn de mare afecțiune și prietenie, mâna micuță a mamei. Lasă-mă să mă încălzesc olecuță se ruga cu o voce sfârșită, lasă-mă să-mi revin... Și tâmpitul ăsta de șofer – povestea ea 15

în continuare obsedată de călătorie –, imposibil să te poți înțelege cu el. «Trebuie să mă grăbesc, zice, altfel nu ajungem la timp, coană mare!» «Ei și dacă nu ajungem?! Să știi că m-ai dat gata cu asta! Pot și aia aștepta, că n-o fi foc! Stau cu curul pe scaun și așteaptă, de ce să nu aștepte?! Nici să ne nenorocim, să intrăm într-un stâlp de telegraf ori într-un pom, cu graba asta că...» «Cu mine n-ai la ce te teme, coană mare», se laudă 20

idiotul, anume parcă să mă enerveze!... și continua să povestească palpându-și cu degetele înnegrite de nicotină tâmplele. Era trecută cu mult de prima tinerețe, de fapt o fostă 25

celebritate, pe jumătate uitată în capitală, dar încă destul de cunoscută în provincie, căreia i se oferea, în sfârșit, prilejul s-o vadă și s-o admire. Se îngărășase, avea un început de basedov și doctorul – tot la trei, patru luni se ruga de doctorul Mihalcea, internist cu o anumită faimă și prieten din tinerețe, 30

să-i facă un mic consult – îi găsise „zahăr în sânge“. Bolnavă de diabet cum era, se omora după dulciuri și avea poșeta burdușită cu cutii de bomboane și ciocolată – o servea și pe mama –, din care ronțăia înainte de a intra pe scenă. Respirând

cu greutate, îi vorbea mamei despre condițiile vitrege ale
turneului: hotelurile erau în general proaste și neîncălzite,
closetele murdare, iar despre mâncare, să nu mai vorbim, o
adevărată catastrofă. „N-am mai mâncat o ciorbă caldă nu mai
5 țin minte de când. Și pe deasupra ciorbele astea cu rântaș,
cum se fac la voi în Banat. Îți dai seama ce înseamnă asta
pentru stomăcelul meu, se plângea ea cu o voce sfârșită. O
lingură de ciorbă, nu mai mult de o lingură, și sunt o femeie
terminată! Și de obicei mâncarea e veche, rămasă de pe o zi
10 pe alta, sălcie și fără gust! Uite și acuma, nu se vede, dar sunt
teribil de balonată. Am înghițit un carbocif și parcă încep totuși
să-mi revin... Ce vrei, bătrânețea, dragă, tare e urâtă bătrânețea“,
recunoștea ea, într-un acces de sinceritate și clătina de mai
multe ori din cap, copleșită de propria-i stare. Și se uita la
15 mama cu duioșie, pentru că în ciuda gurii ei spurcate, a
vanității de artistă și a faptului că avea tot timpul o neobosită
poftă de ceartă, era o femeie bună și sentimentală, bunică de
mai mulți ani (fotografiile nepoților, doi băiețași de toată
frumusețea, le purta peste tot cu ea și i le arătase și mamei,
20 spunându-i și cum îl cheamă pe fiecare). Rochia neagră de
saten îi scotea și mai bine în evidență pieptul imens, pe care
se odihneau mai multe rânduri de mărgele – perle adevărate
sau doar niște imitații foarte reușite, cine poate ști? „Du-te
în sală, îi șoptea mamei înainte de spectacol, și să vii la sfârșit,
25 să-mi spui cum am cântat...“ Se prezentară pe scena Casei de
cultură și câteva piese jucate de trupe mai modeste, aflate în
turneu. De un mare succes se bucurară piesele lui Mușatescu
Titanic vals și ...*Escu*, precum și foarte populara piesă a lui
Victor Eftimiu *Omul care a văzut moartea*. Mama reuși să facă
30 săli pline. La spectacolele mai puțin, reușite, la matineu, erau
aduși militarii în termen de la garnizoana din centrul orașului,
precum și elevii din clasele mari. Cum peste un ceas trebuia
să înceapă un nou spectacol, femeia de serviciu abia prididea
să măture. Avea grijă să ude bine dușumelele, să nu se facă

prăfăraie prea mare. Un succes deosebit avu *Floarea purpurie*, un basm despre un fiu de împărat transformat de o vrăjitoare în monstru. Plăcură mai ales decorurile viu colorate, iar când la sfârșitul piesei monstrul își recapătă chipul uman, un tânăr cu ochi albaștri, cu buclisoare blonde și teribil de subțirel, publicul aplaudă îndelung și cu entuziasm... 5

Între matineu și spectacolul de seară, slujitorii scenei se plimbau prin oraș ronțăind la covrigi sau mâncând înghețată; căscau gura la vitrine sau intrau prin magazine și-și cumpărau tot felul de fleacuri. Până în ziua spectacolului mama reușea să vândă de obicei toate biletele, și în după-amiezele ploioase sau friguroase cele mai în vârstă dintre actrițe se adunau în biroul ei. Stând lipite de soba uriașă de teracotă, ciripeau neobosite despre una și despre alta – de obicei îi bârfeau pe cei care nu erau de față sau îi cereau mamei rețete de prăjituri. 10

Rețetele se transcriau cu toată seriozitatea în niște carnețele minuscule și, ca să se revanșeze într-un fel, dar și ca să-i arate mamei cât sunt ele de emancipate, îi spuneau bancuri porcoase, tot felul de glume fără perdea. Mama le asculta, încerca să râdă și se străduia să nu roșească prea tare. Mânate de dorința de a o năuci pe mama, o ființă simpatică și foarte plăcută, dar, după părerea lor, mult prea provincială, îi povesteau aventurile lor din tinerețe. Adevărate romane dintre cele mai picante și mai palpitate: cum își schimbaseră între ele soții sau amanții, fugind după unii, părăsindu-i pe ceilalți! 15

Toate acestea s-au întâmplat, bineînțeles, cu ani în urmă: „Așa-i tinerețea, simpatică doamnă, faci la nebunii, nu stai să te gândești prea mult. Dar nu regret nimic – «Rien de rien, je ne regrette rien», cum spune Edith Piaf într-un șanson al ei, l-ai auzit, imposibil să nu-l fi auzit, splendid. Experiențele, 20

ca să zic așa, prin care am trecut mi-au îmbogățit sufletul. Am suferit uneori, viața nu m-a cruțat, am fost trei ani cu Cristian Ionescu, marele actor, eram ca și căsătoriți, locuiam împreună în garsoniera lui, pe Romană, nu prea era spațiu, dar pentru 25

30

doi porumbei cum eram noi atunci – era mai mult decât destul! Îți dai seama ce lovitură pentru mine când am aflat că e însurat...” Da, voiau s-o dea gata pe mama, vorbindu-i despre „nebunatică” lor tinerețe, dar în același timp o făceau
5 și ca să-și umple timpul, după-amiezile triste și ploioase de toamnă, nesfârșit de lungi și de plicticoase, să-și alunge tristețea care pătrundea în suflet odată cu frigul și cu lapovița iernii.

Sala de spectacol era mică – în restul zilelor, o sală obișnuită de cinematograf –, și cum dușumeaua era prea puțin înclinată,
10 cei ce aveau ghinionul să aibă biletele în spate nu reușeau să vadă mare lucru. Mai exact, posesorii билетelor din ultimele rânduri nu vedeau nimic! Toată lumea se bătea, deci, ca să obțină bilete cât mai în față, și pentru procurarea lor se ducea o adevărată bătălie. Mama fu asaltată din toate părțile și din
15 toate direcțiile, încât e într-adevăr de mirare că pusă în față unei astfel de situații nu-și pierde capul. Dimpotrivă, ieșiră la iveală, ca să zic așa, virtuțile ei deosebite de strateg și – ceea ce la o primă vedere ar fi putut să pară de-a dreptul de necrezut – reuși să împace pe toată lumea. Dădu cezarului ceea ce era
20 al cezarului (notabilitățile orașului își aveau locurile lor în primele rânduri), dar în același timp se îngriji și de prieteni (instituind, ce-i drept, un adevărat regim protecționist). Pe aceștia din urmă, „oamenii ei”, îi amestecă printre ceilalți, cei „oficiali”, și o făcu cu o asemenea măiestrie și discreție, încât
25 lucrurile nu bătură la ochi. Într-un cuvânt, izbuti să-i mulțumească pe toți, nimeni să nu se plângă, nimeni să nu aibă ceva de obiectat. Iar dacă cineva, cu totul străin de orașul nostru, ar fi vrut să aibă o cât mai exactă privire (ierarhii și mărimi) a acestuia, i-ar fi fost destul să privească sala într-o
30 seară de spectacol. Ar fi putut afla cine e mai mare în oraș – rândul din față, locurile din mijloc, și fiind vorba de o familie destul de numeroasă – soția, doi copii mari, elevi la liceu în ultimele clase, un frate, director administrativ la școala de șapte ani din noul cartier denumit, după numele vechi al mahalalei,

„Pipirig“, o soră, șefă de cadre, precum și soacra, casnică, dar mare amatoare de spectacole de muzică populară –, aceștia ocupau aproape tot rândul... Deși criteriile de ierarhizare erau destul de diverse, ele erau respectate cu cea mai mare grijă. Să aruncăm, de pildă – spre exemplificare –, o privire ceva 5 mai atentă asupra rândului trei: directorul spitalului de copii, Pavelescu (un chirurg cu „o mână“ foarte bună, slobod la gură, de unde și cei trei ani la „canal“, pe care îi făcuse, mare amator de cafele tari și strălucit jucător de șah), cu familia – mai puțin numeroasă: soția îmbrăcată întotdeauna în negru, și un singur 10 copil, încă la grădiniță, dar prezent la toate spectacolele, doctorul neavând cu cine să-l lase seara acasă – ocupând, deci, trei locuri – sta lângă directorul liceului numărul doi, care, fiind văduv, nu ocupa – spre marea satisfacție a mamei, care putea, în felul ăsta, să-i „rezolve“ și pe alții – decât un singur 15 loc; lângă acesta mama avusese grijă să plaseze un „protejat“ cu soția (familia învățătorului Meteș, cu care se aflau în relații de strânsă prietenie). După această neînsemnată și ușor de trecut cu vederea derogare, legile stricte ale ierarhiei erau iarăși respectate cu sfințenie: lângă familia Meteș sta directorul 20 fabricii de acetonă (și alte produse chimicale extrase din lemn) de la Margina, Boteanu (se întorcea acasă cu trenul de la zece și un sfert și uneori, când spectacolul se întâmpla să fie ceva mai lung, pleca înainte de sfârșit, cerându-și politicos scuze de la cei pe care îi deranja). Locul imediat următor era ocupat 25 de bătrânul Goian, o persoană cam surdă, care sta tot timpul cu mâna la ureche ca să audă ce spun actorii pe scenă, și de prea mare concentrare rămânea mai întotdeauna cu gura deschisă. Altfel era un domn foarte distins, cu lavalieră, îmbrăcat cu același costum gri închis – stofa, de prea mult 30 purtat, primise un oarecare luciul –, cu niște pantofi cu botul ascuțit cumpărați de la Viena, probabil la începutul veacului; era ultimul vlăstar încă foarte lucid și defel ramolit al unei familii care se bucurase în trecut de un mare prestigiu în oraș:

unul dintre strămoșii bătrânelului, avocat celebru, ajunsese ministru, altul, mare biolog, se stabilise, încă de dinainte de război, în Franța, cărțile sale de specialitate fiind cunoscute în toată lumea etc. Așezându-l pe bătrânul Goian – un „fost“, cum se spunea în limbajul epocii – lângă actualul director al fabricii de acetonă, putem să ne dăm seama că, în general, criteriile ierarhice ale mamei, deși ferme, erau totuși destul de amestecate, și, de ce n-am spune-o, lipsite de ceea ce se înțelegea atunci prin orizont politic. Trecându-i în revistă pe cei de mai sus, suntem convinși că cititorul a putut să-și facă o părere cât de cât exactă asupra modului cum erau distribuite biletele – cum și în ce fel se ocupau locurile din sală – și preferăm să ne oprim aici.

Și iată că peste ani și ani mama își va aminti sala de spectacol așa cum arăta pe acele timpuri. Își va aduce aminte de chipurile spectatorilor (cufundate în întuneric, nemișcate, cu privirile îndreptate spre scena puternic luminată de reflectoare), și din neant se va desprinde chipul cunoscut al vreunui „protejat“, strecurat cu multă dibăcie printre cei „oficiali“. Pe ecranul minții ei va apare – aplaudând cu frenezie, râzând cu poftă (la nu știu ce replică din *Titanic vals* sau din *Doamna ministru* de Nușici) sau cu lacrimi în ochi (când pleacă veseli, petrecăreții ofițeri și cele „trei surori“ rămân singure) – cutare sau cutare prieten despre care nici o veste nu s-a mai primit de multă vreme. „Unde o fi el acum și cine știe dacă o mai fi...“, se întrebă mama cuprinsă de o firească melancolie. Își va aduce aminte de bătrânul Goian, cum sta el aplecat ușor în față ca să audă mai bine, cu gura întredeschisă și cu mâna dusă la urechea bleagă, își va aminti cum înainte de spectacol îi aducea întotdeauna fie o floare, fie o cutie de ciocolată: „Fac și eu puțină curte la doamne, și ce-i cu asta?! spunea, și repede ducea mâna la ureche, nerăbdător să audă răspunsul mamei. La vârsta mea, adăuga oftând cu părere de rău, nici un pericol, n-are cine la ce se

teme, zău așa. Glumesc și eu, doamnă, cu mata, nu mi-o lua în nume de rău... Bomboanele astea în schimb sunt de-a dreptul delicioase, ia numai una, te rog, le-am descoperit cu totul din întâmplare, după aspect n-ai zice, nu-i așa? E o piesă grea, sunt și eu curios cum o să fie jucată, închipuiește-ți mata c-am văzut-o cu Nottara, Doamne, ce actor, ce actor! Avea o dicție extraordinară, stam în ultimul rând la galerie, eram pe vremea aia, firește, student, și se auzea fiecare cuvântel, fiecare șoaptă... Iar în scena finală era de-a dreptul extraordinar. Și ce voce, puternică și totuși foarte melodioasă, era o încântare să-l auzi, o adevărată încântare...“.

3.

În anul în care mama a primit bilet la mare prin sindicat, vremea s-a menținut frumoasă – într-o singură după-amiază cerul s-a acoperit cu nori, ba au căzut și câteva picături de ploaie în marea deosebit de calmă și de liniștită; sezonistii au început, bineînțeles, să se agite: „S-au dus zilele frumoase, ziceau ei, am dat banii degeaba, și când te gândești că mai avem o săptămână până la sfârșitul seriei...“, sperietură inutilă, panică fără rost: n-a trecut mult, și cerul s-a înseninat, soarele, la asfințit, arunca de-a lungul mării razele lui viu colorate și piezișe, lumea a ieșit bucuroasă să se plimbe pe faleză, ba câțiva tineri, mai îndrăzneți, și-au pus slipurile și au intrat în mare. Idee cu adevărat admirabilă: apa era călduță, nu-ți mai venea să ieși din ea, încălzită probabil de acei puțini stropi de ploaie, mari și grei, care apucaseră să cadă în timpul după-amiezii... Mama ocupa aceeași cameră – așa fusese repartiția – cu încă două persoane: o fată tânără, funcționară la bancă, de felul ei din Turda, și o profesoară de limba rusă între două vârste, o doamnă distinsă și deosebit de blajină, cu care mama s-a împrietenit repede...

După-amiezile, spre seară, ieșeau să se plimbe împreună pe faleză. Cumpărau cărți poștale de la chioșcurile întâlnite în cale, intrau în vreo cofetărie, unde, în fața unui pahar de limonadă caldută, le completau în grabă cu pixul și le expediau
5 acasă.

Noaptea profesoara avea insomnii. Își adusese cu ea o lampă de noptieră cu un bec minuscul. Cu ajutorul unui clește, lampa se prindea de coperta cărții; lumina cădea direct pe filele acesteia încât colegele ei de cameră nu erau deranjate din
10 pricina lecturilor ei târzii. Uneori, spre ziuă, când mamei i se întâmpla să se trezească pe neașteptate după o noapte bună de somn, o găsea pe profesoară cu cartea în mână, cufundată în lectură.

Într-o seară mama băuse un ceai prea concentrat și-i pierise
15 somnul: se trezise în miez de noapte; se răsucise o vreme în pat, doar, doar o reuși să ațipească din nou; profesoara citea, așa că în cele din urmă se apucaseră să pălăvrăgească în șoaptă, nu cumva s-o trezească pe tânăra fată, care dormea liniștită, sforăia chiar. Era o ființă singurică foarte. Se gătea în fiecare
20 seară și, după cum le spunea colegelor de cameră, se ducea „să se distreze“. Își puna niște bluze brodate (de ea singură), foarte ingenios croite, făcea risipă de apă de colonie, își încălța pantofii cu tocuri de culoarea prazului (avea numărul la pantofi mare, patruzeci și unu sau patruzeci și doi) și pleca veselă, plină
25 de optimism, fredonând un cântec, să cucerească lumea; se întorcea însă, peste cel mult un ceas sau două, tristă și îngândurată; intra direct în baie, „să facă un duș“. Rămânea mult timp acolo, și atât mama, cât și profesoara nutreau vaga bănuială că în baie, în timp ce dușul curgea, fără să fie folosit,
30 biata fată plângea de una singură. Nu era urâțică, ci mai curând „ștearsă“ și insignifiantă. Nu se prea grăbiseră flăcăii să o invite la dans; speranțele ei, reînnoite seară de seară, primceau, de fiecare dată, o grea lovitură; mândrie avea și ea, bineînțeles, de suferit suferă mai ales că, după cum le-a mărturisit

colegelor ei de cameră, avusese loc, nu cu mult timp în urmă, și o mică dramă „personală“. Fusese „aproape logodită“ cu un student de la Cluj, de la medicină, un băiat foarte bine și inteligent; se înțelegeau perfect amândoi, nu ținea minte să se fi certat vreodată, nici nu exista vreun motiv să se certe; el era dintr-o familie foarte bună, taică-su era inginer agronom la o fermă de stat de lângă Cluj; până când ea a avut nefericita idee să-i prezinte o colegă de serviciu, o bună prietenă de-a ei, erau în același an, la fără frecvență, amândouă, la științe economice. I.e-a făcut, așadar, cunoștință, era doar prietena ei cea mai bună – de unde să bănuiască ea ce-o să i se întâmple! Când și-a dat seama era mult prea târziu: colega ei de serviciu rămăsese însărcinată („închipuți-vă, doamnelor, când am auzit, am crezut că înnebunesc, nu alta“), așa că prezumtivul ei soț a trebuit s-o ia de nevastă! „Și când vă gândiți că s-au cunoscut datorită mie! Cât am putut fi de proastă și de naivă!“

Deci profesoara de limba rusă și cu mama au ieșit în dimineața aceea împreună să vadă răsăritul. Amândouă se plimbau pe faleză, vorbind despre una și despre alta. Luată însă cu vorba, uitaseră de răsăritul de soare, când întâmplarea a făcut ca mama să-și ridice ochii și să vadă cum marea ardea pălălaie. Era atât de surprinzător acest spectacol, încât a scos un țipăt de uimire și de spaimă, speriiind-o și pe profesoară. Totul n-a durat decât o secundă sau două. Până să se dumirească și prietena ei despre ce anume era vorba, marea, strălucitoare și arzândă, și-a reluat înfățișarea ei obișnuită; așa că s-ar putea spune că numai mamei i-a fost dat să vadă răsăritul acela cu totul ieșit din comun. Un astfel de spectacol nu poate fi văzut oricând, i s-a explicat mamei mai târziu: doar atunci când cerul este foarte curat, fără urmă de păclă sau nor. Altfel, soarele apare doar după ce se ridică mai bine de o palmă pe cer, și adevăratul lui răsărit (cel pe care îl văzuse mama) nu poate fi admirat...

Profesoara de limba rusă, de felul ei din Deva („tot de prin părțile noastre“, după cum ținea să precizeze bucuroasă mama), avea doi băieți, studenți amândoi, unul în anul întâi la politehnică și celălalt, studentul de la medicină, trecea în
5 ultimul an. „Închipuiți-vă, doamnă, că vrea să se însoare la toamnă; în principiu, nu am nimic împotriva, doar că e atât de tânăr, un copil, nu-l văd capabil, nu-i așa, să întrețină o familie.“

Seara, tânăra funcționară le găsi pe amândouă „bătrânele“,
10 cum le spunea ea în gând, deși mama era încă o femeie destul de tânără, stând, ca de obicei, de vorbă: mama la masă, și profesoara cocoțată în vârful patului. De data asta nici tânăra funcționară de la banca din Turda nu se grăbi să intre în baie ca să-și plângă – în liniște și nevăzută de nimeni – nenorocul
15 și singurătatea. Povestea pe care o spunea profesoara părea mult prea pasionantă ca să te mai poți gândi la propriile tale griji și necazuri... „Vara, ca să mai câștig un ban – începuse profesoara să povestească cu mult înainte de-a sosi tânăra fată –, mă angajam la O.N.T. în calitate de ghid. Nu era vorba
20 numai de bani, cu toate că și de bani aveam nevoie, cu doi copii nu-i ușor, îmi făcea pur și simplu plăcere: cunoșteam oameni noi, unii dintre ei erau deosebit de interesați. Pot spune c-am reușit chiar să-mi fac câteva prietene bune cu care continuu și astăzi să corespundez. Ei, și uite-așa, într-un an
25 am însoțit la mare – și aici voiam de fapt să ajung – două cete de turiști, foarte deosebite între ele. Un grup era format din intelectuali: scorțoși și foarte distanți. Nu aveam nici o problemă cu ei, apăreau întotdeauna la masă la ora fixată, erau de acord cu programul propus de mine și erau foarte interesați
30 să nu piardă nimic din ceea ce poate fi văzut. Mă rugau să-i duc seara cu autocarul până într-o stațiune învecinată, la vreun film despre care auziseră ei că-i foarte bun, își cumpărau discuri cu muzică simfonică și volume cu reproduceri de artă, într-un cuvânt, oameni la locul lor, dar, în același timp, cam plicticoși.

O singură pereche mă cam călca pe nervi, un bărbat și o femeie trecuți amândoi bine de prima tinerețe, dar care trăiau, lăsau ci să se înțeleagă, momentele unice ale unei mari iubiri. El era un tip care se apropia de cincizeci de ani, ea trecuse de patruzeci, dar se purtau ca niște adolescenți aflați la vârsta primelor tulburări sentimentale. Tristan și Isolda, care băuseră din greșeală din filtrul oprit, din băutura fermecată: mergeau de mână, se priveau ceasuri în șir în ochi, într-un cuvânt, cam ridicoli, dar în același timp, de ce nu, în felul lor, înduioșători. Cum nu erau căsătoriți, nu puteau locui în aceeași cameră, așa că pe ea am pus-o într-o încăpere cu o farmacistă, pe el, cu un tânăr, foarte tânăr, nu cred să fi avut mai mult de optsprezece ani, tractorist, un băiat blond și îngrozitor de timid, un ins «simplu», rătăcit, cine știe prin ce întâmplare, în grupul lor de intelectuali. Ce să vă povestesc, teribil de stângaci, se făcea learcă de sudoare ori de câte ori scotea o vorbă din gură să mă întrebe ceva... La un moment dat am observat că tânărul meu turist – ajunsese să-l simpatizez foarte tare, ca profesoară am avut întotdeauna o deosebită slăbiciune pentru elevii neajutorați, din păcate n-am avut parte de așa ceva, băieții mei sunt îndrăzneți, au tupeu, uneori sunt chiar obraznici – dă semne de mare oboseală, adoarme în mașină în timpul excursiilor, abia dacă se mai poate ține pe picioare. Într-o zi mi-a adormit pe plajă, spre marele haz al intelectualilor, pentru care tânărul devenise un permanent prilej de glume și de ironii de tot felul... «Ce-i cu tine? l-am întrebat într-o bună zi. Din ce pricină ești atât de obosit? Care-i problema?...» La început n-a vrut să-mi spună, a îngăimat doar niște cuvinte din care nu se prea înțelegea mare lucru; m-am ținut totuși de el, până când l-am făcut să-mi mărturisească adevărul. După-amiază, matura pereche de îndrăgostiți se retrăgea în camera bărbatului (și inclusiv a tractoristului meu) să joace șah, și se așezau, ca din întâmplare, pe patul tânărului, așa că, ori de câte ori acesta

intra în încăpere, găsea odaia și patul ocupat. Ba, mai mult, se uitau în așa fel la el, încât să înțeleagă că-i oricum de prisos și să plece. Așa că-i lăsa să joace și părăsea camera. Se juca șah până spre miezul nopții pe patul băiatului așa că nu-i

5 rămânea acestuia altceva de făcut decât să se plimbe pe faleză până se stingea lumina în cameră – semn că femeia s-a dus la culcare – și atunci se întorcea și el din plimbările lui de unul singur. Cum nu era obișnuit să se culce așa de târziu, nu mai reușea să adoarmă defel. «Caută să ajungi în încăpere

10 înaintea lor, i-am spus. Ei pot juca foarte bine șah și pe celălalt pat.» Într-una din zile, în care băiatul meu a ajuns într-adevăr înaintea șahiștilor, s-a gândit să facă un duș, până la sosirea lor. S-a dezbrăcat, dar și-a lăsat toată îmbrăcămintea în cameră, a uitat să și-o ia în baie cu el, ca să aibă cu ce să se îmbrace

15 când termină de făcut dușul. Între timp, perechea îndrăgostită și mare amatoare de șah s-a întors, și obișnuita partidă a început, ca de obicei, pe patul tânărului tractorist. Tânărul, timiditatea i-a făcut festa și de data asta, n-a îndrăznit însă să crape ușa și să-și roage colegul de cameră să-i dea îmbrăcă-

20 mintea uitată în încăpere; a rămas sub duș – pe care cei doi nu l-au auzit curgând, prinși cum erau de vraja dragostei, sau, cine știe, de pasiunea pentru jocul de șah – vreme îndelungată, lăsând apa să curgă, până când, obosit cum era, a adormit. Au dat peste el doar când pasionatul jucător de șah a avut

25 nevoie de baie. Dormea în timp ce apa continua să-i curgă în ceafă. Era deja răcit cobză, iar seara termometrul s-a ridicat la patruzeci de grade. Am chemat în grabă doctorul, făcuse dublă pneumonie, și dacă n-ar fi fost organismul lui foarte sănătos – era un tânăr vânjos, crescut și trăit în aer liber, înalt

30 de aproape doi metri, cu o construcție, cum se spune, de fier – ar fi dat precis ortul popii. După ce s-a făcut bine, întregul grup s-a distrat grozav pe socoteala lui, mai ales binecunoscuta pereche s-a arătat teribil de amuzată: auzi, să adoarmă în baie sub duș, ați mai auzit o asemenea prostie! Cei doi îndrăgostiți

și jucători de șah nu îmi erau simpatici, îți dai seama, doamnă, și nici după grupul de intelectuali fini nu mă prea omoram, cu excepția tânărului tractorist, care îmi devenise deosebit de drag. Și poate că m-aș fi plictisit în vara aceea, dacă n-ar fi fost și celălalt grup, format numai din femei, niște țărânci 5 dolofane și plesnind de sănătate, vesele și petrecărețe, cu care stăteam noaptea și cântam împreună până ne prindeau zorile. Despre ele voiam de fapt să-ți povestesc și despre istoria pe care mi-a spus-o una într-o noapte. O poveste într-adevăr extraordinară. Dar mai întâi, să vă istorisesc, dragă doamnă, 10 împrejurările în care s-a ajuns la ea, pentru că e o poveste lungă și e bine s-o iau de la capătul ei. Prin urmare, așa cum v-am spus (de-acuma profesoara se adresa nu numai mamei, ci și tinerei funcționare cu care împărțeau amândouă camera), cel de al doilea grup de turiști era format, în 15 exclusivitate, din femei, femei de la țară, vorbărețe și rumene la față. Îmi erau, așadar, simpatici. Și, atât cât îmi sta în putință, preferam să rămân în compania lor. Se obișnuiseră cu mine și mă pomeneam cu ele povestindu-mi păsurile, de parcă aș fi fost una de-a lor. Printre ele se afla și o femeie cu 20 burta mare. Sarcina era foarte înaintată, mă uitam la ea și mă gândeam că, din clipă în clipă, s-ar putea s-o apuce durerile facerii. Femeia m-a liniștit însă, asigurându-mă că după socotelile ei mai are nu mai puțin de-o lună până să nască. Celelalte râdeau de ea: mai mult ca sigur o să facă doi gemeni, 25 îi spuneau, prea-i de tot mare burta, nu se poate altfel! «Mai am trei acasă, și ăia-s mari, nu am grija lor; unde-au crescut trei, mai pot să crească doi, nu e nici o problemă», le liniștea ea; și uite așa se distrau pe socoteala femeii gravide, doar că de ce mi-a fost frică – mă gândeam la toată bătaia de cap pe 30 care o asemenea «stare de urgență» mi-ar fi pricinuit-o – n-am scăpat! Abia ne-am întors într-una din după-amiezi dintr-o excursie la Adam-Clisi, că pe femeia mea au apucat-o durerile facerii. A fost chemat, bineînțeles, doctorul, femeia a fost

transportată la spitalul stațiunii, și copilul a venit pe lume seara pe la orele opt; femeia a născut ușor și repede, fără să apară vreo complicație sau vreo problemă specială. Nu era însă vorba de o naștere prematură, fătul se născuse normal, chiar atunci
5 când îi sosise sorocul; și, bineînțeles, nu fusese din partea femeii nici un fel de neștiință sau de nepricepere: nu încurcase ea zilele sau săptămânile, așa cum lăsase să se creadă. Dar dacă ar fi spus adevărul curat – m-a întrebat privindu-mă drept în ochi când m-am dus s-o văd la spital –, n-ar fi pierdut ea
10 frumusețe de excursie, de călătorie în străinătate? Și n-ar fi fost mai mare păcatul ca tocmai ea să nu se bucure de o asemenea ocazie rară?... Oricum, evenimentul trebuia sărbătorit, și O.N.T.-ul, pus în temă cu privire la fericita întâmplare, m-a însărcinat să-i cumpăr femeii un dar; a fost
15 afectată o sumă specială în acest sens, și, într-adevăr, i-am cumpărat ceva, nu mai țin minte acum exact ce anume, un obiect util. A venit și un tip de la ziarul local, i s-a făcut femeii o fotografie cu copilul în brațe, alăptându-l, și fotografia a apărut, însoțită de un scurt comentariu, în ziarul cu pricina.
20 I.ăuza avea un organism de fier, în câteva zile a părăsit spitalul, perfect restabilită, și chiar dacă nu s-a putut întoarce odată cu tovarășele ei de călătorie acasă, mult timp nu și-a mai prelungit șederea... Colegele au ținut însă s-o sărbătorească în lipsă – nașterea unui copil, și încă în asemenea condiții, nu-i
25 un lucru oarecare pe care să-l poți trece cu vederea! –, așa că au pus mână de la mână, au cumpărat băutură, cu precădere șampanie, dar și ceva «tărie» pentru bărbați, și-au invitat la festin grupul «intelectualilor»: aceștia au venit la petrecere nu fără să afișeze o anumită morgă – «evenimentul» trebuia
30 consemnat oricum, proaspăta mamă era doar și compatrioata lor –, dar până la urmă s-au cam chercelit cu șampanie și și-au dat drumul, a ieșit o petrecere în toată legea. Au făcut rost – s-a vorbit în acest sens cu responsabilul vilei și i s-a dat și lui ceva – de un pickup, de discuri cu valsuri și tangouri

argentiniene și s-a dansat până după miezul nopții: «Intelectualii», într-un târziu, s-au retras și au rămas numai femeile singure, învârtindu-se de mama focului printre scaunele și mesele din cantină, apoi, cuprinse de oboseală, s-au pus pe taifas. Și-au amintit de vremea – cele mai multe erau trecute de prima tinerețe – când ele însele fuseseră însărcinate și cât de greu le-a fost în timpul sarcinii. Și-au adus aminte de felul în care născuseră: cât s-au chinuit de tare, cât de lungi, de nesfârșit de lungi au fost clipele în care ele s-au zbatut în chinurile facerii; se mirau singure cum de-au putut face față, cum de-au supraviețuit; își aminteau fie locul unde au fost cuprinse de dureri – la câmp, ori în timp ce mulgeau vitele, stând de vorbă cu vreo surată, în poartă, ori la vreo ședință –, fie doctorul ori moașa care le-a ajutat să nască. Și printre femeile acelea era una, mai ștearsă și mai urâtică decât toate celelalte, și poate și ceva mai în vârstă decât ele, care, cât au sporovăit ele, n-a scos un cuvânt. «Ce-i cu tine, au întrebat-o femeile, că nu ne spui nimica? Ori ești din cele sterpe, care nu au copii, de n-ai ceva și tu de spus?!» «Povestea mea, a spus femeia, e puțin mai lungă. Nu știu dacă aveți răbdare să mi-o ascultați. Ne prinde dimineața dacă încep să v-o povestesc... Mai bine să lăsăm pe altă dată. Om găsi și alt prilej», a spus femeia și a început să râdă. Eu însă am devenit pe loc foarte curioasă, femeia avea în ea ceva deosebit, ceva care mă intriga foarte tare. Așa că m-am trezit intervenind în discuția lor, am rugat-o să-i dea drumul și să ne istorisească despre ce era vorba... «Oricum, vreau s-o știu și eu, i-am spus. Poate că altă dată n-o să mai fiu de față și mi-ar părea rău să n-o aud...» «Mai bine aș uita-o, mi-a spus femeia și a început iarăși să râdă încurcată. S-a făcut roșie la chip și și-a dus mâna la gură să-și ascundă râsul. Nici mie nu mi-e ușor să mi-o amintesc, a adăugat. Am o fetiță, a adăugat ea după o altă scurtă tăcere în care s-a văzut că se pregătește de povestit, mare și frumoasă, sărăcuța de ea, luna trecută, la douăzeci iunie, a împlinit

unsprezece ani... Și dacă vă povestesc cum s-a născut fetița asta a mea, n-o să vă vină să credeți, cu toate c-ați trăit și voi timpurile acelea, puteți foarte bine să vă dați seama că nu pun de la mine, că nu spun minciuni...» «Nu te mai lăsa rugată»,
5 au încurajat-o femeile, și s-au strâns în jurul celei care se pregătea de povestit, umezindu-și buzele și privind-ne pe rând curioasă să știe cum o să primim noi istorisirea, dacă o să-i dăm crezare sau nu... «Era în primii ani de după război, a început ea în sfârșit să povestească... i-ați trăit și voi, știți cum
10 a fost, doar că la noi a fost mai greu ca oriunde în altă parte... Căci prin părțile noastre – povestea femeia – au rămas sate întregi fără bărbați, i-a secerat războiul pe toți. Unde îți aruncai ochii nu vedeai decât femei, tinerele și bătrâne, de toate vârstele. Mai erau și moșnegii și copiii, încât nu aveai de
15 umărul cui să te sprijini, toate poverile le duceam noi, femeile, nu era de ales. Vedeai femeile călărind, pe câmp cu tractoarele ori la volanul camioanelor, mai dihai ca niște bărbați! Și toate ar fi fost cum ar fi fost, munca cea istovitoare – cădeai, seara, din picioare, frântă de oboseală (își amintea cum
20 i se întâmpla uneori să-i cadă la cină lingura din mână în farfurie sau adormea cu capul pe masă, în timp ce mama sau bunica o țineau de vorbă), toate ar fi mers cum ar fi mers, dacă n-ar fi fost un necaz mai mare decât toate celelalte la un loc: și necazul acesta era că în satul lor, de patru ani de zile,
25 nu se născuse nici un copil. Femeia fără bărbat, după cum bine se știe, n-are cum face copii! Or, de bărbat duceau ele lipsă, soiul lor dispăruse de tot prin acele locuri... Și să nu-și închipuie ele acuma, a ținut femeia să precizeze uitându-se drept în ochii fiecăreia, că femeile din acel sat se gândeau numai
30 la plăcerea lor, semănând doar cu niște iepe pofticioase și cuprinse de călduri; au fost și din acelea, fără îndoială, și s-au întâmplat, de ce-aș minți, și lucruri pe care îmi vine greu acuma să le povestesc; s-au văzut și femei coapte, trecute bine de anii tinereții, cu experiență, cum se spune, dând târcoale

unor copilandri căroră abia dacă le mijea mustața, făcând tot ceea ce le stătea în puteri ca să-i ademenească; doar că băiețandrii – ne-a spus femeia și a început să râdă amintindu-și întâmplările acelea penibile – mai mult se speriau decât să se lase prinși în mrejele lor; fugeau unde vedeau cu ochii, o luau la sănătoasa, încă nu erau ei la vârsta la care să li se facă de femeie! Ea nu nega, prin urmare, că au fost și astfel de întâmplări; trupul își cere drepturile lui, nu poți să nu i te supui, doar că nu despre acest lucru era, în primul rând, vorba. Altul era, mai ales, păsul acelor femei: absența copiilor, lipsa de moștenitori, pericolul stingerii unui întreg neam. Cele mai vârstnice, cele ce apucaseră să aducă pe lume copii, povesteau, cu ochii strălucind de mândrie și de orgoliu nemăsurat, cum este atunci când ești însărcinată, ce anume simte o femeie într-o astfel de situație binecuvântată. De obicei adăugau de la ele tot felul de înflorituri; neplăcerile legate de sarcină – greutatea cu care te miști, grețurile, amețelile, durerile care surveneau uneori – erau trecute, cu bună știință sau nu, sub tăcere. Femeile nu voiau să vadă decât partea frumoasă a procesului respectiv, idealizându-l. Istorisau cât de bine se simțeau știindu-se pline de rod. Cum ieșeau duminica să se plimbe pe uliță, fălindu-se cu burțile lor mari și rotunde pe care abia și le mai puteau duce, pășind leneșe, legănându-se ușor în mers, ținute de braț de câte vreun soț respectuos și plin de atenții. «Ai grijă, draga mea, să nu te ostenești prea tare», numai ce îi auzeai spunând. Mergeau ele, așa, pe uliță, cu capul sus și împungând aerul cu burta lor țuguiață și când nici nu te așteptai, pruncul începea să se miște, acolo, înăuntrul lor, și ele îl linișteau pipăind partea aceea, unde au simțit mișcarea, cu mâna. Își aminteau cum zăceau leneșe, în încăperile răcoroase – era vară, se aprindea lumea de căldură! – și mai ațipeau din când în când, căci așa se întâmplă, când ești însărcinată, îți vine tot timpul să dormi, nu te mai saturi de somn... «Nu există lucru mai plăcut și bucurie mai mare»,

spuneau clătinând cu multă înțelepciune din cap și rămâneau pe gânduri; se străduiau să retrăiască cu întreaga lor ființă acele momente unice și se lăsau copleșite de amintiri, sub privirile încărcate de invidie și pline de curiozitate ale celor care nu apucaseră să cunoască o asemenea stare unică. «Și ce preț aveam pe unde ne duceam și pe unde ne arătam», adăugau, exagerând, bineînțeles, totul transformându-se într-un basm frumos care, pe măsură ce trecea vremea, devenea din ce în ce mai prețuit de toată suflarea... Povesteau femeile din casa noastră, pe rând, cum a fost când au născut ele. Bunica și-a adus aminte de toate cele trei nașteri ale ei, ce i s-a întâmplat când i-a născut pe cei doi băieți și cât de lungă i s-a părut ei noaptea când a născut-o pe mama. Mama nu s-a lăsat nici ea mai prejos și mi-a povestit cât de ușor i-a fost ei cât a fost însărcinată cu mine, cum ea nu s-a îngreunat la trup ca celelalte femei, dimpotrivă, a rămas ușoară și sprintenă încât chiar înainte cu o zi sau două de a mă aduce pe lume a încărcat singură un car cu fân; își amintește cum sta în vârful carului cu burta la gură și cum a sărit sprintenă jos când carul a fost plin, ceea ce i-a grăbit nașterea. Și cum a născut înainte chiar de a veni moașa. Taică-tu, povestea ea, a stat lângă mine și te-a moșit. Alb la chip, tremura, sărăcuțul, de spaimă; îmi era o milă de el, ce să spun, dar nu aveam ce face, n-aveam de ales, de moșit tot trebuia cineva să mă moșească, și nu eram în toată casa decât noi amândoi... El cu mâinile lui te-a scos, s-a ținut tare până când te-a văzut adusă pe lume, după aceea s-a muiat dintr-o dată, și mă trezesc cu el că-mi pică lat, a căzut jos pe dușumea de frică. Liniștește-te, i-am spus, nu fi atât de speriat, că eu am născut și nu tu... De-acuma trebuie să sosească moașa și o să aibă ea grijă de toate cele câte mai sunt de făcut... Nu știu de ce-o fi așa de roșic la față..., mi-a șoptit el, și se uita speriat la tine, parcă-l văd... Și mama începea să râdă, amintindu-și de acele timpuri, dar se întrista repede, din răs trecea pe neașteptate în plâns. Își aducea aminte că

tata nu mai e pe lumea asta – a murit pe front –, ca să mă vadă fată mare și ajunsă la vârsta măritişului... Eram eu într-adevăr fată de măritat, numai că nu avea cine mă lua, nici nu mai țineam minte de când nu s-a mai văzut picior de bărbat în satul nostru. E adevărat că de tinerică eram încă 5 tinerică, aproape o copilă, măritişul nu-mi bătea atât de stăruitor la ușa ca la altele; acelea începuseră deja să se treacă și nici o lumină nu le apărea în față de nicăieri. De altfel eram încă necoaptă la minte, îmi umbla gândul la tot felul de jocuri și distracții copilărești, ba m-aș mai fi jucat și cu păpușile, 10 recunosc, dacă nu mi-ar fi fost rușine de vecini; alergam ca o zvârlugă prin ogradă și râdeam tot timpul; din partea mea, sinceră să fiu, puteau nici să nu fie pe lume bărbați. Eu eram cum eram, copilăroasă cum vă spun, dar bunica și mama nu gândeau la fel ca mine: ele altceva nu mai aveau în cap decât 15 măritişul meu, și nu atât mama, căci ei i se mai întâmpla să se uite la mine ca la un copil, ci mai ales bătrâna era cea mai nerăbdătoare să mă știe căpătuită. Își dorea cu orice preț – și cât mai repede – un nepot, ziua și noaptea tot la lucrul ăsta se gândea; frica ei cea mai mare era ca nu cumva să închidă 20 ochii înainte de a-și vedea visul împlinit... Și cum de bărbați nici urmă, ce altceva le rămânea celor două femei decât să-mi plângă de milă, gândindu-se, amândouă, c-or să mă vadă împletind cosiță albă, c-o să rămân fată bătrână, stearpă, lipsită de rod! 25

Și iată că la orizont s-a arătat, ca din senin, o luminiță – povestea în continuare profesoara de limba rusă – s-a deschis o mică breșă în situația care părea să nu aibă nici o ieșire. Și anume s-a luat hotărârea de către conducerea obștei ca fetele și femeile care se osteniseră muncind de dimineața până seara 30 să fie trimise, pe cheltuiala obștii, bineînțeles, în concediu de odihnă, la mare. Bucuria fu neasemuită, gândurile tuturor îndreptându-se, de fapt, într-o singură direcție. Căci marea, ca marea, nu de mare le ardea lor, cu toate că de văzut nu

apucaseră s-o vadă vreodată, nici după plaja cu nisip de aur, nici după razele fierbinți ale soarelui sau după valurile înspumate nu tânjeau ele. Nu bronzate și relaxate țineau să se întoarcă din renumitele și mult râvnitele stațiuni de pe malul
5 mării, ci cu un pruncușor în pânțele, asta voiau, căci acolo, la mare, nu se poate altfel, s-or găsi ceva bărbați și pentru sufletelul lor. Apăruse, în tot cazul, o șansă, o portiță deschisă, o rază de lumină, și femeile și tinerele fete s-au legat cu dinții de șansa asta.

10 Bun, pleacă prima – cea mai muncitoare și mai harnică dintre toate – la mare. Satul întreg o conduce la gară, nu numai femeile, ci și bătrânii și copiii, ce să zic, o sărbătoare în adevăratul înțeles al cuvântului!... Cele mai cu experiență, mai trecute prin viață, se dau pe lângă ea, sfătuind-o în fel și chip.
15 «Ai grijă, îi spun ele, și nu fi proastă, fii femeie deșteaptă și cu scaun la cap! Mai toată nădejdea în tine ne-o punem, după cum bine știi și tu, așa că nu-ți rămâne decât să faci tot ceea ce îți stă în putere și să nu ne dezamăgești.» Privite în mod superficial și din afară, fără o cunoaștere aprofundată a situației,
20 sfaturile binevoitoarelor femei pot părea cam bizare, puțin pe invers decât cele ce se dau de obicei: nu cum «să te ferești», cum «să ai grijă să nu dai de bucluc», o sfătuiau, ci, dimpotrivă, cum să cauți «buclucul» cu lumânarea, la o adică, și mai ales cum trebuie făcut ca să te alegi cu ceva din tot buclucul ăsta,
25 cum poți să dai o mână de ajutor, pentru ca toate cele petrecute acolo, pe malul însorit al mării, să nu fie chiar degeaba, să nu te alegi doar cu oleacă de bucurie, și ea trecătoare, ci cu un lucru mult mai important pentru o femeie cu cap; cum să faci, într-un cuvânt, să nu te întorci de la mare cu mâinile
30 goale!...

Prima care a fost trimisă în concediu – aleasă și ea cu cea mai mare grijă – a fost o femeie îndemânatecă și descurcăreață foarte, una din acelea, cum spune proverbul, care scoate apă și din piatră seacă; măcar să știe și ei că n-o trimit de pomană,

că nu cheltuie obștea banii degeaba eu ea! Întregul sat, nu numai femeile de toate vârstele, ci și copilandrii și bătrânii au așteptat cu sufletul la gură reîntoarcerea femeii, și în ziua în care s-a împlinit termenul, erau cu toții pe peronul gării; și când femeia a coborât din tren, după zâmbetul ei misterios și mândru nevoie mare, au înțeles că ceea ce trebuia să se întâmple pe malul mării – albastru și însorit – s-a întâmplat, în sfârșit, totul era în regulă, stirpea bărbătească n-a dispărut chiar de tot de pe pământ, nu degeaba o aleseseră, într-o femeie ca ea se poate avea toată încrederea, nu era dintre acelea care să piardă timpul fără rost; e drept că n-a fost chiar de tot ușor, lăsa ea să se înțeleagă, clipind cu multă șiretenie din ochi, nici acolo pe malul mării înspumate nu umblă câinii cu colaci în coadă, dar, oricum, amănuntele sunt de prisos de vreme ce totul s-a sfârșit, cum se spune, în cele mai bune condițiuni. Au urmat săptămâni lungi de așteptare, întregul sat era nerăbdător să vadă dacă tot ceea ce petrecuse la mare – amănunte nu se știau, discretă, femeia le păstrase doar pentru ea (în general era o femeie căreia nu-i făcea nici o plăcere să se laude cu ce-a făcut și ce-a dres, una dintre acelea care tace și face, cum se spune în popor!) – a fost cu vreun folos sau ba. Moștenitorul mult așteptat aparținea de-acuma întregului sat, nu numai femeii care se plimba printre consătenii ei aparent indiferentă – era și foarte mândră, nu lăsa să vadă toată lumea ce-i în sufletul ei –, în realitate însă cumplit de speriată, conștientă de marea ei răspundere în fața obștei. Dacă, de pildă, totul a fost zadarnic, așteptarea fără rost și speranțele spulberate?!... «Noi, fetele mai tinere, povestea femeia, o pândeam stând ascunse în dosul ferestrelor, ori al ușilor abia crăpate, și ea mergea pe uliță cu privirile în pământ, foarte concentrată, ascultând, mă gândesc eu acum, la ce se întâmpla înăuntrul ei, căutând semne plăcut prevestitoare, știindu-se pândită și urmărită de toată suflarea; până când într-o dimineață am văzut-o trecând cu capul sus, uitându-se,

provocatoare și mândră, jur-împrejurul ei; văzând că nimeni nu i se ivește în cale să-i pună întrebări – noi, din ascunzătoarea noastră o urmăream cu sufletul la gură, dar nu îndrăzneam să-i ieșim în cale și să-i tăiem drumul – și-a smuls basmaua
5 din cap și a început să joace pe uliță de una singură, ba să și chiuie ca un bărbat, și atunci au ieșit celelalte femei de după porți (unde stătuseră la pândă) și au început cu toatele să joace și să chiuie. Rămăsese grea, ce mai încoace și încolo! Întregul sat a avut încredere în ea, și uite că nici ea nu i-a înșelat,
10 ducându-i cu vorba, o să se nască un copilăș și în satul lor urgisit să rămână fără bărbați, o să vină pe lume un prunc, după atâta amar de vreme...» Și femeia a povestit în continuare cât de greu au trecut cele nouă luni pentru tot satul și cum, de la o lună la alta, burta celei însărcinate se rotunjea tot mai
15 tare și cum umbla ea pe uliță mândră nevoie mare, legănându-se ușor – cu timpul începuse să meargă ca o rață, așa cum merg de fapt toate femeile însărcinate –, cu amândouă mâinile pe burtă, uitându-se cu trufie jur-împrejurul ei. Cel mai greu a trecut ultima săptămână. Trei moașe din satele vecine și-au oferit
20 serviciile lor, dorind să fie prezente la naștere. O săptămână au dormit prin vecini, ca să fie aproape de lăuză, și când primul urlet de durere al femeii s-a făcut auzit, au alergat într-un suflet – cine știe dacă n-au stat tot timpul cu urechea la pândă – să dea o mână de ajutor. A fost, însă, o naștere grea. S-a pus
25 problema unei cezariene și doctorul și-a pregătit instrumentele necesare. Noroc cu o moașă mai în vârstă și foarte experimentată; ea i-a fost femeii de mai mare ajutor chiar decât doctorul. A condus fătul în așa fel – ajutată fiind și de mama care se supunea întru totul poruncilor ei, ordinelor răstite și
30 categorice – încât copilul s-a născut fără să se mai apeleze la cuțitul doctorului... Spre dezamăgirea tuturor, noul-născut era o fată! Chiar așa micuță – nu avea mult peste două kilograme – și boțită la chip cum era, merita, totuși, să te bucuri! În sat se născuse primul copil, după mai mulți ani și

în inimile tuturor se ivise, ca să zic așa, o speranță nouă... În cea mai mare grabă a mai fost trimisă o femeie să se relaxeze și să se odihnească pe malul mării însorite. Și la fel ca și prima a fost condusă de satul întreg; i s-a șoptit și ei în ureche, de către cele cu mai multă experiență și i s-au dat sfaturile și preceptele de rigoare. Și de astă dată rezultatele concediului au fost mulțumitoare; femeia, de bine, de rău, a știut să se descurce bine acolo, pe țărmul însorit al mării, și la nouă luni în satul fără bărbați s-a născut, în sfârșit, un băiat de trei kilograme, frumos și rumen... Apoi au plecat la mare un lot întreg de femei și tinere fete; fetele, aflate la vârsta măritişului, au fost date însă în grija celorlalte, a celor cu mai multă experiență, ca să aibă grijă de ele, să nu fie lăsate de capul lor. Anotimpul însorit de-acuma trecuse, iarna bătea la ușă, dar și pe timp de iarnă marea tot mare rămâne, n-o mută nimeni de la locul ei! Și oricum, spuneau femeile din sat, încurajându-le, vă mai distrați, schimbați aerul, nu strică să mai vezi cum e și prin alte părți. Se stabilise un fel de consemn; să nu se vorbească despre motivul principal al trimiterii lor la mare; nu pentru că ar fi fost lucru de rușine și tulbure, la mijloc, nici pomeneală de așa ceva, ci pentru că acesta era mult prea important, prea sfânt, ca să fie mereu amintit, să se stăruie tot timpul asupra lui... N-am s-o uit niciodată, îi spune mamei profesoara (mamei i se adresa în primul rând, cu toate că de față era și tânăra funcționară de la bancă). Nu era o femeie frumoasă, după cum v-am mai spus, s-ar putea spune chiar că era aproape urâtă – avea un nas lătăreț, o gură mare, ochii înguști și foarte îndepărtați unul de celălalt, începuse pe deasupra să se îngrășe – și totuși nu era o femeie pe care s-o poți uita ușor! Îi curgeau lacrimile din ochi; nu le băga în seamă, nici nu-i păsa de ele, povestea mai departe! «A venit, în sfârșit, primăvara și m-am trezit la rândul meu programată să plec în concediu la mare. Știam de ce anume sunt trimisă și ce se așteaptă de la mine, dar cum eram foarte tânără și

copilăroasă, nici nu mă speriasem prea tare și nici nu știu cât de bucuroasă nu eram. Mie îmi era parcă totuna – gândurile cine știe pe unde îmi zburau – dacă o să fiu mamă sau nu. În schimb celelalte femei din casa noastră înnebuniseră
5 amândouă. Nu vorbeau decât despre pruncul care, în urma acestei călătorii, se va naște cu siguranță sub acoperișul casei lor; ele știau de pe acuma că va fi un băiat; începuseră să-i împletească și să-i croiască hăinuțe, îi pregătiseră scutecele, ba coborâseră din pod un leagăn vechi, în care dormise bunica,
10 pe vremea când fusese fetiță mică și neînțarcată; pe mine mă bufnea râsul văzând toate aceste pregătiri. «Dacă s-o întâmpla ceva, o să fie vreme și pentru hăinuțe, prea vă grăbiți, prea sunteți de tot nerăbdătoare», le spuneam, căutând să le liniștesc; mai ales pe bunică-mea, care, sărmana, tremura la
15 gândul că o să i se nască un nepot, unul care să-i ducă spița mai departe; se fâțâia tot timpul, nu-și mai găsea liniștea, se învârtea prin casă ca un titirez. «Stai locului, strigam la ea, nu te mai răsuci și învârti atât, că m-ai amețit la cap!» Nu doream decât un singur lucru, să plec cât mai repede și să scap
20 de gura, de sfaturile și de cicălelile lor... Și uite-așa, într-o dimineață mi-am luat cufărul – cu rochii noi, croite și cusute de o soră a mamei special pentru călătorie –, le-am făcut din tren cu mâna celor ce-au ținut să mă conducă la gară – și se strânsese ceva lume pe peron –, le-am dat tuturor să înțeleagă
25 că știu foarte bine ce aveam de făcut, acolo, în stațiunea de pe malul mării, și abia când trenul s-a pus în mișcare și iubiiții mei consăteni au dispărut din fața privirilor mele, m-a cuprins un fel de teamă și îndoială: dar dacă, mi-am spus, n-o să fac față nobilei misiuni care mi se încredințase, și m-am simțit,
30 ceea ce eram de fapt, o fată cam prostută și tare nepricepută, una care așa, pe nepusă masă, trebuia să se descurce în niște treburi în care nu-i chiar atât de ușor să te descurci... În sfârșit, am ajuns la capătul călătoriei, pe țărmul însorit al mării. Mă uitam cu gura căscată la bărbați, eram bucuroasă văzându-i

cum se mișcă și cum stau de vorbă unii cu alții, dar de fapt uitasem de ce anume am fost trimisă la mare; mai era și marea – călduță, cu vălurele mici și jucăușe... O boare ușoară, abia încrețind oglinda albastră a mării – și mai era și soarele – și ce era mai minunat decât să stai întinsă pe nisipul fierbinte, privind cerul albastru de deasupra ta și zborul pescărușilor... Uitasem, vă mărturisesc, cu ce scop fusesem trimisă și când mi-am adus aminte, concediul era pe sfârșite, mai aveam doar două zile; două zile pe care însă nu aveam dreptul să le pierd fără rost. Nenorocul meu era că arătam mai nevârstnică decât eram – aduceam mai degrabă cu o școlăriță trimisă la mare pentru bunele ei rezultate la învățătură – încât zadarnic mă uitam eu la bărbați cu toată insistența de care mă știam în stare, ei treceau pe lângă mine fără să mă vadă sau să mă bage în seamă; ce-aș fi putut să fac, nu mă puteam agăța de brațul lor tam-nesam, și chiar dacă aș fi încercat s-o fac din disperare, nu știu în ce măsură m-ar fi luat în serios! Cuprinsă de panică, am văzut cum trece, în mod inutil, și ultima mea zi de concediu fără să se întâmple nimic. M-am urcat în tren și m-am întors acasă. Nimeni nu știa, din fericire, cu ce tren o să mă întorc, așa că nu am fost așteptată la gară. Am coborât pe furiș, și ca să nu mă vadă careva, m-am ascuns în W.C. și am stat tupilată o vreme până când peronul s-a golit de lume. Când am ajuns acasă și le-am spus că nu s-a întâmplat «ceea ce credeau ele», au sărit amândouă, și mama și bunica, să mă bată. S-au potolit însă repede și au început să plângă și una și cealaltă ca după mort.

Un an întreg am muncit cu mult sârg ca să-i fac să mă trimită din nou la mare și, într-adevăr, cam la sfârșitul verii următoare, în septembrie, am fost trimisă pentru a doua oară. Între timp satul se umpluse de cărucioare frumos împodobite, din care răcneau, cât îi țineau bojocii, copii dolofani. Mamele se plimbau mândre, duminica, pe ulița mare, intrau în vorbă cu unul și cu altul, erau fala noastră, ca să zic așa.

De data asta n-a condus-o – povestea femeia – nimeni la gară; singură s-a urcat în tren și și-a ocupat un loc lângă geam; abia s-a pus trenul în mișcare și și-a scos din valijoară oglinda și s-a uitat multă vreme în ea. «Cum ar putea una care arată
5 ca mine să atragă un bărbat?» s-a întrebat speriată, și de disperare și de amărăciune a început să plângă. Și tot așa, într-un plâns, a ținut-o până când trenul a ajuns din nou pe malul mării albastre și însorite. Când s-a prezentat ca să-și ia în primire repartiția, chipul îi era umflat de atâta plâns. Se
10 simțea însă nu numai pătrunsă de o mare ambiție, ci simțea în același timp cum o încearcă o dorință nouă și necunoscută până atunci, dorința de a avea un copil, de a fi și ea mamă; între timp, în anul care trecuse, se maturizase, nu mai era fetița neștiutoare și nătângă din anul trecut. Doar că bărbații pe
15 care-i întâlnea nu vedeau, erau parcă orbi, nici schimbarea și nici maturizarea ei atât de evidentă și neașteptată! Tot ca la un copil se uitau la ea și-i vorbeau pe un ton patern. Unul, pe care l-a urmărit un timp cu multă insistență, văzând că nu mai reușește să scape de ea, i-a oferit, înțelegând într-un
20 mod cu totul greșit insistența ei, o punguliță cu bomboane. Și din nou s-a apropiat sfârșitul concediului, mai erau doar două zile de ședere pe malul însorit al mării, și tot cu mâna goală trebuia să se întoarcă acasă. De disperare nu știa încotro anume s-o apuce și, purtată de gânduri, neatentă la cele din
25 jur, s-a trezit dintr-o dată undeva pe câmp, în afara stațiunii. Și spre marea ei bucurie a văzut pe miriște, lângă un tractor, un băiețandru cam de-o seamă cu ea, care se chinuia să-și repare tractorul stând întins pe spate, sub roțile mari și încărcate de noroi. Era un tânăr urâțel și slăbănog, care la
30 început s-a speriat văzând-o; gata, gata s-o ia la sănătoasă, doar că ea, dintr-o dată, a devenit foarte înțeleaptă: a știut să-l ia cu vorbe blânde și învăluitoare, l-a întrebat de pe unde e și dacă e mulțumit de meseria pe care o are; s-a oferit chiar să-i dea o mână de ajutor: i-a ținut sculele în timp ce el meșterea,

i le-a dat pe rând, una câte una, pe măsură ce avea nevoie de ele, încât băiatul a prins curaj, n-a mai fost chiar atât de timid ca la început; i-a spus cum îl cheamă și că stă într-un cămin împreună cu alți tractoriști ca și el, dar că de-acuma s-a săturat să fie tot singur, teleleu, și c-ar vrea, de fapt, să se însoare, 5 numai că așa nearătos cum este, nici o fată nu vrea să-și pună mintea cu unul ca el, toate-s cu nasul pe sus; s-a arătat surprinsă; e de mirare, a spus ridicându-și sprâncenele neîncrezătoare, ea e convinsă că el anume face pe modestul ca să-și bată joc de ea, nu se poate să nu-și fi găsit până acuma 10 o fată pe măsură; se vede că n-a căutat în mod temeinic, a căutat doar așa, de mântuială, să nu se spună cumva c-a stat cu mâinile în sân; căci fete, câtă frunză și iarbă, lumea-i plină de ele, iar bărbații se pare că sunt din ce în ce mai puțini. «Se înghesuie la câte unu, s-a plâns tractoristul, de parcă ar fi uns 15 cu miere, iar la altul, băiat bun și de viitor, serios și nebăutor, care câștigă bani buni și pe deasupra are și o meserie de aur, nici nu se uită!» «Nu cred», a spus ea din nou ridicându-și sprânceana, înseamnă că prin părțile astea, pe țărmul însorit al mării, cât o fi el de însorit, sunt niște fete cam fără minte, 20 niște ființe care nu au nimica în cap, păcat de ele... Păi ea dacă ar fi în locul lor... Și și-a dus repede mâna la gură, rușinată de propriile ei cuvinte. Și atunci flăcăiandrul, din timid ce era, a prins curaj și a întrebat-o ce anume ar face, dacă ar fi adică ea în locul lor, și așa, din vorbă în vorbă și cu cel mai 25 mare tact posibil, conducând discuția spre fagașurile dorite, toate s-au întâmplat în chipul cel mai firesc cu putință, tractoristul cel slăbănog și urâtel s-a trezit c-o cere de nevastă, stând amândoi sub roțile încărcate de noroi ale tractorului; iar ea nu avea de gând să facă mofturi; și el i-a promis c-o 30 urmează în cel mai scurt timp, renunțând de dragul ei la valurile albastre ale mării și la țărmul cel însorit... «Înfăptuisem – eram conștientă de asta – mult mai mult decât toate celelalte femei de dinaintea mea, mă întorceam în sat

cu un bărbat al meu, cu un soț... Am citit în viața mea – ne-a spus femeia, și din nou ochii i s-au umplut de lacrimi – o mulțime de povești – pe când eram copilă mică, mă dădeam în vânt după ele –, dar nu cred să existe vreun sfârșit de poveste
5 mai frumos decât cel pe care vi-l spusei eu acum». «Și ești tot cu el și astăzi?» am întrebat-o noi după ce ea a sfârșit de povestit. «Dar cu cine ați vrea voi să fiu?! ne-a întrebat mirată. Am cu el o fetiță, a împlinit toamna trecută unsprezece ani și s-a umplut satul și de băieți între timp, așa că grija c-ar
10 rămâne fată mare și nemăritată n-o mai am...» «O poveste frumoasă și plină de învățăminte», a spus mama. «Nu-i așa, doamnă?» a întrebat-o profesoara. Spune și dumneata dacă nu merita să ți-o povestesc...» La sfârșit și-a scos salba cu mărgelile de chihlimbar de la gât și mi-a dăruit-o: «Când o să ai o fată,
15 să i-o dai ei», mi-a spus. Doar că eu n-am avut decât băieți – și păstrez salba și acum...“

V

1.

Picioarele vițelului sunt șubrede, nu se poate prinde bine în ele, tremură și se uită la tine de parcă ar vrea să-ți ceară ajutor. Ceea ce simți seamănă cu un fel de dragoste: te gândești mereu la el, nu poți dormi noaptea din pricina lui; ziua îi dai tot timpul târcoale, faci ce faci să i te afli în preajmă... Într-o noapte ți s-a întâmplat să-l visezi: se făcuse că cineva l-a lovit cu un topor în frunte, și vițelul, în urma izbiturii, s-a clătinat ca beat și s-a prăbușit pe picioarele lui nesigure. A țâșnit sângele, în visul tău era de un roșu întunecat, aproape negru —, paiele pe care sta culcat s-au năclăit de sânge, iar tu ai strigat, de spaimă, prin somn. Și din strigătul acela te-ai trezit și te-a cuprins teama. că vițelul a fost ucis într-adevăr. N-ai așteptat chiar atunci, în miez de noapte, să vezi dacă trăiește ori ba. În graba mare te-ai împiedicat de un scaun și s-a trezit unul din frați, cel cu care dormeai în același pat. „Care ești acolo, mă, care orbecăi pe întunerec și nu mă lași să dorm?” a întrebat el. A adormit însă din nou înainte de-a se trezi de-a binelea; ai mai așteptat un timp și numai când ai văzut că începe iarăși să sforăie, ai ieșit pe furiș din odaie. Te-ai îndreptat spre grajd, străbătând ograda cufundată în întunericul atât de compact, încât ai fi putut să-l tai cu cuțitul.

Și tot întuneric era și în grajd; și ca să vezi dacă vițelușul e viu, te-ai apropiat de locul unde știai că doarme, orbecăind cu mâinile amândouă, și când ai dat, în sfârșit, peste el – trupul îi era cald și viu, îl simțeau respirând –, ai început să-l mângâi
5 cu o singură mână, iar cu cealaltă l-ai luat drăgăstos de după cap...

S-a făcut întuneric afară, a trecut încă o zi în care nu te-ai dezlipit de lângă el. Se bucură când te vede, lovește cu capul în burta vacii și-i atât de nepriceput, că nici nu știe bine să
10 prindă ugerul cu gura lui băloasă și caldă. „Da’ prost mai ești, n-am mai văzut așa un prost“, îl cerți tu, dar cu multă dragoste, și când încearcă să se ridice și nu poate, ai vrea să-l ajuți, mai mult din milă, numai că vaca dă din picioare, nu te lasă să te apropii, îl apără cum poate și cum știe ea. Nici părul lui
15 nu mai e așa de umed și de năclăit cum arăta miercurea trecută când a ieșit din burta vacii: cu ochii lipiți, ca mâțele, și cu picioarele ca două bețe jumulte!... S-a făcut între timp întuneric beznă. Lumina flăcării lămpașului atrage bondarii și fluturii de noapte; se lovesc, orbi și năuci, de sticla lămpii;
20 sticla e fierbinte și își ard aripile fragile și viu colorate...

„Fă flacăra mai mică, să nu se spargă sticla, strigă mama din ușa cuinii de vară. Și vino și te culcă! Nu ți s-a urât să te tot uiți la el? Lasă-l în plata Domnului de vițeluș!... Încerc să
25 pătrund ca un hoț în sufletul tău; descopăr o iubire chinuită și plină de neliniște, dragostea pentru un vițeluș neajutorat, care nu poate să se țină încă pe picioarele lui! Fleacuri și mofturi sunt toate astea în ochii tuturor, nimeni nu poate să le priceapă. Doar eu, strănepotul tău, încerc să le înțeleg identificându-mă cu tine. Am să reușesc vreodată să te cunosc
30 cu adevărat? Nu-s toate simple născociri, nu le-am inventat eu în cele din urmă!? Văd într-adevăr fluturii de noapte care se lovesc de lampă, sau mi se pare numai că-i văd?...

... Nici n-ai bănuit ce se pune la cale fără știrea ta; nu ca să-ți faci în necaz, nu înadins, numai că atuncea când se vinde un vițel ori un mânz nimănui nu-i trece prin minte să întrebe un copil; așa că seara, când te-ai întors acasă și ai dat buzna să vezi ce face vițelușul, grajdul era pustiu, locul unde sta el era gol; rămăseseră doar paie pe care îi făcuseră culcușul, un braț de paie murdare și târnosite, pentru că atunci când l-au luat s-o fi zbătut, nu s-a lăsat cu una cu două smuls din cotlonul lui și dus cine știe unde...

„Scoală copilul, spune tata, se crapă de ziuă, s-a făcut vremea să plecăm. Până prind eu caii, dă-i să bage ceva în gură...” „Și dacă îi viu și trăiește – te întrebi cuprins de nerăbdare –, i s-o fi lățit de-acuma steaua albă pe care o are în frunte?” „Ia-ți jocelul, spune mama, și grăbește-te, nu te mai învârti, cu rost și fără rost, căci ne așteaptă taică-tu! Și știi că lui nu-i place să aștepte...”

Drumul ți se pare lung, nu se mai termină; și chiar dacă ai ațipit puțin, sprijinit de umărul tatii, din pricina gropilor – căruța se hurducăie în toate părțile – te trezești. Tragi în piept mirosul înțepător al frunzelor veștede și-ți pătrunde până în cerul gurii un iz de mușchi umed și de ciuperci (au ieșit crăițele, și mama vine în urma căruței cu poala plină de crăite și de pitonci)... Te gândești la el de parcă te-ai gândi la un om, și nu la un amărât de vițeluș pe care părinții l-au vândut încă de pe timpul când abia izbutea să se țină pe picioare. „M-o recunoaște, te întrebi, ori m-o fi uitat de atâta amar de vreme? Și când o să mă vadă, o să se bucure ori ba?...” Mama îți arată o crăiță culeasă, aproape cât o pălăriuță de mare... Mergeți și mergeți, prin pădurea bătrână, până când ajungeți în dreptul unui lăstăriș prin care străbat, în sfârșit, razele soarelui. „Nu mai avem mult până-i dăm de capăt”, spune mama. „Așa-i în pădure, răcoare, spune tata. Cum vrei să se încălzească aerul, dacă nu pătrunde lumina?!“

Intrați în sat și mama îți pune pălăriuța pe cap, să nu te pripească soarele. „Ce-i cu copilul? întreabă tata uitându-se la tine nemulțumit. N-a avut astâmpăr, cât am mers prin pădure, întruna s-a fosit. N-a stat în loc o clipită!“ „Tu nu știi, dar așa o ține de-o săptămână, spune mama. I-a fost frică că pleci fără el! Că te superi din te miri ce, și să nu mai vrei să-l
5
iei cu tine la Groși... «Dacă o începe a ploua, zicea, tata se răzgândește și nu mai plecăm! Nu scoate el caii pe vreme urâtă... Un pic să mizgure, și nu-l mai clintești de-acasă...»
10
Așa s-a văicărit de dimineța până seara, și s-a tot uitat la cer: nu cumva să se ivească vreun nor și să trebuiască să rămânem acasă...“

„Dragul mamei, cât se poate el frământa pentru toate alea... Cât e sufletul lui de chinuit și de zbuciumat“, spune mama,
15
și cuvintele ei cad greu în liniștea care s-a lăsat deodată. Tatăl tău nu le aude, el își îndeamnă caii cu vorbe potolite. Căruța se hurducăie pe ulițele satului... Pot însă să-mi dau seama câtă suferință și premoniție se află în vorbele mamei. Singurul care tresar, auzindu-le, sunt eu, așadar, strănepotul tău de
20
departe... Mama dă să te strângă în brațe, de parcă ar fi vrut să te apere (de cine anume nici ea nu știe prea bine) – pălăria îți alunecă din cap, și tata domolește caii; cobori după pălăria care ți s-a rostogolit în șanțul din marginea drumului.

Și acuma, eu, strănepotul tău, pentru că strănepot îți sunt
25
de vreme ce tu ai fost fratele mai mic al străbunicului meu dinspre tată, caut să-mi închipui scena reîntâlnirii voastre: de nerăbdare, te-ai împiedicat de pragul grajdului și mă fac că nu bag de seamă lacrimile pe care ai grijă să ți le ștergi, rușinându-te de propria ta slăbiciune. Arunci o privire spre
30
ușa deschisă, nu vrei ca ei să te vadă – de prezența mea, nu ai cum să ai cunoștință –, apoi te repezi spre obiectul iubirii tale nesăbuite, îi cuprinzi grumazul cu brațele subțiri, de băiețandru, și rămâi un timp așa, încremenit de emoție. Îți auzi bătăile inimii și-l ții strâns, nu-ți mai vine să-l lași.

Vițelului nu-i place însă strânsoarea, își mișcă furios capul, dă din picioare, și dacă nu te-ai fi dat la o parte, te-ar fi lovit de bună seamă! Se proptește bine în ele, nu-i mai sunt atât de slăbănoage cum i le știai. De altfel, s-a schimbat mult, dacă n-ar fi fost steaua albă din frunte (a crescut între timp, și s-a 5 lățit), probabil că nu l-ai mai fi recunoscut. Pare a fi din ce în ce mai supărat și mai furios. Încerci să-l cuprinzi din nou cu brațele pe după grumaz, el nu te lasă, însă; se repede spre tine gata să te lovească. Te revoltă lipsa de memorie a animalului și îți vine să plângi. Încerci să-l îmbunezi așternând 10 sub el niște paie proaspete; te străduiești să te minți pe tine însuși, spunându-ți că-l iubești încă, dar între timp, în cele câteva minute câte s-au scurs de când ai intrat în grajd, iubirea ta a murit, s-a stins ca o flacără în care cineva a suflat dintr-o dată și cu toată forța. Iar vițelul te privește cu ochi goi, de 15 animal neștiutor, și tot din placiditate – nu ca să te pedepsească ori să se răzbune – se balegă la picioarele tale.

2.

... Într-o după-amiază s-a pornit un vânt mai tărișor. „Cătănețu“ se afla în mijlocul ogrăzii și vântul l-a izbit de ușa 20 cuinii de vară, a dat cu el de pământ. S-a înfuriat – te uitai prin spărtura din gard, îl urmăreai cu sufletul la gură – și a încercat să se îndrepte țațoș (ridicând cât mai sus picioarele, ca și cum ar fi bătut pasul de front) spre mijlocul ogrăzii; mergea de parcă nici nu i-ar fi păsat de vânt. Acum îl ia, îți 25 spunea tu înfricoșat, îl umflă pe sus – „cătănețu“ nu era mult mai greu decât o găină –, dă cu el de stâlpii cămării, ori de poartă, și dacă îl izbește o dată puținel mai tare, nici că se mai ridică; dar „cătănețu“ se ținea bine pe picioarele lui subțiri ca niște bețe; îl îndoia vântul când într-o parte, când în cealaltă, 30 picioarele se înfipseseră însă – subțirile cum erau – în pământ,

nu se dădeau bătute cu una, cu două; îl vedea cum strânge din măsele, gata să sară la bătaie; dacă ar fi avut cu cine să se bată, s-ar fi bătut, desigur, da' te poți mânia pe vânt, poți să-l sudui în gura mare ori mai încetișor sau în gând, dar cu atât
5 te alegi, cu nimic mai mult!

Când a ajuns în șură, la scuteală, și-a răsucit în liniște o țigară, uitându-se sfidător la vântul care se rostogolea prin ogradă, și care nu avea de gând să se liniștească! Apoi a încercat să-și aprindă țigara – ferindu-și flacăra amnarului de palele
10 de vânt.

Vântul a suflat însă o dată, mai tare, flacăra s-a stins, și țigara i-a rămas neaprinsă! „Mă, al dracului te mai făcuși! Nu te mai astâmperi! a strigat «cătănețu», clătina din cap și amenințând cu degetul. Da' ți-oi găsi ac de cojoc, cu mine
15 nu-ți merge!...” Vântul dacă a văzut cum îl ceartă „cătănețu”, de supărare i-a smuls pălăria din cap și i-a aruncat-o într-o băltoacă din mijlocul ogrăzii. După ce i-a terfelit-o prin noroi, i-a aninat-o de o creangă, în părul de lângă cuina de vară. Pălăria se clătina pe creangă în toate părțile, parcă anume să-i
20 facă în ciudă „cătănețului”. „Pot să-mi cumpăr alta nouă. Nu-i nici o pagubă, și așa o port de nu mai țin bine minte de când, mi s-a urât de ea”, a zis „cătănețu”, mai mult pentru el, dar, la o adică, să-l poată auzi și vântul ce spune... „Stă pe creangă și se zbicește, cum e mai bine!” Vântul a smuls pălăria de pe
25 creangă, a mai purtat-o o vreme prin aer, apoi i-a azvârlit-o la picioare! „Bine făcuși că te astâmpărași, e de părere «cătănețu», apoi își ia pălăria și și-o pune în cap, așa udă și terfelită cum e, îndesând-o bine cu amândouă mâinile, să nu i-o mai poată nimeni smulge. Am știut eu, îi spune vântului,
30 că tot la vorba mea ajungi. Altfel nu se poate, altfel nu-i bine. Capu ăsta, mă – și «cătănețu» își lovește de mai multe ori fruntea cu palma, subliniind cele spuse –, glagoria asta nu-i proastă, știe ea ce face!...”

Și după ce vântul se potolește, treci prin spărtura din gard în ograda „cătănețului“, care trage liniștit din țigară. Ești nerăbdător să afli ce-o să spună despre întâmplarea prin care a trecut, cum o s-o întoarcă pe toate părțile. „Văzuși cât fu de al dracului?!“ se întreabă el, vorbind despre vânt ca despre o persoană cu care tocmai a avut o mică neînțelegere. „Rabdă omul cât rabdă, dar nici așa!“, și scuipe cu multă scârbă în rumegușul de sub capra de tăiat lemne, un scuipe gros, amestecat cu tutun prost. „Asta nici n-a fost vânt (și tu te așezi pe capră și te pregătești să-l asculți), pe lângă acelea care aveau obiceiul să bată în tinerețea mea – un fleac pot spune, o nimica toată... Te luau din toate părțile: și din față, și din spate, și din stânga, și din dreapta! Numai că de când mă știu, am fost de felul meu tare încăpățânat: când băteau vânturile din față, mă întorceam cu dosu la ele. Și pe timpul ăla – se pornea el să povestească – nu eram ca acum! Eram mare și tare, ca un bou! Bubuia pământul sub picioarele mele pe unde călcam... Carnea s-a dus, după cum se vede, adăuga «cătănețu» după ce rămânea o vreme pe gânduri, da' în schimb au rămas oasele – și se lovea cu amândouă mâinile peste brațele subțiri ca niște vrejuri. Și ele-s pe primul loc, ele-s ce are omul mai de preț! Cu oasele rămâne, la o adică, ele nu se împuținează, nu se fac nici mai mari, nici mai mici, nici mai subțiri, nici mai groase! Uite și eu cu câte oase am intrat în spital, fix cu atâtea m-am întors acasă...“

Venise de la spital îmbrăcat într-o uniformă militară veche, de pe timpul războiului din '77. „Mi-a lăsat-o ca amintire – povestea el cui voia să-l asculte – un «reghețean», unul pe care l-au desfăcut doctorii să vadă ce-i înăuntrul lui, și-a murit sub cuțit, pe masa de operație“... Înainte de a-l opera, l-ar fi chemat pe „cătăneț“ lângă patul lui de bolnav – „cătănețu“ se numea pe timpul acela, Rădulescu Ion – și i-ar fi spus: „Dacă mor cumva, uniformă ți-o las ție, să ai o amintire plăcută de la mine, când n-oi mai fi...“ Așa că Rădulescu Ion s-a întors din

spital îmbrăcat în uniforma celui decedat – și noul nume, „cătănețu“, s-a lipit de el cât ai bate din palme; și era și firesc să se lipească, de vreme ce numele vechi nu i se mai potrivea, acum când întreaga lui persoană era alta, schimbată și de
5 nerecunoscut!

În timp ce face elogiul oaselor, „cătănețu“ își desface mundirul și își arată pieptul, strălucitor de alb, cu pielea aproape străvezie – coastele i se văd prin piele, pot fi numărate una câte una. „Ele-au rămas cum au fost, nici n-au scăzut și
10 nici nu s-au înmulțit, își continuă el ideea. Le-am numărat și tot atâtea-s la număr... Păi ce-ar fi fost dacă de atâta suferință prin câtă am trecut eu, să zicem că s-ar fi dus și ele, cum s-a dus carnea de pe mine – atuncea cu ce mai rămâneam? Mă terminam chiar de tot!... „Și „cătănețu“ se prăpădește de râs,
15 un râs fără „sonor“, mai mult din ochi. Se mai vede că râde după mișcarea fălcii lui proeminente.

Îl sfătuiuse – unul care zăcuse la spital într-un pat lângă el – să bea sânge proaspăt, de animal, ca să-și recapete puterea, să se pună pe picioare, să adauge puțină carne la oasele lui
20 atât de îndărătnice. Așa că ori de câte ori se tăia în sat vreun animal – oaie, vită sau porc –, „cătănețu“ era de față; își umplea paharul cu sângele cald al animalului abia tăiat și-l dădea pe gât dintr-o răsuflare! Fusese o iarnă lungă și grea, cu ninsori neîntrerupte, și în mijlocul ogrăzilor ninse putea fi zărit
25 „cătănețu“, cu paharul plin cu sânge, de un roșu aprins, în mâna dreaptă, povestind tot felul de întâmplări de prin spitalele pe unde zăcuse... Iar tu îl însoțeai peste tot, te aflai mereu în preajma lui („cătănețu“ e singur, l-a lăsat nevasta de cum s-a întors din spital, și e bucuros că are cu cine schimba
30 o vorbă, chiar dacă cel ce-i ține de urât e un copil...).

Ninge cu niște fulgi mari și rari. Voi doi stați în casă la căldură. „Cătănețu“ povestește: „Au făcut doctorii cu mine ce-au vrut: mi-au ciuruit pielea, că-i toată flendurită de atâtea împunsături. Și când au băgat cuțitu, au tăiat după pofta lor,

nu s-au făcut numai că taie. Sta unu tânăr, parcă-l văd, cu urechea la mine pe piept, să vadă dacă-mi mai bate inima, dacă nu s-a oprit cumva, dacă n-a stat de tot. Altul ținea un clește în mână, cât cel cu care scoți cuiele din podele de mare, și de atâta tras curgeau apele de pe el. I-a rugat atunci pe un coleg să vină să tragă în locul lui, că nu mai poate... M-au tăiat și m-au cârpit la loc și s-or fi mirat și ei, gândesc, că nu vreau să mor... Atâta suferință câtă am îndurat eu – îmi spun câteodată – nu poate fi adevărată. Oi fi visat-o, o fi vreo închipuire de-a mea... Caut să mă mint în felul ăsta, și atunci oasele încep să strige, să se miște pe sub piele, supărate că încerc să le duc cu vorba; ele, săracele, știu cât am pățimit, pe ele nu le pot minți oricât aș încerca! Suferințele au intrat înăuntrul lor și nu ies cu una, cu două! Așa-s oasele, păstrătoare!“ spunea „cătănețu“, și râdea, cu râsul ăla al lui, fără „sonor“: râdea din ochi și din fălci numai; râdea și cu oasele, întregul trup i se zguduia de râs, și ție ți se părea că le auzi cum se loveau unele de altele.

Pe „cătănețu“ au început să-l bată neamurile la cap, să-l îndemne să-și caute o altă femeie în locul celei ce l-a părăsit. „Ești încă bărbat în putere, ziceau, n-o să rămâi singur toată viața! Una să-ți umble în grijă, să te spele și să-ți facă de mâncare. Omul, dacă-i singur, e vai și-amar de capu' lui...“ La început „cătănețu“ s-a împotrivit, nici n-a vrut să audă de însurătoare. „Mi-a fost destul, le spunea celor ce-i dădeau ghes. Am avut o nevastă și m-a lăsat, m-a făcut de rușine. Ori vreți și cu a doua să pățesc la fel?... Și cine o mai fi și aia să-și pună mintea și cu unu ca mine? Voi nu vedeți că seamăn mai mult cu o arătare decât cu un om?“ „Cătănețu“ încerca, prin urmare, să scape de însurătoare, neamurile însă nu se lăsară cu una cu două, se ținură de capu lui, așa că în cele din urmă, vrând-nevrând, s-a supus voinței lor. I-au adus în casă o muiere dintr-un sat vecin, trecută bine de prima tinerețe, văduvă la rândul ei, ursuză și întunecată la chip. Vinerea se urcau

amândoi în trăsură și se duceau la târg. Femeia mâna caii și „cătănețu“ sta lângă ea, cu mâinile în poală și cu ochii pierduți în zare. Oasele, care îi ieșeau parcă din pielea întinsă, primiseră o strălucire fosforescentă... Femeia îi spăla rufele, îi deretica
5 prin casă, mulgea vaca, fierbea la porci, mătura prin curte; în preajma sărbătorilor spăla ferestrele și freca dușumelele în casa de către drum. Vorbeau rar unul cu celălalt și fiecare avea grijă ca răspunsul să fie mai scurt decât întrebarea și invers. Femeia dormea pe prispă afară și se scula cu noaptea în cap.
10 Bătea untul stând pe un scăunel, cu sumna ridicată deasupra genunchilor osoși. Înainte de a mătura curtea lua apă în gură ca să aibă cu ce-o stropi; făcea niște rotocoale mari în praful încins de căldură și numai după aceea se apuca de măturat. Îți vorbea uneori despre boala bărbatului ei, căci în felul ei,
15 ursuz și aspru, ținea la „cătăneț“. „Săptămâna viitoare mă duc la doctor cu el, spunea stând pe scaunul din fața casei și uitându-se supărată în pământ. Să-l asculte la inimă. Să vadă dacă s-a mai înzdrăvenit. Și să-i dea și niște leacuri pentru stomac; și-a cam pierdut pofta de mâncare“, îți spunea și ofta
20 plină de îngrijorare.

3.

Când n-a mai rămas decât o săptămână până la plecare, frații tăi mai mari ți-au pus cufărul de lemn lângă pat, să dai cu ochii de el de cum te trezești dimineța. Să-l vezi și să-ți
25 spui de fiecare dată: uite că a mai venit o zi și o să treacă la fel cum au trecut și celelalte și eu nu mai am mult de numărat până plec la cătănie.

Petrică și cu Simion se urcaseră după cufăr în podul grajdului și când au dat să-l deschidă un șoarece a țâșnit speriat
30 afară. Simion, care sta pe scară în gura podului, a alergat după el să-l prindă, dar șoarecele s-a făcut nevăzut printre

hamurile vechi și putrede... Petrică a șters cu o mână cufărul vechi, cu încheietoarele ruginite și a bătut cu palma în tabla de lemn. „Marfă, clasa întâi!, și-a dat el cu părerea. S-a mai stricat de când am fost noi la armată, dar nu-i nimic, am eu grijă să-l fac să arate ca nou.“ Și după ce l-au coborât din pod și l-au așezat în mijlocul șurii, așa plin cu paie și prăfuit cum era, și-au adus aminte de timpul când au făcut ei armata și au început să-și spună unul altuia comenzile pe unghurește ori pe nemțește, așa cum le-au învățat. Unul striga o comandă și celălalt se grăbea s-o execute. (Pavel nu era de față.) Ba unul era cătană proastă și neinstruită și superiorul se răstea la el, îl muștruluia de mama focului, pierzându-și răbdarea și ridicându-și ochii la cer („Io; ištenem, mein Gott, tu soldat prost, io băgat pe tine la țuhaus, ia, ia“), ba celălalt, cu rândul; și cu cât superiorul striga mai tare, cu atât era cătana parcă mai grea de cap! Se întorcea la dreapta când i se comanda să facă stânga împrejur, încât el, superiorul, nu avea ce face, se lua cu mâinile de cap de supărare: „Ia țuhaus!“ urla el, arătând spre ușa larg deschisă a grajdului. „Sus, culcat, sus, culcat!“ porunca Petrică, iar Simion (de data asta el fiind în rolul de cătană proastă) executa ordinul, roșu la față și asudat. „Așa îi armata, îți spuneau ei după ce osteneau de atâta alergătură și se așezau pe loitrea căruței, ce-ți poruncește superiorul aia execuți, nu-i ca în civilie cu «nu-mi place» și «nu vreau»! O dată să îndrăznești să spui nu și pușcăria te mănâncă!“...

„A fost și la noi în regiment – începu a povesti Petre – unul care se ținea în gură cu gradații, se dădea mare... De ce așa și nu altfel? Eu cred că asta nu-i bine cum ați spus dumneavoastră..., îl auzai tot timpul spunând. Numai că domnii ofițeri n-au stat să-i arate de ce-i aia și nu-i aia și dacă l-au văzut că nu-i mai tace gura l-au băgat la țuhaus! Da el nu s-a lăsat nici după ce i-au dat drumul; era galben cum îi lumânarea și cred că dacă ai fi suflat o dată mai tare îl și doborai la pământ, așa era de slab, numai că n-a tras nici o învățătură

din toate necazurile pe care le-a avut. Din clipa în care i-au dat drumul de la răcoare a și început a strâmba din nas: Ba că mâncarea nu-i mâncare, aduce mai degrabă a lături de aruncat la porci, ba că-l strânge o cizmă, ba că-l roade rău

5 mundiriu. «Astâmpără-te, mă Ioșca – așa-l chema, Ioșca Kicsi – astâmpără-te odată, căci dacă nu te astâmpări și o ții întruna așa, mă, tu dai de dracu! Armata-i armată și cătănia îi cătănie, n-ai ce face. Trebuie să stai smirnă, n-ai de ales. Pricepe măcar atâta lucru, că nu ești prost!» Ne părea și nouă rău de el văzând

10 câte necazuri are numai pentru că nu vrea să-și țină gura în nici un chip. Până la urmă singur și-a făcut-o, singur, pot zice, că și-a căutat-o cu lumânarea. Toate necazurile i s-au tras de la un ofițer, unul pe care îl chema Silagy: subțirel și sprâncenat, frumos ca o domnișoară. Și Silagy, ăsta se arăta a fi rușinos

15 din fire: dacă scăpam noi o vorbă mai porcoasă, se făcea cum e para la obraz, dădea ochii peste cap și ne lovea peste mână așa ca să ne arate că nu-i frumos ce-am zis... Și într-o zi, noi, răcanii, săpam la tranșee – și Silagy sta pe un dâmb mai năltuț și se uita prin ochean. Cât am săpat noi tranșeca aia, adâncă

20 de doi metri, el nu și-a dezlipit ocheanul de la ochi. Se uita și ofta din când în când, da tare, ca să-l auzim și noi cum oftează... Și lui Ioșca nu i-a tăcut gura. «Trebuie să fie ceva minunat, zice, dacă vă uitați prin ochean cu așa mare poftă.» Silagy a început să râdă rușinat și așa râdea de urât de parcă

25 ar fi nechezat un cal. Am început și noi să râdem, care mai de care, căci așa-i la armată, cătana trebuie să se ia după superior. «Mă, răcanilor, zice atunci Silagy, și se uită de sus, de pe tăpșan, la noi, vai și amar de capul vostru, râdeți ca proștii fără să aveți de ce râde și de ce vă bucura! Eu dacă râd,

30 zice, barem am de ce, am ce vedea și de ce să mă bucur, nu ca voi»... Și-l cheamă pe Ioșca, îi face un semn cu degetul, uite așa, să vină adică să se uite și el prin ocheanul acela, prin care se vedeau fel de fel de minunății. Și când Ioșca și-a pus ocheanul la ochi, parcă i s-a lipit de obraz, nu și l-a mai putut

lăsa. Până i l-a smuls domnul ofițer din mână, el s-a tot uitat... Am aflat și noi după aceea la ce s-au uitat ei amândoi cu o așa mare poftă, ce anume au văzut prin ocean: nu chiar așa de departe curgea o apă mai mărișoară și niște fetișcane se scaldau, goale cum le-a făcut mama lor, în râu, fără să le treacă 5 prin minte că le-ar vedea cineva. Din când în când ieșeau să se încălzească la soare, căci era pe la sfârșitul lui august și apa era destul de rece... Așa că domnul ofițer ar fi vrut să știe pe care dintre fetele acelea și-ar fi ales-o Ioșca, dacă ar fi fost pe ales. Ioșca și-a mai dus o dată oceanul la ochi, îi era destul 10 de greu să aleagă dintr-o dată, nu se putea hotărî ușor... «Aia din stânga, domn' ofițer», zice Ioșca și-i dă lui Silagy oceanul să vadă pe care anume și-a pus el ochii, care i-a plăcut mai mult. Ofițerul s-a pornit să râdă, dar de data asta nu mai necheza ca un cal, ci behăia încetisor, ca o căpriță. «Aia, zice, 15 nu-i bună, răcan prost și nepriceput ce ești! Se vede că nu te pricepi. Așa râdea, de parcă l-ar fi gădilat cineva sub subțioară. Aia cu sânii mari, aia care intră acum în apă, aia e lux a'ntâia!... Numai că un mârlan ca tine, zice, nu are de unde să știe ori să se priceapă.» Și atunci lui Ioșca nu i-a putut tăcea gura, 20 nu s-a lăsat nici el: «Pentru aia, zice, n-aveți dumneavoastră, domn' ofițer, muniție. Și fără muniție, zice, degeaba. Nu ia foc pușca și nu face poc! Face fâs, așa face...» Ofițerul, dacă l-a auzit vorbind așa, să turbeze, nu alta. Așa s-a mâniat de tare, că de furie a început să-l lovească pe unde apuca, nu se 25 uita pe unde dă, cu tocul revolverului. Și cât s-a ținut Ioșca până atunci de mare și tare, nu s-a aplecat în fața nimănuia, dintr-o dată l-am văzut cum se moaie. Se ruga de domnul ofițer să-l ierte, pentru că el a glumit și nu s-a gândit la nimica rău. Silagy a fost un om hain la suflet și din răutatea asta a 30 lui i s-au tras lui Ioșca toate cele. L-a purtat prin judecăți, nici nu vă mai povestesc cât i-a fost dat lui Ioșca ăla să pătimească! Cică ar fi spus despre armata cezaro-crăiască așa și pe dincolo, că nu are muniții și că puștile nu-s bune de nimic, că poți

trage cu ele oricât, tot degeaba... Noi, care am fost de față, știam bine la ce fel de muniție s-a gândit Ioșca, atunci când i-a dat Silagy ocheanul să se uite prin el. Dar chiar dacă știam, în zadar, nimeni nu se uita în gura noastră ca să ne afle părerea și să asculte ce spunem noi... Așa că la armată e întotdeauna cum spune superioru. Nu trebuie să te pui contra...”

„Ce fel de cătană ai să mai fii și tu? se întrebau frații. Nici nu te putem vedea cu pușca la umăr și bătând pasul de front! Păi tu, după un marș mai lung, hai să zicem unul de douăsprezece ceasuri, nu de douăzeci și patru sau de patruzeci și opt cum au fost alea pe care le-am făcut noi, îți dai sufletul, cu tine s-a sfârșit... N-ai tăria aia să taci din gură și să mergi drept înainte fără să crâcnești.“

O fi duios cântecul pe care îl zice Luță Ioviță cu vocea lui răgușită și hârâită, mamele și fetele de măritat pot lăcrăma cât vor ele, vouă, de-acuma, după ce ați mai tras o înghițitură, două din sticla cu țuică îndulcită (pe fundul căreia se pot vedea bomboanele rozalii în formă de smeură), nu vă mai arde de oftaturi și nici de lacrimi muieresti: mult mai bine le stă unor tineri să arate că lor nici nu le pasă, să-și petreacă până se împlinește sorocul plecării și al despărțirii, să chiuie cât pot de tare, să se audă în sat, să afle tot omul cum că ei, recruții, au chef de petrecut și de cântat. Mai au o săptămână până pleacă la armată și cât le-a mai rămas o țin în petreceri și în chefuri și să vadă ei pe cineva care are inima aceea să se pună împotriva! Sunteți una acum toți șapte sau opt. Vă țineți de după cap ca niște tovarăși de suferință și prieteni buni ce vă aflați, și când Luță Ioviță vrea să schimbe cântecul, să cânte unul mai vesel (celorlalți li s-a urât să stea și să se uite la voi cum vă legănați și vă lălăiți), v-ați și repezit cu gura la el, gata să-l luați la bătaie. Acuma voi sunteți stăpânii, voi porunciți! Să facă bine, ei, muzicanții, nu cumva să iasă din vorba voastră. (Nu înțeleg ei cât e sufletul vostru

de negru și de îndurerat? Sunt orbi, ori ce-i cu ei? O să vadă ce-o să pățească, dacă nu vă ascultă și nu vă respectă, dacă sunt împotriva voastră...)

Se face târziu, iar mamele care au rămas cu voi până când afară s-a făcut ziuă albă (cu toate că ochii li se închideau de somn, cu mare greutate izbuteau ele să și-i țină deschiși, ba li se mai întâmpla să le cadă capul în piept, cât pe aci să se răstoarne de pe scăunelele de pe margine!) au început să vă îndemne – cu vorba bună, una n-ar fi avut inima să ridice glasul – să plecați pe la casele voastre, c-ați petrecut destul... 5
„N-aveți la ce să ne mai așteptați, le sfătuiți cu ochii roșii de băutură și proptindu-vă unul de celălalt, noi rămânem să ne mai petrecem un pic, căci atâta ne este nouă toată distracția și petrecerea, de-acuma am pus punct la toate cele, de-acuma s-a sfârșit cu noi!“ Și după ce mamele s-au dus la culcare, ați rămas voi de voi și ați început să vă plângeți unul altuia: nu-i defel ușor să te desparți de tot ce ai mai drag pe lumea asta, de frați și de surori, de părinți și de satul mult iubit... Câtă durere s-a adunat în inima voastră, mai mare minunea că ați putut-o îndura, că n-ați murit de atâta suferință grea. Cine știe cum o fi acolo și bine nu are cum să fie, căci armata e armată, cu ea nu te joci: ori de viață, până în clipa de față, nu puteți zice că v-ați bucurat de-ajuns și-i mai mare păcatul. Abia ați început să-i simțiți gustul și dulceața, și toate s-au sfârșit... 10 15 20 25

Vă îndreptați toți șapte (sau opt) spre casa Floricăi, iar când ajungeți în dreptul casei, ortacii tăi (așa v-ați înțeleș) mai au vreme să se ascundă după nucii bătrâni din față, înainte ca tu să te apropii de fereastră și să bați încetisor în ea de două ori. După ce-ai bătut, aburii băuturii s-au împrăștiat pe neașteptate. „Ce m-am apucat să fac?!“, mai ai vreme să te întrebi, și între timp lumina se aprinde în casă, prin dreptul ferestrei se vede trecând tânăra femeie, care a fost trezită din somn, apoi o umbră mișcându-se prin ceardac, pași desculți 30

pe nisipul din ogradă, un câine care dă să latre și o voce de femeie care îl potolește cu vorbe blânde: „Taci, mă, nu lătra, că n-or fi oameni răi“, spune un glas subțirel și plin de dulceață, și câinele ascultă de sfatul stăpânei lui, se oprește din lătrat, și tu tare ai mai lua-o la sănătoasa, doar că ți-i cam rușine de cei ascunși după nucii bătrâni, pe care îi și auzi chiuind înfundat, și iată că poarta se crapă încetișor, numai puținel, cât să încapă un trup subțirel de femeie tânără, și te apropii ca s-o poți vedea mai bine pe cea care stă în dreptul porții.

10 Florica, într-o cămășuță subțire și albă, cu părul negru ca noaptea, despletit și lung până aproape de călcâie, stă proptită de stâlpul porții și se uită somnoroasă și mirată la tine, doar că tu ți-ai pierdut curajul, nici nu îndrăznești să ridici privirea spre obrazul alb ca smântâna și spre ochii negri și luminoși.

15 „Nu ți-o fi frig?“ întrebi prosteste, și ea se pornește să râdă încetișor, își duce mâna la gură ca să-și ascundă râsul, să nu se audă cumva, să se scoale vecinii și s-o vadă că stă în poartă cu un om străin. „De-aia mă treziși, mă, copile, spune, și se uită mirată și întrebătoare la tine, să mă întrebi dacă mi-i frig?

20 Pentru asta veniși să-mi bați la fereastră și să mă scoli cu noaptea în cap? Numai pentru atâta lucru?“, te întreabă, și iarăși începe să râdă încetișor, fără să mai ducă însă mâna la gură și să-și mai ascundă râsul, arătându-și un dinte, chiar în față, strălucitor, de aur... La întrebările Floricăi nu prea știi

25 ce-ai putea răspunde, te uiți doar la ea cum tremură de frig în cămășuța subțire de borangic; tânăra femeie așteaptă să te audă vorbind, privirea ei e întrebătoare și ușor mirată, tu taci însă în continuare și te uiți în pământ, și atunci Florica se schimbă și ea dintr-o dată: o femeie serioasă și la locul ei care

30 a fost sculată cu noaptea în cap. „Te știam copil cuminte, spune ea cu o voce blândă și plângăreață, da te-ai stricat și tu, nu mai ești ăla care ai fost. Du-te, mă puiule, îți spune cu un glas dintr-o dată batjocoritor și certăreț, du-te mai bine și te culcă.“ Pașii ei desculți se aud lipăind prin ogradă, apoi

zgomotul ușii trase, al zăvorului pus. Lumina din încăperea Floricăi se stinge și se așterne liniștea și întunericul. Rămâi o vreme în dreptul ferestrei închise, apoi, te întorci spre ortacii tăi, pe care îi știi ascunși în spatele nucilor. „Ieșiți, îi strigi, nu mai aveți la ce să stați ascunși, c-a plecat! S-a dus să se culce. Zicea că-i moartă de somn“, doar că ei nu mai au cum să te audă, s-au împrăștiat care încotro, s-au dus la casele lor, și-ai rămas singur în mijlocul uliței luminate de primele raze ale soarelui.

... În vagon s-au urcat niște nemți dintr-un sat vecin, și 10
 e și un acordeonist printre ei, un băiețandru pîrpiriu și
 roșcovan. După ce încearcă de mai multe ori clapele acor-
 deonului, începe un cântec vesel și săltăreț. Tinerii cântă
 împreună cu acordeonistul și cu o șvăboaică, probabil iubita 15
 unuia dintre ei, slabă și înaltă, ca o scândură! Apoi acordeo-
 nistul se apleacă și spune ceva la urechea femeii. Femeia se
 supără dintr-o dată, se înfurie peste măsură. Vrea cu orice preț
 să-l dea pe tânărul cel obraznic jos din tren, îl împinge cu
 amândouă mâinile (se suflecăse la mâneci ca să aibă mai mult
 spor). Tânărul nu vrea să se lase chiar atât de ușor dat afară – 20
 cu o mână se ține de bancă, iar cu cealaltă își apără acordeonul
 de loviturile femeii, care dă pe unde nimerește; așa că se
 produce o hărmălaie și o vânzoleală de nedescris...

„Așa am fost cu ordonanță – începe unchiul Filimon să
 povestească, dar de ascultat singur tu îl asculti (fiu-su se uită 25
 pe fereastră, mărul lui Adam i se ridică în sus, și zâmbește în
 neștire) –, la unul Ferenc Laszlo. Și ce să vezi, Feri ăsta era
 român după mamă, așa că vorbea cu mine românește, da numa
 când eram noi doi și nu ne auzeau și ceilalți domni ofițeri:
 nu voia să se afle cumva la cazarmă. Era din Oradea, și taică-su, 30
 unguru, a avut un birt chiar lângă gară, unde-i devâr mare...
 Și Ferenc Laszlo, ofițerul, era o mândrețe de bărbat, leșinau
 doamnele și domnisoarele din Seghedin după el. Ieșea

duminica pe Corso, la plimbare, și nu umbla pe jos, nici gând: ori călare, ori cu birja, și la ferestre, unde te uitai, vedeai numai fete mari lăcrimând și oftând de doru lui. Dar el așa o fire a avut, că nici nu se uita la ele, de parcă nici n-ar fi fost! El cu
5 caili mai mult și-a pierdut vremea. Și până la urmă tot de la un cal s-a întâmplat să i se tragă nenorocirea, ce gândiți“...

La Mănăștiur trenul rămâne în gară aproape un ceas. Recruții coboară, dau buzna la fântâna arteziană și se
împroașcă unii pe alții cu apă. Și-au găsit o distracție până
10 pleacă trenul. Un țigan, ud din cap până în picioare, desculț și cu țoalele flenduroase și murdare atârându-i pe trupul uscățiv, face fel de fel de comicării, spre hazul tuturor: se scutură ca un motan (picurii de apă sar stropindu-i pe cei ce i se află în preajmă), dă ochii peste cap și se vaită că moare
15 de cald; aruncă furios cămașa cât colo și rămâne numai în izmene. Trupul lui negru și uscat pare de lemn ars. Un tinerel căruia abia i-au dat câteva tuleie blonde alcargă cu găleata plină cu apă să-l ude din nou. Țiganul fuge, legănându-și șoldurile ciolănoase, ca o domnișoară, scoate niște sunete subțiri și
20 isterice de fetișcană, spre hazul tuturor: al acarului care râde cu gura până la urechi, legănându-și felinarul ca pe o cădelniță popească, al șefului de gară, rotofei, roșu la față și cu chelie (de atâta răs își ține pânțelele cu amândouă mâinile), al unor fetișcane, apărute cine știe de unde (venite și ele să vadă
25 recruții). Fetișcanele râd cu mâna la gură, strânse una în alta, de parcă ar fi vrut să facă față, formând un zid compact, unor agresiuni oricând posibile: „pentru că nu se știe niciodată cu recruții ăștia“...

Ați coborât și voi – unchiul Filimon a rămas în tren să
30 vă aibă grijă de cufere. Între timp, vânzoleala s-a mai potolit. Țiganul ud leoarcă s-a întins pe banca din fața peronului, să se usuce la soare; trage din țigară și se vaită de frig, în gura mare. Doar că de-acuma și-a făcut numărul, și nimeni nu-l mai bagă în seamă... Acordeonistul, prietenul șvabilor și care

și-a pus în gând să-și petreacă ortacii până la centrul de recrutare, cântă o ardeleană; niște flăcăiandri s-au luat de după cap și-au început să joace. Cel din capul șirului are în mâna stângă o sticlă cu țuică; o ține ridicată în sus, ca pe un steag, iar ceilalți chiuie bătând pământul cu picioarele lor încălțate cu opinci. Li s-a alăturat o femeie nu chiar tinerică, dar încă în putere, cu șolduri late și cu sânii mari. (Nu vrea să se lase, nu vrea să coboare steagul cu una, cu două! Dacă a știut să se bucure de viață până acum, de ce, atunci, nu s-ar bucura și de-acuma înainte!) O muiere dată dracului: ar vrea ea să-i bage în boală pe recruți, s-o țină minte acolo, la cazarmă, unde s-or duce, noaptea să ofteze de dor, gândindu-se la ea, să-și piardă liniștea și somnul din pricina ei!... Trupul ei mare și mătăhălos e extraordinar de sprinten, picioarele groase și arse de soare aproape că nici nu ating pământul! Marama roșie i s-a desfăcut în timpul jocului. O flutură pe sub nasul tinerilor, o năframă care miroase a nădușală, îmbolnăvindu-i. I s-a desfăcut părul negru, prins într-un concii, la spate. Știe fel de fel de strigături deocheate, pe care le strigă în gura mare, nu se sfiește, spre distracția celor din jur. Recruții râd, cu niște râsete pe care anume și le îngroașă, ca să pară bărbați în toată firea... Nu pare a obosi, se învârtește de mama focului. Aruncă o privire rapidă de jur-împrejur, cântărindu-i pe rând pe fiecare, și-l alege pe cel mai chipeș dintre ei; îl trage de-o mână, să intre în joc, și încep a se învârti împreună cu o neostoită plăcere și încântare.

În spatele gării e o baltă acoperită cu papură. Pe margini sunt stânjenci de un albastru strălucitor. Până la tine ajung râsetele celor de pe peronul gării, acoperite de orăcăitul broaștelor din baltă. Câteva broaște au ieșit la mal și te privesc cu ochii holbați. Balta strălucește ca o tipsie sub lumina soarelui care coboară spre asfințit...

Se pot vedea, lucind prin întuneric, capetele tunse chilug, unele lângă altele, așezate aproape simetric, mai toate acoperite cu pătura până sub bărbie. Oricât de caldă ar fi noaptea, în încăperile astea – care seamănă mai curând cu niște
5 hangare – e aproape întotdeauna răcoare. Umezeala pătrunde în oase, încât recruții dorm strânși covrig, cu genunchii la gură, cu capul între umeri, folosindu-se de propriul lor trup ca de singura sursă de căldură.

Și printre atâtea capete tunse, semănând toate între ele,
10 nu reușesc să-l descopăr ușor pe al tău. Mă opresc în dreptul unui pat, convins că am dat în sfârșit peste tine; ca apoi să-mi dau totuși seama că nu tu ești flăcăul acela care doarme cu gura larg deschisă, cu capul dat pe spate, cu mărul lui Adam bulbucată și proeminent, ieșindu-i prin pielea delicată a gâtului,
15 cu pătura căzută jos, lângă pat, cu picioarele și mâinile larg desfăcute, într-un fel de abandon total și lipsit de speranță... Nu ești nici băiatul de lângă el, unul micuț și grăsuț, cu mâinile scurte, așezate pe obrajii rumeni ca de fată – cine știe dacă nu cumva o fi plâns și l-o fi prins somnul în timp ce
20 încerca să-și ștergă lacrimile cu palmele –, nici găliganul numai oase și piele, cu capul țuguat ca un pepene verde, gemând prin somn, chinuit fiind de cine știe ce coșmar, un plâns sacadat și întrerupt, aducând cu un fel de chelălăit de câine...

25 E un aer greu în încăpere. Miroase a trupuri tinere și nespălate (abia mâine, în zori, o să vă ducă la vizita medicală și înainte de vizită o să vă bage sub dușurile fierbinți, să vă lăsați „jegul“ cu care ați venit de-acasă). Unul dintre voi a băut prea mult și a vomitat lângă soba de tuci, aplecată într-o rână,
30 în care nu s-a făcut foc cine știe de când...

Printre atâtea capete chiluge – pentru că v-au tuns de cum ați ajuns la cazarmă, cu niște foarfece mari, apoi cu mașina, bâz-bâz, așa cum se tund oile, niște caporali roșcovani, cu obrajii rumeni, plesnind de sănătate, stând în spatele vostru,

crăcănați pe picioarele lor cu coapsele groase ca niște butuci, pe care postavul stă atât de întins încât e gata să plesnească – printre atâtea capete semănând, așadar, între ele, îmi va fi destul de greu să-l recunosc pe al tău. Descoperindu-te, în sfârșit, chiar lângă ușa larg deschisă, am o ușoară strângere 5 de inimă, de parcă acolo, în hardughia în care dorm recruții, aș fi dat, absolut din întâmplare, peste propria-mi ființă (niciodată n-am avut într-o asemenea măsură revelația asemănării noastre), cufundată într-un somn greu și fără vise. Privindu-te, mi-am amintit o fotografie pe care mi-am făcut-o 10 în timpul concentrării și pe care i-am trimis-o mamei într-un plic de culoare roz. Cu boneta într-o mână, ca să mi se vadă capul tuns chilug, în timp ce mâna dreaptă mi-o țin pe umărul unui coleg, așa cum am văzut eu că se fotografiau cătanele odinioară... Da, capetele noastre tunse la zero seamănă teribil 15 între ele: mai înguste în față și foarte bulbucate în spate, la ceafă, ceea ce nu se poate vedea decât dacă suntem tunși „nula“, altfel părul ascunde forma cu totul specială a craniului. Capul, fiind puțin prea mare, nu e perfect proporționat cu corpul.

Luna, mare și roșie, se ascunde după un nor. Dormitorul 20 se cufundă în întuneric. Printre recruți e unul care visează urât. „Ajutor, mă înec, strigă, săriți și nu mă lăsați...“ Coșmarul continuă, începe să plângă, ca un copil, prin somn. „Taci, mă, dracului, îi șoptește vecinul de pat, trezit de urletele lui. Te-ai stricat la cap, ori ce-i cu tine?! Potolește-te odată, că acum 25 îți trag una peste gură.“ „Care ești lângă el, frate? spune un altul cu vocea înăbușită și îngropată în pernă. Ia-l pe mârlan de piept și-l scoală, altfel trezește tot dormitorul...“

Te ridici în pat încă buimăcit de somn; în vârful picioarelor părăsești hardughia. Te îndrepti spre privată care se află în 30 spatele cazarmii. Te întorci după un timp, iar umbra ta uriașă joacă pe peretele alb.

Un recrut trage dintr-o țigară, ghemuit într-un colț, lângă ușă. Ai fi trecut pe lângă el fără să-l bagi în seamă, dacă nu

te-ar fi prins de-un picior, oprindu-te aproape cu de-a sila. „Stai, nu te grăbi așa, îți spune el în șoaptă și-ți face prietenos cu ochiul. Mai schimbăm și noi o vorbă. Ori ți-o fi teamă că te țin de povești și nu te las să-ți faci somnu?... Ai și tu dreptate, 5 căci de mâine s-a gătat cu odihna, de mâine intrăm la șmotru! Numai că eu, frate – spune el și își aruncă chiștocul aprins în mijlocul curții (amândoi urmăriți traiectoria luminoasă a mukului de țigară) –, eu degeaba pun capul pe pernă, la mine e fără nici un rost... (Vorbește în șoaptă și atât de aproape de 10 urechea ta, încât îi simți răsuflarea caldă.) A mai mare prostie, spune, și se uită în ochii tăi, să vadă ce părere ai, iar fața lui e atât de aproape de a ta, încât îi vezi ochii întunecați strălucindu-i sticloși, în lumina lunii, a mai mare prostie, cum îți spun, repetă el și-și apropie obrazul și mai mult de al tău, aproape 15 că ți-l atinge, iar privirea lui, chinuită și disperată, se roagă parcă să-l ajuti, cu toate că e convins că nu ai cum, e să te însori cum m-am însurat eu, cu armata nefăcută!“ (Răsuflarea lui caldă îți gădilă urechea. Își mai aprinde o țigară și-ți face semn să-ți iei și tu una dacă vrei.) „Nu-s duhănaș“, îi spui, 20 respingând cu dosul palmei pachetul mototolit pe care el ți l-a întins cu o mână tremurătoare. „N-am astâmpăr, spune nefericitul însurățel (începe a se foi pe prag, și-i atât de aproape de tine, încât îi simți prin cămașă umărul fierbinte), nu-mi găsesc pacea și liniștea!“ adaugă și izbucnește în plâns. Lasă 25 lacrimile să-i curgă șiroaie, abia într-un târziu și le șterge cu niște pumni uriași și bolovănoși... (Orice i-ai spune, încercând să-l împaci, tot n-ar fi de nici un folos, așa că mai bine taci.) „Nici nu ne-am obișnuit bine unul cu celălalt, că a și venit despărțirea cea dureroasă și grea..., spune flăcăul, și 30 din nou izbucnește în plâns, un plâns aspru însă, scrâșnit. Și dacă ai ști, măi frățioare, peste ce muiere am avut norocul să dau – pâinea lui Dumnezeu, nu alta! De-ai ști cât e de bună la suflet! Cât poate fi de ascultătoare și de răbdătoare!... Și când a fost mai frumos și mai mândru, s-a sfârșit!...“ Sta atât

de aproape de tine, încât lacrimile-i din ochi au început să se prelingă pe obrajii tăi, fierbinți și sărate. Te-ai ridicat, și el s-a lăsat să alunece moale pe prag, și a rămas acolo ghemuit și plângând. Te-ai îndreptat spre patul tău, de lângă ușă, și te-ai culcat, trăgându-ți pătura peste cap. După plecarea ta, 5
însurățelul a rămas zgribulit pe prag. I-ai mai auzit o vreme trăgându-și nasul, înghițindu-și lacrimile.

4.

„... Te pomenești că tu ai un secret al tău și-l ții ascuns, nu-l spui nimănu. Tu nu vrei să îmbătrânești, așa bag eu sama! 10
Îi spunea Sofiei bărbatul ei, Simion. Au crescut copiii, s-au făcut mari și ție nici că-ți pasă! Tot tânără ai rămas!“ „Așa ți se pare ție, așa mă vezi tu, dragu meu, și-i bine că mă vezi așa, așa minți zicând că nu-mi place. Numai că eu așa cred, că nu-i așa cum spui tu. Căci de îmbătrânit am îmbătrânit, 15
nu mai sunt cum am fost în tinerețea mea! Numai eu știu că nu-s toate cum au fost înainte...“ „N-ai de ce te plânge. Ar vrea multe care îți sunt de-o seamă să arate ca tine. La vară sunt optsprezece ani de când ne-am luat unul cu celălalt și tu tot ca o fată mare arăți...“ „Ne-om fi luat noi de multă 20
vreme, dar de cunoscut văd că tot nu mă cunoști. Tu te uiți ca un străin, numai la ceea ce se vede, la ce-i pe dinafară, și ce-i în sufletul meu, aia nu vezi. Degeaba arăt eu tânără, cum spui, dacă sufletul a îmbătrânit, dacă inima nu îmi mai zburdă cum zburda altădată, și nici nu se mai bucură cum a știut a 25
se bucura... Adu-ți tu aminte cum îmi plăcea mie să umblu prin târguri și să mă uit la tot ce-i frumos. Și cum îmi poftea inima ba una, ba alta, cum mă bucuram de cele văzute și le doream numai pentru mine, căci eram lăcomoasă de felul meu! Te rugam să mi le cumperi, nu mă lăsam până nu mă întorceam 30
acasă încărcată cu toate cele, cu ce nici nu gândești, că ne certa

maica, mai ții minte, c-am risipit banii. «Banii nu-i greu să-i dai, ne spunea ea, la așa ceva se pricepe oricine. Om îi acela care știe să-i crute și să-i păstreze. Căci de cheltuit e ușor, de făcut bani îi mai greu...» Nici nu auzeam bine ce ne spune, pe o ureche ne intra, și de ieșit ne ieșea pe cealaltă! Ea nu se lăsa cu una, cu două, o ținea pe-a ei, căci era tare strânsă și se mira cât putem fi noi de cheltuitori. «Nu știu cu cine semeni tu, Simioane, că nici eu și nici taică-tu n-am fost așa...», bombănea maica, și noi o lăsam să vorbească, nici nu ascultam bine ce zice; eram bucuroși de cumpărăturile pe care le-am făcut, nu ne păsa nouă că s-au dus banii, că am rămas fără ei... Se făcea întuneric și noi tot am mai fi umblat prin târg, nu ne lăsa parcă inima să ne întoarcem acasă... Or acuma, de nimic nu mă mai simt atrasă, rar de tot mi se mai întâmplă să mă bucur când văd un lucru frumos, așa de mult m-am putut schimba... „Las' că nu te-ai schimbat tu chiar așa de tare, nu te mai plânge, că nu te cred!“ „Poți zice ce vrei, dacă îți spun că nu mai sunt aia care am fost... Până și cizmele alea cu tureac, mai mult de gura ta le-am luat, să nu zici că nu te ascult, dar dacă ar fi fost după mine, cine știe dacă m-aș fi și atins de ele. Și cum le-am luat, în ladă au rămas, nu cred c-am ajuns să le încălț de două, trei ori. Ori cu ele, ori fără ele, aproape că mi-i totuna... Cât am fost fată nemăritată, țin minte c-o luam pe Ana lui Inișconi cu mine și împreună băteam târgurile, scotoceam prin toate dughenele, nu ne lăsam până nu dam de un lucru care să ne fie drag. Pipăiam pânzeturile și mățăsurile cu mâna, luam vigul și ne duceam cu el la fereastră, la lumină, să se vadă mai bine culorile... Ne înțelegeam tare bine amândouă... Ne târguiam pentru te miri ce cu nemții și cu jidovii, îi făceam să mai lase din preț. Prea s-au întrecut cu prețurile, săream noi cu gura, și nu de alta, da' noi suntem femei sărace, nu avem atât bănet cât ar vrea ei. Prea erau de tot lacomi. Asa-i omul, ziceam și clătinam cu înțeleș din cap, nu se mai satură de bani. Și să-i vezi atunci

cum se puneau să jure în fel și chip cum că atâta face, cât cer, și că n-au cum să facă alt preț, pentru că nici ei nu pot să vândă în pierdere, numai așa, ca să ne facă nouă voia. Ba Hollinger, ca să ne facă să-l credem, s-a aruncat la pământ și a început să se jure pe nevasta și copiii lui că pe el l-a costat de trei ori mai mult decât ne-o vinde nouă! «Nu te mai jura, fii bun, că noi tot nu ne uităm în gura dumneatale», zicea Ana lui Inișconi. «Așa ești dumneata, săream eu atuncea, nu te lași până nu iei și pielea de pe orn!» Și Hollinger era o apă de supărare. Cu lacrimi în ochi, de părere de rău, mai lăsa 10 din preț vreo câțiva lei, un picuț. Mai mult de dragul nostru, zicea, nu-i el în stare să ne țină piept, pentru că suntem femei tinere și frumoase. «Încă multe ca voi, și dau faliment», se tânguia ștergându-și lacrimile cu dosul palmei. Și noi abia atunci începeam să facem mofturi, să spunem că marfa nu-i 15 chiar așa de bună cum ni s-a părut la început și că ne poartă gândul să n-o mai cumpărăm. «Dumneata nu vezi, se răstrea Ana lui Inișconi, că-i coaptă? Cine știe de când stă și-a bătut-o soarele și de cumpărat n-a cumpărat-o nime! Și nici nu mă mir că n-a cumpărat-o, strâmba ea din nas, căci nici un luciu 20 prea frumos nu are și nici culoarea, dacă m-am uitat bine, parcă nu-mi mai place chiar așa de mult cum mi-a plăcut la început. Pare cam moartă.» «Mi-ar fi fost și mai drag, săream și eu cu gura, să fie un picuț mai aprinsă la culoare. Acuma, dacă am promis c-o cumpărăm, o luăm, nu avem ce face», 25 spuneam amândouă într-un glas, și oftam arătându-ne tare nemulțumite. «Ba să n-o luați dacă nu vă place! zicea atunci Hollinger, nu se lăsa nici el. Clientul trebuie să fie mulțumit, noi altă dorință nu avem!» Închidea amândoi ochii, de parcă s-ar fi rugat, ne spunea să așteptăm, poate află el ceva în 30 magazin care să ne placă nouă. Acum, zicea, a înțeles mai bine cam ce căutam, cam de ce fel de marfă avem trebuință, cam ce anume ne-ar place. Și până nu găsește marfa aia, nu se lasă, căci din prăvălia lui nimeni n-a plecat neservit așa cum trebuie

ori nemulțumit. Așteptam așa cam un sfert de ceas și se întorcea cu un vig de mătase cum nici nu s-a văzut alta mai frumoasă. Își freca mâinile de plăcere când ne vedea cât suntem de bucuroase. «Să poftiți și săptămâna viitoare, ne îmbia. Am
5 să primesc ceva extra, de la Timișoara.» «Nu mai venim, îi răspundea Ana lui Inișconi, făcând pe îmbufnata. Prea-i mare scumpetea la dumneata. Dacă ai mai fi lăsat din preț, cine știe, dar așa...» «I as' că știu eu c-o să mai veniți!» zicea atunci Hollinger, și ne făcea cu ochiul. «Îmi și place mie să vând la
10 așa neveste tinere și frumoase...», se lingusea pe lângă noi, și atunci ne încruntam amândouă, ne uitam urât la el și dam buzna afară din dugheană, până nu apuca a se obrăznici prea tare.

«Nu-mi pare rău să dau banii pe un lucru, dacă-i frumos!»
15 spunea Ana lui Inișconi, și grăbea pasul, nu cumva Hollinger să se răzgândească, să-i pară rău c-a vândut prea ieftin și să ne strige înapoi. Abia mă țineam de ea, așa repede mergea! «Da să știi c-am stat, zicea ea cuprinsă de remușcări, ce-or zice ai noștri că i-am făcut să aștepte atât.» De găsit vă găseam,
20 nu era greu să vă găsim, știam noi unde vă trage pe voi ața, știam unde vă place să vă petreceți cât noi cutreieram dughenele după cumpărături. Ce să ne așteptați afară în frig, când mult mai bine și mai plăcut, nici vorbă, era în birt la Dimer, la căldură! Intram amândouă în birt și ne opream lângă
25 ușă, și vă strigam să terminați mai repede ce aveți în pahar, că altfel ne prinde întunericul înainte de a ajunge cu bine acasă. În ruptul capului nu voiam să intrăm, și atunci voi vă apucați să vă rugați de noi să luăm și noi un picuț de loc la masă, să ne încălzim – «a înghețat inima în voi de cât ați umblat numai
30 prin ger», vă puneți să ne plângeți și să ne căiniți. Ne îmbiați să gustăm – o înghitătură, nu mai mult, că n-o fi foc! – din paharul vostru, dar noi nici nu voiam să auzim de așa ceva, vă împingeam mâna, cu pahar cu tot, la o parte. «Noi suntem femei cuminți, noi nu suntem beutoare, ca Solomia

Bimbului.» «Așa-s de înghețată, că abia mai pot vorbi, mi s-au încleștat fălcile», se plânga Ana lui Inișconi. «Nu te mai plânge, îi spunea bărbat-su Petrică. Dacă n-aș ști cât de mult îți place ție să umbli după târguieli, dacă nu te-aș cunoaște! Până acuma nu te grăbiși, îi zicea, acuma la spartul târgului te-a apucat graba...» 5

Săptămâna trecută s-a rugat Ana lui Inișconi de mine să ne ducem împreună la târg, cum am mers în tinerețea noastră; «să mai umblăm prin dughene, cum umblam altădată», zice. M-am dus cu ea mai mult ca să nu se supere, nu pentru că mi-ar fi fost cu adevărat drag să mă duc... Și cât am umblat prin Făget, mă crezi sau nu mă crezi, abia am apucat să mă văd întoarsă acasă. Nu mai simțeam nici o plăcere să mă târguiesc cu unul și cu altul, să mă iau în gură cu Hollinger și să-l fac să lase la preț, cum îmi plăcea mie pe vremea când eram mai tânără... Și când omul nu mai e în stare să se bucure, nu se cheamă că a îmbătrânit și i s-a uscat sufletul, cum se cheamă oare lucrul ăsta?!... Așa că nu te mai lua nici tu numai după ceea ce se vede! Căci și un măr poate fi frumos pe dinafară, să-ți placă să te uiți la el – să fie rumen și roșu – și pe dinăuntru să nu mai fie bun de nimic...“ „Lasă, lasă, și nu te mai plânge! Căci nu ți s-a uscat sufletul, așa cum pretinzi. Îți place și-acum la joc să te învârți pe sub mână, parcă nu te-am văzut...“ „N-ai băgat de seamă, nu te-ai uitat bine! Jocul e și el pentru oameni tineri, nu pentru bătrâni. Ca să se bucure tineretul, pentru asta sunt făcute jocurile și petrecerile... Nu voiam eu să mă las, mă învârteam pe sub mână ca și cele tinere, numai că oricât m-aș fi învârtit, nu mai eram ca ele! Nu mai era bucuria aia în mine care a fost altădată. Păi când eram fată mare și auzeam torogoata lui Luță Ioviță, picioarele începeau să se miște singure, nu mă mai ascultau, uite-așa îmi bătea inima, nu mai puteam s-o opresc. Or azi, nu știu dacă mă crezi, da' abia aștept să gate Luță Ioviță de cântat, să mă așez pe scaun și să mă odihnesc lângă babele cele de pe margini. 10 15 20 25 30

Alea care stau cu căputurile pe de lături și se uită la jucători. Și cred că mult nu mai am până să le iau locul, căci omul nici nu bagă de seamă când viața i-a trecut, și din tânăr, cum a fost, se trezește bătrân. Or noi trebuie să ne obișnuim, vrem, 5 nu vrem, cu gândul că nu mai suntem tineri, dragu meu... Nu-i defel ușor, știu, cum să nu știu, dar nu avem ce face...

5.

...Mă uitam la Sofia cum doarme cu capul pe brațul meu drept, cu părul negru ca pana corbului desfăcut pe pernă. I 10 se ridică numai pieptul, ușor, nici nu se auzea cum răsuflă. După o vreme mi-a amortit mâna pe care își ținea ea capul, și atunci mi-am tras-o încetisor, nu cumva să se trezească. Și cum mi-am tras eu mâna, capul i s-a înfundat în pernă. Răsufla cu greutate și mi-a spus pe jumătate adormită: „Nu știu ce-i 15 cu mine că nu mai pot de cald...” Și și-a desfăcut cu o mână cămașa, la piept; de adormită ce era, s-a chinuit un timp până s-o desfacă; i se vedeau la lumina lunii țâțele albe, cu bumburucul negru la mijloc. După aceea luna s-a ascuns după clăile de fân din grădină și s-a făcut afară întuneric beznă. A 20 adormit iară înainte de a fi trează de tot. Și am adormit și eu, cu o mână trecută peste trupul ei cald, și când m-am trezit, afară era ziuă albă...

Mă trezeam întotdeauna înaintea ei și-i ascultam răsuflarea, îi puneam mâna pe piept, abia dacă o atingeam, 25 îmi plăcea să-i simt inima cum îi bate la mine în palmă, și mă minunam ce mașinărie poate să fie și inima asta, cum ticăie de frumos, ca un ceas, și din gândurile ce-mi treceau prin cap, fel de fel, adormeam din nou. Dimineța ne trezea răcoarea, dormeam afară, pe prispă, ne sculam devreme, înainte de a 30 se lumina de ziuă. Era somnoroasă, nu-i plăcea să sară din pat dintr-o dată, mai zăbovea, își vâră capul sub subsuoara

mea și se lipea de mine să se mai încălzească un pic. Mă uitam la cer cum începea a păli dinspre Zorani. Mă făceam iarăși că dorm, și atunci cobora din pat încetișor, să nu-mi strice somnul. Sta o vreme pe marginea patului, își strângea conciiul la spate cu o mână, iar cealaltă și-o trecea peste sâni. Mă 5
întorceam pe spate, ca să creadă că dorm dus, și ea umbla în vârful picioarelor, o auzeam cum se spală pe obraz și vorbește de una singură în șoaptă. Obiceiul asta l-a prins în ultima vreme, își punca tot felul de întrebări, și tot ea singură 10
răspundea la ele. Își spunea lucrurile pe care le are în ziua aceea de făcut, unde trebuie să meargă și ce trebuie să facă, să nu uite cumva cutare și cutare lucru. Și între timp începea să se facă ziua. Îmi puneam mâinile sub cap și mă uitam la ea cum 15
trebăluiește prin cuină, o vedeam cum aprinde focul în sobă și cum suflă în el să se încingă, cum strecoară laptele și-l pune la fiert, cum cerne niște făină de grâu într-un trocuț de lemn; 20
mă întindeam în pat cât eram de lung, îmi plăcea să ascult cum îmi pârâie oasele; vedeam cum încep stelele a păli, cum se sting una câte una; o auzeam pe nevastă-mea cum umblă cu oalele, cum le tot mișcă pe sobă, ca să le facă loc. Și când 25
a răsărit soarele, s-au luminat țiglele de pe acoperișul grajdului, una câte una, și după aceea au început a luci clăile cu fân din grădină. Străluceau de parcă ar fi luat foc. Mă uitam la Sofia, umbla prin șură, cine știe ce căuta ea și nu reușea să găsească; 30
trăgeam liniștit din țigară, simțeam că mă încălzește pe dinăuntru, și mă gândeam cât îi de harnică, cum nu-i stau picioarele o clipită, și așa mi s-a părut, că muiere ca a mea nu are nime; că nu-i alta mai lucrătoare și mai ascultătoare ca ea! Vorbea singură, după obiceiul ei mai nou, prin cuina de vară; se certa parcă cine știe cu cine, așa cum fac muierele 35
când au multe griji și nu le mai pot ține înăuntru lor: trebuie să le zică și ele cuiva, să le spună măcar pereților, dacă altcuiva tot nu au cui. „Ce-i cu tine, nevasto, cu cine te sfădești așa?” apucam s-o întreb mai mult în glumă, și săream din pat, căci

de-acum trândăvisem destul. „Am și eu grijile mele, nu mă mai întreba“, îmi spunea, și parcă se rușina c-am auzit-o vorbind singură. „Credeam că te-a supărat cineva, îi răspundeam. Nu știam cu cine te certî.“ „Nu mă cert cu nime“, mă liniștea.

5 „Las' că-i bine, las' c-așa-i frumos“, îi spuneam. „Am și eu pe ale mele, nu-mi avea grija, și se înfură văzându-mă c-o iau peste picior. Întoarce-te mai bine pe partea aialaltă și mai dormi un pic. C-așa-i somnul dimineața, dulce, îi păcat să-l pierzi!“ „Bine că ai cui te plînge, nu mă lăsam eu, îi bine și

10 așa!... Mă bucur că are cine să te asculte!“

VI

1.

Lucrurile se petrecură în felul următor: în biserică era mare înghesuială și cu chiu, cu vai cele două femei – mama și mătușa Ștefania – reușiră să-și facă loc în față. Voiau cu orice preț să-i vadă pe călugări: doi bătrâni cu barbă albă și rară, slăbănogi și tare jerpeliți, precum și un călugăraș foarte tânăr, căruia nu-i crescuse încă barba, cu niște ochi negri strălucitori și umezi, pe care și-i ținea mai mult în pământ, ocolind privirea credincioșilor. Se vedea că-l stânjenește foarte tare curiozitatea acestora, era rușinos și transpirat. Vocea îi era însă puternică, o voce limpede și frumoasă de tenor, contrastând cu glasurile hârâite, bătrânicioase și tremurătoare ale celorlalți doi. 5 10

Marcu urmări un timp foiala călugărilor – când intrau în altar, când ieșeau din nou cădelnițând; se învârteau parcă fără nici o treabă în jurul icoanelor, făceau totul după un tipic anume, al cărui rost lui îi era greu să-l înțeleagă. Atenția îi fu reținută mai ales de cădelnița din mâna vestejită și noduroasă, cu vene groase, a unuia dintre ei: o urmări cum se leagănă în toate părțile, învăluită în fumul înecăcios de tămâie. Icoanele erau afumate, și chipurile sfinților nici nu se vedeau bine. Una singură strălucia – nouă-nouță – în niște culori vii și foarte vesele. Marcu își concentrează un timp întreaga atenție asupra 15 20

icoanei aceleia: Maica Domnului își ținea inima cu amândouă mâinile. Inima sfintei – cum o fi reușit să și-o scoată? se întrebă copilul – semăna foarte bine cu un măr mare și roșu. Degetele îi erau trandafirii și încărcate de inele de aur, bătute în pietre scumpe. Te dureau ochii, așa tare străluceau! Își făcu loc mai în față, s-o vadă mai bine. „Stai locului“, auzi în spatele lui șoapta mătușii Ștefania. Se făcu însă că n-o aude.

Se trezi în preajma unor femei bătrâne, a căror respirație era împiedecată și hârâită. I se păru că bătrânele acelea au un fluier în piept, așa șuierau. Răsuflarea părea că li se întrerupe din când în când – sufereau probabil de astm –, se înecau și horcăiau, și Marcu se îndepărtă de ele. Își făcu loc prin înghesuială, calcă pe picioare o femeie tânără, care mirosea de te trăsnea a „odicolon“. „Unde te înghesui așa, mă, copile?“ îi șopti femeia și-l trase de mânecă. Nici el nu știa însă prea bine încotro vrea să meargă, dar de vreme ce se pornise să se înghesuie prin mulțime, nu-i mai venea să se oprească; până când simți, în ceafă, o mână grea de bărbat care îl obligă să stea locului. Îi cuprinsese capul în căușul palmei, încercând să-l domolească. „Te-am prins. Gata! Să te văd acuma ce faci!“ spuse bărbatul șoptindu-i în urechea stângă cu o voce răgușită de om care a fumat și a băut mult în viața lui; degetele îi țineau capul strâns, ca într-o menghine, și totuși dragăstoasă și nu știu cum protectoare era atingerea lor; încerca de fapt să se joace cu el, și Marcu intră în jocul omului cu toată râvna: începu să se învârtească, și capul i se răsucea de parcă ar fi vrut să se înșurubeze sub palma aspră și bătătorită a bărbatului. Își ridică privirea ca să-l vadă mai bine – degetele, nestrângându-l chiar așa de tare, îi permisă o asemenea mișcare –, și văzu doi ochi cenușii și plini de răs în ei, privindu-l cu blândete, și niște mustăți uriașe și roșcate; cu toate că arătau cam fioroase, nu-l speriară prea tare. „Uită-te la părinte, îi spuse omul în șoaptă, zâmbind, pentru asta ești în biserică, nu să te uiți la mine“, și-i răsuci capul în direcția altarului. Își ridică

apoi mâna, îl lăsă să plece, și Marcu țâșni ca din pușcă, se avântă cu capul înainte, bucuros că și-a recăpătat libertatea.

Ocoli o femeie îngenuncheată, trecând peste picioarele ei încălțate în niște opinci de gumă și pline de noroi... Se afla acum foarte aproape de altar, și mirosul lumânărilor – atât al celor din ceară de albine, cât și al celor de stearină – era foarte puternic. Ușile erau închise și cu perdelele trase: călugării intraseră în altar; între timp un țârcovnic spunea crezul, cu o voce ascuțită și plângăreată. Apoi călugării traseră perdelele (se auzi iarăși clinchetul ușor al inelelor) și ieșiră din altar cu cărțile de rugăciuni îndreptate spre mulțime. Marcu ar fi vrut să știe ce anume se ascunde în altar, cum arată, adică, locul acela unde călugării intrau și ieșeau după bunul lor plac și unde nimeni altcineva nu avea voie să intre. Altarul și-l închipuia tixit de icoane, frumos împodobit, încărcat de odăjdii scumpe, de cădelnițe aurite atârând din tavan...

Între timp slujba se sfârși, și mulțimea începu să se adune în jurul călugărașilor, după anafură. Marcu profită de toată această forfotă și înghesuală. Se strecură până în preajma altarului, fără să-l observe sau să-l vadă careva, împinse cu multă grijă ușa – între timp fusese închisă de călugări – (ruginită fiind, lăsată în paragină, scârțâi prelung, dar, spre norocul lui, nimeni nu-l băgă în seamă) – și se strecură înăuntru.

Călugării, fiind singuri – iar doi dintre ei foarte bătrâni –, nu se omorau cu curățenia; nu se mai măturase cine știe de când, iar praful se așezase, gros de un deget, peste tot; ferestrele erau atât de murdare, încât soarele pătrundea înăuntru cu greu. Odăjdiile atârând în niște cuie groase și ruginite arătau vechi, zdrențuite și nu tocmai curate. Într-un colț al altarului zări un scaun cu un picior rupt – ca să poată sta în echilibru, era proptit de perete –, iar pe scaun un lighean albastru, cu smalțul sărit. Un coltuc mare de săpun de rufe, de culoare vineție, urât mirositor, era pus lângă lighean. Ligheanul era plin cu o apă murdară și cu zoaic de săpun. Așezat direct pe podea,

se mai afla un reșou în priză, cu un ibric, pe fundul căruia mai fierbea puținică apă.

Marcu cercetă cu atenție altarul și descoperi pe peretele din fund un calendar bisericesc, decolorat și pătat de muște.

5 Într-un colț al acestuia, cineva desenase o călimară cu o pană de găscă în ea, și dedesubtul călimării scrisese ceva cu litere chirilice. Marcu avea un creion chimic, cam neascuțit, într-un buzunar al pantalonilor. Cu creionul acela făcu un desen dedesubtul călimării: desenă, așadar, o casă cu ferestrele mari și cu acoperișul țuguat. Cei ce locuiau în casa aceea aprinseseră
10 focul în sobă, un foc strașnic și în toată legea; se vedea după rotocoalele groase de fum care ieșeau pe coș, cât de cald și de bine era înăuntru! Se uită un timp la desen și i se păru neterminat; îi făcu atunci și pe stăpânii casei, și îi desenă în
15 așa fel de parcă ar fi fost o casă de sticlă și s-ar fi putut vedea prin pereții ei. Nu uită nici câinele – casa trebuia doar păzită de hoți și de bandiți! Dulăul îi luă ceva mai mult timp, nu-i fu prea ușor să-l deseneze; trebuia să arate fioros, să sperie pe toată lumea. Să nu aibă nimeni curajul să se apropie, mai ales
20 noaptea, când stăpânii dorm și n-au cum să-i audă pe răufăcători... Îl făcu deci, cu părul zbârlit, cu o gură feroasă și larg deschisă, năpustindu-se parcă spre nevăzuții dușmani. În spatele casei desenă niște coline acoperite cu brazi – de acolo vin bandiții și hoții, se gândi, stau ascunși în pădurile acelea
25 unde nu-i vede și nu-i știe nimeni... Mai desenă un copac cu mere mari și roșii, câte două mere pe fiecare creangă; făcu și o grădiniță cu flori în față; cel mai mult timp îl pierdu cu florile: le desenă cu grijă, un fel de margarete cu petalele mari; făcu și un coteț pentru găini, iar în spatele colinelor o vulpe
30 vicleană cu o coadă uriașă, ținând în gură o găină jumulită... Desenul, în ciuda faptului că era atât de bogat în detalii, nu-i luă, totuși, prea mult timp. Tocmai se pregătea să-i adauge un ultim amănunt – să mai facă o potecă, un drumeag care să plece din fața casei și să se piardă, având tot felul de

întortochieri, sus în munți —, când auzi pași în spatele lui. Se întoarse și-l văzu pe călugărașul cel tânăr, cel cu ochii negri și strălucitori, îndreptându-se spre el. Părea mai curând uimit că-l vede acolo în altar, decât supărat. „Nu e voie să intre nimeni aicea“, îi spuse călugărul cu o voce liniștită și calmă. 5 Se aplecă să vadă desenul făcut de Marcu. „Pe deasupra te-ai apucat să ne mângălești calendarul“, spuse cu o urmă de mustrare în glas. „Călimara n-am făcut-o eu“, se scuză Marcu. „Dar casa? Cine a făcut-o?“ întrebă călugărul. Marcu n-avu ce face, trebui să-și asume paternitatea desenului. „Păi vezi?! 10 spuse călugărul. Ai merita să te urechesc acuma, spune dacă n-ai merita?!... Numai că pe noi domnul nostru Iisus Cristos așa ne învață: să iertăm greșelile greșiților noștri! Așa că ce pot face eu alta, spuse călugărul și-l mângâie pe cap (mâna acestuia, spre deosebire de cea a omului din biserică, era ușoară, abia 15 dacă îl atingea), decât să te iert?!“ îi spuse el în șoaptă.

Slujba se terminase, și lumea, câtă mai rămăsese în biserică, se îngrămădea în jurul celor doi călugări. Printre femeile care așteptau să le ajungă rândul — fie la anafură, fie la spovedit — 20 Marcu nu-și văzu mama și nici pe mătușa Ștefania n-o zări. Se repezi afară din biserică și lumina puternică a soarelui, în contrast cu întunericul de dinăuntru, îl orbi. Își căută părinții cu privirea prin toată mulțimea aceea care se afla de jur-împrejur. Femeile care ieșeau din biserică, cu anafura în batistuță 25 ori într-un fel de șervețel de hârtie, treceau pe lângă el și-l priveau înduioșate. „Ce-i cu copilul și al cui o fi? S-o fi pierdut de părinți, săracu... Nici nu-i de mirare că s-a pierdut, cu atâta golomoz“, își ziceau ele, iar una, mai miloasă, se apropie de Marcu și începu să-l descoasă. Se interesă cine îi sunt părinții 30 și când și unde s-a despărțit de ei. Apoi îl îndemnă să intre în biserică și să-i aștepte acolo: Marcu îi ascultă sfatul. Între timp, biserica se golise. Doar două, trei femei mai adăstau încă să le vină rândul la spovedit. Vorbeau repede și precipitat, cu

capul vârât sub patrafirul călugărilor, una dintre ele plângea, i se auzeau suspinele întrerupte de sughițuri de plâns. În bisericuță mirosea a lumânări de ceară, a tămâie, a lemn putred și a sudoare omenească. Îl văzu pe călugărul cel tânăr; se oprea
5 în fața lumânărilor și le stingea pe rând. După ce le stinse pe toate – și în biserică se făcu parcă și mai întuneric decât fusese – dispăru în altar. Perdelele de la ușile altarului – vechi, zdrențuite și nu tocmai curate – erau trase. Marcu intră în altar. Îl află pe călugăr stând pe vine în fața reșoului. Aruncase
10 tot felul de ierburi în apa care dăduse în clocot și se uita atent la ele cum fierb. Nu se arată surprins că-l vede, nici nu-l întrebă – cum ar fi fost firesc – dacă și-a găsit părinții ori ba. Era mult prea preocupat de ceaiul lui și de propria lui boală ca să se mai poată gândi și la altceva. Începu, prin urmare,
15 să i se plângă lui Marcu cu o voce puternică și ușor cântată, nu tocmai potrivită pentru văicăreli: „Cât a durat slujba, spuse, abia m-am putut ține în picioare, atâta-s de beteag! Așa mă doare aicea – și arată spre stomac, care se ghicea mai degrabă, scobit sub reverendă –, că nu te văd! De azi-dimineată, de
20 când am deschis ochii, m-a apucat! M-a chinuit întruna, nu m-a lăsat nici să răsufli! De vreo două, trei ori am fost gata să scap cădelnița din mână, de durere“... spuse el și dădu din cap de mai multe ori la rând. Îl apucă duioșia în fața propriilor lui suferinți și ochii i se umeziră. „Cu fiertura asta,
25 dacă o da Domnul, și m-o mai lăsa... Ierburile din străicuță, arată el pe săculeț, mi le-a dat o maică, la Radna, anul trecut, când am fost cu sfințirea mănăstirii. Beau o înghițitură, două, nu mai mult, și parcă îmi ia cineva durerea cu mâna, așa-s de bune! Ce ierburi or fi, nu știu, nu pot să spun. O fi un
30 secret al ei, că n-a vrut să-mi zică ce-i cu ele“, spuse călugărul și, țuguindu-și buzele, să nu-l frigă, sorbi din fiertura fierbinte. „Se pare că tot mai bune sunt leacurile băbești, adăugă el după ce rămase un timp pe gânduri și în așteptare – voia să vadă dacă îl mai lasă durerea ori tot la fel îl

ține! –, decât doctoriile astea de-acuma. Și câți bani am putut cheltui cu doctorii – la care n-am umblat! – nici nu-ți mai spun! Noroc mare am avut cu soră-mea, săraca; dacă n-ar fi fost ea, de unde bani? Ea mi-i toată nădejdea, ea mă ține... Din economiile ei, sărmana, îmi trimite bani să mă îngrijesc, 5 să-mi caut de sănătate. Știe că-s bolnav cu stomacul și nu trece luna să nu-mi trimită o sumă frumușică. Până s-o mărita, căci după aia, Dumnezeu cu mila...“ „Vă mai doare, ori v-a lăsat?“ întrebă Marcu curios. Începu să-l preocupe într-o asemenea măsură durerea de stomac a călugărului cel tânăr, încât uită, 10 pentru moment, că e un copil care s-a rătăcit de părinții lui. „M-a lăsat, cum să nu mă lase, spuse călugărul iradiind de mulțumire. Asta-i minune curată, spuse, arătând plin de admirație spre licoarea din ceșcuță. Săptămâna trecută, povesti el în continuare, bucuros că avea cui să-și spună păsurile (fiind 15 un ins teribil de obsedat de propria lui boală), săptămâna trecută, cum îți spun, am fost la Lugoj la unu Bunea: am auzit că-i ăl mai bun medic, îi vestit în toată țara... Se uită Bunea la mine, mă pune la oglindă, și după aceea începe a mă muștrului: «Voi, călugării, zice, o țineți prea mult în posturi, 20 iar atuncea când nu postiți, altceva nu știți să băgați în voi decât zamă de varză... Și cu zama aia acră, cum dracu să nu vă îmbolnăviți?! E normal, nu-i așa?!» – «Lăsați, domnu doctor, dau eu să-l liniștesc, că de sărbători mai tăiem și noi câte o găinușă» «Care găinușă? sare doctorul. Ias' că vă știu eu cât 25 sunteți de strânși la pungă! Și mai știu de ce o țineți în posturi, crezi că nu știu?» «De ce, domnu doctor», fac eu mirat. «V-ați pus în gând – zice – să ajungeți în rai cu orice preț, drept acolo vreți să vă duceți. Postiți tot anul, și atunci vii la mine și te plângi că te-ai îmbolnăvit de ulcer!» «Nu-s chiar așa de 30 rare sărbătorile, domnu doctor, zic, căci dacă vă uitați în calendarul bisericesc, îi plin de sărbători din cele creștinești.» «Și dumneata, mă întreabă doctorul, și se uită la mine, mă măsoară de sus până jos – așa un om neîncrezător și curios

nici n-am văzut –, poți să-mi spui de ce te-ai făcut călugăr? Nu te supăra că te întreb, zice, dar uite, sunt curios.». «Unde să mă mai fi dus în altă parte?» îl întreb. «Păi acuma, zice el, îi plin de școli peste tot.» «Să știți că m-ar fi primit!» îi zic eu
5 doctorului. «Și de ce să nu te primească? mă întreabă el. O fi tata dumneatale chiabur, ori ce?» «Și încă ce chiabur, zic eu. Din ai mari! Noi n-am fost așa, oricine, încep a mă lăuda, noi am fost oameni bogați, domnu doctor. Nu taică-meu, că el a murit în război, la Bug i-au rămas oasele, taica ăl bătrân,
10 el a fost cu averea. A avut vreo cincizeci de iugăre de pământ, pe puțin! Și dacă a scăpat de Bărăgan, ăsta a fost norocul lui, căci altfel nu pot să-i spun. Căci să vedeți cum s-a întâmplat, domnu doctor: chiar în noaptea când au venit mașinile să-l ia și să-l ducă în Bărăgan, chiar în noaptea aia s-a șloguit!
15 Așa țeapăn – nici nu putea să se miște din pat –, ce să facă cu el acolo?! I-au lăsat în plata Domnului, nu l-au mai luat. Și numa bine n-a trecut săptămâna, c-a și murit, săracu, s-a culcat sara, și dimineața a și fost pe lumea ailaltă... Și atunci, tot la popi îi mai bine, i-am spus eu doctorului,
20 barem la ei nu mă întreabă nimeni câte iugăre am avut, ce și cum...». «Ia prafurile astea, zice doctorul, și peste o lună, dacă nu te faci bine, dacă te mai doare, vii iarăși la mine să vedem ce-i de făcut.» «Numai să nu mă tăiați, domnu doctor, zic, căci mă tem de cuțit.» «Și dacă te tăiem, ce-i?
25 zice. Te adormim și nu simți nimica.» «Mai bine mor, îi spun eu, decât să mă las să mă tăiați!» «Dumneata nu vrei să te faci sănătos? mă întreabă atunci doctorul. Ești om tânăr. Nu-i păcat să fii robul propriului dumitale stomac? Și de la voi din sat, mă întreabă după aceea doctorul, – și-a
30 vorbit în șoaptă, măcar că la el în cabinet nu avea cine să ne audă – au fost mulți pe care să-i ducă în Bărăgan?» «Destui», îi spun eu. «Păi atunci bătrânul tău a avut noroc, zice doctorul. A scăpat de necazuri. A paralizat, și gata! N-a mai avut parte de suferință...» O fi avut și el pe cineva în

Bărăgan, căci atunci când am plecat și am dat să-i plătesc, n-a vrut să primească nici un ban de la mine. «Să te fac întâi sănătos, zice, și după aceea stăm de vorbă amândoi...» Leacurile le-am primit pe de gratis, dar nici bine cu ele nu m-am făcut! După altele, când le-am gătat, nu mai m-am dus. Mi-a fost teamă, nu cumva să mă pună pe masă și să mă taie fără voia mea. Orice, numai de cuțit să nu aud... Așa că tot ierburile călugăriței de la Radna au fost mai de preț! Sorbi de două, trei ori din fiertură și parcă ți-a luat durerea cineva cu mâna...“

Sorbea fiertura cea miraculoasă dintr-o ceașcă micuță și fără mâner, ținându-și buzele, ca un prunc. Boala îl obseda într-o asemenea măsură încât își spunea toate necazurile, fără să țină seama că se află în fața unui copil, mult prea nevârstnic și prea crud la minte, ca să poată pricepe mare lucru din ce-i spune el... După ce goli cam jumătate din fiertură, puse ceașca pe marginea ferestrei, făcându-i loc printre lumânări și sfeșnice. Marcu îl privea îmbufnat, și când călugărașul încercă să-l mângâie pe obraz, se feri din calea lui. Vocea foarte sonoră, de tenor liric și în același timp plângăreată, a călugărului, obrazul lui gălbejit și neras, reverenda murdară, ochii apoși și obosiți treziră pe neașteptate în sufletul copilului o antipatie pe care nici măcar nu încercă să și-o ascundă. Călugărul, dacă îl văzu atât de neprietenos, încercă să-l distreze. „Ia să văd eu, cam câte chile are gânsacul“, spuse el și-l ridică în brațe, săltându-l de la pământ înainte ca Marcu să poată avea timp să se împotrivescă. Îl ridică până în tavanul scund al altarului și-l ținu un timp așa, apoi îl lăsă cu repeziciune, îl scăpă, sau se făcu numai că-l scapă, din brațe, înainte de a ajunge cu el jos. „Mă, da' greu ești! spuse. Te scăpai, nu te mai putui ține. Nu mai am putere în brațe defel, nici eu nu mă mai recunosc“, începu iarăși să se plângă. Apoi uită de boala lui și-l privi pe Marcu cu multă atenție, de parcă abia atunci s-ar fi trezit la realitate. „Ce caută copilul ăsta aici, în altar?“ spuneau privirile

lui mirate și nedumerite. „Du-te, copile, și îl împinse ușor cu o mână, obligându-l să se urnească din loc. Ai tăi te-or căuta mult și bine, ție nici că-ți pasă cât or fi ci de îngrijorați și de speriați! Du-te, dragu meu, și-i liniștește“, îi spuse cu o voce

5 mieroasă, popească, vocca cu care se adresa de obicei femeilor venite să se spovedească și să-i sărute pulpana reverendei. Apoi îl împinse ceva mai tărășor, văzând că Marcu nu vrea să plece cu una, cu două, încât copilul se împiedică în covorașul din fața altarului.

10 Ieși din altar bucuros că scapă de prezența neplăcută a călugărului. Biserica se golise. Călugării cei bătrâni se apucaseră de-acuma de curățenie: măturau pe jos și își făceau de lucru pe la icoane. Se uitară mirați la copil cum dă buzna afară din biserică. „Al cui o fi băiețelul?“ întrebă cel mai bătrân dintre

15 ei. „Cine știe, spuse celălalt, cel care avea un pic de gușă, s-o fi pierdut de-ai lui. Și nici nu-i de mirare, câtă lume a fost astăzi în biserică. Nici nu-i de mirare să se piardă...“, spuse călugărul și-o luă, șontâc-șontâc, spre altar. Trase perdelele care zornăiră cu zgomot de fier vechi. „Mă ustură pieptul de

20 atâta fum“, se plânse el din ușa altarului. „Aer greu“, aprobă celălalt, oftând. „Și uite-așa, de cum ies la aer curat, îmi trece“, spuse primul. „Păi sigur, aprobă cel mai bătrân. Aerul curat nu se poate să nu-ți facă bine...“

Zboară prin aer fete și flăcăi, copiii și părinți, fără să se

25 ajungă unul pe celălalt; cel mult vreun băiețandru mai îndrăzneț trage cu putere spre el lanțurile scaunului din față, le răsuțește prin aer; apoi le lasă, și scaunul, cu fetișcana care strigă, de plăcere sau de spaimă, nu se înțelege prea bine, o pornește razna, se avântă spre înaltul cerului, tot rotindu-se,

30 încât inima lui Marcu se oprește în loc, încetează să mai bată, liniștindu-se abia când scaunul, cu făptura speriată care îl ocupă, revine la locul lui, intrând din nou în cercul cel rotitor. Țipetele fetișcanei, nu neapărat înspăimântate de vreme ce

exprimă și un fel de plăcere al cărui mobil ascuns Marcu, mult prea nevârstnic, nu are cum să-l priceapă, se potolesc pe măsură ce viteza călușeilor scade și ea. „Uf, bine că s-a gătat, să-mi dau sufletul de spaimă, nu alta!“ spun fetele în timp ce coboară, netezindu-și cu palmele sumnele înfoiate și boțite de „ringhișpil“, cam nesigure pe picioare, legănându-se ușor. Alții se reped să prindă un loc, și Marcu se uită cu jind la toată această forfotă. Abia acum își amintește din nou de ai lui și începe a-i căuta din ochi – vrea să-i găsească repede de tot, să-i plătească biletul, să se poată urca și el în călușei. 10

Flăcăii au grijă de fetele ce se arată a fi cam speriate: „N-are la ce să-ți fie frică, urcă-te liniștită, că-s eu în spatele tău“, spun ei cu voci groase și bine cumpănite, și motorul, pufăind și făcând mare zgomot, pornește, caruselul începe a se învârti, la început încet, apoi din ce în ce mai tare... „Ți-ar place și ție să te dai în ringhișpil?!“ îl întreabă un străin pe Marcu și el îi răspunde, dând afirmativ din cap, că într-adevăr i-ar face plăcere. „Nu-mi spune tu acuma că nu ți-ar fi teamă, chiar deloc! îl zgândăre omul privindu-l întrebător. Mă, da' curajos te-o făcut maică-ta! Unde stă ascuns curajul, să vezi și să nu crezi!“ se miră bărbatul. Lui Marcu omul i se pare prea de tot vorbăreț și pe deasupra nici nu-i place că-l ia așa în răspăr. Îi întoarce spatele, vrea să plece, să-și caute de ale lui... „Întreabă-l pe taică-tău dacă te lasă în ringhișpil cu mine“, îl îndeamnă omul. Marcu este însă nerăbdător să se urce cât mai repede, așa că nu se gândește prea mult, îi toarnă o minciună: „Mă lasă, spune el, m-a lăsat și altădată, de ce să nu mă lase?!“ 15 20

Se urcă amândoi în carusel, omul pe un scăunel în spate și Marcu în fața lui. De emoție și de bucurie inima îi bate în piept foarte tare, să iasă afară și simte un nod mare în gât. Se învârtesc în cerc amețitor deasupra lumii adunate la Balta Caldă; ba îi este frică, ba își simte întregul trup scaldat într-o fericire fără margini... „Și al cui copil zici că ești?“ îl întreabă țăranul după ce coboară amândoi. Marcu îi spune în timp 30

ce caută să se obișnuiască pe pământ. Picioarele îi sunt destul de nesigure și genunchii îi tremură. Toate cele din jur continuă să se învâртеască. „Unul înalt și cu nasul mare? aude el întrebarea celuilalt după ce își spune numele. „Îl cunosc, îi spune omul. De când au venit să ne bage în colectivă, de atunci îl știi. A fost și el cu echipa, numai că a tăcut din gură, n-a fost așa de vorbitor ca ălalți. A stat de-o parte, nu s-a amestecat. Altoră așa le-a mers gura de parcă au fost în colectivă de când i-a făcut mama lor... La plecare domnul învățător s-a apropiat de mine și m-a rugat să-i fac și lui o arteziană ca a mea, că s-a uitat bine la ea și i-a plăcut cum arată... Să-i spui că n-am uitat promisiunea și, dacă mă cheamă, vin să-i fac și lui una la fel... Apa e tot rece și bună la gust, așa să-i spui, numai că anul ăsta n-o să prea avem după ce s-o bem. Ții minte ori ba?“ „Țin, cum să nu țin?“ spune Marcu. „Să mă caute când o avea timp, că mă găsește ușor. Mi-a plăcut de el că nu a fost așa de vorbitor și de științar ca ălalții. Acum du-te, că te-o aștepta, și să nu uiți să-i spui că te-ai dat în ringhișpil cu George Poenaru din Temerești, ăl cu arteziana... Ai să ții minte, mă copile, ori ba?“ îl întrebă el pentru a nu știu câta oară, și Marcu îi promite c-o să țină minte.

După ce mulțumii, se pierdu în mulțimea care continua să umble încoace și încolo, oprindu-se în fața tarabelor, după cumpărături. Se trezi din nou singur, ca un copil fără căpătâi, umblând haidalera prin târgul de la Balta Caldă... Prins de toate cele pe care le vedea în jurul lui, uită să-și mai caute părinții. Căscă o vreme gura la tarabele cu turtă dulce și cu bomboane. „Nemțoaicele“ îl priveau încruntate. „Ce-o fi cu copilul, se întrebau, nu are părinți, să-i poarte de grijă?“, și cu toate că Marcu se cam temea de ele – cu pălăriile lor de paie așezate peste maramele peștrițe, purtând mai multe rânduri de fuste unele peste altele, strigându-și în gura mare marfa și uitându-se urât la cei ce-o răvășeau numai, fără să cumpere, și de astfel de curioși e doar plină lumea – arătau

chiar de temut, le înfruntă dând dovada unui curaj neașteptat: întrebă „cât costă“ bomboanele rozalii, în formă de zmeură, arătându-le cu mâna, și dacă văzu că nu i se răspunde, mai întrebă o dată. „Ia ce întrebi dacă tot nu cumperi?“ se răsti o „nemțoaică“ mustăcioasă, uitându-se mânioasă la el. 5
„Cumpăr, cum să nu cumpăr“, spuse Marcu, și o privi drept în ochi. Pe chipul lui, minciuna se citea de la o poștă, și „nemțoaică“, după ce se dumiri întru totul în ceea ce îl privește – „la ce să mai pierdem vremea degeaba?“ spuneau privirile ei încruntate –, îi întoarse spatele și începu din nou 10 să-și strige marfa cu o voce ascuțită și neașteptat de penetrantă...

Scufița Roșie nimerise în plin târg și căsca gura, la fel ca el, la bomboanele rozalii și verzi (de atâta stat la soare începuseră să se topească), plăcându-i cioburile de oglindă, înfipte în mijlocul inimioarelor de turtă dulce, cioburi în care 15 chipul ei drăgălaș și îmbujorat se reflecta din când în când. Nu se arătă prea încântată de modul foarte direct în care Marcu intră cu ea în vorbă – și se uită la el încruntată și neprietenoasă, răspunzând doar cu jumătate de gură la întrebările lui indiscrete. „Mi-a spus mama, îi zise, privindu-l 20 de sus și cu dispreț, să nu stau de vorbă cu oameni străini și necunoscuți. Dacă mă întreabă ceva, să fiu surdă, așa mi-a spus, să le întorc spatele și să-mi caut de ale mele.“ „Mai ales cu lupu, să ai grijă, nu cumva să discuți!“ spuse Marcu speriat și în același timp bucuros c-a întâlnit-o pe Scufița Roșie. „Care 25 lup? întrebă fetița și începu să râdă. Tare mai ești prost, adăugă ea cu toată convingerea, măsurându-l pe Marcu din cap până în picioare. Ești cam tralala“, mai spuse, și arătă cu degetul spre capul lui Marcu, cum că acolo lucrurile nu sunt așezate chiar așa cum trebuie, de vreme ce-i ies din gură asemenea 30 prostii. „Las-o pe bunica în plata Domnului, spuse Marcu cu toată convingerea, și nu te mai duce astăzi la ea. Amână pe altă dată, că n-o fi foc.“ „Care bunică?!“ întrebă fetița, care nu mai pricepea nimica. Și atunci Marcu izbucni, nu se mai

putu abține, urlă la Scufița Roșie, vrând s-o trezească la realitate cu orice preț: „Te mănâncă lupu, proasto!“, și ca s-o facă să priceapă, începu să o zgâlțâie cu amândouă mâinile cât putu de tare. „Mamă! strigă atunci Scufița Roșie ca din gură de șarpe, copilul ăsta nu mă lasă-n pace!“ și se smulse din mâinile lui Marcu, îmbrâncindu-l mânioasă și o luă la fugă. „Eu i-am atras atenția, își spuse Marcu încercând să se disculpe, i-am spus să se ferească.“ Și totuși se cutremură numai gândindu-se la cele ce-or să se întâmple: îl văzu pe lup, acolo, în pădure, stând la pândă, cu ochii roșii și strălucitori, așteptând-o! Și-o închipui pe fată ghemuită în burdihanul lupului. „O înghiți-o el – se gândi Marcu –, nu zic că n-o înghite, întregă așa cum e, dar de zgâriat tot o zgârie cu un dinte mai ascuțit. Nu se poate să n-o zgârie...“ Și din zgârietura aceea, făcută de dintele lupului, se prelingea pe obrazul fraged al fetei o suviță subțire de sânge. Marcu se înfioră.

Se afla de-acuma la marginea târgului. Flăcării aleseseră un loc mai ferit, cât mai aproape de râu; împletiseră un gărdulet din crengi de salcie și făcuseră un fel de țarc. Deasupra intrării bătuseră în cuie o scândură pe care unul dintre ei scrisese cu niște litere frumos desenate „Bine *a-ți* venit“. Dedesubt, cu litere mai mici și cu mai puține înflorituri, aceeași persoană scrisese de data asta cu cretă albă: „Cinci lei pentru cine joacă, doi lei pentru cine stă și se uită“. Greșeala – linia despărțitoare folosită unde nu trebuie – aparținea, probabil, unui copilandru, obsedat, cât ținuse școlarizarea, de respectiva regulă gramaticală, încât ajunsese să folosească liniuța peste tot, unde trebuie și unde nu trebuie. „Mai bine, își spunea el, s-o folosești în mod greșit decât să se creadă cumva că habar nu ai de existența ei!“ Marcu, care era abia în clasa întâia la școală, nu observă unde se greșise, chiar dacă citi de trei ori atât invitația, cât și indicația cu privire la prețul biletului. Trecu pe lângă băiatul care rupea biletele la intrare – acesta era mult prea

ocupat cu numărarea banilor încasați ca să-l observe – și se opri lângă ușă, cuprins de o neașteptată timiditate. Nimerise în timpul pauzei. Muzicanții se mai răcoreau cu câte o halbă de bere, jucătorii așijderea, mai ales flăcăii. Îndemneau fetele s-o guste – măcar o înghițitură, să vadă cât e de rece și de 5 bună. Ele întorceau capul când vreun flăcău, mai insistent, le apropia halba de gură. „Hai, tu, că-i bună, nu fi așa mofturoasă“, spunea flăcăul cu pricina, fără să aibă însă succes. Cele mai tinerele, mai neînvățate cu lumea, se odihneau pe genunchii mamelor lor; grijulii mamele le făceau vânt cu 10 catrința, să se mai răcorească – de atâta joc se încinseseră foarte tare, le ardeau obrazii ca para focului și din când în când, ca să se mai tragă roșeața aceea, și-l apăsau cu palmele. „Uf, nu mai pot! ziceau. Parcă a aprins Dumnezeu lumea, nu alta!“ și atunci mamele mișcau mai abitir din catrințe. Flăcăii se 15 adunaseră ciorchine în mijlocul locului de dans, pământul era bătătorit de-acuma de picioarele jucătorilor, își spuneau unul altuia tot felul de glume porcoase, destul de târișor însă, să audă și cei de pe lături, dacă aveau poftă să tragă cu urechea la vorbele lor. Erau ațâțați de dans, porniți pe petrecere – 20 pentru asta veniseră la Balta Caldă, să se distreze! Sudoarea li se prelingea șiroaie de-a lungul tâmplelor. „Nici așa s-o țineți tot într-o pauză nu-i frumos, începură ei să strige la muzicanți. V-am plătit cât ați cerut, nu ne-am scumpit, dar atunci fiți domni, purtați-vă ca lumea!“ „Fiți corecți!“ le strigă cel mai 25 în vârstă dintre jucători, unul în haină de piele, căruia flăcăii îi spuneau Mișu și de care ascultau ca de un conducător, nu-i ieșeau pentru nimic în lume din vorbă.

Mișu fusese într-adevăr un fel de șef – nimeni nu știa exact cam ce funcție avusese – la Oțelul Roșu. Îl dăduseră afară, 30 probabil, căci de vreo trei-patru săptămâni se întorsese acasă, în satul lui. De la întoarcere o ținea întruna numai în petreceri, plătind la toată lumea după pofta inimii, neuitându-se la bani, încât cheflirii se țineau de el, cum se țin muștele de borcanul

cu miere. „Cât am, plătesc, le spunea, când n-o să mai am, îmi plătiți voi mie... Îmi plătiți voi pe dracu, se corecta singur. O să-mi întoarceți spatele, nici n-o să vă mai uitați la mine! Cât ești mare ești bun, după aia, când te-aruncă jos, nimeni
5 nu mai dă pe tine o ceapă degerată! Parcă eu nu știu! Dacă n-aș fi trăit-o pe pielea mea, zic să mă contraziceți, dar așa nu admit nici un vot contra! Cine e pentru, cine e împotriva?“ întreba dintr-un fel de deformație profesională, și după aceea comanda chelnerului încă un rând pentru toată
10 lumea... Câteva fete mai emancipate – eleve la liceu la Deva și la Lugoj – cerură să se cânte un tangou ori un vals, și cântăreții atacă cu succes *Balada Siberiei*, cam ieșită din modă, e adevărat (după părerea fetelor, care strâmbară din nas), dar interpretată, în schimb, cu multă simțire. Cum flăcăii
15 nu știau să valseze, fetele dansară între ele. Se trecu după aceea la un vals ceva mai repejor, opregele și poalele fetelor se ridicară (de sărbători chiar și liceenele umblau îmbrăcate în „costum național“; „nu ne lăsăm portul nostru din străbuni“, declarau ele, în timp ce-și îndreptau cu o mână bretonul – ultima
20 modă – de pe frunte), li se vedeau genunchii albi, picioarele subțirele (mâncarea la internat era proastă, varză, cartofi, fasole, acasă se aflau doar de câteva săptămâni și nu avuseseră când să se întremeze, să mai prindă puțin cheag). Apoi orchestra se pregăti să cânte un tangou, flăcăii însă protestară: se
25 săturaseră până peste cap de asemenea miorlăială. „A fost destul, strigară către muzicanți, le-ați făcut pofta, ziceți-i mai bine o învățată“ și țiganiii parcă atâta ar fi și așteptat: trecură repede la o cântare din cele înfocate! Sub picioarele lor pământul mustea de apă, un pământ galben și lutos; se lipea
30 de încălțări, dar jucătorii nu ținură seama de astfel de piedici, lipsite de importanță, picioarele li se mișcau cu o extraordinară sprinteneală; flăcăii frământau pământul cu pași mărunți, îndesați și fermi, pașii fetelor erau în schimb ușori: parcă zburau, purtate de brațele vânjoase ale partenerilor, fustele li

se ridicaseră până deasupra genunchilor, nici nu atingeau cu picioarele pământul cel lutos și mustind a apă.

Marcu își făcu loc cu greu printre dansatori. Un val de sudoare și în același timp de pânzeturi scrobite, mirosind a leșie și a săpun, îi gădilă nările. „Mă copile, ce te bagi în 5
picioarele mele, vrei să te răstorni, ori ce-i cu tine?!“ auzi vocea supărată a unui flăcău. Așa că se retrase într-un colț – cu toate că tare i-ar fi plăcut să facă parte din acel vârtej neîntrerupt și amețitor! Ca orice copil, s-ar fi băgat în picioarele jucătorilor, căci nimic nu poate fi într-adevăr mai plictisitor decât să stai 10
așa, deoparte, cu fetele urâte pe care nu le ia nimeni la joc (stau ele mofluze și supărate pe lângă gard) și cu babele.

După un timp muzicanții făcură o scurtă pauză – nu puteau să cânte fără întrerupere, cum ar fi vrut dansatorii – și Marcu se trezi în poala unei fetișcane, fiind răsfățat în fel 15
și chip. O chema Domnica, și celelalte fete, prietenele ei, văzând-o cum îl alintă, se întrecură cu glumele. Cu toate că Marcu se strădui să fie foarte atent la vorbele lor, nu pricepu prea bine felul acestora de a se purta: era destul să spună una o vorbă, că celelalte parcă atât și așteptau, se și porneau pe 20
râs. „Ce li s-a părut lor chiar așa de vesel?“ se întrebă Marcu uitându-se pe rând la fiecare, mirat și foarte nedumerit. „Să știi că-ți seamănă, dacă mă uit bine, zici că..., spuse, așadar, una dintre fetele acelea, și celelalte nici măcar nu așteptară să-și termine ea vorba, să vadă, adică, ce anume vrea să spună, 25
că se și porniră pe râs. I.-ai fi făcut cu cine știe cine și n-ai spus la nimeni, ai tăcut mălc!“ „Așa-i cum spui tu, fix așa, îi răspunse Domnica, cu toată seriozitatea, prietenei ei și-l mângâie pe Marcu, ca o mamă drăgăstoasă, pe cap. Și ce-i de-aia? întrebă ea arătându-se a fi foarte nedumerită și 30
uitându-se pe rând la fiecare. I.-am făcut și eu cu cine mi-a fost mie drag, cu un om frumos!... El frumos, eu frumoasă, a ieșit cum îi mai bine!...“ „Când te măritași, tu, de nu ne chemași la nuntă? o zgândăriră atunci fetele. Făcuși nunta fără

noi, ai uitat de prietenele tale“, iar răspunsul Dominicăi veni prompt, de parcă l-ar fi știut de dinainte: „Mă grăbii foarte tare, am fost și eu nerăbdătoare să mă bucur de dulceața măritişului, le spuse, așa că n-am avut vreme când să vă chem.

5 A fost, așa, în grabă, la iarbă verde, cum îi dragostea mai dulce! Ne văzurăm și ne plăcurăm! Iute am hotărât, n-am mai stat la discuții!...“ „Taci, fato, nu vorbi așa, că nu-i frumos, se vârî atunci în vorbele fetelor o femeie mai bătrână, speriată fiind de cuvintele lipsite de rușine, după părerea ei, ale fetișcanelor.

10 Ferească sfântul de așa ceva! Tu nici nu știi ce spui, eu așa cred, și dai drumul numa la gură! Vorbește gura fără tine. Dacă v-ar auzi vreun străin, ce părere și-ar face de voi, puteți să-mi spuneți?! De copilul ăsta de v-ar fi rușine, măcar... spuse revoltată femeia, un fel de mătușă de departe de-a Dominicăi,

15 venită cu ea la Balta Caldă ca să-i țină cojocelul (la noapte, pe răcoare, când s-or întoarce acasă o fi numai bun!) și să se uite la jucători, să aibă ce povesti babelor toată săptămâna. Dacă nu te-aș ști cât de rușinoasă și de mută ești de felul tău... spuse ea mirată. Nici nu te recunosc! Nu te-am mai auzit

20 vorbind așa! De-ar afla mumă-ta, s-ar cruci, nu alta!...“ Fetele se mai potoliră ascultând cum îi muștruluită Domnica de propria ei mătușă. Iăsară ochii în jos, făcură pe rușinatele, le trecu cheful să mai râdă. „Glumii și eu, mătușico, și dumneatale o luași în serios! îi spuse Domnica, și o lovi

25 prietenoasă peste mână. Mă știi doară cum sunt și că numai gura e de mine! Ne distrăm și noi cum putem, că pentru asta am venit la Balta Caldă.“ „Și lasă copilul ăla din brațe, spuse mătușa tot atât de ursuză și de supărată – dacă a auzit asemenea glume nerușinate, nu poate chiar atât de ușor să-i iasă din cap!

30 Nu vezi că-i mare, îi spuse ea. Îi cât îi calul!“ „Spune-i, mătușo, se băgă în discuție un flăcău, că mai bine ar face să mă țină pe mine în locul copilului.“ „Te-aș ține, dacă ai fi așa de ușor ca el“, spuse fata, care, cu toată muștrarea mătușii, nu avea, se pare, de gând să se potolească. „Ba nu-s greu defel, spuse

flăcăul. Sunt ca un fulg de ușor...” „Să te țină în brațe cine te-a mai ținut, nu eu”, spuse Domnica, și întoarse capul sătulă de atâta vorbă fără rost. „Cine m-a ținut o dată, m-ar tot ține, nu m-ar mai lăsa, se lăudă flăcăul, și cine m-a iubit nu s-a mai putut dezvăța!” „Din astea am mai auzit noi până acuma, 5 ni-s sătule de ele, nici nu știi cât suntem de sătule!... Te băgași în vorba noastră, îi spuse apoi Domnica și se uită încruntată la flăcău, și ne stricași toată distracția! Așa nu-mi place mie de cei care își bagă nasul peste tot.” „Ai, n-ai trebuință de ei, gata, s-au și prezentat.” „Nu fi așa de aspră cu el, interveni o prietenă a Dominicăi, omul nu ți-a spus nimica rău, n-ai la ce te supăra...” „Norocul lui că săriși tu să-l aperi, spuse Domnica, arătând din ce în ce mai supărată, căci fără ajutorul tău se prăpădea micuțu de el. Nu vezi cât îi de slăbuț, sufli o dată și se îmburdă...” „Îmi place cum știe să le întoarcă, spuse 15 flăcăul. Al dracului să fiu dacă mint, dar când o văd cum se repede la mine cu gura, mor de drag!” „Bine că-ți place, spuse Domnica ursuză și-l lăsă pe Marcu din brațe; cu o mână își aranjă poalele cămășii, care se cam mototoliseră. Vorbim și noi ca să mai treacă vremea, să ne mai distrăm, căci pentru 20 asta am venit la Balta Caldă”, spuse. Apoi oftă lung, un oftat prefăcut și în același timp cât se poate de sincer, prin care voia să spună de fapt o mulțime de lucruri. („Arăt eu veselă, spunea oftatul acela al Dominicăi, dar ce anume e în inima mea, nimeni în lumea asta nu știe și nici n-o să afle vreodată. Căci 25 nu-s veselă cum par, nu-i cum se vede. Unde s-o afla ființa aia care să poată citi ce-i ascuns în sufletul meu, să vadă și ce-i înăuntru! Nu numai ce-i afară. O caut, dar degeaba o caut, căci după cum vedeți și voi de găsit nici vorbă s-o gălesc.”)

Muzicanții începură să cânte din nou, flăcăul care se ținuse 30 în gură cu Domnica o luă la dans. Chipul fetei era palid și ușor absent. Jucau „cu figuri” amândoi: fata trecea pe sub mâna băiatului, se învârtea pe loc cu pași mărunți și ușori; flăcăul voia să-i arate cât de mult se pricepe, ce jucător bun e el, și

nici Domnica nu voia să se lase mai prejos. Se întreceau unul pe celălalt, și tânărul o privea din când în când drept în ochi, voind parcă să-i spună din priviri că oftatul acela prelungit al ei nu-l lăsase nepăsător și nici nu trecuse neobservat, cum
5 își închipuise ea. Drept în sufletul ei neînțeles vrea el acum să pătrundă, fie ce-o fi, pentru asta se uită așa la ea, și nu din alte motive. Domnica se făcea însă că nici nu-i observă privirile încărcate de subînțelesuri; se închisese în ea însăși, chipul îi semăna cu un fel de mască neînsuflețită, dincolo de care nu
10 se putea zări aproape nimic. Se supunea doar mișcărilor lui, pline de cea mai năstrușnică fantezie, anticipându-le într-un mod uimitor; era destul ca el să facă o mișcare, ca ea să ghicească exact ceea ce vrea, gândurile îi erau însă parcă în altă parte, și flăcăul nu avea cum să ajungă până la ele...

15 Se îndepărtase de locurile unde era aglomerație mai mare, de tarabele de dulciuri și de cele unde era expusă marfa de tot felul – de la încălțările de gumă, până la feștilele de lampă; de la fustele plisate, până la atât de prețuitele lodene, care, de altfel, dispăruseră de pe tarabele cu pricina la primele
20 ceasuri. ale dimineții; fuseseră luate cu asalt de îndată ce marfa fusese descărcată din camioane. Marcu se trezise, așadar, la marginea târgului, acolo unde adăstau căruțele celor veniți la Balta Caldă, păzite, unele, de vreun moșneag, altele lăsate de-a dreptul fără stăpân; unde și unde puteai zări câte un copil cam
25 de aceeași vârstă cu el, dacă nu și mai mic, dormind în căruță, pe un maldăr de fân; cu gura larg deschisă, cu pălăria pusă pe obraz, să nu-l bată prea tare soarele; vreo bătrână, doborâtă de atâta umblet prin târg, se odihnea stând la umbră sub căruță, culcată pe-o parte, cu amândouă mâinile puse sub cap,
30 în loc de perină. Marcu trecu pe lângă o astfel de bătrânică și o auzi sforăind, un sforăit subțirel, aproape melodios. Ca să n-o bată soarele, o băbuță mai grijulie își împlântase o umbrelă de soare în pământ; de când dormea ea, însă, soarele

își schimbase locul pe cer, iar umbra lăsată de umbrelă, pusă deasupra capului ca s-o apere, se mutase, între timp. Așa că dormea în plin soare, habar nu avea că umbrela își arunca de-acuma umbra pe pământul gol. Marcu se uită o vreme la cai și-i plăcu mai ales un căluț roib care mișca neliniștit din picioarele-i lungi și nervoase. Ar fi vrut să-l mângâie, dar nu îndrăzni să se apropie de el, de teamă să nu-l lovească. Printre atâtea căruțe rămase în părăsire, Marcu încercă s-o descopere pe cea cu care veniseră ei la târg – a unchiului Arion –, o căruță cu un scaun de piele, încăpător, cu spătarul înalt și cu două iepe negre, una mai focoasă ca cealaltă... Căută o vreme, dar, văzând că nu-i chiar atât de ușor s-o găsească, se lăsă păgubaș.

Mai la margine, aproape de șosea se afla un camion cu prelată – cu el veniseră muncitorii de la fabrica de sticlă din Tomești, de cum ieșiseră din tură. Șoferul lăsase dinadins amândouă ușile cabinei larg deschise – „Să se facă oleacă de curent“, îi explică el lui Marcu. De cum se văzură, se și plăcură, cum se spune, și intrară în vorbă unul cu celălalt. Șoferul, căruia i se urăse să stea singur, fu bucuros că și-a găsit un interlocutor: fie și un copil, nu contează, trece timpul mai repede când ai cu cine schimba o vorbă! Ar fi putut umbla prin târg, „ca toată țărâtimea asta, care nu se mai satură de căscat gura“, dar cu ce folos? îl întrebă el pe Marcu, a cărui părere se pare că voia cu orice preț s-o afle. „N-ai ce vedea și ce cumpăra, mă băiatule, îi spuse el, și scuipă cu dispreț drept în fața lui, apoi șterse scuipatul cu talpa piciorului. Te înghesui, te omoară căldura, și toată prăfăria asta – și pentru ce, poți să-mi spui? Măcar că ai la ce!... Ia să văd eu cum ți-ar sta ție la volan“, îi spuse, apoi și-l ridică de jos, îl prinse ca într-un fel de menghine în palmele lui mari și bătucite de muncă și-l așeză în fața volanului.

Ia început, din timiditate, Marcu nu îndrăzni să pună mâna pe volan. Se uită doar intimidat și fâstâcit la șofer. „Te las să conduci în locul meu, ce părere ai? îl întrebă șoferul

și-i făcu cu ochiul. Meserie bună, și gagici câte vrei! Să mai crești oleacă și vii la mine să te înveți, fac din tine om, m-ai înțeleș?!“ îi promise el cu toată seriozitatea. Marcu dădu din cap fără prea mare entuziasm – meseria de șofer nu-l atrăgea
5 în mod deosebit. Șoferul nu observă însă cât de puțin se arăta el dispus să se facă șofer și începu să-i povestească – în timp ce-l ținea în brațe și mișca volanul când în stânga, când în dreapta, de parcă ar fi mers – o poveste lungă și plicticoasă, pe care Marcu nu se osteni s-o urmărească: „Uite, așa are
10 directorul nostru – povesti el – un copil cam de vârsta ta, dacă nu cumva cu un an, doi mai mărișor, și flăcăul ăsta nu crezi că-i mort după mașină?! Întruna o ține că el alta nu vrea, când s-o face mare, decât să învețe de șoferit. «Nu vreau să mă fac doctor, zice, eu vreau să mă fac șofer! Nene, învață-mă, zice,
15 că dacă mă înveți, îi spun lui tata să-ți dea o primă!». Auzi, al dracului, ce i-a putut trece prin cap, cu ce a vrut el să mă cumpere... «S-a lipit de dumneata, zice directorul, ai mare cârlig la el!» «Așa-s copiii dom' director, îl liniștesc eu, trag la meseria asta a noastră cât îs mici. Vreau să se facă șoferi.
20 Am pățit și cu alții...»“.

... Marcu e gata-gata să ațipească în timp ce privește fotografiile tăiate de prin reviste și lipite de pereții cabinei: Gina L. olobrigida, cu minunații ei sâni, în *Fanfan la Tulipe*, Sophia Loren în *Frumoasele nopții*, îmbrăcată și ea destul de
25 sumar, precum și alte artiste, mai puțin celebre, dar la fel de despuiate; nu lipsesc nici boxerii și nici fotbalistii de înaltă clasă: unul cu balonul încercând să dribbleze, și un boxer negru arătându-și dinții albi în timp ce își face harcea-parcea adversarul.

„Cu directorul care a fost înaintea ăștuia de acum –
30 povestea în continuare șoferul – s-a întâmplat să fiu coleg de școală profesională, la Orăștie. Era mai mic decât mine cu un an, dar de știut îl știam bine. Și cine nu-l știa?! Pot să spun că era cunoscut în tot orașul. Aveam noi, elevii, o orchestră a noastră, și el era ăl mai bun dintre toți. Zicea

din clarinet de te tăia la stomac, așa de frumos cânta! Seara îl puneam în dormitor să ne cânte. Venea pedagogul și urla la noi să stingem lumina și să ne culcăm, și atunci cânta mai departe cu lumina stinsă; uneori, mai ales primăvara, ne prindea dimineța ascultându-l. Zicea cântare după cântare, 5 nu se mai oprea, și ne miram de unde știe atâtea! Aia de la liceu se rugau să le cânte și lor. Numai că directorul nu prea voia să-l lase. «Întâi învățătura, și după aceea clarinetul», zicea directorul nostru... De cum l-am văzut l-am recunoscut, cum era să nu-l recunosc?! Numai că la început n-am știut ce să 10 fac și nici cum să mă port: să-i aduc aminte cum cânta el la clarinet la întrunirile noastre tovărășești – țin minte că o dată l-a tuns directorul, a aflat că le-a cântat, fără aprobarea lui, ăloră de la liceu –, ori să mă fac mai bine că nu-l cunosc?! Dacă nu-i convine? îmi spuneam. Ce-a fost, gata, a trecut, 15 acuma e mare, nu mai e tot ăla care a fost altădată... Așa că în prima dimineță, când m-am dus să-l iau cu mașina de acasă ca să-l duc la fabrică, eram, ca să zic așa, încurcat, nu știam cum e mai bine să mă port... L-am așteptat cam vreun sfert de oră, și mă tot frământam în sinea mea. Și când l-am 20 văzut venind, cu un corn într-o mână și cu servieta de piele, lux a-ntâia, în aialaltă, pot spune că m-am fâstâcit și mai tare. Mă, să știi că ăsta nu-i Drinca al nostru, se vede după călcătură, ăsta îi alt om, precis. «Dumneata ai fost șoferul directorului de dinaintea mea, nu-i așa?» mă întrebă, în timp 25 ce se urcă în mașină. «Eu am fost, tovarășu' director, îi zic. De patru ani la directorii care au fost până acuma, tot eu le-am fost șofer.» «Bravo, zice, înseamnă că au avut încredere în dumneata și că ai fost om de omenie. O să ne înțelegem și noi amândoi, ce părere ai? Doar că eu țin la disciplină, 40 zice, ca la armată», și s-a uitat o dată lung la mine și pe chip i-a apărut zâmbetul pe care i-l știam bine: în felul ăsta ne zâmbea el când îl rugam să ne mai cânte încă o dată *Caravana*. Era un zâmbet șiret, de «băiat de comitet», cu

care ne dădea gata pe toți. Și iarăși mi-am amintit cum ne cânta din clarinet, cum ne rugam să ne cânte câte un swing, și cânta swingurile alea numai după ce pleca directorul acasă, pentru că altfel nu era admis decât valsuri și tangouri, 5 celelalte erau cântece din cele decadente... Și el ne cânta, ne făcea pe voie... Avea însă grijă să pună un elev din anul întâi de planton, să-l anunțe dacă s-o întâmpla cumva să se întoarcă directorul. «Șase!» striga elevul din ușă, și el din swing trecea repede la *Balada Siberiei* sau la *Valurile* 10 *Amurului*... Se descurca, nici vorbă să nu se descurce, pentru că era un băiat isteț! «Am înțeles, tovarășe director», i-am spus, și cam asta a fost tot. Nu știu nici acuma dacă m-o fi recunoscut sau nu. Doi ani de zile a stat, nu mai mult, și n-aș putea spune că oamenii au avut de ce să se plângă de el. Cât a fost director s-au ridicat cantina și blocurile alea 15 două pentru burlaci. Numai că au fost bani puțini și n-au ieșit chiar așa cum trebuie, da' bine că s-au făcut și așa. «Vreau să rămână ceva după mine dacă plec, să nu mă înjure oamenii, să nu spună că nu m-am interesat de nimic», zicea 20 și se uita zâmbind la mine, cu zâmbetul lui, vesel și șmecheros, cu care da gata pe oricine... «Păi cum, tovarășu director, aveți de gând să plecați, să ne lăsați?!» mă arătam eu mirat. «Nu mă îngrop eu aicea, fii fără grijă», îmi spunea și se uita zâmbitor pe fereastra mașinii. «Asta așa-i cum spuneți, îi 25 cântam în strună. Noroi mult, și unde te uiți în jur nu ai cu cine schimba o vorbă... Lume modestă, tovarășu director.» «Și noi, tot muncitori, tot clasă muncitoare suntem, îmi tăia el vorba. Mă băiatule, mă, zicea și se uita zâmbind la mine, fără să arate a se fi supărat de prostiile care îmi ieșeau din 30 gură, ai grijă și mai citește și tu, mai ridică-ți nivelul! Fii mai atent cum te exprimi...»

Și așa a și făcut, cum și-a pus în gând: când s-au împlinit doi ani, a plecat de la noi. La Cluj ori la Sibiu, nu mai țin bine minte acuma unde s-a dus... M-a rugat nevastă-sa s-o

ajut să împacheteze, și o săptămână încheiată am tot împachetat amândoi. Am luat-o și pe nevastă-mea cu mine ca să ne ajute și să terminăm mai repede... Și uite așa, când am fost aproape gata cu împachetatul, într-un dulăpior am dat peste clarinetul din vremea școlii. De cum l-am văzut l-am și recunoscut! «Ăsta al cui e, doamnă?» am întrebat-o pe nevastă-sa, cu toate că știam foarte bine al cui e clarinetul și cine anume a cântat la el. «E al soțului meu», mi-a răspuns ea ușor încurcată. «Cum, tovarășul director știe să cânte la clarinet?» am întrebat-o. «Da, mi-a răspuns ea, n-ai idee cât e de talentat!»

Șoferul, văzându-l pe Marcu pe jumătate adormit, îl săltă cu amândouă mâinile și-l dădu jos din mașină. „Uite așa, spuse el, stăm amândoi de vorbă, nici nu ne pasă, și între timp ai tăi te caută speriați prin tot târgul. Ce părere ai?“ ... „Tata vrea să-mi cumpere o căciulă de astrahan“, începu Marcu, tam-nesam, să se laude. „S-a gândit el bine, fu șoferul de acord, vara căciulile au alt preț, le poți cumpăra pe nimica, să zic așa. Iarna cer mocanii niște prețuri, nici nu îndrăznești să te apropii de ele.“ „Una brumărie, se laudă în continuare Marcu. Blonzilor, zice mama, le stă bine culoarea gri“. „Bine, blondule, spuse șoferul, și-i ciufuli părul. Du-te acuma și-ți caută părinții. Dacă cumva nu dai de ei, te întorci aicea la mine, m-ai înțeles? Printre atâta lume te poți pierde ușor.“

Vru să se îndrepte mai întâi spre inima târgului, spre locurile acelea unde era înghesuială mare, apoi se răzgândi, întoarse spatele mulțimii ce se agita cu rost și fără rost; umblase destul, i se făcuse lehamite de atâta vânzoleală, și o luă de-a lungul râului, atras de susurul neîntrerupt al apei: o apă cristalină și limpede, nu prea adâncă (intrând în ea abia dacă îi ajungea până la glezne), săltând veselă peste pietrele albe și lucioase, frumos șlefuite, sau acoperite cu un mușchi verde și catifelat; atât apa, cât și pietrele albe ca niște oase sau

mușchiul îmbibat de apă ca un burete străluceau în lumina grea a soarelui de după-amiază; din când în când, apa era biciuită de zborul razant al unui păstrăv, care, cu o mișcare capricioasă și cu totul neașteptată, o tulbura vălurind-o ușor; 5 era asemeni unui cuțit, păstrăvul, rapid și foarte ascuțit; un bisturiu care tăia apa strălucitoare ca o oglindă. Marcu o luă de-a lungul potecii care însoțea râul cel vesel și plăcut susurător. Era curios să vadă unde anume duce cărăruia cu pricina (orice cărare ascunde un mister și orice copil e întotdeauna 10 nerăbdător să-l dezlege). Tot mai îndepărtat, mai puțin clar, mai confuz se auzea vuietul târgului; din ce în ce mai clar și mai plăcut pentru ureche era, în schimb, șopotul vesel al apei – în curgerea ei lină, defel grăbită, sălta zglobie peste pietricelele râului –, precum și cântecul păsărelelor (într-un tufiș, de pe 15 margine, auzi o mierlă și se opri s-o asculte), zumzăiala albinelor și cea a unui bondar care îi dădea tot timpul târcoale. Se arătară fânețurile cu fânul înalt, numai bun de cosit, cu florile albe și cele galbene ale sânzienelor, cu margaretele cu petale de un alb strălucitor – „mă iubește, nu mă iubește“, 20 ultima petală dezlegând marele mister! –, precum și niște flori delicate, de culoare albăstruie, semănând cu niște clopoței foarte fragili, legănându-se ușor ori de câte ori pe deasupra lor trecea câte o pală de vânt. Marcu se trânti în fânul cel mătăsos, uitându-se fix la cerul senin până începură să-l usture 25 ochii și să-i lăcrimeze, apoi îi închise, rămase așa, doar cu zgomotele din jurul lui: cu foșnetul abia auzit al ierbii înalte, cu apa cea săltăreată și zglobie, cu bâzâitul albinelor care alergau din floare în floare, cu toate miresmele care îi erau în preajmă: cea dulce-acrișoară a ierbii, cea foarte tare și 30 înecăcioasă a sânzienelor și, cum nu departe de locul unde era culcat se afla un tei cu florile trecute și în mare parte scuturate, cu cea plăcut învăluitoare a florilor de tei, mai puternică, totuși, decât toate celelalte; și ca într-un vers de Eminescu, mirosul acela de flori de tei îl adormi. Nu numai

mirosul, desigur, ci și oboseala: sculatul foarte devreme de dimineață (ba din pricina emoției – nu te duci în fiecare zi la Balta Caldă! –, nici nu dormise ca lumea, se trezise în timpul nopții de mai multe ori la rând), drumul în zori cu căruța, ținut fiind în brațe de mama, pentru că, altfel, n-ar fi fost loc 5 pentru toți, în sfârșit, hoinăreala de unul singur prin târg, toate acestea îl obosiseră peste măsură; așa că adormi buștean, cum se zice, în timp ce vântul continua să foșnească prin iarba înaltă; albinele nu-și întreruseră nici ele zumzăitul și nici păsărelele nu încetară să cânte; toate acestea se petreceau 10 oarecum pe deasupra lui Marcu, nu pătrundeau până în somnul lui liniștit, chiar dacă, într-o anumită măsură, greu de stabilit cu precizie, îl influențau, făcându-l să curgă domol, îndepărtând visele urâte și coșmarurile...

Un fluture mare și galben se rotea deasupra capului lui 15 Marcu, apoi i se așeză pe o nară; copilul îl alungă cu o mână, fără să se trezească, aproape că-i atinse o aripă, și fluturele, speriat, se mai roti o dată, în semn de rămas bun, apoi își continuă zborul, o luă spre fânețurile care se pierdeau în zare, împreună cu liota celorlalți fluturi de toate soiurile și de toate 20 culorile, și Marcu nu se trezi nici atunci când prin preajma lui trecu, fără să-l vadă, o pereche care își căuta un culcuș ascuns pentru dragostea lor vinovată – o femeie nu tocmai tânără, dar încă plină de nuri, cu un dinte de aur în față, și un soldat înalt și slăbănog, pe care uniforma militară atârna 25 ca de pomană; soarele, de-acuma, coborâse mult pe cer, mai avea două palme până să apună, când Marcu se trezi și, cuprins de panică, nu știu, în prima clipă, unde se află. Se văzu singur, în plin câmp. Habar nu avea încotro s-o apuce, se ridică în picioare și se scutură de ierburile și de pământul de pe 30 pantaloni, de pe cămașă și din păr, și o luă de-a lungul râului, pe potecă, făcând calea întoarsă; îndreptându-se, adică, spre viermuiala târgului, al cărui zgomot se auzea din ce în ce mai

clar, pe măsură ce se apropia. Era încă năuc de somn, încă destul de speriat: între târgul de dinainte de-a fi adormit și cel de acum se interpunea somnul, un timp mort care întrerupea într-un mod brutal, aproape înfricoșător, scurgerea
5 firească a vremii. Iată, nu mai era mult până să apună soarele, și timpul acela „întrerupt“ făcea parcă și mai lungă despărțirea lui de părinți. Deveni nepăsător la toate cele din jurul lui, nu-l mai interesară nici șopotul apei limpezi și plăcut curgătoare, nici fluturii galbeni care zburau pe deasupra sânzienelor
10 (acestea semănau cu niște lumânări albe!), plânga în toată legea de-acuma, cu sughițuri, așa cum plâng copiii mici și pierduți de părinții lui. „Mamă!“ începu el să strige în gura mare. Știa însă că ea nu are cum să-l audă, și atunci o luă la goană, nerăbdător să ajungă cât mai repede printre oamenii
15 aceia din târg, ca s-o caute.

În târg vânzoleala era mult mai mică decât la vremea prânzului; se mai rărise lumca, unii, cei din satele îndepărtate, care aveau mai mult drum de făcut, plecaseră spre casă cu
căruțele ori chiar pe jos. Cei din satele învecinate, de la Curtea,
20 de la Coșava ori chiar de la Românești, mai zăboveau încă, nu se îndurau să plece înainte de a asfinți soarele. Cei ce aveau drum lung de mers și veniseră pe jos o porniseră încetișor spre casă, de îndată ce căldura se mai potolise, imediat după prânz, încă de pe la ceasurile trei, când soarele nu mai are chiar atâta
25 putere și nici drept în creștetul capului nu te mai bate.

De cum ajunse în târg, neliniștea lui Marcu se risipi cât ai bate din palme. Târgul nu mai era însă același, arăta cu totul altfel decât îl lăsase el în clipa când o luase de-a lungul râului spre fânețele încărcate cu flori. O oboseală și o lâncezeală
30 întristătoare puteau fi întrezărite oriunde ți-ai fi aruncat ochii. Atât bucuria, cât și dorința oamenilor de a petrece cu orice preț se risipiseră, se spulberaseră în aerul îmbibat de praf, în zăpușeala stătută a zilei de vară. Toate se năclăiseră, se

murdăriseră ușor, nimic nu mai strălucea ca înainte! Într-un cuvânt, arătau exact ca la spartul târgului...

Mai la margine, în locuri mai ferite, unde nu riscai să fii călcat în picioare de mulțime, întinși pe câte o pătură, special adusă de acasă, sau stând întinși în iarba prăfuită și arsă de soare, se odihneau, sforăind încetitor sau dimpotrivă, scoțând sunete de o impresionantă sonoritate, o bună parte din cei care „săriseră peste cal“, fie golind prea multe sticle de bere, fie mâncând prea mulți mititei sau cârnăciori la grătar. Excesul acesta îi moleșise peste fire mai ales pe târgoveți, mai puțin obișnuiți cu petrecerile la iarbă verde... Un țăran trebuie să fie mort de beat, într-adevăr, ca să se tolănească și să doarmă în văzul lumii și în amiaza mare. Târgoveții, în schimb, numai în maieu și cu curelele desfăcute la pantaloni, de mult o trăseseră „pe-o parte“, păziți fiind de nevestele lor grijulii, destul de obosite și ele: cu fețele congestionate de căldura de peste zi, cu năframele sau pălăriile alunecate într-o parte, cu părul în neorânduială, moțâiau lângă bărbații lor. Se uitau la cei ce le treceau prin preajmă cu niște priviri încărcate de un fel de curiozitate ostilă și răutăcioasă, gata, cu toatele, mai curând să critice și să cârcotească, decât să se bucure de cele văzute în târg. Mâncaseră prea mult și râgâiau ușor, stând într-o rână, sprijinite într-un cot; se descălțaseră, pentru că picioarele li se umflaseră de atâta umblet.

O parte din vânzători se apucaseră să-și strângă marfa rămasă nevândută, alții, mai încăpățânați, mai lacomi de câștig, nu se lăsau duși cu una, cu două. Rămâneau pe poziții, fie ce-o fi; până ce-o asfinți soarele și până or pleca și cei din urmă cumpărători, nici vorbă să se grăbească! Puteau fi văzuți stând în fața tarabelor, cu brațele încrucișate, punându-și de fapt toate speranțele în cei ce se hotărau mai greu, strânșii la pungă și cârpănoșii, cei pe care nu-i faci ușor să scoată banul din buzunar. Dar și când își dau drumul, atunci să vezi și să te ții, își spuneau ei încercând să se îmbete cu apă rece, uitându-se

nemulțumiți la lume, la cei ce treceau prin fața tarabelor fără să arunce măcar o singură privire la marfa expusă. E adevărat însă că nici marfa nu mai arăta în așa fel încât să te atragă cu orice preț: fusese ea frumos potrivită la începutul târgului, 5 fiecare lucru așezat la locul lui, să încânte ochiul și să atragă privirea. Dar cum arătase la început și cum arăta acum nu mai era nici o asemănare! Ce să te faci cu cei ce vin, se uită, întorc fiecare lucru pe toate părțile, și când crezi că-s gata și s-au hotărât să-l cumpere, se răzgândesc, îl aruncă la loc și 10 pleacă; zice-se la loc, căci îl pun unde se nimerește; lasă obiectul cu pricina cuprinși de lehamite, de parcă pur și simplu le-ar fi scârbă să-l mai și țină în mână. Nu-i marfă s-o cumperi – numai bună de aruncat, cam asta vor să spună oboșala și plictiseala de pe chipul lor, și se îndepărtează repede, nu stau 15 să asculte, se fac chiar că nu aud ocările celor din dosul tarabelor. „Dacă tot n-ai avut de gând s-o cumperi, atunci de ce mă făcuși, mă omule, să pierd vremea cu tine?!“ se răstește, așadar, vânzătorul, iar cel ce a intenționat (sau n-a intenționat, s-a făcut numai) să cumpere, fie că nici nu 20 catadixeste să răspundă, fie că, dimpotrivă, atâta și așteaptă, plăcerea lui cea mai mare fiind să se prindă în gură cu stăpânul mărfii. Are el un fel de ranchiună pe acesta, prea se scaldă în bani! – ce gândești, cu atâta marfă! –, în timp ce el, și alții ca el trag mâța de coadă, abia o duc de la o zi la alta. „N-are 25 voie omu să se uite, al dracului te mai făcuși, mă Ioji (căci de cele mai multe ori stăpânul mărfii și falsul cumpărător se cunosc între ei). Tot la câștig îți stă capul! Așa mai zic și eu trai: câștig ușor și muncă ioc.“ „Nu-i marfa mea, îi a statului, spune Ioji cu un fel de amărăciune demnă în glas. (Între timp a terminat cu «sectorul particular» și s-a făcut vânzător la 30 magazinul de stat). Ce-mi dă statul eu aia vând.“ „Adică vrei să spui – se miră țaranul –, vrei să spui că ție îți este totuna dacă îți cumpăr eu bocancii ăștia, ori dacă nu ți-i cumpăr?! spune țaranul, și întoarce pe toate părțile bocancul, îi încearcă

pielea răsucind-o, să vadă dacă nu cumva îi coaptă. Salariul, adică, merge?!“ „Merge, de ce să nu meargă?!“ se miră Ioji, și-și arată dinții galbeni într-un râs larg. „Bravo, mă Ioji, mă bucur că te văd și pe tine om cu salariu, spune virtualul cumpărător și-l bate protector pe umeri. Norocul tău c-au 5 venit timpurile astea noi și te-au făcut și pe tine om! Știi tu cui trebuie să-i mulțumești pentru asta?“ „Cui?“ întrebă Ioji în timp ce interlocutorul lui îi întinde bocanul să-l așeze la loc. „Lui Stalin, lui să-i mulțumești. Căci dacă nu era tătucu, tot feștile de lampă ai fi vândut și acuma.“ „Jesus Maria, ce 10 prostii vorbești, nici nu mai stau să te ascult, se miră Ioji făcând pe supăratul. Care feștile de lampă? Săpun de damă, extrafin, asta mi-a fost marfa, numai că tu nu mai ai ținere de minte! Ai uitat, ori mă ici drept cine știe cine... Și lui tătucu cum vrei tu să-i mulțumesc, dacă a murit?! Acum să te văd 15 ce răspuns îmi dai!“ spune Ioji legănându-se când pe un picior, când pe celălalt. „Îi scrii și tu o scrisoare, de ce să nu-i scrii? Ori îi trimiți o telegramă, că ajunge mai repede!“ „Io, iștenem, se miră Ioji și-și dă ochii peste cap de mirare, în timp ce părul, roșu ca para focului, i se zbârlește în cap. Dar unde, rogu-te, 20 vrei să i-o trimit, dacă a încetat din viață?! Dacă a decedat?!“ „Și ce?“ întrebă țăranul neînțelegând prea bine neologismul folosit de Ioji. „A decedat, îi explică Ioji, adică a murit.“ „Kaput?“ se miră țăranul și face un semn adecvat cu mâna, ca să sublinieze mai bine ceea ce vrea să spună. „Kaput“, spune 25 Ioji, și din nou începe să râdă cu dinții lui galbeni, hlizându-se la țăran. „Mă, eu nu cred..., spune țăranul neîncrezător. Nu cred că-i așa. Poți tu să-mi spui ce mi-ai spune, eu tot nu te pot crede!“ „Ce nu crezi?“ întrebă Ioji, în timp ce începe să-și împacheteze marfa. „Nu cred că-i *kaput*, c-a murit, asta nu 30 cred, îi explică el lui Ioji. Când s-o scula din groapă și te-o beli, atunci să vezi tu ce-o să fie, spune țăranul și începe să râdă văzând spaima, mai mult prefăcută decât sinceră, de pe chipul lui Ioji. Ascultă-mă pe mine, și nu fi așa de bucuros.“

„Care groapă? întrebă Ioji care e mare cititor de ziare și nu poate fi prostit așa, cu una, cu două. Vrei să șpui din mausoleu! Căci el stă acolo, în mausoleu, ce știi tu!“ „Păi din mausoleu e și mai ușor de ieșit decât din groapă, e de părere țăranul care a citit și el ziarele și știe foarte bine ce-i aia mausoleu...
5 Dai frumos ușița la o parte, tragi zăvorul, apeși pe clanță, și gata, ai și ieșit afară la aer curat. Nu-i nici un greumânt.“ „Mă, al dracului! face Ioji mirat și încântat în același timp. Ce-ți poate trece prin cap! Recunosc că nu m-am gândit la una ca
10 asta. Te pomenești că de-aia i-au îmbălsămat, să poată ieși afară, la aer, mai ușor?!“ „De bună seamă, spune țăranul și începe din nou să râdă. Mă bucur că ți-a venit și ție mintea la loc. Și când o ieși, așa îmbălsămat și te-o beli, atunci să vezi. Numai că nu treaba ta o are el, eu așa cred și bănuî. Cine
15 știe dacă nu s-o apuca să te laude. Bravo, Ioji, îl și aud zicând, bine că terminași cu sectorul particular. Mira-m-aș să nu-ți dea și o decorație...“

Marcu a ascultat toată discuția dintre ei fără să înțeleagă mare lucru; i-a plăcut însă cum își luau unul altuia vorba din
20 gură și i-a mai plăcut cum, la urmă, după ce au stat de vorbă, țăranul și-a scos dintr-un portmoneu vechi, ros de timp, banii și i-a plătit lui Ioji încălțările de gumă...

Pe tarabele cu dulciuri, bomboanele și bastoanele de caramel se topiseră din cauza căldurii, dar chiar și așa, topite,
25 îi făceau cu ochiul. Se uita cu jind la ele... Minunatele lodene, atât de râvnite de toată lumea, dispăruseră, după cum am mai spus, de multă vreme, în schimb nu se bucurară de o prea mare căutare pelerinele de ploaie din pânză gudronată, de culoare verzulie: zăcuseră toată ziua în plin soare, din care
30 pricină căpătaseră un miros urât; cumpărătorii ocoleau încă de departe tarabele respective sau, dacă totuși treceau prin preajma lor, se țineau de nas. Cine știe din ce pricină nici pulovărașele din lână angora nu avură mulți cumpărători. Nevândute au rămas de asemenea și căciulițele sau manșoanele

din blană de iepure. Dictonul înțelept, după care e bine să-ți cumperi iarna pălărie și căciulă vara, fusese, se pare, uitat cu desăvârșire! Cei ce veniseră la Balta Caldă ca să târguiască nu ținură seama de el.

Un miros nu tocmai plăcut aveau și încălțările de gumă, 5
câte mai rămăseseră, dar ele se bucuraseră de un surprinzător
succes. Cumpărătorii dăduseră năvală asupra tarabelor cu
încălțări, se înghesuiseră să ajungă mai în față, și le smulgeau
din mână unul altuia, într-un cuvânt vânzătorii nu mai
pridideau să mulțumească pe toată lumea. Cei ce se 10
înghesuiseră să și le cumpere știau ei ce știau: erau bune de
purtaț atât iarna, cât și primăvara și, pe deasupra, ieftine și
rezistente, te țineau o viață! Cooperativa care le producea, însă,
cine știe din ce motive, puseșe în vânzare numai numere mari –
de la patruzeci și doi în sus – încât cei cu numere mai mici 15
la pantofi zadarnic le răsuciră în fel și chip sau se rugau de
vânzători să mai caute – cine știe, spuneau ei, dacă nu s-o fi
rătăcit o pereche mai mică printre cele cu număr mare; fură
obligăți, în cele din urmă, să renunțe și să plece cu buzele
umflate, uitându-se cu jind la cei ce aveau labele la picioare 20
mari și care, cu încălțările de gumă sub braț, mândri nevoie
mare, se plimbau țațoși prin târgul de la Balta Caldă. Lumea
venită să se distreze se trezi, tam-nesam, împărțită în două
tabere distincte și potrivnice, și pe deasupra neegale între ele,
numărul celor cu pantofi sub patruzeci și doi fiind, 25
bineînțeleș, mult mai mare. Beneficiarii se făceau, însă, că nu
înțeleg nemulțumirea celorlalți: „găsești la Balta Caldă ce vrei
și ce nu vrei, tot ce-ți dorește sufletul, declarau ei în stânga
și în dreapta, numai bani să fie, că ai ce cumpăra“, ziceau plini
de admirație, încercându-și, pentru a nu știu câta oară, 30
încălțările și mirându-se cât pot fi de ușoare și plăcute la mers!
Cu toată afluența de cumpărători, o bună parte rămăseseră,
totuși, nevândute și zăceau acum, grămezi negre și urât
mirositoare, pe tarabele improvizate...

Ar mai trebui amintite – ca să dăm o imagine cât mai completă a târgului de la Balta Caldă, așa cum arăta el în vara aceluia an – paltoanele grele de stofă, agățate pe umerase în bătaia vântului (nu se vânduse, trebuie s-o spunem cu tristețe, nici măcar un singur palton), din stofă reiată, de calitate superioară (la un preț destul de ridicat), precum și tarabele cu flori de hârtie colorată, lucrate cu o reală măiestrie de vreo cooperativă locală. Mai la marginea târgului se aflau carele cu oalele de pământ ale moșoganilor – blide și ulcele împodobite frumos, de toate formele și mărimile –, puse direct pe pământ. Librăriile își expuseseră și ele marfa, romane ce se bucurau în general de mare trecere, cum ar fi *Defăimarea lui Paganini* de Vinogradov sau *Doi căpitani* de Kaverin. Lumea nu venise, însă, la Balta Caldă să cumpere cărți, oricât de atrăgătoare ar fi fost ele. Stând la soare, copertile se scorjiseră și te frigeau ca niște cărămizi încinse, de îndată ce puneai mâna pe ele, cu gândul să le răsfoiești. Nu lipseau nici caietele de școală, maculatoarele și creioanele colorate, compasurile și stilourile, toate acestea amintind, acum, în plină vacanță, când vara era încă în toi!, într-un mod mai mult decât neplăcut, de școală, de coridoarele umede și răcoroase ale liceelor (așa cum te primeau ele toamna), de sălile de clasă proaspăt vopsite, de teze și extemporale și de alte lucruri la fel de puțin atrăgătoare și pe care, cât ține vara, e mult mai bine să le uiți. Cel mai mult îi plăcu lui Marcu să caște gura la păpușile de ghips, expuse pe niște etajere de lemn în dreptul chioșcului de tras la țintă. Ochitorii nu prea dădeau năvală și puștile zăceau nefolosite. Marcu se uită o vreme la femeia grasă și mustăcioasă care ținea taraba. Aproape că adormise stând cu coatele sprijinite de tejghea, cu capul în mâini; ochii i se închideau, capul îi aluneca, gata să se lovească de tejghea cu fruntea; se trezea însă la vreme, cu o smucitură își ridică, hotărâtă, capul, căsca, să-și rupă fălcile, arătându-și dinții ascuțiți, măselele de aur. „Io iștenem, vorbea ea de una singură,

holbându-se la soarele care sta să apună, e cam vremea să strâng și să plec, dacă vreau să nu mă prindă noaptea aici la Balta Caldă...”

Tot umblând așa, fără să aibă vreo țintă, Marcu se trezi iarăși la marginea târgului. O apucase pe o cărare îngustă, care cobora spre râu, și când ajunse lângă mal începu să arunce cu pietricele, așa cum îl învățase tata, în apa râului; soarele nu mai avea mult până la asfințit și-și revărsa aurul greu, compact, în apă – pietricelele albe atingeau apa, săreau în jur stropi albi și strălucitori, și zburau mai departe: își pierdură din greutate, păreau ele însele un fel de păsări mici și albe.

Marcu auzi un sforăit prelung și precipitat venind de undeva din imediata lui apropiere. Nu-și dădea bine seama de unde s-aude, apoi îl descoperi pe pădurar: sta întins în iarba înaltă, cu picioarele răscracărate, cu cămașa mototolită și boțită ieșită din pantalonii desfăcuți. Haina de „brigadir” silvic era așezată, împăturită frumos, la picioarele lui, iar nasturii de aramă străluceau în lumină. Se descălțase, și încălțările, toate petice, ca vai de ele, cu talpa numai găuri, zăceau la o anumită distanță.

Marcu îl cunoștea bine, era „moldoveanul” pe lângă a cărui căsuță, aflată la marginea satului, dincolo de „țigănie”, trecea ori de câte ori se ducea, împreună cu părinții, în pădurea de la „turcoane”, să culeagă ciuperci. „Moldoveanu”, așa-i spuneau oamenii din sat, și omul era într-adevăr moldovean din cei veniți în timpul refugiului, al secetei cumplite din Moldova din '45. Se aciuase în satul lor. Își făcuse o casă de chirpici la marginea comunei și urmase o vreme o școală de „brigadiri” silvici. Patima lui era însă băutura, și Marcu îl zărise mergând adesea pe două cărări pe ulițele satului. Copiii se țineau scai de el, poreclindu-l în fel și chip – „moldoveanu” era însă blând din fire și nu se înfuria niciodată. La provocările lor răspundea vorbindu-le „moldovenește”, cuvintele îi

ieșeau îndulcite și ușor cântate din gură, spre marea distracție a puștanilor, cărora felul acesta de a vorbi, altfel decât în satul lor – singurul mod atestat de-a vorbi după părerea lor, de la Adam și Eva, fiind cel uzitat de către cetățenii din satul

5 Margina –, li se părea teribil de nepotrivit și caraghios. „Șturlubaților și șugubaților“, strigau copiii în gura mare, imitându-l, și „moldoveanul“ se simțea vinovat, de mai multe ori vinovat: în primul rând pentru că patima asta a băuturii îl făcuse să ajungă de râsul copiilor, iar în al doilea rând – și

10 acesta era, desigur, păcatul cel mai mare – pentru că firea lui de vagabond, de om care nu-și află niciunde locul, îl determinase să rămână printre străini, în loc să se întoarcă, împreună cu ceilalți moldoveni, după ce seceta și foamea trecuseră, acasă. Acolo unde îi era locul și unde era un om

15 respectat și prețuit de tot satul, nu o „venitură“, cum îl socotea – chiar dacă nu i-o arătau, el era convins că oamenii așa îl consideră – lumea, încât până și copiii ajunseseră să râdă și să-și bată joc de el.

„Moldoveanu“ se îmbătase și de data asta, se făcuse criță

20 și acum dormea dus. Iarba înaltă era mototolită în jurul lui, semn că înainte de a adormi se răsucise și se tăvălise prin ea o vreme, fără să-și găsească locul. Marcu se uita la el cum doarme, bucuros că a dat peste un om cunoscut. Brigadierul deschise, în sfârșit, ochii – niște ochi albaștri, tulburi și roșii

25 încă de băutură – și începu să mormăie supărat. Nu se înțelese, la început, un cuvânt din ceea ce spune, era mai mult un fel de bâlbâială lipsită de orice noimă; părea a fi pornit pe toată lumea și se uită cu vădită ostilitate la Marcu. În acele clipe

30 chiar un îngeraș din cer dacă i s-ar fi arătat, el ar fi fost la fel de mânios. „Nu poate omul să se odihnească de voi“, mormăi el; se apucaseră să-i strice lui somnul cel dulce, când se știe cât de neplăcută e trezirea de după bețivăneală; cât de tare te poate durea capul, cât de aspră e limba în gură, ca și când ar fi de șmirghel, și mai ales capul cât de greu îți vine să ți-l ridici,

de parcă ar fi plin de firicele de nisip ori de rumeguș de lemn; și la fiecare gest nisipul și rumegușul se mișcă și apasă pe creier, cum e mai rău! Fără să mai punem la socoteală durerea din oase ori cea din încheieturi: cât de greu îți vine să miști o mână sau un picior... Și când vorbi, folosind cuvinte de-ale lui, de 5
acasă, parcă mai mult ca oricând, lui Marcu i se păru că „moldoveanu“ seamănă perfect cu Ivan Turbincă.

Între cele ce-i umblau lui Marcu prin cap, trăsnași și fantezii de tot felul, și lumea așa cum era ea, granița despărțitoare nu era trasă cu atâta fermitate, încât cele două tărâmurii, cel real 10
și cel închipuit doar, să nu se încurce între ele, să nu treacă unul în celălalt, fără să le mai poți deosebi sau distinge. Lui Marcu i se păru – ceea ce nu era de mirare – că în fața lui se află chiar Ivan Turbincă în persoană, și nu brigadierul silvic cel bețivan, „moldoveanu“ cu casa de chirpici de la marginea 15
satului. Ivan Turbincă se ridică, așadar, din culcușul lui de iarbă în care dormise toată după-amiaza, cu pantalonii verzi de „brigadir“, cu cămașa mototolită, desculț și cu părul plin de iarbă și de floricele de câmp, și se holbă la Marcu fără să-l recunoască la început... Se îmbătase, de fapt, încă de la primele 20
ore ale venirii lui la Balta Caldă. Colegii lui de la școala de brigadieri silvici, oricând amatori de bere ori de un șpriț rece, își manifestaseră cu voce tare bucuria de a-l revedea; îl îmbrățișară, bătându-l pe spate: „Uitați-vă numa la moldoveanu nostru, spuseseră ei privindu-l cu mare bucurie. 25
Nu s-a schimbat de când nu l-am văzut, a rămas cum îl știm, băiat de viață, ce ziceți?!“ Afecțiunea pe care i-o arătară îl făcu să se simtă minunat. Era doar unul de-al lor. Îi ofereau acea intimitate și căldură după care el tânjise. Or, o atât de mare fericire trebuie neapărat udată cu o bere rece, nu se putea altfel! 30
Așa că primul rând de halbe îl comandă el, cu chipul strălucind de bucuria revederii. „Bine că ne reîntâlnirăm sănătoși, și să dea Dumnezeu, când o fi mai rău, tot așa să fie!“ își spuseră ei ciocnind halbele unele de altele, să se spargă nu alta. Se

alăturară cu timpul și vreo doi-trei flăcăi din satele din împrejurimi, verișori și alte rude de-ale brigadierilor, încât grupul petrecăreților se mări încetul cu încetul. Verișorii aceștia, se simțiră obligați însă să facă și ei cinste cu un rând, apoi cu încă unul, iar când brigadierii vrură să plătească, se opuseră cu toată energia. „Altădată! Acuma ni-s noi de serviciu, data viitoare nu vă refuzăm“, spuseră ei făcând pe largii și pe galantonii. Un brigadier nu se lăsă însă mai prejos și-și puse nevasta – am uitat să spunem că majoritatea își aveau nevestele cu ei, ele nu se amestecau însă, se țineau mai la o parte, supuse și ascultătoare – la coadă la mititei. Când femcia ajunsese la rând, săriră mai mulți s-o ajute și se certară cu vânzătorul, care se zgârcea la muștar. „Pune, mă, mai mult, strigară la el, doar nu dai de la tine.“ „Așa se face avere, îl bârfiră în gura mare, cu țârâita: azi un leu, mâine un leu, nu m-aș mira să-l văd și pe ăsta că s-a ajuns: Trece cu motocicletă pe lângă tine, nici nu se uită.“ Întregul grup se simțea însă excelent, micii, plăcut mirositori și foarte gustoși, clispărură cât ai bate din palme... Cei dintâi care părăsiră grupul dispus să petreacă, lăsându-l de izbeliște – bineînțeles că ceilalți protestară de mama focului, făcându-i de trădători, inși mai mult decât jalnici, aflați la cheremul muierilor, sub papucul propriilor neveste – fură bineînțeles, cei însurați. Căci nevestele, de cum văzură că petrecerea se prelungește într-un mod îngrijorător, își dădură, ca să zicem așa, arama pe față, încetară să mai fie mute și retrase și se apucară, în mod deschis, fără să se mai ascundă sau să se prefacă, să-și cicălească și să-și bată la cap bărbații. „Las'că v-a fost destul, spuseră ele. Vă mai întâlniți și altă dată, că doar n-o fi sfârșitul lumii. Aflați și alte prilejuri să vă vedeți, nu ne facem gânduri din pricina asta...“ Împotriva tuturor încercărilor – cam timide – de a rămâne pe poziție, ele reușiră să-și smulgă bărbații din brațele, ca să zicem așa, petrecăreților. Mai de voie, mai de nevoie, mormăind în ciudați ori chiar certându-se pe față cu femeile cele cicălitoare, aceștia părăsiră

până la urmă „locul de pierzanie“, rămânând să petreacă, în continuare, nestingheriți de nimeni, doar cei ce avuseseră gândul cel bun să-și lase femeile acasă, lângă oalele de pe cuptor, adică acolo unde era locul lor, precum și cei ncînsurați (un flăcău tomnatic, cu un nas mare și roșu de băutură, slab și scofâlcit la față, cam urât și lălâu, de vreme ce nu se găsisse o femeie care să-l ia de bărbat, măcar din milă, dacă nu din altceva) și doi „văduvoi“ (unul dintre ei fiind chiar „moldoveanu“ nostru), căroră le muriseră nu de multă vreme nevestele, încât se puteau ține de petreceri fără să le mai aibă nimeni grija. 5 10

Pe măsură ce ziua de vară se apropia de amiază – soarele se ridica pe cerul albastru, fără urmă de nor –, mîntea celor porniți pe chiolhan se aburea. Lucrurile din jur începură să plutească într-o ceață ușoară, plăcută însă, liniștitoare, timpul părea să curgă după cu totul altfel de legi decât cele știute de toată lumea: când prea repede, când teribil de încet, până când nu mai vru să curgă defel, se opri în loc; soarele încremeni pentru totdeauna pe cer, iar ei stăteau de-acuma de o veșnicie în fața halbelor cu bere care se goleau repede, și tot atât de repede venea un nou rînd, fără să se știe exact cine și când l-a comandat, acum când legăturile între toate cele erau cu totul altele decât cele obișnuite: mai ușoare, desprinse de tot ceea ce le ținuseră strânse la un loc până atunci, și, în același timp, teribil de încâlcite și de greu de priceput. Chiar oamenii păreau a fi alții: erau când niște străini, când niște oameni foarte apropiați; când niște inși pe care aveai impresia că nu i-ai văzut niciodată, când cei mai vechi și mai buni prieteni, cunoscuți de când lumea; îți venea ba să te uiți urât la ei și să îi iei la bătaie, ba să-i îmbrățișezi cu multă dragoste, ca pe niște frați iubiți. „Mare bucurie pe capul nostru – să le spui acestor prieteni de-o viață – să ne revedem aici la Balta Caldă și să petrecem împreună, nu-ți mai vine să pleci, zău așa! Bine că suntem teferi și încă în putere, și 15 20 25 30

tare frumos ar fi să rămânem tot așa cum am fost până acum.“
Și când auzi asemenea cuvinte pornite din toată inima, cum să nu-ți vină să mai comanzi un rând?

„Acum eu sunt de serviciu“, se aude ca prin ceață o voce
5 răgușită, și tu o recunoști, nu se poate să n-o recunoști, chiar dacă lucrurile au devenit tulburi și teribil de încurcate în jurul tău. Și nici nu ai timp să te dumirești ca lumea, nici nu ai vreme să spui – ca unul mai bătrân și mai trecut printr-ale vieții – o vorbă mai cumpătată, cum că de-acuma a fost destul,
10 pentru că nici ce-i prea mult nu-i sănătos, chefurile pe lumea asta au și ele o măsură, că halbele cu un frumos guler de spumă au și sosit, stau înșirate pe iarbă unele lângă altele, de ți-i mai mare dragul să le privești, și așa cum stau, drăguțele, abia așteaptă să-ți moi buza înfierbântată în spuma lor răcoroasă,
15 să-ți mai astâmperi amaru, să-ți mai răcorești sufletul...

Un lucru începe însă să nu-ți prea placă ție, un lucru te mâhnește foarte tare; dacă dai să te uiți în jurul tău vezi cu întristare că din câți ați fost la început, puțini ați rămas, s-a făcut un fel de gol de jur-împrejur.

20 „Unde s-or fi dus, unde or fi dispărut atât de repede, n-au putut să mai stea și ei oleacă, mai ales că nu se întâmplă în fiecare zi să fim împreună. Astfel de prilejuri sunt rare, și atunci – ceea ce nu pot eu să pricep, cu capul ăsta al meu prost – de ce s-au grăbit așa de tare? Dacă au avut muierile
25 cu ei, de ce a trebuit să li se uite în gură?! – «Mă muierie, să fi spus, tu nu te amesteca, tu acasă să poruncești dacă așa-i lăsat ca tot găina să cânte, nu cocoșul, nu aicea, unde mai schimb și eu o vorbă, dacă tot ne-am întâlnit, cu prietenii de la școala de brigadieri; la ce să ne grăbim, că doară n-o fi foc,
30 avem vreme destulă să umblăm și prin târg, așa cum vrei, ce-ți dorești, aia îți cumpăr, numai să mă lași acuma în pace, să nu mă mai bați la cap, rogu-te, nu de alta, dar te văd oamenii cum mă cicălești, și te judecă. Așa crezi tu, că nu te judecă? Crezi că ei nu văd cum dai cu gura, parcă-i meliță, așa-ți

umblă, fă bine și taci până nu mă supăr eu, căci atuncea să vezi!...» Așa ar fi trebuit să se poarte ei cu femeile cele cicălitoare, nu să se uite în gura lor! Au zis ele o vorbă, și ei, gata, au și făcut drepti! E adevărat că mai sunt și din aceia care nu prea țin la băutura: dintr-o halbă, două s-au și predat, 5 o întorc pe o parte, cum se spune, nu mai sunt buni de nimica; dacă stau și mă gândesc, nu știu dacă nu-i mai bine așa, nu-i mai bine c-or plecat; în felul ăsta am rămas numai noi, care nu ne dăm bătăuți, ba pot spune, fără să mint, că mie abia acuma mi s-a deschis pipota, abia acuma pot și eu zice că încep 10 să beau; nu că m-aș lăuda, dar afară de noi doi, Cornele, ăștia nici n-au fost oameni cu care s-o ții la drum lung, s-o iei mai pe îndelete, mai cu încetișorul; ție îți pot spune, n-am la ce să mă ascund, ne cunoaștem, ca să zic așa, de-o viață: mie nu-mi place să dau paharul peste cap și să plec; aint, țvai, drai, 15 cum spune neamțu; păi la noi în Moldova, când se porneau toamna iarmaroacele, o ținea omul într-un chef cu lăutari toată iarna; până dădea spicul și se desprimăvăra, nu se mai trezea nimeni; erau niște unchieși, parcă-i văd, roșii la față, înalți și drepti ca brazii, păi uncheșilor acelora nu li se întâmpla să li 20 se mai desprindă buza de pahar; moartea îi căuta acasă, și ei la iarmaroc, benchetuiau cu tineretul, nu aveau grija ei! Aceia zic și eu c-au fost oameni, nu cei de-acuma, care nu-s buni de nimic! Uite, dacă respect pe cineva, pe ei pot spune că-i respect!...“ „Să știi că-mi plăcu tare mult cum povestești“, spuse 25 Cornel, și de-acuma se țineau amândoi de după cap, cu fruntea unuia proptită de cealaltă frunte. „Adică moartea îi căuta acasă, zici?“ „Îi căuta, de ce să nu-i caute?! I.e venise și lor vremea; dacă n-aveau o sută de ani bătăuți pe multe, fiecare.“ „Ai naibii sunteți voi moldovenii, nu vă lăsați...“ 30

Și Cornel începe să cânte, cu fruntea proptită de cea a prietenului lui „de-o viață“, „moldoveanu“. Apoi trece la un alt cântec, un cântec despre tricolorul românesc, și „moldoveanu“ îl oprește, îi astupă gura cu palma. „Taci, mă, că ne

închid!“ îi spune el, și în clipa următoare uită ce i-a spus, cântă amândoi în gura mare, de se aude în tot târgul cântecul cel care nu-i voie de cântat. „Tăceți, oameni buni, că vă aude careva și vă ridică“, le spune o femeie, și tac amândoi deodată, ca la comandă; uită însă repede ce le-a spus femeia, dau iarăși să cânte, se opresc însă după prima strofă a cântecului și-i apucă așa o milă de ei înșiși, că încep să plângă cu frunțile sprijinite una de alta, lacrimile unuia cad pe fața celuilalt, și nici ei nu știu prea bine de ce plâng, dar simt în adâncul sufletului lor o durere adâncă și surdă, și durerea aceea nu poate fi potolită altfel decât prin lacrimile lor fără rost – și după aceea nu mai există nimic decât o ceață tulbure și lăptoasă, dispar toate, sunt absorbite de ceața aceea, de întunericul ce se lasă peste creier, semănând bine cu un fel de moarte; rămâne pe pământ doar trupul, și el continuă să meargă o vreme, gura să vorbească – e adevărat că mare lucru nu se înțelege din ce spune! –, picioarele să umble – un mers ușor legănat, cam nesigur și fără să aibă o țintă anume –, în timp ce sufletul – sau ceea ce se înțelege prin suflet de obicei – lipsește, sufletul e făcut harcea-parcea de băutură; ea pătrunde în el și-l îneacă sau, ca să ne exprimăm în termeni chimici, îi dizolvă substanța, i-o alterează și i-o anihilează; ca două fantome fără suflet umblă ei o vreme prin târg – Cornel o porni într-o direcție, iar „moldoveanu“ în alta. Drumurile lor nu se mai încrucișară; picioarele nu mai erau nici ele bune pentru umblat, singura scăpare fiind de-acuma somnul... Și „moldoveanu“ se trezi din somnul care îl doborâse pe malul râului abia după-amiază, târziu, cu un copil în fața lui. Și sub privirile ușor intrigate ale acestuia, lumea cea reală căpătă din nou un înțeles, o consistență pe care era cât pe-acți să și-o piardă.

30 Copilul îl privește mirat și ușor intrigat, cum am mai spus, și-l aseamănă cu un personaj dintr-o poveste cu Ivan Turbincă. Și, la urma urmei, nici nu greșește prea mult. „Parcă te cunosc și nu știu prea bine de unde să te iau?“ spune „moldoveanu“, în timp ce, încă destul de nesigur pe propriile

lui picioare, se ridică de jos; clătinându-se ușor, se îndreaptă spre râu, se apleacă, gata să cadă cu capul înainte, spre apa cea limpede și rece ca gheata, și își spală fața încinsă de căldură și buhăită de băutură. „Mă, copchilule, spune, – de-acuma pornit să filosofeze –, să știi tu de la mine, care se poate zice, că-s trecut 5 prin viață, nu-s de ieri, de alaltăieri, băutura nu-i bună – și între timp își stropește fața cu apă, doar, doar o reuși să se dezmeticească –, e adevărată nenorocire la casa omului! Cine a născocit-o n-a avut alt gând decât unul, și acela rău: să-și bată joc de om și să-l facă neom; să mă fac așa și pe dincolo dacă 10 oi minți, căci ce trebuință are omul de băutură, poți să-ni spui? Trage vreun folos de pe urma ei? Îl face mai deștept ori mai știu eu cum?... Nu-l face, nici pomeneală de așa ceva! tună el și fulgeră împotriva băuturii. Cel-de-sus a făcut lumea plină de toate minunățiile, și atunci, de supărare, dracu, dacă a văzut 15 lucrarea și zidirea lui Dumnezeu, și-a băgat și el coada, dinadins ca să strice“, spune „moldoveanu“, și pe măsură ce vorbește, pe măsură ce capul i se limpezește și mahmureala se risipește la rândul ei, pare din ce în ce mai convins de cele spuse. „Și aceea e drept, își îndulcește puțin judecata prea aspră și prea 20 lipsită de îndurare – că așa, un piculeț, hai să zicem, un pahar, nu mai mult, nu are ce strica! Te mai întremează oleacă atunci când se întâmplă să fii prea de tot ostenit, îți mai dă puteri! Când vin necazurile peste om, atunci pot spune că nu-i chiar fără de folos...“ Și „moldoveanu“, în timp ce stă pe malul râului 25 și se spală pe obraz, e gata să retracteze toate cele spuse în prima parte a cuvântării lui antialcoolice, iar cuvintele acestea din urmă – cel puțin așa i se pare lui Marcu, a cărui lectură din *Ivan Turbinca* e de dată recentă – aduc cu felul de a gândi și a vorbi al celui întâlnit de Dumnezeu și de Sfântu Petru pe un drum 30 de țară, al soldatului întors de la oaste. Încât Marcu, uitându-se la moldovean în timp ce acesta își continuă perorația proalcoolică, pe malul râului, în ciuda faptului că-l cunoaște foarte bine, e tot mai convins că se află, de fapt, chiar în fața

lui Ivan Turbincă în persoană; se apucă să caute cu privirea sacul cu pricina, straița în care e închisă Vidma, legată fedeleș cu un brăcinar gros, nu cumva să izbutescă să iasă afară la lumină... N-o vede însă, și e cât se poate de convins că „moldoveanu“ –
5 adică Ivan Turbincă – a reușit s-o uite cine știe unde, umblând prin târg. „Ce-ai făcut cu turbinca, nu cumva ai pierdut-o?“ întrebă și „moldoveanu“ nu se arată a fi prea mirat de vorbele copilului, nu spune, deci, care turbincă, holbându-se la el, așa cum ar fi de așteptat. „Nu știu eu pe unde o fi, pe unde-o fi
10 lăsat-o! Trebuie să hie pe acilea...“, adaugă el făcându-i cu ochiul lui Marcu, de parcă ar fi vorba de un secret știut doar de ei doi. S-a luminat la față și i-a trecut ca prin minune toată mahmureala. N-are copii și se dă în vânt după ei. „Am legat-o cobză, spune, și am atârnat-o într-un prun. S-o zbătea de-acuma
15 să scape, dar tot fără folos: nu are cum.“ „Ai legat-o strâns, strâns?“ întrebă Marcu cât se poate de bucuros. „Foarte strâns, îl asigură «moldoveanu». I-am făcut vreo două, trei noduri, din cele măricele. N-are așa mare putere să se dezlege, fii fără grijă.“ „Și dacă trece cineva pe lângă ea, o aude strigând, îl apucă mila,
20 și-o dezleagă?“ întrebă Marcu speriat. „N-are cum să strige, c-am legat-o la gură cu o batistuță“, îl asigură „moldoveanu“, și Marcu respiră ușurat.

Nu puteai ști niciodată dacă „moldoveanu“ glumește sau vorbește serios, și Marcu avusese timp să se obișnuiască cu felul
25 lui de a fi. Primăvara dădea și el o mână de ajutor la săpatul grădinii școlii – un lot mare, la care lucrau, de cum se desprimăvara, atât părinții, cât și elevii din ultimele clase – și copiii se adunau în jurul lui, dornici să-l audă povestind. Povestea vrute și nevrute, întâmplări de la el de-acasă, din
30 Moldova. Cum a fost cu seceta cea mare de după război, cum au murit oamenii atunci pentru că nu au avut ce mânca; i-a murit un copil și lui – abia împlinise un anișor: după ce l-a înțărcat maică-sa, n-a mai avut cu cel să-l hrănească – și cum după moartea copilului, ca să mai uite de durere, și-au pus ei

în gând, el și muierea lui, să plece, să-și ia lumea în cap: unde or vedea cu ochii, numai să scape de foamete și de sărăcie! Copiii ascultau, atrași de modul de-a povesti al moldoveanului; înțelesul vorbelor lui – aproape că nici nu-l luau în seamă. Cum au mers două zile și două nopți cu un vagon de marfă, au străbătut toată țara, dintr-un capăt la celălalt capăt; și când au ajuns la Simeria, li s-a spus să coboare – nu erau singuri, mai erau cu ei și alți „refugiați“ –, că trenul nu mergea mai departe; și ei au coborât, buimăciți de nesomn și cu oasele înțepenite de atâta mers; s-au uitat în jurul lor și au văzut oameni străini și locuri străine. „Ce căutăm noi aicea, poți tu să-mi spui, bărbate?“ l-a întrebat muierea și a început a plânge. „Taci, femeie, și nu mă mai înnebuni de cap, că și așa le am eu pe ale mele“, a certat-o el, dar degeaba, nu aveai cu cine vorbi: o ținea într-o vâlcăreală și se scutura cămașa pe ea de atâta plâns. Ori vorbeai cu ea, ori cu peretele, nu era nici o osebire!“...Eu unde mă duc acuma, încotro s-o apuc? s-a răstit ea la mine. Am greșit foarte tare când m-am luat după gura ta, zice. Știam și eu de un rost, dar așa?! «Care rost?! mă răstesc la ea. Să murim de foame, așa ți-ar fi plăcut, muiere apucată și fără minte!... Nu ai nimic în capul tău, tu nu judeci?!...» De supărare, auzind-o vorbind așa, îmi venea s-o omor! Dar m-am ținut bine: am tăcut din gură și m-am uitat numai la ea o dată lung: a fost destul și atâtica, s-a speriat și n-a mai scos o vorbă... De la gară porneau mai multe poteci spre satele din împrejurimi și m-am uitat un timp, neștiind pe care drum s-o apucăm, încotro să ne îndreptăm. Era dis-de-dimineată, abia începea a se lumina afară. Până la urmă ne-am hotărât, fie ce-o fi de-acuma, și-am apucat pe o potecuță de-a lungul liniei ferate. De ce am ales chiar cărarea aceea și nu alt drum, nu mă întrebați, căci nu pot să vă spun! Am mers așa, o vreme, pe lângă linia ferată, și muierea venea în urma mea, pâș-pâș; o auzeam suspinând încetișor, dar mă făceam că nu aud nimica; și numai bine că între timp a răsărit soarele și a început a se

încălzi afară; eram doar în prima săptămână a lunii lui august, de căldură nu se putea spune că duceam lipsă; și nu ne îndepărtăm bine de gară, că încep lanurile de grâu, de floarea-soarelui și de păpușoi, unde îți aruncai ochii îți era mai
5 mare dragul să te uiți, nu te mai săturai! Nu-mi venea să cred! Față de ce era la noi în Moldova, aicea era raiul pe pământ! Se uita muierea la păpușoi, se uita la grâu, pârguit bine, numai bun de secerat, galben ca aurul, și să nu-ți vină a crede, se pornește pe bocit! Îi curgeau lacrimile din ochi ca dintr-o
10 fântână din acelea fără fund. Se uita la păpușoi, se uita la grâu și plângea, plângea, nu se mai putea opri! Am lăsat-o să plângă, să-și descarce sufletul, doar, doar s-o mai liniști. Dar ea nici pomeneală să se liniștească. «Acuma ți-a fost destul, îi spun eu după o vreme. Ai plâns, te-ai ușurat, hai să mergem să ne
15 găsim un acoperământ deasupra capului, căci în mijlocul câmpului, cât o fi el de mănos, nu putem rămâne...» Și uite-așa am ajuns umblând din sat în sat, până acilea, în satul dumneavoastră... I-a început a fost greu, până ne-am făcut un rost, ne-am ridicat o căsuță, să nu ne plouă deasupra capului.
20 Ea, sărmana, n-a avut când a se mai bucura, a mai trăit doi anișori și s-a prăpădit. A tras-o în pământ copilașu, a chemat-o la el. Dacă ar fi trăit, spunea el în încheiere, oftând cu zăduf, și viața mea ar fi fost altfel orânduită și așezată!... Dar așa... „ și scuipa punând în scuipatul acela toată fierea care i se adunase
25 în suflet, tot amarul și tot necazul de care ar fi vrut să scape, știind în același timp foarte bine că un asemenea lucru nu era cu putință...

„Cu greu s-a mai lăsat prinsă vidma aia, spuse în timp ce împreună cu Marcu umblau prin târgul de la Balta Caldă în
30 căutarea părinților. S-a ținut tare, afurisita de ea, ce gândești! Ea hoată, dar și eu hoț, și-a găsit ac de jocul ei. «Ivan Turbincă, o aud că se roagă, cu un glas subțirel ca de fetișcană, fă bine și lasă-mă să răsuflu și eu, nu mă mai persecuta!» «Ba am să te persecut!» mă stropșesc eu la ea. Am legat-o cât am

putut eu de strâns, cum ți-am mai spus, și am atârnat-o de o cracă, nici n-am ascultat rugămințile ei! «Lasă-mă slobodă, Ivane, că ți-oi face și ți-oi drege», se ruga de mine, dar mie parcă mi-a pălit Dumnezeu amândouă urechile, nici n-o auzeam ce zice».

Noua variantă a poveștii lui Ivan Turbincă, născocită ad-hoc de moldovean, îi plăcu lui Marcu, ba mai mult, o crezu aproape adevărată: se uita cu atenție la toți prunii pe lângă care treceau, cu speranța că va da cu ochii de turbincă; și-o închipuia pe vidmă zbătându-se de mama focului să iasă la lumină, strigând disperată după ajutor, când furioasă, proferând tot felul de amenințări, când lingușitoare foarte. Își aminti cartea din care citise povestea, cea în care putea fi văzut Harap Alb zburând foarte aproape de un soare care râdea cu o gură până la urechi, sau o altă ilustrație, la fel de atrăgătoare: dracul ieșea dintr-o băltoacă și Dănilă Prepeleac se uita hâtru la el; îi plăcuse, de asemenea, desenul cu fata moșneagului cea cuminte înconjurată de vulpi, urși, iepuri și șerpi îmblânziți... Cel mai mult îl atrăgea însă ilustrația ce însoțea povestea lui Ivan Turbincă. Mai ales moartea îl făcea să râdă pentru că era incredibil de caraghioasă! Lividă și scofâlcită la chip și pe deasupra legată la cap cu o basma roșie, cu o fundă în creștetul capului ei țuguia. O ființă sărmană și de tot hazul, de care îți era mai curând milă decât frică. Modul cum îi va apărea însă moartea în coșmarurile lui de mai târziu nu-i va mai aminti în nici un fel de acea ființă slabă de minte și ridicolă căreia soldătoii cu inimă bună izbutea, prin fel de fel de șiretlicuri, să-i strice planurile ticăloase ținând-o captivă, fără voia ei, în traista lui fermecată...

VII

1.

Ivo Filipovac îi scria soției de-a doua a tatălui său: Dragă mamă, prin urmare m-am obișnuit să-ți spun așa, chiar dacă
5 la început cuvântul *mamă*, pe buzele mele, mi s-a părut că sună cam ciudat: un cuvânt pe care nu l-am rostit până la vârsta de douăzeci de ani niciodată. Nu aveam cum să-l rostesc, de vreme ce mama mea cea adevărată, după cum știi și tu, a murit chiar în momentul când m-a adus pe lume (copilul
10 „salvat“, iar mama „sacrificată“, cum spun doctorii ori de câte ori nașterea unui copil ia o astfel de întorsătură tristă)... N-am avut, așadar, când și cum să-l rostesc, iar acuma, adresându-mă ție în felul ăsta, simt o ușoară tulburare. Pe de altă parte o fac și oarecum în joacă, îmi place atât de mult să mă joc cu
15 orice, încât situația nouă care s-a ivit în familia noastră – tata căsătorit la foarte mulți ani după încetarea din viață a primei soții! – îmi oferă un cu totul insolit prilej de-a mă juca, făcându-mă să simt și să gust din plin noutatea situației. Un joc în care nu toate piesele se potrivesc de minune, nu se
20 ansamblează între ele: doamna Filipovac, mama cea nouă – se poate spune oare „mama cea nouă“? – nu-i mai mare decât „fiul“ (tot „nou“ și el) decât cu vreo zece ani – și la zece ani, n-ar fi avut cum să-l nască, nu-i așa? – din punct de vedere

„medical“ și „științific“, o femeie trebuie să împlinească o anumită vârstă ca să poată naște un copil! Și se vede că nici mama mea cea „veche“ n-a avut chiar vârsta potrivită – cincisprezece ani, și nici aceia împliniți! – și cine știe dacă nu cumva vârsta și-a spus cuvântul, fiind principala cauză a decesului ei neașteptat. În tot cazul, în fotografiile care s-au păstrat, nu aduce defel a mamă – iată de ce nici măcar în gând n-am încercat vreodată să-i spun „mamă“, o mamă arată cu totul altfel decât fetița aceea dulce chiar dacă, să zicem, în unele pânze ale lui Filippo Lippi, de pildă, precum și în cele ale lui Perugino, sau chiar în cele ale lui Rafael, „fecioarele“ sunt și ele mai curând niște copile decât mame în toată puterea cuvântului, din care pricină o foarte stranie maternitate le transfigurează chipul, mamele aceluși copil *unic* fiind absolvite, în viziunea pictorilor, însuflețită de cea mai profundă pietate, de păcatul cărnii... Cuvântul mamă nu l-am spus, deci, niciodată și nici n-am simțit nevoia să-l spun privind fotografiile acelea rămase de la mama mea. Țin minte că de câte ori le vorbeam bunicilor despre ea (pentru că până la șase ani tata m-a lăsat în grija lor), îi spuneam „fata voastră“, și chiar când ei stăruiau să-i spun mamă, ocoleam, făcându-i fără voia mea să sufere, respectivul cuvânt. Încât ție, *dragă mamă*, pot acum să ți-l spun liniștit, fără să am sentimentul vreunei impietăți față de o altă persoană, fără a uzurpa un drept care ar aparține, în realitate, altcuiva, de vreme ce sentimentul filial, al legăturii indestructibile dintre mamă și fiu, acel nevăzut cordon ombilical, nu m-a ținut strâns legat niciodată. Pot, așadar să mă joc liniștit „de-a mama și copilul“, un joc nu chiar atât de gratuit, totuși, de vreme ce simt, de ce nu ți-aș mărturisi acest lucru, că el umple un gol, încercind, poate mult prea târziu, să corecteze, mai bine zis să mi absolve, de un ciudat complex pe care l-am purtat cu mine peste tot și de care n-am putut să scap, complexul de a te simți nenăscut dintr-o mamă, neieșit din pânțelele cuiva, un produs, ca să

zic așa, mai curând făcut, decât zămislit cu adevărat. Simțind, instinctiv, lipsa de protecție a mamei, aveam în permanență senzația că sunt „descoperit“, asemeni unui soldat aflat de unul singur pe un câmp golaș, expus, în fiecare moment, tirului
5 inamic, nebeneficiind, în caz de primejdie, de nici un boschet unde să mă „camuflez“, singur, așadar, pe un teren drept ca-n palmă, fără vreo fundătură în care, în clipa când ar fi apărut pericolul, m-aș fi putut, la nevoie, ascunde... Îmi lipsea, de fapt, amintirea protectoare a pântecului în care m-am născut!
10 Trebuie de asemenea să-ți mărturisesc că înjurăturile de mamă ale copiilor nu mă jigneau prea tare: nu aveam sentimentul oribilei profanări, sentiment încercat de fiecare copil atunci când e trimis, prin vulgarele cuvinte, la origine...

Prin urmare, am să încerc să-ți spun mamă, punând în
15 cuvântul respectiv toată tandrețea de care mă simt în stare – pentru că mi-am dorit și eu o mamă, cum era să nu-mi doresc? –, dar numindu-te așa, sunt convins că totul, la urma urmei, nu-i decât un joc la care mă dedau de bunăvoie și cu cea mai mare plăcere. Îmi place să mă mai joc și astăzi, când nu mai
20 sunt, de multă vreme, un copil: în septembrie, pe data de șaisprezece, am împlinit douăzeci și unu de ani (evenimentul a fost sărbătorit la „Casino“, s-a băut șampanie și s-a cântat „mulți ani trăiască“ în trei limbi: germană, sârbă și maghiară). Dacă vorbesc de colegii mei cu o anumită delăsare, „draga
25 mea mamă“, să nu-ți închipui cumva că-i invidiez în vreun fel ori că le port vreo pică. Cu toate că stăm împreună în aceeași garnizoană, mâncăm la aceeași popotă și frecventăm aceleași localuri și, de ce nu, câteodată, același stabiliment (al veselei, durdulicii și atât de prietenoasei Șari-neni), nu sunt
30 unul de-al lor, și ei simt foarte bine lucrul ăsta. Și eu îl simt, bineînțeles, și încă poate mai mult decât ei. N-o spun cu orgoliu, te rog să mă crezi, *iubită mamă*, dar trebuie să-ți mărturisesc că nici nu sufăr prea mult! Nu simt nevoia – și nici nu doresc în vreun fel – să mă primească printre ei! Nu

pot, totuși, să nu mă întreb de ce sunt altfel, de ce, adică, le
semăn atât de puțin, și explicația pe care mi-am dat-o e tot
în legătură cu nașterea mea. Născuți dintr-o mamă, ei nu aveau
cum să fie ca mine, cel care își numea mama „fata voastră“
(adresându-se bunicilor, bineînțeles). Uneori, în serile lungi 5
de iarnă, în încăperea prost luminată și supraîncălzită a
popotei, mult după ce în cazarmă suna stingerea (sunetul
prelung și melancolic al trompetei îmi aducea întotdeauna
lacrimi în gâtleej, tușeam, prefăcându-mă că m-am înecat, încât
ceilalți să nu observe cât sunt de emoționat), se porneau să 10
vorbească despre mamele lor, lăudându-se cu ele, cu educația
„aleasă“ pe care au primit-o. Fiecare ținea să precizeze că mama
lui e o doamnă, o femeie respectabilă și foarte distinsă, și ca
să confirme acest lucru căutau în portmoneele din buzunarele
de la piept și, cu gesturi grijulii, prinzându-le cu delicatețe, 15
doar cu două degete, scoteau la vedere câteva fotografii ușor
îngălbenite de timp. Fotografiile treceau din mână în mână,
fiecare avea de zis câte vreo vorbă plină de respect în legătură
cu femeia din fotografie (poza reprezentând-o fie singură –
sprijinită de vreo coloană de marmoră, în picioare, sau stând, 20
maiestruoasă, în vreun fotoliu, cu un cățeluș în brațe, sau cu
un buchet de flori –, fie în grup, cu întreaga familie, cu o mână
pe umărul soțului, copiii fiind în față, în picioare sau în
genunchi, în funcție de cât erau de mari), stabilind eventualele
asemănări. Fotografia ajungea până la mine, o lăsam însă să 25
treacă mai departe, aproape că nici nu mă uitam la distinsa
doamnă care mă privea cu o nesfârșită milă – știi cum se uită
mamele la copiii orfani –, îmi era teamă să nu mă „deconspir“,
să las să iasă la iveală un lucru ținut de mine în cea mai mare
taină. Căci, *dragă mamă* (aproape că m-am și obișnuit să-ți 30
spun așa), făceam tot ceea ce îmi sta în putință să nu mă
deosebesc în nici o privință de ei. Mă gândesc c-ar putea să-ți
vină să râzi de excesiva mea sensibilitate, atât de copilăroasă,
la urma urmei (ți-am mărturisit că sunt aproape incredibil

de copilăros!), de *modul cum îmi fac probleme aproape din orice*. Fraza asta ar putea să-ți aparțină, mi-o și închipui desprinzându-se de pe buzele tale, adresându-te, de fapt, tatălui meu – amândoi stând unul în fața celuilalt la micul dejun – aud chiar clinchetul
5 lingurițelor de argint lovindu-se de marginea paharelor de cristal, și această mică scenă de familie – dejunul în doi, în timp ce vă oferiți unul altuia borcănașul cu dulceață de coacăze ceremonioși și schimbând zâmbete politicoase – mă emoționează până la lacrimi. Cu toate că nu particip la această
10 scenă, sunt într-un fel de față, de vreme ce se vorbește cu o atât de mare îngrijorare despre mine. (Despre fiul de la care vin, din când în când, scrisori lungi și afectuoase.) „Oare de ce s-o fi făcut ofițer, îl aud pe tata, meseria asta nu i se potrivește“, și, depășit de întrebare, ridică privirea spre tânăra
15 sa soție, de parcă ar aștepta de la ea un răspuns. (Un răspuns ce nu poate veni. Ai nevoie, totuși, de timp ca să mă poți cunoaște cu adevărat.) Toate aceste întrebări (în ceea ce mă privește, tata și-a pus întotdeauna o mie de întrebări, cărora n-a fost în stare întotdeauna să le dea un răspuns) revin mereu
20 în discuțiile voastre și nu pot să nu observ cu cât sânge și cu câtă bună-credință și seriozitate îți asumi tu rolul de mamă. Cât de îngrijorată te arăți de problemele și necazurile fiului tău adoptiv! De fapt trebuie să-ți mărturisesc că din prima clipă în care te-am văzut mi-am dat seama că ești într-adevăr
25 o femeie bună. Mai ții minte? Ninge afară, și tu purtai un manșon mare și alb de angora, eu îmi făceam lecțiile, aveam de rezolvat o problemă de matematică, o problemă foarte grea, și tu ai intrat în odaie (tata era emoționat, își făcea tot felul de griji, neștiind cum o să decurgă întâlnirea noastră), și te-ai
30 aplecat peste umărul meu (crispat de emoție, am continuat să lucrez la problemă, făcându-mă că n-am băgat de seamă c-ar fi intrat cineva) și, uitându-te la smângălelele din caietul meu, m-ai întrebat dacă reușesc să mă descurc. Chiar așa m-ai întrebat, țin minte: Te descurci cu problemele astea încurcate,

Ivo?“... Am devenit prieteni din primul moment, și în toți acești ani care s-au scurs de la această primă întâlnire a noastră n-am făcut nici un efort ca să-mi revin din buimăceala de care am fost cuprins atunci, descoperindu-ți bunătatea. Am ajuns, în schimb, să mă întreb, cunoscându-te mai bine, dacă tu însăși 5 știi cât ești de bună...

Pe măsură ce te-am cunoscut mai bine am înțeles că niciodată un bărbat nu poate fi bun la modul absolut, așa cum sunteți voi, femeile; îi lipsesc anumite elemente care țin de natura sa intimă, de felul cum e conceput. Animalul egoist 10 din el e oricând gata să strice totul. Mult mai introvertit decât voi, mai preocupat de complicata-i ființă, predispus să-și contemple la nesfârșit buricul, bărbatul poate fi cel mult bun cu propria lui persoană, tot timpul gata – vai de capul lui! – să-și oblojească rănile, fără să mai fie atent și la ale altora. Ori 15 bunătatea – cuvânt luat de mulți în râs, dar nu e ea, bunătatea, un fel de osie a lumii?! – înseamnă, nu-i așa, o privire îndreptată, mai ales, *în afară*. Așa că bunătate s-ar putea numi, de pildă, felul cum te uiți tu la mine (nu cu milă, nici pomeneală de așa ceva, mila, la urma urmei, m-ar jigni peste 20 măsură), ci cu un fel de luciditate blândă... Aveți, voi femeile, o comprehensiune cu totul specială, în fața nefericirii altora, a bărbaților care, cine știe din ce pricini anume și greu de descifrat, parcă nu-și găsesc locul pe pământ. Așa ați fost întotdeauna, ați încercat, chiar dacă n-ați ajuns de multe ori 25 la nici un rezultat, să înțelegeți *singurătatea bărbaților*. Îți amintești, iubita mea mamă, cântecul lui Solveig din *Peer Gynt*, sau îți aduci aminte de Ofelia? Cum stă ea cu capul în poala nefericitului prinț și atât de mult încearcă să-l priccapă, atât de mult își frământă creierul ca să înțeleagă ceva, încât 30 și-l aburește de tot și nu mai pricepe chiar nimica!... Efort zadarnic, dar în același timp nobil, nu-i așa? Zadarnic, de vreme ce unicul lucru al cărui înțeles n-o să-l puteți pătrunde niciodată e singurătatea noastră! Căci ea e mult mai veche decât

voi, e, ca să zic așa, de dinaintea voastră! Singurătatea aceluia
bărbat, călcând desculț iarba de mătase a demult uitatelor
grădini, singurătatea de început de lume! Și chiar dacă voi
ați fost făcute anume ca bărbatul să nu se mai simtă singur,
5 singurătatea i-a intrat mult prea adânc în oase pentru ca din
când în când să nu răzbească la lumină, cuprinzând cu suflarea
ei înghețată sufletul și trupul unui bărbat, deopotrivă, asemeni
unei boli cumplite, „galopantă“ și neiertătoare! Orice bărbat
ți-ar spune, buna mea mamă, exact cuvintele pe care ți le spun
10 eu acum, cuvinte încărcate de orgoliu – frazele unui bărbat
„neînțeles“ au răsunit pe pământ de atâtea ori și în atâtea
feluri...

Oricât ne-am împotrivi *noi*, voi, femeile, nu vreți să
renunțați cu una, cu două la dreptul vostru de a ne obloji
15 rănile... Și nu oblojit mă las eu, la urma urmei, scriindu-ți
scrisori interminabile! Asta pentru că am o fire îngrozitor de
copilăroasă, așa cum știi și tu, și ce face un copil când se lovește
în vârtejul jocului altceva decât să fugă în grabă să-i spună
mamei și să-i arate locul unde s-a lovit?! Și mama suflă ca să-i
20 treacă, și dacă rana e ceva mai mărișoară, i-o bandajează
frumos, având grijă, la început, să-l ungă cu tot felul de alifii
ca să se vindece mai repede.

Aș vrea acum, din dorința de a-ți spune, în sfârșit, și ceva
vesel, să mă întorc spre anii copilăriei mele, și în primul rând
25 spre ceea ce numesc – și am să-ți explic îndată de ce îi spun
așa – *matriarhatul* sărbătorilor de Crăciun. O sărbătoare ce
vă aparține aproape în mod exclusiv vouă, femeilor, nu numai
pentru că se prăznuiește o naștere și pentru că un copil într-o
iesle și o femeie ținând în brațe un prunc sunt, după cum bine
30 se știe, personajele principale – mai sunt și craii, îngerii și
păstorii, și în unele litografii sau în unele pânze celebre apare
și Iosif, dar ei toți, fiindte de parte bărbătească, cu excepția
îngerilor, bineînțeles, cărora nu li se poate stabili cu precizie
sexul, neștiindu-se exact cam ce hram poartă, ocupă un loc

oarecum de fundal —, ci și pentru că în copilăria mea, în care femeile au fost în mare măsură absente — locuiam doar noi singuri, tata și cu mine, după cum bine știi, într-o casă mare și mohorâtă, unde iarna era aproape întotdeauna frig, sobele, mereu înfundate, împrăștiau în jurul lor o căldură 5 aproximativă, — sărbătorile Crăciunului, pe care le petreceam la o mătușă, soră mai mare a tatei, într-un orașel încântător de munte, aduceau în jurul meu o mult râvnită forfotă feminină, însemnând o evadare din austerul program al conviețuirii în doi. O ieșire abia așteptată, după care tânjeam 10 din tot sufletul, din lumea bărbaților (mereu aceleași, monotonă, tăcută mai ales, pentru că tata, îl cunoști doar, nu e prea vorbăreț din fire), o abandonare, de scurtă durată, e adevărat, a plictisitoarei noastre existențe de ficcare zi, era vizita în casa mătușii mele. Casa era plină de femei, mătușa având 15 nu numai trei fete (una de la primul ei soț, și celelalte două de la al doilea, cea mai mică fiind cam de-o seamă cu mine, iar cea mai mare pregătindu-și pe-atunci trusoul pentru măritiș), ci și o soră mai mare, văduvă, care, fiindu-i urât să trăiască de una singură, prefera să-și ducă existența sub același 20 acoperământ cu ea. Văduva împletea tot timpul, stând într-un fotoliu, surâzătoare și indiferentă la vorbăraia din jurul ei (era un pic cam surdă). Eram într-o *casă de mode* (după cum se putea citi chiar pe firma așezată deasupra ușii de sticlă, pe care ori de câte ori o deschideai, făceai să sune un clopoțel, un sunet 25 muzical și foarte vesel, un fel de invitație prietenească, semănând cu o vorbă caldă de bun sosit, care, mi se părea atunci, de o extraordinară *feminitate*), o foarte distinsă croitorie de dame, bucurându-se în oraș de stima unanimă și fiind totodată teribil de solicitată — protipendada orașului ținea cu 30 orice preț să coasă la doamna Roza, printre clientele mătușii mele aflându-se și o contesă: în fiecare vineri, în fața „croitoriei de dame“ oprea un feacăr de toată splendoarea, cu un vizitiu cu mânuși albe sus pe capră (posesorul unor mustăți uriașe

de un roșu aprins), și o doamnă între două vârste (întaltă, uscată și îngrozitor de urâtă după părerea mea de atunci) cobora din trăsură, respirând greu din pricina astmei, plângându-se, cu o voce ascuțită, de neajunsurile călătoriei – drumul prost și

5 desfundat, iepele, două iepe de toată splendoarea, puturoase și încăpățâdate, obișnuite să zacă în grajd la căldură și la trai bun... Și contesa își făcea la mătușa Roza o mulțime de rochii, cam prea viu colorate și excentrice pentru vârsta ei înaintată. „Croitoria de damă“ făcea, deci, ca centrul monden și feminin

10 al orașului să fie casa mătușii Roza, și într-adevăr zilnic se perindau prin atelierul larg și spațios doamne dintre cele mai distinse și mai strălucitoare. Le priveam mut de admirație. Nu se rușinau de mine, eram doar un copil; nu de puține ori se dezbrăcau în fața mea rămânând doar în „desuurile“

15 dantelate și albe ca o spumă, răspândind în jurul lor un parfum suav, care mă amețea. Privirea mea rămânea curată cu lacrima, nici un gând obscur sau suspect n-o tulbura. Admirația mea pentru ele nu avea nimic erotic, și totuși simțeam, cu întregul meu suflet de copil neștiutor, că voi, femeile, sunteți *altfel*,

20 cu totul *altfel* decât noi, bărbații, și că o lume fără voi, fără strălucitoare, uluitoare, luminoasa voastră prezență, nu poate fi decât urâtă, cenușie și tristă; simțeam acest lucru, înainte de a descoperi, deci, ceea ce se cheamă „atracția sexuală“, până când într-o zi a venit în atelierul mătușii mele, pentru o probă,

25 o fetișcană – să fi împlinit cel mult șaisprezece primăveri –, și văzându-mă că mă joc cu verișoara mea, m-a întrebat câți ani am și cam ce anume aș vrea să-mi aducă Moș Crăciun; vorbea cu mine așa cum vorbești cu un copil, apoi m-a întrebat dacă accept să primesc de la ea un mic cadou și mi-a dăruit

30 o ilustrată cu cei trei magi aflați în drum spre Bethlehem; apoi a trebuit să-și probeze rochia. „Ieși puțin afară, până mă dezbrac“, mi-a spus ea fâstâcându-se ușor și țin minte și acuma că am fost foarte uimit atât de „invitație“, cât și de obrajii ei roșii: nu înțelegeam de ce dorește ea să ies afară, de ce nu

acceptă să fiu de față atunci când se dezbracă! Îți povestesc toate astea ca să-ți dai seama cât eram de neștiutor și totuși cât de mult mă bucurau cele două săptămâni petrecute în casa plină de femei a mătușii. Cel mai insignifiant amănunt, fiecare obiect se încărca parcă de feminitate, spre marea mea încântare. 5
Era o casă unde mâna femeii se simțea pretutindeni (or, în casa noastră regretam în fiecare clipă absența unor astfel de mâini, de la felul cum era așternut patul, dimineața, cu pernițele puse în neorânduială, peste cuvertura nu tocmai curată, până la modul cum atârnav hainele în dulap, aruncate 10
alandala, încât niciodată nu găseai – mai ales atunci când te grăbeai foarte tare – ceea ce îți trebuia)... Puteai urmări, de pildă, cum sunt asortate culorile în încăperea în care dormeam eu (de fapt, un mic salonaș cu mobilă „stil“, foarte gingașă, încât îți era și teamă să te așezi pe fotoliile miciuțe, îmbrăcate 15
în satin roz, din jurul mesei rotunde, cu un singur picior.) Aș începe chiar cu culoarea fotoliilor, roz-bombon, care mi se părea atât de feminină, apoi mi-aș opri privirea asupra franjurilor de mătase (ori de câte ori se deschidea ușa sau fereastra și se făcea un pic de curent, aceștia se mișcau, 20
imperceptibil, foșnind încetișor), puși să atârne la draperiile grele de catifea de la ferestre. (Draperiile stăteau mai mult trase ziua, să nu pătrundă lumina soarelui și să decolereze tapetul mobilierului și covoarele.) Un ochi feminin alesese, în mod sigur, nu numai franjuri și catifeaua perdelelor, ci și gobelinul 25
de deasupra canapelei (cam micuță – cu greu încăpeam noaptea în ea, stând adunat covrig –, dar chiar micimea asta a canapelei nu era oare teribil de feminină?), reprezentând un ciobănaș (de fapt o fetiță cu obrații rumeni și cu o aluniță deasupra ochiului stâng, cântând dintr-un fluier), un gobelin 30
imaginat, lucrat (o și vedeam pe femeia necunoscută stând aplecată deasupra lui, zile și nopți de-a rândul, împungând ghergheful cu acul, cu privirea concentrată și fixă, dând dovada unei migale specific feminine!) și cumpărat după gustul unei

femei. Al mătușii mele, sau poate al surorii mătușii mele (cea care stă toată ziua într-un fotoliu și face macrameuri), dar oricare ar fi fost dintre ele, se vedea foarte bine că o femeie și-l dorise și-l cumpărase, încântată fiind nu atât de subiect, 5 cât de execuție... Până și cearceafurile cu care mă înfășuram noaptea arătau cu totul altfel decât cele de-acasă (ale noastre miroseau întotdeauna a leșie și a săpun prost). Erau niște cearceafuri bine apretate și plăcut mirositoare, răspândind în jurul lor un parfum suav de levănțică (de la mătușa am aflat cum i se spune florii respective). Perna avea într-un colț o monogramă cusută cu fir de mătase! Îmbrăcămintea de plapumă avea și ea un R. mare de toată splendoarea. Același R. era brodat și pe șervețelele de masă – mai micuțe, e adevărat –, precum și pe prosoapele din baie. R. însemna 15 pentru mine nu numai monograma mătușii mele Roza, ci litera aceasta, pe care o vedeam brodată peste tot, era un fel de amprență și emblemă ale feminității însăși, un simbol al ei, o pecete de cea mai mare importanță și gravitate.

Iată-mă deci, la nouă ani, intrat în acest „paradis“ feminin! 20 Îmi amintesc perfect călătoria cu trenul – mă însoțea tata, care cât a durat drumul a citit tot timpul dintr-o carte al cărei titlu era *Campaniile din Africa ale lui Alexandru Macedon*. Era o după-amiază de iarnă, soarele sta gata să apună, și razele lui luminau ferestrele înghețate ale trenului, dând strălucire florilor de gheață. Apoi soarele a asfințit, și fereastra compartimentului și-a pierdut strălucirea, contururile florilor s-au șters, a rămas pe geam doar caligrafia lor de gheață, și tot uitându-mă la ele, am ațipit. Am simțit cum la un moment dat tata trage de mine să mă trezesc, spunându-mi că am ajuns, și când am coborât 30 am văzut munții acoperiți de zăpadă din spatele gării. De cum am coborât pe peron, femeile – o trupă întregă, gălăgioasă și veselă, tandră și învăluitoare – m-au luat în primire. M-au sărutat pe rând, iar eu le adulemecam (nu găsesc alt cuvânt mai potrivit, dar s-ar putea să se potrivească și asta)

parfumenturile; atât fetele, cât și mătușa și sora ei se parfumaseră în cinstea sosirii mele. Și în același timp mă uitam încântat la rochiile lor pline de volănase și pestriț colorate. Am intrat, așadar, încântat la culme într-o lume care din primul moment m-a cucerit și m-a fascinat.

Era o casă plină de femei, în care, după plecarea tatălui meu, singurii bărbați am rămas doar eu și unchiul Cazimir. Dar cum el, ca brigadier silvic, era mai tot timpul pe la „pădurarii lui“ (cum spunea mătușa Roza uitându-se pe fereastră, de parcă ar fi așteptat ca în clipa următoare unchiul să apară prin ninsoare, îmbrăcat în uniformă verde), rămâneam doar eu să reprezint partea masculină a clanului aceluia ciripitor și în continuă mișcare. Mă simțeam asemeni unui pașă (citisem și eu, ca toți copiii, niște prelucrări după *O mie și una de nopți*), stăpân peste un harem care, de altfel, îmi și făcea toate voile. Fetele descoperiră, la scurtă vreme după sosirea mea, părul meu foarte aspru și inelat, și le lăsam, trântit pe canapea, cuprins de o lene „orientală“, să se joace cu el după cum le era pofta; simțeam cum mâinile lor îndemânaticе îmi improvizau tot felul de cofuri complicate. Mă obligau să mă uit în oglindă să văd „ce bine arăt“, dar buclisoarele, prea măiestrit aranjate, mă enervau și mi le stricam furios, făcându-le, dinadins, să plângă de ciudă. Cum îmi plăceau uniformele încă de pe atunci (din care pricină mi-am ales, probabil, cariera de militar, cu toate că, după cum bine știi, mi se potrivește atât de puțin!), mă îmbrăcam aproape zilnic cu costumul meu de marinar, de care eram foarte mândru (îmi dădeam seama că un marinar printre atâtea femei nu poate să nu facă impresie). Pe fete încercam să le „momesc“, atrăgându-le spre jocurile noastre, ale băieților. I.e. promiteam marea și sarea, nu mă dădeam la o parte să le ofer titluri mărețe, fiind însă convins că nu le merită... Impărteam ranguri și onoruri cu nemiluita! Verișoara mea mai mare (deși ajunsă la vârsta măritişului, se juca adesea cu noi) fu numită mareșal

al forțelor armate de uscat, cea mijlocie se trezi cu rangul de amiral! Bătăliile pe mare mă atrăgeau cu precădere, le consideram mai spectaculoase, mai dramatice și mai greu de organizat decât cele purtate pe uscat; uneori, exasperat de lipsa
5 de imaginație și de simț militar a verișoarei mele, „luam conducerea“ din mâinile ei; în felul acesta am ajuns să mă lupt, dând dovada unui curaj de-a dreptul nebun, cu „invincibila armată“, pe care, folosind o strategie complicată, am reușit s-o distrug; cu cea mai mare satisfacție am văzut cum falnicele
10 vase de război ale spaniolilor se scufundau pe rând sub rafalele repetate ale focului meu necruțător. Am văzut vajnici căpitani dispărând în valurile înspumate, cu mâna pe cârmă și privirile ridicate spre cerul întunecat și orb, am văzut cum marinarii, cuprinși de cea mai îngrozitoare panică, încercau să se salveze,
15 agățându-se de vreun catarg înclinat, gata să se scufunde și el în adâncuri, și aș fi putut, desigur, să-i scap, să le întind o mână de ajutor acelor nenorociți, care aveau o mamă sau o soție iubitoare și se aflau în floarea vârstei – eram însă un conducător de oști, de armate și flote, necruțător, cu o inimă
20 de oțel în piept, neînduplecat și crâncen cu dușmanii, nimeni și nimic nu putea să mă înduplece! Sora cea mai mică rămânea întotdeauna aghiotantul meu, mâna mea dreaptă, colaboratorul meu cel mai apropiat, și cu toate că își dădea silința (îmi era cea mai credincioasă) dintr-un foarte curios capriciu
25 n-o înaintam în grad. Îmi plăcea să comand, să-mi aud vocea urlând „Foc!“ și să văd cum, la porunca mea, armele își începeau tirul lor necruțător; și cu toate că dușmanul era de-acum la pământ, nu comandam încetarea focului decât în clipa când cea din urmă cazemată era distrusă, ultimul dușman
30 ucis; îmi plăcea să mă plimb cu mâinile la spate (inspirat fiind de Napoleonul descoperit într-o carte de istorie a tatei) printre dușmanii care se dădeau de ceasul morții cerându-mi ajutor (urechea mea rămânea însă surdă la implorările lor), pe câmpia fumegândă încă, îmbărbătându-mi ostașii, lăudându-i – dacă

era cazul – pentru curajul și vitejia de care dăduseră dovadă, bătându-i părintește pe umeri, închizând ochii muribunzilor, spunându-le c-au luptat și au murit ca niște adevărați eroi! De cele mai multe ori, însă, realitatea opunea o brutală și dură rezistență proiectelor mele atât de îndrăznețe. Nu-mi ieșeau 5 toate cum scrie la carte și de vină erau în primul rând fetele, cu stângăcia lor penibilă, care mă scoteau din sărite. Se încurcau în fustele lor lungi, se împiedicau și cădeau când îți era lumea mai dragă, spre marea mea exasperare! Îmi venea să turbez de furie și nu le cruțam. „Cât puteți fi de neîndemânatică, 10 cu cine trebuie să-mi fac de lucru“, le spuneam, și chiar mă luam cu amândouă mâinile de cap; mă retrăgeam din mijlocul unei bătălii crâncene, ofensat și supărat, așa cum te retragi dintr-un salon când o anumită persoană te-a jignit prea tare. Deveneam indiferent și concesiv: din pricina capriciilor mele 15 se pierdea un imperiu, iar fetele, mult mai raționale, mai cu picioarele pe pământ, mă rugau să continuu lupta, să nu mă dau cu atâta ușurință bătut! Începeam atunci să le cert, punând vina înfrângerii pe umerii lor, căci, dacă n-ar fi fost ele, mamă 20 Doamne, ce victorii aș fi câștigat; m-aș fi luptat ca un leu paraleu. Primeau criticile mele fără să crâcnească, se arătau speriate și supuse; în realitate erau niște fete drăguțe și foarte bine crescute, iar eu fiind oaspetele și verișorul lor, se străduiau din rășputeri să-mi facă pe voie... Odată, în învălmășeala 25 luptelor, s-a spart o splendidă vază de cristal, și fetele și-au dat arama pe față, s-au purtat ca niște femeiuști ce erau: au început să plângă! „O să ne certe mătușa, era vaza ei“, mi-au spus printre suspine și hohote de plâns...

N-am pățit nimic: îngăduitoare, mătușile au închis ochii; 30 ne-am ales doar cu o mică restricție; ni s-a interzis să ne jucăm „de-a războiul“ în salon: „Jucați-vă afară în curte, aveți loc destul, slavă Domnului“, ni s-a spus, în timp ce frumoasa vază de cristal, făcută țandări, a fost aruncată la lada de gunoi.

Erau niște zile de iarnă senine și calme, așa că am început să ne jucăm afară, în grădina din spatele casei, o grădină nu prea mare, cu rondouri cu trandafiri (pe vrejurile uscate ale acestora strălucea, diamantină, zăpada) și cu globuri de sticlă viu colorate, înfipite în vârful unor pari înalți (trebuia să avem grijă, nu cumva, în vârtejul luptelor, să le spargem!). Cu toată alergătura, fetele se plângeau de frig; dezertau de pe câmpul de luptă și dădeau buzna în bucătărie, să se încălzească. Le-au înghețat picioarele, îmi spuneau, nu mai rezistă... Mă striga

5 Frau Grete, bucătăreasa, să beau un șodou fierbinte, și, pe jumătate înghețat, intram în bucătăria uriașă, unde mă aștepta o ceașcă aburindă, mirosind plăcut a vanilie și scortîșoară... După atâtea lupte și bătălii, intrarea în bucătărie aducea cu un fel de reîntoarcere într-o Itacă domestică, dominată, în

15 primul rând, de geniul culinar, o redescoperire, de fapt, a universului feminin – uitat cu desăvârșire în timpul luptelor de pe uscat și de pe mare, care ma fascinaseră și mă absorbiseră într-o asemenea măsură –, un mic regat în miniatură peste care trona Frau Grete, cu un polonic uriaș în mână, în locul

20 sceptrului. Domnea acolo, în bucătărie, o opulență flamandă (pânzele flamanzilor pe care am ajuns să le admir mult mai târziu, îmi vor aminti de bucătăria mătușii mele Roza), cu mesele încărcate cu hălci de carne și cu legume de tot felul, cu mirosul tare al condimentelor, cu oalele dând în clocot

25 pe plitele încinse, iar Frau Grete, stăpâna locului, aducea mai curând cu un mic dictator, decât cu o regină (îi lipsea calmul și liniștea majestuoasă cu care, după părerea mea de atunci, o regină trebuie neapărat să se înconjoare). Necruțătoare cu subalternii, Ghiuri și Ilonca, frate și soră, veniți de la țară,

30 dintr-un sat unguresc – altă limbă nu știau să vorbească, și Frau Grete se înțelegea cu ei mai mult prin semne sau ajutată de cele câteva cuvinte ungurești pe care reușise să le învețe – voluminoasa bucătăreasă blondă, cu pletele ei groase împletite ca niște șerpi în jurul capului lunguiet, înconjurată de aburii

din bucătărie, de mirosurile cimbrului și ale pătrunjelului, de efluviile penetrante ale atâtor și atâtor condimente folosite de ea cu mare pricepere și știință (încât comparația cu un alchimist care în laboratoare ultrasecrete face tot felul de amestecuri dintre cele mai misterioase n-o consider a fi 5 deplasată), ia, în mintea mea, înfățișarea unei adevărate *mater mundi*, mamă a noastră a tuturor, cea care hrănește, le dă de mâncare tuturor copiilor (căci ce altceva suntem noi toți decât niște plozi, la urma urmei!) aflați pe pământ, cu amândouă mâinile, manevrând cratițe și făcând să se miște 10 pe sobele încinse de căldură oalele uriașe, gustând de ici și de dincolo, mestecând cine știe ce bunătați preparate de ea, cu un polonic uriaș. „Cine vrea puțină măduvioară să ridice două degete în sus!“, ne spune, și din ciolanul uriaș, scos din oala cu supă, alunecă într-o farfurie măduva tremurândă, și Frau 15 Grete o întinde repede, până nu se răcește, pe feliile de pâine puse la prăjit special pentru noi, și iată-mă gata să-mi găsesc liniștea și pacea (după ce am cucerit pe toate mărilor lumii fregatele și vasele de război inamice), stând pe scăunelul de lângă soba din bucătărie, uitându-mă la oalele cu supă și cu 20 papricaș de pui, care dau în clocot pe plita încinsă.

Frau Grete ridică un capac de pe o oală și după ce aburii se împrăstie pot vedea supa aurie, de o extraordinară limpezime, în care morcovii portocalii aduc, cum se spune în pictură, o pată de culoare cât se poate de potrivită. Erau 25 apoi găinile cu gâtul tăiat și cu picăturile de sânge scurgându-se pe ciment, hălcile de carne din care Frau Grete tăia cu un cuțit uriaș felii pentru foarte gustoasele ei șnițele vieneze, peștii, păstrăvi de obicei, zbatându-se încă vii pe măsuta de lângă chiuvetă, racii roșii din oala în care apa nu 30 se oprise încă din clocot, un adevărat masacru, o lume făcută din carne și sânge, și totuși un univers domestic și lipsit de orice cruzime, un univers, ca să zic așa, sută la sută feminin, pe care Frau Grete, această *mater mundi*, cum i-am mai spus,

reuşise, prin simpla ei prezență, să-l îmblânzească și să-l transforme, încât nici măcar sângele scurs nu te mai putea impresiona în vreun fel; era destul să auzi focul care duduia în soba de tuci, să privești plita încinsă, ca să-ți dai seama că
5 totul e în regulă, nu-i vorba de nici o fărâdelege sau cruzime; e vorba doar de hrană și atâta tot; e cât se poate de firesc ca masa să fie încărcată de hălci de carne și sângele să se scurgă încă din găinile fără cap (capetele au fost puse în oala cu supă, la fiert, precum și labele iar bieteles găini arată destul de
10 caraghioase, așa, decapitate), e în ordinea firii, și Frau Grete zâmbește ștergându-și fruntea transpirată – e foarte cald în bucătărie, mai ales când stai tot timpul lângă plita încinsă –, iar fața ei concentrată – mai sunt doar atâtea de făcut! – se destinde când își amintește de noi. „Gata, de-acuma duceți-vă
15 și vă jucați, nu mai stați în picioarele mele, pentru că spun pe voi la doamna“, ne amenință ea vorbind ușor stâlcit, cu un accent nemțesc, așa cum vorbește întotdeauna când e grăbită și nu are timp să-și aleagă prea mult cuvintele.

Uneori unchiul mă lua cu el la „pădurarii lui“ și în astfel
20 de cazuri păraseam, pentru o zi întreagă, universul feminin, în care eram atât de răsfățat, ca să-l regăsesc seara și să-i simt și cu mai mare intensitate dulceața. Plecam în zori amândoi, mergeam fie cu droșca, fie pe jos, și de cum ieșeam din orașel, natura își dezvăluia întreaga ei splendoare și măreție; unchiul
25 Cazimir îmi arăta urmele de iepuri pe zăpada strălucitoare, câte o vulpe roșcată fugea din calea noastră ascunzându-se în pădurea adâncă și tainică. „Când ai să crești mai mare am să te învăț să tragi cu pușca“, mi-a spus el, și de fapt aceasta a fost singura frază rostită în ziua respectivă; de obicei îmi indica,
30 arătându-mi cu un deget, un lucru care merita să fie văzut – ar fi fost mai mare păcatul să trec pe lângă el fără să-l observ –, de pildă o vizuină făcută de niște bursuci lângă un stejar trăsnet sau niscaiva urme de urs – mă uitam fermecat, și el dădea din cap, cum că așa-i în pădure, sunt tot felul de minunății, am

și la ce să casc gura și să rămân mut de uimire, nu degeaba, lăsa să se înțeleagă, și-a ales el meseria de brigadier silvic; și nici atunci când mă vedea că sunt gata să cad jos de oboseală nu mă întreba nimica; era între noi o relație absolut bărbătească; înfofoleala și dădăceala n-aveau ce căuta! Nu șade frumos ca un bărbat să întrebe alt bărbat dacă te doare aia sau aia, fiecare îndură de unul singur și tace mâlc, și când o fi să nu se mai poată, abia atunci om vedea noi ce-om face, n-o să te las în drum, fii fără grijă, îmi dădea unchiul să înțeleg strângându-mi cu putere brațul, și strânsoarea aceea, nu lipsită de o oarecare tandrețe, îmi dădea curaj, pașii mei, împleticiți de osteneală, deveneau ceva mai siguri și mai puțin țepeni, eram din nou în stare să țin drumul drept, până la casa pădurarului, unde urma, spre marea mea bucurie, să facem un scurt popas, „să punem ceva în gură și să ne udăm și oleacă gâtul cu ce s-o mai găsi“, cum spunea unchiul făcându-mi cu ochiul, complice, așa, ca între bărbați. De altfel casa era plină cu trofee de vânatoare ale unchiului meu: coarnele de cerb împungeau aerul cu vârfurile lor ascuțite, aducând în atmosfera atât de feminină a casei înțesată de bibelouri și de gobelinuri elementul viril, absolut necesar pentru ca totul să nu pară prea siropos și prea lănced. Un astfel de pericol exista, desigur; uneori mă simțeam sătul până peste cap de moliciunea covoarelor, de efluviile de miroasuri care veneau din cămară sau din bucătărie ori de câte ori se deschidea vreo ușă care ducea într-acolo, de caracterul suav și delicat al culorilor care mă înconjurau. Până și șervetele de masă erau roz-bombon, cu lăcrămioare albe! Culorile „bărbătești“ – cum ar arăta ele nu-mi dădeam seama prea bine! – erau parcă în mod intenționat excluse. Cu toate că mă gândisem un semestru întreg la casa mătușii – un cămin autentic, o împărăție a intimității și a tandreții feminine, o oază a afecțiunii materne după care tânjeam atât –, ajungeam în scurt timp să duc dorul casei noastre, mohorâte și austere, cu pereții

goi, cu o singură fotografie, a mamei, în sufragerie, cu scaune tari și aproape fără covoare pe jos (tata vedea în covoare un parșiv depozit de praf și de microbi – cine să le scuture și să le bată? –, așa că le făcea sul și le depozita în baie, lăsând doar
5 unul singur, ros de vreme și cu culorile șterse, în fața patului meu, ca dimineța, când mă scol, să nu-mi pun picioarele direct pe dușumelele reci și să mă îmbolnăvesc). Trofee de vânătoare ale unchiului Cazimir puneau, deci, stavilă valurilor de feminitate care pur și simplu amenințau să înece
10 casa. De pildă, uriașa blană de urs din dormitorul mătușii, cu capul mare, cu ochi ficși, de sticlă, și cu colții rânjiți îmi provoca o frică amestecată cu venerație: splendidul animal, din care nu mai rămăsese decât capul și blana, mă fascina. Intram tiptil, când nu era nimeni, în odaia mătușii, dădeam
15 ocol blăniî uriașe, neîndrăznind s-o calc cu piciorul, de parcă ursul ar fi fost încă viu și m-ar fi putut simți; mă lăsam în genunchi în fața capului, îmi apropiam cu frică mâna de colții lui fioroși; îi încercam cu buricele degetelor, să văd cât sunt de ascuțiți; mi-i închipuiam sfâșiind căprioarele, și de emoție
20 și spaimă (o spaimă plăcută însă, căreia nu încercam să mă susă trag) simțeam cum mă cuprinde amețea...

Una din marile mele descoperiri au fost cărțile ungurești ale mătușii (preferam să citesc în limba pe care o învățam la școală decât în sârbă), volumele acelea aurite și legate în piele
25 pe copertile cărora scria cu litere de-o șchioapă Verne Gyula. Mă lăsam smuls cu brutalitate, datorită lor, din cuibul cald, purtat pe nevăzute aripi cât mai departe de casă, sustras lumii în care eram înfolit și răsfățat; mă trezeam, dintr-o dată, în cea mai cumplită insecuritate, bătut cu necruțare de
30 vânturile tăioase ale stepelor cazace (de cum îmi asumam rolul lui Mihail Strogof), urmărit de neîndurătorii cazaci care voiau cu orice preț să-mi scoată ochii – iată-mă, în sfârșit, în peștera întunecată, fumul înecăcios al torțelor aprinse îmi umple ochii de lacrimi; acele lacrimi mă vor salva, desigur, dar

deocamdată nu am de unde să știu, să cunosc fericitul epilog, deocamdată sunt tot numai transpirație, oroare și frică; descopăr, bucuros de data asta, cât de imensă e stepa rusească, și o străbat zile în șir, fără să-i dau de capăt; mă aflu foarte departe de casă și de Europa, printre vulcani stinși sau încă 5 în erupție; deasupra capului meu se rotesc vulturii; aud cuptoarele submarinelor pulsând cu putere, de parcă ar fi bătăile unei inimi uriașe; când nu sunt urmărit de dușmani, hotărâți să mă omoare, intervin elementele naturii, dezlănțuite, cu nimic mai blânde sau mai pline de îngăduință; furtuni pe 10 o mare răscolită de valuri înalte cât turnul bisericii, în timp ce vasul pe care mă aflu, jucărie neputincioasă și fragilă, e gata să se facă harcea-parcea: se pare, de altfel, că unul din motoare a încetat să funcționeze, că s-a produs o mică și neînsemnată, la început, fisură, care se lărgeste însă din ce în ce mai tare 15 (fără ca marinarii sau căpitanul vasului să bănuiască ceva); se pare că unul din catarge stă să se prăbușească (s-a auzit o pârâitură suspectă), se pare că busola a început să indice cu totul aiurea nordul și sudul; au dispărut toate reperele, ne înecăm, vasul se lasă într-o parte, simt apa înghețată (ne aflăm 20 undeva în Oceanul Înghețat de Nord!) cum mi se ridică până la glezne; noaptea am stat de veghe, fără să închid o clipă ochii, pe muntele golaș, împreună cu un savant nebun, colecționar de fluturi exotici; la picioarele noastre se deschid hăurile adânci și întunecate; orice așezare omenească e la mare depărtare, 25 ne-ar trebui săptămâni întregi, până să ajungem la ea, iar noi am pierdut drumul, datorită unor ploi torențiale, hărțile noastre s-au transformat într-un adevărat terci nu mai sunt bune de nimic; până și singura busolă pe care am avut-o cu noi ne-a alunecat din buzunar și-am pierdut-o; nu știm, habar 30 nu avem încotro s-o apucăm; în sfârșit mi se făcea frică, spaima de spațiul nesfârșit și necunoscut care se întindea în jurul meu îmi tăia răsuflarea, neînfricatul aventurier redevenea un copil plângăreț, care vrea acasă. Și ce bine e, la urma urmei, să te

trezești dintr-o dată în „poala bunicii“, sau dacă nu chiar în poala ei, ceea ce ar fi destul de rușinos, totuși, pentru un găligan de nouă ani, în „cuibul“ ei, înconjurat de simpaticele verișoare, dispuse să-ți îndeplinească toate dorințele. Și e
 5 minunat să te afli dintr-o dată în cea mai deplină siguranță, să constăți că nu te amenință, de fapt, nici un pericol, să simți nu mirosul sărat al mării biciuite de vânt, ci miresmele îmbietoare care vin de la bucătărie (căci Frau Grete a scos chiar acum din cuptor o budincă de toată frumusețea și se grăbește
 10 s-o aducă la masă înainte de a se răci prea tare...).

Corabia lui Verne Gyula, navă miraculoasă, străbătând oceanele lumii, se lovește ca de un iceberg uriaș de casa cu draperii roz la ferestre a mătușii Roza. Cărțile legate în piele zac din nou în rafturile bibliotecii și eu mă las prins de tot
 15 felul de tertipuri femeiești, pradă ușoară, dispusă să nu opună nici cea mai mică rezistență. Sunt de-acuma prizonierul femeilor, și ele mă poartă pe brațe, pe jumătate adormit, căzut aproape în transă, spre paradisul lor, spre încântătoarele sărbători ale Crăciunului, care mă vor vindeca, în mod sigur,
 20 de boala călătoriilor fără rost, de morbul aventurilor! Mă trezesc, vârat până peste cap, în plăcuta vânzoleală a pregătirilor de sărbători. Făcând, împreună cu fetele, din hârtie lucioasă, viu colorată și pe care o tăiem cu o foarfecă uriașă, o foarte strălucitoare stea a magilor. Peste tot în jurul nostru
 25 se află bucăți de staniol și hârtie de mătase de toate culorile pentru saloane. Staniolul e tăiat în pătrățele egale, hârtia de mătase foșnește de cum o atingi, și fetele nu-și mai văd capul de treabă.

Sceneta pe care aveam de gând s-o jucăm în noaptea de
 30 ajun mi-a oferit, ca singur interpret de parte bărbătească, roluri cu nemiluita. Bineînțeles că nu aveam cum să le fac pe toate, nu puteam fi, concomitent, îngerul ce se arată ciobanilor, și sfântul Iosif! Ori cioban, ori împărat care vine încărcat de daruri de peste mări și țări! Trebuia, vrând-nevrând, să optez!

Pentru rolul îngerului (care, dacă te uiți mai bine, aduce mai curând a femeie decât a bărbat) mătușă-mea a propus-o pe Ilonca (fata care o ajuta pe Frau Grete la bucătărie). Chiar dacă Ilonca nu știa vorbi decât ungurește, asta nu avea prea multă importanță, de vreme ce limba îngerilor e atât de puțin cunoscută! Verișoara mea cea mai mare, dând dovada unei perspicacități ieșite din comun, ne-a atras atenția însă că s-ar putea produce oarecare încurcături: „Dacă vorbește ungurește, există riscul ca păstorii, necunoscând limba, să nu înțeleagă ce spune! Să nu știe unde și încotro trebuie să alerge! Să-l caute pe pruncul nou-născut în altă parte... Nu vă dați seama, ne-a spus ea, că-i singurul personaj la care contează într-adevăr ce zice?! Magii se pot închina fără să scoată o vorbă, e destul să-și prezinte darurile, Maria, dacă își leagă pruncul și zâmbeste tuturor, înseamnă pur și simplu că s-a achitat de rol în cele mai bune condițiuni. Unicul personaj într-adevăr vorbitor este îngerul. Și dacă el vorbește într-o limbă necunoscută se dă peste cap întreaga piesă!...” Așa că s-a renunțat, în cea mai mare grabă, la Ilonca (al cărei frate zăcea în pat, bolnav de oreion, așa că n-a putut lua parte la repetiții, spre marea noastră părere de rău – de bărbați aveam într-adevăr nevoie), și a fost aleasă pentru rolul îngerului cea mai mică dintre surori, ținându-se seama de dicția ei perfectă, de modul foarte clar și răspicat în care rostea cuvintele. Riscul ca ciobanii să nu priceapă ce spune era în felul acesta înlăturat întru totul. Trebuia doar să-și încrețească părul și să și-l lase să atârne despletit pe umeri și eventual să-și lipească o stea în frunte... Până la urmă am preferat să apar în rolul unuia din cei trei magi. (Mă atrăgea nu numai barba, pe care urma să mi-o pun, ci și vestimentația foarte bogată și fastuoasă, așa că l-am ales pe Baltazar, iar cei doi crai, rămași disponibili în urma alegerii mele, au fost interpretați de surorile mai mari. „Dacă îmi dau cu cremă de ghetă pe față și-mi încrețesc puțin părul cu fierul, chiar că nu mă mai recunoaște nimeni”, a fost de părere cea

mai mare dintre surori. Rolul Fecioarei a fost distribuit Iloncăi, și, spre marea noastră bucurie, fratele ei, Ghiuri, s-a făcut și el sănătos chiar cu o zi sau două înainte de sărbători; așa că i s-a oferit, în grabă, și lui un rol: i s-a pus un cojoc mișos pe umeri și-a fost pus să facă pe unul din păstori („ajunge unul, dacă nu avem mai mulți“, a spus sora mătușii, stând nemișcată în jilțul ei). De fapt Ghiuri s-a nimerit a fi un interpret cu totul extraordinar: privirea extatică, adorația mută cu care se uita la prunc, cu capul ușor aplecat într-o parte, spre umărul drept, cu gura întredeschisă, cu ochii umezi de emoție, exprimând un fel de uimire de o extraordinară puritate, am s-o regăsesc, peste ani, într-un tablou al lui Ghirlandaio, intitulat *Adorația păstorilor*. Ghiuri semăna într-o oarecare măsură cu flăcăul din acel tablou, avea aceleași trăsături ale chipului, cam grosolane și în același timp de o foarte greu de definit gingășie; un chip de om simplu, dar transfigurat, cum se spune, iluminat pe dinăuntru, fericit că ceea ce vede el nu-i este dat oricărui muritor să vadă. De altfel, Ghiuri a intrat atât de bine în rol, încât multă vreme după spectacol a rămas cu amprenta rolului întipărită pe față, de parcă ar fi purtat o mască pe care nu putea sau nu voia să și-o mai scoată; l-am surprins de mai multe ori la bucătărie uitându-se la Frau Grete, în timp ce aceasta îi dădea tot felul de ordine cu o voce aspră și poruncitoare, cu aceeași privire extatică și pierdută cu care se uita la pruncul din iesle. Mai greu a fost cu Ilonca. Fata n-a vrut să intre în rol decât cu mare greutate, speriată poate la gândul că trebuie s-o joace pe Fecioară; sta țeapănă pe scaun și chipul ei exprima o infinită încăpățănare; se uita la noi și din clipă în clipă părea a fi gata să izbucnească în plâns. De altfel s-a lăsat cu greu convinsă să accepte rolul: voia, ne-a spus ea, să fie lăsată în pace, să-și vadă de treburile ei; și așa are de lucru până peste cap, nu-i arde să-și piardă vremea cu măscări. Ne-am dat toată silința s-o convingem, s-o facem să priceapă onoarea care i se face atribuindu-i-se un asemenea rol, „cel

mai însemnat dintre toate“ și, tot explicându-i, am reușit până la urmă s-o determinăm să fie pătrunsă de propria ei misiune, să-și ia rolul chiar mai în serios decât ar fi fost necesar. Se sperie foarte tare și începu să aibă ceea ce se cheamă trac. Deveni mai țeapănă și mai inexpresivă decât o scândură! Toate 5 indicațiile de regie care i se dădeau se loveau de ea ca de un zid, nu izbuteau să o scoată dintr-ale ei. Nici pruncul nu știa cum să-l țină în brațe, se vedea de la o poștă că-i o bucată de lemn, înfășurată în cârpe, și nu prunc de-adevăratelea. Și cu cât se lăsa mai pătrunsă și mai impresionată de misiunea care 10 i s-a încredințat, cu atât jocul ei devenea mai rudimentar și mai grosolan. „Uită-te la copil, nu te uita la mine!“ striga la ea, exasperată de-a dreptul, Frau Grete, și Ilonca, sensibilizată la maximum și cu nervii făcuți harcea-parcea, izbucnea în plâns; făcea scene ca o mare vedetă, spunea că „ea nu mai 15 joacă“, ea pur și simplu „s-a săturat“, să găsească Frau Grete pe altcineva „dacă nu-i convine cum face ea“. Se ridica de pe scăunelul de lângă ieslea cu fân, gata să o ia la fugă. („Mă duc unde oi vedea cu ochii“, urla isterizată de-a binelea), trântea păpușa de lemn, care ar fi trebuit să fie pruncul Iisus, de 20 pământ, și ar fi plecat, probabil, dacă n-ar fi fost Frau Grete cu puterea ei de a o domina pe sărmana copilă; se așeza în cele din urmă pe scăunel și tăcea mîlc, lua bucată de lemn înfășurată în cârpe în brațe și, fără chef, „reintră în rol“, făcea din nou pe Fecioara, nereușind însă să fie altceva decât ceea 25 ce era ea cu adevărat, o țărăncuță neștiutoare și cam prostuță, depășită de rolul ce i s-a încredințat. Mult mai târziu, după ce-am văzut pânzele unor mari pictori inspirate de același subiect, am înțeles cât de bine i se potrivea de fapt Iloncăi rolul, cât de exact îl „interpreta“ ea, fără știința și fără voia 30 ei; astfel de „madone“, semănând cu niște țărânci naive excedate de misiunea încredințată lor, se găsesc cu duiumul prin pânzele italienilor; și chiar și în lucrările unor primitivi germani ți se întâmplă să dai de câte vreo țărâncă fără nimic

transcendent în ea și cărcia nici nu-i arde de transcendență, arătând fie ușor nemulțumită de rol, fie doar cam speriată (căci nu-i ușor să aduci pe lume un fiu când știi perfect ce-l așteaptă!), gata, deci, să se ridice de pe scaun și s-o ia la
5 sănătoasa, să izbucnească în plâns, ca Ilonca, și să spui, printre hohote și suspine, că „ele nu vor“, ele „nu știu“ să joace un asemenea rol, că-i mult peste puterile lor...

Nici eu nu cred să fi fost interpretul ideal al magului Baltazar. Mă agitam, probabil, prea tare și făceam o mulțime
10 de gesturi în plus, gesturi nepotrivite cu statutul unui asemenea împărat. Din exces de zel „îngroșam“, „încărcam“ peste măsură. Împăratul meu era cam excentric, lipsit de solemnitatea și gravitatea necesară. Aveam o față de suferind, semănam mai curând cu un ins pe care îl dor măselele decât
15 cu un crai care se bucură. Cleiul cu care îmi prinsesem mustățile și barba îmi provoca usturimi îngrozitoare, înduram însă totul cu îndârjire și încrâncenare, mă sacrificam de dragul artei, dar ochii mei plini de lacrimi – suferința nu poate fi întotdeauna ascunsă – mă trădau.

20 În penultima zi de vacanță a venit tata să mă ia acasă. A aflat de la mătuși și de la verișoarele mele c-am fost „un băiat cuminte și ascultător“ și mi s-a făcut cadou o carte de Verne Gyula, pe care nu apucasem s-o citesc încă. Locuința noastră, *fără femei*, mi s-a părut, de cum am ajuns, îngrozitor de tristă.
25 Era mohorâtă și ursuză, și eu sufeream cumplit, tânjeam după cuibul cald al mătușii mele și plângeam pe ascuns, nu cumva să mă vadă tata și să râdă de mine.

Într-una din zile – venise de-acuma primăvara, înfloriseră salcâmi de pe strada noastră, și un miros greu, pătrunzător,
30 stăruia în aer –, în timp ce mă întorceam de la școală, m-au acostat, chiar în dreptul casei, două fete, ceva mai mari decât mine, și s-au arătat foarte surprinse că nu le recunosc. „Imposibil, făceau ele pe nedumeritele, chiar nu-ți amintești de noi, nu ne vine să credem că ai o memorie atât de scurtă...“

Eram mult prea naiv ca să-mi treacă prin cap că fetele acelea își băteau joc de mine și că mă opriseră doar așa, ca să se distreze și să mă pună în încurcătură. Amnezia mea, căci îmi închipuiam că de-un fel de amnezie era vorba, m-a obsedat mult timp după aceea: apăruseră parcă din neant cele două 5 fete, dintr-un întuneric al memoriei în care nu pătrundea nici o rază de lumină. Ne cunoscuserăm cândva, de bună seamă, îmi spuneam, de vreme ce ele susținuseră cu o așa de mare convingere acest lucru – nu-mi aminteam însă unde și când, ceea ce le învăluia într-un fel de mister, păreau venite 10 parcă de pe altă lume. Astfel se explică poate faptul – te rog foarte mult, dragă mamă, auzind ce-mi trece prin cap, să nu-ți râzi de mine și să nu-ți pară chiar de tot ridicole mărturisirile mele; de altfel, tu ești, după cum bine știi, singura ființă căreia îndrăznesc să-i fac astfel de destăinuiri, și întotdeauna o prea 15 mare sinceritate poate să pară cam naivă, dar de vreme ce-am pornit pe panta asta, nu mai e nimic de făcut, nu-mi rămâne decât să merg până la capăt – astfel se explică, deci, faptul că, până și astăzi, când sunt un bărbat în toată firea – am împlinit douăzeci și unu de ani! – femeile pe care le cunosc *vin parcă 20 din propriul meu trecut*, un trecut de care nu-mi mai aduc aminte însă. Am, deci, sentimentul, un sentiment ciudat și în același timp greu de explicat, *că le-am mai cunoscut cândva*. Se desprind dintr-un colț al memoriei peste care s-a lăsat pânza grea a unui întuneric de nepătruns. „Cum, chiar nu-ți mai 25 amintești de noi?!“ citesc, adesea, în privirile lor pline de reproș... Această *preexistență* a lor le învăluie într-un mister impenetrabil: da, sunt aproape convins că le știu de când lumea și, totuși, uite că nu-mi aduc aminte de ele!... În felul acesta toate femeile par smulse din mine în timpul unui somn (sau 30 al unui trecut) amnezic...

La doisprezece ani, fetele nu aveau, în ochii mei, un chip diferențiat. Eram încă ferm convins că sunt toate la fel. O copie multiplicată la infinit! Cu ghetuțele cu care abia dacă

atingeau pământul, umpluseră orașul, nu mai încăpeai de ele. Șosetele lor albe mă orbeau, uniformele lor pestrițe mă agasau cumplit. Treceau pe lângă mine și aveam sentimentul că toate mă cunoșteau de undeva, și îmi băteam capul zadarnic să aflu
5 de unde anume. Vocile lor subțiri și cam stridente mă călcau pe nervi și totuși simțeam o nevoie imperioasă să le ascult... Duminicile eram duși cu rândul la biserică. Noi aveam locul nostru, în partea dreaptă, lângă altar, iar fetele în cea stângă. Își țineau privirile în pământ și nu se uitau la noi, dar știam
10 că sunt „pline ochi“ de prezența noastră. Era iarnă, și când se deschidea ușa și un val de frig se strecura înăuntru, fetele se strângeau unele în altele, tremurând. Aveau o extraordinară putere de rezistență, erau în stare să stea nemișcate ore în șir. Cu toții eram cuprinși de o plictiseală de moarte – atât băieții,
15 cât și fetele, slujba prelungindu-se parcă la nesfârșit –, pe chipul lor, al fetelor, nu se vedeau însă nici plictisul și nici oboseala, atât de bine reușeau să se prefacă. Semănau mai curând cu niște statui ale buneii-creșteri, cu niște zeițe ale răbdării... Arătau cu totul altfel decât noi, băieții, care eram într-o continuă
20 forfotală (discretă, ce-i drept, nu cumva să observe monitorul și să ne certe), aducând mai curând cu o bombă gata să explodeze în orice moment, o bombă încărcată cu neastâmpăr și cu energie umană. Repausul nostru era aparent, în realitate eram în permanență în căutarea unor mici întâmplări care să
25 ne smulgă nemișcării... În grupul lor, al fetelor, nu se întâmpla niciodată mai nimica (cel mult își scăpau vreo agrafă sau vreun creion din mână, și atunci se aplecau să și le ridice). Nici măcar nu tropăiau din picioare să și le mai încălzească – în biserică, în lunile de iarnă, era un frig îngrozitor. Ne uitam aproape
30 cu milă la picioarele lor încălțate în ghetuțe, probabil amorțite și înghețate de ger. Părăseau biserică, înaintea noastră, în cea mai perfectă orânduială: rândul din față mai întâi, apoi al doilea și al treilea, ținându-și capetele în pământ, ca niște oițe ascultătoare. Felul lor de a se purta ne trezea curiozitatea. Ne

intrigau, și ele asta și doreau, să ne intrige. Le urmăream cu privirile, și când ieșeau ultimele răsuflam ușurați. Rămâneam întotdeauna încă un sfert de oră după plecarea lor. Ne linișteam brusc, ne pleoșteam, nu mai existau elemente de contrast care să ne ațâțe și să ne provoace. Începeam să semănăm cu ele, eram placizi și lipsiți de orice vlagă. Încetau șușotelile, se sfârșea cu foiala. Părăseam liniștiți „casa Domnului“.

Ajunsesem, iubita mea mamă de-a doua, la vârsta „dificilă“, intram în pubertate, anotimp despre care se vorbește întotdeauna cu o anumită îngrijorare și clătînând din cap. Perioada cea mai tristă, mai penibilă, i-aș zice, din viața fiecărui bărbat. La rândul meu mă simt tentat să trec sub tăcere – dintr-un fel de bun-simț elementar – jalnicele ei experiențe. Să tragem din pudoare perdeaua și să nu ne ocupăm de zonele obscure ale sufletului și trupului (trupul, în primul rând, el se chinuie și se perpelește în focurile infernului!), să nu coborâm în adânc, ci, dimpotrivă, să facem efortul să rămânem la suprafață, arătând și scoțând la iveală doar ceea ce poate oarecum să fie arătat. Și, totuși, ai să mă ierți dacă o să mi se întâmple câteodată să depășesc, cum se spune, măsura. S-ar putea ca ceea ce mă străduiesc să ascund, cu cea mai mare grijă, să iasă la suprafață, ca untdelemnul. Privite cu un ochi mai glumeț (și ce rost ar avea să le luăm în tragic, de vreme ce, cum se spune, „toți am trecut prin asta“), unele întâmplări sunt, într-adevăr, de tot hazul. Să-ți povestesc una dintre ele... Dar iată că, vorbind despre anii „tulburi“ ai pubertății mele, îmi vine mult mai greu să rostesc cuvântul *mamă*. De altfel, mamei mele nu cred că aș fi fost în stare să-i spun o mulțime de lucruri; aș fi sărit peste cel puțin doi ani, sunt convins, trecându-i sub tăcere, de parcă nici n-ar fi fost! Unei mame nu poți să-i spui chiar orice! Între tine și ea se cascadează, la un moment dat, un hău adânc, peste care nu ai cum să treci. Ei, mamei adevărate, cauți probabil să-i ascunzi cât mai multe lucruri, ea nu trebuie să știe – chiar dacă

bănuiește câte ceva – ce se întâmplă cu tine. De data asta nu mamei mele mă spovedesc (chiar dacă ți-am spus până acuma așa, nu jucându-mă cu vorbele, ci cu toată seriozitatea și convingerea), ci soției de-a doua a tatălui meu. Dacă aș scrie
5 o piesă, în maniera care e foarte la modă astăzi, ceva în genul lui Maeterlink, tu, draga mea prietenă, ai purta un nume abstract, te-ai numi „o femeie bună“. Aș scrie așa: „Acum intră în scenă o femeie bună“. Și ți-ai schimba chipul de la un act la altul, ai fi când mamă, când soție, când tânără femeie
10 îndrăgostită – așa cum arătai atunci când te-ai îndrăgostit de tatăl meu – ai fi un personaj, crede-mă, cu totul extraordinar! Îi scriu, deci, unei ființe de la care simt că am „dezlegarea“ necesară. Tu nu te arăți nici excesiv de curioasă ascultându-mă, nici amuzată (și la urma urmei ar fi fost cât se poate de firesc
15 ca „neliniștile“ unui tânăr de paisprezece ani să facă o femeie să râdă) și nici scandalizată (dintr-o excesivă pudoare sau decență). Ești gata să mă ascuți, ținându-ți mâinile amândouă în poală, privindu-mă cu toată seriozitatea. Să-ți povestesc, deci, o întâmplare mai mult ridicolă decât scandaloasă, legată
20 de acci „ani tulburi“, de anii pubertății mele. Locuiam foarte aproape de profesoara mea de istorie și într-una din după-amieze, în timp ce mă întorceam de la orele de pian, m-am trezit strigat; voia s-o ajut să ducă un pachet ceva mai mărișor până la școala de dans. Școala se afla pe o străduță
25 îngustă, în vecinătatea parcului, și când am ajuns repetiția era în toi; profesoara de dans indica mișcările cu o voce ascuțită și autoritară, iar elevele făceau mari eforturi să execute exact fiecare mișcare. Chipurile lor – erau cu vreo doi, trei ani mai mari decât mine – erau concentrate la maximum, pe la tâmpile
30 le apăruseră chiar broboane de sudoare, în schimb gesturile le erau relaxate și dezinvolve și în același timp pline de grație. Mai greșeau, ce-i drept, din când în când, și atunci Frau Cristine întrerupea repetiția și țipa la ele sau începea s-o certe cu toată asprimea pe cea care greșise. Fata lăsa privirea în

pământ, rușinată, ochii i se umpleau de lacrimi; profesoara de dans nu se lăsa însă impresionată. „Încă o dată, de la început“, urla ea, nu cumva vocea să-i fie acoperită de sunetele pianului – și picioarele începeau din nou să se miște; de data asta nimeni nu mai greșea, „un, doi, trei“, număra profesoara, „și încă o dată, un, doi, trei“ și picioarele fetelor se mișcau cu cea mai mare precizie în ritmul dansului. Erau îmbrăcate foarte sumar, pentru ca mișcările lor să poată avea maximum de libertate, să nu simtă nici o restricție; siluetele lor gingașe se dezvăluiau privirilor mele speriate și cuprinse de panică – nu văzusem niciodată atâtea fete, aproape goale, la un loc! În același timp simțeam cum urcă în mine o bucurie năucă, m-am trezit chiar râzând de unul singur, apoi încăperea, împreună cu fetele și profesoara de dans au început să se învârtescă și *am leșinat*, am căzut lat în mijlocul sălii de dans! Leșinul n-a durat mult, când m-am trezit fetele mai țipau încă, se speriaseră foarte tare, și s-au strâns în jurul meu; cineva mi-a adus un pahar cu apă, Frau Cristine, autoritară ca de obicei, m-a ajutat să mă ridic de jos. „E foarte cald, e zăpușcală mare, deschideți puțin geamul“, a ordonat ea, apoi m-a întrebat dacă mi-am revenit și dacă mă simt în stare să mă țin pe picioare. Se făceau doar, sau într-adevăr nu-și dădeau seama, nu înțelegeau pricina leșinului meu? Nu înțelegeau că o emoție poate fi atât de puternică încât „să ți se taie picioarele“, cum se spune? Cu toate că păreau a ignora adevăratul motiv al leșinului, mă simțeam rușinat și nu știam cum s-o șterg mai repede. Le-am spus că vreau să plec și ele, mai ales fetele, au stăruit să mai rămân, nu cumva să mi se facă rău pe drum, așa că am mai rămas la îndemnul lor, stând ca un bleg cu paharul cu apă în mână, cu chipul alb ca varul, în timp ce ele și-au reluat dansul; devenisem foarte lacom, nu mă mai săturam privindu-le; am intrat într-un fel de transă, și la un moment dat mi-a fost teamă c-o să leșin din nou.

După acest penibil accident (cum să-i spun altfel?), am continuat să cresc, să mă fac băiat mare; creșteam într-o zi cât alții într-un an, ca să folosesc o expresie din povești, cu toate că nu prea semănam – era destul să mă privesc într-o oglindă ca să mă apuce disperarea – cu prințul din basm: cu obrazul palid și supt, cu ochii încercănați întotdeauna, cu gâtul subțire ca un vrejure, arătam ca orice alt băiat aflat în plină creștere, nu eram nici frumos, nici urât, nici cal, nici măgar. Nu arătam de fapt nicicum, eram doar un puștan la vârsta
 5
 10
 și să devină bărbat.

Pe Eva, servitoarea noastră, am îndrăgit-o din prima clipă, din acea zi – eram de-acum băiat mare, în ultimele clase de liceu – când a intrat în bucătăria noastră, trăgând după ea niște baloturi uriașe și răsufând greu. „Nu mai pot, a spus și s-a trântit pe un scaun. M-au dat gata boarfele astea, nu mai sunt bună de nimic!“ Nu arăta însă a fi prea nenorocită, dimpotrivă, părea mai curând mulțumită și satisfăcută c-a ajuns, în sfârșit, într-un loc unde se poate odihni și totodată
 15
 20
 să-și tragă sufletul puțin după atâta alergătură. „Să mă liniștesc“, a zis ea, uitându-se la noi și cântărindu-ne rapid din priviri. Căci avea, mi-am dat seama, un fel de șmechereală, izvorâtă nu atât din viclenie, cât din inteligența ei vie și deosebit de practică. Nu știa prea multe cuvinte sârbești și am aflat – când
 25
 și-a revenit și s-a apucat să-și povestească viața – că e româncă de pe lângă Vârșeț. Sârbește a învățat de pe la prietenele ei „cu care a păscut vacile împreună“, în schimb ungurește nu știa nici o boabă; dar să nu-i ducem grija, căci de învățat ea învață repede, e iute de cap! „O să mă învețe copilul ăsta“, a
 30
 adăugat arătând spre mine; atât cât îi trebuie să știe ca să se descurce când o intra în vreo prăvălie să cumpere una, alta. În pod era o cămăruță cu o fereastră care dădea spre stradă, și am ajutat-o să-și urce „bagajele“; după ce i le-am urcat, ea

s-a așezat oftând mulțumită pe patul de fier, care a scârțâit prelung sub trupul ei mare... Cum ți-am spus, pe Eva am îndrăgit-o din primul moment. Îmi vorbea, aproape fără jenă, despre iubirile ei din tinerețe (împlinise cincizeci de ani și se considera o femeie bătrână). „Ai ce învăța de la mine“, îmi spunea clătînând din cap, plină de importanță. E bine ca un bărbat să cunoască, încă din fragedă pruncie, era ea de părere, cum e cu sufletul femeii – „căci femeia, dragul meu, adăuga, rostind cât mai rar cuvintele, ca să nu-mi scape cumva înțelesul lor, e altfel alcătuită decât bărbatul, nu-i una și același lucru... Ea e făcută doar din ce-a mai rămas: dintr-o ciozvârtă de coastă, și aceea ruptă de la locul ei!...“ Și dacă eu protestam, luând apărarea femeilor, mai mult din cavalerism decât din convingere (pentru că nu putea fi vorba încă de convingeri), ea striga la mine să nu fiu prost și să nu mă las dus de nas, căci *ele*, adăuga subliniind cuvântul și privindu-mă în așa fel de parcă în cuvântul *ele* s-ar fi concentrat tot răul din lume, sunt tare date dracului, sunt făcute anume să-i ducă de nas pe bărbați; căci câte tertipuri și câte șmecherii știi *ele*, ea nici nu-mi spune, ca să nu mă sperie prea tare; să le ocolești nu-i bine (căci bărbatul nu are de ales, fără ele nu poate trăi!), dar nici să te dai gata legat pe mâinile lor nu-i o socoteală bună... „Teoriile“ ei împotriva femeilor (și când te gândești că se numea Eva, nume purtat, după cum bine știm, de cea dintâi femeie de pe pământ!), „misoginismul“ ei fățiș și agresiv pălea însă în fața a ceea ce eu aș denumi „puterea exemplului personal“. Eva era ea însăși (și în privința asta își merita pe deplin numele) o chintesență a calităților femeiești, femeie sută la sută și până în vârful unghiilor, un lucru aproape desăvârșit. Căci numai o femeie, mi-am dat seama de acest lucru cunoscând-o bine, poate să înțeleagă într-adevăr lumea, pătrunzându-i în așa fel esența, încât nici o discordanță să nu apară, nici o discrepantă, nici cea mai mică sau neînsemnată nepotrivire. Ei îi va fi întotdeauna ușor să-și găsească locul pe pământ fiind

pretutindeni la ea acasă. Orice bărbat ar fi putut s-o invidieze, văzând cu cât entuziasm bătea covoarele, câtă energie risipea frecând dușumelele; ea cheltuia, fără pic de zgârcenie, tot ceea ce avea de cheltuit... Într-o zi mi-a vorbit despre bărbatul ei,

5 mort cu mulți ani în urmă; aveau un tăuraș cu care se juca uneori – pentru că și el era foarte tânăr și cam necopt la minte –, până când, într-o bună zi, tăurașul s-a înfuriat, a înnebunit dintr-o dată și i-a sfâșiat pânțelele cu coarnele; nici n-a mai

10 avut când să se apere; până să potolească animalul – vecinii i-au sărit și ei în ajutor –, cel înjunghiat își dăduse de-acuma sufletul; zăcea într-o băltoacă de sânge, cu ochii de gheață larg deschiși... Toate astea le povestea Eva, și chiar dacă lăcrima uneori în timp ce povestea – căci amintirea și durerea erau încă vii în suflet, timpul nu reușise să le ștergă –, nu era nici

15 revoltată și nici pornită pe cele petrecute, pe cruda și atât de nedreapta soartă, de parcă ar fi fost în firea lucrurilor să se întâmple așa; totul fusese scris de dinainte, lăsa ea să se înțeleagă. „N-ai ce să-i faci, așa a fost să fie, îmi spunea mie în timp ce spăla vasele ori le ștergea cu prosopul. N-am apucat

20 să facem copii, adăuga, după ce rămânea o vreme pe gânduri, nu ne-am grăbit, am zis că avem timp, și uite, că acum are de ce să-mi pară rău, îmi mărturisea, dar și cu părerea asta de rău se obișnuise; o părere de rău, intrată de-acuma în

25 ordinea firii, în alcătuirea și în fibra secretă a lumii, o lume făcută și din cele bune și din cele rele, deopotrivă. Așa că degeaba mă înfuriam, din când în când, auzind-o cum vorbește, nimic n-ar fi putut să o scoată dintr-ale ei; în fața ei mă simțeam slab, agitat fără rost, neputincios. Ea era în schimb puternică și neclintită cum e stânca. Hai, liniștește-te,

30 domnișorul – îmi spunea «domnișorul» ori de câte ori buna înțelegere dintre noi doi se tulbura din pricina firii mele, pornită să le întoarcă pe toate cu fundul în sus, cum spunea ea, un băicțandru nemulțumit de toate cele, or ea era numai acord și înțelegere, altfel îmi spunea pe nume: Ivo, striga ea,

vino și ajută-mă să bat covoarele!, iar uncori, când ne simțeam foarte apropiați unul de celălalt, îmi traducea numele în limba ei de-acasă; din Ivo deveneam Ion. Dacă aș fi știut că le pui pe toate la inimă, Ioane, nu ți-aș mai fi povestit nimica, îmi zicea. Un tinerel ca tine, adăuga, mai în glumă, mai în serios, 5 nici nu-i bine să le afle și să le știe chiar pe toate, că ajunge bătrân.“ Pentru Eva bătrânețea nu era vârsta înțelepciunii, cum e considerată de obicei, ci i era acel anotimp al vieții – care nu merită nici pe departe a fi ținut la mare cinste – când oamenii, în general, se prostesc și dau în mintea copiilor. O 10 astfel de părere despre bătrânețe era de mirare la o ființă atât de conservatoare cum era Eva. „Aș da toți anii pe care îi mai am de trăit și încă pe atâta, îmi spunea uncori, numai de s-ar mai putea să fiu măcar o săptămână, nu mai mult, tânără, să mai zburd o dată așa cum zburdam când eram cum îi floarea, 15 să mă mai răsfaț un pic ca pe timpurile alea. Mi-ar plăcea, cum să nu-mi placă, doar că așa ceva nu se mai poate...“ În vocca ei se strecura o nuanță de nemulțumire, abia simțită, pe care eu o sesizam, un grăunte micuț, cât un bob de piper, de revoltă împotriva firii, a timpului necruțător și lipsit de 20 îndurare, căci lui, timpului, nici nu-i pasă că omul ar vrea să fie mereu tânăr și verde. Apoi Eva se împăca din nou cu lumea. Se mira singură de prostiile care au putut să-i treacă prin cap. Gândul la anii scurși, fără să existe vreo posibilitate de 25 întoarcere a lor, nu mai izbutea s-o tulbure. Cel mult îi mai smulgea câte-un abia auzit oftat. Resemnată, dând cu nepăsare din umeri, îmi spunea, citând versurile unui cântec de la ea de-acasă: Ce-a fost verde s-a uscat, ce-am iubit s-a scuturat, și începea să râdă, înlăturând cu râsul ei gândurile prea de tot întristătoare... 30

Și totuși, se întorcea adesea – nu putea să le uite chiar atât de ușor – la „vremurile alea când a fost ea fată tânără“. „Atunci să mă fi văzut, spunea și mă privea plină de trufie. Pășeam pe cărare și parcă nici nu atingeam pământul cu picioarele,

așa mers aveam...“ Pătrundeam asemeni unui hoț, pe furiș și
 mânat de cea mai vie curiozitate, în viața intimă și ascunsă a
 unei tinere fete – Eva cea de odinioară – nerăbdător să-i aflui
 secretele, să descopăr în ce măsură, ele, fetele, sunt *altfel* decât
 5 noi bărbații; eram indiscret cu bună știință; știam că există
 un mister feminin, și încercam să-l pătrund supunând-o pe
 Eva unor interogatorii nesfârșite, până când ea, sătulă până
 peste cap de insistențele mele, se înfură dintr-o dată și striga
 la mine: „Prea vrei să le știi pe toate, și se închidea în ea,
 10 devenea impenetrabilă, își punea lacăt la gură (o altă expresie
 a ei) și se uita la mine ca la un ins de care e mai bine să te
 ferești, unul care prea vrea să-ți pătrundă în suflet cu întrebările
 lui viclene. Și tot degeaba, spunea ea înțelegând perfect
 intențiile și dedesubturile demersurilor mele, tot n-ai să afli
 15 ceea ce vrei tu să știi. Căci ceea ce îi în sufletul unei femei
 rămâne întotdeauna neștiut și nespus, oricât ar căuta bărbații
 să afle ce și cum. Avem noi un secret, numai de noi știut, pe
 care nici nu ne gândim să vi-l spunem și vouă! Așa a lăsat
 Dumnezeu să fie. Bărbatul are ce nu are femeia și femeia are
 20 ce nu are bărbatul, aia știi și tu, ai aflat de-acuma, mă gândesc,
 și dacă trupul nu le este la fel, atunci cum să le fie sufletul
 asemănător?! Și nu uita, Ioane (îmi spunea ea traducându-mi
 din nou numele în limba ei), că nici femeia nu poate să arate
 tot ce are! Iar ce ține ascuns, degeaba încerci să afli, nu se arată
 25 când vrei...“

Alteori se lăsa, totuși, înduplecată, renunța la crizele ei de
 misoginism și-mi ținea adevărate discursuri – o ascultam,
 mărturisesc, cu gura căscată, numai ochi și urechi – despre
 sufletul atât de simțitor – „să nu-l atingi nici cu o floare“, zicea
 30 ea – al femeii, care trece prin câte și mai câte, fără ca bărbatul
 să știe ori să bănuiască ceva. Cât sunt ele femeile de sperioase,
 noi, bărbații, nici nu avem de unde să știm! Așa, de pildă, pe
 ea întâi au speriat-o foarte tare „caii lui Sân Toader“. Căci
 era o vorbă la ei în sat, rămasă din timpuri străvechi, cum că

în nu știu care noapte de la începutul primăverii se arată, când începe a se crăpa de ziuă, caii respectivului sfânt, și așa se spune, că ori de câte ori se întâmplă ca o fată să fie prinsă cu lucrul neterminat, cu fuiorul pe furcă netors, caii lui Sân Toader se înfurie foarte tare; și acei cai năzdrăvani și foarte nărăvași le apucă pe sărmanele fete de păr, dau cu ele de pământ, le calcă în picioare și le terfelesc în fel și chip, mătură cu ele podelele, nu le iartă cu una, cu două... Și cum să nu te sperii de niște cai atât de necruțatori și de neîndurători! „Iar eu – povestea Eva aducându-și aminte de acele vremuri îndepărtate, când abia dacă începuse să umble la horă și să se țină de mână cu fetele mari – tremuram, de speriată ce eram, nu puteam închide ochii toată noaptea; și dacă mi se întâmpla să ațipesc un pic, caii mi se arătau în vis, și nu niște cai obișnuiți, care să semene cu cei de la noi din grajd, ci niște cai cum nu s-au mai văzut pe pământ: încălțați cu cizme, ca militarii, și mi se părea că-i aud, în vis, bocănind cu cizmele lor și apropiindu-se cu tropot mare de casa noastră. Și așa tropăiau și nechezau, că-mi îngheța sângele în vine, strigam prin somn, mă tăvăleam prin pat plângând ca o proastă, încât venea mama și mă trezea, îmi apăsa amândouă mâinile pe piept și mă ruga, parcă o văd, să mă liniștesc...” Imaginația mea o lua razna ascultând povestea Evei despre caii aceia năzdrăvani, al căror rost era să sperie fetele mari. Vedeam cârduri de fete, înnebunite de spaimă, fugind din calea „cailor lui Sân Toader”, și într-o noapte s-a întâmplat la rândul meu să-i visez; purtau cizme înalte, la fel ca în visul Evei, și eram eu însumi unul din caii aceia necruțatori cu fetele mari; alergam, tropăind, pe ulițele pustii ale satului, în timp ce zorile se arătau însângerate la răsărit, și eram, în visul meu, cuprins de o bucurie sălbatică; eram un cal fără frâu, zburdând în deplină libertate, și fetele, tot din vis, nu arătau a fi atât speriate, ci mai mult se bucurau de apropierea mea falnică... Povestea Evei mă făcuse, așadar, s-o iau razna. Am avut însă grijă să păstrez

visul în cel mai mare secret, să nu-l povestesc nimănui. Mă rușinam, de fapt, de ceea ce eu numeam „animalul din mine“, și aveam grijă să-l ascund, să nu-l las să iasă la iveală... (În timp ce-ți povestesc toate astea îmi dau seama că mă aflu din
 5 nou pe un teren alunecos. Căci sunt lucruri care nu pot fi mărturisite unei femei.) Devenisem stângaci, mă bâlbâiam când vorbeam, nu se mai înțelegea aproape nimic din ceea ce voiam să spun. Cărțile citite – și citeam ziua și noaptea, iar în catalog la școală notele proaste curgeau cu nemiluita –
 10 îmi modificau caracterul.

Au trecut trei ani, apoi încă trei (îți amintești, am citit împreună o istorioară aparținând unui autor neamț – am uitat și cum se numea povestioara și cine era autorul. O poveste romantică și cam dulceagă, dar nouă – pe vremea aceea eu
 15 aveam cincisprezece ani și tu de asemenea erai o mamă foarte tânără – ne-a plăcut mult, cred că am și plâns puțin, ascunzându-ne lacrimile unul de celălalt, o poveste care la un moment dat se rupea brusc prin această frază introdusă cam la mijlocul ei: „Au trecut trei ani, apoi încă trei“, spunea
 20 autorul, și interesul nostru pentru cele întâmplate a scăzut dintr-o dată, cei șase ani scurși ne-au îndepărtat de duioasa poveste de iubire, ne-au aruncat în afara ei; după șase ani și chipurile eroilor se schimbaseră, aproape că nu le mai recunoșteam – dragostea lor semăna cu un fel de supă
 25 reîncălzită – și țin minte că am citit povestea până la capăt fără să ne mai intereseze...), și am ajuns (folosesc aproape fără să vreau în continuare felul de a povesti al autorului cu pricina!) „în zilele noastre“. Dumneata, iubita mea mamă, te afli de-acuma în fața unui tânăr și fercheș ofițer de honvezi; când
 30 te salută pocnește din călcâie, mândru de cizmele lui (poți să-ți faci mustața în ele, așa de tare strălucesc), cumpărate (au costat o groază de bani!) la Zagreb, de uniforma lui nou-nouță. Își scoate, falnic, pieptul înainte, își duce mâna, înmănușată,

la cozoroc și seamănă atât de bine cu ceilalți domni ofițeri din regiment, încât s-ar putea să nu-l mai recunoști! (Uniforma, după cum bine se știe, șterge și estompează diferențele.) Te întrebi, așadar, care dintre toți acești țăntoși și gălăgioși ofițeri o fi fiul tău adoptiv, și mă cauți cu privirile, având câteva momente de ezitare. Cu tot monoclul ținut de mine cu dezinvoltură, la ochiul drept, în ciuda mustății roșcovane și răsucită în sus, după ultima modă, a părului lins, cu cărare la mijloc, tu știi de fapt că nu m-am schimbat. Toate acestea – monoclul, mustața, cizmele cele scârțâitoare, cărarea la mijloc – țin de uniforma mea de ofițer, nu de mine însumi...

Și acum trebuie să te pregătești să asculți o poveste de dragoste: povestea unui tânăr ofițer îndrăgostit de nevasta prietenului și superiorului său. Soțul, Imre Kokabsa, mă invita după-amiezile la el și-mi citea dintr-un lung și erudit studiu de tactică militară. Lucrase la el mai mulți ani de zile – opera vieții lui, cum spunea, pe jumătate serios, pe jumătate în glumă – și voia să-mi cunoască părerea. Discutam, la sfârșitul lecturii, îndelung amândoi, în timp ce doamna Grete Kokabsa, stând liniștită pe o canapeluță în fața noastră, croșeta, fără să fie atentă. Soțul ei se înfierbânta, începea să strige, explicându-mi nu știu ce strategie militară mai complicată, și ea ridica privirea de pe lucrul de mână, se uita la el mirată, și o umbră de zâmbet îi înflorea pe buze. Pe jumătate ironic – „Ce-ți veni, dragă, să urla așa“, spuneau privirile ei –, pe jumătate încărcat de duioșie: își iubea soțul și cu toate că habar nu avea de teoriile lui militare, era pătrunsă până în adâncul sufletului de importanța lor, fiind convinsă că de îndată ce acestea vor vedea lumina tiparului – Kokabsa avea de gând să le publice „într-o broșurică, așa ca să nu spun c-am pierdut timpul degeaba“ –, succesele, și de ce nu, banii, vor curge cu nemiluita... Zâmbetul i se stingea însă repede, îi dispărea de pe chip, și Grete Kokabsa, pe canapeluța ei vișinie, începea să somnoleze, uneori chiar ațipea; capul îi cădea în piept, își revenea însă repede

și se uita la noi cu o privire ușor jenată. Așa că s-ar putea să mă fi îndrăgostit, întâi și întâi, de privirea ei somnoroasă, de liniștea și pacea care emanau din trupul ei cam plinuț – se înfășura în această liniște ca în niște șaluri plăcute și moi –,

5 de extraordinarul ei calm și de blândețea ei nemăsurată. (Dacă ar fi știut că m-am îndrăgostit de ea, s-ar fi speriat, sunt sigur, foarte tare.) Mă îndrăgostisem de fruntea ei înaltă și palidă, o frunte ca de copil, care îi dădea un aer de cuminenție, de nevinovăție și de fragilitate, apoi de mâinile ei mici și albe,

10 care se mișcau în permanență în timp ce croșeta și cred că m-am îndrăgostit, de asemenea, de respirația ei regulată, care îmi sustrăgea atenția de la lungile și poate prea științificele dizertații ale soțului ei. Imre Kokabsa era ungar doar după mamă (tatăl era și el un amestec de ceh cu polonez), mai mare

15 ca mine doar cu câțiva ani, un bărbat cu un caracter ales și un prieten de nădejde, încât sufeream cumplit că mă îndrăgostisem tocmai de nevasta lui. El habar nu avea însă de cele ce se întâmplă în sufletul meu. „Hai, nu te mai ascunde, știu că scrii poezii în taină, chiar ieri s-a vorbit la Casino despre

20 asta, mi-a spus el într-una din zile. Ai putea mâine să vii cu ele și să ni le citești. Nevastă-mea și cu mine murim de curiozitate să ți le ascultăm.“ Auzindu-l ce spune, Grete Kokabsa și-a ridicat privirea de pe lucrul de mână și s-a uitat la el nedumerită. Am înțeles, din privirea ei, că nu era defel

25 nerăbdătoare să asculte producțiile mele artistice. Iar mie îmi era teamă să nu mă deconspir citind versurile, care îi erau închinat, așa că a doua zi, când am trecut pe la ei, m-am făcut c-am uitat de ele. „Ai adus opera? m-a întrebat însă Imre Kokabsa de cum am intrat pe ușă. Nu te mai primim în casă

30 fără ele. Nu-i așa, dragă?“ și-a întrebat el nevasta. „Sigur că da“, a spus ea, bâlâindu-se și roșindu-se ușor. Nu fusese, de fapt, atentă la discuția noastră și nu știa despre ce anume era vorba. Așa că n-am avut ce face, a trebuit să le citesc poeziile, și cât am citit – nota bene – ea s-a oprit din croșetat; privirea

i-a rămas însă la fel de absentă și opacă, se uita pe deasupra capetelor noastre, încât mi-am dat seama că din versurile mele înflăcărâte nici un cuvânt nu ajunge până la ea... După ce am terminat de citit, transpirat și roșu la față ca un rac, m-am uitat la aleasa inimii mele. „Astea sunt toate? a întrebat ea cu 5
o voce albă din care se vedea că nu le ascultase. Nu vrei să ne mai citești și altele?” Întrebarea, deși politicoasă, mi s-a părut penibilă, așa că am privit-o mirat, neștiind ce să-i răspund. „Băiatul ăsta e îndrăgostit, a decretat Imre Kokabsa. Hai, nu te mai ascunde, se vede de la o poștă! Nu ne mai rămâne decât 10
să aflăm de cine anume...”, și eu am roșit și mai tare sub privirea lui ușor amuzată și prietenoasă. „Mi-e dor de o nuntă și mie, a spus doamna Grete însufletindu-se pe neașteptate. Să-i găsim o fată cuminte și drăguță. Bineînțeles, dacă îmi dai voie!” m-a întrebat și, văzându-mă cât sunt de fâstâcit, au 15
început amândoi să râdă. Sufeream că sunt neînțeleș și în același timp mă bucuram că n-a ieșit nimic la iveală, că secretul iubirii mele interzise nu fusese divulgat. Preferam să sufăr în tăcere decât să provoc, prin nesăbuita mea iubire vreun accident nedorit. Știam că nu am nici o șansă și nici nu aveam 20
de gând să provoc șansa. Nu voiam să obțin, cu forța, ceea ce nu-mi aparținea prin drept și nici nu avea cum să-mi aparțină vreodată. Grete Kokabsa era o soție mult prea credincioasă soțului ei, ca să-și închipuie că ar mai putea fi iubită și de altcineva în afara bărbatului cu care s-a unit prin cununie. 25
Nu-mi făceam nici o iluzie, mă mulțumeam cu simplul fapt de a o vedea... Imre mi-a spus într-o bună zi că și-a cerut transferul în altă garnizoană, undeva în Galiția, ca să fie mai aproape de părinții lui, care erau bătrâni și bolnavi. „O să ne lipsești, mi-a mărturisit bătându-mă prietenos pe umăr. Ne-am 30
obișnuit cu vizitele tale. Prieteni devotați nu găsești pe toate drumurile...” Pentru o clipă mi-a trecut prin cap să-i mărturisesc cât de îndrăgostit eram de soția lui, să-l fac să-și dea seama că nu-i fusesem un prieten chiar atât de devotat

și de sincer cum își închipuise el, dar mi-am alungat cât am putut de repede un asemenea gând periculos. Nu eram omul gesturilor spectaculoase și nici al dezvăluirilor scandaloase. Să iubesc în taină, neștiut de nimeni, iată o postură care
5 deocamdată mă prindea de minune. Nimic nu trebuia forțat sau bruscat. M-am întrebat adesea dacă nu cumva sunt condamnat să fiu unul din acei oameni în viața cărora nu există ceea ce se cheamă evenimente, sau dacă ele există, într-adevăr, se petrec undeva la mare adâncime, ca acele râuri subterane
10 care curg fără să le știe nimeni. Nici nu l-am provocat la duel pe bunul meu prieten, specialist în tactică militară, și nici n-am fugit cu nevastă-sa, obligând-o să fie a mea; nici măcar n-am încercat să mă sinucid, așa cum atâția Wertheri nefericiți au făcut-o, credincioși modelului lor. Am mormăit doar câteva
15 cuvinte de rămas bun, prin care îmi exprimam părerea de rău, dar am vorbit atât de încet și frazele spuse de mine erau atât de încurcate, încât nu s-a înțeles exact ce vreau să spun. S-a priceput, totuși, că-mi pare rău că pleacă, că nu-mi vine chiar ușor să mă despart de ei...

20 În ultima săptămână de dinaintea plecării, le-am dat o mână de ajutor să-și împacheteze lucrurile. Ca amintire, și „ca să nu-i uit niciodată“, mi-au dăruit un serviciu de cafea din porțelan foarte fin și o pipă. „Pipa asta se potrivește de minune cu mustața ta roșcovană, dragă prietene“, mi-a spus
25 Imre, bătându-mă prietenos pe umăr cu mâna lui cu degete lungi și foarte frumoase. „Mai mare păcatul că nu fumez, i-am spus. Dar cine știe, i-am promis cât se poate de solemn uitându-mă drept în ochii lui ușor încețoșați de emoția despărțirii, sunt încă tânăr și am timp să mă apuc și de fumat.“
30 „E regretabil că nu fumezi, și-a dat cu părerea soția, la fasonul tău ți-ar sta foarte bine cu pipă.“ „Prietenul nostru e un bărbat încântător și așa“, mi-a spus Imre, cuprinzându-mi umerii într-un fel de îmbrățișare tandră. „O, sunt convinsă că o să facă o mulțime de victime“, a spus nevasta și a început să râdă,

și hohotele ei de râs de dinaintea despărțirii noastre m-au urmărit multă vreme. După plecarea ei i-am păstrat o vreme fotografia pe noptiera de lângă pat (o fotografie pe care reușisem să i-o șterpelesc din album în timpul împachetatului). Mi-au scris un timp (scrisoarea o scria el din partea 5 amândurora), apoi probabil că m-au uitat, căci n-a mai venit nici o scrisoare, nici un plic, cu scrisul acela caligrafic, pe care i-l știam atât de bine.

Nici un an nu s-a scurs de la prima mea iubire ratată, și iată că m-am îndrăgostit din nou. De data asta obiectul 10 dragostei mele era o mare vedetă, o artistă dintr-o trupă de teatru care a poposit, pentru scurtă vreme, și în orașelul nostru. Iată-l deci pe sărmanul ofițer care stă și suspină de dragul ei în lojă sau la parter, nu pierde nici un spectacol (uneori e prezent chiar și la matineu). Ea are însă la picioarele ei floarea 15 masculină a orașelor prin care trece! Încărcată de glorie, întruchipând femei sublime din tragediile lui Racine și Corneille, părea intangibilă, asemeni unei statui de marmoră, ridicată pe un soclu înalt. Întrebarea e (și e firesc să se pună o asemenea întrebare) dacă m-am îndrăgostit de o singură ființă 20 – dacă m-am îndrăgostit de mademoiselle Fela Weiringer sau de eroinele cărora le insufla viață cu un indiscutabil talent? Treceam și eu seară de seară, ca un adevărat Don Juan, de la un personaj interpretat de ea, la un alt personaj? Eram, adică, 25 îndrăgostit într-o seară de Julieta, urându-l pe Romeo, așa cum îți urăști orice rival (sau, dimpotrivă, intrând în pielea acestuia, mă prăbușeam deasupra trupului neînsuflețit al iubitei, plângându-i dispariția cu lacrimi amare), iar în seara următoare de Andromaca?! Trebuie să mărturisesc de la început, însă, ca să înlătur eventualele confuzii, că nu m-am îndrăgostit de nici 30 una din eroinele interpretate de Fela Weiringer. Dimpotrivă, dorința mea cea mai fierbinte era aceea de a o descoperi pe adevărata Fela dincolo de atâtea măști, costume și travestiuri; ființa ei unică și de neconfundat voiam s-o descopăr

interesându-mă mult mai puțin măștile pe care și le punea pe față. Muream de curiozitate, deci, să aflu cum arată ea după ce renunța la machiaj, după ce fardul de ten era înlăturat și îmi amintesc și acum cât de emoționat am fost când i-am văzut
5 chipul pentru prima dată. Într-o seară am reușit să mă strecur până la cabina ei și, când s-a deschis ușa și am zărit-o stând în picioare în fața oglinzii, era să leșin de emoție. Chipul ei, foarte simplu și foarte uman, arăta obosit (avusese un spectacol greu cu *Andromaca* lui Racine) și pentru o clipă privirile
10 noastre s-au întâlnit; mi s-a părut că abia își ascunde un mic gest, de enervare; era sătulă, probabil, până peste cap de indiscreții și pisălogii care dau buzna după spectacol în cabinele artiștilor, ca să-i poată vedea mai de aproape, plictisită atât de idolatria, cât și de insistențele lor.

15 Deoarece de-acuma o văzusem cum arată fără machiaj, eram fericit să descopăr, ori de câte ori apărea pe scenă, un mic detaliu care îi aparținea numai ei și nu personajului pe care îl interpreta. Eram mulțumit s-o văd mai ales în serile în care, cine știe din care pricină, nu izbutea să intre în rol,
20 pentru că în astfel de seri rămânea mult mai aproape de ființa pe care o iubeam eu. În mod paradoxal, deci, preferam să o văd în serile în care juca prost, decât în cele în care marea artistă se întrecea pe ea însăși. Eram cuprins de panică ori de câte ori se identifica într-o asemenea măsură cu personajul
25 interpretat, încât nu mă mai simțeam în stare s-o recunosc; mă refer la acele seri în care ea nu mai era Fela Weiringer pe care eu o iubeam, ci era chiar Fedra sau Andromaca, ființe imaginare, care nu existau cu adevărat, născocite de imaginația febrilă a unor autori de demult, întruchipări din ceață și fum
30 de care nu aveam cum să mă îndrăgostesc, de vreme ce ele dispăreau în neant, se volatilizau, încetau să existe la sfârșitul spectacolului. În astfel de seri, pierzând-o acolo pe scenă, alergam repede în culise s-o regălesc. Prin ușa uitată deschisă o zăream stând în fața oglinzii și de sub straturile de fard

apărea, nu dintr-o dată, ci în etape succesive, chipul femeii de care eram îndrăgostit.

Și totuși scena, cu mistificările ei și cu perspectivele ei false, a avut și ea un rol în toată povestea mea de dragoste. Să nu uităm că jucând, interpretând un personaj, am văzut-o, totuși, 5 pentru prima dată pe Fela Weiringer, și impresia, de ce să mint, a fost într-adevăr copleșitoare. Am avut ceea ce se cheamă un șoc, am fost zguduit până în străfundurile sufletului! Cum însă o asemenea emoție de natură estetică s-a transformat în cu totul altceva, cum s-a produs substituirea 10 și un personaj fictiv s-a dat la o parte, pentru ca o femeie, din carne și oase, să apară în locul lui, nu știu și nici n-aș putea să-ți spun. Întâi am plâns-o, deci, pe Eriphille, sora Antigonei, fecioara despletită îndreptându-se cu seninătate spre propriul ei mormânt, și numai după aceea m-am îndrăgostit de Fela 15 Weiringer. Eriphille a dispărut în neantul din care se născuse, de cum s-a lăsat cortina, și cealaltă, cea adevărată, i-a luat de îndată locul... Iat-o iar pe Eriphille pe scena puternic luminată de reflectoare! Și cum să nu fi zguduit de un hohot de plâns în timp ce-i ascuți ultima tiradă? (Eriphille care nu-și moare 20 propria ei moarte ci a alteia, pornind cu o nobilă nepăsare spre lumea umbrelor de nepătruns!) S-ar putea ca în seara respectivă Felei Weiringer să nu-i fi ieșit întru totul rolul de vreme ce am putut totuși să întrezăresc, dincolo de tragica mască purtată, chipul celălalt, al femeii de care m-am 25 îndrăgostit de cum am zărit-o demachindu-se.

Într-una din zile am zărit-o în sfârșit pe stradă, în dreptul unui magazin de pălării și m-am dat la o parte, făcându-i loc să treacă. Probabil că arătam destul de speriat pentru că ea a zâmbit și m-a privit cu vădită curiozitate. „Uite ce ofițerași 30 nostimi există și în orașul asta“, și-o fi spus și eu am urmărit-o cu privirea sperând că o să-și întoarcă în cele din urmă capul, dar nu și l-a întors. Era o doamnă, o mare artistă de renume mondial și chiar dacă eu eram un tânăr destul de arătos în

uniforma mea nouă-nouță, nu făcea, totuși, să se întoarcă. Mi-a reținut însă privirea insistentă și în același timp speriată; ochii mei albaștri și foarte copilăroși (după cum mi-a mărturisit mai târziu) au obsedat-o un timp. Arătam (observația îi aparține) ca un animal fugărit și în același timp nerăbdător să fie vânat...

Trupa în care juca Fela Weiringer a plecat din oraș și s-a scurs o săptămână în care m-am străduit s-o uit. Apoi m-am interesat în ce oraș anume urmau să se joace piesele lui
10 Corneille și Racine și am fost bucuros să aflu că n-au plecat chiar atât de departe cum îmi închipuisem eu. Așa că am luat un tren care pleca la miezul nopții și am ajuns, spre dimineață, în orașul cu pricina. Era o noapte rece de toamnă și până s-a luminat de ziuă am rămas în sala de așteptare tremurând de
15 frig în mantaua mea de ofițer. Eram fericit, mă aflu în același oraș cu ea, respiram același aer amândoi și, când în geamurile murdare a apărut lumina roșcată a răsăritului, am pornit în căutarea celei pe care o iubeam. Nu mi-a fost greu s-o găsesc de vreme ce în oraș exista un singur hotel mai de Doamne
20 ajută; mi-am luat deci o cameră în același imobil cu ea. Era foarte devreme, în tot hotelul nu se auzea nici o mișcare. Eram frânt de oboseală, de cum m-am trântit pe pat, am și adormit. Când m-am trezit încăperea era scaldată în lumina grea și uleioasă a soarelui de toamnă, iar hotelul scârțâia parcă din
25 toate încheieturile; sub pașii celor aflați deasupra mea dușumelele gemeau îngrozitor; mi-ar fi fost greu să disting pașii, pe care mi-i închipuiam ușori, ai celei pe care o adoram... Nici măcar iubirea ce i-o purtam nu m-a ajutat să fac distincția necesară! După-amiaza am ieșit să mă plimb prin oraș, cu
30 speranța c-am să o întâlnesc; locul de promenadă se întindea de-a lungul Dunării; privind apele tulburi ale fluviului, am fost cuprins de tristețe: Fela Weiringer nici măcar nu știa de mine; chiar dacă ochii ei mă priviseră o clipă, mă uitaseră probabil, nu-și mai aminteau că exist. Seara, pe scenă, Fela

a apărut – o vedeam, pentru a nu știu câta oară! în rolul Eriphillei, și interpretarea ei s-a bucurat, ca de obicei, de un mare succes. După spectacol m-am întors la hotel. M-am trântit îmbrăcat pe pat și am încercat să adorm, dar n-am fost în stare. Mi-am aranjat uniforma, m-am uitat în oglindă, apoi am ieșit pe coridor – dușumelele scârțâiau groaznic sub pașii mei –, am coborât scările și m-am oprit în dreptul ușii în dosul căreia se afla Fela Weiringer. Am bătut la ușă. O voce speriată și cam nesigură, de femeie, mi-a răspuns.

M-a iubit Fela Weiringer, a fost ea într-adevăr îndrăgostită de mine? Nici pomeneală de așa ceva! Astăzi, când totul s-a terminat, pot privi adevărul în față, cu detașarea și luciditatea necesară. De fapt Fela a vrut să joace încă un rol, adăugându-l celor pe care avusese prilejul să le interpreteze pe scenă. Prea erau de tot mărețe eroinele cărora ea le insufla viață, prea cumplite dramele, ca să nu tânjească, să nu-și dorească și un altfel de rol, mai aproape de adevărata ei ființă. Pentru că Fela Weiringer nu era nici pe departe ceea ce se cheamă o persoană complicată, nici pomeneală de așa ceva! Dimpotrivă, ea era o mică „provincială“, mai degrabă, un fel de domnișoară de la țară. Știa foarte puține lucruri despre viață, în ciuda existenței ei rătăcitoare și a aventurilor amoroase, nu puține la număr, pe care le avusese. S-ar putea ca unii să spună despre Fela Weiringer că era ceea ce se cheamă o femeie proastă. Eu știu însă, am reușit s-o cunosc bine, că nu de prostie era vorba, ci de simplitate, de un fel de curățenie sufletească. E adevărat că Fela Weiringer abia reușise, cu chiu cu vai, să termine școala primară. „În clasa patra am rămas repetentă, mi-a mărturisit ea. Mai ales la matematică eram o catastrofă! N-am fost în stare să țin minte, oricât m-am strădui, regula de trei simplă! Până să învăț tabla înmulțirii mi-a trebuit o groază de timp.“ Pe Fela a apucat-o așadar dorința să joace și un rol care să-i semene. Ea se văzu – și-i plăcu foarte mult o asemenea deghizare – în rolul unei fetițe simple de la țară îndrăgostită de

un soldățel. Să se plimbe de braț cu el (eram mai mic decât ea cu vreo zece ani) sub privirile curioase ale „provincialilor“, iată o mică scenă care o încânta peste măsură... Și să nu-i pese, pur și simplu, de indignarea lor, să-i privească de sus și sfidător!

- 5 Stăm pe o bancă amândoi, strâns îmbrățișați, în timp ce în jurul nostru cad frunzele galbene ale toamnei. În micul rondou din mijlocul parcului cântă fanfara militară. Și ea, marea artistă, pare într-adevăr o fetiță dulce și nevinovată, sedusă (cum îi place să spună) de un fercheș militar...
- 10 Aruncăm pietricele în Dunăre, luându-ne la întrecere, iar seara, după spectacol, facem lungi plimbări, pe jos sau cu birja, trăgând în piept aromele tari ale toamnei, aerul umed, mirosul frunzelor veștede de pe alei... În rolul ei de fetiță îndrăgostită, Fela pare deosebit de stângace și uneori chiar cabotină,
- 15 mizând pe cele mai ieftine efecte. Mi-a mărturisit odată că în mod paradoxal personajele care îi reușesc pe scenă sunt mai ales cele ce se află la o mare distanță de propria ei fire. Asemănarea, îmi spusese, amuzându-se ea însăși foarte tare, o stânjenește, o împiedică, în loc s-o ajute, să intre în rol.
- 20 Reușise, de pildă, să fie magnifică în rolul Eriphillei, pentru că a simțit că nu are nimic „de împărțit“ (după propria ei expresie) cu acea ființă absurdă și disperată din tragedia lui Racine. „Cu cât îmi seamănă mai puțin, cu atât sunt mai sigură pe poziție.“ Voia Fela Weiringer, dând naștere unor
- 25 eroine de neuitat, să fugă de ea însăși și să se ascundă, cine știe din ce pricină, în spatele unor măști de împrumut? Amestecul impur, de viață „trăită“ cu viață „jucată“ doar, i se părea de neconceput. Era ferm convinsă că nimic din ceea ce i se întâmplă în cutare sau cutare piesă nu este și nu poate
- 30 fi adevărat și în fundul sufletului ei de țărancă nu credea o iotă din tot ceea ce se spunea în piesa în care juca, fiind ea însăși uimită și încântată în același timp cât de bine știe „să se prefacă“ și să „mintă“. Arta interpretării, pentru Fela, era o artă a minciunii, precum și a travestiului perfect! Artistă

învătită cu un uluitor talent nativ, dar fără să aibă ceea ce am putea numi cultul propriei profesii, Fela nu se îndoia – ori de câte ori îi vedea pe spectatori cu ochii scăldați în lacrimi și cu respirația întretăiată, urmărind fiecare cuvânt spus de ea – că există o anumită doză de „înșelătorie“ în profesia ei, 5 de lucru nepermis și că, oricum, cineva e tras pe sfoară, datorită mării ei viclenii precum și a științei ei de a se preface. Ca o fetiță obișnuită să nu le spună părinților adevărul, exclama uneori cuprinsă de o sinceră uluire: „Doamne, cât de bine știu să mint, ce convingător știu să mă prefac!“ Se lăsa furată, 10 mințind, de un fel de vârtej, simțea o imensă bucurie descoperind, în timpul unui astfel de delir al „minciunii“ și al „prefăcătoriei“, că ea, cea adevărată, nu mai există, și nici lumea nu mai există, nu mai există nimic altceva decât un ținut fermecat și feeric, al cărui stăpân absolut este ea, „mîncinoasa“, 15 Fela Weiringer; tărâm aflat, desigur, în afara vieții, născocit de ea cu bagheta fermecată a talentului ei. Uluitor și aproape de neexplicat rămânea faptul că Fela Weiringer, o „provincială“, care rămăsese și repetentă în clasa patra primară, mergea drept la țintă, și înțelegea întotdeauna exact ce i se 20 întâmplă Andromacăi sau Medeei! Era convinsă, cum am mai spus, „că așa ceva nu există“, că totul era un fel de „înșelătorie“, dar în același timp i se părea cât se poate de firesc ca acolo, pe scenă, să se petreacă astfel de lucruri neverosimile, de vreme ce scena nu avea, după părerea ei, nici o legătură cu viața. Se 25 lăsa cucerită de acele întâmplări abominabile și uneori de o uluitoare cruzime, așa cum copiii se lasă pătrunși de poveștile citite seara, la gura sobei. (În ce măsură copiii cred, cu adevărat, în balauri și cai năzdrăvani e greu de știut, ceea ce nu-i împiedică însă să fie impresionați și să se dea în vînt după 30 astfel de născociri.) La fel ca ei, Fela se lăsa fermecată de tragedia Clitemnestrei, necăutând, părăndu-i de-a dreptul absurd să caute, similitudini cu viața reală. Toate acestea nu ne explică, totuși, cum de a reușit Fela s-o priceapă pe

Andromaca și să fie chiar Andromaca, sub privirile vrăjite ale spectatorilor? Cum de știa ea cum se poartă reginele și cum plâng ele după fiii și soții uciși, de unde știa ce-i aceea „o conștiință criminală“ (ea, care n-ar fi fost în stare să-i taie gâtul
 5 unui pui) și ce înseamnă, de fapt, „puterea sacrificiului“ (să nu uităm că în Eriphille, *cea care moare în locul Antigonei*, a fost într-adevăr magnifică)? Cum de reușea să fie atât de desăvârșită în rolurile interpretate, de vreme ce nutrea ferma convingere că-n vorbele rostite pe scenă, sub privirile atâtor
 10 spectatori copleșiți de emoție, nu se află nici o fărâmbă de adevăr? Fela suferea, de fapt, de un fel de estetism exacerbât și absolut. Teama ei cea mare, pe care mi-a mărturisit-o într-o zi, era ca nu cumva să se rupă în așa hal punțile dintre artă și viață, încât ea să nu mai poată ieși dintr-un personaj
 15 interpretat. Să se trezească rămânând în vecii vecilor pe celălalt tărâm, cel al artei, să rămână adică pentru totdeauna Medeea sau Andromaca! „Cum i s-a întâmplat sârmanului calif transformat în barză, din *O mie și una de nopți*“, spunea ea și începea să râdă.

20 Pentru prima dată Fela a trecut peste propriile ei concepții cu privire la arta interpretativă – mă refer la povestea noastră de iubire – și a încercat „să joace“ și „să trăiască“ în același timp. Confundând și amestecând cele două planuri – cel al vieții și cel al artei –, Fela făcea, din punctul ei de vedere, o
 25 greșală de neiertat. Ea n-a fost în stare nici să iubească „sincer“ și nici să joace, la înălțimea marelui ei talent, rolul de îndrăgostită! Marea vedetă o împiedica pe provinciala naivă să iubească un bărbat cu toată forța sufletului ei nesofisticat, iar „fata simplă“ o împiedica pe artistă să joace rolul de
 30 îndrăgostită fără prejudecăți, căci, după cum ți-am mai spus, Felei nu-i reușeau rolurile care aveau o cât de mică legătură cu propria ei viață. De ceea ce se temea Fela – de a nu mai putea ieși dintr-un rol, sufletul ei rămânând captiv în trupul eroinelor interpretate – n-a scăpat chiar întru totul, de vreme

ce nu reușea, în iubire, să fie ea însăși, nu reușea să se elibereze de rolurile de pe scenă, nu reușea să fie îndrăgostită cu adevărat, și nu *scenic*. Dacă avea o memorie perfectă, încât nu i se întâmpla niciodată să-și uite rolurile, cuvintele pe care trebuie să le spună în viața cea de toate zilele o ființă îndrăgostită nu le mai ținea minte! Nici gesturile firești și simple ale iubirii nu le mai știa! Fela cea adevărată, cea care se încurca de câte ori spunea tabla înmulțirii, fata simplă și cam „provincială”, m-ar fi iubit, probabil, doar că acea ființă după care tânjea sufletul meu (cum ți-am spus, de „marea vedetă” n-am fost nici o clipă îndrăgostit) îmi era din ce în ce mai greu s-o aflui. Iar când ne-am despărțit, a preferat să arate ca Eriphille – rolul ei preferat –, jucând scena despărțirii cu multă măreție și mizând pe aceleași efecte care, în timpul reprezentațiilor cu *Antigona*, trezeau în sală ropote de aplauze. Cu diferența că „scena despărțirii” noastre nu s-a petrecut într-un palat, ci într-o cameră de hotel prost încălzită și care, pe deasupra, mai mirosea și a igrasie. Afară ploua, o ploaie amestecată cu ninsoare. Căci eram la începutul lui decembrie; iubirea noastră, ca să zic așa, nu durase nici două luni încheiate...

Exista în mine o foarte intensă dorință de a fi iubit încât aș fi vrut să știu dacă ființa ei cea adevărată a suferit cât de cât. Nici nu mi-ar fi trecut prin gând să-i cer să mă iubească așa cum am iubit-o eu, nici pomeneală de așa ceva, dar de câteva cuvinte nemăsluite, în tot potopul de cuvinte pe care mi le-a spus cât a durat dragostea noastră, tot aș fi avut nevoie! Cuprins de furie împotriva ei („Înțelege că trebuie să ne despărțim, de vreme ce mă mărit cu directorul teatrului, mi-a spus ea, în timp ce cu o mână încărcată de inele cu pietre false se sprijinea, la fel ca Eriphille, de draperia din catifea vișinie de la fereastră. Legătura noastră a devenit prea publică, pentru ca el să închidă ochii și s-o accepte...” și a urmat o lungă tiradă, împrumutată, probabil, din Shakespeare, amintind scena despărțirii dintre Romeo și Julieta). Am vrut cu orice preț

să-mi ofer o mică răzbunare, obligând-o să joace – ea, care era interpreta ideală a lui Racine! – numai pentru mine, un rol derizoriu dintr-o operetă oarecare! I-am propus, așadar, să ne plimbăm, pentru ultima oară și în semn de rămas bun, cu o birjă prin ploaia torențială care se revărsa peste oraș. În birja cu capota ridicată, ca să ne ferim de stropii reci ai ploii, arătam într-adevăr ca o pereche din operetele lui Kalman sau Lehar, și nu m-aș fi mirat prea mult dacă ea ar fi început să cânte câte o arie din *Silvia* sau *Țara surâsului*. Ne-am plimbat o vreme prin ploaia ale cărei rafale aduse de vânt reușeau să ne izbească din când în când drept în față... „Simt că-mi pierd vocea din pricina umezelii“, mi-a spus Fela Weiringer și m-a rugat să ne întoarcem la hotel. Vocea îi suna într-adevăr ușor alterată și am fost cuprins de grijă și de remușcări... Ne-am despărțit în fața hotelului; ea a coborât din birjă făcându-mi un foarte discret semn de rămas bun, și eu i-am spus birjarului, după ce ea a dispărut în interiorul clădirii, să măie spre gară. Plângeam și nu voiam ca nătărăul de birjar să mă vadă că plâng. La gară am intrat în sala de așteptare, care era pustie, și am încercat să mă liniștesc, ștergându-mi fața udă de lacrimi și de ploaie cu batista...

Fotografiile trimise ție, iubita mea mamă de-a doua, sunt, în majoritatea lor, din acea perioadă, când, din pricina suferinței – n-o puteam uita prea ușor pe Fela Weiringer! –, am slăbit foarte mult. În schimb, mi-am lăsat un mic barbișon – așa cum unii bărbați, când sunt în doliu, își lasă barbă –, mă întinerea în loc să mă îmbătrânească, dând, totuși, figurii mele un aer melancolic și reflexiv. Se lăsase o iarnă grea, viscoala aproape zilnic și-mi făcea plăcere să umblu de unul singur, luând în piept vântul necruțător. Rafalele ploii și cele ale ninsorii care îmi biciuiau fața îmi făceau bine și mă bucuram ca un copil văzându-mă în stare să le înfrunt. Plimbările mele se prelungeau, uneori, în afara orașului nostru. Și într-una din seri am reușit să mă rătăcesc. Am umblat ca un năuc prin

viscolul pornit să distrugă tot ceea ce întâlnea în cale. Apoi, deodată, timpul s-a schimbat, viscolul a încetat să bată, în schimb s-a lăsat un ger cumplit, care te pătrundea până la oase... Și tot mergând așa, la întâmplare, am reușit să regălesc drumul spre oraș. 5

La marginea orașului se instalaseră câteva barăci ale circarilor, și îndemnat de un ins cu o înfățișare dubioasă, am intrat într-o astfel de baracă. În mijlocul ei se afla, întinsă pe un catafalc, regina Egiptului, Cleopatra, îmbrăcată într-o rochie de dantelă roșie și cu o viperă de cauciuc verde la sân. 10 Avea chipul boit, sprâncenele negre și groase; ochii, incredibil de mari, îi erau dintr-o sticlă ordinară; nasul ei, faimosul ei nas care făcuse să se prăbușească un imperiu, îi era mult prea lung. Pieptul îi cobora și i se ridica tot timpul și se auzea un fel de mașinărie huruind în interior... La un moment dat mi 15 s-a părut că pe catafalc, în locul Cleopatrei, se află Fela Weiringer, și m-am cutremurat. M-am gândit apoi că Fela nu apucase s-o interpreteze pe Cleopatra, și căutam să-mi închipui cum i-ar fi stat într-un asemenea rol. Ar fi arătat, desigur, cu totul altfel Fela, în chip de regină a Egiptului, decât 20 acea păpușă de cauciuc, cu surogatul ei de respirație! Cel care o născocise se lăsase, fără îndoială, îmboldit de pornirile lui misogine. Cleopatra, în viziunea penibilului ei născocitor, era o apariție grotescă de panopticum, și nu ceea ce ar fi trebuit să fie, un simbol al eternului feminin... Am ieșit din baracă 25 dezgustat.

Despărțirea de Fela Weiringer, mai exact felul cum m-a părăsit, considerând că piesa s-a terminat și cortina poate să cadă (o piesă probabil destul de anostă, după părerea ei, care nu se compara cu marile texte interpretate pe scenă), nu m-a 30 lăsat nici pe departe indiferent. Un timp am încercat să trăiesc în afara lumii, apoi, în mod intenționat, am încercat, fără să reușesc, însă, să duc o viață lipsită de griji și flustratică.

2.

A fost odată un tânăr ofițer. Odată ca niciodată, în vremuri demult apuse, un ofițer care se chema Ivo Filipovac, undeva într-o garnizoană cezaro-crăiască. Un mândru ofițer de
5 honvezi, cu mustăți roșcovane, răsucite în sus. Care purta monoclu și cărare la mijloc, după moda timpului. A fost, așadar, odată, în vremuri de mult apuse, un tânăr și foarte fercheș ofițer îndrăgostit de o artistă, Fela Weiringer, care, la scurtă vreme după ce ei s-au despărțit, a murit într-un accident
10 de cale ferată. Tânărul ofițer a plâns zile și nopți în șir și a presărat flori albe de liliac pe mormântul ei. Inima i-a rămas neconsolată, și orice ar fi făcut, de uitat nu putea s-o uite. Îi scria versuri pe câmp, în timpul manevrelor de primăvară, pe vreun petic de hârtie pe care îl lăsa apoi să-l zboare vântul,
15 cuprins, cum era, de sentimentul celei mai cumplite zădărnicii. Își amintea, stând sprijinit de vreun mestecăn, în timpul plicticoaselor exerciții militare, de lungi tirade din tragediile lui Racine și Corneille, își amintea de femeia pe care o iubise atât și care știa atât de frumos să le rostească, și ofta
20 privind cerul înalt și limpede pe care zburau cârduri de păsări călătoare. Căci era primăvară, toate cele începeau o viață nouă, dintre frunzele uscate ale anului trecut ieșeau la lumină gingașii ghiocci, numai Fela Weiringer, marea artistă, nu mai era... Trăgea cu pistolul mai mult în joacă, fără să ochească vreo
25 țintă anume, asculta ecoul glonțului tras, răsunând cu putere, stingându-se în pădurea înaltă ca o catedrală, apoi se trezea recitând din *Fedra* lui Racine versuri spuse de ea pe timpul când era încă vie: „Și chiar de-ai ști ce soartă cumplită mi-a fost dată / Tot moartea mi-aș alege, murind mai vinovată...“.

30 A fost odată un ofițer, Ivo Filipovac, un tânăr și arătos ofițer de honvezi. Datorită purtării sale ciudate, pusese pe gânduri întregul oraș. „Nu cumva domnul ofițer, din prea mare iubire, și-a pierdut mințile?“ se întreba, așadar, coconetul, în timp

ce, cu umbreluțele viu colorate, se plimba, în duminicile însoțite de primăvară, prin părcușorul din centrul orașului. Fetele de la școala normală schimbau între ele, în mare secret, bilețele misterioase, în care tot despre acel domn ofițer, „atât de original“, era vorba!... A fost odată un tânăr și foarte original 5 ofițer, un tip romantic, după părerea fetelor de la școala normală, care nu-și pierduse mințile, doar că, orice ar fi făcut, nu era în stare s-o uite pe marea artistă, Fela Weiringer, moartă într-un tragic accident de cale ferată. Îi zâmbeau fetișcanele, și chiar doamnele măritate îl priveau cu bunăvoință și simpatie; 10 trecea însă pe lângă ele fără să le vadă, tras la față, neras și cu gândul aiurea. Atât era de abstras, de departe de cele lumești, încât în timpul manevrelor de primăvară încurca toate comenzile: răcnea „Foc!“ și pornea vijelios la atac (de parcă ar fi fost gata să-și dea viața pe câmpul de luptă), când de fapt 15 se aștepta de la el să comande încetarea focului... Din care pricină toate se dădeau peste cap. „Dușmanul“ (chiar dacă nu era vorba, încă, de un dușman real, războiul avea să izbucnească abia peste câțiva ani, nu prea mulți la număr), luat prin surprindere, era zdrobit și obligat să depună armele; și cum 20 altele fuseseră datele exercițiului militar în cauză, comportarea tânărului trezea, în mod firesc, indignarea și nemulțumirea profundă a superiorilor: „Ce-a mai făcut ofițerul acela cam într-o ureche, Ivo Filipovac?“ întrebau ei cu obidă. Și domnul ofițer Ivo Filipovac se trezea chemat în fața lor, muștruluiit, 25 făcut cu ou și cu oțet: „E posibil, domnule ofițer, să ne faci o asemenea încurcătură?“ întrebau, indignați la culme, superiorii; dar toate aceste muștrări (făcute pe un ton potolit sau, dimpotrivă, aspru și ceva mai ridicat) treceau pe lângă Ivo Filipovac, nu ajungeau până la el; gândurile lui se aflau 30 în altă parte, nu aveau nici o legătură cu tactica și strategia militară. Se făcea, e adevărat, că ascultă, în realitate însă nu auzea nici un cuvânt din cele spuse de superiorii lui. Se produsese, de asemenea, o curioasă răsturnare a situației, ca

să zicem așa, deoarece pe Fela Weiringer cea adevărată, cea cu care se iubise aproape trei luni, era incapabil să și-o reamintească precis, chipul ei rămânea învăluit în ceață, în schimb memoria o păstra intactă pe Fela cea din rolul Berenicei sau al Fedrei; o vedea, de parcă s-ar fi aflat vie înaintea ochilor săi, spunându-și lungile și cam sforăitoare tirade, folosind tot felul de efecte scenice, dându-și ochii peste cap și apelând la toate acele gesturi mărețe și grandilocvente cu care își cucerea spectatorii, obținând ropote de aplauze. Cealaltă Fela Weiringer, însă, cea pe care o iubise – să fi fost oare la mijloc o răzbunare postumă a artistei? – începea să se șteargă din memoria palidului (pentru că era într-adevăr foarte palid la chip și cu fața trasă de suferință) ofițer de honvezi...

A fost odată un palid ofițer de honvezi, care făcea lungi plimbări de unul singur prin împrejurimile orașului. Cu o nuielușă de alun reteza, dintr-o singură lovitură, margaretele albe aflate pe câmp. La fel, își spunea el, cutremurat, fusese retezată în floarea vârstei viața celei pe care el o iubise. Se oprea o clipă din mers, închidea ochii să nu mai vadă florile ucise de mâna lui, încercând să-și șteargă din minte chipul acoperit cu un strat gros de fard al artistei – așa cum arăta în rolul, de neuitat, al Eriphillei! Se considera vinovat de moartea ei, cu toate că ea murise, de fapt, într-un banal accident de cale ferată. Reteza dintr-o lovitură margaretele și avea senzația stranie că Fela Weiringer e cea care cade sub necruțătoarea lovitură a nuielușei sale. A fost odată un tânăr, subțirel și palid ofițer de honvezi; purta monoclu și avea o mustață roșcovană, iar părul și-l pieptăna, după moda timpului, cu cărare la mijloc. Un tip romantic, cum nu sunt mulți printre domnii ofițeri, din care pricină fetele de la școala pedagogică îl iubeau, în cel mai mare secret. Îl urmăreau, șușotind și chicotind, ori de câte ori trecea pe lângă ele fără să le bage în seamă; îi trimiseseră bilețele pe care el le mototolea cu degetele lui lungi și subțiri, uitând să le citească... Printre elevele de la școala

pedagogică se afla și mult prea exaltata Irma Toth. Era nu numai prea dezvoltată pentru vârsta ei, ci și victima unor lecturi orientate greșit. A fost odată un domn ofițer, romantic și cam palid la față, căreia într-o seară, pe o străduță lăturalnică, în vecinătatea școlii pedagogice, eleva pe numele ei Irma Toth, din ultima clasă, i-a ținut calea, încercând să-l oprească, din dorința de a-i mărturisi dragostea ei înfocată. Și când el nu dădu nici cea mai mică atenție cuvintelor ei înflăcărate, fata, cuprinsă de disperare, își făcu singură curaj și trecu la atac: îl prinse, așadar, de vestonul uniformei și încercă să-l rețină cu forța. Politicos și îngândurat în același timp, domnul ofițer Ivo Filipovac o dădu la o parte, pentru că Fela Weiniger (pe al cărei mormânt, reavăn, florile albe de liliac nu se vestejiseră) era încă vie în inima lui, icoana ei (în rolul Eriphillei sau Fedrei) se păstra neștearsă! Așa că îndrăzneța agresoare nu obținu mai nimic! Dimpotrivă, avu, se pare, numai de pătimit! Fetele, căroro Irma le făcuse unele confesiuni, n-au știut să-i păstreze secretul; cele petrecute ajunseră repede la urechea profesorilor; direcțiunea hotărî s-o elimine până la sfârșitul anului școlar, așa că nefericita îndrăgostită fu obligată să repete ultimul an...

A fost odată un domn ofițer Ivo Filipovac, pe care recruții îl îndrăgiseră și a cărui ordonanță se numea Martin Kolușek. Toată lumea era de acord că Martin Kolușek a avut un mare noroc să-i fie ordonanță. Ivo Filipovac îl lăsa să doarmă cât voia el, de dimineța până seara și de seara până dimineța, așa că Martin Kolușek nu era mai niciodată treaz, găsindu-și pentru somn cele mai incredibile locuri și poziții. Dormea, stând în picioare și sprijinit de un gărduleț, așteptându-l pe domnul ofițer Ivo Filipovac, noaptea târziu, să se întoarcă de la popotă. Luna, pe un cer spuzit de stele, îl lumina cu razele sale, și abia când te apropiiai îți dădeai seama că grāsana ordonanță sforăia încetișor, cufundată într-un somn adânc, fără vise. Se apuca să-i lustruiască cizmele (mānat mai mult

de un îndemn interior, de un cu totul neașteptat și obscur sentiment al datoriei, pentru că domnul ofițer Ivo Filipovac nu-i cerea și nu-i ordona niciodată nimic) și adormea pe scăunelul din fața ferestrei cu o cizmă într-o mână și cu peria de dat lustrul în cealaltă... Sau, mânat de același impuls neașteptat, se apuca să frece dușumelele și adormea, întins cât era de lung, pe scândura udă, în mijlocul zoaielor și al clăbucilor de săpun, încât trebuia ca domnul ofițer Ivo Filipovac să-l trezească, să-l ajute să-și scoată mundirul și izmenele ude, să-l întindă în pat și să-l acopere, grijuliu, cu pătura până sub bărbie. În tot acest timp el era încă pe jumătate adormit, pentru că în general se trezea greu și niciodată chiar de tot: putea fi văzut pe ulițele orașelului pășind alene și legănat, ținându-și un singur ochi deschis și făcând eforturi de-a dreptul sisifice să și-l deschidă și pe celălalt, să fie și el o dată în viață într-un tot treaz și cu mintea limpede; până la urmă somnul era însă mult mai puternic decât leneșa și somnoroasa lui voință, și după ce clipea de mai multe ori din ochiul rămas deschis, i se închidea și acesta de tot. Putea fi văzut mergând cu amândoi ochii închiși, ca un somnambul, târându-se, de fapt, în căutarea unui colțișor mai ferit, unde să poată dormi în voie și după pofta inimii sale. Somnul acesta păcătos, din brațele căruia era incapabil să se smulgă, i-a fost în cele din urmă de rău augur, pentru că într-o seară, în timp ce se întorcea spre casă, somnul l-a prins pe Martin Kolușek în timp ce traversa linia ferată. A adormit în picioare și drept ca un par în mijlocul liniei; din păcate, mecanicul locomotivei l-a văzut prea târziu și n-a mai putut pune frâna; câteva săptămâni domnul ofițer Ivo Filipovac a rămas fără ordonanță, până când locul celui adormit definitiv a fost luat de mult prea focusul Kolosvary Carol, care, spre deosebire de Martin Kolușec, nu dormea aproape niciodată, preferând în locul somnului să facă dragoste. Acesta era de părere, parafrazând fără să știe un celebru vers, că viața e scurtă și dragostea lungă.

Avea grijă, așadar, să nu-și piardă timpul de pomană; iubitele și le urca pe furiș în odăița lui de sub acoperiș, de unde ele coborau, tot pe ascuns, în zorii zilei; păraseau cu părere de rău primitoarea cămăruță. În calitatea sa de ordonanță, nu se putea compara cu definitiv adormitul Martin Koluşek. 5
Carol Kolosvary nutrea ambiția – mărturisită în gura mare mai tuturor iubitelor – ca domnul ofițer Ivo Filipovac, în serviciul căruia se afla, să fie cel mai „extra” și mai „prima” din tot regimentul în ceea ce privește eleganța și ținuta militară. 10
L-a și convins de altfel să-și pună o uniformă nouă; l-a mai îndemnat să-și cumpere o pereche de cizme, alegându-le el pe cele care aveau o piele mai moale și mai lucioasă, precum și un „scârț” (după propria lui expresie) mai deosebit. Dacă cizmele nu scârțâie când pășești cu ele, „nu au nici un chichirez”, era el de părere, și, ca să le facă să strălucească, le 15
freca zilnic stând în dreptul ferestrei, strigând vesel după fetișcanele ce treceau pe uliță și care uneori chiar se opreau și intrau în vorbă cu el, atrase de chipul lui oacheș și sprâncenat. Uita de cizme și se apuca să tăifăsuiească și să se prindă în gură cu ele, încât nu de puține ori domnul ofițer Ivo Filipovac găsea 20
o cizmă strălucind să te orbească, iar perechea ei încărcată de noroi. Își striga ordonanța, s-o lustruiească și pe cealaltă, de vreme ce tot s-a apucat (cu una lustruită și cu alta murdară, nu putea să plece la Casino), dar zadarnic o chema la ordine; ordonanța, altfel atât de harnică și devotată, intrase parcă în 25
pământ! E adevărat că, uneori, din camera de sub acoperiș veneau tot felul de râsete și chicoteli suspecte, domnul ofițer Ivo Filipovac prefera însă să se prefacă surd de-o ureche și să nu audă nimic. Era gata mai curând să-și curețe singur cizmele decât să-i facă observații ordonanței celei uituce... Ca să dea 30
un luciu orbitor cizmelor, Carol Kolosvary folosea o cantitate impresionantă de salivă și mai multe perii. O fetișcană, mai distrată, uitase în primitoarea lui cămăruță o poșetuță de catifea, și cum fata plecase a doua zi din oraș și n-a mai avut

cum să i-o restituie, Carol Kolosvary o sacrifică pe altarul profesiei sale de ordonanță model: o drămuie cu o foarfecă și făcu din ea mai multe cârpe numai bune de lustruit cizmele.

Carol Kolosvary era întotdeauna cu ochii în patru. Avea
5 grijă ca din toate istoriile sale amoroase să nu iasă niscaiva încurcături. Fetele cele iubărețe, așa cum veneau, și plecau, dispăreau în neant, și el izbutea, la rândul său, să le și uite până a doua zi! Totuși, după cum se spune, ulciorul nu merge de mai multe ori la apă, încât focoisei ordonanțe i se înfundă
10 în cele din urmă. Cum se întâmplă adesea, încurcătura se ivi cu cea mai mototoală și mai boccie dintre toate fetele iubite de el („Am iubit-o mai mult din milă, să-i fac și ei o bucurie“, i-a mărturisit mai târziu Carol Kolosvary domnului ofițer Ivo Filipovac). Fata se prezentă, așadar, la garnizoană cu burta la gură,
15 pârându-l pe „porcul de soldat Carol Kolosvary“, care a lăsat-o grea, „și acuma nici nu vrea să mai audă de mine“. Lacrimile și bocetele ei făcură impresie. Cel vinovat fu pedepsit cu mai multe zile de carceră și sfătuit să se însoare. El se opuse însă cu toată tăria, nici nu vru să audă de așa ceva, și nu recunoscă, în ruptul
20 capului, că fătul aflat în burta fetei ar fi copilul lui. Ca urmare a tuturor acestor neplăceri, domnul ofițer Ivo Filipovac rămase pentru a doua oară fără ordonanță. Nu mai străluceau cizmele și nici uniforma nu mai avu cine s-o perie...

A fost odată un ofițer tânăr pe care îl chema Ivo Filipovac.
25 Odată demult. Dacă n-ar fi fost nu s-ar fi povestit. Ocupa o cameră în locuința profesorului de științele naturii, Isaac Pilitski. Ferestrele odăii sale dădeau spre bătrânul parc cu arbori bătrâni și falnici. Obloanele de la ferestre erau verzi. Ferestrele în timpul verii erau mai tot timpul deschise. În
30 mijlocul parcului era biserica catolică. Din sfert în sfert de oră se auzeau bătăile ceasului din turnul bisericii. Casa domnului profesor Isaac Pilitski era înțesată cu herbare. În casă stăruia un miros greu și îmbâcsit, ca de farmacie. Soția

domnului profesor de științele naturii fusese în tinerețea ei balerină a Operei din Budapesta, susținea chiar c-ar fi fost primă balerină, lucru greu de verificat, așa că e bine să ne păstrăm anumite rezerve în această privință. Pe numele ei mic, fosta balerină se chema Wanda. Purta capoate lungi și înflorate (cu motive orientale) și își făcea zilnic buclisoarele cu un fier pe care îl punea să se încălzească pe plita din bucătărie. Stăruia în locuința profesorului Isaac Pilitski un miros de flori veștede de câmp (din pricina herbarelor), precum și un miros de fier încins și de păr ars. Cu toate că ușa care dădea spre salonașul Louis XV era blocată cu un dulap masiv, stil Bidermayer, domnul ofițer Ivo Filipovac auzea fără voia lui – altfel, după cum bine știm, era discreția în persoană – foarte expresive, întotdeauna în registru înalt, hohote de plâns. Ele se produceau la aceeași oră – după-amiaza, la cinci fără un sfert... „Plâng, se destăinuia fosta balerină simpaticului nostru erou (destăinuirea a avut loc în bucătărie, unde Ivo Filipovac intrase pentru câteva minute ca să-și fiarbă un ceai; doamna Wanda ținea într-o mână fierul încins, cu care urma să-și facă buclisoarele, și cu cealaltă își aduna rochia de casă în jurul trupului veșted și uscățiv) plâng, cum îți spun, cariera mea ratată pentru totdeauna. Căci acuma e prea târziu nu mai e nimic de făcut. Nu trece o zi în care să nu-mi amintesc ce-aș fi putut să ajung dacă n-aș fi fost atât de slabă și nu m-aș fi lăsat sedusă – da, dragul meu, acesta e cuvântul exact, pentru că eram o copilă neștiutoare, și Pilitski (îi spunea soțului întotdeauna pe numele de familie) m-a sedus pur și simplu, de cum m-a văzut m-a luat, ca să zic așa, pe sus! M-a invitat într-o seară, după spectacol, la restaurant, mi-a dat să beau șampanie, în sfârșit, știi cum sunt fetele naive – eram o copilă, abia dacă împlinisem șaisprezece ani. Cum era primul bărbat din viața mea, eram convinsă că în toată lumea asta nu se mai află altul ca el, în sfârșit, m-am îndrăgostit ca o proastă și am renunțat la tot, s-a dus pe apa sâmbetei cariera mea

strălucită...” Cel mai greu îi era domnului ofițer Ivo Filipovac să și-l închipuie pe bătrânul profesor – care își târâia cu greu picioarele prin încăperile înșesate de herbare – în chip de seducător, de ins care a „distrus o carieră strălucită”. Nu
5 se mai putea vedea nici o urmă cât de palidă din vajnicul amarez de odinioară... Ca să-și poată păstra tenul fraged, soția profesorului își întindea pe față o pastă obținută din gălbenuș de ou. Masca gălbuie dădea chipului ei veșted și încărcat de riduri un aer patetic. În general, avea grijă să nu
10 apară așa în fața chiriașului ei, totuși, uneori, drumurile lor se încrucișau pe coridorul îngust care ducea la baia comună. Cu toate că știa foarte bine că bătrâna doamnă încerca, folosindu-se de gălbenușul de ou, să recupereze câte ceva din tinerețea ei de mult apusă, domnul ofițer Ivo Filipovac tresărea
15 văzând-o cu masca aceea pe chip, mască ce dădea gurii ei, încă frumos modelate, un rictus amar și tragic, amintindu-i, printr-o foarte stranie asociație, de Corneille și de decedata Fela Weiringer. Într-o după-amiază toridă de august, fosta balerină (care apăruse, cu mulți ani în urmă, pe afișele Operei
20 mari din Budapesta sub numele ei adevărat de Wanda Latzco) făcu în fața domnului ofițer Ivo Filipovac câțiva grațioși pași de dans – ca din întâmplare, desigur, dar și ca să-i arate că grația de odinioară, marele ei talent, nu se spulberaseră, nu dispăruseră definitiv, odată cu trecerea anilor; ceva, ceva, tot
25 a mai rămas și s-a mai păstrat, ca să zicem așa. Doar o ușoară fandare, o grațioasă ridicare în vârful picioarelor, un gest expresiv cu mâna stângă, și balerina reînvie o clipă în trupul bătrân și uscat. „Câtă grație, doamnă”, s-a bâlbâit domnul ofițer Ivo Filipovac, și s-a făcut roșu la chip, fiindu-i teamă
30 ca nu cumva respectabila lui gazdă să-și închipuie că vrea să-și bată pur și simplu joc de ea. Fosta dansatoare a prins însă chinuitul compliment din zbor, și ca să-și impresioneze și mai puternic unicul spectator, s-a lansat într-un foarte complicat „pas de deux”, ratat abia spre sfârșit, când, din pricina prea

marelui avânt, era să-și piardă echilibrul și să cadă în brațele fâstâcitului admirator. Din nou ofițerul a mormăit câteva cuvinte de laudă. Ar fi dat foarte mult, i-a spus el, s-o fi văzut pe scena Operei din Budapesta. Era convins c-a fost o balerină extraordinară. Ceea ce, de altfel, se vede și-acuma, a adăugat cu jumătate de gură, fiindu-i teamă ca nu cumva cuvintele lui să pară a fi spuse în răspăr. Doamna Wanda Pilitski s-a arătat însă încântată, nici pomeneală să-l suspecteze în vreun fel. Complimentele lui o tulburaseră într-o asemenea măsură, încât iat-o alergând într-un suflet până în micul salonaș, iat-o scoțând la vedere dintr-un dulăpior, încuiat întotdeauna cu cheia, niște pantofiori minusculi, și cine știe în ce vârtej al dansului s-ar fi lansat într-adevăr, dacă n-ar fi răsunit chiar atunci vocea domnului profesor de științele naturii, Isaac Pilitski. Își chema soția la ordine: se rătăcise un foarte prețios herbar cu Floarea reginei și cu alte flori alpine culese și obținute de el cu cele mai mari sacrificii. „Vino, dragă, să-l căutăm împreună, se rugă de ea naturalistul, tu ai ochi mai buni decât mine, poate îl găsești mai ușor...”

A fost odată un domn ofițer pe care îl chema Ivo Filipovac. Avea o cameră cu chirie la bătrânul profesor Isaac Pilitski. A avut două ordonanțe: prima din ele suferea de un fel de boală a somnului. A adormit într-o bună zi pe linia ferată și nu s-a mai sculat niciodată. Cealaltă ordonanță era în schimb mult prea focoasă și prea iute din fire. Din care pricină, fata în casă a grefierului s-a trezit cu burta la gură. Soldatul care i-a făcut rușinea a fost foarte sever pedepsit, iar domnul ofițer Ivo Filipovac a rămas fără ordonanță. Și iat-o, în sfârșit, pe cea de-a treia ordonanță – care ne interesează mult mai mult ca primele două –, bătându-i cu cea mai mare sfială la ușă, și iat-o pe doamna Wanda Pilitski, fostă balerină a operei din Budapesta și actuala soție a profesorului de naturale Isaac Pilitski, deschizându-i ușa cu clopoțel de la intrare. Ea observă

stupefiată că noul-venit – care se dă drept ordonanță – seamănă teribil de mult cu ofițerul pe care îl are în gazdă. „Am crezut că sunteți fratele mai mic al domnului ofițer“, îi scapă doamnei Wanda în timp ce-i face loc soldatului să intre. Acesta are o valiză grea de lemn pe care abia o poate duce. Doamna Wanda Pilitski, născută Latzco (numele pe care l-a purtat și ca artistă a Operei Mari din Budapesta), nu se mai poate, într-adevăr, dezmetici din uluiala de care e cuprinsă: asemănarea dintre ordonanță și ofițer i se pare de neconceput, de-a dreptul fantastică! Profesorul, în schimb, nu se arată a fi chiar atât de izbit de asemănare. „Ți se pare, dragă, spune el în timp ce-și așază ochelarii pe nas, ca să-l poată vedea mai bine pe Marcu. Te și miri câte pot să-ți treacă ție prin cap! spune, privindu-și nemulțumit nevasta. Fel de fel de ciudățenii. Am fost întotdeauna de părere că ai o imaginație prea bogată...“

Wanda Pilitski nu se lasă însă cu una, cu două, nu depune armele în fața opacității soțului ei; îi spune ordonantei să se întoarcă în profil, și-și îndeamnă bărbatul – în continuare foarte sceptic – să-l cerceteze cu atenție, și să-i spună ei numai după aceea, după ce s-a uitat bine, dacă cei doi, chiriașul ei și ordonanța, nu seamănă într-adevăr?! Domnul Pilitski se încăpățânează – deși asemănarea îi este și lui foarte clară, în privința ei nu mai are ce să spună – să rămână pe pământul ferm al evidențelor simple, nutrind, încă din tinerețe, ca om de știință, o nedezmințită repulsie față de jocurile searbede ale fanteziei. „Sunt frați fără să știe unul de celălalt!“ emite, în sfârșit, o ipoteză profesorul ieșit la pensie. Ipoteză greu de acceptat, însă (după părerea doamnei Wanda Pilitski), de vreme ce locurile unde s-au născut cei doi, ofițerul și noua sa ordonanță (unul fiind sârb din Voivodina, celălalt, român din Banat), nu sunt chiar de tot învecinate. Drumurile părinților lor n-au avut cum să se încrucișeze vreodată. Profesorul preferă atunci să susțină că nu e de fapt vorba de nici o asemănare. Asemănarea cu pricina nu există decât în

mintea consoartei lui, a cărei imaginație o ia razna nu de puține ori, spre marea lui nemulțumire și enervare. „Ai citit prea multe cărți, îi explică el. Ți-ai îmbâcsit creierul cu romane de Dumas și Jókai Mór, și uite că acum începi să bați câmpii. În viață nu se întâmplă – declară el sentențios – similitudini și minuni! 5
Viața nu ne oferă, poți să le cauți cu lumânarea, surprize de felul asta! Pentru tine, însă, lumea seamănă mai degrabă cu o carte de povești! N-ai să ajungi niciodată o femeie matură și în toată firea... Vezi dacă nu are cumva vreun lăntișor la gât, spune batjocoritor profesorul. Până la urmă nu m-aș mira 10
să descoperi că sunt frați gemeni. Are Dumas, dacă îmi amintesc exact, un roman în care e vorba de o istorioară de tipul asta.“ „Întoarce-te la herbarele tale și nu mă mai enerva!“ strigă fosta balerină (în sfârșit, înfuriată) la mult prea scepticul și greoiul ei soț, de dragul căruia a renunțat la cariera de mare 15
dansatoare. Și după ce acesta părăsește, jignit și enervat în același timp, încăperea, ordonanța se trezește descusută în fel și chip de mult prea curioasa doamnă Wanda Pilitski. Așa află ea că Marcu are încă trei frați, mult mai mari decât el, care nu-l prea au la inimă; află, de asemenea, că are o mamă foarte 20
iubitoare (îl iubește mai mult decât pe ceilalți frați, de unde și invidia și ura acestora). Amănuntele aflate nu reușesc însă să-i ofere vreo explicație pentru atât de evidentă asemănare dintre el și ofițer.

Când Ivo Filipovac se întoarce în seara aceea de la cazinou 25
fu cât pe-acți să se împiedice de noua sa ordonanță, care, toropită de somn, adormise pe un scaun lângă ușă. Pe coridor era întuneric, așa că nu avu cum să-l vadă. „Care ești acolo?!“ întrebă în șoaptă ofițerul, nu cumva să-și trezească gazdele. „Noua dumneavoastră ordonanță“, îi răspunse o voce care 30
părea de asemenea a fi destul de speriată. „Aprinde lumina!“ îi ordonă domnul ofițer. Dar cum ordonanța nu găsi cu ce să aprindă lampa, discuția dintre cei doi trebui să se desfășoare

pe întuneric. Cerul nopții de vară era înnorat, ploaia sta gata să cadă, și prin fereastra larg deschisă – intraseră de-acuma în odaie – pătrundea mirosul suav și în același timp pătrunzător al trandafirilor din grădină. Silueta ordonantei se decupa întunecată pe pereții albi ai încăperii și ofițerul constată în treacăt că erau cam de aceeași înălțime. Ordonanța fu pusă, întâi și întâi de toate, să-i spună cum îl cheamă. Prin întuneric se auzi vocea lui, cam răstită, după cum obișnuiau cătanele să-și spună numele când se prezentau la raport, și Ivo Filipovac îi ordonă să vorbească mai încet, pentru că în casă, la ora aceea târzie, se culcase toată lumea... „Să nu-i trezim cu vorbăria noastră“, spuse domnul ofițer. Ordonanța fu obligată să-și spună numele din nou, și pe șoptite. „Crăciunescu tradus pe ungurește înseamnă Koraciony, de la Crăciun“, spuse domnul ofițer Ivo Filipovac, comentând numele de familie al flăcăului, și pentru o clipă îi apăru pe ecranul amintirii casa mătușii Roza, plină de femei, mătuși și verișoare, o amintire pe care o alungă repede, prea duioasă ca să-și aibă locul și rostul acum. „Sunt fel și fel de nume, dom’ ofițer“, spuse flăcăul cu toată modestia, mai mult ca să spună și el ceva, să nu tacă din gură, și vorbind prost ungurește. Apoi Ivo Filipovac nu știu ce-ar mai putea să-i spună noii sale ordonante, pe care, din pricina întunericului, nici nu apucase s-o vadă măcar cum arată. Stătură o vreme unul în fața celuilalt păstrând tăcerea. Între timp afară ploaia începuse să cadă, un ropot puternic, ploaie de vară, și prin fereastra deschisă picăturile mari și reci ajungeau până la ei. „Să închid fereastra, dom’ ofițer?“ a întrebat apoi noua ordonanță și, înainte de-a primi răspunsul, s-a și repezit la geam să-l închidă... „Dacă nu-i nici o lumânare în toată casa, nu avem ce face, trebuie să ne descurcăm cum putem pe întuneric, spune oftând domnul ofițer. „Să-ți arăt încăperea în care ai să dormi de-acum înainte.“ Amândoi se îndreaptă, după ce părăsesc odaia, spre capătul coridorului, unde se află

scara care duce la cămăruța de sub acoperiș. „Vezi, nu cumva să te împiedici“, îi atrage atenția domnul ofițer lui Marcu. „Nu mă împiedic, să trăiți“, îi răspunde ordonanța ridicând glasul. Și din nou i se spune să vorbească în șoaptă... În ciuda asigurărilor date, ordonanța se împiedică, totuși, și se aude o bufnitură puternică. „Te-ai lovit?!“ întreabă domnul ofițer Ivo Filipovac, vădit îngrijorat de soarta ordonanței sale, care se arată a fi cam neîndemânică. Răspunsul, venind de la capătul de jos al scării, e laconic și în același timp plin de dârzenie, ca să spunem așa, neînfricat (de parcă s-ar raporta cum că misiunea a fost în sfârșit îndeplinită, dusă până la capăt, în ciuda greutăților și piedicilor de tot felul): „N-am pățit mai nimica, numa că mi-am spart capul, să trăiți“, spune, așadar, cu tot eroismul de care se simțea în stare, ordonanța. Domnul ofițer întreabă din nou – nu din sadism, ci pentru că e într-adevăr îngrijorat „dacă nu cumva curge sânge“, și ordonanța nu-i răspunde pe loc, ca și când ar fi fost necesar să facă o mică cercetare înainte de a da un răspuns cât de cât precis. „Curge, dar nu prea mult“, spune cu toată modestia flăcăul, cu o voce rușinată, de parcă ar vrea să-și ceară iertare. În sfârșit, urcă din nou scările, cam șubrede. „Până mă însor trece“, spune ordonanța, dar gluma e stângace și pare nelalocul ei; ofițerului începe să-i fie totuși simpatică această ordonanță care știe, la nevoie, să facă haz de necaz. În odaia de sub acoperiș ropotul ploii e mult mai puternic. Plouă cu fulgere, în plină vară, și la lumina unui fulger Ivo Filipovac vede, în sfârșit, chipul ordonanței, și i se pare, fără să-și dea seama de unde anume, cunoscut. „Cazarma noastră, îi povestește Marcu, a ars săptămâna trecută, a fost un foc cum nu s-a mai văzut, ce să vă spun, n-a rămas piatră pe piatră, s-a ales numai scrumul din ea! Și atunci am fost împărțiți pe la celelalte cazărmi, care încotro...“ Din nou la lumina unui fulger ofițerul vede chipul ordonanței și i se pare mult prea cunoscut ca să nu-l fi văzut niciodată. Iar noua ordonanță tace, încurcată,

nu are curajul să-i spună domnului ofițer Ivo Filipovac cât de mult seamănă – lucru confirmat și de fosta dansatoare Wanda Lotzco, căsătorită Pilitski – ei amândoi. N-are curajul să-i spună că el însuși a avut prilejul să descopere la lumina
5 fulgerelor asemănarea, ca nu cumva să-l supere pe ofițer; nu cumva să ia asemănarea respectivă drept o obrăznicie și o lipsă de respect din partea lui, o simplă cătană proastă. Ar fi dat dovada unui curaj mult prea mare. O ordonanță nu trebuie să vorbească prea mult și nici să le știe pe toate! „Poți de-acuma
10 să te culci“, îi ordonă ofițerul lui Marcu, iar acesta îi răspunde pe un ton pe care și-l vrea cât mai milităros cu putință: „Mă culc, să trăiți, dom' ofițer. Am înțeles!...“ Dar după ce a rămas singur în încăperea micuță de sub acoperiș, nu duce de îndată la îndeplinire ordinul dat. Mai rămâne un timp în picioare
15 în mijlocul încăperii. Și teama c-o să-și supere superiorul, din pricina asemănării dintre ei doi, îl ține toată noaptea treaz.

Domnul ofițer Ivo Filipovac se dezbracă pe întuneric, se vâără în pat și rămâne o vreme așa, cu privirile în tavan și cu mâinile amândouă așezate sub cap. Adoarme destul de repede
20 (fără să se mai gândească la noua ordonanță pe care „o știe el de undeva“), dar somnul nu i-a fost întru totul liniștit. În timpul nopții s-a trezit de mai multe ori, apoi a căzut într-un somn greu, și s-ar putea să fi avut chiar un mic coșmar. S-a răsucit în pat o vreme și a aruncat cât colo plapuma cu care
25 era acoperit. Trupul lui subțirel, îmbrăcat într-o cămașă de noapte, s-a liniștit abia în zori, când a coborât într-un somn nebântuit de vise urâte.

A fost odată un tânăr ofițer pe care îl chema Ivo Filipovac. Cu o forfecuță își aranja în oglindă mustața roșcovană,
30 fluierând încetisor un marș la modă, când, cu totul pe neașteptate, s-a oprit din fluierat. În spatele lui sta ordonanța cea nouă și îl urmărea cum își potrivește mustața. Domnul ofițer Ivo Filipovac a rămas cu mâna în care ținea forfecuța în aer și s-a holbat uimit la chipul ordonanței, reflectat în

aceeași oglindă în care se privea și el. Asemănarea dintre ei era mult prea evidentă pentru ca să nu-i sară în ochi. „Nu se poate“, a spus vădit tulburat și s-a întors spre ordonanță, să vadă dacă nu cumva oglinda îl minte, fiind vorba doar de o simplă iluzie optică. Nu, oglinda nu-l înșela! Domnului ofițer 5 nu i-a rămas decât să caște ochii la soldățul din fața lui, care avea același nas, aceeași ochi și aceeași gură ca el, precum și același format al feței, semănându-i deci nepermis de mult (cine ar putea să spună, însă, ce-i permis și ce nu-i permis în probleme de asemănare?); o potriveală de-a dreptul 10 neverosimilă (iar noi am putea să ne întrebăm, împreună cu stupefiatul și înmărmuritul ofițer, care sunt la urma urmei limitele verosimilității!), de parcă natura ar fi vrut, dinadins, să facă o glumă de tot hazul. Pentru că de o glumă era în primul rând vorba! Pe neașteptate – și spre marea uimire a 15 ordonanței care continua să se bălângăne de pe un picior pe celălalt – Ivo Filipovac a început să râdă; în fundul sufletului său aștepta de multă vreme să i se întâmple un lucru ieșit din comun. Considera viața un fel de miracol neîntrerupt; caracterul ei feeric îl fascina. Și uite că viața – își spune el cu 20 bucurie – a născocit o situație uluitoare și în același timp de tot hazul: i-a aruncat în brațe (ca să zicem așa) un fel de frățior (pentru că numai frații, și mai ales frații gemeni, pot fi atât de asemănători). Iată că un străin, un necunoscut venit de cine știe unde, îi seamănă atât de mult, de parcă ar fi ieșit 25 amândoi din același pântece, de parcă ar fi avut, amândoi, aceeași mamă! (Or el pe mama lui nu ajunsese s-o cunoască, nu-i văzuse niciodată chipul, murise chiar la nașterea lui!) Să vezi și să nu crezi, să spui că toate-s simple născociri și că nimic nu-i adevărat, să strigi în gura mare că *nu se poate*. Și uite că 30 de putut s-a putut: un flăcău, cu chipul aidoma cu al său, se află în fața lui și-i pândește fiecare gest, doritor să vadă ce-o să zică domnul ofițer de toată tărașenia asta. Deocamdată, domnul ofițer Ivo Filipovac nu vrea însă să-și bată prea mult

capul (las'că dacă te gândești prea mult la o asemenea potriveală riști să ți-l pierzi chiar de tot!), deocamdată vrea doar să vadă dacă *cele două piese* (el și ordonanța lui) au ieșit chiar identice, adică își propune să facă unele măsurători. El

5 își pune ordonanța să se sprijine de zid, cu amândouă călcâiele apropiate, cu capul lipit de perete și cu bărbia ridicată, apoi ia o riglă de pe masă și, după ce stabilește înălțimea exactă a flăcăului, face un mic semn cu creionul. Se așază el în locul ordonanței și se măsoară singur, folosindu-se de aceeași riglă...

10 În urma măsurătorii, se poate constata că domnul ofițer Ivo Filipovac e mai înalt decât ordonanța sa cu vreo trei centimetri. Dar cum și la ani e mai mare cu vreo trei-patru, timpul nu-i încă pierdut, ordonanța poate să mai crească, și la vârsta respectivă să aibă aceeași înălțime ca el. În timp ce domnul

15 ofițer îl măsoară obligându-l să stea lipit de perete, ordonanța încearcă din nou să se dezvinovățească, să spună că nu are nici o vină, fără să precizeze la ce fel de vină se referă. Cu toate că e un ins tăcut, ar continua probabil să vorbească, cuprins de o cu totul de neînțeles dorință de a se justifica dacă domnul

20 ofițer nu i-ar închide gura cu palma, obligându-l în felul ăsta să tacă. „Nu te învinovățește nimeni, așa că fă bine, te rog, și taci din gură! Amândoi suntem, de fapt, i-a explicat, după ce a terminat cu măsurătorile, un fel de «curiozități ale naturii». Am putea foarte bine să apărem împreună într-un număr

25 special la circ, cu toate că n-am fi, probabil, de un prea mare efect. Nu faptul că semănăm e uluitor – există atâția frați care seamănă foarte bine între ei, iar despre frații gemeni să nu mai vorbim, pot semăna ca două picături de apă, să nu-i poți deosebi unul de celălalt, uluitor e că semănăm fără să fim frați

30 și fără să fie vreun grad de rudenie între noi...”

Ivo Filipovac și-a lăsat ordonanța să-i spele ferestrele și să-i facă cizmele, să-i deretice prin odaie, apoi (pentru că îi plăcea să se joace, după cum bine știm) l-a pus să se îmbrace cu uniforma lui de ofițer. Era curios să vadă dacă semănau până

într-atât încât unul să poată fi luat drept celălalt, fără să se observe deosebirea. Semănau, fără îndoială că semănau, iar dacă ar fi purtat și mustață ordonanța ar fi putut cu ușurință să se dea drept superiorul său, domnul ofițer Ivo Filipovac. Suntem totuși convinși că deosebirea ar fi ieșit de îndată la iveală. Ar fi fost destul ca ordonanța să deschidă gura să vorbească, ca să se vadă că nu sunt una și aceeași persoană. Un băiat de la țară, care, pe deasupra, nici nu știa prea multe cuvinte ungurești, iar sârba, limba maternă a domnului ofițer, n-o vorbea defel, nu putea cu ușurință să fie confundat cu un ofițer, oricât de mult ar fi semănat unul cu altul. Totuși îți era mai mare dragul să te uiți în oglindă (așa cum se uitau ei acuma, ofițerul amuzat iar soldatul rușinat și încurcat foarte) și să-ți vezi chipul în dublu exemplar, chiar dacă unul din exemplare nu avea mustață, purta o uniformă de simplu soldat și părea și un pic mai tinerel decât celălalt. Nu puteai, deci, să nu te miri și să nu te întrebi cam ce anume vrea să însemne toată istoria asta? Să fie totul o simplă întâmplare, un capriciu al naturii – se întreba ofițerul, pentru că celălalt, dublul său, era doar stânjenit și nu-și punea asemenea întrebări – sau toate aveau un înțeles mai adânc, băteau ceva mai departe, cum se spune; doar că unde anume băteau și care era înțelesul acela, el, Ivo Filipovac, era, deocamdată, incapabil să priceapă... În ciuda asemănării, ordonanța continua să rămână pentru ofițerul nostru un necunoscut, un ins care apăruse cine știe de unde și despre care el nu știa mai nimica. Se apucă, așadar, să-l descoase, voia să știe cât mai multe despre el. Doar că soldățelul, în fața unei asemenea avalanșe de întrebări, se cam pierdu cu firea, se bâlbâi și se fâstâci în asemenea hal încât Ivo Filipovac nu reuși să afle mai nimic. Un necunoscut rămâne un necunoscut, chiar dacă îți seamănă la chip nepermis de mult, ca să zicem așa, și Ivo Filipovac ajunsese să se întrebe dacă nu cumva în toată asemănarea asta senzațională – cine a mai văzut și a mai auzit așa ceva, să semeni perfect cu un

om și între tine și el să nu existe nici un fel de legătură de sânge, nici măcar așa, mai de departe – se ascunde un anumit lucru care lui îi scapă, deocamdată, un fel de momeală sau mai degrabă o glumă nu într-un totul nevinovată a naturii –
5 care se preface că-ți dăruiește un frățior, iar acesta se dovedește a fi în cele din urmă un străin cu care tu nu ai nimic, nici în clin nici în mână – anume ca să-ți arate încă o dată, cu toate că a avut prilejul să-ți demonstreze același lucru și în alte dăți (să ne amintim doar iubirile neîmpărtășite ale ofițerului
10 nostru!) cât de singuri și *nepereche* suntem de fapt, cu toate înșelătoriile și capcanele ce ni se pregătesc uneori! Așa gândea eroul nostru, privindu-și „perechea“ în oglindă: un ins asemeni lui și totuși un străin, mult mai departe de el decât oricare altă planetă din univers. Nu, el, Ivo, își refuză să înțeleagă și
15 să priceapă acest joc!

Ofițerul își surprindea uneori ordonanța stând cu o cizmă în mână și cu peria de lustruit în cealaltă și uitându-se pe geam la fulgii mari de zăpadă care cădeau dincolo de fereastră, de unde deduse că „dublura“ sa are ceea ce se cheamă o fire
20 visătoare. Uite ce mult semănăm – își spunea ofițerul fără să-și dea prea bine seama de ridicolul unei asemenea constatări – și mie îmi place să mă uit pe fereastră când ninge afară. Apoi i se făcea rușine de naivitatea gândului său. Tulburat, Marcu, văzându-se urmărit cu atâta insistență, se apuca să frece cizmele
25 mai avan și după ce le termina de lustruit părăsea încăperea. Ivo Filipovac îl chema înapoi și-l întreba dacă mai are și alți frați și dacă frații pe care îi are seamănă cu el. „Măcar atât, îi spuse, cât semănăm noi doi unul cu altul...“ Când află că Marcu mai are trei frați care nu-i semănau – de parcă n-am
30 fi frați, îi spuse el – și care, pe deasupra, nici nu-l prea iubeau, se arătă foarte mirat. „Dar bine, eu am fost singur la părinți, n-am avut nici un frate“, îi spuse el ordonantei, de parcă ar fi trebuit și în privința asta să fie asemănători.

Asemănarea aceasta neverosimilă și căreia cu greu i s-ar fi putut găsi o explicație logică sau, hai să zicem, „științifică“ nu-l obsedă pe Ivo Filipovac decât o săptămână sau două; apoi el se obișnuiește prin odaie să-i trebăluiească – făcând curățenie sau având grijă ca uniformele să-i arate întotdeauna ca scoase 5
din cutie – noua sa ordonanță, copie aproape fidelă a propriei sale persoane. I se întâmplă, e adevărat, ca uneori să tresară, mai ales atunci când ordonanța îi ieșea brusc în față; se dădea un pas înapoi, de parcă s-ar fi aflat în fața unei oglinzi pe care n-ar fi vrut pentru nimic în lume s-o spargă. O reacție 10
asemănătoare avea și ordonanța și era de tot hazul să-i vezi cum tresar încurcați ori de câte ori li se întâmplă ca, fără să fie preveniți în prealabil, să dea unul peste celălalt... Așa că o vreme Ivo Filipovac își bătu capul în căutarea unor 15
„explicații“ cât de cât verosimile, dar cum întâmplările ieșite din comun îi făcea o deosebită plăcere, se obișnuiește cu prezența neobișnuită a ordonanței și am putea spune că uită aproape de ea...

A fost odată un ofițer pe care îl chema Ivo Filipovac, căruia i s-a întâmplat să se îndrăgostească – la vârsta de douăzeci și 20
doi de ani – de o tânără trapezistă, pe numele ei Anny Scheindler. Fata putea fi văzută, seară de seară, într-un număr cu totul special al cercului „Severini“, împreună cu fratele ei Lutz Scheindler. Erau amândoi foarte tineri, Anny Scheindler abia împlinise frumoasa vârstă de șaisprezece ani, Lutz era mai 25
mare ca ea cu un an, iar numărul lor, anunțat cu litere de-o șchioapă pe afișele viu colorate ale cercului, era aproximativ nou; drept care prezentatorul putea să anunțe în pâlnia megafonului cum că faimosul cuplu al fraților Scheindler, care a raportat mari succese pretutindeni, este „pentru prima dată 30
prezent în orașul dumneavoastră“, prezentând numere de acrobatică cu totul speciale; adevărate performanțe ale tinerei și fermecătoarei perechi, frate și soră. Lumina se stinge, se auzea răpăitul tobelor, apoi, acolo sus, într-un con de lumină,

apărea drăgălașa Anny într-o rochiță strălucitoare, cu un zâmbet lipit pe chipul ei speriat... Numărul lor era într-adevăr nou – și fata nu reușise să-și câștige încă acea dezinvoltură și nonșalanță care vine cu timpul.

5 Domnul ofițer Ivo Filipovac are un loc în primul rând, lângă loja orchestrei. Își ține respirația, bineînțeles, pentru că numărul la trapez al celor doi tineri este foarte dificil. Care sunt sentimentele domnului ofițer Ivo Filipovac în timp ce urmărește evoluția tinerei trapeziste atât de expusă pericolului; s-a îndrăgostit el din primul moment (așa cum i s-a întâmplat
10 cu Fela Weiringer) de Anny Scheindler? Nu, nu putem susține acest lucru decât cu riscul de a nu respecta adevărul! Urmărind-o cum zboară pe deasupra capului lui pe tânăra fată, ofițerul n-a simțit, la început, decât teamă, teama ca nu cumva
15 fata să facă un gest greșit, cea mai mică neatenție putând să-i pericliteze viața. Datorită acestor temeri de spectator impresionat și impresionabil, Ivo Filipovac și-a dat seama că viața fetei capătă o importanță deosebită pentru el. S-a dus s-o vadă a doua și a treia oară, dar nici după cel de al treilea
20 spectacol nu putem spune cu toată convingerea că Ivo Filipovac ar fi simțit altceva decât o mare grijă – Dumnezeuule, nu cumva să cadă de acolo de sus! – față de tânăra trapezistă. Atât de fragilă, de lipsită de apărare – să nu o atingi cu o floare! –, era cât se poate de firesc să tremuri și să-ți fie frică pentru ea,
25 să dorești să-i sari în ajutor de îndată ce ar fi fost nevoie! Desigur că avea cine s-o apere, brațele fratelui mai mare o țineau cu nădejde, totuși, își spunea Ivo Filipovac, pericolul nu era întru totul înlăturat. Așa că era bine ca încă cineva să vegheze, de acolo de jos, din sală, asupra vieții tinerei și gingașei
30 făpturi... Ivo Filipovac nu se întreba, nici nu i-ar fi trecut prin cap să se întrebe, în ce măsură paza lui, pentru că de un fel de pază era vorba, poate avea o valoare. El nutrea convingerea că atâta timp cât este el de față nu i se putea întâmpla fetei nimic rău. Din ce pricină nu prea știa, dar așa simțea el și îi

era de-ajuns... Dar nici vorbă să fie *deja* îndrăgostit, nici pomeneală de așa ceva! Bineînțeles că tremura din tot sufletul când o vedea plonjând prin aer, prinsă, abia în ultimul moment, de fratele ei, dar de aici până a se îndrăgosti era o cale lungă! Și nici nu te poți îndrăgosti, ar fi adăugat Ivo Filipovac cu toată convingerea, de o persoană a cărei viață atârnă în fiecare clipă de un fir de pai! În dragoste, ar fi adăugat el, ai nevoie de un dram de siguranță, nu poți iubi pe cineva care se află cu jumătate din ființa ei în lumea asta, iar cu o altă jumătate pe cealaltă lume... Ivo Filipovac, tânărul și nepriceputul într-ale dragostei ofițer, nu-și dădea seama cât de legate erau toate de permanenta expunere în fața morții a tinerei fete. Căci dacă un anumit sentiment a încolțit în sufletul ofițerului, el s-a născut, de fapt, din dorința, chiar dacă ea nu era întru totul conștientă, de a apăra o asemenea viață, atât de fragilă, de expusă, cum s-a exprimat chiar el în repetate rânduri. Așa că înainte de a se lăsa prins în mrejele iubirii, Ivo Filipovac ar fi vrut să pună mâna pe bici și să alunge moartea care sta la pândă în preajma copilei, cu rânjetul ei batjocoritor. S-o facă să dispară pentru totdeauna!

Să facem acum o scurtă relatare a întâlnirii dintre Ivo Filipovac și frații Scheindler, întâlnire care are loc în cofetăria lui Oscar Catona. Lutz Scheindler se uită în tavan, plictisit, așteptând ca Anny să-și termine prăjitura. O prăjitură cu multă frișcă, semănând cu turnulețul unui castel din povești, cu sirop de zmeură și cu ciocolată, din care ea ia doar câte puțin (cu vârful unei lingurițe de argint) așa cum fac fetițele, de teamă ca nu cumva prăjitura să se termine prea repede. El urmărește cu atenție mica scenă care se desfășoară în fața lui. Primul care vorbește e fratele mai mare. Are o voce groasă și răgușită, în contrast cu chipul său copilăros. I se adresează sorei lui mai mici doar cu un an ca el, cum ar vorbi un tată sever cu o fiică răsfățată. „Aștept de o veșnicie – spune el, uitându-se la ceasul de pe perete, care tocmai bate jumătatea de oră, un sunet

muzical și prelung, al cărui ecou se stinge cu greu – ca tu să-ți termini prăjitura. Hai, Anny, nu mă mai chinui atât! Îmi pierd răbdarea. Te rog să fii rezonabilă”, spune el și se foiește pe scaun. Sub maieul mulat pe corp, mușchii îi freamătă; își trece

5 amândouă palmele de-a lungul lor, ca și când ar vrea să și-i liniștească. Își simte trupul sub palmele bătătorite și se bucură. Starea asta de automulțumire îl determină să fie ceva mai îngăduitor cu fata. „Bine, nu te mai grăbesc, dacă ție îți place atât de mult prăjitura, te las s-o savurezi în liniște. Nu sunt

10 eu fratele tău care te iubește și-ți îndeplinește toate capriciile?” Întreabă el și privirea lui de animal tânăr se îmblânzește brusc; ochii i se umezesc oleacă, iar trupul, întins ca o coardă, plin de vigoare, pare a i se moleși; mușchii i se destind într-un dulce repaus. Se poate vedea foarte bine cât de mult își iubește

15 tânărul circar sora. Se apleacă spre ea, și gura lui frumos conturată, cu puful mătăsos de deasupra ei, se pregătește parcă pentru sărut; ea îi pune însă degetele micuțe și trandafirii pe buze și îl împinge cu palma, apoi izbucnește într-un râs vesel și jucăuș, dar care sună și ușor stânjenit, ca și când gestul

20 fratelui i s-ar părea deplasat și nelalocul lui. „Tu mă grăbești și în același timp tot tu nu-mi dai pace să-mi mănânc în liniște prăjitura”, încearcă ea să-și justifice modul cam brutal în care a respins sărutul lui de frate iubitor și foarte tandru. „Mai bine (domnul ofițer Ivo Filipovac asistă în continuare, cuprins de

25 o foarte stranie tulburare, pe care nu putea să și-o justifice și nici să și-o înțeleagă, la întreașa scenă) ți-ai mânca prăjitura, spune apoi Anny Scheindler, arătând spre prăjitura rămasă neatinsă din farfuria fratelui ei. Nimeni nu-ți cere s-o mănânci toată, dar, oricum, s-o guști tot ai fi putut!” „E bună?”, întreabă

30 fratele cu toată seriozitatea. Numai sora lui, mare amatoare de dulciuri, poate să-și dea o părere într-adevăr competentă asupra prăjiturii. „Gustă din a mea dacă vrei”, îi spune Anny Scheindler, și din nou fratele se apleacă peste masă, așa cum se aplecase doar cu câteva minute înainte pentru sărut, gestul

e aproape identic; cu toată grația și zâmbind drăgălaș, ea îi dădu să guste din prăjitura ei. „Minunată“, spune el încercând să pară entuziasmat. Se vede însă de la o poștă că prăjitura nu i-a făcut nici o impresie. „Dacă n-o mănânci, mi-o dai mie?“ întrebă Anny Scheindler, continuând să se răsfete. 5
Își scoate limba trandafirică și-și linge lingurița, întorcând-o pe toate părțile. „Parcă n-ai ști și tu că prăjiturile îngrașă“, spune fratele oftând, plictisit de-acuma de-atâta răsfăț, apoi izbucnește în râs, surprinzând privirea ei dezamăgită. „Dumnezeule, cât poți să fii de lacomă!“ se miră el și, 10
fulgerător, înainte ca ea să poată reacționa în vreun fel, se apleacă peste masă și-o sărută în sfârșit pe frunte. Apoi fratele aruncă o privire stânjenită spre cei ce se află în cofetărie și-l descoperă pe domnul ofițer Ivo Filipovac. Curiozitatea acestuia i se pare deplasată tânărului trapezist; se mută pe un alt scaun, 15
stă acuma cu spatele la ofițer, ascunzându-și sora de privirile mult prea indiscrete, după părerea lui, ale acestui gură-cască. O categorie foarte nesuferită, ofițerii, de multă vreme le poartă pică; uite-l și pe ăsta cum se holbează la ei, își spune, și, îmbujorându-se pe neașteptate, începe să se joace plictisit cu 20
inelul de pe deget: când și-l scoate, când și-l pune la loc.

În timp ce perechea trece pe lângă el (de fapt fata – care nu i-a aruncat nici măcar o singură privire – nici nu știe încă de existența lui), Ivo Filipovac ajunge la concluzia că cei doi, frate și soră, îl interesează mai mult decât ar fi fost firesc. Și, 25
la urma urmei, nu amândoi îl interesează în aceeași măsură, de vreme ce *pe ea o iubeste*, își spune domnul ofițer Ivo Filipovac. Și rămâne cu gura căscată. Propria lui afirmație, cum că o iubeste pe tânăra trapezistă Anny Scheindler, îl ia pe nepregătite. Reacționează în așa fel, de parcă a aflat de la 30
altcineva de dragostea asta a lui! Nu-i vine să-și creadă urechilor! „Cum s-o iubesc? își spune revoltându-se pe acea presupusă tertă persoană care îndrăznește să facă o asemenea scandalosă afirmație – nu-ți dai seama, i se adresează el, că

e încă o copilă, o fetiță aproape?! Pare chiar mai mică decât cei șaisprezece ani pe care îi are! Nu i-a venit încă vremea de iubit; oho, mai are ea mult până să știe ce-i dragostea! Își spune Ivo Filipovac, încercând să scape de nesăbuitul gând că s-ar fi îndrăgostit. E puțin rămasă în urmă, își mai spune, vrând s-o ponegrească pe fată (în mod ipocrit însă și nesincer, de fapt necrezând o iotă din tot ceea ce își spune), nu face, cum fac unele femei, din capriciu și răsfăț, pe fetițele mici, vorbind din vârful buzelor sau graseind ușor, ea este într-adevăr încă o copilă!“ Își amintește o întâmplare de demult – era pe vremea aceea elev de liceu, și în orașul lor sosise o trupă de teatru ca să joace celebra tragedie a lui Shakespeare, *Romeo și Julieta*. Interpreta Julietei era foarte tânără, sau, în tot cazul, văzută din sală, lăsa o asemenea impresie. Și când Romeo s-a aplecat s-o sărute, punându-i o mână mare și păroasă pe sâni (interpretul fiind un bărbat în puterea vârstei), bătrâna lor profesoară de latină și greacă, o femeie miloasă din fire, foarte bună la suflet, n-a putut să îndure un asemenea, după părerea ei, sacrilegiu. Încet, dar nu chiar atât de încet încât să nu fie auzită de cei din jur, ea l-a apostrofat pe posesivul și bătrânul Romeo: „Ias-o, dragă, că-i mică“, a șoptit ea, și chiar dacă cei de primprejur au început să chicotească și să-și dea coate, în străfundurile sufletului lor simțeau și ei același lucru: erau cuprinși de același sentiment de milă în fața acelei Juliete-copil, căruia un bărbat îi strivește sâni cu o mână și cu cealaltă mână o saltă ușor ca să ajungă până la buzele lui!

„Ias-o, dragă, că-i mică“, își spusese, așadar, la rândul său, domnul ofițer Ivo Filipovac, și primul sentiment de care a fost cuprins, descoperindu-și într-un mod atât de brusc și neașteptat dragostea, a fost unul de rușine. „Să nu afle cumva cineva“, își zicea, și se simțea la fel ca atunci când se îndrăgostise (prima lui iubire) de soția prietenului său, ofițerul genist. În același timp era puțin altfel, pentru că de data asta nu mai era vorba de o iubire „fără speranță“, de o dragoste

pe care s-o considere – încă din clipa când i s-a născut în suflet – sortită eșecului și neîmplinirii. Nu mai era vorba de o iubire împotriva căreia, din motive raționale, trebuia cu orice preț să lupte. Cu toate că era la mijloc o copilă și cu toate că-și spunea – cu toată duiosia de care se simțea în stare – că e încă 5 mică, lui Ivo Filipovac nu i-a mai trecut prin cap că trebuie să renunțe la dragostea lui. Mai era, desigur, puțin de așteptat, dar să nu uităm că fetele cresc peste noapte, să nu uităm – își spunea ofițerul plin de speranță și jucându-se cu ceașca goală de cafea, acolo, în cofetărie, după plecarea celor doi – că fratele 10 ei e mai mare doar cu un an și arată, deja, ca un bărbat în toată firea! Alungă însă repede imaginea fratelui (îi apăru brusc înaintea ochilor în tricoul lui decolorat de marină, aplecându-se spre sora lui ca s-o sărute, sau întinzându-se doar după o bucată de prăjitură, ceea ce nici nu mai conta, de vreme 15 ce era vorba de aceeași mișcare a trupului), încercă, mai bine zis, să-l alunge, fără să reușească însă; pe ecranul minții, vrând, nevrând, continuau să apară amândoi. Rama închipuitului tablou din care îi zâmbea fata ar fi trebuit s-o păstreze doar pe ea singură, pe Anny Scheindler, izolând-o de tot ceea ce 20 i se afla în jur, chiar de fratele ei, de care era atât de legată. Îi văzuse de mai multe ori (își va face în curând obiceiul să-i vadă seară de seară) în celebrul lor număr la trapez, și până să descopere că era îndrăgostit de trapezistă trăise cu impresia că personalitatea fiecăruia avea nevoie de a celuilalt, 25 ca să fie scoasă mai bine în evidență. Frumusețea ei suavă și delicată se reliefa cu mai mare pregnanță, parcă, de îndată ce în preajma ei se afla tânărul zvelt și viguros, cu mușchii jucându-i sub pielea bronzată... Se completau reciproc, nu puteau unul fără altul. „Sunt chiar atât de legați între ei?!” se 30 întreba Ivo Filipovac, cuprins de o enervare pe care nici el nu putea să și-o explice bine. Era ca și când s-ar fi aflat în fața unei fotografii și ar fi încercat să decupeze cu o foarfecă doar chipul fetei, despărțindu-l de celălalt chip. Nu era însă

ușor: în astfel de fotografii perechile se țin de obicei de braț sau se cuprind afectuos de după umeri; prezența celei de-a doua persoane nu poate fi întru totul exclusă. Dacă încerci să tai fotografia în două, poate să rămână în partea pe care
5 vrei s-o reții (cu persoana care te interesează) – fie o mână, fie o bucată din umărul celui exclus, repudiat cu bună știință. Iată de ce nici îndrăgostitului nostru nu-i reușea întru totul decuparea imaginară pe care voia s-o facă.

Într-o zi se întâlnește cu Iutz Scheindler pe stradă. Era de
10 data asta singur, neînsoțit de fermecătoarea lui soră. Cum Ivo Filipovac nu și-i putea închipui decât în doi, avu senzația stranie că tânărului acrobat, așa cum mergea de unul singur cu mâinile în buzunare pe străduța îngustă și întunecată, îi lipsește ceva: părea incomplet, de parcă ar fi fost infirm.
15 Tânărul își cumpără niște castane de la o bătrână care le vindea – stând chircită, cu un grătar cu jăratec în față – la colțul străzii. Castanele erau fierbinți, îi frigeau degetele, le tot muta dintr-o palmă în cealaltă... Cum se porni tocmai atunci un neașteptat ropot de ploaie, se adăpostiră sub aceeași streășină. Stăteau
20 foarte aproape unul de altul, fără ca băiatul de la circ să-i acorde vreo atenție. Observă – privindu-l de data asta de aproape – că atât el cât și sora lui aveau același format al gurii, o gură mare și senzuală, cu buza de sus foarte groasă; simțea cum dragostea lui pentru tânăra trapezistă creștea, devenea aproape – de
25 nesuportat, în timp ce se uita, pierdut, la gura fratelui ei. Era însă conștient de faptul că nu poți iubi o persoană uitându-te la o alta, așa că își mută privirea. Când ploaia se opri, trapezistul părăsi locul unde se adăpostiseră și-și continuă hoinăreala prin oraș, însoțit fiind, la o oarecare distanță, de
30 Ivo Filipovac. Băiatul de la circ își dădu repede seama că e urmărit. La un moment dat se opri, se întoarse spre urmăritor, și-l privi mirat.

A fost odată, de mult, un ofițer pe care îl chema Ivo Filipovac, care s-a îndrăgostit de o fată de la circ, o ființă

gingașă și cu un chip frumos, pe numele ei Anny Scheindler, în vârstă de șaisprezece ani. Anny habar nu avea că ofițerul o iubește; era de altfel prea mică să se gândească la dragoste; deocamdată toate gândurile ei se concentrau spre numărul la trapez, pe care îl repeta zilnic, timp de patru-cinci ore, cu fratele ei mai mare. Iutz Scheindler era foarte sever cu ea, ori de câte ori Anny greșea, se apuca s-o certe. Anny izbucnea în plâns; se așeza în genunchi în arena cercului, își înfîșea mâinile în talajul aspru, își apleca fruntea și-și lăsa, dinadins, părul să-i acopere fața – părul ei blond de culoarea grâului copt –, și văzând-o atât de nefericită, fratelui i se făcea, în sfârșit, milă: îi prindea capul între palmele lui mari („Hai, surioară, îi spunea el, destul cu bâzâitul, trebuie s-o luăm de la început“) și-o ridica în sus, ținând-o de cap, ca pe un copil mic. Și ea îl asculta, își revenea repede; își prindea părul cu o panglică, să stea strâns, să n-o încurce în timpul exercițiului, și era din nou gata să se apuce de lucru. Avea o extraordinară încredere în fratele ei. Sentimentul de dependență totală care se crea în timpul exercițiului – era în mâinile lui și făcea cu ea ceea ce voia el – o determina să se simtă fericită. Se afla în siguranță. Nimic rău nu putea să i se întâmple. Exercițiile o oboseau, pentru că era o ființă destul de fragilă. Seara, după spectacol, abia dacă reușea să se mai țină în picioare, dar nu se plângea niciodată. „Sora mea cea bună și curajoasă“, îi spunea Iutz Scheindler și-i mângâia obrazul palid, când, la sfârșitul numărului, se întorceau, răsplătiți de un ropot de aplauze, în umbra răcoroasă și urât mirositoare – manejul era aproape – a culiselor.

... A fost odată un tânăr ofițer, Ivo Filipovac, care, însă, nu prea aducea a ofițer, chiar dacă uniforma i se potrivea de minune, cădea ca turnată pe trupul lui subțirel. Purta, după moda timpului, o mustață roșcovană răsucită în sus, cizmele, lustruite de noua sa ordonanță (cu care semăna într-un mod

de-a dreptul uluitor), luceau de-ți luau ochii, dar inima din pieptul lui Ivo Filipovac era o inimă romantică (știm că în secret scria poezii, dar n-am avut prilejul de a i le citi vreodată). Așa că o iubea pe Anny Scheindler cu acea iubire înflăcărată

5 cu care poeții și-au iubit întotdeauna muzele inspiratoare. Venea seară de seară la spectacol. Ocupa același loc, aproape de fosa orchestrei. Trapezista habar nu avea de existența lui. Nu bănuia cât de mult e iubită. (Epoca era încă „romantică”, și astfel de iubiri pătimase și fără speranță, chiar dacă nu le

10 întâlneai la tot pasul, erau totuși posibile...) Numărul la trapez al fraților Scheindler se afla cam la mijlocul spectacolului, înainte de pauză... Ivo Filipovac asculta, seară de seară, aceleași glume naive ale clovnului Toto. Vocea pițigăiată și stridentă a acestuia îl călca pe nervi... Nerușinarea cu care își etala

15 decrepitudinea fizică îl îngreșoșa. Nici femeie și nici bărbat, Toto acceptase de bunăvoie să fie o ființă fără sex, un avorton care făcea publicul să râdă cu glumele lui dubioase. Ivo Filipovac trăia într-o epocă în care nu apăruseră încă nici filmele lui Charles Chaplin și nici romanele sau piesele lui

20 Beckett, ca să ajungă să vadă ce se poate scoate dintr-o glumă de clovn. Lui i se păreau a fi de foarte prost gust toate aceste mici scenete pe care Toto le juca fie singur, fie ajutat de unul din băieții, buni la toate, care se aflau în permanentă în arenă și dădeau o mână de ajutor ori de câte ori era nevoie de ei.

25 Că personajul are, cât de cât, poezia lui, nu băgase de seamă... Cel mai mult îl plictiseau însă numerele de prestidigitație. Soții Monaco făceau să apară și să dispară tot felul de obiecte, dar Ivo Filipovac pleca de la început de la ideea că totul nu era decât o contrafacere, o păcălcală, și se enerva văzând cum

30 publicul se lăsa de bunăvoie dus de nas. Numărul respectiv se prelungea nepermis de mult, domnul Monaco (ce nume, Dumnezeu, își spunea Ivo Filipovac) își flutura cu multă dezinvoltură cele două cozi negre ale fracului, semănând fie cu un motan enorm, fie cu un diavol, așa cum apare el în

operele lui Offenbach (pe care Ivo Filipovac le gusta, pentru că, să nu uităm, tânărul ofițer era și el un erou al timpului său). Doamna Monaco, în schimb, era mult mai puțin sprintenă decât soțul ei, dacă nu cumva dinadins prefera să apară în fața publicului într-o ipostază gravă și solemnă. Nici 5
nu i-ar fi stat bine să alerge la fel ca zglobiul ei bărbat; dacă ar fi avut intenția s-o facă, i-ar fi fost, probabil, destul de greu să-și miște atât de repezător cele două picioare, care, în rochia neagră de catifea, mulată pe corp, semănau cu două colonade. Soției prestidigitatorului era cu un cap mai mare 10
decât el, cu un bust uriaș și cu un păr roșu – natural sau vopsit – strâns într-un coc enorm (în genul celor ce vor face senzație prin anii șaizeci ai aceluiași veac, care, după cum bine știm, abia se născuse). Ea arbora în permanență un zâmbet (zâmbetul, de asemenea, îl enerva pe Ivo Filipovac) ușor uimit, 15
de parcă nu i-ar fi venit nici ei să creadă că soțul ei e în stare de asemenea năzdrăvănii, ca și când atunci ar fi văzut pentru prima dată un iepure ieșind dintr-o pălărie sau un cozonac rumen scos dintr-un joben în care s-au spart ouă; în același timp zâmbetul ei părea tandru, participativ: era, totuși, 20
colaboratoarea celui îns fenomenal, în stare de lucruri de-a dreptul incredibile. Ea stabilea legătura între el și public; prin persoana ei, bună conducătoare de entuziasm, treceau toate semnele de exclamație ale acestuia din urmă. Bărbatul era mult prea preocupat de ceea ce face, concentrat la maximum, ca 25
să mai aibă vreme să se preocupe de cei ce-l urmăreau cu gura căscată. Or publicul, atât de nerăbdător să vadă minunile ce ies din pălăria sau din jobenul său, trebuia, totuși, ținut în mână, condus, îndrumat sau măcar luat cât de cât în seamă; femeii cu părul roșu și cu coapsele ca niște coloane antice îi revenea misiunea, nici pe departe de neglijat, de a se ocupa de toate acestea... Când publicul își exprima entuziasmul aplaudând, sau foindu-se doar ceva mai mult decât de obicei, ea îi zâmbea, încurajându-l (da, bărbatul ei merită, și ea e de 30

aceeași părere, entuziasmul pe care ei țin să i-l arate) și în același timp, printr-un mimetism aproape perfect, ea însăși devenea „o voce din public”; pe chipul ei fără vârstă se putea citi uimirea ce se zărea în ochii oricărui alt spectator. Era la fel

5 ca toți ceilalți, o admiratoare anonimă și modestă, așa ai fi zis, dacă n-ar fi fost și acel zâmbet amuzat și concesiv despre care am mai vorbit, zâmbetul prezent pe buzele și în privirea oricărei soții atunci când își vede soțul făcând vreo năzdrăvănie, vreo șotie, ceva, așa, mai deosebit, ieșit din

10 comun... Dialogul dintre cei doi se realiza numai din priviri, și dacă femeii i se întâmpla cumva să greșească, întinzându-i o baghetă de ebonită, în locul unui cerculeț strălucitor de metal, el ridica nemulțumit din sprâncenele lui stufoase de Mefisto și ea se corecta pe loc, fără să renunțe însă la zâmbet.

15 De altfel, trebuia să-și păstreze un anumit aer de diletantă, de ființă nepricepută, ba, uneori, și cam distrată, cineva care rămâne în afara acelor taine pe care numai el, marele artist, unic în lume, le cunoaște și are acces la ele... Dresura de animale nu putea să lipsească dintr-un spectacol de circ, și

20 abia la apariția lor Ivo Filipovac se mai înviora un pic, manifestând un oarecare interes. Animalele mari și fioroase de junglă – tigri, lei, leopardzi – îl umpleau însă de spaimă. Nu-i era atât frică pentru el (nu cumva animalul, înfuriat, să părăsească adică arena – unde face tot felul de giumbușlucuri –

25 și să se năpustească asupra lor, a spectatorilor, victime sigure și nevinovate); nu, Ivo Filipovac se gândea, în primul rând, la îmblânzitor. Când acesta își vâră capul în gura larg deschisă a unui tigru, ai cărui colți firoși îi atingeau gâtul subțirel, ofițerul simțea în stomac o durere de o extraordinară violență,

30 și îi venea să vomite. Dresura de șerpi era atât de oribilă, încât nu era în stare să se uite. Își lăsa privirea în pământ și nu și-o ridica decât în clipa când ropotul de aplauze de la sfârșitul numărului înceta. În schimb, chipul i se lumina – și se foia pe banca tare de lemn, jucându-se cu nasturii de la

uniformă – ori de câte ori în arenă își făceau apariția zebrele, acci căluți vărgați și foarte nostimi; alergând în cerc, întorceau din când în când capul spre spectatori, galopând în ritmul săltăreț al unui marș sau al unei polci de Johann Strauss... Mirosul care venea de la manejul animalelor îi displăcea de asemenea tânărului ofițer, un miros greu și gretos de fecale amestecate cu paie putrezite și cu păr năpârlit... În general vorbind, trebuie să recunoaștem că Ivo Filipovac nu era fascinat de circ. Așa-zisa poezie a acestuia îl lăsa indiferent. Mă întreb în ce măsură filmele lui Fellini ar fi reușit să-l convingă că lumea aceea, pe care el o disprețuia, avea totuși frumusețea și farmecul ei. Cum ar fi reacționat el, de pildă, dacă ar fi avut prilejul să vadă *Clovnii* sau *La strada*? Aș fi curios să știu dacă nu cumva, ajuns la adânci bătrânețe (căci va supraviețui, e timpul să de conspirăm acest lucru, primului război mondial și va trăi ani mulți și după sfârșitul celui de-al doilea), a apucat chiar să le vadă (un bătrânel simpatic și cu barbison, retras într-un frumos oraș al fostului și de mult destrămatului imperiu austro-ungar); în timp ce clovniii lui Fellini râd sau plâng pe pânza ecranului, își va aminti de aproape uitatele spectacole de circ din tinerețea lui, la care asistase seară de seară, așteptând numărul de *la trapez*.

Dragostea lui Ivo Filipovac se afla, după cum am mai spus, într-o strânsă legătură cu situația în care se găsea ființa iubită în momentele în care îi era dat lui s-o contemple. O situație nu dintre cele obișnuite: în orice clipă, dintr-o mică neatenție din partea ei sau a partenerului ei, s-ar fi putut întâmpla o nenorocire. Cuvântul *nenorocire* era alungat însă în cea mai mare grabă. Perechea de la trapez izbutea chiar să-l disprețuiască – erau curajoși, inconștienți, trăiau bucuria riscului! – cel ce nu putea să se sustragă însă amenințării lui era el, Ivo Filipovac... Direct proporțional cu teama creștea însă în sufletul lui convingerea că iubirea lui e atât de puternică încât ea singură, prin uriașa sa combustie e în stare s-o ferească

pe Anny Scheindler de orice nenorocire, îndepărtând piaza
rea. De fapt, ofițerul, ca orice ins romantic, avea certitudinea
că dragostea poate, la nevoie, să miște și munții din loc. Nu-
va fi deci imposibil iubirii s-o țină pe Anny Scheindler acolo
5 sus, își spunea el plin de încredere. Rolul fratelui mai mare
era în felul acesta micșorat. Căci nu atât gimnastul de mare
clasă, prinzând-o într-o fracțiune de secundă de mâini pe
trapezistă îi împiedica, deci, căderea, ci chiar el, Ivo
Filipovac, prin copleșitoarea forță a iubirii sale... Asistând seară
10 de seară la atâtea false miraje și minuni (pâinea zilnică a lumii
circărești), Ivo Filipovac era încredințat că s-ar fi putut face
chiar mai mult decât atât. S-ar putea de pildă, dacă el și-ar
pune mîntea și ar dori acest lucru, ca trapezista, în timpul
salturilor ei de la un trapez la altul, să rămână pur și simpu
15 în aer, zburând cu adevărat, sfidând legile greoaie și de
nezdruncinat ale gravitației...

Marcu putea fi văzut uneori noaptea stînd de unul singur
pe băncuța din dreptul fântîinii arteziene de la capătul străzii,
o apariție dintre cele mai ciudate. Fixa, cu o privire goală de
20 orice gând, curgerea neîntreruptă a apei. Adormea cu capul
sprijinit de speteaza umedă a băncii de lemn. Se trezea, într-un
timp, înfrigurat. Cădea o ploaie mărunță, dar el nu se ridica
de pe bancă. Cu dosul palmei își ștergea fața udă de ploaie
fixînd bolta cenușie a cerului. Ud până la piele, cu uniforma
25 mustind de apă, se întindea pe bancă, își punea amîndouă
mîinile sub cap și rămânea ore întregi nemișcat. Din când
în când încerca să-și aprindă o țigară. Sub degetele sale ude
de ploaie țigara se aprindea cu greu. Se întorcea pe furiș acasă.
Urca în micuța încăpere de sub acoperiș, tiptil, în vârful
30 picioarelor, nu cumva să-l simtă careva. Se trîntea, ud leoarcă,
pe patul rămas nedesfăcut. Cădea brusc într-un somn greu,
ca de plumb. Se trezea abia când afară începea să se lumineze
de ziuă. Tremurând de frig își lăsa, în sfârșit, veșmintele de

pe el și se strecura, gol pușcă, sub pătura aspră. Se făcea covrig, își trăgea pătura peste cap și, cum domnul ofițer Ivo Filipovac uitase de existența lui între timp, fiind mult prea prins de iubirea lui pentru frumoasa trapezistă, dormea dus până aproape de ora prânzului. 5

Ca om de știință domnul profesor Pilitski era convins – trăind în epoca revoluțiilor științifice, în respectul cărora se formase – că fiecare lucru trebuie neapărat să aibă o explicație a lui științifică și precisă, că nimic, nici măcar întortocheatele taine ale inimii (dacă se întreprinde o cercetare temeinică) nu rămân de nepătruns și neelucidat. În explicația unor neliniști și angoase, bătrânul ar fi fost, în mod sigur, un bun adept al lui Freud, ale cărui teorii, chiar în perioada respectivă, făceau mare vâlvă, numai că fostul profesor de științele naturii de mulți ani de zile nu mai citea nimic, mulțumindu-se doar cu acele cunoștințe, considerate de el solide și de nezdruccinat, acumulate în anii studenției lui îndepărtate; dar și acelea, trebuie să recunoaștem și nu fără o oarecare părere de rău, erau din ce în ce mai înceteșate din pricina memoriei care începea să-l cam lase în ultima vreme. 10 15 20

„Cu băiatul ăsta nu-i bine“, îi spunea, așadar, domnul Pilitski nevastei sale, clătinând bătrânește din cap și simțindu-se excedat de situație, în timp ce doamna Wanda Pilitski tocmai își ungea obrazul îmbătrânit și ridat cu acel strat gros și scârbos la vedere de gălbenuș de ou. „Ceva e stricat aici sau aici“, adăuga profesorul, arătând mai întâi spre cap apoi spre inimă, de parcă acel lucru foarte material și atât de concret încât putea fi pipăit la nevoie cu mâna s-ar fi aflat chiar acolo, în inima sau creierul ordonanței, un fel de rotiță minusculă care, fie din pricină că ruginise, fie că avea un defect oarecare (reproducem felul de a gândi cam naiv, ce-i drept, al profesorului), încurca într-un chip neîngăduit bunul mers al lucrurilor. Da, profesorul observase că ceva nu-i în ordine cu ordonanța domnului ofițer Ivo Filipovac și încerca în felul 25 30

lui s-o ajute: fie cu o vorbă bună, fie cu un sfat. Simțea însă că vorbele lui înțelepte alunecă pe lângă ordonanță, nu ajung până la el. Începea să regrete că-și pierde vremea cu soldații căruiia îi ninge și îi plouă tot timpul, dar inima lui bună era
5 mult mai tare decât supărarea. Se înduioșă și simțea cum se nasc în străfundurile sufletului său anhilozat sentimente paterne (pe care, neavând copii, nu și le bănuise măcar). I se părea că ordonanței îi este tot timpul frig și-l chema să se apropie de sobă, să se încălzească, fără să bage de seamă
10 că afară lumea se topea de căldură. Îl punea uneori să bea ceaiuri puturoase preparate din amestecul unor ierburi adunate de el, fiind sigur de efectul lor calmant... Iată-l pe domnul Pilitski stând în pragul încăperii de sub acoperiș și clătînând cu multă amărăciune din cap: „Mă băiatule, îi
15 spune el lui Marcu (vocea lui e plângăreată și ușor tremurătoare, voce de om bătrân) tu te pierzi“ ... În bucătărie bătrânul profesor îi repetă soției sale aceeași frază, în timp ce fosta balerină a Operei din Budapesta își fierbe un ou. „Prea îți bați capul cu el“, spune, la rândul ei, doamna
20 Wanda Pilitski, uitându-se când la ceas, când la oul care fierbe, nu cumva să-l lase să fiarbă prea mult. „Ofițerului văd că nici nu-i pasă, habar nu are ce-i face ordonanța.“ „Oricum, trebuie să-l facem atent, spune din nou bătrânul profesor de științele naturii. N-aș mai vrea să fiu tânăr pentru
25 nimic în lume“, adaugă el, amintindu-și, probabil, cine știe ce veche și de mult spulberată și îngropată suferință. „Ce, parcă toți tinerii sunt așa?!... spune doamna Pilitski. Tu nu ți-ai dat seama? întrebă ea ducând un deget spre tâmpla căruntă (l-am văzut pe domnul Pilitski, nu cu multe zile în
30 urmă, făcând un gest asemănător) că ceva nu merge *aicea* (și tâmpla e apăsată cu degetul, care se răsuțește semnificativ) cum trebuie, că nu e *normal!*“ Atunci domnul Pilitski, probabil enervat de cinismul soției sale (cinism care nu-i e în fire, fiind la ea un lucru nou și neobișnuit), spune o frază

atât de neașteptată, încât rămâne și el mut de uimire, auzind ce-i poate ieși din gură: „Ce-i aia să fii normal?“ își întreabă, așadar, nevasta bătrânul profesor; e o întrebare care, în gura lui, sună mai mult decât neașteptat. Vrea cumva să spună domnul profesor de științele naturii că n-ar exista o graniță trasă precis între normal și anormal? Nu-l obligăm, oare, punându-i în gură asemenea vorbe, să gândească într-un mod prea de tot „revoluționar“, în contradicție flagrantă cu felul lui obișnuit de a vedea lucrurile? Căci profesorul Pilitski – la fel ca orice burghez ce se respectă – nu poate avea decât o firească repulsie față de orice manifestare de „anormalitate“, și dacă nu neapărat repulsie (în viața sa foarte ordonată, construită după cele mai severe norme, nici nu i-a fost dat să ajungă în contact cu ceea ce se cheamă în limbajul comun „anormalitate“), teamă însă în orice caz, frică de orice vânt de nebunie care ar fi putut să bată undeva în apropierea lui. Împotriva unui asemenea vânt, bătrânul profesor ar fi închis în cea mai mare grabă ferestrele și ar fi bătut în cuie toate obloanele, numai să nu ajungă până la el. Deci să nu luăm chiar în serios fraza care *i-a scăpat* bătrânului domn, să nu facem greșeala și să ne închipuim că ea ar fi produsul unor lungi reflecții și meditații. Domnul Pilitski pur și simplu s-a enervat văzându-și nevasta mai lucidă sau, mai exact spus, mai acră decât de obicei (îi cunoștea doar firea miloasă) și enervarea l-a determinat să sară peste cal și să spună o vorbă care în gura lui suna șocant.

„Ce-i aia să fii normal?“ întrebuse, așadar, domnul Pilitski, de parcă ar fi vrut să lase să se înțeleagă că un pic de nebunie intră în alcătuirea noastră a tuturor, încât, privind lucrurile dintr-un anumit unghi de vedere, nici comportarea ordonanței nu trebuie să ne uimească prea mult. Îl mira însă într-adevăr peste măsură felul lui de a gândi și a vorbi, nici nu-i venea să-și creadă urechilor că el e cel ce vorbește așa, și nu un altul! „Am uitat să te întreb dacă nu vrei și tu un

ou fiert“, spuse doamna Pilitski, care, oricum, voia să schimbe vorba, întrebarea soțului ei părându-i mult prea complicată și surprinzătoare în același timp, ca să poată să i se dea vreun răspuns.

5 „Arăta de parcă s-ar fi întors de pe lumea cealaltă, îi povesti în continuare domnul Pilitski, neacceptând să schimbe subiectul, așa cum dorea ea. «Nu ți-e foame?» l-am întrebat dacă l-am văzut cum arată. «Să-ți aducă nevastă-mea de mâncare? Nu strică să pui ceva în gură», am încercat să-l
10 conving. (Mă port cu el de parcă mi-ar fi într-adevăr fiu și nu o biată ordonanță a ofițerului căruia i-am închiriat o cameră“, îi trecuse prin cap domnului Pilitski și se simțise îngrozitor de încurcat și stânjenit.) „Poate vrei un ceai?“ l-am întrebat. «Mă băiatule, i-am zis după aceea, dacă am văzut
15 că nu-mi răspunde, tu te pierzi de tot!» Și nici de data asta n-a catadixit să-mi răspundă, și atunci l-am întrebat încă o dată ce vrea, și el mi-a spus că nu vrea nimic... «Chiar nimic?!», m-am arătat eu mirat, și mă uitam la el cum stă cu capul îngropat în pernă, și atunci și-a întors capul, dar nu ca să se uite la mine, se uita undeva pe deasupra capului meu. «Aș
20 vrea să se termine odată, a spus. Aș vrea să mor!» «Să se termine, cu ce?» am întrebat eu făcându-mă că n-am auzit ultimele cuvinte. «Nu mai pot trăi așa», a mai spus și a început să plângă. «Nu fi prost și liniștește-te odată», am încercat eu
25 să-l împac, dar el nici pomeneală să se liniștească. Plângea și tremura din tot trupul, se zgâlțâia patul cu el... Nu aveam ce să-i fac, așa că l-am lăsat singur, am părăsit încăperea...“ „E, totuși, doar o ordonanță“, spune doamna Pilitski privindu-și nedumerită soțul. („Pentru o ordonanță are o comportare, cel puțin, ieșită din comun“, spun privirile ei.) „Și ce-i cu asta?! se revoltă din nou bătrânul profesor împotriva felului de a
30 gândi, mult prea simplist și prea tranșant, al nevastei sale. Și dacă e ordonanță, crezi că nu are și el dreptul să aibă un necaz?!“ „Dar bine, țipă la soțul ei fosta balerină, și de supărare

e gata să scape oul fiert și foarte fierbinte din mână, spune-mi și mie despre ce necaz e vorba! Vreau să știu și eu ce-a pățit, să știu ce i s-a întâmplat!“ Domnului profesor Pilitski nu-i place că soția lui e atit de insistentă, dar își dă seama că întrebarea acesteia e totuși foarte legitimă. Ea îl poartă însă spre un fel de fundătură, așa că enervarea îl cuprinde din nou. Caută însă să se stăpânească: ea nu are nici o vină, își spune, apelând la bunul lui simț obișnuit. „Lasă, dragă, o liniștește apoi cu o voce moale, împăciuitoare și vag plângăreată, de parcă ar fi obosit, și singurul lucru care i-ar rămâne ar fi să considere discuția inutilă, și de-acuma încheiată. Prea vrei și tu să le afli pe toate.“ Ar fi putut, ce-i drept, să-și continue fraza cu înțeleptele cuvinte ale lui Hamlet, adresate lui Horațiu, cum că în cer și pe pământ sunt mult mai multe lucruri decât poate să le înțeleagă „filosofia“ ei. Dar domnul Pilitski nu e nici pe departe un erudit care să-l știe pe Shakespeare din scoarță în scoarță. E doar un bătrân profesor: a uitat și ceea ce a știut odată. Chipul udat de lacrimi al sărmanei ordonanțe nefericite nu i se ștergea însă din minte deși încetă să discute cu nevasta despre „cazul“ lui atât de greu de explicat și de înțeles. Cu toate insistențele soției, refuză să „bage ceva în gură“ și ieși să se plimbe, să „inhaleze“ puțin aer curat...

Domnul ofițer Ivo Filipovac continua să fie atât de preocupat de dragostea lui pentru frumoasa trapezistă, încât nu-și amintea de ordonanță decât în zilele când își găsea cizmele nefăcute sau când în încăperea lui dezordinea era mult prea mare. Ofițerului nu-i sta în fire să-și certe ordonanța, așa cum ar fi procedat, probabil, alți ofițeri, mai cu picioarele pe pământ decât eroul nostru... O strigă, totuși, într-o asemenea zi, în timp ce-si potrivea în oglindă mustața roșcovană, dar din camera de sub acoperiș nu veni nici un răspuns. Mai strigă o dată, cu o voce ceva mai ridicată – „cine știe pe unde o fi că nu-mi răspunde“, se gândi, cercetându-și,

nu fără o oarecare îngrijorare, chipul palid și cu cearcăne mari în oglinda prăfuită –, dar nici de astă-dată ordonanța nu-i răspunse, după cum ar fi fost de așteptat. Domnul ofițer Ivo Filipovac nu se enervă și nici nu începu să-și înjure ordonanța – așa cum ar fi făcut probabil oricare alt ofițer al armatei cezaro-crăiești –, în schimb mai strigă o dată, ridicându-și privirea în tavan, de parcă ar fi vrut să-și vadă prin el ordonanța. (Probabil că flăcăul doarme dus, acolo, în încăperea lui, de vreme ce nu răspunde nici la cea de-a treia
5 strigare! se gândi el.) Și după ce strigă și a patra oară, pierzându-și, în sfârșit, răbdarea, în ușa încăperii apăru doamna Wanda Pilitski. Chipul îi era acoperit cu stratul acela gros de gălbenuș de ou, și apariția ei fantomatică îl sperie. Se dădu un pas înapoi din fața oglinzii. În spatele femeii se putea zări
15 domnul profesor de științele naturii, îmbrăcat cu un halat de casă jerpelit. Avea pământul de ras – probabil tocmai voia să se dedice acestei plăcute îndeletniciri – în mâna stângă. „Îl strigați zadarnic, domnule ofițer, spuse balerina cu o voce plângăreată. Ochii îi străluceau de parcă ar fi avut febră din
20 pricina sincerei îngrijorări. Lipsește de trei zile“, îi aduse ea la cunoștință ofițerului. „Sunt de-a dreptul uimit că nu ați observat până acum“, interveni domnul profesor Pilitski din spatele ei, cu o anumită imputare în glas. (Oricum, era el de părere, un ofițer trebuie să aibă grijă de ordonanța sa, nu are
25 dreptul s-o lase în voia soartei.) După ce află de dispariția ordonanței, Ivo Filipovac reacționează de astă dată ca un adevărat ofițer: fu mândru că „nu i s-a raportat“ (uitând pentru moment că soții Pilitski, nefiind militari, nu erau sub ordinele lui), se încruntă la bătrânele lui gazde și-i chestionează cu toată
30 severitatea, dacă nu cumva chiar ridicând ușor glasul: „Cum, lipsește de trei zile, iar mie nu mi se spune nimic“, se zborși el la cei doi bătrâni. „Mă întreb și eu pe unde o fi umblând“, se bâlbâi speriat profesorul de științele naturii. „Cu băiatul ăsta nu-i bine“, fu de acord și doamna Pilitski și se așeză pe

scaunul din mijlocul încăperii... Toți trei se uitau unul la celălalt cuprinși de îngrijorare, neștiind pentru moment ce anume ar putea să facă... „Am să-l găesc, am să-i dau eu de urmă“, promise domnul ofițer Ivo Filipovac.

Abia părăsesc însă încăperea cei doi bătrâni, și domnul ofițer – regretăm că trebuie să constatăm acest lucru – oricât s-a arătat de îngrijorat și hotărât să vadă el despre ce e vorba, a și uitat pentru moment, e adevărat, de existența și dispariția ordonanței sale... Așa că ne vedem obligați să ne întoarcem din nou spre povestea de dragoste dintre Ivo Filipovac și frumoasa trapezistă. Ne-am despărțit de ei doi, să ne aducem aminte, în timp ce tânărul ofițer privea, ținându-și respirația, salturile la trapez, deosebit de curajoase, ale fermecătoarei copile. Avea, deci, privirea ridicată spre cupola cercului, și concentrarea cu care urmărea cele ce se întâmplau acolo, sus, deasupra lui, unde cei doi frați își executau obișnuitul lor număr la trapez, ni-l amintește pe sfântul Ioan Evanghelistul dintr-un tablou al lui El Greco aflat în muzeul Prado. Același extaz, aceeași transfigurare i se pot citi pe chip! O astfel de stare de adorație, de așteptare, de iubire neîmpărtășită și păstrată în cea mai mare taină nu se poate însă prelungi la nesfârșit. Îndrăgostitul s-a hotărât să treacă la acțiune, să întreprindă ceva, să facă, adică, pasul hotărâtor! De când o tot iubește în secret, fata pare a se fi maturizat. De la data când eroul nostru s-a îndrăgostit, a mai și crescut cu câțiva centimetri, s-a mai împlinit și a devenit, ca să folosim o expresie cunoscută, „numai bună de iubit“. De ce n-ar iubi-o, deci, Ivo Filipovac, de ce ar rămâne veșnic într-o expectativă, care, oricum, nu poate duce la nimic bun?!

Ideea acțiunii pe care avea de gând s-o întreprindă îi veni într-o bună zi, văzându-l pe clovnul Coco ieșind țațoș din cârciuma „Gâsca de aur“. Cam mergea pe două cărări, băuse, probabil, prea multă bere. Se împleticea în mers și fu cât pe-acți să-i cadă în brațe lui Ivo Filipovac. Își ceru însă grav iertare,

mai făcu doi-trei pași, apoi se trânti pe o bancă – din fericire se afla în preajmă –, se deschise la pardesiul jerpelit și foarte pătat (mai exact, deschise singurul nasture – și acela sta să cadă – pe care îl mai avea pardesiul), privi rușinat în jurul lui (m-o
5 fi văzut cineva, spuneau privirile lui șirete și temătoare), apoi îi fu parcă rușine de propria lui teamă: așa tolănit pe bancă se simți mai în siguranță decât pe picioarele subțiri ca niște fuse, care, pe deasupra, nici nu mai voiau să-l asculte. Își aruncă mâinile în lături, cu un gest patetic, și începu să cânte, cu o
10 voce incredibil de groasă, faimoasa arie a ducelui din *Rigoletto*. Între timp în jurul lui se adunaseră câțiva copii; îl urmăreau curioși și temători totodată, gata s-o ia la fugă. După ce-și termină aria, începu să se scotocească în buzunarele pardesiului; scoase la vedere câteva bomboane lipicioase pe
15 care le dăruii copiilor.

Ivo Filipovac avea nevoie de un spion cu ajutorul căruia să poată pătrunde în citadela circului, unde se afla Anny, păzită cu strășnicie de fratele autoritar și gelos. Clovnul i se păru a fi foarte nimerit pentru o astfel de misiune – nici pe departe
20 simplă. Știindu-i slăbiciunea – era un bețivan împătimit, în stare să bage în burdihanul lui rotunjor cantități impresionante de bere –, ofițerul putea să-l atragă cu ușurință de partea lui. Așa că într-o zi, Ivo Filipovac intră, ca din întâmplare, în crâșma în care „Coco trubadurul“ (așa i se spunea) își făcea
25 veacul. Tot ca din întâmplare se așeză la masa lui și intră cu el în vorbă (spunându-i, bineînțeles, cât de mult îl admiră). Apoi, de vreme ce legătura fusese făcută, comandă bere. „Invitându-vă să ciocnim împreună un pahar de bere, nu fac altceva decât să-mi exprim prețuirea pe care v-o port“, îl
30 asigurase Ivo Filipovac. (Era și el uimit de cât machiavelism e în stare, dar iubirea face din noi, după cum bine se știe, ceea ce nici nu ne-ar trece prin gând, ne transformă în asemenea măsură, încât nu ne mai recunoaștem.) Bineînțeles că veni și a doua zi. Se așeză la aceeași masă cu renumitul artist, comandă

două halbe, apoi clovnul se rugă să-i mai facă cinste cu încă una, dacă tot îl admiră atât! Urmară alte două halbe... Nenorocirea fu însă că se îmbătă mult prea repede, așa că ofițerul nu putu să afle de la ei mare lucru. De îndată ce băutura i se ridică la cap, comicul fu cuprins de un fel de melancolie abulică. Se uita la Ivo Filipovac cu niște ochi năuci, de copil slab de minte, și când acesta aduse, ca din întâmplare, vorba despre frumoasa trapezistă, singurul lucru pe care putu să-l afle (limba i se împleticea în gură din pricina băuturii) a fost c-a ținut-o pe Anny Scheindler pe genunchii lui de clovn patetic și bețiv, „pe când era atâtica“... Imaginea respectivă – fetița aceea drăgălașă, cu buclisoare blonde și cu obraji rumeni, stând pe genunchii săi – îl tulbură în asemenea măsură, încât începu să plângă, spre disperarea lui Ivo Filipovac, a cărui supărare crescuse și mai mult în clipa când constată că artistul a adormit cu capul pe masă. Chipul acestuia – alb ca varul și buhăit – semăna cu cel al unui mort, și ai fi putut crede c-a dat ortul popii, dacă nu s-ar fi făcut auzit un sforăit subțirel (sforăitul contrasta cu vocea lui groasă, de bas profund). Un îndrăgostit atât de împătimit ca Ivo Filipovac nu renunță însă ușor. Peste doar câteva zile, apăru din nou – ca din întâmplare și de data asta – în respectiva cârciumioară. Clovnul îl salută cu entuziasm, ca pe un vechi prieten, de cum îl văzu intrând, făcându-i semn că-l pofteste, cu tot respectul cuvenit, la masa lui. De îndată fură comandate câteva halbe de bere („pot fi mai multe, ca să nu fim deranjați tot timpul“, fusese de părere artistul) și investigația cu privire la biografia și cariera Anney Scheindler fu reluată din punctul unde se întrerupsese data trecută din pricina etilismului și a somnului apoplectic al bețivului. Doar că de data asta artistul vădi o foarte enervantă înclinație (după părerea lui Ivo Filipovac) spre fantasmagorie și invenție; născoci, referindu-se la existența tinerei fete, o poveste greu de crezut, citită probabil de el în cine știe ce revistă la modă, sau poate că era doar rezumatul, cu modificările de

rigoare, al vreunui roman siropos pe gustul epocii. Cei doi frați ar fi fost, conform versiunii oferite de clovn, fiii nelegitimi ai unei contese maghiare (întâi se născuse băiatul; apoi, contesa, necumințită, adusese pe lume și o fată, tatăl fiind un

5 renumit haiduc transilvănean, care venea noaptea la ea și intra, ca să nu fie văzut de nimeni, pe hornul castelului!). Contesa îi dăduse pe ascuns să-i crească unei cameriste credincioase de la castelul cu pricina. Într-o noapte însă frații dispărură: camerista găsi pătuțul lor gol... Și povestea, atât de palpitantă,

10 după cum se putea vedea, se întrerupse aici din pricina somnului – care semăna cu un fel de transă – în care căzu clovnul (răsturnând, din greșală, cu o mână o halbă plină de bere și udându-l pe pantaloni – nu avu când să se ferească – pe domnul ofițer Ivo Filipovac). Și iarăși se întâlnește după

15 câteva zile, și de data asta clovnul inventă o altă poveste, și mai năstrușnică decât cea rămasă neterminată; dar de teamă ca nu cumva să-l plictisim pe cititorul care nu gustă probabil astfel de istorii pline de sentiment, renunțăm s-o mai povestim. În tot cazul, cei doi erau cu adevărat frate și soră și lucrau la

20 trapez doar de doi ani. Toate acestea Ivo Filipovac putu să le afle dând la o parte liota de născociri care curgeau cu mare ușurință din gura cu buze groase a clovnului. „E gelos pe ea, de parcă nu i-ar fi soră“, mai spuse clovnul, și ochii săi apoși și fără gene începură să clipească și să i se întoarcă în cap,

25 într-un mod cât se poate de semnificativ și sugestiv. Chicoti chiar, vrând să dea cine știe ce semnificație ambiguă, sau mai curând promiscuă și scandaloasă, celor spuse de el. „Frate și soră, dar ce, parcă nu s-a mai văzut?!“ spuse el rânjind. Scârbit la culme, furios – supărat în primul rând pe el însuși, de vreme

30 ce se pretase la un asemenea joc –, Ivo Filipovac se ridică de la masă și părăsi cârciuma fără să-și ia rămas bun de la nesuferitul clovn. Și, totuși, se întâlnește din nou cu „Coco trubadurul“ în aceeași berărie populară, chiar în ziua următoare. Coco era foarte mândru de fularul de mătase –

alb cu buline mari roșii – pe care îl primise cadou, se lăudă el, de la o admiratoare al cărui nume nu putea să-l divulge atât din discreție, cât și din pricina unui soț deosebit de gelos. Părea, astfel, pornit să-i facă tot felul de confidențe. Îi vorbi ofițerului despre soția lui, căreia el prefera să-i spună 5 Magdalena – în realitate o chema Erjike și era unguroaică de la Satu Mare. „Înainte de a ne lua noi amândoi – povesti clovnul (și se vedea că istorioara lui era inventată chiar atunci, pe loc, după încântarea care i se putea citi în priviri) – a fost pensionara unei case deocheate. Orfană de ambii părinți. Ca să nu moară 10 de foame, s-a făcut curvă...” De cum a văzut-o, el și-a dat de îndată seama cât de mult suferă din pricina profesiei, nepotrivită cu firea ei sensibilă. Și-a pus în gând s-o salveze. A cerut-o de nevastă. Madama stabilimentului i-a pregătit chiar o dotă și la plecarea din acea casă de moravuri ușoare 15 pensionarele leșinau pe capete de emoție și invidie. „Acum înțelegeți de ce îi spun Magdalena, domnule ofițer, pricepeți, nu-i așa, la ce personaj biblic fac eu aluzie?” întrebuse clovnul, și ochii rotunzi și apoși fără gene i se mișcau în cap. Era convins că ofițerul, neluându-i în serios istorioara, n-o să-i dea crezare, 20 și-l privea suspicios cu coada ochiului. „Mama, care este oarbă (vedea femeia destul de bine, chiar dacă purta ochelari; clovnul nu putu însă să nu facă un mic rabat lecturilor lui preferate), locuiește împreună cu noi. O femeie imposibilă – cât îmi este de mamă, nu pot să n-o vorbesc de rău –, pe deasupra, și rea 25 ca o vrăjitoare.” (Clovnul nu-și ura mama, după cum ne-am aștepta, luându-ne după felul cum o descriesese, în schimb îi era frică de ea; era o femeie foarte autoritară și severă; făcea eforturi supraomenești ca să-și smulgă fiul „din brațele alcoolismului”, așa că în micuța lor baracă se iscau adesea 30 certuri îngrozitoare; lacrimile și strigătele sărmaneii femei puteau fi auzite până noaptea târziu.) „A plecat ascară la o soră a ei de la Vârșet. Am rămas singur cu Magdalena. Fără ea, ne simțim excelent...”, spuse clovnul frecându-și una de

alta mâinile micuțe și durdulii. Buzele groase i se țuguiau în timp ce repetă de mai înulte ori la rând cuvântul excelent. „Ce-i drept, azi dimineată, înainte de a pleca după cumpărături, a izbucnit între noi doi o mică ceartă, lipsită de
5 orice importanță. Magdalena susținea că Anny Scheindler (Ivo Filipovac își ciuli urechile) își vopsește părul, în schimb eu am susținut sus și tare că e vorba de un blond natural! Văzând că îi iau apărarea, a devenit geloasă și nedreaptă cu sârmana copilă. «O să se prea dezvolte, a început ea s-o bârfească. Nu-ți
10 dai seama, abia a împlinit șaisprezece ani și are niște sâni... Oho, eu la vârsta ei...»“ Prima reacție a lui Ivo Filipovac a fost să-și astupe urechile, să nu audă grosolăniile debitate de Magdalena-Erjike, soția clownului. (Chiar dacă nu fusese culeasă de la o casă de toleranță, cum susținea „Coco
15 trubadurul“, nu avea un limbaj deosebit de ales.) S-a făcut roșu la chip și, bâlbâindu-se ca un băiețandru (și de fapt era un băiețandru, un ins foarte copilăros, cum am mai spus), l-a întrerupt pe clown într-un mod cam brutal, încât acesta l-a privit mirat. „Nu mă interesează ce-a spus soția dumitale
20 despre Anny Scheindler –, i-a spus el repezindu-și fără voia lui mâna în față, de parcă ar fi vrut să-i astupe gura. De altfel, ea (și a subliniat pronumele respectiv cu toată forța de care se simțea în stare) e mai presus de astfel de aprecieri. E ca o prințesă!“ a spus ofițerul, și era prima mărturisire pe care o
25 făcea cuiva în legătură cu adevăratele lui sentimente cu privire la Anny Scheindler. Apoi și-a dat seama că l-a luat gura pe dinainte, mai ales că artistul îl privea mirat – în mintea sa, îmbâcsită de alcool, începând să se facă o oarecare lumină. „Vreau să spun că mi-au plăcut întotdeauna numerele la
30 trapez, a adăugat Ivo Filipovac, de astă dată pe un ton obiectiv, încercând să alunge din intonațiile vocii lui orice urmă de exaltare. Sunt o pereche reușită“, a mai spus, implicându-l și pe Lutz Scheindler – cu toate că nu putea să-l sufere – în aprecierile lui... „Abia a plecat bătrâna de acasă, se întoarse

clownul la primul subiect al discuției lor (rotindu-și ochii rotunzi și apoși într-un mod prin care voia să sugereze inteligența cuiva, gata să prindă din zbor ce vrea și ce nu vrea interlocutorul său), c-am respirat amândoi ușurați. Chiar dacă ni se întâmplă să ne mai ciondănim din când în când, e o ceartă în doi, o discuție contradictorie între un bărbat și nevasta lui, în care o terță persoană nu are ce căuta! Or ea, mama, se bagă între noi, învrăjbindu-ne și mai tare! Unde mai pui că e de partea Magdalenei, are sau nu are dreptate... Da, vă mărturisesc cu toată sinceritatea, domnule ofițer, că ne-am certat azi-dimineață, fericiți că o putem face fără să ne vadă sau să ne audă altcineva. O ceartă destul de violentă însă, de vreme ce Magdalena a trecut la un moment dat la amenințări, ba a încercat chiar să mă lovească, folosind ca proiectil o bilă mare de lemn. «Vreau să-ți sparg capul tău sec plin de alcool», a strigat ea, și bila era cât pe aci să mă lovească în moalele capului; norocul meu, însă, că am reflexe perfecte, așa că am putut să mă feresc la timp. De furie și disperare am mușcat-o de degetul mic de la mâna stângă și cum ea nu poate suferi sângele, de cum a văzut câteva picături de sânge prelingându-se din degetul mușcat de mine, a început să strige după ajutor. În același timp m-a amenințat că pleacă, mă părăsește, mi-a mărturisit că are de gând să fugă în lume cu un negustor angrosist. Poate c-o fi și plecat – își spuse clownul uitându-se la ceasul mare, cu pendulă, de pe perete. La ora asta o fi hăt, departe! (Și chiar în acel moment ceasul bătut jumătatea de oră.) Stă gură în gură cu angrosistul!...” Spre marea uimire a ofițerului, perspectiva unci astfel de situații îl lăsa aproape indiferent. Vorbea de parcă nu despre nevestă-sa ar fi povestit, ci de o persoană străină, cu care el nu avea nimic comun... „Astfel de certuri, îi explică el ofițerului nedumerit, sunt necesare într-o căsnicie, altfel, sentimentele – și ele, sentimentele, trebuie să fie întotdeauna pe primul plan – încep să lăncezească. Acum, după ce ne-am bătut în toată legea –

era să-mi spargă capul, și eu am mușcat-o de deget, cum v-am mai spus, fără să mai fie de față și o a treia persoană, ca de obicei – simt c-o iubesc chiar mai mult decât am iubit-o până acum...“ Cât timp a durat această discuție foarte instructivă, halbele au continuat să curgă. Cel care le golea cu o mare repeziciune era, desigur, clovnul. Domnul ofițer Ivo Filipovac ducea doar halba la gură, își muia buza superioară și mustața roșcovană răsucită în sus în spuma ei rece și o așeza înapoi pe masă. Se făcea, așadar, că bea, rostul lui fiind, în primul rând, acela de a plăti halbele golite de clovn. Cu totul pe neașteptate, după cea de a patra sau a cincea halbă, clovnul își aminti de Anny Scheindler (intuia vag și confuz – din pricina băuturii care i se urcase deja la cap – că în această direcție se îndreaptă în primul rând interesul ofițerului). „E foarte muncitoare, spuse el. Exersează zilnic, împreună cu fratele ei, până cade frântă de oboseală. Într-o după-amiază am găsit-o dormind în fosa orchestrei, cu capul sprijinit de toba mare. «Du-te, Anny, și te culcă, i-am spus. Mai e până începe spectacolul. Ai timp să te odihnești.» M-a privit pe jumătate adormită, parcă o văd, și mi-a surâs ca un copil vinovat...“ Ivo Filipovac, îndrăgostitul, văzu aievea surâsul acela, „pe jumătate adormit“, al trapezistei, îndreptat spre chipul buhăit de băutură al clovnului, și chiar dacă nu fu gelos, simți totuși o ușoară strângere de inimă. Ar fi dat nu știu cât să fi fost el în locul acestuia... Clovnul încercă să continue discuția despre Anny Scheindler și despre frumusețea ei răpitoare, doar că între timp mai dădu pe gât, în cea mai mare grabă, încă două halbe de bere, și memoria nu-l mai ajuta: chipul frumoasei și suavei trapeziste se înecă definitiv în aburii alcoolului. „E ca o flacără luminoasă“, spuse el, totuși, și într-adevăr nu mințea, așa o și vedea în acele clipe: ceva luminos și difuz, mai mult o flacără ridicându-se dintr-un alcool foarte tare, decât un chip uman. Ceea ce reținea instinctiv clovnul, cu toată confuzia din capul lui, era că trebuie

să-i vorbească ofițerului despre Anny Scheindler, ca să-i facă plăcere și în același timp ca să se și revanșeze pentru halbele nenumărate care îi intraseră în burdihanul rotund. Pricepu, în sfârșit, chiar dacă nu totul îi era deosebit de clar, că nu din simpatie pentru persoana lui ofițerul îi dă de băut. „Nimeni 5 nu mă iubește“, spuse el cu o voce îngălătă. I se păru însă că Ivo Filipovac nu dă nici o atenție cuvintelor lui, ceea ce îl făcu, dintr-o dată, să sufere cumplit. „Nimeni nu-l iubește pe Coco-trubadurul“, se plânse cu o voce ceva mai ridicată, și cum nici de data asta ofițerul nu se arătă a fi prea impresionat, 10 se aplecă peste masă și îi șopti cu o voce iritată și ascuțită: „Mă disprețuiești, nu-i așa?“ Nu așteptă să primească un răspuns, care, oricum, tot n-ar fi reușit să-l edifice; își simțea inima mult prea grea și întristată (știm din literatură și din filme că există astfel de clovni melancolici!); voia să plece cât 15 mai degrabă acasă, unde cine știe dacă soția lui, Magdalena-Erjike, îl mai aștepta, cine știe dacă nu cumva chiar fugise între timp cu angrosistul; ori el, după bătaia de azidimineață, era convins că o iubește și mai mult și mai pătimaș decât înainte; da, voia să plece cu orice preț să vadă ce-i face 20 nevasta, doar că în clipa când se ridică de la masă, cu intenția de a părăsi cârciuma, își simți picioarele grele ca de plumb, berăria începu să se învârtască cu el; avu impresia că halbele de pe mese se lovesc între ele, de parcă ar fi fost un cutremur. „Singur n-am să pot pleca, îi spuse el lui Ivo Filipovac cu o 25 voce deosebit de fermă și de clară. Obsesia mea, îi mărturisi el ofițerului vorbind cât se poate de coerent, – nici nu ai fi zis că e mort de beat – e să nu mă calce cumva vreo trăsură în timp ce traversez strada...“ Asta și urmărise Ivo Filipovac, de fapt, și încă din clipa în care făcuse cunoștință cu clovnul, 30 să-l roage să-l conducă acasă! Un prilej de a pătrunde în cetatea pe care voia s-o asedieze, unde se afla sechestrată (chiar dacă nu într-un turn, ci într-o baracă de circ) aleasa inimii lui – cel ce o „sechestra“ nu era un balaur, ci un frate exagerat de

temător și de grijuliu, pentru care Ivo Filipovac simțea o foarte tulbure și amestecată antipatie, cel mai mult enervându-l asemănarea dintre cei doi. Iată-l, deci, pe Ivo Filipovac străbătând străzile orașelului cu un clown beat în spate – nu
5 știm dacă l-a văzut sau nu l-a văzut vreun cunoscut și nici nu are vreo importanță pentru povestirea noastră. Știm, în schimb, că trupul buhăit și îmbibat de băutură al clownului puțea îngrozitor, un miros care venea din străfundul ființei acestuia, pe care nici o apă din lume și nici un săpun nu l-ar
10 fi putut face să dispară. „Scuză-mă, spuse clownul cu vocea lui îngălată, ghicindu-i parcă gândurile, put urât. Și nevastă-mea face uneori pe nebuna, o apucă isteria câteodată și nu vrea să doarmă cu mine într-un pat...” și urmează câteva amănunte ceva mai intime, pe care preferăm să nu le
15 reproducem acum și aici. De altfel, nici eroul nostru, Ivo Filipovac, nu fu prea atent la vorbăria clownului (în majoritatea lor, cuvinte fără șir, fraze fără cap și coadă, de om beat), singura lui preocupare fiind aceea de a ajunge cât mai repede cu el acasă: să intre în cetate, s-o vadă în intimitate
20 pe Anny Scheindler, iată care era dorinta lui cea mai arzătoare. Ia un moment dat, însă, spre marea lui exasperare, clownul încercă să opună rezistență: nu mai voia să se întoarcă acasă, îi spunea lui inima că Magdalena-Erjike a fugit! De mult plănuia ea să fugă cu angrosistul sau poate, cine știe, cu un
25 alt bărbat, doar că el, credulul, nu și-a dat seama la timp. „Are un amant! strigă el, pradă unei neașteptate crize de gelozie. A plecat, m-a părăsit...” , se văicărea, cu fața șiroind de lacrimi. Apoi, la rugămințile lui Ivo Filipovac, acceptă să fie purtat în spate în continuare. Presimțirile clownului se adeveriră:
30 Magdalena-Erjike dispăruse, într-adevăr. Baraca în care locuiau cei doi soți era întoarsă pe dos – probabil că înainte de plecare căutase exasperată vreun obiect, pe care cine știe dacă reușise sau nu să-l găsească; pe ușă, prinsă într-o pioneză, se afla o foaie de hârtie ruptă dintr-un caiet de matematică, pe care

scria: „Am plecat în lumea mare cu Robertino. Iartă-mă, dacă poți.“ Clovnul nu reuși chiar din primul moment s-o ierte, așa cum îi cerea ea în mesajul ei de rămas bun, și Ivo Filipovac fu martorul unor scene destul de penibile. „Coco-trubadurul“ nu se purtă, nici pe departe, ca un bărbat adevărat: începu să-și smulgă părul din cap de durere și mânie și să țipe ca un disperat. Din cuvintele lui, Ivo Filipovac înțelese că sus-numitul Robertino era un pitic al cărui număr foarte nostim se prezenta în mod special la matineele destinate copiilor: dresură de porumbei. Robertino nu era mai înalt de un metru (poate câțiva centimetri în plus), în schimb se bucura, în rândurile sexului slab al circului, de o mare faimă în ceea ce privește performanțele sale erotice, se pare cu totul ieșite din comun. „Nu știam că pe deasupra e și perversă, urla în gura mare nefericitul clovn. Orice, numai jignirea asta nu pot s-o suport“, adăugă el pe un ton tragic și lugubru, și se prăbuși la pământ. Căzu într-un leșin adânc. Ofițerul îl stropi cu apă, ba încercă să-i facă și respirație artificială (își aminti apoi că respirația artificială se face, la nevoie, celor înecați, și s-ar putea să nu aibă nimic comun cu leșinul); văzând însă că disperatul soț părăsit nu are de gând să-și revină, alergă până la cea dintâi baracă, să ceară ajutor. Unii ar putea să spună că le-am cam adus din condei, am făcut, adică, în așa fel încât baraca fraților Scheindler să se afle în imediata vecinătate a celei unde zăcea leșinat sărmanul soț părăsit, în așa fel încât Ivo Filipovac să nimerească, din întâmplare, desigur, chiar acolo unde el și avusese de gând să ajungă, în conformitate cu planul pus la cale de el în mare secret. Hazardul este însă mai puternic decât fantezia oricărui autor, încât nu-i oare mult mai înțelept să dăm hazardului ceea ce e al hazardului și să nu învinuim pe nedrept un autor care nu dorește altceva decât ca doi tineri – dintre care unul arde deja de prea mult timp pe rugul aprins al iubirii, – să se întâlnească?! Autorul se dă cu toată discreția la o parte și-o lasă pe Anny Schindler să

schimbe cu ofițerul îndrăgostit câteva cuvinte banale, desigur, și lipsite de vreo importanță; ele trebuie să fie totuși consemnate, pentru ca respectiva poveste de iubire să aibă cât de cât un început. „Jesus Maria, ce s-a întâmplat?!“ spune, 5 așadar, trapezista de cum îl vede pe Ivo Filipovac pentru prima oară, iar cuvintele acestea sunt ca o piatră de hotar, căci abia după ce ele au fost zise, o foarte frumoasă și emoționantă poveste de iubire poate să înceapă, în sfârșit! Căci dacă există dragoste la o primă vedere – și ea există într-adevăr! –, 10 scurtcircuitul care s-a iscat (polii fiind privirile înflăcărare ale ofițerului, precum și cele ale tinerei trapeziste) aduce foarte bine cu ceea ce francezii numesc (e drept că, de câte ori pronunță cuvintele cu pricina, pe chipul lor apare un zâmbet cam ironic și plin de neîncredere, dar francezii sunt francezi, 15 cartezieni convinși și raționaliști fanatici: „abisurile“ sufletului omenesc nu sunt, nici într-un caz, specialitatea lor!) „coup de foudre“. Da, putem susține, fără să ne fie teamă că greșim, că din clipa în care l-a văzut pe Ivo Filipovac, Anny Scheindler s-a îndrăgostit de el, și viceversa, am spune noi, dacă n-am 20 ști că ofițerul o iubește, în taină, de multă vreme. Iată-i pe amândoi aplecați deasupra clovnului leșinat, încercând să-l aducă în simțiri. Clovnul deschide ochii, în sfârșit, și Anny Scheindler îi șterge fruntea transpirată cu un șervet, iar când clovnul începe să plângă (după Magdalena-Erjike, bineînțeles), 25 trapezista îi oferă batista ei parfumată, să se șteargă la ochi. „Ea nu merită să suferi atât, îi spuse Anny nefericitului soț părăsit. A fost nemaipomenit de crudă, s-a purtat îngrozitor!“ Și dacă e atât de vehementă în aprecieri, nu trebuie să ne închipuim cumva că ar fi o pizmașă și o cârtitoare! Nici 30 pomeneală de așa ceva! Am judeca-o cât se poate de greșit! Anny Scheindler e, în schimb, intransigentă, așa cum sunt intransigenți adolescenții pe care viața nu a avut când să-i modifice și să-i corupă. Trădarea, minciuna, lipsa de loialitate în iubire (și soția clovnului se făcuse într-adevăr

vinovată de toate aceste grele păcate!) o revoltau în chip firesc. Se uită la Ivo Filipovac, căutând în privirile lui o confirmare a celor spuse de ea. Firele unor misterioase legături începeau să se lege între ei, și nu ne rămâne decât să înregistrăm totul, lăsând lucrurile să se desfășoare de la sine. De altfel, intervenția noastră ar fi inutilă. Nimic din ceea ce urma să crească și să se împlinească nu mai putea fi oprit. Simțim cum chiar tonul povestirii noastre se schimbă, pe nesimțite – căci despre iubire nu se poate vorbi decât cu toată gravitatea și seriozitatea –, și acum despre dragoste, în înțelesul cel mai pur și mai curat al acestui cuvânt, este vorba! Ați putut vedea, de altfel, și dumneavoastră cu ce ochi se uită Ivo Filipovac la Anny Scheindler, și la rîndul ei ce ochiade îi aruncă ea! „Ajutați-mă, vă rog, să fac focul în godin“, se roagă de ofițer după ce dialogul mut și atât de expresiv dintre ei a avut loc. Nu vedeți că tremură de frig?“ spuse ea. Vorbește în șoaptă, pentru că, între timp, clovnul, în chip cu totul neașteptat, a ațipit. (Probabil că descărcarea nervoasă a fost atât de mare, încât pur și simplu l-a epuizat.) În timp ce tânărul ofițer suflă în foc să se aprindă lemnele care sunt destul de ude, Anny Scheindler e perfect conștientă că ceva cu totul special se petrece cu ea. E convinsă că trăiește o clipă unică. De parcă întreaga ei ființă ar fi supusă unor vrăji dulci și învăluitoare...

Mărturisim însă că nu știm ce să facem cu Lutz, fratele trapezistei. Să lăsăm ca iubirea dintre cei doi să prindă ceva mai mult cheag și abia după aceea să-l introducem în scenă? Oricum, el urmează să joace un rol în toată această foarte luminoasă poveste de iubire (îl vom vedea intervenind, ceva mai târziu, bineînțeles, orbește și cam la întâmplare, fără să se atingă însă – printr-un capricios joc al întâmplării, căci, într-adevăr, numai de întâmplare va fi vorba! – de cei doi îndrăgostiți). Deocamdată să ne mulțumim să-l aducem, totuși, în scenă și să-l punem să sufle în foc împreună cu Ivo Filipovac, doar-doar s-or aprinde lemnele cele ude! (Un frate

care nu înțelege încă nimic din cele ce s-au întâmplat și se
întâmplă în jurul lui, nemulțumit că focul nu vrea să se
aprindă, nebănuind că, între timp, un cu totul alt foc s-a aprins
și a început chiar să ardă pălălaie!) Cei doi bărbați stau aplecați
5 în fața focului în care suflă pe întrecutele, iar fratele se întoarce
spre tânărul ofițer, Ivo Filipovac, îi vede ochii migdalați,
semănând tulburător de mult cu cei ai surorii lui, și i se pare
că acei ochi văzuți foarte de aproape și atât de asemănători
cu ai fetei fac să crească în sufletul lui iubirea pentru ceilalți
10 ochi, cei ai trapezistei, care, iată, spune ceva în spatele lor, îi
cheamă să-i dea o mână de ajutor, vrea să-l întindă pe pat pe
nefericitul clown adormit. Dacă l-am introdus pe Lutz
Scheindler în scenă (poate puțin prea devreme), el nu are, de
fapt, deocamdată nici un rol. Cu toate astea, mărturisim că
15 Lutz Scheindler ne preocupă în mai mare măsură în
momentul de față decât perechea de îndrăgostiți care s-au
întâlnit în sfârșit. Ce se întâmplă cu cei doi putem cât de cât
bănuii; dragostea, oricât de imprevizibilă în manifestările ei,
rămâne, totuși, un domeniu în care pătrundem cu mai mare
20 ușurință decât în sufletul aceluia adolescent nefericit, care își
va iubi până la adânci bătrânețe sora (nu se va căsători
niciodată!), cu o iubire nu dintre cele mai neobișnuite. Un
băiat chipeș, tăcut și veșnic îngândurat, mult prea serios pentru
vârsta sa. Fetele – și ele îi dau târcoale – nu-l interesează și e
25 încă virgin (virginitatea și-o va pierde abia peste cinci ani, fiind
aproape violat de o îmblânzitoare de tigri). Șapte sau opt ore
dintr-o zi și le petrecea pregătindu-și numărul la trapez
împreună cu sora lui mai mică, Anny. Timpul care-i mai
rămâne și-l consumă învărtindu-se în jurul manejului, dând,
30 adică, o mână de ajutor celor ce curăță și îngrijesc animalele.
Lutz Scheindler, care se simte cu mult mai apropiat de ele
decât de oameni, le îngrijește când sunt bolnave, fiind foarte
priceput în a le doftorici, mai priceput chiar decât un medic
veterinar. Cu Anny se poartă aspru și în același timp e un

camarad perfect. După felul cum o tratează, ai putea crede că tânărul trapezist nici n-a avut timp să observe că Anny aparține unui alt sex decât al său. De parcă nu i-ar fi trecut prin cap că e femeie, și nu un frățior mai mic, un băiat la fel ca el. (Fără urmă de pudoare se dezbrăca în fața ei. Rușinată, fata întorcea capul. El nu observa că ea se simte stingherită.) În iubirea lui pentru ea nu se strecura nimic din ceea ce înseamnă atracția bărbatului pentru femeie, atracție care ar fi putut da sentimentelor sale un caracter într-adevăr incestuos. De altfel, Lutz Scheindler ar fi fost foarte mirat dacă cineva i-ar fi spus că sora lui a încetat să mai fie o fetiță. Și totuși, dacă ar fi fost întrebat care-i sunt simțămintele purtate propriei lui surori, Lutz ar fi răspuns printr-o frază teribilă și înfricoșătoare: „Nu pot să trăiesc fără ea“ ... Și ce poate fi mai cumplit decât asta: *să nu poți trăi* fără cineva, să simți că viața ta, fără prezența permanentă a vieții celuilalt, nu e posibilă?! E, deci, mai mult ca firesc ca Lutz Scheindler să devină gelos (un anumit fel de gelozie) pe Ivo Filipovac! Nu acum, încă nu. Deocamdată suflă amândoi în focul care nu vrea să se aprindă.

O îndeletnicire foarte plăcută pentru un scriitor este, fără îndoială, aceea de a istorisi o poveste de dragoste – un subiect vechi de când lumea, și totuși mereu nou, de vreme ce continuă să fie tema principală a romanelor care se scriu pe mapamond. Dar ne-am adus aminte tocmai în această clipă în care ofițerul, ajutat de Lutz Scheindler, suflă în foc, iar tânăra fată e atât de uluită de sentimentul care o încearcă pentru prima dată în viață, încât nu știe nici ce trebuie să spună, nici ce trebuie să facă, ne-am amintit, deci, de foarte ciudatul personaj (el ocupă un loc central în povestirea noastră) cu care domnul ofițer Ivo Filipovac s-a trezit că-i este ordonanță.

„Ce-o fi cu ordonanța asta a mea și pe unde dracu umblă?“ se întrebă, așadar, Ivo Filipovac și mărturisim că aceeași

întrebare ne-o punem și noi. Îngrijorarea noastră este chiar mai mare decât a lui Ivo Filipovac: fiind îndrăgostit până peste cap, în clipa următoare el a și uitat de Marcu, chipul frumoasei trapeziste apărându-i din nou înaintea ochilor, așa că se întinde
 5 în pat și își simte trupul invadat de o imensă fericire. Se aude un oftat al cărui ecou se stinge cu greu în odăița cufundată în întuneric. Cel ce oftează e îndrăgostitul nostru, și doar la câteva minute după aceea, domnul ofițer Ivo Filipovac a și început să sforăie încetișor. Se întoarce apoi pe partea stângă,
 10 se face covrig, și sforăitul încetează brusc. Dacă ofițerul a visat-o în noaptea aceea sau nu pe Anny Scheindler nu știm și nici nu ne interesează în mod deosebit, de vreme ce povestea de dragoste dintre cei doi a început să prindă un oarecare chiag: s-au văzut, s-au plăcut și așa mai departe... Ce-o mai fi nu
 15 ne rămâne decât să povestim la timpul potrivit.

Domnul ofițer Ivo Filipovac, cu tot somnul lui adânc și se pare fără vise, s-a trezit spre dimineață și a auzit zgomot în odăița de sub acoperiș. „Mi s-a întors ordonanța“, și-a spus el și și-a îngropat capul în pernă, cu gândul să adoarmă din
 20 nou. N-a putut. Stând cu ochii închiși și cu capul îngropat în pernă, s-a întrebat pentru a doua oară: „Pe unde dracu mi-o fi umblat?“ A deschis apoi ochii și a început să tragă cu urechea, să verifice dacă nu cumva s-o fi înșelat. Da, ordonanța se întorsese de bună seamă, i se auzeau pașii acolo sus, în
 25 cămăruța lui, și domnul ofițer începu să se foiască în pat; fusese trezit din somn, și de-acuma gata, cu greu o să mai poată iarăși adormi. De fapt, Ivo Filipovac nu era atât supărat, cât mai ales intrigat, cum teribil de intrigat se simte și autorul. Amândoi, autorul și tânărul ofițer, urcă, împreună, într-un
 30 suflet scările care duc la odăița de sub pod și s-ar putea chiar să se ciocnească în întuneric unul de celălalt. Ofițerul are de gând să-și muștruluiască ordonanța, să fie și el o dată în viața sa autoritar. A urcat, deci, scările și a deschis ușa odăii de sub acoperiș. Marcu stă pe marginea patului numai în izmene, și

când îl vede intrând, zvâcnește în picioare, ia poziție de drepti și se pregătește să salute militărește, stând smirună și fără să clipească. Ivo Filipovac îl oprește însă. „Lasă asta, îi spune el. Mai bine mi-ai spune și mie...” Ivo Filipovac intenționează să-i ție un mic discurs moralizator, se oprește însă încurcat, 5 pentru că ordonanței i s-a făcut rău: se clatină pe picioare și e gata să se prăbușească la pământ. Dinții îi tremură în gură, se uită cu ochii holbați la ofițer, de parcă ar vrea să-i ceară ajutor. Arată, ea, ordonanța ca unul care se îneacă și care te imploră din priviri să-i întinzi o mână, să-l scapi de la înec, 10 să nu-l lași să se ducă la fund. Privirea disperată a sărmanului soldat îl întoarce pe dos pe domnul ofițer Ivo Filipovac. „E bolnav, își spune el speriat. Băiatul ăsta, sărmanul, nu-i sănătos...” Și abia acum am putea spune că ofițerul își vede, în sfârșit, ordonanța și dorința de a-l ajuta (nu știe bineînțeles 15 cum și ce-ar putea anume să facă) îl cuprinde pe neașteptate. Marcu nu mai e doar o ordonanță nedisciplinată, ci un om care suferă. Asemănarea dintre ei doi încurcă parcă și mai mult lucrurile: ofițerul are, la un moment dat, impresia că cel cuprins de deznădejde e chiar el însuși: ca și când s-ar afla în 20 fața unei oglinzi în care și-ar vedea chipul desfigurat de suferință. I se pare că el și ordonanța lui sunt o singură ființă, ca în clipa imediat următoare să-și dea seama că totul n-a fost decât o iluzie, cel asemănător lui la chip e totuși un *altul*, o persoană străină, despre care el, iată, nu știe aproape nimic. 25 Ivo Filipovac descoperă, de fapt, hăul adânc care ne desparte de ceilalți. „Suntem *unici*, își spune el cu toată disperarea, iar asemănarea dintre noi rămâne doar un joc straniu al aparențelor și al contraafacerilor. Greșeala noastră cea mai mare este să ne lăsăm duși de nas și să credem în acest joc de oglinzi 30 mincinoase!...” „Nu mă lăsați, domnule ofițer”, se roagă ordonanța, și se lasă o tăcere care se prelungește, pare a nu se mai sfârși, pentru că Ivo Filipovac își dă seama că nu are ce să-i facă și nici cum să-l ajute. Încercarea lui de a intra în

pielea celuilalt dă greș. Ivo Filipovac simte că nu poate fi decât el însuși, că orice tentativă a lui de substituire ar fi zadarnică. Și în liniștea care s-a lăsat, în lumina difuză a zorilor, începe, spre tulburarea amândorura, să cânte o privighetoare. Marcu
 5 se îndreaptă spre fereastră, cu pași șovăitori, clătinându-se, și o închide să nu se mai audă cântecul vrăjit. Ofițerului i se pare că citește în ochii ordonanței un gând nou, nelimppezit și obscur, de parcă i s-ar fi făcut brusc rușine atât de cântecul acela al privighetorii, cât și de felul în care se poartă! „N-aveți
 10 de ce să vă faceți griji din pricina mea, spune, cu privirile în pământ. Nu-s decât o cătană proastă, își cere iertare cu o umilință sinceră. Lumea asta îi tare curioasă, mai spune, și eu nici nu știu bine – așa-s de neînvățat – ce-i cu ea“ ...

Ordonanța vorbește (și ofițerul simte lucrul ăsta) mai mult
 15 ca să se ascundă de el. Dacă nu cumva el vorbește așa și ca să ia de pe umerii ofițerului (dintr-un fel de bunătate și generozitate care îl uluiesc pe Ivo Filipovac) povara unei responsabilități, pe care el, ofițerul, nu are de ce să și-o asume. „Nu trebuie să-mi purtați grija!“ spun parcă privirile ordonanței.

20 În aceeași seară, la cazinou, Ivo Filipovac stă de vorbă cu colegul său, căpitanul Alfred Rotmann. De câteva luni, îi spune el, are o ordonanță nouă, a cărei comportare e din ce în ce mai ciudată. Ordonanța – un român din Banat – s-a întâmplat să-i și semene la chip! Pare, desigur, de necrezut,
 25 dar dacă el, Alfred Rotmann, i-ar vedea împreună, ar putea să jure că sunt frați, atât de bine seamănă unul cu altul. Bineînțeles, nici pomeneală de vreo înrudire între ei doi; lui însă, ca să fie sincer, îi pare nespuse de rău de sărmanul flăcău. Acesta suferă de un rău ascuns, și el nu știe cum să-i dea de
 30 capăt lucrului aceleuia care îl macină pe nefericitul băiat. „Oricum, e ordonanța mea, și până una-alta îl am în grijă“, spune Ivo Filipovac, și cade pe gânduri, privind-și ceșcuța din care se ridică aburii fierbinți ai cafelei plăcut mirositoare.

„În privința băieților ăstora de la țară, am ce să-ți povestesc, spune domnul căpitan Alfred Rotmann (un bărbat serios, înalt ca un zdrahon și mult mai în etate decât eroul nostru. Câteva smocuri de păr alb îi împodobesc creștetul pleșuv.) Întâmplări de tot felul, una mai ciudată decât alta. Dacă aș începe să ți 5 le spun acum, probabil că n-ai să-mi dai crezare, ai să spui că sunt născociri de-ale mele. Pot să te asigur, însă, că fiecare cuvântul rostit e adevărul adevărat! La ce să mint și să inventez, când viața m-a pus nu de puține ori în fața unor situații pe care nici o fantezie din lume n-ar fi fost capabilă să le inventeze! 10 Dacă stai printre răcani cât am stat eu, ai prilejul să afli mai multe lucruri decât din oricare tratat de neurologie. Despre patologia creierului uman întrebă-mă pe mine, *fiom draga* (din când în când îi place să-și ornamezeze discursul cu câte un cuvânt ungiuresc), crede-mă, am ce să-ți povestesc. Trebuie 15 să le cunoști cât de cât biografia flăcăilor ăstora de la țară, să fi trăit printre ei, și în cazul acesta comportarea lor începe să ți se pară mai puțin bizară sau absurdă. Majoritatea, îți dai seama, nu și-au părăsit niciodată satul în care s-au născut, cel mult dacă s-au dus, la vreo sărbătoare, la horă în vreun sat 20 învecinat; pentru ei lumea se reduce, nu uita acest lucru, la câțiva kilometri: satul și împrejurimile lui, și cam atâta. Nici nu le trece prin gând că dincolo de dealurile și pădurile din jurul cătunului lor s-ar mai afla și alte dealuri sau păduri, precum și alte sate; și atunci, îți închipui ce șoc pentru ei să 25 descopere spațiul infinit al lumii ce se întinde, până hăt departe, cine știe până unde, în așa fel încât poate părea chiar fără început și sfârșit...” Deocamdată ofițerul vorbește ca din carte, și cele spuse de el i se par lui Ivo Filipovac o colecție de platitudini care, oricum, cât ar fi ele de adevărate, nu 30 „rezolvă” și nici nu reușesc să arunce o lumină nouă asupra „cazului” ordonanței sale. Ivo Filipovac devine ceva mai atent la cele spuse de căpitan abia când acesta trece la descrierea unor întâmplări, care i se par a-i ilustra teoriile de a căror

profunzime nici pomeneală să se îndoiască. Așa că, după ce-și dezvoltă teza cu privire la „șocul“ descoperirii lumii de către neștiutorii flăcăi de la țară, după ce vorbește într-un limbaj cam cazon – și fără a da dovada unui spirit speculativ deosebit –

5 de sfâșietorul *dor de casă* al bietelor cătane, căpitanul ține să dea cu orice preț câteva exemple; abia acum, după cum am mai spus, Ivo Filipovac începe să fie atent la ce spune, pentru că într-adevăr cele povestite de Alfred Rotmann merită toată

10 atenția și nu strică să reflectezi puțin asupra lor. Un lucru pare a fi înțeles căpitanul – și nu atât apetitul lui teoretic îl mână spre înțelegere, cât mai curând îndelungata sa experiență de ins care, mai bine de un sfert de veac, a trăit în preajma cazărmilor, printre soldați strânși laolaltă de prin toate colțurile imperiului austro-ungar. Alfred Rotmann nutrește, așadar, convingerea,

15 bazată pe bogata sa experiență personală, că toate gesturile disperate ale acelor soldați (despre care îi vorbește – stând la cafenea cu trabucul în gură – lui Ivo Filipovac) își au punctul de plecare în marea lor singurătate, și că, deci, singurătatea „își are monștrii ei, dragul meu, cu nimic mai puțin înfiorători

20 decât cei născuți din somnul rațiunii al lui Goya, celebra gravură despre care nu mă îndoiesc că ai auzit“... Gândirea lui Rotmann – nu cine știe cât de profundă și excesiv de teoretică – e, totuși, aceea a unui sociolog, dublat de un psihanalist instinctiv (psihanaliza abia s-a născut, și căpitanul

25 nu a auzit, bineînțeles, de ea). Ia fel ca unii adepți ai teoriei lui Freud sau ca unii sociologi vulgarizatori, el e convins că totul poate fi explicat până la capăt, fiecare taină a inimii avându-și o cheiță a ei, cu care poți să descui cele mai secrete

30 „Care mistere?“ strigă el cu vocea lui groasă și răgușită de prea mult tutun ori de câte ori i se aduce la cunoștință un caz mai dificil (cu privire la vreo cătană care „a luat-o din nou razna“). „Stați o clipă, să vă spun eu despre ce e vorba: am avut eu un băiat în garnizoana...“, și Alfred Rotmann se pune să

povestească acel caz asemănător, nutrind convingerea fermă că, la urma urmei, nimic nu-i nou sub soare. Căci el așa de bine le știe pe toate, încât nu se mai miră de nimic! „Să vezi, îi spune lui Ivo Filipovac, ce-am pățit odată cu un soldățel dintr-ăștia, frumos ca o lacrimă și cuminte ca o fată mare. Era un băiat tăcut și foarte cuviincios, un polonez, de pe lângă Danzig, știam și cum îl cheamă, dar uite că acum, pe moment, nu-mi mai aduc aminte. Îi surprindeam câteodată cu o privire rătăcită, pierdută în zare... Era orfan polonezul. Mi-a povestit cum a rămas fără amândoi părinții: s-au speriat caili într-o zi la târg și-a trecut căruța peste ei, sau cam așa ceva. Avea un frate mai mic acasă, elev de liceu, și era îngrijorat ce-o face, cum s-o descurca singur. Îl chemam să-mi mai deretice prin cameră, și după ce-și făcea treaba cu cea mai mare conștiinciozitate, se așeza pe un scaun și se apuca să-mi vorbească de-ai lui; cel mai blând om, dragul meu Ivo Filipovac, și acest băiețaș – avea niște ochi albaștri și o privire curată ca o dimineață de vară! – a luat într-o zi pușca-mitralieră, a întors-o spre camarazii lui și a ucis, dintr-un foc, opt tineri, cu care n-a avut niciodată nici cel mai neînsemnat schimb de cuvinte, nimic, înțelegi?...“ Povestind isprava polonezului, Alfred Rotmann nu se arăta a fi prea mirat. „Am văzut prea multe în viață ca să mă mai sperii...“ spun privirile lui ostenite de militar bătrân. „I-a împușcat, pricepi, fără să-i urască, fără să aibă ceva împotriva lor! Pricina e tot aia, spune ofițerul clătinând din cap, adâncul sentiment de frustrare pe care îl trăiesc toți flăcăiandriiăștia, pricepi ce vreau să spun, dragul meu?“ întreba căpitanul trăgând din trabucul care i se stinsese în timp ce povestea. Numai că pentru Ivo Filipovac lucrurile erau mult mai puțin clare decât pentru căpitan, limpezimea cu care acesta explica drama soldatului lui i se părea discutabilă. Gândirea sa era mai puțin științifică, mai puțin determinist sociologică decât cea a căpitanului... „Să-ți povestesc și un alt caz, la fel de paradoxal, povestea în

continuare Alfred Rotmann. De data asta eroul e un flăcău de pe lângă Oradea, un băiat cam urâțel, cu o frunte îngustă și cu o claie de păr roșu, mărunț de stat și cu picioarele crăcănate, dar a cărui voce era atât de cristalină încât, dacă
5 l-ai fi auzit cântând, ai fi jurat că e glasul unui înger: în timpul marșurilor obositoare și lungi, îl puneam să cânte, ca să treacă timpul mai repede... Ei, și o dată, pe când se făceau niște aplicații de mai mare amploare – aplicații de noapte, la care era angrenat întregul nostru regiment –, pentru că îl
10 simpatizam pe cântărețul meu, m-am gândit să-l protejez, așa că l-am trimis să «facă pe inamicul» undeva la o distanță de doi-trei kilometri pe câmp. Urma să stea acolo, ascuns lângă un boschet, până când o patrulă de-a noastră, în căutare de «limbi», o da peste el ca din întâmplare; urmau să-l lege
15 frumușel și să mi-l aducă plocon. Luarea de prizonieri era trecută și ea în schema exercițiului. Un fel de joc de-a v-ați ascunselea, nimic, ca să zic așa, deosebit... Să aștepte, deci, acolo, pe câmp, vreo două-trei ore, până dă peste el patrula respectivă. De obicei soldații, în timpul ăsta, trag un somn
20 bun, profită, săracii, de timpul pe care îl au la dispoziție ca să se odihnească oleacă. Era o noapte caldă de august, țin minte de parcă s-ar fi întâmplat astăzi, cerul spuzit cu stele, ce mai, o noapte splendidă! Când patrula l-a descoperit, în sfârșit, băiatul meu cu voce de îngerăș zăcea într-o baltă de sânge lângă
25 boschetul cu pricina. Își trăsesese un glonte în stomac. A murit înainte ca ambulanța să ajungă cu el la spital, totuși am mai avut timp să-l întreb de ce-a făcut-o. «M-am speriat, domnu ofițer, mi-a spus (abia mai putea vorbi!). Era întuneric și eram singur, și m-am speriat foarte tare...» Se ruga de noi să nu-l
30 lăsăm, că el nu vrea să moară, vrea să ne mai cânte cu vocea lui de îngerăș, când sunt marșurile foarte lungi și grele, dar stomacul îi era perforat de glonț, așa că a murit în dureri cumplite acolo în ambulanță, înainte de a junge cu el la spital“, povestește Alfred Rotmann, și ochii i se umezesc, relatarea

acelei triste întâmplări impresionându-l peste măsură și acuma, după atâta amar de vreme.

Așa că Alfred Rotmann nu se arătă mirat aflând de comportarea oarecum ciudată a ordonanței lui Ivo Filipovac. În lunga sa carieră militară el întâlnise multe cazuri identice. I se întâmplase să vadă – și încă de câte ori! – cum tineri asemănători lui Marcu o iau razna dintr-o dată. „Eu zic să scapi cât mai repede de el, trimite-l înapoi la cazarmă, până nu-ți face cine știe ce pocinog“, își sfătui căpitanul prietenul mai tânăr. Ivo Filipovac nu-i urmă însă sfatul. Cine știe din ce pricini voia în continuare să-și ajute ordonanța, doar că nu știa cum s-o facă.

Trebuie să consemnăm acum comportarea cel puțin ciudată a ofițerului: cu totul pe neașteptate, a simțit că nu poate, sau nu vrea, să se despartă de ordonanța lui! Se gândește la ea ca la un frate mai mic, un frate care nu poate fi dat – numai așa, ca să scapi de el – pe mâna doctorilor!... „A-l lăsa pe seama lor, își spunea ofițerul, înseamnă, de fapt, a te spăla pe mâini, înseamnă a încerca să scapi cât mai ușor de orice obligație și de orice răspundere.“ Și Ivo Filipovac se trezi că nu vrea să scape nici de răspunderi, nici de obligații...

Cât ne-am ocupat noi de ciudatul comportament al ordonanței, cei doi îndrăgostiți au avut prilejul să se vadă de mai multe ori. Se întâlneau după-amiezile, în taină, nu cumva să afle fratele ceva (nu i-a fost greu să-și dea seama de ce se întâmplă: să vadă că surioara lui s-a îndrăgostit, și să fie gelos), în cimitirul catolic; se plimbau îmbrățișați pe cărăruile dintre morminte, se opreau în dreptul unor tufe de liliac înflorit, și trapezista respira adânc, îmbătăta de parfumul suav al florilor; se sărutau pătimaș lângă îngerii de marmoră care străjuiau criptele etc. Dragostea te face egoist, încât ne întrebăm cum de mai are timp un ofițer al armatei cezaro-crăiești, pe deasupra și îndrăgostit, să se mai gândească la o biată ordonanță. A avea,

totuși, timp! Și chiar față de Anny Scheindler își exprimă de mai multe ori îngrijorarea: „Am o ordonanță și îmi dă mare bătaie de cap, îi povesti el. Se spune că semănăm amândoi...” Greu să convingi o îndrăgostită – care își închipuie, cum e și firesc, că iubitul ei e unic pe pământ – că acesta ar putea semăna cu altcineva! Așa că își manifestă neîncrederea: „Tu nu semeni cu nimeni”, îi spuse ea și îl sărută (destul de stângaci, pentru că încă nu învățase de fapt să sărute!). „Și totuși semănăm, stăruie el, ceea ce e într-adevăr ciudat. Nu există nici un grad de rudenie între noi. Nici măcar nu suntem de aceeași naționalitate. El e român, și eu sunt sârb.” „Tu ești ofițer, și el e ordonanță”, spuse fata pe neașteptate, sensibilă la diferențele sociale. „Cu toate acestea, semănăm, spuse încă o dată ofițerul și căzu pe gânduri. Da, da, semănăm, stăruie el răspunzând de fapt privirii tot mai neîncrezătoare a tinerei fete. E un străin, un flăcău prostuț de la țară, abia a învățat câteva cuvinte ungurești, abia mă pot înțelege cu el, și cu toate acestea, mă crezi, Anny, soarta lui mă neliniștește, disperarea lui pur și simplu mă face să sufăr. Vreau să-l ajut și nu știu cum s-o fac! E caraghios, dar nu pot scăpa de sentimentul că răspund de soarta lui.” „E mult prea complicat pentru mine tot ceea ce îmi spui”, spuse Anny Scheindler cu acea sinceritate, aproape brutală, cu care vorbesc uneori fetele al căror suflet e pur și neîntinat. Și se sărutară din nou. Nu suntem atât de indiscreți încât să numărăm sărutările pe care și le-au dat lângă tufa înflorită de liliac și lângă îngerul de gips, în dreptul căruia s-a și desfășurat, de altfel, discuția dintre ei...

Doar la câteva zile după întâlnirea de mai sus, Lutz Scheindler se îmbolnăvi de dizenterie și fu internat în spital. O boală dintre cele mai păcătoase. De dizenterie se murea, uneori, în acele timpuri... Spitalul în care era internat tânărul semăna cu orice spital din zilele noastre: pereții erau la fel de albi, surorile la fel de rumene, aveau aceleași zâmbete profesionale lipite pe chipul lor inexpressiv; la fel miroseau

coridoarele și aceiași castani înfloriți creșteau în fața ferestrelor, trezind nostalgia celor internați... Sora își vizita fratele joia și duminica (orele de vizită erau aceleași ca în zilele noastre), se așeza pe un scaun în fața patului, și Lutz, cu chipul supt de boală (în câteva zile slăbise cu mai mult de zece kilograme, frumosul lui trup de atlet își pierdea, de la o zi la alta, splendoarea), o privea încercând să surâdă... Anny Scheindler era mult prea îndrăgostită ca să-și poată ascunde fericirea de privirile cercetătoare ale fratelui ei. Era o necuviință, desigur, să arăți atât de înfloritoare când fratele tău zace în pat bolnav de dizenterie (din care pricină numărul la trapez e scos din program), doar că fata nu e în stare să se ascundă. „Nu-i pare rău de mine, nu mă iubește“, își spune trapezistul cu amărăciune, și după ce vizita ei ia sfârșit, își îngropă capul în pernă, să nu-l vadă surorile plângând... Da, Anny Scheindler se uită la el cu ochi strălucitori și nici nu-i trece prin cap c-ar fi fost mai bine să-și ascundă fericirea. „Sunt în afara oricărui pericol, după părerea doctorilor, îi spune Lutz Scheindler. Știi că mi-a fost teamă c-o să mor? Și aș fi suferit cumplit la gândul să te las singură...“ Auzindu-l, chipul ei luminos se întunecă dintr-o dată – pentru că își iubește fratele și nu e nici lipsită de sensibilitate –, și câteva lacrimi îi apar în ochi. Se simte vinovată că e în stare să fie atât de fericită în timp ce el e așa de bolnav! „Să mă fac sănătos și ne apucăm din nou de lucru, spuse el. Nu imediat, bineînțeles, reluăm numărul vechi din program până când mă mai pun pe picioare. Sper că n-ai uitat tot ce te-am învățat“, adaugă apoi vădit îngrijorat.

Dacă Anny Scheindler se simțea, pentru moment, plină de milă și compasiune, de cum părăsea spitalul, atât mila cât și sentimentul vinovăției se risipeau, ca prin farmec. Nu mai avea loc pentru ele! Iubirea pusese stăpânire până și pe cele mai ascunse cămări ale sufletului ei. Urma o nouă vizită (joia sau vinerea), la care se trăda iarăși. „Zac aici în spital, își spunea

cu ciudă Lutz Scheindler, și n-am cum s-o apăr de dragostea ei!...“ Neavând nici un fel de experiență erotică – nu fusese niciodată îndrăgostit, și singura ființă de sex feminin la care ținea era sora lui –, habar nu avea ce înseamnă să iubești pe
5 cineva. Nici nu bănuia cât de puternică e iubirea. Nu știa că atunci când e vorba de dragoste nimeni nu poate salva pe nimeni și că cel mai bun lucru pe care îl ai de făcut e să nu-i stai în cale, să nu te amesteci. N-avea cum să-și ferească, deci, sora de dragoste, numai că el, naivul și neînvățatul, nu știa
10 asta, nu avea de unde să știe. Era îngrozitor de nepriceput...

A mai trecut o săptămână, timp în care Lutz Scheindler s-a pus pe picioare. E încă prea slăbit ca să părăsească spitalul. Suntem într-o joi, zi de vizită, și frații se plimbă prin parcul spitalului. Anny își ține frățiorul de braț. O anumită tensiune
15 s-a creat, cu totul pe neașteptate, de îndată ce a venit vorba despre „ofițerul acela care îți dă târcoale“. Astfel se și explică tăcerea care s-a lăsat între ei. Lutz Scheindler a slăbit mult. Greu să recunoști în băiatul acesta sfrijit pe splendidul atlet, ale cărui exerciții la trapez smulgeau strigăte de entuziasm.
20 Să profităm de acest moment de tăcere, să facem abstracție de tensiunea existentă între cei doi și să-i privim mai de aproape. Trăsăturile gingașe ale fetei s-au mai împlinit. Gura ei a căpătat o anumită moliciune senzuală, iar ochii îi sunt de un albastru închis, aproape violet. Da, la ochi și la gură
25 seamănă între ei, frații – lucru observat și de către prietenul nostru Ivo Filipovac –, doar că, ochii, dacă îi privești ceva mai bine, descoperi în cei ai fetei o gingășie caldă și învăluitoare; ochii băiatului sunt, în schimb, într-o permanentă neliniște, sunt ochi de „jivină tânără“, ca să folosim o comparație de
30 efect, ochi ce-și schimbă expresia de la o clipă la alta. În unele momente devin atât de întunecați, încât par aproape negri... Încercând să fim din nou omniprezenți și atoateștiutori, să aflăm la ce se gândește Anny Scheindler. Ei bine, ea se gândește – și din fericire fratele ei nu are posibilitatea, așa cum avem noi,

de a-i citi gândurile – că s-a săturat de toate aceste exerciții la trapez, care nu-i mai fac de un timp încoace nici o plăcere. „În realitate, își spune ea, înciudată, nu am nici cea mai mică vocație pentru o astfel de profesie!” Fusesse ca un lut moale în mâinile fratelui ei mai mare, și el o modelase așa cum voise el. Nu i se oferise posibilitatea de a alege. „Iubesc prea mult viața ca să-mi mai placă o asemenea profesie plină de risc!” își spune... Să încercăm acum să aflăm la ce se gândește Lutz Scheindler, să-i citim și lui gândurile: „Nu putem să reapărem în fața publicului – meditează el –, reluându-ne numerele vechi. Suntem datori să pregătim ceva nou. Ceva care să fie o adevărată surpriză, să-i lăsăm cu gura căscată pe spectatori... Anny mă ține de braț, se lipește drăgăstoasă de umărul meu, dar gândurile ei, îmi dau bine seama, sunt cu totul în altă parte... Îl urăsc pe ofițerul ăla caraghios, de care s-a îndrăgostit și am să fac în așa fel încât să-i despart. O să-i trag o bătaie, să mă țină minte – își spune, așadar, Lutz Scheindler, care e atât de naiv, încât își închipuie că totul se poate rezolva cu o bătaie –, praf îl fac dacă îl văd că se mai ține de iubita mea surioară! Căci dacă nu intervin la timp și în cea mai mare grabă, o s-o pierd. Or eu nu pot trăi fără ea“... își spune din nou trapezistul. Gândește – după cum am putut să ne dăm seama – ca un băiețandru necopt la minte și probabil că nici nu l-am lua prea în serios dacă n-ar fi ultima frază rostită – cum că „nu poate trăi fără sora lui“ – frază care, desprinsă de pe buzele lui capătă gravitate și ne pune, vrând-nevrând, pe gânduri.

Într-o după-amiază de sâmbătă, Lutz Scheindler ieși din spital. S-ar fi apucat imediat de lucru. Era supărat și enervat că din pricina slăbiciunii se vedea obligat să mai aștepte. De câte ori aducea vorba despre exercițiile la trapez – pe care avea de gând să le pregătească împreună –, Anny Scheindler schimba vorba... Trapezistul începu să dea târcoale locuinței lui Ivo Filipovac. Îl amenința, în gând, cu bătaia și era hotărât

să-și pună în practică amenințarea. Chiar așa, slăbit cum era, o chelfăneală soră cu moartea e el în stare să-i tragă ofițerului! Acesta trebuie să fie un fel de papă-lapte care, mai mult ca sigur, nici nu știe să se bată! Or el de mic trăise printre circari și învățase o mulțime de tertipuri; știe, de pildă, cum să-și ia adversarul prin surprindere, cum să-i pună piedică. „Și-a găsit nașul cu mine“, își spune tânărul, și între timp sora lui, la umbra unor tei care își scuturau florile, se săruta cu Ivo Filipovac. Un sărut prelungit, semănând cu cele ce se vor putea vedea în unele filme produse la Hollywood prin deceniul al patrulea al veacului nostru. Ca să poată ajunge până la buzele iubitului ei, fata se ridicase pe vârfuri; Ivo Filipovac îi prinsese mijlocul cu mâna dreaptă, și când ea se clătină, gata să cadă, el o ridică de la pământ, fără ca buzele lui să se desprindă de ale ei, de parcă ar fi vrut să prelungească la nesfârșit tandra lor îmbrățișare...

Vara veni dintr-o dată. Frații Scheindler își reluaseră exercițiile la trapez, pregătindu-și cu mult sârg numărul. Aveau de gând să-și uluiască spectatorii. Tânărul ofițer îndrăgostit se uita mai tot timpul la ceas, așteptând cu nerăbdare ora întâlnirilor furișe cu Anny Scheindler. Pe ordonanță o descoperim îndreptându-se spre râulețul aflat la marginea orașului. Luna iunie e abia pe la mijlocul ei, dar e cald ca în toiul verii. Și-a pus în gând să se scalde... Îl vedem, așadar, pe Marcu urcând un delușor – în jurul lui câmpul e smălțat cu flori: sânzienele albe și galbene stau nemișcate, ca niște lumânări aprinse, în aerul înmiresmat al zilei de vară. Apoi îl vedem coborând, și, undeva jos, în valea care se întinde la picioarele lui, poate fi zărită panglica strălucitoare a râului. Eroul nostru se grăbește. E nerăbdător să ajungă. Știe el un loc ferit unde apa e destul de adâncă, așa că se poate scâlda după pofta inimii lui. De cum ajunge, își trage cizmele, se dezbracă de uniformă; își lasă și izmenele și, gol pușcă, se aruncă în apa care, fiind destul de devreme, n-a avut încă timp

să se încălzească. E atât de rece, încât nu poate rămâne mai mult de un minut sau două; iese afară și se întinde în iarbă, la soare. Îi tremură dinții în gură, buzele i s-au făcut vinete din pricina frigului, dar, încet, încet, razele calde ale soarelui îl pătrund; o căldură și o moleșală plăcută îl cuprind. Marcu 5
închide ochii și chiar trage un pui de somn, în timp ce în jurul lui păsările să te asurzească, nu alta, cu ciripitul lor; o ciocârlie, în zborul ei razant, îl atinge cu vârful aripilor, așa că Marcu se trezește, deschide ochii, vede bolta albastră a cerului, apoi îi 10
închide din nou, nu ca să tragă încă un puișor de somn, cum s-ar putea crede, ci ca să asculte cele ce se întâmplă în jurul lui.

Toate se adunau și se amestecau între ele, mirosurile cu cele auzite și cu cele văzute, și în mintea lui Marcu se realiză 15
cu totul pe neașteptate o imagine unică a lumii, de o extraordinară armonie și perfecțiune. I se păru că întreaga lui ființă se destramă, contopindu-se cu cele aflate în jurul său; încetă să mai existe, și în același timp exista într-un mod mult mai vast și mai atotcuprinzător: era râul și floarea, iarba și pământul, cerul nesfârșit și păsările cele ciripitoare, și Marcu, 20
cel ce nu voise să iasă din pânțele mamei, recunoscuse desăvârșirea lumii, frumusețea ei, și simți întreaga vină a respingerii acesteia; pentru că asta făcea el, nefericitul și neînțeleșul, respingea lumea atât de armonios alcătuită dintr-o ciudată și 25
greu de înțeles *neputință de a fi*, de a trăi cu adevărat! I. acrimi de rușine și de umilință în fața bunătății acestei lumi atotcuprinzătoare și atotînțelegătoare îi scaldau ochii tânărului nostru erou, și acum toate începeau să fie tot mai confuze și mai greu de înțeles: Marcu nu-și mai dădea bine seama dacă 30
lacrimile își aveau izvorul în durerea surdă care, de ani de zile, de când se născuse, i se cuibărise în piept, sau, dimpotrivă, ele aparțineau bucuriei, care, iată, se revărsa peste el așa cum se revărsa și peste întregul pământ, peste întreaga lume, în

valuri strălucitoare, pe care nimeni și nimic nu le va putea vreodată stăvili.

Ar fi bine să ne despărțim acum de Marcu, în aceste momente de vârf ale existenței lui; să ni-l închipuim fericit, fără să ținem seama de caracterul atât de fragil al fericirii lui trecătoare, căci existența lui Marcu, rămânând înscrisă într-un timp uman, „starea de fericire“, contopirea cu natura, a durat doar câteva clipe trecătoare! Ni-l și închipuim pe Marcu trezindu-se ca dintr-un somn adânc, ca acei flăcăi din poveste care-și spun cu mirare: „Mă, da' mult am mai dormit“, legănându-se somnoroși când pe un picior, când pe celălalt. Trezit din starea de beatitudine, se întoarce, încă somnoros, spre cărarea care șerpuieste printre fânețurile încărcate cu flori galbene și albe, strălucind în soarele verii ca niște lumânări aprinse, și vede undeva acolo, în depărtare, pășind agale pe cărare, un om. Cel ce vine spre eroul nostru nu se grăbește prea tare: când dispare, când apare din nou printre ierburile înalte. Să reținem această scenă: Marcu întors, stând sprijinit într-o mână și uitându-se la omul acela. Povestea noastră ar putea să se sfârșească acum, și în cazul acesta ar trebui să ne luăm rămas bun de la eroul nostru, precum și de la domnul ofițer Ivo Filipovac, a cărui poveste de iubire ar rămâne, de fapt, neterminată, nedusă până la capăt; în cazul lui Marcu, neexistând nici o poveste propriu-zisă, nici nu avem, de fapt, ce anume să încheiem și să ducem la capăt. Din motive pe care nu le putem divulga cititorului, posibilitățile noastre de a trăi în imediata apropiere a celor doi tineri, a ofițerului și a ordonanței sale, se sfârșesc aici. Căci dacă până acum am putut să-i urmărim pas cu pas, atât pe unul, cât și pe celălalt (adică pe ofițer și pe ordonanță), să fim adică omniprezenți, cum se spune, și am avut posibilitatea s-o vedem cu ochii noștri pe fermecătoarea Anny Scheindler și pe fratele acesteia (un tip destul de ciudat și nu tocmai pe gustul nostru) – am putut, de asemenea, urmări, cu gura căscată de uimire, periculoasa

lor evoluție la trapez – de-acum înainte trebuie să ne mulțumim cu ceea ce am aflat din surse mai puțin directe și nu neapărat demne de crezare. Așa că sfârșitul acestei povești care s-a petrecut înainte de războiul cel mare, într-un orășel al imperiului austro-ungar, imperiu ce-și trăia, ca să zicem așa, clipele cele din urmă (numele orășelului nu are o deosebită importanță pentru povestirea noastră), sfârșitul, deci, ni se dezvăluie dintr-o dată învăluit în umbrele depărtării: mai bine de șapte decenii s-au scurs de atunci și e firesc ca toate să se vadă nu prea distinct, ci ca printr-o ceață deasă, așa cum ne apar de obicei lucrurile privite de la o mult prea mare distanță. Nici nu mai are rost să spunem cât ne supără faptul de a nu putea fi într-un totu sigur de autenticitatea întâmplărilor. Căci nemaivând posibilitatea de a le verifica, suntem obligați să luăm drept reală, să considerăm deci adevăr, o întregă poveste care, mărturisim, ni se pare destul de puțin verosimilă. Totul ar fi pornit, ca să zicem așa, de la asemănarea dintre ordonanță și domnul ofițer Ivo Filipovac. Fratele cel răzbunător (să ne amintim că-i promisesse ofițerului o bătaie soră cu moartea) se pare că ar fi încurcat lucrurile în așa fel, încât l-ar fi confundat pe ofițer, și nici nu era greu de vreme ce semănau într-adevăr unul cu celălalt, cu propria lui ordonanță. Așa că cel ce pășește agale prin iarba înaltă, îndreptându-se spre Marcu, ar fi chiar fratele trapezistei (cu toate că ne-ar veni destul de greu să explicăm o asemenea coincidență), și văzându-l pe Marcu (fără uniformă, ca să-l poată identifica și să se dumirească, deci, că nu e vorba de un domn ofițer, ci de un simplu soldat, de o biată ordonanță) își spune că a sosit clipa răzbunării. Văzându-l deci pe Marcu și închipuindu-și, din pricina asemănării, desigur, că e Ivo Filipovac, trapezistul e cuprins de oarba lui gelozie. Vede roșu înaintea ochilor și începe să lovească, cu pumnii și cu picioarele, cu ce apucă, încercând să-l distrugă pe bărbatul din fața lui; vrea ca acesta să nu mai existe, pentru ca să fie

din nou liberă Anny, sora lui, fără de care *nu poate trăi...*
Încercăm să ne închipuim întreaga scenă: Marcu nu vrea să se apere. Nici nu înțelege prea bine ce se întâmplă cu el: se chircește de durere, și sub loviturile care cad asupra lui ca o ploaie deasă, fața și trupul îi sunt acoperite de șiroaie de sânge.
5 Vedem scena cu ochii minții noastre, mai mult ne-o închipuim, de vreme ce n-am fost martori la ea, și nici nu suntem ferm convinși că toate s-au petrecut chiar așa. O întrebare trebuie să ne-o punem văzându-l pe Marcu cum tace
10 și acceptă parcă de bunăvoie, fără să se apere, să fie bătut. Și-a dat oare seama că la mijloc e o neînțelegere – aceasta e întrebarea – și că nu asupra lui ar fi vrut să-și descarce furia gelosul frățior al Annei Scheindler? Și dacă și-a dat seama de acest lucru, de ce n-a încercat să-l lămurească pe agresor,
15 spunându-i: „M-ai luat drept altcineva, nu cu mine ai tu ceva de împărțit ci cu altul. Nu sunt eu Ivo Filipovac. Sunt doar ordonanța lui“. Adevărul ar fi ieșit la lumină, și Marcu n-ar fi fost făcut zob fără să fie vinovat. S-ar putea, desigur, să nu fi apucat să strige, să nu fi avut timp, prea cădeau pumnii cu
20 nemiluita, dar s-ar putea, de asemenea, ca Marcu să nu fi vrut *anume* să deschidă gura și să lămurească ceea ce era de lămurit. Primind loviturile îndreptate împotriva altcuiva, fără să crâcnească, fără să încerce să strige în gura mare că nu el este persoana în cauză, chiar dacă seamănă nepermis de mult cu
25 ofițerul îndrăgostit de domnișoara Anny Scheindler, n-a acceptat el oare, de bunăvoie, martirajul la care era supus?

Ar urma acum o altă scenă, care ar decurge din cea relatată mai sus: ziua de vară se apropie de sfârșit, soarele stă să apună; se pornește un vânt ușor, care face să foșnească sălciile de pe
30 malul râului. Răzbunat, după părerea lui, trapezistul s-a făcut nevăzut. Marcu zace în țărână. Cu greu se poate ridica. Se clatină pe picioare, se simte cuprins de o nesfârșită oboseală. Cu mare efort se târăște până la malul râului, intră în apa care îi ajunge până la subțiori și se spală de noroi și de sânge. Apa

e asemeni unui pansament călduț, rănilile nu-l mai dor. Îi curg lacrimi din ochi, plânge pe tăcute, cu sughițuri, trăgându-și nasul, ca un copil. Iese din apă și se îmbracă tremurând, continuând să scâncească asemeni unui câine bătut. Vrea să se odihnească. Capul îi este golit de orice gând, i s-a făcut somn. Cade într-un somn greu, letargic, și în clipa când soarele, globul lui mare și roșu, atinge pământul, alunecând fastuos și calm dedesubt, o femeie trece pe cărare cu un prunc în brațe și-l descoperă. Văzându-i chipul vânat și umflat, se sperie, aleargă după ajutor. Până să se întoarcă – însoțită de doi inși –, soarele s-a ascuns sub pământ și umbrele prelungi ale înserării încep să se întindă de-a lungul poienii în care zace eroul nostru. Ca să-l poată transporta la spital, țărani ce-o însoțesc pe femeie au adus cu ei o căruță trasă de un singur cal costeliv...

În aceeași iarnă, după sărbătorile Crăciunului, Anny Scheindler l-a luat de bărbat pe Ivo Filipovac. A fost o nuntă frumoasă. În fotografiile păstrate până astăzi pot fi văzuți mirii, precum și părinții ofițerului, tatăl și „mama lui de-a doua“, o femeie încă tânără. Mireasa poartă un voal lung și o rochie de dantelă de toată splendoarea. Dar unde e fratele miresei, ce s-a întâmplat cu întunecatul trapezist, de vreme ce lipsește din toate fotografiile, cam șterse și îngălbenite de vreme? Fratele nu apare în ele din simplul motiv că el nu a luat parte la nunta surorii lui. Zăcea la spital după o tentativă nereușită de a se sinucide. Luase luminal (sau poate un alt somnifer, care se găsea pe acele timpuri). O doză insuficientă, cum li se întâmplă, de obicei, sinucigașilor care vor și nu vor să-și ducă la bun sfârșit gestul lor nelegiuit... Și-a reluat, peste câteva săptămâni, numărul la trapez, înlocuind-o pe Anny Scheindler cu o fată care îi semăna, privită de la distanță, dar care, văzută de aproape, n-avea nici pe departe grația și frumusețea celei ce părăsise, în mod definitiv, lumea cercului. La vârsta de treizeci de ani, Iutz Scheindler s-a îmbolnăvit de o boală foarte

urâtă, un fel de decalcifiere a organismului. În bărbatul pe jumătate infirm, care rupea biletele la intrare la cinematograful „Apolo“ din centrul orașului (pentru că, între timp, filmul mut – scheciurile cu Stan și Bran – începuseră să facă ravagii
5 în rândurile publicului), era destul de greu să-l recunoști pe superbul atlet de odinioară, al cărui număr la trapez culegea ropote de aplauze. Bineînțeles că între timp se apucase și de băut. Era tot singur, suferea și ofta, în taină, după frumoasa lui surioară. Își amintea de ordonanța făcută zob pe nedrept
10 și-și închipuia (pe deasupra era și bigot) că eșecul lamentabil al sărmanei lui existențe se afla în strânsă legătură – „pedeapsa lui Dumnezeu“, – cu acea nedorită greșeală și confuzie de odinioară. Mărturisim c-am simțit dorința de a-l pune la stâlpul infamiei pe trapezist, – ai cărui ochi, migdalați, au
15 continuat să semene nepermis de mult cu cei ai surorii lui, până la adânci bătrâneți: trupul i s-a deteriorat, dar ochii nu și-au pierdut frumusețea și strălucirea! imaginându-ne un „epilog“ atât de întunecat. Dacă totuși n-am aruncat asupra lui și alte pedepse, cu mult mai grele și mai mari (ar fi putut,
20 de pildă, să rămână, din pricina bolii de care suferea, olog sau chiar orb), l-am fi putut face să-și piardă postul de la cinematograf, nu cine știe ce post – îi sancționa, trăgându-i de urechi, pe elevii care încercau să se strecoare în sală fără să-și cumpere bilet –, n-am făcut-o însă de frica de a nu ne
25 trezi în plină melodramă (vă amintiți acele epiloguri dickensiene în care cei „răi“ sunt pedepsiți, și binele triumfă la sfârșit în mod definitiv și irevocabil). Am inventat, deci, un epilog care ne pare cât de cât verosimil... Adevărul e însă că habar nu avem ce i s-a întâmplat după nunta surorii sale
30 tânărului cu ochi migdalați, care era convins că „nu poate trăi fără sora lui“. E adevărat că odată am descoperit într-o revistă ilustrată o reclamă de circ, și printre numele înșirate acolo – nume dintre cele mai „exotice“, în majoritatea lor de proveniență italiană – am dat și peste numele lui Lutz

Scheindler, renumitul trapezist ale cărui numere la trapez au cucerit mapamodul. Revista era, însă, de prin '31 și e greu de presupus că Lutz Scheindler, la aproape cincizeci de ani, ar mai fi fost în stare să evolueze (oricât de bine și-ar fi păstrat forma sportivă) la trapez. Ar fi putut fi, de pildă, fiul acestuia, 5 dar știm – în privința aceasta nu avem nici o îndoială – că fratele frumoasei Anny Scheindler nu a avut copii. Nu s-a căsătorit niciodată, n-a cunoscut pacea și liniștea unui cămin care să fie numai al său, n-a fost înconjurat de copii obraznici și drăgălași, nici nu s-a bucurat de farmecele unei soții blânde 10 și ascultătoare. Chiar dacă în realitate n-a ajuns să rupă biletele la cinematograful „Apolo“ din centrul orașelului, oricum tot „n-a sfârșit-o bine“. Și nu știm dacă nu cumva în această carte, în care tema singurătății ocupă un loc de prim plan, Lutz Scheindler, „cel ce nu putea trăi fără sora lui“, n-ar fi meritat 15 un loc mai important. Dar nu caracterul patologic al singurătății ne interesează pe noi, în primul rând. Cu Lutz Scheindler ar fi existat, desigur, pericolul să alunecăm, fără voia noastră, spre zonele obscure și maladive ale singurătății, spre acele tărâmurii de unde începe, de fapt, împărăția 20 psihiatrilor și a neurologilor. Or, pe noi nu ne preocupă singurătatea din punct de vedere clinic. Nici nu încercăm să-i dăm de capăt așa cum încearcă medicii care urmăresc, în primul rând, vindecarea celui bolnav. Noi nu vrem să vindecăm pe nimeni, și cine știe dacă nu suntem ceva mai 25 sceptici decât medicii, de vreme ce ne îndoim c-ar putea exista vreo vindecare. Pe Marcu, de pildă, nu ni-l putem închipui altfel decât ca pe un ins veșnic singur, un „neîmpăcat cu lumea“, așa cum a fost el încă înainte de a se naște. Din acest punct de vedere seamănă numai la chip cu superiorul lui. 30 Unele asemănări mai profunde, dacă au existat, ne-ar fi destul de greu să le dăm de urmă: Ivo Filipovac nu-și poate închipui altfel viața decât în doi, el este bărbatul în căutarea femeii, cu ajutorul căreia să întemeieze un cămin și să perpetueze

specia. O astfel de femeie va fi pentru el fata de la trapez, Anny Scheindler. (Să nu uităm că ne-am despărțit de ei în ziua în care urma să aibă loc nunta; o zi de iarnă, mai splendidă decât oricare alta: ninge cu fulgi mari, și mireasa pășește cu pantofiorii ei albi pe zăpada pufoasă. Mirele n-o lasă însă să-i înghețe piciorușele, o ia pe sus, și, cu ea în brațe – Anny Scheindler l-a cuprins drăgăstos pe după gât cu mâinile ei în mănuși albe –, se îndreaptă spre trăsura care îi așteaptă, împodobită cu panglici și trandafiri, în timp ce caii, doi armăsari albi de toată frumusețea, tropăie neliniștiți, gata să-i poarte ca vântul și ca gândul, cum se spune în povești...) Crizele de singurătate ale lui Ivo Filipovac au fost trecătoare, crize de creștere, legate, așa cum am văzut, de vârsta „tulbură”, de anii adolescenței. El a trecut peste ele cu succes, 15 îndreptându-se cu pași repezi spre maturitate. Da, „copilărosul” ofițer, pe care ni l-am închipuit adesea jucându-se cu soldații lui de-a „hoții și vardistii” a devenit, la scurt timp după căsătorie, bărbat în toată firea. Mustața va continua să și-o poarte răsucită în sus, o mustață care cu timpul 20 va deveni mai aspră și mai puțin mătăsoasă și, poate, ceva mai închisă la culoare. Ofițerul – care numai a ofițer, fie vorba între noi, nu prea aduce, nefiind, adică (după cum se va spune la un moment dat), un „personaj tipic”, semnificativ pentru categoria socială pe care o reprezintă – nu-și va pierde însă 25 nici sensibilitatea și nici bunătatea inimii. Va continua să scrie versuri (mai ales în după-amiezile lungi de toamnă, cu lumina lor grea, uleioasă, când se va lăsa cuprins, fără voia lui, de o ușoară melancolie), iar în jurul vârstei de patruzeci de ani își va lua curajul și va publica o mică plachetă într-o editură 30 provincială, al cărei nume, din păcate, ne scapă acum (vor fi incluse în culegerea respectivă și unele poezii de tinerețe; cele închinat unei anumite doamne, soția unui bun prieten de-al său, din acei ani îndepărtați, vor purta misterioasa dedicație „Pentru X”). Va avea grijă să-și continue o vreme

corespondența cu mama lui vitregă. Din păcate, nobila doamnă se va îmbolnăvi de plămâni. Va fi internată într-un sanatoriu, undeva la poalele Alpilor, și Ivo Filipovac împreună cu soția și cu fiul lor mai mare (acesta va avea aproximativ șase ani) o vor vizita, încărcăți de daruri inutile, femeia fiind pe moarte (nu va mai trăi decât câteva luni; își va lua rămas bun de la ei cu lacrimi în ochi). Nu, viața lui Ivo Filipovac n-a fost întru totul lipsită de unele asperități, nici vorbă de așa ceva! În primul rând, să nu uităm a luptat în războiul cel mare (un război pe care el îl considera, ca atâția alții, crud, inuman, nedrept, ba chiar monstruos), iar atunci când s-a întors de pe front (căci, spre deosebire de atâția alții, el s-a întors!), aerul acela copilăresc despre care am avut prilejul să vorbim îi dispăruse întru totul de pe chip; ba la tâmpile îi apăruseră și câteva fire cărunte, pe care soția lui, mai în glumă, mai în serios (deși nu fără o oarecare tristețe), i le-a arătat într-o dimineață de duminică – se uitau amândoi în oglinda mare din salon –, la scurt timp după întoarcerea de pe câmpul de luptă. Trebuie să menționăm, de asemenea, faptul că nu cu mult înainte de a se declanșa marele măcel mondial, garnizoana lui Ivo Filipovac s-a mutat din orașelul X la Timișoara, unde, de altfel, ofițerul a și rămas împreună cu familia (soția și trei copii, o fată și doi băieți) după războiul cel mare. Ivo Filipovac a ieșit din rândurile armatei (nu era, știm și noi, un ofițer cu „vocație”) și a intrat funcționar la Arhivele Statului. În amintirea vechii lui profesii, a continuat să-și poarte o vreme mustața răsucită în sus (atât timp cât vecinii și cunoscuții, din inerție sau din obișnuință, au continuat să-i spună „domnu ofițer”), apoi, când vechea lui profesie a fost uitată, și-a ras-o, și chipul lui a întinerit subit, a reprimis acel aer copilăros despre care am mai vorbit. Doar că de-acuma era un civil în toată puterea cuvântului. În ce privește limba română, Ivo Filipovac o vorbea la perfecție (spre deosebire de soția lui, căreia i se mai întâmpla, din când în

când, mai ales la piață, când se certa cu precupețele, să stâlcească vreun cuvânt), și doar numele (cu toate că prietenii îi spuneau Ion, la fel ca acea legendară Evă, căreia îi păstra o amintire de neșters) îi va deconspira naționalitatea.

5 Suntem obișnuiți să punem între epoci tot felul de baricade și ziduri înalte, cu toate că ele nu au existat în realitate. Tinerețea eroului nostru s-a consumat în acei ani cărora li se spune astăzi – cu nostalgie sau cu ironie – „la belle époque”, maturitatea între cele două războaie, bătrânețea după cel de-al
10 doilea război mondial, doar că trecerea de la o epocă la alta (sau de la un anotimp al vieții lui Ivo Filipovac la un alt anotimp) s-a petrecut aproape pe nesimțite; s-a trecut, așa cum se întâmplă în viață, de la o zi la altă zi, alunecându-se spre anii maturității, apoi spre cei vârstnici, și nici un stâlp indicator
15 pe care să fi scris: „Aici se termină tinerețea lui Ivo Filipovac” sau „Aici s-a sfârșit «la belle époque»” sau, ceva mai târziu, un alt indicator, de același fel, pe care să se poată citi: „Aici au început anii de bătrânețe ai fostului ofițer al armatei cezaro-crăiești” n-a existat. Alunecarea, cum să-i spunem altfel,
20 s-a produs încetul cu încetul. Chiar și războiul, primul sau cel de-al doilea, a început într-o zi foarte asemănătoare cu toate celelalte zile: oamenii au mâncat, au făcut dragoste, au mers la slujbă, i-au durut dinții sau stomacul, și în ziua aceea memorabilă (așa cum ne apare ea astăzi) nici nu și-au dat bine
25 seama că ceva începe de fapt, și altceva se termină. N-au putut – în afara celor înzestrați cu o deosebită luciditate și cu un acut simț al istoriei – ieși din propria lor viață, ca să înțeleagă într-adevăr că un lucru irecuperabil se întâmplă, marcându-i definitiv.

30 Poate că ar fi bine acum să spunem câteva cuvinte despre cei trei copii ai lui Ivo Filipovac. Să începem cu primul născut, pe care îl chema Dușan, ceea ce în sârbește înseamnă *suflet*. După părerea noastră, numele nu i se prea potrivea. Plăcut la înfățișare, sportiv, cu un trup suplu, cu părul roșu, Dușan

a plăcut foarte mult femeilor și a avut, din acest punct de vedere, o viață deosebit de furtunoasă. S-a căsătorit de trei ori, și la vârsta de treizeci și trei de ani s-a despărțit definitiv și de cea de-a treia nevastă. Femeile cu care a trăit în continuare și le-a păstrat – din comoditate – ca amante. Dușan a fost profesor de gimnastică la liceul piariștilor din Timișoara. Un bărbat elegant, care la bătrânețe s-a apucat de băutură. Bea, totuși, cu oarecare măsură. Avea grijă să nu se observe și să-și păstreze o ținută dreaptă. Prin anii șaiszeci era încă un bărbat bine. Avea o deosebită slăbiciune pentru artistele de teatru și de operă. La premiera baletului *Cenușăreasa* de Prokofiev, domnul profesor Dușan Filipovac putea fi văzut în loja centrală, într-un frumos costum bleumarin cu dungi, aplaudând-o, cu tot entuziasmul, pe tânăra și promițătoarea prim-balerină, întoarsă de curând de la Moscova, unde își făcuse studiile (și al cărei amant era de mai multe luni de zile). Cam atât despre cel dintâi născut al lui Ivo Filipovac și al Annei Scheindler; cel de al doilea, fiind tot băiat, se va numi George și va moșteni firea visătoare a lui Ivo Filipovac. În liceu va scrie poezii „moderniste“. Va urma, totuși, medicina și va fi unul din cei mai buni tineri radiologi din țară. Va muri însă în război, undeva pe frontul de est, lăsând în urma lui o soție neconsolată – fiica unui foarte bogat tăbăcar din Lugoj – și un băiețel de doi ani, precum și un caiet cu poezii („intimiste“ și cam stranii, pe care soția, prudentă, prin anii cincizeci, ca să nu aibă neplăceri din pricina lor, a preferat să le arunce în foc), un foarte subtil eseu despre Anatole France, precum și câteva însemnări aducând cu ceea ce se cheamă un jurnal intim. Atât eseu, cât și însemnările respective s-au bucurat, din păcate, de aceeași soartă ca și versurile. Cea mai realizată, dintr-un anumit punct de vedere, a fost fiica lui Ivo Filipovac. Ea a urmat arta dramatică și a devenit artistă. De fapt a fost prima artistă emerită a Teatrului Național din Timișoara. Premiul de Stat l-a luat pentru apariția sa, de

neuitat, în rolul Mașei din *Trei surori*. O chema Milena, dar și-a luat numele, foarte sonor, de Maria Corint. Avea frumusețea mamei sale, Anny Scheindler, și sensibilitatea tatălui ei, Ivo Filipovac. O femeie impunătoare, frumoasă, 5 inteligentă și bună. Publicul o iubea, și ea la rândul ei își iubea publicul bănățean. În repetate rânduri i s-a propus să părăsească orașul și să joace la București, dar Maria Corint n-a vrut să se despartă de publicul ei atât de îndrăgit. A apărut și într-un film, doar că pe ecran calitățile ei dramatice își 10 pierdeau din strălucire. Poate că nici rolul nu i se prea potrivea – fata unui boier care se alătură răsculaților lui Doja –, or, în perioada respectivă, Maria Corint, având frumoasa vârstă de patruzeci de ani, era, deja, prea matură pentru rolul care i-a fost oferit. După acest trecător eșec, Maria Corint a refuzat 15 să mai apară în film. A jucat, în schimb, în *Antigona* și a interpretat-o pe Eriphile. La premieră, Ivo Filipovac, bătrân, cu părul alb și cu frumoșii lui ochi albaștri rămași încă tineri, a vărsat o lacrimă pioasă, aducându-și aminte de Fela Weiringer, marea artistă dispărută într-un accident de cale ferată; și-a 20 amintit de anii tinereții, cei fără de întoarcere, și toată noaptea s-a răsucit în pat, fără să-și găsească liniștea. Spre dimineață a luat un somnifer și, în sfârșit, a reușit să adoarmă. „Viața e atât de scurtă – și-a mai spus, înainte de a fi cuprins de somn, și a simțit în adâncurile sufletului lui o durere ascuțită, aproape 25 de nesuportat –, nici nu-ți dai seama când a trecut. De parcă nici n-ar fi fost...”

VIII

1.

Ploaia nu era atât de compactă ca să nu se poată vedea orașul, mai ales că cele două ștergătoare ale parbrizului își făceau datoria, oferind o imagine mereu împrăștiată a acestuia, doar că mama, prinsă în rețeaua gândurilor ei împovăraătoare, n-avea ochi pentru oraș, nici nu-și dădea seama că se află la Paris și că taxiul alunecă de-a lungul unor străzi aglomerate, înțesate de mașini și oameni, nu vedea firmele și reclamele strălucitoare, nu auzea vocea taximetrastei, care-i spunea ceva în legătură cu metroul care se afla în grevă, din care pricină circulația a devenit atât de dificilă. De altfel, puținele cuvinte franțuzești pe care le știa n-ar fi ajutat-o prea mult să înțeleagă ce spune femeia, atât de limbută, de la volan. „De-aș ajunge odată mai repede“, se gândește mama, și între timp taxiul s-a smuls victorios din aglomerație, alunecă de-a lungul Senei (un vaporeș încărcat cu turiști gălăgioși la care ea se uită indiferentă), apoi Luvrul, și taximetrasta spunându-i ceva mamei în legătură cu splendoarea aceluia mare muzeu, sau ceva în legătură cu splendoarea Parisului – se poate vedea de-acuma și Turnul Eiffel – dar ce contează Parisul și chiar Luvrul în ochii unei mame al cărei fiu, grav accidentat – un accident de mașină –, s-ar putea nici să nu mai fie în viață...

Se pare că fusese un accident foarte grav, așa rezulta din telegrama primită. Mai fuseseră doi în mașină, un băiat și o fată, și dacă fata, care de altfel și conducea mașina, scăpase cu viață, tânărul și-o pierduse, acolo, la locul accidentului –
5 nu reușiseră să ajungă cu el până la spital. Fiul ei scăpase însă, trăia încă în momentul în care fusese expediată telegrama. Mama începu să plângă, lacrimi mari se rostogoleau pe obrazul ei palid și obosit, și prin oglinda retrovizoare taximetrista o privea uimită și ușor speriată. Se opri la mijlocul frazei pe care
10 tocmai i-o spunea și o întrebă, grijulie, ce i s-a întâmplat. Mama se strădui să-i explice că băiatul ei e grav accidentat, un accident de mașină, spuse, arătând spre volanul pe care mâinile femeii se mișcau cu repeziciune. Femeia înțelese în cele din urmă despre ce era vorba și clătină plină de
15 compasiune din cap, fără să se arate, însă, prea de tot impresionată. Într-un oraș mare ca Parisul se întâmplă fel de fel de drame și sensibilitatea oamenilor, cu atât mai mult a unei taximetriste, se tocește cu vremea. Totuși, era o femeie cu mult tact, chiar dacă nu deosebit de simțitoare, și ca să
20 abată gândurile mamei de la accident o întrebă – între timp mama își ștergea lacrimile cu o batistă, apoi își suflă nasul – dacă orașul i se pare frumos și dacă a mai fost și altă dată la Paris. Mama se fâstâci, nu știu ce să-i răspundă, deși cuvintele le înțelesese, însoțite cum erau și de gestul femeii, mâna
25 ridicându-se de pe volan, arătând spre bulevardul descoperit de ștergătoarele parbrizului – numai că ea nu prea avusese timp să-și arunce privirea asupra orașului. „Ploaia asta e nemaipomenit de plicticoasă, mai ales când te afli la volan, fu de părere taximetrista. Foarte, foarte obositoare“, adăugă
30 fără să-i pese dacă mama îi înțelege sau nu sporovăiala, și din nou e mare aglomerație, femeia își scoate capul pe fereastra mașinii, nici nu-i pasă de rafalele de ploaie, se ceartă, se pare, cu cineva din fața ei, e de fapt o simplă conversație cu glas ceva mai ridicat, se dă vina pe cei de la metrou, din pricina

căroră s-a creat o asemenea harababură; mamei i-a dispărut oboseala – și călătoria cu trenul a fost într-adevăr cumplit de oboșitoare –, e copleșită de emoție și începe chiar să tremure încetișor; ceva din emoția ei se transmite, femeia de la volan pare, la rîndul ei, cuprinsă de nerăbdare. „Nu mai avem mult și ajungem“, îi spune ea mamei, aplecându-se peste volan, ca să poată vedea mai bine prin ploaia care a devenit torențială. În sfârșit, mama vede orașul – o stradă coborînd în pantă, bătută de stropii mari ai ploii de vară –, orașul unde fiul ei trăiește încă; în clipa imediat următoare, însă, o sumbră și cutremurătoare imagine îi apare în fața ochilor: o femeie șezînd, cu fiul ei mort în brațe! Marcu îi arătase odată, cu mulți ani în urmă, pe timpul când era încă student, o carte poștală cu o sculptură a lui Michelangelo, reprezentînd o astfel de scenă, și mama fusese teribil de impresionată. Amintirea ei o fulgeră din cap pînă în picioare.

Femeia de la volan o văzu foindu-se pe scaunul ei din spate și-i zâmbi cu bunăvoință prin aceeași oglindă retrovizoare. Îi spuse că totul e în regulă și că vor ajunge de îndată: a trebuit să ocolească puțin, ca să evite străzile aglomerate, și atunci mama se simți obligată să-i spună la rîndul ei ceva care să nu fie în legătură cu fiul ei, o amabilitate oarecare, legată mai curînd de oraș, de splendidul Paris, centrul lumii, ceva în legătură cu Luvrul, marele palat-muzeu despre care bineînțeles că a auzit și ea și pe lângă care tocmai trecuseră. „Luvrul... Michelangelo“, spuse așadar mama, apoi își aminti cum se cheamă sculptura cu pricina, pe care i-o arătase fiul ei cu ani în urmă, pe vremea când era încă student la Arte Plastice (acea foarte frumoasă reproducere păstrată pe noptieră și la care se uita în fiecare seară, înainte de culcare). „*Pietà*“, spuse așadar mama; femeia de la volan nu păru însă să fi auzit nici de numele artistului nici de celebra lui operă. Aprobă totuși, dînd din cap și zîmbind, fără să priceapă bine despre ce anume era vorba. Nu înțelegea nici ce-i cu *Pietà*, nici cine era acel

Michelangelo, al cărui nume mama, din dorința de-a o face să înțeleagă ce vrea să spună, îl repetă de mai multe ori.

După ce medicii și surorile plecară, mama rămase singură cu propriul ei fiu, și acesta fu, probabil, momentul cel mai greu pentru ea, mult mai greu chiar decât cel al revederii, dacă
5 putem să-i spunem revedere întâlnirii dintre ei doi: pentru că numai ea, mama, își revedea, de fapt, fiul, el nu avea cum s-o vadă, n-avea cum să știe de prezența ei, acolo, în camera de rezervă a spitalului parizian, la picioarele patului lui,
10 privindu-l năucă, nevenindu-i să creadă că acel chip palid și tras, cu cearcăne negre sub ochi, era Marcu, copilul născut de ea – se născuse, înainte de vreme, se grăbise foarte tare, venise pe lume la șapte luni –, cu aproape treizeci de ani în urmă. Era el, și totuși trăsăturile îi erau modificate: ceva străin
15 și necunoscut îi apăruse pe chip! De cum îl văzu se pierdu cu firea, și în primul moment îi veni să-i spună medicului că tânărul care se odihnea pe patul spitalului nu era Marcu; își reveni însă repede; un picior îi ieșise bolnavului de sub pătură, și ea îl recunoscuse, în sfârșit. Nu chipul, deci, cu acel aer străin
20 întipărit pe el, o ajută să-l recunoască, ci acel deget micuț și încârligat de la picior. Și în clipa când identificarea se făcu, durerea, care stătuse parcă la pândă, ascunsă în adâncurile ființei ei, într-o stranie și în același timp tensionată
expectativă, durerea care se mulțumise să aștepte, știind însă
25 foarte bine c-o să-i vină rândul, țâșni asemeni unei hemoragii puternice, și primul impuls al mamei fu acela de a se repezi spre trupul cufundat în somn, de a-l cuprinde într-o îmbrățișare prin care întreaga suferință maternă să-și găsească
izbăvirea; se reținu însă la timp, doar brațele apucară să-i
30 zvâcnească înainte, picioarele rămaseră pe loc; în secunda imediat următoare aceluși prim impuls, mama simți, nu numai în chip abstract, ci cu întreaga ei ființă, vulnerabilitatea, fragilitatea aceluși trup care se zbătea încă între viață și moarte,

și, speriată, se retrase chiar cu un pas înapoi, nu cumva să-i facă vreun rău, printr-o prea brutală și agresivă prezență, bolnavului. „Apropiați-vă, apropiați-vă, fără teamă“, îi spuse sora, și pentru ca mama să o și înțeleagă, îi făcu semn să se apropie de pat; cu destulă greutate reuși să facă încă un pas spre patul în care îi zăcea fiul; se apropie apoi în vârful picioarelor, și atât de pierdută, încât medicul, care era și el de față, se simți obligat să-i zâmbească încurajator: nu vă fie teamă, spuneau privirile lui blânde – era un bărbat tânăr, cam de aceeași vârstă cu băiatul ei, dacă nu cumva chiar și mai tânăr ca el; un tip slăbuț, cu ochi albaștri și limpezi, și cu un barbișon de un blond-roșcat. Speriată cum era, arăta ca un copil care e târât cu forța spre ceva de care se teme cumplit; nici nu se uita la Marcu, a cărui respirație devenise între timp parcă și mai precipitată. Îl privea pe doctor, și panica de pe chipul ei se amestecă apoi cu un fel de implorare mută, care i se concentrează mai ales în ochi. Cu o astfel de privire medicul era, însă, obișnuit, îi era dat s-o vadă aproape zilnic, nu era o noutate pentru el; așa că îi zâmbi mamei oarecum profesional: nici nu promitea marea și sarea („Minuni nu putem face“, spunea zâmbetul lui), dar nici nu-și declina responsabilitatea. Un zâmbet aducând mai degrabă cu un micuț colac de salvare, aruncat cuiva pe o mare înfuriată; un colac de care te agăți cu disperare; cât ar fi el de mic, de îndată ce l-ai apucat, în ruptul capului nu-l mai lași din brațe! Da, mama părea în aceste clipe teribil de neajutorată. Se simțea slabă, neputincioasă, pierdută, și medicului îi fu destul de greu s-o facă să înțeleagă – mai era și handicapul limbii – ce anume se așteaptă de la ea. „Trebuie să ne ajutați, îi spuse el totuși, pe limba lui, ne-am pus toată nădejdea în dumneavoastră.“ Mama îl privea însă năucă – ochii mari și rotunzi, gura întredeschisă –, creierul parcă i se blocase, nu înțelegea mai nimic, și atunci doctorul, închipuindu-și că doar limba era de vină, improvază în fața ei un fel de pantomimă semănând

ului de mult cu cele jucate prin piețele publice în timpuri îndepărtate. Din gesturile lui foarte expresive, mama înțelese că cea pe care vrea el s-o reprezinte, întâi și întâi, era cucoana moarte, cu chipul ei scâlbâmb și hâd; moarte pe care ei doi, 5 dădea să se înțeleagă doctorul, arătând când spre mamă, când spre propria sa persoană, trebuie s-o alunge, s-o dea afară, s-o strângă de gât, să-i facă harakiri, să n-o lase să li-l fure pe băiat, și ca să fie și mai convingător, jucă în fața mamei scena răpirii fiului de către moarte: cum ea, moartea, îl apucă și-l trage după 10 ea cu forța, ceva care arăta, într-adevăr, cumplit. „Totul depinde de noi doi, nu-i așa, doamnă? Numai de noi doi“, spunea doctorul. Fiind ateu, nu admitea prezența unei terțe persoane care să intervină în afacerea lor! Acordându-i-se această imensă responsabilitate, mama se aplecă puțin sub 15 greaua-i povară. Doctorul, fin psiholog, încerca să-i însuflească curaj: de vreme ce *totul* depinde doar de ei doi, lucrurile nici nu mai par chiar atât de grave; pentru că ei doi, își spunea mama, uitându-se drept în ochii medicului – aceeași privire copilăroasă, dar parcă mai puțin speriată, ceva mai încrezătoare –, 20 vor face tot ceea ce trebuie făcut. Îl investi, așadar, pe medic, dând dovada unei speranțe aproape oarbe, cu toată încrederea de care era în stare. Atâta vreme cât medicul – acest bărbat tânăr și foarte plăcut la înfățișare – e lângă patul fiului ei, ea nu-și va pierde speranța! Scena mută care se juca între ei, sub 25 privirile celor două surori i se păru, totuși, tânărului medic cam prea patetică, așa că își încruntă sprâncenele, își luă o mină gravă și încercă să fie ceva mai reținut: îi explică mamei că i se dă voie să rămână în permanență lângă bolnav. Eventual va trebui să ducă la îndeplinire unele sarcini, legate de boala 30 acestuia, bineînțeles, care, altfel, ar fi revenit surorilor. De pildă, să schimbe sacii cu glucoză necesari perfuziilor. Și doctorul, pentru ca mama să priceapă ce spune (bineînțeles că și până aici totul fusese explicat mai mult prin semne decât prin cuvinte), arată spre respectivii săculeți agățați deasupra

patului bolnavului, cărora mama le aruncă o privire speriată. Și din nou o cuprinse panica, teama că n-o să fie în stare să-și facă datoria; se simți neajutorată și tare prostută, și era cât pe aci să izbucnească în plâns – și ar fi și izbucnit, dacă medicul, înțelegând ce se petrece cu ea, nu i-ar fi zâmbit iarăși 5 încurajator, dându-i de înțeles că totul o să fie în regulă; el e convins că o să se descurce foarte bine. Fără îndoială că surorile o vor învăța cam ce anume trebuie să facă – arată spre cele două surori, iar ele aprobară dând din cap. Așa că mama fu obligată, vrând-nevrând, să prindă curaj, și abia după plecarea 10 lui și după plecarea celor două surori trăi, așa cum am mai spus, cel mai greu moment al revederii lor. Acel *aer străin* care desfigura trăsăturile chipului lui Marcu, dându-i o expresie cu totul nouă și necunoscută, o înspăimânta cel mai mult. I se păru – și se cutremură la un asemenea gând! – c-a rămas 15 cu un străin în încăpere, și această înstrăinare era atât de îngrozitoare, încât izbucni, în sfârșit, în plâns, un plâns pe tăcutele, să n-o audă nimeni. Marcu se mișcă prin somn, și de sub pătură apăru celălalt picior, cel prin venele căruia i se făceau perfuziile cu glucoză, și mama, cu lacrimile în ochi, 20 se aplecă să vadă mai din aproape piciorul prin care se făcea, ca să zicem așa, legătura cu firele vieții (chiar dacă era vorba de un singur fir la capătul căruia se afla un aparat complicat, precum și sacul cu glucoză, pe jumătate golit), și legătura 25 aceasta dintre aparatul atât de înfricoșător la vedere, după părerea mamei, și trupul fiului ei (fiul ei, a cărui viață depindea de sacul acela, precum și de firul prin care glucoza circulă) trezi în sufletul mamei un atotcuprinzător sentiment de milă. Nu era pentru prima oară, i se întâmplase ei și în alte dăți să fie cuprinsă de milă (își aminti cabinetul dentistului, căldura 30 sufocantă și bâzâitul muștelor, capul băiatului dat pe spate, fruntea lui transpirată, și dentistul agățat parcă la capătul cleștelui lucios, trăgând cu toată puterea, scrâșnetul măselei rupte, urletul de durere al copilului)... Mila aceea, ivită pe

neasteptate, era atât de puternică, încât i se păru că simte înfipt în propriul ei trup firul prin care circula glucoza dătătoare de viață...

Mai greu îi fu mamei în cea dintâi noapte petrecută la
5 căpătâiul patului lui, singuri amândoi în camera de rezervă a spitalului. Era frântă de oboseală după nopțile din tren, nopți în care dormise puțin, mai bine zis nu dormise aproape deloc: rămăsese întinsă în patul îngust. Dedesubtul ei dormea o femeie în vârstă; sforăia, un sforăit gros ca de bărbat. I se
10 întâmpla să ațipească, dar după câteva minute se trezea din nou. În clipa trezirii, durerea din sufletul ei părea a fi și mai cumplită, de parcă cele câteva minute în care ațipise n-ar fi făcut decât s-o răscolească mai tare. De fapt, clipa în care se deștepta o găsea nepregătită în fața durerii... În timpul
15 chinuitoarei călătorii, mama își pierduse, de fapt, orice speranță, nu mai era sigură c-o să-și găsească fiul în viață. („Un grav accident de mașină“, spunea telegrama.) Abia la Paris, ceva mai târziu, va afla împrejurarea în care se produsese
20 accidentul: cea care conducea mașina era o fată; mama află și numele destul de neobișnuit al acesteia, o chema Momo, o ființă mai aparte, de care, se pare, fiul ei se îndrăgostise; în mașină se mai afla încă un tânăr, care, i se spuse mamei mult mai târziu, semăna aproape incredibil de mult cu propriul ei
25 fiu; tânărul acela – francez sau poate belgian – murise. Băiatul ei fusese, așadar, îndrăgostit de fata care conducea mașina. Dar ea nu-l iubea, pentru că (îi explicase într-o după-amiază însoțită de vară, acolo, pe malul mării, la Deauville) nu era în stare să iubească cu adevărat. Era, după părerea ei, mult
30 prea egoistă, prea egocentrică. Mama nu fusese de față, așa că nu avea cum să-și închipuie scena în care fiul îi era respins cu toată franchetea – fără prea multe menajamente – de o ființă urâțică, dar nu lipsită de un anumit farmec straniu. Semănând mai curând cu o pasăre de noapte. Ruptă de lumea din jur. Citind mai tot timpul romane polițiste. O ființă

singuratică. Așa că nu ieșise mai nimic din întâlnirea (sau ciocnirea) a două singurătăți, și când intrase și cea de-a treia pe fir, – și trei singurătăți adunate la un loc erau parcă totuși prea mult! – adică tânărul acela ivit cine știe de unde, lucrurile nu se încurcaseră mai tare, cum ar fi fost de așteptat, dar nici nu ajunseseră la vreo dezlegare. Iar dacă ne luăm după propriile ei declarații, pe Momo o enerva cumplit asemănarea dintre ei doi. Îmbrăcați, mai treacă-meargă, spunea ea, dar la plajă așa, despuiati, îi era imposibil să-i deosebească pe unul de celălalt! Unde mai pui că asemenea similitudini și asemănări n-a mai întâlnit decât în cele mai prost scrise, mai naiv construite romane polițiste... Celălalt, cel de-al treilea, deci, le căuta compania pe plajă; nu vorbea mai deloc, așa că în privința sentimentelor lui – s-a îndrăgostit până la urmă și el de Momo, sau fata i-a rămas indiferentă? – nu avem cum să ne pronunțăm; și cum băiatul a murit în acel îngrozitor accident de mașină, el și-a dus taina, dacă a existat într-adevăr o taină, cu el, în mormânt. S-ar putea să le fi căutat compania pur și simplu pentru că fugea de singurătate, îi era frică – după cum i se confesă într-o bună zi lui Marcu – să rămână singur. E adevărat că după moartea lui, Momo începu să spună la toată lumea că fusese îndrăgostită de el „încă de la început, din prima clipă”; chiar dacă obișnuia și înainte de a se întâmpla nenorocirea să umble îmbrăcată în negru, anumite elemente adăugate îmbrăcăminții după accident accentuau aspectul „îndoliat” al apariției ei. Suntem, totuși, convinși că Momo nu fusese îndrăgostită, nu-l iubise adică nici pe cel de-al treilea, așa cum pretindea ea. (Acum, când el nu mai exista, nu-și mai asuma nici o răspundere făcând o astfel de afirmație.) Ne place să credem că Momo s-a aflat o vreme sub influența unui faimos film, pe care se dusesse să-l vadă într-adevăr de mai multe ori, iar cartea după care fusese realizat filmul a zăcut aproape o lună la ea pe noptieră – e vorba de romanul *Jules et Jim* –, așa că s-ar putea ca ea să-și fi dorit, văzându-i pe cei

doi tineri și închipuindu-și că sunt îndrăgostiți de ea, să trăiască la rândul ei o asemenea dureroasă poveste de dragoste. Departe de noi gândul de a face din Momo o ființă lipsită de suflet! Era însă o fată ce se înfășurase în propria ei singurătate, așa cum s-ar fi învelit în niște voaluri moi de mătase. Se simțea bine în ele, nu avea nevoie de cei doi băieți; pe deasupra, și semănau mult prea mult, ca să se poată hotărî pentru unul dintre ei! Pe care anume să-l iubească? iată o dilemă care i-ar fi luat prea mult timp ca s-o dezlege. Ar fi trebuit să-și rupă din plăcutele clipe petrecute în tovărășia romanelor din colecția *Série noire*, or ea nu avea de gând s-o facă! Momo, la fel ca atâtea și atâtea ființe de pe pământ, prefera să citească, în loc să trăiască. Abia când prin moartea unuia dintre ei, complicațiile sentimentale, care ar fi putut să apară, se rezolvară oarecum de la sine, Momo avu impresia că descoperă pe cine anume iubise ea tot timpul „fără să-și dea seama“. Era ca și cum s-ar fi adăugat filmului lui Truffaut un fel de epilog în plus, ca și cum Momo ar fi reușit să-i modifice finalul prin supraviețuirea ei și prin felul cum îl plânse pe băiatul acela foarte trist și foarte singur, de a cărui moarte se simțea într-adevăr vinovată. „A fost un accident îngrozitor, își spunea ea, n-am nici o vină“, și totuși, totuși se simțea cu întreaga ei ființă și la modul cel mai profund – de data asta nu mai era loc pentru născociri și jocuri imaginare – vinovată. Ceea ce se întâmplase, cumplitul accident în urma căruia unul din cei doi tineri murise, iar celălalt se zbătea încă între viață și moarte, o marcă definitiv. Momo, o fată cu capul în nori, îngurgitând cantități imense din colecția *Série noire*, nu era pregătită să primească astfel de lovituri; rămase, așadar, năucă. o mulțime de cărți polițiste fură aruncate la coș fără să mai fie citite. Nu și-ar fi închipuit niciodată Momo că în viață se poate muri chiar mai ușor decât într-un roman polițist. Îl plânse, deci, pe băiatul mort, nu atât din dragoste, cum își închipuia ea, ci dintr-o milă profundă, și ea fu, stând ghemuită

pe mormântul lui, sora și mama acestuia, fu prietenul pe care băiatul cel singuratic nu-l avusese probabil niciodată, fu femcia, iubita și soția lui îndurerată. Încetă să mai semene cu eroina romanului *Jules și Jim*, fu, în sfârșit, o ființă vie, adevărată. Descoperi cât de cumplită e viața, adevărata viață, și cât de cumplită, de asemenea, era moartea, și plânse nopți în șir, nu pe paginile cărților citite, udându-le cu lacrimile ei, ci îl plânse pe cel ce nu mai exista, înțelegând până la capăt cuvintele: *a nu mai exista*, a rămâne doar în amintirea cuiva, sau a nu rămâne defel, a te pulveriza în neant! Înțelese rolul care îi revenea, și și-l asumă cu toată responsabilitatea. Nu mai era însă un rol dintr-un film (*Jules et Jim*), nu se mai juca de-a suferința, de-acuma sentimentul victoriei ei proprii era mult prea puternic ca să n-o oblige să renunțe la orice fel de joc. Se obișnuia să dea zilnic telefoane la Paris, să se intereseze de soarta celui ce trăia încă. Nu mai semăna cu acea ființă originală și mândră, pe care o cunoscuse Marcu și de care se îndrăgostise: era o fată chinuită de remușcări, cu chipul boțit de suferință... Ea era totuși fata care respinsese dragostea lui Marcu doar cu câteva săptămâni în urmă! Să încercăm, așadar, să recapitulăm scena: strânge la pieptul ei, cu sâni mici de adolescentă, un roman din aceeași colecție *Série noire* și-l privește pe Marcu mirată, nevenindu-i să creadă că cineva s-ar putea îndrăgosti de ea (era, de fapt, complexată, cu tot aerul ei disprețuitor și nonșalant). Într-un fel, intuițiile ei erau exacte, îl „mirosise“ de la început pe băiatul ăsta străin, care venise cu Micheline și cu Vasco la ei în vizită: aparținea aceleiași seminții a singuraticilor (nu populează ei, își spunea Momo, și nu greșea prea tare, o bună parte din globul pământesc?). Ce-l apucase, se întreba ea, să se îndrăgostească tocmai aici, la Deauville, și pe deasupra de o fată atât de puțin atrăgătoare? (Momo, încercând să se obiectiveze, nu-și dădea seama că se subestimează. Avea un farmec al ei, straniu, e adevărat: semăna, așa cum am mai spus, cu o pasăre ciudată

de noapte, sau, și mai exact, cu o floare exotică, al cărei parfüm, aspru și înțepător, poate tulbura, ca să zicem așa, inima unui bărbat.) „Oamenii de felul meu rămân întotdeauna singuri“, îi spuse ea, cu un aer atoateștiutor și categoric. Îi dădea de

5 înțeles că știe ea foarte bine cam cum e cu singurătatea. În fond, cum nu știa decât puține lucruri despre viață, nici despre singurătate nu știa mare lucru! E adevărat că în romanele polițiste apărea adesea un detectiv singuratic, părăsit de nevestă – imaginea acestuia devenise aproape un clișeu –, un individ

10 dur și sentimental în același timp, care, în ciuda indiscutabilului său apetit erotic, nu prea avea vreme să se ocupe de femei, din pricina profesiei mult prea solicitante (când să mai faci și dragoste, când tocmai te afli pe urmele unui criminal care-și face de cap), încât, pentru Momo,

15 cuvântul *singurătate* era întotdeauna legat de existența unui astfel de erou. La propria ei singurătate, prinsă, cum era, cu lecturile, nu prea avusese timp să se gândească. În după-amiaza aceea de vară, Momo se apucă, tam-nesam, să-i recite lui Marcu din Rilke, niște versuri învățate de ea, la insistențele

20 profesoarei, pe vremea când lua lecții de germană. Versurile cu pricina îl impresionară pe tânăr într-o asemenea măsură, încât le consideră un fel de motto al propriei lui existențe: „Cine n-are casă – recita, așadar, Momo într-o germană aproximativă – niciodată n-are să-și clădească. / Cine e singur pe lume,

25 singur va rămâne...“ Fata declama versurile cu o anumită emfază, uitându-se la soarele care sta gata să apună, resfirându-și cu o mână lungă și subțire părul negru ca noaptea. I le traduse apoi lui Marcu – el nu cunoștea germana – în franceză, și tânărul își aminti, auzind-o, versiunea românească

30 a poeziei respective. Sunau ciudat versurile lui Rilke, acolo, pe malul mării, la Deauville, cu soarele alunecând în marea roșle, în spatele fetei, cu marea ce se retrăgea – era ceasul refluxului –, mergând spre soare, cum ar spune Rimbaud, sau „împreună cu soarele“. Rămânea, totuși, după retragerea ei

fastuoasă și calmă, pe nisipul roșcat, o pânză subțire de apă înveșmântată în culorile apusului, și chiar ea, marea (care nu avea un suflet omenesc), ascultând versurile poetului, părea pătrunsă de ceva sfâșietor, de sentimentul amar al singurătății. Cum stătea așa, pe malul mării, cu picioarele adunate sub ea, 5 cu trupul subțirel ușor aplecat înainte, ținându-și cu amândouă mâinile ceafa în palme ca într-un căuș, Momo aducea cu o ființă malefică și misterioasă. „Să mergem, îi spuse apoi lui Marcu, ridicându-se în picioare. I-am promis lui Micheline că n-o să stăm mult. Ați programat să faceți o 10 escapadă până la Trouville, dar probabil că tu ai uitat. O să-ți placă orașul. Mai ales biserica o să-ți placă. E o clădire cu adevărat stranic. Seamănă mai curând cu o navă. Probabil că în mod conștient au construit-o așa, cine știe ce marinari din cine știe ce ev îndepărtat...” Erau doar ei amândoi pe malul 15 mării, cel de al treilea, vagabondul ciudat cu care se împrieteniseră nu era de față. Mai târziu el se va afla în mașină, pe locul de lângă Momo, încât în clipa accidentului, s-ar putea spune că i-a salvat lui Marcu viața cu prețul propriei sale vieți.

Mama nu știa cum s-au petrecut lucrurile și nici ce 20 discutaseră cei doi, acolo, pe malul mării, la Deauville. Și nici Marcu, al cărui creier era îmbâcsit cu tranchilizante și a cărui ființă se afla încă în apropierea unor tărâmurii sumbre – reîntoarcerea lui la viață nu fusese, deocamdată, decisă (chiar dacă doctorii și mama nutreau în privința asta anumite 25 speranțe) –, nu avea cum să-și amintească – era încă lipsit de ceea ce se cheamă *memorie* – după-amiaza aceea la Deauville: să-și amintească soarele intrând în mare, topindu-se în apa întunecată și dându-i o neașteptată strălucire – cel puțin așa li s-a părut lor, atât îndrăgostitului, cât și fetei care i-a respins 30 dragostea, recitându-i versuri din Rilke –, că soarele s-a scurs în marea întunecată, – așa li s-a părut marea lui Momo și lui Marcu, băiatului înalt și blond, cu ochi albaștri și fetei, o ființă fragilă, cu umeri înguști și cu o față prelungă, cu un păr

întunecat, semănând uluitor cu o pasăre de noapte, o fată care, pur și simplu, din motive greu de explicat, nu voia să fie iubită. Admirară un timp marea, pătrunși de frumusețea ei melancolică, dar cum nu voiau să se lase – în privința asta
5 semănau destul de bine – nici vrăjiți și nici fermecați de splendoarea lumii, a mării de data asta, îi întoarseră, nu fără o anumită ostentație, spatele. Privirile lor se îndreptară spre hotelurile elegante de pe țărm, în ferestrele cărora amurgul înflăcărat se răsfrângea de asemenea... Văzuți de la o oarecare
10 depărtare, ar fi putut lăsa impresia că alcătuiesc o pereche fericită: arătau ca niște îndrăgostiți, chiar dacă nu se țineau de mână și chiar dacă nu se opreau din când în când să se sărute. (Așa cum făceau atâția alții în jurul lor. Ei nu aveau
15 însă ochi să-i vadă, erau ca niște cârțițe oarbe!) Un vânt ușor începuse să bată dinspre mare, făcând să fluture steagurile viu colorate arborate de unele foarte luxoase hoteluri, răvășind părul fetei. Ea și-l aduna, ușor enervată, cu mâna ei cu degete lungi și subțiri.

Să-i părăsim însă și să pătrundem, cu multă precauție și
20 în vârful picioarelor, în încăperea în care inima lui Marc își continuă bătăile, o inimă care nu vrea, cu toate presiunile exercitate asupra ei, să se oprească. Mama a ațipit, oboseala a doborât-o, după cele două nopți de nesomn. Stă zgribulită pe priciul improvizat de la picioarele patului bolnavului. E
25 atât de fericită că i s-a dat voie să rămână lângă băiatul ei, o favoare la care trebuie să spunem că nu se aștepta, încât a adormit împăcată, de îndată ce afară a început să se întunece. Nu știe, însă, că astfel de derogări de la regulile stricte ale
30 spitalului sunt acceptate doar atunci când, în general, s-a pierdut orice speranță cu privire la posibilitățile de salvare a celui internat. (Chiar dacă ar fi știut, probabil că tot nu s-ar fi lăsat cuprinsă de disperare, atât de oarbă îi era credința că, de vreme ce a izbutit să ajungă până la el, să stea la picioarele patul lui, să-l păzească, nimic nu e, încă, într-adevăr

pierdut.) Din fericire, mama descoperise în doctorul cel tânăr și cu barbison un aliat demn de luat în seamă: tânărul medic credea într-adevăr orbește în profesia sa, nu apucase încă să se blazeze sau să devină sceptic. Nu-i muriseră în brațe prea mulți pacienți, ca să-și dea seama cât sunt ei, medicii, de neputincioși.... 5

Mama sare din somn, zvâcnește deodată în picioare. În primul moment nu știe unde se află. Scoate chiar un țipăt din pricina spaimii de care e cuprinsă. Bâjbâie prin întuneric, cât pe aci să răstoarne scaunul de lângă masă. Aprinde lumina și se uită la ceas, să vadă cât mai are până să schimbe săculețul, și abia acum simte că poate da drumul lacrimilor adunate în suflet; să plângă după pofta inimii ei, de vreme ce nu e nimeni care s-o audă, s-o vadă! A sărit din somn, așa cum sărea întotdeauna, își amintea ea, pe timpul când îl alăpta, și pentru moment chiar i se păru că timpul s-a dizolvat, iar Marcu e din nou copil mic, ca apoi să-și dea repede seama unde se află și deznădejdea s-o cuprindă iarăși; și nu din pricină că s-ar fi gândit – nu, mama excludea un asemenea gând! – că fiul el s-ar putea să moară; nu-l jecta, deci, nu se tânguia după el ca după un mort; mama intuit în schimb, cu o extraordinară putere de a se pune în locul acestuia, toată suferința îndurată de Marcu din momentul accidentului, până în clipa de față, cumplita durere a unui trup mutilat, zdrobit; își văzu, cu ochii minții, fiul întins pe caldarâm, simți durerea cum zvâcnește năpustindu-se spre creier, simți inima pompând disperată, ca să reziste, simți în gură șuvoiul de sânge, apoi simți lovitura, ca de cuțit, din spate, leșinul, coborârea în neființă care urmase; îl văzu pe celălalt, cel ai cărui ochi erau deja împăienjeniți de umbrele morții, cu balta de sânge de pe asfalt crescând în jurul trupului lui zdrobit; auzi până și țipetele aproape neomenesti ale fetei, auzi cuvintele spuse de cineva într-o limbă pe care nu o cunoștea, înțelese însă fiecare cuvânt, investită fiind, pe neașteptate, cu acel dar 10 15 20 25 30

pe care îl au doar în povești unele batrâne înțelepte (încât ele pricep până și ce își spun între ele ființele necuvântătoare!). Era însă un efort mult prea mare pentru mama! Căzu într-un fel de leșin, cât pe-aci să alunece de pe scaunul pe care sta; 5 își reveni însă, repede, se ridică grăbită și se îndreptă spre sacul cu glucoză; era timpul să-l schimbe, și chiar atunci în încăperea intră sora; îi spuse câteva cuvinte în franceză – avea un zâmbet obosit pe buzele palide și ofilite; mama nu pricepu, bineînțeles, ce-i spune. Femeia – destul de în vârstă, dar cu 10 un păr de un galben strălucitor și numai buclășoare sub boneta albă și bine apretată – schimbă sacul cu glucoză, puse un altul în loc, și mama o urmări cu cea mai mare atenție; se uită ca o elevă ascultătoare la mâinile experte ale surorii, mâini îngrijite și părând mult mai tinere, ca de fetiță, și din nou sora spuse 15 ceva, îndreptându-se spre ușa pe care repede și dispăru, de parcă nici n-ar fi fost; mama nu putea să scape de o anumită impresie de irealitate, i se părea că toate se petreceau într-un fel de vis: băiatul pe moarte (căci era pe moarte, chiar dacă ea respingea un asemenea gând cu toată forța de care se simțise 20 în stare, viața lui atârna de un fir de păr!), în spitalul necunoscut, într-o țară străină, cufundat într-un somn letargic, care numai somn nu era; îi trecu prin gând să-l strige, să-l trezească, să-i spună că a dormit destul, așa cum striga la el uneori în diminețile înghețate de iarnă, când afară era încă 25 întuneric; sta ghemuit sub plapumă, nu voia să deschidă ochii, și ea îl zgâlțâia furioasă, spunându-i că iarăși o să întârzie la școală și în dimineața asta. „Ai să pleci în graba mare“, îl cicălea ea, și atunci Marcu deschidea ochii și se uita somnoros și bosumflat în tavan. „Bine, am să mă scol“, era el de acord, 30 și se mai întindea o dată, apoi împingea pătura cu amândouă picioarele, o ridica în sus, o arunca la marginea patului, gest pe care ea nu putea să-l sufere, îi spusese de nu știu câte ori să n-o mai arunce în felul ăsta... Acum, însă, nu avea cum să-l trezească, nu-i rămânea decât să stea neputincioasă lângă

el, ascultându-i respirația precipitată, cu privirea lipită de chipul lui palid și încercănat. Uneori respirația i se îngreuna așa de tare, încât ei i se părea că se sufocă. „Cât sunt de proastă și de neajutorată! își spunea în ciudată, mânioasă pe ea însăși. Nu-s bună de nimic!“ își zicea, apoi încerca să se liniștească. 5 Nu trebuia, nici într-un caz, să se lase cuprinsă de oboseală, datoria ei era să reziste până la capăt, orice ar fi și orice s-ar întâmpla! „N-ar strica, își spuse (deveni dintr-o dată atentă cu propria ei persoană), să închid ochii puțin. De-aș putea dormi măcar un ceas, ca să mai prind puteri... Altfel o să cad din 10 picioare. N-o să mai rezist mult; oricâtă voință aș avea...“ Așa că se lăsă de bunăvoie cuprinsă de somn, un somn greu, ca de plumb, fără vise. Se trezi, în mod miraculos, la momentul oportun, și schimbă ea singură, tremurând ca o școlăriță neîndemânatică și speriată, săculețul cu glucoză. „Veneam eu, 15 doamnă, nu trebuia să vă grăbiți, îi spuse aceeași soră platinată (apăru nu mult timp – un minut sau două – după ce mama își dusesese cu bine la îndeplinire sarcina). Sunteți o foarte bună infirmieră“, îi mai spuse sora, și cum mama nu înțelegea nimic din ce spune, se simți obligată să repete cuvântul *infirmieră*, 20 apoi dispăru din încăpere, se strecură pe ușă la fel ca și data trecută, de parcă nici n-ar fi fost, așa cum dispar, uneori, ființele misterioase din vis.

Spre dimineată mama ațipi din nou. Când deschise ea ochii, văzu că Marcu se trezise de asemenea din somnul lui, 25 care părea a nu avea sfârșit. Așa treaz, fără să aibă vreun contact cu lumea din jur, cu privirea ațintită în tavan și cu trupul nemișcat legat de firele lucioase prin care circula glucoza, îi veni și mai greu să-l vadă! Trezia asta a lui părea a fi mai cumplită decât somnul, căci un om dormind e firesc să nu 30 aibă reacții, să nu aibă nici un contact cu lumea, dar cineva care să arate ca unul treaz și totuși să nu fie treaz, să aibă ochii deschiși și să nu vadă pe nimeni, nu poate decât să te înspăimânte și mai tare! Era oare pe deplin inconștient,

incapabil să discearnă ceva din lumea din jur? se întreba înfricoșată mama. Știa – iată întrebarea cea mai chinuitoare pentru ea dintre toate! – că se află lângă el, *a recunoscut-o* oare? În ochii lui nu se citea însă nimic din ceea ce ar fi semănat cu o recunoaștere, erau niște ochi opaci și totuși foarte limpezi, niște ochi din care viața, cu tumultul ei, era absentă. Straniu era că se uita la ea, sau ei i se părea că o privește, ori de câte ori ea se așeza în focarul privirii lui. Mama sărea în întâmpinarea acelei false priviri cu un zâmbet cam pierdut și timid pe fața ei obosită, un zâmbet prin care se vedea că nici nu îndrăznește să spere în posibilitatea unei recunoașteri, dar că nici nu ar vrea să alunge, într-un chip necugetat, printr-o grabă nelalocul ei, dintr-o neîncredere vinovată, o astfel de posibilitate. Poate că *a recunoscut-o*, totuși, își spunea, încercând să prindă curaj, doar că nu poate, nu are cum, să-i dea de veste...

Veniră medicii pentru consult și o rugară să iasă și să aștepte, atât cât ține consultul, pe coridor. Dacă în prezența lui Marcu își impusese să nu plângă, acum, când nu era de față – dar era el de *față* vreodată într-adevăr?! – se lăsă în voia lacrimilor, fără să și le mai ascundă... Gândul că doar trupul lui, zbatându-se între viață și moarte, era acolo, în camera de spital, supus acum unui consult amănunțit de către cei doi medici (unul tânăr, și celălalt bătrân, încât mamei îi trecu prin cap până și ideea că cel tânăr ar putea să știe prea puțin, datorită lipsei de experiență, iar cel bătrân să fi uitat o bună parte din cele învățate), îl alungă cât putu ea de repede. Alungă de asemenea și neîncrederea în bătrânul medic. Rolul ei era – și-l asumase din prima clipă cu toată ardoarea – *de a avea* încredere deplină în medici. Ea trebuia să fie doar aliata medicilor, cu ei împreună va lupta fără să-și precupețească puterile. Gândul c-ar fi stat să păzească doar un trup inert – încă viu, e adevărat, de vreme ce inima continua să bată, dar golit de tot ceea ce era în el omenesc, golit mai ales de

sentimente și de memorie – nu voia, în ruptul capului, să-l accepte. Era incapabilă să despartă trupul băiatului de sufletul lui. Trupul și sufletul lui formau o singură ființă, și această ființă nu putea fi ruptă în două. De fapt mama încerca să-și vadă fiul *cu mult mai viu* decât era în realitate. În timpul 5
noptii, de câteva ori, – ca să prindă curaj, autoînșelându-se și autoiluzionându-se cu bună știință, încercase să stea de vorbă cu el. Fură cuvinte de întâmpinare și de bun găsit, numai că vorbele ei nu primiseră nici un răspuns. După ce ecoul lor se stinse, mama continuase să aștepte, de parcă ar fi fost 10
convinsă că oricând poate să aibă loc o minune: Marcu să se ridice din pat și, dând la o parte firele cu glucoză care îi țineau trupul în viață, să înceapă să-i vorbească. Nu avusese loc nici un miracol de acest fel, dar mama nu renunțase să-l considere o ființă cu care se putea totuși sta de vorbă, și ca atare, 15
vorbindu-i din nou, îi spusese tot felul de lucruri banale și lipsite de orice importanță, o conversație, ca să zicem așa, dintre cele mai obișnuite, dar nici de această dată fiul nu reacționase, dând să se înțeleagă c-ar fi auzit-o ce spune. O duruse tăcerea lui, de parcă ar fi fost vorba de un fel de 20
nepăsare voită. Spre dimineață bolnavul se cufundase într-un somn ceva mai liniștit.

Mama simți irealitatea acelei dimineți pariziene. O rază de soare începuse să joace, mai întâi pe peretele din stânga patului, apoi chiar pe chipul lui Marcu (scoțându-i în evidență 25
cearcănele de sub ochi, pungi vineții, de parcă ar fi purtat ochelari de soare), mutându-se apoi pe pernă și încadrându-i chipul răvășit de suferință, ca un fel de aureolă; apoi acea foarte jucăușă rază de soare, uluitor de vie în încăperea în care moartea sta la pândă, ajunsese până la mâinile mamei, și chiar 30
dacă n-avusese cum să le încălzească, le însuflețise parcă; și s-ar putea ca în mintea lui Marcu, cel care era viu într-un mod atât de straniu, rupt de cele din jur (un trup vegetând), mâinile acelea zbârcite, ușor deformate de reumatism (și ce mâini

frumoase și delicate avusese ea, mama, în tinerețea ei), mâini spre care privirile bolnavului se îndreptaseră sau, în tot cazul, lăsaseră impresia că se îndreaptă, să fi fost primul lucru care încerca să pătrundă în noaptea lui, în conștiința lui amortită, în gândurile lui, în care nimic, deocamdată, nu reușea să prindă vreun înțeles până la capăt, totul rămânând tulbure și amestecat; frânturi de gând, resturi sau cioburi de imagini, care, de cum apăreau, se și stingeau, de îndată, în bezna neființei; cum ar fi chiar acele mâini, cu degetele – arătătorul mai ales și cel mic – deformat de reumatism. Ale cui or fi și ce caută ele aici? s-ar fi putut, de pildă, întreba acel creier încă incapabil să priceapă ceva, până la capăt; mâini încercând niște mânuși mari, desigur mult prea mari pentru ele. Și al cui să fie acest glas foarte tineresc, care răsună în urechile bolnavului?! Cine oare se amuză cu acele mânuși nepotrivite pentru mâinile atât de mici și delicate? Al cui să fie râsul acesta atât de cunoscut? („Sunt din piele de căprioară, spusese mama. Mă și mir că se găsește în zilele de astăzi ceva atât de frumos...” – erau cuvintele mamei de mult cufundate în întunericul timpului, de care el, Marcu, nu avea cum să-și amintească!) Acum, în clipa prezentă, nu era decât o durere aproape incredibilă – se poate oare așa ceva suporta?! – țâșnind din cotloane obscure și întunecate; dispărură mâinile cele care, odinioară, fuseseră atât de frumoase; clipele, minutele, orele se cufundară în beznă, și nici durerea nu mai exista, de-acuma – durerea care ea singură ar fi putut să-i smulgă conștiința din apele moarte ale neființei. Un moment de luciditate, asemenea unei străfulgerări scurte și trecătoare, și un cuvânt se ivi, în sfârșit, prinse viață, crescui, fu asemeni unor gigantice explozii solare, un singur cuvânt smuls, însângerat încă, din rănile trupului, fără să poată ajunge însă până la buzele mute; nimeni nu-l auzi, și chiar el, Marcu, îl uită înainte ca sunetul – bătând ca un clopot uriaș în cămarile creierului, – să se stingă; uită cuvântul pe care durerea fizică îl născu, un fel de legătură

ca de la cauză la efect; un singur cuvânt abia ivit, și repede stins, uitat, spulberat, cuvântul *trăiesc*, și nimic mai mult, nici măcar bucuria imediat următoare descoperirii zguduitoare: pentru că din nou întunericul se lăasă, și dacă nu neapărat întunericul, ceva care arăta destul de încurcat și lipsit de sens, 5 o imagine cu totul întâmplătoare, în care însă mâinile acelea (deformate de reumatism) apărură din nou: un inel trebuie scos de pe deget, doar că bolnavul nu era, bineînțeles, în stare să priceapă sau să-și amintească ce era cu acel inel, strălucitor, strălucitor pe același deget cu verigheta, strălucitoare și ea, 10 foarte strălucitoare, cu o piatră strălucind de asemenea, o piatră de culoarea apelor mării. Toate strălucesc, deci, mult prea tare, și bolnavul închide repede ochii, străfulgerat de atâta lumină și strălucire! Inelul nu avu însă efectul proustienei madlene înmuiate în ceai, nu veni ră, cum ar fi fost de așteptat, potop 15 de amintiri, nu se deschiseră robinetele închise ale memoriei (nici vorbă ca frazele spuse odinioară de mama să apară pe ecranele, încă atât de tulburi, ale creierului său). („Înțeleg că a fost o ocazie pe care n-ai vrut s-o scapi, îi spusese mama soțului ei, învățătorul, tatăl lui Marcu. Dar crezi că noi ne 20 putem permite așa ceva?! Cu banii pe care i-ai dat pe inel mai bine am fi plecat undeva în concediu în vara asta! Îmbătrânesc, și uite că n-am văzut marea“...) Dar cuvintele astea ale mamei sunt de multă vreme uitate până și de ea însăși (chiar dacă inelul i se află încă pe deget, lângă verighetă, în așa fel încât 25 Marcu poate să-l vadă strălucind). În mintea celui bolnav nici pomeneală ca ele să răsune din nou; n-a mai rămas decât acel ceva care strălucește, și lucrul acela foarte strălucitor iată-l că dispăre, după un timp; bolnavul a închis din nou ochii și s-a cufundat în somn, și acolo, în somnul lui zbuțiat și chinuit, 30 inelul strălucitor, de aur, cu o piatră frumos șlefuită, un ametist, probabil, apare din nou. Și niște mâini, aceleași mâini de a căror prezență reală luase, în sfârșit, cunoștință, împletind niște fire; împleteau, împleteau, ele, mâinile, nu se mai

opreau din împletit, decât ca să se odihnească o clipă, apoi împleteau din nou.

A mai trebuit să treacă o vreme, care păru deosebit de lungă, chiar dacă era măsurată în ore, până când Marcu avu
5 posibilitatea să înțeleagă că acolo, în încăpere cu el, se mai află cineva – ce fel de încăpere? unde anume? erau întrebări ce nu ajunseseră, încă, să și le pună – și spre acea ființă se îndreptau, cu o rapiditate și o intensitate cu totul ieșite din comun, toate gândurile lui, doar că ele, gândurile, nu mergeau
10 până la capăt, se opreau la jumătatea drumului. Suferea din pricina asta. Neputința lui de a se aduna, de a da un înțeles lucrurilor îl chinuia cumplit. Iarăși totul devenea confuz și încetșosat, totul era de-acuma jumătate moarte, noaptea care nu se mai sfârșea – și în bezna adâncă, lipsită de orice sursă
15 de lumină, mâinile, atât de cunoscute, iată-le apărând albe de făină, odihnindu-se o clipă pe marginea albiei de lemn; sunt de data asta mult mai tinere și mai puternice mâinile astea, nu sunt încă deformatate de reumatism, și în sfârșit gândul devine parcă ceva mai complex, mai bogat în felul în care el
20 prinde cheag în mintea tulbure a celui bolnav; el vrea să afle (chiar dacă gândul nu s-a conștientizat întru totul), ale cui sunt mâinile acelea și simte nevoia – e prima dorință care apare în noaptea tulbure a gândurilor sale – să se aplece și să sărute acele mâini, așa, pline de făină cum sunt ele, și chiar le sărută,
25 probabil, de vreme ce simte în nări mirosul făinii de grâu, și de la mâinile acelea pe care a simțit că trebuie să le sărute – gândul, căci despre gând este vorba, de-acuma, primul gând de o extraordinară limpezime și claritate, primul gând care e dus aproape până la capătul lui, face un salt uriaș (și e un
30 gând născut din iubire, desigur, pentru că din iubire s-a născut lumea cu gânduri cu tot!), în așa fel încât bolnavul ajunge să se întrebe (și oricât de tulbure și încetșosată ar fi ea, e vorba, totuși, de o întrebare): *ce se întâmplă cu mine?* Descoperirea născută din întrebarea pe care și-a pus-o e însoțită de spaima

pe care ar simți-o cineva care s-ar naște pentru a doua oară; și ce poate fi mai cumplit decât să vii pe lume din nou, înarmat, încă din clipa nașterii, cu înțelegerea deplină a faptului că *exiști?! Există* are, așadar, amploarea și măreția unor explozii solare, o zguduire profundă a ființei, prea puternică, totuși, ca să fie suportată până la capăt de trupul șubred, așa că Marcu, în clipa imediat următoare, cade într-un leșin prelungit, și din leșinul acela – dacă leșin putem să-i spunem – se trece într-un somn adânc și fără vise – cum se doarme întotdeauna după un uriaș efort, cum dorm cei ce-au trudit îndelung, și la un moment dat cad frânți de oboseală.

Somnul însoți acea clipă unică în care Marcu descoperise că trăiește (și de data asta gândul nu fusese doar o străfulgerare de moment, el fusese dus până la capăt, încât leșinul se născuse nu numai din oboseala efortului, ci și – da, trebuie să spunem acest lucru, chiar dacă este vorba de Marcu cel însetat de dulcele repaus al morții! – din bucuria acelei teribile descoperiri, mai cutremurătoare decât oricare alta); fu, așadar, un somn greu, fără coșmaruri și fără vise, fără amintiri confuze, țâșnind, asemeni unor meteori necunoscuți, din cerurile sumbre și întunecate ale memoriei; doar că somnul acela, odihnitor, își pierdu la un moment dat liniștea și pacea, semn că nu putea fi vorba încă de o reală revenire; nu, viața nu-și recâștigă chiar așa repede binemeritatele-i poziții! S-a făcut, într-adevăr, un pas înainte, dar să nu mai spunem câți pași înapoi se fac după aceea!

E a doua zi de când mama stă – și chiar dacă e hotărâtă să nu cedeze, n-am putea spune că nu se lasă din când în când cuprinsă de oboseală – lângă patul lui Marcu. S-a transformat între timp într-o bună infirmieră și nu mai tremură de frică, asemeni unei școlărițe neîndemânatică, ori de câte ori schimbă săculeții cu glucoză. Chiar dacă starea bolnavului nu pare să aibă deocamdată o evoluție pozitivă, a avut loc – ceea ce e deja un semn bun – o anumită staționare. Viața, la care Marcu

își închipuia, pe vremea când era sănătos, că ține foarte puțin, nu voia să cedeze cu una, cu două; medicii nu îndrăznesc să rostească, deocamdată, cuvântul *salvat* (cuvânt care ar fi fost înțeles, desigur, și de mama, fiind foarte asemănător celui din
5 limba noastră), totuși o anumită schimbare în atitudinea lor (era doar deosebit de atentă la „nuanțe“) se produsese. În ceea ce îl privește pe tânărul medic, acesta renunțase la optimismul său adesea forțat. Părea să aibă altceva, mult mai important, de făcut decât s-o consoleze! Aproape că nici n-o băga în seamă,
10 atât de absorbit era de cazul pacientului său! Lupta într-adevăr cu boala acestuia. Ridica uneori spre mama o privire obosită și îndârjită, o privire ca de miop, dar care vrea – chiar dacă ochii nu-l ajută – cu orice preț să vadă. Mama se încrezu orbește în el. Îndârjirea lui i se păru mai de bun augur decât
15 experiența medicului bătrân. Tânărul, spre deosebire de acesta din urmă, mai credea în minuni. Și dacă se uita cu ochi goi la mama, aproape fără s-o vadă, ea în schimb îi urmărea fiecare gest, oricât de lipsit de importanță, de insignifiant ar fi fost el...

Întreaga ființă a lui Marcu părea a fi în continuare
20 cufundată într-un hău adânc, într-un întuneric dens și de nepătruns; dacă din când în când reușea să se aprindă, pâlپând cu timiditate, flacăra conștiinței de sine, ea se stingea repede, înainte ca el să poată pricepe până la capăt ce i se întâmplă și care e starea reală în care se află. Lumina aprinsă în clipa
25 când descoperise că *trăiește* – un fel de strigăt de bucurie răspândit, ca o infuzie rapidă de sânge, în întregul său trup – părea a se fi stins din nou. Exista, de-acuma, fără să știe el însuși că există! Inima se încăpățâna să-i bată, vorbind parcă despre îndârjirea trupului, care nu se da bătut cu una, cu două.
30 Da, trupul lui nu voia să renunțe, și doctorii, stând lângă patul său de bolnav, nu conteneau să se mire. Îi uluia lupta cu moartea a acestui organism ce se dovedise a fi mult mai robust, mai puternic decât își închipuiseră ei! „N-am văzut ca un om să țină atât la viață ca băiatul ăsta“, își spuneau medicii, atât

cel tânăr, cât și cel în vârstă. Dacă i-ar fi auzit cineva care l-ar fi cunoscut pe Marcu mai de dinainte, ar fi zâmbit, probabil. Se dovedise a fi instinctul vieții – cel puțin deocamdată – mai puternic decât „setea de repaus“ a băiatului? Cine poate ști, și n-ar fi în același timp prematur să dăm un răspuns?!... Marcu 5
trăia într-o lume în care contactul cu realitatea continua să fie întrerupt. Era o lume alcătuită din fantome, din vise tulburi și atât de drămuite, încât nu reușeau să se închege în ceva care să aibă cât de cât un înțeles de sine stătător. Se trecea cu ușurință dintr-un vis în alt vis! Gândurile colindau pe tărâmburi 10
necunoscute, fără întrerupere, grăbite, discontinui, agitate. Și iată că îi apără în vis o femeie în vârstă, cu chipul brăzdat de riduri, cu părul cărunț, adunat sub basmaua neagră, o femeie cu sumnă neagră și cu laibăr cu înflorituri tot negre; când în opinci, când desculță și, pe deasupra, arăta și tare ostenită! 15
Unde se grăbea ea, unde voia să ajungă, Marcu n-ar fi putut raspunde. Se plângea, însă, că n-o mai țin picioarele. Marama îi alunecase din cap într-o parte, dezvelindu-i părul cărunț, brâul de lână i se desfăcuse și-i atârna, și înainte ca Marcu să aibă timp s-o întrebe, să afle ce-i cu ea, apele visului se 20
tulburară din nou. Femeia își acoperi fața cu amândouă palmele, umerii i se zguduiau de plâns. Marcu nu înțelegea ce-i cu ea, și când femeia îndreptă spre el ochii stinși de atâtea lacrimi vărsate, cu intenția vădită de a-i spune din ce pricină e atât de îndurerată, visul se tulbură, purtându-l pe alte 25
tărâmburi: un bărbat necunoscut tăia lemne cu fereștrăul, se vedea rumegușul roșcat și umed cernindu-se în jurul lui, și el, Marcu, un băiețel neastâmpărat, se juca nepăsător cu rumegușul... Din nou femeia aceea bătrână se arată în vis: sta pe o movilă de pământ, sau poate la umbra unui pom, să n-o 30
bată soarele, cu mâinile în poală – se odihnea. Apoi se urnea și înainta șchiopătând prin cenușa fierbinte a drumului, deasupra ei se boltea un cer întunecat, din norii grei sta gata să se pornească ploaia. Unde se grăbea atât de tare, unde

anume voia să ajungă?! se întreba Marcu, întrebare căreia nici pomeneală să-i poată găsi un răspuns.

Se trezi brusc din somn și auzi, prima oară după accident, cuvintele celor doi medici. „Despre cine vorbesc? se întrebă mirat. Ce tot trăncănesc oamenii ăștia cu rost și fără rost“, își spuse supărat și chiar se încruntă la ei, arătându-și nemulțumirea. Efortul fu, se pare, peste puterile lui, își pierdu cunoștința... Apoi femeia aceea bătrână, al cărei chip îi era lui Marcu în același timp cunoscut și necunoscut, începu să-i vorbească, doar că Marcu, deși auzea bine ce-i spunea și-i înțelegea cuvintele, le și uita în clipa imediat următoare, de parcă nici nu le-ar fi auzit; nu lăsa nici o urmă în memorie, dispăreau în neantul uitării de îndată ce fuseseră rostite... Din nou brâul femeii se desfăcu, și-l târa după ea prin cenușă și, neliniștit din pricina visului, Marcu fu cuprins de un ciudat neastâmpăr. Ia un moment dat zvâcni înainte, ca și când ar fi vrut să se ridice, și pentru prima dată după lunga stare de inconștientă simți durerea străbătându-i întregul trup, fu conștient de ea. Văzu chipul surorii aplecându-se deasupra patului și încercând să-l ajute. Pe față îi apărură un fel de zâmbet timid și încurcat; voia să-și ceară iertare c-o necăjește prea mult. Fruntea îi era încărcată de broboane de sudoare, pe care mama (sau poate sora) i le șterse ușor, abia atingându-i-o; pe obrazul drept avea un imens hematom, o umflătură de culoare vânătă, urâtă la vedere.

În starea bolnavului nu se vedea, deocamdată, vreo schimbare în bine. Se „staționa“ și atâta tot. Ia ultima vizită tânărul medic se apucă din nou să-i zâmbească mamei, de unde ea trase concluzia că încrederea acestuia în medicină începea să se cam clatine. „Face și el ce poate, își spuse mama, nu fără un oarecare dispreț răutăcios, născut din marea ei disperare; zâmbește în stânga și în dreapta, dacă altceva nu-i mai rămâne de făcut...“ Cam în felul ăsta interpreta ea zâmbetul politicoș al medicului tânăr. Era, de altfel, într-o

permanentă panică și spaimă. Cum nu cunoștea limba, legătura ei cu cei ce îi îngrijeau fiul și făceau eforturi să-i salveze acestuia viața era aproape inexistentă. Când sora încerca, de pildă, să-i explice câte ceva (nu atât prin cuvinte, ci folosind tot felul de semne), ea o urmărea cu atenție, se chinuia să înțeleagă cam ce anume vrea să-i spună, dar era atât de speriată și de pierdută, încât nu pricepea mai nimic. Esențialul îl înțelegea, totuși: băiatul ei se zbătea între viață și moarte și nu se știa, *încă*, cine anume va câștiga! Care dintre cele două femei (așa le văzu mama, luând chipul unor femei: una frumoasă și tânără, cealaltă bătrână și hidoasă la chip) va ieși învingătoare? Întrebare de-a dreptul înfricoșătoare, la care nu se putea deocamdată răspunde!

Își pierduse oare speranța până și cel mai în vârstă dintre cei doi medici de vreme ce mormăia tot timpul și se răstela la soră, deși ea făcea tot ce-i sta în putință ca să-i intre în voie? Văzând-o atât de speriată, sora încerca s-o mai liniștească, să-i abată gândurile în altă parte.

În timp ce sora ciripea veselă, mama izbucni pe neașteptate în plâns. Sora se opri din povestit, se uită la ea jignită – nu înțelegea cum mama nu-i apreciază, totuși, eforturile, încercarea ei de a o distra. Chipul mamei arăta însă atât de deznădăjduit, încât inima bună a sorei se înmuie dintr-o dată.

Apărură zorile în ferestrele spitalului, deasupra Parisului se boltea cerul alburii al dimineții de vară. Bolnavul se trezi, deschise ochii și o văzu stând ghemuită pe priciul improvizat la picioarele patului; avu timp să-și dea seama că e mama lui, și emoția fu atât de puternică, încât reuși să împingă cu toată puterea stratul gros de întuneric care sta să se prăbușească din nou asupra lui. „Încă o clipă s-o mai văd, își spuse, nu mi-o răpiți atât de repede“, și negurile, valurile de întuneric îl ascultară, într-adevăr, vântul rece, care sta să bată, mai adăstă o clipă; putu să o vadă, deci, pe mama, dormind ghemuită pe priciul ei, în așa fel încât nu i se zărea decât o parte din

obraz; destul, totuși, ca s-o poată recunoaște. „Ce cauți tu aicea?“ mai avu timp să-și spună, apoi întunericul nu mai vru să aștepte; puterea lui de înțelegere se tulbură iarăși, lumea, cea adevărată, se cufundă în același hău adânc al neființei; se

5 mai păstră, însă, cine știe din ce pricini nu se șterse chiar de tot din conștiința tulburată a bolnavului (ale cărui fire cu lumea reală rămâneau rupte, paralizând orice contact), umbra unui fel de regret, ca după ceva pe care ai vrut să-l ții pentru tine și l-ai pierdut datorită unor motive independente

10 de voința ta; ca și când un tren ar fi plecat dintr-o gară înainte de a apuca să-ți iei rămas bun, ca și când o ușă s-ar fi închis înainte de a ajunge să-i spui, celui care se află în cealaltă încăpere, ceea ce ai de spus; și din acest regret inconștient se născură, probabil, acele imagini tulburi care îl purtau tot mai

15 departe de lumea cea adevărată, un lagăr (așa cum văzuse doar în unele filme documentare prezentând ororile fascismului), o pivniță adâncă și întunecată în care fuseseră înghemuiți, de-a valma, o droaie de copii tunși chilug și atât de slabi, încât li se vedeau oasele ieșindu-le prin piele, și toți acei copii, țipând

20 cât puteau ei de tare, erau despărțiți cu forța de niște femei de asemenea îngrozitor de slabe, cu pomeții subțiri, cu părul despletit, și femeile țipau îngrozitor, și erau inșii aceia de la Gestapou cu zvastica la banderolă, care le loveau cu dosul puștii; copiii se agățau de mamele lor, și soldații cei nemiloși

25 îi smulgeau cu forța, și i se păru că se află și el acolo, în beciul întunecos, e unul din călăi, pus să lovească în stânga și în dreapta cu patul puștii. „Iuați-mi pușca!“ strigă atunci Marcu, sau încercă să strige, și era atât de violent și încrâncenat refuzul lui de a lovi cu patul puștii în tâmpla unei mame care vrea

30 să-și păstreze copilul, încât se produse o ciudată, și la urma urmei chiar dorită de el, schimbare: Marcu se afla de-acuma în niște beciuri sumbre – printr-o fereștrică pătrunde doar o geană de lumină –, mirosind greu a urină stătută și a igrasie; de data asta el era cel lovit cu patul puștii; era atât de întuneric,

încât nu-i vedea la chip pe cei care îl loveau, căuta însă să fugă
din calea loviturilor lor, să se ferească; erau mulți acolo, în
încăpere, dădeau pe unde apucau și cum apucau, îi auzea
gâfâind din pricina efortului; și de data asta nu era nici revoltă
și nici mânie în sufletul lui, era numai durerea fizică 5
insuportabilă; patul puștii îl lovise peste dinți, simțea sângele
năvălindu-i în gură, bucăți din dinții ruși și cheaguri de sânge,
apoi încă o lovitură îi zdrobi umărul drept, căzu în genunchi,
și atunci ei începură să-l lovească, toți deodată, cu cizmele,
și nu se mai afla în celula urât mirositoare, ci undeva pe un 10
câmp întins, nesfârșit de întins, deasupra lui se boltea cerul
înstelat al nopții de vară, puzderie de stele, încât întreaga boltă
semăna cu o flacăra înghețată, și se auzeau lătrături de câini,
iar cei doi care-l loveau cu bâtele lor noduroase păreau c-au
ajuns și ei la capătul puterilor, au obosit de-acuma; li se auzeau 15
gâfâiturile întretăiate și abia se mai țineau pe picioare; se
sprijineau în bâtele lor uriașe, să nu cadă; își reveneau din
oboseală și începeau din nou să lovească; Marcu își apăra capul
de lovituri cu amândouă mâinile, căzu în genunchi și pe
neasteptate se trezi din cumplitul coșmar; o văzu pe mama, 20
era lângă geamul deschis și se uita la el, îi zâmbea, un zâmbet
obosit, ca de pe altă lume; îi dădu însă să înțeleagă că a
recunoscut-o, că știe, în sfârșit, că ea e acolo, lângă el, și e
fericit; apoi o chemă încetișor, nu voia să se întoarcă în umbra
împărăție a coșmarurilor lui; nu voia să mai fie torturat: vor 25
să-l omoare, dă el să-i spună mamei, dar nu mai are timp...

2.

Mama simți o imensă ușurare; bucuria ei era prematură,
știa asta, dar nu putea să nu se bucure. În aceste două zile și
două nopți petrecute lângă patul bolnavului se simțise atât 30
de singură, de părăsită, cum nu se simțise niciodată în viața

ei! Uneori i se părea că visează, că nimic nu-i adevărat: băiatul ei nu putea fi pe moarte și nici ea nu avea ce căuta aici, în Parisul pe care îl văzuse doar în filme și în ilustrate poștale; fereastra, decupând un colț din oraș – cu turnul Eiffel în centru –,
5 părea a fi ea însăși o ilustrată uriașă. Acel prim semn de recunoaștere, șubreda legătură care se crease între ei doi, nu însemna oare că de-acuma nu mai era chiar de tot singură?

Și, totuși, în ce-a de a doua noapte a șederii ei în spital, spaimetele cuibărite în sufletul ei îmbrăcară forma unui coșmar:
10 nu mult după miezul nopții, ușa încăperii se deschise și o femeie deosebit de înaltă, cu o șubă pe umeri, se opri în prag, dominând-o cu masivitatea trupului ei. Semăna mai curând cu un gardian sumbru, a cărui misiune era aceea de a opri intrarea și ieșirea din încăperea! Uriașa femeie era încinsă la
15 mijloc cu o funie groasă de câlți și când mama strigă la ea, spunându-i să se dea la o parte, femeia fu cuprinsă de furie și se apucă s-o certe. Mama aruncă în ea cu tot ce îi căzu în mână – ca s-o facă să tacă și să se dea la o parte –, femeia însă nici nu se gândea să se clintească din loc. „Dai tu de dracu,
20 dacă nu te potolești“, spuse, cu o voce răgușită și aspră și se strâmbă la mama arătându-și gura știrbă. Își desfăcu apoi funia groasă cu care era legată peste șubă și-o ridică gata s-o lovească! „Ți-arăt eu ție!“ spuse cu un glas amenințător și-și repezi înainte brațul cu funia, și atunci mama urlă atât de tare, încât
25 se auzi în întregul spital; surorile de serviciu – fiind miezul nopții, ațipiseră și ele – zvâcniră speriate și se treziră brusc. Bolnavii – în somnul cărora pătrunse de asemenea țipătul mamei – se agitară neliniștiți. Din țipătul acela cumplit și aproape inuman, mama se trezi; își îndreptă ochii spre ușa
30 în cadrul căreia nu se zărea nici o femeie de doi metri îmbrăcată în șubă neagră și fu cuprinsă de acea ușurare pe care o simte orice ființă omenească în clipa în care se trezește dintr-un coșmar și-și dă seama că totul n-a fost decât un vis, o plăsmuire iluzorie a imaginației. Doar că mama nu simți decât pentru

o scurtă durată acea ușurare și eliberare firească: „Știam eu că dă târcoale, știam că se află în preajmă... Numai de nu mi-ar fi atât de frică de ea“, își spuse, tremurând toată. Ca să alunge gândurile sumbre, începu să se gândească la lucruri mai gospodărești. Își spuse că ar trebui schimbată pijamaua lui Marcu, care era năclăită de transpirație și pătată de sânge. „Oare la câte zile au aici obiceiul să schimbe cearceafurile!“ se întrebă, grijulie. Nu reuși însă, cu tot efortul depus, să fie întru totul prinsă de aceste gânduri practice. „Dar bine, nu înțelegi că nu despre asta e vorba?“ îi șopti mamei o voce tainică, pe care ea se făcea că nici n-o aude. „Sau poate că nici nu-ți dai seama de jocul vostru în *trei*?“ i se mai șopti, și ea se revoltă, nevrând să știe de a treia persoană, făcându-se că nici nu vrea, pur și simplu, să audă de ea. „O să am eu grijă să nu fie nici o a treia persoană“, se laudă mama, și din nou vocea aceea necunoscută răsună în urechile ei, întrebând-o de data asta dacă nu crede că se laudă puțin prea tare. „Dar bine, îi spuse mama, e cât se poate de clar că m-a recunoscut.“ „N-ai să-ți pierzi nădejdea? O să continui să crezi și să sperii?“ se auzi atunci din nou glasul acela, cât se poate de răutăcios și insinuant. „Nu, n-am să mi-o pierd! îl asigură mama vorbind fără teamă de data asta. Tu nu ai văzut că m-a recunoscut, tu n-ai auzit că toate au început să meargă înspre bine? Nu-i vorba că mi se pare doar mie. Una e să ți se pară, și alta e să vezi cu ochii tăi ce se petrece!“ „Mă tot întreb, spuse de data asta o voce care venea de undeva, din adâncul chinuit al mamei și în modulațiile glasului respectiv se strecură o umbră de profundă autocompătimitate, cum de te mai țin picioarele?! Păcat că nu ai o oglindă cu tine, în care să te uiți, ca să vezi cum arăți! Ești, draga mea, aproape de nerecunoscut!...“

Tranchilizantele cu care îl îndopau pe Marcu nu izbuteau să-l liniștească; un vârtej discontinuu de imagini, cărora era incapabil să le dea vreun înțeles, îl hărțuiau tot timpul. Da, era hărțuit de toată această lume care galopa prin creierul lui,

ca printr-o imensă încăpere goală, o încăpere cu geamurile sparte și cu ușile date în lături; putea să intre și să iasă oricine! Era fericit când din toată această cohortă de chipuri fără nume, din această desfășurare lipsită de sens, *ceva* începea să se

5 înfiripe, să capete un înțeles. Gândul lui se concentra asupra acelui lucru, și reușea, printr-un efort de care era mândru, să-l ducă până la capăt. Un rest dintr-o amintire, un termos spart, de pildă, în jurul căruia se adunau, spre marea lui bucurie, și alte mici detalii, aparent insignifiante, dar în realitate pline

10 de sens: dimineța de vară, laptele cald prelingându-se de-a lungul firelor de iarbă încărcate de rouă, păsările cântând în arborii bătrâni, fluieratul ascuțit al trenului...

Și Marcu se trezește și sunt primele cuvinte pe care i le spune mamei: „Din cauza mea am pierdut trenul“. În primul

15 moment mama nici nu înțelege ce vrea el să spună, așa că repetă aceeași frază: „Am pierdut trenul, am pierdut trenul!“ și e mirat văzând bucuria și mirarea de pe chipul ei. „Nu-i nimic, îi spune ea ca să-l liniștească, și cu lacrimi în ochi, dă-l încolo de tren, doar n-o fi ultimul. O să-l prindem pe

20 următorul, fii fără grijă.“ „Îmi pare rău de termos“, mai spune Marcu, și vede din nou laptele prelingându-se de-a lungul firelor de iarbă, strălucind de rouă, laptele unduitor și alb întrând în pământ. „Nu-i nimic, îi spune ea, o să cumpărăm altul.“ Și-ar fi vrut s-o întrebe dacă nu e supărată, dar efortul

25 de a vorbi fusese totuși mult prea mare; se simți obosit, epuizat. „Ce caută ea aici?!“ mai avu timp să-și pună întrebarea care pregătea, de-acum, o înțelegere aproape totală a situației în care se afla, apoi din nou cohorta imaginilor discontinue, și aparent lipsite de sens, îl purtă pe sus, îl purtă în toate părțile,

30 așa cum o apă tulbure și involburată, o apă care și-a ieșit din matca ei, plină de vârtejuri de tot felul, poartă cu ea o neajutorată și foarte fragilă corabie, sau o așchie de lemn oarecare. Și în iureșul imaginilor acelora fără noimă, mereu apărea *femeia aceea!* „Ce-o fi cu femeia asta bătrână? se întrebă

Marcu, privind-i chipul slăbit. Nu numai brâul de lână i se desfăcuse, ci și părul cărunț îi era despletit. Unde vrea să ajungă și de ce se grăbește așa?“ încercă el să afle tâlcul ciudatelor imagini – din ce în ce mai limpezi – ale visului său. „Nu-mi amintesc, nu pot să-mi amintesc!“ strigă Marcu în vis, și brâul 5 de lână al femeii se târăște prin cenușa fierbinte a drumului; se aud clopotele bătând, și un bătrân cu barbă albă apare pe neașteptate, ținând în brațe un miel: „Catedrala de la Chartres“, își spune Marcu, și vede aievea sculpturile exterioare ale catedralei, îl vede pe sfântul cu pricina, barba 10 brumărie și picioarele lui desculțe, vede cadranul solar de pe portalul sudic al catedralei, îl vede pe tânărul ale cărui aripi de înger abia se zăresc în spatele cadranului, frânt în două. Tânărul are o figură severă, buzele strânse, iar o aripă e puțin mai înaltă ca cealaltă. Trupul lui subțire e înfășurat în pânză, 15 nasul ciobit într-o parte dă chipului un anumit aer de insolentă. Razele cadranului pornesc în toate părțile, marcând orele; în mijloc, anul de grație 1578. Doar că tânărul de pe portalul sudic al Catedralei de la Chartres nu mai ține cadranul solar în brațe, ci mielul din brațele celui bătrân, și Marcu se 20 înfurie pentru că prea se încurcă toate în visele lui, prea se amestecă între ele; se creează o harababură de nedescris. Apoi lui Marcu i se pare că splendida catedrală e înghițită de șuvoaiele tulburi de apă. „Se scufundă catedrala“, strigă el după ajutor. Da, e o dimineață cât se poate de agitată pentru Marcu, 25 cea de-a treia dimineață de după sosirea mamei și a opta sau a noua de după accident. S-a ieșit de acuma din starea aceea vâscoasă și infamă, și doctorii își prelungesc ceva mai mult obișnuita lor vizită, are loc chiar un mic consult, în timpul căruia cei doi medici, cel în vârstă și cel tânăr, se contrazic 30 între ei; dar în cele din urmă ajung, totuși, la concluzia că viața tânărului lor pacient – care zile și nopți se zbătuse între existență și non existență – e, de-acuma, în afara oricărui pericol. Scăpase cu viață, era salvat, mai mult ca sigur salvat,

îi spuseră ei mamei – care era atât de năucă și de speriată, încât nici nu înțelese tot ce-i spun doctorii. Și până și Marcu – de îndată ce bătrânul cu mielul în brațe și tânărul cu cadranul solar, de la Chartres, care într-un chip atât de ciudat se schimbaseră tot timpul între ei, dispărură – simți cum visele cele tulburi și atât de amestecate se îndepărtează, și lumea reală începe să-și facă un loc mai cuprinzător în creierul lui obosit.

IX

1.

În fiecare noapte se trezea înainte de-a se lumina de ziuă afară și fiecare noapte era la fel ca cea dintâi de după moartea lui Marcu! Rămânea trează ceasuri întregi, cu ochii larg deschiși, până când întunericul de nepătruns se destrăma; și cel mai greu îi era sufletului ei la acea oră timpurie, când lumina și întunericul se amestecau; la ceasul acela dintre zi și noapte suferința devenea atât de intensă, încât Sofia simțea că n-o mai poate îndura. „Nu mai pot“, se trezea strigând. „Cum să rabde omul ce-i peste puterile lui?!...“ De cele mai multe ori plângea pe tăcutele, șiroaie de lacrimi îi udau perna, alteori însă începea să se jeluiască cu voce tare, până când Simion – pe vremea aceea locuiau încă împreună –, din cealaltă încăpere, îi spunea să se potolească; în pragul ușii se arăta noră-sa – despletită, cu părul cărunt – și cu vorba blândă (era o femeie bună și-i era milă de ea văzând-o cât de mult se chinuie) încerca s-o domolească: „Linștește-te, mamă, îi zicea, că degeaba te chinui atât, înapoi nu ai cum să-l aduci... Până când a venit cea de a doua înștiințare, îți aduci aminte, am tot nădăjduit că nu-i mort, că-i numai dispărut, așa cum și scria în cobert. Și după aia a venit și cea de-a doua și atunci – îi spunea noră-sa stând de-acuma pe pat, lângă ea, cu mâinile

în poală, femeii bătrâne amândouă, ea mai bătrână doar cu vreo paisprezece ani decât nevasta băiatului ei, doar că de-acuma anii aceia aproape că nici nu se mai vedeau – am știut că nu mai e nici o speranță, numai dumneata, mamă, 5 îi spunea noră-sa, tot ai mai așteptat, n-ai vrut să te împaci cu gândul că-i mort“. Vorbea nora asta a ei așa cum trebuie să vorbească o femeie bătrână și înțeleaptă: viața e uneori nedreaptă și crudă, dar n-ai ce-i face, trebuie să le privești pe toate așa cum sunt, spuneau parcă vorbele ei, doar că Sofia 10 nu voia s-o asculte, vorbele cele înțelepte nu ajungeau până la urechile ei. „Niciodată n-am să mă pot eu împăca, îi spuse, cu o anumită asprime și chiar cu o urmă de dușmănic în glas, cu gândul că nu se mai află printre noi.“ Tăceau amândouă, cealaltă femeie, nora ei, nu mai știa ce ar putea să-i spună, și 15 tăcerea asta era atât de grea, încât Sofia simțea nevoia să vorbească din nou. „I-am visat urât, mai ții minte, spunea ea, numai că el atunci a avut noroc și a scăpat cu viață. I-a bătut nu știu cine, măcar că de împărțit n-a avut ce să împartă cu el. A fost așa un om care n-a făcut în viața lui la nimeni 20 rău...“ Își șterse lacrimile și se săltă pe pernă, iar nora cea miloasă îi ținea mâinile într-ale ei. Tăcură amândouă, își auzeau doar răsufălările, hârâite, de femeii bătrâne. „Te-au speriat visele alea urâte pe care le-ai avut atunci, își aminti nora. Te răsuceai în pat, parcă te văd, și strigai prin somn... 25 N-ai mai avut răbdare, ai plecat pe picioare la Seghedin, unde își făcea el armata, și l-ai luat și pe Giorgiuț cu dumneatale, pe vremea aia avea cam paisprezece anișori; n-a vrut Simion să te lase să pleci singură. V-am petrecut amândoi, eu și Simion, și când am ajuns în dreptul casei lui Dehelean – eram 30 de-acuma la capătul satului – a început a ploua; ne-am ascuns sub un frăgar până a stat ploaia. A dat numai așa, un ropot, ploaie de vară, și după aia a ieșit soarele... Mai ții minte, mamă, că l-ai căutat prin tot Seghedinu și pe la toate cazărmile? Și Giorgiuț al meu, sărmanu, numai de ajutor prea mare nu ți-o

fi fost!...” Cele două femei bătrâne s-au întins la vorbă, stând pe marginea patului amândouă; cea mai tânără dintre ele ținea mâinile celeilalte, ale femeii doar cu paisprezece ani mai în vârstă decât ea, într-ale ei. Uneori nora, ca s-o liniștească, o lua în brațe și o strângea la piept, de parcă ar fi vrut să se contopească amândouă într-o singură ființă, pentru ca durerea să fie mai ușor de îndurat. Adormeau – stând de vorbă le cuprindea somnul – în același pat. Lumina dimineții începea să joace pe chipul lor veșted, cufundat în somn. Nora se trezea cea dintâi, cobora din pat în vârful picioarelor și lipăind desculță pe pământul rece trecea în cealaltă încăpere și se strecura în așternut lângă bărbatul ei care dormea dus. „De ajutorat n-ai cum să-i ajuți, n-ai cum să-i alini durerea“, își spunea resemnată. Adormea din nou și începea să sforăie încetișor.

Nevasta lui Simion fusese de altfel singura care încercase, în toți acei ani în care Sofia nu încetase să-și plângă fiul mort în război (trimis în prima linie și dat dispărut la scurt timp după aceea), să se apropie de sufletul ei nemângâiat. Mort fără un mormânt în care trupul lui să se poată odihni... Și ea, mama lui, bănuia – bănuiala asta îi mărea suferința – că el singur (îi fusese doar atât de greu să trăiască!) se așezase în bătaia aceluia glonț ucigaș. S-ar putea spune că ea vedea totul exact așa cum s-a petrecut, fiind de altfel convinsă că toate cele văzute de ea erau adevărate, nimic nu era născocit. „Așa a fost și nu altfel“ le spunea celorlalți dând cu încrâncenare și cu încăpățănare din cap, încruntându-se mânioasă ori de câte ori cineva nu era de aceeași părere cu ea.

... A mai avut totuși vreme să știe că moare, să-și vadă sfârșitul cu ochii, își spunea Sofia, și cine știe dacă nu s-o fi bucurat că viața, pe care n-a fost în stare să și-o trăiască, i-a fost în sfârșit luată. Căci el asta a vrut, se gândea ea și se pornea iarăși pe plâns. Moartea și-a ales-o singur, chiar dacă au fost alții cei care l-au ucis.

A trecut vreme multă de când Marcu zace neîngropat, spălat de ploile care cad deasupra Galiției, bătut de vânturi străine și reci, dar chinurile Sofiei nu s-au domolit de-a lungul anilor care s-au scurs. S-a ferit de mine, își spunea ea cu durere
5 în suflet, nu i-am cunoscut gândurile, oricât aș fi încercat să i le cunosc... Ce-o fi avut el de ascuns că n-a spus la nimeni? se întreba ea și cu cât întrebările erau mai multe și mai chinuitoare cu atât și lacrimile erau mai amare și mai greu de stăvilit...

10 Cu toate că după moartea fiului ei ea nu mai era aceeași – numai o parte a ființei ei era încă vie – i se întâmpla uneori, cu totul pe neașteptate, ca o nesperată și mai ales nechemată bucurie să-i cuprindă sufletul. Căuta să o alunge în cea mai mare grabă, ca pe un lucru străin, cu care nu avea nimic de
15 împărțit. Când dimineța, în zori, prin fereastra deschisă pătrundea mirosul dulce și învăluitor al tătaișelor din grădină, amintiri de tot felul, unele mai nerușinate decât altele, îi năvăleau în minte: era tânără pe vremea aceea, abia îl născuse pe cel de-al patrulea fecior, dormeau, ea și cu bărbatul ei, afară
20 pe prispă; se trezea înaintea lui și, cum diminețile erau răcoroase – cu toate că erau în plină vară – se zgribulea de frig lângă trupul lui mare și bun, odihnindu-i-se la piept și el, fără să se trezească, îi cuprindea ceafa în căușul palmei lătărețe; și ea, rămânând un timp așa, fără să îndrăznească să
25 se miște, trăgea în piept mirosul cel dulce și aromitor al florilor din grădină. „Au înflorit tătaișele, își zicea, de-acum a cam trecu: vara, mult nu mai avem până la toamnă“, apoi își lua capul, încet să nu-l trezească, din căușul palmei ocrotitoare, se dezlipea cu părere de rău de lângă el, se îmbrăca la repezeală,
30 se ducea în cuina de vară și se apuca de trebăluit; și când el se trezea, într-un târziu – îl auzea întinzându-se somnoros, patul scârțâia sub trupul lui vânjos de bărbat în putere – o auzea cântând. Era neasemuit de veselă și bucuroasă, nici o umbră, nici un nor nu întunecau frumusețea zilelor lungi de

vară... Și iată că bucuria, nechemată și nedorită, răzbătea din
întunericul timpului, și totul era de parcă ieri s-ar fi întâmplat,
și nu cu ani și ani în urmă... Și uneori, după ce se iubea, în
acele nopți fierbinți de vară, cu bărbatul ei, ieșea până afară
în grădină, să se mai răcorească, și tătaișele străluceau în raza
dimineții, și mirosul lor o umplea de o asemenea fericire, încât
se pornea pe plâns. Pe vremea aia bucuria și lumina care erau
deopotrivă în sufletul ei o făceau să plângă ușor; când simțea
că inima ei nu le mai poate cuprinde, una-două se și pornea
să bocească, curgeau lacrimile cu nemiluita, nu se mai opreau...
Rușinată și simțindu-se vinovată, Sofia alunga astfel de
amintiri, care îi dădeau – fără voia ei – târcoale din când în
când... Toate trecuseră pentru totdeauna! Era de-acuma o
femeie singură și bătrână, care își plângea, zi de zi și noapte
de noapte, fiul ucis în război...

La bătrânețe – după ce soția dintâi se îmbolnăvi și muri
în spital – Simion se însură pentru a doua oară, cu o văduvă,
și la scurt timp după însurătoare se mută în casa femeii de-a
doua – aceasta avea doi copii de la primul ei soț; Sofia rămase
să trăiască singură în casa cea veche, casă care în ultima vreme
se păraginise foarte tare. Simion era mândru de casa lui cea
nouă, o clădire mare de cărămidă, cu patru ferestre la drum.
Într-o zi se puse să-i arate Sofiei cam în ce fel trebuie trase
rulourile la geamuri: „Cu multă grijă, îi spusese el, nu trebuie
să tragi de ele cu toată puterea, ușurel, ușurel, și ai să vezi cât
de frumos se roluiesc...” Viețuind de una singură în casa cea
veche, o putem vedea pe Sofia umblând prin grădina cu perii
și prunii mai bătrâni decât ea, luând de jos o pară prea coaptă,
molfăind-o cu gingiile ei fără dinți; iat-o stând aplecată
deasupra straturilor cu ceapă din grădină, simțind în ceafă
dogoarea fierbinte a soarelui de iulie, o femeie singură și
bătrână – căci s-au scurs foarte mulți ani de când face umbră
pământului – prinsă în vâlmășeala treburilor gospodărești.

După ce i-au luat pământul, acum două veri, i-a mai rămas grădina din spatele casei, un lanț și mai bine, pe care și-o îngrijea singură: copiii și nepoții îi promiteau uneori o mână de ajutor („O să-l trimit pe Gigi săptămâna viitoare să-ți cosească fânul, îi spunea Simion. De când a intrat la fabrică, nu se mai ajunge, săracu, așa-i de ocupat“), uitau însă de ajutorul promis. Erau ani grei, cotele trebuiau date, și nu prea aveai de unde, ba Pavel avusese și unele încurcături mai mari – se prinsese el în gură, clănțau cum era de felul lui, cu cei
5 de la putere, până și-a găsit nașul, a dat de unul mai dat dracului, care nu s-a lăsat până nu l-a băgat la zdup. A stat o iarnă întreagă la răcoare și s-a întors acasă – tuns în cap și slab ca o umbră – abia în câșlegile Paștelui, așa că tot singură trebuia să se îngrijească de toate. Cu cositul fânului i-a fost
10 într-adevăr cel mai greu. Nici în tinerețe, pe vremea când era femeie tânără, nu s-a prea priceput să tragă cu coasa. „Las-o, îi spunea bărbatul, până nu te tai cu ea, caută-ți mai bine de rânduielile tale, nu te băga unde nu te pricepi...“ Îi lua coasa din mână, dând-o ușurel la o parte din calea lui...

20 După primele brazde pe care le-a tras într-o după-amiază cu zăpușeală mare – soarele pripea a ploaie și dinspre pădurea de la Turcoane s-a ridicat un nor negru și amenințător – a simțit o durere ascuțită în șale. Au lăsat-o, dintr-o dată, puterile, abia dacă se mai putea ține pe picioare, așa că s-a așezat pe
25 răzor, a pus coasa lângă ea și a început să se uite cum se apropie ploaia. Simțea pe obrazul zbârcit și pergamentos valul de aer rece adus de ploaie. Deasupra pădurii de la Turcoane cădeau fulgere strălucitoare, tunetele făceau să răsunе depărtările, și Sofia își aminti cât de mult o bucurau în tinerețea ei astfel
30 de ploi văratice: se porneau dintr-o dată, un ropot vesel și puternic; nu țineau niciodată mult, tot atât de repede se opreau cum se și porniseră, și afară se răcorea, începea să miroasă a iarbă udă și a floare. Trăgea aerul în piept și nu se mai sătura. Sta, atât cât ținea ploaia, în dreptul ferestrei, iar soacrele –

trăiau pe timpul acela toate cele trei soacre ale ei – o îndemneau, speriate, să închidă fereastra, nu cumva, Doamne ferește, să trăsnească în casă; ea se făcea, însă, că nu le aude, rămânea în continuare în fața ferestrei deschise, bucurându-se de ploaie, simțind pe obrazul tânăr și îmbujorat mângâierea răcoritoare a aerului încărcat de umezeală. Se bucura când vedea fulgerele pe cer. Trăsnetele n-o speriau. Știa că Dumnezeu îi pedepsește numai pe cei păcătoși, iar ea se simțea cu sufletul curat, fără prihană... Așa că Sofia, stând pe un braț de iarbă proaspăt cosită și uitându-se la ploaia care se apropia – de-acuma aproape că i se și auzea ropotul mărunț –, nu putu să alunge din sufletul ei bătrân vechea și misterioasa bucurie de care era întotdeauna cuprinsă la apropierea ploii. La fel ca în tinerețea ei când nu-și mai putea opri prea plinul inimii, începu să plângă. Lacrimi mari și grele îi cădeau în poală – subredă cum era, nu putea să și le oprească – și Sofia înțelese că în ciuda coplesitoare dureri care o încerca de atâția ani, durere care era la fel de vie ca în primii ani de după moartea fiului ei, nu era în stare, oricât de mult ar fi suferit, să nu-i recunoască lumii frumusețea și splendoarea... Sentimentul ei de uimire în fața nețârmuritei frumuseți a acesteia o determina însă să se simtă de o sută de ori vinovată! Căci vinovată era, de bună seamă, de vreme ce lumea nu se transformase pentru ea (oricât de grele ar fi fost încercările la care a fost pusă) într-o vale a plângerii, așa cum ar fi fost de așteptat. Fusese parcă anume făcută ca să se bucure și să fie fericită și cu toate acestea – își spunea Sofia, înțelegând deci că undeva, fără să știe unde, se strecurase o anumită greșală – suferința n-o ocolise, dăduse buzna peste ea, doborând-o la pământ. Și totuși, bucuria nu renunța să-i dea târcoale, de parcă nici n-ar fi vrut să audă sau să țină seamă în vreun fel de suferința care îi năpădise sufletul pentru totdeauna... Așa că s-ar putea spune că Sofia mai degrabă se lupta împotriva fericirii, căutând să și-o înăbușe în suflet, în

timp ce durerea, cu bună știință și dinadins, și-o scormonea, având grijă s-o păstreze în permanență vie.

Uneori își spunea, totuși, că atât durerea cât și bucuria sunt deopotrivă înscrise în firea lucrurilor și abia un asemenea
5 gând izbutea, cât de cât, s-o liniștească; liniște care nu ținea însă mult, pentru că întrebările și șovăielile își făceau din nou loc, tulburându-i pacea sufletului.

S-ar putea spune în același timp că puținele clipe de bucurie intensă, care se iveau dintr-o dată, dădeau în felul lor o mână
10 de ajutor durerii, făcând-o să rămână mereu trează și să nu obosească niciodată! Ele dădeau femeii bătrâne un fel de tinerețe veșnică, o nestăvilită forță, o vitalitate extraordinară: jarul mocnit al durerii era atârnat de acele scurte răgazuri în care bucuria țâșnea pe neașteptate, fără să mai țină seama de
15 nimeni și de nimic. Făcând ca suferința să nu se stingă niciodată, să ardă mereu, ca o torță aprinsă, încât noapte de noapte – și s-a scurs aproape o jumătate de veac! – Sofia își plânge fiul ucis, fără ca durerea ei să se transforme în obișnuință, fără ca oboseala să intervină și să-i mai domolească
20 suferința cea grea. Fără să-și poată găsi, deci, liniștea și pacea...

Se obișnuise de-acuma cu gândul că la scurt timp după moartea ei casa o să fie scoasă la vânzare și-i și vedea aieva pe cei ce-au să se grăbească s-o cumpere: oameni necunoscuți
25 (astfel de case se mai vânduseră în ultimii ani unor inși străini de sat, cu bani mulți, care voiau să se mute la centru, aproape de linia ferată, și care, pe deasupra, erau și interesați să lucreze la fabrica de „distilarea lemnului“) uitându-se cu scârbă la peretii coșcoviți, nerăbdători s-o dărâme cât mai repede, ca să ridice în locul ei o alta nouă, o casă din cărămidă, cercetând
30 ograda să vadă dacă e loc destul pentru acareturile pe care voiau să și le construiască. „Numai părul ar fi bine să nu-l tăiați, le spunea ea în gând, și-i vedea dând din cap plini de înțelegere – așa vor face, cum îi povățuiește ea! –, încolo faceți ce vreți

și ce credeți voi că-i bine... Așa-i lumea (se trezea spunându-le, cu toate că astfel de vorbe, încărcate de amărăciune nu i se potriveau, nu erau pe firea ei, încât era și ea mirată de cuvintele care îi ieșeau din gură), praful și pulberea să se aleagă din toate, urma omului să se piardă de pe pământ în așa fel încât chiar nepoții și strănepoții să-și amintească greu de străbunii lor, care au trăit și pățimit pe lumea asta și-au făcut umbră pământului o vreme, ca după aceea, când le-a venit sorocul, să se întoarcă la strămoși, să se întindă liniștiți lângă ei, ca să adoarmă somnul de veci“, le spunea acestor străini, și erau vorbe ca din carte, cuvinte care trebuiau să sune frumos, așa cum trebuie să sune întotdeauna cuvintele de despărțire și de rămas bun. „Numai părul, să nu-l tăiați“, îi ruga ea din nou, și cu o mână arăta spre părul uriaș din mijlocul ogrăzii ale cărui frunze tremurau ușor, în vântul care abia se pornise, strălucind ca niște bănuți de aur în lumina orbitoare a soarelui. Și-i vedea aieva pe acei oameni străini, veniți dintr-un alt sat, de la Groși sau de la Crivina, doritori să se așeze în satul lor, ca să fie mai în centru, mai la vedere: „Bani avem, îi auzea spunându-i, cât cereți noi atâta vă dăm, nu ne place să ne tocmim. Locu-i bun, în mijlocul satului, lângă școală, ne gândim la copii, care de-acuma îs mărișori, cel mare mai are un an până să termine elementara; nu-i prea tare la socoți, dar o meserie, gândesc, tot o fi în stare să învețe; cu ăl mic nu cred să avem probleme, că-i iute la minte cum îi spirtul. Eu, tată, zice, mă fac profesor, și-l fac, de ce să nu-l fac, dacă învață bine...“ Și-l vedea pe acel străin grăbit să cumpere casa, stând de vorbă cu cei trei feciori ai ei – care și ei erau de-acuma oameni în etate, mai ales Pavel arăta tare îmbătrânit, îl dăduseră gata lunile de închisoare (cel mai în putere dintre toți era Petre: dacă te uitai la el, mai de la distanță, să nu-i vezi zbârciturile de pe obraz, puteai spune că-i un bărbat tânăr: nu se îngrășase, nici părul nu-i albise pe la tâmpile, numai dinții în gură i se stricaseră, gura o avea și el de om bătrân). Ea nu

va mai fi printre cei vii ca să fie de față la vânzarea casei, și totuși omul acela de la Temerești, cel așa de grăbit să cumpere casa, se uita parcă deasupra capetelor lor și sta de vorbă mai ales cu ea, cu adevărata stăpână a casei, știind că numai cu

5 încuviințarea ei casa putea fi într-adevăr vândută. Și ea dădu de mai multe ori din cap, în mod afirmativ, ca să pecetluiască înțelegerea! „Iar toate astea, spuse, după ce prețul fu hotărât și casa vândută, arătând spre lucrurile ce se aflau în încăpere – spre masa și spre patul înalt, spre oglinda de pe

10 perete, spre soba a cărei plită era plină cu oale puse la fiert –, aruncați-le, duceți-le în fundul grădinii, turnați un pic de petrol deasupra și dați-le foc! Lucruri vechi și hârbuite care tot nu vă mai sunt de nici un folos... Voi să nu vă zgârciți – se întoarse spre cei trei feciori ai ei, oameni bătrâni

15 de-acuma, dar care ascultau plini de respect, ca pe vremea când erau copilandri și ea spunea cum și ce să facă, cât lipsește de acasă (se duceau, ea și cu bărbatul ei, pe la târguri ori pe la petreceri, lipseau câteva zile, nu mai mult) – cu cele ce le-am lăsat; o să se îngrijească muierile din casă să le împartă la cine

20 trebuie, după ce eu n-o să mai fiu... Numai laibăruțu lui fecioru-miu mai mic să aveți grijă și să nu-l dați nimănui“, le spuse – și ei se uitau în pământ, de parcă nici n-ar fi auzit de data asta ce le spune, făcându-se doar că nu aud, ca s-o supere și s-o amărăscă, să-i arate – pentru a câta și a câta

25 oară?! – cum că ei nu l-au iubit pe fratele lor mai mic și că lor, dacă-i pe așa, nici nu le pasă prea mult de laibăruțul ăla, pe care el l-a purtat la nunta lui. „Să faceți bine, rogu-vă frumos, să nu-l înstrăinați cumva“, le porunci celor trei feciori, iar ei îi promisera, toți trei într-un glas, c-o să facă așa cum

30 vrea ea. „Fii pe pace, îi spuseră, cum spui tu așa o să fie, o să avem grijă de toate și-o să păstrăm și laibăruțu, căci nu-i de la om străin rămas, ci de la fratele nostru, care, săracu, s-a prăpădit în război...“ În ciuda cuvintelor spuse de ei, de la o poștă se vedea că nu le pasă prea mult; se arătau întristați doar

așa, ca să-i facă voia și să n-o supere! Și în tot acest timp, cât sta de vorbă cu cei trei oameni bătrâni, cu părul cărunt și îngârboviți de ani, feciorii ei, străinul care venise să cumpere casa număra banii, un teanc mare de bani, și se uita la mama pe sub sprâncene, și-i făcea bucurios cu ochiul, cum că, uite, 5 toate s-au orânduie cum scrie la carte, încât nu mai are de ce să fie îngrijorată... Ea îl cântări din priviri, îl întoarse pe toate părțile, ca să vadă cam ce hram poartă, și nu-i plăcu: arăta mult prea grăbit și prea nerăbdător să le schimbe pe toate, să nu mai păstreze nimic din ce-a fost. „N-are cum mă înțelege, 10 își spuse cu părere de rău, măcar de-aș putea să-l fac să priceapă că-i mai mare păcatu să taie părul de la drum. Un sat întreg, pot spune, c-a mâncat din el, am dat la toată lumea cu amândouă mâinile, nu mi-a părut rău, n-a trecut un om pe lângă casa mea pe care să nu-l îmbii“... „Nu-i loc pentru casă, 15 așa că, vrând-nevrând, n-am de ales, trebuie să-l tai. Îmi stă în cale“, îi spune cumpărătorul, și vorbește de-acuma așa cum vorbește cineva despre lucrurile care îi aparțin și cu care face ceea ce crede el de cuviință că trebuie făcut...

Așa își închipuia Sofia că se vor petrece toate după ce ea 20 n-o să mai fie. De altfel fiii și nepoții o uitaseră; rar li se întâmpla să-și amintească de ea, să-și aducă aminte că, în ciuda anilor nenumărați care trecuseră, ea încă era în viață. De sărbători, totuși, își trimiteau fiii s-o vadă. „Luați-o, le spuneau, și aduceți-o să prânzească astăzi cu noi. O dată e Paștele în 25 an. Să stea cu nepoții și strănepoții ei, căci așa șade frumos.“ Dar scaunul ei, așezat la masă, la vremea prânzului, rămânea gol. Clătinând din cap supărate, nurorile șușoteau între ele: „Rău s-a mai sălbăticit, își spuneau, n-o mai poți face să iasă în lume, printre oameni, stă cât e ziua de lungă închisă în casă, 30 cu ferestrele zăvorâte. Zic unii c-ar fi fost veselă și petrecăreață în tinerețea ei. Când auzi așa ceva – si-o vezi cum se poartă astăzi – aproape că nu-ți vine să crezi...“ Și aveau în felul lor dreptate, pentru că ea, după moartea lui Marcu, se sălbăticise

într-adevăr, făcuse tot ceea ce îi sta în putință să rupă legăturile cu lumea, să rămână singură cu durerea ei. Căci singură trebuia să-l jelească și să-l plângă....

La început fusese dat dispărut, apoi venise și cea de a doua înștiințare, prin care i se confirma decesul. Un soldat al armatei cezaro-crăiești mort pe câmpul de luptă! În Galiția sau poate în altă parte... (Nu fusese pe frontul românesc și nu strigase și el, ca atâția alți tovarăși de-ai lui, „nu trage, frate!“ Luptase printre străini, și tot străinii au fost cei care l-au ucis.)

10 Femeia care îi fusese nevastă doar câteva săptămâni se măritase cu el silită de părinți și ca să-și ascundă „greșeala“. Cu altul se iubise ea o vară întreagă, de ajunsese cu burta la gură, nu cu Marcu! Altul fusese cel îndrăgit, doar că părinții n-o lăsară să-l ia de bărbat. Băiatul, dintr-o familie săracă de
15 la marginea satului, cu mulți copii și cu un tată bețiv, și pe deasupra și bolnav de tuberculoză, care își ducea boala pe picioare hălăduind cu o sticlă de rachiu, mai mult goală decât plină, pe ulițele satului, n-avea cum să-i fie soț cu cununie! Fu strânsă cu ușa, împinsă și forțată de părinți să se mărite.
20 Nu, Sofia nu voise să audă șușotelile și nici bârfele din jur, nu voise să-și aplece urechea și să asculte ce spun unul și altul! Așa-i lumea, își zicea, căutând să arate cât mai convinsă, așa-s oamenii făcuți, ei nu-s mulțumiți până nu calcă în picioare și spurcă ce-i frumos! Doar că ea nici nu se gândește să-i
25 asculte și să le dea crezare!... Da, Sofia avea trebuință de astfel de vorbe, cu ajutorul lor își înăbușea temerile, ele o ajutau să-și ducă până la capăt hotărârea luată, să nu dea în ruptul capului înapoi! Căci era mult prea nerăbdătoare să-și vadă feciorul mai mic însurat! Nu mai putea să aștepte! Așa că îl
30 împinse pe Marcu, cu ochii închiși și cu amândouă mâinile, spre fata grăbită să se mărite, și la fel de grăbiți se arătară și părinții acesteia, dându-i zestre mare, pentru că erau oameni bogati, iar Sofia, căci își pusese în gând să rămână oarbă și surdă până la capăt, se făcu, deci, că nu le observă graba, și

nici nu încercă să afle ce anume se ascunde în spatele ei, și când Marcu îi spuse – speriat și supus de-acuma acelei grabe a tuturor (abia așteptau cu toții să-l vadă însurat!) – că nu aveau nimic de împărțit unul cu celălalt, el și fata („Se uită la mine ca la un străin, mamă, și nici eu nu pot spune că aş muri de dragul ei... Înțelege-mă, și nu mă împinge să fac un pas de care o să-mi pară rău cât oi trăi“), ea se răstise la el furioasă, și pentru prima dată în viața ei îi vorbise cu asprime și aproape cu dușmănie. Dar se potoli repede și începu să-l îndemne cu blândețe („Ascult-o pe mama ta care nu-ți vrea răul, și numai la fericirea ta se gândește“)... Marcu știa că nu e în stare, n-are puterea să se pună împotriva dorinței ei, și desigur era și încrederea oarbă pe care o avea în ea: își aminti cuvintele ei de demult, dintr-o iarnă; se întorceau de la târg de la Făget, caii mergeau la pas, o ținuseră într-un trap și obosiseră de-acuma. „Omul, dacă trăiește singur, se sălbăticește – îi spusese –, inima i se face cum îi piatra, se înăsprește la suflet și se învață cu năravuri rele... Tu, dragul meu, când ai să ajungi la vârsta însurătorii, să-ți iei nevastă cuminte și frumoasă, ca să aibă măicuța ta cu ce se fâli“ ... Așa că Marcu își ascultă mama și nunta fu fixată de Sfântă Mărie mică, și înainte ca mireasa să fie dusă în fața altarului, frații mai mari dădură buzna peste mama lor și-i spuseră tot ce aflaseră și ceea ce știa satul întreg, doar că ea, Sofia, rămase mai departe surdă la vorbele lor. „Tăceți din gură, strigase la ei, și nu-mi împuiați capul cu prostiile și minciunile voastre! N-am nici vreme acuma și nici poftă să vă ascult!“ „Ce fel de dragoste o mai fi și asta – îi aruncase Simion din pragul ușii – dacă în loc să-i faci bine, dumneata, mamă, îi faci numa rău. Vrei să râdă satul de fratele nostru mai mic, dumneata asta văd că ți-ai pus în gând, asta vrei!...“ Apoi plecase și el, și toate au rămas neschimbate, așa cum le ticluise și le plănuise ea, și niciodată, nici la sfârșitul vieții – și va trăi ani nenumărați, ca să aibă vreme să se căiască... –, Sofia nu va putea să-și ierte

uşurătatea şi nesocotinţa de care dăduse dovadă atunci. De ce atâta grabă – se va întreba ea peste ani şi ani –, de cine şi de ce încercase să-l scape? Ea, proasta de ea, aşa crezuse că-i în puterea ei, să-l ajute, or, cum să-l ajuţi pe unul ca el, care
5 nu-i în stare, sau nu vrea, sau nu poate, să-şi trăiască viaţa pe care i-a dat-o Dumnezeu? „Lui nici nu i-a părut de viaţa lui. Nici de trăit nu şi-a trăit-o, nici să se bucure de ea, să-i simtă dulceaţa, n-a ştiut!... A trăit fără rost!“ îşi spunea cu necruţare, apoi necruţarea ei se transforma, pe nesimţite, într-un fel de
10 milă atotcuprinzătoare, şi cu cât mila era mai mare, cu atât creştea parcă şi vinovăţia ei.

Toţi ştiau, deci, chiar şi ea bănuia câte ceva – oricât şi-ar fi astupat urechile, numai să nu audă cele ce se şuşoteau sau se spuneau chiar cu glas tare în jurul ei –, numai el, mirele,
15 curat ca lacrima şi nevinovat, nu ştia şi nici nu bănuia nimic. Şi în dimineaţa aceea, în timp ce Sofia îi potrivea pliurile cămăşii de mire, îl simţi de-acum pregătit (nu-i împuiase ea capul atâta vreme cu lucrul ăsta?) să intre în rândul oamenilor, aşa cum dorise ea, încercând să creadă cu toată încrâncenarea
20 şi din tot sufletul în viaţa pe care Sofia, mama lui, i-o rânduisese după voinţa ei; lăsându-se, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, înşelat până la capăt...

Şi iată-i pe amândoi, mireasa care nu era mireasă şi mirele care nu era nici el mire, întinşi în patul de nuntă, fără să se
25 apropie unul de celălalt, fără să se atingă, în noaptea lungă şi fără de sfârşit. Şi dacă mireasa plângea cu capul îngropat în pernă, nu mila lui Marcu, a mirelui nedorit, o cerşea ea. Pline de ură şi de furie erau lacrimile vărsate – şi el, mirele, înţelese, în ciuda faptului că era atât de neştiutor şi de
30 nepriceput, ce-i în sufletul ei, aşa că nu încercă s-o împace sau să-i spună vreun cuvânt de mângâiere. Asemenea cuvinte, înţelegea el foarte bine, nu-şi aveau rostul acum! Se ridică din pat fără să scoată o vorbă, se îmbracă pe întuneric cu hainele lui de mire, ieşi pe prispă. Era o noapte cu o lună

mare și roșie, o noapte caldă de vară, cu mirosuri de flori și de ierburi pălite, o noapte parcă anume făcută pentru drăgostelile celor tineri, pentru ca fierbințeala din sângele lor să-și găsească liniștea și pacea împlinirilor; și rămase acolo până când afară se făcu ziuă. Vreo două, trei zile nimeni nu știu 5 pe unde rătăci și în mai puțin de o lună îi sosi ordinul de plecare pe front.

Ea a avut întotdeauna presimțirile ei, vise urâte, semne prin care el îi dădea de știre; numai că de data aceasta n-a fost nici un semn, și era ca o pedeapsă, ea știa asta; toate se 10 schimbaseră, nu mai erau la fel ca înainte: vinovăția ei era atât de mare, încât nu mai avea nici o putere asupra lui! Ca și când ceea ce i-a ținut atâta vreme strâns legați – nici dacă ar fi fost încă în pânțele ei n-ar fi alcătuit mai mult una și aceeași 15 ființă! – s-ar fi destrămat dintr-o dată după acea nuntă rușinoasă. Sofia nu mai avea curajul să i se uite în ochi, privirile lor se ocoleau ca și când amândorura le-ar fi fost frică unul de celălalt. Când ea intra în încăpere, și dacă acolo se afla cumva el, Marcu făcea ce făcea și-și căuta de lucru pe afară, și la rândul ei nici ea n-ar fi vrut să rămână singuri ei amândoi, 20 mai multă vreme. Cuvintele ei de dezvinovățire n-ar fi fost altele decât cele pe care și le va spune în gând, de-a lungul anilor nesfârșiți de după moartea lui, cum că ea n-a vrut alta decât „să-l vadă în rând cu lumea“, la fel cu cei ce îi erau de-o 25 vârstă, care de-acuma se însuraseră, ba unii dintre ei aveau chiar copii mărișori, numai că în dorința ei firească (ar fi trebuit să-i spună, chiar dacă tot ceea ce i-ar fi zis el știa de dinainte ca ea să deschidă gura – erau mult prea legați unul de celălalt ca el să nu-i ghicească toate gândurile) se grăbise mult prea tare, nu judecase ceva mai mult înainte de-a hotărî ce și cum 30 să facă. „Fie cum o fi, își spusese, numai să-l văd însurat“, și o dată spuse vorbele astea, nu i-a mai rămas decât să meargă orbește înainte, să-și astupe urechile, fără să mai asculte ce zic unii și alții, în stânga și în dreapta ei, de teamă ca nu cumva,

trăgând cu urechile la șușotelile oamenilor, voința ei să înceapă a se clătina. Numai că ceea ce se clădește în grabă și cu ochii închiși tot atât de repede se și destramă, adevărul iese la suprafață ca untdelemnul. Reușise, pentru scurt timp, să-l
5 atragă în minciuna ei, căci arăta vesel și senin în dimineța aceea de cununie, se învârtea prin odaia de către drum, fluiera, iar ea i-a turnat apă în pumni, să se spele pe față și pe grumaz, și după aceea au venit „givării“ să-l ducă la mireasă, și el i-a îmbiat pe fiecare cu câte un pahar de țuică; ea se afla în cealaltă
10 încăpere și-l auzea cum râde și cum glumește cu ei, și tot așa a răs – ea își amintește de parcă ar fi fost ieri – și când popa, la biserică, a început a cânta „Isaiia dănțuiește“, era bucuros că se însoară, că intră în rândul oamenilor, se lăsase prins în urzeala ei, o crezuse pe cuvânt. „Ai să vezi c-o să fie bine“,
15 astea fuseseră tot timpul cuvintele ei, și el le dăduse crezare, numai că ea, acolo, în biserică, în timp ce mirele și mireasa – care își ținea privirile în pământ – se învârteau în jurul mesei cu pirostriile pe cap și popa cânta cu glasul lui pițigăiat de țârcovnic, mergând cu spatele înainte și îndemnându-i să
20 pășească pe urmele lui, ea văzu, de parcă Dumnezeu i-ar fi luat vălul de pe ochi în cel de al unsprezecelea ceas, că totul fusese înșelătorie și minciună, înțelese, de asemenea, că urzeala ei se va destrăma și că toate se vor sfârși rău. Știa de-acuma, fără să înțeleagă de unde știe; o lăsară picioarele, și-ar fi căzut
25 în mijlocul bisericii dacă n-ar fi fost unul din feciorii ei mai mari care, văzând-o că se clatină, a prins-o de cotul mâinii și a făcut-o să stea dreaptă și să nu se facă de râsul lumii. Ochiul îi erau plini de lacrimi și prin perdeaua lor deasă îl văzu pe mire cum încearcă s-o prindă de mână pe mireasă, plutea încă
30 în visul lui amețitor, vraja țesută de ea în jurul lui nu se spulberase încă, și cum mireasa, strângându-și buzele subțiri, își smulgea mâna dintr-a lui. Nu se miră și nici nu se sperie, știa că de-acuma înainte așa au să meargă toate, din rău în mai rău!

Mireasa a încercat să se întoarcă la părinții ei; n-au primit-o, și după ce au bătut-o cu cruzime – au trântit-o la pământ și au călcat-o în picioare –, au pus-o să se întoarcă înapoi, la bărbatul ei luat prin cununie: cu fața umflată și vânăată, cu țoalele de pe ea rupte, Florica s-a întors la Marcu, urmărită de privirile sătenilor, care se uitau la ea pe furiș, de după garduri. El a primit-o în casă, nu i-a închis ușa, cum se așteptau ceilalți s-o facă și o vreme au trăit sub același acoperiș, nu ca bărbat și femeie însă, ci ca doi străini. Iar ea, Florica, își ura bărbatul pe care și-l luase – împinsă de părinți ca „să-și spele rușinea“, și nu din dragoste. Nu le fu dat însă să viețuiască prea multă vreme împreună, căci la scurt timp după nuntă sosi ordinul de chemare pe front. (Satul se golise aproape de flăcăi; unii plecaseră chiar să se bată, împotriva dorinței lor, cu frații „de-un sânge și de-o lege“, de peste munți. Flăcările războiului cel mare cuprinseseră de-acuma întreaga Europă.) Ca soldat al armatei cezaro-crăiești, plecase, așadar, Marcu pe front, lăsând acasă o mamă iubitoare și o tânără nevestă care îl ura. Sofia îl însoți până la garnizoana Lugoj, de unde soldătimea era trimisă direct pe front. Înainte de a se despărți – pentru totdeauna! –, se priviră lung, în tăcere, fără să-și spună vreun cuvânt de rămas bun. Ce rost ar fi avut oare cuvintele în clipa de pe urmă?

Ochii plini ai mamei implorau iertare, și feciorul ei o iertă: „Tot ce-ai făcut, din dragoste prea mare ai făcut, n-ai nici o vină, spuneau privirile lui. Nu te mai gânde la mine, mamă, și uită-mă, iubita și neprețuita mea, dacă poți.“ Acestea fură ultimele cuvinte, nerostite, pe care le citi Sofia în ochii celui pe care îl iubise mai mult decât pe toți ceilalți fii ai ei. Erau vorbe, totuși, care într-un fel nu-și aveau rostul, pentru că el știa foarte bine că ea niciodată n-o să-l poată uita! Se vor scurge ani mulți și ea va trăi cu flacăra iubirii nestinsă în suflet. Va trăi pentru ca amintirea lui să nu se șteargă de pe pământ:

singura ei vină a fost că l-a iubit prea mult, dacă păcat și vină se poate numi o asemenea nețărnută iubire...

2.

„Mamă, îi spuse într-o bună zi Simion (trecuseră
 5 de-acuma o grămadă de ani de la moartea lui Marcu), dum-
 neata nu mai ești femeia care ai fost. Cum erai – mai ții minte? –
 pe timpurile când eram noi copii de școală, cum știai să te
 bucuri de toate alea! Acuma parcă nimic nu-ți mai place, și
 rar te-am văzut înveselindu-te. Am și uitat de când nu te-am
 10 mai auzit râzând... Mă întreb câteodată dacă nu ți s-a înăsprit
 sufletul, dacă nu ți s-a făcut inima ca piatra...” Vorbe aspre,
 fără îndoială, doar că ea era obișnuită cu felul lui de a vorbi –
 n-o cruțase niciodată, nu se ferise să-i spună de la obraz tot
 ce gândește despre ea, așa că nu se miră prea mult și nici n-o
 15 tulburară din cale-afară cuvintele lui. De fapt, el știa foarte
 bine pricina din care era ea așa (de ce îi era inima „ca de piatră”,
 cum zicea el, ea, care fusese făcută mai mult ca să se bucure
 de toate cele ce erau pe pământ, și peste care suferința se
 20 năpustise așa cum se năpustește trăsnetul asupra unui copac
 falnic și încărcat de roade). Și pricina asta îi determina pe
 feciorii ei mai mari să *nu-l ierte* nici acuma pe fiul ei mai mic,
 hoțul care le furase mama încă din clipa când a venit pe lume
 și care iată, nici acum, când nu mai era printre cei vii, nu avea
 de gând să le-o dea înapoi, furul păgubos care, ca pedeapsă
 25 pentru hoția lui nerușinată, nu avusese parte de cele ce sunt
 ale vieții... „E de nerecunoscut”, șușoteau la rândul lor cele
 trei nurori ale Sofiei și-și aminteau, neuitând nici un amănunt,
 cum s-au întâmplat toate: cum a fost la început dat dispărut
 și cum nu știu după câte luni a venit și cea de a doua
 30 înștiințare, numai că ea n-a crezut, sau *s-a făcut numai că nu
 crede* (ceea ce nurorile, cu mintea lor cam otova, nu aveau de

unde să știe sau să bănuiască), s-a făcut, deci, că nu crede că-i mort ca să mai dea o ultimă șansă sorții, să nu fie, adică, încă și încă o dată vinovată față de feciorul ei – cu toate că știa foarte bine că nu putea să fie vorba de nici un noroc, așa că mai curând *se prefăcea*, de ochii lumii, ai nurorilor și ai fiilor ei, în primul rând, că așteaptă: când auzea ușa de la drum sărea în sus, alerga într-un suflet, să vadă cine-i. „Am încercat să-i spunem, povesteau nurorile, care se prinseseră de-acuma în jocul ei, că degeaba se chinuie atât, nu mai are nici un rost să-l aștepte, dar n-am putut-o scoate dintr-ale ei: ne lăsa să vorbim, sta cu mâinile în poală, se uita la noi, da din cap cum că așa-i, cum zicem, avem dreptate, dar se vedea pe fața ei că nu ne ascultă: ori vorbeai cu ea, ori cu peretele din fața ei, era aproape totuna... Alte muieri când ajung la vârsta ei nu mai pot de dragul nepoților, nu mai știu cum să-i ocrotească și să le facă în voie, ce să le mai cumpere de pe la târguri, dar ea, putem spune – se plângeau nurorile, câteșitrele – că nici nu-i vede, nici nu se uită la ei...” Și gândurile lor, încărcate de ciudă și de venin, se îndreptau, iarăși și iarăși, spre „hoțul” care luase cu el în mormânt inima mamei și în ruptul capului nu mai voia s-o dea înapoi. 5 10 15 20

Și totuși Sofia se obișnuise să-și vadă nepotul (îl chema Ștefănuț) jucându-se de unul singur prin ograda ei; făcându-și de lucru fie în grajd, fie în podul acestuia (unde descoperise niște cufere vechi și stricate), fie în șura mare, printre căzile pline cu borhot de prune; se urca în căruță și biciuia nu știu ce cal închipuit, îndemnându-l să pornească în galop, sau, dimpotrivă, să meargă la pas, când cu vorbe blânde („Stai cu taica, mă, surule, c-ai ostenit de-acuma, atâta alergătură ți-o fi și ție de-ajuns!”), când răstindu-se la el („Hai, mă, mă gloabă”), îndemnându-l să alerge în galop. Ea deschidea fereastra și-i spunea să se astâmpere, dar copilul nici n-o băga în seamă, atât era de prins de jocurile lui... Într-o zi se grăbi să se urce în podul cu fân, nu fu însă prea atent unde își pune 25 30

piciorul și veni valvârtej până jos; se lovi la cap, se porni sângele și, speriat, alergă la ea, urlând ca din gură de șarpe. După ce se mai liniști – nu pățise chiar cine știe ce – îi dădu să se joace cu niște hamuri vechi și putrede, care nu mai foloseau
5 la nimic; băiatul începu să se joace cu ele, alergând prin ogradă de unul singur, după cum îi era obiceiul, până când afară se întunecă de-a binelea; îl auzea țopăind prin fața ferestrei ei, și văzându-l că nu mai pleacă – afară se făcuse întuneric beznă, și el tot se mai juca –, nu avu ce face, trebui să-l alunge și să-l
10 trimită acasă, la părinții lui. „Ajungă-ți de-acuma, îi spuse. Tu până nu te gonește omu nu știi să pleci singur! Nu te mai saturi, te-ai tot juca.“ Se rugă să-i dea lui hamurile. Ea însă nici nu vru să audă de așa ceva. Mânios că nu-i face pe voie, le aruncă în mijlocul ogrăzii... „Nici nu-mi trebuie dacă e pe
15 așa“, îi spuse privind-o picziș. Plecă în graba mare, și câteva zile, dacă nu cumva chiar o săptămână, nu-i mai trecu pragul; ea nu-i simți lipsa și nici nu-i duse dorul, cum se spune, aproape că-l și uitase, până când într-o dimineață se trezi iarăși cu el; îl auzi tropăind prin curte; venise nu singur, ci însoțit
20 de un alt copil, un prieten de-al lui; se jucară împreună cu hamurile cele vechi până seara târziu...

Părinții lui Ștefănuț plecară la o nuntă într-un sat mai îndepărtat – mirele era un văr de gradul al doilea de-al nevestei lui Pavel – și o rugară pe Sofia să aibă grijă de băiat cât lipsesc
25 ei de-acasă, două, trei zile, nu mai mult... Erau zile fierbinți de vară, și băiatul o ținea morțiș că vrea să se ducă la râu să se scalde. Ea însă nici nu vru să audă (chiar cu o săptămână în urmă se înecase un copil și tot satul era speriat). „Mă omoară ai tăi dacă, Doamne ferește, cât lipsesc ei de-acasă, ți se
30 întâmplă ceva“, îi spuse. Văzând că n-o poate îndupleca altfel, copilul se porni pe plâns. Sta în dreptul cuinii de vară, chiar în ușă, ca să-l poată vedea mai bine, și bocea de mama focului – lacrimile când se domoleau, când porneau din nou, cu mai mare avânt. Așa că nu avu ce să facă, trebui, până la urmă,

să-i facă voia! Ștefănuț plecă la râu – de cum îi spuse că-l lasă, lacrimile se opriră ca prin minune, chipul i se luminează, încât nici n-ai fi zis că doar cu câteva clipe înainte se dăduse de ceasul morții! –, împreună cu un prieten bun de-al lui, un băiat din vecini, cu un an, doi mai mare decât el, căruia Sofia îl dădu 5
în grijă. „Să nu stați, îi sfătui ea. Vă aruncați de două, trei ori în apă, să vă mai răcoriți, și vă întoarceți frumos acasă. Nu prea mult, așa, să nu spuneți că nu v-ați scaldat...” Ei îi promisera că așa vor face, cum i-a sfătuit, n-o să-i iasă din cuvânt, dar după-amiaza se scurse întreagă, soarele sta să apună, 10
și nici pomeneală ca ei să se fi întors. Îngrijorată, Sofia îl căută la moara veche, unde se scaldau de obicei copiii: „A plecat, îi spuseră, zicea că se grăbește acasă, să nu-l cerți dumneata că stă prea mult la râu”. Era mânioasă nu atât pe copil, cât mai ales pe părinții acestuia care îl lăsaseră în grija ei. Era 15
întuneric beznă de-acuma, când îl auzi jucându-se prin ogradă, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat; nici nu veni măcar să-i spună că s-a întors. „Pe unde mi-ai umblat până acum?!“ se răsti mânioasă. Copilul tăcea însă mâlc, nu putu scoate nici un cuvânt din gura lui, oricât ar fi strigat și oricât l-ar fi ocărât. 20
Îl lăsă în treaba lui, se apucă să strecoare laptele înainte de-al pune la fiert, aproape că-l uitase, așa că fu de-a dreptul mirată auzindu-l vorbind. „Am vrut să văd, îi spuse nepotul, dacă îți pare rău după mine, eram curios să știu dacă ai să plângi ori ba. Dacă nu mă întorc acasă până se întunecă afară, așa 25
mi-am făcut socoteala, o să intri la griji și o să crezi că m-am înecat. Aș fi stat toată noaptea ascuns, numai așa, ca să te sperii, să te văd ce zici, dar ai avut noroc că mi s-a făcut cam frig și nu m-am putut ține până la capăt de planul pe care mi l-am făcut. Așa-i că te-ai fi speriat foarte tare dacă aș fi stat ascuns 30
toată noaptea, așa-i că ai fi plâns?!“ o întrebă el, privind-o cu ochii lui mari și fără gene...

Singurul lucru pe care și-l dorea era să fie lăsată în pace, și băiatul se pare că tocmai asta își pusese în gând, să-i tulbure

liniștea. „Prea te bagi în sufletul omului, n-am văzut un copil ca tine, îi spunea Sofia de la obraz. Prea dai buzna“, și el o privea cu ochii lui galbeni, fără gene, care păreau lipsiți de orice expresie, încât îți era destul de greu să-ți dai seama cam
5 ce anume îi umblă prin cap. Tăria lui consta tocmai în modul în care izbutea să-și ascundă gândurile în spatele acelor ochi care se uitau fix în ochii ei, de parcă ar fi vrut să o hipnotizeze. Nu știa niciodată dacă e atent la ce îi spune sau nici n-o aude ce zice –, gândurile îi zburau la o nouă năzbâtie pe care i-o
10 pregătea cu cea mai mare migală și concentrare... Îi sta tot timpul în cale, încât, din cauza lui, lucrul îi rămânea adesea nefăcut. Îl alunga supărată: „Nu te știi jucându-te, îi spunea, cu cei ce-ți sunt de-o samă, tot de tine dau cu ochii, am, n-am poftă, nici nu pot să-mi caut de lucru din pricina ta...“ Lui
15 nici nu-i păsa de vorbele ei, pe-o ureche îi intrau, și îi ieșeau pe cealaltă; o privea doar cu ochii lui ciudați, cântărind-o, măsurând-o din cap până în picioare; nu putea scăpa de impresia stânjenitoare că-i judecată și întoarsă pe toate părțile de copilul care se arăta prea curios să afle și să știe totul
20 despre ea...

Era destul de sprintenă și în puteri, se putea urca în fiecare dimineață pe acoperișul bucătăriei de vară să strângă perele căzute peste noapte. Într-una din acele zile își puse nepotul să țină de scară – nu cumva, Doamne ferește, să alunece și
25 să cadă. Băiatul păru a fi bucuros că poate să-i dea o mână de ajutor, voi chiar să se urce și s-o ajute la strâns. N-o să-i țină pe amândoi, îi spuse ea, și așa acoperișul era destul de subred. Mâine o să-l lase să se urce însă în locul ei, dacă vrea cu tot dinadinsul – îi promise, de îndată ce-l văzu că se
30 întunecă la chip... Își dădu însă repede seama că el nu voia, de fapt, decât s-o sâcăie și s-o necăjească. „Dacă nu mă lași să mă urc, o amenință, am să-ți iau scara, să te văd cum ai să izbutești să cobori fără ea...“ Și se grăbi să-și ducă la îndeplinire amenințarea: luă scara, o propti de poartă, și cu ochii lui

galbeni și ficși, de acolo de jos, se uita la ea, așteptându-i cu vădit interes reacțiile. „Ce-ai să faci acuma, să te văd cum ai să te descurci?!“ o întrebă el. Din pricina supărării, începură toate să se învâртеască în jurul ei și fu gata, gata să alunece de pe acoperiș. „O s-o pun la loc, își auzi nepotul ca prin vis spunându-i, dacă ai să faci așa cum am să-ți comand eu!“ Se simți dintr-o dată bătrână și neputincioasă. Ba din pricina slăbiciunii și a supărării, desigur, ochii i se umplură de lacrimi. Cu totul pe neașteptate însă, umbra unei femei tinere i se năzări în fața ochilor; o fetișcană jucându-se veselă cu propriii ei copii, în aceeași ogradă – cu mulți, foarte mulți ani în urmă, o grămadă de ani! –, alerga ca o nebună, nu avea mai multă minte decât cei trei feciori ai ei, care se dădeau de ceasul morții ca s-o prindă! Glasurile lor îi răsunau în urechi: „Poți alerga cât vrei, căci de prins tot te prindem noi, fii fără grijă!...“ I se părea că aude până și râsul tineresc și cam flusturatic al acelei femei. „O să pun scara la loc, spuse strănepotul, numai dacă ai să cânti o cântare din cele vechi și care acuma nu-s mai la modă, nu le știe nimeni altcineva afară de dumneata.“

Sofia stă pe acoperișul din ce în ce mai încins al bucătăriei de vară și nu îndrăznește nici măcar să se miște, de teamă ca nu cumva să alunece și să cadă jos. Se trezește târguindu-se cu băiatul, care o ține morțiș pe-a lui, vrea cu orice preț să-i cânte ceva; îi spune c-a uitat toate cântările știute altădată. „Ias’ că nu le-ai uitat, o întrerupe el. Gândește-te numai un pic și ai să vezi cum ai să-ți aduci aminte. Și pe toate ai să ți le amintești, parcă văd! Eu mă mulțumesc și cu unul singur, nu sunt chiar așa de pretențios...“ Sofia se întrebă dacă vrea să-și bată joc de ea dintr-o răutate copilărească și aproape inconștientă sau, încăpățânat cum îl știe, și-a pus în cap s-o înveselească – și nu pentru că i-ar fi milă de ea, văzând-o tot timpul întunecată la chip, ci mai curând ca să-și încerce puterile. „O s-o fac să cânte și să joace“, își spunea, probabil, copilul acesta ciudat și mult prea precoce pentru vârsta lui.

Tonul lui, în timp ce-i vorbește, nu e batjocoritor, ci mai degrabă pătimaș, de parcă de cântatul ei – acolo pe acoperișul șubred al bucătăriei de vară – ar depinde multe pe lumea asta. „Cântă odată și nu te mai lăsa rugată! o îndeamnă el, ia-ți inima în dinți și dă-i drumul...”

Sta pe acoperiș, cu picioarele adunate și cu genunchii duși la gură, iar el o privea din mijlocul ogrăzii. O privea cu ochii lui galbeni, ca de pisică; în ei nu se vedea nici o urmă de râs; nici pomeneală să-i ardă de glumă sau să vrea cumva să-și bată joc! Părea să fie doar încăpățânat, așa cum sunt copiii atunci când își doresc un lucru cu orice preț. O ținea pe a lui: să-i cânte, neapărat să-i cânte, altfel nici nu se gândește să-i pună scara la loc! Și să știe că el nu se joacă: atunci când spune un lucru, așa rămâne... Se simțea însă mult prea ostenită ca să-i ardă de cântat. Mai curând ar fi coborât cât mai repede și s-ar fi dus să se întindă – o jumătate de ceas, nu mai mult – în odaia de către drum, la răcoare, să mai prindă ceva puteri. Era prea lipsită de vlagă ca să se mai poată supăra pe nepotul cel nerăbdător s-o audă cântând. Știa însă că n-o să-l poată îndupleca, așa că începu să cânte cu o voce nesigură și tremurată de femeie bătrână. Se opri la jumătatea cântecului, îl uitase, nu și-l mai amintea în întregime; copilul, care ascultase cu toată atenția, se declară mulțumit. „A fost frumos, spuse, numai c-ai cântat încet și nu s-a prea auzit...”

Supărarea o cuprinse abia după ce, conform înțelegerii, îi puse scara și izbuti, cu chiu, cu vai, să coboare. Îi veniră lacrimi în ochi, dar nu atât din pricina supărării, ci mai mult din slăbiciune. Se târî cu greu până în odaie, se întinse pe pat și fu cât pe aci să ațipească, dar strănepotul avea, se vede, de gând s-o chinuiască în continuare, să n-o slăbească nici măcar o clipă: deschise încetișor ușa, își strecură gâtul lung și slab prin crăpătura ei și începu să se uite la ea cu privirea lui fixă și lipsită de expresie...

Când părinții i se întoarseră de la nuntă, fu bucuroasă că scapă de el. Încercase oare copilul – poate fără să-și dea seama – să se lupte cu o umbră care era mult mai puternică decât el? O vreme Sofia ținu poarta închisă – numai să nu-l mai vadă –, dar nici el, strănepotul, căruia îi plăcea să se joace de unul singur prin ograda ei, nu se lăsă cu una, cu două, nu se dădu chiar atât de repede bătut: căută cheia sub grinda de lemn, trase cu toată puterea de clanță, începu să lovească în poartă cu amândoi pumnii; în cele din urmă se apucă s-o strige în gura mare, rugând-o să vină să-i deschidă, pentru că știe el foarte bine că ea e acasă și tace mâlț; până când ieșiră vecinii pe la porți și-l alungară, certându-l.

Peste ani și ani strănepotul – cel ce o făcuse să cânte pe acoperișul bucătăriei de vară – își va aminti de ea și, într-o seară de august, își va opri *Volga*, uriașă gânganie neagră cu toate farurile aprinse, la poarta ei. Va bate cu pumnii în poartă, așa cum făcuse și pe timpul când era copil mic și ea ținuse poarta închisă refuzând să-i dea drumul înăuntru, în ciuda insistențelor lui. De data asta îl lăsă să intre, cu toate că în prima clipă nu-l recunoscuse sau, mai exact spus, se făcu doar că nu-l recunoaște. „Eu sunt – îi spuse, și laba mare a mâinii păroase aduse la pieptul lui de bărbat, care începuse să se îngrașe, trupul împutinat și vested al femeii bătrâne – nepotul lui moș Petre, nu cumva m-ai uitat și nu mă mai recunoști?” și începu să râdă, un râs vesel și nepăsător, de ins căruia i-au ieșit toate în viață după voința lui. „Ăla care a ajuns domn mare?” întrebă ea făcându-se în continuare că nu-l știe prea bine. „Atâta lucru ar trebui să știi și dumneata, maico, îi spuse el, și începu să umble prin încăpere, cercetând-o și inspectând-o cu ochii lui galbeni și fără gene, pe care îi știa atât de bine – că astăzi nu mai sunt domni. S-a terminat cu ei, spuse el vesel, și din nou începu să râdă, apoi se întoarse spre femeia de lângă el. I-am vorbit de dumneata și nevesti-mii, mă tot bate la cap că vrea să te vadă, spuse, arătând spre femeia elegantă care, oprită în

dreptul ușii, o privea curioasă (așa cum te uiți, într-un muzeu, la îndemnul ghidului care are grijă să-ți arate toate exponatele, la un obiect vechi de sute de ani, a cărui valoare constă tocmai în vechimea lui). „I-am spus lui Edith, spuse strănepotul, în
5 trecere și cu o oarecare neglijență, cum ai jucat în vara aia pe acoperiș.“ „Am cântat, n-am jucat! se rățoi Sofia la el, nu mai ții tu bine minte... V-o fi foame? îi întrebă ea mai mult ca să schimbe vorba. Să vă sparg niște ouă, că altceva n-am să vă dau“, le spuse, și cu palma șterse în grabă scaunele, înainte
10 de a-i pofti să se așeze. „Stai cuminte, o liniști strănepotul, nu trebuie să ne faci nimica. Ne-am oprit la restaurant la Făget și am mâncat niște păstrăvi. Suntem, ca să zic așa, mai mult decât sătui... Numai să ai unde să ne culci pe toți trei“, mai spuse și atunci Sofia îl descoperi și pe cel de-al treilea, șoferul
15 mașinii, un bărbat masiv, a cărui siluetă pe coridorul întunecos nu se distingea prea bine. „Costică, i se adresă strănepotul, șoferului, fii te rog atât de amabil și adu pachetele alea două din mașină. Umblă însă atent cu ele, vezi să nu se spargă...“ I-a lumina chioară a becului, Sofia descoperi că ochii
20 strănepotului ei au rămas aceiași, mari, fără gene, galbeni ca la pisici și de nepătruns. Nu știai niciodată ce se ascunde în dosul lor, nu știai ce-i trece prin cap. „Tare te-ai mai îngrășat, îi spuse cu o voce cârtitoare și destul de neprietenoasă, de parcă ar fi vrut să-și ia acuma revanșa pentru «cântatul» de demult.
25 Mă și mir că te-am recunoscut! Așa-i când omului îi merge bine, pune pe el“, adăugă ea, hotărâtă să nu-l ierte, vorbindu-i cu aceeași asprime în glas cu care îi vorbea pe vremea când el era copil mic și-o ruga să-l lase să se ducă la scăldat. „E îngrozitor de lacom“, se auzi atunci gânguritul
30 femeii. (Se așezase pe scaunul din dreptul ferestrei, așa că Sofia putu s-o cerceteze în voie. Era nerăbdătoare să vadă cam ce nevastă și-a găsit strănepotul ei cel atât de pretențios.) „O fi avut vreun interes că și-a luat o muiere așa de nearătoasă, se gândi ea, uitându-se la femeia foarte înaltă și slăbuță, cu umerii

înguști și cu fața ascuțită, ca de pasăre. Nu-mi vine să cred, își spuse Sofia pe același ton critic și necruțător, c-a murit de dragul ei! E numai oase, săraca, dacă te apropii de ea trebuie să fii cu mare grijă, nu cumva să te împungi în ele...“ „Mă cert cu el tot timpul, se plânse femeia, nu-l pot face, oricât m-aș strădui, să mănânce mai puțin!“ „V-ați pus amândouă cu gura pe mine, auleo, nu mai scap!“ spuse strănepotul și, mai în glumă, mai în serios, se luă cu amândouă mâinile de cap, își astupă cu palmele urechile, să nu mai audă ce-i zic cele două femei. „Are cel puțin cu douăzeci de kilograme în plus. La înălțimea lui ar trebui...“ „Bine, bine, o întrerupse bărbatul, nu despre asta e vorba acuma, mai bine s-o întrebăm pe maica dacă e sănătoasă și cum o duce, să vedem cum și cu ce am putea-o ajuta în cazul că-i lipsește ceva...“ „Sigur că da, spuse la rândul ei femeia, și se uită plină de bunăvoință la străbunica soțului ei. Ștefănuț e acuma la locul ăla unde nu-i nici o problemă, absolut nici o problemă...“. Sofia o întrerupse însă; n-are rost să vorbească de pomană, îi spuse, și ca să n-o supere, îi luă o mână într-ale ei, ea nu are trebuință de nici un ajutor. „Totuși, cu mâncarea... nu se lăsă Edith. Acum, de când cu cotele, e într-adevăr, o problemă, până și la țară“, spuse ea cât se poate de îngrijorată. „Cât mănânc eu și așa îi prea mult, o liniști Sofia. Mi-ajunge, fiți fără grijă“, spuse ea încă o dată, și-i privi de data asta ceva mai prietenoasă, vrând parcă să le mulțumească amândurora că s-au gândit la ea. „Am tăiat un purcel astă-iarnă, le povesti, și pot spune că aproape nici nu m-am atins de el!... Dacă vreți, vă scot și vouă niște cârnați, măcar așa, de gust, dacă ziceți c-ați mâncat...“ „Ți-am spus că suntem sătui, o liniști bărbatul, nu ne trebuie nimic.“ „Poate o convingem pe bunica, gânguri soția strănepotului, să ne crească un porc la anu și nouă. Dacă tot...“ „Nu vorbi prostii, o repezi soțul. Cu ce-ai vrea să ni-l crească?! Nu-ți dai seama că nici ei nu-i ajunge?! Se vede că n-ai trăit la țară, habar n-ai cât mănâncă un porc!“ „Porumbul i-l putem

trimite noi...“, stăruie în continuare femeia. Strănepotului i se păru că vorbele nevestei sale sunt mult prea lipsite de temeie ca să merite vreun răspuns, așa că se întoarse grijuliu spre străbunica lui și, cu o voce domoală, așa cum se vorbește cu oamenii bătrâni, o întrebă dacă nu-i suferindă și dacă nu are cumva nevoie de o îngrijire medicală ceva mai specială.

5 „Cunosc o mulțime de doctori, îi spuse el, nu mi-i mare lucru să vorbesc cu ei.“ „Nu mă doare nimic, spuse ea. Sunt sănătoasă tun. N-aveți la ce să vă faceți griji din pricina mea.

10 Îi bine că nu m-ați uitat și că ați venit să mă vedeți, sunt mulțumită și bucuroasă cu-atât. Rar se mai întâmplă – spuse, fără să se plângă, dând de înțeles că lucrul ăsta n-o supără prea tare – să-mi mai treacă pragul careva. Când și când, pe la sărbători – spuse, și încercă să zâmbească mai mult din ochi –

15 își mai aduc aminte și de mine...”

Mai veniră de câteva ori s-o vadă și-i aduseră, în dar, un tapet frumos de pus pe perete. „L-am cumpărat de la Constanța, îi spuse nevasta strănepotului ei. Le aduc marinarii din Turcia și le dau pe sub mână. Cer cam mult,

20 e adevărat, dar când e vorba de un lucru frumos, mi se pare mai mare păcatul să te zgârcești. Nu-i așa că e splendid?!“ o întrebă după ce darul fu atârnat deasupra patului ei. Era într-adevăr viu colorat, te orbea uitându-te la el! De câte ori îl privea, Sofiei i se părea c-o dor ochii și o cuprinde amețea!

25 Avea, bineînțeles, un subiect oriental: se vedea seraiul, cu turnulețele și minaretele lui; pe cerul uluitor de albastru atârna o lună în formă de secure. Un turc cu șalvari violeți, călare pe un roib negru ca pana corbului, fugea de urmăritorii lui, care se zăreau și ei undeva, tot departe. Turcul strângea la piept

30 o cadână durdulie, cu sâni rotunzi ca două mere. Cadâna își ținea iubitul cu o mână pe după cap, iar cealaltă mână o avea dusă la spate, într-o poziție cât se poate de incomodă și de nefirească. Turcul se uita în urmă să vadă dacă nu cumva urmăritorii se apropie... Atât viața lui, cât și a planturoasei

cadâne erau, bineînțeles, în primejdie. Avea niște mustăți fioroase și un iatagan pe care îl ținea ridicat, gata să se apere în caz de nevoie... După ce tapetul fu atârnat pe perete, Edith îl privi o vreme, mijindu-și ochii, așa cum fac vizitatorii atunci când se află într-o expoziție de pictură. „Îmi place și subiectul, foarte mult“, îi spuse ea soțului ei. O vreme îl admirară împreună. Strănepotul își cuprinse drăgăstos soția pe după umeri. „Ce părere ai, nu-i așa că e frumos?“ își întrebă tânărul bărbat străbunica. „Avem și noi unul în sufragerie aproape la fel, culorile însă diferă“, spuse nevasta acestuia. „Doar că sunt doi călăreți, nu numai unul“, îi aminti bărbatul. Un timp se pare că uitară de ea, apoi, în săptămâna dintre Crăciun și Anul Nou, se trezi din nou cu *Volga* cea neagră la poartă. „Am tăiat porcul, le spuse. Luați cât vreți voi. Mie nu-mi trebuie nu știu cât. Mă mulțumesc cu puțin.“ Ei protestară. „Dumneata cu ce rămâi?“ o întrebă strănepotul. „Pentru mine e prea mult“, îi liniști ea. „Cârnăciorii sunt absolut delicioși“, gânguri femeia. „Nu știu dacă or fi destul de usturoiați“, se interesă Sofia. „Sunt excelenți“, spuse Edith... Apoi vizitele lor se răriră, Sofia află (de la unul din oamenii din sat care o rugase în iarna trecută să pună „o vorbă bună“ pe lângă strănepotul ei, avusese niște necazuri) că ajunsese de-acuma și mai mare, se mutase la București. Cum Bucureștiul era departe, vizitele se întrerupseră. Nu-i trebui Sofiei prea mult timp ca să-i uite. Nici măcar tapetul cu subiect turcesc și foarte strălucitor de pe perete nu-i mai aducea aminte de strănepotul ei și de soția acestuia...

Erau, în schimb, și alte amintiri vechi de când lumea care îi dădeau tot timpul târcoale. Marcu își făcuse stagiul militar la Seghedin, la honvezi, iar ea îl visase de mai multe ori. Urâte vise, care se ținură lanț. „Așa m-am hotărât, le spusese pe atunci feciorilor ei mai mari, să mă duc să-l caut, să văd ce-i cu el.“ Atât de arzătoare era dorința ei de a-l revedea, încât frații își dădură repede seama că împotrivirea lor era zadarnică. „Bine,

du-te, tu și așa ai făcut întotdeauna ce-ai vrut, nu ne-ai ascultat niciodată pe noi. Când a fost vorba de fratele nostru mai mic, nimeni nu s-a putut înțelege cu tine. Te apucă așa dintr-o dată, parcă îți fură Dumnezeu mințile, când îi el la mijloc!... Nici dragostea, dacă-i prea mare și fără nici o socoteală, nu-i bună, dar treaba ta, faci așa cum crezi că-i bine, noi nu ne mai amestecăm... De-ai avea atâta minte, îi mai spuseră, să nu pleci singură la un drum așa de lung. Ia și un copil cu tine, ia-l pe Giorgiut, care de-acuma-i mare și ți-o fi de ajutor. Câte ți se mai pot întâmpla, căci Seghedinu-i departe, nu-i la o azvârlitură de băț, aici peste deal, și când ai pe cineva lângă tine, oricum, îi mult mai ușor... La început Sofia nici nu vru să audă de așa ceva: „Ce ajutor și sprijin pot avea de la el?! le spuse ea. Nu vedeți cât e de copilăros și nevârstnic?! Vorba cântecului din bătrâni: „Eu sunt pitic / cel voinic / cu fundul nădragilor / fac pârția vacilor / unde e neaua mai mare / mă iau alții în spinare / unde-i drumul mai frumos / mai merg și eu pe jos“. „Nu-i chiar așa, o contraziseră ei. Nu te-ai uitat, da' copilul a crescut în ultima vreme. S-a împlinit și la trup și la minte, la o adică poți avea nădejde în el.“ „Adică să mă îngrijesc și de un mucea, care să mă bată la cap cât o ține drumu – și-i mai depărțisor nu-i chiar așa de scurt...“ „Singură nu te lăsăm să pleci, săriră feciorii cu gura. Cine știe ce ți se poate întâmpla, te betegești ori mai știm noi ce pățești, și ce faci atunci, spune-ne și nouă, printre străini?! Căci străinii nu se uită la tine nici să te vadă picată jos, te lasă acolo unde te afli, nu-ți întind o mână de ajutor! Nu te cunoaștem, nu știm cine ești, nu ne băgăm, or să zică străinii, și atunci nu-i mai bine să ai pe cineva de-al tău lângă tine? Spune-ne dacă judecăm noi prost și dacă nu avem dreptate?“ întrebară cei trei feciori, așa că ea, văzându-se încolțită din toate părțile, nu mai avu ce să facă, trebui să le facă voia. „Bine, le spuse, am să-l iau și pe Giorgiut, numai să fie cuminte și ascultător, să nu-mi iasă din vorbă, eu să spun una și el să facă alta, căci

atunci n-o să aibă pace cu mine, așa să știe el!“ „Îi mare de-acuma, se vârî în vorbă și mama copilului, luându-i apărarea, nu mai are mult și împlinește paisprezece ani. Și-i tare ascultător. Îi ca o fată, așa-i de cuminte, ce-i spui, aia face, să vezi că n-o să-ți iasă din cuvânt. Ia-l cu dumneatale, o îndemnară nurorile, și-o să-ți pară bine că ne-ai ascultat și că ai făcut așa cum ți-am spus noi...“

În cele dintâi zile ale lui august fură amândoi – ea și cu nepotul ei, Giorgiuț – gata de plecare. De plecat, plecară într-o zi cam înnorată, cam pe la vremea prânzului. Îndeosebi copilul părea a fi nerăbdător. Îngrijorarea de care era cuprinsă Sofia era mult prea mare ca să se poată bucura. Și cu cât se apropia ceasul, cu atât temerile și neliniștile din sufletul ei creșteau. În noaptea de dinaintea plecării udă perna cu lacrimi amare; rămase toată noaptea trează, și abia în zori, când în ferestre se arătă lumina tulbure a zilei, izbuti să ațipească. Prin ogrăzi începură să cânte cocoșii, așa că nu avu parte de un somn prea lung...

Înainte de a se așterne la drum, feciorii încercară s-o liniștească din nou: „Când te vedem așa, îi spuseră ei supărați, zău că ne vine nu știu ce să-ți facem, numai să te aducem odată și odată cu picioarele pe pământ. Căci, ce anume, Doamne ferește, crezi tu că i s-a putut întâmpla? Îți închipui că altceva nu are de făcut, acolo la armată, decât să-ți scrie ție scrisori, așa crezi? Se vede că habar n-ai ce-i aia armată, dacă vorbești așa! Acum, peste vară, cine știe ce manevre lungi și grele or fi făcut ungurii, acolo, la Seghedin – s-ar putea să se întâmple, să se fi mutat în altă parte cu garnizoana și să nu-l găsești –, și cât țin manevrele n-are vreme, săracu, nici să răsuflă; numai noi știm, c-am făcut și noi armata, cât îi freacă, când să-ți scrie dumneatale scrisori! Vreme pierdută de pomană cu drumul ăsta, doar că de amestecat noi nu ne mai amestecăm, te lăsăm să faci așa cum crezi tu că-i bine. Osteneală și opăceală fără rost...“ „Să-ți iei, mamă, îi spuseră cele trei nurori într-un

glas, și un parazol cu dumneata. Dacă plouă, să ai ce ține deasupra capului, să nu te ude prea tare. Când arde și pripește soarele, și atunci îi bun, că-ți ține de umbră... Și tu, se întoarseră ele la copil, să nu-i ieși mamei din vorbă...“ „O dăm
5 în grija ta, îi spuse Pavel, tatăl băiatului, ca la un bărbat ce te afli. Ți-au crescut și ție de-acuma tuleiele, nu mai ești copil...“

Îi vedea aieva vorbindu-i, dându-i sfaturi, atât ei cât și copilului – vocile lor îi răsunau din nou în urechi. Dar drumul
10 până la Seghedin nu și-l mai amintea chiar atât de bine... Dormeau pe unde apucau, în șură ori afară pe prispă, atunci când vreun gospodar mai milos îi primea în ograda lui. Noapțile erau la fel de calde ca și zilele – i-a rămas în amintire căldura aceea greu de îndurat. Noaptea căldura se ridica din pământ
15 (care ardea ca un cuptor încins) și până și stelele de pe cer, care de obicei ne apar nouă, muritorilor, îndepărtate și reci, păreau de asemenea fierbinți, gata să se aprindă! Când le ieșea în cale vreo apă, se bucurau – putea fi cât de mică și neînsemnată –, își udau picioarele în ea, se mai răcoreau un
20 pic; dacă râul era mai mare, Giorgiuț își lepăda la repezeală țoalele și se arunca bucuros în apa rece ca gheața. „Ți-o fi destul, îi spunea ea. Să mergem, să nu ne prindă noaptea pe câmp.“ Și copilul o asculta, ieșea din apă cu părul ud și țeapăn ca la arici, cu dinții clănțănindu-i în gură. De pe trupul lui
25 slăbănog se scurgeau picăturile de apă ca niște mărgel transparente și minuscule... Nu cu mult înainte de a ajunge la capătul călătoriei lor, se porniră ploile. Ei nu aveau însă de ales, trebuiau să meargă, fie ce-o fi, oricât de dușmănoasă ar fi fost vremea. Norocul lor că erau ploi de vară, care nu țineau
30 mult! Ziceai că îneacă Dumnezeu lumea, așa ploua de puternic, și de îndată ce ploaia se oprea, se arăta soarele, toate cele începeau să strălucească; numai că gândurile ei erau mult prea prinse în păienjenişul viselor urâte pe care le avusese înainte de a pleca de-acasă, ca să se poată bucura, cum i-ar fi

fost drag, de toate cele ce se arătau în jurul ei. Era speriată și neliniștită, și nepotul, văzând-o mereu îngândurată și căzută pe gânduri, încerca s-o zgândărească, să-i spună – așa cum îi spuseră și feciorii înainte de a pleca de acasă – că-s prea fără rost și de-a dreptul neroade gândurile ei! „Ai visat, ai visat, și ce-i cu asta?! Nu cumva ți-ai băgat dumneata în cap cum că tot ce se arată în visele alea – și omul poate visa orice, visele le visăm fără să știm, și nici nu le putem alege, după cum vrem noi – se și întâmplă tipărit așa! Păi eu pot visa câte-n lună și-n stele, asta nu înseamnă mai nimic...“, trâncănea băiatul; cu toate că îi dăduseră de-acuma tuleiele, tot copil fără minte se arăta a fi. Sofia își zăvora dinadins sufletul, or el tocmai asta voia, ca ea să-i vorbească, să și-l deschidă în fața lui! „Mută mai ești, îi spunea întărâtat. De la dumneata rar aude omul o vorbă. Mi s-a urât, ce crezi, să merg așa, pe tăcutele. Parcă am fi ființe necuvântătoare!...“ o certa copilul, și ea îl lăsă s-o certe, să vorbească ce vrea el, pentru că vorbele lui – copil, ce poți aștepta mai mult de la el?! – ei îi intrau pe-o ureche și-i ieșeau pe cealaltă. „Tu nu auzi ce te-am întrebat?! se rățoia jignit băiatul. De ce taci și nu-mi răspunzi?! Cât ai vrea să mai aștept?“ „Nu, îți spun drept că nu am auzit, îi răspundea liniștită, fără să-i pese prea mult de supărarea lui. Rogu-te, mai spune o dată, și atunci vezi bine că am să-ți răspund.“ „Ba nu-ți mai spun nimic, zicea copilul gata să izbucnească în plâns. M-am și săturat! Să mă trăsnească, dacă mai scot o vorbă din gură! Dacă vrei, ne luăm și la întrecere, să vedem care-i în stare să tacă mai mult.“ Mergeau de dimineața până seara fără să-și vorbească, până când, la vremea prânzului, Giorgiuț începea să se plângă de foame, și atunci se așezau la umbra vreunui cireș bătrân și mâncau pe tăcutele... „Când te văd așa, de parcă ți-ar ninge și ți-ar ploua tot timpul, îl auzi pe băiat spunându-i într-o bună zi – și fu de-a dreptul uluită de cuvintele lui, mă apucă și pe mine plânsul și întristarea cea grea... Îmi trece pofta de toate cele și nici să zburd nu îmi

mai vine! Mă crezi, măicuțo, ori nu mă crezi?“ Când se uită la el, îi văzu lacrimile din ochi. Se miră foarte tare, pentru că nu-l știa atât de simțitor! Tulburată, găsimdu-și cu mare greutate cuvintele, încercă să-i spună că grijiile și necazurile
5 toate erau numai și numai ale ei, el nu are nici o pricină să se întristeze; mai ales că la vârsta lui – îi explică ea – nici nu poate ști prea bine ce-i aia necazul și întristarea... „Ai timp și pentru ele, îi mai spuse. Nu te grăbi, dragul meu, prea tare...“ Era un răspuns ocolit și în același timp plin de blândețe;
10 vorbele lui îi ajunseseră drept la inimă, îi veni să plângă, din pricina lor, avu grijă însă să-și înghită lacrimile. Și totuși niște zăgazuri în sufletul ei se rupseră pe neașteptate, și cuvintele care îi veniră pe buze îi scăpară fără voia ei: „Numai lui – spuse – i-a fost dat de timpuriu să le cunoască și să le știe...“ Stânjenit,
15 Giorgiuț îi ocoli privirea, și Sofia se întrebă ce poate el pricepe din tot ceea ce îi spune și dacă mintea lui crudă de copil netrecut prin viață poate să prindă înțelesul adevărat al vorbelor ei; în același timp se rușină la gândul că fusese în stare să-și deschidă sufletul să și-l arate unui copilandru neștiutor. Dar
20 vorbele, simțea Sofia, nu mai aveau cum să rămână zăvorâte în adâncul sufletului ei, trebuiau să iasă la lumină, și atunci se apucă să-i vorbească din nou băiatului, care se uita în pământ și plângea, iar din când în când își ștergea lacrimile cu dosul palmei. Plângea și suferea din pricina ei, iar Sofia
25 simțea o ușurare și se bucura văzându-l suspinând și plângând, de parcă plânsul acela al lui i-ar fi luat o mare greutate de pe suflet.

Se apucă să-i spună niște lucruri la care ea, de fapt, nici nu se gândise până atunci, vorbe aspre și grele, pe care le regretă
30 de îndată ce le rosti. „Mai bine ar fi fost să nu-l fi născut...“, spuse. De cum îi auzi vorbele, Giorgiuț începu să plângă mai cu foc, lacrimile curgeau șuvoi din ochii lui curați, de copil neștiutor. „Cei care sunt ca el mai bine ar rămâne nenăscuți...“ Și era ca un fel de blestem rostit atât împotriva celui ieșit din

pântecele ei, cât și împotriva ei însăși, pe care ea, mama lui Marcu, îl spuse cu voce tare, încât se înspăimântă de propriile-i cuvinte, vru chiar să și le dezmință, să și le ia înapoi, să spună că nu-i așa, că a luat-o gura pe dinainte, că sunt vorbe zise la supărare și lipsite de judecată, vorbe de femeie proastă și fără 5
minte, așa că el să nu le bage în seamă și, dacă poate, să le uite cât mai repede cu putință... „Vorbii și eu fără rost, spuse, vorbii mai mult ca să nu tac. Tu uită, dragu meu, cât mai repede poți tu, tot ce ți-am spus...” Numai că ceea ce a fost spus o dată, nu mai poate fi luat înapoi, Sofia încercă să atragă 10
și să ia asupra ei întreaga vină; n-o lăsă să atârne pe umerii băiatului, pe care ea îl iubea mai mult decât lumina ochilor ei. „Dacă cineva e vinovat, spuse, atunci toată vina e numai a mea, nimeni altcineva pe pământul ăsta nu are o vină. Căci numai eu...” Dar Giorgiuț n-o lăsă să-și ducă gândul până la 15
capăt, îi luă vorba din gură, și din nou Sofia fu cât se poate de mirată auzindu-l cum vorbește – de parcă n-ar fi fost un copil fără judecată, ci un om în toată firea, trecut prin ale vieții și înțelegându-i rosturile și dedesubturile; ca un om bătrân și plin de înțelepciune vorbea el – și de unde îi veneau cuvintele 20
și cine anume i le punea în gură – ea, mama lui Marcu, nu avea cum să știe. Erau atât de neașteptate – cuvintele spuse de băiat încât, după aceea, de câte ori se gândea la ele, i se întâmpla să se îndoiască de realitatea lor... „Nu mai vorbi așa, îi spusese, așadar, băiatul (lacrimile din ochi i se uscaseră și 25
privirea îi era din nou senină, plină de lumină și de veselie copilărească). De ce te apuci să te învinovățești și să pui vina și pe alții?! Pentru că nimeni, măicuțo, dacă vrei să știi, nu are vreo vină... Și acum să plecăm, mai spuse copilul, și se ridicase de jos scuturându-se de firimiturile rămase de la mâncare. Să 30
ne grăbim să nu întârziem prea tare. Am mâncat, ne-am odihnit, am mai stat și de vorbă, așa că putem pleca liniștiți“.

Ajunseră, în sfârșit, se aflau de-acuma la capătul călătoriei lor. Poposiseră într-o piață, lângă un monument de pe soclul căruia un bărbat falnic și foarte mândru privea în depărtări. Nu-i interesa pe ei, veniți de departe, cine era domnul acela străin, aproape că nici nu-și ridicară privirea până la el, în schimb interesul le fu reținut de grupul statuar dispus în jurul soclului. Copilul, cu privirile îndreptate spre erou – și atât din priviri, cât și din atitudinea sa, se desprindeau o pioasă, aproape extatică recunoștință –, cu o cununiță de flori în mâini, femeia cu rochia fluturândă în bătaia vântului, întinzându-și amândouă mâinile spre eroul cu pieptul încărcat de decorații, precum și țăranul sprijinit de o coasă uriașă cu chica împletită și cu mustățile lungi și firoase (căciula, în semn de respect, și-o ținea în dreptul pieptului) ale cărui priviri erau de asemenea ridicate spre cel ce îi domina de la impunătoarea lui înălțime...

De fapt Giorgiuț este cel ce de mai multe ori la rând dă ocol monumentului impunător, cască gura la frumosul grup statuar, zgâindu-se când la băiețelul cu pălăriuță, când la coasa bătrânului. Sofia, în schimb, stă lângă monument și plânge pentru că nu-i chip să-l găsească pe Marcu. Nu știe unitatea la care acesta își face cătănia – iar orașul e plin de cazărmi –, nimeni n-a fost în stare să-i dea un răspuns cât de cât lămuritor. De dimineața, de cum au ajuns, au umblat amândoi întrebând pe unul și pe altul – și cum nu vorbesc ungurește, cu greu s-au făcut înțeleși –, dar zadarnic l-au căutat, de aflat nu l-au putut afla... Au dat peste o cazarmă și s-au apropiat cu frică de soldatul care sta în poartă. Sofia i-a spus numele copilului ei, dar soldatul a ridicat din umeri, semn că n-a auzit de el. „O fi în altă parte, nu-i aicea la noi“, a spus făcându-se cu greu înțeles de cei doi. Au avut însă noroc, un flăcău de prin părțile lor – care își făcea stagiul militar, la fel ca Marcu, la Seghedin – i-a recunoscut după bunda ei albă, s-a apropiat și a intrat în vorbă cu ei. „Pe cine cauți, maico, și de ce plângi?“

a întrebat-o pe Sofia și ea i-a spus păsul ei: cum că își caută fiul, care e și el militar, și nu-l găsește. De azi-dimineață umblă, și nici pomeneală să-l poată afla! „Fii pe pace, că-l găsim, îi dăm noi de urmă, n-are nici un rost să te necăjești atât“, a liniștit-o militarul, și împreună toți trei – adică, Sofia, Giorgiut și acesta din urmă – se apucară să-l caute. Au umblat de la o cazarmă la altă cazarmă, până când afară a început a se întuneca. Au întrebat peste tot, și băiatul ei nu era nicăieri! Soldatul s-a apucat să mormăie supărat – Sofia și-l amintea bine, era un flăcău chipeș, cu un nas cam mare și cu mustăcioară neagră –, el nu se lasă, le-a spus, până când îl află, căci dacă la Seghedin face armata, nu se poate să nu-i dea de urmă, că doară n-a intrat în pământ! Și atunci Sofia îi mărturisi că a avut niște vise urâte. Soldatul însă nici nu vru să audă de așa ceva. „Lasă visele, îi spuse, că doară nu de vise e vorba. Din pricina viselor nu-mi fac griji.“ Au ajuns la o cazarmă care se afla la marginea orașului. Soldatul le-a spus să aibă răbdare până ce el se interesează ce și cum: „Dacă nu-i nici aicea, nu știu unde am putea să-l mai căutăm“, a fost el de părere. Când s-a întors, văzându-i chipul mulțumit, Sofia și-a dat seama că, în sfârșit, au dat de urmele celui căutat. „V-am spus că nu mă las până nu-l aflui!“ s-a lăudat el. Simți cum inima îi bate să-i iasă din piept. Soldatul încercă s-o liniștească: „E beteag, maico, dar fii pe pace, că nu-i pe moarte, așa cum l-ai visat“.

Au ajuns, orbecăind prin întuneric, la marginea Seghedinului, au mers o vreme pe niște uliți înguste, apoi au ieșit din oraș și s-au îndreptat spre Tisa – în direcția aceea li s-a spus să meargă, dar se întunecase de-a binelea, abia se mai vedea înaintea lor – și au intrat într-un parc cu stejari înalți și bătrâni. Au ajuns lângă o casă mare din cărămidă roșie. „Să vedem dacă o fi voie înăuntru, i-a șoptit soldatul. Stați aicea și mă așteptați până ce vorbesc cu unguru de la poartă“. Soldatul a zăbovit destul de mult și Sofia tremura și-i venea

să plângă. „Nu-i voie de intrat, le-a spus după ce s-a întors, numai că am avut noroc și am dat de un om de omenie, m-am putut înțelege cu el. Eu stau și vă aștept, dar să nu zăboviți prea mult – așa m-a rugat – altfel îl iau doctorii la întrebări, 5 îl sfădesc că v-a dat drumul înăuntru fără să fie permis.“ Ea a dat să-i mulțumească și el a împins-o ușor cu mâna: să se ducă o dată, căci și așa e puțin timp.

Portarul a luat-o înaintea lor să le arate drumul. Au mers de-a lungul unui coridor îngust și cu pereții albi, apoi au intrat 10 într-o încăpere mare în care se aflau mai mulți oameni bolnavi; erau culcați în pat cu păturile trase până sub bărbie. Se uitau curioși la ea, așa că se pierdu cu firea și rămase neajutorată și speriată, lângă ușă. Apoi se apropie de patul lui Marcu mai mult luându-se după glasul băiatului pe care îl auzi venind 15 dintr-un colț al încăperii. Pe ochi i se pusese ca un fel de ceață deasă, așa că de văzut nu putu să-l vadă din prima clipă. Se așeză pe marginea patului – de Giorgiuț aproape că uitase și se sperie când din greșală îl lovi cu cotul. „Ești și tu aicea, se miră ea, îți spun drept că am și uitat de tine...” Marcu se 20 ridică pe pernă cu greutate ca s-o poată vedea mai bine. Îl auzi vorbind, dar înțelesul cuvintelor lui nu răzbătu până la ea. Cuvintele, care au fost ele, plutiră un timp prin aer fără rost, numai ecoul lor, un fel de murmur lipsit de înțeles, ajunse până la urechile Sofiei... Da, toate se petreceau ca în vis, pentru 25 că el vorbea, vorbea, și ea nu pricepea o iotă din tot ceea ce-i spunea. Se gândi chiar să-l roage să vorbească mai rar, să se aleagă cu ceva din cuvintele lui, dar din pricina spaimei de care era cuprinsă nu era în stare să se bucure că-l vede, să fie mulțumită că a ajuns până la el, că l-a găsit și că n-a bătut 30 atâta drum fără rost – își pierduse glasul, i se încleștaseră fălcile, nu putea vorbi...

(Oare am fost într-adevăr la el la Seghedin, l-am văzut acolo, pe patul de spital, nu cumva am visat, nu cumva toate

s-au petrecut în vis?! se va întreba ea mult mai târziu, fără să-și poată da un răspuns lămuritor).

Îi trebui un timp până când izbuti să se dezmeticească. „Despre cine vorbește el acum, se întreba buimăcită, ce anume îmi spune și eu, în loc să-l ascult, să fiu numai ochi și urechi, îmi zboară gândurile cine știe unde, nu mă pot aduna...” „A dat, nu i-a fost milă”, spuse Marcu și, în sfârșit, înțelese ce zice. „Și aicea, și aicea”, arată el cu amândouă mâinile locurile unde fusese lovit. Cine anume îl lovide și ce avuseseră cu el ar fi vrut Sofia să afle, dar gura îi rămase în continuare mută, nu se simțea în stare să vorbească... „Și nu s-a uitat pe unde dă, povesti Marcu pe același ton flușturistic și copilăros, știu că nu s-a scumpit la lovitură! Și avea așa un pumn, că pe unde a dat s-a cunoscut! sporovăia el nepăsător de parcă ar fi fost vorba de o altă persoană, dar când văzu că ea începe să plângă i se făcu milă și se gândi s-o cruțe... S-a întâmplat, măicuță dragă, să mă potrivec la chip cu un domn ofițer la care am fost eu ordonanță, după cum ți-am și scris în ultima mea scrisoare pe care ți-am trimis-o”... Vru să se plângă cum că n-a primit nici o scrisoare de la el de multe luni de zile, din care pricină a și fost atât de îngrijorată și s-a pornit în căutarea lui, dar nu avu când și cum; el vorbea tot timpul și cu o așa mare însufletire, încât vorbele ei nu-și găsiră locul. Sofia era însă speriată din pricina tonului lui jucăuș și copilăros care nu se potrivea cu cele povestite și nici cu chipul lui desfigurat din pricina loviturilor...

Veni vorba despre o fată, o circăreasă tânără și frumoasă, apoi despre un frate al acesteia. Fratele, povestea Marcu, nu văzuse cu ochi buni dragostea dintre surioara lui și domnul ofițer. Iar pe ofițer îl chema Ivo Filipovac... „Și ce și-a pus în gând fratele acela al fetei: Ia să-i trag eu o bătaie soră cu moartea ofițerului, să-l învăț minte, să-i treacă cheful și pofta de iubit! Să-și caute de ale lui și să mă lase pe mine și pe surioara mea în pace!” Și Sofia nu pricepea, nu izbutea să facă

nici o legătură între cele ce i se întâmplaseră copilului ei – pe care au vrut să i-l omoare, așa de rău îl bătuseră – și povestea asta pe care i-o spunea cu buzele încă umflăte și zdrobite din pricina loviturilor... Vru să-și arate nepriceperea și nedumerirea, el însă n-o lăsă să vorbească, atât era de nerăbdător să spună până la capăt ceea ce avea de spus. „Și așa s-a întâmplat, măicuță, c-am dat peste un om bun la suflet, pita lui Dumnezeu, nu alta. Nu m-a lăsat, a avut grijă de mine... povestea Marcu și înțelesul vorbelor lui, Sofia se chinuia să-l prindă cu toate că nu-i era ușor. Așa că atunci când l-am auzit pe fratele acela al domnișoarei zicând: „Lasă, mă, Ivo Filipovac, că te învăț eu minte!“ am tăcut mâlc, am lăsat să mă zvânte în bătaie, pentru că așa am crezut eu că-i bine... Trebuia să-i arăt lui domnu ofițer că *mi-i frate bun*, chiar dacă nu suntem ieșiți din aceeași mamă, trebuia să fac ceva pentru el, mă înțelegi, măicuțo ? Numai că a greșit! îi șopti el și se aplecă spre ea ca să-l poată auzi ce spune și din nou începu să râdă bucuros, mândru că a izbutit să-l păcălească pe fratele cel rău, ca și când din păcăleala asta i s-ar fi tras lui numai lucruri bune. A greșit, spuse el din nou, și numai pentru că eu și domnul ofițer semănăm foarte tare, dacă ne-ai vedea împreună, măicuțo, ai spune că suntem frați, așa de tare ne potrivim...“, povestea fiul ei mai mic și după ce ascultă povestea până la capăt, trebui să-și ia rămas bun de la el și să plece. Și așa zăboviseră prea mult.

Străbătură același coridor cu pereții albi. Soldatul sta în poarta spitalului și îi aștepta. Era întuneric beznă, nu se vedea decât mukul aprins al țigării lui. „De-acuma putem pleca, le spuse el și i se vedea, la lumina mukului de țigare, gura roșie, cu buze groase și mustața neagră de deasupra ei. De-ar ieși odată luna, spuse, să vedem unde călcăm, unde punem piciorul... Nici să plec la cazarmă nu-mi vine (vocea lui venea prin întunericul atât de compact încât puteai să-l tai cu cuțitul) până nu vă duc la o gazdă unde să rămâneți peste noapte, să

puneți capul pe o pernă, să aveți unde vă odihni. Bine că l-am aflat; bine că am dat de el, bine că n-am umblat degeaba.“ „Nu cumva ne-am rătăcit ? întrebă Giorgiuț. Parcă-i alt drum, parcă nu-i tot ăla pe care am venit.“ „Nu-ți fie frică, mă copile, când ești cu mine să nu-ți pese de nimic. Câte marșuri am 5 bătut eu pe drumurile astea, nu am timp să-ți povestesc...“ „Am știut eu că i s-a întâmplat ceva, că nu-i bine eu el“, spuse Sofia vorbind mai degrabă cu ea însăși, decât cu cei doi, flăcăul în toată firea și flăcăiandrul care mergeau în stânga și în dreapta ei. I.e auzea pașii, de văzut nu avea cum să-i vadă, atât era 10 întunericul de dens. „Așa-i printre străini, îl auzi pe soldat zicând, se și miră omul câte i se mai pot întâmpla...“

La câteva săptămâni după plecarea lui Marcu pe front – după ce izbucni războiul cel mare – Sofia avu cel din urmă vis, mai neliniștitor decât toate celelalte, în care i se arătă fiul ei mai mic. 15 Un vis dintre cele mai încurcate. Nu se știa prea bine nici despre ce fel de nuntă era vorba și nici cine era mirele care sta în capul mesei. Fu la început un om străin, un necunoscut oarecare. I se păru apoi că mirele era un bărbat din pustă pe care ea îl văzuse odată – pe timpul acela nu era încă măritată – la un târg, unul 20 care vindea turtă dulce, un bărbat la care căscase gura, plăcându-i cât era de chipeș și de arătos. De ce i se arătă tocmai omul acela în vis, Sofia n-ar fi putut să spună și de ce îl visă în chip de mire, nici lucrul ăsta nu-i era prea clar.

Apoi visul își schimbă înfățișările și nunta de-acuma era 25 alta, mai mare și mai frumoasă, cu multă lume adunată și cu muzicanți unul și unul. Și ea își recunoscă fiul. Sta acolo, în capul mesei, cu lăibăruțul cel înflorat, nou-nouț, pe el și cu cămașa albă cum e neaua. „Tare-s bucuroasă, îi spuse ea văzându-l. Ți-a venit și ție timpul, ți-a sunat ceasul să te așezi 30 la casa ta.“ Numai că mirele nu se arătă tot atât de bucuros ca ea. Îi răspunse cam în doi peri și Sofiei s-ar putea zice că nu-i plăcu defel răspunsul lui. „Mi-a venit și nu mi-a venit“,

îi spuse, și în loc să i se uite în ochi, bucuros că o vede, se uita în pământ, încrunțat și alb la față. „Cum să nu-ți vină?! se răsti, atunci, furioasă. Tu crezi că anii stau pe loc și o să rămâi toată viața un copilandru, fără nici un rost și fără nici
5 Un căpătâi? Fără nici o răspundere! Așa crezi tu?!“ „Dar de mireasă ce părere ai, mamă, îți place ori ba?“ o întrebă el. „Ție să-ți placă, fiule, și nu mie, îi răspunse Sofia, căci tu te însori cu ea. Numai că după port și după felul de-a se purta nu pare să fie de pe la noi. Nu mi se pare a-mi fi cunoscută“, adăugă,
10 cercetând-o pe mireasă cu multă atenție. Și atunci se așternu o tăcere grea, a cărei apăsare dureroasă simțiră amândoi că n-o mai pot îndura. Așa că Sofia vorbi din nou, repetând de fapt cele spuse mai înainte. „Ție să-ți placă, tu te însori cu ea, tu ți-ai ales-o, eu nu mă amestec... Mi-ar fi plăcut să fie
15 una pe care s-o știu, să nu fie o străină, dar pentru atâta lucru nu te amărî, că-i bine și așa...“ Și din nou se așternu liniștea, fiul îi ocolea privirile, se uita oriunde în altă parte, numai la ea nu. Ce-o fi având că-i așa de tăcut, de nevorbitor? se întreba ea în vis, din ce în ce mai neliniștită. Cine oare l-o fi supărat
20 atât de tare? Ori te pomenești că nu-i mulțumit de mireasă, l-or fi strâns cu ușa, l-or fi constrâns să se însoare cu ea... Și el, săracu, nici nu îndrăznește să-mi spună ce anume i s-a întâmplat! „Nimeni nu te însoară cu de-a sila, mă copile, încercă să-l îmbărbăteze, uitând cum se petrecuseră lucrurile
25 cu el înainte de a pleca pe front. Știu că îți pare rău că de-acum s-a sfârșit, îți pui și tu căpăstru ca tot omul; doar că așa-i orânduiala lumii, fiecăruia îi vine rândul, așa să știi.“

La vorbele ei înțelepte și pline de miez el nu dădu însă nici un răspuns, de parcă nici nu le-ar fi auzit. Se uita în
30 pământ și Sofiei i se păru că dinadins îi ocolește privirea, ca nu cumva ea să vadă cât e de întristat. Îl urmări cum își șterge pe furis lacrimile cu dosul palmei și se sperie și mai tare... „Tu îmi ascunzi ceva, dragul meu. Crezi că-s proastă și nu văd cum te ferești de mine! Văd, cum amaru să nu văd!... îi vorbi ea

încet de tot, în așa fel încât să n-o audă nimeni. Dacă mie nu-mi spui ce necazuri ai, cui altcuiva să-i povestești de suferințele tale? Nu ți-i nimeni mai apropiat pe lumea asta decât îți sunt eu. Și rău faci că te ascunzi de mama ta, care ți-a dat viață și te-a crescut, îl certă ea, din ce în ce mai neliniștită, văzându-l cum tace și nu zice nimic. Așa ai fost de când te știu, așa te-ai ascuns și te-ai ferit de mine întotdeauna! Nimeni n-a știut niciodată ce-i în sufletul tău!“

„Lasă, mamă, spuse el atunci moale și cu jumătate de gură, nu mă mai certa și nu mă mai întreba, rogu-te, că degeaba mă întrebi. De răspuns vezi și dumneata bine că nu pot și nu am cum să-ți răspund!“

„Ba poți! strigă Sofia la el. De ce să nu poți? Numai că ție așa îți place să umbli cu tot felul de ascunzișuri, încât nimeni nu te mai poate înțelege și pricepe, asta-i plăcerea ta cea mai mare! Crezi că-s proastă și nu văd?“

Și din strigătul ăsta al ei visul se risipi...

MELANCOLIE

Coborau în zorii reci și limpezi ai zilei luminoase de iarnă spre orașul cu ziduri groase, cu clădiri medievale, micul lor grup mergând fără să se grăbească prea tare (ceasul din turnul bisericii face să se răspândească în aerul rece al dimineții însorite de iarnă nouă bătăi egale și foarte melodioase), străbătând partea studentească a Corso-ului (o dimineață pe la începutul lunii decembrie, o zi cu promoroacă: crengile platanilor înșirați de-a lungul bulevardului sunt încărcate de chiciură albă și strălucitoare în lumina soarelui roșcat), iar cealaltă parte a străzii, aflată în umbră, unde se plimbau de obicei fetele venite la oraș să se angajeze servitoare (unguroaice trupeșe, cu cozile lungi, atârând până la brâu, legate cu funde multicolore, ținându-se de braț și șușotind între ele, uitându-se pe furiș la soldații în termen ale căror priviri, ca niște săbii, pătrundeau până în adâncul sufletului lor neprihănit), partea aceea, la această oră matinală, e pustie; doar un bătrân pensionar își plimbă cățelul și așteaptă în dreptul unui copac, în timp ce urina caldă a câinelui aburește în aerul rece și atât de limpede de parcă întreaga lume ar fi de sticlă. Ei nu se grăbeau, prin urmare, se îndreptau spre facultate, spre cursul de la nouă și jumătate, cam fără prea mult entuziasm. S-au oprit lângă o vitrină uitându-se la cărțile nou apărute: să nu

pierdem volumul lui Esenin, spune Liviu. Știu eu o fată care lucrează la „Librăria noastră“ din cartier; am vorbit cu ea să-mi rețină un exemplar; o să dispară ca pâinea caldă, o să se dea pe sub mână, tu, Matei, și așa ai obiceiul să câști gura prin librării, poate ne iei la toți câte o carte, îți dăm banii de-acuma, îi pui într-un buzunar și-i faci uitați până o apărea cartea. Apoi discuția se învârte în jurul zilei lui Matei: se apropie, cu pași repezi, nu mai sunt decât câteva zile până la fericitul eveniment. N-ar strica să organizăm o mică petrecere, e de părere Ștefan, numai între noi bărbații, mi s-a și urât, vă spun sincer, de atâta pălăvrăgeală; cel puțin dacă ar avea într-adevăr vreun rost, dacă ne-am alege cu ceva de pe urma ei. Poate găsim și niște fetițe care se plictisesc singure și au dispoziția sufletească necesară. Ne dezmorțim picioarele, prea ne-am făcut de tot intelectualii; Hemingway și *Zăpezile de pe Kilimanjaro*, altceva nu mai aud de la voi, despre altceva nu mai știți să vorbiți! Vladimir o luase cu un pas înaintea celorlalți, pășea zâmbind radios prin lumina strălucitoare a zilei de iarnă un băiat frumos, un tip de care se îndrăgosteau „balicele“ din anul întâi de cum intrau pe băncile facultății; găseau că seamănă cu Strijenov și asemănarea asta le dădea gata. Pe picioarele lui lungi, în pantalonii lui soioși de piele întoarsă, Vladimir făcea niște pași ca de cocostârc: cămașa lui albastră, cu dungi, era larg răsfrântă, încât i se vedea lăntișorul de argint cu medalion, părul rebel, adunat în față, un fel de moț auriu, celebra „creastă de cocoș“, atât de subversivă și incriminată în cadrul ședințelor de UTM de către studenții principali, îi umbrea fruntea îngustă, dar a cărei paloare îi dădea o noblețe deosebită. (Purta pantofi cu talpă groasă de crep care îl făceau să pară și mai înalt decât era, de parcă ar fi fost cocoțat pe un fel de picioaroange). De altfel, cum am mai spus, mergea cu un pas înaintea grupului, dând impresia că îi târăște nu spre cursul de „Literatura veche“, ci spre o bătălie care urma să-i acopere pe toți cu laurii victoriei. În

cămăruța ta, își dă Ștefan cu părerea, nu-i posibil să organizăm ceva mai de Doamne ajută; riști ca baba, după toată aiureala care parcă văd c-o să fie, să te dea afară și pe deasupra în cămăruța aia nici nu încap mai mult de două-trei persoane, așa că am să vorbesc cu Bantaș; maică-sa pleacă săptămâna viitoare într-o delegație la Riga, încât ar fi create, ca să zic așa, toate condițiile pentru o petrecere pe cinste; nu știu dacă v-a invitat pe la el vreodată, stă lângă Grădina Botanică, într-o vilă, cu niște camere cât e amfiteatrul „Ion Budai Deleanu“, pe cuvântul meu că nu vă mint; numai să reușesc să-l conving să accepte să organizăm cheful în vastele lui apartamente; am mai fost odată la el la un chef – maică-sa era plecată într-o delegație la Varșovia – are un magnetofon Philips, n-ați mai văzut așa ceva, cred că dacă îl pui la maximum se aude în tot Clujul; l-au și pârât vecinii, când i s-a întors mămica din delegație, i s-au plâns că n-au putut dormi toată noaptea din pricina scandalului pe care l-am făcut noi; i-a adus maică-sa niște benzi din Germania Federală, ultimul răcnet, nu-ți mai vine să te oprești când le auzi, ai tot dansa, ceva extraordinar, ceva splendid; am să-i promit că-i fac rost eu de o tipă mișto, îl știți pe gagiul cât e de neajutorat; n-aș zice că-i bărbat urât, dar e mult prea timid; în general nu se știe purta cu fetele; stă și se uită la ele ca la niște icoane de pe pereți, habar nu are ce să le spună, nu se pricepe cum să le ia, nu are papagal, cum se spune, și gagicile nu dau buzna; ar avea posibilitatea să le ofere tot ceea ce le dorește sufletul; să am eu apartamentul și banii lui, ce să mai vorbim, și Matei – cunoscându-l destul de bine pe Ștefan – distinge și coeficientul de laudăroșenie care se află în interminabilul lui discurs. Matei bănuia că, în fundul sufletului, lui Ștefan îi e frică teribil ca nu cumva fetele să-i descopere rușinoasa lipsă de experiență și din pricina asta să râdă sau să-și bată joc de el. Prefera așadar să le agațe pe cele din anul întâi, care, fiind la rândul lor lipsite de experiență, nu aveau ce vedea și nici ce descoperi... (Și totuși, în fotografiile

pe care le mai păstrez din acei ani, cu prieteni foarte apropiați, Liviu nu apare; nici măcar Vladimir, cu auria lui creastă de cocoș, nu-i prezent în ele, cu toate că îmi amintesc bine, de parcă i-aș avea chiar acum înaintea ochilor, de pantalonii lui de piele întoarsă, vișinii și foarte soioși!)

2

Sufrageria era splendidă, cu mobilier vechi și „recon-
diționat” – toate scaunele și fotoliile fuseseră recapitonate în
catifea vișinie (numai arcurile vechi ale fotoliilor nu mai
fuseseră schimbate și scârțâiau neplăcut de câte ori te așezai).
Tablourile de pe pereți, unele semnate de foarte cunoscuți
pictori unguri despre care încă Matei nu prea știa mare lucru,
îl impresionară în mod deosebit. Deasupra patului din
dormitor trona o sfântă cu nume unguresc (subiectul e religios,
într-adevăr, se justificase Ghiuri, dar e pictat de un mare pictor
maghiar, n-are nici o importanță subiectul. Chiar dacă
dintr-un anumit punct de vedere e nepotrivit, mamei îi pare
rău să renunțe la el). Și iată-l și pe cel ai cărui obraji, cam
bucălați și imberbi sunt atât de roșii încât par gata să se aprindă!
Bate de câteva minute, fără ca ceilalți să-l ia în seamă, într-un
pahar, așteaptă să se facă liniște; oricum, când e ziua unui
prieten apropiat trebuie să se țină neapărat și un toast. Dacă
te bâlbâi în halul ăsta, zău că nu se pricepe nimic din ceea ce
vrei să spui, i se atrage atenția vorbitorului de către Liviu. Dacă
mă întrerupeți tot timpul, dacă nu mă lăsați să vorbesc, se
revoltă Vladimir. Nu-i încă momentul, ai răbdare, o să-ți ții
toastul ceva mai târziu, e de părere Liviu. După ce ne mai
încălzim oleacă. Și ce păcat, spune el, că Ștefan n-a putut să
vină, tocmai el care a fost organizatorul petrecerii. Roagă-l
mai bine pe Ghiuri să schimbe banda, spune Col. Să caute
ceva mai vesel, din alea pe care i le-a adus maică-sa din

Germania Federală! Fetele au dreptul la două savarine, anunță Liviu îndreptându-se cu platoul de prăjituri spre cele două invitate. Nu mă omor după dulciuri, ba pot să spun chiar că nici nu-mi plac, spune Binchi, luând o savarină. Am probleme cu maică-mea din pricina asta. Suferă pur și simplu că nu mă ating de prăjiturile făcute de ea. Pentru tine le-am făcut, zice, și tu nici nu vii să le guști... Ți-ai pătat rochia cu frișcă, îi atrage atenția Col, du-te repede în baie și dă cu puțină apă caldă. (Toate aceste voci amestecate, frânturi de fraze, strigăte de bucurie, am impresia că le aud din nou, de parcă ar fi fost înregistrate pe o bandă de magnetofon.) Sunt nebun după Belafonte, exclamă Vladimir, luându-se cu mâinile de cap, zburbindu-și părul, vrând probabil ca în felul ăsta să-și sublinieze entuziasmul, să facă impresie în fața fetelor; dar se simte încă pe un teren nesigur, de unde și modul cam nefiresc al comportării lui. Fata sta în dreptul ferestrei mișcându-și buclele blonde în ritmul îndrăcit al melodiei:

– Ce părere aveți? Când, ați mai ascultat voi o muzică așa de extraordinară!? Pur și simplu ultimul răcnet! Când am să le spun fetelor la cămin ce minunat ne-am distrat, parcă văd că nici n-o să mă creadă! Am o poftă nebună să dansez, dar, din păcate, voi, bărbații, nu vă prea omorâți cu dansul! Preferați să stați de vorbă, să puneți țara la cale, în schimb pe noi, fetele, ne cam neglijați, nu vă supărați că vă spun, dar prefer să fiu sinceră! De ce să-i las în pace? Dacă ne-au invitat, să facă bine și să aibă grijă de noi, să ne danseze! Frumoasă locuință și ce mobilă mișto, zice ea, vorbind fără întrerupere – de vină erau paharele de vișinată pe care le golise – mai ales masa asta sculptată îmi place la nebunie!...

S-a așezat într-un fotoliu, aproape că a dispărut între spetezele lui înalte și l-a rugat pe Matei să-i mai toarne din sticluta cu vișinată. În timp ce cealaltă – erau amândouă studente la Facultatea de Drept, în anul doi – înaltă, brunetă, cu niște cozi groase adunate într-un coc înalt, cu o gură mare

senzuală, și cu un ușor puf întunecat deasupra buzei superioare, o ființă foarte mândră și distantă, o privea cu vădită dezaprobare. Ce-l apucase pe Ștefan s-o invite tocmai pe ea la petrecere? o persoană atât de nepotrivită pentru o astfel de ocazie, locul ei era mai degrabă, își spunea Matei, la o masă de prezidiu, și-și aminti de cei ce ocupau astfel de locuri la ședințele lor de an. Colega lor Cristescu, de pildă, luându-și în permanență notițe, însemnând într-un carnețel cu coperti roșii de vinilin, ceea ce colegii lui, cei mai combativi dintre ei, bineînțeles, spuneau, luând atitudine împotriva manifestărilor reprobabile ale altor colegi, sau dezbătând cu multă aprindere, punând adică mult suflet (chipul le era roșu, fie din pricina căldurii din sala de ședințe, fie din pricina entuziasmului de care dădeau dovadă), problemele cele mai arzătoare ale colectivului lor (în timp ce colega de la masa prezidiului continua să ia notițe, cu cel mai mare zel, ridicându-și sprâncenele subțiri și foarte arcuite ori de câte ori avea o nedumerire sau câteodată chiar în semn de dezaprobare, dacă se întâmpla cumva ca vorbitorul să bată câmpii, „să nu fie la obiect“). Privire atât de concludentă și expresivă încât cel care avea cuvântul se oprea la mijlocul frazei, înțelegând că n-a pornit-o pe drumul cel mai bun; izbutea să se remonteze ajutat fiind de aceleași priviri care deveneau binevoitoare și totodată însuflețitoare (înțeleg foarte bine că ceea ce vrei să spui e cât se poate de just, numai să fii atent cum te exprimi, trebuie să găsești cuvintele cele mai potrivite), o lua de la început, iar colega lor, Cristescu, dădea de câteva ori din cap, în timp ce chipul îi devenea impasibil și neutru; nu se putea citi nimic pe fața ei neînsuflețită, ca de sfînx (vorbitorii nu trebuie să fie influențați, ei trebuie lăsați să-și spună în chip deschis, principial, gândurile). Chiar seamănă amândouă, își spunea Matei. Se aștepta ca fata să-și scoată din buzunar un carnețel cu coperti de vinilin roșu, asemănător celui utilizat de colega lor Cristescu, să înceapă să-și ia notițe, să transcrie,

eventual, trâncăneala celeilalte, a celei foarte vorbărețe; între timp Binchi mai golise un păhărel de vișinată și avea buzele umede și roșii. Numai că fata, care până atunci nu deschisese gura, vorbi dintr-o dată și fură cât se poate de uimiți de timbrul foarte jos și în același timp catifelat al vocii ei. Li se adresă lor, băieților (aceștia, adunați în mijlocul sufrageriei imense, chiar sub abajurul cu mai multe brațe, care își trimitea lumina de sus, de parcă s-ar fi aflat cu toții pe un platou de filmare, sub jetul reflectoarelor), mai mult decât surprinși de franchețea aproape băiețească a tonului ei, de parcă i-ar fi cunoscut de când lumea, de parcă ar fi fost, ei, toți cinci, cei patru băieți și cu ea (pe cealaltă, cea vorbăreată, cea cu buzele umede de vișinată, părea s-o excludă în mod intenționat) camarazi și prieteni de când lumea. Nu prea mă simt în formă azi, spuse ea. Voi, însă, căutați-vă de ale voastre și nu-mi purtați de grijă... E adevărat că puteam să nu vin, să vă refuz, să vă spun că am alte treburi. Și așa le vorbea de parcă ei toți ar fi invitat-o, când de fapt fusese inițiativa lui Ștefan care de altfel și lipsea de la petrecere din pricina crizei aceleia caraghioase de apendicită. Le găsisse cu greu pe fete, după propria-i mărturisire, și le luase cu japca, pe sus aproape. Nici n-au avut timp să deschidă gura, se laudase el, mândru că se purtase ca un bărbat întreprinzător și irezistibil. Mi-e chiar teribil de teamă să nu vă stric petrecerea, spunea fata, cu vocea ei catifelată, dar am trecut prin niște momente atât de cumplite în ultima vreme, încât mi-am zis că nu strică totuși să ies puțin, să uit de ale mele. E mult mai greu când rămân singură... Aducea a un fel de confesiune ceea ce spunea, cu vocea ei moale și catifelată, care le sunase atât de plăcut și surprinzător în urechi, și băieții, stând ciorchine sub abajurul cu lămpi de cristal (unul din ei chiar atinse cu capul franjorii de sticlă și se auzi un sunet cristalin și prelung al cărui ecou mai stăruii un timp în încăpere), se simțiră ușor stânjeniți, nu prea știură în primul moment ce să spună. Mărturisirea asta, oricât de frumos și

catifelat ar fi fost glasul celei care o făcea, părea oricum deplasată; ei veniseră să se distreze, nu să asculte ofurile altora, voiseră să iasă puțin „dintr-ale lor“, din cele foarte grave și cât se poate de bărbătești; acesta era și rolul fetelor, să dea o notă de frivolitate, de veselie lipsită de orice grijă, sărbătoririi lor, o dată în viață, nu-i așa, împlinește omul douăzeci și unu de ani! – și uite cum invitata asta a lor se apucase să le vorbească așa, tam-nesam, cu o totală lipsă de tact, stricându-le pe neașteptate petrecerea, despre nu știu ce necazuri și neplăceri de-ale ei! Îi era frică să rămână singură – și de câte ori trecuseră la rândul lor printr-o astfel de spaimă! Nu te mai gândi la ele, uită-le, am venit aici să ne distrăm, spune Col, roșu la chip, i se încinseseră obrajii, conștient fiind de propria lui lașitate. Nu pot să uit, spuse fata și, cu totul pe neașteptate, ochii i se umplură de lacrimi. Îi ocoliră privirea prefăcându-se, toți patru, că nici nu observă că are lacrimi în ochi (și le șterse însă repede, cu dosul palmei, ca o fetiță mică și neajutorată și întreaga ei înfățișare, care până atunci lăsase impresia unei intangibile severități, se înmuie și se îndulci dintr-o dată. Cu tot cocul ei înalt, observară băieții, nu era, totuși, decât o fetiță speriată și neajutorată, care avea nevoie de compasiunea lor).

*

Întotdeauna ești atât de timid?, îl întrebă cealaltă fată, care nu fusese, se pare, defel atentă la cuvintele colegei ei, pe Matei. Vrei să-ți ghicesc în palmă, vrei să te învăț să-ți faci nodul la cravată? Ești demodat, te rog să mă crezi, cine mai poartă astăzi un nod ca ăsta al tău? Am impresia că te-am zgâriat cu unghia; dacă nu stai nemișcat, am să te bat, de data asta nu mi-a ieșit chiar cine știe ce; nu arată cum ar trebui și din pricina cămășii care are gulerul prea îngust. Sunt de părere c-ar trebui să cântăm „Mulți ani trăiască!“, propuse ea în gura mare, vă spun foarte sincer că m-am cam ametit, am început să le văd pe

toate parcă dublu. Pe canapeaua asta nu se poate odihni nimeni, e îngrozitor de tare, simți cum îți intră arcurile în coaste, mai spuse ea. Închid ochii, uite așa, și într-o clipită am și adormit! Bineînțeles că dansăm, pentru ce credeți voi c-am venit, dar trebuie, totuși, să mă odihnesc, mă dor picioarele, am obosit. Și tu, Liviu, când ai de gând să-ți ții toastul, dacă mai întârzii cu el, eu chiar n-am să mai pricep absolut nimic. V-am spus doar că m-am amețit! Sărbătoritului o să-i facă plăcere, am observat că ține foarte mult la tine; ceea ce îmi place la voi e că țineți mult unul la celălalt. Pe tine, Matei, te invidiez că ai un prieten care te iubește atât de mult, gata, nu mai spun nimic, constat că într-adevăr sunt beată și vorbesc numai prostii... Și în timp ce dansau amândoi, Matei simte mâna ei mică și ușor transpirată odihnindu-i-se pe piept. Cum îți bate inima, spune ea, te pomenești că din pricina emoției că dansezi cu mine? Am observat că ești foarte timid, doar că mie îmi plac timizii, mă prăpădesc după ei; îndrăzneții, obraznicii mă agasează, mă enervează de-a dreptul, ăia care își dau aere, care fac pe grozavii că ei sunt cineva, care se cred irezistibili, se uită la tine și așteaptă, gata, să leșini sub privirile lor ucigătoare; niște nesuferiți, de-a dreptul niște nesuferiți; nu mă contrazice pentru că știu eu ce spun. Ea, Binchi, se gândise în primul moment să-i refuze, n-o să vin singură, dragă, e plină lumea de gagici, ce, vreți să vi le găsească eu?! De ce nu m-a făcut mama pe mine băiat, Doamne, ce m-aș mai descurca! Ce părere ai de Corina Miclan de la limbi străine, o întrebase Ștefan. N-o știu prea bine, dar bineînțeles, n-am nimic împotriva. Ar fi venit cu multă plăcere, dar s-ar putea să plece la Turda... E invitată de un văr de-al ei la un botez... N-am nici un chef să mă duc, o să fie plictiseală, îți dai seama, îi spusese ea lui Ștefan, toți babalâcii ăia cântând „Pe umeri pletele-i curg râu“ și „De-ar fi mândra-n deal la cruce“. Dacă refuz să mă duc se supără mama, ea ține foarte mult la ruda asta a noastră. Tu, Corina, faci așa cum vrei tu,

nu vreau să te influențez, dar sunt convinsă că te-ai simți și te-ai distra mult mai bine cu noi. Dacă reușesc să scap, vin, îi promisese fata, sâmbătă dimineața la seminar vă dau un răspuns precis, adăugase ea, zâmbindu-i dulce, lăsându-l pe Ștefan să-i mângâie părul, patern, bătrânește mai curând. Să rezolv chestia cealaltă, să scap de invitația la Turda.

Vladimir schimbă banda, mâinile lui, cu degete lungi, foarte frumoase (aș fi bun de mamoș sau de pianist, ce părere aveți?!) apucă aproape cu pioșenie rola de pe banda căreia s-au revărsat atâtea melodii nemaiauzite. E cât se poate de grijuliu, de parcă ar umbla cu un obiect care, la cea mai mică mișcare necugetată de-a lui, ar risca să se facă țândări. Și din nou vocea lui Elvis Presley se revarsă în sufrageria cu mobilă stil. Fata cea serioasă (și care are un necaz de-al ei pe care deocamdată nu vrea să-l spună) refuză să danseze și stă de vorbă cu Col. La optsprezece ani, Col aspirase să ajungă un mare ciclist (picioarele le are foarte mușchiuloase și ușor strâmbe), dar a fost obligat să renunțe la sport, am avut o chestie la plămâni, așa că vrând-nevrând m-am lăsat, îi mărturisește el fetei. Nu mi-a fost ușor; mă închideam în magazia de lemne, să nu mă vadă ai mei că plâng. Ce să-ți spun, am suferit ca un câine; dar la urma urmei viața e mult mai de preț decât chestia asta cu ciclismul, nu crezi?

Între mine și ea totul s-a terminat de mai bine de o lună – magnetofonul e dat la maximum, Liviu e obligat să vorbească foarte tare pentru ca prietenul lui să-l poată auzi, mi-a restituit scrisorile pe care i le-am trimis cât am fost împreună, un teanc uitate atât de gros! Mi-am aruncat ochii peste ele și mi s-au părut ciudate, cel puțin, nici nu mi-a venit să cred că eu le-am scris. Nici nu merita astfel de scrisori, sunt convins că citindu-le am să mă distrez, o să râd de unul singur de prostia mea... Nu știu dacă a fost chiar dragoste, în schimb ne-am obișnuit să fim în permanență împreună, trei ani de zile în care am fost nedespărțiți. Apoi, într-o bună zi, și-au vârât nasul părinții

ei, mai ales când au auzit că vrem să ne căsătorim. Au aflat, nu știu de unde, că tatăl meu adevărat, nu ăsta care m-a crescut, fratele mamei și care m-a înfiat ca să pot face și eu o facultate, să am origine sănătoasă, a fost la canal, a avut pământ, a aparținut, ca să zic așa, claselor exploatoare. Vrei să-ți distrugi viitorul? mi-l închipui pe taică-su urlând la ea; nu-ți dai seama că dacă te măriți cu el nu mai ai nici o perspectivă!... Așa că fata, ca să nu-și strice dosarul, la început mi-a dat papucii, cum se spune... nu i-a fost nici ei ușor, a plâns, mi-a făcut o scenă de toată frumusețea, a zis că se sinucide, c-a făcut rost de luminai! Faci cum vrei tu, i-am spus, pe mine nu mă mai interesează ce faci. Dacă ești un om atât de laș, atât de fără personalitate, dacă te supui lor, nu pot decât să te disprețuiesc! Dacă vorbești așa înseamnă că nu m-ai iubit niciodată, îmi spunea ea printre hohote de plâns.

Într-o după-amiază mi-au trimis vorbă să trec pe la ei, să bem un pahar de bere cehoslovacă împreună. În realitate m-au chemat să mă descoasă, să vadă cam ce hram port și în primul rând, bineînțeles, cum stau cu originea, ce-i adevărat cu canalul. Fata unui procuror general nu se poate mărita cu oricine. Bănuiesc că taică-su, după ce a stat de vorbă cu mine și-a înțeles că ceva e destul de tulbure în biografia mea, s-a dus direct la Cadre să se intereseze cam ce hram poartă golanul care-i dă târcoale fetei sale. După ce am hotărât să ne despărțim, a început însă să mă caute, mă duceam singur seara la vreun spectacol, ca să nu mă mai gândesc la ea, s-o uit mai ușor, și ea mă aștepta acasă, în dreptul porții. Vreau să stau de vorbă cu tine, îmi spunea, să-ți explic... Nu ai ce să-mi mai explici, o repezeam, ne-am explicat și ne-am răsexplicat amândoi, ce, vrei s-o luăm din nou de la început? Mi s-a făcut lehamite de explicațiile tale! Nu, n-o mai iubeam, probabil, acum nici nu-mi mai dau bine seama dacă am iubit-o vreodată, mi-am scos-o din inimă pentru totdeauna. Și totuși, într-o sâmbătă, după examen, s-a ținut scai de mine, n-am

avut ce face, a trebuit s-o ascult. Nu-mi pasă ce crezi tu despre mine, mi-a spus, chiar dacă mă disprețuiești și mă eviți și ai desigur tot dreptul, vreau să fiu a ta... N-am făcut-o cât am fost împreună, n-are rost s-o facem acum, i-am spus. Ba da, a spus ea, are rost. Și plângea fără întrerupere. Taică-tu, cu relațiile pe care le are, i-am spus, o să mă dea afară din facultate, ce am să mă fac, am să rămân pe drumuri, or mama abia așteaptă să termin facultatea, eu sunt stâlpul familiei, înțelege! Fratele mamei care m-a crescut e foarte grav bolnav, tata, săracu', cine știe pe unde-o fi și dacă mai trăiește... Să ne căsătorim, zice ea, să-i punem în fața unui fapt împlinit, vor înghiți hapul, nu vor avea ce să zică. Sunt prea tânăr, nu-mi arde de însurătoare, i-am spus. Înseamnă că nu mă iubești? mă întreabă ea. Nu, acuma nu te mai iubesc, i-am mărturisit cu toată sinceritatea, au fost mult prea grele încercările la care m-ai pus, s-a dus pe apa sâmbetei dragostea, cum de nu-ți dai seama? Nu-i adevărat, zice ea, iubirea, când e iubire adevărată, cu cât sunt mai mari greutățile, cu atât e mai puternică... Așa o fi prin cărți, am întrerupt-o eu, numai că în viață, vezi și tu că nu-i chiar așa! Nu, s-ar putea să nu fi fost chiar iubire ce-a fost între noi, bine nu-mi dau nici eu seama, nu-s chiar atât de deștept să le știu și să le pricep pe toate! M-ai lăsat tot timpul să cred că mă iubești, înseamnă că m-ai dus în eroare, zice. Ce rost are să mai despărțim acum firul în patru? Ce-a fost s-a terminat, tu ai hotărât așa, nu eu. Trebuie să mă ierți, de vreme ce m-am întors la tine... Dar bine, i-am spus, tu nu vrei să pricepi odată că nu există nici un fel de întoarcere?! Ce-a fost s-a sfârșit pentru totdeauna. Toată această sporovăială e prostească și lipsită de noimă! Și, în timp ce ne certam în felul ăsta, îți spun drept că m-a cuprins mila. Am avut chiar un moment de slăbiciune, cât pe-aci să-i spun: bine, mă culc cu tine și dacă vrei ne și căsătorim, dar privindu-i chipul transpirat și urât din pricina lacrimilor mi-a fost foarte clar că n-o mai iubesc...

*

Mie îmi place de ăsta micu', spune Binchi, arătând spre Matei, care se face roșu la chip și se fâstâcește foarte tare. Fii pe pace, îl liniștește ea, nu te speria, că nu-ți fac nimica! Îl ia peste picior pe Matei, vorbește cu el de parcă ar fi un țânc, un băiețel cu caș la gură; paharele de vișinată date peste cap o fac să trâncănească mai mult decât trebuie. Dacă suntem aici, de ce să nu ne distrăm? întrebă ea. Mai ales când ai la dispoziție o asemenea vilă mișto și benzi mișto și vișinată dulce, atât de dulce că nici nu-i simți tăria; după aceea, te cuprinde o stare dintre cele mai plăcute, devii ușoară, îți vine pur și simplu să zbori, nu-ți mai pasă de nimeni! Limba ți se dezleagă și-ți face deosebită plăcere să spui tot ce-ți trece prin cap; și băieții sunt foarte drăguți, toți cinci! E adevărat că încă nu s-a decis de care dintre ei să se îndrăgostească, vrea însă cu orice preț să se îndrăgostească în noaptea asta; e atât de minunat să iubești și să chiulești de la seminarii plicticoase, să te plimbi cu el, ținându-te de mână, bineînțeles prin Grădina Botanică sau prin cimitirul ortodox de unde se poate vedea întregul oraș; până și statuia lui Matei Corvinul din centru se vede; de fapt s-ar putea spune că e ca și îndrăgostită; când se îndrăgostește de un băiat se află într-o astfel de stare cu totul specială; se simte ca un fulg de parcă ar zbura, iar de dansat ar dansa tot timpul fără să se mai oprească din dans. Trebuie să mă decid pe care anume îl iubesc, își spune; îl vede pe Col, îndreptându-se spre ea cu un pahar de vișinată în mână și își spune că el e alesul; cum de nu mi-am dat seama de la început, cum de nu m-am prins din primul moment? se întrebă ea mirată; și se vede, cum naiba să nu se vadă, că băiatul a făcut sport de performanță – înot sau ciclism, uite că acum nu-și mai amintește exact, a povestit el ceva în legătură cu asta, dar ea n-a fost atentă, tocmai admira fotoliile de piele din bibliotecă – și niște ochi foarte albaștri – de când sunt

n-am mai văzut un albastru atât de intens! – dar nu numai despre asta e vorba, în ceea ce o privește s-ar putea spune că nu fizicul o interesează în primul rând la un bărbat (bineînțeles că trebuie să arate bine, altfel nici nu intră în discuție!). Și Binchi își aminti lungile și atât de incitantele conversații purtate fie în Grădina Botanică – merg amândoi ținându-se de mână, oprindu-se din când în când în fața unor plante necunoscute sau a unor flori exotice, citind de pe plăcuța înfiptă în preajma florii numele acesteia: denumirea obișnuită precum și cea în limba latină; – fie în cimitirul de deasupra orașului, stând chircită în fața unui mormânt și citind inscripțiile de pe monumentul funerar; sărmana de ea, a murit în floarea vârstei, vino, dragă, să-i vezi fotografia; nu era urâtă, doar că avea obrajii prea supti, în schimb nu vezi ce ochi mari și splendizi are?... într-adevăr splendizi!, bolnavă de TBC, probabil, pe timpul ăla se numea tuberculoză, nu se descoperise încă penicilina; mureau pe capete, ce să-ți spun, și eu am avut un unchi care a murit la douăzeci și unu de ani! mare jale în familie; o boală îngrozitoare; l-ai citit pe Bacovia: „O, vin de mă mângâie/ Cu mâna ta cea mică...” Dar ai o mână neașteptat de mică pentru un bărbat, hai să ne măsurăm și-ai să vezi că e mai mică decât a mea, nu chiar mai mică, dar sunt amândouă aproape la fel, e adevărat că degetele tale sunt ceva mai groase decât ale mele, în tot cazul n-ai fi bun de pianist. În ceea ce privește versurile am într-adevăr o memorie formidabilă, e destul să le citesc o dată ca să le țin minte, pot să-ți declam *Luceafărul* de la început până la sfârșit; și de ce vrei tu să ne grăbim? Dacă începe ploaia ne ascundem într-o criptă și gata, nu ne mai plouă; căci „morți sunt cei muriți”, cum spune tot Eminescu, așa că nu mă tem de morți! E adevărat că ea vorbește cam mult și însoțitorul nu prea are când scoate și el un cuvântel, dar nici când mai prinde și el un loc să strecoare o frază, nu-i obligatoriu, ca să zic așa, să spună prostii. Dacă e neinteresant ce am, mă

plictisesc cât ai bate din palme – le mărturisește ea colegelor de cameră, noaptea, la cămin; mărturisirea are loc pe întuneric (la orele douăsprezece fix se stinge lumina de la centrala electrică, așa că vrând-nevrând discuțiile trebuie să se poarte pe întuneric); lungi discuții; se prelungesc, uneori, până spre unu sau două, așa că a doua zi, la seminar, fetele au toate ochii umflați și roșii de nesomn, – fiecare în patul ei, cu genunchii aduși până sub bărbie, înfășurate în păturile grosolane și aspre, sau se adună unele lângă altele în nopțile mai friguroase, stând așa îmbrățișate, luând căldură una de la cealaltă, se încălzesc în felul ăsta, mai ales că după orele zece se oprește căldura și caloriferele încep să se răcească. Discuții cât se poate de pasionate; se vorbește în general despre viață, fiecare fată își dă cu părerea; cele mai îndrăznețe, cu experiență, țin chiar lungi dizertații, dând sfaturi înțelepte celorlalte, celor cu cașul la gură, celor ce nu știu chiar bine de tot pe ce lume trăiesc și care să facă bine să asculte, să învețe din experiența lor, o să le prindă bine mai târziu; și în chipul cel mai firesc se ajunge să se vorbească despre băieți, în general, la început, despre iubire și despre ce înseamnă ea în viața oricărei femei, apoi din ce în ce mai concret, trecându-se fie la confesiuni cu caracter sentimental – cum a părăsit-o și cum a avut încredere în el și cum el n-a meritat nici devotamentul și nici încrederea ei – sau cum l-a părăsit ea, pentru că s-a îndrăgostit nebunește de unul de la IATC, o dragoste fulgerătoare, la prima vedere; s-au întâlnit la un spectacol cu *Lumina de la ulmi*, în pauză ea s-a dus la bufet să bea un sirop pentru că era îngrozitor de cald, și iatecistul s-a așezat în fața ei și ea l-a rugat să stea frumos la rând și atunci el i-a zâmbit și i-a cerut voie, apoi a intrat în vorbă cu ea, a întrebat-o ce părere are despre spectacol, a fost foarte uimit văzând cât de bine se pricepe ea, o neprofesionistă în ale scenei, să comenteze jocul actorilor și regia; în pauza a doua s-au întâlnit din nou, a invitat-o să vadă un spectacol la „Național“ în care apare și el: Spun doar

două-trei cuvinte, dar oricum, se zice că joc și eu. Nu țin minte nimic din piesă, așteptam cu sufletul la gură intrarea lui în scenă, Doamne, ce-mi mai bătea inima...; apoi se trecea la mărturisiri ceva mai intime, uneori de-a dreptul indecente – după opinia celor mai rușinoase, care își înfundau capul în pernă să nu mai audă. Fetele, nu cele rușinoase ci cele – ca să le zicem așa – nerușinate chicoteau și spuneau tot felul de lucruri, mai mult decât jignitoare cu privire la neîndemânare, nepricepere, poate și mai mult decât nepricepere!, a unor capsomani, cu care nici nu merită să-ți pierzi timpul; cu mâinile ridicate deasupra capului, trecându-și alene palmele prin părul ciufulit, căscând plictisite, lăsau să le scape din gură fel de fel de „măscări“, apoi se rușinau singure de cele spuse, chicoteau, se așternea liniștea, se auzea doar sforăitul subțirel al uneia dintre ele; adormise probabil; apoi alta, mai îndrăzneată decât cea de dinaintea ei, povestea ce era cât pe-acți să pătească ea odată, pentru că bărbații nu sunt numai niște mototoli și niște neajutorați, cum lăsase să se înțeleagă antevorbitoria ei, ci pot fi și niște porci, da, niște porci, chiar așa, cum nu s-a mai văzut. Hai, terminați odată, ați uitat că mâine la șapte și jumătate avem seminar?, intervenea în sfârșit șefa de grupă, care până la acea oră târzie din noapte reușise să tragă un somn bun – era foarte pedantă și grijulie, la zece și un sfert se vâra în pat, trăgea pătura peste cap și în câteva minute era adormită. O treziseră însă chicotelile și râsetele înfundate. Sunteți în călduri sau ce dracu aveți că nu vă mai potoliți, nu poate omu' dormi din pricina voastră!; și fetele se linișteau în sfârșit. Doar într-un colț al dormitorului continua un timp să se șușotească, era desigur vorba de o mărturisire cât se poate de intimă, pe care doar urechile celei mai bune prietene o ascultă! O să am ce să le povestesc fetelor, își spunea deci Binchi, după ce, înțeleaptă, refuzase totuși un nou păhărel cu vișinată: Hai, Matei, nu te supăra, de ce faci mutra asta îmbufnată!, își întreabă Col prietenul, apoi o invită

pe Binchi la dans: Sunt mort după melodia asta, ar fi păcat s-o pierdem, îi spuse el fetei. Ce părere ai de Matei? Nu-i așa că e un tip formidabil puștiul?, o întreabă apoi pe Binchi, strângând-o foarte tare în brațe, încât fata e cât pe-acți să-și piardă răsufarea. E un puști într-adevăr, spune Binchi, un *bambino*, dar n-aveți treabă ce tip o să iasă din el în scurt timp, sunt convinsă că și în ceea ce privește statura o să se mai înalțe și o să arate foarte bine. Unii băieți încep să crească după douăzeci de ani, se smulg dintr-o dată. Am un văr, în primul an de facultate era de un metru cincizeci, cel mai mic din an; în anul trei a crescut cu un cap, a ajuns până la urmă să joace și în echipa de handbal a facultății. Îi spuneau în continuare „bambino“, ceea ce era cât se poate de caraghios, nu-i așa? Trebuie să-l știți și voi, a rămas în echipa de handbal câțiva ani și după ce-a terminat medicina; Nelu Crașovan, așa-l cheamă, umbla fie iarnă sau vară cu niște pantaloni de piele întoarsă, imposibil să nu-l știți...

Dacă n-ar trâncăni tot timpul, își spune Col exasperat. Se simte tentat s-o sărute pe gură, în primul rând ca s-o facă să tacă câteva secunde, atât cât ține sărutul. Ar săruta-o și pentru că așa, cu buzele umede, cu obrajii aprinși, e într-adevăr frumoasă. În timpul dansului o atrage spre el și-i simte sânii tari, pietroși lipindu-se de pieptul lui, melodia e mult prea ritmată și Col se gândește să caute o altă bandă, cu melodii ceva mai liniștite. N-ar strica acum un tangou, ar face chiar foarte bine, își spune el. Ceva mai puțin săltăreț n-ai? îl întreabă pe Ghiuri. Am o banda cu tangouri, îi spune Ghiuri. *La paloma*, *Cucurucucu* și mai știu eu ce melodii mai sunt pe banda aia. Caut-o, te rog, îi spune el lui Ghiuri. Am obosit de-acuma, vreau să ne mai relaxăm un pic, spune Col. Vreți o bandă cu tangouri argentinienae? întreabă Ghiuri. Minunat, spune Col, dacă dai de ea, ești omul meu!

*

Matei nu prea are chef să danseze, e adevărat că nici nu are cu cine: cealaltă fată, cea tristă, a dispărut cu Vladimir, cine știe pe unde or fi amândoi; casa e mare, cu încăperi multe, au avut unde să se retragă; s-o fi apucat să-i spună lui Vladimir ce are pe suflet, să-și descarce prea-plinul inimii; Matei pleacă în căutarea lor cu inima ușor îndoită: dacă între timp s-o fi încropit o idilă și iată că el dă buzna, îi strică lui Vladimir toate aranjamentele! Așa că în loc să urce spre încăperile de la etaj, face cale-ntoarsă, străbătând un coridor foarte lung și se îndreaptă spre bucătărie, a cărei ușă e larg deschisă, încât poate să-i audă pe cei doi, pe Vladimir și pe fata cu cozile împletite deasupra capului, pe care o cheamă Corina. Stau de vorbă față în față și când Matei se apropie mai tare vede lacrimile de pe obrajii foarte palizi ai fetei; vrea să se întoarcă, bâlbâie chiar câteva cuvinte de scuză. Nu pleca, îi spune fata, poți să asculți și tu dacă vrei; prietenul ei, îi explică Vladimir, a fost operat de cancer săptămâna trecută, cancer la laringe, i s-au scos corzile vocale, refuză însă s-o vadă. Mi-a trimis o scrisoare prin sora lui, spune fata fără să-și șteargă lacrimile de pe obraz, lăsându-le să curgă în voie, doar câteva cuvinte pe o bucată de hârtie: eu nu trebuie să mai exist pentru tine, consideră că am murit; poate vrei să-ți fac un ceai fierbinte, spune Vladimir neștiind ce să facă și să spună ca s-o liniștească puțin; am venit aici, spune fata, pentru că mi-e frică să rămân singură; între timp, Matei a aprins aragazul, pune apa să fiarbă pentru ceai. Ceai englezesc, îi spune el fetei, arătându-i cutia portocalie de metal, așa cum arăți unui copil care plânge fel de fel de fleacuri, i le bagi sub nas doar-doar s-o liniști. E aproape plină, spune Matei mișcând cutia în toate părțile ca pe o jucărie, cu toate că nu are nici o importanță dacă e plină sau nu; și fata, ca să-i facă plăcere, înțelegând cât e el de plin de bunăvoință, încearcă să surâdă. Dacă vrei să pleci, dacă nu te simți bine, îi spune Vladimir, care e atât de impresionat

încât nu mai are mult până să izbucnească și el în plâns, te conduc eu până la cămin. Între timp, prin geamurile bucătăriei se poate vedea albăstria dimineată de decembrie, acoperișurile ninse ale caselor de peste drum, bălțile din trotuarul desfundat, deasupra cărora s-a prins o pojghiță subțire de gheață, strălucind vinețiu în lumina tulbure a dimineții. Imediat e gata ceaiul, spune Matei, dar nici fata și nici Vladimir nu dau nici o atenție cuvintelor lui. Îmi pare foarte rău că v-am stricat petrecerea, spune ea. Mai ții minte unde ți-ai lăsat paltonul? o întreabă Vladimir. Cred că la intrare, în hol. Păi atunci să mergem, dacă nu ai nimic împotriva?! Precis nu-ți pare rău să pleci chiar acuma?, întreabă fata. O să se supere ceilalți... Tu, Matei, nu te superi, nu-i așa? îl întreabă Vladimir, întorcându-se spre Matei. Vezi, el nu se supără. Se întoarce apoi spre fată: și doar e ziua lui, ar fi singurul care ar avea dreptul!... Nici pomeneală să mă supăr, spune repede Matei, stingând aragazul – între timp apa din ibric a dat în clocot. Încă o dată la mulți ani, spune fata și se apleacă spre Matei, îl sărută pe frunte, apoi se întoarce repede și pleacă urmată de Vladimir, care are o figură foarte gravă și concentrată. Mă întorc, îi spune el lui Matei. Ceilalți nici n-o să observe că am plecat. Dacă te întreabă ceva, spune-le că am ieșit amândoi, eu și Corina, să luăm puțin aer. Mai mult de atâta nu are rost să le spui.

*

– Te-am găsit, în sfârșit, nu știam unde te ascunzi! Au dat cu toții buzna în bucătărie; Binchi și-a legat în păr câteva șervețele de hârtie roz și e foarte veselă, are un chef nebun să se distreze și uite-l pe Matei ăsta, sărbătoritul, ce mutră face! Parcă i s-au înecat toate corăbiile, nu-i sunt toți boii acasă, ori ce-i?

– Băiețașul nu-i în apele lui! constată ea și-și trece vârful degetelor prin părul lui Matei.

– Nu-mi mai spune așa, că nu-mi place, spune Matei și se încruntă la ea, ca un cal nărăvaș.

– Iartă-mă, n-a fost intenția mea să te supăr, se scuză fata și se uită speriată la ceilalți trei. Am făcut cumva o prostie? Voi îl știți mai bine, nu-l credeam atât de sensibil!...

– Doi din invitații noștri, constată Ghiuri, au dat bir cu fugiții. Nu-s nicăieri. Parcă au intrat în pământ. I-am căutat peste tot.

– E colegă cu tine? întrebă Col, referindu-se la Corina. Întotdeauna e așa? Atât de timidă și de retrasă?

– E la altă grupă, spune Binchi. Adevărul e că ne cunoaștem destul de puțin. S-a nimerit însă să stăm la cantină la aceeași masă și, din vorbă în vorbă, am ajuns s-o întreb dacă nu-i dispusă să mă însoțească la o mică petrecere sâmbătă seara. Așa am ajuns să venim împreună.

– Vladimir s-a oferit s-o conducă acasă. Nu s-a simțit prea bine, le explică Matei.

– Ei, ce facem acum? îl întrebă Col pe Liviu. Ții odată toastul ăla cu care te laudai?

– N-o să-l țină aici, în bucătărie, e de părere Ghiuri. Să ne întoarcem în salon și să oprim magnetofonul, altfel n-o să se înțeleagă mai nimic din tot ce-o să spună.

*

Vă amintiți de Polonius, din *Hamlet*? întrebă Liviu. Cum îl sfătuiește el pe Laerte ce să facă și cum să se poarte în viață! Ceva cam în felul ăsta vreau să-i spun și eu lui Matei în toastul meu. Mi-am făcut chiar un text în care îl cam plagiam pe Polonius; ce zicea el, acolo, în piesă, ziceam și eu pe hârtiuța mea, cu speranța că voi n-o să vă prindeți; doar n-o să-l știți

pe de rost pe Shakespeare, nu sunteți chiar atât de culți! Voiam să vă dau gata cu toastul meu, ce mai încoace și încolo.

– Citește-mi-l, eu sunt curioasă să-l ascult, chiar așa, copiat, spune Binchi cu toată bunăvoința.

– Acuma, dacă v-am spus despre ce anume e vorba, nu mai are nici un rost să vi-l citesc, spune Liviu. De ce n-am citi mai bine direct din Shakespeare, ar fi cu mai mult folos.

– Am un Shakespeare în casă, dară numai în ungurește, spune Ghiuri. Pot să vă citesc eu discursul lui Polonius și să vi-l traduc pe loc. O traducere, bineînțeles, aproximativă. N-o să vreți acuma de la mine cine știe ce talent literar! Și Ghiuri aleargă în bibliotecă de unde revine cu o frumoasă ediție a operelor marelui Will, legată în piele de căprioară.

– Trebuie să fie și *Hamlet*, spune el căutând la tabla de materii. Nu se poate să lipsească. L-am găsit, e aici, la pagina patru sute trei, adaugă el, căutând pagina cu pricina. Ghiuri se apucă să le citească textul shakespearian, așa cum e în limba lui Petöffi și Ady Endre și, bineînțeles, prietenii nu înțeleg o iotă din ceea ce spune, așa că se oprește la mijlocul lecturii. N-are rost să citesc până la capăt, tot nu pricepeți, spune el ridicându-și privirea de pe paginile cărții; nu știu dacă am să fiu în stare să traduc, se îndoiește el, poticnindu-se de la primele cuvinte; nu știu cum se spune asta în românește, mormăie supărat și pocnește din degete doar-doar o găsi cuvântul exact. Se descurcă destul de greu, nu-i chiar atât de ușor să fii traducătorul lui Shakespeare după o noapte de chef. Este luat separat fiecare cuvânt, întors pe toate părțile; cuprins de o neașteptată pedanterie, Ghiuri se arată nemulțumit de fiecare din sensurile găsite, nu se înțelege, așadar, mai nimica. Singurul lucru, pe care oricum îl pricepuseră, se referea la faptul că Polonius își sfătuia fiul – un sfat la care merită chiar și în zilele noastre să tragi cu urechea, își spuneau tinerii ascultători ai tălmăcirii făcute, ad-hoc și încă nu după original, ci din limba maghiară, o copie deci a unei alte copii (nici

Matei, sârbătoritul, nu prea ținuse seama de un asemenea sfat înțelept, de unde și necazurile prin care trecuse, ce le avusese de pățimit!) – să-și cam țină gura, să nu se apuce să trâncănească vrute și nevrute pe unde o umbla, dezvăluindu-și gândurile. Ce ai tu în inima ta, ce-ți umblă prin cap păstrezi mai curând pentru tine, nu te dezvălui oricui, îi zice bătrânul vulpoi fiului flusturatic; mai bine să asculte el mărturisirile altora, mai bine să-i lase pe ceilalți să se dea în vileag; nu trebuie să fii prea slobod la gură, cam ăsta e sensul exact, le explică Ghiuri, arătând fraza respectivă cu degetul, nu cumva să piardă șirul, nu cumva să sară vreun vers. În versul ăsta se referă la faptul, le rezumă Ghiuri, renunțând, cine știe din ce pricină, să mai traducă fiecare cuvânt, mulțumindu-se cu sensul general al frazei, că nu-i bine să iei bani cu împrumut și nici să dai, și ei erau convinși că traducătorului îi scapă de data asta sensurile mai adânci ale versului, apoi, când Ghiuri ajunge la sfârșitul monologului, se întâmplă să se încurce rău de tot; asta-i mult prea subtil, spune el, vorbind cine știe din ce pricină și cu totul pe neașteptate prost românește; asta nu cred că am să fiu în stare să traduc, aici autorul bate ceva mai departe, lasă el să se înțeleagă, extaziindu-se dintr-o dată, rămânând cu gura căscată în fața profunzimii marelui Will; printre atâtea sfaturi practice și destul de meschine ale tatălui, zice el, e aici o chestie, dacă aveți puțină răbdare poate reușesc totuși să v-o traduc exact, spune Ghiuri, nevrând să renunțe cu una cu două și, cel care își amintește ultimele cuvinte ale lui Polonius către fiul gata să plece prin cele străinătăți este Matei, iar ceilalți îl privesc de-acuma cu admirație: e cult băiatul ăsta, a citit mult și nu numai pe Remarque, pe Hemingway și pe Steinbeck, cum ne închipuiam noi, uite că l-a citit și pe Shakespeare, știe versuri din el pe de rost! Mai presus ca orice, spune din nou Matei declamând versurile cu o oarecare emfază, rămâi credincios ție însuși. Cam așa ceva, spune Ghiuri, simțindu-se dintr-o dată jignit în mândria lui de

traducător, doar că în ungurește sună mult mai bine! Nu cred să sune mai bine în ungurește!, sare Liviu, dintr-o dată lezată ca maramureșan în sentimentele sale naționale... Dar noi nu mai dansăm? exclamă Binchi întrerupând o discuție care risca să ia o întorsătură neplăcută. N-am pus până acuma nici o treime din benzile pe care le are Ghiuri. Ultimele *blues*-uri aduse de mama din RFG nici nu le-am ascultat până acuma, spune traducătorul improvizat al lui Shakespeare. Sunt noi-nouțe, unele nici eu nu am ajuns să le ascult. De cum le-a adus, mama s-a apucat să le împrumute unei verișoare de-ale mele din Târgu-Mureș. E studentă la medicină și e înnebunită după muzică străină. Abia am izbutit să i le smulg înapoi, nu vă mai spun că i-am dat zeci de telefoane până când a binevoit să mi le restituie. Am bifat-o cu chestia asta! Când mi-oi vedea ceafa, atunci mai pupă ea benzi de la mine!

*

Între timp a apărut Vladimir. Are obraji roșii de ger și genele lungi și bărbia pline de pomoroacă.

– Ce-i cu voi, nu v-ați matolit până acuma? întreabă el.

– Ce-ai făcut cu Corina? întreabă Binchi ofensată. Unde ați dispărut amândoi?

– Nu trebuie să te justifici dacă n-ai chef, spune Liviu.

Vladimir nu-i atent la trăncăneala lor, în schimb îi informează că a început să fulguiască și c-a văzut cum a luat foc un troleibuz. O informație oarecum senzațională. Flăcările ca niște limbi portocalii și strălucitoare, în permanentă mișcare, ridicându-se spre cerul ca de sticlă, un cer cenușiu, cerul dimineții de iarnă; zăpada topită în jur, un fel de baltă neagră și murdară; un copac, în preajmă, fusese acoperit cu pomoroacă și de pe crengile acestuia picăturile de apă încep să cadă sub forma unei ploii mărunte; rotocoalele de foc din interiorul troleibuzului scot în evidență scheletul înfiorător

al caroseriei negre, urâte la vedere; curioșii nu au timp să se oprească și să caște gura; fug spre stația de autobuz, se grăbesc să ajungă la serviciu; și totuși, de jur-împrejur s-a creat un cerc compact de privitori uimiți și în același timp speriați: unde sunt pompierii, cum de n-au venit să stingă focul? vor ei să afle, întrebând la stânga și la dreapta; dacă n-au fost victime, niscaiva morți? Când a luat foc, autobuzul era încărcat cu călători, ori era gol? Și mai ales cum s-a întâmplat de nu s-a stins focul la timp, cum de-a fost lăsat să se întindă? Și șoferul, unde e șoferul troleibuzului, el e cel mai în măsură să dea unele lămuriri! Vladimir admiră spectacolul, își amintește de Nero care se uita probabil la fel la spectacolul oferit de Roma cuprinsă de flăcări și se rușinează; în sfârșit apar pompierii, jeturile de apă sting flăcările cele strălucitoare și ceea ce rămâne e o prveliște de-a dreptul jalnică: un schelet ca de animal preistoric, golul ferestrelor din față aducând cu găvanele adânci ale unor ochi imenși, funinginea ridicându-se spre același cer ca de sticlă; dar acum când nu mai erau flăcările care să-l lumineze, lipsită de strălucire, întunecată, cenușie; totul rămânând în nemișcare, doar câteva fuioare leneșe de fum târându-se spre pământ; mai era mirosul greu de fier încins de căldură și de cauciuc ars, așa că Vladimir se îndepărta tremurând de frig. Trecerea de la căldura creată de pâlălaia focului la gerul umed al dimineții de iarnă îl ia pe nepregătite.

*

Muzica era dată la maximum, Binchi dansa singură; băieții se chinuiră pe rând cu o sticlă de vin, dopul era înțepenit și nu voia să iasă cu una, cu două. Așa arsesse, își aminti Vladimir, care era încă sub influența celor văzute pe stradă, casa lui Beldeanu, în noaptea de pomină; alergase împreună cu taică-su, era elev de liceu în ultimul an, să stingă focul și dimineața, când s-au întors acasă frânți de oboseală, după

atâtea găleți de apă cărate până la locul incendiului, în dreptul porții aștepta un „Gaz“ nou-nouț, cu șoferul adormit lângă roțile din spate, în iarba prăfuită de la marginea drumului. Nu, nu se făcuse încă ziuă, zorii abia mijeau undeva departe, la marginea cerului vinețiu al nopții de vară; chipul celui ce-i punea tatălui lui mâna în piept nu putea fi bine văzut. Te învățăm noi minte, spuse, să mai pui foc la casele oamenilor. Nu-l lăsară nici măcar să se dezvinovățească, loviturile începură să curgă – pentru că nu era numai omul acela care îl apucase de piept împingându-l spre stâlpii înalți de cărămidă ai porții, în așa fel încât tata icni o dată scurt din pricina loviturii – mai erau doi cu el și sub privirea lui îngrozită îl trântiră la pământ pe tatăl lui vitreg, cel de-al doilea soț al mamei, pe care îl chema Steferiuc Ion și era învățător de profesie, refugiat din Basarabia, pe tatăl cel adevărat îl știa doar din fotografie, poate că încă trăia, dându-și și el contribuția la deștelenirea unor pământuri siberiene. Vă rog să nu mă loviți peste gură, îl mai auzi spunând pe tatăl lui vitreg și era atât de caraghioasă această rugămintă, încât aproape că-i venea să râdă, în ciuda faptului că era atât de speriat și că-i venea să plângă, mirându-se totodată de propria lui lașitate, pentru că se simțea de parcă s-ar fi transformat brusc într-o stană de piatră: dacă ar fi încercat să se miște sau să vorbească, să strige, de pildă, după ajutor, n-ar fi fost în stare; lui nu-i dădură nici o atenție, nu-l băgară în seamă, de parcă n-ar fi fost de față; abia într-un târziu, unul dintre bărbații aceia, gâfâind din greu, se întoarse spre el și cum între timp apăruseră zorile putu să-i vadă și chipul: era un băiat tânăr, nu cu mult mai mare decât el, dar bineînțeles mai solid, mai „format“, ca să zicem așa, cu niște gene lungi, incredibil de lungi, ca de fată. Între timp afară se făcuse lumină, o lumină încă tulbure, încât chipurile celor trei se vedeau bine, nu mai erau înfășurate în mantia întunericului. Valea, îi spuse tânărul, șterge-o cât poți de repede. Numai că el nu se putea urni din loc. N-ai auzit ce ți-am spus? făcu

tânărul, mirat, și genele lui foarte lungi tresăriră. Ești speriat de bombe, ori ce-ai rămas așa? îl întrebă cu o voce moale în care Vladimir descoperi cu uimire o imensă bunăvoință. Nu ți-e tată bun, nu-i așa? întrebă tânărul pe același ton prietenos, cu un fel de zâmbet străveziu în ochii albaștri umbriți de genele lungi. Și din nou Vladimir nu fu în stare să deschidă gura. Era ca în vis, vroia să strige și gura îi rămânea mută... Apoi mama lui fu sfătuită c-ar fi bine să divorțeze de Steferiuc Ion dacă nu vrea să aibă și ea neplăceri; și nu-i vorba numai de ea, nu-i așa, ci trebuie să se gândească și la copil; de ce să aibă el neplăceri – termină liceul, învață bine, normal ar fi să urmeze o facultate! – din pricina unuia care nici măcar nu-i tatăl lui cel adevărat. Dar bine, nu el a pus focul ăla, n-are nici o vină, săracul, l-au arestat degeaba; măcar dacă l-ar judeca mai repede, atunci ar ieși la lumină tot adevărul, spune mama lui cu lacrimi în ochi. Am fost împreună cu el să stingem focul, am cărat toată noaptea apă cu găleata, spuse Vladimir. Nu-i prea văd ei cu ochi buni pe basarabeni, adaugă în șoaptă sfătuitoarea. Dar trebuie neapărat să vă gândiți la viitorul copilului, iată fraza pe care o repetau toți cei care consideraseră de datoria lor să sară în ajutor „sărmanei femei”; așa că mama le ascultă sfatul, înaintă cerere de divorț. El, Vladimir, nu putu niciodată s-o ierte. Atât cât a stat în puterile lui a fost împotriva acestei despărțiri. Și după ce divorțul a fost pronunțat își disprețui mult timp mama, considerând-o slabă, lipsită de puterea de a face față greutăților. Se îndepărta de ea, simțea că între ei doi se ridicase un zid care nu mai putea fi trecut. Abia peste doi ani avu loc procesul și Steferiuc Ion fu declarat nevinovat – între timp dăduseră de urma adevăraților făptași – și se întoarse acasă. Află de divorț din gura mamei lui care îi mărturisi adevărul plângând. Nu spuse nimic, nu făcu nici o remarcă, n-o învinovăți și nici măcar nu se plânse de ingratitudea ei. Noaptea însă, când mama lui dormea, îl văzu pregătindu-se de plecare. Ieși închizând cu multă precauție ușa în urma lui.

Se luă după el, îl rugă plângând să se întoarcă acasă. O știi pe mama cât e de slabă, îi spune. Și nici prea deșteaptă nu e. N-a fost în stare să facă față. Trebuie s-o ierți. Nu acuma, spuse el, poate să mai treacă timpul. Nu, acum nu pot. Plec la Bicaz. Mă duc să lucrez acolo pe șantier, e nevoie de mână de lucru, așa că sper să mă angajeze, cu tot dosarul pe care îl am. Ia-mă cu tine! se rugă Vladimir. Trebuie să rămâi cu maică-ta. N-o s-o părăsim amândoi, îi spuse Steferiuc Ion. Nu poate rămâne singură. Ai văzut și tu că nu-i în stare să se descurce. Ai s-o ierți, nu-i așa? îl întrebă Vladimir pentru a doua oară. Nu știu, spune Steferiuc Ion. Nu mai pune și tu atâtea întrebări. Omul nu știe dinainte ce și cum o să facă. Timpul le rezolvă pe toate. Și acuma întoarce-te acasă, nu cumva să se trezească și să-și închipuie c-am șters-o amândoi. Ar fi mult prea greu pentru ea. Iar tu n-ai nici un motiv s-o disprețuiești. Ție nu ți-a făcut nici un rău. Nu uita că ți-e mamă bună, or eu, știi și tu asta; nu ți-s decât tată vitreg. Și sângele nu trebuie să se facă apă, mă băiatule, orice-ar fi și orice s-ar întâmpla. Îl sărută la despărțire ca pe propriul lui fiu și Vladimir se întoarce acasă plângând cu sughițuri, ca un copil mic pe care părinții l-au lăsat de izbeliște, l-au părăsit pentru totdeauna. Steferiuc Ion a murit pe șantier, avusese loc o surprare, un accident nefericit și printre victimele, nu multe la număr, fusese și el. Vladimir n-a mai apucat să-l vadă. Își scriseseră însă cu regularitate unul altuia. Îl întreba în scrisorile lui ce face mama și el îi scria că se descurcă. Nu-i ușor pentru ea, dar face totuși față, croitoria a devenit în ultimul timp destul de rentabilă, o mai ajută și el după ce-și termină lecțiile. Să mă vezi cosând mai abitir ca o femeie, îi scria el tatălui lui vitreg plecat să muncească pe șantier... În ultima vreme nu se mai gândise la el, aproape că-l uitase. Și la maică-sa, pe care între timp „o iertase“, se gândea destul de rar, viața de student îl prinsese în iureșul ei, seminariile, examenele și desigur fetele cu care era destul de timid. Era

băiat frumos, avea trecere, doar că el – după părerea altora mai experimentați – „nu știa să profite“. Experiența lui erotică se reducea de fapt la câteva sărutări date pe furiș prin parcuri ori în sălile de cinematograf, la adăpostul binefăcător al întinericului... De unde venea această tristețe adâncă de care nu putea scăpa, pe care o purta pretutindeni după el, oriunde ar fi mers și orice ar fi făcut? Să se fi născut în dimineața aceea de după incendiu când încercase să strige, să se revolte, fără să fie în stare? Își petrecea vacanțele cât mai departe de casă, mergea în fel de fel de tabere studențești ori în cercuri împreună cu colegii de facultate, de unde îi trimitea mamei vederi însoțite de câteva cuvinte glumețe. Avea grijă să nu rămână singur, se afla mereu printre colegi, băieți de viață, cu toate că era conștient de faptul că nu era de fapt în stare să se apropie cu adevărat de cineva.

*

Afară începuse să ningă, fulgi mari și care aveau o mișcare cam alandala, rătăceau la întâmplare în aer; Vladimir deschise ferestrele sa între aer curat; prea își făcuseră ei de cap, prea fumaseră ca niște turci, scrumierele – unele improvizate – erau pline cu mucuri de țigară, nu se putea respira!... Binchi bătu încântată din palme, ce frumos ninge, cât sunt fulgii de mari și de pufoși, de-am avea o sanie cu un căluț să ne plimbe prin oraș, ca-n poezia aia a lui Pușkin, spuse Vladimir; afară ninge și poetul își invită iubita la o plimbare cu sania. Binchi se întinde căscând somnoroasă în fața ferestrei deschise; un fulg strălucitor i s-a rătăcit în păr, se topește însă repede, dispare; chipul i se destinse, fata se uita visătoare, cu genele mijite, o ipostază ușor teatrală, excesivă, de parcă s-ar afla pe scenă și ar juca teatru; Col îi admiră însă fiecare gest, s-a îndrăgostit de ea „peste noapte“ (la propriu și la figurat), o soarbe din ochi, se apropie de ea și o cuprinde cu o mână pe după umerii

ei zgribuliți din pricina frigului ce dă năvală prin fereastra deschisă; să nu răcești, îi spune, să-ți aduc ceva să-ți pui pe umeri; s-a aerisit destul, e de părere Ghiuri, ar fi timpul să închidem fereastra și oarecum să mai bem câte un pahar de vin, s-a băut puțin, păcat de vinul ăsta excelent; ați băut destul, spuse Binchi, nu-mi plac bețivii; Binchi se simte foarte bine stând așa, zgribulită, lângă trupul cald al lui Col, e atât de odihnitor și plăcut să ai de cine să te sprijini și la pieptul cui să te adăpostești la nevoie; propun, strigă Ghiuri – între timp umpluse paharele cu vin – să ciocnim pentru prietenul nostru, să-i urăm la mulți ani; paharul ăsta trebuie băut până la fund, să nu rămână nici o picătură. Eu nu mai pot să beau, spune Matei, sărbătoritul; simt că nu mai intră; trebui însă să golească paharul, până și Binchi, după ce făcu bineînțeles nazuri și spuse că ea nu poate să-i sufere pe bețivani; lui Matei i se făcu rău; îi fu rușine să le spună prietenilor, n-avea de gând ca tocmai el, cum s-ar zice sărbătoritul, să le strice petrecerea; se închise în WC și încercă să vomite fără să fie însă în stare; o să se supere dacă am să plec primul, își spuse privind-și chipul palid în oglindă; apoi căscă gura la flacoanele și tuburile cu tot felul de prafuri și creme aduse de prin străinătăți de mama lui Ghiuri; Helena Rubinstein, citi Matei pe eticheta unei sticlute; pe peretele din stânga se află un săculeț de culoare roz cu mai multe perii de diverse mărimi; pe săculeț era scrisă o poezioară în limba maghiară; Matei simți o vagă curiozitate, ar fi vrut să știe ce se spune în versurile alea; muzica pătrundea până la el prin ușa camerei de baie. Nu se întoarse în sufragerie, unde prietenii aproape că-l uitaseră, intră în bibliotecă – operele lui Marx, Engels, Lenin în limba maghiară, așezate pe rafturile din bibliotecă, dar și Jokai Mór și Móricz Zsigmond, legate splendid în piele, precum și Wilmos Shakespeare, o ediție splendidă; Matei regretă din nou că nu e poliglot: l-ar fi citit chiar acum pe Shakespeare, *Hamlet* în primul rând, toată piesa, de la început până la sfârșit, și nu

numai înțeleptele, dar cam dubioasele sfaturi ale lui Polonius; Matei adormi brusc într-un fotoliu și, cu totul pe neașteptate, se cufundă într-un somn chinuit; Polonius striga la Laerte să-și tundă părul; ce-o să zică britanicii, îl moraliza el, când o să-l vadă cu creastă de cocoș și Laerte, nu era chiar Laerte era un fost coleg al lui de liceu pe care îl tunseseră chilug și Polonius nu era nici el Polonius, aducea mai curând cu directorul liceului de pe vremea când era el elev. Directorul se ruga de Matei, așa era visul, să-i spună între ce ani a domnit Petru Rareș. (Directorul liceului era totodată elev la fără frecvență, erau amândoi în același an și locuiau amândoi pe aceeași stradă. Îi împrumuta notițele lui la istorie și la literatură; alteori, seara, numai după ce se făcea întuneric, ca să nu fie văzut de vecini, îi făcea o scurtă vizită, în pantofi de casă și cu un pulover vechi tras peste pijama, rugându-l să-i dea să-și copieze și el problemele mai grele la matematică. Cu matematica nu mă descurc, îi mărturisea, cu toată sinceritatea, lui Matei. Îl punea de asemenea să-i explice o poezie mai complicată de-a lui Eminescu, de pildă *Împărat și proletar*, prima parte, care e mult prea filosofică – bate departe! – așa că n-a prea înțeles-o bine.) Cum vine asta, îl întreba directorul – care era în vis când directorul, când parșivul și șiretul de Polonius – monologul ăsta e parcă și mai dat naibii decât *Împărat și proletar*, nu înțeleg nimica din el. Păi dacă zici că lui Laerte mintea îi sta și așa numai la petreceri și chiolhanuri, cum să se aleagă el cu vreun folos din tot ce-i spune taică-su? întreba directorul din vis. Matei se trezește în sfârșit în încăperea străină, în biblioteca în care s-au conceput multe rapoarte prezentate la importante congrese internaționale; cât a dormit, cât a durat visul lui cel caraghios – un ceas, două sau doar câteva minute – nu are cum să-și dea seama. Nu se mai aude muzica. Sărbătorirea se pare că a luat sfârșit; cineva sforăie într-o odaie învecinată. De pe peretele din față – Herten să fie sau cumva Cernîșevski? – se uită cu gravitate la el; o barbă cât se poate

de impunătoare și o privire pătrunzătoare. *Ce-i de făcut?* de Cernîșevski, iată o carte care îl cam plictisise pe Matei, el care se dădea în vânt după nuvelele lui Cehov – *Casa cu mezanin* și acea frază de neuitat, nostalgică și încărcată de melancolie „Miusu, unde ești?” ... Își auzise numele strigat, cineva, probabil profesoara de română, îl împinse din spate, intră, ce mai aștepti? se împiedicase până să ajungă la masa frumos împodobită cu postav roșu, pe care tronau o mulțime de cărți și el dăduse mâna chiar cu inspectorul șef – felicitări pentru premiu – și sala, cufundată în întuneric; aplaudase; se înclinase spre toate acele aplauze, venind din întuneric, apoi, în culise, citi titlurile cărților; abia se distingeau literele: *Domnii Gorovliov* și *Un erou al timpului nostru*. (Această carte am primit-o la concursul ARIUS, premiul II, apoi, dedesubt, anul 1946.)

*

Ghiuri sforăia pe canapeaua din sufragerie; sus, în camera lui Ghiuri, dormea Liviu, numai în chiloți, cu capul îngropat în pernă, cu plapuma uriașă, din mătase vișinie, căzută la picioarele patului; era foarte cald în toată vila, caloriferele mergeau, iar afară ninge ca într-o ilustrată de Crăciun; fulgi mari și foarte rari, din când în când doar câte un fulg, leneș, coborând din cerul de culoarea laptelui. Ceilalți plecaseră, Binchi și Col (nu-mi găsesc mânușile, vezi dacă nu le-am pus când am venit, din greșală, în buzunarul altcuiva, sunt niște mânuși minunate; mi le-a împletit mama, lână merinos, sunt moi, nu-i așa?, îți place parfumul, cum să nu miroasă, ți-ai pierdut cumva simțul olfactiv din pricina băuturii ori ce-i cu tine? Tu ce-o să-ți pui la gât dacă îmi dai fularul tău, mâine o să te doară amigdalele, nu vreau să te îmbolnăvești din pricina mea), plecaseră și ei. Petrecerea luase sfârșit, cei doi îndrăgostiți, fostul campion de ciclism și cu Binchi, strâns

îmbrățișați, îndreptându-se spre căminele studențești, fata vorbind fără întrerupere, după cum îi era obiceiul; pot să-mi dau seama, își spune Col, strângând-o cât mai aproape de el, chiar așa încotoșmănată cum e, că are un trup splendid; plecase și Vladimir, putea fi văzut îndreptându-se spre celălalt capăt al orașului, în paltonul lui jerpelit, cu blană maronie de iepure la gât, cu o căciulă – aparținuse tatălui lui vitreg, Steferiuc Ion – cam prea mare și roasă de timp, trasă bine în față, până aproape de ochii lui de un albastru intens; bocancii vechi aveau o gaură în talpă – atât cel stâng (una cam mărișoară), cât și cel drept; îi înghețaseră picioarele din pricina umezelii, aproape că nu și le mai simțea.

Bătrâna la care sta Vladimir nu avea decât o singură încăpere; ca să o poată închiria – o chirie de o sută de lei pe lună! – bătrâna își instalase un fel de pătuc în camera de alimente, o chilie micuță, despărțită de odaia propriu-zisă printr-o ușiță de lemn. Își improvizase, așadar, un loc pentru dormit: două-trei scânduri peste care așternuse o saltea flendurită; era de mirare cum de nu se sufoca în cei câțiva metri pătrați ai chiliei; o auzea oftând uneori noaptea, iar dimineța nu ieșea din ascunzătoarea ei decât după ce Vladimir părăsea încăperea pe care i-o dase și în care, atâta timp cât el lipsea, ea își făcea treburile ei de fiecare zi; nici când stătea mai mult acasă, trăgând chiulul la primul seminar ori la vreun curs ceva mai plicticos, bătrâna nu părăsea bârlogul, așteptând cu răbdare ca odaia să se facă liberă; la ora prânzului o găsea prăjindu-și niște cartofi pe plita din încăperea lui. Acumagata, zicea ea, nu vă mai deranjez mult, lua cartofii și se ducea să și-i mănânce – în acele zile prelungite de toamnă – într-un mic șopron de lemne, avea acolo o masă, – patru stâlpi de lemn și o scândură putredă deasupra – și un fotoliu cu câlții scoși afară (cine știe de unde și cum și-l procurase bătrâna), precum și un mic godin în care, în zilele mai friguroase, făcea focul. Seara îi lăsa pe marginea plitei o ceașcă uriașă cu lapte

cald; o ceașcă burduhănoasă cu două mânere, semănând mai curând – își dăduseră prietenii lui Vladimir cu părerea – cu o oală de noapte. O singură dată i se întâmplase bătrânei „să-l deranjeze“, altfel zile întregi dispărea, cel mult o auzea mișcându-se – patul improvizat scârțâia – acolo în bârlogul ei. Fusesse la un parastas la o soră mai mare căreia îi murise cu șase luni în urmă bărbatul și se întorsese de la parastasul acela amețită bine de băutură; o găsisse țopăind de una singură în mijlocul încăperii. Și de ce să nu joc, zicea ea tropăind de mama focului, lumea asta e făcută cu curu și pe întuneric, azi ești și mâine nu ești, mai mare rușinea și batjocura; să ne mai distrăm cât mai putem, cât ne mai țin picioarele, că mâine nu se știe ce-om fi și ce-om păți, praful se alege.

*

În sfârșit, plecă și „sărbătoritul“, era îmbrăcat într-un palton nou-nouț, cu niște bocanci foarte grei, cu talpă groasă, din care pricină își cam târa picioarele, cu o șapcuță în vârful capului – din cochetărie nu purta căciulă, un obiect prea țărănesc pentru gusturile lui fine – cu un fular de culoarea zmeurii – poate prea feminin, dar pe care maică-sa i-l făcuse și i-l trimisese prin poștă special de ziua lui, așa că ar fi avut prea aspre remușcări să nu-l poarte – legat cu multă cochetărie la gât, își făcuse un nod mare de toată frumusețea (avea, trebuie să recunoaștem, ușoare înclinații de filfizon, făcea susținute eforturi să fie în pas cu moda; când se purtaseră pantalonii largi, ai lui fluturau în jurul picioarelor lui subțiri ca niște bețe, când veniseră la modă pantalonii strâmți, avu grijă să-i spună croitorului să-i facă chiar mai strâmți cu un centimetru, să se vadă, să sară tuturor în ochi că el e îmbrăcat după ultimul răcnet!) Mănuși nu avea, și le pierduse (fuseseră puse de cei de acasă în același pachet cu fularul). I.e uitase într-o librărie. Bineînțeles, s-a întors de îndată ce a descoperit dispariția lor.

A întrebat-o pe vânzătoare dacă n-au fost găsite niște mănuși de lână, cu un singur deget, de culoare bleumarin. Nu le-ai uitat la noi, îi replicase vânzătoarea cu toată convingerea, sunt sigură că le-ai lăsat în altă parte. Chiar zilele trecute o studentă și-a uitat portmoneul de piele, era burdușit cu bani, își ridicase bursa săraca fată. Mai avea, după câte am aflat chiar din gura ei, și niște bani de acasă pentru un puloveraș; peste două zile i-a dat în gând să ne întrebe dacă l-a lăsat din greșeală la noi; își pierduse de-acuma orice speranță să și-l mai regăsească. Mă credeți că fata avea lacrimi în ochi: liniștiți-vă, domnișoară, luați-vă portmoneul – i-am spus – dar mai întâi numărați-vă banii, să vedeți dacă sunt toți. Cum să vă mulțumesc, – zice – sunteți atât de amabilă! Îmi luasem gândul de la ei, nici nu îndrăzneam să scriu acasă și să le spun ce-am pățit. Nu știa sărăcuța, ce să-mi facă și cum să-mi mulțumească... Sunt sigur că le-am lăsat aici, îi spusese Matei, dar probabil că le-a luat altcineva. S-ar putea, fusese de acord vânzătoarea, nu-s toți oamenii la fel, unii abia așteaptă să pună mâna pe lucrul altora; îmi pare rău, bineînțeles. Și-a pierdut mănușile, îi explică celeilalte vânzătoare, zice că le-a uitat la noi. (Răsfoia, în lipsă de cumpărători, un album de artă cu reproduceri după Repin.) Nu cred că le-ați uitat la noi, îi spune cea care răsfoia albumul, fără să-și ridice privirea de pe paginile cărții. Matei se făcu roșu la chip, se fâstâci, își ceru iertare: vă rog să mă iertați că v-am deranjat, zise. Dar nu-i nici un deranj, îl asigură vânzătoarea tânără, cea binevoitoare, în timp ce cealaltă se apucă din nou să răsfoiască albumul; se pare că o reproducere îi reținu în cele din urmă atenția. Se uita la faimoșii zaporojeni, cei care tocmai îi trimiteau țarului o scrisoare; cine știe din ce pricină se distrau ei atât de tare – se întreba ea mirată foarte –, oare ce veselie îi cuprinsese deodată pe toți? Nu, doamnei celei distinse se pare că nu-i prea plăcea celebra pânză! Vădit neplăcut impresionată, încruntând din sprâncenele ei frumos arcuite, strângând abia perceptibil din buzele subțiri date cu

un ruj de culoare aproape mov, întoarse pagina. Matei se trezi întrebând: Cât costă albumul, doamnă? Ea nu catadicsi însă să-i răspundă. Tot n-ai tu bani să-l cumperi, băiețuș, probabil că-și spunea în timp ce întorcea cu mare grijă paginile albumului, sau poate că nici n-a auzit întrebarea lui Matei, concentrată, prea atentă la o altă reproducere aparținând aceluiași pictor care, în sfârșit, părea să-i placă: portretul unei doamne, încă tânără și foarte, foarte distinsă, îmbrăcată de sus până jos în negru. Ce alură are, câtă eleganță și prestanță... Dar Matei nu se lasă cu una, cu două, întrebă din nou ce preț are albumul și ea îi spune prețul, fără să ridice privirea. Nu găsești, o întrebă ea pe cealaltă, cea mai tânără și mai „simpluță“ decât ea (dar ce femeie de treabă, își spune Matei, cât de amabilă și de săritoare) că seamănă cu Catrinel, cu fiica mea mai mare, cea căsătorită cu medicul cardiolog? De, poate puțin la ochi, fu de părere cealaltă fără să pară prea convinsă. Nu numai la ochi, o contrazise cea mai în etate. Și în timp ce amândouă cercetau cu multă atenție portretul doamnei pictate de celebrul pictor, el părăsi librăria, nu fără părere de rău, pentru că de-acuma era clar c-a rămas fără mânuși, nu mai era nici o speranță să și le mai găsească.

*

În dimineața de iarnă Matei se simte fericit, așa cum n-a mai fost de multă vreme. Nu atât pentru că împlinește frumoasa vârstă de douăzeci și unu de ani, ci pentru că ninge și zăpada miroase frumos. Trece pe lângă biserica catolică, aude orga – un sunet înfundat – abia răzbătând prin zidurile groase și prin ferestrele închise. Intră în biserica pustie. E încă foarte de dimineață și organistul, sculat cu noaptea în cap, cântă un preludiu de Bach.

3

Matei crede, de fapt, orbește în „steaua lui“! O juvenilă inconștiență îl făcea să treacă fluierând pe lângă capcanele mai mult sau mai puțin ascunse, fără să le bage în seamă, fără să le vadă. Nu-l înfricoșară, nu izbutiră să-l sperie, aproape că uitase de acuma necazurile prin care trecuse; și nu cu mult timp în urmă i se întâmplaseră toate, îl despărteau de ele doar câteva luni: amfiteatrul arhiplin și bărbatul cu ochelari de la masa prezidiului uitându-se probabil plin de bunăvoință la el prin sticlele fumurii, potrivindu-și ochelarii cu două degete pe nasul foarte mic – din care pricină abureau mereu. Are cuvântul tovarășul Matei; și el, Matei, spune nu ceea ce ar fi trebuit să spună. Înțeleg că voi doi sunteți prieteni buni, chiar dacă v-ați certat în ultima vreme, îi spusese Radu Petre lui Matei, nu văd însă ce sens ar avea ca din cauza lui să ai și dumneata neplăceri. E adevărat că noi știm, spuse el mai mult în trecut, ridicându-și din nou cu două degete ochelarii fumurii, că ai cam dat din gură în ultimul timp; erai nemulțumit în chestia aia cu bursele; nu în plină ședință ca amicul dumitale, ci într-un cerc mai intim, de față cu câțiva colegi. Ai uitat, probabil, e și normal, n-ai dat atenție. Suntem sătui de malagambiști și de tot felul de șmecheri, sări Banciu, activist care continua să poarte salopetă. Intervenția acestuia îl enervează pe cel cu ochelari, prea-i impulsiv, prea-i lipsit de tact și de subtilitate, nu așa se lucrează cu studenții; îl repede chiar, îl pune la punct. Lasă-mă pe mine să vorbesc, nu mă mai întrerupe, te rog, îi spune vădit iritat; ne-am interesat, reia Radu Petre discuția zâmbind ușor înveselit, și am aflat că sunteți prieteni buni, nedespărțiți. Castor și Pollux, parcă așa le spune ăloră doi din antichitate? și zâmbeste în continuare plin de înțelegere; prietenia, nu-i așa, e un sentiment frumos, nu are nimic împotriva ei, dimpotrivă, până aici ca să zicem așa, totul e perfect, nici pomeneală să aibă ceva de obiectat. Îl cunoști, e evident, mai bine decât noi toți și pentru asta

te-am chemat, spune ridicându-și amândouă palmele în sus. Prea o luase pe departe și modul acesta analitic de a-i vorbi ăstui cu capul în nori, care se uită năuc la ei, cu o privire speriată, prea face pe pruncuțu', parcă n-ar fi student de-acuma, om în toată firea, nu-i mai plăcu nici lui. Așa că schimbă brusc tonul: Ne-ajută, tovarășe student? îl întrebă el cu severitate. Continua să-și țină amândouă palmele ridicate și Matei fu mirat văzând ce mâini mici are, mici și foarte delicate. Și cum și le ținea așa în sus, brățara de metal a ceasornicului „Pobeda“ îi alunecă de-a lungul brațului păros – nu se vedea manșeta la cămașă, probabil că purta cămașă cu mânecă scurtă – vrei să ne dai o mână de ajutor să clarificăm și să punem ordine în toată istoria asta, ce zici? Spune deschis, noi nu ne supărăm dacă nu poți să ne ajută, dar, oricum, cred că e spre binele nostru al tuturor să limpezim lucrurile, să le dăm de capăt, să nu le lăsăm încurcate. Și Matei nu spuse decât *sigur că da*, și dădu de mai multe ori din cap afirmativ. Vorbește mai tare, să auzim și noi ce spui, îl îndemnă celălalt, cel impulsiv și îmbrăcat în salopetă. *Sigur că da*, spune încă o dată Matei, adresându-se de data asta asistentului de la Gramatică istorică, având funcții de conducere în UTM, care era și el de față. Un student foarte bun, nu ne putem plânge în privința asta, se simți obligat asistentul să spună, referindu-se bineînțeles la Matei. Iar Matei spune încă o dată *sigur că da*, apoi tace, nu mai știe ce ar trebui să mai adauge. Să vedem, așadar, reluă firul discuției cel repezit, cel cu pieptul plin de insigne, care-i problema: ce l-a apucat pe colegul ăsta al tău că în plină ședință, tam-nesam, – nimeni nu l-a împins din spate, ca să zic așa, sau l-o fi împins, te pomenești, și noi nu știm?! – să-și dea poalele peste cap, să spună tot ce i-a trecut prin cap, să critice învățământul nostru universitar, să spună că el nu-i de acord, mucosu' – știu că nu-i bine să mă enervez, totul trebuie judecat la rece, cu multă răbdare și mai ales cu luciditate, dar nu pot să nu mă înfierbânt, spuneau privirile

lui, cerându-și parcă iertare celuiilalt – cu programa școlară, că nu știu care scriitor nu-i trecut; și dacă s-ar fi oprit aici, mai treacă-meargă, de la problemele școlare a trecut la altele mai generale și care nu-l privesc pe el. A început să istorisească, dând amănunte, cum s-a făcut la el în sat colectivizarea agriculturii, îl informă pe Matei conferențiarul universitar. Dumneata, după câte știm noi, n-ai fost la ședință, îl întreabă bărbatul în costum de tergal gri închis. Și din nou Matei se cam bâlbâi; a fost tata la mine, spune el, a trebuit să-l conduc la gară și când am ajuns la facultate ședința era de-acum începută, n-am mai îndrăznit să intru. Prietenul dumitale probabil că ți-a povestit cum a decurs ședința? îl întreabă. Și Matei și-l aminti pe Marcel cum se întorsese de la ședință, își aminti sentimentul de triumf al acestuia; altfel o să meargă totul de-acuma înainte, perora el, am ales un nou comitet UTM în locul ăluia vechi, cu cei mai buni studenți din an. Pe mine m-au ales în unanimitate secretar pe an, Manea, Ciorănescu și Funariu, îi știi și tu ce de nădejde sunt, îi am cu mine în Comitet. Vrem să ținem o ședință la care o să fie invitat tot corpul profesoral. Să propunem includerea lui Blaga și a lui Panait Istrati în programa analitică. Păcat că n-ai fost și tu la ședință, a fost într-adevăr nemaipomenită. Avea lacrimi în ochi de emoție în timp ce vorbea, știu că n-ai o fire de luptător, dar în astfel de momente nu poți să fii decât alături de noi, ce dracu! Trebuie făcut ceva, în fond lucrurile nu puteau rămâne așa, cu păpușile de paie la masa prezidiului, repetând ca niște papagali lucruri pe care nici ei nu le pricep. În fond noi contăm și nu carieristii ăia care se gândesc de-acuma să primească o repartitie bună... Stăteau amândoi pe coridorul întunecat al căminului, geamul de lângă ei era spart și prin el pătrundeau rafale de ploaie, Marcel sta însă chiar în dreptul geamului, îi plăcea lui să-l biciuiască ploaia, să-l mai răcorească un pic și cu fața udă de ploaie se uita încruntat la Matei, așteptând să spună și el ceva.

Ne-am gândit că poate tovarășul Marcel, spuse Radu Petre pe un ton foarte grav, nu cumva are niște necazuri personale, l-o fi părăsit vreo fată – la vârsta asta fetele sunt desigur o problemă – sau cine știe ce o fi pățit și acuma dă vina pe omenire; adică alții-s de vină că lui nu-i merg treburile după pofta inimii. Și Matei spuse că el nu știe dacă l-a părăsit cineva ori nu; asistentul îl roagă să vorbească mai tare, ca să audă și tovarășii ce zice, căci așa cum vorbește el nu se înțelege nimic. La vârsta asta, adăugă Radu Petre uitându-se distrat pe geam, fetele sunt desigur o problemă. Ar vrea de asemenea să afle dacă nu cumva joacă poker, a auzit el că în ultimul timp s-au umplut căminele de asemenea pasionați de jocul ăsta. Dacă nici el, nici prietenul lui nu joacă poker, cum își petrec ei duminicile care sunt foarte plicticoase, mai ales când buzunarele sunt goale. Distracțiile cer să ai parale, nu-i așa? Mai fac probabil, din când în când, câte un mic chefuleț, așa ca-ntr-o studentă, la vreo cârciumioară mai ordinară unde nu costă prea mult. A auzit el c-au fost într-o duminică, a fost cu ei chiar și un cadru didactic, s-a discutat mult acolo, la un păhărel de secărică oamenii își mai dau drumul, devin mai volubili. Marcel, după câte a aflat el, a ținut chiar și un discurs, îi plac lui discursurile, plăcerea lui e să țină discursuri; își mai amintește cumva despre ce anume a fost vorba în discursul acela al prietenului lui sau nu-și amintește? Ei, nu-i nimica, a trecut de atunci destul de mult timp, e firesc să fi uitat. Numai că el, Matei, n-a uitat și bărbatul Radu Petre știe foarte bine că el n-a uitat, dar dacă el nu vrea să spună, nu vrea să fie adică sincer, deschis, așa cum îi stă bine unui tânăr din zilele noastre, el nu-l obligă, treaba lui.

*

Nu vrei să ne ajuți, ne lași să rămânem needificați în privința prietenului și colegului tău? întrebă cu mâhnire în

glas Petre Radu. Ce să mai lungim vorba, spune cel impulsiv, dacă nu vrea, nu vrea, n-o să ne rugăm de el. Nu se pune problema în felul ăsta, îl întrerupe celălalt, și de fapt părerea ta ne-ar interesa nu să ne-o spui acuma, înțelegi? Nici nu poți, după opinia mea, să ai dintr-o dată un punct de vedere clar, precis, în ceea ce privește abaterea prietenului dumneatale, a gravității acestei abateri. Trebuie să te mai gândești la ea, nu-i așa? La ședință însă – și până atunci mai ai timp aproape o săptămână întreagă – ai putea să iei cuvântul și să-ți spui ferm și hotărât părerea, cu toată obiectivitatea. Și Matei repetă încă o dată acel foarte stupid *sigur că da*, din care nu se înțelege mai nimica. Să fie oare atât de cu capul în nori, de nepregătit pentru viață, cum fuseseră ei informați, încât să nu priceapă ce se așteaptă de la el? Totuși, la ședința următoare, i se dădu cuvântul printre primii, îl încurajară dând din cap amândoi – și cel impulsiv și Radu Petre, de cum deschise gura; așa, tovarășe, dă-i drumul, vorbește cinstit și deschis; și pe măsură ce el vorbea – cam dezlânat și alandala, cu fraze gătuite la mijlocul lor din pricina emoției, pentru prima dată în viața lui luase și el cuvântul la o ședință – chipurile celor doi, observă Matei, începeau să semene între ele, deveniseră dure, ca de oțel, și Matei se opri speriat în mijlocul frazei; încercă să continue enumerarea excepționalelor calități ale prietenului lui, cu toate că înțelegea că nu așa ceva se aștepta de la el. Din gură îi ieșeau niște fraze atât de încâlcite, încât prezidiul dădu în curând semne vădite de nerăbdare. Poate îmi traduce careva și mie ce vrea să spună colegul vostru, spune Radu Petre. Gluma nu fu însă prea gustată, colegii se uitau la el așteptând să continue; îl îndemneau din priviri să nu fie atât de confuz. A început să bată câmpii, nu se mai pricepe nimica, discutau cei de la masa prezidiului. Și nu spusese el tot timpul „sigur că da“, adică dă o mână de ajutor să punem odată punct, să rezolvăm „cazul“ de la Filologie, să despărțim grâul de neghină?

Și cum trăiesc ei, ce să mai vorbim, mamă, să fi avut noi astfel de condiții, se gândea tânărul în salopetă. La vârsta lor mă chinuiam să-i storc meșterului câțiva bănișori în plus, să-i trimit mamei, văduvă și cu o droaie de copii și uită-te la ei cum strâmbă din nas, tot sunt nemulțumiți, ce naiba spune neajutoratul ăsta cu mutra lui de iezuit? Și între timp Matei și-a terminat perorația; fusese, bineînțeles, din ce în ce mai confuză. Prietenul aproape că se aplecă sub greutatea meritelor date cu atâta patos în vileag – se certaseră în seara precedentă; mă exasperează nepăsarea ta, îi spusese Marcel, tunând și fulgerând împotriva lui; de-acuma înainte ai să vezi tu că treburile au să meargă altfel, ai să vezi tu c-o să fie bine. De ce naiba ești atât de sceptic?, mă înfurii când te văd așa; din pricina unora ca tine, care nu mișcă în front, își caută doar de ale lor, merg lucrurile așa cum merg; trebuie la un moment dat să lupți, pricepi?, mă enervezi cu mutra asta a ta de bebeluș neînțârcat.

... Am greșit, își spune Radu Petre, ar fi fost necesar să stăm mai mult de vorbă cu el înainte de ședință; merită să fie criticați c-au primit în organizație studenți cu nivel politic atât de scăzut; să-i fi deschis capul, să-i fi arătat cine încearcă să profite de pe urma comportării lor necugetate; mai avem încă greutate, socialismul nu se construiește cât ai bate din palme, în tot cazul ne-a dat peste cap toată ședința; una ne lasă să înțelegem și alta face. Privirea lui ca de gheață îl descumpănește pe Matei; pe neașteptate – nu era doar momentul potrivit! – își aminti scrisoarea primită de-acasă; îi scrisese mama, cu scrisul ei regulat și foarte frumos, îl anunțau că-i trimiseseră prin poștă un pachet cu de-ale gurii și îmbrăcăminte potrivită pentru sezon, pantalonii tăi de tergal, bineînțeles că ți i-a aranjat Maier, i-am dat să ți-i strânteze, așa cum ai vrut tu, numai că i-am spălat și mi-i frică să nu fi rămas scurți, ai să râzi, dar am impresia c-ai mai și crescut în ultimul timp; mai trimiseseră

prin poștă și patru perechi de ciorapi din supraelastic – au modele foarte frumoase, două perechi sunt cu romburi, iar alte două cu un fel de flori, foarte mărunte, nu sunt de prost gust, sunt convinsă c-o să-ți placă. În momentele de mare tensiune în care se afla de mai multe zile, scrisoarea îl impresionase nemaipomenit de mult și uite că acuma toate frazele alea pline de grijă și de iubire maternă îi veniseră în minte, și un chinuitor sentiment de vină, față de ei, cei de-acasă, care nu știau nimic, erau în afara tuturor acestor ședințe care se prelungeau până spre miezul nopții, iar uneori chiar până la ziuă, și uite el acuma, fiul cel nerecunoscător, ce-i trece prin gând să le facă; se simte părăsit, abandonat, lăsat să plutească la voia întâmplării pe o mare înfuriată, fără să aibă de ce să se agățe, gata să se înece. Ei nu bănuiau nimic, nu știau și uite ce ușor i-ar fi acuma să retracteze tot ce-a spus, să spună ceea ce se aștepta de la el, să fie, cum spuneau ei, „deschis“ și „sincer“. Numai că el nu putea să facă așa ceva; *nu se poate*; și, din nou, fraza din scrisoarea mamei, de data asta umplându-l de deznădejde și disperare, dându-i sentimentul că de-acuma totu-i pierdut, nu mai era nimic de făcut (și mult mai târziu veni o altă scrisoare, îi scria tata, cu scrisul lui foarte special: Am plâns toată noaptea, n-am putut dormi, poate dă Dumnezeu și până la urmă se rezolvă, du-te în audiență la minister, dacă crezi că-i necesar vin și eu la București, împreună poate că izbutim...). Ați terminat sau poate mai aveți ceva de spus, auzi Matei ca prin vis... Mai am, spune Matei agățându-se de propriile lui cuvinte ca de un colac de salvare. (Poate că am să reușesc, totuși, să spun *altceva*, în definitiv și-au pus doar toată nădejdea în mine, mi-au dat primul cuvântul...) Nu mai am, spune Matei proteste și toată sala respiră ușurată; simțiseră și ei, colegii lui, că fusese la un pas de a retracta tot ceea ce spusese cu câteva clipe înainte, doar că *asa ceva nu se poate!*

4

Alte amintiri, de altă natură, îi veniră apoi lui Matei în minte: împreună, în toamnă, fuseseră la scurtă vreme după ședințele acelea lungi, el și cu prietenul lui, la nunta unei verișoare a lui Marcel; cum plecaseră la începutul după-amiezii cu trenul, un tren aproape gol, așa că până la Ploiești trăsese ră amândoi un pui de somn. Era sfârșitul lui septembrie și zilele erau limpezi și melancolice, o lumină grea, uleioasă a soarelui și Marcel care începea să sforăie, întins pe scaunul de lângă el. Cărau cu ei și niște geamantane uriașe. Aveau de gând să le umple cu nuci și cu mere. Și ce mere, exclamase Marcel, n-am mai văzut așa ceva, la voi nu cred să existe soiurile astea. Nu știu dacă o să rezisti douăzeci de kilometri de mers pe jos; recunosc că nu-i puțin pentru unul care nu are antrenament; în schimb, drumul e extraordinar de frumos. Avem și noroc că vremea e splendidă; ce părere ai cum poate mirosi frunza pălită acuma toamna, mă dă gata mirosul ăsta! E puțin de urcat, dar când ajungem sus e o priveliște minunată!... Ce părere ai, bătrâne, nu-i așa că e foarte frumoasă regiunea asta unde am văzut lumina zilei? Nu degeaba ți-am spus că cea mai fierbinte dorință a mea e să ajung să pun în ceea ce am să fac mai târziu, în lucrările mele, ceva din frumusețea acestei lumi. Marcel se exprimase cu o anumită grandilocvență, dar pe Matei nu îl supăra felul lui de a vorbi; era un tip pasionat, se vedea de la o poștă și, oricum, era prietenul lui cel mai bun, amândoi își făceau tot felul de planuri de viitor. Până în sat erau însă mai mult de douăzeci de kilometri și ajunseră abia noaptea târziu, lumina era stinsă; întreaga casă era cufundată în întuneric; Marcel bătu întâi la fereastră, se porniră câinii de prin vecini să latre, apoi la ușă; ce-i cu dumneata că nu mă auzi, de când bat, spune Marcel, și femeia micuță de statură, în cămașa lungă și albă îi dădu drumul. Nu sunt singur, îi șopti Marcel, l-am adus și pe prietenul meu, Matei, cu mine. Matei auzi șoapta

femeii: de ce nu m-ai anunțat din timp, de ce-mi faci tu mie una ca asta?, și se simți tare prost; se făcu însă că n-a auzit; dacă știam că veniți făceam focul din timp, spune mama lui Marcel, până se încălzește o să înghețați de frig; nu trebuie să faci nici un foc, spune Marcel, e abia sfârșitul lui septembrie, n-a venit încă iarna; să vă aduc să mâncați, v-o fi foame, spune femeia, mi-a rămas oleacă de ciorbă de la prânz, să v-o încălzesc; adu mai bine niște brânză de oaie, spune Marcel, cu așa ceva ne întâlnim mai rar la București; dacă vrei să te ușurezi înainte de a ne culca, closetul e în fundul ogrăzii; stai să-ți dau și o lumânare, ca să nimeresti unde trebuie; spune dacă ai mai văzut în viața ta un cer ca ăsta, atât de spuzit de stele, și ce frumos miroase a pământ și a iarbă veștedă.

*

Nunta verișoarei e în alt sat, la distanță de vreo douăzeci de kilometri. Nu plec până nu se urcă toată lumea, spune șoferul. Greu o să încapă toți într-un singur camion, își dă el cu părerea. Să stăm mai în față, să nu ne hurducăie prea tare, spune Marcel. Ce înghesuială, m-aș mira să nu se răstoarne cu atâta lume, adaugă el.

Camionul își face cu greu drum prin norii de praf, toate arată cu totul altfel decât prin părțile lui, satele prin care trec, ceardacurile înalte, precum și oamenii, cu vorba lor aspră și repezită, nu aduc cu cele de la el de-acasă; veselia oamenilor e alta.

Matei dansează cu sora miresei care de asemenea e verișoară cu Marcel; se lipește de el și-l întreabă dacă-i place viața de student; știu eu cum sunteți voi, studenții, vă distrați, nu aveți treabă, spune ea; Matei e foarte timid, nu prea știe să întrețină o conversație cu o fată; cât țin examenele, e ceva mai greu, spune verișoară lui Marcel, care pare a cunoaște foarte bine viața studenților, dar după aceea vă puteți distra, nu aveți treabă; e curioasă să afle, de la Matei, cam ce fel de distracții sunt acolo,

la București; știu eu că vă țineți numai după gagici, lasă, nu te prefacă, că vă cunosc eu ce vă poate pielea. Fel de fel de distracții, spune în sfârșit Matei, dând să se înțeleagă că abia izbuteste să le facă față; ce transpirat ești, spune fata, și-și vâra palma lată, cu degete scurte, pe sub cămașa lui Matei; mâna ei alunecă de-a lungul pieptului neted și în fața acestor avansuri tandre el nu știe prea bine cum trebuie să reacționeze, ce ar trebui să facă? ba s-ar putea chiar spune că stă ca un par și verișoara lui Marcel, sora miresei, nu prea știe ce să creadă, îi știe mult mai îndrăzneți pe studenți; nu mai știi cum să scapi de ei, așa-s de dați naibii; are ea o prietenă care s-a încurcat cu un student, de la cinema a dus-o direct acasă – să trecem pe la mine să ascultăm puțină muzică, bem și un spritz rece, trilulilu, așa și pe dincolo – s-a trezit cu burta mare, dar ea nu-i atât de proastă, ea e mult mai șmecheră; nu s-a născut studentul ăla care s-o ducă pe ea de nas. Numai că în cazul de față nici nu se pune problema de-a lua vreo măsură de apărare, din păcate n-are în fața cui să intre în defensivă, de cine să se apere. De altfel, i s-a și urât cu atâta învârteală fără rost, ăștia o țin numai într-un vals, „Valurile Amurului“ sau cum îi spune, altceva nu știu cânta; m-am lămurit de-acuma ce prietenii are Marcel, unde i-o fi găsit; un așa student, ce să zic, mare scofală, de unde l-o fi cules! Și lui Matei nu-i trece prin cap nici un subiect de conversație, n-are rost s-o întrebe dacă l-a citit pe Remarque, pentru că, mai mult ca sigur, nu l-a citit!... O să rămânem două-trei zile, spune Matei, cu toate că fata nu l-a întrebat cât timp rămâne și chiar dacă ar fi rămas o săptămână întreagă ei îi era, ca să zicem așa, totuna (rămâi cât vrei, mie mi-e indiferent, își spune ea în gând), luni nu avem decât un singur seminar și am aranjat cu asistenta, spune Matei, am vorbit cu ea să ne dea voie să absentăm; înțeleg că plecați marți dimineața, spune fata indiferentă...

– Mare figură ești, îi spune Marcel, tocmai celei mai boccii dintre verișoarele mele te-ai găsit să-i faci curte?!

– N-am prea găsit teme comune de conversație, se plânge Matei. Mai mult am tăcut. Nu cred să-i fi făcut cine știe ce impresie grozavă.

– Hai mai bine să bem ceva, să prinzi curaj, să ți se mai dezlege limba, îi spune Marcel.

– Nu-i chiar atât de nearătoasă cum zici tu, spune Matei. Ești tu prea pretentios, asta-i tot.

– O femeie când pui mâna pe ea trebuie să fie tare ca piatra. Alea-s muieri adevărate, ține minte ce-ți spun! Or, verișoara asta a mea, ce să mai vorbim! Nu cumva să-ți treacă prin minte s-o săruți, că nu se mai spală pe gură o săptămână!...

În mașină, la întoarcere, Matei a tras un pui de somn cu capul culcat între sânii mari, și nu prea tari, e adevărat, ai verișoarei lui Marcel, căreia îi dăruise o fotografie pe care ea o pusese în dreptul inimii. Iartă-mă că te-am trezit, dar trebuie să cobor, îi spune ea, am ajuns acasă; încântată de cunoștință; ți-am pus în buzunarul de la veston adresa mea; mi-ar face deosebită plăcere să corespondăm, mai spune ea, înainte de a coborî... Oare am sărutat-o după ce m-am îmbătat, se întreabă Matei uitându-se la gura ei cu buzele roșii, căutând parcă urmele aceluia sărut pe care oricum nu și-l mai amintește. Ce-o mai înghesuiai într-un colț, îi spune Marcel, abia te-am liniștit; nu te știam așa de pătimaș; și pe Matei îl doare îngrozitor capul, a băut cam prea mult vin. Nuntașii câți au mai rămas în camion dorm sprijiniți unii de ceilalți; trezește-te, că trebuie să coborâm, se aude din când în când. Nu putem spune că nu ne-am distrat, e de părere Marcel, nu-i așa că a fost o nuntă foarte reușită?

Cei doi care veniseră să dea o mână de ajutor organizației U.T.M., mult prea slabă ca să poată să se descurce singură, își

exprimă dorința de a sta încă o dată de vorbă cu Matei, pentru ultima oară, bineînțeles, poate că între timp s-a mai gândit, a mai reflectat, a mai avut vreme să-și schimbe atitudinea. Ei, ce mai faci, tovarășu' Matei, se apropie examenele, probabil că aveți mult de învățat acuma. Dumneata n-ai de ce să tremuri ca alții, care au chiulit tot timpul anului, o să le iei cu „foarte bine“, parcă văd, pe toate, știm că ești un student bun; și uite că tocmai dumneata ne faci greutăți, spune celălalt, cel mai impulsiv. Se poate? Și Matei bâlbâie ceva, cum că el nu vrea să facă nimănui nici o greutate, nu-i în intenția lui așa ceva; asta-i foarte bine, spune Radu Petre, care s-a obișnuit de-acuma cu modul mai eliptic de-a vorbi al lui Matei, ne bucurăm că ți-ai dat seama c-ai greșit, mai bine mai târziu decât niciodată; ar fi fost cea mai mare prostie să persisti în greșeală. Toată lumea se arată, inclusiv decanul, care e și el de față, bucuroasă că, în sfârșit, și-a „revizuit“ atitudinea; ai vorbit și dumneata mai mult decât trebuie, i se atrage atenția; ai zis, dacă ne amintim noi bine, ceva în legătură cu bursele, ai criticat, dacă nu mă înșel, întârzierea cu care se pun în aplicare noile hotărâri, dar, mă rog, n-are nici o importanță, n-o să-ți tăiem capul pentru atâta lucru; omul mai scapă câte o vorbă nepotrivită; se așteaptă foarte mult de la dumneata, îi spune decanul și-l privește pe Matei drept în ochi, o privire hotărâtă, fermă și Matei e atât de fâstâcit încât atunci când i se spune că poate pleca își uită basca (din postav maroniu, confecționată dintr-o pălărie „renovată“ a mamei), pe scaunul pe care a stat; înainte de a părăsi sediul organizației mai are, totuși, vreme să repete încă o dată acel „sigur că da“ care ajunsese să exaspereze pe toată lumea; numai că fusese un „sigur că da“ cât se poate de nesincer și mincinos, pentru că la ședință, prelungită de altfel până la miezul nopții, Matei se apucase – dracu' se poate înțelege cu el, i-am scris pe hârtie, cuvânt cu cuvânt, ce să spună, am vrut să-l ajut: învață cuvânt cu cuvânt și fix așa să spui și să ai grijă cum vorbești, să nu te bâlbâi cum ai tu obiceiul – să spună cam același lucru ca la prima ședință, numai că de data asta se arătase

mult mai puțină înțelegere și bunăvoință decât la prima; nu întâmplător colegul vostru a vorbit așa cum a vorbit, – fuseseră de părere cei de la masa prezidiului – să vedem cine anume se ascunde în spatele lui... Păi o să vină muncitorii să pună ranga pe voi!... spuse cel în salopetă, acum când era mai mult decât evident că nu se mai putea aștepta nimic absolut de la băiatul ăsta. Autocritica pe care și-o făcu Matei fu un fel de balmăjeală lipsită de un înțeles clar, iar în ceea ce privește critica – și de data asta accentul se punea în primul rând pe critică, o privire responsabilă, analitică asupra comportării colegului lui, Marcel, – a lipsit cu desăvârșire din luarea de cuvânt... Se certaseră rău, el și Marcel, cu câteva zile înainte. Mi-e scârbă de artiștii care nu fac altceva decât să-și contemple buricul de dimineața până scara, îi spusese Marcel. Greșeala ta – îi spune Matei, în interminabilele lor polemici reușește să fie mai coerent decât de obicei, iar părerile sale se află mai întotdeauna la polul opus celor ale bunului său prieten – e că nu accepți decât un singur fel de artă, un singur tip de artist. Oare nu-ți dai seama că exclusivismul tău nu poate duce prea departe!? Or, Marcel nu vrea să-și dea seama; am pus punct, n-am cu cine discuta, îi spune el, tu ai părerile tale, eu le am pe ale mele; nu-i nici un motiv să fim atât de categorici, încercase Matei o conciliere; Marcel nu vroia însă nici să audă de așa ceva și totuși, după ședință, venise la el să-i mulțumească; îmi pare rău că o să ai neplăceri din pricina mea.

*

Am să încerc să obțin un post de suplinitor undeva în provincie, îi spune un coleg al cărui tată avea o funcție foarte mare. Am să vorbesc cu babacu' să-ți dea o mână de ajutor, am să-i explic că n-ai făcut nimic în afara faptului că n-ai vrut să te lepezi de un prieten, spune colegul, mare amator de bridge, un băiat frumos și sportiv care dădea iama printre balerinele de la Operă. Dar tu ce-ai fi făcut în locul meu? Îl

întreabă Matei. Nu știu, îi spune colegul, n-am avut niciodată un prieten foarte apropiat, ca să înțeleg ce înseamnă să-i dai la moacă. Prietenia e un sentiment prea complicat pentru mine, recunosc el zâmbind, cu acel zâmbet fermecător cu care înnebunea fetele. Ca și dragostea, de altfel, adăugase el după un moment de gândire. Te culci cu ele și ai grijă să nu le păstrezi prea mult timp, altfel lucrurile se complică, e adevărat, și cu ele. Or, eu prefer lucrurile simple. Ambiguitatea mă sperie și mă înspăimântă. Îți dau totuși dreptate. Nu puteai să-ți înfunzi prietenul, sări el la subiectul care îl interesa pe Matei. Nu vă potriviți unul cu celălalt, cum v-ați împrietenit tocmai voi?! O întrebare complicată la care Matei nu știu în primul moment ce să răspundă. Cel mai greu îi fu însă să scrie celor de acasă, trebuia să afle și ei „nenorocirea“ ce i se întâmplase; era greu, foarte greu, mai ales că ei nu bănuiau nimic, scrisorile lor erau, ca de obicei, grijulii și ușor pedante; între timp sosise, prin poștă, și pachetul cu ciorapii cu romburi și floricele, viu colorați, exact cum se purtau de un timp încoace, și cu pantalonii de tergal dați la strâmtat (n-o să țină multă vreme moda asta, doamnă, o să treacă repede, și tot la mine o să veniți, o să vă rugați să vi-i lărgesc, numai că n-o să mai am de unde; sunt mult strâmtați după părerea mea: mai bine îi lasam cum au fost, dar dumneavoastră hotărâți, eu nu mă amestec). Oricum, nu-i ușor să scrii o asemenea scrisoare, mai ales nu știi cum s-o începi. Matei rămâne mult timp aplecat deasupra foii de hârtie albă; veștile cele rele trebuie totuși spuse, nu mai era nimic de făcut, și cel mai bun lucru e să le spui de la început, fără prea multe ocolișuri. Scrise, așadar, o scrisoare foarte directă, aspră și brutală; veștile neplăcute sunt întotdeauna așa, deasupra lor nu poți turna apă de trandafiri ca să le faci mai plăcute. Le va scrie mai târziu mai amănunțit, deocamdată nu se simte încă în stare... Scrisoarea avu chiar un ton cam sfidător, de parcă ar fi vrut să le arunce tot adevărul în față; iar ei erau părinții lui, nu

aveau ce face; nu aveau decât să înghită doctoria asta amară, pregătită de el cu atâta cruzime; Dragii mei, le scrisese așadar Matei, am fost dat afară din facultate pe data de 30 aprilie anul curent. Motivele exmatriculării sunt următoarele. Și urma un foarte scurt rezumat al acelor nenumărate ședințe, prelungite, unele dintre ele, până după miezul nopții, al căror erou principal, dintr-un simplu pion, devenise el, Matei...

6

„Sărbătoritul“ se întorcea acasă în dimineața ninsă de la începutul lunii decembrie. Arăta el oare ca un ins asupra căruia necazurile și belelele de tot felul se abătuseră, nu cu mult timp în urmă, cu duiumul? Nici pomeneală de așa ceva! Pentru Matei, proaspăt student al Filologiei din Cluj, în ultimul an, de fapt, nu există decât timpul prezent. Trecutul era dat de mult uitării, trecutul nu mai avea nici o importanță!

Ca să ajungă în camera lui, trebuia să treacă prin încăperea în care dorm gazdele – domnul și doamna Ghencea – ieșiți de curând la pensie și unul și celălalt; domnul Ghencea fusese morar la viața lui și mare sportiv în tinerețe, apoi intrase vânzător la o *fabrică* de pâine, după ce i se luase moara, și rămăsese, după propria lui expresie, „pe drumuri“; doamna Ghencea ținea „de când se știa ea“ un debit de tutun chiar lângă Universitate. La acel ceas al dimineții, proaspeții pensionari dormeau încă: rămâneau dimineața în pat după pofta inimii, destul se chinuseră la viața lor și pentru ce?... tot nu s-au ales cu nimic... Vii la ce oră poștești, nu-i nici o restricție în privința asta, îi explicaseră ei lui Matei; pe noi nu ne deranjezi, avem somnul bun, slavă Domnului, amândoi. Poți trage, dragă băiete, cu tunu', aici, la un pas de noi, nici nu tresărim, așa somn avem. Dar mai întâi și întâi să-ți arătăm unde ținem noi cheia de obicei, are o ascunzătoare foarte bună,

nici pomeneală că o poate afla cineva. Doar să ai grijă să nu uiți să încui, de câte ori pleci în oraș, bineînțeles, dacă noi nu suntem acasă, să nu rămână ușa cumva descuiată. De când cu amnistia de astă-toamnă s-a înmulțit numărul hoților la Cluj, am auzit fel de fel de întâmplări, nici nu-ți vine să crezi câte s-au putut întâmpla. Matei găsește cheia în ascunzătoarea știută doar de cei ai casei, descuie și iată-l într-un hol minuscul în care se află lavoarul cu un mic boiler pentru apă caldă așezat deasupra lui. Își face loc printre cele două găleți, pline amândouă și pe lângă lada în care se află pantofi scâlciați și fără tocuri, păstrați cine știe din ce pricină, de vreme ce nu mai pot fi utilizați sau recuperați în vreun fel; de unde și mirosul de piele coaptă, un miros neplăcut într-adevăr. Ușa care dă în cameră are un mic clopoțel, care nu-i trezește pe cei doi soți al căror somn e atât de bun încât poți trage cu tunul în preajma lor și tot degeaba, ei tot nu aud; perdelele sunt trase, dar cu tot întunericul din încăperea, Matei poate vedea trupul despuiat și încă solid al domnului Ghencea (în tinerețea sa fusese jucător de fotbal, jucase chiar într-o echipă faimoasă, dar cum Matei era antisportiv din naștere nu reținuse nici numele echipei, nici al celebrilor fotbaliști alături de care actualul pensionar evoluase, cu foarte mulți ani în urmă). În cameră era deosebit de cald. Gazul, care încălzea o sobă uriașă de teracotă, era lăsat să ardă toată noaptea; domnul Ghencea, care aruncase plapuma de pe el, zăcea la picioarele patului, era îmbrăcat cu niște izmene albastre și lungi până la genunchi și un maiou vârgat, probabil de pe vremea tinereții sale sportive. Doamna Ghencea era acoperită în schimb cu plapuma până sub bărbie; doar o mână i se odihnea deasupra, un braț foarte alb; în timp ce Matei traversa încăperea, și-l vâri sub plapumă; oftă prin somn, probabil că visa ceva foarte frumos. Matei intră în încăperea care era goală. Colegul de cameră lipsea; probabil că plecase acasă, la țară, să-și vadă părinții; era dintr-un sat de lângă Turda; avea și o

logodnică acolo, se ducea în fiecare sâmbătă s-o vadă. Din când în când venea și logodnica la el; îi aducea niște prăjituri cam râncede din care, vrând-nevrând, trebuia să guste și Matei și să le laude, chiar dacă nu-i prea plăceau; sunt foarte bune, le-ați făcut chiar dumneavoastră? întrebă cu ipocrizie, arătându-se mirat de atâta pricepere și dexteritate culinară. În zilele astea facem și noi cu ce avem, cu ce se găsește, spunea logodnica pe un ton plângăreț, cântând ușor cuvintele. Știu că dumneavoastră sunteți obișnuit cu altfel de prăjituri; și mie, vă spun sincer, îmi place doboș-tortul, dar de unde cacao? Ei, unt și ouă s-ar mai găsi, dar fără un pic de cacao tot degeaba, dacă n-ai cacao nu iese nimic. Și spunea de mai multe ori „cacao“, poate de dragul cacofoniei; o încânta cuvântul ăsta, îi făcea plăcere să-l repete.

*

În timp ce se dezbracă îl aude pe domnul Ghencea lipăind desculț prin dormitorul cu preșuri pe jos; pașii îi erau clătinați și nesiguri, probabil că era încă buimăcit de somn; îl aude cum bea cu ceașca apă din găleată – o ceașcă uriașă cu un îngerăș desenat în culori vii, cum oftează de plăcere – era mort de sete săracu' –, îl aude înapoindu-se cu pași ceva mai repejori, îndreptându-se spre pat, tare-i bine sub plapumă, la căldură, dulce-i somnul de dimineață, încă un oftat; patul scârțâie sub trupul noduros al domnului Ghencea; între timp s-a trezit și soața fostului fotbalist, i s-a făcut și ei sete, din nou lipăitul picioarelor desculțe, dar mult mai ușor și mai sprinten, mai în vârful picioarelor, nu cumva să-l trezească pe băiat. (Doamna Ghencea habar n-are că Matei abia s-a întors de la splendida sărbătorire pe care i-o pregătiseră prietenii.) Frânt de oboseală cum e, de cum a pus capul pe pernă a și adormit, somn greu, ca de plumb, fără vise; n-o aude pe doamna Ghencea trebăluind prin bucătărioara din fața dormitorului,

tăind morcovii mărunț, certându-se cu domnul Ghencea pe care de atâtea ori l-a rugat să se ducă până la Alimentara de peste drum să vadă dacă n-au primit foi de dafin; fără foi de dafin sosul n-are nici un gust, spune ea profund nemulțumită. Îmbracă-te bine, pune-ți paltonul, cum să pleci numai în haină, tu nu vezi cum ninge! O fi aproape Alimentara, dar nici în veston nu poți ieși. Nu-mi gădesc căciula, spune domnul Ghencea, ți-am mai spus să nu te amesteci în lucrurile mele!... Matei însă n-are cum s-o audă pe doamna Ghencea certându-l pe „fostul Ghencea“ (cum se prezenta bătrânul ori de câte ori în bodega de la capătul străzii, renovată de curând, apărând câte un necunoscut cu care intra în vorbă, comentând meciurile din semifinale): eu sunt fostul Ghencea, spunea, de la Maresa, nu știu dacă mă mai ții minte?... dumneata ești mai tânăr, n-ai de unde să știi pe foștii fotbaliști! Cum să nu vă știu, Ghencea și Constantin, ăi mai mic dintre frați, că cel mai mare n-a jucat decât un an sau doi, l-a otrăvit logodnica, i-a pus argint viu în lapte, se scornise că a orbit săracu'; nici nu-mi vine să cred că stau de vorbă chiar cu Ghencea în persoană, spune celălalt consumator, eliminând calificativul adăugat de bătrân, „fostul Ghencea“, nu fără o oarecare amărăciune și autoironie șugubeață. Prin urmare m-ai mai prins jucând, m-ai mai văzut, spune bătrânul, uitându-se pe deasupra meselor pline cu halbe de bere, de parcă un meci imaginar s-ar fi desfășurat chiar în clipa aceea în fața privirilor sale mioape. Trăsnet, nu alta! Matei doarme dus, în timp ce „fostul Ghencea“, care abia într-un târziu s-a întors cu foile de dafin, e certat cu cea mai mare asprime: nu te pot suferi când te văd duhnind așa, parcă s-a mutat circiuma la mine în casă, așa puți! Trebuie să deschid fereastra să iasă mirosul, altfel mă îmbolnăvesc. N-am băut decât un păhărel, se scuză domnul Ghencea, unul mic de tot, atâtica, arată el apropiind foarte tare unul de altul două degete, reducând păhărelul incriminat la cele mai mici dimensiuni; nu mai fi și tu așa de

otrăvită. Dacă ar fi fost numai unul, n-aș mai zice nimic, spune doamna Ghencea stând în fața plitei încinse, dar bag mâna în foc că au fost vreo două-trei. Să nu-mi spui că n-ai fost și ieri la bufet, las' că știu eu că nu s-a deschis abia azi, cum spui tu, când am trecut ieri după-amiază pe lângă el era plin de bețivani ca și tine; cel puțin nu te apropia de mine, stai, te rog, mai la distanță. Iar ai băut trăscau din ăla, pe care nu-l pot eu suferi, mamă ce mai pute... E destul ca doamna Ghencea să deschidă, cu cea mai mare precauție, ușa care dă în camera lui (are de căutat ceva în șifonier) ca Matei să se trezească brusc (de altfel a dormit destul, s-au făcut de-acum orele cinci, a și început să se întunece). Gazda lui atât de grijulie cu somnul chiriașului se apropie de șifonier în vârful picioarelor (și totuși, dușumelele vechi scârțâie cumplit), îl deschide cu cea mai mare precauție; cine știe după ce caută, aproape vârâtă în dulap, poziția în care stă e incomodă, respiră greu. În sfârșit, a găsit ceea ce căuta; din dulapul deschis se răspândește în încăpere un miros cu totul special, de rufărie veche și bine apretată, precum și de „dedete“, praf pus special de doamna Ghencea împotriva moliilor.

*

După ce ai petrecut o noapte și te trezești a doua zi abia spre seară, timpul e parcă dat peste cap; se cascadează un fel de gol și Matei plonjează în golul acelei după-amieze târzii de duminică; e mahmur și-l doare pe deasupra și capul. Își amintește cum a ascultat preludiul de Bach în biserica pustie – doar el și organistul – și senzația de fericire încercată reapare doar pentru câteva clipe. Familia Ghencea află chiar din gura lui Matei, care nu vrea să renunțe cu ușurință la calitatea sa de „sărbătorit“, că împlinește chiar astăzi 7 decembrie douăzeci și unu de ani; fostul fotbalist se bucură din toată inima; încă un prilej căzut ca din cer de a ciocni un păhărel, două, fără

ca nevasta să-i mai facă mutre; nu se poate să nu-l sărbătorim pe băiat, nu-i așa, mamă dragă, se adresează el femeii; tu las-o mai încet, spune doamna Ghencea, pe jumătate îmblânzită; nu uita că astăzi ai luat-o de dimineață. O dată are băiatul douăzeci și unu de ani, cum să nu-l gratulăm, se miră domnul Ghencea și-i face vesel cu ochiul lui Matei. Oho, la vârsta lui nu exista să-mi scape vreuna, ce spor mai aveam la fufe! De ce nu mai am eu anii ăia! Ce n-aș da să-i mai am... Când ești tânăr nu știi să apreciezi tinerețea, nu-i dai importanță, spune soția fostului sportiv, pe un ton grav și meditativ, ba chiar didactic și se așază pe marginea celuilalt pat, cu mâinile în poală și cu ochii împăienjeniți de amintiri. Mai târziu abia îți dai seama cât au fost de minunați acei ani, dar ce folos, spune ea pe un ton plângăreț, ștergându-și melancolic-meditativă și o posibilă lacrimă, în timp ce domnul Ghencea, profitând de izbucnirea ei nostalgică, a și adus păhărelele; niște păhărele verzulii și destul de încăpătoare. Acestea au un clinchet plăcut pe tăvița de aluminiu, ca și sticla pătrătoasă cu rachiu de coarne. Nu știi dacă ai băut până acuma așa ceva, îl descoase el. Are tot felul de rețete, e tare priceput la chestiile astea, spune doamna Ghencea pe un ton admirativ-tandru. Își simte sufletul năpădit de amintiri duioase – ah! tinerețea asta, și când te gândești că trece cât ai clipi din ochi! – încât pentru moment nu mai are poftă să se lupte cu aplecarea spre bețivăneală a iubitului ei soț. Când domnul Ghencea dă peste cap, dintr-o răsufare, paharul plin cu rachiu de coarne, oftând și scuturându-se din tot trupul, cu ochii închiși – e minunăție, nu alta! – nici măcar nu bagă de seamă. Între timp, fostul fotbalist și-a umplut și cel de-al doilea pahar și se pregătește să țină un foarte simțit discurs (prilej de a goli încă un pahar cu rachiu). Știm prin câte ai trecut, ne-ai povestit, spunea el în toastul pe care îl ținea, cum a trebuit să pleci din București, să te desparți de colegi și de prieteni; îți spunem cu toată sinceritatea c-am fost foarte impresionați aflând câte a mai

trebuie să înduri. Cum tonul discursului era avântat, doamna Ghencea simți cum i se umezesc ochii. Pentru noi ești ca și copilul nostru, adăugă ea cu toată fermitatea; chiar astăzi, ține fotbalistul să exemplifice pe viu spusele nevastei, a vrut să te trezească, noroc că n-am lăsat-o eu; supa asta de găină a ieșit o minune, mă duc să-l trezesc și să mănânce cu noi, e mai mare păcatul să n-o guste, a ieșit într-adevăr nemaipomenită. Lasă-l mai bine să doarmă, îi zic eu, cine știe la ce oră s-o fi întors, o fi rămas la vreuna, la vârsta lui e și normal, mai călărește și el ce apucă... Nu mai vorbi porcării, îl ceartă doamna Ghencea, să-ți fie măcar rușine de băiat, că ești om bătrân! De ce să-mi fie rușine? sare fotbalistul, între noi, bărbații, putem vorbi mai fără ocolișuri, mai direct la o adică! La mulți ani, spune doamna Ghencea, schimbând de-acuma subiectul, și să dea Dumnezeu să ai parte în viață de tot ceea ce îți dorește sufletul, noi așa îți dorim, atât eu cât și soțul meu aici de față. Ție nu-ți mai punem în pahar, spune sportivul, pentru tine ca femeie a fost suficient. După aceea te văd că începi să spargi la pahare, cum ai mai făcut odată, știi tu când. Ei, pe vremea aceea eram tânără și foarte proastă, încep doamna Ghencea să povestească, abia stăpânindu-și râsul și acoperindu-și gura cu palma, pentru că nu-i frumos să râzi arătându-ți gura știrbă: mi-a dat să gust o țuică foarte tare, ți-a adus-o unu din Moldova, era pe vremea secetei, îi făcuseși rost de niște făină de grâu. Mi-a plăcut, era dulceagă și mirosea plăcut, mi-a căzut, ca să zic așa, bine ș-am golit paharul pân-la fund, și am mai cerut unu'; mă crezi că nu m-am mai putut ridica de la masă? Mi s-au făcut picioarele grele cum îi plumbul și când să spăl păhărelele le-am scăpat din mână, praf s-au făcut; râdea omul ăsta de mine, arătă ea spre soțul ei care rânjea cu gura până la urechi, cele povestite de ea îl înveseleau foarte tare; el m-a dezbrăcat și m-a culcat în pat, ba mi-a făcut și o frecție, ca să-mi revin. A doua zi n-am mai ținut minte nimic, mi-a povestit el ce-am pățit și

nu-mi venea să cred. Ție nu-ți mai punem, spuse bătrânul sportiv, în schimb noi, bărbații, mai putem încerca un pahar, că n-o fi foc. Nu am nimic împotriva să-i mai pui lui Matei, spune doamna Ghencea, în schimb tu ai băut destul pe ziua de astăzi. Nu uita că și azi-dimineață ai trecut pe la bufet, spune ea acoperindu-i cu palma plină de pistrui paharul și când te-ai întors acasă ieșea din tine un damf de te trăsnea. Tu nu mai ai voie... Nici Matei nu mai vrea; acoperă paharul cu palma; a fost destul și vă mulțumesc foarte mult c-ați binevoit să închinați un pahar în cinstea mea; acuma o să vă rog să mă scuzați, trebuie să plec că mă așteaptă prietenii; nu-i vorba să continuăm cheful, de altfel nici nu se mai poate, de vreme ce mama lui Ghiuri se întoarce astăzi de la Riga. De fapt nu avem nici un program prestabilit, vedem noi ce facem; dacă n-om avea ceva mai bun de făcut ne-om duce să vedem un film; au băgat o premieră la Capitol, pe care n-am văzut-o până acuma. Numai să găsiți bilete, spune doamna Ghencea, neîncrezătoare; duminica e potop de lume; poate așa, la un bilet în plus și la suprapreț, altfel slabă nădejde, e ea de părere, nu văd cum o să vă descurcați altfel.

*

Matei are prilejul s-o vadă pe gazda lui Vladimir; bătrâna și-a părăsit „ascunzătoarea“, stă lângă plita încinsă – în mica odăiță e cald ca-ntr-o etuvă – și se uită la laptele care fierbe, având grijă ca nu cumva să dea în foc. Nu, Vladimir nu-i acasă, îi spune, sunt pe puțin două zile de când nu l-a văzut; de unde să știe ea pe unde umblă; cu toate că-i băiat cuminte și așezat, nu poate zice nimic rău de el. I-a venit o scrisoare, trebuie să fie de acasă, de la părinți; nu s-a atins de ea, e acolo pe noptieră, lângă cărți. Vrea să-l roage când l-o vedea, să-i spună să-i plătească chiria pe o lună înainte, dacă poate; are de plătit niște impozite și-a rămas fără bani. Tare-i mică pensia, se

plânge bătrâna, cum să te descurci cu trei sute de lei; de ajutorat n-are cine s-o ajute, bărbatul i-a murit când era tânără și n-a avut copii cu el; are o nepoată de frate care vine să o mai vadă din când în când, dar de când s-a măritat... Și Matei stă pe marginea patului, se uită la zbârciturile de pe chipul ei stafidit și-și simte gâtul înecat de lacrimi, îi pare rău de bătrâna; prea-i de tot plângăcios, își impută el, una-două și se emoționează, viața-i dură, mă băiatule, trebuie s-o iei așa cum e, dacă orice fleac îți moaie sufletul, unde naiba ai să ajungi. Atunci am să plec; când s-o întoarce Vladimir nu uitați să-i spuneți că l-am căutat. Nu vrei un pahar cu lapte cald? îl întreabă bătrâna. Am un ciocuț cu zahăr, îți pun un picuț să ți-l îndulcesc, dacă nu-ți place neîndulcit... Lui Matei nu-i place laptele, nici cu zahăr, nici fără, așa că pleacă, mulțumind bătrânei. Fii liniștit că n-am să uit, îl asigură ea; îi spun când se întoarce c-ai trecut pe la el; știi mai bine ca mine care îi sunt drumurile și unde să îl găsești, spune și închide repede ușa în urma lui, să nu intre frigul. Apoi se așază pe scaunul de lângă sobă, cu amândouă mâinile în poală, se uită cu o privire apoasă la fereastra aburită, ochii i se închid, moțâie o vreme și capul îi cade în piept, și-l ridică de mai multe ori și iarăși privește fereastra, ninge, nu se lasă, își spune bătrâna. Noroc cu încălțările alea de la Cornuleț, poate să ningă cât o vrea, nici că-mi pasă, nu mă mai ud la picioare de-acuma; cască, i se văd gingiile fără dinți; a început a se întuneca, își spune, trecu și duminica asta.

*

O zi deosebită, a împlinit frumoasa vârstă de douăzeci și unu de ani, numai că băieții au intrat parcă toți în pământ, nu reușește pur și simplu să dea de urma lor, până și Liviu, cel mai așezat dintre toți, mai puțin plimbăreț, nu-i acasă. Mă gândeam să-l iau la un film, spune Matei, în timp ce sora lui

Liviu vopsește cu bronz argintiu niște vrejuri pentru florile de hârtie, o comandă specială, trebuie s-o trimitem neapărat în seara asta și uite că a început să se întunece și nici jumătate din lucru nu-i gata; astăzi nu știe ce i s-a întâmplat că nu are spor la lucru; a durut-o și capul toată după-amiaza, a luat trei antinevralgice și zadarnic, durerile nu cedează cu una, cu două. I-am trimis până la un unchi de-al nostru, de meserie tâmplar, îi explică lui Matei; mi s-a terminat cleiul, nu mai am cu ce lipi petalele. Ce părere ai, îl întreabă, foarte preocupată de florile ei, despre rozul ăsta? Mi-ar fi plăcut mai curând un frez, dar ar fi fost poate mai frapant, e de părere ea, și un zâmbet îi luminează chipul urât; e atât de urâtă încât evită s-o privească, se uită mereu în altă parte: când la petalele de hârtie creponată roz-bombon, împrăștiate pe masă, când la vrejii dați cu bronz auriu, când la mâinile ei îndemânatică – nu stau o clipă în loc – foarte palide, cu degete lungi. Se teme ca nu cumva în privirea lui ea să-și vadă cumva reflectat, ca într-o oglindă, chipul nearătos. În același timp i se pare că fetei i s-a făcut o mare nedreptate – nu-i drept ca o femeie să arate așa. Doar că nu știe pe cine să învinuiască; habar n-are cine-i vinovatul într-o astfel de situație. Trandafirii îmi dau cel mai mult de furcă; petalele trebuie așezate într-un anumit fel pentru ca bobocul să aibă forma asta delicată, îi dă ea explicațiile necesare arătând spre floarea la care tocmai lucra. Uite, își amintește ea – și un zâmbet aproape frumos îi luminează chipul – aproape am uitat să te felicit, am uitat că e ziua ta. La mulți ani și-ți doresc mult noroc în viață. De-acum înainte să se termine cu cele rele!... Bănuiesc că ți-a povestit Liviu prin câte am trecut și noi. Noroc că tata între timp s-a refăcut complet; închipuieste-ți că s-a îngrășat în ultimele luni cu zece kilograme. Când a ieșit *de-acolo* și l-am văzut cum arată, ce să-ți povestesc! Mă trezeam noaptea și mă porneam pe plâns; așa de tare plângeam că-l trezeam pe Liviu; culcă-te, îmi zicea, îți fac un ceai dacă vrei să te liniștești; ai văzut și tu cum arată,

îi spuneam printre lacrimi, să știi c-o să moară, n-o s-o ducă mult așa... Chiar săptămâna trecută am primit o scrisoare de la el, se simte din ce în ce mai bine. Când o să mă vedeți, o să vă mirați ce bine arăt, așa ne scrie. Eu nici nu l-am recunoscut la început; norocul meu cu Liviu, care a sărit să-l îmbrățișeze. Ce-i cu tine, te pomenești că nu m-ai recunoscut, m-a întrebat tata. Acuma-i mult mai bine, așa că între timp ne-am mai liniștit. Și-a găsit și de lucru, niște expertize pe care le face acasă. Un vecin cumsecade, șef contabil la „Avântul“, i le-a dat în secret, să nu afle nimeni... Numai să nu spuneți la nimeni, zice domnu' Borceanu, să nu se afle, că mă nenorociți. Ie faceți dumneavoastră și le semnez eu, nu-i nici o problemă. N-am vreo pretenție, zice, nici să nu vă gândiți, dumneavoastră ați muncit, banii sunt ai dumneavoastră, așa-i corect; suntem doar oameni cu bun simț... La mulți ani, prin urmare, spuse sora lui Liviu, întorcându-se cu gândul la cel sărbătorit. Mă întreb dacă ți-a plăcut cravata; ți-am ales-o amândoi, m-a rugat Liviu să hotărâsc eu, că el nu se pricepe la culori, pentru mine una-i la fel cu cealaltă, zice, eu nu văd nici o deosebire. Nu știu dacă îți place, îl întreabă ea, poate că e cam prea bătrânească, dar am căutat ceva mai sobru, să meargă la orice costum. Vă mulțumesc mult, spune Matei; nu numai că mi-a plăcut, dar se și potrivește de minune la costumul pe care îl am. Ce culoare e costumul? întreabă sora lui Liviu. Maro închis cu dungi, îi explică Matei. O, atunci chiar se potrivește, exclamă ea fericită și între timp mâinile ei lucrează, se grăbește foarte tare, are o mulțime de petale de făcut, iar de frunze ce să mai vorbim, nici măcar nu s-a apucat să le taie cu foarfeca. Parcă vede că are să stea toată noaptea și o să strige Liviu la ea să stingă lumina că nu poate dormi. Ne sculăm amândoi de dimineată și te ajut și eu, numai acuma culcă-te, e trecut de două noaptea; nu pot nici eu să dorm când te știu pe tine trează. Să se întoarcă Liviu, să ciocnim un pahar, spune ea. Am o vișinată cu totul specială,

sunt convinsă că o să-ți placă. Și Matei o privește drept în față și, de data asta, aproape că nu observă dacă e urâtă sau nu.

7

După ce își căută fără succes prietenii – dispăruseră, îi înghițise parcă pământul! – Matei înțelese că ultimul țărnm spre care se putea îndrepta ființa lui înfrigurată în seara acelei zile, nu una dintre cele mai obișnuite, pentru el, să nu uităm, împlinea douăzeci și unu de ani, era casa cenușie și mohorâtă a lui Papi, prietenul lor care „suferea cu nervii“, ființă extravagantă și stranie, acceptată în cercul lor mai mult din milă, dacă nu cumva și dintr-o curiozitate morbidă. Oricum, era interesant ca ei să se afle în preajma unuia căruia „îi fila cel puțin o lampă“ dacă nu mai multe, o persoană nu dintre cele mai arătoase în ceea ce privește aspectul exterior, făcut numai din oase, peste care se afla nu tocmai întinsă o piele roșcată, și pistruiată; Papi era în schimb cel mai devotat prieten, un adevărat câine credincios, puteai să-l rogi să-ți facă orice serviciu și el se executa fără crâcnire, iar casa lui, mare, burdușită cu mobilă veche și destul de soioasă, era întotdeauna deschisă. Părinții lui Papi îl aduseseră pe lume la bătrânețe și muriseră amândoi în același an – unul primăvara, celălalt toamna – când singurul lor fiu se afla în ultima clasă de liceu, lăsându-i ca moștenire casa cea mare și sumbră, în care Papi trăia singur. Câteva obiecte frumoase își mai păstrau încă prospețimea: un candelabru curios din sticlă venețiană, un goblen într-o ramă splendidă, sculptată, de dimensiuni de asemenea foarte mari, reprezentând portretul unei femei frumoase cu obraji roz și cu o coafură înaltă, în care se aflau o mulțime de panglicuțe, un samovar de aramă și mai multe macrameuri la care Papi, cine știe din ce pricină, ținea mult; le spăla cel puțin o dată pe lună; străluceau macrameurile, albe

ca spuma, adevărate oaze de curăţenie printre atâtea lucruri deteriorate de timp, fotolii şubrede îmbrăcate în catifea vişinie, care îşi pierduse orice luciuri, scaune cu picioare nu prea sigure, perdele groase, de ani de zile nu fuseseră spălate şi, dacă te gândeşti bine, cine să le spele, Papi se îngrijea de macrameuri, le freca sârguincios în lighean, le punea la uscat pe un scaun, în dreptul sobei de teracotă, pune sub scaun un ziar, nu cumva să se păteze parchetul. O mătuşă – sora mamei – gârbovită şi căreia îi tremurau, la unison parcă, mâinile, picioarele şi capul, era mult prea neajutorată şi fără putere ca să se apuce să-i spele perdelele, îi aducea dulceturi şi gemuri făcute în casă, în după-amiezile lungi de vară, îi spăla vasele şi îi făcea ordine în bucătărie; îl certa când uita să-şi dea rufele murdare la spălat, îl pune să se tundă. Nu-mi place cum arăţi, spunea Rori Neni, aşa un băiat prezentabil şi cu părul ca la ţigani... Ultima modă, se lăuda Papi şi-şi trecea mâna pistruiată prin clăia de păr roşcat. Ai cearcăne, spunea bătrâna, eşti galben ca o lumânare de ceară. (Femeia se întorsese de la Biserica luterană, unde aprinsese pentru cei morţi mai multe lumânări.) Nu dorm noaptea, se plângea Papi. (E singura fiinţă cu adevărat atentă la plângerile lui: îşi dădea drumul, n-o cruţa defel pe bătrână, se văita mai abitir ca o femeie, ei îi spunea toate necazurile, toate suferinţele lui de om bolnav şi ea îl asculta cu atenţie, privindu-l drept în ochi, nemişcată: capul, mâinile şi picioarele se opreau din tremurat, îi curgeau lacrimi din ochii ei apoşi şi le ştergea cu mâna ei uscată, cu vene albastre şi îngroşate, sperând că el nu le-a observat şi într-adevăr el nu le vedea, era prins de propriile lui necazuri, pe care acum, iată, le scotea ca dintr-un sac fără fund.) Când reuşesc să adorm, îi spunea el bătrânei, am coşmaruri, rămân prin gări pustii, mă înţelegi, Rori Neni, şi bate un vânt pe peron, nici nu-ţi pot povesti cât de tare bate, şi nu e nimeni, pricepi, ţipenie de om, nici măcar un acar sau un impiegat cu care să pot schimba o vorbă, or, trenurile în care mă urc – şi ce trenuri,

Rori Neni, treci dintr-un vagon în altul și nu se mai sfârșesc – aleargă prin noapte ca nebunele, fără să mai oprească în vreo gară, trenuri de noapte cu călători care dorm, n-ai cu cine vorbi să mai treacă timpul și ăsta-i, Rori Neni, lucrul cel mai greu de suportat... Și pe măsură ce povestea, Papi se ambala în propria lui povestire, poate mai adăuga de la el, voia cu orice preț s-o impresioneze pe bătrână, căreia începuse să-i tremure din nou capul, mai tare ca de obicei. Nu mai povesti, striga cu o voce ascuțită și stridentă și, cu mâna ei uscată, cu degete subțiri și lungi – în tinerețe fusese profesoară de pian –, îl atrăgea spre ea; Papi își căuta un culcuș iluzoriu la pieptul ei uscat de femeie bătrână. Și ziua în amiaza mare, continua el să povestească fără s-o asculte, am câteodată impresia că mă urmărește cineva, un domn într-un costum albastru de tergal cu dungi, cu ochelari negri sau fumurii; stă, uite acolo, spuse, arătând cu mâna spre geamul murdar, și mă urmărește. Prostii, sărea atunci bătrâna, să-ți scoți din cap nebuniile astea, cine și pentru ce să te urmărească pe tine? Ai stat în calea cuiva, ai făcut rău vreunei persoane? Nici nu vreau să te mai aud!, adăuga astupându-și cu mâinile amândouă urechile, privindu-l cu ochii plini de lacrimi; dar în ciuda tonului ei ferm, el era convins că ea suferă într-adevăr și în adâncul sufletului simțea o mare bucurie c-a făcut-o să sufere, că ei, cel puțin, nu-i este indiferent tot zbuciumul lui, din care da la iveală, de fapt, cu o anumită zgârcenie, doar o mică parte; Rori Neni nu-și făcea iluzii, în interiorul cutiei craniene pe care ea și-l închipuia asemeni interiorului unui ceas minuscul, în care o serie de roțițe se mișcau cu precizie matematică în toate direcțiile, e o mică fisură, fără leac – în doctori, psihiatri și neurologi nu avea nici o încredere! – și cuprinsă de lașitate și firească slăbiciune își spunea plină de speranță – în ultimii ani, la bătrânețe, devenise foarte credincioasă – că o s-o cruțe Dumnezeu, nu o s-o mai prindă ziua când nepotul ei va fi internat într-o casă de sănătate.

Prietenii lui Matei își făceau, desigur, mult mai puține griji decât bătrâna profesoară de pian; erau tineri și nepăsători și mai mult decât o milă ușoară, însoțită de trecătoare dovezi de afecțiune – băiat bun Papi, prietenul nostru, să avem grijă de el, să nu-l lăsăm s-o ia razna de tot! – nu li se putea, la urma urmei, cere. Se și distrau câteodată, fără răutate însă, cu un fel de uimire de oameni sănătoși, care nu puteau pricepe întortochelile bolii asteia misterioase. Merg cu el pe stradă, povestește Col, și când ajungem în dreptul librăriei „1 Mai“, Papi nu vrea să meargă mai departe. Îmi arată semnele de pe pavaj cu degetul, dungile pentru trecerea pietonilor. Ce-i cu ele, îl întreb, ce dracu' ai cu dungile alea? Nu-s întâmplătoare, zice. Ce nu-i întâmplător? îl întreb. Dungile, arată el spre ele. Am fost săptămâna trecută și în dreptul moscheii erau altele, exact la fel. Ștefan nu se mai putu abține și începu să râdă. Ce-ți veni să râzi ca prostu-n târg? îl întrebă Col înfuriat. Ce-ai cu mine că râd? se rățoieste Ștefan la el. Nu pricepi că e grav?, îl întreabă Col. Capul tău prost nu-i în stare să priceapă? Ștefan, jignit, se întunecă la chip. Nu-i pricep pe nebuni, spune el, dând din umeri. E vorba de Papi, nu de un nebun oarecare. Știi că e vorba de Papi, spune Ștefan cu o voce groasă. Doar că nu înțeleg, pentru asta râd, pricepe, măi zevzecule... Am ocolit dungile albe, doar că lui Papi îi venea parcă greu să se despartă de ele, se întorcea mereu. Unde te uiți? l-am întrebat, făcându-mă că nu pricep. Mă îngrijorează, spune Papi, fără să mai adauge ce anume îl îngrijorează. Și atunci, le mărturisii Col prietenilor, am avut pentru o clipă impresia că își bate joc de mine, că joacă pur și simplu teatru – n-a dat el de trei ori la actorie? – și m-am simțit jignit și m-am înfuriat ca un prost. Crezi că eu nu-mi dau seama că îți bați joc de mine? i-am spus; numai că lui Papi îi păsa mult prea puțin de jignirile mele, căuta cu privirea ceva, continua să fie îngrijorat, mergea, ca să zic așa, ca pe ace, iar la un moment dat s-a oprit din mers; nu merg

mai departe, mi-a spus, stai o clipă să vedem ce-i de făcut! Ce să vedem? l-am întrebat. Întârzim la film, dacă ne oprim așa, la fiecare zece pași. Nu mă auzea ce spun, îi păsa prea puțin de mine. Eram sigur că am să dau peste ea, l-am auzit zicând cu un fel de bucurie răutăcioasă. Peste cine?, l-am întrebat. Vezi firma aia neagră? m-a întrebat Papi. Simțeam că nu mai suport, mai întâi dungii albe, apoi firme negre și din nou gândul că-și bate joc de mine, că joacă teatrul, m-a făcut să mă înfurii. Eram în același timp curios să aflu ce-i cu firmele negre din pricina cărora acum nu mai putea să meargă, așa că l-am întrebat ce anume are cu firmele negre, care e pricina că-l îngrijorează atât de tare... Au apărut peste tot, zice, nu sunt, după câte am aflat, numai în oraș la noi; la Sibiu, Cluj și Oradea s-au înmulțit ca ciupercile, nu mai ai loc de ele, pricepi? Și de ce anume te neliniștesc firmele negre? Nu pricepi că se pregătește ceva împotriva mea, că se pune ceva la cale? Ce să-și bată joc, e grav bolnav, spuse Vladimir, trebuia să faci ceva, nu să te superi, să faci pe orgoliosul. Nu era cazul. Am încercat, se dezvinovăți Col; am încercat să-l duc la spitalul de psihiatric. Am un prieten medic tânăr, care e asistentul lui Pamfil. Am trecut, la un moment dat, chiar prin dreptul spitalului. N-a vrut în ruptul capului și când m-a văzut că stărui a început să plângă. Faptul ăsta m-a dezarmat, pricepeți. Eram pentru prima oară pus într-o astfel de situație și e adevărat că n-am știut să mă descurc. Nici eu în locul tău nu m-aș fi descurcat, spuse Matei. Aseară am trecut pe la el. Am sunat și nu mi-a răspuns nimeni. Azi dimineață l-am căutat pe asistentul lui Pamfil. Papi era în spital. În cursul după-amiezii a încercat să se sinucidă tăindu-și venele. A avut un noroc orb, ca să zic așa. Are o mătușă bătrână, sora maică-si, dacă nu mă înșel, fostă profesoară de pian. Trece foarte des pe la Papi, sunt convins că-o știți și voi, nu se poate să n-o știți. Tocmai încerca să-și taie venele cu cuțitul. Bătrâna a avut prezență de spirit, a telefonat la Urgență. N-a reușit el mare

lucru să facă; nu era probabil bine ascuțit, sau cine știe ce dracu' s-a întâmplat. O mică hemoragie și atâta tot. Să mergem la spital să vedem ce face, spuse Vladimir, ridicându-se în picioare. Azi nu-i zi de vizită, dar după-amiază e doctorul meu de gardă, îi informă Col. Ne dă el drumul. În tot cazul e în afara oricărui pericol. Săracul Papi, nefericitul de el, spuse din nou Vladimir, apoi se așternu liniștea. De fapt, Papi, de teamă să nu-i piardă, ascunsese noilor săi prieteni întregul său trecut de om bolnav. În ultimii ani avuseseră loc mai multe tentative de sinucidere, mai mult încercări, pe care Papi nici nu avusese de gând, în străfundul sufletului său, să le ducă până la capăt, mânat mai mult de dorința profundă și nemărturisită de a trezi compasiune, de a face să se nască în vastul ocean de gheață de care se simțea înconjurat un grăunte de milă, un fel de comunicare obscură, fără să fie într-un totu conștient de ea, cu cei ce, din simplă întâmplare, străini, care, de altfel, nu s-ar fi interesat de soarta lui, ajungeau să afle, medici, surori, cei ce dădeau peste el, speriați, și-l duceau oprind o mașină oarecare, sau telefonând după Salvare, la spital. Iată de ce o astfel de tentativă avu loc pentru prima oară într-un parc, nu prea departe de niște studenți la medicină care învățau pentru examene – era în pragul sesiunii de vară. Papi își luă această măsură de prevedere, încât, la o adică, un prim ajutor, cât erau de novice într-un meserie, tot i l-ar fi putut da. Încercase să-și taie venele cu o lamă și fetele, una dintre ele, de fapt, îndreptându-și întâmplător privirea spre el, în timp ce încerca să memoreze nu știu ce oscioare foarte greu de reținut, văzu lama sclipind în lumina soarelui și scoase un țipăt prelung, speriiindu-le pe toate celelalte, cufundate până peste cap în cumplitul și complicatul schelet uman. Alergă într-un suflet, încercând, atât cât se pricepeau ele, să oprească hemoragia; una dintre ele alergă după un taxi; cuprins de o ciudată stare de fericire, Papi se lăsă dus; șoferul, morocănos, le atrase atenția să nu-i păteze mașina; el părea cel mai puțin afectat de

nenorocirea lui Papi. La spital începură să se foiască în jurul lui; o asistentă medicală foarte tânără, la început de profesie, probabil, mai puțin călită, avea lacrimi în ochi; cazul nu era grav, hemoragia fu oprită cu ușurință. Celelalte două tentative avură cam același traiect, cu diferențele de rigoare (în fundul sufletului, Papi se rușina de ele, simțea nota falsă, jocul periculos căruia i se deda cu bună-știință, dar în același timp era conștient și de impulsul profund, de necontestat, obscur și înspăimântător, aflat undeva în spatele acestui așa-zis joc și căruia nu putea să i se sustragă în nici un fel). La spital nici o soră tânără nu mai lăcrima, erau toate bătrâne, își păstrau calmul, cu toate că mila, spre marea bucurie a lui Papi, li se putea citi pe chip. Un băiat atât de tânăr, sărmanu', cine știe ce decepții o fi avut, l-o fi părăsit iubita, mulți tineri se sinucid din motive sentimentale, o decepție puternică în general, mărturisesc cu greu, după ce pericolul a trecut – în cazurile fericite, pentru că sunt și unii care nu mai pot fi salvați – se rușinează, se simt foarte jenați, nu scoți nimic de la ei în ruptul capului, oricât ai fi de curioasă, poveștile astea de dragoste, mai ales când sunt nefericite, sunt deosebit de interesante, cine a fost ființa care i-a împins spre asemenea act necugetat. Până la urmă se află însă totul, transpiră cine știe cum, unele detalii erau smulse chiar de la vizitatorii pacientului care, pălind, cu un surâs cam pierdut, primea flori și cuvinte de îmbărbătare; dar *ea* de ce nu apare, ar putea cel puțin acum, nu-i așa, când un om, un băiat tânăr și atât de drăguț, a fost gata să-și dea viața pentru ea; uneori, spre marea bucurie și satisfacție a curioaselor asistente, apare și ființa, cam frivolă și ușuratică sau, dimpotrivă, gingașă, palidă și plânsă, o fată bună, dar care, din nefericire, iubea pe altul, cu flori sau fără flori și persoanele cele curioase zadarnic trăgeau cu urechea, pentru că cei doi se priveau doar ușor stânjeniți, fără să scoată o vorbă; cuvinte edificatoare și lămuritoare nu se schimbau... Un instinct feminin, foarte sigur, le spunea însă că în cazul lui Papi nu

exista o asemenea ființă, gingașă sau frivolă, – *nu* – femeile acelea trecute prin viață simțeau de departe mirosul greu al singurătății și când o vedeau apărând pe Rori Neni, în paltonul ei vechi, ele înțelegeau că așa era firesc să fie, nu putea exista decât o mătușă bătrână, gârbovită și speriată, cu mâinile tremurând. Cine altcineva să-l plângă, n-o să apară cine știe ce Gina Lollobrigida lângă patul lui. O bătrână ca asta, da, ștergându-și nasul roșu de frig cu o batistuță mirosind și ea a bătrânețe, o bătrână, scoasă și ea de la naftalină.

Dându-i un telefon lui Papi, Matei simțea în primul rând că intră în pielea bunului samaritean; și-a mai revenit, se simte mult mai bine, nu-l mai obsedează nici măcar dungile negre sau albe sau firmele cu culoarea lor suspectă, a fost o criză, șederea la spital se pare că i-a făcut bine, în schimb, de prieteni în jurul lui, ca să-i ridice moralul, în mod sigur are nevoie, așa că, spusese Vladimir, care era cel mai impresionabil dintre toți, stați măi fraților cât mai mult în jurul lui, nu-l lăsați singur, Papi nu-i ușor de suportat, știu, numai că băiatul ăsta are o inimă mult prea simțitoare, nefericitul, spune Vladimir, și prietenii erau de acord; cu toate acestea nu se prea grăbeau cu vizitele. Papi stătea singur și Rori Neni îl întreba dacă să tragă perdelele, dacă nu cumva îl supără lumina, sau dacă mai vrea puțin ceai de mentă, un dezinfectant foarte bun, susținea ea cu încredere, optimistă, de parcă tot răul ascuns în mădularele nepotului ăstuia al ei ar fi putut fi vindecat, ca prin minune, cu un ceai de mentă. Dar nu numai dragostea pentru aproapele lui îl mâna pe Matei spre casa mohorâtă și tristă a lui Papi, ci și, în primul rând, ca să fim drepti, neputința de a se întoarce acasă la, de altfel, primitoarele lui gazde, care la ora asta, își spunea Matei, se pregătesc de culcare, cu toate că era încă foarte devreme. Sentimentul că ziua lui de naștere nu se putea sfârși cu un asemenea fiasco; nici unul dintre prietenii din noaptea trecută! – și ce bine se distraseră – intraseră parcă în pământ cu toții, zadarnic îi căutase peste

tot, nici pomeneală să dea de urma lor. Așa că formă numărul lui Papi, care aflându-i intențiile – o vizită nu prea lungă, ca să nu-l obosească – nici nu-l lăsă să termine fraza. Care oboseală, spuse el, vino cât mai repede, până nu se întetește ninsoarea, apoi începu să se plângă, să-i facă reproșuri, îl uitaseră de când a ieșit din spital, doar Vladimir – am știut că are o inimă de aur! – a trecut să mă vadă; să nu crezi, schimbă el rapid tonul conversației, că am uitat că astăzi e ziua ta, ți-am luat și un mic cadou, suspină, nu-ți spun, îmi pusesem în gând să nu ți-l dau, nesuferitul, – iartă-mă că-ți spun așa, te alint, vezi bine, nu ești chiar atât de nesuferit, ești un băiat chiar simpatic, simpatic de tot – dacă nu-mi telefonai. M-am gândit mult, în primul moment n-am avut nici o idee, îți spun drept, ce să-i iau băiatului ăstuia, ce poți să-i faci cadou unui tip care împlinește douăzeci și unu de ani, îmi era capul gol pur și simplu, – și în timp ce Papi tușise în pâlnia telefonului, Matei simțea cum îi îngheață picioarele, tropăia din ele ca să și le mai încălzească, – o cravată, sau ceva de genul acesta, e după părerea mea mult prea banal, toată lumea îți aduce de ziua ta cravate care nu se asortează la nici un costum, sau o cămașă, și mai banal; în primul rând nu știu ce număr porți, nu-i așa? – nici un gând, pricepi, nici o idee... Bine, Papi, îi întrerupse Matei tumultul verbal, ai să-mi povestești când ajung la tine, deocamdată am înghețat de frig, îți dau telefon din stradă, îți dai seama; iar Papi, aflând că îi telefonase din stradă și că, deci, l-a făcut să se congeleze – verb care îi plăcu, pentru că îl repetă de mai multe ori – se întrecu cu scuzele, iar un tumult de fraze părănd a nu se mai sfârși niciodată; bine, îl întrerupse din nou Matei, vin chiar acum, iau autobuzul patru, nu-i așa, în jumătate de oră sunt la tine.

Matei, îndreptându-se spre casa lui Papi, o făcea cu un entuziasm exagerat, având în vedere faptul că vizita la un om bolnav presupune întotdeauna o strângere de inimă, o anumită convenționalitate, un fel de obligație de care trebuie oarecum

să scapi, deci chiar pe dos decât ceea ce simțea în aceste clipe, bucuros fiind că o să-l vadă pe Papi, un ins ciudat – încercase doar să se sinucidă nu cu multe zile în urmă și mai era și povestea aia cu dungile negre și albe! – dar, în ciuda tuturor ciudățeniilor ăstora ale lui, el era convins că o să petreacă o seară plăcută, prietenul lor – îi spunea așa, la fel ca toți ceilalți din grupul lor, cu toate că era o prietenie mai specială – fiind o gazdă desăvârșită; știa cum să-și distreze oaspeții, inventa tot felul de chestii și îi bombarda cu tot felul de surprize; boala îl determina pe Papi să fie mult mai matur decât ei, încât cu toată comportarea lor ușor condescendentă – Papi era un bolnav, nu-i așa, și ei, ca oameni sănătoși, trebuiau să-l menajeze și să-l protejeze, într-un cuvânt, cum fusese de părere Vladimir, patetic ca întotdeauna, „să aibă grijă de el“ – Papi îi domina de fapt, reușise să-i atragă, făcând din ei, la urma urmei, singurii și foarte credincioșii lui spectatori; da, el se da în spectacol în fața lor și băieții îl urmăreau fascinați; apoi, ca să fim dreți, el avea grijă de ei, mai exact spus, el îi lua sub aripa lui protectoare de cum soseau în vizită, lăsându-și paltoanele în vestibul, bocănind stingheri din picioarele lor încălțate în bocanci; să vă dau o măturică să vă ștergeți de zăpadă, spunea Papi, dacă nu mai încap paltoanele pe nenorocitul acela de cuier, puneți-le pe unde puteți, mereu mi-am pus în gând să golesc cuierul, găsești pe el ce vrei și ce nu vrei; dă-mi-l, dragă, să ți-l pun eu, nu te credeam atât de neajutorat, scuză-mă, am impresia că te-am călcat pe picioare, nu, atunci e bine, care dintre voi miroase a parfum, l-am prins că vine de la o damă, sunt discret, nu întreb mai mult. Și apoi Papi, la fel ca o mamă afectuoasă, le gătea înflămânziților lui prieteni fel de fel de mâncăruri alese, în prepararea cărora era foarte priceput. Refuzară însă să mănânce pui cu sos de prune, făcuse prin urmare sosuri, trebuie să așteptați până reușesc să improvizez altceva, le spuse privindu-i mirat, dar în același timp concentrându-se asupra

problemei care se ivise, Papi era conștient că trebuie să facă eforturi ca să-și mențină noii prieteni și o făcea cu o exaltare și o dăruire demne amândouă de toată lauda. Mai stați, spunea el când ei, după o masă, într-adevăr, cât se poate de plăcută – se discutase cu aprindere despre ultima montare a „Naționalului“, *Fata fără zestre* a lui Ostrovski, Matei fusese cel mai însufletit dintre toți, susținea sus și tare că piesa nu-i decât o melodramă, e adevărat, cu multă culoare locală, numai că Ostrovski ăsta – nu cel cu *Așa s-a călit oțelul* – nu-i, bineînțeles, nici o legătură între unul și celălalt, clasicul deci, fusese mult prea industriuos, scrisese piese cu toptanul. Da, intervenise Papi în discuție, dar, nu uita, *Vinovați fără vină* cu Drujnikov, îmi place la nebunie Drujnikov; și piesa are momente înălțătoare, amintiți-vă scena confruntării cu propria lui mamă; tot o scenă de melodramă, încerca să strecoare Matei; da, fusese de acord Papi, dar câtă noblețe, visul meu e să ajung să joc în piesa asta, bineînțeles că nu am să ajung să-l egalez pe Drujnikov; e un actor mult prea complex, prea mare, are și o figură cât se poate de expresivă; mie mi-a plăcut, se auzi vocea lui Col, oarecum din afara disputei, și mă refer în primul rând la regie, au fost câteva chestii bine găsite, ca să nu mai vorbim de decor; soții ăștia Ieremici sunt excelenți; după părerea mea, e o mare achiziție a „Naționalului“, numai să rămână, să nu o șteargă în Capitală, cum au făcut-o atâția alții înaintea lor, ar fi păcat, pe cuvântul meu că mi-ar părea rău; sper ca ăia de la conducerea teatrului să fie destul de deștepți ca să-i momească. Să le dea, de pildă, un apartament ca lumea, trebuie reținuți cu orice preț, ce dracu', câțiva oameni de valoare în orașul acesta și ăia să ne părăsească! Fusese, prin urmare, o masă însufletită de discuții aprinse, numai că la un moment dat omul trebuie să și plece, vorba aia, călătorului îi șade bine cu drumul; nu mai prindem împruțita aia de mașină dacă nu plecăm acuma; un sfert de oră numai, se ruga Papi, să vă cânt ceva la flaut. O

arie din *Regina Viselor* de Purcell. E sublimă. Muzică de scenă pentru *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare. Papi îi dădea gata cu erudiția lui și cu măiestria de a cânta din flaut... Pierduseră ultimul troleibuz, înghețau de frig în stație, cu speranța că nu s-au retras chiar toate, dacă nu, peste un sfert de oră, tot trebuie să vină cel de noapte. Mai mare păcatul că-i filează o lampă, spune Ștefan, și toate calitățile cu care era înzestrat Papi se vor risipi fără rost – și cântatul la flaut și talentul lui de actor, din pricina unui lucru pe care ei nu erau în stare să-l definească; ceva greșit pus în alcătuirea lui intimă – și nu spuneau tot acești tineri, care erau băieți de treabă și nu tocmai înguști la minte; din cauza acelor soți, bărbat și femeie, care îl zămisliseră când de-acuma puterile le erau vlăguite, bănuiau, mintea lor tânără căutând cu înfrigurare un răspuns nu numai din milă, sau dintr-o admirație de băiețandri, în fața celui ce făcea atâtea eforturi să strălucească, ci dintr-un impuls mult mai adânc, pentru că erau la vârsta la care omul își pune tot felul de întrebări. Mai târziu, amintindu-și, vor râde de ele, dar ce importanță are! Cum e cu viața adică, de ce e așa și nu altfel, ce se *ascunde*, că ceva trebuie să se ascundă dincolo de ceea ce pare clar ca lumina zilei, întrebări naive, priviri de copilandri cu ochii abia mijjiți, cum se spune; uite-i și pe ăștia, abia au făcut ochi și o iau care încotro, bâjbâind printr-un fel de ceață tulbure; ce-i cu Papi ăsta, că ceva s-a stricat acolo, înăuntru și atât de adânc, încât nici chiar toată doctorimea, cât e ea de învățată, nu poate să vadă. Autobuzul nu mai venea și porniră pe jos, frigul îi pătrundea, îl uitară pe Papi, uitară nebunia lui, la a cărei cauză primă nu izbutiseră, bineînțeles, să ajungă, îi înjurau pe împuțiții de șoferi care se retrăgeau înainte de a fi timpul. Am s-o soilesc mâine dimineată până mă satur de somn. Nenorocita aia de asistentă o să facă însă scandal, parc-o văd, o să mă pârască la profesor, spuse, cu fălcile încleștate de frig, Col. A pus ochii pe tine, vezi să n-o pățești. Nu te poate suferi!

Cred că din pricina crestei tale de cocoș. E foarte principială. Bărbat-su e mare ștab, nu știu pe unde. Dai jos frumoasa ta creastă, numai buclioare, și ai rezolvat problema. Nici nu mă gândesc, spune Col. Treaba ta, spune Ștefan, pe un ton nesuferit de didactic. Eu te-am prevenit. „E noapte adâncă, ce noapte grea! / Parcă-a bătut în fundul lumii cineva”, declamă Matei. Iată o poezie genială, adaugă el solemn, despre care la școala asta, cu trei rânduri, cum se spune la noi, nici nu se vorbește. Dreptu-i? Își întrebă el prietenii. Dar prietenii mârâiau ceva, prin care vroiau să spună ce nu-i drept; le era însă mult prea frig – măiculiță Doamne, ce ger mai era – ca să deschidă gura...

*

Când Matei coborî din autobuz, ninsoarea se întetise atât de mult, încât aproape îl orbea; cu mare greutate reușea să-și țină ochii deschiși. Piciorul se afundă în zăpada pufoasă până mai sus de glezne, în zăpada diafană, a cărei puritate era ascunsă și într-un fel parcă păzită de întuneric. Un val de fericire, inexplicabilă, îl cuprinse pe Matei; lăsă zăpada să-i intre în gură și-i simți răceala arzându-i gura; și de bucurie – ce fel de bucurie neroadă o mai fi și asta! – îi veniră lacrimi în ochi, viața nu poate fi altfel decât frumoasă, își spuse el cuprins de o exaltare copilărească și cam nătângă; oricât ar încerca unii să o facă urâtă, nu vor izbuti niciodată, își spuse, și se simți, el, fragilul adolescent – pentru că era încă un fel de adolescent întârziat, necopt la minte, nici pomeneală să fie copt! – învingător, acesta era cuvântul exact care îi veni în minte și care definea foarte exact ceea ce simțea în clipa aceea. Învinsese pe cine și ce anume? Iată întrebarea la care acest tânăr, răzbind greu prin ninsoarea deasă, mergând mai mult cu ochii închiși ca să nu-l orbească ninsoarea, în timp ce picioarele i se înfundau în zăpadă din cauza căreia înainta

cu greu, tânărul acesta în palton nou-nouț, din stofă reiată – se îngrijiseră părinții de el, paltonul așteptase în dulap, numai să fie îmbrăcat, încă din timpul verii, bătrânul croitor neamț învârtindu-se în jurul lui, cu gura plină de ace: știi că acum e la modă mai scurt, dar eu sunt de părere să-l lăsăm așa, o să vedeți la iarnă ce bine o să vă prindă – întrebare la care Matei ar fi trebuit probabil să dea un răspuns mai clar și ceva mai lămuritor, căci ce fel de învingător mai era și el, vai și-amar de capul lui, nu-l aruncaseră, nu prea demult, nici un an nu trecuse de atunci, afară dintr-o Facultate, și ar fi așteptat mult și bine ca să fie din nou student, dacă n-ar fi intervenit, cum se întâmplă, numai întâmplarea (nu numai în melodrame apare ea, ci și în viață, după cum se poate vedea), *întâmplarea* și norocul, baftă în toată regula, luând înfățișarea plină de solitudine și zâmbitoare a unui prieten, cu care tatăl lui Matei juca uneori, în după-amiezile lungi de vară, table. Deci, acel medic, săritor ia nevoie și auzind de necazul prietenului – tot întâmplarea făcuse ca medicul să fi fost coleg nu numai de clasă, ci și de bancă, într-un cuvânt prieteni nedespărțiți, cu rectorul universității – îl întrebuse: de ce nu mi-ai spus, bătrâne, ți-o rezolvam într-o săptămână; e suficient să-i scriu o scrisoare, sau chiar să-i dau un telefon; între timp lucrurile s-au mai așezat, nu-i așa, s-au mai aplanat; acum sunt de părere că se poate acționa, fără să se facă bineînțeles prea multă zarvă. Și între timp trecu încă o săptămână și doctorul îi telefona tatălui lui Matei într-o seară, – avea o voce veselă – s-a rezolvat, bătrâne, să plece chiar mâine dimineață băiatul la București, să stea amândoi de vorbă, să-i explice pe larg despre ce a fost vorba, s-a revenit, între timp, și asupra altor cazuri; cu acceleratul de dimineață, bineînțeles, își ia o cameră la hotel pentru noapte, e băiat mare, se descurcă; ce să-mi mulțumești, dacă între noi nu ne ajutăm, mai mare păcatul că nu am știut mai demult, te aștept mâine pe la cinci la o partidă de table, trebuie să-ți dau revanșa. Matei îi făcu rectorului, se pare, o

impresie bună, s-a exagerat, desigur, prietenul a fost și așa exmatriculat, zadarnic i-ai luat apărarea; am vorbit la telefon cu rectorul de la Cluj, spuse proaspătul rector al Universității din București, fost ambasador la Paris, te înscrii în anul IV, n-are importanță că repeți un an, înțelegi? Trebuie însă o oarecare discreție, să nu se facă prea mare vâlvă, nu-i așa, vezi, ți-ai uitat revista pe fotoliu, nu pleca fără ea, azi e vineri, trebuie să fie numărul nou din „Contemporanul“, ei, mult noroc și curaj, îi mai spune rectorul la plecare. Așa că era mai mult ceea ce rectorul îi urase, un norocos, decât un învingător, cum își spunea el, în acele clipe de exaltare și la urma urmei nemotivată, așa că Matei se dezumflă dintr-o dată și cum lumina pe străduța pe care o apucase era stinsă, orbecăia prin întuneric, făcându-și cu greu drum prin zăpada tot mai înaltă, se urcase mai sus de glezne... Studentul din anul IV s-ar fi plictisit poate de moarte repetând aceeași materie, chiar dacă profesorii erau alții, dacă n-ar fi fost câțiva dintre colegi îndrăgostiți de-adevăratelea de literatură și pentru care a se vedea cu diploma de profesor nu era singurul scop, cu care se împrietenii repede; aceștia se simțeau oarecum nerăbdători să se „măsoare“ cu unul din București și așa intrară, ca să zicem așa, în viața lui Matei: Col, Ștefan și Vladimir, trei prieteni dintr-o dată, o performanță pentru un ins destul de retras ca el; Ștefan își adună încă de pe-acum material pentru lucrarea de stat, o întreprindere cu totul nouă – într-o zi când am să fiu în formă am să vă explic, mai pe larg, despre ce anume e vorba – a operei lui Rebreanu; îl nemulțumeau studiile apărute, nu-i așa Rebreanu, măi fraților, pe cuvântul meu că nu-i așa, le explica el cu o exaltare cam greoaie, care de altfel nu-i sta în fire; la el totul era, așa cum am văzut, trâncăneală de prisos, îl enerva și când discuțiile dintre ceilalți se prea înfierbântau, își lua o carte și se retrăgea într-un colț, nemulțumit și încurcat; Vladimir scrie poezii – deocamdată fleacuri, n-are rost să vi le citesc, când o ieși ceva mai ca lumea,

om vedea atunci – și urca adesea, în taină, să nu se afle cumva la Facultate, dealul spre locuința marelui poet, cu inima strânsă de emoție, un adevărat pelerinaj; fericirea de a se afla în preajma *lui*, de a-l asculta, beatitudinea de care era cuprins când poetul îi citea din ultimele lui versuri, nepublicate în nici o revistă, era o taină pe care Vladimir o păstra doar pentru el; poetul îi da cărți să citească; Vladimir se închidea atunci trei, patru zile în cămăruța lui, nu-l vedea nimeni: una din cărți nu putu însă să nu o arate și prietenilor lui, în cea mai mare taină: *De la Zamolxe la Ginghis Khan* de Mircea Eliade, apărută prin 1943. Fusesse văzut, totuși, intrând în casa poetului, se află în felul ăsta și la Facultate, se pregăti chiar o ședință la care tânărul student să fie aspru criticat; spre norocul lui, însă, poetul publică o poezie într-o revistă locală, nu una originală, deocamdată, îi spuse redactorul-șef, ar fi prematur, o traducere din Hölderlin, o invocare a zeului Pan; fiind vorba de un zeu păgân, poezia nu putea fi învinuită c-ar avea un caracter mistic. Numele poetului fu amintit apoi chiar într-un articol, așa că ședința de prelucrare a lui Vladimir fu amânată, să vedem, nu-i așa, ce se mai întâmplă; tânărul admirator continua să urce dealul; Vladimir, al cărui tată vitreg ținea foarte mult la el, – era, înțelegeți, tatăl meu, chiar dacă nu m-a făcut el, semănăm chiar la chip, pe cuvântul meu că semănăm – îi recita lui Matei din Pușkin în original, mai ales din *Evgheni Oneghin*; traducerile, spunea el, sunt apă de ploaie, prea dulcele, Pușkin e mult mai precis și mai viguros, ia ascultă cum sună. Singurul neliterat era Col, un grămatic, cum își spunea cu prefăcută modestie, figura cea mai luminoasă a grupului lor, adorat de colege; s-ar putea, cine știe, ca în secret să fi fost toate îndrăgostite de el. Jucându-se în pauze cu părul lui ondulat, aranjându-i un fel de buclșoare; nu-mi place cum arăți cu buclele astea; ia nu vă mai bateți joc de băiat, lăsați-l în pace, și tu ce te lași ca un mormoloc să te pocească? îl certa Vera, cea mai emancipată dintre fetele anului; mie îmi place

de el așa cum l-a făcut mă-sa, declara ea și-l lua după cap; într-o zi am să te cuceresc, îi promitea ea, dar acum n-am timp, sunt încurcată cu un tip serios; lector la medicină; facem împreună hipism, ne cățărăm pe munți, o nebunie.

Oricum, prietenii nu fuseseră de găsit, așa că Matei se îndrepta spre casa lui Papi, trăgând în piept mirosul atât de plăcut al zăpezii proaspete și în sfârșit ajunse; ferestrele erau toate luminate, Papi îl aștepta probabil; cine știe dacă nu își pierduse răbdarea că întârziase atât; sună, și Papi îi deschise ușa, o crăpă numai, să nu intre zăpada, „ne înzăpezim“ vorba Chiriței când ajunge în dulcele târg al Ieșilor, spune el, întră repede, cuierul e de data asta gol, ai unde să-ți pui paltonul, ce-i cu tine, ai înghețat de frig?, ești ca un morcov la față, cine umblă pe vremea asta fără căciulă; am căciulă, îi explică Matei, în timp ce se scutură în hol de zăpadă, dar n-o port; tocmai făceam niște inhalații cu ceai de mușețel, am răcit groaznic, tușesc ca o babă ofticoasă; intrară și Papi îl rugă pe Matei să aibă răbdare câteva minute, până își termină el inhalația; capul îi dispăru sub un prosop imens, uită-te la fotografiile din album, dacă vrei, îl îndemnă el: eu, la diferite vârste; nu lipsește, bineînțeles, nici cea în patru labe, pe covor, dar nu-i deloc reprezentativă. Papi, la patru ani, un băiețaș durduliu, cu ochi albaștri, cu o fundă mare în vârful capului, ca la fetițe; în spatele scaunului cu brațe rotunde, pe care stă băiețelul, mama, o femeie impunătoare și în vârstă, aducând mai curând a bunică, foarte elegantă, pe timpul acela tatăl lui Papi era ministrul agriculturii; țineau casă mare, se poate vedea și o bonă, ceva mai în spate, surprinsă din greșeală; se pare că tocmai își pusese în gând să fugă din cadru; Papi, la șase ani, pe o tricicletă, doi domni în spate, ministrul și fratele lui, un mare chirurg, mult mai tânăr; o diferență între frați, după cum se deducea din fotografie, de cel puțin cincisprezece ani. (Chirurgul profesa și acum, la șaptezeci și cinci de ani și îi trimitea din când în când lui Papi sume mari de bani, „nu

are copii și soarta nefericitului lui de nepot, bolnav cu nervii, îl preocupă foarte mult“.) Papi, la treisprezece ani, singur. Nici de data asta, nici o asemănare cu tânărul scheletic, cu capul vârât sub imensul prosop verde; un băiat cu breton, puțin cam dolofan pentru vârsta lui; pantaloni scurți tirolezi, pălărie tiroleză cu pană, în spate un decor artificial – păduri cu căprioare și un izvorăș ascuns printre ferigi, ceva de mare prost-gust. Papi are și o pușcă, se face că trage cu ea, dar gestul e mai mult stângaci decât agresiv; îi vârâseră, probabil, mai mult cu forța, pușca în mână, lui Papi nu-i plăceau puștile, cel mult săbiile, pentru că citise de-acum *Cei trei mușchetari* și *Peste douăzeci de ani*; zâmbise cățelului și i se vedea un dinte știrb în față; venea probabil tocmai de la dentist și, în drum spre casă, ex-ministrul se gândise să-i facă băiatului o fotografie, drept amintire; nu vreau la fotograf, vreau să trecem pe la librărie să-mi cumperi o carte; ce fel de carte vrei iar, nu uita că ți-am luat și săptămâna trecută una, nici n-ai terminat-o; *Copiii căpitanului Grant*, te rog, am văzut-o în vitrină la nenea Friedmann, când ne-am dus la dentist; de ce ești atât de aspru cu el? nu vezi cât de mult ține să o aibă, e mare lucru să i-o cumperi!? Papi, la optsprezece ani, în doliu, după moartea părinților; celebrul chirurg îl ține de o mână; Matei încearcă să citească ceva pe chipul impenetrabil al adolescentului; durere, suferință ascunsă, greu de ghicit; Papi, cel de astăzi, își făcuse însă apariția; un adolescent lung și slab, cu mărul lui Adam foarte pronunțat; se puteau ghici și pistrui, iar părul tăiat scurt, nu mai lung de două degete, probabil că primise și el unele nuanțe roșcate; mai sunt și altele, când ai timp am să ți le arăt, spune Papi, scoțându-și capul de sub halat, ușor transpirat din pricina căldurii.

După ce Papi sfârși cu doftoriceala, un aer sărbătorec apăru pe chipul lui ușor congestionat. Ei, acumă pot să te felicit pentru ziua ta de naștere, numai că nu pot să te îmbrățișez din pricina gripei, nu vreau să-ți dau și ție microbi, spuse el

pe un ton festiv. N-am răbdare, adăugă el, până nu-ți arăt cadoul pe care ți l-am luat, îl am de o lună și mai bine pus deoparte; nu-ți mai spun că am scotocit toate anticariatele, vroiam o carte mai deosebită, una așa, să merite s-o faci cadou; și Papi scoate la iveală o cărticică micuță, făcută ferfeniță, fără coperti și cu hârtia îngălbenită de vreme: *Hamlet, printul de la Dania*, se putea citi pe prima față a cărții, *Tragodie în trei perdele*. Ce zici de asta? îl întrebă Papi, în culmea entuziasmului; nu-i așa că-i un lucru rar, aș zice chiar de mare valoare, prima ediție în limba română a capodoperei lui Shakespeare, apărută în veacul trecut, uite sus chiar și anul apariției, s-o fi și jucat te pomenești în limba asta care nouă ni se pare astăzi de tot hazul; lui Matei, căruia cărțile vechi, edițiile bibliofile nu-i spuneau mare lucru, nu suferea de patima asta atât de nobilă și de înălțătoare după părerea unora, cadoul nu-i făcu o impresie deosebită, dar căută, cât fu în stare, să-i ascundă lui Papi acest lucru, nu voia să-l supere, și-l închipuia cu câtă râvnă căutase cărtulia asta, cum stătuse de vorbă cu toți anticarii, neștiind chiar ce vrea, spre exasperarea acestora; vreau ceva deosebit, o carte rară; spuneți-ne ce anume, ca să știm ce să vă oferim; poate îmi recomandați o carte de teatru, o ediție princeps, să zicem; sunt rarissime și foarte scumpe, costă o groază de bani; nu chiar așa, nu ceva să coste exorbitant de mult; uitându-se prin trefeloage vechi scrise în chirilice, cu copertile roase de timp, scuturând praful de pe ele, cu o motivată repulsie, pentru că Papi avea oroare de praf, simțindu-și mâinile uscate, trebuie să mă spăl neapărat undeva pe mâini, nu mi le pot suporta; el care fusese două luni învățător suplinitor, apoi dăduse bir cu fugiții din pricina prafului de cretă; trebuia să scrie la tablă cu cretă și el nu putea suferi praful acela alb și roșcat, intrând în piele, făcând-o aspră și zgrunțuroasă, sub unghii, provocând o usturime insuportabilă, oricât te-ai spăla pe mâini senzația de uscăciune se păstrează; până ce Papi descoperi și se entuziasmă brusc, era tocmai ceea

ce căuta el, această ediție a *Tragodiei în trei perdele*; formidabil, încercă să se entuziasmeze Matei, ăsta-i chiar un dar, ca să zic așa, de zile mari; și întoarse cartea pe toate părțile, căută monologul lui Hamlet, citi câteva rânduri din el. Cartea asta veche, se entuziasmă în cele din urmă, are un parfum extraordinar, mă bucur mult și îți mulțumesc, nu mă așteptam la un asemenea cadou... Ceva de zile mari, adăugă Matei, răsfoind în continuare cartea, cu multă atenție, ca nu cumva filele atât de subțiri și de fragile să se rupă chiar de tot. Am pregătit chiar și o mică scenă, spune Papi, fericit că i-a făcut o surpriză atât de plăcută prietenului său. Bineînțeles că nu am îndrăznit să mă apropiu de rolul lui Hamlet, n-am avut curajul, ar fi însemnat o adevărată nesimțire, după părerea mea, actori mari n-au îndrăznit să-l joace; am pregătit în schimb o altă scenă, un alt monolog, cel al lui Polonius, când îl sfătuiește pe Laerte cum să se poarte la universitățile la care pleacă; și Matei fu de data asta cât se poate de surprins; pentru a doua oară de ziua lui îi e dat să audă monologul lui Polonius. Am ales, bineînțeles, o traducere mai nouă, trebuie însă să ai răbdare, până mă machiez; am improvizat chiar și un fel de costum, ceva care aduce mai curând a boier fanariot decât a nobil de la castelul Elsinor, dar, oricum, se cheamă totuși că e un costum; în definitiv, Hamlet s-a jucat în tot felul de costume moderne, atunci, de ce, mă rog, n-ar apărea Polonius și ca boier fanariot și, în definitiv, chiar are ceva din șiretenia acestora, nu găsești?... Matei rămase singur, răsfoi „tragodia“ din nou, căută monologul cu pricina, limba naivă, plină de farmec, chinuit parcă, în versuri stângace și șchioape, exercită asupra lui același farmec greu de explicat; trebui să aștepte destul de mult, Papi dădea o importanță deosebită machiajului, deghizării, avea ambiția să se machieze în așa fel, încât să nu fie recunoscut în primul moment; s-ar putea spune că deghizarea îl preocupă chiar mai mult decât interpretarea propriu-zisă; odată, tot ca să-i facă plăcere lui Matei, știind

cât de mult se dă în vânt după Cehov, apăru în fața lui, spre marea surpriză a acestuia, sub înfățișarea celui ce a scris *Pescărușul*. Deghizarea era perfectă, nu lipseau, bineînțeles, nici barbișonul și nici *pince-nez*-ul, nici surâsul ironic din ochii lui de miop, nici tusea de ftizic, iar când Cehov, jurai că-i el, se așeză la masă și deschise un volum începând să citească primele fraze din *Casa cu mezanin*, Matei fu în culmea entuziasmului, ajunsese la concluzia că Papi are un talent mare, talent cu carul, cum se spune; sunt sigur că anul acesta, dacă te prezinți la Institutul de Teatru ai să intri neapărat, părerea mea e să te prezinți chiar cu povestea asta, ai fost extraordinar. Noua deghizare îi cerea, se pare, o grămadă de vreme lui Papi, Matei era curios să vadă cât de mult o să izbutească să semene el cu Polonius și, în sfârșit, după aproape o jumătate de ceas, Papi reapăru, numai că nu era chiar el, așa cum îl știa Matei, care era curios să afle cum de izbutise să se facă atât de voluminos, ce naiba reușise să pună pe oasele lui slăbănoage ca să arate așa; cum de izbutise să dea chipului lui acest aer bătrânicios; un Polonius respirând greu – avea probabil un început de astm – cam obosit de atâtea intrigi de Curte, dar după cum mergea de repede, învârtindu-se tot timpul ca un titirez, se vedea că nu vrea să se lase cu una, cu două, mai avea el multe de pus la cale, ca să zicem așa. Uirându-se cu dragoste paternă la un Laerte care părea să se afle chiar în spatele lui Matei, șiretenia și dragostea se amestecau în ochii lui apoși și Matei ascultă pentru a doua oară monologul cu pricina, de data aceasta nu într-o traducere aproximativă din limba maghiară, sfaturile înțelepte și pline de prudență – își cunoștea doar fiul, cât era de nesăbuit – și mai ales ultimul dintre ele, „mai presus ca orice, rămâi credincios ție însuți“, un sfat de mirare ieșit din gura unui asemenea potlogar și când luă sfârșit monologul spus în fața unui singur spectator, dar care chiar în ziua aceea împlinea douăzeci și unu de ani, el, sărbătoritul, își manifestă entuziasmul; cum naiba nu te-au

primit ăia la Facultate? că-i vorba de un talent cu totul ieșit din comun? trebuie să încerci neapărat și la anul, bineînțeles să nu renunți. Mă pregătesc tot timpul, de mai bine de o lună iau ore de dicție cu un actor de la Teatrul Național, îmi dau seama că în ce privește dicția mai am unele lucruri de învățat, mă precipit prea tare când pronunț unele cuvinte, nu frazez încă exact cum trebuie. Fac zilnic exerciții cu un creion în gură – și Papi luă un creion de pe masă și-i arătă lui Matei cam în ce constau exercițiile cu pricina – am prins din nou curaj, n-am să mă las cu una, cu două.

Oricum, a venit vremea și să bagi ceva în gură, fu de părere Papi, și deodată interveni din nou o surpriză; unchiul, celebrul chirurg din Sibiu, care avea grijă de Papi ca de propriul lui fiu și nu avea copii și soarta nepotului îl preocupa în mod deosebit, voise să-l înfieze chiar, să-l ia să locuiască împreună, dar se pare că se opusese atât nevasta acestuia cât, spre marea surprindere a lui, și Papi, care nu voia să se despartă de Cluj – totul mă leagă de acest oraș, în care m-am născut și am crescut, mă țin o mie de fire, îi explică el patetic – unchiul, deci, tocmai se întorsese dintr-o lungă călătorie în Franța și-i adusese nepotului o cutie cu languste – amândoi citiseră despre languste în cărți, dar nu știau bine dacă sunt un fel de moluște sau pește – și o altă cutiuță, mai mică, dar la fel de ademenitoare, cu icre negre. Cum să nu te cuprindă amețeala auzind de languste și icre negre, bineînțeles, ca să meargă mai bine am luat o sticlă de șampanie, să ciocnim împreună, ai să bei numai tu, eu n-am voie, dar de ciocnit ciocnim, nu-i așa? Matei, trebui să recunoască, era uluit, obrații i se roșiseră de plăcere, languste și icre negre, ca prin cărți, ca la marii boieri. Papi prăji niște pâine, pe care o unse cu unt – icrele negre, îi explică el lui Matei, fără unt nu au nici un chichirez; și în timp ce gazda se rotea prin odaie pregătind cina atât de bogată în surprize, Matei se simți mulțumit, ziua lui de naștere se încheia, se pare, sub cele mai bune auspicii; apoi gustară din

languste, emoția era însă mult prea mare ca să-și dea seama dacă era ceva de capul lor; icrele negre li se părură însă minunate, punctulețele acelea negre și lucioase risipite pe pâinea prăjită cu unt, ciocniră, Papi își muie și el buzele în pahar și deodată se trezi în sufletul lui Matei nădejdea că Papi o să se facă bine, că diagnosticul grav pus de medic – schizofrenie – e fals, uite cât de normal se poartă, nici un semn ciudat, nici un gest exagerat, puțină excentricitate, desigur, dar câți excentrici există pe pământ, mai ales vlăstarele din familiile foarte vechi, se știe că sunt puțin mai aparte, au chichițele lor, dorea din tot sufletul acest lucru, atât de mult îl dorea încât i se părea că-i revine și lui o parte de răspundere în problema asta și în clipele acestea era atât de sigur că Papi va ajunge un mare artist, încât un val de satisfacție îl cuprinse, dar și de furie împotriva medicilor, care se grăbesc să pună diagnostice false, se joacă, în mod criminal nu alta, cu viața oamenilor, Papi, ai să fii un Polonius pe cinste, anul ăsta ai să-i dai gata, praf îi faci, pe cuvântul meu, spune Matei cu voce tare, totul – îi explică el aproape părintește – e să nu-ți pierzi nădejdea, să ai încredere în tine! Nu mi-o pierd, promise prietenul lui Matei, numai că fraza aceasta, își aminti el bine, referindu-se la celebrul monolog al lui Polonius, nu știu exact cum s-o spun, prea vine dintr-o dată, hodoronc-tronc, după atâtea sfaturi foarte terestre, înțelegi, nu te aștepti s-o auzi din gura șmecherului bătrân și totuși Shakespeare o pune în gura lui, pricepi? Care frază? întrebă Matei. „Mai presus ca orice”, și așa mai departe... Îi dai tu de urmă, cu talentul tău, imposibil să nu-i găsești chichirezul. Măi, ce mai ninge, spune Papi, ridicându-se brusc de pe scaun, în timp ce Matei își mai turnă din sticla de șampanie, cred că s-a pus o zăpadă cel puțin de un metru. Problema e, cum am să mă întorc acasă, spune Matei. Ce, ești nebun? Să te întorci pe o vreme ca asta, făcu uimit Papi. Dormi în camera mea de lucru, sunt o mulțime de măști de teatru acolo, grecești, în tot cazul antice, unele

vesele, altele triste, sper că n-o să te sperie la noapte. Nu mă trezesc noaptea, spune Matei. De cum am pus capul pe pernă am și adormit. Am să beau toată sticla, ce părere ai? își întrebă Matei prietenul. Nu faci rău, sper că nu faci scandal la beție, întrebă Papi, sincer speriat, nu pot suferi scandalul. Am avut un coleg la București, când se îmbăta spărgea toate paharele de pe masă. Cu timpul am reușit să ne descotorosim de el, să nu-l mai luăm cu noi niciodată. Ne făcea de râs. Știi ce mă sperie pe mine mai mult ca orice? mărturisi Papi cu voce joasă, cu toate că în încăpere nu mai era nimeni, nu era cine să-i audă, agresivitatea, omul care se repede la tine fără să-i fi făcut nimic. (Pentru prima dată Matei îl auzea vorbind serios și din adâncul inimii, cum se spune, dezvăluindu-și o mică zonă din firea lui ascunsă, el, care în fața prietenilor se afla parcă pe o scenă tot timpul, ascunzându-se în spatele gesturilor sale excentrice, al „surprizelor“ de tot felul. Matei ajunsese să se întrebe cum era Papi în realitate, atunci când era singur? Chipul acesta, însuflețit de o dorință avidă de a atrage atenția asupra lui, doar ca să nu rămână singur, să nu fie părăsit, nu-și pierdea cumva din însuflețirea aceea cam prea precipitată și agitată, ca să nu cred că îi cerea un anumit efort? și Matei se întreba ori de câte ori se gândea astfel la Papi, dacă nu aducea chipul ăsta, care își susținea însuflețirea cu un anumit efort, cu cel al tuturor actorilor în clipa când se lasă cortina, când în cabina în care se demachiază rămân cu ei înșiși, fără să-i vadă nimeni.) Agresivitatea e periculoasă pentru că te ia pe neașteptate, tu mergi frumos pe stradă, n-ai treabă cu nimeni și el se repede la tine; și se întâmplă să fii mult prea slab și atunci ce poți să faci, cum să te opui? Asta e agresivitatea simplă, spune Papi, dar există și alta, mult mai complicată, organizată, mult mai subtilă, ascunzându-se bine, să nu poată fi ghicită prea ușor, folosindu-se de cuvinte bine aduse din condei și te trezești că viața ta nu mai este a ta, e în mâinile altuia, pricepi, dragă prietene? întrebă Papi, fără însă a renunța

să se gândească la cele spuse, stând în continuare aplecat deasupra mesei, cu aerul că i-a comunicat lui Matei un mare secret. Ca actor, mai spuse el, trebuie să interpretezi roluri și de călăi și de victime, nu ai de ales. Fără să vrei, dacă ești un actor mare, cobori până la rădăcinile răului; Richard al treilea, de pildă, ce monstru, nu-i așa? și dacă vrei să interpretezi bine rolul, răutatea lui Richard sau cea a lui Iago, care e cea mai demențială dintre toate, te pătrunde. Cred că îți trebuie luni de zile să te dezintoxici. Lui Matei îi trecu brusc prin minte că prietenul lui, Papi, era nu doar cu câțiva ani mai în vârstă ca el, ci mult mai bătrân; își simți propria sa tinerețe și lipsa de experiență ca un fel de infirmitate; i se păru că lui Papi îi crescuse un fel de barbă de patriarh; de vină era și băutura, între timp sticla de șampanie se golise, își simțea picioarele grele, se simțea foarte neajutorat, nu prea știa ce să-i spună lui Papi. Brusc, chipul lui Papi deveni chinuit și absent, lui Matei îi fu teamă să nu aibă cumva o nouă criză, trebuia să-l distreze cu orice preț, să-l facă să uite de toate cele. M-am întrebat, spuse Matei, tare, aproape că strigă, nu știu dacă sunt în stare să merg de aicea și până la ușă, ia să vedem, adăugă, luându-și o mină de om beat, șampania asta e parșivă, e dulce și te îmbată foarte repede, se făcu chiar că se clatină, se balansa de pe un picior pe celălalt, dar era actor prost, se vedea că joacă teatru. Nu te mai prefacă, că nu te-ai îmbătat atât de tare; oricum am să-ți aduc o pijama de-a mea și te duci să te culci. Canapeaua e cam tare, sper să te obișnuiești cu ea. Am să dorm ca scăldat, promise Matei. Chiar treaz de tot nu era, asta se putea vedea și după cum își arunca hainele de pe el, în toate părțile, după cum se chinuia să-și tragă pantalonii pijamalei; o pijama nouă, îl asigurase Papi, mi-am cumpărat-o săptămâna trecută, n-am ajuns s-o îmbrac. Stinse lumina. Prin perdelele subțiri se vedea ninsoarea abundentă, calmă, domoală, care cădea dincolo de geam. Înainte de a adormi se gândi din nou la Papi, la boala lui de nervi, la talentul lui

de actor, rolurile de călăi și de victime pe care le va interpreta după ce boala lui de nervi va trece, după ce liniile negre și albe nu-l vor mai speria cum îl speriaseră cu o săptămână în urmă, Papi, care îl servise de ziua lui cu icre negre și languste, pregătite în mod special pentru el, încât ziua fusese până la urmă frumoasă și bogată în evenimente, o adevărată zi de naștere.

II

1

Profesorul nu avea de gând să plece împreună cu asistentul său pe care nu-l prea simpatiza – o antipatie nedată în vileag însă, încât ambițiosul și foarte înfigărețul tânăr, atent la cele mai mici nuanțe în ceea ce privește relațiile lui cu alții, era foarte convins că se află în grațiile „bătrânului“. Se și lăuda de altfel, de câte ori i se ivera prilejul, că l-a dat gata pe academician, l-a cucerit, ce mai încoace și încolo! Când o să plec – i-ar fi spus profesorul – am să fiu liniștit, am pe mâinile cui să las catedra, frază desigur născocită, profesorului nu-i trecea prin cap s-o rostească vreodată. Se trezise într-o bună zi la catedră cu tânărul cel ambițios – deși îl avusese student nu și-l reamintea, la disciplina predată de el în cei cinci ani de facultate nu izbutise să se remarce în vreun fel – și din primul moment îl displăcuse, dar nu mai era nimic de făcut – hotărârea fusese luată oarecum pe deasupra capului lui, fără să fie consultat decât formal și, deci, neeficient, – preferă să nu-și demaște în fața tânărului adevăratele sentimente. O făcea mai mult din comoditate – nu avea nevoie la catedra lui de ceea ce se cheamă o atmosferă încărcată – decât din prudență sau teamă. Era cu toate astea convins că băiatul – altfel, de o politețe ireproșabilă, arătându-i, poate la un mod cam exagerat, admirația – de îndată ce interesele sale ar fi intrat

în joc – cariera pe care și-o dorea din tot sufletul cât mai strălucită – n-ar fi pregătit, la o adică – în momentul în care ar fi descoperit în profesor nu un aliat, ci o piedică în calea ascensiunii lui – să pornească o adevărată ofensivă împotriva sa (pe față și-ar fi păstrat, probabil, atitudinea admirativă), cu o atât de mare sete și cu o atât de susținută tenacitate, încât în mod sigur atacurile sale n-ar fi rămas fără urmări. Totuși nu se temea de el – cum să-ți fie frică, se întreba privind-și surprins și oarecum nedumerit asistentul, de un ins atât de slab cu duhul?!... Profesorul își făcuse obiceiul – deformație profesională de care era conștient – să-i judece pe cei de care era înconjurat în raport cu capacitatea lor de a înțelege sau nu obiectul căruiia îi închinase întreaga lui existență, adică literatura. Și față de tânărul său asistent folosise aceeași unitate de măsură, încât, privit din acest unghi de vedere, îi apărea ca un ins refractar poeziei lui Rilke. (Cred că anume le scrie așa, mai încurcat, tovarășe profesor – își dăduse el cu părerea – ca să ne dea nouă dureri de cap, să ne îmbete cu apă rece, cum s-ar zice. Să ne dea impresia că cine știe ce lucruri profunde vrea să spună! Eu unul sunt sincer, așa că declar cu mâna pe inimă că nu înțeleg mare lucru.) Un moment de sinceritate pe care, văzând stupefacția cu care îl privește profesorul, îl regretă după aceea. Făcuse o „gafă“, după părerea lui, și ajunsese la concluzia – pentru a câta oară, dar ca orice om tânăr și „necălit“ mai gafase și el din când în când – că sinceritatea, oricum, nu-i bună... Un ins, deci, care nu are acces la poezia lui Rilke, nu putea trezi în sufletul profesorului decât un singur sentiment, de milă față de o persoană infirmă, pe care orice ai face nu ai cum s-o ajuți. Profesorul era totuși destul de conștient de îngustimea punctului său de vedere. Fiecare profesiune, își spune el cu luciditate, creează însă astfel de exclusivisme; ele sunt firești, așa că nici nu-i trecea prin gând să renunțe la ele... În același timp, profesorul acceptase ca la catedra lui să fie adus un tip mediocru și pentru că nutrea

de fapt convingerea că orice încercare a lui de a se opune unor asemenea hotărâri n-ar fi avut, în nici un caz, sorti de izbândă. Îl cuprinsese în ultima vreme un fel de oboseală, pusă de el pe seama vârstei – trecuse de șaizeci de ani, era ceea ce se cheamă un om bătrân! – precum și pe seama tuturor experiențelor lui din ultimii ani; un timp își păstrase speranța, convins că lucrurile se vor îndrepta – să treacă și valul ăsta, își spunea încrezător, după ploaie vine întotdeauna vreme bună – dar apoi, cu totul pe neașteptate, oboseala și un anumit scepticism îl determinau să-și piardă din nou încrederea. Profesorul nu vroia să-și recunoască un statut de „om sfârșit“, făcea eforturi să-și revină, să-și insufle curaj. Sunt tare încăpățânat, nu mă las cu una, cu două, își spunea el, încurajându-se singur; în fond, întotdeauna lucrurile pe care le-am urât cel mai mult au fost scepticismul și blazarea; un pas le desparte doar de cinism, păcat capital după părerea lui. Cinicii ar trebui de fapt puși în cel mai adânc cerc al infernului, își spunea el, împreună cu delatorii, aceștia din urmă așezați acolo de altfel chiar de Dante în persoană. Și la urma urmei nu tocmai cinismul justifică delatiunea, nu este ea floarea otrăvită a acestuia?! Și câte și mai câte se pot naște din cinism, mai bine să nu vorbim despre asta, își spunea el, cuprins de oroare, precum și de o justificată enervare și nemulțumire. Dar Swift, tovarășe profesor, îl întrebuse la un moment dat un student mai îndrăzneț, nu sunteți de părere că autorul lui *Gulliver* a fost totuși cam cinic? Cum am putea altfel interpreta propunerile lui Swift privind ajutorarea și salvarea celor înfometati, mă refer, tovarășe profesor, la celebra lui povestire care a făcut un scandal atât de mare la data apariției ei. Cred că în cazul lui Swift..., apoi studentul se oprise în mijlocul frazei, speriat de propria lui îndrăzneală, căci se știe doar, cu un profesor nu e bine să te iei în gură, să-l contrazici, mai ales când dai examen; riști să se înfurie și să-ți treacă o notă proastă în carnet, asta ca să îți minte, să numai faci altă dată

pe nebunul, își spunea, probabil, studentul înfricoșat, numai că el, profesorul, nu se înfuriase, dimpotrivă, îi plăcuse curajul acestuia, înseamnă că nu era un student oarecare, avea ceea ce se cheamă personalitate; totuși, el nu era de aceeași părere în privința lui Swift, îl îndemnase să mai citească o dată mult incriminată narațiune și să fie de data aceasta ceva mai atent, s-o ia adică mai puțin *ad-litteram*, să vadă ce anume se ascunde dincolo de acele „propuneri”; numai aparent par ele cinice, în realitate, nu-i așa, cu totul despre altceva e vorba; există, desigur, și o mare doză de ironie în *Înțeleapta jalbă*, ai s-o sesizezi, sunt sigur, îi spusese el studentului; cu toate că, fu obligat să recunoască profesorul, s-ar putea să aibă și studentul dreptatea lui; nu, Swift nu are o părere de tot bună despre ființa umană, băiatul n-a citit chiar de-a-ndoaselea povestirea! Când trăiești într-o lume ca cea în care a trăit Swift nu-i chiar atât de greu să-ți pierzi încrederea și speranța, adăugase studentul, prinzând curaj. De data asta profesorul nu mai fu chiar întru totul de acord cu el, îi aminti de nu știi care mare scriitor care a trăit într-un timp poate și mai sumbru decât cel al lui Swift și cu toate astea n-a scris el, îl întrebă, tocmai în anii aceia întunecați, cărți încărcate de lumină și speranță?! Încurcat, studentul mărturisi că nu le-a citit: nu cunoaște germana, deci nu se pune problema unor lecturi în limba în care ele au fost scrise, iar în franceză, în care se descurcă“, nu i-au căzut în mână. Neapărat trebuie să le citești, îi spune profesorul dojenindu-l, ușor dezamăgit de carențele de lectură ale băiatului, altfel, se vedea de la o poștă, foarte dotat; o clipă rămase chiar cu stiloul în aer, înainte de a pune nota în carnet; nu numai pentru că ar fi ezitat să-i pună nota maximă, de vreme ce nu l-a citit pe autorul cu pricina, ci și din dorința de a-și fixa în memorie numele acestuia: sper că o să mai aud de el, se gândea, sper că n-o să se piardă în masa anonimă și amorfă în care atâția dintre ei s-au pierdut... Cum să-i ajuți?! se întrebă profesorul privind carnetul deschis în fața lui,

cuprins de un acut sentiment al propriei sale neputințe, ce pot să fac altceva pentru ei, decât să le trec notele în carnetele astea nenorocite, cu sentimentul că n-o să le fie, poate, de nici un folos?!... Un băiat bun, îi spune asistentului său, de data asta am avut cu cine sta de vorbă...

Cu ceilalți, cei ce repetau la examene cu cea mai mare conștiinciozitate cele spuse de el la curs – fraze întregi, reproduse cuvânt cu cuvânt, așa cum fuseseră ele transcrise în caietele de notițe (numele autorilor și titlurile operelor subliniate cu creion roșu, mai mare dragul să răsfoiești un asemenea caiet foarte îngrijit!), eventual chiar cu unele greșeli strecurate în fuga condeiului (astfel, un student se apucase să-i vorbească despre maximele lui „Roșcofo“, convins fiind că numele moralistului francez se pronunță în acest fel!) – cu aceștia, premianții anului (cu temeritatea cu care rețineau toate titlurile romanelor lui Balzac sau „subiectul“ unei piese de Lope de Vega, cu același sărg, deci, memorau la dialectologie sute de cuvinte din dialectul aromânilor din sudul Dunării!) profesorul se plictisea repede, dădea semne de nerăbdare și-i oprea la mijlocul frazei, spunându-le că e de ajuns în ceea ce îi privește, el e întru totul edificat, punându-le în carnet note mici, spre marea lor nemulțumire. Se considerau persecutați, profund nedreptățiți, făceau contestații la decanat; au răspuns perfect, iar profesorul le purta, cine știe din ce motive, pică, altfel cum să-și explice nota – ei, care aveau în carnet, încă din anul întâi, numai cinci sau „foarte bine“ la toate materiile.

Știau dinainte toate subiectele de examen – le copiau din timp, de la celelalte grupe; așteptau la ușă și, când ieșea studentul din sala de examen, îl rugau să le spună „ce i-a căzut pe bilețul!“ – după ce aflau subiectul îl bifau sau îl treceau pe listele lor meticulos alcătuite... Cereau reexaminare și profesorul le aproba cererea, răzbunându-se în felul lui: îi întreba dacă au cunoștință, pot adică să spună vreun vers din

Keats sau Byron, sigur că da, săreau ei cu gura și se grăbeau să recite versurile care se aflau în curs; altele nu mai știți? îi întreba profesorul; se declara nemulțumit; cum e posibil ca din toată poezia lui Keats, o poezie dintre cele mai mari, să nu cunoști decât primul vers din *Oadă către o privighetoare!* îi întreba supărat. El are impresia că nici n-au citit întreaga poezie până la capăt, care de altfel a și fost splendid tradusă în limba română; cum se termină poezia, poți să-mi spui ultimul vers? Nu mi-l amintesc, recunoștea studentul; așa că în carnet nota rămânea aceeași; iar studenții cu pricina prindeau o ură, păstrată probabil intactă până la adânci bătrânețe, nu numai împotriva lui Keats, ci și împotriva tuturor privighetorilor vii sau cântate de poeți din pricina cărora ei își stricaseră media „foarte bine“ pe flanc, de la un capăt al carnetului la celălalt! Nu le mai puteau suferi, nu mai aveau nici un chef să citească despre ele sau să le audă cântând! Ia ascultă ce frumos știe să le zică poetul, îi spunea profesorul studentului cu pricina, recitându-i *Oda către privighetoare*, lăsându-se, pentru a câta oară?, vrăjit de frumusețea fără seamăn a poeziei; uneori, sub efectul acesteia, devenea ceva mai înțelegător, se îmbuna brusc. Uite, îi spunea el, ce-ar fi să îmi spui câteva versuri din *Sonetele* lui Shakespeare?... N-o nimerise însă nici de data asta, în curs nu se aflau decât foarte puține rânduri despre sonetele în cauză; sunase, și el nu mai apucase să le vorbească ceva mai amănunțit despre sonete; despre sonetele lui Shakespeare o să vorbim data viitoare pe larg, le promisese; dar cine știe din ce pricină la următorul curs nu mai reveni asupra lor, trecu la marile tragedii; studentul reproduce aproape cuvânt cu cuvânt cele câteva fraze aflate în curs, puține la număr, apoi se opri; îi venea pur și simplu să plângă de supărare; de data asta profesorul încercase să-l ajute și uite că el nu făcuse față, nu se descurcase! Se revoltă apoi în sinea lui împotriva profesorului care vroia neapărat ca el să-și vâre în scâfârlie versuri pe de rost, să le învețe adică

mai abitir ca un papagal, când și așa el nu se prea da în vânt după poezie! Un roman e cu totul altceva, are ceea ce se cheamă o acțiune, un subiect; poeziile, în schimb, sunt mult prea vagi și prea diluate, după părerea lui; au ele oare vreun rost, folosesc cuiva? Nu-mi amintesc acum, spune cu o voce sfârșită, trecându-și palma peste fruntea transpirată; profesorului i se făcu milă de el, se vedea cale de-o poștă că vrea nota maximă cu orice preț și uite că el nu avea cum să i-o dea! Ca să mai treacă timpul, se apucă să-i declame sonetul lui preferat. Studentul se uita pe geam, probabil că nici nu mă ascultă, își spune profesorul, nu fără o oarecare strângere de inimă; era mult prea frumos sonetul, merita, într-adevăr, să fie ascultat: „Sătul de toate caut tihna morții / Să nu mai văd slăvit pe cel nemernic / Și pe sărac cerșind în fața porții / Și pe cel rău slăvind pe cel puternic“... versuri pline de nemulțumire adâncă și, spunându-i-le studentului, el avu impresia că izvorâseră din propriul lui suflet; vocea îi era încordată, dar la sfârșitul sonetului se mai încălzi puțin, deveni melancolică și visătoare: „Sătul de toate, toate le-aș lăsa / Dar dacă mor, cui las iubirea mea?“

Mai erau și ceilalți, cei mai puțin conștiincioși și profesorul își amintea, de pildă, de studenta aceea foarte îngrijit îmbrăcată – o bluză albă cu guleraș de dantelă, părul strâns la spate cu cărare la mijloc, niște mâini foarte înguste jucându-se nervos cu bilețelul pe care se aflau subiectele – căreia îi tremura vocea, fără să se oprească măcar ca să respire, iar el nu asculta ce spune, se uita distrat pe fereastră, apoi, pe neașteptate, atenția i se concentrează asupra unei fraze a acesteia; nu-i venea să creadă, o privi stupefiat. Cum ai spus, domnișoară?! o întrebă el, poate n-am auzit bine, te rog repetă încă o dată la ce carte te referi, și cine e autorul?! *Gargantua* de Homer, spune cu toată seninătatea studenta cea drăguță, potrivindu-și ochelarii cu ramă subțire pe năsucul nostim. Ieși afară! se apucă profesorul să strige la ea, înfuriindu-se brusc; așa ceva într-adevăr nu putea

fi suportat, era peste puterile lui!... Așa cum i se întâmpla întotdeauna, își regretă ieșirea, mai ales când văzu lacrimile care țâșniră din ochii fetei, aburindu-i ochelarii; își reveni și-i spuse studentei să se liniștească și să nu mai plângă, că el n-are obiceiul să mănânce oameni, nu-i căpcăun; vă rog să mă iertați, tovarășe profesor, spunea fata ștergându-și lacrimile, dar sunt îngrozitor de obosită, n-am dormit toată noaptea, *Gargantua* nici n-am apucat s-o citesc și acuma toate mi se învârtesc în cap, am impresia că nu mai știu nimica. Bineînțeles că *Gargantua* nu e de Homer, spune ea, Homer a trăit în antichitate și e autorul *Iliadei* și al *Odiseei*. Bine, o întrerupse el cu multă blândețe, lasă-l pe Homer și să ne întoarcem la subiectul de pe bilețul, poate că între timp ți-ai amintit cine a scris *Gargantua*; numai că studenta era atât de speriată, se făcuse albă ca varul (aducea, se gândi profesorul, cu acele eroine deznădăjduite și patetice din filmele mute) încât nici pomeneală să se poată concentra asupra subiectului. Îți dau voie să ieși pe coridor, îi spuse, și, după ce te-ai calmat, poți să intri din nou, să tragi un alt subiect. Încearcă să te liniștești... În mai puțin de jumătate de oră studenta se prezentă din nou la examen, lacrimile i se uscaseră între timp, trase un nou bilețul, profesorul o puse să i-l citească; ți-a căzut un subiect frumos, îi spuse el, încurajând-o. *Romeo și Julieta*, o poveste de dragoste, într-adevăr copleșitoare, ia să vedem despre ce anume e vorba! *Romeo și Julieta* de William Shakespeare, spune studenta, subliniind faptul că de data asta cunoaște autorul operei, nu mai există pericolul să-l confunde cu altul... Apoi se așternu o lungă și stânjenitoare tăcere. Profesorul n-o grăbi însă. Haide, spuse, totuși, după o vreme, tăcerea riscând să se prelungească prea mult, zi-i tot ce știi, povestește piesa dacă vrei – era fraza pe care o spunea ori de câte ori interveneau astfel de tăceri penibile –, îi fu teamă să nu înceapă din nou să plângă, lacrimile îl impresionau în general neplăcut, nu putea să le suporte. Curaj, îi spune el, sunt convins că ai citit

piesa, sau cel puțin ai văzut-o jucată, în stagiunea trecută a fost montată chiar la „Național“. Nu, n-am văzut-o, recunosc studenta prinzând glas, iar de citit am citit-o mai demult, nu-mi amintesc toate amănuntele. Ei, atunci renunțăm vrând-nevrând la amănunte, cu toate că ele își au, nu-i așa, importanța lor; literatura se face în general din amănunte... Studenta, însă, chiar și după ce balastul amănuntelor fu aruncat peste bord, nu deveni mai vorbăreată. Spune-mi, cel puțin, cum se sfârșește piesa, o îndemnă atunci profesorul, dând dovadă de multă bunăvoință. Cu jale, șopti studenta, temându-se parcă să vorbească. Modul de a se exprima al studentei îl înfurie din nou, își pierdu răbdarea, se supără rău de tot. Ce vrei să-ți fac, dacă nici o frază corectă nu ești în stare să articulezi? o apostrofă el. *Romeo și Julieta* e o piesă care se termină cu jale, o exprimare mai neroadă nu mi-a fost dat să aud... Îmi pare rău, dar nu pot să-ți dau examenul, îi explică el pe un ton neutru, liniștindu-se între timp. Spre uimirea lui, studenta se împacă și ea pe neașteptate cu situația; lacrimile îi dispărură din ochi ca prin farmec; puse biletul pe masă, în fața profesorului și, cu pași repezi, foarte vioi, aproape veselă, de parcă cine știe ce cuvinte de laudă i-ar fi fost dat să audă, părăsi sala de examen.

*

În decursul anilor de profesorat avusese fel de fel de studenți și cu toate astea nu apucase să se obișnuiască nici cu mediocritatea unora, nici cu ariditatea, cu lipsa de vibrație, „în fața unui vers frumos,“ a altora. Îi spusese odată unui student, ești sec ca o păstaie, frază pe care o regretase apoi, mai ales că studentul cu pricina se potrivea să nu fie atât de lipsit de sensibilitate cum îl crezuse el. Afirmația profesorului îl tulburase într-o asemenea măsură, încât voise să se retragă, așa i se spusese, de la Filologie, să dea în altă parte, să se

îndrepte adică spre disciplinele cu caracter științific, acolo unde „lipsa de vibrație“ la frumos, bănuită de profesor, ar fi avut o mult mai mică importanță. Ceea ce pentru mulți dascăli se transforma cu timpul în rutină – studenți mediocri există de când lumea, nu ai cum să scapi de ei! – pentru profesor rămânea un permanent motiv de nemulțumire; nu reușise să se obișnuiască – ceea ce era într-adevăr de mirare! – cu opacitatea acestora. În fața lor – văzându-i atât de impenetrabili, de neclintiți, de surzi, în cele din urmă, de vreme ce cuvintele vrăjite ale poezilor, comori inestimabile, cum le considera el, nu ajungeau niciodată până la ei – în fața unor astfel de inși, greu pentru el de înțeles, era cuprins nu numai de o firească uimire, ci chiar de un fel de teamă, irațională, desigur, dar pe care nu știa cum să și-o reprime sau să și-o ascundă... În decursul îndelungatei și strălucitei sale cariere universitare nu făcuse de fapt altceva decât să alerge și să-i caute pe *ceilalți*, întotdeauna descoperiți cu o anumită înfrigurare și emoție; o permanentă pânda și vânătoare, fără ca vânătorul să se simtă vreodată sătul de-atâta căutare sau obosit. Existau, mai puțini la număr – și nu chiar atât de ușor de descoperit; era necesar un ochi experimentat și avizat ca al lui, ca să-i vadă, căci majoritatea erau îngrozitor de timizi și de nedescurcăriți. Nu săreau în față, nu „străluceau“, nu încercau să-ți ia ochii! Numai că privirea profesorului mergea direct la țintă, anumite intuiții ale lui funcționau cu o nemaipomenită exactitate. Bineînțeles că erau și ceilalți, norocoșii, binecuvântați de soartă, cei a căror dotare se vedea cale de o poștă, de cum deschideau gura știai cu cine ai de-a face! Profesorul se trezea brusc din apatie și somnolență: Uite că am cu cine sta de vorbă! Păi așa se schimbă situația! Vezi, îi atrăgea atenția asistentului, iepurele sare când nu te aștepți! Un entuziasm cam „copilăros“, după părerea asistentului. Ce s-a mai montat moșul, își spunea el, uitându-se cu coada ochiului la profesor; așa sunt bătrânii, dau în mintea copiilor de la o vreme, se entuziasmează și se

aprend foarte repede. Nu știa, nu avea de unde să știe – era asistentul profesorului doar de un an de zile – că întotdeauna fusese așa, nu era doar o chestie de vârstă, cum credea el, entuziasmul și chiar fraza aceea, „uite că acum am cu cine să stau de vorbă“, existau chiar din primul an de profesorat. Să vedem, îi spunea el studentului sau studentei, și se așeza mai comod în scaun, își punea coatele pe masă, se pregătea de ascultat, dacă e chiar așa, dacă *vocația fericirii*, cum spui tu, și-i frumos spus, într-adevăr, nu am nimic împotriva, e mai puternică decât cea a suferinței la eroii lui Dickens. Ce te face să crezi lucrul ăsta, hai, explică-mi și mie, fă-mă să înțeleg, convinge-mă că ai dreptate! Ia început studentul se pierdea cu firea, cum adică să-i explice el, un pârlit da student, profesorului cum e cu „fericirea“ la Dickens, își revenea însă repede văzând cu cât interes e ascultat. Care ți se pare – îl întreabă el pe student – cel mai „fericit“ personaj din Dickens? Pegotty, răspunde studentul, dacă da lui David Copperfield. Fă-mă să înțeleg și eu, îl îndeamnă profesorul, convinge-mă că e așa, și studentul rămâne o clipă pe gânduri, ușor dezorientat și puțin speriat – cine știe dacă n-a spus o prostie și profesorul vrea să râdă de el, să-l ia în răspăr; apoi prinde curaj. Fericirea, spune el, izvorăște din bunătatea acestei femei simple; oamenii buni nu pot fi, într-adevăr, decât fericiți, apoi propriul său răspuns i se păru studentului cam prea pretențios, dar de-acuma nu mai putea da înapoi. Profesorul îi văzuse aproape gândurile născându-se în spatele frunții palide și transpirate de emoție; uite, își spuse el mulțumit, cum gândesc cu propriul lor cap, mai mare bucuria să vezi cum nu iau nimic de-a gata; să descoperi că între cuvinte și gând există o astfel de legătură și potrivire... Fericirea, bunătatea, îl întreabă el pe student, nu ți se par niște lucruri prea generale? Ai putea să-mi explici, de pildă, ce înțelegi exact prin ele? Păi atunci să ne întoarcem la roman, spune studentul. Să ne întoarcem, fu de acord profesorul... Da, profesorul se entuziasma ori de câte ori îi

descoperea pe cei aleși (așa le spunea), nu pentru că ar fi îmbătrânit și „ar fi dat în mintea copiilor“, entuziasmându-se tam-nesam cum vedea asistentul lui, ci pentru că în felul acesta, prin existența unor astfel de *copii* (se gândea la ei cu o grijă părintească), propria sa existență, ca profesor, primea un înțeles și o anumită importanță, profesoratul căpăta un rost ori de câte ori constata că „sămânța“ celor „aleși“ nu dispăruse cu totul de pe pământ. Căci oricât de vitrege ar fi vremurile, își zicea profesorul, ea, sămânța asta, va dăinui, totuși, pentru totdeauna!... E drept că acestor clipe de exaltare le urmau altele de pesimism întunecat, de deznădejde, nebănuite de asistent, care, deși se afla tot timpul în preajma profesorului (i se atrăsese atenția că n-ar strica să-l „supravegheze“ puțin), nu avea de unde să le cunoască. Neîncrederea și chiar și oboseala nu se lăsau, așadar, prea mult așteptate. Și dacă se duc la fund și nu se alege nimica din ei, ca din atâția alții, se întreba, de câte ori îi vedea, pe unii dintre ei, nu tocmai pregătiți pentru vicisitudinile și asprimile vieții, neputând, deci, concura, nici pomeneală de așa ceva, cu ceilalți, cu marele escadron, cum îi spunea, al ambițioșilor și băgăreților, al mediocrilor lingușitori care știau întotdeauna foarte exact ce ușă anume trebuie deschisă, pe unde se intră adică și, eventual, la nevoie, pe unde se iese! Împotriva acestora din urmă, simțea cum crește în el un fel de pornire răutăcioasă. Văzându-i tot timpul la vânătoare după note mari, el însuși se transforma într-un fel de cetate înconjurată de metereze înalte, greu de cucerit. Folosi drept arme de luptă împotriva acestora obscuritatea poeziei manieriste, precum și subtilitățile simbolștilor; de asemenea, poezia lachistă le dădu cel mai mult de furcă; trebuiau învățați pe de rost o mulțime de poeți cu nume dintre cele mai încurcate, precum și titluri de poezii foarte lungi; iar problemele de care se ocupau toți acești poeți, mulți la număr, erau de asemenea încâlcite, greu de reținut; le uitau repede, nu voiau să intre cu una, cu două în cap; semănau, lachiștii

ăstia, cu un fel de rude sărace ale celor „mari“; și-l închipuiau pe Byron sau pe alt poet important englez uitându-se cu dispreț la ei, spunându-le, voi, „lachiștilor“, ați cântat lacurile, și ce-i cu asta, o adevărată pierdere de vreme, să descrii nu știu ce lac cu nume greu de ținut minte, sub lumina lunii, când sunt altele, mult mai importante, cum ar fi lupta pentru libertate a poporului grec, da, asta cred și eu că se reține, Misolonghi și toate celelalte, numai că profesorul, spre marea lor enervare, trăgea mai mult spre „lachiștii“ ăia, decât spre Byron și Victor Hugo, subiecte de mai mare dragul, la care ai ce vorbi într-adevăr; vrea să afle, de pildă, cum îi spune unei poezii foarte lungi scrisă de unul dintre „lachiștii“ cei antipatici, și iată că studentul, spre marea sa enervare, nu-și amintește foarte exact titlul cu pricina; lasă afară câteva cuvinte din întregul pomelnic cu pretenție de titlu, nu-s papagal, își spune, jignit în forul său interior, simțind cum crește în el o adevărată aversiune împotriva profesorului, să învâț pe de rost titlurile astea tâmpite; cine a mai văzut un asemenea chițibușar, în loc să mă pună să comentez un subiect, mă întrebă despre titluri. Nu bănuiau că profesorul, știindu-i „tocilari“, gata să învețe totul pe de rost, încerca, de fapt, să-i înfrângă cu propriile lor arme! În timp ce studentul continua să se lupte cu titlurile cele lungi ale poezilor „lachiști“, profesorul îi spunea să treacă la subiectul al doilea; mai e și altceva, probabil, pe bilețel, îi atrăgea atenția. Studentul turuia cu o voce mai stridentă, vorbea tare și răspicat, ca să arate cât de bine cunoaște, de data asta, subiectul. Ia un moment dat, profesorul încetează să-l mai asculte. În fața ferestrei deschise înfloriseră castanii, semănau cu niște lumânări aprinse, își spuse profesorul. Își aminti un vers din Rimbaud: „Nu ești prea serios, la șaptesprezece ani“, apoi, de la celebrul vers trecu pe neașteptate la anii, atât de îndepărtați, desigur, ai propriei lui tinereți studioase, când cărțile de prin bibliotecă îl interesau în mult mai mare măsură decât castanii înfloriți de pe bulevarde; fusese, așadar, cu totul altfel,

avusese altă fire, nu prea semăna cu băiețandrul din poezia lui Rimbaud; s-ar putea spune că, la urma urmei, nici nu-și trăise, de fapt, tinerețea!... Pasiunea devastatoare pentru cărți îi absorbise oare pe timpul acela întreaga energie? Așa să fi fost într-adevăr? Se gândea la Faust, stând în chilia lui de anahoret, și așteptându-l pe Mephisto... Nu trebuie să-l învinuiți chiar atât de tare, le spusese el studenților, odată, la curs, c-a abdicat atât de repede, c-a făcut pactul cu diavolul cu o așa de mare ușurință. Căci nu i se înapoia, de fapt, tinerețea, ci i se dăruia un timp pe care el nu l-a trăit niciodată. Vă dați seama cât de mare a fost ispita?! Numai că ei nu-l înțelegeau, citea în ochii lor de oameni foarte tineri această incapacitate de a pricepe; de ce să fie atât de ispitoare tinerețea? Își ziceau toți acei tineri căroră abia dacă le crescuse barba, cei mai mulți dintre ei abia trecuți de douăzeci de ani; de ce să-l ispitească pe bătrânul din chilia lui de pustnic tinerețea pe care ei, iată, o aveau și la urma urmei nici nu prea știau ce-ar putea face cu ea; să fie oare tinerețea noastră, se întrebau ei, cu o anumită nedumerire, chiar atât de râvnită și invidiată de alții? Să-ți vinzi sufletul numai așa, ca să fii din nou tânăr, ce lipsă de măsură, ce pripeală la un domn în vârstă, care pe deasupra se și laudă că știe pe de rost și și-a băgat în scăfârlie întreaga înțelepciune a lumii ăsteia... Cam astea trebuie să fi fost gândurile lor, în timp ce el, profesorul, le citea scena întâlnirii dintre savant și împielitatul ale cărui coarne erau bine ascunse, să nu le poată vedea oricine, iar acum, în timp ce studentul cel ambițios vorbește despre *iluminism*, subiect cunoscut de el „la perfecție“, profesorul se uită pe geam, nu-l ascultă, toată osteneala studentului e de prisos, ei își dă seama de lucrul ăsta, așa că îl oprește la un moment dat în mijlocul frazei. Văd că te descurci cu iluminismul mult mai bine decât cu poezii lacurilor, îi spune profesorul. Să vedeți, tovarășe profesor, îi mărturisește studentul, cuprins de un exces de sinceritate, provocat de bunăvoința neașteptată a profesorului, cu poezia lacurilor lucrurile sunt ceva mai complicate: o citești și, când încerci să-ți faci un mic rezumat din ce-ai citit, îți dai

seama că-ți alunecă printre degete. Ai dreptate, îi spune profesorul, vorbind pe un ton cât mai neutru, într-adevăr, poezia îți scapă ușor printre degete, așa se întâmplă întotdeauna, n-ai cum s-o prinzi. Apoi îi trece în carnet o notă cât mai mare ca să nu-i strice media...

2

Abia la începutul lui iunie se mai încălzeau sălile de curs și amfiteatrele, cancelariile și cabinetele profesorilor. Zidurile groase ale Universității păstrau temperatura anotimpurilor răcoroase până spre mijlocul verii. De altfel, în ultima vreme, semn de bătrânețe, desigur, profesorul simțea o deosebită aversiune împotriva frigului. Corpul său nu mai avea rezistența necesară, nu mai găsea în el destule resurse pentru a se apăra împotriva acestuia. Nu voia însă să se plângă de frig, ca orice moșneag, așa că avea grijă să păstreze doar pentru ei această nemulțumire...

I se întâmplase, prin februarie, să aștepte tremurând sosirea troleibuzului care să-l ducă la facultate, mai bine de jumătate de oră. Umezeala și frigul îi pătrunseseră adânc în oase; își simțea parcă și sufletul înghețat și când se trezi în fața amfiteatrului așteptând să se facă liniște. Urma să le vorbească studenților despre *Anii de ucenicie* ai lui Goethe și sala era plină până la refuz. În fiecare an se întâmpla așa, când cursul său ajungea la autorul lui *Faust*, amfiteatrul era luat cu asalt atât de studenții din anii mai mari, care veneau să-i audieze pentru a doua oară cursul, cât și de „lume străină“, tineri de pe la alte facultăți sau chiar inși mai în vârstă care în foiala gălăgioasă a primilor se simțeau stânjeniți, stăteau țepeni și nu tocmai în largul lor, în băncile din față, având aerul unor intruși, aducând cu un fel de „repetenți“, în mod paradoxal setoși de învățătură. Când intra profesorul se ridicau și ei în picioare, cu mișcări însă mai stângace și mai greoaie decât cele ale

studenților, iar profesorul le arunca o privire rapidă în care ostilitatea și bunăvoința se amestecau într-un chip ciudat; îi „tolera“, cu toate că nu-i făcea o deosebită plăcere să-i vadă; după părerea sa, toate trebuie făcute la timpul lor, anii instrucției pentru toți acești cheloși și pentru tot acest cuconet, dinspre care venea un miros greu de apă de colonie, trecuseră de mult; lăcomia, setea lor cam contrafăcută și snoabă de cultură el o considera nelalocul ei; oricum, nu putea să-i dea afară; nu se enerva totuși, văzându-i cu câtă stângăcie se așezau în băncile prea strâmte pentru trupurile lor de-acuma mai voluminoase, zveltețea tinereții se consumase de mult. Continuau să se foiască în timp ce el se pregătea să-și înceapă cursul, cu o frază la care se gândise de dinainte, o cizelase și o rotunjise bine, în așa fel ca atenția auditorilor să fie reținută din primul moment. Aștepta, totuși, să se liniștească și foiala din acele prime bănci, se uita lung la „intruși“, fără să-și mai ascundă nerăbdarea și aceștia se potoleau dintr-o dată; da, putea să înceapă, întregul amfiteatru aștepta cu răsuflarea întretăiată, se făcea o liniște de puteai auzi și musca. Când se trezi, deci, în fața celor nerăbdători să le vorbească despre Goethe, despre *Anii de ucenicie* (de data asta avusese de gând să-și înceapă cursul după rostirea unei fraze introductive cu un citat din Thomas Mann, după părerea lui foarte pregnant și convingător portret al scriitorului german), descoperi, cu spaimă, că vorbele pe care ei le așteptau înghețaseră parcă acolo, în stația de tramvai, nu mai vroiau să se reverse în sala arhiplină care le aștepta cu atât de mare nerăbdare. Era atât de înfrigorat în realitate încât se simțea golit brusc și surprinzător de acea înflăcărare care-l cuprindea întotdeauna când se afla în fața studenților. Pentru că el avea, într-adevăr, ceva de actor în el: sălile pline până la refuz îl înflăcărau, îl făceau să se simtă invadat de o adevărată vervă creatoare – ideile dădeau năvală și el găsea cu repeziciune cuvintele potrivite prin care ele să se întruchipeze. Toate acelea se aflau

în strânsă legătură cu vocația lui de profesor: cărțile, publicate de-a lungul anilor, îi provocaseră o mult mai mică satisfacție decât acest contact direct, aproape palpabil, cu mințile tinere în care gândurile lui se gravau ca într-un lut moale și încă nefolosit. Erau momente de fericită comunicare – importante, dacă ne gândim că în ultima vreme apăruseră din nou, ridicându-se vertiginos parcă din întuneric, cumplitele suferințe prilejuite de *singurătate*, un cuvânt multă vreme uitat, dar care iată, după moartea soției lui, își făcu simțită din nou prezența. Stând, așadar, în fața amfiteatrului supraaglomerat – unii stăteau în picioare, nu mai aveau loc în bănci, baricadând intrarea, se simțise (din pricina frigului din stația de tramvai) gol de orice gând, entuziasmul său în fața măreției lui Goethe părea a fi secătuit dintr-o dată. Dumneavoastră – se adresă sălii, al cărei murmur continuu și foială se întrerupseră brusc și se lăsă o liniște grea, ca de mormânt – l-ați citit pe *Faust*?, întrebare mai curând retorică, pusă de el ca să câștige timp, să-și revină din amorțeală. Să ridice mâna, mai spuse, cei ce au citit *Faust*, nu numai partea întâi, pe aceea bănuiesc că o știți cu toții – povestea de dragoste dintre Faust și Margareta e cunoscută doar de toată lumea – ci și partea a doua, care e ceva mai complicată. Se ridicară mai multe mâini, nu atât de multe însă, mai puțin de jumătate din numărul celor aflați în amfiteatru. Prea puțini, mult prea puțini, spuse el, încercând parcă să numere mâinile ridicate. *Faust* era trecut în bibliografia obligatorie, la cursurile anterioare le atrăsese atenția să vină „cu opera citită“ (e adevărat că în sală se afla și multă lume străină, dar el se făcu a nu băga de seamă acest lucru). Ce naiba sunt atât de indolenți, de leneși, copiii ăștia? se întrebă, dar, spre marea lui surprindere, supărarea îi trecu dintr-o dată. Se gândi din nou la ei ca un tată, ai cărui fii au fost iarăși cât se poate de neascultători; sentimentul patern, neașteptat, îl încâlzi, îi alungă frigul și amorțeala din oase. O să facem o mică schimbare, spuse, din

nou sigur pe el și cât se poate de calm, o să vorbim astăzi despre *Faust*, partea a doua, pe care constat cu consternare, adăugă, pe un ton iarăși muștrător, că n-ați citit-o chiar toți: *Anii de ucenicie* o să-i lăsăm pe altă dată – și un freamăt de mulțumire trecu prin amfiteatru, se auziră și câteva aplauze, e drept, ceva mai timide; se știa doar că, atunci când e vorba de *Faust*, profesorul se întrece pe el însuși, e doar momentul de vârf al cursului său, nici nu se așteptau la o asemenea surpriză plăcută! Iar el, profesorul, e din nou stăpân pe situație! Vorbi cuprins de o necurmată vervă, electrizând întreaga sală.

3

8 decembrie 1954

M-am hotărât să absentez la primele două ore, de la opt la zece. Am continuat să stau în pat, în timp ce cei zece colegi cu care împărțeam camera la căminul studentesc de pe Sfinții Voievozi se foiau în jurul meu; își trăgeau grăbiți pantalonii, se încheiau la nasturii de la cămașă, își scoteau cursurile și caietele de notițe de sub pernă; cineva repeta un solfegiu în dreptul ferestrei deschise. Cel care doarme lângă mine își caută sub pat caietul cu notițe.

Au plecat pe rând, unul câte unul, gălăgioși, veseli, nepăsători, cu caietele și cursurile flenduroase sub braț. Împrumutându-se unul pe celălalt cu țigări ori cu bilete de troleibuz ori de tramvai. I-am auzit îndreptându-se spre capătul coridorului, vorbind despre bromura pusă în ceai și despre efectele ei dezastruoase de tot felul, coborând scările. Am rămas singur în dormitor. Mi s-a făcut urât și am regretat că n-am plecat împreună cu ei. Oricum, aș putea să văd un film în matineu, mi-am spus, încercând să-mi revin din lăncezeală. Am sărit din pat și, cu totul din întâmplare, am dat peste un volum de poezii uitat pe masa din mijlocul încăperii. Am

început să-l răsfoiesc, unele versuri erau subliniate cu creionul, în dreptul altora se aflau mai multe semne de exclamare – cineva citise poeziile cu mare atenție și ținuse să-și manifeste entuziasmul. Pe foaia a doua a cărții se afla portretul poetului, tinerel, cu părul blond și cu ochii albaștri, plini de o nesfârșită tristețe. Nu auzisem până atunci de el. Îl chema Serghei Esenin. Un vers era subliniat de mai multe ori cu pixul. „N-am să mai fiu tânăr niciodată“, am citit eu versul care trezise încântarea necunoscutului lector.

*

Am rămas noaptea în sala de lectură și am citit până spre ziuă. Unele poezii le-am parcurs de mai multe ori la rând. Afară se pornise viscolul, un vânt necruțător lovea cu putere în geamurile înghețate. Zăngăneau și se zbăteau, gata să fie smulse din țâțâni, chinuite parcă de un duh necruțător. Nu se prea potrivea iarna de-afară cu cea din poeziile pe care le citisem eu! Cu capul plin de versuri și cuprins de o oboseală plăcută, am străbătut coridorul lung și întunecat, îndreptându-mă spre dormitor... Viscolul lovea cu putere în geamurile șubrede, să le spargă, iar în dormitor focul mai ardea în soba de tuci. Aerul aproape că fusese înghițit de gurile lacome, larg deschise, ale colegilor mei. Dormeau pe spate, cu păturile trase până sub bărbie.

Se simțea un miros greu de cărbuni, brichete mici și negre arseseră transformându-se într-o cenușă albă, dar mirosul greu al arderii lor nu dispărea cu una, cu două. De-a valma toate pe masa dormitorului: ceapa și cărțile de joc, caietele cu notițe, o bucată mare de slănină împreună cu niște căței de usturoi. Cu totul din întâmplare, se mai rătăcise în mijlocul mesei un ciorap murdar.

În dreptul patului meu se afla fereastra. Un felinar, jos, în stradă, aprins toată noaptea, nu mă lăsa (așa mi se părea,

înjurându-l adesea în gând) să dorm. În nopțile cu ploaie și cu vânt, becul se aprindea și se stingea cu intermitențe.

Mă cuprinsese o neașteptată stare de euforie, de parcă mi s-ar fi întâmplat un lucru cu totul ieșit din comun, ceva într-adevăr extraordinar! Citisem niște poezii ale unui poet dispărut de multă vreme. Din prefață am aflat cum murise; își tăiasse venele de la mâna stângă, într-un hotel din Petersburg. Ultimele versuri le scrisese cu sânge. După care, se spânzurase cu cureaua pantalonilor. Versurile lui foarte triste îmi dădeau o stranie senzație de euforie, de parcă aș fi fost drogat. Aveam sentimentul că nu mai sunt singur: poetul, cu joben și îmbrăcat în frac, îmi șoptește versurile lui triste în ureche. Cine știe din ce pricină mă simt împăcat cu lumea și fericit.

M-am gândit c-ar fi timpul să mă dezbrac și să mă vâr sub pătură. Când m-am descălțat, un bocanc mi-a scăpat din mână pe dușumea. Colegii, cei cu somn mai ușor, s-au foit o vreme, apoi s-au întors pe cealaltă parte și au continuat să sforăie. Mi-am așezat hainele pe noptieră, pantalonii, care și așa nu mai păstrau dunga, i-am pus pe marginea patului, apoi m-am strecurat sub pătură, zgribulindu-mă de frig. Am închis ochii și am încercat să adorm. Versuri disparate, din cartea cu coperti mov, îmi reveneau în minte, mai ales ultimele, scrise cu sânge, se învârteau în capul meu la infinit.

Felinarul din fața ferestrei ardea în continuare. Dormitorul nostru era scaldat de lumina tulbure și nesigură a zorilor. Omul în frac și cu joben umblă fără un scop anume pe străzile înguste și pustii, bate un vânt rece dinspre Neva, precum și dinspre canalele orașului, învăluite în ceață și întuneric. Omul în frac și cu joben intră într-un restaurant elegant, se privește într-o oglindă înaltă, de cristal; nu-i place chipul pe care-l vede reflectat în oglindă – odinioară un chip frumos de băiat foarte tânăr, o lovește cu bastonul cu măciulie de argint. Oglinda se sparge. Zgomotul oglinzii sparte pătrunde în dormitorul nostru în care miroase a mangan, a ceapă și a motorină – în

fiecare sâmbătă se dă pe jos cu motorină – precum și a trupuri asudate de băieți tineri. Aproape c-am adormit, dar mă trezește fășăitul unor pantofi de papură – unul din colegi s-a sculat din pat și, cu ochii cârpiți de somn, se îndreaptă spre ușă, se grăbește spre WC. E „presat“, cum se spune, se lovește de muchiile paturilor care îi stau în cale. Se reîntoarce, după o vreme, stă pe marginea patului, își scarpină pieptul păros cu amândouă mâinile, cască și râgâie, convins că toți dorm și nu-l aude nimeni. Versurile cu care îmi umplusem capul se risipesc. Îmi amintesc doar câte o fărâmă de vers, un cuvânt, două; silueta poetului, hoinărind pe străzile pustii, e și ea tot mai puțin clară, mai ștearsă; nici cioburile sparte ale oglinzii nu le mai aud; somnul mă cuprinde, cobor în apele lui adânci, întunecate, și în felul acesta încerc să uit de toate și să fiu fericit...

duminică, 10 decembrie 1954

În timp ce vecinul meu de pat doarme cu fața la perete și la masa din mijlocul dormitorului se joacă table, încerc să citesc din volumul de versuri cu coperta mov, dar literele de data asta rămân moarte, nu-mi produc nici o impresie. E o zăpușeală teribilă în dormitor, îmi simt întregul trup ud de sudoare și, așa năclăit, mânjit de transpirația caldută, mă răsucesc în pat printre cearcafurile umede, negăsindu-mi locul. Mă simt sufocat de tristețea acestei după-amiezi de duminică și o dorință intensă – de a pleca oriunde, numai să scap de mirosul de zoaie și de săpun prost, de zgomotul zarurilor și de megafonul care urlă la nesfârșit prin fereastra deschisă mă cuprinde. Sar din pat, îmi pun o cămașă curată, îmi fac pantofii cu cremă, îmi leg la gât splendida mea cravată maronie cu buline albe, îmi trag ciorapii în așa fel încât să nu se vadă că sunt ruți la călcâie, mă duc la spălător și îmi

ud părul ca să nu-mi mai stea atât de înfoiat; fac totul cu mare grabă, de parcă mi-ar fi fost teamă să nu întârzii cumva la cine știe ce întâlnire importantă. În spălător, același ins își petrece după-amiezile uitându-se la nesfârșit în oglindă. Un băiat înalt și deșirat, cu un obraz prelung și gălbejit, cu o frunte îngustă și plină de coșuri, cu un nas lung: buzele subțiri sunt aproape inexistente. Stând în fața oglinzii, fluieră o melodie populară, singur cu el însuși și cu imaginea reflectată...

La ieșirea din cămin, portarul citește un roman apărut în Editura Cartea Rusă. E prins de lectură, nici nu observă când trec pe lângă el. Pe coperta cărții, un partizan, cu o căciulă brumărie pe cap și cu o pușcă, pare a fi gata să apese pe trăgaci și să tragă în cotropitori. Străbate o pădure ninsă, cu brazi înalți acoperiți de chiciură albă... Colegul căruia m-am gândit să-i fac o vizită stă la niște pensionari – doi bătrâni teribil de cumsecade – care i-au închiriat o cămăruță la mansardă, sub acoperiș. Îl cheamă Peciovschi, la fel ca pe celebrul fotbalist, doar că el e mic, grăsuliu, cu o față smeadă și negricioasă. Nu are nimic de sportiv și pe deasupra e și foarte studios de felul lui, a încheiat la toate materiile, pe semestrul întâi, cu „foarte bine“! În același timp, avea un mare talent la desen; și-l risipea însă în desene ca un pronunțat caracter pornografic. Avea o experiență sau o imaginație în ceea ce privește problemele erotice întru totul ieșită din comun. Putea face, într-o singură oră de curs, sute de desene de acest fel, le lăsa să circule, treceau din mână în mână prin întregul amfiteatru. Fetele se îmbujorau la chip, băieții chicoteau arborând o mină de cunoscători; nimeni însă nu mai lua notițe; conferențiarul vorbea în fața unei săli care încetase de multă vreme să-l mai asculte. Am găsit în podul bătrânilor un gramofon, îmi spuse Peciovschi în loc de bun-venit. Și o cutie cu plăci vechi nemaipomenite! Caruso, Traian Grozăvescu, Benjamins Gigli. *Traviata* și *Boema*. Ți se taie răsufarea.

Urcăm o scară îngustă și întortocheată – nu încapă decât o singură persoană – foarte întunecoasă și plină de păianjeni. Ajungem la micuța cămaruță de sub acoperiș. Gramofonul tronează în mijlocul patului. Peciovschi îl ia și-l așază pe singurul scaun care se află în încăperea, învârte manivela, pune un disc și vocea lui Caruso, venind parcă din altă lume, de pe un tărâm îndepărtat, se răspândește în încăperea minusculă. Stăm în pat, în altă parte nu avem unde; tavanul e atât de jos încât îl atingem cu capul. Afară e viscol și se aude vântul șuierând pe acoperișul de tablă. Peciovschi schimbă placa, de data asta cântă o femeie, tot o italiancă, de al cărei nume însă nu am auzit; cântă celebra arie a Violetei din finalul operii lui Verdi, cântecul îndurerat al unei femei care se pregătește, plină de resemnare, să moară. Sufletul ei e încărcat de iubire pentru bărbatul care a părăsit-o! Ne-a dat gata cântecul primadonei, suntem amândoi, Peciovschi și cu mine, cu ochii plini de lacrimi. Peciovschi scoate de sub pernă o sticlă cu lichior de portocale. Mai am un disc cu Șaliapin, îmi spune. Pe ăla îl punem la urmă. Și, după ce-am golit sticla cu lichior de portocale – nu-s obișnuit cu băutura și m-am amețit de-a binelea, încăperea începe a se învârti cu mine – îl urmărim, zguduiți de emoție, pe Boris Godunov cum moare, ros de tardive și tenebroase păreri de rău, în timp ce-și privește mâinile înroșite de sângele țareviciului.

Mă întorc la cămin pe la orele zece seara, când lumea iese de la cinematograful și tramvaiele sunt supraaglomerate. Umblu printr-un fel de ceață moale și plăcută. Sunt foarte vesel și-mi vine tot timpul să râd. E multă lume în jurul meu, oameni necunoscuți. Mă privesc cu nepăsare și, în loc să mă întristez din pricina asta, mă simt fericit. Am ajuns la cămin, portarul a terminat de citit cartea inspirată din viața partizanilor. Volumul se odihnește lângă o legătură mare de chei. Eu am chef de vorbă, sunt curios să aflu dacă i-au plăcut cele citite și dacă până la urmă partizanii au izbutit să-i alunge pe

cotropitori. Dintr-o ochire, portarul, al cărui ochi e atât de experimentat în privința asta, își dă seama că-s tare mototolit. Du-te mai bine și te culcă, mă îndeamnă, privindu-mă încrunțat. Am să-ți povestesc altă dată, când ai să fii în stare să pricepi ce-ți spun. Dau să protestez, înțeleg foarte bine, îi spun, și romanul mă interesează foarte tare, dar renunț, văzând că nici nu mă ascultă ce zic. Bine, îi spun cu o voce moale. S-a făcut, bătrâne. Rămâne pe altă dată...!

Colegii nu mă bagă în seamă, jocul de cărți e în toi, întreaga atenție se concentrează asupra jocului. Reușesc să mă târăsc până la pat, împleticindu-mă. Cum am dat de căldură, m-am moleșit rău de tot. Mă trântesc pe pat, rămân cu ochii în tavan în timp ce odaia începe să se învârtască în jurul meu. Ce-i cu tine? mă întreabă un coleg, ești beat, ori ce dracu ai pățit?! Între timp s-au adunat cu toții în jurul meu, chipuri curioase, care par mai curând ironice și vesele decât îngrijorate. Dezbracă-te și te culcă, aud pe cineva poruncindu-mi. Ascultător, dau să mă ridic din pat și să mă dezbrac, dar nu-s în stare și alunec pe dușumea. Stai cuminte să te descalf, îmi poruncește o voce pe care nu-s în stare s-o recunosc; aud cum cade pe dușumea un pantof, apoi celălalt. Izbutesc, cu chiu cu vai, să-mi scot pantalonii. Uitați-vă la gagiu ce poate să râdă! spune o voce în imediata mea apropiere. E vesel, n-are treabă. Stai în loc, îmi ordonă alt coleg de dormitor, nu te mai învârti atât, dacă vrei să nu cazi din pat. Aduceți-i un lighean. Dacă i se face rău să aibă unde vomita... Vorbeau despre mine, ori despre altul? Nu-mi dau seama...

25 decembrie, 1954

Cum de mi-am amintit tocmai astăzi, în ziua de Crăciun, de banchetul nostru de sfârșit de liceu? Poate pentru că mă simt foarte singur și mi-e mai dor de acasă ca oricând... În celălalt capăt al curții era bucătăria internatului. Bucătăresele, două femei grase, în halate albe și nu prea curate, spălau o cratiță

uriașă. Una din ele i-a spus celeilalte ceva teribil de vesel, se pare. Cu totul pe neașteptate s-au pornit să râdă amândouă. Cratița pe care o spălau s-a rostogolit de pe masă pe ciment. Au lăsat-o să zacă în mijlocul bucătăriei. Icnetele și hohotele lor de râs nu se auzeau din pricina muzicii. Se chercheliseră, probabil, cu resturile rămase din pahare, sau mai curând dosiseră niște sticle din care băuseră pe furiș și acum erau în mare formă.

M-am întors în sala de gimnastică și am așteptat ca orchestra să cânte un vals, ca să pot dansa și eu. M-am așezat la masă lângă profesorul de desen, dirigintele nostru. Poți să bei, m-a îmbiat el împingând spre mine un pahar plin cu vin roșu. Nu mai ești elev, așa că ai voie, mi-a spus, privindu-mă cu niște ochi tulburi și congestionați de băutură. Un bărbat masiv, cu chelie, mare amator de șprițuri. (În timpul său liber picta țigănci planturoase și ghivece cu flori.) Tu, Matei, mi-a spus el, și s-a aplecat peste masă, ca să-l aud mai bine, ai să ajungi un om mare! Mi-a făcut cu ochiul și văzând că nu zic nimic și nici nu par impresionat de „prorocirea“ lui, a continuat, pe un ton ceva mai iritat: „Ai stofă, pricepi? Nu m-aș mira să ajungi un scriitor mare... Singurul tău defect, a adăugat el după ce s-a gândit un timp privindu-mă direct în ochi... e că ești cam moale. N-ai să te descurci în viață ușor, a adăugat privindu-mă cu ochii lui tulburi. Și astăzi, dacă nu te știi descurca, a spus cu o voce stinsă și a închis ochii, rahat, nu se alege de tine nimica. Trebuie să te bagi în față și să dai din coate, pricepi?!... Eu, dirigintele și profesorul tău, doresc să ciocnesc și să golesc cu tine un pahar de vin! s-a răstit deodată supărat și enervat cine știe din ce pricină. N-a reușit însă să țină paharul drept și vinul roșu s-a scurs pe fața de masă. Să știi, băiatule, a devenit el din nou foarte serios, că eu țin tare mult la tine. Nu ți-am arătat-o niciodată, pentru că nu e pedagogic, înțelegi? Nu-i pedagogic ca elevul... Numai că eu...“ În ferestrele murdare ale sălii de gimnastică au apărut zorii tulburi ai dimineții de vară. Apoi cerul s-a acoperit pe

neasteptate cu nori. Începură să cadă niște picuri mari de ploaie; ploaia se înteteți, un șopot vesel și primăvărat acoperit, în mare parte, de muzică. O ploaie scurtă, care nu ținu mult. Printr-o spărtură a norilor își făcu apariția soarele. Ce-i cu tine, m-a întrebat un coleg, am impresia că nu te prea distrezi!? Nici nu mai țin minte câte pahare de vermut am golit până acuma și n-am nici pe dracu! s-a lăudat el. Și, înainte ca eu să am timp să-i dau vreun răspuns, a dispărut din nou printre dansatori... Pe la uși și-au făcut apariția părinții mai grijulii, cu umbrele și pelerine de ploaie.

În bucătăria internatului, cele două femei, în halatele lor albe și nu prea curate, dansau una cu cealaltă; în jurul lor, sticle de vin, farfurii cu resturi de mâncare, platouri și sticle de sifon; izbuteau să le ocolească cu multă grijă, ceea ce dădea mișcărilor lor o anumită grație greoaie și ușor comică... În pragul ușii larg deschise a sălii de gimnastică, Corina, o fată înaltă, cu cozi groase, blonde (purta ochelari și avea un zâmbet înțelept, ca de bunică), într-un fulgarin roșu, se pregătea de plecare, însoțită de amândoi părinții. Cu toate că nu mai plouă, tatăl Corinei se chinuie să deschidă o umbrelă galbenă... I asă umbrela, tată, îi spune Corina, cu calmul și siguranța pe care i le știam atât de bine. Cu același calm și aceeași siguranță răspundea întotdeauna la toate materiile. Nu vezi că s-a înseninat, ce nevoie mai avem de umbrelă? Noi plecăm, mi-a spus ea, zâmbindu-mi cu zâmbetul ei de bunică... I-am urmărit cum se îndepărtează străbătând curtea pustie. Când a ajuns în fața porții, Corina s-a întors și mi-a făcut un semn cu mâna, de rămas bun.

Hai, băieți, au strigat bucătăresele – stăteau în fereastra bucătăriei, amândouă, și se hlizeau la noi – nu veniți să faceți și cu noi un dans? Cu atâția tineri aicea și noi tot fără cavaleri am rămas. Lăsați, tanti, că n-au intrat zilele în sac. O să mai fie și alte ocazii. Nu are rost să vă supărați pe noi! a încercat unul din băieți să le liniștească, strigând la ele din mijlocul curții. Pentru că, între timp, petrecerea, banchetul nostru de sfârșit de liceu, se mutase afară, în curte. Acordeonistul cânta

și noi dansam. Spun „noi“, pentru că dansam și eu cu repetenta clasei... Să știi că nu dansezi chiar așa de prost, m-a încurajat ea strângându-mi mâna în palma ei transpirată și durdulie...

4

Poștașul s-a urcat pe scara șubredă și mi-a dat scrisoarea, o scrisoare într-un plic murdar și ușor mototolit, lipit cu un strat gros de clei, ca să nu-l poată deschide nimeni, în afara „adresantului“. Era o scrisoare foarte scurtă. Iustin îmi comunica ziua, precum și ora exactă a trenului cu care urma să plecăm împreună la Facultate. Plecam cu același tren, deci, ca să ne despărțim la București. Iustin se prezentase la Mecanica navală, la Galați, și fusese trecut pe lista celor reușiți, printre primii... Stând pe acoperișul bucătăriei de vară încins de soarele verii, mi-am amintit examenul nostru de admitere în liceu. Pe Iustin l-au declarat căzut la examen în sesiunea de vară, cu toate că răspunsurile lui fuseseră de zece la toate materiile. Mi-am amintit cum am cerut audiență – eu doar în calitate de „însoțitor“ – la cel ce conducea destinele raionului nostru pe acele timpuri. Ne-a primit în cabinetul lui capitonat cu pluș roșu și ne-a rugat, cu un zâmbet afabil, dar și ușor enervat, în colțul gurii, supărat probabil pe cei ce ne lăsaseră să ajungem până la el într-o perioadă atât de „aglomerată“, când cu greu reușea să facă față sarcinilor pe care le avea, să luăm loc pe cele două scaune, capitonate cu aceeași catifea rubinie, aflate în fața biroului său. Ne-a pus să-i spunem scopul audienței noastre (cerusem amândoi „audiență“ fără știrea părinților, care, speriați probabil, nu ne-ar fi lăsat) și atunci Iustin și-a luat inima în dinți și i-a spus bărbatului care ne privea de-acuma cu un zâmbet ușor distrat sau, cine știe, poate doar intrigat de această audiență cu totul ieșită din comun doi mucoși de paisprezece ani, unul slăbuț și palid, celălalt

negricios și destul de dezvoltat pentru vârsta lui, cu un început de mustață), i-a spus, prin urmare, că e vorba de o problemă legată de învățământ, chiar așa s-a exprimat. O problemă legată de învățământ? Ce fel de problemă legată de învățământ? a întrebat bărbatul cu costum gri-fer cu dungi, dumirindu-se între timp cam despre ce era vorba. Am căzut la examen, i-a spus atunci Iustin, uitându-se drept în ochii lui. Dacă ați căzut, i-a spus bărbatul frecându-și amândouă mâinile și privind deasupra capetelor noastre, înseamnă că n-ați fost prea pregătiți. Am răspuns foarte bine, l-a întrerupt el. Am luat zece la toate materiile. Nu se poate, i-a spus bărbatul, fără să se arate prea surprins însă. De unde știi tu că ai luat zece? l-a întrebat el și s-a ridicat în picioare. Păi am văzut când mi-a pus nota, i-a răspuns Iustin. Nota e secretă, i-a răspuns bărbatul, fără să renunțe la zâmbet; era un bărbat frumos, între două vârste, cu o figură distinsă, cu părul ușor grizonat – și dacă e secretă, nu aveai de unde s-o știi, nu-i așa? a adăugat el pe un ton explicativ, subliniind cuvintele. Iustin și-a pierdut pentru moment cumpătul, n-a știut ce să răspundă, s-a uitat la bărbatul din fața lui cu aceeași privire încrezătoare, dar și ușor mirată, apoi și-a revenit, și-a coborât privirea în pământ și a spus din nou cu o voce limpede și hotărâtă: „Am răspuns perfect. Profesorul de matematică m-a felicitat la sfârșit“. S-a ridicat în picioare și, neștiind ce să facă cu mâinile, și le-a dus la spate. Era cu un cap mai înalt decât bărbatul care ne-a primit în audiență și se uita drept în creștetul acestuia. Stai jos, i-a spus bărbatul cu părul grizonat, întunecându-se, ușor enervat. Apoi s-a așezat la masă și a început să citească, încât am avut impresia că pur și simplu a uitat de noi. Vă rog să fiți atenți, ne-a spus după un timp, privindu-ne de data asta fără să zâbească. Să mă urmăriți în așa fel încât să înțelegeți exact ce vreau eu să spun... Întâi de toate vreau să vă întreb dacă ați fost vreodată într-o oțelărie, dacă ați văzut un cuptor în care se căleşte oțelul? Am văzut, i-a răspuns Iustin, tata e

funcționar la „Oțelul Roșu“. Atunci cu atât mai bine, ne-a spus bărbatul în costum gri cu dungi, ai să poți să înțelegi mai ușor ceea ce vreau să vă explic: voi, acum, la vârsta voastră, sunteți la fel ca oțelul care se căleşte în cuptor; ori vă căliți ca el, ori... și suprimând, la repezeală, un cuvânt care ar fi putut părea prea tare, s-a oprit cu fraza neterminată, în timp ce noi amândoi, eu și Iustin, așteptam intimidată – curajul din prima clipă ne părăsise în mare măsură – ca el să continue. Ori ce? a îndrăznit totuși Iustin să întrebe. Oțelu' ori se căleşte, ori crapă, i-a spus bărbatul cu părul încărunțit înainte de vreme. Asta o știi și tu, dacă zici c-ai fost într-o oțelărie. Nu înțeleg, nu s-a lăsat Iustin, de ce trebuie să crap eu, care am luat numai zece? Care e logica? a întrebat el, prinzând curaj din nou și nevrând în ruptul capului să se lase intimidat cu una, cu două. S-a ridicat din nou în picioare, cu pumnii strânși, cu capul ușor aplecat în față. Bine, bine, a spus bărbatul care ne-a primit în audiență rupându-și din prețiosul lui timp ca să stea de vorbă cu noi. Poate că ai dreptate, am să mă interesez, să văd ce s-a întâmplat. S-ar putea să fie într-adevăr o greșeală. Am să aflu, fii liniștit. Spune-mi acum exact cum te cheamă; și după ce Iustin și-a spus numele (l-a rugat să și-l spună încă o dată, nu cumva să și-l noteze greșit) l-a scris într-un carnet elegant, cu coperti negre, și s-a ridicat în picioare, făcându-ne să înțelegem că audiența a luat sfârșit... Iustin a trebuit ca în toamnă să se prezinte din nou. Mai rămăseseră câteva locuri necompletate. A luat nota zece la toate materiile, la fel ca la primul examen. De data asta, a fost trecut pe listă pe primul loc, așa cum și merita de altfel. Oțelul nu se crapă prin urmare și se căli într-un foc din cele mai puternice.

*

Ia examenul de admitere la facultate n-am plecat împreună, din pricina unei scrisori a lui Iustin care s-a rătăcit pe drum

și a ajuns cu întârziere; eram de-acum student când am primit scrisoarea, o scrisoare destul de lungă, prima parte fusese scrisă cu pixul, iar partea a doua – între timp i s-a terminat pasta probabil – cu creionul, un creion cu vârful bont și neascuțit, din care pricină fusese obligat să facă literele mari și lătărețe, să se înțeleagă totuși ceva. Sunt convins că ai să ajungi un scriitor vestit, am mare încredere în talentul tău, îmi scria el. Eu m-am decis să dau la Politehnică, s-ar putea ca până în ziua examenului să mă mai schimb de două-trei ori, mă știi cât sunt de nehotărât; în tot cazul n-am să fiu unul din inginerii ăia încuiați, căroră nu le trece prin gând să deschidă o carte, știi doar cât de mult îmi place să citesc; chiar săptămâna trecută am citit o nuvelă de Hemingway, *Zăpezile de pe Kilimanjaro*, s-o citești neapărat, îndeosebi finalul mi-a plăcut teribil și, cum scrie bătrânul, ce să mai vorbim; mai sunt de asemenea și alte schițe foarte scurte, concentrate la maximum, care m-au entuziasmat pur și simplu; de exemplu, una mică de tot se cheamă, dacă îmi aduc aminte, *O pisică în ploaie*. Așa că ne întâlnim la gară, îmi scria el; dar în seara plecării zadarnic m-am uitat tot timpul pe geam, sperând că am să-l zăresc, scrisoarea lui se rătăcise și el plecase de-acuma cu alt tren. Ieșisem pe jumătate pe fereastra vagonului ca să mă uit după el (trenul supraîncărcat cu tinerii candidați, înghesuiți pe coridoare, și stând ciorchine în fața ferestrelor, părinții, jos, pe peron, tații nervoși, uitându-se tot timpul la ceas, mame grijulii agitate și ele; și, cum trenul stă în gară mai mult, așteaptă un alt tren care întârzie, se creează un fel de gol – ultimele sfaturi au fost date, totul a fost spus: „Să ne scrii“ și „Vezi unde ți-ai pus portofelul“ sau „ai grijă să dormi înainte de examene, să fii odihnit“) și la un moment dat chiar mi se pare că-l zăresc, îl confund cu un tip care, de la distanță, chiar semăna puțin. În sfârșit, o smucitură și trenul nostru se pune în mișcare, lumea adunată pe peron face o ușoară deplasare înainte; semne de rămas bun, cuvinte strigate

cu voce tare și acoperite de zgomotul trenului. Am ghinion: s-au dat două bilete pe același loc, încât sunt obligat să călătoresc în picioare până la București.

După examen și după ce m-am întors învingător acasă, am primit și scrisoarea lui Iustin și la un interval foarte scurt a venit încă o scrisoare de la el, de data asta o vedere cu o cherhana și cu niște lotci pescărești. „Am auzit că ai intrat la Filologie, îmi scria Iustin, fapt care m-a bucurat foarte mult și m-a determinat să-ți scriu. Ieri am fost în oraș, dar nu te-am întâlnit. Am fost la balul învățătorilor, care a fost la noi, în sala de gimnastică. Primește sincerele mele felicitări pentru intrarea în facultate.” Semnat: Iustin B. Apoi, scris pe marginea cărții poștale: „Plecăm amândoi la facultate, sâmbătă, cu trenul de 22,50”. Prin urmare a reușit și el la Politehnică, mi-am spus, de vreme ce-mi scrie că o să plecăm împreună, și în după-amiaza aceea de sâmbătă – vremea era frumoasă, vara se prelungise până la mijlocul lui septembrie – mi-am făcut primul meu geamantan de student. Mama m-a ajutat să-mi împachetez lucrurile, cu lacrimi în ochi, iar eu mă făceam că nu i le văd. Îți ajung șase perechi de ciorapi? m-a întrebat ea îngrijorată, participând cu întreaga ei ființă la acel ritual de despărțire. Dacă nu-ți ajung, pot să-ți mai dau două perechi de-ale lui taică-tu. Sunt noi-nouțe, i le-am cumpărat săptămâna trecută. Și: Ce faci cu pantalonii ăștia de tergal, îi iei cu tine sau îi lași acasă? Prea mare nevoie nu mai ai de ei, după părerea mea, a trecut vara, dacă ajungi să ți-i mai pui de două-trei ori. Nu merită... Rămân apoi singur în încăperea cu geamantanul deschis în fața mea; cărțile și caietele pe care urmează să le iau cu mine zac pe dușumea, cămășile călcate de mama sunt așezate pe un fotoliu. O aud pe mama, în bucătărie, cum frământă aluatul pentru cozonac (masa se zgâlțâie ușor), iar prin fereastra deschisă pătrunde, de la vecini, „melodia preferată”. Din când în când își aduce aminte de vreun lucru pe care am uitat să mi-l pun în geamantan și atunci

dă buzna în încăpere: Forfecuța de tăiat unghiile ți-ai luat-o? mă întreabă ea. Îmi aduce un mosor cu ață maronie ca să am, la nevoie, cu ce să-mi cos un nasture. N-ar strica, mă sfătuiește ea grijulie, să luați cu voi (a aflat că plec împreună cu Iustin) și o sticlă cu apă minerală. Drumu-i lung, o noapte întreagă de mers cu trenul, și v-o fi sete.

Și, iată-mă, în sfârșit, pe peronul gării, așteptându-l nerăbdător pe Iustin care trebuia să sosească, din clipă în clipă, cu trenul de Oțelu Roșu. Duvac Stela, fosta mea colegă de bancă din clasa a opta, pleacă și ea cu același tren și e însoțită de amândoi părinții. Îl ții minte pe Iustin, mamă? îi spune ea unei femei mărunte și blonde care, în așteptarea acceleratului, numără tot timpul bagajele fiicei sale. (Nu uita, îi atrage ea atenția, ai două sacoșe, un geamantan și pachetul de cărți. Cât ești de zăpăcită, ești în stare să le uiți în tren.) A fost la noi, într-un an, de Paști, eram în clasa a noua sau într-a zecea, nu-mi mai amintesc exact. Știu însă că ne-ai făcut clătite cu dulceață de vișine. Lui Iustin i-au plăcut grozav clătitele. Erau într-adevăr extraordinare... Nu, nu-mi aduc aminte, spune mama. Acceleratul ăsta, spune ea uitându-se de-a lungul liniei ferate, rar se întâmplă să nu aibă întârziere. E linia în lucru, ți-am mai spus, mormăie tatăl Stelei, care e ceferist. Până nu termină linia, tot așa o să întârzie. Nu-i nimic de făcut... E cam răcoare, spune mama fostei mele colegă de bancă. Pune-ți, draga mea, puloverul, nu cumva să răcești... E și normal să fie mai rece, îmi spune ea mie, căutând să mă implice în discuția lor, și-mi zâmbește, un zâmbet timid și cam veșted. Suntem doar în mijlocul lui septembrie. A venit toamna... A fost lungă vara, a ținut destul, nu ne putem plânge, e de părere tatăl colegei mele. Ce, parcă eu mă plâng?! îl întreabă femeia cea veștedă și mărunțică. Constat și eu, atâta tot...

O voce hârăită anunță în megafon sosirea acceleratului nostru. Personalul cu care ar fi trebuit să sosească Iustin are în schimb întârziere. Mă hotărâsc, brusc, să nu plec fără el. Ce-i

cu tine? mă întrebă mirată Duvac Stela. Hai să ne urcăm. Nu stă în gară decât trei minute. Nu plec, îi spun. Rămân să-l aștept pe Iustin... Mai are timp să-mi arunce o privire mirată, apoi se repede spre vagoanele din față, însoțită de ambii părinți care îi cară bagajele. După plecarea acceleratului – uriaș monstru negru cu un ochi roșu de ciclop în față – rămân singur pe peronul pustiu. Mă așez pe geamantanul burdușit, pregătindu-mă să aștept sosirea trenului întârziat. Nu trec nici cinci minute și-și face intrarea în gară, în sfârșit, personajul de Oțelu Roșu. Îl descopăr pe Iustin printre călătorii care coboară. E vesel și nici nu-i pasă c-a pierdut acceleratul. Nici nu se miră când mă vede. Era doar firesc să-l aștept și să nu plec fără el... N-o fi fost ăla „ultimul tren spre Gun Hill“, îmi spune el ca să mă consoleze. Îmi zâmbește, de parcă cine știe ce trăsnaie am fi făcut împreună. Să ne interesăm la ce oră avem altul, adaugă el plin de voie bună. Măine dimineață la cinci, ne informează un acar (ne-a auzit discutând). Ar mai fi la miezul nopții unul, dar nu vă sfătuiesc să plecați cu personalul. Oprește la toate hălțile, nu-i bun... Apoi se îndepărtează, se pierde în întuneric, doar lumina roșie a felinarului i se mai vede un timp. Ne-am întins pe băncile din sala de așteptare. Am adormit repede și, pe la orele trei, când Iustin s-a trezit (Mi-a părut rău de tine, gemeai prin somn, mi-a spus el), i-am povestit visul pe care l-am avut: „M-am trezit în vis și era întuneric beznă, lumina de-afară, de pe peron, era stinsă. Ploua și se auzea ropotul ploii bătând monoton în tabla cu care era acoperit peronul. Spre surprinderea mea, tu dispăruseși... Te-am strigat prin întuneric, dar nu mi-ai răspuns. Eram surprins și totodată supărat c-ai plecat fără să-mi spui nimic și nici nu știam unde ai fi putut pleca, așa, în miez de noapte. A început să-mi fie frică, mai ales când am constatat că gara era cufundată în beznă, ceea ce nu era nici pe departe firesc, gara fiind doar singurul loc unde «nu se închide» niciodată, care funcționează fără întrerupere! Până și în biroul de mișcare lumina era stinsă. Am auzit însă telegraful mergând și m-am uitat pe fereastră

înăuntru. Am văzut doi bărbați, unul tânăr, iar celălalt bătrân, moțâind amândoi cu capetele sprijinite de masă. Trebuie să mă trezesc, îmi spuneam, altfel visul o să mă prindă, definitiv, în complicata lui țesătură. Semăna – așa mi se părea în vis – gara aceea pustie și cufundată în beznă, cu însăși fantoma, descărnată și îngrozitoare la vedere, a singurătății. Încercam să fug de ea fără să fiu în stare! Disparația ta era greu de acceptat, de asemenea. Am înțeles că sunt angrenat în sforăria complicată a unui coșmar! Nimic nu-i adevărat, mi-am spus, tot ce mi se întâmplă acum se petrece în vis! Chiar și ceasul meu de pe mână mă minte. Nu se poate să fie trei fără un sfert. Iar ploaia asta mărunță și sâcâitoare nu există nici ea... Asigurările pe care mi le luam în felul ăsta nu reușeau însă să mă liniștească. M-ai ales că fereastra întunecată a biroului de mișcare părea teribil de adevărată, precum și chipurile oamenilor: cel ridat al bătrânului, urât, cu un nas mare și borcânat, de bețiv, sau cel prelung și îngust al tânărului din fața lui, un băiat cam de aceeași vârstă cu noi, cu ochi veseli și vicleni și care mi s-a părut la un moment dat că-mi face cu ochiul. Mi-am apropiat urechea de fereastră – geamul era rece și acoperit de praf – și i-am auzit vorbind. Culmea era că vorbeau despre tine, de parcă te-ar fi cunoscut. Înnoată bine, spunea cel tânăr, a crescut pe malul Dunării, e și normal. Cum la Dunăre?, a întrebat cel bătrân. Păi uite așa..., a început cel tânăr să-i explice...

5

Părea a fi un bătrân cam vorbăreț, îl ascultam cu o singură ureche, fără să fiu prea atent. Când am ajuns în mijlocul bulevardului, s-a schimbat stopul. Ne-am oprit – mă ținea de braț, îi era rău și se temea să nu cadă – lăsând mașinile să treacă pe lângă noi. În timpul acestui scurt popas mi-a spus cum îl cheamă și, dacă m-a văzut că nu reacționez în nici un fel auzindu-i numele, m-a privit mirat și intrigat în același

timp. Chiar n-ai auzit de mine? m-a întrebat în timp ce, după ce stopul s-a schimbat pe verde, am continuat să traversăm strada. Nu prea, am spus eu cu jumătate de gură. A început să râdă, un râs spectaculos, ca de actor, încât lumea care trecea în clipa aceea pe lângă noi ne-a privit mirată. Mă iertați, i-am spus, abia am intrat la facultate și nu prea cunosc pe nimeni. Student? a întrebat, privindu-mă cu atenție. Da, am dat eu din cap. În anul întâi. Și ce anume vrei să te faci?, m-a întrebat, continuând să-mi cerceteze chipul, curios și în același timp puțin ironic. Profesor, i-am spus. Sunt student la Filologie Prin urmare, literat?! a strigat, însufletindu-se deodată. Și numele meu chiar nu-ți spune nimic?! S-a uitat la mi se cu vădită uimire. Am bâlbâit ceva, un fel de scuză, acoperindu-i privirea. Continua să mă privească insistent, așa că i-am spus în cele din urmă c-am auzit de el, cum era să nu aud; se vedea de la o poștă că mint. Spre surprinderea mea însă, bătrânul domn mi-a luat în serios afirmația. Păi vezi? mi-a spus el, uitându-se la mine înduioșat și muștrător totodată. Eram sigur, absolut sigur că o să-ți cadă fisa... Chiar așa mi-a spus, o să-ți cadă fisa, și am fost surprins să aud o asemenea vorbă, cam golănească, în gura unui domn atât de distins. A început să se simtă din nou rău și m-a rugat să-l sprijin din nou, nu cumva să cadă. Mi s-a întâmplat o dată să leșin, eram într-o stație și așteptam autobuzul, am căzut și mi-am spart capul. Mai bine de o lună am stat în spital, m-am chinuit îngrozitor și de atunci mi-e tot timpul frică, mi-a mărturisit cu o voce plângăreață. Cu o mână îl țineam de brațul uscat (îmi era o milă nu chiar în stare pură, de vreme ce era amestecată cu greața pe care o simțeam la atingerea trupului său veșted) și bătrânului domn a început să-i fie, probabil, mult mai rău, căci mi-a luat mâna cealaltă în mâna lui uscată și mi-a strâns-o de parcă ar fi vrut să ia de la mine puterile necesare ca să-și revină, apoi deodată s-a destins, și un fel de zâmbet i-a apărut pe buzele-i veștede. Totu-i în ordine, a trecut, mi-a șoptit el, slavă

domnului c-am reușit să trec și prin criza asta. Văzând că se simte mai bine, am vrut să plec. Nu m-a lăsat însă, m-a rugat să-l mai însoțesc, doar câțiva pași, până îmi revin de tot, mi-a explicat, privindu-mă într-un mod sfidător, drept în ochi. Crizele astea-s parșive. S-ar putea foarte bine s-o iau iarăși de la început, a adăugat și a început să râdă de parcă s-ar fi referit la un lucru cât se poate de nostim. Te rețin, nu-i așa? m-a întrebat, fără să arate însă prea îngrijorat din pricina asta. Nu-i nici o problemă, l-am liniștit eu. Aveam de gând să văd un film la matineu, dar între timp filmul probabil a și început. Așa că nu mai are rost să mă grăbesc, i-am explicat. Cel puțin tălmăcirile mele din limba japoneză sunt convins că le-ai citit? m-a întrebat, însufletindu-se dintr-o dată. E drept că după '46 n-au mai fost editate. Dar oricum, prima ediție a apărut în 1941, într-un tiraj foarte mare, a mai adăugat și a început din nou să râdă. De data asta am avut impresia că cine știe din ce pricină vrea să-și bată joc de mine... A început, așadar, să-mi vorbească despre traducerile lui și din când în când mai spuneam câte o vorbă și eu, din care nu se putea însă înțelege prea bine dacă le-am citit sau nu. Părea a fi foarte mândru de ele. Pe neașteptate a schimbat însă tonul: „Așa sunt bătrânii, dragu' meu, s-a scuzat, autoironizându-se. Au impresia că cei tineri nu le acordă destulă atenție... Le e teamă să nu fie uitați... Nu sunt chiar la curent, am dat din nou să-mi cer scuze pentru neștiința mea. Fii liniștit, m-a întrerupt el, și nu te mai scuza atâta. Traducerile, da, ele au apărut, în schimb versurile mele, chiar dacă ai fi vrut, n-ai fi avut unde și cum să le citești, a șoptit uitându-se în toate părțile, de parcă mi-ar fi încredințat o taină, și mi-a luat iarăși o mână între mâinile lui uscate. A dat chiar să-mi spună ce s-a petrecut cu versurile lui, apoi s-a răzgândit, cufundându-se într-o tăcere posacă și ușor misterioasă. Aștepta, probabil, să-l întreb eu, să mă arăt interesat să știu ce s-a întâmplat cu ele. Între timp am ajuns în apropierea unei piețe și ne-am oprit în fața unui bloc

construit înainte de război. Pentru că ai fost atât de binevoitor, mi-a spus, am să-ți dăruiesc o carte cu autograf. Cu condiția să urci cu mine până sus. Un volum din lirica japoneză. Din *haiku*-urile traduse de mine. Am intrat într-un hol uriaș, care semăna mai curând cu un mausoleu; pereții erau de marmoră roșie, iar din tavan atârna un lampadar curios, care nu avea însă decât un singur bec aprins. Era întuneric și răcoare și mirosea a mucegai. Liftul e stricat, mi-a explicat bătrânul. Nu ne rămâne decât să urcăm cele șase etaje *per pedes*. Pentru dumneata e un fleac, desigur, în schimb, pentru mine e destul de greu... Până să ajungem la etajul șase ne-am oprit pe palier de mai multe ori. Îmi apăsa brațul cu mâna lui ciolănoasă și eu știam că dorește să mă opresc ca să-și tragă puțin sufletul. Când am ajuns în fața apartamentului lui, i-a trebuit ceva timp până să-și găsească legătura de chei. A început s-o caute prin toate buzunarele, mormăind nemulțumit. Descuie dumneata, mi-a șoptit, respirând cu greutate, după ce a izbutit să-i dea de urmă. E destul de întuneric și nu-s în stare să nimeresc broasca. Și așa te-am ținut destul. Bănuiesc că ți-ai pierdut răbdarea, am obosit, asta-i, s-a scuzat și s-a ținut de perete, să nu cadă. Am deschis, și-am intrat într-un coridor îngust și întunecat. Bâjbâind pe perete cu amândouă mâinile, bătrânul domn a găsit comutatorul și-a aprins lumina. Am intrat, apoi, într-o încăpere micuță, ticsită de cărți. Am căutat, zadarnic, un loc să mă pot așeza; singurului scaun din odaie îi lipsea un picior și era sprijinit de perete, să nu cadă. Scuză-mă o clipă, prostata, a spus bătrânul domn și s-a repezit spre baie, unde a rămas mai mult timp. Eram aproape convins că a uitat de mine. Sufăr cu bășica, mi-a spus, cu acea lipsă de pudoare de care dau în general dovadă oamenii în vârstă și care mă făcu să roșesc. Ce să-i faci, a adăugat în timp ce se străduia să tragă perdeaua de catifea ruginie, destul de zdrențuită și nu tocmai curată, ca să se facă lumină în încăpere, anii s-au adunat, la toamnă fac șaptezeci. Bătuți pe muche... A oftat

și, sprijinit de fereastră, a început să mă cerceteze, privindu-mă cu multă atenție. Și ce învățați voi la facultatea aia a voastră? m-a întrebat ușor disprețuitor. Ce vă învață profesorii *ăia*, ai voștri?! Cum să scrieți poezii despre tractoare și despre mulgătoarele fruntașe?... Stam în picioare, în fața lui, arătând ca un student care dă examen și pe care profesorul a reușit să-l deruteze punându-i o întrebare încuietorie. Nu mă simțeam neapărat încurcat, dar, cine știe din ce pricină, nu aveam chef să-i răspund! L-am lăsat să creadă ce vrea. L-am rugat să deschidă geamul... Era foarte puțin aer în încăpere. S-a înțepenit și nu am cum să-l deschid, s-a scuzat el. De obicei, aerisesc prin gemulețul de la bucătărie. Bucătăria, o încăpere micuță cu un aragaz murdar și o chiuvetă plină de vase nespălate, nu avea mai mult de doi metri pătrați. A deschis micuțul gemuleț din spatele chiuvetei ca să se aerisească puțin. Pentru că ai fost atât de drăguț, a strigat din bucătărie, am să-ți fac o cafeluță, cum scrie la carte. Și mie una, mică de tot... Medicul mi-a interzis cu desăvârșire, dar n-oi muri dintr-atâta?! Și dacă mor, în definitiv am trăit destul, nu-i nici o nenorocire... Cum îți place, m-a întrebat, mai dulce sau mai amară?...

A adus cafeaua, apoi un scăunel din bucătărie și m-a invitat să iau loc. Stai să-l șterg mai întâi, mi-a spus el înainte de a mă așeza. Scaunul era pătat cu muștar. Cine știe de când, pentru că muștarul se uscăse. Parcă miroase a gaz, nu ți se pare? m-a întrebat bătrânul domn... Răsuflă și nu știu pe unde. Trebuie să chem instalatorul.

Îmi spuneam că trebuie să plec cât mai repede. Aveam un seminar interesant de la unsprezece și nu voiam să absentez. Cafeaua era bună, iar ceașca în care mi-a adus-o foarte frumoasă. Avea pictată pe ea o mică pagodă și un podeț arcuit deasupra unui râu minuscul. Mi-ar fi făcut mare plăcere să mai stăm de vorbă, și-a exprimat el regretul după ce i-am spus că trebuie să plec. Oricum, despre artă se poate vorbi zile și nopți, nu-i așa? m-a întrebat privindu-mă cu gravitate și în

același timp ușor batjocoritor, autopersiflându-se parcă. Voi avea prilejul să observ adeseori la el această discrepantă șocantă între vorbele rostite și întreaga sa atitudine, exprimând într-un fel contrariul celor spuse. Parcă anume ca eu să nu știu în ce să cred: în cuvintele patetice și solemne rostite de el cu cea mai mare seriozitate, sau în ceea ce rămânea nespus, dar în același timp exprimat cu excepțională forță, de întreaga sa atitudine sceptică și zeflemitoare. Cuvintele și mimica sa atât de expresivă se anulau, adesea, reciproc; totul devenea neclar și ambiguu, frazele spuse de el semănau cu niște citate luate dinadins în răspăr... Se poartă așa ca să mă deruteze și să-și rădă de mine, îmi spuneam furios. Nu credeți un cuvânt din tot ce ziceți, i-am spus, e adevărat, mult mai târziu, după ce deja ne împrietenisem, sorbindu-mi cafeaua din minuscula ceașcă de porțelan japonez. Ce rost mai au cuvintele, dacă tot nu le luați în serios? Mi-a aruncat o privire șireată și înfricoșată, așa cum se uită, probabil, o pisică la un șoricel în clipa când apare pericolul să-i scape din gheare. Pentru că avea nevoie de mine – acest lucru l-am înțeles după ce l-am cunoscut mai bine – avea nevoie de spectatori pe care să-i dea gata cu erudiția lui nemaipomenită. Nu eram decât un biet tânăr provincial pe care bătrânul domn, cuprins de un nemăsurat orgoliu, vroia să-l uimească. Multă vreme a continuat însă să mă deruteze. Nu prea știam ce să cred despre el; era doar un bătrân palavragiu sau, dimpotrivă, era un om mare, un geniu neînțeleș și uitat pe nedrept, așa cum lăsa el să se creadă. Uneori mi se întâmpla să-l disprețuiesc, îmi apărea îngrozitor de ridicol, dar de cele mai multe ori mă lăsam prins de stratagemele și șiretlicurile țesute de el, cu bună-știință, în jurul meu...

Cu cât mai patetice îi erau cuvintele, cu atât mai ironică, mai zeflemitoare îi era comportarea. Nu știam ce să cred și atâta timp cât continuam să fiu contrariat de modul lui de a se purta, mă avea, ca să zic așa, la mână. De parcă m-aș fi

aflat în fața unui scamator versat pe care, privindu-l, rămâi, vrei, nu vrei, cu gura căscată!

Mai treci pe la mine, mi-a spus, în acea primă zi a întâlnirii noastre. Dacă ai chef, bineînțeles, nu-i obligatoriu, a adăugat privindu-mă ironic. Acuma știi drumul. Aici găsești întotdeauna o cafea bună... Să vorbim despre măreția și splendoarea artei, a adăugat patetic, și tam-nesam, a început să râdă, de parcă ar fi spus ceva foarte caraghios și ridicol, frecându-și mâinile uscate una de cealaltă...

*

Și cum eram intrigat la culme, am trecut pe la el și în ziua următoare. Am sunat și mi-a deschis după ce m-a făcut să aștept aproape un sfert de oră în fața ușii: nu-și găsea cheile, ca și data trecută, nu știa în care buzunar și le-a pus... Am avut o criză împruțită de ficat, mi-a spus el în loc de bună ziua. Închipuiește-ți că n-am închis ochii toată noaptea... Într-adevăr, avea fața lividă, ochii tulburi și împăienjeniți de nesomn și se clătina pe picioare ca un om beat. Respira greu și din când în când gemea încetișor. Arăta în așa fel încât îți venea să-i plângi de milă. Să-ți aduc scaunul din bucătărie, să ai pe ce să stai, mi-a spus de cum am intrat. Pe la orele cinci, a început să-mi povestească, după ce m-am așezat pe scaun în fața lui, când s-a luminat și au început să meargă tramvaiele, m-au mai lăsat durerile, ba am reușit chiar să ațipesc oleacă. Nu mult, la șase eram în picioare... Știi ce-am făcut de la orele șase până acuma?... A izbucnit într-un râs nestăvilit. De tot hazul, mi-a spus el printre sughițuri, închipuiește-ți că am scris o poezie, mai bine zis un poem pe care i l-am închinat soției mele. A murit de tuberculoză, nu se descoperiseră încă antibioticele, era în '42, în plin război, a murit repede, sărăcuța, n-a zăcut mult! Ce-ar fi să-i scriu un poem, mi-am spus, așadar, pe la orele șase dimineața, după

ce mi-a trecut criza de ficat; m-am așezat la masă și i l-am scris dintr-o răsuflare... Scrisese poemul cu creioane colorate, literele erau mari de-o șchioapă, folosise o droaie de hârtii care zăceau împrăștiate peste tot prin încăpere. Se folosise de mai multe culori, mai ales de violet și de negru, încât poemul avea un aer funebru chiar înainte de a fi citit. Avea un scris bătrânesc, cu înflorituri, complicat și în același timp ușor neglijent și lăbărat. Mi l-a citit cu o voce patetică și solemnă; se oprea din când în când ca să-și tragă sufletul – obosea repede – și se uita întrebător la mine; dar când am vrut să spun câteva cuvinte, profitând de o pauză de lectură – de altminteri destul de stângace, pentru că-mi era într-adevăr penibil să-mi dau aere de mare cunoscător în fața unui poet septuagenar – m-a oprit făcându-mi semn să tac din gură. Nu acuma, nu acuma, mi-a șoptit el. La sfârșit. Ai răbdare să termin... Așa că a citit poezia până la capăt și, când a terminat, a izbucnit deodată în râs, un râs vesel și amuzat de parcă mi-ar fi citit o poezioară de tot hazul. Ei, ce părere ai? m-a întrebat, hlizindu-se în continuare. Ți-a plăcut, nu-i așa? Crezi că e o poezie bună, care merită să fie tipărită? Mi-a plăcut, cum să nu! i-am spus cu jumătate de gură, străduindu-mă să-i ocolesc privirea; spre enervarea mea, am început să transpir abundant. Încercam, de fapt, să-mi ascund dezamăgirea. Era clar pentru oricine, chiar și pentru careva mai puțin expert, cum eram eu, că poemul nu avea nici o valoare! Versurile erau stângace și de o grandilocvență vetustă, amintind, unele, poeziile primilor noștri poeți, despre care învățasem în liceu. Și totuși, nu m-am gândit nici atunci, nici mai târziu, să-i contest talentul! Mi-am spus doar că pur și simplu poezia „nu-i ieșise“, probabil că emoția fusese mult prea puternică, în dauna actului de creație, cum se spune. Poetul repeta prea des cuvinte cum ar fi „dulcea mea soție“ și „neconsolatul suflet“, nu lipsea nici „balsamul suferinței“ care era pus să rimeze cu „deșertul neființei“. Amintea, ca ton general, de penibilul atroce al unor

necrologuri... O băgasem serios pe mânecă, mă uitam când în tavan, când la rafturile înțesate cu volume legate în piele, în timp ce el mă urmărea cu o privire încărcată de suspiciune. Așteptându-mi comentariile, arăta emoționat, ceea ce mărea ridicolul situației. Ați suferit, probabil, foarte mult când ați pierdut-o, am încercat eu să deviez firul discuției dinspre poet înspre „neconsolata inimă“ a celui ce scrisese versurile. Reiese din poezie lucrul ăsta? m-a întrebat el, uitându-se drept în ochii mei. În sfârșit, aveam impresia că mă aflu pe un teren ceva mai sigur. Fără îndoială că da, i-am spus cu toată convingerea, cum să nu se vadă? Se vede încă bine de tot! Ești sincer? m-a întrebat privindu-mă în continuare atent. Nu încerci să mă minți, să mă tragi în piept? (Simțea oare că ceva scârtâie totuși, ceva nu merge cum trebuie?) Cât se poate de sincer. Pe cuvântul meu... Poate îmi citiți și altele, am spus eu repede de tot, cu speranța c-am să reușesc prin versurile pe care mi le va mai citi, să mă îndepărtez de obiectul periculos. Altă dată, mi-a spus el. Ca să trec la alte poezii acuma, a adăugat cu toată gravitatea, ar însemna, pur și simplu, să comit o impietate față de ea... Eram, ca de obicei, derutat: nu reușeam să-mi dau seama dacă vorbește serios, dacă e într-adevăr atât de marcat de suferință cum spune (trecuseră aproape douăzeci de ani de la moartea ei), sau încearcă din nou să ia în derâdere totul și să-și bată joc de mine. Te pomenești că a înțeles perfect ce părere am despre poemul lui, mi-am spus îngrijorat, și dinadins mă lasă acum să mă bălăcesc în apele tulburi ale propriei mele ipocrizii! Asta-i soarta tuturor mincinoșilor, mi s-a părut că spun ochii lui roșii de oboseală și de nesomn...

Am să-ți citesc și altele, fii liniștit, a reluat el discuția după ce, un timp, am tăcut amândoi. Sertarele astea – a arătat spre sertarele mesei de scris – sunt doldora de manuscrise... După moartea mea, nu acuma, o să se vadă, a spus în șoaptă, răspunzând parcă unui gând neformulat de mine. Apoi și-a amintit că nu mi-am băut cafeaua. Acuma mă duc să ți-o fac.

N-ai și astăzi seminar, nu trebuie să te grăbești, nu-i așa? m-a întrebat; era clar că ar fi vrut într-adevăr să-mi prelungesc de data asta cât mai mult vizita. S-a dus după cafea, apoi s-a întors în încăperea și, spre surprinderea mea, nu mi-a mai pus nici o întrebare cu privire la poezia lui, părea a fi uitat de existența ei. A început să-mi recite, în franceză, un poem de Paul Valéry, *Cimitirul marin*, dar cum franceza mea era destul de slabă, n-am înțeles mare lucru... Vroia să mă impresioneze, a continuat să recite, când în franțuzește, când în italiană sau germană, cu ochii închiși, cu mâinile desfăcute în lături, căzut într-un fel de extaz. În timp ce-i ascultam versurile, din care nu înțelegeam mai nimica, am început să fiu din ce în ce mai convins c-a vrut să-și bată joc de mine cu poemul acela lugubru și demodat. Mâine o să vorbim despre muzică, a hotărât, după ce, obosit, a renunțat să mai recite. Mâine n-am să pot veni. Am trei seminarii și un curs, i-am spus. Nu aducea niciodată vorba despre existența mea ca student. Viața mea nu părea să-l preocupe în vreun fel, de parcă o asemenea viață, care se desfășura în afara încăperii lui strâmte și prost aerisite, nici n-ar fi existat. Se vorbește adesea despre egoismul bătrânilor. „Ard lămpile sufletului – mi-am spus – așa cum ard lămpile vechi ale unor aparate de radio.“ Inima uscată a bătrânului poet a început cu timpul să mă irite și să mă exaspereze totodată. Și, cu toate astea, mi-am făcut obiceiul să trec aproape zilnic pe la el. Vizitele se prelungeau, uneori, până seara târziu. El vorbea fără întrerupere, stând în picioare și gesticulând. Îmi ținea adevărate prelegeri – îmi vorbea nu numai despre poeți despre care eu nici măcar nu auzisem, ci și despre muzică, fiind, spre marea mea surprindere, un foarte bun cunoscător al muzicii italiene vechi, precum și al picturii din perioada Renașterii. N-am să uit, de pildă, lunga dizertație pe care mi-a ținut-o despre madonele lui Perugino, despre aerul melancolic al acestora. Vorbea frumos, ar fi fost un profesor care ar fi făcut săli pline, răsplătit de studenți cu ropote

de aplauze, iar eu, singurul său auditor, emoționat și avid să aflu cât mai multe lucruri, îl ascultam cu gura căscată! După cel mult o oră, însă, începea să dea semne de oboseală, își pierde firul ideilor, se oprea la mijlocul frazei, se uita la mine cu niște ochi rătăciți și mă întreba unde a rămas. Îmi devenise un fel de mentor. Mă iniția într-ale literaturii, cunoștințele mele în acest domeniu fiind destul de reduse, îmi indica volume pe care să le citesc și la un moment dat mi-a propus să-mi dea ore de limba franceză. Cum, n-ai citit-o până acum?! se mira el când venea vorba de nu știu ce carte celebră de care eu nici măcar nu auzisem. Nu-mi vine să cred, adăuga clătinând muștrător din cap. E o carte indispensabilă. De aici, de fapt, adăuga ridicând profesoral un deget în sus, trebuie pornit. Ai să vezi după ce ai s-o citești cum ți se vor limpezi în cap toate cele. Din păcate eu am citit-o mult prea târziu, nu a avut cine să mi-o recomande. Mama era analfabetă, sârmana, ce să știe ea... Să vezi ce mi-a spus odată – eram de-acuma secretar de cabinet la Ministerul de Finanțe, nu acum, bineînțeles, pe timpul burgheziei, când am încercat s-o conving să se alfabetizeze. Lasă, mamă, zice, c-ai învățat tu și pentru mine. Și dacă-i pe-așa, spune și se uită plină de mândrie la mine, parcă o văd, tu ai învățat pentru tot județu'... A învățat, totuși, să se iscălească, învățătorul din sat îi scria scrisorile și le iscălea ea...

Îmi vorbea, uneori, despre versurile ascunse în sertare, încuiate cu cheia. Cu toate stăruințele mele – e drept că mai curând politicoase decât cu adevărat sincere – n-a acceptat în ruptul capului să le scoată la lumină și să mi le citească... Apoi a început să fie din ce în ce mai convins – convingere care s-a transformat într-o adevărată manie – că femeia care îi făcea curățenie prin casă o să-i fure, până la urmă, prețioasele versuri. O obsesie, desigur, dintre cele mai ridicole și mai puțin întemeiate! Era o femeie de la țară, grasă și cam murdară, pe deasupra și surdă de-o ureche. N-ar fi avut ce să facă cu

manuscrisele lui! N-ai văzut, îmi spunea în șoaptă, cum s-a uitat astăzi la mine când i-am spus să curețe aragazul și să spele pe jos în bucătărie?! E surdă și din pricina asta se uită așa, căutam să-l aduc cu picioarele pe pământ, fără să reușesc să-l clintesc din ale lui nici măcar cu un deget! E lacomă de bani, îmi șoptea, vrea să se îmbogățească! Iertați-mă, îl contraziceam, dar bănuielile dumneavoastră nu au nici un fundament real. Ați luat-o razna, aș fi vrut să-i spun, dar nu îndrăzneam...

Mărturisesc însă că ideea de a duce manuscrisele la Academie, – ca să fie păstrate acolo și eventual valorificate mai târziu – mi-a venit mie, nu lui. O idee cât se poate de aiurită – se vede că nebunia e molipsitoare! Am fost de-a dreptul uimit văzând cât de repede propunerea mea a fost acceptată, cât de rapid a fost de acord să se despartă de manuscrisele la care ținea atât de mult. Nu numai acceptată, ci chiar primită cu un oarecare entuziasm! Sigur că da, a strigat fericit, la Academie cu ele! În felul ăsta scap de grija lor și pot și eu dormi liniștit noaptea. Căci la vârsta mea am și eu nevoie de liniște. Ce rost are să mă frământ și să mă agit atât!...

Peste câteva zile, când m-am dus să-l văd, i-a mai scăzut din entuziasm; era clar că nu-i era tocmai ușor să se despartă de ele, cum și-a închipuit în primul moment. Știu că acolo, mi-a spus clătănând grijuliu din cap, ar fi într-un loc sigur, și totuși, și totuși... Arătați-mi și mie poeziile dumneavoastră, l-am rugat eu. Dați-mi-le să le citesc înainte de a le depune la Academie. Vă promit că am să păstrez secretul asupra lor. Ești curios, nu-i așa? m-a descusut, zâmbind misterios. Din felul cum m-a privit și din cuvintele, în doi peri, pe care mi le-a spus cu privire la „tineretul de astăzi care nu are în general nimic sfânt“, mi-am dat seama că, în ciuda relațiilor noastre de așa-zisă prietenie, nu are de fapt încredere în mine. Că mă suspecta, dacă nu la fel ca pe bătrâna țarancă ce îi făcea curățenia, totuși într-o măsură destul de mare. M-am simțit jignit și în același timp întristat, de ce n-aș mărturisi-o, de

neîncrederea lui. Pentru că între timp mă atașasem, totuși, de el. Îi eram în primul rând recunoscător pentru lungile și atât de instructivele lui conferințe. Îi eram recunoscător și mă consideram un fel de „discipol“ al lui. Da, m-am simțit extraordinar de atins în sentimentele mele cele mai gingașe și mai intime; de arătat, nu m-am arătat, însă, în schimb m-am hotărât ca cel puțin o bucată de timp să nu mai trec pe la el.

Adesea, în timpul orelor de curs sau în după-amiezele în care mă pregăteam pentru seminarii, gândurile mi se îndreptau, aproape fără voie, spre bătrânul poet, siluetă privită acum de la distanță, ireală și în același timp înduioșător de ridicolă și de absurdă! Îmi spuneam că poate nici nu există, că pur și simplu l-am visat. Nu puteam însă uita odăița înțesată cu cărți, întunecoasă și mirosind a igrasie. Scara întortocheată, scaunul cu trei picioare sprijinit de perete, fereastra înțepenită. Cafeaua și ceșcuța de porțelan chinezesc!... Așa că atunci când l-am văzut în curtea căminului – venise să mă caute – trebuie să recunosc că am fost cât se poate de bucuros. Uite că bătrânul poet există, mi-am spus aproape cu uimire, și nu e o simplă născocire de-a mea. Există cu adevărat. Se încovoiasă sub greutatea celor două serviete, care arătau a fi burdușite amândouă. Manuscrisele, mi-a spus el, de cum i-am ieșit în întâmpinare. M-am hotărât să le predau Academiei...

În timp ce ne îndreptam spre stația de autobuz – servietele i le duceam eu pe amândouă – arăta profund emoționat. Ne-am urcat în autobuzul gol; la a treia stație urma să coborâm și să mergem o bucată de drum pe jos. Abia am trecut însă de prima stație și a început să se vaite că nu se simte bine. Să coborâm, mi-a șoptit cu un gest sfârșit și sugrumat. Mă sufoc. Nu am aer... Am coborât la prima stație și m-a rugat, cu aceeași voce sfârșită și plângăreată, să mă uit după un taxi. Vreau să mă întorc acasă, mi-a spus gâfâind și respirând cu mare greutate. Povestea asta cu Academia și cu manuscrisele o lăsăm pe altă dată... I-a început am avut impresia că totul nu era

decât prefăcătorie. Îi părea rău să se despartă de manuscrise, mi-am spus, dar îi este rușine să dea înapoi, în ultima clipă, din care pricină simulează o „criză“. Se prefăce pur și simplu! În timp ce se uita la mine cu ochii lui injectați și oboșiți de bătrân, mi s-a părut că zăresc în ei o luminiță care aducea mai degrabă a răs și a batjocură. Vă prefăceți pur și simplu! am strigat și am fost atât de jignit și în același timp de lovit în amorul meu propriu, încât ochii mi s-au umplut de lacrimi. Mă simțeam ridicol și nenorocit, îmi venea să plâng! Nu-l mai credeam de fel! Chiar dacă ar fi căzut în clipele acelea jos și ar fi închis ochii pentru totdeauna, nu l-aș fi crezut. Și atunci aș fi zis că se prefăce!... Stam în stația de autobuz și mă răstean la el, cuprins de o cu totul inexplicabilă mânie și revoltă. Sunt convins – i-am spus și doream să-l jignesc, voiam să-i spun vorbe grele și care să-l rănească profund – că nu există nici un fel de manuscrise, sunt convins că totul nu-i decât prefăcătorie și minciună. Și am început să râd batjocoritor, spre marea mirare a șoferului – între timp am reușit să opresc un taxi – care se uita mirat, la noi, neînțelegând din ce pricină ne certăm: cum adică îmi permit eu, un mucos, să urlu la un om în etate și pe deasupra atât de distins. Ba există! mi-a spus cu o voce stinsă și respirând greu. Versurile unui mare poet. Nici Arghezi... Fie că felul cum i-am vorbit reușise într-adevăr să-l jignească, fie că se simțise în continuare din ce în ce mai rău, pentru că a început să tremure și să tușească, scoțând un fel de icnete ascuțite și repetate. Văzându-l cât e de nenorocit, brusc supărarea mi-a trecut și m-au cuprins remușcările. În timp ce-l ajutam să coboare din mașină, am balmăjit câteva cuvinte de scuză. Mi-am dat seama însă că nu-i atent la mine și că nici nu aude ce spun... Și-a scos portmoneul din buzunar, rugându-mă să-i plătesc șoferului. Mi-a trecut criza, m-a anunțat el de îndată ce taxiul s-a îndepărtat. Gândul că și-a bătut tot timpul joc de mine m-a străfulgerat iarăși. O înțepătură de ac, pe care m-am străduit

însă să n-o bag în seamă. Să ne odihnim puțin înainte de a urca, mi-a spus și ne-am așezat amândoi pe scările de la intrare. Ce părere ai de sandalele mele? m-a întrebat tam-nesam, luându-mă pe nepregătite. Arăta plin de voie bună, de parcă nu s-ar fi întâmplat absolut nimic, n-ar fi avut loc nici criza, nici povestea cu manuscrisele, nici cearta dintre noi... Nici nu-ți închipui de când le am, au pe puțin douăzeci de ani. Dacă le-am încălțat, în tot timpul ăsta, de două-trei ori, sunt, ca să zic așa, noi-nouțe! De altfel și arată noi, mi-a spus, mândru de sandalele lui galbene. A început să-și miște picioarele cu o anumită cochetărie, ca să le pot vedea mai bine... Marfă de dinainte de război, a adăugat, cercetându-le în continuare cu cea mai mare atenție. E drept că, în ceea ce privește culoarea, nu e chiar potrivită pentru vârsta mea... Dar pe vremea când le-am cumpărat eram încă un bărbat tânăr, îmi puteam într-adevăr permite să fiu excentric: n-aveam nici treizeci de ani și lucram în diplomatie... Nu crezi că le-aș putea duce la un pantofar să le vopsească într-o culoare mai adecvată? Ce părere ai? a continuat el să pălăvrăgească, cercetându-și sandalele galbene cu cea mai mare atenție. Nici nu le simt în picioare, atât de ușoare și flexibile!... Numai culoarea nu se potrivește defel! Ce-ar fi să ți le fac cadou?!... Ce să fac cu ele?! am izbucnit jignit și mânios, fiind de data asta sigur că-și bate joc din nou de mine, așa cum probabil și-a bătut joc tot timpul, din clipa când l-am cunoscut. Nu mi se potrivesc! Dumnevoastră nu vedeți cât sunt de mari? Eu am la pantofi numărul treizeci și nouă... Or, astea trebuie să aibă cel puțin patruzeci și doi. Ai putea să le transformi, și-a dat el cu părerea, neobservând sau făcându-se doar că nu observă supărarea mea. Dintr-un număr mai mare, nu-i greu să faci unul mai mic. Mă ocup eu de problema asta, fii fără grijă, mi-a spus și în vocea lui se putea citi o anumită sfidare amestecată cu tone întregi de batjocură, din care nu lipseau nici anumite accente de disperare. Prea-i mare osteneala, i-am spus și nu știu de

ce îmi venea să plâng... Sunt într-adevăr cam deschise, a mormăit făcându-se că nu observă ce se întâmplă cu mine. Dar în definitiv avem și noi bătrânii dreptul să fim excentrici din când în când. Cu atâta lucru nu supărăm pe nimeni, nu-i așa? și eu m-am ridicat brusc de pe trepte, am plecat fără să întorc capul să văd ce face. M-a lăsat să plec, n-a strigat după mine să mă întorc înapoi. Fără să-i pese, probabil, și fără să-i pară rău! Mi-l închipuiam zâmbind disprețuitor în timp ce mă îndepărtam și zâmbetul acela al lui mi-a umplut sufletul de o durere grea, aproape de nesuportat. Mi-a venit din nou să plâng, dar mi-am înghițit lacrimile, rușinându-mă foarte tare de slăbiciunea mea. Așa ne-am despărțit, eu și bătrânul poet, și de-atunci nu ne-am mai văzut niciodată...

6

Mama nu s-a dezmințit nici de data asta. A întârziat ca de obicei. A început să plouă și tata mi-a deschis umbrela. În sfârșit, am văzut-o venind, nu se grăbea prea tare. Ne-a făcut un semn cu mâna, de cum ne-a zărit.

– Știți că nu-mi face nici o plăcere să intru în sală după începerea spectacolului, i-a reproșat tata. Te așteptăm de mai bine de o jumătate de oră.

– Am avut ghinionul să nimeresc peste o netoată de coafeză, se scuză ea. Bineînțeles că i-am spus să se grăbească, dar știi cum sunt fetele astea, cu cât te grăbești mai tare, cu atât sunt mai indolente... Chiar am întârziat atât de mult? a făcut ea mirată, cu acea cochetărie la care nu renunța niciodată... Cu toate că erau împreună de aproape patruzeci de ani, mama continua să se poarte ca o fetiță răsfățată. Nu puteam să apar între oameni în halul în care eram. Or, ați văzut cum arătam. Apoi mi-a examinat ținuta cu un ochi de critic, măsurându-mă de sus până jos. Cravata nu se prea

potrivește, a obiectat ea. De ce nu ți-ai pus-o pe cea cu buline, pe care ți-am făcut-o cadou de ziua ta? Sau te pomenești că nu-ți place?...

– Să mergem, ne-a grăbit tata. Dacă mai stați mult de vorbă, chiar că nu mai ajungem la timp.

Cu chiu, cu vai, am izbutit să ne urcăm în autobuzul supraaglomerat. Un student l-a recunoscut pe tata și i-a oferit locul lui.

– Ești foarte amabil, i-a mulțumit el, dar coborâm la a doua. Studentul n-a mai îndrăznit să se așeze, scaunul a rămas neocupat în continuare, cu toată înghesuiala din autobuz, tata nu și-a pierdut aerul maiestuos. Era mai înalt cu un cap decât ceilalți. Un domn de altădată, o persoană cât se poate de distinsă!

Spectacolul începuse, bineînțeles, și plasatoarea ne-a șoptit să urcăm la balcon până la pauză. Ne-am strecurat mormăind tot felul de scuze, pe lângă un șir lung de spectatori. Am călcat, din nebăgare de seamă, pe cineva pe picioare, am cerut scuze și am simțit, tacită, ostilitatea celor deranjați de noi.

– Se vede excelent, și-a dat tata cu părerea, de cum ne-am așezat. Totul era foarte bine. Era invitația de a nu mai da nici o atenție micilor și trecătoarelor incidente și de a ne concentra întreaga atenție asupra celor ce se petreceau pe scenă. Chipul i s-a destins dintr-o dată. Am fost uimit – nu mi se întâmpla pentru prima oară – văzând cât de repede izbutea să se rupă de toate cele, să întrerupă orice contact cu lumea înconjurătoare.

Mărturisesc că pe mine piesa mă răscolea cu totul alt fel decât pe el, pentru mine cele două lumi, cea de pe scenă și cea în care trăiam, nu erau chiar atât de despărțite, încât să nu comunice defel între ele. Ele se interferau, lumea descrisă de marele scriitor american și cea în care trăiam și încă în mod aproape nepermis (autorul voise doar să critice realitățile americane, despre ele era vorba în piesă, toate celelalte se aflau

doar în mintea mea păcătoasă). Prea se potriveau, ca să zic așa, unele lucruri, încât urmăream piesa cu teama că, la un moment dat, spectacolul o să se întrerupă și o să se lase cortina! Iar noi, cei din sală, o să fim luați la întrebări: ce căutăm acolo? de ce anume băteam din palme cu atâta înfocare și entuziasm, la ce ne gândeam adică, unde anume ne zboară gândul?... Să ne între odată în cap că despre America și despre Harlem este vorba, despre niște fete isterice și despre fanatismul religios... Întreaga sală era ca un cazan clocotind... Acesta era și titlul piesei în original. *Cazanul*, bine ales și găsit de minune, se potrivea, ca să zic așa, cu starea noastră sufletească, a celor care urmăream spectacolul. În pauză, încins și înfierbântat, tata și-a spus părerea despre spectacol, în timp ce așteptam la bufet, la răcoritoare, mamei îi era foarte sete (cu toate că eram de-acuma la începutul lunii aprilie, în sală, cine știe din ce pricină, bubuiau caloriferele și era o căldură, într-adevăr greu de suportat), exprimându-și chiar unele rezerve și nemulțumiri care se refereau, în primul rând, la regie, la cel ce pusese în scenă spectacolul; prea îngroșase, era el de părere, unele lucruri, prea multe stridente, după gustul lui! Nu ni s-a părut și nouă că fetele, chiar așa, cuprinse de isterie cum sunt, urlă oleacă prea tare? Nu, lui nu-i plac astfel de exagerări, ele apar de obicei din dorința de a epata spectatorul. Prea vrea regizorul să ne dea gata – nu credeți? – să ne impresioneze cu orice preț. Ne ținea o mică prelegere, încet însă, nu-i plăcea să fie ascultat de alții... Adoptase chiar un aer ușor profesoral, deformație profesională de care nu putea să scape... Mie îmi plăcuseră toate acele „efecte exagerate“, împotriva cărora el se ridica în numele „bunului-simț“, nu eram de acord cu el. Mi-am ținut însă gura, nu atât pentru că nu aș fi avut curajul să-l contrazic, cât pentru că, în ceea ce-l privește, am avut întotdeauna tendința de a-l menaja, de a nu brutaliza, printr-un mod prea îndrăzneț de a vedea lucrurile, solida lui părere despre artă. Era ca și cum aș fi dat buzna, într-un chip

nedorit, într-un templu construit de el cu cea mai mare migală, în care suveran absolut era tata și în care intrușii, de orice sorginte ar fi fost ei, n-aveau ce căuta. Așa gândea tata și era, eram sigur de asta, mult prea încăpățânat ca să-l clintești din ale lui. Sunt convins, ne mai spune tata cu un fel de pondere țărănească, sunt convins că *streep-tease*-ul pe care îl face fata, cuprinsă de demență, pe scenă, nu era în piesa lui Miller, e tot o „găselniță“ a regizorului, ne mai spune înainte de a intra în sală (de data asta luându-ne în primire locurile indicate pe bilete), iar mama îi respinse obiecția cu o glumă, spunându-i că, după părerea ei, fata are niște sâni superbi, așa că poate să-i arate liniștită.

După spectacol, tata ne-a dus la restaurant. Era un obicei vechi al părinților mei, întotdeauna, în serile când mergeam la teatru, cinam în oraș; când eram mic și mă lăsau acasă, îmi amintesc că rămâneam treaz până în miez de noapte, îi așteptam să se întoarcă, să-mi spună și mie cum a fost spectacolul. Tata se așeza pe marginea patului, în costumul lui de culoare închisă, își descheia haina și își desfăcea nasturii de la vestă să fie mai comod și făcea – cu o nemaipomenită abilitate și pricepere – o adaptare pentru copii a piesei respective. Odată, țin minte, mi-a povestit o piesă franceză de boulevard, destul de decoltată și licențioasă, reușindu-i performanța s-o purifice de tot ceea ce „nu era potrivit pentru vârsta mea“, păstrându-i însă, intactă, narațiunea. Pe cel de-al treilea membru al triumphiului amoros îl chema la fel ca pe eroul celebrei opere a lui Verdi, Armand, un nume se pare foarte la modă, de vreme ce aproape pe toți îndrăgostiții din piesele văzute de părinții mei în acea perioadă îi chema Armand; s-ar putea ca tata să fi uitat cum îi cheamă, botezându-i ad-hoc cu numele de Armand. Cu toată seriozitatea mi-a explicat ce înseamnă un *amant*, adică un domn care se îndrăgostește de soția altui domn, mi-a spus el, în viață se întâmplă și astfel de lucruri, într-adevăr neplăcute,

adaugă el insistând, motivul soțului înșelat e vechi de când lumea, e cunoscut încă din antichitate, îl vom găsi de pildă în piesele lui Seneca și Terențiu, iar în Renaștere, să nu mai vorbim, adaugă el zâmbind, e plină Renașterea de soți încornorați, bățăioși și mai degrabă ridicoli decât tragici. Lasă copilul să doarmă, se auzea glasul mamei venind din dormitor; ușa între cele două camere era deschisă și, cu toate că din pat nu aveam cum s-o văd, o știam stând pe taburetul din fața toaletei, demachiindu-se, concentrată asupra lucrului pe care îl înfăptuia, nedând o prea mare atenție șușotelilor noastre. Într-un târziu apărea în dreptul ușii, în pijamaua ei de mătase verde (pijamaele astea erau ultima modă și mama era foarte mândră de costumația ei de noapte!). Tata mi-a explicat, mă laudam eu în gura mare, ce înseamnă un amant. Și în piesa pe care am văzut-o noi astăzi era unul, tare dat naibii, e de părere tata. Unul care le încurca și le descurca pe toate, șmecher și simpatic, numai că până la urmă i se înfundă rău de tot. A fost pedepsit! spuneam eu, cât se poate de încântat de modul cum se sfârșise piesa. Binele triumfase, așa mi se spusese, pentru că amantul acela, deși în aparență era simpatic și cât se poate de îndrăgostit, în realitate era cu totul altfel decât arăta, un ins interesat, un carierist, un fel de Bel-Ami (nu știam cine era acel Bel-Ami la care se făcea aluzie, dar am preferat să rămân în necunoștință de cauză decât să-l întrerup pe tata din perorația lui) care voia, de fapt, să pună mâna pe bijuteriile doamnei, fiind în realitate mai puțin fascinat decât părea de nuri ei (cuvântul „nuri“, deși îl auzeam atunci pentru prima oară, l-am dedus din context și nu l-am mai rugat pe tata să mi-l explice). Povestea, deși adaptată în mod special pentru mine, mă depășea totuși în mare măsură, ceea ce am înțeles, însă, și țin minte că m-a tulburat foarte tare, era natura înșelătoare a omului, care nu de puține ori se întâmplă ca ceva să spună și alta să facă, să arate deci ca un amant fermecător și în realitate să nu fie – nici pomeneală de așa ceva! – nici

fermecător și nici măcar îndrăgostit, ci mai curând interesat de averea doamnei; se prefăcea așadar, și l-am întrebat pe tata dacă în lume există mulți astfel de prefăcuți și el mi-a spus, văzându-mă atât de agitat și în dorința de a tempera oarecum lucrurile, că într-adevăr există, dar nu în număr atât de mare ca să ne îngrijoreze prea tare. Toată lumea la culcare, venea din dormitor glasul mamei. Pentru Dumnezeu, nu mai împuia capul copilului cu fel de fel de prostii, se revolta ea. Maică-ta are dreptate, spunea tata luând un aer vinovat, sunt lucruri pe care tu n-ai cum să le pricepi. Ești mult prea mic. Pe cuvântul meu că ești neserios, spunea mama intrând în camera noastră cu un pieptene în mână, pe care și-l trecea prin părul ei lung și roșcat. Împuiezi capul băiatului... Amanții și soții încornorați, spuneam eu ca pe o lecție învățată pe de rost, lăudându-mă cu cunoștințele mele în materie de literatură universală, s-au bucurat de mare trecere, mai ales în *commedia dell'arte*. Bine, zicea mama, de-acuma la culcare, ați pălăvrăgit destul. Cu toate că tata era cu cincisprezece ani mai în vârstă decât mama, pe timpul acela mie mi se părea mult mai tânăr decât ea; tata era foarte vesel și încă nu primise aerul acela solemn și profesoral care, mai târziu, a ajuns să mă intimideze atât de mult... De altfel, cred că și arăta mult mai tânăr decât ea, era zvelt – a început să se îngrașe mai târziu – repezit în mișcări, iar mama își lua, adesea, un aer matern în ceea ce ne privește, având față de amândoi o atitudine nediferențiată. Apoi, a izbucnit războiul și părinții n-au mai îndrăznit – de frica bombardamentelor – să mă lase singur acasă. Mă luau cu ei, iar eu adormeam în timpul picșelor, care, așa, nerepovestite de tata, mi se păreau plictisitoare, până și „amanții“, de a căror existență, din pricina istorisirilor tatălui meu, mă arătasem atât de interesat, mi se păreau a fi mult prea puțin amuzanți ca să mă țină treaz. Mi-am pierdut orice interes în ceea ce-i privește când, într-una din piese, – o comedie franțuzească, care i-a plăcut foarte mult mamei, cât

a ținut spectacolul a râs tot timpul, se auzea în toată sala râsul ei cristalin, cu sunete foarte acute – a apărut un „amant“ cu chelie și cu burtă (interpretat de un actor celebru, dar destul de înaintat în vârstă) contrazicând întru totul imaginea mea despre astfel de eroi, al căror principal atribut era, desigur, farmecul personal... Pentru că eu nu mi-i închipuiam alt fel pe acești amanți (atât pe cei de bună-credință, cât și pe cei înșelători) decât ca pe niște inși foarte bruneti, foarte mlădioși, cu buzele roșii și zâmbitoare și cu părul, pana corbului, uns cu briantină... Mă lăsau să dorm, mama mă împingea ușurel și foarte discret cu cotul dacă se întâmpla să sforăi prea tare; mă trezeam abia la sfârșitul spectacolului; tata mă ajuta, în foaier, să-mi pun paltonul; eram încă pe jumătate adormit și nu nimeream niciodată mânăca ce trebuia; cealaltă mână, spunea tata, amuzându-se de buimăceala mea; încheie-l la toți nasturii, să nu-i fie frig, spunea mama fără să se uite la noi, salutându-i surâzătoare pe cunoscuți, schimbând cu ei câteva cuvinte despre piesă; Vraca a fost într-adevăr magnific, am totuși impresia că, spre sfârșitul piesei, a cam obosit, ce vreți, nu-i nici el de fier, cincisprezece ore să joace fără întreruperi. Fusesse într-adevăr un spectacol lung și mă plictisiseram îngrozitor, nici măcar „amanții“ din piesă nu-mi treziseră interesul; eram la vârsta la care dramele sentimentale nu mă mai emoționau, consideram și eu, ca toți copiii de unsprezece ani, că pieile roșii din romanele lui Karl May și submarinele lui Jules Verne meritau o atenție mult mai mare. Odată țin minte că ne-am întors toți trei după fularul meu, pe care îl uitasem la garderobă; am ajuns însă prea târziu, luminile erau stinse și priveliștea unui hol de teatru pustiu, cufundat în întuneric, m-a tulburat peste măsură. Aproape că mi-au dat lacrimile și mama și-a închipuit că plâng din pricina fularului: Ce mult ține băiatul ăsta la lucrurile lui, a spus uimită, neînțelegând de fapt nimic din întristarea mea.

*

Localul era întotdeauna același și, când am intrat noi, orchestra cânta *Frumosul rosmarin*. Chelnerul, care fusese coleg de școală cu tata, stătuseră amândoi în aceeași bancă în clasa a treia și a patra primară, cu toate astea îi spunea „dumneavoastră“ și „domnule profesor“, ne-a căutat o masă potrivită, cât mai departe de orchestră și într-un loc mai ferit, unde să nu fie curent (mama avea o adevărată fobie a curentului). În timp ce așteptam „hotărârea“ chelnerului, mama s-a arătat interesată de melodia interpretată de orchestră. *Scara de mătase* a lui Rossini, bineînțeles, uvertura, sau ceva din *Contesa Marița* a lui Kallman, și-a dat ea cu părerea, amuzată. Chiar ai uitat *Frumosul rosmarin?* a întrebat-o tata zâmbind. Mama s-a plâns că nu are ureche muzicală, dacă o melodie atât de simplă n-a fost în stare să și-o reamintească, ce să spunem atunci de lucrurile mult mai grele, de Schumann sau chiar de Beethoven sau de Chopin! N-ai cum să-i confunzi, i-a spus tata liniștind-o, nu seamănă unul cu celălalt. Bineînțeles că nu seamănă, a spus mama. Apoi și-a adus aminte de băiatul unor prieteni de-ai lor, la al cărui concert suntem invitați duminică, era să uit, să-i supăr fără rost pe Comani, care sunt atât de drăguți. Cântă chiar concertul lui Schumann, așa mi-am și adus aminte, un concert mult prea greu, după părerea mea, pentru un începător, a mai spus mama, uitând că numai cu câteva minute mai înainte își declinase orice pricepere în materie de muzică. În sfârșit, fostul coleg de bancă al tatei ne-a făcut rost, cu chiu, cu vai, – localul era supraaglomerat – de o masă. Îmi pare rău, ne-a spus el, în timp ce ne călăuzea spre locul cu pricina, că n-am altceva mai bun, e destul de aproape de ușă, știu că doamna e foarte sensibilă la curent, dar mi-a fost imposibil... turuia el, mergând ușor aplecat de spate, înaintea noastră. E clasa întâia, l-a liniștit tata, bătându-l protector pe spate... Ce faci,

mă, i-a spus apoi cu toată afecțiunea, ai încărunit rău de tot în ultima vreme; uită-te la el, draga mea, ce perciuni albi are, parcă-i Franz-Josef. Nu știu, spuse chelnerul, nu l-am văzut niciodată cum arată. Poate doar la perciuni, spuse mama, altfel nu văd nici o asemănare. Gigel e mult mai chipeș. Așa-i place domnului profesor, să glumească cu mine, spune chelnerul. Și în timpul când eram la școală, mă tachina la fel. Bineînțeles, nu cu perciunii, pe timpul acela nu aveam perciuni, ci cu altele, acum nici nu-mi mai amintesc cu ce. Cu caietele, își amintește tata, le învelei întotdeauna în hârtie roz, era culoarea ta preferată... Exact, își aminti chelnerul, amuzându-se foarte tare. Spuneți, să mă ierte doamna că vorbesc așa, că seamănă la culoare cu chiloții de damă. Era destul de precoce, dacă în clasa a treia sau a patra primară, când ați fost voi colegi, știa cum arată chiloții de damă, spune mama care, în general, dintr-un fel de snobism probabil, era destul de slobodă la gură. Uitați, spuse chelnerul prinzând cu privirea o masă care se elibera chiar în acel moment undeva, la celălalt capăt al restaurantului, pot să vă ofer o altă masă, mult mai bună ca asta, numai că acolo nu servesc eu. Aș putea totuși să vorbesc... E foarte bine aicea unde suntem, spune tata, nu te mai deranja. În schimb, îți mărturisesc că suntem leșinați de foame, dă-ne ceva să înfulecăm și cât mai repede cu putință... Ei, totuși, masa aia e mai bună, stăruie chelnerul; să ne hotărâm, prin urmare, ce avem de gând să facem, până nu se ocupă de altcineva. Era evident că voia să-și arate până la capăt amabilitatea. E foarte bine aici unde suntem, Gigel dragă, îl liniști mama, luând față de el un ton protector și ușor de sus. Rămânem aici unde suntem. E perfect, nu-ți mai fă probleme, dă-ne mai bine lista. Într-adevăr, ne era, la toți trei, o foame nebună. Probabil la ora asta, adăugă ea, aruncând o privire pe lista adusă cu cea mai mare sollicitudine, nu se mai găsește mare lucru. Chelnerul însă ne asigură că pentru noi „nu e nici o problemă“, să ne spunem doar preferințele, că o

rezolvă el. Dacă vrem, ne poate oferi ceva pește proaspăt; apoi se lovi cu palma peste frunte, luând un aer cât mai vinovat: a uitat că doamnei nu-i place peștele. Nu-i vorba că nu-mi place, îl corectă mama, numai că ficățelul meu nu-l suportă, numai puțin să gust și îmi apare un fel de urticarie, niște pete tare urâte la vedere, apoi mama citește încă o dată lista de la capăt; se decide greu; ciupercuțele sunt proaspete, nu cumva sunt conservate? bineînțeles că sunt proaspete, o asigură fostul coleg de bancă al tatei; totuși el o sfătuiește pe doamna să opteze pentru cotlet à la Wellington, e specialitatea noului bucătar; e, sărmanul de el, invalid de război, n-are decât o mână, dar e de-o dexteritate extraordinară, ce face el cu-o singură mână nu pot face alții nici dacă ar avea trei mâini, un armean, un băiat foc de simpatic, păcat de el sărmanu' c-a rămas infirm pe toată viața. Băiatul tău ce face? îl întreabă tata, parcă ziceai că e responsabil de restaurant, la Hunedoara, ai primit vreo veste de la el în ultimul timp? Fața chelnerului se întristă brusc. Nu, de mai bine de doi ani n-a mai trecut prin Capitală, îi merge bine, și-a uitat de părinți. Dar să nu vă mai rețin, spune chelnerul zâmbind amabil și redevenind foarte luminos la chip, cu necazurile mele, prin urmare, de trei ori... Nu, spune tata, mie dă-mi ceva mai ușor, las la aprecierea ta, n-am nici o idee ce să aleg; aveți prea multe feluri pe lista asta a voastră, glumi el, și mă hotărâsc cu greu. Vă fac un ficățel la tavă, ce părere aveți? îl întreabă el pe tata. Zâmbiră amândoi unei amintiri de demult, probabil că în îndepărtata lor copilărie, cine știe?... mâncaseră odată ficăței împreună și din pricina asta surâdeau acum tainic și conspirativ. Sau poate niște mușchi de vacă, spune tata care, băiat de țăran, nu avea gusturi cine știe ce rafinate și-i plăceau în general mâncărurile consistente. Chelnerul însă, fostul coleg de școală, nu i-l recomandă defel; chiar mai înainte puțin i-s-a plâns un client, i-a cerut un cuțit mai ascuțit ca să poată tăia carnea tare ca talpa, spuse chelnerul în șoaptă, uitându-se

conspirativ în jur, folosind o expresie cam vulgară după părerea lui. N-ai cum s-o înfrăgezești, explică apoi mamei, revenind la tonul distins, dacă animalul e bătrân. Discuția asta prelungită cam mult pe tata a început să-l plictisească. Mă las pe mâna ta, ți-am mai spus, îi zise chelnerului. Nu ne lăsa să așteptăm prea mult, că s-a făcut târziu. Și dă-ne și ceva de băut, un vin alb și mai sec, dacă se poate...

Tata se uită apoi la perechile care dansau pe ringul de dans.

– Ție nu-ți place să dansezi, nu-i așa? mă întrebă el, întorcându-și privirea de la dansatori la mine. Eu am fost în tinerețea mea un mare dansator, eram de-a dreptul nebun după dans. Întreab-o pe maică-ta, dacă nu mă crezi! Așa am și cucerit-o, adăugă el zâmbind. În ritmul unui vals, i-am făcut primele declarații de dragoste. Era studentă în anul întâi de facultate. Cred că s-a întâmplat asta la nunta unui coleg de catedră, iar eu eram un hârșit și de-acuma cam bătrâior burlac, căruia nu-i stătuse până atunci defel gândul la însurătoare...

– Foamea cred că ți-a creat apetitul ăsta elegiac-sentimental, spuse mama, fără ca amintirile tatei s-o tulbure cine știe cât.

În timp ce așteptam să fim serviți, apăru cântăreața localului. Lumina se stinse, încăperea se cufundă în întuneric. Un singur reflector o lumina de sus până jos, scoțându-i în evidență rochia fosforescentă, perfect mulată pe trupul ei destul de masiv. Sâni și plăți, erau scoși în evidență de decolteul adânc; părul, foarte tapat, îl avea adunat într-un coc uriaș. O femeie trecută de prima tinerețe, care se voia însă, cu o lăudabilă tenacitate, încă frumoasă, uitându-se provocator și cu o anumită aroganță la consumatori, ale căror aplauze, destul de anemice, se pare că n-o mulțumesc defel. „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau“, spuneau privirile ei îndrăznețe. Se întoarse apoi zâmbind spre orchestră și am fost de-a dreptul mirat cât de rapid a reușit să-și schimbe expresia feței. „Ia să-i mai scoatem noi puțin din pepeni pe amortiții ăștia“ – cam așa ceva se putea citi pe chipul ei, însuflețit de o mare poftă

de a cânta și iată melodia, revărsându-se peste zumzăiala și foiala din restaurant: povestea preafrumoasei fete din insula Ada-Kaléh, o turcoaică cu buze fierbinți și cu ochi strălucitori. „Ada-Kaléh, Ada-Kaléh“ repetă muzicanții în cor și mai ales bateristul, un băiat tânăr și foarte chipeș, punea mult suflet în repetarea numelui insulei ai cărei locuitori erau în majoritatea lor de origine turcă; refrenul începu să fie fredonat de întreaga sală; cântăreța își desfăcu larg mâinile, zăngănindu-și brățările de tinichea și îndemnându-i pe consumatori să cânte împreună cu ea; „Ada-Kaléh, Ada-Kaléh!“, se auzea vocea ei plină, puternică și melodioasă, dominând falseturile timide ale consumatorilor. Se trecu apoi la o melodie mai ritmată, un cântec, după cum ne anunță cântăreța pe un ton solemn și patetic, al popoarelor de curând eliberate; tânărul cel chipeș schimbă bastoanele bateriei cu niște castaniete de nichel, care se mișcau într-un ritm amețitor, scotea chiar un fel de sunete sincopate, care imitau într-un mod sugestiv jungla sud-americană, unde populația băștinașă lupta cu arma în mână pentru a se elibera; apoi se aprinse lumina, cântăreța mulțumi entuziaștilor consumatori, al căror ropot de aplauze se prelungi foarte mult, trimițând bezele în toate direcțiile. Sosi chelnerul cu platoul de mâncare. Am prăjit puțin pâinea, ne spuse el, și am adus niște pateuri calde; vă rog să gustați vinul, domnule profesor, să-mi spuneți dacă e bun, dacă vă convine, dacă nu, pot să-l schimb cu o Fetească de Drăgășani; e adevărat că e ceva mai dulce. Totul e în regulă, spuse tata, vezi-ți de clienți, că noi suntem mulțumiți. Scobitorile din păcate mi s-au terminat, se scuză chelnerul, fostul coleg de școală primară al tatei, apoi ne părăsi; de altfel, solitudinea lui, mult prea exagerată, începuse – mi-am dat seama – să-l cam plictisească pe tata. Răsuflarăm oarecum ușurați toți trei. Mâncarăm în liniște, fără să scoatem un cuvânt, se auzea doar zgomotul tacâmurilor. Mama mânca foarte repede, termină prima și, proptindu-și bărbia în palmă,

se uita la tata cum mănâncă. Ce-i cu tine?... îl întrebă ea pe neașteptate – eram dealtfel obișnuit cu modul ei direct, lipsit de menajamente, de a ataca toate problemele – nu prea ești în formă astăzi. Una din două, ori te-a indispus piesa, ori ți s-a întâmplat ceva la facultate. (Cât de bine îl știa ea pe tata, îmi spuneam oarecum uimit, eu nu am observat nimic!)

– Piesa nu mi-a plăcut cine știe ce, spuse tata, ocolind, de fapt, întrebarea ei foarte directă. Avea multe stridențe, v-am mai spus, care nu sunt pe gustul meu. Ce vreți, adăugă el zâmbind, poate că am îmbătrânit și am devenit mult prea conservator în gusturi...

Mama fu mulțumită de răspuns și nu mai puse alte întrebări. I se întâmpla și altă dată ca după momente de maximă perspicacitate să devină absentă și distantă. Gândurile îi fugeau repede în altă parte; punea o întrebare „încuietoare“, fără să o intereseze cine știe cât ce răspuns primește la ea, mai mult ca să-și pună în evidență puterea de pătrundere. Problemele universitare ale tatei o preocupau mult prea puțin, nu cred să-i fi auzit vreodată discutându-le împreună. Am fost destul de uimit văzând că de asta își iese din obișnuita lui reticență. Îi spuse, deci, mamei că au fost exmatriculați niște studenți din ultimul an, unii dintre ei de-a dreptul eminenti. Ți-am mai vorbit de ei, îi spuse, dar tu probabil că ai uitat. Mă gândesc ce-o să se întâmple cu ei?... și ochii lui, foarte albaștri și ușor tulburi, din pricina vârstei, se uitară întrebător la mama... În starea sufletească în care mă aflam, adăugă, după o scurtă tăcere, și fața i se luminează de un zâmbet jumătate tandru și jumătate ironic, atât de bine știut de mine, piesa aleasă de voi nu cred că era cea mai potrivită. Mult prea multe asemănări și similitudini, nu ți se pare? o întrebă pe mama, apoi se posomorî și mai tare; zâmbetul îi dispăru de pe chip. Se dezvăluise în fața mamei, avusese o „ieșire“, și-i părea probabil rău că își dăduse cu atâta ușurință în vileag gândurile, care erau numai ale lui și la care el n-o luase niciodată părtașă

pe mama, cu toate că o iubea foarte mult, dar era un anumit fel de iubire (ea trăia într-o lume total diferită de a lui, o lume păzită de orice fel de seisme și perturbări din afară); o discuție fără rost, își spunea probabil, profund nemulțumit de „trăncăneala“ lui și când veni și întrebarea mamei: „Au făcut ceva rău?“, întrebare pusă pe un ton naiv, tata tresări surprins neplăcut de tonul moderat al întrebării, străină de toate aceste lucruri, căzută din cer; ți-am povestit, dar tu se pare c-ai uitat, îi spuse el, apoi simți nevoia să-i apere pe acei tineri în fața mamei, dacă în fața altora nu avea cum; niște idealști, îi spuse el, n-ai cum să-i vindecii pe cei tineri de boala asta și întotdeauna sunt sacrificați, plătesc scump, mult prea scump, spuse el, de parcă ar fi vrut să-i scuze în fața mamei, să-i apere împotriva unor grave învinuiri, aduse de cine știe cine. Sunt animați de cele mai nobile intenții, și cu toate astea trebuie să plătească, înțelegi, un preț așa... Se străduia să găsească un exemplu din trecut ca s-o facă pe mama să înțeleagă mai bine, dar privirea ei devenise absentă; dintr-o dată văzu și el asta, așa că se întrerupse brusc în mijlocul frazei și, dezamăgit, descoperind lipsa de interes și participare la cele spuse de el, se uită la mine, nu atât din dorința de a mă convinge de spusele lui (mă considera un copil), ci ca să caute un punct de sprijin în imensul hău pe care îl simțea căscându-se în jurul lui. Așa se întâmpla întotdeauna, ori de câte ori sentimentul propriei sale singurătăți îl umplea de spaimă, obligându-l aproape să-și iasă din fire, tata se refugia la mine, cerându-mi nu atât înțelegere (am spus doar că mă considera încă un copil, fără să-i treacă prin cap că în ultimul timp crescusem și că de-acuma înțelegeam și eu unele lucruri!) ci un fel de liman salvator și benefic. Ce credea tata despre mine, iată o întrebare pe care mi-am pus-o pe neașteptate, chiar în clipa în care i-am simțit privirea căutându-mă, căutând acel reper de care să se poată sprijini; știam că mă iubește foarte mult; de cum am devenit conștient de lumea înconjurătoare, am descoperit și

dragostea lui. Am crescut sub lumina lui protectoare și mi se părea atât de la sine de înțeles această iubire, încât nu mi-am pus niciodată întrebări asupra ei... Și, iată că acum, în timp ce tata îi vorbea mamei despre băieții aceia, „care nu-și ținuseră gura“, neputând să se împace cu gândul că vor avea mult de suferit, cu toate că, la urma urmei, erau nevinovați și toată lumea știe lucrul ăsta, dar nimeni nu îndrăznește să-l spună, nici chiar eu, îi spusese el mamei, aplecându-se peste masă și vorbind în șoaptă, chiar dacă știa de-acuma că ea nu-l ascultă decât cu o ureche – niciodată n-au interesat-o, am mai spus, „problemele“ lui de la facultate, se ținuse mereu la o oarecare distanță de existența lui universitară – în timp ce tata continua, deci, să vorbească, cu sentimentul că o face oarecum în gol, fără să fie auzit de nimeni (dar eu nu existam, nu eram și eu la masă?!), mai mult din dorința de a-și descărca sufletul, pentru că nu-i era defel indiferent ce se întâmplă – lucrurile nu prea merg cum trebuie, se încurcă din ce în ce mai tare, unde vor ajunge în felul ăsta, mă întreb, spuse el, în continuare – de multă vreme sunt așa, doar că în ultimul timp s-au înrăutățit (tata suferea, îmi dădeam seama de asta, din pricina acestor „copii nevinovați“ împotriva cărora „se vor lua măsuri“). În timp ce el îi vorbea prin urmare mamei, care de-acuma nici nu mai auzea ce spune, din nou mi-am pus întrebarea, care devenise dintr-o dată teribil de chinuitoare, aproape insuportabilă, *ce crede tata despre mine*, eu care existam și în afara bibliotecii în care avusese grijă să mă închidă de cum învățasem să citesc. Știam că mă iubește foarte mult, dar știam de asemenea că această iubire paternă, ale cărei aripi ocrotitoare le-am simțit în permanență, stârnise în primul rând pe profesorul din el, punându-i la încercare orgoliul de părinte; își pusese deci în gând să facă din mine *cel mai bun elev* al său, un discipol ideal și perfect, la care aspiră de altfel orice dascăl. Or, eu, spre marea lui satisfacție, nu-i infirmasem, se pare, speranțele; eu eram un astfel de exemplar strălucit,

îndopat cu foarte multă știință de carte la cei optsprezece ani ai mei, până ieri un „copil minune“ care îl citisem în original pe Shakespeare la patrusprezece ani, știind pe de rost, în engleză, bineînțeles – secvențe întregi din piesele marelui elisabethan și nu mai frumosul monolog al lui Hamlet, al cărui sens profund puteam să-l explic, demonstrând în felul acesta că nu era vorba de o memorare pur papagalicească, ci și alte monologuri, la fel de celebre, cum ar fi al lui Prospero, din *Furtuna*, actul întâi, scena a patra, care mă impresionase mai mult decât toate celelalte, cel al bătrânului Falstaff, cu amarele și lucidele sale meditații asupra dezavantajelor oricărui act de eroism, Falstaff, pe care îl iubeam mai mult decât pe toți ceilalți eroi ai lui Shakespeare, mentorul tânărului prinț Henry. Și cât am mai plâns când prințul îl alungă, cât am mai suferit din pricina acestei trădări, mai îngrozitoare, după părerea mea, decât oricare alta. În toate discuțiile care aveau drept obiectiv lumea cărților, tata vorbea cu mine ca de la egal la egal, luându-mă în serios, având încredere perfectă în capacitatea mea de a judeca lucrurile ca un om matur. Încă de pe când aveam paisprezece ani, încetase să mai stea de vorbă cu mine așa cum stai de vorbă cu un copil nevârstnic. De îndată ce ieșeam din bibliotecă, tata își schimba însă atitudinea față de mine: redeveneam în ochii lui copil, anii în plus pe care-i acorda cu generozitate micului erudit mi-i scădea de îndată; la cei optsprezece ani ai mei, tata mă vedea încă un băiețaș, sunt convins, care trebuie cu cea mai mare grijă ferit de colțurile prea aspre și prea ascuțite ale vieții. Așa că am cunoscut lumea în care trăiam fără ajutorul lui. Eram de fapt uimit, nu înțelegeam cum de el nu vedea cât de mult mă schimbasesem în ultima vreme. Semănăm însă cu el, cu tatăl meu, cel atât de pudic, de discret în propriile lui sentimente, cel care știa atât de bine să-și ascundă sentimentele de privirile uneori prea curioase ale celorlalți. „Ești orb, nu vezi că nu mai sunt copil?!“ ar fi trebuit să-i spun, dar între noi astfel de

discuții patetice și directe nu-și aveau rostul, nu ne stăteau în fire amândurora. Or, tatei nici măcar nu-i trecea prin cap că băieții aceia, care fuseseră aspru pedepsiți pentru că „nu-și ținuseră gura“, nu erau cu mult mai mari decât mine, că și eu aveam în privința lor ceva de spus. Nu, el nu voia să știe, nici nu-i trecea prin gând măcar că aș putea avea și eu o părere în privința lor. El se mulțumea în ceea ce mă privea să știu cât mai bine piesele lui Shakespeare din perioada târzie. Și dacă între lumea acelor piese pline de zgomot și furie și lumea în care trăiam, eu îndrăzneam să fac unele referințe și, la urma urmei, periculoase legături, tata avea grijă să-și astupe urechile și să nu afle nimic despre asta...

Mi-am amintit că, pe vremea când eram copil, tot așa veneam la restaurant după spectacol. Discutam toți trei cu aprindere piesa, apoi tata o invita pe mama la dans; mama era foarte tânără pe vremea aceea și era, desigur, frumoasă, părul roșcat era asemeni unei aureole de flăcări în jurul chipului ei foarte delicat și palid. (Nu-i plăcea pe atunci să se fardeze.) Era concentrată asupra dansului, îi plăcea teribil să danseze. Tata era profesor de limba și literatura română la Spiru Haret și nu începuse încă să se îngrășe; era zvelt, fără pic de burtă, un bărbat care la cincizeci de ani ai lui se ținea încă bine; iar mama era foarte tânără și deosebit, frapant de frumoasă. Bărbații de la mesele vecine își cereau voie de la tata s-o invite la dans, ea însă refuza, nu dansa decât cu soțul ei, le spunea zâmbindu-le cu drăgălășenie, în așa fel încât ei nu se supărau, nu se simțeau jigniți, se întorceau la mesele lor; nu-i puțin lucru să-ți zâmbească o femeie atât de frumoasă, își spuneau, e și asta mai mult decât nimic, se mulțumeau și cu atât... Au trecut anii, nici mama nu mai e atât de tânără, frumusețea ei și-a mai pierdut din strălucire, cu toate că e încă ceea ce se cheamă o femeie frumoasă. Tata, în schimb, tare a îmbătrânit în ultimul timp, mi-am spus eu cercetându-i chipul pe furis, nu numai că s-a îngrășat foarte tare și nu mai arată ca pe

vremea când eram copil, dar și chipul i s-a schimbat, s-a umplut de riduri și-a căpătat o paloare nesănătoasă. Boala lui de ficat accentuase acest proces de îmbătrânire net prea rapidă, ca să nu mă tulbure și să nu mă întristeze. Iată, mi-am spus eu – și o panică cumplită m-a cuprins pe neașteptate – peste cel mult zece ani tata va fi un om foarte bătrân, va avea, am socotit în gând, aproape șaptezeci și cinci de ani! Va semăna, mă întrebam, cu acei moșnegi văzuți de mine prin grădinile publice, lâncezind fără rost, cu privirile stinse, niște jucării stricate, cum spune un poet frivol. Iar eu n-am să mă pot opri, n-am să mă pot opune îngrozitorului proces de degradare, al cărui martor neputincios am să fiu; inteligența lui, de care eram atât de mândru, va avea și ea de suferit, va fi și ea atacată cu aceeași cruzime cu care se va acționa asupra trupului său? Se va scleroza și el ca toți bătrânii și se va ramoli încetul cu încetul, va uita de la o zi la alta, de la mână pân-la gură, cum se spune? Secolele de cultură, atât de perfect compartimentate în mintea lui, se vor amesteca între ele?... Barocul secolului al șaptesprezecelea cu renașterea târzie, sonetele lui Shakespeare cu versuri disparate din Baudelaire, pledoaria Marelui Inchizitor, știută de tata pe de rost, cu monologul lui Jacques melancolic din *Cum vă place?!...* Îl admiram prea tare, eram mult prea fascinat de marea lui erudiție, pentru ca procesul decăderii și distrugerii marii lui inteligențe, proces pe care imaginația mea, cu o grabă nedorită de mine, ca urmare a cine știe cărui abscons și neînțeleas imbold interior, îl dădu la iveală, să nu mă tulbure; totodată, încercam să mă opun cu întreaga mea ființă unui astfel de gând de care nu voiam deocamdată să țin seama, voiam să-l ignor și să-l șterg cât mai repede din minte; numai că ele, gândurile, țin întotdeauna mult prea puțin seama de dorințele noastre; n-ai cum să te sustragi, spuneau ele, sub ochii tăi se vor petrece toate, la început vor fi doar niște semne exterioare, altcineva, în afară de tine, nici nu le-ar băga în seamă, ar trece pe lângă ele fără

să le observe; cu tine nu se va întâmpla însă asta; iubirea ta oarecum exagerată pentru propriul tău părinte te va determina să înregistrezi și să observi totul, să nu-ți scape nimic; îl vei găsi, într-o bună zi, picotind cu cartea în mână, – un volum, primul sau al doilea din *Poezie și adevăr* – cartea lui preferată. Se va trezi când tu vei intra în odaie și oarecum jenat va încerca s-o dea pe glumă: „Bătrânețea, dragul meu, va spune, nici n-am dormit prea bine azi-noapte, am avut o mică insomnie. Tocmai citeam un paragraf destul de incitant din Goethe, fii atent ce zice, spune și tu dacă nu are dreptate, bătrânul le știa pe toate...”

Se duceau la facultate întotdeauna împreună, cu troleibuzul. Adevărul e că erau mai tot timpul împreună, era ca o umbră a lui, nu se despărțeau mai niciodată, mergea până și la cursurile lui, cu toate că el nu era filolog, facultatea urmată de el era istoria. Colegii lui îl considerau, probabil, cam ciudat; afișa față de ei o atitudine resemnată și distantă; nu se amesteca în treburile lor, nu era prieten cu nici unul, de altfel, nici nu avea amici de vârsta lui; fără să fie însă ceea ce se cheamă un timid sau un singuratic; iubitele, de pildă, ca să nu piardă prea mult timp cu ele, și le recruta dintre cele mai accesibile; iar prietenii lui erau de scurtă durată (și nu puține la număr); era un tânăr căruia îi plăcea să facă dragoste, după cum își spunea, nu fără un anumit orgoliu și cum era destul de arătos – moștenise „frumusețea” mamei, cu care de altfel nu se potrivea defel – nu-i trebuia nu știu cât timp să le cucerească, despărțindu-se de ele într-o manieră sportivă, elegantă, fără scene de prisos. Era un domeniu, cel erotic, unde viața lui era simplă și clară, mult prea complicate fiind celelalte, își zicea el, ale vieții, pentru ca să-și facă și în „chestia asta” probleme de prisos. În ciuda apetitului său sexual, de băiat tânăr și desigur „normal”, dragostea ocupa totuși un loc minim, întru totul lipsit de însemnătate în preocupările sale. În troleibuz deci, în timp ce se îndreptau spre facultate, respirația cam

greoaie, de om bătrân, a tatălui său îi va da de asemenea de gândit; desigur, de vină era și aglomerația, nu prea era aer în troleibuz, ferestrele sunt toate închise, să nu se facă prea mare curent; riști să te sufoci; pe fruntea bătrânului profesor apăreau câteva broboane de sudoare. Să coborâm la prima și să mergem pe jos, tată, dacă cumva ți-e rău, îi spune el și bătrânul îi zâmbește, îi face doar din cap că nu are nimic, să fie liniștit. Trebuie să mă duc să mă vadă un doctor, îi va spune după ce vor coborî din autobuz, să nu mă trezesc cu un început de astm, mama, săraca, așa a murit, din pricina astmului, e o boală păcătoasă, ai tot timpul senzația că te sufoci. De câte ori ne-a speriat pe când eram copii, cu crizele ei de astm. N-ai nimic, tată, fii liniștit, îi va spune el, încurajându-l. Trebuie să te obișnuiești de-acuma cu gândul că nu mai sunt tânăr, la vârsta mea nici nu-i de mirare ca lucrurile să înceapă să nu mai meargă chiar așa cum trebuie; corpul omenesc este o mașină, e adevărat perfect reglată, dar care cu timpul mai ruginește și ea, unele roțițe... Sunt convins că nici lui nu-i era ușor să accepte, îmi spuneam și încercam să intru în pielea lui, așa cum un actor tânăr, de pildă, intră în „pielea“ unui erou mai în vârstă, un tânăr și ambițios actor care ținea cu orice preț să-l interpreteze pe Richard al III-lea, sau chiar pe Regele Lear, când corpul lui e încă tânăr și viguros, nu i-au slăbit fibrele și tendoanele trupului, și el vrea să afle nu numai ce simt și ce gândesc bătrânii cu pricina, ci și cum le este trupul, care sunt slăbiciunile acestuia, în așa fel încât bătrânul trebuie să aibă neapărat un mers destul de bâțâit și ceva mai crăcănat, să-i tremure eventual capul și mâinile și vocea să-i fie pițigăiată, pentru că așa se întâmplă întotdeauna cu bătrânii, li se subțiază vocea și de oboseală prea mare unele gesturi li se opresc la jumătate, nu sunt duse până la capăt. De toate aceste elemente cam jalnice, vrei sau nu vrei, n-ai ce-i face, trebuie să ții seama, îi spusese odată un actor, interpretul lui Lear și prieten cu tatăl său, un bărbat în plină glorie actoricească, dar care apăruse

în faimosul rol shakespearian, făcând rol de compoziție, fiind încă un bărbat tânăr, nu cu mult peste cincizeci de ani. Încercam deci, din dragoste pentru tatăl meu, să intru în pielea lui, închipuindu-mi cât de greu trebuie să-i fie, acceptând – pentru că nu avea ce să facă, împotriva legilor firii nu ai totuși cum să te ridici! – umilitorul proces la care timpul nemilos îl supunea, fără să-l cruțe nici pe el. Împlinise șaiszeci și cinci de ani, îl sărbătorisem, fusese invitată multă lume, se ținuseră toasturi și poate noi doi, eu și cu el, eram singurii care ne dădeam seama cât de tristă era, la urma urmei, această sărbătorire: totuși, voiam să-i verific memoria și într-o zi l-am întrebat dacă mai știe pe de rost primele pagini ale romanului lui Proust *În căutarea timpului pierdut* – unele fraze iscusite și splendid de subtile și mlădioase, pe care lui îi făcea o plăcere deosebită să le rostească – și am fost fericit constatând că nu le uitase, mi le spuse din nou, dându-le acea tonalitate unică și de neconfundat. Nimeni nu știa mai bine ca el să citească sau să spună din memorie o pagină de roman! Sunt convins, tată, că ai fi fost un mare romancier dacă te-ai fi hotărât să scrii, îi spuneam încântat, ori de câte ori vedeam cu ce extraordinară pricepere știe să scoată el în evidență, să sublinieze frumusețea unor fraze memorabile dintr-o carte. Când eram tânăr, mi-a mărturisit el, am scris un ciclu de poezii simboliste, bineînțeles erau la modă, nu aveam cum să mă sustrag curentului. Erau îngrozitor de proaste. Le-am ascuns, nu cumva să dau cu totul din întâmplare de ele. Nici eu nu mai știu unde le-am pus... Dar proză, proză, stăruiam eu, n-ai scris, n-ai încercat? Mi-a fost întotdeauna o silă teribilă, mi-a mărturisit el, de oamenii care se ambiționează să scrie fără să aibă talent. Inteligența, instrucția, după părerea mea, nu pot înlocui talentul; fără el, oricât de deștept și de instruit ai fi, faci o figură deplorabilă, crede-mă. Nu, deocamdată tata nu părea să dea nici un semn de îmbătrânire; memoria sa era intactă, chiar dacă în ceea ce privește îmbătrânirea fizică se

produseseră unele schimbări; se îngrășase și din pricina asta mersul i se îngreunase, ca să zic așa, un mers de om bătrân, ceea ce îi dădea, e adevărat, o anumită gravitate în plus. Într-o zi, plecă să țină o conferință la sediul ARIUS-ului, despre Dostoievski – se împliniseră nu știu câți ani de la moartea acestuia și primele semne de reabilitare a marelui scriitor rus începuseră să apară, accentul punându-se mai ales pe prima perioadă din creația colosului – și privindu-se în oglindă cu un fel de cochetărie ironică și autopersiflantă, m-a întrebat dacă nu are chica mult prea mare pentru un academician și dacă n-ar fi bine ca înainte de conferință, – ar mai fi timp – să treacă pe la frizer și să-i mai ia din păr. Aveam prilejul să-i fac un compliment și i l-am făcut din toată inima. Arăți splendid, tată, i-am spus, dar glasul meu a sunat mult mai puțin sincer decât mă așteptam. Era o zi de iarnă, ninsese, o lumină puternică năvălise în încăperea și, în lumina aceea, gâtul foarte zbârcit al tatei, pe care o cămașă albă și puțin prea strâmtă la guler îl scotea în evidență, declanșă în mine un neașteptat sentiment de respingere și repulsie, acea repulsie simțită de orice om tânăr în fața unui trup veștejit și supus procesului umilitor al degradării.

– Ceva nu-i în regulă? m-a întrebat tata, simțindu-mi privirea. Nu se potrivește cumva cravata? E prea demodată după gustul tău? Nu uita că sunt un om bătrân. Nu pot să fiu în pas cu moda, ca tine.

– Cravata e mult prea bătrânicioasă, nu-mi place, am spus eu repede, dând vina pe cravată, de parcă în culorile ei veștede s-ar fi aflat întregul secret al acelei îmbătrâniri, descoperită de mine fără să vreau în timp ce el se privea în oglindă.

– Nu cumva vrei să-i dai o cravată de-a ta! a sărit revoltată mama... Eu o găsesc foarte potrivită pentru vârsta lui și se potrivește foarte bine la costum, a adăugat ea, măsurându-l pe tata cu un ochi foarte sever și critic.

Când va fi bătrân și neajutorat, când întreaga lui ființă se va degrada din pricina unor firești procese pe care bătrânețea le face de neînlăturat, mă întrebam eu privindu-l cu toată dragostea de care mă simțeam în stare, îl voi iubi oare mai puțin decât îl iubesc acum? Era un gând al naibii de parșiv și l-am înlăturat aproape cu furie... Îmi dădeam seama că iubirea mea pentru el avea un caracter ușor exaltat. Întreaga mea existență se concentra în jurul său, trăiam în umbra lui, aproape fără să exist ca persoană independentă... Mă apucasem să-i citesc cărțile la o vârstă la care n-am putut înțelege mai nimic din ele. Aveam doisprezece ani, eram încă un copil – autorii mei preferați erau Jules Verne și Alexandre Dumas! – și amplul lui studiu asupra teatrului elisabethan – prima carte a lui care mi-a căzut în mână – mi-a făcut o impresie stranie și totodată destul de puternică, neștersă nici până astăzi din memorie. Cuvintele alcătuiau fraze obscure, însă a căror turnură și alcătuire mă incitau, într-un mod aparte. Fraze misterioase care refuzau să-și descopere secretul; sensul adânc, toate căile de acces până la el îmi erau închise, zăvorâte cu lacăte grele, și cu toate acestea eu eram convins că acel înțeles, care mie deocamdată îmi scapă, trebuie să existe, doar că eu nu puteam ajunge până la el și tocmai această imposibilitate mă fascina, așa cum ești fascinat de o ființă care îți rămâne neaccesibilă, la care nu poți ajunge, așezată pe un soclu mult prea înalt. În acest fel bănuiesc că trebuie s-o fi iubit Dante pe Beatrice și nici iubirile romanticilor pentru ființe celeste și îndepărtate nu cred să se fi deosebit prea mult de iubirea pe care o nutream eu față de cărțile tatălui meu. Alte tomuri încărcate de erudiție, citite cu mult zel de un copil de doisprezece ani: nu săream niciodată vreun cuvânt, parcurgeam filă cu filă, cu cea mai mare conștiinciozitate și, din când în când, tata, exemplificând câte o întâmplare dintr-o piesă sau alta, uși tainice se deschideau spre cele mai fermecate și incredibile istorii. Țin minte că cel mai mult m-a zguduit

cumplita poveste a nefericitei Desdemona și nimeni vreodată, nici măcar acei foarte impulsivi – cum le spunea tata – și înflăcărați spectatori elisabethani, a căror credulitate îi părea tatei greu de imaginat în zilele noastre, nu cred să-l fi urât pe ticălosul Iago mai mult decât l-am urât eu; cele câteva fraze ticăloase, desprinse de pe buzele lui Iago – citate de tata în amplul său studiu – și cu ajutorul cărora înșelătorul izbutise să-l ducă de nas pe generosul și bunul Othello, m-au chinuit nopți în șir, furându-mi somnul. Cum de l-a crezut, cum de s-a putut întâmpla o asemenea cumplită nedreptate și înșelătorie? Căutam să înțeleg acest lucru din explicațiile tatei, din comentariile lui erudite și foarte docte, numai că – eram doar un copil – nu înțelegeam ce spune, cuvintele lui semănau perfect cu niște porți închise și zăvorâte, care încet-încet, pe măsură ce anii treceau, iar eu mă apropiam de vârsta maturității, se descuriau una câte una; înțelesurile cărților scrise de el mi se dezvăluiră așadar pe rând, daruri atât de prețioase pentru mine, pe care tata mi le făcea însă în totală necunoștință de cauză. Pentru că el nu avea de unde să știe că, încă de la vârsta de doisprezece ani, mă apucasem să-i citesc cărțile; lecturile mele se înfăptuiseră în cea mai mare taină; nici măcar mama, cu toată vigilența ei în ceea ce mă privește – avea grija să nu-i scape nimic și să mă urmărească pas cu pas – n-a dat de urma acestor lecturi secrete. Când, la vârsta de cincisprezece ani, tata mi-a pus în mână prima lui carte – un studiu despre Vasile Alecsandri, pe care tocmai îl învățasem la școală – citește-l, mi-a spus el, nu fără oarecare timiditate și stânjenală, s-ar putea să-ți folosească, poate afli niște lucruri despre poet care nu sunt în manualul vostru – eu îi citisem, și încă de două ori, întreaga operă, fără să i-o fi înțeles, lectură desigur inutilă, dar care a avut darul să mă transforme, fără ca eu să-mi dau seama, într-un copil precoce, în mintea căruia concepte de tot felul se băteau cap în cap.

– Nu simțiți, ne-a întrebat mama, trăgând cu putere și cât mai sonor, ca să auzim și noi, aer în piept, ce frumos miroase?! Undeva în apropiere trebuie să fie un cireș înflorit. Ce bine c-am scăpat de iarna asta îngrozitoare; nu mai țin minte o iarnă atât de lungă și plicticoasă!... dacă vă spun c-a venit primăvara!

Ne îndreptăm spre stația de troleibuz. Mama era veselă, mergea cu un pas înaintea noastră.

– Grăbiți-vă, ne îndemnă ea ușor enervată de faptul că noi mergeam foarte încet. Altfel nu mai prindem troleibuzul. La ora asta încep să se retragă.

III

1

Viața se schimbă pe neașteptate pentru Matei; zilele ce urmau exmatriculării nu mai semănau cu cele de dinainte. Avea de-acuma timp liber berechet, doar că nu prea știa ce să facă cu el, cum să-l întrebuințeze mai bine. Bineînțeles că, în primul rând, erau o mulțime de filme de văzut, dar și filmele, de îndată ce poți să le vizionezi fără să absentezi de la cursurile cele mai plicticoase – nu poate fi o plăcere mai mare decât să stai într-o sală de cinematograf, în timp ce colegii tăi, stând în amfiteatrul arhiplin, se întrec în a lua notițe, să stai liniștit și să vezi un film italian în premieră pe țară, la orele opt, când e încă răcoare în sală, nu e zăpușeală și nici spectatori prea mulți nu sunt, și poți să-ți alegi locul pe care-l vrei – și filmele își pierd în acest caz din atracție. În primele zile după exmatriculare („pentru abateri grave de la disciplina școlară“) Matei văzu vreo două-trei filme; printre ele era și unul italian (era vorba despre un bătrân pensionar, al cărui singur prieten era un câine), apoi, cum alte premiere nu mai erau, iar pe cele mai vechi le văzuse pe toate – imposibil să-i scape lui vreun film, le văzuse pe cele mai bune chiar de două-trei ori, așa că nici problema să le revadă nu se punea – Matei nu știa ce să mai facă cu atâta timp liber cât avea la dispoziție. Nu putea să nu recunoască în sinea lui că

exmatricularea îl scăpa pentru moment de unele belele, cum ar fi, de pildă, examenul de Istoria limbii. Cam făcuse el pe nebunul la cursuri; în timp ce colegii lui se omorau cu unele forme gramaticale mai curioase și ieșite din uz, dar pe care cronicarii le foloseau în cronicile lor, el citea fără să se ferească de asistentul pe care nu putea să-l sufere, un tip chițibușar și foarte răutăcios, mai ales cu fetele, un roman de Hemingway, publicat în Editura „Pro Pace” în primii ani de după război, când scriitorii americani de ultimă oră apucaseră să pătrundă și la noi. O astfel de sfidare nu putea să suporte asistentul, așa că studentul cel obraznic fu de îndată pârât profesorului. Marele savant și spaima facultății își exprimă dorința să stea de vorbă cu el și-i promisese lui Matei, cu toată solemnitatea, uitându-se pe deasupra capului său, că o să-l cadă la examen; el nu poate admite un asemenea dezinteres, manifestat fățiș, față de materia predată de el. Ai venit aici ca să devii un bun filolog, îi explica profesorul și atunci Matei îi spuse – ceea ce îl enervă foarte tare pe bătrânul profesor – că, după părerea lui, facultatea de filologie ar trebui despărțită în două secții distincte, secția de literatură și secția de limbă; lui, de pildă, îi place foarte mult literatura, alți colegi de-ai lui se dau în vânt după gramatică; Matei însă nu avu vreme să-și termine fraza, profesorul îl alungă înainte de a ajunge la sfârșitul ei. Nici să fi căutat cu lumânarea, Matei n-ar fi putut să găsească ceva care să-l înfurie mai tare pe profesor decât o asemenea propunere, așa că Matei era deja căzut la examen, ba și la reexaminările pe care, probabil, în urma unor cereri către decanat, le-ar fi obținut. Nu-l citise el pe Hemingway la seminarul lui și încă nu pe furis, ținându-și cartea sub bancă, așa cum făceau și alții, ci cu uriașul volum al romanului *Cui îi bate ceasul?* (cumpărat de la anticariatul din colț, văzuse cartea de cu seară și, la orele șapte, era prezent în fața ușii anticariatului, să fie primul când deschide, să nu-i scape minunatul roman despre care auzise mult vorbindu-se) direct

pe bancă, în timp ce asistentul îi arunca priviri furioase? (Dacă îi face observație și-i spune să lase dracului cartea aia și să fie atent la seminar, că și așa nu știe nimic, e complet pe din afară – își spuse asistentul, – riscă să fie obraznic și să-mi răspundă cine știe ce măgărie, așa că mai bine mă fac că nu-l văd și-l dau direct pe mâna profesorului. Avem noi ac de cojocul ăstora, își mai spune asistentul și în sinea lui se înfurie atât de tare – fără ca să se vadă, bineînțeles, nu voia să se dea în spectacol în fața studenților – încât începu să-l doară stomacul; suferea de ulcer, și orice supărare nu rămânea fără urmări. Nu mai facem pauză, le spune el studenților, în timp ce Matei continuă să citească liniștit din Hemingway, spre marea lui enervare, facem în continuare și vă dau drumul cu un sfert de oră mai repede. În urma exmatriculării, problema examenului de Istoria limbii se rezolvase de la sine; Matei simți ridicându-i-se o piatră de pe umeri; așa exmatriculat cum era, nu mai exista riscul să rămână repetent; nu era cine știe ce rezolvare – ca și cum te-ar durea mâna și ți-ai tăia brațul ca să scapi de durere! – dar oricum nu mai trebuia să se gândească defel la examenul de limbă; din pricina acestuia, înainte de a fi dat afară avusese chiar câteva insomnii, îl visase pe marele savant într-una din nopți, se făcea că se află la examen și acesta, de furie, îi rupe carnetul de student și-l aruncă pe fereastră. Carnetul i-a rămas agățat în castanul din fața ferestrei. Matei se urcă în castan după carnet, în timp ce profesorul stă la fereastră și râde de el împreună cu asistentul. Carnetul, făcut ferfeniță de profesor, e chiar în vârful castanului; cu Matei se rupe o cracă și în timp ce cade din copac se trezește lac de sudoare; încă n-am căzut la examen, își spune el, încă mai există o speranță. Matei își privește caietele de notițe cu o anumită nostalgie, nu mai are ce să facă cu ele; apoi, cu totul pe neașteptate, întreaga lui atenție se concentrează asupra lucrării pe care ar fi trebuit s-o țină la cercul de literatură universală – bineînțeles, în cazul în care n-ar fi fost

exmatriculat – o lucrare care, era convins, ar fi făcut mare vâlvă, mai mare decât cea ținută, cu un an în urmă, despre dramaturgia lui Ibsen (fusesse felicitat de către conducătorul cercului, aplaudat de colegi, un adevărat triumf!); și iată că acum studiul la care începuse să lucreze nu-și mai avea rostul, devenise inutil; nu mai avea nimeni nevoie de el. În prima clipă Matei se întristă foarte mult, apoi îl cuprinse, cine știe din ce pricină, un fel de încăpățănare; uite că el n-are de gând să renunțe la amplul său eseu, închinat poeziei lui Rimbaud, chiar dacă ei l-au dat afară; dimpotrivă, o să se apuce de lucru cu mai multă încrâncenare decât a făcut-o până acum, o să le arate el lor, își spuse Matei, fără să știe cu certitudine cui și ce trebuie anume să arate; cum că el e un mare specialist în poezia lui Rimbaud; dar cine ar avea nevoie de o astfel de demonstrație, pe cine anume să impresioneze cu ea? Pe nimeni, bineînțeles, își răspundea tot Matei, cuprins de un puternic sentiment al zădărniceii, având revelația propriei sale inutilități; își revenea însă repede, nu se lăsa cu una, cu două doborât, chiar dacă lucrarea sa despre poezia lui Rimbaud devenise într-un totul inutilă, el totuși o s-o scrie, o să-l citească pe Étiemble până la capăt, cărțoiul ăla foarte gros din care și-a făcut conspecte; se gândește din ce în ce mai mult la Rimbaud, uită de toate celelalte; o încredere imensă în propriile lui forțe îl cuprinde, se simte în stare să dezlege „cazul Rimbaud“, merge pe urmele poetului, străbătut de neașteptate și fulgerătoare intuiții; la un moment dat, se identifică într-o oarecare măsură cu poetul adolescent și vizionar, intră în pielea acestuia cu o conștientă furie bovarică, se creează un fel de intimitate ciudată, poeziile nu-i mai sunt străine, s-a pătruns de ele, fac parte din propria lui ființă și până a spune – absurdă declarație, desigur – „Rimbaud sunt eu“ nu mai e decât un pas de făcut. Totuși, Matei se oprește la timp; o astfel de cădere în transă l-ar fi dus până la marginea prăpastiei; își recăpătă luciditatea critică, părând totodată convins – și cât de ciudat

era acest sentiment de care nu era în stare să se elibereze! – că el știe mai multe lucruri despre Rimbaud, cunoaște unele „secrete“ la care cercetările critice, oricare ar fi fost ele, nu pot să aibă acces... Colegii au fost în tot cazul mai mult decât surprinși întâlnindu-l pe Matei în sălile bibliotecilor – se apropiau examenele și acestea erau arhipline – conspectând pagini întregi din studiile închinat poetului vizionar, traducând din *Iuminări* sau din *Un anotimp în infern*. Vreau să-mi termin lucrarea despre Rimbaud, le spunea el colegilor, dacă tot m-am apucat s-o scriu, îmi pare rău s-o las neterminată, și aceștia nu îndrăznesc să-l întrebe ce are de gând să facă de-acum cu ea. Mai bine ai umbla să-ți rezolvi situația, îi atrăsese atenția șeful de grupă; să bați fierul cât e cald, până nu e prea târziu. Și ce anume vrei să faci, unde să mă duc? îi cere el sfatul. Îl știe descurcăreț, cu picioarele pe pământ, poate îl sfătuiește ce anume trebuie să facă! Părerea mea e că ar trebui să ceri o audiență, să te duci cât mai sus cu putință. E clar că nu e o chestie care să țină de decanat, explică șeful grupei. Zbate-te, frate, spuse colegul dând de mai multe ori din cap, ca să sublinieze gravitatea momentului, nu te lăsa. Dacă stai în bibliotecă și tai frunză la câini, în loc să te zbați un pic, chiar că nu ți se va rezolva problema în vecii vecilor! Cât e proaspătă, îți spun, până nu se învechește rău de tot. Hai, că te ajut eu să faci o cerere, fă numai rost de hârtie; astea ale tale sunt șifonate, nu sunt bune, cum vrei să scriu o astfel de cerere pe o hârtie boțită; ce, ești nebun, nici nu se uită la ea când o văd așa! Roag-o pe Mateias, e în cealaltă sală de lectură, la periodice, să-ți dea din mapa ei o foaie de hârtie velină și vino după aceea să scriem cererea împreună, îi spune colegul. Aiurit cum ești, îl ceartă colegul, de Rimbaud îți arde acum? Pe cuvântul meu că am impresia că te-ai cam scrântit la cap, ceea ce nici n-ar fi de mirare, îți spun sincer că și eu m-aș sona dacă m-aș afla acum în locul tău. Să rămâi pe din afară în penultimul an de facultate, să te trezești pur și simplu în

aer, cum naiba să nu înnebunești, cum să nu te apuce damblaua, ca să zic așa, spune șeful de grupă, în timp ce se pregătea să-i scrie lui Matei cererea către ministru.

2

Cât maică-ta e plecată... (spuse Valeria, referindu-se la Matei, căruia odată cu exmatricularea din facultate i se interzisese accesul în cămin, li se dăduse o listă portarilor cu numele celor incriminați și când Matei, folosind vechea lui legitimație de student, încercase să intre în cămin, portarul i-o confiscase, făcând mare târâboi. Nu mai ai ce căuta în cămin, urlase la el, de-acuma gata, s-a terminat, nu mai ești student, ce vrei să-ți fac eu dacă te-ai apucat să fluieri în biserică. N-am ce vorbi cu tine, noi doi nu mai avem ce discuta, repetase el, șterge-o cât mai repede dacă vrei să nu ai necazuri și mai mari, atât îți spun, nu mă obliga să schimb placa!), cât maică-ta stă la Cluj, n-am nimic împotriva să stea la noi; în definitiv, avem o cameră liberă care-i stă la dispoziție; cartela nu i-au ridicat-o, așa că până la sfârșitul lunii cu mâncarea se descurcă, mănâncă la cantină, acolo nimeni nu-l întreabă ce și cum, dacă are cartelă; a plătit-o băiatul, de ce să nu aibă dreptul să mănânce? Bineînțeles că poate sta la noi, fu de acord Vasile Mareș, n-am nimic împotriva, în definitiv am fost colegi, dacă i s-a întâmplat ce i s-a întâmplat nu înseamnă că trebuie imediat să-i întoarcem spatele; în tot cazul sunt de părere să nu batem toba, nu trebuie să se afle și la facultate că l-am luat la noi. Crezi că dacă se află s-ar putea să avem neplăceri? întrebă Valeria; uite, la asta, îți spun sincer că nu m-am gândit; la o adică putem și renunța. Cum să renunți? se înfurie pe nevastă-sa Vasile Mareș, i-ai spus băiatului și acum vrei să dai înapoi? Nu dau înapoi, spuse Valeria, pur și simplu îl anunț – i-am spus să mă sune pe la trei – că mama nu mai pleacă la Cluj, s-a răzgândit; în definitiv,

nu are cum să verifice dacă a plecat sau nu. Știi, dragă, că nu-mi place să mint, nu-mi stă în caracter, dacă te-ai apucat să-i spui să vină, las-o așa, n-o mai întoarce ca la Ploiești! Și crezi într-adevăr că am putea să avem neplăceri din cauza asta? îl întrebă Valeria. Nu cred nimic și nu-mi mai pune atâtea întrebări, nu mai mă descoase atât, pur și simplu mă enervezi...

...Nu ne deranjezi defel, îi spuse el lui Matei, îți lăsăm o serie de chei ca să poți intra când vrei, să nu depinzi de noi; cât maică-mea stă la Cluj cu băiețașul, nu-i nici o problemă, atunci când s-o întoarce vezi tu cum te descurci, s-ar putea până atunci să se revină asupra cazului tău, după părerea mea ar fi normal să fie așa; în definitiv, ce-ai făcut, poți să-mi spui și mie, că te-au exmatriculat?... Dacă cineva a căzut complet nevinovat în toată povestea asta, ăla ai fost tu; l-ai apărat pe Marcel. Și ce-i cu asta?, nu era prietenul lui, nu era *normal* să-l apere? întrebă Valeria. Asta-i că nici tu și nici el, spune Vasile Mareș, arătând spre nevastă-sa și spre Matei, nu aveți cap politic mai mult decât o babă pensionară. Cum adică, nu înțeleg, spuse Valeria, explică-mi și mie, fă-mă să pricep despre ce anume e vorba? Ce-a făcut Matei, poți să-mi spui? A luat apărarea celui mai bun prieten al lui și ce-i cu asta? Chiar nu pricepi? întrebă el. Pe cuvântul meu dacă înțeleg, spuse Valeria. Nu-ți dai seama că a dat peste cap toată ședința, care ar fi trebuit să aibă cu totul altă desfășurare? Ei și, spuse Valeria, tot au făcut ce-au vrut ei, până la urmă. Marcel a fost și-așa exclus. Așa că ar fi fost totuna dacă l-ar fi apărat sau nu Matei. Ei, altele sunt criteriile, spuse Vasile Mareș. Or fi, spuse Valeria, încăpățânându-se să nu priceapă în continuare, numai că, după părerea mea, în ceea ce îl privește pe Matei, a fost, așa cred eu, mai mult o chestie de răzbunare. Mai bine ar fi să-ți ții gura, se înfurie dintr-o dată el. Părerile astea să ți le ții mai mult pentru tine, să nu trăncănești tot timpul ca o moară stricată... Dacă asta e părerea mea de ce să nu mi-o spun deschis? întrebă ea, înfuriindu-se la rândul ei. Asta vă

pierde pe ăștia care sunt ca voi, fu de părere Vasile Mares, – și vorbind la plural se referea atât la soția lui, cât și la Matei, așa-zisa voastră sinceritate de doi bani. Păi, măi frate-miu, spuse el dăscălindu-i pe-amândoi: una-i în gușă și alta-i în căpușă, atâta lucru nu-i greu de priceput, cât îți fi voi de apolitici, atâta puteți și voi înțelege, doar sunteți și voi oameni inteligenți, sunt convins că am cu cine discuta, nu-mi răcesc gura de pomană. Uite că eu tot nu înțeleg, se încăpățână Valeria, opunându-se în continuare bărbatului ei, în timp ce Matei tăcea, hotărât să nu se prindă în gură cu cel ce îi oferise găzduire cu atâta generozitate. Păi dacă ești proastă, îi spuse el, enervându-se dintr-o dată, ce vrei să-ți fac? Nu are rost să vă certați din pricina mea, interveni împăciuitor Matei. Nu ne certăm, spuse Valeria, stăm de vorbă. Numai că tu, i se adresă ea bărbatului ei, poți să dai din gură cât vrei, tot n-ai să mă poți convinge că ai dreptate.

3

Prin urmare, nu mai sunt nici seminarii, nici cursuri la care Matei trebuie să se grăbească în fiecare dimineață, cu ochii umflați de somn, în tramvaiele supraaglomerate, pe jumătate încă adormit, totuși atent la controlorii care se năpustesc asupra celor fără bilet, majoritatea dintre ei studenți; și când reușesc să-i prindă să vezi cum curg cuvintele de ocară. Pentru asta va țin părinții la școală, vagabonzilor,ăștia nu sunt studenți, doamnă, spuse controloarea cu o voce ascuțită, încărcată cu atâta ostilitate încât cuvintele sunt mai mult împrôscate, adresându-se unei femei care a încercat să-i apere. Uitați-vă la ei cum arată. Tunde-te, mă, spuse un domn în fulgarin, solidarizându-se cu cele două controloare care îl țin pe student, nu cumva la prima stație să coboare. Să fiu eu în locul dascălilorăștia ai voștri, spuse același domn în fulgarin, aș avea

eu ac pentru jocul vostru. Ce aveți cu ei? se aude vocea plângăreață a aceleiași femei care le-a luat apărarea, am și eu un băiat student, spune ea, dacă ați ști cât sunt de ocupați, săracuții, dacă ați ști cât de mult au de învățat; mă uit la fiu-meu... nu-i lăsată să termine fraza, lasă, doamnă, nu-i mai apărați, că nu aveți pe cine, și între timp insul în fulgarin blochează ușa, nu cumva tânărul cu „creastă de cocoș“, înghesuit între cele două controloare, să poată coborî. Și totuși, la prima stație, băiatul face ce face și reușește s-o șteargă; le fentase pe cele două păzitoare, care rămân cu gura căscată; dezamăgirea și furia se pot citi cu ușurință pe chipul lor obosit; insul cu fulgarin nu se lasă cu una, cu două. Cu toate că tramvaiul a plecat între timp, el coboară din mers cu riscul de a se accidenta, aleargă după studentul care a încercat să scape, îl ajunge din urmă, se năpustește asupra lui. Vii cu mine la miliție, vagabondule, spune gâfâind din greu, vă arăt eu vouă, adaugă el, fără să izbutescă însă să-și regleze respirația gâfâitoare. Uitați-vă ce mi-ați făcut, spune studentul încercând să fie în continuare calm: în realitate însă e destul de speriat, s-a făcut palid la față și fruntea i s-a acoperit cu sudoare, mi-ați rupt cămașa, spune el cu reproș în voce. Între timp s-au strâns câțiva curioși, mai ales studenți, care iau, bineînțeles, apărarea tânărului, apoi în ajutorul lui sare și un bătrân cu pălărie albă de panama, un ins slăbănog căruia îi tremură bărbia în timp ce vorbește. Ce ai eu el, domnule, spune el cu o voce subțire, care abia se aude, ce te-ai năpustit așa, de ce nu lași băiatul? Ce ți-a făcut că i-ai rupt cămașa? A înjurat-o pe controloare, minte insul în fulgarin, cu speranța că o să-și facă partizani printre cei adunați ca la panoramă să asiste la scenă; și e contrazis, bineînțeles, de tânărul contravenient. Nu-i adevărat, spune el, n-am înjurat-o. Dar bilet ai avut, îl întreabă insul în fulgarin, căutând cu privirea un milițian care „să rezolve cazul“; numai că așa se întâmplă întotdeauna, când îi cauți, când ai mai mare nevoie de ei, atunci ia-i dacă ai de

unde! Ar trebui să pretinzi să-ți plătească bluzonul, spune, tremurând de indignare, domnul cu pălărie de panama, ce dobitocie, adaugă el enervat foarte. Pe mine să nu mă faci dobitoc, mă arătare, spune insul în fulgarin, iar tânărul care a încercat să călătorească fără bilet profită de această schimbare de direcție, se fofilează încetitor, se face nevăzut; când apare milițianul, după care se uita cu atâta fervoare insul în fulgarin, vărsându-și toată furia pe bătrânelul cu pălăria de panama, din pricina căruia l-a scăpat pe studentul cel obraznic și cu „creastă de cocoș“; i-ar fi arătat el cum să se poarte, în primul rând l-ar fi tuns chilug ăia de la miliție, asta-i sigur. Pensionarii ăștia, își dă cu părerea o femeie cu plasele pline cu conopidă, îi caută moartea acasă și ei umblă... În toată vânzoleala care s-a creat odată cu intervenția milițianului, sfârșitul frazei nu se mai aude (adică ce se întâmplă până la urmă cu bătrânii ăștia pe care îi caută moartea la domiciliu). Milițianul vrea să facă ordine cu orice preț. Dumneavoastră, spune el, veniți amândoi cu mine la secție. De ce să venim? întreabă bătrânelul cu o voce plângăreată, în timp ce insul în fulgarin îi zâmbește mieros milițianului, încercând din primul moment să-i câștige bunăvoința. Ce am făcut, păcatele mele (se vede după accent că e moldovean), de ce să vin la secție? Milițianul e vădit plictisit, într-adevăr, de ce să-i ducă la secție pe ăștia doi; s-au certat, să fie sănătoși! Poți să pleci, tataie, îi spune el bătrânului cu pălărie de panama și cu batistă la buzunarul de la haină (suntem în iunie, numai că bătrânul nu se desparte de haina lui nici în august, când căldurile sunt în toi, e un domn, pentru care eleganța, distincția sunt mai importante decât orice altceva). A fost cât se poate de năucit auzindu-l pe milițian spunându-i *tataie*, lui, care a fost funcționar superior în minister!, dar, cum nu-i bine să te iei în gură cu autoritatea, înghite așa-zisa insultă și se depărtează cu niște pași săltăreți ca de băiețandru (a slăbit mult în ultima vreme, din care pricină trupul lui a primit o anumită

imponderabilitate, mersul i-a devenit ușor plutitor, alunecă mai mult decât merge, ca să zicem așa...). Astfel de accidente sunt aproape zilnice, controlorii „își fac datoria“ mai ales la orele când tramvaiele sunt înțesate cu studenți, numai că el, Matei, e aruncat în afara acestui ritual zilnic. Poate lenevi în pat după pofta inimii, el nu mai e student, nu mai are unde să se grăbească; ritualul obișnuit al existenței lui de fiecare zi s-a întrerupt pe neașteptate, de parcă s-ar fi aflat în mână cu piesele unei mașini dezmembrate cu care nu știe ce să facă. Despărțirea, ruptura nu se poate face însă dintr-o dată, smulgerea lui Matei din viața studentească se realizează, totuși, mai pe îndelete. Deocamdată el îi cere voie profesoarei care conduce seminarul de literatura română – un seminar unde se studiază, prin analiză directă pe text, poeziile lui Eminescu – îi cere deci „permisiunea“ să asiste pentru ultima dată, bineînțeles, la seminar. Nici nu trebuie să mă mai întreb, îi spune profesoara, care e de asemenea emoționată, vino liniștit, nu știu cum am să mă descurc fără tine, o să-ți simțim lipsa cu toții, spune ea uitându-se în stânga și în dreapta, nu cumva s-o audă careva. Matei e studentul ei preferat, ia cuvântul la seminarii, vorbește aproape toată ora, analizând fiecare vers în parte; una e însă să fii student și cu totul altceva e să asisti doar la un seminar în calitate de ex-student; Matei nu se grăbește să comenteze versurile lui Eminescu, probabil că nici nu are voie s-o facă; n-ar vrea, în tot cazul, s-o pună pe profesoară într-o situație neplăcută; discuțiile, *fără el*, demarează greu; nimeni nu reușește să scoată în evidență frumusețea unui vers, cum ar fi „I.acul codrilor albastru, nuferi galbeni îl încarcă“ și pe Matei îl mănâncă limba, tare ar vrea el să explice ce-i cu versurile astea, în ce constă frumusețea lor neasemuită; lui, i-ar fi spus el profesoarei, îi amintește de o pictură a lui Monet, dacă își amintește bine, pictura chiar e intitulată *Nuferii*; îi plăcea să-și etaleze cunoștințele în fața colegilor – mulți nu-l puteau suferi din pricina asta, îl

considerau cam lăudăros și infatuat – să le arate că se pricepe nu numai la poezie, ci și la pictură, de vreme ce îi știa atât de bine pe „impresioniști”; există, ar mai fi vrut el să spună, și o simbolistică a culorilor, albastru și galben, culori contrastante, îți trebuie un oarecare curaj ca să le alături, numai că toate culorile astea ar fi putut fi lămurite în voie dacă ar mai fi fost student, dacă n-ar fi fost dat afară „pentru grave abateri de la disciplina școlară”, în penultimul an de facultate; așa nu avea ce să facă, era obligat să tacă, în timp ce orele de seminar lânzezeau, profesoara, fără intervenția studentului ei preferat, nu știa nici ea cum să procedeze, în realitate era cam speriată, nu cumva să fie trasă la răspundere că i-a permis totuși „să asiste” la seminar, să i se spună că nu a fost destul de vigilentă, c-a dat dovadă de slăbiciune, i s-a mai spus doar și în alte rânduri că are o mentalitate mic-burgheză, bănuiește însă ce-i în sufletul sărmanului băiat, cât e de întors pe dos, gata să plângă, mult prea sensibil, după părerea ei, pentru vremurile astea dure, și foarte talentat, chiar dacă nu e pe deplin format; în tot cazul, ea a avut grijă de el, i-a dat să citească cărți din biblioteca ei sau chiar împrumutate; de pildă cărțoiul ăla uriaș, studiul lui Étiemble despre Rimbaud, pentru cercul de literatură universală. Aș vrea să scriu un eseu despre Rimbaud, m-aș opri mai ales asupra poeziilor din ultima perioadă, îi spusese Matei. Am introdus și câteva pagini despre *Un anotimp în infern*. Aș vrea să vi le citesc.

4

Nici nu știu dacă să-ți povestesc sau nu, sunt în definitiv destul de tare ca să țin totul pentru mine, spuse Radu Coman, să nu trângănesc în stânga și în dreapta, și totuși, măi frate, parcă simt nevoia să mă descarc, să-i istorisesc cuiva întreaga tărașenie. Măi, prin ce am putut trece, spuse el uitându-se

mirat la celălalt, luându-se cu amândouă mâinile de cap. Treaba ta, spuse Marius Popa, știi că nu sunt în general un tip curios. Ce, te-am întrebat vreodată ceva, pe unde te duci și ce faci?... Suntem colegi de cameră de patru ani de zile și între timp sper că ai reușit să mă cunoști bine, știi că nu sunt gură de petice. Dacă vrei, îmi spui, dacă nu... nu. Tu hotărăști... Mai luăm două halbe de bere. Era o zi frumoasă, luna mai, și pe masa lor acoperită cu un plastic vernil se așezau mâțișori, care se desprindeau din plopții înalți ce înconjurau grădina. Trebuia să acopere halbele cu palma, să ferească berea cu guler de spumă de acești intruși cam enervanți... Uite, sunt convins, spuse Radu Coman, că nici nu bănuiești unde mi-am petrecut eu noaptea... și își privi colegul de cameră întrebător, de parcă i-ar fi spus o ghicitoare, dar care era atât de complicată încât nici pomeneală ca acesta să-i poată răspunde... Bănuiesc că la vreo gagică, numai că pe mine, spuse Marius Popa, aventurile amoroase ale altora mă lasă indiferent, așa că nu-ți răci gura de pomană, bem berea și plecăm, vreau să trec pe la BCU să citesc ultimul act din *Faust*, se apropie examenele și sunt în urmă mult cu lectura particulară; când mă gândesc cât mai am de citit, mă apucă groaza. Tu n-ai probleme, sunt convins că până acuma ai parcurs toată bibliografia... Stai, îl întrerupse celălalt, lasă naibii bibliografia, iar în ceea ce privește femeile, știu că ești discret, n-o să mă apuc acum să te plictisesc cu cine știe ce poveste amoroasă, fii liniștit în privința asta. Marius se uită cu mai multă atenție la colegul lui de cameră; avea într-adevăr o greutate pe suflet, se vedea de la o poștă, ceva serios. Bine, spuse el, te ascult, dă-i drumul, dar dacă mai stăm, sunt de părere să mai luăm o halbă, să nu se uite ospătarul urât la noi; ocupăm locul degeaba și nu consumăm. Fie, mai ai ceva biștari? îl întrebă colegul. Am, fii liniștit. Promiți, prin urmare, că totul rămâne între noi?... Promit, spuse Marius Popa, privindu-și colegul cu ochii lui blânzi de bucovinean. Între timp, chelnerul mai aduse două halbe de

bere cu guler de spumă. Nu-i vorba că nu aş avea încredere, spuse celălalt, dar sunt probleme de organizație, n-am voie să pâlăvrăgesc în privința lor și nu e numai atât, e o problemă în primul rând, ca să zic așa, personală, care mă privește pe mine; nu pot să nu-ți destăinui că mă simt jignit, sufăr ca un prost, de parcă cineva mi-ar fi tras o palmă pe care, în definitiv, poate că nici nu o meritam, pentru că nu mă simt vinovat, pricepi, aici stă toată hiba; dacă m-aș simți numai cu atâta de vină, aş zice că bine mi-au făcut, aş înghiți hapul și n-aș spune păs, nu sunt împotriva sancționărilor, oricât de aspre ar fi ele. Am primit o sarcină, am greșit, gata, fraților, pedepsiți-mă, îmi fac autocritica, îmi recunosc greșeala. Se lăsă o scurtă pauză, abia se vedea prin perdeaua de fulgi. *Eu nu sunt de părere că băieții au greșit atunci, la ședință*, spuse Radu Coman, și cuvintele îi ieșiră greu din gură, apoi un timp privi halba în neștire, de parcă ar fi regretat cele spuse. Scoate-ți puloverul, îi spuse apoi colegului de cameră, s-a încălzit, parcă ar fi vară și când te gândești că suntem abia la începutul lunii mai. Povestește, spuse Marius Popa, numai că ai început să vorbești prea tare, sunt niște moace la mesele din jur care am impresia că au început să devină tare curioși. Ar fi trebuit să căutăm o masă mai la umbră, spuse Radu Coman, aici bate într-adevăr prea mult soarele. Mă întorc imediat, adăugă el, și intru direct în subiect. Marius Popa își privi bocancii nefăcuți cine știe de când; aveau talpa desprinsă și când ploua se uda la picioare; oricum, își spuse el plin de speranță, două luni mai rezistă, până vin ai mei și-mi cumpără niște sandale, de la bocanci trec direct la sandale, poate găsesc un model frumos, ultimul răcnet; îi făcu semn cu mâna colegului de cameră care îl căuta cu privirea; e complet zăpăcit, pare speriat, a și uitat unde e masa noastră; abia se așeză din nou la masă, că se porni pe povestit, fără să se mai lase rugat. Mă trezesc ieri dimineață, își începu el istorisirea, că mă cheamă la organizație, ești chemat la raion, mi se spuse, în legătură cu

ce problemă nu putem să-ți spunem, pentru că, pur și simplu, nu ni s-a spus nici nouă. Bea-ți berea, îi spuse Marius Popa, bate soarele și nu mai e bună de nimic. Eram puțin îngrijorat, nu înțelegeam de ce sunt chemat, în toată povestea cu exmatriculările, cu întregul scandal, nu eram în definitiv amestecat, nu aveam de ce să mă tem, eram mai curând curios și puțin cam neliniștit, ceva aveau să-mi spună, nu m-au chemat de florile mărilor; intru, dau bună ziua, îmi scot șapca frumos, îmi spun numele, mi s-a spus să vin la dumneavoastră, le zic: cine v-a chemat? mă întreabă un tip binevoitor, cu un dosar sub braț, nu știu; mai așteptați atuncea, îmi spune tipul, să ne interesăm. Știi de ce m-au chemat? întreabă Radu Coman și un zâmbet cam năuc și, în tot cazul, cam nelalocul lui, îi apăru pe chip. De unde vrei să știu, ce-s fachir să le ghicesc pe toate? spuse Marius Popa, ștergându-și cu dosul palmei mustața bălaie și udă. Ca să mă țină toată ziua și toată noaptea acolo, pentru asta. Nu pricep; și pentru ce anume te-au ținut acolo, dacă nu vroiau nimic de la tine? Nici nu am ajuns să-ți spun ce voiau anume; nu te grăbi, te rog, spuse Radu Coman. Ca să studiezi, au spus, ai nivelul ideologic foarte scăzut, s-a văzut lucrul ăsta la ședințele noastre, când n-ai dat dovadă nici de cel mai mic spirit combativ; în spatele birourilor e un fel de magazie imensă, plină de cărți legate frumos, în roșu, majoritatea dintre ele; te-am adus aici ca să citești, mi-a zis secretarul, să te mai instruiești; citește-le, zice, și după aceea ai să vezi cum multe alte lucruri au să ți se clarifice; ar trebui, spuse el căzând pe gânduri, să nu-ți dăm drumul până ce le citești pe toate, doar că ți-ar lua, probabil, prea mult timp; citește, mi-a spus el pe un ton foarte grav, și ar fi bine să-ți faci și unele conspecte; ți-am adus mai multe caiete și niște creioane, unele colorate, ideile mai importante le scrii cu creionul colorat, să se fixeze mai bine, nu trebuie să te învâț eu, ești doar student, știi tot atât de bine ca și mine ce anume înseamnă un conspect; în tot cazul, conspectează atent tot ce-ai

citit, ca să fim siguri că nu ne tragi în piept; nu-ți pierde timpul fără folos, ar fi păcat, de altfel, să pierzi timpul de pomană, când ți se oferă un asemenea prilej de studiu, mai târziu are să-ți fie de mare folos, ai să vezi; o să stăm de vorbă după ce studiezi serios. Îmi dădeam seama că nu glumea, vorbea foarte serios, pe un ton ușor părintesc; după ce-a plecat m-am uitat la cărțile din jurul meu, se așternuse un strat subțire de praf deasupra lor, nu le mai citise probabil nimeni de multă vreme; m-a cuprins în prima clipă un fel de entuziasm, m-am pus pe studiu cu cel mai mare sârg, ideile principale le-am subliniat cu creion roșu; m-am cufundat în lectură și aproape că am și uitat cum trece timpul; m-am trezit că se întunecă, iar în jurul meu era o liniște deplină, probabil că plecaseră cu toții; atunci m-am speriat, mi-a trecut pofta de studiu, cine știe cât timp au de gând să mă țină aici, pe deasupra îmi era și foame, au început să-mi ghiorăie mațele; totuși, mi-am înfrânt slăbiciunea și m-am apucat din nou de lucru. Am început să citesc și să conspectez tot ceea ce mi se părea mai important, adică ideile principale, numai că nu mai aveam sporul de dimineață, citeam și gândul îmi fugea tot timpul în altă parte. Se luminează de ziuă, am deschis geamul și pasările din parcul din apropiere cântau de te înnebuneau. Bineînțeles, aș fi putut fugi pe fereastră, magazia era la parter, dar nu voiam să dau bir cu fugiții, eram foarte mândru de conspectele mele și voiam să mi le vadă cineva. O pasăre mai ales m-a dat gata, nu știu, să fi fost privighetoare, citisem despre ea prin cărți, prin poezii, mai ales, e plin de privighetori, sau poate să fi fost altă pasăre, tu, care ești de la țară, trebuie să știi mai bine cum e cu păsăretul ăsta, bănuiesc că le deosebești una de alta după cântec. Nu le prea deosebesc, spuse Marius Popa. Dar privighetoarea trebuie să o fi ascultat? îl întrebă Radu Coman. Într-o dimineață, își aminti, ieșeam de la o cârciumă, la șosca, știi, cârciumioara aia de lângă Arcul de Triumf, unde e deschis până la șase dimineața, și cântau pasările, mamă, ce mai cântau;

ne-am contrazis atunci cu Stela Dugan, susținea că se pricepe la păsări; Sorin Galetaru îmi amintesc că s-a contrazis cu ea, habar n-ai, zicea, confunzi privighetoarea cu ciocârlia, fetițo!... s-au certat așa până la cămin: ba că e privighetoare, ba că-i ciocârlie... Te-ai cam abătut de la subiect, îi atrage atenția Marius Popa, până la urmă bănuiesc că te-au gratulat pentru conspectele tale, te-au supus, bănuiesc, și unui mic examen? Râzi de mine, făcu Radu Coman supărat, mă iei în balon? Nu râd, ce dracu ești atât de suspicios, pur și simplu sunt curios să aflu cum s-a terminat toată tăărășenia; gata adăugă el, nu te mai întrerup, te ascult. Pe la șase a venit femeia de serviciu, o auzeam măturând în hol, vorbea de una singură, se certa cu o nepoată leneșă: Stă toată ziua cu curu pe scaun și nu face nimica; de-acuma ești cât calu', o mustra ea, ai putea să pui și tu mâna să mai scuturi prin casă, când sunt eu la servici; lasă că nu vă omorâți voi atât cu învățatu' la școala profesională, te faci că înveți și scrii scrisori la drăguți, crezi că eu sunt proastă și nu știu, numai că mă fac că nu văd; mi s-a urât să te aud cum sari cu gura la mine, să nu mă amestec, adică, în viața ta personală, mai rău ca maică-ta; pe astea ca tine nici să le legi de pat... turuia ea însoțită de târșăitul măturii, numai că într-o zi te urc în tren și te trimit de unde-ai venit, să faci ei cu tine ce-or ști, că doar nu ți-s mamă să-mi fac tot felul de idei din pricina ta, se auzea cum scutură cârpa de praf, era o femeie iute și harnică; îi mergea nu numai gura, ci și mâinile, mi-o închipuiam mică și osoasă; apoi se opri din lucru, își suflă nasul cu zgomot, de mai multe ori, oftând cu năduf, așa mă ține de-o săptămână și nu-mi mai trece. Apoi îi auzii pașii îndreptându-se spre magazia cu cărți, unde stăteam eu, cu caietul de conspecte în față. Bine că mi-am adus aminte, îmi spuse ea, mi-a lăsat vorbă tovarășu' Vasile ori tovarășu' Mihai, nu mai țin acuma bine minte care dintre ei, să-ți spun să pleci la cămin, ori unde stai, mi-a mai zis, să lași caietul pe masă, să citească el ce-ai scris acolo, să vadă dacă

e bun scrisu'. Prin urmare, pot să plec? am întrebat mirat. Ce mi-au spus ei, eu aia îți spun, că doar n-oi zice de la mine. Poate îmi spui și mie cât s-a făcut ceasul? mă întrebă femeia. Șase și jumătate, i-am răspuns uitându-mă la ceas. N-ai fost cam surprins? îl întrebă Marius Popa. Mai degrabă jignit, spuse Radu Coman. De ce jignit? întrebă celălalt. Jignit și cu asta basta, spuse enervat prietenul; pe cuvântul meu că nu te știam atât de curios. Mă așteptam să te întorci la cămin, numai că tu ai lipsit toată dimineața; nici măcar la cursuri n-ai venit. M-am plimbat o vreme în Cișmigiu, povesti el în continuare. Lumea trecea fără să mă vadă, fiecare se grăbea să ajungă cât mai repede la serviciu, singurul plimbăreț eram eu; aș fi luat o barcă să mă plimb cu ea pe lac, aveam o poftă nebună să mă distrez și nu știam cum; doar că bărci nu se puteau închiria până după orele zece. Am intrat într-o cârciumă și l-am rugat pe ospătar să-mi aducă o salată boeuf; am mâncat salata, care era proaspătă și foarte bună, eram rupt de foame și am cerut încă una, rugându-l să-mi pună și puțin muștar... Știi cum mă simțeam? își întrebă Radu Coman prietenul. De unde vrei să știi, spuse Marius Popa, am înțeles că-ți era foame și că ai dat gata dintr-un foc două salate boeuf. Mă simțeam, spunea Radu Coman, în al nouălea cer. Îmi venea să zburd ca un mânz; m-am împrietenit cu chelnerul, m-a întrebat dacă nu vreau să-i vând bricheta mea din RFG; i-am zis că-i amintire de la o fată, așa că nici nu se pune problema de așa ceva; mi-a promis că îmi face rost de niște baterii de schimb. Până la urmă am băut un șpriț amândoi, eu plătesc, a zis ospătarul, întotdeauna când e vorba de studenți nu mă zgârcesc, am și eu un frate la științe economice, eu l-am ținut la facultate patru ani, în vară își dă examenul de stat; am băgat o groază de bani în el, dar nu-mi pare rău, sunt mulțumit, nu mi-a făcut probleme, a fost tot timpul printre primii, a învățat bine; nu știu dacă mă crezi, e ca o fată mare, nu semănăm amândoi, eu am fost mai golan, nu pot spune că nu m-am descurcat

în viață, dar la învățătură nu prea m-a tras așa; a continuat întrebându-mă: cu ce vrei să te servesc, am aici fel de fel de băuturi, pe alese. Se uita la ele de parcă nu le vedea, cu ce vrei tu, zice, mi-e indiferent. Un pahar, nu mai mult, că am de învățat, mă duc la bibliotecă. Singurii consumatori eram noi și un bătrân, într-un pardesiu jerpelit, avea un păhărel cu nu știu ce băătură verzulie; între timp se făcuse aproape de opt, aveam de gând să intru la un film în matineu, sentimentul că pot face tot ce-mi trece prin cap era foarte puternic. Am intrat la *Vagabondul*, pe care îl văzusem încă de vreo două-trei ori; o muzică mai înălțătoare nu cred să fi auzit vreodată, așa că merită să-l văd și pentru a treia sau a patra oară. La seminar, îi spuse Marius Popa, a întrebat Bitan de tine, trebuia să susții nu știu ce referat, așa v-ați înțeles în pauză, la seminarul de săptămâna trecută. Radu Coman se întunecă la chip dintr-o dată, uite că am uitat de referat, spuse. Colegul lui de cameră bănuia că o să se întristeze, îl știa că e de conștiincios, cu cât sârg își pregătește el toate seminariile, puțin prea pedant și prea tocilar, după părerea lui, cu toate că rezultatele nu erau cine știe ce, era ceea ce se cheamă un student de mijloc. Totuși, în fiecare sesiune se prezenta și trecea la toate examenele, nu-și lăsa niciodată restanțe pentru la toamnă; cam tăcut și închis în el, încât toată izbucnirea verbală din dimineața asta aproape că îl speriasc. În cei patru ani de zile de când erau colegi de cameră – e adevărat că în primii ani stătuseră împreună cu alții, în încăperi imense, de câte cincisprezece paturi –, toate vorbele pe care i le spunea Radu Coman nu formau un grup compact de cuvinte, în stare să egaleze lungă istorisire din fața halbelor cu bere. Simțise însă nevoia să vorbească; așa-i în viață, simți uneori nevoia să-ți descarci sufletul; și, spre marea lui mulțumire, Marius Popa nu se apucase să râdă de el, să-i spună, de pildă, și-au cam bătut joc de tine cu conspectele lor, parcă văd că n-o să le citească nimenea, nici pomeneală de așa ceva; ascultase liniștit,

căutând să-i înțeleagă tulburarea, chiar dacă nu-i spusese cine știe ce cuvinte grozave; or, el nu de cuvinte avea nevoie; simțise că trebuie să-și descarce sufletul și, ce naiba, și-l descărcase în față cuiva care, cel puțin, fusese în stare să-l asculte fără să spună cine știe ce tâmpenie, care să-i taie cheful de povestit. Plecăm, spuse Marius Popa uitându-se la ceas, altfel întârziem la seminar. Fii liniștit, îi spuse colegul de cameră, până la facultate nu facem mai mult de cinci minute. Ceasul tău merge bine? îl întrebă celălalt. Mi-e teamă că al meu a cam luat-o înainte. Perfect, spuse Marius Popa, azi-dimineață am pus ora exactă după difuzorul din dormitor. Făcură un semn chelnerului să vină să plătească, împărțiră suma necesară pe din două, apoi se ridicară, îndreptându-se în mare grabă spre facultate.

5

N-are rost să te întorci acasă până se termină sesiunea, deocamdată n-o să batem toba la toată lumea că te-au exmatriculat, vii odată cu ceilalți studenți, îi scriseseră de-acasă lui Matei... Fără legitimație e mai greu de intrat în cămin, așa că dorm și eu pe unde-apuc; m-am împrietenit cu un student grec; la ei în țară e dictatură și Zeatis a făcut un an de închisoare, a luptat cu arma în mână pentru libertate, și când l-au prins a doborât doi haidamaci, doi polițiști, nu s-a lăsat legat cu una, cu două; a reușit să fugă din închisoare, a evadat; americani, *go home*; îi urăște foarte tare pe americani și, când vorbește despre ei, de furie, îi dau lacrimile; Zeatis e mic de statură, are o chelie prematură la cei douăzeci și cinci de ani ai săi, dar e foarte puternic și când am să mă întorc acasă, am o mulțime de planuri; ascultă bine ce-am să fac atunci, și Zeatis îi expune amănunțit planurile sale de viitor; ai să vii cu mine, îi spune Zeatis, în

Creta, ai să vezi ce lume extraordinară, ce oameni minunați sunt cretanii; să nu prind picior de american acolo, că îi tai beregata, spunea Zeatis și ochii lui albaștri și foarte copilărești aruncă scânteii în jur și lui Matei i se pare că seamănă cu unul din zeii aceia greci, doar că e mic de statură și prea îndesat ca să-ți amintească clar de nu știi care statuie din manualele de istorie; Zeatis vrea să devină în primul rând scriitor – am atâtea de scris, material pentru o mie de volume, câte am trăit, prin câte am trecut! – și cu toate că nu-i poate suferi pe americani – *Go home*, să plece acasă la ei, imperialiștii dracului – se dă în vânt după proza lui Hemingway; și el s-a săturat de americanii lui până peste cap, altfel n-ar fi plecat în Cuba, știi și tu că stă în Cuba, a întors spatele Americii, am citit un interviu într-o revistă franțuzească și să-l vezi pe Hemingway cum stă într-un hamac, cu o pipă cât toate zilele în gură, acolo în bungaloul din Cuba; trage din pipă și se uită la marea din fața lui; îi plac pisicile lui Hemingway, are o pisică pe care o ține în brațe; ai citit povestirea *O pisică în ploaie*, o microbijuterie, o perlă, nu-mi doresc altceva decât să pot scrie și eu o povestioară ca aia, nimic mai mult. Așa că Zeatis l-a luat să doarmă la căminul lor („sunt prieten cu portarul, are un bunic grec, dar nu știe grecește decât câteva cuvinte, i-am promis că-l învăț, așa că o să te prezint lui și-o să poți veni când vrei), un coleg a plecat în Bulgaria și patul lui a rămas liber, ai unde dormi; seara, Zeatis îi citește o foarte scurtă povestire, în care e vorba despre un pescar grec, un bătrân lup de mare care s-a întors în satul lui din Creta după ce a călătorit prin toată lumea și a avut câte o soție în fiecare port; acum e însă bătrân, nici nu se mai gândește la femei, decât câteodată noaptea, când, din pricina reumatismului adânc intrat în oasele sale bătrâne, nu poate dormi; e însă un pescar neîntrecut și renumit în toate satele din jur; și într-o bună dimineață pleacă, la fel ca în fiecare zi, la pescuit... și Zeatis se oprește din citit, pune paginile

lângă el, n-am terminat-o, spune; adevărul e că nu știu foarte exact cum s-o continui, cu toate că bate a Hemingway, știu, asta vrei să spui, crezi că eu n-am observat-o?! Casa seamănă, într-adevăr, atmosfera, în schimb, e foarte bine prinsă, parcă aș fi fost acolo, atât de exact sunt conturate locurile tale natale, încercă Matei să-l consoleze.

– Poate c-am greșit alegându-mi drept personaj un pescar, nu crezi? Îl întrebă Zeatis. Ți alegi un erou, un pescar și, gata, fără să vrei, te trezești că-l copiezi pe Hemingway. El a epuizat, ca să zic așa, subiectul, în domeniul ăsta nu se mai poate face nimic. Ce-ar fi să-i schimb profesia? Să zicem că nu-i pescar, ci vânător! Povestiri cu vânători găsești și la Hemingway câte vrei, îi spune Matei încurcat. Adevărul e, îi explică Zeatis, c-am cunoscut un pescar aidoma celui descris de mine, așa că nu are nici un rost să-i schimb meseria, numai că nu merge, bătrâne, pun mâna pe stilou și povestea, în loc să-și urmeze calea ei firească, începe să sune ca în afurisitul ăla de Hemingway; a plecat el în Cuba, i s-a făcut și lui scârbă de conaționalii lui, dar americanul tot american rămâne; și Zeatis se apucă să-l facă în fel și chip pe Hemingway, americanul ăla afurisit; și totuși, într-o seară, i-a citit lui Matei *Zăpezile de pe Kilimanjaro*, i-a tradus-o el din grecește cuvânt cu cuvânt; la un moment dat, spre sfârșitul povestirii, Zeatis a izbucnit în lacrimi și n-a mai putut citi; ce-a mai rămas am să ți-o traduc mâine, acum nu mai sunt în stare; am făcut un mare efort, îmi vine destul de greu să găsesc cuvintele românești cele mai potrivite; în traducerea mea s-a pierdut tocmai stilul, lucrul cel mai de preț la Hemingway; dar cred că și așa ți-ai dat seama cât de splendidă e nuvela; într-o zi, Zeatis a făcut rost de un disc cu muzică grecească, dar nu aveau unde să-l asculte; e adevărat că el cunoștea fiecare melodie, ar putea să i le cânte lui Matei, numai că nu se putea compara, bincînțele, felul lui de a cânta – cu o voce, ce să spun, mult mai minunat miorlăie o pisică dacă o tragi de coadă! – cu vocea cântărețului

aceluia; până la urmă, Zeatis reuși să facă rost de un pik-up, acul era prost, cântecele se auzeau destul de hârâite, erau însă într-adevăr nemaipomenite, îți dădeau lacrimile ascultându-le; un popor ca ăsta n-o să piară niciodată, spune Zeatis, apoi vru să-l învețe pe Matei să danseze sirtaki, dar se lăsă păgubaș; nici el și nici celălalt coleg de cameră – care era de asemenea grec – nu știau să joace sirtaki după cum scrie la carte, nu-i nimic, ai să înveți când ai să vii la noi, în Grecia, după ce-o să plece americanii, o să te învețe cretanii dansurile lor; băură lichior de portocale – lui Zeatis îi plăceau băuturile dulci, – ascultară muzică grecească și se cam îmbătară toți trei; Zeatis se apucă să danseze din nou, celălalt grec, colegul de cameră, nu se lăsă mai prejos; nu le ieșea chiar cum scrie la carte dar de-acuma erau mai puțin exigenți; să-l învățăm și pe puștiul ăsta, spunea Zeatis, dansul aducea mai curând cu un brâu românesc, doar melodia era grecească; pe Zeatis îl apucă dintr-o dată geniul improvizației, începu să tropăie de unul singur, născocind tot felul de figuri de dans, una mai năstrușnică decât cealaltă, asigurându-l pe Matei că așa se dansează la ei în Creta, așa dansează cretanii, ai să vezi când ai să vii la noi după ce vor pleca ticăloșii de americani...

Duduiau dușumelele, iar cei din camera de dedesubt, niște spanioli care se opuseseră regimului lui Franco, se impacientaseră, era trecut de două noaptea, ei a doua zi aveau examen la anatomie, trebuiau să aibă capul limpede la examen, nu după ce făcuseră o noapte albă, o să încurce toate oscioarele alea cu denumiri complicate pe care, pe deasupra, trebuiau să le buchisească într-o limbă străină.

– Care te duci să-i liniștești, nu putem învăța pentru examen în gălăgia asta! Gata, băieți, potoliți-vă, ați dansat destul, pierdem examenul de mâine dacă nu ne lăsați să ne odihnim. *Por favor!* se rugă spaniolul Octavio, într-un slip cam jegos și cu un lăntșor de aur la gât, medalionul cu Madona, pe pieptul lui flocos, împreunându-și mâinile amândouă ca

pentru rugăciune. Zeatis spuse că se supără dacă Octavio nu vine să danseze cu ei sirtaki, voi, spaniolii, la fel ca noi grecii luptați împotriva dictaturii; Franco e un criminal, spune Zeatis și spaniolul fu bineînțeles de acord cu el, numai că ora era înaintată și ei trebuia să se culce de-acuma, au dansat destul; poate că Octavio vrea *un poco* de lichior de portocale, spune Zeatis pentru care spaniola și italieneasca erau cam același lucru; nu mult, *un poco*, repetă el arătând sticla, care era însă goală, nici măcar *un poco* de lichior nu se mai afla pe fundul ei; cu multă plăcere, spuse Octavio, făcându-se că nu observă că sticla era goală, altă dată însă, acum e mult prea târziu, și el vrea să se ducă să se culce; altfel mâine la examen *am rasolit-o*, spune (învățaseră fel de fel de expresii șmecherești de la colegii de grupă). Și a doua zi dimineață se treziră toți trei mahmuri; Zeatis nu era obișnuit cu băutura; pentru prima dată în viață pot spune că m-am îmbătat și va fi și pentru ultima oară, decretă el cu toată seriozitatea; să ieșim puțin la aer, spuse celălalt grec, cu o față prelungă, numai în izmene și în flanelă albă, stând în genunchi în mijlocul patului, părea că se roagă și semăna cu Cristos pe muntele Măslinilor dintr-o reproducere după El Greco pe care o mătușă a lui Matei o avea deasupra patului; nu vezi că plouă, spune Zeatis, unde să ieșim pe vremea asta nenorocită; și totuși ieșiră, altfel îmi crapă capul, spune celălalt grec, Marutis; tramvaiul era supraaglomerat, toată lumea era udă de ploaie; intrară la un film, ploua cu gălcata, undeva trebuia să se adăpostească; la jumătatea filmului, Marutis spuse că se simte rău, îmi vine să vomit și leșin dacă nu ies chiar acuma afară, la aer, le șopti el; nu puteau să-l lase singur, așa că părăsiră sala de cinematograf înainte de-a se termina filmul; Ana Magnani tocmai se certa cu un polițist italian, mascațone, îi spune ea reprezentantului legii – și ei deranjează un rând întreg, vă rog să ne scuzați – dacă n-aveți răbdare să vedeți filmul până la capăt, spune un domn de a cărui burtă proeminentă cu greu

izbutiră să treacă, de ce nu stați acasă; așa-i tineretul de astăzi, nu are pic de educație, interveni o cucoană pe lângă ai cărei sâni imenși trebuiră de asemenea să-și facă loc să treacă.

6

Vorbiți? Da, vorbim, îi spuse Matei telefonistei care îl întrerupea din minut în minut, vă rog, nu ne mai întrerupeți, spune la un moment dat enervat la culme; vocea lui Marian în pâlnia telefonului era cu totul schimbată; telefonista asta îi călca pe nervi pe amândoi, așa că își scurtară convorbirea; Marian îl va aștepta la gară pe Matei, la acceleratul de patru și douăzeci de minute; o să luăm troleibuzul până în centru, îi explică Marian, și din centru putem să mergem pe jos două stații; sau dacă te dor prea tare picioarele luăm tramvaiul; Matei prefera să meargă pe jos, tot nu cunoștea el Craiova, ăsta e Palatul Primăriei, îi explică Marian de cum coborâră din troleibuz; Matei nu știa dacă să-i spună sau nu lui Marian c-a fost dat afară din facultate; veștile proaste, chiar când te privesc personal, nu-ți prea vine ușor să le spui altora și între timp Marian tuna și fulgera împotriva edililor orașului, care au lăsat trotuarul să se deterioreze într-un asemenea hal, numai gropi, după cum poți vedea și tu și când plouă îți dai seama ce mizerie se face; oricum, mă bucur foarte mult c-ai venit și arăți minunat, bătrâne, sper că sesiunea a mers șnur, sau ți-ai lăsat vreo boabă pentru la toamnă?; și din nou Matei fu tentat să-i spună totul – ce mutră o să facă aflând că a fost exmatriculat și va trebui să-i explice întreaga poveste, ceea ce nu-i defel ușor și mai sunt și părinții lui Marian care o să-i pună o mie de întrebări – le-am luat pe toate, minți Matei, de altfel a fost o sesiune ușoară, trei examene, îți dai seama, nici o problemă; la anul

încerc din nou, de data asta la filologie, îi spune Marian, care încercase, trei ani la rând, să intre la regie de film.

– Ai renunțat la film? îl întreabă Matei și lui Marian îi vine greu să răspundă, da, am renunțat, mai ales că tot timpul nu face altceva decât se gândește la filmele pe care visează să le facă, are în cap o mulțime de subiecte, unul mai grozav decât altul! Și chiar începe să-i povestească lui Matei ultimul său scenariu – îl am bătut la mașină, dacă vrei ți-l dau să-l citești! Și despre ce-i vorba în scenariul tău? îl întreabă pe Marian. Și acesta îi povestește că scenariul e inspirat din viața unor geologi: trei inși, doi bărbați și o femeie. Unul dintre ei e insistent și carierist pe deasupra, geologa e însă îndrăgostită de fapt de celălalt, care e mult mai retras și interiorizat și căruia îi place să cioplească în lemn; a învățat de la bunicul lui, care e cioban, tot felul de figurine. De fapt, lucrurile încep să se complice abia după ce tânăra geologă dispare, fără să se știe unde și ce anume i s-a întâmplat. Dimineța, amândoi geologii, între care a luat naștere un anumit sentiment de rivalitate, pornesc s-o caute... Marian povestește, gesticulând cu amândouă mâinile, subiectul scenariului. Și Matei nu are curajul să-i spună că seamănă foarte mult cu un film văzut de el de curând; el, Marian, s-a gândit și la actorii potriviți pentru rolurile respective. Așa, de pildă, în rolul geologului care cioplește figurine ar putea juca Constantin Dabija, de la Teatrul Municipal. Îl întreabă pe Matei dacă a auzit de Constantin Dabija; bineînțeles că auzise, l-a văzut chiar recent, în *Lumina de la ulni*, e și el de aceeași părere cu Matei, îi place și lui foarte mult, e un actor extraordinar, ce mai încoace și încolo!

Tatăl lui Marian e în curte, citește ziarul, știrile de pe ultima pagină; stă într-un șezlong, cu picioarele desculțe vârate în papuci de casă și numai în maiou; te rog să ne scuzi că te primim astfel, pe căldura asta ne topim, de-o săptămână și mai bine o ține tot așa.

– V-ați întâlnit, prin urmare, constată el, mă bucur foarte mult c-ai venit la noi, Marian de când te așteaptă, ține foarte mult la dumneata. Visează să faceți împreună filme, dumneata să scrii scenariul și el să facă filmul; în sfârșit, văd că anul ăsta a renunțat să mai dea la cinematografie...

Mama lui Marian se scuză că nu i-a prea ieșit budinca, probabil făina e de vină, ori cine știe, ouăle n-au fost chiar așa de proaspete.

– E un lighean mare în camera voastră, spune ea. Poate Matei vrea să se spele pe mâini. Dacă te speli până la brâu, i se adresează ea oaspetelui, și apa ți se pare prea rece, pot să ți-o încălzesc puțin...

– E bună așa cum e, spune Matei.

– Ce apă caldă! spune din curte tatăl lui Marian. Nu vezi că ne topim de căldură? Spălați-vă, și după aceea veniți să vă servesc cu un pahar de bere, direct de la frigider.

Matei între timp și-a scos cămașa, se spală cu mult zel stând aplecat deasupra ligheanului.

– Prosopul e pe marginea patului, îi spune Marian, care stă în cadrul ușii și se uită la el cum se spală.

În sufragerie, ferestrele sunt deschise: să se facă un pic de curent, altfel ne sufocăm.

– Trage perdeaua, spune tatăl lui Marian, să nu bată soarele. Serviciul de masă l-am adus din Germania, astăzi îl inaugurăm, îi explică el lui Matei, ați văzut muzeul din Dresda? Întrebă Matei. Dresda, spune tatăl lui Marian, ei, cu Dresda a fost o întreagă istorie, cred c-ați auzit și voi c-a fost făcută praf în timpul războiului, n-a mai rămas decât cenușă și piatră, o adevărată tragedie, nu știu câți copii au murit în bombardament, le explică el tinerilor, care erau niște țânci pe vremea aia, n-aveau de unde să știe. Voi n-ați trecut prin câte am trecut noi, frontul și toate alea... ei, și când au ajuns ei la cotul Donului, patruzeci de grade sub zero, le povestea tatăl lui Marian, uitându-se după coșul cu pâine; ai uitat,

dragă, să pui pâinea pe masă, îi spune el nevestei cu un ușor reproș în glas.

– Sunt îngrozitor de împrăștiată astăzi, se scuză mama lui Marian, făcându-și vânt cu șervețelul de hârtie. Căldura e de vină. Uf, nu mai pot, simt că mă sufoc. Puteți rămâne numai în maiouri, n-ar fi trebuit să vă puneți cămășile. Ba Matei văd că s-a și închis la nasturele de la gât! N-am mai încălzit ciorba, v-am servit-o rece, să vă mai răcoriți oleacă... E o femeie înaltă, voinică; în septembrie fac cincizeci de ani, spune ea. Dar nu-i așa că nu se vede, mă țin încă bine, nu mă las cu una, cu două. Îi dă careva mai mult de patruzeci de ani? Să vedem, cine are curajul?! Știi ce l-au întrebat golanii pe Marian vara trecută, când am fost împreună la mare: cine e tipa aia cu care te-am văzut ieri la cinema? Cine să fie, e maică-mea, le-a spus Marian. Crezi că l-au crezut? M-a rugat să-i dau buletinul, să-l arate șmecherilor, altfel n-au vrut să-l creadă...

– Ce părere aveți de ciorbă? Am avut un borș, o minune. Cine mai vrea, să spună, până nu bag oala în frigider!

Bineînțeles că Matei mai vrea, „o idee numai“. Și tatăl lui Marian îl întreabă dacă-i place pâinea care se face la ei, la Craiova, nu peste tot, bineînțeles, ci numai la o anumită brutărie; e puțin mai departe, dar merită să faci un drum în plus, mai ales la arterita lui sunt recomandabile plimbările lungi; apoi mama lui Marian vru să știe dacă și-a luat toate examenele, nu și-a lăsat vreo „boabă“ pentru la toamnă?, și Matei repetă minciuna pe care i-o spusese și lui Marian: a fost o sesiune destul de ușoară, trei examene mari și late.

– Poate dă Dumnezeu ca și Marian, anul ăsta..., spune tatăl, căutând din nou coșul de pâine și se așternu o tăcere lungă, stânjenitoare, nu se mai sfârșea, era al patrulea an când Marian încerca la facultate. Ți-a spus c-a renunțat să mai dea la cinematografie? Întrebă mama lui Marian.

– Ia și niște ore de gramatică, de două ori pe săptămână, cu sintaxa pare a se descurca mai greu deocamdată, spune tatăl lui Marian.

– Dacă nu intră nici anul ăsta..., spune mama lui Marian, și atmosfera riscă să devină mai puțin veselă; acum poate ar fi momentul să le spun că m-au exmatriculat, se gândi Matei, nu-i corect să apar în ochii lor drept studentul ideal, cel ce nu face „necazuri“ părinților, „ca alții“.

– Ei, acuma gata! spune mama lui Marian, bătând din palme. Om trăi până la toamnă și-om vedea atunci ce și cum! Să vă aduc șnițelele cât sunt fragede și calde, până nu se răcesc... Am două feluri de garnitură, să-mi spună fiecare ce anume preferă: dovlecei, o minune, sau cartofi prăjiți?

Matei optează pentru dovlecei și între timp ocazia de a le spune „adevărul“, cum a fost el exmatriculat „pentru abateri grave de la disciplina școlară“, s-a îndepărtat din nou.

– Carne de vițel! exclamă Matei. N-am mai mâncat nu mai țin minte de când! De unde ați găsit așa ceva?

– Am cu sursele mele, îi explică tatăl lui Marian; poate mai vrei o bucată? Sigur că da, servește-te liniștit, mai ales că prima, am impresia că a fost și puțin cam grasă; ia-o pe asta, nu-i mare, e numai bună și poate mai vrei și puțin dovlecel? Și acum urmează surpriza, spune mama lui Marian; și Matei mărturisește cu mâna pe inimă că nici înghețată de căpșune n-a mâncat nu mai ține minte de când. E minunată, aprobă cu toată hotărârea Marian, de data asta ți-a ieșit nemaipomenită. Nu-i prea dulce? întreabă răsfățându-se mama lui Marian. Te pomenești c-am pus prea mult zahăr? Nu, bunătați din astea el, Matei, n-a mai mâncat nu mai ține minte de când. Le dă și supliment, îi asigură mama lui Marian – și tinerii își întind amândoi farfuriile. Mâine, dacă sunteți cuminți, vă fac înghețată de caise, îi anunță ea. Tatăl lui Marian, în schimb, se abține de la încă o porție; ai uitat că trebuie să mai las niște

kilograme, își întrebă el consoarta. Dacă mă ții cu bunătați din astea, cum vrei să slăbesc?

Și-acuma ce au de gând să facă golani? Să o tragă pe dreapta, s-o soilească oleacă – le-a îmbrăcat amândouă paturile, le-a pus cearceafuri în loc de pături, „altfel muriți de cald“ – sau te duci cu Marian să-ți arate grădina, am pus și varză de Bruxelles, să vezi ce mare s-a făcut, probabil că-i prieste locul. La toamnă, când s-or coace strugurii, atunci să vii la noi! Sigur că da, poate să facă o întrerupere, în drum spre București, de ce n-ar veni? întrebă tatăl lui Marian. Nu avea de unde să știe că în toamnă Matei nu se va mai întoarce la facultate; nici pomencală să se întoarcă, de vreme ce era dat afară „pentru abateri grave de la disciplină“.

– Duceți-vă mai bine în camera voastră, să vă odihniți, îi îndeamnă tatăl. Lighenele tronau în mijlocul încăperii; să vă spălați când vă treziți, să vă răcoriți. E destul de greu fără duș și cu toate astea nu m-aș muta la bloc pentru nimic în lume.

– Când s-o demola cartierul, spune tatăl lui Marian – și căscă de mai multe ori la rând – o să te muți, n-o să ai de ales.

– Fiecare cu prosopul lui, spune mama lui Marian. Al tău – i se adresează ea lui Matei – am avut grijă să aibă aceeași culoare cu ligheanul, ca să nu le încurcați între voi.

*

– Te-aș mai fi lăsat să dormi, îi spune Marian lui Matei – stă pe marginea patului lui și se uită la el – dar avem bilete la teatru pentru seara asta și s-a făcut târziu. Matei e curios să afle la ce piesă sunt biletele și Marian îi spune că la *Bădăranii* lui Goldoni, piesă pe care el desigur c-a văzut-o de mai multe ori, numai că altceva mai bun nu se joacă și pe deasupra a auzit că spectacolul ar fi destul de izbutit; sunt câțiva actori nou-veniți, proaspeți absolvenți ai IATC-ului care au o poftă nebună să joace. Mai ales unu', Calomfirescu, are un haz

extraordinar. În *Într-o zi de odihnă* a sculat sala în picioare, aplauze după fiecare replică, ceva de nedescris.

– În primul film pe care o să-l fac, o să-i dau rolul principal, se hotărăște Marian, care îi face prietenului său (s-au cunoscut într-o tabără, pe timpul când erau elevi, Marian era mai mic cu un an decât Matei, și au rămas prieteni) o mărturisire de foarte mare importanță: am să dau la cinematografie fără să știe ei. Examenele sunt înaintea celorlalte. I.e spun că mă duc la București la cursurile pregătitoare de la filologie, dar în realitate am de gând să mă prezint din nou la regie. Sunt îngrozitor de încăpățânat. N-am de gând să mă las ușor. Ar fi poate momentul ca Matei să-i spună prietenului său adevărul: am fost dat afară din facultate. Am rămas pe drumuri, nu știu ce-am să fac la anu'... Dar parcă i s-au încleștat fălcile. Tace chitic și cu totul pe neașteptate un val de amărăciune îl cuprinde.

– Ce-i cu tine? Te-ai întristat dintr-o dată, îl întreabă mirat Marian.

– Nimic, ce să fie! îi răspunde Matei.

– Să ne grăbim, spune Marian. Să nu întârziem la spectacol.

– Am să-ți dau o cămașă albă de-a lui Marian, spune mama acestuia din urmă. Numai să se potrivească la gât. Tu ce număr ai la cămașă?

– Treizeci și opt, spune Matei.

– O să-ți fie puțin prea mare, dar nu-i nimic, e ea de părere. Încearc-o pe asta, vezi dacă-i bună. Dacă e prea largă, mutăm un pic nasturele și nici nu se observă.

Îi vine de minune și gulerul e într-adevăr ultimul răcnet; și-acuma puneți-vă papioanele; lasă-l pe Matei să și-l aleagă pe care vrea el, și Matei se cam codește la început, pentru că n-a purtat niciodată în viața lui papion, i se pare că arată ridicol cu „fluturile“ acela destul de mărișor la gât; dar își stă splendid, spune mama lui Matei, ascultă-mă pe mine ce-ți spun, nici

vorbă să fii caraghios cu el, vino și uită-te în oglindă dacă nu mă crezi; nu-i așa că-i stă extraordinar?!, seamănă cu actorul ăla neamț din filmul *Inimă rece*, nu-i așa că seamănă cu el, mamă, dar seamănă perfect, când vă spun, stați o clipă să caut o poză de-a lui; am știut cum îi zice, îmi amintesc imediat, spune Marian, Lutz Maik, așa îl cheamă; mă supăr dacă nu-ți pui papionul, dacă îți spun că-ți vine bine, dacă îți spun că nu ești caraghios defel?!

Și amândoi se îndreaptă spre clădirea Teatrului Național, cu minunatele lor papioane la gât; doi tineri eleganți care arată minunat amândoi, praf le faceți pe pițipoance, spune mama lui Marian, aveți grijă să nu vină la mine peste nouă luni și să-mi ceară pensie alimentară, că nu am de unde să le dau; ți-ai greșit cariera, spune mama lui Marian adresându-i-se lui Matei, actor ar fi trebuit să te faci! Las' că-l iau eu într-un film, chiar fără să fie actor, spune Marian. În filmele italiene joacă o mulțime de actori neprofesioniști. Parcă spuneai c-ai renunțat la cinematografie? îi amintește tatăl lui Marian, și în pauza spectacolului se plimbă amândoi prin holul imens, cam țepeni din pricina papioanelor; Matei s-ar duce la toaletă să și-l scoată pe furis, i se pare că toată lumea se uită la el și în același timp papionul acesta, cu care nu-i obișnuit, face ca seara aceasta să i se pară neverosimilă, de parcă ar fi intrat, fără voia lui, într-o lume în care tinerii poartă papioane și cămăși scrobite; privite din interiorul acestei lumi „fermecate”, întâmplările prin care trecuse el în ultima vreme – ședințele interminabile, exmatricularea – păreau aproape ireale, imposibile, de neconceput. Singura „realitate” părea a fi asta de-acum: el era un tânăr elegant, cu papion la gât, semănând ca două picături de apă cu actorul Lutz Maik, din filmul german – producție DEFA – *Inimă rece*. Inima lui Matei era însă caldă și din pricina emoției – toată lumea se uita la papionul lui! – bătea parcă mai tare ca de obicei. Bătea să-i iasă afară din piept și Matei, foindu-se prin foaierea teatrului,

se simțea inadmisibil și incredibil de fericit pentru un proaspăt exmatriculat, unul care a fost dat afară din facultate din pricina unor „abateri grave de la disciplina școlară“.

IV

1

– Pot intra? o întrebă Matei pe secretară.

Fără să întrerupă conversația – vorbea la telefon – îi făcu semn să intre. Avu un moment de ezitare, dar dacă tovarășul decan e ocupat, cum să dea așa buzna! – intră, ce mai aștepti? – îi făcu semn secretara vorbind în continuare în pâlnia telefonului. Timizii o scot din sărite, adevărul e că nu-i prea are la inimă. Mult mai bine să ai de-a face cu cei îndrăzneți, cu „tupeiștii“: îi repede, îi pune la punct, dar în fond îi simpatizează; în schimb ăștia fâstăcioșii, cum le spune ea, – se roșesc toți, se bâlbâie, nici nu înțelegi bine ce vreau, pur și simplu o scot din sărite – intră odată, ce mai aștepti! – îi spune acoperind cu palma pâlnia telefonului, lui Matei, care ezită încă în fața ușii – până-l mai prinzi, până nu pleacă; la zece și un sfert tovarășul decan are o ședință la rectorat... Ia ăia foarte obraznici se rățoiește, îi pune la punct –, te rog foarte mult să nu ții mâinile în buzunare când vorbești cu mine; mai întâi scoate frumos șapca și după aceea stăm de vorbă; așa, băiatule, dacă maică-ta acasă nu ți-a făcut educație, te învăț eu acum – dar îi face plăcere să se prindă în gură cu ei –; cât e

de slăbute, își spune ea privind în urma lui Matei, și ce urechi clăpăuge are; nici nu e de mirare, se înduioșează ea pe neașteptate – așa i se întâmplă întotdeauna, are o fire sentimentală – cu mâncarea de la cămin, „crepul“ ăla nenorocit, cum îi zic studenții, ciorba chioară, se și miră cum unii arată totuși bine; brunețelul ăla de ieri, de pildă, o splendoare de băiat; și între timp Matei a intrat. În ce problemă, îl întreabă decanul; o învoire de Unu Mai, spune cu timiditate Matei; decanul întinde mâna după cerere, să vedem despre ce anume e vorba; își pune ochelarii și între timp Matei așteaptă respectuos să termine de citit.

– Care-i problema? îl întreabă decanul după ce termină de citit cererea lui Matei. Avea privirea absentă, ochii roșii, citise probabil cererea cu gândul în altă parte, fără să fie de fapt atent... Matei își expune prin viu grai doleanțele; voia, așadar, să plece acasă de sărbători; de acord, spune decanul, cu condiția însă ca marți dimineața să fii înapoi la curs; mă întorc, îl asigură Matei, trenul ajunge în Gara de Nord la șapte fără un sfert, până la opt, când încep orele, am vreme să ajung, vin direct de la gară, nici nu mai trec pe la cămin, vă promit, tovarășe decan.

Decanul vorbea cu Matei de parcă atunci l-ar fi văzut pentru prima oară. Matei e chiar convins că l-a și uitat, între timp, au trecut mai multe luni de zile de la celebrele ședințe prelungite până după miezul nopții. Își aminti pe neașteptate privirea decanului de atunci: nu numai muștrătoare, ci parcă și ușor îndurerată. Mă băiatule, spuneau acele priviri încărcate parcă de părintească muștrare, de ce îmi faci tu mie greutateți, poți să-mi spui?! Din pricina ta să am eu acuma necazuri?! Ție ce-ți pasă, dai drumul la gură și spui ce-ți trece prin minte, iar eu trag ponoasele, mie mi se sparg în cap toate oalele... Cam astfel de cuvinte s-ar fi desprins, probabil, de pe buzele decanului, dacă el ar fi vorbit în acele momente; muștrare de care Matei nu voise să țină însă seamă, încât privirile decanului se stinseră, deveniră de nepătruns, apoi își schimbă brusc direcția; privi în tavan, apoi, pe deasupra capului lui Matei,

la cei ce se aflau în fundul sălii. Pentru mine nu mai există, eu l-am lăsat din brațe, nu-i rămâne decât să se descurce singur, își spuse el privind-și cu un interes deosebit mâinile păroase.

– Bine, am să-ți dau drumul să te duci acasă, îi spuse, apoi mâna, cu dosul palmei acoperit de un păr roșcat, semnează dedesubtul lozincii cu care se încheie orice cerere, „Luptăm pentru pace“.

În cei aproape zece ani de decanat s-a obișnuit să semneze astfel de cereri, gestul a devenit aproape reflex. Matei mulțumește, promite, încă o dată, că se va întoarce la timp, apoi părăsește cabinetul decanului. Cine ar fi crezut, își spune decanul privind în urma lui, că tocmai un băiat atât de liniștit și respectuos o s-o ia dintr-o dată razna... Apoi secretara îl anunță că îl caută rectorul la telefon și în timp ce vorbea cu rectorul, se simți cuprins de o umbră de remușcare: în fond îi semnase cererea știind foarte bine că nu mai era student, se afla deja pe lista celor exmatriculați; așa că toată povestea asta cu învoirea de sărbători nu mai avea nici un rost. Du-te, băiatule, ar fi trebuit mai curând să-i zică, și rămâi acasă cât îți pofteste inima, de-acuma nu mai ești student, ai fost dat afară pentru „abateri grave de la disciplina școlară“, mâine dimineață o să se afișeze lista în holul facultății. S-a găsit formula asta cam vagă și generală, dar tu știi de fapt mult mai bine decât mine de ce ai fost exmatriculat! Nici nu bănuia măcar că Matei i-ar fi spus mai curând, cu același aer ușor năuc – nu știi niciodată la ce să te aștepti de la tinerii ăștia! par căzuți din nori și când colo tocmai ei îți fac cele mai mari surprize – că el nu știe foarte exact de ce a fost exmatriculat, n-a sărit decât să ia apărarea prietenului, ce greșeală gravă politică o fi și asta?... Îi spusese, așadar, să se întoarcă la timp, să nu întârzie la cursuri și seminarii, când *băiatul nu mai era student*. O făcuse din lașitate sau cinism, nu-și dăduse seama. Cel puțin fraza ultimă n-ar mai fi trebuit să i-o mai spună! Destul că i-am semnat cererea. O regreta acum, se simțea

nu prea în apele lui în timp ce-l asigura pe rector că n-o să întârzie, în nici un caz, la ședința de la orele zece. Puteți fi liniștit, terminăm în cel mult trei sferturi de oră, nu-i o ședință care să pună prea multe probleme, n-are rost, asta e și părerea mea, s-o lungim cine știe cât! Nu-i purta totuși băiatului ranchiună, concluzionă el. Cum dracu să te răzbuni pe niște copilandri care la urma urmei nici nu știi bine ce vor? După părerea lui agitația lor era lipsită de sens, inutilă, mai mult hormonală decât conștientă! Și totuși mi-a dat multă bătaie de cap! își spusese. Câte nopți n-am dormit, cât timp am pierdut din pricina trăncănelilor lor!...

Secretara se arată în pragul ușii.

– Tovarășul contabil m-a rugat să vă întreb dacă aveți un pic de răgaz, spusese ea, dar decanul o întrerupsese înainte de a-și termina fraza; nu avea astăzi timp pentru nici un fel de contabilitate, mâine, eventual, bineînțeles dacă nu intervine între timp ceva neprevăzut. Întotdeauna intervine ceva neprevăzut, spune secretara și întorcându-se pe tocuri făcu o piruetă uluitor de sprintară având în vedere trupul ei plinuț.

– Vezi ce faci și amână-i pe toți care fac anticameră, strigă decanul în urma ei, vreau oleacă de liniște, am de rezolvat unele probleme până începe ședința. Da, avusese foarte multă bătaie de cap cu studenții cei turbulenți, trebuise să facă față unor presiuni de neimaginat; în realitate dușmanii lui abia așteptau să-l vadă comițând o greșală, unii se și vedeau ocupându-i scaunul de decan; erau roși de invidie; ajunsese – cu opt ani în urmă – mult prea repede decan, peste noapte aproape, înainte ca ei să aibă timp să se dezmeticească, să-și dea seama că le-o ia înainte, îi lăsase hăt departe în urmă. Adevărul era că nici nu-l luaseră în seamă – un umil asistent, foarte politic și săritor, e adevărat cu toata lumea – și iată-l ajuns peste noapte decan, luându-i prin surprindere. Ascensiunea nu fusese totuși chiar atât de rapidă cum păruse ea invidioșilor; trebuise să lupte, să se zbată și el un pic, nu-i

fusese tocmai ușor nici lui, cum își închipuiau ei. Îl cuprinse nostalgia: au trecut opt ani, între timp, m-am îngrășat, m-am îmbolnăvit de ulcer, am devenit bunic.

– Tovarășul rector m-a rugat să vă anunț, îi spuse secretara, că s-a contramandat ședința. S-a amânat pentru mâine la aceeași oră...

Își aminti perioada în care fusese asistent, un asistent cam bătrâior, ani la rând nu se grăbiseră să-l promoveze. De altfel nici nu se remarcase cine știe cât, cu toate că își făcea foarte conștiincios datoria de dascăl: își pregătea seminariile cu seriozitate, conspectând pe ruptele; ajuns însă în fața studenților, își pierdea dintr-o dată, cine știe din ce motive, încrederea în el însuși și cunoștințele, înmagazinate cu atâta sânge, deveneau un balast inutil; cuprins de sficiune, cu greu își deschidea gura ca să spună și el un cuvânt, eventual să nu fie de acord cu părerea vreunui student mai îndrăzneț, care emitea ad-hoc, și fără să se bazeze pe cine știe ce surse aprofundate după opinia lui, o teorie nouă cu privire la „scrisorile“ sau „sonetele“ lui Eminescu; îl contrazicea, cel mult, zâmbea neîncredător și sceptic; în general îi lăsa să vorbească, să se certe între ei și să se contrazică susținând puncte de vedere diametral opuse; iar când discuția devenea ceva mai complicată, se simțea depășit, ba mai mult, i se întâmpla chiar să nu-i poată urmări din pricina rapidității cu care ideile produse de mințile lor tinere și nepăsătoare – asemeni unor mingi de ping-pong – treceau de la unul la celălalt. Îi era de altfel și greu să se hotărască repede de partea cui să fie, cu cine anume să pactizeze... Perioada aceea în care se mulțumea să spună la sfârșitul seminarului doar câteva cuvinte – având caracterul unor concluzii bine cumpănite și cât se poate de judicioase – i se pare acum teribil de îndepărtată! Îi vine greu să se mai regăsească în acel asistent timid și lipsit de personalitate. Căci între timp a evoluat; nu numai că și-a consolidat cunoștințele, cum se spune, dar a dispărut cu desăvârșire și acea timiditate

și neîncredere în el însuși care îi blocase o vreme îndelungată orice avânt. Sunt unii autori, mai ales cei din veacul trecut, asupra cărora are și el, acuma, câte ceva de spus! Trebuia doar să-și facă timp – ca decan toți trag de tine în toate părțile – să zăbovească mai mult asupra unor însemnări și notițe – cum le spunea el cu modestie – să le dea amploarea și dezvoltarea necesară; se gândea chiar la o carte în care să aducă noi date cu privire la poezii pașoptiști, de pildă, precum și unele puncte de vedere nu lipsite de o oarecare originalitate... Apoi o sună pe secretară, îi ceru un antinevralgic sau altceva, fie ce-o fi, pentru dureri de cap. Obișnuiți să vă doară capul, tovarășe decan? îl întrebă ea mirată. Nu-l auzise niciodată plângându-se de dureri de cap și chipul ei fanat – făcea eforturi inimaginabile ca să-și păstreze tineretea – se însufleți brusc, de parcă i-ar fi dat o veste bună. Începu să caute cu toată seriozitatea în poșeta care îi era burdușită cu o mulțime de lucruri inutile. Voiam să vă ofer ceva mai tare, spuse ea după o vreme. Ați muncit prea mult în ultimul timp, adăugă pe un ton lingușitor. Vă extenuați pur și simplu. Ar trebui s-o lăsați mai moale, să vă odihniți și dumneavoastră. Bine, bine, spuse el tăindu-i din entuziasmul lingușelii. Îl apucă stânjenea. Nu se simțea în largul lui ori de câte ori cineva se apuca să-l laude. Suspicios, neîncrezător din fire, era ferm convins că celălalt, cel ce îi sublinia cine știe ce merit, nu poate fi altfel decât nesincer. Iasă, îi spune, așadar, secretarei, nu mă mai compătimi, și adu-mi mai bine niște apă – cea din cană nu e schimbată de cine știe când – ca să am cu ce lua antinevralgicul. Așa, pe uscat, nu pot să-l înghit, mi se oprește în gât, îi explică el pe un ton ceva mai amabil.

2

– Nu-i nici o afacere să plec acasă doar pentru două zile, spuse Matei. Să-ți dau înapoi valiza, nu mai am nevoie de ea.

Vecinul de pat, făcând eforturi să se dezmeticească, nu-l auzea ce spune. Își freca ochii cu pumnii amândoi, așa cum fac copiii când plâng, se holba la el; pe jumătate adormit, căsca să-și rupă fălcile.

– Mi-i un somn, măi frate, spuse întinzându-se în pat cât era de lung, făcându-l să scârțâie, un zgomot asurzitor de fierăraie veche, dacă m-ar lăsa cineva, dacă n-ar fi seminariile și cursurile astea împuțite, două săptămâni aș dormi, pe puțin, fără să mă mai trezesc. Să pui, uite așa, mâinile pe piept, spune el închizându-și ochii, cuprins parcă de starea de beatitudine pe care i-ar declanșa-o o astfel de atitudine – și să dormi până nu mai există somn în tine, ce părere ai? Întrebă și-l privi pe Matei cu niște ochi holbați și naivi și în același timp cu cea mai mare seriozitate. Ziceai că o ștergi la babaci, cum de n-ai plecat? Îl întrebă mirat. N-am mai văzut un om mai nehotărât ca tine, uite așa o întorci! Ceva nemaipomenit, să mor dacă te mint!

– M-am răzgândit, spune încă o dată Matei. Nu merită osteneala. Numai două zile. Am fost la decan și mi-a aprobat cererea cu condiția ca marți, la prima oră de curs, să fiu înapoi. Păi atunci ce rost mai are să plec, spune și tu?!

– Faci cum crezi, spune colegul uitându-se în tavan, mie, îți dai seama, mi-e indiferent... Numai în izmene și în maiou, dârdâind de frig, dimineața era totdeauna cam răcoare în dormitor, sta ghemuit în mijlocul patului și-și cerceta cu un aer absent ciorapii ruți. Își vârî degetul mare prin găurile lor largi și fluieră a pagubă. Îi aruncă apoi scârbit și dezamăgit, își vârî capul sub pat în căutarea altora. Matei îi auzi vocea înăbușită în timp ce continua să caute.

– Mamă, ce prăfăraie și mizerie e aicea, nici nu poți să-ți închipui!... Păcat că sunt desperecheați, spuse, revenind la suprafață cu o pereche de ciorapi de culori diferite. Cine i-o fi aruncat sub patul meu, că ai mei nu sunt?! făcu el mirat. Tot sângele i se ridicase în cap, era roșu ca un morcov. Și-l

mișcă de mai multe ori în toate părțile ca să facă sângele să circule din nou.

– Nu-ți mai spun că au un miros, constată el ducându-i la nas, și se întorc mațele pe dos, îți vine să borăști pur și simplu. Ia miroase-i și tu, adăugă și-i întinse, peste pat, spre nasul lui Matei.

– Ia-ți împruțiciunile astea de la nasul meu! făcu Matei indignat și-i dădu peste mână.

Vecinul de pat, cuprins de un fel de entuziasm negativ, îi aruncă, atât pe cel verde cât și pe cel negru, în tavan, se jucă un timp cu ei, privindu-i la cădere, așa cum fac circarii cu bilele lor viu colorate.

– Put așa de tare, constată el, că m-au trezit de-a binelea. Nici nu mai mi-e somn. Scu-la-rea! își comandă el singur cu un glas militaros. Deștep-ta-rea! Hai la spălător, să ne dezmeticim. Al naibii îmi place să soiesc, tare sunt puturos, măi frate, ceva de speriat, pe cuvântul meu... Erau singurii care mai trândăveau în pat, ceilalți coborâseră la cantină, să prindă ceaiul fierbinte, cu gust de bromură și de zahăr ars.

– Dacă aș fi plecat aseară, cu acceleratul de zece, îi explică Matei, acum aș fi fost acasă. Într-un fel regret totuși că n-am plecat, mărturisește el. Tu ce părere ai, ar fi meritat să mă duc pentru două zile sau n-ar fi meritat?

– Treaba ta, eu nu am nici o părere, spuse colegul, prea puțin atent la întrebarea lui Matei și refuzând să participe în vreun fel la frământările acestuia. În izmenele lui caraghioase – avea niște nasturi galbeni la șliț și erau lungi până mai jos de genunchi – stând în picioare în mijlocul patului, începu să facă genuflexiuni în timp ce patul scârțâia și gema din toate încheieturile lui ruginite.

– Poate aș fi plecat, spune încă o dată Matei, de parcă ar fi vrut cu orice preț să-l facă pe celălalt să participe la frământările lui, dar numai așa, pe două zile, n-ar fi avut nici un chichirez. Asta e părerea mea.

– S-ar fi putut aranja cu șefa de grupă să te treacă prezent, își dădu în sfârșit cu părerea colegul de cameră. Se îmbrăcase de-acuma, avea o cămașă cu gulere tare, de celuloid, ceva cât se poate de excentric și de fistichiu; Matei se întrebă uimit de unde și-o procurase, n-ar fi fost cine știe cât de complicat la urma urmei.

– Ai dreptate, spuse Matei, într-un fel îmi pare rău și mie că n-am plecat. Dar oricum e prea târziu. Ia ce să-mi mai fac probleme din pricina asta!...

3

Faci cum crezi tu că-i mai bine, dar părerea noastră e că n-are rost să faci un drum atât de lung pentru câteva zile. Să zicem că ți s-ar fi aprobat să absentezi de la cursuri și seminarii pe ziua de marți și tot n-ar fi meritat. În primul rând este vorba de oboseala care este mult prea mare, două nopți nedormite petrecute în tren, la un interval atât de scurt, și în al doilea rând ne gândim, n-avem ce face, și la cheltuială, biletul de accelerat costă o groază de bani și știi și tu că în privința banilor nu stăm pe roze. Dacă ai fi putut face rost de foi de drum, cum ai făcut și altă dată, ar fi fost excelent. Nu știu ce-i cu noi, că ne descurcăm destul de greu cu banii, abia ne ajung de la o chenzină la alta. Dacă se mărește plafonul de bursă, așa cum ne-ai scris, atunci ai unele șanse să-ți dea bursă și ție. Ce se mai aude în chestia asta, ține-ne și pe noi, te rugăm, la curent, de îndată ce afli ceva cât de cât sigur. Dacă îți dau bursă mai scăpăm de datorii. Zilele trecute am împrumutat de la doctorul Mircea șase sute de lei, n-am putut altfel s-o scoatem la capăt; am pus un mic boiler în bucătărie pentru apă caldă și ne-a costat cam mult. În ultimul timp maică-ta mă bate la cap însă că-i trebuie neapărat palton nou, cel vechi s-a cam uzat, s-a ros la gât și la mâneci. Din punctul ei de

vedere are dreptate, bineînțeles, dar ce să facem dacă nu-s bani?!... Încolo, suntem sănătoși, nu avem de ce ne plânge. Săptămâna trecută am fost mai mult pe teren. Vreme urâtă, a plouat aproape tot timpul. Mă întorceam acasă ud learcă. E de mirare că n-am făcut guturai, noroc cu maică-ta care îmi făcea de fiecare dată o mică fricție. Sunt foarte rezistent, de altfel, nu mă îmbolnăvesc chiar cu una, cu două... Maică-ta face ce face și mereu aduce vorba de tine; ești plecat de-acum patru ani de-acasă și ea tot nu s-a obișnuit cu gândul, îți simte lipsa și îți duce dorul... Zilele trecute am citit o carte splendidă, mi-a împrumutat-o doctorul Mircea, i-a dat-o și lui nu știu cine; în vacanță, când vii acasă, poate reușim să facem din nou rost de ea, s-o citești și tu. Ne-a impresionat grozav; e vorba despre doamna Curie, despre tot efortul și toată lupta ei să ajungă până unde a ajuns, pe culmile gloriei; sunt convins că o să te intereseze... Sper ca scrisoarea mea să ajungă la timp. Cu banii de tren pe care ți i-am trimis, maică-ta e de părere să-ți cumperi o cămașă de vară, mai deschisă la culoare, eventual cu dungă cum se poartă acum și neapărat mai multe perechi de ciorapi. Au apărut niște ciorapi din nylon, cu modele frumoase și viu colorați, ia-ți din ăia, dacă-ți plac, pentru că-s mai rezistenți, nu se rup chiar atât de ușor. Cu cei rupți să faci un pachet și să-i trimiți acasă, să ți-i cârpească. Prin poștă nu costă nu știu cât și ajung în general destul de repede. Dar să nu-i trimiți desperecheați, cum ai făcut data trecută, să fii mai puțin distrat decât ești tu de obicei. Știu că nu-ți place să te bat la cap, așa că nu-ți mai scriu să ai grijă să nu-ți fure din nou fularul și mănușile cum ți s-a întâmplat anul trecut. Și cu asta chiar că am terminat, nu te mai sâcâi de fel! De altfel mă și grăbesc să închei scrisoarea, s-a făcut târziu și la orele șase am repetiție... Am uitat să-ți spun că am devenit între timp un mare artist, nu știu dacă ți-am scris despre asta, m-am făcut cântăreț, joc într-o operetă. Casa de cultură, împreună cu sindicatul CFR-ului și-au propus să pună în scenă *Casa cu trei fete* de Schubert – așa că mi-au distribuit

un mic rol, nu-i mare lucru, am doar câteva cuvinte de spus: un prieten de-al compozitorului, un tovarăș de chefuri și de petreceri al acestuia, un rol, ca să zic așa, destul de plăcut. Pe Schubert îl interpretează directorul Casei de cultură. Are o voce frumoasă, dar după părerea mea prea mică pentru un asemenea rol. În schimb fetele, toate trei, sunt alese bine, mai ales cea care o interpretează pe cea mai mică dintre surori, are o voce minunată. Lucrează la Casa de bilete a „Agenției de voiaj“, s-ar putea s-o știi, domnișoara Jeni Dordea, așa o cheamă, cred că ai prins-o și la liceu – mai mare ca tine, cred, cu vreo trei, patru ani, nu cu mai mult. Zilele trecute am stat de vorbă cu ea și am întrebat-o de ce n-a dat la conservator. Când ai o asemenea voce – i-am spus – e mai mare păcatul să vinzi bilete de tren. Mi-a spus că a încercat, numai că n-a reușit să intre din pricina dosarului. Au respins-o de două ori și s-a descurajat, a treia oară n-a mai îndrăznit să se prezinte. Oricum, după părerea mea n-ar trebui să se piardă o asemenea voce. Are un păr lung, splendid, și și-l poartă ca artista din filmul *Vrăjitoarea*, dacă l-ai văzut, de altfel seamănă puțin amândouă. Are o răbdare de înger cu partenerul ei care mai greșește din când în când, se pierde, are o fire foarte emotivă, încât trebuie s-o ia mereu de la început... Acum să-ți spun câteva cuvinte despre regizor, care e un fel de hopa-mitică, unul mic și cu picioare scurte, în formă de X, nu dai o ceapă degerată pe el când îl vezi, în schimb e deosebit de inteligent, îi trec prin cap fel de fel de idei; cât e de pirpiriu, e nemaipomenit de autoritar. Nu mișcăm unul în front, ne freacă ridichea numai așa: ne pune să repetăm de zece, ba și de cincisprezece ori, aceeași scenă, până iese bine. După aceea își aprinde o țigară și ne lasă și pe noi să mai răsuflăm oleacă, ba face și câte o glumă, ca să ne mai descrețim frunțile, să ne dispunem. E corepetitor la opera din Timișoara; poartă tocuri ca să pară mai înalt și are o bărbuță mică roșcată; îmi pare rău că n-ai ocazia să-l cunoști. Am impresia că are și el o mică hibă la dosar, altfel nu-mi explic cum de n-a putut ajunge mai mult

decât a ajuns, a rămas simplu corepetitor. Ți-ar place să stai de vorbă cu el, sunt convins. E foarte cult, într-o seară după repetiție, ne-a vorbit despre o piesă a lui Ibsen pe care a pus-o el în scenă pe vremea când era foarte tânăr, *Când noi, morții, vom învia*. Am rămas toți cu gura căscată, atât de frumos ne-a povestit piesa aceea...

4

– Nu-mi găsesc portofelul, spuse bunica lui Fredi. L-am pus aseară pe noptieră înainte de a mă culca și uite că a dispărut, a intrat în pământ. De furat nu a avut cine să mi-l fure. Nu știu să fie hoți în casa asta!

– Nu te mai agita, sunt convinsă c-ai să-l găsești până la urmă. Așa face mereu. Uită unde și-a pus lucrurile și din pricina asta întoarce casa pe dos.

– Nu uit! spune furioasă bunica lui Fredi. L-am pus în vestonul cu care am fost ieri la magazin. Apoi l-am scos, am schimbat banii pe care îi aveam în el și l-am pus pe noptieră. Îmi amintesc perfect.

– L-ai căutat în veston? o întrebă Fredi.

– Bineînțeles că l-am căutat. Ce rost ar fi avut să vă plictisesc cu toată povestea asta, dacă nu l-aș fi căutat?!

– Și de unde vrei să știm noi, iubito, unde l-ai pus? întrebă exasperată mama lui Fredi.

– Draga de ea, uitați-vă ce mutră deznădăjduită are! spuse Fredi izbucnind în râs.

– Te rog foarte mult să nu-ți bați joc de mine. Să știi că mă supăr! spuse bunica lui jignită.

– Se supără! strigă Fredi continuând să se distreze.

– Cum să nu mă supăr, întrebă bunica lui Fredi dacă mi-am pierdut portfeiul?!

– Ați avut mulți bani în el? întrebă Matei.

– Nu cine știe ce. O sută de lei. Nu-i vorba de bani, dar mă enervează că nu-l găsesc.

– Ce-i cu tine? îl întrebă Fredi pe Matei. Nu arăți bine. Ești bolnav?!

– M-au exmatriculat, spune Matei. A apărut o listă în holul facultății: cu cei dați afară „pentru abateri grave de la disciplina școlară“. Printre ei mă aflu și eu. De acolo vin acuma.

– Nu se poate, spuse Fredi. Au trecut mai bine de șase luni de la ședințele alea interminabile. Cum să te exmatriculeze? Suntem în mai și ședințele au fost, dacă nu mă înșel, în octombrie!

– L-am găsit, vine din cealaltă încăpere vocea bunicii. Nu înțeleg cum a ajuns tocmai sub pat. Doar că de data asta nu-mi găsesc broboada de lână cu flori turcoaz. N-ați văzut-o cumva?

Nu i se răspunde, nimeni nu mai e atent la ce spune bunica, prietenul lui și mama acestuia îl privesc mirați, în general nu prea știu ce-ar putea spune, mai ales că lui Matei a început să-i tremure bărbia, e gata să izbucnească în plâns. Se stăpânește, totuși, își scoate o batistă și-și suflă nasul. Stă în mijlocul încăperii și se uită în pământ.

– Șapte inși, printre care sunt și eu, le explică el. Sunt al treilea sau al patrulea pe listă. Pe masă arde, așezată într-un pahar, o lumânare. Bătrâna apare în pragul ușii, și-a pus hainele de sărbătoare și obrazul ei frumos, aproape fără riduri, e îmbujorat și luminos.

– Ce ziceți de mine, vă place cum arăt?! întrebă ea veselă. Mi-am pus rochia cumpărată de Emerich. Apoi, văzându-l pe Matei cu ochii plini de lacrimi, voioșia și aerul sărbătorec i se șterseră de pe obraz, ochii ei albaștri și neobișnuit de tineri își pierdură dintr-o dată strălucirea veselă și jucăușă.

– I s-a întâmplat ceva băiatului ăstuia? întrebă ea. Spuneți-mi și mie despre ce anume e vorba!

– L-au dat afară de la facultate pe Matei, îi spune Fredi.

– Cum de te-au dat afară?! se răsti bunica la el, de parcă ar fi vrut să-l tragă la răspundere. Un asemenea student strălucit, nu se poate, spune ea neîncrezătoare, dând de mai multe ori din cap.

– Uite că se poate, spune mama lui Fredi. Pe ce lume trăiești, zău așa, mamă, parcă n-ai mai fi auzit fel de fel de lucruri. Se întâmplă altele și mai rele. Parcă tu nu știi!

Matei își șterse lacrimile, își căută batista în buzunarul de la loden, își suflă nasul, numai că nu poate încă să vorbească, vorbele i s-au oprit în gât, nu vor să iasă la lumină.

– Mă duc să-i fac o cafea, spune bătrâna doamnă Helmer, lăsându-și basmaua cu flori pe marginea scaunului.

– Las' că fac eu cafeaua, spuse mama lui Fredi. Ai să întârzi la templu dacă nu te grăbești. E trecut de unsprezece.

– Nu mă mai duc niciunde, spune ea și se așază pe scaun cu mâinile în poală, uitându-se cu multă compătimire la Matei care dintr-o dată începe chiar să plângă ca un copil mic, un hohot de plâns care durează însă foarte puțin; se potolește brusc, își șterge lacrimile, e furios pe el însuși că nu s-a putut stăpâni. Doar nu mai e un copil!

– Vineri am fost la decan să îi cer voie să plec acasă de Unu Mai, le povestește el, în timp ce Fredi și doamna Helmer îl ascultă consternați. Mi-a aprobat cererea și când colo eu eram de-acuma exmatriculat, nici nu mai eram student, spune el cu o voce plângărească, înecându-se în propriile lui lacrimi. Măcar de mi-ar fi spus. Să te trezești așa dintr-o dată dat afară! Și din nou începe să plângă.

– Mă duc să vă fac o cafea, spune mama lui Fredi. Trebuie să te liniștești puțin, adăugă ea pe un ton autoritar. Nu-i ușor, îmi dau seama, să primești o asemenea lovitură. Matei o întrebă ce să facă, nu știe dacă e cazul să le scrie celor de acasă, îi vine foarte greu să le spună, vestea asta o să-i dea gata pur și simplu; părerea mea, spune doamna Helmer, e să nu te grăbești cu scrisoarea, mai așteaptă o zi, două, cine știe dacă până la urmă nu se revine asupra hotărârii... S-au mai văzut din astea.

– Mamă, dumneata n-ai de gând să pleci odată? o întrebă ea pe bătrână. Dacă nu pleci acuma, chiar că nu mai are rost. Și așa e destul de târziu.

– Bine, plec, spune bătrâna și se ridică oftând de pe scaun. M-a supărat foarte tare băiatul ăsta, adăugă ea arătând spre Matei. O așa nenorocire, ce să zic...

– I-ai spus doamnei Moraru că treci pe la ea, îi aduce aminte mama lui Fredi. Ai uitat. Telefonează-i mai bine. Spune-i să nu te mai aștepte. Spune-i că vă întâlniți la templu.

– Bine, am să-i telefonez, spuse bătrâna doamnă. Uitați-vă la el cât e de palid, adăugă ea arătând spre Matei. Te simți cumva rău? îl întrebă. De ce nu stai jos, făceți-i loc să stea în fotoliu, luați cărțile alea să aibă unde se așeza băiatul, și după ce Matei se așeză în fotoliu, bătrâna doamnă se duse în odaia alăturată să vorbească la telefon cu prietena ei; o să ne întâlnim la templu, îi spune ea, o să-ți aduc și revista aceea pe care ți-am promis-o; e deosebit de interesantă, mai ales interviul cu Sophia Loren, să ai grijă însă să n-o pierzi pentru că nu e a mea; am plecat, spune bătrâna, poate aveți un bilet de tramvai, dacă nu vine autobuzul sunt obligată să iau tramvaiul până la Piața Unirii... nu-mi place să merg cu tramvaiul pentru că ocolește prea mult, îi explică ea lui Matei. Dați-mi o carte polițistă, să am ce citi, se roagă ea de Fredi; am început alaltăieri una, am găsit-o în camera ta pe noptieră; tocmai mă întrebam cine mi-a furat cartea polițistă, îi spune nepotul, dacă mi-ai șutit-o, cel puțin ai fi putut să-mi spui, să-mi atragi atenția că e la tine, o mustră el; ce cuvânt e ăsta, *am șutit-o*, nu știi vorbi mai frumos, se supără bătrâna; lasă cartea polițistă și, pentru Dumnezeu, pleacă odată, n-ai să mai ajungi niciunde dacă nu pleci de îndată, spune exasperată mama lui Fredi.

– Îmi pare foarte rău, mai spune încă o dată bătrâna înainte de a pleca, și-și mai trece mâna ei zbârcită peste obrazul scaldat de lacrimi al lui Matei.

– Cum îți place, mai dulce sau mai amară? Întrebă mama lui Fredi după plecarea ei. Am adus și niște pișcoturi, sper să nu fie prea vechi, să se mai poată mânca; și în timp ce ronțăie pișcoturile – se cam întăriseră, erau într-adevăr vechi – Matei se gândea la scrisoarea pe care urma s-o scrie și cât de greu îi va fi, cât de mult au să se necăjească *ei* când au s-o primească și din nou simți cum i se umple gâtul de lacrimi; își înghiți însă lacrimile, se amestecară cu cafeaua fierbinte; mâna îi tremura, cafeaua i se vărsă din ceașcă în farfuria de dedesubt, câteva picături îi pătară pantalonii de culoare deschisă.

– Dacă ți-i cureți imediat, n-o să rămână pată, spune doamna Helmer. Du-te în baie, îl îndeamnă ea, ia un prosop de pe frânghie, poți să-l iei pe oricare, toate sunt curate, le-am pus acolo să se usuce, și freacă bine, până dispar petele. Sunt foarte frumoși pantalonii, e păcat să rămână pătați...

Pantalonii se udară pe o porțiune destul de mare, în schimb, petele dispărură, într-adevăr, și contactul pielei cu stofa rece și udă îl liniști. Se privi în oglinda de deasupra chiuvetei. Ochii îi erau roșii de plâns și și-i frecă cu prosopul ud, furios pe el însuși, nu se știa atât de plângăreț.

– Nu vrei să ieșim să luăm puțin aer? îl întrebă Fredi. Ești foarte palid, nu arăți grozav, constată el îngrijorat.

– Mă doare inima, se plânse Matei descoperind cât e de plăcut să fii consolată și mângâiat. Cred că am palpitații. Pune mâna și vezi!

– Da, parcă bate ceva mai tare decât ar fi normal, spune Fredi, vădit îngrijorat. Nu-i așa, mamă?

5

– Argumentele dumneavoastră sunt serioase. Vă asigur, tovarășe profesor, că o să le luăm în considerație, că o să ținem seama de ele în cazul când situația studenților la care vă referiți

va fi din nou pusă în discuție. Hotărârile au fost însă luate și nu văd vreo posibilitate să se revină asupra lor.

Se pare că băieții nu mai au nici o șansă, își spune bătrânul profesor, fără să fie atent la argumentele sau mai curând scuzele fostului său student; acesta se opri la mijlocul unei fraze, profesorul avu chiar senzația că s-a întrerupt legătura; mai ești la aparat? îl întrebă el; cum să nu, tovarășe profesor, îi spune ministrul, încerc să vă explic cam cum stă situația, nu-i defel simplă, și dacă ar depinde doar de mine aș fi poate mai îngăduitor, și din nou o mie de scuze sau de argumente; cuvinte de prisos, își spune profesorul, e clar că „intervenția” mea nu are nici o șansă; fusese unul din cei mai buni studenți ai lui, cu mulți ani în urmă; nu-l văzuse însă de-atunci, de pe vremea studenției, apoi a auzit că a ajuns ministru: cum arată oare acum, o fi îmbătrânit și el, se întrebă profesorul; avea o inteligență vie și foarte mobilă, nu cine știe cât de profundă, e adevărat; i-am dat, dacă îmi amintesc bine, nota maximă, își spune profesorul.

– La examenul pe care l-ai dat cu mine, îi spune, întrerupându-l, ți-a căzut Cervantes sau Calderon de la Barca, nu-mi mai amintesc exact.

– Calderon de la Barca, tovarășe profesor, reacționează prompt ministrul și începu să râdă destins, bucuros să scape de un subiect atât de gingaș cum era acela al studenților dați afară din facultate. Trebuia să născocească fel de fel de argumente și nu avea nici un chef s-o facă în fața fostului său profesor pe care nu încetase să-l iubească – își spunea el, nu fără un anumit patetism – și să-l stimeze.

– „Viața e vis”, un motiv din literatura Renașterii. Până la urmă am comentat *Glossa* lui Eminescu. Vă amintiți, nu-i așa, tovarășe profesor? Cât am fost ambasador în America de Sud, am învățat spaniola, așa că am ajuns să-l citec pe Calderon de la Barca în original, se laudă ministrul în fața fostului său profesor. Nu rememorarea unor vechi amintiri

fusese însă mobilul telefonului dat de profesor, nu pentru asta îl sunase! De altfel fostul lui student își aminti că are o ședință, se întrerupse la mijlocul frazei; era să uit că am o ședință la douăsprezece și un sfert, spune el brusc impacientat, mi-a făcut o deosebită plăcere, tovarășe profesor, că v-am auzit, poate vă faceți puțin timp și pentru mine, într-o bună zi, aș fi foarte fericit să putem sta de vorbă. Ne-am putea întâlni în oraș, sau poate la minister, rămâne la latitudinea dumneavoastră să hotărâți unde și cum, spune ministrul, probabil cu ochii pe ceasul de pe peretele din fața lui; și profesorul vru să aducă din nou vorba, înainte ca fostul lui student să închidă, despre „problema“ pentru care-i telefona; nu mai avu însă când, celălalt întrerupse convorbirea mulțumindu-i încă o dată pentru telefon, înainte ca el să mai ajungă să-i amintească de „studentii lui“: ...Știi că unul din ei și-a ales ca subiect pentru lucrarea de stat tocmai pe Calderon de la Barca, ar mai fi vrut să-i zică, dar celălalt, ministrul, se grăbea la ședință, închisese de-acum telefonul...

6

Maică-ta m-a certat totuși că nu te-am lăsat să vii acasă, așa cum ți-am promis; e convinsă că te-ai supărat pe noi. N-are nici un motiv să se supere, i-am spus, cu două sute de lei cât îl costă trenul, își cumpără mai bine una, alta, e băiat tânăr și după câte știu, îi place să fie elegant. Am convins-o până la urmă că n-am făcut rău scriind să renunți la drum... De altfel pentru două zile nici nu merita... Din alt punct de vedere am regretat totuși că n-ai venit. În seara de Unu Mai a avut loc premiera operetei, mare eveniment în oraș. Încă de la începutul lunii aprilie biletele erau toate vândute. Fusese fixată pentru 15 aprilie, dar s-a amânat din pricina interpretului principal, directorul Casei de cultură, care și-a pierdut vocea,

a răgușit, chiar cu câteva zile înainte de a avea loc spectacolul, probabil din pricina emoției... La repetiții deschidea gura și nu se auzea nimica: i se vedeau numai buzele mișcându-i-se. În sfârșit, și-a recăpătat vocea, așa că în ziua de Unu Mai, seara, a putut să aibă loc premiera, apoi în ziua de 3 am mai dat încă două spectacole – unul în matineu, pentru elevi, și altul seara pentru publicul matur. După părerea mea, cel mai izbutit a fost ultimul dintre ele; ne-a trecut tracul de la premieră și s-a jucat foarte relaxat. Eu nu aveam decât câteva cuvinte de spus, mai nimica, și cu toate astea cu o noapte înainte de spectacol n-am reușit să închid ochii. Versurile cântate de mine erau următoarele: „Ca Rubens eu să știu picta, o, ce n-aș da să știu picta“. Îți dai seama că nu e cine știe ce mare scofală, dar, când ai trac, ți se pot întâmpla fel de fel de accidente: să uiți când îți vine rândul, sau să dai drumul la un falset, să te faci de râs, pur și simplu! Costumele le-au adus de la Opera din Timișoara. Nu erau chiar noi, dar pe scenă, de la distanță, arătau încă bine. Mie mi-au repartizat un frac violet și un joben albastru. Arăt foarte elegant cu el, parcă sunt un grof din vechiul imperiu austro-ungar. Din păcate fracul e o idee prea strimt și mă stânjenește la mișcări. Maică-ta a fost de părere c-am fost cam țepăn pe scenă, mai ales la început când am intrat împreună cu ceilalți prieteni ai lui Schubert și dădeam ocol scenei cântând în cor, apoi venea aria mea: „Ca Rubens eu să știu picta, o, ce n-aș da să știu picta“. În schimb, la serviciu, ieri dimineață s-au întrecut cu laudele. Ziceau că după părerea lor meritam un rol mai mare; îmi dau seama însă că mi-au spus-o mai mult așa, ca să mă flateze, să fie drăguți cu mine, nu sunt atât de naiv să-i iau neapărat în serios. Oricum nu-mi pare rău că am acceptat să joc în operetă, cu toate că maică-ta la început s-a opus. O experiență în plus nu strică. Am văzut și eu ce înseamnă să fii artist, cât e de greu, nu-i cum își închipuie unii chiar atât de simplu... Când am ieșit de pe scenă, la sfârșitul actului întâi, eram tot transpirat. Am

avut însă noroc, mai erau în culise câteva cămași de rezervă, în pauza actului doi mi-am pus altă cămașă; apoi am băut un coniac mic înainte de a intra pe scenă. Am fost într-o formă grozavă, mi-am dat drumul ca să zic așa, să mai prind curaj. Mă refer la cel de-al treilea spectacol care a avut loc alaltăieri, de altfel întregul spectacol, după cum cred că ți-am mai amintit, a mers de minune. Din nou maică-ta m-a criticat: după părerea ei, de data asta m-am agitat mai mult decât a fost necesar, decât cerea rolul, am fost oleacă prea exagerat. E o scenă în care trebuie să râdem cu toții de o glumă a lui Schubert și maică-ta susține c-am râs puțin cam prea tare: nu s-ar fi auzit decât râsul meu, mă rog, le-am acoperit pe toate celelalte. Dar așa e ea, greu s-o poată mulțumi cineva... Nu-ți mai povestesc câte s-au mai întâmplat, e un întreg roman cu opereta asta! Regizorul – ți-am vorbit de el – s-a îndrăgostit de una dintre fete. E o ungueroaică, foarte nostimă, căsătorită cu un inginer agronom doar de câteva luni. Soțul – un macedonean – e deosebit de gelos, cu chiu, cu vai i-a permis să joace în operetă și să vină la repetiții. Mai ales că e mai tot timpul pe teren și nu are cum s-o controleze. Se întoarce la sfârșitul săptămânii acasă, așa că femeia e mai tot timpul singură. După părerea mea nu are nici un motiv să fie gelos; unde o pui acolo stă, așa-i de sinceră și cuminte. Bineînțeles că avansurile regizorului – ți-am spus cum arată, săracu, nu e de fel un june prim! – au rămas fără răspuns. Omul a turbat pur și simplu, i s-au aprins rău călcâile, amor mare, ce să-ți povestesc! Îi face scene de gelozie de față cu noi, cu toate că nu are bineînțeles nici un drept asupra ei. Cu o seară înainte de premieră s-a îmbătat criță de necaz, încât din pricina asta repetiția generală nici n-a putut să se mai țină. Papa Ciol, dirijorul – așa l-am poreclit pentru că în loc de sol, spune ciol – dacă l-a văzut în așa hal, era să facă un infarct. Nici n-a lipsit mult să se ia la bătaie amândoi. Nenorocitul, a început el să urle în gura mare, fără o repetiție generală eu nu intru pe

scenă, vrei să-mi greșescă interpretii, să-mi încurce intrările, să ne facem de râs. Mai erau atâtea de pus la punct, alt moment când să te faci criță n-ai găsit, nenorocitul! Să-l vezi pe neamț cum tună și fulgeră, nu mi-am putut închipui că se poate enerva într-un asemenea hal. Îl știi și tu, e un om foarte rezervat și la locul lui. Aproape că a început să plângă de supărare, era hotărât să contramandeze premiera, abia am izbutit să-l împăcăm. Circul mare a fost când regizorul a început să-l fugărească cu un baston! Îl omor, zice, pe mine nu m-a făcut nimeni iresponsabil, îi arăt eu cine sunt, îl învăț eu cum să se poarte, îl bag în spital! A doua zi însă am reușit să-i împăcăm – n-a fost prea ușor, sunt destul de încăpățânați amândoi. În tot cazul, am intrat direct în premieră fără să fi avut loc vreo repetiție generală... Maică-ta zice că mă preocupă mult prea mult chestia asta cu opereta. Îți mărturisesc – nu pretind contrariul – că aștept cu nerăbdare să se facă orele cinci când încep repetițiile: mai toți interpretii sunt oameni simpatici și inteligenți, ai ce să discuți cu ei. Majoritatea sunt tineri – cu toate că sunt și unii mai în vârstă decât mine, nu sunt cel mai bătrân. Atmosfera în general e destinsă, când nu repetăm, tinerii se țin de fel de fel de glume, pur și simplu îmi descrețesc fruntea după orele de serviciu. Săptămâna trecută i-au agățat lui „papa Ciol“ o coadă de vulpe (nu știu de unde au făcut rost de ea) de poalele vestonului; a fost un râs general; neamțu s-a supărat însă rău – e un tip sever și sobru, nici nu s-ar fi putut găsi un ins mai nepotrivit să faci glume cu el – când a aflat de ce râdem, a vrut să plece acasă, să suspende repetițiile, aproape că plângea. Eu îmi dau sufletul să vă scot ceva din orchestra asta, s-o fac să sune ca lumea, să nu ne facem de râs și voi în loc să fiți recunoscători, să-mi mulțumiți pentru eforturile pe care le fac, vă purtați într-un mod inadmisibil... Se îneca bătrânul de furie, aproape că nu mai putea vorbi; îți mărturisesc că m-am temut să nu facă infarct! N-avea totuși motiv să se supere chiar așa de tare, nu

mai țin minte cui i-a venit ideea cu coada de vulpe, dar cel care a făcut-o, a făcut-o mai curând din simpatie, nu i-a trecut prin cap să-și bată joc de bătrân, pe care, de altfel, îl simpatizăm cu toții și-l respectăm în același timp; e un om foarte cult, când vii în vacanță acasă trebuie să stai de vorbă cu el, ca să te convingi singur de câtă muzică poate să știe, ce cunoștințe vaste are. Când începe să-ți vorbească despre Beethoven și despre Schubert, l-ai tot asculta. În tinerețea lui a fost de mai multe ori la Viena; să-l auzi descriindu-ți Opera, ori să-ți vorbească despre spectacolele pe care le-a văzut, de interpreții pe care i-a ascultat – de la cucurigu, bineînțeles, eram tânăr, zice – și n-aveam bani decât pentru biletele cele mai ieftine, dar sala avea o acustică minunată, se auzea perfect și noi, tinerii, eram, ca să zic așa, sufletul spectacolului, ce mai puteam aplauda și-i strigam pe interpreți să iasă la rampă, după spectacol îi așteptam la ieșire, îi purtam pe umerii noștri; prostii de-ale tinereții, mă rog; de unde ziceam că reluăm?, căci m-am dat în vorbă și pur și simplu am uitat – nu avea, prin urmare nici un motiv să se supere, chiar dacă gluma, hai să zicem, nu era dintre cele mai reușite... Îmi place, de ce să nu recunosc, să mă duc la repetiții, viața și așa e destul de monotonă, dimineața la serviciu – și întotdeauna e mult de lucru, abia izbutesc să fac față, afară de Viorica, despre care cred că ți-am mai scris că e foarte pricepută, mai am doi subalterni tare puturoși, ard gazul de pomană, mai bine m-aș lipsi, așa că trag eu pentru ei, sunt zile când nici nu văd bine înaintea ochilor, atât sunt de obosit și de extenuat – după-amiaza, acasă, mă așteaptă altfel de necazuri, pentru că banii nu ajung și trebuie să le cârpești pe toate, să iei de aici să pui dincolo, bătaie de cap câtă vrei, așa că opereta asta îmi descrețește fruntea, mă mai relaxează puțin... După repetiții, când terminăm ceva mai repede, intrăm la o bere – mai ales după ce s-a deschis grădina de vară; am, totuși, grijă să nu mă întorc prea târziu, să n-o supăr pe maică-ta, ceilalți, mai ales tinerii,

cei ce n-au încă o familie, o mai lungesc și după plecarea noastră, a „bătrânilor“. E și frumos acum în grădina de vară, au renovat-o, la mijloc au făcut un rondou de flori, au pus mese și scaune noi. Într-adevăr e plăcută. Într-o seară am stat ceva mai mult, maică-ta s-a supărat rău de tot – n-am nimic împotriva, zice, dar să mă fi anunțat, să nu stau ca o proastă și să te aștept, să intru la fel de fel de griji – trei-zile n-a stat cu mine de vorbă! Sunt câțiva juriști tineri, abia au terminat facultatea și au fost repartizați la noi în oraș – recunosc că îmi face o deosebită plăcere să schimb o vorbă cu ei. Adevărul e că ai cu cine discuta. Unul, mai ales, un ardelean de la Aiud, băiat de miner, e brici, nu alta și știe atâta istorie, încât pur și simplu m-a speriat. E înnebunit după istorie, când se pornește să discute o problemă nu mai termină. E expert mai ales în perioada veche. Numai despre Alexandru Macedon câte ne-a mai putut spune într-o seară! Are darul povestirii, mare păcat că nu s-a făcut profesor, ar sta elevii și l-ar asculta cu gura căscată. Așa că nu numai opereta mă atrage, cum susține maică-ta – te văd eu că abia aștepți să pleci, nici nu ești atent la ce-ți spun; parcă ar curge râuri de miere acolo, la Casa de cultură, te-au înnebunit rău de tot! – ci și prilejul care mi se oferă să stau de vorbă cu oameni inteligenți și instruiți. În ceea ce privește opereta, sunt convins că vor mai fi și alte reprezentații, o să ajungi s-o vezi și tu în vacanță, sper să fii mai puțin exigent decât maică-ta, în ceea ce mă privește, ea rămâne criticul meu cel mai sever. Directorul Casei de cultură are de gând să întreprindem câteva turnee, „să ne deplasăm adică în orașele mai importante din împrejurimi“. Ar fi și păcat să ne limităm la două-trei spectacole. Cam atât despre „viața mea de artist“ (o și aud pe maică-ta muștrându-mă: „Îa vârsta ta, dragul meu, ar trebui să fii mai serios“). Sunt convins însă că tu nu ai să mă judeci prea aspru pentru slăbiciunea asta a mea. Cu toate că nu mai sunt ceea ce se cheamă un bărbat tânăr – și cum aș fi, cu băiat în penultimul an de facultate! –

nu consider – la cei nici cincizeci de ani ai mei – că de-acuma viața mea a trecut și că nu mai trebuie să aștept nimic de la ea. Cred că de data asta ești de acord cu mine și nu-i dai dreptate maică-ti, cum faci tu de obicei...

7

Matei călători toată noaptea cu trenul. O noapte de sfârșit de mai. Înmiresmată. Spre regretul lui, fu obligat să închidă fereastra, cele două femei care se aflau cu el în compartiment se temeau de curent. Vorbiră fără întrerupere, nu se opriră o clipă, când una, când cealaltă. Vocea melodioasă a celei tinere, aspră, răgușită a celeilalte. Avem noroc cu cămăruțele, spunea, vara le închiriem pe amândouă. Și dumneavoastră unde stați? întrebă cea cu vocea melodioasă. În bucătăria de vară, îi răspunde cealaltă. A făcut ginerele niște priciuri, să avem pe ce dormi. Matei ațipi și, când se trezi, femeia cu vocea aspră, bătrânicioasă, vorbea despre lunile de iarnă care, la ei, în Dobrogea, sunt tare aspre; numai că noi, spunea ea, ne-am obișnuit cu ele; ce să-i faci, se auzi glasul celei tinere, omul se obișnuiește cu orice, și cu binele și cu răul; și ce mai vânturi bat la noi în Dobrogea, spune cealaltă, e ceva de speriat, zău așa; mergi pe uliță, te grăbești să ajungi undeva, dar nu poți răzbi din pricina lor; eu sunt de felul meu din Oltenia, de la Maglavit, de acolo de unde e și Petrache Lupu, dacă ai auzit de el, și la început când m-a adus bărbatu-miu în Dobrogea, la început, zic, nici nu puteam dormi noaptea; țiuia vântul, că mă călca pe nervi; după aceea, cum îți spun, m-am obișnuit; ce să-i faci, spune din nou cealaltă, apoi se așterne liniștea, nu pentru mult timp însă, discuția fu reluată, iar Matei, cuprins de moleșală, încetă să mai fie atent.

8

– Știi că nu mă pot preface, spune tatăl lui Matei. Azi, la serviciu, toți și-au dat seama că nu sunt în apele mele. Îndeosebi Viorica a sesizat din primul moment că ceva nu-i în regulă, ea care e mai inteligentă decât ceilalți. Ce-i cu dumneavoastră? zice. Sunteți bolnav? V-ați uitat în oglindă să vedeți cum arătați?! Bineînțeles că nu i-am spus. Am pus toată vina pe o insomnie păcătoasă. N-aveam nici un somnifer în casă, zic, așa că toată noaptea am stat cu ochii deschiși, nu mi s-a lipit geană de geană. Eu am foarte des astfel de insomnii. Vă înțeleg, zice, m-am obișnuit cu ele. Mai ales de când a murit mama, stau și mă gândesc la ea și mă apucă așa o tristețe, că nu mai pot să dorm. Eu știu ce înseamnă asta, să nu poți adică închide ochii, oricât ai vrea... E o femeie tare de treabă, mă înțeleg de minune cu ea. Și harnică. Fără ea nu știu ce m-aș face, cu puturoșii ălalalți doi.

– Uite, eu, spune mama, m-am obișnuit cu gândul că băiatul nostru nu mai e student! Că l-au dat afară. Trebuie să te obișnuiești și tu.

– Eu nu pot să mă obișnuiesc.

– Dar ești obligat să te obișnuiești, n-ai ce face, doar nu avem de ales! spune ea, strigă aproape de el, încercând în felul acesta să-l convingă.

– Degeaba mi-ai pus în farfurie, că nu pot să mănânc, spune tatăl lui Matei, dând cu o mână farfuria la o parte. Apoi își propti capul în palme și rămase pe gânduri, uitându-se pe geamul deschis al bucătăriei. Simt c-am îmbătrânit dintr-o dată, spune el, privind afară prin fereastra deschisă. E prea grea lovitura pe care am primit-o, nu pot s-o suport...

9

Sporovăiau, cele două femei, în compartimentul de tren și în felul acesta timpul trecea mult mai repede; cea tânără voi să

știe dacă numărul turcilor din Mangalia s-a micșorat sau s-a mărit în ultimul timp; cum să se micșoreze, spune cea mai în vârstă dintre ele, chiar în cartierul în care locuim noi, majoritatea, ca să zic așa, sunt turci; apoi cealaltă vru să afle dacă mai citesc și acuma Coranul ori au renunțat să-l mai citească; de la Coran, discuția trecu la celebrul rahat de trandafiri în prepararea căruia orientalii sunt foarte pricepuți; m-a învățat și pe mine o vecină turcoaică, spune vârstnica, mi-a arătat cum să-l fac, dar de reușit nu pot zice că mi-a reușit, tot al ei e mai bun ca al meu; au un secret pe care nu-l spun străinilor, și în timp ce ele vorbeau cu multă aprindere despre rahatul preparat de turcii din Mangalia, afară începu să se lumineze de ziuă, o dimineață de primăvară, în frumoasa lună mai; în treburile culinare, spune femeia mai în vârstă, nu mă pot lăuda că sunt cine știe cât de pricepută, o las în general pe noră-mea să se îngrijească de mâncare; abia prididesc să țin curat peste tot; sezonistii nu se pot plânge în privința asta, se lăudă ea, la mine e ca în farmacie, nu se vede firicel de praf; adevărul e că pierzi foarte multă vreme cu curățenia, fu de acord cealaltă, apoi tăcură, epuizaseră aproape toate subiectele, discuția începu să lăncezească.

10

– Am foarte multă bătaie de cap la serviciu, spune tatăl lui Matei, mă dau cu lucrul și mai uit în felul ăsta de ale mele. Până la sfârșitul lunii, trebuie să terminăm toate lucrările. Suntem și așa în întârziere. Astăzi pot să spun că am lucrat opt ore fără să fac vreo pauză să mă mai odihnesc. Gândurile îmi sunt însă tot timpul împărțite în două: o parte se concentrează asupra lucrului, socoteli care îmi cer o mare concentrare, n-am voie să greșesc, cealaltă parte se învârte în jurul lui Matei. Ce s-o alege din băiatul nostru, acuma, dacă l-au dat afară, mă întreb în permanență fără să găsesc, deocamdată, vreun răspuns.

– Trebuie să avem răbdare, spune mama. Cine știe dacă nu cumva timpul le rezolvă pe toate. Să nu uiți să-i scrii să facă contestație către minister, ori către rectorat, știe el mai bine ca noi cui anume trebuie adresată. Trebuie explicat cât mai amănunțit totul. Băiatul nu are nici o vină. Scrie-i tu contestația și trimite-i-o la București. Oricum, la chestiuni dintr-astea te pricepi mai bine ca el. Diseară am înțeles că ne cheamă la telefon. Spune-i că i-o trimiți gata scrisă, el doar s-o depună la rectorat sau unde știe el că trebuie depusă. Cum o primește, s-o depună, să nu stea cu ea în buzunar cine știe cât. Îi cunosc firea.

11

Găsi o ocazie care să-l ducă de la Constanța la Hârșova. După mai puțin de o oră de mers se opriră. Să punem ceva-n gură, spuse șoferul, deschizând larg amândouă ușile să se mai răcorească în cabină. Ia și mănâncă, nu te rușina, îl îndemnă el pe Matei. Pâinea e proaspătă, caldă, rupe din ea fără teamă. Salamul parcă are un pic de miros, ori mi se pare mie? Matei îl contrazise, miroase chiar destul de bine, au pus cimbru în el, din pricina asta are un miros special, spuse, purtând bucata de salam de mai multe ori prin dreptul nasului. Păi atunci, dacă îți place, de ce nu iei să mănânci cu nădejde? îl întrebă șoferul. Trebuie să-l terminăm, e păcat să rămână, că se strică. Ori te pomenești că nu ți-o fi foame? Cât ești tânăr, îi spune șoferul, un bărbat la vreo cincizeci de ani, e bine să mănânci mult ca să ai forță în tine. Ești slăbuț, băiatule, nu te superi dacă te întreb câte kilograme ai? Cincizeci și trei, spune Matei, adăugând de la el un kilogram în plus. Păi ce greutate e asta?! se miră șoferul. Să mă fi văzut pe mine cum arătam la douăzeci și cinci de ani, se laudă el. Nu că eram gras, în schimb numai mușchi, uite așa îmi jucau pe piept, ziceai că-s șerpi. Nu te superi că-ți spun, dacă te mai îngrași puțin, și fetele se uită altfel la dumneata, îți dau, ca să zic așa, atenție. Am sau nu dreptate? întrebă el.

Aveți, cum să nu aveți, recunosc Matei. Nu vreau să te jignesc, spune șoferul, dar slăbuț cum ești, nu prezinți nici o garanție în ochii lor. Căci și ele-s date dracului, se uită, cum să nu se uite, aleg, strâmbă din nas, asta-mi place, asta nu-mi place. Este și ele mofturoase, spune el și încep să râdă. Așa-i cum spuneți dumneavoastră, recunosc Matei cu gura plină cu salam. Nu te superi c-am îndrăznit să-mi dau cu părerea? întrebă șoferul. Nici pentru plămâni nu-i bine să fii atât de slab, adăugă el încă un argument. Te trezești cu cine știe ce boală la bojoci și nu mai scapi de ea în vecii vecilor. O fi bună penicilina asta, nu zic, dar cât o fi ea de penicilină este și acuma mulți care sunt bolnavi de plămâni. Aveți dreptate, recunosc Matei. Dar sunt unii de care nu se prinde, oricât ar mânca! De exemplu eu, în vacanță. E altceva, vă dați seama, mâncarea de-acasă față de cea de la cămin. Și, cu toate astea, vă spun sincer că nu reușesc să mă îngraș nici cu un kilogram! Așa-i metabolismul meu. Ia doctor ai fost? îl întrebă îngrijorat șoferul. Ia ce să mă duc la doctor dacă nu mă doare nimic? întrebă Matei. Câte kilograme ziceai că ai?, îl întrebă încă o dată șoferul înainte de a porni motorul. Cincizeci și trei, spuse Matei. Păi cu ciorba aia chioară care v-o dă vouă la cantină, nici nu-i de mirare că nu ai mai mult, mai spune șoferul. Apoi se posomori brusc, încep să înjure drumul plin de hârtoape. Și uite așa, de trei, patru ori pe săptămână, cum dracu să nu te sature. Și-acuma îi încă mai bine, n-am de ce mă plânte, dar toamna, când încep ploile, atunci să vezi panaramă! Dar să știi că nu mă plâng! Vorba românului; poate fi și mai rău decât așa! Cât sunt sănătos și încă în putere sunt mulțumit, după aceea om vedea ce-o fi și ce-om păți... Când m-oi boșorogi o să fie mai rău, nu acuma...

– Cum ajung acasă, recunosc tatăl lui Matei, mă mai liniștesc, la birou însă mă simt îngrozitor. Viorica și-a dat

bineînțeleles seama că mi s-a întâmplat ceva, deși, din discreție, nu mă întrebă nimic. Apoi se însufleți brusc, așa cum i se întâmpla întotdeauna când vorbea despre funcționara lui preferată. E o fată excelentă, spuse. Păcat de ea că-i atât de rău bolnavă.

– De când i-a murit mama, de când a rămas singură, am impresia că i s-a agravat și boala, spuse mama lui Matei.

– Bineînțeleles că a observat că am necazuri, dar, cum e delicată, nu pune întrebări, spuse el încă o dată. Ce om deosebit! Și uite că o ființă ca ea e condamnată să rămână singură! Nu-i mai mare păcatul?

– Parcă nu știi că în viața asta, spuse mama lui Matei, multe-s altfel decât ar trebui să fie?

– Ce să zică atunci alții care au avut necazuri mult mai mari ca noi? reveni tatăl la problema care îl obseda. Alora nu le rămâne decât să se sinucidă, să-și tragă un glonț în cap și cu asta basta?!

– Putea să fie și mai rău, fu de părere mama. Să-l aresteze sau cine știe ce să-i facă.

– De ce să-l aresteze?! Ce-a făcut băiatul, ca să-l aresteze? se revoltă tatăl lui Matei. A luat apărarea unui coleg! Și ce-i cu asta?! Cum să-l aresteze pentru atâta lucru?! Adică să-l bage la închisoare pentru nimic? Așa ceva nu-i posibil, așa ceva nu cred să se poată întâmpla!

13

Ajuns la Hârșova, primul lucru pe care trebuia să-l facă Matei era să-și găsească o cameră la hotel, cât mai ieftină, ca să-i ajungă banii.

– Nu-i nici o problemă, pot să stau cu încă cineva în cameră, dacă e nevoie, îi spuse el fetei de la recepție.

– S-ar putea să ai noroc, îi spuse fata, uitându-se în schemă. Celelalte paturi să rămână neocupate. Nu prea se înghesuie lumea, hotelul e mai tot timpul gol.

– Ia-l pe ăla de lângă geam, îi spuse femeia care tocmai făcea curățenie, spăla pe jos, mai toate paturile au saltele proaste, ascultă-mă ce-ți spun, că nu te învăț rău, pune valiza pe el să nu ți-l ocupe cine știe cine; e apă caldă, dacă vrei să faci un duș, fă acuma, că mai târziu se oprește apa, baia e la capătul coridorului, uite cheia de la baie, cât faci duș, poți încuia să nu dea vreo gagică peste tine. După ce termini, mă cauți pe mine ori lași cheia la recepție.

Matei amână pentru a doua zi vizita la Secția de învățământ; astăzi abia am ajuns să văd, întâi de toate, cum arată orașul; s-ar putea să rămân aici mai mulți ani de zile, cine știe; proaspăt îmbăiat, mirosind a parfum de trandafir, un miros foarte pătrunzător și nu tocmai plăcut, Matei ieși la plimbare pe străzile orașului Hârșova; trecu prin dreptul liceului, ferestrele erau deschise, așezați în bănci, elevii își luau notițe, iar profesorul scria ceva pe tablă, se putea zări un triunghi, cu toate laturile egale; în altă clasă, elevii aveau oră de muzică, solfegiau un cântec; la restaurantul din centru Matei o întrebă pe ospătărița dacă au ciorbă de burtă; de perișoare, spune chelnerița, se gândea în altă parte în timp ce lua comanda; îl întrebă pe Matei de trei ori până se dumiri care era felul doi ales de pe lista soioasă și pătată de muște: ciolan cu fasole, se hotărî el după ce un timp stătu aplecat nehotărât asupra listei, nici nu era scump și, vorba aia, ține la stomac. Trebuia să se descurce cu puținii bani pe care îi avea în buzunar; aici la Hârșova, la capătul lumii, dacă rămâne fără bani, n-o să aibă cum scoate cămașa. Pe la orele două, când ieși de la restaurant, Matei constată că mai sunt cel puțin șase ore până se întunecă și el nu avea cum să-și umple timpul. Filmul care rula la cinematograful din centru îl văzuse, și încă de două ori, un film italian; în lipsă de altceva mai bun se hotărî să-l vadă și a treia oară; fu și de data asta impresionat când scara cu fetele care aspirau la un post de dactilografă se prăbuși; trupuri căzând, țipete, fetele cele frumoase și sărace acoperite de moloz, mașinile Salvării; Matei era un spectator pretențios și avizat, un mare

admirator al neorealismului italian; scena cu scara înțesată de dactilografe, prăbușindu-se sub greutatea acestora, i se păru foarte bine filmată – amestecul de trupuri care cad și de moloz – pregătită din timp, întâi crăpăturile care apar și așa mai departe; picioarele dactilografelor, frumoase, nimic de zis, erau filmate însă cu o anumită insistență „comercială”; prin urmare, filmul, concluzionează el, nu era ceea ce se cheamă un neorealism pur, regizorul mai trăsese cu ochiul în stânga și în dreapta, adică la public; îi plăcu și de data asta scena de la începutul filmului, cu marinarul care, de la distanță, are un schimb de priviri – se înfiripă ceva, o posibilă poveste de dragoste – cu tânăra dactilografă, care moare la sfârșitul filmului, victimă a accidentului, pentru că trebuia neapărat să fie și victime, capitaliștii, erau neorealiștii de părere, trebuiau neapărat să fie incriminați pentru crimele înfăptuite; filmul e totuși foarte bun, își spune Matei, cucerit în cele din urmă, merita văzut și a treia oară; erau și la Hârșova cetățeni care iubeau cea de-a șaptea artă, sala era plină; cum să nu fie, nu în fiecare zi ți se oferă prilejul să vezi un film italian; când s-a prăbușit scara, spunea cineva, pur și simplu n-am putut să mă uit, a fost înfiorător, săracele fete, ce-au putut să pățească! Filmul se termină la patru fără un sfert, încă patru ore până se întunecă, își spune cu amărăciune, până se face seară; Matei se gândi să se ducă la hotel, să tragă eventual un pui de somn, era și așa destul de obosit; descoperi că unul din cele două paturi libere se ocupase între timp, o pijama decolorată de atâta spălat și o servietă de piele foarte veche, roasă la colțuri, depuneau mărturie pentru cel cu care urma să împartă, deocamdată – se va ocupa oare și cel de-al treilea pat sau va rămâne în continuare liber? – camera de hotel. Matei își puse pijamaua, se vârî sub pătură cu cap cu tot – lumina îl deranja – dar nici pomeneală să poată adormi. Stând făcut covrig sub pătura care mirosea a leșie – o spălaseră de curând – Matei fu cuprins de un atât de deznădăjduit sentiment de

singurătate, încât se sperie rău de tot; se îmbracă în mare grabă, părăsi hotelul, o luă cu pași repezi spre centrul orașului – hotelul, deși aproape de centru, se afla totuși pe o stradă ceva mai lăturalnică – și când ajunse în dreptul școlii, dând ocol micului parc prăfuit în mijlocul căruia se afla un panou de onoare – simți cum toate cele ce se aflau în preajma lui îl apasă cumplit, i se părea că se află într-un fel de cușcă, sau mai curând se simțea ca un naufragiat părăsit pe o insulă pustie; oamenii care treceau pe lângă Matei erau preocupați de propria lor existență, nu-l băgau în seamă; și nici el nu se simțea, nici pomeneală de așa ceva, capabil să stabilească vreo relație cu cineva; am să mă îngrop în orașul ăsta străin, își spune Matei cu un oarecare patetism, simțindu-se ca un exilat; am să mor aici, voi semăna, peste ani și ani, cu bătrânul ăsta care trece pe lângă mine; suferința și deznădejdea creșteau în sufletul lui Matei, de la o clipă la alta: aruncat în afara vieții, dat afară nu numai din facultate, ci de peste tot, își spune el cu disperare, n-o să fie în stare să se obișnuiască cu orașelul aflat parcă la capătul lumii. Trebuia căutate în grabă Poșta, Telefoanele, să vorbească neapărat cu cei de-acasă, să le spună că el, la Hârșova, orice ar fi, orice s-ar întâmpla, nu are de gând să rămână. Tata e plecat în turneu cu Opereta, cu *Casa cu trei fete*, se auzi la celălalt capăt al firului vocea mamei. E tare urât aici, la Hârșova! strigă Matei în pâlnia telefonului, ca să se audă în capătul celălalt al țării, pentru că legătura era destul de proastă și nu se auzea bine; n-am înțeles ce spui, se auzi glasul mamei, venind de la mare depărtare. E tare urât aici la Hârșova, eu nu mai stau, mă întorc acasă! urlă Matei în pâlnia telefonului. Mai gândește-te, nu are rost să iei hotărâri pripite. Faci, în tot cazul, cum crezi tu că e mai bine, nu vreau să te influențez, se auzi glasul mamei lui Matei, apoi se așternu liniștea, de fapt nu mai știau, nici unul nici celălalt, ce să mai spună. Am să vă mai telefonez, spuse Matei. Poate mâine seară sau poimâine dimineață, vă dau iarăși un telefon. Apoi, după

ce părăsi clădirea Poștei – încă în construcție, netencuită – Matei se mai liniști și totodată îi fu rușine de propria-i purtare nesăbuită. Numai că el se simte mult prea singur aici la Hârșova și, până se întunecă, mai sunt trei ore; nu prea are ce să facă, la hotel, în camera pustie, între patru pereți, e și mai urât decât pe stradă; poate c-o mai fi și alt cinematograf în oraș, poate că nu e singurul. Întru încă la un film și între timp se face seară, se cheamă c-a trecut ziua. Numai că în oraș nu mai există alt cinematograf. A fost, e adevărat, încă unul, dar l-au demolat când au construit blocurile de lângă autogară, îi explică un bătrânel, pe care Matei l-a oprit ca să-l întrebe. Se îndreaptă, din nou, spre hotel, poate că între timp a apărut și vecinul de cameră. Mai schimbă amândoi o vorbă. Când ai cu cine conversa, parcă nu mai este chiar atât de urât...

14

Vecinul de pat al lui Matei, un inspector de la ADAS, știe foarte multă istorie; vorbind, însă, despre cetatea de la Hârșova, o face cam degeaba, pentru că Matei nu e atent. În aceste momente, soarele stă să apună, undeva departe, la orizont, Dunărea seamănă cu o uriașă eșarfă roșie, șerpuitoare, aruncată peste pământul arid al Dobrogei din dorința de a-l înfrumuseța. Matei e, deci, cu gândul în altă parte, nu reține nici măcar cine au fost cei ce au construit cetatea, romanii sau dacii, nici dacă cei care au cucerit-o de-a lungul veacurilor au fost turcii sau tătarii; nu pare a manifesta nici o curiozitate, inspectorul de la ADAS își răcește gura de pomană. Abia aici, la Hârșova, se trezește, în sfârșit, își dă seama cât de gravă e situația în care se află. Nu are o fire de aventurier, drumurile necunoscute, spre care i se îndreaptă viața, îl sperie pur și simplu, profesor într-un sat din împrejurimile Hârșovei? Și cât de lungă, de fără sfârșit poate fi o zi petrecută la Hârșova!

Cu toate că-i trecuse mai bine de un ceas spălându-și ciorapii murdari, un maiou și o pereche de chiloți; apoi se întâlnește în sfârșit cu inspectorul de la ADAS (care se bărbierea cu briciul, la fel ca tatăl lui, uitându-se într-o oglindă micuță, spartă la un colț, pe care o sprijinea de rezemătoarea patului). Acesta îi propune să-și facă un program comun, să viziteze adică „străvechea cetate”; merită să fie văzută, îi explică el, apoi înfulecăm un grătar la Grădina de vară, bem și un pahar de vin împreună. Te invit eu! Altă dată, dacă ne-om mai întâlni, când o să ai salariul dumneatale, am să mă las la rândul meu invitat, fii fără grijă. Și o să ne mai întâlnim în viață, se întâlnește munte cu munte, atunci cum să nu se întâlnească om cu om?!... Am și eu doi băieți, îi mărturisii inspectorul, trebuie să fie cam de vârsta dumneatale: douăzeci și unu și douăzeci și doi de ani, e diferență doar de un an între ei, au venit unul după altul. Amândoi sunt studenți la Medicină în penultimul an. I-am dat împreună la școală. Am socotit că e mai bine așa. Cel mai mic e mare sportiv, voleibalist. Ce să-ți spun, e mai înalt decât mine cu un cap. Are un metru nouăzeci, îi povestea inspectorul de la ADAS, în timp ce se bărbierea, uitându-se în ciobul lui de oglindă. Era obișnuit cu camerele de hotel, mereu fiind pe drumuri, în inspecție. Bucuros că de data asta nimerise în aceeași încăpere cu un bărbat tânăr, care probabil că n-o să sforăie la noapte. Și-mi pare a fi destul de curățel, n-o să-i pută în nici un caz picioarele. Ce caută oare aici, la Hârșova? se întrebă așadar inspectorul. După câte îmi dau eu seama, nu-i în apele lui! își spunea el în timp ce își pudra cu talc fața proaspăt rasă. N-o să-l oblig pe băiat să-mi spună, dacă nu vrea, în definitiv, nici nu sunt foarte curios, fiecare cu problemele lui, e loc pentru toți, la ce să ne amestecăm în treburile altora!... Își pune lucrurile la loc în servieta lui jerpelită, apoi își scoate o carte și o așază pe noptieră: *Domnii Golovliov*, de Saltîkov Șcedrin (Matei își aminti: la un concurs ARIUS primise ca premiu același

volum). Întotdeauna îmi iau cu mine ceva de citit, îi mărturisii el lui Matei. De cele mai multe ori n-am cu cine schimba o vorbă, așa că o carte prinde bine. Din păcate s-a nimerit ca băieții să nu-mi semene. Nu i-am putut face decât cu mare scandal să citească. Mai ales pe cel mic. Mi-am dat însă seama că nu are nici un rost să-i forțez. Dacă nu le place, nu le place, în cazul ăsta nu-i nimic de făcut.

15

– Cred că-i bine, spune mama lui Matei, după ce ascultă memoriul gata bătut la mașină, un memoriu lung pe mai multe pagini.

– Exact ceea ce trebuie, e de părere și tatăl lui Matei. Măine îl trimit băiatului să-l ducă unde știe el. Acuma, după ce ți l-am citit și ție, parcă m-am mai liniștit oleacă. Poate se rezolvă în cele din urmă și-l reprimesc pe băiat înapoi la facultate, în definitiv n-a făcut nimic, de ce nu l-ar primi?

16

A doua zi, la orele zece fix, Matei se prezentă la secția de învățământ. Secretara îi spuse să aștepte un moment să vadă dacă tovarășul inspector poate să-l primească. Dispăru pe ușa biroului solid, de stejar, apoi se întoarse și-i spuse să revină în altă zi, pentru că tovarășul inspector, îi explică ea, sorbind dintr-o ceașcă cu ceai de sunătoare, atentă să nu-și ardă buzele, e astăzi foarte ocupat, i s-a cerut o situație urgentă. Vă rog să-i spuneți că am o scrisoare de la tovarășul Baraș, pe care trebuie neapărat să i-o înmânez personal, îi spuse Matei secretarei. Cum ați spus că vă numiți? întrebă încă o dată secretara și privirea se opri, se împiedică parcă, de cămașa lui

nu tocmai curată; apoi dispăru în spatele ușii aceleia masive de stejar. Prin fereastra deschisă pătrundea zgomotul unui motor de tăiat lemne. Puteți intra, îi spune secretara și primul lucru asupra căruia își aruncă ochii, de cum intră în biroul inspectorului-șef al Secției învățământ, fu scrumiera plină de chiștoace de pe birou, – apoi descoperi o altă scrumieră, de asemenea plină, pe măsuta din fața biroului. Despre ce scrisoare zici că e vorba, îl întrebă inspectorul-șef și Matei îi întinse plicul cu scrisoarea; inspectorul o citi cu toată atenția, dar pe chipul lui nu văzu nici o schimbare, nu se putea ști, deci, ce impresie au făcut asupra lui rândurile citite. Îl întrebă, totuși, pe Matei de unde îl știe pe tovarășul Baraș și Matei îi spuse că e tatăl unui coleg și prieten de-al lui. Bine, bine, îl întrerupse inspectorul, dacă tovarășul Baraș te recomandă, totul e în regulă, o să-ți găsim un post de profesor suplinitor, avem destule, nu ducem lipsă în privința asta. Dacă n-o să-ți putem asigura o catedră întregă, complectăm cu o dexteritate: gimnastică sau desen. Te pricepi la desen? îl întrebă inspectorul. Matei spuse că nu se pricepe, dar inspectorul nu dădu nici o atenție vorbelor lui. Asupra unui singur lucru trebuie să-ți atrag totuși atenția, îi spuse el, nu cumva să te apuci de băutură. Acolo, la țară, e foarte mult vin, pricepi, uneori până și copiii ajung la școală pe două cărări. Aproape nimeni nu mai vrea să bea apă. Au mai fost câțiva profesori la care a trebuit să renunțăm, s-au alcoolizat în mai puțin de un an. Adormeau la școală cu capul pe catedră, spre marea distracție a elevilor. Matei îl asigură că în ceea ce îl privește, dar inspectorul îl întrerupse plictisit: asigurări din astea a mai primit el și de la alții, nu de vorbe are el nevoie! Trebuie să fii foarte tare ca să nu te lași târât de curent, îi spune. Măine, îi mai spuse, mă găsești tot la ora asta, lași o cerere și să văd ce pot să fac. Dacă-s cumva plecat, pot interveni fel de fel de chestiuni urgente, să aștepți până mă întorc; doar că Matei, în timp ce vorbea cu inspectorul, era deja hotărât să plece din

Hârşova, să renunțe adică la apostolat. Să găsească o ocazie cu care s-o şteargă cât mai repede!

17

Îşi pierduse răbdarea. Autobuz spre Bucureşti avea abia peste două zile, adică sâmbătă dimineaţa, un timp care i se părea lui Matei nesfârşit de lung. Până şi funcţionarul de la ADAS plecase. Încăperea pustie de hotel îi accentuă sentimentul de singurătate împotriva căruia nu era decât un singur remediu: s-o şteargă cât mai repede la Constanţa, direcţie în care se puteau găsi totuşi maşini de ocazie, fiind mult mai aproape decât Capitala şi în legătură directă cu oraşul deasupra căruia veghea străvechea cetate (de origine dacică sau romanică?). Să o ia la sănătoasa deci, chiar dacă i-a promis inspectorului că a doua zi se va prezenta cu o cerere scrisă frumos de mână prin care şi-ar fi exprimat dorinţa de a preda copiilor din preajma Hârşovei – sate în care se produceau cantităţi suficiente de vin pentru a-i ispiti pe unii profesori mai slabi de fire, lipsiţi de o conştiinţă foarte fermă în ceea ce priveşte importanţa misiiei lor, limba şi literatura română şi, eventual, dacă nu se găsesc ore destule ca să asigure o normă întregă, unele dexterităţi. O să-l aştepte mult şi bine inspectorul, se va gândi, probabil, că scrisoarea cu pricina a fost măsluită – vreun duşman care a vrut să-l pună la încercare – un gând repede alungat însă, era mai mult decât evident că era scrisă chiar de Baraş, numai că băiatul s-o fi răzgândit, nu părea prea serios, un țăngău, cine ştie ce-o fi păţit, o fi fluierat în biserică şi l-au dat afară, altfel n-ar fi venit el tocmai la Hârşova să-şi caute un post! – apoi va uita de el, un inspector-şef are prea multe pe cap ca să-i pese şi să-i țină minte pe toţi aiuriţii care doresc să intre în învăţământ ca profesori suplinitori, şi a doua zi îşi schimbă hotărârea; când şoferul îi

spuse că are de gând să plece cam peste două ore, adică în jur de patru, nu mai devreme – dacă nu mă găsești cumva, îi spuse, așteaptă-mă lângă mașină, n-o să întârzi prea mult – lui Matei chiar și acele amărâte de două ore i se părură a fi nesfârșit de lungi; un fel de nerăbdare – exagerată, desigur, pentru că în definitiv pleacă, spune adio pentru totdeauna ruinelor Hârșovei, străvechii cetăți și orașului! – îl cuprinsese. Se gândi să vadă filmul pentru a patra oară – într-o sală de cinematograf, uitându-se la umbrele de pe pânză, timpul trece oarecum mai repede – apoi se răzgândi totuși. Îl știa pe de rost, de data asta prăbușirea scărilor, cu nefericitele dactilografe în căutare de slujbă, nu i-ar mai fi produs probabil nici o emoție. În cofetăria în care intră, deasupra prăjiturilor vechi se rotește un roi de muște cu aripile năclăite. Nu avem suc, îi spune vânzătoarea. Ni s-a stricat sifonul. Reveniți peste o jumătate de oră. În curtea liceului, câțiva băieți, transpirați, alergau după o minge de fotbal. Se întinse pe banca din parc, în plin soare, lângă rondoul cu petunii pălite de soarele fierbinte al zilei de iulie. Ațipi. Cineva, în acel început de vis, se aplecă spre el zâmbindu-i cu o gură știrbă, o femeie în vârstă sau poate chiar un bărbat, după țepii cărunți din bărbie. Să mă trezesc, își spuse, să nu-mi fure portmoneul! Sări speriat din somn drept în picioare, parcul era însă pustiu, nu era nimeni; printr-un difuzor instalat într-un arțar bătrân se transmiteau marșuri revoluționare. Apoi, la același difuzor, o voce de femeie anunță emisiunea din muzica popoarelor de curând eliberate...

– L-am visat azi-noapte pe Matei, spune tatăl. Se făcea, în vis, că trebuie să plecăm într-o lungă călătorie, un fel de excursie, urma să urcăm un munte foarte înalt. Stam aplecați

deasupra unei hărți, cercetând-o cu cea mai mare atenție. Trebuie să trecem prin trecătoarea asta, îmi spunea el; o să ne descurcăm singuri? l-am întrebat, să nu ne rătăcim, muntele e periculos al naibii, câte nenorociri s-au întâmplat, nu-ți mai spun. Și atunci el a început să râdă, visul era atât de clar, încât nici nu părea să fie vis, părea totul adevărat. Cum să ne rătăcim, tată, îmi spune, când ești cu mine nu trebuie să-ți fie teamă, am un nemaipomenit simț de orientare, n-a existat odată să mă rătăcesc! Tu erai în bucătărie, ne pregăteai rucsacul cu de-ale mâncării și cu rufăria necesară pentru drum. Luați-vă și niște ciorapi mai groși, ne-ai spus, căci acolo, la munte, v-o fi frig. A și anunțat la radio lapoviță și ninsoare. Poate ne-om troieni, cine știe, a spus Matei, și din nou a început să râdă.

– Nu se prea omoară după excursii Matei al nostru, e un vis care chiar că nu are nici o noimă, spune mama.

– Știi cum se întâmplă în vis întotdeauna, lucrurile se schimbă dintr-o dată. Se făcea, tot în vis, bineînțeles, că Matei e chiar Schubert în persoană. Purta perciuni și ochelari. M-au dat afară din facultate, dar nici că-mi pasă, spusese Schubert potrivit și ochelarii pe nas. Ca să le fac în ciudă, zice, am să compun liedul *Păstrăvul* și o *Simfonie neterminată*. De ce neterminată? îl întreb. Pentru că am să mor înainte de a ajunge s-o termin, îmi spune el și atunci, cuprins de disperare, am început să plâng, pentru că aveam impresia că Schubert era chiar băiatul nostru. Știi cum e în vis când plângi, într-un fel e mai dureros decât dacă plângi când ești treaz. Îmi dădeam totuși seama că visez, că între Matei și Schubert nu e nici o legătură. Când, într-un târziu, m-am trezit din vis, m-am simțit în mare măsură ușurat. Există nenorociri mult mai mari, mi-am spus. Schubert a murit tânăr, în plină forță creatoare, cum se zice, nici n-a apucat să-și termine una din simfonii. Atunci și situația lui Matei mi-a apărut într-o lumină nouă, are viața în fața lui, mi-am zis, o să treacă și peste hopul ăsta.

În definitiv, așa e viața: nu mergi pe un drum drept ca-n palmă, apar fel de fel de obstacole...

19

Matei avea un prieten la Constanța. Fuseseră colegi de dormitor. Seara patrulau pe coridoarele căminului și vorbeau despre Freud. Șerban credea foarte tare în psihanaliză, știința viitorului, zicea el; crezi că la noi medicii nu se folosesc de ea, numai că o fac pe șest, pricepi?... am vorbit cu un psihiatru, mi-a mărturisit că o aplică la unii bolnavi; Matei nu fusese întru totul de acord cu el, nu poți să reduci omul, își dădea el cu părerea, la sex și numai la atât. Dar ce ai vrea să fie mai mult, spunea celălalt; la urma urmei, era el de părere, sexulitatea domină și dirijează toate pornirile umane. Ia să vedem, spunea el cu înflăcărare, mai din aproape, ca să zic așa, ce-i și cu Rimbaud asta al tău, să pătrundem în viața lui așa-zis intimă... Matei era cuprins de o sfântă indignare. De Rimbaud, îi striga el, nu-ți dau voie să te legi! Bine, accepta adeptul lui Freud, ți-l las atunci pe Rimbaud, nu mă mai ating de el dacă așa vrei tu. Să-l psihanalizăm, atunci, pe Eminescu, să vedem în cazul lui...; Matei îl întrerupea din nou încă înainte de a-și termina fraza; chiar pe cel mai sfânt ins al țării ăsteia vrei să-l cobori în noroi? Celălalt dădea din umeri, în cazul ăsta nu era într-adevăr nimic de făcut, nu-i rămâne decât să renunțe, de vreme ce nu i se dă voie să-și expună punctul de vedere. I se închide pur și simplu gura! Peste câteva zile, reluau discuția, Matei nu vroia însă în ruptul capului să se lase convins că psihanaliza e într-adevăr o „știință“. Se uita chiorâș și neîncrezător la barba lui Freud, care îl privea cu severitate din fotografia care însoțea ediția franceză a unei cărți cu copertile flenduroase – Șerban izbutise să și-o procure cu mare greutate, dăduse pe ea o sumă imensă de bani, bursa

lui pe o lună de zile; e destul de paradită, trebuie s-o dau la legat, îi explicase el lui Matei și și-o așezase grijuliu sub pernă; citea din ea în fiecare seară, așa cum credincioșii citesc Biblia înainte de a pune pleoapă pe pleoapă; ia, ascultă ce spune bătrânul ticălos, îl auzea spunându-i noaptea târziu, trezindu-l din somn, și-i citea câte o frază, două, părea plină de miez, din *Prelegeri de psihanaliză*, cartea de căpătâi, se pare, a medicului austriac; revelațiile acestea nu-l interesau pe Matei; după părerea lui, omul e o ființă mult mai complexă și mai misterioasă; materialismul, cam primitiv, după părerea lui, al lui Freud îl revolta pur și simplu. Citise, totuși, piesele lui O'Neill, dramele și tragediile freudiste ale acestuia. Șerban fu încântat de ele; Matei susținea în schimb că sunt împănate cu mult prea multă psihanaliză.

Strada căutată de Matei – avea adresa notată în carnețel (venise în iarna trecută la București, în vacanța elevilor: să mai văd un spectacol, să nu mă tâmpesc chiar de tot) i-o scrisese chiar cu mâna lui – se afla în centrul orașului, una din străzile principale. Nu-i trebui mult până s-o găsească; urcă pe o scară îngustă și întortocheată până la etajul trei, citi numele de pe cartea de vizită prinsă în două pioaneze în dreptul soneriei. Sună o singură dată, scurt și energic. Se mai învioră puțin la gândul că o să-și vadă prietenul, chiar reluarea discuțiilor despre Freud simțea că nu-l mai irită chiar atât de mult ca altădată... Îi deschise însă o ființă necunoscută, o femeie tânără, într-o rochie albastră, cu flori. Părea somnoroasă și ușor năucă. Matei o sculase probabil din somnul plăcut de după-amiază; Șerban nu-i acasă, îi spune ea, după ce Matei întrebă de prietenul lui, dar trebuie să se întoarcă dintr-o clipă în alta, are ore la seral de la patru la șase. Intrați, îl îndemnă femeia cea tânără, după ce Matei își spusese numele, o să se bucure mult când o să vă vadă, mi-a vorbit de dumneavoastră, vă știu, cum să nu vă știu, discuțiile despre Freud și toate celelalte, mai spune ea și-i zâmbi prietenos. Tânjește și acuma după anii de

studentie, nu se împacă defel cu viața de provincie, cu toate că orașul nostru nu-i chiar o provincie propriu-zisă. Vara, mai ales, vine foarte multă lume, mulți străini, numai că el e obișnuit să stea de vorbă, să discute probleme de literatură și aici nu prea are cu cine vorbi; eu am devenit un fel de discipol al lui, spune ea zâmbind, l-am citit pe Freud din scoartă în scoartă și încă de mai multe ori, ca să-l înțeleg; mărturisesc că la început n-am priceput mare lucru; dar să-l lăsăm pe Freud, mai ales că nu vă dați în vânt după el – v-ați și certat odată din pricina pieselor lui O'Neill, vedeți că știu! – dacă vreți să vă spălați puțin, îmi închipui cât praf ați înghițit dacă ați venit cu camionul – puteți intra în baie; să vă aduc mai întâi un prosop curat.

N-ai idee ce surpriză mi-ai făcut, bătrâne, spuse adeptul lui Freud, de cum îl văzu pe Matei, mă bucur extraordinar de mult că te văd... Prin urmare, te-au dat afară, te-au exmatriculat?! Îți spun sincer că nici nu-mi vine să cred că tocmai pe tine te-au găsit să te pedepsească, tu habar n-ai de politică, ești în privința asta un nevinovat. Pe cuvântul meu că nu-mi vine să cred! Ce zici c-ai făcut de te-au exmatriculat?!... Las' că-mi povestești totul mai târziu, avem timp berechet, întâi să mâncăm ceva, probabil că ți-e și ție foame. Când zici c-ai plecat din Hârșova?! Ce dracu căutai la Hârșova, ești o figură, spune și tu, se adresă el nevestei, dacă nu e o figură, păi ăia te terminau într-un an de zile, cât vin e acolo, îți dai seama că n-ai fi rezistat nici tu, cum de altfel n-au rezistat nici alții; ai făcut foarte bine c-ai dat bir cu fugiții, nu era de tine Hârșova asta. Nu știam c-o să vii, așa că o să mănânci cu noi, ce s-o găsi în casă. Am cumpărat înainte de a pleca la ore niște crenvurști proaspeți... Ce părere ai, măi Matei, ce zici de mine că m-am însurat? Am rezistat un an de zile, începu el să povestească, după ce soția dispăru în bucătărie să pregătească cina, în fiecare noapte chefuri, gagici, aici, la Constanța, îți dai seama, în privința asta nu ducem lipsă; într-o

zi m-am trezit cu câteva cămăși în minus, ca să-ți dai seama la ce se pretau puturile, să-mi fure cămășile din dulap. Când m-am văzut și fără niște butoni de argint, – mi-au șterpelit, parșivele, butonii moștenire de la tata – am zis de-acuma gata, punem punct, mă însor, așa nu mai merge. Astea îmi fură tot din casă, mă lasă gol pușcă, trebuie să mă așez la casa mea, să-mi fac un rost. Cea e chimistă de meserie, a terminat în același an cu mine facultatea, bineînțeles că n-o știam de dinainte, aici am cunoscut-o, e constănțeană; am făcut cunoștință de Revelion și n-a trecut nici o lună încheiată și eram deja cu verighetele pe deget; a mers foarte repede și nu regret absolut defel. Fată bună și pe deasupra și cultă, îi place să citească și e cât se poate de receptivă la tot ce e nou. Simt că nu m-aș fi putut însura cu o proastă, cu una cu care nu poți schimba un cuvânt mai de Doamne ajută; femeia trebuie să-ți corespundă și din punct de vedere intelectual, nu numai la pat. Văd că în privința asta nu ești chiar într-un totul de acord cu Freud, nu susține el că sexul primează, încearcă Matei să strecoare o timidă observație, care, spre mirarea lui, de data asta e primită cu totul altfel decât de obicei: am mai lăsat-o și eu mai moale cu Freud, sunt unele chichițe ale bătrânului care de-acuma nu-mi mai plac nici mie, au ajuns pur și simplu să mă enerveze; prea și-a băgat nasul peste tot, și unde se pricepe și unde nu se pricepe; dar despre asta o să discutăm ceva mai târziu, avem timp toată noaptea să stăm de vorbă; nici nu-ți poți închipui ce plăcere mi-ai făcut, spuse el încă o dată. Aici, la Constanța, în afară de nevastă-mea, nu am cu cine discuta; am niște colegi care nu citesc nici măcar strictul necesar, nici cărțile de succes, ce să mai vorbim despre filosofie și altele! Sper să-ți placă plăcinta asta, nevastă-mea a făcut-o – la repezeală, bineînțeles – special pentru tine, a vrut să te dea gata, să-ți arate ce gospodină grozavă e ea; dacă vă place, mai serviți o bucată, spune soția fostului admirator al lui Freud; ia să nu vă mai aud că vă vorbiți cu dumneavoastră,

nu mai fiți atât de ceremonioși unul cu celălalt, spune Șerban, închinând din nou paharele cu vin; o să dormi în camera cealaltă, îi spune Șerban, am un recamier, zestrea neveste-mi, o să te odihnești pe el de minune, deocamdată, vezi și tu, suntem aranjați destul de modest, n-am avut bani să ne putem mobila așa cum am fi vrut noi toate cele trei camere, le-am potrivit mai mult cu ce-am avut. Data viitoare când o să ne faci o vizită, o să arate altfel, spune stăpâna casei. Să ne mai liniștim puțin, spune Șerban, poate faci o cafeluță, se adresa el neveste-si, abia aștept să-mi povestești toată tărășenia pe larg, adică ce ți s-a întâmplat, din ce pricină te-au dat ăia afară? Îți spun încă o dată că nu-mi vine să cred că tocmai tu ai necazuri, tu care, în general, nu te bagi în politică. Pe hârtia de exmatriculare nici nu se mai amintește de politică, îi explică Matei prietenului lui: „pentru abateri grave de la disciplina școlară“, așa scrie, îi spune Matei. Și ce-ai făcut, nedisciplinatule?, glumi celălalt, ai fluierat în biserică sau ce dracu ai făcut? S-o iau de la început? întrebă Matei. Ia-o de unde vrei tu, numai să mă faci pe mine să pricep ceva din toată tâmpenia asta cu exmatricularea. Stai să vină și nevastă-mea cu cafeaua, să audă și ea de la început. Așa, acum poți să-i dai drumul, bătrâne...

ADDENDA
SCENARII DE FILM

VREAU SĂ CÂNT LA VIOLONCEL

Decupajul regizoral:
IOAN CĂRMĂZAN

PREGENERIC:

Se aude o melodie cântată la violoncel. O cameră cufundată în întuneric. O masă plină cu cărți ale căror contururi abia pot fi zărite din pricina întunericului, o scrumieră plină cu mături de țigară, caiete de școală lăsate în dezordine. O masă la care s-a stat mult și s-a învățat cu încrețenare. Pe speteaza scaunului, hainele așezate cu grijă, contrastând parcă cu dezordinea de pe masă. În sfârșit patul, în care îl vedem pe eroul nostru Cornel. În ciuda orei înaintate, somnul nu se lipește de el. Ochiul magic al aparatului de radio. De la radio se aude muzica unui violoncel, care plutește în cameră. Bâjbâind prin întuneric, Cornel se îndreaptă spre radio – în trecere răstoarnă scaunul cu haine, îl ridică, așază cu multă grijă și cu o anume pedanterie hainele la loc, apoi umblă la radio căutând să fixeze postul la care se transmite muzica. Prin întuneric silueta lui e foarte puțin distinctă. Revine la pat, cât pe aci să răstoarne scaunul...

Se culcă la loc... aparatul de filmat un timp continuă să tatoneze prin încăpere, apoi se fixează asupra ochiului magic al radioului și pe această imagine... În timp ce solo-ul de violoncel continuă... se derulează GENERICUL filmului. După generic urmează un *carton alb-negru cu insertul:*

„Scene trăite și imaginate din viața lui Cornel Mărcan din Bocșa, care la 20 de ani s-a apucat să învețe să cânte la violoncel“.

Întunecare

SECVENȚA 1:

Strada – orașel provincie – exterior – interior – zi

Pe bicicletă, Cornel, eroul nostru, pedalează ușor. Chipul lui luminat de razele soarelui, pare fericit. S-a oprit. Ducând bicicleta de ghidon, se apropie de un geam cu jaluzele. Strecoară prin jaluzele ziarul scos din tolba de poștaş.

Mâna lui Cornel strecoară o scrisoare într-o cutie poștală. Cornel pornește pe bicicletă în lungul străzii. Împreună cu eroul nostru, poștaş în orașelul de provincie, avem și noi prilejul să facem o plimbare prin oraș. Pe lângă Cornel, care pedalează ușor, trece motorul de tăiat lemne. Cornel se salută cu cel care-l conduce. Într-o poartă, o bătrână cu voal alb pe un scaun vechi a ieșit la soare. Cornel îi dă bună dimineța. Lângă chioșcul de ziare, cinci bătrâni, îmbrăcați de modă veche, gesticulează, comentează. Cornel le dă și lor bună dimineța, apoi, pe rând, Cornel se salută cu mai toți oamenii pe care îi întâlnește: și cu măcelarul care mătură în fața magazinului, și cu brutarul, și cu șeful de post care, pe un scaun în fața circăi de miliție, fumează...

Cornel a ajuns într-un cartier de blocuri noi. Reazemă bicicleta de un zid și pornește agale spre intrarea unui bloc. În fața cutiilor poștale aliniate, Cornel se descurcă destul de greu. După ce distribuie vreo zece scrisori, urcă grăbit scările. În

fața unei uși, Cornel sună; nu-i răspunde nimeni. Cornel sună din nou. Dinăuntru se aude o voce hârșăită:

– Intră. E deschis.

Cornel deschide ușa și pătrunde într-un hol întunecat. În planul doi, într-un pat, se vede un bătrân care, ridicat în capul oaselor, spune:

– A dat o gripă nenorocită peste mine.

Cornel, așezat la masă, desface tolba. În timp ce caută prin geantă spune:

– V-am adus pensia.

Cornel sună la altă ușă; ușa se crapă puțin și apare o mână de femeie cu unghii lăcuite și îngrijite. De după ușă, femeia spune:

– Scuză-mă. Chiar acum am ieșit din baie...

Cornel scoate abonamentul radio și-l pune în mâna care se retrage în spatele ușii.

Cornel, în fața unei alte uși, sună. Ușa se deschide și un tip bine dispus îi zâmbește larg lui Cornel, apoi, după ce Cornel îi dă telegrama, tipul spune:

– Dacă nu intri măcar o clipă să ciocnești cu noi, mă supăr. Și nu-i frumos să mă superi de ziua mea. O dată împlinește omul treizeci de ani. Și telegrama asta de la Luci m-a făcut praf.

Între timp, în canatul ușii s-au adunat mai mulți invitați. Unul îi dă un pahar lui Cornel.

– Noroc – zic ei în cor.

– Noroc – răspunde Cornel.

Și eroul nostru dă paharul de vin peste cap.

Cornel s-a oprit lângă un gard și privește spre un tânăr – Victor – prieten cu Cornel, care meșterește într-o curte o motocicletă. Tânărul se simte privit și întoarce capul:

– Te pomenești că de data asta am și eu o scrisoare?

Cornel, ironic:

– Nimic altceva decât programul radio!

Victor se șterge cu o cârpă pe mâini, apoi, aprinzându-și o țigară, vine lângă Cornel:

– Văd că m-au uitat toate gagicile.

Cornel își aprinde și el o țigară. Victor întreabă:

– Ei, cum a mers cu bacalaureatul?

Cornel:

– Bine că am scăpat! Până la urmă noi, seraliștii, am luat note mai mari ca cei de la zi!

Cornel începe să râdă. Victor își reaprinde țigara, care între timp s-a stins. Trage un fum, apoi spune:

– Și acum ce ai de gând să faci?

Cornel zâmbește:

– Trebuie să fac neapărat altceva!

Lângă un gard, pe o bancă de lemn, Cornel numără banii. Lângă el, un bătrân numără în gând. Cornel scoate un caiet și bătrânul semnează de primire. Bătrânul, punând banii în buzunar:

– Scrisori din străinătate ți-au venit în ultima vreme?

Cornel, privind în tolbă:

– Cum să nu, am aici din RFG, Franța...

Bătrânul:

– Din Canada nimic?

Cornel, după ce se mai uită o dată:

– Nimic.

Pe plăcuța clădirii se citește: „Școala de muzică“.

Cornel reazemă bicicleta și intră pe ușa grea de fier forjat a școlii de muzică. Coridoarele sunt goale și e liniște. Undeva, lângă un geam, o femeie de serviciu șterge praful. Cornel privește spre tablourile cu muzicieni atârnați pe pereți. Pe lângă Cornel trece un băiețuș de o șchioapă care trage după el un contrabas imens. Femeia de serviciu vine spre Cornel și-l întreabă:

– Vreo scrisoare pentru noi?

Cornel, fâstâcit, caută în tolbă, apoi spune:

– Nu, nu am!

Femeia dă din umeri, semn că nu înțelege: „atunci de ce a mai intrat“. Cornel se îndreaptă spre ieșire.

Întunecare

SECVENȚA 2:

Casa unchiului – interior – zi

După-amiază de duminică și obișnuitul meci de la televizor. O femeie în vârstă, mătușa lui Cornel, adună farfuriile de pe

masă, având grijă să nu facă prea mult zgomot, să nu-și deranjeze soțul și nepotul, care se uită amândoi la meci, foarte atenți și sorbind din când în când dintr-o ceașcă de cafea.

Cornel:

– A fost o masă clasa întâi. Acum înțeleg de ce unchiul a făcut burtă în ultima vreme! N-ar strica, tanti, să-l mai pui la oleacă de regim.

Unchiul, privind la televizor:

– Anii-s de vină, nu mâncarea prea multă. La vârsta mea, omul se îngreunează și, pe deasupra, începe să-și piardă și din puteri. Cine ar zice, văzându-mă cum arăt astăzi, că în tinerețe am fost cel mai bun centru înaintaș din echipa noastră „Maresă“. Așa se chema echipa fabricii pe timpul ăla.

După o pauză, în care unchiul își aprinde o țigară:

– Și ce zici că vrei să-ți cumperi cu banii pe care mi i-ai cerut împrumut?

Cornel se uită spre unchi, apoi spre mătușă care spală la chiuvetă vasele.

Cornel, ușor fâstâcit:

– Un violoncel.

Unchiul, entuziasmat, strigă:

– Gool! Uită-te, că așa gol frumos n-ai văzut de când ești.

Mătușa, care s-a oprit din spălat vasele:

– Cu mine semeni, Cornele. Și mie mi-a plăcut muzica. Întreabă pe unchiu-tu ce glas am avut. Am

cântat o vreme și în cor, dar după ce ne-am mutat aici nu m-a mai lăsat să cânt.

Unchiul, care își ia o clipă ochii de la televizor.

– Tu crezi că, gata, iei arcușul în mână și ai și început să cânti la violoncel?! Și dacă pe parcurs ai să constăți că nu ai har, atunci ce ai să faci? Ți-ai stricat viața și gata! S-o repari e mai greu.

Cornel, hotărât:

– Până nu încerc, n-am cum să-mi dau seama!

Unchiul, care își aprinde o nouă țigară:

– Încearcă, băiatule, eu nu zic să nu încerci! Cine știe dacă nu ieșeam și eu mare fotbalist dacă aveam mai multă ambiție și nu mă lăsam de fotbal.

SECVENȚA 3:

Acasă la Cornel – interior – zi

O casă veche într-un cartier nou, înconjurată de blocuri înalte, rămasă, cine știe prin ce întâmplare, acolo. Îl vedem pe Cornel intrând.

Un interior de modă veche: un bufet de bucătărie, un policandru uriaș, nepotrivit cu încăperea care e destul de mică, tablouri de familie, macrameuri, statuete, fragile, de porțelan. Într-un scaun cam jerpelit, bunica lui Cornel a ațipit puțin în timp ce lucra la goblen. Se trezește brusc și, oarecum jenată, începe să lucreze din nou.

În cealaltă cameră, Cornel s-a dezbrăcat de hainele de duminică cu care a fost în vizită la unchiu-su. Se aude vocea bătrânei.

– Toate mi s-au rablagit. Numai ochii mi-au rămas încă buni. Văd cu ei ca pe timpul când eram femeie tânără! Spune și tu dacă ai mai auzit și tu o asemenea minune?!

Cornel, râzând:

– Parcă numai de ochi e vorba! Ești sprintenă ca o fetișcană, deocamdată n-ai de ce te plânge.

Bunica, privind spre camera lui Cornel, întreabă:

– Ce a spus unchiu-tu când i-ai cerut bani?

Cornel (off):

– Nu-i omul căruia să-i pară rău după bani. Nu de bani e vorba! Dacă n-ai talent zice – dacă pierzi timpul de pomană?

Bătrâna se șterge la ochi cu o batistă.

– Ți-a fost ca un tată în toți anii ăștia. Are și el dreptul să te dăscălească.

Cornel, la el în cameră, stă întins cu picioarele atârând pe tăblia patului.

– Eu nu mă opun, zice, cântă la ce vrei tu, numai să nu dai greș! Și-a adus aminte că a vrut să se facă și el fotbalist în tinerețe.

Voce bunica (off):

– Unchiu-tu a fost un băiat tare frumos. Mureau fetele de dragul lui. Ia bal, pe timpul ăla se organizau tot felul de baluri, când era damen-vals

nu se odihnea o clipă, trecea din brațele uneia în ale alteia, așa era de căutat!

SECVENȚA 4:

Magazinul „Muzica” – interior – zi

O vânzătoare care, convinsă, spune:

– Ne pare rău, dar nu-l avem decât pe cel din vitrină. Și fără aprobarea șefului nu avem voie să-l scoatem.

Responsabilul spune cu părere de rău:

– Degeaba-l scoatem. Când l-am adus a căzut din vitrină și s-a crăpat. Nu se poate cânta la el.

Bunica întreabă ușor nervoasă:

– Și nu aveți cumva altul în depozit?

Responsabilul:

– Nu avem prea mulți cumpărători de violoncele, așa că nu am făcut comandă. Dar poate săptămâna viitoare...

Bunica, convinsă:

– Noi nu mai avem răbdare până săptămâna viitoare!

SECVENȚA 5:

Tren – zi – interior – gară – autobuz – zi

Din tren se vede câmpul, case mici, apoi vagoane, semn că trenul se apropie de o gară. În tren, Cornel și cu bunica alături. Cornel ține în brațe violoncelul pe care l-a cumpărat de la oraș.

În fața gării orașelului, autobuzul ticsit – tocmai pornește. În interiorul autobuzului e lume multă. Bunica se sprijină de Cornel, care ține violoncelul în brațe. Bunica, răspunzând unor ghionturi involuntare din spate:

– Fii atent, măgarule! Dacă te mai înghesui așa, se face harcea-parcea violoncelul!

Un tip care spune scurt:

– Ia-ți mașină mică dacă vrei să te plimbi cu măgăoaia asta după dumneata.

Apoi își ascunde capul, să nu fie văzut.

Un alt tânăr, vrând să fie spiritual:

– Și cine cântă la el? Dumneata?

Apoi se ascunde și el după câțiva călători.

Bunica, serioasă:

– Și ce, ai ceva împotrivă?! Ai fi putut să-mi fii elev, să te învâț și pe tine să cânți, mucosule!

Un tânăr se uită lung spre violoncel.

Bunica, privindu-l:

– Și ce te zgâiești așa? Parcă n-ai mai văzut un violoncel!

SECVENȚA 6:

Acasă la Cornel – interior – zi – noapte

Bunica, așezată pe un scaun în mijlocul încăperii, încearcă să cânte la violoncel. Nu prea ține bine arcușul și nici instrumentul, dar câteva sunete, chinuite, tot ies din încercarea ei. În sfârșit, bunica renunță să mai „cânte“ și așază cu multă sfială violoncelul într-un colț al încăperii. Bunica îndreptându-se spre un gramofon vechi, tip 1936, cu ace de fier. Ia un disc din raft și, în timp ce-l șterge, spune:

– Acum putem asculta și cum cântă un violoncel adevărat!

Cornel stă în scaun ca paralizat și trage din când în când cu ochiul la violoncelul lui, ca un copil la o jucărie nouă. Camera e invadată de *Trio elegiac* al lui Ceaikovski.

Acele vechi ale gramofonului, parcă îmbătrânite și ele, se mișcă lent.

Bunica are chipul transfigurat. Întoarce capul spre Cornel, care și-a pus capul pe mâinile sprijinite de genunchi și ascultă. Cornel își duce mâna prin păr, apoi privind spre violoncelul lui, spune:

– Deocamdată nu pot decât să mă uit la el!

Camera lui Cornel, luminată slab. Într-un colț, învăluit în întunericul din încăperea, se odihnește violoncelul. Aparatul își începe încet plimbarea prin cameră, ca și cum ar căuta pe cineva. În sfârșit, l-a găsit pe Cornel care, în pat, a adormit și respiră regulat. Începe să se audă încet o muzică de cameră.

Întunecare

SECVENȚA 7:

Sala Casei de cultură – strada – interior – exterior – noapte

Se aude aceeași muzică de cameră. Aparatul, în plimbarea lui, descoperă oameni din orașelul lui Cornel pe care i-am văzut în secvențele anterioare: cei cinci bătrâni, măcelarul, milițianul, Victor, bătrânul cu pensia și multe alte persoane care, îmbrăcate elegant, ascultă cu evlavie muzica venind de pe scenă, unde un cvartet de coarde cântă; trei bărbați și o femeie...

O femeie cântă la violoncel.

Degetele ei îngrijite mânuiesc cu abilitate arcușul.

Cornel privește fix, de parcă pentru el nu ar exista nici un alt instrument.

Fata de lângă el, prietena lui – îi întinde o pungă cu bomboane. Cornel refuză.

Pe chipul măcelarului au apărut broboane de sudoare. Din buzunarul de la piept scoate o batistă și-și șterge fruntea.

Bătrâna cu voal a adormit.

Undeva, în fundul sălii, un băiat mai îndrăzneț sărută o fată. Prietena lui Cornel îi șoptește la ureche:

– Hai să plecăm, m-am plictisit!

Fata și cu Cornel se întorc seara târziu de la concert.

Cornel o ține timid de braț.

Fata:

– Numai de încăpățânat ce ești n-ai vrut să pleci!
Ca să-mi faci mie în ciudă. De plictisit, recunoaște
că te-ai plictisit și tu? Haide, recunoaște!

Cornel:

– Și eu care voiam să-ți dezvălui un mare secret!

Fata:

– Și ce legătură are secretul tău cu concertul ăsta?

Cornel:

– Uite că are! De săptămâna trecută iau și eu ore de violoncel.

Fata începe să râdă.

Au ajuns în fața unui bloc cu patru etaje. Din senin, fata o ia la fugă spre intrarea în bloc. Cornel, rămas singur, pornește încet spre bloc. Se oprește și privește cum sus s-a aprins o lumină. Apoi lumina se stinge și se aprinde în altă cameră. La geam a apărut o siluetă.

Cornel privește fix spre geam.

Sus, în cameră, lumina s-a stins. Ne apropiem de Cornel, ai cărui ochi scilipesc în noapte.

SECVENȚA 8:

Visul – grădina – interior Cornel – noaptea

Într-o grădină aranjată à la „belle-epoque“, Cornel visează nunta bunicii: mirele e tânăr și bunica arată așa cum o știm noi, deja bătrână. Volănașe și umbreluțe. Se dansează în grădina cu flori și soare. Totul are loc pe o muzică de violoncel, și la violoncel, bineînțeles, cântă Cornel, îmbrăcat după moda epocii, în frac și cu joben.

În cameră la Cornel e întuneric. Cornel se ridică din pat, se duce la masă și bea din cană apă. Apoi se îndreaptă spre geam și privește în noapte.

Întunecare

SECVENȚA 9:

*Acasă la Cornel – acasă la bătrânul profesor –
zi – interior – noaptea*

Un bătrân cu ochelari și cu părul nins doarme cu capul în bărbie. Se aude un solfegiu la violoncel.

Cornel, cu capul în jos privind corzile, cântă greu și butucănos un solfegiu. În sfârșit, a terminat.

Bătrânul tresare și, calm, spune:

– Încă o dată. De la început.

Cornel reîncepe solfegiul. Ne apropiem de el – pe frunte are broboane de sudoare.

Bunica, ascultând același solfegiu.

Acasă, în camera bunicii, Cornel a reluat solfegiul. Cântă acum parcă mai ușor.

E noapte. La blocurile din jur luminile sunt stinse. La Cornel în cameră lumina e aprinsă. Ne apropiem. Începe să se audă același solfegiu care tulbură liniștea nopții.

În cameră, Cornel repetă de unul singur același solfegiu cu înrâncenare.

Pe hol. Se aude soneria de câteva ori. Apare bunica în pijama, merge spre ușă și o deschide. În prag stă o cucoană în halat și cu bigudiuri care începe să turuie:

– E de-a dreptul scandalos, de o lună și mai bine sunt obligată să ascult noapte de noapte aceleași scârțâituri! Toți vecinii sunt scandalizați, dar n-au curajul să vină să vă spună. Vă știu cât sunteți de dificilă.

În pragul ușii, Cornel ascultă discuția care urmează.

Bunica, rămânând calmă:

– Nu sunt dificilă de fel. Băiatul repetă – asta-i tot! Știți ce a spus un mare poet francez?

Vecina, căreia i s-a desprins un bigudiu și, nervoasă, îl prinde la loc:

– Nu știu și nici nu mă interesează!

Cornel s-a rezemat cu capul de canatul ușii.

Bunica (off):

– Viața e scurtă, arta e lungă! Aveți răbdare, o să vă cânte și Mozart!

Și bunica, sprintenă, închide ușa în nas vecinei. De afară se aude vocea vecinei:

– Mozart ne mai lipsește.

Bătrâna se întoarce. Înainte de a intra în camera ei, vine spre a lui Cornel care, în timp ce bunică-sa închidea ușa, a intrat la el. Bunica crapă ușor ușa și privește înăuntru.

La geam, Cornel privește afară. E cu spatele la bunica. Se întoarce și începe să se plimbe prin cameră.

Afară, bunica lasă ușa crăpată și se duce spre camera ei. Intră și lasă și la ea ușa crăpată. Un timp e liniște. Apoi se aude vocea bunicii:

– Cornel, vrei să vii puțin?

Iese Cornel, care intră în camera bunicii. A lăsat ușa deschisă așa, că putem să vedem și noi ce urmează. Cornel s-a așezat pe fotoliu, bunica e în pat. Tăcere.

Din senin, bunica începe să povestească:

– Când erai mic, la vreo doi-trei ani, te-am dus într-un parc și acolo eu m-am luat cu tricotatul și, când m-am uitat, tu te urcaseși pe toboganul celor de șapte-opt ani. N-am mai apucat să strig,

că ți-ai și dat drumul, dar nu pe fund, ci pe burtă.
Am crezut că mor de spaimă. N-am dormit vreo trei
nopti.

Se lasă din nou liniște, apoi Cornel se ridică și spune:

– Sărut mâna. Noapte bună.

Cornel iese, închide ușa la camera bunicii și pornește spre
bucătărie. Intră. După el ușa rămâne deschisă și-l vedem cum
se așază la masă și începe să înfulece cu o foame de animal bolnav.
O clipă se uită spre noi, apoi, enervat, vine și trânteste ușa!

SECVENȚA 10:

Magazie noaptea – bucătărie ziua – casa prietenului

Cornel repetă un alt solfegiu, parcă mai complicat. Ne
depărtăm de el și ne dăm seama că repetă într-o magazie cu
obiecte vechi (saci, coșuri de nuiele) și un pat de scânduri și
un pled pe el. Cornel se oprește, lasă violoncelul deoparte,
apoi iese pe ușa magaziei. Magazia e într-o grădină cu pomi.
Lângă magazie e o bancă. Pe ea se așază Cornel. Ne apropiem.
Se aude în noapte un huhurez. Cornel duce mâna pâlnie la
gură și se îngână cu huhurezul. Se ridică, se plimbă un timp,
apoi, aplecându-se, ia pe palme rouă și se spală pe față. Face
asta de câteva ori. Pornește spre magazie. Aparatul îl
urmărește cum intră și închide ușa. Printr-o crăpătură, aparatul
îl vede cum își reia repetiția la violoncel.

E dimineață. Cornel doarme în patul din magazie. O buburuză
se plimbă pe părul lui, apoi ajunge pe frunte. Cornel duce
mâna și o alungă.

În pragul ușii stă Victor:

– Vino să bei un ceai. Cred că ai înghețat.

Cornel se ridică cu greu, ia violoncelul și pornește pe urmele lui Victor.

În bucătărie, mama lui Victor pregătește de mâncare. În timp ce tinerii așteaptă mâncarea, ea vorbește fără întrerupere:

– Înțeleg să te zbați ziua și noaptea să câștigi un ban în plus – să-ți faci o situație materială. Fiecare om vrea să trăiască mai bine, n-am nimic împotriva. Așa e vecinul nostru, croitorul: de dimineață până seară nu-i mai stă mâna. Și ai văzut și voi ce minunăție de casă și-a putut face! Ce persane și ce mobilă poate avea. (Face o mică pauză să toarne omleta; până acum a bătut ouăle cu lapte.) Iar nevastă-sa atâtea inele are că mă mir că n-o dor mâinile! Ori cu violoncelul ăsta al tău, îți spun drept că nu văd cum ai să te pricopsești! O să cânți la el și o să înceapă să curgă banii, așa crezi tu?

Victor începe să râdă:

– Nu-i vorba de bani, mamă. Cornel nu se gândește la bani. Nu cântă pentru bani, ci din pasiune!

Între timp, omleta a fost pusă în farfurii și farfuriile pe masa băieților. Mama lui Victor:

– Ias' că știu eu, numai cu pasiunea mori de foame.

Cei doi băieți încep să mănânce. Se aud zgomote de oraș mare, aglomerație, vociferări dintr-un troleibuz.

SECVENȚA 11:

Orașul – acasă la verișor – exterior – interior – zi – noapte

Același zgomot. Din mersul autobuzului se vede orașul mare (Timișoara), străzi aglomerate și clădiri impunătoare.

Pe scara troleibuzului, Cornel ține violoncelul afară pentru a-l feri de accidente. Privește orașul care fuge odată cu troleibuzul.

Cornel, cu violoncelul și o sacoșă pe umăr, intră într-o curte interioară.

Oprit în fața unei uși, Cornel sună. Trece o vreme și, în sfârșit, ușa se deschide; în ușă stă un băiețuș care, vesel, strigă:

– Mamă, au venit și muzicanții. E unul cu o vioară mare, mare.

Apol copilul, privind spre Cornel, spune:

– Ce-o să ne mai distrăm!

Între timp a apărut și mama. Văzându-l pe Cornel, strigă spre înăuntru:

– Ștefane, închipuiește-ți cine a venit, văru-tău Cornel de la Bocșa.

Se apropie de Cornel și, la ureche, îi spune:

– Poți să-l feliciți. Astăzi e ziua lui. Împlinește 32 de ani. Avem și invitați.

Apoi îl ia de braț pe Cornel și-i spune:

– Dar și noi unde ne-am găsit să stăm de vorbă. Intră, te rog.

Pe ușă iese Ștefan, vărul lui Cornel. E ușor afumat. Îl îmbrățișează, apoi, măsurându-l, zice:

– Mă, ce te-ai putut schimba! Dacă te-aș fi văzut din întâmplare pe stradă, nu știu dacă te-aș fi cunoscut. Hai, intră!

În sfârșit, Cornel e tras înăuntru și ușa se închide. Dinăuntru se aud vociferări și zgomote de petrecere, și vocea lui Ștefan.

– El e vărul meu de la Bocșa, Cornel!

Masa e răvășită. Sticle pe jumătate goale, farfurii cu resturi de mâncare, scrumiere pline cu țigări.

În jurul mesei au mai rămas câțiva invitați. Cornel stă lângă o fetișcană care-l fură cu coada ochiului. E acel moment al petrecerii când, după ce-au vorbit toți, fiecare cu cine a putut, s-a lăsat liniștea. Liniștea durează încă un timp. Unul bate farfuria cu un rest de friptură înfipt în furculiță, și din senin, fata de lângă Cornel, ca să spargă tăcerea, spune:

– Poate am să reușesc totuși să vă determin să ne cântați ceva.

Brusc, cei de la masă prind ideea și toți vociferează încurajându-l pe Cornel. Cornel face semne că nu, ba chiar încearcă să spună:

– Îmi pare rău, dar deocamdată nu știu decât solfegii. Și sunt plicticoase.

Nimeni nu a auzit ce-a spus Cornel – toți vorbesc, fiecare pe limba lui – doar fata de lângă el spune convinsă:

– Nu-i nimic, ne cântați ceea ce știți! Faceți, vă rog, liniște!

Se lasă liniștea și Cornel, împins de Ștefan, care spune, ca un argument suprem:

– Nu-i frumos să refuzi dacă te roagă o doamnă.

se ridică, ia violoncelul, se așază pe scaun și începe să cânte un foarte lung și plicticos solfegiu. La început mai toți ascultă, până când plictiseala pune stăpânire pe ei și atunci unul își ascunde un căscat vinovat, altuia i se închid ochii și cu mare greutate reușește să și-i țină deschiși, un altul nu mai poate răbda și, în vârful picioarelor, să nu deranjeze, se duce la baie.

Cornel este atât de prins de ceea ce cântă, încât nu vede pe nimeni și nimic.

Ca la un semnal, mai toți invitații, în vârful picioarelor ies din cameră.

Cornel cântă în transă, nu observă nimic.

În cameră nu a rămas decât Cornel, cântând îndârjit și, pe un scaun, lângă el, băiatul lui Ștefan, care-l privește cu admirație.

Într-un pat, băiețelul doarme.

În bucătărie, nevasta lui Ștefan spală vase. Ștefan, așezat pe canapea, spune:

– Până te aranjezi într-un fel, poți rămâne la noi. Nu e nici o problemă, avem încăperi destule. După ce intri la facultate și ai să vrei să te muți la cămin, o să vedem atunci.

În canatul ușii, Stela, nevasta lui Ștefan:

– Ștefan e și el la fe-fe, la politehnică, ca să vezi ce bărbat ambițios am!

Ștefan, convins:

– Tot la politehnică vrei să dai și tu, Cornele? În cinci ani te întorci la Bocșa inginer!

Cornel, apărându-se:

– Nu cred că sunt bun de inginer. Am fost slab la matematică.

Ștefan, sigur pe demersul lui:

– Avem noi un vecin, profesor de matematică. Tot el m-a pregătit și pe mine, vorbim cu el.

Cornel, oarecum jenat că le înșală așteptările:

– Cel puțin deocamdată, n-am de gând să dau la facultate.

Pe canapea, Ștefan își aprinde o țigară.

– Atunci ce ai de gând să faci?

Cornel spune cu candoare:

– Vreau să cânt la violoncel.

A doua zi dimineața, în fața cafelelor, Ștefan și Cornel stau de vorbă. Stela a plecat la serviciu. Ștefan spune:

– Eu nu vreau să mă amestec în viața ta. Faci ce vrei, ești om în toată firea. Îmi dau și eu o părere. Am voie, ce zici?

Cornel spune:

– Sigur că ai voie.

Ștefan soarbe din cafea și spune:

– Păi atunci uite care e părerea mea, și cu asta am terminat, nu vreau să te bat la cap. Fiecare face ce crede că-i mai bine. Orice om are felul lui în viață, un drum al lui. Am dreptate sau nu?

Cornel, aprobând:

– Sigur.

Ștefan, devenind agitat:

– Doar că eu sunt de părere că nu trebuie să te grăbești. Mai gândește-te, reflectează un pic.

Pe bicicletă, Cornel face deocamdată același lucru pe care-l făcea în orașul hata, împarte scrisori. Îl vedem străbătând străzile orașului cu tolba de scrisori pe umăr.

Ajuns într-un cartier de blocuri noi, intră într-un bloc și pune scrisorile în cutiile poștale.

Într-un alt bloc a pus scrisorile în cutie.

În fața unei uși, Cornel sună. Ușa se deschide și în pragul ei apare un bărbat încă tânăr cu părul aproape alb. Cornel, întinzând scrisoarea:

– O recomandată. Trebuie să semnați de primire.

Bărbatul dă să semneze cu creionul oferit de Cornel și vârful creionului se rupe. Bărbatul spune:

– O clipă, să caut ceva cu care să semnez.

Cornel a rămas în fața ușii deschise. Dinăuntru se aude:

– Închipuie-ți că recitalul e fixat pentru săptămâna viitoare! În două-trei zile trebuie să plec. Și ei abia acum îmi scriu.

Voce de femeie (off):

– Dacă nu mai ascultat. Puteai să telefonezi dacă ai văzut că întârzie răspunsul.

Cornel, în fața ușii, ascultă atent.

Voce de bărbat (off):

– Un recital la Bruxelles și un recital la Bruges! Trei zile la rând e cam obositor. Dați-mi un creion. Trebuie să semnez de primire.

Tânărul revine și semnează de primire, spunând:

– Îți mulțumesc. Mi-ai adus o veste bună.

Cornel se trezește spunând:

– Și eu cânt la violoncel.

Bărbatul, surprins:

– La violoncel. Bravo.

Cornel merge pe o stradă a Timișoarei. Din off se aude voce Cornel:

– Și eu cânt la violoncel.

off voce Bărbat:

– Bravo. La violoncel! Ce potriveală! Poate intri să stăm puțin de vorbă.

Cornel își continuă mersul pe străzi.

off voce Bărbat:

– Mamă, ne faci o cafea?

off voce Cornel:

– Dumneavoastră sunteți un artist adevărat. Eu, în schimb, nu sunt decât un începător. Nu știu dacă am talent, dar fără muzică simt că sunt un om mort. Nu pot trăi fără ea. Dumneavoastră sunt sigur că mă înțelegeți. Pot să vă vorbesc deschis despre asta.

off voce Bărbat:

– La cinci ani au început să-mi dea lecții. Nu-mi plăcea defel să cânt și uram lecțiile din tot sufletul meu de băiat căruia îi plăcea să bată mingea. Mă

băteau ca să mă facă să cânt. A fost un adevărat calvar. Nu știu dacă mă crezi.

Cornel își continuă drumul pe o străduță veche.

Voce (off) îl însoțește:

– Dar a trebuit să treacă multă vreme până a început să-mi placă să cânt la vioară.

Voce (off) Cornel:

– Când plecați?

Voce (off) Bărbat:

– Săptămâna viitoare. Duminică am concert la Filarmonică, poate vrei să vii!

Pe scena Filarmonicii se desfășoară concertul Violonistului. Violonistul cântă cu virtuozitate. Pe frunte are broboane de sudoare.

După câteva fețe care ascultă concentrate, îl descoperim și pe Cornel care privește fix.

Pe scenă, Violonistul a terminat o bucată, lumea aplaudă frenetic.

Seara pe stradă, Cornel merge tăcut.

(Din off se continuă aplauzele.)

După un timp se pornește ploaia (aplauzele au amuțit). Cornel merge tăcut prin ploaie.

Voce off Violonist:

– Aplauzele pe care le-ai auzit după concert sunt o parte mult prea mică și, din păcate, singura frumoasă din viața unui muzician.

Voce off Cornel:

– Nu mă interesează aplauzele.

Voce off Violonist:

– Și de ce ții cu orice preț să cânti la violoncel?

Ploaia a încetat pe nesimțite. Cornel merge parcă în transă.

Voce off Cornel:

– Dumneavoastră mă întrebați? Nu pot trăi fără muzică.

Voce off Violonist:

– La mine dragostea a venit mai târziu. Ți-am spus că la început am urât vioara.

Cornel s-a oprit o clipă ca și cum ar medita la tot acest dialog. Privește undeva departe, peste aparat și spune:

– Îmi iubesc violoncelul, uneori am impresia că e o ființă vie! Așa, ca un prieten.

În timp ce el vorbește, reîncepe ploaia care cade cu clăbuci pe chipul lui transfigurat:

– Sau ca o iubită. O ființă de care nu poți să te despărți. Despărțirea fiind un fel de moarte, un fel de sfârșit. Mă înțelegeți? Dumneavoastră trebuie să mă înțelegeți! spune Cornel adresându-se Violonistului, sau poate chiar nouă, celor care-l urmărim.

SECVENȚA 12:

Casa Ștefan – interior – noapte – zi

Noaptea târziu. Cornel s-a culcat, dar nu poate dormi. Într-un colț al încăperii, zărim violoncelul. Se aude o ușoară bătaie în ușă:

Cornel:

– Cine e acolo?

Voce off băiețelul lui Ștefan:

– Eu.

Cornel:

– Ți-am spus să te culci și să dormi. Când o să se întoarcă ai tăi, au să ne certe pe amândoi!

Voce off băiețel:

– Nu se întorc până dimineață. Ai văzut tu pe cineva care să se întoarcă mai devreme de la o nuntă?!

Cornel:

– Și ce vrei?

Băiețelul deschide cu multă sfială ușa, o crapă încetișor, deocamdată neîndrăznind să intre în încăpere.

Băiețelul:

– Să cânti la violoncel.

Cornel categoric:

– Nu se poate.

Băiețelul:

– Chiar dacă nu știi cânta bine de tot, nu ai de ce să te jenezi. Eu nu sunt așa de pretențios.

Cornel:

Intră odată și aprinde lumina.

Băiețușul aprinde lumina și se duce spre violoncel. Violoncelul e mai înalt decât el și cu greu reușește să-l târâie până la patul lui Cornel. Acesta se scoală și așa, în chiloți, începe să cânte. Băiețelul se așază pe un scaun în fața lui Cornel și ascultă. În pat, băiețelul doarme.

La el în pat, Cornel doarme.

Violoncelul se odihnește pe scaunul de lângă perete.

Aparatul e pe holul de la intrarea în apartament. Se aude cheia în broască și în ușă apare Stela care țipă lăsând ușa deschisă.

– Mai ai curajul să vorbești, ticălosule!

Stela fuge spre cameră. Pe ușă intră și Ștefan, greoi, cu gulerul răsfrânt și cravata în buzunarul de la piept.

În pat Stela plânge. Ștefan vine și se așază lângă ea, încercând să o mângâie. Stela sare ca o pisică și începe să-l tragă de păr, cu ură – gemând. Ștefan o domolește:

– Ai înnebunit! Ce-i cu tine? Dacă se trezește copilul? Ai uitat că avem și oameni străini în casă? Dacă îți spun că nu am nimic cu ea. Aseară am văzut-o prima oară în viața mea!

Stela începe să urle, apoi țipă:

– Nu ți-i rușine! Dacă nu v-aș fi surprins!

Cornel s-a trezit și ascultă:

off Ștefan:

– Rușinează-te de Cornel, dacă de copil nu-ți pasă. Nu-i obligat să asiste la asemenea scene.

Din nou Stela și Ștefan. Stela, țipând:

– Să plece dacă are urechile prea subțiri! N-am nevoie de rudele tale! Nu-i destul că am intrat servitoare la tine?! Vrei să intru acum și la el?!

Ștefan:

– Ești o proastă.

Băiețelul s-a trezit și ascultă și el.

Ștefan:

– Chiar ai merita să te înșel, ca să te învăț minte.
Îmi pare rău că n-am făcut-o până acuma.

Băiețelul, toropit de somn, adoarme cu capul pe pernă.

La o berărie, Cornel și cu Ștefan stau în fața unei halbe cu bere.

Cornel:

– Vreau să te întreb ceva. Nu ești obligat să-mi răspunzi.

Ștefan, anticipând:

– Vrei să știi dacă scandalul are vreun fundament real sau sunt simple închipuiri ale Stelei?

Cornel, curios:

– Da.

Ștefan:

– Înțeleg că putem sta de vorbă ca de la bărbat la bărbat...

Cornel, serios:

– Fără îndoială.

Ștefan, care începe să povestească:

– Cu femeia cu care m-a văzut Stela sunt de aproape zece ani. O poveste veche, care durează.

Am cunoscut-o la puțin timp după ce m-am căsătorit. Bărbatul i-a murit într-un accident.

Cornel, curios:

– O iubești?

Ștefan, sigur pe el:

– Nu.

Cornel:

– Dar pe Stela o iubești?

Ștefan își aprinde o țigară:

– Sigur că o iubesc! Doar e nevasta mea. Rea, bună, e nevastă-mea.

Cornel, nedumerit:

– Atunci nu înțeleg.

Ștefan soarbe din halbă:

– Nu-i ușor de înțeles.

Tac o vreme, apoi Ștefan schimbă vorba.

– Când s-or mai potoli apele, treci pe la noi. Și să nu-i porți pică Stelei. A vorbit la supărare.

Începe să se audă o stropitoare cu jet puternic care crește în intensitate.

SECVENȚA 13:

Tramvai – zi – soare – orașul – cămăruța

Suntem în interiorul unui tramvai. Cornel, cu violoncelul așezat alături și cu sacoșa pe genunchi, a adormit. Tramvaiul e supus pe dinafară spălării, așa că zgomotul e cel cu care s-a încheiat secvența precedentă, de jet puternic de apă.

Tramvaiul a pornit prin ceața dimineții spre oraș.

În interior, Cornel doarme; se pare că soarele care dă semne de strălucire nu-l poate trezi. În spatele lui, pe scaun, stă așezat violoncelul.

Subiectiv, din tramvai, vedem orașul pustiu care se trezește cu greu.

În centrul orașului, tramvaiul a oprit.

Cornel deschide ochii și se ridică.

Cornel a coborât din tramvai. Se întinde, apoi cască lung. Tramvaiul pleacă încet, închizând ușile. Cornel tresare și o ia la fugă după tramvai, dar nu-l mai poate ajunge. În tramvai a rămas violoncelul.

Suntem în tramvai și violoncelul, rămas singur, se plimbă prin orașul încă netrezit la viață. El e singurul pasager. Aparatul se retrage undeva în colț. Tramvaiul a oprit și din stație încep să urce oameni, bărbați și femei cu fețe nedormite, muncitorii întreprinderii al cărei nume îl poartă stația. Tramvaiul este aproape plin. Și noi, cu aparatul, plecăm printre oameni să căutăm violoncelul. În sfârșit, l-am găsit – stă singur pe scaun, respectat ca un om bătrân, nimeni nu l-a clintit de pe locul lui. Și tramvaiul aleargă pe străzile orașului purtându-i pe oamenii nedormiți spre casă, precum și pe prietenul nostru, violoncelul lui Cornel.

Un atelier de reparat instrumente muzicale. Viori, contrabase, scripci, chitare și în sfârșit violoncelul nostru – cam lovit și cu două corzi rupte.

Pe un scaun, în fața bătrânului care tocmai repară o vioară, stă Cornel.

Bătrânul, privind spre Cornel:

– Ce ai făcut cu el că l-ai adus în halul ăsta?

Soția meșterului bagă capul de după perdea și întreabă privind spre Cornel:

– O cafea bei?

Cornel spune:

– Da, mulțumesc.

Cornel se dă mai în față, pus să povestescă toată aventura:

– Păi să vedeți...

Aparatul panoramează printr-o cămăruță curată, modestă, un pat vechi, o noptieră... Se deschide ușa și intră bătrânul reparator și Cornel.

Bătrânul:

– Nu-i prea grozavă, dar până găsești altceva mai bun te poți mulțumi și cu atât. Poți să rămâi aici, noi nu ne folosim de ea.

Cornel își face o cafea pe plita din cămăruța lui, apoi o pune pe fereastră să se răcească. Până se răcește, ia violoncelul care arată acum normal și începe să cânte ceva care începe să sune parcă a muzică.

Planul e lung. *Întunecare.*

SECVENȚA 14:

Oraș – pe înserat – cameră – frizerie – magazin

Cornel se întoarce pe înserat de la treabă. Spre surprinderea lui, la el în cămăruță e lumină. Cornel se apropie și, curios, privește înăuntru.

Pe scaun, în mijlocul încăperii, e prietena lui de la Bocșa, fata de care s-a despărțit în seara de după concert.

Cornel vrea să bată în geam, se gândește o clipă, apoi îl vedem luând-o la fugă spre ieșirea din curte.

Într-un magazin, la casă, Cornel plătește o sticlă de șampanie. Cornel iese grăbit prin ușa magazinului – traversează strada și intră într-o frizerie.

Pe scaun, în fața oglinzii, Cornel este săpunit. De grăbit ce e, ține sticla în mână.. Privește spre frizer și cu candoare zice:

– Vă rog să vă grăbiți. Mă așteaptă acasă o fată.

Cornel, proaspăt bărbierit și cu sticla de șampanie în mână, vine grăbit către ușa camerei.

A intrat, se oprește o clipă nedumerit, apoi privește, trist, spre scaunul gol. Fata a plecat. Cornel se așază pe scaun și în privirea lui parcă citim: Poate că nici n-a fost – poate că mi s-a părut...

SECVENȚA 15:

Atelierul de reparat – camera lui Cornel – canalul Bega – exterior – pe-nserat

Magazinul de reparat instrumente muzicale. Pe scaunul lui cu trei picioare, bătrânul repară un contrabas, asistat de un

tânăr, care pare nerăbdător. Se deschide ușa și apare Cornel, care, după ce dă „Bună seara“, se așază pe un scaun liber. Bătrânul, cu ochii la lucrul lui, îi spune tânărului cu contrabasul:

– El e tânărul nostru chiriaș; învață să cânte la violoncel.

Tânărul cu contrabasul spune cu o voce groasă:

– Un contrabas se întâlnește cu un violoncel. Bună ziua, îi răspunde violoncelul. Mi-ar face plăcere să scriu o povestire care să înceapă așa. I.-ai citit pe Urmuz?

Sunt în cămăruța lui Cornel. Cornel spune:

– Nu, nu l-am citit.

Tânărul cu contrabasul:

– Am un caiet întreg de povestiri scrise în maniera lui.

Pe malul Begăi, cei doi prieteni se plimbă. Tânărul își continuă fraza:

– Dacă o să ne cunoaștem mai bine, am să ți le dau odată să le citești.

Tânărul nostru iese din cadru. Cornel, rămas singur, se plimbă gânditor. Deodată se aude o mică explozie și o lumină mare, colorată îl luminează pe Cornel.

Cornel privește și pe apă plutește un foc multicolor. Tânărul cu contrabasul râde și aruncă în apă pungulițe care iau foc. Vine lângă Cornel și-i dă și lui:

– Hai, aruncă și tu. E invenția mea. Te-am dat gata, nu-i așa?

Cei doi stau cu fața spre apă și aruncă săculeți. La fiecare aruncătură, chipul li se luminează straniu. Începe să se audă un zgomot de petrecere și muzică de orchestră.

SECVENȚA 16:

Nunta – exterior – casa bătrână – câmp – zi

Și zgomotul, și muzica se continuă. Cornel, cu violoncelul, și tânărul, cu contrabasul, cântă într-o orchestră. E dimineața străvezie, lumina se chinuie să răzbească prin negura nopții care moare încet. Orchestra cântă o melodie de petrecere. În mijlocul curții, sub pomi înfrunziți. O masă lungă la care rezistă eroic mirele și mireasa, câteva babe; au rămas cam puțini invitați.

Mireasa e cam la 40–45 de ani – se mai citesc pe față urme de frumusețe.

Mirele, să tot aibă 50 de ani: mic, ghebos, stă umil, cu privirea goală.

În capul mesei tronează o bătrână cu ochi vii, care, în ciuda vârstei, rezistă eroic. Mai târziu o să aflăm că e „învățătoarea fără vârstă” – trăiește de atâția ani încât ea singură și-a uitat vârsta – și marea ei pasiune sunt nunțile – nu a lipsit de la nici una și a stat întotdeauna până dimineața, de fapt asta vor comenta în cadrele care urmează babele, nu înainte de a bârfi perechea care s-a unit în noaptea asta. Deci să dăm cuvântul babelor.

Prima bătrână, al cărei chip e ascuns de batic și care are doi dinți mari și destul de ascuțiți:

– Ai văzut ce răbdare a avut el să o aștepte până acuma? De parcă ar fi știut că bărbatu-su o să se prăpădească la timp.

Pe melodia orchestrei, mirele și mireasa dansează. Mireasa e mai înaltă cu trei capete decât mirele care pare pitic. Acum realizăm cât de frumoasă e mireasa.

O altă babă, membră a aceleiași confrerii, semănând aproape identic cu prima, spune:

– Și doamna noastră învățătoare țin minte că a jucat și la nunta bunicii mele.

Se vede o altă babă:

– Oare câți ani să aibă?

Prima babă:

– Cine-i mai numără!?

Și babele încep să râdă.

Între timp, mirelui și miresei li s-au alăturat la dans perechea „învățătoarea fără vârstă“ cu bătrânelul ei.

Cornel face cu ochiul spre tânărul cu contrabas, care-i răspunde.

Pe această atmosferă pașnică de nuntă spartă începe să plouă. Treptat, toată lumea se adăpostește pe unde apucă. Masa rămâne goală și răvășită. Pe podiumul improvizat al orchestrei, plouă puternic.

Undeva, sub o streășină, mirele ține capul în poala miresei. În cameră, în fața oglinzii, babele au găsit trusa de machiaj a miresii și se rujează și se fardează.

De după un nor soarele apare ce o aurcolă.

Undeva într-un colț al grădinii, Cornel, sub o șură, stă singur. La violoncelul și începe să cânte – tema din trio elegiac a lui

Ceaikovski. În timp ce cântă, soarele răsare. Minunata zi de vară își desfășoară întreaga ei splendoare.

Din ce în ce mai curioasă, „învățătoarea fără vârstă” se apropie tiptil de locul unde se aude muzica. Se oprește la o oarecare distanță și ascultă.

Cornel cântă pentru el. E la ultimul acord. A terminat.

Învățătoarea fără vârstă aplaudă.

Curtea cu masa și personajele noastre în locurile în care le-am lăsat. Udă și strălucitoare după ploaia de vară. Soarele a răsărit roșu ca o purpură.

Pe poteca din câmp, băieții din orchestră (cinci la număr – între cei cinci, unul e Cornel, altul tânărul cu contrabasul). Cu instrumentele sub braț, merg în șir indian. În frunte se află băiatul cu chitara. În dreapta lor începe să se zărească malul unei ape. Pe malul bălții, cei cinci s-au oprit. Unul:

– Nu ne-ar strica o baie. Uite ce limpede e apa.

Altul:

– Se vede pietrișul pe fund.

Ca la un semnal, cei cinci se dezbracă și, goi, se aruncă în apă.

În apă, ca niște pui de animale, se joacă, se stropesc.

Pe mal, instrumentele, sub dogoarea soarelui, parcă-i invidiază.

Cornel și prietenii lui din orchestră sunt în vizită la învățătoarea fără vârstă. O cameră mare cu mobilă veche. Învățătoarea deschide obloanele ca să se facă mai multă lumină. Tinerii au fost serviți cu dulceață.

Mâna învățătoarei, zbârcită, mângâie o vioară. Învățătoarea, cu vioara în brațe, se apropie de masa unde stau băieții:

– Mă gândeam că poate știți pe cineva care vrea să cumpere o vioară.

Învățătoarea se plimbă prin cameră un timp, apoi, ca și cum ar vorbi singură:

– Viorile sunt ca vinul, cu cât sunt mai vechi, cu atât sunt mai bune.

Unul din băieți:

– O să ne interesăm și o să vă scriem!

Bătrâna, ca și cum n-ar fi auzit ce a spus băiatul, continuă:

– Îmi amintesc că a costat o groază de bani. E mai mare păcatul să zacă nefolosită.

Cornel intervine politicos:

– Ați avut o rudă violonist?

Bătrâna întoarce privirea spre el:

– Da...

După plecarea tinerilor, învățătoarea singură privește vioara care e pe masă. În încăpere intră un om bătrân cu pași grei, târșiți. În planul doi, la geamul deschis, îl zărim pe Cornel care privește curios înăuntru. Bătrânul se așază și, nervos, spune:

– Iar ai încercat să-mi vinzi vioara?

Învățătoarea:

– Tu mi-ai spus s-o vând...

Bătrânul:

– Nu țin minte să-ți fi spus așa ceva! De ce n-ai cânta la vioară dacă ai chef?

Învățătoarea:

– Sunt treizeci de ani de când n-ai mai cântat. Nu vreau să-ți imput nimica.

În mișcarea lui, aparatul l-a surprins din nou pe Cornel, care, la geam, ascultă discuția:

Învățătoarea:

– Nu ești tu de vină... Dacă n-ar fi fost războiul!

Bătrânul, enervat:

– Iar vorbești prostii. Corzile i s-au copt. Probabil s-au umplut de praf.

Bătrânul ia vioara și o încearcă:

– Știi, draga mea, am impresia că am uitat, că nu mai știu...

Învățătoarea izbucnește în plâns din senin. Bătrânul țipă:

– Iar începi. O să mă bagi în mormânt!

Învățătoarea iese din cameră. Singur în încăpere, bătrânul caută să pună la punct vioara. Corzile vibrează ori de câte ori mâna sa zbârcită, cu pete de ficat, le atinge.

În geam, Cornel a privit toată scena. Se întoarce și pleacă. Se aud zgomote de oraș.

Întunecare

Pe bicicletă, Cornel se apropie, cu geanta de poștaș pe umăr, de cartierul de blocuri noi.

E în fața ușii violonistului. Sună. Sună. Nici un răspuns. De abia acum desface telegrama și o citește împreună cu noi: „Mare succes. Săptămâna viitoare concert la Amsterdam; vă sărut, Adrian“. Cornel se apleacă și o pune sub ușă.

Camerele locuinței violonistului: o bibliotecă, o sufragerie, un pian... Și, în sfârșit, în fața ușii, pe dinăuntru, acolo unde suntem noi, telegrama lăsată de Cornel.

Cornel, cu bicicleta lângă el, merge pe o stradă lăturalnică. Pe lângă el, încă doi, cu un pian vechi – apoi alți doi, cu un alt pian. Cornel s-a oprit. Oamenii cu pianele au intrat într-o curte. Cornel se întoarce și, mascat de un stâlp, aude următoarea discuție:

Voce I:

– Să vină el să le spargă cu toporul.

Voce II:

– Tu nu înțelegi că el e șeful comisiei de casare și ordinul trebuie executat?

Voce III:

– Dacă ești așa deștept, crapă-le tu cu toporul! Eu nu pot.

Cornel, ascuns, îi vede pe cei patru în salopete. Au topoare în mână și în fața pianelor continuă discuția:

Voce IV:

– Eu nici un pui de găină nu pot tăia, darmită...

Voce III:

– O frumusețe și poate e așa de vechi cât anii noștri la un loc...

Voce I:

– Ei, ce facem? Dă cineva?

Toți tac.

Și cei patru pornesc spre ieșire, în timp ce Cornel se urcă grăbit pe bicicletă și pleacă.

Se aud bătăi în ușa – ușa se deschide și în cameră pătrunde fata de la concertul de la Bocșa.

Cornel, culcat și cu picioarele pe tăblia patului vechi, spune:

– Intră.

Fata se apropie și, timidă, se așază la marginea patului. Se privesc o clipă, apoi fata întreabă timid:

– Ei, ai învățat să cânți la violoncel? Sau ai renunțat?

Cornel tace și, după un timp, spune:

– N-am renunțat.

Fata, prinzând curaj:

– Și tot cu solfegiile te lupți?

Cornel, în aceeași poziție:

– Știi o sonată. Dacă vrei, ți-o cânt?

Fata se trage spre el. E chiar lângă el. Pune mâna pe capul lui și începe să-l mângâie:

– Numai că eu n-am timp.

În timp ce vorbește, îl mângâie din ce în ce mai insistent:

– Mă grăbesc foarte tare. Trebuie să fac o mulțime de cumpărături pentru...

În acest moment se apleacă și-l sărută pe gură, apoi spune:

– ... nunta mea.

Sunt în pat. Fata ține capul pe umărul lui și vorbește:

– E student la politehnică. În ultimul an. Nu-i cine știe ce frumusețe, dar e simpatic și ține la mine.

Cornel:

– Tu îl iubești?

Fata:

– Așa și așa.

Cornel:

– Atunci de ce te măriți?

Fata:

– Ce întrebare? Parcă n-ai ști că fetele vor să se mărite. Să nu ajungă fete bătrâne.

Cornel începe să râdă, apoi îl îneacă tusea.

Aparatul panoramează prin cameră. Pe diferite detalii din cameră se aude tusea lui Cornel. La capul patului, pe un scaun, e nevasta bătrânului reparator de instrumente și, în pat, Cornel, cu o cârpă în jurul gâtului. E bolnav. Transpiră abundant.

Doamna Avachian:

– Te-o fi tras curentul pe bicicleta asta a ta. Bea-l fierbinte.

În pat, Cornel bea ceaiul cu înghițituri mici.

– Mi-a înțepenit gâtul; abia mai pot să-l mișc.

Domna Avachian:

– Să mai scadă temperatura, și să te duci la medic.

SECVENȚA 17:

Policlinică – interior – exterior – zi – noapte

Un cabinet la policlinică. Cușete, cu perdele între ele. Într-o astfel de cușetă, Cornel își lasă cămașa și se așază pe pat; întins pe burtă, o întrebă pe fata care se pregătește să-i facă razele indicate de doctor:

Cornel:

– Spondiloză cervicală. Asta-i o boală mai mult pentru oameni bătrâni, nu-i așa?

Fata:

– După numărul mare de tineri care ne vin zilnic, n-aș crede.

Fata îi pune săculețele pe spate.

Fata:

– E bine aicea unde le-am pus?

Cornel:

– Ceva mai sus și mai la dreapta.

Fata:

– Pișcă. Sau pot da drumul la curent mai tare.

Cornel:

– E foarte bine așa.

În timp ce Cornel stă cu fața îngropată în pernă, fata începe să numere cu voce tare.

Cornel:

– Ce faceți?

Fata:

– Vă număr coastele.

Cornel:

– Am cu una în plus sau în minus?

Fata:

– Într-adevăr, vă lipsește una sau am greșit eu?! Să mai număr o dată.

A doua zi. Cornel intră în cabinet, se dezbracă și se întinde. Trece un timp și apare fata (Adina) care e proaspăt coafată, rujată, cu unghiile făcute. Fata îi așază săculeții.

Fata:

– E bine așa?

Cornel:

– Puțin mai la dreapta.

Adina dă drumul la curent și întreabă:

– Nu-i prea tare?

Ca și data trecută, Adina începe să numere coastele.

Adina:

– Nu știu de ce îmi iese din nou cu una mai puțin. S-ar putea ca ieri să nu fi numărat bine a doua oară și să vă lipsească, totuși, o coastă. Nu ar fi de mirare.

Cornel:

– Eu zic să le mai numărați o dată.

Adina:

– Una, două, trei... Aveți dreptate. Am numărat greșit. Nu știu ce am astăzi, că sunt teribil de distrată. Am greșit – recunosc; aveți câte trebuie.

Cornel, zâmbind:

– Mi-a venit inima la loc.

În fața policlinicii, seara, Cornel o așteaptă pe Adina. Fata iese pe poarta policlinicii. Cornel merge în întâmpinarea ei. Adina la început nu-l recunoaște. Se dă speriată la o parte.

Cornel:

– Nu mă recunoașteți?

Adina, revenindu-și și zâmbind:

– Cum să nu? Sunteți... pacientul cu o coastă în plus sau în minus, nu mai țin minte exact.

Cornel, continuând jocul:

– Greșiți, am exact atâtea coaste câte scrie la carte. E adevărat că, la început, ați greșit numărătoarea.

Adina, zâmbind:

– A, da. Acum îmi amintesc foarte bine.

Cornel, râzând:

– Din păcate, tratamentul s-a terminat.

SECVENȚA 18:

Casa Violonistului – Casa Cornel

Aparatul se retrage până îl vedem pe Cornel cu violoncelul. Începe să cânte. E o bucată scurtă. După ce a terminat, stă și așteaptă.

În fața lui Cornel stă Violonistul, cel cu concertele la Amsterdam. Ne aflăm în casa violonistului.

Violonistul își caută cuvintele.

– Nu-i chiar așa de ușor să spui: e bine, nu-i bine, cântă în continuare, lasă-te de cântat... Sper că nu aștepți așa ceva de la mine.

Violonistul continuă, în timp ce Cornel se joacă nervos cu violoncelul.

– Ceea ce pot să-ți spun e că ești încă la început; că mai ai un lung drum de străbătut până să fii un adevărat virtuoz.

În pat, întins, cu picioarele ridicate pe tăblia patului, Cornel se uită în tavan.

Voce interioară Cornel:

– Vreau să vă întreb ceva. Aveți un disc cu Pablo Casals?

Voce off Violonist:

– Am unul nou, l-am cumpărat de la Bruxelles.

În cameră pătrunde melodia lui Pablo Casals. Planul e lung. S-a înnoptat. Cornel, în pat, nu poate dormi, se ridică, se duce la oglindă, se piaptână un timp, apoi bea apă din cana de pe pervazul geamului. Se duce, ia violoncelul și-l mută lângă masă,

se așază pe scaun, și-l privește lung. Se ridică, ia violoncelul și-l așază pe pat, se joacă cu corzile. De afară se aud greierii. Cornel își reazămă fața de violoncel; chipul lui reflectat în lemnul violoncelului pare trist.

SECVENȚA 19:

Nunta – casa – interior – exterior

Nunta lui Cornel. Mireasa este Adina, fata de la policlinică. E momentul de după cununia civilă, când tinerii căsătoriți primesc felicitările rudelor și prietenilor.

În stradă, grupul nuntașilor și cu mirii se urcă în mașini.

Convoiul de mașini pavoazate cu flori străbate străzile orașului.

Într-o mașină îi zărim pe Cornel și pe Adina.

Mirii și invitații, printre care îi zărim pe Ștefan, vărul lui Cornel, și pe Stela, urcă scările spre apartamentul părinților Adinei.

Bunica lui Cornel:

– Auăleu, dar multe trepte mai sunt; așa am eu noroc să se strice liftul.

În sfârșit, au ajuns în fața ușii.

Cornel:

– Cheile sunt la tine.

Adina:

– Nu le-ai luat tu de la mama?

Din figura pe care o face Cornel, ne dăm seama că nu le-a luat.

Cornel:

– Să așteptăm să vină mama soacră.

Nașa, care s-a așezat pe o batistă, lângă scară, zice:

– Nu e nici o supărare dacă mă așez pe jos. Zilele trecute am avut inventar și sunt frântă de oboseală.

Din grup, cineva lansează gluma:

– Numai mirele să nu fie obosit!

Toată lumea râde.

Nuntașii au dat buzna în apartamentul cu camere încărcate de mobile. Mesele sunt pline cu bunătăți.

O femeie spune spre soțul ei:

– Mi-i o foame! Am venit direct de la servici.

Bărbatul:

– Eu nu doresc la început decât un pahar de sifon.
După aia om mai vede!

SECVENȚA 20:

Oraș Bocșa – spital – exterior – interior – zi

Îl vedem pe Cornel străbătând străzile orașelului Bocșa. Se oprește în dreptul spitalului, intră.

Coridoarele lungi și albe de spital. Cornel se oprește în dreptul unei uși, bate încetișor, apoi intră.

Cameră de spital. Așezată pe unul din fotolii, bunica, îmbrăcată, îl așteaptă pe Cornel. E slăbită și îmbătrânită. Cornel o sărută, apoi, ținând-o de mână, se uită la ea.

Bunica:

– Nu trebuia să vii. Acum mă simt mai bine.
Doctorii au făcut adevărate minuni.

Cornel, care o sprijină pe bunică, se plimbă pe o alee în parc.
Bunica:

– La concertul tău tot am să vin. Fii liniștit. Am să-mi pun rochia de dantelă.

Cornel tace și privește înainte.

Din mașină se văd străzile Bocșei.

În mașina-taxi, bunica și Cornel.

Mașina a ajuns pe un platou de deal. Cornel coboară, apoi o ajută pe bunică și pornesc împreună spre centrul platoului. Din locul unde ei s-au oprit, se vede toată panorama orașului – până hăt-departe, în câmpia Carașului.

Bunica privește.

Cornel privește

Orașul și câmpia și, parcă, undeva, în fund, un alt oraș și o altă câmpie.

Bunica s-a urcat în taxi. Cornel se urcă și el. Taxiul demarează și, după ce dispare din cadru, aparatul panoramează spre platou și se oprește pe o piatră funerară unde se poate citi cu greu: „Aici odihnește Gheorghe, care a iubit dealul“.

Din locul pietrei se văd orașul și câmpia.

Camera bunicii pe care o cunoaștem atât de bine. Cornel privește cu nostalgie lucrurile din încăpere. La vechiul patefon se aude discul cu *Trio elegiac*.

În mijlocul camerei, Cornel, pe scaun, ascultă muzica.

SECVENȚA 21:

Consignația – acasă la Cornel – acasă la Ștefan

Cornel trece pe lângă magazinul „Consignația“. Când e aproape de ușă, se oprește. Pe ușă tocmai iese un tip cu un violoncel foarte vechi. Uluit de forma violoncelului, Cornel se ia după tip.

Trece tipul cu violoncelul, după el trece și Cornel, grăbit. Tipul se urcă într-o mașină. Cornel nu reușește să se urce. E agitat, nervos. Se urcă în următoarea mașină.

Tipul cu violoncelul intră pe o poartă. După un timp, intră și Cornel.

Curte interioară cu balcoane și uși. Cornel pare rătăcit. Se plimbă un timp. Îngă o ușă veche stă violoncelul. Cornel se apleacă să-l vadă mai bine. Pe ușă apare tipul urmărit, care spune:

– E de vânzare dacă vă interesează.

Cornel se uită lung la violoncel.

Întunecare

SECVENȚA 22:

Acasă la Cornel – acasă la Ștefan

Acasă la Cornel masa e pregătită sărbătorește. Cornel a luat primul examen – cu zece – ca student la politehnică. Toți îl

așteaptă. În jurul mesei stau părinții Adinei, Ștefan și Stela. Adina e deja gravidă. Doar scaunul lui Cornel e gol.

Ștefan:

– Și se plângea că nu e bun la matematică! Și când colo ia 10 dintr-un șut.

Ștefan, după ce se uită la ceas, spune:

– În schimb, punctual văd că nu prea este.

Adina, scuzându-l pe Cornel:

– Mi-a dat telefon asigurându-mă că într-o oră cel mult e acasă.

Stela:

– S-o fi dus și el cu noii lui colegi la un șprîț.

Mama Adinei, către Adina:

– Vezi să nu ți se ardă prăjitura!

Stela deschide discuția cu Ștefan, pe care are ea un cui:

– Nu ți-ar fi stricat nici ție să fii mai ambițios.

Ștefan, răsând:

– Cinci pe toată linia! Dar ce, parcă are vreo importanță? Ți-e bărbatul inginer? Ți-e!

Masa pregătită a rămas neatinsă. Invitații au plecat supărați. În camera ei, Adina se chinuie să citească, dar pe față i se citește îngrijorarea.

SECVENȚA 23:

Acasă la Ștefan – la Cornel – noapte

Stela, Ștefan și copilul stau la masă și mănâncă:

Copilul spune:

– Nu-mi place conopida!

Stela, furioasă:

– Știi ce pățești dacă întinzi coarda.

Copilul:

– Ce ți-am făcut?

Stela:

– Amintește-ți ce mi-ai spus la prânz.

Ștefan:

– Iară ți-a spus vreo obrăznicie?

Stela:

– Încă ce obrăznicie! Să-i spun lui taică-tu?

Copilul:

– Spune-i.

Stela:

– Spune-i tu, dacă ești așa de curajos.

Copilul:

– Vreau să cânt și eu la violoncel!

Ștefan:

– Ce prostii îți pot ieși pe gură? Pe deasupra, nici unchiul Cornel nu mai cântă la violoncel.

E noapte. Cornel nu a venit încă. Adina, cu lampa aprinsă, încearcă să adoarmă. Se ridică și se duce până la baie. Se reîntoarce cu un pahar de apă, din care soarbe o înghițitură. Se așază în pat – stinge lumina. Ne apropiem de chipul său. Stăm mult, până respirația devine egală, semn că a adormit. Încet, încet, începe să se audă un violoncel – apoi, pe măsură ce ne apropiem de gros-planul Adinei, violoncelul e tot mai tare. Adina deschide ochii și ascultă. Se ridică și, în cămașă de noapte, iese.

În încăperea cealaltă, Cornel, așezat pe scaun, lângă geam, unde zorii mijesc, cântă la un violoncel. Adina vine și se așază pe un scaun în fața lui și-l ascultă. Între ei stă masa cu bunătăți. Cornel cântă în transă.

BUCĂTĂRIA DE VARĂ

Acasă la învățătorul Drăguțoiu.

Învățătorul stă la masă și se pregătește să scrie ceea ce o să-i dicteze Eva Nada.

Eva Nada e o femeie între două vârste, cu un chip bun și inteligent.

Învățătorul așteaptă ca femeia să înceapă să-i dicteze și o privește încurajator.

Eva Nada stă pe un scaun în fața învățătorului, cu mâinile în poală și îndreaptă spre el o privire rapidă și înfrigurată.

Expresia feței i se schimbă brusc. O durere profundă îi desfigurează chipul și abia acum pornește un oftat lung și dureros, un oftat în care ea a căutat să pună o mulțime de lucruri. Un oftat care să înlocuiască vorbele, în care să pună toată amărăciunea care e în sufletul ei.

Oftatul lung și prelungit al femeii se stinge și o mare liniște se lasă în încăpere.

Învățătorul așteaptă în continuare în fața hârtiei albe ca Eva Nada să înceapă să-i dicteze scrisoarea.

Eva Nada uită de învățător și e cât se poate de mirată că hârtia din fața lui continuă să rămână albă.

Fața femeii e din nou răvășită de durere și același oftat adânc și prelungit pornește din străfundurile sufletului ei amar, însoțit de data asta și de cuvinte:

– Săăăracă Iiiiiină, se tânguie femeia și cuvintele ei se transformă într-o nesfârșită litanie.

Învățătorul scrie cuvintele spuse de femeie pe hârtia albă din fața lui: „Săracă Lină“.

Așteaptă ca femeia să continue dictatul.

Femeia, închipuindu-și că învățătorul n-a priceput, se adună din nou în ea, se pregătește să repete cuvintele și într-adevăr de data asta ele sunt spuse parcă și cu o mai mare expresivitate:

– Săăăracă Iiiiiină...

Învățătorul privește din ce în ce mai nedumerit la cuvintele care sunt deja scrise pe hârtie și așteaptă ca Eva Nada să dicteze în continuare.

– Păi, nu scrieți, domnule învățător? întrebă din ce în ce mai uimită Eva Nada. Ce amaru faceți, rogu-vă, că nu scrieți?

– Am scris, spune învățătorul arătând spre cuvintele de pe coala de hârtie: „Săracă Lină“.

– Așa cum am spus eu ați scris, ori altfel? întrebă femeia.

– Cum altfel? întrebă nedumerit învățătorul.

– Și ce ați scris acolo, domnule învățător? întrebă Eva Nada. Fie-mi iertat că vă întreb, ce anume ați scris dumneavoastră acolo pe hârtie?

– Cum ce-am scris, face mirat învățătorul. Ce mi-ai dictat tu, aia am scris: „Săracă Lină“.

– Păi nu așa, domnule învățător, spuse Eva Nada profund nemulțumită. Nu așa v-am spus eu dumneavoastră „săracă Lină“ și gata. Păi dacă ați scris așa „săracă Lină“ și atât, cum vreți să priceapă ceva din asta Ion al meu?! Mai bine să mai ascultați

o dată și de data asta să scrieți exact așa cum vă spun eu și nu altfel.

Și din nou Eva Nada oftează din tot sufletul spunând pentru a treia oară cuvintele în care a adunat toate necazurile din sufletul ei, fiind convinsă că așa cum sunt ele spuse, sunt suficiente pentru ca fiul ei să înțeleagă totul, să înțeleagă cât de greu îi este ei și cât de mult suferă ea știindu-l departe, acolo, pe front, în timp ce ea se luptă cu sărăcia și cu neajunsurile...

– Numai atât să scrieți, domnule învățător, nu mai mult. Numai atât, că lui nu-i trebuie mai mult ca să priceapă ce-i în sufletul meu și cât de neagră îi inima mea. Dar să scrieți așa, nu altfel. Altfel pierdem vremea de pomană.

În sfârșit, învățătorul pricepe ce vrea Eva Nada. Fața învățătorului se destinde într-un fel de zâmbet.

– Așa cum vrei tu, îi explică el femeii, nu se poate scrie.

– Cum nu se poate?! întrebă mirată femeia.

– Așa bine, spune învățătorul.

Eva Nada se uită nemulțumită la învățător. Pe chipul ei tuciuriu și bun, îndurerat în aceste clipe, dar în același timp iluminat pe dinăuntru de un fel de bucurie nețarmurită și de o mare încredere în viață, apare umbra unui zâmbet pe care dă să și-l ascundă cu dosul palmei.

– Eu cred că dumneavoastră, spune ea privindu-l drept în față pe învățător, cât sunteți de învățat, tot degeaba. Păi dacă nu puteți să scrieți ce v-am rugat eu, atunci mai bine mă las păgubașă. Așa cum ați scris dumneavoastră: „Săracă Lină“ și gata, asta, vă spun drept, nu înseamnă nimic, îi spune Eva

Nada cu tristețe învățătorului și se ridică de pe scaun.

– Eu vă mulțumesc că ați încercat, adăugă apoi din pragul ușii. Dar dacă nu-i puteți scrie așa cum vreau eu, atunci mai bine să nu-i mai scriu, spune Eva Nada și părăsește încăperea în timp ce învățătorul se uită stupefiat după ea.

GENERICUL FILMULUI

Un tren de marfă străbate întinderile în lumina tulbure de dinaintea zorilor.

Într-un vagon stau înghesuiți elevii care se întorc la școală din vacanța de primăvară. Geamantane de lemn, saci cu merinde, baloturi uriașe... Mamele care își însoțesc odraslele stau de vorbă între ele.

Prin ușa deschisă a vagonului se pot vedea, prin întunericul care începe să se destrame, cireșii înfloriți, câmpiile înverzite.

Mamele stau pe geamantanele de lemn cu lacăte grele, copiii în picioare și atât de înghesuiți, încât nici nu se pot mișca.

Printre ei îl descoperim pe Andrei, un băiețuș palid și slăbuț. Femeile vorbesc între ele, își spun una alteia necazurile.

– Eu la internat nu-l mai dau, spune una din ele. L-am dat un an la internat și mi-a venit copilul acasă cu păduchi, mă credeți; și nu l-am dat la un internat obișnuit, ci la internatul bisericii unite. Toți mi-au zis c-ar fi un internat bun și copiii ar fi mai îngrijiiți ca în altă parte. Nici vorbă de așa ceva, spune femeia și oftează.

– Eu sunt de altă părere, spune o doamnă, soție de preot, judecând după hainele negre în care este îmbrăcată. Un copil trebuie lăsat la internat, să se

învete cu greu. Destul îi cocoloșim noi acasă; dacă îi răsfață și alții unde ajungem? Iese din școală complet nepregătit pentru viață, și nu-i bine...
– Eu vă spun drept, am vrut să-l dau în gazdă la profesorul Popescu, ăla grasu care e profesor de geografie la Brediceanu, numai că cere mult, doi porci grași de copil. Cine poate să facă față? „Eu îi fac și educația“, zice, „îl învăț să se poarte“, zice... Așa o fi, numai că nu avem cum să îngrășăm doi porci... De unde!...

*

Întunericul e din ce în ce mai puțin dens în trenul de marfă cu care călătoresc spre oraș liceenii. O lumină galbenă se prelungește ca o apă murdară pe fețele lor obosite.

Și iată că trenul oprește în plin câmp.

– Puteți coborî, strigă cineva din față, dintr-un alt vagon. Stă aici mai bine de un ceas, până vine acceleratul!

Băieții coboară repede din tren, fericiți de distracția care li se oferă pe neașteptate, și se împrăstie veseli prin livada cu cireși înfloriți care se află în preajmă.

Fetele rămân adunate în cerc în preajma trenului nêndrăznind să se îndepărteze prea mult. Mamele nu coboară, ele rămân în tren.

– Să nu vă îndepărtați prea tare, strigă una dintre ele, să nu plece trenul fără voi.

– N-aveți grijă, răspund băieții, când o fi de plecare fluieră și avem timp să ne urcăm...

Cireșii își scuturaseră în mare parte florile și în lumina tulbure a zorilor crengile lor, verzi de-acuma, se profilează pe

cerul cenușiu. Nu departe, se poate vedea un semafor roșu, mult mai roșu decât luna palidă de pe cer din spatele lui.

La un moment dat, băieții încetează să mai alerge și adunați în cerc se uită la ceva cu mare atenție.

– Care vrei să vezi un mânz mort?! strigă unul dintre ei.

– Ce-i cu voi? De ce v-ați adunat acolo buluc? strigă mamele din tren.

– E un mânz mort aicea. Are capul despicat în două! vine din întuneric glasul unui copil.

*

Pe șosea se aude o căruță oprindu-se. Căruța se oprește undeva în preajma copiilor. O femeie grasă și rumenă la față și lângă ea un copil gălbejiu cât se poate de speriat.

– Tot la școală mergeți? întreabă femeia dornică să intre în vorbă cu liceenii. Noi tot la liceu ne ducem, spune femeia, numai că n-am avut bani de tren cu scumpetea asta, așa că am plecat cu trăsura. Vezi, Duțule, îi spuse ea copilului care părea gata să plângă, că și ei sunt copii ca și tine, tot la liceu merg și ei și uite cât sunt de bucuroși! Mă credeți, dragii mei, se adresează femeia liceenilor, mă credeți că tot timpul mi-a plâns că el nu se duce la școală că-l bat colegii...

Se aude fluieratul trenului.

– Plecăm, încep să strige speriate mamele din vagoanele de marfă. Grăbiți-vă că pleacă trenul fără voi!

*

La librăria din oraș, părinții lui Andrei îi cumpără băiatului cele trebuincioase pentru școală.

– Zece maculatoare, zece caiete, hârtie albastră pentru învelit cărțile, penițe, cerneală...

Între timp, Andrei are prilejul să se admire în oglinda uriașă care se află prin cine știe ce întâmplare în librărie. Poartă o uniformă nou-nouță și un chipiu cu șnur galben de toată frumusețea.

După ce au ieșit din librărie – strada e plină cu elevi proaspăt sosiți din vacanță – tata îi spune mamei lui Andrei:

– Uniforma e cam mare, v-am spus și când am cumpărat-o dar n-ați vrut să mă ascultați
– Crește copilul! Vrei să iasă din ea?
– Trebuia să luăm niște penițe din cele de două mii de lei, spune Andrei. Astea-s tare proaste. Scrii de două ori cu ele și nu-s mai bune de nimica.

*

La internatul școlii, pe coridorul lung și murdar, mama îi ajută lui Andrei să-și așeze lucrurile în dulap, fără a uita să-i dea sfaturile necesare:

– Vezi să nu pierzi mănușile, îi spune ea. Pune-le întotdeauna în buzunarul de la palton când le scoți de pe mâini. Și fularul, de câte ori nu ți-am arătat cum să-l pui la gât, că altfel degeaba îl porți, nu folosește la nimic. Acum după operația de amigdalită trebuie să ai grijă, să nu bei apă foarte rece, gâtul rămâne o vreme foarte sensibil...

*

Sală de bal undeva la țară, în anii războiului. E dimineată și în geam se pot zări zorii cenușii ai dimineții de vară. Doamna Binder, soția directorului fabricii, spune, făcând pe doamna mare, pretențioasă și puțin ridicolă:

– Ce dimineată frumos, nu-i așa? îi întrebă ea pe cei care au fost la bal, funcționari din fabrică și intelectuali ai satului.

Lumea arată deja obosită după o noapte de petrecere.

– Nici soarele n-a răsărit și e așa o căldură, spune cineva încercând să întrețină conversația.

*

Bărbați și femei se întorc în zorii tulburi ai zilei de la bal.

– Să facem o baie, ce ziceți? propune un bărbat mai cu chef...

– Ce idee minunat! spune încântată soția directorului.

– Dar nu avem costume, obiectează cineva.

– Chiloți și sutien fiecare femei are, spune nemțoaica.

Și iată-i pe toți, bărbați și femei în costumele lor de baie improvizate, aruncându-se în apa rece a râului. Strigăte și râsete... Trupurile lor albe în apa cenușie, moleșite de petrecere și de noaptea de nesomn. Suntem în preajma unei mori vechi și părăsite. Tremurând de frig unii încearcă să se ridice pe scândurile acoperite cu mușchi alunecos ale jghebului morii. Cineva, în glumă, dă drumul la roata morii și din pricina zgomotului făcut de roată nu se poate auzi ce-și spun unul altuia. În tot cazul e o societate veselă și petrecăreață, ce pare să fi uitat de război.

*

Părinții lui Andrei au ajuns în sfârșit acasă.

– Sunt tare obosită, îi spune mama lui Eva Nada. I-am spus lui domnu să plecăm mai repede de la bal, dar cine să se-nțeleagă cu el când are chef să se distreze. Și pantofii ăștia nenorociți m-au strâns îngrozitor!

– Lasă-i, doamnă, spune Eva Nada, și dă-mi să-ți frec picioarele că s-a oprit sângele, de-aia s-au umflat și te dor. De-aia s-au umflat, spune ea și începe să frece picioarele mamei ținându-i-le în poală.

– Cred că domnu s-a culcat, că nu-l mai aud, spune Eva Nada și rânjește cu bunătate cu gura ei mare și știrbă... Tot mă uit la dumneata, doamnă, ce picior mic ai, așa ceva nu s-a mai văzut, spune ea cu multă admirație... Și cum a fost, doamnă ? întreabă apoi Eva Nada. Povestești-mi și mie cum a fost la bal, că nu mai pot de curioasă să știu cum v-ați distrat.

*

Bantu se întoarce acasă cu lucrurile furate de la evreii care au fost deportați. Copiii lui Bantu, cei doi frați gemeni surdomuți, se află și ei în căruță. E o noapte cu cerul spuzit cu stele. Căruța e încărcată cu tot felul de lucruri furate. Sub cămășile lor largi, surdomuții, care nu sunt întregi la minte, au ascuns ceva. Cămașa stă umflată pe ei, hoția se vede de la o poștă !

– Ia să văd eu ce ascundeți voi acolo cu atâta grijă, întreabă Bantu. Cele două viori ascunse de surdomuți nu sunt greu de găsit.

– Prăpădiților, spune Bantu furios foarte. Pe altceva n-ați putut și voi pune mâna, vai și amar de capul vostru.

Surdomuții își scot viorile și încep, scâlămbăindu-se în fel și chip, să „cânte“ la ele.

– Tăceți odată, strigă Bantu la ei, că m-ați asurzit. Doar dă Dumnezeu să ajungem acasă fără să ne întâlnim cu careva, le spune el surdomuților care cântă mai departe, nepăsători și cât se poate de fericiți de „achiziția“ făcută.

Bantu trece cu căruța cu lucrurile furate pe lângă biserică. E noaptea de Înviere și din biserică răzbat vocile celor care cântă „Cristos a înviat“.

– Bine că nu ne întâlnim cu nime pe drum să ne vadă, le spune Bantu surdomuților care, fericiți, se fac a cânta la viorile lor cu corzile rupte.

*

Au ajuns acasă. Bantu deschide poarta și, ajutat de surdomuți, coboară mașinile de cusut și celelalte lucruri furate din căruță.

Gâfâind din greu, surdomuții urcă mașinile în podul cu fân.

Bantu face semne surdomuților să tragă mașinile mai spre fundul podului, apoi le acoperă cu fân.

– Astea-s pentru nevestele voastre, le explică Bantu surdomuților, care, bineînțeles, nu înțeleg nimic și dau fericiți din cap. Să aibă cu ce să vă coasă izmenele când o fi să vă însurați și voi și să intrați în rândul oamenilor. Unde s-or găsi și muierile alea să-și pună mintea cu voi, spune Bantu și îi privește

pe cei doi cu obidă. Vai și amar, mormăie el în timp ce coboară din pod, că degeaba mă trudesesc și mă zbat, că n-am pentru cine...

În mijlocul ogrăzii, fericiți la culme, surdomuții încep să scârtâie la viorile lor cu corzile rupte și să țopăie apucați de o bucurie nătângă.

Prin fața porții se aud trecând sătenii care se întorc de la biserică. Se aude murmurul înăbușit al vorbelor lor.

– Tăceți, că acuma vă trăsnesc, le șoptește Bantu surdomuților, care nu înțeleg, bineînțeles, ce le spune el și se uită cu ochi nătângi la Bantu.

*

Plutonierul din sat îi anchetează pe refugiații din Moldova, care sunt învinuiți c-ar fi dat foc la clăile cu fân din grădina unui țăran.

Trei bărbați înalți ca niște zdrahoni și o femeie micuță și plăpândă stau în picioare, speriați și năuciiți în fața vinii nedrepte care li s-a adus.

– Păi, de asta ne arde nouă, domnu plutonier, spune femeia în timp ce bărbații o privesc încremeniți, punându-și toată nădejdea în ea. Să dăm foc la bunul omului? Dacă suntem străini și ne-am lăsat pământu nostru și tot ce am avut, dacă ne-a mânat foamea până aici la dumneavoastră, asta înseamnă că suntem niste ticăloși și prăpădiți, domnu plutonier? Nu vă faceti batjocură de noi că-i mai mare păcatul, acuma în ziua de Paști, și credeți-ne că noi nu avem nici o vină, spune femeia printre lacrimi.

– Noi suntem moldoveni, domnu plutonier, spune în sfârșit cu multă greutate unul dintre bărbați. Noi

n-am făcut rău la nimeni niciodată. Nu ne stă în obicei.

– Asta așa-i cum spune cumnatu, aprobă cel mai tânăr dintre bărbați.

*

Acasă la plutonier. Acesta, numai în cămașă și bretele, taie satisfăcut niște felii de șuncă în cămară. Vorbește cu nevastă-sa care se află în bucătărie.

– Ca omul să mărturisească, trebuie strâns cu ușa, spuse el cu gura plină. Și când mărturisește n-ai de unde ști dacă minte de frică sau spune adevărul.

*

Nevasta plutonierului, o femeie grasă și stupidă, îi povestește mamei:

– Greu i-a fost lui bărbatu-miu până să-i facă să recunoască. Dar el când își pune ceva în cap, nu i-o scoți cu una cu două, e tare încăpățânat. Și pe deasupra trebuie să-și arate devotamentul, că pentru asta i-au dat uniformă nouă.

Scena are loc în bucătărie, unde mama, ajutată de Eva Nada, tocmai ridică de pe foc o cratiță uriașă în care se află dulceață de cireșe.

– Ia mine nu s-au legat atât de bine, spune soția plutonierului, în timp ce-și bagă nasul în cratiță, să vadă cum arată dulceața. Mă dau în vânt după dulceața de cireșe amare, declară ea. O adevărată delicatesă...

*

Într-o pivniță, femeia din Moldova taie singură lemne cu ferăstrăul. În ușa pivniței apare silueta uriașă a unuia dintre bărbați.

– Hai, tu, îi spune el femeii, că ne-au dat drumul.

În spatele lui sunt ceilalți doi. Par speriați și năuciiți de toate cele ce li s-au întâmplat, arătând ca niște copii prizonieri de o soartă nemiloasă.

*

O bucătărie de vară. „Refugiații” și cu gazdele stau în jurul unei mese joase de lemn.

– Păi la început de ce ați recunoscut, oameni buni? Nu voi ați pus focul, nu voi ați fost de vină, așa că nu trebuia să recunoașteți.

– Păi, de vinovați nu eram vinovați, spune mirat și speriat în același timp unul dintre moldoveni, dar n-am mai putut îndura.

*

În bucătăria de vară, Eva Nada o ajută pe mama să spele vasele. Eva Nada povestește:

– S-a îmbogățit Bantu, doamnă, nu știu dacă ați auzit ori ba. Când a fost să-l ridice pe Grun de la Făget, cică Bantu a avut grijă să se afle prin preajmă. Ar fi fost el înțeleș cu cei de la poliție, așa se spune. Așa că el numai bine a intrat în casa omului și cum a găsit totul vraisește, a luat și el pe

ce a putut pune mâna așa, în grabă. S-ar fi întors acasă cu căruța încărcată cu lucruri furate.

– Am auzit și eu, spune mama, dar parcă nu-mi vine să cred să fie el așa de ticălos. Se spune c-ar fi luat și niște brățări de aur ale doamnei Grun. Lumea mai și exagerează.

Eva Nada și cu mama au spălat niște rufe și amândouă ies în curte să arunce apa murdară din copăie. E noapte senină, cerul e spuzit cu stele și Eva Nada, parcă în continuarea discuției dinainte, îi spune mamei:

– Știți cumva, doamnă, ce-i cu dunga aia mai albă pe cer? Dunga care se întinde de la Carul Mare până la Carul Mic?

– Nu știu, spune mama.

– Se zice din bătrâni, povestește Eva Nada, că un om ar fi furat un car cu fân de la fratele lui și de lacom ce a fost și-a umplut carul prea tare și a început să piardă fânul pe drum. Și drumul ăsta alb, pe care îl vedem noi noaptea pe cer, ar fi fânul furat de omul ăla.

*

Mama e în vizită la soția directorului fabricii, doamna Binder. Mama e foarte emoționată, pentru prima oară se află în vizită la o doamnă atât de mare. E îmbrăcată într-o rochie de gală, albastră cu dantelă.

– Ce rochie frumoasă, spune doamna Binder, încercând să fie cât mai amabilă și făcând în același timp pe marea doamnă. Garnitura de dantelă e splendid; umerii, numai, sunt puțin prea lăsați, spune ea și încearcă să ridice puțin umerii de la rochia mamei.

– E o croitoreasă foarte bună la Făget, spune mama vădit emoționată, dar nu cred să fie chiar în pas cu moda... Aveți un păr minunat, doamnă Binder, vă invidiez pentru o așa splendoare de păr, spune mama.

– Când eram mai tânără, era mult mai deschis, avea color foarte deschis, spune doamna Binder. Așa cum sunt acum sunt mai frumos, adăugă ea și-i zâmbeste mamei așa cum ai zâmbi unei fetițe căreia i-ai dat ciocolată și ea îți mulțumește.

Din camera alăturată se aud doi copii, Tuți și Luți, jucându-se și făcând gălăgie mare.

– Mamă, spune unul din copii, un băiat blond și frumos, aflat în anii adolescenței, pe care îl vedem apărând în pragul ușii, Tuți s-a așezat cu fundul pe pian. Îl bat măr dacă nu se ridică. O să strice pianul.

– Tuți, astâmpără-te, pentru numele lui Dumnezeu, îi spune mama pe nemțește (apoi, întorcându-se către mama), în curând o să vină și cel de-al treilea și atunci n-o să mai fie atât de răsfățați. Nu mai sunt chiar așa de tânăr, spune doamna Binder, dar trebuie sacrificiu; trebuie mult sacrificiu, spune ea mișcându-și cu multă gravitate în toate părțile frumosul ei cap blond. Führerul a spus ca fiecare mutter să nască mulți copilași.

*

Bantu, care încearcă să se îmbogățească și să profite cât mai mult de pe urma războiului, își începe șantajul. El, ca primar, e în posesia unor liste cu cetățeni din colonia muncitorească ale căror soții sunt evreice. Îi vizitează, așadar,

pe fiecare pe rând, încercând să le stoarcă bani cât mai mulți. Bantu a bătut la ușă. În prag a ieșit o bătrână.

- Vi-i acasă nepotul? întrebă el.
- Doarme, spune femeia. A fost de rând azi-noapte și abia s-a culcat.
- Dacă nu vă e cu supărare, spune Bantu, faceți bine și-l sculați, că am o treabă cu dânsul.
- Vino și dumneata mai târziu, spune femeia, măcar un ceas, două să se odihnească, săracuțul.
- Îmi pare rău, doamnă, dar nu se poate, că-i grabă mare, spune Bantu.

Privindu-l cu neîncredere, ușor ostilă, bătrâna îl invită pe Bantu înăuntru și-l lasă să aștepte într-o cămăruță cu obloanele trase.

Târșindu-și picioarele umflate, ea se întoarce în cămăruța întunecată.

- Mai așteaptă puțin, spune ea în șoaptă.

Apoi Bantu o aude șușotind cu altă femeie. Peste puțin timp intră o femeie. Trage obloanele și în încăpere se face lumină. E o femeie tânără și extraordinar de frumoasă.

- Vă rog să luați loc. S-a dus mama să-l scoale pe Tibi.
- Mulțam, doamnă, spune Bantu cât se poate de politicos. Nu vă deranjați, vă rog frumos, pentru mine. Pot sta și în picioare.
- Ce dracu vrea cu mine, nu i-ai spus că m-am culcat? Nu poate omul în casa asta să se odihnească un pic, se aude din odaia alăturată vocea unui bărbat tânăr.

Apoi bărbatul intră în încăpere. Chipul îi este furios și buimăcit de somn.

- Cu cine aveți treabă? întrebă bărbatul în timp ce femeia părăsește încăperea.
- Îmi pare rău că vă sculai din somn, spune Bantu și se uită pe fereastră. Numai că e ceva foarte urgent și important, continuă el și se uită drept în ochii celuilalt.

Bărbatul privește încruntat și vădit nemulțumit din pricina vizitei inopinate a lui Bantu.

- Spuneți-mi atunci despre ce e vorba? zice el și-l privește pe Bantu cu vădită antipatie.
- Păi, soția trebuie să fi fost femeia care a ieșit din odaie? întrebă Bantu.
- Ea a fost, aprobă bărbatul. Și ce-i cu asta?!
- Păi de ea e vorba, spune Bantu. De-aia și întrebai.
- Cum adică? întrebă bărbatul și deodată se face alb la față. În ochii săi se poate citi un început de spaimă.
- E româncă? întrebă Bantu, și iar se uită pe fereastră.
- Da, răspunde ezitând bărbatul.
- O fi, spune Bantu și rânjește, apoi își șterge sudoarea de pe frunte cu dosul mânecii. După soț nu zic că nu-i româncă, dar înainte de a se mărita, de ce naționalitate a fost?...

Bărbatul coboară privirea în pământ și nu spune nimic. În încăperea se lasă tăcerea, o tăcere grea și apăsătoare.

- O să fie deportată, cad greu, după un timp, cuvintele lui Bantu.

Și din nou se lasă liniștea.

Femeia intră în odaie, ușor stânjenită și, cum are mâinile pline cu cocă, deschide ușa cu cotul să nu murdărească clanța.

– Poate ar fi bine să vă servesc cu o dulceață, spune ea timidă. Sau cu un păhărel de afinată?

Caută privirea soțului ei, neliniștită și nerăbdătoare să afle despre ce e vorba. Privirea lui aleargă în toate părțile, evitând-o pe a ei.

Femeia părăsește încăperea și se întoarce cu sticla și paharele de țuică. De neliniște – a înțeles din comportamentul bărbatului ei că s-a întâmplat ceva foarte grav și într-un fel și bănuiește ce anume – tava cu păhărelele, care scot un clinchet ușor, îi tremură în mâini.

– S-a întâmplat ceva grav? îndrăznește ea să-l întrebe...

– Nu, spune bărbatul, evitând tot timpul s-o privească. Nu s-a întâmplat nimic, adăugă el repede.

Femeia îl servește pe Bantu cu un păhărel de afinată, apoi iese.

– Să ne ajutăm unii pe alții, spune Bantu cu multă blândețe, că de aia suntem dintr-un sat.

– Cum? spune bărbatul și se uită spre ușă cu frică, nu cumva să între nevastă-sa și să audă ce pun ei la cale.

– E adevărat că nu-i prea ușor, spune Bantu. Mai ales pe vremurile astea.

Nu mai zice apoi nimic, se așterne din nou liniștea. Bărbatul se foiește pe scaun în căutarea unei soluții. Bantu îl lasă să se frământa și după un timp îi spune:

– Trebuie să se găsească o soluție, eu așa gândesc. Numai că așa sunt vremurile, că fără bani nu se poate aranja nimica. S-a stricat lumea tare rău cu războiul ăsta, orice mișcare ai face cere bani.

Între timp, femeia revine, val-vârtej, în odaie.

– S-a întâmplat ceva și nu vrei să-mi spui! spune ea gata să facă o scenă.

– Lasă-ne singuri, replică bărbatul, calm și cu multă blândețe, și o determină să părăsească încăperea.

După ce femeia pleacă, bărbatul îl întrebă pe Bantu, privindu-l drept în ochi:

– Cât?

– Un milion de lei, spune Bantu, cu o voce albă și neutră.

*

Mama și cu Eva Nada au pregătit de sărbători un tort uriaș.

– Să-l ducem în cămară, doamnă, zice Eva Nada, să-l ținem la răcoare, să nu se topească crema prea repede.

– Untul mi se pare că n-a fost prea proaspăt, spune mama. Parcă crema e puțin acrișoară, nu ți se pare?

– Lasă că-i bună, spune Eva Nada, mai ales glazura de zahăr ars e o minune.

Și Eva Nada, purtând tortul ca pe un trofeu, dispare cu el în cămară.

– L-am acoperit, îi explică ea mamei de îndată ce se întoarce. E o muscărie în cămară, să te crucești nu alta! Nu știu nici eu de unde s-au strâns, căci în fiecare dimineață mă ajută domnul să le dăm afară.

– Sper că nu l-ai acoperit cu hârtie, căci se lipește și n-o mai putem dezlipi, spune mama.

– Nu sunt eu așa o proastă, nu aveți grijă, spune Eva Nada. Am pus o oală deasupra.

– Până mâine numai bine se îmbibă cu cremă foile și o să fie minunat!

– Sunteți o mare specialistă, doamnă, spune plină de admirație Eva Nada, nu cred să se afle o altă doamnă mai pricepută ca dumneavoastră când e vorba de doboș-tort.

*

Doamna Binder îi spală pe cei doi frați gemeni pe cap.

– Mamă, spune unul din băieți, în timp ce capul său plin de clăbuci se află în lighean, am uitat să-ți spun că mi-am rupt cămașa la umăr.

– Mamă, spune celălalt băiețuș, la cinematograful joacă un film minunat: Aventurile baronului Münhausen. L-am văzut ieri împreună cu Tuți. Când am să fiu mare am să-ți cumpăr un capot transparent, așa cum purta țarina Rusiei...

*

Inginerul Cristea i-a adus lui Andrei un pachet cu mâncare. Coridorul murdar al internatului. Andrei își așază mâncarea în dulap.

– Bate vântul pe coridorul ăsta, mai mare jalea, spune inginerul rău impresionat de atmosfera deprimantă din internat.

– De două săptămâni îi tot aștept, spune Andrei. Iar nu s-au ținut de cuvânt, se plânge el către tânărul inginer.

– O călătorie cu trenul costă azi mult, spune inginerul. Știi tu doar că nu prea sunt bani.

*

După-amiază de duminică. Pe corso, locuitorii micului orașel au ieșit la plimbare. Printre ei, îi zărim pe Andrei și pe domnul inginer Cristea. Acesta s-a întors infirm din război și șchiopătează. Pe lângă ei trec, făcând mare hărmălaie – tocmai au ieșit din restaurant – câțiva etnici germani.

– Ticăloșii, spune inginerul, stau aici la fereală în timp ce ai noștri, săracii...

– Păi aici, la noi în Banat, parcă nici n-ar fi război, spune Andrei.

– Războiul e peste tot, băiatule, spune inginerul.

*

Ia circ. Andrei vrea să se oprească în fața unei gherete unde se trage la tir.

– Habar nu aveți ce ochitor bun sunt. Pot să vă arăt dacă vreți, îi spune el inginerului,

– Altădată, spune inginerul căruia trasul la tir îi amintește probabil de război.

– Acolo pe front, întreabă Andrei cu sfială, ați tras vreodată...

– Ce zici intrăm s-o vedem pe femeia-fenomen? întreabă inginerul schimbând cât mai repede direcția discuției. (Pe afișul din fața barăcii se poate citi: „Vizionați pe domnișoara-fenomen! Domnișoara nu are decât o mână care seamănă cu o aripioară și ca să nu se lase mai prejos decât celelalte gospodine...“, afiș pe care îl citește Andrei uimit că există pe pământ și astfel de ființe cu totul ieșite din comun.

*

Între timp, Bantu își continuă șantajul. Acasă la inginerul Dobrescu.

- Îl căutați pe soțul meu? Întrebă soția inginerului,
- Pe domnul inginer, spune Bantu. Am o treabă cu domnul inginer.
- Nu-i acasă, spune femeia. A plecat cu niște prieteni să joace fotbal. Îl găsiți pe teren.
- Mulțumesc, doamnă, spune Bantu, am să-l caut acolo.

*

Terenul de fotbal văzut de undeva de sus. Bantu îi face semn inginerului care, după ce pasează mingea cuiva, se apropie de marginea terenului. Discuția pare foarte agitată între cei doi. La un moment dat Bantu pleacă, inginerul îl strigă. Bantu se reîntoarce.

*

Ia cârciumă. Ia o masă, Bantu și inginerul. Se vede că inginerul a băut mult, ochii îi sunt roșii și privirea rătăcită.

- Domnu' inginer, îi spune cârciumarul, nu mai beți, că iarăși vine doamna după dumneavoastră, și știți că tare nu-i place la doamna să vă vadă așa. Puteți să vă și supărați, dar nu vă mai dau.
- Încă un rând, spune inginerul, să bem adălmașul. Și de plătit eu plătesc, pentru că eu sunt cumpărătorul. Cel care cumpără plătește și cel ce vinde primește, nu-i așa, domnu' Bantu? Spune-i prăpăditului ăstuia dacă am dreptate, ori nu am?

– Gata, spune birtaşul, am închis prăvălia, vă rugați degeaba, domnu' inginer, că s-a gătat, trebuie să mă duc la Făget să cumpăr altă sticlă de lichior din asta de care vă place dumneavoastră, că nu mai am... Dar ce supărare aveți, rogu-vă, domnu inginer, că sunteți așa de cătrănit?

– Nici o supărare, spune inginerul, nici nu știi tu ce am cumpărat astăzi, ce lucru de preț! Ce târg bun am făcut eu cu domnul Bantu! Clasa întâi!...

Bantu, plin de atenție și cât se poate de afectat, îl ajută pe inginer să se ridice de la masă și să părăsească cârciuma.

*

Zi de vară, înainte de secerat. Lanuri de grâu. Undeva în depărtare, pădurea. Pe bicicletele lor strălucitoare, cei doi copii ai doamnei Binder, Tuți și Luți, dispar pe potecile ce străbat grâul înalt și auriu. Amândoi par a fi cât se poate de veseli, se iau la întrecere, strigă unul la altul, nepăsători și lipsiți de grijă ca toți copiii.

Dinspre pădure, pe cerul de un albastru strălucitor, fără pic de nor, apare un avion, rătăcit cine știe cum, coboară în picaj și începe să mitralieze. Cel dintâi copil cade secerat, cu bicicleta deasupra lui. Celălalt caută să scape, aleargă disperat pe bicicletă, dar tirul îl ajunge și pe el. Avionul se mai rotește de câteva ori deasupra câmpiei, apoi dispare. O mare liniște se lasă. Câmpia văzută de sus. Lanuri de grâu unduitoare în vântul ușor care a început să bată.

*

Un țăran i-a descoperit pe cei doi copii uciși. Îi urcă cu greu în car și-i întinde pe niște paie, în căruță. Fața unuia

dintre copii e neatinsă, un băiat frumos cu păr auriu numai inele. Doar ochii par de sticlă, înghețați.

*

În bucătăria de vară mama și Eva Nada stau de vorbă. Discuție calmă, obișnuită, contrastând puternic cu cele întâmplate în scena anterioară.

- Poți să mă bați, doamnă, zice Eva Nada, dar iar am spart un pahar.
- Ai îmbătrânit și te-ai cam ramolit, spune mama.
- Bată-le Dumnezeu de mâini, se supără Eva Nada.
- Capu' e de vină, nu mâinile, spune mama.
- Ai dreptate, doamnă, așa o fi cum spui, capul meu prost.

Pe masă se află borcanele cu dulceață, pe care mama și cu Eva Nada tocmai le-au umplut. Mama le numără și Eva Nada le numără și ea.

- Douăzeci de borcane de dulceață au ieșit, doamnă, spune Eva Nada. Cea de pe fundul căldării are un pic gust de cocleală. Luați o linguriță și gustați. Poate că mi se pare mie.
- Eu mă pun să tai celofanul, și dumneata numai bine între timp le legi, spune mama.
- I.e leg, doamnă, zice Eva Nada. Numai să se răcească puțin, că-mi frig degetele, știti ce-am pățit anul trecut că m-am fript toată la mâini.

Și în timp ce începe să lege borcanele cu dulceață, Eva Nada începe să povestească:

- Mare jale a fost ieri, doamnă, păcat că n-ați venit și dumneavoastră la cimitir. Atâta lume a fost că abia au încăput în biserică. Au fost doi popi, unul

din cel nemțesc și popa nostru. Când au ajuns cu ei acasă erau amândoi reci, tot sângele s-a scurs din ei. Al mic, cum a căzut de pe bicicletă, s-a lovit cu capul de o piatră; nici nu i se putea vedea bine fața, era toată zdrobită...

– Săracii părinți, spune mama și rămâne pe gânduri. Apoi se apucă din nou să taie celofanul.

*

Bantu își continuă șantajul. Bate la o ușă și la început nu-i deschide nimeni. Vrea să plece, dar se aud pași și, în sfârșit, o femeie deschide. Femeia îi face loc să intre într-o bucătărie. E spălătură mare și bucătăria e plină de aburi. Pe dușumea e întins un bărbat uriaș și peste el, trei, patru copii unii peste alții, strigând și făcând gălăgie mare.

– Pe mine mă căutați ? Încearcă să spună bărbatul, dar unul din copii îi închide gura cu palma și întrebarea rămâne nedusă până la capăt.

– Pe dumneavoastră, spune Bantu cât se poate de respectuos și așteaptă ca bărbatul să se ridice de jos și să-i explice despre ce e vorba.

*

Zdrobită de durere în urma pierderii celor doi copii, doamna Binder începe să dea primele semne de nebunie. O vedem stând în fața ferestrei, palidă și nemișcată ca o arătare. Curentul se întrerupe și se declanșează o alarmă aeriană. Ea continuă să rămână pe scaun, în fața ferestrei, în timp ce camera se cufundă în întuneric. Undeva în depărtările întunecate ale cerului se aud trecând avioane. Zgomotul lor surd și amenințător îi intensifică durerea. În odaia alăturată

se aude plângând copilul pe care ea l-a născut „la porunca Führer-ului“. Auzindu-l, privirea doamnei Binder se încarcă parcă de ură. Își astupă urechile să nu le mai audă. Își lipește fruntea – părul desfăcut i se respiră pe umeri – de geamul rece. Când curentul se reia, se ridică de pe scaun, se duce la comutator, stinge lumina și rămâne nemișcată în mijlocul încăperii, înconjurată de întuneric. În încăperea intră *fraulein* cu copilul în brațe și aprinde lumina.

– Stinge lumina, îi spune cu o voce albă doamna Binder, e mai bine așa. Apoi din nou se apropie de geam. Pe cărarea din fața geamului se văd trecând muncitorii care au ieșit din schimb.

*

Bantu își continuă șantajul. O femeie îl invită în bucătărie și-i oferă un scaun pe care să stea. Apoi femeia își căută în continuare de treaba ei: încearcă să încalțe un băiețuș care e foarte neastâmpărat și nu se lasă încălțat defel.

– Sunteți de mult măritată, doamnă? întrebă Bantu.

– Nu sunt măritată, spuse femeia, fără să se întoarcă spre Bantu, chinându-se în continuare să încalțe copilul, să-i vâre pantoful în picior. Eforturile sunt însă zadarnice.

– Cumnata mea a murit săptămâna trecută. Tuberculoză la oase, sârmana, repede s-a curățat... Și dumneavoastră ce treabă aveți cu fratele meu? întrebă femeia ridicând nedumerită privirea spre Bantu.

– Acuma nu mai am nici o treabă, spune Bantu încurcat. Mi-a luat-o ea înainte...

– Care ea? întrebă femeia nepricepând despre ce este vorba.

*

Doamna Binder stă în dreptul ferestrei în zorii tulburi ai zilei. Are părul despletit și privirea rătăcită și tulbure.

În curte, un tânăr strânge într-un coș frunzele veștede ale toamnei. Surâde stânjenit când o vede pe doamna Binder la geam și încearcă timid să o salute.

O dimineată cețoasă, cu un soare palid ridicându-se deasupra clădirii de cărămidă roșie a fabricii, pe un cer tăiat parcă în două de coșul înalt al acesteia.

Doamna Binder deschide fereastra și ceața jilavă pătrunde în încăpere. Soția directorului fabricii părăsește locul de lângă geam unde stă probabil nemișcată zile și nopți și se îndreaptă spre patul desfăcut și lăsat în neorânduială. Se culcă și, tremurând de frig, își trage plapuma până sub bărbie. Rămâne un timp așa, privind fix tavanul, apoi, în clipa în care aude undeva clinchetul unei biciclete – care îi amintește de fiii ei uciși – sare repede din pat și aleargă la geam. Cel cu bicicleta a dispărut undeva departe în dimineata cețoasă.

În pat nu mai are de gând să se întoarcă și caută febril printre plăcile de patefon și pune o placă: un lied de Schubert. Pune patefonul la maximum, cântecul se strecoară afară prin fereastra deschisă, se ridică deasupra clădirii sumbre a fabricii.

Pe perete e portretul lui Hitler pe care doamna Binder îl ia jos și îl așază în pat lângă ea. Un timp se uită la el, apoi ia o foarfecă și cu multă atenție îi scoate führer-ului ochii. Apoi îl așază pe perete la locul lui, se uită la el un timp, stând nemișcată pe pat, în vreme ce din odaia vecină vine plânsul nestăvilit al noului-născut, care nu-i produce doamnei Binder nici o impresie.

*

În bucătărie, mama cu Eva Nada continuă obișnuitele lor discuții.

- Doamnă, spune Eva Nada, când s-o termina și războiul ăsta? Că mie, vă spun drept, mi s-o urât!
- Ai să vezi ce-ți fac dacă te mai prind că arunci apă fiartă peste crinii turcești. Nu-ți intră nimic în capul ăla bătrân, spune ea supărată.
- M-am prostit, asta așa-i, spune Eva Nada, clătinând din cap.

Cu un gest brusc își leagă strâns baticul de parcă ar fi vrut să se stranguleze.

Picioarele ei desculțe lipăie pe cimentul bucătăriei, picioarele ei cu degete noduroase și crăpate. Se opintește și ridică de pe plita sobei cazanul cu rufe puse la fiert și aburii o înconjoară ca un fel de aureolă. Cu mâna ei neagră despică, cu un gest hotărât, aureola de aburi.

*

Bantu își continuă șantajul. De data asta se află într-o încăpere în care toate lucrurile zac într-o mare dezordine. În patul desfăcut – doi tineri: fata e acoperită cu pătura până la gât, în încăpere e probabil destul de răcoare, bărbatul, în schimb, a dat pătura la o parte și e numai în chiloți și în maieu.

- Ai să răcești, îi spune Bantu tânărului cu multă grijă. Intră sub pătură că putem vorbi și așa, putem sta liniștiți de vorbă, nu-i nici o grabă.

Bărbatul își trage pătura peste el și Bantu se așază pe marginea patului. Femeia se ghemuiește cu multă dragoste,

cerând parcă ocrotire, lângă tânărul bărbat care o cuprinde în brațe, cu multă dragoste.

– Dacă nu sunt bani, nu sunt și nu ai ce-i face, spune Bantu și oftează, foindu-se pe un colț de pat. O să ciupesc și de la alții, o să dau și de la mine dacă e cazul și de aranjat tot o să aranjăm noi, fiți fără grijă, nu vă las, eu ce v-am promis rămâne sfânt. Ce dracu, Pavele, ne cunoaștem doar de multă vreme, spune Bantu și-l lovește ușor cu palma peste piciorul pe care tânărul și-l scosese din nou afară de sub pătură. Numai voi să aveți grijă, nu cumva să vă scape și să spuneți cuiva ce și cum, că atunci iese totul la iveală și nu-i bine. Atunci s-a sfârșit și cu mine și cu voi. Ne-a bătut Dumnezeu!

Femeia începe să plângă speriată, tânărul bărbat o liniștește spunându-i în șoaptă cuvinte dragăstoase.

*

Doamna Binder se pregătește de plecare. Își îmbracă cea mai frumoasă rochie pe care o are; în fața oglinzii, își aranjează părul, încercând să realizeze o coafură cât mai elegantă. Cum nu e nimeni în tot imobilul, poate să plece fără să fie reținută. Fredonează o melodie și arată cât se poate mai veselă și fericită.

*

La gară, doamna Binder și-a luat bilet de tren. Șeful de gară îi spune impegatului:

– Când o vezi cât e de înțolită și aranjată, nici nu-ți vine să crezi că și-a pierdut mințile, săraca de ea...

– Cum de nu-i e frică directorului s-o lase să călătorească singură, spune impegatul și se uită la doamna Binder cu multă milă.

Doamna Binder se urcă în tren. Trenul se pune în mișcare. O clipă o mai putem zări stând la o fereastră ca o păpușă mare și neînsuflețită, apoi trenul dispare în depărtarea cețoasă.

*

Doamna Binder e singură în compartimentul de clasa întâi, zăcând, păpușă inertă, printre catifelele rupte și prăfuite ale trenului. Vine conductorul. Doamna Binder îl întreabă:

– Puteți să-mi vindeți un bilet de tren până în Germania?

– Nu, doamnă, spune controlorul privind-o năuc, controlorii nu vând bilete de tren. Bilete cumpărați până unde vreți dumneavoastră, la casa de bilete.

– Ah, da, desigur, am înțeles, spune doamna Binder și dă înțelegătoare din cap.

Dimineată de toamnă târzie. Un soare rece și palid se ridică deasupra întinderilor pustii care sunt zărite din goana trenului.

*

Călătoria a fost întreruptă pe neașteptate. Un ceferist îi explică doamnei Binder:

– Linia, doamnă, a fost distrusă. Au bombardat-o americanii. N-aveți alta de făcut decât să vă întoarceți frumos acasă.

– Dar bine, îi explică foarte mirată doamna Binder, cu vreau să merg acasă. În Germania...

Șeful de gară o privește mirat, apoi observă că ceva nu e chiar în regulă cu distinsa doamnă și pleacă repede ridicând din umeri.

*

Doamna Binder e singură în vagonul părăsit pe o linie lateralnică.

– Rămân aici, spune ea hotărâtă. N-am să părăsesc vagonul până se repară linia!

– Nu-mi faceți necazuri, vă rog frumos, spune un acar (acesta a descoperit-o în vagonul pustiu). Degeaba mai așteptați, că nu mai pleacă nici un tren. Ascultați-mă ce spun!

*

O cameră de hotel mizeră. Geamuri murdare, mobilă roasă de carii. O chiuvetă spartă. Un scaun fără picior. Doamna Binder își privește chipul obosit în oglinda pătată de muște. Un moment de luciditate?

*

Doamna Binder a ieșit să se plimbe prin oraș.

O după-amiază târzie de toamnă. Începe să se însereze.

Puținii trecători se uită mirați și nedumeriți la doamna Binder, care este, într-adevăr, o apariție cât se poate de bizară: părul i s-a desfăcut și-i atârnă pe sub pălăria elegantă în șuvițe

murdare. Stratul gros de pudră de pe față i s-a transformat într-un fel de mâzgă murdară.

*

Doamna Binder a intrat într-o cofetărie. Comandă o prăjitură.

– E război, doamnă, de unde vreți să avem prăjituri? întrebă uimit cofetarul.

*

Își continuă drumul prin oraș. Afară a început să cadă o ploaie deasă și mărunță. Pălăria i-a alunecat bine într-o parte și-i atârnă neglijent smocuri de păr pe umeri.

Doamna Binder s-a rătăcit pe străzile întortocheate ale micului orașel.

Ploaia devine din ce în ce mai deasă, orbind-o și făcând-o să nu mai găsească drumul spre hotel.

Chipul doamnei Binder e din ce în ce mai speriat și mai răvășit, în timp ce îmbrăcămintea atârnă pe ea în neorânduială.

Pe lângă doamna Binder trece un băiat cu bicicleta.

Claxonează când ajunge în dreptul ei, apoi dispare după colț.

Doamna Binder începe să alerge, vrea să-l ajungă din urmă pe băiețelul cu bicicleta. Strada e însă pustie; băiatul a dispărut.

– Căutați vreo adresă, doamnă? întrebă un trecător văzând-o pe doamna Binder care umblă buimacă pe străzi.

Strada merge de-a lungul râului cu apele murdare și tulburi. Împleticindu-se și oprindu-se mereu, doamna Binder abia mai poate să pășească.

*

În bucătărie mama și Eva Nada stau de vorbă.

– Paharele alea numai bine șterse nu sunt, îi spune mama Evei Nada.

– Ba, că și dumneavoastră nimica nu vă place, spune furioasă Eva Nada. Prea sunteți pretențioasă, prea strâmbați din nas! Cine poate să vă facă pe voie!

– Am să-ți tai limba, dacă mai vorbești urât cu mine, îi spune mama mai în glumă, mai în serios.

– Prea mă dăscălești, zău așa! Că dacă nu s-a prins nimica de mine până acuma, nici de acum înainte nu se mai prinde. Sunt și întoarsă pe dos, dacă am aflat cum a murit doamna Binder, cum s-a înecat în Dunăre...

– Nu-mi vine să cred că s-a aruncat, sărmana de ea, spune mama. S-ar putea să fi fost un accident.

– Ce accident, nici vorbă de așa ceva, ascultați-mă ce vă spun, ea de multă vreme nu mai e întregă la minte. La copilul care a venit pe lume după ce-au murit gemenii nici nu voia să se uite, de parcă n-ar fi fost tot al ei! Hitler i l-a cerut și tot el i-a luat și pe ceilalți doi, bată-l Dumnezeu să-l bată, că nu ne mai vedem odată scăpați de el! Că-i mai rău decât holera! Numai nenorocire și necaz a adus pe lume. Odată și odată tot o să răsufăm ușurați, că n-o fi asta pe vecie!...

De furioasă ce era, scapă din mână un pahar.

– Nu știu ce-o fi cu mine astăzi, toate le scap din mână, face ea furioasă. Așa am pățit și cu tabloul cu regina. Ce-o să spună domnu' când o să vadă, mamă doamnă, ce-o să mă mai muștruluiască.

- Țsta-i al treilea în câteva zile... Numai bine n-o să-i pară, spune mama.
- Ba, vă spun drept, că după fotografia cu regina mie nici nu-mi pare rău! mărturisește Eva Nada. Mie fotografia asta așa, mai mult în pielea goală decât îmbrăcată, nici nu mi-a plăcut!
- Așa sunt rochiile reginelor, spune mama. Cine și-a găsit să le critice!
- Așa o fi, spune Eva Nada gânditoare. Așa o fi moda la ele să-și arate tâțele, au nu au! Ce poate pricepe o proastă ca mine, spune Eva Nada, făcând pe neștiutoarea, apoi îi face cu ochiul mamei și amândouă încep să râdă.

*

Acasă la Bantu. Cum în ultimul timp gospodăria i s-a mărit foarte mult, Bantu și-a luat un argat care să-i ajute la lucru. Cornel, argatul, aruncă niște fân din pod când se aude strigat de Bantu.

- Cornele, strigă Bantu, ești ori surd ori ce-i cu tine că nu-mi răspunzi.
- Ai și dumneata un pic de răbdare că vin acuma, îi răspunde băiețandrul.
- Cornel coboară din pod și se îndreaptă spre pridvor, unde Bantu, foindu-se de nerăbdare, îl așteaptă.
- Bag seamă că azi nu te-ai uitat la orar, spune Bantu și arată spre așa-zisul „orar“ de pe perete. Ai văzut ce scrie aicea ori n-ai văzut? spune Bantu și se apleacă să citească ce scrie în orar; și cum e miop își apropie foarte mult fața de hârtia de pe perete:

– Am văzut, cum să nu văd, spune Cornel și se leagănă de pe un picior pe celălalt.

– Atunci mai citește o dată c-a să aud și eu, spune Bantu.

Cornel citește cu voce tare cele scrise de Bantu în „orarul“ său.

– „Luni, cât e ziua, la săpat cucuruzu a doua oară, marți cât e ziua, la plivit grădina și cumpărat răsaduri de la Monică“ ...

– Și azi, rogu-te, ce zi îi? întreabă Bantu.

– Păi azi e luni toată ziua, eu așa cred, spune Cornel și începe să se rânjească la Bantu, pentru că toate i se par a fi un fel de glumă, nu-i vine să le ia în serios.

Bantu se apleacă din nou spre orar și cu ochii lui miopi citește încă o dată cele scrise pentru ziua de marți.

– Astăzi așa scrie, spune el cât se poate de serios, că trebuie săpat cucuruzul, scrie așa ori nu? îl întreabă Bantu pe Cornel.

– O fi scris, spune Cornel cât se poate de neîncrezător, numai că Dumnezeu nu are grijă de orarul nostru. A și început ploaia! spune el și arată vesel spre cer cu degetul.

Începe ploaia. Din cer cad stropi mari și grei.

– Și azi-noapte, când m-am dus și eu afară ca tot omul, a plouat, îi explică tânărul argat lui Bantu. Spre dimineață, când a dat a se lumina, s-a mai oprit un picuț. Și uite că acum s-a pornit din nou, spune Cornel și arată vesel spre cerul înnourat... Și asta nu-i o ploaie dintre acelea care trec repede. Poate să scrie acolo la dumneata în orar, dar degeaba, pe așa o vreme nu avem cum să-l săpăm.

Parcă poți intra cu sapa în holdă, pe un timp ca ăsta!...

– N-am eu grija ploii, spune Bantu. Așa scrie în orar, așa facem!

*

Povestea cu orarul lui Bantu e povestită în continuare de către Cornel în cuina de vară, în timp ce mama și cu Eva Nada pun dulcelețurile de cireșe în borcane.

– Orarul ăsta, spune Cornel, și se distrează foarte tare povestind, Bantu îl face de o săptămână; aici să mă trăznească dacă vă mint ori dacă pun ceva de la mine! Cu cerneală roșie, galbenă și albastră, de arată ca tipărit, așa-i de frumos! Și ce scrie acolo în orar, trebuie să facem. Fix așa!...

– Bantu, eu așa cred că ne poate cumpăra pe toți, doamnă, nu se uită la bani, așa are de mulți! De unde și cum, numai el știe, dar nu-i lucru curat. Mira-m-aș să nu-și fi băgat dracu coada!

– Mă întreb și nu înțeleg, de unde o fi găsit el atâția bani, când vremurile sunt așa de grele, spune mama.

– Poate că-i face, spune Eva Nada. Mă gândesc că o avea o fabrică din acelea de făcut bani... Pe el nu-l plâng eu, spune Eva Nada. Lui întotdeauna i-a mers bine. A știut să se întoarcă așa cum a bătut vântul și de căzut tot în picioare a căzut. Om descurcăreț!

*

La jandarmerie.

– Târziu, Bantule, vii și tu să-mi spui, îl ceartă șeful de post pe Bantu. În două zile de când au fugit nenorociții de ei, cine știe unde dracu or fi ajuns acum! De unde vrei tu să ți-i scot?!

– De ajuns departe n-au ajuns, domnu' plutonier, spune Bantu, că-s săraci la minte. N-au avut cum să ajungă, dacă au plecat de capul lor. S-or fi rătăcit prin pădure și i-or fi mâncat lupii și asta se poate.

– Și spui că bani n-au avut cu ei? întrebă plutonierul. Adică vreau să spun, n-au luat și ei ceva bani din casă că ești plin de bănet, Bantule, cine nu știe, spune plutonierul plin de invidie și-i face cu degetul lui Bantu.

*

Fuga surdomuților: zi de iarnă, foarte devreme, cu mult înaintea răsăritului de soare. Sania se odihnește în mijlocul curții. Buimăciți de somn, surdomuții se rotesc în jurul ei și uneori se lovesc unul de altul, cuprinși de o extraordinară febrilitate. Scot calul din grajd. Calul nechează. Bantu doarme însă somn greu și nu-i aude. Surdomuții scot tot felul de sunete nearticulate, găinile, trezite și ele de agitația din ogradă, încep să cotcodăcescă. Surdomuții deschid poarta, apoi se urcă în sanie și ies cu sania din ogradă. În urma lor poarta rămâne larg deschisă, ograda pustie.

Sania străbate ulița, încă adormită la acest ceas al dimineții, a satului. Din când în când zăpada cade cu bufnituri grele din duzii de pe marginea drumului.

Au ieșit din sat. Drum nins, sania plutește parcă.

Surdomuții și-au luat cu ei o muzicuță și acum și-o trec unul altuia. Din muzicuță ies sunete stranii. Muzicuța se înfundă cu salivă și ei o lovesc de tălpoaia saniei.

Undeva, în depărtare, se vede un tren.

Surdomuții se ridică în picioare și fac semn celor din tren cu căciulile lor uriașe, cuprinși de o mare bucurie.

*

Surdomuții intră într-un sat cufundat încă în somn și întuneric. Sania alunecă veselă pe lângă casele mohorâte și înghețate, cu geamuri oarbe. La o singură fereastră lumina e aprinsă. Surdomuții opresc sania și cască gura la cele ce se întâmplă în odaia luminată. În odaie o femeie tânără își lasă de pe ea cămașa cu care a dormit în timpul nopții și rămâne goală în mijlocul odăii. Își trece amândouă mâinile peste sâni și și-i ridică cu un gest somnoros.

Surdomuții sunt emoționați și extrem de agitați.

Cu gesturi leneșe, femeia începe să se îmbrace. Surdomuții își scot afară limbile roșii și fulgii de zăpadă se topesc pe limbile lor fierbinți. Apoi sania o pornește din nou la drum.

*

Surdomuții au adormit în sanie.

Sania a intrat într-o curte mare, gospodărească, cu tot felul de acareturi. În șura uriașă niște căzi mari pentru țuică. În sanie, gemenii adormiți și pe jumătate înghețați. În jurul lor se foiesc niște băbuțe care cu chiu, cu vai reușesc să-i ducă pe gemeni până în casă.

– Niște țuică din cea fierbinte, suratelor. Să se dezmorească, sărmanii de ei, că-s înghețați, spune o bătrânică. Și trage lavița aia mai lângă foc, să-i așezăm pe laviță, spune ea, în timp ce celelalte două bătrâne fac întocmai ceea ce li se spune.

*

O odaie în care bătrânele lucrează la război. Mosoarele de lână frumos colorată sunt răspândite peste tot. Niște pisici uriașe se joacă cu ghebele, în timp ce surdomuții torc de zor. O babă controlează firul ca să vadă dacă e destul de gros, apoi se așază din nou la război și continuă să lucreze.

*

Surdomuții s-au supărat pe pisici și le alungă din încăpere. Aruncă cu ghebe colorate de lână după ele. Pisicile încep să se joace cu ghebele în zăpada albă, pufoasă, căzută de curând. Surdomuții intră și ei în joc, în timp ce babele stau la geam, îl șterg cu mâinile lor zbârcite să poată vedea mai bine și privesc, dând pline de înțelegere din cap, hârjoana pisicilor cu surdomuții...

*

La jandarmerie. Plutonierul le anchetează pe bătrâne, care stau smîrnă în fața lui, speriate foarte. Nici nu îndrăznesc să clipească din ochi.

Surdomuții stau pe scaun lângă plutonier.

– Și ce ziceți voi c-au făcut toată iarna, întrebă plutonierul, uitându-se fioros la bătrâne.

– Au tors, ce să facă! prinde curaj una din bătrâne și se oțărăște la plutonier, apoi se strânge fricoasă lângă celelalte.

– Și nu le-a fost greu să învețe să toarcă? întrebă plutonierul și se uită mirat la surdomuți care aprobă cât se poate mulțumiți din cap.

– Au învățat, alta n-au avut de ales, spune bătrânica cea curajoasă. Numai că la început au fost prea

grăbiți, torceau prea repede și nu întorceau firul îndeajuns.

– Și de îngrijit, i-am îngrijit, nu au avut de ce se plânge. I-am ținut cu mâncare bună, pentru cât au muncit au primit înzecit înapoi. N-a fost pe de gratis!

– Asta se cheamă sechestru de persoană, intervine în discuție Bantu. Am citit și noi legile, că de-aia suntem primar!

*

Surdomuții s-au întors acasă. Stau cocoțați pe patul înalt și se plictisesc de moarte. Minunata lor aventură, cu pisici, babe care țeș la război cât e ziua de lungă și cu mosoare frumos colorate, a luat sfârșit.

Apoi se duc la geam și privesc ulița pustie, peste care cade o ploaie mărunță și din ochi începe să le curgă potop de lacrimi.

Intră Bantu și își scutură haina și pălăria udă.

– Mă poartă gândul să vă însor, le spune el surdomuților. Mâine, dacă e vreme bună, mă duc în oraș să vă caut o nevastă. Cornele, își strigă el argatul, ai grijă și țesală caii, că mâine mergem la târg.

– Și ce-om cumpăra? se aude glasul argatului de-afară.

*

Începutul lui septembrie al anului 1944.

Bantu și plutonierul din sat călătoresc cu trenul.

Observăm cum Bantu încearcă să se acomodeze noilor timpuri.

– Porcii ăștia de nemți, spune Bantu, că mult rău ne-au mai făcut. Eu vă spun drept, muream de urâtul lor și înainte, numa' că cine a putut să facă sau să spună ceva? Ei au fost stăpânii și cum spuneau ei, așa trebuia să joci că altfel ajungeam și noi unde au ajuns atâția alții, ce să mai vorbim! Am trăit vremuri grele, mă și mir cum de le-am putut face față!

– Asta așa-i, spune plutonierul destul de distrat și se scobește în dinți. Porcii de nemți, repetă el, ca să fie în același ton cu Bantu și să nu se lase mai prejos.

– A venit și vremea lor. Mă uit la ăștia de la noi, de la fabrică. Tremură carnea pe ei de frică, să nu vină rușii și să-i belească!

– A venit, cum să nu vină, spune plutonierul pe același ton de indignare ușor obosită.

– Eu știți ce-aș face cu ei? întrebă Bantu.

– Cu cine? întrebă plutonierul care n-a urmărit de fel discuția.

– Cum cu cine? întrebă revoltat Bantu. Cu porcii ăștia de nemți, că despre ei e vorba acuma. I-aș lua așa, de părul ăla al lor creț, aș încinge bine plita, aș face așa, un foc mare, și când îi mai bine încinsă, le-aș apropia obrazul de ea, să se sature! Ați făcut voi pe stăpânii în țara asta, acuma na-vă!

– Nu le-ar strica, spune plutonierul care începe să fie din ce în ce mai atent.

– Cu capul așa pe plită, spune Bantu vădit încurajat de spusele plutonierului, fericit că a reușit, în sfârșit, să-l facă atent, să simtă și ei ce-i durerea.

– Bună idee, spune plutonierul din ce în ce mai interesat și trezindu-se din somnolență.

– Așa pe rând, domnul plutonier, să simtă și ei ce greu ne-a fost nouă când făceau ei pe marii și tarii.

Pe rând, unul câte unul. Să le sfârâie pielea, să strige că nu mai pot și nouă nici să nu ne pese. Rabdă, rabdă, că și noi am răbdat, să le spui. Și să-i ții strâns, să nu-i lași oricât ar da ei să se zbată...

– Tu ai cap, mă Bantule, spune plutonierul cuprins de admirație și se desface la uniformă. Stau și mă crucesc câte îți pot trece prin el. Cu obrazul așa pe plită... să le sfârâie pielea... a dracului... spune plutonierul admirativ și scuipe pe fereastră.

*

O seară frumoasă de septembrie. Vară târzie. Ia o masă, în curte, stau părinții lui Andrei, mătușa acestuia care e învățătoare și bineînțeles Andrei care încearcă să citească un roman al lui Jules Verne, la lumina lunii. Ceea ce n-ar fi de mirare pentru că e lumină ca ziua, o lună uriașă și rotundă s-a ridicat deasupra satului.

– Ce noapte splendidă! spune mama.

– Și ce lună! spune mătușa lui Andrei.

– Ploaia asta a spălat pământul, spune Eva Nada din ușa bucătăriei în timp ce mestecă, folosindu-se de un polonic uriaș, niște cremă.

– Nu mai țin minte un septembrie atât de cald, spune mătușa lui Andrei.

– Nu mai citi, Andrei, spune tata, ai să-ți strici ochii.

– Ia lumina asta se poate citi de parcă ar fi ziuă, spune Andrei. Se vede foarte bine.

– Ar fi cam vremea să mergem la culcare, spune din ușă Eva Nada. Mâine trebuie să ne sculăm devreme. Trenul nu așteaptă după dumneavoastră. Acum, dacă pleacă la școală copiii, o fi înghesuială din cele mari.

– Și crizantemele astea, nu-i așa că sunt o splendoare? întrebă mătușa lui Andrei.

– Sunt frumoase, spune mama, dar parcă nu mai au un miros atât de puternic ca în alți ani.

– M-am săturat să stau în întunecimea asta, spune Eva Nada. Mă duc să aduc o lampă cu petrol, dacă ăia de la fabrică au întrerupt curentul cu alarma lor. Numai să nu se fi terminat feștila, că era pe sfârșite.

– Nu-i voie, spune tata. Dumneata n-ai auzit că-i alarmă?

– Că nu mai pot eu de alarma lor! spune furioasă Eva Nada.

Și chiar în acele momente, undeva pe cerul înalt al nopții de vară, puternic luminată de lună, se aud, cu un hureit surd și îndepărtat, avioanele.

Avioanele zboară deasupra satului, o amenințare cumplită care îi tulbură pe cei care stau în jurul mesei. Și-au ridicat privirile spre cer.

– Țștia trebuie să fie americanii, spune tata în șoaptă.

– Mult o mai țține și războiul ăsta, spune Eva Nada tot în șoaptă. Să dea Dumnezeu să-l văd și eu pe Ionuț al meu acasă, alta nu-mi doresc, spune ea. Vuietul surd continuă să se audă, îndepărtat și amenințător, iar cei din jurul mesei nu mai îndrăznesc să scoată o vorbă.

*

Din nou vacanță de primăvară.

Andrei se întoarce de la oraș cu trăsura.

În trăsură se mai află domnul Cristea și Eva Nada.

Domnul Cristea și-a cumpărat o oglindă mare pe care a așezat-o cu multă grijă în mijlocul trăsurii.

Se apropie ploaia. Trăsnetele și fulgerele care brăzdează cerul au speriat-o cumplit pe Eva Nada. Își face cruce după cruce și tremură ca varga.

– Oglinda asta nu cumva atrage trăsnetele, domnu' inginer? Întrebă ea speriată. Trăscăr toată de câte ori fulgeră, la ce să mint! mărturisește și începe să râdă ca să-și facă puțin curaj.

– Cu cei care n-au păcătuit niciodată în viața lor, Sfântu Ilie nu are treabă, spune în glumă inginerul.

– De păcătuit, am păcătuit, mie îmi place să spun drept, recunoaște Eva Nada. Parcă dumneavoastră n-ați greșit niciodată, n-ați călcat în viața dumneavoastră cu stângul? Puteți zice ce vreți, eu asta n-o cred, îl înfruntă Eva Nada pe inginer.

Între timp a început ploaia. O ploaie torențială care îi face pe toți ciuciulete.

– Păcat de chipiu, spune Andrei, că se înmoaie cozorocul...

Ploaia se oprește de tot atât de repede cum a început, norii se destramă și pe cer apare curcubeul. În depărtare se văd coșurile fabricii de la Margina, semn că se apropie de casă.

– Doamna, povestește Eva Nada, abia te vede venit. Mă credeți, domnu' inginer, că de o săptămână numai de asta vorbește: Să vină Andrei, zice, să-i fac un doboș tort așa cum îi place lui... Tare s-ar bucura!...

*

Au ajuns la inginer acasă și căruțașul, ajutat de Eva Nada, coboară oglinda din trăsură, având grijă să nu se spargă.

– Ei, ce zici de oglindă, o întreabă inginerul pe Eva Nada, îți place sau nu?

– Îmi place, cum să nu-mi placă, spune Eva. Te vezi în ea din cap până în picioare, asta zic și eu oglindă. Numai ce se vede în oglindă nu-mi place, spune ea și începe să râdă cu gura până la urechi. Că așa o babă neagră și urâtă e păcat să se vadă într-o oglindă atât de frumoasă și pe deasupra și nou-nouță.

*

– Uite, o întreabă mama pe Eva Nada, în bucătăria de vară și ridică cozonacul imens spre fereastră, în lumina strălucitoare a soarelui. Ce zici de cozonacul meu, ai mai văzut vreodată un cozonac atât de frumos?

– Numai să fie copt pe dinăuntru, spune Eva Nada. Eu în cuptorul ăla, de când l-au lipit țigani, nu mai am prea mare încredere.

– E adevărat, întreabă mama curioasă, că Bantu își însoară surdomuții? Am auzit că le-ar fi găsit două croitorese...

– Da, spune Eva Nada, toată lumea vorbește. I.e. dat la fiecare câte o mașină de cusut, dintre cele ce-au fost ascunse în pod...

*

I.e. vedem pe cele două croitorese aduse de Bantu lucrând de zor la mașinile de cusut, croind și trăgând la mașină cămăși și izmene pentru surdomuți. Între timp aceștia, ca să le mai distreze, cântă la viorile lor fără corzi furate de la Grun.

Apoi croitoresele se află într-o trăsură care se îndreaptă în tropotul cailor spre oraș, fardate ca niște păpuși. O croitoareasă în stânga lui Bantu și alta în dreapta lui. Una are o umbreluță de soare verde, iar cealaltă o umbreluță galbenă, iar în spate, în căruță, stau surdomuții, cu pălării negre cu boruri tari.

*

Bantu și croitoresele se află în sala de cinematograf, filmul pare să fie destul de emoționant, croitoresele plâng iar Bantu cască plictisit, nerăbdător să se termine filmul.

*

Surdomuții așteaptă în holul cinematografului să se termine filmul. Se distrează și ei cum pot: se joacă, lovind cu bănuții de perete și cu degetele răsfirate măsoară să vadă la ce distanță au căzut unul de altul.

*

Odaia în care dorm gemenii cu croitoresele lor, într-un pat dublu. Gemenii sforăie, unul gros iar celălalt subțire, femeile sunt treze și cu ochii în tavan. În jurul lor, în odaie, peste tot cămăși croite și necusute încă. Apoi le vedem pe croitorese, ridicându-se încet din pat în timp ce gemenii continuă să doarmă. Încep să umble prin odaie, se îmbracă, atente tot timpul să nu se trezească gemenii. Apoi se aud bătăi ușoare în geam, croitoresele trag cu urechea, chipul li se luminează, zâmbesc fericite și, cu șiretenie, în vârful picioarelor, părăsesc încăperea în care cei doi gemeni continuă să doarmă și să sforăie fără să aibă habar.

*

În bucătăria de vară. Mama și cu Eva Nada vopsec niște lână. Cu un polonic uriaș de lemn, Eva Nada ridică sulurile de lână să vadă dacă s-a prins culoarea.

– Au fugit croitoresele, doamnă. Și-a găsit fiecare câte un drăguț și pe aici ți-i drumul! Gurile rele spun că nici n-ar fi fost croitorese, că le-ar fi adus Bantu știți dumneavoastră de unde...

– De unde? întrebă mama. De unde spui că le-a adus?

– Și-au luat și mașinile de cusut cu ele, prăpăditele. A rămas Bantu fără mașini de cusut, spune Eva Nada și ridică un alt sul pe polonic, să vadă dacă s-a prins vopseaua și dacă e destul de frumoasă culoarea.

– Ce ziceți, doamnă, de culoarea asta? întrebă Eva Nada și îndreaptă sulul spre lumină, să se poată vedea mai bine.

*

Într-o librărie. Domnul Cristea a intrat cu Andrei să-i cumpere o carte.

– Prin urmare, romanele lui Jules Verne le-ai și citit pe toate care au apărut până acum? întrebă inginerul. Nu mai avem ce cumpăra? Și Bolidul de aur? întrebă el și-i arată lui Andrei una din cărțile oferite de librar.

– I.-am citit, spune Andrei.

– Dar Doamna de Monsoreau de Alexandre Dumas?

– Am citit-o, spune Andrei.

– Dar Povestea unui mic marinar de Hector Malot?
Andrei ia înfrigurat cartea și începe s-o răsfoiască.

– Pe asta n-am citit-o, recunoaște el, cât se poate de bucuros.

– Vă rog s-o împachetați, îi spune el librarului, în timp ce Andrei freamătă ca un căluț de bucurie.

*

A venit primăvara. Domnul inginer Cristea se întoarce de la oraș cu căruța împreună cu Andrei. Andrei e foarte mândru în uniforma lui nouă și stă pe capra căruței lângă inginer. Câmpii verzi, sub lumina strălucitoare a soarelui de primăvară. Pe marginea drumului o fată tânără, cu un acordeon în spate, pe care abia reușește să-l ducă.

– Nu vi-i greu, domnișoară, să-l duceți? întrebă inginerul, în vreme ce domolește caii încercând să oprească.

– De ușor n-aș spune că-i ușor, spune fata și-și mută acordeonul pe celălalt umăr.

– Urcă-te în căruță, domnișoară, spune inginerul. Mai întâi dă-mi te rog acordeonul să ți-l țin ca să poți urca mai ușor.

Fata se urcă și Andrei îi face loc între el și inginer.

– Am fost la Lugoj să-l repar, spune fata după ce s-a urcat și căruța pornește din nou. Am dat pe el o groază de bani. Săculețul ăsta, spune fata, a fost plin numai cu mii și sute. Cu inflația asta e ceva de speriat!

– Așa-i, domnișoară, spune inginerul. Bani nu mai au nici o valoare.

– Și dumneavoastră de unde veniți, dacă nu sunt indiscretă? întrebă fata.

- Am avut niște treburi la direcția agricolă, spune inginerul. Cu ocazia asta m-am gândit să-l aduc și pe Andrei acasă, să nu mai dea banii pe tren.
- Pot să-mi permit să întreb unde lucrați? spune fata pe același ton ceremonios, timid, nu lipsit de un anume farmec.
- Sunt inginer agronom la Margina, domnișoară, spune inginerul.
- O, spune fata, la Margina, așadar. Am fost și eu la Margina, toamna trecută, la o colegă de școală. Am fost și la bal, ne-am distrat minunat! E o fabrică la Margina și miroase peste tot a oțet.
- Da, e o fabrică de acetilenă, aprobă inginerul.
- Știu, spune fata. Iângă fabrică e un cinematograf. Am văzut și un film absolut minunat: „Ora douăsprezece după război“. M-a impresionat teribil! Am și plâns..., spune fata și începe să râdă, amintindu-și de lacrimile de odinioară.
- „Floarea de piatră“ ai văzut-o? întreabă inginerul.
- Cum să nu! spune fata. E colorat.
- Te pomenești că e primul film în culori pe care îl vezi dumneata? întreabă inginerul tratând-o ca pe o puștoaică neștiutoare.
- Mărturisesc că da, răspunde fata și roșește toată.
- Dar „Lacrimi de țigancă“ și „Femeia diabolică“ pariez că nu le-ai văzut? intervine Andrei în discuție, în timp ce trăsura își continuă drumul de-a lungul câmpurilor verzi. Peste tot s-a ieșit la munca câmpului și țăranii se opresc din lucru și-i salută pe cei ce trec în goana cailor.

*

Discuția în trăsura continuă.

- Unde ești învățătoare? întreabă inginerul.
- De unde știi că sunt învățătoare, spune fata. La Bujor, îi explică ea apoi inginerului.
- Uite că aproape am ajuns, spune inginerul. Pentru că te-am adus cu trăsura poate că ai să-mi cânti și mie odată la acordeon.
- Cu cea mai mare plăcere, spune fata.
- Dacă am să te invit la bal la Margina ai să vii? întreabă inginerul.
- Cu multă plăcere, spune fata în timp ce coboară din trăsură.
- Nici nu mi-ai spus cum te cheamă? întreabă inginerul.
- Stela, spune fata.
- Poate vii de Paști, spune inginerul. A doua zi e bal mare. Vii, nu-i așa? întreabă inginerul.
- Aștept să-mi trimiteți vorbă, spune fata.

*

Bal la Margina. Un acordeonist care cântă la acordeon cu o singură mână, un țigan, chior de un ochi, la vioară, la contrabas un vlăjgan cu părul roșu.

- Bine că au terminat cu serbarea, spune un flăcău, altfel ne plecau muzicanții.
- Nu știu de ce au lungit-o atâta. Și tot poezii din cele mai lungi, spune altul.

Orchestra atacă un vals care poate fi foarte bine „Dunărea albastră” sau „Valurile Amurului”.

- Mai bine ați cânta „Stepa Baicală”, se roagă o fată. Sunt moartă după cântecul ăsta...

Stela dansează cu inginerul Cristea.

- Ce-am să mă fac cu fierul de călcat pe care l-am câștigat la tombolă? întrebă fata.
- Ai să te măriți, spune inginerul, și ai să calci cămășile bărbatului cu el...
- Nici vorbă de așa ceva! spune Stela. Sunt prea tânără. Ia ce m-aș grăbi?!
- Nici nu știi când vine duminica oarbă, spune inginerul.

*

Orchestra se odihnește și lumea se înghesuie la bufet unde se servește bere.

- Rugați-o dumneavoastră pe Stela să ne cânte ceva, îi spune inginerului colega și prietena Stelei. Cântă așa de frumos!
- Faceți liniște, strigă inginerul, că o să ne cânte domnișoara Stela un cântec.
- Poate îmi dați puțin acordeonul dumneavoastră? îi spune Stela acordeonistului, care îi dă acordeonul și fata, cu o voce groasă de alto, începe să cânte „Banii, banii“, vechiul cântec al stânenjarilor.
- O sticlă de bere pentru domnișoara, strigă cineva când se termină cântecul, că tare frumos a cântat. Eu plătesc!

*

Dimineața, în zorii zilei, au mai rămas puțini dansatori. Ghirlandele de creponată de pe tavan s-au desprins și atârnă neglijent, dintre muzicanți singurul care a mai rămas e acordeonistul care cântă un tangou vechi și demodat. Stela dansează cu inginerul Cristea.

– A fost minunat, spune fata. N-am să uit niciodată balul ăsta!

*

– Cristea ne invită la o plimbare cu trăsura, spune tata în timp ce mama și cu Eva Nada trebăluiesc ca de obicei prin bucătăria de vară.

– Nici vorbă să pot pleca, spune mama. Tu nu vezi ce-i în bucătărie?

– Duceți-vă, doamnă, fără grijă, spune Eva Nada. Mă descurc și singură.

– Are să ne spună ceva foarte important, spune tata.

– Te pomenești că se însoară, spune mama.

*

Au coborât din trăsură la marginea pădurii, în preajma unui izvor.

Inginerul, aplecat deasupra izvorului, bea apă.

– Mi-au înghețat dinții, așa-i de rece, le spune el.

– Tu ai grijă, îi spune mama soțului ei. Cu gâtul tău sensibil, una, două, ești răgușit. Mai bine te-ai abține.

– Mă însor, spune inginerul în timp ce cu o batistă se șterge la gură. Nunta am fixat-o de unu iulie. Vreau să vă rog să-mi fiți nași.

– Ce surpriză, spune mama.

– Sunt îndrăgostit, doamnă, până peste urechi. Nu știu ce s-a întâmplat cu mine. Nu mi-am putut închipui c-am să pot fi atât de îndrăgostit!...

*

Seara, în bucătăria de vară. Eva Nada trebăluiește singură. Intră inginerul Cristea. Pe masă tronează un tort uriaș pe care sunt scrise obișnuitele urări de nuntă.

– Frumos tort, spune inginerul. Sunteți pricepute, nu cred să vă întrecă cineva la prăjituri.

– Am spus eu, domnu' inginer, că mireasa aici ai să ți-o găsești și nu în altă parte, am spus sau n-am spus? întrebă Eva Nada și-l privește cu multă dragoste pe inginer.

*

La marginea satului, în apropiere de stația CFR, un soldat, după ce a coborât din tren, s-a spânzurat într-o livadă de pomi de pe malurile Begheului. Cauza nu se știe. Sătenii au venit să-l roage pe preotul din sat să-l înmormânteze după obiceiul străvechi pe soldatul cel mititel. Popa are guturai și, ca să-i treacă, și-a pus picioarele într-un lighean cu apă fierbinte. Când nu mai poate suporta – apa e foarte fierbinte – își scoate câte un picior afară. Pielea de pe picioare e roșie și opărită.

– N-am voie, le spune părintele sătenilor. Știți și voi, pe ăștia care își fac seama singuri nu-i îngroapă popa. Vreți să se afle și să am necazuri din pricina asta. Și așa ai mai mari se uită la mine ca la dracu, spune părintele și-și șterge picioarele înroșite cu un prosop curat și cu înflorituri.

*

Eva Nada s-a dus la preotul cel bătrân ca să-l roage să-i facă el soldățelului slujba de înmormântare. Casa preotului e la marginea satului, o casă veche și dărăpănată. Eva Nada bate la ușă, dar nu-i răspunde nimeni. Încearcă ușa care e

deschisă, intră într-o bucătărie murdară în care de multă vreme nu s-a mai făcut curățenie; peste tot farfurii murdare, resturi de mâncare... E gata să se împiedice în lemnele care zac aruncate în mijlocul bucătăriei, trece printr-un coridor întunecos și, în sfârșit, intră în odaia în care zace popa. Popa doarme cu gura larg deschisă, acoperit până la gât cu o pătură murdară și zdrențăroasă. Eva Nada se așază pe un scaun lângă pat și așteaptă ca popa să se trezească.

După un timp, popa Stoian deschide ochii și o vede pe Eva Nada stând pe scaun cu mâinile în poală și așteptând trezirea lui.

– Ce-i cu tine? întreabă popa răsufând din greu din pricina astmului. Și, înainte de a aștepta răspunsul, îi spune femeii: vezi că pe masă e o sticlută cu doctorii, fii bună și dă-mi-o, să nu mă mai scol eu.

– Care? întreabă Eva Nada, că sunt două.

– Aia verde și mai mică, spune părintele.

– Care e necazul, muiere? întreabă părintele și dă să se ridice pe pernă s-o vadă mai bine pe Eva Nada. Trage și tu perdelele alea, îi spune el femeii, să intre puțină lumină.

Eva Nada trage perdelele, apoi îi spune preotului:

– Am venit și eu ca proasta să mă rog de dumneata. Poate faci pustiul ăsta de bine să faci slujba de înmormântare. Nici aceia nu-i drept să-l băgăm în pământ ca pe păgâni...

– Pe cine să înmormântați? face nedumerit popa, neînțelegând prea bine despre ce este vorba. Și de ce nu vine popa celălalt să-i facă slujba? Eu și așa sunt cu un picior în groapă, ce slujbă vrei să fac? spune popa Stoian, privind supărat foarte la Eva Nada, și începe să tușească și să horcăie în chip demonstrativ.

– E unul care s-a spânzurat, părinte, spune Eva Nada și-și șterge nasul cu catrința, apoi tot cu catrința își șterge lacrimile. Un soldat, săracu, spune încă o dată și din nou ochii i se umplu de lacrimi, pe care și le șterge repede, cu ciudă aproape, cu dosul palmei.

– Și ce ai tu cu soldații? întrebă popa. Cine te-a pus pe tine să-i îngropi, poți să-mi spui?

– Nici douăzeci de ani împliniți nu cred să aibă, spune Eva Nada în loc de răspuns. Cu o voce ascuțită și certăreață îi spune preotului: Două, trei vorbe să mormăi și dumneata, părinte, că știi că nu te-o durea gura! N-o fi ăsta ăl mai mare păcat, chiar dacă și-a luat zilele, săracu.

– Care păcat?! se burzuluiește popa. Toanto, cine îți dă ție voie să vorbești de păcate, care-s mai mari și care-s mai mici?

– Câte păcate îi avea și dumneata, părinte, unul în plus sau în minus tot nu mai trage mult la socoteală. Dacă eu nu te știi, Doamne, iartă-mă, atunci cine nu te știe. N-ai fost nici dumneata ușă de biserică!

Văzând-o atât de furioasă fața popii se destinde într-un fel de râs. Își aduce probabil aminte de ceva de mult uitat.

– Tot așa ai rămas, Evo, spune el în șoaptă, mângâindu-și barba. Nu te-ai schimbat defel. Păi să mergem atunci, dacă zici tu așa.

– Al meu să fie păcatul, părinte, spune Eva Nada, bucuroasă că l-a convins pe preot.

*

Preotul și Eva Nada trec prin bucătăria cea cu farfurii murdare.

– Pune-ți un cojoc mai gros, părinte, îi spune Eva Nada, nu cumva să răcești și să pui după aceea vina pe mine.

*

O înmormântare cel puțin ciudată. La marginea cimitirului, unde e săpată groapa, preotul, cu o biblie zdrențuită și veche într-o mână și cu o cădelniță în cealaltă, face slujba de înmormântare cântând pe nas și răgușit. Singura care l-a însoțit la acel ceas de seară e Eva Nada, care ține loc de paracliser, ajutându-l pe părinte în timpul ritualului. Popa citește slujba, repede, înghesuind cuvintele, încât nu se mai pricepe nimic, nerăbdător să sfârșească cât mai repede. Popa tremură de frig, abia ținându-se pe picioare în anteriorul său zdrențaros, cu bărbuța rară și țeapănă, iar în spatele lui cimitirul cu copacii niși, cu curcile acoperite cu glugi de ninsoare.

– O făcurăm și pe asta, spune în sfârșit părintele, închizând cu zgomot cartea veche și zdrențuită.

Apoi amândoi încep să arunce pământ deasupra sicriului în care se odihnește soldățelul.

*

S-a lăsat seara și preotul însoțit de Eva Nada părăsește cimitirul.

*

Cerul, cu stele înghețate și reci, se boltește deasupra satului. Din afara imaginii auzim vocea domnului Cristea, care îl întreabă pe Andrei:

– Știi care e carul mare?

– Nu, spune Andrei, nu știu.

Îi descoperim pe amândoi stând în fața casei și privind cerul.

– Uită-te în direcția mâinii mele, spune inginerul.

Andrei urmează întocmai indicațiile inginerului.

– E o stea mai mare și care strălucește mai tare.

O vezi?

– O văd, spune Andrei.

– Bun... În stânga ei, cam la o palmă mai jos, vezi o stea ceva mai micuță?

Din interior se aude glasul mamei care îi cheamă înăuntru.

– O să înghețați de frig, spune mama. Veniți odată.

Și așa Andrei s-a plâns că-l doare gâtul.

Prin fereastra înghețată pătrundem în odaia în care mama lucrează la goblen. Eva Nada apare în cadrul ușii cu un pahar în mână pe care vrea să-l ștergă. Înainte de a-l șterge, suflă în el și-l aburește ca să se poată șterge mai ușor.

– Când te lași de obiceiul ăsta prost? îi spune mama supărată.

– Care, doamnă? întrebă Eva Nada și face niște ochi mari cât cepele, plini de nevinovăție.

– Să sufli în pahar înainte de a-l șterge!

– N-am nici un dinte stricat în gură, puteți trece la control.

– Nu-i igienic, spune mama. Cine știe ce microbi...

Andrei împreună cu inginerul Cristea intră în odaia în care mama lucrează la goblen și, ca de obicei, se ceartă cu Eva Nada.

– Ați înghețat, probabil, de frig, spune mama uitându-se la cei doi care sunt roșii la față din pricina gerului.

- Domnu' inginer mi-a arătat „caru mare“, spune în culmea entuziasmului Andrei.
- Sunteți o adevărată maestră, spune inginerul uitându-se la goblen.
- Mâinile Marici Magdalena sunt cele mai reușite, spune mama. Am avut „moliné“ de dinainte de război. Contează și materialul cu care lucrezi... Cum se simte Stela? întreabă mama.
- Suportă destul de greu sarcina, nu știu ce să mă fac cu ea, spune inginerul.

*

Acasă la inginerul Cristea.

- A trimis Bantu după mine, îi spune inginerul Stelei.

E seară, amândoi stau la masă, în bucătărie, și mănâncă. Stela, mișcându-se cu greu – nu mai are mult până să nască – scoate din cuptor mâncarea și o așază pe masă.

- Să-l duc eu cu trăsura ocolului până la Curtea.
- Mănâncă până nu se răcește mâncarea, îi spune Stela. Nici nu te-ai atins de ea.
- Mă enervează Bantu cu pretențiile lui stupide, spune furios inginerul. S-a adunat la el tot felul de plevușcă. Au ținut-o într-un chef de dimineață până seara și acum au chef să se plimbe cu trăsura. Numai că nu și-au găsit ei omul care să stea la dispoziția lor.
- Mănâncă, îi spune Stela arătând spre farfuria din fața lui. Ai timp să-mi povestești mai târziu... Se aud bătăi în geam. Stela iese afară să vadă cine bate.

- Pe tine te caută, spune ea revenind în odaie. Bantu a trimis un copil după tine.
- Ce ți-a spus copilul? Întreabă inginerul.
- Stai liniștit și mănâncă, îi spune Stela. Nu scrie niciunde că trebuie să fii la dispoziția lui Bantu.

*

Acasă la Bantu petrecerea e în toi.

- Ce-i cu omul tău, Bantule, întreabă unul dintre domni. Văd că se lasă rugat și nu are de gând să vină. Am impresia că nu prea e de partea noastră.
- Vine, domnu' avocat, fiți fără grijă. Nu mișcă în front. Numai că e așa subțire la nas. Nu-i place să i se comande.
- Suntem așteptați, nu putem întârzia prea mult. Așa că, te rog, ocupă-te de problema asta, spune avocatul.

*

Acasă la inginerul Cristea se aud din nou bătăi la geam.

- Cheamă-l înăuntru, spune inginerul din ce în ce mai enervat. Să stau eu de vorbă cu el.

Stela deschide geamul – afară e lapoviță și vânt – și-l cheamă pe cel care a bătut înăuntru.

- Poți intra, spune ea copilului. Ușa e descuiată. Copilul se scutură de ninsoare lângă ușă și începe să spună ca pe o lecție învățată pe de rost:
- A zis uica Bantu să vină neapărat domnu inginer cu căruța, altfel înseamnă că e împotriva alegerilor, așa a spus. Că nu-i căruța lui domnu' inginer, e

căruța statului și caii tot ai statului sunt, așa mi-a zis să vă spun.

– Spune-i lui unchiu-tu, spune Stela, c-a spus domnu' inginer că un cal e bolnav și nu poate pleca cu el la drum noaptea. Așa să-i spui... Vrei o plăcintă? îl întreabă Stela pe copil care se uită pofticios la plăcintele de pe masă

– Mulțumesc, dar avem și noi acasă, se codește copilul, neputându-și lua ochii de la plăcintă.

– Nu-i nimica, spune Stela zâmbind, iei și de la mine una, și-i întinde copilului o plăcintă.

Copilul începe să mănânce cu poftă.

*

Până la urmă, presat și amenințat de Bantu, inginerul Cristea acceptă să plece cu oaspeții lui Bantu.

Aceștia așteaptă sub streșina porții – printre ei îl descoperim și pe Bantu – în timp ce inginerul, ajutat de un tânăr, scoate căruța din șură și caii din grajd și îi prinde la căruță.

– Țsta e aproape orb, spune inginerul arătând spre unul din cai. Sper să nu am necazuri cu el. Noaptea nu vede de fel.

– Rău faceți, domnu' inginer, îi spune în șoaptă tânărul lui Cristea în timp ce îl ajută să lege caii. Țștia nu merită să le umblați în rând și să le faceți toate poftele. Numai uitați-vă la ei cum arată. S-a dat Bantu cu ei, dar de data asta cred că și-a greșit socotelile.

*

Au ajuns la Curtea și trăsura, supraîncărcată, trage la postul de miliție. Cu ochi somnoroși, șeful de post le strânge mâinile noilor-veniți.

- Bun căruțaș ești, inginere. Ai mânat extra!
- Bravo, spune și domnul avocat și-l bate pe Cristea protector pe spate. Acuma vii cu noi să ne mai dezmoțim oasele cu ceva tare. Ce zici?!
- Prefer să vă aștept aici, spune inginerul cu o voce de gheață.
- Nu fă mofturi, inginere, spune Bantu și îl amenință cu degetul, că nu-i frumos.
- O să vă fie frig, n-am mai făcut focul nu mai știu de câte zile și pereții sunt înghețați, spune șeful de post.
- Nu-i nimic, spune Cristea. Prefer să vă aștept aici. Își ascunde cu greu disprețul de care e cuprins.
- Cum vrei, spune Bantu rânjind. Numai că o să ai de așteptat cam mult. Până se face ziuă să nu crezi că o să plecăm...

*

Inginerul stă și așteaptă întoarcerea petrecăreților. O odaie cu pereți mâncați de igrasie, murdari, cu bănci cu vopsea roasă, cu ciment pe jos, care n-a fost spălat de cine știe când. Pe perete portretul regelui și al reginei are sticla spartă, de unde impresia că regina zâmbește strâmb. Soba e prăvălită într-o parte, iar prin geamul murdar se văd ivindu-se zorii tulburi ai zilei. În sfârșit se aud glasurile celor care se întorc de la chef.

– Gata, inginere, plecăm, se aude vocea lui Bantu.

Inginerul deschide ușa și întreaga bandă, clătinându-se pe picioarele nesigure, e nerăbdătoare să plece cât mai repede. Se urcă în căruță, claie peste grămadă, și trăsura o porneste spre casă.

*

Un camion cu farurile aprinse. Speriați, caii au tendința să se năpustească drept în fața camionului. Inginerul sare din

căruță încercând să-i oprească. Camionul încearcă să-l ocolească, dar nu reușește și-l lovește pe inginer în plin. Speriați, cei din căruță încep să strige și să vocifereze. Trupul zdrobit al inginerului e scos cu chiu, cu vai de sub camion de șoferul camionului, năucit de cele întâmplate.

– Ce l-o fi apucat să sară din căruță? întrebă disperat șoferul, după ce constată că inginerul e mort și că orice încercare de a-l salva e inutilă.

*

Ziua de început de martie pătrunde prin ferestrele murdare ale dormitorului de internat, rece, înghețată. Se așază în fâșii lungi, tremurătoare, pe parchetul murdar, pe dulapurile prăfuite, pe hârtiile mototolite aruncate peste tot. Andrei a primit un pachet de-acasă. I l-a adus domnul învățător Drăguțoiu.

Stau pe pat unul în fața celuilalt, iar Andrei încercă să desfacă pachetul legat cu tot felul de sfori. Ochii îi sunt plini de lacrimi și din pricina asta nu vede prea bine să desfacă nodurile.

– Cum a murit? întrebă el. Când a murit domnu' inginer Cristea?

Învățătorul, înțelegând cu destulă greutate cele ce se petrec în sufletul copilului, îi spune aproape cu indiferență:

– Săptămâna trecută. L-a călcat o mașină... Să ai grijă să mănânci mai întâi carnea de pui, că se strică mai repede. Ouăle sunt fierte, dar mi-a spus maică-ta să ai grijă, că sunt cam moi. Ai și puțină sare, într-un șervețel cu buline. Și un borcan de dulceață. Am plecat, îi spune el lui Andrei. Altfel nu mai prind trenul... Să înveți bine și să fii cuminte...

*

Ora de Naturale. Domnul profesor Pițu face gluma lui obișnuită:

– Absenții să se ridice în picioare.

Clasa râde, tot ca de obicei, singurul care nu e atent și care, cu ochii plini de lacrimi, privește pe geam, e Andrei. Prin geamul deschis se văd crengile negre ale castanilor din curtea școlii.

*

În curte, elevii joacă fotbal. E noroi și atât mingea, cât și elevii sunt plini de noroi.

– Ce-i cu tine? Nu vii să joci fotbal? îl întreabă un elev pe Andrei.

– A murit domnu' inginer Cristea, spune Andrei cu lacrimi în ochi. L-a călcat o mașină.

Peste drum de școală se află râul și Andrei privește apele tulburi, umflate din pricina ploilor de primăvară și a zăpezilor care s-au topit undeva sus.

*

Ia biserica. Cântărețul care dă răspunsurile preotului e Frunză-Verde, un bărbat slăbănog și prost îmbrăcat, cu o înfățișare de copil bătrân, un fel de prost al satului, considerat astfel din pricina inocenței sale, a neajutorării, a lipsei de simț practic. Frunză-Verde cântă în falset cu o voce caraghioasă și ascuțită, în timp ce Bantu îl urmărește cu multă atenție. După privirile acestuia se vede că pune ceva la cale.

*

Slujba s-a sfârșit și sătenii părăsesc biserica. Ultimul care rămâne e Bantu, care îl așteaptă pe Frunză-Verde. Acesta iese din strană și Bantu îi taie calea.

– Am o vorbă să-ți spun, îi șoptește Bantu, dacă nu te grăbești prea tare.

– Unde amaru să mă grăbesc, spune Frunză-Verde. Că acasă, de când a murit Ana, tot nu mai are cine să mă aștepte.

*

Ulița satului. Frunză-Verde pare destul de speriat de cele ce i le-a spus Bantu.

– Eu n-am făcut alta, spune Frunză-Verde, decât le-am umplut paharele. Mă chemai să te ajut, singur nu te descurcai. Era plină casa cu din ăia. Pe tine te-or lua la întrebări, tu ai fost omul lor.

– Tu să n-ai grija mea, că eu mă descurc. Nu de mine e vorba acum! Au vrut să te primească în partid ori ba?

– Au glumit așa, la un pahar.

*

Acasă la Frunză-Verde, un fel de colibă la marginea satului. Frunză-Verde trăiește de unul singur într-o mizerie cumplită. Bantu îl instruieste:

– Tu să asculți de mine, am eu un plan al meu, m-am gândit bine și într-un ceas să fii gata de plecare. Dacă întârzii, au și venit să te ridice și ni s-a dus dracului tot planul!

– Da pe tine de ce nu te arestează, că tu ai fost omul lor, spune cuprins de disperare Frunză-Verde.

– Eu mă descurc, nu avea tu grija mea, spune Bantu. Îți spun eu unde să te duci. Îți pierzi urma și gata! O lună, două stai ascuns până trece focul ăsta și după aia te întorci frumos acasă și nime n-o să-ți mai aibă de grijă...

– Nu știu ce să fac, se agită Frunză-Verde cuprins de panică. Nu mă lasă inima să-mi las căsuța, mi-i tare greu să mă despart de ea.

*

Au trecut câteva luni și Frunză-Verde a fost în sfârșit prins de oamenii legii. Poartă o barbă lungă, hainele îi sunt zdrențuite și murdare, într-un cuvânt e greu de recunoscut. Însoțit de doi milițieni, străbate pădurea.

Liziera pădurii. Bantu îi așteaptă. Frunză-Verde îl vede pe Bantu, înțelege trădarea acestuia, dar nu mai are puterea să se revolte.

*

La miliție un ofițer tânăr, se uită cu milă și cu repulsie la Frunză-Verde, care continuă să se tânguie cu vocea lui subțire și ascuțită:

– Numai să nu mă omorâți, domnu' ofițer, spune el cu ochii roșii de plâns și de oboseală. Eu n-am nici o vină. I.e-am turnat în pahare, că așa mi-a spus Bantu, îmi dădea și mie câte o paclă de tutun pentru asta, dar altă legătură cu ei n-am mai avut. Aici să-mi sece inima dacă vă mint!

– Nu te omoară nimeni, spune calm ofițerul și în același timp agasat de vocea plângăreață a fugarului.

La judecată ți se va stabili vina și vei primi pedeapsa pe care o meriți.

– Dar cu Bantu cum rămâne? El nu pățește nimica, nu-i așa? El s-o descurca și de data asta, așa cum a știut întotdeauna...

*

Sala de așteptare a unei gări, noaptea. În afară de Bantu și de încă un tânăr, amândoi tunși chilug, în sala de așteptare nu se mai află nimeni. S-au întins amândoi pe băncile murdare, încercând să doarmă. Bantu a adormit, în schimb tânărul nu poate dormi. El își ridică încet, cu frică aproape, capul tuns chilug de pe bancă și privește prin ușa deschisă vagoanele de marfă care trec cu zgomot mare fără să se oprească. Ascultă cu urechile ciulite până când zgomotul făcut de marfar se stinge în noapte.

Peronul pustiu. La un capăt al acestuia, zărim două femei înfocolite și care abia trag după ele niște mături uriașe.

– Mi-am luat doi metri de americană, spune una dintre ele. A adus Ionel la noi la cooperativă. Numai culoarea nu-mi prea place.

– Ce culoare are? întrebă cealaltă femeie.

– Vânătă, spune prima. Nu-i prea potrivită culoarea, dar ce să fac, altceva nu s-a găsit.

Tânărul din sala de așteptare, cu mâinile în poală și cu chipul răvășit de o mare tristețe și de oboseală se uită la Bantu care continuă să doarmă, răsucindu-se cu greutate pe scaunul îngust, oftând prin somn. Apoi fluieratul strident al unui tren îl trezește din somn. Îl privește cu niște ochi apoși, grei de somn, pe tânărul din fața lui.

– Cât o fi ceasul? întrebă și cască prelung.

– E abia trei, spune tânărul.

– Asta înseamnă că mai pot trage un pui de somn, spune Bantu și se culcă la loc. Nu-i mai tare decât patul din celulă, adaugă el și oftează. Rogu-te, când o fi vremea de tren să mă trezești, nu cumva să pleci fără mine și să mă lași aici...

Adoarme din nou și începe să sforăie, în timp ce tânărul, cu mâinile în poală, îl privește nemișcat.

*

Bantu s-a trezit, afară s-a făcut ziuă. Bantu se chinuie să-și scoată bocancul flenduros din piciorul stâng, celălalt bocanc se află în fața lui.

– De-acum îi cald, spune Bantu. Pot merge și desculț. Îi las aici cadou, tot nu mai sunt buni de nimic. Uite că eu sunt mai bătrân ca tine și cu cât, dar mă crezi că eu n-am știut cât am stat acolo ce-i aia frigul. Eu grija lui n-am avut-o... Zic să mergem, adaugă el după o scurtă pauză, văzând că tânărul său însoțitor nu spune nimic. Mă gândesc c-o fi tras trenul, că o fi vremea.

Tot fără să scoată o vorbă, tânărul îl însoțește pe Bantu, se îndreaptă amândoi spre o linie mai lăturalnică unde trebuie să se afle trenul cu care urmează să plece spre casă. Bantu împreună cu tânărul său însoțitor se urcă în tren. Vagonul în care s-au urcat e gol. Tânărul încearcă să deschidă o fereastră. Fereastra e însă înțepenită, toate eforturile lui de a o deschide sunt zadarnice. Renunță. Apoi fereastra se deschide singură cu mult zgomot. Amândoi privesc prin fereastra deschisă gara care se trezește la viață. Capul tuns chilug al tânărului, lângă cel cărunt și îmbătrânit al lui Bantu.

*

Vagonul se umple cu muncitori navetiști. Unul din muncitori își aprinde o țigară.

– Mă! spune altul, referindu-se la cel care trage satisfăcut din țigara abia aprinsă, știi cu cine semeni tu acum?

– Cu cine? întreabă cel ce fumează.

– Cu pensionarii lui Franz-Josef, cu aceia semeni tu, că numai ăia trăgeau așa din țigară și de mine nu aveau grijă! Trăgeau din țigară și stăteau pe niște scaune din acelea de paie, uite așa, spune el și arată cam în ce fel stăteau pensionarii lui Franz-Josef.

Ceilalți muncitori încep să râdă.

– Ce fel de pensionari or fi fost și ăia? întreabă primul, intrând în joc.

– Păi, mă mir că nu ai auzit de ei, spune celălalt. În cazul ăsta nu mai avem ce discuta!

Atât Bantu cât și tânărul care îl însoțește urmăresc discuția, apoi Bantu își reazămă capul de fereastră și adoarme din nou. Tânărul, în schimb, rămâne treaz. Muncitorii, care au început să joace cărți, își ridică din când în când ochii de pe cărțile soioase și se uită cu curiozitate la el și la Bantu, bănuind desigur de unde vin amândoi. Tânărul coboară într-o gară. Trenul pleacă mai departe și tânărul se uită un timp la el, apoi se întoarce și pleacă spre casă.

*

Bantu continuă să doarmă.

La un moment dat muncitorii navetiști coboară din tren. Vagonul rămâne gol, singurul călător e Bantu, care doarme.

Doarme cu gura larg deschisă și respiră greu, probabil din cauza căldurii, a soarelui care își revarsă lumina lui strălucitoare deasupra lanurilor de grâu pe lângă care aleargă trenul.

O nouă gară. În vagon se urcă un elev, care se așază chiar lângă ușă și începe să citească.

Trenul se oprește, la fel ca la începutul filmului, în plin câmp și prin fereastra deschisă se văd secerătorii care fac semne cu mâna spre tren, apoi își continuă lucrul.

Trenul se repune în mișcare. Oprește în gară la Margina, unde Bantu ar fi trebuit să coboare, dar acesta continuă să doarmă, nu-l trezește nimeni și pleacă mai departe.

*

În sfârșit, Bantu se trezește. Prin fereastra deschisă vede o gară mică pierdută în plin câmp. E o liniște intensă. Prin fereastra biroului de mișcare se aude ticăitul monoton și neîntrerupt al telegrafului. Privirile obosite ale lui Bantu se îndreaptă spre fântâna din fața peronului. Încearcă să se ridice, cu intenția să coboare și să bea apă dar nici de asta nu-i în stare. Bantu privește cu mai multă atenție gara și abia acum observă că e o gară ciudată; atât pe peron cât și în biroul de mișcare nu e nimeni. Telegraful merge singur. Bantu își scoate capul pe fereastră și observă că vagonul în care se află nu e legat de nici un tren. Vagonul e părăsit. Încearcă din nou să se ridice de pe banchetă, dar nu e în stare. Apoi trupul lui Bantu se prăbușește de-a lungul banchetei, iar noi părăsim vagonul și, de undeva de sus, privim mica haltă pierdută în câmp, înconjurată de lanurile de grâu care așteaptă să fie secerate.

TOATĂ LUMEA
VREA SĂ JOACE HAMLET

Sfârșit de spectacol. Cortina se ridică încă o dată și publicul entuziasmat îi ovaționează pe actori. Pare să fi fost un spectacol de mare succes, pentru că ropotul de aplauze nu contenește. Cortina se ridică de mai multe ori și până la urmă singurul care rămâne pe scenă mulțumind publicului este actorul principal, cel ce l-a interpretat pe nefericitul prinț danez. Mașiniștilor li se face semn din culise să mai ridice încă și încă o dată cortina, în timp ce se succed pe ecran aceste imagini, banda sonoră nu reproduce nici ropotul aplauzelor, nici șușotelile celor din culise, ci o foarte cunoscută poezie a lui Carl Sandburg, spusă de vocea încă în formare a unui adolescent: *Cu toții vor să joace Hamlet.*

În sfârșit, cortina nu se mai ridică, publicul începe să părăsească sala. Pe acest fundal se derulează genericul filmului, în timp ce vocea „în formare“ continuă să spună poezia lui Sandburg:

*„Cu toții vor să joace Hamlet pentru că e ceva trist
cum triști sunt toți actorii și pentru că a te posta în fața
unui mormânt deschis, ținând în mână craniul unui ins
și-apoi rostind rar și iar rostind rar fel de fel de cuvinte
gingașe, duioase, -nțelepte, ce maschează o inimă zdrobită;
e ceva ce răspunde sângelui lor.*

*Ei joacă în timp ce vorbesc și știu bine
că a juca exigent nu înseamnă decât a juca*

și iar a juca, și totuși: cu toții vor să joace Hamlet“.

*

Suntem în sala de spectacol și nici în culise, ci în fața unei comisii foarte severe și încruntate care îl ascultă pe tânărul candidat – același cu cel ce mulțumea publicului entuziast pentru aplauze – dar, bineînțeles, mult mai tânăr; cam neras, însă, și cu „creastă de cocoș“, așa cum purtau tinerii „nonconformiști“ pe acele timpuri. Sunt spuse ultimele versuri: „...și totuși: cu toții vor să joace Hamlet“ și tânărul se închină în fața comisiei de parcă sar afla pe scenă. Apoi se așterne o interminabilă tăcere. Persoanele din comisie arată a fi impenetrabile. Tânărul încearcă să citească pe fețele lor hotărârea luată. În comisie se află și celebra actriță X, care tocmai își notează ceva în carnețel, și celebrul actor Y, care se apleacă spre urechea vecinului său. Tânărul e din ce în ce mai stânjenit, se lasă când pe un picior când pe celălalt și, neștiind ce să facă de acum cu mâinile, și le duce la spate. Șușotelile celor de la masa comisiei continuă: par a fi uitat de tânărul candidat. În sfârșit, cineva spune:

– Frumoasă poezie și plină de tâlc, nu-i așa? (O voce bine lucrată, vocea unui mare actor.) Cine e autorul?

– Poetul progresist american Carl Sandburg, spune, cu o voce gătită de emoție, tânărul candidat.

– Poetul are dreptate, spune marele actor și zâmbește, plin de bunăvoință. Nu există într-adevăr actor care să nu dorească să-l joace măcar o dată pe Hamlet. Și dumneata, dacă o să devii actor, ai să vrei să-l joci.

– Eu prefer rolurile comice, spune candidatul, și vedem cum se sperie de propria-i declarație.

*

Suntem iarăși în sala în care tocmai s-a jucat Hamlet. Personalul teatrului a început deja să demonteze decorurile.

E scos de pe scenă tronul în care nefericitul prinț a expiat, mașiniștii ridică decorul și scena își dezvăluie neplăcuta sa goliciune, pereții de un alb murdar, dușumelele grosolane. Misterul e dat la o parte, palatul Eisingor dispare cât ai bate din palme, totul n-a fost decât iluzie, o plăsmuire de vis. Luminile rampei mătură scena goală...

Undeva, în culise, garderobierele discută între ele.

– Sunt și copii care se nasc la șaptea luni, spune una dintre femei. Să nu nască pe scenă.

– „Până în luna a șaptea pot să joc liniștită, zice, rochia asta largă îmi ascunde perfect sarcina“. Uite așa mi-a spus ieri. Să vezi și să nu crezi! Am dat drumul la tiv, altfel n-ar mai fi cuprins-o rochia...

În sala de spectacol se aprind luminile. Scaune goale. Spectatorii au plecat.

*

Din nou în fața comisiei. Tânărul candidat e întrebat de Marea Artistă care îi zâmbește plină de bunăvoință, arătându-și dantura splendidă:

– Ai pregătit, probabil, un exercițiu. Să vedem despre ce e vorba... Nu te grăbi... Concentrează-te puțin... Așa, foarte bine...

*

Bucureștiul, noaptea. Bulevardul Bălcescu. Afișele cinematografelor. În mașina care străbate bulevardul, se află

actorul care l-a interpretat pe Hamlet – eroul scenariului nostru – împreună cu prietenul său, Scriitorul.

Actorul e foarte nervos și agitat, emoțiile spectacolului nu l-au părăsit încă.

– Anul trecut, când am fost în Danemarca, spune Scriitorul în timp ce mașina se oprește în dreptul unui stop, m-am dus să văd Elsingorul. Mare dezamăgire. Un castel ca toate castelele.

Nici urmă de prinț.

Mașina trece prin dreptul unui mare cinematograf. Un afiș uriaș cu o nouă premieră. Pe afiș distingem chipul Actorului: un medic în halat alb, aplecat deasupra unei mese chirurgicale. Actorul întoarce capul, evitând să se uite la afiș.

– Când o să-l schimbe? spune Actorul enervat. Mă îmbolnăvesc de câte ori îl văd...

– Nu ești tu de vină, îi spune Scriitorul. Rolul nu ți se potrivea deloc.

– Atunci de ce dracu l-am acceptat, poți să-mi spui? Îmi urăsc compromisurile, dragul meu. Nu pot să mă gândesc decât cu oroare și cu spaimă la ele... Elena e în noaptea asta de gardă, schimbă el repede vorba. I-am promis că trec pe la ea după spectacol.

– Am înțeles că ea te-a văzut ieri, la repetiția generală?

– Scena cu actorii a ieșit ieri mult mai bine ca astăzi. De altfel, întregul spectacol parcă...

– Mă întreb dacă ești conștient de faptul că Hamletul ăsta e cel mai mare rol pe care l-ai făcut până acuma.

– Am ratat scena cu groparul. Cristescu era beat turtă și tot timpul am trăit cu spaima c-o să-și uite rolul...

*

Din nou la examenul de admitere. Tânărul candidat și-a terminat exercițiul și așteaptă comentariile comisiei.

– Ați întors capul când ați ajuns în dreptul ferestrei. Explicați-mi și mie de ce? întrebă Marea Artistă.

– Știam că nu e nimeni în odaia în care trebuia să pun bomba. N-aveam cum să văd prin întuneric. Și totuși mi s-a părut că aud o mișcare. Eram urmărit...

*

În dreptul Spitalului de Urgență, mașina în care se află Scriitorul. Ferestrele spitalului sunt puternic luminate. Scriitorul a deschis fereastra mașinii și fumează așteptându-și prietenul să se întoarcă.

*

Actorul urcă grăbit treptele spitalului. Camera de gardă. Sora îi spune:

– Doamna doctor a intrat chiar acum în sala de operație. Un accident grav de mașină...

Pe lângă Actor trece căruciorul cu cel accidentat. Bandaje și sânge. Un om pe moarte care se uită cu niște priviri agonice la Actor. Prilej de confruntare între moartea reală, cumplită, a celui de pe targă și moartea de pe scenă a prințului Hamlet. Iată scena morții lui Hamlet pe care Actorul a jucat-o doar cu o oră înainte și pe care noi o vedem derulându-se din nou pe ecran.

„Te izbăvească cerul, te urmez.

Horatio eu mor, iar tu, adio

Regină urgisită. Și voi cei care,

Cutremurați și palizi priviți prăpădul

Și-n fața dramei sunteți martori muți.

O, de-aș avea răgaz, dar cruda moarte

E temnicerul care mă așteaptă –

V-aș povesti atunci dar să lăsăm –

– Horatio eu mor. Tu să trăiești

*Să-mi aperi amintirea și dreptatea
În fața celor ce mă învinuiesc.*“

Moartea reală și moartea de pe scenă jucată de Autor, moartea prințului Hamlet. Ochii împăienjeniți deja de moarte a celui aflat în agonie. Actorul care a jucat moartea și omul care o... trăiește.

– O să scape? întrebă profund răvășit Actorul.

– E în stare foarte gravă, spune în șoaptă cineva.

– Spune-i soției mele să-mi dea un telefon.

– Am să-i comunic, cum să nu-i comunic, spune sora privindu-l cu multă admirație pe marele actor... Sunteți murdar pe față, să iau un șervețel, să vă șterg.

Și sora udă șervețelul la robinetul din camera de gardă și șterge fruntea Actorului care nu și-a curățit, probabil, cu destulă atenție machiajul după spectacol, drept care au mai rămas pe frunte și pe gât două pete mari și roșii.

– Ia uitați-vă, spune sora și îi arată vopseaua roșie de pe șervețel.

– Asta pe scenă se cheamă sânge, spune cu tristețe și ironie Actorul. Sângele nefericitului rege Claudius, sângele lui Polonius...

– Mi-a promis doamna că-mi face și mie rost de două bilete la piesa în care jucați dumneavoastră, spune sora. Pentru mine și pentru fiică-mea. E studentă la filologie în anul trei și e moartă după teatru. Mai ales pe dumneavoastră vă admiră grozav, spune sora și Actorul coboară scările fără să mai asculte sporovăiala femeii.

*

– Nu prea am chef să merg acasă, spune Actorul a cărui agitație, în urma celor văzute la spital, a crescut parcă. Să mergem undeva și să bem, ca în anii studenției, ce părere ai? își întrebă el prietenul.

Mașina cu cei doi prieteni străbate din nou străzile Bucureștiului.

– În scena cu groparul, din pricina încordării, am sărit o replică, spune Actorul, obsedat în continuare de spectacol. Sper că nu s-a observat.

– Bineînțeles că nu s-a observat. Și pentru Dumnezeu, liniștește-te odată! Ai fost extraordinar, dacă îți spun. Și tu, în loc să te bucuri, te tot vaiți ca o babă care suferă de reumatism!

– Asta e și replica pe care am sărit-o! spune Actorul: „La gândul ăsta simt o durere în oasele mele“ ...

*

O grădină de vară pe malul lacului.

– Am lăsat Elenei vorbă să mă caute, spune Actorul. O să mă sune și n-o să mă găsească acasă.

– Norocul tău că nu ai o nevastă geloasă, spune Scriitorul.

– După aproape zece ani de căsătorie asta ar mai lipsi, spune Actorul.

În timp ce le toarnă vin în pahare, ospătarul îl recunoaște pe Actor și-l privește plin de admirație.

– Ana o să regrete că n-a fost la premieră, spune Scriitorul. E în Maramureș aproape de o lună. Am o nevastă cam plimbăreață, ce părere ai?

*

Și, peste cuvintele Scriitorului, o imagine din tinerețea celor trei, în acele timpuri aproape nedespărțiți. O amintire din frumoșii ani ai începuturilor. Ana a făcut schițele pentru un spectacol. Toți trei stau aplecați deasupra desenelor, cercetând-le cu multă atenție. E vorba de decorurile la *Livada cu vișini*, concepute în maniera vapoasă a picturilor lui Dufy.

– Ei, ce părere aveți? întreabă Ana adresându-se amândorura, dar cu privirea îndreptată spre prietenul ei, Actorul, a cărui părere o interesează în primul rând.

– Mie îmi plac, spune Scriitorul. Sunt convins, însă, că nu părerea mea te interesează...

– Îmi plac... spune Actorul, ezitând puțin. Poate un pic cam prea „suave“. În tot cazul, lipsește „ironia“ lui Cehov... O anumită necruțare...

– Eu nu-l văd așa pe Cehov, spune furioasă Ana. Ai citit *Casa cu mezanin*?

– Am citit-o. Și ce-i cu asta? întreabă Actorul.

– Unde ai văzut tu acolo necruțare și ironie! Voi, oamenii de teatru, învățați pe de rost...

– Ana, spune Scriitorul și începe să râdă. Nu te știam atât de refractară la critică!

– Sunt primele mele decoruri și el în loc să mă încurajeze... spune Ana și izbucnește în plâns. Apoi părăsește în fuga mare odaia.

Cei doi prieteni se privesc stupefiați.

*

Revenim la micul restaurant de pe malul lacului.

– Îți mai amintești decorurile Anei la *Livada cu vișini*? întreabă Actorul.

– Dacă n-ar fi descoperit arheologia, probabil că Ana ar fi rămas toată viața un scenograf mediocru. Nu iubește, nu simte teatrul. Norocul meu cu premierele tale. Altfel greu aș mai fi convins-o să calce într-o sală de spectacol... Spune-mi drept, întreabă după o scurtă pauză actorul, ce crezi că s-ar întâmpla cu tine dacă, într-o bună zi, din cine știe ce motive absurde, ai fi constrâns să nu mai joci?

– Ai căpiat?! spune Actorul și începe să râdă. Îmi pui niște întrebări!...

*

Ne aflăm din nou în sala unde tânărul candidat se află încă în fața comisiei.

– Mulțumim, spune bătrânul actor, marele interpret al unor faimoase roluri istorice, cu vocea sa frumos timbrată. Următorul să aștepte câteva minute, până îl chemăm noi.

Candidatul nu înțelege prea bine dacă poate pleca sau e necesar să mai rămână. Se uită derutat și speriat la cei din comisie.

– Poți pleca, băiețule, spune Marea Artistă care interpretează roluri moderne de vampă, și-i surâde dulce candidatului.

Candidatul iese. Se schimbă păreri între membrii comisiei.

– Are o voce plăcută, melodioasă, spune interpretul rolurilor istorice. Cam mică, e adevărat...

– E prea timid, spune șefa comisiei și decana facultății. Țasta pe scenă se pierde, nici nu mai știe cum îl cheamă.

– Cu scena te obișnuiești, spune bătrânul actor care a cam moțait puțin și, rușinat, se uită în jurul său să vadă dacă s-a observat.

– Nu v-ați uitat la ochii lui?! Precis e miop. Încă un actor cu ochelari!... spune junele prim și cască plictisit.

– În schimb, are originea sănătoasă, spune tipul de la cadre, în timp ce răsfoiește dosarul candidatului... Băiat de muncitor de la Oțelu-Roșu...

*

Cei doi prieteni, Actorul și Scriitorul, au părăsit restaurantul și acum se îndreaptă spre ieșirea din parc. Merg de-a lungul lacului, în apele negre ale cărui se reflectă luminile restaurantului.

– De câte ori mi se întâmplă să trec pe-aici, îmi amintesc de anii studenției, spune Scriitorul. Chiar pe aleea asta mă

plimbam singur-singurel... Cât de singur și disperat poți să fii la douăzeci de ani! O carte pe care o amân mereu și pe care odată și odată poate am să ajung s-o scriu, va fi o carte despre tinerețea mea...

– După premiera cu *Flacăra care nu se stinge*, ții minte, am venit și am cinat toți trei la „Pescărușul“, spune Actorul, derulându-și propriile-i amintiri, prea puțin atent la cele spuse de prietenul său.

– Ai întârziat, spune Scriitorul. Ai venit abia după miezul nopții... Autorul piesei te-a invitat acasă la el și ați băut amândoi, cel puțin așa te-ai lăudat, o sticlă întreagă de „Johnny Walker“. Erai într-o formă teribilă. Ai ținut cu orice preț să ne declami monologul din Hamlet...

– Îmi amintesc perfect: răsărea soarele și eu făceam pe nebunul, aici pe mal, mă credeam chiar prințul în persoană. Numai că acum îmi dau seama că, în ciuda entuziasmului meu, monologul mi-a ieșit atunci destul de prost. Nu băusem niciodată... whisky până atunci și eram, ca să zic așa, făcut praf...

*

Ne reîntoarcem în timp și-i vedem pe cei trei prieteni într-o mică bodegă din apropierea teatrului, unde vin de obicei actorii înainte de spectacol ca să se încălzească puțin, să prindă curaj. Î lângă ei, la bar, se află un actor cu un chip cât se poate de ieșit din comun, un actor bine cunoscut, probabil, de toată lumea actricească.

– M-a ținut cam așa, o jumătate de oră, în anticameră înainte de a mă primi, povestește actorul respectiv. Din fericire, secretara era foarte drăguță, o bomboană de fată. Avea o pungă cu prune uscate și până să intru la director i-am mâncat, sărăcuței de ea, toate prunele! Intru, și tipul nici nu ridică ochii la mine. Cerceta, pasămite, programul la piesișoara pe care

o jucați voi astăzi, era ocupat! „Să trăiți, tovarășe director, zic eu, am venit și eu cu o doleanță, dacă sunteți bun să mă ascultați.“ „Dă-i drumu, zice, pentru asta sunt pus doar aici, ca să te ascult...“ „Păi, am venit cu o rugămintă, așa, mai specială, zic, nu știu cum să încep.“ „Începe cum vrei, dar nu mă reține, zice, vezi și tu că sunt ocupat!“ „Păi, am venit, tovarășe director, zic, să mă înfiati...“

Râsete și aplauze din partea celor care ascultă, râsete care îi dau apă la moară povestitorului. Revenim la masa unde stau cei trei prieteni, eroii noștri.

– Nu-i vorba de curaj, spune Actorul, agitat și pervers.

– Ce-i cu tine, întrebă nedumerită Ana, nu te-am văzut niciodată atât de nervos?!

– I-am povestit subiectul piesei ăsteia unui inginer, un vecin de-al meu care lucrează într-o uzină, să moară de răs nu alta! Situațiile sunt total absurde și neverosimile, și cu trebuie să par convins de toate ineptiile care îmi ies pe gură. Să fiu cât se poate de convingător. Să cuceresc publicul, să-l fac să creadă în vorbele mele, să-l emoționez! Vă dați voi seama?

– Ce facem cu el, spune, mai în glumă mai în serios, Ana. În halul în care e, precis că o să încurce replicile și-o să se facă de râs.

– Atâta scofală dacă am să le încurc. Și așa... spune și dă a lehamite din mâini... Sper să nu dau ochii cu autorul. Nu știu ce-aș fi în stare să-i fac! spune Actorul, furios în continuare. Dacă din gura unui om au ieșit vreodată, de-adevăratelea, vorbe ca astea pe care le spun eu în piesa asta, atunci mă împușc, spune el în timp ce bea dintr-o înghițitură păhărelul cu coniac pe care i l-au oferit prietenii.

– Spune-i tu, Ana, bancul ăla cu pensionarul care stă la coadă, poate reușim așa să-l înveselim un pic.

– Un pensionar stă la coadă la făină de porumb... începe Ana să spună bancul, dar Actorul o întrerupe, nu are răbdare să asculte.

– Ce-ar fi, spune el încântat de soluția găsită, să nu veniți la spectacol.

– Ești nebun, spune cât se poate de surprinsă Ana. Asta-i bună! Cum să nu venim la spectacol. Tu ne-ai făcut doar rost de bilete. Și încă în primul rând!

– Neștiindu-vă pe voi în sală, le explică Actorul, o să-mi fie mai ușor să spun toate ineptiile alea.

Și Actorul ia biletele celor doi, le pune în scrumiera din fața lui și le dă foc. Toți trei se uită la ele, atenți să vadă cum ard.

*

Din nou ne aflăm pe malul lacului.

– Și totuși ai avut mare succes, spune Scriitorul. Presa s-a întrecut cu laudele. Mai ales în final, când te jertfeai ca să salvezi abatajul, toată critica a fost de părere că ai fost extraordinar! Ai fost atât de convingător, încât ai smuls lacrimi până și din ochii celor mai acerbi comentatori, adaugă Scriitorul, privind-și ironic și amuzat, în același timp, prietenul.

*

Și iată-l pe scenă pe Actor, la sfârșitul spectacolului, îmbrăcat într-o salopetă albastră și imaculată, cu brațele pline de flori, mulțumind publicului care îl ovaționează.

Cortina se lasă și se ridică de mai multe ori.

În culise autorul piesei îl așteaptă emoționat pe Actor și când îl vede se repede la el și-l îmbrățișează cu ochii plini de lacrimi. Ceilalți actori s-au adunat în jurul lor și-i aplaudă.

– O seară de neuitat, o seară de neuitat, repetă autorul, un bătrân domn cărunț, cu ochelari cu dioptrii mari și cât se poate de distins.

– Se pare că am avut într-adevăr mare succes amândoi, maestre, spune Actorul, bâlbâindu-se ușor, derutat și mirat de toate cele ce se întâmplă.

*

Cei doi prieteni străbat din nou cu mașina străzile Bucureștiului. Din nou afișul uriaș cu chipul Actorului în mărime naturală. Și din nou Actorul întoarce vădit enervat capul.

– Da, spune Actorul și oftează, am avut mare succes atunci. Aproape că până la urmă m-am lăsat și eu convins că e așa cum spun criticii...

Mașina străbate câteva străzi mai liniștite.

O vilă în stil florentin. Mașina oprește.

– Poate urci puțin să bem un coniac, îi spune Actorul prietenului său.

*

În timp ce urcă scările imobilului, Actorul îi spune însoțitorului său:

– Am intrat ieri într-o librărie și, spre stupefacția mea, am dat peste un volum de poezie al Angelei Chirițescu. Nu știam că scrie versuri.

– A îmbătrânit mult în ultima vreme. A avut o viață nu dintre cele mai ușoare, sărmana de ea...

– Cât a fost de splendidă! Aveam optsprezece ani când am văzut-o prima dată. Au trimis-o în micul nostru orașel să selecteze elemente talentate pentru examenul de institut, un fel de preexamen...

*

Iată o mică sală de club pavoazată cu lozinci și fotomontaje în stilul epocii. O masă cu o cană de apă pe ea și un pahar nu tocmai curat. Actrița stă la masă și își face vânt cu un program vechi de teatru.

În fața ei, transpirați și foarte intimidați, doi candidați.

– E o căldură îngrozitoare, le spune splendida Actriță și le zâmbește prietenos. Nu vreți să deschideți geamul puțin?

Cei doi tineri, în uniformă și cu chipiele de liceeni în mână se reped amândoi să deschidă geamul.

Apoi tânăra actriță trece la verificarea „culturii generale” a celor doi candidați. Ea scoate dintr-un dosar portretul lui Paul Robinson și-l întreabă pe colegul Actorului.

– Poți să-mi spui, te rog, al cui e portretul?

Tânărul stă și se gândește puțin, apoi spune cu vocea gătuită de emoție:

– Nu știu...

– Dumneata știi? îl întreabă Actrița pe eroul nostru.

– Paul Robinson, spune acesta cât se poate de mândru de cunoștințele sale.

– Bravo, spune Actrița. Apoi îl întreabă pe celălalt: Dumneata știi cine e Paul Robinson.

– Un boxer, spune acesta cu jumătate de gură, legănându-se când pe un picior, când pe celălalt.

– Nici vorbă, spune ușor enervată Actrița. Poate îi spui dumneata cine e Paul Robinson, i se adresează ea eroului nostru.

– Paul Robinson, spune acesta mândru de cunoștințele sale, e un cântăreț progresist american.

– Sigur că da, spune Actrița. El interpretează printre altele *Cântecul lui Wu-Wing* și *Oda bucuriei* de Beethoven.

– Precum și *Cântecul edecarilor de pe Volga*, adaugă Actorul.

– Excelent, spune Actrița, mulțumită fiind de „cultura generală” a tânărului candidat...

*

Se aude vocea Actorului în timp ce în imagine vor prinde viață cele povestite de el: „A doua zi ne-am plimbat toți trei pe Corso, ne consideram deja artiști și ne uitam de sus la toată lumea. Era o femeie inteligentă și cât se poate de drăguță, s-a purtat foarte frumos cu noi“.

Și iată scena în care cei doi liceeni se plimbă pe strada principală a orașului, cu Artista la mijloc, aproape cu un cap mai înaltă ca ei, nemaiîncăpându-și în piele de onoarea care li se face. E ora la care lumea a ieșit la plimbare, duminică după-amiaza. Actrița e o femeie de o frumusețe într-adevăr ieșită din comun, de o mare distincție și eleganță, a cărei prezență nu poate să nu fie remarcată. Elevii își scot șapca și salută respectuoși pe cineva.

– Guriac, profesorul de chimie, spune colegul Actorului. Ne-a văzut și mâine precis o să ne scoată la răspuns pe amândoi.

– E sever? întrebă Actrița.

– Destul de sever, spune Actorul. Mai avem o săptămână și am terminat cu școala, adaugă el fericit.

*

Seara pe peronul gării. Cei doi elevi își iau rămas bun de la Actriță. De la fereastra vagonului frumoasa femeie le face semn cu mâna.

– În septembrie, la București, mai are ea timp să le spună, apoi trenul se îndepărtează.

Băieții părăsesc peronul și se îndreaptă spre autobuzul cu care urmează să se întoarcă în oraș. Autobuzul e gol. Ei sunt singurii călători.

Colegul de școală îi spune Actorului:

– M-am hotărât să dau la mecanică navală... Tu du-te la actorie. Ai să intri, sunt sigur de asta. Ai talent, e păcat să nu te faci actor.

– Prin urmare ne despărțim? întrebă Actorul.

Colegul dă din umeri și zâmbește trist.

*

Actorul scoate din frigider o sticlă de coniac. Suntem în apartamentul său. Taie câteva felii dintr-o bucată de cașcaval.

– Credeam teribil în steaua mea, îmi spune el Scriitorului. O clipă nu mi-a trecut prin cap că aș putea să cad la examen.

– Nu te-ai înșelat, spune Scriitorul. Toate ți-au ieșit din plin.

– Ai uitat, probabil, piesele în care arătam ca un dulap. Ai uitat cum s-au repezit criticii la mine, fericiți că li se oferă prilejul de-a mă face harcea-parcea? Cum vrei cașcavalul, cu piper sau fără?

– Fără... Întotdeauna urma însă o nouă piesă cu care le rupeai gura. Eșecul era uitat cât ai bate din palme. Te ridicai din nou în picioare. E și norocul vostru, al actorilor. Vorbele nu rămân...

– Nu mi-a surâs, totuși, întotdeauna norocul, așa cum spui tu. Am căzut și eu odată la un examen, când am dat admiterea la liceu. Aveam doar paisprezece ani și nu mi-a fost deloc ușor să suport o asemenea înfrângere. Și când te gândești că luasem la toate materiile zece! Niște referințe false, niște reclamații necinstite adăugate la „dosarul“ tatălui meu au fost de-ajuns ca...

– Nu mi-ai povestit niciodată până acum? spune surprins Scriitorul.

– O poveste aproape uitată, spune Actorul. Bineînțeles că la vârsta aia totul a îmbrăcat forma unei adevărate tragedii.

*

Și iată-l pe Actor la paisprezece ani, un băiețandru deci, aflându-se în audiență la o persoană foarte importantă. Nu pare impresionat. Stă pe un scaun în fața unui bărbat în costum de gabardin, cu cămașă albă și cu un nod impecabil la cravată, care, jucându-se cu un stilou, desenând ceva pe foaia de hârtie albă care se află în fața lui, îi explică băiatului:

– Voi, spune bărbatul, la vârsta voastră sunteți la fel ca oțelul când se căleşte. Sunteți supuși, ca să spun așa, la tot felul de încercări, de probe, dintre care unele nu sunt defel ușoare. Nu vă rămâne decât ori să vă căliți, ori să crăpați, spune zâmbind prietenos și mulțumit de metafora găsită bărbatul cel important. Nu aveți de ales, adaugă el și se ridică de pe scaun, semn că audiența s-a terminat.

– Dar eu am răspuns la toate materiile foarte bine, spune băiatul. Am luat numai zece. Nu înțeleg...

*

Și iată-l pe același bărbat foarte important peste ani și ani, mai încărunțit la păr, mai încercănat, aplaudându-l plin de entuziasm pe Actor, la sfârșitul spectacolului cu Hamlet. Aplaudă și strigă în gura mare „Bravo, bravo!”

*

– Da, spune Actorul, a venit la mine în culise după spectacol, să mă felicite. A aflat nu știu de la cine că suntem din același oraș. Bineînțeles, atât episodul, cât și metafora cu oțelul le-a uitat între timp.

– I-ai adus aminte?

– Am încercat să-i aduc...

– Și ce ți-a răspuns?

– Că erau alte timpuri. Că s-au făcut multe greșeli și că el e cel mai fericit că s-a terminat cu ele. Apoi m-a invitat să

mergem undeva împreună să bem un șprîț. Ce-a fost a fost, zice, bine că s-au terminat toate. Iar dumneata ești acum un mare actor cu care noi, bănașenii, ne mândrim...

– Și te-ai dus să-ți bei șpritul?

– Nu, nu m-am dus. I-am spus că, din păcate, noi, actorii, avem memorie foarte bună... Altfel ne-am uita rolurile de la un spectacol la altul, ceea ce ar însemna o adevărată nenorocire. Șaptezeci la sută din meseria noastră se bazează pe memorie... „Așa sunteți voi, artiștii, originali, a zis el și mi-a strâns din nou mâna cu multă căldură, a dat chiar să mă și îmbrățișeze, dar am avut grijă să mă feresc, apoi mi-a cerut un autograf pentru nevastă-sa și a plecat...

*

În fața teatrului. O mașină cu lumina aprinsă în interior. O femeie care așteaptă la volan, nerăbdătoare.

– De ce ai stat atât? Întreabă femeia pe bărbatul care se urcă lângă ea în mașină. Ai reușit să-l abordezi? Mi s-a spus că e un om destul de drăguț, nu-i infatuat așa, ca alți actori...

– Altădată să te duci să-ți iei autograful singură. Să nu mă mai porți pe mine prin cabinele măscăricilor ăstora. Nu-mi face nici o plăcere să-i văd de-aproape. Pe scenă, cu fardul pe mutră, arată în tot cazul mult mai bine actorașul tău iubit. A început să chelească și să facă burtă, dacă vrei neapărat să primești amănunte...

*

Suntem din nou în apartamentul Actorului. Scriitorul cercetează fotografiile de pe pereți: Actorul în diferite roluri. Printre fotografii, una care ni-l arată pe Actor ca elev, interpretând un rol de bătrân voievod cu barbă.

– Văd că meseria de actor te-a preocupat din fragedă copilărie, cum se spune, exclamă el cercetând fotografia în cauză.

– Aici greșești, spune Actorul. Pe la opt ani am vrut să devin hornar. Apoi explorator.

*

Și din nou o amintire: O odaie cufundată în întuneric. Doar aparatul de radio e deschis. Se vede ochiul magic și scala luminată a acestuia. Se aude vocea lui Mihai Popescu interpretând faimosul monolog al lui Egmont din piesa lui Goethe: „Mergi înainte popor viteaz. Zeița victoriei te conduce. Și așa cum marea...” etc.

Cel care ascultă plin de emoție, stând singur în întuneric, este un băiat de vreo doisprezece ani, viitorul Actor.

– Cât vrei să te mai aștept, se aude din încăperea alăturată vocea mamei. Schimbă-ți ciorapii mai întâi, ești ud la picioare și ai să te îmbolnăvești dacă nu mă ascuți... Parcă văd că mâine o să te doară iarăși gâtul.

– Numai puțin, mamă, te rog frumos. Vin imediat. Să se termine piesa. O secundă și vin.

*

Apoi îl vedem pe băiat la spital, lângă patul tatălui său. Mama vorbește în șoaptă cu tatăl bolnav, dar băiatul pare a fi destul de neatent și prea puțin impresionat de boala tatălui. Gândurile lui zboară în cu totul altă parte, la piesa pe care a auzit-o el la radio. Iată-l deci din nou pe Mihai Popescu spunând celebrul monolog al lui Egmont. Vocea marelui actor se ridică deasupra paturilor de spital cu oameni suferinzi și, în ciuda faptului că sensul cuvintelor spuse de Egmont e cu totul altul, vorbele acestuia sună și ca un fel de încurajare, de îmbărbătare a celor aflați în suferință.

*

Fiul și mama se întorc de la spital. E o zi de iarnă cu nămeți înalți, cu un soare strălucitor, care pare la rândul său înghețat. Cei doi înaintează cu greu prin zăpada înaltă. Mama arată foarte îngrijorată, toate gândurile ei sunt îndreptate spre soțul bolnav. În schimb, fiul pare a fi destul de absent.

– Încearcă el să mă liniștească și să-mi spună că se simte mai bine. Parcă eu nu văd că a rămas numai pielea și osul pe el, i s-au mărit parcă și ochii în cap de slab ce-i... dar parcă am reușit să mă abțin, dacă l-am văzut așa? Trebuia să-i mai spui și tu, de-ale tale, de pe la școală, știi cât e el de curios să afle cum îți merge ție cu învățătura, dar tu tot cu ochii în tavan ai stat, nici nu te-ai apropiat de patul lui... De parcă ar fi fost un străin, nu taică-tu... Auzi ce-ți spun, cu tine vorbesc?... întrebă mama. Băiatul pare și de această dată cu gândurile în altă parte. Cu tine vorbesc, spune mama. Unde amar îți zboară gândurile, își trage ea supărată fiul de mână, căutând să-l trezească la realitate.

– Știi, mamă, spune băiatul. Eu când am să fiu mare, am să mă fac actor.

– De asta ne arde nouă acuma, spune supărată mama. Ce-i mai trece lui prin cap, să te crucești nu alta!

*

Ne reîntoarcem în încăperea unde Actorul și prietenul său stau de vorbă.

Scriitorul se află în fața rafturilor cu cărți. Citește titlurile de pe cotoarele acestora. Caută o anumită carte.

– Când te gândești că n-am citit *Război și pace* decât o singură dată, spune cu melancolie Scriitorul, oprindu-și privirea pe marele roman al lui Tolstoi. Și încă pe vremea studenției.

– Îmi cer iertare, spune Actorul, dar n-am reușit încă să-ți citesc ultima carte. Cu repetițiile la *Hamlet* am fost prins până

peste cap. Premiera am fost siliți s-o pregătim într-un timp record. Altfel ne-ar fi prins sfârșitul stagiunii cu spectacolul neterminat. Pe deasupra Popescu pleacă în America, să pună spectacolul și acolo. Nici nu-ți închipui în ce ritm a trebuit să lucrăm. Dacă cineva așteaptă să tragem cât mai repede obloanele și să plecăm în concediu, acela sunt fără îndoială eu... În concediu, da, în concediu o să am timp berechet să-ți citesc romanul. Nici nu voiam să ți-l citesc așa, în fugă. Altfel citești o carte când nu te mână nimeni din urmă...

– Ei, nu-i nimic, nu-i nimic, nu trebuie să te scuzi atât. N-ai avut timp și gata, eu nu mă supăr, nu te impacienta!

– Penultima, în schimb, ți-am citit-o, dar nu am avut timp să discutăm despre ea, spune Actorul, vădit încurcat.

– Uite la el câte probleme își face! Stai, frate, că avem vreme s-o discutăm. Chiar sunt curios să aflu cum ți s-a părut?...

– O, penultima mi-a plăcut, spune Actorul foarte repede, dar după stânjeneala lui ne dăm seama că, luat pe neașteptate, nu reușește, de fapt, să-și amintească dacă a citit-o sau nu.

– Penultima, penultima, spune Scriitorul și începe să râdă. Parcă văd că nici titlul nu ți-l mai amintești! Hai mai bine să schimbăm subiectul. Altfel devenim penibili amândoi.

– Nici vorbă să-l schimbăm! se încapățânează Actorul. Uți că noi, actorii, avem o memorie bună? Te referi, nu-i așa, la *Setea de adevăr*?

– Exact, spune Scriitorul. Titlul văd că îl ții minte, ceea ce nu-i rău. Adevărul e că te-ai plictisit, nu-i așa, de cărțile mele până peste cap... Vrei să-ți fac o măturisire?

– Dă-i drumul, bătrâne, spune Actorul încercând să pară cât mai dezinvolt, cu toate că o reală tensiune s-a strecurat, pe nesimțite, între ei.

– Au început să mă plictisească și pe mine... Ce părere ai de o asemenea măturisire epocală?! spune Scriitorul și izbucnește într-un râs forțat și strident. Un râs din care nu se poate opri, ca și când cele spuse, mai curând l-ar fi distrat.

– Stau, așa, la masă și scriu, își continuă el confesiunea pe același ton amuzant, aștern pe hârtie, cuvânt după cuvânt, rând după rând, pagină după pagină, și în vreme ce paginile se umplu cu scrisul meu mărunț și foarte citeț – pe vremea când eram elev eram mereu lăudat pentru scrisul meu foarte caligrafic, nu sunt scriitor modern ca să scriu direct la mașină –, plictiseala se strecoară încet, încet...

– Dar bine, spune Actorul, din ce în ce mai stânjenit și luat pe nepregătite – nu-și închipuise că discuția o să alunece în direcția asta – în cazul nostru la un moment dat intervine uzura, sau, mai bine spus, un anumit tip de profesionalism. Din păcate, nu ne putem păstra entuziasmul de la douăzeci de ani... Îți mărturisesc că nici eu nu mă mai simt în stare să joc cu însuflețirea cu care am jucat în *Livada cu vișini* la examenul de absolvire.

– Ai dreptate, desigur, spune Scriitorul, dar nu despre așa ceva e vorba. Profesionalismul, uzura, cum îi spui tu, e una, și plictiseala e cu totul altceva... Iar în ceea ce privește ultima mea carte, să-ți spun eu ce s-a întâmplat: ai citit primele cincizeci de pagini, hai să zicem o sută, și după aceea ai lăsat-o cu gândul s-o reiei când ai să fii mai puțin obosit, mai în formă... „Nu știu ce-i cu mine astăzi – parcă te văd spunându-i Elenei, nu mă pot concentra defel“... Nu te-ai gândit, totuși, că poate nu erai tu de vină, nu ți-a trecut prin cap să pui vina pe autor?... Poate că prietenul tău de o viață a scris o carte atât de plicticoasă, încât n-ai fost în stare s-o duci până la capăt?...

– Ce-i cu tine?! Potolește-te! Țsta-i masochism curat! Nu te știam atât de...

– Atât de cum?

– Eu știu, atât de...

– ... de pe geantă, nu-i așa? Hai spune lucrurilor pe nume, nu te sfii!

– Hai să lăsăm patetismul ăsta de doi lei bucata... spune Actorul revoltat... Faptul că nu te-am citit, nu relevă, dacă

vrei tu să știi decât un singur lucru: egoismul meu îngrozitor, superficialitatea mea crasă. Cine te-a pus să te împrietenești cu un circar! Cu un tip căruia îi lipsește o calitate pe care tu o ai din plin: cultul prieteniei. Nu mă întrerupe, așa e cum îți spun. Noi, actorii, avem o profesie nenorocită: nu facem altceva, cât e ziua de lungă, decât...

– Ai început acum tu să te autoflagezi! Te-ai molipsit, probabil, de la mine!

– Tu ești cu totul altfel, da, da, cu totul altfel... Tu care ai văzut toate piesele în care am jucat! Și pe cele proaste, și pe cele bune... De douăzeci de ani te simt alături de mine. Nici nu-ți dai seama cât de importantă a fost prezența ta în toți acești ani, cât demult mai ajutat...

– Poate că asta a fost și rostul meu pe lume, spune Scriitorul și încearcă să zâmbească.

– Nu fă acum pe sfântul Pafnutie! Ești unul din scriitorii importanți...

– Bine găsit cuvântul: „important“.

– Ce te legi acum de cuvinte? Pot număra pe degetele de la o mână pe cei mai însemnați...

– „Însemnați“ ... „importanți“ ... Folosești, dragul meu, niște cuvinte care mi se potrivesc perfect...

– Ești, în tot cazul, în primele rânduri ale...

– Trecut în manualul de liceu cu o jumătate de pagină, nu-i așa? Citat al patrulea, sau al cincilea, de câte ori sunt trecuți în revistă... Dar ce fel de scriitor sunt, *într-adevăr*, bun sau rău, la o astfel de întrebare aș vrea, dragul meu, să-mi răspunzi?!

– Suntem prieteni de o viață, nu uita... și în talentul tău am crezut întotdeauna. Și nu mai pune întrebări lipsite de orice noimă!

– Hai, liniștește-te, nu te mai agita atât. Eu sunt de vină c-am provocat o astfel de discuție idioată... Și dacă vrei să fii *într-adevăr* generos, ia-ți inima în dinți și citește-mi cartea

până la capăt. Caută să depășești handicapul primelor o sută de pagini, chiar cu riscul de-a te plictisi de moarte... Și, într-un elan superb, care să certifice devotamentul, să nu caști de prea multe ori. Încearcă să-ți închipui că eu stau în spatele tău și-ți număr fiecare căscat!

– Termină odată! spune Actorul.

– Ei, am terminat. Gata. Am pus punct. Mi-am făcut autocritica și în același timp te-am muștrat și pe tine puțin. N-a fost însă decât o critică prietenească... Cu ocazia asta mi-am spus și eu păsul. Și cui altcuiva aș fi putut să i-l spun dacă nu ție, prietenul meu de-o viață... Poate că asta e și rolul meu, menirea mea pe lume: să trăiesc în umbra ta și să ascult cum te aplaudă publicul! Și ce aplauze, Doamne Dumnezeule! Astăzi nu voiau în ruptul capului să evacueze sala! Ai și tu un secret al tău, că îți ies toate bine! Poate într-o zi ai să te înduri și ai să mi-l spui și mie. Gândindu-mă la marele tău succes, poate că ar trebui să mor de ciudă. Și cu toate astea, oricât aș căuta, oricât aș scormoni, nu găsesc în sufletul meu nici o fărâmbă de invidie. Fiecare succes pe care îl ai mă umple de bucurie, mă face să mă simt în nouălea cer! Așa cum ai avut noroc în toate și ți-au ieșit toate bine, nici cu mine n-ai greșit prea mult, atunci când m-ai ales. De fapt, dacă mă gândesc bine, profesia mea de bază ca să zic așa e aceea de a fi prietenul tău...

*

După plecarea prietenului, Actorul a rămas singur. E profund tulburat de discuția avută. Iese pe terasă și își aprinde o țigară... E foarte târziu și, în blocul de vizavi, la o singură fereastră lumina continuă să fie aprinsă. Trece o mașină care spală asfaltul. Un taxi care dispare în noapte. Se aude sunând telefonul. Surprins, Actorul se îndreaptă

spre telefon. De la celălalt capăt al firului se aude vocea voalată a unei femei.

– Îmi cer scuze, se aude în pâlnia aparatului vocea femeii: Te-am trezit probabil din somn. Dormeai, nu-i așa?

– Nu, nu dormeam, spune Actorul ascunzându-și cu greu iritarea.

– Ia ora asta! se aude vocea femeii. Eram convinsă că dormi. Astăzi a fost doar premiera! Te credeam frânt de oboseală. Închipuiește-ți că am reușit să fac rost de bilete și am fost și eu în sală! În rândul al doilea în partea stângă. La sfârșit, la a doua ridicare de cortină, când ai mulțumit publicului, am avut impresia că te uiți la mine în mod special. Era desigur o impresie falsă. Îmi place să mă iluzionez singură. Întotdeauna...

– Nu te cunosc, domnișoară, spune Actorul cu o voce răgușită. Habar n-am cum arăți... Pare destul de plictisit și agasat de discuția asta care se repetă, pare-se, destul de des.

– Și totuși, nu ești curios să mă vezi?! Nu ești curios să vezi cum arăt? Cine știe, poate că sunt o femeie frumoasă. Văzându-mă s-ar putea să te îndrăgostești de mine. Sau ești un bărbat de modă veche. Care ține atât de mult la soția lui, încât nu vrea în ruptul capului s-o înșele?

– Mă bucur că ești o fată cu intuiție, spune Actorul. Bravo!

– Și acum vrei să închizi telefonul, nu-i așa? Nu ești nici măcar curios să afli părerea mea despre spectacol? Despre felul cum ai jucat... Urmează o scurtă tăcere, probabil femeia de la capătul firului așteaptă ca Actorul să spună ceva. Actorul însă tace. Ar dori probabil ca discuția asta absurdă în miez de noapte să se sfârșească foarte repede și totuși o „voce din public“ nu-l poate lăsa indiferent.

– Ei, ce părere ai? întrebă el în sfârșit. N-a fost tocmai rău Hamletul meu! Așa se pare...

– Ai fost magnific, se-aude vocea femeii. După ce l-am văzut pe Smotunovski, nu mi-am putut închipui că altcineva

va mai fi în stare... Și nu semeni deloc cu el. Hamletul tău, cum îi spui tu – nu te superi că te tutuiesc, nu-i așa? – este într-adevăr mai puțin lucid, în schimb, ce forță a disperării... E un dznădăjduit, nu-i așa, copleșit de durere. Singurul punct luminos în existența lui tragică e amintirea tatălui, unica lui iubire de fapt, pentru că pe Ofelia...

– O, dar văd că ești în temă. Cât se poate de pusă la punct...

– Nu-ți fie teamă, nu sunt om de teatru...

– Și totuși iubești teatrul. Se vede asta după pasiunea cu care vorbești.

– Pe tine te iubesc, nu teatrul, se aude vocea exaltată a femeii la celălalt capăt al firului.

– Mi-ar fi plăcut, îți spun sincer, să nu deviem discuția.

– Și totuși, spune drept, nu ești curios să mă vezi? Să afli cine sunt?!

– Nu, nu sunt curios. Îmi ajung cuvintele tale frumoase despre *Hamlet*. Și-ți mulțumesc pentru ele...

– Și acum ai să închizi telefonul, nu-i așa?

– Da, am să-l închid, spune Actorul. E trecut de miezul nopții, trebuie să mă odihnesc și eu, ce părere ai?

– Și, totuși, într-o singură scenă ai fost complet pe dinafară. Fals de la o poștă!

– Ce vorbești, domnișoară? spune vădit intrigat Actorul. Ei, sunt și eu curios să aflu de care scenă e vorba?

– Discuția dintre tine și Ofelia. Arătai ca un bătrân profesor care stă de vorbă cu o studentă dificilă. Nu arătai nici pe departe ca un tânăr îndrăgostit de o fată...

– Nu cred... începe Actorul să-i explice, dar vocea de la celălalt capăt al firului îl întrerupe:

– Ai uitat, probabil, cum arătai la douăzeci și cinci de ani. Cum iubeai la douăzeci și cinci de ani? Ai uitat ce făceai la douăzeci și cinci de ani, sunt convinsă că ai uitat!

– La douăzeci și cinci de ani terminam Institutul.

– Nu despre asta e vorba... Oricum, e târziu, într-adevăr, și trebuie să te las. Știu că soția ta e de gardă, altfel n-aș fi îndrăznit să te sun, nu sunt chiar atât de obraznică...

– Și, totuși, de ce crezi că... încearcă Actorul să revină la scena cu Ofelia, dar vocea de la capătul firului pare că nu mai are chef să continue discuția.

– O să vorbim altădată despre Ofelia și despre felul în care văd eu scena respectivă. Mi-e somn și mie, ce părere ai? N-o să stăm de vorbă toată noaptea. Adio, cum spune stafia nefericitului prinț. La urma urmei, ce sunt eu pentru tine altceva decât o stafie? Pe altă dată, așadar. Somn ușor.

*

„La douăzeci și cinci de ani... la douăzeci și cinci de ani, terminam Institutul...“, se aude vocea Actorului care, provocat de discuția avută cu necunoscuta de la telefon, caută acum să-și amintească. Și iată că anii de atunci reînvie și ne aflăm de data aceasta într-un compartiment de tren. O parte din noua promoție de absolvenți ai Institutului a fost repartizată la un teatru care se află într-un centru muncitoresc, tocmai la celălalt capăt al țării. Ne întâlnim cu ei, deci, tocmai în momentul plecării, când ceilalți colegi i-au condus la gară și acum fac cu toții mare gălăgie în fața geamului compartimentului respectiv.

– Să ne scrieți de cum ajungeți, spune unul dintre colegii aflați pe peron. Să ne trimiteți o fotografie în grup. Dacă e bine acolo, să stați toți în picioare. Dacă e rău, pe scaun. Cică ar fi pus un director nou. Vedeți cum vă înțelegeți cu el!

În compartiment, cel care a venit ultimul nu are unde să-și pună geamantanul.

– Toate cutiuțele astea trebuie să fie ale Andei. Gagica vrea să dea gata provincia! Spune sincer, câte fustițe și câte pulovărașe ți-ai luat? Dar fără exagerare! Corect!

– Lasă-mă în pace și nu te mai tot lega de mine, ciripește cu o voce dulce persoana în cauză.

– E sensibilă, dragă, n-o mai cicăli tot timpul. Fii și tu mai delicat, spune maimuțărindu-și colega un alt tânăr coleg.

– În primul rând să cereți să vă dea locuință, spune un alt coleg de pe peron. Rezolvați-vă întâi de toate chestiile astea materiale, că după aceea pentru artă aveți timp destul.

– Corina, întreabă de pe peron o fată, ce-ai făcut cu pisicile.

– Le-am făcut cadou mătuși-mi. Nu s-a arătat ea prea încântată, dar nici să le omor nu mi-a venit.

– Sensibilo! spune unul din tineri.

Și iată că trenul se pune în mișcare. Batiste flutură în semn de rămas bun. O fată izbucnește în lacrimi.

– Ei, asta-i bună, îi spune o colegă. Dar slabă mai ești de înger, draga mea. Lacrimile păstrează-le pentru scenă. Când ai s-o joci pe Maslova în *Învierea* și-ai să pleci în Siberia...

– Ei, gata, spune un tânăr actor ceva mai optimist, o făcurăm și pe asta. Scoateți fetelor haleala că-s rupt de foame.

– Am văzut parcă și o sticlută, sau cumva m-a înșelat vederea, întreabă un altul.

*

Noaptea târziu. Trenul n-a ajuns încă la destinație. Tinerii actori au adormit, fetele cu capul culcat pe pieptul băieților. Printre ei și o pereche de tineri căsătoriți care dorm îmbrățișați. Una din actrițe are un copil în fașă și cum copilul plânge, a ieșit cu el pe coridor, îl leagănă, doar, doar s-o opri din plâns. Actorul a ieșit și el pe coridor să fumeze o țigară.

– Toată noaptea te-a chinuit, îi spune el arătând spre copil. Vrei o țigară?

– Asta-i bună, spune colega. Știi doar că nu mai fumez... Cred că s-a răcit la stomăcel, are crampe săracu...

– Are și el emoții. Pleacă și el în necunoscut, spune în glumă Actorul și începe să râdă.

– Suntem o gașcă veselă, o să fie bine, spune colega și între timp copilul s-a oprit din plâns și zâmbeste către cei doi.

– O să fie bine, nu-i așa? Își întreabă mama copilul. Vezi ce deștept e? întreabă ea. Înțelege tot ce-i spun.

*

Pe peronul gării îi așteaptă directorul teatrului, un actor scund, vădit stânjenit de statură, care face vădite eforturi să pară cât mai solemn și mai impozant cu putință.

Actorii coboară, unii dintre ei au bagaje grele, mai ales fetele, pe care le înșiră pe peron, geamantane și cutiute de tot felul, alții, mai boemi, doar cu câte o servietă mai burdușită, sau un mic geamantan în care nu poate încăpea mare lucru. Se fac prezentările, directorul e cât se poate de aferat, sărută mâna actrițelor, pe băieți îi îmbrățișează, e patetic, cabotin și în același timp sincer emoționat.

– Dacă ați ști cât v-am așteptat! O să facem minuni. Voi sunteți viitorul și speranța, le spune el printre îmbrățișări și pupături.

– Să vă fac cunoștință, le spune el arătând spre bărbatul care îi însoțește. Tovarășul Scânteie, secretarul meu literar. Un tânăr poet foarte talentat. Probabil că i-ați citit poeziile...

– Nuvele, tovarășe director, îl întrerupe Scânteie.

– Bineînțeles, nuvele, se corectează repede directorul. Ți-am spus, dragul meu, că eu te consider poet. Proza dumitale colcăie, ca să zic așa, de poezie... Dar nu despre asta e vorba acum. O parte vă urcați în mașina mea, iar pentru ceilalți am luat două taximetre. Sper să încăpem toți. Întâi și întâi, vreau să vă arăt orașul. Orașul nostru muncitoresc, cu care ne

mândrim, nu-i așa... Cetatea de foc, ca să citez o minunată piesă pe care sunt convins că o cunoașteți... chiar acum vrem să începem repetițiile cu ea, n-am așteptat decât sosirea dumneavoastră.

Și în timp ce directorul continuă să turuie, deschide ușile mașinilor ca să urce „actorii lui“. Și iată-i în cele trei mașini îndreptându-se spre oraș – care, de pildă, poate fi Reșița de acum douăzeci de ani, sau alt mare centru industrial.

– În partea stângă, dincolo de apele râului, explică directorul, e proiectat un nou cartier, construcția de-altfel a și început, se poate vedea... și mașinile cu actorii se îndepărtează. Directorul, volubil, cabotin, sentimental, este sincer totuși în bucuria cu care îi primește pe tinerii absolvenți ai Institutului.

– Măi, copii, le spune el în timp ce „plimbarea“ prin oraș continuă, prin fereastra mașinii putându-se vedea marile furnale ale uzinelor metalurgice, dacă ați știți voi cu câtă nerăbdare v-am așteptat. Mă credeți că de o săptămână n-am închis ochii? Considerați-vă copiii mei! Dacă vreți vă înfiez pe toți!...

Tinerii absolvenți schimbă priviri între ei. Nu prea știu cum să ia declarațiile atât de patetice ale directorului.

– Când a vrut să-mi plece Constantineasca din teatru, le spune în continuare directorul, văzându-i destul de neîncrezători, știți ce am făcut? Am cerut-o de nevastă! E adevărat, eram însurat dar aș fi fost în stare să și divorțez dacă, nu-i așa, interesele teatrului ar fi cerut acest lucru! Nu mă credeți, văd eu că nu mă credeți, dar așa e cum vă spun...

Plimbarea continuă, mașina străbate străzile unui cartier nou.

– Dar să trecem la lucruri mai pământești, le spune directorul. Măi, copii, știți voi ce am eu aici? și din buzunarul pantalonilor scoate un maldăr de chei. Fiecare cheiță, spune el și începe să se joace cu cheile, să le resfire ca pe niște cărți de joc, e o frumoasă garsonieră pentru voi.

Vedeți voi blocul acela care se profilează atât de pregnant, ca să zic așa, în fața voastră?! E al vostru! Vi-l dăruiesc! Luați-l în primire și faceți din el un adevărat lăcaș al artei.

– Vă mulțumim foarte mult, sar fetele în ajutorul directorului care vrea să dea întregii scene o turnură de mare spectacol.

– Nu de mulțumiri am nevoie și nici de recunoștința voastră! De altfel, m-am și obișnuit să fac bine și să mi se răspundă cu rău. De multă vreme nu mai sufăr din pricina asta. Ceea ce cer de la voi este doar să ardeți pe altarul artei! Să facem aici, în acest minunat colț de țară, un teatru căruia să i se ducă vestea...

Între timp ajung în dreptul blocului, coboară din mașină, urcă scările și se opresc în dreptul primului apartament, a cărui ușă directorul teatrului ține să o deschidă el personal.

– Intrați, nu vă sfiți, spune directorul pe același ton teatral. Pe voi vă așteaptă! E a voastră!

Și tinerii, năuciți de vorbăria directorului, se năpustesc în garsonieră.

*

În ciuda acestei primiri festive, directorul nu întârzie să-și arate și celălalt chip, mult mai puțin luminos. Iată-l speriat de un spectacol care i se pare a fi „nonconformist“ și din pricina căruia îi este teamă să nu aibă „necazuri“. A întrerupt repetițiile – jur-împrejurul lui stau actorii, aceiași pe care i-a primit cu un așa mare entuziasm – și directorul joacă de data asta „scena“ încrederii înșelate, a bunei credințe ultragiate de niște tineri cu capul în nori, care nu știu pe ce lume se află și a căror singură grijă e să-i facă lui neplăceri.

– V-am fost ca un tată și voi altă grijă nu ați avut decât să îmi infingeți cuțitul pe la spate... Nu mă întrerupeți, știu

foarte bine ce vorbesc. Ce-o să spună tovarășul Mareș când o să vadă spectacolul, ce părere aveți? Nu-i nimic, eu nu mă mai opun, faceți-vă de cap, aveți-mă, ca să spun așa, pe conștiință... băgați-mă în spital!... Tovarășe Orlea, i se adresează el tânărului regizor, eu sunt un om bolnav, sufăr de ulcer duodenal. Cea mai mică enervare și gata! Cuțitul mă așteaptă. Vrei dumneata să vuiască tot orașul că, uite, regizorul Orlea l-a băgat pe directorul teatrului în spital... Vouă ce vă pasă! Voi faceți pe curajoșii și toate oalele se sparg în capul directorului. Pentru că el răspunde, nu voi!

– Nu înțeleg de ce v-ați speriat în halul ăsta, tovarășe director, încearcă regizorul piesei să intervină cu multă timiditate.

– În primul rând piesa, tovarășe Orlea, piesa n-a fost bine aleasă. Ce-i cu tipul ăsta singur care dă mereu la telefoane și peste tot sună ocupat sau nu-i răspunde nimeni! N-are părinți, înțeleg, și eu sunt orfan, nu are prieteni, hai să zicem, se întâmplă. O iubită putea să aibă totuși! Sau, în cel mai rău caz, dacă nu are cui telefona în acele momente grele prin care am înțeles că trece, nu uita că există șeful sindicatului, al cărui rol...

– Tovarășe director, vă bateți joc de mine sau vorbiți serios? îl întrerupe regizorul vădit enervat de cabotinismul directorului.

– Prin urmare, dumneata negi rolul sindicatului, tovarășe Orlea. Eu zic să nu ne jucăm cu cuvintele, tovarășe.

– Nu eu am scris piesa, tovarășe director, și în piesă nu-i vorba de nici un sindicat.

– Bine, bine, spune directorul, dar toba aia care bate tot timpul de te asurzește, dumneata ai adus-o în scenă, nu autorul! Explică-mi și mie ce rol are toba pe care ai pus-o în mijlocul scenei? ! Dacă o să mă întrebe tovarășii, să știi și eu ce le explic, să nu mă ieie ca din oală! Trebuie să aibă și ea

vreun rost, că n-ai pus-o dumneata numai așa, de distracție! În piesă nu există nici o tobă, recunoști sau nu?

– Tovarășe director, iertați-mă că intervin, spune Actorul, dar tovarășul Orlea are tot dreptul să „vadă“ piesa într-un anumit mod, nu putem noi influența...

– Prin urmare și tu te-ai aliat cu el, sare directorul. „Et tu mi filli Brutus!“ Toți sunteți împotriva mea. Eu știu însă de la marele Stanislavski că atunci când pe scenă se află o pușcă, la sfârșitul piesei trebuie să se tragă cu ea...

– Sunt cuvintele lui Cehov, nu ale lui Stanislavski, tovarășe director, îl corectează cu timiditate Actorul.

– Ce vă pasă, voi vă distrați, faceți pe îndrăzneții, face directorul, făcându-se că nici nu a auzit corectarea care i s-a făcut, iar eu trebuie să îndur pentru voi. Ce-o să spună...

– Important e ce-o să spună cei care văd spectacolul, tovarășe director, îl întrerupe Actorul. Adică muncitorii din uzină. Ei sunt spectatorii noștri, să nu uităm. Și în ultima vreme jucăm tot timpul cu casa închisă, trebuie să recunoașteți și dumneavoastră că-i așa. Sau cumva mint?

– Eu îmi iau mâna de pe voi, spune directorul profund aferat de discuție și de cele întâmplate. Faceți cum credeți voi. Din clipa asta nu mai sunt director, îmi dau demisia!

– Și-a mai dat-o până acum de șaptezeci și trei de ori, spune în șoaptă o artistă mai veche în teatru.

*

Un afiș mare cu titlul piesei, o banderolă pe care scrie: „Astăzi premieră“.

*

Sala teatrului muncitoresc arhiplină, la sfârșitul spectacolului. Aplauze frenetice, cortina se ridică de mai multe ori. Actorii mulțumesc publicului entuziast.

În culise, cu lacrimi în ochi, în al nouălea cer de fericire, directorul le mulțumește actorilor.

– Un spectacol care va rămâne în istoria teatrului nostru, un spectacol extraordinar. Gata, s-a hotărât, mergem cu el la București la bienală. I.e rupem gura... spune directorul care a uitat, se vede, cu desăvârșire, cu câtă înrâncenare s-a opus premierei... Cu băieți ca voi, merg până în pânzele albe, spune el în timp ce se îmbrățișează cu unul dintre actori sub lumina unui blitz.

*

Actorii locuiesc în același bloc, după cum am mai văzut, și cum sunt tineri și fără familie, se ajută la nevoie unul pe celălalt.

Iată-l pe Actor cu un prosop în față în chip de catrință, strigând din capul scărilor către colega lui:

– Adina, poate ai niște sare și doi-trei cartofi, nu-mi trebuie mai mulți.

– Sare am, răspunde Adina din ușa garsonierei ei, dar de cartofi nici vorbă! I.-am rugat pe Andrei, dacă tot îl trimite Stela să facă piața, să-mi cumpere și mie un kilogram, nu mai mult, de cartofi. Nu s-a întors însă nici până acum, cine știe unde s-a împotmolit... Dar tu ce faci acolo?

– Gătesc după Sanda Marin, răspunde Actorul. Iahnie de vinete. Te invit dacă vrei, când e gata...

– Mulțumesc, dar n-am curaj. Invită-l pe Bobiță, că-i lihnit de foame. S-ar putea ca lui să-i placă ce faci tu acolo. În halul în care e, mănâncă orice...

*

Timpul trece și în blocul artiștilor are loc prima nuntă. Se căsătorește Stela, actrița care are un copil și cu care am făcut cunoștință într-o secvență anterioară, cu un inginer din uzină. Suntem în fața blocului, după cununia civilă, se fac fotografiile de rigoare: întâi doar mireasa cu mirele, apoi aceștia cu părinții amândurora și bineînțeles cu copilașul pe care mireasa îl ține în brațe, apoi încă o fotografie cu toți „locatarii” blocului. Toată lumea e veselă și se fac glumele obișnuite. Apoi grupul împietrește într-o fotografie și revenim în apartamentul Actorului pe care îl regăsim îmbătrânit, cu totul altul decât tânărul actor de odinioară, privind fotografia cu nunta respectivă, apoi alte fotografii din aceeași perioadă. Într-o fotografie se poate vedea întreaga „trupă” de tineri actori pe stradă, în timp ce unii urcă într-o furgonetă o canapea extensibilă, iar ceilalți sunt încărcăți cu tot felul de obiecte necesare unei gospodării incipiente. Fotografia prinde, bineînțeles, viață și suntem din nou în orașul muncitoresc; tinerii actori și-au luat salariul de proaspeți angajați, au dat năvală în magazinul universal din centrul orașului; și-au luat tot felul de „nimicuri” cu care să-și mobilizeze garsonierele. Actorul duce în brațe un lampadar uriaș.

– Altul mai mare n-ai găsit? întreabă un coleg. O să umpli cu el toată garsoniera. M-aș mira să-ți mai încapă și altceva înăuntru.

– Lasă-l, nu știi că el are boala lămpilor.

– Nu uitați ce-a spus Goethe pe patul de moarte: „Să se facă lumină”...

– Cultule, spune colega. Mai bine m-ai ajuta să urc aragazul în furgonetă. Nu vezi că nu mă descurc singură...

*

Două furgonete străbat străzile orașului. Nu numai cu obiecte sunt încărcate, ci și cu actori, care fac hărmalaie mare,

atrăgând în acest fel atenția prietenilor care se opresc pe margine și se uită la artiști...

Și iată-l pe actor noaptea în noul său apartament. I-a radio, o melodie de jazz. Cântă Miles Davis. Noaptea târziu. E greu să fii singur într-o astfel de noapte de primăvară. Prin fereastra deschisă orașul și pomii în floare. Doar uzina cu zgomotul ei neîntrerupt își continuă activitatea. Actorul se învârte prin mica lui garsonieră ca printr-o cușcă, nu-și găsește defel locul. Deschide încet ușa garsonierei și, în vârful picioarelor, iese pe coridor. Coboară, tot în vârful picioarelor, până la garsoniera care se află dedesubt. Bate la ușă.

– Cine-i acolo, se aude dinăuntru o voce speriată de față.

– Eu, spune Actorul în șoaptă.

– I-a ora asta! spune revoltată vocea dinăuntru. Ești nebun! Tocmai ațipisem. Și așa am insomnii și adorm greu!

– Am un disc splendid cu Miles Davis. Poate vii să-l ascultăm împreună, spune tot în șoaptă Actorul cu gura lipită de ușă.

– Știi că ești bine! spune revoltată vocea din interior. Am impresia că mă confuzi! Drept cine mă iei.

– A mai rămas și un picuț de votcă pe fundul sticlutei. Un deget de votculiță... spune Actorul cu o voce pe care și-o vrea cât mai ademenitoare.

– O batistă cu apă rece, te legi cu ea la cap și ai să vezi c-o să-ți treacă. Și din interior se aude un hohot batjocoritor de râs.

– Afurisită mai ești, spune Actorul cu ciudă și iată că ușa de la garsoniera vecină se crapă ușor.

– M-ai speriat îngrozitor, spune căscând cealaltă colegă, care apare în ușa garsonierei îmbrăcată într-o splendidă cămașă de noapte. Ce dracu cauți pe coridor la ora asta?

– Un antinevralgic, spune Actorul în graba mare, neștiind ce să inventeze.

– Dacă te mulțumești cu un piramidon, pot să-ți ofer eu unul, spune colega și cască din nou cu multă voluptate.

– Îmi dai voie să viu să-l iau personal? întrebă Actorul, făcând pe șiretul.

– Stai cuminte, băiețuș, c-am să ți-l aduc eu, spune colega și dispare în interiorul garsonierei.

Revine cu piramidonul.

– Tocmai învățam rolul, spune actrița. Orice aș face, versurile îmi intră teribil de greu în cap, întotdeauna m-am chinuit îngrozitor cu rimele. Ia-l, spune ea referindu-se la piramidon, și bea-l cu multă apă, să nu-ți facă arsuri.

Actorul se îndreaptă spre garsoniera lui, cam fără chef, și, în timp ce urcă scările, înghite furios piramidonul așa, fără apă.

*

Între timp discul s-a terminat și acul pick-up-ului merge în gol. Actorul mai pune încă o dată același disc, și aceeași melodie cântată de Miles Davis se aude, nostalgică, în noaptea de primăvară. Neputând să adoarmă, Actorul caută dosarul cu rolul și începe să-l învețe.

*

Ia repetiție. O nouă discuție furtunoasă între directorul teatrului și regizorul cel iconoclast.

– Nu există piesă, tovarășe regizor, spune directorul cu o voce plângăreată, în care dumneata să nu bagi o tobă, e sau nu e nevoie de ea! Chiar dacă nu are nici o legătură cu ceea ce se întâmplă în piesă...

– Vă rog un singur lucru, tovarășe director, îl întrerupe furios regizorul, să-mi respectați viziunea, să nu discutați modul în care gândesc textul.

– Nu-ți dai seama că nu numai eu, ci și publicul s-a săturat de tobe! Un regizor trebuie să aibă imaginație, să găsească în permanență ceva nou!

– Și ce-ați vrea să găsec? întrebă încruntat regizorul..

Directorul, simțind că prinde teren, încearcă să-l ia discret peste picior. Mai ales că are și „public“: actorii care, jur-împrejurul lor, asistă la scenă.

– Un alt instrument muzical, n-am nimic împotriva, spune directorul și începe să râdă, susținut de unii actori.

– Fără ironii, tovarășe director, spune regizorul care, simțindu-se ironizat, turbează de furie.

– Ce-ar fi să înlocuiești toba cu un pian, spune directorul, amuzându-se în continuare și simțindu-se din ce în ce mai tare.

– Vă bateți joc de mine, nu-i așa, spune regizorul cuprins de disperare. Și eu care am vrut să fac ceva din teatrul ăsta nenorocit, am vrut să vă ajut... prin urmare așa găsiți de cuviință să-mi mulțumiți? Asta vă e recunoștința.

– Ei, ușurel, am glumit, dă înapoi directorul, nu o lua și dumneata în tragic, îi spune el regizorului care, între timp, s-a luat cu mâinile de cap, și se plimbă ca un leu în cușcă dintr-o parte în alta a sălii de repetiție.

– Vă rog, tovarășe director, spune regizorul solemn și se oprește în fața directorului, să-mi permiteți demisia. Așa nu mai merge! Gata! Plec la Petroșani. Acolo cel puțin voi fi stimat. Nu-și va permite nimeni ironiile pe care vi le permiteți dumneavoastră. Găsiți un alt regizor pe care să-l manevrați cum vreți, nu sunt eu omul ăla!

*

Directorul năvălește în cabina Actorului care tocmai se machiază înainte de spectacol.

– În tine mi-e nădejdea, îi spune el acestuia. Oprește-l, nu-l lăsa să plece! Ce mă fac dacă teatrul rămâne fără regizor.

Ne prăbușim! Dăm faliment! Convinge-l pe nebun ca să rămână. Promite-i orice. Nu o tobă, zece, câte vrea el, nu mă mai amestec, spune directorul și se prăbușește pe un scaun.

*

Au trecut anii și Actorul surâde amintirilor de odinioară. Actorul se ridică din fotoliu și se îndreaptă spre telefon. Amintirile s-au spulberat, pare a fi preocupat de cu totul altceva.

– Cu doamna doctor Romanescu, spune el în pâlnia telefonului... Soțul, răspunde el la întrebarea pusă la celălalt fir. Bineînțeles, aștept... Să revin peste cinci minute?... Mulțumesc, domnișoară, am să revin. A, domnișoara Cristina? Scuză-mă, nu ți-am recunoscut vocea... O mică răceală, prin urmare... Spune-i, te rog, că am căutat-o. Să mă sune mai bine ea. Perfect, spune Actorul și închide telefonul.

În timp ce așteaptă telefonul soției, obsedat probabil de o întrebare pe care vrea să i-o pună acesteia, o altă amintire de odinioară îi vine în minte:

*

Suntem pe vremea studenției Actorului, la o oră de „Tehnica mișcării“. Profesoara e o femeie micuță, cu un nas lung, ca de pasăre, cu un coc uriaș, care i s-a desfăcut însă în timpul exercițiilor. Pe un cub de lemn, care a slujit probabil drept butaforie la o piesă de teatru, se află un student înalt și slab căruia profesoara îi explică.

– Nu așa, dragă, spune profesoara, ți-am explicat că nu e vorba de o simplă cădere, te-ai împiedicat, cazi și atâta tot! Cazi, te prăbușești, adică, pentru că ai fost grav rănit într-un duel, străpuns drept în inimă.

Așa că te rog să fii atent, îi spune ea viitorului actor care, profitând de faptul că profesoara nu se uită la el, se scâlâmbăie

în fel și chip, spre marele amuzament al colegilor. Ai nevoie să înveți asta, dragă, închipuiește-ți c-ai să-l interpretezi pe Mercuțio, sau chiar pe Hamlet! Ce-ai să faci, dacă nu-ți bagi în cap ce te învață eu acum?! Așadar, spune profesoara reluând exercițiul și arătându-i studentului ce trebuie să facă, te împleticești de două, trei ori, te lași ușor, pe piciorul stâng sau pe cel drept, e același lucru, mâinile relaxate, cu coatele ușor aduse în spate, capul cât mai căzut în față, spune profesoara și își prinde capul cu amândouă mâinile și și-l apleacă, te legeni ușor, de două ori, mai faci un pas, iar te clatini și încă un pas, așa, apoi te prăbușești fulgerător, căderea n-o mai repet, ți-am arătat-o înainte. Așa, să vedem... Dar cu tine m-am lămurit: tot n-ai să-l joci tu pe Hamlet cu o asemenea figură de spânzurat, spune profesoara fericită că a găsit prilejul să se răzbune, să răspundă într-un fel la obrăznicile studentului, care i-a cam luat în glumă toate indicațiile. Altul la rând, spune ea și arată spre Actor. Încearcă tu, să vedem ce iese. Urcă-te frumos sus, spune ea, și-l ajută să se urce, cam greu fundul, ce părere ai? Întâi repetăm, așadar, căderea în prăpastie, apoi scena lui Mercuțio, să vedem cum iese. Nu-ți fie frică, îi zice ea Actorului, jos e prelata, care e moale, n-ai să-ți spargi capul, aruncă-te cu nădejde.

Actorul repetă exercițiul, vine până la marginea cubului, se clatină, încearcă să-și păstreze echilibrul, duce mâna la inimă ca și când ar fi fost săgetat și se aruncă, destul de caraghios și neîndemânatic, jos.

– Așa se moare, dragă? întrebă enervată și profund nemulțumită profesoara. Nu ești la ștrand, iubitul, nu te arunci de pe trambulină în bazin! N-am văzut ezitarea, înainte de a cădea, ușorul balans pe un picior. Ești mort, înțelegi?

– Am făcut exact cum mi-ați arătat dumneavoastră, spune Actorul. Fix așa!

– Dacă ai fi fost mai atent ți-ai fi dat seama de diferență, spune profesoara. Lucian, fii drăguț și reia exercițiul, să vadă toată grupa.

– Și totuși eu nu cred că-i bine, insistă Actorul, spre marea surprindere a profesoarei.

– Ce anume nu-i bine? se interesează ea enervată.

– Când moare omul, spune Actorul, nu cred că-i mai trece prin cap să ducă mâna la inimă, așa cum ne-ați arătat dumneavoastră!

– Nu încurca lucrurile, iubitule, spune profesoara și zâmbește ușor disprețuitoare. Eu ți-am arătat cum să mori pe scenă, nu știu dacă în viață se moare chiar așa, cum ți-am arătat eu acum. Nu știu și nici nu mă interesează, spune ea și se îndreaptă spre studentul care așteaptă cu mâinile ridicate, într-o poziție cât mai expresivă, să înceapă exercițiul.

– Ați văzut vreodată pe cineva murind, tovarășă asistentă? întreabă Actorul.

– Nu fă pe filozoful cu mine, că nu-ți merge, spune profesoara convinsă că studentul vrea să o ia în răspăr.

– De unde știți dumneavoastră cum se moare, dacă n-ați văzut pe nimeni murind?

Între timp sună.

– Am sporăvăit, spune profesoara și se uită la ceas, din care pricină n-am reușit să punem la punct exercițiul. De-altfel, a și sunat cu cinci minute mai devreme. Așa-i Costică, grăbit... Nu-i nimic, o să le reluăm data viitoare, spune ea peste capul studenților, care, fără s-o mai asculte, încep să se hârjonească, bulucindu-se cu toții spre ușă...

*

Sună telefonul. Suntem în apartamentul Actorului. Actorul ridică receptorul.

– Am trecut pe la spital după spectacol, spune Actorul soției, care se află la celălalt capăt al firului. Mi s-a spus... Puteai să mă suni, după cum vezi nu m-am culcat nici acum. Nu, nu dormeam. Da... Mare succes. Cel mai bun rol al meu și așa mai departe. Ceva mai bine ca la repetiție... Un mic rateu cu scena groparului... Praf și pulbere, îmi era teamă că nu-și amintește rolul. Am stat cu spatele la public și-i șopteam din când în când... Nu râde, draga mea, zău că nu-i de râs!... Îți închipui ce emoții... Te rețin, ai multe pe cap, sunt sigur... Abia ai ieșit din operație?...

... I-am văzut și eu, tocmai îl aduceau. Îngrozitor... Trăiește? Răspunsul care vine de la celălalt capăt al firului, apoi se lasă tăcerea. Actorul stă cu telefonul la ureche și nu prea știe ce să spună, ne dăm seama că cel despre care a întrebat a murit pe masa de operație.

– Câți ani avea?... Întrebă după un timp Actorul. Iartă-mă, nu-ți mai pun nici o întrebare. Știu foarte bine că nu s-a putut face nimic... Doi copii mari? Însurați... Ia al doilea, sau la al treilea spectacol, să se ruleze puțin. Îi fac eu profesorului rost de o invitație la lojă... Credeam că te-ai obișnuit, draga mea, de atâția ani de când... Sunt convins că profesorul a făcut tot ceea ce... Dar și eu, în Hamlet, am murit în seara asta, încercă să glumească Actorul, nici mie nu mi-a fost ușor... Îți amintești? „Și restul e tăcere.“ Mi-a ieșit extraordinar. Sala își oprise respirația. Probabil că știau toți piesa, dar o uitaseră complet. Și eu o uitasem, eram uimit că trebuie să mor, așa, în floarea tinereții, ucis de sabia otrăvită a lui Laerte... Sper că am reușit să te dispun puțin, să te fac să mai uiți de ale tale...

*

O mare actriță, glorie a teatrului românesc, în *Wasa Jeleznova* de Maxim Gorki. Scena finală, moartea eroinei. Și

o vedem pe marea actriță, ridicându-se de jos după ce moare, mulțumind publicului.

Aceeași actriță în timpul unei repetiții. Studenții, viitorii actori, asistă, dintr-o lojă, la repetițiile conduse chiar de artistă. Nu-i mulțumită de jocul unui actor și i-o spune cu franchețea-i atât de cunoscută.

– Te miști ca o cizmă, dragă, nici o pălărie din cuier nu ești în stare să ți-o iei firesc. Ești frumos de pică și gata, ți-ai pus în cap să te faci artist, să furi inima liceenelor. Să te schimbe din rolul ăsta, că altfel ne ducem pe copcă, ne dă autorul în judecată, că i-am stricat piesa... Iartă-mă, își revine Marea Actriță, am fost cam dură, nu-i chiar așa, uită ce-am spus și mai încearcă o dată. Ai talent, fii fără grijă, am eu o gură otrăvită, am vrut numai să te necăjesc puțin... Și voi, ăia din lojă, nu mai faceți gălăgie că vă dau afară. V-am lăsat să asistați la repetiții, așa că faceți bine și tăceți... (Către culise.) Fără nici un fond muzical. Cine a ales muzica asta tâmpită?

– Dumneavoastră, maestră, spune timid asistentul de regie.

– Zău?! Nu mai țin minte! înseamnă că m-am ramolit. Prin urmare, încă o dată și fără muzică. Îți iei frumos pălăria din cuier, îți privești lung soția care croșetează într-un fotoliu, apoi copiii care se joacă neștiutori și veseli pe covor, faci un pas spre ei, apoi te răzgândești, arunci o ultimă privire spre fotoliul soției, te întorci brusc și ieși, alergând, de pe scenă. Așa, să te văd că faci frumos... Și voi, ăia din lojă, fiți atenți că aveți ce învăța... I-am arătat eu ce și cum să facă și să vedeți ce frumos o să iasă... Fără muzică, v-am spus o dată! Scoateți muzica aia tâmpită, strigă Marea Artistă, adresându-se celor din culise.

Apoi actorul repetă încă scena despărțirii, întocmai cum i s-a spus.

– Excelent, spune Artista. Și acum facem o mică pauză, trebuie și eu să mă odihnesc puțin la cei optzeci și nouă de ani ai mei, nu sunt nici eu de fier, cât credeți că rezist. Iar voi, se adresează ea studenților, marș la Institut. Iar am discuții cu madame Dobrescu, dacă întârziați la ora de Istoria artelor.

Duceți-vă să vă vorbească despre Rembrandt, să vă mai faceți un pic de cultură. Să nu se mai spună că actorii sunt incuți...

*

Un parc, într-o zi de iarnă. Copaci încărcăți de zăpadă, un cer albastru cu un soare strălucitor. Un grup de studenți care s-au jucat cu bulgări de zăpadă. Roșii la față și încinși de joc, se regroupează. O fată, asupra căreia s-a concentrat tirul băieților, se scutură de zăpadă.

– Sunteți niște nesuferiți, spune ea ușor graseind, atacați o ființă sărmană, lipsită de apărare.

– Mai bine v-ați ține de carte, spune un student, imitând vocea certăreată a unei precupețe. V-au dat părinții la școală ca să învățați, nu să vă distrați.

– Mi-e o frică de examenul de Istoria artelor, băieți, mărturisește o studentă. Numai când mă gândesc la el tremur toată. Vouă ce vă pasă, trebuie să recunoașteți că-i mult mai indulgentă cu băieții. Cu fetele, în schimb...

Actorul, care se află și el printre studenți, rămâne ceva mai în urmă, face un bulgăre de zăpadă și-l trimite în direcția uneia dintre fete. N-o nimerește, însă.

– Nu te supăra, tinere, spune un bătrân cu o voce tremurândă. Poate mă ajuți puțin, să ies din parc. Am o criză, spune bătrânul, răsuflând greu.

Se agață de brațul Actorului și împreună părăsesc parcul.

*

În stația de tramvai.

– Nu vă fie teamă, îi spune actorul bătrânului. Vă ajut eu să vă urcați.

Actorul l-a condus pe bătrân până acasă. Mobilă veche și prăfuită. Atmosferă dezolantă. Casa unui om bătrân și singur.

– Nu te superi, tinere, dacă am să mă întind puțin, spune bătrânul și cu multă greutate reușește să se întindă în pat... Ei, viața asta, spune bătrânul oftând, a trecut parcă nici n-ar fi fost... Vezi, dragul meu, că în secretarul acela e o sticlă vișinie, sunt niște picături acolo... Sau mai bine lasă, am să le caut eu, spune bătrânul și se ridică din pat, se îndreaptă spre locul indicat, târându-și cu greu picioarele, deschide secretele și-și ia sticluța cu medicamente; apoi toarnă într-un pahar, mâinile îi tremură, apă dintr-o cană. Are grijă să pună în paharul cu apă câteva picături din sticla cu medicamente.

Actorul, în tot acest timp, i-a urmărit, cu multă atenție, fiecare gest.

*

Actorul, însoțit de o colegă de facultate (suntem în anii studenției) – traversează același parc, doar că acum e primăvară, au înflorit pomii. E însă foarte de dimineață și parcul e pustiu. Tânărul povestește:

– Au început să mă bată toți la cap: e un rol greu, n-ai să-l poți face. Îți riști examenul. Totuși am să-l fac! Și încă ce rol am să fac!

Și brusc, Actorul începe să meargă ca un bătrân. Atât mersul, cât și întreaga ținută, ni-l amintesc perfect pe bătrânul din secvența anterioară.

– Acolo în secretele, spune Actorul cu o voce tremurândă, e o sticluță cu medicamente. Ești draguț s-o cauți, tinere. Și ai grijă, nu cumva să o scapi, că e foarte prețioasă, improvizează Actorul. O să meargă, ai să vezi ce rol am să fac, îi spune el fetei cu multă convingere și plin de voie bună.

*

Examenul de sfârșit de facultate. Actorul îl interpretează pe Firs din *Livada cu vișini*: pe scena goală, Firs, cu un pas tremurător – asemănarea cu bătrânul din secvența anterioară e din nou cât se poate de evidentă –, trece de la o fereastră la alta și închide obloanele. Se aud loviturile surde ale toporului undeva în livada cu vișini. La fiecare lovitură, Firs tresare, de parcă în trupul lui bătrân și gărbovit s-ar lovi, și nu în vișinii din livadă. Firs încearcă o ușă care e încuiată. Cu aceiași pași tremurători, se îndreaptă spre o canapea și se așază. „**M-am uitat**, spune Firs oftând. **Nu face nimic. Am să stau aici puțin... Sunt sigur că Leonid Andreici nu și-a luat blana și a plecat cu paltonul...** (oftează preocupat). **Dacă n-am fost cu ochii pe el. Așa-i tineretea!** (Bombăne ceva de neînțeles.) **Viața mea a trecut de parcă nici n-am trăit...**“, spune Actorul replica din piesa lui Cehov, replică ce seamănă atât de mult cu cea spusă de bătrân în secvența de dinainte. Apoi se culcă, cu aceleași mișcări calculate, cu care l-am văzut pe bătrân culcându-se. „**Am să mă întind puțin**, spune el replica din piesă. **Nu ți-a rămas nici un pic de putere, nici un pic... Eh, târâie-brâu...**“

Cortina cade. Un ropot de aplauze. Se ridică din nou și tinerii actori apar la rampă. Colegii năvălesc pe scenă și-l îmbrățișează. Domnește o atmosferă caldă, colegială.

– Nu te-am recunoscut la început, bătrâne, îi spune un student Actorului. Ai fost extraordinar. Cum îți mai târâiai picioarele și ce voce ai putut să-ți faci! Școală înaltă, bătrâne, meriți să te sărut, spune colegul și îl îmbrățișează cu multă căldură.

*

Și iată-i, după spectacol, într-un mic restaurant, cinci-șase prieteni adunați să sărbătorească evenimentul.

Restaurantul e aproape gol, înainte de închidere, adunați în jurul tejghelei, chelnerii își fac socotelile, o femeie face curățenie și așază scaunele cu picioarele în sus. De fapt singurii consumatori care au mai rămas în cârciumă sunt eroii noștri. Ei se simt bine și nu prea au chef să se grăbească, total indiferenți la privirile ostile ale ospătarilor nerăbdători să închidă.

– Să joci Cehov, *Pescărușul*, *Livada cu vișini*, *Unchiul Vania*, ce altceva își poate dori un actor. Visul vieții mele e să ajung s-o joc pe Nina Zarecinaia.

– „Eu sunt un pescăruș. Nu-i asta... Despre ce vorbeam...“, declamă un actor caricaturizând, bineînțeles, faimoasele cuvinte ale eroinei lui Cehov.

– Să-ți începi cariera de actriță cu gândul la Nina Zarecinaia. Nu e deloc încurajator, spune o studentă. Ascultă: „Da, el nu credea în teatru, râdea de visurile mele și, încetul cu încetul, n-am mai crezut nici eu și mi-am pierdut curajul... M-au copleșit meschinăriile, nimicurile, jucam fără viață... Nu știam ce să fac cu mâinile și cum să stau pe scenă, nu eram stăpână pe vocea mea“...

– „Sunt o actriță adevărată, continuă Actorul să spună în șoaptă rolul Ninei Zarecinaia. Joc cu plăcere, cu entuziasm... Și acum, de când sunt aici, am mers mult pe jos, și tot umblând m-am gândit și am simțit cum cu fiecare zi ce trece cresc puterile sufletului meu“...

– „Acum știu – continuă o studentă monologul Ninei – că în ceea ce facem noi, ori că am juca pe scenă, ori că am scrie, principalul nu e gloria, nu e strălucirea, nu e ceea ce visam eu, ci puterea noastră de a îndura“...

– „Și atunci, când mă gândesc la chemarea mea, nu mă mai tem de viață“... spune Actorul. Apoi, la masă, se așterne liniștea.

Cuvintele lui Cehov sună asemeni unui jurământ solemn, pe care tinerii actori, la început de drum, îl fac hotărâți să-l respecte întru totul. Arată gravi și înduioșător de tineri. Sunt

treziți însă de ospătar, care li se adresează cu o voce răstită, aducându-i din nou pe pământ:

– Vă rog să vă grăbiți, e ora de închidere. Vrem și noi să ajungem acasă! Avem și noi familie!...

*

Actorul – suntem din nou la timpul prezent – caută în bibliotecă o carte. Titlul cărții, *Marea familie*; pe coperta a doua, fotografia Scriitorului. Actorul se așază într-un fotoliu și începe să citească. Și iată că prima frază a cărții este citită chiar de Scriitor. Vocea Scriitorului: „Nu cred că e necesar să vă mai spun cât de repede trec anii tinereții și cum vine o zi în care descoperi, cu uimire și cu tristețe, c-ai încetat să mai fii tânăr. Vreau să vă fac o mărturisire, care o să vă surprindă: N-aș mai vrea să fiu tânăr“...

*

Cuvintele citite de Scriitor, de fapt primele fraze din romanul acestuia, cheamă din nou o amintire de demult. Anii studenției. Duminică, spre seară, într-un cămin studențesc. Se joacă șah. Actorul citește trântit pe pat. Scriitorul dă buzna în încăpere. Îi întinde Actorului o revistă.

– Deschide-o la pagina treisprezece, îi spune el Actorului. Actorul caută în revistă pagina respectivă.

– Fotografia nu-i prea reușită, spune Scriitorul. Mai aveam una, dar din pricina frezei n-au vrut s-o publice. Cu creasta asta de cocoș, prea arăți a malagambist, mi-a spus redactoarea.

– Aș fi putut să-ți fac eu o fotografie. Păcat că nu mi-ai spus, spune Actorul.

– Am cumpărat trei exemplare, îi explică Scriitorul prietenului său. Unul pentru tine, unul pentru mine, iar pe

cel de al treilea l-am trimis acasă, la părinți. Parcă îl văd pe tata cum o să se laude prin tot orașul cu revista!

– Nu cred că ți-o știu, spune Actorul după ce-și aruncă privirea peste textul povestirii. Nu țin minte să ți-o fi citit.

– Astea, pe care am de gând să le public, nu are rost să ți le citesc, îi explică Scriitorul. Fie vorba între noi, sunt așa, mai ajustate, mai aduse din condei, nu-i cine știe ce de capul lor. Dar de mers, merg! Asta se cere, asta le dau! Ce scriu pentru sufletul meu, pentru „sertar“, cum se spune, e altă mâncare de pește.

– N-am să pot niciodată înțelege cum poți să scrii pentru publicat într-un fel și pentru sertar „altfel“?!

– Sunt abia la început, nu pot face pe nebunul. Mai târziu, după ce-mi fac și eu o platformă, altfel o să se pună problema! Nici cu povestirea publicată, cât e ea de conformistă, nu mi-a fost ușor. M-au întrebat, de pildă, de ce are muncitorul cămașa ruptă. Foarte simplu, le-am spus: s-a urcat pe stâlpul de telegraf, a făcut o mișcare greșită și și-a rupt-o. Nu-i tipic, a zis redactarea. Și uite așa, a trebuit să scot fraza cu cămașa! Îți dai seama, ce șansă aș avea atunci cu povestirile „pentru sertar“...

*

Au trecut anii, și Scriitorului i-a apărut primul roman. Cei doi prieteni trec pe aleile aceluiași parc, cunoscut de noi din anii studenției. Cad frunzele. Toamnă.

Actorul răsfoiește o carte.

– E destul de groasă, spune Actorul întorcând volumul pe toate părțile. Și nu arată rău. Poate culorile copertii sunt puțin prea violente.

– E adevărat, spune Scriitorul, sunt cam tari. Dar atrag atenția, sar, ca să zic așa, în ochi. O copertă nu trebuie să fie neapărat frumos „pictată“, în schimb trebuie să te incite, să-ți rețină privirea, să-ți trezească neapărat curiozitatea! Într-un cuvânt, să te determine să cumperi cartea!

– Îți dai seama că sunt nerăbdător să ți-o citesc, spune Actorul, răsfoind în continuare volumul.

– E un capitol, în mod sigur cel mai bun din toată cartea, în care descriu dragostea dintre doi; ea, o fostă ilegalistă, bolnavă de tuberculoză, iar el, medic la spitalul la care ea a venit să se trateze, fiul unui director de închisoare care și-a schimbat numele, ca să nu aibă neplăceri, partea asta din carte sunt convins că o să-ți placă. Cum el încearcă să-i ascundă tot timpul adevărul și cum în cele din urmă se hotărăște să-i spună, chiar în noaptea de Anul Nou... Mă rog, toată partea cu amorul dintre cei doi nu-i de fel rău scrisă. Bineînțeles, sunt și capitole mai de umplutură, dar dacă n-aș fi acceptat să le scriu, n-ar fi mers, și așa a trebuit să mă lupt cu redactarea de carte o lună de zile până s-o conving...

– Prin urmare, romanul e împărțit în două, spune Actorul. Sunt și lucruri „pentru sertar“, cum spui tu, și din cele care „merg“...

– Tu ești actor, ți s-a încredințat un rol și singura ta grijă a fost să-l faci cât mai bine... Cu literatura lucrurile sunt mult mai complicate. Nici nu-ți dai seama cât a trebuit să mă zbat... Sunt un om ambițios, înțelegi. Vreau ca viața mea să aibă un rost, să nu treacă de pomană... Să fac ceva, să rămână ceva după mine! Știu ce vrei să-mi spui, că mă grăbesc prea tare, că n-am răbdare! Numai că știi și tu foarte bine: dorința unei artist de a se exprima e mai puternică decât el, nu poți să i te opui, e ca un fel de avalanșă care...

– M-ai înțeles greșit, spune Actorul, nici nu mă gândesc să te judec în vreun fel. Nici măcar să te ajut cu o vorbă bună, cu vreun sfat înțelept nu mă simt în stare... Asta-i, probabil, și nenorocirea în artă: trebuie să hotărăști singur totul, nimeni, nici cel mai apropiat om nu te poate ajuta... N-are cum!... Am să-ți citesc toată cartea. N-am să sar, însă, capitolele mai slabe, chiar dacă există, să zicem, riscul să le umbrească pe cele bune. Și nici n-am să fiu în stare să le citesc ca și când

ar fi scrise de altcineva. E o necruțare pe care mi-o permit, chiar cu riscul de-a te supăra un pic...

– Perfect, bătrâne, spune Scriitorul. Citește-mi cartea, desfă-i toate cusăturile proaste, nu ierta nimic, și-ți promit c-am să-mi înfrâng vanitatea și că n-am să mă supăr. Chiar dacă ai să fii un cititor cât se poate de necruțător, unul care nu-i dispus să mă cocoloșească în nici un fel. Nu știu de ce, dar pe tine nu pot să mă supăr, dracu știe de ce. Orice ai face...

– Hai, lasă, lasă... Să vedem dacă o să te mai simți în stare să-mi faci declarații de iubire veșnică și după ce am să-ți citesc romanul. După ce am să te fac harcea, parcea. Atunci să te văd ce zici, nu acum.

*

Actorul a ațipit cu romanul prietenului în mână. Suntem din nou, bineînțeles, la timpul prezent. Se trezește și își continuă lectura de-acolo de unde a întrerupt-o. Se obosește să citească în continuare, însă romanul îl cam plictisește și face eforturi.

*

Zi de iarnă. Un camion care străbate șoseaua pustie. În depărtare, munții acoperiți cu zăpadă. În cabina camionului, șoferul și două femei înfocolite. Camionul transportă niște țevi groase de metal. Coccoțat pe ele, Scriitorul, într-un hanorac jerpelit, zgribulit de frig. La un moment dat, o femeie coboară și șoferul îi face semn Scriitorului să coboare și să vină în cabină.

– Eu v-am spus să aveți răbdare și să așteptați alt camion. Mă și mir că nu ați înghețat, spune șoferul... Dumneavoastră trebuie să fiți tovarășul de la foaie. Ați venit să scrieți despre noi. Despre cum muncim, cum depășim planul... Frumos, spune șoferul și trage cu ochiul către femeia care a mai rămas

în cabină, voind să-i atragă atenția cât de frumos știe el vorbi cu oamenii de la „foaie“, ca din carte. Scriitorul îi privește posomorât.

*

O fereastră luminată, undeva la un demisol. Scriitorul bate cu putere. Înăuntru e un aparat de radio deschis, o voce urlă cât poate de tare celebra melodie „O cunoașteți pe broscuța Oach“, și tânărului îi e teamă că din pricina muzicii bătăile lui insistente în geam nu sunt auzite. În sfârșit, cineva închide radioul, Actorul deschide ușa – o casă veche destul de dărăpănată, în stil florentin – și cei doi prieteni se îmbrățișează.

– Bravo, bătrâne, spune Scriitorul. Stai la căldurică și ascultă muzică. Vreo gagică nostimă?...

– Intră, până nu îngheți de tot. Și așa ești pe jumătate congelat. Sunt nerăbdător să aflu pe unde ai mai umblat.

Camera de la demisol a Actorului. Pe perete, un afiș mare cu zborurile interplanetare. O fotografie a lui Gagarin, Actorul în Firs, din *Livada cu vișini*.

– Să-mi descleștez puțin fălcile, spune Scriitorul. Se dezgheață ele, nu-ți fie frică. Deocamdată simt că mi-am pierdut piuitul.

– Aoleo, ce-ți mai chiorăie mațele. N-am decât un ou, bătrâne, și două bucățele de brânză „Lica“. Cămară de burlac. Să te decongelezi oleacă și mergem la o cârciumioară drăguță, recent inaugurată, chiar la colțul străzii. Și să-mi povestești, să stăm liniștiți de vorbă, te-ai întors, probabil, cu sacul plin de impresii noi... Sau le păstrezi, te pomenești, doar pentru tine, să le pui în carte... Strict secret!

*

Seara târziu. Actorul și-a improvizat pe jos un fel de pat, iar Scriitorul e culcat în patul acestuia. Lumina e stinsă, doar

din când în când pe stradă trece câte un camion, iar jetul de lumină al acestuia mătură încăperea.

– Nu știu dacă mă înțelegi, se destăinuie Scriitorul, dar am avut tot timpul impresia că sunt incapabil să ajung până la ceea ce se cheamă, hai să zicem, „miezul lucrurilor“. De câte ori încercam să vorbesc cu oamenii de acolo, ei aveau grijă să-și aleagă cuvintele, ca să-mi facă mie plăcere, eram omul de la foaie, și vorbele lor trebuie să sune la fel cu cele ale altor muncitori, pe care le citiseră cu o zi înainte în ziar. Aveau grijă, deci, să nu se arate așa cum sunt ei în realitate, ci cum își închipuiau că vreau ei să-i văd. Am încercat atunci să mă uit prin „gaura cheii“, ca să zic așa, dar indiscreția mea îmi nemulțumea și aveau grijă „să închidă ușa“, în așa fel încât eu să nu văd nimic... Cam la modul ăsta s-a realizat „contactul meu cu realitatea“...

– Intenționei să scrii o carte. Renunți la ea? De vreme ce n-ai reușit...

– Mă întreb dacă o să am tăria să n-o scriu... Când e vorba să renunț la un lucru, sunt mult mai slab decât atunci când îmi propun să cuceresc ceva... Editura îmi așteaptă cartea. M-am lăudat cu ea și la televizor: „La ce lucrați tovarășe Marinescu?“ ... „Scriu un roman despre viața tinerilor de pe un mare șantier al patriei“...

– Și ce fel de carte le-ai promis?

– O carte adevărată. Numai că nu prea văd cum o să fie ea adevărată, de vreme ce m-am întors de acolo, de pe marele șantier al patriei, fără să înțeleg mare lucru... Nu, nu-i vorba că n-am înțeles. N-am avut acces... Sau cine știe dacă nu cumva mi-am închis singur ușile...

– Gata, bătrâne, tragem cortina. Somn ușor, și mâine să ne trezim limpezi la minte: tu ca să vezi ce-ai să faci cu romanul tău, iar eu ca să pot intra în pielea unui tânăr domn din Verona. E primul meu rol în Shakespeare. Îți dai seama că am trac!

*

Actorul a intrat într-o librărie. Printre cărțile expuse, se află și o nouă carte a Scriitorului. Cartea poartă o banderolă pe care scrie: „Un roman despre tinerii muncitori de pe șantierele patriei“. Actorul cumpără cartea, îl vedem ieșind din librărie cu romanul Scriitorului sub braț, apoi intră într-o cabină telefonică și formează un număr. La celălalt fir o mână care ridică receptorul. Cel ce răspunde la telefon e Scriitorul.

– Prin urmare totuși ai scris cartea?! se aude în pâlnia telefonului vocea Actorului.

– Iartă-mă, tocmai voiam să ți-o trimit, se scuză Scriitorul, făcându-se de fapt că nu înțelege adevăratul sens al întrebării prietenului său.

– Îți mulțumesc, îi spune Actorul, dar mi-am cumpărat-o chiar acum... Cum ți-a ieșit? Ești mulțumit de ea?

– N-a ieșit chiar rea, spune repede și foarte agitat Scriitorul. Știi, șederea aia pe șantier, mi-a prins în cele din urmă bine. Când m-am întors, nu știu dacă mai ții tu minte, am avut chiar un mic moment de descurajare. Viața e întotdeauna atât de complexă, de bogată, dragul meu, încât întotdeauna ai impresia că ți-e aproape imposibil s-o cuprinzi... Dar când te așezi la masa de lucru, îți dai seama că faptele încep să se limpezească, să fie mai puțin complicate decât ți le-ai închipuit.

De la celălalt capăt al firului, vine vocea Actorului:

– Dacă tu ești mulțumit înseamnă că...

– Ei, nu mă lua așa: nu sunt chiar mulțumirea în persoană. Unele scene, sunt, cum să spun, prea... Trebuie să știi, însă, că am avut o excelentă primire din partea criticii. Chiar în numărul de astăzi din...

– Înseamnă că romanul a apărut cam de multișor, de vreme ce criticii au avut timp să scrie despre el. Și tu, totuși, nu mi l-ai trimis. Nu cumva te-ai supărat pe mine, bătrâne? Altfel cum aș putea să interpretez gestul tău? Până acum nu m-ai lăsat niciodată la urmă...

Un moment de tăcere. Scriitorul nu știe ce să răspundă.

– Poate din pricina discuției din noaptea când te-ai întors de pe șantier...

– Nici vorbă, spune repede Scriitorul. Ca să fiu sincer, am uitat-o. Și chiar te rog să o uiți și tu. Întotdeauna înainte de a începe lucrul la o nouă carte, sunt teribil de nervos, îmi pierd toată încrederea în mine. Ești și tu, doar, artist, poți înțelege atâta lucru, ce dracu, spune Scriitorul din ce în ce mai agitat... Și la urma urmei nu putem scrie tot timpul capodopere. Important e să fii mereu prezent în librării, altfel criticii – ca să nu mai vorbim de cititori, a căror ingraturitudine e bine cunoscută – te uită. Și în tot cazul, cartea spune unele lucruri, chiar dacă...

– Foarte bine, bătrâne, îl întrerupe Actorul cu un zâmbet trist. (Revenim, între timp, la el, în tot timpul discuției vocea acestuia s-a auzit doar prin firul telefonului.) E aici, caldă, ca să zic așa, în mâinile mele. Sunt nerăbdător să ți-o citesc... Dar nu numai pentru asta ți-am dat telefon. Voiam, de asemenea, să te invit vineri seara la premieră. Un Caragiale de zile mari. *D-ale carnavalului* cum nu s-a mai jucat pe scena românească. Eu nu joc, așa că putem merge împreună.

*

Actorul părăsește cabina telefonică. A uitat cartea, își aduce aminte și se întoarce după ea. Nu face decât câțiva pași și se întâlnește cu regizorul de film.

– Ce citești? îl întreabă acesta arătând spre carte. A, romanul lui Marinescu. Știi că se face film? A pus Mareș mâna pe el, a scris un scenariu împreună cu autorul și uite așa, se pare că nu mai are mult până intră în producție. Are un nas Mareș, ce să-ți mai spun! Cum apare o carte bună, gata o și înhață. Merge la sigur. Îți spun sincer că îl admir pentru asta. Joacă tare, se descurcă cuăștia de la cinematografie, altfel...

– Și romanul cum e?

– Nu știu, nu l-am citit încă, dar toată lumea îl laudă. O carte dură, care spune lucrurilor pe nume.

*

Suntem din nou la timpul prezent. Actorul a adormit în fotoliu. Romanul prietenului său i-a căzut din mână jos pe dușumea.

Și iată că sună telefonul, dar Actorul e prea adânc cufundat în somn ca să se trezească. Telefonul sună îndelung, în sfârșit, buimăcit de somn, Actorul se trezește și pune mâna pe receptor, dar chiar în momentul în care el ridică receptorul, la celălalt capăt al firului cel ce a sunat cu atâta insistență închide. „Alo, alo“, strigă Actorul în pâlnia receptorului, fără să-i răspundă nimeni. Un telefon la o oră atât de neobișnuită i-a trezit, bineînțeles, curiozitatea. Așteaptă lângă masa telefonului ca apelul să se repete, cel de la capătul firului nu are însă de gând, se pare, să-și repete chemarea. Și iată că Actorul dă o anumită semnificație acestui apel: nu la fel de surd a rămas și el la „apelurile“ desperate ale prietenului său, Scriitorul, cu a cărui nouă carte a adormit în mână? Așteaptă un timp și formează numărul acestuia de telefon. (Între timp, afară s-a făcut ziuă, zorii tulburi ai dimineții de vară se strecoară prin fereastra uriașă din spatele Actorului).

Telefonul sună într-o încăpere cufundată în întuneric. Adormit, Scriitorul ridică o mână spre noptieră cu intenția să oprească ceasul să sune. Îl ia și îl vâra sub pernă. Telefonul continuă să sune. Scriitorul, fără să se trezească deplin, ia receptorul și îl așază pe noptieră, ca să oprească într-un fel sunetul cel neplăcut. În pâlnia receptorului se poate auzi vocea Actorului:

– Alo... bătrâne... mă auzi? Ce părere ai de o plimbare cu mașina până la Sinaia?... Trebuie să discutăm... Alo, bătrâne... Ești supărat, sau ce-i cu tine că nu-mi răspunzi?! Alo... se aude vocea Actorului în pâlnie, în timp ce Scriitorul își continuă

somnul de dimineață. Nu-i rămâne Actorului decât să renunțe sau să amâne „discuția“ cu prietenul său. Ia cartea căzută pe jos, o așază pe noptieră, se întinde, cască, se scutură de frig ca să alunge somnul și se pregătește să-și înceapă ziua, după o noapte atât de bogată în amintiri revelatoare și de regrete tardive.

Deschide geamul, în odaie pătrunde răcoroasă și luminoasă dimineața de primăvară târzie. Suntem la sfârșitul lui mai, se apropie zilele fierbinți ale verii, un soare mare și roșu ca un bolid de aur se ridică deasupra Bucureștiului. De la fereastra apartamentului său, Actorul își umple sufletul cu această splendidă dimineață de primăvară. Deschide radioul. Un concert de Vivaldi umple încăperea. Actorul trece în camera de baie, odaia rămâne goală, doar lumina soarelui de curând răsărit joacă pe pereții încăperii, în timp ce concertul, plin de o bucurie jubiliară și de strălucire, continuă să curgă. Se aude apa de la duș. Vocea șpicherului care le explică ascultătorilor ce-au ascultat *Anotimpurile* de Vivaldi în interpretarea lui Stefan Ruha. Apoi se transmite buletinul de știri. Din nou sună telefonul, dar datorită zgomotului pe care îl face dușul, Actorul nu-l aude. În sfârșit, zgomotul dușului încetează. Ia radio buletinul de știri continuă. În baie, Actorul începe să mormăie o melodie care vrea să aducă într-un fel cu un fragment din *Anotimpurile* de Vivaldi.

*

Actorul coboară scările blocului. Un pensionar solemn trece pe lângă el și îl salută ceremonios.

– Matinal ca totdeauna, domnule Cristescu? întrebă Actorul, așa, ca să zică și el ceva.

– Așa-i bătrânețea, dragă domnule, se plânge pensionarul. De cum se face un picuț de lumină afară, gata te-ai trezit.

– Tată, se aude o voce, sus, în capul scărilor, ai uitat borcanele pentru iaurt.

Actorul face cumpărăturile de dimineață. Intră la pâine.

– Iuați de cea de trei șaizeci, îi spune vânzătoarea, care îl cunoaște. E proaspătă, acum am primit-o. Ia uitați... spune ea, arătând cât de proaspătă e pâinea.

*

Între timp, soția Actorului s-a întors acasă. O vedem scoțând din poșetă o legătură de chei, deschide și, odată intrată în vestibul, se dezbracă de pardesiu. Intră în încăperca cunoscută de noi din scenele anterioare și nu arată a fi surprinsă văzând că nu e nimeni. Probabil că Actorul are acest obicei, de a pleca după „cumpărături“ foarte de dimineață. Deschide geamul, apoi trece în baie. Auzim din nou curgând apa. Sună din nou îndelung telefonul. Din pricina dușului nu poate fi auzit. Se întoarce Actorul. Elena, într-un halat, iese din camera de baie.

– Ca de obicei, spune Elena, apa a fost mai mult rece decât caldă. M-a pus însă pe picioare. Eram frântă. Închipuiește-ți că n-am să mă pot întinde nici măcar o oră. La zece suntem convocați de Dobrin la o ședință fulger. Am spus că nu mă duc, am făcut gălăgie, dar n-am ce face, până la urmă tot trebuie să merg... Până faci tu o cafea, caut să mă adun puțin, spune Elena și se așază obosită într-un fotoliu. Actorul trece în bucătărie să pregătească în grabă cafeaua. Elena închide ochii și își masează tâmplele.

Prin urmare, a fost un triumf, un succes de zile mari...

– Îți amintești poezia lui Sandburg: *Toată lumea vrea să joace Hamlet*. Mi-am văzut visul cu ochii, spune Actorul, mai în glumă, mai în serios.

Apoi se așterne liniștea. Elena, cu mâna dreaptă peste ochi, pare a fi ațipit. Actorul, în bucătărie, pregătește cafeaua, și iată că telefonul sună din nou.

Elena tresare. Se pare că, într-adevăr, a ațipit puțin. Se îndreaptă spre receptor și îl ridică. Vestea care i se comunică

de la celălalt fir o lovește asemeni unui trăsnet. E gata să scape receptorul din mână.

Radios, Actorul intră cu cafelele.

– Am pus cam prea mult zahăr, spune el. Mi-a scăpat fără să vreau.

Văzând-o pe Elena cum arată, se oprește cu fraza neterminată.

– Ce s-a întâmplat?! Întreabă el speriat. Ce-i cu tine?

– Anei, spune Elena cu greutate, i s-a întâmplat o nenorocire....

– Imposibil... Poate n-ai înțeles bine, spune Actorul, la rândul său cât se poate de speriat.

– A viscolit și Ana a pierdut drumul... Ia un pas de cabană... N-am înțeles nici eu prea bine. Cel cu care am vorbit la telefon era teribil de confuz...

– Trăiește? întreabă Actorul.

– Nici asta n-am înțeles. S-a întrerupt convorbirea. O să sune din nou...

– Și el nu știe nimic. Aseară, după spectacol a fost pe la noi. A stat până târziu....

Cei doi soți se privesc stupefiați. Cumplita veste i-a găsit total nepregătiți și nu știu cum să reacționeze.

Și iată că telefonul sună din nou. Actorul îl ridică.

– Da, spune Actorul încetând să fie calm. Vă ascult...

*

O mașină care gonește pe un drum de munte. Ia volan, îl vedem pe Scriitor. E total răvășit de vestea primită, dar încearcă să se stăpânească, concentrându-se asupra volanului. Lângă el, Actorul. În spate, Elena. Nici unul dintre ei nu vorbește. Nu avem, deci, cum să aflăm dacă Ana trăiește sau nu.

Mașina care urcă. Vreme urâtă, ploioasă, poate chiar lapoviță.

*

Ne aflăm din nou pe scenă. Actorul interpretează încă o dată scena morții lui Hamlet:

*„Te izbăvească cerul. Te urmez.
Horațio, eu mor. Iar tu, adio...”* etc.

Aparatul de filmat o descoperă pe regina moartă, apoi pe Laerte, pe rege...

*

Din nou suntem în mașina care se îndreaptă spre locul nenorocirii.

– Dacă e prea cald să-mi spuneți să opresc radiatorul, spune Scriitorul.

*

Suntem din nou la orele de tehnica mișcării. Profesoara le arată studenților cum se cade într-o prăpastie: „... Te legeni ușor, de două ori, mai faci un pas, iar te clatini, și încă un pas, apoi te prăbușești fulgerător, căderea n-o mai repet, ți-am arătat-o înainte...”

– De unde știți dumneavoastră cum se moare, dacă n-ați văzut pe nimeni murind?... întrebă Actorul.

*

– În jumătate de oră suntem acolo, spune Scriitorul. Mașina se oprește la o barieră. Trece cu mare încetineală un tren de marfă.

– Dacă ai obosit, pot trece eu la volan, spune Elena.

*

În fața comisiei de admitere la facultate, tânărul candidat, emoționat, spune din nou versurile poetului american:

*„Cu toții vor să joace Hamlet, pentru că e ceva trist,
Cum triști sunt toți actorii, și pentru că a te posta în fața
unui mormânt deschis, ținând în mână craniul unui ins
și apoi rostind rar și iar rostind rar fel de fel de cuvinte
gingașe, duioase, înțelepte, ce ascund o inimă zdrobită,
E ceva ce răspunde sângelui lor...”*

*

Aici, la munte, primăvara e încă departe. Departe se văd culmile munților acoperite de zăpadă. Coboară, dinspre munte, văluri de ceață care ascund mașina. Mașina se pierde în ceața albăstrie, apoi apare din nou. Pe chipurile celor trei se citește neliniștea. Ceață pe drumul care urcă.

20 nov. 1979

ÎNTÂLNIREA

Suntem în cușeta unui vagon de dormit. La ceasul la care începe să se facă ziua.

În lumina tulbure – întunericul e încă precumpănitor – abia se poate zări chipul unui bărbat vlăguit de oboseala unei nopți în care n-a prea putut dormi.

Se foiește o vreme în patul îngust al cușetei, nu-și găsește locul defel; aprinde micul beculeț de deasupra patului și se uită la ceas – cadranul arată ora șase fără un sfert – stinge din nou lumina și își îngroapă fața în pernă, doar, doar o izbuti să închidă ochii măcar acum, spre dimineață.

Bărbatul care doarme în patul de dedesubt începe să se foiască la rândul său: se ridică în capul oaselor, își trece o mână prin părul ciufulit, cască, se freacă la ochi – niște ochi mari și umflați de somn, spune ceva sau doar oftează, nu se înțelege prea bine... Spre deosebire de tovarășul său de călătorie, el a dormit buștean toată noaptea.

Își cuprinde cu amândouă mâinile genunchii și rămâne un timp așa, uitându-se pe geamul murdar – cu o mână a ridicat prelata care acoperă geamul – cu o privire goală și lipsită de orice expresie.

Celălalt, cel ce se află în patul de deasupra – a renunțat la somn, acum, în ceasul al unsprezecelea, cum se spune. Așa

că se înfiripă un fel de conversație în timp ce pe dinaintea ochilor noștri se perindă un peisaj văzut prin geamul cam murdar și în fuga trenului care fluieră de câteva ori, prelung, semn că ne apropiem de o gară: pământuri golașe, acoperite cu resturi de zăpadă (primăvara e aproape, chiar dacă iarna nu se lasă gonită cu una, cu două). Apoi trenul oprește într-o gară pustie. Prin fereastra biroului de mișcare, o lumină decolorată se revarsă pe peronul pustiu... Semafoarele își schimbă culorile, șeful gării salută cu fanionul, în poziție de drepti. Trenul pornește din nou, gara rămâne în urmă și în tot acest timp, cât s-au perindat aceste imagini – am putut urmări și discuția desfășurată între cei doi tovarăși de cușetă:

– Am dormit toată noaptea – spune cu o voce plângărească cel ce a dormit dedesubt – și cu toate astea, dragă domnule, vă spun drept că mă simt frânt de oboseală. Cald, în cușeta asta, ca într-o etuvă. Au dat drumul la căldură, în prostie ca să zic așa...

– Vă invidiez, spune cel care se află în patul de deasupra. Eu, în schimb, n-am închis ochii toată noaptea.

– În cazul ăsta n-ar strica, poate, o picătură de coniac, să ne punem pe picioare... Ce părere aveți?

– Îmi pare rău, spune celălalt, dar nu beau dimineața. Din pricina ulcerului... S-a închis, e adevărat, de vreo doi-trei ani, n-am mai avut treabă cu el, dar oricând poate să-mi facă din nou bucata...

– Da, ulcerul e boală păcătoasă, recunoaște celălalt. Am și eu un văr bolnav de ulcer, nu s-a reținut de la nimic, de băut a băut mai dihai ca unul sănătos... I-au operat și i-a rămas stomacul mai mic decât pumnul ăsta al meu. Credeți sau nu?... Între timp, tovarășul lui de călătorie – de fapt eroul principal al scenariului nostru – a coborât din patul de deasupra – în cușeta strâmtă, mișcările îi sunt îngrozitor de neîndemânatică – și se pregătește să se spele pe obraz, a dat drumul la cele două robinete, se spală aplecat deasupra chiuvetei, apoi se șterge cu

prosopul, își freacă bine fața, ca să se mai învioneze oleacă. Îi vedem, în sfârșit (între timp afară s-a făcut ziuă), chipul: un bărbat trecut de patruzeci de ani, care a început să se cam îngrășe, un ins masiv și cam greoi, negricios și cu un început de burtă.

– Da, de la o anumită vârstă, spune celălalt în timp ce-și caută papucii de casă (e cam de aceeași vârstă cu eroul nostru, dar ceva mai scund și mai rotofei) – încep și necazurile. Ce să-i faci, spune el pe același ton de autocompătimitate – nu mai suntem chiar atât de tineri, nici dumneavoastră și nici eu... ne vine greu s-o recunoaștem, dar trebuie să ne obișnuim și cu gândul ăsta. Tinerețea s-a dus, a zburat, ăsta-i adevărul, la ce să ne mai ascundem după degete.

Ultimele cuvinte ale rotofeiului personaj sunt spuse în timp ce pe dinaintea privirilor noastre se desfășoară același peisaj, ușor dezolant, de sfârșit de iarnă, văzut în fuga trenului, de la fereastra vagonului de dormit. Între timp s-a făcut ziuă și un soare portocaliu și sticlos se ridică deasupra întinderilor golașe...

*

Trenul a ajuns în gară. Vlad a coborât pe peron. E așteptat de mai multe persoane. Strângeri de mână, prezentări etc. Deocamdată urmărim de departe întreaga scenă. Ne apropiem în momentul în care cei care l-au așteptat pe Vlad îl conduc spre mașină.

– Avem cărți destule, spune responsabilul centrului de librării. Am comandat două mii de exemplare. Păi dacă dumneavoastră nu vă facem reclamă, care sunteți, ca să zic așa, de-al nostru... Pofțiți în față, lângă șofer... Valiza dați-mi-o să v-o punem în portbagaj...

S-a urcat în mașină.

– Tovarășul este directorul liceului nr. 1, spune adjunctul cu propaganda de la județ, un bărbat într-un costum de

culoare închisă. Tânăr și plin de energie! A pus pe roate școala. Fosta directoare – săraca, e și cam bolnavă – nu reușise să facă față...

– Facem și noi ce putem, spune directorul cu modestie.

– Lasă, tovarășe director, nu fi modest. E bine să ne cunoască tovarășul scriitor, poate scrie și despre noi o carte... Căci de-o vreme încoace ne-a cam uitat, am sau nu dreptate, tovarășe Marian?! Ia priviți, îi arată el, scoțând capul pe fereastră, am ajuns în centru. Ce ziceți de orașul nostru? Nu-i așa că arată fain de tot, spune apoi folosind o expresie locală.

– Mai întâi, spune responsabilul centrului de librării, o să-l conducem pe tovarășul Vlad la hotel – aveți o cameră singur, așa că n-o să vă deranjeze nimeni – să se odihnească puțin. Să facă eventual un duș. Eu zic să ne dăm o întâlnire (se uită la ceas), peste o oră, la nouă fix!

– La nouă și un sfert, spune adjunctul cu propaganda, suntem așteptați la tovarășul prim.

Holul hotelului. Fata de la recepție îi înapoiază lui Vlad buletinul. Vlad se desparte de gazde și urcă scările.

Coridorul hotelului. E dimineață și femeile de serviciu, în halate albe, fac curățenie. Trec pe lângă Vlad cu baloturile uriașe în care a fost strânsă rufăria murdară; ușile unor odăi sunt deschise, mobilierul e adunat în mijlocul încăperii, saltelele întoarse etc. Se aude zgomotul aspiratoarelor. Vlad ajunge în dreptul camerei lui. Vâră cheia în broască. Cheia nu vrea să se întoarcă.

– Intrați, e descuiată, spune o femeie în halat alb.

În odaie s-a făcut curat. Aspectul general al oricărei încăperi de hotel. Baia, prosoapele puse pe marginea căzii. Vlad se uită în oglindă să vadă dacă nu cumva i-a crescut barba peste noapte și trebuie din nou să se radă. Se întoarce în odaie, se întinde pe pat și-și aprinde o țigară. Trage doar câteva fumuri, nu are răbdare să stea liniștit, se duce din nou în baie, dă

drumul la robinetul de la cadă. Lasă apa să curgă în cadă, revine în odaie și continuă să fumeze – între timp se aude apa curgând în baie – uitându-se pe geam. Își desface geamantanul, își scoate pijamaua, pantofii de casă; periuța de dinți etc. Se duce din nou în baie, oprește apa, între timp, cada s-a umplut, o încearcă cu degetele să vadă dacă e destul de caldă, se reîntoarce în cameră, ridică receptorul telefonului.

– Vă rog un fir cu Bucureștiul, domnișoară, spune el în pâlnia telefonului. Apoi spune numărul: 35.04.78.

– Bine că te-am mai prins, spune Vlad în pâlnia telefonului. Îmi era teamă că ai plecat.

– Ai uitat, spune o voce de femeie care vine de la celălalt capăt al firului. Iunea nu am ore decât de la unsprezece. Tocmai corectam niște extemporale... Cum ai călătorit?

– Așa și așa. A fost prea cald în vagon. N-am închis ochii toată noaptea... Corina a plecat?

– Acum o jumătate de oră... A luat hanoracul tău, zicea că te știe ea pe tine că ești bun la suflet și n-o să te superi.

– Ce-mi mai trebuie mie, la vârsta mea, hanorac, spune Vlad.

– Bătrânule, clasicule în viață, să te întorci cât mai repede, că mi-e foarte dor de tine...

– Nu-s defel un clasic în viață!... Știi, Ana, azi-noapte cât m-a hurducăit trenul și pe căldura aceea îngrozitoare, mi-am spus că nu sunt bun de nimic, ca scriitor bineînțeles. Că n-am scris încă romanul pe care... Ana, mă auzi? Alo, domnișoară, s-a întrerupt... Poate reușiți să-mi faceți din nou legătura. Tocmai îi spuneam soției mele un lucru foarte important.

Vlad în cada din care se ridică aburi fierbinți. Sună telefonul. La început, Vlad nu-i dă atenție, dar centralista insistă, așa că, vrând-nevrând, iese din cadă, se înfășoară într-un prosop și, călcând cu picioarele ude pe parchet și pe covorul persan, se îndreaptă spre telefon. În receptor, vocea adjunctului cu propaganda:

– Tovarășul prim își cere scuze, se aude vocea respectivă, dar nu vă poate primi, au intervenit niște urgențe, până la zece. Între timp am putea urca să vedeți cetatea, ce părere aveți?

– E-n regulă, spune Vlad. Peste o jumătate de oră sunt în hol. Mai repede, imposibil. M-ați luat de sub duș...

Vechea cetate a Devei. A început să cadă o ploaie deasă și mărunță, așa că celor care au venit să vadă cetatea nu le mai vine să coboare din mașină.

– Ați avut ghinion cu ploaia asta, îi spune adjunctul cu propaganda. Nu ne rămâne decât să ne întoarcem. Putem bea o cafea caldă la „Central“, ce părere aveți?!

Restaurantul, la o asemenea oră matinală, e aproape gol.

– Ai greșit-o, Liviule, îi spune adjunctul chelnerului. Ai făcut-o prea dulce... Merge și un coniac mic? îl întreabă pe Vlad.

– Dimineața nu beau, spune Vlad.

– După câte știu, ați făcut liceul în orașul nostru, întreabă adjunctul. Profesorii, probabil, majoritatea trebuie să fie pensionari...

– Pensionari, iar unii dintre ei au și murit... Ce vreți, timpul... Asta e.

Discuția îl indispuie pe Vlad. Se uită pe geam, căutând alt subiect de conversație, lucru pe care interlocutorul său nu-l observă.

– I-ați avut probabil și pe Simu. Am auzit c-ar fi fost un profesor extraordinar. În jurul lui s-a format un fel de legendă...

– Oho, nu mă fă atât de bătrân! Simu era deja la pensie când am fost eu elev.

– Foștii colegi de liceu?...

– Nu mai știu nimic de ei... Sau aproape nimic... Cel mai bun prieten pe care l-am avut în liceu a murit... Într-un

accident de producție... A explodat un cazan sau așa ceva...
Își făcea facultatea la seral... I se născuse un băiat cu o săptămână sau două în urmă...

– Și copilul? întrebă în continuare foarte curios
adjunctul. De copil mai știți ceva? Sau de soția lui?

Vlad e cuprins de un brusc sentiment de vinovăție.
Aproape c-a uitat anii aceia pe care călătoria aceasta îi aduce,
deodată, cu o neașteptată și tulburătoare forță, în memorie.

– Nu, nu mai știu nici de unul, nici de celălalt, spune el
ușor enervat, căutându-l din priviri pe chelnerul cu cafeaua.
Ce vreți, au trecut ani mulți de atunci! Dacă mă întrebați
acum, cum arăta prietenul acela al meu, ce chip și ce glas avea,
mi-ar fi greu să vă răspund... Aproape că l-am uitat...
Brutalitatea mărturisirii îl eliberează parcă pe Vlad. Da, spune
Vlad și, pe măsură ce povestește amintirile, se vede acest lucru
în privirile lui, capătă o mai mare concretete, eram trei prieteni
nedespărțiți. Al treilea era, bineînțeles, o fată. Trecuseră doar
șase sau șapte ani de la sfârșitul războiului, știi sau, mă rog,
ai auzit, dumneata ești mult mai tânăr ca mine, cum era viața
pe vremea aceea. Și totuși eram niște copii fericiți, adică nu
chiar fericiți de tot și de tot... Uite, acum, atâtea amintiri
îmi vin în minte, încât, dacă aș începe să povestesc, n-aș mai
termina...

*

O gară aproape pustie într-o dimineață de iarnă.

Liniile ferate lucind vinețiu în zorii tulburi.

Vagoane de marfă oprite pe liniile secundare.

Un băiețandru de vreo șaisprezece ani, în uniformă de
licean și cu chipiu, pare a căuta un vagon anume.

Pe o linie lăturalnică, vagonul căutat de băiat.

Zgribuliți de frig, în fața vagonului, părinții băiatului.

Tatăl e un bărbat gras cu o căciulă uriașă de astrahan și cu un palton din stofă reiată, lung până la glezne. Sare de pe un picior pe celălalt și-și lovește palmele, în mânușile cu un singur deget, să se încălzească.

Printre bagajele aruncate în vagonul de marfă, claipe peste grămadă, mama caută ceva.

– Maică-ta și-a pierdut răbdarea, îi spune tatăl tânărului licean. Toți nervii și-i varsă pe mine, parcă eu sunt de vină că nu mai plecăm!

– Sunt înghețată bocnă, nu-s nervoasă, spune mama cu reproș în glas. Tu de ce nu ți-ai pus căciula? Își întreabă mama fiul, pe același ton ușor arțagos. Ți-au înghețat urechile.

– Dar nu mi-e frig, mamă. Mai bine uită-te ce roșu s-a făcut cerul spre răsărit.

– Se lasă cu ger, spuse tata uitându-se la cer și făcându-i prietenos fiului cu ochiul.

Vagonul de marfă. Printre scândurile acestuia se strecoară cu greu câteva raze de lumină. Abia se deslușesc siluetele celor trei. A tatălui, a mamei și a lui Vlad.

– Noroc că nu avem mult de mers. Altfel am îngheța de frig.

– Abia aștept să ajungem, spune băiatul.

– Prea vorbești mult, spune, grijulie, mama. Îți intră aerul rece în gură și te îmbolnăvești.

Fluierat lung, semn că ne apropiem de gară. În sfârșit, trenul se oprește.

– Te pomenești c-am ajuns, spune tata. Păcat că nu pot să văd cât e ora.

– Să fie într-un ceas bun, spune mama oftând.

Un val puternic de lumină pătrunde dintr-o dată: cineva, din afară, a tras ușa vagonului. Vedem chipul îmbujorat de ger al unui ceferist tânăr.

– N-ați înghețat de frig? îi întreabă ceferistul. Rânjește la el arătându-și dinții sănătoși și albi de bărbat tânăr.

Odăi goale, fără mobilier. Urme de tablouri, mai deschise la culoare, pe pereți. Talaj, resturi de hârtie, pe dușumele.

– Ce oameni or fi fost și ăștia, uite ce mizerie au lăsat în urma lor! spune mama revoltată.

– O descurcăm noi, fii fără grijă, spune tata. O luăm încet, metodic, cu răbdare. Nu avem de ce să ne grăbim. Mie concediul îmi expiră abia peste două săptămâni.

– Sunt destul de mari și, mai ales, sunt foarte luminoase! spune încântată mama, referindu-se la odăile apartamentului.

Într-un colț al încăperii, Vlad, tânărul licean și eroul scenariului nostru, găsește o carte aruncată pe jos: *Alitet pleacă în munți* de Fadeev.

– Și-au uitat biblioteca, spune Vlad răsfoind cartea.

Vlad se trezește în încăperea în care mobilierul nu a fost încă adus.

A dormit pe o saltea așezată direct pe dușumea, în mijlocul încăperii. În încăpere se mai află un scaun cu un lighean cu apă și un prosop. Prin geamul fără perdele se vede cum afară ninge abundent. Vlad se întinde, cască, apoi se uită cum ninge afară. După un timp se scoală din pat, încearcă apa cu degetele să vadă cât e de rece, apoi începe să se spele pe obraz. Din cealaltă încăpere se aud vocile părinților și ale unor străini, un bărbat și o femeie; din discuțiile care au loc ne dăm seama că sunt noii lor vecini.

– Poate aveți trebuință de o mână de ajutor, se aude vocea bărbatului. Astăzi sunt în tura de noapte, așa că sunt toată ziua acasă. Puteți conta pe mine.

– În situații din astea, spune femeia laudându-și bărbatul, e foarte priceput. Pe toate le descurcă.

Vlad s-a spălat pe obraz. Se așază direct pe dușumea în încăperea goală și se apucă să citească din *Alitet pleacă în munți* de Fadeev. În cealaltă încăpere, discuția continuă:

– Vecinii trebuie să se înțeleagă, să se ajute între ei. Mai ales pe timpurile astea, ce să mai vorbim! spune femeia oftând.

– Poate veniți și dumneavoastră cu noi la gară, să ne ajutați să încărcăm mobila. Băiatul e slăbuț, nu pot avea vreo nădejde în el, spune tata.

– S-a făcut, vecine. Se poate! Cu cea mai mare plăcere.

Camionul e supraîncărcat cu mobilă.

– Putem pleca? întreabă șoferul.

– Nu știi dacă noptiera asta e destul de bine fixată, spune vecinul care se află și el cocoțat în vârful camionului. Camionul încărcat cu mobilă străbate străzile orașului. O dimineață de duminică într-un oraș de provincie. Ninge abundant. Lume puțină. Cinematograful la care rulează filmul *Cartierul Vîborg*.

– În ce clasă ești? întreabă vecinul, un bărbat uriaș, cu o voce groasă de bas. Ne dăm seama după îmbrăcăminte că e ceferist.

– Într-a noua, spune Vlad.

– Uite, asta e liceul, spune vecinul, arătând spre o clădire masivă, impunătoare. La fizică și chimie e unu, Căliman, care e văr de-al doilea cu nevastă-mea. Băiat tânăr și inteligent. În toamnă s-a însurat cu o doctoriță care face naveta la Oțelu-Roșu. Nu e, ca să zic așa, frumoasă, dar e foarte cultă.

Între timp, camionul oprește în fața locuinței.

– Stați un pic, până cobor, strigă vecinul. Trebuie să le luăm metodic, cu cap, altfel nu le descurcăm.

Ziua de lucru s-a sfârșit, mobilierul, de bine de rău, a fost aranjat în cele două încăperi. Vecinii, care au dat o mână de ajutor, au fost invitați la un pământel de țuică. Se stă, bineînțeles, în picioare, la un colț de masă.

– Ne bucurăm că ne-au venit vecini noi și de nădejde, spune ceferistul și ridică paharul pe care îl dă pe gât dintr-o înghițitură.

– Nu te avânta așa, îi spune nevasta, o femeie micuță și foarte slăbuță. Vă rog foarte mult să nu-l mai îmbiați, îi spune tatei.

– Mobilă grea. Stejar! spune vecinul.

– Astăzi nu se mai face așa ceva. Ține pe puțin o sută de ani, spune vecina.

*

O clasă de băieți și fete. Se uită curioși la noul lor coleg, prezentat clasei de directoarea școlii.

– Prin urmare ați aflat cum îl cheamă, așa că vă rog foarte mult să-l integrați și pe el în colectivul vostru. Am impresia că ești cam timid!? îi spune ea lui Vlad, care arată într-adevăr foarte fâstâcit. Dar nu-i nimic, după ce ai să-ți cunoști mai bine colegii, o să-ți treacă.

(Directoarea e o femeie care parcă se află tot timpul pe fugă, gonită de cineva din spate, din care pricină vorbește repede și e mereu agitată.).

– Deocamdată să-i găsim un loc în bancă, spune ea și își aruncă o privire panoramică peste întreaga clasă.

– Stela Coman, spune ea după un timp, văd c-ai rămas singură în bancă. Ce-ar fi să stea cu tine? Îl primești, nu-i așa? Și înainte de a veni răspunsul acesteia, directoarea îi spune lui Vlad:

– Treci lângă fată și să fii cuminte, m-ai auzit! Lasă-ți mai întâi paltonul în cuierul din fundul clasei... Ce-i cu cuierul ăla? întrebă ea. De câte ori v-am spus să-l reparați?!

În timpul orei de matematică. Profesorul, întors cu spatele, înșiră niște ecuații pe tablă. Colega de bancă a lui Vlad scrie

pe caiet cu litere de o șchioapă și împinge caietul spre noul ei coleg, ca să poată citi ce-a scris.

„Mai sunt cinci minute până sună“, scrie pe foaia maculatorului.

Pe poarta mare a școlii, elevii dau năvală. Se îndreaptă spre casă. Printre ei, îi descoperim pe Vlad și pe Stela.

Moara de la marginea orașului. Scări putrede. Ferestre sparte prin care șuieră vântul aspru al zilei de iarnă.

– Știu un loc în spatele morii, unde apa e foarte adâncă. Știi să înoți?

– Nu prea, spune băiatul.

– Am să te învăț eu.

Au urcat amândoi în podul morii.

– Scândurile sunt putrede, spune fata. Ai grijă când cobori. Cât ești de aiurit, riști să-ți spargi capul... Care e lucrul pe care îl urăști mai mult decât pe toate celelalte? Întreabă tam-nesam fata în timp ce amândoi coboară scările șubrede, de lemn, ale morii părăsite.

– Nu știi, spune băiatul, nu m-am gândit... Ce-ți veni să-mi pui o asemenea întrebare?! face el mirat.

Apa râului, în spatele morii, e înghețată. O pojghiță subțire.

– Ce faci tot timpul dacă nu-ți pui tot felul de probleme?! spune fata, nemulțumită. De pildă, eu nu pot să-i sufăr pe cei care una spun și alta au în cap. Și e plină lumea de ei! Nu faci bine un pas și ai dat peste unu...

– Îmi plac poeziile, spune Vlad. Vrei să-ți recit jurământul „Demonului“?

– Ești un visător, nu-i așa? întreabă fata cu multă naivitate.

– Nu știi ce sunt, spune Vlad. Mi-au înghețat picioarele.

– Te plângi tot timpul ca o babă, spune sastisită fata. Halal, așa coleg de bancă. M-am procopsit cu tine...

Întrunirile tovarășești de sâmbătă seara în sala de gimnastică a liceului. O mică platformă pe care se află orchestra alcătuită din elevii din clasele mari: un clarinetist cu „creastă de cocoș“, un băiat uriaș cu niște maracase minuscule în mână, la baterie o fată micuță, roșcată și pistruiată etc. Tinerii nu au început încă să cânte, își pregătesc instrumentele. La intrare e înghesuială mare.

– Degeaba așteptați, spune o fată foarte severă, cu ochelari. Împreună cu un băiat înalt și ușor aplecat din pricina înălțimii, dă drumul celor ce au voie să intre în sală. Tovarășa directoare ne-a spus foarte clar: nu intră decât elevii de la medie unu.

– Nu fi și tu așa de exigentă! Încearcă s-o convingă unul din elevii care se înghesuie în fața intrării.

– Nici voi nu ne-ați lăsat săptămâna trecută să intrăm la întrunirea voastră, spune moale lunganul.

– Hai să plecăm, mă, spune unul de la capătul „cozii“. Nu vedeți că fac pe nebunii. Le vine și lor rândul.

– Plecați odată! De câte ori să vă spun?! Vreți să o chem pe tovarășa directoare?! Îi amenință fata.

Printre cei care dau să intre se află și Vlad. Fata îl oprește punându-i mâna în piept:

– N-au voie să intre decât cei de la medie unu, repetă ea cu severitate.

Vlad se fâstâcește. Sare în ajutorul lui un coleg.

– El e noul-venit, spune Stela. Ce, nu-l cunoști?

– Ai noroc cu mine, îi spune Stela lui Vlad, de cum au intrat. Altfel ai fi rămas să caști gura afară. Știi să dansezi? îl întreabă fata.

– Așa și așa, spune băiatul. Tu știi?

– Nu m-aș mai opri, aș tot dansa! mărturisește fata.

Între timp, „întrunirea tovarășească“ a început cu un vals. Încă nu îndrăznește nimeni să danseze. Printre elevi se află și directoarea școlii, o femeie slăbuță cu o înfățișare cam

bolnăvicioasă. E înconjurată de către cei aflați în conducerea organizației de tineret.

– Hai, dansați, ce mai așteptați, spune directoarea.

– Tovarășe directoare, să vă aducem un scaun. O să obosiți dacă stați tot timpul în picioare, spune un băiat cât se poate de grijuliu.

– Fii liniștit, spune directoarea, nu-mi trebuie nici un scaun... Mai bine atrage-i atenția lui Bădescu, nu cumva să cânte dansuri decadente. Săptămâna trecută, la medie doi nu a fost nimeni din conducerea școlii și și-au făcut de cap. E un dans nou acuma, nu știu cum îi spune...

– Rock and roll?!

– Tu, Mateescule, văd că pe toate le știi! Dacă te-ai pricepe și la matematică la fel de bine, aș fi tare bucuroasă, i-o reteză directoarea.

Se valsează cu mult foc pe „Valurile Amurului“. Vlad stă de-o parte. Nu îndrăznește să invite fetele la dans. Cu privirea o urmărește pe Stela, care s-a avântat într-un vals amețitor. Dansează cu un băiat blond și cu părul tăiat scurt, ca o perie, pe numele lui Valentin, care va fi, de fapt, cel de-al treilea erou de prim plan al scenariului nostru. E într-o clasă „paralelă“ cu cei doi. Din vârtejul dansului se oprește în fața lui Vlad.

– Vrei să dansezi? îi spune el acestuia, oferindu-i partenera de dans.

– Nu prea știu, spune Vlad fâstâcit.

– Hai, nu fi așa mofturos, spune Stela și îl ia la dans.

Se pierd amândoi printre dansatori.

Afară s-a făcut întuneric, după cum se poate vedea prin ferestrele mari ale sălii de gimnastică.

Fata cu ochelari, pe care am văzut-o „stăvilind“ intrarea celor de la „medie doi“, cu același aer întipărit pe chipul său cam urâțel, anunță într-o pauză de dans:

– Vă anunțăm că mai sunt bilete la tombolă. Vă reamintesc că banii încasați din vinderea biletelor vor fi vărsați în fondurile de ajutorare a copiilor din țările care luptă pentru eliberarea de sub jugul imperialist. E o datorie a fiecărui utemist conștient să ia un bilet.

– Cincizeci la sută sunt câștigătoare, intervine lunganul cu argumente noi, îmbietoare. Printre câștiguri se află cinci discuri cu muzică ușoară, o chitară, un atlas, precum și alte surprize. Și să știți că nu mai am așa multe bilete, părerea mea e să vă grăbiți până nu-i prea târziu. O să veniți după aceea să vă rugați de mine și n-o să mai am.

– Dă-mi și mie două bilete, spune directoarea ca să încurajeze tombola.

Și din nou se dansează. Din nou Stela dansează cu Valentin care „i-o aduce“, ca și data trecută, lui Vlad; acesta stă singur și cam părăsit într-un colț al sălii de dans.

– Dansează tu, îi spune el, că pe mine mă strânge un pantof! Sunt noi și nu m-am obișnuit cu ei.

– Lasă pretextele, spune fata. Mai bine mărturisește că ți s-a făcut milă de el, dacă l-ai văzut așa de amărât... Inima ta bună ți-a dat ghes.

În timp ce dansează, Stela spune:

– De-ar pleca odată acasă directoarea. Mi-a promis Costinaș c-o să cânte un rock.

– Dacă află directoarea, îl elimină...

– Dacă te-ar elimina pe tine, de pildă, ce-ai face?

– De ce să mă elimine?

– N-ai să faci niciodată un lucru pentru care să fii eliminat?

– Nu știu, spune Vlad oarecum mirat de întrebare.

– Ce părere ai tu despre pedepse și despre constrângeri?

– Nu m-am gândit... De fapt, tu mă întrebi tot felul de lucruri la care nu m-am gândit niciodată!

– Ce părere ai de Valentin? îl întrebă fata. Ați vrea să fiți prieteni?

– Nu știu, spune Vlad. Nu m-am gândit.

– Nici nu ai avut când să te gândești, spune fata. Gândește-te acuma...

– O prietenie nu se leagă cât ai bate din palme...

– Țsta e un răspuns de nota zece... Știi că dansezi bine. Ai ritm. Am să te învăț să dansezi rock. Vrei? Sau ți-e teamă?

– De ce să-mi fie teamă?

– Pentru că nu e voie. Și tu ești un băiat cuminte.

– Și tu ești o fată cuminte. Numai că...

– Numai că, ce?

– Nu știu, spune băiatul, mirat de propria lui descoperire. Parcă ai vrea tot timpul să te răfuiești cu cineva.

– Asta și vreau! spune cu toată hotărârea fata. Între timp, orchestra a trecut la un ritm ceva mai repejor.

– Îmi place să dansz cu tine, spune fata. Ai un simț al dansului extraordinar.

– M-ai lăudat prea tare și uite că m-am pierdut cu firea, spune băiatul. Te-am călcat pe picioare.

Suntem într-o pivniță. Prin fereastra ce dă în stradă se văd picioarele trecătorilor. Picioare în bocanci, afundându-se în zăpada pufoasă. În pivniță, Vlad și Valentin taie lemne cu ferăstrăul. Stela stă cocoțată pe o stivă de lemne și citește dintr-o carte. E foarte pătrunsă de cele citite și din când în când izbucnește în râs.

– Extraordinar Hasek ăsta! spune ea. Sunt nebună după Svejk. Cum le zice de la obraz. Face pe prostul, dar, după părerea mea, e extraordinar de inteligent.

– Stela, vino să stai pe lemnul ăsta, să nu alunece, spune Valentin.

Stela se așază pe capra de lemne, citește în continuare din romanul lui Hasek. E foarte cufundată în lectură. Izbucnește din nou în râs.

– E extraordinar! spune ea referindu-se, probabil, la ultimul pasaj citit.

În aceeași pivniță, Stela îi învată pe cei doi băieți să danseze rock. Vlad învață destul de repede, totuși pare încă destul de stângaci. Fata, în timp ce dansează, improvizează un fel de melodie rock.

– Mai bine să dansăm în curte, spune ea. E prea strâmt aici, nu mă pot desfășura.

Au ieșit în curte. Dansează de data asta cu Valentin.

– Mi-au înghețat picioarele, spune Vlad care stă de-o parte și asistă la lecția de dans. Să mergem înăuntru să ne încălzim.

Stau toți trei lipiți de soba de teracotă fierbinte.

– V-am făcut niște clătite, spune mama lui Vlad. Cu dulceață de coacăze. Aveți grijă, să nu curgă dulceața. Să vă aduc niște farfurioare, spune ea grijulie.

Mama le aduce farfurioarele și cei trei mănâncă clătitele stând în picioare.

– Făina a fost cam proastă, n-au ieșit prea grozave, se scuză mama. Săptămâna asta au adus făină albă, dar n-am avut timp să stau la coadă, spune ea.

– Sunt minunate, spune Stela. Mai primesc una?

– Sigur că da. Pentru voi le-am făcut. Am păstrat niște cocă pe când se întoarce soțul meu de la servicii, să-i fac și lui.

– Vezi că te-ai mânjit cu marmeladă, îi atrage atenția Stela lui Valentin.

O dimineață de iarnă. Valentin e trezit din somn de soneria de la intrare. Suntem în încăperea lui, o odaie modestă de

licean. Masa plină cu cărți unde își pregătește zilnic lecțiile. Scaunul pe care se află hainele, câteva fotografii de familie pe pereți. În timp ce aparatul de filmat descoperă încăperea, în odaia vecină s-a produs o oarecare vânzoleală. A venit cineva. Valentin se ridică în pat. A coborât, stă pe marginea patului și ascultă. Lui Valentin i se pare, sau chiar o aude, pe mama lui plângând? Dă să iasă din încăperea, dar mama, care se află în fața ușii, îl împinge înapoi în camera lui.

– Au venit să-l ridice pe tata, îi șoptește ea cu o voce gătuită de spaimă și părăsește încăperea, înainte ca Valentin să se dezmeticească.

Copleșit și speriat de cele auzite, Valentin rămâne înmărmurit în mijlocul încăperii, în timp ce în camera cealaltă vânzoleala continuă. Băiatul e paralizat de spaimă.

În sfârșit dă buzna în încăperea vecină. Pe jos, lucruri răvășite, un scaun răsturnat, cărți împrăștiat pe dușumea, ca după o percheziție. În mijlocul încăperii – mama, frângându-și mâinile.

– Unde sunt? strigă Valentin.

– Au plecat, spune mama cu o voce sfârșită.

Valentin aleargă la fereastră. O mașină, un „Gaz“ care se pune în mișcare. Valentin aleargă afară. Mașina tocmai dispare după colțul de la capătul străzii. E o dimineață splendidă de iarnă, ninge cu niște fulgi uriași. Strada pustie peste care se așterne ninsoarea calmă – de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat – ștergând urmele roților lăsate de către „Gaz“-ul care a dispărut.

Valentin și Vlad se află într-o sală de cinematograf.

Rulează *Toată lumea cântă, râde și dansează*. Sala se zguduie de râs, scenele care se petrec pe ecran sunt de o voioșie căreia cu greu i se rezistă. În sfârșit, filmul se termină. În sală se aprind luminile. Cei doi prieteni părăsesc împreună cu ceilalți spectatori sala de cinematograf.

– Ce-i cu tine? îl întreabă Vlad, nu te-am văzut râzând în timpul filmului. A fost splendid, spune băiatul, încântat. N-am mai râs așa... trecem pe la tine să iau *Povestea unui om adevărat*?...

– Nu acuma, spune Valentin și se uită în pământ. E clar că-i ascunde ceva prietenului său. Altă dată...

– Avem un ceas la dispoziție. Meditațiile la matematică încep abia la cinci. Nu văd de ce?!... spune Vlad.

– Nu putem trece pe la mine astăzi, spune Valentin ocolind privirea prietenului.

– De ce nu putem trece? întreabă mirat Vlad.

– Tata a fost arestat azi-dimineață, spune Valentin și se lasă o tăcere grea. Amândoi elevii par speriați de cele spuse de Valentin.

– N-a făcut în viața lui nici o ticăloșie. Ce-au oare cu el? întreabă Valentin.

– Trecem pe la mine, spune Vlad cu toată fermitatea. Și-o rugăm pe mama să ne facă clătite cu dulceață de coacăze. Vrei?

– Nu, spune Valentin. N-ai vrea să mai vedem filmul încă o dată? N-am putut să fiu atent. De fapt, nici nu știu despre ce era vorba în el. Poate, a doua oară... Renunțăm la meditațiile de la cinci.

Amândoi prietenii au intrat încă o dată la film. Aceleași scene pline de voioșie, de o seninătate paradisiacă, se desfășoară pe ecran. Încet, încet, Valentin – care e încă un copil – se lasă sedus de hazul întâmplărilor. La rândul său, Vlad e cucerit de cele ce se întâmplă în film și amândoi băieții râd cu gura până la urechi. La un moment dat își amintesc de cele întâmplare, în același timp, printr-o ciudată comunicare ce are loc între ei. Se privesc rușinați, stingheriți c-au uitat atât de repede și se opresc din râs.

– Hai să plecăm, îi șoptește Vlad lui Valentin.

*

Librăria este arhiplină. Cetățenii orașului veniți să-l vadă pe scriitorul plecat din mijlocul lor, mulți elevi de școală, profesorii și profesoarele care îi apostrofează să facă mai puțină gălăgie etc. Se instalează un microfon; cineva roagă pe cei ce stau în fața ușii să facă loc, să nu blocheze intrarea.

Plouă tot timpul, o ploaie grea și mohorâtă deasupra orașului. O ploaie amestecată cu lapoviță. Strada principală. Mașina cu Vlad, care oprește în dreptul librăriei.

– Sper că nu am întârziat prea tare, spune Vlad în timp ce coboară din mașină.

– Oricum, trebuie să ne grăbim, să n-o lungim prea mult. La douăsprezece suntem așteptați la liceul de statistică. O să-l rog pe tovarășul profesor să fie cât mai succint, spune directorul centrului de librării, întorcându-se spre un tânăr profesor care, foarte intimidat, se pregătește să vorbească despre scriitorul „de pe meleagurile lui“.

Și între timp au intrat în librărie, unde sunt primiți cu un ropot de aplauze.

Tânărul profesor și-a început prezentarea; îl vedem prin ușa deschisă a depozitului de carte, dar nu-l auzim ce spune; doar din când în când câte un cuvânt răzleț ajunge până la noi. În depozit, două fetișcane desfac pachetele în care se află noua carte a lui Vlad a cărei prezentare tocmai se face în librărie.

– Care e, tu, scriitorul, arată-mi-l și mie! Sau o fi chiar ăla care vorbește.

– Aiurită mai ești! Ăla care vorbește e profesorul Costinaș. Clientul nostru, ce, parcă nu-l știi! Are o „Iadă“ roșie. Trece aproape zilnic pe la librărie, mă mir că nu-l cunoști. Ăla mai bătrân, cu mustață, ăla mai plinuț și în costum bleumarin, ăla e scriitorul!

– Ți-a care ține mâinile la spate și se uită pe fereastră?

– Of, Doamne, lasă-mă în pace, că nu-ți mai spun nimic! Ți-a de care zici tu e doctorul Mateescu. Mamoșul de la policlinică. Tu pe nimeni nu cunoști! Am spus eu că ești aiurită.

– Am să mă duc să-i cer un autograf. Soră-mea mai mică e moartă după autografe. Are unu și de la Nichita Stănescu. I l-a luat ea când a fost la noi, la Deva...

– Cel puțin acuma știi care e scriitorul?! Nu cumva să te duci la altul și să te faci de rușine... Dă-mi cuțitul tău dacă ai terminat de desfăcut, că al meu taie tare prost...

Suntem din nou în mașina care străbate strada mare a orașului. În mașină se află adjunctul cu propaganda, directorul centrului de librării, tânărul profesor, proaspăt absolvent al Facultății de Filologie (un tânăr grav și ceremonios), șoferul și Vlad.

– S-ar putea să treacă și tovarășul prim pe la liceu, dacă reușește să se elibereze de niște sarcini, spune adjunctul cu propaganda.

– N-am stabilit cum anume procedăm, spune directorul centrului de librării... Eventual, vă prezint eu și după aceea vă dau cuvântul dumneavoastră să le povestiți cum a fost pe timpul când ați fost elev...

– Nu-mi mai amintesc mare lucru, spune Vlad. Doar niște lucruri disparate și fără legătură între ele...

Aceași sală de gimnastică, reamenajată și în mare măsură schimbată, unde odinioară se țineau întâlnirile tovarășești. Sala e arhiplină. O elevă, intimidată, a luat cuvântul.

– O primă întrebare pe care aș vrea s-o pun tovarășului scriitor: când ne va da volumul doi al romanului *Însinguratele zăpezi*? Pot să spun că noi, elevii, regretăm că tovarășul scriitor a abandonat un univers despre care suntem convingeți că ar mai fi avut multe de spus...

Roșie la față, tremurând aproape, din pricina „îndrăznelii“ de care a dat dovadă, fata se așază, înconjurată de șușotelile și foiala colegilor din jur.

La masa la care se află Vlad, flancat de conducerea școlii și de ceilalți invitați de onoare, se produce o oarecare rumoare. După care cineva din „prezidiu“ se apleacă la urechea directorului. Acesta ține să ia cuvântul și să amendeze spusese, poate prea îndrăznețe și prea pline de aplomb, ale elevei.

– Nu trebuie să-l sfătuim noi pe tovarășul scriitor despre ce să scrie, spune el pe un ton plin de reproș.

– Dar nici n-am vrut asta, spune fata și e gata să plângă de intimidată ce e. Vroiam doar...

Intervine Vlad, întrerupându-l pe director:

– Întrebarea nu e lipsită de interes, spune el. Din păcate, însă, nu mă simt în stare să-ți răspund! Vezi, ca scriitor, nu știi niciodată exact care e drumul pe care trebuie să te îndrepti... Cauți tot timpul, te afli într-o continuă nesigurantă... S-ar putea la un moment dat să faci o greșală și s-o iei într-o direcție nepotrivită, doar că îți este greu să-ți dai seama când și în ce fel ai greșit... Mă înțelegi ce vreau să spun? Aș dori, în tot cazul, să răspund la sinceritatea voastră cu aceeași sinceritate...

– Care „greșală“, tovarășe scriitor?! sare directorul școlii, încercând să repare „gafa“ elevei. Dumneavoastră nu aveți dreptul, nu vă dăm voie, să vorbiți de greșeli! Ținem să vă comunicăm că noi, întregul nostru colectiv, vă urmărim cu deosebit interes activitatea literară, că în biblioteca noastră se află toate cărțile pe care le-ați scris și că le citim pe nerăsuflăte. Ne-am propus chiar – cenaclul de literatură română împreună cu conducerea școlii – să organizăm un simpozion având drept temă literatura dumneavoastră. O elevă din clasa a zecea B va prezenta un referat cu tema... Bunea Eugenia, spune te rog tovarășului scriitor titlul exact al lucrării.

– Natura în proza lui Vlad C. ...

– Exact, spune profesoara de română. Despre măestria cu care evocați frumusețile patriei noastre. La fel ca Sadoveanu și George Coșbuc, spune ea. Apoi, cu un zâmbet larg și ceremonios i se adresează lui Vlad. Acum poate ne spuneți câteva cuvinte despre anii când ați fost elev al liceului nostru. Vă rugăm, tovarășe scriitor, să vă depănați amintirile...

Coridoarele liceului. Vlad, însoțit de cadre didactice; unii elevi mai curajoși cer autografe pe caietele de școală etc. Un bărbat într-un cojoc de piele, un bărbat înalt și bine făcut, se apropie de Vlad.

– Nu aveți de unde să mă cunoașteți, spune bărbatul și-i întinde mâna lui Vlad. Mă cheamă Cristian Manoliu. Sunt soțul Mihaelei...

– Care Mihaela? întrebă Vlad, neamintindu-și, pe moment, despre cine e vorba.

– Ați fost colegi de liceu. Și prieteni buni. Cel puțin așa susține ea... Ea e medic. Are două operații în dimineața asta și nu a putut veni la întâlnire. Am venit în schimb eu. Am primit sarcina să vă invit pe la noi. Poate vă faceți puțin timp... De fapt, mărturisește bărbatul, am venit cu mașina să vă răpesc chiar acuma...

*

Coridorul unui spital. O soră se oprește și îi spune Stelei:

– Domnul doctor e în camera de gardă.

Pe lângă fată, pe un cărucior, un bolnav e dus spre camera de operație. Fata, ușor intimidată, se dă la o parte, îi face loc să treacă.

Bate la ușa camerei de gardă.

– Intră, se aude vocea doctorului Coman.

– Ți-am adus niște garoafe, tată, îi spune fata de cum intră în încăpere. Apoi umple un pahar care se află pe masă cu apă de la chiuvetă și așază florile în pahar.

– Arăți tare obosit, îi spune ea cercetându-și tatăl cu o privire critică.

– Am avut mult de lucru în ultimul timp. Și nici nu dorm prea bine noaptea, îi spune doctorul fetei. La noi, întrebă el, care sunt noutățile?

– Mama e însărcinată, spune fata cu indiferență, pe un ton alb. O să am în curând un frățior.

Doctorul, auzind vestea, e tulburat, dar încearcă să-și ascundă tulburarea. Se lasă o tăcere destul de penibilă. Fata încearcă să o umple.

– El, spune Stela, e mai tot timpul pe teren. Are mari probleme cu colectivizarea. Aseară, în timp ce cinam – mama îi spunea una-alta – a adormit. Mama a început să tragă de el, să-l trezească.

– Și tu, o întrerupe doctorul care suportă cu greu amănuntele date de fiica lui, ai mai luat vreo notă proastă?...

– O singură dată în viața mea am încasat un patru la matematică. Și îmi scoți mereu ochii cu chestia asta...

– Vezi că ți-am adus niște fleacuri de la București. Dacă mai ai timp, treci acuma să ți le iei. I.e-am pus toate pe masa din bucătărie.

Stela străbate un coridor „comun“ într-o casă veche care a fost odinioară foarte frumoasă, dar care în momentul de față e destul de prost întreținută. O femeie în vârstă care și-a dat pe față cu gălbenuș de ou, ca să-și îngrijească tenul, vecina de apartament a doctorului, o întreabă pe fată:

– Sper că n-ai lăsat poarta deschisă?... De când cu pisica vecinilor trebuie să fiu mereu atentă, se plânge ea.

Stela descuie ușa la apartament. Intră. Dezordinea domnește peste tot, așa cum se întâmplă aproape întotdeauna când un bărbat e singur. Pe masa din bucătărie, un pulover

nou din lână angora, un stilou, o fustă plisată etc. Fata se uită pe rând la fiecare. Apoi încearcă să facă puțină ordine, punând lucrurile, aruncate peste tot pe marginea scaunelor, pe pat, unele chiar pe jos, la locul lor. Pe masa din dormitor sunt împrăștiate mai multe fotografii. Stela se uită la ele cu atenție. Sunt părinții ei, înainte de a se despărți. Par a fi fericiți împreună. Într-o fotografie sunt amândoi într-o curte cu meri înfloriți. Mama râde ținându-se cu o mână de tulpina subțire a unui cireș tânăr, iar doctorul, în spatele ei, apleacă creanga cireșului cu o mână. Într-o altă fotografie merg amândoi pe șina căii ferate și, ca să-și păstreze echilibrul, se țin de mână. Sunt și alte fotografii asemănătoare. Fata le adună și le pune în pupitrul de la masă. Rămâne o clipă pe gânduri, apoi își revine și continuă să facă ordine în încăperea tatălui ei. Pe noptiera de lângă pat, descoperă o carte. Se așază pe pat și începe să citească.

Stela s-a întors acasă.

– Sst! Încet. Taică-tu a lucrat la raport toată noaptea și e frânt de oboseală, spune mama, o femeie frumoasă.

– Nu e tatăl meu! Își înfruntă Stela mama.

– Va trebui să te obișnuiești să-i spui așa. Ce rost are să-l jignești? Se poartă frumos cu tine, are atâta răbdare și tact, iar tu ești mereu țăfnoasă, se plânge mama Stelei și ochii i se umplu de lacrimi.

În fața lacrimilor și a imputărilor, se pare nu lipsite de temeii, inima fetei se înmoaie.

– Iartă-mă, mamă, spune ea în șoaptă. Dar nu știu ce-i cu mine. Simt că nu mă pot purta altfel.

– Pentru că nu faci nici un efort să te corectezi, îi spune mama pe un ton didactic.

Stela trece prin sufrageria cufundată în întuneric, unde, pe o canapea, un bărbat cam grasuț, cu un început de chelie,

e cufundat în somn. Se oprește la o oarecare distanță și se uită o vreme la el, apoi părăsește încăperea.

O ședință UTM a elevilor din clasele a IX-a. Printre elevi îi descoperim pe Stela, Vlad și Valentin. O elevă cu codițe, cam neglijent împletite, cu ochelari și cu chip destul de șters – aceeași care făcea „ordine“ la întrunirea tovarășească, dintr-o secvență anterioară, vorbește cu multă însuflețire.

– După părerea mea, s-au cântat prea multe osanale unuia și altuia și s-a vorbit mult prea puțin în mod autocritic!

– Ia să te văd pe tine ce fel de autocritică ai să-ți faci! sare Stela cu gura și-și privește provocator colega.

– Nu-i vorba numai de mine, ci de noi toți! Avem lipsuri sau nu avem?! După părerea mea obiectivă, avem și nu e principial să le ascundem după degete, să le cocoloșim, să dăm dovadă de o mentalitate greșită, mic-burgheză. Ori de câte ori sună, întârziem să intrăm în clasă, mai ales băieții, dar nici noi, fetele, pot spune, cu toată sinceritatea ce mă caracterizează, că nu suntem mult mai bune. Mai ales Popescu Dorina, a sunat – și încă de când – dar ea nici nu aude, stă pe coridor de vorbă cu Sferdeanu Eugen dintr-a zecea. Și când un coleg sau o colegă îi atrage atenția, în loc să-și însușească critica, scoate limba. Mă și mir că Sferdeanu Eugen...

– Fără atacuri la persoană, sare Stela cu gura.

– Eu nu atac pe nimeni, spune fata. Dacă tovarășa Coman Stela nu este pătrunsă de rolul pozitiv al criticii, dacă are un slab nivel ideologic și politic...

– Și asta ce faci tu acum, nu se cheamă atac? o întrerupe un alt coleg, sărind în ajutorul fetei.

– Nu, spune fata pe un ton imperturbabil. Și nici intimidată nu mă las, așa să știi tu! Singura mea dorință e să se spună despre clasa noastră că-i o clasă model.

– Și ce ai tu împotriva dacă fetele stau pe coridor de vorbă cu băieții? Ce-i rău în asta?! sare un alt băiat.

– Se știe că prietenia – și chiar dragoastea – sunt sentimente care îl înalță pe om, dar nu după ce a sunat! spune fata pe un ton categoric. Și mai e o problemă, tovarăși, nu se lasă ea cu una cu două. Problema unor colegi ai noștri al căror comportament exterior, a căror ținută vestimentară, dar mai ales freza, nu corespund nici pe departe condiției de elev într-o școală nouă! Mă refer la băieți, chiar dacă și noi, fetele, în trecut fie spus, uităm câteodată să ne punem cordeluța cerută de regulament; băieții în ultima vreme arborează o freză, ce să mai vorbim, zici că vin din Patagonia, ceva de-a dreptul inadmisibil! A spus tovarășa directoare – sau n-a spus – că e interzisă în școala noastră „creasta de cocoș“?! A spus! Și atunci, mă rog frumos, de ce Cristescu Lucian, Dobrescu Mihai, Marcaș Aurel nu țin cont de hotărârea direcțiunii?! Întreabă ea și ochelarii cu dioptrii multe aruncă parcă scânteii. De noul nostru coleg, spune ea întorcându-se spre Vlad, nici nu mai vorbesc! Nu știu cum o fi la școala de la care a venit, dar să știe că la școala noastră o asemenea „creastă de cocoș“ nu poate trezi decât indignarea cinstită a noilor lui colegi care spun un nu hotărât și ferm cosmopolitismului, de orice natură ar fi el!

Intră dirigintele clasei, un profesor cu părul alb, care îi face semn să continue.

– Tocmai vorbeam, tovarășe diriginte, se întoarce ea spre acesta, care și-a ocupat un loc în ultima bancă, de unde are de gând să urmărească desfășurarea ședinței, despre unele manifestări cosmopolite a unor colegi ai noștri...

– Vlad nu are „creastă de cocoș“, cum spui tu, sare Stela, care nu pare a fi intimidată de torentul demagogic al fetei cu ochelari. Așa are el părul, creț și foarte des, ce vrei să faci băiatu?!

– Degeaba îi iei apărarea! „Creasta de cocoș“ o recunoaște oricine! Se vede de la o poștă!

– Înseamnă că ești chioară și nu vezi bine!

– Unde mă aflu?! Întreabă mirat un delegat dintr-o clasă mai mare și din conducerea organizației UTM pe școală. În parlamentul englez, unde fiecare vorbește după cum îl taie capul?! Tovarășa Mihăileanu s-a înscris la cuvânt, are dreptul să-și susțină punctul de vedere! Noi nu punem pumnul la nimeni în gură. Continuă, tovarășa Mihăileanu. Și scuză-ne, te rog, dacă te-am întrerupt într-un mod neprincipial...

– Propun, spune fata cu ochelari, să-și tundă până luni, când avem dirigenție, creasta de cocoș. Să ne luăm angajamentul, aici, în fața tovarășului diriginte, că vom duce la îndeplinire hotărârea luată...

Pe un scaun, în mijlocul încăperii, Vlad arată de parcă s-ar pregăti pentru supliciu. În fața lui se află Stela cu o mașină de tuns în mână.

– Mai gândește-te puțin, îl roagă fata. Mai mare păcatul să renunți la un asemenea păr!

– Ce să mai discutăm! spune băiatul cu o voce moale, dar încercând să arate foarte ferm. Dacă m-am hotărât, gata, n-avem la ce s-o mai târăgănam atât.

– În definitiv, nici nu merită încuiata aia de Mihăileanu un asemenea sacrificiu, spune Stela oftând.

– Dă-i drumul odată, spune băiatul din ce în ce mai ferm. Dacă nu, mă duc la frizer, o amenință el.

– Cum vrei tu, spune Stela și cu un gest brutal vâră mașina de tuns în părul buclat al băiatului.

– Auleo, spune băiatul. Nu trage așa, că mă doare! Fii mai atentă.

– E proastă mașina, se scuză fata. Nu mă prea descurc cu ea. În părul băiatului apare prima „cărare“, nu tocmai dreaptă. Jos, la picioarele lui, zac buclele blonde.

– Ai o ceafă foarte caraghioasă, spune fata și începe să râdă. Apoi tace, e din ce în ce mai concentrată, prinsă de ceea ce face.

– Nu mai taie mașina, spune fata înciudată. Nu înainteză defel. Uită-te și tu, merge în gol!

Capul băiatului e plin de „cărări“ în toate direcțiile.

– Și ce vrei să fac! strigă băiatul. Nu cumva ai de gând să mă lași așa?!

– Să încercăm s-o reparăm, spune fata. Cred că lipsește un șurub. Am impresia că l-am auzit când a căzut.

Amândoi încep să caute pe covor, pe sub pat.

– L-am găsit, spune băiatul triumfător. Țsta trebuie să fie.

– Să vedem acuma cum îl pui la loc! spune fata speriată. Habar nu am de unde a picat.

Băiatul îi ia mașina de tuns și încearcă s-o repara.

– Uite că merge, spune Vlad și se aude într-adevăr țcănitul specific mașinii de tuns părul.

– Dacă am început un lucru, trebuie să-l și terminăm, spune fata oftând, pentru că se pare că nu-i vine prea ușor să ducă până la capăt sarcina pe care și-a asumat-o.

Tuns chilug – o tunsoare nu tocmai reușită, de vreme ce a fost realizată de un „neprofesionist“ – capul lui Vlad arată într-adevăr jalnic. Se privește într-o oglindă care se află în încăperea – suntem în camera Stelei –, la început nici nu se recunoaște, apoi, când își dă seama că în oglindă se reflectă de fapt propriul său chip, face o mutră de-a dreptul înspăimântată.

– Mamă Doamne, cât sunt de urât! spune el cu vădită neplăcere.

– Oricum, ai ochi frumoși, spune fata ca să-l consoleze.

– Mulțumesc, spune Vlad. Ești foarte drăguță.

– Au fost poeți și mai urâți decât tine, spune fata pe același ton consolator. Leopardi, de pildă, dacă nu mă înșel era șchiop...

– ... Și Baudelaire a murit de sifilis, adaugă băiatul. Și ce-i cu asta? Așa consolare, spune el cu amărăciune, strâmbându-se în oglindă în fel și chip. Mersi frumos!...

– Ce mutră o să facă mâine la școală Mihăileasca, spune fata și izbucnește în râs.

Și, brusc, Vlad uită de urâtenia propriului său chip reflectat în oglinda necruțătoare, se însuflețește, e cuprins de încântare gândindu-se la reacția colegilor.

– Dacă ar pricepe măcar, spune înciudată Stela. Dacă ar înțelege și încuiata aia de Mihăileanu semnificația, ca să zic așa, a gestului, spune oftând fata. Dar ea n-o să priceapă nimic, o să fie bucuroasă că te-ai tuns și cu asta basta! Nici nu merita, zău așa, spune ea și-i trece tot atât de brusc tot cheful și toată însuflețirea.

*

La școală, în cancelarie. Directoarea și profesorul de limba și literatura română în fața cărora se află Vlad, al cărui cap, tuns chilug, e cercetat cu toată atenția de către cei doi profesori.

– Cine te-a ciopârțit, măi băiatule, în halul ăsta? întrebă întristat profesorul de română. Cine a fost frizerul, ca să zic așa, pe ce mână ai încăput?! Tu te-ai uitat în oglindă, ai văzut cum arăți?

– M-am uitat, spune băiatul ocolind privirea profesorului.

– Și ce părere ai? întrebă profesorul.

– Mie îmi place, spune Vlad continuând să-i ocolească privirea.

– Dar nouă nu ne place, sare înfuriată directoarea școlii, ca un elev al școlii noastre să arate ca un pușcăriaș! S-a strâns toată școala în jurul tău, ca la panoramă! Mie să nu-mi faci pe clovnul, m-ai auzit! strigă ea, furioasă, la Vlad.

– Lăsați, tovarășa directoare, spune cu mult calm profesorul de limba română. Mai bine să aflăm motivul, nu-i așa, pentru care s-a tuns.

– M-au criticat la ședință, spune Vlad uitându-se în pământ, că port „creastă de cocoș“. Ori nu-i adevărat, tovarășe profesor. Am părul creț și din pricina asta...

– Bine, spune profesorul cu același calm imperturbabil. Acum du-te în clasă, că a sunat cam de mult. Ce oră aveți?

– Cu dumneavoastră, spune Vlad. Română...

– Bine. Du-te, că vin și eu imediat.

Profesorul de română e un bărbat de vreo patruzeci de ani, cu ochelari fumurii, îmbrăcat într-un costum gri, bine croit. După plecarea elevului, directoarea îi spune:

– Sunteți prea indulgent cu ei, tovarășe profesor. E clar că s-a tuns ca să protesteze împotriva hotărârii – pe care de altfel o aprob și o consider cât se poate de principială – colegilor lui.

– E cel mai bun elev al meu, tovarășa directoare. Un băiat deosebit de inteligent și talentat. Scrie poezii. Și e foarte liniștit și retras. Nu cred să...

– Dar despre creasta de cocoș ce părere aveți?

– Pentru mine, mult mai important e să știu ce-i în capul elevilor mei, decât ce au deasupra...

– Trebuie să veghem, tovarășe profesor. E de datoria noastră să ne opunem...

– Îl pregătesc pentru olimpiadă, o întrerupe, calm, imperturbabil, profesorul de română. Îmi pun mari speranțe în el. Sper să ajungem până la faza pe țară... A citit enorm și are un stil deja format. Pare un puști când te uiți la el, dar, oricum, tovarășa directoare, nu trebuie să ne luăm numai după aparențe... De cele mai multe ori sunt înșelătoare...

– Dumneata, tovarășe profesor, spune directoarea oftând, de fapt profund nemulțumită, ești un original... Ai noroc cu mine, că mai închid ochii. Nu dau importanță și nu fac caz, te las cu ale dumitale, altfel nu știu ce s-ar întâmpla. Ce-ți trece prin cap, aia faci...

– Tot ceea ce îmi trece prin cap, cum spuneți dumneavoastră, spune cu mult calm și cu demnitate profesorul, e spre binele elevilor mei. În privința asta, cred că nu aveți nimic să-mi imputați.

– Parcă de ei e vorba! se înfurie profesoara. Apoi brusc își revine, dându-și seama că fraza ei nu sună tocmai bine. Sau dacă vreți, chiar de ei! Ieri am făcut un control la clasa unde sunteți diriginte. Zece din elevele din clasă nu purtau cordeluță! Știți ce mi-au spus când le-am făcut observații: „Tovarășul diriginte nu ne pretinde!“ Ori circulara direcțiunii e clară și n-am dat-o de capul nostru, tovarășu Hagi, avem și noi indicații de sus, în acest sens. (Pe un ton mai calm.) Vedeti? Și când vă spun că sunteți un original, vă supărați pe mine! Spuneți și dumneavoastră dacă nu am dreptate?... termină ea pe un ton, de data asta, foarte prietenos și în același timp ușor lîngușitor. Vrea să fie cu toată lumea bine, nu vrea să-și facă dușmani printre profesori...

Acasă la Valentin. E încă foarte de dimineată, prin ferestrele încăperii în care doarme băiatul se strecoară zorii tulburi. Valentin se trezește și rămâne nemișcat în pat. În odaia vecină se aude plânsul cuiva. E un plâns monoton și aproape uniform, ca un fel de litanie, a unei femei care nu se poate împăca, și nici nu vrea să se împăce, cu suferința. Valentin ascultă, încordat, se scoală și stă un timp pe marginea patului continuând să asculte. Pe perete, o fotografie: mama (femeia care plânge în odaia alăturată), tatăl (care a fost arestat din motive „politice“ necunoscute lui Valentin, doar cu o săptămână în urmă) și Valentin, elev în primele clase, într-un costum de marinar, stă fericit între cei doi părinți. Valentin se scoală, se îmbracă atent să nu facă nici cel mai mic zgomot și în vârful picioarelor părăsește încăperea, se duce în bucătărie. Îl vedem aprinzând focul, lemnele ude nu prea vor să ardă, apoi, după ce focul se aprinde, pune pe plită o oală mare plină

cu apă. În bucătărie se află o pompă de apă, manuală, și Valentin umple o găleată cu apă, își toarnă apă în ligheanul care se află în dreptul ferestrei, se spală pe obraz, apoi se spală pe dinți și în tot acest timp plânsul femeii din odaia alăturată continuă să se audă, monoton și uniform. Valentin simte că nu mai poate suporta. Se așază la masă și-și astupă urechile cu amândouă mâinile. Plânsul încetează brusc. Rămâne un timp așa, apoi iese pe terasa din spatele casei. Dimineața de sfârșit de martie e friguroasă. Zgribulindu-se de frig, Valentin coboară în mica grădină ce se află în prelungirea terasei. Se lasă pe vine și urmărește răsaturile de flori, abia ieșite.

În aceeași grădină se află Valentin, Vlad și Stela.

Fata stă pe buturugă și citește din *Nerantsula* de Panait Istrati. Băieții, înarmați fiecare cu câte o lopată, sapă de zor.

– Auleo, cum ții lopata aia, spune fata amuzându-se grozav și arătând spre Vlad. Spune drept dacă ai mai pus mâna în viața ta pe o lopată până acum! N-am mai văzut de când sunt un tip mai neajutorat. Uită-te numai cât ai săpat tu și cât a săpat Valentin, îl provoacă ea arătând spre lotul săpat de prietenul lui, cel puțin dublu decât al său... Și ce-ai mai transpirat! Roagă-l pe Valentin să-ți dea o altă cămașă, altfel te îmbolnăvești dacă nu ți-o schimbi imediat.

– S-a încălzit foarte tare, spune Vlad. Pot foarte bine să stau și fără cămașă.

Își scoate cămașa și o atârnă de creanga unui cireș, să se usuce.

– Ai să răcești, spune Valentin oprindu-se din lucru. Ia puloverul meu, deocamdată, până mă duc să-ți aduc ceva să pui pe tine, spune băiatul, arătând spre puloverul atârnat de crengile aceluiași cireș.

Valentin pleacă să-i aducă o cămașă. Vlad ia puloverul și se așază jos, pe marginea răzorului, să se odihnească puțin.

– Despre ce e vorba? întrebă el arătând spre carte. N-am citit nimic din Panait Istrati. Nu știu cum scrie. Am citit, în schimb, mi l-a dat tovarășul profesor Hagiu să-l citesc, un studiu al lui Sanielevici despre Istrati și Sadoveanu. Oricât a încercat Sanielevici să tragă spuza spre Istrati, tot nu m-a convins c-ar fi mai mare decât Sadoveanu.

– E vorba despre o fată ciudată, o ființă extraordinară, pe care o cheamă Nerantsula.

– Te pomenești că-ți seamănă? spune băiatul râzând.

– Nu, nu-mi seamănă, spune fata pe un ton categoric. Nici nu vreau să-mi semene. Pentru nimic în lume! A avut un destin îngrozitor. N-are rost să-ți povestesc. După ce-o termin și nici nu mai am mult, am să ți-o dau s-o citești.

Valentin s-a întors cu o cămașă pe care i-o aruncă lui Vlad. Valentin e mult mai înalt și mai solid și cămașa atârnă pe trupul subțirel și slăbuț al lui Vlad.

– Sunt doi prieteni în carte, povestește Stela, care o iubesc amândoi pe Nerantsula. E partea care mi-a plăcut cel mai mult.

– Păi și noi suntem îndrăgostiți de tine, nu-i așa, Vlad? spune Valentin mai în glumă, mai în serios, și-i face cu ochiul prietenului său.

Vlad se face roșu la chip și, fâstâcit, se apucă din nou de săpat.

– Te pomenești că nu vrei să recunoști?! îl tachinează prietenul și face muștrător cu degetul.

– Degeaba mă iubiți dacă eu nu vă iubesc, spune fata făcând pe capricioasa.

– Ți-am spus eu că o să și-o ia în cap, spune Valentin pe același ton. Îi întinzi un deget și ea îți apucă toată mâna.

*

Și iată și „surpriza“, o întâlnire cu o fostă colegă de liceu, pe care eroul nostru se pare că a cam uitat-o. Ne putem da

seama de acest lucru urmărindu-i buimăceala ce i se citește pe față în clipa în care fosta lui colegă – (care nu mai aduce, bineînțeles, defel cu „cerberul“ de la intrarea „întrunirilor“ tovărășești de sâmbătă seara și nici cu fata care perora cu o atât de mare însuflețire împotriva „crestei de cocoș“ – se precipită spre el, emoționată și fericită, – o astfel de întâlnire este, nu-i așa, tulburătoare – îl ia în brațe și un torent de cuvinte se revarsă asupra scriitorului.

– Prin urmare, ți-ai amintit și de noi, amărății, spune ea, cercetându-l prin ochelari – nu ne-ai uitat chiar de tot. Totuși, nu pot să nu-ți spun de la obraz – doar am fost colegi, am tot dreptul să te muștruluiesc! – că așa ceva nu se face: să nu treci prin orașul în care sensibilitatea și talentul tău s-au modelat – scuză-mi exprimarea cam prețioasă – să ne întorci pur și simplu spatele! Ce ți-am făcut, dragul meu, că te-ai supărat pe noi?!

Apoi, întorcându-se spre ceilalți, – pentru că ne aflăm (abia acum descoperim locul și ambianța) într-o foarte elegantă încăpere cu mobilă stil, unde s-au adunat mai mulți prieteni de-ai gazdei să-l vadă și să-l cunoască pe celebrul scriitor, (aceștia urmăresc cu toții, unii cu un pahar în mână, sau cu o farfurioară pe care se află tot felul de aperitive, scena, emoționanta scenă a întâlnirii dintre foștii colegi) – întorcându-se, deci, spre ceilalți, le spune amuzată de stânjeneala eroului nostru – care nici după ce s-a ținut discursul respectiv nu-și recunoaște colega – (E adevărat că și ea s-a schimbat mult, nu mai e, nici pomeneală de așa ceva, o fetiță urâțică, slăbuță și cu ochelari, cu codițe roșcate! Chiar dacă nu a devenit ceea ce se cheamă o femeie frumoasă, dă dovada unei deosebite distincții și eleganțe, o eleganță, e adevărat, ușor excentrică și nonconformistă: rochia poate cam prea tinerească, cu flori și foarte multe volănașe, pe un trup planturos de femeie care se ține încă bine, multe bijuterii, totul de aur, însă nimic fals, iar codițele roșcate de odinioară s-au

transformat într-un coc impunător. Toate acestea le cercetează Vlad făcând eforturi ca să-și amintească, eforturi zadarnice, pentru că din ceața amintirilor fata cu codițe roșcate de șoricel nu-i apare înaintea ochilor, spunându-i „eu sunt, nu-ți bate capul atâta ca să-ți aduci aminte...“). Se întoarce deci spre invitații ei și, arborând o mină dezinvoltă și foarte mondenă, le spune: – „Tot așa a rămas! Tot așa de zăpăcit și aiurit cum era și în liceu! S-a îngrășat, a făcut burtică – e firesc, de altfel, toți ne-am schimbat, nici unul dintre noi nu mai e cel care a fost odinioară! – dar firea i-a rămas neschimbată! Așa se fâstâcea, fix așa ca acum, când îl scotea Chioreanu la tablă și-i dădea să rezolve o problemă de trigonometrie... N-ai să spui acum că ai fost bun la trigonometrie!?!... Ei, m-ai recunoscut? Sau e necesar să mă prezint?! Mihaela... spune gazda și face o pauză lungă, privindu-și invitatul drept în ochi, ajutându-l să-și aducă aminte: Ei... Mihaela...“

– Mihăileanu! Tu ești? Nu se poate! spune Vlad mirat. Iartă-mă, au trecut ceva ani, era normal...

– V-am frecat destul ridichea pe la ședințe, cum era să mă uiți, spune fosta colegă, eleganta și dezinvolta doamnă, și izbucnește în râs. Bine, acum, de vreme ce „ne-am recunoscut“, să-ți fac prezentările. Pe ei n-ai de unde să-i cunoști. Și gazda începe să-și prezinte pe rând invitații:

– Doctorul Poenaru, spune ea, directorul spitalului de copii, tovarășul Motoc, director adjunct la întreprinderea forestieră „Avântul“, soția tovarășului Motoc, doctorul Cerneț, stomatolog și burlac înrăit, inginerul Fărcașu de la uzina termică, doamna asta tânără și drăguță e nevasta lui, ca să vezi pe ce bucățică a pus mâna, ticălosul, spune ea și-i face cu degetul... Și prezentările continuă...

Stau cu toții în jurul mesei din sufragerie. Mare animație. Vlad stă lângă fosta lui colegă. Aceasta îi vorbește tot timpul,

făcându-i de fapt biografia din momentul în care – după terminarea liceului – viața i-a despărțit.

– M-am măritat în ultimul an de facultate, spune ea, cu un economist. Din păcate, căsătoria n-a prea mers, după trei ani ne-am despărțit. Lucra în comerțul exterior și un an am stat la Bruxelles. Ai fost în Belgia sau Olanda?

– Nu, spune Vlad ușor încurcat. Nu sunt un om prea călătorit.

– Trebuie să vezi Amsterdamul, neapărat! Îi poruncește colega. Și orașelele alea fermecătoare pe care le regăsești peste tot în pictura flamandă: Bruggul, Delftul, Harlemul! Bruggul mai ales e ceva de-a dreptul extraordinar! În sfârșit, ne-am despărțit, el nu s-a recăsătorit nici acuma; între timp am aflat că s-a apucat de băut, nu l-au mai trimis în străinătate, s-a cam dat la fund, treaba lui, n-am nici o vină, s-a purtat cu mine îngrozitor, dar nu-l urăsc, mă cunoști doar, nu pot să-i port cuiva pică... Am fost însă o ființă norocoasă, la un curs de reciclare, nici nu eram bine divorțată, l-am întâlnit pe Cristian, și arată spre soțul care se află la masă lângă ea (un bărbat înalt, brunet, aducând cu un urs; fosta colegă a lui Vlad îl mângâie ușor pe față în timp ce vorbește și se lipește, felină și foarte drăgăstoasă, de el). Dragoste mare, ce să-ți povestesc, un adevărat „coup de foudre“, cum spun franțuzii. În două săptămâni am fost căsătoriți... Pot să mă laud că am un soț minunat.

– Draga mea, o întrerupe una din invitate, dar l-ai acaparat pe scriitorul nostru într-un asemenea hal că nimeni nu mai poate să-l abordeze! Ardem de curiozitate să aflăm ce carte ne mai dă, la ce scrie... Cum de nu v-ați exersat condeiul și în cinematografie? întrebă distinsa invitată...

– Parcă nu știi cum e în cinematografie?! o corectează unul din invitați. Pătrunzi greu... Am un prieten, economist de profesie, care a scris și el un scenariu, după părerea mea foarte reușit...

– Ei, una e un necunoscut, care vine așa, tam-nesam, cu un scenariu și cu totul altceva un scriitor de prestigiu, cum e oaspetele nostru... Ce părere aveți despre filmele lui Fellini? V-a plăcut *Opt și jumătate*? Mie, vă spun drept, mi s-a părut destul de complicat... N-am înțeles, de pildă...

– Dar bine, o întrerupe gazda, văd că tu vrei să-i ici un adevărat interviu! Vă rog să nu-mi obosiți oaspetele cu o mie de întrebări! Trebuie să facem tot ce ne stă în puteri ca să-l destindem, nu să-i împuiem capul cu necazurile noastre. Și așa îmi închipui că-i destul de stresat.

– Mă mir că suportați orașul, spune un alt invitat. Eu, de câte ori mă duc în delegație la București, mă credeți că seara greu mă mai țin pe picioare de oboseală! Abia aștept să mă întorc acasă.

S-a făcut târziu. O parte din invitați au plecat. Au rămas, probabil, doar intimii familiei. O pereche, ceva mai tânără, încearcă să danseze, cam fără chef. Cineva ghicește în cafea.

– Ghicește-i, te rog, și lui Vlad. Să vedem dacă o să aibă sau n-o să aibă succes cu noul lui roman. O să-l laude sau n-o să-l laude critica, spune gazda, fosta colegă cu codițe roșcate. Ce faci cu criticii ăia de te laudă atât?! Întrebă ea prefăcut sastisită. Ce le-ai dat, cu ce i-ai cumpărat?!

– Ca autor, niciodată nu ți se pare că te-au lăudat chiar destul, spune Vlad pe jumătate sincer, pe jumătate în glumă.

În timp ce „ghicitoarea“ i se uită în cafea, fosta colegă își amintește – atmosfera care s-a creat, intimă și ușor obosită, e parcă prielnică aducerilor-aminte și mărturisirilor – anii de școală:

– Da, ai putea scrie despre noi, spune ea ușor visătoare. Cât eram de puri, cu ce pasiune trăiam fiecare lozincă a acelor timpuri! Adeseori mă gândesc cu nostalgie la exaltarea de atunci și o regret, nu pot să nu o regret! A fost ceva frumos, cu adevărat înălțător!.. Ce vrei, dragă, i se adresează ea unuia

mai tânăr, ăsta a fost momentu... Nimeni nu ne poate însă suspecta... Am crezut în toate frazele alea patetice, noi înșine eram foarte tineri și nevinovați. Spune-le tu dacă n-am fost așa, i se adresează ea lui Vlad... Totuși, n-am să te iert, spune ea fără să-i aștepte răspunsul, că n-ai scris nici măcar un rând despre noi, despre romantismul nostru de atunci...

– Știi că Valentin a murit? o întreabă Vlad întrerupându-i exaltatu-i debit verbal.

– Da, a fost un accident îngrozitor!... Am aflat, cum să nu aflu... A fost o imprudență pentru care nefericitul a plătit cu viața.

– A fost cel mai bun prieten al meu în anii ăia despre care vorbești tu, spune Vlad.

– De ce nu scrii despre el? întreabă colega, bucuroasă că i-a găsit un subiect. Vezi că-i bine să mai stai din când în când de vorbă și cu foștii colegi? Să nu-i ignori, așa cum ai făcut tu până acuma!... Nu, nu-l iert. Mă cunoașteți doar, la mine ce-i în gușă-i și-n căpușă... Ce-ați zice acum, schimbă ea vorba, de un whisky-uleț micuț? Am mai păstrat puțin pentru ocazii, așa, pe fundul sticlei... și scoate dintr-un bufet o sticlă de whisky golită pe jumătate. În timp ce pune băutura în pahare, se aude soneria. Mirată – la o asemenea oră târzie cine ar putea suna? – părăsește încăperea. După câteva secunde se întoarce – între timp, ghicitoarea de cafea îi arată lui Vlad ceva pe fundul ceștii – și se adresează soțului. Pare stânjenită și plictisită de oaspetele inoportun, picat în miez de noapte.

– Mircea Voinea, spune ea adresându-se soțului. A aflat că Vlad e în vizită la noi și vrea să-l vadă cu orice preț! Zice că are nu știu ce lucru important să-i spună... Bineînțeles că e și acuma băut... Nu chiar așa să nu te poți înțelege cu el, dar oricum miroase de la o poștă... și face un gest deznădăjduit cu amândouă mâinile.

– Invită-l înăuntru, dragă, spune soțul, ușor enervat de ezitățile și modul de a trata lucrurile al soției sale. Îl lași să aștepte la ușă... Nu se face...

– Dar bineînțeles că l-am invitat! spune ea, panicată și stingherită în continuare. Numai că nu vrea să intre... Zice că are ceva de discutat cu Vlad, numai între patru ochi... Ceva important... Ceva foarte secret... Mircea Voinea, spune ea, întorcându-se spre Vlad. Sper că îți amintești de el...

– Cum să nu-mi amintesc! spune Vlad. Fizicianul nostru... Mai ții minte când era să arunce în aer laboratorul lui moș Birău! S-a făcut o fumăraie de nedescris, au vrut să-l elimine, dar până la urmă tot moș Birău i-a luat apărarea și l-a scăpat... Să mergem, atunci, dacă spui că nu vrea să intre.

*

În bucătărie. Mircea Voinea e un bărbat slab, uscat, și care pare mult mai tânăr. Are ceva în el de adolescent întârziat.

– Uite, și l-am adus, spune colega. Să mai zici că nu sunt femeie de treabă!

– Te-ai schimbat, bătrâne, spune Mircea Voinea întinzându-i mâna lui Vlad. Dacă te vedeam pe stradă și nu mi-ar fi spus cineva că ești tu, nu te mai recunoșteam...

– Tu în schimb ești neschimbat, îi spune Vlad.

– Așa-i, spune Mircea Voinea. Alcoolul conservă...

– Vă las cu secretele voastre, spune gazda. Să vă aduc un piculeț de whisky.

– Excelentă idee, spune Mircea Voinea.

– N-ai să crezi, spune Mircea Voinea – (între timp, femeia a dispărut, ca să apară din nou cu două pahare de whisky, apoi se retrace discretă) – dar ți-am citit toate cărțile. De când m-au lăsat ambițiile profesionale – aveam tot felul de prostii în cap, îmi pusesem în gând să devin savant, nici mai mult, nici mai puțin! – m-am apucat de citit. Sunt o adevărată

biblioteca ambulantă... Cărțile tale, ce să mai vorbesc... Pot să spun acum o părere modestă, de simplu cititor?

– Spune, bătrâne, te ascult... Nu-i rău whisky-ul ăsta, ce părere ai?

– Îmi place că nu minți... În literatură, cine minte e un om pierdut, terminat... Cărțile le-am citit, îți mărturisesc, cu o anumită răutate la început. Ia să-l prind eu pe Vlad cu fofârlica, mi-am spus, să-l văd cum o aduce din condei, la o adică... Dar n-am reușit să te prind cu nimic. Sună cam a lingușire, dar vouă, scriitorilor, sunt convins că vă place să fiți din când în când lingușiți... De fapt, am vrut să-ți spun un lucru de o foarte, foarte mare importanță pentru mine, să fac o destăinuire, un fel de autodemascare, dar uite că acum, când sunt în fața ta, nu mă simt în stare și nici nu-mi dă mâna s-o fac. Poate, dacă aș mai bea ceva, să mai prind curaj... Se lasă o tăcere cam stânjenitoare, Vlad nu știe ce să spună; noroc cu gazda, care dă buzna în bucătărie:

– Ei, ați terminat cu secretele, spune ea.

– Încă nu, spune Mircea Voinea... Ți-l răpesc pe Vlad, spune el pe neașteptate. I-am promis lui Cristian că trecem pe la el. Are o nenorocită de gripă, temperatură mare și nu poate ieși din casă...

– Care Cristian? întreabă Vlad.

– Unu mic și foarte șters, sta el în banca întâia, lângă fereastră... spune gazda.

– Uite că nu-mi amintesc de el! recunoaște rușinat Vlad.

– N-ai pierdut mare lucru, spune gazda.

*

– O să vă rog să vorbim în șoaptă, să n-o trezim pe mama. A lucrat, sărmana, toată ziua și e frântă de oboseală, spune fostul coleg, Cristian.

Străbat toți trei, Vlad, Mircea Voinea și Cristian, un coridor întunecat, uriaș. – Ne aflăm într-o clădire veche și lăsată în paragină. Pe coridor se află depozitată mobilă veche, ca într-un fel de magazie. Apoi intrăm într-o cameră supraîncărcată de asemenea cu mobilă. Fostul coleg, Cristian, e un bărbat într-adevăr foarte „șters”. Mic, rotofei, cu chelie. Peste pijama și-a tras niște pantaloni în grabă și s-a îmbrăcat cu o haină veche.

– Prin urmare, așa arată celebrul scriitor, spune el zâmbind.

– Vreți să fiu sincer?... Nu-mi amintesc.

– N-ai pierdut mare lucru, spune Cristian. În tot cazul, am fost colegi amândoi, pot să-ți arăt diploma, dacă nu mă crezi... Banca întâia lângă geam... Actualmente contabil-șef la IGMRD.

– Scoate ceva de băut, bătrâne, și nu te mai lăuda atâta cu IGMRD-ul tău. Păhărelul acela de whisky n-a căzut rău, dar insuficient. Ori eu în seara asta trebuie să fac o destăinuire, să v-o fac vouă, foștilor mei colegi... Ce vă închipuiți voi, că-mi vine ușor...

– Țuică sau vin... De casă amândouă, garantez pentru ele...

Prietenii s-au cam cherchelit și cântă toți trei un cântec de pe timpul tinereții lor: „Sălbată-i stepa baicală / Sunt mine de aur în ea / Un om blestemându-și ursita / Spre stepa baicală trecea”.

– Uite că strofa următoare n-o mai țin minte, spune Cristian... Ei, ți-ai amintit de mine, ori nu ți-ai amintit? Îl întreabă el pe Vlad.

– Ia ce să mint, nu mi-am amintit, spune Vlad, care, poate și sub efectul băuturii, e cuprins de mari remușcări...

– Prima bancă... lângă fereastră... unu mic... Mă puneți voi să fac ca sirena lui Vasile Roaită în pauză...

– „Perduta la memoria“... spune Vlad cu un gest patetic.

– Vrei să fac și acuma ca sirena, poate așa îți aduci aminte? spune colegul.

– Liniștește-te, c-o scoli pe maică-ta, îl potolește Mircea Voinea.

– Și ce-i dacă se scoală?! spune Cristian. Are și ea prilejul, o dată în viață, să vadă un scriitor în carne și oase.

– V-am promis că am să vă fac o mărturisire la miezul nopții, spune Mircea Voinea, și se uită la ceasul vechi de pe perete, care arată într-adevăr ora douăsprezece fără un minut sau două.

– Chestia asta cu ora douăsprezece ai vârat-o acuma, bătrâne, spune Cristian.

– Ați fost prieteni buni voi amândoi, tu și Valentin, spune Mircea Voinea. Și uite că nici nu m-ai întrebat de el? Noi am fost aici, în oraș, când s-a produs accidentul acela nenorocit. A dat, într-adevăr, dovadă de o imprudență incalificabilă, dar a plătit pentru ea cu propria lui viață. ... Dar nu despre asta e vorba... Sau poate l-ai uitat și pe el?...

– Nu, nu l-am uitat, spune Vlad cu o voce gravă; pe chipul lui se citește o sinceră suferință, amintirea colegului schimbă brusc atmosfera – de petrecere și de bețivăneală – din încăpere.

– Să ne întoarcem, însă, cu ani în urmă, cum ai spune tu, de pildă, într-un roman de-al tău, la acele timpuri minunate când noi toți eram colegi de școală: pe vremea aia nici tu nu erai scriitor celebru, nici eu un inventator ratat și nici Cristian contabil-șef al IGMRD. Eram elevi, cu număr pe brațul stâng, cu șapcă – uniformă n-am purtat, pentru că pe timpul ăla elevii nu purtau uniformă... Voi doi, Valentin și eu – erăm buni prieteni. Trei prieteni buni, de fapt, mai era și Stela Coman, de care se poate spune că amândoi erăm îndrăgostiți.

– Ai văzut-o pe Stela? întreabă Cristian. Până acum un an, doi, era încă frumoasă.

– Oprește-te, moară stricată! Te-ai pornit să dai raportul! Acuma eu vorbesc! E ceasul destăinuirilor, așa că mai toarnă ceva în pahare, nu vezi că sunt goale! (Ceasornicul se pornește cu zgomot de mașinărie veche și se aud douăsprezece bătăi sonore și profunde...)

– Hai, dă-i drumul odată, spune Cristian în liniștea care se prelungește în încăpere și după ce bătăile ceasului au încetat. Ne-ai făcut curioși. Eu unul, cel puțin, nu mai pot de curiozitate. Despre ce-i vorba?...

– Vă amintiți, întreabă Mircea Voinea, că Valentin a fost exmatriculat în ultimul an de liceu?

– Cum să nu ne amintim! spune revoltat Cristian.

– Și tu mai îți amintești, cap sec, motivele pentru care a fost exmatriculat?

– Cum să nu-mi amintesc! spune Cristian.

– Prin urmare, țineți minte, nu-i așa, că pe tablă au apărut versurile alea, prima strofă, de fapt din *Noi* de Octavian Goga. Versurile au fost scrise în ora de gimnastică, cât timp noi am jucat, în curtea școlii, baschetbal... Valentin își luxase un picior, avea scutire de la medic, și după mărturiile unuia și altuia a fost văzut dând târcoale clasei. Așa că a fost acuzat că el ar fi scris versurile acelea infamante... Având în vedere și originea lui nesănătoasă – lucrurile se brodeau de minune, arătând cât se poate de clar că dușmanul de clasă nu doarme... L-au exclus, l-au dat afară din școală, fără să fie vinovat!...

– Știam că nu e vinovat, spune Vlad.

– Atunci cine era vinovatul?!

– Te pomenești că le-ai scris tu?! întreabă Cristian, și pe chipul lui se poate citi o năuceală naivă și cam prostească.

– Bineînțeles că le-am scris eu, spune Mircea Voinea. Numai că de cum le-am scris, m-a și cuprins frica... Îmi venea să intru în pământ de frică. Țin minte că de cum ne-am întors în clasă și le-am văzut lăfăindu-se pe tablă, mi-a venit să leșin de spaimă. Spaima că am să fiu descoperit. Că cineva o să-și amintească cum, în pauza dintre reprizele meciului, am fugit după pulover, pretextând că sunt transpirat. Dar nu și-a amintit nimeni de mine! În schimb, profesorul de gimnastică – un ticălos, sper că l-ai uitat și pe el, cum l-ai uitat și pe Cristian – și-a amintit că Valentin, care își luxase piciorul, n-a jucat în

ziua aia baschet. Iar eu am tăcut mâlc. Am lăsat să fie pedepsit altul în locul meu, unul care nu avea nici o vină... I-au exmatriculat și eu îmi țineam gura strâns închisă, n-am spus nici un cuvânt, iar de bănuț nu mă bănuia nimeni. Valentin era de-acuma exmatriculat când eu n-am mai putut răbda minciuna. Într-o zi i-am spus directoarei totul, așa cum a fost. M-a sfătuit să tac din gură. Să rămână secretul între noi doi. „Cui slujește o asemenea dezvăluire? m-a întrebat ea. Valentin, ca fiul unuia care a fost închis politic, e mult mai potrivit să scrie astfel de versuri decât tine“, mi-a explicat ea. Și cu atâta patos mi-a vorbit încât aproape că m-a convins că Valentin le-ar fi scris și nu eu. Când am plecat de la ea, aproape că nici nu mă simțeam vinovat... Poate că în cărțile tale, Vlad, o să apară și un personaj strâmt la suflet, care să semene cu mine...

Vlad tace. Dezvăluirea l-a șocat și l-a tulburat foarte tare.

– Hai, nu-ți pune acumă cenușă în cap, spune Cristian pe un ton împăciuitoare. Ce-a fost a fost, mai bine să uităm epoca aia de tristă amintire. Parcă ești singurul care ai greșit atunci? Au făcut alții greșeli și mai mari și astăzi sunt bine mersi, nici usturoi n-au mâncat...

– Ce-ar fi să taci din gură! îi spune Mircea Voinea revoltat.

Fata de la recepție a adormit într-un fel de pățuc improvizat din două fotolii. Vlad nu știe ce să facă, s-o scoale sau s-o lase să doarmă în continuare. Fata – care s-a obișnuit să doarmă iepurește – îl simte însă și, pe jumătate adormită, aranjându-și cu o mână rochia șifonată – se îndreaptă spre tabloul unde se află cheile și-i întinde cheia, încercând, așa somnoroasă cum e, un fel de zâmbet amabil.

*

Și din nou suntem în trecut, în anii adolescenței lui Vlad. A sunat și elevii așteaptă, stând în băncile lor, sosirea

profesorului. Printre elevi se află, bineînțeles, Vlad, Stela și Valentin. În locul profesorului intră însă un băiat din ultima clasă. Un băiat foarte înalt și foarte slab, cu un aer cam bolnăvicios. Are multe coșuri pe obraz, așa cum au de obicei adolescenții la vârsta lui.

– Măine la orele șase, spune el, tabără pionierească în curte la medie doi. Sunt invitați și tovarășii utemiști să ia parte... Ce-aveți acum?

– Chimie, spune unul dintre elevi.

– Tovarășul profesor e chemat până la inspectorat, așa că o să mai întârzie... Nu-i nimic, avem prilejul, ca să zic așa, să mai stăm și noi de vorbă. Fondurile strânse pentru ajutorarea copiilor din Coreea ziceți că le-ați strâns?... Dar cu cotizațiile cum stați?... În clasa voastră câți UTM-iști spuneți că aveți?

– Patruzeci și doi... spune unul din elevi.

– Patruzeci și doi din patruzeci și doi. Bravo! Aveți cu ce să vă laudați în fața întregii școli... Mareș Valentin, ești și tu UTM-ist, nu-i așa? Întrebă pe un ton inocent elevul din ultima clasă.

– Da, spune Valentin, și se face roșu la chip, vădit intimidat.

– Și cu „originea“ cum stai? Ce-a fost tatăl tău în vechiul regim burghezo-moșieresc? Poți să ne spui și nouă? Ori ne lași să murim proști și nu ne spui nimic?

– Inginer chimist, spune Valentin.

– Bine, bine, asta știm și noi... Dar moșioara de unde a avut-o?

– N-a avut nici un fel de moșie, spune Valentin.

– Dar bunicul a fost sau n-a fost chiabur? A exploatat și a supt sângele țărănimii sărace, sau te pomenești că nu?

– Bunicul a murit înainte de a mă naște eu, spune Valentin. Nu l-am cunoscut...

– Dar ceva „cocoșei“ tot v-au rămas de la ei... Vilișoarele alea cu ce s-au cumpărat?

– N-am avut nici o vilișoară, spune Valentin.

– Și unde lucrează tăticu'?! Spune să audă toată clasa. Doar nu e lucru de rușine să-l ții secret.

– Tata e inginer chimist, spune Valentin, escamotând întrebarea.

– Chimist, nechimist, dar unde lucrează? Asta de ce nu vrei să spui?!

– Nu lucrează niciunde, spune Valentin amânând.

– Și de ce, mă rog, nu lucrează?! E bolnav sau din ce pricină?!

– Tata a fost arestat acum două luni, și cu totul pe neașteptate începe să plângă ca un copil mic, sub privirile speriate și consternate ale colegilor.

– Corneanu, ești un ticălos, ăsta ești! sare Stela. Ieși afară, altfel îți dau cu călimara asta în cap, așa să știi!

– Constat că tovarășa Stela Coman nu-i principială și nu cadrează cu...

– Ieși afară, că-ți sparg capul! spune ea și, la rândul ei, cu totul pe neașteptate, izbucnește în plâns. Sunt lacrimi de furie și de neputință. Între timp intră profesorul, un bărbat foarte tânăr, aflat, probabil, la primul său an de învățământ, de unde și stângăcia de care dă dovadă în comportarea sa cu elevii.

– Am fost până la inspectorat, spune el uitându-se la ceas. (Între timp, elevul din ultima clasă s-a retras cu toată discreția.) Nu-i nimic, spune, azi nu vă mai examinez... Ați avut noroc, ca să zic așa... Stela Coman, spune el, descoperind-o pe Stela ai cărei ochi sunt încă plini de lacrimi. Poți să-mi spui și mie ce s-a întâmplat? Am impresia că ai plâns? Sau cumva mă înșel?

– Tovarășe profesor, dumneavoastră sunteți mai mare, mai cu experiență ca noi, pe de altă parte sunteți încă tânăr, mai apropiat de vârsta noastră, așa că îmi permit să vă pun o întrebare.

– Sigur că da, spune profesorul. Am să mă străduiesc să-ți dau un răspuns care să te mulțumească...

Profesorul e binevoitor și, în același timp, echidistant și puțin ironic. O consideră pe Stela încă un copil ale cărei lacrimi nu trebuie luate în serios...

– Ce trebuie să facem, tovarășe profesor? întrebă ea printre lacrimi.

– Ia ce te referi?! întrebă profesorul mirat, neînțelegând mai nimic din comportarea fetei. Te rog să fii mai explicită, poate reușesc să înțeleg și eu ce se întâmplă...

– Când cineva comite o nedreptate, întrebă fata, trebuie să trecem pe lângă ea, să ne facem că n-o vedem, sau dimpotrivă!...

– Nu înțeleg! spune profesorul. Despre ce „nedreptate“ vorbești? Se uită ușor impacientat la ceas. Lacrimile și „ieșirea“ fetei – în fundul sufletului o dezaprobă, are însă de data asta suficient tact să nu arate acest lucru – îi „fură“ din oră.

– Lăsați, tovarășe profesor, nu trebuie cu orice preț să-mi răspundeți, spune fata revenindu-și brusc și ștergându-și lacrimile. Se așază la loc, în bancă, și se pregătește să asculte lecția, care, în sfârșit, poate să înceapă...

– Uite că am pierdut cinci minute din oră și nu m-am lămurit defel... spune profesorul oftând și din nou se uită la ceas... Unde ziceți c-am rămas data trecută? întrebă el clasa în timp ce se îndreaptă spre catedră. Iar ați șters tabla cu cârpa udă, spune el nemulțumit, și n-o să se vadă nimic...

*

Se repetă o piesă pe scena sălii de gimnastică. Printre interpreți se află și Vlad. Sufleurul este Cristian, care stă în partea stângă a scenei, aproape de fereastră, ca să poată urmări textul piesei scris pe niște foi de hârtie bătute la mașină. Profesorul de română, pe care îl cunoaștem dintr-o secvență anterioară, dă unele indicații regizorale. Lângă el se află un pionier dolofan cu o goarnă.

– Trebuie să aveți grijă – i se adresează profesorul lui Vlad – să vă racordați unul cu celălalt. Țsta micu a început să sufle înainte de a duce tu goarna la gură... Dacă o să se întâmple așa și la premieră, lumea o să înceapă să râdă și tot spectacolul ni se duce pe copcă... Numai când îl vezi cu goarna la gură, făcându-se că suflă, atunci sufli, nu înainte, m-ai înțeles?! Îi spune profesorul puștiului, care dă grav din cap.

– Ar trebui să învețe să sufle și el singur, tovarășe profesor, e de părere un interpret. Așa, o să vedeți, că n-o să iasă bine...

– Am încercat, dar nu știu, spune Vlad, cu toată sinceritatea... (Încearcă să sufle, din trompetă ies niște sunete chinuite.)

– Gata, spune profesorul. Reluăm de la scena întâi, dacă tot am întrerupt. La tine, îi spune el unuia din interpreți, trebuie să se vadă c-ai alergat într-un suflet să aduci banii înapoi, înțelegi? Gâfâi, ai respirația întretăiată, ai transpirat de atâta alergătură...

– Nu pot transpira așa, la comandă, tovarășe profesor! spune elevul consternat.

– În sfârșit, spune profesorul, nu trebuie neapărat să transpiri, doar felul cum ai spus tu textul n-a reușit să mă convingă. Gândește-te, întreaga situație, care e cât se poate de dramatică, pricepi? Makarenko și-a pus toată încrederea în tine, știe în mod sigur că ai să te întorci cu banii colectivului înapoi. Iar tu te grăbești, nu cumva, întârziind, Makarenko să-și închipuie...

– Să mă duc să alerg puțin prin curte, tovarășe profesor? Poate până la urmă reușesc să transpir! propune elevul cu toată sinceritatea...

– Nu vorbi prostii, Jenică, ce dracu, ești băiat mare!... Gata, începem! Cristian, suflă mai tare, să audă și cei din partea dreaptă a scenei... Constat, în treacăt fie spus, că nici acum nu se cunosc bine replicile piesei. Cristian, fii atent la rolul tău și nu le mai sufla altora, vezi și tu că avem sufleur... Adrian,

îi spune el elevului care îl interpretează pe Makarenko, și s-a dezlipit barba; las-o, deocamdată, așa, să nu mai pierdem timpul... Gata, bate el din palme, am început...

Interpretul care trebuie să aducă banii colectivului – între timp a ieșit din culise – dă buzna pe scenă, gâfâind din greu, gata să-și dea duhul de atâta alergătură. Bineînțeles că „îngroasă“ foarte tare, din care pricină nu izbuteste să fie prea convingător. – „I-am adus, tovarășe profesor, spune el gâfâind. Numărați-i! Sunt toți! Nu lipsește nici un leu!...“

– Nu-i bine! strigă profesorul întrerupând repetiția. Ce te bălângăni așa, măi Jenică, doar nu ești „cetățeanul turmentat“?! De data asta ai încărcat prea mult, caută să fii mai firesc... Hai, încă o dată.

Se repetă scena din nou, de data asta ceva mai bine, dar nu întru totul convingător.

– Adrian, îi spune el interpretului care e în rolul lui Makarenko – întoarce-te cu fața spre public, așa, foarte bine, să vadă spectatorii cum reacționezi când Jenică îți întinde banii... Îmi pare rău, spune profesorul, și se uită la ceas, dar trebuie să întrerupem aici. De la cinci am consultații cu clasa a unsprezecea pentru bacalaureat... Ne întâlnim joi, la aceeași oră, cu rolurile învățate...

Valentin, care a asistat și el la repetiție, își așteaptă prietenii să coboare de pe scenă. Ne dăm seama, după cum arată, că i s-a întâmplat ceva foarte grav. Lucru pe care Stela, cu perspiciacitatea ei, îl înțelege din primul moment...

– Ce-i cu tine?! îl întreabă ea speriată...

– Am să vă spun, dar nu acuma, spune Valentin.

– Valentin, îl strigă profesorul de română. Vino, te rog, până la mine.

Valentin se îndreaptă spre profesor și între ei are loc un schimb de cuvinte. Profesorul se arată îngrijorat, dar pentru că urmărim întreaga scenă de la distanța la care se află Vlad și Stela, precum și din pricina gălăgiei făcute de ceilalți elevi,

nu înțelegem ce-și spun unul altuia profesorul și elevul. Apoi Valentin se întoarce la cei doi, care l-au așteptat nerăbdători.

– Ce-i cu tine? întreabă de data asta Vlad. Ce-ai pățit?

– Să ieșim de-aicea, spune Valentin, și am să vă spun. Hai, nu faceți mutrele astea. O să reușiți să mă speriați mai tare decât sunt.

*

Undeva la marginea orașului. Între timp a venit primăvara. Au înflorit sălciile. Mâțișorii de salcie se apleacă asupra unui râuleț ale cărui ape, venind de la munte, unde s-au topit zăpezile, sunt tulburi. Aici i-a adus Valentin ca să le spună necazurile lui...

– M-au exmatriculat, spune Valentin. Directoarea a chemat-o pe mama la școală, să-i spună... Era și ea destul de mirată. Cică hotărârea ar fi venit de sus, ea nu are nici un amestec... Din pricina versurilor ăloră, scrise pe tablă...

– Dar bine, până la urmă s-a constatat că nu tu le-ai scris... Și organizația noastră, și consiliul profesoral...

– Da, dar cei care m-au eliminat s-au lăsat mai greu convinși de adevărul ăsta... Nu voi ați hotărât, și nici școala, cine e vinovat sau nu...

– Și directoarea n-a încercat să facă nimic? întreabă Stela.

– Ba da, s-a scuzat... A zis că dintr-un anumit punct de vedere, cazul o depășește... Era și profesoara de istorie de față. I-au dat lacrimile când a aflat, îi părea rău de mine... De altfel, și mie mi se rupe inima când mă gândesc la situația în care mă aflu, spune Valentin, încercând, fără să reușească, să se autoironizeze. Și n-am făcut nimic. Sunt nevinovat... Nu eu am scris versurile alea și nici nu știu cine le-a scris! Eu vreau doar să fiu un bun matematician! E singurul lucru pe care îl doresc, într-adevăr!...

– O să mergem în audiență, asta o să facem! spune Stela foarte hotărâtă.

– În ce fel de audiență? întreabă Vlad neîncrezător.

– La șeful secției învățământ, spune Stela. Mergem toți trei. Și asta chiar acuma. Nu plecăm de-acolo până nu intrăm la el...

La secția de învățământ, secretara, pe un ton sever și distant:

– Tovarășul Nițelea e foarte ocupat. Sunt chiar uimită că a acceptat să vă primească. Oricum, aveți grijă să nu-l rețineți prea mult. Hai, intrați, le spune, ce mai așteptați!

Toți trei sunt foarte intimidați și în ușa se împiedică unul de celălalt. Totuși, Stela reușește să intre prima.

*

Un birou elegant. Un bărbat cu o înfățișare sobră și distinsă studiază foarte concentrat niște dosare. Cei trei au intrat, salută pe rând, fiind, în continuare, cât se poate de intimidați; intrarea lor trece însă neobservată; bărbatul care studiază dosarele nu-și întrerupe lectura. Scena se prelungește, tinerii nu știu ce să facă; fac un pas spre biroul respectiv, apoi se opresc, se uită unul la celălalt...

– Ne pare rău că trebuie să vă răpim din timpul dumneavoastră atât de prețios, spune Stela pe un ton diplomatic, dar bărbatul continuă să citească, nici n-o aude, atât de concentrat e în lectură, așa că fata se oprește în mijlocul frazei și se uită nedumerită la cei doi, îndemnându-i din priviri să vorbească ei: ea a încercat și uite că n-a avut nici o șansă, n-a izbutit să atragă atenția bărbatului, atât de ocupat și prins cu treburi foarte importante, asupra ei.

– Unui coleg de-al nostru, spune în sfârșit Vlad arătând stângaci spre Valentin, care e roșu la chip ca o sfeclă, i s-a făcut o nedreptate.

Bărbatul de la birou își continuă lectura. După un timp, își ridică privirea, o privire interesată, delegația asta neobișnuită se pare că începe să-l intrige și să-l amuze într-o oarecare măsură.

– Iată un cuvânt pe care un utemist ca tine n-ar fi trebuit să-l pronunțe, spune el. La ce fel de „nedreptate“ te referi?

– E vorba de o greșală, nu de-o nedreptate, spune repede Vlad, corectându-se. Nu m-am exprimat eu bine, caută el s-o dreagă.

– S-auzim, s-auzim despre ce „greșală“ zici că-i vorba? Noi, când greșim, tovarăși, să nu ne ferim s-o recunoaștem.

– Colegul nostru, spune Vlad și din pricina timidității abia poate vorbi, a fost exmatriculat pe nedrept... adică din greșală.

– Nu el a scris pe tablă versurile acelea din *Noi* de Octavian Goga, spune pe un ton exaltat și pătimaș Stela.

– A, spune inspectorul, dintr-o dată foarte atent, despre asta e vorba?! Atunci cine le-a scris? Spuneți-mi voi cine le-a scris și în cazul ăsta ne recunoaștem greșeala, recunoaștem „nedreptatea“, cum i-ai spus tu...

– Nu știm cine, spune Valentin, care până acum, din pricina emoției, n-a fost în stare să vorbească. La ora de gimnastică am jucat baschet în curtea școlii, și când ne-am întors în clasă, le-am văzut pe tablă. Eu nici nu le știam versurile alea, nu le-am auzit niciodată, cum era să le fi scris eu?!

– Te cred, spune inspectorul. Nu trebuie să faci atâtea eforturi să mă convingi. Dar noi trebuie să știm cine le-a scris! Pricepi?! Și să-l pedepsim pe vinovat!... Nu putem lăsa nesancționată o asemenea abatere gravă, da, foarte gravă, de la disciplina școlară.

– Nu știm cine, spune din nou Stela. Fetele erau în sala de gimnastică, făceau repetiția pentru serbare, băieții jucau baschet și când ne-am întors...

– Când v-ați întors, ați văzut versurile acelea pe tablă, și în loc să dați dovadă de vigilență, să căutați să-l descoperiți pe dușmanul de clasă care urăște tinerețea voastră luminoasă și fericită...

– Dar nu era scrisul meu! Se poate cerceta acest lucru, continuă să se disculpe Valentin.

– Să știi că cel mai ușor lucru din lume e să-ți falsifici scrisul. Cu argumentul ăsta nu m-ai convins...

Se lasă tăcerea. Bărbatul din dosul biroului se uită calm la ei. Se vede că se gândește cum să le explice mai bine ca ei să înțeleagă despre ce anume este vorba. Să-i convingă că el, și nu ei au dreptate:

– Ați fost vreodată într-o oțelărie, la Hunedoara, să zicem, și-ați văzut cum se căleşte oțelul? Întreabă el.

– Am fost, spun tinerii într-un glas, neștiind unde anume vrea inspectorul să ajungă.

– Și ați văzut, nu-i așa, cum se căleşte oțelul? La ce temperatură extraordinar de înaltă se face călirea?!

– Am văzut, spun cei trei tineri.

– Ori se căleşte, ori plesnește, ați văzut, nu-i așa?... Ei, așa sunteți și voi acum: ori vă căliți, ori dacă nu... spune inspectorul, ridicând din umeri și încercând să ocolească celălalt cuvânt, care i se pare prea brutal. O probă de foc, înțelegeți?

– Eu nu înțeleg?! spune Stela. Cu totul pe neașteptate, și-a pierdut din timiditate și a devenit destul de agresivă, exemplul inspectorului a reușit mai degrabă s-o întărească decât s-o convingă...

– De ce tocmai noi, care nu avem nici o vină, să fim „căliți“ la o asemenea înaltă temperatură? întreabă ea.

– Sper că m-ați înțeles, totuși, spune inspectorul, care e atât de încântat de exemplul găsit de el, încât nici nu aude bine ce-i spune fata... Mai reflectați, spune el ridicându-se în picioare. Mai gândiți-vă la exemplul meu și o să vă dați seama că nu întâmplător l-am ales, nu, nu întâmplător... Nu mi-ați spus cum vă cheamă, spune căutând cu privirea un creion, ca să-și noteze numele celor trei în agenda lui... În tot cazul, spune el pe un ton oficial, am luat cunoștință, ca să zic așa, de doleanțele voastre și o să ținem seama de ele. O să cercetăm cazul... Dar să nu uitați un lucru, cum v-am mai spus, oțelul ori se căleşte, ori crapă, n-are de ales, repetă încă o dată inspectorul, mândru de exemplul pe care l-a găsit și care i se pare cât se poate de convingător.

*

În timp ce Vlad deschide ușa camerei sale, se deschide ușa camerei învecinate și un bărbat în pijama îl întreabă:

– Sunteți amabil să vedeți dacă la dumneavoastră merge caloriferul.

Vlad intră în încăpere și bâjbâind pe întuneric se îndreaptă spre calorifer.

– E fierbinte, îi spune el bărbatului care așteaptă în pragul ușii. Apoi aprinde lumina. În cameră e mare neorânduială. Lucrurile lui Vlad sunt împrăștiate peste tot.

– Până mâine dimineață nu m-aș mira să mă congelez, se plânge bărbatul din pragul ușii. Am anunțat de două ori recepția. Fata, foarte amabilă altfel, m-a asigurat că-mi trimite mecanicul să-l repare. Ea l-a anunțat, sunt convins, dar măgarul ăla s-o fi îmbătat, cum are obiceiul...

– Pot să vă servesc cu un coniac, să vă mai încălziți puțin... se oferă Vlad.

– Am golit jumătate de sticlă de votcă, dar tot degeaba, spune bărbatul pe care băutura încălzitoare l-a făcut foarte

guraliv. Nu prea are nici un chef să se întoarcă în camera sa de hotel atât de neprimitoare și continuă să stea în pragul ușii.

– Poate facem o carte, ce părere aveți? Încearcă să-l ademenească pe Vlad. Da ce vorbesc! Dumneavoastră, probabil, picați de somn și abia apucați să vă culcați!

Vlad, într-adevăr, abia se ține pe picioare de oboseală, dar nu-i vine nici să-și alunge vecinul în camera sa cea înghețată. Acesta însă îi observă ezitarea și se retrage singur.

– Bineînțeles că vreți să vă culcați! spune el fâstâcit. Ia ora asta! Mă iertați că v-am deranjat. De altfel, și eu mâine dimineață trebuie să fiu la combinat.

Vecinul dispare. Vlad încuie ușa, apoi, cu mișcări obosite, începe să se dezbrace. Somnul nu se prea prinde de el. Noaptea a fost mult prea bogată în evenimente, Vlad se gândește la toate cele pe care le-a aflat, de la colegii lui care, deși aparțin unui trecut foarte îndepărtat, la care el nu s-a mai gândit în ultima vreme, încep, deodată, să capete mare importanță pentru el. Chiar dacă a ațipit puțin, spre dimineață se trezește din nou, o lumină tulbure pătrunde în încăpere, înălbind pereții. Afară cade un fel de ninsoare amestecată cu ploaie. Se aud camioanele trecând, zgomotele străzii, amplificate de insomnia lui Vlad. În sfârșit, lui Vlad i s-a urât să zacă în pat, sare în mijlocul încăperii, încercând să insuflă trupului său cam obosit un optimism ușor contrafăcut. Se duce în baie, dă drumul la duș. Îl auzim de sub duș cum improvizează un fel de melodie, în timp ce zgomotul făcut de duș ne determină să nu prea auzim cuvintele cântecului.

Vlad se întoarce în încăpere, se îndreaptă spre telefon, ridică receptorul: „Un fir cu Bucureștiul, te rog, domnișoară“, îi spune el telefonistei, apoi dictează numărul. „Nu răspunde nimeni“, se aude după un timp în pâlnia telefonului. „Nu-i nimic, îi spune el telefonistei. Înseamnă c-a plecat deja la școală. Trebuia să telefonez puțin mai devreme. Mulțumesc, domnișoară.“ „N-aveți pentru ce. Îmi pare rău că n-am putut

să vă servesc...” se aude vocea telefonistei. Se aud bătăi în ușă. Vlad deschide ușa. Vecinul său de cameră, cu un aer speriat și confuz pe întregul său chip.

– Nenorocirea e, spune el și limba i se cam împleticește în gură, c-am mai avut o sticlă de votcă. Nu m-am lăsat până n-am băut-o pe toată. Am o ședință la ora opt cu conducerea întreprinderii și nu știu dacă am să fac față. Ce părere aveți, se vede? E adevărat că votca nu are miros.

Intră în camera lui Vlad, se așază pe un scaun. Pare ușor năuc și speriat și, în același timp, cuprins de o foarte bună dispoziție.

– De douăzeci și cinci de ani dorm cu nevastă-mea într-un pat, îi spune el lui Vlad. Cât copiii au fost mici, au dormit cu noi în aceeași încăpere, apoi am primit apartament și s-au mutat în camera lor. Nu-s obișnuit să dorm singur și din pricina asta nu pot suferi camerele de hotel. Mai ales când, pe deasupra, mai e și frig. Dimineața, nevastă-mea se scoală înaintea mea, pregătește micul dejun... Poate coborâm la restaurant să luăm ceva, vă invit eu, sunteți invitatul meu, nu se poate altfel...

– O să întârziati la ședință, îi întrerupe Vlad perorația.

– Și dacă întârzi, ce-i? întrebă vecinul. Și așa... face el un gest de lehamite cu mâna. Vorbăraie multă și rezultate ioc. Eu sunt pentru măsuri eficiente, spune el fără să se înțeleagă prea bine la ce se referă.

– Păi să coborâm atunci să bem o cafeluță, spune Vlad în timp ce-și îmbracă pardesiul..

– Cu cea mai mare plăcere, dar nu cred că mai am timp, spune vecinul schimbându-și buna dispoziție în care se afla până atunci și uitându-se la ceasul de pe mână. Ce-am să-i mai duc! Nici n-o să se prindă ei că-s matol. Am plecat... Și vecinul dispăre înainte ca Vlad să aibă timp să reacționeze în vreun fel.

*

În holul hotelului, Vlad e așteptat de fostul lui coleg Cristian. Acesta stă zgribulit, cu gulerul ridicat, într-un fotoliu.

– După cum vezi, nu mai scapi de noi, îi spune el lui Vlad, încercând cu timiditate să zâmbească. Ne ținem ca scaiul de tine, nu te lăsăm în pace... Bem o cafea dacă vrei, dar nu aicea unde o face destul de proastă, vizavi e un fel de café-expres. Bărmănița e o nepoată de-a mea. Precis că face o cafea bună.

– Mi-ar prinde bine, mărturisește Vlad trecându-și o mână peste fața obosită. N-am dormit toată noaptea.

*

– Vezi și pune cât mai puțin zahăr și cât mai multă cafea, îi spune Cristian bărmăniței, o fată micuță și palidă, cu un surâs vesel pe chip. Ai și tu ocazia să servești un scriitor, îi spune el fetei. Apoi nu se mai poate răbda, trebuie să se laude: am fost colegi la liceu amândoi, îi spune el fetei. Patru ani de zile, dintr-a opta până într-a unsprezecea...

Cristian scoate dintr-un portmoneau cam jerpelit o fotografie pe care i-o arată lui Vlad.

– După ce-ați plecat voi, am reușit să găsesc fotografia asta. Am făcut-o la premiera cu „Viață nouă“, piesa aia după Makarenko. Eu eram sufleurul, de aceea-s la mijloc. Tot suflând, învățasem rolurile pe de rost, știam piesa din doască în doască... Dar nu pentru asta am venit la tine, la hotel, cu noaptea în cap, nu ca să-ți arăt fotografia asta care de altfel nu e foarte reușită. Uite-l și pe Valentin, prietenul tău bun, stă chiar lângă tine, cu o mână pe umărul tău, se uită la fotograf, care era chiar dirigintele nostru, și zâmbește. Așa cum numai el știa să zâmbească... Plin de încredere... Dar nu despre asta e vorba...

– Atunci despre ce e vorba? întreabă Vlad, pe care fotografia l-a tulburat foarte mult.

Între timp, fata a adus cafelele.

– V-am adus și puțin zahăr, separat, spune ea. Dacă nu-i destul de dulce...

– Dar ai uitat să ne aduci și o linguriță, îi atrage atenția Cristian. Fata revine cu o linguriță, mormăind un fel de scuză.

– Am și eu un mic rol în toată povestea pe care ți-a spus-o Mircea Voinea, spune Cristian. După ora de gimnastică, eu am fost primul care a intrat în clasă. Am fost primul care am văzut versurile acelea considerate atunci atât de infamante, scrise pe tablă. De unul singur am stat în fața tablei, un minut și mai bine holbându-mă la ea și n-am îndrăznit s-o șterg. Țin minte c-am fugit repede, am dat buzna afară și, de teamă, m-am ascuns în WC. Mi-a fost tot timpul frică să nu mă fi văzut cineva și să fiu învinuit pe nedrept... Cârpa era udă și ar fi fost suficientă o mișcare cu buretele, uite așa (și face gestul respectiv) și tabla ar fi fost curată ca lacrima, pricepi? De ce n-am făcut mișcarea asta foarte simplă?...

– Ai recunoscut singur: ți-a fost frică, spune Vlad, ocolind privirea fostului său coleg.

– Nu, n-a fost numai frică, spune Cristian. A fost încă ceva. Un fel de curiozitate, înțelegi. Ce-o să se întâmple, adică, ce scandal o să izbucnească! Ce-o să zică dirigintele! Cum o să turbeze directoarea de furie! O și vedeam urlând la noi, făcând spume la gură! La consecințe nu m-am gândit prea mult...

– Poate nu era numai atât, îi spune Vlad, ocolind în continuare privirea colegului.

– Ai dreptate, ai dreptate, nu era numai atât! Îmi părea și rău să le fac să dispară versurile alea, ștergându-le cu buretele... poate că în fundul sufletului eram și eu de acord cu ele... Vroiam, adică, să fie văzute... Un fel de a scoate

castanele din foc cu mâna altuia de fapt, ceea ce tot lașitate se cheamă...

– Cum a fost cafeaua? întrebă fata cu timiditate apropiindu-se de masa lor.

– Foarte bună, spune Cristian. Te pune tovarășul scriitor într-o carte, ai să vezi, dacă te porți frumos. Apoi se așterne o liniște prelungită căreia nici unul, nici celălalt nu are curajul să-i pună capăt.

*

Serbarea de 1 Mai într-o poieniță, undeva la marginea orașului. Se mănâncă crenvurști, se bea bere, de un frasin uriaș a fost agățat un difuzor și deasupra mulțimii adunate se revarsă o melodie veselă, plină de optimism. Pe o estradă se fac ultimele pregătiri pentru programul artistic care urmează să se desfășoare. Colega cu ochelari, într-un costum popular, se roagă de Stela:

– Ascultă-mă încă o dată înainte de a intra pe scenă. Mi-e teamă să nu mă încurc. Și în timp ce Stela urmărește textul, colega îi declamă cu ochii închiși:

*„Anii mei trecuți de-un veac
Vreau lui Stalin dar să-i fac.
Brațul lui pavăză este
Pentru prunci, copii neveste“.*

– Prunci și copii e același lucru. Cred c-ai copiat greșit textul.

– Nu mă întrerupe. Uite că am uitat ce urmează!

– „Și să-i dau până la unu...“

– Dacă mă încurc, mă încurc! Nu mai am răbdare să ți-o recit, spune colega și-i smulge caietul. Apoi îi spune Stelei:

– Îți spun drept că nu mi-a plăcut cum s-a purtat Valentin la ședința la care a fost exclus. Și tovarășul inspector de la secția învățământ a fost cât se poate de nemulțumit. În loc să-și recunoască greșeala, să-și facă autocritica în chip principial...

– Cum să recunoască, dacă nu el a scris versurile alea pe tablă! sare revoltată Stela.

– A făcut o impresie cât se poate de proastă, în tot cazul.

Părerea mea e că nici cei care l-ați apărat nu stați mai bine. Ni s-a recomandat să vă discutăm și pe voi la o ședință UTM. Te rog să nu spui la nimeni ce ți-am spus. Adevărul e că eu țin la tine foarte mult și când văd pe ce drum greșit ai apucat-o...

– Poezia e splendidă, o întrerupe Stela. Vezi să n-o uiți...

Lumea s-a adunat în jurul tribunei improvizate. Fata cu ochelari recită poezia, dar, din pricina gălăgiei, nu se aude și nu se înțelege nici un cuvânt. Ea declamă cu gesturi largi și patetice, la un moment dat însă se oprește, probabil nu-și mai amintește versurile care urmează. Cum însă nu se poate auzi nici un cuvânt și cum în general nimeni nu-i atent – oamenii ciocnesc sticlele cu bere între ei, vorbesc cu voce tare, e un zumzet puternic și neîntrerupt, accidentul trece neobservat; fata se pare că suferă teribil că s-a încurcat; ochii i s-au umplut de lacrimi din pricina umilirii și a supărării. Și-a amintit versurile sau poate că declamă poezia de la început, câte un cuvânt răzleț răzbate cu greu până la noi; chipul i se transfigurează din pricina emoției, ochii aruncă scânteii prin ochelari; în sfârșit a terminat, se înclină fericită în fața publicului care o aclamă, bate din palme, cu toate că nimeni n-a ascultat ce-a spus ea.

Îl vedem pe Vlad care o caută în mulțime pe Stela. În sfârșit o zărește și se îndreaptă val-vârtej spre ea.

– Valentin a dispărut, îi spune el Stelei. De ieri de la prânz. Maică-sa e disperată. Am încercat s-o liniștesc, dar n-am reușit. A anunțat miliția și acum îl caută peste tot.

– Unde să fugă?! Întreabă Stela nedumerită. Fără ca să spună nimic. Nici nouă, prietenilor lui!

– Era disperat, ai văzut și tu. Și, din păcate, toate încercările noastre de a-l ajuta au dat greș...

– Am vorbit cu tatăl meu vitreg, îi spune Stela lui Vlad. I-am explicat foarte exact ce s-a întâmplat. Mi-a promis că o să ne ajute...

Întâlnirea trimestrială a cadrelor didactice. Tocmai s-a terminat de citit un raport și se ia o mică pauză. Cel ce a citit raportul își adună hârtiile și și le așază meticolos într-un dosar. Îl cunoaștem din secvența audienței. E cel ce i-a îndrumat pe cei trei tineri să se călească la fel ca oțelul dintr-un cuptor încins. Își pune apoi din nou ochelarii și privește sala care se golește. Cadrele didactice se îndreaptă spre ușa larg deschisă care se află în fundul sălii.

În foaier se fumează, se stă de vorbă. Tatăl Stelei stă de vorbă cu șeful secției de învățământ.

– Am auzit că ați avut niște probleme cu un elev. Ar fi scris pe tablă niște versuri de Octavian Goga. Apropo, dumneata, tovarășe Mangu, l-ai citit pe Goga?

– Abia dacă reușesc să-mi fac ceva timp să-i citesc pe poeții noștri contemporani. Știți cât suntem noi de ocupați la secția învățământ! Ia ce să-mi pierd atunci timpul...

– Eu l-am citit, spune tatăl Stelei. Și nu-i un poet rău... Pentru asta nu trebuie să dați afară un elev, să-l exmatriculați tocmai în ultima clasă. Și am impresia că nici nu sunteți chiar siguri de tot că el ar fi scris versurile...

– Directoarea școlii...

– Las-o pe directoare. Ea a făcut, săraca, ce i-ați spus voi că trebuie să facă... Părerea mea e că ar fi bine să restudiați

problema și s-o faceți cu toată seriozitatea. Dar dacă băiatul ăla e nevinovat? Dumneata nu te-ai gândit ce se întâmplă cu un om dacă, la vârsta lui, i se face o mare nedreptate?... Mi-ai spus odată de unde ești de fel, dar am uitat?...

– De la Turda, spune inspectorul.

– Și poezia lui Goga nu-ți spune chiar nimic?!

– Nu l-am citit, vă mărturisesc deschis că nu mi-au căzut până acum în mână versurile lui...

– Dacă vrei, ți le împrumut eu. E o ediție veche, făcută harcea-parcea, dar oricum, versurile mai pot fi încă citite... Și băiatul ăla, vezi ce-i cu el. Se pare c-a fugit de acasă. Să-l scoateți din pământ, de unde știți voi, căci altfel să știți c-o încurcați. E nevinovat. Nu el a scris versurile. I-ați pedepsit degeaba...

*

Undeva, la sediul miliției, într-un sat oarecare. O odaie modestă, prăfuită, cu o sobă de tuci lăsată într-o rână. Pe o foaie de ziar, un milițian taie cu un briceag ruginit niște felii groase de pâine. Valentin stă pe un scaun lângă sobă și se uită atent la el. Cu același briceag, milițianul – care și-a pus șapca pe masă, lângă pâine și i se vede capul cu părul tuns scurt și cărunt – taie niște bucăți de slănină.

– De când zici că n-ai pus nimic în gură? îl întreabă milițianul.

– De șapte zile, îi spune Valentin cu o voce moale și pierdută, care abia i se mai aude.

– Noroc că nu ești copilul meu. Ți-aș trage o bătaie s-o ții minte, îi spune milițianul. Hai, apropie-te de masă și înfulecă liniștit. Am o slăninuță specială, n-ai mâncat tu așa ceva de când ești. Socru-miu e mare specialist. O prepară după o rețetă a lui. N-o spune la nime...

– Nu pot să mănânc, spune Valentin.

– Cum nu poți? face milițianul mirat. Vrei să dai ortul popii, sau ce ai de gând?! Hai, vino repede, până nu mă supăr. Dacă nu te-aș fi găsit eu, acuma cine știe pe unde ai fi zăcut... Mureai de foame, mă copile... Nu te întreb de ce ai făcut tu asta, că dacă te-aș întreba, tot nu mi-ai spune. Nu cumva e o fată la mijloc? întreabă milițianul și-i face complice cu ochiul. Vino și mănâncă odată și nu mă fă să-mi ies din pepeni! strigă el la Valentin, care se apropie de masă, rupe dintr-o felie de pâine. Mestecă pâinea fără chef, cu privirile în pământ și între timp ochii i se umplu de lacrimi.

– Numai muierile plâng, mă copile, ce fel de bărbat ești tu! spune milițianul. Nu-ți mai fă atâtea gânduri, treci și mănâncă și-ai să vezi că totul o să fie bine, adaugă el pe un ton consolator. Și gustă și din slăninuță, să mai prinzi ceva puteri...

*

Un camion coborând un drum plin de hârtoape. Transportă niște saci de ciment. Milițianul și Valentin, cocoțați deasupra sacilor. Milițianul are chef de vorbă, în schimb băiatul e tăcut și îngândurat.

– Numai să se încălzească un picuț vremea, spune milițianul. Acuma nu îndrăznesc, e prea rece apa. Într-o primăvară am intrat cam pe timpul ăsta, eram lacom de pește, am intrat, așa numai până la genunchi, și două săptămâni am zăcut la pat, aveam fierbințeală mare... Așa că să vii la vară la mine, să te învăț eu cum se prinde mreana cu mâna: bagi mâna până la cot în scorbura. Da degeaba îți vorbesc, tu tot cu gândurile la ale tale... Văd eu că ai un necaz pe suflet pe care nu vrei să mi-l spui... De întremat, te-ai mai întremat oleacă, ai mai prins culoare în obraz... Când te-am aflat, erai galben cum îi ceara... Și cu părinții zici că nu te-ai certat, te înțelegi bine cu ei?

– Mă înțeleg bine, spune Valentin ocolind privirile milițianului.

– Așa că taică-tu e inginer și lucrează la „Semănătoarea“, îl întreabă milițianul în continuare.

– Da, așa-i cum v-am spus... minte în continuare Valentin.

– Și ce-o să zică el acuma, când o să te vadă, poți să-mi spui?! O să te certe și n-ar strica să-ți tragă și o mamă de bătaie! Eu, dacă aș fi în locul lui, îți spun sincer că așa aș face. Să-mi fugă copilul de-acasă și să nu știu nimica de el o săptămână și mai bine! Mamă, ce i-aș face!

– Fiți liniștit că nici el n-o să mă ierte cu una cu două, îi spune Valentin.

– Ai mei sunt mici, fetița de Sfântă-Mărie mare împlinește șase ani, ăla mic abia învață să umble, te pomenesti că... Păi, dacă îmi fac ei mie una ca asta, eu am terminat-o cu ei...

*

Într-un vagon de tren amenajat special pentru o excursie. Paturi suprapuse, pe fiecare pat câte un geamantan, hanoracuri, bocanci etc. Elevii s-au adunat în jurul dirigintelui, care este și conducătorul excursiei, stând ghemuiți pe paturi și ascultând cu toată atenția.

– Prin urmare, excursia durează două săptămâni și se desfășoară, după cum știți, sub lozinca *Să ne cunoaștem frumusețile patriei*. Sper să mă pot înțelege cu voi și să nu-mi faceți ne cazuri prea mari.

Printre elevi îi descoperim pe Stela, Vlad și Valentin.

– Trebuie să alegem un responsabil cu curățenia, unul cu disciplina și unul cu sculatul de dimineață. Faceți propuneri, nu vreau să ziceți după aceea că vi i-am impus eu...

*

Elevii dorm în paturile lor suprapuse. Singurul care a rămas treaz este Valentin. Coboară din pat în vârful picioarelor și

se îndreaptă spre geam. Noapte argintată de lună. Livezi cu pomi, un sat adormit, pe lângă care trece trenul. În cadrul limitat al ferestrei s-a ivit capul lui Vlad, apoi cel al Stelei. Fata începe să declame în șoaptă versurile lui Eminescu din *Stelele-n cer*.

– Niciodată n-am fost atât de fericit, spune Vlad, după ce fata a terminat de spus poezia, ca-n clipa asta.

– Știți, spune fata, tot în șoaptă, aș vrea să rămânem toată viața împreună.

– Ia anul o să ne despărțim, spune Valentin, mult mai realist. Fiecare dintre noi o să dea la altă facultate... Cine știe dacă, peste ani și ani, o să ne mai amintim unul de celălalt...

– O să ne amintim, o să ne mai amintim, spune fata, aproape cu furie... Și chiar dacă viața ne va despărți, prietenia noastră nu se va destrăma niciodată!...

*

În camera de hotel, Vlad, bărbatul trecut patruzeci de ani, s-a trezit brusc, ca dintr-un vis care l-a zguduit foarte puternic. Aprinde lumina, se îndreaptă spre fereastră: piața pustie a unui orașel de provincie, un mic părculeț de fapt. O noapte cu lună plină, asemănătoare celei admirate de cei trei tineri prin geamul deschis al compartimentului de tren. Vlad își aprinde o țigară și rămâne la geam...

*

O mică gară, mai curând o haltă pierdută în câmpie. Spre seară, ciripit de păsări și cântecul monoton al greierilor. Vagonul cu excursioniști a rămas pe o linie lateralnică.

– Vom rămâne toată noaptea aici și mâine dimineață urmează să fim atașați la un alt tren, spune dirigintele. Puteți

să vă plimbați, dar să nu vă depărtați prea mult. La orele zece e stingerea, ca de obicei.

– Tovarășe diriginte, ne dați voie să dansăm? Întreabă un elev. Mateescu ne cântă la acordeon, așa că muzică avem.

– Ștefăneasca și-a luat flautul cu ea. Nu vrea însă să cânte decât muzică clasică. Zice că altfel își strică forma...

– Poate o convingeți să coboare până la un vals, spune dirigintele.

– Am auzit că se dă drumul la rock, tovarășe diriginte, încearcă un elev să întindă coarda ceva mai mult.

– Eu nu mă pricep, spune dirigintele, la dansurile voastre. Nu știu să deosebesc un swing de un rock, spune dirigintele și-i face cu ochiul elevului. Mă puteți duce de nas, face el pe naivul.

– Noi, pe dumneavoastră! Nici pomeneală de așa ceva, tovarășe diriginte...

În spatele gării e o baltă întinsă, acoperită cu flori de nufăr. Cei trei prieteni, pe mal, admiră florile.

– Ce frumoase sunt, spune fata. Păcat că nu putem ajunge până la ele...

– Vrei să-ți aduc una? întreabă Vlad.

– Apa e destul de adâncă, am impresia, și tu nu știi înota. Așa că nu mai fă pe grozavul.

– Nu sunt un mare înotător, dar până acolo tot sunt în stare să dau din mâini, spune Vlad.

– Intrăm amândoi și-ți aducem câte flori vrei, spune Valentin. Hai, frate-miu, ce mai stai, îi spune el lui Vlad, și amândoi băieții se dezbracă, rămân numai în chiloți de baie, apoi intră în apă, care la început le ajunge numai până la genunchi, apoi până la piept și când apa se face ceva mai adâncă se îndreaptă înotând spre florile de nufăr. La un moment dat, Vlad obosește și atunci prietenul lui se apropie de el, îl sprijină cu o mână și, înotând unul lângă altul, ajung

lângă flori, rup un întreg buchet și se întorc – Valentin îl sprijină în continuare cu o mână pe Vlad – la fata care îi așteaptă pe malul lacului. Apa a fost destul de rece și cam dârdâie de frig amândoi. Se îmbracă în grabă, apoi Valentin îi spune fetei:

– Nu ne poți iubi pe amândoi. Vrând, nevrând, trebuie să alegi, să te decizi...

– Trebuie neapărat?! întrebă fata privind-i mirată.

– Sigur că trebuie, spune Vlad. Nu se poate altfel.

– Sunteți prietenii mei, spune fata. Într-adevăr, dacă aș fi îndrăgostită, ar trebui să aleg. Pe tine sau pe tine...

– E clar că nu ne iubește, spune Vlad dezamăgit. Și eu care am fost tot timpul convins că e îndrăgostită de tine... Eram foarte gelos, dar nu voiam să-ți arăt. Oricum, pentru o fată nu merită să strici o prietenie, îmi spuneam fără să fiu prea de tot sigur că-i așa...

– Pe cuvântul tău că nu ești îndrăgostită de nici unul dintre noi? întrebă Valentin, care vrea ca lucrurile să fie deosebit de clare.

– Într-un fel, vă iubesc pe amândoi... haideti să dansăm, îi îndeamnă ea pe băieți, care arată cât se poate de dezumflați.

– De dans ne mai arde nouă acuma! spune Vlad și e atât de mâhnit încât aproape îi dau lacrimile...

S-a înserat și pe peronul gării – o gară mică pierdută în mijlocul câmpiei, după cum am mai spus – se dansează un rock cât se poate de îndrăcit. S-au aprins niște felinare și mica gară cu dansatorii ei se zărește ca o oază de lumină în mijlocul câmpiei. La acordeon s-a alăturat și flautul, o împerechere de sunete cel puțin ciudată.

*

Vagonul elevilor, tras pe o linie lateralnică. Dirigintele a rămas singur și, trântit pe un pat, citește niște poezii dintr-un

volum pe coperta cărui e scris numele lui Baudelaire. Eleva cu ochelari dă buzna în vagon. E cât se poate de scandalizată și pornită împotriva modului în care se dansează pe peronul gării.

– Care e problema? întrebă dirigintele ridicând privirea de pe filele cărții. Te-a supărat cineva sau ce-i cu tine?

– Dumneavoastră auziți ce se cântă acolo! spune fata, furioasă la culme, arătând cu o mână în direcția peronului.

– Ce se cântă?! întrebă profesorul mirat. V-am spus că nu mă pricep.

– Dar nu se poate, tovarășe profesor, să ne compromitem în halul ăsta! spune fata spumegând de furie, aruncând scânteii prin lentilele ochelarilor. Acuma s-au apucat să-l învețe și pe șeful gării să danseze rock! E un dezmăț, tovarășe profesor, pur și simplu inadmisibil!... Dacă șeful o să uite de mersul trenurilor și-o să se petreacă un carambol?... Și doar mereu ni s-a spus că trebuie să luptăm împotriva...

– La ora asta nu trece probabil nici un tren, o întrerupe dirigintele, încercând s-o calmeze. Șeful de gară își cunoaște în mod sigur îndatoririle, nu trebuie să-i purtăm noi de grijă...

– Și dacă o să se afle, tovarășe profesor, că noi, în loc să dansăm...

– Și tu de ce nu dansezi? o întrerupe dirigintele.

– Eu sunt împotriva unor astfel de dansuri decadente! spune fata furioasă. Dacă dumneavoastră le aprobați și nu luați nici o măsură, eu nu le aprob și la prima ședință de UTM...

– Bine, o întrerupe profesorul. Acum du-te și spune-le că-i mai las încă o jumătate de oră peste program, dar nu mai mult. Am să vin și eu să dansăm împreună un vals, ce părere ai?

– Îmi place valsul la nebunie, tovarășe profesor, spune fata, devenind dintr-o dată cât se poate de copilăroasă. Să vedeți ce ușor dansez! Sunt ca un fulg.

– Atunci să mergem chiar acum, ce zici? întrebă dirigintele.

– Când o să vă vadă pe dumneavoastră, n-o să mai îndrăznească să cânte nici un rock! spune fata triumfătoare.

*

Excursia organizată sub lozinca „Să ne cunoaştem frumuseţile ţării“ a ajuns în sfârşit până la mare. Vagonul cu excursionişti se află undeva pe o linie secundară. E dimineaţă, foarte devreme. În lumina tulbure abia reuşim să distingem silueta unui elev care se îndreaptă spre patul în care doarme dirigintele.

– Tovarăşe diriginte, spune el în şoaptă, după ce observă că profesorul e treaz, cred că e timpul să dau deşteptarea dacă vrem să ajungem la timp. Mai sunt doar treizeci şi cinci de minute.

– Sună deşteptarea şi grăbiţi-vă, spune dirigintele. Până pe malul mării facem cel puţin 20 de minute. Într-un sfert de oră trebuie să fiţi îmbrăcaţi. Şi să vă puneţi pe voi ceva mai gros. Dimineaţa e destul de răcoare.

Elevul sună deşteptarea din aceeaşi trompetă din care s-a suflat la spectacolul elevilor cu piesa „Viaţă nouă“.

– Gata cu somnul, spune elevul, altfel nu vedem răsăritul.

– La ce oră răsare soarele? întreabă un elev ceva mai somnoros, căruia nu-i cade chiar bine sculatul cu noaptea în cap.

– La cinci şi patru minute.

– Haideti, îmbrăcaţi-vă repede, spune Stela agitată, cu un minut dacă ajungem mai târziu, am ratat totul!

Străzile pustii, la o asemenea oră matinală, ale oraşului Mangalia. Elevii aleargă cam în dezordine, îmbrăcându-se, unii dintre ei, din mers, spre ţarmul mării.

– De ce ți-ai pus tenişii?! întreabă un elev. Desculţ e mult mai bine. De ajuns, ajungem. Mai avem cinci minute...

Tinerii au ajuns cu un minut sau două înainte de a răsări soarele pe malul mării. Așteaptă acum liniștiți și emoționați ca soarele să se ridice din mare. Fata care cântă la flaut și-a luat flautul cu ea. Se cântă ceva din Mozart în liniștea atât de proaspătă a dimineții. Toți stau cu privirile ațintite spre larg, spre locul de unde trebuie să se ridice soarele. Un strigăt general de surpriză în clipa în care marea devine dintr-o dată purpurie, un vâl strălucitor se așterne deasupra ei și, în sfârșit, soarele fastuos și solemn se ridică din măruntaiele ei. Fata continuă să cânte la flaut aceeași melodie suavă și proaspătă ca apa unui izvor...

*

Dimineța foarte devreme, pe peronul gării, Vlad, un bărbat trecut de patruzeci de ani, își ia rămas bun de la gazdele sale. Strângeri de mână, ba chiar și îmbrățișări.

– Să mai veniți pe la noi și să nu ne uitați, spune șeful de la cultură.

– A fost o adevărată sărbătoare pentru noi, ce să vă mai spun, un eveniment! spune tânărul profesor de limba română...

– Are doar un minut întârziere, spune directorul Casei de cultură, uitându-se la ceas.

– Sper că v-ați simțit bine, spune profesorul. Spuneți că lucrați la o carte nouă? Poate o să fiți de acord s-o lansăm la noi, spune plin de entuziasm tânărul profesor.

Bucureștiul. O mașină care străbate un bulevard împrejmuț de blocuri. Oprește în dreptul unui bloc. I.a volan se află Vlad. Coboară din mașină. Confruntă adresa din bloc-notes cu cea de pe perete și pătrunde în holul blocului. Un hol destul de întunecat. Se urcă în lift. Liftul oprește în dreptul etajului patru. Vlad coboară din lift. Se oprește în dreptul unui apartament și sună. Deschide o femeie cam de

aceeași vârstă cu el, cu părul cărunt și cu o față care pare, altfel, destul de tânără.

– Te-ai descurcat, prin urmare? îi spune femeia zâmbind. De altfel nici nu-i prea complicat de ajuns. Stația „Favorit“ o știe oricine. Să te văd cum arăți, spune femeia zâmbind în continuare. Nu ne-am văzut doar de douăzeci și cinci de ani... După un scurt examen, spune cu același surâs prietenos pe buze: Te-ai îngrășat puțin prea tare. Altfel n-am nici o obiecție – te ții, ca să zic așa, bine.

– Ți-am adus o carte, îi spune Vlad și-i întinde cu simplitate și în chipul cel mai firesc cartea, încercând în realitate să-și ascundă emoția de care e cuprins. E ultima pe care am scris-o.

– Nici n-am văzut-o, spune femeia. De fapt, în ultimul timp cu greu găsești o carte bună. Se epuizează foarte repede. Am noroc cu copiii care trec destul de des pe la librărie... Știi că am doi băieți care termină facultatea la anu? E diferență de un an între ei. Cel mare n-a intrat din primul an la facultate, așa că au ajuns colegi. Amândoi fac politehnica.

– Băiatul lui Valentin e mai mare ca ei cu doi ani, nu-i așa? întreabă Vlad.

– Cu doi ani. Știi că soția lui Valentin s-a recăsătorit cu un medic chirurg? I-am văzut, pe ea și pe copil, prin anii șaptezeci. Dorin era la liceu, într-a opta sau a noua. Era foarte bun la matematică. Îi seamănă foarte bine. Doar că e ceva mai înalt...

– Voi doi de ce v-ați despărțit atunci, chiar în ultimul an de facultate?...

– Valentin m-a părăsit... De ce, nu știu, nici n-am să aflu vreodată... Valentin e mort... Știi că uneori mă gândesc la el fără să-mi pot aminti foarte exact cum arată?! Vocea în schimb i-o țin bine minte. Precum și anumite gesturi ale lui: de pildă cum își trecea mâna prin păr, cu o mișcare rapidă, de parcă ar fi vrut mai mult să se apere decât să-și aranjeze părul... Ia

loc, te rog, pe fotoliul ăsta, dacă vrei... Îmi pare rău că bărbatul meu nu-i acasă. E plecat într-o delegație și se întoarce abia sâmbătă după- amiază... În schimb copiii trebuie să vină dintr-o clipă în alta. Au avut ore până la șase... Sunt mai înalți decât mine cu un cap, spune femeia râzând.

– Aș vrea să stau de vorbă cu soția lui, spune Vlad. Îi știi cumva adresa?

– O am notată într-un carnetel. Dacă între timp nu s-a mutat cumva de la Cluj... Am să-ți fac o mărturisire: evit, atât cât îmi stă în putință, să mă gândesc la trecut... Îmi face rău, mă tulbură mult prea tare... Încerc să-l uit. Gândul că Valentin nu se mai află printre noi e mult prea cumplit, așa că...

Se așterne o liniște grea, apăsătoare. Apoi Vlad începe să vorbească. O face cu mare greutate...

– Nimeni nu-i vinovat de moartea lui Valentin, a fost un accident nenorocit, o știm cu toții. În ultimul timp m-am gândit mult la el, mi-am adus aminte de o mulțime de lucruri de pe vremea când eram tineri amândoi, eram încă elevi... Și nu știu din ce pricină mă simt vinovat, de parcă aș fi contribuit... Știi că despre el, despre prietenia noastră, am încercat să scriu, gândindu-mă că am să mă eliberez în felul ăsta, dar n-am fost în stare...

– Valentin a fost singurul bărbat pe care l-am iubit... El probabil că nu m-a iubit, dar asta nu are nici o importanță... Am fost cu Valentin la tine la Brașov pe vremea când făceai armata, mai ții minte? Îți lăsaseși mustață și erai foarte mândru de ea. Ziceai că te maturizează. Era chiar de ziua ta și Valentin ți-a adus o carte: *Păpușa* de un scriitor polonez, i-am uitat acum numele. Am văzut și un film împreună: *Ordinul Ana* după o nuvelă de Cehov. Vouă v-a plăcut foarte mult și ați discutat tot timpul despre filmul ăla. Apoi am intrat într-o cofetărie și am mâncat înghețată de căpșune. Am râs de tine amândoi pentru că erai tot înghețată pe mustăți... Îți mai amintești?...

Se aude soneria.

– Cred că s-au întors copiii, spune femeia. Au uitat să-și ia cheile la ei. O clipă, să le deschid...

Vlad rămâne singur în încăpere. Din hol se aude glasul femeii.

– Avem un oaspete, le spune ea băieților. Aveți și voi prilejul să cunoașteți un scriitor. Cum i-ați citit cărțile, o să puteți sta de vorbă și să vă spuneți părerea despre ele. Haideti, intrați, nu fiți așa de rușinoși, îi îndeamnă ea și pe cuvintele ei de îmbărbătare, filmul se sfârșește.

PATIMILE

– Lunga călătorie a prizonierului –

Curtea interioară a unui imobil de locuit semănând perfect cu o închisoare. Prizonierul își ridică privirea spre o fereastră luminată, își ia rămas bun de la cineva, ridicându-și mâinile, cu cătușe la ele, în sus, exact cum fac boxerii după ce au câștigat un meci. Un semn de adio, destul de teatral și patetic. În tot acest timp, însoțitorii lui îl urmăresc cu cea mai mare atenție.

– Hei, grăbește-te, îi spune unul dintre ei, împingându-l cu destulă brutalitate. Nu vrem ca din pricina ta să nu ajungem la timp...

S-au urcat în mașina poliției, împreună cu ceilalți deținuți. Își fac loc pe o banchetă, stau cam înghesuiți unul în altul. Printre ceilalți deținuți se află și o femeie pe care prizonierul pare a o cunoaște de dinainte. Femeia îi zâmbește cu multă afecțiune, făcându-i chiar un mic semn de recunoaștere. Are în același timp grijă de copilul pe care îl alăptează.

Schimb de priviri între prizonierul care pare destul de speriat și femeia care continuă să-i zâmbească în timp ce își alăptează copilul. Ceilalți prizonieri și însoțitorii lor nu observă nimic, ei dau mereu ordine pline de brutalitate, neatenți fiind la mica scenă de mare intimitate care s-a creat între cei doi. Copilul, după ce femeia l-a alăptat, a adormit, iar femeia își acoperă sânul. Pe chipul său a apărut un zâmbet mulțumit

și ca seamănă foarte bine cu acele madone pe care le-am văzut pictate de pictorii renascentiști. E tot atât de tânără, de visătoare, ca și ele. Se uită pe geamul mașinii, urmărind peisajul arid pe lângă care trec. Ia rândul său, prizonierul urmărește același peisaj. Se lasă înserarea și câmpiile nesfârșite pe care camionul cu deținuții le străbate sunt de o sufocantă melancolie. Apoi, din nou își întorc privirile unul spre celălalt, zâmbindu-și cu afecțiune. Ne aflăm iarăși în mașina poliției. Femeia care și-a alăptat pruncul nu-i mai dă nici o atenție prizonierului... Mașina oprește undeva în plin câmp. S-a făcut întuneric. E o seară de iarnă. Afară ninge. Femeia coboară din mașină, se îndepărtează însoțită fiind de doi paznici. Prizonierul o urmărește prin fereastra murdară a mașinii...

*

– Totul e în regulă, spune șoferul mașinii. V-am dus conform instrucțiunilor primite.

Prizonierul și însoțitorii lui coboară din mașină.

– Semnați aici, le spune șoferul, și întinde însoțitorilor niște hârtii pe care aceștia să le semneze. Treceți, înainte de toate, data și locul unde v-am lăsat. Nu cumva să puneți după aceea vina pe mine că nu v-am dus unde trebuie...

Cei doi nu sunt prea pricepuți la scris. Fac mari eforturi până când izbutesc să mângălească pe hârtie niște litere mari de-o șchioapă. Se încruntă, oftează, scot limba din pricina concentrării și apasă atât de tare cu creionul pe hârtie, încât hârtia se rupe. În sfârșit, fericiți că au dus până la capăt o misiune atât de grea, întind hârtiile respective șoferului, care se urcă în mașină, dă drumul la motor, iar cei trei, rămânând în plin câmp, urmăresc cu privirile mașina care se îndepărtează...

*

Străzile pustii ale unui orașel de provincie. Ninge, coboară întunericul. Prizonierul e doar într-o cămașă subțire. El tremură de frig. Ceilalți doi au mantale călduroase.

– O să-i înghețe sufletul, spune unul din însoțitori, un bărbat gras cu trăsături cam grosolane: nasul borcânat, gura mare, părul tăiat scurt ca la boxerii, cu niște ochi însă albaștri și foarte copilăroși, care contrastează frapant cu restul figurii... S-a făcut roșu ca o sfeclă, numai uită-te la el, se adresează el tovarășului lui de drum, cât poate fi de urât.

– Ființe ca el, pur și simplu mă dezgustă, spune și cel de-al doilea însoțitor, un bărbat înalt și uscățiv, cu o gură cu buze subțiri, cu un nas lung și coroiat ca de pasăre de pradă, și cu ochelari cu dioptrii multe. Și dacă crapă, cu atât mai bine. Un ticălos mai puțin.

– În tot cazul, dacă are de gând să crape, s-o facă după ce l-om duce unde avem ordin. Dar unul ca ăsta nu crapă cu una cu două. Au șapte vieți în ei, te și miri cât pot fi de rezistenți, spune grăsanul și scuipă scârbit, uitându-se cu mult dispreț la prizonier, care continuă să tremure de frig fără să scoată o vorbă...

– Și ce picioare subțiri are, spune însoțitorul cel uscățiv. A făcut cură de slăbire, nu glumă, se vede că ține mult la siluetă, adaugă el și se prăpădește de râs... Ai impresia că își dă pur și simplu sufletul dintr-o clipă în alta.

– Cei din categoria acestuia nu mor cu una cu două. Rezistă, îți spun eu că rezistă, spune însoțitorul cel rotofei.

Ți-e frig, mă nenorocitul, recunoaște că ți-e frig? îl întreabă el pe deținut.

– Puțintel, la picioare, recunoaște prizonierul. Am mare noroc însă, că mi-au înghețat de acuma, așa că nici nu le mai simt, recunoaște aproape vesel prizonierul.

– Vezi dacă nu ai fost băiat cuminte, spune unul din însoțitori, și anume cel uscățiv. Cine se ține de marafeturi necurate trebuie până la urmă să dea socoteală. Așa-i corect.

Legea e lege, n-ai dreptul să te joci cu ea după cum îți trece ție prin cap, îi spune el deținutului pe un ton foarte didactic.

– Sunt nevinovat, spune prizonierul.

– Toți spun că sunt nevinovați, spune însoțitorul cel uscățiv.

Apoi amândoi însoțitorii izbucnesc din nou în râs.

Și-au găsit un fel de adăpost în subsolul unui mare imobil.

Însoțitorii au adormit cu gurile larg deschise. Sforăie și vorbesc prin somn. Ușa odăii unde se odihnesc e larg deschisă. Un coridor lung, luminat de un singur bec murdar.

La capătul coridorului se află un tânăr care fumează. Chipul foarte tânăr îi este luminat din când în când de mucusul țigării.

– N-aș vrea să fiu în locul tău, îi spune el deținutului cu anumită indiferență în glas... I-am văzut pe ticăloșii care te însoțesc. N-ai să te descurci, după părerea mea, ușor cu ei. Așa-i când pun mâna pe tine; greu mai scapi din ghearele lor... Cum de-au reușit să te prindă? îl întreabă el, de data asta manifestând ceva mai mult interes.

– E o greșală la mijloc, spune prizonierul. Dar până la urmă o să se lămurească totul și atunci o să se vadă că sunt nevinovat.

– Eu nu aș fi atât de optimist, spune neîncredător bărbatul cel tânăr. După ce te-au înhățat, nu scapi cu una cu două, adaugă el pe același ton plin de neîncredere.

– Tacă-ți gura, că nu putem dormi, spune însoțitorul cel rotofei, trezindu-se brusc din somn. Și pe deasupra e și interzis de regulament să se stea de vorbă cu prizonierii. Strict interzis, adaugă el, și adoarme la loc imediat ce și-a terminat muștruliala.

Discuția dintre cei doi tineri continuă.

– Poți să le spui de o mie de ori că nu ai nici o vină, ei tot nu te cred. La proces pun martori falși care să jure strâmb, adaugă el, în timp ce țigara i s-a terminat, iar vocea i se aude venind din întuneric.

– Vreau să te rog să le spui că m-au condamnat pe nedrept, spune cu o voce categorică și hotărâtă prizonierul.

– Am să le spun, promite tânărul, și vocea lui vine în continuare din întuneric. Între timp s-a apropiat de prizonier, stau amândoi pe o grămadă de cartofi, se află, după cum am mai spus, într-o magazie, și tânărul, în timp ce stau de vorbă, se joacă cu cartofii. Îi aruncă în sus și îi prinde cu o singură mână, dând dovadă de o mare îndemânare.

– Poți să faci și tu ca mine? îl întreabă el încântat pe prizonier.

– Nu cred că am să pot, spune prizonierul. Sunt în general destul de neîndemânatic...

– Dacă vrei, schimbăm, spune pe neașteptate tânărul. Rămâi tu aici și trec eu în locul tău.

– Nu se poate, spune prizonierul.

– Atunci am să plec, spune tânărul. Își umple buzunarele pantalonilor cu cartofi și pleacă...

Când ajunge la capătul coridorului, se deschide, cu mare zgomot, o ușă, se trânteste de perete și, în sfârșit, îl putem vedea la lumina zilei pe cel ce a stat de vorbă cu prizonierul: un bărbat tânăr, gol până la mijloc, cu mai multe tatuaje pe trup.

*

E încă foarte devreme și orașul la această oră matinală e pustiu. Îi vedem pe cei trei, prizonierul și însoțitorii lui, străbătându-l. Bineînțeles că prizonierul se află la mijloc, iar însoțitorii în stânga și în dreapta lui. Prizonierul șchiopătează în timp ce merge.

– Mă roade cizma, spune el cu o voce plângăreață de copil neajutorat.

– Ce-ai vrea să-ți fac eu dacă te roade? întreabă plin de ostilitate însoțitorul cel gras. Nu cumva ai pretenția să te duc

în spate? Mai bine lasă mofturile, căci cu noi nu-ți merge. Noi suntem obișnuiți să avem de-a face cu lepădături ca tine...

– Ceea ce nu-mi place mie la el, spune pe un ton foarte teoretic însoțitorul cel uscățiv, e că prea ușor se delasă. Nu se îngrijește suficient. Nu se spală cu săptămânilor și din pricina asta începe să pută.

– Țsta nu pute, spune însoțitorul cel grăsan, mirosindu-l pe deținut. E drept că nu miroase cine știe cât de plăcut, dar de puțit nu pute.

– Slavă Domnului, spune însoțitorul cel uscățiv. Am un stomac cât se poate de păcătoș. Orice miros mai special – de putoare nici să nu mai vorbim – mi-l întoarce pe dos...

Între timp au ajuns la marginea orașului, lângă o moară veche și părășită. Păsări negre zboară deasupra apei înghețate. Un iepure aleargă prin tufărișul de pe marginea apei și zăpada se cerne ca o pudră albă și foarte fină...

Se află toți trei undeva pe câmp; și-au aprins un foc mare de vreascuri ca să se poată încălzi. Lângă foc, bineînțeles, se află numai cei doi însoțitori, doar ei se pot bucura de privilegiul de a sta la căldură.

Prizonierul se află ceva mai departe, la câțiva pași de ei.

S-a așezat pe o buturugă și încearcă să-și repare bocancii scâlțiați de atâta mers. E foarte prins de lucrul pe care îl face și seamănă cu un copil care își repară o jucărie.

– De azi dimineață tot meșterește la împuțitii ăia de bocanci, spune cu o anumită exasperare în glas însoțitorul cel slăbănog. Are o răbdare și o perseverență care pur și simplu mă scoate din sărite, adaugă el cât se poate de enervat...

*

Au adormit cu toții în plin câmp. Paznicii lângă foc, iar deținutul ceva mai departe, lângă un tufiș. Și între timp se

face ziuă. Razele soarelui sunt mai calde, se pare că a venit primăvara.

– Mă uit și nici nu-mi vine să cred, exclamă prizonierul cuprins de o adevărată stare de beatitudine. A venit primăvara, așa, pe negândite, când nici nu te așteptai. De altfel, așa se întâmplă întotdeauna. Te culci în plină iarnă, ninge și e lapoviță și dimineața te trezești în ciripit de păsărele, o adevărată încântare. Poate că iubesc mult, prea mult, natura, poate că asta-i defectul meu cel mai mare, le spune el însoțitorilor lui, care îl privesc în timp ce sporovăiește cu suspiciune și ostilitate. Chiar dacă nu am scris poezii niciodată, s-ar putea spune că am, totuși, o fire de poet. Cum spunea și profesorul meu de literatură: tânărul ăsta promite foarte mult. Ar putea ieși din el un al doilea Balzac! Nu știi din care pricină mă compara întotdeauna cu Balzac. Fizic nu semănăm defel, ca să zic așa.

– Dacă mai trâncănește mult, am să-i sparg capul. Nu pot suporta atâta vorbărie, spune cuprins de exasperare paznicul cel rotofei.

– Și cu ce ton familiar ne vorbește! E de necrezut, se revoltă, la rândul lui, paznicul cel slăbănog. Închide-ți pliscul, se răstește el la prizonier, să nu mai aud o vorbă, că-ți mut falca.

*

Prizonierul continuă să meșterească la pantofii lui stând la o oarecare distanță de însoțitorii lui, iar aceștia, în timp ce mănâncă, amândoi, dintr-o cutie de conserve, stau de vorbă între ei.

– După părerea mea, mâncarea, spune însoțitorul cel gras, dacă nu-i pui tot felul de mirodenii, nu are nici un gust. Mă pricep la bucătărie mai bine decât o muiere și dacă ar fi fost după capul meu, mi-ar fi plăcut să mă fac bucătar. Numai că atunci când am intrat în armată, nimeni nu m-a întrebat

ce și cum. M-am zbatut eu ca să ajung la bucătărie. Am avut, însă, un șef scârbos, când a văzut cam unde trag, a făcut ce i-a stat în putință să-mi pună bete în roate. O să-ți fac eu o friptură – numai să prindem niște iepuri de câmp – cum nici n-ai visat.

– Ești foarte amabil, numai că am ulcer și trebuie să țin regim, spune însoțitorul cel uscățiv.

– Duodenal sau gastric? întrebă foarte doct grăsanul.

– Cred că de amândouă, răspunde cam aiurea însoțitorul cel slab.

– Nu se poate de amândouă, e exclus. Știu de la nevastă-mea, care lucrează într-un spital. E soră șefă, e cât se poate de apreciată de superiorii ei...

După ce au terminat conserva, cutia goală o aruncă deținutului de parcă ar fi aruncat un os unui câine care stă deoparte.

– Linge și tu ce a mai rămas, spune însoțitorul cel gras și-i face cu ochiul celuilalt. Apoi amândoi izbucnesc în râs. Pentru asta ai limbă, ca să lingi cu ea. Organul crează funcția, cum zicea nu știu cine. Așa că cine știe dacă până la urmă n-o să ajungi un mare lingău... Și, încântat de gluma făcută, izbucnește în râs. Râde, însă, de unul singur, celălalt nu gustă gluma și îl privește cu multă seriozitate.

*

O fereastră foarte înaltă, la care se poate ajunge cu greu. Ca să se poată uita pe fereastră, prizonierul s-a urcat pe un scaun.

– N-ai voie să te uiți pe geam, îi atrage atenția însoțitorul cel slăbănog, uitându-se la el cu multă severitate. E strict interzis de regulament.

Docil, prizonierul coboară de pe scaun și se așază jos, stând sprijinit de picioarele scaunului.

O femeie și-a făcut apariția în cadrul ușii deschise și se uită plină de curiozitate la ei.

– Hai, intră, îi spune însoțitorul cel gras, rânjind plin de bunăvoință, nu-ți fie teamă, că nu-ți face nimica. Apropie-te fără frică.

Femeia stă în cadrul ușii. Își duce amândouă mâinile la gură de parcă s-ar rușina foarte tare de ei, în același timp izbucnește în râs; atitudinea ei e provocatoare, sfioșenia e mai mult jucată decât reală.

– Să nu scoți un câine afară din casă, plouă și bate un vânt înghețat, îi înștiințează ea... Mama zicea că de când a fost ea mică nu mai ținea minte un asemenea frig cumplit.

– În sfârșit, o să mă culc și eu într-un pat curat, spune primul însoțitor și se trânteste așa îmbrăcat, cu hainele mustind de apă și de zloată pe așternutul alb, murdărindu-l.

*

Cei doi însoțitori au adormit. Prin somn, unul din ei îl prinde în brațe pe celălalt, foarte drăgăstos, crezând că e femeia lui de acasă. Celălalt îi dă mâna la o parte, furios, și se îndepărtează scandalizat. Apoi adoarme. Repetă, prin somn, gestul primului care, fiind cufundat în somn, nu reacționează. Rămân amândoi îmbrățișați. Singurul treaz este prizonierul. El o aude pe femeia din încăperea alăturată, umblând încoace și-ncolo, lipăind desculță prin odaie... Se apropie de ușă, o întredeschide ușor, și, fără ca ea să bănuiască, îi urmărește fiecare gest. Neștiindu-se urmărită, femeia are gesturile cele mai firești. Vorbește singură, dar spune cuvintele atât de încet, încât prizonierul nu înțelege ce spune... Femeia golește niște lapte dintr-o cană în alta, și acum imaginea ar putea din nou să se întrerupă și să vedem celebra pânză a lui Vermeer cu aceeași temă. Aparatul se oprește pe chipul femeii de un mare calm, de o mare pace interioară, așa cum sunt toate femeile

din pânzele lui Vermeer, apoi peste chipul său se suprapun alte chipuri de femei, tot din tablourile lui Vermeer, vorbind cu toatele despre ceea ce se cheamă pacea căminului, liniștea, echilibrul, împăcarea cu viața și cu lumea. Femeia părăsește odaia și, în vârful picioarelor, prizonierul se ia după ea. Femeia lasă, parcă dinadins, ușa la casă deschisă în urma ei, ca și când ar fi vrut să dea un semn că știe, de fapt, că e umărită. Femeia intră în grajd, lasă întâmplător, sau iarăși dinadins, cine poate ști, și ușa grajdului deschisă. Din întuneric, din mijlocul curții, prizonierul o urmărește. Iângă femeie se află o lumânare și chipul îi este luminat de o lumină care parcă vine din interiorul ei... Din mijlocul curții, prizonierul scoate un fluierat scurt ca să-i dea de veste că el se află acolo. Femeia se întoarce foarte calmă, nearătând surprinsă de apariția lui.

– Ce-i cu tine, n-ai adormit? îl întreabă ea. Nu numai ei, ci și tu trebuie să fii frânt de oboseală.

– Ești nevinovat, nu-i așa? îl întreabă ea.

– Da, sunt nevinovat, spune prizonierul.

*

Din pricina poleiului, cei trei, deținutul și însoțitorii lui, înaintează cu destulă greutate. La un moment dat, deținutul alunecă și cade. Ceilalți se împiedică în el și cad deasupra lui, grămadă. Cu greu se ridică toți trei de jos. E o mare învâlmășeală...

– Mă, am impresia că tu îți bați joc de noi?!

– Pe cuvântul meu că n-am vrut. A fost fără nici o intenție, se scuză prizonierul.

– Suntem prea umani cu el. I-am făcut toate poftele și acum a luat-o la cap, spune însoțitorul cel uscățiv. Trebuie mai multă disciplină, asta-i tot.

Și, din nou, prizonierul alunecă, căderea lui are o anumită grație, ceea ce îi umple de încântare pe însoțitori.

– Ia uitați-vă la el ce frumos știe să cadă. Ca un balerin. Rar poți vedea atâta grație. Mă, tu ai fost balerin? Te pomenești că ești frate cu Nureev și taci din gură, nu spui la nimeni... Ce-ar fi să mai cazi o dată, să te vadă și colegul meu?! El n-a fost atent, s-a uitat în altă parte și nu te-avăzut, spune grăsanul.

Ascultător, prizonierul se face de data asta că alunecă, doar că respectiva cădere nu mai are nici naturalitatea, nici grația celei dintâi.

– Grațios ca un fier de călcat, spune însoțitorul cel rotofei. Rahat. Păi, dacă e pe așa, mult mai grațios sunt eu decât nenorocitul ăsta... O grație și un rafinament în mișcări, cum nu s-a mai văzut. Am fost, în tinerețea mea, un mare dansator. Ce mai piruete făceam...

– Îmi și închipui, se și vede pe tine cât ai fost de grațios, spune celălalt însoțitor, cu neîncredere.

Între timp, prizonierul, fără voia lui, alunecă din nou. De data asta, căderea lui e mult mai spectaculoasă.

– Mă, tu ai talente pe care le ții ascunse?! spune bănuitor, ca de obicei, însoțitorul cel uscățiv.

– Ascunse, nu avem nimic împotriva, spune însoțitorul cel rotofei, dar să le știm și noi.

Fără ca prizonierul să observe, grasul îi pune o piedică. De data asta, în cădere, prizonierul se lovește la cap și-i curge sânge pe obraz.

Însoțitorii se fac că nu observă nimic.

– Sunt pur și simplu uimit cât de repede se ridică, spune însoțitorul cel uscățiv. Are o dexteritate uluitoare.

– Dexteritate da, e de acord însoțitorul cel gras, însă îi lipsește eleganța și grația, și din nou îi pune piedică.

În cădere, deținutul își fracturează o mână. Începe să plângă de durere.

– Te doare, înțeleg, n-am nimic împotriva, spune însoțitorul cel uscățiv. Totuși, n-ar trebui să fii atât de lipsit de demnitate, încât să urla ca o muiere...

Și îl lovește din nou. Prizonierul cade și, spre mirarea lor, nu se mai ridică.

– A murit, a dat ortul popii! spune însoțitorul uscățiv, pe un ton calm, fără să aibă nici o emoție...

– Aștia nu mor atât de ușor cum crezi. Se preface, pur și simplu, e de părere celălalt însoțitor.

– În tot cazul, dacă se preface, se preface destul de bine: arată ca și mort... Păi, cu pumnii tăi, nenorocitul, cum dracu să nu-l omori, schimbă dintr-o dată uscățivul tonul, ca să arate că el nu are nimic în comun cu probabila crimă comisă de tovarășul lui, desolidarizându-se, deci, de tovarășul lui de drum. Dai în prostie, năzdrăvanule. Nu te gândești și tu puțin, înainte de a da. Dai ca prostul. Păi, eu când lovesc, nici nu se simte. E și asta o artă, să știi să lovești fără să rămână nici o urmă...

Spre marea lor surprindere, însă, prizonierul își revine după ce însoțitorul cel uscățiv l-a stropit cu un pic de apă...

– Scuzați-mă, spune el, nu știu ce s-a întâmplat. Probabil mi s-a făcut rău și am leșinat...

– Se mai întâmplă, spune cu toată nevinovăția însoțitorul care l-a lovit. Și din pricina insolației, mai ales...

– Îngheață sufletul de atâta frig, și el vorbește, dobitocul, de insolație! spune nemulțumit uscățivul. Înțeleg să cauți o scuză, un pretext, dar atunci găsește măcar unul cât de cât rezonabil...

– Oricum, ce a fost, a fost, vorba lui Shakespeare, totul e bine când se sfârșește cu bine, spune prizonierul pe un ton împăciuitor.

– Te pomenești că te-a durut? întreabă grăsanul cu o anumită naivitate, nevenindu-i să creadă că loviturile lui ar putea pricinui cuiva dureri.

– De durut m-a durut, recunoaște prizonierul pe un ton sfătos, altfel nici n-aș fi leșinat dacă nu m-ar fi durut foarte tare. Poți leșina din pricina durerii; lucrul e verificat din punct

de vedere medical. Dar oricum a trecut, am uitat, e ca și când nici n-ar fi fost...

– Foarte bine, foarte bine, spune grav și cât se poate de autoritar și protector cel ce l-a lovit. Îmi place de tine, băiatule, că nu ești ranchiunos. Sunt și din ăia cărora le dai o dată peste bot mai mult din greșeală, ca să zic așa, nu în mod intenționat, c-ai avea ceva special cu ei, dar știi cum se întâmplă, te ia mâna pe dinainte – și nu te uită toată viața, îți poartă ranchiună câte zile au și nu se gândesc decât la răzbunare. Pe când tu ai o fire deschisă, sportivă. Bravo, frumos...

*

Au ajuns, prizonierul și însoțitorii lui, într-un mare oraș. Străzi supraaglomerate, oameni trec pe lângă ei fără să-i bage în seamă. Își fac loc cu greu prin mulțimea grăbită. Se opresc în dreptul vitrinelor în care sunt expuse obiecte de lux.

– Ce i-ar place nevesti-mi pantofii ăia din piele de șarpe, spune însoțitorul cel uscățiv, arătând spre pantofii expuși în vitrină.

– De-acuma ne așteaptă să ne întoarcem și uite că noi nici măcar n-am ajuns! E drept că niciodată socoteala din târg nu se potrivește cu cea de-acasă, spune celălalt însoțitor.

– Pst, îi spune uscățivul în șoaptă, să nu te audă prizonierul... Așa-i ordinul, el nu trebuie să știe nici când ajungem, nici unde mergem și nici cât mai avem de mers.

– Dar tu știi cât mai avem de mers? întrebă însoțitorul.

– Nu știu, șoptește uscățivul profitând de neatenția prizonierului care se uită fermecat la un bărbat gol până la brâu ce anunță pe toată lumea cu o voce solemnă că o să înghită sabia pe care o ține în mână – se află toți trei într-o piață publică.

Bărbatul face toate preparativele necesare înghițirii sabiei, dar, deocamdată, nici pomeneală să se grăbească s-o înghită.

– Tu ești sigur că ăsta e drumul, ești sigur că nu ne-am rătăcit? Întreabă în continuare în șoaptă pentru ca deținutul să nu-i audă ce vorbesc.

– Fii fără grijă, cunosc drumul ca-n palmă, spune celălalt umflându-se în pene și dându-și multă importanță. Când ești cu mine n-ai la ce să-ți faci probleme, lasă-te pe seama mea. Nu-i pentru prima dată când fac drumul ăsta. Pot spune că-l știu și cu ochii închiși...

*

Au adormit toți trei cu capul pe masă într-un restaurant gol, în care chelnerii strâng farfuriile de pe mesele consumatorilor, care au plecat de mult... Într-un colț, doar, o orchestră improvizată din câțiva tineri – cu plete lungi și în fracuri albe – cântă *Serenada melancolică* a lui Schubert. La un moment dat prizonierul se trezește, se uită la tinerii care cântă.

– Ar fi bine să cântați ceva care să fie mai puțin trist, spune el... Cu muzica asta o să întristați pe toată lumea...

– Așa se și numește: „Serenada melancolică“, spune însoțitorul cel uscățiv trezindu-se brusc și adormind repede la loc.

– Spune-ne ce vrei să-ți cântăm, întreabă tinerii din orchestră, arătându-se foarte binevoitori.

– Ce părere aveți de „Păstrăvul“ lui Schubert. E în tot cazul mai vesel.

Băieții din orchestră încep să cânte celebrul cvartert al lui Schubert și prizonierul, care știe bine liedul cu același nume, se ridică solemn în picioare și începe să cânte în timp ce însoțitorii continuă să doarmă cu capul pe masă, sforăind prin somn...

*

În același local, spre dimineață, s-a inițiat un concurs la care iau parte atât cei trei, adică prizonierul și însoțitorii săi,

cât și barmanii și chelnerii restaurantului. Un fel de joc de popice, ținta fiind prizonierul în care se aruncă cu imense cocoloașe de pâine. Unul dintre ei notează foarte atent loviturile care nimeresc în plin. Participă și băieții din orchestră care și-au părăsit instrumentele. Prizonierul însă nu se comportă chiar cum scrie la carte: dând dovadă de multă slăbiciune, se ferește din calea cocoloașelor de pâine, spre marea nemulțumire a jucătorilor. Aceștia îl apostrofează revoltați.

– Ce naiba ești așa de fricos, spun ei... Stai și rabdă, pentru asta ești pus acolo, ca să rabzi! Țsta e rolul tău, nu-i frumos să fii laș! Un bărbat trebuie să se poarte ca un bărbat, indiferent de situația în care se află...

– Trec eu în locul tău, ca să vezi ce comportare trebuie să aibă un om cu adevărat demn, propune însoțitorul cel uscățiv și-l vedem luând locul deținutului. Unul din chelneri îl lovește însă cu un ou clocit care se sparge în capul însoțitorului. Acesta, voind să rămână în continuare un exemplu viu, nu ripostează, în timp ce gălbenușul i se prelinge de-a lungul obrazului...

Și în timp ce jocul continuă, deținutul reușește să se sustragă atenției celor doi paznici; îl vedem luând-o de-a lungul unui coridor îngust de parcă ar fi voit să caute pe cineva sau, cine știe, chiar să scape de paznicii săi. În tot cazul, se uită cu multă atenție în jurul său; se vede că îi este teamă să nu fie urmărit. Persoana pe care o caută prizonierul e un bărbat ceva mai în vârstă decât el, un ins cu chelie, cu aspect de mic funcționar conștiincios, un bărbat de treabă și familist după toate aparențele, cu o mică valiză în mână.

– Abia am reușit să-ți dau de urmă, spune el ștergându-se cu batista de sudoare și respirând greu, de parcă ar fi alergat. Te-ai fofilat fără să bage ei de seamă, nu-i așa? N-aș vrea să știe că sunt aici... Nu de alta, dar o să-și închipuie că cine știe ce avem de gând să punem la cale, să pregătim o evadare sau

o răpire – cum au văzut, sunt sigur, în filme polițiste cu duiumul și au capul plin de evadări de tot felul...

– Dar nici nu mă gândesc să evaderez... Nu doresc decât un singur lucru: să mi se facă dreptate, să se spună odată că sunt nevinovat...

– Pe mine nu trebuie să mă convingi. Te cunosc foarte bine. Nu degeaba sunt fratele tău...

– Și cu toate astea nici tu nu ești într-un totu convins că n-am nici o vină...

– N-are nici o importanță dacă sunt convins sau nu. Ca frate bun al tău, nu mă interesează decât un singur lucru: să te văd c-ai scăpat viu și nevătămat de toată istoria asta. De altfel ar fi cam timpul să te mai liniștești...

– Prin urmare nu crezi că sunt nevinovat? Întreabă prizonierul și se vede că suferă din pricina neîncrederii fratelui său mai mare.

– Nu pentru asta am făcut un drum atât de lung, ca să stabilim noi dacă ești vinovat sau nu. O să hotărască judecătorii la proces, pentru că sunt sigur că o să se reia procesul. Am și făcut de altfel toate demersurile necesare pentru recurs, am angajat pe cei mai buni avocați...

– Sper că n-ai lăsat-o pe mama să-și vândă și ultimele bijuterii ca să-i plătească?!

– A fost absolut necesar să și le vândă, altfel n-ar fi putut face față atâtor cheltuieli. Nenorociții ăia cer niște sume imense...

– Cum am să pot, oare, s-o răsplătesc pentru tot ce-a făcut pentru mine? Aș fi preferat să zac pentru totdeauna în închisoare, decât s-o știu fără splendidele ei bijuterii... Eram copii mici de-o șchioapă, iar ea și le punea întotdeauna când se ducea la vreo petrecere sau la teatru, mai ții minte?...

– Lasă acum amintirile, îi spune enervat fratele mai mare. Nu avem timp pentru ele. O s-o facem și pe asta, o să depănăm împreună amintiri, stând la gura sobei, când tu ai să fii liber...

Te rog în schimb să fii foarte atent și să-mi răspunzi cât mai exact la întrebările pe care am să ți le pun, înainte de a prinde ceilalți de veste, spune fratele mai mare și se uită speriat și foarte atent în toate părțile, nu cumva să fi fost descoperiți. Nu trebuie să-i lăsăm să intre la idei...

– Nu observă ei nimica! spune, foarte optimist, prizonierul. Joacă un fel de popice cu chelnerii, un joc născocit chiar de chelneri în noaptea asta, care s-a bucurat de îndată de cel mai mare succes. Sunt atât de prinși în joc, încât sunt convinși că m-au și uitat...

– Lasă acuma chelnerii, spune din ce în ce mai enervat fratele mai mare, exasperat de vorbăria continuă a celui alt. Fii, așadar, atent la întrebările pe care am să ți le pun și caută să răspunzi cât mai exact la ele. Vreau răspunsuri limpezi asupra lor. Mai avem doar foarte puține minute de stat împreună. Prin urmare aș vrea să știu mai întâi și întâi de toate cât mai aveți de mers, eventual câte săptămâni, zile, ore, minute, precum și localitatea – eventual scrie-mi-o pe hârtie cu litere de tipar – unde trebuie să ajungeți?...

– Din păcate nu pot răspunde la nici una din întrebările puse de tine, spune prizonierul. Pentru că nu știu nici cât mai avem de mers și nici unde trebuie să ajungem... Cu mine ei nu stau de vorbă despre asemenea lucruri. Șușotesc tot timpul între ei, și când să mă apropii, schimbă vorba... Sunt foarte severi și distanți cu mine: ei comandă și eu trebuie să execut. Dacă spun s-o iau la dreapta, eu fac așa cum spun ei, o iau la dreapta și nu le ies din cuvânt... Cu cât ești mai supus, cu atât ești mai ferit de neplăceri... Ori cel mai tare se înfurie când îmi dau și eu cu părerea, când am vreo idee, ca să zic așa, și îndrăznesc să le-o comunic și lor...

– Când le ai, mai bine ține-le pentru tine, spune fratele mai mare. Fii atent și șiret. Ei nu trebuie să afle niciodată ce-ți umblă prin cap.

– Defectul meu e că sunt mult prea sincer și nu pot să mă ascund suficient, spune fratele mai mic. Întotdeauna am fost așa: ce-i în gușă și în căpușă, cum spune un vechi proverb... Caut eu să mă ascund câteodată, numai că se vede cale de-o poștă, nu pot să mă prefac suficient. Se uită odată lung la mine și m-au și prins cu fofârlica, cum se spune.. Am o fire cât se poate de păcătoasă, asta-i tot, spune el oftând.

– Am crezut că necazurile prin care ai trecut au reușit să te mai schimbe, spune fratele mai mare, dar constat cu mult regret că tot așa ai rămas. N-ai tras nici o învățătură din toate cele prin care ai trecut. Iucrul ăsta mă înfurie cel mai tare la tine dacă vrei să știi, spune el cu multă asprime. Acum, gata, am trântit destul și așa, e cam vremea să plec... E foarte important de asemenea să știu cum îi cheamă pe paznici, dacă au eventual familie mare și remunerație mică, pentru a-i putea mitui, reia discuția, pe același ton de om cu scaun la cap, fratele mai mare.

– Familie mare și remunerație mică au în mod sigur, spune prizonierul. Vorbesc tot timpul despre copii și despre nevestele care le-au rămas acasă. A unuia dintre ei, acum nu mai țin minte anume a căruia, trebuie să nască chiar în zilele astea. Poate că o fi și născut între timp...

– Trebuie să-i corupem pe toți, spune fratele mai mare cuprins de o furibundă ambiție, de la paznici până la judecători, altfel nu văd cum ai putea scăpa de toată istoria asta și să fii din nou liber...

– Tu uiți mereu că sunt nevinovat și că adevărul trebuie să iasă la lumină, să se aleagă, cum se alege uleiul de apă. Tu vorbești de parcă aș fi într-adevăr un infractor și eliberarea mea nu ți-o închipui altfel decât ca de un fel de potlogărie pusă la cale cu multă dexteritate și pricepere. Nu-ți dai seama că mă jignește modul tău de a gândi? Sunt nevinovat și nevinovăția mea trebuie să iasă la lumina zilei. Nu cer decât

acest lucru: să mi se facă dreptate, strigă în gura mare prizonierul și fratele lui mai mare îi astupă gura.

– Ai înnebunit, spune el în șoaptă și se uită îngrozit în jurul lui. Vrei ca ei să te audă, să afle că am fost aici, vrei ca totul să se deconspire, să iasă în vileag? Nu-ți dai seama că tot ceea ce am vorbit acum și aici trebuie să rămână între noi, strict secret, să nu afle nimeni? Nu-ți dai seama că dacă se află, suntem pierduți!

– Dar n-am pus nimic la cale, spune revoltat prizonierul. N-am făcut altceva decât să vorbim despre nevinovăția mea.

– Ce-i dai tot timpul cu nevinovăția! se enervează fratele mai mare. Puțină modestie nu ți-ar strica totuși. Acum pleacă, du-te la ei, până nu-ți observă absența, până nu intră la gânduri și încep să se întrebe pe unde ai umblat... Să știi că noi n-o să te uităm. O să avem grijă de tine, spune fratele mai mare și-l îmbrățișează.

– Sărut-o din partea mea pe mama. Spune-i, te rog, să mă ierte, să nu-mi poarte pică pentru toate necazurile pe care i le-am făcut. Spune-i, de asemenea, că n-ar fi trebuit să-și vândă bijuteriile, că nu merit un sacrificiu atât de mare, spune-i că sunt nevinovat...

*

Însoțitorii sunt atât de captivați de jocul din restaurant încât îl continuă și acum, în plin câmp. Ținta este, bineînțeles, prizonierul care între timp s-a obișnuit cu gândul că trebuie să fie ceva mai demn și să nu se mai plângă după fiecare lovitură.

– Poate inventăm și găsim un alt joc aici, de asta m-am plictisit, spune însoțitorul cel gras.

– Eu propun să ne jucăm de-a creanga ruptă, spune însoțitorul cel uscățiv.

– Cum e jocul de-a creanga ruptă? întrebă primul, că nu-l știu.

– Ai răbdare, ai să vezi, nu mai fi atât de curios. Și însoțitorul cel uscățiv îi șoptește ceva prizonierului la ureche în așa fel încât să nu audă și tovarășul lui de drum. Prizonierului nu-i rămâne decât să execute ce i-a spus paznicul. El se cațără într-un copac, apoi își dă drumul pe o creangă, se leagănă pe ea cu picioarele în vânt... Și între timp urlă în gura mare versurile din *Testamentul* lui François Villon:

– „Acum va ști legat cu șnurul / Grumazul meu cât trage curu“... declamă el cu mult patos faimosul testament. Dacă c... e ușor, le explică el, îl ține craca, dacă-i greu, se rupe și cade odată cu ea.

– Urcă-te pe cea de deasupra ei, că-i mai subțire, îl îndeamnă pe prizonier însoțitorii...

Prizonierul se urcă cu o creangă mai sus. Nici de data asta nu se rupe creanga cu el.

– Mă, da ușor cur mai ai! Uite că nu se rupe, uite că te ține, se miră însoțitorii.

Prizonierul e destul de speriat, totuși încearcă să zâmbească, arătând ca un circar, încă nesigur pe numărul pe care îl execută pentru prima dată.

– Încearcă să te ții cu o singură mână, spune de jos însoțitorul.

– Nu pot, mi-i frică, spune prizonierul cuprins de panică.

– Urcă-te mai sus. Să vedem dacă aia te ține sau nu, spune însoțitorul.

– Aia de deasupra mea nu cred să mă țină, e prea subțire, spune prizonierul și e gata să coboare.

– Urcă-te dacă îți spun și nu mai trângăni atât... Ordinul se execută și nu se discută.

Prizonierul, cu chiu, cu vai, nu prea e el îndemânat, urcă încă o creangă, se agață de ea cu amândouă mâinile, se leagănă

o clipă în aer, apoi creanga se rupe și cade. Rămâne întins pe pământ, cu ochii închiși; arată ca mort...

– Gata, Kaput, semnează-i actul de deces. Sau mai bine completează-l tu și îl semnez eu, spune cu indiferență grasul.

– Sunt viu și nevătămat, se aude vocea voioasă a prizonierului, numai că nu pot să mă mișc. Mi-am rupt o coastă...

– Te doare? Întrebă într-un glas însoțitorii aplecându-se curioși asupra lui.

– Nu chiar așa de tare, spune prizonierul politicos.

– Și Adam și-a rupt o coastă și de-aia i-a fost bine mersi, îl consolează însoțitorul cel gras. Fără coasta aia ruptă ar fi fost condamnat să facă onanie toată viața. Nu i-ar fi fost ușor...

Cei doi îl ajută să se ridice.

– Nu pot să merg, spune deținutul. Mă doare la fiecare mișcare pe care o fac.

– Dacă nu ajungem la timp, o să fim trași la răspundere. Nu cumva îți închipui c-o să ne lăsăm pedepsiți de superiorii noștri pentru că tu nu ai chef să umbli, spune însoțitorul cel gras cu o voce plângăreată.

Prizonierul, ascultător, încearcă să facă câțiva pași și leșină de durere. Însoțitorii au găsit totuși o soluție. Au făcut din propriile lor mâini un fel de pat, pe care îl așază pe deținut. Ca să-și poată ține echilibrul, îi ia pe după cap pe cei doi însoțitori și, în felul acesta, își continuă drumul...

– Și-a găsit fraierii care să-l ducă pe brațe, spune înfuriat însoțitorul cel uscățiv. Uită-te la el cum se lăfăie și ce mulțumit arată. Când îl văd ce mutră face, pur și simplu îmi vine să-i crăp capul.

– Și eu sunt convins că se preface, spune însoțitorul cel uscățiv pe un ton laconic și aparent cât se poate de calm.

Trec printr-o piață pustie în care tocmai se face curățenie. Măturătoarele de stradă, înfolite în șaluri groase, se uită curioase la ei.

În dreptul unei fântâni arteziene se opresc. Prizonierul coboară de pe scaunul său improvizat, își pune gura sub jetul de apă și bea cu mult nesăț.

– Să-i punem câteva comprese cu apă rece, spune însoțitorul cel uscățiv. Poate în felul ăsta îi trece mai repede și nu mai trebuie să ne dăm sufletul cărându-l noi.

– Ce părere ai, ești în stare să mergi singur sau ai neobrăzarea să pretinzi să te ducem noi și pe mai departe?!...

– Nu cred că am să pot merge, spune deținutul cu toată sinceritatea. La fiecare mișcare pe care o fac, mă doare îngrozitor. Îmi vine să urlu de durere, doar că mă rețin cât pot...

– De când te ducem noi în spinare, a avut vreme să ți se lipească la loc coasta aia ruptă, spune însoțitorul cel uscățiv. Pe noi nu ne înșeli! Așa că urlă cât vrei de durere, dar umblă singur, căci noi am obosit și nu te mai putem duce, spune uscățivul.

*

După ce prizonierului i s-a vindecat coasta ruptă, hotărâsc să se joace de-a telefonul fără fir. Prizonierul șoptește un cuvânt oarecare în urechea unuia dintre însoțitori, iar acesta îl șoptește la urechea celuiilalt care trebuie să spună ce cuvânt a auzit șoptindu-i-se.

Însoțitorul cel slăbănog se supără dintr-o dată.

– Nu întâmplător ai spus cuvântul ăsta, se revoltă el. Anume l-ai ales. Crezi că sunt fraier și nu mi-am dat seama...

– I-am spus absolut la întâmplare, spune prizonierul. E adevărat că îmi plac cuvintele frumoase. Cuvântul meu preferat este trandafirul...

– Lasă că nu l-ai spus tu la întâmplare, spune însoțitorul cel uscățiv. Nu suntem noi fraierii pe care să-i duci tu de nas. Anume l-ai ales, știm noi... Te cam joci cu cuvintele, băiatule, și asta e rău, îi spune făcându-i muștrător cu degetul.

– Nu-i adevărat, neagă prizonierul. Mă învinuiți pe nedrept.

– Lasă că știm noi unde anume îți umblă ție gândul. De ce crezi că suntem noi aici, dacă nu ca să fim atenți la fiecare cuvânt care îți iese din gură?

– Da, ca să auzim tot ce spui, pentru asta suntem aici, confirmă și celălalt însoțitor dând cu multă gravitate din cap.

Îi urmărim de undeva de sus: jocul continuă. Aleargă unul după celălalt, își pun chiar piedici, dacă nu pot altfel să se prindă, jocul pare copilăros și foarte vesel...

– Vă iubesc ca pe frații mei, strigă în culmea entuziasmului prizonierul.

– Nu e sincer, spune însoțitorul cel uscățiv. Părerea mea e că nu trebuie să credem o iotă din tot ce spune. Toate declarațiile lui sunt mincinoase.

*

În gară, în plin câmp, departe de orice așezare omenească. Deținutul încearcă să se uite pe fereastra murdară în biroul gării. Înăuntru, impiegatul a adormit cu capul pe masă. Mâna dreaptă a acestuia e întinsă peste mormanul de dosare care zac pe masă, chipiul e dat ușor pe ceafă. Pe perete, ceasul cu pendulă își continuă bătăile monotone. Cei doi însoțitori bat în geamul înghețat, impiegatul îi privește la început cu suspiciune – cine or fi șiăștia și ce caută în miez de noapte? – mai ales la prizonier se uită cu cea mai mare neîncredere.

– Am înghețat de frig, îi spune grasul, poate ne lași să intrăm înăuntru să ne mai încălzim puțin...

– Unde îl duceți? întreabă impiegatul arătând spre deținut... Să-i dau drumul și lui sau pe el îl lăsați afară?

– Afară, bineînțeles, spun însoțitorii.

Au intrat în mica sală a gării. Deținutul îi urmărește prin geamul înghețat... Impiegatul le vorbește tot timpul, dar,

bineînțeles, atât noi cât și deținutul nu auzim ce spune. Apoi scoate o sticlă cu vin dintr-un dulap și le dă de băut. Rup toți trei dintr-o pâine și mănâncă. Deținutul se uită hămesit la ei cum mănâncă. Cei doi părăsesc încăperea. Pătrund, toți trei, în sala de așteptare a gării, o sală murdară cu o sobă de tuci căzută într-o rână. Se pregătesc pentru somn ghemuindu-se zgribuliți de frig pe băncile înguste... Apoi se trezesc dimineata, când zorii tulburi s-au ivit în ferestrele murdare. Din pricina somnului chinuit, toți trei au fețele desfigurate de oboseală... Undeva departe, în sat, se aud cocoșii cântând...

– Afurisiții ăștia de cocoși m-au trezit, spune căscând și întinzându-se somnoros însoțitorul cel gras. Tare mi-ar fi plăcut să mai dorm un ceas, două... Nimic nu-i mai dulce decât somnul de dimineață.

– Într-o dimineață atât de frumoasă, spune celălalt pe același ton, cel mai bun lucru pe care îl putem face e să admirăm natura...

– O ziseși ca să nu taci din gură! Cu oboseala pe care o simt în oase, numai de natură nu-mi arde mie... Mă doare nu știu unde de natura ta! Crezi că altceva mai bun nu am de făcut decât să admir natura...

– De sus, din turnul de apă, cred că se deschide o priveliște minunată, spune cu oarecare timiditate în voce prizonierul...

S-au urcat de-acuma în turn, de unde se deschide o priveliște dintre cele mai frumoase. Coline domoale, sub lumina strălucitoare a soarelui de curând răsărită...

– Natura nu-mi spune absolut nimic, mărturisește plin de dispreț grăsanul și scuipă aplecându-se mult în afară. Își urmărește scuipatul până când ajunge jos...

– Am putea să cronometrăm, îi vine lui ideea. Să vedem al cărui scuipat ajunge jos mai repede...

Și amândoi însoțitorii încep concursul de scuipat stând mult aplecați în afara parapetului Turnului de apă...

Prizonierul e pus să cronometreze. Jocul, în clipa în care li s-a uscat gâtulejul și nu mai au salivă necesară, se schimbă, în locul scuipatului se folosesc pietricele.

Însoțitorul cel gras ia o pietricică mai mare care ajunge mult mai repede jos decât a celuilalt...

– Așa nu mă mai joc, spune primul. Pietrele trebuie să fie neapărat egale, altfel înseamnă că mă tragi în piept, spuse el. M-am plictisit și de asta, în schimb mi-a venit în minte un alt joc mult mai educativ și mai eficient totodată: să-l punem pe puturosul ăsta să alerge și să cronometrăm în cât timp face drumul până jos și înapoi. De acord? întrebă însoțitorul cel gras. Îi mai dezmoțeste picioarele, totodată. Mă gândesc că s-a anchilozat de tot de când trândăvește.

Și noul joc începe. Prizonierul se supune dorinței superiorilor lui, aleargă sus-jos de mai multe ori la rând, din ce în ce mai încet, însă, din pricina oboselii.

– Cu un singur concurent nu prea are haz, spune plictisit însoțitorul cel gras.

– Am putea să-l mobilizăm și pe impiegat. Ar putea să participe, își dă celălalt cu părerea. Împreună cu soția. Nu m-aș mira să fie amator și șeful gării. Trenuri nu trec multe pe linia asta secundară și sunt convins că se plictisește. Oleacă de variație nu strică...

*

Concursul e în toi, participă, pe lângă cei doi impiegati, șeful de gară, soția acestuia (care e în capot lung și se împiedică mereu în el în timp ce alcargă), doi acari și femeia de serviciu cu o mătură în mână cu care îi dă la o parte pe cei care încearcă să treacă înaintea ei: „Stai liniștit că acum te pocnesc“, îi spune ea la un moment dat acarului care a depășit-o...

– Nu mă prea dau în vânt după întrecerile sportive, îi mărturisește deținutului soția șefului gării. Mai interesant ar

fi, după părerea mea, un concurs artistic... Unul de canto, de pildă, n-ar fi defel rău. Parlez-vous français? îl întrebă ea pe prizonier care, cât a ținut concursul, a stat deoparte...

– Bien sur, spune deținutul.

– Eram atât de dornică să mai pot schimba o vorbă cu un om cult. Aici, în pustietatea asta, spune soția șefului gării pe un ton bovaric, ne sălbăticim, adaugă ea cu nostalgie cehoviană în glas.

*

Concursul de belcanto e în toi. Primul participant este chiar șeful gării care are o voce imposibilă, mai curând rage ca un măgar. Cuprinși de oroare, ascultătorii își acoperă urechile cu mâinile, așa ceva e și greu de ascultat...

– Ce notă să-i dăm? întrebă însoțitorul care conduce întregul concurs. Nu merită după părerea mea nici măcar zero tăiat în patru. Și atât e mult prea mult pentru el... Mulțumesc, îi spune el șefului de gară. Ne-am edificat, altul la rând...

Și în sfârșit vine rândul soției șefului de gară, care interpretează cu multă simțire aria finală din *Traviata*. Ropote de aplauze, soția șefului de gară are un neașteptat, dar binemeritat, succes. Aplauzele și strigătele de „Bravo“ nu mai conținesc. Ea mulțumește, ușor intimidată și cu modestie, entuziaștilor ei ascultători.

– Cu o voce ca asta, spune unul dintre acari, poți cânta la „Scala“ fără frică. O încântare pur și simplu.

*

Și din nou, în final, spre încununarea unei zile atât de pline de evenimente, un concurs sportiv: aleargă cu toții: șeful de gară, soția acestuia, impiegații, acarii și însoțitorii prizonierului în linie dreaptă, unul lângă altul, fără ca unul să-l depășească

pe celălalt, de-a lungul unui câmp smălțat cu flori mari și roșii... Numai deținutul stă singur de-o parte, lui nu i s-a dat, probabil, voie să participe la joc... Șeful de gară e declarat câștigător și din nou au loc aclamații și urale, șeful gării e ridicat pe brațe și dus în mare triumf, purtat spre mica gară ce se zărește undeva departe, la capătul câmpiei...

*

Și din nou cei trei, însoțitorii, doi la număr, și prizonierul, merg de-a lungul unui drum fără sfârșit. Par toți trei foarte oboșiți, dar cel mai ostenit dintre ei arată, totuși, prizonierul.

– A obosit și uită-te la el că abia își mai târâie picioarele, spune însoțitorul cel grăsan.

– Nu cred că a obosit, își dă cu părerea celălalt. Am observat că are o rezistență de-a dreptul extraordinară. Eu în locul lui de mult aș fi spus kaput, mă predau!

Gerul s-a întetit și s-a făcut întuneric. Ei merg toți trei pe același drum de țară fără să scoată un cuvânt.

– Cizma asta împuțită a început să mă supere din ce în ce mai rău, spune însoțitorul cel gras. Nu înțeleg de ce dracu nu mi-am ales niște încălțări mai ca lumea înainte de a pleca. Aveam doar de unde. Numai că eu am pus mâna pe primele care mi-au ieșit în cale și uite că acuma pătinesc.

– N-aș avea de ce să mă plâng, dacă n-ar fi umezeală. Îți dai seama că nu face defel bine la reumatism, spune celălalt însoțitor... În ceca ce îl privește pe tânărul ăsta, spune uscățivul arătând spre prizonier, trebuie să fim foarte atenți cu el. Nu cumva, mai ales, să-i înghețe nasul și să-i pice. S-a mai întâmplat o dată, de mult, la Petersburg, înainte de revoluție, ca unul să rămână fără nas. I l-au găsit după aceea într-o bucată de pâine, dar până să-l găsească a fost daravelă mare, un adevărat scandal...

– Ce vorbești, se miră grăsanul, aproape că nici nu-mi vine să cred. E adevărat că acolo, după câte am auzit eu, sunt geruri foarte mari, nu m-aș mira să-i înghețe și toate celelalte, nu numai nasul și să rămână bietul om fără ele...

Deținutul a adormit sau poate a înghețat de frig. Cei doi însoțitori stau aplecați deasupra lui, îi freacă mâinile și fața cu zăpadă. În general nu prea știu ce să facă, pentru a-l readuce din nou în simțiri.

– Dacă cumva a crăpat într-adevăr, întreaga noastră călătorie devine fără rost, spune cu cea mai perfectă logică slăbănogul.

– Ce-ar fi să-i facem respirație artificială, spune celălalt.

În sfârșit, deținutul deschide ochii.

– Ai leșinat din pricina frigului, nu-i așa? îl întreabă însoțitorul cel gras la ureche, de parcă ar fi vrut ca celălalt să nu-l audă ce spune...

– Într-adevăr, m-a cam luat cu frig, recunoaște deținutul încercând să se ridice de jos. Dar n-aveți grijă, mă încălzesc eu. O mică alergătură și o să vedeți cum am să mă încălzesc, spune și sare repede în picioare și, înainte ca însoțitorii să se lămurească ce se întâmplă cu el, o ia fa fugă în cerc în jurul celor doi, care îl urmăresc uimiți. Deținutul se învârtește în jurul lor atât de repede încât aproape că nici nu-l mai pot urmări.

– Oprește-te odată, că ne-ai amețit la cap... Am știut că ăsta are șapte vieți în pieptu-i de aramă... Noi credeam că ai crăpat și când colo tu ești mai zglobiu ca o păsărică, îi spune însoțitorul cel gras cu multă tandrețe deținutului, bucuros să-l vadă din nou pe picioarele lui.

A început să cadă o ploaie deasă amestecată cu lapoviță; cei trei călători își caută adăpost într-o baracă părăsită. Acoperișul barăcii e spart, ploaia cade înăuntru. Îi vedem pe toți trei căutând un colț mai ferit de ploaie. Dar în locul acela nu se află spațiu decât pentru cei doi însoțitori, așa că prizonierul e obligat să rămână în mijlocul încăperii, unde

ploaia pătrunde din plin. Ploaia se scurge de-a lungul îmbrăcămînții sale flenduroase...

*

Deținutul a făcut febră mare, zace delirând într-un colț al încăperii... Însoțitorii l-au acoperit cu mantalele lor groase și stau aplecați asupra lui, curioși să afle ce spune, pentru că deținutul aiurează, rostește tot felul de vorbe fără șir și lipsite de orice sens.

– Scoate carnetelul, îi spune însoțitorul cel slab celuiilalt și notează tot ce spune... Știi doar că fiecare cuvânt al lui, conștient sau nu, trebuie trecut în raport. Ai uitat ce ni s-a spus: să nu vă scape un cuvânt, fiți tot timpul cu urechile la pândă și cu ochii în patru.

– Nu înțeleg nimic din tot ce spune, cuvinte rostite în stare de comă, lipsite de orice noimă, spune celălalt însoțitor, care a ascultat bâlbâiala delirantă a deținutului cu cea mai mare atenție.

– Așa îți închipui tu că nu au nici o noimă, dar nu uita că dușmanul nu doarme niciodată. Se preface numai că doarme, spune slabul dând dovadă de multă vigilență.

– Dar asta nu doarme, spune celălalt însoțitor. Delirează. Nu-i același lucru...

– Dar dacă se preface numai că delirează? Ce știi tu?

– Se preface pe dracu. Tu nu vezi că-i dus pe lumea cealaltă...

– Defectul tău, ți-am mai spus-o, e că ești prea încrezător...

Pe ăștia nu trebuie să-i crezi niciodată...

Între timp, deținutul începe să horcăie, apoi se ridică în capul oaselor, vorbește cu cineva care bineînțeles că nu se află în încăpere.

– Iartă-mă, mamă, spune deținutul... Îmi pare așa de rău că ți-am făcut atâtea neazuri... Tu ești atât de bună, mamă, tu ai să mă ierți, sunt sigur...

– Ce spune despre mama lui? Întreabă foarte curios însoțitorul cel slab.

– Își cere iertare de la ea, spune celălalt.

– Dacă își cere iertare, asta înseamnă că recunoaște că e vinovat. Îți dai seama pe ce mărturie importantă am pus mâna? spune slabul.

– Am făcut o mare greșeală că n-am înregistrat declarația... I-am fi pus banda sub nas și n-ar mai fi avut curajul să nege cele spuse.

Unul din însoțitori stă aplecat asupra deținutului urmărindu-i cu cea mai mare atenție expresia feței. Între timp, deținutul a adormit.

– Ce face? întreabă celălalt.

– Doarme, răspunde primul.

– Parcă spune totuși ceva?

– Nu, sforăie... spune celălalt, apoi se ridică de lângă patul improvizat al deținutului și se duce la mica sobiță care se afla într-un colț al încăperii și mai pune lemne pe foc să nu se stingă...

Prin crăpăturile barăcii, prizonierul se uită la stelele care strălucesc departe, pe cer.

– Mi-am amintit niște versuri, le spune el celor doi însoțitori. Vreți să vi le spun și vouă? îi întreabă el.

– Nu ne dăm în vânt după versuri, spune grăsanul. Dar dacă le știi, spune-le, noi nu avem nimic împotriva... Hai, dă-i drumul, nu te teme. N-o să pățești nimica dacă o să spui niște nenorocite de versuri...

– „Lucește pe ceruri / O stea călătorului“, declamă prizonierul, arătându-le steaua care lucește undeva în depărtare.

*

Îi vedem seara stând toți trei în fața focului și scriind celor de-acasă... Cei doi însoțitori nu prea sunt obișnuiți cu scrisul,

fac mari eforturi ca să poată așterne pe hârtie un cuvânt întreg, șoptesc fiecare silabă, scot limba, fac gesturi necontrolate...

– Măine, se scrie cu î din i sau din a? Întreabă unul din ei.

– După noua ortografie, cu î din i, spune deținutul.

– Numai să poată nevastă-mea să răspundă la toate întrebările pe care i le-am pus și aș fi mulțumit, spune însoțitorul cel gras, satisfăcut de scrisoarea trimisă.

– Am întrebat-o dacă a scos amigdalele lu' ăla micu, spune celălalt însoțitor.

– A mea sărmana are des crize de ficat, aș vrea să știu dacă s-au mai repetat în ultima vreme, spune însoțitorul cel gras.

– Am întrebat-o dacă se gândește la mine înainte de a se lăsa cuprinsă de somn sau dacă nu cumva au început să-i umble gândurile în altă parte... Știi cum sunt muierile, una-două te uită... N-au ținare de minte, ăsta-i păcatul lor cel mai mare, spune slăbănogul.

– Numai că noi le scriem și ele n-au cum să ne răspundă, așa că tot degeaba, spune dezamăgit celălalt.

– Ba las' să știe că nu le-am uitat, chiar dacă nu suntem tot timpul la fundul lor. Să nu-și închipuie cumva că și noi am început să umblăm brambura...

Datorită zelului cu care scriu ei, apasă cu creionul mult prea tare pe hârtie, vârful creionului se rupe, de asemenea hârtia se rupe și ea... Cei doi însoțitori hotărăsc să-i scoată deținutului lanțurile de la mâini ca să poată ascuți creioanele rupte. Acesta le ascute cu un briceag cam ruginit, din care pricină nu prea are spor la ascuțit, vârful se rupe mereu. Cele pe care reușește să le ascute sunt însă atât de ascuțite încât însoțitorii sunt cuprinși de încântare și-l laudă pentru priceperea de care dă dovadă.

*

E o noapte foarte întunecată, fără lună, cei trei merg prin întuneric, se împiedică mereu unul de celălalt, înjură furioși

cu voci groase și răgușite din pricina oboselii. Trec pe lângă sate cufundate în întuneric, unde și unde doar câte o luminiță aprinsă; câini care latră prin somn. Continuă totuși să meargă: prizonierul la mijloc, însoțitorii în stânga și în dreapta lui.

Frunzele copacilor cad asupra lor, semn că au trecut mai multe anotimpuri, fără ca ei să fi ajuns la destinație.

Înaintează printr-o ninsoare foarte deasă, cu fulgi mari și leneși; abia dacă îi mai zărim din pricina ninsorii.

Dar iată că comportarea celor doi față de deținut s-a schimbat între timp. Când prizonierul, din nebagare de seamă, se împiedică, cei doi îl sprijină să nu cadă...

– Fii mai atent, îl sfătuiesc ei. Fă pasul mai mic ca să nu obosești atât de repede... Și dacă te strâng încălțările, de ce dracu n-ai spus nimic până acum? Prost obicei ai, mă prostovane, să suferi așa pe mutește și să nu spui nimic...

– Mi-a intrat apa în pantof, spune prizonierul prinzând curaj...

*

Au făcut din nou un foc de vreascuri, unul din însoțitori îi ajută deținutului să-și scoată încălțările care par a i se fi lipit de picioare.

– Ale dracului încălțări, spune însoțitorul cel gras learcă de sudoare. Nu vreau în ruptul capului să iasă. Mi-au scos sufletul, nu alta... Cum dracu' să nu te strângă? Mă și mir, îți spun sincer, că le-ai putut purta...

– Poate facem schimb, spune însoțitorul cel uscățiv. Ai mei sunt puțin cam prea mari pentru mine, îmi joacă pe picior, ceea ce nu-i defel recomandabil la un drum atât de lung...

Își încearcă reciproc încălțările și fac schimbul propus de însoțitorul cel uscățiv. Numai că brusc însoțitorul pare a se răzgândi..

– Nu știi dacă e permis, spune el rămânând pe gânduri, să schimbăm pantofii între noi. Nu știi dacă nu cumva e interzis de regulament. Nu vreau să am neazuri din pricina asta, spune el uitându-se la celălalt însoțitor și cerându-i atât părerea cât și avizul.

– Mă piș în el de regulament, spune grăsanul râzând cu gura până la urechi. Parcă aici ne vede cineva dacă îl respectăm sau nu?! Chiar dacă e interzis, eu închid ochii, așa că fii fără grijă și poartă-i sănătos. Îți vin ca turnați, pe cuvântul meu, adaugă el pe un ton admirativ.

– Eu, în locul tău, spune celălalt pe un ton de imputare, nu m-aș grăbi chiar atât de tare să uit regulamentul în chestiunile mai mari, bineînțeles în astea mai mici probabil că nu-i chiar atât de grav? Așa că am să-i păstrez pentru mine, mai ales că-mi vin exact cum ziceai, ca turnați...

*

Spre seară ninge și burnițează. Prizonierul merge la mijloc și unul din ei, și anume cel din stânga lui, grăsanul, spune ceva în legătură cu vremea.

– Scârboasă vreme, spune el. Timpul ăsta blestemat o să ne bage până la urmă în pământ...

Își continuă drumul călcând toți trei prin băltoace murdare, împiedicându-se unul de celălalt. Apare, spre seară, o lună subțirică, precum o seceră, pe un cer de sticlă. Atât luna cât și cerul sunt de o mare transparentă.

– Uite luna, exclamă prizonierul și cei doi își ridică privirea uitându-se cu o mare indiferență la astrul mort.

– Da, e luna nouă, constată însoțitorul cel grăsan.

– Lună, lună nouă, taie pâinea în două și ne dă și nouă, declamă prizonierul niște versuri – de ale copiilor și însoțitorii îl privesc cu indiferență, fără să dea o prea mare atenție celor spuse de el.

Privind drumul pustiu, luna subțire și palidă, băltoacele care au început să prindă o pojghiță subțire, ei se posomorăsc brusc. Pe fețele celor trei se poate citi o profundă tristețe și disperare.

– Ai amuțit sau ce-i cu tine, că nu mai scoți nici o vorbă, își întreabă tovarășul de drum însoțitorul cel uscățiv. Zi-i și tu ceva ce-ți trece prin cap, liniștea asta mă scoate pur și simplu din minți...

Iar prizonierul repetă versurile infantile din dorința de a le descreți frunțile: „Lună, lună nouă, taie pâinea în două și ne dă și nouă“, spuse el și vocea lui sună teribil de patetic în liniștea care domnește în jurul lor...

Câmpuri pustii și, în noaptea înghețată, clăile de fân seamănă cu niște căciuli negre. Un copac singuratic, undeva în depărtare.

Pe lângă copacul cel singuratic trece o căruță cu un singur cal. O femeie pe jumătate adormită ține hățurile în mână. Căruța trece pe lângă ei, femeia, pe jumătate dormită, nici nu a luat cunoștință de existența lor. Prizonierul o recunoaște, e chiar femeia din mașină. El strigă în urma căruței care se îndepărtează:

– Maria, tu ești, de ce nu vrei să-mi răspunzi?

Femeia nu se întoarce spre el, nu-i dă nici un semn că l-a recunoscut. Trăsura se îndepărtează. Luna se ascunde după un nor; se lasă un întuneric de nepătruns. Când luna iese din nor, încep să caute găteje pentru foc. Au aprins un mic foc și se adună în jurul lui. Însoțitorii adorm repede. Singurul care rămâne treaz e prizonierul. Din când în când aruncă vreascuri pe foc...

Și iată că, venind dinspre miriștea pustie, apare calul de la trăsura femeii, calul singur, apariție dintre cele mai stranii...

Se oprește lângă prizonier și acesta încearcă să-l mângâie cu mâinile lui legate cu cătușe. Neîndemânatic, reușește doar

să-l lovească cu cătușele și calul speriat se dă la o parte. În ochii animalului se citește o durere profundă și neașteptată.

– Ce-i cu tine, calule? îl întreabă cu multă blândețe deținutul. Calul pare a fi însă bolnav. Se prăbușește chiar lângă foc. Unul din însoțitori se trezește.

– Cine se află acolo lângă tine? întreabă el încă somnoros.

– Un cal, spune prizonierul. Pare să fie bolnav.

– N-o fi cumva turbat? se sperie însoțitorul. Caii turbați sunt teribil de periculoși, adaugă el și se dă speriat la o parte.

– E un cal blând, spune deținutul și-i mângâie calului coama.

Între timp s-a trezit și însoțitorul cel gras.

– Avem noroc, spune el. Nu știi dacă vouă vă place carnea de cal, dar eu mă dau în vânt după ea. În armată numai carne de cal am mâncat. De tăiat am să-l tai eu, mă pricep, taică-miu a fost doar măcelar. Numai la jupuit o să vă rog să mă ajutați și voi, spune el frecându-și mâinile, cuprins de un neașteptat optimism și de bună dispoziție.

Apoi tot el lovește cu un ciomag calul în moalele capului, iar sângele țâșnește într-un jet gros, împrôșcându-i pe toți trei...

*

La jupuitul calului ajută toți, dar cel mai priceput, dând dovadă de multă dexteritate, e bineînțeleș însoțitorul cel gras.

Apoi același însoțitor împarte calul în mai multe părți, ca un măcelar priceput.

*

Cu vârful baionetei, cei doi însoțitori taie hălci de carne și și le vâra în gură după ce au avut grijă să și le frigă pe jăraticul încins. Din când în când, prizonierul ațâță focul cu un băț. Înfulecă și el din hălciile de carne, ba pare cel mai hămesit și

mai lacom dintre toți. De câteva ori e cât pe aci să se înece, spre marea distracție a celor doi însoțitori...

– Am vrut să-l mângâi, spune prizonierul cu gura plină, dar din greșală l-am lovit cu lanțurile de la mâini. Îmi pare foarte rău.

N-am avut intenția să-l lovesc, le explică el cu gura plină de carne de cal...

*

Cei trei merg cu ochii închiși, pe jumătate adormiți, clătinându-se în mers, lovindu-se unul de celălalt. Unul din ei începe să doarmă de-a binelea și strigă prin somn pradă a unui coșmar.

Cu greu izbutesc ceilalți doi să-l trezească...

Prin geamătul vântului, lor li se pare că aud glasurile celor rămași acasă. Toți trei rămân cu urechile la pândă și, într-adevăr, se aud niște glasuri de copii.

– Așa plânge, de parcă ar fi copilul meu mai mare, spune unul din însoțitori.

*

Și din nou au început să cadă interminabilele ploii...

– Niște umbrele nu ne-ar strica, spune însoțitorul cel gras.

Rămân toți trei nemișcați sub rafalele de ploaie, acolo, în plin câmp, un câmp fără copaci, fără un loc unde să se poată ascunde...

Cei trei sunt foarte atenți să-și apere capul de ploile care continuă să cadă. Au bătut în pământ patru țărushi deasupra cărora și-au așezat ranițele și, în adăpostul astfel alcătuit, își vâără, toți trei, foarte încântați, capetele.

– Dacă mai mergeam cale de o aruncătură de băț, poate găseam un loc mai bun, spune unul din însoțitori. Așa, dacă

plouă la noapte, toată apa o să se scurgă pe noi. Locurile astea așezate în pantă nu sunt defel potrivite pentru dormit.

– Voi n-ați mai avut răbdare, spune celălalt însoțitor. Nu v-a mai tăcut gura: să ne oprim că voi nu mai puteți merge, că vă dor picioarele, că sunteți frânți de oboseală. Așa că mai bine tăceți din gură și nu vă mai plângeți. Om vedea noi la noapte. Dacă o ploaie prea tare, ne sculăm frumos și plecăm mai departe, altceva nu avem de făcut...

– Păreră mea este că cel mai bine ar fi să dormim unul peste altul. În felul ăsta știu că cel ce se află dedesubt nu mai are nici o problemă. Ploaia nici nu ajunge la el, spune deținutul.

– Deștept mai ești? De altfel, din gura ta n-am auzit până acuma să iasă o vorbă mai de Doamne ajută! Dar la cel care doarme deasupra nu te gândești? Țăla poate fi ud learcă. Tare nu-i pot suferi eu pe oamenii care nu se gândesc decât la ei. Lor să le fie bine, pe ei să nu-i ningă și să nu-i ploaie, că de ceilalți nici că le pasă... Așa sunteți voi, pușcăriașii, se poartă omul cu voi frumos, îi și el om, zic, de ce la o adică să nu mă port și eu bine și când ți-i lumea mai dragă dați cu mucii în fasole, cum spunea tata, fie iertat, ori de câte ori mama își da și ea cu părerea cu privire la educația noastră. Avea, sărmana de ea, păreri. Îi citise pe Pestalozzi și pe Makarenko, numai că tata era foarte autoritar, n-o lăsa să scoată un cuvânt. Nimeriși și tu ca orbul gardul, zicea, la orice vorbă de-a ei strâmba din nas...

Și în timp ce vorbește, ceilalți doi au adormit, sforăie, spre indignarea povestitorului.

– Omul face cu voi conversație, spune el jignit, și voi nici nu aveți măcar bunul-simț să-l ascultați. Niște nesimțiți, spune el și se întoarce pe o parte și în câteva secunde a adormit, la rândul său...

Și iată că în timp ce ei dorm cu capetele ascunse sub adăpostul improvizat, ploaia începe să cadă, udându-i până la piele, dar ei sunt mult prea obosiți ca să se trezească...

*

Mai sunt și găriile în care trebuie să aștepte... Gări bătute de viscol, cu zăpada spulberată de vânt. Sala de așteptare supraaglomerată. Noaptea târziu, când toată lumea a adormit înghesuită pe bănci, alții pe jos, prin cotloane. Cu greu, cei trei își găsesc un cotlon al lor unde să se așeze. Prin geamurile mari și murdare se văd luminile unui accelerat care trece în mare viteză fără să se oprească. Geamurile sălii de așteptare sunt acoperite cu flori de gheață și luminile trenului le aprind parcă, făcându-le să semene cu niște jerbe mari de flori...

*

Somnul început în sala de așteptare a gării imense continuă într-o sală de așteptare micuță și pustie (nu se află decât ei trei înăuntru). Geamurile sălii de așteptare sunt sparte și zăpada răscolită de vânt pătrunde înăuntru, spulberată în irizări fine pe băncile grosolane de lemn murdar cu vopseaua roasă de timp. Soba e răsturnată – o sobă mare și pântecoasă de tuci – în mijlocul încăperii și cineva desenase și chiar scrisese pe ea niște cuvinte obscene...

*

O altă sală de așteptare, o femeie înfocolită în niște fulare groase mătură pe jos, bolborosind de una singură și neluându-i în seamă pe cei trei. Între timp au început să semene din ce în ce mai mult unul cu celălalt, aproape că nici nu mai știi care dintre ei este prizonierul și care însoțitorii lui, doar lanțurile de la mâini îi diferențiază... Începe să frece pe jos, în cele din urmă intră în vorbă cu cei trei, care stau adunați în jurul sobei, încercând să se încălzească.

– În ultima vreme, spune ea, am auzit c-ar fi fost mai multe accidente de tren. Orient-Expresul s-ar fi ciocnit de un mărfar de noapte, chiar săptămâna trecută. Cică ar fi fost morți cu duiumul, i-au și luat pe toți și i-au îngropat pe unde au apucat, nici nu se mai recunoșteau unul de celălalt. A fost mare jale...

*

În sfârșit au izbutit să urce într-un tren în care se află foarte puțini călători. Și aceștia care sunt dorm cu gurile larg deschise, sau se uită pe fereastră – din pricina întunericului bineînțeles că nu prea au ce vedea – șușotesc între ei cu voci joase, în general nu se aude ce spun, nedând nici o atenție celor trei. Ca să poată sta mai comod, însoțitorii i-au scos lanțurile de la mâini prizonierului (pentru prima dată se întâmplă acest lucru). Se simte teribil de stângaci așa, fără lanțuri, nu știe cum să-și țină mâinile, mai sunt și încheieturile care îl dor foarte rău.

– Nu-mi prea vine ușor fără ele, le spune el zâmbind, m-am obișnuit...

– Ca să vezi ce poate să însemne și obișnuința, spune unul din însoțitori și începe să râdă proteste...

– Dacă nu te simți bine fără ele, putem să ți le punem la loc, îi propune cu toată amabilitatea celălalt însoțitor.

– Nu-i nici o problemă, am să încerc să mă obișnuiesc, spune deținutul, în timp ce își întinde mâinile prin geamul murdar ca să și le mai răcorească puțin.

– Ce mâini frumoase are, spune unul din însoțitori. N-am observat până acum. Degetele, mai ales, sunt foarte lungi, ai fi bun de mamoș sau de pianist...

– Când aveam zece ani, am luat într-adevăr lecții de pian. Mama ar fi dorit să ajung mare virtuoz. Își punea mari speranțe în talentul meu...

*

Geamurile sunt înghețate, nu se poate vedea prin ele și, ca să zărească, ca să-și poată da seama cam unde au ajuns și pe unde merg, ei încearcă să le aburească, să facă mici cerceulețe prin care să se poată zări. Văd, ca prin niște ocheane minuscule, doar că, în afara întinderilor nesfârșite și albe și a gărilor care apar din când în când în plin câmp, nu e mare lucru de văzut...

*

Unul din însoțitori trage de celălalt să se trezească. Buimăcit de somn, celălalt îl privește cu ochii cășcați de uimire, neînțelegând în primul moment de ce l-a trezit și ce anume are cu el...

– Ce-i cu tine? De ce dracu' nu mă lași să dorm? îl întreabă el furios.

– Pst, spune în șoaptă primul, vorbește încet, nu cumva să se trezească.

– Ce-ai pățit, spune odată și lasă-mă să dorm, spune celălalt și se pregătește să adoarmă din nou.

– E de rău, spune primul pe același ton misterios. Am impresia că am greșit drumul, că nu mergem în direcția care trebuie! Am făcut cine știe când o mică greșală care a trecut neobservată, pricepi: am luat-o de pildă la stânga în loc s-o luăm la dreapta. Sunt convins că am greșit, că nu mergem bine, spune el pe un ton plângăreț și, de disperare și neputință, pare a fi gata într-adevăr să plângă...

– Am greșit sau n-am greșit, spune celălalt, acum ce-i de făcut? Calea întoarsă tot nu mai putem s-o facem. Și dacă, să zicem c-am face-o, tu crezi că o să mai fim în stare să găsim drumul cel bun?... Nu uita că ni s-a spus la plecare c-o să avem un drum lung de făcut, un drum plin de greutate. Uite că eu sunt aproape convins că mergem exact în direcția care trebuie

și c-o să ajungem întregi și nevătămați la destinație. Nu mai fi atât de pesimist, ce naiba. Totul e să nu ne pierdem încrederea în noi înșine, că dacă ne-o pierdem, suntem pur și simplu pierduți...

– Am căutat pe hartă gara pe lângă care am trecut și n-am găsit-o, spune primul dintre însoțitori. Nu se găsește printre reperatele care ni s-au indicat. Am un fel de presimțire că nu mergem în direcția care trebuie, spune pe același ton plângăreț primul dintre ei.

– O fi o gară neînsemnată, o simplă haltă și atât! Tu crezi că pe harta noastră sunt trecute toate rahaturile de hălți. Sunt indicate doar reperatele importante. Cine să-și piardă vremea cu o nenorocită de haltă despre care nimeni n-a auzit...

– Să dea Dumnezeu să ai dreptate, spune primul dintre ei, numai că eu tare mă tem...

– Că n-o să ajungem la timp? întrebă celălalt.

– Ce la timp? că n-o să ajungem niciodată, de asta mă tem!

– Ești nebun? spune primul. Să nu mai vii la mine cu astfel de chestii că să știi că am să-ți dau una peste bot.

– Poate că el știe că am greșit drumul, spune primul arătând spre prizonier, care continuă să doarmă liniștit. O fi observat că am luat-o în altă direcție decât cea care ne-a fost indicată și tace chitic, se bucură în sinea lui! În definitiv, ce-l așteaptă acolo unde mergem? De ce s-ar grăbi să ajungă?! Cu cât mai târziu, din punctul lui de vedere, cu atât mai bine!...

– Poate chiar el a făcut în așa fel, dându-ne informații greșite, să ne rătăcim?! Am avut prea multă încredere în el, ți-am mai spus...

– Adică tu-ți închipui că pe el nu-l dor picioarele, că lui nu-i este frig ca și nouă? Că nu i-ar plăcea și lui să ajungă undeva la căldură? întrebă grăsanul.

– În celulă nu-i chiar atât de cald cum îți închipui tu...

– Dar, oricum, nu-l ploaie și nu-l ninge...

– Și dacă am telefona sau am scrie, să cerem informații mai precise? spune slăbănogul.

– Scrisorile, ca să ajungă până la noi, trebuie să facă cel puțin o lună. Și între timp cine știe pe unde om fi, cum ar putea deci să ne găsească...

– Ai o logică care pur și simplu mă face să-mi pierd orice speranță...

– Nu trebuie să ne pierdem nici logica și nici rațiunea. Trebuie să medităm, să ne gândim foarte bine la ce avem de făcut.

– Întâi de toate să coborâm din tren. N-am nici o încredere în acceleratul ăsta.

*

Se află în plin câmp și toți trei se uită într-o hartă larg desfăcută.

– Tu ești vinovat, îi spune unul dintre ei celuilalt. Te-am întrebat dacă ții minte drumul și mi-ai răspuns că ai o memorie bună și că nu uiți niciodată nimic.

– Sigur că țin minte, spune celălalt. La stânga, apoi la dreapta și din nou la stânga...

– Nu-i adevărat, sare furios celălalt. La stânga, la dreapta și după aceea din nou la dreapta. Îmi amintesc perfect...

– Ultima era la stânga, dacă îți spun... Și din nou se apleacă amândoi asupra hărții, cercetează cu cea mai mare atenție, fac pe ea tot felul de semne cu creionul în timp ce deținutul stă deoparte, nu se amestecă în controversa lor.

– Tu ce stai ca mută și nu spui nimic? îl întreabă la un moment dat însoțitorul cel gras.

– Nu știu, spune deținutul. N-am văzut harta și nici nu știu în ce direcție anume trebuie să mergem, se scuză el.

– Dar instinct ai? îl întreabă furios însoțitorul. Simțul orientării îl au până și animalele, darmită oamenii. Atunci? Ne lași să ne batem capul și nu spui nimic? Nu e frumos!

– Îi lipsește cu desăvârșire simțul solidarității. Nu se gândește decât la el. Adică noi să-l ducem unde trebuie și el, domn mare, nu glumă, să se lase dus, spune slăbănogul.

*

De undeva de sus îi vedem mergând într-o direcție, apoi luându-se la ceartă între ei și făcând calea întoarsă. Unul arată cu mâna spre stânga, celălalt spre dreapta. Nu mai reușesc să se înțeleagă defel.

– Acum trebuie să mergem drept înainte, spune la un moment dat pe un ton foarte sentențios deținutul. Și ceilalți doi îl ascultă, merg în direcția indicată de el.

*

O zi de vară senină cu un cer albastru deasupra lor. Prizonierului i s-au scos lanțurile de la mâini și acum aleargă slobod și fericit prin iarba înaltă.

– Acuși te legăm, dacă nu te liniștești, îi spune primul însoțitor. Părerea mea e să nu întinzi prea mult coarda.

Prizonierul, căruia i s-a amintit condiția sa specială de prizonier, se întristează dintr-o dată. Se alătură celor doi fără să scoată o vorbă.

– Băiatul mai mic, spune cel de-al doilea însoțitor pe neașteptate, trebuie să aibă acum opt sau nouă anișori. Când am plecat era încă în scutecele maică-si. Gângurea când mă apropiam de el și-mi strângea câte un deget cu mâinile lui gingașe.

Apoi scoate din buzunarul mantalei o fotografie cam mototolită și o arată celuiilalt, ba chiar o întinde și prizonierului s-o vadă și el.

– Aia care îl ține în brațe e nevastă-mea, spune el. Era mai tânără pe vremea aia. Nu se împlinise nici măcar un an de la căsătoria noastră.

Celălalt se uită cu cea mai mare atenție la femeia din fotografie. Întoarce fotografia pe toate părțile, citește cele câteva cuvinte care se află pe dosul ei, apoi se posomorăște brusc și privește încruntat la tovarășul de drum.

– Vrei cumva să spui că femeia din fotografia asta e soția ta? întrebă el furios.

– Cum să fie alta dacă nu nevastă-mea? face celălalt mirat și stupefiat în același timp de întrebarea tovarășului său.

– Hai lasă glumele proaste, spune celălalt. Nu-i frumos să te legi de nevestele altora.

– Cum ale altora? întrebă uimit cel cu fotografia.

– Adică vreau să spun, spune primul, enervat, că cea din fotografie e nevastă-mea. Asta e tot, și nu mai are rost să prelungim discuția.

– N-am obiceiul să-mi iau cuvintele înapoi... Dacă vrei s-o păstrezi – mă refer bineînțeles la fotografie – păstrează-o, eu mai am una, ți-o fac cadou.

– Știi că ești bine. Îmi faci cadou adică fotografia nevastă-mi?!

– Nu permit nimănui să-și bată joc de familia mea, așa că liniștește-te până nu-i prea târziu!

– Și copilul ăsta micuț și drăgălaș vrei să spui că e tot al tău? Că tu l-ai făcut adică?

– Bineînțeles că l-am făcut eu, spune cu toată convingerea celălalt. Nu mi-a fost greu să-l fac. Ba pot spune că am simțit și oarecare plăcere făcându-l...

– Insinuezi prin urmare că te-ai culcat cu nevastă-mea?!

– E vorba de nevastă-mea, ți-am mai spus. Dacă te referi cumva la femeia din fotografie....

Și amândoi stau aplecați deasupra aceleiași fotografii din care o femeie cu un prunc în brațe surâde cu multă drăgălășenie.

*

Noaptea, unul din însoțitori se trezește – dorm toți trei undeva în plin câmp – și îi șoptește prizonierului care s-a trezit la rândul lui.

– Poate că e într-adevăr soția lui, îl spune el cât se poate de frământat și chinuit, poate că are dreptate: poate că i-am furat fotografia, odată, de mult, atât de demult încât nu-mi mai aduc aminte. Poate că nici copiii ăia din fotografie nu sunt ai mei. La drept vorbind, îmi vine și greu să mi-i amintesc. Nici nu mai țin minte exact câți copii am avut, a trecut doar atâtă vreme de când nu i-am mai văzut...

– De, au trecut câțiva ani buni, spune prizonierul.

– Totuși îmi amintesc, odată, demult... spune pe același ton chinuit însoțitorul, într-o primăvară, stăteam aplecat deasupra unui leagăn, și copilul era tare micuț. L-am luat în brațe și i-am lipit obrăjorul călduț de al meu. Eram neras și copilul s-a speriat, a început să și plângă, abia am reușit să-l împac. Nu cred să mă înșele memoria, și să fi văzut toate astea într-un film...

Prizonierul nu știe ce să-i spună și însoțitorul adoarme la loc. A adormit și prizonierul, s-a lăsat liniștea, dar iată că între timp s-a trezit și celălalt însoțitor. El își scoate fotografia din buzunar, se uită cu multă atenție – e lună nouă și se vede ca ziua – la femeia din fotografie. Apoi începe să tragă de prizonier ca să se trezească.

– S-ar putea să aibă dreptate, spune el în șoaptă. În vreme ce voi dormeați, m-am uitat cu cea mai mare atenție. Adevărul e că nu pot spune cu toată convingerea... adevărul e că nici eu nu știu... strigă el cuprins de deznădejde...

– Încearcă să dormi, îi spune prizonierul căutând să-l liniștească. Nu te mai gândi atât. Pentru un gardian te frământă mult prea mult...

– Gardieni, negardieni, suntem și noi oameni, spune pe un ton de scuză gardianul... sau nu cumva îți închipui că eu

nu am sentimente, că aici e gol, spune arătând spre inimă, că aicea nu-i nimica. Nu-i doresc nimănui să se frământate cât m-am frământat eu uitându-mă la fotografia aia... Când mi se părea că-mi seamănă copilul ca două picături de apă, când aveam impresia că nu-mi seamănă defel... Apoi căscam ochii la femeia din fotografie și din ce în ce mă uitam mai mult și cu cea mai mare atenție, din ce în ce eram mai cuprins de disperare... Vrei să știi cauza disperării mele, sau pur și simplu te lasă indiferent chinurile și frământările mele?

– Vreau, cum să nu vreau, spune prizonierul. Pentru asta sunt aici, ca să sufăr pentru voi și necazurile și chinurile voastre să fie deopotrivă și ale mele... De ce credeți că stau să vă ascult, dacă nu ca să iau pe umerii mei toate aceste necazuri și suferinți...

– Prea le spui frumos, prea vorbești ca din carte, ca să nu fie ceva putred la mijloc, spune plin de suspiciune însoțitorul... Oricum, n-am altcuiva cui să povestesc, încât, vrei nu vrei, tot trebuie să mă ascuți... Cauza disperării mele, ca să-i zic așa, era că nu mai reușeam să-mi amintesc exact cum arăta ea, nevastă-mea, pe care am lăsat-o acasă și care m-a însoțit plângând, sau în tot cazul cu lacrimi în ochi până la poartă. Era brunetă sau blondă, avea părul lung sau, dimpotrivă, și-l ținea tăiat scurt, iată amănunte necesare; dar care, din pricina timpului ce s-a scurs și, probabil, și a depărtării, nu mi-au rămas în minte... Și amănuntele sunt totul, înțelegi? Memoria noastră e făcută de fapt din amănunte... fără ele ești pierdut. Același lucru mi se întâmplă și cu copiii, unul sau mai mulți, câți am avut: necazurile au început chiar cu cel pe care îl ține femeia din fotografie în brațe. Era copilul meu sau nu era, asta-i întrebarea. Cu cât îl priveam cu mai mare atenție, cu atât adevărul încerca să iasă la lumina zilei. Era evident că băiețașul acela din fotografie nu-mi seamănă defel, era destul să-mi arunc o privire ca să mă conving de lucrul ăsta, copilul din fotografie seamănă leit cu el, pricepi, spune în șoaptă

însoțitorul arătând spre tovarășul lui care continuă să doarmă...

*

Dimineata, discuția continuă, cei doi însoțitori par a se certa între ei pe aceeași temă a fotografiilor.

– A fost destul să-mi arunc o privire, spune primul, ca să-mi dau seama că nu sunt ai mei. Amândoi copiii, dar mai ales fata, îți seamănă ca două picături de apă, se vede de la o poștă că sunt ai tăi, ce naiba. Ești drăguț, îți mulțumesc, ca să zic așa, pentru amabilitate, înțeleg că vrei să-mi cedezi din bunătate, apreciez, ca să zic așa, gestul, dar nu pot să primesc. Îți aparțin, păstrează-i, să dea Dumnezeu să ai numai bucurii de la ei...

– Nu-i adevărat, spune celălalt și, cuprins de o adevărată exaltare, începe să țipe, eu n-am avut niciodată copii. Nevastă-mea nu putea să-i țină, a pierdut toate sarcinile... Iubea copiii, e adevărat, dar, sărmana de ea, n-a putut să-i aibă...

– Ba-s ai tăi, spune celălalt cu toată încăpățânarea. Îmi amintesc acum perfect pe cel mai mic dintre ei; îi duceai în brațe, iar fetița te ținea de mână și te ruga tot timpul să mergi mai încet, pentru că ea nu se poate ține după tine. O lăsa să meargă singură și venea după tine cu pași mărunței, parcă o văd... Acum vrei să mă minți, vrei să-mi spui că n-ai avut copii, numai așa, din generozitate... Dar nu-i adevărat, nu-i adevărat. Eu sunt cel singur, cel pe care nu-l așteaptă nimeni, zadarnic încerci tu să-mi ascunzi adevărul, spune el și izbucnește în plâns...

– Potolește-te, îi spune celălalt îmbrățișându-l. Potolește-te, ești doar prietenul și tovarășul meu de drum, spune el cu o compasiune ușor jucată. Fotografiile sunt toate ale tale, ia-le înapoi, ți le dăruiesc.

– La întoarcere, se lamentează în continuare celălalt, voi fi singur, nu mă va aștepta nimeni, gara în care am să cobor va fi pustie. Voi fi singur, da, singur, și într-o sală de așteptare murdară, voi aștepta un tren care să mă ducă în altă parte... Voi coborî pe peronul pustiu, voi căuta un hamal care să-mi ducă bagajele. Toate luminile vor fi stinse, știu bine asta, nimeni nu va fi acolo să mă aștepte, spune el și din nou izbucnește în plâns spre marea disperare a celuilalt, care din nou încearcă să-l consoleze.

– Va fi lume multă, spune el, te vor ovaționa toți, la nevoie va cânta și muzica, fanfara militară. Va fi prezent și primarul, ce primarul, poate chiar președintele, cel mai mare în grad dintre toți din orașul nostru și-ți va strânge mâna, mulțumindu-ți pentru serviciile aduse... Va fi totul în regulă, dacă îți spun, n-are rost să te frământați și să te chinui atât.

– Poate că fotografiile nici nu sunt ale noastre, spune celălalt, cu o urmă de speranță în glas, poate că sunt ale lui, spune arătând spre prizonier, și din modestie nu ne-a spus adevărul.

*

Ferestrele sunt foarte înalte. Unul din însoțitori s-a urcat în spatele celuilalt, pe umerii acestuia, ca să vadă ce anume se întâmplă înăuntru. Cel de jos așteaptă mort de curiozitate să-i povestească ce vede.

– E o femeie singură în încăpere, spune cel ce se uită pe fereastră. O femeie tânără și extraordinar de frumoasă, adaugă el cu multă încântare în glas.

– Și ce face? întrebă cel de jos.

– Stă într-un fotoliu roșu, ține o carte în mână și citește sau poate că numai se face că citește, cine poate ști? A închis cartea și a pus-o lângă ea pe covor. Stă cu ochii închiși, probabil se gândește la cele citite.

– Ce fel de ochi are? Albaștri sau verzi?

– Dacă ține ochii închiși, cum vrei să știi ce culoare au? Întreabă pe un ton rezonabil celălalt.

– Credeam că ea i-a deschis între timp, spune primul, cu toată naivitatea...

– I-a deschis și-și trece mâinile prin păr, spune cel ce vede întreaga scenă. Cade pe gânduri... Se gândește, probabil, la cele citite...

– Titlul cărții se vede cumva? Întreabă cu aceeași voce plină de curiozitate celălalt.

– *Ana Karenina...* Tu care ești cult probabil că ai auzit și de cartea asta.

– Sigur că am auzit. Doar nu-s incult ca tine. Spune sincer câte cărți ai citit în viața ta?

– Chiar vrei să fiu sincer? Întreabă.

– Cum altfel, spune primul.

– Atunci pot să-ți mărturisesc că nici una. Am început, e adevărat, una, dar n-am avut răbdarea necesară s-o termin. Una cu doi băieți care merg pe Mississippi și trec prin tot felul de aventuri. Numai că nu mi s-au părut a fi adevărate, așa că am făcut-o cadou, de ziua ei, unei verișoare mai mari, care se omora după cărți. Tu ai citit mai multe și la ce ți-au folosit? Tot n-ai înțeles nimic din ele. Păcat de timpul pierdut...

– Lasă obrăznicia și spune-mi mai bine ce face femeia?

– Ce să facă. Cască. Și pe deasupra m-am și plictisit să mă uit ca milogii pe fereastră în încăperile altora. Gata, am coborât, spune el și sare jos din spatele celui-lalt. Nu mai e nimic de văzut.

*

O bucătărie. Cei trei, însoțitorii și prizonierul, privesc prin geamul murdar înăuntru. O femeie micuță, într-o rochie veche

de casă, roasă la mânci și decolorată de timp, întoarsă cu spatele la ei se uită la laptele care fierbe pe plita cuptorului și, când laptele e gata să dea în foc, îl dă repede la o parte. Cei trei bat pe rând în geam, cu cea mai mare sfială; așteaptă ca femeia, după ce a auzit bătăile acelea discrete și repetate, să se întoarcă spre ei, dar femeia nu dă nici o atenție acestor bătăi insistente, pentru ea, ei nici nu există. Ea își face mai departe de lucru în jurul focului; e însă tot timpul întoarsă cu spatele, așa că nu putem să-i vedem fața. Însoțitorii se îndepărtează. Indiferența femeii i-a înfuriat sau jignit; singurul care mai rămâne lângă geam este prizonierul, el o urmărește pe femeia care aruncă un lemn în foc; bate din nou în geam, de data asta femeia se întoarce și îi zâmbește blând, iar el o recunoaște, e aceeași femeie pe care a văzut-o la început, coborând din mașina poliției.

– Maria, spune el cu lacrimi în ochi, Maria, repetă el încă o dată și femeia se uită la el cu o privire lungă și îndurerată, are chiar lacrimi în ochi; se apropie de geam, își lipește fața de geam și el o mângâie prin geamul înghețat, care are flori de gheață din ce în ce mai compacte încât chipul femeii dispare la un moment dat dincolo de această perdea înflorată și strălucitoare. Disperat că n-o mai poate vedea, prizonierul dă buzna în curtea imobilului respectiv, o curte interioară care aduce cu cea de la începutul scenariului, ba s-ar putea să fie aceeași clădire, urcă în fugă niște scări, urmat de la o anumită distanță de cei doi însoțitori care se țin după el cu multă insistență. Când prizonierul începe să alerge urcând scările, aleargă și ei, l-au ajuns chiar din urmă și toți trei dau buzna într-un apartament pustiu, cu camere mari, cu o sufragerie cu scaune cu speteze înalte, cu tablouri vechi cu peisaje olandeze la care cei trei se uită uimiți. Printre tablouri se află și celebra pânză a lui Bruegel cu cei trei orbi, care nimeresc toți trei, unul după altul, într-o groapă adâncă. E un tablou care se pare că îi impresionează în mod deosebit; rămân mai

mult timp în fața lui, apoi pleacă fără să comenteze cele văzute, ușor îngândurați! – s-ar putea ca în tabloul acela chiar despre ei să fie vorba, – apoi trec printr-o încăpere în care femeia pe care au văzut-o robotind prin bucătărie stă la o masă cu fața în mâini și plânge. Ei trec însă pe lângă ea în vârful picioarelor, nu cumva s-o tulbure; femeia nici nu i-a observat, doar el, prizonierul, rămâne câteva clipe în urma celorlalți, își întoarce privirea spre femeia care de asemenea își ridică privirea spre el, îl privește cu ochii plini de lacrimi, apoi prizonierul pleacă, aleargă spre cei doi și îi ajunge din urmă.

*

Merg de-a lungul unui zid înalt, albit de soare. În stânga, mult sub ei, marea caldă, liniștită, de un verzuu transparent. Merg de-a lungul acestui zid în timp ce vântul îi izbește drept în față. La un moment dat se lasă ceața; merg toți trei prin ceața deasă de poți s-o tai cu cuțitul. Merg bâjbâind prin ceața lăptoasă, se lovesc unul de altul, proptindu-se cu o mână de zidul înalt, merg toți trei împleticindu-se, pe jumătate adormiți, apoi ceața deasă se destramă, iar marea nu mai are strălucirea verzuie de dinainte, marea e opacă și cenușie, valurile puternice se lovesc de digul înalt. Ca într-un fel de pantomimă, ei merg împotriva vântului care face imposibilă înaintarea. La un moment dat se opresc, se străduiesc toți trei – prizonierului i-au scos cu mult timp în urmă lanțurile – să-și aprindă o țigară, flacăra chibritului e însă mereu stinsă de vântul cel neîndurător; zadarnic încearcă ei s-o pună sub obroc, să facă un fel de apărătoare împotriva vântului nemilos din pumnii lor înghețați. Din când în când alunecă din pricina poleiului, așa că o iau toți trei în sens invers, poalele mantalelor lor par niște aripi ridicate de vânt. Se opresc și, cine stie din ce considerente, unul din însoțitori schimbă mantaua cu prizonierul; acesta din urmă e foarte mândru de mantaua pe

care a primit-o, ceea ce pare destul de caraghios, de vreme ce mantaua dăruită de însoțitor e toată ruptă și peticită, vai și amar... Merg, deci, acum în sens invers, cu marea în spatele lor. Arată toți trei din ce în ce mai rău, au chipurile împăienjinite de oboseală, obrajii supti și palizi, ochii injectați, ca de febră. Se sprijină de zidul înalt să nu cadă, se sprijină unul pe altul.

Apoi îi descoperim în sala de așteptare în care au mai fost, de unde putem trage concluzia că drumul lor e un fel de învârtire năucă în cerc, se revine mereu, pașii îi poartă, fără ca ei să-și mai dea seama, pe unde au mai fost. Cine știe din ce pricină, i-au dat prizonierului să le țină armele, acesta stă proptit visător în țeava lor rece.

*

– În ziua în care am plecat, spune tam-nesam unul dintre ei, nevastă-ta sta să nască dintr-o clipă în alta. Era atât de îngreunată din pricina sarcinii, încât abia reușea să se miște prin încăpere. Trebuie să fie gemeni, zicea ea...

– Vorbești prostii, spune celălalt, întrerupându-l. Nevastă-mea, săraca de ea, nu poate să aibă copii; a fost la doctor, nu-ți mai spun ce n-a făcut, și tot degeaba...

– Tocmai o apucaseră durerile facerii, spune primul neținând cont de cele spuse de tovarășul lui de drum, de parcă ar fi continuat un lung monolog, care nu are nici cap, nici coadă. Vorbește ca în transă, nici nu se adresează de fapt cuiva anume, vorbește ca pentru el, rememorând niște lucruri care par să aibă o importanță majoră pentru el, chiar dacă vorbește despre soția celuilalt. Era culcată în pat când am plecat, am stat amândoi un timp lângă patul ei de lehuză până ce moașa s-a supărat și ne-a dat pe ușă afară, mai ții minte? Era de fapt cea de-a treia naștere. Mai aveți două fete...

– Nu-i adevărat, spune cu același ton neîncrezător și în același timp categoric celălalt dintre însoțitori. Nevastă-mea nu a putut să aibă copii, ți-am mai spus, așa că termină odată cu toată mascarada asta...

– Se ducea la mare, în fiecare an, își continuă litania primul, fără să țină seama de întreruperi. Lua fetițele cu ea, de acum erau mari, la umbra fetelor în floare, cum ar spune Proust...

– Care Proust, spune primul. Mereu cauți să mă dai gata cu citatele tale... Faci pe intelectualul, dar eu sunt convins că nu ai mai mult de patru clase primare... Care Proust, despre cine vorbești tu acum?

– Marcel, spune primul, de parcă ar fi vorbit despre o persoană cunoscută, de un vecin sau un prieten, de pildă.

– Și ce-a scris Marcel ăsta al tău, să văd acuma dacă știi?

– *Război și pace* și *Moby Dick*, dacă ai auzit de ele, spune pe un ton foarte doct primul...

– Vezi că te-am prins. *Moby Dick* e scrisă de un american. E un pește mare, o balenă care înghițea corăbii și oameni, ceva de neînchipuit.

– Oricum, cultura ta mă impresionează, spune primul. Pur și simplu nu mă așteptam. Întotdeauna ți-a plăcut să faci pe nebunul și să-ți dai aere. I.e-am suportat, n-am avut ce face, spune primul. Eram tovarăși de drum, trebuia să ne înghițim și să ne suportăm reciproc. Șii care e defectul tău cel mai mare?

– Că nu l-am citit pe *Moby Dick*?

– Mă doare în cur de *Moby Dick* al tău. Ce, cu l-am citit? Și cu toate astea sunt bine mersi. Defectul tău, ți-am mai spus, e că prea îți închipui că te pricepi la toate. Uite, și în chestia cu nevastă-mea. Cel puțin în ceea ce privește problemele mele de familie, trebuie să recunoști că le știu mult mai bine, le văd mai din interior, ca să zic așa, decât tine. N-am avut copii niciodată, să-ți intre lucrul ăsta bine în cap.

– Și ce nevăstă iubitoare ai avut și cât de repede izbutea ea să toarne câte o fată, una-două și era cu burta mare. Parcă o văd în rochia ei de casă roz cu flori mari și portocalii. Purta în deget un inel cu o piatră mare verde și din pricina sarcinii i se umflaseră mâinile. Când a vrut să-și scoată inelul de pe deget, a constatat că nu mai iese. I-am uns degetul cu vaselină și numai așa am izbutit să i-l scot...

– Tu, lui nevăstă-mea?! face celălalt cu stupoare în glas... Mai bine i-ai fi purtat de grijă nevastei tale, care în ultimul timp se plângea, sărmana de ea, că o neglijezi, ba nici de copii n-ai prea avut mare grijă, o droaie de copii, cred că puteai face o echipă de fotbal cu ei, toți înalți și spătoși și cu părul roșu. Îi urcai în zilele de sărbătoare în camion, în furgonetă și vă duceți cu toții la oraș să căscați gura la vitrine, parcă vă văd stând țepeni în hainele voastre de duminică...

– Despre cine vorbești? întrebă primul, mirat.

– Cum despre cine vorbesc? Despre tine, bineînțeles...

– Numai că eu nu mă recunosc, spune primul. O casă de copii! Un singur băiat, care și ăla la cinci ani a avut poliometită, din care pricină își târa sărmanul un picior după el...

– Cred că fiecare vorbește despre propria lui familie și-și închipuie că e a celuiilalt, își dă cu părerea prizonierul, intrând pe neașteptate în disputa dintre ei.

– Înțelept mai e, le știe pe toate, mai mare plăcerea să ai în grijă un asemenea prizonier cu scaun la cap. Când scoate el o vorbă, parcă e scoasă din evanghelie, așa-i de plină de miez...

Adică vrei să spui că feciorii mei aveau părul roșu și că nevăstă-mea îi puia mai abitir decât o iepuroaică, asta vrei să insinuezi? După părerea ta, suntem amândoi senili și ne-am pierdut memoria? Cine ești tu, mă! să ai o asemenea părere proastă despre noi?

– Eu sunt prizonierul, iar voi sunteți însoțitorii mei. Eu nu am de ce să-mi amintesc. Sunt un om care „nu și-a băut

vinul și nici pâinea nu și-a mâncat-o“, cum spune sârmanul Heatcliff. Sper că știți la ce roman mă refer?

– Să te văd, eruditule, dacă te descurci, spune rânjind unul dintre însoțitori, adresându-se tovarășului său.

– Trebuie să fie ori din *Critica rațiunii pure*, ori din *Capitalul* lui Marx, spune celălalt însoțitor.

– Și pretinzi cumva că le-ai citit pe amândouă? Întreabă plin de neîncredere primul din însoțitori.

– Ca s-o pot combate pe prima, trebuie să fi citit pe cealaltă și invers... Și ce dracu ai făcut tu, mă, cât ai trăit? Ai tăiat frunza la câini, sau ce?

– Obsesia mea permanentă a fost să-mi păstrez curățenia – mă refer mai ales la curățenia sufletească – să rămân pur, neîntinat, pricepeți?...

– Și de ce ți-a fost frică n-ai scăpat, conchide primul însoțitor, cel mai rudimentar și mai simplu. Te-ai ferit tu cât te-ai ferit, și până la urmă ai călcat pe bec. Ai dat cu bâta-n baltă! Ai făcut-o de oaie, cum se spune...

– N-am făcut nimic, spune prizonierul, sunt mai curat ca lacrima, sunt nevinovat.

– Făt-Frumos din lacrimă, adică. Prințul fără prihană, cavalerul Pardaillan, sau mai știu eu cine. Nu ne vinde nouă brașoave din astea, că nu ține. Caută-ți alți cumpărători. Nimeni nu e vinovat, cum spune Camus sau Sartre, nu mai țin minte care anume dintre ei... spune celălalt însoțitor și-l privește ironic prin ochelarii lui cu mai multe dioptrii.

– Afară de noi doi, care îl însoțim pe el, spune primul. Noi suntem însoțitorii și el e deținutul, prizonierul, pușcăriașul, adică, într-un cuvânt, vinovatul, cel care trebuie să fie dus ca să fie băgat la beci sau ce anume au de gând să facă cu el, că nu știu. Să nu încurcăm la o adică borcanele între ele, că nu-i bine, vinovații de-o parte și cei nevinovați de cealaltă, ca la judecata de apoi. Așa-i sau nu-i așa? Am dreptate sau nu am? Altfel unde am ajunge dacă nu ne-ar fi

clare în minte toate chestiile astea. Voi, intelectualii, îi spune el tovarășului de drum, le încurcați uneori atât de tare între ele, încât nici dracu nu le mai poate descurca.

*

Un vânt puternic le îngreunează înaintarea.

– Pe noi, cei de la margine, ne chinuie ca pe hoții de cai vântul ăsta nenorocit. El e la mijloc, la scuteală, lui nici că-i pasă, spune însoțitorul cel gras cu invidie.

– Așa scrie în regulament, spune celălalt însoțitor. Prizonierul merge la mijloc, iar gardienii în stânga și în dreapta lui. Îl flanchează, cum se spune în limbaj militar.

– Știi ce, mă aia pe el de regulament! Adică noi, care suntem însoțitori, să suportăm tot greul la adică și el să meargă ca un domn, să nu-l bată nici ploaia și nici vântul să nu-l ajungă?! Poți să-mi spui și mie ce fel de regulament îi ăsta, care îi favorabil prizonierului și de noi nici că-i pasă?... Să facă bine să mai treacă și el la margine, să vadă cum îi când te bat ploile din toate părțile. Să vadă că nu-i ușor...

– Treaba ta, spune însoțitorul cel uscățiv, numai că ceea ce vrei să faci tu acuma îi cât se poate de grav. Îți dai seama? Asta înseamnă pur și simplu că i te substitui, dar ăsta e un cuvânt mult prea greu pentru tine, nici nu cred să fi auzit de el!

– Și dacă am auzit, ce-i cu asta? Nu mai fă atâta pe deșteptul, că mi se face pur și simplu greață... Dacă trec în locul lui, n-o fac din cine știe ce considerente înalte sau încurcate, o fac pur și simplu ca să-mi fie mai bine, să-mi mai ție și el în contra vântului și a ploii, că eu i-am ținut destul de când mergem, mi s-o fi acrit și mie... Ia treci în locul meu și să nu te aud că scoți o vorbă, că te trăsnesc. Și îl împinge pe prizonier cu multă brutalitate, luându-i de fapt locul.

– Adică acuma te păzim pe tine în loc să-l păzim pe el, asta ai reușit să faci? spune însoțitorul cel uscățiv pe un ton

plin de reproș, clătînând cu imputare din cap. Mie nu-mi plac lucrurile încurcate, îmi place ca totul să fie ca lumina zilei: prizonierul să fie prizonier, însoțitorul să fie însoțitor. Urăsc ambiguitatea, strigă el, cuprins de o sinceră mânie.

*

Au trecut mai multe zile de când prizonierul a trecut în locul însoțitorului, iar acesta merge la mijloc...

– Nici să mergi la mijloc nu-i chiar așa de ușor cum mi-am închipuit eu, îmi explică el tovarășului său de drum. În primul rând trebuie să fii tot timpul atent să nu-l calci pe cel din stânga sau din dreapta ta pe picioare... Apoi v-ați făcut amândoi obiceiul tâmpit să vorbiți pe deasupra capului meu. Vă purtați de parcă, pur și simplu, eu, ăsta de la mijloc, nici nu exist...

– Și atunci ne atragi asupra ta ciupindu-ne de fese? Frumoasă comportare, ce să spun. De altfel, nu mă mir, de când te știi ai fost un grosolan și un neam prost. Uite, el, cât a stat la mijloc, a avut o comportare mult mai decentă decât tine, spune însoțitorul cel uscățiv pe același ton de imputare...

– Eram și mai obișnuit cu situația de prizonier, îl scuză pe celălalt însoțitor deținutul. Trebuie puțin timp să te acomodezi, nu poți dintr-o dată să ai o comportare ireproșabilă. Nici eu, la început, n-am fost ceea ce se cheamă un prizonier model. Mi-a trebuit puțin timp până să mă cizelez...

*

A mai trecut o perioadă de timp, a venit primăvara, au înflorit livezile, cel care merge la mijloc, în locul deținutului, e acum celălalt însoțitor, cel uscățiv.

– Mersul la mijloc are și alte dezavantaje: când dau să admir un pom înflorit care se află chiar în stânga sau în dreapta mea, privirile mele dau de persoanele voastre împruțite. Îmi

barcadați și limitați vederea! Parcă sunteți niște paravane anume puse să nu pot vedea nimic... se plânge el, în timp ce ceilalți doi râd cu multă obrăznicie, pe deasupra capului lui.

*

Zorii zilei, undeva pe un câmp arid. Însoțitorii dorm cu gurile larg căscate, cu picioarele desfăcute, într-un abandon total. Singurul care e treaz este prizonierul, care îi privește cu mare atenție. Și, pe măsură ce îi privește, o mare tristețe i se așterne pe chip. Izbucnește chiar în lacrimi și, printre suspine și hohote de plâns, le spune celor doi care continuă să doarmă liniștiți:

– Mă proștilor, le spune el, treziți-vă odată, nici nu vă pasă, și dacă ați ști că noi ne-am rătăcit, am greșit drumul, vai și amar de capul nostru. Ei își continuă somnul, nici pomeneală să-l audă pe prizonier și atunci, disperat, acesta începe să tragă de ei ca să se trezească. În sfârșit, însoțitorii se trezesc, se freacă somnoroși la ochi, nu înțeleg ce s-a întâmplat și din ce pricină prizonierul a ținut cu orice preț să-i trezească.

– Ce-i cu tine? îl întreabă ei, ce-i cu istericalele astea. De ce nu ne lași să ne odihnim? De când tot mergem așa fără oprire, ne-a cuprins și pe noi oboseala, nu suntem nici noi de fier...

Iar prizonierul, văzându-i atât de în afara oricăror teme și îndoieli, nu are curajul să le spună, să-și mărturisească teama de care a fost cuprins...

– Haideți, adormiți din nou, le spune el, am eu grijă de voi, dormiți fără teamă, am să rămân eu treaz și am să vă păzesc...

– Ce-ți veni să ne trezești, acum a sărit somnul de pe noi, n-o să mai putem adormi cu una, cu două... se plâng însoțitorii. Se culcă la loc și în foarte scurt timp au adormit amândoi. Prizonierul scoate o hartă și din nou îl vedem trezindu-l doar

pe unul din însoțitori, pe cel uscățiv. Îi vorbește în șoaptă, nu cumva să-l trezească și pe celălalt.

– Am cercetat harta cu cea mai mare atenție, îi spune el acestuia, în șoaptă.

– Și ce-i cu asta? Ce-i dacă ai cercetat-o? îl întreabă însoțitorul, furios c-a fost trezit din nou.

– Am impresia că nu mergem în direcția în care trebuie, îi spune prizonierul, transpirat și gâfâind din greu din pricina emoției, precum și a gravității descoperirii.

– Te-ai speriat degeaba, spune însoțitorul cu multă superficialitate în glas. Știm noi mult mai bine decât tine, băiețș, unde anume și încotro trebuie să mergem...

– E destul un pas greșit... și vă dați seama... se bâlbâie prizonierul. De pildă, la un moment dat s-o fi luat la dreapta în loc s-o luăm la stânga, și totu-i dat peste cap...

Dar în timp ce el vorbește, însoțitorul a adormit la loc, sforăie chiar și inconștiența de care dau dovadă însoțitorii lui îl scot din minți pe prizonier.

*

Cel care doarme de data asta e prizonierul, iar însoțitorii lui sunt treji amândoi. Joacă cărți trântiți în iarbă.

– Mai bine joc cu el, spune însoțitorul cel uscățiv. Măcar știi că e cinstit și nu trișează. Tu, până nu mă furî, nu ești sănătos. Ai un caracter pur și simplu oribil. Dacă știam ce fire împuțită ai, nu plecam cu tine într-o călătorie atât de lungă...

– Apropo de asta, nu ți se pare că e puțin cam prea lungă. Nu crezi că de acum ar fi trebuit să ajungem. Eu am făcut bătături de atâta mers și pe deasupra mă și strâng pantofii...

– Tot timpul călătoriei ai cărtit. Dacă n-ai avut încredere în misiunea care ți s-a încredințat, trebuia să spui de la început. Poate găseau pe altul în locul tău. Când apare îndoiala,

neîncrederea, totul se duce dracului, așa să știi. Puțină fermitate, ce dracu...

– Ia să-ți pun eu o întrebare acuma, spune grăsanul, să văd dacă îți mai dă mâna să fii atât de ferm. Să-mi spui tu mie acuma, dar exact, nu sunt admise răspunsurile ocolite și în doi peri. Să-mi spui exact locul, localitatea, adică, unde trebuie să ajungem, unde trebuie să-l ducem pe ăsta...

– E în carnetul tău trecut. Scoateți-l și uită-te dacă ești atât de curios.

– Păi, asta-i bună, eu mi-am pierdut carnețelul, spune grăsanul și rânjește speriat la tovarășul lui de drum.

– Ce coincidentă, și eu l-am pierdut pe al meu, spune sec însoțitorul cel uscățiv și un timp se așterne liniștea; amândoi se gândesc la același lucru, dar nu îndrăznesc să și-l mărturisească unul altuia.

– Înseamnă că nici tu nu știi unde mergem! spune în șoaptă grăsanul privindu-l năuc și speriat de descoperirea făcută pe tovarășul său de drum.

– Și acuma de ce intri în panică? strigă speriat la rândul său celălalt. Concretizează-te mai bine și poate izbutești să-ți amintești...

– Asta am să fac, mă concentrez, dar degeaba. Nu-mi amintesc nici măcar prima literă, spune cu toată sinceritatea însoțitorul cel gras.

– N-ai pic de memorie, ce dracu, spune pe un ton de imputare uscățivul.

– Constat că nici a ta nu-i mai bună ca a mea, spune celălalt și iarăși râde prostește, încercând cu râsul său fără noimă să-și ascundă, de fapt, panica de care e cuprins.

– De ce vorbești atât de tare? Dar dacă se trezește și află? să vedem atunci cum o să te descurci.

– Și ce-i dacă află? întreabă prostește cel gras.

– E împotriva regulamentului să afle. Dacă află, n-o să ne mai bucurăm de nici un fel de autoritate în ochii lui. Ce

fel de gardieni mai suntem dacă nici nu mai ținem minte unde anume trebuie să-l ducem?...

*

– Vreau să ajungem odată, nu mai pot suporta călătoria asta care nu se mai sfârșește, strigă prizonierul în gura mare și cei doi se trezesc, se răstesc la el, să tacă din gură.

– Dobitocule, istericule, îi spun ei, taci odată, că altfel te legăm la loc, spune grăsanul.

– De altfel, am impresia că nu întâmplător vrei să răspândești în rândurile noastre panica și neîncrederea, spune la rândul său celălalt însoțitor și după aceste scurte observații au adormit amândoi la loc, în curând sforăie din nou, spre marea disperare a prizonierului.

– Dacă e pe așa, le spune el – însoțitorii sunt însă cufundați în somn, nu au cum să-l audă – plec, vă părăsesc, găsiți-vă alt prizonier în locul meu, pe care să-l duceți la mama dracului, căci eu m-am săturat; pur și simplu, eu nu mai vreau să fiu la cheremul vostru, pur și simplu, eu am plecat. Adio și n-am cuvinte, spune el. Îl vedem pe prizonier legându-și șireturile de la pantofi, uitându-se cu o privire încărcată de iubire la cei doi însoțitori, care continuă să doarmă, apoi se ridică în picioare, o ia la fugă, dar când ajunge la o distanță destul de mare de locul unde cei doi însoțitori își continuă somnul, se întoarce și o ia în direcția exact contrară, după ce le aruncă încă o privire încărcată de părere de rău.

S-a îndepărtat destul de mult de locul unde însoțitorii își continuă somnul, aleargă cât îl țin puterile, se oprește însă brusc din alergat, i se pare din nou că nu merge în direcția în care trebuie și după o scurtă ezitare, continuă alergatul, apoi din nou se oprește, scoate o bucată de hârtie pe care își desenează drumul pe care are de gând să-l facă, notându-și cu multă atenție reperele; apoi din nou începe să alerge, îl

vedem intrând într-o pădure deasă, de-acuma însoțitorii nu mai au cum să-l vadă în cazul că s-ar trezi și i-ar descoperi dispariția. Și într-un luminiș prizonierul se oprește să-și mai tragă sufletul. Prizonierul încearcă să se bucure de libertatea pe care i se pare că și-a cucerit-o. El începe chiar să fredoneze Marseillesa, e cuprins de o fericire nebună, e în sfârșit liber, a scăpat de însoțitorii lui, se ridică în picioare și dansează de unul singur în timp ce cântă mobilizantul cântec francez, apoi părăsește poiana, aleargă prin pădure până ajunge la marginea ei și o splendidă perspectivă se deschide înaintea privirilor sale. Undeva jos în vale, curge un fluviu uriaș, apele acestuia strălucesc în lumina de aur a soarelui și fostul prizonier merge de-a lungul acestui fluviu. Iată-l ajuns la o fermă, gospodinele cu gălețile cu lapte cald îi ies în întâmpinare, prizonierul care de-acuma nu mai e prizonier, ci om liber, bea direct din gălețile cu lapte întinse de bunele femei; are chipul plin cu spuma de lapte și arată foarte caraghios în timp ce mulțumește gospodinelor pentru ospitalitate; totul e atât de frumos încât nici nu-ți vine să crezi că e și adevărat; apoi iată-l pe eroul nostru ajuns într-o poiană unde mai mulți tineri dansează și chiar el, de îndată ce și-a făcut apariția, e invitat la dans, fetele și-l smulg, ca să zicem așa, din mâini și el dansează pe rând cu fiecare, ca să nu le supere, are un mare succes, fetele îl sorb din ochi, tare mai sunt drăgăstoase cu el.

*

S-a făcut întuneric și fostul prizonier merge de unul singur pe un drum pustiu. E primăvară și se aud privighetorile cântând.

— Ei, unde sunteți, sărmanii mei însoțitori, mă auziți? strigă el și ecoul îi răspunde, dar numai ecoul, și el, fostul prizonier, e foarte disperat că la chemările lui insistente, cei doi nu dau nici un răspuns.

– Sunt convins că mă auziți, dar nu vreți să-mi răspundeți, strigă el în gura mare. Am nevoie de voi... și ecoul îi răspunde: „Am nevoie de voi“ și iată că undeva, în depărtare, se vede un mic foc și, de cum îl zărește, fostul prizonier aleargă într-un suflet spre el, când e destul de aproape îi recunoaște pe cei doi stând în jurul focului, umbrele lor uriașe pe pământ.

– Iertați-mă, spune el cu lacrimi în ochi aruncându-se în brațele întinse ale celor doi. Sunt un ticălos, spune el printre hohote de plâns, era cât pe aci să vă trădez, cât pe aci să vă părăsesc. Sunt un trădător, asta sunt, un trădător, spune el printre hohote de plâns.

– Consideră-te iertat, bătrâne, totu-i în regulă, spune mărinimos însoțitorul cel rotofei. Și nu mai boci atât, mi se rupe inima pur și simplu uitându-mă la tine, declară el cu toată convingerea. Bine că te-ai întors, spune el cuprins de o neașteptată bucurie, care brusc îi molipsește și pe ceilalți doi, izbucnesc toți într-un râs nebun și în jurul focului se întinde chiar un dans îndrăcit, răsună întreaga vale de strigătele și chiuiturile celor doi.

*

Și iată-i frânți de oboseală după atâta dans și cântat, odihnindu-se în iarba înaltă a poienii, în timp ce privighetorile lunii mai își continuă cântecul lor vrăjit. Fețele lor sunt destinse și fericite; sunt din nou împreună.

*

Și iată că, în miez de noapte, unul din însoțitori, grăsanul, sau poate fi foarte bine și celălalt, se trezește și, după pregătirile pe care le face, înțelegem că și el are intenția să fugă. Nu observă însă că ceilalți doi sunt treji și îi urmăresc fiecare mișcare. Și când însoțitorul dă să plece, celălalt însoțitor sau

poate chiar prizonierul (sunt momente în care diferența dintre ei nu mai contează; întoarcerea prizonierului a fost marea lecție; acum știu foarte bine că toți trei sunt una, supuși, ca să zicem așa, acelorași condiții, aceluași destin), deci unul dintre ei îi pune piedică celui care vrea să-i trădeze și să-i părăsească și trădătorul cade, iar ceilalți doi se aruncă peste el. Se creează o mare învălmășeală.

– Trădătorule, strigă cei doi, în timp ce cel ce se află dedesubt geme, înjură, caută într-un fel să scape, simte că se sufocă. Apoi deodată rămâne nemișcat, face pe mortul. Cei doi îl eliberează în sfârșit. Însoțitorul continuă să zacă însă nemișcat.

– Nu mai pot, începe el pe neașteptate să geamă și să se vaite, mă dor rărunchi, mă doare stomacul, mă dor parșivele alea de măsele, ajutați-mă, vă rog din tot sufletul, dați-mi o mână de ajutor...

Și când unul din cei doi îi pune un prosop sub cap și i-l ridică cu intenția de a-i da de băut niște apă dintr-o sticlă, acesta geme și le spune celorlalți cu intenția, mai mult decât evidentă, de a-i înduioșa:

– Lăsați-mă mai bine să mor, spune el și-i privește cu coada ochiului urmărindu-le reacțiile, până când cei doi se prind, îl lasă în plata Domnului și-l părăsesc brusc.

– Cabotinule, spune unul dintre ei supărat și-și caută de-ale lui, își curăță de pildă pantofii de noroiul gros de pe tălpi, nu-i mai dă nici o atenție... Te doare în cur, spune el după un timp. Crezi că ți-ai găsit proștii pe care să-i duci de nas. Ne-am săturat amândoi de fandoselile tale. Cabotin împuțit, asta ești...

*

Noaptea târziu. Prizonierul vorbește și ceilalți doi îl ascultă:

– Cel mai important lucru, când faci drumul de-a-ndoa-selea, le spune el, e să știi foarte exact unde vrei să te întorci,

adică locul, ținutul, țara, orașul, *le village*, cum spun francezii, ori ceva de felul ăsta, ori eu tocmai acest lucru îl uitasem. M-am trezit că vreau să mă întorc și să fiu al dracului dacă mai țineam minte unde, spune el și izbucnește în râs de parcă ar fi povestit un lucru extrem de caraghios. Uitasem ce-i mai important, spune el printre sughiturile de râs, în timp ce ceilalți doi râd și ei de mama focului. Ori e lucru știut că nu poți să te întorci decât dacă știi foarte bine unde, ori eu tocmai acest lucru îl uitasem, tocmai acest lucru nu mi-l mai amintesc, adică acel loc exact de unde am plecat. Singurul lucru de care mi-amintesc era cerul albastru de deasupra capului. Da, era un cer foarte albastru, acest amănunt, ca să zic așa, îl țin minte bine. Un cer foarte albastru nu-ți poate însă servi drept reper, datorită dimensiunilor lui nesfârșite și de altfel cerurile sunt albastre peste tot când nu plouă. Era ceva mult prea general și foarte greu de fixat, înțelegeți? Erau niște nori subțiri care alergau mereu fără astâmpăr, dar toate acestea erau amănunte care nu-mi puteau folosi la nimic. Cum să te întorci, dacă nu ții minte unde? Îi întreabă el din nou pe însoțitorii lui. Nu-i răspunde nimeni, doar privighetorile continuă să se audă cântând...

– Trebuie să fie foarte bătrână, sărmana mea mamă, se aude venind din întuneric glasul prizonierului și nici de data asta nu-i răspunde nimeni, de parcă cei doi însoțitori ar fi dispărut și totul s-ar fi transformat într-un lung monolog.

De fapt, nici nu-i mai vedem pe cei doi, doar silueta prizonierului se profilează prin întuneric. Sărăcuța de ea, stă la fereastră, singurică, și mă așteaptă... și din nou nu-i răspunde nimeni. E mare lucru să ai o mamă, spune prizonierul, o mamă pusă pe așteptat. Și încă la o fereastră... Și din nou nu-i răspunde nimeni, doar privighetorile care continuă să cânte în jur și întunericul.

Prizonierul se strecoară lângă cei doi, care dorm acoperiți cu o singură pătură, o trage spre el, descoperindu-i.

– Egoistule, șoptește unul din însoțitori, de ce mă descoperi. Învelește-te în așa fel încât să ne ajungă la toți trei, fii cu băgare de seamă...

*

Soarele strălucește pe cer, un soare mic și galben, semănând cu un gălbenuș de ou.

– Împuțitul ăsta de soare nu vrea de fel să ne încălzească, spune însoțitorul cel gras.

– Bine că nu plouă, bine că nu viscolește, spune celălalt însoțitor, tremurând de frig. Pară-ți bine că e vreme frumoasă.

– Numai să nu ningă la noapte, spune și prizonierul. Mă cam dor oasele, precis că se schimbă vremea, adaugă el.

Își continuă drumul în tăcere...

*

S-a făcut întuneric și merg toți trei fără să scoată o vorbă.

– V-am spus că o să ningă, se aude venind din întuneric vocea unuia dintre ei. Nu există să nu se schimbe vremea dacă mă dor pe mine oasele...

– Dacă nu bate vântul prea tare, tot e bine, se aude prin întuneric vocea celui alt călător. Vântul mă supără cel mai tare, mai ales vântul nu-l pot suferi...

– Dacă ar trece mai repede iarna, să vină odată primăvara, spune și cel de-al treilea călător, apoi merg toți trei prin întuneric, fără să scoată o vorbă.

În zorii tulburi ai zilei, undeva departe, în valea care se deschide larg la picioarele lor, se zărește un incendiu. Ei coboară spre locul incendiului și, pe măsură ce se apropie, se poate vedea casa mare care arde, o casă singuratică în mijlocul câmpiei întinse. Iar când ajung la locul incendiului, casa a

ars de-acuma, un fum negru și înecăcios o învăluie, încât nu se poate zări prea bine despre ce anume e vorba.

În sfârșit, fumul se împrăștie, apare scheletul întristător al casei arse la care cei trei se uită uimiți și consternați.

– Am ajuns prea târziu, poate am fi putut da o mână de ajutor, spune unul dintre ei. (Cum au început să semene de mult între ei, cum diferența dintre prizonier și însoțitorii lui a dispărut de-acuma, aproape că nici nu mai contează care dintre ei vorbește.)

– S-ar fi putut salva într-adevăr câte ceva, spune al doilea. Așa, scrumul s-a ales de toate...

– Mă întristez întotdeauna când văd o casă arzând. Și când te gândești că în casa asta au locuit oameni. Deprimant, ce părere aveți?!

– Noi nu avem nici o vină c-a ars. Doar nu noi am fost cei care am pus focul...

– E un jar pe cinste, ne putem încălzi. Nu mai trebuie să aprindem focul, spune un altul...

Partea din spate a casei n-a ars în întregime și, în timp ce cei trei se încălzesc ținându-și mâinile îndreptate spre jeratic de parcă s-ar afla în fața unui cămin uriaș, avem timp să descoperim dărâmăturile, casa, pe jumătate arsă, pe jumătate rămasă intactă.

*

Cei trei călători își fac cu greu loc printre dărâmăturile casei. Între timp, incendiul s-a stins complet. Cele câteva lucruri care au scăpat de incendiu sunt cercetate pe rând de către cei trei. O râșniță de cafea, pe care unul dintre ei o întoarce pe toate părțile, un șal de mătase aproape transparent, cu niște crizanteme mari, albe, pictate pe el, pe care cel care l-a descoperit îl flutură în toate părțile, ca pe un steag, splendoarea lui printre dărâmături și funingine ieșind în

evidență și, în sfârșit, al treilea dintre ei a descoperit un tablou care a fost agățat de perete, fotografia unei femei bătrâne, cu fața ridată, cu mâinile deformate de muncă, portretul unei mame, desigur, probabil stăpâna casei. Îl curăță de funingine și se uită toți trei cu cea mai mare atenție la el, în timp ce femeia îi privește trist și muștrător din vechiul tablou de familie...

*

S-a lăsat întunericul, casa arsă seamănă cu o imensă tumoare. Un morman întunecat de cenușă. Unde și unde, mai mocnește jarul, dar în general totul e negru și întunecat. Cei trei au adormit în preajma casei arse, zgribuliți unul în altul, într-o tandră comuniune... Apoi îi părăsim, privirile noastre se îndreaptă spre acea parte a casei care nu a ars în întregime, spre lucrurile care au scăpat de incendiu și în sfârșit ele se opresc asupra portretului acelei femei bătrâne care ne privește cu niște ochi triști și muștrători din fotografie. Apoi ne îndreptăm din nou, trecem pe lângă cei trei care își continuă somnul stând zgribuliți unul în celălalt, o luăm de-a lungul drumului pustiu pe care ei, probabil, vor merge atunci când se vor trezi, un drum pe care farurile unei mașini ni-l descoperă smulgându-l întunericului (fără ca mașina să se vadă, bineînțeles), drum exasperant prin monotonia lui, prin faptul că ne apare fără de sfârșit, prelungindu-se la infinit. Apoi farurile se sting și întunericul cuprinde întregul ecran...

NOTE. COMENTARII. VARIANTE

Romanul a apărut în 1979, la Editura Cartea Românească din București.

Edițiile următoare, a doua și a treia, sunt publicate postum, în 1991 și în 1998, la Editura Eminescu și la Editura 100+1 Gramar (prefață și *curriculum vitae* de Elisabeta Lăsconi).

Deși, axiologic vorbind, nu este cu nimic mai prejos celorlalte „părți”, *Clipa cea repede* reprezintă singurul roman din „tetralogie” care nu a primit vreun premiu literar și nici nu a fost tradus.

În anii cu 1978–1979, s-au publicat în reviste următoarele fragmente din romanul *Clipa cea repede* (sigla *CR*):

Zi de sărbătoare, în „Viața românească” (*VR*), anul XXXI, nr. 3, martie 1978, p. 2–14;

Mierea cea dulce, în „România literară” (*RL₁*), anul XI, nr. 29, 20 iulie 1978, p. 12–13;

Salba de galbeni, în „Luceafărul” (*L₁*), anul XXI, nr. 29(847), 22 iulie 1978, p. 4–5;

Învățătoarea cea nouă, în „Tribuna” (*Tr₁*), anul XXII, nr. 38 (1135), 21 septembrie 1978, p. 4–5;

Clipa cea repede, în „Steaua” (*St*), anul XXIX, nr. 9(376), septembrie 1978, p. 21–24;

Un licean de altădată, în „Forum studențesc” (*Fs*), anul VII, nr. 1–2(44–45), ianuarie 1979, p. 31;

Jucătorii, în „Luceafărul” (*L₂*), anul XXI, nr. 15(885), 14 aprilie 1979, p. 4–5;

Răzbunarea, în „Tribuna” (*Tr₂*), anul XXVIII, nr. 18(1167), 3 mai 1979, p. 5;

Răzbuinarea (continuare), în „Tribuna“ (*Tr*₃), anul XXVIII, nr. 19 (1168), 10 mai 1979, p. 4;

Tu, Desideriu..., în „România literară“ (*Rl*₂), anul XII, nr. 28, 12 iulie 1979, p. 14–15.

Autorul despre cartea sa. Trimiterile la roman se restrâng la un răspuns din „ultimul interviu“, cel pe care Brândușa Armanca i-l ia în septembrie 1984 și îl publică, postum¹, în revista „Flacăra“, nr. 12, 1985. Ele se referă la identificarea existenței reale a unui simbol al cărții („casa stranie a mătușii Veturia și a unchiului Rubin“), la prezentarea unei „istorii de familie“ și la precizarea clară a unei metode: „Casa aceea a existat, ea aparține memoriei mele. Mătușa pe care o numesc Veturia, firește, altfel se numea, avea un anume gust, aduna obiecte *frumoase* atât și așa cum simțea ea frumosul, mă lua cumva ca partizan al iubirii ei pentru frumos, se apăra prin mine, copil, de toți cei ce o acuzau că exagerează în dorința de a aduna bibelouri, obiecte de artă și îmi spunea: *Tu poți să înțelegi*. E foarte curios că am putut scrie despre toate acestea numai când le-am rupt din contextul real, când am simțit că ele nu mai aparțin cu totul realității, ci devin o creație a fanteziei mele. Ruptura de propria ta biografie este necesară nu ca să faci memorialistică, ci să faci literatură“.

Receptarea la momentul apariției romanului. Cea de-a treia parte a „tetralogiei“, *Clipa cea repede*, este publicată în contextul unui „orizont de așteptare“ cvasi-constituit față de profilul epicii lui Sorin Titel. Raportat la acesta, discursul critic de întâmpinare permite delimitarea a două categorii de comentatori. Pe de o parte, asupra romanului se pronunță cei care au jalonat de-a lungul timpului, prin cronicile lor, parcursul artistic al scriitorului, traiect privit în ansamblu (Valeriu Cristea, Lucian Raicu, N. Ciobanu, Ion Vlad) sau, cu precădere în scriile „tetralogiei“ (Ov. S. Crohmălniceanu, Eugen Simion, I. Ciocârlie, C. Ungureanu, Val Condurache). Aceștia

¹ Despre detaliile acestei „întârzieri“ a apariției, v. Brândușa Armanca, *Abatorul de texte. Ultimul interviu cu SORIN TITEL prin vămile cenzurii*, în „România literară“, anul XXIV, nr. 11, 14 martie 1991, p. 7.

dispun de capacitatea de a analiza, printr-un exercițiu de tip articulador, atât posibilitățile asocierii „părții“ la „întreg“, cât și continuitățile/discontinuitățile dintre „părți“. În cea de-a doua categorie, se pot include cei care abordează pentru prima dată, cel puțin în scris, universul romanelor lui Sorin Titel (Gelu Ionescu, Liviu Petrescu, N. Steinhardt, Mihai Coman). De data aceasta, observații subtile și mai amănunțite la nivelul unei cărți deschid, implicit, perspectiva de înțelegere a „întregului“, fără ca acesta să fie abordat vreodată ca atare, de criticii respectivi.

N. Ciobanu, în cronică apărută în „Luceafărul“ (8 septembrie 1979, p. 2), menționând „marea obsesie a prozatorului român modern și contemporan“ de a-și dovedi talentul prin scrierea de romane, constată la Sorin Titel „valorificarea“ substanței epice din schițe și nuvele, în construcțiile ample, *Țara îndepărtată, Pasărea și umbra, Clipa cea repede*: „Adevăratul prozator se naște povestitor și devine romancier (condiția genului o dovedește!) grație propriei capacități de adaptare, disciplinare, *contrafacere* etc., dinlăuntru a datului primordial. Scriind *Clipa cea repede*, s-ar părea că Sorin Titel renunță la orice măsură de precauție în acest sens. Aspect lesne observabil, romanul este alcătuit dintr-un lanț *nuvelistic*. Exceptând prologul, capitolele cărții, luate în parte, cu titlurile lor semnificative (*Ana, Grădina, Desideriu, Casa, Gheran, Domnul Director*) satisfac întru totul exigențele unor narațiuni de sine stătătoare. Spre deosebire de *Țara îndepărtată* sau *Pasărea și umbra*, acum, autorul renunță la orice artificiu de compoziție menit a așeza succesiunea de episoade și scene *nuvelistice* sub tutela unui flux romanesc“. Deși „personajul *portavoce*“ (adolescentul Andrei sau Eva Nada) dispăre ca element ce asigură unitatea structurală, totuși, *Clipa cea repede* nu este o antologie de proze scurte cu pretenții de roman: „Paradoxal, cauza unei asemenea izbânzi strict compoziționale rezidă tocmai în excepționala impresie de coerență epico-analitică și, la urma urmei, în izbitoarea impresie de autonomie conflictuală a capitolelor *nuvelistice*“; „Ceea ce am numi viziunea epică neoimpresionistă din romanele lui Sorin Titel (viziune ce constă mai ales în voluptuoasa plăcere de a face loc în economia ansamblului multitudinii de scene, întâmplări și chipuri umane apărute incidental, emanație exclusivă a capriciilor rememorative și asociative de care sunt realmente

bântuite, odată cu prozatorul, și personajele principale) își exercită și acum prerogativele cu suverană dezinvoltură“. Surprinzând dimensiunea „mitică“ pe care narațiunea o dobândește ca rezultat al „fuziunii amintirii și visului“, N. Ciobanu remarcă faptul că povestirile-fragment exprimă „nu adevărul adevărat, ci adevărul posibil, mai exact, adevărul ideal, asumat prin intermediul rememorărilor visătoare“. Dacă talentul de povestitor este indubitabil și în *Clipa cea repede*, nu același lucru se poate spune – conform preferințelor, clasice, ale criticului – despre simetria structurii de ansamblu, considerată o carență a cărții: „un singur și important reproș îi adresăm romancierului: ținuta vădit încropită a capitolelor finale. E un păcat mai vechi al scrierilor sale, provenit din lipsa de răbdare, din, pare-se, graba de a încheia oricum și de a scăpa astfel de povara unor obositoare reveniri. Ne întrebăm chiar dacă romanul de față n-ar fi trebuit să beneficieze de un epilog, simetric cu amplul și revelatorul său prolog. Întrucât, ultimul capitol adună în chip destul de firav firele narrative ale întregii cărți, lăsând, în același timp, mult prea deschisă perspectiva ei ideatică, un astfel de epilog s-ar fi impus cu necesitate“.

Mai mult decât o simplă cronică, un studiu exhaustiv, efectuat pe compartimentele definitorii ale romanului (temă, perspectivă narativă, personaje, simboluri), este cel publicat de Eugen Simion, în revista „România literară“, anul, nr. 41, 11 octombrie 1979, p. 11. Dezvoltarea argumentativă are ca premisă o afirmație care obligă la explicații detaliate: „*Clipa cea repede* e noul roman al lui Sorin Titel, un roman bun, foarte bun“. Pentru Eugen Simion, ceea ce definește proiectul epic al autorului aparține sferei continuității „părților“: „Prozatorul și-a creat un stil de a nara și-l aplică, acum, la un număr de fapte noi, lărgind sau adâncind, cum vrem să-i spunem, universul său epic. Când consulți cărțile sale anterioare, vezi cu ușurință că ele se leagă între ele, iar cartea recentă vine în continuarea unei teme și a unei lumi (imaginare) pe care romancierul acesta serios și profund, cum nu sunt mulți la noi, le urmărește cu o frumoasă tenacitate“. Acest mecanism al reluării nu trebuie înțeles ca perpetuarea unei „rețete“, fiecare volum având și elemente (mai ales, de conținut) ce-i justifică diferența specifică.

Observațiile criticului aduc în prim-plan nuanțele tematice („Tema este, aici, ca și în romanul precedent, dispariția unei lumi, agonia lentă a lucrurilor vechi. O meditație epică despre moarte, un univers ce stă între real și imaginar, într-un timp nehotărât și un spațiu pe care memoria naratorilor îl schimbă, îl *lucrează* mereu”; „Tema lui *toate trec, toți s-au dus* devine tema lui *totul supraviețuiește în narațiune*“), tehnica narativă („scriitura polifonică sau stereofonică”; „tehnica anvelopei și a înlănțuirii progresive“), formula compozițională („Romanul lui Sorin Titel are un prolog – în opt părți – și șase capitole care nu se înțeleg decât împreună. Ele dezbat din unghiul unui personaj sau al mai multora aceeași temă într-o suită de *povestiri* progresive, proliferante. Un narator vorbește despre cineva, un personaj absent, apoi, deodată, obiectul – personajul absent – devine subiect și începe la rândul lui să povestească ceva, o altă întâmplare, și așa mai departe“), influențele de concepție („casa și grădina sunt în proza lui Sorin Titel, ca la Poe, simboluri ale trecerii”; personajele „dostoievskiene”: preotul cartofor, care „joacă pentru a pierde” și Carolina, „femeia care suportă cu mulțumire umilința“), dinamica timpurilor verbale tradus în alternanțele realist/mitic/fantastic („Narațiunea din *Clipa cea repede* este povestită, întâi, la perfectul compus, apoi, odată intrați în acest timp încheiat, subiectul relatează la indicativul prezent. *A fost* este înlocuit pe neobservate cu *este* și în această trecere ceva se pierde, ceva se adaugă“).

O reconstituire a lumii Banatului de odinioară, așa recomandă C. Ungureanu (în „Orizont“, anul XXX, nr. 41/603, 11 octombrie 1979, p. 2) romanul *Clipa cea repede*, „al treilea volum al ciclului – noi îl numim așa – inaugurat odată cu *Țara îndepărtată* și continuat cu *Pasărea și umbra*“, considerând că „acest aspect al cărții nu e deloc neglijabil; ca și în cele două romane precedente scriitorul scrie despre Banat, așa cum nu a scris nimeni înaintea sa; finețea observației e remarcabilă, precizia detaliului de asemenea; scriitorul vede și aude oamenii unui ținut delimitat nu numai geografic, ci și etnografic“.

În „Cronica“ (anul XIV, nr. 41/715, 12 octombrie 1979, p. 4), I. Sârbu stabilește, la rândul său, că „obiectul rememorării îl constituie lumea unor sate și târguri bănățene din prima jumătate a secolului, o lume care evoluează în jurul familiei unui învățător și care se alcătuiește, treptat, într-un univers specific, cu particularități

psihologice și morale distincte, străbătut de un blând duh patriarhal“, numai că „secretul acestei cărți nu stă în materia propriu-zisă a evocării – foarte captivantă și originală – ci, mai cu seamă, în atmosfera pe care o degajă, în unda ei discretă de lirism, generată de conștiința declinului temporal al lucrurilor, de senzația disparițiilor universale, a vieții ca pură iluzie“. Pentru I. Sârbu, *Clipa cea repede* sintetizează „două filiere epice“: „cea ardelenescă, Agârbiceanu–Rebreanu (adierile demoniace, care bântuie în unele din filele introductive, *dulceața* însăși a frazei, intervenția, sporadică, a demersului etic – pe de altă parte, viața, în cadențe gospodăresc orânduite, a intelectualității sătești de odinioară) și filiera epicului dens, suculent, trăit ca o realitate intimă, din Creangă și Sadoveanu“.

Despre transpunerea existențelor reale într-un context ce amintește de basm vorbește Liviu Petrescu, în articolul intitulat *Între epos și poveste*, apărut în revista „Steaua“, anul XXX, nr. 10(389), octombrie 1979, p. 28: „marea virtuozitate a acestei cărți constă în surprinderea fenomenelor de convergență a tuturor formelor de viață spirituală – specifice acestui loc, acestui cadru geografic, al Marginei – spre tiparele caracteristice pentru poveste“. Referindu-se la structura narativă a romanului, „cartea cea mai frumoasă de până acum a autorului“, criticul observă existența, în *Clipa cea repede*, a „două orbite distincte“ pe care povestirea „evoluează“; acestea „uneori, ajung să se intersecteze“, „alteori, rămân cu desăvârșire separate“: „cea dintâi orbită gravitează în jurul domnișoarei Ana, învățătoarea din Margina, cealaltă îl are în centru său pe *domnul director* al școlii“. Cu această ocazie, se atrage atenția și asupra „subtilității“ scopului pe care îl au „povestirile retrospective“, din capitolele despre domnișoara Ana: „multitudinea acestor relatări pune în evidență felul în care, prin actul povestirii, existența domnișoarei Ana este transformată insesizabil în *poveste*, este transfigurată adică și modelată de anume tipare ale imaginarului colectiv“.

În „Convorbiri literare“ (nr. 11/119, noiembrie 1979, p. 7), Val Condurache, autor de cronici la toate cele trei prime părți ale viitoarei „tetralogii“, interpretează *Clipa cea repede* ca „expresie a unei nostalgii cenzurate“. Ca majoritatea celor ce se opresc asupra ansamblului românesc, inițiat de Sorin Titel o dată cu *Țara îndepărtată*, și criticul ieșean urmărește linia continuității între „părți“, într-un discurs

presărat, adesea, cu asocieri desprinse din registrul artelor plastice: „Romanul apare caleidoscopic, ca și *Țara îndepărtată*, pe care o continuă mai strâns decât *Pasărea și umbra*, care, deși plasat în această lume, e mai epic, mai concentrat faptic, mai autonom, mai aproape de ceea ce se cheamă un roman. *Clipa cea repede* e construit din scene, mai scurte sau mai întinse, redată în maniera picturii naive, cu acea candoare lirică, în fond – un realism al împăcării cu lumea, cu hieratismul caracteristic, din care izvorăște sentimentul imortalității. Tablourile au voioșia bufă a bălciurilor: o lume în miniatură, încastrată în realitatea cea de toate zilele, ivindu-se pâlپătoare pentru a se scufunda în amintire“. Cu abilitate, criticul stabilește că diferența dintre „părți“ se definește prin detalii de concepție: „Roman al memoriei, *Țara îndepărtată* făcea fenomenologia unui sentiment. Cuvântul, personaj principal, neputând repeta lumea, o născocea, păstrând nostalgia existenței în obiect. *Pasărea și umbra*, privit ca interludiu între [sic!] *Clipa cea repede* și *Țara îndepărtată*, exersează ludic, eliberat de tirania obiectului, puterea imaginativă a limbajului. *Clipa cea repede* vrea să uite cu desăvârșire privirea asupra lumii, concentrându-se asupra sentimentului vieții. Obiectele, întâmplările, personajele sunt ca fețele în ochiul albinei, în care imaginea, desfăcută în fragmente își creează o altă ordine inteligibilă“.

Pentru Mihai Coman (în *The Rainbow of recollection*, în „Romanian Review“, XXXIVth year, no. 2, 1980, p. 145–147), *Clipa cea repede*, plasată în categoria „operelor scrise sub influența visului – *Narcis și Gură-de-Aur* (Hesse), *Secretul Pădurii Bătrâne* (Buzzati), are în centrul ei un singur „motiv constant“, cel al bucuriei vieții.

În cele două părți ale articolului *Etnologie și roman*, publicate în „Orizont“, anul XXXI, nr. 43(657), 23 octombrie 1980, p. 2; nr. 47(661), 20 noiembrie 1980, p. 2), Livius Ciocârlie folosește romanul *Clipa cea repede* ca domeniu de aplicație pentru teoriile expuse în cartea lui Vasile Tudor Crețu, *Ethosul folcloric – sistem deschis* (Editura Facla, Timișoara, 1980). Atribuindu-i lui Sorin Titel statutul de „scriitor cosmic“, definitor pentru acei creatori care „tind să proiecteze un univers plinar, susținut de semnificații ample, asemănătoare celor din culturile arhaice“, criticul identifică la nivelul operei „o dublă pulsație“: „una de integrare într-un univers ordonat, aidoma celui folcloric, și una de divagare tragică în afara lui“. Acest

mecanism determină fantasticul „să se retragă uneori, lipsit de primejdie, spre zona miraculosului, iar alteori să rămână neliniștitor“; iată cadrul de exemplificare abordat de critic: „Amenințarea grotescă a morții – femeie zăludă, cu copită de cal – se rezolvă circărește: moș Bălu și nepotu-său, îmbrăcați amândoi în cămeșoaie de noapte, o fugăresc prin șoproane, deloc speriați de vidmă, dar intrigăți că nu dau de ea. [...] Dimpotrivă, tihna cea mai străină la prima vedere de amenințări poate fi străbătută de fiori reci. În trenul care-i duce la petrecerea de la Balta Caldă, tăraniii vorbesc de una de alta, rîd, e o zi fără griji, numai o babă ciudată, strîngînd-o prea drăgăstos pe gingașa domnișoară Ana, dă de gîndit despre vremelnicia bucuriei. Oamenii povestesc, amuzându-se, întâmplări cu diavoli și iată doar o bănuială de fantastic, însă în care prezența morții este cu totul alta decît în șopronul unde moș Bălu și moartea mai mult se hârjonesc“.

Apartenența volumului la o estetică de tip baroc este susținută de Gelu Ionescu, în comentariul intitulat *Volutele clipei* („Viața Românească“, anul XXXIII, nr. 2, februarie 1980, p. 72–75): „*Clipa cea repele* este un text de o riguros-unitară configurație a barocului. Structura sa barocă poate fi urmărită de la temă pînă la strategia narativă, de la expresia ei calofilă pînă la preferința pentru imaginile aglomerării opulente“; „o digresiune continuă, modalitate atît de convenabilă esteticii barocului – în care prologul și ultima sută de pagini sunt cele mai aproape de virtuozitate“; „În proza noastră actuală există multe spirite și discursuri de tip baroc, mai multe ca niciodată în trecut. În afara *rococo*-ului imagistic al lui Fănuș Neagu, a manierismului ironic al lui George Bălăiță și a celui atît de tentat de fantastic al lui Ștefan Bănulescu, Sorin Titel aduce atmosfera unui baroc ardelean, avînd în originile lui tradițiile unei solide și civilizate provincialități, față de care autorul arată o legitimă nostalgie și o adîncă, vic comprehensiune“. Deosebit de fructuoasă pentru receptarea ulterioară a cărții, sub aspectul reflectării spiritului Europei Centrale, este observația cu privire la caracterul polemic al prozei lui Sorin Titel „față de modelele prozei ardelene clasice“: „un polemism care pleacă de la Slavici, probabil admirat de Titel, și în care se vedește nevoia de reconsiderare a spațiului spiritual și material pe care fostul Imperiu austro-ungar l-a lăsat moștenire Europei moderne“.

Relația romanului *Clipa cea repede* cu epica transilvăneană este considerată de Lucian Raicu (*Citindu-l pe Sorin Titel*, în „Transilvania“, anul IX, nr. 5, mai 1980, p. 33–35) ca fiind una de „simetrie“: „Romanul liniștit, scris cu infinită răbdare, încetinit cu tot dinadinsul (spre a i se extrage toate savuroasele virtualități), al familiei *Domnului director* așează ultima carte a lui Sorin Titel într-o semnificativă simetrie cu cel al *Herdelenilor* (din *Ion* al lui Liviu Rebreanu) cu al său, de neuitat, ritm larg, majestuos, epopeic, paradoxul imprimat curentelor întâmplări și cotidienele necazuri ale inteligenței sătești transilvănene. Aceste ritmuri, respectate cu iubire și chiar cu un fel de *sfințenie* în *Clipa cea repede*, sunt totuși subminate, la noul ei strălucit evocator (și *cântăret*), de sentimentul mai general al unui rău, cum se zice, ontologic, al unei *fisuri* la început firești, neînsemnate, apoi din ce în ce mai grave, de conștiința dureros-critică a inevitabilei depresii. Timpul roade necruțător la temelii acestor ritmuri, sentimentul eroziunii, al dezintegrării *Vitalului*, estompează valoarea imnică, nici ea neglijabilă în romanul lui Sorin Titel“.

În partea a doua a studiului *Inima poeziei* („Cronica“, anul XV, nr. 33/759, 15 august 1980, p. 5), Valeriu Cristea accentuează latura profund umană, salutând, totodată, adoptarea de către scriitor a direcției potrivite profilului său artistic: „Printre zonele reci, mai puțin ospitaliere ale prozei noastre contemporane, Sorin Titel creează un spațiu ce poate părea aproape idilic. În realitate, însă, lumea sa, configurată definitiv de tripticul romanesc alcătuit din *Țara îndepărtată*, *Pasărea și umbra*, *Clipa cea repede*, o lume foarte frumoasă și (fără nimic din ostentația care strică totul la alții), foarte românească, în ciuda caracterului ei apăsător regional (bănățenesc), situată în timp între perioada premergătoare primului război mondial și anii imediat următori celui de-al doilea și populată de oameni simpli (țărani luminați, purtați de serviciul militar sau de război prin țări străine, gospodine experte în arta culinară și volubile ca niște Șeherezade de bucătărie, învățători, medici și preoți de țară etc.) este doar una patriarhală“; „Abuzul de *modernism*, de mijloace, de tehnică pură (care în romanul anterior abătea atenția de la *conținut* la *formă*) a dispărut din actualul roman“, considerat drept „cartea cea mai clasică a autorului“.

- p. 19, r. 2–3: prin cap. Numai că nu-s eu femeia aia care să se lase prostită ușor. CR
 prin cap. Numai *că pe mine nu mă înbeți tu cu apă rece*. Nu-s eu femeia aia care să se lase prostită ușor. L₁
- r. 4–9: bălicăreli de-ale tale. *Nici o vorbă*, minți, zice din nou mireasa. Tu nu vezi ce cizme-s astea? – zice atunci omul acela străin și așa vorbea de parcă nici n-ar fi luat în seamă vorbele ei – a dat să le încalțe, *ca să le probeze*, dar nu i-au încăput pe picioare“. „*Iară nu-i adevărată*“. „Când a văzut bărbatu-tu cizmele astea... Mai mari CR
 bălicăreli de-ale tale. Nici o vorbă nu-i adevărată“. „Când a văzut bărbatu-tu L₁
 cizmele astea – zice atunci omul acela străin și așa vorbea de parcă nici n-ar fi luat în seamă vorbele – a dat să le încalțe, să le probeze, dar nu i-au încăput pe picioare“. „*Iară minți*, zice din nou mireasa și i se uită drept în ochi. Tu nu vezi ce cizme-s astea? Mai mari L₁
- p. 25, r. 32: răul...“ CR
 răul...“ – *Și când a fost nunta, întrebă Nușca, i-o fi trimis vorbă omului ăluia din Firdea că se mărită?* L₁
- p. 26, r. 1: nu-mi place să mint. CR
 nu-mi place să dau înapoi“. – *Și când a fost ziua nunții, te pomenești că i-a și trimis darul pe care i l-a promis? întrebă Nușca.* L₁
- r. 24: erau cu el CR
 erau cu el *niște tinerei, abia dacă le mijise mustața* L₁
- p. 27, r. 4: în casa mea“. CR

- în casa mea“. *Aștia-s galbeni pe hoție*“. L₁
- r. 13: Când am mai crescut CR
 – *Și galbenii aceia ai hoțului, întrebă
 Nușca, îi mai aveți, te pomenești și acum,
 ori, cine știe, s-or fi pierdut!* – Când vedea
 tăicuțu că n-o scoate la capăt, mai vindea
 câte un galben. Azi unul, mâine altul, uite
 așa s-au împuținat. Când am mai crescut L₁
- r. 15: bucuroasă... CR
 bucuroasă... *Și acum sufăr, ori de câte
 ori îmi aduc aminte, cât de urât am putut
 să mă port.* L₁
- r. 28: *Coștei* CR
Cotești L₁
- r. 30: ca fetele mari! CR
 ca fetele mari. *Dacă ne vedeai împreună,
 nu mă alegeai de ele.* L₁
- p. 46, r. 13: să strige CR
 să strige *ca din gură de șarpe* RL₁
- r. 15: așa repede. CR
 așa repede. *Focul părea a fi mai depărțitor,
 cam la capătul satului – s-o fi aprins
 țigănimă, zice nu știu care – o pălălaie
 roșie lumina cerul, te apuca groaza când
 te uitai.* RL₁
- r. 17–18: văitându-se în gura mare CR
 văitându-se *cât o ținea gura* RL₁
- r. 19: drumuri. *Am eu un fel de presimțire.* CR
 drumuri. RL₁
- r. 20–26: nu mințesc“. *Și așa a fost cum a spus ea:
 casa lor a fost și nu alta. De toate îmi aduc
 aminte de parcă ar fi fost ieri, numai de
 focul acela cât a fost de mare, îmi amintesc,
 așa, ca prin vis. Țin minte numai că l-au
 stins oamenii destul de repede, dar degeaba*

- l-au și stins, casa lor era de-acum scrum și pulbere, n-a mai rămas decât un morman de cenușă din ea.* CR
- nu mintesc. *Am eu un fel de presimțiri din cele negre și dacă n-o fi așa, puteți să mă tăiați!“. Ne apropiem și focul se face și el tot mai puternic. Se topeau parcă stelele de căldură, așa pripea de tare. A fost, cum a presimțit Mărișca, sărmana de ea, casa lor ardea pâlălaie! Degeaba s-au spetit oamenii și au cărat apă cu vedrele, doar or reuși să stingă focul, tot n-a mai fost de nici un folos...* Rl₁
- p. 47, r. 30: după *chibrituri* CR
după *lăperțuri* Rl₁
- p. 48, r. 1–2: începe Mărișca a blestema CR
începe Mărișca a plânge și a blestema Rl₁
- r. 4: ce să mai povestesc CR
ce să mai povestesc, *se văitau în fel și chip* Rl₁
- r. 27–28: *O luăm noi spre casă și un câine* CR
Plecăm și numai un câine Rl₁
- r. 28–29: „Nu *vă speriați* CR
„Nu *fugiți* Rl₁
- r. 31–33: să vorbească cu *el, nu prea tare*, de parcă ar fi șușotit cu drăguțele. *Și, ce să vezi, câinele se uită cu ochii roșii la Văruțu* CR
să vorbească *în fel și chip* cu *câinele*.
Încetișor, de parcă ar fi șoșotit cu drăguțele.
Câinele *se oprește din lătrat*, se uită cu ochii roșii la Văruțu Rl₁
- p. 49, r. 4: Văruțu *il mângâia ușor* CR
Văruțu, *dat dracului, îl scărmana ușor* Rl₁
- r. 7–8: nu s-a mai desprins de lângă el, *se gudura și i se băga tot timpul în picioare.* CR

- nu s-a mai desprins de el, i se băga tot timpul în picioare și *scheuna încetișor*. *Rl₁*
- r. 13: să ningă. *CR*
 să ningă. *Dar nu așa câte un fulg, când și când, ci din cele mari* *Rl₁*
- r. 15: nu-i bine. *CR*
 nu *vă văd* bine. *Rl₁*
- r. 16: de a ajunge *acasă* ". *CR*
 de a ajunge *la Marginica* ". *Rl₁*
- r. 17: și voia ea să prindă fulgii cu limba *CR*
 și de bucuroasă ce se arăta, da să prindă cu limba fulgii *Rl₁*
- r. 31: din drum *CR*
 din drum, *ce jumătate, că nici la Zorani n-am fost ajunși* *Rl₁*
- p. 50, r. 7: la *Sintești* *CR*
 la *Zorani* *Rl₁*
- p. 51, r. 5: Vinul a alunecat *CR*
 Vinul... *untdelemn curat* a alunecat *Rl₁*
- r. 19: să ajungem *acasă* *CR*
 să ajungem *la Margina* *Rl₁*
- r. 21: Noi mergeam *CR*
 Noi *patru* mergeam *Rl₁*
- p. 52, r. 1: noi, numai că *CR*
 noi, *nu le-am lăsat pe drumuri, dacă au rămas cum au rămas, cu ce-a fost pe ele și cu nimica alta*, numai că *Rl₁*
- r. 3: drumului, nu se poate; *CR*
 drumului, *după ce le-am luat cu noi*, nu se poate; *Rl₁*
- r. 5: obrajii *înroșiți de ger* *CR*
 obrajii *rumeni, ca doi bujori* *Rl₁*
- r. 16: E secret. *CR*

- E secret *din cele mari!* Rl₁
- r. 21: un timp? CR
 un timp? *Să le mai vină și lor inima
 la loc, sărmanele, după necazul pe care l-au
 avut?* Rl₁
- r. 34: Și dacă *au* murit bătrânii CR
 Și dacă *a* murit și *a* bătrână Rl₁
- p. 53, r. 1–2: la șase săptămâni, după aceea la șase luni CR
 la opt luni Rl₁
- r. 21–22: că ele nu beau, – cum au făcut la început CR
 și în biserică Rl₁
 că ele nu vreau Rl₁
- p. 56, r. 25–26: „Sunt, zice ea CR
 „Tot, zice ea Rl₁
- p. 57, r. 9: ale voastre să nu le văd. CR
 ale voastre, am și eu un dinte. Rl₁
- r. 12: ca floarea!“ CR
 ca smântâna!“ Rl₁
- r. 20–26: e alta. *Sufletul care se dăruiește virtuții
 seamănă cu o fântână cu apă limpede și liniș-
 tită, bună de băut, înviorătoare, care nu
 vatămă pe nimeni și pe care toți o râvnesc...
 Înfrânează-ți, dragul meu, patimile, nu te lăsa
 stăpânit de către ele. Nu poți avea tot ce-ți
 dorești și ce ți-e drag, după poftă; ar fi fost bine
 să fie așa, mi-ar fi plăcut și mie, numai că
 lumea nu-i așa orânduită, ce să-i faci?“ CR
 e alta. Rl₁*
- p. 58, r. 16: grajdul gol pușcă! CR
 grajdul gol pușcă! *A început să-mi bată
 inima în piept, de supărare, ori de frică,
 uite așa îmi făcea!* Rl₁
- r. 24: mai repede ca melița. CR

- mai repede ca *furca*. Rl₁
- r. 25: pe cealaltă! CR
 pe cealaltă. *Aşa-i tineretul, face cum îl taie capul, după pofta lui, până își dă cu el de grindă*“. Rl₁
- r. 28–29: pe ascuns să nu se afle. CR
 pe ascuns să nu se afle – *am dus-o tare bine*. Rl₁
- p. 60, r. 15: de lemn: CR
 de lemn *și repede s-a încins o petrecere din cele mari*; Rl₁
- r. 30: După aceea CR
 După aceea – *ne-am distrat și fără el* Rl₁
- p. 67, r. 34: le-am aflat. Ei trebuie să-i mulțumesc. CR
 le-am aflat. *De la ea le știu, ei trebuie să-i mulțumesc*. Tr₁
- p. 69, r. 2: s-o pună în odaia domnișoarei. CR
 s-o pună domnișoarei. Tr₁
- r. 21: greumântul CR
 greumântul *ăla care a fost în mine* Tr₁
- p. 71, r. 16: Serbări pregătite CR
 Serbări *din cele mari*, pregătite Tr₁
- r. 29–30: așa că serbarea se prelungea până ce CR
asfințea soarele.
 așa că serbarea se prelungea până ce soarele CR
mai era de-o palmă pe cer. După serbare mai ziceau muzicanții, un ceas-două, până la asfințit și după aceea se opreau. Tr₁
- p. 72, r. 29: să ne mai cânte unul. CR
 să ne mai cânte unu. *Și atunci ea nu avea ce să facă, se îndura de noi*. Tr₁
- p. 73, r. 12: vocea ei subțirică. CR

	vocea ei subțirică și cristalină.	Tr ₁
p. 74, r. 8:	să ne oprim să ne oprim <i>un picuț</i>	CR Tr ₁
p. 95, r. 8–9:	<i>Abia</i> ne-am urcat, și locomotiva a fluierat a doua oară. <i>Și nu</i> ne-am urcat <i>noi bine în trenuț, că</i> locomotiva a și fluierat a doua oară. <i>Așa</i> <i>de tare a fluierat, că ne-am astupat repede</i> <i>urechile, nu cumva să ne asurzească!</i>	CR VR
r. 11:	Pipăia cu degetele <i>foița</i> <i>Mă uitam cum</i> pipăia cu degetele <i>țigara</i>	CR VR
r. 13–14:	domnu director <i>Lidner</i> domnu director <i>Zidner</i>	CR VR
r. 15:	<i>și-a dat cu părerea</i> o femeie. <i>a zis</i> o femeie.	CR VR
r. 19:	acuma“. acuma“. „ <i>Dimineța îi somnul mai dulce,</i> <i>asa-i cum spui</i> “, <i>zice și Florica, mai mult</i> <i>ca să intre și ea în vorbă.</i>	CR VR
r. 23–25:	cu lemne. <i>M-aș mira să se poată urca tot</i> <i>ometul asta</i> “, <i>s-a băgat în vorbă</i> flăcăul cu țigara. cu lemne“, <i>zice flăcăul cel înalt care trăgea</i> <i>din țigară.</i>	CR VR
r. 26–27:	Florica, <i>în așa fel încât s-o auzim numai</i> <i>noi, eu și domnișoara</i> Florica	CR VR
r. 28–29:	pe mine. <i>Nu mi-am luat nimic de pus pe</i> <i>umeri, dacă s-o schimbat vremea. Și prea</i> pripește pe mine. <i>Prea pripește</i>	CR VR
r. 31–32:	<i>Rea n-ar fi</i> , că prea a aprins <i>Ploaia îi bună</i> , că prea a aprins	CR VR

- p. 96, r. 3: nu ne alegem "...
nu ne alegem... *Ascultați-mă ce vă spun,
că nu spun prostii*" CR
VR
- r. 5-6: *se bagă în vorbă o babă
zice o babă care se afla și ea acolo în tren
cu noi* CR
VR
- r. 8: mărgele la gât.
mărgele la gât și cu părul încrețit cu
fierul. CR
VR
- r. 16-17: o altă femeie grasă CR
o altă femeie, mai uscată VR
- p. 97, r. 4: la obraz ca atunci CR
la obraz ca atunci, *cu părul cum îi mierea
de stup* VR
- r. 22: Trenuțu a mai fluierat CR
Trenuțu *n-a stat mult*, a mai fluierat VR
- p. 98, r. 25: au așteptat CR
au așteptat, *s-a pornit o veselie din cele
mari* VR
- p. 100, r. 4: nu i-a prea plăcut *defel povestea* CR
nu i-a prea plăcut *gluma asta* VR
- r. 23: niște flori CR
niște flori *tare frumoașe* VR
- r. 24: „Nu cred să existe CR
„*Uită-te la ele, a spus domnișoara. Nu cred
să existe* VR
- r. 26: la signal CR
la signal, *să ne asurzească nu alta* VR
- r. 27: să ne urcăm; CR
să ne urcăm, *altfel, dacă nu ne grăbim* VR
- r. 28: „*Uită-te la ele* CR
„*Florile astea* VR
- r. 32: domnișoară. CR

- domnișoară, *o mulțime, în fel și chip.* VR
- p. 101, r. 4–5: zâmbind *fericită.* CR
zâmbind *și părea tare bucuroasă.* VR
- r. 10: multă lume CR
multă lume *la Balta-Caldă ca în anul ăsta* VR
- r. 19–22: se uitau la ei încruntate și *strângeau din buze. De așa cumpărători, care numai să răscolească marfa și să nu cumpere nimic, nu aveau ele trebuință.* CR
se uitau la ei *cam fără plăcere, cu buzele strânse și încruntate.* VR
- p. 102, r. 2–3: grasă, *rumenă la față și cu o pălărie de pai în cap* CR
grasă, *cu mustăți și cu o pălărie de paie în cap* VR
- r. 4: două *pahare.* CR
două *himper-șprițuri.* VR
- r. 6: Se urca *repede cracărul* CR
Se urca *himperul* VR
- r. 18: pe margine CR
pe margine *zgribulite de frig (apa era destul de rece)* VR
- r. 19–21: la brâu, *cu sumnele lipite de trup; omul când e bătrân și bolnav e urât, îți vine și greu să te uiți la el...* CR
la brâu; *îmi era rușine să mă uit la ele, omul când e bătrân și bolnav, e urât la trup, mai bine să nu-și arate goliciunea.* VR
- r. 23–26: lume mai multă. *Căscau gura la cei ce trăgeau cu pușca, dar de văzut nu prea era ce să vezi, căci de nimerit nu nimereau defel. Scrâșneau ei tare din dinți și strângeau* CR

- mai multă lume. *O mulțime de popor
căsca gura, numai că degeaba se uitau,
cei ce trăgeau cu pușca nu nimereau defel.*
Strângeau VR
- r. 29–33: *Atunci s-a prezentat un soldat și a cerut și
el o pușcă. Nemțoaica i-a dat pușca și el a
rugat lumea să se dea la o parte, să-i facă
loc, să fie adică, mai mult lărgământ, căci
el altfel nu poate trage. Oamenii l-au
ascultat și s-au tras mai la o parte.* CR
Un soldat a cerut și el o pușcă și a rugat
lumea să se dea o parte, să-i facă loc. VR
- p. 103, r. 3: a văzut ea că se foiește atâta CR
a văzut că el se sfiește VR
- r. 3–8: „*Mai repede, « fiom draga » a zis ea. Vreau
să tragă și alții cu pușca, nu numai tu, ce
gândești!*” *Să aștepte, că nu-i nici o grabă,
i-a răspuns soldatul încrunțat și nici nu și-a
terminat bine vorba, că a și tras. Drept în
mijlocul țintei a nimerit, nu în altă parte!
Să nu-ți vină să crezi! Ceva mai frumos
n-am văzut de când sunt.* CR
„Trage odată, *fiom draga*, a zis ea, că
așteaptă și alții”. *Și el a tras și drept în țintă
a nimerit, nu în altă parte.* VR
- r. 9–10: *că-s vii. Și erau așa de comice, că nu m-am
putut ține să nu râd.* CR
că-s vii. VR
- r. 13: la *falcă* de durere CR
la *inimă* de durere VR
- r. 16: vântul. CR
vântul, *mai mare dragul să te uiți!* VR
- r. 17: s-a terminat și *mașinăria s-a oprit* CR
s-a terminat VR
- r. 19: *obiectul* cu numărul câștigat CR

	<i>premiul</i> cu numărul câștigat	VR
r. 21:	<i>pisălogul e separat</i>	CR
	<i>pisălogul e bașca</i>	VR
r. 26:	<i>Nemțoaica s-a făcut albă la obraz de supărare</i>	CR
	<i>Nemțoaica s-a uitat urât</i>	VR
p. 104, r. 4–5:	<i>cu ea când îi bine potrivită.</i>	CR
	<i>cu ea.</i>	VR
r. 9–12:	<i>a lăsat pușca lângă el, și-a scos o paclă cu tutun din buzunarul de la piept și și-a răsucit pe îndelete o țigară, uitându-se pe sub sprâncene la nemțoaică.</i>	CR
	<i>a lăsat pușca și și-a răsucit pe îndelete o țigară.</i>	VR
r. 18:	<i>timp cu nemiluita</i>	CR
	<i>timp</i>	VR
r. 19:	<i>la cazarmă, nu pot întârzia la raport</i>	CR
	<i>la cazarmă</i>	VR
r. 21–23:	<i>de nimerit, a nimerit fix la țintă, acolo unde a trebuit. Și de data asta a fost parcă mai frumos decât prima dată!</i>	CR
	<i>de nimerit, a nimerit și de data asta, să vezi și să nu crezi, toată lumea s-a minunat.</i>	VR
r. 27:	<i>avea un comănac aurit pe cap</i>	CR
	<i>avea o coroană pe cap</i>	VR
r. 32:	<i>mai iute</i>	CR
	<i>mai abitir</i>	VR
p. 105, r. 3–4:	<i>premiul s-a întâmplat să nu fie prea mare</i>	CR
	<i>premiul s-a nimerit să nu fie așa de frumos</i>	VR
r. 4:	<i>de nouă grade</i>	CR
	<i>de nouăzeci de grade</i>	VR

- r. 14: nemțoaica a început să *blesteme* pe
nemțește! CR
nemțoaica *s-a făcut roșie la obraz* și a
început să *suduie* pe nemțește. VR
- r. 16–17: înțeleg *dacă vrei să știi* CR
înțeleg VR
- r. 22–23: a zis soldatul *că la regulamente ne pricepem*
și noi. CR
a zis soldatul. VR
- r. 31–32: Și ce *roțiță ori șurub* a nimerit CR
și ce a nimerit VR
- r. 33: să se miște! *De data asta a fost ceva de*
nepovestit. CR
să se miște. VR
- p. 106, r. 4: pe *un blid* CR
pe *o tavă* VR
- r. 5: și-l holba *roșu* CR
și-l holba VR
- r. 7: se închinau CR
care se închinau tot timpul VR
- r. 9–10: nimerea o *muiere* păcătoasă CR
nimerea o *sărmană femeie* păcătoasă VR
- r. 10–11: *striga* de durere și *se trăgea cu amândouă*
mâinile de păr! CR
să strige de durere! VR
- r. 11–12: cu o panglică *verde în cap* CR
cu o panglică *mare roșie* VR
- r. 13–14: când ieșea ca s-o *vedem și noi* CR
când ieșea ca s-o *vadă prințul* VR
- r. 16: fără nimica pe ea, *tremurând de frig* acolo
în peșteră CR
fără nimica pe ea, acolo în peșteră VR

- r. 19–22: Noi nu ne mai săturam uitându-ne, *din partea noastră ar fi putut ține oricât, dar nemțoaica a înghețat de spaimă că i s-a stricat de tot mașinăria și atunci, gata, s-a sfârșit cu șmecheria și cu câștigul!* CR
De frumos, era frumos, noi nu ne mai săturam uitându-ne, în schimb nemțoaica s-a speriat rău. I-a fost frică grozav, a înghețat de spaimă, că i-a stricat de tot mașinăria! VR
- r. 24–25: Lovea *pe unde apuca* cu un ciocan mare, *mă și mir că-l putea ridica* CR
 Lovea *sărmana în stânga și în dreapta* cu un ciocan VR
- r. 27: să se oprească, *parcă ar fi fost un făcut!* CR
 să se oprească. VR
- r. 28–29: Soldatul nu zicea nimic, *lui parcă nici nu-i păsa de tot ce se întâmplă* CR
 Soldatul *sta și se uita*, nu zicea nimic VR
- r. 29–30: în piele de ce-a fost în stare să facă! CR
 în piele; *se minuna și el* de ce-a fost în stare să facă! VR
- r. 31: sprâncene CR
 sprâncene, *când la noi* VR
- r. 32–33: Într-o vreme *a dat Dumnezeu și mașinăriile* CR
Numai că într-o vreme, mașinăriile VR
- p. 107, r. 2: piulița *ta* CR
 piulița *asta* VR
- r. 4–5: sănătoasă!“ *a zis el mai mult așa, ca s-o împace.* CR
 sănătoasă!“ VR
- r. 6–7: s-a urcat *iute ca o fetișcană* CR
 s-a urcat VR

- r. 19–21: și o piuliță, *chiar acum am luat premiul
ăsta. Așa că am să te rog să faci bine să le
iei cu tine și să le dai cui am să-ți spun eu.* CR
și o piuliță, așa că, *vărușule*, fă bine să le
iei cu tine. VR
- r. 23–24: i le trimit *ei cu multă dragoste* CR
i se trimit *să se bucure de ele* VR
- r. 27–28: *să-și petreacă împreună, ținându-se de
după cap* bucuroși CR
au plecat împreună, bucuroși VR
- r. 29: Ne-am mai plimbat CR
Noi două, adică eu și cu domnișoara,
ne-am mai plimbat VR
- r. 30–31: mănăstire, *cu gândul că mai prindem din
slujbă, dar mai ales să-i vedem pe călugări.* CR
mănăstire. VR
- r. 32–33: devreme, *pe răcoare* CR
devreme VR
- p. 108, r. 7: se ștergea pe obraz. CR
se ștergea pe obraz. *Era încinsă la față ca
un cuptor.* VR
- r. 8–9: de umbră“... *și-a dat cu părerea și doamna*
Veturia. CR
de umbră VR
- r. 10–11: că mor“, *a spus cu zăduf preoteasa.* CR
că mor“. VR
- r. 17: fetele CR
fetele, *repetentele* VR
- r. 21: voi car“, *a început a le brufiului*
preoteasa. CR
voi car“, *a zis preoteasa.* VR
- r. 32–33: câtă bere a încăput *de când a descărcat*
Bublea butoaiele! CR
câtă bere a încăput!... VR

- p. 109, r. 4: *A luat la rând nucii, dar preotesei* CR
Numai că preotesei VR
- r. 6–7: *Când le văd simt că-mi trece pofta de* CR
mâncare!...
n-o să ne lase să mâncăm liniștiți, o să se VR
așeze pe toate cele.
- r. 8: din pricina lor“. CR
 din pricina lor, eu n-am fost în stare să VR
 bag nimica în gură“.
- r. 12: câțiva pași CR
 câțiva pași, sunt de aceeași părere VR
- r. 15: am mers CR
 am mers mult mai departe VR
- r. 16–17: Am dat și peste un izvor cu apă rece. CR
 Dacă îl căutăm, imposibil să nu-l găsim
 și de data asta“...
 Am găsit și un izvor cu apă ca gheața,
 dacă îl căutăm, trebuie să dăm neapărat VR
 peste el“...
- r. 18: și pe Gelu CR
 și pe Pilu VR
- r. 20: ce s-ar mai fi putut distra!“ CR
 ce s-ar mai fi distrat, cu ringhișpilul și cu VR
 toate astea“.
- r. 23: destul feciorașu““. CR
 destul comoara““. VR
- r. 23–24: „E-adevărat, se întoarce domnul Desideriu,
 c-ar fi fost destul de obositor. CR
 „Mă gândesc, a spus domnul Desideriu,
 c-ar fi fost destul de obositor. VR
- r. 28–30: „Nu cred c-ar fi obosit, l-a contrazis
 doamna Veturia. Pe lângă pădure, tot
 pe la umbră e tare plăcut de mers. A fost
 o frumusețe“. CR

- „Nici nu cred c-ar fi simțit, a zis doamna Veturia, am ținut drunul tot pe lângă pădure, pe la umbră, a fost minunat“. VR
- r. 30–31: poate că ne întoarcem și noi cu trenuțu sunt de părere să ne întoarcem, totuși, cu mocănița CR VR
- r. 32: obosită să mă întorc pe jos. CR VR
obosită. VR
- r. 32–33: Pantofii ăștia așa mă strâng de tare, că mi-e aproape imposibil!“ CR
Cu pantofii ăștia mi-e aproape imposibil“. VR
- r. 34: a spus încântată de idee doamna Veturia. CR
a întrerupt-o doamna Veturia. VR
- p. 110, r. 1–2: desculță. Iarba e ca mătasea, e o adevărată plăcere“. „În trenuț nici nu cred să ne putem urca. CR
desculță. VR
- r. 5–6: Sunt mulți veniți de la Românești CR
Majoritatea sunt de la Românești VR
- r. 8: numai că nu avea CR
numai că degeaba l-am găsit, pentru că nu avea VR
- r. 12: înalt decât aici. CR
înalt. Așa că n-am ajuns încă până la el. VR
- r. 13–14: „Nu cred să ne fi îndepărtat, totuși, mai mult decât acuma“ CR
„Nu cred să fi mers totuși mai mult decât până acuma VR
- r. 19: un ac, zău așa!“ CR
un ac, zău așa!...“ „Nu mai ții tu bine minte, a spus doamna Veturia. VR
- r. 22–23: a mormăit domnul Desideriu CR
a zis domnul Desideriu – mai mult a mormăit așa cuvinte VR

- r. 30: să se certe între ele. CR
 să se certe și să se contrazică între ele. VR
- r. 31: de broaște. CR
 de broaște, iar cealaltă n-a fost de
 părerea ei. VR
- r. 32: „Nici pomeneală, a spus cealaltă, e o apă
 limpede CR
 „Izvorul ăsta nu are broaște, a zis ea,
 e o apă limpede VR
- r. 33–34: „Ba tu ești chioară CR
 „Tu nu vezi, ești chioară VR
- p. 111, r. 4: să bea apă. CR
 să bea apă. Era, se vede, mort de sete,
 săracul. VR
- r. 5: nimic! CR
 nimic! Când s-a ridicat îi strălucea chipul
 de bucuros ce era. VR
- r. 7–8: o batistă frumos împăturită și s-a șters cu ea la
 gură. CR
 o batistă albă ca neaua și s-a șters cu ea la
 gură. Asta după ce și-a amintit că nu șade
 frumos să te ștergi cu mâna. VR
- r. 9: „Nu-i nici o nenorocire CR
 „Nu-i bai VR
- r. 10: se usucă în câteva minute“. CR
 se usucă repede“. VR
- r. 15–16: doamna preoteasă. CR
 doamna preoteasă cu invidie. VR
- r. 16: de lung“. CR
 de lung“, a adăugat ea. VR
- r. 29–30: a întrebat repetenta. CR
 a întrebat cealaltă fată și a început să
 scotocească prin coș după pahar. VR
- r. 32: și ea după pahar... CR

- și ea *încruntată și furioasă* după pahar... VR
- p. 112, r. 2–3: ne-a făcut *poftă de mâncare* CR
ne-a făcut *o foame din cele mari* VR
- r. 5: pe brazdă. CR
pe brazdă. *Vorba ceea, țineți unul și băgați doi!* VR
- r. 8–9: preoteasa l-a golit *dintr-o înghițitură, s-a scuturat toată* CR
preoteasa l-a golit *pe primul* VR
- r. 10: s-au rugat CR
s-au rugat *de doamna preoteasă* VR
- r. 14: le-a spus. CR
le-a spus *mama lor, orice-ar fi, eu așa gândesc.* VR
- r. 16: să nici nu existe. CR
să nici nu existe“. *„Eu nici n-o gust. Să n-o vād“.* VR
- r. 26–27: de cele păcătoase *și greu încercate.* CR
de cele păcătoase. VR
- p. 113, r. 5: Într-o *primăvară* CR
Într-o *vară* VR
- r. 9–10: fără nici un rost. Când au ajuns la Margina, călugărul, Terapon, CR
fără nici un rost, *până se face vremea de tren! Părintele, milos cum îi el, l-a ajutat să-și ducă săculețul cu mei pentru porumbei, i l-a dus mai mult el, căci Terapon, săracul, era prea bătrân să-l mai poată duce. Când au ajuns acasă* VR
- r. 12–13: până la Balta-Caldă mai era de mers, altceva n-a vrut să pună în gură. CR
până la Balta-Caldă mai are oleacă de drum. VR

- r. 14–16: dar *oricât am stăruit s-o guste*, nu s-a atins de ea. *Era-n Săptămâna Mare* și ținea post negru CR
dar nu s-a atins de ea: ținea post negru VR
- r. 17–18: al meu, *era tare vorbăreț*. CR
al meu, *nu se mai da plecat*. VR
- r. 22: pe povestit... Numele lui adevărat este CR
pe povestit... *De murit nu cred să fi murit, s-ar fi auzit până acum, da de bolnav e sigur bolnav, altfel n-ar fi lipsit el de la slujbă.*
Numele lui adevărat *să vi-l spun eu, pentru că nu aveți de unde să-l știți:* VR
- r. 23: neamț din Germania, *nu-i de pe la noi*. CR
neamț *de felul lui, de pe lângă Stuttgart, ăsta e un oraș mare din Germania. Și ce i s-a întâmplat lui în tinerețe, merită să vă povestesc.* VR
- r. 25: m-am gândit. CR
m-am gândit. *Ascultați și vă rog să mă credeți că-i așa cum vă povestesc eu, mie nu-mi place să exagerez.* VR
- r. 26–27: nici *douăzeci* de ani împliniți CR
nici *șaisprezece* ani împliniți VR
- p. 113, r. 27–34 – p. 114, r. 1–34: s-a arătat [...] Ei, și după nuntă, ea CR
i s-a arătat în vis mama lui care era moartă și i-a spus să se ducă în Danemarca – i-a spus și orașul și strada și numele exact – că acolo e o fată pe care o cheamă Hilda și fata aceea îl așteaptă pe el, s-o ia de nevastă. El numai să bată la ușă și să spună cum îl cheamă, alta nu are de făcut! S-a trezit Dietrich, și-a făcut bagajul frumos, și-a luat bilet de tren până la orașul acela – mi-a spus și cum îi spune, dar am uitat – s-a urcat în tren, a mers, așa, o zi

și o noapte, nu mai mult; a ajuns dimineata, a luat o birjă, a spus birjarului strada și nunărul, pe care le știa de la maică-sa, și acesta l-a dus repede unde a vrut el, în mai puțin de un sfert de ceas au și ajuns. A bătut la poartă și a ieșit mai întâi o femeie bătrână și l-a întrebat pe cine caută. „Caut pe cutare și cutare“, a zis el și i-a spus numele fetei pe care maică-sa i l-a spus în vis. „Nu-i acasă, a zis femeia aceea bătrână, îi la o prietenă, plecată cu niște modele, dar poștiți înăuntru, trebuie să se întoarcă din moment în moment.“ Intră el în casă și vede pe perete fotografia fetei și așa i s-a părut lui că o știe de când lumea, că fata aceea nu-i o ființă necunoscută pentru el. Și după aceea a auzit pe cineva că bate la ușă și el i-a spus să intre, că doar se află în casa ei, și atunci fata a intrat. „Tu trebuie să fii Dietrich“, a spus ea; s-a așezat pe canapea lângă el, l-a prins de mână și a început a lăcrima de bucurie. Și n-a trecut săptămâna, că ei erau și logodiți, iar de Rusalii au făcut nuntă mare, aproape tot orașul acela din Danemarca a fost invitat. Ei, și după ce s-au căsătorit, ea

VR

p. 115, r. 3:

Așa s-a întâmplat că a ajuns
 Și a ajuns ea – așa spune călugărul,
 ce ne-a povestit el atunci, eu aia vă spun,
 nu alta

CR

VR

r. 4–5:

s-o vadă și se rugau frumos de ea
 s-o vadă și să-i cumpere cărțile cu poezii,
 se rugau de ea

CR

VR

r. 6–23:

mai prejos. [...] S-a întâmplat ca un tablou
 să-i placă reginei foarte mult, așa că l-a
 cumpărat

CR

- mai prejos, și-a cumpărat niște pensule și niște culori și s-a apucat a picta ce simțea că-i în sufletul lui mai frumos și trebuie scos la iveală, să vadă și alții și să se bucure. Erau frumoase tablourile făcute de el și cu culori așa de minunate, că a venit și regina, într-o zi, să i le vadă. *Unul i-a plăcut reginei mai mult* VR
- r. 25–27: de a se culca! *Dar fericirea nu ține nici ea cât îi lumea. Helda, așa o chema, s-a îmbolnăvit rău* CR
de a se culca! *Și erau fericiți și vestiți în toată Danemarca, nu era om să nu-i știe, să nu fi auzit de ei, numai că la zece ani după nuntă, Hilda s-a îmbolnăvit rău* VR
- r. 28–29: a și murit. Și atunci el, de durere și de părere de rău, s-a hotărât să se călugărească. CR
a și murit. *Ei, și atunci, a avut el un al doilea vis: I s-a arătat maică-sa din nou și în mâini ținea o floare, un trandafir roșu cum îi sângele! Și s-a ivit pe neașteptate un copil care i-a smuls floarea din mână și atunci maică-sa a început să plângă. El l-a întrebat pe copilul acela ce face cu floarea, unde vrea el s-o ducă, de ce n-o lasă acolo unde e locul ei. Copilul nu i-a răspuns nimic și-a dus numai degetul la gură și i-a făcut semn să lase, să nu mai pună atâtea întrebări, că răspuns la ele tot nu primește și atunci el s-a trezit și, de durere și de părere de rău s-a hotărât să se călugărească.* VR
- r. 31–32: Și așa s-a întâmplat că și-a schimbat și religia CR
Și așa se face că-a venit în țara noastră, a trecut la altă religie VR

- p. 143, r. 23–24: încât *odăile se transformară* CR
 încât *casa se transformă* St
- r. 29: ameteala și delirul. CR
 ameteala, delirul, *pentru ca mătușa Valeria să-l poată auzi.* St
- p. 148, r. 12: să aruncăm CR
 să aruncăm, *din greșeală* St
- r. 21: regelui Ludovic al XVI-lea CR
 regelui Ludovic al XII-lea St
- r. 28: își recâștigă *vechea splendoare.* CR
 își recâștigă *frumusețea.* St
- r. 30: ca *valoarea* lor CR
 ca *frumusețea* lor St
- r. 32: cele mai *fine* porțelanuri CR
 cele mai *frumoase* porțelanuri St
- r. 34: o ducesă CR
 o ducesă *din cel mai fin porțelan* St
- p. 146, r. 9–10: de gât, *strangulându-l* cu propriile ei CR
 mâini...
 de gât, *ucigându-l* cu propriile ei
 mâini... St
- r. 15–16: *îi fu dat* să-i descopere *splendoarea* și să CR
 se bucure
 să-i descopere *măreția* și să se bucure St
- r. 16: Toată viața CR
 Toată viața, *până la adânci bătrâneți* St
- r. 19: *Versuri* transcrise CR
În toate aceste poezii – transcrise St
- r. 20–22: era vorba, *întotdeauna, despre unul și*
același lucru: despre frumoasele obiecte
adunate în casa mătușii Valeria! CR

- era într-un fel vorba, uneori mai pe ocolite, alteori direct, despre frumusețea relevantă lui de casa mătușei Valeria; St
- r. 23: habar n-avea bineînțeleles CR
 habar n-avea, trebuie s-o spunem de la început St
- r. 27: limpezi de munte, de mătăsuri fine și covoare moi, peste toate CR
 limpezi de munte, de bibelouri fine și covoare noi, o întreagă recuzită împrumutată însă nu din lecturi (singurul poet citit de domnul Desideriu era George Coșbuc), ci din „garderoba“, ca să spunem așa, mătușei Valeria, peste toate St
- p. 147, r. 8: caș de gutui CR
 caș de caise St
- r. 30: care era pricina întârzierii. CR
 rugându-l să-i explice pricina întârzierii St
- p. 148, r. 3: uite așa, m-am hotărât CR
 uite așa, anul ăsta m-am hotărât St
- p. 149, r. 2–3: loc cu greu. Când unui copilandru CR
 loc cu greu. Ori pentru domnul Desideriu (un băiețandru în anii aceia, așa cum am spus) casa mătușei Valeria (a ei, și nu a unchiului Rubin) reprezenta – trebuie să spunem, în sfârșit, cât mai răspicat acest lucru – un adevărat simbol al frumuseții, o fortăreață unde frumosul își găsea deplina lui întruchipare și înflorire. Când unui copilandru ST
- r. 4: imposibil să-i ștergi CR
 greu să-i ștergi St
- p. 150, r. 1: domnului Blomfield CR
 domnului Blonfield St

- r. 3: vândută! *Cunosc*, în schimb CR
vândută! *Atâtea obiecte, deci, care n-au*
mai avut prilejul să înfrumusețeze sufrageria
mătușei Valeria! Îi fu dat să cunoască, în
schimb St
- r. 4: auzind că o vază CR
auzind că o *frumoasă* vază St
- r. 12: un obiect *de valoare, i se întâmpla să*
spună CR
un obiect *frumos, ajunsese până acolo*
încât să spună St
- r. 17: în tihnă de *el...* CR
în tihnă de *existența lui...* St
- r. 22: la fiecare. CR
la fiecare *scrumbieră ori vază de porțelan.* St
- r. 30–31: au survenit de-a lungul anilor: la început
destul de mărunte CR
au survenit, – *modificând tot mai mult*
aspectul casei de-a lungul anilor: la început
destul de rare și atât de mărunte St
- p. 151, r. 5: soiurile CR
soiurile *de flori* St
- r. 6: *veselele tufănele* CR
delicatele tufănele St
- r. 8: la un moment dat CR
la un moment dat, *cine știe de ce* St
- r. 17–18: cere *s-o îngrijești. Valeria înainte vreme*
mă trimitea CR
cere *îngrijiri de cele mari. Le-am unblat și*
eu în rând. O știi pe Valeria, cum e moartă
după flori, mă trimetea St
- r. 21–22: nu-i păcat». *Nu știu ce-o fi cu ea, dar a uitat*
parcă de ele. Nici nu se mai uită la flori“. CR

- nu-i păcat“. *De la o vreme mai rar își aduce aminte de ele.* St
- p. 152, r. 5: fanaticismul CR
 fanaticismul (*putem să-i spunem așa*) St
- r. 7: direct proporțională CR
 direct proporțională (*ca să folosim un termen „matematic“*) St
- p. 160, r. 27: de prima tinerețe. CR
 de prima tinerețe. *Din pricina ochilor ei însă, puteai fi înșelat cu ușurință* St
- r. 32–33: *citise de curând pe Emil Gârleanu. care tocmai termina de citit pe Emil Gârleanu.* CR
 St
- p. 161, r. 31: Scara CR
 Scara, *când termină lucrul* St
- p. 162, r. 24: *mincinos și panglicar!* CR
lăudăros și panglicar! St
- p. 163, r. 3: cu o cameră de *debara*. CR
 cu o cameră de *bagaje*. St
- p. 164, r. 9: „Doi *babalâci*“ CR
 „Doi *bătrânei*“ St
- p. 165, r. 6: *și văzu cum* femeile CR
 femeile St
- p. 165, r. 34: în brațele ei. CR
 în brațele ei. „*Unde-i Carolina? Mai vine și acum să te ajute la curățenie?*“ *întrebă în timpul unei vizite domnul director. „Toamna asta a fost mai mult bolnavă, spuse mătușa Valeria. Nu ne-a fost de mare folos“.* „*Îi și ea destul de șubredă*“, *adăugă unchiul Rubin. Una, două face temperatură.* „*N-a avut nici ea, sărăcuța, noroc de un bărbat mai ca lumea.*

A tot sperat s-o ia un șofer de nevestă. Nu mi-a făcut impresie prea bună”, spune mătușa Valeria. „Dacă ar fi fost mai arătoasă, dar așa cine s-o bage și pe ea în seamă”, spune domnul director. „Nu-i chiar de tot urâtă, spune unchiul Rubin. E mai degrabă ștearsă”. „Cine și-a găsit s-o critice, spune mătușa Valeria, supărată. Frumosul lumii!” „Ne revanșam și noi cum putem, spune unchiul Rubin. Nu așteptăm să ne lucreze pe degeaba. Tanti Valeria îi mai face câte un mic cadou”. „Păcat de cristale, spuse domnul director. Nu cred să știe într-adevăr să le pretuiască”. „I-am spus eu Valeriei că prea mare bucurie nu-i face cu cristalele ei”. „Ori e de sticlă un vas ori de cristal, pentru ea îmi închipui că-i același lucru”, spuse unchiul Rubin. „Așa crezi tu”, se revoltă mătușa Valeria. Crezi că numai tu ești deștept și te pricepi la toate, ceilalți sunt toți niște proști. Ai un caracter cu care eu n-am putut niciodată să mă împac...” *St*

- p. 185, r. 1: spune Simion. „Ce-ar fi *CR*
 spune Simion. „Vă îmbrăcați pe
 întuneric“... „Ce-ar fi *Fs*
- r. 16: cu noi“... *CR*
 cu noi“... „Dimineața îi somnul mai dulce,
 nu-i așa, Desideriu?“ spune și-ți face loc
 lângă ea. *Fs*
- r. 22: în picioare“. *CR*
 în picioare“. „N-am mai termina; ar
 rămâne țarina nelucrată“, ciripește femeia. *Fs*
- p. 188, r. 19: snop de grâu *CR*
 snop de coceni *Fs*
- p. 192, r. 8-9: Vânzătorii trag cu precauție *CR*
 Vânzătorii trag cu furie *Fs*

- r. 20: exigenta cumpărătoare. CR
 exigenta cumpărătoare. „*E mult prea moartă, dumneata nu-ți dai seama?!*” Fs
- p. 197, r. 31: în curtea uriașă. CR
 în curtea uriașă *în care se descarcă căruțe cu varză sau cu cartofi pentru la iarnă – la internatul școlii, bineînțeles.* Rl₂
- p. 199, r. 9: de la Douville CR
 de la Donville Rl₂
- p. 200, r. 2–3: să nu-l bage în seamă. CR
 să nu-l bage în seamă, *făcându-se că nu observă nimic.* Rl₂
- p. 202, r. 17–19: spune doamna Anette, *m-ai strâns așa de tare încât, uite, nici nu-mi pot mișca mâna din încheietură, ești un prost, asta ești;*
 Desideriu CR
 spune doamna Anette, Desideriu Rl₂
- p. 205, r. 24: doamna Szabo stând pe scaunul CR
 doamna Szabo și cască stând pe scaunul Rl₂
- p. 206, r. 31: Carol, *ai un fund mare și ocupi* CR
 Carol, ocupi Rl₂
- p. 207, r. 24: ce-ai spune domnul Carol CR
 ce ziceți, spune domnul Carol Rl₂
- p. 208, r. 18: *făcuți una cu zăpada, acoperiți* CR
 acoperiți Rl₂
- p. 209, r. 8–9: poate la vară, cine știe, ne inviți la botez; CR
 poate la vară, *spune domnul Carol*, cine știe, ne inviți la botez Rl₂
- r. 22–23: întâi *ne oprim* la noi, spune doamna Clarisa CR

- întâi *treceam pe la noi*, spune doamna
Clarisa Rl₂
- r. 24: niște *aperitive*; CR
niște *sandviciuri* Rl₂
- p. 232, r. 26: părintele *Balintoni* CR
părintele *Bolintoni* L₂
- r. 31–32: *Plecau în zori acasă* CR
Se întorceau în zori acasă L₂
- p. 233, r. 7–8: și Goian – *atunci când avea mai puțini*
vizitatori – să se uite la ei cum joacă. CR
și Goian și se așeza L₂
- r. 12: la târg. CR
la oraș după ea. *Să te uiți numai să vezi*
ce uger are! L₂
- r. 13–18: *ca smântâna*“, îl ațâța, mai în glumă, mai
în serios, Goian, și părintele Balintoni se
făcea roșu la față, ochii îi străluceau și
începea să lovească cu încrâncenare cărțile.
Ăsta era visul cel mare al părintelui
Balintoni: să câștige așa mult bănet, încât
să-și poată cumpăra o vacă. În ochii lui CR
să vezi smântână. Și mă mulțumesc cu un
aconț, nu trebuie să-mi dai toți banii odată,
fii fără grijă...“ Părintele Bolintoni juca de
obicei pe datorie. Cum era mai sărac decât
ceilalți doi, bani rar i se întâmpla să aibă.
De fiecare dată, însă, se așeza la masa de
joc, mânat de dorința fierbinte de a câștiga
atâta bănet încât să-și poată cumpăra o
vacă. În ochii lui L₂
- r. 20: Se visa CR
Se și vedea L₂

- r. 22: de lapte. CR
de lapte *din cel gros ca smântâna.* I₂
- r. 28: se scula CR
în zilele de târg se scula I₂
- p. 234, r. 1: o ceapă CR
o coajă I₂
- r. 2: *avea de mers* CR
drumu-i lung I₂
- r. 6–7: să scâncească. CR
să scâncească. *Părintele se făcea că nu-l*
aude și ieșea valvârtej din încăpere. I₂
- r. 16–17: își spunea părintele *cu năduf, dar și cu o urmă*
de admirație CR
își spunea părintele I₂
- r. 17–18: nu știu cărui *episcop.* CR
nu știu cărui *Vlădică.* I₂
- p. 235, r. 15: cu multă poftă. CR
cu multă poftă, *atent să nu se piardă*
nici o firimitură. I₂
- p. 237, r. 7: *de-al meu...* CR
al meu – noi nu știm nimica, ne scăldam și
prindeam pești, nu le aveam treabă – și așa s-a
întâmplat că în timpul ăla, cât s-au bătut, a mea
și-a rupt un corn. Și curgea sângele, nici nu-mi
venea să mă uit. După aceea tot necaz am avut
cu ea. Dacă se așeza vreo muscă, ori ceva, pe
cornul rupt începea să fugă în toate părțile de
rupea pământul. Lui tata i-a părut rău s-o
vândă, căci era tare bună de lapte... I₂
- r. 8–13: îl văzu tremurând de frig. *Piatra asta-i*
fierbinte, așezați-vă pe ea, să vedeți cât e de
bine... *După ce se încălzi, stând pe piatra*

încinsă de soare, așa cum îl sfătuisese copilul, părintele Balintoni porni din nou la drum. Se grăbea, era nerăbdător să ajungă cât mai repede la „Împăratul Traian”, nu cumva să se facă jocul fără el. CR

Îl văzu tremurând de frig îmbrăcat în reverendă. Să vă mai încălziți, că-i apa rece, nu cumva să vă betejiți. Puteți sta pe piatra aia, c-a încălzit-o soarele. Eu după ce mă scald, mă întind pe ea și-i tare faină; parcă m-aș așeza pe un cuptor, așa-i de încinsă... De-acuma mult nu mai e, spuse copilul, la Sfântă Mărie Mare face cerbul în apă și s-a terminat cu scăldatul. Nici nu poți să intri în apă, îți taie picioarele, așa se face de rece. A fost și destul. Pot spune că în vara asta m-am scăldat pe săturate”, spuse copilul, apoi părintele se ridică de pe piatră și o porni iarăși la drum cu pași repezi. I₂

- p. 239, r. 3: își spunea el. CR
 își spunea el *mânios foarte.* Tr₂
- r. 14: înfulecă Sofronie CR
 înfulecă Vichente Tr₂
- r. 23: mirosea a lumânare și a sudoare CR
 muierească. CR
 mirosea a lumânare. Tr₂
- p. 240, r. 24–26: își revendica *noapte de noapte drepturile,* CR
 părintele Bujor își mută „culcușul” în
 podul cu fân Tr₃
 își revendica „culcușul” în podul cu fân
- p. 241, r. 23–24: Îl chema un timp, apoi i se făcea CR
 Apoi i se făcea Tr₃
- r. 25: Cuprinsă de un acces de mândrie, își CR
 strângea CR

	Își strângea	<i>Tr</i> ₃
r. 27–28:	pustiu, <i>spre patul în care urma să doarmă de una singură...</i>	CR
	pustiu...	<i>Tr</i> ₃
r. 29–30:	se cufundă în <i>întuneric</i> .	CR
	se cufundă în <i>liniște</i> .	<i>Tr</i> ₃
p. 243, r. 16:	banul... Banii se fac	CR
	banu“. Ori „Banii se fac	<i>Tr</i> ₃
p. 244, r. 28:	pentru o secundă	CR
	pentru o secundă <i>sau două</i>	<i>Tr</i> ₃
p. 248, r. 27–30:	destul“... „ <i>Am pus ștergătoarea s-o folosească oamenii înainte de a intra în biserică, da’ degeaba. Mai bine n-o cumpăram</i> “, se plânse	CR
	părintele. Nu știu	<i>I</i> ₂
	destul“... Nu știu	<i>I</i> ₂
p. 249, r. 21–22:	de cinci și până și-au pregătit instrumentele și au început a cânta, s-a făcut întuneric	CR
	afară.	<i>I</i> ₂
	de cinci.	<i>I</i> ₂
r. 25–26:	după muzicanții	CR
	după copiii ăia	<i>I</i> ₂
p. 251, r. 1–34 – p. 252, r. 1–8:	clipa asta ... de nepătruns...	CR
	text lipsă	<i>I</i> ₂
p. 252, r. 19:	cu un ax la mijloc	CR
	cu un ax la un loc	<i>I</i> ₂
p. 253, r. 1:	zeii	CR
	zeii greci	<i>LC</i> ₂
r. 8:	și ei	CR
	și ei în taină	<i>I</i> ₂

- r. 20–22: cum erau, ar fi început să *dea din colț în colț, încercând să aducă îngerilor tot felul de învinuiri și critici nedrepte:* CR
cum erau, ar fi început să-i critice *în fel și chip.* I₂

(p. 311)

FEMEIE, IATĂ FIUL TĂU

A apărut în 1983, la Editura Cartea Românească, București. Volumul a primit Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul „Ion Creangă” al Academiei.

Până în prezent, romanul *Femeie, Iată Fiul Tău* (dedicat de Sorin Titel mamei sale) a fost reeditat de două ori – în 1991, la Editura Eminescu, și, în 1997, la Editura Minerva (colecția „Biblioteca pentru toți”), prefată și tabel cronologic alcătuite de Gabriel Dimisianu – fără ca textul să sufere modificări.

Romanul a fost tradus în maghiară, estoniană și rusă.

Fragmente din viitoarea carte (sigla *F*) au fost publicate în mai multe reviste, în anii 1981–1983, conform următoarei succesiuni:

Întâlnire la Deauville, în „România literară” (*RL*), anul XIV, nr. 5, 29 ianuarie 1981, p.14–15, cu mențiunea: „Fragmente de roman”;

Sofia, în „Tribuna” (*Tr*₁), anul XXV, nr. 10(1263), 5 martie 1981, p. 4–5;

Cheia de lemn, în „Convorbiri literare” (*Cl*), nr. 3, martie 1981, p. 8–9;

De pe „colină”, în „Vatra” (*Vt*₁), anul XI, nr. 4, 20 aprilie 1981, p. 10–11;

Ivan Turbincă cel nou, în „Cronica” (*Cr*), anul XIII, nr. 29(807), 17 iulie 1981, p. 5, cu mențiunea: „Fragment din romanul *În căutarea fiului pierdut*”;

- Cei mai frumoși ani*, în „România literară“ (*Rl*₂), anul XIV, nr. 39, 24 septembrie 1981, p. 14–15, cu mențiunea: „Fragmente de roman“;
- Marea la Deauville*, în „Viața românească“ (*VR*), anul XXXIV, nr. 10, octombrie 1981, p. 9–28;
- Mama și lumea artei*, în „Ateneu“ (*At*), anul XIX, nr. 1(149), martie 1982, p. 8, cu mențiunea „Fragment din romanul *Femeie, Iată Fiul Tău*“;
- Tânăra soție*, în „România literară“ (*Rl*₃), anul XV, nr. 27, 1 iulie 1982, p. 14, cu mențiunea: „Fragmente de roman“;
- Noua iubire a lui Ivo Filipovac*, în „Ramuri“ (*R*), anul XIX, nr. 9(219), 15 septembrie 1982, p. 8–9, 15, cu mențiunea „Fragment din romanul *Femeie, Iată Fiul Tău*“;
- Despărțiri și întâlhiri mult așteptate*, în „Tribuna“ (*Tr*₂), anul XXVI, nr. 48, 2 decembrie 1982, p. 5, cu mențiunea „Fragment din romanul *Femeie, Iată Fiul Tău*, în curs de apariție la «Cartea Românească»“;
- Nepotul*, în „Vatra“ (*Vt*₂), anul XIII, nr. 2, 20 februarie 1983, p. 10–11, cu mențiunea „Fragment din romanul *Femeie, Iată Fiul Tău*“;

Autorul despre cartea sa. Interviuul pe care Brândușa Armanca i l-a luat lui Sorin Titel, în toamna lui 1984¹, conține informații esențiale, venite din partea autorului, cu privire la concepția generală a romanului, simbolismul și modul de realizare a sistemului de personaje. La întrebarea vizând posibila apropiere dintre biografia scriitorului și cea a personajelor, cei doi Marcu din *Femeie, Iată Fiul Tău*, Sorin Titel răspunde: „acești doi Marcu ar trebui să fie, după cum am voit eu să-i creez, niște personaje cumva misterioase. Livius Ciocârlie îmi imputa că vorbesc prea puțin despre ei. Nu e așa. Ca prieten și critic, ca foarte bun cititor al cărților mele, Livius nu mi-a deslușit îndeajuns intențiile în legătură cu acest roman. Personajele

¹ V. „Întotdeauna am vrut să scriu despre lucruri fundamentale“, interviu cu Sorin Titel, realizat de Brândușa Armanca, „Flacăra“, anul XXXIV, nr. 12(1553), 22 martie 1985, p. 15; reluat în „Caiete Critice“, nr. 1–2/1984, apărut în 1986, p. 190–193.

acestea trebuie să se afle nu în prim-plan, în prim-plan se află cei care trăiesc viața, mamele care au o biografie: cei doi Marcu sunt oameni care nu au trăit de fapt. Nici nu am vrut să dau prea multe date din biografia lor, am vrut și vreau să rămână mai mult niște umbre, niște contururi, decât niște ființe în carne și oase. Dacă-i făceam mai concreți, mai realist să zicem, dacă-i aduceam în prim-plan, aș fi sacrificat acel «mister» la care țin și pe care trebuie să-l păstrez. Ei au un secret pe care nu mi l-au spus nici mie și nu-l spun nici cititorilor. Dacă aș continua în altă carte, cu aceleași personaje, probabil că acest secret s-ar afla. Deocamdată el rămâne nespus, ei duc cu ei taina ființei lor¹. Referindu-se la încercarea de ipostaziere a unui cult al maternității, romancierul afirmă (și totodată confirmă): „Am avut tot timpul în față imaginea mamei cu pruncul și acest lucru apare și explicit în cartea mea: iubirea mamei pentru fiul nefericit, femeia neputincioasă care participă la suferințele fiului fără să-l poată ajuta. Această temă ce m-a tulburat adânc, o temă literară și nu religioasă, a zbuciumului matern, a suferinței umane, este una fundamentală, zic eu, pentru orice scriitor. Cred că scena esențială a romanului *Femeie, Iată Fiul Tău* este aceea în care mama și nepotul merg spre Seghedin și nepotul are o revelație: el spune «*Nimeni nu este vinovat*», adică nici tu că ai adus pe lume un fiu nefericit, nici el că este așa fără să existe o cauză concretă. Aceasta este cheia cărții (s.n.). Revenind la acea „taină“ a personajului, am dorit ca singurătatea, suferința lui să rămână oarecum metafizice: nu fiindcă frații lui nu l-au iubit în tinerețe, el cunoaște căldura umană, există acel ofițer care ține la el, și totuși nefericirea lui e perpetuă. El nu este vinovat, «nimeni nu este vinovat». O ultimă intervenție aduce lămuriri în legătură cu alegerea titlului romanului. Este acesta citat din (sau ecou la) *Evanghelia după Ioan*¹? Sorin Titel se pronunță în favoarea celei de-a doua supoziții: „Eram cu cartea aproape terminată, încă nu mă hotărâsem asupra titlului, aveam câteva variante care nu-mi conveneau². S-a întâmplat că ascultam cvartetele lui Haydn,

¹ Cf. *Ioan*, 19, 26: „Când a văzut Iisus pe mama Sa și lângă ea stând pe ucenicul pe care-l iubea, a zis mamei Sale: «Femeie, iată fiul tău!»“

² Una dintre ele este menționată în finalul fragmentului *Ivan Turbincă cel nou* (în „Cronica“, 17 iulie 1981, p. 5); la acel moment, titlul provizoriu ales pentru roman era *În căutarea fiului pierdut*.

acela despre care Heidegger susține că au fost punctul de pornire pentru întreaga lui creație filosofică, cvartetele intitulate *Ultimele cuvinte*. Unul dintre ele mi-a plăcut în mod deosebit, mi s-a părut că exprimă acea tristețe metafizică pe care eu aș fi dorit s-o redau în roman. Uitându-mă pe disc, am citit: *Femeie, Iată Fiul Tău*“.

O carte despre „tristețea metafizică“ nu putea trece ușor de „cerberii“ editurilor, prompti în a-și dovedi zelul în promovarea „adevăratei“ literaturi, cea însă a compromisului artistic. În capitolul intitulat *Harul scriitorului* (inițial, un articol publicat în „România literară“¹, în grupajul comemorativ, consacrat lui Sorin Titel), din volumul *Fereastra criticului*, Valeriu Cristea amintește: „Când a predat editurii ultimul său roman, *Femeie, Iată Fiul Tău*, cineva, voind să-l rușineze, i-a spus revoltat-compătimitor, după ce a parcurs în fugă primele pagini ale manuscrisului (Sorin Titel însuși mi-a povestit, mândrit-amuzat, semnificativa întâmplare): iată, cartea ta începe cu un vis pe când a lui... (și a fost citat numele unui prozator contemporan) cu un interogatoriu. Admir la Sorin Titel curajul ieșit din comun de a-și fi început romanul povestind liniștit un vis!“².

Receptarea la momentul apariției cărții. Modul în care *Femeie, Iată Fiul Tău*, ultimul roman publicat în timpul vieții de Sorin Titel, este primit de critică nu diferă surprinzător față de cel ce însoțește celelalte scrieri ale autorului. Ca de obicei, în majoritatea cronicilor de întâmpinare a „părților“ din „tetralogie“, sunt apreciate abilitățile de a conferi scriiturii un caracter modern, în efortul de a aduce în prezent secvențe din memoria trecutului, tematica prin care universul românesc se extinde, fiecare „parte“ contribuind la montarea în construcția de ansamblu a câte unei fațete, dimensiunea simbolică a prozei și talentul de povestitor, manifestat de Sorin Titel. Există și un revers al acestor calități, evidențiat nu de puține ori în comentarii: supralicitarea tehnicii narative în detrimentul substanței epice, pericolele permanente de a cădea în artificios, de a nu reuși întotdeauna concretizarea mult prea vastelor și complicatele intenții.

¹ „România literară“, anul XVIII, nr. 5, 31 ianuarie 1985, p. 8

² Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 80.

Un paradox al romanelor lui Sorin Titel, ce „par să formeze împreună un ciclu de o factură cu totul deosebită“, constă, după opinia lui Florin Manolescu, exprimată în articolul *Între repetiție și arhetip* („Contemporanul“, nr. 16/1901, 15 aprilie 1983, p. 9), în „performanța de a povesti de mai multe ori același lucru, fără să se repete“. Formula pe care scriitorul o are mereu în vedere, rezumată astfel de critic: „un narator poate *povesti* cum un personaj *povestește* privind o fotografie din care, brusc, personajele încep la rândul lor să *povestească*“, trimite către figurarea „unui montaj al *punctelor de vedere* sau al unei combinații de *situații narative*, cu aspectul unui labirint, în care un rol decisiv îl joacă dimensiunea temporală“. În *Femeie, Iată Fiul Tău*, „*fabula*“ presupune coexistența a „trei povestiri importante“: „a bănățeanului Marcu Crăciunescu, născut în satul Margina și mort în Primul Război Mondial, pe un câmp de luptă din Galiția, a unui alt Marcu, pictor bursier la Paris, după cel de-al Doilea Război Mondial, și a ofițerului sârb Ivo Filipovac, la care *primul* Marcu ajunge ordonanță“. Întrețeserea acestor fire narative recurente se realizează după modele diferite („o tehnică pretențioasă, care dă impresia de experiment premeditat“), fiind „trecute prin cele mai diverse ipostaze pe care și le poate imagina un romancier, de la narațiunea la persoana I, la narațiunea așa-zis auctorială și la cea personală sau cu *reflectorii*, care dă iluzia unei relatări nemijlocite“. „Mai mult“, ține să precizeze Florin Manolescu, „aripa *veche* a romanului, cea de la începutul acestui secol, este construită cu ajutorul unor tehnici moderne, în timp ce existența pariziană a pictorului Marcu este refăcută cu ajutorul unui narator atotprezent și atoateștiutor, ca în romanele-foileton de la mijlocul secolului 19“.

În ultima parte a analizei, oprindu-se asupra nivelului „arhetipal“ (considerat, de fapt, o suită de „motive obsedante“) al romanului, același critic remarcă „rețeaua de imagini a tragicului, despărțirile și vinovăția în relațiile de familie, copilul *mal-aimé* și, la limită, motivul când mioritic, când biblic, al maicii cu pruncul ucis sau sacrificat“, element deja „experimentat“ în *Țara îndepărtată*, prin personajul doamna Binder ai cărei copii sunt uciși în timpul unui bombardament.

La data apariției cărții *Femeie, Iată Fiul Tău*, Sorin Titel fusese deja omologat ca unul dintre autorii de talent ai literaturii române

contemporane. Impunându-se în lumea artistică, volumele sale nu au cum să nu fie discutate în dezbaterile organizate de revistele culturale. Un exemplu în acest sens este reprezentat de grupajul critic pe care revista constănțeană „Tomis“ (anul XVIII, nr. 5/159, mai 1983, p. 6–7) îl consacră romanului *Femeie, Iată Fiul Tău*. La acesta participă: Alexandru Paleologu (*Despre „metafizică“*), Livius Ciocârlie (*Universul prozatorului*), Gabriel Rusu (*Virtuțile povestirii*), Vladimir Bălănică (*Un roman generic*). Dacă în primul caz, contribuția exegetică este subminată, în chip nefericit, de insistența în a polemiza cu M. Iorgulescu, analizele celorlalți critici demonstrează încă o dată varietatea perspectivelor de abordare a operelor lui Sorin Titel. Pentru Gabriel Rusu, „*Femeie, Iată Fiul Tău* constituie, de fapt, o ciudată *cronică* dublată de un și mai ciudat *inventar*“, iar Vladimir Bălănică privește cartea ca pe o „operă totală“, anticipând paliere de lectură („Psihanaliștii atenți ar putea da buzna să găsească aici sumedenie de complexe Oedip, Electra sau mai știu eu cum, criticii misogini ar accentua asupra temei singurăității bărbatului – și a femeii, ar completa feminiștii, o analiză stilistică ar sublinia calitățile stilului, tipologii ar așeza pe masa de disecție tipurile ș.a.m.d., cartea lui Sorin Titel oferind fiecăruia câte ceva“). Față de aceste pseudo-comentarii, analiza serioasă a lui Livius Ciocârlie conține observații valoroase cu privire la concepția cărții („Mai mult ca oricând, scriind *Femeie, Iată Fiul Tău*, Sorin Titel s-a preocupat să-și structureze romanul în funcție de sens“), locul deținut în ansamblul creației prozatorului („continuu să cred că, independent de intențiile scriitorului, în literatura lui Sorin Titel se construiește de la sine de multă vreme un singur vast roman, unul care își adună capitolele din cărțile succesive și, în același timp, înlătură părți ale lor. Teme ce se reiau fără să se istovească, amplificându-se, încă de la *Dejunul pe iarbă*, devin stâlpi de susținere ai unei ample alcătuirii“), particularitățile universului romanesc („nu este nici regional, nici mărunț. El are culori regionale și acumulează fapte mărunte, însă atât cuprinderea, cât și adâncimea îi sunt mult mai mari“), profilul general al autorului („nu văd în Sorin Titel pe unul dintre scriitorii noștri buni, văd în el un scriitor inegal, însă important“).

În articolul *Un discurs patetic* din „Tribuna“, 19 mai 1983, Ion Vlad încadrează romanul lui Sorin Titel în categoria scrierilor de

tip baroc, urmărind îndeaproape ilustrarea afirmației lui M. Bahtin, conform căreia „discursul romanului baroc este un *discurs patetic*“¹. Din interpretarea efectuată, ulterior, din perspectivă naratologică nu se elimină latura simbolică a cărții, dimpotrivă Ion Vlad observă: „Construindu-și romanul pe două motive esențiale și aflându-și substanța acestora în destinul – simetria poate părea relativ artificioasă – Femeii-mamă, precum și în acela al Fiilor (puși în relație prin dublul asemănărilor fizice frapante), Sorin Titel realizează în *Femeie, Iată Fiul Tău* una dintre cele mai tulburătoare reprezentări în proza românească de azi. Familia, Mama, vârstele, anotimpurile, ceremonialul existenței, neliniștea singurătății și fiorul vieții, moartea și ireversibila trecere printr-o lume – spectacol imens al unei lumi mai largi – interesează în această carte“.

N. Steinhardt, în cronică la romanul *Femeie, Iată Fiul Tău*, publicată în revista „Familia“ (anul 19/119, nr. 6/214, iunie 1983, p. 2), descoperă în textul lui Sorin Titel influențe provenind din epica lui Faulkner („Voit confuza cronologie a narațiunii, identitatea numelor câtorva personaje aparținând unor generații succesive, reluarea ciclică a unor acelorași teme și situații, urmărita încețoșare – în scop sorocitor – a faptelor“) și din *Noaptea de Sânziene* a lui Mircea Eliade („caracterul de roman al destinului și al semnelor înzestrate cu darul povestirii“). O carte „încălcită“, adică – după explicațiile lui N. Steinhardt – în conformitate „cu aspectul pe care, mai totdeauna, îl iau din perspectiva ochilor omenești, firele toarse de Ursitoare“, *Femeie, Iată Fiul Tău* are capacitatea meritorie de a impresiona sufletul cititorului: „Marele merit al istorisirii – alcătuită din fragmente povestitoare, salturi în timp, prezentări sub același nume al unor ființe diferite, precum și excesiv de confidentiale, intime și mucalite dialoguri între autor și cititor – stă în înfăptuirea unei biruitoare emoționalități“.

Numeroase obiecții cu privire la modalitatea de construcție a romanului îi sunt aduse lui Sorin Titel de către Radu G. Țeposu, în partea a doua a studiului *Literatura în mers*, subintitulată *Echilibru instabil* („Astra“, anul XVII, nr. 8/143, august 1983, p. 6): „Prima

¹ Cf. M. Bahtin, *Probleme de literatură și estetică*, Editura Univers, București, 1982.

impresie pe care o lasă romanul lui Sorin Titel, *Femeie, Iată Fiul Tău*, e de povestire proliferată care-și abandonează succesiv subiectul, în căutarea, cam nebuloasă, de noi teme epice, cam în felul *Panciatantrei* ori al altor opere de acest fel. Sistemul narativ e cel al cutiilor chinezești. Senzația e de scamatorie nesfârșită“; „Totul, în *Femeie, Iată Fiul Tău*, este un joc romanesc secund, un reflex al avalanșei epice, aparent fără noimă“; „Între intenția parabolică și inerția simplei povestiri, prozatorul jonglează destul de defectuos, aidoma unui echilibrist inexperimentat“. Deși volumului i se recunosc și reușite, iar autorului incontestabile calități („știința retorică prin care naratorul creează o stare colocvială în relatare, întârziind cu bună știință să dezvăluie deznodământul și spulberând sentimentul artificialității la lectură“; „excelent prozator al stărilor lăuntrice, intermediare, echivoce, un observator desăvârșit al indeterminării psihologice, direcție în care stilul său e deopotrivă propriu și expresiv. Numeroase pasaje sunt niște feerii psihologice în care percepția somnolentă a lumii fuzionează cu ingenuitatea trăirii“), acestea nu-l pot determina pe critic să nu considere *Femeie, Iată Fiul Tău*, doar ca „romanul unor virtualități“, ale cărui „rezultate sunt remarcabile pe fragmente“.

Inedit ca perspectivă adoptată, comentariul lui Ov. S. Crohmălniceanu la *Femeie, Iată Fiul Tău*, apărut cu titlul *O privire lucidă și blândă*, în „Viața românească“, noiembrie 1983, p. 73–78, stabilește existența unor similarități de concepție la nivel de imagine, între pictura naivă și secvențe ale romanului lui Sorin Titel, ambele registre fiind subsumate ilustrării conceptului de *luciditate blândă*: „Senzația e de tablou migălos lucrat ca să poată cuprinde toată varietatea figurilor și acțiunilor îngrămădite pe pânză. Nimeni nu se află acolo fără rost, toți își exercită îndeletnicirile curente, acestea i-au adus laolaltă oricâte distanțe sociale, culturale sau etnice ar exista între ei. Un soi de miracol al vieții cotidiene, pluralitatea și neprevăzutul pe care jocul soartei i-l dăruie, face să țină romanul și întreg cosmosul său heteroclit“; „Optica grație căreia Sorin Titel își lasă umplute cu atâta generoasă ospitalitate paginile romanelor sale din urmă (*Țara îndepărtată, Pasărea și umbra, Clipa cea repede*), iar acum ultimul, *Femeie, Iată Fiul Tău*, de varietatea nesfârșită și cuceritoare a existenței zilnice aparține Vameșului Rousseau sau unui Ivan Generalic. Și nu este o întâmplare că această optică este foarte

răspândită în Banat, toposul preferat al autorului. S-a dezvoltat aici o adevărată școală a picturii naive (pe care o practică îndeosebi femeile, simple țărănci) și cine răsfoiește vreun album de reproduceri după operele lor va descoperi ilustrații posibile la romanul lui Sorin Titel, foarte dese aglomerații umane cu prilejul iarmaroacelor, serbărilor populare, ceremoniilor religioase, nunțiilor, înmormântărilor sau anumitor îndeletniciri tradiționale ca tăierea porcului, spălatul rufelor la râu etc.

Aparent consacrată unui aspect tematologic (*Tema dublului*, „Ramuri“, nr. 2/236, 15 februarie 1984, p. 7, 14), analiza pe care Eugen Simion o face volumului *Femeie, Iată Fiul Tău*, are un scop mult mai larg: configurarea, și cu ajutorul cărții lui Sorin Titel, a dinamicii de concepție a romanului românesc. Prin analogie cu afirmația lui Thibaudet că „Romanul englez are, ca șobolanul, coada lungă și rece“, Eugen Simion susține că „Judecând după cărțile lui Sorin Titel, romanul românesc are, ca racul, picioare multe și frânte. Deplasarea între puncte este anevoioasă și complicată. Abia un braț se mișcă într-o direcție că altul o apucă în sensul contrar, un fir oțelos cercetează avangarda și trupul, frământat de zeci de cartilagii, își croiește, bâjbâind, drum înapoi. O invizibilă sincronizare se petrece, totuși, între aceste mădulare rebele“. În ultimul roman antum al scriitorului sunt remarcate sistemul de „simboluri și arhetipuri“ dintre care se detașează cu pregnanță cel al Mamei („*Femeie, Iată Fiul Tău* este un roman despre iubirea maternă și, în genere, despre misia sacră a femeii în lume“; „E un roman despre iubire și singurătate, despre viață și moarte, cu fața întoarsă discret spre mituri“), arta narativă („O carte scrisă cu multă știință epică și o mare pasiune“; „Trebuie spus de la început că prozatorul acesta care, în viața de toate zilele, pare distrat și absent, are o mare profunditate în scris și aproape toate scenele mari îi reușesc“), stilul rafinat și capacitatea intuitivă demonstrată de autor în redarea psihologiei personajelor („Romanul arată un rafinament al stilului și un respect enorm pentru adevărul psihologic. Există o frumoasă umilință și o mare tenacitate în scrisul lui Sorin Titel, convertite într-o bucurie a creației libere și a jocului epic“).

- p. 313, r. 3: În celălalt pat F
*Și iată că somnul o cuprinse din nou, un somn defel liniștit, dimpotrivă greu și bântuit de vise urâte; sub puterea lor se zvârcolea și se răsucea ba într-o parte, ba în alta... Nora Sofiei, nevasta lui Simion – ea dormea în celălalt pat împreună cu bărbatul ei – fiul mijlociu al Sofiei – se ridică în capul oaselor și, curioasă, fu gata să coboare, să vadă ce-i are soacra de se zvârcolește atât. Bărbatul i se trezi însă și, cu un gest acaparator și în același timp plin de dulceață, o trase spre el. Erau tineri, căsătoriți de puțină vreme, foamea dragostei îi hăituaia cu necruțare și cuprinși, pentru a nu știu câta oară în aceeași noapte, de vârtejul ei amețitor, uitară repede de toți și de toate...
 Și, între timp, în celălalt pat Cl*
- r. 4: numi somnul ei F
 numi un asemenea somn Cl
- r. 5–6: într-o casă cu ușile F
 într-o casă cu odăi multe, o casă pustie, cu ușile Cl
- r. 18–19: îi fu ciudă și continuă F
 îi fu ciudă, nu-i plăcu defel! Continuă Cl
- r. 22: ori ea se deșteptase chiar F
 ori ea se trezise ca o proastă chiar Cl
- p. 314, r. 4: somn fără vise F
 somn greu și fără vise Cl
- r. 10: de fericire senină F
 de fericire bărbătească și senină Cl
- r. 19: cu lacăte grele. F
 cu lacăte grele și ruginite. Cl
- r. 24–25: O singură ușă nu fu în stare s-o deschidă.
 Încercă pe rând toate cheile și nici una nu se potrivi la broască. F

Și iată că, în cele din urmă, spre marea ei nedumerire și mirare, dădu peste o ușă cu un lacăt mare și ruginit. O ușă altfel decât celedalte. Încearcă toate cheile – și avea o legătură mare, cu o sumedenie de chei de tot felul – le încercă, așadar, pe rând și nici una nu se potrivea în broască. Cl

- r. 27: în lumina *vânătată* a dimineții. F
 în lumina *crudă* a dimineții. Cl
- p. 315, r. 7: stând în pragul ușii F
 stând în pragul ușii *descuiate* Cl
- r. 8–9: Iar femeia aceea nu era alta, tot ea era! F
 iar femeia aceea, *spre marea ei uimire și spaimă*, nu era alta, tot ea era! Cl
- r. 10–11: speriată la *celălalt chip al ei* F
 speriată la *ea însăși* Cl
- r. 12: Înțelegea că totul nu era decât vis F
 înțelegea *totodată* că *toate acestea nu erau adevărate*: totul nu era decât vis Cl
- r. 14–15: *Pe dușumelele putrede era întins un băiețandru al cărui trup era însângerat, femeia aceea cu conciul despletit îi ștergea* F
Și se făcea că stă aplecată deasupra unui tinerel, a unui băiețandru al cărui trup era tot însângerat, îi ștergea Cl
- r. 16–18: *Apoi femeia necunoscută, al cărei chip era aidoma cu al ei, și-a ridicat privirea* F
Apoi și-a ridicat privirea Cl
- r. 20–21: eu vreme să stau la povești cu tine, n-am acuma grija ta! *îi spuse cu un glas muștrător. F*
 eu vreme, *parcă ar fi spus privirile ei*, să stau la povești cu tine, n-am acuma grija ta! Cl

- p. 316, r. 13–14: ce-i spunea *mama lui*. „Urât vis“, spuse Sofia, *fără să audă* întrebarea lui Simion.
Apoi se întoarse F
 ce spunea *bătrâna*. „Tare urât l-am visat, spuse *din nou* Sofia, *neauzind parcă* întrebarea lui Simion. „Cu el nu-i bine – adăugă ea în chip de încheiere la cele spuse – *ascultați-mă pe mine, că nu vorbesc prostii*“. Cl
- r. 15–16: să adoarmă și să viseze din nou. F
 să adoarmă din nou. Cl
- p. 317, r. 6–7: La anii ei, *când se lumina* de ziuă, eu eram sculată de mult F
 „Când eram la anii ei, nu da să se lumineze de ziuă *afară și* eu eram sculată de mult Cl
- r. 8–9: Nu m-am prea putut bucura F
 Cu *trei soacre câte am avut la început* nu m-am prea putut bucura Cl
- r. 10: pe fereastră și vedeam că-i *lumină afară* F
 pe fereastră *afară și* vedeam că a început a se lumina de ziuă Cl
- r. 12: dormind!“ F
 dormind! *Eram tare ascultătoare, nu le ieșeam din vorbă, ce ziceau ele aia făceam!*
Se întâmpla să-mi spună să fac un lucru – și repede le ieșea din minte ce mi-au spus; aș fi putut să mă fac numai că le ascult și să fac ce vreau eu, dacă aș fi avut altă fire. Tot ce porunceau ele, făceam așa cum îmi spuneau; așa am fost eu, ascultătoare... Cl
- r. 19–20: tinerețea ei rumenă. F
 tinerețea ei *rumenă de piersică dată în pârg*. Cl
- r. 21: o femeie bătrână. F
 o femeie bătrână, *cu patru feciori mândri și înalți ca brazilii*. Cl

- r. 25: (primii *trei* F
(primii *doi* Cl
- r. 32: nu-l mai aștepta nimeni. F
nu-l mai aștepta *și nu-l voia* nimeni. Cl
- p. 318, r. 1: nu bucuroasă; F
nu bucuroasă, *pentru că de vrut nu l-a vrut* defel; Cl
- r. 30: La bătrânețe o avea cine să-ți caute în F
rând... Cl
La bătrânețe o avea cine *să-ți umble în* grijă și să-ți caute în rând... Cl
La bătrânețe o avea cine *să-ți umble în* grijă și să-ți caute în rând... Cl
- p. 320, r. 10: cuprinsă de iubirea ei târzie. F
cuprinsă de iubirea ei târzie *pentru* întârziatul ei fiu. Cl
- r. 17: picior nu poate *ațipi*. F
picior nu poate *dormi*: Cl
- r. 18–19: pe jumătate *sărmanul* F
pe jumătate *Cărăbaș, bătrânul* Cl
- p. 321, r. 24: așa gândesc. Dar ai grijă F
așa gândesc, *adăugă ea nu fără o oarecare* răutate. Dar ai grijă Cl
- r. 27: cea încuiată *cu lacătul* F
cea încuiată Cl
- p. 322, r. 2–3: îl auzi *răspunzându-i* F
îl auzi *vorbind* Cl
- r. 6–7: decât *să nu te mâinii pe mine* dacă ți-am F
făcut vreun rău, ori dacă ți-am pricinuit F
decât *să mă ierți* dacă ți-am făcut vreun Cl
rău, ori dacă ți-am pricinuit Cl
- r. 9: se răsti la el. F
se răsti la el, *speriată*. Cl

p. 323, r. 8–27: nici așa nu-i rău...“ *Sofia se trezi atât de brusc din visul ei, încât în primul moment nici nu fu pe deplin sigură că se află din nou pe tărâmul lumii adevărate. Prin fereastra deschisă pătrundeau însă razele de aur ale răsăritului și o lumină veselă și sărbătorească umple încăperea. Apoi, la fel ca în fiecare dimineață, îl auzi pe Petrică trecând prin dreptul porții, șontăcând din piciorul lui de lemn. Petrică era paznic de noapte la fabrică și de cum începea să se lumineze afară trecea și el spre locul lui de muncă. Directorul fabricii îi dăduse un costum vechi de haine și, din ce trecea timpul, hainele îi erau tot mai flenduroase: Petrică era însă mândru de „toalele“ lui, și cu sticluta cu lapte cald sub braț mergea vorbind de unul singur, după cum îi era obiceiul, prin dimineața friguroasă. Odată i se întâmplase să spargă sticla cu lapte chiar pe piatra din fața casei lor. Sofiei i se făcuse milă văzându-l cu lacrimi în ochi și-i dăduse o altă sticlă în loc. Acum ascultă pașii șontocăiți ai omului, îl aude îndepărtându-se. Fericită și speriată în același timp, începe să se gândească la cel de-al doilea vis al ei.* F
nici așa nu-i rău...“ . Cl

p. 324, r. 8: de obicei“. „I.asă, mamă F
de obicei. Nu toți îți vor binele și te au în drag, așa cum crezi tu. Dacă se uită cu ochi dulci la tine și-ți spun vorbe din cele frumoase, nu-i băga în seamă, astupă-ți mai bine urechile, nu-i asculta ce spun. Căci nu întotdeauna sufletul le este așa cum le sunt vorbele: una spun ei și alta cred. Așa-i omul cât e tânăr, încrezător și cu sufletul curat, numai că nu-i bine să fie așa! Că-s mulți și din aceia care în față nu prididesc cu vorbele frumoase și abia așteaptă

- să le întorci spatele ca să te vorbească de rău. Tu, dragu' mamei, îi spunea ea și se rușina apoi când își dădea seama că-i vorbește cu glas tare, de parcă el s-ar fi aflat într-adevăr în preajma ei și ar fi putut s-o audă ce spune – fii, rogu-te, mai cu măsură, nu-ți deschide inima oricui!“. „Lasă, mamă* Cl
- r. 20: înțelegea că degeaba îl sfădește F
 înțelegea că *degeaba se înfurie*, degeaba
 îl sfădește Cl
- p. 325, r. 6–7: cine știe unde. F
 cine știe unde, *umblă prin lume, haidalera!* Cl
- r. 12–13: să nu le asculte. *Apoi ea începea să plângă*
 înfundat F
 să nu le asculte. *Se apuca să-i zugrăvească lumea în culori mult mai negre decât își închipuia chiar ea că este în realitate, numai așa, din dorința de a-l înspăimânta în vreun fel; doar, doar l-o înfricoșa, doar, doar l-o face mai puțin încrezător! El asculta o vreme răbdător, apoi supărat și începea la rândul lui s-o certe: „Lasă-mă, mamă, îi spunea, nu mă mai dăscăli atât; poți spune ce vrei tu, eu tot nu te mai ascult!... Sunt și eu om în toată firea, nu te mai anesteca, fii bună; tot bătându-te așa în pașii mei, nu vezi că mi-i încurci?!“. Atunci ea începea să plângă*
 înfundat Cl
- r. 25–26: vreun rău, *acolo, printre străini* F
 vreun rău Cl
- p. 326, r. 23–24: apasă tot *greumântul*. F
 apasă tot *pământul*. Cl
- p. 327, r. 5–7: plângea *având grijă să nu-l vadă* nimeni.
 Îl aflase în ascunzătoarea lui strâns covrig F

- plângea neștiut și nevăzut de nimeni de se scutura cămașa pe el! Urcase odată în pod, să caute niște cuiburi cu ouă și-l aflase în ascunzătoarea lui strâns covrig Cl
- r. 15–17: să vadă cum sunt *petrecherile prin* alte sate. Dar când au fost gata de plecare au început dintr-o dată să dea dos de el și să strâmba din nas: ce caută mucea F
- să vadă cum sunt *rugile în* alte sate, să treacă pe la neamuri, pe la verii lor de-a doua. Căci era hramul bisericii, sărbătoare mare și așa era obiceiul, să meargă unii pe la alții, să petreacă împreună de sărbători. Avusesem grijă să se îmbrace cât mai frumos și îți era mai mare dragul să-i privești: cămașă albă, ca spuma, și erau toți trei înalți și spătoși, bărbați în toată firea de acuma. Nunnai că atunci când au fost gata a pleca – și cel mai mic nu mai putea de bucurie că merge cu frații lui mai mari, că-l iau la petrecherile și distracțiile lor, nu dau dos de el – au început a strâmba din nas: ce caută mucea Cl
- r. 19–21: deodată s-a întunecat la chip și oricât a încercat ea să-l împace n-a izbutit. F
- deodată s-a întristat la față, s-a făcut la obraz alb cum îi varul. Cl
- r. 22–23: în cap, înbrăcat cu hainele de sărbătoare, albe cum îi spuma, cu privirile în jos. F
- în cap și nu zicea nimica. Cl
- r. 23–24: scobea pământul de parcă cine știe ce comoară ar fi căutat... F
- scobea pământul și nu se uita nici în stânga și nici în dreapta, se uita numai în pământ, de parcă cine știe ce comoară s-ar fi aflat acolo sub el. Cl

r. 26–32: să se roage cât s-o ruga, *au sărit ai mari cu gura dacă m-au auzit cum îl îndemn să facă, de luat nici nu ne gândim să-l luăm cu noi. Să mai crească, să-și șteargă mai întâi muciile de la nas, și după aceea om mai vedea, om mai sta de vorbă, dar nu acuma”, se dădeau ei mari și erau atât de nesuferiți umflându-se așa în pene că nici nu aveam ochi să-i văd!* F
 să se roage cât s-o ruga, de luat, noi tot nu-l luăm! *Ce-ar zice cei de la Sintești dacă ne-ar vedea că umblăm cu copiii din cei neînțărcați după noi”... săriră ei într-un glas.* Cl

p. 328, r. 8–9: să-i înduplece, își spunea Sofia, și cine știe dacă până la urmă nu s-ar fi lăsat înduplecați. F
 să-i înduioșeze, n-aveau nici ei inima de piatră și cine știe dacă până la urmă nu s-ar fi lăsat înduplecați. Cl

r. 10–22: mut, ca și când și-ar fi scos din minte toate vorbele oamenilor. Și frații lui mai mari atât au și așteptat, au plecat fără să le pese dacă e supărat ori nu, s-au grăbit să ajungă cât mai repede la Sintești, nu cumva să înceapă petrecerea și ei să nu fie de față! *Nici nu s-au uitat la el când au plecat. „Noi ne ducem, mi-au spus. S-a mai răcorit vremea, nu mai pripește soarele chiar așa de tare. E cum e mai frumos!” „Pară-vă și vouă rău de fratele vostru, le-am zis. Nu vedeți cât suferă văzându-vă cum dați dos de el”, dar ei s-au făcut că nici nu aud, s-au îndepărtat și mergeau toți trei pe ulița mare a satului, ținându-se de după cap și chiuind de mama focului, anume, așa gândesc, ca să-i facă celui rămas acasă în ciudă...* F

mut, *parcă ar fi uitat cu totul* vorbele oamenilor; *sta ca un par înfipt în mijlocul ogrăzii, de parcă acolo l-ar fi înplântat pentru totdeauna Dumnezeu; și dacă au văzut ei că tace așa, și nu se roagă în nici un fel, au plecat liniștiți, i-au întors spatele fără să le pară rău; erau doar nerăbdători să ajungă cât mai degrabă la Sintești, nu cumva să înceapă petrecerea și ei să nu fie de față. „Luați-l și pe el, nu fiți așa de blăstămați, am strigat în urma lor, pară-vă și vouă rău, nu vedeți cât e de întristat“, dar ei s-au făcut că nici nu mă aud ce spun; cel mai mare s-a întors înapoi, dar nu după fratele lui, așa cum am crezut; s-a rugat numai de mine să-i potrivesc cămașa la spate; cun a strâns-o el cu cureaua, s-a cam adunat la un loc, nu stă așa cum trebuie.* Cl

r. 23: Au lăsat ușa F
Au plecat și au lăsat ușa Cl

r. 31–32: din urmă! Și atunci F
 din urmă! *N-or avea ei inima aia să te alunge, să te trimită înapoi“.* Și el atunci Cl

p. 329, r. 2–7: de fără suflet; *erau frații lui din aceeași mamă și același tată făcuți, și se purtau cu el cum te porți cu un străin. Nu-l iubeam, și el știa asta. Și cât era de tânăr și de nepriceput întru ale lumii, înțelegea cât de greu e să nu fii iubit de proprii tăi frați, înțelegea și în același timp se mira foarte tare că așa ceva poate să se întâmple!* „Nu mă duc“ F
 de fără suflet... „Nu mă duc“ Cl

p. 340, r. 29: astmatice!... F
 astmatice!... *De altfel, de o vreme încoace, Marcu încetase să mai picteze „pentru el“, mulțumindu-se cu unele comenzi de felul celei făcute de portăreasă, cu ajutorul cărora căuta*

să-și asigure existența în capitala Franței. Dacă cineva l-ar fi întrebat, însă, de ce nu lucrează – pentru asta a venit la Paris, să-și amintească, să învețe tot ceea ce se poate învăța în „capitala artistică a lumii“, – cel puțin acasă la el Parisul e încă denumit astfel! – Marcu ar fi răspuns, cu cea mai mare franchețe: „Nu lucrez pentru că nu mă mai simt în stare“. Și dacă interlocutorul său nu s-ar fi mulțumit cu un asemenea răspuns, după părerea lui, mult prea rezumativ, chiar dacă era foarte sincer, și i-ar fi pus și alte întrebări, curios să afle ce i s-a mai întâmplat de fapt, Marcu i-ar fi replicat, probabil la fel de prompt și fără ocolișuri, repetând aceeași frază, nepricepând ce mai vrea celălalt de la el. Căci după părerea lui a fost destul de clar și de limpede, orice întrebare în plus părându-i-se a fi întru totul inutilă! „Vreau să spun – va insista același ins curios – că nu înțeleg cum se poate renunța, așa dintr-o dată!“ „Dar nu renunț, ar fi încercat el să-i explice Marcu. Nu renunț de bunăvoie. Nu mai pot să pictez, nu mai sunt în stare! Asta e cu totul altceva, vă da-ți seama?! Mi s-au ars toate lămpile“, cum se spune! „Nu înțeleg“, se va încăpățâna interlocutorul său să nu priceapă, sau, cine știe, poate chiar nu va fi în stare să înțeleagă. „Despre ce fel de lămpi vorbea acum? Care ...“ Și atunci Marcu, în sfârșit plictisit de atâtea întrebări inutile, îl va întrerupe, nelăsându-l pe celălalt să vorbească. „Aș vrea să mor“, îi va spune cu brutalitate, iar interlocutorul lui presupus va rămâne probabil mut de uimire în fața unei destăinuiri atât de uluitoare și neașteptate! Văzând perplexitatea acestuia, lui Marcu i se va face în sfârșit milă. Va încerca, bâlbâindu-se,

desigur, pentru că sunt lucruri despre care e aproape imposibil să vorbești, să se explice: „Nu mai pot să trăiesc, va spune el așadar, nu mă mai simt în stare ...” „Nu crezi că ? ...” va încerca celălalt să-i spună, dar Marcu e mult prea sigur de el, prea convins de tot ceea ce îi iese din gură ca să mai poată fi contrazis. Așa că interlocutorului curios nu-i va rămâne decât să tacă. Discuția l-a și obosit peste măsură, abia așteaptă s-o vadă încheiată!... Va încerca, totuși, să se liniștească, zicându-și că nu întotdeauna tinerii sunt chiar hotărâți să înfăptuiască tot ceea ce spun cu voce tare, făcând gălăgie multă. E adevărat că uneori îi apucă un urât de moarte, și atunci sunt gata într-adevăr să întoarcă spatele lunii, hotărâți să nu mai știe de ea. O greață teribilă în fața existenței îi cuprinde, chiar mai mult o neputință de-a putea trăi cu adevărat! Care nu ține prea mult de obicei, se liniștește repede interlocutorul și în afara unor excepții, desigur, total nefericite – și ar putea acum să-și amintească de James Dean și de alții, de atâția alții, gata să se arunce în brațele morții cu o frenetică nepăsare! – toți băieții ăștia până la urmă devin oameni cât se poate de rezonabili. Și-o fi amintit el, cine știe, și de „hippy aia”, cum umblau ei desculți și nespălați, strigându-și disperarea pe toate drumurile: și uite că între timp s-au potolit, sunt acum capi de familie, bărbați și femei la locul lor... Așa că Marcu se va da și el pe brazdă, își va continua raționamentul interlocutorul, chiar dacă trece, acum, printr-un fel de criză. Și dacă ne gândim bine, va medita interlocutorul, e și ea la urma urmei cât se poate de firească! Tânărul a venit la Paris, să-l cucerească, nu-i

așa, ca atâția alții; și, cine știe, dacă nu și-o fi dat până la urmă seama că socoteala de-acasă nu se potrivește întotdeauna cu cea din târg! Nu-i chiar atât de ușor să ajungi cineva, aici, la Paris! Vii așa, plin de iluzii, de entuziasm, cum se spune, și descoperi cu stupefacție că, cel puțin deocamdată, nu valorezi mare lucru! Și când vezi că nimic nu durează, aici la Paris, că „gloriile“ se schimbă de la o zi la alta – astăzi ești cineva și mâine nu mai ești nimic – cum să nu te apuce disperarea!... (Cam în felul ăsta va raționa, cât se poate de serios și sigur pe el, presupusul interlocutor al lui Marcu.) Merită atunci să te mai zbați, să încerci să ajungi în vârf, când totul e inutil și zadarnic! Și să nu uităm – va căuta el în continuare noi argumente cu ajutorul cărora să-l înțeleagă pe disperatul și nefericitul tânăr – că nu toți au puterea și tenacitatea unui Brâncuși... O fi dintr-un aluat ceva mai moale, tânărul nostru, de ce nu, sunt și ființe slabe, din cele ce se lasă cu ușurință învinse... Mai ales că nu are pe nimeni lângă el, în orașul ăsta mare și străin. Un unăr de om de care să se poată sprijini! O femeie, în primul rând, o femeie, sunt momente în viață, când numai o femeie te poate ajuta, te mai poate salva! Pare el însă mult prea neîndemânatic, prea timid, și femeile, aici, la Paris, sunt destul de greu accesibile! De altfel nu prea cred eu să aibe relații multe printre francezii ăștia care sunt și așa destul de scorțoși. Doi, trei pictori tot cunoaște, probabil, începători ca și el, neafirmați încă, din aceia care și-au pus în cap să cucerească Parisul! Cu ei mai trage el, cine știe, vreun mic chefuleț în atelierul unuia sau al altuia. Cu votcă Smirnov și toate celelalte!

Discuții interminabile despre pictură, de care se și satură la un moment dat, până peste cap! Iar pălăvrăgeala lor nu e greu să ți-o închipui de dinainte: noul expresionism american care e o mizerie, reclamă pentru produsele alimentare și pentru curvele de la Hollywood! O fundătură, nu poate să ducă niciunde! Da, e adevărat, există și Polock un mare pictor, dar Polock e vechi dragul meu, e de mult oale și ulcele, săracu, și apoi să nu uităm că Polock nu a putut rezista nici el mizeriei artei contemporane și s-a sinucis sau a înnebunit, nu îmi mai amintesc exact ce s-a întâmplat cu el! Da de bucătăriile murdare ale francezilor, vasele nespălate cu resturi de mâncare pe care ți le prezintă drept artă autentică, ce părere ai? ... Cam așa își închipuia imaginarul interlocutor al lui Marcu discuțiile acestuia cu colegii lui de breaslă. E destul de greu să-i înțelegi pe tineri, mai ales atunci când îi apucă o asemenea disperare, încât își pun în cap să renunțe la toate, să întoarcă spatele vieții, când sunt hotărâți să... moară... Ce poți să-i spui unuia care, uitându-se drept în ochii tăi, îți declară cu cea mai netulburată seninătate că vrea să-și încheie socotelile cu lumea asta? Cum să-l convingi pe un asemenea băiat, netrecut încă prin ale vieții – și care, după părerea ta, n-a avut nici măcar timp ca să-i afle gustul – că bate câmpii!... Tinerii se hotărăsc repede și n-ar fi nici primul, nici ultimul descoperit într-o cămăruță de hotel, la Paris, țeapăn și cu privirea înghețată! I-ai putea explica, desigur, unui astfel de apucat, că nimic nu ucide mai repede, decât singurătatea și că toate aceste gânduri negre sunt fructele ei otrăvite. Și pe un astfel de tânăr – el poate fi, de pildă,

Marcu, – n-ar fi oare mult mai bine să-l sfătuiști, bătându-l bătrânește pe umăr, să fugă de singurătate, să scape de ea, și numai după aceea să hotărască ce-i mai rămâne de făcut: „Dar bine, îi va răspunde tânărul pictor, cu o umbră de zâmbet, nu vă dați seama că e mult mai ușor să mori printre străini, decât acasă?! „Mourir à Paris“, cum spune un frumos cântec franțuzesc, va încerca Marcu să glumească. Trebuie să-l fi auzit. Îl cântă Gilbert Becaud ori Edith Piaf, nu-mi mai amintesc bine cine... Aici, cel puțin nu te plânge și nu te știe nimeni! Te îngroapă străinii și ei te uită repede... Și ce-ar putea să-i răspundă interlocutorul? Să-i dea adică dreptate și să-i spună că e într-adevăr mai ușor? ...Nu poate să nu-i pară doar rău de tânărul acesta subțirel, înalt și blond, care seamănă puțin, după părerea interlocutorului, cu un scriitor francez a cărui fotografie o văzuse recent în „La Quinzaine“ și dacă își amintește el bine, pe acest scriitor îl chema Le Clézio, iar interviul din săptămânalul francez era luat chiar de la castelul acestuia de pe Loara, sau din altă parte, interlocutorul nu mai ținea minte exact unde se afla castelul; a reținut în schimb, i s-a fixat perfect în memorie, fotografia lui Le Clézio, publicată în aceeași revistă: un tânăr în pantaloni albi de tenis, cu o cămașă de asemenea albă, așezat dezinvolt, cu picioarele lungi întinse în față, într-un fotoliu uriaș, cu un spectaculos Seter culcat la picioarele lui... Doar că scriitorul francez, Marcu semăna într-un fel cu el – era tot atât de înalt, de frumos și de blond! – nu avea defel de gând să moară, dimpotrivă, se pregătea tocmai să scrie o nouă carte, al cărei subiect să fie războiul, un război

total însă, care se naște, halucinant, dintr-o psihoză colectivă, un război nuclear! Nu ne stă el tuturor în coastă, nu e cât se poate de firesc să tragem un clopot de alarmă cât mai e timp? Se întreba apreciatul scriitor francez, speriat și neliniștit de cele ce se întâmplă în lume. Spaimea de moartea atomică răvășește pentru moment frumosul lui chip, pentru că pus în fața morții, obligat să se gândească la ea, Le Clézio nu simte decât o foarte sănătoasă repulsie, o imensă scârbă... Iată de ce, în clipa când spectrul tulburător al morții se interpune între ei, încetează să semene unul cu celălalt: spre deosebire de Le Clézio, care se cutremură pronunțând întunecat și dezgustătorul nume al morții, Marcu, pus față în față cu aceeași nălucă – este cuprins de o ciudată fascinație. Lăsându-se sedus de ea, trăsăturile chipului i se modifică și asemănarea cu scriitorul francez dispare!

Vt₁

- p. 343, r. 24–29: în același timp. *Era și el, Marcu, unul de-al lor? Reușise să-și găsească un loc printre ei? Nu, lui nu-i rămânea decât să se îndrepte spre mansarda de la ultimul etaj, chiar de sub acoperiș, și să adoarmă cât mai repede cu putință! Ceea ce și făcu, întorcând spatele mulțimii gălăgioase.*
- F
- în același timp. Vt₁
- r. 31: Sofia era mamă F
Primii trei feciori ai Sofiei se născuseră la scurtă vreme după măritis; veniseră pe lume unul după celălalt, și cum o măritaseră la paisprezece ani, nici aceia rotunzi, Sofia era mamă
- Tr₁
- p. 344, r. 5: de copilăroasă. Își făcuse F

- de copilăroasă; *ar fi trebuit să fie de-acuma femeie în toată firea de vreme ce adusesse pe lunte trei flăcăi, unul mai voinic decât celălalt: pe Petru, pe Simion și pe Gavril...*
- Își făcuse Tr₁
- r. 6: și se ascundea cu ea F
și se juca cu ea Tr₁
- r. 14–15: unei mame atât de *necoapte la minte.* F
unei mame atât de *copilăroase.* Tr₁
- p. 345, r. 2: bătrânele. F
bătrânele; *ea nu era încă o mamă în adevăratul înțeles al cuvântului...* Tr₁
- r. 19–20: Era plină de zgârieturi F
Nu numai ei, ci și ea era plină de
zgârieturi Tr₁
- p. 346, r. 5–6: ascunsă. „Puteți F
ascunsă, *fără să bănuiască în vreun fel*
că ea era pitită acolo! „Puteți Tr₁
- r. 20: se gândeau *fermecați* F
se gândeau *curioși* Tr₁
- p. 347, r. 12: își spunea *înfricoșată.* F
își spunea *cu disperare.* Tr₁
- r. 19: se uitau tăcuți *și curioși* F
se uitau tăcuți Tr₁
- r. 30: Nu, dragii mei, spunea clătînând F
Numai că nu-i așa, dragii mei, spunea
clătînând Tr₁
- r. 34: am eu!“⁴, iar copiii se uitau mirați la ea F
am eu (*mama, bunica și străbunica!*)⁴ își
vărsă ea focul pe capul celor trei soacre, iar
copiii se uitau mirați la ea Tr₁
- p. 350, r. 4: în sfârșit, în stare F
în sfârșit *femeie, în stare* Tr₁

r. 23:	astfel de <i>gard</i> astfel de <i>zid</i>	F <i>Tr₁</i>
p. 351, r. 11:	<i>neisprăvitul</i> acela de ginere <i>prăpăditul</i> acela de ginere	F <i>Tr₁</i>
r. 29–30:	s-o lovească, <i>dând</i> cu năduf <i>și cu sete</i> s-o lovească, <i>de mai multe ori la rând</i> , cu năduf	F <i>Tr₁</i>
p. 352, r. 2:	„Săracul de tine, ți-a furat „săracu de tine, <i>spuneau parcă privirile ei</i> , ți-a furat	F <i>Tr₁</i>
r. 10–11:	mai rudimentar, mai grosolan; el nu știe mai rudimentar, <i>ba am putea spune chiar</i> mai grosolan <i>decât le judecă femeia</i> ; el nu știe	F <i>Tr₁</i>
p. 363, r. 28:	fundăția <i>Meght</i> . fundăția <i>Maeght</i> .	F VR
p. 364, r. 11–12:	un bărbat urât un bărbat <i>teribil de urât</i>	F VR
r. 18:	<i>Djaghilev</i> <i>Deaghilev</i>	F VR
p. 365, r. 8:	de pe peliculă... de pe peliculă!... <i>Prin urmare aceștia îi</i> <i>vorbiră lui Marcu:</i>	F VR
r. 33–34:	numeroasă. <i>Șapte frați, băieți toți</i> “, <i>preciză</i> <i>Vasco, arătându-i pe degete numărul</i> <i>fratilor.</i> numeroasă.	F VR
p. 366, r. 3:	dezinvoltă <i>ușoară și dezinvoltă</i>	F VR
r. 7:	ar leșina de emoție! ar leșina <i>în fața acestuia</i> de emoție!	F VR
r. 21:	o cafenea	F

- o cafenea *mai specială* VR
- p. 367, r. 5–7: hotărârea *de a nu mai picta* fusese deja
luată. O hotărâre fermă și de neclintit! În
micuța F
hotărârea *de a renunța la pictură* fusese deja
luată *de el*. O hotărâre fermă și de ne-
clintit!... *Cei doi se arătară teribil de*
nedumeriți auzindu-l vorbind așa. Cum să
renunți la pictură, doar nu se poate renunța
la așa ceva cum ai bate din palme, spusese
ei, într-un glas. Marcu simți cum se ridică
între el și ei, un fel de zid nevăzut,
despărțindu-i parcă pentru totdeauna. Ei nu
pot, nu au cum să înțeleagă! Și chiar dacă ar
încerca să le explice, strădania lui n-ar fi
zadarnică? Cum ar fi putut, de pildă, să le
mărturisească acestor fermecători tineri,
prietenoși și entuziaști că, în timp ce stă de
vorbă liniștit cu ei, gândul propriului său
sfârșit îi dă tot timpul târcoale?! El încetase de
multă vreme să mai fie unul de-al lor, știa bine
asta! Și oricât s-ar strădui, oricât de prietenoși
ar fi ei, nu vor reuși, de bună seamă, să-l
atragă de partea lor! VR
- r. 8: loc la o masă F
loc și se „*lipiră*“ la o masă VR
- r. 14: în seamă. F
în seamă *pe ceilalți*. VR
- r. 19: mai degrabă de *buze* F
mai degrabă de *limbă* VR
- r. 29: *Cănașa* F
Croiala cămășii VR
- p. 368, r. 5: În ochii lui galbeni și *apopi* F
Pe chipul lui tâmp, în ochii lui galbeni și
opaci VR

r. 7:	spuse Micheline	F
	spuse <i>tam-nesam</i> Micheline	VR
r. 12:	de furie.	F
	de furie <i>și scârbă.</i>	VR
r. 15:	bătrânul	F
	bătrânul <i>pehliivan</i>	VR
r. 20:	din mână.	F
	din mână, <i>dând dovada unei extraordinare
agilități.</i>	VR
r. 21–22:	<i>Vociferând furios</i>	F
	Furios	VR
r. 22–23:	să și-l ia <i>înapoi de la Vasco.</i>	F
	să-l <i>smulgă din mâinile lui Vasco.</i>	VR
r. 25:	lacrimi mari	F
	lacrimi mari <i>și murdare</i>	VR
r. 26:	pergamentos;	F
	pergamentos, <i>lăsând dâre în urna lor;</i>	VR
r. 27:	<i>o mânăușă</i>	F
	<i>un fel de mânăușă</i>	VR
r. 30:	își dădu ochii <i>peste cap</i>	F
	își dădu ochii <i>pe spate</i>	VR
p. 369, r. 5:	<i>sau, cine știe, să-și spună cuvinte
prietenoase?</i>	F
	<i>ori poate să-și spună cuvinte prietenoase...
Când ajunse la stația Odéon, Marcu avu o
mică ezitare. Ce-ar fi să merg mai departe? Își
spuse. Până la prima sau a doua stație, apoi
să schimb metroul și să fac cale întoarsă...
Totuși nu-și dusese gândul la îndeplinire,
coborî și se îndreptă grăbit spre cafeneaua unde
îl așteptau noii săi prieteni. Micheline îl văzu
traversând strada și-i făcu un semn prietenos
cu mâna. „Ne era teamă că n-ai să vii, îi spuse
ea zâmbind. Dar să știi că tot n-ai fi scăpat</i>	

de noi. Aveam de gând să te căutăm și să te luăm cu forța din bârlogul tău." „Ne-ai plăcut foarte mult, ce să-i faci!“ rezumă Vasco și-l bătă prietenos pe spate. Apoi îi făcu semn chelnerului să vină să le ia comanda. Un timp conversația cam lânzezi, erau toți trei atenți la micul spectacol care se desfășura în stradă, în fața lor.

Tinerii înfășurați în mantii albe, semănând cu cele purtate de călugării tibetani (rași în cap la fel ca aceștia, scandând un fel de melodie cu legănări orientale: era vorba în ea, bineînțeles, și despre Krișnamurti, numele acestuia revenind tot timpul în refrenul cântecului) – nu-l impresionară prea tare pe Marcu. Îi mai văzuse el și altă dată, colindând Cartierul Latin – de obicei postați în fața bisericii Saint-Germain-des-Prés – intrând prietenoși în vorbă cu cei ce manifestau o minimă bunăvoință de a-i asculta, de a-i lua în seamă. Băieții aveau chipul imberb și coșuri pe față; capul tuns chilug, le era fie țuguiat caraghios, fie destul de imperfect rotunjit. Și-l rădeau, probabil, zilnic. Nu puteai să nu fii intrigat văzând cu câtă ardoare îl invocă ei pe Krișnamurti, cât de fierbinte îl roagă pe profet să vină să-i salveze, să-i scape de mizeria lumii moderne! Printre aceștia era o singură fată, cu chip pronunțat semit, care dansa. „E frumoasă“, spuse Micheline. „Păcat că e așa de murdară“, remarcă Vasco. „Uitați-vă, adăugă el, nu fără o anumită notă de compasiune în glas, la picioarele băiatului ăluia, care pare a fi șeful lor. Sunt acoperite de buboai...“ Ca orice parizian, Vasco era convins că fiecare ins are dreptul să-și trăiască viața așa cum crede el de cuviință. Învățase să nu se înfurie pe cei

ce duceau o altfel de existență decât a lui. Iată de ce îi privea cu un aer dezinteresat, constatând doar, fără să se implice prea mult în ceea ce vede. „Aș vrea să stau de vorbă cu ei“, spuse Micheline, care se arătă mai puțin detașată decât Vasco și într-adevăr se sculă în picioare, trecu, suplă și grațioasă, pe lângă mesele celorlalți și, odată ajunsă în stradă, începu să discute cu cel ce părea a fi „șeful“ grupului. Tânărul îi explică ceva, gesticulând cu amândouă mâinile. De la masa lor nu se auzea ce spune. La întrebările puse de Micheline, dădea din cap zâmbind aprobator și prietenos. Se uita cu niște ochi nevinovați, de bebeluș la ea, cu o privire ușor obosită și cam apoasă. Apoi Micheline se întoarse la masa lor. „M-a invitat sâmbătă la un fel de întrunire“, le spuse ea. „Te pomenești că te-ai lăsat convertită“, zise Vasco și-și trecu mâna lui păroasă și mare prin părul ei auriu. „E destul de interesant ce gândesc“, mărturisi Micheline. „Sunt americani?“ întrebă Vasco. „Nu, nemți, spuse fata. Din München. Centrul și-l au încă la Köln. Uite, spuse Micheline și le arătă un fel de carte de vizită. Mi-au dat și adresa“. „Nu ți-ar sta rău înfășurată în cearceafurile lor, spuse Vasco glumind în continuare. Ești însă prea frumoasă, ai face o figură aparte printre ei.“ „Pe tip îl cheamă Otto, iar pe fată Judith, spuse Micheline. Săptămâna viitoare pleacă întreaga trupă la Amsterdam. Apoi în Spania...“ „Prin urmare au un loc liber“, glumi în continuare Vasco. „Hai, lasă, spuse Micheline. Dar nu sunt absolut sigură că n-am să mă duc sâmbătă. Sunt într-adevăr curioasă.“ „Ai uitat că sâmbătă am hotărât să-l invităm pe Marcu la noi?“ spuse Vasco.

Și într-adevăr, sâmbătă spre seară, Vasco veni după Marcu cu gălăgioasa lui motocicletă de care era foarte mândru. Micheline locuia într-o mică garsonieră pe rue Lugas, nu departe de Sorbona. Pe o scară îngustă de lemn urcară cinci etaje. Vasco sună lung, de trei ori, și Micheline, – cu șorț și cu degetele unse de maioneză – ca o adevărată gospodină – îi primi emoționată. Pe o măsuță minusculă, așezată în mijlocul încăperii, erau aprinse două sfeșnice de argint, special în cinstea musafirilor, iar în mijlocul mesei trona un imens castron cu creveți aburinzi, rozalii la culoare. Marcu recunoscuse din primul moment că nu mâncase în viața lui creveți și Vasco se oferi să-i arate cum să se descurce „cu porcăriile astea urât mirositoare“. El, Vasco, preferă racii, îi spuse, cel puțin te alegi cu ceva carne, merită să te chinui cu ei. „De altfel, racii au carnea mult mai dulce, dar Micheline a fost de părere că în mod sigur raci a mâncat și voia să-i ofere o cină după tot tipicul franțuzesc.“ Da, raci mâncase și el în copilărie, recunoscuse Marcu. Racii au într-adevăr o carne gustoasă după câte își aduce el aminte, dar nici creveții ăștia nu sunt chiar de aruncat... „Cu o înghițitură de vin alunecă pe gât mai ușor“, îi spuse Vasco lui Marcu. „Laudă-i vinul, ciripi Micheline, nu vezi că asta așteaptă?“ „I-am nimerit cum trebuie, recunoscuse Vasco plescăind din limbă, îmi era teamă să nu fie cumva prea acrișor... Special pentru creveți, îi explică el lui Marcu, la friptură avem alt vin, bineînțeles“, se laudă, arătându-i sticlele cu vin roșu de pe masă. „Am să sting lumânările, spuse Micheline, făc prea mult fum“, și degetele ei subțiri și delicate, prelungi și cu unghii de un roșu întunecat,

stinseră lumânările. Friptura am lăsat-o prea mult în cuptor, se plânse ea, aducând pe masă tava cu friptură. „Trebuie să-ți golești paharul ca să putem schimba vinul, spuse Vasco... E o gospodină la fel de bună ca și mama“, adăugă el arătând cu capul spre Micheline. „Cred că am mâncat prea mulți creveți, spuse Marcu, nu știu dacă am să fiu în stare să mă mai ating de friptură!“ „Trebuie, spuse Vasco, altfel Micheline s-ar simți teribil de jignită. Friptura și cartofii prăjiți sunt doar punctul forte al oricărei franțuzoaice!“ „Lăsați-mi mie partea aia, care e mai arsă, spuse fata. Chiar îmi place așa, mai prăjită, adăugă ea. Vasco, văd că ai grijă doar de paharul tău, nu ești defel atent, își certă ea logodnicul. Ai și băut cam prea mult, ai putea de-acum să te oprești“, îl avertiză ea.

Apoi Micheline aduse brânzeturile pe un platou uriaș de lemn. Vasco îi recomandă lui Marcu o brânză specială de capră, care mirosea, e adevărat, destul de puternic, dar era foarte dulce. „Trebuie de-acuma să schimbăm și vinul“, spuse Vasco. După ce umplu paharele, puse la pick-up un disc cu muzică mexicană. Erau cântecele unor ciobani din munții Anzi. Se auzeau mai ales tobe și fluiere din lemn, amintindu-i lui Marcu de ciobanii lui de-acasă...

Când discul se termină, Vasco puse o corală de Bach, iar Micheline fu de părere, având în vedere specificul muzicii, să aprindă din nou lumânările. La lumina lor, chipurile celor doi, al lui Vasco și al Michelinei, arătau tinere, grave și solemne.

Cuprins de o neașteptată slăbiciune, Marcu își puse capul pe masă și începu să plângă. Simți

- brațul lui Vasco cuprinzându-i umerii. „Ce-i cu tine?” îl întrebă acesta în șoaptă, de parcă ar fi vrut ca Micheline să nu-i audă întrebarea și să rămână totul între ei doi, între bărbați“.*
„Nu-i nimic, spuse Marcu, tot în șoaptă, aplecându-se spre urechea lui. N-avea grijă, nu-i nimic grav...” VR
- r. 24: de vin. F
 de vin în plus. VR
- r. 27–28: a cântărețului F
 a lui Johnny Halliday VR
- p. 370, r. 3: melodia îndrăcită a rock-ului F
 melodia îndrăgită a rock-ului cântat de Johnny Halliday VR
- r. 18–19: „Știe de existența lui doar din cărți“ F
 „A aflat de existența lui doar din cărți“ VR
- r. 22: marcă. Revine F
 marcă. „Vrea să-ți ofere un calvados mai bun...”, îi explică Micheline. Foarte, foarte drăguț, adaugă ea. Nici nu m-aș fi așteptat!...“ Apoi chelnerul revine VR
- r. 24: mai bun“ F
 mai extra“ VR
- r. 32: carte“. F
 carte“, își laudă el marfa apoi cu multă grijă VR
- p. 371, r. 8: în seamă. F
 în seamă pe turbulente. VR
- r. 11: parfumul“. F
 parfumul, îi explică el. VR
- r. 16: văzut! F
 văzut!“ făcu ea mirată. VR
- r. 33: bineînțeles“. F

bineînțeles...“ *Micheline îl întreabă apoi dacă el mai are frați.* „Trei, îi răspunse Marcu. Toți trei mai mari decât mine. Eu sunt al patrulea“. „Se spune că cel mai mic e cel mai iubit“, fu de părere *Micheline.* „Ain o mamă care mă iubeste mult, într-adevăr“, recunosc *Marcu și chipul i se întunecă brusc.* „Mama, nu frații, îi explică el fetei. Cu ei nu m-am înțeles niciodată grozav... Nici eu n-am semănat prea mult cu ei... Cu mama, în schimb, cu ea da, într-adevăr...“, spuse *Marcu și vocea i se înecă.* Îi era dor de ea, teribil de dor, așa că schimbă repede vorba, grăbit să-și îndrepte gândul în cu totul altă parte, pentru ca acest dor chinuitor să nu pună definitiv stăpânire pe el.

VR

p. 372, r. 4:

Calvadosului.

F

calvadosului; *chipul mamei, pentru o clipă ivit înaintea ochilor, se risipi în cele patru vânturi, spre marea ușurare a lui Marcu!*
Nu vroia să se gândească acum la ea!

VR

r. 5–11:

Micheline conducea cu o singură mână; părul auriu îi acoperea ochii. Și-l strânse într-un coc la spate după ce avu grijă să arunce chiștocul țigării pe fereastră. Îl răsuci cu o mână – cu cealaltă ținea volanul – și înfipse în el o agrafă de argint. Chipul fetei, de cum își schimbă coafura, primi o cu totul altă înfățișare: semăna, acum, cu un puști obraznic, cu nasul în vânt, cu ochii mari și luminoși.

F

Șoseaua ocolea orășelele care le ieșeau în cale și șerpuia pe lângă livezile cu pomi fructiferi. Cerul era înalt, fără urmă de nori și atât de strălucitor încât te dureau ochii uitându-te la el. „E frumoasă Franța, nu-i așa?“ îl întreabă

Micheline, ghicindu-i parcă gândurile. „Foarte frumoasă“, recunosc Marcu. Micheline conducea cu o singură mână, cealaltă era ocupată cu țigara. Termina o țigară, arunca mucul pe fereastră și-l ruga pe Marcu să-i aprindă alta în loc. Fuma într-adevăr foarte mult. „N-am văzut niciodată un cer mai albastru“, spuse Micheline. Vântul îi răscolea părul auriu, îi acoperea ochii, încurcând-o la condus. Și-l strânsese într-un coc la spate după ce avu grijă să arunce chiștocul țigării pe fereastră. Îl răsuci cu o mână – cu cealaltă ținea volanul – și înfipse în el o agrafă de argint. Chipul fetei, de cum își schimbă coafura, primi o cu totul altă înfățișare: semăna acum cu un puști obraznic, cu nasul în vânt, cu ochii mari și luminoși. „N-ai mai ieșit din Paris până astăzi, nu-i așa?“ îl întrebă ea pe Marcu. „Doar până la Chartres“, recunosc tânărul. „Chartres e desigur altceva, dar și catedrala din Rouen o să-ți placă“, fu de părere Micheline. „Sfinții de la Chartres, își aminti Marcu. Ceva mai frumoși nu cred să existe în toată Franța asta a voastră, care nu duce defel lipsă de catedrale“, spuse el. „Da, e ceva unic“, recunosc Micheline, apoi o vreme discuția lăncezi. Amândoi admirau peisajul, frumoasa vale ce se deschidea în fața lor, paltinii înalți și dreپți ca niște lumânări de pe marginea drumului, florile de prin fânețuri, ale căror petale străvezii străluceau în lumina soarelui. Apoi Marcu începu să povestească și fata înțelese că în tot acest timp gândurile lui nu părăsiseră străvechea catedrală. Începu să vorbească entuziasmat despre vitraliile „unice în lume“ de la Chartres, ca să revină apoi din nou la „soborul acela de

sfinți“, cum alții nu s-au mai văzut niciodată, nicicând și niciunde! „E un sfântuleț acolo, spuse el și se întoarse spre Micheline ca să vadă dacă ea și-l amintește – care ține în brațe un miel. Mi-a amintit de un cioban de la noi sfântul ăla ...“ Sunt ani de atunci, povesti, era în ultima clasă de liceu, și se rătăcise împreună cu un coleg de școală, pierduseră ei drumul cel bun și fuseseră obligați să se adăpostească peste noapte la o stână, în munții Retezat. Și acolo a văzut el un cioban tânăr care semăna foarte bine cu sfântul acela de la Chartres, cel ce ține o mioară în brațe... „Semăna perfect, mă crezi, nu-i așa, Micheline? o întrebă el pe fată. Fața prelungă, la fel ca la sfântul ăla și până și ochii îi avea aproape asemănători. Ba chiar și bărbuța, care abia da să-i crească! Numai că, spre deosebire de sfântul despre care ți-am vorbit, ciobanul meu era tânăr; ce să zic, aproape un copilandru! Smocurile din barba-i blondă îi crescuseră cam alandala. Avea însă un fel de blândețe cu totul ieșită din comun, risipită pe chip – și aici trebuie în primul rând căutată asemănarea dintre ei, nu neapărat în forma gurii sau a nasului! Astea pot tot atât de bine să nu semene, la urna urnei nici nu contează chiar atât de mult dacă seamănă sau nu! Pe ciobanul meu nu mi l-aș fi închipuit nici măcar ridicând un deget împotriva cuiva, așa mi se părea de blând... Ar fi acceptat, cred, să fie lovit, ar fi acceptat fără să crâcnească, ca să zic așa, fără să zică păs, decât să ridice el mâna împotriva cuiva“, spuse Marcu în prada unei mari exaltări. „Nici să se apere?“ întrebă Micheline oarecum mirată și cu o anumită iritare în glas. „Da, nici să se apere“, spuse Marcu cuprins de o febră

teribilă. „Dar, uneori, ești obligat să te aperi! Își dădu cu părerea Micheline, nu poți rămâne cu mâinile încrucișate când alții...” „Știu că e necesar”, o întrerupse Marcu, și totuși... și totuși... adăugă el, și vocea i se schimbă deodată, deveni teribil de chinuită, aproape găduită de emoție, încât fata îl privi mirată. De când se cunoșteau, avusese timp să se obișnuiască cu astfel de ieșiri ale lui Marcu, stranii și neașteptate; cu toate acestea, fu șocată văzându-l agitându-se așa. Își dădu seama cât de puțin îl cunoaște, de fapt cât de puține lucruri știe despre acest român venit la Paris ca să picteze. „Pentru asta venise oare?” se întreba ea tot mai des în ultima vreme, fără să poată însă să-și dea un răspuns exact. „Mă întreb, spuse Marcu, aparent fără ca cele spuse să mai aibe vreo legătură cu ciobanul văzut de el în munții Retezat – la stâna căruia dormise o noapte, împreună cu prietenul și colegul său – dacă apărându-te nu te transformi la rândul tău într-o ființă asemeni celui-lalt?... Trebuie într-adevăr să te ridici împotriva mâinii amenințător ridicate, a ciomagului, a cuțitului gata să lovească? Când auzi ocările și bâlbâielile, când vezi ochii injectați de ură, spumele la gură, balele care curg, ura dezlănțuită, oarbă, fără o țintă precisă, sau, dimpotrivă, crima pusă la cale pe întuneric, cu sânge rece, ce poți oare să faci? Cum să te aperi, Micheline? Cum să te poți apăra împotriva valurilor de ură, împotriva dorinței oarbe de răzbunare? Și are oare într-adevăr un rost ca să te aperi, așa crezi tu? Cum s-o faci, asta e întrebarea? Cum să răspunzi altfel decât tot cu ură, altfel decât cu aceeași sete oarbă de răzbunare?...” Tânărul

pictor vorbea de parcă ar fi fost în transă și Micheline își dădu seama că el nu așteaptă nici un sfat de la ea. Nu ei îi erau adresate în primul rând vorbele lui... Atunci cu cine vorbea Marcu? Vorbea, probabil, de unul singur, ca un lunatic, și Micheline se simți cuprinsă de milă. O foarte învăluitoare compasiune pătrunse până în cele mai adânci fibre ale trupului ei de femeie tânără. Simțea nevoia să-i vină în ajutor, ar fi dorit să încerce să-l apere. Dar de cine să-l scape – să-l apere împotriva cui?... „Cu tot chipul lui blând, de sfântuleț – spuse Marcu – între timp își revenise și vorbea iarăși cât se poate de calm – ți-am spus că semăna teribil cu sfântul cu mieluțul în brațe de la Chartres – ciobanul acela din munții Carpați era un bărbat foarte puternic. Ne-am putut da seama de asta spre seară, când s-a dezbrăcat să se spele la izvor: și-a tras cămașa de cânepă de pe el, și-a lăsat pantalonii și a rămas gol pușcă în lumina roșcată a soarelui care sta să apună. Mușchii îi unduiau pe trup ca niște șerpi încolăciți. Avea șoldurile înguste, spatele lat și palmele mari și grele ca niște ciocane. De ar fi ridicat mâna o singură dată asupra cuiva, ar fi fost destul ca să-l zdrobească. Și totuși, sunt convins că tânărul meu nu va ridica niciodată mâna, înțelegi, Micheline? ... Ți-l amintești pe Billy Budd, frumosul și vânjosul marinar dintr-o nuvelă a lui Melville? Cum a ridicat el mâna și cum l-a lovit pe ticălosul secund al vasului, pe Clagart, cel ce-l ura de moarte și umbra cu tot felul de denunțuri și pâre împotriva lui?... Nu-i nimic dacă n-ai citit-o până acum, ai timp s-o citești, Micheline, e o poveste frumoasă din care se pot trage o mulțime de învățăminte.

S-o citești, neapărat s-o citești, ca să vezi cum dintr-o singură lovitură poți trimite un om pe lumea cealaltă... Și mai ales să-mi spui, Micheline, care e părerea ta. Frumosul marinar a avut într-adevăr dreptul să-l mardască pe secundul cel ticălos? Și să-mi mai spui dacă judecata căpitanului a fost bună, dacă a făcut adică bine spânzurându-l pe Billy Budd de cel mai înalt catarg, numai așa ca să respecte „legea“, nu din ură sau din răzbunare, pentru că el îl „iubea“ de fapt pe marinarul cel plin de calitate. Ce-o fi fost oare în capul căpitanului, a lui De Vere, când l-a văzut atârând în ștreang pe cel mai brav marinar de pe suprafața pământului?... O reacție în lanț, nu-i așa, Micheline?...”

Întrebările lui Marcu veniră unele după altele, și fu deosebit de greu pentru Micheline ca să facă față unei astfel de avalanșe de cuvinte; chiar dacă ar fi dat să-i răspundă, n-ar fi avut cum și când. Unde mai pui că majoritatea dintre ele erau destul de confuze și nici nu așteptau un răspuns cu orice preț... Ziua era strălucitoare, copleșită de aurul soarelui. Din nou se așternu tăcerea, Micheline părea concentrată asupra volanului – sau, cine știe, se gândea într-adevăr la întrebările atât de patetic, de pretențios chiar, formulate de Marcu. Tânărul arăta extenuat de parcă discuția – de fapt un lung și aproape neîntrerupt solilocviu – l-ar fi obosit peste măsură de mult. I-a început se lăsa chiar cuprins de o ușoară toropeală – Micheline avu impresia că a atipit, – își reveni însă și chipul i se învioră din nou. Mașina înainta printr-un peisaj de-a dreptul mirific și Marcu simți cum pătrunde în el, aproape fără voia lui, frumusețea desăvârșită a zilei de

vară. Pentru o clipă i se păru ireal totul: el străbătând câmpurile însorite alături de o ființă atât de frumoasă ca Micheline și chiar această Franța care, iată, exista într-adevăr nu numai pe hartă, nu numai în romanele lui Balzac sau Flaubert. „E frumoasă Franța“, se trezi el că repetă vorbele fetei și Micheline îl aprobă cu capul, apoi cu un gest grăbit își desprinsese din nou părul, îl lăsă să-i atârne în șuvițe aurii de-a lungul chipului luminos. Și în timp ce mașina aluneca printre livezile pline cu pomi fructiferi, îndepărtându-se tot mai mult de Paris și îndreptându-se spre Normandia – citise prin cărți despre ea, abia acum însă va avea prilejul s-o vadă cu proprii săi ochi – încerca el oare să fugă, „s-o șteargă“, să se ferească din calea cuiva, anume să se facă nevăzut? Încerca oare să se ascundă? Marcu ar fi vrut să se privească într-un fel din afara lui. Așa cum te privești într-o oglindă, în care vezi cu mirare reflectându-se propriul tău chip și în prima clipă nici nu ți-l recunoști. Încercă să îndrepte, așadar, spre chinuita-i persoană o privire obiectivată la maximum și cât se poate de lucidă. Voia să afle ce se întâmplă cu el? Așa cum te-ai uita la un animal ciudat și greu de înțeles... **Cine sunt eu?** se întrebă cu mirare, eu care îmi port trupul tânăr și, totuși, bolnav de moarte, prin frumoasa țară străină. Născut dintr-o sămânță bolnavă, desigur, cu gândul morții înfipt ca un ghinpe otrăvit în creier... Și iată că bucuria de-a trăi, neostoiita sete de viață care era în el de asemenea și care nu putea fi înăbușită cu una cu două, urca parcă din adâncuri neștiute, încerca să se ridice împotriva cântecului ademenitor – împotriva întunecatului cântec al morții! Împotriva acelei

*chemări sumbre ce se auzise tot timpul călătoriei, neobosită, oricât de luminoasă ar fi fost ziua, oricât de puternic ar fi strălucit soarele pe limpedele și curatul cer al Franței!... De unde venea oare acest „cântec“, lui Marcu i-ar fi fost destul de greu să spună. Această mereu trează **sete de repaus**, această dorință vinovată, această pornire obscură și întunecată, purtată pretutindeni, de care nici **nu voia**, de fapt, să scape. Ca orice vicios, Marcu își ura și își iubea în același timp viciul. Și un viciu se chema „șoapta“ aceasta ce îi răsuna în urechi ziua și noaptea, fără încetare. Mereu se știa vinovat și vinovăția aceasta era când dulce, când amară, își schimba chipul de la o clipă la alta...*

VR

- p. 374, r. 17: un mic magazin F
un mic drugstore VR
- p. 375, r. 15: cochetărie ridicolă. F
cochetărie ridicolă, *reluă el discuția de cum porniră.* VR
- r. 30: toată viața F
toată viața, *nu i-a ieșit o dată din vorbă* VR
- p. 377, r. 17: maică-ta F
maică-ta *că stric banii* VR
- r. 29: pricepi?»“ F
pricepi?...»“ *Marcu asculta istorisirea lui Vasco și în sinea lui îl invidia pe bătrânul muncitor sârb care rămânea cât e ziua de lungă cu ochii în tavan „și nu avea la ce să se gândească“. Jinduia, parcă, după „golul“ din mintea bătrânului. Să te simți la fel rupt de toți și de toate, asemeni unei corăbii ce se îndepărtează plutind pe apele liniștite și moarte, având otgoanele – ele o ținuseră legată*

*la țărnm – rupte... Să privești așa, de jur-
împrejur, și să nu vezi decât apa și cerul! Să
nu mai existe nimic altceva! Nici o voce să nu
mai ajungă până la tine, nici un chip să nu
ți se mai contureze în față; totul să rămână
în urma ta; părăsit pentru totdeauna, despărțit
de toți și de toate! O, cât ar da el să poată fi
la fel ca sârbul Ieremici, bătrânul acesta cu
nasul mare și cu mustăți firooase – „care nu
mai avea la ce să se gândească”; căci a uita totul
nu însemna oare un început de moarte? Iethe
apărându-ți în față; fântână vrăjită din care
e destul să sorbi „o înghițitură de uitare și de
răutate”, apă stătută și adormitoare, apă ce te
coboară în dulcele somn al neaducerii aninte.
Îi părea rău că nu putea fi la fel ca tatăl lui
Vasco!*

VR

p. 380, r. 31:	nu avură	F
	<i>îl lăsau indiferent însă, nu avură</i>	VR
p. 381, r. 10:	sobă	F
	<i>sobă de teracotă</i>	VR
r. 19–20:	cu Gheorghi	F
	<i>cu Gheorghi și tu te bucurai</i>	VR
r. 32:	<i>bătrânul</i>	F
	<i>tatăl lui Vasco</i>	VR
r. 33:	agasad	F
	<i>agasad și plictisit</i>	VR
p. 382, r. 13:	de ceară.	F
	<i>de ceară. Un personaj din muzeul
Grévin.</i>	VR
p. 383, r. 2:	viața	F
	<i>viața, adevărata viață</i>	VR
r. 4:	lui Marcu drept <i>unica soluție</i>	F
	<i>lui Marcu drept o împlinire a vieții</i>	VR

r. 17:	refuzase refuzase <i>tot timpul</i>	F VR
r. 22:	<i>Ajunși la Deauville</i> , lui Marcu i se dădu Lui Marcu i se dădu	F VR
p. 384, r. 23:	polițist. polițist <i>din colecția Serie noire.</i>	F VR
p. 385, r. 31:	decretară caldă. decretară <i>foarte</i> caldă.	F VR
r. 33:	lectura. lectura <i>la romanul Serie noire.</i>	F VR
p. 386, r. 3:	Vasco <i>rămase</i> un timp în preajma lui. Vasco <i>înotă</i> un timp în preajma lui.	F VR
r. 4:	<i>Se îndreptară</i> spre țărm <i>Înotară</i> spre țărm	F VR
r. 10:	disperată. <i>Fata</i> nu se obosi să-i răspundă... disperată, <i>referindu-se la cartea citită de Momo</i> . Nu se obosi să-i răspundă. <i>Își continuă lectura...</i>	F VR
p. 389, r. 12:	singurătate. singurătate, <i>care pentru el îmbrăca un înțeles atât de sfâșietor.</i>	F Rl ₁
r. 15–16:	în jurul lui, în salonul doctorului Piotier. în jurul lui, <i>în încăpere</i> , în salonul doctorului Piotier, <i>de la Deauville.</i>	F Rl ₁
r. 17:	avu de gând să nu <i>răspundă</i> . avu de gând să nu <i>deschidă</i> .	F Rl ₁
r. 19:	însă, așa că se hotărî însă <i>cu o oarecare insistență</i> , așa că se hotărî	F Rl ₁
r. 20–21:	la intrare, cam de aceeași vârstă la intrare, <i>și care sunase cu o atât de mare nerăbdare</i> – cam de aceeași vârstă	F Rl ₁
r. 28:	o voce legănată și obosită	F

- o voce ușor legănată și obosită Rl₁
- p. 390, r. 16–17: cu maioneză.“ Ridică F
 cu maioneză și un cornet de cartofi prăjiți
 cu ketchup“. Ridică Rl₁
- r. 19: nu făcuse nici un gest în acest sens. F
 nu făcuse nici un fel de apropo în acest
 sens. Rl₁
- r. 23: de abătute. „Iartă-mă F
 de abătute, semănând cu cele ale unui câine
 bătut. „Iartă-mă Rl₁
- r. 30: cu un străin. Un vagabond F
 cu un străin care, pe deasupra, mai arată și
 cum arată! Un vagabond Rl₁
- r. 34: Marcu nici nu-l ascultă. Observă F
 Marcu nici nu-l ascultă ce spune. Observă Rl₁
- p. 391, r. 32: era greu de acceptat de o minte F
 era teribil de neașteptat și de tulburător și
 totodată greu de acceptat de o minte Rl₁
- p. 392, r. 4–5: dintr-o fotografie îngălbenită de vreme. Îl F
 chema tot Marcu. Întreaga F
 dintr-o fotografie veche și îngălbenită de
 vreme. Întreaga Rl₁
- r. 7: îi spusese. „De ce F
 îi spusese. „Numai la fire să nu semeni cu
 el...“ „De ce Rl₁
- r. 12: un om, i se explicase, altfel decât ceilalți“. F
 Și din nou F
 un om, i se spusese în cele din urmă, care
 n-a semănat cu ceilalți... N-a fost ca ei...
 Poate că a fost adus pe lumea asta mai mult
 ca să sufere decât ca să se poată bucura de ea...
 Dacă stau și mă gândesc bine cam asta i-a
 fost viața și nu alta... Și din nou Rl₁

- r. 15–16: ca asemănarea să nu *aibă unele înțelesuri*
mai grave, să nu se limiteze *F*
ca asemănarea *asta a lor* să nu *fie mult mai*
profundă, cu repercusiuni mai grave, să nu
se limiteze *Rl₁*
- r. 19: fotografia dispăru, fu sustrasă *F*
fotografia *acestuia* dispăru *din album*, fu
sustrasă *în mod misterios* *Rl₁*
- r. 22–23: pe de-a-ntregul. Ia întrebările puse de el,
răspunsurile *F*
pe de-a-ntregul *din niște detalii atât de*
încurcate: unele se băteau cap în cap, nu se
potriveau defel între ele. Căci la întrebările
puse de el, *cu acea tipică curiozitate*
adolescentină, răspunsurile *Rl₁*
- r. 25: bine care a fost viața *F*
bine *ce și cum s-a întâmplat*, care a fost
viața *Rl₁*
- r. 30–31: la coș, numai să nu se mai știe *F*
la coș, *numai să i se piardă urma*, numai
să nu se mai știe *Rl₁*
- p. 393, r. 3: tăcerea, și Marcu, de parcă abia ar fi
așteptat *F*
tăcerea *care se lăsase între ei*, și Marcu *se*
ridică repede de pe scaun de parcă abia
ar fi așteptat *Rl₁*
- r. 7: Rar să oprească mașina *careva*. *F*
Rar *nimerești și inși din ăia care* să oprească
mașina... *Rl₁*
- r. 8: la urma urmei? N-am *F*
la urma urmei? *Ziarele sunt pline cu tot*
felul de mizerii care li se întâmplă celor
care iau tipi ca mine în mașină. N-am *Rl₁*
- r. 16: „Roger“. Ochii lui *F*
„Roger“, *spuse tânărul*. Ochii lui *Rl₁*

- r. 23–24: să-l *pipăie*, să vadă F
 să-l *atingă pe celălalt ca să vadă* Rl₁
- r. 26–27: în afara *firescului* F
 în afara „*normalului*“ Rl₁
- r. 29: să se liniștească. Dându-și perfect F
 să se liniștească. *Îl uimea în același timp*
propria lui comportare. În primul rând,
încrâncenarea cu care respingea neverosimilul.
 Dându-și perfect Rl₁
- r. 33: care-i semăna *nepermis* de mult F
 care-i semăna *nefiresc* de mult Rl₁
- p. 394, r. 1–4: Cu bună știință, Marcu întorcea, deodată,
 spatele atâtor obscure și ciudate chemări *la*
care aplecase cu bună știință urechea.
 „Spuneai F
 Cu bună știință și nu fără o anumită oroare,
 Marcu își interzicea singur accesul spre acel
 „dincolo“ la care râvnise atâta. Întorcea
 deodată spatele atâtor obscure și ciudate
 chemări cărora timp îndelungat la acordase
 cel mai mare credit. „Ce resping eu acum,
 de ce încerc eu să fug?“ își spuse așadar cu
 uimire și aproape cu lacrimi în ochi.
 „Spuneai Rl₁
- r. 15: lui Marcu, prefer F
 lui Marcu *cu aceeași volubilitate cu care îi*
vorbise și până acum, prefer Rl₁
- r. 18: Sporovăia F
 Vorbea, vorbea, sporovăia Rl₁
- p. 395, r. 3–4: pe picioare. Marcu nu mai era în stare F
 pe picioare, iar Marcu îi cerceta chipul
 atât de asemănător cu al lui. Nu mai era
 în stare Rl₁
- r. 6: din povestit. „Nici vorbă F

- din povestit, *vădit intrigat, văzând cu câtă insistență îl privește Marcu.* „Nici vorbă Rl₁
- r. 15: să-i câștige *simpatia și prietenia.* F
 să-i câștige prietenia. Rl₁
- r. 16–17: un val de afecțiune pentru cel aidoma lui. F
 „Iarna trecută
 un val *de simpatie, ba chiar de afecțiune* pentru cel „aidoma lui“, *minus culoarea ochilor și a părului!* Roger începu atunci să vorbească despre el însuși, de parcă ar fi vrut ca celălalt să-l cunoască, aflând cât mai multe amănunte din viața lui. „Iarna trecută Rl₁
- r. 18–19: doamna Stanev, *unde* aproape de Gara de Est. F
 doamna Stanev, *pe rue de Cujas*, aproape de Sorbona. Rl₁
- r. 20–25: la cumpărături, *făceam piața împreună, îi duceam coșnița pentru că era bolnavă și nu avea voie să poarte greutate.* Era de vreo cincisprezece ani la Paris, și nu știa o boabă franțuzește! *N-a vrut în ruptul capului să învețe. Incredibil, nu-i așa?! Se adresa vânzătorilor întotdeauna în limba ei de-acasă* F
 la cumpărături. *Incredibil*, era de vreo cincisprezece ani la Paris și nu știa o boabă franțuzește! *A refuzat cu încăpățânare să învețe. Te rog să mă crezi că nu inventez acuma și ceea ce îți spun e adevărul curat. Se adresează vânzătorilor în limba ei de-acasă* Rl₁
- r. 33: se *înfuria și se apuca* să se certe cu ei; F
 se făcea roșie
 se *înfurie însă teribil!* Începe să se certe cu vânzătorii și se face roșie Rl₁

- p. 396, r. 1: *striga supărată, iar aceștia, fâstâciți, se uitau la ea* F
urlă ea la ei, iar aceștia, intimidati, se uită încurcați la ea Rl₁
- r. 10: ce face F
 ce face *seara* Rl₁
- r. 11–12: Într-o seară *s-a dat* „Taras Bulba“. F
 Într-o seară *rulea un film cu Yull Brinner*, „Taras Bulba“. Rl₁
- r. 16: era medic. *A venit*. Un preinfarct F
 era medic. Un preinfarct Rl₁
- r. 25: mimând *în mod intenționat* o anumită F
 mimând o anumită Rl₁
- r. 30–31: aproape prieteni. În tot cazul F
 aproape prieteni? *îl întrebă el cu naivitate*. În tot cazul Rl₁
- p. 397, r. 5: povesti Roger în continuare, îndreptând spre Marcu F
 povesti Roger în continuare, *reluând firul narațiunii de acolo de unde îl lăsase și îndreptând spre Marcu* Rl₁
- r. 9: *Ca pe* unul de-al lor. F
De parcă ai fi unul de-al lor! Rl₁
- r. 19–20: de nedescris! N-am rezistat F
 de nedescris! *De data asta am dat greș cu pasiunea mea pentru poporul italian!* N-am rezistat Rl₁
- r. 26: un chef *în toată legea*. F
 un chef *pe cinste*. Rl₁
- r. 27: de băut F
 de băut *pentru toată lumea* Rl₁
- p. 398, r. 5: mușchiuloase. Ca să scape F
 mușchiuloase, *ca de tânăr fotbalist*. Ca să scape Rl₁

- r. 25–26: devreme, acasă. Câteodată începea să fulguiască ușor. Mergeam pe jos F
 devreme, acasă. *Cerul era de culoarea laptelui și câteodată începea să fulguiască ușor.*
 Mergeam pe jos Rl₁
- p. 399, r. 14: *îl rugam pe Costas.* F
îi spuneam lui Costas. Rl₁
- r. 23–24: spuse Roger. Dar *lumea ar arăta altfel fără oameni ca el!* F
 spuse Roger. Dar *oameni ca el ar fi mult mai bine să moară. Ia ce să mai trăiască?* Rl₁
- r. 24–25: ar arăta mult mai bine“ F
 ar fi mult mai bine“ Rl₁
- r. 27–30: se întristă și mai tare. „*Crezi că suferința trebuie suportată până la capăt?*“ îl întrebă pe Roger, iar *tânărul* se uita surprins la Marcu. Era o întrebare F
 se întristă și mai tare. „*Nu crezi că e prea multă suferință pe pământ?*“ îl întrebă el *tam-nisam* pe Roger. Iar *Roger* se uită *mirat și surprins* la Marcu. Era o întrebare Rl₁
- r. 31–32: *în cele din urmă.* F
până la urmă. Se bâlbâi doar, fără să se înțeleagă mai nimic din ceea ce voia să spună.
 „*Mă bucur că îmi dai dreptate*“, spuse Marcu. „*Nu, nu-ți dau neapărat dreptate, spuse în sfârșit Roger, și de data asta nu se mai bâlbâia. Viața trebuie trăită până la capăt, adăugă el. E singura obligație capitală pe care o avem...*“ „*Chiar singura?*“ întrebă Marcu.
 „*Da, singura, singura*“, spuse Roger cu toată convingerea, repetând cuvintele de mai multe ori din dorința de a le face cât mai convingătoare. Rl₁

- p. 464, r. 7–13: *Se știe doar că numai priviți de la o anumită depărtare – din avion, de pildă, de undeva „de sus“, în tot cazul – oamenii se aseamănă între ei; priviți mai de aproape de la distanță, ca să zicem așa, obișnuită, nu seamănă defel. Și nu-i oare datoria noastră, a celor ce așternem pe hârtie aceste rânduri, să-i privim totuși foarte, foarte de aproape?! În centrul acestui mic univers, univers alcătuit* F
- Un singur bloc (și unul doar cu patru etaje), și e de-ajuns ca să ne dăm seama cât de puțin seamănă oamenii între ei! Să încercăm să așezăm în centrul acestui mic univers – univers alcătuit* Rl₃
- r. 31–32: *nu suferă contradicții. Gândul la poezia* F
- nu suferă contradicții. „Aia e poezie!“ se revoltă Marcu, trăgându-și înfrigorat plapuma până sub bărbie. „Ascultă tată: Și Ion e cuprins de sudori / Când îi spune satul, deputate...“ „Lasă tu critica și pune-te mai bine și-o învață“, îi spune tatăl în timp ce-și trage cu un gest rapid și sigur pantalonii. Gândul la poezia* Rl₃
- p. 465, r. 1: *closet. Mama îl ajută* F
- closet. „S-a terminat pasta!“, strigă băiatul din baie. „Am vrut ieri să cumpăr pastă de dinți și nici lame de ras nu mai am“, spune tata și-și trece mâna peste barba nerasă și aspră. „Nu ți-ai luat lame săptămâna trecută?“ întrebă mama. „Ba da, recunoaște tata, dar nu-s bune de nimica. Marfă proastă. M-am tăiat cu ele, nu ții minte?“ „Eu până mă hotărâsc să iau un lucru, îl întorc pe o parte și pe cealaltă de o sută de ori“, începe mama să-l cicălească... Până în clipa plecării discuția continuă în același fel și pe teme oarecum asemănătoare.*

- Mama îl ajută Rl₃
- r. 2: foarte greu în pantof. F
foarte greu. („Sunt prea mici, dragă, spune tata, nu m-ai ascultat când ți-am spus să-i luăm cu un număr mai mare!“) Rl₃
- r. 8: mi-a fost dat să citesc F
mi-a fost dat să aud Rl₃
- r. 9–10: s-o țin minte, nici să mă omori. F
s-o țin minte, dacă aș fi fost în locul lui. Rl₃
- r. 11: „Luceafărul“ și „El Zorab“ F
„Mama“ și „El Zorab“ Rl₃
- r. 12–13: mă concentrez puțin, aș putea să vi le spun în întregime...“ F
mă concentrez puțin“... Rl₃
- r. 15: altfel n-ajungem la timp“. F
altfel întârziem“. „Nu întârziati, spune mama, uitându-se la ceas. Am avut eu grijă să-l pun cu zece minute înainte. E abia opt fără douăzeci...“ Rl₃
- p. 466, r. 4: iarăși a fost adus primusul. F
iarăși s-a folosit primusul. Rl₃
- r. 27–28: mai piperată, tropăind din picioare, ca să nu le înghețe de frig. F
mai piperată. Rl₃
- p. 470, r. 3: Laponul ținea în brațe F
am uitat să spunem că laponul ținea în brațe Rl₂
- r. 14–15: kilometri“ îi atrăsese atenția bărbatul. F
kilometri“. Rl₂
- p. 475, r. 25–26: atât de împăcată cu ea însăși F
atât de liniștită Rl₂
- p. 476, r. 5: arătau la fel de senine și de liniștite. F
arătau la fel de grave și de visătoare? Rl₂

- r. 8: e plin de lumină F
 e *plin de dragoste și de nevinovăție*, plin
 de lumină Rl₂
- r. 24–25: ezitarea aceea micuță: F
 ezitarea aceea micuță *și trecătoare* Rl₂
- p. 477, r. 3–4: în ciuda *aerului ei somnolent* F
 în ciuda *somnolenței ei permanente* Rl₂
- r. 8–9: groasă și *poruncitoare* F
 groasă și *severă* Rl₂
- p. 478, r. 16–17: o energie explozivă. F
 o energie *permanentă și explozivă*. Rl₂
- r. 18: ori de *flori* de câmp F
 ori de *ierburi* de câmp Rl₂
- p. 478, r. 25–34 – p. 479, r. 1–13: fusese *demobilizat* înainte de
 sfârșitul războiului. *Se întorsese de pe front –*
șchiopătând ușor și sprijinindu-se într-un
baston – însoțit de o fată tânără, blondă, pe
care o chema Tamara. Tamara cânta la
chitară cântece vechi și melancolice. Există însă
un anumit contrast între vocea profundă a
tinerei femei și privirea ei, privire care îi
rămânea, oricât de pătimase și triste ar fi fost
cântecele, rece și indiferentă. Ochii, dacă te
uitai mai cu atenție la ei, nici nu se bucurau
și nici nu se întristau vreodată, muriseră parcă
pentru totdeauna. Războiul se terminase doar
de doi ani. Amintirile agronomului fiind încă
vii, făcea ce făcea și se întorcea tot timpul la
ele. Îl chinuiau cumplit și, povestind, încerca
să se descarce, să se elibereze probabil. Când
își dădea seama că a început să-i plictisească
pe ascultători, se oprea brusc din povestit,
uneori chiar la mijlocul frazei; începea să
vorbească despre altceva sau o puneă pe
Tamara să cânte. „Pe asta v-am mai spus-o,

- se scuza el și zâmbea stânjenit. Gata, nu vă mai plictisesc...* “ De cele mai multe ori însă tăcea, uitându-se în neștire la Tamara sau jucând șah cu notarul, un bărbat gras, căruia îi murise soția de curând, fără să pară din pricina asta prea întristat (nu se înțeleseseră: de câteva ori notarul încercase să divorțeze, iar în ultimul an, înainte ca femeia să moară, stătuseră o vreme despărțiți). F
- fusese mobilizat înainte de sfârșitul războiului. Rl₂
- p. 479, r. 29–30: plinul“, *le spuse el uitându-se pierdut la Tamara.* F
- plinul“, *spune, privind-și topit de dragoste nevasta.* Rl₂
- p. 480, r. 18–19: pe bombeurile pantofilor. F
- pe bombeuri. Rl₂
- r. 28: tare mai ești țepănă, *spune ea sastisită* F
- tare mai ești mototoală, *spunea ea sastisită* Rl₂
- p. 482, r. 9: *spuse cu un zâmbet cam pierit* F
- declară el cu un zâmbet cam nătâng* Rl₂
- r. 28–29: deodată, spre marea spaimă a tuturor (Tamara a scos F
- deodată, *cu totul pe neașteptate și spre spaima tuturor – (doamna preoteasă, Tamara scoaseră* Rl₂
- p. 483, r. 10: din râu?“ F
- din râu? *Ți-o fi greu să salți singur, eu așa gândesc?“* Rl₂
- p. 484, r. 7: în troienele înalte F
- în zăpadă Rl₂
- r. 28: stelele F
- stelele, *strălucind ca niște briliante* Rl₂

- r. 29: vocea *sonoră* a Tamarei F
 vocea *ușor răgușită* a Tamarei Rl₂
- r. 33–34: *Prin fulgii mari și atât de deși, încât satul*
 din vale F
 Satul din vale Rl₂
- p. 489, r. 1–2: Au fost într-adevăr anii aceia cei mai
 frumoși din viața *mamei*? F
 Au fost într-adevăr anii aceia, *cei dintâi*
 ani de după nunta mamei, cei mai frumoși
 din viața *ei*? Rl₃
- r. 7: din limpezime F
 din *claritate și* limpezime Rl₃
- r. 10–12: atât de vesele și de frumoase – *n-am uitat,*
 de pildă dispariția fără urmă a Tamarei,
 apoi cea a soțului ei, inginerul – pe deasupra
 erau și ani grei, ani de inflație; F
 atât de vesele și de frumoase – erau ani
 grei, ani de inflație Rl₃
- r. 22: cu boruri largi, cum *era moda* pe acele
 timpuri. F
 cu boruri largi cum *se purta* pe acele
 timpuri. Rl₃
- r. 24: o doamnă, soția *învățătorului din sat.* F
 o doamnă, soție *de învățător!* Rl₃
- r. 34: corolă)... Iat-o F
 corolă *la orice mișcare mai bruscă, încât*
 comparația cu o floare nu era defel
 exagerată!). Căci iat-o Rl₃
- p. 491, r. 13: vază de *crystal* F
 vază de *porțelan* Rl₃
- r. 29: cu o batistă, *udă*, ca să nu se observe F
 cu o batistă, ca să nu se observe Rl₃
- p. 492, r. 11: subterfugii?“ Și atunci mama F
 subterfugii?“ *o întrebă el și atunci mama* Rl₃

- r. 17: s-a spart!“ *F*
s-a spart!“ *recunoaște ea în mod autocritic.* *Rl₃*
- p. 493, r. 6: am știut să mă descurc!“ *F*
am știut *să fac față și să mă descurc!*“ *Rl₃*
- p. 500, r. 23: *cabotine și sentimentale* *F*
condescendente și sentimentale *At*
- p. 501, r. 6–7: durerile astea *înflorătoare.* *F*
durerile astea. *At*
- r. 8–9: de un *băiat* mai tânăr *F*
de un *solist* mai tânăr *At*
- r. 24–25: de nicotină tâmplele. *F*
de nicotină – *era o fumătoare împătimită –*
tâmplele. *At*
- r. 28: Se îngrășase, avea un început de *bazedov* *F*
Se îngrășase, avea un început de *astm* *At*
- p. 502, r. 6: în Banat. „Îți dai seama *F*
în Banat *cad și greu.* „Îți dai seama *At*
- p. 502, r. 33–34 – p. 503, r. 1: abia *prididea* să măture. *Avea*
grijă să ude bine dușumelele, să nu se facă
prăfăraie prea mare. Un succes *F*
abia *avea timp* să măture, *să facă un pic de*
curățenie. Un mare succes *At*
- p. 503, r. 32–33: cu Cristian *Ionescu* *F*
cu Cristian *Popescu* *At*
- p. 504, r. 2–3: când am aflat că *e însurat...*“ *F*
când am aflat că *a rămas; îți spun drept că*
nu bănuiam nimica, mi-a promis la plecare
că-mi aduce de la Paris o perucă, începuseră
să se poarte peruci, erau foarte căutate... *At*
- r. 4: despre „nebunatică“ *F*
despre „*furtunatică*“, „nebunatică“ *At*
- r. 5–6: *triste și ploioase de toamnă* *F*

	ploioase de toamnă	<i>At</i>
r. 13:	cât mai în față	<i>F</i>
	cât mai în față și cât mai bune	<i>At</i>
r. 21:	primele rânduri)	<i>F</i>
	primele rânduri, după funcții și organe)	<i>At</i>
p. 504, r. 30–34 – p. 505, r. 1–5: de spectacol. <i>Ar fi putut afla cine e mai mare în oraș – rândul din față, locurile din mijloc, și fiind vorba de o familie destul de numeroasă – soția, doi copii mari, elevi la liceu în ultimele clase, un frate, director administrativ la școala de șapte ani din noul cartier denumit, după numele vechi al mahalalei, „Pipirig“, o soră, șefă de cadre, precum și soacra, casnică, dar mare amatoare de spectacole de muzică populară –, aceștia ocupau aproape tot rândul... Deși criteriile de ierarhizare erau destul de diverse, ele erau respectate cu cea mai mare grijă.</i>		
	Să aruncăm	<i>F</i>
	de spectacol. Să aruncăm	<i>At</i>
p. 505, r. 7–8:		
	slobod la gură, de unde și cei trei ani la „canal“	<i>F</i>
	slobod la gură	<i>At</i>
r. 16:	lângă <i>acesta</i> mama	<i>F</i>
	lângă <i>aceștia</i> mama	<i>At</i>
r. 17:	familia învățătorului <i>Metex</i>	<i>F</i>
	familia învățătorului <i>Manea</i>	<i>At</i>
r. 20:	lângă familia <i>Metex</i>	<i>F</i>
	lângă familia <i>Manea</i>	<i>At</i>
p. 506, r. 9–10:		
	pe cei de mai sus, suntem convinși că cititorul	<i>F</i>
	pe cei de mai sus <i>am ajuns aproape la jumătatea rândului doi, și de vreme ce</i>	
	suntem convinși că cititorul	<i>At</i>
r. 18–19:	cunoscut al vreunui „protejat“, strecurat	<i>F</i>

- cunoscut al vreunui *prieten și protejat din rândul al doilea sau al treilea*, strecurat *At*
- p. 593, r. 15: cu picioarele *răscrăcărâte*, cu cămașa *F*
 cu picioarele *răscrăcănate*, cu *cojocelel peticit*
pus sub cap în loc de pernă, cu cămașa *Cr*
- r. 27: în satul lor. *Își făcuse F*
 în satul lor *tocmai în anul în care se născuse*
Marcu. Își făcuse Cr
- r. 29–30: Marcu îl zărise mergând *F*
 Marcu îl zărise *nu de puține ori* mergând *Cr*
- p. 594, r. 3: mod *atestat* de-a vorbi *F*
 mod de-a vorbi *Cr*
- r. 7: imitându-l, și „moldoveanul“ *F*
 imitându-i *felul de a vorbi și*
 moldoveanul *Cr*
- r. 29–30: la fel de mânios. *F*
 la fel de mânios *și nemulțumit. Cr*
- r. 30–31: mormăi el; se apucaseră *F*
 mormăi el, *incluzând în acel „voi“ pe toată*
lunea, universul întreg. Se apucaseră Cr
- p. 595, r. 7: cu Ivan Turbincă. *F*
 cu Ivan Turbincă, *poveste pe care i-o citiseră*
părinții încă înainte de a merge la școală și
pe care Marcu – de cum învățase literele alfa-
betului – apucase s-o silabisească singur,
citind-o apoi din ce în ce mai curgător. Cr
- p. 596, r. 6: Acuma ni-s noi *de serviciu F*
 Acuma ni-s noi *la rând Cr*
- p. 596, r. 23–34 – p. 597, r. 1–11: *Căci nevestele, de cum văzură*
că petrecerea... fără să le mai aibă nimeni
grija. F
 text lipsă *Cr*

- p. 597, r. 12–13: de amiază – *soarele se ridica pe cerul albastru, fără urmă de nor* –, mintea F
de amiază, mintea Cr
- p. 598, r. 3–16: un rând?... Un lucru începe F
text lipsă Ct
- r. 17–18: cu întristare F
cu întristare *și cu durere* Cr
- p. 598, r. 24–34 – p. 599, r. 1–7: așa de tare?... dacă stau și mă gândesc F
text lipsă Cr
- p. 599, r. 10: mi s-a deschis *pipota* F
mi s-a deschis *pofta* Cr
- r. 15: *ainț, țvai, drai* F
iense, zvei, drei Cr
- p. 600, r. 28–29: un înțeles, o consistență F
un înțeles, *o substanță și o consistență* Cr
- p. 601, r. 1: se ridica de jos; clătinându-se ușor F
se ridica de jos. „*Taci că te știu*“, spuse
apoi, în timp ce, clătinându-se ușor Cr
- r. 20: *aceea e drept, își îndulcește* F
aceia e drept, aduse el un mic amendament
la cele spuse, îndulcindu-și Cr
- r. 23: se întâmplă să *fii* prea de tot ostenit F
se întâmplă să *fie omul* prea de tot
ostenit Cr
- r. 28–29: din Ivan Turbincă e de dată recentă – *aduc* F
cu felul de a gândi
din Ivan Turbincă – *cam silabisită, la început,*
apoi din ce în ce mai curentă și mai curgă-
toare, – era de dată foarte recentă – i se potri-
veau mult mai bine, semănând abia cu felul
de a gândi Cr
- r. 31: întors de la oaste. Încât Marcu F

- întors de la oaste, într-un cuvânt cu cel
care o ia pe Vidmă, o leagă fedeleș și o vâru
în turbincă! Încât Marcu Cr
- r. 32–33: perorația proalcoolică F
perorația – din în ce mai proalcoolică Cr
- p. 602, r. 5–6: umblând prin târg. F
umblând haidelera prin târgul de la Balta
Caldă. Cr
- r. 14: am atârnat-o într-un prun. F
am atârnat-o într-un pom. Cr
- r. 19: pe lângă ea F
pe lângă prun Cr
- r. 25: Primăvara dădea F
Primăvara (cu toate că nu avea copii)
dădea Cr
- r. 28–29: să-l audă povestind. Povestea F
să-l audă povestind. Era vorbăreț, nu-i
tăcea o clipă gura. Povestea Cr
- p. 603, r. 2–3: și de sărăcie! Copiii F
și de sărăcie! Nu erau prea vesele
întâmplările spuse de el. Copiii Cr
- p. 604, r. 1: a lunii lui august F
a lunii lui Cuptor Cr
- r. 34: mă stropșesc eu la ea. Am legat-o F
mă stropșesc la ea. „Ordin de la Sfatul
Popular, de la tovarășul președinte!“ o mint
eu, numai așa ca s-o sperii. „Tot avem noi
nevoie de mână de lucru, intri și tu în colectivă
și gata, am încheiat pace. Nu-ți mai am de
grijă. Promiți!“ „Nu promit nimica, zice ea,
degeaba cauți tu să mă lămurești, zice, căci eu
tot nu mă las lămurită cu una cu două“.
„Treaba ta, zic. Eu ți-am spus ce-am avut de
spus. Ia revedere și să te văd când mi-oi vedea

ceafa, că m-am săturat până peste cap de tine, balcâzo!“ „Și uite așa, îi povesti moldoveanu lui Marcu, dacă am văzut că nu vrea în ruptul capului să mă asculte, oricât am căutat s-o iau cu vorba bună și s-o lămuresc, am legat turbinca

Cr

- p. 605, r. 10–14: *zbătându-se de mama focului să iasă la lumină, strigând disperată după ajutor, când furioasă, proferând tot felul de amenințări, când lingușitoare foarte. Își aninti cartea din care citise povestea, cea în care putea fi văzut Harap-Alb zburând* F
- zbătându-se de mama focului în interiorul turbincii, dornică să iasă afară la lumină, nereușind însă să scape oricât s-ar fi zbatut. Povestea lui Ivan Turbincă tot moldoveanu i-o citise lui Marcu pentru prima oară. Se rugase de el – pe vremea aceia nu era încă școlar și cu toate că știa toate literele, nu izbutea să le lege între ele, cititul mergea greu – într-o după-amiază târzie de vară (moldoveanu săpase grădina și obosit de atâta lucru, se așezase sub un prun, își aprinsese o țigare și trăgea cu multă poftă din ea uitându-se la soarele ce sta gata să apună) – să-i citească o poveste. „Pe care vrei să ți-o citesc?“ îl întrebuse moldoveanu răsfoind cartea la întâmplare și holbându-se la pozele frumos colorate: cea în care putea fi văzut Harap-Alb, zburând* Cr
- r. 17: *se uita hâtru la el;* F
se uită înciudat la el; Cr
- r. 19–29: *Cel mai mult îl atrăgea însă ilustrația ce însoțea povestea lui Ivan Turbincă. Mai ales moartea îl făcea să râdă pentru că era incredibil de caraghioasă! Iividă și scofâlcită la chip și de deasupra legată la cap cu o basma roșie,*

cu o fundă în creștetul capului ei țuguiat. O ființă sărmană și de tot hazul, de care îți era mai curând milă decât frică. Modul cum îi va apărea însă moartea în coșmarurile lui de mai târziu nu-i va mai aminti în nici un fel de acea ființă slabă de minte și ridicolă căreia soldătoii cu inimă bună izbutea, prin fel de fel de șiretlicuri, să-i strice planurile ticăloase ținând-o captivă, fără voia ei, în traista lui fermecată...

F

Așa că îi venea greu să hotărască și să aleagă: toate îl atrăgeau foarte tare. Îi reținu atenția, mai mult decât celelalte, o ilustrație ce însoțea povestea lui Ivan Turbincă, pentru că moartea în ilustrația aceea arăta teribil de caraghioasă: lividă și defel atrăgătoare, e adevărat – un schelet de culoare verzulie – și totuși nici pe departe înspăimântătoare! Basmăua roșie, legată cu o fundă cochetă în creștetul capului țuguiat, o făcea într-adevăr de tot hazul!... „Pe asta să mi-o citești!” spusese cu hotărâre Marcu, arătând cu degetul ilustrația cu pricina și în felul ăsta atât moldoveanu cât și Marcu auziră pentru prima dată povestea lui Ion Creangă... „Și dacă a reușit să scape din turbincă și a început să unble prin târg de capul ei?!” îl întrebă Marcu înfricoșat și moldoveanu vru să-i răspundă și să-l liniștească, dar nu mai avu când: căci, iată, se întâmplă, cu totul din întâmplare, cu părintii lui Marcu: mama alergă plângând să-l îmbrățișeze, tata dădu să-l certe, apoi renunță, i se pusese și lui un fel de nod în gât așa că nu fu în stare să scoată o vorbă; mătușa Ștefania își căuta nervoasă o batistă în poșetă și negăsind-o își șterse lacrimile cu colțul baticului. Marcu, văzând toată agitația din jurul lui, abia acum

se sperie și el și începu să plângă. „Gata, destul cu lacrimile”, spuse tata cu o voce hotărâtă și fermă. „Să mergem și cât mai repede, dragii mei. I s-o fi urât lui Serafim de când ne tot așteaptă! Nu m-aș mira să fi plecat fără noi. Atunci să vă văd ce faceți”. Se îndreptară spre locurile unde adăstau căruțele oamenilor, în timp ce moldoveanu le povestea doamnelor, cum a dat peste copil, iar acestea îl ascultau speriate încă și cu sufletul la gură. „Dacă-i cu mine n-aveți la ce să fiți îngrijorate, se laudă el, căutând în același timp să le liniștească. Ca și când ar fi fost cu dumneavoastră...”, spuse uitându-se cu niște ochi apoși și blânzi la cele două femei cărora, între timp, le mai venise inima la loc. Se îndreptau cu toții spre marginea târgului. Fusese o zi dintre cele mai agitate atât pentru părinți cât și pentru Marcu, și abia așteptau să se întoarcă acasă și să se liniștească.

Cr

- p. 647, r. 21–23: de mademoiselle Fela Weiringer sau de eroinele cărora le *insufla viață* cu un *indiscutabil talent*? Treceam F
- de mademoiselle Fela Weiringer, *marea vedetă* sau de *toate eroinele întruchipate pe rând de ea*, cu un *talent demn de toată lauda*. Treceam R
- r. 25–29: cum îți urăști *orice rival (sau, dimpotrivă, intrând în pielea acestuia, mă prăbușeam deasupra trupului neînsuflețit al iubitei plângându-i dispariția cu lacrimi amare)* iar în seara următoare de Andromaca? F
- cum îți urăști *un adevărat rival*, iar în seara următoare de Andromaca? R
- r. 33–34: și travestiuri; *ființa ei unică* F

- și travestiuri (*jucate cu un indiscutabil talent de marea artistă*) pe adevărata Fela Weiringer, personalitatea ei unică R
- p. 648, r. 7: în fața oglinzii, *era să leșin de emoție.*
Chipul ei F
în fața oglinzii. Chipul ei R
- r. 10–11: s-au întâlnit; *mi s-a părut că abia își ascunde un mic gest de enervare*; era sătulă F
s-au întâlnit; *am văzut-o enervându-se*, era sătulă R
- r. 14–15: insistențele lor. Deoarece *de-acuma o văzusem* F
insistențele lor. „*Închide ușa*“, *i-a spus femeii care o ajuta să se dezbrace.* „*Sunt foarte obosită și am și o migrenă îngrozitoare*“...
Deoarece o văzusem R
- r. 16–18: un *mic detaliu care îi aparținea numai ei și nu personajului pe care îl interpreta.* F
un amănunt, un detaliu care să-mi releve, numai mie, ființa ei cea adevărată. R
- r. 20: în astfel de *seri rămânea* F
în astfel de *spectacole rămânea* R
- r. 27–28: *ființe* *imaginare, care nu existau cu adevărat*, născocite F
personaje *imaginare, născocite* R
- r. 29–33: de demult, *întruchipări din ceață și fum* de care nu aveam *cum* să mă îndrăgostesc, de vreme ce ele *dispăreau în neant, se volatilizau; încetau să existe la sfârșitul spectacolului.* În astfel de *seri, pierzând-o* acolo pe scenă, *alergam repede* în culise s-o regăsesc. F
de demult, *eroine* de care nu aveam *de ce* să mă îndrăgostesc de vreme ce ele *nu existau cu adevărat, erau simple fantome, plâsnuiri, gata să se facă nevăzute, să dispară, de cum*

- coboară cortina. În astfel de situații, ființa ei reală se lăsa în întregime absorbită de personajul interpretat și Fela Weiringer dispărea, înceta parcă să mai existe, ceea ce mă umplea de spaimă. O pierdeam acolo pe scenă și fugeam în culise s-o regăsesc.* R
- p. 649, r. 13: Întâi am plâns-o, deci, pe Eriphille, sora Antigonei F
 întâi am admirat-o, cutremurat de-a dreptul în rolul Eriphilei, sora Antigonei R
- r. 24–27: să întrezăresc, dincolo de tragica mască purtată, chipul celălalt, al femeii de care m-am îndrăgostit *de cum am zărit-o demachiindu-se. Într-una din zile am zărit-o* F
 să întrezăresc (*dând dovada unei extraordinare perspicacități*) dincolo de tragica mască purtată – chipul celălalt, *cel* al femeii de care m-am îndrăgostit, *din primul moment, fără să știu încă bine cum arată, orbește, aproape pe nevăzutele. Așa să se fi petrecut oare? N-aș putea să spun exact, în schimb pot să declar cu toată luciditatea că nu de incredibila Eriphile m-am îndrăgostit, chiar dacă am admirat-o și am plâns, ca să zic așa, pe mormântul ei, ci de mult mai concreta Fela Weiringer pe care într-una din zile am întâlnit-o* R
- p. 650, r. 2: privirea *insistentă* F
 privirea *pătimașă* R
- r. 5: ca un animal *fugărit și în același timp nerăbdător să fie vânat...* F
 ca un animal *hăituit și plin de nerăbdare.* R
- r. 8–9: s-o uit. *Apoi m-am interesat* F
 s-o uit. *Seara mă duceam la popota ofițerilor și căutam ca să mă alătur veseliei generale;*

- cântam cântece nerușinate și de petrecere
împreună cu ceilalți ofițeri, dar Fela nu se
lăsa chiar atât de ușor smulsă din suflet,
așa că m-am interesat* R
- r. 13: *Era o noapte rece de toamnă* F
Era o dimineață rece de toamnă R
- r. 17–22: *a răsăritului, am pornit în căutarea celei pe
care o iubeam. Nu mi-a fost greu s-o gășesc
de vreme ce în oraș exista un singur hotel mai
de Doamne-ajută; mi-am luat deci o cameră
în același imobil cu ea. Era foarte devreme, în
tot hotelul nu se auzea nici o mișcare.
Eram frânt de oboseală, de cum m-am
trântit pe pat* F
- a răsăritului de soare, am părăsit sala de
așteptare, m-am îndreptat spre centrul orașului
în căutarea unui hotel – aveam de gând să
rămân în orașul ei două sau trei zile. În oraș
nu era decât un singur hotel mai de
Doamne-ajută și nu mi-a fost greu să-l gășesc;
am fost foarte fericit când am aflat că trupa
în care juca Fela Weiringer locuia în același
imobil cu mine. Camerele artiștilor se aflau la
parter, iar odăița mea era la etaj și cum
dușumelele hotelului scârțâiau îngrozitor, de
cum am ajuns în cameră și am încuiat ușa cu
cheia, mi-am încordat auzul sperând să aud
pașii persoanei care se afla dedesubtul meu, cu
speranța ca acea persoană să fie chiar Fela
Weiringer; era însă foarte devreme și artiștii
dormeau încă; în tot hotelul nu se simțea nici
o mișcare, nici un pas mai mult sau mai puțin
scârțâitor; eram atât de frânt de oboseală, că
de îndată ce m-am trântit pe pat* R
- r. 23–24: *lumina grea și uleioasă a soarelui de
toamnă, iar hotelul* F

- lumina *galbenă*, uleioasă și grea a soarelui de toamnă, *căci era o zi frumoasă de sfârșit de septembrie*, hotelul R
- p. 651, r. 26: Fela Weiringer abia reușise F
 Fela Weiringer *învățase într-adevăr foarte prost*, abia reușise R
- p. 651, r. 32–34 – p. 652, r. 1: *Pe Fela a apucat-o așadar dorința să joace și un rol care să-i semene. Ea se văzu – și-i plăcu foarte mult o asemenea deghizare – în rolul unei fetițe simple de la țară îndrăgostită de un soldățel. Să se plimbe de braț cu el (eram mai mic* F
 Fela era, deci, în căutarea unui rol care să-i semene, *să fie cât mai apropiat de adevărata ei ființă. Îndrăgostindu-se de mine sau făcându-se doar că se îndrăgostește, ei i s-a părut că i se oferă un asemenea rol: să se plimbe de braț cu un tânăr ofițer (eram mai mic* R
- p. 652, r. 7–10: fanfara militară. Și ea, marea *artistă*, pare într-adevăr o *fetiță dulce și nevinovată*, sedusă (cum *îi place să spună*) de un fercheș militar... Aruncam F
 fanfara militară. Și ea, marea *vedetă*, *interpreta de neuitat a atâtor eroine din tragediile lui Racine și Corneille*, arată, în sfârșit, ca o *fată de la țară îndrăgostită și „sedusă“* (cum spunea ea *uitându-se galeșă la mine*) de un *tânăr și fercheș militar*... Aruncam R
- r. 13–16: de pe alei... În rolul ei de fetiță îndrăgostită, Fela *pare deosebit de stângace și uneori chiar cabotină, mizând pe cele mai ieftine efecte. Mi-a mărturisit odată că în mod paradoxal* F
 de pe alei... Și *totuși se strecura o notă falsă în toată această poveste de iubire. Căci în rolul ei de fetiță îndrăgostită Fela era mult*

- mai puțin reușită de fapt decât își închipuia ea! Țin minte că mi-a mărturisit odată că în mod paradoxal R
- r. 23–24: mai sigură pe poziție“. Voia Fela Weiringer F
mai sigură de poziție“, mi s-a destăinuit ea R
cu toată sinceritatea. Vroia Fela Weiringer
- r. 28–31: de neconceput. Era ferm convinsă că nimic din ceea ce i se întâmplă în cutare sau cutare piesă nu este și nu poate fi adevărat și în fundul sufletului ei de țărancă nu credea o iotă F
de neconceput. Iată de ce ținea ca viața ei cea adevărată să nu aibă nici o legătură cu cele petrecute pe scenă... În tot cazul existența eroinelor interpretate de ea trebuia să înceapă și în același timp să se termine sub luminile rampei! De îndată ce acestea se sting, totul se sfârșește! îmi spunea Fela... Ea trăise în permanență cu acutul sentiment că nimic din ceea ce se întâmplă într-o piesă nu este și nu poate fi adevărat; în fundul sufletului ei de țărancă nu se citea o iotă R
- p. 654, r. 10–11: nici o fărâmbă de adevăr? Fela suferea F
nici o fărâmbă de adevăr. Viața, după părerea foarte „puristă“ a Felei, nu avea nici o legătură cu arta, cele petrecute pe scenă se întâmplau pe un cu totul alt tărâm decât cel al existenței reale. Fela suferea de fapt R
- r. 18: transformat în barză F
transformat în broască R
- p. 655, r. 21–23: Exista în mine o foarte intensă dorință de a fi iubit încât aș fi vrut să știu dacă ființa ei cea adevărată a suferit cât de cât. Nici nu mi-ar fi trecut F

- Aș fi vrut totuși să știu dacă Fela Weiringer m-a iubit într-adevăr, (pentru că exista în mine o foarte intensă dorință de a fi iubit), aș fi vrut să știu dacă ființa ei cea adevărată, îngenuncheată și înfrântă în clipa despărțirii noastre, a suferit cât de cât. Nici nu mi-ar fi trecut* R
- p. 656, r. 9: „Silvia“ sau *Țara surâsului.* F
 „Silvia“ sau *Voievodul Țiganilor.* R
- p. 657, r. 1–2: întâlnea în cale. Apoi, deodată F
 întâlnea în cale și *spaima mea veche, spaima că într-o bună zi am să mă rătăcesc și n-am să mai fiu în stare să găesc drumul spre casă, m-a cuprins pe neașteptate. Unde o fi orașul, m-am întrebat, mergând la întâmplare, prin viscolul care îmi bloca în așa hal vederea, încât nu distingeam nimic nici la un pas în fața mea...* Apoi, deodată R
- r. 13–14: îi era mult prea lung. F
 îi era mult prea lung *pe deasupra și cam cârn.* R
- r. 23–24: misogine. Cleopatra, în viziunea *penibilului* ei născocitor, era o apariție F
 misogine, *altfel n-ar fi avut cum să „dea naștere“ unei asemenea arătări oribile.*
 Cleopatra, în viziunea *jalnicului* ei născocitor, era o apariție R
- r. 33: și flușturistică. F
 și flușturistică. *Iar colegii mei, tineri ofițeri, m-au primit cu bratele deschise.* R
- p. 702, r. 21–22: *De altfel, ea* F
De altfel, a adăugat el, bâlbâindu-se în continuare ea Tr₂
- r. 30: a adăugat *Ivo Filipovac* F

- a adăugat *eroul nostru* Tr₂
- p. 703, r. 4: c-am respirat amândoi *ușurați*. Chiar dacă *F*
c-am respirat amândoi – *mă refer,*
bineînțeleș, la mine și la Magdalena-
Erjike – ușurați. Chiar dacă Tr₂
- r. 29: indiferent. *Vorbea* F
indiferent – *pentru moment – pe Coco*
trubadurul. Tr₂
- p. 704, r. 6: clovnul. Domnul ofițer Ivo *Filipovac* F
clovnul. *În schimb, domnul ofițer Ivo*
Filipovec Tr₂
- r. 10: halbele golite de clovn. F
halbele golite *cu o mare repeziciune* de
clovn. Tr₂
- r. 20–21: ca un copil *vinovat*...“ F
ca un copil *nevinovat*“ Tr₂
- p. 705, r. 6: spuse *el* cu o voce *îngălată*. F
spuse cu o voce *îngânată*. Tr₂
- r. 18: între timp *cu angrosistul*; F
între timp, *cum de altfel l-a și amenințat*; Tr₂
- p. 706, r. 12: o apucă *isteria* F
o apucă *enervarea* Tr₂
- r. 25–26: „Are un amant! *strigă* el, pradă unei
neasteptate F
„*Sunt aproape convins că are un amant!*“ *urlă*
el *în gura mare*, pradă unei neasteptate Tr₂
- p. 707, r. 7: Din cuvintele lui F
Din cuvintele lui, *cam fără șir* Tr₂
- r. 16–17: lugubru, și se prăbuși la pământ. F
lugubru și *înainte ca Ivo Filipovec să fi*
putut lua vreo măsură preventivă se
prăbuși la pământ. Tr₂
- r. 21: că *disperatul* soț F

	că <i>nefericitul</i> soț	<i>Tr</i> ₂
r. 25:	leșinat <i>sărmanul</i> soț părăsit leșinat <i>nefericitul</i> soț părăsit	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
r. 26–27:	desigur, chiar acolo unde desigur, <i>alergând după ajutor</i> , chiar acolo unde	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
r. 33:	pe rugul aprins al iubirii pe rugul aprins al iubirii <i>suferind</i> <i>îngrozitor</i>	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
p. 708, r. 5–6:	pe Ivo <i>Filipovac pentru prima oară, iar</i> <i>cuvintele acestea</i> sunt ca o piatră de hotar, căci abia pe Ivo <i>Filipovec dând buzna după ajutor,</i> <i>cuvinte care</i> sunt ca o piatră de hotar, căci abia	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
r. 10:	(<i>polii</i> fiind privirile (<i>arcul voltaic</i> fiind privirile	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
r. 17:	<i>Da</i> , putem susține, fără să ne fie teamă că greșim <i>Nu</i> putem susține fără să ne fie teamă că greșim	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
r. 25:	batista ei parfumată batista ei <i>roz bombon și</i> parfumată	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
r. 29:	o <i>pizmașă</i> și o cârtitoare! o <i>pârâtoare</i> și o cârtitoare!	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
r. 32–33:	când <i>să-i modifice și</i> să-i corupă. când să-i corupă.	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
p. 709, r. 21:	ceva cu totul <i>special</i> ceva cu totul <i>ieșit din comun</i>	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂
r. 30–31:	al întâmplării, <i>căci, într-adevăr</i> , numai de întâmplare va fi vorba! – de cei doi al întâmplării – <i>chiar dacă nu</i> numai de întâmplare va fi vorba! – de cei doi	<i>F</i> <i>Tr</i> ₂

p. 789, r. 33:	jocurile lui...	F
	jocurile lui <i>copilărești</i> ...	Vt ₂
p. 790, r. 9–10:	<i>să-l alunge și să-l trimită acasă</i>	F
	să-l trimită acasă	Vt ₂
p. 792, r. 16:	o privea doar cu ochii lui <i>ciudați</i>	F
	o privea doar cu ochii lui <i>ficiși</i>	Vt ₂
p. 793, r. 3:	să te descurci?!“ o <i>întreba el</i> . Din pricina	F
	să te descurci?“, <i>cam asta se putea deduce</i>	
	<i>din întreaga lui comportare</i> . Din pricina	Vt ₂
r. 32–33:	ci mai curând ca să-și încerce puterile.	F
	ci mai curând – <i>începea de fapt să-i</i>	
	<i>ghicească firea și caracterul</i> – ca să-și încerce	
	puterile.	Vt ₂
p. 799, r. 2–3:	să se apere <i>în caz de nevoie</i> ...	F
	să se apere <i>cu el</i> .	Vt ₂

(p. 815)

MELANCOLIE

Rămas neterminat, în manuscris, romanul a fost publicat postum, în 1988, la Editura Cartea Românească din București, într-o variantă a textului stabilită de Iosif Titel, tatăl autorului, și lecturată de G. Dimisianu și Livius Ciocârlie, criticul timișorean semnând și postfața volumului.

În revistele culturale, fragmente ale scrierii au apărut încă din timpul ultimilor doi ani de viață ai prozatorului, seria continuându-se până în 1987;

Prietenii, în „România literară“, anul XVI, nr. 49, 8 decembrie 1983, p. 14–15;

Melancolie, în „Caiete critice“, nr. 1–2/1984 (apărut în 1986), p. 90–118;

Un sărbătorit, în „Tribuna“, anul XXVIII, nr. 16, martie 1984, p. 9;

Ia o aniversare, în „Viața românească“, anul LXXIX, nr. 9, septembrie 1984, p. 8–19;

- O petrecere*, în „România literară“, anul XVII, nr. 42, 18 decembrie 1984, p. 14–15;
Bătrânul poet, în „Tribuna“, anul XXIX, nr. 49, 4 decembrie 1985, p. 5;
Profesorul, în „România literară“, anul XVIII, nr. 49, 5 decembrie 1985, p. 14;
Melancolie, în „Manuscriptum“, anul XVIII, nr. 4, 1987, p. 84–91;
Vai, cum zboară anii, în „România literară“, anul XX, nr. 17, 1987, p. 14–15.

De la manuscris la volum. Despre ceea ce avea să urmeze romanului *Femeie, Iată Fiul Tău*, nu există mărturii din partea autorului. Deși conform succesiunii fragmentelor publicate se constată inițierea, la sfârșitul anului 1983, a noului proiect epic, oscilând ca titulatură între *Melancolie* și *Melancolia după Matei*, declanșarea bolii și suferințele fizice din ultimele luni de viață îl vor determina pe Sorin Titel să-și concentreze din ce în ce mai slaba vitalitate nu către informarea semenilor, ci înspre câștigarea competiției cu timpul. În toamna lui 1986, la comemorarea de la Cimitirul „Bellu“, Lucian Raicu evoca astfel acele momente dramatice dinaintea sfârșitului: „năruit de boală, slăbit, împuținat, prins de cleștele unui proces de alterare biologică nemilos, ireversibil, revoltător, Sorin Titel lucra din plin, scria la *Melancolie*, ultimul său roman, se desprindea cu nemaivăzută forță de pieritorul trup, de umilitoarea, încă mai umilitoarea pentru firea-i mândră suferință, uita de ea pentru câteva matinale ceasuri în care obișnuit era să lucreze, potrivit unui riguros și neabătut program. [...] În ziua când, cu infinită jenă, răpus de osteneală, ne-a spus că trebuie, n-are ce face, roagă să fie înțeleș, să lase programul, să închidă miraculosul lui caiet cu foi liniate, abia atunci ne-am dat seama ce se întâmplă“¹.

În numărul special pe care revista „Caiete critice“ îl consacra scriitorului, în 1986 (antedatat însă, pentru respectarea cronologiei seriei, 1984), criticul G. Dimisianu alcătuiește un „dosar“, conținând o prezentare (*Un roman neterminat*), reproduceri după file de

¹ Apud Iosif Titel, *Clipa i-a fost prea repede*, Editura Cartea Românească, București, 1991, p. 204–205.

manuscris și dactilograme, la care se adaugă un fragment de roman, intitulat *Melancolie*. Puse la dispoziție de tatăl autorului, documentele atrag atenția asupra existenței unui material epic cu bune șanse pentru a fi reunit în volum. Analizându-l, G. Dimisianu constată: „Un dosar voluminos pe a cărui copertă se poate citi: *Sorin Titel, Melancolie, roman neterminat*. Cel care l-a alcătuit, cel care a făcut adnotarea este tatăl scriitorului. O muncă devotată, infinit dificilă, de descifrare și reconstituire, de ierarhizare a variantelor, de rânduire a textelor într-o ordine cât mai aproape de ceea ce romancierul ar fi dorit să înfăptuiască. Despre unele intenții el a lăsat indicii, despre altele nu. De aceea pe margine, din loc în loc, întâlnim astfel de consemnări prudente: *cred că e versiunea ultimă a capitolului, presupun că se integrează primei părți, probabil Sorin a vrut să...* E strâns acolo tot ce există din romanul început de Sorin Titel după ce încheiase *Femeie, Iată Fiul Tău*. Multe file dactilografiate sunt înnegrite de corecturi, încărcate de adăugiri ulterioare; altele sunt nerevăzute după dactilografie; altele, în sfârșit, compunând câteva caiete de format mare, sunt scrise de mână, un scris care trădează slăbirea treptată a forțelor fizice, cu multe cuvinte greu lizibile sau deloc, cu apăsarea din ce în ce mai puțin fermă a stiloului pe hârtie. Sorin Titel își scria cărțile, acum vedem, nu progresând din aproape în aproape, pe un fir continuu, ci deschizând mai multe fronturi de construcție. Trecea de la unul la celălalt potrivit impulsului interior de a scrie un anumit episod, în acel moment, și nu altul, având desigur în minte toată strategia înaintării și întreg câmpul în care o va desfășura. Din pricina acestui mod nu putem spune cu deplină siguranță, despre textul rămas, că începe cu «începutul» și că acolo unde se întrerupe este pragul ultim până la care a putut să înainteze autorul în «acțiunea» romanului (din punctul de vedere al logicii ei interne). Ce avem sunt «părți», blocuri epice, piese mai mult sau mai puțin finisate ce pot fi dintr-o zonă a romanului sau alta. Abia după așternerea întregii materii ar fi urmat asamblarea, montajul și, poate, încă o rescriere, de astă dată de la un capăt la celălalt. [...] Din ceea ce am putut eu citi rezultă că romanul își recoltează substanța dramatică din evenimente ce aparțin tinereții autorului, despre care sunt destule semne că se proiectează în personajul principal, Matei. Din perspectiva vârstei mature (se apropie de 50 de ani) acesta își amintește întâm-

plărilor din studenție, romanul trimițându-ne astfel în chiar inima deceniului obsedant“.

Ulterior publicării în numărul din „Caiete Critice“, tatăl scriitorului va continua lucrul asupra manuscrisului, aducându-l într-o formă editabilă: „După ce a apărut fragmentul din *Caietul omagial*, am copiat fragmentele scrise de mână de Sorin, apoi le-am citit de mai multe ori și având începutul romanului – primele vreo nouăzeci de pagini – stabilit de Sorin, le-am așezat în ordine, după conținutul lor. Romanul cuprinzând un fragment de viață putea să se termine aici, dar putea să fie și continuat. Îl exprimă în mare măsură pe autor, conținând multe episoade inspirate din viața lui. Manuscrisul, astfel alcătuit, a fost citit de romancierul și criticul Livius Ciocârlie, cel care a cunoscut o bună parte din romanele lui Sorin, înainte de editare, și la părerea căruia fiul meu ținea foarte“.

Redăm integral postfața semnată de Livius Ciocârlie:

POSTFAȚĂ

„CE N-A MAI FOST SĂ FIE

Când, după ce încheiase *Femeie, iată fiul tău*, Sorin Titel spunea că se pregătește să scrie un roman despre epoca studenției lui, am fost sceptic. Aveam sentimentul că tema îl obliga să scrie, ca alții, un roman politic al anilor cincizeci, fără ca genul să i se potrivească, într-un moment când toți îl abandonaseră. Nu-l vedeam pe Sorin Titel nici evocându-și propriile amintiri, câtă vreme în cărțile de până atunci prezența lui personală fusese întotdeauna estompată cu discreție. În schimb, o asemenea temă promitea prea puțin în latura care făcuse forța scriitorului, și anume accesul la fundamental.

Astăzi, din romanul anunțat există atât cât a apucat Sorin Titel să scrie înainte ca viața să i se curme. Publicate, cele 250 de pagini nu par, în primă instanță, să alcătuiască o carte neterminată. S-ar zice mai curând că avem de a face cu un roman cu sfârșit deschis. În el se configurează o criză existențială din viața personajului central, pe fondul unor circumstanțe politice determinate, fără ca alte aspecte

să pară a mai fi necesare. Totodată, cititorul își dă seama că deși întâmplările nu sunt lipsite de legătură cu biografia autorului, cartea nu este una de amintiri. Matei, personajul, se adaugă altora, din scrieri anterioare ale lui Sorin Titel, și îndeosebi unora din primul roman, *Reîntoarcerea posibilă*, cu același amestec de disponibilitate vulnerabilă și, parcă, abulie.

În două vorbe, s-ar putea spune și despre Matei că nu el își trăiește viața, ci viața îl trăiește, dureros, pe el. Același personaj pasiv, buimac, cu certe însușiri, însă nedecis, conferă originalitate cărții și în plan social. Nu știi ca în alt roman al mult discutatului deceniu eroul să mai fie atât de puțin „erou”. Matei se pune de-a curmezișul unei acțiuni punitive îndreptate împotriva unui coleg fără să-și dea prea bine seama de ce și cum. I se cere să-l critice, să-l „demaște”, el promite s-o facă, ori cel puțin pare să promită, tot ce-l privește rămânând incert, ba chiar el însuși pare convins că o va face, dar în momentul decisiv ceva, un impuls lăuntric mai mult decât conștiința sau revolta, îl împiedică să devină unealta unor dogmatici. Dintre aceștia, unul – caz, iarăși, destul de rar în romanul despre acea epocă – este privit cu înțelegere. Venit din mediul celor care au avut cel mai mult de suferit în anii antebelici, el se știe angajat în construirea unei lumi noi și vede în gesturile de independență ale studenților, asupra cărora veghează ideologic, capriciile unor domnișori.

În rest, împrejurările cunoscute. Obișnuitele ședințe de excluderi, știutele abuzuri, avânturile retezate, descumpănirea, criza morală și existențială, momentele când perspectivele se întunecă și nu se întrevăd soluții, dar și, până la urmă, reintrarea pe un făgaș normal.

Ia prima vedere, nimic nu lipsește. Avem în *Melancolie* un roman politic încheșat, cu final deschis. De fapt, nici măcar deschis. Dacă în ultimul capitol rămas Matei rătăcește departe de casă și de orașul unde studiile îi fuseseră intempestiv întrerupte, din primele pagini ale romanului am aflat că după numai câteva luni avea să fie reprimat la facultate, în alt oraș. M-am întrebat la capătul celor 250 de pagini de manuscris de ce, după spusele lui Sorin Titel, romanul trebuia să fie mult mai amplu. Ce i s-ar fi putut adăuga? Abia la a doua lectură, apărându-mi alte întrebări, mi-am dat seama că lucrurile nu

erau atât de simple și am început să întrevăd proiectul cuprinzător al scriitorului și adevărata miză a cărții.

Mi s-a părut ciudată o anumită atenuare a experienței reale a scriitorului și a generației lui în roman. Sorin Titel însuși a trecut prin încercările lui Matei, dar ele nu s-au rezolvat atât de ușor. Scos din facultate, Matei își caută un post de profesor la Hârșova, însă după câteva luni, toamna, va fi student la Cluj. În realitate, după cum aflăm din biografia scrisă – admirabil – de Iosif Titel în volumul comemorativ al „Caietelor critice“, tentativa ratată de la Hârșova s-a petrecut abia la un an și jumătate după exmatriculare, iar reînscriserea la facultate, și numai la secția fără frecvență, a avut loc după alți trei ani. Stagiul de profesor rural fără diplomă numai Matei, nu și scriitorul, l-a evitat.

Mai mult, chiar și prin construcția romanului factorul politic se atenuază, de vreme ce acțiunea începe când, prin prezența din nou la o facultate, urmările excluderii aproape s-au șters. Numai întâmplarea a făcut ca scrierea romanului să se fi întrerupt într-un loc în care soarta eroului este încă nesigură și precară.

Nu mai puțin m-au mirat unele informații culturale deplasate în timp. Acțiunea se petrece cam între anii 1954 și 1957, iar eroii cărții vorbesc despre cărți, filme, cântăreți, actori care fie n-au fost cunoscuți la noi în acei ani, fie nici nu și-au început existența publică decât cu un deceniu mai târziu. Se discută despre nuvela *Bătrânul și marea* a lui Hemingway, e pomenit Étiemble, studenții o admiră pe Sophia Loren, îi ascultă pe Belafonte și pe Elvis Priesley, văd la cinematograful *Umberto D* și *Ultimul tren din Gun Hill*. Ce poate să însemne această dezinvoltură cronologică? Cum poți să scrii un roman politic, în mod esențial legat de un timp istoric anumit, așezându-l într-un cadru temporal decalat? Pentru istoria contemporană, 8–10 ani înseamnă mult. În cele din urmă, citind cu atenție, mi-am dat seama că nici de rândul acesta nu aspectul politic l-a interesat cel mai mult pe autor. În ultimul său roman el a plasat în cadrul vieții studentești și universitare a deceniului al șaselea o temă fundamentală care stă alături de tema morții, a maternității, a clipei celei rezezi, a singurătății din romanele de până atunci. Două observații liminare ne vor conduce spre identificarea ei.

Atrage atenția faptul că, spre deosebire de toate romanele anterioare, aici femeile trec pe planul doi. Prin aceasta, Sorin Titel își refuză de rândul acesta să profite de darul său poate cel mai evident, acela de a crea figuri feminine memorabile. Nu apar în *Melancolie* personaje atât de pregnante cum fuseseră altădată Eva Nada, Ignasia, Nușca, domnișoara Ana și toate mamele, îndeosebi aceea din *Femeie, iată fiul tău*. În comparație cu bărbații, aici femeile pierd. În casa lui Matei, dintre gazdele lui sau printre studenți, personajele feminine sunt, comparativ, lipsite de relief. Se face simțită chiar o schimbare de optică. Spre deosebire de toate celelalte, în ultimul roman femeile sunt privite cu un ochi rău. Le caracterizează mai cu seamă frivolitatea. O studentă vorbește vrute și nevrute, o mamă se mândrește că trece drept iubita fiului ei. Preocupată numai de ea însăși, soția tânără a marelui profesor nu-l înțelege, nici nu-i înregistrează cuvintele, fiind lângă el o prezență decorativă, un rece manechin. Când ea însăși este intelectuală, cazul profesoarei de la universitate, femeia desfășoară o întregă strategie ca să-și câștige adeziunea studențimii, dar fără ca vreo clipă să uite că trebuie să se supravegheze ca să nu se lase atrasă în vreo imprudență care i-ar periclita situația. Până și mama eroului s-a schimbat întrucâtva. Ea continuă să trebăluie în bucătărie, însă nu mai decurge de aici o poezie a domesticului ei, parcă, incapacitate de a realiza gravitatea crizei pe care o traversează familia și chiar incapacitate de a suferi.

Cel care înțelege și suferă cu adevărat este tatăl. Acesta își părăsește locul de planul al doilea din alte romane; dobândește relief și personalitate, asigură legătura cu fiul atât prin continuă comunicare, cât și, mai ales, prin transmiterea înclinației pentru artă. Avem deci de a face pentru întâia dată la Sorin Titel cu o carte a tatălui, iar faptul se explică prin tema fundamentală a romanului, aceea a vocației creatoare. Scriitorul o urmărește în diferitele ei ipostaze, fie ele autentice sau false, ori măcar nesigure. În ultima categorie intră începătorii, despre care nu putem ști dacă nu sunt decât velcitari ori nu s-au găsit încă pe ei înșiși, întrucât deocamdată refac fără să-și dea seama opere ale altora: studentul grec se pregătește să rescrie în toată inocența o nuvelă a lui Hemingway, iar candidatul nenorocos la facultatea de cinematografie, prezumtiv regizor, imaginează și el filme deja existente. Este apoi amatorul, chiar tatăl lui Matei, iluminat

lăuntric de experiența, altfel derizorie, de participare cu rol episodic la un spectacol provincial de operetă. Exercițiul actoricesc și întreaga ambianță a pregătirilor îi oferă un suport existențial, momente de uitare a grijii. Aici planurile se articulează. Sorin Titel nu face din romanul politic un cadru al adevăratei problematice, ci izbuteste o permanentă interferență, politicul intervenind mai de fiecare dată, într-un fel sau altul, în destinul creatorului, fie acesta cât de modest.

Cu o treaptă mai sus decât tatăl în relația cu arta, nu și în economia romanului, se află regizorul trupei de amatori, el însuși actor al unui teatru profesionist în care se simte constrâns de normele rigide ale vremii, încât activitatea de îndrumător îi asigură un spațiu de libertate în ambele planuri, și artistic și social.

Studentul cântăreț, cel ce își captivează colegii, ca și pe toți ascultătorii întâmplători din câte o crâșmă de cartier, cu cântecele lui maramureșene, oferă imaginea vocației autentice, însă neglijate. Ea îl metamorfozează totuși pe studentul precar, incapabil să facă față disciplinelor universitare, într-o puternică deși necultivată personalitate creatoare, cu aplomb până și față de dascălii în alte împrejurări temuți.

Este, apoi, vocația confirmată a marelui profesor de literatură, figură înalt goetheană îndărătul căreia se străvede silueta lui Tudor Vianu. Bătrânul cărturar oscilează între, tot mai rară, încă rezistentă, bucuria creației de idei și a formării unor tineri, și, tinzând să se instaleze definitiv, descurajarea provocată de circumstanțele nefirești care-l obligă să asiste neputincios la abaterea brutală din drumul lor a unor discipoli înzestrați pe care-i înlocuiesc palizi impostori. De notat că și în familia profesorului relația tată–fiu este importantă, ea manifestându-se ca putere de iradiere și fascinație a tatălui asupra fiului.

Tema paternității va fi adusă în scenă și de acela a cărui vocație creatoare pare a fi cea mai intensă, un tânăr împiedicat de ascendența socială, dar și de o boală psihică, să-și urmeze calea. Respins în repetate rânduri la institutul de teatru, el continuă să se pregătească asiduu, iar Matei este spectatorul – convocat de irepresibila, histrionica nevoie a artistului de a fi admirat și iubit – al interpretării monologului lui Polonius. Personaj echivoc, chiar contradictoriu, Polonius reunește pe sfetnicul nătâng și pe părintele înțelept în aceeași persoană. Prin

el pătrunde în roman ideea despre ambiguitatea fundamentală a artei, după cum sănătatea lui psihică compromisă sugerează vecinătatea primejdioasă dintre genialitate și nebunie. Ar mai fi de observat cum pe actor nu-l preocupă atât sensul personajului întruchipat, cât faptul de a se travesti în el, interpretarea revenindu-i spectatorului. Înțelegem că artistul gândește în forme, al căror sens decurge din ele fără a fi fost intenționat de autor, însă manifestându-l, de unde deschiderea semantică a operei, posibilitatea pe care o creează de a fi citită în mai multe feluri.

Sugestii despre natura creației comunică Sorin Titel și prin mijlocirea celui mai bizar personaj al romanului, genealoid și acesta, însă și ratat, puternică personalitate imprevizibilă, cu certe și fascinante însușiri contradictorii; profund și fanfaron, apucător și dezinteresat, plângăreț și batjocoritor, lucid și naiv, grandilocvent și pătrunzător, orgolios și deznădăjduit. Acest personaj insesizabil ipostaziază pe artist mai mult decât oricare altul, însă produce o poezie lipsită de orice har. El dă cu putere percepția uneia din marile drame ale artei, și anume a aceleia că este posibil ca individul să întrupeze natura artistului, să aibă toate datele lui constitutive mai puțin ceva indefinisabil în lipsa căruia creația lui nu va fi diminuată, ci cu totul nesemnificativă.

Împreună, cei doi ratați – ratatul din impedimente sociale și victima inexplicabilei curențe intime – înfățișează, fără cea mai mică încercare de neavenită teoretizare din partea autorului, toate nuanțele lăuntrice ale chemării către artă în situația când aceasta, depășind în intensitate până la limita insuportabilului măsura comună, devine adevărată damnație.

Matei, personajul central, pare să aibă puțin de adăugat la motivul creației, deși se sugerează în diverse momente că va fi scriitor. Motivul menținerii lui în umbră constă, în parte, în discreția caracteristică lui Sorin Titel. Între propria lui tinerețe și avatarurile lui Matei există notabile asemănări, încât el nu va fi vrut să-și aroge, nici măcar prin intermediar, statura unui ales. Lui Matei i-a dat din condiția creatorului singurătatea, ca și o stare de buimăceală, necesară, după opinia lui Sorin Titel, cel puțin în perioada de formare a scriitorului. Matei e ca o plasmă, ori ca un spațiu de absorbție unde la prima vedere nu se întâmplă mai nimic, dar în care se depune

lent o substanță prețioasă. Și poate că superioritatea lui Matei față de toți ceilalți rezidă tocmai în absența spectaculosului. Pe când aceia, înzestrați fără dubiu cu mari însușiri și totuși mai toți ratați, se consumă pripit, cu vâlvătaie, în Matei e o ardere înceată, durabilă, ale cărei coaceri le presimțim. Singur, el n-ar fi putut să expună pentru cititor natura vocației fiindcă în el toate resursele se retrag către un nucleu ascuns, nerămânând pentru ochiul exterior al observatorului aproape nimic. Condiția creatorului, sau cel puțin a aceluia din categoria căruia face parte Matei, devine dramatică și prin urmare spectaculoasă mai ales atunci când, dintr-un motiv sau altul, nu se poate manifesta integral. Realizată, ea nu se oferă pe sine; oferă, cu o anumită placiditate, aș spune sadoveniană, numai rezultatele ei. „Viața geniului, în genere fără interes tipologic“, spune G. Călinescu. Prin aceasta nu trebuie înțeles doar că artistul nu aparține unui tip uman de largă generalitate, ca arivistul, zgârcitul și ceilalți, ci și faptul că, după o vorbă a lui Proust, în viața artistului se străvede prea puțin din ceea ce-i este esențial. Pentru ca el să devină vizibil, să devină personaj, trebuie să-l privim din unghiul dramei, adică al ratării lui. De pildă, ca să-l poată lua ca model pe Cézanne, Zola a trebuit – când a scris *L'Oeuvre* – să facă din el un ratat. Este soluția aleasă, cu instinct sigur, și de Sorin Titel. El pare a fi dorit să scrie o biografie a creatorului, ale căruia caractere profunde se revelează prin alții.

Pasivitatea personajului, privirea lui oarecum apatică se răsfrâng și asupra planului politic al romanului, făcând ca dramatismul epocii să apară estompat. Cu toate că datorită situației lui de victimă Matei ar fi avut premisele necesare pentru ca în jurul lui să se construiască o imagine tensionată a confruntărilor aceluia moment de istorie contemporană, lipsa lui de vlagă are ca efect o schimbare de perspectivă, încât – în pofida întâmplărilor – epoca nu este văzută din unghiul victimei, ci din acela al omului obișnuit care o traversează fără să-și pună mari întrebări. Nu de indiferență e vorba. Are loc în *Melancolie* întâlnirea dintre istorie și viziunea anistorică specifică lui Sorin Titel, ceea ce face ca în loc de obișnuita dezbatere deschisă asupra conflictelor vremii să se producă o mai puțin spectaculoasă, dar poate mai convingătoare și, în același timp, mai în spiritul prozei actuale, penetrație lentă. Nu asistăm la gesturi eroice, ori la însemnate schimburi

de idei, însă percepem efectul politicului asupra vieții a numeroși oameni care nici prin natura lor, nici prin locul ocupat în lume nu aveau chemare pentru a ieși astfel din anonimat. Există aici o polemică nedeclarată cu literatura care, la un moment dat, a insistat până la sațietate asupra unor tipuri sociale considerate caracteristice, ignorându-l pe omul de pe stradă. Deja în *Femeie, iată fiul tău*, în episodul despre tinerețea părinților, Sorin Titel crease, în trecut, personaje trăitoare în epocă aproape fără s-o bage în seamă. Acum aceleași personaje sunt atrase în vârtoare, au de suferit, li se schimbă destinul, însă nu reacționează, trăiesc cum se trăiește, nu devin eroi. Dobândesc astfel mai mare putere de cuprindere și îi dau posibilitate scriitorului să mediteze la modul lui propriu, narativ și atemporal, asupra soartei omului, nu numai asupra omului într-un moment istoric anumit, căutând, ca altă dată, să scoată la iveală ceea ce e nebănuit și tulburător. Îl interesează, de pildă, amestecul de violență și solitudine în scena maltratării tatălui vitreg, sau, uneori, binevoitoarea indiferență a celor mai mulți față de cel care suferă.

Regăsim, deci, în *Melancolie*, sub trama contemporană, materia dintotdeauna a lui Sorin Titel: situațiile lui caracteristice, cum ar fi cicăleala dintre soți, motivele lui simbolice (gara, trenul de noapte, visul premonitor), umorul cu care tratează micile slăbiciuni, ori estomparea prin derizoriu a momentelor grave. Așa se și încheie romanul, atât cât a rămas: lui Matei, adormit pe o bancă în parc, îi apare în vis moartea, cu chipul știut al unei bătrâne știrbe, iar el își spune că ar fi bine să se trezească, să nu-i fure cineva portmoneul.

Din păcate, scriitorul n-a fost la fel de vigilent. Cineva, și anume chiar baba aceea, i-a furat portmoneul cu tot ce se găsea în el. I l-a smuls atunci când Sorin Titel, călcând poate o enigmatică interdicție, se pregătea să cheltuiască o monedă în al cărui chip gravat se disting trăsăturile propriului său chip. Smulgându-i-l, ne-a redus la melancolice presupuneri despre tot ce ar mai fi putut fi.

(p. 1053)

BUCĂTĂRIA DE VARĂ

Volumul ce reunește cinci scenarii de film (*Toată lumea vrea să joace Hamlet*, *Vreau să cânt la violoncel*, *Patimile*, *Întâlnirea*, *Bucătăria de vară*), scrise de Sorin Titel în perioada cuprinsă între sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80, a fost editat de Dorian Branea (care semnează și postfața intitulată *Cinematografia lui Sorin Titel*), la Editura Marineasa din Timișoara, în 1997. Alături de textele propriu-zise, puse la dispoziție de familia autorului, se regăsesc și trei evocări ale pasiunii pentru arta cinematografică, manifestată de Sorin Titel de-a lungul întregii sale vieți: Livius Ciocârlie, *Pasiunea pentru film*, Cornel Ungureanu, *Degustătorul de imagine*, Viorel Marineasa, *da-da-da*.

O problemă deosebită pentru editor a fost reprezentată de posibila datare a scenariilor. În nota asupra ediției se precizează: „În afară de *Patimile*, al cărui an de redactare este 1983, de *Toată lumea vrea să joace Hamlet* (1979) și de *Întâlnirea* (1982–1983), celelalte două scenarii trebuie situate la sfârșitul anilor '70 sau, mai plauzibil, la începutul deceniului următor“. Într-adevăr dacă *Patimile* decupează în cadre materia epică a microromanului *Lunga călătorie a prizonierului* (1971), măcar în cazul scenariului *Bucătăria de vară*, reluările de situații și de personaje în deplină conformitate cu acelea din *Țara îndepărtată* (1974) ne dau posibilitatea de a atribui scenarizării o perioadă ulterioară apariției romanului.

DICȚIONAR DE PERSONAJE

- A**
- Acrobatul pe sârmă – *Pasărea și umbra*
- Adam – *Trei tineri pe malul lacului*
- Adamovici – profesor de matematică, legionar (*Țara îndepărtată*)
- Adela – funcționară (*Gerul*)
- Adela – învățătoare, soția inginerului Cristea (*Țara îndepărtată*)
- Adrian – elev (*Dimineța, Vara, același personaj*)
- Adriana – *Dejunul pe iarbă*
- Aldo – *Tineretea lui Aldo*
- Alfred Rotmann – ofițer în armata austro-ungară (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Ana – învățătoare (*Soare pentru fiecare*)
- Ana – mai multe personaje din genealogia autorului (*Dejunul pe iarbă*)
- Ana – țărăncă (*Iarnă fierbinte*)
- Ana – iubita eroului (*Dimineți ciudate*)
- Ana – personaj ce apare în delirul lui Iacob (*Moartea lui Iacob. I, Moartea lui Iacob. II*)
- Ana – soacra Sofiei, bunica lui Simion (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Ana lui Chiș – țărăncă (*Clipa cea repede*)
- Ana Cosoveanca – elevă (*Gin „proprietarul”*)
- Ana lui Inisconi – țărăncă (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Ana lui Murgu – țărăncă (*Pasărea și umbra*)
- Ana Țona – tânără țărăncă, elevă, același personaj cu Dorca (*Dejunul pe iarbă, Gin „proprietarul”, Moartea lui Moș Țârlea, Țara îndepărtată, Clipa cea repede*)
- Domnișoara Ana – învățătoare (*Clipa cea repede*)
- Maica Ana – mama lui Ion și sora mai mică a Mariei (*Pasărea și umbra*)
- Maica Ana – bunica domnișoarei Ana (*Clipa cea repede*)

- Maica Ana – bătrână țărancă (*După-amiază de vară, Vară cu ochii închiși, Dejunul pe iară, Reîntoarcerea posibilă*)
- Anda – prietenă a Adelei (*Țara îndepărtată*)
- Andrei – povestitorul (*Pasărea și umbra*)
- Andrei – elev (*Țara îndepărtată, Frumoasele zile de vară – același personaj*)
- Anette – tânăra lugoiancă (*Clipa cea repede*)
- Anișoara – țărancă (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Anny Schneider – trapezistă, iubita lui Ivo Filipovaț (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Anton-Toni – șofer (*Dimineața, Vara – același personaj*)
- Ardeleanu – funcționar (*Valsuri nobile și sentimentale*)
- Arion – unchi al lui Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Asistentul profesorului – *Melancolie*
- Aurel – inginer (*Despărțiri definitive*)
- Aurora – mătușă a Domnului Director (*Clipa cea repede*)
- Autorul – *Trei săruturi pe o pagină, Onomastica unui adolescent, Vârstele și marea*
- B**
- Baba – bătrână țărancă (*Clipa cea repede, Idila*)
- Baba Cuca – bătrână țărancă (*Clipa cea repede, Dejunul pe iară, După-amiază de vară, Dealul cerului – același personaj*)
- Baba Iulia – bătrână țărancă (*Vară cu ochii închiși, Clipa cea repede*)
- Baba știrbă – bătrână țărancă (*Clipa cea repede*)
- Balintoni – preot (*Clipa cea repede*)
- Banciu – activist UTM (*Melancolie*)
- Bantaș Ghiuri – student la Filologie Universitatea din Cluj, prietenul lui Matei (*Melancolie*)
- Bantu – țaran, același personaj cu Vandu (*Țara îndepărtată, Pasărea și umbra*)
- Baras – student la Filologie în București, colegul lui Matei (*Melancolie*)
- Baras – activist, tatăl colegului lui Matei (*Melancolie*)
- Barbăroșie – profesoară (*Țara îndepărtată*)
- Barbu – muncitor (*Copacul*)
- Barcagiul – *Lunga călătorie a prizonierului*
- Basarab, soția lui Basarab – pictori (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Băbură – țaran (*Dejunul pe iară*)
- Băian Liviu – elev și artist amator (*Clipa cea repede*)
- Băiatul – elev (*Trei tineri pe malul lacului, Soare pentru fiecare – același personaj*)
- Băiatul – muncitor (*Reîntoarcerea posibilă, Iarnă fierbinte*)
- Băiatul din ultimele clase – *Dejunul pe iară*

- Băiatul din visul *domnișoarei Letiția – Pasărea și umbra*
- Băița – măcelar (*Clipa cea repede*)
- Bălu – țăran (*Țara îndepărtată*)
- Bănescu – elev, coleg al lui Andrei (*Țara îndepărtată*)
- Bărbatul – țăran (*Iarnă fierbinte, După ploaie*)
- Bărbatul – eroul, fără identitate precisă (*Reîntoarcerea posibilă, Strigătul 1, Strigătul 2*)
- Bărbatul – pe jumătate derbedeu, pe jumătate artist ratat (*Scurt-circuit*)
- Bătrâna – țărancă (*Căldura, Idila, Tinerețea lui Aldo*)
- Bătrâna ce bătea untul – *Pasărea și umbra*
- Bătrâna ce melița cânepa – *Pasărea și umbra*
- Bătrâna leșinată – *Pasărea și umbra*
- Bătrânele – țesătoarele la care s-au ascuns gemenii lui Bantu (*Țara îndepărtată*)
- Bătrânul – pensionar (*Gardul*)
- Bătrânul – împreună cu bătrâna vrea să organizeze un spectacol de operetă (*Tinerețea lui Aldo*)
- Bătrânul – *Iarnă fierbinte, Durerea, Vârstele și marea, Clipa cea repede, Reîntoarcerea posibilă*
- Bătrânul poet – *Melancolie*
- Bătrânul scamator – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Beji – vecină de bloc a mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Beldeanu – *Melancolie*
- Bimboane – țărancă (*Dejunul pe iarbă*)
- Bimbu – mecanic de locomotivă (*Clipa cea repede*)
- Binchi – studentă (*Melancolie*)
- Binder – director de fabrică, același personaj cu Lidner (*Țara îndepărtată*)
- Birăescu – profesor (*Gin „proprietarul”*)
- Bitan – asistent universitar (*Melancolie*)
- Blomfield – negustor de antichități (*Clipa cea repede*)
- Boaftărul (poreclă, înscamnă paznic) – țăran (*Dejunul pe iarbă*)
- Boatcă – țăran (*Clipa cea repede*)
- Bocotan – țăran (*Clipa cea repede*)
- Bohaltăru (poreclă, înseamnă contabil, funcționar) – țăran (*Țara îndepărtată, Sofica*)
- Boldea – preot (*Clipa cea repede*)
- Borceanu – șef contabil (*Melancolie*)
- Bosoancă – legător de cărți (*Gin „proprietarul”*)
- Bosoancă – morar (*Clipa cea repede*)
- Boteanu – directorul fabricii de acetonă (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Brazovan – țăran (*Gin „proprietarul”*)
- Brigadierul silvic – *Pasărea și umbra*
- Bublea – cârciumar (*Pasărea și umbra*)
- Bucătăresele de la cantina internatului – *Melancolie*
- Budac – țăran (*Pasărea și umbra*)
- Buicu – elev (*Fără să fie vorba de Icar*)

- Bujor – preot (*Clipa cea repede*)
 Bulgăroaica din Ruse – *Pasărea și umbra*
 Bulic – medic (*Clipa cea repede*)
 Bunica lui Fredi – *Melancolie*
 Bunicul lui Vasco – țăran sârb (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- C**
- Caius – din genealogia eroului (*Dejunul pe iarbă*)
 Caius – varul lui Andrei (*Țara îndepărtată*)
 Caius Pancan – artist de operă, tenor (*Pasărea și umbra*)
 Calcovorescu – pictor (*Reîntoarcerea posibilă*)
 Călugărul – *Femeie, Iată Fiul Tău*
 Candida – poetă portugheză (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
 Carabas – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău, Clipa cea repede*)
 Carol Kolosvary – soldat, ordonanța lui Ivo Filipovač (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
 Carol Semnic – tânăr lugojan (*Clipa cea repede*)
 Carolina – servitoare, nepoata mătușii Valeria (*Clipa cea repede*)
 Casierita de la măcelărie – *Pasărea și umbra*
 Casimir – soțul Rosei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
 Cati – *Dejunul pe iarbă*
 Ceferistul – *Reîntoarcerea posibilă*
 Celălalt – *Lunga călătorie a prizonierului*
- Cernescu – soldat în armata austro-ungară (*Dejunul pe iarbă*)
 Cerneț – profesor de istorie (*Pasărea și umbra, Clipa cea repede*)
 Chelnerul – *Femeie, Iată Fiul Tău*
 Chimet – medic (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
 Cimi – impiegat (*Țara îndepărtată*)
 Cimpoca – librar (*Clipa cea repede*)
 Ciocionica – elevă (*Clipa cea repede*)
 Ciorănescu – student la Filologie Universitatea București, prietenul lui Matei (*Melancolie*)
 Ciupu – văcar (*Dejunul pe iarbă*)
 Ciupu – porcar (*Țara îndepărtată*)
 Clarissa – tânără lugojană (*Clipa cea repede*)
 Claudia – studentă (*Reîntoarcerea posibilă*)
 Coana Chirița – *Coana Chirița*
 Col – învățător (*Mi-am amintit de zăpadă*)
 Col – student la Filologie la Universitatea din Cluj, prietenul lui Matei (*Melancolie*)
 Conducătorul de tren – *Țara îndepărtată, Lunga călătorie a prizonierului*
 Constantinescu – vânzător și croitoreasă, vecini de bloc ai mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
 Contabilul – *Dealul cerului*
 Controlorul de bilete – *Pasărea și umbra*

- Copilul sau băiatul – *Gardul, Zborul, Fața mirată a copilului, Iarnă fierbinte, Durerea, Reîntoarcerea posibilă*
- Copilul lui Nicoară – *Țara îndepărtată*
- Copiii – torționarii lui Aldo (*Tineretea lui Aldo*)
- Cora – soția doctorului Tisu (*Pasărea și umbra*)
- Corina Miclan – studentă, colegă de liceu a lui Matei (*Melancolie*)
- Coriolan – părintele, preot (*Clipa cea repede*)
- Coriolan – un unchi al mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Coriolan Bădescu – profesor de muzică (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Corneanu – pictor (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Cornel – țăran (*Dejunul pe iarbă*)
- Cornel – vărul lui Ion (*Pasărea și umbra*)
- Cornel – nepotul Domnului Director (*Clipa cea repede*)
- Cornel – brigadier silvic (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Cornel al lui Racu – țăran (*Țara îndepărtată*)
- Cornelia – *Dejunul pe iarbă, Clipa cea repede*
- Corneluț – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Corneluț a lui Bosoancă – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Coroambă – hoț de cai (*Clipa cea repede*)
- Costaș – bucătar, fiul domnului Cristide (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Costică – șofer (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Costinaș Adela (doamna) – gazda lui Andrei (*Pasărea și umbra*)
- Cozma – șofer (*Soare pentru fiecare*)
- Cristea – inginer agronom (*Țara îndepărtată*)
- Cristea – *Pasărea și umbra*
- Cristescu – studentă (*Melancolie*)
- Cristescu – măcelar (*Pasărea și umbra*)
- Cristian Foiăș – medic stomatolog, vecinul de bloc al mamei (*Femeie, ată Fiul Tău*)
- Cristide – proprietarul camerei în care locuia Roger (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Cristinoiu – preot (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Crișan – pictor (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Croitoresele – soțiile surdomușilor (*Țara îndepărtată*)
- Cuib – țăran (*Dejunul pe iarbă*)
- Curiac – țăran (*Pasărea și umbra*)
- Curiac – negustor (*Clipa cea repede*)

D

- Damian – pictor (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Dan – inginer agronom (*Soare pentru fiecare*)
- Dan – elev, fratele mai mic al lui Ștefan (*Reîntoarcerea posibilă*)

- Dan Drăgutoiu – elev, coleg al lui Andrei (*Țara îndepărtată*)
- Dana – telefonistă, iubita lui Ștefan (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Decanul – *Reîntoarcerea posibilă, Melancolie*
- Dehelean – țăran (*Dejunul pe iarbă*)
- Desideriu – fiul Domnului Director (*Clipa cea repede*)
- Dezertorul – *Țara îndepărtată, Frumoasele zile de vară*
- Dietrich Stoessel – adevăratul nume al lui Terapon (*Clipa cea repede*)
- Dimer – cârciumar (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Dimer – negustor (*Țara îndepărtată*)
- Dimitrie – tata (*Dimineața, Vara, același personaj*)
- Dimitrie – țăran (*Sofica*)
- Directoarea școlii – *Reîntoarcerea posibilă*
- Directorul Sanatoriului de boli psihice – *Pasărea și umbra*
- Dirijorul – *Vacanța în care am cântat în cor*
- Diter – fiul directorului Binder (*Țara îndepărtată*)
- Doamna Botta – *Reîntoarcerea posibilă*
- Doamna Ghencea – pensionară (*Melancolie*)
- Doamna Helmer – mama lui Fredi (*Melancolie*)
- Doamna notar Meteș – *Clipa cea repede*
- Doamna Prodan – învățătoare, vecina de bloc a mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Doamna Radovan – *Păsarea și umbra*
- Doamna Rosa – croitoreasă, mătușa lui Ivo (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Doamna Șteferiuc – *Pasărea și umbra*
- Doctorul Ionescu – *Soare pentru fiecare*
- Doctorul din Iași – *Clipa cea repede*
- Doctorul din spitalul parizian – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Domnica – elevă (*Femeie, Iată Fiul Tău, Într-o zi de primăvară*)
- Domnica – tânără țărancă (*Dealul cerului*)
- Domnii – cei trei domni înveșmântați în negru, cu umbrelețe roșii (*Tineretea lui Aldo*)
- Domnișoara Bucur – *Dejunul pe iarbă*
- Domnul Director – învățătorul din sat (*Femeie, Iată Fiul Tău, Pasărea și umbra, Clipa cea repede – același personaj*)
- Domnul Ghencea – pensionar, fost morar și fotbalist (*Melancolie*)
- Domnul Monitor – *Clipa cea repede*
- Domnul Notar – *Clipa cea repede*
- Domnul Șteferiuc – profesor de desen (*Pasărea și umbra*)
- Dora – tatuaj pe corpul lui Ghiuri (*Clipa cea repede*)

Dora – prietenă a familiei Cristea
(*Țara îndepărtată*)

Dorca – tânără țărăncă (*Dealul cerului*)

Dorca – elevă, același personaj cu Ana Țona (*Dorcai, Țara îndepărtată*)

Dordea – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Dordea – cofetar (*Clipa cea repede*)

Dorel – elev (*Clipa cea repede*)

Dorica – elevă și artistă amatoare (*Clipa cea repede*)

Dorin – lăcătuș, vecin de bloc al mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Dorina – din genealogia croului (*Dejunul pe iarbă*)

Dragomir – *Pasărea și umbra*

Drăgan – șofer (*Idila*)

Drăgutoiu – învățător (*Țara îndepărtată, Gin „proprietarul“, Dejunul pe iarbă, Reîntoarcerea posibilă*)

Drimer – *Frumoasele zile de vară*

Drinca – directorul fabricii (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Drinca – pictor de biserici (*Pasărea și umbra*)

Drinca – directorul internatului (*Clipa cea repede*)

Duca de la Prefectură – *Pasărea și umbra*

Dumitru – țăran, străbunic al croului (*Dejunul pe iarbă*)

Dușan – copilul lui Ivo și al lui Amy (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Duțu – elev, coleg al lui Andrei (*Țara îndepărtată*)

E

Edith – soția lui Ștefănuț (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Elevul – *Reîntoarcerea posibilă*

Erji – croitoreasă (*Țara îndepărtată*)

Erji – bucătăreasa familiei Binder (*Țara îndepărtată*)

Erji – *Clipa cea repede*

Erjike-Magdalena – soția lui Toto (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Eugenie – sora Michelinei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Eva – țărancă (*Dealul cerului, Dejunul pe iarbă*)

Eva – servitoare în familia lui Ivo (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Eva lui Inișconi – țărancă (*Clipa cea repede*)

Eva lui Pircă – țărancă (*Pasărea și umbra*)

Eva Nada – servitoare (*Țara îndepărtată, Pasărea și umbra* – același personaj)

Eva fina – țărancă (*Pasărea și umbra*)

F

Fata – elevă (*Trei tineri pe malul lacului*)

Fata – instructor în tabăra de copii (*Idila*)

Fata – *Reîntoarcerea posibilă, Onomastica unui adolescent, Convorbire telefonică, Tineretea lui Aldo, Darul*

Fekete – medic (*Pasărea și umbra*)

Fela Weiringer – actriță (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

- Felicia – mătușa lui Andrei (*Țara îndepărtată*)
- Femeia – soția eroului (*Despărțiri definitive*)
- Femeia – *Valsuri nobile și sentimentale, Dejunul pe iarbă, Reîntoarcerea posibilă, Tinerețea lui Aldo*
- Femeia – îi adăpostește într-o noapte (*Lunga călătorie a prizonierului*)
- Femeia care citește – *Lunga călătorie a prizonierului*
- Femeia care mătură restaurantul – *Moartea lui Iacob (I) și Moartea lui Iacob (II)*
- Femeia care schimbă lenjeria – *Dejunul pe iarbă*
- Femeia cu aluniță în bărbie – țărancă (*Pasărea și umbra*)
- Femeia cu obrazul rotund ca luna – țărancă (*Clipa cea repede*)
- Femeia cu părul roșu – *Reîntoarcerea posibilă*
- Femeia de serviciu – *Țara îndepărtată*
- Femeia grasă și cam mustăcioasă – *Clipa cea repede*
- Ferenc László – ofiter în armata austro-ungară (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Ferenț Ioșca – cârciumar (*Țara îndepărtată*)
- Feri-baci – om de serviciu la internat (*Clipa cea repede*)
- Fetele preotesei – eleve (*Pasărea și umbra*)
- Fetișcana cu mărgelce la gât – *Clipa cea repede*
- Fetița – *Dejunul pe iarbă, Iarna fierbinte, Durerea, Tinerețea lui Aldo, Pasărea și umbra*
- Filimon – țaran (*Clipa cea repede*)
- Filimon – unchiul lui Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Fiul profesorului – *Melancolie*
- Flautistul – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Flori – casierică la circ (*Țara îndepărtată*)
- Florica – tânără țărancă (*Femeie, Iată Fiul Tău, Drumul cu căruța, După ploaie, Fața mirată a copilului, Dejunul pe iarbă, Clipa cea repede*)
- Florica – văduva unui proprietar de mare magazin în Viena (*Pasărea și umbra*)
- Florica lui Nandra – țărancă (*Pasărea și umbra, Clipa cea repede*)
- Folk și doamna Folkoane – cârciumari (*Pasărea și umbra*)
- Fotescu – *Pasărea și umbra*
- Fotograful și soția fotografului – *Dejunul pe iarbă*
- Fratele lui Bantu – țaran (*Țara îndepărtată*)
- Frau Grete – bucătăreasa familiei lui Ivo (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Fredi – elev (*Dejunul pe iarbă*)
- Fredi – student, prietenul lui Matei (*Melancolie*)
- Fritz – soldat (*Pasărea și umbra*)

- Fritz – muncitor zilier, fost artist la circul Piccolini (*Clipa cea repede*)
- Frunzăverde – țăran (*Dejunul pe iarbă*)
- Frunzăverde – țăran, victima delațiunilor lui Bantu (*Țara îndepărtată*)
- Funariu – student la Filologie la Universitatea București, prietenul lui Matei (*Melancolie*)
- Funcționara de bancă – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- G**
- Gavrilă – om de serviciu la dispensar (*Pasărea și umbra*)
- Gazda – *Reîntoarcerea posibilă, Melancolie*
- Gelu – elev, fiul lui Dezideriu și nepotul Domnului Director (*Clipa cea repede*)
- Gemenii – surdomuți, fii ai lui Bantu, aceleași personaje cu Mușii (*Țara îndepărtată*)
- George – copilul lui Ivo și al lui Amy (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Georgescu – elev (*Fără să fie vorba de Icar*)
- Georgeta – diseuza (*Pasărea și umbra*)
- Gheorghii – portarul hotelului Rujitei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Gheran – circar (*Clipa cea repede*)
- Gherasim Păpu – țăran (*Clipa cea repede*)
- Gherman – iubitul Carolinei (*Clipa cea repede*)
- Ghiuri – bărbier și muncitor zilier (*Clipa cea repede*)
- Ghiuri – ofițer în armata austro-ungară (*Clipa cea repede*)
- Ghizi – servitoare (*Pasărea și umbra*)
- Gicoane – fotbalist (*Pantera neagră*)
- Gicu – țăran (*Gin „proprietarul”*)
- Gigel – chelner, fost coleg de școală primară al profesorului (*Melancolie*)
- Gigi – nepot al Sofiei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Gin – elev (*Gin „proprietarul”*)
- Giucone – fotbalist, același personaj cu Gicoane (*Soare pentru fiecare*)
- Giorgiuț – țăran (*Clipa cea repede*)
- Giorgiuț – nepot al Sofiei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Goian – țăran și cârciumar, tatăl Domnului Director (*Clipa cea repede*)
- Goian – urmașul unei vechi familii (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Gorosâm Păpu – țăran (*Pasărea și umbra*)
- Graficiana – *Reîntoarcerea posibilă*
- Gramă – gazdele lui Dezideriu (*Clipa cea repede*)
- Greco – țăran (*Pasărea și umbra*)
- Greluș – țăran (*Țara îndepărtată, Moartea lui Moș Târlea, Soare pentru fiecare, Dejunul pe iarbă*)

- Grete Binder – soția directorului fabricii (*Țara îndepărtată*)
- Gruber – comerciant (*Frumoasele zile de vară*)
- Gudruna – studentă în Viena (*Pasărea și umbra*)
- Grün – comerciant (*Țara îndepărtată*)
- Grün – medic (*Țara îndepărtată*)
- Grün – elev – coleg al lui Andrei (*Țara îndepărtată*)
- Grunhilde – fiica inginerului Kelner (*Frumoasele zile de vară*)
- Günther – crescător de păsări (*Pasărea și umbra*)
- H**
- Helda – *Clipa cea repede*
- Hergheduș – elev (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Hilde – mătușa copiilor Binder (*Țara îndepărtată*)
- Hilde – bucătăreasă de la internat (*Pasărea și umbra*)
- Hildegard – fiica inginerului Kelner (*Frumoasele zile de vară*)
- Honoriu Dorel Rațiu – student la medicină în Viena și pictor (*Pasărea și umbra*)
- I**
- Iacob – țăran (*Moartea lui Iacob. I și Moartea lui Iacob. II*)
- Ieronim – soldat pe front, fiul lui Bantu (*Țara îndepărtată*)
- Ieronim – camarad de armată al lui Bantu (*Țara îndepărtată*)
- Ignasia – pictoriță de icoane (*Pasărea și umbra*)
- Impiegatul – *Lunga călătorie a prizonierului*
- Imre Kobaksa – ofițer în armata austro-ungară (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Infirmul – *Dejunul pe iarbă*
- Ingheborg – elevă, colegă a lui Andrei (*Țara îndepărtată*)
- Inginerul și soția inginerului – *Dejunul pe iarbă*
- Inginerul agronom – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Inginerul chimist – vecin de bloc al mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Inginerul-șef și soția inginerului-șef – victimele șantajului lui Bantu (*Țara îndepărtată*)
- Inișconi – țăran (*Dejunul pe iarbă, Țara îndepărtată*)
- Inspectorul ADAS – *Melancolie*
- Inspectorul-șef al secției de învățământ – *Melancolie*
- Ioana – iubita lui Ștefan (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Iohan – circar (*Pasărea și umbra*)
- Ioji – vânzător (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Ion – unchiul lui Andrei (*Țara îndepărtată*)
- Ion – personaj ce apare în delirul lui Iacob (*Moartea lui Iacob. I și Moartea lui Iacob. II*)

- Ion – bunicul lui Andrei, mort tânăr de tuberculoză (*Pasărea și umbra*)
- Ion – fratele mai mic al domnișoarei Ana (*Clipa cea repede*)
- Ion al lui Bosoancă – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Ion al lui Inișconi – țăran (*Țara îndepărtată*)
- Ion al lui Racu – țăran (*Dejunul pe iarbă*)
- Ion Frunzverde – victima delațiilor lui Bantu (*Țara îndepărtată*)
- Ion Jurma – țăran (*Dejunul pe iarba*)
- Ion Pirca = uica (unchiul) Pirca – țăran (*Dejunul pe iarba*)
- Ionărel – țăran (*Pasărea și umbra, Clipa cea repede*)
- Ionașcu – impieगत de mișcare (*Clipa cea repede*)
- Ionel – soldat, fiul Evei Nada (*Țara îndepărtată*)
- Ionuț – copil bolnav (*Pasărea și umbra*)
- Ionuț – țăran (*Clipa cea repede*)
- Iordache – elev (*Soare pentru ficare*)
- Ioșca – plutonier în armata austro-ungară (*Clipa cea repede*)
- Ioșca – servitorul familiei Binder (*Țara îndepărtată*)
- Iosif – fiul lui Iacob, apare în delirul lui (*Moartea lui Iacob. I și Moartea lui Iacob. II*)
- Iosu lui Bosoancă – țăran (*Pasărea și umbra*)
- Ioța-sârbul – muncitor zilier (*Clipa cea repede*)
- Iovănescu – învățător (*Clipa cea repede*)
- Iovănescu – elev și artist amator (*Clipa cea repede*)
- Irena – prostituată, fiica domnului Cristide (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Irimie – țăran (*Țara îndepărtată, Pasărea și umbra*)
- Irma – circar (*Pasărea și umbra*)
- Irma – tatuaj pe corpul lui Ghiuri (*Clipa cea repede*)
- Isak Pilitski – profesor, gazda lui Ivo Filipovaș (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Iuli neni – *Clipa cea repede*
- Iulia – proaspătă absolventă de liceu (*Vârstele și marea*)
- Iulian – *Convorbire telefonică*
- Iulișca – bucătăreasă (*Clipa cea repede, Țara îndepărtată*)
- Iulișca cea tânără – iubita lui Ion din timpul militariei (*Pasărea și umbra*)
- Iulișca cea bătrână – mama Iulișcăi cea tânără (*Pasărea și umbra*)
- Iustin – elev, prietenul din liceu al lui Matei (*Melancolie*)
- Ivanciuc – pictor (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Ivo Filipovaș – ofițer în armata austro-ungară (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

J

Jandarii – jandarmi (*Pasărea și umbra*)

Jeni Dordea – casierită la agenția de voiaj și artist amator (*Melancolie*)

Joji – birjar (*Dejunul pe iarbă*)

Jurma – elev, coleg al lui Andrei (*Țara îndepărtată*)

Jurma – țăran (*Dejunul pe iarbă*)

Juvăgău – inspectorul-șef al secției de învățământ (*Melancolie*)

K

Karaczoni (Crăciunescu maghiarizat) – țăran, soldat în armata austro-ungară, același personaj cu Simion (*Moartea lui Moș Țârlea, Dejunul pe iarbă*)

Keller – proprietarul fabricii, același personaj cu Lidner și Binder (*Țara îndepărtată*)

Kelner – inginer, același personaj cu Keller, Lidner și Binder (*Frumoasele zile de vară*)

Kisczi – pastor (*Reîntoarcerea posibilă*)

Kisczi Ioșca – soldat în armata austro-ungară (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Korfanta Emeric – elev (*Clipa cea repede*)

Kubicec – directorul fabricii (*Pasărea și umbra*)

Kubicec – negustor de cai (*Clipa cea repede*)

L

Lazăr – student (*Reîntoarcerea posibilă*)

Ledea – țărancă (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Lena – țărancă (*Clipa cea repede*)

Lenuța – *Clipa cea repede*

Leonaș – *Coana Chirița*

Letiția – fostă proprietară de magazin (*Pasărea și umbra*)

Doamna Letiția – soția Domnului Director (*Clipa cea repede*)

Lidner – croitor, tatăl lui Lili (*Pasărea și umbra*)

Lidner – directorul fabricii, același personaj cu Binder (*Clipa cea repede*)

Lili – soția lui Meteș, subnotarul (*Pasărea și umbra*)

Liliana Comis – *Femeie, Iată Fiul Tău*

Lina – alt nume al Evei Nada (*Țara îndepărtată*)

Lise – guvernanta familiei Binder (*Țara îndepărtată*)

Livia – soacra Sofiei, străbunica lui Simion (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

Liviu – *Țara îndepărtată*

Liviu – student la Filologie la Universitatea din Cluj, prietenul lui Matei (*Melancolie*)

Luca – muncitor (*Copacul*)

Luci – prietenă a Adelei (*Țara îndepărtată*)

Luci – fiica doctorului Tisu (*Pasărea și umbra*)

Luci – *Clipa cea repede*

- Lucreția – țărăncă (*Clipa cea repede*)
- Luiși Italianul pe numele adevărat
Ioșca – muncitor zilier (*Clipa cea repede*)
- Luța Ioviță – taragotist (*Clipa cea repede, Femeie, Iată Fiul Tău, Țara îndepărtată*)
- Lutz Schneider – fratele lui Anny (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Luți – fiul directorului fabricii (*Țara îndepărtată, Frumoasele zile de vară, același personaj*)
- M**
- Magdalena – *Dejunul pe iarbă*
- Mama – *Dimineața, Vara, același personaj*
- Mama –, *Zborul, Mi-am amintit de zăpadă, Frumoasele zile de vară, Dejunul pe iarbă, Reîntoarcerea posibilă, Pasărea și umbra, Clipa cea repede, Femeie, Iată Fiul Tău, Țara îndepărtată, Melancolie*
- Mama Dorei – *Țara îndepărtată*
- Mama lui Marcel – *Melancolie*
- Mama lui Marian – *Melancolie*
- Mama Sofiei – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Mama Steii – *Melancolie*
- Mama lui Tisu – *Pasărea și umbra*
- Manea – student la Filologie la Universitatea București, prietenul lui Matei (*Melancolie*)
- Marcel – student la Filologie la Universitatea București, prietenul lui Matei (*Melancolie*)
- Marcel – elev și artist amator (*Clipa cea repede*)
- Marcel – fratele străbunicului dinspre tată al lui Marcu – pictorul (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Marcel – pictor, nepotul unuia dintre frații primului Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Marcel – *Pasărea și umbra*
- Marele Poet – *Melancolie*
- Mareș – avocat, legionar (*Țara îndepărtată*)
- Maria – alăptându-și pruncul, mereu tăcută (*Lunga călătorie a prizonierului*)
- Maria – bunica lui Andrei (*Pasărea și umbra*)
- Maria lui Chiș – țărăncă (*Clipa cea repede*)
- Maria lui Dordea – țărăncă (*Clipa cea repede*)
- Maria lui Filimon – țărăncă (*Sofica*)
- Maria lui Goronuț – țărăncă (*Clipa cea repede*)
- Marian – prietenul lui Matei (*Melancolie*)
- Marilena – fiica șefului de gară (*Țara îndepărtată*)
- Marina – vânzătoare, iubita lui Ștefan (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Marioara lui Dehelean – țărăncă (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Marișca – iubita lui văruțu (*Clipa cea repede*)
- Marius – director de Cinematograf (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

- Marius Popa – student la Filologie în București, colegul lui Matei (*Melancolie*)
- Martin Kolușek – soldat, ordonanța lui Ivo Filipovač (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Mateescu – inspector ADAS (*Melancolie, Reîntoarcerea posibilă* – același personaj)
- Matei – student, apoi student exmatriculat (*Melancolie*)
- Mateș – învățătoare (*Țara îndepărtată*)
- Măturătoarele – *Dejunul pe iarbă*
- Mătușa Chiva – *Frumoasele zile de vară*
- Mayer – croitor (*Țara îndepărtată*)
- Menghele – librar (*Pasărea și umbra*)
- Meniță – vărul lui Ion (*Pasărea și umbra*)
- Meteș – învățător (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Meteș – țăran (*Țara îndepărtată*)
- Meteș – subnotar (*Pasărea și umbra*)
- Meteș – notar (*Clipa cea repede*)
- Micheline – pictoriță pariziană (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Mihaela – vânzătoare (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Mihai – actor (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Mihaly – medic (*Țara îndepărtată*)
- Mihăileanu – medic (*Pasărea și umbra*)
- Milena-Maria Corint – fiica lui Ivo și al lui Amy (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Militianul – *Fără să fie vorba de Icar*
- Mimi – coafeză, vecină de bloc a mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Ministrul – ministru, fost student al profesorului (*Melancolie*)
- Minodora – vânzătoare, vecina de bloc a mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Minodora – *Clipa cea repede*
- Mircea – medic (*Dejunul pe iarbă, Melancolie*)
- Mircea Dobrin – elev (*Clipa cea repede*)
- Mircea Munteanu – elev (*Pasărea și umbra*)
- Mircle și mireasa – *Clipa cea repede*
- Mișu – muncitor la Oțelul Roșu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Mitrică – pensionar de boală (*Pasărea și umbra*)
- Mitru – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău, Gerul*)
- Mitru al lui Boian – prieten și camarad de armată cu Ion (*Pasărea și umbra*)
- Mitru al lui Dehelean – țăran (*Clipa cea repede*)
- Mitru lui Ivașcu – soldat în armata austro-ungară (*Dejunul pe iarbă*)
- Moașa – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Moatâr – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

- Moldoveanu – brigadier silvic
(*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Moldovenii – *Țara îndepărtată*
- Momo – sora lui Micheline
(*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Monică – comerciant (*Țara îndepărtată*)
- Monică – țăran (*Pasărea și umbra*)
- Monsiu Șarlă – *Coana Chirița*
- Moș Bălu – bunicul lui Tisu
(*Pasărea și umbra*)
- Moș George – țăran, bunicul eroului
(*Dejunul pe iarbă, Pasărea și umbra* – același personaj)
- Moș George – țăran, bunicul mamei, străbunicul lui Andrei
(*Țara îndepărtată*)
- Moș Iulă – țăran (*Țara îndepărtată, Vara cu ochii închiși, Într-o zi de primavară*, același personaj cu Moș Țârlea și Moș George)
- Moș Iungu – țăran (*Țara îndepărtată*)
- Moș Poldi – țăran (*Țara îndepărtată*)
- Moș Țârlea – țăran (*Căldura, Moartea lui Moș Țârlea*, același personaj cu Moș Iulă și Moș George)
- Moșnegii – *Clipa cea repede*
- Moșu – *Clipa cea repede*
- Moșu – fost primar (*Țara îndepărtată*)
- Motoș – șeful echipei de filmare
(*Reînțoarcerea posibilă*)
- Mudrea – cârciumar (*Pasărea și umbra*)
- Müller – chirurg (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Muncitorul, soția muncitorului – victimele șantajului lui Bantu
(*Țara îndepărtată*)
- Munteanu – preot (*Clipa cea repede*)
- Mutașcu – inginer (*Soare pentru fiecare*)
- Mutu lui Milan – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Mutul lui Milan – personaj ce apare în delirul lui Iacob (*Moartea lui Iacob. I și Moartea lui Iacob. II*)
- Mușii – *Frumoasele zile de vara* – aceleași personaje cu Gemenii
- N**
- Nebunul – *Fără să fie vorba de Icar*, același personaj cu Sofica din *Fata mirată a copilului*
- Neli – *Dejunul pe iarbă*
- Neli – prietena Adelei (*Țara îndepărtată*)
- Nelu Crasovan – student în Cluj
(*Melancolie*)
- Nemeș – elev (*Trei săruturi pe o pagină*)
- Nemoianu – avocat (*Pasărea și umbra*)
- Nemțoaica – negustor la Balta Caldă (*Clipa cea repede*)
- Nepoatele lui Vasco – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Neurologul din oraș – *Reînțoarcerea posibilă*, același personaj cu Doctorul Ionescu

- Nevasta lui Olteanu – vecina mamei (*Dimineța*)
- Nicoară – primar (*Țara îndepărtată*)
- Nicu – inginer (*Soare pentru ficcare*)
- Nina – muncitoare (*Stângăcie*)
- Niță – muncitor (*Dimineța, Darul*)
- Nora – *Soacra*
- Nora – soția lui Anton (*Vara*)
- Notarul, soția notarului – *Țara îndepărtată*
- Nușca – elevă (*Clipa cea repede*)
- Nușca – țărăncă (*Păsărea și umbra*)
- Nuța – elevă (*Dimineța*)
- O**
- Octavio – student spaniol la Universitatea din București (*Melancolie*)
- Ofițerașul – *Coana Chirița*
- Ofițerul – *Țara îndepărtată, Păsărea și umbra*
- Omama – bunica Gudrunei și Sieglindei (*Păsărea și umbra*)
- Opapa – bunicul Gudrunei și Sieglindei (*Păsărea și umbra*)
- Orinca – profesor de sport (*Dejunul pe iarbă*)
- Oscar Catona – cofetar (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- P**
- Pacienții sanatoriului – *Păsărea și umbra*
- Paler – profesor (*Păsărea și umbra*)
- Papavoin – profesor de franceză, fost boxer (*Clipa cea repede*)
- Papi – prietenul lui Matei (*Melancolie*)
- Partenie – oier (*Clipa cea repede*)
- Partenie Boroș – țăran din Temeștești, camarad de armată cu Ion (*Păsărea și umbra*)
- Pavel – fratele mai mare al lui Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Pavel – țăran, străbunic al eroului (*Dejunul pe iarbă*)
- Pavel – om de serviciu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Pavel al lui Bosoancă – țăran (*Păsărea și umbra*)
- Paznicii – *Lunga călătorie a prizonierului*
- Părintele – preot (*Țara îndepărtată*)
- Păsărică – muncitor (*Stângăcie*)
- Perechea trecută de prima tinerețe – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Perian – medic (*Clipa cea repede*)
- Persida – țărăncă, lucrătoare cu ziua (*Dealul cerului, Dejunul pe iarbă, Păsărea și umbra, Clipa cea repede, Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Petrică – paznic de noapte (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Petrică – fratele lui Simion (*Păsărea și umbra*)
- Petrică – unchiul lui Ion (*Păsărea și umbra*)
- Petrică – elev, fiul lui Mitru al lui Boian (*Păsărea și umbra*)
- Petrică – *Clipa cea repede*
- Petrovici și doamna Petrovici – croitori (*Păsărea și umbra*)

- Petru – fratele mai mare al lui Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Pianista – *Dejunul pe iarbă, Reîntoarcerea posibilă*
- Piciu – elev, coleg al lui Andrei (*Țara îndepărtată*)
- Pictorul – *Convorbire telefonică*
- Poitier – medic, tatăl Michelinei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Pircă – țăran măcelar (*Frumoasele zile de vară, Dejunul pe iarbă*)
- Piri-neni – femeie de serviciu la internat (*Clipa cea repede*)
- Pițu – *Reîntoarcerea posibilă*
- Pițu – profesor (*Țara îndepărtată*)
- Plutonierul și soția plutonierului – vecinii mamei (*Țara îndepărtată*)
- Poenaru – inginer (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Polacek – *Clipa cea repede*
- Poldi – țăran (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Polițistul – *Clipa cea repede*
- Pompilică – muncitor (*Gerul*)
- Popa – *Clipa cea repede*
- Popa din Coșava – *Pasărea și umbra*
- Popa Stoian – *Țara îndepărtată*
- Popovici – șofer (*Soare pentru fiecare*)
- Portăreasa – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Portarul – *Dejunul pe iarbă, Lunga călătorie a prizonierului*
- Portarul căminului studentesc – *Melancolie*
- Portarul de noapte – vecin de bloc al mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Preoteasa – *Pasărea și umbra, Clipa cea repede*
- Pricotul din Bujor – *Țara îndepărtată*
- Prietenul lui Vava – proaspăt absolvent de licență (*Vârstele și marea*)
- Prizonierul – *Lunga călătorie a prizonierului*
- Profesorul – *Melancolie, Fără să fie vorba de Icar, Reîntoarcerea posibilă*
- Profesoara de canto – *Pasărea și umbra*
- Profesoara de rusă – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Profesorul de desen – *Melancolie*
- Profesorul de geografie – *Clipa cea repede*
- Profesorul de istoria limbii – *Melancolie*
- Pungescovici și Bondici – *Coana Chirița*

R

- Racoviceanu – pictor (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Radovan Giorgiuț – lăcătuș (*Pasărea și umbra*)
- Radu Coman – student la Filologie în București, colegul lui Matei (*Melancolie*)
- Radu Nemesnic – electrician (*Idila*)
- Radu Petre – activist UTM (*Melancolie*)

- Rădulescu Ion, zis Cătănețu – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Raveca – soacra Sofiei, mama lui Simion (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Raveca – țărancă (*Gin „proprietarul“, Clipa cea repede*)
- Raveca Glava – văduvă, iubita fratelui lui Bantu (*Țara îndepărtată*)
- Rectorul Universității București – *Melancolie*
- Redactorul – *Trei săruturi pe o pagină, Reîntoarcerea posibilă*
- Regina Greciei – *Țara îndepărtată*
- Ricu – țăran (*Pasărea și umbra*)
- Robertino – pitic, clovn la circ, iubitul lui Erjike (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Roca – profesor, vecin de bloc al mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Roger La Fontaine – străinul, „geamănul“ lui Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Romi – elev (*Pantera neagră*)
- Romica – elev (*Vară*)
- Rori-neni – profesoară de pian, mătușa lui Papi (*Melancolie*)
- Roșu – acordeonist (*Țara îndepărtată*)
- Rubin – unchiul lui Desideriu, soțul mătușii Valeria (*Clipa cea repede*)
- Rubin – fiul plutonierului (*Țara îndepărtată*)
- Rujița – croitoreasă (*Clipa cea repede*)
- Rujița – proprietăreașă de hotel, iubita bunicului lui Vasco (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Rusalin – țăran (*Clipa cea repede*)

S

- Sanda – *Convorbire telefonică*
- Săndroiul – asistent universitar (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Sanitarul – *Căldura*
- Sârbul – *Pasărea și umbra*
- Scaraoțki – *Frumoasele zile de vara*
- Sebeștean – elev la Seminar (*Clipa cea repede*)
- Secretara – *Audiențe*
- Secretara Decanului – *Melancolie*
- Secretarul de partid – *Melancolie*
- Secretarul Sfatului popular și soția lui – *Reîntoarcerea posibilă*
- Sente – paracliser (*Clipa cea repede*)
- Septimia – *Dejunul pe iarbă*
- Serafim – țăran (*Femeie, Iată Fiul Tău, Țara îndepărtată*)
- Sieglinda – studentă în Viena (*Pasărea și umbra*)
- Silagy – ofițer în armata austro-ungară (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Simion – țăran (*Drumul cu căruța*)
- Simion – străbunic al eroului (*Dejunul pe iarbă*)
- Simion – tatăl lui Ion (*Pasărea și umbra*)
- Simion – fratele mai mare al lui Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Simion – soțul Sofiei, tatăl lui Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)

- Simion – tatăl domnișoarei Ana
(*Clipa cea repede*)
- Simion al lui Crăciunescu –
camarad de armată al lui
Bantu (*Țara îndepărtată*)
- Simu – profesor de istorie (*Clipa
cea repede*)
- Smărăndica – *Clipa cea repede*
- Soacra – *Soacra, Soare pentru
fiecare, Reîntoarcerea posibilă*
- Soca, Socălița – țărani, soț și soție
(*Clipa cea repede*)
- Socală – țăran (*Țara îndepărtată*)
- Sofi (mătușa Sofi) – mătușa lui
Andrei (*Țara îndepărtată*)
- Sofia – mama lui Marcu (*Femeie,
Iată Fiul Tău*)
- Sofia (mătușa Sofia) – *Dejunul pe
iarbă*
- Sofia – soția șefului de gară
(*Pasărea și umbra*)
- Sofia – mătușă a Domnului
Director (*Clipa cea repede*)
- Sofia lui Mecăl – soția lui Petrică
(*Pasărea și umbra*)
- Sofia Mancaș – studentă (*Reîntoar-
cerea posibilă*)
- Sofica – tânără țărancă (*Sofica,
Vara cu ochii închiși, Dejunul
pe iarbă, Reîntoarcerea posibilă*)
- Sofica lui Coarcă – elevă și artistă
amatoare (*Clipa cea repede*)
- Sofronică – țăran (*Clipa cea repede*)
- Sofronie – elev la Seminar (*Clipa
cea repede*)
- Soldatul – *Țară îndepărtată,
Pasărea și umbra, Frumoasele
zile de vară, Scurtcircuit, Clipa
cea repede*
- Solicitantul – *Audiențe*
- Solomia lui Mecăl – țărancă
(*Pasărea și umbra*)
- Sora eroului – *Țara îndepărtată*
- Sora eroului – elevă (*Mi-am
amintit de zăpadă*)
- Sora lui Iiviu – *Melancolie*
- Sora medicală – *Pasărea și umbra*
- Sora din spitalul parizian – *Femeie,
Iată Fiul Tău*
- Soția lui Ion – *Clipa cea repede*
- Soția profesorului – *Melancolie*
- Soția lui Simion-fiul – *Femeie, Iată
Fiul Tău*
- Soția șefului de gară – *Frumoasele
zile de vară, Pasărea și umbra*
- Soția lui Șerban – *Melancolie*
- Soții Monaco – prestidigitatori
(*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Stela – dactilografă (*Trei tineri pe
malul lacului*)
- Stela Duvac – colegă de liceu a lui
Matei (*Melancolie*)
- Steluța – soră medicală (*Clipa cea
repede*)
- Steluța – țărancă (*Clipa cea repede*)
- Stoian – muncitor (*Durerea*)
- Stoian – director (*Pasărea și
umbra*)
- Stoian – colonel (*Țara îndepărtată*)
- Stoica – secretară (*Pasărea și
umbra*)
- Străinul – *Clipa cea repede*
- Strețiană – pielar (*Țara îndepărtată*)
- Studentă la Conservator –
Dimineți ciudate

- Studentul – *Reîntoarcerea posibilă, Țara îndepărtată*
- Surugiul – *Coana Chirița*
- Szabo – pastor unit (*Clipa cea repede*)
- Ș**
- Șari-neni – madama unei case de prostituție (*Țara îndepărtată*)
- Șari-neni – cârciumăreasă (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Șeful de gară – *Țara îndepărtată, Pasărea și umbra*
- Șeful de grupă – *Reîntoarcerea posibilă*
- Șerban – poet (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Șerban – profesor, prieten al lui Matei (*Melancolie*)
- Șoferul – vecin de bloc al mamei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Șoferul – soțul casieritei de la măcelărie (*Pasărea și umbra*)
- Șoferul – *Idilă, Moartea lui Iacob (I) și Moartea lui Iacob (II)*
- Șoferul de camion – *Melancolie*
- Ștefan – pictor (*Reîntoarcerea posibilă*)
- Ștefan – student la Filologie la Universitatea din Cluj, prietenul lui Matei (*Melancolie*)
- Ștefania – mătușa lui Marcu (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Ștefănuț – elev și artist amator (*Clipa cea repede*)
- Ștefănuț – nepot al Sofiei (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Șteferiuc Ion – învățător, tatăl vitreg al lui Vladimir (*Melancolie*)
- T**
- Taica – tatăl domnișoarei Ana (*Clipa cea repede*)
- Tamara – soția inginerului (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Tânărul – dispus să-l ajute pe prizonier, chiar să se schimbe cu el (*Lunga călătorie a prizonierului*)
- Tânărul – muncitor (*Durerea*)
- Tânărul tractorist – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Tanti – *Mi-am amintit de zăpadă*
- Tanti Tuți – femeie de serviciu la internat (*Clipa cea repede*)
- Tata – *Mi-am amintit de zăpadă, Frumoasele zile de vară, Femeie, Iată Fiul Tău*
- Tata – notar (*Țara îndepărtată*)
- Tata – funcționar (*Melancolie*)
- Tata – muncitor (*Dimineata*)
- Tatăl lui Marian – *Melancolie*
- Tatăl lui Tisu – acar (*Pasărea și umbra*)
- Tatăl lui Vasco – muncitor emigrant (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Tatăl Sofiei – *Femeie, Iată Fiul Tău*
- Tatăl Stelei – *Melancolie*
- Taxatoarea – *Moartea lui Iacob (I), Moartea lui Iacob (II), Dimineata*
- Teodorescu – soldat (*Țara îndepărtată*)
- Terapon – călugăr (*Clipa cea repede*)

- Tili – fostă proprietară de magazin
(*Pasărea și umbra*)
- Tinerii căsătoriți – victimele
șantajului lui Bantu (*Țara
îndepărtată*)
- Tisu Laurențiu (Doctorul Tisu) –
medic (*Pasărea și umbra*)
- Titus – *Dejunul pe iarbă*
- Tobias – pictor (*Reîntoarcerea
posibilă*)
- Toma – *Trei tineri pe malul lacului*
- Toto – clown (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Traian – impiegat de mișcare
(*Clipa cea repede*)
- Trifu – taragotist (*Femeie, Iată Fiul
Tău*)
- Turcul – *Pasărea și umbra*
- Tuți – fiul directorului fabricii
(*Țara îndepărtată, Frumoasele
zile de vară, același personaj*)
- Ț**
- Țăpligă – țăran (*Țara îndepărtată*)
- Țărăncă rusoaică – *Femeie, Iată
Fiul Tău*
- Țiganca – *Coana Chirița*
- Țugurlan – acar (*Pasărea și umbra*)
- U**
- Ucișașă lui Caius Pancan – *Pasărea
și umbra*
- Unguraș – țăran (*Clipa cea repede*)
- V**
- Valentina – *Reîntoarcerea posibilă*
- Valeria – soția lui Meniță (*Pasărea
și umbra*)
- Valeria – mătușa Valeria, colec-
ționară de obiecte frumoase
(*Clipa cea repede*)
- Valeria și Vasile Mareș – studenți
la Filologie în București,
colegii lui Matei (*Melancolie*)
- Vandu – țăran, același personaj cu
Bantu (*Gin „proprietarul”,
Frumoasele zile de vară,
Dejunul pe iarbă*)
- Vasco Ieremici – student, prietenul
Michelinei (*Femeie, Iată Fiul
Tău*)
- Vasile – fiul lui Moș Poldi (*Țara
îndepărtată*)
- Vava – *Vârstele și marea*
- Văduva tânără – *Țara îndepărtată*
- Vărul lui Andrei – *Frumoasele zile
de vară*
- Vărul Ionel – tânăr țăran (*Clipa cea
repede*)
- Vărul Irimie – tânăr țăran (*Clipa
cea repede*)
- Văruțu – tânăr țăran (*Clipa cea
repede*)
- Vânzătoarea de la librărie –
Melancolie
- Vera – tânără lugojancă (*Clipa cea
repede*),
- Vera – femeie tatuată pe corpul lui
Ghiuri (*Clipa cea repede*)
- Vera – studentă în Cluj (*Melancolie*)
- Verișoara lui Marcel – *Melancolie*
- Veta – soția lui Bantu (*Țara
îndepărtată*)
- Veta – verișoara Evei Nada (*Țara
îndepărtată*)
- Veta – *Dejunul pe iarbă*

- Veturia – nora Domnului Director
(*Clipa cea repede*)
- Vetuța – vânzătoare la cooperativă
(*Pasărea și umbra*)
- Vetuța lui Biloii – țărancă (*Pasărea și umbra*)
- Vichentie – muncitor zilier (*Clipa cea repede*)
- Victoria – elevă și artistă amatoare
(*Clipa cea repede*)
- Viorel – impiecat la calea ferată
(*Pasărea și umbra*)
- Viorel Șteferiuc – elev (*Pasărea și umbra*)
- Viorica – funcționară, subalternă
ratei (*Melancolie*)
- Virginica – elevă (*Femeie, Iată Fiul Tău*)
- Virginica – domnișoara de la poștă
(*Pasărea și umbra*)
- Vlad – *Convorbire telefonică*
- Vlădica – episcop (reg.) (*Clipa cea repede*)
- Vladimir – student la Filologie la
Universitatea din Cluj, prietenul
lui Matei (*Melancolie*)
- W**
- Wanda Iatzco-Pilitski – fostă
balerină, soția lui Isak (*Femeie,
Iată Fiul Tău*)
- Z**
- Zcatis – student grec la Universita-
tea din București (*Melancolie*)

REPERE CRITICE

Idila lui Sorin Titel (nr. 46¹) nu este de fapt o idilă. Acțiunea se petrece într-o drezină. Eroii: un băiat, o fată, o babă. Băiatului îi place fata, baba coboară la „prima stație“, iar ei rămân singuri. În felul acesta el află că ea este logodită și iubeste pe altul. Îi pare rău, dar n-are ce face. Aceasta-i „idila“. Desigur nu avem de-a face cu o literatură gratuită. Și Sorin Titel e talentat. Există însă o caracteristică a tuturor acestor prozatori, constând în caracterul inabordabil al mesajului. E un soi de mesaj închis, netransmisibil, pe care nici cea mai modernă proză realistă nu-l admite“.

(D.P., *Revista revistelor*, în „Viața românească“, anul XI, nr. 2, februarie 1958, p. 216–217)

Sorin Titel est au nombre des jeunes prosateurs roumains qui militent pour une technique et une vision narratives toutes nouvelles. Son dernier livre (*Le Déjeuner sur herbe*) semble marquer son désir d'assimiler l'expérience du „nouveau roman“ français d'une manière organique. Il se présente sous forme d'une libre suite de fiches: notations colorées et puissamment évocatrices où l'individualisation et la typologie important peu, avec des personnages-prétextes, destinés à créer une ambiance spirituelle qui n'est que le reflet d'un „moi“ sans nom.

(Mircea MARTIN, „*Le Déjeuner sur herbe*“, în „Revue Roumaine“, XXIIIe année, n° 2, 1969, p. 128; reluat și parțial modificat în *Generație și creație*, E.P.I., București, 1969, p. 136)

¹ „Tribuna“, anul I, nr. 46, 21 decembrie 1957, p. 4.

Această carte [*Dejunul pe iarbă*] pare scrisă într-un interval de timp mai scurt chiar decât acela în care se poate citi.

Impresia nu vine din dificultatea relativă a lecturii, ci din dezinvoltura cu care autorul își rostește discursul.

Relatarea fragmentară, schimbarea repetată a unghiului de vedere și a ritmului, juxtapunerile nescârșite de fraze, suspensiile numeroase, toate acestea mărturisesc dorința de a capta un flux vital și de a urmări sinuozitățile lui imprevizibile. Preocupările de „compoziție“ sunt aparent părăsite. Autorul intervine chiar la un moment dat, în cursul acțiunii, pentru a expune alte posibilități de soluționare a ei, în afara celei pe care el însuși a adoptat-o. Este aici „desigur“ jovialitate gratuită de creator și prilej de discreditare a „frumoaselor cărți de altădată“, dar și o sugestie mai subtilă a faptului că „forma“ actuală e numai o variantă printre atâtea altele care i-ar fi stat în putință.

Sorin Titel face totul pentru a arăta că... nu face nimic în ce privește decupajul reprezentărilor sale și că acestea i se impun în singurul mod care nu le denaturează. Demonstrație superfluă de sinceritate artistică! Autorul greșește atunci când încearcă să adauge prozelor sale un plus de naturalețe sau de semnificație. El izbutește numai atunci când se ia în serios și ca atare trebuie să renunțe la tentația autosubminării – ca probă suplimentară de „finețe“.

Cartea de față e o suită liberă de fișe epice – notații pline de culoare și forță evocatoare, lipsite de preocuparea pentru individualizare sau tipologie, cu personaje-pretext pentru o atmosferă sufletească ce se vădește a fi proiecția unui eu fără nume.

Toată proza lui Sorin Titel tinde irepresibil spre imperfectul etern al amintirii. Fiecare povestire în parte, dacă nu se confundă cu o retrospectivă, este o așteptare a ei înfiorată de plăcere. Ceea ce la mulți autori este prezentă întâmplătoare, necesitate funcțională sau simplu mod de a fi, într-un cuvânt – obișnuință, la el este dorință vie, privilegiu, tensiune nescârșită. Într-o piesă mai veche (*Mi-am amintit de zăpadă*), e transcrisă însăși neputința de a menține contactul cu realul contingent și recăderea voluptuoasă în apele incerte ale memoriei.

Inutil să adăugăm că plăcerea nu este a povestirii, a reluării unor istorii de demult, ci a rememorării subiective, a regăsirii de sine.[...]

Valoarea incontestabilă este lirismul, cu toate că o anumită succesiune de situații epice se încheagă chiar pe coordonatele nesigure și capricioase ale rememorării subiective. Anecdotică e suculentă, dar pulverizată într-o mulțime de detalii fulgurante ce se aglomerează prodigios, creînd impresia că în spațiul rezervat memoriei nu mai e loc pentru memorie. Lirismul acestei proze e verificat încă o dată de faptul că nimic din ce se întâmplă în cuprinsul ei nu poate fi povestit în alt mod decât acela în care a făcut-o autorul. De altfel, procedeele de consolidare a emoției lirice abundă în țesătura epică. În afara numeroaselor repetiții din „stratul“ verbal, există gesturi și posturi ale personajelor, surprinse în treacăt și reluate apoi ca într-un ritual (se rețin mai ales mișcările din ultima secțiune a cărții: fotografii, cerșetorul, fetița, măturătoarele).

Farmecul prozelor lui Sorin Titel trebuie însă căutat dincolo de paginile scrise, în ceea ce acestea provoacă prin eșec.

Pentru el acuitatea observației se confundă cu acuitatea memoriei și ambiția sa este „actualizarea“ integrală.

Nu-i lipsește însă conștiința că rămâne ceva imposibil de recuperat, ceva nespus și de nespus, ceva obiectiv misterios. Așa se face că sentimentul dominant al prozei lui îl constituie o tânjire vagă, o tristețe decentă, o aureolă fără speranță.

Privit în ansamblul creației sale, *Valsuri nobile și sentimentale* e un titlu nu atât ironic, cât nostalgic sau poate chiar optativ.

(Mircea MARTIN, *Generație și creație*,
E.P.L., București, 1969, p. 135–140)

Pare, desigur, o întâmplare faptul că, în culegerea de proze scurte a lui Sorin Titel, *Noaptea inocenților*, un titlu cuprinde numele de Iacob, iar altul sintagma „să urc scările“. Dar nu mai apare întâmplătoare prezența obsesivă, în aceste proze, a unui anumit element spațial – complet străin hierofaniei scării lui Iacob –, cu valoare de simbol profan, precum și simbolismul profan-estetic al temei din bucata *Ea vrea să urc scările*. [...]

Cum, în general motivele spațiale presupun, aici, pustiul, vechiul, întunecosul, labirinticul, deci atribute potrivite nopții dinăuntru,

titulatura „noaptea inocenților“ începe să acopere, semnificativ, toate prozele din culegerea lui Sorin Titel. Am văzut că aceste motive spațiale nu pot fi reduse ori explicate, în simbolismul lor, prin „scara lui Iacob“, deoarece aspirația rămâne peste tot profană – să nu ne înșele trimerile metaforice la miturile *Bibliei*. Profanul capătă însă profunzime prin trimerile metaforice respective la sacrul din *Biblie*.

De fapt, simbolurile spațiale din *Noaptea inocenților* exprimă aspirația confuză, derutată și derutantă, nu spre transcendent, ci spre puritate, spre nevinovăție puberală. Confuză, derutată și derutantă, fiindcă se petrece în subconștient – și de aici materialitatea halucinantă a acestor proze, caracterul lor oniric. Miturile, cu încărcătura lor sacră, pot fi numite visuri colective. Luat ca atare, însă, visul e o realitate individuală, profană. În lumea lui – adică și în literatura onirică – mitul se degradează la „trimeri“. Demitizate, simbolurile spațiale din *Noaptea inocenților* corespund pe de o parte aspirației profane ce o relevă, iar pe de altă parte păstrează ceva din gravitatea mitică, datorită scriiturii mitic-aluzive a lui Sorin Titel. A le pune în evidență, pe aria întregii culegeri a tânărului prozator, înseamnă a descoperi unitatea viziunii sale, și deci autenticitatea literaturii lui.

(I. NEGOIȚESCU, *Symbolism spațial în „Noaptea inocenților“*,
în „Tomis“, nr. 6, iunie 1970; *Alte însemnări critice*,
Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 188–192)

6 mai 1971. Dintr-o producție epică ce ni s-a părut de la începutul acestui an că oscilează între mediocru și onorabil, și bineînțeles din cărțile care au sosit până aici, doar *Lunga călătorie a prizonierului* de Sorin Titel reține mai serios atenția. Nu e o surpriză deoarece volumul său de nuvele, *Noaptea inocenților*, ne arătase că autorul ajunsese la o necesitate a spusului care e cel mai sigur semn al maturității. Odată cu *Lunga călătorie a prizonierului*, Sorin Titel dovedește că, într-o vreme atinsă de „parabolită“, știe să mânuiască parabola într-un stil care-i este propriu. Desigur, referirea la Beckett e obligatorie. Dar numai într-o cultură în care se scrie mai mult decât

se citește – și din păcate cam așa se întâmplă cu tinerele talente din România – frica de „influențe“ poate fi atât de stăruitoare. O literatură nu este făcută doar din rupturi și a respira un aer contemporan nu este una cu epigonismul. Desigur regăsim în *Lunga călătorie a prizonierului* relația beckettiană dintre călău și victimă, uzându-se până trece de la înfruntare la complicitate. Dar această relație e oare numai beckettiană și istoria contemporană nu a fost nefericit de darnică în exemple? În orice caz, originală nu este nici situația, nici deteriorarea acestei relații. Dar alegându-și semnele din simbolistica creștină și printre arhetipuri anterioare creștinismului, Sorin Titel proiectează o situație contemporană în propria ei preistorie. Și nu ne îndeamnă la o descifrare: Fecioara Maria, Caron etc... Dimpotrivă, dozând cu rigoare, autorul ne interzice orice popas de clarificare. Suntem condamnați să umblăm alături de acești trei oameni – un prizonier și cei doi paznici ai săi – mai întâi – după un fel de stea nesigură – Regii Magi, de ce nu? – apoi după amintirea ei, în sfârșit după uitarea ei. Fraza ia într-atâta ritmul mersului încât, la limită, punctuația ar trebui să dispară pe lungi pasagii, punctul nemaiintervenind decât în rarele clipe în care cei trei se opresc pentru ca să înceapă sadicul joc dintre paznici și prizonier.

Dacă această descifrare odată sugerată ne este imediat răpită de autor, cealaltă care ar tinde la asemuii prea contemporane și prea precise ispitește mai stăruitor. Dar e prea evidentă ca să ne mai oprim la ea.

(Monica I.OVINESCU, *Est-etice. Unde scurte IV*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 174–176)

O asemenea labirintică întreprindere rămâne mai presus de orice *Lunga călătorie a prizonierului*, parabolă de intuiții remarcabile, în care destule atitudini dragi visului și subconștientului își găsesc (sugestiile le-a oferit, între alții, Eugen Ionescu) traducerea în scene sau secvențe ale unci complicate metamorfoze; din păcate, o insuficientă selectare a acestora complică și mai mult lucrurile, dar mai ales autorul greșește când adăpostește din prea mare omenie plictisul sau când, vrând să învieze artificial pagina, adaugă

absurdului frivolitatea și facilitatea (urmând în aceasta exemple locale mai vechi, oferite de Vasile Rebreanu și T. Mazilu, autori care, pe căi diferite, ajung uneori la acest hibrid rezultat).

(Cornel REGMAN, *Unde e Sorin Titel?*, în „Viața Românească”, nr. 8, august 1974, reluat în *Colocvial*, Editura Eminescu, București, 1976 și în *Patru decenii de proză literară românească*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 140–146)

În *Lunga călătorie a prizonierului* (1971), caracteristică e tocmai opulența coloristică, concretețea imaginilor, atât de via și de acuta notare a senzațiilor fizice. Frigul, foamea, arșița, oboseala, rănirile, sufocările, febrele, întreg cortegiul de suferințe fizice îndurate de cei trei călători (captivul și însoțitorii laolaltă) pe sinuoasele trasee pe care sunt sortiți să rătăcească, toate acestea formează materia unei atente și dense înregistrări, covârșită de concret și neistovită în plasticitate. [...] Oamenii, obiectele, natura au în narațiunea lui Sorin Titel contururi precizate, au consistență, însă raporturile dintre aceste elemente, factorii de coeziune și structurare a povestirii desfid logica unei reprezentări realiste, fundamentată pe criteriul veridicului nedezmințit. Căci ce e cu această călătorie fără sfârșit, cu această peregrinare peste țări și mări de-a lungul unei vieți aproape (se rotesc nenumărate anotimpuri), de unde vin și către care țintă se îndreaptă cei trei, de ce unul e prizonier, iar ceilalți paznicii săi – iată întrebări ce nu-și vor afla nici un fel de răspuns dacă le punem sub exigența verosimilității. Totul ne va părea dislocat, ilogic, și lucrurile ar fi chiar astfel dacă textul nu ne-ar determina prin el însuși să ne deschidem unei interpretări simbolice. Ne vom vedea atunci proiectați mai mult decât într-un spațiu fizic, într-unul sufletesc, un purgatoriu moral, pe care cei trei sunt sortiți să-l străbată. „A străbate“ îl presupune totuși pe „a ajunge“ și în orice caz pe „a rezista“. Povestirea e un discret, dar ferm elogiu adus rezistenței morale, tenacității neînduplecate, mobilizării tuturor resurselor spre a urma un drum la capătul căruia (pentru că are, totuși, un capăt) se înalță răsplătitor o stea până atunci nevăzută, un astru prietenos, un simbol al speranței.

(Mihai UNGHEANU, *Arhipelag de semne*, Editura Cartea Românească, București, 1975, p. 141–143)

A travers des plaines, à travers de *vastes étendues de neige sans fin*, en un voyage interminable vers nulle part, trois hommes marchent: un prisonnier (de quoi donc est-il coupable ?) entouré par ses deux gardiens. Ainsi présenté, *Le Long Voyage du prisonnier* évoque irrésistiblement certains récits de Kafka ou certaines œuvres de Beckett ; surtout si l'on ajoute qu'en un style remarquable de sobriété, Sorin Titel traite le thème de la déchéance de l'homme abandonné de Dieu et chassé du paradis ; ces trois individus ne sont-ils pas de dérisoires „roi-mages“ qui n'auraient „pas d'étoiles pour les guider, pas de crèche vers laquelle ils se seraient dirigés“ ? Et la femme grisonnante, la Mère, qui réapparaît sans cesse au cours du texte, compatissante mais inutile, ne porte-t-elle pas le nom symbolique de Marie ? Pourtant, et c'est là sans doute l'originalité de l'œuvre, il s'agit ici bien plus d'aliénation que de bonheur perdu après la Faute: les deux gardiens n'ont aucune conscience de leur cruauté et le prisonnier ne ressent aucune révolte. Ils n'ont avec le monde que des rapports de jeu (l'organisation de concours absurdes étant leur principale activité) ou des rapports de destruction: ils arrachent leurs ailes aux papillons, éventrent un cheval, saccagent un champ de blé, piétinent sauvagement de vieilles poupées cassées. En contrepartie, l'univers tout entier leur est hostile, la neige les glace, les soleil les brûle, la pluie pourrit leurs vêtements et, quand la nuit survient, la lune n'est plus qu'un „astre mort“ et les étoiles se transforment en de „monstrueuses tumeurs“. Entre eux, les relations de maître à esclave peu à peu s'estompent, et bientôt tous trois se retrouvent unis dans la même angoisse devant la porte de leur identité et de leur passé. Mais cet amour que le lecteur voit naître est plus intolérable encore que la méchanceté initiale car il est vécu uniquement comme force aliénante. Désormais, toute tentative de fuite avortera et l'un des personnages finira même par penser que sa liberté passe par le meurtre de ses deux compagnons.

On peut faire une lecture humaniste de ce roman, y voir une réflexion allégorique sur la condition humaine, et s'amuser à détecter les symboles pour en faire l'exégèse. Mieux voudrait pourtant se laisser prendre au pathétique du récit, à son atmosphère douloureuse et fascinante. C'est sans doute ce que préférerait Sorin Titel: si, dans la seconde partie du récit, il fait soudain bifurquer la narration en

utilisant la première personne, n'est-ce pas pour se permettre d'être plus lyrique et pour donner à l'ensemble de son livre une tonalité avant tout fantasmatique ? Les dix dernières pages ne constituent qu'une seule et immense phrase (demeurée en suspens à la fin) qui épouse la ligne brisée d'un rêve basculant à maintes reprises dans le cauchemar. N'est-ce pas là désigner l'écriture comme entreprise non pas intellectuelle mais onirique ?

(Anne I. AGARDERE, *Sorin Titel, „Le Long Voyage du prisonnier“*, traduit du roumain par Marie-France Ionesco, Denoël, in „La Nouvelle Revue Française“, nr. 287, 1976, p. 111–112)

De Roumanie monte la voix de Sorin Titel, étouffée quelque peu par la gravité de ce qu'il lui faut dire. Son héros est transféré sous la conduite de deux gardiens qui, pas plus que lui, ne savent où ils doivent aller. Chemin faisant, pour passer le temps, ils le battent et le tourmentent. Par jeu, ils demandent à leur prisonnier de prononcer à distance une phrase ou un mot. Le gagnant est celui des deux hommes qui parvient à reproduire exactement ce qui a été dit. Le captif a beau de choisir les vocables les plus simples, ceux qu'il aime. Il ne parvient pas à se faire entendre.

Sorin Titel appartient à la jeune école roumaine des „oniristes“. Le rêve parle en dépit du bâillon posé sur la bouche des écrivains par le réalisme socialiste. *Le Long Voyage du prisonnier* est un cauchemar, parfaitement traduit par Marie-France Ionesco, qui doit plus à Kafka qu'à Freud.

(Guy I.E. CLÉCH, *Le Long Voyage du prisonnier par Sorin Titel*, Denoël, 40 F, in „Le Figaro“, 16 avril 1976 – suppl. „Le Figaro littéraire“, nr. 1561, rubrique *Littérature étrangère*, p. 16)

I.unga călătorie a prizonierului (paru en 1971) est sans aucun doute un ouvrage de maturité et non un prétexte à l'expérimentation ; la sûreté du ton, la composition équilibrée, un heureux dosage d'allégorie et des symboles, le jeu délié et précis des différents registres narratifs font du *Long voyage*... un des livres importants de ces deux

dernières années ; l'accueil favorable (jusqu'à plus ample informé) que lui a réservé la presse française, en représente une confirmation significative.

Dans le livre de Sorin Titel, un prisonnier, accompagné de deux gardiens, entreprend un interminable voyage, dont toute la raison est justement d'être interminable et sans but ; personne, au départ, ne leur indique la durée: „Vous avez une longue route semée d'embûches, mais vous vous en tirerez, on vous fait confiance, c'est tout ce qu'on leur avait dit“ (p. 87). Le voyage sert de prétexte à une méditation sur la liberté de l'individu et à une analyse fine et pénétrante des rapports entre bourreaux et victimes, entre maîtres et esclaves. Certaines séquences (le roman est „troué“ de nombreux espaces blancs, et le désordre voulu dans la succession des fragments accentue le caractère atemporel et aspatial des faits) évoquent le film de Polanski, *Les Mamnifères*: interchangeable, les rapports entre bourreaux et victimes évoluent entre l'irrépressible explosion de sadisme et une sorte de tendre complicité.

(Al. CĂLINESCU, *Le Long Voyage du prisonnier*,
în „Cahiers roumains d'études littéraires“,
Editions Univers, Bucarest, 4/1977)

Din contactul cu *noul roman*, cel care a tras cel mai mare folos în proza noastră pare a fi Sorin Titel. Spirit cultivat, lucid și ambițios, el a luat ce trebuie dintr-o formulă epică pândită, prin repetiție, de sterilitate și a adaptat ceea ce a învățat la temele lui. Rezultatul este remarcabil. Romanele impun un stil original și un univers epic ușor de diferențiat în geografia imaginară a literaturii postbelice. Primele povestiri (*Copacul*, 1963; *Reîntoarcerea posibilă*, 1966; *Valsuri nobile și sentimentale*, 1967) sunt în spiritul lui Alain Fournier și Saint-Exupéry: proză cu inflexiuni lirice, concentrată și simbolică. O temă răzbate prin ele: descoperirea adolescenței și, în cărțile de mai târziu, despărțirea de adolescență. Sorin Titel vede și judecă lumea din perspectiva acestei vârste. Viața este, la el, o prelungire sau o trădare a adolescenței. [...]

Chiar din a doua carte (*Reîntoarcerea posibilă*) se vede tendința de a renunța la cronologia liniară și de a introduce în narațiune, după

o sugestie luată din cinematografie, mai multe planuri de percepție și mai multe voci narative. În limbajul lui Sorin Titel asta înseamnă că gândurile personajelor o „iau oarecum razna“ în timp și spațiu. „Amintirile îl năpădiră, venind oarecum la întâmplare“, zice prozatorul despre Ștefan, eroul său, tânăr pictor dat afară din facultate, observator oarecum indiferent al vieții. *A năpădi și oarecum* sunt două cuvinte importante în proza lui Sorin Titel. El le folosește des și, mai important decât atât, cuvintele traduc o relație dintre text și lucrurile din afară. E prematur să explicăm, acum, această relație, să observăm numai că întâmplările mici *năpădesc* pur și simplu proza lui Sorin Titel și că prozatorul le primește cu *oarecare* circumspecție, *oarecum* mirat, bucuros și, totuși, neîncredător. Lucrurile, întâmplările se domolesc, își pierd din agresivitatea inițială, spiritul ce se ține aproape de *oarecum* și *oarecare* le filtrează și le trece prin mai multe trepte ale memoriei. Autorul (narratorul) este el însuși *năpădit* de vocile care șușotesc în text, de martorii care spun lucruri diferite despre același eveniment.

În *Reîntoarcerea posibilă*, doi frați, Ștefan și Dan, stau de vorbă, duminica, într-un oraș provincial și ei sunt năpădiți de imagini vechi. Sorin Titel are încă de pe acum predilecție pentru destinele proiectate în trecut. Cam tot ce se petrece în cărțile lui se petrece în alt timp. Prezentul nu-i decât treapta de sus a unei scări cufundate în ceața timpului. [...]

În *Dejun pe iarbă* preocuparea cea dintâi este pentru *scriitură*. Romanul are patru părți și fiecare parte este scrisă într-un anumit fel. E întâi stilul prozei obiective (descrierea familiei), vine, apoi, prezentarea fragmentară, mai bine zis rememorarea copilăriei prin scene disparate, gesturi, imagini care se învâlmășesc și se întind la suprafața textului ca o soluție uleioasă. Urmează aventura naratorului (o aventură erotică) trecută, iarăși, prin filmul rememorării și, în fine, o abolire a trecutului în narațiune și o revenire la prezent: sunt înfățișate ultimele evenimente într-un stil însă, dacă-l putem numi astfel, al înstrăinării. [...]

Implicarea lectorului în text epic și transformarea lui într-un personaj (personajul productiv, sintetizator), recomandate de *noii critici* și *noii romancieri*, sunt evidente. Sorin Titel o face în modul său: cu umor blând și răsfăț intelectual. O mică îndoială merită să

dezmoștească puțin cititorul și să-l facă să gândească la ceea ce i se spune. Faptele vin spre cititor în ordinea (dezordinea) transmisă de o memorie încărcată. Unele fuseseră deja amintite în povestirile anterioare. Viața, de pildă, a Anei, hoață de cai, narată acum în chip sec. Sunt povestite, apoi, întâmplările prin care trece fiul ei, Simion, însurat tot cu o Ană. Artă scriitorului se vede mai limpede în notația stărilor difuze. Senzația pe care o provoacă ninsoarea sau trecerea prin grădina de vară pustie, fuga unui copil printr-un lan de sânziene, dispersarea eului în lucrurile din jur și brusca lui trezire la realitate. Totul este înregistrat într-un stil de mare migală, într-o curgere somnoroasă, muzicală. [...]

Noaptea inocenților și Lunga călătorie a prizonierului (1971) indică în chip mai direct lecturi aprofundate din Kafka și, în genere, din proza parabolică. Decorurile sunt mai sumbre, apare sentimentul de angoasă. Un individ se trezește în fiecare dimineață într-o cameră necunoscută, mereu alta. Singura lui grijă este ca vecinii să nu afle nimic (*Dimineți ciudate*). Un tânăr „urâtel și slăbuț“ aude un strigăt îngrozitor într-o clădire și vrea să afle ce se întâmplă. Rătăcește ca eroul lui Kafka într-un labirint de camere și nu descoperă nimic. Proza densă, bine lucrată, înregistrează un coșmar trăit în stare de luciditate (*Strigătul*).[...] Cea mai kafkiană și cea mai onirică dintre povestirile din volum este *Tineretea lui Aldo*. Aldo aterizează cu o parașută într-un oraș și trece prin fel de fel de întâmplări tragi-comice. Trei domni cu pălării negre cu boruri tari și cu câte o umbrelă roșie în mână îl urmăresc, un grup de polițiști înveșmântați în roșu intonează *Gaudeamus igitur*... Lui Aldo i se face o operație la ochi și operația nu reușește. Aldo rămâne orb ca o statuie. E așezat, de altfel, pe un soclu în parc. În altă parte (*Magnificat*), naratorul stă închis într-o cameră circulară și mai mulți indivizi îl pândesc ziua și noaptea, mai înainte fusese legat cu sfori udate în piață, iar câteva bătrâne știrbe și scofâlcite aruncaseră peste el „lăturile fierbinți ale dorințelor lor“. Cel martirizat în chip așa de grotesc rezistă cu mândrie. Simbolurile nu sunt limpezi și impresia, la lectură, este că prozatorul complică enorm o tehnică de a nara, până ce sângele viu al emoției se scurge.

În *Lunga călătorie a prizonierului* parabola este profundă. Cartea a fost tradusă în franțuzește și a avut succes. Sorin Titel descrie, în

stilul din *Procesul*, călătoria fără capăt a unui deținut și a însoțitorilor lui. O trecere prin labirint, o ispășire adâncă, un individ culpabil care greșește mereu drumul. Nici paznicii lui nu sunt mai luminați. I.i se spusese la plecare (de unde?, în ce împrejurări?) doar atât: „Aveți un drum lung de făcut [...], un drum plin de greutate, dar vă descurcați voi, suntem convinși“. Romanul înfățișează această bâjbăire în timp și spațiu, iarna și vara, ani în șir, într-o succesiune rapidă de anotimpuri și situații. Pare o inițiere în moarte, o călătorie prin micul infern însoțită de o lentă depersonalizare a individului. [...]

Prizonierul răstignit între cei doi paznici duce gândul la un martiraj biblic, tradus acum în termenii unei parabole existențiale. Faptele sunt prezentate în așa fel încât ele pot fi citite și în plan realist și în plan fantastic. Un transfer curios se petrece și diferențierea dintre prizonier și călăii săi dispare lent. Destinele se amestecă, chipurile se estompează, cei trei rătăcesc la urmă înfrățiți într-o singurătate cosmică. I.a început naratorul vorbește la persoana a treia, apoi (de la pag. 31) naratorul se schimbă. Povestește prizonierul sau unul dintre paznicii lui, nu se știe cine. O confuzie premeditată și semnificativă. Câtă vreme diferența dintre victimă și torționari există, istoria poate fi relatată la persoana a III-a. Se exprimă distinct un *eu* și un *el*, vocea subiectivității și vocea naratorului din afară. Când, în lungul exercițiu al fricii, omul și-a pierdut consistența (personalitatea), narațiunea unifică vocile. Vorbește un *eu* nediferențiat, rezultat din confuzia inocenței și a crimei. În fața morții, Iisus și cei doi tâlhari devin egali. Romanul vorbește, în fond, despre frică și depersonalizarea omului în imperiul fricii.

(Eugen SIMION, *Proza lui Sorin Titel*, în „Luceafărul“, anul XXI, nr. 2/820 și 3/821, 14 și 21 ianuarie 1978, p. 6; *Scriitori români de azi*, vol. III, Editura Cartea Românească, București, 1984, p. 529–536)

Tehnica narativă ingenioasă sporea sugestiile și seducția încântătorului taifas, mereu întrerupt și reluat, în bucătăria *Țării îndepărtate*; relatare sincopată, duioasă, colorată, în care depărtarea cețoasă a trecutului reînvie, în ecouri multiplicat, bogăția câte unei

noi secvențe, recuperată, în toată triumfătoarea proșpețime, din harul uitării.

În *Pasărea și umbra* taifasul este un priveghi, preluat, pe rând și prin alternanță de personajele convocate de Sorin Titel să istorisească, nu doar moartea unor ființe apropiate, ci, prin aceasta, propria moarte, adică lentă sau furtunoasă, totdeauna surprinzătoare curgere și epuizare a vieții, ruptă, întreruptă în mereu alte tainice legături ale continuității; lumina zborului, întâlnind negrul fulger prevestitor al căderii instruieste asupra inseparabilului vieții și morții, precum pasărea și umbra...

(Norman MANEA, „*Pasărea și umbra*“, în „Tribuna“, anul XXII, nr. 27, 6 iulie 1978, p. 2)

În proza noastră actuală există multe spirite și discursuri de tip baroc, mai multe ca niciodată în trecut. În afara „rococo“-ului imagistic al lui Fănuș Neagu, a manierismului ironic al lui George Bălăiță și a celui atât de tentat de fantastic al lui Ștefan Bănulescu, Sorin Titel aduce atmosfera unui baroc ardelean, având în originile lui tradițiile unei solide și civilizate provincialități, față de care autorul arată o legitimă nostalgie și o adâncă, vie comprehensiune.

(Gelu IONESCU, *Volutele clipei*, în „Viața românească“, anul XXXIII, nr. 2, februarie 1980, p. 75)

Citită alături de *Treptele* sau *Modificarea* de Michel Butor, de *Gumele* lui Alain Robbe-Grillet, de *Drumul spre Flandra* de Claude Simon, *Lunga călătorie a prizonierului* este comparabilă prin metodă și superioară prin inefabilul care ține de talent.[...] Avem de a face cu o parabolă, o formă simplă, pedagogică aproape, de comunicare a unor învățăminte. Nu lipsește din *Lunga călătorie...* nici iconografia lui Iisus între hoți, nici Maria, simbolul maternității și căldurii sufletești. Textul romanului are o impresionantă transparență, o claritate a descrierii obiectelor și inșilor (toți trei un arhetip). Călătoria și avatarurile ei simbolico-pedagogice sunt tratate cu ironie tandră de memorialist. *Lunga călătorie...* are o finețe a descrierii,

intelectuală, făcută *a priori*, într-o imaginație oarecum mecanicizată. Partea metafizică a problemei vizate, existența și omul, este redusă la câteva pârghii și butoane, adică, în planul realității vechiului roman, la câteva locuri comune ale modernității. Comunicările sunt toate exacte, conform cu ultimele noutăți devenite bun comun al oamenilor, prin Beckett, Ionesco, prin Husserl sau Heisenberg. Romanul le adună într-o coerență de-a dreptul ascetică.

(Maria-Luiza CRISTESCU, *Sorin Titel sau parabola ca roman și despre roman*, în „Vatra”, nr. 10, 20 octombrie 1980, p. 8, 15)

De ce satul lui Sorin Titel nu este satul bănățean reconstituit, ci o țară imaginară cu margini mult mai largi decât ale locurilor de unde a pornit scriitorul, nu e ușor de explicat, însă ușor de intuit. Avem fiecare, din vise, din amintiri, fragmentele unei lumi ca aceasta, dar neadunate într-un spațiu omogen. Dacă le confruntăm cu prototipul real, ne dăm seama de expansiunea lor prin lucrarea imaginației.

Bănățean el însuși, autorul acestor rânduri a trăit, copil, câteva vacanțe într-un Caransebeș fabulos. Ieșind pe poarta casei, întărită ca o cetate, i se deschideau în toate părțile drumuri către aventură. Spre stânga se putea merge multă vreme, în soarele galben de amiază, printre vânzători de brânză, cătane, câini de pripas, trăsuri, în brațe cu un aluat de pâine, către o brutărie îndepărtată la copt. Sau se făcea duminică după-amiază, cazărmi austriece severe, plimbări nesfârșite de-a lungul lor, cu două fete de mână, volănașele, panglicile lor albastre, mătușile și unchii la trei pași în urmă, eșarfa de mătase, uniforma de gală, sabia pe caldarâm, plectiseala în oase, ca un somn. La dreapta, în altă zi, se deschidea bulevardul spre fluviu, prăvălia adâncă, umbrită, cu găleți, cuie, coase, birtul din față, tălpile desculțe pe asfaltul încins, o cizmă de metal deasupra capului, talgerul de frizer, vilele, brazii, „Dr. Söröny, de la 3 la 5” și podul, arcul lui imens, apele bătând în stâlpi, insula, undeva peste fluviu grădini. Astăzi, mai toate sunt la locul lor, însă s-au stafidit, brutăria fusese la doi pași, după colț, bulevardul e o stradă de cincizeci de metri, fluviul se varsă în Timiș, grădinile sunt mici. Iar dacă ascultă cu atenție în

amintire, autorul le aude și vorbele, aude ce-și spuneau, ai văzut-o pe asta a lui Caftan? ba nu, la popa Suru, la popa Suru dacă-ți spun, trage toată săptămâna la mașină, și eu cât mai aștept cu olanda aia, stau cu ea în dulap? du-te mai bine la Böji, îți ia ea mai mult da' baremi știi că ți le coase, nu începe, domnule, stai pe pace, că nu s-or apuca să să bată cu toți, poți să știi ce-i în stare să facă nebunu? alászolgája, domnule doctor, am onoarea să vă salut. Autorul le aude toate vorbele, dar nu le aude bine, sună înfundat.

Și satele lui Sorin Titel s-au micșorat. Trenuțu mai există, a trecut pe lângă noi, cobora cu lemne, am mers către Balta Caldă, însă Balta Caldă nu s-a ivit. Totul e frumos, apa, dealurile, chiar foarte frumos, dar cu totul altfel, pe cu totul alte coordonate, lucrurile nu se pot amesteca. Temereștii, Zorarii, Sinteștii, Turcoanea, Icuiul, satele, pădurea, râul, orașul din apropiere – Făgetul –, orașul mai mare – Lugojul – până unde, cât te duce trenul, poți să spui și să afli povești câte vrei, toate astea sunt numai ale lui. El este adevăratul proprietar al berăriei lui Bublea, al prăvăliei lui Curiac ori a lui Monică, al fabricii lui Lidner și al otelului „La Împăratul Traian“. Pe moș Poldi, pe doamna Folkoane, pe Willi al lui Polacek, pe Lena lui Inișconi, numai el i-a cunoscut. De altfel, ca să fim sinceri, unde am văzut noi și, mai ales, unde am văzut fără să ne mirăm, umbrele colorate cât bolta cerească și, la drept vorbind, care dintre noi stă de vorbă cu baba moartă de mult a lui Cărăbaș?

(Livius CIOCĂRIIE, *Sărbătoarea și umbra*, în *Eseuri critice*, Editura Facla, Timișoara, 1983, p. 62–63)

Nimeni, probabil, nu și-ar fi putut închipui la începutul anilor '70 că Sorin Titel, pe atunci unul din cei mai vioi promotori ai anti-tradiționalismului în proză, pe care îl susținea cu devotament în teorie ca și în practică, va deveni, și încă foarte repede, în mai puțin de un deceniu, un explorator la fel de convins al celui mai tradițional univers: rustic, regionalist și etnografic. Scriitorul debutase, ca și cei mai mulți dintre colegii lui de generație literară (Fănuș Neagu, D. R. Popescu, Nicolae Velea, George Bălăiță), cu schițe și povestiri al căror convenționalism epic și tematic reprezenta o servitute asumată în vederea obținerii unei libertăți stilistice

compensatorii, însăși preferința pentru proza scurtă fiind expresia unei inocente subversiuni estetice îndreptate împotriva pseudo-realismului instituționalizat, protector al monumentalismului plat, al grandilocvenței uniforme și al inautenticității vanitoase. Haină de împrumut așadar, didacticismul moralizator din prima lui carte (*Copacul*, 1963) va fi lepădat fără ezitări: în favoarea unui simbolism existențial tinzând către alegorie, dibuitor în *Reîntoarcerea posibilă* (1966), expert în *Dejunul pe iarbă* (1968) și în *Noaptea inocenților* (1970), absolutizat în *Lunga călătorie a prizonierului* (1971), roman de factură parabolică prin care etapa „modernistă” a prozei lui Sorin Titel se încheie, triumfător însă, deoarece cartea aceasta va face o remarcabilă carieră instituțională. *Țara îndepărtată* (1974) fixează un nou început: scriitorul redescoperă atât virtuțile povestirii încântate de ea însăși, cât și resursele micului univers casnic și provincial. Feeria banalității înlocuiește ambițioasele proiecții în simbol și mit; indeterminismul temporal și geografic este anulat sub presiunea unei plăceri aproape furioase, oricum dezlănțuită, de a evoca, dilatăndu-i amănuntele până la fabulos, gospodăreasca viață bănățeană; nu se mai parcurge un traseu labirintic, se stă pe loc și se sporovăiește cu poftă: lumea are acum un centru și acela e bucătăria (*cuina*). Cărțile următoare (*Pasărea și umbra*, 1977; *Clipa cea repede*, 1979) prelungesc și dezvoltă toate aceste direcții, alcătuind *un ciclu romanesc* și configurând *un ținut imaginar*: fiindcă Sorin Titel nu reconstituie, obiectiv și monografic, viața unei colectivități bănățene, el recompune, subiectiv și inevitabil parțial, un mediu, o atmosferă, și, mai ales, un mod de a trăi. Pornește, probabil, de la elemente identificabile documentar și memorialistic; dar, după caz, le amplifică sau le micșorează, redistribuindu-le totodată locurile și funcțiile în sistem: totul în raport de o atitudine precizată, ce constituie însăși nota cea mai originală a prozei sale. Rusticitatea capătă astfel mai degrabă atributele unei patriarhalități imaginare, ceea ce duce la o relativă omogenizare psihologică, morală și socială; în aceste romane, țăranii, intelectualii și orașenii trăiesc aproximativ în același chip, au cam aceleași preocupări și reprezentări, se conduc după norme de viață unanim acceptate, intrate solid în deprinderea obștească; de aceea personajele lui Sorin Titel, indiferent de condiția lor, fraternizează ușor, comunică deplin și, la petreceri, de sărbători,

la spectacole, se amestecă frenetic: nostalgia unei existențe comunitare. Incontestabile, regionalismul și caracterul etnografic nu reprezintă totuși factori de izolare; dimpotrivă, lumea prozei lui Sorin Titel este una deschisă, permeabilă, lipsită de orice impuls ori accent xenofob; de altfel, în spațiul ei conviețuiesc, în aceeași caracteristică fraternitate, români, unguri, nemți, evrei, sârbi pentru care așa-numitele „probleme naționale“ pur și simplu nu există.

(Mircea IORGULESCU, *Feeria cotidianului*, în „România literară“, anul XVI, nr. 15, 14 aprilie 1983, p. 5)

Două mari teme obsedează și susțin, dinlăuntru ei, opera îndelung construită și solid articulată a lui Sorin Titel, două mari energii se cumpănesc și se înfruntă în ea, se observă și se pândesc una pe cealaltă, întrebă, se întrebă și își răspund, într-un dialog continuu, în replici extinse, deopotrivă de tari, de verosimile, de convingătoare, două mari instanțe vorbesc pe rând ori împletindu-și rostirea: o instanță vitală, a vieții mature, clocotitoare, triumfătoare în însăși nepăsarea afirmării propriilor ritmuri, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu șanse egale în ordinea verosimilității, dar încă mai fecundă în ordine artistică, o instanță a sensibilității sfâșiate, dureros interogativă și tragică, suspectând și chiar contestând afirmarea nepăsătoare a instinctului vital, a ritmurilor naturale, a ciclurilor fatale; privind lucrurile oarecum din afara lor, din punctul de vedere al unei *imaturități* lipsite, e drept, de acces la „viața“ simplă și elementară, a „celorlalți“, dar încă mai pătrunzătoare și superioară ca putere de acces în categoriile profunzimii interogative și ale unei veritabile metafizici existențiale, concret încorporate, cât se poate închipui de concret, rivalizând în materialitate și „încorporare“ cu instanța inițială și adversă a reprezentării vitalului.

Rareori ca în literatura lui Sorin Titel s-a dat glas atât de „omenesc“ acestui paradox, acestui „scandal“ rezultând din întâlnirea și confruntarea vieții ca miracol și vieții ca suferință, sfâșiere și lamentare, vieții ca sărbătoare a sensului, sărbătoare sieși suficientă și vieții ca pierdere, lipsă de sens și eșec; vieții ca „noroc“ absolut și vieții ca lipsă de „noroc“, plinătății date biruitoare și plinătății vulnerate sau, mai de-a dreptul, impenetrabile, făcute să fie privite,

cu melancolic jind, din afară, de partea cealaltă a ferestrei, dincolo de peretele despărțitor.

(Iucian RAICU, *Un vast ciclu romanesc*, în „România literară“, anul XVII, nr. 38, 20 septembrie 1984, p. 5; reluat cu titlul *Un ciclu romanesc*, în *Fragmente de timp*, Editura Cartea Românească, București, 1984, p. 325)

Ca romancier, Sorin Titel e în același timp un copil la bălci, într-o zi de duminică, încântat de spectacolul lumii, și un filosof într-o cameră cu cărți. Sursa adevărilor pe care cei doi inși atât de diferiți le cercetează e aceeași: mama. Și copilul și filosoful simt sau știu că o femeie care naște copii și-i crește muncind din greu (și citind – de ce nu?) e izvorul tuturor adevărilor fundamentale. Și mai totdeauna femeile din cărțile lui știu mai mult și mai profund decât bărbații. De ce? Așa, pentru că ele, femeile, fac oameni. Probabil că s-a observat, sare-n ochi adevărul că opera romanescă de excepțională valoare a lui Sorin Titel e nu doar o odă de un sfâșietor patetism închinată vieții extraordinare a omului simplu (pentru el omul de pe stradă e de zece ori mai interesant decât Napoleon), ci și o odă închinată femeii. Câte poate să-i spună, în timp ce-i dă să sugă, o tânără bănățeancă de la țară pruncului, cale de vreo zece pagini ale romanului *Femeie, Iată Fiul Tău*, nu spune un gânditor mai prizărit și cu pretenții în șapte volume groase!

(Florin MUGUR, *Viata obligatorie*, în „Caiete critice“, nr. 1–2/1984, p. 31, reluat cu titlul *Femeie, Iată Fiul Tău*, în *Schițe despre fericire*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 203–204)

Cred că de la Gib I. Mihăescu și Anton Holban proza românească nu a mai cunoscut un asemenea straniu și totuși exemplar fenomen de compensare a (auto)eșecului existențial precum în cazul lui Sorin Titel. Într-o atare ordine de idei, absolut tulburător mi se pare faptul că deși de o frapantă asemănare atât sub raportul tipului de destin general-biografic – de scriitori morți tineri și rămași pentru totdeauna tineri –, cât și sub raportul structurii stilistico-problematică

a operci, Sorin Titel se diferențiază totuși de cei doi fascinanți prozatori în primul rând prin ingenuitatea „egoist”-paradisiacă a trăirii prin propria literatură a destinului său individual-biografic. De aceea, pot spune că nimeni în literatura română de azi nu s-a proiectat în propria-i ficțiune epică atât de plener, cu un patetism idealizant-mitic, precum Sorin Titel. Marile și dramaticele complexe din scrisul său, de o adâncime psihico-morală nemăsurabilă, cum sunt obsesia adolescenței, nevindecabilul sentiment al adorației materne, iubirea, prietenia etc., adică tot ce ține de inventarul nostalgic-fabulos al „țării sale îndepărtate”, precum la un Alain Fournier, își au izvorul meru proaspetei și încântător elegiacei lor autenticități în chiar intimitatea monodic-„egoistă”, a modului său de existență.

(Nicolae CIOBANU, *Ingenuitatea „egoist”-paradisiacă*, în „Luceafărul”, nr. 3, 19 ianuarie 1985, p. 1)

O enormă plăcere a povestitului se ascunde în toată proza lui Sorin Titel. *Povestirea* este tabloul viu rezultat din alăturarea, intersectarea, topirea, din amestecul cinetic și chimic – într-un cuvânt din compunerea de *imagini* în mișcare. Secvențe și straturi ale existenței: viață *povestită*. Nu propriu-zis povestirea, arhaică în fond, modernizată în formă, structurată, dar încă structurabilă ca un organism clocotitor, treaz în amintire, este preocuparea autorului, ci *povestitul*. În romanele care alcătuiesc un ciclu epic mai mult decât reductabil, *Țara îndepărtată* (1974), *Pasărea și umbra* (1977), *Clipa cea repede* (1979) cantitatea de material „vorbit” este copleșitoare. Proporțional, ea ocupă aproape întreaga desfășurare a scriiturii. Convingerea lui Sorin Titel prinde contur: ca instanță ori putere supremă, autorul nu poate fi altceva decât un regizor secret, un distribuitor de voci care povestesc, un împărțitor, deci, de roluri pe care, finalmente, cu greu le-ar mai stăpâni. I-a ce bun să le stăpânească, dacă ele se „mișcă” atât de frumos, de firesc și de uman în câmpul narațiunii. Dacă ar fi să o judecăm teoretic, atitudinea lui Sorin Titel se află la jumătatea distanței dintre o suverană putere auctorială și cedarea ei, cu o discreție la rândul ei regizată. O jumătate de pas ținut himeric în sfera imbatabilei demiurgii, cealaltă pe tărâmul unei libertăți „exotice” – o culoare, un joc de lumini greu definibile, de

nuanțe rareori surprinzătoare, care, se cern insesizabil pe chipuri, în spații, în suflete, dar, pe cât de dificil de surprins, de *atins*, lăsând urme tot atât de puternice, de expresive. Acest scriitor foarte doct în privința tehnicilor narative moderne, dar deloc înrobit vreuncea, făcându-le să „circule” liber prin cărțile sale (de la micul roman *Dejunul pe iarbă*, 1968, ori nuvelele din *Noaptea inocenților*, 1970, la *Pasărea și umbra*), are o naturalețe cuceritoare în timbru, o știință atât de subteran dozată, încât rezultatul final pare un veșnic asediu al vieții retrăite, recompuse fictiv, împotriva propriei ficțiuni. Amintirea vie se răzbună: „cele povestite” sunt mai *reale*, mai pline de viață adică, decât realitatea însăși. A inventa înseamnă a trăi – și despre această autenticitate reușește să vorbească admirabil autorul *Tării îndepărtate*.

(Costin TUCHILĂ, *Naturalețea ficțiunii*, în „Luceafărul”, nr. 3, 19 ianuarie 1985, p. 1, 7; reluat cu titlul *Povestind în Privirea și cadrul*, Editura Cartea Românească, București, 1988, p. 66–74)

Sorin Titel a avut har. Nu fac o metaforă. Vreau să spun că talentul lui uimitor părea să vină nu dinlăuntrul său, ci din afară, părea nu atât o *însușire* cât un *dar*. Altfel cum să ne explicăm că un simplu om, cu calități dar și cu defecte, ca noi toți, a fost în stare să scrie pagini de *cutremurătoare frumusețe*? În cazul lui Sorin Titel se poate într-adevăr vorbi de inspirație. Harul l-a ajutat să devină un artist cum puțin avem printre scriitorii importanți. Harul l-a ajutat – mai ales – pe foarte modernul, uneori până la ostentație, prozator Sorin Titel să facă o literatură a sentimentelor frumoase. Sorin Titel nu a voit să urâtească lumea în care trăim. El a voit s-o înfrumusețeze fără s-o falsifice. Și a reușit. Nu a idilizat, nu a pus între paranteze dramele; ci doar a depistat și a eliberat izvoarele de bucurie ale vieții. Ele există, aceste izvoare; există de când lumea; e drept, trebuie să știi să le găsești; cel puțin în literatura lui, Sorin Titel a știut să le găsească. El ne-a lăsat admirabile pagini despre viața de familie, despre iubire, despre dragostea de mamă, despre fericirea de a trăi, despre natură; despre toate acestea a vorbit ca despre niște lucruri obișnuite și totodată ca despre niște *mari mistere*. Lumea evocată de Sorin Titel – o lume autentic, intens românească reînviată

fără umbră de ostilitate față de alte popoare și neamuri – este o lume surâzătoare în care însă moartea stă mereu la pândă și lovește din când în când. De aici acea tristețe luminoasă și acea bucurie parcă temătoare specifice prozei lui Sorin Titel, seninătatea ei melancolică. Poate că de la Eminescu încoace la nici un alt scriitor român suferința nu a mai fost atât de „dureros de dulce“ și fericirea așa de îndoliată ca la Sorin Titel. Unii nu i-au înțeles literatura. Să nu ne grăbim să-i blamăm. Dacă au ceva bun în ei, mai devreme sau mai târziu o vor înțelege.

Ca scriitor, Sorin Titel a avut o foarte înaltă opinie despre literatură. Nu ar fi acceptat să o schimbe cu nimic și pentru nimic. A voit să aibă succes doar ca scriitor. Nu l-a ispitit proza de scandal sau de senzație. A rezistat temelor la modă convins că orice scriitor adevărat își are propriile sale teme, decantate și cristalizate după o formulă strict personală. Într-o perioadă în care s-a vorbit până la saturație și până la compromiterea termenului de literatura curajului, a ilustrat în chip admirabil *curajul literaturii*.

(Valeriu CRISTEA, *Harul scriitorului*, în „România literară“, anul XVIII, nr. 5, 31 ianuarie 1985, p. 8; *Fereastra criticului*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 79–81)

Odată cu *Dejunul pe iarbă* (1968) începe etapa „experimentală“ a scriitorului și, totodată, activitatea sa de critic, eseist, teoretician. [...] Subsolurile, colajul, motto-urile din *Dejunul pe iarbă* încearcă să suplinească suflul epic al autorului, fără îndoială, scurt, ca și știința construcției, insuficientă. Superstiția libertății romanului îl încearcă și pe Sorin Titel (remarcabil stilist) care aglomerează povestiri de sine stătătoare. Unele dintre acestea vor forma substanța unor opere de mai târziu. În acest roman al tuturor tehnicilor literare, prima parte e un microroman al ginteii, admirabil prin capacitatea de a evoca biografii de altădată din Imperiul austro-ungar (tradiția e aceea a lui Rebreanu, existând o notă bine strunită), romanul biografic ironizat în partea a doua. [...] Partea a doua e a *prezentului* familiei, așa cum partea întâi fusese a trecutului ei. În partea a treia (a iubirii, dar și a cotidianului) autorul relatează neutru, ca Ionesco (sau ca Robbe-Grillet), „filmează“; așa e ultima modă a scrisului european

în anul de grație '68. Un erou este fotograf (după *Blow-up*, dar și după voga relatării neutre fotograful e personajul la modă, iar descripția pozelor la mare preț); prozele mai vechi sunt „rescrise“, revăzute, recompuse.

(Cornel UNGUREANU, *Proza românească de azi*,
Ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 503–504)

Cu toate că Sorin Titel (1935-1985) nu face parte din categoria scriitorilor care se impun în centrul interesului odată cu publicarea primelor volume, o serie de teme majore pentru destinul său literar pot fi remarcate încă în perioada „uceniilor“. Copilăria, familia, imaginea mitică a mamei reprezintă câteva pretexte majore în jurul cărora se organizează cu predilecție universul romanelor și al povestirilor sale. Elementele de noutate nu trebuie căutate, prin urmare, în tematica de multe ori specifică prozei tradiționale a secolului al XIX-lea, ci în tehnica epică, în receptivitatea față de cuceririle de ultimă oră ale scriiturii. Abandonând postura demiurgică a scriitorului omniscient, Sorin Titel concepe romanul ca pe o aventură și o investigație asupra personajului, un personaj ce este creat sub ochii cititorului.[...]

Un *avangardism „moderat“* îl caracterizează pe Sorin Titel, ilustrat mai ales prin procedeele narrative de ultimă oră și mai puțin prin subiectele romanelor sale. Derutante și surprinzătoare pentru condiția romanului românesc contemporan sunt permanentele alternanțe ale relatării de la persoana întâi la persoana a doua sau chiar a treia. În felul acesta naratorul se transformă, de la un anumit moment dat, în subiect al relatării sau, fenomen și mai ciudat, are loc identificarea cititorului cu personajul. Apărut incidental în *Lunga călătorie a prizonierului*, procedeul substituirii treptate a persoanei a treia cu persoana întâi în relatare se generalizează în romanele ulterioare, constituind una din trăsăturile specifice ale romanelor lui Sorin Titel. Originea celui alt procedeu, transformarea cititorului în personaj, poate fi identificată în experiența „noului roman“, și anume în cunoscuta creație a lui Michel Butor, *La Modification*. Atunci când evenimentele au fost trăite de o întreagă colectivitate, trecutul este refăcut prin intervenția mai multor personaje, narațiunile

completându-se reciproc. Ca într-o șezătoare, oamenii iau cuvântul fără nici o ordine prestabilită, *cititorului-ascultător* revenindu-i obligația de a reconstitui din aceste mărturisiri întregul. Cu cât relatarea pătrunde mai adânc în sferele fantasticului, cu atât povestitorii își schimbă mai mult strategia, acordând cititorului libertatea opțiunii privind adevărul celor povestite.

(Gheorghe G. ODEANU, *Lunga călătorie a prozatorului*, în „Steaua”, anul XXXVII, nr. 2, februarie 1986, p. 30;
Dimensiuni ale romanului contemporan, Editura Gutinul, București, 1998, p. 145–154)

N-am fost dintre accia care l-au cunoscut îndeaproape. I-am citit cărțile și am scris despre unele din ele. Nu pot adăuga decât prea puține rânduri la portretul pe care colegii mei i-l fac, în debutul numărului din „Caiete critice”. [...]

Puțini scriitori din generația noastră au avut sau au o „legendă” comparabilă cu a lui Sorin Titel. Era cel mai informat om din câți știu, în materie culturală. Era cu neputință să-i comunici o noutate: o aflase cu o clipă înainte. Cărți, discuri, concerte, expoziții, spectacole de teatru, filme: era ca un *Pariscope*, o veritabilă publicație de informație pentru București, care cunoștea toate programele, care văzuse, auzise și citise tot. Uimitoare era seriozitatea lui, în această privință. Nu-l puteai bănuși că se laudă. De altfel, nici nu-ți băga degetele în ochi cu informațiile lui, dar, dacă venea vorba, descopereai că le deține complet și fără greș.[...]

Sorin Titel a debutat în 1963 și a publicat 14 volume: cinci de povestiri, șase romane și trei eseuri. „Am avut mereu sentimentul că Sorin Titel nu este așezat la locul convenit printre contemporani”, notează Livius Ciocârlie. De ce, criticul nu poate spune. Critica ne va da cu siguranță un răspuns cândva.[...]

Revista ne mai oferă un fragment din romanul la care Sorin Titel lucra și pe care nu a apucat să-l isprăvească. Îl prezintă G. Dimisianu, după un dosar voluminos alcătuit și adnotat de Iosif Titel. Intitulat *Melancolie*, romanul este autobiografic. Autobiografice au fost și o parte din romanele anterioare, de la *Țara îndepărtată*, dar în ele lumea

aparține copilăriei, în *Melancolie*, autorul se întoarce spre „amintirile legate de anii tinereții, de anii studenției“. Ne-o spune el însuși în interviul acordat Brândușei Armanca și apărut postum în „Flacăra“, nr. 12 din 1985. Nu e singura deosebire. Aș mai menționa două. Mi se pare un roman mai direct realist decât celelalte, ale cărui personaje nu se mai scaldă în mister, în acea atmosferă fermecătoare și profundă caracteristică *Țării îndepărtate*. Chiar dacă nu am idee cum ar fi arătat până la urmă, e destul de limpede că finețea scriiturii și rafinamentul tehnic sunt de data aceasta puse în slujba unui alt tip de evocare. A doua deosebire este psihologică. Până acum, aceea care deținea mereu rolul privilegiat în mitologia intimă a lui Sorin Titel era mama. În *Femeie, Iată Fiul Tău* rolul mamei a atins apogeul. S-ar părea că, după acest roman, cu un titlu sugerat de cvartetul lui Haydn, scriitorul se decisese să acorde tatălui rolul principal“.

(Nicolae MANOLESCU, *Portretul scriitorului*, în „România literară“, anul XIX, nr. 12, 20 martie 1986, p. 9)

I.ipsite de ostentația, de obicei facilă, a spectaculosului ori de ispita filosofării abstracte și sterile, romanele lui Sorin Titel, cele din ultimul ciclu îndeosebi, vorbesc despre copilărie, tinerețe și dragoste, boală, suferință și moarte, despre harul maternității și miracolul creației, ca și despre atâtea și atâtea alte asemenea „banalități“ din care se alcătuieste misterios existența noastră. Și totul e spus în chipul cel mai natural și frumos cu putință, învăluit într-o poezie discretă, melancolizată mai totdeauna de sentimentul fragilității existenței umane sau îndoliată de trecerea prea repede a clipei. Sorin Titel are extraordinara, sadoveniana capacitate de-a intui în situațiile și faptele aparent anodine sensuri de o adâncime tulburătoare. Explorarea reflexiv-interogativă a cotidianului îi revelează omenescul în cele mai nebănuite și umile forme, iar inextricabila relație dintre viață și moarte – adevărat laitmotiv al literaturii sale – îmbie la reculegere și meditație.[...]

De la Sadoveanu încoace nici un alt prozator român n-a dovedit, poate, o vocație pentru povestire atât de mare și fertilă ca Sorin Titel. Nu numai voluptatea comunicării narative, plăcerea rostirii bogate

în seve poetice l-au atras spre aceasta, ci mai cu seamă înțelegerea ei ca mod de existență. Act de rememorare a unor întâmplări din trecut, povestirea își asumă un rol existențial căci, prin repetiție, asigură și consolidează permanența unor valori arhetipale. Oamenii lui Sorin Titel, ca și cei sadovenieni, au instinctul acestui adevăr fundamental, ceea ce explică desigur nevoia lor irepresibilă de a povesti sau asculta astfel de „minciuni adevărate“, cum le numea Sadoveanu. Se povestește mult și minunat de frumos în cărțile lui Sorin Titel, personajele, prinse parcă într-o febră a povestirii, nu conțin să-și reamintească trecutul de parcă s-ar teme că, odată întreruptă povestea, viața însăși încetează.[...]

Am putea lesne să extragem, din noianul faptelor zilnice, o tipologie umană specifică (copilul, adolescentul, tânărul etc.) sau experiențe cu valoare arhetipală, precum: inițierea erotică, misterul maternității și al morții etc., toate acestea dobândind, prin repetiție, o vie și mereu proaspătă realitate în cărțile scriitorului bănățean.

Ia cele spuse până aici s-ar mai cuveni adăugată și funcția eliberatoare a povestirii. De multe ori personajele lui Sorin Titel convertesc ceremonialul narativ într-un exercițiu terapeutic, cu miraculoase puteri de exorcizare a suferinței și singurătății.

(I. CHEIE-PANTEA, *Lumea povestirii*, în „România literară“, anul XIX, nr. 27, 3 iulie 1986, p. 4)

Aventura *autorului-narator-martor-erou* începe cu o proză din volumul de debut, *Copacul* (1963); în *Trei săruturi pe o pagină*, autorul relatează momentul primei apariții în presă, anunțând stilul, „miza“ și modul transpunerii vieții în text, constituirea acelei formule epice ale cărei caracteristici principale sunt identificarea cu o zonă geografică și cumulara atributelor personajelor într-o *figură* unică, într-o „persoană“ care pendulează între spațiul narațiunii, interior textului, și cel „real“, exterior acestuia: cu această premisă, universul epic *se descoperă* printr-un anume sens al dezvoltării raporturilor dintre amintire, realitate și vis, prin profilul unui „personaj-persoană“ (narator, autor, martor și erou), ca și prin modalitatea constituirii dialogului cu lumea, cu celălalt, temă frecventă în proza generației din care face parte Sorin Titel. [...]

Dacă ar fi să caracterizez formula narativă a prozei lui Sorin Titel aş spune că aceasta este una de tip *experimental*. Începând chiar cu volumul de debut, prozatorul „exersează” diferite procedee (alternarea unghiurilor de vedere în *Dimineata*, analiza psihologică în *Căldura*, intervenția faptului insolit în *Onomastica unui adolescent și Dealul Cerului*), pentru ca în cărțile următoare experimentul să se extindă la nivelul întregii narațiuni; *Reîntoarcerea posibilă* este un exercițiu al semnificării gestului intim, afirmând o tradiție (flaubertiană) pentru a se delimita de ea; în *Noaptea inocenților*, textul își dezvăluie convențiile și mecanismele, făcând lectura „incomodă” pentru că aceste intervenții pun sub semnul relativității însăși constituirea spațiului epic; în *Lunga călătorie a prizonierului*, se caută forma „imposibilă” a *cărții fără sfârșit*; *Țara îndepărtată* este autobiografia literară a unui narator care încearcă să găsească „verbul cel mai bun” și comparația „cea mai reușită”, formula fiind aceea a intersecției povestirilor dintr-un alt „Han al Ancuței”; în *Pasărea și umbra*, se afirmă caracterul „provizoriu” al scrisului („În fundul curții *ar putea sta, de pildă, un croitor de dame*” sau „*să încercăm să dăm, la început, un chip croitorului și să ni-l imaginăm arătând ca toți croitorii*”), determinând astfel un anume „provizorat” al lecturii: experimental este și romanul *Clipa cea repede*, unde se încearcă o conjugare a basmului cu timpul narațiunii realiste: denunțând iluzia romanescă („eu scriu și tu crezi”), „dezgolindu-și” procedeele și afirmând o ordine provizorie a secvențelor „imaginate” și a celor „trăite”, romanele lui Sorin Titel constituie texte de experiment, unde contează, în primul rând, strategia naratorilor, a povestirii și care cer cititorului o maximă mobilitate a perspectivei lecturii sale.

Manevrarea abilă a planurilor epice, dese schimbări ale vocii și perspectivei narrative, construcție riguroasă, concepție subtilă a temporalității textului, structurii dezvoltate pe baza acțiunii unor mecanisme și resorturi cu o funcționalitate precisă, aproape „computerizată” – acestea sunt doar câteva elemente care fac din ultimul roman al scriitorului, *Femeie, Iată Fiul Tău* (1983), un text de mare virtuozitate tehnică; Sorin Titel începea prin *Femeie, Iată Fiul Tău* o altă etapă a scrisului său, calitativ superioară celorlalte, dovedind și cu acest roman acea știință a construcției textului care, prin propria sa rigurozitate, *semnifică*, completând astfel registrul

„problematic“ al narațiunii: altfel spus, în *Femeie, Iată Fiul Tău*, Sorin Titel își pune „schema“ epică pe planșeta arhitectului, o luminează din unghiuri diferite, o studiază, o „arată“ tuturor, nu atât pentru a-și oferi un exercițiu de îndemânare a construcției, cât pentru a împlini *sensurile* cărții. Astfel, substanța romanului său, făcută din fapte puține, cu câteva personaje a căror identitate rămâne până la sfârșit „ascunsă“ („mama“, de pildă), se întregește prin ceea ce aș numi o *construcție semnificantă*, în care toate elementele au o dublă valoare: ele clădesc, sunt instrumentele celui care „țese“ pânza romanescă și, în același timp, ele *simbolizează*, proiectând sensul manifestării lor pe acel pe care autorul, personajul și cititorul se întâlnesc sub semnul unei aceleiași semnificații a trăirii.

(Ioan HOLBAN, *Profiluri epice contemporane*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 106–107)

Într-un fel, scriitorul a avut mereu înaintea o singură carte. Fiecare nouă tentativă, fiecare nou volum, era o aproximație a acestei fantomatice, miraculoase cetăți interioare, luate cu asalt fie de pe versantul sentimentalității, fie de pe versantul intelectualității, schimbând febril strategiile și armele. *Tara îndepărtată* anunță și prin titlu că în sfârșit victoria s-a desăvârșit. Scriitorul pătrundea într-un labirint având în minte un fel de plan general al lui. Aceasta însă nu-l împiedica să fie el însuși surprins de ceea ce vedea scriind (jubilația textului o indică bine), cu orice nou coridor străbătut. Și, bineînțeles, nu-l împiedică să piardă din vedere anumite trasee ferecate cu șapte lacăte, trasee-tabu. Uneori, chiar destul de des, de-a lungul ciclului romanesc cuceritorul nimerește pe vechile urme: recunoaștem în mare decorul, dar ceva s-a schimbat, așa cum peisajele proustiene au o anumită înfățișare dintr-o direcție și cu totul alta din direcția contrară. Cronica acestei căutări, rătăcire și regăsire rând pe rând printr-un labirint străbătut când orizontal, în spațiu, când vertical, în timp, alcătuieste substanța celor patru romane.

Ne aflăm undeva, într-un spațiu geografic reperabil, Margina, Făget, Iugoj, Balta Caldă: un teritoriu bănățean ce pare în același timp închis și deschis lumii celei mari. Sentimentul pe care-l încercăm, alături de autor, e că suprafața lui e doar atât cât să pară

familiară în aproape toate punctele ei. Poate fi străbătută cu „trenuțu“, oprind, ca într-un joc pentru copii, la toate haltele, așteptând fără nerăbdare să urce toate țărăncile, grase și încărcate de bagaje, și să ajungă și câte o notărășiță sau preoteasă întârziate, deloc grăbite. Trenul așteaptă oricum. În vagoane „călătorii“ se cunosc sau se simt ca și cum s-ar cunoaște de când lumea. Au nesfârșit de mult timp la dispoziție, prind de îndată de vorbă, povestind despre copii, rețete, familie, glumind, povestind întruna. Același drum se poate face însă și pe jos. – Și nu durează mai mult. Trenul pare să ocolească anume pentru a îngădui călătorilor să-și povestească unii altora viața de la un capăt la celălalt. Ia apă, stă în câmp, se oprește cine știe de ce pe câte un pod până lumea se scaldă în râu, până băieții rup florile merilor, până dau, acolo printre fânețuri și livezi, de o nouă poveste – de alți oameni dispuși să se spovedească. Aceeași colectivitate foiește în toate direcțiile, respiră prin același plămân același aer: un suflet unic îi dă coeziune.

(Vasile POPOVICI, *Sorin Titel sau „feeria cotidianului“*, Postfață la *Țara îndepărtată. Pasărea și umbra*, Editura Eminescu, București, 1989, p. 449–450)

Cu al doilea roman al său, *Clipa cea repede*, apărut în 1979, Sorin Titel părăsește cu desăvârșire domeniul oniricului, spre a se plasa foarte hotărât în domeniul realismului celui mai drastic – noua modalitate prozastică, pe care el o promovează de aici înainte, nu se va arăta însă, ulterior, rebarbativă la posibilitățile oferite de narațiunea modernă. Dimpotrivă, Sorin Titel va căuta mai târziu să demonstreze că a frecventat cu deosebită înțelegere această proză modernă și că ar fi eventual în stare, în cadrul realismului său, să o actualizeze conform propriilor lui obiective. După cum poți constata parcurgând în întregime romanul *Clipa cea repede*, schimbarea la față a autorului este sinceră, vine din impulsuri lăuntrice; ea se datorește desigur bogăției de figuri, ce-i populau imaginația, ca și experienței creatoare, și care pretindeau cu necesitate a fi supuse unui regim de transpoziție estetică în limitele realismului ce le convenea. Figurile respective erau popi, preotese, învățători, învățătoare, brigadieri silvici, impiegați, medici, săteni, lume mărunță, uneori îndeajuns de

pitorească, mai ales în cazul popilor, lume de provincie mică sau de la țară, târgoveți, vagabonzi, ce autorul vede în general nu în altă perspectivă decât vedea un Slavici, un Agârbiceanu, un Rebreanu, însă desigur nu un Pavel Dan. Lucru curios, căci te-ai fi așteptat ca realismul lui Sorin Titel, prozator oniric, să apuce noul drum pornind tocmai de la autorul lui *Urcan Bătrânul* și nu să se întoarcă la scriitorii formați de naturalismul secolului al XIX-lea. De fapt, evocările lui Sorin Titel, străbătute de sentimentul dureros al timpului care trece și destramă, nu sunt lipsite de merit, având în vedere mai ales spontaneitatea lor, care le dă pecetea autenticității, de nu și a originalității. Oricum, nu cred ca, în cazul acesta, prozatorul să fi avut ambiții mai mari decât cele în textul său împlinite.

(I. NEGOIȚESCU, *Opera lui Sorin Titel*, în „Familia“, anul 27/127, nr. 5/309, mai 1991, p. 9; *Scriitori contemporani*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 437–438)

Nu l-am cunoscut pe Sorin Titel. Resimt – ca o datorie de suflet – obligația de a scrie această carte; o carte, deci, despre cel mai mare scriitor pe care l-a dat (până acum) Banatul, afirmație care, ciudat, pare să confirme tocmai „seceta de valori“ care a bântuit pe-aici, faimosul „paradox bănățean“ – amintit de Blaga –, sesizând discrepanța dintre excelența colectivității și absența personalităților.

Scriu despre Sorin Titel din mai multe pricini. Fiind scriitorul unei regiuni (constatare izbitoare care, iată, întreține confuzia), Titel este, s-a spus, *un creator de Provincie*; el scoate *Provincia* dintr-un spațiu rânțed, din delirul localist, râvnind soarele filantropiei literare, o întemeiază (ontologic) și o propulsează (axiologic); ea, descrisă cu o „amănunțime generoasă“ (observa un critic), devine *adevărul creatorului*. Ea a fost „zestrea“ lui Titel. Deși „anii bucureșteni“ (prozatorul ducând, s-ar zice, o viață retrasă) n-au cunoscut zbaterile unui „dezhădăcinat“, scriitorul va fi fost bântuit de nostalgia tinereții sale „vizionare“, avide, tânjind – probabil după *locuința-agoră*. Acest drum invers, către izvoare, și, neapărat, distanțarea i-au îngăduit să *redescopere Provincia*, cosmosul bănățean. Adică o lume pe care a dus-o cu sine, purtând toate splendorile vieții, încărcată cu suferințele ei. Scriitorul simțea că trebuie să ai un loc „unde să te întorci“. Acest loc era, pentru el, Banatul ficționalizat. [...]

O mobilitate derutantă (și iritantă, pentru unii) a însoțit paginile de început ale lui Sorin Titel. Scriitorul, avid de a ști, permeabil, pătruns de tentația înnoirii, avea pasiunea intelectualității; proza sa însă, atentă la compoziție, pe anumite porțiuni afișând chiar ostentativ un „exercițiu supraexpus“, își „îngroapă“, benefic, preocupările tehnice *în epic*. De la primele cărți i s-a recunoscut dexteritatea; dar acele exerciții de digitație, atacând subiecte cu implicații didactice și convocând bateria procedeelelor cinematografice, nu anunțau, să fim drepti, romanele ce aveau să vină, urcând spre o miză care va exploata inteligent virtuozitatea tehnică deja câștigată.[...]

Deși fuge de Istorie, Titel nu se fixează nici în *subistorie*, în acea orizontalitate târâtoare, bolnavă de lăncezeală (cum ar spune Cioran). Satul, scrie același eseist, ar favoriza o suspendare istorică. Dar eroii lui Titel se mișcă într-o lume dinamică, străină de oboseala contemplativă; o lume în sine, totuși, suficientă sieși: *ein Welt für sich*; un spațiu epic care trăiește, am putea spune, chiar la confluența lumilor, amestecând etniile. Însăși literatura lui Titel este una de tranziție; ea e scaldată de o undă metafizică, favorizând tropismul răsăritean și umilința slavă; indivizii, stigmatizați, își poartă *soarta*, „răul ascuns“, fiorul thanatic; pe de altă parte, deschisă experimentului (francez, cu deosebire), ea coboară în fabuloasa lume a Imperiului, fixându-și vecinătatea. *Tema dublului* ar fi cordonul ombilical care o leagă de contextul balcanic, de spiritul sud-est european (Mircea Muthu). Dar placenta acestei literaturi rămâne *Mittleuropa*, un concept manevrat în felurite contexte geopolitice.[...]

Departate, totuși, de accentele politice ale dezbaterii, Sorin Titel este sensibil la *modelul vienez*. Este acesta un model „nou“? Mai degrabă, unul necesar de a fi recuperat, provenind dintr-o zonă de spiritualitate ocultată. Succesiunea de „vertijuri cosmopolite“, fervoarea „amneziei avangardelor“, frecvențele regresivității și necesarele stabilizări, avântul hedonistic și „vesela apocalipsă“ (Bruch) impun gestul reevaluărilor culturale, nu atât din rațiuni arheologice, ci, cu deosebire, pentru a fixa alte repere; chiar o *re-centrare*, cum ar spune Guy Scarpetta, aducând în prim-planul acestui *model central-european* mitologia „etnică“ și nostalgia natalului.[...]

Sorin Titel este credincios și vechiului model, de inspirație orientală. Eroii săi poartă amprenta unui destin care lucrează nemilos; ei sunt *meniți, în-semnați*; capabili de salturi în timp, se reîntâlnesc, depănând

întâmplări vechi; destinele lor paralele își eliberează latențele și fatalitățile, într-o accepție eliadescă, chemând în ajutor (un ajutor neputincios) *prevestirea*. Și atunci, în această *proză fatalistă* și plină de locvacitate (personajele sunt mereu gata de confesiune) intervine devotamentul matern, același, parcă în afara timpului; și astfel, în foșnetul micilor întâmplări, în curgerea lor inevitabilă deslușim arhetipurile, simbolurile. Frecvențele întoarceri în copilărie, șirul rubedeniilor oferind protecție și ocrotire, veghea mamei, dreptul femeilor „de a obloji” în lupta incertă cu Răul „ascuns”, hidos, corupând trupul – toate pendulează între maternitatea triumfătoare și umbra amenințătoare a morții. [...]

Odată cu *Țara îndepărtată* prozatorul se „cumintește”, modernismul său e ținut în frâu. El descoperă o lume strălucitoare și stătătoare, peste care coboară un calm mitic. Gestul său restitativ trăiește prin forța concretului și pictura detaliului. În colcăiala întâmplărilor comune (conducând la o „pierdere a reliefului”, cum i s-a reproșat), de un dramatism infuzat, evocarea faptelor capătă o încărcătură ritualică; repovestite, recuperate, ele – în pofida registrului minor – rămân vii, compunând și nemurind o lume de o remarcabilă omogenitate și fraternitate. Sunt ceremonii și istorii expediate într-o „lume îndepărtată”, fabuloasă, trăind în patriarhalitate, cu personaje așezate, așteptându-și cu seninătate Sfârșitul, contemplând nostalgic anii cei tineri, viața și trecerea.

(Adrian Dinu RACHIERU, *Scriitorul și umbra. Eseu despre proza lui Sorin Titel*, Editura „Timpul”, Reșița, 1995, p. 5–6, 9, 21–24)

Sorin Titel's *remembered snow* (*Mi-am amintit de zăpadă*, 1973), *remote country* (*Țara îndepărtată*, 1974) and *bird and shadow* (*Pasărea și umbra*, 1977) are all explicit metaphors of the authorial effort to bring to light the buried continent of memory, to unravel – in a painfully slow movement – those „revolutions minuscules” of everybody life. The narrative discourse of his later books, more packed with remembered life than ever, seems to escape the category of the *simili-narrative* to which such experiments have been previously ascribed.

(Marcel CORNIȘ-POPE, *The Unfinished battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 156)

Ambiguu așezată în timp, „lumea“ lui Sorin Titel percepe cu un categoric simț al măsurii funcția terapeutică, dar și „calitatea“ evenimentului individual, funcție de care acceptă sau nu „taina“ ca bun al comunității – supus regimului liberei circulații – sau, dimpotrivă, interzis, redus la gradul de *ciudățenie*, de care se face vinovat și trebuie să o suporte doar individul în cauză (în limbajul locului, al ținutului bănățean, „în taină“ având și sensul de „în zadar“, destinat anume să oprească la timp inițiative ce ar avea, oricum, doar șansa nereușitei!).

Sub o astfel de înțelegere pare să stea întreaga literatură a lui Sorin Titel, cel care, așa cum adesea s-a afirmat, a „mizat“ pe echilibrul structurilor coparticipante la existența individului, cu atât mai mult pe al celor ce statuează comunitatea.

(Ada C. CRUCEANU, *Porunca Fiului. Eseu asupra prozei lui Sorin Titel*, Editura Hestia, Timișoara, 1997, p. 23–24)

Unul din „lucrurile fundamentale“ care pe Titel mereu l-a atras [...] a fost „sentimentul matern și cel filial“, de fapt punerea în ecuație a celor doi termeni, mamă–fiu, iubire maternă–iubire filială. O temă recurentă, cum s-a văzut, în scrierile acestui prozator, o mare temă de care, în literatura română, de fapt, prea puțini alții s-au apropiat. Accidental a făcut-o Arghezi, în romanul *Ochii Maicii Domnului*, al cărui erou, ne amintim, este adoratorul mistic al mamei decedate, suprapunând imaginea acesteia, dintr-un portret, celei sacralizate a Maicii Domnului.

Și la Sorin Titel legătura dintre mamă și fiu, astfel cum el a înfățișat-o în romanul său ultim, prezintă contingente cu sacrul. Avertizează despre aceasta chiar alegerea titlului, reproducând din *Evanghelia după Ioan* acele vorbe ale lui Iisus crucificat, adresate Mariei.

Mai sunt și alte elemente în roman ce reprezintă trimiteri în orizontul sacrului, cum ar fi numele biblice ale unor personaje (Petre, Pavel, Simion, Marcu ș.a.) sau chiar acele frecvente referiri ce se fac la repertoriul artistic al sacralității, precum atunci când prozatorul vorbește despre asemănarea mamei cu madonele „senine și liniștite“ ale lui Botticelli sau Perugino. Și mai elocventă, în sensul arătat, este

sugerarea unor corespondențe între anumite scene, situații, momente din roman și episoade narate în *Scripturi*. Comentând cartea, Eugen Simion a vorbit astfel despre „parabola fraților dușmani“ și „mitul cainian“ pe care le evocă ura ce i-o poartă copilului Marcu frații mai mari ai acestuia, trei la număr. Un personaj colectiv raportabil, într-adevăr, la figura mitică a lui Cain. Un Cain multiplicat.

Luminile mitice, proiectate asupra unor zone întinse din roman, referirile biblice cu aura lor simbolică fac să se vadă fundamentele creștine care susțin ideea acestei cărți. Iubirea, mila, bunătatea („nu e ea, bunătatea, un fel de osie a lumii?“ întrecă un personaj) sunt simțăminte, sunt trăiri omenesti, cel mai sus situate în scara de valori morale a romanului și ele aparțin, de bună seamă, etosului creștin. La începutul deceniului opt, când apărea *Femeie, Iată Fiul Tău*, nu s-a putut vorbi decât prea puțin – și foarte pe ocolite – despre această dimensiune a cărții lui Sorin Titel, deloc neimportantă.

(Gabriel DIMISIANU, *Prefață la Femeie, Iată Fiul Tău*, Editura Minerva, București, 1997, p. VI)

Unde se află Sorin Titel în acest peisaj, ante și postdecembrist? A refuzat să scrie roman politic, dimpotrivă, după *Țara îndepărtată* (1974), se depărtează de „obsedantul deceniu“ coborând tot mai adânc în trecut. Nici grila postmodernă aplicată de Mircea Cărtărescu romanului românesc din secolul al XX-lea¹ nu-l scoate la lumină. Poate că Sorin Titel reprezintă cel mai curios caz din generația '60. Iar destinul său literar seamănă cu al Hortensiei Papadat-Bengescu. Ca și prozatoarea, cantonată mulți ani într-o viață de provincie, gravitând în jurul revistei „Viața românească“ de la Iași, sub influența lui G. Ibrăileanu, și Sorin Titel a trecut printr-o fază a provinciei, a lucrat câțiva ani ca redactor la revista timișoreană „Orizont“. Acum asimilează influența Noului Roman francez, publică două mici romane extrem de interesante, *Dejunul pe iarbă* și *Lunga călătorie a prizonierului*.

¹ Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 329.

Însă odată cu mutarea la București, scriitorul intră în redacția „României literare“ și în cercul de critici ai revistei, i se schimbă lecturile, modelele. Presiunea constantă și difuză a criticilor, colegi și prieteni, catalizează scrierea ciclului său narativ. Nu știm cum ar fi evoluat Sorin Titel fără mutarea în capitală și prezența activă a criticilor, tot așa cum nu vom ști niciodată ce ar fi devenit proza Hortensiei Papadat-Bengescu în absența lui E. Lovinescu și a cenaclului unde au fost citite și scrise romanele Hallipilor. Un neliniștitor semn de întrebare se ridică asupra celor doi scriitori: lăsați în singurătatea mesei de scris, fără cenaclu sau redacție, fără criticul-mentor și criticii-prieteni, ar fi ajuns să-și dezvolte natura lor artistică adevărată sau ar fi ratat în tăcere?

Și așa cum Hortensia Papadat-Bengescu se-ntoarce de la al doilea modernism spre întâiul modernism, alienant pentru structura ei profundă, și Sorin Titel părăsește scriitura postmodernă inspirată de Noul Roman și treptat-treptat recuperează în tetralogie și primul și al doilea modernism, absorbind și formele originare ale epicii, contaminând romanul cu șirul de povestiri sau încasetarea acestora. Canonul epocii acționează asupra lor prin intermediul criticilor și îi transformă în captivi ai acestei „clepsidre întoarse“. Se poate explica astfel și dificultatea receptării celor doi autori în contemporaneitate, ca și timpul îndelungat necesar pentru formarea unui public capabil să le înțeleagă și să le guste scrierile.[...]

Prin analogie, cartea titeliană recunoscută drept capodoperă¹ de receptarea imediată este romanul *Femeie, Iată Fiul Tău*, care se conformează canonului critic tributar modernismului, în timp ce micul roman *Dejunul pe iarbă* a fost considerat, de aceiași critici și după același canon, o trăsnaie, o bizazerie, o extravagantă. Pentru criticul de mâine, format în postmodernitate și într-o „gândire slabă“, familiarizat cu decanonizarea și de construcția, *Dejunul pe iarbă* ar putea fi o revelație. Și n-ar fi exclus să eclipseze tetralogia încheiată

¹ Parcurgerea cronicilor de întâmpinare a romanului (v. *Note. Comentarii. Variante la Femeie, Iată Fiul Tău*) evidențiază, totuși, nuanțe în receptare. Majoritatea criticilor nu absolutizează valoarea cărții, ci îi identifică atât reușitele, cât și punctele slabe.

cu o carte-apogeu și să fie așezat într-un șir de „ciudățenii estetice” reinventate de ochiul post-postmodernismului.

Condiția de „captiv în clepsidra întoarsă” îl singularizează pe Sorin Titel în generația '60 și-l menține într-un con de umbră și în posteritatea imediată, cu atât mai surprinzător cu cât avea o fină percepție a schimbărilor din proza europeană. Persistă o impresie difuză la toți comentatorii săi: Sorin Titel părea mai sensibil, mai permeabil la mișcările subtile din câmpul cultural european decât dispus să le preia pe cele vizibile, pe alocuri ostentative, din propria literatură. O distribuție a preocupărilor între proză și eseistică, între masa de scris și sala de spectacol, eterogenitatea codurilor culturale, amalgamul artelor, impuritatea etc. îl arată aproape de postmodernitate. Omul însuși, meloman pătimaș, familiarizat cu marile muzee, cu expoziții, receptiv la experiment și nouitate, prezent la orice vernisaj sau premieră, era capabil să scrie ca puțini dintre contemporanii săi despre cărțile altora, semănând mai degrabă cu postmodernii ce urmează.

Însă receptarea critică imediată a cărților, dincolo de recunoașterea celor două serii de lecturi catalizatoare (Noul Roman francez și proza imperiului agonice) și a „verigii” care face legătura dintre ele, Franz Kafka, îl menține pe scriitorul nostru în modernism. Supusă și altor grile – șirul de opoziții propus de Ihab Hassan ori suma de trăsături ale postmodernismului realizată de Mircea Cărtărescu – opera titeliană în întregul ei ar releva neputința de a-l fixa într-unul sau altul din „isme” în discuție. Ocolul, amânarea, învăluirea ca strategii narrative traduc indecizia fundamentală a lui Sorin Titel: structura sa îl predispune spre postmodernitate, contextul cultural și canonul critic îl trag mereu înapoi spre modernism. [...]

În anul 1983, când apare ultimul roman antum, *Femeie, Iată Fiul Tău*, se petrece un fenomen cultural extrem de interesant, subteran: Europa Centrală începe să-și redescopere identitatea prin scriitori. Articolul faimos semnat de Milan Kundera – *Un Occident kidnappé ou la tragédie de l'Europe Centrale* publicat întâi în „Le Débat”, în 27 noiembrie 1983, și apoi, tradus în engleză, în „The New York Review of Books”, în 26 aprilie 1984, aduce în atenția tuturor „A Treia Europă”, ignorată de politicieni și politologi, de istorici și gazetari, păstrată vie în memoria scriitorilor.[...]

Ar fi fost marea șansă a lui Sorin Titel, căci era singurul prozator român consacrat a cărui tetralogie s-a impregnat de spiritul *mittel-european*. [...]

Tetralogia, veritabilă Yoknapatawpha bănățeană, este singura creație epică de proporții din literatura română care păstrează mitul Europei Centrale. Un sumar inventar al temelor Europei Centrale amintit, în trecere, de Adriana Babeți în cursul unui seminar Michael Heim¹ – imaturitate și agonie, fascinația extremelor, politice, ideologice – se regăsește în romanele titeliene. Tot așa se regăsesc locurile predilecte – biroul, sala de așteptare, gara, cazarma, cirul ori teatrul, spitalul și infirmeria – sau personajele: ofițerul și ordonanța, medicul și infirmierul, artistul autentic și producătorul de *kitsch*-uri, mulțimea de funcționari, inșii mărunți sau oamenii fără însușiri.

Un inventar mai amplu, realizat de Tony Judt în cadrul altui seminar desfășurat în cadrul aceluiași grup de la Timișoara², încearcă să identifice principalele caracteristici ale Europei Centrale ca entitate culturală: ironia (născută din relația individului cu trecutul, autoritatea, statul), pesimismul, preferința pentru speciile concentrate (foiletonul, escul scurt sau mediu, nuvela foarte scurtă), obsesia autodefinirii, tendința demolatoare și autodestructivă, evreii ca prezență/absență, pendularea între complexitatea marelui oraș și simplitatea orașelului de provincie, percepția noțiunii de „centru“, proliferarea „micilor centre“ și raportarea lor la „centrul mare“, cultura urbană de esență germană, interesul față de trecut.

Ironia blândă impregnează atmosfera tetralogiei, plutește în jurul diferitelor personaje – aleg câteva exemple aproape la întâmplare: Eva Nada și mama din *Țara îndepărtată*, unchiul Rubin și mătușa Valeria din *Clipa cea repede*. Pesimismul se regăsește într-o atotstăpânitoare așteptare a morții (lunga agonie a lui Ion din *Pasărea și umbra*), romanele se pulverizează în istorii, istorioare, anecdote savuroase și nuvele alcătuint „clini“ sau „bucle“ narrative: apar satele și târgurile bănățene (Margina, Făget, Lugoj), dar și centrele mici (Seghedin sau Zagreb), personajele titeliene ajung la Viena... Foiesc

¹ Michael Heim, *Un Babel fericit*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 149.

² Tony Judt, *Europa iluziilor*, Editura Polirom, Iași, 2000.

în tetralogie toate etniile Europei Centrale, ca în episodul emblematic din *Clipa cea repede*: înălțarea hotelului „La Împăratul Traian“.

Și iarăși nu se pot face decât presupunerii: cum ar fi fost primite romanele *Pasărea și umbra și Femeie, Iată Fiul Tău* dacă ar fi fost traduse în anii '80, în germană și engleză? Cum l-ar fi receptat un specialist al literaturilor din Europa Centrală ca Michael Heim? Cum l-ar fi citit Tony Judt, bun cunoscător al istoriei popoarelor aflate atunci încă în spatele „Cortinei de fier“? La câte întrebări despre central-europenitatea românilor n-au dat răspunsuri în mod implicit cărțile scrise de Sorin Titel cu mult înainte ca aceste întrebări să fie puse și auzite, căci prozatorul român își încheie tetralogia în anul când abia începe „moda Europei Centrale“...

(Elisabeta I.ĂSCONI, *Oglinda aburită, oglinda lucioasă. Sorin Titel. Universul creației*, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, XII – *Captivul din „clepsidra întoarsă“*, p. 260–265)

Sorin Titel nu a conceput acest drum de dragul de a enumera varietatea suferinței sau de a se concentra asupra unor trăsături înrădăcinate în om, care fac din el un automat, fanatic, crud, fără să știe sau să înțeleagă pentru ce se lasă târât în asemenea situații. Zbaterca omului între abjecție și sublim, între viață și moarte motivează, numai ea, asemenea analize de situații și trăiri sufletești. Exorcismul torturii, neliniștea provocată de pândă și suspiciune, acceptarea condiției de supus, remușcarea, înțelegerea, iertarea sunt teme desprinse din istoria contemporană a scriitorului. Numai că el transferă totul unui timp imprecis, ca și spațiul mersului fără țintă, din care semnificația biblică nu întârzie să se facă simțită; „Iubiți pe vrăjmașii voștri“, „Faceți bine celor care vă urăsc“ sunt îndemnuri știute. Ele motivează într-o lume sfâșiată de adversități, filosofia iubirii, spiritualitatea suferinței prin înțelegere și iertare. În această trăsătură stă superioritatea captivului, oricâte piedici i-ar pune lanțurile. Semnificația biblică încarcă de substanță sensul acceptării necondiționate a suferinței. Fiul Omului, respectând întocmai planul gândirii divine, execută prorociile, conform cărora avea să sufere, să moară și să învie „a treia zi după Scripturi“.

E clar că Sorin Titel reconstituie cu limbaj modern și experiența contemporană, drumul Golgotei. Este, printre altele, momentul întâlnirii lui Iisus, pe drumul Golgotei, cu Simeon din Cyrene și, implicit, al retragerii în rugăciune, cu ecou în povestire în urcarea treptelor, gestul paznicului de a lua el ranița și cântecul murmurat ca o rugăciune. Repetarea imaginii, prizonierul la mijloc, cei doi bărbați la stânga și la dreapta lui este emblematică pentru ceea ce a ținut Sorin Titel să exprime.

(Cornelia ȘTEFĂNESCU, *Realitate prin simboluri*, în „Reflex“, anul I, serie nouă, nr. 3, decembrie 2000, p. 16–17)

Opera lui Sorin Titel este asemenea aceleia bacoviene, simplă și complexă, la îndemână și plină de un rafinament care scapă oricărui avânt analitic doar ambițios. I-a fel ca în cazul poetului care și-a spus sieși și posterității că, iată, veacul l-a făcut atât de cult încât privește peste semeni și aici, cu toată cultura mare a lui Sorin Titel, un ceva de nepovestit (doar) cu uneltele obștești ale hermeneuticii ni se impune. I-aș spune acestui ceva: drum către a-culturalitate; nu știu dacă acesta este numele exact a ceea ce intenționez să pun în evidență în paginile care urmează. A-culturalismul prozei titeliene (ca „achiziție“ ultimă și neașteptată a unui scriitor înfometat de cultură) este unul dintre marile paradoxuri ale literaturii noastre moderne. Modul în care a-culturalitația i s-a impus trebuie scrutat din unghiul îngust și dificil al raportării la imaginarul creator, la destinul acestuia, așa cum ni se arată în devenirea scrisului său prin dezvăluiri succesive și mereu reluate ale resorturilor vieții. Ce și cum anume este viața, cum se întâmplă toate de-a lungul ei, care este acel ceva care îi împrumută semnificații adânci, pe lângă care trecem orbi în viața de zi cu zi pentru că este ne semnificativ, toate aceste întrebări-teme-obsesive sunt prezente încă din vremea volumului de debut intitulat *Copacul*. Așadar, reductibilul paradox pe care s-a priceput Sorin Titel să-l aducă în literatura română s-a ivit din convingerea sa, treptat dobândită, că „marele“ și „definitivul“ *sens al vieții se ascunde în aparențele ei nesemnificative; această convingere l-a împins încet spre treptata a-culturalizare a prozei, așa cum se manifestă*

aceasta în vastul ciclu românesc care începe cu romanul Țara îndepărtată și sfârșește cu tulburătorul poem epic Femeie, Iată Fiul Tău.

Pe de altă parte, ideea că viața își poartă sensurile de adâncime în ritmuri anodine este aproape o banalitate a modernității. Ea se impune ca atare în scrisul lui Sorin Titel încă din vremea debutului pentru a deveni loc comun în proza optzecistă. Nu acest fapt este important în proza lui Sorin Titel, ci programul portic prin care ea capătă consistență și devine bun al scriiturii. Acest câștig îl socotesc un ceva dobândit, ca orice lucru profund, nu doar pe cale livrescă; dimpotrivă, îmi pare a fi mai ales o achiziție dobândită printr-o continuă și nenarabilă expiere, cum ar spune teologii, a vieții în aspectele ei modeste, anonime, perpetuate în ecourile lăuntrice ale amintirilor, ale reveriilor, ale biografiei proprii devenite materie primă a unor căutări într-un orizont esențial al existenței pe care scriitorul a ajuns să-l povestească în chip original.

(Daniel VIGHI, *Sorin Titel*. Monografie, antologie comentată, receptare critică, Editura Aula, Brașov, 2000, p. 7–8)

Modernitate, așadar, sau tradiționalism?

Și una, și alta. Ori, mai bine zis, o valoroasă sinteză între două feluri de mentalități, înfăptuită însă, în ultimă analiză, tot pe tărâmul modernității. De altfel, însăși „modernitatea“ s-a aflat mereu în mișcare și nu poate fi identificată (vorbind de proza literară) cu un ansamblu de tehnici și viziuni cristalizat într-un moment istoric dat. Modernitatea literară a „evoluat“ ea însăși, redescoperind și revalorizând miticul și arhaicul, iar unul dintre artizanii acestei evoluții, alături de atâția alți scriitori de pe diferite meridiane, a fost însuși Sorin Titel.

Apoi, în acest context, nu trebuie identificat „tradiționalismul“ cu sensul restrâns, „tactic“, dobândit de acest termen în istoria noastră literară (sau care vizează, limitativ, practici literare anumite, configurate în condiții istorice date). Gândirea tradițională are un sens „larg“, în care mentalitatea rurală românească arhaică se încadrează desigur, dar pe care nu îl epuizează.

Spirit fascinat de modernitate, Sorin Titel a fost „sincron“, ca scriitor, cu marea literatură universală a veacului. Prin revitalizarea,

în proza modernă pe care a practicat-o (inclusiv pe subiecte „rurale“), a patrimoniului gândirii tradiționale, el a fost, de asemenea „sincron“. Se cuvine să subliniem din nou că toate aceste „sincronizări“ scriitorul le-a înfăptuit cu autenticitate, prin opere purtând atributele unei puternice originalități.

În cadrul literaturii române, prin acțiunea lui Titel – și prin cea, omoloagă ori convergentă, a unora dintre colegii săi de generație – deja vechea problemă a „inferiorității“ literaturii pe teme rurale a fost rezolvată prin eliminare. Un întreg domeniu de inspirație, care a putut, la un moment dat și în condiții date, selecta moduri de tratare diferite de cele aplicate domeniului „citadin“ (și, de regulă, conservatoare), a fost pe deplin „sincronizat“ cu curentul major al literaturii contemporane și repus în drepturi pe de-a întregul, readus în sfera mării literaturi printr-o abordare conformă cu orizontul estetic al contemporaneității.

(Nicolae BĂRNA, *Strălucita reabilitare a „prozei rurale“*, în „Familia“, anul 37, nr. 9, septembrie 2001, p. 57)

Surprinzător cum prozatorul inserează în text elementul „joc“. Cei trei acționează *ludicum in modum* (în felul comediantilor). Cuprinși de o neașteptată bună dispoziție inventează jocuri cu reguli conform cărora prizonierul trebuie să piardă întotdeauna; jocurile sunt dureroase – vezi jocul cu popicele, jocul cu loviturile – dar asta este mai puțin important atâta vreme cât îi reconfortează și le mărește cheful de distracție. Până și prizonierul acceptă și vede în acest lucru un fel ingenios de a schimba monotonia călătoriei. Dacă i-am numi *homines ludentes* ar fi impropriu, deoarece noțiunea de *homo ludens* implică ideea de creație, de nou prin joc, de cultură ca joc, în vreme ce eroii noștri fără nume nu știu să se joace decât provocând suferința ca pe ceva normal. În lumea lor absurdă durerea este o componentă firească; dacă prizonierul se schimonosește sau surâde sub ploaia de lovituri e pentru a face ziua de azi mai interesantă și mai puțin monotonă decât cea de ieri. Jocul se oprește la limita dintre viață și moarte, atunci când suflarea este pe cale să se curme. Încetează doar pentru a se schimba cu un alt joc, deci pentru alternanță. Viața e cruțată doar pentru că moartea nu se supune absurdului; în jocul

morții nu poți trișa. Pentru a-i numi optăm pentru *homines ludibundi*, adică veseli, bine dispuși, zburdalnici, dar în limitele unei boli ce macină pe dinăuntru: tristețea. *Homines ludibundi*, adică atinși de joc, precum atinși de boală.

(Ramona MAIȚA, *Lunga călătorie a prizonierului*, în „Familia”, anul 37, nr. 9, septembrie 2001, p. 69)

Comentarii operei lui Sorin Titel au făcut din volumul *Țara îndepărtată* (1974) o piatră de hotar. În tentativa autorului de a alcătui, cu mijloacele narațiunii moderne, un univers al lui, compus din fragmentele salvate de memorie ale vechii lumi bănățene, volumul acesta face apel la câteva noi procedee epice – învățate, de astă dată, de la Joyce (întrucât venise vremea contactului cu *Ulysses*). Odată cu acest volum, începe, într-adevăr, să se întrezărească miza demersului său artistic întemeiat pe o sinteză aproape imposibilă: a pune o lume încă arhaică într-o haină epică ultramodernă.[...]

Bruiajul vocilor concurente și caracterul apăsător polifonic al romanului nu ne pot opri să degustăm separat poveștile celor mai încântătoare voci: aceea a șugubățului moș Polki și aceea a fabuloasei babe Eva Nada, povestitoarea care împinge în fabulos relatarea realistă, cu naturalețea cu care o face și Márquez. Fascinantă autoare de murături, Eva Nada e bucătăreasa analfabetă a familiei lui Andrei. O norocoasă intuiție de prozator, căci, să nu ne prefacem că am uitat, bucătăria (unde este și focul) e unul din marile centre narrative ale lumii.[...]

Pasărea și umbra (1977) reia atmosfera și modalitatea narativă ale romanului publicat cu trei ani mai înainte (*Țara îndepărtată*), uzând, poate, de fișele și materialul epic nefolosit. Mai prezente par a fi acum: conștiința caracterului convențional al literaturii, demonstrativitatea ludică și demiurgja ca rol comic burlesc, interpretat în fața cititorului ușor amuzat. Substanța victii nu numai că nu dispăre în jocul, deja previzibil, al schimbării competențelor narrative, dar se poate spune că ochiul prozatorului a devenit mai pătrunzător, iar cercetarea realului mai atentă la înțelesul profund al faptelor banale, al destinelor omenești obișnuite (cum s-a spus, Cehov rămâne, în ceea ce privește substanța umană, modelul absolut

al autorului). Titel știe acum să descopere într-o istorisire ce se stinge detaliul apt de a primi o nouă dezvoltare narativă, să intuiască nucleele epice demne de o altă, nouă poveste. [...]

Cel mai interesant lucru din carte este glisarea lină în fantastic și insolit a relatării realiste. Practic, fantasticul, oniricul fac parte din *existent*, iar numărul și așa mare de voci narative (care tulbură halucinatoriu, ca la Faulkner, observația) este sporit de vocile morților care se amestecă firesc printre vii.[...]

Nostalgia este sentimentul cu care ne învăluie și romanul *Clipa cea repede* (1979), carte care, împreună cu altele câteva publicate în anii '70 de Sorin Titel, e dedicată lumii vechi ce s-a stins sub ochii noștri și care a avut personalitatea și valorile ei distincte. Și în privința prozei retro (ilustrată peste un deceniu de Gabriela Adameșteanu ori de Bedros Horasangian), el se dovedește a fi un precursor. Lumea agonică din *Clipa cea repede* adaugă o coordonată temporală spațiului bănățean ce poartă amprenta lui Sorin Titel spre a alcătui un univers epic inconfundabil (printre puținele inițiative de inspirație falkneriană duse la capăt de noi).[...]

Acuitatea observației realiste nu diminuează, deși spunerea propriu-zisă a poveștii și alergarea odată cu ea, prin decenii și locuri diferite, printre umbre vorbitoare de morți și printre vii, ar fi putut consuma întreaga energie a scriitorului. În carte, aflați sub magia poveștii, vorbitorii nu se mai opresc în fața hotarului dintre real și imaginar și parcă au uitat cu totul cronologia. Alunecarea lor firească din realitatea curentă în fabulos este și aici încântătoare.[...]

Nu știm cum ar fi putut evolua proza lui Titel după *Femeie, Iată Fiul Tău* (1983). Romanul acesta dă mărturie asupra remarcabilei științe epice pe care ajunsese s-o stăpânească scriitorul. El face uz de întreg capitalul stilistic cumulat în timp printr-un excepțional efort de sincronizare: alunecarea firească din real în fantastic și înapoi, subminarea cronologiei și a ordinii logice a episoadelor, lărgirea sferei verosimilului cu asimilarea îndrăzneță a visului și fabulosului, înmulțirea falkneriană a vocilor mărturisitoare, intervenția auctorială ludic-ironic sau relativizantă, glosând fără stridență asupra soluțiilor narative posibile oferite ad-hoc cititorului-spectator, invitat să intre în jocul convenției ca partener activ.

Substanța umană a rămas și ea aceeași: biografiile oamenilor mărunți cu suflet curat și mare, acei purtători ai greului lumii acesteia, universul bănățean al târgurilor pitorești în care totul urmează încă un scenariu ancestral, psihologia complexă a familiei țărănești numeroase și vitale, care are doar în aparență o existență obscură. [...]

Ceva important s-a petrecut totuși în ultima carte antumă a scriitorului. Proza aceasta a vieții obișnuite și a unei umanități cu o temperatură medie (și care nu e populată de personaje teribile, dizarmonice, impresionante în sine prin tragicismul sau demonismul lor) este infuzată de idei și reordonată de mituri coagulante și de simetrii simbolice.[...]

Două biografii tragic-simetrice, reconstituite cu dificultate de cititor din amintirile învâlmășite ale unor bătrâne, izbutesc să impună, peste mulțimea de metafore și simboluri emanate de episoadele epice secundare, ideea devotamentului absolut și a măreției – în ordinea vieții – a Femeii, ființă sacră în care se întrevăd îngemănate Eva (care zămislește „viață“) și Maria (care plânge stingerea ei).

(Eugen NEGRICI, *Literatura română sub comunism. Proza*, Editura Fundației PRO, București, 2002, *Sociografii cu sensuri simbolice și sugestii mitice*, p. 322–326)

Literatura „marginilor Mitteleuropei“ își găsește în Sorin Titel un lider de anvergură. În tetralogia *Țara îndepărtată* (să numim așa ciclul romanesc format din *Țara îndepărtată*, 1974, *Pasărea și umbra*, 1978, *Clipa cea repede*, 1980¹, *Femeie, Iată Fiul Tău*, 1983) apar români, maghiari, germani, sârbi, polonezi, cu toții descoperind Viena începutului de secol; cu toții trăind solidaritatea unui timp al valorilor imperiale. Dacă în prima serie de romane (și nuvele) Sorin Titel optase pentru modelul modernizator francez, în ciclul *Țara îndepărtată* modele îi sunt „scriitorii marginilor“, de la Kuśniewicz la Danilo Kiš.[...]

¹ De fapt, *Pasărea și umbra* a apărut în 1977, iar *Clipa cea repede*, în 1979.

După ce petrecuse o vreme alături de onirici, după ce sacrificase un șir de articole pe altarele Noului Roman și zeilor Claude Simon, Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, după ce a atras luarea-aminte a parizienilor cu *Lunga călătorie a prizonierului*, parabolă anticomunistă care a reușit, totuși, să recolteze premii literare în țară, Sorin Titel s-a întors acasă, descoperind resursele „imediatei apropieri” în ciclul *Țara îndepărtată* (romane ale Banatului de odinioară și de azi).

(Cornel UNGUREANU, *Mittleuropa periferiilor*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 23, 112–113)

Cartea lui Sorin Titel, *Clipa cea repede*, o citesc, ca să zic așa, pe clipe. Azi o pagină-două, mâine treizeci, pauză, peste câteva zile iar niște pagini etc... Aș vrea să nu se mai termine. Are ceva de basm, de poveste spusă la gura sobei, iarna, când în casă-i cald și bine și-afară băntuie înghețul. Zăbovesc pe câte o filă, cu ochii aiurea, amintindu-mi de mine, de visurile mele și cum m-aș tot duce-n trenuțu' acela pe lângă care flăcâii alergau îndemnați de fete, culegeau prune, iar se suiau. Dovlecii enormi din grădina Anei! Soldatul care declanșează, c-o împușcătură, toată mașinăria nemțoaicei. (O, mai ales turcul care caută să taie sânii unei turcoaice, sânii pe care ba și-i arată, ba și-i ascunde!) Neasemuita, nostalgică poveste a lui Terapont ce-și găsește iubita ideală peste țări și mări. Panouri, parcă, de bălci, pictate naiv, sfâșietor de blând, în culori voit stângace. Și ce melodie secretă se degajă din frază, din *aranjarea* cuvintelor! Îmi cântă sufletul dulce-amar în timpul lecturii. Și am ajuns doar la pagina 127, mai am, mai am, sunt bucuros, îi mulțumesc din inimă, din toată inima, lui Sorin Titel. (Să nu uit scena antologică, de desen animat, crudă și tandră, declanșată de aruncarea furcii de către baba curioasă, furcă ce nimereste-un purcel. De reținut tăierea cu toporul a paserii de către „domnișoara”). [...]

Farmecul indicibil al acestei cărți vine, cred, din importanța, din greutatea cu care se înfăptuiesc gesturile, treburile cele mai simple, mai banale. Din minuțiozitatea profundă, ceremonioasă, a (de exemplu) culegerii perelor. Fiecare clipă e grea, coaptă, mustoasă, *esențială*, ca fiece pară pe care, c-o grijă infinită, domnul director o desprinde fericit de pe crenguța ei. El va muri... „Să caute ea în

dulapul unde îmi țin lucrurile de școală, trebuie să fie acolo niște hârtie albastră de îmbrăcat caietele“. Și iar mi se umple sufletul de-o lacrimă mare, limpede, tremurătoare, lacrimă pe care-aș lua-o-n mâini și-aș purta-o ca pe însăși copilăria mea-n brațe, în lumina unei după-amieze nesfârșite. „... și prin începutul acela de somn pătrundea *mirosul acrișor al cânepii* din capătul pădurii, *al socului pălit de soare* și mirosurile acelea îl trezeau; deschidea mirat ochii; frumoasă-i lumea, așa cum a făcut-o cine a făcut-o, n-ai mai pleca din ea în vecii vecilor, *atâta-i de frumoasă și plină de lumină*“. Cartea lui Sorin Titel e o *rugăciune*.

(Emil BRUMARU, *Fiecare clipă e grea, coaptă, mustoasă, esențială*, în „România literară“, anul XXXVII, nr. 15, 21 aprilie 2004, p. 9; *Cerșetorul de cafea. Scrisori către Lucian Raicu*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 210–212)

Banatul i-a suportat greu pierderea. El era un punct de sprijin și autorii tineri de aici scriau cu gândul la el. Ca și autorii mai vârstnici. Când se întorcea la Timișoara, venea cu Eugen Simion, Lucian Raicu, G. Dimisianu. Realiza punți între „lumea bună“ a capitalei și Banatul cultural. Prin el își descopereau locul în cultura națională autori ce altfel, poate că ar fi fost minimalizați sau chiar uitați. Dar și autori mai tineri, G. Schwartz, Alexandru Deal, I. D. Teodorescu, Florin Bănescu, Ion Florian Panduru, Ion Marin Almăjan ca și alții, din generația lui Viorel Marineasa, Mircea Mihăieș, Daniel Vighi, Vasile Popovici se simțeau în largul lor alături de el. Scria despre ei cu entuziasm, cu bucurie, iar ei vedeau în scrisul lui un reper intelectual și moral major. Provincia devenea centru al lumii, spațiu confortabil pentru existența în și întru demnitate literară. Scriitorul validase dreptul acestui spațiu de a exista în literatură. *Țara îndepărtată* era chiar aici. Și nu arăta deloc rău.

(Cornel UNGUREANU, *După 20 de ani*. Postfață la volumul, *Sorin Titel interpretat de...*, Ed. Modus P.H., Reșița, 2005; în „Reflex“, anul VI, nr. 1–2–3/52–54, ianuarie februarie–martie 2005, p. 3)

BIBLIOGRAFIE

I. OPERE

1. ÎN VOLUME

- Copacul*, [schițe], prefață de Dumitru Micu, Editura pentru Literatură, București, 1963.
- Reîntoarcerea posibilă*, [microroman], Editura pentru Literatură, București, 1966.
- Valsuri nobile și sentimentale*, [schițe și povestiri], Editura pentru Literatură, București, 1967.
- Dejunul pe iarbă*, [microroman], Editura pentru Literatură, București, 1968.
- Noaptea inocenților*, [nuvele], Editura pentru Literatură, București, 1970.
- Lunga călătorie a prizonierului*, [microroman], Editura Cartea Românească, București, 1971.
- Mi-am amintit de zăpadă*, [antologie de schițe și povestiri], Editura Eminescu, București, 1973.
- Țara îndepărtată*, [roman], Editura Eminescu, București, 1974.
- Pasărea și umbra*, [roman], Editura Eminescu, București, 1977.
- Clipa cea repede*, [roman], Editura Cartea Românească, București, 1979.
- Femeie, Iată Fiul Tău*, [roman], Editura Cartea Românească, București, 1983.
- Melancolie*, [roman], postfață de Livius Ciocârlie, Editura Cartea Românească, București, 1988.

- Țara îndepărtată. Pasărea și umbra*, ed. a II-a, postfață de Vasile Popovici, Editura Eminescu, București, 1989.
- Clipa cea repede*, ed. a II-a, Editura Eminescu, București, 1991.
- Femeie, Iată Fiul Tău*, ed. a II-a, Editura Eminescu, București, 1991.
- Lunga călătorie a prizonierului*, Editura Albatros, București, 1991.
- Femeie, Iată Fiul Tău*, ed. a III-a, prefață și tabel cronologic de Gabriel Dimisianu, Editura Minerva, București, 1997.
- Bucătăria de vară*, [scenarii cinematografice], ediție îngrijită și postfață de Dorian Branea; cu trei evocări de Livius Ciocârlie, Cornel Ungureanu și Viorel Marineasa, Editura Marineasa, Timișoara, 1997.
- Clipa cea repede*, ed. a III-a, prefață și curriculum vitae de Elisabeta Iăsconi, Editura 100+1 Grammar, București, 1998.

2. ÎN ANTOLOGII

- Vară cu ochii închiși; Copacul*, în *Veac de lumină*, [nuvele, schițe, povestiri], Editura Eminescu, București, 1970, p. 935–941.
- Într-o zi de primăvară*, în *Iubește ziua de mâine. Culegere de proză românească contemporană*, Editura Eminescu, București, 1972, p. 449–453.
- Frumoasele zile de vară*, în *Se naște o lume. Culegere de proză românească antifascistă*, ediție îngrijită de Gheorghe Iacob și Cornel Popescu, Editura Albatros, București, 1974, p. 563–578.

3. TRADUCERI

În volume:

- Er Kundungen 24 Rumänische Erzählungen – Der Schmerz*, Verlag Volk und Welt, Berlin, 1969.
- Die Schwartze Truche und andere Romänische Erzählungen*, Horst Ertmann Verlag, Berlin, 1970.
- A fogoly bosszú utazása*, Kriterion, Bukarest, 1975.
- Długa podróż więźnia*, Wydawnictwo Literackie, 1975.
- Le long voyage du prisonnier*, Denoël, Paris, 1976.
- De lange reis van de gevangene*, Meulenhoff Editie, Amsterdam, 1981.
- A mader es az árniék*, Europa, Budapest, 1981.

- Ptak i cien*, Wydawnictwo Literackie, Krakow, 1983.
Die Tanzende Katze – Rumänische Erzähler des 20 Jahrhunderts,
 Philipp Reclam Jun., Leipzig, 1985.
Naine, vaata, see on sinu poeg, Eesti Raamat, 1989.
*Phantom Church and other stories from Romania (She wants me to
 climb the stairs)*, University of Pittsburg Press, 1996.

În periodice:

- Der Schwartze Panther*, în „Neuer Weg“, 16 Jahrgang, nr. 4612, 28.
 Februar 1964, p. 4.
Drei am See, în „Neuer Weg“, 17 Jahrgang, nr. 4971, 23. Aprilie
 1965, p. 3.
Scorching Heat, Grief, A Lad's name day, în „Romanian Review“, anul
 XIX, nr. 4 / 1965, p. 83–85.
On the phone, în „Romania Today“, anul XXII, nr. 7, iulie 1968.
Lumière d'automne, în „Les Lettres Nouvelles“, septembre-octobre
 1972.
La nuit des innocents, în „Les Lettres Nouvelles“, février 1976.
Ptita i teni, în „Biblioteka Rumyniia“, nr. 8, 1985.

4. ÎN PERIODICE

- Drumul*, în „Tânărul scriitor“, anul VI, nr. 2, februarie 1957,
 p. 62–65.
Idilă, în „Tribuna“, anul I, nr. 46, 21 decembrie 1957, p. 4.
Copilul, în „Tribuna“, anul II, nr. 6(53), 8 februarie 1958, p. 5.
Căldura, în „Tribuna“, anul II, nr. 12(59), 22 martie 1958, p. 5.
Scrisoare de la Oțelul Roșu, în „Tribuna“, anul II, nr. 25(72), 21 iunie
 1958, p. 4–5.
Jarnă fierbinte, în „Luceafărul“, anul I, nr. 5, 15 septembrie 1958,
 p. 3.
Într-o zi de primăvară, în „Luceafărul“, anul IV, nr. 2(61), 15 ianuarie
 1961, p. 10.
Prietenie, în „Gazeta literară“, anul VIII, nr. 15(369), 6 aprilie 1961,
 p. 5.
Drumul cu căruța, în „Luceafărul“, anul IV, nr. 10(69), 15 mai 1961,
 p. 3.

- Gardul*, în „Gazeta literară“, anul VIII, nr. 25(379), 15 iunie 1961, p. 4.
- După ploaie*, în „Scrisul bănăţean“, nr. 9, septembrie 1961, p. 41–42.
- Zborul*, în „Gazeta literară“, anul VIII, nr. 43(397), 19 octombrie 1961, p. 4.
- Numai soacră să nu fii*, în „Luceafărul“, anul IV, nr. 23(82), 1 decembrie 1961, p. 6.
- Dinineaţa*, în „Gazeta literară“, anul IX, nr. 11(418), 15 martie 1962, p. 3.
- Pantera neagră*, în „Scrisul bănăţean“, nr. 3, martie 1962, p. 28–30.
- Durerea*, în „Gazeta literară“, anul IX, nr. 24(431), 14 iunie 1962, p. 5.
- Onomastica unui adolescent*, în „Luceafărul“, anul V, nr. 14(97), 15 iulie 1962, p. 12.
- Tineretea nu poate muri*, în „Scrisul bănăţean“, nr. 6, iunie 1962, p. 77–78.
- Vara*, în „Gazeta literară“, anul IX, nr. 33(440), 16 august 1962, p. 4.
- Darul*, în „Gazeta literară“, anul IX, nr. 33(440), 16 august 1962, p. 4.
- Vârstele şi marea*, în „Luceafărul“, anul V, nr. 20(103), 15 octombrie 1962, p. 7.
- Dealul cerului*, în „Luceafărul“, anul V, nr. 24(107), 15 decembrie 1962, p. 6–7.
- Trei săruturi pe o pagină*, în „Scrisul bănăţean“, nr. 1, ianuarie 1963, p. 36–37.
- Soare pentru fiecare*, în „Luceafărul“, anul VI, nr. 8(119), 13 aprilie 1963, p. 9.
- Idilă*, în „Luceafărul“, anul IV, nr. 16(127), 3 august 1963, p. 9.
- Gin „proprietarul“*, în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 5(515), 30 ianuarie 1964, p. 5.
- Stagiarii*, în „Orizont“, anul I(1), nr. 1, ianuarie 1964, p. 75–80.
- După-aniază de sâmbătă*, în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 19(529), 7 mai 1964, p. 3.
- Acel verde de toamnă al lui Matisse*, în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 44(555), 29 octombrie 1964, p. 5.

- Convorbire la telefon*, în „Orizont“, anul XV, nr. 9, septembrie 1964, p. 18.
- Ar putea fi un epilog frumos*, în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 48(559), 26 noiembrie 1964, p. 5.
- Pasările din a patra duminică*, în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 48(559), 26 noiembrie 1964, p. 5.
- Trei tineri pe malul lacului*, în „Orizont“, anul XV, nr. 9, septembrie 1964, p. 14–16.
- ...La cinci fără un sfert*, în „Orizont“, anul XVI, nr. 1, ianuarie 1965, p. 25–27.
- Valsuri nobile și sentimentale*, în „Gazeta literară“, anul XII, nr. 17(580), 22 aprilie 1965, p. 5.
- Vară cu ochii închiși*, în „Gazeta literară“, anul XII, nr. 17(580), 22 aprilie 1965, p. 5.
- O duminică în tren*, în „Ateneu“, anul II, nr. 6, iunie 1965.
- Noaptea lui Ștefan*, în „Orizont“, anul XVI, nr. 6, iunie 1965, p. 5–14.
- Despărțiri definitive*, în „Ateneu“, nr. 1(18), ianuarie 1966, p. 10–11.
- Călătorul clandestin*, în „Orizont“, anul XVI, nr. 12, decembrie 1965, p. 15–19.
- Mi-am amintit de zăpadă*, în „Orizont“, anul XVII, nr. 1, ianuarie 1966, p. 34–37.
- Moartea lui Moș Țârlea*, în „Familia“, anul 2(103), nr. 5(9), mai 1966, p. 8.
- Fără să fie vorba de Icar*, în „Orizont“, anul XVII, nr. 5, mai 1966, p. 39–40.
- Fața mirată a copilului*, în „Orizont“, anul XVII, nr. 7, iulie 1966, p. 8–10.
- Soarele negru al melancoliei*, în „Ateneu“, anul IV, nr. 2(31), februarie 1967, p. 10–11.
- Vară fără sfârșit*, în „Orizont“, anul XVIII, nr. 1, ianuarie 1967, p. 6–18.
- Corn de vânătoare*, în „Orizont“, anul XVIII, nr. 5, mai 1967, p. 26–37.
- Zăpezile din oraș*, în „Luceafărul“, anul X, nr. 34(278), 26 august 1967, p. 4–5.
- Lumina târzie*, în „Gazeta literară“, anul XV, nr. 8(799), 22 februarie 1968, p. 4.

- Dincolo de ușa încuiată*, în „Gazeta literară“, anul XV, nr. 20(811), 16 mai 1968, p. 4.
- Semme cu batista albă*, în „Ateneu“, anul V, nr. 6(47), iunie 1968, p. 11.
- Strigătul*, în „Orizont“, nr. 5, mai 1968, p. 17–20.
- Alb*, în „Luceafărul“, anul XI, nr. 26(322), 29 iunie 1968, p. 1.
- Itinerar gri*, în „Luceafărul“, anul XI, nr. 41(327), 12 octombrie 1968, p. 4–5.
- Magnificat*, în „România literară“, anul I, nr. 5, 7 noiembrie 1968, p. 16.
- Aldo*, în „Steaua“, anul XIX, nr. 10(225), octombrie 1968, p. 18–23.
- Popas pe fluxul mijlociu al memoriei*, în „Orizont“, anul XIX, nr. 10(174), octombrie 1968, p. 25–27.
- Ultimele nopți*, în „Luceafărul“, anul XI, nr. 47(343), 23 noiembrie 1968, p. 4.
- Moartea lui Iacob*, în „România literară“, anul II, nr. 1(13), 2 ianuarie 1969, p. 18.
- Strigătul*, în „Luceafărul“, anul XII, nr. 2(350), 11 ianuarie 1969, p. 5.
- Ea vrea să urc scările*, în „Luceafărul“, anul XII, nr. 26(374), 28 ianuarie 1969, p. 5.
- Dimineți ciudate*, în „Luceafărul“, anul XII, nr. 7(355), 15 februarie 1969, p. 3.
- Prizonierul*, în „România literară“, anul II, nr. 9(21), 27 februarie 1969, p. 16.
- Daphnis și Cloe*, în „România literară“, anul II, nr. 25(37), 19 iunie 1969, p. 20.
- Frumoasele zile de vară*, în „România literară“, anul II, nr. 44(56), 30 octombrie 1969, p. 15, 18–19.
- Luna, calul și prizonierul*, în „Luceafărul“, anul XII, nr. 43(391), 25 octombrie 1969, p. 4–5.
- Scările (I)*, în „Orizont“, nr. 10, octombrie 1969, p. 26–28.
- Călătoria captivului*, în „Luceafărul“, anul XII, nr. 51(399), 20 decembrie 1969, p. 3, 7.
- Începutul călătoriei*, în „Tribuna“, nr. 12, 19 martie 1970, p. 3.
- Călătorie de iarnă*, în „România literară“, anul III, nr. 15(79), 9 aprilie 1970, p. 18–19 .

- Marea călătorie*, în „România literară“, nr. 30, 23 iulie 1970, p. 16–17.
- Uitarea*, în „Luceafărul“, anul XIII, nr. 33(433), 15 august 1970, p. 5.
- Călătorie pe bicicletă*, în „Luceafărul“, anul XIII, nr. 51(451), 19 decembrie 1970, p. 4.
- Coridoarele*, în „România literară“, anul IV, nr. 5, 28 ianuarie 1971, p. 16–17.
- Bărbat așteptând într-o cameră de hotel*, în „Orizont“, anul XXII(201), nr. 1, ianuarie 1971, p. 23–31.
- Voi pleca, te voi părăsi*, în „Tribuna“, nr. 10, 11 martie 1971, p. 8.
- Coana Chirița. Actul I (O versiune posibilă)*, în „România literară“, anul IV, nr. 29, 15 iulie 1971, p. 10.
- Frumoasele zile de vară*, în „România literară“, anul IV, nr. 38, 16 septembrie 1971, p. 16–17.
- Frumoasele zile de vară*, în „Astra“, anul VI, nr. 11(66), noiembrie 1971, p. VIII-IX.
- Scrisori*, în „România literară“, anul IV, nr. 50, 9 decembrie 1971, p. 18–19.
- Gemenii*, în „Luceafărul“, anul XV, nr. 3(507), 15 ianuarie 1972, p. 5.
- Scrisoare de la mama*, în „Cronica“, anul VII, nr. 15, 14 aprilie 1972, p. 9.
- Ana Tona și gemenii*, în „Convorbiri literare“, nr. 9, 15 mai 1972, p. 6.
- Sfârșitul verii*, în „Argeș“, anul VII, nr. 9, septembrie 1972, p. 6.
- Întâmplări cu soldați*, în „Luceafărul“, anul XV, nr. 43(547), 21 octombrie 1972, p. 4.
- Frumoase zile de vară*, în „Tribuna“, anul XVI, nr. 50, 14 decembrie 1972, p. 6–7.
- Ce zi frumoasă, spune mama*, în „Luceafărul“, anul XVI, nr. 9(566), 3 martie 1973, p. 5.
- Drunul spre școală*, în „România literară“, anul VI, nr. 16, 19 aprilie 1973, p. 18–19.
- Frumoasele zile de vară*, în „Ateneu“, anul X, nr. 4(105), aprilie 1973, p. 10–11.
- Umbrele verii*, în „Tomis“, anul VIII, nr. 13, 10 iulie 1973, p. 8–9.
- Bantu*, în „Convorbiri literare“, nr. 13, 15 iulie 1973, p. 6–7.

- Tristețea oglinzilor*, în „Iuceafărul“, anul XVII, nr. 1(610), 15 ianuarie 1974, p. 5, 9.
- Umbrele verii*, în „Vatra“, anul III, nr. 1, 20 ianuarie 1974, p. 13, 14.
- Țara îndepărtată*, în „Orizont literar“, anul XXV, nr. 18, 2 mai 1974, p. 9–10.
- Casa de lângă pădure*, în „Iuceafărul“, anul XVIII, nr. 30, 26 iulie 1975, p. 4–5.
- Oglinda*, în „Orizont literar“, anul XXVI, nr. 41, 10 octombrie 1975, p. 5.
- Nunta*, în „Tribuna“, anul XIX, nr. 48(988), 27 noiembrie 1975, p. 5.
- O călătorie cu trenul în 1930*, în „Convorbiri literare“, nr. 12, decembrie 1975, p. 8–9.
- Dresorul, doctorul și matematicile*, în „România literară“, anul IX, nr. 2, 8 ianuarie 1976, p. 14–15.
- Ana la târg la Făget*, în „Tribuna“, anul XX, nr. 10(1002), 4 martie 1976, p. 4.
- Doctorul și cum a fost el părăsit într-o vară*, în „Iuceafărul“, anul XIX, nr. 33(746), 14 august 1976, p. 4–5.
- Nașterea*, în „Iuceafărul“, anul XX, nr. 20(785), 14 mai 1977, p. 4–5.
- Surorile*, în „Tribuna“, anul XXI, nr. 2, 26 mai 1977, p. 5.
- Zi de sărbătoare*, în „Viața românească“, anul XXXI, nr. 3, martie 1978, p. 2–14.
- Mierea cea dulce*, în „România literară“, anul XI, nr. 29, 20 iulie 1978, p. 12–13.
- Salba de galbeni*, în „Iuceafărul“, anul XXI, nr. 29(847), 22 iulie 1978, p. 4–5.
- Învățătoarea cea nouă*, în „Tribuna“, anul XXII, nr. 38(1135), 21 septembrie 1978, p. 4–5.
- Clipa cea repede*, în „Steaua“, anul XXIX, nr. 9(376), septembrie 1978, p. 21–24.
- Un licean de altădată*, în „Forum studențesc“, anul VII, nr. 1–2(44–45), ianuarie 1979, p. 31.
- Jucătorii*, în „Iuceafărul“, anul XXI, nr. 15(885), 14 aprilie 1979, p. 4–5.
- Răzbumarea*, în „Tribuna“, anul XXVIII, nr. 18(1167), 3 mai 1979, p. 5.

- Răzbunarea* (continuare), în „Tribuna“, anul XXVIII, nr. 19(1168), 10 mai 1979, p. 4.
- Tu, Desideriu...*, în „România literară“, anul XII, nr. 28, 12 iulie 1979, p. 14–15.
- Întâlnire la Deauville*, în „România literară“, anul XIV, nr. 5, 29 ianuarie 1981, p.14–15.
- Sofia*, în „Tribuna“, anul XXV, nr. 10(1263), 5 martie 1981, p. 4–5.
- Cheia de lemn*, în „Convorbiri literare“, nr. 3, martie 1981, p. 8–9.
- De pe „colină“*, în „Vatra“, anul XI, nr. 4, 20 aprilie 1981, p. 10–11.
- Ivan Turbincă cel nou*, în „Cronica“, anul XIII, nr. 29(807), 17 iulie 1981, p. 5.
- Cei mai frumoși ani*, în „România literară“, anul XIV, nr. 39, 24 septembrie 1981, p. 14–15.
- Marea la Deauville*, în „Viața românească“, anul XXXIV, nr. 10, octombrie 1981, p. 9–28.
- Mama și lumea artei*, în „Ateneu“, anul XIX, nr. 1(149), martie 1982, p. 8.
- Tânăra soție*, în „România literară“, anul XV, nr. 27, 1 iulie 1982, p. 14.
- Noua iubire a lui Ivo Filipovac*, în „Ramuri“, anul XIX, nr. 9(219), 15 septembrie 1982, p. 8–9, 15.
- Despărțiri și întâlniri mult așteptate*, în „Tribuna“, anul XXVI, nr. 48, 2 decembrie 1982, p. 5.
- Nepotul*, în „Vatra“, anul XIII, nr. 2, 20 februarie 1983, p. 10–11.
- Prietenii*, în „România literară“, anul XVI, nr. 49, 8 decembrie 1983, p. 14–15.
- Melancolie*, în „Caiete critice“, nr. 1–2/1984 (apărut în 1986), p. 90–118.
- Un sărbătorit*, în „Tribuna“, anul XXVIII, nr. 16, 19 aprilie 1984, p. 9.
- Ia o aniversare*, în „Viața românească“, anul I.XXXIX, nr. 9, septembrie 1984, p. 8–19.
- O petrecere*, în „România literară“, anul XVII, nr. 42, 18 decembrie 1984, p. 14–15.
- Bătrânul poet*, în „Tribuna“, anul XXIX, nr. 49, 5 decembrie 1985, p. 5.

- Profesorul*, în „România literară“, anul XVIII, nr. 49, 5 decembrie 1985, p.14.
- Melancolie*, în „Manuscriptum“, anul XVIII, nr. 4, 1987, p. 84–91.
- Vai, cum zboară anii*, în „România literară“, anul XX, nr. 17, 1987, p. 14–15.
- Vocile din odăia vecină*, în „Orizont“, anul II, nr. 5(1194), 2 februarie 1990, p. 12.

II. REFERINȚE

1. ÎN VOLUME

- Ardeleanu, Virgil, *Opinii. Prozatori și critici*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 99–106, [*Sorin Titel*, „Lunga călătorie a prizonierului“].
- Bârna, Nicolae, *Comentarii critice*, București, 2001, p. 241–271.
- Brumaru, Emil, *Cerșetorul de cafea. Scrisori către Lucian Raicu*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 210–221.
- Bugariu, Voicu, *Analogon*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 172–178, [*Proza lui Sorin Titel*].
- Chevorchian, Anton, *Întâlniri memorabile cu -*, Editura Ararat, București, 2004, p. 83–88, [*Sorin Titel: Lectura ca delectare și ca prilej de meditație*].
- Ciobanu, Nicolae, *Nuvela și povestirea contemporană*, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 354–361, [„Copacul“].
- Idem, *Panoramic*, Editura Cartea Românească, București, 1972, p. 166–178, [*Șansele prozei experimentale*].
- Idem, *Incursiuni critice*, Editura Facla, Timișoara, 1975, p. 156–160, [„Țara îndepărtată“].
- Idem, *Întâlnire cu opera*, Editura Cartea Românească, București, 1982, p. 250–255, [*Sorin Titel*, „Clipa cea repede“].
- Ciocârlie, Corina, *Pragmatica personajului*, Editura Minerva, București, 1992, p. 66–79.
- Idem, [*Petrecerea și „urâtul“*. *Alterarea carnavalescului la Sorin Titel*].
- Ciocârlie, Livius, *Eseuri critice*, Editura Facla, Timișoara, 1983, p. 41–76, [*Sărbătoarea și umbra*].
- Idem, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 96, 97–98.

- Corniș-Pope, Marcel, *The Unfinished battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 156.
- Cosma, Anton, *Romanul românesc și problematica omului contemporan*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 143–153, [*Omul arhetipal*].
- Cristea, Valeriu, *Domeniul criticii*, Editura Cartea Românească, București, 1976, p. 250–258, [*Sorin Titel*, „*Lunga călătorie a prizonierului*”; „*Țara îndepărtată*“].
- Idem, *Fereastra criticului*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 79–85, [*Harul scriitorului (Sorin Titel)*].
- Idem, *A scrie, a citi*, Editura Dacia, Cluj, 1992, p. 53–66, [*Să-ți rămâi credincios ție însuși; Ce este important*].
- Crohmălniceanu, Ovid. S., *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 173–182, [*De la experiment la literatură substanțială*].
- Idem, *Al doilea suflu*, Editura Cartea Românească, București, 1989, p. 73–78, [*O privire lucidă și blândă*].
- Cruceanu, Ada D., *Porunca Fiului. Eseu asupra prozei lui Sorin Titel*, Editura Hestia, Timișoara, 1997.
- Dimisianu, Gabriel, *Schițe de critică*, Editura pentru Literatură, București, 1966, [*Sorin Titel*, „*Copacul*“].
- Idem, *Prozatori de azi*, Editura Cartea Românească, București, 1970, p. 154–159, [*Sorin Titel*, „*Dejunul pe iarbă*“].
- Idem, *Nouă prozatori*, Editura Eminescu, București, 1977, p. 195–199.
- Idem, *Lumea criticului*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, p. 569–581, [*Din tinerețea lui Sorin Titel*].
- Idem, *Anintiri și portrete literare*, Editura Eminescu, București, 2003, p. 94–112, [*Din tinerețea lui Sorin Titel*].
- Glodeanu, Gheorghe, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Editura Gutinul, București, 1998, p. 145–154, [*Lunga călătorie a prozatorului. Sorin Titel*].
- Goma, Paul, *Jurnal pe sărite*, vol. I – *Jurnal*, Editura Nemira, București, 1997, p. 214–215, 230.
- Holban, Ioan, *Profiluri epice contemporane*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 106–120, [*Sorin Titel*].

- Iorgulescu, Mircea, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, București, 1974, p. 148–152, [Sorin Titel].
- Iasconi, Elisabeta, *Oglinda aburită, oglinda lucioasă. Sorin Titel. Universul creației*, Editura Amarcord, Timișoara, 2000.
- Iovinescu, Monica, *Est-etice. Unde scurte*, IV, Editura Humanitas, București, 1994, p. 174–175.
- Idem, *Unde scurte. Jurnal indirect*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 480–481.
- Idem, *La apa Vavilonului. 1960–1980*, II, Editura Humanitas, București, 2001, p. 199.
- Manea, Norman, *Anii de ucenicie a lui August Probstul*, Editura Cartea Românească, București, 1979, p. 88–93.
- Idem, *Plicuri și portrete*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 40–45, [Fragmente despre Sorin].
- Martin, Mircea, *Generație și creație*, Editura pentru Literatură, București, 1969, p. 135–141, [Sorin Titel, „Dejunul pe iarbă“].
- Mălăncioiu, Ileana, *A vorbi într-un pustiu*, Editura Polirom, Iași, 2002.
- Idem, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iași, 2003.
- Mocanu, Marin Radu, *Cenzura comunistă*, Editura Albatros, București, 2001, p. 248–249.
- Idem, *Literatura română și cenzura comunistă. 1960–1971*, Editura Albatros, București, 2003, p. 37–38.
- Neagu, Fănuș, *Cartea cu prieteni*, Editura Sport-Turism, București, 1979, p. 235–237, [Snop de secară visând].
- Negoîtescu, I., *Alte însemnări critice*, Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 188–192, [Symbolism spațial în „Noaptea inocenților“].
- Idem, *Scriitori contemporani*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 437–439, [Sorin Titel].
- Paleologu, Alexandru, *Alchimia existenței*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 121–125.
- Rachieru, Adrian Dinu, *Scriitorul și umbra*, Editura Timpul, Reșița, 1995.
- Raicu, Iucian, *Printre contemporani*, Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 24–36, [Romanul lui Sorin Titel].

- Idem, *Fragmente de timp*, Editura Cartea Românească, București, 1984, p. 325–329, [*Un ciclu românesc*].
- Regman, Cornel, *Patru decenii de proză literară românească*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 140–146, [*Unde e Sorin Titel?*].
- Roșca, Elisabeta, *Sorin Titel. Ciclul bănățean*, Editura Univers, București, 2000.
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. III, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 529–550, [*Sorin Titel*].
- Idem, *Fragmente critice*, vol. II, Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 1998, p. 322–325, [*Sorin Titel*].
- Sorianu, Vlad, *Glose critice*, Editura pentru Literatură, București, 1968, p. 154–157, [*Sorin Titel*, „*Valsuri nobile și sentimentale*“].
- Spiridon, Monica, Ieșter, I. B., Crăciun, Gheorghe, *Experimentul literar românesc postbelic*, Editura Paralela 45, Pitești, 1998, p. 28.
- Titel, Iosif, *Clipa i-a fost prea repede. (Viața lui Sorin Titel)*, Editura Cartea Românească, București, 1991.
- Tuchilă, Costin, *Privirea și cadrul*, Editura Cartea Românească, București, 1988, p. 66–73, [*Povestind*].
- Țepeneag, Dumitru, *Un român la Paris. Pagini de jurnal (1970–1972)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993, p. 89.
- Ungheanu, Mihai, *Arhipelag de semne*, Editura Cartea Românească, București, 1975, p. 136–151, [*Sorin Titel*].
- Ungureanu, Cornel, *Imediata noastră apropiere*, Editura Facla, Timișoara, 1980, p. 231–248.
- Idem, *Proza românească de azi*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p. 501–528, [*Sorin Titel*].
- Idem, *Mitteleuropa periferiilor*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 23, 112–113.
- Idem, *Sorin Titel interpretat de -*, Editura Modus P.H., Reșița, 2005.
- Vighi, Daniel, *Sorin Titel*, Editura Aula, Brașov, 2000.
- Vlad, Ion, *Lectura romanului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 233–247, [*Sorin Titel*].

- Apetroaie, Ion, „*Reînțoarcerea posibilă*“, în „Iașul literar“, nr. 3, martie 1964, p. 80.
- Ardeleanu, Virgil, „*Lunga călătorie a prizonierului*“, în „Steaua“, anul XXIII, nr. 5, 1–15 martie 1972, p. 19.
- Idem, „*Mi-am amintit de zăpadă*“, în „Steaua“, anul XXIV, nr. 10, octombrie 1973.
- Armanca, Brândușa, *Abatorul de texte*, în „România literară“, anul XXIV, nr. 11, 14 martie 1991, p. 7.
- Atanasiu, Victor, „*Pasărea și umbra*“, în „Scânteia tineretului“, nr. 8902, 5 ianuarie 1978.
- BabeȚi, Adriana, *Provincia inter confinia: Un paradis aux confins, le Banat*, în „Cultures d'Europe Centrale“, n° 4, 2003.
- Balotă, Nicolae, „*Lunga călătorie a prizonierului*“, în „România literară“, anul IV, nr. 16, 15 aprilie 1971, p. 15.
- Baltă, Nicolae, *Un reușit „dosar existențial”*, în „Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului“, nr. 28, 16 iulie 1988.
- Bălăiță, George, *Sorin Titel*, în „Viața românească“, nr. 4, aprilie 1985.
- Bălănică, Vladimir, *Un roman generic*, în „Tomis“, anul XVIII, nr. 5(159), mai 1983, p. 6–7.
- Bârna, Nicolae, *Sorin Titel și legarea „Vidmei”*, în „Caiete critice“, nr. 5–6, mai–iunie 1992.
- Idem, *Strălucita reabilitare a „prozei rurale”*, în „Familia“, anul 37, nr. 9, septembrie 2001. Idem, *Sorin Titel. De la aclimatizarea „Noului Roman” la recuperarea gândirii tradiționale*, în „Contemporanul“, nr. 48–52, decembrie 2002, p. 35–37.
- Berca, Olimpia, *La relation titre-texte (sur la prose de Sorin Titel)*, în „Caietul de semantică“, nr. 6, 1988, p. 1–13.
- Bișoc, Laura, *Omeneasca dragoste*, în „Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului“, nr. 28, 16 iulie 1988.
- Boerescu, Dan Silviu, *Întoarcerea melancoliei*, în „Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului“, nr. 28, 16 iulie 1988.
- Bos, Jan Willem, *Sorin Titel – Zij wil dat ik de trap op loop*, în „Koprol“, nr. 5, 1979.
- Buciu, Marian Victor, *Viena, într-o etică a subversiunii ontologice*, în „Familia“, anul 37, nr. 9, septembrie 2001.

- Bucur, Marin, „Copacul“, în „Luceafărul“, anul II, nr. 26(133), 21 decembrie 1963, p. 2.
- Bugariu, Voicu, *Este experimentul inefabil?*, în „Astra“, anul I, nr. 7, decembrie 1966, p. 8.
- Idem, *Proza lui Sorin Titel*, în „Astra“, nr. 6, iunie 1970, p. 6.
- Bulgărea, Mihaela, „Valsuri nobile și sentimentale“, în „Tomis“, anul II, nr. 10, octombrie 1967, p. 7.
- Călin, Constantin, „Noaptea inocenților“, în „Ateneu“, anul VII, nr. 8(73), august 1970, p. 8–9.
- Călinescu, Alexandru, *Le Long voyage du prisonnier*, în „Cahiers roumains d'études littéraires“, nr. 4, octombrie-decembrie 1977.
- Cheie-Pantea, Iosif, *Lunea povestirii*, în „România literară“, anul XIX, nr. 27, 3 iulie 1986, p. 4.
- Chifor, Vasile, „Pasărea și umbra“, în „Transilvania“, anul VII, nr. 1, ianuarie 1978, p. 45–46.
- Ciobanu, Nicolae, „Copacul“, în „Orizont“, nr. 2, februarie 1964, p. 63–66.
- Idem, „Valsuri nobile și sentimentale“, în „Orizont“, nr. 11, noiembrie 1967.
- Idem, *Structurile unei biografii*, în „România literară“, anul II, nr. 24(36), 12 iunie 1969, p. 8–9.
- Idem, „Lunga călătorie a prizonierului“, în „Luceafărul“, anul XIV, nr. 16(468), 17 aprilie 1971, p. 2.
- Idem, *Modernitatea viziunii românești*, în „Luceafărul“, nr. 39, 28 septembrie 1974, p. 3.
- Idem, „Clipa cea repede“, în „Luceafărul“, anul XXII, nr. 36, 8 septembrie 1979, p. 2.
- Idem, *Ingenuitatea „egoist“-paradisiacă*, în „Luceafărul“, nr. 3, 19 ianuarie 1985, p. 1.
- Ciocârlie, Corina, *Starea de conversație*, în „România literară“, anul XIX, nr. 12, 20 martie 1986, p. 4.
- Idem, *Spațiul protector*, în „România literară“, anul XX, nr. 3, 15 ianuarie 1987, p. 4.
- Idem, *Clipă și veșnicie*, în „România literară“, nr. 27, 5 iulie 1990, p. 4.
- Ciocârlie, Iivius, *Etnologie și roman I*, în „Orizont“, anul XXXI, nr. 43(657), 23 octombrie 1980, p. 2.

- Idem, *Etnologie și roman II*, în „Orizont“, anul XXXI, nr. 47(661), 20 noiembrie 1980, p. 2.
- Idem, *Însemnări despre Sorin Titel*, în „Orizont“, nr. 25, 25 iunie 1981.
- Idem, *Universul prozatorului*, în „Tomis“, anul XVIII, nr. 5(159), mai 1983, p. 6–7.
- Coman, Mihai, *The Rainbow of recollection*, în „Romanian Review“, XXXIVth year, no. 2, 1980, p. 145–147.
- Idem, *„Femeie, Iată Fiul Tău“*, în „Vatra“, nr. 5, 1984.
- Condurache, Val, *Nostalgia romanului*, în „Convorbiri literare“, nr. 8(56), august 1974, p. 6.
- Idem, *„Pasărea și umbra“*, în „Convorbiri literare“, nr. 2(98), februarie 1978, p. 10.
- Idem, *„Clipa cea repede“*, în „Convorbiri literare“, nr. 11(119), noiembrie 1979, p. 7.
- Corniș-Pop, Marcel, *„Mi-am amintit de zăpadă“*, în „Orizont“, anul XXIV, nr. 22(275), 31 mai 1973, p. 2.
- Cosma, Anton, *Sorin Titel și prezenteizarea epicului*, în „Vatra“, nr. 2, 20 februarie 1980, p. 4.
- Costandache, Iulian, *Jocul nuanțelor*, în Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului“, nr. 23, 3 iunie 1984.
- Cristea, Dan, *Povestiri ale clipei*, în „Iuceafărul“, anul XVI, nr. 16(573), 21 aprilie 1973, p. 6.
- Cristea, Valeriu, *„Reînțoarcerea posibilă“*, în „Romanian Review“, XXI-st year, no. 2, 1967, p. 105–106.
- Idem, *„Valsuri nobile și sentimentale“*, în „Gazeta literară“, anul XIV, nr. 24(763), 15 iunie 1967, p. 2.
- Idem, *„Lunga călătorie a prizonierului“*, în „Argeș“, anul VI, nr. 7(62), iulie 1971, p. 5.
- Idem, *„Mi-am amintit de zăpadă“*, în „România literară“, anul VI, nr. 11, 15 martie 1973, p. 11.
- Idem, *Realismul sentimental și poetic*, în „România literară“, anul VII, nr. 21, 23 mai 1974, p. 10–11.
- Idem, *Patos și joc*, în „România literară“, anul X, nr. 47, 24 noiembrie 1977, p. 8.
- Idem, *Inima poeziei*, în „Cronica“, anul XV, nr. 33(759), 15 august 1980, p. 5.

- Idem, „Femeie, Iată Fiul Tău“, în „România liberă“, aprilie 1983.
- Idem, *Ceea ce este important*, în „România literară“, anul XVI, nr. 18, 5 mai 1983, p. 5.
- Idem, *Harul scriitorului*, în „România literară“, anul XVIII, nr. 5, 31 ianuarie 1985, p. 8.
- Cristescu, Maria-Luiza, *Sorin Titel sau parabola ca roman și despre roman*, în „Vatra“, nr. 10, 20 octombrie 1980, p. 8, 15.
- Crohmălniceanu, Ovid. S., „Prânzul pe iarbă“, în „Viața românească“, anul XXI, nr. 11, noiembrie 1968, p. 90–92.
- Idem, „Pasărea și umbra“, în „Luceafărul“, anul XX, nr. 40(805), 1 octombrie 1977, p. 2.
- Idem, *O privire lucidă și blândă*, în „Viața românească“, nr. 11, noiembrie 1983, p. 73–78.
- Idem, *Zborul păsării și umbra ei pe pământ*, în „România literară“, anul XVIII, nr. 5, 31 ianuarie 1985, p. 8.
- Cruceanu, Ada D., *Sorin Titel*, în „Convorbiri literare“, nr. 1, ianuarie 2001, p. 38.
- Cubleșan, Constantin, „Valsuri nobile și sentimentale“, în „Tribuna“, anul XI, nr. 45(562), 9 noiembrie 1967, p. 3.
- Dimisianu, Gabriel, „Copacul“, în „Gazeta literară“, anul X, nr. 47(505), 21 noiembrie 1963, p. 2.
- Idem, „Dejunul pe iarbă“, în „Gazeta literară“, anul XV, nr. 36(827), 5 septembrie 1968, p. 2.
- Idem, *Romane simbolice și vizionare*, în „Luceafărul“, anul XVI, nr. 2(559), 13 ianuarie 1973, p. 7.
- Idem, *Polivalența realului*, în „Luceafărul“, anul XVIII, nr. 45, 8 noiembrie 1975.
- Idem, *Cartea începută*, în „România literară“, anul XVIII, nr. 5, 31 ianuarie 1985, p. 8.
- Idem, *Opera vie*, în „Reflex“, anul I, nr. 3, decembrie 2000.
- Dobrescu, Al., „Lunga călătorie a prizonierului“, în „Cronica“, anul VI, nr. 17(272), 24 aprilie 1971, p. 3.
- Dragolea, Mihai, *Între pasăre și umbră – infinitul epic*, în „Echinox“, anul X, nr. 5, mai 1978, p. 8.
- Drăguș, Carmen, „Pasărea și umbra“ sau aventura imaginarului, în „Tomis“, anul XIV, nr. 3, martie 1979, p. 7.

- Drumeș, Valeriu, *Între prezent și amintire*, în „Orizont“, anul XXXVII, nr. 11, 14 martie 1986, p. 5.
- Dugneanu, Paul, *„Femeie, Iată Fiul Tău“*, în „Flacăra“, nr. 20, 20 mai 1983.
- Dumbrăveanu, Anghel, *„Injustiția raportului dintre obiect și umbră“*, în „Orizont“, anul XXXVIII, nr. 43, 23 octombrie 1987, p. 5.
- Dumitriu, Dana, *„Lunga călătorie a prizonierului“*, în „Argeș“, anul VI, nr. 6(61), iunie 1971, p. 6.
- Emilian, M., *„Copacul“*, în „Luceafărul“, anul II, nr. 25(132), 7 decembrie 1963, p. 3.
- Enescu, Radu, *„Noaptea inocenților“*, în „Familia“, anul 6(106), nr. 8(60), august 1970, p. 3.
- Fati, Vasile Petre, *Absolutizarea duratei*, în „Viața românească“, nr. 1–2, ianuarie–februarie 1978, p. 215–216.
- Flămând, Dinu, *Sorin Titel*, în „Viața studentească“, nr. 4, 20 ianuarie 1985.
- Foață, Șerban, *„Reîntoarcerea posibilă“*, în „Orizont“, nr. 10, octombrie 1966, p. 66–69.
- Idem, *„Dejunul pe iarbă“*, în „Orizont“, anul XIX, nr. 10(174), octombrie 1968, p. 6–8.
- Idem, *„Noaptea inocenților“*, în „Orizont“, nr. 6, iunie 1970.
- Idem, *Artificiu și sinceritate*, în „România literară“, anul III, nr. 38, 17 septembrie 1970, p. 9.
- Idem, *Uite-l pe Sorin Titel*, în „Orizont“, nr. 37, 12 septembrie 1986.
- Friduș, I., *„Valsuri nobile și sentimentale“*, în „Iașul literar“, nr. 8, august 1967, p. 84.
- Gavrilu, Leonard, *„Reîntoarcerea posibilă“*, în „Ateneu“, anul IV, nr. 1(30), ianuarie 1967, p. 7.
- Georgescu, Paul, *„Copacul“*, în „România liberă“, nr. 5913, 20 octombrie 1963.
- Idem, *Schița, azi*, în „Viața românească“, anul XX, nr. 4, aprilie 1967, p. 129–131.
- Idem, *Implicare afectivă*, în „Contemporanul“, nr. 37(1082), 30 septembrie 1977, p. 10.
- Glodeanu, Gheorghe, *Lunga călătorie a prozatorului*, în „Steaua“, anul XXXVII, nr. 2, februarie 1986, p. 30.

- Hetco, Mihai, „*Valsuri nobile și sentimentale*“, în „Ramuri“, anul IV, nr. 8(38), 15 august 1967, p. 10.
- Holban, Ioan, *Viața și literatura*, în „Cronica“, nr. 27, 8 iulie 1983.
- Idem, *Spațiul autobiografic în roman*, în „România literară“, anul XVII, nr. 36, 5 septembrie 1985, p. 4–5.
- Iliescu, Nicolae, *Ipostazele epicului*, în „Amfiteatru“, anul XIII, nr. 4(148), aprilie 1978, p. 2.
- Inea, Gabriela, „*Bucătăria de vară*“, în „Tomis“, nr. 8, august 1999, p. 7.
- Ionesco, Marie-France, „*Le Long voyage du prisonnier*“, în „Le Nouvel Observateur“, nr. 611, 1 août 1976.
- Ionescu, Gelu, *Volutele clipei*, în „Viața românească“, anul XXXIII, nr. 2, februarie 1980, p. 72–75.
- Iorgulescu, Mircea, *Note de lector: „Dejunul pe iarbă*“, în „Munca“, anul XXIV, nr. 6496, 2 octombrie 1968, p. 4.
- Idem, „*Lunga călătorie a prizonierului*“, în „România literară“, anul IV, nr. 20, 13 mai 1971, p. 9.
- Idem, *Feeria cotidianului*, în „România literară“, anul XVI, nr. 15, 14 aprilie 1983, p. 5.
- Idem, *Un orgoliu înalt și pur*, în „România literară“, anul XVIII, nr. 5, 31 ianuarie 1985, p. 8.
- Iovănel, Mihai, *Microfizica provinciei*, în „Cuvântul“, anul XI(XVI), nr. 9(339), septembrie 2005, p. 5.
- Ivănescu, Mircea, *Sorin Titel*, în „Transilvania“, nr. 3, martie 1985.
- Jaujard, François-Xavier, *Romans: „Une quête obstinée sous un ciel clos en attendant la venue d'un monde réconcilié*“, în „La Quinzaine Littéraire“, nr. 231, du 16 au 30 avril 1976, p. 7–8.
- Kattan, Naim, *La tentative onirique*, în „Devoir“, 17 juillet 1976.
- Van Kestern, Hansie Zevengergen, *Sorin Titel*, în „Oost Europa Verkenningen“, 1981.
- Lagardère, Anne, *Sorin Titel*, „*Le Long Voyage du prisonnier*“, în „La Nouvelle Revue Française“, nr. 287, novembre 1976, p. 111–112.
- Laurențiu, Dan, „*Noaptea inocenților*“, în „Luceafărul“, anul XIII, nr. 19(419), 9 mai 1970, p. 2.
- I.âsconi, Elisabeta, *Începuturile literare ale lui Sorin Titel*, în „Caiete critice“, nr. 6–7(103–104), 1996, p. 84–92.

- Idem, *Primele romane ale lui Sorin Titel*, în „Caiete critice“, nr. 8(105), 1996, p. 61–67.
- Idem, *Profesorul ca personaj românesc*, în „Caiete critice“, nr. 11–12, 1997.
- Idem, *Dublul titelian – de la simbologie la imagologie*, în „Caiete critice“, nr. 1–4(122–125), 1998, p. 161–165.
- Idem, *Dincoace și dincolo de Viena sau lumea lui Sorin Titel*, în „Caiete critice“, nr. 1, 2000.
- I.e Clec'h, Guy, *Le Long Voyage du prisonnier par Sorin Titel*, în « Le Figaro », 16 april 1976 – suppl. « Le Figaro littéraire », nr. 1561.
- Lungu, Ion, „*Copacul*“, în „Tribuna“, anul VIII, nr. 2(362), 9 ianuarie 1964, p. 3.
- Malița, Ramona, *Lunga călătorie a prizonierului*, în „Familia“, anul 37, nr. 9, septembrie 2001.
- Manea, Norman, „*Pasărea și umbra*“, în „Tribuna“, anul XXII, nr. 27(1124), 6 iulie 1978, p. 2.
- Idem, *Fragmente despre Sorin*, în „Familia“, anul 37, nr. 9, septembrie 2001.
- Manolescu, Florin, „*Valsuri nobile și sentimentale*“, în „Amfiteatru“, anul II, nr. 20, august 1967, p. 3.
- Idem, *Între repetiție și arhetip*, în „Contemporanul“, nr. 16(1901), 15 aprilie 1983, p. 9.
- Manolescu, Nicolae, *Portretul scriitorului*, în „România literară“, anul XIX, nr. 12, 20 martie 1986, p. 9.
- Marcoș, Ion, *Proza lui Sorin Titel*, în „Tribuna“, anul XVII, nr. 14(850), 5 aprilie 1973, p. 2.
- Marineasa, Viorel, *Da-da-da. Evocare Sorin Titel*, în „Orizont“, nr. 3, 27 martie 1993, p. 11 .
- Idem, *Pedagogul. Eseu despre Sorin Titel*, în „Suplimentul de marți“, nr. 26, 12 septembrie 1995, p. 1.
- Martin, Mircea, „*Le Déjeuner sur herbe*“, în „Revue Roumaine“, XXXIIIe année, n° 2, 1969, p. 128–129.
- Mălâncioiu, Ileana, *Lunga călătorie a lui Sorin Titel*, în „Ramuri“, nr. 7, iulie 1983.
- Mihăescu, Valentin F., *Lunga călătorie a prizonierului*, în „Luceafărul“, nr. 3, 19 ianuarie 1985, p. 1.

- Miheț, Marius, *Sorin Titel – un scriitor „cuminte“?*, în „Familia“, anul 37, nr. 9, septembrie 2001.
- Moarcăs, Georgeta, *Sorin Titel, explorator al graniței ficțiunei/viață*, în „Vatra“, nr. 1–2, 2005, p. 77–81.
- Mocanu, Marin Radu, *Despărțirea de visul adolescentin. Din arhivele cenzurii*, în „Contemporanul“, nr. 5–8, februarie 2003, p. 10.
- Mugur, Florin, *Nevoia de mărturisiri*, în „Flacăra“, anul XXXIII, nr. 37, 14 septembrie 1984.
- Idem, *Clipa, femeia, fiul*, în „Flacăra“, anul XXXIII, nr. 39, 28 septembrie 1984, p. 20.
- Muntean, George, *Sorin Titel – „Copacul“*, în „Contemporanul“, nr. 49(895), 6 decembrie 1963, p. 3.
- Mureșan, Rodica, *Sorin Titel – aspecte ale barocului*, în „Banatul“, nr. 5, 1994, p. 6.
- Negoïtescu, I., *Symbolism spațial în „Noaptea inocenților“*, în „Tomis“, nr. 6, iunie 1970.
- Idem, *Opera lui Sorin Titel*, în „Familia“, anul 27(127), 5(309), mai 1991, p. 9.
- Neșțian, Valeriu C., *„Dejunul pe iarbă“*, în „Iașul literar“, nr. 12, decembrie 1968, p. 74–75.
- Oprescu, Rodica, *„Valsuri nobile și sentimentale“*, în „Viața românească“, anul XXI, nr. 1, ianuarie 1968, p. 150–151.
- Pardău, Platon, *„Lunga călătorie...“*, în „Contemporanul“, nr. 4, 18 ianuarie 1985.
- Paleologu, Alexandru, *Despre „metafizică“*, în „Tomis“, anul XVIII, nr. 5(159), mai 1983, p. 6–7.
- Petrescu, Iiviu, *Între epos și povestire*, în „Steaua“, anul XXX, nr. 10(389), octombrie 1979, p. 28.
- Podoabă, Virgil, *„Clipa cea repede“ de Sorin Titel*, în „Familia“, anul XV, nr. 12, decembrie 1979, p. 3.
- Popa, Dumitru Radu, *„Femeie, Iată Fiul Tău“*, în „Tribuna României“, nr. 287, 1 martie 1984.
- Popovici, Vasile, *O epopee a intimității*, în „Orizont“, nr. 33, 16 august 1983.
- Idem, *Sorin Titel, însoțitorul*, în „Orizont“, anul XXXVIII, nr. 23, 5 iunie 1987, p. 5.

- Pricop, Constantin, „*Lunga călătorie a prizonierului*“, în „Convorbiri literare“, anul II, nr. 7, iulie 1971, p. 86.
- P.D., *Revista revistelor*, în „Viața românească“, anul XI, nr. 2, februarie 1958, p. 216–217.
- P.S., „*Reîntoarcerea posibilă*“, în „Luceafărul“, anul IX, nr. 52(243), 24 decembrie 1966, p. 2.
- Rachieru, Adrian Dinu, *Reabilitarea tatălui*, în „Luceafărul“, nr. 26, 25 iulie 1990.
- Idem, *Inocenți și filosofi*, în „Caiete critice“, nr. 3, 1990, p. 30–35.
- Raicu, Lucian, *Simbol și cadru realist*, în „Gazeta literară“, anul X, nr. 10(469), 7 martie 1963, p. 6.
- Idem, *Citindu-l pe Sorin Titel*, în „Transilvania“, anul IX, nr. 5, mai 1980, p. 33–35.
- Idem, *Univers romanesc*, în „România literară“, anul XIII, nr. 33, 14 august 1980, p. 11.
- Idem, *Un vast ciclu romanesc*, în „România literară“, anul XVII, nr. 38, 20 septembrie 1984, p. 5.
- Idem, *Cele mai bune ceasuri*, în „România literară“, anul XVIII, nr. 5, 31 ianuarie 1985, p. 8.
- Regman, Cornel, *Unde e Sorin Titel?*, în „Viața românească“, nr. 8, august 1974, p. 22–26.
- Reichman, Edgar, *Romanciers roumains d'aujourd'hui*, în „Le Monde des livres“, 13 février 1976.
- Rusu, Gabriel, *Virtuțile povestirii*, în „Tomis“, anul XVIII, nr. 5(159), mai 1983, p. 6–7.
- Sângeorzan, Zaharia, „*Pasărea și umbra*“, în „Cronica“, anul XII, nr. 49(619), 9 decembrie 1977, p. 4.
- Sârbu, I., „*Clipa cea repede*“, în „Cronica“, anul XIV, nr. 41(715), 12 octombrie 1979, p. 4.
- Silvestri, Artur, *Întoarcerea la ingenuitate*, în „Luceafărul“, anul XVI, nr. 30(587), 28 iulie 1973, p. 7.
- Idem, „*Pasărea și umbra*“, în „România literară“, anul X, nr. 42, 27 octombrie 1977.
- Idem, *Memoria sentimentelor*, în „Luceafărul“, anul XXIII, nr. 10, 8 martie 1980, p. 6.
- Simion, Eugen, *Proza lui Sorin Titel*, în „Luceafărul“, anul XXI, nr. 2(820), 14 ianuarie 1978, p. 6.

- Idem, *Proza lui Sorin Titel*, în „Luceafărul“, anul XXI, nr. 3(821), 21 ianuarie 1978, p. 6.
- Idem, „*Clipa cea repede*“, în „România literară“, anul XII, nr. 41, 11 octombrie 1979, p. 11.
- Idem, *Tema dublului*, în „Ramuri“, nr. 2(236), 15 februarie 1984, p. 7, 14.
- Idem, *Viziunea romanului*, în „România literară“, anul XX, nr. 33, 13 august 1987.
- Idem, *Melancolia după Matei*, în „România literară“, anul XXI, nr. 23, 2 iunie 1988, p. 11.
- Sin, Mihai, „*Lunga călătorie a prizonierului*“, în „Steaua“, nr. 5, mai 1971.
- Sorescu, Constantin, *Un paradox estetic*, în „Săptămâna“, nr. 325, 25 februarie 1977.
- Idem, *Un roman experimental*, în „Săptămâna“, nr. 354, 16 septembrie 1977.
- Sorianu, Vlad, „*Valsuri nobile și sentimentale*“, în „Ateneu“, nr. 10(39), 20 octombrie 1967, p. 8.
- Idem, „*Dejunul pe iarbă*“, în „Ateneu“, nr. 11, noiembrie 1968.
- Steinhardt, Nicolae, „*Femeie, Iată Fiul Tău*“, în „Familia“, anul 19(119), nr. 6(214), iunie 1983, p. 2.
- Ștefănescu, Al. I., „*Copacul*“, în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 28(539), 9 iulie 1964, p. 2.
- Ștefănescu, Cornelia, *Realitate prin simboluri*, în „Reflex“, anul I, nr. 3, decembrie 2000.
- Tașcu, Valentin, „*Pasărea și umbra*“, în „Steaua“, anul XXIX, nr. 4, aprilie 1978, p. 12.
- Tihan, T., „*Dejunul pe iarbă*“, în „Steaua“, nr. 11, noiembrie 1968, p. 119–120.
- Tolcea, Marcel, *Poate firul blugilor tăi legendari ar trebui remaiat cu un maț de pește puber*, în „Tomis“, nr. 4, aprilie 2005, p. 27.
- Tomuș, Mircea, „*Clipa cea repede*“, în „Transilvania“, anul VIII, nr. 9, septembrie 1979, p. 30.
- Tomuța, Sorin, *Figurile cuplului și crizele identității. Cazul Ivo Filipovac*, în „A Treia Europă“, nr. 2, 1998.
- Tuchilă, Costin, *Naturaletăa ficțiunii*, în „Luceafărul“, nr. 3, 19 ianuarie 1985, p. 1, 7.

- Țâra, George, *Povestirea la ea acasă*, în „Echinoc”, anul XI, nr. 8–9, august–septembrie 1979, p. 9.
- Țepeneag, Dumitru, *Paul Goma și Sorin Titel la Paris*, în „Contemporanul”, anul X, nr. 39, 12 octombrie 2000, p. 4.
- Idem, „*Cel care s-a slujit de celălalt am fost eu...*”, în „Contemporanul”, anul X, nr. 40, 19 octombrie 2000, p. 4.
- Idem, „*Pe cale bucală, evident*”, în „Contemporanul”, anul X, nr. 43, 9 noiembrie 2000, p. 4.
- Țeposu, Radu G., *Literatura în mers (II)*, în „Astra”, anul XVII, nr. 8(143), august 1983, p. 6.
- Ungheanu, Mihai, *Explorând inefabilul*, în „Ramuri”, anul III, nr. 11(28), 15 octombrie 1966, p. 9.
- Idem, „*Dejunul pe iarbă*”, în „Luceafărul”, anul XI, nr. 36(332), 7 septembrie 1968, p. 2.
- Idem, „*Țara îndepărtată*”, în „Luceafărul”, anul XVII, nr. 23(632), 8 iunie 1974, p. 2.
- Ungureanu, Cornel, *Criterii ale nonconformismului în proza scurtă*, în „Orizont”, nr. 5, mai 1968, p. 11–16.
- Idem, „*Țara îndepărtată*”, în „Orizont”, anul XXV, nr. 27(331), 5 iulie 1974, p. 2.
- Idem, „*Clipa cea repede*”, în „Orizont”, anul XXX, nr. 41(603), 11 octombrie 1979, p. 2.
- Idem, *Un șir de oameni fericiți*, în „Orizont”, anul XXXV, nr. 42, 19 octombrie 1984, p. 7.
- Idem, *Sorin Titel – unghiul patern al literaturii*, în „Reflex”, anul I, nr. 3, decembrie 2000.
- Uricariu, Doina, *Polivalența realismului*, în „Luceafărul”, anul XIX, nr. 28, 10 iulie 1976, p. 2.
- Vlad, Ion, „*Noaptea inocenților*”, în „Tribuna”, anul XIV, nr. 23(697), 4 iunie 1970, p. 2.
- Idem, *Proza, între experiență și formule tradiționale*, în „Tribuna”, anul XV, nr. 24(751), 17 iunie 1971, p. 2–3.
- Idem, *Narațiunea românească*, în „Tribuna”, nr. 37, 12 septembrie 1974, p. 2.
- Idem, *Simbolurile epice*, în „Tribuna”, anul XXI, nr. 37(1082), 15 septembrie 1977, p. 2.

- Idem, *Timpul ca motiv al povestirii*, în „Tribuna“, anul XXIII, nr. 49, 6 decembrie 1979, p. 4.
- Idem, *Un discurs patetic*, în „Tribuna“, anul XXVII, nr. 20, 19 mai 1983, p. 4.
- Idem, *În căutarea tinereții pierdute...*, în „Tribuna“, anul XXXII, nr. 24, 16 iunie 1988, p. 6.
- Vogelaar, J. F., *Sorin Titel*, în „De groene Amstersammer“, 1981.
- Vrancea, Dinu, „Copacul“, în „Steaua“, anul XIV, nr. 12, decembrie 1963, p. 97–98.

*

„Viața românească“. „Caiete Critice“: *Sorin Titel*, nr. 1–2/1984 (apărut în 1986):

I. *Gânduri despre Sorin Titel. Contribuții la un portret al scriitorului:*

- Dumitru Radu Popescu, *Muzica, nu zgomotul*;
- Eugen Simion, *Clipa cea repede... Prea repede...*;
- Radu Tudoran, *Epitaf pentru Sorin*;
- Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Umanul în plenitudinea sa*;
- Fănuş Neagu, *Bulgări de zăpadă*;
- Radu Cosaşu, *Balena albă și Balta Caldă*;
- Ana Blandiana, *Ultimul adolescent*;
- Valeriu Cristea, *Împăcarea*;
- Ada Orleanu, *Pe raftul marilor scriitori*;
- Anghel Dumbrăveanu, *Pe când necazurile erau fericite*;
- Mircea Ivănescu, *Om de mare suflet și artist admirabil*;
- Livius Ciocârlie, *Adevărul creatorului*;
- Florin Mugur, *Viața obligatorie*;
- Nicolae Velea, *Iarba de acasă*;
- Dumitru Micu, *Suflet delicat*;
- George Bălăiță, *A trecut un an?*;
- Norman Manea, *Dureroasa zăpadă*;
- Dana Dumitriu, *Pietă*;
- Cornel Ungureanu, *Până la capăt*;
- Marius Robescu, *Steaua cea bună*;
- Mircea Iorgulescu, *Un orgoliu înalt și pur*;
- Zina Molcuț, „Țara îndepărtată“;

Lucian Raicu, *Este plecat și se va întoarce*;

II. *Viața lui Sorin Titel*, povestită de Iosif Titel, tatăl scriitorului.

III. *Inedit: „Melancolie“* (fragmente).

IV. *Amintiri, evocări*:

Romulus Rusan, *Prima și ultima*;

Horia Pătrașcu, *Pentru prietenul meu*;

Vasile Băran, *Nebănuita viteză a unui tren*;

Mihai Nicolae, *Melancolia după Matei*;

Ion Jurăscu, *Noaptea inocentului*;

Prof. Vasile Brânzănescu, *Sorin cel viu*;

Andriana Fianu, *Casa se prelungea în librărie*;

Ciprian Radovan, *Cel din Timișoara*;

Dr. Mircea Iăzărescu, *În mijlocul boemei clujene*;

Viola Vancea, *Această ironică iarnă*;

Adriana Bittel, *Țara apropiată*;

Horia Vasilescu, *Darul și jertfa*;

Irina Horea, *Fraza de abia începuse*;

Șerban Foarță, *Trenos*;

Veronica Matei Popescu, *O călătorie la Bruxelles*;

V. *Priviri asupra operei. Sorin Titel romancier, nuvelist, eseist, cronicar și om de teatru, scenarist*:

Ov. S. Crohmălniceanu, *Un scriitor de rasă*;

Ion Vlad, *Călătoriile și amintirile povestitorului*;

Ileana Mălăncioiu, *Lunga călătorie a lui Sorin Titel*;

Valentin Silvestru, *Dramaturgul și criticul de artă*;

Virgil Duda, *Farmec și forță*;

Nicolae Ciobanu, *Maestru al prozei scurte*;

Marcel Mihalaș, *Cei vii și cei morți*;

Mihai Coman, *Viața ca poveste*;

Vasile Popovici, *De la virtuozitate la mărturisire și mai departe*;

Daniel Vighi, *Rosturile cele adânci ale vieții*;

Jan Willem Bos, *Opera lui Sorin Titel și obsesia morții*;

Stere Gulea, *A doua vocație*;

Ioana Creangă, *Cultul pentru arta ecranului*;

VI. *Ultimele confesiuni*

VII. *Bibliografia prozatorului Sorin Titel*, de Victoria Nancă.

ILUSTRĂȚII

Sorin Titel, copil,
Margina.

Timișoara, 1964.

Iosif Titel, împreună cu
Sorin și nepotul
Nelu Brașovan,
Margina.

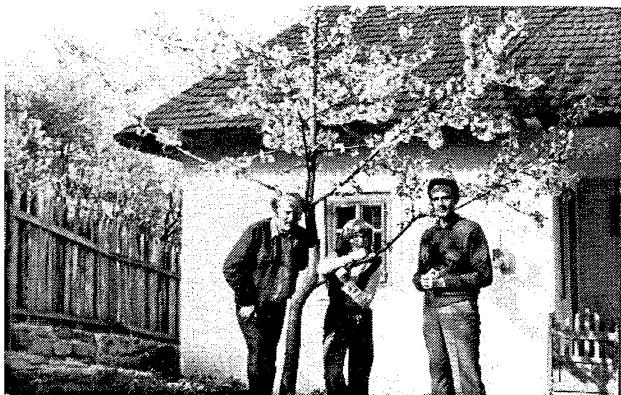
Sorin Titel, cu străbunicul său.

Ia vernisajul expoziției
lui Ciprian Radovan,
Timișoara, 1967.

Sorin Titel, cu un grup de scriitori, în excursie pe Coasta Dalmată,
Iugoslavia, 1963.

Ia casa de la Berteia, împreună cu Livius Ciocârlie, prin anii '80.

Sorin Titel, Gabriel Dimisianu, Adriana Bittel, Valeriu Cristea, Andriana Fianu, Dana Dumitriu, în redacția revistei „România literară”, 1968.

În grădina casci din Berteia, 1982.

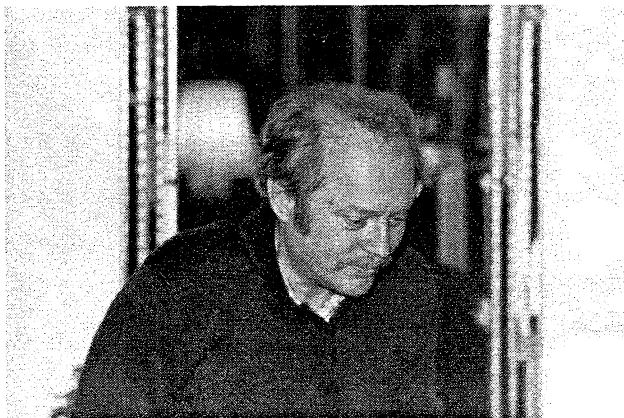

Sorin Titel, împreună cu nepoata sa Oana. Berteia, 1981.

București, 1982.

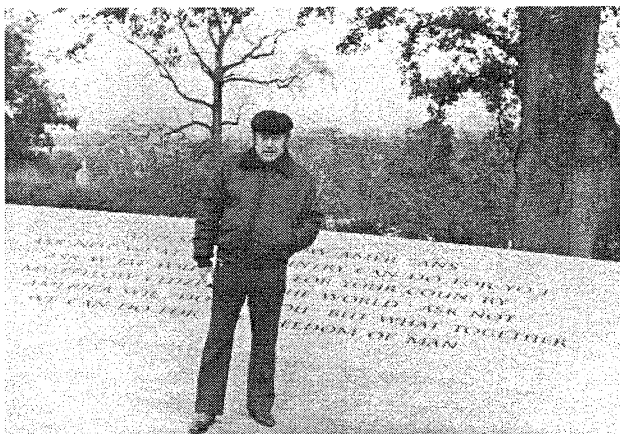
În timpul vizitei în U.S.A., la invitația lui Harry Fromm, 1983.

București, în anii '80.

I.a Berteia, anii '80

I.a monumentul lui John F. Kennedy, 1983.

Cu ocazia lansării volumului.
Mi-am amintit de zăpadă,
București, 1973.

În timpul vizitei în Norvegia, septembrie 1972.

CUPRINSUL

CLIPA CEA REPEDE

Prolog	9
II	30
Ana	66
Grădina	117
Desideriu	174
Casa	210
Gheran	257
Domnul director	287

FEMEIE, IATĂ FIUL TĂU

I	313
II	334
III	401
IV	445
V	529
VI	559
VII	606
VIII	737
IX	771

MELANCOLIE

I	817
II	903
III	977
IV	1009

Addenda

SCENARII DE FILM

<i>Vreau să cânt la violoncel</i>	1055
<i>Bucătăria de vară</i>	1109
<i>Toată lumea vrea să joace Hamlet</i>	1181
<i>Întâlnirea</i>	1245
<i>Patimile</i>	1321

NOTE. COMENTARII. VARIANTE

<i>CLIPA CEA REPEDE</i>	1393
<i>FEMEIE IATĂ FIUL TĂU</i>	1433
<i>MELANCOLIE</i>	1503
<i>SCENARII DE FILM</i>	1514
DICȚIONAR DE PERSONAJE	1515
REPERE CRITICE	1537
BIBLIOGRAFIE	1583
ILUSTRĂȚII	1609

